ספר שמות
Exodus

Formatting by Nathan Kasimer

With the Targum, 1917 JPS Translation, and Rashi

©Nathan Kasimer, 2021 (5782). This text may be re-used under the terms of the Creative Commons Sharealike 2.0 license (CC-BY-SA), the terms of which are available here: https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/. This book includes the following texts:

- Miqra According to the Masora
  - License: CC-BY-SA
  - Source: https://he.wikisource.org/wiki/מקרא_על_פי_מסורה
- Targum Onkelos, vocalized according to the Yemenite Taj
  - License: CC-BY-SA
  - Source: https://he.wikisource.org/wiki/תרגום_אונקלוס
- Rashi Chumash, Metsudah Publications, 2009
  - License: CC-BY

All these texts were retreived from Sefaria. It was typeset and formatted using LaTeX, using the Shlomo font by Shlomo Orbach from https://sites.google.com/site/orlaeinayim/download and the EB Garamond font by Georg Duffner from http://www.georgduffner.at/ebgaramond/index.html. Both of these were used under the terms of the SIL Open Font License.

תוכן העניינים

Introduction	vii
Usage Guide	viii
פרשת בראשית	1
פרשת נח	18
פרשת לך לך	33
פרשת וירא	48
פרשת חיי שרה	66
פרשת תולדות	77
פרשת ויצא	88
פרשת וישלח	104
פרשת וישב	120
פרשת מקץ	132
פרשת ויגש	148
פרשת ויחי	159
פרשת שמות	172
פרשת וארא	186
פרשת בא	200
פרשת בשלח	214
פרשת יתרו	230
פרשת משפטים	240
פרשת תרומה	256
פרשת תצוה	269
פרשת כי תשא	281
פרשת ויקהל	300
פרשת פקודי	310

פרשת ויקרא	320
פרשת צו	334
פרשת שמיני	344
פרשת תזריע	355
פרשת מצרע	363
פרשת אחרי מות	372
פרשת קדשים	381
פרשת אמור	389
פרשת בהר	403
פרשת בחקתי	410
פרשת במדבר	421
פרשת נשא	435
פרשת בהעלתך	453
פרשת שלח לך	469
פרשת קורח	481
פרשת חקת	492
פרשת בלק	503
פרשת פינחס	515
פרשת מטות	532
פרשת מסעי	543
פרשת דברים	557
פרשת ואתחנן	569
פרשת עקב	583
פרשת ראה	596
פרשת שופטים	612
פרשת כי תצא	624
פרשת כי תבוא	637
פרשת נצבים	650
פרשת וילך	656
פרשת האזינו	659
פרשת וזאת הברכה	667

שירת הים ועשרת הדברות 674
שירת הים 674
עשרת הדברות בטעם עליון 675

הפטרות 676
הפטרת בראשית 676
הפטרת נח 678
הפטרת לך לך 679
הפטרת וירא 680
הפטרת חיי שרה 683
הפטרת תולדות 685
הפטרת ויצא 687
הפטרת וישלח 688
הפטרת וישב 690
הפטרת מקץ 691
הפטרת ויגש 692
הפטרת ויחי 693

הפטרות 695
הפטרת שמות 695
הפטרת וארא 696
הפטרת בא 698
הפטרת בשלח 699
הפטרת יתרו 703
הפטרת משפטים 704
הפטרת תרומה 706
הפטרת תצוה 707
הפטרת כי תשא 709
הפטרת ויקהל 712
הפטרת פקודי 713

הפטרות 715
הפטרת ויקרא 715
הפטרת צו 717
הפטרת שמיני 718
הפטרת תזריע 721
הפטרת מצרע 723
הפטרת אחרי מות 725
הפטרת קדשים 726
הפטרת אמור 727
הפטרת בהר 728
הפטרת בחקתי 730

הפטרות 732
הפטרת במדבר 732
הפטרת נשא 733
הפטרת בהעלתך 735
הפטרת שלח לך 736
הפטרת קורח 738
הפטרת חקת 740
הפטרת בלק 743
הפטרת פינחס 744
הפטרת מטות 746
הפטרת מסעי 747

הפטרות 750
הפטרת דברים 750
הפטרת ואתחנן 751
הפטרת עקב 753
הפטרת ראה 755
הפטרת שופטים 756
הפטרת כי תצא 757
הפטרת כי תבוא 758
הפטרת נצבים 760
הפטרת וילך 761
הפטרת האזינו 763
הפטרת וזאת הברכה 765
הפטרת שבת ראש חודש 767
הפטרת שבת מחר חודש 768
הפטרת פרשת שקלים 770
הפטרת פרשת זכור 772
הפטרת פרשת פרה 774
הפטרת פרשת החודש 776

Introduction

This ḥumash is intended primarily for learning *Shnayim Mikra veEchad Targum*, but to be versatile enough to be usable in a synagogue. To that end, it includes multiple texts used as the "Targum"—Targum Onkelos itself, the commentary of Rashi, and a translation into English. For Haftarot, special Maftir portions, and Shabbat Minḥa readings, only Hebrew and English are printed, since these sections are included for ease of use in synagogues rather than for study use.

The text of the Torah itself is from the *Mikra al pi Masorah* project. The text was selected for its open licensing, extensive source documentation, and accuracy in presenting the masoretic text. The text of Targum is the Wikisource Targum, which is based on Yemenite texts (particularly the 1901 edition of the Taj). It was selected for its accurate vocalization. The English translation is the 1917 JPS translation, and text of Rashi is from the Metsudah edition. All these texts were retrieved from Sefaria. Data for aliya divisions, haftarot, and lengths of parshiyot was pulled from Hebcal. Information on which special *Maftir* and *Haftarot* can occur on which Sabbaths is from the Koren Shabbat Chumash. Sedarim data was pulled from *Mikra al pi Masorah*.

I hope this text will be helpful to those who use it.

Usage Guide

This text has minimal notations about various textual differences in the Masoretic text of the Torah. For information where this text varies from others, see the notes of the *Mikra al pi Masorah* project, or notes in *Minḥat Shai*. The *Mikra al pi Masorah* project also has information in its notes about variations in customs about where to divide aliyot. Only differences that affect the consonantal text as it appears in a Seder Torah are noted. Kamatz Katan is indicated with a special symbol for the text of the Torah, but not in the text of the Targum. *Paseq* is indicated with a vertical bar with a space on both sides, but the line indicating a *munaḥ legarmei* has no space between the line and the preceding word.

To reduce confusion, different numbering systems used for running verse references are numbered differently. Roman numerals are used for chapters, Hindu-Arabic numerals for verses, and Hebrew letters for Sedarim. In verse references in notes, however, chapters are listed in Hindu-Arabic numerals. Where there are attested seder divisions that are not included in the traditional 154-seder count, the number is printed with an asterisk, indicating that it is a seder break but the seder number has not increased. Instances where there are variations in tradition for the start of a seder are in brackets or parentheses.

Names of parshiyot, aliyot, and the number of verses in each parsha are noted in Rashi script. The weekday aliyot can be assumed to end where the second aliya begins. The ending is noted if that is not the case. לוי and ישראל indicate the weekday aliyot. Aliyot for doubled parshiyot are in parentheses.

Parsha breaks are indicated with a פ or ס in parentheses. A petuḥa is a paragraph break that ends a line, a setuma is a break where a blank space is left mid-line. Keri ukhetiv instances are noted with brackets and letters indicating which text is the keri and which is the ketiv.

Large/small letters are printed in the text. Note that in an actual Seder Torah the large/small letters have the top of the letter aligned with the rest of the text. They are printed aligned with the bottom line here due to typesetting considerations. Other special letters are indicated with parenthetical notes.

בראשית א

1 בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ׃ — בְּסַדְרְמִין בְּרָא יְיָ יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא׃

In the beginning God created the heaven and the earth.

2 וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמָּיִם׃ — וְאַרְעָא הָוָת צַדְיָא וְרִיקָנְיָא וַחֲשׁוֹכָא עַל אַפֵּי תְּהוֹמָא וְרוּחָא מִן קֳדָם יְיָ מְנַשְּׁבָא עַל אַפֵּי מַיָּא׃

Now the earth was unformed and void, and darkness was upon the face of the deep; and the spirit of God hovered over the face of the waters.

3 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר׃ — וַאֲמַר יְיָ יְהֵי נְהוֹרָא וַהֲוָה נְהוֹרָא׃

And God said: 'Let there be light.' And there was light.

4 וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ׃ — וַחֲזָא יְיָ יָת נְהוֹרָא אֲרֵי טָב וְאַפְרֵישׁ יְיָ בֵּין נְהוֹרָא וּבֵין חֲשׁוֹכָא׃

And God saw the light, that it was good; and God divided the light from the darkness.

5 וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀ לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד׃ (פ) — וּקְרָא יְיָ לִנְהוֹרָא יְמָמָא וְלַחֲשׁוֹכָא קְרָא לֵילְיָא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם חַד׃

And God called the light Day, and the darkness He called Night. And there was evening and there was morning, one day.

ו׳ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם׃ — וַאֲמַר יְיָ יְהֵי רְקִיעָא בְּמִצִיעוּת מַיָּא וִיהֵי מַפְרֵישׁ בֵּין מַיָּא לְמַיָּא׃

And God said: 'Let there be a firmament in the midst of the waters, and let it divide the waters from the waters.'

7 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן׃ — וַעֲבַד יְיָ יָת רְקִיעָא וְאַפְרֵישׁ בֵּין מַיָּא דְּמִלְּרַע לִרְקִיעָא וּבֵין מַיָּא דְּמֵעַל לִרְקִיעָא וַהֲוָה כֵן׃

And God made the firmament, and divided the waters which were under the firmament from the waters which were above the firmament; and it was so.

8 וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי׃ (פ) — וּקְרָא יְיָ לִרְקִיעָא שְׁמַיָּא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם תִּנְיָן׃

And God called the firmament Heaven. And there was evening and there was morning, a second day.

ישראל 9 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי־כֵן׃ — וַאֲמַר יְיָ יִתְכַּנְּשׁוּן מַיָּא מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא לַאֲתַר חַד וְתִתַּחְזֵי יַבֶּשְׁתָּא וַהֲוָה כֵן׃

And God said: 'Let the waters under the heaven be gathered together unto one place, and let the dry land appear.' And it was so.

(1) בראשית. אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל ומה טעם פתח בבראשית (תנחומא כ"י יא), משום כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם (תהלים קיא, ו), שאם יאמרו אומות העולם לישראל, ליסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גויים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נטלה מהם ונתנה לנו (ב"ר): בראשית ברא. אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה א, ו) בשביל התורה שנקראת רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ (משלי ח, כב), ובשביל ישראל (תנחומא כ"י ג) שנקראו רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ (ירמיה ב, ג). ואם נאת לפרשו כפשוטו כך פרשהו, בראשית בריאת שמים וארץ, והארץ היתה תוהו ובהו וחושך וגו', ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות, כך היה לו לכתוב, בראשונה ברא את השמים וגו', שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו, כמו בְּרֵאשִׁית מַמְלְכוּת יְהוֹיָקִים (ירמיה כו, א), רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ (בראשית י, י), רֵאשִׁית דְּגָנְךָ (דברים יח, ד), אף כאן אתה אומר בראשית ברא אלהים וגו' כמו בראשית ברוא, ודומה לו פְּתַח־אֵלִיָּהוּ (הושע א, ב), כלומר תחלת דבורו של הקב"ה בְּהוֹשֵׁעַ ויאמר ה' אל הושע וגו'. ואם תאמר להורות בא, שֶׁלֹּוּ תחלה נברא, ופירושו בראשית הכל ברא אלו, ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת, כמו כִּי לֹא קָנֵר דַּלְתֵי בִטְנִי (איוב ג, ט), ולא פירש מי הסוגר, וכמו יִשָּׂא אֶת חֵיל דַּמֶּשֶׂק (ישעיה ח, ד), ולא פירש מי ישאנו, וכמו אִם יַחֲרוֹשׁ בַּבָּקָרִים (עמוס ו, יב), ולא פירש אם יחרוש אדם בבקרים, וכמו מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית (ישעיה מו, י), ולא פירש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן תמה על עצמך, שהרי המים קדמו, שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ועדיין לא גלה המקרא בסידור הקודמים והמאוחרים כלום בריית המים מתי היתה, הא למדת, שקדמו המים לארץ, ועוד שהשמים מאש ומים נברא (בראשית רבה ד, ז), על כרחך לא לימד המקרא בסדר המוקדמים והמאוחרים כלום: ברא אלהים. ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לברא אותו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין (בראשית רבה יב, טו), והיינו דכתיב (ב, ד) בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם:

(2) תהו ובהו. תהו לשון פְּמֵה ושממון, שאדם תוהה ומשתומם על בהו שבה: תהו. אשטורדי"ש בלע"ז: בהו. לשון ריקות וגדו (אונקלוס) (סא"ל): על פני תהום. על פני המים שעל הארץ: ורוח אלהים מרחפת. כסא כבוד עומד באויר, ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקב"ה ובמאמרו, כיונה המרחפת על הקן (חגיגה טו. ב"ר), אקובטי"ר בלע"ז:

(4) וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף בזה אנו צריכין לדברי אגדה (חגיגה יב.), רָאָה שאינו כדאי להשתמש בו רשעים, והבדילו לצדיקים לעתיד לבא. ולפי פשוטו כך פרשהו, ראהו כי טוב, ואין נאה לו ולהשך שיהיו משתמשין בערבוביא, וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה (ב"ר):

(5) יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר הימים, שני, ושלישי, רביעי, למה כתב אחד, לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו, שלא נברא המלאכים עד יום שני, כך מפורש בבראשית רבה (ג, ח-ט):

(6) יהי רקיע. יתחזק הרקיע (ב"ר), שאף על פי שנברא שמים ביום הראשון, עדיין לחים היו, וקָרְשׁוּ בשני מגערת הקב"ה באומרו יהי רקיע, וזהו שנאמר עַמּוּדֵי שָׁמַיִם יְרוֹפָפוּ (איוב כו, יא), כל יום ראשון, ובשני יִתְּמֹהוּ מִגַּעֲרָתוֹ, כאדם שמשתומם ועומד מגערת המאיים עליו: בתוך המים. באמצע המים (אונקלוס), שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ (ב"ר), הא למדת, שהם תלויים במאמרו של מלך (חגיגה טו.):

(7) ויעש אלהים את הרקיע. תקנו על עמדו, והוא עשייתו, כמו וְעָשָׂתָה אֶת נִסְּכֶיהָ (דברים כא יג): מעל לרקיע. על הרקיע לא נאמר, אלא מעל לרקיע, לפי שהן תלויים באויר. ומפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני, לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום השלישי, והרי התחיל בה בשני, ודבר שלא נגמר אינו במלואו וטובו, ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת, כָּפֶל בו כי טוב שני פעמים, אחת לגמר מלאכת השני, ואחת לגמר מלאכת היום (ב"ר):

(8) ויקרא אלהים לרקיע שמים. שָׁם מים (ב"ר), שֶׁם מים, אש ומים, שערבן זה בזה ועשה מהם שמים (חגיגה יב.) (ס"א שמים. שס מים ד"א אש ומים):

(9) יקוו המים. שָׁטוּחִין היו על פני כל הארץ (פדר"א ה), והקָוָוס באוקינוס הוא היס הגדול שבכל הַיַּמִּים:

10 וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀ לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃

10 And God called the dry land Earth, and the gathering together of the waters called He Seas; and God saw that it was good.

11 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זָרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן׃

11 And God said: 'Let the earth put forth grass, herb yielding seed, and fruit-tree bearing fruit after its kind, wherein is the seed thereof, upon the earth.' And it was so.

12 וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זָרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃

12 And the earth brought forth grass, herb yielding seed after its kind, and tree bearing fruit, wherein is the seed thereof, after its kind; and God saw that it was good.

ע"כ נחול וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי׃ (פ)

13 And there was evening and there was morning, a third day.

14 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים׃

14 And God said: 'Let there be lights in the firmament of the heaven to divide the day from the night; and let them be for signs, and for seasons, and for days and years;

15 וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן׃

15 and let them be for lights in the firmament of the heaven to give light upon the earth.' And it was so.

16 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים׃

16 And God made the two great lights: the greater light to rule the day, and the lesser light to rule the night; and the stars.

17 וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ׃

17 And God set them in the firmament of the heaven to give light upon the earth,

18 וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְלְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃

18 and to rule over the day and over the night, and to divide the light from the darkness; and God saw that it was good.

19 וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי׃ (פ)

19 And there was evening and there was morning, a fourth day.

20 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם׃

20 And God said: 'Let the waters swarm with swarms of living creatures, and let fowl fly above the earth in the open firmament of heaven.'

(10) קרא ימים. והלא יש אחד הוא, אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לדג העולה מן הים באספמיא (ב"ר):
(11) תדשא הארץ דשא עשב. לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא, ולא היה לשון המקרא לומר תעשיב הארץ, שֶׁמְּיֵבֵי דשאים מחולקין, כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני, ואין לשון לַמְדַבֵּר לומר דשא פלוני, שלשון דשא הוא לבישת הארץ כשהיא מִתְמַלֵּאת בדשאים: תדשא הארץ. תתמלא ותתכסה לבוש עשבים (ר"ה יא.), בלשון לע"ז נקרא דשא ארבי"ץ, כולן בערבודיא, וכל שורש לעצמו נקרא עשב: מזריע זרע. שיגדל בו זרע לזרוע ממנו במקום אחר: עץ פרי. שיהא טעם העץ כטעם הפרי. והיה לא עשתה כן, אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי, ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונה (ונתקללה ס"א אינו ודו"ק): אשר זרעו בו. הן גרעיני כל פרי, שמהן האילן צומח כשנוטעין אותן:
(12) ותוצא הארץ וגו'. אף על פי שלא נאמר למינהו בדשאים בגיוייהן, שמעו שנטוו האילנות על כך, ונשאו קל וחומר בעצמן, כדמפורש באגדה בשחיטת חולין (חולין ס.):
(14) יהי מארת וגו'. מיום ראשון נברא, וברביעי נזה עליהם להתלות ברקיע (חגיגה יב.), וכן כל תולדות שמים וארץ נברא ביום ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו, הוא שכתוב את השמים, לרבות תולדותיהם, ואת הארץ, לרבות תולדותיה: יהי מארת. אסר וי"ו כתיב, על שהוא יום מְלֵרה ליפול אסכרה בתינוקות (מדרש אגדה), הוא שאנינו (תענית כז:), ברביעי היו מתענים על אסכרה שלא תפול בתינוקות: להבדיל בין היום ובין הלילה. משנגנז האור הראשון, אבל בשבעת (נ"א בג') ימי בראשית, שֶׁמְּשׁוּ האור והחשך הראשונים יחד, בין ביום בין בלילה: והיו לאתת. כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם (סוכה כט.), שנאמר מֵאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אַל תֵּחָתּוּ וגו' (ירמיה י, ב), בעשותכם רצון הקב"ה, אין אתם צריכין לדאוג מן הפורענות: ולמועדים. על שם העתיד, שעתידים ישראל להצטוות על המועדות, והם נמנים למולד הלבנה: ולימים. שמוש החמה חצי יום ושמוש הלבנה חציו חרי יום אלם: ושנים. לסוף שס"ה ימים (ס"א ורביע יום), יגמרו מהלכתם בי"ב מזלות המשרתים אותם, והיא שנה, (ס"א והוא שס"ה יום ורביע יום) וחוזרים ומתחילים פעם שניה לסבב בגלגל כמהלכן הראשון (פס"ז):
(15) והיו למאורת. עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם:
(16) המארת הגדולים. שויס נברא, ונתמעטה הלבנה, על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד (חולין ס:): הכוכבים. על ידי שמיעט את הלבנה, הֵרְבָּה לבאיה להפיס דעתה (ב"ר):
(20) נפש חיה. שיהא בה חיות: שרץ. כל דבר חי שאינו גבוה מן הארץ קרוי שרץ. בעוף כגון זבובים, בשקצים כגון נְמָלִים וחִיפוּשִׁים ותולעים, ובבריות כגון חולד

21 וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת
כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה | הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ
הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ
וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

21 וּבְרָא יְיָ יָת תִּנִּינְיָא רַבְּרְבַיָּא וְיָת כָּל
נַפְשָׁא חַיְתָא דְּרָחֲשָׁא דְּאַרְחִישׁוּ מַיָּא
לְזַנֵּיהוֹן וְיָת כָּל עוֹפָא דְּפָרַח לְזַנּוֹהִי
וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב:

And God created the great sea-monsters, and every living creature that creepeth, wherewith the waters swarmed, after its kind, and every winged fowl after its kind; and God saw that it was good.

22 וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ
וּמִלְאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב
בָּאָרֶץ:

22 וּבְרִיךְ יָתְהוֹן יְיָ לְמֵימַר פּוּשׁוּ וּסְגוֹ וּמְלוֹ
יָת מַיָּא בְּיַמְמַיָּא וְעוֹפָא יִסְגֵּי בְּאַרְעָא:

And God blessed them, saying: 'Be fruitful, and multiply, and fill the waters in the seas, and let fowl multiply in the earth.'

23 וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי: (פ)

23 וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צַפַּר יוֹם חֲמִישָׁי:

And there was evening and there was morning, a fifth day.

24 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה
לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ לְמִינָהּ
וַיְהִי־כֵן:

24 וַאֲמַר יְיָ תַּפִּיק אַרְעָא נַפְשָׁא חַיְתָא לְזַנָּהּ
בְּעִיר וּרְחֵישׁ וְחַיַּת אַרְעָא לְזַנָּהּ וַהֲוָה כֵן:

And God said: 'Let the earth bring forth the living creature after its kind, cattle, and creeping thing, and beast of the earth after its kind.' And it was so.

25 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ
וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ
הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

25 וַעֲבַד יְיָ יָת חַיַּת אַרְעָא לְזַנָּהּ וְיָת בְּעִירָא
לְזַנָּהּ וְיָת כָּל רְחִשָׁא דְּאַרְעָא לְזַנּוֹהִי
וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב:

And God made the beast of the earth after its kind, and the cattle after their kind, and every thing that creepeth upon the ground after its kind; and God saw that it was good.

26 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ
כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף
הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־
הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ:

26 וַאֲמַר יְיָ נַעֲבִיד אֲנָשָׁא בְּצַלְמָנָא
כִּדְמוּתַנָא וְיִשְׁלְטוּן בְּנוּנֵי יַמָּא וּבְעוֹפָא
דִּשְׁמַיָּא וּבִבְעִירָא וּבְכָל אַרְעָא וּבְכָל
רְחִשָׁא דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא:

And God said: 'Let us make man in our image, after our likeness; and let them have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over the cattle, and over all the earth, and over every creeping thing that creepeth upon the earth.'

27 וַיִּבְרָא אֱלֹהִים | אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ
בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה
בָּרָא אֹתָם:

27 וּבְרָא יְיָ יָת אָדָם בְּצַלְמֵיהּ בְּצֶלֶם
אֱלֹהִים בְּרָא יָתֵיהּ דְּכַר וְנוּקְבָא בְּרָא
יָתְהוֹן:

And God created man in His own image, in the image of God created He him; male and female created He them.

28 וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים
פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ
וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־
חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ:

28 וּבְרִיךְ יָתְהוֹן יְיָ וַאֲמַר לְהוֹן יְיָ פּוּשׁוּ וּסְגוֹ
וּמְלוֹ יָת אַרְעָא וּתְקוּפוּ עֲלַהּ וּשְׁלוּטוּ
בְּנוּנֵי יַמָּא וּבְעוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וּבְכָל חַיְתָא
דְּרָחֲשָׁא עַל אַרְעָא:

And God blessed them; and God said unto them: 'Be fruitful, and multiply, and replenish the earth, and subdue it; and have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over every living thing that creepeth upon the earth.'

ועכבר ומומט וכיולא בהם וכן הדגים:

(21) התנינים. דגים גדולים שֶׁבַּיָּם. ובדברי אגדה (פרק הספינה בבא בתרא עד:) הוא לויתן וכן זוגו, שבראם זכר ונקבה, והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא, שאם יפרו וירבו, לא יתקיים העולם בפניהם. התנינים כתיב (בי"ר): נפש שיש בה חיות. נפש שיש בה חיות:

(22) ויברך אותם. לפי שמחסרים אותם ואדין ומוכלין אותם, הוצרכו לברכה, ואף החיות הוצרכו לברכה, אלא מפני הנחש שעתיד לקללה לכך לא ברכן, שלא יהא הוא בכלל (מדרש אגדה): פרו. לשון פרי, כלומר עשו פירות: ורבו. אם לא אמר אלא פרו, היה אחד מוליד אחד ולא יותר, ובא ורבו שאחד מוליד הרבה:

(24) תוצא הארץ. הוא שפירשתי (פסוק יד) שהכל נברא מיום ראשון ולא הוצרכו אלא להוציאם: נפש חיה. שיש בה חיות (עיין לעיל פסוק כ'): ורמש. הם שרצים, שהם נמוכים ורומשים על הארץ וברגלים כאילו נגרריס, שאין הלוכן ניכר. כל לשון רמש ושרץ בלשונו קומומדי"ש (רענען):

(25) ויעש. תקנם בלבוגם בתקונן ובקומתן:

(26) נעשה אדם. עִנְיָנוּתוֹ של הקב"ה למדנו מכאן, לפי שהאדם הוא בדמות המלאכים ויתקנאו בו, לפיכך נמלך בהן, וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו, שכן מצינו באחאב, שאמר לו מיכה רָאִיתִי אֶת ה' יוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עוֹמְדִים עָלָיו מִימִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ (מלכים א כב, יט), וכי יש ימין ושמאל לפניו, אלא אלו מיימינים לְזִכּוּת ואלו משמאילים לחובה, וכן בְּגְזֵרַת עִירִין פִּתְגָמָא וּמֵאֲמַר קַדִּישִׁין שְׁאֵלָתָא (דניאל ד, יד), אף כאן בפמליא שלו נטל רשות, אמר להם יש בעליונים כדמותי, אם אין כדמותי בתחתונים הרי יש קנאה במעשה בראשית: נעשה אדם. אף על פי שלא סייעוהו ביצירתו, ויש מקום למיינים לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה, שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן (סנהדרין לח: ב"ר), ואם כתב מעשה אדם, לא למדנו שהיה מדבר עם בית דינו, אלא עם עצמו, ותשובתו כתובה בצדו, ויברא את האדם, ולא כתיב ויבראו (ב"ר): בצלמנו. בדפוס שלנו: כדמותנו. להבין ולהסכיל (מדרש אגדה): וירדו בדגת הים. יש בלשון הזה לשון רידוי ולשון ירידה, זכה רודה בחיות ובהמות, לא זכה, נעשה ירוד לפניהם והחיה מושלת בו (ב"ר):

(27) ויברא אלהים את האדם בצלמו. בדפוס העשוי לו, שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים, שנאמר וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה (תהלים קלט, ה), נעשה בחותם, כמטבע העשויה על ידי רושם שקורין קוני"ץ (ובל"י קוי"ן והוא בלשון אשכנז שטעמפעל), וכן הוא אומר תִּתְהַפֵּךְ כְּחֹמֶר חוֹתָם (איוב לח, יד): בצלם אלהים ברא אותו. פירש לך, שאותו שלא המתוקן לו, שלא דיוקן יוצרו הוא: זכר ונקבה ברא אותם. ולהלן הוא אומר וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעוֹתָיו וגו' (בראשית ב, כא), מדרש אגדה (ברכות סא. ב"ר) שנברא שני פרצופים בריאה ראשונה ואחר כך חלקן, ופשוטו של מקרא, כאן הודיעך שנברא שניהם בשני, ולא פירש לך כיצד בריתן, ופירש לך במקום אחר:

(28) וכבשה. חסר וי"ו, ללמדך שהזכר כובש את הנקבה, שלא תהא יצאנית (ב"ר), ועוד ללמדך, שהאיש שדרכו לכבוש, מצווה על פריה ורביה, ולא האשה (יבמות סה: ב"ר):

29 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־
כָּל־עֵשֶׂב זֹרֵעַ זָרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־
הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ
זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה:

29 וַאֲמַר יְיָ הָא יְהַבִית לְכוֹן יָת כָּל עִסְבָּא
דְּבַר זַרְעִיהּ מִזְדְּרַע דְּעַל אַפֵּי כָל אַרְעָא
וְיָת כָּל אִילָנָא דְּבֵיהּ פֵּירֵי אִילָנָא דְּבַר
זַרְעִיהּ מִזְדְּרַע לְכוֹן יְהֵי לְמֵיכַל:

And God said: 'Behold, I have given you every herb yielding seed, which is upon the face of all the earth, and every tree, in which is the fruit of a tree yielding seed—to you it shall be for food;

30 וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם
וּלְכֹל רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ
חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַיְהִי־כֵן:

30 וּלְכָל חַיַּת אַרְעָא וּלְכָל עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא
וּלְכֹל דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא דְּבֵיהּ נַפְשָׁא
חַיְתָא יָת כָּל יָרוֹק עִסְבָּא לְמֵיכַל וַהֲוָה
כֵּן:

and to every beast of the earth, and to every fowl of the air, and to every thing that creepeth upon the earth, wherein there is a living soul, [I have given] every green herb for food.' And it was so.

31 וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־
טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
הַשִּׁשִּׁי: (פ)

31 וַחֲזָא יְיָ יָת כָּל דַּעֲבַד וְהָא תָקִין לַחְדָּא
וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם שְׁתִיתָי:

And God saw every thing that He had made, and, behold, it was very good. And there was evening and there was morning, the sixth day.

II וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם:

II וְאִשְׁתַּכְלַלוּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְכָל חֵילֵיהוֹן:

And the heaven and the earth were finished, and all the host of them.

2 וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ
אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־
מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:

2 וְשֵׁיצִי יְיָ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה עֲבִידְתֵּיהּ
דַּעֲבַד וְנָח בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מִכָּל
עֲבִידְתֵּיהּ דַּעֲבַד:

And on the seventh day God finished His work which He had made; and He rested on the seventh day from all His work which He had made.

3 וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ
אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־
בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: (פ)

3 וּבָרֵיךְ יְיָ יָת יוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְקַדֵּישׁ יָתֵיהּ
אֲרֵי בֵּיהּ נָח מִכָּל עֲבִידְתֵּיהּ דִּבְרָא יְיָ
לְמַעְבַּד:

And God blessed the seventh day, and hallowed it; because that in it He rested from all His work which God in creating had made.

4 אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם
בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם:

4 אִלֵּין תּוֹלְדָת שְׁמַיָּא וְאַרְעָא כַּד
אִתְבְּרִיאוּ בְּיוֹמָא דַּעֲבַד יְיָ אֱלֹהִים
אַרְעָא וּשְׁמַיָּא:

These are the generations of the heaven and of the earth when they were created, in the day that the Lord God made earth and heaven.

5 וְכֹל שִׂיחַ הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ וְכָל־
עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִצְמָח כִּי לֹא הִמְטִיר
יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ וְאָדָם אַיִן לַעֲבֹד
אֶת־הָאֲדָמָה:

5 וְכֹל אִילָנֵי חַקְלָא עַד לָא הֲווֹ בְּאַרְעָא
וְכָל עִסְבָּא דְּחַקְלָא עַד לָא צְמַח אֲרֵי
לָא אַחֵית יְיָ אֱלֹהִים מִטְרָא עַל אַרְעָא
וַאֲנָשׁ לֵית לְמִפְלַח יָת אֲדַמְתָּא:

No shrub of the field was yet in the earth, and no herb of the field had yet sprung up; for the Lord God had not caused it to rain upon the earth, and there was not a man to till the ground;

6 וְאֵד יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי
הָאֲדָמָה:

6 וַעֲנָנָא הֲוָה סָלִיק מִן אַרְעָא וּמַשְׁקֵי יָת כָּל
אַפֵּי אֲדַמְתָּא:

but there went up a mist from the earth, and watered the whole face of the ground.

(29) לכם יהיה לאכלה. ולכל חית הארץ. הִשָּׁוָה להם בהמות וחיות למאכל, ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר, אך כל ירק עשב יאכלו יחד כלם, וכשבאו בני נח התיר להם בשר (סנהדרין נט:), שנאמר כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי וגו' (ט, ג), כירק עשב שהתרתי לאדם הראשון, נתתי לכם את כל:

(31) יום הששי. הוסיף ה' בששי, בגְמַר מעשה בראשית, לומר שהמנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חומשי תורה (תנחומא בראשית ח). דבר אחר, יום הששי, שכלם תלוים ועומדים עד יום הששי, הוא ששי בסיון (ס"א שביום ו' בסיון קבלו ישראל התורה נתחזקו כל יצירת בראשית, ונחשב כאילו נברא העולם עתה, וזהו יום הששי בה"א, שאותו יום ו' בסיון) המוכן לתת תורה (שבת פח.):

(2) ויכל אלהים ביום השביעי. ר' שמעון אומר, בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו, צריך להוסיף מחול על הקודש, אבל הקב"ה שיודע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט השערה וגרמה כאלו כלה בו ביום (ב"ר). דבר אחר, מה היה העולם חסר, מנוחה, באת שבת באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה (ב"ר):

(3) ויברך ויקדש. ברכו בתן, שכל ימות השבוע ירד להם עומר לגלגולת, ובששי לחם משנה. וקדשו בתן, שלא ירד כלל בשבת, והמקרא כתוב על שם העתיד: אשר ברא אלהים לעשות. המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת, כפל ועשאה בששי, כמו שמפורש בבראשית רבה (יא, ט):

(4) אלה. האמורים למעלה: תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'. ללמדך שכלם נברא בראשון. דבר אחר בהבראם, בה' בראם (מנחות כט:), שנאמר בָּיָה ה' צוּר עוֹלָמִים, (ישעיה כו, ד) בב' אותיות הללו של השם, יצר שני עולמים, ולמדך כאן שהעולם הזה נברא בה"א, (ס"א רמז כמו שה"א פתוחה למטה, כך העולם פתוח לשָׁבִים בתשובה, ועולם הבא נברא ביו"ד, לומר שצדיקים שבאותו זמן מועטים (מנחות שם), כמו י' שהיא קטנה באותיות). רמז שירדו הרשעים למטה לראות שחת, כה"א ואת שהשומה מכל צדדיה, ופתוחה למטה לרדת דרך שם:

(5) טרם יהיה בארץ. כל טרם שבמקרא לשון עד לא הוא, ואינו לשון קודם, ואינו נפעל לומר הטרים כאשר יאמר הקדים, וזה מוכיח, ועוד אחר כִּי טֶרֶם פִּיקְאוֹן (שמות ט, ל), עדיין לא תיקאון. ואף זה תפרש עדיין לא היה בארץ, כשנגמרה בריאת העולם בששי קודם שנברא אדם, וכל עשב השדה עדיין לא נמת, ובג' שכתוב ותולא, לא יצאו, אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ששי (חולין ס:), ולמה, כי לא המטיר, ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה, ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם, התפלל עליהם וירדו, ונמנו האילנות והדשאים (שם): ה' אלהים. ה' הוא שמו, אלהים, שהוא שליט ושופט על כל העולם, וכן פירוש זה בכל מקום לפי פשוטו, ה' שהוא אלהים:

(6) ואד יעלה. לענין בריאתו של אדם העלה התהום, והשקה עניים לשרות העפר, ונברא אדם, כנָבָל זה שנותן מים ואחר כך לא את העיסה, אף כאן והשקה, ואחר כך וייצר (ב"ר):

7 וַיִּיצֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עָפָר מִן־
הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי
הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה׃

וּבְרָא יְיָ אֱלֹהִים יָת אָדָם עַפְרָא מִן
אַרְעָא וּנְפַח בְּאַפּוֹהִי נִשְׁמְתָא דְּחַיֵּי וַהֲוָת
בְּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְלָא׃

7 Then the Lord God formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul.

8 וַיִּטַּע יְהוָה אֱלֹהִים גַּן־בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיָּשֶׂם
שָׁם אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר׃

וּנְצַב יְיָ אֱלֹהִים גִּנְתָּא בְּעֵדֶן מִלְּקַדְמִין
וְאַשְׁרִי תַּמָּן יָת אָדָם דִּבְרָא׃

8 And the Lord God planted a garden eastward, in Eden; and there He put the man whom He had formed.

9 וַיַּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־עֵץ
נֶחְמָד לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמַאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים
בְּתוֹךְ הַגָּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע׃

וְאַצְמַח יְיָ אֱלֹהִים מִן אַרְעָא כָּל אִילָן
דִּמְרַגַּג לְמִחְזֵי וְטָב לְמֵיכַל וְאִילָן חַיֵּיָא
בְּמִצְיעוּת גִּנְתָּא וְאִילָן דְּאָכְלֵי פֵּירוֹהִי
חָכְמִין בֵּין טָב לְבִישׁ׃

9 And out of the ground made the Lord God to grow every tree that is pleasant to the sight, and good for food; the tree of life also in the midst of the garden, and the tree of the knowledge of good and evil.

10 וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגָּן וּמִשָּׁם
יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים׃

וְנַהֲרָא הֲוָה נָפִיק מֵעֵדֶן לְאַשְׁקָאָה יָת
גִּנְתָּא וּמִתַּמָּן מִתְפְּרַשׁ וְהֲוֵי לְאַרְבְּעָה
רֵישֵׁי נַהֲרִין׃

10 And a river went out of Eden to water the garden; and from thence it was parted, and became four heads.

11 שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֹּבֵב אֶת כָּל־
אֶרֶץ הַחֲוִילָה אֲשֶׁר־שָׁם הַזָּהָב׃

שׁוּם חַד פִּישׁוֹן הוּא מַקִּיף יָת כָּל אַרַע
חֲוִילָה דְּתַמָּן דַּהְבָּא׃

11 The name of the first is Pishon; that is it which compasseth the whole land of Havilah, where there is gold;

12 וּזְהַב הָאָרֶץ הַהִוא טוֹב שָׁם הַבְּדֹלַח וְאֶבֶן
הַשֹּׁהַם׃

וְדַהְבָּא דְּאַרְעָא הַהִיא טָב תַּמָּן בְּדוֹלְחָא
וְאַבְנֵי בּוּרְלָא׃

12 and the gold of that land is good; there is bdellium and the onyx stone.

13 וְשֵׁם־הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִיחוֹן הוּא הַסּוֹבֵב אֶת
כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ׃

וְשׁוּם נַהֲרָא תִּנְיָנָא גִּיחוֹן הוּא מַקִּיף יָת
כָּל אַרַע כּוּשׁ׃

13 And the name of the second river is Gihon; the same is it that compasseth the whole land of Cush.

14 וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חִדֶּקֶל הוּא הַהֹלֵךְ
קִדְמַת אַשּׁוּר וְהַנָّהָר הָרְבִיעִי הוּא פְּרָת׃

וְשׁוּם נַהֲרָא תְּלִיתָאָה דִּגְלַת הוּא מְהַלֵּךְ
לְמַדְנְחָא דְּאַתּוּר וְנַהֲרָא רְבִיעָאָה הוּא
פְּרָת׃

14 And the name of the third river is Tigris; that is it which goeth toward the east of Asshur. And the fourth river is the Euphrates.

15 וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנִּחֵהוּ
בְּגַן־עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ׃

וּדְבַר יְיָ אֱלֹהִים יָת אָדָם וְאַשְׁרְיֵהּ
בְּגִנְתָּא דְּעֵדֶן לְמִפְלְחַהּ וּלְמִטְּרַהּ׃

15 And the Lord God took the man, and put him into the garden of Eden to dress it and to keep it.

16 וַיְצַו יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר
מִכֹּל עֵץ־הַגָּן אָכֹל תֹּאכֵל׃

וּפַקִּיד יְיָ אֱלֹהִים עַל אָדָם לְמֵימַר מִכֹּל
אִילָן גִּינְתָּא מֵיכָל תֵּיכוֹל׃

16 And the Lord God commanded the man, saying: 'Of every tree of the garden thou mayest freely eat;

17 וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ
כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת׃

וּמֵאִילָן דְּאָכְלֵי פֵּירוֹהִי חָכְמִין בֵּין טָב
לְבִישׁ לָא תֵּיכוֹל מִנֵּיהּ אֲרֵי בְּיוֹמָא
דְּתֵיכוֹל מִנֵּיהּ מְמָת תְּמוּת׃

17 but of the tree of the knowledge of good and evil, thou shalt not eat of it; for in the day that thou eatest thereof thou shalt surely die.'

18 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הֱיוֹת
הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ׃

וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לָא תָקִין דִּיהֵי אָדָם
בִּלְחוֹדוֹהִי אַעֲבֵיד לֵיהּ סְמָךְ כְּקִבְלֵיהּ׃

18 And the Lord God said: 'It is not good that the man should be alone; I will make him a help meet for him.'

(7) וייצר. שתי יצירות, יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים (ב"ר), אבל בבהמה שאינה עומדת לדין, לא נכתב ביצירתה שני יודי"ן: עפר מן האדמה. לבר עפרו מכל האדמה, מארבע רוחות (סנהדרין לח.), שבכל מקום שימות שם, תהא קולטתו לקבורה (תנחומא פקודי ג). דבר אחר, נטל עפרו ממקום שנאמר בו מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי (שמות כ, כ), הלואי תהא לו אדמה כפרה ויוכל לעמוד (ב"ר): ויפח באפיו. עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים, לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ, בשני ברא רקיע לעליונים, בשלישי תרתי היבשה לתחתונים, ברביעי ברא מאורות לעליונים, בחמישי ישרצו המים לתחתונים, הוזקק בששי לברואות בו מעליונים ומתחתונים, ואם לאו יש קנאה במעשה בראשית, שיהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחד (ב"ר): לנפש חיה. אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה, אך זו של אדם חיה שבכולן, שנתוסף בו דעה ודבור (אונקלוס):

(8) מקדם. במזרחו של עדן נטע את הגן, ואם תאמר הרי כבר נאמר ויברא את האדם וגו', ראיתי בברייתא של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי מל"ב מדות שהתורה נדרשת וזו אחת מהן, כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון, ויברא את האדם וגו', זהו כלל, אמר בריאתו מהיכן ואמר מעשיו, חזר ופירש וילר ה' אלהים וגו', וילמה לו גן עדן, ויניחהו בגן עדן, ויבא עליו תרדמה, השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של ראשון. וכן אצל הבהמה חזר וכתב ויצר ה' וגו' מן האדמה כל חית השדה (יט), כדי לפרש ויבא אל האדם לקרות שם, ונלמד על העופות שנברא מן הרקק:

(9) ויצמח. לענין הגן הכתוב מדבר: בתוך הגן. נאמצע הגן (אונקלוס):

(11) פישון. הוא גילון נהר מצרים (זוהר א, קכה), ועל שם שמימיו מתגרגרין ועולין ומשקין את הארץ נקרא פישון, כמו ופשו פָּרָשָׂיו (חבקוק ג, ח). דבר אחר פישון, שהוא מגדל פשתן (ב"ר), שנאמר אצל מצרים ובוּשׁוּ עוֹבְדֵי פֵשֶׁת (ישעיה יט, ט):

(13) גיחון. שהיה הולך והומה והמייתו גדולה מאד, כמו וְכִי יִגַּח (שמות כא, כח), שמגגח והולך והומה:

(14) חדקל. שמימיו חדין וקלין (ברכות נט: ב"ר): פרת. מימיו פרין ורבין (שם שם), ומברין את האדם: כוש ואשור. עדיין לא היו, וכתב המקרא על שם העתיד (ב"ר): קדמת אשור. למזרחה של אשור: הוא פרת. החשוב על כולם, הנזכר על שם ארץ ישראל (ב"ר):

(15) ויקח. לקחו בדברים נאים, ופתהו ליכנס (ב"ר טז, ה):

19 וַיִּצֶר יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל־הָאָדָם לִרְאוֹת מַה־יִּקְרָא־לוֹ וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא־לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ׃

וּבְרָא יְיָ אֱלֹהִים מִן אַרְעָא כָּל חַיַּת בָּרָא וְיָת כָּל עוֹפָא דִשְׁמַיָּא וְאַיְתִי לְוָת אָדָם לְמִחְזֵי מָא יִקְרֵי לְהוֹן וְכֹל דַּהֲוָה קָרֵי לֵיהּ אָדָם נַפְשָׁא חַיְתָא הוּא שְׁמֵיהּ׃

And out of the ground the Lord God formed every beast of the field, and every fowl of the air; and brought them unto the man to see what he would call them; and whatsoever the man would call every living creature, that was to be the name thereof.

20 וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא־מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ׃

שלישי

וּקְרָא אָדָם שְׁמָהָן לְכָל בְּעִירָא וּלְעוֹפָא דִשְׁמַיָּא וּלְכֹל חַיַּת בָּרָא וּלְאָדָם לָא אַשְׁכַּח סְמָךְ כְּקִבְלֵיהּ׃

And the man gave names to all cattle, and to the fowl of the air, and to every beast of the field; but for Adam there was not found a help meet for him.

21 וַיַּפֵּל יְהוָה אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל־הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה׃

וּרְמָא יְיָ אֱלֹהִים שֵׁינְתָא עַל אָדָם וּדְמוּךְ וּנְסִיב חָדָא מֵעִלְעוֹהִי וּמַלִּי בִּשְׂרָא תְּחוֹתָהּ׃

And the Lord God caused a deep sleep to fall upon the man, and he slept; and He took one of his ribs, and closed up the place with flesh instead thereof.

22 וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הַצֵּלָע אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל־הָאָדָם׃

וּבְנָא יְיָ אֱלֹהִים יָת עִלְעָא דִּנְסִיב מִן אָדָם לְאִתְּתָא וְאַיְתֵיהּ לְוָת אָדָם׃

And the rib, which the Lord God had taken from the man, made He a woman, and brought her unto the man.

23 וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפַּעַם עֶצֶם מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקָּרֵא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לֻקְחָה־זֹּאת׃

וַאֲמַר אָדָם הָדָא זִמְנָא גַּרְמָא מִגַּרְמַי וּבִסְרָא מִבִּסְרִי לְדָא יִתְקְרֵי אִתְּתָא אֲרֵי מִבַּעְלַהּ נְסִיבָא דָּא׃

And the man said: 'This is now bone of my bones, and flesh of my flesh; she shall be called Woman, because she was taken out of Man.'

24 עַל־כֵּן יַעֲזָב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד׃

עַל כֵּן יִשְׁבּוֹק גְּבַר בֵּית מִשְׁכְּבֵי אֲבוּהִי וְאִמֵּיהּ וְיִדְבּוֹק בְּאִתְּתֵיהּ וִיהוֹן לְבִסְרָא חַד׃

Therefore shall a man leave his father and his mother, and shall cleave unto his wife, and they shall be one flesh.

25 וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבֹּשָׁשׁוּ׃

וַהֲווֹ תַּרְוֵיהוֹן עֲרַטְלָאִין אָדָם וְאִתְּתֵיהּ וְלָא מִתְכַּלְמִין׃

And they were both naked, the man and his wife, and were not ashamed.

III וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל עֵץ הַגָּן׃

וְחִוְיָא הֲוָה חֲכִים מִכֹּל חַיַּת בָּרָא דַּעֲבַד יְיָ אֱלֹהִים וַאֲמַר לְאִתְּתָא בְּקוּשְׁטָא אֲמַר יְיָ לָא תֵּיכְלוּן מִכֹּל אִילָן גִּנְּתָא׃

III Now the serpent was more subtle than any beast of the field which the Lord God had made. And he said unto the woman: 'Yea, hath God said: Ye shall not eat of any tree of the garden?'

2 וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחָשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגָּן נֹאכֵל׃

וַאֲמַרַת אִתְּתָא לְחִוְיָא מִפֵּירֵי אִילָן גִּנְּתָא נֵיכוֹל׃

2 And the woman said unto the serpent: 'Of the fruit of the trees of the garden we may eat;

3 וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַגָּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ פֶּן־תְּמֻתוּן׃

וּמִפֵּירֵי אִילָנָא דִּבְמְצִיעוּת גִּנְּתָא אֲמַר יְיָ לָא תֵּיכְלוּן מִנֵּיהּ וְלָא תִקְרְבוּן בֵּיהּ דִּלְמָא תְּמוּתוּן׃

3 but of the fruit of the tree which is in the midst of the garden, God hath said: Ye shall not eat of it, neither shall ye touch it, lest ye die.'

(18) לא טוב היות וגו׳. שלא יאמרו שתי רשויות הן, הקב"ה בעליונים יחיד ואין לו זוג, וזה בתחתונים ואין לו זוג (פדר"א יב): עזר כנגדו. זכה עזר, לא זכה כנגדו (יבמות סג. ב"ר) להלחם:

(19) ויצר וגו׳ מן האדמה. היא יצירה היא עשייה האמורה למעלה ויעש אלהים את חית הארץ וגו׳, אלא בא ופירש שהעופות נברא מן הרקק, לפי שאמר למעלה מן המים נברא, וכאן אמר מן האדמה נברא. ועוד למדך כאן, שבשעת יצירתן, מיד בו ביום, הביאם אל האדם לקרות להם שם (חולין כז:). ובדברי אגדה (ב"ר יז, ד) יצירה זו לשון רידוי וכבוש, כמו כִּי תָּצוּר אֶל עִיר (דברים כ, יט), שכבשן תחת ידו של אדם: וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו׳. פרשהו ופרשהו, כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם, הוא שמו לעולם:

(20) ולאדם לא מצא עזר. ויפל ה׳ אלהים תרדמה. כשהביאן, הביאן לפניו כל מין ומין, זכר ונקבה, אמר, לכלם יש בן זוג ולי אין בן זוג (ב"ר שם), מיד ויפל.

(21) מצלעותיו. מסטריו (ב"ר), כמו וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן (שמות כו, כ), זהו שאמרו שני פרצופין נברא (ברכות סא:): ויסגור. מקום החתך (שם): ויישן ויקח. שלא ירא התיכת הבשר שממנו נברא, ותתבזה עליו (סנהדרין לט.):

(22) ויבן. כבנין, רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה, לקבל הולד (ברכות סא: ב"ר), כאומר של חטים שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שלא יַכְבִּיד משאו על קירותיו: ויבן את הצלע לאשה. להיות אשה, כמו וַיַּעַשׂ אוֹתוֹ גִּדְעוֹן לְאֵפוֹד (שופטים ח, כז), להיות אפוד:

(23) זאת הפעם. מלמד שבא אדם על כל בהמה וחיה, ולא נתקררה דעתו עד שבא על חוה (יבמות סג.): לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו׳. לשון נופל על לשון, מכאן שגברא העולם בלשון הקדש (ב"ר יח, ד)

(24) על כן יעזב איש. רוח הקדש אומרת כן, לאסור על בני נח העריות (סנהדרין נז:): לבשר אחד. הולד נוצר על ידי שניהם, ושם נעשה בשרם אחד (שם נח.):

(25) ולא יתבוששו. שלא היו יודעים דרך צניעות להבחין בין טוב לרע, ואף על פי שנִתְּנָה בו דעה לקרות לו שמות, לא נתן בו יצר הרע, עד אכלו מן העץ ונכנס בו יצר הרע, וידע מה בין טוב לרע (פס"ז):

(1) והנחש היה ערום. מה ענין זה לכאן, היה לו לסמוך וַיַּעַשׂ לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּישֵׁם, אלא ללמדך מאיזו סבה קפץ הנחש עליהם, ראה אותם ערומים ועסוקים בתשמיש לעין כל, ותאוה לה (ב"ר יח, ו): ערום מכל. לפי ערמתו וגדולתו היתה מפלתו, ערום מכל ארור מכל (שם יט, ח): אף כי אמר וגו׳. שמא אמר לכם לא תאכלו מכל וגו׳, ואף על פי שראה אותם אוכלים משאר פירות, הִרְבָּה עליה דברים, כדי שתשיבנו ויבא לְדַבֵּר באותו העץ:

4 וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת
תְּמֻתוּן׃

4 And the serpent said unto the woman: 'Ye shall not surely die;

5 כִּי יֹדֵעַ אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ
וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהְיִיתֶם כֵּאלֹהִים יֹדְעֵי
טוֹב וָרָע׃

אֲרֵי גְּלֵי קֳדָם יְיָ אֲרֵי בְּיוֹמָא דְּתֵיכְלוּן
מִנֵּיהּ יִתְפַּתְּחָן עֵינֵיכוֹן וּתְהוֹן כְּרַבְרְבִין
חָכְמִין בֵּין טָב לְבִישׁ׃

5 for God doth know that in the day ye eat thereof, then your eyes shall be opened, and ye shall be as God, knowing good and evil.'

6 וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי
תַאֲוָה־הוּא לָעֵינַיִם וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל
וַתִּקַּח מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם־לְאִישָׁהּ
עִמָּהּ וַיֹּאכַל׃

וַחֲזַת אִתְּתָא אֲרֵי טָב אִילָנָא לְמֵיכַל
וַאֲרֵי אָסוּ הוּא לְעַיְנִין וּמְרַגֵּג אִילָנָא
לְאִסְתַּכָּלָא בֵּיהּ וּנְסִיבַת מֵאִבֵּיהּ וַאֲכָלַת
וִיהַבַת אַף לְבַעְלַהּ עִמַּהּ וַאֲכָל׃

6 And when the woman saw that the tree was good for food, and that it was a delight to the eyes, and that the tree was to be desired to make one wise, she took of the fruit thereof, and did eat; and she gave also unto her husband with her, and he did eat.

7 וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם
הֵם וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם
חֲגֹרֹת׃

וְאִתְפְּתַחַת עֵינֵי תַרְוֵיהוֹן וִידַעוּ אֲרֵי
עַרְטֵלָאִין אִנּוּן וְחָטִיטוּ לְהוֹן טַרְפֵי תֵינִין
וַעֲבַדוּ לְהוֹן זְרָזִין׃

7 And the eyes of them both were opened, and they knew that they were naked; and they sewed fig-leaves together, and made themselves girdles.

8 וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ
בַּגָּן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ
מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן׃

וּשְׁמַעוּ יָת קָל מֵימְרָא דַיְיָ אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ
בְּגִנְּתָא לְמִנַּח יוֹמָא וְאִטְּמַר אָדָם וְאִתְּתֵיהּ
מִן קֳדָם יְיָ אֱלֹהִים בְּגוֹ אִילָן גִּנְּתָא׃

8 And they heard the voice of the Lord God walking in the garden toward the cool of the day; and the man and his wife hid themselves from the presence of the Lord God amongst the trees of the garden.

9 וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר
לוֹ אַיֶּכָּה׃

וּקְרָא יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וַאֲמַר לֵיהּ אָן
אַתְּ׃

9 And the Lord God called unto the man, and said unto him: 'Where art thou?'

10 וַיֹּאמֶר אֶת־קֹלְךָ שָׁמַעְתִּי בַגָּן וָאִירָא כִּי־
עֵירֹם אָנֹכִי וָאֶחָבֵא׃

וַאֲמַר יָת קָל מֵימְרָךְ שְׁמַעִית בְּגִנְּתָא
וּדְחֵילִית אֲרֵי עַרְטֵלָאי אֲנָא וְאִטְּמַרִית׃

10 And he said: 'I heard Thy voice in the garden, and I was afraid, because I was naked; and I hid myself.'

11 וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵירֹם אָתָּה הֲמִן־
הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבִלְתִּי אֲכָל־מִמֶּנּוּ
אָכָלְתָּ׃

וַאֲמַר מַאן חַוִּי לָךְ אֲרֵי עַרְטֵלָאי אַתְּ הֲמִן
אִילָנָא דְּפַקֵּדִתָּךְ בְּדִיל דְּלָא לְמֵיכַל
מִנֵּיהּ אֲכַלְתָּא׃

11 And He said: 'Who told thee that thou wast naked? Hast thou eaten of the tree, whereof I commanded thee that thou shouldest not eat?'

12 וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי
הִוא נָתְנָה־לִּי מִן־הָעֵץ וָאֹכֵל׃

וַאֲמַר אָדָם אִתְּתָא דִיהַבְתְּ עִמִּי הִיא
יְהַבַת לִי מִן אִילָנָא וַאֲכַלִית׃

12 And the man said: 'The woman whom Thou gavest to be with me, she gave me of the tree, and I did eat.'

13 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה־זֹּאת
עָשִׂית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי
וָאֹכֵל׃

וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְאִתְּתָא מָא דָא עֲבַדְתְּ
וַאֲמַרַת אִתְּתָא חִוְיָא אַטְעֵנִי וַאֲכַלִית׃

13 And the Lord God said unto the woman: 'What is this thou hast done?' And the woman said: 'The serpent beguiled me, and I did eat.'

14 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים | אֶל־הַנָּחָשׁ כִּי
עָשִׂיתָ זֹּאת אָרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה
וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ וְעָפָר
תֹּאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ׃

וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְחִוְיָא אֲרֵי עֲבַדְתְּ דָּא
לִיט אַתְּ מִכָּל בְּעִירָא וּמִכֹּל חַיַּת בָּרָא
עַל מְעָךְ תֵּיזֵיל וְעַפְרָא תֵּיכוֹל כָּל יוֹמֵי
חַיָּךְ׃

14 And the Lord God said unto the serpent: 'Because thou hast done this, cursed art thou from among all cattle, and from among all beasts of the field; upon thy belly shalt thou go, and dust shalt thou eat all the days of thy life.

(3) ולא תגעו בו. הוסיפה על הצווי, לפיכך באה לידי גרעון (סנהדרין כט.), הוא שנאמר אַל תּוֹסֵף עַל דְּבָרָיו (משלי ל, ו):
(4) לא מות תמותון. דחפה עד שנגעה בו, אמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה (ב"ר יט, ג):
(5) כי יודע. כל אומן שורא את בני אומנותו, מן הענ אכל וברא את העולם (שם, ד): והייתם כאלהים. יוצרי עולמות (ב"ר):
(6) ותרא האשה. ראתה דבריו של נחש והנאו לה והאמינתו (ב"ר): כי טוב העץ. להיות כאלהים: וכי תאוה הוא לעינים. כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם: ונחמד להשכיל. מו שאמר לה יודעי טוב ורע: ותתן גם לאישה. שלא תמות היא ויהיה הוא ושא אחרת (פדר"א יג): גם. לרבות בהמה וחיה (ב"ר):
(7) ותפקחנה וגו'. לענין החכמה דבר הכתוב, ולא לענין ראיה ממש (ב"ר), וסוף המקרא מוכיח: וידעו כי עירומים הם. אף הסומא יודע כשהוא ערום, אלא מהו וידעו כי עירומים הם, מצוה אחת היתה בידם ונתערטלו הימנה (ב"ר יט, ו): עלה תאנה. הוא הענ שאכלו ממנו, בדבר שנתקללו בו נתקנו (סנהדרין ע:), אבל שאר העצים מנעום מליטול עליהם (ב"ר). ומפני מה לא נתפרסם הענ, שאין הקב"ה חפץ להודות בריה, שלא יכלימוהו ויאמרו זה שלקה העולם על ידו. (מדרש רבי תנחומא וירא פי"ד):
(8) וישמעו. יש מדרשי אגדה רבים, וכבר סדרום רבותינו על מכונם בברא"שית רבה ובשאר מדרשות, ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא, ולאגדה המישבת דברי המקרא דָּבָר דָּבוּר עַל אוֹפְנָיו: וישמעו. מה שמעו, שמעו את קול הקב"ה שהיה מתהלך בגן: לרוח היום. לאותו רוח שהשמש באה משם (פ"א לשם ודוק כי כן עיקר), וזו היא מערבית (ב"ר), שלפנות ערב אמה במערב והמה סרמו בעשירית (סנהדרין לח:):
(9) איכה. יודע היה היכן הוא, אלא ליכנס עמו בדברים, שלא יהא נבהל להשיב אם יענישהו פתאום (מדרש אגדה). וכן בקין אמר לו אֵי הֶבֶל אָחִיךָ (בראשית ד, ט), וכן בבלעם מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ (במדבר כב, ט), ליכנס עמהם בדברים, וכן בחזקיהו (ישעיה לט, ז) בשלוחי מְרוֹדַךְ בַּלְאֲדָן (ב"ר):
(11) מי הגיד לך. מאין לך לדעת מה בשת יש בעומד ערום: המן העץ. בתמיה:
(12) אשר נתתה עמדי. כאן כפר בטובה (עבודה זרה ה:):
(13) השיאני. הטעני (אונקלוס), כמו (ישעיה לו, יד) אַל יַשִּׁיא אֶתְכֶם חִזְקִיָּהוּ (ב"ר):

15 וְאֵיבָה׀ אָשִׁית בֵּינְךָ֗ וּבֵ֣ין הָאִשָּׁה֮ וּבֵ֣ין
זַרְעֲךָ֣ וּבֵ֣ין זַרְעָהּ֒ הֽוּא֙ יְשׁוּפְךָ֣ רֹ֔אשׁ וְאַתָּ֖ה
תְּשׁוּפֶ֥נּוּ עָקֵֽב׃ (ס)

וּבֵין אִתְּתָא וּבֵין אִתְּתָא וּבֵין
בְּנָךְ וּבֵין בְּנָהָא הוּא יְהֵי דְּכִיר מָא
דַּעֲבַדְתְּ לֵיהּ מִלְּקַדְמִין וְאַתְּ תְּהֵי נָטַר
לֵיהּ לְסוֹפָא׃

And I will put enmity between thee and the woman, and between thy seed and her seed; they shall bruise thy head, and thou shalt bruise their heel.' 15

16 אֶל־הָאִשָּׁה֙ אָמַ֔ר הַרְבָּ֥ה אַרְבֶּ֖ה עִצְּבוֹנֵ֑ךְ
וְהֵרֹנֵ֣ךְ בְּעֶצֶב֔ תֵּלְדִ֥י בָנִ֖ים וְאֶל־אִישֵׁ֑ךְ
תְּשׁוּקָתֵ֖ךְ וְה֥וּא יִמְשָׁל־בָּֽךְ׃ (ס)

לְאִתְּתָא אֲמַר אַסְגָּאָה אַסְגֵּי צַעֲרֵכִי
וְעִדּוּיֵיכִי בְּצַעַר תְּלִידִין בְּנִין וּלְוָת
בַּעְלִיךְ תְּהֵי תֵּיאוּבְתִּיךְ וְהוּא יִשְׁלוֹט
בִּיךְ׃

Unto the woman He said: 'I will greatly multiply thy pain and thy travail; in pain thou shalt bring forth children; and thy desire shall be to thy husband, and he shall rule over thee.' 16

17 וּלְאָדָ֖ם אָמַ֑ר כִּֽי־שָׁמַעְתָּ֣ לְקוֹל֔ אִשְׁתֶּ֖ךָ
וַתֹּאכַ֣ל מִן־הָעֵ֑ץ אֲשֶׁ֣ר צִוִּיתִ֔יךָ לֵאמֹ֖ר לֹ֣א
תֹאכַ֑ל מִמֶּ֣נּוּ אֲרוּרָ֣ה הָאֲדָמָ֔ה בַּֽעֲבוּרֶ֖ךָ
בְּעִצָּבוֹ֣ן תֹּאכְלֶ֔נָּה כֹּ֖ל יְמֵ֥י חַיֶּֽיךָ׃

וּלְאָדָם אָמַר כְּדִי שְׁמַעְתָּ לְקָל אִשְׁתָּךְ
וְאָכַלְתְּ מִן אִילָנָא דְּפַקֵּדְתָּךְ
לְמֵימַר לָא תֵּיכוֹל מִנֵּיהּ לִיטָא אַרְעָא
בְּדִילָךְ בַּעֲמַל תֵּיכְלִנַּהּ כֹּל יוֹמֵי חַיָּיךְ׃

And unto Adam He said: 'Because thou hast hearkened unto the voice of thy wife, and hast eaten of the tree, of which I commanded thee, saying: Thou shalt not eat of it; cursed is the ground for thy sake; in toil shalt thou eat of it all the days of thy life. 17

18 וְקוֹץ֙ וְדַרְדַּ֔ר תַּצְמִ֥יחַ לָּ֖ךְ וְאָכַלְתָּ֥ אֶת־
עֵ֖שֶׂב הַשָּׂדֶֽה׃

וְכוּבִּין וְאָטָדִין תְּצַמַּח לָךְ וְתֵיכוֹל יָת
עִסְבָּא דְּחַקְלָא׃

Thorns also and thistles shall it bring forth to thee; and thou shalt eat the herb of the field. 18

19 בְּזֵ֥עַת אַפֶּ֖יךָ תֹּאכַ֣ל לֶ֑חֶם עַ֚ד שׁוּבְךָ֣ אֶל־
הָאֲדָמָ֔ה כִּֽי־מִמֶּ֥נָּה לֻקָּ֖חְתָּ כִּֽי־עָפָ֣ר אָ֑תָּה
וְאֶל־עָפָ֥ר תָּשֽׁוּב׃

בְּזִיעַת אַפָּיִךְ תֵּיכוֹל לַחְמָא עַד
דְּתִתְתַּב לְאַרְעָא דְּמִנַּהּ אִתְּבְרִיתָא אֲרֵי
עַפְרָא אַתְּ וּלְעַפְרָא תְּתוּב׃

In the sweat of thy face shalt thou eat bread, till thou return unto the ground; for out of it wast thou taken; for dust thou art, and unto dust shalt thou return.' 19

20 וַיִּקְרָ֣א הָאָדָ֗ם שֵׁם֙ אִשְׁתּ֔וֹ חַוָּ֖ה כִּֽי־הִ֥וא
הָ֖יְתָה אֵ֥ם כָּֽל־חָֽי׃

וּקְרָא אָדָם שׁוּם אִתְּתֵיהּ חַוָּה אֲרֵי הִיא
הֲוָת אִמָּא דְּכָל בְּנֵי אֲנָשָׁא׃

And the man called his wife's name Eve; because she was the mother of all living. 20

21 וַיַּ֣עַשׂ יְהוָ֔ה אֱלֹהִ֥ים לְאָדָ֖ם וּלְאִשְׁתּ֑וֹ
כָּתְנֹ֥ת עוֹר֖ וַיַּלְבִּֽשֵׁם׃ (פ)

וַעֲבַד יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִתְּתֵיהּ
לְבוּשִׁין דִּיקָר עַל מְשַׁךְ בִּסְרְהוֹן
וְאַלְבֵּישִׁנּוּן׃

And the LORD God made for Adam and for his wife garments of skins, and clothed them. 21

רביעי ג 22 וַיֹּאמֶר֙ יְהוָ֔ה אֱלֹהִ֖ים הֵ֣ן הָאָדָ֑ם הָיָה֙
כְּאַחַ֣ד מִמֶּ֔נּוּ לָדַ֥עַת טֹ֖וב וָרָ֑ע וְעַתָּ֣ה׀ פֶּן־
יִשְׁלַ֣ח יָד֗וֹ וְלָקַח֙ גַּ֣ם מֵעֵ֣ץ הַחַיִּ֔ים וְאָכַ֖ל
וָחַ֥י לְעֹלָֽם׃

וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא אָדָם הֲוָה יְחִידַאי
בְּעָלְמָא מִנַּיהּ לְמִדַּע טַב וּבִישׁ וּכְעַן
דִּלְמָא יוֹשֵׁיט יְדֵיהּ וְיִסַּב אַף מֵאִילָן חַיָּיָא
וְיֵיכוֹל וְיֵיחֵי לְעָלַם׃

And the LORD God said: 'Behold, the man is become as one of us, to know good and evil; and now, lest he put forth his hand, and take also of the tree of life, and eat, and live for ever.' 22

23 וַיְשַׁלְּחֵ֥הוּ יְהוָ֖ה אֱלֹהִ֑ים מִגַּ֣ן עֵדֶ֗ן לַעֲבֹ֤ד
אֶת־הָאֲדָמָה֙ אֲשֶׁ֣ר לֻקַּ֔ח מִשָּֽׁם׃

וְשַׁלְחֵיהּ יְיָ אֱלֹהִים מִגִּנְּתָא דְּעֵדֶן
לְמִפְלַח בְּאַרְעָא דְּאִתְּבְרִי מִתַּמָּן׃

Therefore the LORD God sent him forth from the garden of Eden, to till the ground from whence he was taken. 23

(14) כי עשית זאת. מכאן שאין מהפכים בזכותו של מסית, שאילו שאלו למה עשית זאת, היה לו להשיב דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין (סנהדרין כט.) מכל הבהמה ומכל חית השדה. אם מבהמה נתקלל, מהיה לא כל שכן, העמידו רבותינו מדרש זה במסכת כבורות (ח.), ללמד שימי עיבורו של נחש שבע שניס: על גחונך תלך. רגליס היו לו ונקצצו (סוטה ט: ב"ר):

(15) ואיבה אשית. אתה לא נתכוונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא תחלה ותשא את חוה (ב"ר), ולא בא לדבר אל חוה תחלה אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות, ויודעות לפתות את בעליהן, לפיכך ואיבה אשיס (סוטה ט:): ישופך. יכתתך, כמו וָאֶכּוֹת אֹתוֹ (דברים ט, כא), ותרגומו ושפיית יתיה: ואתה תשופנו עקב. לא יהא לך קומה, ותשכנו בעקבו, ואף משס תמיתנו. ולשון תשופנו, כמו עָשֵׁף פֶּרֶס (ישעיה מ, כד), כשהנחש בא לנשוך הוא נושף כמין שריקה, ולפי שהלשון נופל על הלשון, כתב לשון נשיפה בשניהס:

(16) עצבונך. זה צער גידול בניס (עירובין ק:): והרנך. זה צער העבור (שס): בעצב תלדי בנים. זה צער הלידה (שס): ואל אישך תשוקתך. לתשמיש, ואף על פי כן אין לך מצא לתובעו בפה, אלא הוא ימשול בך, הכל ממנו ולא ממך (שס): תשוקתך. תאותך, כמו וְנַפְשׁוֹ שׁוֹקֵקָה (ישעיה כט, ח):

(17) ארורה האדמה בעבורך. תעלה לך דבריס ארוריס, כגון זבוביס ופרעושיס וגמליס (ב"ר), משל ליולא לתרבות רעה, והבריות מקללות שדיס שיגק מהס (ירושלמי כלאיס ח, ז):

(18) וקוץ ודרדר תצמיח לך. הארץ, כשתזרענה מיני זרעיס, תצמיח קוץ ודרדר קודם ועכביות (ב"ר), והן נאכליס על ידי תיקון (בילה לד.). ואכלת את עשב השדה. ומה קללה היא זו, והלא בברכה נאמר לו (א, כט) הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרֵעַ זָרַע וגו', אלא מה אמור כאן בדאם הענין, ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה, ואחר העצבון וקוץ ודרדר תצמיח לך, כשתזרענה קטניות או ירקות גנה, היא תצמיח לך קוליס ודרדריס ושאר עשבי שדה, ועל כרחך תאכלס:

(19) בזעת אפיך. לאחר שתטרח בו הרבה:

(20) ויקרא האדם. חזר הכתוב לענינו הראשון ויקרא האדם שמות, ולא הפסיק, אלא ללמדך שעל ידי קריאת שמות נזדווגה לו חוה, כמו שכתוב ולאדם לא מצא עזר כנגדו, לפיכך ויפל תרדמה, ועל ידי שכתב ויהיו שניהס ערומיס, סמך לו פרשת הנחש, להודיעך, שמתוך שראה אותס ערומיס וראה אותס עסוקיס בתשמיש, נתאוה לה ובא עליהס בתשבה ובמרמה: חוה. נופל על לשון חיה, שמחיה את ולדותיה, כאשר תאמר מֶה הָיָה לָּשָׁם (קהלת ג, כב) בלשון היה (פס"ז):

(21) כתנות עור. יש דברי אגדה (ב"ר) אומרים תלקיס כלפורן היו מדובקיס על עורן. ויש אומריס דבר הבא מן העור, כגון למר האריבת שהוא רך ותס, ועשה להס כתנות ממנו (סוטה יד. ב"ר):

(22) היה כאחד ממנו. הרי הוא יחיד בתחתוניס כמו שאני יחיד בעליונים (ב"ר), ומה היא יחידתו, לדעת טוב ורע, מה שאין כן בבהמה ותיה: ועתה פן ישלח ידו וגו'. ומשֶׁיִּחְיֶה לעולס, הרי הוא קרוב להטעות הבריות אחריו, ולומר אף הוא אלוה. ויש מדרשי אגדה, אבל אין מיושבין על פשוטו:

24 וַיְגָרֶשׁ אֶת־הָאָדָם וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן־
עֵדֶן אֶת־הַכְּרֻבִים וְאֵת לַהַט הַחֶרֶב
הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ
הַחַיִּים׃ (ס)

24 וְתָרֵיךְ יָת אָדָם וְאַשְׁרֵי מִלְּקַדְמִין לְגִנְּתָא
דְּעֵדֶן יָת כְּרוּבַיָּא וְיָת שְׁנַן חַרְבָּא
דְּמִתְהַפְּכָא לְמִטַּר יָת אוֹרַח אִילָן חַיָּיָא׃

So He drove out the man; and He placed at the east of the garden of Eden the cherubim, and the flaming sword which turned every way, to keep the way to the tree of life.

IV וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד
אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה׃

IV וְאָדָם יְדַע יָת חַוָּה אִתְּתֵיהּ וְעַדְיָאַת
וִילִידַת יָת קַיִן וַאֲמַרַת קְנֵיתִי גֻּבְרָא מִן
קֳדָם יְיָ׃

And the man knew Eve his wife; and she conceived and bore Cain, and said: 'I have agotten a man with the help of the Lord.'

2 וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו אֶת־הָבֶל וַיְהִי־
הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה׃

2 וְאוֹסִיפַת לְמֵילַד יָת אֲחוּהִי יָת הָבֶל
וַהֲוָה הֶבֶל רָעֵי עָנָא וְקַיִן הֲוָה פָּלַח
בְּאַרְעָא׃

And again she bore his brother Abel. And Abel was a keeper of sheep, but Cain was a tiller of the ground.

3 וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה
מִנְחָה לַיהוָה׃

3 וַהֲוָה מִסּוֹף יוֹמִין וְאַיְתִי קַיִן מֵאִבָּא
דְּאַרְעָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

And in process of time it came to pass, that Cain brought of the fruit of the ground an offering unto the Lord.

4 וְהֶבֶל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ
וּמֵחֶלְבֵהֶן וַיַּשַׁע יְהוָה אֶל־הֶבֶל וְאֶל־
מִנְחָתוֹ׃

4 וְהֶבֶל אַיְתִי אַף הוּא מִבַּכּוֹרֵי עָנֵיהּ
וּמִשַּׁמְנֵיהוֹן וַהֲוָת רַעֲוָא מִן קֳדָם יְיָ
בְּהֶבֶל וּבְקוּרְבָּנֵיהּ׃

And Abel, he also brought of the firstlings of his flock and of the fat thereof. And the Lord had respect unto Abel and to his offering;

5 וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן
מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו׃

5 וּבְקַיִן וּבְקוּרְבָּנֵיהּ לָא הֲוָת רַעֲוָא וּתְקֵיף
לְקַיִן לַחְדָּא וְאִתְכְּבִישׁוּ אַפּוֹהִי׃

but unto Cain and to his offering He had not respect. And Cain was very wroth, and his countenance fell.

6 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן לָמָּה חָרָה לָךְ
וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ׃

6 וַאֲמַר יְיָ לְקַיִן לְמָא תְּקֵיף לָךְ וּלְמָא
אִתְכְּבִישׁוּ אַפָּךְ׃

And the Lord said unto Cain: 'Why art thou wroth? and why is thy countenance fallen?

7 הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב
לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה
תִּמְשָׁל־בּוֹ׃

7 הֲלָא אִם תּוֹטִיב עוּבָדָךְ יִשְׁתְּבִיק לָךְ
וְאִם לָא תּוֹטִיב עוּבָדָךְ לְיוֹם דִּינָא
חֶטְאָךְ נְטִיר עֲתִיד לְאִתְפְּרָעָא מִנָּךְ אִם
לָא תְּתוּב וְאִם תְּתוּב יִשְׁתְּבִיק לָךְ׃

If thou doest well, shall it not be lifted up? and if thou doest not well, sin coucheth at the door; and unto thee is its desire, but thou mayest rule over it.'

8 וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם
בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו
וַיַּהַרְגֵהוּ׃

8 וַאֲמַר קַיִן לְהֶבֶל אֲחוּהִי וַהֲוָה בְּמִהְוֵיהוֹן
בְּחַקְלָא וְקָם קַיִן עַל הֶבֶל אֲחוּהִי
וְקַטְלֵיהּ׃

And Cain spoke unto Abel his brother. And it came to pass, when they were in the field, that Cain rose up against Abel his brother, and slew him.

9 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן אַי הֶבֶל אָחִיךָ
וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי׃

9 וַאֲמַר יְיָ לְקַיִן אָן הֶבֶל אֲחוּךְ וַאֲמַר לָא
יְדַעְנָא הֲנָטַר אֲחִי אֲנָא׃

And the Lord said unto Cain: 'Where is Abel thy brother?' And he said: 'I know not; am I my brother's keeper?'

10 וַיֹּאמֶר מָה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים
אֵלַי מִן־הָאֲדָמָה׃

10 וַאֲמַר מָא עֲבַדְתָּא קָל דַּם זַרְעָן
דַּעֲתִידִין לְמִפַּק מִן אֲחוּךְ קָבְלָן קֳדָמַי
מִן אַרְעָא׃

And He said: 'What hast thou done? the voice of thy brother's blood crieth unto Me from the ground.

11 וְעַתָּה אָרוּר אָתָּה מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ לָקַחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ
מִיָּדֶךָ׃

11 וּכְעַן לִיט אַתְּ מִן אַרְעָא דִּפְתַחַת יָת
פּוּמַהּ וְקַבֵּילַת יָת דְּמָא דַּאֲחוּךְ מִן יְדָךְ׃

And now cursed art thou from the ground, which hath opened her mouth to receive thy brother's blood from thy hand.

(24) מקדם לגן עדן. במזרחו של גן עדן, חוץ לגן: את הכרובים. מלאכי חבלה (ב"ר): החרב המתהפכת. ולה להט לאייס עליו מלכנוס עוד לגן. תרגוס להט שָׁנָן, כמו שלף שננך (סנהדרין פב.) ובלשון לע"ז למ"ל. ומדרש אגדה יש (ב"ר), ואני איני בא אלא לפשוטו:

(1) והאדם ידע. כבר קודם העניין של מעלה, קודם שחטא ונטרד מגן עדן, וכן ההריון והלידה (סנהדרין לח:), שאם כתב וידע אדם, נשמע שלאחר שנטרד היו לו בניס: קין. על שם קניתי: את ה׳. כמו עם ה׳, כשברא אותי ואת אישי, לבדו ברא אבל בזה שותפים אנו עמו (נדה לא.): את קין את אחיו את הבל. ג׳ אתיס ריבויים הס, מלמד שתאומה נולדה עם קין, ועם הבל נולדו שניס, לכך נאמר ותוסף (ב"ר כב, ג):

(2) רועה צאן. לפי שנתקללה האדמה, פירש לו מעבודתה (מדרש אגדה):

(3) מפרי האדמה. מן הגרוע (ב"ר). ויש אגדה (תנחומא) שאומרת זרע פשתן היה. (דבר אחר מפרי, מאיזה שבא לידו לא טוב ולא מובחר):

(4) וישע. ויפן. וכן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה, לא פנה. וכן וַאֲל יִשְׁעוּ (שמות ה, ט), אל יפנו. וכן וַשַּׁעַ מֵעָלָיו (איוב יד, ו), פנה מעליו: וישע. ירדה אש וְלִחֲכָה מנחתו (פס"ז):

(7) הלא אם תיטיב. כתרגומו פירושו: לפתח חטאת רובץ. לפתח קברך חטאתך שמור (מדרש אגדה): ואליך תשוקתו. של חטאת, הוא יצר הרע, תמיד שוקק ומתאוה להכשילך (שם): ואתה תמשל בו. אם תרצה תתגבר עליו (שם):

(8) ויאמר קין. נכנס עמו בדברי ריב ומלה, להתעולל עליו להרגו. ויש בזה מדרשי אגדה, אך זה ישובו של מקרא:

(9) אי הבל אחיך. להכנס עמו בדברי נחת, אולי ישוב ויאמר אני הרגתיו וחטאתי לך: לא ידעתי. נעשה כגונב דעת העליונה: השומר אחי. לשון תימה הוא, וכן כל ה"א הנקודה בחטף פת"ח:

(10) דמי אחיך. דמו ודם זרעיותיו. דבר אחר, שעשה בו פצעים הרבה, שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה (סנהדרין לז:):

12 כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה לֹא־תֹסֵף תֵּת־
כֹּחָהּ לָךְ נָע וָנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ׃

אֲרֵי תִּפְלַח בְּאַרְעָא לָא תּוֹסִף לְמִתַּן
חֵילַהּ לָךְ מְטֶלְטַל וְגָלֵי תְּהֵי בְּאַרְעָא׃

12 When thou tillest the ground, it shall not henceforth yield unto thee her strength; a fugitive and a wanderer shalt thou be in the earth.'

13 וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא׃
(בספרי ספרד ואשכנז מִנְּשׂוֹא)

וַאֲמַר קַיִן קָדָם יְיָ סַגִּי חוֹבִי מִלְּמִשְׁבַּק׃

13 And Cain said unto the Lord: 'My punishment is greater than I can bear.

14 הֵן גֵּרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה
וּמִפָּנֶיךָ אֶסָּתֵר וְהָיִיתִי נָע וָנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה
כָּל־מֹצְאִי יַהַרְגֵנִי׃

הָא תָּרֵיכְתָּא יָתִי יוֹמָא דֵין מֵעַל אַפֵּי
אַרְעָא וּמִן קֳדָמָךְ לֵית אִפְּשַׁר לְאִטְמָרָא
וְאֵיהֵי מְטֶלְטַל וְגָלֵי בְּאַרְעָא וִיהֵי כָּל
דְּיַשְׁכְּחִנַנִי יִקְטְלִנַנִי׃

14 Behold, Thou hast driven me out this day from the face of the land; and from Thy face shall I be hid; and I shall be a fugitive and a wanderer in the earth; and it will come to pass, that whosoever findeth me will slay me.'

15 וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל־הֹרֵג קַיִן
שִׁבְעָתַיִם יֻקָּם וַיָּשֶׂם יְהוָה לְקַיִן אוֹת
לְבִלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מֹצְאוֹ׃

וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ לָכֵן כָּל קָטוֹלַיָּא קַיִן
לְשִׁבְעָה דָּרִין יִתְפְּרַע מִנֵּיהּ וְשַׁוִּי יְיָ לְקַיִן
אָתָא בְּדִיל דְּלָא לְמִקְטַל יָתֵיהּ כָּל
דְּיַשְׁכְּחִנֵּיהּ׃

15 And the Lord said unto him: 'Therefore whosoever slayeth Cain, vengeance shall be taken on him sevenfold.' And the Lord set a sign for Cain, lest any finding him should smite him.

16 וַיֵּצֵא קַיִן מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־נוֹד
קִדְמַת־עֵדֶן׃

וּנְפַק קַיִן מִן קֳדָם יְיָ וִיתֵיב בַּאֲרַע
גָּלֵי וּמְטֶלְטַל דַּהֲוָת עֲבִידָא עֲלוֹהִי
מִלְּקַדְמִין כְּגִנְּתָא דְּעֵדֶן׃

16 And Cain went out from the presence of the Lord, and dwelt in the land of Nod, on the east of Eden.

17 וַיֵּדַע קַיִן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־
חֲנוֹךְ וַיְהִי בֹנֶה עִיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר
כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוֹךְ׃

וְיָדַע קַיִן יָת אִתְּתֵיהּ וְעַדְיָאת וְיָלִידַת
יָת חֲנוֹךְ וַהֲוָה בָּנֵי קַרְתָּא וּקְרָא שְׁמַהּ
דְּקַרְתָּא כְּשׁוּם בְּרֵיהּ חֲנוֹךְ׃

17 And Cain knew his wife; and she conceived, and bore Enoch; and he builded a city, and called the name of the city after the name of his son Enoch.

18 וַיִּוָּלֶד לַחֲנוֹךְ אֶת־עִירָד וְעִירָד יָלַד
אֶת־מְחִיָּאֵל וּמְחִיָּאֵל יָלַד אֶת־מְתוּשָׁאֵל
וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־לָמֶךְ׃

וְאִתְיְלִיד לַחֲנוֹךְ יָת עִירָד וְעִירָד אוֹלִיד
יָת מְחוּיָאֵל וּמְחוּיָאֵל אוֹלִיד יָת מְתוּשֵׁאֵל
וּמְתוּשֵׁאֵל אוֹלִיד יָת לָמֶךְ׃

18 And unto Enoch was born Irad; and Irad begot Mehujael; and Mehujael begot Methushael; and Methushael begot Lamech.

חמישי 19 וַיִּקַּח־לוֹ לֶמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאַחַת עָדָה
וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה׃

וּנְסִיב לֵיהּ לֶמֶךְ תַּרְתֵּין נְשִׁין שׁוּם חֲדָא
עָדָה וְשׁוּם תִּנְיָתָא צִלָּה׃

19 And Lamech took unto him two wives; the name of one was Adah, and the name of the other Zillah.

20 וַתֵּלֶד עָדָה אֶת־יָבָל הוּא הָיָה אֲבִי יֹשֵׁב
אֹהֶל וּמִקְנֶה׃

וִילִידַת עָדָה יָת יָבָל הוּא הֲוָה רִבְּהוֹן
דְּיָתְבֵי מַשְׁכְּנִין וּמָרֵי בְּעִיר׃

20 And Adah bore Jabal; he was the father of such as dwell in tents and have cattle.

(11) מן האדמה. יותר ממה שנתקללה היא כבר נענשה, וגם בזו הוסיפה לחטוא: אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך וגו'. והנני מוסיף לה קללה אלך, לא תוסף תת כחה (ס"א הכל דבור אחד ממן האדמה עד כאן):
(12) נע ונד. אין לך רשות לדור במקום אחד:
(13) גדול עוני מנשוא. בתמיה, אתה טוען עליוניים ותחתוניים, ועוני אי אפשר לטעון (ב"ר כב, יא):
(15) לכן כל הורג קין. זה אחד מן המקראות שקראו דבריהם ורמזו ולא פירשו, לכן כל הורג קין, לשון נערה, כה יעשה לו, כך וכך עונשו, ולא פירש עונשו: שבעתים יוקם. איני רואה להנקם מקין עכשיו, לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו, שיעמוד למך מבני בניו ויהרגהו. וסוף המקרא שאמר שבעתים יוקם, והיא נקמת הבל מקין, למדנו שתחלת מקרא לשון גערה היא, שלא תהא בריה מזיקתו. וכיוצא בו וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מַכֵּה יְבוּסִי וְיִגַּע בַּצִּנּוֹר (שמואל־ב ה, ח), ולא פירש מה יעשה לו, אבל דבר הכתוב ברמז, כל מכה יבוסי ויגע בצנור ויקרב אל השער ויכבשו, וְאֶת הַעִוְרִים וגו', וגם אותם יכה על אשר אמרו העור והפסח לא יבא אל תוך הבית, המכה את אלו אני אעשנו ראש ושר, כאן קצר דבריו, ובדברי הימים (א יא, ו) פירש יִהְיֶה לְרֹאשׁ וְלָשָׂר: וישם ה' לקין אות. תקן לו אות משמו במצחו. (ס"ה) כל מוצאי יהרגני, הבהמות והחיות, אבל בני אדם עדיין לא היו שיירא מהם, רק אביו ואמו, ומהם לא היה ירא שיהרגוהו, אלא אמר, עד עכשיו היה פחדתי על כל החיות, כמו שנאמר וּמוֹרַאֲכֶם כּוֹ', ועכשיו בשביל עון זה לא ירא ממני החיות ויהרגוני, מיד וישם ה' לקין אות, החזיר מורא על הכל:
(16) ויצא קין. יצא בהכנעה כגונב דעת העליונה: בארץ נוד. בארץ שכל הגולים נדים שם: קדמת עדן. שם גלה אביו כשגורש מגן עדן, שנאמר וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן וגו', לשמור את שמירת דרך מבוא הגן, שים ללמוד שהיה אדם שם, ומצינו שרוח מזרחית קולטת בכל מקום את הרוצחים, שנאמר אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה וגו' מִזְרָחָה שָׁמֶשׁ (דבריס ד, מא). דבר אחר בארץ נוד, כל מקום שהלך, היתה הארץ מזדעזעת תחתיו, והבריות אומרים סורו מעליו, זהו שהרג את אחיו:
(17) ויהי. קין בונה עיר, ויקרא שם העיר לזכר בנו חנוך:
(18) ועירד ילד. יש מקום שהוא אומר בזכר הוליד, ויש מקום שהוא אומר יולד, שהלידה משמשת שתי לשונות, לידת האשה נישטר"א בלע"ז, וזריעת תולדות האיש אינזינד"ר בלע"ז, כשהוא אומר הוליד בלשון הפעיל, מדבר בלידת האשה, פלוני הוליד את אשתו בן או בת, וכשהוא אומר יולד, מדבר בזריעת האיש, והוא בלע"ז אנייידרי"ר:
(19) ויקח לו למך. לא היה לו לפרש כל זה, אלא ללמדנו מסוף הענין שקייס הקב"ה הבטחתו, שאמר שבעתים יֻקַּם קין, ועמד למך לאחר שהוליד בניס ועשה דור שביעי, והרג את קין, זהו שאמר כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי וגו': שתי נשים. כך היה דרכן של דור המבול, אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש, זו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרין (ס"א אינו) כדי שתעקר, ומקושטת ככלה ומאכילה מעדניס, וחברתה נזופה ואבלה כאלמנה, וזהו שפירש איוב (כד, כא) רֹעֶה עֲקָרָה לֹא תֵלֵד וְאַלְמָנָה לֹא יֵיטִיב, (ב"ר כ"ג, ב) כמו שמפורש בגמרא חלק: עדה. היא של פריה ורביה, ועל שם שמגונה עליו ומוסרת מאצלו (ס"א ממאכלו), עדה תרגום של סורה: צלה. היא של תשמיש, על שם שיושבת תמיד בצלו, דברי אגדה הם בבראשית רבה (שם):
(20) אבי ישב אהל ומקנה. הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות, ויושב אהלים אדם כאן ואדם כאן בשביל מרעה צאנו, וכשכלה המרעה במקום זה הולך ותוקע אהלו במקום אחר. ומדרש אגדה (ב"ר) בונה בתים לעבודת אלילים, כמה דאת אמר אֶמֶל הַקְּנָאָה הַמַּקְנֶאָה (יחזקאל ח, ג), וכן ואחיו תופש כנור ועוגב, לזמר לעבודת

21 וְשֵׁם אָחִיו יוּבָל הַוּא הָיָה אֲבִי כָּל־תֹּפְשׂ כִּנּוֹר וְעוּגָב׃

וְשׂוֹם אַחוּהִי יוּבָל הוּא הֲוָה רִבְּהוֹן דְּכָל דְּמְנַגֵּן עַל פּוּם נִבְלָא יָדְעֵי זְמָר כִּנָּרָא וַאֲבוּבָא׃

21 And his brother's name was Jubal; he was the father of all such as handle the harp and pipe.

22 וְצִלָּה גַם־הִוא יָלְדָה אֶת־תּוּבַל קַיִן לֹטֵשׁ כָּל־חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל וַאֲחֹות תּוּבַל־קַיִן נַעֲמָה׃

וְצִלָּה אַף הִיא יְלִידַת יָת תּוּבַל קַיִן הוּא הֲוָה רִבְּהוֹן דְּכָל דְּיָדְעֵי עֲבִידַת נְחָשָׁא וּבַרְזְלָא וַאֲחָתֵיהּ דְּתוּבַל קַיִן נַעֲמָה׃

22 And Zillah, she also bore Tubal-cain, the forger of every cutting instrument of brass and iron; and the sister of Tubal-cain was Naamah.

ששי

23 וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ לְנָשָׁיו עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי נְשֵׁי לֶמֶךְ הַאֲזִנָּה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי וְיֶלֶד לְחַבֻּרָתִי׃

וַאֲמַר לֶמֶךְ לִנְשׁוֹהִי עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעְנָא קָלִי נְשֵׁי לֶמֶךְ אַצִּיתָא לְמֵימְרִי לָא גּוּבְרָא קְטֵילִית דִּבְדִילִיהּ אֲנָא סָבִיל חוֹבִין לְמִמַּת וְאַף לָא עוּלֵימָא חַבִּילִית דִּבְדִילֵיהּ יִשְׁתֵּיצֵי זַרְעִי׃

23 And Lamech said unto his wives: Adah and Zillah, hear my voice; Ye wives of Lamech, hearken unto my speech; For I have slain a man for wounding me, And a young man for bruising me;

24 כִּי שִׁבְעָתַיִם יֻקַּם־קָיִן וְלֶמֶךְ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה׃

אֲרֵי שִׁבְעָה דָּרִין אִתְּלִיאוּ לְקָיִן הֵלָא לְלֶמֶךְ בְּרֵיהּ שִׁבְעִין וְשִׁבְעָה׃

24 If Cain shall be avenged sevenfold, Truly Lamech seventy and sevenfold.

25 וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שָׁת־לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל כִּי הֲרָגוֹ קָיִן׃

וִידַע אָדָם עוֹד יָת אִתְּתֵיהּ וִילִידַת בַּר וּקְרָת יָת שְׁמֵיהּ שֵׁת אֲרֵי אֲמַרַת יְהַב לִי יְיָ בַּר אָחֳרָן חֲלַף הֶבֶל דְּקַטְלֵיהּ קָיִן׃

25 And Adam knew his wife again; and she bore a son, and called his name Seth: 'for God hath appointed me another seed instead of Abel; for Cain slew him.'

26 וּלְשֵׁת גַּם־הוּא יֻלַּד־בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ אָז הוּחַל לִקְרֹא בְּשֵׁם יְהוָה׃ (ס)

וּלְשֵׁת אַף הוּא אִתְיְלִיד בַּר וּקְרָא יָת שְׁמֵיהּ אֱנוֹשׁ בְּכֵין בְּיוֹמוֹהִי חָלוּ בְּנֵי אֲנָשָׁא מִלְּצַלָּאָה בִּשְׁמָא דַיְיָ׃

26 And to Seth, to him also there was born a son; and he called his name Enosh; then began men to call upon the name of the Lord.

ד

V זֶה סֵפֶר (בספרי תימן סֵ֫פֶר בסמ״ך גדולה) תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרֹא אֱלֹהִים אָדָם בִּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ׃

דֵּין סֵפֶר תּוֹלְדָת אָדָם בְּיוֹמָא דִּבְרָא יְיָ אָדָם בִּדְמוּת אֱלֹהִים עֲבַד יָתֵיהּ׃

V This is the book of the generations of Adam. In the day that God created man, in the likeness of God made He him;

2 זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם אָדָם בְּיוֹם הִבָּרְאָם׃

דְּכַר וְנוּקְבָא בְּרָאנוּן וּבָרֵיךְ יָתְהוֹן וּקְרָא יָת שׁוּמְהוֹן אָדָם בְּיוֹמָא דְּאִתְבְּרִיאוּ׃

2 male and female created He them, and blessed them, and called their name Adam, in the day when they were created.

3 וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בִּדְמוּתוֹ כְּצַלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת׃

וַחֲיָא אָדָם מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד בִּדְמוּתֵיהּ דְּדָמֵי לֵיהּ וּקְרָא יָת שְׁמֵיהּ שֵׁת׃

3 And Adam lived a hundred and thirty years, and begot a son in his own likeness, after his image; and called his name Seth.

4 וַיְהִיוּ יְמֵי־אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃

וַהֲווֹ יוֹמֵי אָדָם בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת שֵׁת תַּמְנֵי מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

4 And the days of Adam after he begot Seth were eight hundred years; and he begot sons and daughters.

אליליס:

(22) תובל קין. תיבל אומנתו של קין. ותובל לשון תבלין, תיבל והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זיין לרוצחים (ב"ר): לוטש כל חרש נחשת וברזל. מחדד אומנות נחשת וברזל, כמו יְלָטוֹשׁ עֵינָיו לִי (איוב טז, ט), תורש אינו לשון פוֹעֵל בסגו"ל אלא לשון פוֹעֵל בצי"ר, שהרי נקוד קמץ קטן, וטעמו למטה, כלומר מחדד ומצחצח כל כלי אומנות נחשת וברזל: נעמה. היא אשתו של נח, בבראשית רבה (כג, ג):

(23) שמען קולי. שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש, לפי שהרג את קין ואת תובל קין בנו, שהיה למך סומא ותובל קין מוסכו, וראה את קין ונדמה לו כחיה, ואמר לאביו למשך בקשת והרגו, וכיון שידע שהוא קין זקנו, הכה כף אל כף וספק את בנו ביניהם והרגו, והיו נשיו פורשות ממנו, והוא מפייסן: שמען קולי. להשמע לי לתשמיש, וכי איש אשר הרגתי לפצעי הוא נהרג, וכי אני פצעתיו מזיד שיהא הפצע קרוי על שמי, וילד אשר הרגתי לחבורתי נהרג, כלומר על ידי חבורתי בתמיה, והלא שוגג אני ולא מזיד, לא זהו פצעי ולא זהו חבורתי (תנחומא): פצעי. מכת חרב או חץ, מקאלדור"ה בלע"ז:

(24) כי שבעתים יקם קין. קין שהרג מזיד נתלה לו עד שבעה דורות, אני שהרגתי שוגג לא כל שכן שיתלה לי שביעיות הרבה (תנחומא): שבעים ושבעה. לשון רבוי שביעיות אחז לו, כך דרש ר' תנחומא (בראשית יא). ומדרש בראשית רבה (כג, ד), לא הרג למך כלום, ונשיו פורשות ממנו משקיימו פריה ורביה, לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות, אמרו, מה אנו יולדות לבהלה, למחר המבול בא ושוטף את הכל, והוא אומר להן וכי איש הרגתי לפצעי, וכי אני הרגתי את הבל, שהיה איש בקומה וילד בשניים, שיהא זרעי כלה באותו עון, ומה קין שהרג נתלה לו שבעה דורות, אני שלא הרגתי לא כל שכן שיתלו לי שביעיות הרבה, וזה קל וחומר של שטות, אם כן אין הקדוש ברוך הוא גובה את חובו ומקייס את דברו:

(25) וידע אדם וגו׳. בא לו למך אצל אדם הראשון וקבל על נשיו, אמר להם, וכי עליכם לדקדק על גזירתו של מקום, אתם עשו מלותכם והוא יעשה את שלו, אמרו לו קשוט עצמך תחלה, והלא פרשת מאשתך זה מאה ושלשים שנה משנקנסה מיתה על ידך, מיד וידע אדם וגו׳, ומהו עוד, ללמוד שנתוספה לו תאוה על תאותו. בבראשית רבה (כג, ה):

(26) אז הוחל. לשון חולין, לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקב"ה, לעשותן אליליס ולקרותן אלהות (ילקוט סוף בראשית):

(1) זה ספר תולדות אדם. זו היא ספירת תולדת אדם, ומדרשי אגדה יש רבים: ביום ברא וגו׳. מגיד שביום שנברא הוליד (ב"ר):

(3) שלשים ומאת שנה. עד כאן פירש מן האשה (עירובין יח: ב"ר):

5	וַיְהִי֙ כָּל־יְמֵ֣י אָדָ֔ם אֲשֶׁר־חַ֖י תְּשַׁ֣ע מֵא֑וֹת שָׁנָ֗ה וַיָּמֹֽת׃ (ס)	וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי אָדָם דַּחֲיָא תְּשַׁע מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וּמִית׃	And all the days that Adam lived were nine hundred and thirty years; and he died. 5
6	וַיְחִי־שֵׁ֥ת חָמֵ֖שׁ שָׁנִ֑ים וּמְאַ֥ת שָׁנָ֛ה וַיּ֥וֹלֶד אֶֽת־אֱנֹֽשׁ׃	וַחֲיָא שֵׁת מְאָה וַחֲמֵישׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת אֱנוֹשׁ׃	And Seth lived a hundred and five years, and begot Enosh. 6
7	וַיְחִי־שֵׁ֥ת אַחֲרֵי֖ הוֹלִיד֑וֹ אֶת־אֱנ֖וֹשׁ שֶׁ֣בַע שָׁנִ֑ים וּשְׁמֹנֶ֥ה מֵא֖וֹת שָׁנָ֛ה וַיּ֥וֹלֶד בָּנִ֖ים וּבָנֽוֹת׃	וַחֲיָא שֵׁת בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת אֱנוֹשׁ תַּמְנֵי מְאָה וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃	And Seth lived after he begot Enosh eight hundred and seven years, and begot sons and daughters. 7
8	וַיְהִי֙ כָּל־יְמֵי־שֵׁ֔ת שְׁתֵּ֥ים עֶשְׂרֵ֖ה שָׁנָ֑ה וּתְשַׁ֣ע מֵא֔וֹת שָׁנָ֖ה וַיָּמֹֽת׃ (ס)	וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי שֵׁת תְּשַׁע מְאָה וְתַרְתָּא עַסְרֵי שְׁנִין וּמִית׃	And all the days of Seth were nine hundred and twelve years; and he died. 8
9	וַיְחִ֖י אֱנ֑וֹשׁ תִּשְׁעִ֥ים שָׁנָ֛ה וַיּ֥וֹלֶד אֶת־קֵינָֽן׃	וַחֲיָא אֱנוֹשׁ תִּשְׁעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת קֵינָן׃	And Enosh lived ninety years, and begot Kenan. 9
10	וַיְחִי֙ אֱנ֔וֹשׁ אַחֲרֵי֖ הוֹלִיד֑וֹ אֶת־קֵינָ֣ן חֲמֵ֣שׁ עֶשְׂרֵ֔ה שָׁנָ֖ה וּשְׁמֹנֶ֥ה מֵא֖וֹת שָׁנָ֛ה וַיּ֥וֹלֶד בָּנִ֖ים וּבָנֽוֹת׃	וַחֲיָא אֱנוֹשׁ בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת קֵינָן חֲמֵישׁ עַסְרֵי שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃	And Enosh lived after he begot Kenan eight hundred and fifteen years, and begot sons and daughters. 10
11	וַיְהִי֙ כָּל־יְמֵי֔ אֱנ֖וֹשׁ חָמֵ֣שׁ שָׁנִ֑ים וּתְשַׁ֣ע מֵא֔וֹת שָׁנָ֖ה וַיָּמֹֽת׃ (ס)	וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי אֱנוֹשׁ תְּשַׁע מְאָה וַחֲמֵישׁ שְׁנִין וּמִית׃	And all the days of Enosh were nine hundred and five years; and he died. 11
12	וַיְחִ֖י קֵינָ֑ן שִׁבְעִ֥ים שָׁנָ֛ה וַיּ֥וֹלֶד אֶת־מַהֲלַלְאֵֽל׃	וַחֲיָא קֵינָן שִׁבְעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת מַהֲלַלְאֵל׃	And Kenan lived seventy years, and begot Mahalalel. 12
13	וַיְחִי֙ קֵינָ֔ן אַחֲרֵי֖ הוֹלִיד֑וֹ אֶת־מַהֲלַלְאֵ֣ל אַרְבָּעִ֔ים שָׁנָ֖ה וּשְׁמֹנֶ֥ה מֵא֖וֹת שָׁנָ֛ה וַיּ֥וֹלֶד בָּנִ֖ים וּבָנֽוֹת׃	וַחֲיָא קֵינָן בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת מַהֲלַלְאֵל תַּמְנֵי מְאָה וְאַרְבְּעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃	And Kenan lived after he begot Mahalalel eight hundred and forty years, and begot sons and daughters. 13
14	וַיְהִי֙ כָּל־יְמֵי קֵינָ֔ן עֶשֶׂ֥ר שָׁנִ֖ים וּתְשַׁ֣ע מֵא֑וֹת שָׁנָ֛ה וַיָּמֹֽת׃ (ס)	וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי קֵינָן תְּשַׁע מְאָה וַעֲסַר שְׁנִין וּמִית׃	And all the days of Kenan were nine hundred and ten years; and he died. 14
15	וַיְחִ֖י מַהֲלַלְאֵ֑ל חָמֵ֣שׁ שָׁנִ֔ים וְשִׁשִּׁ֖ים שָׁנָ֑ה וַיּ֥וֹלֶד אֶת־יָֽרֶד׃	וַחֲיָא מַהֲלַלְאֵל שִׁתִּין וַחֲמֵישׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת יָרֶד׃	And Mahalalel lived sixty and five years, and begot Jared. 15
16	וַיְחִי֙ מַהֲלַלְאֵ֔ל אַחֲרֵי֖ הוֹלִיד֑וֹ אֶת־יָ֣רֶד שְׁלֹשִׁ֔ים שָׁנָ֖ה וּשְׁמֹנֶ֥ה מֵא֖וֹת שָׁנָ֛ה וַיּ֥וֹלֶד בָּנִ֖ים וּבָנֽוֹת׃	וַחֲיָא מַהֲלַלְאֵל בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת יָרֶד תַּמְנֵי מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃	And Mahalalel lived after he begot Jared eight hundred and thirty years, and begot sons and daughters. 16
17	וַיְהִי֙ כָּל־יְמֵ֣י מַהֲלַלְאֵ֔ל חָמֵ֣שׁ וְתִשְׁעִ֔ים שָׁנָ֖ה וּשְׁמֹנֶ֥ה מֵא֖וֹת שָׁנָ֛ה וַיָּמֹֽת׃ (ס)	וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי מַהֲלַלְאֵל תַּמְנֵי מְאָה וְתִשְׁעִין וַחֲמֵישׁ שְׁנִין וּמִית׃	And all the days of Mahalalel were eight hundred ninety and five years; and he died. 17
18	וַיְחִי־יָ֖רֶד שְׁתַּ֣יִם וְשִׁשִּׁ֑ים שָׁנָ֛ה וּמְאַ֥ת שָׁנָ֖ה וַיּ֥וֹלֶד אֶת־חֲנֹֽךְ׃	וַחֲיָא יָרֶד מְאָה וְשִׁתִּין וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת חֲנוֹךְ׃	And Jared lived a hundred sixty and two years, and begot Enoch. 18
19	וַיְחִי־יָ֔רֶד אַחֲרֵי֖ הוֹלִיד֑וֹ אֶת־חֲנֹ֣ךְ שְׁמֹנֶ֔ה מֵא֖וֹת שָׁנָ֑ה וַיּ֥וֹלֶד בָּנִ֖ים וּבָנֽוֹת׃	וַחֲיָא יָרֶד בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת חֲנוֹךְ תַּמְנֵי מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃	And Jared lived after he begot Enoch eight hundred years, and begot sons and daughters. 19
20	וַיְהִי֙ כָּל־יְמֵי־יָ֔רֶד שְׁתַּ֣יִם וְשִׁשִּׁ֔ים שָׁנָ֖ה וּתְשַׁ֣ע מֵא֑וֹת שָׁנָ֛ה וַיָּמֹֽת׃ (ס)	וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי יָרֶד תְּשַׁע מְאָה וְשִׁתִּין וְתַרְתֵּין שְׁנִין וּמִית׃	And all the days of Jared were nine hundred sixty and two years; and he died. 20
21	וַיְחִ֖י חֲנֹ֑ךְ חָמֵ֣שׁ וְשִׁשִּׁ֔ים שָׁנָ֖ה וַיּ֥וֹלֶד אֶת־מְתוּשֶֽׁלַח׃	וַחֲיָא חֲנוֹךְ שִׁתִּין וַחֲמֵישׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת מְתוּשֶׁלַח׃	And Enoch lived sixty and five years, and begot Methuselah. 21
22	וַיִּתְהַלֶּךְ־חֲנֹ֥ךְ אֶת־הָאֱלֹהִ֖ים אַחֲרֵי֑ הוֹלִיד֣וֹ אֶת־מְתוּשֶׁ֔לַח שְׁלֹ֣שׁ מֵא֔וֹת שָׁנָ֖ה וַיּ֥וֹלֶד בָּנִ֖ים וּבָנֽוֹת׃	וְהַלִּיךְ חֲנוֹךְ בְּדַחְלְתָּא דַיְיָ בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת מְתוּשֶׁלַח תְּלָת מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃	And Enoch walked with God after he begot Methuselah three hundred years, and begot sons and daughters. 22

23 וַיְהִי כָּל־יְמֵי חֲנוֹךְ חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה׃

וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי חֲנוֹךְ תְּלַת מְאָה וְשִׁתִּין וַחֲמֵישׁ שְׁנִין׃

23 And all the days of Enoch were three hundred sixty and five years.

24 וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וְאֵינֶנּוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים׃ (ס)

וְהַלִּיךְ חֲנוֹךְ בִּדְחִלְתָּא דַיְיָ וְלָיְתוֹהִי אֲרֵי אֲמִית יָתֵיהּ יְיָ׃

24 And Enoch walked with God, and he was not; for God took him.

שביעי 25 וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח שֶׁבַע וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־לָמֶךְ׃

וַחֲיָא מְתוּשֶׁלַח מְאָה וּתְמָנֵן וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת לָמֶךְ׃

25 And Methuselah lived a hundred eighty and seven years, and begot Lamech.

26 וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃

וַחֲיָא מְתוּשֶׁלַח בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת לָמֶךְ שְׁבַע מְאָה וּתְמָנֵן וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

26 And Methuselah lived after he begot Lamech seven hundred eighty and two years, and begot sons and daughters.

27 וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי מְתוּשֶׁלַח תֵּשַׁע וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ (ס)

וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי מְתוּשֶׁלַח תְּשַׁע מְאָה וְשִׁתִּין וּתְשַׁע שְׁנִין וּמִית׃

27 And all the days of Methuselah were nine hundred sixty and nine years; and he died.

28 וַיְחִי־לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בֵּן׃

וַחֲיָא לֶמֶךְ מְאָה וּתְמָנֵן וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד בַּר׃

28 And Lamech lived a hundred eighty and two years, and begot a son.

29 וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יְנַחֲמֵנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמֵעִצְּבוֹן יָדֵינוּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֵרְרָהּ יְהוָה׃

וּקְרָא יָת שְׁמֵיהּ נֹחַ לְמֵימַר דֵּין יְנַחֲמַנְּנָא מֵעוּבְדָנָא וּמִלֵּיאוּת יְדָנָא מִן אַרְעָא דְּלַטָּהּ יְיָ׃

29 And he called his name Noah, saying: 'This same shall comfort us in our work and in the toil of our hands, which cometh from the ground which the Lord hath cursed.'

30 וַיְחִי־לֶמֶךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וַחֲמֵשׁ מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃

וַחֲיָא לֶמֶךְ בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת נֹחַ חֲמֵישׁ מְאָה וְתִשְׁעִין וַחֲמֵישׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

30 And Lamech lived after he begot Noah five hundred ninety and five years, and begot sons and daughters.

31 וַיְהִי כָּל־יְמֵי־לֶמֶךְ שֶׁבַע וְשִׁבְעִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ (ס)

וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי לֶמֶךְ שְׁבַע מְאָה וְשִׁבְעִין וּשְׁבַע שְׁנִין וּמִית׃

31 And all the days of Lamech were seven hundred seventy and seven years; and he died.

32 וַיְהִי נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת׃

וַהֲוָה נֹחַ בַּר חֲמֵישׁ מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד נֹחַ יָת שֵׁם יָת חָם וְיָת יָפֶת׃

32 And Noah was five hundred years old; and Noah begot Shem, Ham, and Japheth.

VI וַיְהִי כִּי־הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם׃

וַהֲוָה כַּד שָׁרִיאוּ בְּנֵי אֲנָשָׁא לְמִסְגֵּי עַל אַפֵּי אַרְעָא וּבְנָתָא אִתְיְלִידָא לְהוֹן׃

VI And it came to pass, when men began to multiply on the face of the earth, and daughters were born unto them,

2 וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכֹּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ׃

וַחֲזוֹ בְּנֵי רַבְרְבַיָּא יָת בְּנָת אֲנָשָׁא אֲרֵי שַׁפִּירָן אִנִּין וּנְסִיבוּ לְהוֹן נְשִׁין מִכֹּל דְּאִתְרְעִיאוּ׃

2 that the sons of nobles saw the daughters of men that they were fair; and they took them wives, whomsoever they chose.

3 וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשַׁגַּם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה׃

וַאֲמַר יְיָ לָא יִתְקַיַּם דָּרָא בִּישָׁא הָדֵין קֳדָמַי לְעָלַם בְּדִיל דְּאִנּוּן בִּסְרָא וְעוֹבְדֵיהוֹן בִּישִׁין אַרְכָּא יְהִיב לְהוֹן מְאָה וְעַסְרִין שְׁנִין אִם יְתוּבוּן׃

3 And the Lord said: 'My spirit shall not abide in man for ever, for that he also is flesh; therefore shall his days be a hundred and twenty years.'

(24) ויתהלך חנוך. צדיק היה, וקל (ס"ג וקבל) בדעתו לשוב להרשיע, לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו (שם כה, ג), וזהו ששינה הכתוב במיתתו לכתוב ואיננו בעולם למלאות שנותיו (ב"ר): כי לקח אותו. לפני זמנו, כמו הִנְנִי לוֹקֵחַ מִמְּךָ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ (יחזקאל כד, טז):

(28) ויולד בן. שממנו נצנה העולם (מדרש אגדה):

(29) זה ינחמנו. יניח ממנו את עצבון ידינו, עד שלא בא נח לא היה להם כלי מחרישה, והוא הכין להם, והיתה האדמה מוציאה קוצים וברברים כשזורעים חטים, מקללתו של אדם הראשון, ובימי נח נחה, וזהו ינחמנו (תנחומא). ואם לא תפרשהו כך, אין טעם הלשון נופל על השם, ואתה צריך לקרות שמו מנחם (ב"ר):

(32) בן חמש מאות שנה. אמר רבי יודן, מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה וזה לחמש מאות, אמר הקב"ה, אם רשעים הם, יאבדו במים ורע (ס"ג לזרע של צדיק זה) לצדיק זה, ואם צדיקים הם, אטריח עליו לעשות תיבות הרבה, כבש את מעינו ולא הוליד עד חמש מאות שנה, כדי שלא יהא יפת הגדול שבניו ראוי לעושין לפני המבול (ב"ר כו, ב), דכתיב כִּי הַנַּעַר בֶּן מְאַת שָׁנָה יָמוּת (ישעיה סה, כ), ראוי לעונש לעתיד, וכן לפני מתן תורה: את שם את חם ואת יפת. והלא יפת הגדול הוא, אלא בתחלה אתה דורש את שהוא צדיק, וולד כשהוא מהול, ושאברהם יצא ממנו וכו'. (בבראשית רבה כו, ג):

(2) בני האלהים. בני השרים והשופטים (ב"ר). דבר אחר בני האלהים, הם השרים ההולכים בשליחותו של מקום, אף הם היו מתערבין בהם (פדר"א כב). כל אלהים שבמקרא לשון מרות, וזה יוכיח וַאֲשֶׁר תִּהְיֶה לּוֹ לֵאלֹהִים (שמות ד, טז), רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים (שם ז, א). כי טבת הנה. אמר רבי יודן טבת כתיב, כשהיו מטיבין אותה מקושטת ליכנס לחופה, היה גדול ונכנס ובועלה תחלה (ב"ר כו, ה): מכל אשר בחרו. אף בעולת בעל, אף הזכר והבהמה (ב"ר שם):

(3) לא ידון רוחי באדם. לא יתרעם ויריב רוחי עלי בשביל האדם: לעולם. לאורך ימים, הנה רוחי נידון בקרבי אם להשחית ואם לרחם, לא יהיה מדון זה ברוחי

4 הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בְּנוֹת הָאָדָם וְיָלְדוּ לָהֶם הֵמָּה הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אַנְשֵׁי הַשֵּׁם׃ (פ)

גִּבְרַיָּא הֲווֹ בְּאַרְעָא בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן וְאַף בָּתַר כֵּן דְּעָאלִין בְּנֵי רַבְרְבַיָּא לְוָת בְּנָת אֲנָשָׁא וְיַלְדָן לְהוֹן אִנּוּן גִּבְרַיָּא דְּמֵעָלְמָא אֲנָשִׁין דִּשְׁמָא׃

4 The Nephilim were in the earth in those days, and also after that, when the sons of nobles came in unto the daughters of men, and they bore children to them; the same were the mighty men that were of old, the men of renown.

מפטיר 5 וַיַּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל־הַיּוֹם׃

וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי סְגִיאַת בִּישַׁת אֲנָשָׁא בְּאַרְעָא וְכָל יִצְרָא מַחְשְׁבָת לִבֵּיהּ לְחוֹד בִּישׁ כָּל יוֹמָא׃

5 And the Lord saw that the wickedness of man was great in the earth, and that every imagination of the thoughts of his heart was only evil continually.

6 וַיִּנָּחֶם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ׃

וְתָב יְיָ בְּמֵימְרֵיהּ אֲרֵי עֲבַד יָת אֲנָשָׁא בְּאַרְעָא וַאֲמַר בְּמֵימְרֵיהּ לְמִתְחַבַּר תּוּקְפֵּהוֹן כִּרְעוּתֵיהּ׃

6 And it repented the Lord that He had made man on the earth, and it grieved Him at His heart.

7 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶמְחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמָיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתָם׃

וַאֲמַר יְיָ אֶמְחֵי יָת אֲנָשָׁא דִּבְרֵיתִי מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא מֵאֲנָשָׁא עַד בְּעִירָא עַד רַחְשָׁא וְעַד עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא אֲרֵי תַּבִית בְּמֵימְרִי אֲרֵי עֲבַדְתִּנּוּן׃

7 And the Lord said: 'I will blot out man whom I have created from the face of the earth; both man, and beast, and creeping thing, and fowl of the air; for it repenteth Me that I have made them.'

8 וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה׃ (פ)

וְנֹחַ אַשְׁכַּח רַחֲמִין קֳדָם יְיָ׃

8 But Noah found grace in the eyes of the Lord.

קמו פסוקים

The Haftara is Isaiah 42:5 – 43:10 on page 676. Sepharadim read Isaiah 42:5 – 42:21. On Erev Rosh Ḥodesh, some read the Haftara on page 768, while some read the Parsha's Haftara even on Erev Rosh Ḥodesh.

נח ה 9 אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת־הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ־נֹחַ׃

אִלֵּין תּוֹלְדָת נֹחַ נֹחַ גְּבַר זַכָּאי שְׁלִים הֲוָה בְּדָרוֹהִי בְּדַחְלְתָא דַיְיָ הַלִּיךְ נֹחַ׃

9 These are the generations of Noah. Noah was in his generations a man righteous and wholehearted; Noah walked with God.

10 וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת׃

וְאוֹלִיד נֹחַ תְּלָתָא בְּנִין יָת שֵׁם יָת חָם וְיָת יָפֶת׃

10 And Noah begot three sons, Shem, Ham, and Japheth.

11 וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס׃

וְאִתְחַבַּלַת אַרְעָא קֳדָם יְיָ וְאִתְמְלִיאַת אַרְעָא חָטוֹפִין׃

11 And the earth was corrupt before God, and the earth was filled with violence.

לעולם, כלומר לאורך ימיס: בשגם הוא בשר. כמו בשגם בסגו"ל, כלומר בשביל שגם זאת בו שהוא בשר, ואף על פי כן אינו נכנע לפני, ומה אס יהיה אס לו דבר קשה. כיולא בו עד שַׁקְמִתִּי דְּבוֹרָה, (שופטים ה, ז), כמו שקמתי, וכן שָׁלַפְתָּה מְדַבֵּר עִמִּי (שס ו יז), כמו שאתה, אף בשגם כמו בשגם: והיו ימיו וגו'. עד ק"ך שנה מאריך להס אפי, ואס לא ישובו, אביא עליהס מבול. ואס תאמר משנולד אינו אלא מאה שנה, אין מוקדם ומאוחר בתורה (פסחים ו:), כבר היתה הגזרה גזורה עשריס שנה קודס שהוליד נח תולדות, וכן מצינו בסדר עולס (פרק כח). יש מדרשי אגדה רביס בלא ידון, אבל זה הוא לאלוה פשוטו:

(4) הנפילים. על שס שנפלו והפילו את העולס (צ"ר), ובלשון עברית לשון ענקיס הוא: בימים ההם. בימי דור אנוש ובני קין: וגם אחרי כן. אף על פי שראו באבדן של דור אנוש, שעלה אוקיינוס והציף שליש העולס, לא נכנע דור המבול ללמוד מהס (צ"ר כו, ז): אשר יבאו. היו יולדות ענקיס כמותס (צ"ר): הגבורים. למרוד במקוס (צ"ר): אנשי השם. אותס שנקבו בשמות, עירד, מחויאל, מתושאל, שנקבו על שס אבדן, שנמוחו והותשו (צ"ר). דבר אחר, אנשי שממון, ששממו את העולס (צ"ר):

(6) וינחם ה' כי עשה. נחמה היתה לפניו שברא בתחתונים, שאלו היה מן העליונים היה ממרידן. בבראשית רבה (כז, ד): ויתעצב. האדס אל לבו של מקוס, עלה במחשבתו של מקוס להעניבו, וזהו תרגוס אונקלוס. דבר אחר וינחס, נהפכה מחשבתו של מקוס ממדת רחמיס למדת הדין, עלה במחשבה לפניו מה לעשות באדס שעשה בארץ. וכן כל לשון ניחוס שבמקרא לשון נמלך מה לעשות, וּבֶן אָבָיו יִתְנָחֵס (במדבר כג, יט), וְעַל עֲבָדָיו יִתְנָחֵס (דבריס לב, לו), וַיִּנָּחֶס ה' עַל הָרָעָה (שמות לב, יד), נִחַמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי (שמואל־א טו, יא), כולס לשון מחשבה אחרת הס: ויתעצב אל לבו. נתאבל על אבדן מעשה ידיו, כמו (שמואל־ב יט, ג) נֶעֱצַב הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ (צ"ר), וזו כתבתי להשובת אפיקורוס אחד ששאל את רבי יהושע בן קרחה, אמר לו, אין אתס מודיס שהקב"ה רואה את העולם, אמר לו הן, אמר לו והא כתיב ויתעצב אל לבו, אמר לו נולד לך בן זכר מימיך, אמר לו הן, אמר לו ומה עשית, אמר לו שמחתי ושימחתי את הכל, אמר לו ולא היית יודע שסופו למות, אמר לו בשעת חדותא חדותא בשעת אבלא אבלא. אמר לו כך מעשה הקב"ה, אף על פי שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאבדן, לא נמנע מלבראן (צ"ר) (ועיין ברא"ס), בשביל הצדיקים העתידים לעמוד מהס:

(7) ויאמר ה' אמחה את האדם. הוא עפר, ואביא עליו מיס ואמחה אותו, לכך נאמר לשון מחוי. מאדם עד בהמה. אף הס השחיתו דרכס (סנהדרין קח.). דבר אחר, הכל נברא בשביל האדס, וכיון שהוא כלה מה צורך באלו (שס): כי נחמתי כי עשיתם. חשבתי מה לעשות על אשר עשיתיס:

(9) אלה תולדות נח נח איש צדיק. הוא יל והזכירו ספר בשבחו, שנאמר (משלי י,ז) זכר צדיק לברכה. דבר אחר, ללמדך שעיקר תולדותיהס של צדיקיס מעשיס טובים (צ"ר ל,ו): בדורותיו. יש מרבותינו דורשיס אותו לשבח, כל שכן שאלו היה בדור צדיקיס היה צדיק יותר. ויש שדורשיס אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואלו היה בדורו של אברהס לא היה נחשב לכלום (סנהדרין קט): את האלהים התהלך נח. ובאברהס הוא אומר (לקמן כד,מ), אשר התהלכתי לפניו. נח היה צריך סעד לתומכו, אבל אברהס היה מתחזק ומהלך בצדקו מאליו: התהלך. לשון עבר. וזהו שמושו של ל' בלשון כבד, משמשת להבא ולשעבר בלשון אחד, (שס יג,יז) קוס התהלך להבא, התהלך נח לשעבר. (ש"א יב) התפלל בעד עבדיך להבא, (מלכיס־א ח,מב) ובא והתפלל אל הבית הזה לשון עבר, אלא שהוי"ו שברא"ש הופכו להבא:

(11) ותשחת. לשון ערוה ועבודה זרה (סנהדרין נז,א) (ס"א ערוה כי השחית כל בשר את דרכו, ועבודה זרה) כמו (דבריס ז,טז) פן תשחיתון: ותמלא הארץ חמס. גזל (ס"א שנאמר (יונה ג) ומן החמס אשר בכפיהס):

12 וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה
כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דַּרְכּוֹ עַל־
הָאָרֶץ׃ (ס)

12 And God saw the earth, and, behold, it was corrupt; for all flesh had corrupted their way upon the earth.

13 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא
לְפָנַי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם
וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ׃

13 And God said unto Noah: 'The end of all flesh is come before Me; for the earth is filled with violence through them; and, behold, I will destroy them with the earth.

14 עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי־גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה
אֶת־הַתֵּבָה וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ
בַּכֹּפֶר׃

14 Make thee an ark of gopher wood; with rooms shalt thou make the ark, and shalt pitch it within and without with pitch.

15 וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
אַמָּה אָרֶךְ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ
וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קומָתָהּ׃

15 And this is how thou shalt make it: the length of the ark three hundred cubits, the breadth of it fifty cubits, and the height of it thirty cubits.

16 צֹהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל־אַמָּה תְּכַלֶּנָּה
מִלְּמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים
תַּחְתִּיִּם שְׁנִיִּם וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֵׂהָ׃

16 A light shalt thou make to the ark, and to a cubit shalt thou finish it upward; and the door of the ark shalt thou set in the side thereof; with lower, second, and third stories shalt thou make it.

לוי 17 וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת־הַמַּבּוּל מַיִם עַל־
הָאָרֶץ לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ
חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ
יִגְוָע׃

17 And I, behold, I do bring the flood of waters upon the earth, to destroy all flesh, wherein is the breath of life, from under heaven; every thing that is in the earth shall perish.

18 וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבָאתָ אֶל־
הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ
אִתָּךְ׃

18 But I will establish My covenant with thee; and thou shalt come into the ark, thou, and thy sons, and thy wife, and thy sons' wives with thee.

19 וּמִכָּל־הָחַי מִכָּל־בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא
אֶל־הַתֵּבָה לְהַחֲיֹת אִתָּךְ זָכָר וּנְקֵבָה
יִהְיוּ׃

19 And of every living thing of all flesh, two of every sort shalt thou bring into the ark, to keep them alive with thee; they shall be male and female.

ישראל מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכֹּל
רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ
אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת׃

20 Of the fowl after their kind, and of the cattle after their kind, of every creeping thing of the ground after its kind, two of every sort shall come unto thee, to keep them alive.

וַתֵּרֶא הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ׃ וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ קִצָּא דְכָל בְּסְרָא עָאל לְקָדָמַי אֲרֵי אִתְמְלִיאַת אַרְעָא חָטוֹפִין מִן קֳדָם עוֹבְדֵיהוֹן בִּישָׁיָא וְהָאֲנָא מְחַבֵּילְהוֹן עִם אַרְעָא׃ עֲבִיד לָךְ תֵּיבָתָא דְאָעִין דְקַדְרוֹס מְדוֹרִין תַּעֲבִיד יָת תֵּיבְתָא וְתִחְפֵּי יָתַהּ מִגָּוָא וּמִבָּרָא בְּכוּפְרָא׃ וְדֵין דְתַעֲבִיד יָתַהּ תְּלָת מְאָה אַמִּין אוֹרְכָא דְתֵיבְתָא חַמְשִׁין אַמִּין פּוּתְיַהּ וּתְלָתִין אַמִּין רוּמַהּ׃ נִיהוֹר תַּעֲבִיד לְתֵיבְתָא וּלְאַמָּתָא תְּשַׁכְלְלִנַּהּ מִלְּעֵילָא וְתַרְעַהּ דְתֵיבְתָא בְּסִטְרַהּ תְּשַׁוֵּי מְדוֹרִין אַרְעָאִין תִּנְיָנִין וּתְלִיתָאִין תַּעְבְּדִנַּהּ׃ וַאֲנָא הָאֲנָא מֵיתֵי יָת טוֹפָנָא מַיָּא עַל אַרְעָא לְחַבָּלָא כָּל בְּסְרָא דְבֵיהּ רוּחָא דְחַיֵּי מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא כֹּל דִּבְאַרְעָא יְמוּת׃ וַאֲקִים יָת קְיָמִי עִמָּךְ וְתֵיעוֹל לְתֵיבְתָא אַתְּ וּבְנָךְ וְאִתְּתָךְ וּנְשֵׁי בְנָךְ עִמָּךְ׃ וּמִכָּל דְּחַי מִכָּל בְּסְרָא תְּרֵין מִכּוֹלָא תַּעֵיל לְתֵיבְתָא לְקַיָּמָא עִמָּךְ דְּכַר וְנוּקְבָא יְהוֹן׃ מֵעוֹפָא לְזְנוֹהִי וּמִן בְּעִירָא לְזְנָהּ מִכֹּל רְחִשָׁא דְאַרְעָא לְזְנוֹהִי תְּרֵין מִכּוֹלָא יֵיעֲלוּן לְוָתָךְ לְקַיָּמָא׃

(12) כי השחית כל בשר. אפילו בהמה חיה ועוף נזקקין לשאינן מינן (סנהדרין קח,א):
(13) קץ כל בשר. כל מקום שאתה מוצא זנות ועבודה זרה, אנדרולמוסיא באה לעולם והורגת טובים ורעים: כי מלאה הארץ חמס. לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל (סנהדרין קח,א): את הארץ. כמו מן הארץ. ודומה לו, (שמות ט,כט) כצאתי את העיר, מן העיר. (מ"א טו,כג) אלה את רגליו, מן רגליו. דבר אחר, את הארץ, עם הארץ. שאף ג' טפחים של עומק המחריבה נמוחו ונטשטשו (ב"ר לא,ז):
(14) עשה לך תבת. הרבה ריוח והצלה לפניו. ולמה הטריחו בבנין זה. כדי שירגלוהו אנשי דור המבול עוסק בה ק"כ שנה, ושואלין אותו, מה זאת לך. והוא אומר להם, עתיד הקב"ה להביא מבול לעולם (תנחומא נח ה), אולי ישובו: עצי גפר. כך שמו. ולמה ממין זה. על שם גפרית שנגזר עליהם להמחות בו: קנים. מדורים מדורים לכל בהמה וחיה: בכפר. זפת בלשון ארמי. ומלינו בגמרא כופרא (שבת סז,ב). בתיבתו של משה על ידי שהיו המים תשיס, דיה בחומר מבפנים וזפת מבחוץ. ועוד, כדי שלא יריח אותו לדיק ריח רע של זפת. אבל כאן, מפני חוזק המים זפתה מבית ומבחוץ (ב"ר לא,י):
(16) צהר. יש אומרים חלון, ויש אומרים אבן טובה המאירה להם (ב"ר שם): ואל אמה תכלנה מלמעלה. כסויה משופע ועולה עד שהוא קצר מלמעלה ועומד על אמה, כדי שיזובו המים למטה (מכאן ומכאן, ס"א אינו): בצדה תשים. שלא יפלו הגשמים בה: תחתים שנים ושלשים. ג' עליות זו על גב זו. עליונים לאדם אמצעים למדור בהמתייס לזבל (שם): (יז)
(17) ואני הנני מביא. הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו לפני כבר (תהלים ח,ה) מה אנוש כי תזכרנו: מבול. שבלבל את הכל. שהוביל את הכל מן הגבוה לנמוך. וזהו לשון אונקלוס שתרגם טופנא, שהליף את הכל והביאם לבבל שהיא עמוקה. לכך נקראת שנער, שנערו שם כל מתי מבול (ס"א מימי, וכן הגיה מהרש"ל בחכמת שלמה במסכת שבת [קיג,ב]):
(18) והקמותי את בריתי. ברית היה לריך על הפירות שלא ירקבו ויעפשו, ושלא יהרגוהו רשעים שבדור (ב"ר לא,יב) אתה ובניך ואשתך. האנשים לבד והנשים לבד. מכאן שנאסרו בתשמיש המטה (שם):
(19) ומכל החי. אפילו שדים (חגיגה טז): שנים מכל. מן הפחות שבהם לא פחתו משניים, אחד זכר ואחד נקבה:
(20) מהעוף למינהו. אותן שדבקו במיניהם ולא השחיתו דרכם, ומאליהם באו. וכל שהתיבה קולטתו הכניס בה (ב"ר):

21 וְאַתָּה קַח־לְךָ מִכָּל־מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה׃

21 And take thou unto thee of all food that is eaten, and gather it to thee; and it shall be for food for thee, and for them.'

22 וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה׃

22 Thus did Noah; according to all that God commanded him, so did he.

VII

1 וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֹּא־אַתָּה וְכָל־בֵּיתְךָ אֶל־הַתֵּבָה כִּי־אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה׃

1 And the Lord said unto Noah: 'Come thou and all thy house into the ark; for thee have I seen righteous before Me in this generation.

2 מִכֹּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח־לְךָ שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ׃

2 Of every clean beast thou shalt take to thee seven and seven, each with his mate; and of the beasts that are not clean two [and two], each with his mate;

3 גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה שִׁבְעָה זָכָר וּנְקֵבָה לְחַיּוֹת זֶרַע עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ׃

3 of the fowl also of the air, seven and seven, male and female; to keep seed alive upon the face of all the earth.

4 כִּי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה אָנֹכִי מַמְטִיר עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה וּמָחִיתִי אֶת־כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה׃

4 For yet seven days, and I will cause it to rain upon the earth forty days and forty nights; and every living substance that I have made will I blot out from off the face of the earth.'

5 וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּהוּ יְהוָה׃

5 And Noah did according unto all that the Lord commanded him.

6 וְנֹחַ בֶּן־שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם עַל־הָאָרֶץ׃

6 And Noah was six hundred years old when the flood of waters was upon the earth.

7 וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו אִתּוֹ אֶל־הַתֵּבָה מִפְּנֵי מֵי הַמַּבּוּל׃

7 And Noah went in, and his sons, and his wife, and his sons' wives with him, into the ark, before the waters of the flood.

8 מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהֹרָה וּמִן־הָעוֹף וְכֹל אֲשֶׁר־רֹמֵשׂ עַל־הָאֲדָמָה׃

8 Of clean beasts, and of beasts that are not clean, and of fowls, and of every thing that creepeth upon the ground,

9 שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ׃

9 there went in two and two unto Noah into the ark, male and female, as God commanded Noah.

10 וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וּמֵי הַמַּבּוּל הָיוּ עַל־הָאָרֶץ׃

10 And it came to pass after the seven days, that the waters of the flood were upon the earth.

11 בִּשְׁנַת שֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי־נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־מַעְיְנוֹת (בספרי ספרד ואשכנז מַעְיְנוֹת) תְּהוֹם רַבָּה וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ׃

11 In the six hundredth year of Noah's life, in the second month, on the seventeenth day of the month, on the same day were all the fountains of the great deep broken up, and the windows of heaven were opened.

(22) ויעש נח. זה ענין התיבה (סנהדרין קח,ב):
(1) ראיתי צדיק. ולא נאמר צדיק תמיס. מכאן שאומריס מקצת שבחו של אדם בפניו, וכולו שלא בפניו (ב"ר לב,ג):
(2) הטהורה. העתידה להיות טהורה לישראל. למדנו שלמד נח תורה (עירובין יח): שבעה שבעה. כדי שיקריב מהס קרבן בצאתו (ב"ר לד,ט):
(3) גם מעוף השמים וגו'. בטהוריס הכתוב מדבר, ולמד סתוס מן המפורש:
(4) כי לימים עוד שבעה. אלו שבעה ימי אבלו של מתושלח הצדיק (סנהדרין קח) שהס הקב"ה על כבודו ועכב את הפורענות. לא ותשוב שנותיו של מתושלח ותמצא שהס כליס בשנת ת"ר שנה לחיי נח: כי לימים עוד. מהו עוד, זמן אחר זמן. זה נוסף על ק"כ שנה: ארבעים יום. כנגד ילידת הולד שקלקלו להטריף ליולדס לצור צורת ממזריס (ב"ר ב,ה):
(5) ויעש נח. זה ביאתו לתיבה:
(7) נח ובניו. האנשיס לבד והנשיס לבד, לפי שנאסרו בתשמיש המטה, מפני שהעולס שרוי בצער (תנחומא נח יא): מפני מי המבול. אף נח מקטני אמנה היה. מאמין ואינו מאמין שיבא המבול, ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המיס:
(9) באו אל נח. מאליהן (ב"ר לב,ח): שנים שנים. כלס הושוו במנין זה, מן הפחות היו שניס:
(11) בחדש השני. רבי אליעזר אומר זה מרחשון, רבי יהושע אומר זה אייר (סנהדרין קח): נבקעו. להוציא מימיהן: תהום רבה. מלה כנגד מלה. הס

12 וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לָיְלָה׃

12 And the rain was upon the earth forty days and forty nights.

13 בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם־וְחָם וָיֶפֶת
בְּנֵי־נֹחַ וְאֵשֶׁת נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי־בָנָיו אִתָּם
אֶל־הַתֵּבָה׃

13 In the selfsame day entered Noah, and Shem, and Ham, and Japheth, the sons of Noah, and Noah's wife, and the three wives of his sons with them, into the ark;

14 הֵמָּה וְכָל־הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל־הַבְּהֵמָה
לְמִינָהּ וְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ
לְמִינֵהוּ וְכָל־הָעוֹף לְמִינֵהוּ כֹּל צִפּוֹר
כָּל־כָּנָף׃

14 they, and every beast after its kind, and all the cattle after their kind, and every creeping thing that creepeth upon the earth after its kind, and every fowl after its kind, every bird of every sort.

15 וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם
מִכָּל־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים׃

15 And they went in unto Noah into the ark, two and two of all flesh wherein is the breath of life.

16 וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל־בָּשָׂר בָּאוּ
כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה
בַּעֲדוֹ׃

16 And they that went in, went in male and female of all flesh, as God commanded him; and the Lord shut him in.

שלישי 17 וַיְהִי הַמַּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל־הָאָרֶץ
וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת־הַתֵּבָה וַתָּרָם
מֵעַל הָאָרֶץ׃

17 And the flood was forty days upon the earth; and the waters increased, and bore up the ark, and it was lifted up above the earth.

18 וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל־הָאָרֶץ
וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה עַל־פְּנֵי הַמָּיִם׃

18 And the waters prevailed, and increased greatly upon the earth; and the ark went upon the face of the waters.

19 וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַיְכֻסּוּ
כָּל־הֶהָרִים הַגְּבֹהִים אֲשֶׁר־תַּחַת כָּל־
הַשָּׁמָיִם׃

19 And the waters prevailed exceedingly upon the earth; and all the high mountains that were under the whole heaven were covered.

20 חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה גָּבְרוּ הַמָּיִם
וַיְכֻסּוּ הֶהָרִים׃

20 Fifteen cubits upward did the waters prevail; and the mountains were covered.

21 וַיִּגְוַע כָּל־בָּשָׂר הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ בָּעוֹף
וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ
עַל־הָאָרֶץ וְכֹל הָאָדָם׃

21 And all flesh perished that moved upon the earth, both fowl, and cattle, and beast, and every swarming thing that swarmeth upon the earth, and every man;

22 כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת־רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל
אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה מֵתוּ׃

22 all in whose nostrils was the breath of the spirit of life, whatsoever was in the dry land, died.

מטאו ברבה רעת האדם (לעיל ו,ה), ולקו במהום רבה (סנהדרין קח,ת):

(12) ויהי הגשם על הארץ. ולהלן הוא אומר, ויהי המבול. אלא כשהורידן, הורידן ברחמים. אם יחזרו יהיו גשמי ברכה, וכשלא חזרו היו למבול: ארבעים יום וגו׳. אין יום ראשון מן המנין, לפי שאין לילו עמו. שהרי כתיב, ביום הזה נבקעו כל מעינות. נמצאו ארבעים יום כליס בכ״ח בכסליו לרבי אליעזר שהחדשים נמנין כסדרן, אחד מלא ואחד חסר, הרי י״ב ממרחשון וכ״ח מכסליו:

(13) בעצם היום הזה. למדך הכתוב שהיו בני דורו אומרים, אילו אנו רואים אותו נכנס לתיבה, אנו שוברין אותה והורגין אותו. אמר הקב״ה, אני מכניסו לעיני כלם (ספרי האזינו שלז. ב״ר לב,ח) ונראה דבר מי יקוש:

(14) צפור כל כנף. דבוק הוא. לפור של כל מין כנף, לרבות הגביס (חולין קלט,ב) (כנף זה לשון גולה, כמו (ויקרא ה,יז) ושסע אותו בכנפיו, שאפילו גולתה עולה. אף כאן לפור, כל מין מראית גולה):

(16) ויסגור ה׳ בעדו. הגין עליו שלא שברוה. הקיף התיבה דוביס ואריות והיו הורגיס בהס (ב״ר לב,ח). ופשוטו של מקרא, סגר כנגדו מן המיס. וכן כל בעד שבמקרא, לשון כנגד הוא, (בראשית כ,יח) בעד כל רחם, (מ״ב ד,ד) בעדך ובעד בניך, (איוב ב,ד) עור בעד עור, (תהלים ג,ד) מגן בעדי, (ש״א יב,יט) התפלל בעד עבדיך, כנגד עבדיך:

(17) ותרם מעל הארץ. משוקעת היתה במיס י״א אמה כספינה טעונה המשוקעת מקצתה במיס (ב״ר לב,ט), ומקראות שלפניו יוכיחו:

(18) ויגברו. מאליהן:

(20) חמש עשרה אמה מלמעלה. למעלה של כל גובה כל ההריס לאחר שהושוו המיס לראשי ההריס (יומא עו,א):

(22) נשמת רוח חיים. נשימה של רוח חייס: אשר בחרבה. ולא דגיס שביס (סנהדרין קח):

23 וַיִּמַּח אֶת־כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן־הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֶר אַךְ־נֹחַ וַאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה׃

וּמְחָא יָת כָּל יְקוּמָא דְּעַל אַפֵּי אַרְעָא מֵאֲנָשָׁא עַד בְּעִירָא עַד רְחֶשָׁא וְעַד עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וְאִתְמְחִיאוּ מִן אַרְעָא וְאִשְׁתְּאַר בְּרַם נֹחַ וּדְעִמֵּיהּ בְּתֵיבְתָּא׃

And He blotted out every living substance which was upon the face of the ground, both man, and cattle, and creeping thing, and fowl of the heaven; and they were blotted out from the earth; and Noah only was left, and they that were with him in the ark. 23

24 וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל־הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם׃

וּתְקִיפוּ מַיָּא עַל אַרְעָא מְאָה וְחַמְשִׁין יוֹמִין׃

And the waters prevailed upon the earth a hundred and fifty days. 24

ו וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֵת כָּל־הַחַיָּה וְאֶת־כָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל־הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם׃

וּדְכִיר יְיָ יָת נֹחַ וְיָת כָּל חַיְתָא וְיָת כָּל בְּעִירָא דְּעִמֵּיהּ בְּתֵיבְתָּא וְאַעְבַּר יְיָ רוּחָא עַל אַרְעָא וְנָחוּ מַיָּא׃

And God remembered Noah, and every living thing, and all the cattle that were with him in the ark; and God made a wind to pass over the earth, and the waters assuaged; VIII

2 וַיִּסָּכְרוּ מַעְיְנֹת תְּהוֹם וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמָיִם וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם מִן־הַשָּׁמָיִם׃

וְאִסְתְּכַרוּ מַבּוּעֵי תְּהוֹמָא וְכַוֵּי דִשְׁמַיָּא וְאִתְכְּלִי מִטְרָא מִן שְׁמַיָּא׃

the fountains also of the deep and the windows of heaven were stopped, and the rain from heaven was restrained. 2

3 וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הָלוֹךְ וָשׁוֹב וַיַּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם׃

וְתָבוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא אָזְלִין וְתָיְבִין וַחֲסַרוּ מַיָּא מִסּוֹף מְאָה וְחַמְשִׁין יוֹמִין׃

And the waters returned from off the earth continually; and after the end of a hundred and fifty days the waters decreased. 3

4 וַתָּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרֵי אֲרָרָט׃

וְנַחַת תֵּיבְתָּא בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּשִׁבְעַת עַסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא עַל טוּרֵי קַרְדּוֹ׃

And the ark rested in the seventh month, on the seventeenth day of the month, upon the mountains of Ararat. 4

5 וְהַמַּיִם הָיוּ הָלוֹךְ וָחֹסֵר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בָּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים׃

וּמַיָּא הֲווֹ אָזְלִין וְחָסְרִין עַד יַרְחָא עֲסִירָאָה בַּעֲסִירָאָה בְּחַד לְיַרְחָא אִתַּחְזִיאוּ רֵישֵׁי טוּרַיָּא׃

And the waters decreased continually until the tenth month; in the tenth month, on the first day of the month, were the tops of the mountains seen. 5

6 וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת־חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה׃

וַהֲוָה מִסּוֹף אַרְבְּעִין יוֹמִין וּפְתַח נֹחַ יָת כַּוַּת תֵּיבְתָּא דַּעֲבַד׃

And it came to pass at the end of forty days, that Noah opened the window of the ark which he had made. 6

7 וַיְשַׁלַּח אֶת־הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יָצוֹא וָשׁוֹב עַד־יְבֹשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ׃

וְשַׁלַּח יָת עוֹרְבָא וּנְפַק מִפָּק וְתָאֵיב עַד דִּיבִישׁוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא׃

And he sent forth a raven, and it went forth to and fro, until the waters were dried up from off the earth. 7

8 וַיְשַׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאִתּוֹ לִרְאוֹת הֲקַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה׃

וְשַׁלַּח יָת יוֹנָה מִלְּוָתֵיהּ לְמִחְזֵי אִם קַלּוּ מַיָּא מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא׃

And he sent forth a dove from him, to see if the waters were abated from off the face of the ground. 8

(23) וימח. לשון וַיִּפְעַל הוא, ואינו לשון וַיִּפָּעֵל. והוא מגזרת ויפן ויבן. כל תיבה שסופה ה"א כגון בנה מחה קנה, כשהוא נותן וי"ו יו"ד בראשונה, נקוד בחירק תחת היוד: אך נח. לבד נח, זהו פשוטו. ומדרש אגדה (ב"ר) גוזם וכוהה דס מטורת הבהמות והחיות. ויש אומרים שאיחר מזונות לאדי והכישו. ועליו נאמר (משלי יב,ה), הן לדיק באדץ ישולם:

(1) ויזכור אלהים. זה השם מדת הדין הוא. ונהפכה למדת רחמים על ידי תפלת הצדיקים. ורשעתן של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין (ב"ר לג,ג), שנאמר (בראשית ו,ה: ,()וישכו. :הארץ. על :רוח. אלהים ויעבר :(),וגו׳. נח את אלהים ויזכור :׳,״(

(2) ויסכרו מעינות. כשנפתחו כתיב (לעיל ז,יא) כל מעינות, וכאן אין כתיב כל. לפי שנשתיירו מהם אותן שיש בהם צורך לעולם, כגון חמי טבריא וכיוצא בהם (סנהדרין קח,ה): ויכלא. וימנע, כמו (תהלים מ,יב) לא תכלא רחמיך, (בראשית כג,ו) לא יכלה ממך:

(3) מקצה חמשים ומאת יום. התחילו לחסור, והוא אחד בסיון (סדר עולם פ"ד). כיצד. בכ"ז בכסליו פסקו הגשמים, הרי ג׳ מכסליו וכ"ט מטבת הרי ל"ב. ושבט ואדר וניסן ואייר קי"ח, הרי ק"נ:

(4) בחדש השביעי. סיון, והוא שביעי לכסליו, שבו פסקו הגשמים: בשבעה עשר יום. מכאן אתה למד שהיתה התיבה משוקעת במים י"א אמה. שהרי כתיב בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרים, זה אב שהוא עשירי למרחשון לירידת גשמים. והם היו גבוהים על ההרים חמש עשרה אמה, וחסרו מיום אחד בסיון עד אחד באב חמש עשרה אמה לששים יום. הרי אמה לד׳ ימים. נמצא שבט"ז בסיון לא חסרו אלא ד׳ אמות, ונחה התיבה ליום המחרת. למדת שהיתה משוקעת י"א אמה במים שעל ראשי ההרים:

(5) בעשירי וגו׳ נראו ראשי ההרים. זה אב, שהוא עשירי למרחשון שהתחיל הגשם. ואם תאמר הוא אלול, ועשירי לכסליו שפסק הגשם, כשם שאתה אומר בחדש השביעי סיון, והוא שביעי להפסקה. אי אפשר לומר כן. על כרחך, שביעי אי אתה מונה אלא להפסקה. שהרי לא כלו ארבעים יום של ירידת גשמים ומאה וחמשים של תגבורת המים עד אחד בסיון. ואם אתה אומר שביעי לירידה, אין זה סיון. והעשירי אי אפשר למנות אלא לירידה. שאם אתה אומר להפסקה, והוא אלול, אי אתה מונה בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ. שהרי מקץ ארבעים משנראו ראשי ההרים שלא את הערב. וכ"א יום הוחיל בשליחות היונה, הרי ששים יום משנראו ראשי ההרים עד שחרבו פני האדמה. ואם תאמר באלול נראו, נמצא שחרבו במרחשון, והוא קורא אותו ראשון, ואין זה אלא תשרי שהוא ראשון לבריאת עולם, ולרבי יהושע הוא ניסן:

(6) מקץ ארבעים יום. משנראו ראשי ההרים: את חלון התיבה אשר עשה. לעיל (ב"ר לג,ה) ולא זה פתח התיבה העשוי לביאה ויציאה:

(7) יצוא ושוב. הולך ומקיף סביבות התיבה ולא הלך בשליחותו. שהיה מושדו על בת זוגו, כמו ששנינו בתגדת חלק (סנהדרין קח,ב): עד יבשת המים. פשוטו כמשמעו. אבל מדרש אגדה (ב"ר לג,ה), מוכן היה העורב לשליחות אחרת בעצירת גשמים בימי אליהו, שנאמר (מלכים־א יז,ו) והעורבים מביאים לו לחם ובשר:

(8) וישלח את היונה. לסוף ז׳ ימים. שהרי כתיב ויחל עוד ז׳ ימים אחרים, מכלל זה אתה למד שאף בראשונה הוחיל ז׳ ימים: וישלח. אין זה לשון שליחות אלא לשון שלוח. שלחה ללכת לדרכה, וכזו יראה אם קלו המים, שאם תמצא מנוח לא תשוב אליו:

9 וְלֹא־מָצְאָה֩ הַיּוֹנָ֨ה מָנוֹחַ֜ לְכַ֣ף־רַגְלָ֗הּ
וַתָּשָׁב֙ אֵלָ֔יו אֶל־הַתֵּבָ֖ה כִּי־מַ֣יִם עַל־פְּנֵ֣י
כָל־הָאָ֑רֶץ וַיִּשְׁלַ֣ח יָד֗וֹ וַיִּקָּחֶ֤הָ וַיָּבֵא֙ אֹתָ֣הּ
אֵלָ֔יו אֶל־הַתֵּבָ֖ה׃

וְלֹא אַשְׁכַּחַת יוֹנָה מְנָח לְפַרְסַת רַגְלַהּ
וַתַּבַת לְוָתֵיהּ לְתֵיבְתָּא אֲרֵי מַיָּא עַל אַפֵּי
כָּל אַרְעָא וְאוֹשֵׁיט יְדֵיהּ וְנַסְבַּהּ וְאַעֵיל
יָתַהּ לְוָתֵיהּ לְתֵיבְתָּא׃

But the dove found no rest for the sole of her foot, and she returned unto him to the ark, for the waters were on the face of the whole earth; and he put forth his hand, and took her, and brought her in unto him into the ark.

10 וַיָּחֶל֙ עֹ֣וד שִׁבְעַ֔ת יָמִ֖ים אֲחֵרִ֑ים וַיֹּ֣סֶף שַׁלַּ֗ח
אֶת־הַיּוֹנָ֛ה מִן־הַתֵּבָ֖ה׃

וְאוֹרִיךְ עוֹד שִׁבְעָא יוֹמִין אָחֳרָנִין וְאוֹסִיף
שַׁלַּח יָת יוֹנָה מִן תֵּיבְתָּא׃

And he stayed yet other seven days; and again he sent forth the dove out of the ark.

11 וַתָּבֹ֣א אֵלָ֗יו הַיּוֹנָה֙ לְעֵ֣ת עֶ֔רֶב וְהִנֵּ֥ה עֲלֵה־
זַ֖יִת טָרָ֑ף בְּפִיהָ֔ וַיֵּ֣דַע נֹ֔חַ כִּי־קַ֖לּוּ הַמַּ֥יִם
מֵעַ֖ל הָאָֽרֶץ׃

וַאֲתַת לְוָתֵיהּ יוֹנָה לְעִדָּן רַמְשָׁא וְהָא
טְרַף זַיְתָא תְּבִיר מַחַת בְּפוּמַהּ וִידַע נֹחַ
אֲרֵי קַלּוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא׃

And the dove came in to him at eventide; and lo in her mouth an olive-leaf freshly plucked; so Noah knew that the waters were abated from off the earth.

12 וַיִּיָּחֶל֙ עֹ֣וד שִׁבְעַ֔ת יָמִ֖ים אֲחֵרִ֑ים וַיְשַׁלַּ֗ח
אֶת־הַיּוֹנָ֛ה וְלֹא־יָסְפָ֥ה שׁ֖וּב־אֵלָ֥יו עֽוֹד׃

וְאוֹרִיךְ עוֹד שִׁבְעָא יוֹמִין אָחֳרָנִין וְשַׁלַּח
יָת יוֹנָה וְלָא אוֹסִיפַת לְמִתָּב לְוָתֵיהּ עוֹד׃

And he stayed yet other seven days; and sent forth the dove; and she returned not again unto him any more.

13 וַיְהִי֩ בְּאַחַ֨ת וְשֵׁשׁ־מֵא֜וֹת שָׁנָ֗ה בָּרִאשׁוֹן֙
בְּאֶחָ֣ד לַחֹ֔דֶשׁ חָרְב֥וּ הַמַּ֖יִם מֵעַ֣ל הָאָ֑רֶץ
וַיָּ֣סַר נֹ֔חַ אֶת־מִכְסֵ֖ה הַתֵּבָ֑ה וַיַּ֗רְא וְהִנֵּ֥ה
חָרְב֖וּ פְּנֵ֥י הָאֲדָמָֽה׃

וַהֲוָה בְּשֵׁית־מְאָה וּחְדָא שְׁנִין בְּקַדְמָאָה
בְּחַד לְיַרְחָא נְגוּבוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא
וְאַעְדִּי נֹחַ יָת חוּפָאָה דְּתֵיבְתָּא וַחֲזָא וְהָא
נְגוּבוּ אַפֵּי אַרְעָא׃

And it came to pass in the six hundred and first year, in the first month, the first day of the month, the waters were dried up from off the earth; and Noah removed the covering of the ark, and looked, and behold, the face of the ground was dried.

14 וּבַחֹ֣דֶשׁ הַשֵּׁנִ֗י בְּשִׁבְעָה֙ וְעֶשְׂרִ֣ים יוֹם֔
לַחֹ֖דֶשׁ יָבְשָׁ֥ה הָאָֽרֶץ׃ (ס)

וּבְיַרְחָא תִּנְיָנָא בְּעַסְרִין וְשִׁבְעָא יוֹמָא
לְיַרְחָא יְבִישַׁת אַרְעָא׃

And in the second month, on the seven and twentieth day of the month, was the earth dry.

רביעי ז 15 וַיְדַבֵּ֥ר אֱלֹהִ֖ים אֶל־נֹ֑חַ לֵּאמֹֽר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם נֹחַ לְמֵימַר׃

And God spoke unto Noah, saying:

16 צֵ֣א מִן־הַתֵּבָ֗ה אַתָּ֤ה וְאִשְׁתְּךָ֙ וּבָנֶ֣יךָ וּנְשֵׁי־
בָנֶ֔יךָ אִתָּֽךְ׃

פּוֹק מִן תֵּיבְתָּא אַתְּ וְאִתְּתָךְ וּבְנָךְ וּנְשֵׁי
בְנָךְ עִמָּךְ׃

'Go forth from the ark, thou, and thy wife, and thy sons, and thy sons' wives with thee.

17 כָּל־הַחַיָּ֣ה אֲשֶׁר־אִתְּךָ֗ מִכָּל־בָּשָׂ֤ר בָּעוֹף֙
וּבַבְּהֵמָ֔ה וּבְכָל־הָרֶ֖מֶשׂ הָרֹמֵ֣שׂ עַל־
הָאָ֑רֶץ (כ׳ הוצא)[ק׳ הַיְצֵא] אִתְּךָ֗ וְשָׁרְצוּ֙
בָאָ֔רֶץ וּפָרוּ֙ וְרָב֣וּ עַל־הָאָֽרֶץ׃

כָּל חַיְתָא דְּעִמָּךְ מִכָּל בְּסָרָא בְּעוֹפָא
וּבִבְעִירָא וּבְכָל רִחְשָׁא דְּרָחֵישׁ עַל־
אַרְעָא אַפֵּיק עִמָּךְ וְיִתְיַלְּדוּן בְּאַרְעָא
וְיִפְּשׁוּן וְיִסְגּוֹן עַל אַרְעָא׃

Bring forth with thee every living thing that is with thee of all flesh, both fowl, and cattle, and every creeping thing that creepeth upon the earth; that they may swarm in the earth, and be fruitful, and multiply upon the earth.'

18 וַיֵּצֵ֣א נֹ֔חַ וּבָנָ֥יו וְאִשְׁתּ֖וֹ וּנְשֵׁי־בָנָ֥יו אִתּֽוֹ׃

וּנְפַק נֹחַ וּבְנוֹהִי וְאִתְּתֵיהּ וּנְשֵׁי בְנוֹהִי
עִמֵּיהּ׃

And Noah went forth, and his sons, and his wife, and his sons' wives with him;

19 כָּל־הַחַיָּ֣ה כָל־הָרֶ֗מֶשׂ וְכָל־הָע֤וֹף כֹּל֙
רוֹמֵ֣שׂ עַל־הָאָ֔רֶץ לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶ֖ם יָצְא֑וּ מִן־
הַתֵּבָֽה׃

כָּל חַיְתָא כָּל רִחְשָׁא וְכָל עוֹפָא כֹּל
דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא לְזַרְעֵיתְהוֹן נְפַקוּ מִן
תֵּיבְתָּא׃

every beast, every creeping thing, and every fowl, whatsoever moveth upon the earth, after their families; went forth out of the ark.

20 וַיִּבֶן֩ נֹ֨חַ מִזְבֵּ֜חַ לַיהוָ֗ה וַיִּקַּ֤ח מִכֹּל֙
הַבְּהֵמָ֣ה הַטְּהֹרָ֔ה וּמִכֹּ֖ל הָע֣וֹף הַטָּה֑וֹר
וַיַּ֥עַל עֹלֹ֖ת בַּמִּזְבֵּֽחַ׃

וּבְנָא נֹחַ מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ וּנְסִיב מִכָּל
בְּעִירָא דָּכְיָא וּמִכָּל עוֹפָא דְּכִי וְאַסֵּיק
עֲלָוָן עַל מַדְבְּחָא׃

And Noah builded an altar unto the Lord; and took of every clean beast, and of every clean fowl, and offered burnt-offerings on the altar.

(10) ויחל. לשון המתנה. וכן (איוב כט,כא) לי שמעו ויחלו, והרבה יש במקרא:
(11) טרף בפיה. אומר אני שזכר היה. לכן קורא פעמים לשון זכר, ופעמים לשון נקבה, לפי שכל יונה שבמקרא לשון נקבה, כמו (שה"ש ה,יב) כיונים על אפיקי מים רוחצות, (יחזקאל ז,טז) כיוני הגאיות כולם הומות, (הושע ז,יא) כיונה פותה: טרף. חטף. ומדרש אגדה, לשון מזון. ודרשו (עירובין יח,ב) בפיה, לשון מאמר. אמרה, יהי מזונותי מרורין כזית בידו של הקב"ה ולא מתוקין כדבש בידי בשר ודם:
(12) וייחל. הוא לשון ויחל, אלא שזה לשון ויַחֲפָעֵל, וזה לשון ויִחְפָּעֵל. ויחל ויחתין, וייחל ויתמתן:
(13) בראשון. לרבי אליעזר הוא תשרי ולרבי יהושע הוא ניסן (ר"ה יב): חרבו. נעשה כמין טיט שקרמו פניה של מעלה:
(14) בשבעה ועשרים. וירידתן בחדש השני בי"ז בחדש (סדר עולם פ"ד. ב"ר לג,ז), אלו י"א ימים שהחמה יתירה על הלבנה. שמשפט דור המבול שנה תמימה היה (עליות ב,י. ב"ר כח,ט): יבשה. נעשה גריד כהלכתה:
(16) אתה ואשתך וגו׳. איש ואשתו. כאן התיר להם תשמיש המטה (ב"ר לד,ז)
(17) הוצא. הוא כתיב היא קרי. היא, אמור להם שיצאו. הוא, אם איני רוצים לצאת הוציאם אתה: ושרצו בארץ. ולא בתיבה. מגיד שאף הבהמה והעוף נאסרו בתשמיש:
(19) למשפחתיהם. קבלו עליהם על מנת לידבק במינן:
(20) מכל הבהמה הטהורה. אמר, לא צוה לי הקב"ה להכניס מאלו ז׳ ז׳ אלא כדי להקריב קרבן מהם (ב"ר פ׳ כ"ו ופ׳ ל"ד,ט):

21 וַיָּרַח יְהוָה אֶת־רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא־אֹסִף לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעֻרָיו וְלֹא־אֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי׃

וְקַבֵּיל יְיָ בְּרַעֲוָא יָת קוּרְבָּנֵיהּ וַאֲמַר יְיָ בְּמֵימְרֵיהּ לָא אוֹסִיף לְמִלְּט עוֹד יָת אַרְעָא בְּדִיל חוֹבֵי אֲנָשָׁא אֲרֵי יִצְרָא לִבָּא דַּאֲנָשָׁא בִּישׁ מִזְּעוּרֵיהּ וְלָא אוֹסִיף עוֹד לְמִמְחֵי יָת כָּל דְּחַי כְּמָא דַּעֲבַדִית׃

21 And the Lord smelled the sweet savour; and the Lord said in His heart: 'I will not again curse the ground any more for man's sake; for the imagination of man's heart is evil from his youth; neither will I again smite any more every thing living, as I have done.

22 עֹד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקֹר וָחֹם וְקַיִץ וָחֹרֶף וְיוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ׃

עוֹד כָּל יוֹמֵי אַרְעָא זְרוּעָא וּחְצָדָא וְקוֹרָא וְחוֹמָא וְקַיְטָא וְסִתְוָא וְיֵימָם וְלֵילֵי לָא יִבְטְלוּן׃

22 While the earth remaineth, seedtime and harvest, and cold and heat, and summer and winter, and day and night shall not cease.'

IX וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ׃

וּבָרֵיךְ יְיָ יָת נֹחַ וְיָת בְּנוֹהִי וַאֲמַר לְהוֹן פּוּשׁוּ וּסְגוֹ וּמְלוֹ יָת אַרְעָא׃

IX And God blessed Noah and his sons, and said unto them: 'Be fruitful and multiply, and replenish the earth.

2 וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה וּבְכָל־דְּגֵי הַיָּם בְּיֶדְכֶם נִתָּנוּ׃

וְדַחְלַתְכוֹן וְאֵימַתְכוֹן תְּהֵי עַל כָּל חַיַּת אַרְעָא וְעַל כָּל עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא בְּכֹל דְּתַרְחִישׁ אַרְעָא וּבְכָל נוּנֵי יַמָּא בְּיַדְכוֹן מְסִירִין׃

2 And the fear of you and the dread of you shall be upon every beast of the earth, and upon every fowl of the air, and upon all wherewith the ground teemeth, and upon all the fishes of the sea: into your hand are they delivered.

3 כָּל־רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא־חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה כְּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כֹּל׃

כָּל רִחְשָׁא דְּהוּא חַי לְכוֹן יְהֵי לְמֵיכַל כִּירוֹק עִסְבָּא יְהַבִית לְכוֹן יָת כּוֹלָּא׃

3 Every moving thing that liveth shall be for food for you; as the green herb have I given you all.

4 אַךְ־בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ׃

בְּרַם בִּסְרָא בְּנַפְשֵׁיהּ דְּמֵיהּ לָא תֵּיכְלוּן׃

4 Only flesh with the life thereof, which is the blood thereof, shall ye not eat.

5 וְאַךְ אֶת־דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ אֶת־נֶפֶשׁ הָאָדָם׃

וּבְרַם יָת דִּמְכוֹן לְנַפְשָׁתֵיכוֹן אֶתְבַּע מִיַּד כָּל חַיְתָא אֶתְבְּעִנֵּיהּ וּמִיַּד אֲנָשָׁא מִיַּד גְּבַר דְּיֵישׁוֹד יָת דְּמָא דַּאֲחוּהִי אֶתְבַּע יָת נַפְשָׁא דַּאֲנָשָׁא׃

5 And surely your blood of your lives will I require; at the hand of every beast will I require it; and at the hand of man, even at the hand of every man's brother, will I require the life of man.

6 שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם׃

דְּיֵישׁוֹד דְּמָא דַּאֲנָשָׁא בְּסָהֲדִין עַל מֵימַר דַּיְינַיָּא דְּמֵיהּ יִתְאֲשַׁד אֲרֵי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עֲבַד יָת אֲנָשָׁא׃

6 Whoso sheddeth man's blood, by man shall his blood be shed; for in the image of God made He man.

7 וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שִׁרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ׃ (ס)

וְאַתּוּן פּוּשׁוּ וּסְגוֹ אִתְיַלְּדוּ בְּאַרְעָא וּסְגוֹ בַּהּ׃

7 And you, be ye fruitful, and multiply; swarm in the earth, and multiply therein.'

חמישי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר׃

וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ וְלִבְנוֹהִי עִמֵּיהּ לְמֵימַר׃

8 And God spoke unto Noah, and to his sons with him, saying:

(21) מנעריו כתיב. משנער לגאת ממעי אמו ניתן בו יצר הרע (סס לד,י. ירושלמי ברכות ג,ה): לא אסף. ולא אסף. כפל הדבר לשבועה. הוא שכתוב (ישעי' נד,ט) אשר נשבעתי מעבור מי נח. ולא מצינו בה שבועה אלא זו שכפל דבריו, והיא שבועה. וכן דרשו מכמיס במסכת שבועות (דף לז):

(22) עוד כל ימי הארץ וגו' לא ישבתו. ו' עתים הללו שני חדשים לכל אחד ואחד, כמו ששנינו חצי תשרי ומרחשון וחצי כסליו זרע. חצי כסליו וטבת וחצי שבט קור (ס"א חורף) וכו', בנבא מציעא קג) (ס"א עוד כל ימי, כלומר תמיד, כמו עוד טומאתו בו): קור.קשה מחורף: חורף.עת זרע שעורים וקטניות החריפין להתבשל מהר. קור הוא חצי שבט ואדר וחצי ניסן: קציר.חצי ניסן ואייר וחצי סיון: קיץ. הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמייבשים אותן בשדות ושמו קיץ, כמו (שמואל־ב טז,ב)והלחם והקיץ לאכול הנערים: חום. הוא סוף ימות החמה, חצי אב ואלול וחצי תשרי שהעולם חם ביותר, כמו ששנינו במסכת יומא (כט,א), שלהי קייטא קשי מקייטא: ויום וליילה לא ישבתו. מכלל ששבתו כל ימות המבול שלא שמשו המזלות, ולא ניכר בין יום ובין לילה (נ"ר פכ"ה ופ' לד,יא): לא ישבתו. לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן:

(2) וחתכם. וימתכם, כמו (חיוב ו,כא) תראו חתת. ואגדה, לשון חיות. שכל זמן שהתיווק בן יומו חי, אין אתה צריך לשומרו מן העכברים. עוג מלך הבשן מת, צריך לשומרו מן העכברים, שנאמר ומורא אכם ומחתכם יהיה. אימתי יהיה מוראכם על החיות, כל זמן שאתם חיים (סנהדרין נח. שבת קנא,ב):

(3) לכם יהיה לאכלה. שלא הרשיתי לאדם הראשון בשר אלא ירק עשב, ולכם, כירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון, נתתי לכם את כל (סנהדרין קט):

(4) בשר בנפשו. אסר להם אבר מן החי, כלומר כל זמן שנפשו בו לא תאכלו הבשר (סס נז,א): בנפשו דמו. בעוד נפשו בו: בשר בנפשו לא תאכלו. הרי אבר מן החי. ואף בנפשו דמו לא תאכלו, הרי דם מן החי (סס נט,א):

(5) ואך את דמכם. אף על פי שהתרתי לכם טטילת נשמה בבהמה, את דמכם אדרוש מהשופך דם עצמו: לנפשותיכם. אף החונק עצמו, אף על פי שלא יצא ממנו דם: מיד כל חיה. לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות לשלוט בהן, שנאמר (תהלים מט,יג) נמשל כבהמות נדמו, לפיכך הוצרך להזהיר עליהן את החיות (שבת קנא,ב): ומיד האדם. מיד ההורג במזיד ואין עדים, אני אדרוש: מיד איש אחיו. מיד שהוא אוהב לו כאח והרגו שוגג אני אדרוש, אם לא יגלה ויבקש על עונו לימחל, שאף השוגג צריך כפרה. ואם אין עדים לחייבו גלות, והוא אינו נכנע, הקדוש ברוך הוא דורש ממנו. כמו שדרשו רבותינו, והאלהים אנה לידו (שמות כא,יג) במסכת מכות (י,ב), הקדוש ברוך הוא מזמנן לפונדק אחד וכו':

(6) באדם דמו ישפך. אם יש עדים המיתוהו אתם. למה, כי בצלם אלהים וגו': עשה את האדם. זה מקרא חסר. וצריך להיות עשה העושה את האדם, וכן הרבה במקרא:

(7) ואתם פרו ורבו. לפי פשוטו, הראשונה (לעיל א,כח) לברכה (כתובות ה,א), וכאן לצווי. ולפי מדרשו (נ"ר לד,י) להקיש מי שאינו עוסק בפריה ורביה לשופך דמים (יבמות סה):

9 וַאֲנִי הִנְנִי מֵקִים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־
זַרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם׃

9 ‘As for Me, behold, I establish My covenant with you, and with your seed after you;

10 וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בָּעוֹף
בַּבְּהֵמָה וּבְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכֹּל
יֹצְאֵי הַתֵּבָה לְכֹל חַיַּת הָאָרֶץ׃

10 and with every living creature that is with you, the fowl, the cattle, and every beast of the earth with you; of all that go out of the ark, even every beast of the earth.

11 וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא־יִכָּרֵת
כָּל־בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה
עוֹד מַבּוּל לְשַׁחֵת הָאָרֶץ׃

11 And I will establish My covenant with you; neither shall all flesh be cut off any more by the waters of the flood; neither shall there any more be a flood to destroy the earth.’

12 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר־
אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה
אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם׃

12 And God said: ‘This is the token of the covenant which I make between Me and you and every living creature that is with you, for perpetual generations:

13 אֶת־קַשְׁתִּי נָתַתִּי בֶּעָנָן וְהָיְתָה לְאוֹת בְּרִית
בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ׃

13 I have set My bow in the cloud, and it shall be for a token of a covenant between Me and the earth.

14 וְהָיָה בְּעַנְנִי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאֲתָה
הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן׃

14 And it shall come to pass, when I bring clouds over the earth, and the bow is seen in the cloud,

15 וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם
וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר וְלֹא־יִהְיֶה
עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר׃

15 that I will remember My covenant, which is between Me and you and every living creature of all flesh; and the waters shall no more become a flood to destroy all flesh.

16 וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן וּרְאִיתִיהָ לִזְכֹּר
בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ
חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃

16 And the bow shall be in the cloud; and I will look upon it, that I may remember the everlasting covenant between God and every living creature of all flesh that is upon the earth.’

17 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אוֹת־הַבְּרִית
אֲשֶׁר הֲקִמֹתִי בֵּינִי וּבֵין כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר
עַל־הָאָרֶץ׃ (פ)

17 And God said unto Noah: ‘This is the token of the covenant which I have established between Me and all flesh that is upon the earth.’

18 ששי ח וַיִּהְיוּ בְנֵי־נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן־הַתֵּבָה שֵׁם וְחָם
וָיָפֶת וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן׃

18 And the sons of Noah, that went forth from the ark, were Shem, and Ham, and Japheth; and Ham is the father of Canaan.

19 שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה בְּנֵי־נֹחַ וּמֵאֵלֶּה נָפְצָה כָּל־
הָאָרֶץ׃

19 These three were the sons of Noah, and of these was the whole earth overspread.

20 וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם׃

20 And Noah, the man of the land, began and planted a vineyard.

21 וַיִּשְׁתְּ מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ
אָהֳלֹה׃

21 And he drank of the wine, and was drunken; and he was uncovered within his tent.

(9) ואני הנני. מסכים אני עמך. שהיה נח דואג לעסוק בפריה ורביה עד שהבטיחו הקדוש ברוך הוא שלא לשחת העולם עוד (תנחומא נח יא), וכן עשה. ובאחרונה אמר לו, הנני מסכים לעשות קיום וחזוק ברית להבטחתי, ואתן לך אות:

(10) חית הארץ אתכם. הם המתהלכים עם הבריות: מכל יוצאי התבה. להביא שקצים ורמשים: לכל חית הארץ. להביא המזיקין שאינן בכלל החיה אשר אתכם, שאין הילוכן עם הבריות:

(11) והקימותי. אעשה קיום לבריתי. ומהו קיומו, את אות הקשת, כמו שמסיים והולך:

(12) לדרת עולם. נכתב חסר. שיש דורות שלא הולרכו לאות לפי שצדיקים גמורים היו, כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה, ודורו של רבי שמעון בן יוחאי (ב"ר לה,ב):

(14) בענני ענן. כשתעלה במחשבה לפני להביא השך ואבדון לעולם:

(16) בין אלהים ובין כל נפש חיה. בין מדת הדין של מעלה, וביניכם (שם ג). שהיה לו לכתוב ביני ובין כל נפש חיה. אלא זהו מדרשו, כשתבא מדת הדין לקטרג עליכם (לחייב אתכם), אני רואה את האות וזוכר:

(17) זאת אות הברית. הראהו הקשת ואמר לו, הרי האות שאמרתי:

(18) וחם הוא אבי כנען. למה הולרך לומר כאן. לפי שהפרשה עסוקה ובאה בשכרותו של נח, שקללו בה חם, ועל ידו נתקלל כנען, ועדיין לא כתב תולדות חם ולא ידענו שכנען בנו. לפיכך הולרך לומר כאן וחם הוא אבי כנען:

(20) ויחל. עשה עצמו חולין (ב"ר לו,ג). שהיה לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת: איש האדמה. אדוני האדמה, כמו (רות ב,ג) איש נעמי: ויטע כרם. כשנכנס לתיבה הכניס עמו זמורות ויחורי תאנים (ב"ר שם):

22 וַיַּ֣רְא חָ֠ם אֲבִ֨י כְנַ֜עַן אֵ֤ת עֶרְוַת֙ אָבִ֔יו וַיַּגֵּ֥ד לִשְׁנֵֽי־אֶחָ֖יו בַּחֽוּץ׃

וַחֲזָא חָם אֲבוּהִי דִּכְנַעַן יָת עֶרְיָתָא דַּאֲבוּהִי וְחַוִּי לִתְרֵין אֲחוֹהִי בְּשׁוּקָא׃

22 And Ham, the father of Canaan, saw the nakedness of his father, and told his two brethren without.

23 וַיִּקַּ֣ח שֵׁ֗ם וָיֶ֤פֶת֙ אֶת־הַשִּׂמְלָ֔ה וַיָּשִׂ֖ימוּ עַל־שְׁכֶ֣ם שְׁנֵיהֶ֑ם וַיֵּלְכוּ֙ אֲח֣וֹרַנִּ֔ית וַיְכַסּ֕וּ אֵ֥ת עֶרְוַ֖ת אֲבִיהֶ֑ם וּפְנֵיהֶ֗ם אֲח֣וֹרַנִּ֔ית וְעֶרְוַ֥ת אֲבִיהֶ֖ם לֹ֥א רָאֽוּ׃

וּנְסִיב שֵׁם וָיֶפֶת יָת כְּסוּתָא וְשַׁוִּיאוּ עַל כִּתְפֵי תַרְוֵיהוֹן וַאֲזָלוּ מַחְזְרִין וְכַסִּיאוּ יָת עֶרְיָתָא דַּאֲבוּהִוֹן וְאַפֵּיהוֹן מַחְזְרִין וְעֶרְיָתָא דַּאֲבוּהִוֹן לָא חֲזוֹ׃

23 And Shem and Japheth took a garment, and laid it upon both their shoulders, and went backward, and covered the nakedness of their father; and their faces were backward, and they saw not their father's nakedness.

24 וַיִּ֣יקַץ נֹ֔חַ מִיֵּינ֖וֹ וַיֵּ֣דַע אֵ֑ת אֲשֶׁר־עָ֥שָׂה לּ֖וֹ בְּנ֥וֹ הַקָּטֹֽן׃

וְאִתְּעַר נֹחַ מֵחַמְרֵיהּ וִידַע יָת דַּעֲבַד לֵיהּ בְּרֵיהּ זְעֵירָא׃

24 And Noah awoke from his wine, and knew what his youngest son had done unto him.

25 וַיֹּ֕אמֶר אָר֖וּר כְּנָ֑עַן עֶ֥בֶד עֲבָדִ֖ים יִֽהְיֶ֥ה לְאֶחָֽיו׃

וַאֲמַר לִיט כְּנָעַן עֶבֶד פָּלַח יְהֵי לַאֲחוֹהִי׃

25 And he said: Cursed be Canaan; a servant of servants shall he be unto his brethren.

26 וַיֹּ֕אמֶר בָּר֥וּךְ יְהוָ֖ה אֱלֹהֵ֣י שֵׁ֑ם וִיהִ֥י כְנַ֖עַן עֶ֥בֶד לָֽמוֹ׃

וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלָהֵיהּ דְּשֵׁם וִיהֵי כְּנַעַן עַבְדָּא לְהוֹן׃

26 And he said: Blessed be the Lord, the God of Shem; And let Canaan be their servant.

27 יַ֣פְתְּ אֱלֹהִ֗ים לְיֶ֤פֶת וְיִשְׁכֹּן֙ בְּאָהֳלֵ֣י שֵׁ֔ם וִיהִ֥י כְנַ֖עַן עֶ֥בֶד לָֽמוֹ׃

יַפְתִּי יְיָ לְיֶפֶת וְיִשְׁרֵי שְׁכִינְתֵּיהּ בְּמַשְׁכְּנֵי שֵׁם וִיהֵי כְּנַעַן עַבְדָּא לְהוֹן׃

27 God enlarge Japheth, and he shall dwell in the tents of Shem; And let Canaan be their servant.

28 וַיְחִי־נֹ֖חַ אַחַ֣ר הַמַּבּ֑וּל שְׁלֹ֥שׁ מֵא֖וֹת שָׁנָֽה׃

וַחֲיָא נֹחַ בָּתַר טוֹפָנָא תְּלָת מְאָה וְחַמְשִׁין שְׁנִין׃

28 And Noah lived after the flood three hundred and fifty years.

29 וַיְ֣הִי֔וּ (בספרי ספרד ואשכנז וַיְ֣הִי) כָּל־יְמֵי־נֹ֗חַ תְּשַׁ֤ע מֵאוֹת֙ שָׁנָ֔ה וַחֲמִשִּׁ֖ים שָׁנָ֑ה וַיָּמֹֽת׃ (פ)

וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי נֹחַ תְּשַׁע מְאָה וְחַמְשִׁין שְׁנִין וּמִית׃

29 And all the days of Noah were nine hundred and fifty years; and he died.

X וְאֵ֣לֶּה תּוֹלְדֹ֗ת בְּנֵי־נֹ֤חַ שֵׁם֙ חָ֣ם וָיֶ֔פֶת וַיִּוָּ֥לְדוּ לָהֶ֖ם בָּנִ֑ים אַ֥חַר הַמַּבּֽוּל׃

וְאִלֵּין תּוֹלְדָת בְּנֵי נֹחַ שֵׁם חָם וָיָפֶת וְאִתְיְלִידוּ לְהוֹן בְּנִין בָּתַר טוֹפָנָא׃

X Now these are the generations of the sons of Noah: Shem, Ham, and Japheth; and unto them were sons born after the flood.

2 בְּנֵ֣י יֶ֔פֶת גֹּמֶ֥ר וּמָג֖וֹג וּמָדַ֑י וְיָוָ֣ן וְתֻבַ֗ל וּמֶשֶׁךְ֙ וְתִירָֽס׃

בְּנֵי יָפֶת גּוֹמֶר וּמָגּוֹג וּמָדַי וְיָוָן וְתוּבָל וּמֶשֶׁךְ וְתִירָס׃

2 The sons of Japheth: Gomer, and Magog, and Madai, and Javan, and Tubal, and Meshech, and Tiras.

3 וּבְנֵ֥י גֹמֶ֖ר אַשְׁכְּנַ֑ז וְרִיפַ֥ת וְתוֹגַרְמָֽה׃

וּבְנֵי גוֹמֶר אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת וְתוֹגַרְמָה׃

3 And the sons of Gomer: Ashkenaz, and Riphath, and Togarmah.

4 וּבְנֵ֥י יָוָ֖ן אֱלִישָׁ֑ה וְתַרְשִׁ֥ישׁ כִּתִּ֖ים וְדֹדָנִֽים׃

וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּתִּים וְדוֹדָנִים׃

4 And the sons of Javan: Elishah, and Tarshish, Kittim, and Dodanim.

5 מֵאֵ֣לֶּה נִפְרְדוּ֮ אִיֵּי֒ הַגּוֹיִם֙ בְּאַרְצֹתָ֔ם אִ֥ישׁ לִלְשֹׁנ֖וֹ לְמִשְׁפְּחֹתָ֑ם בְּגוֹיֵהֶֽם׃

מֵאִלֵּין אִתְפְּרַשׁוּ נְגָוָת עַמְמַיָּא בְּאַרְעָתְהוֹן גְּבַר לְלִישָׁנֵיהּ לְזַרְעָיָתְהוֹן בְּעַמְמַיְהוֹן׃

5 Of these were the isles of the nations divided in their lands, every one after his tongue, after their families, in their nations.

6 וּבְנֵ֥י חָ֖ם כּ֣וּשׁ וּמִצְרַ֑יִם וּפוּט֖ וּכְנָֽעַן׃

וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן׃

6 And the sons of Ham: Cush, and Mizraim, and Put, and Canaan.

(21) ויתגל. לשון וַיִּתְפָּעֵל: אהלו. אהלה כתיב, רמז לי׳ שבטים (תנחומא ישן נח סס"כ) שנקראו על שם שומרון שנקראת אהלה, שגלו על עסקי היין, שנאמר (עמוס ו,ו) השותים במזרקי יין (ב"ר לו,ד):

(22) וירא חם אבי כנען. יש מרבותינו אומריס כנען ראה והגיד לאביו, לכך הוזכר על הדבר ונתקלל (ב"ר): וירא את ערות אביו. יש אומריס סרסו (סנהדרין ע,ב), ויש אומריס רבעו (ב"ר):

(23) ויקח שם ויפת. אין כתיב ויקחו, אלא ויקח. לימד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת, לכך זכו בניו לטלית של ציצית. ויפת זכה לקבורה לבניו, שנאמר (יחזקאל לט,יא) אתן לגוג מקום שם קבר. ותם שבזה את אביו, נאמר בזרעו (ישעיה כ,ד) כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף והשופי את וגו' (סנהדרין ע. תנחומא נח טו. ב"ר לו,ו): ופניהם אחורנית. למה נאמר פעם שניה. מלמד, שכשקרבו אצלו והוצרכו להפוך עצמם לכסותו, הפכו פניהם אחורנית (ב"ר לו,ו):

(24) בנו הקטן. הפסול והבזוי, כמו (ירמיה מט,טו) הנה קטן נתתיך בגויס, בזוי באדם:

(25) ארור כנען. אתה גרמת לי שלא אוליד בן רביעי אחר לשמשני. אלור בנך רביעי להיות משמש את זרעם של אלו הגדולים, שהוטל עליהם טורח עבודתי מעתה (ב"ר לו,ז). ומה ראה חם שסרסו. אמר להם לאחיו, אדם הראשון שני בניס היו לו, והרג זה את זה בשביל ירושת העולם (שם ה). ואביהו יש לו ג' בניס ועודנו מבקש בן רביעי:

(26) ברוך ה׳ אלהי שם. שעתיד לשמור הבטחתו לזרעו לתת להם את ארץ כנען: ויהי. להם כנען למס עובד:

(27) יפת אלהים ליפת. מתורגס יפתי, ירחיב. וישכון באהלי שם. ישרה שכינתו בישראל. ומדרש חכמים (יומא י,ב), אף על פי שיפת אלהים ליפת, שבנה כורש שהיה מבני יפת בית שני, לא שרתה בו שכינה. והיכן שרתה, במקדש ראשון שבנה שלמה שהיה מבני שם: ויהי כנען עבד. אף משיגלו בני שם ימכרו להם עבדים מבני כנען:

(2) ותירס. זו פרס (בראשית רבה לז,ח. יומא שם):

7 וּבְנֵי כוּשׁ סְבָא וַחֲוִילָה וְסַבְתָּה וְרַעְמָה וְסַבְתְּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא וּדְדָן׃

וּבְנֵי כוּשׁ סְבָא וַחֲוִילָה וְסַבְתָּא וְרַעְמָה וְסַבְתְּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא וּדְדָן׃

7 And the sons of Cush: Seba, and Havilah, and Sabtah, and Raamah, and Sabteca; and the sons of Raamah: Sheba, and Dedan.

8 וְכוּשׁ יָלַד אֶת־נִמְרֹד הוּא הֵחֵל לִהְיוֹת גִּבֹּר בָּאָרֶץ׃

וְכוּשׁ אוֹלִיד יָת נִמְרוֹד הוּא שָׁרִי לְמַהְוֵי גִּבָּר בְּאַרְעָא׃

8 And Cush begot Nimrod; he began to be a mighty one in the earth.

9 הוּא־הָיָה גִבֹּר־צַיִד לִפְנֵי יְהוָה עַל־כֵּן יֵאָמֵר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צַיִד לִפְנֵי יְהוָה׃

הוּא הֲוָה גִּבָּר תַּקִּיף קֳדָם יְיָ עַל כֵּן יִתְאֲמַר כְּנִמְרוֹד גִּבָּר תַּקִּיף קֳדָם יְיָ׃

9 He was a mighty hunter before the Lord; wherefore it is said: 'Like Nimrod a mighty hunter before the Lord.'

10 וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל וְאֶרֶךְ וְאַכַּד וְכַלְנֵה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר׃

וַהֲוָת רֵישׁ מַלְכוּתֵיהּ בָּבֶל וְאֶרֶךְ וְאַכַּד וְכַלְנֵה בְּאַרְעָא דְּבָבֶל׃

10 And the beginning of his kingdom was Babel, and Erech, and Accad, and Calneh, in the land of Shinar.

11 מִן־הָאָרֶץ הַהִוא יָצָא אַשּׁוּר וַיִּבֶן אֶת־נִינְוֵה וְאֶת־רְחֹבֹת עִיר וְאֶת־כָּלַח׃

מִן אַרְעָא הַהִיא נְפַק אַתּוּרָאָה וּבְנָא יָת נִינְוֵה וְיָת רְחוֹבוֹת קַרְתָּא וְיָת כָּלַח׃

11 Out of that land went forth Asshur, and builded Nineveh, and Rehoboth-ir, and Calah,

12 וְאֶת־רֶסֶן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח הִוא הָעִיר הַגְּדֹלָה׃

וְיָת רֶסֶן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח הִיא קַרְתָּא רַבְּתָא׃

12 and Resen between Nineveh and Calah—the same is the great city.

13 וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת־לוּדִים וְאֶת־עֲנָמִים וְאֶת־לְהָבִים וְאֶת־נַפְתֻּחִים׃

וּמִצְרַיִם אוֹלִיד יָת לוּדָאֵי וְיָת עַנְמָאֵי וְיָת לַהְבָאֵי וְיָת נַפְתּוּחָאֵי׃

13 And Mizraim begot Ludim, and Anamim, and Lehabim, and Naphtuhim,

14 וְאֶת־פַּתְרֻסִים וְאֶת־כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־כַּפְתֹּרִים׃ (ס)

וְיָת פַּתְרוּסָאֵי וְיָת כַּסְלוּחָאֵי דְּנְפַקוּ מִתַּמָּן פְּלִשְׁתָּאֵי וְיָת קַפּוּטְקָאֵי׃

14 and Pathrusim, and Casluhim—whence went forth the Philistines—and Caphtorim.

15 וּכְנַעַן יָלַד אֶת־צִידֹן בְּכֹרוֹ וְאֶת־חֵת׃

וּכְנַעַן אוֹלִיד יָת צִידוֹן בּוּכְרֵיהּ וְיָת חֵת׃

15 And Canaan begot Zidon his firstborn, and Heth;

16 וְאֶת־הַיְבוּסִי וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת הַגִּרְגָּשִׁי׃

וְיָת יְבוּסָאֵי וְיָת אֱמוֹרָאֵי וְיָת גִּרְגִּשָׁאֵי׃

16 and the Jebusite, and the Amorite, and the Girgashite;

17 וְאֶת־הַחִוִּי וְאֶת־הַעַרְקִי וְאֶת־הַסִּינִי׃

וְיָת חִוָּאֵי וְיָת עַרְקָאֵי וְיָת אַנְתּוּסָאֵי׃

17 and the Hivite, and the Arkite, and the Sinite;

18 וְאֶת־הָאַרְוָדִי וְאֶת־הַצְּמָרִי וְאֶת־הַחֲמָתִי וְאַחַר נָפֹצוּ מִשְׁפְּחוֹת הַכְּנַעֲנִי׃

וְיָת אַרְוָדָאֵי וְיָת צַמָּרָאֵי וְיָת חֲמָתָאֵי וּבָתַר כֵּן אִתְבַּדַּרוּ זַרְעָיָת כְּנַעֲנָאֵי׃

18 and the Arvadite, and the Zemarite, and the Hamathite; and afterward were the families of the Canaanite spread abroad.

19 וַיְהִי גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן בֹּאֲכָה גְרָרָה עַד־עַזָּה בֹּאֲכָה סְדֹמָה וַעֲמֹרָה וְאַדְמָה וּצְבֹיִם עַד־לָשַׁע׃

וַהֲוָה תְּחוּם כְּנַעֲנָאָה מִצִּידוֹן מָטֵי לְגָרָר עַד עַזָּה מָטֵי לְסְדוֹם וַעֲמוֹרָה וְאַדְמָה וּצְבוֹיִם עַד לָשַׁע׃

19 And the border of the Canaanite was from Zidon, as thou goest toward Gerar, unto Gaza; as thou goest toward Sodom and Gomorrah and Admah and Zeboiim, unto Lasha.

20 אֵלֶּה בְנֵי־חָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם בְּגוֹיֵהֶם׃ (ס)

אִלֵּין בְּנֵי חָם לְזַרְעָיָתְהוֹן לְלִישָׁנָהוֹן בְּאַרְעָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן׃

20 These are the sons of Ham, after their families, after their tongues, in their lands, in their nations.

21 וּלְשֵׁם יֻלַּד גַּם־הוּא אֲבִי כָל־בְּנֵי־עֵבֶר אֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל׃

וּלְשֵׁם אִתְיְלִיד אַף הוּא אֲבוּהוֹן דְּכָל בְּנֵי עֵבֶר אֲחוּהִי דְּיֶפֶת רַבָּא׃

21 And unto Shem, the father of all the children of Eber, the elder brother of Japheth, to him also were children born.

22 בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשַׁד וְלוּד וַאֲרָם׃

בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשַׁד וְלוּד וַאֲרָם׃

22 The sons of Shem: Elam, and Asshur, and Arpachshad, and Lud, and Aram.

23 וּבְנֵי אֲרָם עוּץ וְחוּל וְגֶתֶר וָמָשׁ׃

וּבְנֵי אֲרָם עוּץ וְחוּל וְגֶתֶר וָמָשׁ׃

23 And the sons of Aram: Uz, and Hul, and Gether, and Mash.

(8) להיות גבור. להמריד כל העולם על הקב"ה בעצת דור הפלגה:

(9) גבור ציד. לד דעתן של בריות בפיו ומטען למרוד במקום (ב"ר לז,ג): לפני ה׳. מתכוין להקניטו על פניו (תו"כ בחוקותי פ"ב,ג): על כן יאמר. על כל אדם מרשיע בעזות פניס יודע רבונו ומתכוין למרוד בו יאמר זה כנמרוד גבור ציד (ב"ר):

(11) מן הארץ. כיון שראה אשור את בניו שומעין לנמרוד ומורדין במקום לבנות המגדל, יצא מתוכס (ב"ר לז,ד):

(12) העיר הגדולה. היא ניניוה, שנאמר (יונה ג,ג) וניניוה היתה עיר גדולה לאלהים:

(13) להבים. שפניהס דומיס ללהב:

(14) פתרוסים ואת כסלוחים אשר יצאו משם פלשתים. משניהס יצאו. שהיו פתרוסים וכסלוחים מחליפין משכב נשותיהס אלו לאלו, ויצאו מהס פלשתים (ב"ר לז,ה):

(18) ואחר נפצו. מאלה נפוצו, משפחות הרבה:

(19) גבול. סוף ארצו. כל גבול לשון סוף וקצה: באכה. שס דבר. ולי נראה כאדם האומר לחברו, גבול זה מגיע עד אשר תבא לגבול פלוני:

(20) ללשונותם בארצותם. אף על פי שנחלקו ללשונות וארצות, כולס בני חס הס:

(21) אבי כל בני עבר. הנהר היה שס: אחי יפת הגדול. איני יודע אס יפת הגדול, אס שס. כשהוא אומר (להלן יא,י) שס בן מאה שנה וגו׳ שנתים אחר המבול, הוי אומר יפת הגדול. שהרי בן ת"ק שנה היה גם כשהתחיל להוליד (לעיל ו,ח), והמבול היה בשנת שס מאות שנה (שס ז,ו). נמצא שהגדול בבניו היה בן מאה שנה. ושס לא הגיע למאה עד שנתים אחר המבול (ב"ר לז,ז): אחי יפת. ולא אחי חס. שאלו שניהס כבדו את אביהס, וזה בזהו:

24 וְאַרְפַּכְשַׁד יָלַד אֶת־שֶׁלַח וְשֶׁלַח יָלַד אֶת־עֵבֶר׃
24 And Arpachshad begot Shelah; and Shelah begot Eber.

25 וּלְעֵבֶר יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי בְיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו יָקְטָן׃
25 And unto Eber were born two sons; the name of the one was Peleg; for in his days was the earth divided; and his brother's name was Joktan.

26 וְיָקְטָן יָלַד אֶת־אַלְמוֹדָד וְאֶת־שֶׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמָוֶת וְאֶת־יָרַח׃
26 And Joktan begot Almodad, and Sheleph, and Hazarmaveth, and Jerah;

27 וְאֶת־הֲדוֹרָם וְאֶת־אוּזָל וְאֶת־דִּקְלָה׃
27 and Hadoram, and Uzal, and Diklah;

28 וְאֶת־עוֹבָל וְאֶת־אֲבִימָאֵל וְאֶת־שְׁבָא׃
28 and Obal, and Abimael, and Sheba;

29 וְאֶת־אוֹפִר וְאֶת־חֲוִילָה וְאֶת־יוֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יָקְטָן׃
29 and Ophir, and Havilah, and Jobab; all these were the sons of Joktan.

30 וַיְהִי מוֹשָׁבָם מִמֵּשָׁא בֹּאֲכָה סְפָרָה הַר הַקֶּדֶם׃
30 And their dwelling was from Mesha, as thou goest toward Sephar, unto the mountain of the east.

31 אֵלֶּה בְנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפְּחֹתָם לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם לְגוֹיֵהֶם׃
31 These are the sons of Shem, after their families, after their tongues, in their lands, after their nations.

32 אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵהֶם וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בָּאָרֶץ אַחַר הַמַּבּוּל׃ (פ)
32 These are the families of the sons of Noah, after their generations, in their nations; and of these were the nations divided in the earth after the flood.

שביעי ט XI וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שָׂפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֲחָדִים׃
And the whole earth was of one language and of one speech.

2 וַיְהִי בִּנְסָעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃
2 And it came to pass, as they journeyed east, that they found a plain in the land of Shinar; and they dwelt there.

3 וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ הָבָה נִלְבְּנָה לְבֵנִים וְנִשְׂרְפָה לִשְׂרֵפָה וַתְּהִי לָהֶם הַלְּבֵנָה לְאָבֶן וְהַחֵמָר הָיָה לָהֶם לַחֹמֶר׃
3 And they said one to another: 'Come, let us make brick, and burn them thoroughly.' And they had brick for stone, and slime had they for mortar.

4 וַיֹּאמְרוּ הָבָה־נִבְנֶה־לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שֵׁם פֶּן־נָפוּץ עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ׃
4 And they said: 'Come, let us build us a city, and a tower, with its top in heaven, and let us make us a name; lest we be scattered abroad upon the face of the whole earth.'

5 וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם׃
5 And the Lord came down to see the city and the tower, which the children of men builded.

(25) נפלגה. נתבלבלו הלשונות ונפוצו מן הבקעה, ונתפלגו בכל העולם. למדנו שהיה עבר נביא, שקרא שם בנו על שם העתיד (שם), ושנינו בסדר עולם (פ"ג) שבסוף ימיו נתפלגו. שאם תאמר בתחלת ימיו, הרי יקטן אחיו נעשיר ממנו והוליד כמה משפחות קודם לכן, שנאמר ויקטן ילד וגו', ואחר כך (להלן יא,ג) ויהי כל הארץ וגו'. ואם תאמר באמצע ימיו, לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש. הא למדת שבשנת מות פלג נתפלגו: יקטן. שהיה עניו ומקטין עצמו (ב"ר לז,ז) לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו:

(26) חצרמות. על שם מקומו. דברי אגדה (ב"ר לז,ח):

(1) שפה אחת. לשון הקודש: ודברים אחדים. באו בעצה אחת, ואמרו, לא כל הימנו שיבור לו את העליונים, נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. דבר אחר, על יחידו של עולם. דבר אחר, ודברים אחדים (ס"א דברים חדשים). אמרו, אחת נאלף ותרנ"ו שנים הרקיע מתמוטט כשם שעשה בימי המבול. בואו ונעשה לו סמוכות (ב"ר לו,ו):

(2) בנסעם מקדם. שהיו יושבים שם, כדכתיב למעלה ויהי מושבם וגו' הר הקדם, ונסעו משם לתור להם מקום להחזיק את כלם (ב"ר לח,ז), ולא מצאו אלא שנער:

(3) איש אל רעהו. אומה לאומה מצרים לכוש וכוש לפוט ופוט לכנען (שם ח): הבה. הזמינו עצמכם. כל הבה לשון הזמנה הוא. שמכינים עצמן ומתחברים למלאכה או לעצה או למשא. הבה, הזמינו אפרקליי"ר בלע"ז: לבנים. שאין אבנים בבבל שהיא בקעה: ונשרפה לשרפה. כך עושין הלבנים שקורין טוול"ש, שורפים אותן בכבשן: לחמר. לטוח הקיר:

(4) פן נפוץ. שלא יביא עלינו שוט מכה להפילנו מכאן:

(5) וירד ה׳ לראות. לא הוצרך לכך, אלא בא ללמד לדיינים, שלא ירשיעו הנדון עד שיראו ויבינו. במדרש רבי תנחומא (נח יח): בני האדם. אלא בני מי. שמא בני חמורים וגמלים. אלא בני אדם הראשון שכפה את הטובה, ואמר (לעיל ג,יב) האשה אשר נתתה עמדי. אף אלו כפו בטובה למרוד במי שהשפיעם טובה ומלטם מן

6 וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עַם אֶחָד וְשָׂפָה אַחַת לְכֻלָּם וְזֶה הַחִלָּם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא־יִבָּצֵר מֵהֶם כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת׃

וַאֲמַר יְיָ הָא עַמָּא חַד וְלִישָׁן חַד לְכוּלְהוֹן וְדֵין דְּשָׁרִיאוּ לְמֶעֱבַד וּכְעַן לָא יִתְמְנַע מִנְּהוֹן כֹּל דְּחַשִּׁיבוּ לְמֶעֱבַד׃

6 And the Lord said: 'Behold, they are one people, and they have all one language; and this is what they begin to do; and now nothing will be withholden from them, which they purpose to do.

7 הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ׃

הָבוּ נִתְגְּלֵי וּנְבַלְבֵּל תַּמָּן לִישָׁנְהוֹן דְּלָא יִשְׁמְעוּן אֲנָשׁ לִישָׁן חַבְרֵיהּ׃

7 Come, let us go down, and there confound their language, that they may not understand one another's speech.'

8 וַיָּפֶץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר׃

וּבַדַּר יְיָ יָתְהוֹן מִתַּמָּן עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא וְאִתְמְנַעוּ מִלְּמִבְנֵי קַרְתָּא׃

8 So the Lord scattered them abroad from thence upon the face of all the earth; and they left off to build the city.

9 עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי־שָׁם בָּלַל יְהוָה שְׂפַת כָּל־הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הֱפִיצָם יְהוָה עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ׃ (פ)

עַל כֵּן קְרָא שְׁמַהּ בָּבֶל אֲרֵי תַּמָּן בַּלְבֵּיל יְיָ לִישָׁן כָּל אַרְעָא וּמִתַּמָּן בַּדַּרְנוּן יְיָ עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא׃

9 Therefore was the name of it called Babel; because the Lord did there aconfound the language of all the earth; and from thence did the Lord scatter them abroad upon the face of all the earth.

10 אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בֶּן־מְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַרְפַּכְשָׁד שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל׃

אֵלֵּין תּוֹלְדָת שֵׁם שֵׁם בַּר מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת אַרְפַּכְשָׁד תַּרְתֵּין שְׁנִין בָּתַר טוֹפָנָא׃

10 These are the generations of Shem. Shem was a hundred years old, and begot Arpachshad two years after the flood.

11 וַיְחִי־שֵׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אַרְפַּכְשָׁד חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ (ס)

וַחֲיָא שֵׁם בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת אַרְפַּכְשָׁד חֲמֵישׁ מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

11 And Shem lived after he begot Arpachshad five hundred years, and begot sons and daughters.

12 וְאַרְפַּכְשַׁד חַי חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שָׁלַח׃

וְאַרְפַּכְשָׁד חֲיָא תְּלָתִין וַחֲמֵישׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת שָׁלַח׃

12 And Arpachshad lived five and thirty years, and begot Shelah.

13 וַיְחִי אַרְפַּכְשַׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֶׁלַח שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ (ס)

וַחֲיָא אַרְפַּכְשָׁד בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת שָׁלַח אַרְבַּע מְאָה וּתְלָת שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

13 And Arpachshad lived after he begot Shelah four hundred and three years, and begot sons and daughters.

14 וְשֶׁלַח חַי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־עֵבֶר׃

וְשָׁלַח חֲיָא תְּלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת עֵבֶר׃

14 And Shelah lived thirty years, and begot Eber.

15 וַיְחִי־שֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־עֵבֶר שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ (ס)

וַחֲיָא שֶׁלַח בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת עֵבֶר אַרְבַּע מְאָה וּתְלָת שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

15 And Shelah lived after he begot Eber four hundred and three years, and begot sons and daughters.

16 וַיְחִי־עֵבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־פָּלֶג׃

וַחֲיָא עֵבֶר תְּלָתִין וְאַרְבַּע שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת פָּלֶג׃

16 And Eber lived four and thirty years, and begot Peleg.

17 וַיְחִי־עֵבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־פָּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ (ס)

וַחֲיָא עֵבֶר בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת פָּלֶג אַרְבַּע מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

17 And Eber lived after he begot Peleg four hundred and thirty years, and begot sons and daughters.

18 וַיְחִי־פֶלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־רְעוּ׃

וַחֲיָא פָּלֶג תְּלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת רְעוּ׃

18 And Peleg lived thirty years, and begot Reu.

19 וַיְחִי־פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־רְעוּ תֵּשַׁע שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ (ס)

וַחֲיָא פָּלֶג בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת רְעוּ מָאתַן וּתְשַׁע שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

19 And Peleg lived after he begot Reu two hundred and nine years, and begot sons and daughters.

המבול (ב"ר לח,ט):

(6) הן עם אחד. כל טובה זו יש עמהן שעם אחד הם ושפה אחת לכולם, ודבר זה החלו לעשות: החלם. כמו אמרם, עשותם. להתחיל הם לעשות: לא יבצר מהם וגו' לעשות. בחמיה. יבצר, לשון מניעה, כתרגומו. ודומה לו (תהלים עו,יג) יבצור רוח נגידים:

(7) הבה נרדה. בבית דינו ומלך מעצותיו היתירה (תנחומא נח יח): הבה. מלה כנגד מלה. הם אמרו הבה נבנה, והוא כנגדם מדד ואמר הבה נרדה (תנחומא ישן נח כה): ונבלה. ונבלבל. נו"ן משמש בלשון רבים וה"א אחרונה יתירה כה"א של נרדה: לא ישמעו. זה שואל לבנה, וזה מביא טיט, וזה עומד עליו ופועל את מומו (ב"ר לח,י):

(8) ויפץ ה' אותם משם. בעולם הזה סנהדרין קז,ב) מה שאמרו פן נפוץ נתקיים עליהם. הוא שאמר שלמה (משלי י,כד) מגורת רשע היא תבואנו:

(9) ומשם הפיצם. למד שאין להם חלק לעולם הבא (סנהדרין סס). וכי איזו קשה, של דור המבול או של דור הפלגה. אלו לא פשטו יד בעיקר, ואלו פשטו יד בעיקר להלחם בו. ואלו נשטפו, ואלו לא נאבדו מן העולם. אלא שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם, לכך נאבדו. ואלו היו נוהגים אהבה ורעות ביניהם, שנאמר שפה אחת ודברים אחדים. למדת ששנאוי המחלוקת וגדול השלום (ב"ר לח,ו):

(10) שם בן מאת שנה. כשהוליד את ארפכשד, שנתים אחר המבול:

20 וַיְחִי רְעוּ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שְׂרוּג׃ — וַחֲיָא רְעוּ תְּלָתִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת שְׂרוּג׃ — 20 And Reu lived two and thirty years, and begot Serug.

21 וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שְׂרוּג שֶׁבַע שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ (ס) — וַחֲיָא רְעוּ בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת שְׂרוּג מָאתַן וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ — 21 And Reu lived after he begot Serug two hundred and seven years, and begot sons and daughters.

22 וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־נָחוֹר׃ — וַחֲיָא שְׂרוּג תְּלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת נָחוֹר׃ — 22 And Serug lived thirty years, and begot Nahor.

23 וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נָחוֹר מָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ (ס) — וַחֲיָא שְׂרוּג בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת נָחוֹר מָאתַן שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ — 23 And Serug lived after he begot Nahor two hundred years, and begot sons and daughters.

24 וַיְחִי נָחוֹר תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־תָּרַח׃ — וַחֲיָא נָחוֹר עֶשְׂרִין וּתְשַׁע שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת תָּרַח׃ — 24 And Nahor lived nine and twenty years, and begot Terah.

25 וַיְחִי נָחוֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־תָּרַח תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ (ס) — וַחֲיָא נָחוֹר בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת תָּרַח מְאָה וּתְשַׁע עֶשְׂרֵי שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ — 25 And Nahor lived after he begot Terah a hundred and nineteen years, and begot sons and daughters.

26 וַיְחִי־תֶרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן׃ — וַחֲיָא תֶרַח שִׁבְעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת אַבְרָם יָת נָחוֹר וְיָת הָרָן׃ — 26 And Terah lived seventy years, and begot Abram, Nahor, and Haran.

27 וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט׃ — וְאִלֵּין תּוֹלְדָת תֶּרַח תֶּרַח אוֹלִיד יָת אַבְרָם יָת נָחוֹר וְיָת הָרָן וְהָרָן אוֹלִיד יָת לוֹט׃ — 27 Now these are the generations of Terah. Terah begot Abram, Nahor, and Haran; and Haran begot Lot.

28 וַיָּמָת הָרָן עַל־פְּנֵי תֶרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ בְּאוּר כַּשְׂדִּים׃ — וּמִית הָרָן עַל אַפֵּי תֶרַח אֲבוּהִי בַּאֲרַע יַלְדוּתֵיהּ בְּאוּר דְּכַשְׂדָּאֵי׃ — 28 And Haran died in the presence of his father Terah in the land of his nativity, in Ur of the Chaldees.

מפטיר 29 וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אֵשֶׁת־אַבְרָם שָׂרָי וְשֵׁם אֵשֶׁת־נָחוֹר מִלְכָּה בַּת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה׃ — וּנְסִיב אַבְרָם וְנָחוֹר לְהוֹן נְשִׁין שׁוּם אִתַּת אַבְרָם שָׂרָי וְשׁוּם אִתַּת נָחוֹר מִלְכָּה בַּת הָרָן אֲבוּהָא דְּמִלְכָּה וַאֲבוּהָא דְּיִסְכָּה׃ — 29 And Abram and Nahor took them wives: the name of Abram's wife was Sarai; and the name of Nahor's wife, Milcah, the daughter of Haran, the father of Milcah, and the father of Iscah.

30 וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד׃ — וַהֲוָת שָׂרַי עַקְרָא לֵית לַהּ וְלַד׃ — 30 And Sarai was barren; she had no child.

31 וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֵת שָׂרַי כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אִתָּם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃ — וּדְבַר תֶּרַח יָת אַבְרָם בְּרֵיהּ וְיָת לוֹט בַּר הָרָן בַּר בְּרֵיהּ וְיָת שָׂרַי כַּלְתֵּיהּ אִתַּת אַבְרָם בְּרֵיהּ וּנְפָקוּ עִמְּהוֹן מֵאוּר דְּכַסְדָּאֵי לְמֵיזַל לְאַרְעָא דְּכְנַעַן וַאֲתוֹ עַד חָרָן וְיִתְיַבוּ תַּמָּן׃ — 31 And Terah took Abram his son, and Lot the son of Haran, his son's son, and Sarai his daughter-in-law, his son Abram's wife; and they went forth with them from Ur of the Chaldees, to go into the land of Canaan; and they came unto Haran, and dwelt there.

קינ פסוקים 32 וַיִּהְיוּ יְמֵי־תֶרַח חָמֵשׁ שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן׃ (פ) — וַהֲווֹ יוֹמֵי תֶרַח מְאַתַּן וַחֲמֵישׁ שְׁנִין וּמִית תֶּרַח בְּחָרָן׃ — 32 And the days of Terah were two hundred and five years; and Terah died in Haran.

The Haftara is Isaiah 54:1 – 55:5 on page 678. Sepharadim read Isaiah 54:1 – 54:10. On Rosh Ḥodesh, read the Maftir and Haftara on page 526.

(28) על פני תרח אביו. בחיי אביו (ב"ר). ומדרש אגדה, יש אומרים שעל ידי אביו מת. שֶׁקִּבֵּל תרח על אברהם בנו לפני נמרוד על שכתת את צלמיו, והשליכו לכבשן האש. והרן יושב ואומר בלבו, אם אברם נוצח אני משלו, ואם נמרוד נוצח אני משלו. וכשגילל אברם אמרו לו להרן, משל מי אתה. אמר להם הרן, משל אברהם אני. השליכוהו לכבשן האש ונשרף. וזהו אור כשדים. ומנחם פירש אור, בקעה. וכן (ישעיה כד,יד) באורים כבדו ה', וכן (שם יא,ח) מאורת צפעוני. כל חור ובקע עמוק קרוי אור:

(29) יסכה. זו שרה, על שם שסוכה ברוח הקודש, ושהכל סוכין ביפיה. (ס"א כמו שנאמר, וירא אותה שרי פרעה). ועוד, יסכה לשון נסיכות (וכן הוא שנהדרין לט להדיא), כמו שרה לשון שררה:

(31) ויצאו אתם. וילאו תרח ואברם עם לוט ושרי:

(32) וימת תרח בחרן. לאחר שילא אברם מחרן ובא לארץ כנען, והיה שם יותר משש שנה. שהרי כתיב (להלן יב,ד) ואברם בן חמש שנים ו"ע' שנה בצאתו מחרן. ותרח בן שבעים שנה היה כשנולד אברם, הרי קמ"ה לתרח כשילא אברם מחרן. עדיין נשארו משנותיו הרבה. ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברם. שלא יהא הדבר מפורסם לכל, ויאמרו, לא קיים אברם את כבוד אביו, שהניחו זקן והלך לו. לפיכך קראו הכתוב מת (ב"ר לט,ז). (ס"א ועוד) שהרשעים אף בחייהם קרוים מתים, והצדיקים אף במיתתן קרוים חיים, שנאמר (שמואל־ב כג,כ) ובניהו בן יהוידע בן איש חי: בחרן. הנו"ן הפוכה לומר לך עד אברם חרון אף של מקום:

XII	Now the Lord said unto Abram: 'Get thee out of thy country, and from thy kindred, and from thy father's house, unto the land that I will show thee.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֶךְ־לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ׃	לך לך י
2	And I will make of thee a great nation, and I will bless thee, and make thy name great; and be thou a blessing.	וְאֶעֱשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ וֶהְיֵה בְּרָכָה׃	2
3	And I will bless them that bless thee, and him that curseth thee will I curse; and in thee shall all the families of the earth be blessed.'	וַאֲבָרְכָה מְבָרֲכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה׃	3
4	So Abram went, as the Lord had spoken unto him; and Lot went with him; and Abram was seventy and five years old when he departed out of Haran.	וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן׃	לוי
5	And Abram took Sarai his wife, and Lot his brother's son, and all their substance that they had gathered, and the souls that they had gotten in Haran; and they went forth to go into the land of Canaan; and into the land of Canaan they came.	וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְּחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן׃	וּדְבַר אַבְרָם יָת שָׂרַי אִתְּתֵיהּ וְיָת לוֹט בַּר אֲחוּהִי וְיָת כָּל קִנְיָנְהוֹן דִּקְנוֹ וְיָת נַפְשָׁתָא דְּשַׁעֲבִידוּ לְאוֹרָיְתָא בְּחָרָן וּנְפַקוּ לְמֵיזַל לְאַרְעָא דִּכְנַעַן וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דִּכְנָעַן׃	5
6	And Abram passed through the land unto the place of Shechem, unto the terebinth of Moreh. And the Canaanite was then in the land.	וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ׃	וַעֲבַר אַבְרָם בְּאַרְעָא עַד אֲתַר שְׁכֶם עַד מֵישְׁרֵי מוֹרֶה וּכְנַעֲנָאָה בְּכֵן בְּאַרְעָא׃	6
7	And the Lord appeared unto Abram, and said: 'Unto thy seed will I give this land'; and he builded there an altar unto the Lord, who appeared unto him.	וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאֶה אֵלָיו׃	וְאִתְגְּלִי יְיָ לְאַבְרָם וַאֲמַר לִבְנָךְ אֶתֵּין יָת אַרְעָא הָדָא וּבְנָא תַּמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ דְּאִתְגְּלִי לֵיהּ׃	7
8	And he removed from thence unto the mountain on the east of Beth-el, and pitched his tent, having Beth-el on the west, and Ai on the east; and he builded there an altar unto the Lord, and called upon the name of the Lord.	וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵית־אֵל וַיֵּט אָהֳלָה בֵּית־אֵל מִיָּם וְהָעַי מִקֶּדֶם וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה׃	וְאִסְתַּלַּק מִתַּמָּן לְטוּרָא מִמַּדְנַח לְבֵית אֵל וּפְרַסֵיהּ לְמַשְׁכְּנֵיהּ בֵּית אֵל מִמַּעְרְבָא וְעַי מִמַּדְנְחָא וּבְנָא תַּמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ וְצַלִּי בִּשְׁמָא דֵיי׳׃	8
9	And Abram journeyed, going on still toward the South.	וַיִּסַּע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה׃ (פ)	וּנְטַל אַבְרָם אָזֵיל וְנָטֵיל לְדָרוֹמָא׃	9
10	And there was a famine in the land; and Abram went down into Egypt to sojourn there; for the famine was sore in the land.	וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה לָגוּר שָׁם כִּי־כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ׃	וַהֲוָה כַּפְנָא בְּאַרְעָא וּנְחַת אַבְרָם לְמִצְרַיִם לְאִתּוֹתָבָא תַּמָּן אֲרֵי תְקֵיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא׃	ישראל

(1) לך לך. להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול וכאן אי אתה זוכה לבנים (ר"ה טז:), ועוד שאודיע טבעך בעולם (ב"ר):
(2) ואעשך לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים, ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון, וממעטת את השם, לכך הוזקק לשלשה ברכות הללו, שהבטיחו על הבנים ועל הממון ועל השם. ואברכך. בממון. ב"ר (לט, יח): והיה ברכה. הברכות נתונות בידך, עד עכשיו היו בידי, בַּרַכְתִּי לאדם ונח, ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ. ב"ר (שם). דבר אחר ואעשך לגוי גדול, זה שאומרים אלהי אברהם, ואברכך, זהו שאומרים אלהי יצחק, ואגדלה שמך, זהו שאומרים אלהי יעקב, יכול יהיו מותמין בכולן, תלמוד לומר והיה ברכה, בך מותמין ולא בהם (פסחים קיז:): מארצך. והלא כבר יצא משם עם אביו ובא עד לחרן, אלא כך אמר לו, התרחק עוד משם ולא תביא אביך: אשר אראך. לא גלה לו הארץ מיד, כדי להבטיח בעיניו, ולתת לו שכר על כל דבור ודבור. כיוצא בו אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק (בראשית כב, ב), כיוצא בו עַל אֶחָד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ (שם), כיוצא בו (יונה ג, ב) וּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דוֹבֵר אֵלֶיךָ ב"ר):
(3) ונברכו בך. יש אגדות רבות. וזהו פשוטו, אדם אומר לבנו תהא כאברהם, וכן כל ונברכו בך שבמקרא, וזה מוכיח, בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יְשִׂימְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה (בראשית מח, כ):
(5) אשר עשו בחרן. שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים ושרי מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו, (לכך כתיב אשר עשו) (סנהדרין לט: ב"ר). ופשוטו של מקרא, עבדים ושפחות שקנו להם, כמו עָשָׂה אֵת כָּל הַכָּבֹד הַזֶּה (שם לא, ז), (לשון קנין), וְיִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה חָיִל (במדבר כד, יח), לשון קונה וכונס:
(6) ויעבור אברם בארץ. נכנס לתוכה: עד מקום שכם. להתפלל על בני יעקב כשיבאו להלחם בשכם (מדרש אגדה): אלון מורה. הוא שכם (סוטה לב.), הראהו הר גריזים והר עיבל ששם קבלו ישראל שבועת התורה (מדרש אגדה): והכנעני אז בארץ. היה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם, שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו (מדרש אגדה), שנאמר וּמַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם, (בראשית יד, יח.) לפיכך ויאמר אל אברם לזרעך אתן את הארץ הזאת, עתיד אני להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם:
(7) ויבן שם מזבח. על בשורת הזרע ועל בשורת ארץ ישראל (ב"ר):
(8) ויעתק משם. אהלו: מקדם לבית אל. במזרחה של בית אל, נמצאת בית אל במערבו הוא שנאמר בית אל מיָם: אהלה. אהלה כתיב, בתחלה נטה את אהל אשתו, ואחר כך את שלו. ב"ר (לט, טו): ויבן שם מזבח. נתנבא שעתידין בניו להכשל שם על עון עכן, והתפלל שם עליהם (ב"ר):
(9) הלוך ונסוע. לפרקים יושב כאן חדש או יותר ונוסע משם, ונוטה אהלו במקום אחר, וכל מסעיו הנגבה, ללכת לדרומה של ארץ ישראל, והיא לצד ירושלים (פי' ירושלים היה באמצע העולם, וסוף ארץ ישראל. כ"פ בישעיה) שהיא בחלקו של יהודה, שנטלו בדרומה של ארץ ישראל הר המוריה שהיא נחלתו (ב"ר לט, טז):
(10) רעב בארץ. באותה הארץ לבדה, לנסותו אם יהרהר אחר דבריו של הקב"ה, שאמר לו ללכת אל ארץ כנען, ועכשיו מַשִּׂיאוֹ לצאת ממנה (פדר"א כו):

11 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבוֹא מִצְרָיְמָה
וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי
אִשָּׁה יְפַת־מַרְאֶה אָתְּ׃

11 וַהֲוָה כַּד קָרֵיב לְמֵיעַל לְמִצְרָיִם וַאֲמַר
לְשָׂרַי אִתְּתֵיהּ הָא כְּעַן יָדַעְנָא אֲרֵי אִתְּתָא
שַׁפִּירַת חֵיזוּ אַתְּ׃

11 And it came to pass, when he was come near to enter into Egypt, that he said unto Sarai his wife: 'Behold now, I know that thou art a fair woman to look upon.

12 וְהָיָה כִּי־יִרְאוּ אֹתָךְ הַמִּצְרִים וְאָמְרוּ
אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתָךְ יְחַיּוּ׃

12 וִיהֵי אֲרֵי יְחֲזוֹן יָתִיךְ מִצְרָאֵי וְיֵימְרוּן
אִתְּתֵיהּ דָּא וְיִקְטְלוּן יָתִי וְיָתִיךְ יְקַיְּימוּן׃

12 And it will come to pass, when the Egyptians shall see thee, that they will say: This is his wife; and they will kill me, but thee they will keep alive.

13 אִמְרִי־נָא אֲחֹתִי אָתְּ לְמַעַן יִיטַב־לִי
בַּעֲבוּרֵךְ וְחָיְתָה נַפְשִׁי בִּגְלָלֵךְ׃

13 אֵימַרִי כְּעַן דַּאֲחָת אַתְּ בְּדִיל דְּיִיטַב לִי
בְּדִילִיךְ וְתִתְקַיַּם נַפְשִׁי בְּפִתְגָמַכִי׃

13 Say, I pray thee, thou art my sister; that it may be well with me for thy sake, and that my soul may live because of thee.'

סני וַיְהִי כְּבוֹא אַבְרָם מִצְרָיְמָה וַיִּרְאוּ
הַמִּצְרִים אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יָפָה הִוא מְאֹד׃

14 וַהֲוָה כַּד עָאל אַבְרָם לְמִצְרָיִם וַחֲזוֹ
מִצְרָאֵי יָת אִתְּתָא אֲרֵי שַׁפִּירָא הִיא
לַחְדָּא׃

14 And it came to pass, that, when Abram was come into Egypt, the Egyptians beheld the woman that she was very fair.

15 וַיִּרְאוּ אֹתָהּ שָׂרֵי פַרְעֹה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל־
פַּרְעֹה וַתֻּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פַּרְעֹה׃

15 וַחֲזוֹ יָתַהּ רַבְרְבֵי פַּרְעֹה וְשַׁבְּחוּ יָתַהּ
לְפַרְעֹה וְאִדְּכַרַת אִתְּתָא לְבֵית פַּרְעֹה׃

15 And the princes of Pharaoh saw her, and praised her to Pharaoh; and the woman was taken into Pharaoh's house.

16 וּלְאַבְרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי־לוֹ צֹאן־
וּבָקָר וַחֲמֹרִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַאֲתֹנֹת
וּגְמַלִּים׃

16 וּלְאַבְרָם אוֹטֵיב בְּדִילַהּ וַהֲווֹ לֵיהּ צָאן
וְתוֹרִין וּחְמָרִין וְעַבְדִּין וְאַמְהָן וַאֲתָנָן
וְגַמְלִין׃

16 And he dealt well with Abram for her sake; and he had sheep, and oxen, and he-asses, and men-servants, and maid-servants, and she-asses, and camels.

17 וַיְנַגַּע יְהוָה ׀ אֶת־פַּרְעֹה נְגָעִים גְּדֹלִים
וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם׃

17 וְאַיְתִי יְיָ עַל פַּרְעֹה מַכְתָּשִׁין רַבְרְבִין
וְעַל אֲנָשׁ בֵּיתֵיהּ עַל עֵיסַק שָׂרַי אִתַּת
אַבְרָם׃

17 And the Lord plagued Pharaoh and his house with great plagues because of Sarai Abram's wife.

18 וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת
עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ
הִוא׃

18 וּקְרָא פַרְעֹה לְאַבְרָם וַאֲמַר מָא דָא
עֲבַדְתְּ לִי לְמָא לָא חַוֵּית לִי אֲרֵי אִתְּתָךְ
הִיא׃

18 And Pharaoh called Abram, and said: 'What is this that thou hast done unto me? why didst thou not tell me that she was thy wife?

19 לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וָאֶקַּח אֹתָהּ לִי
לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וָלֵךְ׃

19 לְמָא אֲמַרְתְּ אֲחָת הִיא וּדְבַרִית יָתַהּ לִי
לְאִתּוּ וּכְעַן הָא אִתְּתָךְ דְּבַר וְאִיזֵיל׃

19 Why saidst thou: She is my sister? so that I took her to be my wife; now therefore behold thy wife, take her, and go thy way.'

20 וַיְצַו עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים וַיְשַׁלְּחוּ אֹתוֹ
וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ׃

20 וּפַקֵּיד עֲלוֹהִי פַּרְעֹה גּוּבְרִין וְאַלְוִיאוּ
יָתֵיהּ וְיָת אִתְּתֵיהּ וְיָת כָּל דְּלֵיהּ׃

20 And Pharaoh gave men charge concerning him; and they brought him on the way, and his wife, and all that he had.

XIII וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־
אֲשֶׁר־לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנֶּגְבָּה׃

XIII וּסְלִיק אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִתְּתֵיהּ
וְכָל דְּלֵיהּ וְלוֹט עִמֵּיהּ לְדָרוֹמָא׃

XIII And Abram went up out of Egypt, he, and his wife, and all that he had, and Lot with him, into the South.

2 וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב׃

2 וְאַבְרָם תְּקִיף לַחְדָּא בִּבְעִירָא בְּכַסְפָּא
וּבְדַהְבָּא׃

2 And Abram was very rich in cattle, in silver, and in gold.

3 וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו מִנֶּגֶב וְעַד־בֵּית־אֵל עַד־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם אָהֳלֹה בַּתְּחִלָּה
בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעָי׃

3 וַאֲזַל לְמַטְלְנוֹהִי מִדָּרוֹמָא וְעַד בֵּית
אֵל עַד אַתְרָא דְּפַרְסֵיהּ תַּמָּן לְמַשְׁכְּנֵיהּ
בְּקַדְמֵיתָא בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין עָי׃

3 And he went on his journeys from the South even to Beth-el, unto the place where his tent had been at the beginning, between Beth-el and Ai;

(11) הנה נא ידעתי. מדרש אגדה (ב"ב לז.), עד עכשיו לא הכיר בה, מתוך צניעות שבשניהם, ועכשיו הכיר בה על ידי מעשה (תנחומא). דבר אחר, מנהג העולם שעל ידי טורח הדרך אדם מתבזה, וזאת עמדה ביופיה (ב"ר). ופשוטו של מקרא, הנה נא הגיע השעה שיש לדאג על יפיך, ידעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את, ועכשיו אנו באים בין אנשים שחוריס ומכועריס, אחיסס של כושיס, ולא הורגלו באשה יפה (ב"ר). ודומה לו, הִנֵּה נָא אֲדֹנַי סוּרוּ נָא (בראשית יט, ב):
(13) למען ייטב לי בעבורך. יתנו לי מתנות:
(14) ויהי כבוא אברם מצרימה. היה לו לומר כבואם מצרימה, אלא למד שהטמין אותה בתיבה, ועל ידי שתבעו את המכס, פתחו וראו אותה (ב"ר):
(15) ויהללו אתה אל פרעה. הִלְּלוּהָ ביופיס, לומר הגונה זו למלך:
(16) ולאברם היטיב. פרעה בעבורה:
(17) וינגע ה' וגו'. במכת ראתן לקה, שהתשמיש קשה לו (ב"ר מא, ב): ואת ביתו. כתרגומו ועל אינש ביתיה (תנחומא) (ומדרשו לרבות כותליו עמודיו וכליו (שם ב"ר), ברש"י יש"ן): על דבר שרי. על פי דִּבּוּרָהּ (ב"ר), אומרת למלאך הך, והוא מכה (תנחומא):
(19) קח ולך. לא כאביימלך שאמר לו הנה ארצי לפניך (ל, טו), אלא אמר לו לך ואל תעמוד, שהמצרים שטופי זמה הם, שנאמר וְזִרְמֵת סוּסִים זִרְמָתָם (יחזקאל כג, כ):
(20) ויצו עליו. על אודותיו, לשלחו ולשמרו: וישלחו. כתרגומו ואלויאו (שוטה מו:):
(1) ויעל אברם וגו' הנגבה. לבא לדרומה של ארץ ישראל, כמו שאמר למעלה הלוך ונסוע הנגבה, להר המוריה (ב"ר לט, טז), ומכל מקום כשהוא הולך ממצרים לארץ כנען, מדרוש לפון הוא מהלך, שארץ מצרים בדרומה של ארץ ישראל, כמו שמוכיח במסעות ובגבולי הארץ (מסעי):
(2) כבד מאד. טעון משאות:
(3) וילך למסעיו. כשחזר ממצרים לארץ כנען, היה הולך ולן באכסניות שלן בהם בהליכתו למצרים (ב"ר), למדך דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניא שלו (ערכין טז:).

4 אֶל־מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר־עָשָׂה שָׁם בָּרִאשֹׁנָה וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה׃

4 unto the place of the altar, which he had made there at the first; and Abram called there on the name of the Lord.

שלישי וְגַם־לְלוֹט הַהֹלֵךְ אֶת־אַבְרָם הָיָה צֹאן־וּבָקָר וְאֹהָלִים׃

5 And Lot also, who went with Abram, had flocks, and herds, and tents.

6 וְלֹא־נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו׃

6 And the land was not able to bear them, that they might dwell together; for their substance was great, so that they could not dwell together.

7 וַיְהִי־רִיב בֵּין רֹעֵי מִקְנֵה־אַבְרָם וּבֵין רֹעֵי מִקְנֵה־לוֹט וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי אָז יֹשֵׁב בָּאָרֶץ׃

7 And there was a strife between the herdmen of Abram's cattle and the herdmen of Lot's cattle. And the Canaanite and the Perizzite dwelt then in the land.

8 וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־לוֹט אַל־נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רֹעַי וּבֵין רֹעֶיךָ כִּי־אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ׃

8 And Abram said unto Lot: 'Let there be no strife, I pray thee, between me and thee, and between my herdmen and thy herdmen; for we are brethren.

9 הֲלֹא כָל־הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפָּרֶד נָא מֵעָלָי אִם־הַשְּׂמֹאל וְאִימִּנָה וְאִם־הַיָּמִין וְאַשְׂמְאִילָה׃

9 Is not the whole land before thee? separate thyself, I pray thee, from me; if thou wilt take the left hand, then I will go to the right; or if thou take the right hand, then I will go to the left.'

10 וַיִּשָּׂא־לוֹט אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־כָּל־כִּכַּר הַיַּרְדֵּן כִּי כֻלָּהּ מַשְׁקֶה לִפְנֵי שַׁחֵת יְהוָה אֶת־סְדֹם וְאֶת־עֲמֹרָה כְּגַן־יְהוָה כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בֹּאֲכָה צֹעַר׃

10 And Lot lifted up his eyes, and beheld all the plain of the Jordan, that it was well watered every where, before the Lord destroyed Sodom and Gomorrah, like the garden of the Lord, like the land of Egypt, as thou goest unto Zoar.

11 וַיִּבְחַר־לוֹ לוֹט אֶת כָּל־כִּכַּר הַיַּרְדֵּן וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם וַיִּפָּרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו׃

11 So Lot chose him all the plain of the Jordan; and Lot journeyed east; and they separated themselves the one from the other.

12 אַבְרָם יָשַׁב בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן וְלוֹט יָשַׁב בְּעָרֵי הַכִּכָּר וַיֶּאֱהַל עַד־סְדֹם׃

12 Abram dwelt in the land of Canaan, and Lot dwelt in the cities of the Plain, and moved his tent as far as Sodom.

13 וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאֹד׃

13 Now the men of Sodom were wicked and sinners against the Lord exceedingly.

14 וַיהוָה אָמַר אֶל־אַבְרָם אַחֲרֵי הִפָּרֶד־לוֹט מֵעִמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אַתָּה שָׁם צָפֹנָה וָנֶגְבָּה וָקֵדְמָה וָיָמָּה׃

14 And the Lord said unto Abram, after that Lot was separated from him: 'Lift up now thine eyes, and look from the place where thou art, northward and southward and eastward and westward;

דבר אחר, נחזרתו פרעהקפותיו (ב"ר מא, ג): מנגב. ארץ מצרים בדרומה של ארץ כנען:

(4) אשר עשה שם בראשונה ויקרא שם. ואשר קרא שם אברם בשם ה'. וגם יש לומר ויקרא שם עכשיו בשם ה':

(5) ההלך את אברם. מי גרם שהיה לו זאת, הליכתו עם אברם:

(6) ולא נשא אותם. לא היתה יכולה להספיק מרעה למקנייהם, ולשון קצר הוא, וצריך להוסיף עליו, כמו ולא נשא אותם מרעה הארץ, לפיכך כתב ולא נשא בלשון זכר:

(7) ויהי ריב. לפי שהיו רועיו של לוט רשעים, ומרעים בהמתם בשדות אחרים, ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים נִתְּנָה הארץ לאברם ולו אין יורש, ולוט יורשו, ואין זה גזל, והכתוב אומר והכנעני והפרזי אז יושב בארץ, ולא זכה בה אברם עדיין (ב"ר מא, ה):

(8) אנשים אחים. קרובים. ומדרש אגדה (ב"ר) דומין בקלסתר פניהם:

(9) אם השמאל ואימנה. בכל אשר תשב (אשב) לא אתרחק ממך, ואעמוד לך למגן ולעזר, וסוף דבר הולך לו, שנאמר (יד, יד) וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וגו': אימנה. אימין את עצמי, כמו ואשמאילה אשמאיל את עצמי. והם תאמר היה לו לינקד ואיימינה, כך מצינו במקום אחר (ש"ב יד, יט) אִם אֵשׁ לְהֵימִין, ואין נקוד להֵימִין:

(10) כי כלה משקה. ארץ נחלי מים (אונקלוס): לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה. היה אותו מישור: כגן ה'. לאילנות (ספרי עקב יא, י): כארץ מצרים. לזרעים (שם): באכה צער. עד צוער. ומדרש אגדה דורשו לגנאי, על שהיו שטופי זמה בחר לו לוט בשכונתם. (במסכת הוריות י: ב"ר):

(11) ככר. מישור כתרגומו: מקדם. נסע מאצל אברם (למזרח), והלך לו למערבו של אברם, נמצא נוסע ממזרח למערב. ומדרש אגדה (ב"ר) הסיע עצמו מקדמונו של עולם, אמר, אי אפשי לא באברם ולא באלהיו:

(12) ויאהל. נטה אהליו לרועיו ולמקנהו עד סדום:

(13) ואנשי סדום רעים. ואף על פי כן לא נמנע לוט מלשכון עמהם. ורבותינו (יומא לח:) למדו מכאן שֶׁם רְשָׁעִים יִרְקָב (משלי י, ז): רעים. בגופם: וחטאים. בממונם (סנהדרין קט. ב"ר): לה' מאד. יודעים רבונם ומתכוונים למרוד בו (מדרש אגדה):

(14) אחרי הפרד לוט. כל זמן שהרשע עמו, היה הדבור פורש ממנו (תנחומא ויצא י) (ולעיל שהיה לוט אצלו וכתיבורא ה' אל אברם, באותה שעה כשר היה, וק"ל):

15 כִּי אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃

15 for all the land which thou seest, to thee will I give it, and to thy seed for ever.

אֲרֵי יָת כָּל אַרְעָא דְּאַתְּ חָזֵי לָךְ אֶתְּנִנַּהּ וְלִבְנָךְ עַד עָלְמָא׃

16 וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִם־יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ גַּם־זַרְעֲךָ יִמָּנֶה׃

16 And I will make thy seed as the dust of the earth; so that if a man can number the dust of the earth, then shall thy seed also be numbered.

וַאֲשַׁוִּי יָת בְּנָךְ סַגִּיאִין כְּעַפְרָא דְּאַרְעָא כְּמָא דְּלֵית אִפְשָׁר לְגֻבַר לְמִמְנֵי יָת עַפְרָא דְּאַרְעָא אַף בְּנָךְ לָא יִתְמְנוֹן׃

17 קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה׃

17 Arise, walk through the land in the length of it and in the breadth of it; for unto thee will I give it.'

קוּם הַלֵּיךְ בְּאַרְעָא לְאוֹרְכַהּ וּלְפוּתְיַהּ אֲרֵי לָךְ אֶתְּנִנַּהּ׃

18 וַיֶּאֱהֶל אַבְרָם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה׃ (פ)

18 And Abram moved his tent, and came and dwelt by the terebinths of Mamre, which are in Hebron, and built there an altar unto the Lord.

וּפְרַס אַבְרָם וַאֲתָא וִיתֵיב בְּמֵישָׁרֵי מַמְרֵא דִּבְחֶבְרוֹן וּבְנָא תַּמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ׃

רביעי יא XIV וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל מֶלֶךְ־שִׁנְעָר אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָּסָר כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם׃

XIV And it came to pass in the days of Amraphel king of Shinar, Arioch king of Ellasar, Chedorlaomer king of Elam, and Tidal king of Goiim,

וַהֲוָה בְּיוֹמֵי אַמְרָפֶל מַלְכָּא דְּבָבֶל אַרְיוֹךְ מַלְכָּא דְּאֶלָּסָר כְּדָרְלָעֹמֶר מַלְכָּא דְּעֵילָם וְתִדְעָל מַלְכָּא דְּעַמְמֵי׃

2 עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת־בֶּרַע מֶלֶךְ סְדֹם וְאֶת־בִּרְשַׁע מֶלֶךְ עֲמֹרָה שִׁנְאָב מֶלֶךְ אַדְמָה וְשֶׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ צְבֹיִים וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִיא־צֹעַר׃

2 that they made war with Bera king of Sodom, and with Birsha king of Gomorrah, Shinab king of Admah, and Shemeber king of Zeboiim, and the king of Bela—the same is Zoar.

עֲבַדוּ קְרָבָא עִם בֶּרַע מַלְכָּא דְּסָדוֹם וְעִם בִּרְשַׁע מַלְכָּא דַּעֲמוֹרָה שִׁנְאָב מַלְכָּא דְּאַדְמָה וְשֶׁמְאֵבֶר מַלְכָּא דִּצְבוֹיִם וּמַלְכָּא דְּבֶלַע הִיא צוֹעַר׃

3 כָּל־אֵלֶּה חָבְרוּ אֶל־עֵמֶק הַשִּׂדִּים הוּא יָם הַמֶּלַח׃

3 All these came as allies unto the vale of Siddim—the same is the Salt Sea.

כָּל אִלֵּין אִתְכַּנְּשׁוּ לְמֵישַׁר חַקְלַיָּא הוּא אֲתַר יַמָּא דְּמִלְחָא׃

4 שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת־כְּדָרְלָעֹמֶר וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָרָדוּ׃

4 Twelve years they served Chedorlaomer, and in the thirteenth year they rebelled.

תְּרֵתָא עַסְרֵי שְׁנִין פְּלַחוּ יָת כְּדָרְלָעֹמֶר וּתְלָת עַסְרֵי שְׁנִין מְרַדוּ׃

5 וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא כְדָרְלָעֹמֶר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת־רְפָאִים בְּעַשְׁתְּרֹת קַרְנַיִם וְאֶת־הַזּוּזִים בְּהָם וְאֵת הָאֵימִים בְּשָׁוֵה קִרְיָתָיִם׃

5 And in the fourteenth year came Chedorlaomer and the kings that were with him, and smote the Rephaim in Ashteroth-karnaim, and the Zuzim in Ham, and the Emim in Shaveh-kiriathaim,

וּבְאַרְבַּע עַסְרֵי שְׁנִין אֲתָא כְּדָרְלָעֹמֶר וּמַלְכַיָּא דְּעִמֵּיהּ וּמְחוֹ יָת גִּבָּרַיָּא דִּבְעַשְׁתְּרַת קַרְנַיִם וְיָת תַּקִּיפַיָּא דִּבְהָמְתָא וְיָת אֵימָתָנֵי דִּבְשָׁוֵה קִרְיָתָיִם׃

6 וְאֶת־הַחֹרִי בְּהַרְרָם שֵׂעִיר עַד אֵיל פָּארָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּדְבָּר׃

6 and the Horites in their mount Seir, unto El-paran, which is by the wilderness.

וְיָת חוֹרָאֵי דִּבְטוּרָא דְשֵׂעִיר עַד מֵישַׁר פָּארָן דִּסְמִיךְ עַל מַדְבְּרָא׃

7 וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־עֵין מִשְׁפָּט הֵוא קָדֵשׁ וַיַּכּוּ אֶת־כָּל־שְׂדֵה הָעֲמָלֵקִי וְגַם אֶת־הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחַצְצֹן תָּמָר׃

7 And they turned back, and came to En-mishpat—the same is Kadesh—and smote all the country of the Amalekites, and also the Amorites, that dwelt in Hazazon-tamar.

וְתָבוּ וַאֲתוֹ לְמֵישַׁר פֵּלוּג דִּינָא הִיא רְקַם וּמְחוֹ יָת כָּל חֲקַל עֲמָלְקָאָה וְאַף יָת אֱמוֹרָאָה דְּיָתֵיב בְּעֵין גֶּדִי׃

(16) אשר אם יוכל איש. כשם שאי אפשר לעפר להמנות, כך זרעך לא ימנה (אונקלוס):
(18) ממרא. שם אדם (נ"ר מב ח):
(1) אמרפל. הוא נמרוד, שאמר לאברהם פול לתוך כבשן האש (עירובין נג.): מלך גוים. מקום יש ששמו גויים. על שם שנתקבצו שמה מכמה אומות ומקומות, והמליכו איש עליהם, ושמו תדעל. (נ"ר שם):
(2) ברע. רע לשמים ורע לבריות (תנחומא): ברשע. שנתעלה ברשע (שם): שנאב. שונא אביו שבשמים (שם): שמאבר. שם אבר לעוף ולקפוץ, ולמרוד בהקב"ה (שם): בלע. שם העיר:
(3) עמק השדים. כך שמו (מדרש אגדה), על שם שהיו בו שדות הרבה (אונקלוס). ומדרש אגדה יש הרבה: הוא ים המלח. לאחר זמן נמשך היש לתוכו ונעשה יש המלח (שם). ומדרש אגדה (נ"ר) אומר, שנתבקעו הצורים סביבותיו ונמשכו יאורים לתוכו:
(4) שתים עשרה שנה עבדו. המשה מלכים הללו את כדרלעומר: (ה)
(5) ובארבע עשרה שנה. למרדן (שבת יא. נ"ר): בא כדרלעומר. לפי שהוא היה בעל המעשה, נכנס בעובי הקורה (נ"ר): והמלכים וגו'. אלו שלשה מלכים: הזוזים. הם זמזומים (דברים ב, כ):
(6) בהררם. בהר שלהם: איל פארן. כתרגומו מישר. ואומר אני, שאין איל לשון מישור, אלא מישור של פארן איל שמו, ושל ממרא אלוני שמו (יג, יח), ושל ירדן ככר שמו (יג, יא), ושל שטים אבל שמו, אבל השטים (במדבר לג, מט), וכן בַּעַל גָּד (יהושע יא, יז) בעל שמו, וכולן מתורגמין מישר, וכל אחד שמו עליו: על המדבר. אצל המדבר, כמו וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה (במדבר ב, כ):
(7) עין משפט הוא קדש. על שם העתיד, שעתידין משה ואהרן להשפט שם על עסקי אותו העין, והם מי מריבה (תנחומא). ואונקלוס תרגמו כפשוטו, מקום שהיו בני המדינה מתקבצים שם לכל משפט: שדה העמלקי. עדיין לא נולד עמלק, ונקרא על שם העתיד (שם וב"ר): בחצצן תמר. הוא עין גדי (אונקלוס), מקרא מלא (בדברי הימים־ב כ, ב) ביהושפט:

8 וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סְדֹם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ אַדְמָה וּמֶלֶךְ צְבוֹיִים וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִוא־צֹעַר וַיַּעַרְכוּ אִתָּם מִלְחָמָה בְּעֵמֶק הַשִּׂדִּים׃

וּנְפַק מַלְכָּא דְּסִדוֹם וּמַלְכָּא דַּעֲמוֹרָה וּמַלְכָּא דְּאַדְמָה וּמַלְכָּא דִּצְבוֹיִם וּמַלְכָּא דְּבֶלַע הִיא צוֹעַר וְסַדַּרוּ עִמְּהוֹן קְרָבָא בְּמֵישַׁר חַקְלָיָא׃

And there went out the king of Sodom, and the king of Gomorrah, and the king of Admah, and the king of Zeboiim, and the king of Bela—the same is Zoar; and they set the battle in array against them in the vale of Siddim;

9 אֵת כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָּסָר אַרְבָּעָה מְלָכִים אֶת־הַחֲמִשָּׁה׃

עִם כְּדָרְלָעֹמֶר מַלְכָּא דְּעֵילָם וְתִדְעָל מַלְכָּא דְּעַמְמֵי וְאַמְרָפֶל מַלְכָּא דְּבָבֶל וְאַרְיוֹךְ מַלְכָּא דְּאֶלָּסָר אַרְבַּעָא מַלְכִין לְקֳבֵיל חַמְשָׁא׃

against Chedorlaomer king of Elam, and Tidal king of Goiim, and Amraphel king of Shinar, and Arioch king of Ellasar; four kings against the five.

10 וְעֵמֶק הַשִּׂדִּים בֶּאֱרֹת בֶּאֱרֹת חֵמָר וַיָּנֻסוּ מֶלֶךְ־סְדֹם וַעֲמֹרָה וַיִּפְּלוּ־שָׁמָּה וְהַנִּשְׁאָרִים הֶרָה נָּסוּ׃

וּמֵישַׁר חַקְלָיָא בֵּירָן בֵּירָן מַסְקָן חֵימָרָא וַעֲרַקוּ מַלְכָּא דְּסִדוֹם וַעֲמוֹרָה וּנְפַלוּ תַּמָּן וּדְאִשְׁתְּאַרוּ לְטוּרָא עֲרַקוּ׃

Now the vale of Siddim was full of slime pits; and the kings of Sodom and Gomorrah fled, and they fell there, and they that remained fled to the mountain.

11 וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־רְכֻשׁ סְדֹם וַעֲמֹרָה וְאֶת־כָּל־אָכְלָם וַיֵּלֵכוּ׃

וּשְׁבוֹ יָת כָּל קִנְיָנָא דְּסִדוֹם וַעֲמוֹרָה וְיָת כָּל מֵיכַלְהוֹן וַאֲזָלוּ׃

And they took all the goods of Sodom and Gomorrah, and all their victuals, and went their way.

12 וַיִּקְחוּ אֶת־לוֹט וְאֶת־רְכֻשׁוֹ בֶּן־אֲחִי אַבְרָם וַיֵּלֵכוּ וְהוּא יֹשֵׁב בִּסְדֹם׃

וּשְׁבוֹ יָת לוֹט וְיָת קִנְיָנֵיהּ בַּר אֲחוּהִי דְּאַבְרָם וַאֲזָלוּ וְהוּא יָתִיב בִּסְדוֹם׃

And they took Lot, Abram's brother's son, who dwelt in Sodom, and his goods, and departed.

13 וַיָּבֹא הַפָּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי וְהוּא שֹׁכֵן בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא הָאֱמֹרִי אֲחִי אֶשְׁכֹּל וַאֲחִי עָנֵר וְהֵם בַּעֲלֵי בְרִית־אַבְרָם׃

וַאֲתָא מְשֵׁיזְבָא וְחַוִּי לְאַבְרָם עִבְרָאָה וְהוּא שָׁרֵי בְּמֵישָׁרֵי מַמְרֵא אֱמֹרָאָה אֲחוּהִי דְּאֶשְׁכּוֹל וַאֲחוּהִי דְּעָנֵר וְאִנּוּן אֲנָשׁ קְיָמֵיהּ דְּאַבְרָם׃

And there came one that had escaped, and told Abram the Hebrew—now he dwelt by the terebinths of Mamre the Amorite, brother of Eshcol, and brother of Aner; and these were confederate with Abram.

14 וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבֶּה אָחִיו וַיָּרֶק אֶת־חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דָּן׃

וּשְׁמַע אַבְרָם אֲרֵי אִשְׁתְּבִי אֲחוּהִי וְזָרִיז יָת עוּלֵימוֹהִי יְלִידֵי בֵיתֵיהּ תְּלָת מְאָה וּתְמָנְיָת עֲסַר וּרְדַף עַד דָּן׃

And when Abram heard that his brother was taken captive, he led forth his trained men, born in his house, three hundred and eighteen, and pursued as far as Dan.

15 וַיֵּחָלֵק עֲלֵיהֶם ׀ לַיְלָה הוּא וַעֲבָדָיו וַיַּכֵּם וַיִּרְדְּפֵם עַד־חוֹבָה אֲשֶׁר מִשְּׂמֹאל לְדַמָּשֶׂק׃

וְאִתְפְּלִיג עֲלֵיהוֹן לֵילְיָא הוּא וְעַבְדּוֹהִי וּמְחָנוּן וּרְדַפִנּוּן עַד חוֹבָה דְּמִצְּפּוֹנָא לְדַמָּשֶׂק׃

And he divided himself against them by night, he and his servants, and smote them, and pursued them unto Hobah, which is on the left hand of Damascus.

16 וַיָּשֶׁב אֵת כָּל־הָרְכֻשׁ וְגַם אֶת־לוֹט אָחִיו וּרְכֻשׁוֹ הֵשִׁיב וְגַם אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעָם׃

וַאֲתִיב יָת כָּל קִנְיָנָא וְאַף יָת לוֹט אֲחוּהִי וְקִנְיָנֵיהּ אֲתִיב וְאַף יָת נְשַׁיָּא וְיָת עַמָּא׃

And he brought back all the goods, and also brought back his brother Lot, and his goods, and the women also, and the people.

17 וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סְדֹם לִקְרָאתוֹ אַחֲרֵי שוּבוֹ מֵהַכּוֹת אֶת־כְּדָרְלָעֹמֶר וְאֶת־הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶל־עֵמֶק שָׁוֵה הִוא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ׃

וּנְפַק מַלְכָּא דְּסִדוֹם לְקַדְמוּתֵיהּ בָּתַר דְּתָב מִלְּמִמְחֵי יָת כְּדָרְלָעֹמֶר וְיָת מַלְכָיָא דְּעִמֵּיהּ לְמֵישַׁר מְפָנָא הוּא בֵּית רֵיסָא דְּמַלְכָּא׃

And the king of Sodom went out to meet him, after his return from the slaughter of Chedorlaomer and the kings that were with him, at the vale of Shaveh—the same is the King's Vale.

(9) ארבעה מלכים וגו׳. ואף על פי כן נצחו המועטים, להודיעך שגבורים היו, ואף על פי כן לא נמנע אברהם מלרדוף אחריהם:

(10) בארת בארת חמר. באורות הרבה היו שם, שנוטלים משם אדמה לטיט של בנין (ב״ר). ומדרש אגדה (שם), שהיה הטיט מוגבל (מגובל) בהם, ונעשה גם למלך סדום שילא משם, לפי שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינין שניצול אברהם מאור כשדים מכבשן האש, וכיון שילא זה מן החמר האמינו באברהם למפרע (ב״ר מב, ז): הרה נסו. להר נסו, הרה כמו להר, כל תיבה שצריכה למ״ד בתחלתה הטיל לה ה״א בסופה (יבמות יג:). ויש חילוק בין הרה להרה שה״א שבסוף התיבה עומדת במקום למ״ד שברא״שה, אבל (ס״א זו) איננה עומדת במקום למ״ד, ונקודה (ס״א לנקוד) פתח תחתיה, והרי הרה כמו להר, או כמו אל הר, ואינו מפרש לאיזה הר, אלא שכל אחד נָס בא״שר מצא הר תחלה. וכשהוא נותן ה״א בראשה לכתוב ההרהאו המדברה, פתרונו כמו אל ההר או כמו להר (להר), ומשמע לאותו הר הידוע ומפורש בפרשה:

(12) והוא יושב בסדום. מי גרם לו זאת, ישיבתו בסדום (ב״ר):

(13) ויבא הפליט. לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה, והוא שכתוב כִּי רַק עוֹג נִשְׁאַר מִיֶּתֶר רְפָאִים (דברים ג, יא), וזהו נשאר, שלא הרגוהו אמרפל ואביריו כשהכו הרפאים בעשתרות קרניים. תנחומא (תקת כה). ומדרש בראשית רבה (מב, ח), זה עוג שפלט מדור המבול (נדה סא. יומא יט:), וזהו מיתר הרפאים, שנאמר (ו, ד) הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ וגו׳, ומתכוין שיֵּרֵג אברם וישא את שרה (ב״ר): העברי. שבא מעבר הנהר. (ב״ר שם): בעלי ברית אברם. שכרתו עמו ברית (ב״ר) (ס״א, דבר אחר שהשיאו לו עצה על המילה (ב״ר) כמו שמפורש במקום אחר):

(14) וירק. כתרגומו וזריז, וכן וַיַּרִיקוּם אֶת־עֲבָדָיו (בראשית יד, יד), אזדיין בחרבי עליכם, וכן אָרִיק חַרְבִּי (שמות טו, ט), וכן וְיָרַק חֲנִית וּמָגֵן (תהלים לה, ג) (פס״ז): חניכיו. תנכו כתיב (ס״א קרי), זה אליעזר (פס״ז) שחנכו למצות, והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה, וכן חֲנוֹךְ לַנַּעַר (משלי כב, ו), חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ (במדבר ז, יא), חֲנֻכַּת הַבַּיִת (תהלים ל, א), ובלע״ז קורין לו אינגניי״ר ובערש״י כ״י איסטרייניי״ר: שמונה עשר וגו׳. רבותינו אמרו (נדרים לב.) אליעזר לבדו היה, והוא מנין גימטריא של שמו: עד דן. שם משם כתו, שראה שעתידין בניו להעמיד שם עגל (סנהדרין לו.):

(15) ויחלק עליהם. לפי פשוטו סרס המקרא, ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה, כדרך הרודפים שמתפלגים אחר הנרדפים כשבורחים זה לכאן וזה לכאן: לילה. כלומר אחר שהשכה לא נמנע מלרדפם. ומדרש אגדה (ב״ר), שנחלק הלילה, ובחצות הראשון נעשה לו נס, חציו השני נשמר ונא לו לחצות לילה של מצרים: עד חובה. אין מקום ששמו חובה, ודן קורא חובה, על שם עבודת אלילים שעתידה להיות שם (תנחומא):

18 וּמַלְכִּי־צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לֶחֶם וָיָיִן
וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן׃

18 And Melchizedek king of Salem brought forth bread and wine; and he was priest of God the Most High.

וּמַלְכִּי צֶדֶק מַלְכָּא דִירוּשְׁלֵם אַפִּיק
לְחֵים וַחֲמַר וְהוּא מְשַׁמֵּישׁ קֳדָם אֵל
עִלָּאָה׃

19 וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן
קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃

19 And he blessed him, and said: 'Blessed be Abram of God Most High, Maker of heaven and earth;

וּבְרִכֵיהּ וַאֲמַר בְּרִיךְ אַבְרָם לְאֵל עִלָּאָה
דְּקִנְיָנֵיהּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא׃

20 וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן אֲשֶׁר־מִגֵּן צָרֶיךָ בְּיָדֶךָ
וַיִּתֶּן־לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל׃

20 and blessed be God the Most High, who hath delivered thine enemies into thy hand.' And he gave him a tenth of all.

וּבְרִיךְ אֵל עִלָּאָה דְּמְסַר סָנְאָךְ בִּידָךְ
וִיהַב לֵיהּ חַד מִן עַסְרָא מִכּוֹלָא׃

חמישי וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־סְדֹם אֶל־אַבְרָם תֶּן־לִי
הַנֶּפֶשׁ וְהָרְכֻשׁ קַח־לָךְ׃

21 And the king of Sodom said unto Abram: 'Give me the persons, and take the goods to thyself.'

וַאֲמַר מַלְכָּא דִּסְדוֹם לְאַבְרָם הַב לִי
נַפְשָׁתָא וְקִנְיָנָא סַב לָךְ׃

22 וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־מֶלֶךְ סְדֹם הֲרִמֹּתִי יָדִי
אֶל־יְהוָה אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃

22 And Abram said to the king of Sodom: 'I have lifted up my hand unto the Lord, God Most High, Maker of heaven and earth,

וַאֲמַר אַבְרָם לְמַלְכָּא דִּסְדוֹם אֲרֵימִית
יְדִי בְּצִלּוֹ קֳדָם יְיָ אֵל עִלָּאָה דְּקִנְיָנֵיהּ
שְׁמַיָּא וְאַרְעָא׃

23 אִם־מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ־נַעַל וְאִם־אֶקַּח
מִכָּל־אֲשֶׁר־לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הֶעֱשַׁרְתִּי
אֶת־אַבְרָם׃

23 that I will not take a thread nor a shoe-latchet nor aught that is thine, lest thou shouldest say: I have made Abram rich;

אִם מִחוּטָא וְעַד עַרְקַת מְסָנָא וְאִם אֶסַּב
מִכֹּל דְּלָךְ וְלָא תֵּימַר אֲנָא עַתַּרִית יָת
אַבְרָם׃

24 בִּלְעָדַי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֵלֶק
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עָנֵר אֶשְׁכֹּל
וּמַמְרֵא הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם׃ (ס)

24 save only that which the young men have eaten, and the portion of the men which went with me, Aner, Eshcol, and Mamre, let them take their portion.'

בָּר מִדַּאֲכָלוּ עוּלֵימַיָּא וְחוּלָק גּוּבְרַיָּא
דַּאֲזָלוּ עִמִּי עָנֵר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵא אִנּוּן
יְקַבְּלוּן חוּלְקְהוֹן׃

יב אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְבַר־יְהוָה
אֶל־אַבְרָם בַּמַּחֲזֶה לֵאמֹר אַל־תִּירָא
אַבְרָם אָנֹכִי מָגֵן לָךְ שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד׃

XV After these things the word of the Lord came unto Abram in a vision, saying: 'Fear not, Abram, I am thy shield, thy reward shall be exceeding great.'

בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין הֲוָה פִּתְגָמָא דַיְיָ
עִם אַבְרָם בִּנְבוּאָה לְמֵימַר לָא תִּדְחַל
אַבְרָם מֵימְרִי תְּקוֹף לָךְ אַגְרָךְ סַגִּי
לַחְדָּא׃

2 וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֲדֹנָי יֱהוִה מַה־תִּתֶּן־לִי
וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּבֶן־מֶשֶׁק בֵּיתִי הוּא
דַּמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר׃

2 And Abram said: 'O Lord God, what wilt Thou give me, seeing I go hence childless, and he that shall be possessor of my house is Eliezer of Damascus?'

וַאֲמַר אַבְרָם יְיָ אֱלֹהִים מָא תִּתֵּין לִי
וַאֲנָא אָזֵיל דְּלָא וְלַד וּבַר פַּרְנָסָא הָדֵין
דִּבְבֵיתִי הוּא דְּמַשְׁקָאָה אֱלִיעֶזֶר׃

3 וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זָרַע וְהִנֵּה
בֶן־בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי׃

3 And Abram said: 'Behold, to me Thou hast given no seed, and, lo, one born in my house is to be mine heir.'

וַאֲמַר אַבְרָם הָא לִי לָא יְהַבְתְּ וְלַד וְהָא
בַּר בֵּיתִי יָרֵית יָתִי׃

(17) עמק שוה. כך שמו, ותרגומו למישר מפנה, פנוי מאילנות ומכל מכשול: עמק המלך. בית ריסא דמלכא (אונקלוס), בית ריס אחד, שהוא שלשים קניס (פייט שקלים אז ראית), שהיה מיוחד למלך לנחת שם. ומדרש אגדה (ב"ר), עמק שהושוו שם כל האומות, והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלהים ולקלין:
(18) ומלכי צדק. מדרש אגדה הוא שם בן נח (נדרים לב: ב"ר): לחם ויין. כך עושים ליגיעי מלחמה, והראה לו שאין בלבו עליו על שהרג את בניו. ומדרש אגדה, רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם בניו (ב"ר מד, ז):
(19) קנה שמים וארץ. כמו עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ (תהלים קמו, ו), על ידי עשייתן קנאן להיות שלו:
(20) אשר מגן. אשר הסגיר, וכן יָמֵגֶּנּוּ יִשְׂרָאֵל (הושע יא, ח): ויתן לו. אברם (יוב"ע), מעשר מכל אשר לו, לפי שהיה כהן:
(21) תן לי הנפש. (הגופים) מן השבי שלי שהגלת, החזר לי הגופים לבדם:
(22) הרמתי ידי. לשון שבועה (ב"ר), מריס אני את ידי לאל עליון, וכן בִּי נִשְׁבַּעְתִּי (בראשית כב, טז), נשבע אני, וכן נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי (שם כג, יג), נותן אני לך כסף השדה וקחהו ממני:
(23) אם מחוט ועד שרוך נעל. אעכב לעצמי מן השבי: ואם אקח מכל אשר לך. ואם תאמר לתת לי שכר מביא גזיזך, לא אקח: ולא תאמר וגו'. שהקב"ה הבטיחני לעשרני, שנאמר וַאֲבָרֶכְךָ וגו' (יב, ג):
(24) הנערים. עבדי אשר הלכו אתי, ועוד ענר אשכול וממרא וגו', ואף על פי שעבדי נכנסו למלחמה, שנאמר (טו) הוּא וַעֲבָדָיו וַיֵּחָלֵק, וענר ואחיריו ישבו על הכלים לשמור, אפלו הכי הם יקחו חלקם, וממנו למד דוד, שאמר כְּחֶלֶק הַיֹּרֵד בַּמִּלְחָמָה כְּחֶלֶק הַיּוֹשֵׁב עַל הַכֵּלִים יַחְדָּו יַחֲלֹקוּ (שמואל־א ל, כד), ולכך נאמר וַיְהִי מֵהַיּוֹם הַהוּא וָמָעְלָה וַיְשִׂימֵהָ לְחֹק וּמִשְׁפָּט (שם פסוק כה), לא נאמר והלאה, לפי שכבר נתן החוק בימי אברהם (ב"ר):
(1) אחר הדברים האלה. כל מקום שנאמר אחר, סמוך. אחרי, מופלג (ב"ר מד, ה). אחר הדברים האלה, אחר שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים, והיה דואג ואומר שמא קבלתי שכר על כל צדקותי, לכך אמר לו המקום אל תירא אברם. אנכי מגן לך. מן הענוש, שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת (ב"ר), ומה שאתה דואג על קבול שכרך, שכרך הרבה מאד (ב"ר):
(2) הולך ערירי. מנחם בן סרוק פירשו לשון יורש, וחבר לו עֵר וְעוֹנָה (מלאכי ב, יב), ערירי בלא יורש, כאשר תאמר וּבְכָל תְּבוּאָתִי תְּשָׁרֵשׁ (איוב לא, יב), תעקר שרשיה, כך לשון ערירי חסר בנים ובלע"ז דעזענפאט"ס. ולי נראה עֵר ועונה, מגזרת וְלִבְּי עֵר (שיר השירים ה, ב), וערירי לשון חורבן, וכן עָרוּ עָרוּ (תהלים קלז, ז), וכן עָרוֹת יְסוֹד (חבקוק ג, יג), וכן עַרְעֵר תִּתְעַרְעֵר (ירמיה נא, נח), וכן כִּי מַרְזֵהּ עֲרָה (לפניה ב, יד): ובן משק ביתי. כתרגומו, שכל ביתי ניזון על פיו, כמו וְעַל פִּיךָ יִשַּׁק (בראשית מא, מ), אפוטרופא שלי, ואילו היה לי בן היה בני ממונה על שלי: דמשק. לפי התרגום מדמשק היה, ולפי מדרש אגדה (ב"ר) שרדף המלכים עד דמשק, ובגמרא שלנו (יומא כח:) דרשו נוטריקון, דולה ומשקה מתורת רבו לאחריו:
(3) הן לי לא נתת זרע. ומה תועלת בכל אשר תתן לי:

4 וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ
זֶה כִּי־אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ הוּא יִירָשֶׁךָ׃

4 And, behold, the word of the Lord came unto him, saying: 'This man shall not be thine heir; but he that shall come forth out of thine own bowels shall be thine heir.'

וְהָא פִּתְגָמָא דַיְיָ עִמֵּיהּ לְמֵימַר לָא
יֵירַתְנָךְ דֵּין אֶלָּהֵין בַּר דְּתוֹלִיד הוּא
יֵירַתְנָךְ׃

5 וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבֶּט־נָא
הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם־תּוּכַל
לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ׃

5 And He brought him forth abroad, and said: 'Look now toward heaven, and count the stars, if thou be able to count them'; and He said unto him: 'So shall thy seed be.'

וְאַפֵּיק יָתֵיהּ לְבָרָא וַאֲמַר אִסְתְּכִי כְעַן
לִשְׁמַיָּא וּמְנִי כּוֹכְבַיָּא אִם תְּכוֹל לְמִמְנֵי
יָתְהוֹן וַאֲמַר לֵיהּ כְּדֵין יְהוֹן בְּנָךְ׃

6 וְהֶאֱמִן בַּיהוָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לּוֹ צְדָקָה׃

6 And he believed in the Lord; and He counted it to him for righteousness.

וְהֵימִין בְּמֵימְרָא דַיְיָ וְחַשְׁבַהּ לֵיהּ לְזָכוּ׃

ששי

7 וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ
מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָתֶת לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
לְרִשְׁתָּהּ׃

7 And He said unto him: 'I am the Lord that brought thee out of Ur of the Chaldees, to give thee this land to inherit it.'

וַאֲמַר לֵיהּ אֲנָא יְיָ דְּאַפֵּיקְתָּךְ מֵאוּר
דְּכַסְדָּאֵי לְמִתַּן לָךְ יָת אַרְעָא הָדָא
לְמֵירְתַהּ׃

8 וַיֹּאמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה׃

8 And he said: 'O Lord God, whereby shall I know that I shall inherit it?'

וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים בְּמָא אֶדַע אֲרֵי
אֵירְתִנַּהּ׃

9 וַיֹּאמֶר אֵלָיו קְחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז
מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאַיִל מְשֻׁלָּשׁ וְתֹר וְגוֹזֵל׃

9 And He said unto him: 'Take Me a heifer of three years old, and a she-goat of three years old, and a ram of three years old, and a turtle-dove, and a young pigeon.'

וַאֲמַר לֵיהּ קְרֵיב קֳדָמַי עֶגְלִין תְּלָתָא
וְעִזִּין תְּלָתָא וְדִכְרִין תְּלָתָא וְשַׁפְנִינָא
וּבַר יוֹנָה׃

10 וַיִּקַּח־לוֹ אֶת־כָּל־אֵלֶּה וַיְבַתֵּר אֹתָם
בַּתָּוֶךְ וַיִּתֵּן אִישׁ־בִּתְרוֹ לִקְרַאת רֵעֵהוּ
וְאֶת־הַצִּפֹּר לֹא בָתָר׃

10 And he took him all these, and divided them in the midst, and laid each half over against the other; but the birds divided he not.

וְקָרֵיב קֳדָמוֹהִי יָת כָּל אִלֵּין וּפַלִּיג יָתְהוֹן
בִּשְׁוֵי וִיהַב פַּלְגֻּיָא פֵּילֹג לְקֳבֵיל חַבְרֵיהּ
וְיָת עוֹפָא לָא פַלִּיג׃

11 וַיֵּרֶד הָעַיִט עַל־הַפְּגָרִים וַיַּשֵּׁב אֹתָם
אַבְרָם׃

11 And the birds of prey came down upon the carcasses, and Abram drove them away.

וּנְחַת עוֹפָא עַל פַּלְגֻּיָא וְאַפְרַח יָתְהוֹן
אַבְרָם׃

12 וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל־
אַבְרָם וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נֹפֶלֶת
עָלָיו׃

12 And it came to pass, that, when the sun was going down, a deep sleep fell upon Abram; and, lo, a dread, even a great darkness, fell upon him.

וַהֲוָה שִׁמְשָׁא לְמֵיעַל וְשֵׁינְתָא נְפַלַת עַל
אַבְרָם וְהָא אֵימָה קְבַל סַגִּי נְפַלַת
עֲלוֹהִי׃

13 וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי־גֵר יִהְיֶה
זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם
אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃

13 And He said unto Abram: 'Know of a surety that thy seed shall be a stranger in a land that is not theirs, and shall serve them; and they shall afflict them four hundred years;

וַאֲמַר לְאַבְרָם מְדָע תִּדַע אֲרֵי דַיָּרִין
יְהוֹן בְּנָךְ בְּאַרְעָא לָא דִילְהוֹן וְיִפְלְחוּן
בְּהוֹן וְיַעֲנוֹן יָתְהוֹן אַרְבַּע מְאָה שְׁנִין׃

(5) ויוצא אתו החוצה. לפי פשוטו הוציאו מאהלו לחוץ לראות הכוכבים. ולפי מדרשו (בבא קמא.), אמר לו לא מאלטגינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן, אבל אברהם אין לו בן, ואבל שרה אין לא תלד, אבל שרה תלד (ב"ר), אני קורא לכם שם אחר וישתנה המזל. דבר אחר, הוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים, וזהו לשון הבטה מלמעלה למטה (תנחומא חיי שרה ו ב"ר):

(6) והאמן בה׳. לא שאל לו אות על זאת, אבל על ירושת הארץ שאל לו אות, ואמר לו במה אדע: ויחשבה לו צדקה. הקב"ה משבח לאברם לזכות ולצדקה, על האמונה שהאמין בו. דבר אחר במה אדע, לא שאל לו אות, אלא אמר לפניו, הודיעני באיזה זכות יתקיימו בה, אמר לו הקב"ה בזכות הקרבנות (תענית כז:):

(9) עגלה משלשת. שלשה עגלים רמז לשלשה פרים, פר יום הכפורים ופר העלם דבר של צבור ועגלה ערופה (ב"ר מד, יד): ועז משלשת. רמז לשעיר הנעשה בפנים, ושעירי מוספין של מועד ושעיר חטאת יחיד (ב"ר): ואיל משולש. אשם ודאי ואשם תלוי, וכבשה של חטאת יחיד (ב"ר): ותור וגוזל. תור וכן יונה (ב"ר):

(10) ויבתר אתם. חלק כל אחד לשני חלקים. ואין המקרא יוצא מידי פשוטו, לפי שהיה כורת ברית עמו לשמור הבטחתו להורים לבניו את הארץ, כדכתיב (ירמיה לד, יט) הַהוּא כָּרַת ה׳ אֶת־הַבָּרִית לֵאמֹר וגו׳, ודרך כורתי ברית לחלק בהמה ולעבור בין בְּתָרֶיהָ, כמה שנאמר להלן הָעוֹבְרִים בֵּין בִּתְרֵי הָעֵגֶל (ירמיה לד, יט), אף כאן תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים, הוא שלומו של שכינה שהוא אש: ואת הצפור לא בתר. לפי שהאומות עובדי כוכבים ומזלות נמשלו לפרים ואילים ושעירים, שנאמר הָבִינוּ פָרִים רַבִּים וגו׳ (תהלים כב, יג), ואומר הַסִּיל אֲשֶׁר רָאִיתָ בַּעַל הַקָּרָנָיִם, מַלְכֵי מָדַי וּפָרָס (דניאל ח, כ), ואומר וְהַצָּפִיר וְהַשָּׂעִיר, מֶלֶךְ יָוָן (שם כא). וישראל נמשלו לבני יונה, שנאמר יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע (שיר השירים ב, יד), לפיכך בתר הבהמות, רמז על האומות שיהיו כָּלִין והולכין, ואת הצפור לא בתר, רמז שיהיו ישראל קיימין לעולם (פס"ז):

(11) העיט. הוא עוף, ועל שם שהוא עט ושואף אל הנבלות נָטוּשׁ עָלַי אוֹכֶל (נשה"כ איוב טו, כו), כמו וַתַּעַט אֶל הַשָּׁלָל (שמואל־א טו, יט): על הפגרים. על הבתריס. (ס"א הפגרים מתרגמינן פגליא, אלא מתוך שהורגלו לתרגם אים בתרו ויהב פלגיא, נתחלף להם תיבת פגליא לפלגיא, ותרגמו הפגרים פלגיא, וכל המתרגם כן טועה, לפי שאין להקיש בתרים לפגרים, שבתריס תרגומו פלגיא, ופגרים תרגומו פגליא לשון פגול, כמו פִּגּוּל הוּא (ויקרא יט, ז), לשון פגר (כך שמעתי מפי רבינו יהודה ב"ר שמואל. וכן הגירסא ברש"י כ"י ובכ"י אחרת כתיב כך פי׳ רבינו מאיר ב"ר שמואל): וישב. לשון נשיבה והפרחה, כמו יַשֵּׁב רוּחוֹ (תהלים קמז, יח), רמז שיבא דוד בן ישי לכלותם (פדר"א כח), ואין מניחים אותו מן השמים, עד שיבוא מלך המשיח (פס"ז):

(12) והנה אימה וגו׳. רמז לגרות ושעבוד של גליות (ב"ר):

(13) כי גר יהיה זרעך. משנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ארבע מאות שנה, כילד, יצחק בן ששים שנה כשנולד יעקב, ויעקב כשירד למצרים אמר (מז, ט) ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה, הרי ק"ץ, ובמצרים היו מאתים ועשר כמנין רד"ו, הרי ארבע מאות שנה (סד"ע ג פדר"א מח). ואם תאמר במצרים היו ארבע מאות, הרי קהת מיורדי מצרים היה, לא ושעבוד שנותיו של קהת ושל עמרם, ושמוניים של משה שהיה כשיצאו ישראל ממצרים, אין אתה מוצא אלא שלש מאות וחמשים, ואתה צריך

14 וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי
וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל׃

14 and also that nation, whom they shall serve, will I judge; and afterward shall they come out with great substance.

15 וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל־אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר
בְּשֵׂיבָה טוֹבָה׃

15 But thou shalt go to thy fathers in peace; thou shalt be buried in a good old age.

16 וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלֵם עֲוֹן
הָאֱמֹרִי עַד־הֵנָּה׃

16 And in the fourth generation they shall come back hither; for the iniquity of the Amorite is not yet full.'

17 וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וַעֲלָטָה הָיָה וְהִנֵּה תַנּוּר
עָשָׁן וְלַפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים
הָאֵלֶּה׃

17 And it came to pass, that, when the sun went down, and there was thick darkness, behold a smoking furnace, and a flaming torch that passed between these pieces.

18 בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת־אַבְרָם בְּרִית
לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־
פְּרָת׃

18 In that day the Lord made a covenant with Abram, saying: 'Unto thy seed have I given this land, from the river of Egypt unto the great river, the river Euphrates;

19 אֶת־הַקֵּינִי וְאֶת־הַקְּנִזִּי וְאֵת הַקַּדְמֹנִי׃

19 the Kenite, and the Kenizzite, and the Kadmonite,

20 וְאֶת־הַחִתִּי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־הָרְפָאִים׃

20 and the Hittite, and the Perizzite, and the Rephaim,

21 וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַגִּרְגָּשִׁי
וְאֶת־הַיְבוּסִי׃ (ס)

21 and the Amorite, and the Canaanite, and the Girgashite, and the Jebusite.'

XVI ג וְשָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלָהּ
שִׁפְחָה מִצְרִית וּשְׁמָהּ הָגָר׃

XVI Now Sarai Abram's wife bore him no children; and she had a handmaid, an Egyptian, whose name was Hagar.

2 וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם הִנֵּה־נָא עֲצָרַנִי
יְהוָה מִלֶּדֶת בֹּא־נָא אֶל־שִׁפְחָתִי אוּלַי
אִבָּנֶה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי׃

2 And Sarai said unto Abram: 'Behold now, the Lord hath restrained me from bearing; go in, I pray thee, unto my handmaid; it may be that I shall be builded up through her.' And Abram hearkened to the voice of Sarai.

3 וַתִּקַּח שָׂרַי אֵשֶׁת־אַבְרָם אֶת־הָגָר
הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים
לְשֶׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ
לְאַבְרָם אִישָׁהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃

3 And Sarai Abram's wife took Hagar the Egyptian, her handmaid, after Abram had dwelt ten years in the land of Canaan, and gave her to Abram her husband to be his wife.

וְאַף יָת עַמָּא דִּיפְלְחוּן בְּהוֹן דָּאִין אֲנָא
וּבְתַר כֵּין יִפְּקוּן בְּקִנְיָנָא סַגִּי׃

וְאַתְּ תִּתְכְּנֵישׁ לְוָת אֲבָהָתָךְ בְּשְׁלָם
תִּתְקְבַר בְּסֵיבוּ טָבָא׃

וְדָרָא רְבִיעָאָה יְתוּבוּן הָלְכָא אֲרֵי לָא
שְׁלִים חוֹבָא דֶּאֱמוֹרָאָה עַד כְּעַן׃

וַהֲוָת שִׁמְשָׁא עַלַת וְקַבְלָא הֲוָה תַּנּוּר
דְּתָנִן וּבְעוֹר דְּאִישָׁא עֲדָא בֵּין פַּלְגֵיָא
הָאִלֵּין׃

בְּיוֹמָא הַהוּא גְּזַר יְיָ עִם אַבְרָם קְיָם
לְמֵימַר לִבְנָךְ יְהַבִית יָת אַרְעָא הָדָא
מִנַּהֲרָא דְּמִצְרַיִם עַד נַהֲרָא רַבָּא נַהֲרָא
פְּרָת׃

יָת שָׁלְמָאֵי וְיָת קְנִזָּאֵי וְיָת קַדְמוֹנָאֵי׃

וְיָת חִתָּאֵי וְיָת פְּרִזָּאֵי וְיָת גִּבָּרַיָּא׃

וְיָת אֱמוֹרָאֵי וְיָת כְּנַעֲנָאֵי וְיָת גַּרְגִּישָׁאֵי וְיָת
יְבוּסָאֵי׃

וְשָׂרֵי אִתַּת אַבְרָם לָא יְלִידַת לֵיהּ וְלַהּ
אַמְתָּא מִצְרָיְתָא וּשְׁמַהּ הָגָר׃

וַאֲמַרַת שָׂרֵי לְאַבְרָם הָא כְּעַן מַנְעַנִי
יְיָ מִלְּמֵילַד עוֹל כְּעַן לְוָת אַמְתִּי מָאֵם
אֶתְבְּנֵי מִנַּהּ וְקַבֵּיל אַבְרָם לְמֵימַר שָׂרֵי׃

וּדְבַרַת שָׂרֵי אִתַּת אַבְרָם יָת הָגָר
מִצְרָיְתָא אַמְתַּהּ מִסּוֹף עֲסַר שְׁנִין לְמִתַּב
אַבְרָם בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן וִיהַבַת יָתַהּ
לְאַבְרָם בַּעְלַהּ לֵיהּ לְאִתּוּ׃

להוליד מהן כל השנים שהי קהת אחר לידת עמרם, ושהי עמרם אחר לידת משה: בארץ לא להם. ולא נאחר בארץ מצריים, אלא לא להם, משנולד יצחק (כא, ז) וַיָּגָר אַבְרָהָם וגו', וַיָּגָר יִצְחָק בִּגְרָר, וַיַּעֲקֹב גָּר בְּאֶרֶץ חָם (תהלים קה, כג), לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאוּ (בראשית מז, ד):
(14) וגם את הגוי. וגם, לרבות ארבע מלכיות (ב"ר), אלף הם פָּלַיִם על ששעבדו את ישראל: דן אנכי. בעשר מכות (ב"ר): ברכוש גדול. בממון גדול כמו שנאמר וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם (שמות יב, לו):
(15) ואתה תבא. ולא תראה כל אלה: אל אבותיך. אצל אבותיך. אצלו עובד עבודה זרה והוא מְנַשְּׁרוֹ שיבא אליו, למדך שעשה תרח תשובה (תנחומא): תקבר בשיבה טובה. בְּשֵׂרוֹ שיעשה ישמעאל תשובה בימיו (ב"ר נ), ולא יגא עשו לתרבות רעה בימיו, ולפיכך מת ה' שנים קודם זמנו (ב"ר סג, יב), וכו ביום מרד עשו (ב"ב טז):
(16) ודור רביעי ישובו הנה. לאחר שיגלו למצריים יהיו שם ג' דורות, והרביעי ישובו לארץ הזאת, לפי שבארץ כנען היה מְדַבֵּר עמו וכרת ברית זה, כדכתיב לתת לך את הארץ הזאת לרשתה, וכן היה, יעקב ירד למצריים, לא ושוב דורותיו, יהודה פרץ וחצרון, וכלב בן חצרון מבני הארץ היה: כי לא שלם עון האמורי. להיות משלמה מארצו עד אותו זמן, שאין הקב"ה נפרע מאומה עד שתתמלא סאתה, שנאמר (ישעיה כז, ח) בְּסַאסְאָהּ בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה (סוטה ט.):
(17) ויהי השמש באה. כמו וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שַׁקִּיהֶם (בראשית מב, לה), וַיְהִי הֵם קוֹבְרִים אִישׁ (מלכים־ב יג, כא) כלומר ויהי דבר זה: השמש באה. שקעה: ועלטה היה. חשך היום: והנה תנור עשן וגו'. רמז לו שיפלו המלכיות עובדי אלילים בגיהנם (פס"ז): באה. טעמו למעלה, לכך הוא מבואר שבא כבר, ואם היה טעמו למטה באל"ף, היה מבואר כשהיא שוקעת, ואי אפשר לומר כן, שהרי כבר כתוב ויהי השמש לבא, והעברת תנור עשן לאחר מכאן היתה, ומלא שכבר שקעה (פס"ז). וזה חילוק בכל תיבה לשון נקבה שיסודה שתי אותיות, כמו בא, קם, שב, כשהטעם למעלה לשון עבר הוא, כגון זה, וכגון וְרָחֵל בָּאָה (כט, ט), קָמָה אֲלֻמָּתִי (לז, ז), הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתֵּךְ (רות א, טו), וכשהטעם למטה הוא לשון הווה, דבר שנעשה עכשיו והולך, כמו בָּאָה עִם הַצֹּאן (כט, ו), פָּעֲרָה הִיא בָּאָה וּבַבֹּקֶר הִיא שָׁבָה (אסתר ב, יד):
(18) לזרעך נתתי. אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשויה (ב"ר מד, כב): הנהר הגדול נהר פרת. לפי שהוא דבוק לארץ ישראל קוראהו גדול, אף על פי שהוא מאוחר בארבעה נהרות (פס"ז) היוצאים מעדן, שנאמר וַהֲנָהָר הָרְבִיעִי הוּא פְּרָת (ב, יד), משל הדיוט, עבד מלך מלך (שבועות מז:), הדבק לשחור וישתחוו לך:
(19) את הקיני. עשר אומות יש כאן, ולא נתן להם אלא שבעה גויים, והשלשה אדום ומואב ועמון (ב"ר מד, כג), והם קיני קניזי קדמוני, עתידים להיות ירושה לעתיד (ב"ב נו. ב"ר), שנאמר אֶדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלוֹחַ יָדָם וּבְנֵי עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם (ישעיה יא, יד):
(20) ואת הרפאים. ארץ עוג, שנאמר כה הוא יִקָּרֵא אֶרֶץ רְפָאִים (דברים ג, יג):
(1) שפחה מצרית. בת פרעה היתה, כשראה נסים שנעשו לשרה, אמר, מוטב שתהא בתי שפחה בבית זה, ולא גבירה בבית אחר (ב"ר):
(2) אולי אבנה ממנה. לימד על מי שאין לו בנים שאינו בטוי אלא הרוס (ב"ר): אבנה ממנה. בזכות שאכניס לרתי לתוך ביתי: לקול שרי. לרוח הקדש שבה (ב"ר מה, ג):

4 וַיָּבֹא אֶל־הָגָר וַתַּהַר וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וְעָאל לְוָת הָגָר וְעַדְיָאת וַחֲזָת אֲרֵי עַדְיָאת וְקַלַּת רְבוֹנְתַהּ בְּעֵינַהָא:

And he went in unto Hagar, and she conceived; and when she saw that she had conceived, her mistress was despised in her eyes.

5 וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אָנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחֵיקֶךָ וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וָאֵקַל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ:

And Sarai said unto Abram: 'My wrong be upon thee: I gave my handmaid into thy bosom; and when she saw that she had conceived, I was despised in her eyes: the Lord judge between me and thee.'

6 וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־שָׂרַי הִנֵּה שִׁפְחָתֵךְ בְּיָדֵךְ עֲשִׂי־לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינָיִךְ וַתְּעַנֶּהָ שָׂרַי וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ:

And Abram said unto Sarai: 'Behold, thy maid is in thy hand; do to her that which is good in thine eyes.' And Sarai dealt harshly with her, and she fled from her face.

7 וַיִּמְצָאָהּ מַלְאַךְ יְהוָה עַל־עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל־הָעַיִן בְּדֶרֶךְ שׁוּר:

And the angel of the Lord found her by a fountain of water in the wilderness, by the fountain in the way to Shur.

8 וַיֹּאמַר הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי אֵי־מִזֶּה בָאת וְאָנָה תֵלֵכִי וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי שָׂרַי גְּבִרְתִּי אָנֹכִי בֹרַחַת:

And he said: 'Hagar, Sarai's handmaid, whence camest thou? and whither goest thou?' And she said: 'I flee from the face of my mistress Sarai.'

9 וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה שׁוּבִי אֶל־גְּבִרְתֵּךְ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ:

And the angel of the Lord said unto her: 'Return to thy mistress, and submit thyself under her hands.'

10 וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֵךְ וְלֹא יִסָּפֵר מֵרֹב:

And the angel of the Lord said unto her: 'I will greatly multiply thy seed, that it shall not be numbered for multitude.

11 וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה הִנֵּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי־שָׁמַע יְהוָה אֶל־עָנְיֵךְ:

And the angel of the Lord said unto her: 'Behold, thou art with child, and shalt bear a son; and thou shalt call his name Ishmael, because the Lord hath heard thy affliction.

12 וְהוּא יִהְיֶה פֶּרֶא אָדָם יָדוֹ בַכֹּל וְיַד כֹּל בּוֹ וְעַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו יִשְׁכֹּן:

And he shall be a wild ass of a man: his hand shall be against every man, and every man's hand against him; and he shall dwell in the face of all his brethren.'

13 וַתִּקְרָא שֵׁם־יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אַתָּה אֵל רֳאִי כִּי אָמְרָה הֲגַם הֵלֹם רָאִיתִי אַחֲרֵי רֹאִי:

And she called the name of the Lord that spoke unto her, Thou art a God of seeing; for she said: 'Have I even here seen Him that seeth Me?'

14 עַל־כֵּן קָרָא לַבְּאֵר בְּאֵר לַחַי רֹאִי הִנֵּה בֵין־קָדֵשׁ וּבֵין בָּרֶד:

Wherefore the well was called Beer-lahai-roi; behold, it is between Kadesh and Bered.

(3) ותקח שרה. לקחתה בדברים אשריך שזכית לידבק בגוף קדוש כזה (שם ג): מקץ עשר שנים. מועד הקבוע לאשה שהתה עשר שניסולא ילדה לבעלה חייב לישא אחרת (יבמות סד. ב"ר): לשבת אברם וגו'. מגיד, שאין ישיבת חולה לארץ עולה לו מן המנין, לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שיבא לארץ ישראל (שם):

(4) ויבא אל הגר ותהר. מביאה ראשונה (ב"ר מה, ד): ותקל גבירתה בעיניה. אמרה, שרה זו אין סִתְרָה כגלויָה, מראה עצמה כאילו היא צדקת, והיא צדקת, אלא זכתה לריון כל השנים הללו, ואני נתעברתי מביאה ראשונה (ב"ר שם):

(5) חמסי עליך. חמס העשוי לי, עליך אני מטיל העונש, כשהתפללת להקב"ה מה תִּפֶּן לִי וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי, לא התפללת אלא עליך, והיה לך להתפלל על שניהו, והייתי אני נפקדת עמך (ב"ר). ועוד, דבריך אתה חומס ממני, שאתה שומע בזיוני ושותק (ב"ר מה, ה): אנכי נתתי שפחתי וגו' ביני וביניך. כל ביאך שבמקרא חסר, וזה מלא, קרי ביה וּבֵינֵיךָ (ר"ל נוכח לנוקבה), שהכניסה עין הרע בעיבורה של הגר והפילה עוברה, הוא שהמלאך אומר להגר הִנָּךְ הָרָה, והלא כבר הרתה והוא מבשר לה שתהר, אלא מלמד שהפילה הריון הראשון (ב"ר):

(6) ותענה שרי. היתה משעבדת בה בקושי (ב"ר מה, ו):

(8) אי מזה באת. מהיכן באת. יודע היה, אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדברים. ולשון אי מזה, איה המקום שתאמר עליו מזה אני באה:

(9) ויאמר לה מלאך ה' וגו'. על כל אמירה היה שלוח לה מלאך אחר, לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה (ב"ר): (יא)

(11) הנך הרה. כשתשובי תהרי, כמו הִנָּךְ הָרָה, דלשת מנוח (שופטים יג, ה): וילדת בן. כמו ויולדת, ודומה לו יַשְׁבִּיחַ בַּלָּבָנוֹן מְקַנְּנָתִ בָּמָרָזִים (ירמיה כב, כג): וקראת שמו. לווי הוא, כמו שאומר לזכר וְקָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק (יז, יט):

(12) פרא אדם. אוהב מדברות (ב"ר) לנוד חיות, כמו שכתוב (להלן כא, ג) וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי לְרֹבֶה קַשָּׁת: ידו בכל. לסטים: ויד כל בו. הכל שונאין אותו ומתגרין בו (ב"ר מה, ט): ועל פני כל אחיו ישכון. שיהיה זרעו גדול:

(13) אתה אל ראי. נקוד מט"ף קמ"ץ, מפני שהוא שם דבר, אלוה הראיה, שרואה בעלבון של עלובין. (ס"א דבר אחר אתה אל ראי, ומשמע שהוא רואה הכל, ואין שום דבר רואה אותו): הגם הלם. לשון תימה, וכי סבורה הייתי שאף הלוס במדברות, ראיתי אלוהו של מקום, אחרי רואי אותם בביתו של אברהם, ששם היתה רגילה לראות מלאכים (ב"ר), ותדע שהיתה רגילה לראותם, שהרי מנוח ראה את המלאך פעם אחת ואמר מוֹת נָמוּת (שופטים יג, כב), וזו ראתה ארבעה זה אחר זה ולא חרדה (ב"ר):

15 וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֵּן וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם־בְּנוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה הָגָר יִשְׁמָעֵאל׃

וילידת הגר לאברם בר וקרא אברם שום בריה דילידת הגר ישמעאל׃

15 And Hagar bore Abram a son; and Abram called the name of his son,

16 וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת־הָגָר אֶת־יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם׃ (ס)

ואברם בר תמנן ושית שנין כד ילידת הגר ית ישמעאל לאברם׃

16 And Abram was fourscore and six years old, when Hagar bore Ishmael to Abram.

יד XVII וַיְהִי אַבְרָם בֶּן־תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי־אֵל שַׁדַּי הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים׃

והוה אברם בר תשעין ותשע שנין ואתגלי ייָ לאברם ואמר ליה אנא אל שדי פלח קדמי והוי שלים׃

And when Abram was ninety years old and nine, the Lord appeared to Abram, and said unto him: ‘I am God Almighty; walk before Me, and be thou wholehearted.

2 וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד׃

ואתן קימי בין מימרי ובינך ואסגי יתך לחדא׃

2 And I will make My covenant between Me and thee, and will multiply thee exceedingly.’

3 וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל־פָּנָיו וַיְדַבֵּר אִתּוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר׃

ונפל אברם על אפוהי ומליל עמיה ייָ למימר׃

3 And Abram fell on his face; and God talked with him, saying:

4 אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתָּךְ וְהָיִיתָ לְאַב הֲמוֹן גּוֹיִם׃

אנא הא גזר קימי עמך ותהי לאב סגי עממין׃

4 ‘As for Me, behold, My covenant is with thee, and thou shalt be the father of a multitude of nations.

5 וְלֹא־יִקָּרֵא עוֹד אֶת־שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם כִּי אַב־הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ׃

ולא יתקרי עוד ית שמך אברם ויהי שמך אברהם ארי לאב סגי עממין יהבתיך׃

5 Neither shall thy name any more be called Abram, but thy name shall be Abraham; for the father of a multitude of nations have I made thee.

6 וְהִפְרֵתִי אֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד וּנְתַתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמְּךָ יֵצֵאוּ׃

ואפיש יתך לחדא לחדא ואתנינך לכנשן ומלכין דשלטין בעממיא מנך יפקון׃

6 And I will make thee exceeding fruitful, and I will make nations of thee, and kings shall come out of thee.

שביעי 7 וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לִבְרִית עוֹלָם לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ׃

ואקים ית קימי בין מימרי ובינך ובין בנך בתרך לדריהון לקים עלם למהוי לך לאלה ולבנך בתרך׃

7 And I will establish My covenant between Me and thee and thy seed after thee throughout their generations for an everlasting covenant, to be a God unto thee and to thy seed after thee.

8 וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֶת כָּל־אֶרֶץ כְּנַעַן לַאֲחֻזַּת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים׃

ואתין לך ולבנך בתרך ית ארע תותבותך ית כל ארעא דכנען לאחסנת עלם ואהוי להון לאלה׃

8 And I will give unto thee, and to thy seed after thee, the land of thy sojournings, all the land of Canaan, for an everlasting possession; and I will be their God.’

9 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם׃

ואמר ייָ לאברהם ואת ית קימי תטר את ובנך בתרך לדריהון׃

9 And God said unto Abraham: ‘And as for thee, thou shalt keep My covenant, thou, and thy seed after thee throughout their generations.

10 זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ הִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר׃

דין קימי דתטרון בין מימרי ובינכון ובין בנך בתרך מגזר לכון כל דכורא׃

10 This is My covenant, which ye shall keep, between Me and you and thy seed after thee: every male among you shall be circumcised.

(14) באר לחי רואי. כתרגומו בירא דמלאך קימא איתחזי עלה:

(15) ויקרא אברם שם וגו׳. אף על פי שלא שמע אברהם דברי המלאך שאמר וקראת שמו ישמעאל, שרתה רוח הקודש עליו וקראו ישמעאל (מדרש אגדה):

(16) ואברם בן שמונים וגו׳. לשבחו של ישמעאל נכתב, להודיע שהיה כן י"ג שנה כשנימול, ולא עכב (מדרש אגדה):

(1) אני אל שדי. אני הוא שיש די באלהותי לכל בריה, לפיכך התהלך לפני, ואהיה לך לאלוה ולפטרון (ב"ר). וכן כל מקום שהוא במקרא פירושוכך, די שלו, והכל לפי הענין: התהלך לפני. כתרגומו פלח קדמי, הדבק בעבודתי: והיה תמים. אף זה צווי אחר צווי, היה שלם בכל נסיונותי. ולפי מדרשו, התהלך לפני במצות מילה, ובדבר הזה תהיה תמיס, שכל זמן שהערלה בך אתה בעל מום לפני (נדרים לא: תנחומא ג"ר). דבר אחר והיה תמיס, עכשיו אתה חסר ה' איברים, ב' עיניים, ב' אזניים, ורואש הגויה, אוסיף לך אות על שמך, ויהיו מצין אותיותיך רמ"ח, כמצין אבריך (תנחומא נדרים לב:):

(2) ואתנה בריתי. ברית של אהבה, וברית הארץ להורישה לך על ידי מצוה זו (ב"ר):

(3) ויפל אברם על פניו. ממורא השכינה, שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד (תנחומא), ורוח הקדש נצבת עליו, וזהו שנאמר בנבלעם (במדבר כד, ד) נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם (אגדת בראשית), בברייתא דר"א מצאתי כן (פרקי דר"א פכ"ט):

(5) כי אב המון גוים. לשון נוטריקון של שמו (שבת קה. ב"ר), ורי"ש שהיתה בו בתחלה, שלא היה אב אלא לארם שהוא מקומו, ועכשיו אב לכל העולם (ברכות יג.), ואפילו רי"ש שהיתה בו מתחלה לא זזה ממקומה, שאף יו"ד של שרי נתרעמה על השכינה, עד שהוסיפה ליהושע (ב"ר מז ח), שנאמר וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ (במדבר יג, טז):

(6) ונתתיך לגוים. ישראל ואדום, שהרי ישמעאל כבר היה לו ולא היה מְבַשְּׂרוֹ עליו:

(7) והקמותי את בריתי. ומה היא הברית, להיות לך לאלהים:

(8) לאחוזת עולם. ושם אהיה להם לאלהים, אבל (בר ישראל) הדר בחוצה לארץ כמי שאין לו אלוה (כתובות קי:):

(9) ואתה. וי"ו זו מוסיף על ענין ראשון, אני הנה בריתי אתך, ואתה הוי זהיר לשמרו, ומה היא שמירתה. זאת בריתי אשר תשמרו המול לכם וגו׳:

(10) ביני וביניכם וגו׳. אותם של עכשיו: ובין זרעך אחריך. העתידין להוולד אחריך: המול. כמו להמול, כמו שאתה אומר עשות כמו לעשות:

11 וּנְמַלְתֶּם אֵת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם׃

11 And ye shall be circumcised in the flesh of your foreskin; and it shall be a token of a covenant betwixt Me and you.

12 וּבֶן־שְׁמֹנַת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת־כֶּסֶף מִכָּל בֶּן־נֵכָר אֲשֶׁר לֹא מִזַּרְעֲךָ הוּא׃

12 And he that is eight days old shall be circumcised among you, every male throughout your generations, he that is born in the house, or bought with money of any foreigner, that is not of thy seed.

13 הִמּוֹל יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנַת כַּסְפֶּךָ וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם לִבְרִית עוֹלָם׃

13 He that is born in thy house, and he that is bought with thy money, must needs be circumcised; and My covenant shall be in your flesh for an everlasting covenant.

14 וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יִמּוֹל אֶת־בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ אֶת־בְּרִיתִי הֵפָר׃ (ס)

14 And the uncircumcised male who is not circumcised in the flesh of his foreskin, that soul shall be cut off from his people; he hath broken My covenant.'

15 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ לֹא־תִקְרָא אֶת־שְׁמָהּ שָׂרָי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ׃

15 And God said unto Abraham: 'As for Sarai thy wife, thou shalt not call her name Sarai, but Sarah shall her name be.

16 וּבֵרַכְתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֵּן וּבֵרַכְתִּיהָ וְהָיְתָה לְגוֹיִם מַלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ׃

16 And I will bless her, and moreover I will give thee a son of her; yea, I will bless her, and she shall be a mother of nations; kings of peoples shall be of her.'

17 וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל־פָּנָיו וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הַלְּבֶן מֵאָה־שָׁנָה יִוָּלֵד וְאִם־שָׂרָה הֲבַת־תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד׃

17 Then Abraham fell upon his face, and laughed, and said in his heart: 'Shall a child be born unto him that is a hundred years old? and shall Sarah, that is ninety years old, bear?'

18 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים לוּ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ׃

18 And Abraham said unto God: 'Oh that Ishmael might live before Thee!'

19 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יֹלֶדֶת לְךָ בֵּן וְקָרָאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתּוֹ לִבְרִית עוֹלָם לְזַרְעוֹ אַחֲרָיו׃

19 And God said: "Nay, but Sarah thy wife shall bear thee a son; and thou shalt call his name Isaac; and I will establish My covenant with him for an everlasting covenant for his seed after him.

20 וְלְיִשְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה בֵרַכְתִּי אֹתוֹ וְהִפְרֵיתִי אֹתוֹ וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ בִּמְאֹד מְאֹד שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם יוֹלִיד וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל׃

20 And as for Ishmael, I have heard thee; behold, I have blessed him, and will make him fruitful, and will multiply him exceedingly; twelve princes shall he beget, and I will make him a great nation.

(11) ונמלתם. כמו ומלתם, והנו"ן בו יתירה ליסוד הנופל בו לפרקיס, כמו נ' של נושך ונ' של נושא. ונמלתם כמו ונשאתם, אבל ימול לשון יפעל, כמו יעשה, יאכל. (ברש"י ישן איננו):

(12) יליד בית. שילדתו השפחה בבית: מקנת כסף. שקנאו משנולד:

(13) המול ימול יליד ביתך. כאן כפל עליו, ולא אמר לשמונה ימים, ללמדך שיש יליד בית נמול לאחר (ס"א לאחד) שמנה ימים, כמו שמפורש במסכת שבת (קלה:):

(14) וערל זכר. כאן למד שהמילה באותו מקום שהוא ניכר בין זכר לנקבה (שבת קח. ב"ר מו, ה): אשר לא ימול. משיגיע לכלל עושין ונכרתה, אבל אביו אין עונש עליו כרת, אבל עובר בעשה (קידושין כט): ונכרתה הנפש. הולך ערירי (יבמות נה.) ומת קודם זמנו (ת"כ אמור כב ג):

(15) לא תקרא את שמה שרי. דמשמע שרי לי ולא לאחריס, כי שרה סתם שמה, שתהא שרה על כל (ברכות יג. ב"ר):

(16) וברכתי אתה. ומה היא הברכה, שחזרה לנערותה (ב"ר) שנאמר הָיְתָה לִּי עֶדְנָה (בראשית יח, יב): וברכתיה. בהנקת שדיס כשנגרכה לכך ביום משתה של יצחק, שהיו מרגניס עליהס שהביאו אסופי מן השוק ואומריס בנגו הוא, והביאה כל אחת בנה עמה ומניקתה לא הביאה, והיא היניקה את כולס (ב"מ פז. ב"ר כב ט). הוא שנאמר (כא, ז) הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה ב"ר רמזו במקלת:

(17) ויפל אברהם על פניו ויצחק. זה תרגס אונקלוס לשון שמחה וחדי, ושל שרה לשון מחוך, למדת שאברהס האמין ושמח, ושרה לא האמינה ולגלגה, וזהו שהקפיד הקב"ה על שרה ולא הקפיד על אברהס: הלבן. יש תמיהות שהן קיימות, כמו הֲנִגְלֹה נִגְלֵיתִי (שמואל־א ב, כז), הֲרוֹפֵא אַתָּה (שס־ב טו, כז), אף זו היא קיימת, וכך אמר בלבו, הנעשה חסד זה לאחר מה שהקב"ה עושה לי: ואם שרה הבת תשעים שנה. היתה כדאי לילד, ואף על פי שדורות הראשונים היו מולידים בני ת"ק שנה, בימי אברהס נתמעטו השניס כבר, ובא תשוח כח בעולס, ולא ולמד מעשרה דורות שמנח ועד אברהס, שמיהרו תולדותיהן בני ס' ובני ע':

(18) לו ישמעאל יחיה. הלואי שיחיה ישמעאל, איני כדאי לקבל מתן שכר כזה: יחיה לפניך. יחיה בירואתך, כמו (פסוק ז) הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי, פלא קדמי:

(19) אבל. לשון אמתת דבריס (אונקלוס), וכן אֲבָל אֲשֶׁמִים אֲנַחְנוּ (בראשית מב, כא), אֲבָל בֵּן אֵין לָהּ (מלכיס־ב ד, יד): וקראת את שמו יצחק. על שס הצחוק. ויש אומריס (תנחומא קורח יב), על שס העשרה נסיונות, ול' שנה של שרה, וח' ימיס שנימול, וק' שנה של אברהס. (ס"א, ואת בריתי למה נאמר, הרי כבר כתיב ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך וגו', אלא לפי שאומר והקמותי וגו', יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיוס, תלמוד לומר והקמותי את בריתי אתו, ולא עס אחריס (סנהדרין נט:). ואת בריתי אקיס את יצחק למה נאמר, אלא למד שהיה קדוש מבטן (שבת קלז:). דבר אחר, אמר רבי אבא, מכאן למד קל וחומר בן הגבירה מבן האמה, כתיב הנה ברכתי אותו והפריתי אותו, והרביתי אותו זה ישמעאל, וקל וחומר ואת בריתי אקיס את יצחק (ב"ר): את בריתי. ברית המילה תהא מסורה לזרעו של יצחק:

21	וְאֶת־בְּרִיתִי אָקִים אֶת־יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לַמּוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת׃	וְיָת קְיָמִי אֲקִים עִם יִצְחָק דִּתְלִיד לָךְ שָׂרָה לְזִמְנָא הָדֵין בְּשַׁתָּא אוּחְרָנְתָא׃	But My covenant will I establish with Isaac, whom Sarah shall bear unto thee at this set time in the next year.' 21
22	וַיְכַל לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם׃	וְשֵׁיצִי לְמַלָּלָא עִמֵּיהּ וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא דַיְיָ מֵעִלָּוֹהִי דְּאַבְרָהָם׃	And He left off talking with him, and God went up from Abraham. 22
23	וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֶת כָּל־יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת כָּל־מִקְנַת כַּסְפּוֹ כָּל־זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵית אַבְרָהָם וַיָּמָל אֶת־בְּשַׂר עָרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ אֱלֹהִים׃	וּדְבַר אַבְרָהָם יָת יִשְׁמָעֵאל בְּרֵיהּ וְיָת כָּל יְלִידֵי בֵיתֵיהּ וְיָת כָּל זְבִינֵי כַסְפֵּיהּ כָּל דְּכוּרָא בַּאֲנָשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם וּגְזַר יָת בִּסְרָא דְּעוּרְלַתְהוֹן בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין כְּמָא דְּמַלֵּיל עִמֵּיהּ יְיָ׃	And Abraham took Ishmael his son, and all that were born in his house, and all that were bought with his money, every male among the men of Abraham's house, and circumcised the flesh of their foreskin in the selfsame day, as God had said unto him. 23
מפטיר	וְאַבְרָהָם בֶּן־תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃	וְאַבְרָהָם בַּר תִּשְׁעִין וּתְשַׁע שְׁנִין כַּד גְּזַר בִּסְרָא דְּעוּרְלָתֵיהּ׃	And Abraham was ninety years old and nine, when he was circumcised in the flesh of his foreskin. 24
25	וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃	וְיִשְׁמָעֵאל בְּרֵיהּ בַּר תְּלָת עַסְרֵי שְׁנִין כַּד גְּזַר יָת בִּסְרָא דְּעוּרְלָתֵיהּ׃	And Ishmael his son was thirteen years old, when he was circumcised in the flesh of his foreskin. 25
26	בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ׃	בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין אִתְגְּזַר אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּרֵיהּ׃	In the selfsame day was Abraham circumcised, and Ishmael his son. 26
קכו פסוקים	וְכָל־אַנְשֵׁי בֵיתוֹ יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת־כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן־נֵכָר נִמֹּלוּ אִתּוֹ׃ (פ)	וְכָל אֲנָשֵׁי בֵיתֵיהּ יְלִידֵי בֵיתָא וּזְבִינֵי כַסְפָּא מִן בְּנֵי עַמְמַיָּא אִתְגְּזַרוּ עִמֵּיהּ׃	And all the men of his house, those born in the house, and those bought with money of a foreigner, were circumcised with him. 27

The Haftara is Isaiah 40:27 – 41:16 on page 679.

וירא טו	וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם׃	וְאִתְגְּלִי לֵיהּ יְיָ בְּמֵישָׁרֵי מַמְרֵא וְהוּא יָתֵיב בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא כְּמֵיחַם יוֹמָא׃	And the Lord appeared unto him by the terebinths of Mamre, as he sat in the tent door in the heat of the day; XVIII
2	וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה׃	וּזְקַף עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא תְּלָתָא גּוּבְרִין קָיְמִין עִלָּוֹהִי וַחֲזָא וּרְהַט לְקַדָּמוּתְהוֹן מִתְּרַע מַשְׁכְּנָא וּסְגֵיד עַל אַרְעָא׃	and he lifted up his eyes and looked, and, lo, three men stood over against him; and when he saw them, he ran to meet them from the tent door, and bowed down to the earth, 2
3	וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ׃	וַאֲמַר יְיָ אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ לָא כְּעַן תִּעְבַּר מֵעַל עַבְדָּךְ׃	and said: 'My lord, if now I have found favour in thy sight, pass not away, I pray thee, from thy servant. 3

(20) שנים עשר נשיאים. כענניס יכלו (ב"ר), כמו נָשִׂיאִים וְרוּחַ (משלי כה, יד):

(22) מעל אברהם. לשון נקיה הוא כלפי שכינה, ולמדנו שהצדיקים מרכבתו של מקום (ב"ר מז, ו):

(23) בעצם היום. בו ביום שנגטרה, ביום ולא בלילה, לא נתיירא לא מן הגויים ולא מן הלינים, ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים, אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום (ב"ר): וימל. לשון ויפעל:

(24) בהמולו. כהפעלו כמו בְּהִבָּרְאָם (בראשית ב, ד): (בהמולו. נטל אברהם סכין, ואחז בערלתו ורצה לחתוך, והיה מתירא שהיה זקן, מה עשה הקב"ה שלח ידו ואחז עמו, שנאמר וְקָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית (נחמיה ט, ח), לו לא נאמר, אלא עמו (אגדת בראשית טז), בראשית רבה. רש"י ישן):

(25) בהמולו את בשר ערלתו. באברהם לא נאמר את, לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר, שכבר נתמעך על ידי תשמיש, אבל ישמעאל שהיה ילד, הוזקק לחתוך ערלה ולפרוע המילה, לכך נאמר בו את (ב"ר מז, ח):

(26) בעצם היום הזה. שמלאו לאברהם ל"ט שנה ולישמעאל שלש עשרה שנים, נמול אברהם וישמעאל בנו:

(1) וירא אליו. לבקר את החולה, אמר רבי חמא בר חנינא, יום שלישי למילתו היה, ובא הקב"ה ושאל בשלומו (בבא מציעא פו:): באלוני ממרא. הוא שנתן לו עצה על המילה, לפיכך נגלה אליו בחלקו (ב"ר מב, ח): ישב. יָשַׁב כתיב, פֵּקֵשׁ לעמוד, אמר לו הקב"ה שֵׁב ואני אעמוד, ואתה סימן לבניך (ב"ר מח, ז) שעתיד אני להתיצב בעדת הדיינין והן יושבין, שנאמר אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל (תהלים פב, א): פתח האהל. לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו: כחם היום. הוליא הקב"ה חמה מגרתיקה שלא להטריחו באורחים (בבא מציעא פו:), ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא מלאכים עליו בדמות אנשים:

(2) והנה שלשה אנשים. אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות (ב"ר נ, ב), תדע לך שכן, כל הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים, ויאכלו, ויאמרו אליו, ובשורה נאמר ויאמר שוב אשוב אליך, ובהפיכת סדום הוא אומר כי לא אוכל לעשות דבר בלתי אֲשֶׁר רָפָא, ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להציל את לוט (ב"ר נ סא), הוא שנאמר וַיְהִי כְּהוֹצִיאָם אוֹתָם הַחוּצָה ויאמר המלט על נפשך, נָמַדְתָּ שהאחד היה מציל. נצבים עליו לפניו, כמו וְעָלָיו מַטֶּה מְנֻשָּׁה (במדבר ב, כ) אבל לשון נקיה הוא כלפי המלאכים: וירא. מהו וירא ורא שני פעמים, הראשון כמשמעו, והשני לשון הבנה, נסתכל שהיו נצבים במקום אחד, והבין שלא היו רוצים להטריחו, ואף על פי שיודעים היו שיצא לקראתם, עמדו במקומם לכבודו, ולהראותו שלא רצו להטריחו, וקדם הוא ורץ לקראתם. (כך הגירסא ברש"י ישן) בבבא מציעא (פו:), כתיב נצבים עליו, וכתיב וירץ לקראתם, כל חזיוהו דהוה שָׁרֵי ואסר פירשו הימנו, מיד וירץ לקראתם:

(3) ויאמר אדני אם נא וגו'. לגדול שבהם אמר, וקראם כולם אדונים, ולגדול אמר אל נא תעבור, וכיון שלא יעבור הוא, יעמדו חביריו עמו, ובלשון זה הוא חוזר. דבר אחר, קדש (שבועות לה:), והיה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירוץ ויכניס את האורחים, ואף על פי שכתוב אחר וירץ לקראתם, האמירה קודם לכן היתה, ודרך

4 יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ׃

יִסְבּוּן כְּעַן זְעֵיר מַיָּא וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן וְאִסְתְּמִיכוּ תְּחוֹת אִילָנָא׃

4 Let now a little water be fetched, and wash your feet, and recline yourselves under the tree.

5 וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃

וְאֶסַּב פִּתָּא דְּלַחְמָא וּסְעוּדוּ לִבְּכוֹן בָּתַר כֵּין תִּעְבְּרוּן אֲרֵי עַל כֵּין עֲבַרְתּוּן עַל עַבְדְּכוֹן וַאֲמַרוּ כֵּין תַּעֲבֵיד כְּמָא דְּמַלֵּילְתָּא׃

5 And I will fetch a morsel of bread, and stay ye your heart; after that ye shall pass on; forasmuch as ye are come to your servant.' And they said: 'So do, as thou hast said.'

לוי 6 וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת׃

וְאוֹחִי אַבְרָהָם לְמַשְׁכְּנָא לְוָת שָׂרָה וַאֲמַר אוֹחָא תְּלָת סָאוָן קֶמְחָא סוּלְתָּא לוּשִׁי וַעֲבִידִי גְּרִיצָן׃

6 And Abraham hastened into the tent unto Sarah, and said: 'Make ready quickly three measures of fine meal, knead it, and make cakes.'

7 וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רָךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ׃

וּלְבֵית תּוֹרֵי רְהַט אַבְרָהָם וּנְסִיב בַּר תּוֹרֵי רַכִּיךְ וְטָב וִיהַב לְעוּלֵימָא וְאוֹחִי לְמֶעֱבַד יָתֵיהּ׃

7 And Abraham ran unto the herd, and fetched a calf tender and good, and gave it unto the servant; and he hastened to dress it.

8 וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ׃

וּנְסִיב שֶׁמֶן וַחֲלֵב וּבַר תּוֹרֵי דַּעֲבַד וִיהַב קֳדָמֵיהוֹן וְהוּא מְשַׁמֵּישׁ עִלָּוֵיהוֹן תְּחוֹת אִילָנָא וַאֲכַלוּ׃

8 And he took curd, and milk, and the calf which he had dressed, and set it before them; and he stood by them under the tree, and they did eat.

ישראל 9 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל׃

וַאֲמַרוּ לֵיהּ אָן שָׂרָה אִתְּתָךְ וַאֲמַר הָא בְּמַשְׁכְּנָא׃

9 And they said unto him: 'Where is Sarah thy wife?' And he said: 'Behold, in the tent.'

10 וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל וְהִוא אַחֲרָיו׃

וַאֲמַר מְתָב אֲתוּב לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּאַתּוּן קַיְימִין וְהָא בְרָא לְשָׂרָה אִתְּתָךְ וְשָׂרָה שְׁמַעַת בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וְהוּא אֲחוֹרוֹהִי׃

10 And He said: 'I will certainly return unto thee when the season cometh round; and, lo, Sarah thy wife shall have a son.' And Sarah heard in the tent door, which was behind him.—

11 וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים׃

וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה סִיבוּ עָאלוּ בְּיוֹמִין חָדַל מִלְּמִהְוֵי לְשָׂרָה אוֹרַח כִּנְשָׁיָא׃

11 Now Abraham and Sarah were old, and well stricken in age; it had ceased to be with Sarah after the manner of women.—

12 וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן׃

וְחַיֵּיכַת שָׂרָה בְּמֵעָהָא לְמֵימַר בָּתַר דְּסִיבִית תְּהֵי לִי עוּלֵימוּ וְרִבּוֹנִי סִיב׃

12 And Sarah laughed within herself, saying: 'After I am waxed old shall I have pleasure, my lord being old also?'

המקראות לדבר כן, כמו שפירשתי אצל לא ידון רוחי בָאָדָם, שנכתב אחר וַיּוֹלֶד נֹחַ, ואי אפשר לומר, אצל אם כן קודם גזרת ק"ך שנה. ושתי הלשונות בברא"שית רבה (מח, י):

(4) יקח נא. על ידי שליח, והקב"ה שלח לבניו על ידי שליח, שנאמר וַיָּרֶם מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֶּלַע (במדבר כ, יא): ורחצו רגליכם. כסבור שהם ערביים, שמשתחוים לאבק רגליהם, והקפיד שלא להכניס עבודת אלילים לביתו (בבא מציעא פו:), אבל לוט שלא הקפיד, הקדים ליתה לרחיצה, שנאמר ולינו ורחצו רגליכם: תחת העץ. תחת האילן:

(5) וסעדו לבבכם. בתורה בנביאים ובכתובים מצינו דפתא סעדתא דלבא. בתורה, וְסַעֲדוּ לְבָבֶכֶם (בראשית יח, ה). בנביאים, סָעֶד לְבָבְךָ פַּת לָחֶם (שופטים יט, ה). בכתובים, וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד (תהלים קד, טו). אמר רבי חמא, לבבכם אין כתיב כאן, אלא לבבכם, מגיד שאין יצר הרע שולט במלאכים (ב"ר מח, יא): אחר תעבורו. אחר כך תלכו: כי על כן עברתם. כי הדבר הזה אני מבקש מכם, מאחר שעברתם עלי לבבודי: כי על כן. כמו על אשר, וכן כל כי על כן שבמקרא, כִּי עַל כֵּן בָּאוּ בְּגֵל קוֹרְתִי (בראשית יט, ח), כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ (שם לג, י), כִּי עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיהָ (שם לח, כו), כִּי עַל כֵּן יָדַעְתִּי אֲנוֹתֶנוּ (במדבר י, לא):

(6) קמח סלת. סלת לעוגות. קמח לעמילן של מנחים, לכסות את הקדירה לשאוב את הזוהמא:

(7) בן בקר רך וטוב. ג' פרים היו, כדי להאכילן ג' לשונות בחרדל (בבא מציעא פו:): אל הנער. זה ישמעאל, לחנכו במצות (ב"ר מח, יג):

(8) ויקח חמאה וגו'. ולחם לא הביא, לפי שפירסה שרה נדה, שחזר לה אורח כנשים אותו היום, ונטמאת העיסה (בבא מציעא פז.): חמאה. שומן הפָּלָב שקולטין מעל פניו: ובן הבקר אשר עשה. אשר תקן, קמא קמא שתקן, אמטי ואייתי קמייהו: ויאכלו. נראו כמו שאכלו, מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג (שם פו: ב"ר מח, יד):

(9) ויאמרו אליו. נקוד על אי"ו שבאליו, ותניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, כל מקום שהכתב רבה על הנקודה, אתה דורש הכתב וכו', וכאן הנקודה רבה על הכתב אתה דורש הנקודה, שאף לשרה שאלו איו אברהם למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש. בבבא מציעא (דף פז.) איתא, יודעין היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה, אלא להודיע שצנועה היתה, כדי לחבבה על בעלה, אמר רבי יוסי בר חנינא, כדי לשגר לה כוס של ברכה: הנה באהל. צנועה היא:

(10) כעת חיה. כעת הזאת לשנה הבאה, ופסקה היה, ולפסקה הבא נולד יצחק, מדלא קיימן כָּעֵת אלא כָּעֵת. כעת חיה. כעת הזאת שתהא חיה לכם, שתהיו כלכם שלמים וקיימים: שוב אשוב. לא בשרו המלאך שישוב אליו, אלא בשליחותו של מקום אמר לו, כמו וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ ה' הַרְבָּה אַרְבֶּה, והוא אין בידו להרבות, אלא בשליחותו של מקום, אף כאן בשליחותו של מקום אמר לו כן (ב"ר). (אליעא אמר לשומנית לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אַתְּ חוֹבֶקֶת בֵּן, וַתֹּאמֶר אַל אֲדֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתֶךָ, אותן המלאכים שבשרו את שרה אמרו למועד אשוב, אמר לה אליעא, אותן המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם, אמרו למועד אשוב, אבל אני בשר ודם, שהיום חי ומחר מת, כיון חי וכיון מת למועד הזה וגו'): והוא אחריו. הפתח היה אחר המלאך:

(11) חדל להיות. פסק ממנה: אורח כנשים. אורח נדות:

(12) בקרבה. מסתכלת במעיה ואמרה, אפשר הקָרָבַיִם הללו טעונין ולד, הֶשָּׁדַיִם הללו שנמקו מושכין חלב. תנחומא (שופטים יח): עדנה. לחלות בשר, ולשון משנה משיר את השער ומעדן את הבשר. דבר אחר, לשון עידן זמן וסת נדות:

13 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה
שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף אֻמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי׃

13 And the Lord said unto Abraham: 'Wherefore
did Sarah laugh, saying: Shall I of a surety bear a
child, who am old?

14 הֲיִפָּלֵא מֵיהוָה דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ
כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵּן׃

14 Is any thing too hard for the Lord. At the set
time I will return unto thee, when the season
cometh round, and Sarah shall have a son.'

פ 15 וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה ׀ לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי כִּי ׀
יָרֵאָה וַיֹּאמֶר ׀ לֹא כִּי צָחָקְתְּ׃

15 Then Sarah denied, saying: 'I laughed not'; for
she was afraid. And He said: 'Nay; but thou
didst laugh.'

16 וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִפוּ עַל־פְּנֵי
סְדֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם׃

16 And the men rose up from thence, and looked
out toward Sodom; and Abraham went with
them to bring them on the way.

17 וַיהוָה אָמָר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר
אֲנִי עֹשֶׂה׃

17 And the Lord said: 'Shall I hide from Abraham
that which I am doing;

18 וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם
וְנִבְרְכוּ־בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃

18 seeing that Abraham shall surely become a great
and mighty nation, and all the nations of the
earth shall be blessed in him?

19 כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת־בָּנָיו
וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה
לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה
עַל־אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו׃

19 For I have known him, to the end that he may
command his children and his household after
him, that they may keep the way of the Lord,
to do righteousness and justice; to the end that
the Lord may bring upon Abraham that which
He hath spoken of him.'

20 וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי־רָבָּה
וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד׃

20 And the Lord said: 'Verily, the cry of Sodom
and Gomorrah is great, and, verily, their sin is
exceeding grievous.

21 אֵרְדָה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי
עָשׂוּ ׀ כָּלָה וְאִם־לֹא אֵדָעָה׃

21 I will go down now, and see whether they have
done altogether according to the cry of it, which
is come unto Me; and if not, I will know.'

22 וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה
וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה׃

22 And the men turned from thence, and went
toward Sodom; but Abraham stood yet before
the Lord.

23 וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק
עִם־רָשָׁע׃

23 And Abraham drew near, and said: 'Will You
indeed sweep away the righteous with the
wicked?

(13) האף אמנם. הגם אמת אלד: ואני זקנתי. שנה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה ואדני זקן:
(14) היפלא. כתרגומו היתכסי, וכי שום דבר מופלא ומופרל ומכוסה ממני מלעשות כרצוני: למועד. לאותו מועד המיועד שקבעתי לך אתמול, למועד הזה בשנה האחרת:
(15) כי יראה וגו׳ כי צחקת. הראשון משמש לשון דהא הוא, שנותן טעם לדבר ותכהש שרה לפי שיראה. והשני משמש בלשון אלא, ויאמר לא כִּדְבָרֶךָ הוא אלא צחקת, שאמרו רבותיו כי משמש בד׳ לשונות, אי, דלמא, אלא, דהא:
(16) וישקיפו. כל השקפה שבמקרא לרעה, חוץ מהַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשֶׁךָ (דברים כו, טו), שגדול כח מתנות עניים, שהופך מדת הרוגז לרחמים: לשלחם. לוותם, כשבור אורחים הם:
(17) המכסה אני. בתמיה: אשר אני עושה. בסדום, לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו, אני נתתי לו את הארץ הזאת, ואמשה כרכין הללו שלו הן, שנאמר גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידוֹן וגו׳ כְּשִׁנְעָה סְדוֹמָה וַעֲמוֹרָה וגו׳, קראתי אותו אברהם, אַב הֲמוֹן גּוֹיִם, ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב שהוא אוהבי:
(18) ואברהם היו יהיה. מדרש אגדה זֶה לְפִיכָךְ נִבְרָכָה, הואיל והזכירו ברכו. ופשוטו, וכי ממנו אני מעליס, והרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול, ולהתברך בו כל גויי הארץ:
(19) כי ידעתיו לשון חבה, כמו מוֹדַע לְאִישָׁהּ (רות ב, א), אֲלֹא בוֹעֵז מוֹדַעְתָּנוּ (שם ג, ב), וְאִמְּדָעֲךָ בְּשֵׁם (שמות לג, יז), ואמנם עיקר לשון כולם אינו אלא לשון ידיעה, שהמחבב את האדם מְקַרְבוֹ אצלו ויודעו ומכירו. ולמה ידעתיו, למען אשר יצוה, לפי שהוא מצוה את בניו עלי, לשמור דרכי. ואם תפרשהו כתרגומו, יודע אני בו שיצוה את בניו וגו׳, אין למען נופל על הלשון: יצוה. לָשׁוֹן הוֹוֶה כְּמוֹ כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב (איוב א׳): למען הביא. כך הוא מצוה לבניו, שֶׁמִּרוּ דֶרֶךְ ה׳ כדי שיביאה׳ על אברהם וגו׳. על בית אברהם לא נאמר, אלא על אברהם, למדנו כל המעמיד בן צדיק כאלו אינו מת:
(20) ויאמר ה׳. אל אברהם, שעשה כאשר אמר שלא יכסה ממנו: כי רבה. כל רבה שבמקרא הטעם למטה בגי״ת, לפי שהן מתורגמין גדולה, או גדלה והולכת, אבל זה טעמו למעלה ברי״ש, לפי שמתורגם גדלה כבר, כמו שפירשתי וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה, הַגֵּה שָׁבָע יְבָמֶפֶּךָ:
(21) ארדה נא. למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה, הכל כמו שפרשתי בפרשת הפלגה. דבר אחר, ארדה נא לסוף מעשיהם: הכצעקתה. של מדינה: הבאה אלי עשו. וכן עומדים במרדם, כָּלָה אני עושה בהם, ואם לא יעמדו במרדן, אדעה מה אעשה, להפרע מהן ביסורין ולא אֲכַלֶּה אותן. וכיוצא בו מצינו במקום אחר, וַעֲשָׂה הוֹרֵד עֶדְיְךָ מֵעָלֶיךָ וְאֵדְעָה מֶה אֶעֱשֶׂה לָּךְ (שמות לג, ה), ולפיכך יש הפסק נקודת פסיק בין עשו לכלה, כדי להפריד תיבה מחברתה. ורבותינו דרשו הכצעקתה, נעקת ריבה אחת, שהרגוה מיתה משונה, על שנתנה מזון לעני, כמפורש בחלק (סנהדרין קט:):
(22) ויפנו משם. ממקום שאברהם ליווה שם: ואברהם עודנו עומד לפני ה׳. והלא לא הלך לעמוד לפניו, אלא הקב״ה בא אצלו ואמר לו זעקת סדום ועמורה כי רבה, והיה לו לכתוב וה׳ עודנו עומד לפני אברהם, אלא תיקון סופרים הוא זה (ב״ר מט, ז) (אשר הפכוהו ז״ל לכתוב כן):

24 אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר
הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא־תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן
חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ׃

24 מָאִם אִית חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא
הֲבַרְגַז תְּשֵׁצֵי וְלָא תִּשְׁבּוֹק לְאַתְרָא
בְּדִיל חַמְשִׁין זַכָּאִין דִּבְגַוַּהּ׃

Peradventure there are fifty righteous within the city; wilt Thou indeed sweep away and not forgive the place for the fifty righteous that are therein?

25 חָלִלָה לְּךָ מֵעֲשֹׂתוֹ כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית
צַדִּיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע
חָלִלָה לָּךְ הַשֹּׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה
מִשְׁפָּט׃

25 קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ מִלְּמֶעֱבַד כְּפִתְגָּמָא
הָדֵין לְשֵׁיצָאָה זַכָּאָה עִם חַיָּיבָא וִיהֵי
זַכָּאָה כְּחַיָּיבָא קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ הֲדַיָּין
כָּל אַרְעָא בְּרַם יַעֲבִיד דִּינָא׃

That be far from Thee to do after this manner, to slay the righteous with the wicked, that so the righteous should be as the wicked; that be far from Thee; shall not the judge of all the earth do justly?'

26 וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם־אֶמְצָא בִסְדֹם חֲמִשִּׁים
צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי לְכָל־
הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם׃

26 וַאֲמַר יְיָ אִם אַשְׁכַּח בִּסְדוֹם חַמְשִׁין
זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא וְאֶשְׁבּוֹק לְכָל אַתְרָא
בְּדִילְהוֹן׃

And the Lord said: 'If I find in Sodom fifty righteous within the city, then I will forgive all the place for their sake.'

27 וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי
לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר׃

27 וַאֲתִיב אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא כְּעַן שָׁרִיתִי
לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ וַאֲנָא עֲפַר וּקְטָם׃

And Abraham answered and said: 'Behold now, I have taken upon me to speak unto the Lord, who am but dust and ashes.

28 אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה
הַתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר
לֹא אַשְׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים
וַחֲמִשָּׁה׃

28 מָאִם יַחְסְרוּן חַמְשִׁין זַכָּאִין חַמְשָׁא
הַתְחַבִּיל בְּחַמְשָׁא יָת כָּל קַרְתָּא וַאֲמַר
לָא אָחַבִּיל אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן אַרְבְּעִין
וְחַמְשָׁא׃

Peradventure there shall lack five of the fifty righteous; wilt Thou destroy all the city for lack of five?' And He said: 'I will not destroy it, if I find there forty and five.'

29 וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמַר אוּלַי
יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה
בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים׃

29 וְאוֹסִיף עוֹד לְמַלָּלָא קֳדָמוֹהִי וַאֲמַר מָאִם
יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן אַרְבְּעִין וַאֲמַר לָא אֶעֱבִיד
גְּמִירָא בְּדִיל אַרְבְּעִין׃

And he spoke unto Him yet again, and said: 'Peradventure there shall be forty found there.' And He said: 'I will not do it for the forty's sake.'

30 וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי
יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה
אִם־אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים׃

30 וַאֲמַר לָא כְּעַן יִתְקַף רוּגְזָא דַיְיָ וַאֲמַלֵּיל
מָאִם יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן תְּלָתִין וַאֲמַר לָא
אֶעֱבִיד גְּמִירָא אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן תְּלָתִין׃

And he said: 'Oh, let not the Lord be angry, and I will speak. Peradventure there shall thirty be found there.' And He said: 'I will not do it, if I find thirty there.'

31 וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי
אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא
אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים׃

31 וַאֲמַר הָא כְּעַן אַסְגֵּיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ
מָאִם יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן עֶסְרִין וַאֲמַר לָא
אָחַבִּיל בְּדִיל עֶסְרִין׃

And he said: 'Behold now, I have taken upon me to speak unto the Lord. Peradventure there shall be twenty found there.' And He said: 'I will not destroy it for the twenty's sake.'

32 וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבְּרָה אַךְ־
הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר
לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה׃

32 וַאֲמַר לָא כְּעַן יִתְקַף רוּגְזָא דַיְיָ וַאֲמַלֵּיל
בְּרַם זִמְנָא הָדָא מָאִם יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן
עֶסְרָא וַאֲמַר לָא אָחַבִּיל בְּדִיל עֶסְרָא׃

And he said: 'Oh, let not the Lord be angry, and I will speak yet but this once. Peradventure ten shall be found there.' And He said: 'I will not destroy it for the ten's sake.'

33 וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל־
אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ׃

33 וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא דַיְיָ כַּד שֵׁיצִי לְמַלָּלָא עִם
אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם תָּב לְאַתְרֵיהּ׃

And the Lord went His way, as soon as He had left off speaking to Abraham; and Abraham returned unto his place.

שלישי
XIX
טז וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב
וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט וַיָּקָם
לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה׃

שלישי
XIX
טז וְעָאלוּ תְּרֵין מַלְאֲכַיָּא לִסְדוֹם בְּרַמְשָׁא
וְלוֹט יָתִיב בִּתְרַעָא דִּסְדוֹם וַחֲזָא לוֹט
וְקָם לְקַדָּמוּתְהוֹן וּסְגֵיד עַל אַפּוֹהִי עַל
אַרְעָא׃

And the two angels came to Sodom at even; and Lot sat in the gate of Sodom; and Lot saw them, and rose up to meet them; and he fell down on his face to the earth;

(23) ויגש אברהם. מצינו הגשה למלחמה ויגש יואב וגו' (שמואל־ב י, יג), הגשה לפיוס ויגש אליו יהודה, והגשה לתפלה ויגש אליהו הנביא (מלכים־א יח, לו), ולכל אלה נכנס אברהם, לדבר קשות ולפיוס ולתפלה: האף תספה. הגם תספה. ולתרגום של אונקלוס שתרגומו לשון רוגז, כך פירשו, המף ישאף שתספה לדיק עם רשע:
(24) אולי יש חמשים צדיקים. עשרה לדיקים לכל כרך וכרך, כי ה' מקומות יש, ואם תאמר לא ימלו הלדיקים את הרשעים, למה תמית הלדיקים:
(25) חלילה לך. מולין הוא לך, יאמרו כך הוא אומנתו, שוטף הכל לדיקים ורשעים, כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה: כדבר הזה. לא הוא ולא כיוצא בו: חלילה לך. לעולם הבא: השופט כל הארץ. נקוד בחטף פת"ח ה"א של השופט, לשון תמיה, כי מי שהוא שופט לא יעשה משפט אמת:
(26) אם אמצא בסדום וגו' לכל המקום. לכל הכרכים, לפי שסדום היתה מטרפולין וחשובה מכולם, תלה בה הכתוב:
(27) הואלתי. רציתי כמו ויואל משה: ואנכי עפר ואפר. וכבר הייתי ראוי להיות עפר על ידי המלכים, ואפר על ידי נמרוד, לולי רחמיך אשר עמדו לי:
(28) התשחית בחמשה. והלא הן ט' לכל כרך, ואתה לדיקו של עולם תצטרף עמהם:
(29) אולי ימצאון שם ארבעים. וימלטו ד' הכרכים. וכן שלשים ימלו ג' מהם, או עשרים ימלו ב' מהם, או עשרה ימלו אחת מהם:
(31) הואלתי. רציתי, כמו ויואל משה:
(32) אולי ימצאון שם עשרה. על פחות לא ביקש, אמר, דור המבול היו ח', נח ובניו ונשיהם, ולא הצילו על דורם, ועל ט' על ידי צירוף כבר בקש ולא מצא:
(33) וילך ה' וגו'. כיון שנשתתק הסניגור הלך לו הדיין: ואברהם שב למקומו. נסתלק הדיין, נסתלק הסניגור, והקטיגור מקטרג, לפיכך ויבואו שני המלאכים סדומה להשחית.
(1) שני המלאכים. אחד להשחית את סדום, ואחד להציל את לוט, והוא אותו שבא לרפאות את אברהם, והשלישי שבא לבשר את שרה, כיון שעשה שליחותו נסתלק לו:

2 וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא־אֲדֹנַי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית
עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם
וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי
בָרְחוֹב נָלִין׃

2 וַאֲמַר בְּבָעוּ כְעַן רִבּוֹנַי זוּרוּ כְעַן לְבֵית
עַבְדְּכוֹן וּבִיתוּ וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן וְתַקְדְּמוּן
וּתְהָכוּן לְאוֹרַחְכוֹן וַאֲמַרוּ לָא אֱלָהֵין
בִּרְחוֹבָא נְבִית׃

and he said: ‘Behold now, my lords, turn aside, I pray you, into your servant’s house, and tarry all night, and wash your feet, and ye shall rise up early, and go on your way.’ And they said: ‘Nay; but we will abide in the broad place all night.’

3 וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד וַיָּסֻרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־
בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה
וַיֹּאכֵלוּ׃

3 וְאַתְקֵיף בְּהוֹן לַחְדָּא וְזָרוּ לְוָתֵיהּ וְעָאלוּ
לְבֵיתֵיהּ וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא וּפַטִּיר אֲפָא
לְהוֹן וַאֲכָלוּ׃

And he urged them greatly; and they turned in unto him, and entered into his house; and he made them a feast, and did bake unleavened bread, and they did eat.

4 טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם
נָסַבּוּ עַל־הַבַּיִת מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם
מִקָּצֶה׃

4 עַד לָא שְׁכִיבוּ וַאֲנָשֵׁי קַרְתָּא אֲנָשֵׁי סְדוֹם
אַקִּיפוּ עַל בֵּיתָא מֵעוּלֵימָא וְעַד סָבָא כָּל
עַמָּא מִסּוֹפֵיהּ׃

But before they lay down, the men of the city, even the men of Sodom, compassed the house round, both young and old, all the people from every quarter.

5 וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה הָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ
וְנֵדְעָה אֹתָם׃

5 וּקְרוֹ לְלוֹט וַאֲמַרוּ לֵיהּ אָן גּוּבְרַיָּא דַּאֲתוֹ
לְוָתָךְ בְּלֵילְיָא אַפֵּיקִנּוּן לְוָתַנָא וְנִדַּע
יָתְהוֹן׃

And they called unto Lot, and said unto him: ‘Where are the men that came in to thee this night? bring them out unto us, that we may know them.’

6 וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה וְהַדֶּלֶת סָגַר
אַחֲרָיו׃

6 וּנְפַק לְוָתְהוֹן לוֹט לְתַרְעָא וְדַשָּׁא אֲחַד
בָּתְרוֹהִי׃

And Lot went out unto them to the door, and shut the door after him.

7 וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי תָּרֵעוּ׃

7 וַאֲמַר בְּבָעוּ כְעַן אַחַי לָא תַּבְאָשׁוּן׃

And he said: ‘I pray you, my brethren, do not so wickedly.’

8 הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ
אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן
כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל־
תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי׃

8 הָא כְעַן לִי תַּרְתֵּין בְּנָן דְּלָא יְדַעוּנִין
גְּבַר אַפֵּיק כְּעַן יָתְהוֹן לְוָתְכוֹן וַעֲבִידוּ
לְהוֹן כִּדְתַקִּין בְּעֵינֵיכוֹן לְחוֹד לְגוּבְרַיָּא
הָאִלֵּין לָא תַּעְבְּדוּן מִדְּעַם אֲרֵי עַל כֵּן
עָאלוּ בִּטְלַל שָׁרִיתִי׃

Behold now, I have two daughters that have not known man; let me, I pray you, bring them out unto you, and do ye to them as is good in your eyes; only unto these men do nothing; forasmuch as they are come under the shadow of my roof.’

9 וַיֹּאמְרוּ גֶּשׁ־הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא־
לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט עַתָּה נָרַע לְךָ מֵהֶם
וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר
הַדֶּלֶת׃

9 וַאֲמַרוּ קְרַב לְהַלְאָה וַאֲמַרוּ חַד אֲתָא
לְאִתּוֹתָבָא וְהָא דָּיֵין דִּינָא כְּעַן נְבַאֵישׁ
לָךְ מִדִּילְהוֹן וְאַתְקִיפוּ בְּגוּבְרָא בְּלוֹט
לַחְדָּא וּקְרִיבוּ לְמִתְבַּר דַּשָּׁא׃

And they said: ‘Stand back.’ And they said: ‘This one fellow came in to sojourn, and he will needs play the judge; now will we deal worse with thee, than with them.’ And they pressed sore upon the man, even Lot, and drew near to break the door.

10 וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־
לוֹט אֵלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגָרוּ׃

10 וְאוֹשִׁיטוּ גּוּבְרַיָּא יָת יְדֵיהוֹן וְאַעִילוּ יָת
לוֹט לְוָתְהוֹן לְבֵיתָא וְיָת דַּשָּׁא אֲחַדוּ׃

But the men put forth their hand, and brought Lot into the house to them, and the door they shut.

המלאכים. ולהלן קראם אנשים, כשהיתה שכינה עמהם קראם אנשים. דבר אחר, אצל אברהם שכחו גדול, והיו המלאכים תדירין אצלו כאנשים, קראם אנשים, ואצל לוט קראם מלאכים: בערב. וכי כל כך שהו המלאכים מאברהם לסדום, אלא מלאכי רחמים היו, וממתינים שמא יוכל אברהם ללמד עליהם סנגוריא: ולוט ישב בשער סדום. יש כתיב, לותו היום מינוהו שופט עליהם (ב"ר נ, ג): וירא לוט וגו'. מבית אברהם למד לחזור על האורחים:

(2) הנה נא אדני. הנה נא אתם אדוני לי, אחר שעברתם עלי. דבר אחר הנה נא, צריכים אתם לתת לב על הרשעים הללו שלא יכירו בכם, וזו היא עצה נכונה: סורו נא. עָקְמוּ את הדרך לביתי דרך עקלתון, שלא יכירו שאתם נכנסים שם, לכך נאמר סורו (ב"ר נ, ד): ולינו ורחצו רגליכם. וכי דרכן של בני אדם ללון תחלה ואחר כך לרחוץ, ועוד שהרי אברהם אמר להם תחלה וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם, אלא כך אמר לוט, אם כשיבאו אנשי סדום וירואו שכבר רחצו רגליהם, יעלילו עלי ויאמרו, כבר עברו שני ימים או שלשה שבאו לביתך ולא הודעתנו, לפיכך אמר, מוטב שיתעכבו כאן באבק רגליהם, שיהיו נראין כמו שבאו עכשיו, לפיכך אמר לינו תחלה, ואחר כך רחצו: ויאמרו לא. ולאברהם אמרו בֵּן פַּעֲשֶׂה, מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול (ב"ר נ, ס): כי ברחוב נלין. הרי כי משמש בלשון אצל, שאמרו לא נסור אל ביתך אלא ברחובה של עיר נלין:

(3) ויסרו אליו. עָקְמוּ את הדרך לצד ביתו: ומצות אפה. פסח היה:

(4) טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום. כך נדרש בבראשית רבה (נ, ה), טרם ישכבו, ואנשי העיר היו בפיהם של מלאכים, שהיו שואלים ללוט מה טיבם ומעשיהם, והוא אומר להם רובם רשעים, עודם מדברים בהם, ואנשי סדום וגו'. ופשוטו של מקרא, ואנשי העיר אנשי רֶשַׁע, נסבו על הבית, ועל שהיו רשעים נקראים אנשי סדום, כמו שאמר הכתוב, וַאַנְשֵׁי סְדוֹם רָעִים וְחַטָּאִים: כל העם מקצה. מקצה העיר עד הקצה, שאין אחד מהם מוחה בידם, שאפילו צדיק אחד אין בהם:

(5) ונדעה אותם. במשכב זכר, כמו אשר לא ידעו איש (ב"ר נס): (ה)

(8) האל. כמו האלה: כי על כן באו. כי הטובה הזאת תעשו לכבודי, על אשר באו בצל קורתי. תרגום בטלל שרותי, תרגום של קורה שרותא:

(9) ויאמרו גש הלאה. קרב להלאה, כלומר התקרב לצדדין ותתרחק ממנו, וכן כל הלאה שבמקרא לשון רחוק, כמו זְרֵה הָלְאָה (במדבר יז, ב), הנה הַחֵנִי מִמֶּךָּ וָהָלְאָה (שמואל־א כ, כב). גש הלאה, המשך להלן, בלשון לע"ז טריטי דנו"ש, ודבר נזיפה הוא, לומר, אין אנו חוששין לך, ודומה לו קְרַב אֵלַיִךְ אַל תִּגַּשׁ בִּי (ישעיה סה, ה), וכן גְּשָׁה לִּי וְאֶשְׁבָּה (שם מט, כ), המשך לצדדין בעבורי ואשב אצלך. אתה מליץ על האורחין, אין מלאך לבך. על שאמר להם על הבנות אמרו לו גש הלאה, לשון נחת, ועל שהיה מליץ על האורחים אמרו, האחד בא לגור, אדם נכרי יחידי אתה בינינו שבאת לגור, וישפוט שפוט, ונעשית מוכיח אותנו: הדלת. דלת הסובבת לנעול ולפתוח:

11 וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לִמְצֹא הַפָּתַח׃

11 And they smote the men that were at the door of the house with blindness, both small and great; so that they wearied themselves to find the door.

12 וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עֹד מִי־לְךָ פֹּה חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ בָּעִיר הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם׃

12 And the men said unto Lot: 'Hast thou here any besides? son-in-law, and thy sons, and thy daughters, and whomsoever thou hast in the city; bring them out of the place;

13 כִּי־מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גָדְלָה צַעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיְשַׁלְּחֵנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ׃

13 for we will destroy this place, because the cry of them is waxed great before the Lord; and the Lord hath sent us to destroy it.'

14 וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל־חֲתָנָיו לֹקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מַשְׁחִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו׃

14 And Lot went out, and spoke unto his sons-in-law, who married his daughters, and said: 'Up, get you out of this place; for the Lord will destroy the city.' But he seemed unto his sons-in-law as one that jested.

15 וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר׃

15 And when the morning arose, then the angels hastened Lot, saying: 'Arise, take thy wife, and thy two daughters that are here; lest thou be swept away in the iniquity of the city.'

16 וַיִּתְמַהְמָהּ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ מִחוּץ לָעִיר׃

16 But he lingered; and the men laid hold upon his hand, and upon the hand of his wife, and upon the hand of his two daughters; the Lord being merciful unto him. And they brought him forth, and set him without the city.

17 וַיְהִי כְּהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַכִּכָּר הָהָרָה הִמָּלֵט פֶּן־תִּסָּפֶה׃

17 And it came to pass, when they had brought them forth abroad, that he said: 'Escape for thy life; look not behind thee, neither stay thou in all the Plain; escape to the mountain, lest thou be swept away.'

18 וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל־נָא אֲדֹנָי׃

18 And Lot said unto them: 'Oh, not so, my lord;

19 הִנֵּה־נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט הָהָרָה פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי׃

19 behold now, thy servant hath found grace in thy sight, and thou hast magnified thy mercy, which thou hast shown unto me in saving my life; and I cannot escape to the mountain, lest the evil overtake me, and I die.

(11) פתח. הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין: בסנורים. מכת עורון: מקטן ועד גדול. הקטנים התחילו בעבירה תחלה, שנאמר מנער ועד זקן, לפיכך התחילה הפורענות מהם (ב"ר נ, ח):

(12) עוד מי לך פה. פשוטו של מקרא, מי יש לך עוד בעיר הזאת, חוץ מאשתך ובנותיך שבבית: חתן ובניך ובנותיך. אם יש לך חתן או בנים ובנות, הוצא מן המקום: ובניך. בני בנותיך הנשואות. ומדרש אגדה, עוד, מאחר שעושין גבלה כזאת, מי לך פתחון פה ללמד סנגוריא עליהם, שכל הלילה היה מלין עליהם טובות. קרי ביה מי לך פֶּה:

(14) חתניו. שתי בנות נשואות היו לו בעיר: לקחי בנותיו. שאותן שבבית ארוסות להם:

(15) ויאיצו. כתרגומו ודחיקו, מהרוהו: הנמצאות. המזומנות לך בבית להצילם. ומדרש אגדה יש, וזה ישובו של מקרא: תספה. תהיה כלה, עַד תּוֹם כָּל הַדּוֹר, מתורגם, עד דסף כל דרא:

(16) ויתמהמה. כדי להציל את ממונו: ויחזיקו. אחד מהם היה שליח להצילו, והביאו להפוך סדום, לכך נאמר ויאמר המלט, ולא נאמר ויאמרו (ב"ר נ, יא):

(17) המלט על נפשך. דייך להציל נפשות אל תחוס על הממון: אל תביט אחריך. אתה הרשעת עמהם, וזכות אברהם אתה ניצול, אינך כדאי לראות בפורענותם ואתה ניצול: בכל הככר. ככר הירדן: ההרה המלט. אצל אברהם גָּרַם, שהוא יושב בהר, שנאמר וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה, ואף עכשיו היה יושב שם, שנאמר אֶל מְקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אֶת־פְּנֵי יְהוָה (ישעיה סו, ז), שנשמט העובר מן הרחם. כְּצִפּוֹר נִמְלָטָה (תהלים קכד, ז), לֹא יָכְלוּ מַגֵּט מַשָּׂא (ישעיה מו, ב), להשמיט משא הרעי שבנקביהם:

(18) אל נא אדני. רבותינו אמרו (שבועות לה:) שם זה קדש, שנאמר בו להחיות את נפשי, מי שיש בידו להמית ולהחיות, ותרגומו בבעו כען ה': אל נא. אל נא תאמר אלי להמלט ההרה: נא. לשון בקשה:

(19) פן תדבקני הרעה. כשהייתי אצל אנשי סדום, היה הקב"ה רואה מעשי ומעשי בני העיר, והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל, וכשאבא אצל צדיק, אני כרשע, וכן אמרה הנערה לאליהו כי בָּאָה אֵלַי לְהַזְכִּיר אֶת עֲוֹנִי (מלכים־א יז, יח), עד שלא באת אצלי, היה הקב"ה רואה מעשי ומעשי עמי ואני צדקת ביניהם, ומשבאת אצלי, לפי מעשיך אני רשעה: (כ)

20 הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה לָנוּס שָׁמָּה
וְהִוא מִצְעָר אִמָّלְטָה נָּא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר
הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי׃

20 Behold now, this city is near to flee unto, and it
is a little one; oh, let me escape thither—is it not
a little one?—and my soul shall live.'

21 רביעי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר
הַזֶּה לְבִלְתִּי הָפְכִּי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ׃

21 And he said unto him: 'See, I have accepted thee
concerning this thing also, that I will not
overthrow the city of which thou hast spoken.

22 מַהֵר הִמָّלֵט שָׁמָּה כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת
דָּבָר עַד־בֹּאֲךָ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־
הָעִיר צֹוֹעַר׃

22 Hasten thou, escape thither; for I cannot do any
thing till thou be come thither.'—Therefore the
name of the city was called Zoar.—

23 הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעֲרָה׃

23 The sun was risen upon the earth when Lot
came unto Zoar.

24 וַיהוָה הִמְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־עֲמֹרָה
גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמָיִם׃

24 Then the Lord caused to rain upon Sodom and
upon Gomorrah brimstone and fire from the
Lord out of heaven;

25 וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים הָאֵל וְאֶת כָּל־הַכִּכָּר
וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה׃

25 and He overthrow those cities, and all the Plain,
and all the inhabitants of the cities, and that
which grew upon the ground.

26 וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח׃

26 But his wife looked back from behind him, and
she became a pillar of salt.

27 וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־
עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי יְהוָה׃

27 And Abraham got up early in the morning to
the place where he had stood before the Lord.

28 וַיַּשְׁקֵף עַל־פְּנֵי סְדֹם וַעֲמֹרָה וְעַל־כָּל־
פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר וַיַּרְא וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר
הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן׃

28 And he looked out toward Sodom and
Gomorrah, and toward all the land of the Plain,
and beheld, and, lo, the smoke of the land went
up as the smoke of a furnace.

29 וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכִּכָּר
וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת־
לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה בַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים
אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֶן לוֹט׃

29 And it came to pass, when God destroyed the
cities of the Plain, that God remembered
Abraham, and sent Lot out of the midst of the
overthrow, when He overthrew the cities in
which Lot dwelt.

(20) העיר הזאת קרובה. קרובה ישיבתה (שבת י:), נתייאבה מקרוב, לפיכך לא נתמלאה סאתה עדיין, ומה היא קריבתה, מדור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להתישב איש איש במקומו, והיא היתה בשנת מות פלג, ומשם עד כאן נ"ב שנה, שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם, כילד פלג מי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה, לא מהם ל"ב כשנולד שרוג ומשרוג עד שנולד נחור ל', הרי ס"ב, ומנחור עד שנולד תרח כ"ט, הרי ל"א, ומשם עד שנולד אברהם ע', הרי קס"א, מן להם מ"מ, הרי ר"ט, ואותה שנה היתה שנת הפלגה, וכשנחרבה סדום היה אברהם בן ל"ט שנה, הרי מדור הפלגה עד כאן נ"ב שנה, ולוער איחרה ישיבתה אחרי ישיבת סדום ומחברותיה שנה אחת, הוא שנאמר אמלטה נא, נא בגימטריא נ"א: הלא מצער היא. והלא עוונותיה מועטין ויכול אתה להניחה: ותחי נפשי. בה, זהו מדרשו. ופשוטו של מקרא, הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט, אין לך להקפיד אם תניחנה, ותחי נפשי בה:

(21) גם לדבר הזה. לא דייך שאתה ניצול, אלא אף כל העיר אגיל בגללך: הפכי. הופך אני, כמו עַד בֹּאִי, אַחֲרֵי לֹאִי, מִדֵּי דַבְּרִי בּוֹ (ירמיה לא, יט):

(22) כי לא אוכל לעשות. זה עונשן של מלאכים, על שאמרו כִּי מַשְׁחִיתִים אֲנַחְנוּ, ותלו הדבר בעצמן, לפיכך לא זזו משם עד שהוזקקו לומר שאין הדבר ברשותן: כי לא אוכל. לשון יחיד, מכאן אתה למד שהאחד הופך והאחד מציל, שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד: על כן קרא שם העיר צוער. על שם והיא מצער:

(24) וה' המטיר. כל מקום שנאמר וה' המטיר, הוא ודינו דינו: המטיר על סדום. בעלות השחר כמו שנאמר וכמו השחר עלה, שעה שהלבנה עומדת ברקיע עם החמה, לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללבנה, אמר הקב"ה אם אפרע מהם ביום, יהיו עובדי לבנה אומרים, אילו היה בלילה כשהלבנה מושלת, לא היינו חרבין, ואם אפרע מהם בלילה, יהיו עובדי החמה אומרים אילו היה ביום כשהחמה מושלת, לא היינו חרבים, לכך כתיב וכמו השחר עלה, ונפרע מהם בשעה שהחמה והלבנה מושלים: המטיר וגו' גפרית ואש.בתחלה מטר, ונעשה גפרית ואש (מכילתא בשלח שירה פ"ה): מאת ה'. דרך המקראות לדבר כן, כמו נְשֵׁי לָמֶךְ, ולא אמר נָשַׁי. וכן אמר דוד קָחוּ עִמָּכֶם אֶת עַבְדֵי אֲדוֹנֵיכֶם (מלכים־א א, לג), ולא אמר מֵעֲבָדַי. וכן אתשורוש בְּשֵׁם אֲמֶלֶךְ, ולא אמר בשמי. אף כאן אמר מאת ד', ולא אמר מאתו: מן השמים. והוא שאמר הכתוב כִּי גָם יָדִין עַמִּים וגו' (איוב לו, לא), כשבא ליסר הברויות, מביא עליהם אש מן השמים, כמו שעשה לסדום, וכשבא להוריד המן, מן השמים, הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (שמות טז, ד):

(25) ויהפך את הערים וגו'. אחרעתן יושבות בשלא אחד, והפכן מלמעלה למטה, שנאמר בַּאֲמִיתֹ שָׁלַח יָדוֹ וגו' (איוב כח, ט):

(26) ותבט אשתו מאחריו. מאחריו של לוט: ותהי נציב מלח. במלח חטאה ובמלח לקתה, אמר לה תני מעט מלח לאורחים הללו, אמרה לו אף המנהג הרע הזה אתה בא להנהיג במקום הזה (ב"ר נ, ד):

(28) קיטור. תימור של עשן שור"ף, בלע"ז: כבשן. חפירה ששורפין בה את האבנים לסיד, וכן כל כבשן שבתורה:

(29) ויזכור אלהים את אברהם. מהו זכירתו של אברהם על לוט, נזכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם, ושמע שאמר אברהם במצרים על שרה אֲחוֹתִי הִיא, ולא גלה הדבר, שהיה חס עליו, לפיכך חס הקב"ה עליו (ב"ר נא, ו):

30 וַיַּעַל לוֹט מִצֹּעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו
עִמּוֹ כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה
הוּא וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו׃

וּסְלִיק לוֹט מִצּוֹעַר וִיתֵיב בְּטוּרָא
וְתַרְתֵּין בְּנָתֵיהּ עִמֵּיהּ אֲרֵי דְּחֵיל לְמִתַּב
בְּצוֹעַר וִיתֵיב בִּמְעָרְתָּא הוּא וְתַרְתֵּין
בְּנָתֵיהּ׃

30 And Lot went up out of Zoar, and dwelt in the mountain, and his two daughters with him; for he feared to dwell in Zoar; and he dwelt in a cave, he and his two daughters.

31 וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה אָבִינוּ זָקֵן
וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל־
הָאָרֶץ׃

וַאֲמַרַת רַבְּתָא לְזְעֵירְתָּא אֲבוּנָא סִיב
וּגְבַר לֵית בְּאַרְעָא לְמֵיעַל עֲלָנָא כְּאוֹרַח
כָּל אַרְעָא׃

31 And the first-born said unto the younger: 'Our father is old, and there is not a man in the earth to come in unto us after the manner of all the earth.

32 לְכָה נַשְׁקֶה אֶת־אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ
וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע׃

אֵיתָא נַשְׁקֵי יָת אֲבוּנָא חַמְרָא וְנִשְׁכּוֹב
עִמֵּיהּ וּנְקַיֵּים מֵאֲבוּנָא בְּנִין׃

32 Come, let us make our father drink wine, and we will lie with him, that we may preserve seed of our father.'

33 וַתַּשְׁקֶיָן אֶת־אֲבִיהֶן יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא
הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע
בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ׃

וְאַשְׁקִיאָה יָת אֲבוּהוֹן חַמְרָא בְּלֵילְיָא
הוּא וְעָאלַת רַבְּתָא וּשְׁכִיבַת עִם אֲבוּהָא
וְלָא יְדַע בְּמִשְׁכְּבַהּ וּבְמִקְיַמַהּ׃

33 And they made their father drink wine that night. And the first-born went in, and lay with her father; and he knew not when she lay down, nor when she arose.

34 וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־
הַצְּעִירָה הֵן־שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת־אָבִי
נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה וּבֹאִי שִׁכְבִי עִמּוֹ
וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע׃

וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי וַאֲמַרַת רַבְּתָא
לְזְעֵירְתָּא הָא שְׁכִיבִית רַמְשִׁי עִם אַבָּא
נַשְׁקֵינֵיהּ חַמְרָא אַף בְּלֵילְיָא וְעוּלִי
שְׁכוּבִי עִמֵּיהּ וּנְקַיֵּים מֵאֲבוּנָא בְּנִין׃

34 And it came to pass on the morrow, that the first-born said unto the younger: 'Behold, I lay yesternight with my father. Let us make him drink wine this night also; and go thou in, and lie with him, that we may preserve seed of our father.'

35 וַתַּשְׁקֶיָן גַּם בַּלַּיְלָה הַהֻוא אֶת־אֲבִיהֶן יָיִן
וַתָּקָם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע
בְּשִׁכְבָהּ וּבְקֻמָהּ׃

וְאַשְׁקִיאָה אַף בְּלֵילְיָא הַהוּא יָת אֲבוּהוֹן
חַמְרָא וְקַמַת זְעֵירְתָּא וּשְׁכִיבַת עִמֵּיהּ
וְלָא יְדַע בְּמִשְׁכְּבַהּ וּבְמִקְיַמַהּ׃

35 And they made their father drink wine that night also. And the younger arose, and lay with him; and he knew not when she lay down, nor when she arose.

36 וַתַּהֲרֶיָן שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן׃

וְעַדִּיאָה תַּרְתֵּין בְּנָת לוֹט מֵאֲבוּהוֹן׃

36 Thus were both the daughters of Lot with child by their father.

37 וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב
הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם׃

וִילִידַת רַבְּתָא בַּר וּקְרַת שְׁמֵיהּ מוֹאָב
הוּא אֲבוּהוֹן דְּמוֹאַבָּאֵי עַד יוֹמָא דֵּין׃

37 And the first-born bore a son, and called his name Moab—the same is the father of the Moabites unto this day.

38 וְהַצְּעִירָה גַּם־הִוא יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ בֶּן־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־
הַיּוֹם׃ (ס)

וּזְעֵירְתָּא אַף הִיא יְלִידַת בַּר וּקְרַת
שְׁמֵיהּ בַּר עַמִּי הוּא אֲבוּהוֹן דִּבְנֵי עַמּוֹן
עַד יוֹמָא דֵּין׃

38 And the younger, she also bore a son, and called his name Ben-ammi—the same is the father of the children of Ammon unto this day.

XX יז וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב
בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר׃

וּנְטַל מִתַּמָּן אַבְרָהָם לַאֲרַע דָּרוֹמָא
וִיתֵיב בֵּין רְקֵם וּבֵין חַגְרָא וְאִתּוֹתַב
בִּגְרָר׃

XX And Abraham journeyed from thence toward the land of the South, and dwelt between Kadesh and Shur; and he sojourned in Gerar.

2 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי
הִוא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח
אֶת־שָׂרָה׃

וַאֲמַר אַבְרָהָם עַל שָׂרָה אִתְּתֵיהּ אֲחָת
הִיא וּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּגְרָר וּדְבַר
יָת שָׂרָה׃

2 And Abraham said of Sarah his wife: 'She is my sister.' And Abimelech king of Gerar sent, and took Sarah.

3 וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם
הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת עַל־הָאִשָּׁה
אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת בָּעַל׃

וַאֲתָא מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְוָת אֲבִימֶלֶךְ
בְּחֶלְמָא דְּלֵילְיָא וַאֲמַר לֵיהּ הָאַתְּ מָאִית
עַל עֵיסַק אִתְּתָא דְּדִבַרְתָּא וְהִיא אִתַּת
גְּבַר׃

3 But God came to Abimelech in a dream of the night, and said to him: 'Behold, thou shalt die, because of the woman whom thou hast taken; for she is a man's wife.'

4 וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי
הֲגוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג׃

וַאֲבִימֶלֶךְ לָא קְרִיב לְוָתַהּ וַאֲמַר יְיָ הֲעַם
אַף זַכָּאי תִּקְטוֹל׃

4 Now Abimelech had not come near her; and he said: 'Lord, wilt Thou slay even a righteous nation?

(30) כי ירא לשבת בצוער. לפי שהיתה קרובה לסדום:
(31) אבינו זקן. ואם לא עכשיו אימתי, שמא ימות או יפסוק מלהוליד: ואיש אין בארץ. שבורות היו שכל העולם נחרב, כמו בדור המבול. (ב"ר נא, ח):
(33) ותשקין וגו'. יין נזדמן להם במערה, להוליא מהן שני אומות: ותשכב את אביה. ובעבירה כתיב ותשכב עמו, לעבירה לפי שלא פתחה בזנות, אלא אמותה למדתה, היסך עליה הכתוב ולא פירש גנותה, אבל בכירה שפתחה בזנות, פרסמה הכתוב במפורש. ובקומה של בכירה נקוד על וי"ו של ובקומה לומר, שבקומה ידע, ואף על פי כן לא נשמר ליל שני מלשמות. (מ"ר לוי כל מי שהוא להוט אחר בולמוס של עריות, לסוף מאכילים אותו מבשרו):
(36) ותהרין וגו'. אף על פי שאין האשה מתעברת מביאה ראשונה, אלו שלטו בעצמן והוליאו ערותן (ס"א עדותן) לחוץ, ונתעברו מביאה ראשונה:
(37) מואב. זו שלא היתה נוטה פירשה שמאביה הוא, אבל בעירה קראתו בלשון נקיה, וקבלה שכר בימי משה, שנאמר בבני עמון אַל תִּתְגָּר בָּם (דברים ב, יט), כלל, ובמואב לא הזהיר אלא שלא ילחמו בם, אבל לערערן התיר לו:
(1) ויסע משם אברהם. כשראה שהרבו הכרכים, ופסקו העוברים והשבים, נסע לו משם. דבר אחר להתרחק מלוט, שיצא עליו שם רע שבא על בנותיו (ב"ר נב, ד):
(2) ויאמר אברהם. כאן לא נטל רשות, אלא על כרחה שלא בטובתה, לפי שכבר לוקחה לבית פרעה על ידי כן: אל שרה אשתו. על שרה אשתו, וכיוצא בו אֶל הִלָּקַח אַהֲרֹן וגו' (שמואל־א ד, כא), וְאֶל מות תָּמִיתָ, שניסס בלשון על:

5 הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא־גַם־
הִוא אָמְרָה אָחִי הוּא בְּתֻם־לְבָבִי וּבְנִקְיֹן
כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת׃

Said he not himself unto me: She is my sister?
5 and she, even she herself said: He is my brother.
In the simplicity of my heart and the innocency
of my hands have I done this.'

6 וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי
יָדַעְתִּי כִּי בְתֻם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹאת
וָאֶחְשָׂךְ גַּם־אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ־לִי עַל־כֵּן
לֹא־נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ׃

And God said unto him in the dream: 'Yea, I
6 know that in the simplicity of thy heart thou
hast done this, and I also withheld thee from
sinning against Me. Therefore suffered I thee
not to touch her.

7 וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא
וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם־אֵינְךָ מֵשִׁיב
דַּע כִּי־מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃

Now therefore restore the man's wife; for he is a
7 prophet, and he shall pray for thee, and thou
shalt live; and if thou restore her not, know thou
that thou shalt surely die, thou, and all that are
thine.'

8 וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־
עֲבָדָיו וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד׃

And Abimelech rose early in the morning, and
8 called all his servants, and told all these things in
their ears; and the men were sore afraid.

9 וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ
מֶה־עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמֶה־חָטָאתִי לְךָ כִּי־
הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה
מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי׃

Then Abimelech called Abraham, and said unto
9 him: 'What hast thou done unto us? and
wherein have I sinned against thee, that thou
hast brought on me and on my kingdom a great
sin? thou hast done deeds unto me that ought
not to be done.'

10 וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ
כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃

And Abimelech said unto Abraham: 'What
10 sawest thou, that thou hast done this thing?'

11 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין־יִרְאַת
אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וַהֲרָגוּנִי עַל־דְּבַר
אִשְׁתִּי׃

And Abraham said: 'Because I thought: Surely
11 the fear of God is not in this place; and they will
slay me for my wife's sake.

12 וְגַם־אָמְנָה אֲחֹתִי בַת־אָבִי הִוא אַךְ לֹא
בַת־אִמִּי וַתְּהִי־לִי לְאִשָּׁה׃

And moreover she is indeed my sister, the
12 daughter of my father, but not the daughter of
my mother; and so she became my wife.

13 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי
וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי
אֶל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה אִמְרִי־
לִי אָחִי הִוא׃

And it came to pass, when God caused me to
13 wander from my father's house, that I said unto
her: This is thy kindness which thou shalt show
unto me; at every place whither we shall come,
say of me: He is my brother.'

(4) לא קרב אליה. המלאך מנעו, כמו שנאמר לא יַסִּיג אֶת גְּבוּלֶךָ: הגוי גם צדיק תהרוג. אף אם הוא צדיק תהרגנו, שמא כך דרכך לאבד האומות חנם, כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה, אף אני אומר שהרגתם על לא דבר, כמו שאתה אומר להרגני:

(5) גם היא. לרבות עבדים וְגַמָּלִים וְחַמָּרִים שלה את כולם שאלתי ואמרו לי אחיה הוא: בתם לבבי. שלא דמיתי לחטוא: ובנקיון כפי. נקי אני מן החטא, שלא נגעתי בה:

(6) ידעתי כי בתם לבבך וגו׳. אמת שלא דמית מתחלה לחטוא, אבל נקיון כפיס אין כאן. (הדא אמרה משמוש ידיס יש כאן): לא נתתיך. לא ממך היה שלא נגעת בה, אלא משכתי אני אותך מחטוא, שלא נתתי לך כח, וכן וְלֹא נָתַן אֱלֹהִים (בראשית לא, ז), וכן וְלֹא נָתַן אָבִיךָ לָבוֹא (שופטים טו, א):

(7) השב אשת האיש. ואל תהא סבור שמא תתגנה בעיניו ולא יקבלנה,או ישנאך, ולא יתפלל עליך. (אמר לו אבימלך ומי מפרסמו שלא נגעתי בה, אמר לו): כי נביא הוא. ויודע שלא נגעת בה, לפיכך ויתפלל בעדך (בבא קמא נב.):

(9) מעשים אשר לא יעשו. מכה אשר לא הורגלה לבא על בריה בלה על בריה בלה לנו על ידך, עגירת כל נקביס של זרע, ושל קטניס, ורעי, ואזניס וחוטס:

(11) רק אין יראת אלהים. אכסנאי שבא לעיר, על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו, או על עסקי אשתו שואלין אותו, אשתך היא או אחותך היא (בבא קמא סס):

(12) אחותי בת אבי היא. ובא אב מותרת לבן נח, שאין אבות לעובדי עבודת אלילים, וכדי לאמת דבריו השיבו כן. ואם תאמר והלא בת אחיו היתה, בני בניס הרי הן כבניס, והרי היא בתו של תרח, וכן הוא אומר לנוח, כִּי אֶת־צַדִּיק אֹתְךָ רָאִיתִי לְפָנַי: אך לא בת אמי. הרן מאם אחרת היה:

(13) ויהי כאשר התעו אותי וגו׳. אונקלוס תרגם מה שתרגם, ויש ליישב עוד דָּבָר דָּבוּר עַל אֹפְנָיו, כשהוליאני הקב"ה מבית אבי להיות משוטט ונד ממקום למקום, וידעתי שאעבור במקום רשעים, ואומר לה זה חסדך וגו׳: כאשר התעו. לשון רביס, ואל תתמה כי בהרבה מקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי לשון רביס, אֲשֶׁר הָלְכוּ אֱלֹהִים, אֱלֹהִים חַיִּים, אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים, וכל לשון אלהים לשון רביס, וכן וַיִּקַּח אֱלֹהִים לשון רביס, אֲדוֹנֵי הָאֲמֹרִי, אֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים, וכן בְּעָלָיו עִמּוֹ, וְהוּעַד בְּבָעָלָיו. ואם תאמר מהו לשון התעו, כל הגולה ממקומו ואינו מיושב קרוי תועה, כמו וַאֲנִי תָּעִיתִי כַּשֶּׂה אֹבֵד (תהלים קיט, קעו), פָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד (ירמיה כא, יד), יִתְעוּ לִבְלִי אֹכֶל (איוב לח, מא), ילאו ויתעו לבקש אכלם: אמרי לי. עלי, וכן וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ (בראשית כו, ז), על אשתו. וכן וָאֹמַר פַּרְעֹה לְבָנַי יִשְׂרָאֵל (שמות יד, ג), כמו על בני ישראל. פֶּן יֹאמְרוּ לִי אִשָּׁה הֲרָגָתְהוּ (שופטים ט, נד):

14 וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֶׁב לוֹ אֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ׃

וּדְבַר אֲבִימֶלֶךְ עָאן וְתוֹרִין וְעַבְדִין וְאַמְהָן וִיהַב לְאַבְרָהָם וַאֲתִיב לֵיהּ יָת שָׂרָה אִתְּתֵיהּ׃

14 And Abimelech took sheep and oxen, and men-servants and women-servants, and gave them unto Abraham, and restored him Sarah his wife.

15 וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב׃

וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ הָא אַרְעִי קֳדָמָךְ בִּדְתָקֵין בְּעֵינָךְ תִּיב׃

15 And Abimelech said: 'Behold, my land is before thee: dwell where it pleaseth thee.'

16 וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא־לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכֶחַת׃

וּלְשָׂרָה אֲמַר הָא יְהַבִית אֶלֶף סְלְעִין דִּכְסַף לַאֲחוּיִךְ הָא הוּא לִיךְ כְּסוּת דִּיקָר חֻלָּף דִּשְׁלַחִית דְּבַרְתִּיךְ וַחֲזַית יָתִיךְ וְיָת כֹּל דְּעִמִּיךְ וְעַל כֹּל מָא דַּאֲמַרְתִּ אִתּוֹכַחְתִּ׃

16 And unto Sarah he said: 'Behold, I have given thy brother a thousand pieces of silver; behold, it is for thee a covering of the eyes to all that are with thee; and before all men thou art righted.'

17 וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאַמָּהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ׃

וְצַלִּי אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ וְאַסִּי יְיָ יָת אֲבִימֶלֶךְ וְיָת אִתְּתֵיהּ וְאַמְהָתֵיהּ וְאִתְרַוָּחוּ׃

17 And Abraham prayed unto God; and God healed Abimelech, and his wife, and his maid-servants; and they bore children.

18 כִּי־עָצֹר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל־רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם׃ (ס)

אֲרֵי מֵיחַד אֲחַד יְיָ בְּאַפֵּי כָּל פְּתַח וַלְדָא לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסַק שָׂרָה אִתַּת אַבְרָהָם׃

18 For the Lord had fast closed up all the wombs of the house of Abimelech, because of Sarah Abraham's wife.

יח XXI וַיהוָה פָּקַד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר׃

וַיְיָ דְּכִיר יָת שָׂרָה כְּמָא דַּאֲמַר וַעֲבַד יְיָ לְשָׂרָה כְּמָא דְּמַלִּיל׃

XXI And the Lord remembered Sarah as He had said, and the Lord did unto Sarah as He had spoken.

2 וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים׃

וְעַדְיָאת וִילִידַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם בַּר לְסֵיבְתּוֹהִי לִזְמָנָא דְּמַלִּיל יָתֵיהּ יְיָ׃

2 And Sarah conceived, and bore Abraham a son in his old age, at the set time of which God had spoken to him.

3 וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק׃

וּקְרָא אַבְרָהָם יָת שׁוּם בְּרֵיהּ דְּאִתְיְלִיד לֵיהּ דִּילִידַת לֵיהּ שָׂרָה יִצְחָק׃

3 And Abraham called the name of his son that was born unto him, whom Sarah bore to him, Isaac.

4 וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים׃

וּגְזַר אַבְרָהָם יָת יִצְחָק בְּרֵיהּ בַּר תְּמָנְיָא יוֹמִין כְּמָא דְּפַקֵּיד יָתֵיהּ יְיָ׃

4 And Abraham circumcised his son Isaac when he was eight days old, as God had commanded him.

חמישי 5 וְאַבְרָהָם בֶּן־מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ אֵת יִצְחָק בְּנוֹ׃

וְאַבְרָהָם בַּר מְאָה שְׁנִין כַּד אִתְיְלִיד לֵיהּ יָת יִצְחָק בְּרֵיהּ׃

5 And Abraham was a hundred years old, when his son Isaac was born unto him.

6 וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי׃

וַאֲמַרַת שָׂרָה חֶדְוָא עֲבַד לִי יְיָ כָּל דְּשָׁמַע יִחְדֵּי לִי׃

6 And Sarah said: 'God hath made laughter for me; every one that heareth will laugh on account of me.'

7 וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יָלַדְתִּי בֵן לִזְקֻנָיו׃

וַאֲמַרַת מְהֵימָן דַּאֲמַר לְאַבְרָהָם וְקַיֵּים דְּתוֹנֵיק בְּנִין שָׂרָה אֲרֵי יְלִידִית בַּר לְסֵיבְתּוֹהִי׃

7 And she said: 'Who would have said unto Abraham, that Sarah should give children suck? for I have borne him a son in his old age.'

(14) ויתן לאברהם. כדי שיתפיים ויתפלל עליו:

(15) הנה ארצי לפניך. אבל פרעה אמר לו הִנֵּה אַרְצִי קָדְמֶיךָ, לפי שנתירא, שהמצרים שטופי זמה:

(16) ולשרה אמר. אבימלך לכבודה, כדי לפייסה, הנה עשיתי לך כבוד זה, נתתי ממון לאחיך, שאמרת עליו אחי הוא, הנה הממון והכבוד הזה לך כסות עיניים: לכל אשר אתך. יכסו עייניהם שלא יקילוך, שאילו הסיבותיך ריקנית, יש להם לומר, לאחר שנתעלל בה החזירה, עכשיו שהוצרכתי לבזבז ממון ולפייסך, יודעים יהיו שעל כרחי הסיבותיך, ועל ידי נס: ואת כל. ועם כל בני עולם: ונכחת. יהיה לך פתחון פה להתוכח, ולהראות דבריס נְכָרִים הללו, ולשון תוכחה בכל מקום, ברור דבריס, ובלע"ז אשפורפי"ר. ואונקלוס תרגם בפנים אחריס, ולשון המקרא כך הוא נופל על התרגום, הנה הוא לך כסות של כבוד על העיניים שלי ששלטו בך, ובכל אשר אתך, ועל כן תרגומו וחזית יתיך ויתי כל דעמך. ויש מדרש אגדה, אבל יפוד לשון המקרא פירשתי:

(17) וילדו. כתרגומו ואתרוחו, נפתחו נקייבים והוליאו, והיא לידה שלהם:

(18) בעד כל רחם. כנגד כל פתח: על דבר שרה. על פי דבורה של שרה:

(1) וה' פקד את שרה וגו'. סמך פרשה זו, ללמדך שכל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחלה, שנאמר ויתפלל וגו' וסמיך ליה וה' פקד את שרה, שפקדה כבר קודם שריפא את אבימלך (בבא קמא נב.): פקד את שרה כאשר אמר. בהריון: כאשר דבר .בלידה, והיכן היא אמירה והיכן הוא דבור, אמירה, וַיֹּאמֶר אֶלָּהִים אֶל אַבְרָהָם, בברית בין הבתרים, ושם נאמר לא יִירָשְׁךָ זֶה וגו', והבטיח היורש משרה: ויעש ה' לשרה כאשר דבר. לאברהם:

(2) למועד אשר דבר אתו. ר' יודן ורבי חמא, רבי יודן אומר מלמד שנולד לט' חדשים, שלא יאמרו מביתו של אבימלך הוא, ור' חמא אומר לשבעה חדשים: למועד אשר דבר אתו. דמליל יתיה, את המועד אשר דבר וקבע כשאמר לו לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ, שרט לו שריטה בכותל, ואמר לו, כשתגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת תלד: לזקניו. היה זיו איקונין שלו דומה לו:

(6) יצחק לי. ישמח עלי. ומדרש אגדה, הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה תפלות נענו עמה, ורב שחוק היה בעולם:

8 וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמֶל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה
גָּדוֹל בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת־יִצְחָק׃

9 וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־
יָלְדָה לְאַבְרָהָם מְצַחֵק׃

10 וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת
וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת
עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק׃

11 וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל
אֹדֹת בְּנוֹ׃

12 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־יֵרַע
בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר וְעַל־אֲמָתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר
תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי
בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע׃

13 וְגַם אֶת־בֶּן־הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ כִּי זַרְעֲךָ
הוּא׃

14 וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם ׀ בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח־לֶחֶם
וְחֵמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר שָׂם עַל־
שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחֶהָ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע
בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע׃

15 וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֵמֶת וַתַּשְׁלֵךְ אֶת־
הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם׃

16 וַתֵּלֶךְ ׀ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד הַרְחֵק כְּמִטַּחֲוֵי
קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אַל־אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד
וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא אֶת־קֹלָהּ וַתֵּבְךְּ׃

17 וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים ׀ אֶת־קול הַנַּעַר וַיִּקְרָא
מַלְאַךְ אֱלֹהִים ׀ אֶל־הָגָר מִן־הַשָּׁמַיִם
וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הָגָר אַל־תִּירְאִי כִּי־
שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קול הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא־
שָׁם׃

8 And the child grew, and was weaned. And Abraham made a great feast on the day that Isaac was weaned.

9 And Sarah saw the son of Hagar the Egyptian, whom she had borne unto Abraham, making sport.

10 Wherefore she said unto Abraham: 'Cast out this bondwoman and her son; for the son of this bondwoman shall not be heir with my son, even with Isaac.'

11 And the thing was very grievous in Abraham's sight on account of his son.

12 And God said unto Abraham: 'Let it not be grievous in thy sight because of the lad, and because of thy bondwoman; in all that Sarah saith unto thee, hearken unto her voice; for in Isaac shall seed be called to thee.

13 And also of the son of the bondwoman will I make a nation, because he is thy seed.'

14 And Abraham arose up early in the morning, and took bread and a bottle of water, and gave it unto Hagar, putting it on her shoulder, and the child, and sent her away; and she departed, and strayed in the wilderness of Beer-sheba.

15 And the water in the bottle was spent, and she cast the child under one of the shrubs.

16 And she went, and sat her down over against him a good way off, as it were a bow-shot; for she said: 'Let me not look upon the death of the child.' And she sat over against him, and lifted up her voice, and wept.

17 And God heard the voice of the lad; and the angel of God called to Hagar out of heaven, and said unto her: 'What aileth thee, Hagar? fear not; for God hath heard the voice of the lad where he is.

(7) מי מלל לאברהם. לשון שבח והשיבות, כמו מִי פָעַל וְעָשָׂה (ישעיה מא, ד), מִי בָרָא אֵלֶּה (שם מ, כו), ראו מה הוא, ומי הוא (וכמה הוא גדול) שומר הבטחתו, הקב"ה מבטיח ועושה: מלל. שיבה הכתוב ולא אמר דבר, גימטריא שלו ק', כלומר לסוף מאה לאברהם: היניקה בנים שרה. ומהו בניס לשון רביס, ביוס המשתה הביאו השרות בניהן עמהן, והייניקה אותם, שהיו אומרות לא ילדה שרה, אלא אסופי הביאה מן השוק:

(8) ויגמל. לסוף כ"ד חודש (גיטין עח:): משתה גדול. שהיו שם גדולי הדור, (ב"ר נג, י) שם ועבר ואבימלך:

(9) מצחק. לשון עבודת אלילים, כמו שנאמר וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק (שמות לב, ו). דבר אחר לשון גילוי עריות, כמה דתימא לְצַחֵק בִּי. דבר אחר לשון רציחה, כמה דתימא יָקוּמוּ עָלַי הַנְּעָרִים וַיְשַׁחֲקוּ לְפָנָיו וגו' (שמואל־ב ב, יג): עם בני וגו' מתשובת שרה כי לא יירש בן האמה עם בני, אתה למד שהיה מריב עם יצחק על הירושה, ואמר, אני בכור ונוטל פי שניס, ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה בו חציס, כמה דאת אמר כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיָּרֶה זִקִּים וגו', ואמר הֲלֹא מְשַׂחֵק אָנִי (משלי כו, יח־יט):

(10) עם בני עם יצחק. מכיון שהוא בני, אפילו אם אינו הגון כיצחק, או הגון כיצחק, אפילו אם אינו בני, אין זה כדאי לירש עמו, קל וחומר עם בני עם יצחק ששתיהן בו (ב"ר נג, יא):

(11) על אודות בנו. על ששמע שיצא לתרבות רעה. ופשוטו, על שאומרת לו לשלחו (דברים רבה ד, ה):

(12) שמע בקלה. (בקול רוח הקדש שבה), למדנו שהיה אברהם מפיל לשרה בנביאות:

(14) לחם וחמת מים. ולא כסף וזהב, לפי שהיה שונאו על שיצא לתרבות רעה: ואת הילד. אף הילד שָׂם על שכמה, שהכניסה בו שרה עין רעה, ואחזתו חמה (ב"ר נג, יג), ולא יכול לילך ברגליו: ותלך ותתע. חזרה לגלולי בית אביה:

(15) ויכלו המים. לפי שדרך חוליס לשתות הרבה (ב"ר שם):

(16) מנגד. מרחוק: כמטחוי קשת. כשתי טיחות (ב"ר שם), והוא לשון יריית חץ, בלשון משנה שהטיח באשתו, על שם שהזרע יורה כחץ. ואם תאמר היה לו לכתוב כמטחי קשת, משפט הוי"ו ליכתב לכאן כמו בְּמַגְוֵי הַסֶּלַע (שיר השירים ב, יד), מגזרת וָאָיְתָה לַדְּמֶמֶת יְהוּדָה לְמִצְלַיִם לָחָנָף (ישעיה יט, יז), ומגזרת יָחֹגוּ וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר (תהלים קז, כז), וכן קַנְוֵי אֶרֶץ (שם סה, ו), מגזרת קלה: ותשב מנגד. כיון שקרב למות, הוסיפה להתרחק:

(17) את קול הנער. מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחריס עליו, והיא קודמת להתקבל (ב"ר נג, יד): באשר הוא שם. לפי מעשיס שהוא עושה עכשיו

18 קוּמִי שְׂאִי אֶת־הַנַּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדֵךְ בּוֹ
כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ׃

Arise, lift up the lad, and hold him fast by thy hand; for I will make him a great nation.'

19 וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם
וַתֵּלֶךְ וַתְּמַלֵּא אֶת־הַחֵמֶת מַיִם וַתַּשְׁקְ אֶת־
הַנָּעַר׃

And God opened her eyes, and she saw a well of water; and she went, and filled the bottle with water, and gave the lad drink.

20 וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנַּעַר וַיִּגְדָּל וַיֵּשֶׁב
בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֹבֶה קַשָּׁת׃

And God was with the lad, and he grew; and he dwelt in the wilderness, and became an archer.

21 וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (פ)

And he dwelt in the wilderness of Paran; and his mother took him a wife out of the land of Egypt.

ששי 22 וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל
שַׂר־צְבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים
עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה׃

And it came to pass at that time, that Abimelech and Phicol the captain of his host spoke unto Abraham, saying: 'God is with thee in all that thou doest.

23 וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵאלֹהִים הֵנָּה אִם־
תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־
עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־גַּרְתָּה בָּהּ׃

Now therefore swear unto me here by God that thou wilt not deal falsely with me, nor with my son, nor with my son's son; but according to the kindness that I have done unto thee, thou shalt do unto me, and to the land wherein thou hast sojourned.'

24 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ׃

And Abraham said: 'I will swear.'

25 וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֹדוֹת
בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ׃

And Abraham reproved Abimelech because of the well of water, which Abimelech's servants had violently taken away.

26 וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם
אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִּלְתִּי הַיּוֹם׃

And Abimelech said: 'I know not who hath done this thing; neither didst thou tell me, neither yet heard I of it, but to-day.'

27 וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לַאֲבִימֶלֶךְ
וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית׃

And Abraham took sheep and oxen, and gave them unto Abimelech; and they two made a covenant.

28 וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת־שֶׁבַע כִּבְשֹׂת הַצֹּאן
לְבַדָּהֶן׃

And Abraham set seven ewe-lambs of the flock by themselves.

29 וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה הֵנָּה
שֶׁבַע כְּבָשֹׂת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה׃

And Abimelech said unto Abraham: 'What mean these seven ewe-lambs which thou hast set by themselves?'

30 וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי
בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת־
הַבְּאֵר הַזֹּאת׃

And he said: 'Verily, these seven ewe-lambs shalt thou take of my hand, that it may be a witness unto me, that I have digged this well.'

31 עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע כִּי
שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם׃

Wherefore that place was called Beer-sheba; because there they swore both of them.

הוא נדון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות, לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים, רבונו של עולם, מי שעתיד זרעו להמית בניך בצמא אתה מעלה לו באר, והוא משיבם, עכשיו מה הוא, צדיק או רשע, אמרו לו צדיק, (ר"ל בענין זה שאינו ראוי לעונש מיתה בצמא ודו"ק). אמר להם, לפי מעשיו של עכשיו אני דנו, וזהו באשר הוא שם, והיכן המית את ישראל בצמא, כשהגלם נבוכדנצר, שנאמר מַשָּׂא בַּעְרָב וגו' לְקַרַאת צָמֵא הַבִּיאוּ מָיִם וגו' (ישעיה כא, יג־יד), כשהיו מוליכין אותם אצל ערביים, היו ישראל אומרים לצמאים, בבקשה מכם, הוליכונו אצל בני דודנו ישמעאל וירחמו עלינו, שנאמר אֹרְחוֹת דְּדָנִים (שם), אל תקרי דודנים, אלא דודים, ואנו יוצאים לקראתם ומביאין להם בשר ודג מלוח, ונודות נפוחים, כסבורים ישראל שמלאים מים, וכשמכניסו לתוך פיו ופותחו, הרוח נכנס בגופו ומת:

(20) רובה קשת. יורה חצים בקשת: קשת. על שם האומנות, כמו חמר, גמל, צייד, לפיכך הש"ץ מודגשת. היה יושב במדבר ומלסטם את העוברים, הוא שנאמר יָדוֹ בַּכֹּל וגו':

(21) מארץ מצרים. ממקום גדוליה, שנאמר וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וגו', היינו דאמרי אינשי, זרוק חוטרא לאוירא אעיקריה קאי:

(22) אלהים עמך. לפי שראו שיצא משכונת סדום לשלום, ועם המלכים נלחם ונפלו בידו, ונפקדה אשתו לזקוניו:

(23) ולניני ולנכדי. עד כאן רחמי האב על הבן: כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי. שאמרתי לך הֲגֵה אֹרְחִי לְפָנֶיךָ (ב"ר נד, ב): (כה)

(25) והוכח. נתוכח עמו על כך:

(30) בעבור תהיה לי. זאת: לעדה. לשון עדות של נקבה, כמו וְעֵדָה סַמֵּנָה: כי חפרתי את הבאר. מריבים היו עליה רועי אבימלך, ואומרים אנחנו חפרנוה, אמרו ביניהם, כל מי שיתראה על הבאר ויעלו המים לקראתו, שלו הוא, ועלו לקראת אברהם:

32 וַיִּכְרְתוּ בְרִית בִּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם
אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־
אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים׃

32 וּגְזַרוּ קְיָם בִּבְאֵר שְׁבַע וְקָם אֲבִימֶלֶךְ
וּפִיכֹל רַב חֵילֵיהּ וְתָבוּ לְאַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי׃

So they made a covenant at Beer-sheba; and Abimelech rose up, and Phicol the captain of his host, and they returned into the land of the Philistines.

33 וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם
יְהוָה אֵל עוֹלָם׃

33 וּנְצַב נִצְבָּא בִּבְאֵר שְׁבַע וְצַלִּי תַּמָּן
בִּשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהּ עָלְמָא׃

And Abraham planted a tamarisk-tree in Beer-sheba, and called there on the name of the Lord, the Everlasting God.

34 וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים
רַבִּים׃ (פ)

34 וְאִתּוֹתֵב אַבְרָהָם בַּאֲרַע פְּלִשְׁתָּאֵי יוֹמִין
סַגִּיאִין׃

And Abraham sojourned in the land of the Philistines many days.

שביעי יט XXII וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים
נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם
וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃

וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין יַיְיָ נַסִּי
יָת אַבְרָהָם וַאֲמַר לֵיהּ אַבְרָהָם וַאֲמַר
הָאֲנָא׃

And it came to pass after these things, that God did prove Abraham, and said unto him: 'Abraham'; and he said: 'Here am I.'

2 וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־
אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ
הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד
הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ׃

2 וַאֲמַר קַבֵּל נָא יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ
דְּרַחֵימְתָּא יָת יִצְחָק וְאִיזֵיל לָךְ לַאֲרַע
פּוּלְחָנָא וְאַסֵּיקְהִי קֳדָמַי תַּמָּן לַעֲלָתָא
עַל חַד מִן טוּרַיָּא דְּאֵימַר לָךְ׃

And He said: 'Take now thy son, thine only son, whom thou lovest, even Isaac, and get thee into the land of Moriah; and offer him there for a burnt-offering upon one of the mountains which I will tell thee of.'

3 וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ
וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ
וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים׃

3 וְאַקְדֵּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא וְזָרִיז יָת
חֲמָרֵיהּ וּדְבַר יָת תְּרֵין עוּלֵימוֹהִי עִמֵּיהּ
וְיָת יִצְחָק בְּרֵיהּ וְצַלַּח אָעֵי לַעֲלָתָא וְקָם
וַאֲזַל לְאַתְרָא דַּאֲמַר לֵיהּ יְיָ׃

And Abraham rose early in the morning, and saddled his ass, and took two of his young men with him, and Isaac his son; and he cleaved the wood for the burnt-offering, and rose up, and went unto the place of which God had told him.

4 בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו
וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֹק׃

4 בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי
וַחֲזָא יָת אַתְרָא מֵרַחִיק׃

On the third day Abraham lifted up his eyes, and saw the place afar off.

5 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה
עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה
וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם׃

5 וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעוּלֵימוֹהִי אוֹרִיכוּ לְכוֹן
הָכָא עִם חֲמָרָא וַאֲנָא וְעוּלֵימָא נִתְמְטֵי
עַד כָּא וְנִסְגּוֹד וּנְתוּב לְוָתְכוֹן׃

And Abraham said unto his young men: 'Abide ye here with the ass, and I and the lad will go yonder; and we will worship, and come back to you.'

(33) אשל. רב ושמואל, חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה, וחד אמר פונדק לאכסניא ובו כל מיני פירות. ומצינו לשון נטיעה באהלים, שנאמר וַיִּטַּע אָהֳלֵי סַפְּדְנוֹ (דניאל יא, מה): ויקרא שם וגו׳. על ידי אותו אשל, נקרא שמו של הקב״ה אלוה לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים, אמר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שֶׁמִּשֶּׁלִּי אכלתם, מִשֶּׁל מי שאמר והיה העולם אכלתם (סוטה י:):

(34) ימים רבים. מרובים על של חברון, בחברון עשה כ״ה שנה, וכאן כ״ו (בר׳ יד, ו), שהרי בן ע״ה שנה היה בצאתו מחרן, ואותה שנה וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא, שלא מצינו קודם לכן שנתישב אלא שם, שבכל מקומותיו היה כאורח, חוזה ונוסע והולך, שנאמר וַיַּעְבֹר אַבְרָם, וַיִּסַּע אַבְרָם, וַיִּסְּעוּ מִשָּׁם, וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה, ובמצרים לא עשה אלא שלשה חדשים, שהרי שלחו פרעה, מיד וַיְצַו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים עָלָיו וַיְשַׁלְּחוּ אֹתוֹ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לוֹ, ומשם ישב עד שנהפכה סדום, מיד וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָם מפני בושה של לוט, ובא לארץ פלשתים, ובן ג״ט שנה היה, שהרי בשלישי למילתו בחו אנשי המלאכים, הרי כ״ה שנה, וכאן כתיב ימים רבים, מרובים על הראשונים, ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, ואם היו מרובים עליהם שתי שנים או יותר היה מפרשם, ועל כרחך אינם יתירים יותר משנה, הרי כ״ו שנה, מיד יצא משם וחזר לחברון, ואותה שנה קדמה לפני עקידתו של יצחק י״ב שנים. כך שנויה בסדר עולם (פ״א):

(1) אחר הדברים האלה. יש מרבותינו אומרים (סנהדרין פט:) אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרג ואומר, מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד, אמר לו, כלום עשה אלא בשביל בנו, אילו הייתי אומר לו זְבַח אותו לפני, לא היה מעכב. ויש אומרים אחר דבריו של ישמעאל, שהיה מתפאר על יצחק אמר בן י״ג שנה ולא מיחה, אמר לו יצחק בחבר אחד אתה מיראני, אילו אמר לי הקב״ה זבח עצמך לפני, לא הייתי מעכב: הנני. כך היא עניתם של חסידים, לשון ענוה הוא, ולשון זימון:

(2) קח נא. אין נא אלא לשון בקשה, אמר לו בבקשה ממך עמוד לי בזה הנסיון, שלא יאמרו הראשונות לא היה בהן ממש (שם): את בנך. אמר לו שני בנים יש לי, אמר לו את יחידך, אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו אשר אהבת, אמר לו שניהם אני אוהב, אמר לו יצחק, ולמה לא גילה לו מתחלה, שלא לערבבו פתאום, ותזוח דעתו עליו ותטרף, וכדי לחבב עליו את המצוה, וליתן לו שכר על כל דבור ודבור: ארץ המוריה. ירושלים, וכן בדברי הימים (ב ג, א) לִבְנוֹת אֶת בֵּית ה׳ בִּירוּשָׁלִַם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה. ורבותינו פירשו, על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל. ואונקלוס תרגומו על שם עבודת הקטרת, שיש בו מור וכרד ושאר בשמים: והעלהו. לא אמר לו שחטהו, לפי שלא היה חפץ הקדוש ב״ה לשחטו, אלא להעלהו להר לעשותו עולה, ומשהעלהו, אמר לו הורידהו: אחד ההרים. הקב״ה מתהא הצדיקים (ס״א משהא לצדיקים) ואחר כך מגלה להם, וכל זה כדי להרבות שכרן, וכן אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ (בראשית יב, א), וכן ביונה וּקְרָא אֵלָיהָ אֶת הַקְּרִיאָה (יונה ג, ב):

(3) וישכם. נזדרז למצוה (פסחים ד.): ויחבש. הוא בעצמו, ולא צוה לאחד מעבדיו, שהאהבה מקלקלת השורה (ב״ר נה, ח): את שני נעריו. ישמעאל ואליעזר, שאין אדם משוב רשאי לצאת לדרך בלא ב׳ אנשים (ב״ר שם), שאם יצטרך האחד לנקביו ויתרחק, יהיה השני עמו: ויבקע. תרגומו ונצח, כמו וְנָצְחוּ הַיְרִבֵּן (שמואל־ב יט, יח), לשון ביקוע פינדר״א בלע״ז:

(4) ביום השלישי. למה איחר מלהראותו מיד, כדי שלא יאמרו הממנו וערבבו פתאום וטרד דעתו, ואילו היה לו שהות להמְלֵךְ אל לבו, לא היה עושה: וירא את המקום. ראה ענן קשור על ההר:

(5) עד כה. כלומר דרך מועט למקום אשר לפניו. ומדרש אגדה, ארץ היכן הוא מה שאמר לי המקום פֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ: ונשובה. נתנבא שישובו שניהם:

6 וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו׃

וּנְסִיב אַבְרָהָם יָת אָעֵי דַּעֲלָתָא וְשַׁוִּי עַל יִצְחָק בְּרֵיהּ וּנְסִיב בִּידֵיהּ יָת אִישָׁתָא וְיָת סַכִּינָא וַאֲזַלוּ תַּרְוֵיהוֹן כַּחְדָּא׃

6 And Abraham took the wood of the burnt-offering, and laid it upon Isaac his son; and he took in his hand the fire and the knife; and they went both of them together.

7 וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה׃

וַאֲמַר יִצְחָק לְאַבְרָהָם אֲבוּהִי וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָאֲנָא בְּרִי וַאֲמַר הָא אִישָׁתָא וְאָעֵיָא וְאָן אִמְּרָא לַעֲלָתָא׃

7 And Isaac spoke unto Abraham his father, and said: 'My father.' And he said: 'Here am I, my son.' And he said: 'Behold the fire and the wood; but where is the lamb for a burnt-offering?'

8 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו׃

וַאֲמַר אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ גְּלֵי אִמְּרָא לַעֲלָתָא בְּרִי וַאֲזַלוּ תַּרְוֵיהוֹן כַּחְדָּא׃

8 And Abraham said: 'God will aprovide Himself the lamb for a burnt-offering, my son.' So they went both of them together.

9 וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים׃

וַאֲתוֹ לְאַתְרָא דַּאֲמַר לֵיהּ יְיָ וּבְנָא תַּמָּן אַבְרָהָם יָת מַדְבְּחָא וְסַדַּר יָת אָעֵיָא וַעֲקַד יָת יִצְחָק בְּרֵיהּ וְשַׁוִּי יָתֵיהּ עַל מַדְבְּחָא עֵיל מִן אָעֵיָא׃

9 And they came to the place which God had told him of; and Abraham built the altar there, and laid the wood in order, and bound Isaac his son, and laid him on the altar, upon the wood.

10 וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת־בְּנוֹ׃

וְאוֹשֵׁיט אַבְרָהָם יָת יְדֵיהּ וּנְסִיב יָת סַכִּינָא לְמִכַּס יָת בְּרֵיהּ׃

10 And Abraham stretched forth his hand, and took the knife to slay his son.

11 וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם ׀ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃

וּקְרָא לֵיהּ מַלְאָכָא דַיְיָ מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַאֲמַר הָאֲנָא׃

11 And the angel of the Lord called unto him out of heaven, and said: 'Abraham, Abraham.' And he said: 'Here am I.'

12 וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי ׀ עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי׃

וַאֲמַר לָא תּוֹשֵׁיט יְדָךְ בְּעוּלֵימָא וְלָא תַּעֲבִיד לֵיהּ מִדְּעַם אֲרֵי כְעַן יָדַעְנָא אֲרֵי דְּחֵלָא דַיְיָ אַתְּ וְלָא מְמַנַּעְתָּא יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ מִנִּי׃

12 And he said: 'Lay not thy hand upon the lad, neither do thou any thing unto him; for now I know that thou art a God-fearing man, seeing thou hast not withheld thy son, thine only son, from Me.'

13 וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא ׀ וְהִנֵּה־אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ׃

וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי בְּתַר אִלֵּין וַחֲזָא וְהָא דִּכְרָא אֲחִיד בְּאִילָנָא בְּקַרְנוֹהִי וַאֲזַל אַבְרָהָם וּנְסִיב יָת דִּכְרָא וְאַסְקֵיהּ לַעֲלָתָא חֲלָף בְּרֵיהּ׃

13 And Abraham lifted up his eyes, and looked, and behold behind him a ram caught in the thicket by his horns. And Abraham went and took the ram, and offered him up for a burnt-offering in the stead of his son.

14 וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה׃

וּפְלַח וְצַלִּי אַבְרָהָם תַּמָּן בְּאַתְרָא הַהוּא אֲמַר קֳדָם יְיָ הָכָא יְהוֹן פָּלְחִין דָּרְיָא בְּכֵין יִתְאֲמַר בְּיוֹמָא הָדֵין בְּטוּרָא הָדֵין אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ פְּלַח׃

14 And Abraham called the name of that place Adonai-jireh; as it is said to this day: 'In the mount where the Lord is seen.'

15 וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן־הַשָּׁמָיִם׃

וּקְרָא מַלְאָכָא דַיְיָ לְאַבְרָהָם תִּנְיָנוּת מִן שְׁמַיָּא׃

15 And the angel of the Lord called unto Abraham a second time out of heaven,

(6) המאכלת. סכין, על שם שאוכלת את הבשר, כמה דתימא וַסַּרְבִּי מִאַכַל בָּשָׂר (דברים לב, מב), ושמכשרת בשר לאכילה. דבר אחר, זאת נקראת מאכלת, על שם שישראל אוכלים מתן שכרה: וילכו שניהם יחדו. אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר:
(8) יראה לו השה. כלומר יראה ויבחר לו השה, ואם אין שה, לעולה בני, ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך להשחט, וילכו שניהם יחדו בלב שוה:
(9) ויעקד. ידיו ורגליו מאחוריו, הידים והרגלים ביחד היא עקידה (שבת נד.), והוא לשון עקודים, שהיו קרסוליהם לבניס, מקום שעוקדים אותן בו היה ניכר:
(11) אברהם אברהם. לשון חבה הוא, שכופל את שמו:
(12) אל תשלח. לשחוט. אמר לו אם כן לחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו אל תעשה לו מאומה, אל תעשה בו מום: כי עתה ידעתי. אמר רבי חנא, אמר לו אברהם, אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, וחזרת ואמרת קח נא את בנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער, אמר לו הקב"ה, לֹא חָסַכְתָּ לֹא חָסַכְתִּי וּמוֹצָא שְׂפָתֶיךָ לֹא אֶשְׁמָעֶנָּה, כשאמרתי לך קח מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שתטהו אלא העלהו, אסקתיה אתתיה: כי עתה ידעתי. מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות העמים מה היא חבתי אצלך, יש לי פתחון פה, עכשיו, שרואין כי ירא אלהים אתה:
(13) והנה איל. מוכן היה לכך מששת ימי בראשית: אחר. אחרי שאמר לו המלאך אל תשלח ידך, ראהו כשהוא נאחז, והוא שמתרגמינן וזקף אברהם עינוהי בתר אלין. (ס"א ולפי האגדה אחר כל דברי המלאך והשכינה ואחר טענותיו של אברהם): בסבך. אילן: בקרניו. שהיה רץ אצל אברהם, והשטן סובבו ומערבבו באילנות: תחת בנו. מאחר שכתוב ויעלהו לעולה לא חסר המקרא כלום, מהו תחת בנו, על כל עבודה שעשה ממנו, היה מתפלל ואומר, יהי רצון שתהא זו כאלו היא עשויה בבני, כאלו בני שחוט, כאלו דמו זרוק, כאלו בני מופשט, כאלו הוא נקטר ונעשה דשן:
(14) ה' יראה. פשוטו כתרגומו, ה' יבחר וירא לו את המקום הזה, להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות: אשר יאמר היום. שיאמרו לימי הדורות עליו בהר ה' יראה הקב"ה לעמו: היום. הימים העתידין, כמו עד היום הזה שבכל המקרא, שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה אומרים עד היום הזה, על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה, ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורענות, כדי שיאמר היום הזה בכל דורות הבאים, בהר ה' יראה אפרו של יצחק לבור ועומד לכפרה:

16 וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידֶךָ׃

16 and said: 'By Myself have I sworn, saith the Lord, because thou hast done this thing, and hast not withheld thy son, thine only son,

וַאֲמַר בְּמֵימְרִי קַיֵּימִית אֲמַר יְיָ אֲרֵי חֲלָף דַּעֲבַדְתָּא יָת פִּתְגָמָא הָדֵין וְלָא חָשֵׂכְתָּ יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ׃

17 כִּי־בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו׃

17 that in blessing I will bless thee, and in multiplying I will multiply thy seed as the stars of the heaven, and as the sand which is upon the seashore; and thy seed shall possess the gate of his enemies;

אֲרֵי בָּרָכָא אֲבָרְכִנָּךְ וְאַסְגָּאָה אַסְגֵּי יָת בְּנָךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וּכְחָלָא דְּעַל כֵּיף יַמָּא וְיֵירְתּוּן בְּנָךְ יָת קְרָוֵי סָנְאֵיהוֹן׃

18 וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי׃

18 and in thy seed shall all the nations of the earth be blessed; because thou hast hearkened to My voice.'

וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָךְ כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא חֲלָף דְּקַבֵּילְתָּא לְמֵימְרִי׃

19 וַיָּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע׃ (פ)

19 So Abraham returned unto his young men, and they rose up and went together to Beer- sheba; and Abraham dwelt at Beer-sheba.

וְתָב אַבְרָהָם לְוָת עוּלֵימוֹהִי וְקָמוּ וַאֲזָלוּ כַּחֲדָא לְבֵאֵר שָׁבַע וִיתֵיב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע׃

מפטיר יט* 20 וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַם־הִוא בָנִים לְנָחוֹר אָחִיךָ׃

20 And it came to pass after these things, that it was told Abraham, saying: 'Behold, Milcah, she also hath borne children unto thy brother Nahor:

וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וְאִתְחַוָּא לְאַבְרָהָם לְמֵימַר הָא יְלִידַת מִלְכָּה אַף הִיא בְּנִין לְנָחוֹר אֲחוּךָ׃

21 אֶת־עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם׃

21 Uz his first-born, and Buz his brother, and Kemuel the father of Aram;

יָת עוּץ בּוּכְרֵיהּ וְיָת בּוּז אֲחוּהִי וְיָת קְמוּאֵל אֲבוּהִי דַּאֲרָם׃

22 וְאֶת־כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל׃

22 and Chesed, and Hazo, and Pildash, and Jidlaph, and Bethuel.'

וְיָת כֶּשֶׂד וְיָת חֲזוֹ וְיָת פִּלְדָּשׁ וְיָת יִדְלָף וְיָת בְּתוּאֵל׃

23 וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם׃

23 And Bethuel begot Rebekah; these eight did Milcah bear to Nahor, Abraham's brother.

וּבְתוּאֵל אוֹלִיד יָת רִבְקָה תְּמָנְיָא אִלֵּין יְלִידַת מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחוּהִי דְּאַבְרָהָם׃

קמז פסוקים 24 וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה׃ (פ)

24 And his concubine, whose name was Reumah, she also bore Tebah, and Gaham, and Tahash, and Maacah.

וּלְחֵינָתֵיהּ וּשְׁמַהּ רְאוּמָה וִילִידַת אַף הִיא יָת טֶבַח וְיָת גַּחַם וְיָת תַּחַשׁ וְיָת מַעֲכָה׃

The Haftara is II Kings 4:1 – 4:37 on page 680. Sepharadim read II Kings 4:1 – 4:23.

חיי שרה XXIII וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה׃

XXIII And the life of Sarah was a hundred and seven and twenty years; these were the years of the life of Sarah.

וַהֲווֹ חַיֵּי שָׂרָה מְאָה וְעַסְרִין וּשְׁבַע שְׁנִין שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה׃

2 וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ׃

2 And Sarah died in Kiriatharba—the same is Hebron—in the land of Canaan; and Abraham came to mourn for Sarah, and to weep for her.

וּמִיתַת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן וַאֲתָא אַבְרָהָם לְמִסְפְּדָהּ דְּשָׂרָה וּלְמִבְכֵּיהּ׃

3 וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר׃

3 And Abraham rose up from before his dead, and spoke unto the children of Heth, saying:

וְקָם אַבְרָהָם מֵעַל אַפֵּי מִיתֵיהּ וּמַלִּיל עִם בְּנֵי חִתָּאָה לְמֵימַר׃

(17) ברך אברכך. אחת לאב ואחת לבן: והרבה ארבה. אחת לאב ואחת לבן:

(19) וישב אברהם בבאר שבע. לא ישיבה ממש שהרי באברון היה יושב, י"ב שניס לפני עקידתו של יצחק יצא מבאר שבע והלך לו לחברון, כמו שנאמר ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רביס, מרובים משל חברון הראשונים, והס כ"ו שנה, כמו שפירשנו למעלה:

(20) אחרי הדברים האלה ויגד וגו'. בשובו מהר המוריה היה אברהס מהרהר ואומר, אלו היה בני שמוט כבר, היה הולך בלא בניס, היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא, בשרו הקב"ה שנולדה רבקה בת זוגו, וזהו אמר הדברים האלה, הרהורי דבריס שהיו על ידי עקידה: גם היא. ף היא הִשָּׁוְתָה משפחותיה למשפחות אברהס גס כן, מה אברהס י"ב שבטיס שילאו מיעקב מ' בני הגבירות וד' בני שפחות, אף אלו מ' בני גבירות וד' בני פלגש:

(23) ובתואל ילד את רבקה. כל היחוסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה:

(1) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים. לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת ק' כבת כ' לחטא, מה בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עונשין, אף בת ק' בלא חטא, ובת כ' כבת ז' ליופי: שני חיי שרה. פֵּלֶן שוין לטובה:

(2) בקרית ארבע. על שם ארבע ענקים שהיו שם, אחימן ששי ותלמי ואביהן. דבר אחר, על שם ארבע זוגות שנקברו שם איש ואשתו, אדם וחוה, אברהס ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה (נ"ר נח, ד): ויבא אברהם. מבאר שבא: לספוד לשרה ולבכותה. נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקידה, שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחה נשמתה ממנה ומתה:

4 גֵּר־וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת־
קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי׃

4 'I am a stranger and a sojourner with you: give me a possession of a burying-place with you, that I may bury my dead out of my sight.'

דַּיָּיר וְתוֹתָב אֲנָא עִמְּכוֹן הַבוּ לִי אֲחֻסָּנַת
קְבוּרָא עִמְּכוֹן וְאֶקְבַּר מִיתִי מִן קֳדָמָי׃

5 וַיַּעֲנוּ בְנֵי־חֵת אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ׃

5 And the children of Heth answered Abraham, saying unto him:

וַאֲתִיבוּ בְּנֵי חִתָּאָה יָת אַבְרָהָם לְמֵימַר
לֵיהּ׃

6 שְׁמָעֵנוּ אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ
בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת־מֵתֶךָ אִישׁ
מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ לֹא־יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְּבֹר
מֵתֶךָ׃

6 'Hear us, my lord: thou art a mighty prince among us; in the choice of our sepulchres bury thy dead; none of us shall withhold from thee his sepulchre, but that thou mayest bury thy dead.'

קַבִּיל מִנָּנָא רִבּוֹנָנָא רַב קֳדָם יְיָ אַתְּ
בֵּינָנָא בִּשְׁפַּר קִבְרָנָא קְבַר יָת מִיתָךְ אֲנָשׁ
מִנָּנָא יָת קִבְרֵיהּ לָא יִמְנַע מִנָּךְ מִלְּמִקְבַּר
מִיתָךְ׃

7 וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם־הָאָרֶץ
לִבְנֵי־חֵת׃

7 And Abraham rose up, and bowed down to the people of the land, even to the children of Heth.

וְקָם אַבְרָהָם וּסְגִיד לְעַמָּא דְּאַרְעָא לִבְנֵי
חִתָּאָה׃

8 וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם־יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם
לִקְבֹּר אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי שִׁמְעוּנִי וּפִגְעוּ־לִי
בְּעֶפְרוֹן בֶּן־צֹחַר׃ לוי

8 And he spoke with them, saying: 'If it be your mind that I should bury my dead out of my sight, hear me, and entreat for me to Ephron the son of Zohar,

וּמַלִּיל עִמְּהוֹן לְמֵימַר אִם אִית רַעֲוָא
נַפְשְׁכוֹן לְמִקְבַּר יָת מִיתִי מִן קֳדָמַי
קַבִּילוּ מִנִּי וּבְעוֹ לִי מִן עֶפְרוֹן בַּר צוֹחַר׃

9 וְיִתֶּן־לִי אֶת־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ
אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי
בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר׃

9 that he may give me the cave of Machpelah, which he hath, which is in the end of his field; for the full price let him give it to me in the midst of you for a possession of a burying-place.'

וְיִתֵּין לִי יָת מְעָרַת כָּפֵילְתָּא דְּלֵיהּ
דְּבִסְטַר חַקְלֵיהּ בְּכַסְף שְׁלִים יִתְּנַהּ לִי
בֵּינֵיכוֹן לְאַחְסָנַת קְבוּרָא׃

10 וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן
הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת לְכֹל
בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ לֵאמֹר׃

10 Now Ephron was sitting in the midst of the children of Heth; and Ephron the Hittite answered Abraham in the hearing of the children of Heth, even of all that went in at the gate of his city, saying:

וְעֶפְרוֹן יָתִיב בְּגוֹ בְּנֵי חִתָּאָה וַאֲתִיב
עֶפְרוֹן חִתָּאָה יָת אַבְרָהָם קֳדָם בְּנֵי
חִתָּאָה לְכֹל עָלֵי תְּרַע קַרְתֵּיהּ לְמֵימַר׃

11 לֹא אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָّדֶה נָתַתִּי לָּךְ
וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־
עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ קְבֹר מֵתֶךָ׃

11 'Nay, my lord, hear me: the field give I thee, and the cave that is therein, I give it thee; in the presence of the sons of my people give I it thee; bury thy dead.'

לָא רִבּוֹנִי קַבֵּיל מִנִּי חַקְלָא יְהַבִית לָךְ
וּמְעָרְתָא דְּבֵיהּ לָךְ יְהַבְתַּהּ לְעֵינֵי בְּנֵי
עַמִּי יְהַבְתַּהּ לָךְ קְבַר מִיתָךְ׃

12 וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ׃

12 And Abraham bowed down before the people of the land.

וּסְגִיד אַבְרָהָם קֳדָם עַמָּא דְּאַרְעָא׃

13 וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ
לֵאמֹר אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף
הַשָّדֶה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה׃ ישראל

13 And he spoke unto Ephron in the hearing of the people of the land, saying: 'But if thou wilt, I pray thee, hear me: I will give the price of the field; take it of me, and I will bury my dead there.'

וּמַלִּיל עִם עֶפְרוֹן קֳדָם עַמָּא דְּאַרְעָא
לְמֵימַר בְּרַם אִם עֲבַדְתְּ לִי טִיבוּ קַבֵּיל
מִנִּי אֶתֵּין כַּסְפָּא דְּמֵי חַקְלָא סַב מִנִּי
וְאֶקְבַּר יָת מִיתִי תַּמָּן׃

14 וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ׃

14 And Ephron answered Abraham, saying unto him:

וַאֲתִיב עֶפְרוֹן יָת אַבְרָהָם לְמֵימַר לֵיהּ׃

15 אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף
בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה־הִוא וְאֶת־מֵתְךָ קְבֹר׃

15 'My lord, hearken unto me: a piece of land worth four hundred shekels of silver, what is that betwixt me and thee? bury therefore thy dead.'

רִבּוֹנִי קַבֵּיל מִנִּי אַרַע שְׁוָיָא אַרְבַּע מְאָה
סְלְעִין דְּכַסְף בֵּינָא וּבֵינָךְ מָא הִיא וְיָת
מִיתָךְ קְבַר׃

(4) גר ותושב אנכי עמכם. גר מארץ אחרת, ונתישבתי עמכם. ומדרש אגדה, אם תרצו הריני גר, ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין, שאמר לי הקב"ה לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת: אחוזת קבר. אחוזת קרקע לבית הקברות:

(6) לא יכלה. לא ימנע, כמו לֹא תִכְלָא רַחֲמָיִךְ (תהלים מ, יב), וכמו וַיִּכָּלֵא הַנֶּשֶׁם (בראשית ח, ב):

(8) נפשכם. רצונכם: ופגעו לי. לשון בקשה, כמו אַל תִּפְגְּעִי בִּי (רות א, טז):

(9) המכפלה. בית ועליה על גביו. דבר אחר, שכפולה בזוגות (עירובין נג.): בכסף מלא. אשלם כל שוויה, וכן דוד אמר לַאֲרַוְנָה בְּכֶסֶף מְלֹא (דברי הימים־א כא, כד):

(10) ועפרון ישב. כתיב חסר, אותו היוסב מנוהו שוטר עליהם, מפני השיבותו של אברהם שהיה צריך לו, עלה לגדולה: לכל באי שער עירו. שכולן בטלו ממלאכתן, ובאו לגמול חסד לשרה:

(11) לא אדני. לא תקנה אותה בדמים: נתתי לך. הרי הוא כמו שנתתיה לך:

(13) אך אם אתה לו שמעני. אתה אומר לי לשמוע לך וליקח בחנם, אני אי אפשי בכך: אך אם אתה לו שמעני. הלואי ותשמעני: נתתי. דוגי"ש בלע"ז, מוכן הוא אצלי, והלואי נתתי לך כבר:

(15) בינו ובינך. בין שני אוהביס כמונו, מה היא השובה לכלום, אלא הנח את המכר, ואת מתך קבור:

16 וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר׃

וְקַבֵּיל אַבְרָהָם מִן עֶפְרוֹן וּתְקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן יָת כַּסְפָּא דְּמַלִּיל קֳדָם בְּנֵי חֵתָאָה אַרְבַּע מְאָה סִלְעִין דִּכְסַף מִתְקַבַּל סְחוֹרָה בְּכָל מְדִינָה׃

And Abraham hearkened unto Ephron; and Abraham weighed to Ephron the silver, which he had named in the hearing of the children of Heth, four hundred shekels of silver, current money with the merchant. 16

17 וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵא הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבֻלוֹ סָבִיב׃ סי׳

וְקָם חֲקַל עֶפְרוֹן דִּבְכַפֵּילְתָּא דִּקְדָם מַמְרֵא חַקְלָא וּמְעָרְתָא דְּבֵיהּ וְכָל אִילָנֵי דִּבְחַקְלָא דִּבְכָל תְּחוּמֵיהּ סְחוֹר סְחוֹר׃

So the field of Ephron, which was in Machpelah, which was before Mamre, the field, and the cave which was therein, and all the trees that were in the field, that were in all the border thereof round about, were made sure 17

18 לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי־חֵת בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ׃

לְאַבְרָהָם לִזְבִינוּתֵי לְעֵינֵי בְּנֵי חִתָּאָה בְּכֹל עָלֵי תְּרַע קַרְתֵּיהּ׃

unto Abraham for a possession in the presence of the children of Heth, before all that went in at the gate of his city. 18

19 וְאַחֲרֵי־כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל־מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה עַל־פְּנֵי מַמְרֵא הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃

וּבָתַר כֵּן קְבַר אַבְרָהָם יָת שָׂרָה אִתְּתֵיהּ בִּמְעָרַת חֲקַל כְּפֵילְתָּא עַל אַפֵּי מַמְרֵא הִיא חֶבְרוֹן בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן׃

And after this, Abraham buried Sarah his wife in the cave of the field of Machpelah before Mamre—the same is Hebron—in the land of Canaan. 19

20 וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר מֵאֵת בְּנֵי־חֵת׃ (ס)

וְקָם חַקְלָא וּמְעָרְתָא דְּבֵיהּ לְאַבְרָהָם לְאַחְסָנַת קְבוּרָא מִן בְּנֵי חִתָּאָה׃

And the field, and the cave that is therein, were made sure unto Abraham for a possession of a burying-place by the children of Heth. 20

XXIV כ וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בַּכֹּל׃

וְאַבְרָהָם סִיב עָאל בְּיוֹמִין וַיְיָ בָּרִיךְ יָת אַבְרָהָם בְּכוֹלָא׃

And Abraham was old, well stricken in age; and the Lord had blessed Abraham in all things.

2 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יָרֵכִי׃

וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעַבְדֵּיהּ סָבָא דְּבֵיתֵיהּ דְּשַׁלִּיט בְּכָל דְּלֵיהּ שַׁו כְּעַן יְדָךְ תְּחוֹת יַרְכִּי׃

And Abraham said unto his servant, the elder of his house, that ruled over all that he had: ‘Put, I pray thee, thy hand under my thigh. 2

3 וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ׃

וַאֲקַיֵּים עֲלָךְ בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָא דִּשְׁמַיָּא וַאלָהָא דְּאַרְעָא דְּלָא תִּסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִבְּנָת כְּנַעֲנָאֵי דַּאֲנָא יָתִיב בֵּינֵיהוֹן׃

And I will make thee swear by the Lord, the God of heaven and the God of the earth, that thou shalt not take a wife for my son of the daughters of the Canaanites, among whom I dwell. 3

4 כִּי אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק׃

אֱלָהֵין לְאַרְעִי וּלְיַלָּדוּתִי תֵּיזֵיל וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי לְיִצְחָק׃

But thou shalt go unto my country, and to my kindred, and take a wife for my son, even for Isaac.’ 4

5 וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוּלַי לֹא־תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת הֲהָשֵׁב אָשִׁיב אֶת־בִּנְךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָצָאתָ מִשָּׁם׃

וַאֲמַר לֵיהּ עַבְדָּא מָאם לָא תֵּיבֵי אִתְּתָא לְמֵיתֵי בָּתְרַי לְאַרְעָא הָדָא הַאֲתָבָא אָתִיב יָת בְּרָךְ לְאַרְעָא דְּנְפַקְתָּא מִתַּמָּן׃

And the servant said unto him: ‘Peradventure the woman will not be willing to follow me unto this land; must I needs bring thy son back unto the land from whence thou camest?’ 5

6 וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תָּשִׁיב אֶת־בְּנִי שָׁמָּה׃

וַאֲמַר לֵיהּ אַבְרָהָם אִסְתְּמַר לָךְ דִּלְמָא תָּתִיב יָת בְּרִי לְתַמָּן׃

And Abraham said unto him: ‘Beware thou that thou bring not my son back thither. 6

7 יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וַאֲשֶׁר דִּבַּר־לִי וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִשָּׁם׃

יְיָ אֱלָהָא דִּשְׁמַיָּא דְּדַבְּרַנִי מִבֵּית אַבָּא וּמֵאַרַע יַלָּדוּתִי וּדְמַלֵּיל לִי וּדְקַיֵּים לִי לְמֵימַר לִבְנָךְ אֶתֵּין יָת אַרְעָא הָדָא הוּא יִשְׁלַח מַלְאֲכֵיהּ קֳדָמָךְ וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִתַּמָּן׃

The Lord, the God of heaven, who took me from my father’s house, and from the land of my nativity, and who spoke unto me, and who swore unto me, saying: Unto thy seed will I give this land; He will send His angel before thee, and thou shalt take a wife for my son from thence. 7

(16) וישקל אברהם לעפרן. חסר וי״ו, לפי שאמר הרבה ואפילו מעט לא עשה, שנטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין שנאמר עובר לסוחר, שמתקבלים בשקל בכל מקום, ויש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין, (בבא מציעא פז. בכורות כ.), לנטיאר״ש בלע״ז:

(17) ויקם שדה עפרון. תקומה היתה לו, שיצא מיד הדיוט ליד מלך. ופשוטו של מקרא, ויקם השדה והמערה אשר בו וכל העץ לאברהם למקנה וגו׳:

(18) בכל באי שער עירו. בקרב כולם ובמעמד כולם הקנהו לו:

(1) ברך את אברהם בכל. בכל עולה בגימטריא בן, ומאחר שהיה לו בן, היה צריך להשיאו אשה:

(2) זקן ביתו. לפי שהוא דבוק נקוד זקן: תחת ירכי. לפי שהגשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה, או תפילין (שבועות לח:), והמילה היתה מצוה ראשונה לו, ובאה לו על ידי צער, והיתה מחיבה עליו, ונטלה:

8 וְאִם־לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ וְנִקֵּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת רַק אֶת־בְּנִי לֹא תָשֵׁב שָׁמָּה׃

8 And if the woman be not willing to follow thee, then thou shalt be clear from this my oath; only thou shalt not bring my son back thither.'

וְאִם לָא תֵיבֵי אִתְּתָא לְמֵיתֵי בָּתְרָךְ וּתְהֵי זָכָא מִמּוֹמָתִי דָּא לְחוֹד יָת בְּרִי לָא תָּתִיב לְתַמָּן׃

9 וַיָּשֶׂם הָעֶבֶד אֶת־יָדוֹ תַּחַת יֶרֶךְ אַבְרָהָם אֲדֹנָיו וַיִּשָּׁבַע לוֹ עַל־הַדָּבָר הַזֶּה׃

9 And the servant put his hand under the thigh of Abraham his master, and swore to him concerning this matter.

וְשַׁוִּי עַבְדָּא יָת יְדֵיהּ תְּחוֹת יַרְכָּא דְּאַבְרָהָם רִבּוֹנֵיהּ וְקַיֵּים לֵיהּ עַל פִּתְגָּמָא הָדֵין׃

שלישי

10 וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל־טוּב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־אֲרַם נַהֲרַיִם אֶל־עִיר נָחוֹר׃

10 And the servant took ten camels, of the camels of his master, and departed; having all goodly things of his master's in his hand; and he arose, and went to Aram-naharaim, unto the city of Nahor.

וּדְבַר עַבְדָּא עַסְרָא גַּמְלִין מִגַּמְלֵי רִבּוֹנֵיהּ וַאֲזַל וְכָל טוּב רִבּוֹנֵיהּ בִּידֵיהּ וְקָם וַאֲזַל לַאֲרָם דְּעַל פְּרָת לְקַרְתָּא דְּנָחוֹר׃

11 וַיַּבְרֵךְ הַגְּמַלִּים מִחוּץ לָעִיר אֶל־בְּאֵר הַמָּיִם לְעֵת עֶרֶב לְעֵת צֵאת הַשֹּׁאֲבֹת׃

11 And he made the camels to kneel down without the city by the well of water at the time of evening, the time that women go out to draw water.

וְאַשְׁרֵי גַּמְלַיָּא מִבָּרָא לְקַרְתָּא עִם בֵּירָא דְּמַיָּא לְעִדָּן רַמְשָׁא לְעִדָּן דְּנָפְקָן מָלְיָתָא׃

12 וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם הַקְרֶה־נָא לְפָנַי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד עִם אֲדֹנִי אַבְרָהָם׃

12 And he said: 'O Lord, the God of my master Abraham, send me, I pray Thee, good speed this day, and show kindness unto my master Abraham.

וַאֲמַר יְיָ אֱלָהֵיהּ דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם זַמֵּין כְּעַן קֳדָמַי יוֹמָא דֵּין וַעֲבֵיד טִיבוּ עִם רִבּוֹנִי אַבְרָהָם׃

13 הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָّיִם וּבְנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאֹת לִשְׁאֹב מָיִם׃

13 Behold, I stand by the fountain of water; and the daughters of the men of the city come out to draw water.

הָא אֲנָא קָאֵים עַל עֵינָא דְּמַיָּא וּבְנָת אֲנָשֵׁי קַרְתָּא יִפְּקָן לְמִמְלֵי מַיָּא׃

14 וְהָיָה הַנַּעֲרָ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי־נָא כַדֵּךְ וְאֶשְׁתֶּה וְאָמְרָה שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה אֹתָהּ הֹכַחְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וּבָהּ אֵדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדֹנִי׃

14 So let it come to pass, that the damsel to whom I shall say: Let down thy pitcher, I pray thee, that I may drink; and she shall say: Drink, and I will give thy camels drink also; let the same be she that Thou hast appointed for Thy servant, even for Isaac; and thereby shall I know that Thou hast shown kindness unto my master.'

וּתְהֵי עוּלֵימְתָּא דְּאֵימַר לַהּ אַרְכִּנִי כְּעַן קוּלְתִיךְ וְאֶשְׁתֵּי וְתֵימַר אֵשְׁתִּי וְאַף גַּמְלָךְ אַשְׁקֵי יָתַהּ זְמַנְתָּא לְעַבְדָּךְ לְיִצְחָק וּבַהּ אֶדַע אֲרֵי עֲבַדְתְּ טִיבוּ עִם רִבּוֹנִי׃

15 וַיְהִי־הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יֻלְּדָה לִבְתוּאֵל בֶּן־מִלְכָּה אֵשֶׁת נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ׃

15 And it came to pass, before he had done speaking, that, behold, Rebekah came out, who was born to Bethuel the son of Milcah, the wife of Nahor, Abraham's brother, with her pitcher upon her shoulder.

וַהֲוָה הוּא עַד לָא שֵׁיצִי לְמַלָּלָא וְהָא רִבְקָה נְפָקַת דְּאִתְיְלִידַת לִבְתוּאֵל בַּר מִלְכָּה אִתַּת נָחוֹר אֲחוּהִי דְּאַבְרָהָם וְקוּלְתַהּ עַל כַּתְפַּהּ׃

16 וְהַנַּעֲרָ טֹבַת מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתְּמַלֵּא כַדָּהּ וַתָּעַל׃

16 And the damsel was very fair to look upon, a virgin, neither had any man known her; and she went down to the fountain, and filled her pitcher, and came up.

וְעוּלֵימְתָּא שַׁפִּירָא לְמִחְזֵי לַחְדָּא בְּתוּלְתָּא וּגְבַר לָא יַדְעַהּ וּנְחַתַת לְעֵינָא וּמְלַת קוּלְתַהּ וּסְלִיקַת׃

17 וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְמִיאִינִי נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ׃

17 And the servant ran to meet her, and said: 'Give me to drink, I pray thee, a little water of thy pitcher.'

וּרְהַט עַבְדָּא לְקַדְמוּתַהּ וַאֲמַר אַשְׁקֵנִי כְּעַן זְעֵיר מַיָּא מִקּוּלְתִיךְ׃

18 וַתֹּאמֶר שְׁתֵה אֲדֹנִי וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד כַּדָּהּ עַל־יָדָהּ וַתַּשְׁקֵהוּ׃

18 And she said: 'Drink, my lord'; and she hastened, and let down her pitcher upon her hand, and gave him drink.

וַאֲמַרַת אַשְׁתִּ רִבּוֹנִי וְאוֹחִיאַת וַאֲחֵיתַת קוּלְתַהּ עַל יְדַהּ וְאַשְׁקִיתֵיהּ׃

(7) ה׳ אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי. ולא אמר ואלהי הארץ, ולמעלה אמר ואשביעך וגו׳, אמר לו עכשיו הוא אלהי השמים ואלהי הארץ, שהרגלתיו בפי הבריות, אבל כשלקחני מבית אבי, היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ, שלא היו באי עולם מכיריס בו, ושמו לא היה רגיל בארץ: מבית אבי. מחרן: ומארץ מולדתי. מאור כשדיס: ואשר דבר לי. לצורכי, כמו אשר דבר עלי. וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אצל דבור, מפורשיס בלשון על, ותרגוס שלהס (רצונו שדרך התרגוס להשתמש למ״ד במקוס בעבור וק״ל), עלי, עלוהי, עליהון, שאין נופל אצל דיבור לשון לי, ולו, ולהס, אלא אלי, אליו, אליהס. ותרגוס שלהס עמי, עמיה, עמהון, אבל אצל אמירה נופל לשון לי, ולו, ולהס: ואשר נשבע לי. בין הבתריס:

(8) ונקית משבועתי וגו׳. וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא: רק את בני וגו׳. רק מיעוט הוא, בני אינו חוזר, אבל יעקב בן בני סופו לחזור:

(10) מגמלי אדוניו. ניקָרין היו משאר גמלים, שהיו יוצאין זמומין (ב״ר נט, י), מפני הגזל, שלא יראו בשדות אחריס: וכל טוב אדוניו בידו. שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו, כדי שיקפלו לשלוח לו בתס (שס יא): ארם נהרים. בין שתי נהרות יושבת:

(11) ויברך הגמלים. הרביצס:

(14) אותה הוכחת. ראויה היא לו, שתהא גומלת חסדיס, וכדאי ליכנס בביתו של אברהס, ולשון הוכחה, בירורת, אפרוביש״ט בלע״ז: ובה אדע. לשון תחנה, הודע לי בה: כי עשית חסד. אס תהיה ממשפחתו והוגנת לו, אדע כי עשית חסד:

(16) בתולה. ממקוס בתוליס (ב״ר ס, ה): ואיש לא ידעה. שלא כדרכה, לפי שבנות הכנעניס היו משמרות מקוס בתוליהן, ומפקירות עצמן ממקוס אחר, העיד על זו שנקייה מכל:

(17) וירץ העבד לקראתה. לפי שראה שעלו המיס לקראתה (ב״ר סס): הגמיאיני נא. לשון גמיעה, הומיי״ר בלע״ז:

19 וַתְּכַל לְהַשְׁקֹתוֹ וַתֹּאמֶר גַּם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב עַד אִם־כִּלּוּ לִשְׁתֹּת׃

וְשֵׁיצִיאַת לְאַשְׁקָיוּתֵיהּ וַאֲמַרַת אַף לְגַמְלָךְ אֶמְלֵי עַד דִּיסַפְּקוּן לְמִשְׁתֵּי׃

19 And when she had done giving him drink, she said: 'I will draw for thy camels also, until they have done drinking.'

20 וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל־הַשֹּׁקֶת וַתָּרָץ עוֹד אֶל־הַבְּאֵר לִשְׁאֹב וַתִּשְׁאַב לְכָל־גְּמַלָּיו׃

וְאוֹחְיַאת וּנְפַצַת קוּלְתַהּ לְבֵית שִׁקְיָא וּרְהַטַת עוֹד לְבֵירָא לְמִמְלֵי וּמְלַת לְכָל גַּמְלוֹהִי׃

20 And she hastened, and emptied her pitcher into the trough, and ran again unto the well to draw, and drew for all his camels.

21 וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ מַחֲרִישׁ לָדַעַת הַהִצְלִיחַ יְהוָה דַּרְכּוֹ אִם־לֹא׃

וְגוּבְרָא שָׁהֵי בַּהּ מִסְתַּכַּל שָׁתִיק לְמִדַּע הַאַצְלַח יְיָ אוֹרְחֵיהּ אִם לָא׃

21 And the man looked stedfastly on her; holding his peace, to know whether the Lord had made his journey prosperous or not.

22 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל־יָדֶיהָ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם׃

וַהֲוָה כַּד סְפִיקוּ גַּמְלָיָא לְמִשְׁתֵּי וּנְסִיב גּוּבְרָא קְדָשָׁא דְּדַהְבָּא תִּקְלָא מַתְקְלֵיהּ וּתְרֵין שֵׁירִין עַל יְדָהָא מַתְקַל עֲסַר סְלְעִין דְּדַהַב מַתְקְלְהוֹן׃

22 And it came to pass, as the camels had done drinking, that the man took a golden ring of half a shekel weight, and two bracelets for her hands of ten shekels weight of gold;

23 וַיֹּאמֶר בַּת־מִי אָתְּ הַגִּידִי נָא לִי הֲיֵשׁ בֵּית־אָבִיךְ מָקוֹם לָנוּ לָלִין׃

וַאֲמַר בַּת מַן אַתְּ חַוַּא כְעַן לִי הַאִית בֵּית־אֲבוּךְ אֲתַר כְּשַׁר לַנָא לְמִבָּת׃

23 and said: 'Whose daughter art thou? tell me, I pray thee. Is there room in thy father's house for us to lodge in?'

24 וַתֹּאמֶר אֵלָיו בַּת־בְּתוּאֵל אָנֹכִי בֶּן־מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר׃

וַאֲמַרַת לֵיהּ בַּת בְּתוּאֵל אֲנָא בַּר מִלְכָּה דִּילִידַת לְנָחוֹר׃

24 And she said unto him: 'I am the daughter of Bethuel the son of Milcah, whom she bore unto Nahor.'

25 וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם־תֶּבֶן גַּם־מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ גַּם־מָקוֹם לָלִין׃

וַאֲמַרַת לֵיהּ אַף תִּבְנָא אַף כִּסְתָּא סַגִּי עִמַּנָא אַף אֲתַר כְּשַׁר לִמְבָּת׃

25 She said moreover unto him: 'We have both straw and provender enough, and room to lodge in.'

26 וַיִּקֹּד הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַיהוָה׃

וּכְרַע גּוּבְרָא וּסְגִיד קֳדָם יְיָ׃

26 And the man bowed his head, and prostrated himself before the Lord.

רביעי 27 וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ מֵעִם אֲדֹנִי אָנֹכִי בַּדֶּרֶךְ נָחַנִי יְהוָה בֵּית אֲחֵי אֲדֹנִי׃

וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלָהֵיהּ דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם דְּלָא מְנַע טִיבוּתֵיהּ וְקוּשְׁטֵיהּ מִן רִבּוֹנִי אֲנָא בְּאוֹרַח תְּקָנָא דַּבְּרַנִי יְיָ לְבֵית אֲחוּהִי דְּרִבּוֹנִי׃

27 And he said: 'Blessed be the Lord, the God of my master Abraham, who hath not forsaken His mercy and His truth toward my master; as for me, the Lord hath led me in the way to the house of my master's brethren.'

28 וַתָּרָץ הַנַּעֲרָ וַתַּגֵּד לְבֵית אִמָּהּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃

וּרְהַטַת עוּלֵימְתָא וְחַוִיאַת לְבֵית אִמַּהּ כְּפִתְגָמַיָא הָאִלֵּין׃

28 And the damsel ran, and told her mother's house according to these words.

29 וּלְרִבְקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיָּרָץ לָבָן אֶל־הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל־הָעָיִן׃

וּלְרִבְקָה אֲחָא וּשְׁמֵיהּ לָבָן וּרְהַט לָבָן לְוָת גּוּבְרָא לְבָרָא לְעֵינָא׃

29 And Rebekah had a brother, and his name was Laban; and Laban ran out unto the man, unto the fountain.

(18) ותרד כדה. מעל שכמה:

(19) עד אם כלו. הרי אם משמש בלשון אשר: אם כלו. תרגם אונקלוס די ספקון, שזו היא גמר שתייתן כששתו די ספוקן:

(20) ותער. לשון נפילה, והרבה יש בלשון משנה, המערה מכלי אל כלי, ובמקרא יש לו דומה אל פְּעֹר נַפְשֶׁךָ (תהלים קמא, ח), אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ (ישעיה נג, יב): השקת. אבן חלולה ששותים בה הגמלים:

(21) משתאה. לשון שתיה, כמו שָׁאוּ עָרִיס, תִּשָּׁאֶה שְׁמֻעָה (ישעיה ו, יח.): משתאה. משתומם ומתבהל, על שראה דברו קרוב להצליח, אבל אינו יודע אם ממשפחת אברהם היא אם לאו. ואל תתמה בתי"ו של משתאה, שאין לך תיבה שתחלת יסודה שי"ן ומדברת בלשון מתפעל, שאין תי"ו מפרידה בין שתי אותיות של עיקר היסוד, כגון משתאה מגזרת שאה, מִשְׁתּוֹלֵל (שם נט, טו) מגזרת שולל, וַיִּשְׁתּוֹמֵם (שם טז) מגזרת שממה, וַיִּשְׁתַּמֵּר חֲקוֹת עָמְרִי (מיכה ו, טז) מגזרת ושמר, אף כאן משתאה מגזרת תשאה, וכשם שאתה מוצא לשון משומם בחדש נבהל ונאלם ובעל מחשבות, כמו עַל יוֹמוֹ נָשַׁמּוּ אַחֲרוֹנִים (איוב יח, כ), שֹׁמֵּם שָׁמַיִם (ירמיה ב, יב), אֶשְׁתּוֹמֵם כְּשָׁעָה אֲדָה (דניאל ד, טז), כך תפרש לשון שתייה בחדש בהול ובעל מחשבות. ואונקלוס תרגם לשון שהייה, וגברא שָׁהֵי, שוהה ועומד במקום אחד, לראות ההצליח ה' דרכו, ואין לתרגם שתי שהרי אינו לשון שתיה, שאין אל"ף נופלת בלשון שתיה: משתאה לה. משתומם עליה, כמו אִמְרֵי לִי אָחִי הוּא (בראשית כ, יג), וכמו וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ (שם כו, ז):

(22) בקע. רמז לשקלי ישראל, בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת: ושני צמידים. רמז לשני לוחות מלומדות: עשרה זהב משקלם. רמז לעשרת הדברות שבהן:

(23) ויאמר בת מי את. לאחר שנתן לה שְׁאֵלָה, לפי שהיה בטוח בזכותו של אברהם שהצליח הקב"ה דרכו: ללין. לינה אחת, לין שם דבר, והיא אמרה ללון כמה ליות:

(24) בת בתואל. השיבתו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון:

(25) מספוא. כל מאכל הגמלים קרוי מספוא, כגון תבן ושעוריס:

(27) בדרך. דרך המזומן, דרך הישר, באותו דרך שהייתי לריך. וכן כל בי"ת ולמ"ד וה"א המשמשים בראש התיבה ונקודים בפת"ח, מדברים בדבר הפשוט שנזכר כבר במקום אחר, או שהוא מבורר ועיכר באיזו הוא מדבר:

(28) לבית אמה. דרך הנשים היתה, להיות להן בית לישב בו למלאכתן, ואין הבת מגדת אצל לאמה:

(29) וירץ. למה רץ ועל מה רץ, ויהי כראות את הנזם, אמר, עשיר הוא זה, ונתן עיניו בממון:

30 וַיְהִי כִּרְאֹת אֶת־הַנֶּזֶם וְאֶת־הַצְּמִדִים עַל־יְדֵי אֲחֹתוֹ וּכְשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי רִבְקָה אֲחֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה־דִבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַגְּמַלִּים עַל־הָעָיִן:

30 And it came to pass, when he saw the ring, and the bracelets upon his sister's hands, and when he heard the words of Rebekah his sister, saying: 'Thus spoke the man unto me, 'that he came unto the man; and, behold, he stood by the camels at the fountain.

31 וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ יְהוָה לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לַגְּמַלִּים:

31 And he said: 'Come in, thou blessed of the Lord; wherefore standest thou without? for I have cleared the house, and made room for the camels.'

32 וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיְתָה וַיְפַתַּח הַגְּמַלִּים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמַלִּים וּמַיִם לִרְחַץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ:

32 And the man came into the house, and he ungirded the camels; and he gave straw and provender for the camels, and water to wash his feet and the feet of the men that were with him.

33 (כ׳ יישם)[ק׳ וַיּוּשַׂם] לְפָנָיו לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֹכַל עַד אִם־דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי וַיֹּאמֶר דַּבֵּר:

33 And there was set food before him to eat; but he said: 'I will not eat, until I have told mine errand.' And he said: 'Speak on.'

34 וַיֹּאמַר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי:

34 And he said: 'I am Abraham's servant.

35 וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אֲדֹנִי מְאֹד וַיִּגְדָּל וַיִּתֶּן־לוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וַעֲבָדִם וּשְׁפָחֹת וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים:

35 And the Lord hath blessed my master greatly; and he is become great; and He hath given him flocks and herds, and silver and gold, and men-servants and maid-servants, and camels and asses.

36 וַתֵּלֶד שָׂרָה אֵשֶׁת אֲדֹנִי בֵן לַאדֹנִי אַחֲרֵי זִקְנָתָהּ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ:

36 And Sarah my master's wife bore a son to my master when she was old; and unto him hath he given all that he hath.

37 וַיַּשְׁבִּעֵנִי אֲדֹנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ:

37 And my master made me swear, saying: Thou shalt not take a wife for my son of the daughters of the Canaanites, in whose land I dwell.

38 אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תֵּלֵךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי:

38 But thou shalt go unto my father's house, and to my kindred, and take a wife for my son.

39 וָאֹמַר אֶל־אֲדֹנִי אֻלַּי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי:

39 And I said unto my master: Peradventure the woman will not follow me.

40 וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ אִתְּךָ וְהִצְלִיחַ דַּרְכֶּךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי:

40 And he said unto me: The Lord, before whom I walk, will send His angel with thee, and prosper thy way; and thou shalt take a wife for my son of my kindred, and of my father's house;

41 אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי כִּי תָבוֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי מֵאָלָתִי:

41 then shalt thou be clear from my oath, when thou comest to my kindred; and if they give her not to thee, thou shalt be clear from my oath.

כא וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל־הָעָיִן וָאֹמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם־יֶשְׁךָ־נָא מַצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר אָנֹכִי הֹלֵךְ עָלֶיהָ:

42 And I came this day unto the fountain, and said: O Lord, the God of my master Abraham, if now Thou do prosper my way which I go:

(30) על הגמלים. לשמרן, כמו והוא עומד עליהם (בראשית יח, ח) לשמשם:
(31) פניתי הבית. מעבודת אלילים:
(32) ויפתח. התיר זמם שלהם (ב"ר ס, ח), שהיה סותם את פיהם שלא ירעו בדרך בשדות אחרים:
(33) עד אם דברתי. הרי אם משמש בלשון אשר ובלשון כי, כמו עד כי יבא שילה (בראשית מט, י), זהו שאמרו חז"ל כי משמש בד' לשונות, והאחד אי, והוא אם:
(36) ויתן לו את כל אשר לו. שטר מתנה הראה להם:
(37) לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני. אם לא תלך תהלה אל בית אבי ולא תאבה ללכת אחריך:
(39) אלי לא תלך האשה. אֻלַי כתיב, בת היתה לו לאליעזר, והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו, אמר לו אברהם, בני ברוך ואתה ארור, ואין ארור מדבק בברוך:

43 הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם וְהָיָה
הָעַלְמָה הַיֹּצֵאת לִשְׁאֹב וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ
הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ׃

43 behold, I stand by the fountain of water; and let it come to pass, that the maiden that cometh forth to draw, to whom I shall say: Give me, I pray thee, a little water from thy pitcher to drink;

44 וְאָמְרָה אֵלַי גַּם־אַתָּה שְׁתֵה וְגַם לִגְמַלֶּיךָ
אֶשְׁאָב הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הֹכִיחַ יְהוָה
לְבֶן־אֲדֹנִי׃

44 and she shall say to me: Both drink thou, and I will also draw for thy camels; let the same be the woman whom the Lord hath appointed for my master's son.

45 אֲנִי טֶרֶם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל־לִבִּי וְהִנֵּה
רִבְקָה יֹצֵאת וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ וַתֵּרֶד
הָעֵינָה וַתִּשְׁאָב וָאֹמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא׃

45 And before I had done speaking to my heart, behold, Rebekah came forth with her pitcher on her shoulder; and she went down unto the fountain, and drew. And I said unto her: Let me drink, I pray thee.

46 וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד כַּדָּהּ מֵעָלֶיהָ וַתֹּאמֶר
שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה וָאֶשְׁתְּ וְגַם
הַגְּמַלִּים הִשְׁקֶתָה׃

46 And she made haste, and let down her pitcher from her shoulder, and said: Drink, and I will give thy camels drink also. So I drank, and she made the camels drink also.

47 וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ וָאֹמַר בַּת־מִי אַתְּ וַתֹּאמֶר
בַּת־בְּתוּאֵל בֶּן־נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ
מִלְכָּה וָאָשִׂם הַנֶּזֶם עַל־אַפָּהּ וְהַצְּמִידִים
עַל־יָדֶיהָ׃

47 And I asked her, and said: Whose daughter art thou? And she said: The daughter of Bethuel, Nahor's son, whom Milcah bore unto him. And I put the ring upon her nose, and the bracelets upon her hands.

48 וָאֶקֹּד וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וָאֲבָרֵךְ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ
אֱמֶת לָקַחַת אֶת־בַּת־אֲחִי אֲדֹנִי לִבְנוֹ׃

48 And I bowed my head, and prostrated myself before the Lord, and blessed the Lord, the God of my master Abraham, who had led me in the right way to take my master's brother's daughter for his son.

49 וְעַתָּה אִם־יֶשְׁכֶם עֹשִׂים חֶסֶד וֶאֱמֶת אֶת־
אֲדֹנִי הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה
עַל־יָמִין אוֹ עַל־שְׂמֹאל׃

49 And now if ye will deal kindly and truly with my master, tell me; and if not, tell me; that I may turn to the right hand, or to the left.'

50 וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מֵיהוָה יָצָא
הַדָּבָר לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ רַע אוֹ־טוֹב׃

50 Then Laban and Bethuel answered and said: 'The thing proceedeth from the Lord; we cannot speak unto thee bad or good.

51 הִנֵּה־רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וָלֵךְ וּתְהִי אִשָּׁה
לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃

51 Behold, Rebekah is before thee, take her, and go, and let her be thy master's son's wife, as the Lord hath spoken.'

52 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־
דִּבְרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַיהוָה׃

52 And it came to pass, that, when Abraham's servant heard their words, he bowed himself down to the earth unto the Lord.

53 וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב
וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת נָתַן לְאָחִיהָ
וּלְאִמָּהּ׃

חמישי

53 And the servant brought forth jewels of silver, and jewels of gold, and raiment, and gave them to Rebekah; he gave also to her brother and to her mother precious things.

(42) ואבא היום. היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ. אמר רבי אחא, יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בניים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה במורה, והרבה גופי תורה לא נפנו אלא ברמיזה:
(44) גם אתה. גם לרבות אנשים שעמו: הוכיח. בירר והודיע, וכן כל הוכחה שבמקרא, ברור דָּבָר:
(45) טרם שאני מכלה. טרם שאני מדבר בלשון עבר, כמו טֶרֶם פִּלַּיתִי, ופעמים שמדבר בלשון עתיד, כמו כִּי אָמַר אִיּוֹב, הרי לשון עבר, כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב (איוב ג, ה) הרי לשון עתיד, ופירוש שניהם לשון הווה, כי אומר היה איוב אולי חטאו בני וגו' והיה עושה כך:
(47) ואשאל ואשם. שֶׁמָּה הסדר, שהרי הוא תחלה נתן ואחר כך שאל, אלא שלא יתפשוהו בדבריו ויאמרו, היאך נתת לה ועדיין איך יודע מי היא:
(49) על ימין. מצנות ישמעאל: על שמאל. מצנות לוט, שהיה יושב לשמאלו של אברהם (ב"ר ס, ט):
(50) ויען לבן ובתואל. רשע היה, וקפץ להשיב לפני אביו: לא נוכל דבר אליך. למַאֵן בדבר הזה, לא על ידי תשובת דבר רע ולא על ידי תשובת דבר הגון, לפי שניכר שמה' יצא הדבר לפי דבריך שזימנה לך:
(52) וישתחו ארצה. מכאן שמודים על בשורה טובה (ב"ר ס, ו):
(53) ומגדנות. לשון מגדים, שהביא עמו מיני פירות של ארץ ישראל:

54 וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־
עִמּוֹ וַיָּלִינוּ וַיָּקוּמוּ בַבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֻנִי
לַאדֹנָי׃

54 And they did eat and drink, he and the men that were with him, and tarried all night; and they rose up in the morning, and he said: 'Send me away unto my master.'

55 וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֶׁב הַנַּעֲרָ אִתָּנוּ
יָמִים אוֹ עָשׂוֹר אַחַר תֵּלֵךְ׃

55 And her brother and her mother said: 'Let the damsel abide with us a few days, at the least ten; after that she shall go.'

56 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תְּאַחֲרוּ אֹתִי וַיהוָה
הִצְלִיחַ דַּרְכִּי שַׁלְּחוּנִי וְאֵלְכָה לַאדֹנָי׃

56 And he said unto them: 'Delay me not, seeing the Lord hath prospered my way; send me away that I may go to my master.'

57 וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנַּעֲרָ וְנִשְׁאֲלָה אֶת־פִּיהָ׃

57 And they said: 'We will call the damsel, and inquire at her mouth.'

58 וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי
עִם־הָאִישׁ הַזֶּה וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ׃

58 And they called Rebekah, and said unto her: 'Wilt thou go with this man?' And she said: 'I will go.'

59 וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־רִבְקָה אֲחֹתָם וְאֶת־מֵנִקְתָּהּ
וְאֶת־עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת־אֲנָשָׁיו׃

59 And they sent away Rebekah their sister, and her nurse, and Abraham's servant, and his men.

60 וַיְבָרְכוּ אֶת־רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֲחֹתֵנוּ
אָתְּ הָיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה וְיִירַשׁ זַרְעֵךְ אֵת
שַׁעַר שֹׂנְאָיו׃

60 And they blessed Rebekah, and said unto her: 'Our sister, be thou the mother of thousands of ten thousands, and let thy seed possess the gate of those that hate them.'

61 וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל־
הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח
הָעֶבֶד אֶת־רִבְקָה וַיֵּלֶךְ׃

61 And Rebekah arose, and her damsels, and they rode upon the camels, and followed the man. And the servant took Rebekah, and went his way.

62 וְיִצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי וְהוּא
יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב׃

62 And Isaac came from the way of Beer-lahai-roi; for he dwelt in the land of the South.

63 וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב
וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים׃

63 And Isaac went out to meditate in the field at the eventide; and he lifted up his eyes, and saw, and, behold, there were camels coming.

64 וַתִּשָּׂא רִבְקָה אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא אֶת־יִצְחָק
וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָּמָל׃

64 And Rebekah lifted up her eyes, and when she saw Isaac, she alighted from the camel.

65 וַתֹּאמֶר אֶל־הָעֶבֶד מִי־הָאִישׁ הַלָּזֶה
הַהֹלֵךְ בַּשָּׂדֶה לִקְרָאתֵנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד
הוּא אֲדֹנִי וַתִּקַּח הַצָּעִיף וַתִּתְכָּס׃

65 And she said unto the servant: 'What man is this that walketh in the field to meet us?' And the servant said: 'It is my master.' And she took her veil, and covered herself.

66 וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר עָשָׂה׃

66 And the servant told Isaac all the things that he had done.

(54) וילינו. כל ליה שבמקרא ליתא ליה אחד:
(55) ויאמר אחיה ואמה. ובתואל היכן היה, הוא היה רוצה לעכב ובא מלאך והמיתו: ימים. שנה (כתובות נז:) כמו יָמִים תִּהְיֶה גְּאוּלָתוֹ (ויקרא כה, כט) שכך נותנין לבתולה זמן י"ב חדש, לפרנס את עצמה בתכשיטיה: או עשור. י' חדשים. ואם תאמר ימים ממש, אין דרך המבקשים לבקש דבר מועט, ואם לא תרצה, תן לנו מרובה מזה:
(57) ונשאלה את פיה. מכאן שאין משיאין את האשה אלא מדעתה (ב"ר ס, יב):
(58) ותאמר אלך. מעצמי ואף אם אינכם רוצים:
(60) את היי לאלפי רבבה. אם וזרעך תקבלו אותה ברכה שנאמר לאברהם בהר המוריה, הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ וגו', יהי רצון שיהא אותו הזרע ממך ולא מאשה אחרת:
(62) מבוא באר לחי רואי. שהלך להביא הגר לאברהם אביו שישאנה (ב"ר ס, יד): יושב בארץ הנגב. קרוב לאותו באר, שנאמר וַיֵּשֶׁב מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר, ושם היה הבאר, שנאמר הִנֵּה בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין בָּרֶד:
(63) לשוח. לשון תפלה (ב"ר סח), כמו יִשְׂחַק שִׂיחוֹ (תהלים קב, ה):
(64) ותרא את יצחק. ראתה אותו בדור ותורה (ס"א ותמהה) מפניו (ב"ר ס, טו): ותפל. השמיטה עצמה לארץ, כתרגומו ואתרכינת, הטתה עצמה לארץ ולא הגיעה עד הקרקע, כמו הַטֵּי אָנָּא כַּדֵּךְ, ארכיני. וַיֵּט שָׁמַיִם (שמואל־ב כ, י), וארכין, לשון מוטה לארץ, ודומה לו כִּי יִפּוֹל לֹא יוּטָל (תהלים לז, כד), כלומר אם יטה לארץ לא יגיע עד הקרקע:
(65) ותתכס. לשון ותתפעל, כמו וַתִּקָּבֵר, וַתִּשָּׂבֵר:

67 וַיְבִאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח
אֶת־רִבְקָה וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה וַיֶּאֱהָבֶהָ
וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ׃ (פ)

וְאַעֲלַהּ יִצְחָק לְמַשְׁכְּנָא דְּשָׂרָה אִמֵּיהּ וּנְסִיב
יָת רִבְקָה וַהֲוָת לֵיהּ לְאִתּוּ וְרִיחֲמַהּ
וְאִתְנַחַם יִצְחָק בָּתַר אִמֵּיהּ׃

And Isaac brought her into his mother Sarah's tent, and took Rebekah, and she became his wife; and he loved her. And Isaac was comforted for his mother. 67

שני כב וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה׃

וְאוֹסִיף אַבְרָהָם וּנְסִיב אִתְּתָא וּשְׁמַהּ
קְטוּרָה׃

And Abraham took another wife, and her name was Keturah. XXV

2 וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־זִמְרָן וְאֶת־יָקְשָׁן וְאֶת־מְדָן
וְאֶת־מִדְיָן וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־שּׁוּחַ׃

וְיָלִידַת לֵיהּ יָת זִמְרָן וְיָת יָקְשָׁן וְיָת מְדָן
וְיָת מִדְיָן וְיָת יִשְׁבָּק וְיָת שּׁוּחַ׃

And she bore him Zimran, and Jokshan, and Medan, and Midian, and Ishbak, and Shuah. 2

3 וְיָקְשָׁן יָלַד אֶת־שְׁבָא וְאֶת־דְּדָן וּבְנֵי דְדָן
הָיוּ אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם וּלְאֻמִּים׃

וְיָקְשָׁן אוֹלִיד יָת שְׁבָא וְיָת דְּדָן וּבְנֵי דְדָן
הֲווֹ לְמַשְׁרְיָין וְלִשְׁכּוּנִין וְלִנְגָוָון׃

And Jokshan begot Sheba, and Dedan. And the sons of Dedan were Asshurim, and Letushim, and Leummim. 3

4 וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנֹךְ וַאֲבִידָע
וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה׃

וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וְעֵפֶר וַחֲנוֹךְ וַאֲבִידָע
וְאֶלְדָּעָה כָּל אִלֵּין בְּנֵי קְטוּרָה׃

And the sons of Midian: Ephah, and Epher, and Hanoch, and Abida, and Eldaah. All these were the children of Keturah. 4

5 וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לְיִצְחָק׃

וִיהַב אַבְרָהָם יָת כָּל דִּלֵּיהּ לְיִצְחָק׃

And Abraham gave all that he had unto Isaac. 5

6 וְלִבְנֵי הַפִּילַגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן
אַבְרָהָם מַתָּנֹת וַיְשַׁלְּחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ
בְּעוֹדֶנּוּ חַי קֵדְמָה אֶל־אֶרֶץ קֶדֶם׃

וְלִבְנֵי לְחֵינָתָא דִּלְאַבְרָהָם יְהַב אַבְרָהָם
מַתְּנָן וְשַׁלְּחִנּוּן מֵעַל יִצְחָק בְּרֵיהּ בְּעוֹד
דְּהוּא קַיָּם קִדּוּמָא לְאַרַע מַדְנְחָא׃

But unto the sons of the concubines, that Abraham had, Abraham gave gifts; and he sent them away from Isaac his son, while he yet lived, eastward, unto the east country. 6

7 וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי־חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר־חָי מְאַת
שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים׃

וְאִלֵּין יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם דַּחֲיָא מְאָה
וְשִׁבְעִין וַחֲמֵישׁ שְׁנִין׃

And these are the days of the years of Abraham's life which he lived, a hundred threescore and fifteen years. 7

8 וַיִּגְוַע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשֵׂיבָה טוֹבָה זָקֵן
וְשָׂבֵעַ וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃

וְאִתְגְּנִיז וּמִית אַבְרָהָם בְּסִיבוּ טָבָא סִיב
וּסְבַע וְאִתְכְּנִיש לְעַמֵּיהּ׃

And Abraham expired, and died in a good old age, an old man, and full of years; and was gathered to his people. 8

9 וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו אֶל־
מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל־שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן־
צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מַמְרֵא׃

וּקְבַרוּ יָתֵיהּ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹהִי
בִּמְעָרַת כָּפֵילְתָּא בַּחֲקַל עֶפְרוֹן בַּר
צֹחַר חִתָּאָה דְּעַל אַפֵּי מַמְרָא׃

And Isaac and Ishmael his sons buried him in the cave of Machpelah, in the field of Ephron the son of Zohar the Hittite, which is before Mamre; 9

10 הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר־קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי־חֵת
שָׁמָּה קֻבַּר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ׃

חַקְלָא דְּזְבַן אַבְרָהָם מִן בְּנֵי חִתָּאָה תַּמָּן
אִתְקְבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִתְּתֵיהּ׃

the field which Abraham purchased of the children of Heth; there was Abraham buried, and Sarah his wife. 10

11 וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים
אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם־בְּאֵר לַחַי
רֹאִי׃ (פ)

וַהֲוָה בָּתַר דְּמִית אַבְרָהָם וּבָרִיךְ יְיָ
יָת יִצְחָק בְּרֵיהּ וִיתֵיב יִצְחָק עִם בֵּירָא
דְּמַלְאַךְ קַיְּימָא אִתַּחְזֵי עֲלַהּ׃

And it came to pass after the death of Abraham, that God blessed Isaac his son; and Isaac dwelt by Beer-lahai-roi. 11

שביעי 12 וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר
יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת שָׂרָה
לְאַבְרָהָם׃

וְאִלֵּין תּוֹלְדָת יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם
דִּילִידַת הָגָר מִצְרֵיתָא אַמְתַּהּ דְּשָׂרָה
לְאַבְרָהָם׃

Now these are the generations of Ishmael, Abraham's son, whom Hagar the Egyptian, Sarah's handmaid, bore unto Abraham. 12

(66) ויספר העבד. גלה לו נסים שנעשו לו, שקפלה לו הארץ (ב"ר ס, טו), ושנזדמנה לו רבקה בתפלתו:

(67) האהלה שרה אמו. ויביאה האהלה, והרי היא שרה אמו, כלומר ועשיתי דוגמת שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת, היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה בעיסה, וענן קשור על האהל, ומשמתה פסקו, וכשבאת רבקה חזרו (ב"ר ס, טז): אחרי אמו. דרך ארץ, כל זמן שאמו של אדם קיימת כרוך הוא אצלה, ומשמתה, הוא מתנחם באשתו:

(1) קטורה. זו הגר, ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטרת, ושקשרה פתחה, שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם (ב"ר סא, ד):

(3) אשורים ולטושים. שם רשעי אומות. (שם ה.) ותרגום של אומקלוס אין לי ליישבו על לשון המקרא, שפירש לְמַשִּׁירְיָין, לשון מחנה, ואל תאמר שאינו כן מפני האל"ף שאינה יסודית, הרי לנו תיבות שאין בראשם אל"ף, ונתוספה אל"ף בראשם, כמו תּוּמַת אֶגֶף, שהוא מן נְכֵה רַגְלָיִם, וכמו אָסוּף מן וְאָסַפְתָּ וָאָסֵפָה: ולטושם. הם בעלי אהלים, המתפזרים אנה ואנה, ונוסעים אים באהלי אַסָּפְנוֹ, וכן הוא אומר וְהִנֵּה נְטוּשִׁים עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ, (שמואל א ל, טז.) שכן למ"ד ונו"ן מתחלפות זו בזו:

(5) ויתן אברהם וגו׳. אמר ר׳ נחמיה, ברכת דייתיקי נתן לו, שאמר לו הקב"ה לאברהם והֱיֵה בְּרָכָה, הברכות מסורות בידך לברך את מי שתרצה, ואברהם מסרם ליצחק:

(6) הפילגשים. חסר כתיב, שלא היתה אלא פלגש אחת (ב"ר סא, ד), היא הגר, היא קטורה. נשים בכתובה, פלגשים בלא כתובה, כדאמרינן בסנהדרין (כא.) בנשים ופלגשים לדוד: נתן אברהם מתנות. פירשו רבותינו (שם נא.), שם טומאה מסר להם. דבר אחר, מה שניתן לו על אודות שרה, ושאר מתנות שנתנו לו, הכל נתן להם, שלא רצה ליהנות מהם:

(7) מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים. בן ק׳ כבן ע׳, ובן ע׳ כבן ה׳ בלא חטא:

(9) יצחק וישמעאל. מכאן שעשה ישמעאל תשובה, והוליך את יצחק לפניו, והיא שֵׁיבָה טובה שנאמר באברהם (ב"ר לח, יב):

(11) ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו׳. נְמוֹ׳ תנחומי אבלים (סוטה יד.). דבר אחר, אף על פי שמסר הקדוש ברוך הוא את הברכות לאברהם, נתיירא לברך את יצחק, מפני שלפה את עשו יוצא ממנו, אמר, יבא בעל הברכות ויברך את אשר ייטב בעיניו, ובא הקב"ה וברכו:

13 וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם:

13 And these are the names of the sons of Ishmael, by their names, according to their generations: the first-born of Ishmael, Nebaioth; and Kedar, and Adbeel, and Mibsam,

14 וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא:

14 and Mishma, and Dumah, and Massa;

15 חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וָקֶדְמָה:

15 Hadad, and Tema, Jetur, Naphish, and Kedem;

מפטיר 16 אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם לְאֻמֹּתָם:

16 these are the sons of Ishmael, and these are their names, by their villages, and by their encampments; twelve princes according to their nations.

17 וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו:

17 And these are the years of the life of Ishmael, a hundred and thirty and seven years; and he expired and died; and was gathered unto his people.

קס פסוקים 18 וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל: (פ)

18 And they dwelt from Havilah unto Shur that is before Egypt, as thou goest toward Asshur: over against all his brethren he did settle.

The Haftara is I Kings 1:1 – 1:31 on page 683.

תולדות כג 19 וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק:

19 And these are the generations of Isaac, Abraham's son: Abraham begot Isaac.

20 וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה:

20 And Isaac was forty years old when he took Rebekah, the daughter of Bethuel the Aramean, of Paddan-aram, the sister of Laban the Aramean, to be his wife.

21 וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ:

21 And Isaac entreated the LORD for his wife, because she was barren; and the LORD let Himself be entreated of him, and Rebekah his wife conceived.

22 וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה:

22 And the children struggled together within her; and she said: 'If it be so, wherefore do I live?' And she went to inquire of the LORD.

(13) בשמותם לתולדותם. סדר לידתן זה אחר זה:

(16) בחצריהם. כרכיס שאין להם חומה. ותרגומו בפלחיהון, שהם מפולחים, לשון פתיחה, כמו פְּלָחוּ וְרַגְּזוּ (תהלים צח, ד):

(17) ואלה שני חיי ישמעאל וגו׳. אמר רבי חייא בר אבא, למה נמנו שנותיו של ישמעאל, כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב, משנותיו של ישמעאל למדנו, שאמר יעקב בבית עבר י״ד שנה כשפירש מאביו, קודם שבא אצל לבן, שהרי כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל, שנאמר וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וגו׳, כמו שמפורש בסוף מגלה נקראת (מגילה יז.), (ורש״י הביאו סוף פ׳ תולדות): ויגוע. לא נאמרה גויעה אלא בצדיקים:

(18) נפל. שָׁכַן, כמו וּמִדְיָן וַעֲמָלֵק וְכָל בְּנֵי קֶדֶם נוֹפְלִים בָּעֵמֶק (שופטים ז, יב). כאן הוא אומר לשון נפילה, ולהלן אומר עַל פְּנֵי כָל אֶחָיו יִשְׁכֹּן (בראשית טז, יב), עד שלא מת אברהם ישכון, משמת אברהם נפל:

(19) ואלה תולדת יצחק. יעקב ועשו האמורים בפרשה: אברהם הוליד את יצחק. (לאחר שקרא הקב״ה שמו אברהם אחר כך הוליד את יצחק. דבר אחר), על ידי שכתב הכתוב יצחק בן אברהם, הוזקק לומר אברהם הוליד את יצחק, לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה, שהרי כמה שניס שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו, מה עשה הקב״ה, נר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק, וזהו שכתב כאן יצחק בן אברהם (היה), שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק:

(20) בן ארבעים שנה. שהרי כשבא אברהם מהר המוריה נתבשר שנולדה רבקה, ויצחק היה בן ל״ז שנה, שהרי בו בפרק מתה שרה, ומשנולד יצחק עד העקידה שמתה שרה ל״ז שנה, דבא ל׳ היתה כשנולד יצחק, ובא קכ״ז כשמתה, שנאמר וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה וגו׳, הרי ליצחק ל״ז שניס, ובו בפרק נולדה רבקה, המתין לה עד שתהא ראויה לביאה ג׳ שניס, ונשאה: בת בתואל מפדן ארם אחות לבן. וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן ארם, אלא להגיד שבחה, שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה אנשי רשע, ולא למדה ממעשיהם: מפדן ארם. על שם שאני ארם היו, ארם נהריים וארם צובה, קורא אותו פדן, לשון עֶמֶד בָּקָר, תרגוס, פדן תורין, ויש פותרין פדן ארם כמו שָׂדֶה אֲרָם, שבלשון ישמעאל קורין לשדה פדן:

(21) ויעתר. הרבה והפליר בתפלה: ויעתר לו. נתפלל ונתפייס ונתפתה לו. ואומר אני, כל לשון עתר, לשון הפצרה ורבוי הוא, וכן וַעֲתַר עָנָן הַקְּטֹרֶת (יחזקאל ח, יא), מרבית עלית העשן. וכן וְהַעְתַּרְתֶּם עָלַי דִּבְרֵיכֶם (שם לה, יג), וכן וְנַעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנֵא (משלי כז, ו), דומות למרובות והנם למשא, אנקריש״ר״א בלע״ז: לנכח אשתו. זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת: ויעתר לו. לו ולא לה, שאין דומה תפלת צדיק בן רשע לתפלת צדיק בן צדיק (יבמות סד.), לפיכך לו ולא לה:

(22) ויתרוצצו. על כרחך המקרא הזה אומר דרשני, שסתם מה היא רגילה זו, וכתב אם כן למה זה אנכי. רבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי תורה

לוי
23 וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי (כ׳ גיים)[ק׳ גוֹיִם] בִּבְטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר׃

And the Lord said unto her: Two nations are in thy womb, And two peoples shall be separated from thy bowels; And the one people shall be stronger than the other people; And the elder shall serve the younger.

24 וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בְּבִטְנָהּ׃

And when her days to be delivered were fulfilled, behold, there were twins in her womb.

25 וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו׃

And the first came forth ruddy, all over like a hairy mantle; and they called his name Esau.

26 וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם׃

And after that came forth his brother, and his hand had hold on Esau's heel; and his name was called Jacob. And Isaac was threescore years old when she bore them.

ישראל
27 וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים׃

And the boys grew; and Esau was a cunning hunter, a man of the field; and Jacob was a quiet man, dwelling in tents.

28 וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב׃

Now Isaac loved Esau, because he did eat of his venison; and Rebekah loved Jacob.

29 וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף׃

And Jacob sod pottage; and Esau came in from the field, and he was faint.

30 וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֱדוֹם׃

And Esau said to Jacob: 'Let me swallow, I pray thee, some of this red, red pottage; for I am faint.' Therefore was his name called Edom.

31 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי׃

And Jacob said: 'Sell me first thy birth right.'

32 וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה׃

And Esau said: 'Behold, I am at the point to die; and what profit shall the birthright do to me?'

23 וַאֲמַר יְיָ לַהּ תְּרֵין עַמְּמִין בִּמְעֵכִי וְתַרְתֵּין מַלְכְוָון מִמְּעֵכִי יִתְפְּרְשָׁן וּמַלְכוּ מִמַּלְכוּ תִּתַּקַּף וְרַבָּא יִשְׁתַּעְבַּד לְזְעֵירָא׃

24 וּשְׁלִימוּ יוֹמַהָא לְמֵילַד וְהָא תְיוֹמִין בִּמְעֵהָא׃

25 וּנְפַק קַדְמָאָה סְמוֹק כּוּלֵּיהּ כִּגְלוֹם דִּסְעַר וּקְרוֹ שְׁמֵיהּ עֵשָׂו׃

26 וּבָתַר כֵּן נְפַק אֲחוּהִי וְיַדֵיהּ אֲחִידָא בְּעִקְבָא דְּעֵשָׂו וּקְרָא שְׁמֵיהּ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בַּר שִׁתִּין שְׁנִין כַּד יְלִידַת יָתְהוֹן׃

27 וּרְבִיאוּ עוּלֵימַיָּא וַהֲוָה עֵשָׂו גְּבַר נְחַשׁ יְרָכָן גְּבַר נָפִיק חַקַל וְיַעֲקֹב גְּבַר שְׁלִים מְשַׁמֵּישׁ בֵּית אוּלְפָנָא׃

28 וּרְחֵים יִצְחָק יָת עֵשָׂו אֲרֵי מְצַיְדֵיהּ הֲוָה אָכֵיל וְרִבְקָה רְחֵימַת יָת יַעֲקֹב׃

29 וּבַשֵּׁיל יַעֲקֹב תַּבְשִׁילָא וְעָאל עֵשָׂו מִן חַקְלָא וְהוּא מְשַׁלְהֵי׃

30 וַאֲמַר עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אַטְעֵימְנִי כְעַן מִן סְמוֹקָא סְמָקָא הָדֵין אֲרֵי מְשַׁלְהֵי אֲנָא עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵיהּ אֱדוֹם׃

31 וַאֲמַר יַעֲקֹב זַבֵּין כְּיוֹם דִּלְהֵי יָת בְּכֵירוּתָךְ לִי׃

32 וַאֲמַר עֵשָׂו הָא אֲנָא אָזֵיל לְמֵמַת וּלְמָא דְּנָן לִי בְּכֵירוּתָא׃

שם ועבר, יעקב רץ ומפרכס נגאת, עוברת על פתחי עכו"ם, עשו מפרכס נגאת. דבר אחר, מתרוצצים זה עם זה, ומריבים בנחלת שני עולמות: ותאמר אם כן. גדול נער העבור: למה זה אנכי. מתאוה ומתפללת על הריון: ותלך לדרוש. לבית מדרשו של שם: לדרוש את ה׳. שיגיד לה מה תהא בסופה:

(23) ויאמר ה׳ לה. על ידי שלית, לשם נאמר ברוח הקדש, והוא אמר לה: שני גוים בבטנך. גייס כתיב כמו גאים, אלו אנטוניוס ורבי, שלא פסקו מעל שולחנם לא לנון ולא חזרת, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים: ושני לאמים. אין לאום אלא מלכות: ממעיך יפרדו. מן המעיים הם נפרדים, זה לרשעו וזה לתומו: מלאם יאמץ. לא ישוו בגדולה, כשזה קם זה נופל, וכן הוא אומר אֶמְלָלָה כָּמָלָה (יחזקאל כו, ב), לא נתמלאה צור אלא מחרבנה של ירושלים:

(24) וימלאו ימיה. אבל בתמר כתיב וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ, שלא מלאו ימיה, כי לז׳ חדשים ילדתם: והנה תומם. חסר, ובתמר תאומים מלא, לפי ששניהם צדיקים, אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע:

(25) אדמוני. שימן הוא שיהא שופך דמים (ב"ר סג, ח): כלו כאדרת שער. מלא שער כטלית של צמר המלאה שער, פלוקיר"א בלע"ז: ויקראו שמו עשו. הכל קראו לו כן, לפי שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה:

(26) ואחרי כן יצא אחיו וגו׳. שמעתי מדרש אגדה הדורשו לפי פשוטו, בדין היה אוחז בו לעכבו, יעקב נולד מטיפה ראשונה ועשו מן השנייה, לא ולמד משפופרת שפיה קצרה, תן בה שתי אבנים זו תחת זו, הנכנסת ראשונה תצא אחרונה, והנכנסת אחרונה תצא ראשונה, נמצא עשו הנולד באחרונה יצא ראשון, ויעקב שנולד ראשונה יצא אחרון, ויעקב בא לעכבו שיהא ראשון לגידה כראשון לגירה, ויפטור את רחמה, ויטול את הבכורה מן הדין: בעקב עשו. שימן שאין זה מספיק לגמור מלכותו עד שזה עומד ונוטלה הימנו: ויקרא שמו יעקב. הקב"ה, (אמר, אתם קריתון לבכוריכם שם, אף אני אקרא לבני בכורי שם, הדא הוא דכתיב ויקרא שמו יעקב). דבר אחר אביו קרא לו יעקב על שם אחיזת העקב: בן ששים שנה. י׳ שנים משגשאה עד שנעשית בת י"ג שנה וראויה להריון, וי׳ שנים הללו, נפה והמתין לה, כמו שעשה אביו לשרה, כיון שלא נתעברה, ידע שהיא עקרה והתפלל עליה (יבמות סד.), ושפחה לא רצה ליגע, לפי שנתקדש בהר המוריה להיות עולה תמימה:

(27) ויגדלו הנערים ויהי עשו. כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים במעשיהם, ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם, כיון שנעשו בני י"ג שנה, זה פורש לבתי מדרשות וזה פורש לעבודת אליליו (תנחומא תולדות ד): יודע ציד. לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו, אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כשבור אביו שהוא מדקדק במצות: איש שדה. כמשמעו, אדם בטל, וצודה בקשתו חיות ועופות: תם. אינו בקי בכל אלה, אלא כלבו כן פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי תם: ישב אהלים. אהלו של שם ואהלו של עבר:

(28) בפיו. כתרגומו בפיו של יצחק. ומדרשו, בפיו של עשו, שהיה לד אותו ומרמהו בדבריו:

(29) ויזד. לשון בישול כתרגומו: והוא עיף. ברליחה (ב"ר סג, יב), כמה דתימא כִּי עָיְפָה נַפְשִׁי לְהֹרְגִים (ירמיה ד, לא):

(30) הלעיטני. אפתח פי ושפוך הרבה לתוכה, כמו ששניו, אין אוכלין את הגמל אבל מלעיטין אותו: מן האדום האדום. עדשים אדומות, ואותו היום מת אברהם, שלא ירחה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה, ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקב"ה, לפיכך קצר הקב"ה ה׳ שנים משנותיו, שיצחק חי ק"פ שנה, וזה קע"ה שנה, ובישל יעקב עדשים להברות את האבל, ולמה עדשים אדומות לגלגל, שהאבלות גלגל החוזר בעולם. (ועוד מה עדשים אין להם פה, כך האבל אין לו פה, שאסור לדבר, ולפיכך המנהג להברות את האבל בתחלת מאכלו ביצים, שהם עגולים ואין להם פה, כך אבל אין לו פה, כדאמרינן במועד קטן (כא:). אבל, כל שלשה ימים הראשונים אינו משיב שלום לכל אדם, וכל שכן שאינו שואל בתחלה, מג׳ ועד ז׳ משיב ואינו שואל וכו׳, ברש"י יבן):

(31) מכרה כיום. כתרגומו כיום דילהן, כיום שהוא ברור, כך מכור לי מכירה ברורה: בכרתך. לפי שהעבודה בבכורות, אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה:

33 And Jacob said: 'Swear to me first'; and he swore unto him; and he sold his birthright unto Jacob.

33 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב׃

וַאֲמַר יַעֲקֹב קַיֵּם לִי כְּיוֹם דְּלֵהֵי וְקַיֵּם לֵיהּ וְזַבִּין יָת בְּכִירוּתֵיהּ לְיַעֲקֹב׃

34 And Jacob gave Esau bread and pottage of lentils; and he did eat and drink, and rose up, and went his way. So Esau despised his birthright.

34 וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרָה׃ (פ)

וְיַעֲקֹב יְהַב לְעֵשָׂו לַחְמָא וּנְזִיד עֲדָשִׁים וְתַבְשִׁיל דְּטַלּוֹפְחִין וַאֲכַל וּשְׁתִי וְקָם וַאֲזַל וְשָׁט עֵשָׂו יָת בְּכִירוּתָא׃

XXVI And there was a famine in the land, beside the first famine that was in the days of Abraham. And Isaac went unto Abimelech king of the Philistines unto Gerar.

XXVI וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה׃

וַהֲוָה כַפְנָא בְּאַרְעָא בָּר מִכַּפְנָא קַדְמָאָה דַּהֲוָה בְיוֹמֵי אַבְרָהָם וַאֲזַל יִצְחָק לְוָת אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּפְלִשְׁתָּאֵי לִגְרָר׃

2 And the Lord appeared unto him, and said: 'Go not down unto Egypt; dwell in the land which I shall tell thee of.

2 וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד מִצְרָיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ׃

וְאִתְגְּלִי לֵיהּ יְיָ וַאֲמַר לָא תֵיחוֹת לְמִצְרָיִם שְׁרִי בְּאַרְעָא דְּאֵימַר לָךְ׃

3 Sojourn in this land, and I will be with thee, and will bless thee; for unto thee, and unto thy seed, I will give all these lands, and I will establish the oath which I swore unto Abraham thy father;

3 גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ׃

דּוּר בְּאַרְעָא הָדָא וִיהֵי מֵימְרִי בְּסַעֲדָךְ וַאֲבָרְכִינָךְ אֲרֵי לָךְ וְלִבְנָךְ אֶתֵּין יָת כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין וַאֲקַיֵּם יָת קְיָמָא דְּקַיֵּימִית לְאַבְרָהָם אֲבוּךְ׃

4 and I will multiply thy seed as the stars of heaven, and will give unto thy seed all these lands; and by thy seed shall all the nations of the earth bless themselves;

4 וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֶת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃

וְאַסְגֵּי יָת בְּנָךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וְאֶתֵּין לִבְנָךְ יָת כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָךְ כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא׃

5 because that Abraham hearkened to My voice, and kept My charge, My commandments, My statutes, and My laws.'

5 עֵקֶב אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי׃

חֲלָף דְּקַבִּיל אַבְרָהָם לְמֵימְרִי וּנְטַר מַטְּרַת מֵימְרִי פִּקּוֹדַי קְיָמַי וְאוֹרָיָתִי׃

שני And Isaac dwelt in Gerar.

שני וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר׃

וִיתֵיב יִצְחָק בִּגְרָר׃

7 And the men of the place asked him of his wife; and he said: 'She is my sister'; for he feared to say: 'My wife'; 'lest the men of the place should kill me for Rebekah, because she is fair to look upon.'

7 וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶּן־יַהַרְגֻנִי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־טוֹבַת מַרְאֶה הִוא׃

וּשְׁאִילוּ אֲנָשֵׁי אַתְרָא עַל עִיסַק אִתְּתֵיהּ וַאֲמַר אֲחָת הִיא אֲרֵי דְּחֵיל לְמֵימַר אִתְּתִי דִּלְמָא יִקְטְלוּנַנִי אֲנָשֵׁי אַתְרָא עַל רִבְקָה אֲרֵי שַׁפִּירַת חֵיזוּ הִיא׃

8 And it came to pass, when he had been there a long time, that Abimelech king of the Philistines looked out at a window, and saw, and, behold, Isaac was sporting with Rebekah his wife.

8 וַיְהִי כִּי אָרְכוּ־לוֹ שָׁם הַיָּמִים וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הָחַלּוֹן וַיַּרְא וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ׃

וַהֲוָה כַּד סְגִיאוּ לֵיהּ תַּמָּן יוֹמַיָּא וְאִסְתְּכִי אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּפְלִשְׁתָּאֵי מִן חֲרַכָּא וַחֲזָא וְהָא יִצְחָק מְחַיֵּךְ עִם רִבְקָה אִתְּתֵיהּ׃

9 And Abimelech called Isaac, and said: 'Behold, of a surety she is thy wife; and how saidst thou: She is my sister?' And Isaac said unto him: 'Because I said: Lest I die because of her.'

9 וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ׃

וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַאֲמַר בְּרַם הָא אִתְּתָךְ הִיא וְאֵיכְדֵין אֲמַרְתְּ אֲחָת הִיא וַאֲמַר לֵיהּ יִצְחָק אֲרֵי אֲמַרִית דִּלְמָא אֶתְקְטִיל עֲלַהּ׃

(32) הנה אנכי הולך למות. (מתנודדת והולכת היא הבכורה, שלא תהא כל עת העבודה בבכורות, כי שבט לוי יטול אותה. ועוד) אמר עשו מה טיבה של עבודה זו, אמר לו כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלוין בה, כאותה ששנינו (סנהדרין כב:), אלו הן שבמיתה, שתויי יין ופרועי ראש, אמר, אני הולך למות על ידה, אם כן מה חפץ לי בה:

(34) ויבז עשו. העיד הכתוב על רשעו שביזה עבודתו של מקום:

(2) אל תרד מצרימה. שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב, אמר לו אל תרד מצרימה, שאתה עולה תמימה, ואין חולה לארץ כדאי לך:

(3) האל. כמו האלה:

(4) והתברכו בזרעך. אדם אומר לבנו יהא זרעך כזרעו של יצחק, וכן בכל המקרא, וזה אב לכולן, בָּךְ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יְשִׂימְךָ וגו', ואף לענין הקללה מצינו כן, וְקִיְּמָה הָאִשָּׁה לְאָלָה, שהמקלל שונאו אומר תהא כפלונית, וכן וְהִנְחָשָׁם שֶׁמֶשׁ לְשָׁבוּעָה לְבָחִירֵי (ישעיה סה, טו), שהנשבע אומר, אהא כפלוני אם עשיתי כך וכך:

(5) שמע אברהם בקולי. כשנסיתי אותו: וישמור משמרתי. גזרות להרחקה על אזהרות שבתורה, כגון שניות לעריות (יבמות כא.), ושבות לשבת: מצותי. דברים שאילו לא נכתבו ראויין הם להצטוות, כגון גזל ושפיכות דמים: חקותי. דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהם, כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז, שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך וחקותיו על עבדיו: ותורתי. להביא תורה שבעל פה, הלכה למשה מסיני:

(7) לאשתו. על אשתו, כמו אִמְרִי לִי אָחִי הוּא (בראשית כ, יג):

(8) כי ארכו. אמר, מעתה אין לי לדאוג, מאחר שלא אנסוה עד עכשיו, ולא נזהר להיות נשמר: וישקף אבימלך וגו'. שראהו משמש מטתו:

10 וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת־אִשְׁתֶּךָ וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם׃

10 And Abimelech said: 'What is this thou hast done unto us? one of the people might easily have lain with thy wife, and thou wouldest have brought guiltiness upon us.'

11 וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת׃

11 And Abimelech charged all the people, saying: 'He that toucheth this man or his wife shall surely be put to death.'

12 וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה׃

12 And Isaac sowed in that land, and found in the same year a hundred-fold; and the Lord blessed him.

13 שלישי וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד׃

13 And the man waxed great, and grew more and more until he became very great.

14 וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים׃

14 And he had possessions of flocks, and possessions of herds, and a great household; and the Philistines envied him.

15 וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְאוּם עָפָר׃

15 Now all the wells which his father's servants had digged in the days of Abraham his father, the Philistines had stopped them, and filled them with earth.

16 וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד׃

16 And Abimelech said unto Isaac: 'Go from us; for thou art much mightier than we.'

17 וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיַּחַן בְּנַחַל־גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם׃

17 And Isaac departed thence, and encamped in the valley of Gerar, and dwelt there.

18 וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו׃

18 And Isaac digged again the wells of water, which they had digged in the days of Abraham his father; for the Philistines had stopped them after the death of Abraham; and he called their names after the names by which his father had called them.

19 וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי־יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים׃

19 And Isaac's servants digged in the valley, and found there a well of living water.

20 וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ׃

20 And the herdmen of Gerar strove with Isaac's herdmen, saying: 'The water is ours.' And he called the name of the well Esek; because they contended with him.

21 וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה׃

21 And they digged another well, and they strove for that also. And he called the name of it Sitnah.

22 וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי־עַתָּה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ בָּאָרֶץ׃

22 And he removed from thence, and digged another well; and for that they strove not. And he called the name of it Rehoboth; and he said: 'For now the Lord hath made room for us, and we shall be fruitful in the land.'

23 רביעי וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע׃

23 And he went up from thence to Beer-sheba.

(10) אחד העם. המיוחד בעם, זה המלך: והבאת עלינו אשם. אם שכב, כבר הבאת אשם עליו:
(12) בארץ ההיא. אף על פי שאינה משובה כארץ ישראל עצמה, כארץ שבעת הגויים (ב"ר סד, ו): בשנה ההוא. אף על פי שאינה כתקנה, שהיתה שנת רעבון (שם): בארץ ההיא בשנה ההיא. שניהם למה, לומר שהארץ קשה והשנה קשה: מאה שערים. שהמדה כמה ראויה לעשות, ועשתה על אחת שהמדוה, מאה. ורבותינו אמרו, אומד זה למעשרות היה:
(13) כי גדל מאד. שהיו אומריס זבל פרדותיו של יצחק, ולא כספו וזהבו של אבימלך (ב"ר סד, ז):
(14) ועבדה רבה. פעולה רבה, בלשון לע"ז אובדוינ"ל, עבודה משמע עבודה אחת, עבדה משמע פעולה רבה:
(15) סתמום פלשתים. מפני שאמרו תקלה הם לנו מפני הגייסות הבאות עליו. טמונין פלשתאי, לשון סתימה, ובלשון התלמוד מטמטם את הלב:
(17) בנחל גרר. רחוק מן העיר:
(18) וישב ויחפר. את הבארות אשר חפרו בימי אברהם אביו, ופלשתים סתמום קודם שנסע יצחק מגרר, חזר וחפרן:
(20) עשק. ערעור: כי התעשקו עמו. נתעשקו עמו עליה במריבה וערעור:
(21) שטנה. נושמנ"ט (מלה נושנת. היינדערונג שטערונג):
(22) ופרינו בארץ כתרגומו וניפוש בארעא:

24 וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר
אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל־תִּירָא כִּי־
אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ
בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי׃

24 וְאִתְגְּלִי לֵיהּ יְיָ בְּלֵילְיָא הַהוּא וַאֲמַר אֲנָא
אֱלָהֵיהּ דְּאַבְרָהָם אֲבוּךְ לָא תְּדַחַל אֲרֵי
בְּסַעְדָּךְ מֵימְרִי וַאֲבָרְכִנָּךְ וְאַסְגֵּי יָת בְּנָךְ
בְּדִיל אַבְרָהָם עַבְדִּי׃

And the Lord appeared unto him the same night, and said: 'I am the God of Abraham thy father. Fear not, for I am with thee, and will bless thee, and multiply thy seed for My servant Abraham's sake.'

25 וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֵּט־
שָׁם אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ־שָׁם עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר׃

25 וּבְנָא תַּמָּן מַדְבְּחָא וְצַלִּי בִּשְׁמָא דַיְיָ
וּפְרִיסֵיהּ תַּמָּן לְמַשְׁכְּנֵיהּ וּכְרוּ תַּמָּן עַבְדֵי
יִצְחָק בֵּירָא׃

And he builded an altar there, and called upon the name of the Lord, and pitched his tent there; and there Isaac's servants digged a well.

26 וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת
מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ׃

26 וַאֲבִימֶלֶךְ אֲתָא לְוָתֵיהּ מִגְּרָר וְסִיעַת
מֵרָחֲמוֹהִי וּפִיכֹל רַב חֵילֵיהּ׃

Then Abimelech went to him from Gerar, and Ahuzzath his friend, and Phicol the captain of his host.

27 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלָי
וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם׃

27 וַאֲמַר לְהוֹן יִצְחָק מְדִין אֲתֵיתוֹן לְוָתִי
וְאַתּוּן סְנֵיתוֹן יָתִי וְשַׁלַּחְתּוּנִי מִלְוָתְכוֹן׃

And Isaac said unto them: 'Wherefore are ye come unto me, seeing ye hate me, and have sent me away from you?'

28 וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה ׀ עִמָּךְ
וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ
וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ׃

28 וַאֲמַרוּ מַחְזָא חֲזֵינָא אֲרֵי הֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ
בְּסַעְדָּךְ וַאֲמַרְנָא תִּתְקַיַּם כְּעַן מוֹמָתָא
דַּהֲוָת בֵּין אֲבָהָתָנָא בֵּינָנָא וּבֵינָךְ וְנִגְזַר
קְיָם עִמָּךְ׃

And they said: 'We saw plainly that the Lord was with thee; and we said: Let there now be an oath betwixt us, even betwixt us and thee, and let us make a covenant with thee;

29 אִם־תַּעֲשֵׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נְגַעְנוּךָ
וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק־טוֹב וַנְּשַׁלֵּחֲךָ
בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ יְהוָה׃

29 אִם תַּעֲבִיד עִמָּנָא בִּישָׁא כְּמָא דְּלָא
אַנְזִיקְנָךְ וּכְמָא דַּעֲבַדְנָא עִמָּךְ לְחוֹד טָב
וְשַׁלַּחְנָךְ בִּשְׁלָם אַתְּ כְּעַן בְּרִיכָא דַיְיָ׃

that thou wilt do us no hurt, as we have not touched thee, and as we have done unto thee nothing but good, and have sent thee away in peace; thou art now the blessed of the Lord.'

חמישי וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃

30 וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ׃

And he made them a feast, and they did eat and drink.

31 וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו
וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם׃

31 וְאַקְדִּימוּ בְּצַפְרָא וְקַיְּימוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי
וְשַׁלְּחִנּוּן יִצְחָק וַאֲזַלוּ מִלְוָתֵיהּ בִּשְׁלָם׃

And they rose up betimes in the morning, and swore one to another; and Isaac sent them away, and they departed from him in peace.

32 וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ
לוֹ עַל־אֹדֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ וַיֹּאמְרוּ
לוֹ מָצָאנוּ מָיִם׃

32 וַהֲוָה בְּיוֹמָא הַהוּא וַאֲתוֹ עַבְדֵי יִצְחָק
וְחַוְיוּ לֵיהּ עַל עֵיסַק בֵּירָא דַּחֲפָרוּ
וַאֲמַרוּ לֵיהּ אַשְׁכַּחְנָא מַיָּא׃

And it came to pass the same day, that Isaac's servants came, and told him concerning the well which they had digged, and said unto him: 'We have found water.'

33 וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר
בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ (ס)

33 וּקְרָא יָתַהּ שִׁבְעָה עַל כֵּן שְׁמַהּ דְּקַרְתָּא
בְּאֵר שֶׁבַע עַד יוֹמָא הָדֵין׃

And he called it Shibah. Therefore the name of the city is Beer-sheba unto this day.

34 וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה
אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת־בָּשְׂמַת
בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי׃

34 וַהֲוָה עֵשָׂו בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין וּנְסִיב אִתְּתָא
יָת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי חִתָּאָה וְיָת בָּשְׂמַת
בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה׃

And when Esau was forty years old, he took to wife Judith the daughter of Beeri the Hittite, and Basemath the daughter of Elon the Hittite.

35 וַתִּהְיֶיךָ מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה׃ (ס)

35 וַהֲוָאָה מְסָרְבָן וּמַרְגְּזָן עַל מֵימַר יִצְחָק
וְרִבְקָה׃

And they were a bitterness of spirit unto Isaac and to Rebekah.

כד וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאֹת
וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו
בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי׃

XXVII כד וַהֲוָה כַּד סִיב יִצְחָק וּכְהָיָא עֵינוֹהִי
מִלְּמַחְזֵי וּקְרָא יָת עֵשָׂו בְּרֵיהּ רַבָּא וַאֲמַר
לֵיהּ בְּרִי וַאֲמַר לֵיהּ הָאֲנָא׃

And it came to pass, that when Isaac was old, and his eyes were dim, so that he could not see, he called Esau his elder son, and said unto him: 'My son'; and he said unto him: 'Here am I.'

(26) ואחזת מרעהו. כתרגומו וסיעת מרחמוהי, סיעת מאהבי. ויש פותרין מרעהו מ' מיסוד התיבה (ב"ר סד, ט), כמו שֶׁלֹּשִׁים מֵרֵעִים (שופטים יד, יא), דשמשון, כדי שתהיה תיבת ואחוזת דבוקה, אבל אין דרך ארץ לדבר על המלכות כן, סיעת אוהביו, שאם כן כל סיעת אוהביו הולין עמו, ולא היה לו אלא סיעה אחת של אוהביו, לכן יש לפותרו כלשון הראשון. ואל תתמה על תי"ו של אחזת, ואף על פי שאינה תיבה סמוכה, יש דוגמתה במקרא עֶזְרָת מָצָר (תהלים ס, יג), ושַׁכְרַת וְלֹא מָיָין (ישעיה נא, כא): אחזת. לשון קבילה ואגודה, שנאחזין יחד:

(28) ראו ראינו. ראו באביך ראינו כך: תהי נא אלה בינותינו וגו'. האלה אשר בינותינו מימי אביך, תהי גם עתה בינינו ובינך:

(29) לא נגענוך. כשאמרנו לך לך מעמנו: אתה. גם אתה (ס"א עתה) עשה לנו כמו כן:

(33) שבעה. על שם הברית:

(34) בן ארבעים שנה. עשו היה נמשל לחזיר, שנאמר יְכַרְסֶמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר (תהלים פ, יד), החזיר הזה, כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני טהור, כך אלו גוזלים ומומסים, ומראים עצמם כשריים. כל מי שנה היה עשו לד נשים מתחת יד בעליהן, ומענה אותם, כשהיה בן מ', אמר, אבא בן מ' שנה נשא אשה, אף אני כן:

(35) מורת רוח. לשון המראת רוח, כמו מַמְרִיס הֱיִיתֶם (דברים ט, כד), כל מעשיהן היו להכעיס ולעצבון: ליצחק ולרבקה. שהיו עובדות עבודת אלילים (ב"ר סה, ד):

(1) ותכהין. בעשנן של אלו, (שהיו מעשנות ומקטירות לעבודת אלילים). דבר אחר, כשנעקד על גבי המזבח, והיה רואה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים, ורלו מלאכי השרת והיו בוכים, וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו. דבר אחר, כדי שיטול יעקב את הברכות:

2 וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי׃
וַאֲמַר הָא כְּעַן סִיבִית לֵית אֲנָא יָדַע יוֹם מוֹתִי׃

2 And he said: 'Behold now, I am old, I know not the day of my death.

3 וְעַתָּה שָׂא־נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִּי (כ׳ צידה)[ק׳ צָיִד]׃
וּכְעַן סַב כְּעַן זַיְנָךְ סִיפָךְ וְקַשְׁתָּךְ וּפוֹק לְחַקְלָא וְצוּד לִי צֵידָא׃

3 Now therefore take, I pray thee, thy weapons, thy quiver and thy bow, and go out to the field, and take me venison;

4 וַעֲשֵׂה־לִּי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי וְהָבִיאָה לִּי וְאֹכֵלָה בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת׃
וַעֲבִיד לִי תַּבְשִׁילִין כְּמָא דִּרְחֵימִית וְאַעֵיל לִי וְאֵיכוֹל בְּדִיל דִּתְבָרְכִנָּךְ נַפְשִׁי עַד לָא אֲמוּת׃

4 and make me savoury food, such as I love, and bring it to me, that I may eat; that my soul may bless thee before I die.'

5 וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לָצוּד צַיִד לְהָבִיא׃
וְרִבְקָה שְׁמַעַת כַּד מַלֵּיל יִצְחָק עִם עֵשָׂו בְּרֵיהּ וַאֲזַל עֵשָׂו לְחַקְלָא לְמִצַּד צֵידָא לְאֵיתָאָה׃

5 And Rebekah heard when Isaac spoke to Esau his son. And Esau went to the field to hunt for venison, and to bring it.

6 וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר׃
וְרִבְקָה אֲמַרַת לְיַעֲקֹב בְּרַהּ לְמֵימַר הָא שְׁמַעִית מִן אֲבוּךְ מְמַלֵּיל עִם עֵשָׂו אֲחוּךְ לְמֵימַר׃

6 And Rebekah spoke unto Jacob her son, saying: 'Behold, I heard thy father speak unto Esau thy brother, saying:

7 הָבִיאָה לִּי צַיִד וַעֲשֵׂה־לִּי מַטְעַמִּים וְאֹכֵלָה וַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי׃
אֵיתָא לִי צֵידָא וַעֲבִיד לִי תַּבְשִׁילִין וְאֵיכוֹל וַאֲבָרְכִנָּךְ קֳדָם יְיָ קֳדָם מוֹתִי׃

7 Bring me venison, and make me savoury food, that I may eat, and bless thee before the Lord before my death.

8 וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֹתָךְ׃
וּכְעַן בְּרִי קַבֵּיל מִנִּי לְמָא דַּאֲנָא מְפַקְּדָא יָתָךְ׃

8 Now therefore, my son, hearken to my voice according to that which I command thee.

9 לֶךְ־נָא אֶל־הַצֹּאן וְקַח־לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים טֹבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מַטְעַמִּים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהֵב׃
אִיזֵיל כְּעַן לְעָנָא וְסַב לִי מִתַּמָּן תְּרֵין גְּדָיֵי עִזִּין טָבִין וַאֲעֲבִיד יָתְהוֹן תַּבְשִׁילִין לַאֲבוּךְ כְּמָא דְּרָחֵים׃

9 Go now to the flock, and fetch me from thence two good kids of the goats; and I will make them savoury food for thy father, such as he loveth;

10 וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכָל בַּעֲבוּר אֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ׃
וְתַעֵיל לַאֲבוּךְ וְיֵיכוֹל בְּדִיל דִּיבָרְכִנָּךְ קֳדָם מוֹתֵיהּ׃

10 and thou shalt bring it to thy father, that he may eat, so that he may bless thee before his death.'

11 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק׃
וַאֲמַר יַעֲקֹב לְרִבְקָה אִמֵּיהּ הָא עֵשָׂו אֲחִי גְּבַר סַעֲרָן וַאֲנָא גְּבַר שְׁעִיעַ׃

11 And Jacob said to Rebekah his mother: 'Behold, Esau my brother is a hairy man, and I am a smooth man.

12 אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה׃
מָאם יְמוּשַׁנֵּנִי אַבָּא וְאֵיהֵי בְּעֵינוֹהִי כְּמִתְלָעֵב וְאַיְתִי עָלַי לְוָטִין וְלָא בִּרְכָן׃

12 My father peradventure will feel me, and I shall seem to him as a mocker; and I shall bring a curse upon me, and not a blessing.'

13 וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אַךְ שְׁמַע בְּקֹלִי וְלֵךְ קַח־לִי׃
וַאֲמַרַת לֵיהּ אִמֵּיהּ עֲלַי אִתְאֲמַר בְּנִבּוּאָה דְּלָא יֵיתוֹן לְוָטַיָּא עֲלָךְ בְּרִי בְּרַם קַבֵּיל מִנִּי וְאִיזֵיל סַב לִי׃

13 And his mother said unto him: 'Upon me be thy curse, my son; only hearken to my voice, and go fetch me them.'

14 וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו׃
וַאֲזַל וּנְסִיב וְאַיְתִי לְאִמֵּיהּ וַעֲבַדַת אִמֵּיהּ תַּבְשִׁילִין כְּמָא דְּרָחֵים אֲבוּהִי׃

14 And he went, and fetched, and brought them to his mother; and his mother made savoury food, such as his father loved.

15 וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת־בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטֹן׃
וּנְסִיבַת רִבְקָה יָת לְבוּשֵׁי עֵשָׂו בְּרַהּ רַבָּא דְּכְיָיתָא דְּעִמַּהּ בְּבֵיתָא וְאַלְבֵּישַׁת יָת יַעֲקֹב בְּרַהּ זְעֵירָא׃

15 And Rebekah took the choicest garments of Esau her elder son, which were with her in the house, and put them upon Jacob her younger son.

(2) לא ידעתי יום מותי. אמר רבי יהושע בן קרחה, אם מגיע אדם לפרק אבותיו, ידאג המש שניס לפניהן,והמש לאחר כן, ויצחק היה בן קכ"ג, (כי יעקב בן ס"ג כשנתברך, דוק ברש"י סוף הסדר) אמר, שמא לפרק אמי אני מגיע, והיא בת קכ"ז מתה, והריני בן ה' שניס סמוך לפרקה, לפיכך לא ידעתי יום מותי, שמא לפרק אמי שמא לפרק אבא:
(3) שא נא. לשון השחזה, כאותה ששניו (בילה כח.), אין משחיזין את הסכין אבל משיאה על גבי חברתה, חדד סכינך ושחוט יפה שלא תאכילני נבלה (ב"ר סה, יג).
תליך. חרבך, שדרך לתלותה: וצודה לי. מן הספקר, ולא מן הגזל:
(5) לצוד ציד להביא. מהו להביא, אם לא ימצא ציד, יביא מן הגזל:
(7) לפני ה׳. ברשותו, שיסכים על ידי:
(9) וקח לי. משלי הם ואינם גזל, שכך כתב לה יצחק בכתובתה ליטול שני גדיי עזים בכל יום (ב"ר סה, יד): שני גדיי עזים. וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק, אלא פסח היה, האחד הקריב לפסחו, והאחד עשה מטעמים. בפרקי דרבי אליעזר: כאשר אהב. כי טעם הגדי כטעם הצבי:
(11) איש שער. בעל שער:
(12) ימשני. כמו מְמַשֵּׁשׁ בַּאֲפֵלָה (דברים כח, כט):

16 וְאֵת עֹרֹת גְּדְיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו
וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו׃

16 And she put the skins of the kids of the goats upon his hands, and upon the smooth of his neck.

17 וַתִּתֵּן אֶת־הַמַּטְעַמִּים וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר
עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנָהּ׃

17 And she gave the savoury food and the bread, which she had prepared, into the hand of her son Jacob.

18 וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי
מִי אַתָּה בְּנִי׃

18 And he came unto his father, and said: 'My father'; and he said: 'Here am I; who art thou, my son?'

19 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ
עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי קוּם־נָא שְׁבָה
וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר תְּבָרְכַנִּי נַפְשֶׁךָ׃

19 And Jacob said unto his father: 'I am Esau thy first-born; I have done according as thou badest me. Arise, I pray thee, sit and eat of my venison, that thy soul may bless me.'

20 וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בְּנוֹ מַה־זֶּה מִהַרְתָּ
לִמְצֹא בְּנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְפָנָי׃

20 And Isaac said unto his son: 'How is it that thou hast found it so quickly, my son?' And he said: 'Because the Lord thy God sent me good speed.'

21 וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ
בְּנִי הַאַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם־לֹא׃

21 And Isaac said unto Jacob: 'Come near, I pray thee, that I may feel thee, my son, whether thou be my very son Esau or not.'

22 וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ
וַיֹּאמֶר הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו׃

22 And Jacob went near unto Isaac his father; and he felt him, and said: 'The voice is the voice of Jacob, but the hands are the hands of Esau.'

23 וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו
שְׂעִרֹת וַיְבָרְכֵהוּ׃

23 And he discerned him not, because his hands were hairy, as his brother Esau's hands; so he blessed him.

24 וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי׃

24 And he said: 'Art thou my very son Esau?' And he said: 'I am.'

25 וַיֹּאמֶר הַגִּשָׁה לִּי וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן
תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יָיִן
וַיֵּשְׁתְּ׃

25 And he said: 'Bring it near to me, and I will eat of my son's venison, that my soul may bless thee.' And he brought it near to him, and he did eat; and he brought him wine, and he drank.

26 וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גְּשָׁה־נָּא וּשְׁקָה־
לִּי בְּנִי׃

26 And his father Isaac said unto him: 'Come near now, and kiss me, my son.'

27 וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיָּרַח אֶת־רֵיחַ בְּגָדָיו
וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ
שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ יְהוָה׃

27 And he came near, and kissed him. And he smelled the smell of his raiment, and blessed him, and said: See, the smell of my son Is as the smell of a field which the Lord hath blessed.

ששי כה וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי
הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ׃

28 So God give thee of the dew of heaven, And of the fat places of the earth, And plenty of corn and wine.

(15) החמדות. הנקיות כתרגומו דכייתא. דבר אחר שחמד אותן מן נמרוד: אשר אתה בבית. והלא כמה נשים היו לו, והוא מפקיד אצל אמו, אלא שהיה בקי במעשיהן ובושדן:

(19) אנכי עשו בכרך. אנכי המציא לך, ועשו הוא בכורך: עשיתי. כמה דברים, כאשר דברת אלי: שבה. לשון מיסב על השלחן, לכך מתורגם אסתחר:

(21) גשה נא ואמשך. אמר יצחק בלבו, אין דרך עשו להיות שם שמיס שגור בפיו, וזה אמר כי הקרה ה' אלהיך:

(22) קול יעקב. שמדבר בלשון תחנוניס, קוס נא, אבל עשו בלשון קנטוריא דבר, יקוס אבי:

(24) ויאמר אני. לא אמר אני עשו, אלא אני:

(27) וירח וגו'. והלא אין ריח רע יותר משטף העזיס, אלא מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן: כריח שדה אשר ברכו ה'. שנתן בו ריח טוב, וזה שדה תפוחיס, כן דרשו רז"ל:

(28) ויתן לך. יתן ויחזור ויתן (ב"ר סו, ג). ולפי פשוטו מוסב לענין הראשון, ראה ריח בני שנתן לו הקב"ה, כריח שדה וגו', ועוד יתן לך מטל השמיס וגו': מטל השמים. כמשמעו, ומדרש אגדה יש להרבה פניס. (דבר אחר, מהו האלהיס, דדין, אס ראוי לך, יתן לך, ואס לאו לא יתן לך, אבל לעשו אמר, משמני הארץ יהיה מושבך, בין גדיק בין רשע יתן לך. וממנו למד שלמה, כשעשה הבית סידר תפלתו, ישראל שהוא בעל אמונה ומגדיק עליו הדין, לא יקרא עליך תגר, לפיכך וְגַם־אֶת כָּל־דְּבָרָיו אֲשֶׁר תִּדַּע אֶת לְבָבוֹ (מלכיס־א ח, לט), אבל נכרי מתוסר אמונה, לפיכך אמר וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם וגו' וְעָשִׂיתָ כְּכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנָּכְרִי, בין ראוי בין שאינו ראוי תן לו, כדי שלא יקרא עליך תגר. ברש"י יש מדויק):

29 יַעַבְדוּךָ עַמִּים (כ׳ וישתחו)[ק׳ וְיִשְׁתַּחֲוֻ] לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲוֻ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ׃

יִפְלְחוּנָךְ עַמְמִין וְיִשְׁתַּעְבְּדָן לָךְ מַלְכְוָן הֱוֵי רַב לַאֲחָךְ וְיִסְגְּדוּן לָךְ בְּנֵי אִמָּךְ לִיטָךְ יְהוֹן לִיטִין וּבְרִיכָךְ יְהוֹן בְּרִיכִין׃

Let peoples serve thee, And nations bow down to thee. Be lord over thy brethren, And let thy mother's sons bow down to thee. Cursed be every one that curseth thee, And blessed be every one that blesseth thee.

30 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת־יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ׃

וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִי יִצְחָק לְבָרָכָא יָת יַעֲקֹב וַהֲוָה בְּרַם מִפָּק נְפַק יַעֲקֹב מִן קֳדָם יִצְחָק אֲבוּהִי וְעֵשָׂו אֲחוּהִי עָאל מִצֵּידֵיהּ׃

And it came to pass, as soon as Isaac had made an end of blessing Jacob, and Jacob was yet scarce gone out from the presence of Isaac his father, that Esau his brother came in from his hunting.

31 וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא מַטְעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקֻם אָבִי וְיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ בַּעֲבֻר תְּבָרְכַנִּי נַפְשֶׁךָ׃

וַעֲבַד אַף הוּא תַּבְשִׁילִין וְאַעֵיל לַאֲבוּהִי וַאֲמַר לַאֲבוּהִי יְקוּם אַבָּא וְיֵיכוֹל מִצֵּידָא דִּבְרֵיהּ בְּדִיל דִּתְבָרְכִנַּנִי נַפְשָׁךְ׃

And he also made savoury food, and brought it unto his father; and he said unto his father: 'Let my father arise, and eat of his son's venison, that thy soul may bless me.'

32 וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי־אָתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי בִנְךָ בְכֹרְךָ עֵשָׂו׃

וַאֲמַר לֵיהּ יִצְחָק אֲבוּהִי מַן אַתְּ וַאֲמַר אֲנָא בְּרָךְ בּוּכְרָךְ עֵשָׂו׃

And Isaac his father said unto him: 'Who art thou?' And he said: 'I am thy son, thy first-born, Esau.'

33 וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אֵפוֹא הוּא הַצָּד־צַיִד וַיָּבֵא לִי וָאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וָאֲבָרְכֵהוּ גַּם־בָּרוּךְ יִהְיֶה׃

וּתְוַהּ יִצְחָק תִּוְהָא רַבָּא עַד לַחְדָּא וַאֲמַר מַן הוּא דֵּיכִי דְּצָד צֵידָא וְאַעֵיל לִי וַאֲכֻלִית מִכּוֹלָא עַד לָא תֵיעוֹל וּבָרֵיכְתֵּיהּ אַף בְּרִיךְ יְהֵי׃

And Isaac trembled very exceedingly, and said: 'Who then is he that hath taken venison, and brought it me, and I have eaten of all before thou camest, and have blessed him? yea, and he shall be blessed.'

34 כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת־דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי אָבִי׃

כַּד שְׁמַע עֵשָׂו יָת פִּתְגָמֵי אֲבוּהִי וּצְוַח צְוָחָא רַבָּא וּמְרִירָא עַד לַחְדָּא וַאֲמַר לַאֲבוּהִי בָּרֵיכְנִי אַף לִי אַבָּא׃

When Esau heard the words of his father, he cried with an exceeding great and bitter cry, and said unto his father: 'Bless me, even me also, O my father.'

35 וַיֹּאמֶר בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ׃

וַאֲמַר עָאל אֲחוּךְ בְּחָכְמָא וְקַבֵּיל בִּרְכְתָךְ׃

And he said: 'Thy brother came with guile, and hath taken away thy blessing.'

36 וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם אֶת־בְּכֹרָתִי לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בִּרְכָתִי וַיֹּאמַר הֲלֹא־אָצַלְתָּ לִּי בְּרָכָה׃

וַאֲמַר יָאוּת קְרָא שְׁמֵיהּ יַעֲקֹב וְחַכְמַנִי דְּנָן תַּרְתֵּין זִמְנִין יָת בְּכֵירוּתִי נְסֵיב וְהָא כְעַן קַבֵּיל בִּרְכְתִי וַאֲמַר הֲלָא שְׁבַקְתָּ לִי בִּרְכָא׃

And he said: 'Is not he rightly named Jacob? for he hath supplanted me these two times: he took away my birthright; and, behold, now he hath taken away my blessing.' And he said: 'Hast thou not reserved a blessing for me?'

37 וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ וְאֶת־כָּל־אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירֹשׁ סְמַכְתִּיו וּלְכָה אֵפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי׃

וַאֲתִיב יִצְחָק וַאֲמַר לְעֵשָׂו הָא רַב שַׁוִּיתֵיהּ עֲלָנָךְ וְיָת כָּל אֲחוֹהִי יְהַבִית לֵיהּ לְעַבְדִין וּבַעֲבוּר וּבַחֲמַר סְעַדְתֵּיהּ וְלָךְ כְּעַן מָא אַעֲבִיד בְּרִי׃

And Isaac answered and said unto Esau: 'Behold, I have made him thy lord, and all his brethren have I given to him for servants; and with corn and wine have I sustained him; and what then shall I do for thee, my son?'

38 וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הֲבְרָכָה אַחַת הִוא־לְךָ אָבִי בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ׃

וַאֲמַר עֵשָׂו לַאֲבוּהִי הֲבִרְכָתָא חֲדָא הִיא לָךְ אַבָּא בָּרֵיכְנִי אַף לִי אַבָּא וַאֲרִים עֵשָׂו קָלֵיהּ וּבְכָא׃

And Esau said unto his father: 'Hast thou but one blessing, my father? bless me, even me also, O my father.' And Esau lifted up his voice, and wept.

(29) בני אמך. ויעקב אמר ליהודה בני אביך, לפי שהיו לו בנים מכמה אמהות, וכאן שלא נשא אלא אשה אחת, אמר בני אמך (ב"ר סו, ד): ארריך ארור ומברכיך ברוך. ובגלעם הוא אומר מְקַלְלֶיךָ קָרוּר וְאֹרְרֶיךָ אָרוּר, הגדיקים תחלתם יסורים וסופן שלוה, ואורריהם ומצעריהם קודמים למברכיהם, לפיכך יצחק הקדים קללת אוררים לברכת מברכים, והרשעים תחלתן שלוה וסופן יסורין, לפיכך בלעם הקדים ברכה לקללה:

(30) יצא יצא. זה יוצא וזה בא:

(33) ויחרד. כתרגומו ותוה, לשון תמיה. ומדרשו, רמה גיהנם פתוחה מתחתיו: מי איפוא. לשון לעגמו, משמש עם כמה דברים. דבר אחר איפוא, איה פה, מי הוא ואיפוא הוא הנד ליד: ואכל מכל. מכל טעמים שבקשתי לטעום טעמתי בו (ב"ר סז, ג): גם ברוך יהיה. שלא תאמר, אילולי שרימה יעקב לאביו לא נטל את הברכות, לכך הסכים וברכו מדעתו (שם):

(35) במרמה. בחכמה:

(36) הכי קרא שמו. לשון תימה הוא, כמו הֲכִי אָחִי אַתָּה (בראשית כט, כו), שמא לכך נקרא שמו יעקב, על שם סופו שהוא עתיד לעקבני. תנחומא (תולדות כג), למה חרד יצחק, אמר, שמא עון יש בי שברכתי קטן לפני גדול, ושניתי סדר היחס, התחיל עשו מצעק ויעקבני זה פעמים, אמר לו אביו מה עשה לך, אמר לו את בכורתי לקח, אמר, בכך הייתי מצר וחרד, שמא עברתי על שורת הדין, עכשיו לבור ברכתי, גם ברוך יהיה: ויעקבני. כתרגומו וכמני, ארבני. וארב, וכמן. ויש מתרגמין וחכמני, נתחכם לי: אצלת. לשון הפרשה, כמו וַיָּאֶצֶל (שם לא, ט):

(37) הן גביר. ברכה זו שביעית היא, והוא עושה אותה ראשונה, אלא אמר לו, מה תועלת לך בברכה, אם תקנה נכסים שלו הם, שהרי גביר שמתיו לך, ומה שקנה עבד קנה רבו: ולכה אפוא מה אעשה בני. איה איפוא אבקש מה לעשות לך:

(38) הברכה אחת. ה"א זו משמשת לשון תימה, כמו הַבְּמֻאָנִים (במדבר יג, יט), הַשְּׁמֻרָה הִיא (שם כ), הַכְּמוֹת נָבָל (שמואל־ב ג, לג):

39 וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל׃

39 And Isaac his father answered and said unto him: Behold, of the fat places of the earth shall be thy dwelling, And of the dew of heaven from above;

40 וְעַל־חַרְבְּךָ תִחְיֶה וְאֶת־אָחִיךָ תַעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ׃

40 And by thy sword shalt thou live, And thou shalt serve thy brother; And it shall come to pass when thou shalt break loose, That thou shalt shake his yoke from off thy neck.

41 וַיִּשְׂטֵם עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי׃

41 And Esau hated Jacob because of the blessing wherewith his father blessed him. And Esau said in his heart: 'Let the days of mourning for my father be at hand; then will I slay my brother Jacob.'

42 וַיֻּגַּד לְרִבְקָה אֶת־דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטֹן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגֶךָ׃

42 And the words of Esau her elder son were told to Rebekah; and she sent and called Jacob her younger son, and said unto him: 'Behold, thy brother Esau, as touching thee, doth comfort himself, purposing to kill thee.

43 וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח־לְךָ אֶל־לָבָן אָחִי חָרָנָה׃

43 Now therefore, my son, hearken to my voice; and arise, flee thou to Laban my brother to Haran;

44 וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ׃

44 and tarry with him a few days, until thy brother's fury turn away;

45 עַד־שׁוּב אַף־אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לּוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם־שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד׃

45 until thy brother's anger turn away from thee, and he forget that which thou hast done to him; then I will send, and fetch thee from thence; why should I be bereaved of you both in one day?'

46 וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל־יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם־לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת־חֵת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִי חַיִּים׃

46 And Rebekah said to Isaac: 'I am weary of my life because of the daughters of Heth. If Jacob take a wife of the daughters of Heth, such as these, of the daughters of the land, what good shall my life do me?'

XXVIII וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃

XXVIII And Isaac called Jacob, and blessed him, and charged him, and said unto him: 'Thou shalt not take a wife of the daughters of Canaan.

2 קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח־לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ׃

2 Arise, go to Paddan-aram, to the house of Bethuel thy mother's father; and take thee a wife from thence of the daughters of Laban thy mother's brother.

3 וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וַיַּפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים׃

3 And God Almighty bless thee, and make thee fruitful, and multiply thee, that thou mayest be a congregation of peoples;

4 וְיִתֶּן־לְךָ אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם׃

4 and give thee the blessing of Abraham, to thee, and to thy seed with thee; that thou mayest inherit the land of thy sojournings, which God gave unto Abraham.'

(39) משמני הארץ וגו׳. זו איטליא״ס של יון (נ״ר סז, ו):

(40) ועל חרבך. כמו בחרבך, יש על שהוא במקום אות ב׳, כמו עֲמַדְפֶּס עַל סַרְבֶּפֶס (יחזקאל לג, כו), בחרבכם. עַל נָבְלֹסֶס (שמות ו, כו) בנבלתם: והיה כאשר תריד. לשון נער, כמו עָרִיד בְּשֵׁיקִי (תהלים נה, ג), כלומר כשיעברו ישראל על התורה, ויהיה לך פתחון פה להלטער על הברכות שנטל, ופרקת עלו וגו׳:

(41) יקרבו ימי אבל אבי. כמשמעו, שלא אלער את אחא. ומדרש אגדה לכמה פנים יש:

(42) ויגד לרבקה. ברוח הקודש הוגד לה מה שעשו מהרהר בלבו: מתנחם לך. נחם על האחוה, להשוב מחשבה אחרת להתנכר לך ולהרגך. ומדרש אגדה, כבר אמה מת בעייניו, ושמה עליך כוס של תנחומים. ולפי פשוטו, לשון תנחומים, מתנחם הוא על הברכות בהריגתך:

(44) אחדים. מועטים:

(45) למה אשכל. אהיה שכולה משניכם. (לימד על) הקובר את בניו קרוי שכול, וכן ביעקב אמר כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי שָׁכָלְתִּי: גם שניכם. אם יקום עליך ואתה תהרגנו, יעמדו בניו ויהרגוך, ורוח הקדש מזרקה בה, ומתנבאה שביום אחד ימותו, כמו שמפורש בפרק המקנא לאשתו (סוטה יג.): (מו)

(46) קצתי בחיי. מאסתי בחיי:

(2) פדנה. כמו לפדן: ביתה בתואל. לבית בתואל, כל תיבה שצריכה למ״ד בתחלתה הטיל לה ה״א בסופה (יבמות יג:):

(3) ואל שדי. מי שדי בברכותיו למתברכין מפיו, יברך אותך:

5	And Isaac sent away Jacob; and he went to Paddan-aram unto Laban, son of Bethuel the Aramean, the brother of Rebekah, Jacob's and Esau's mother.	וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל־לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו׃	שניעי
6	Now Esau saw that Isaac had blessed Jacob and sent him away to Paddan-aram, to take him a wife from thence; and that as he blessed him he gave him a charge, saying: 'Thou shalt not take a wife of the daughters of Canaan';	וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי־בֵרַךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת־לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃	6
7	and that Jacob hearkened to his father and his mother, and was gone to Paddan-aram;	וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם׃	מפטיר
8	and Esau saw that the daughters of Canaan pleased not Isaac his father;	וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו׃	8
9	so Esau went unto Ishmael, and took unto the wives that he had Mahalath the daughter of Ishmael Abraham's son, the sister of Nebaioth, to be his wife.	וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה׃ (ס)	קו פסוקים

The Haftara is Malachi 1:1 – 2:7 on page 685. On Erev Rosh Ḥodesh, read the Haftara on page 768.

10	And Jacob went out from Beer-sheba, and went toward Haran.	וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה׃	ויצא כו
11	And he lighted upon the place, and tarried there all night, because the sun was set; and he took one of the stones of the place, and put it under his head, and lay down in that place to sleep.	וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא׃	11
12	And he dreamed, and behold a ladder set up on the earth, and the top of it reached to heaven; and behold the angels of God ascending and descending on it.	וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ׃	12

(4) את ברכת אברהם. שאמר לו וְיָשֶׂךְ לְגוֹי גָּדוֹל, וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֶךָ, יהיו אותן ברכות האמורות בשבילך, ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך:

(5) אם יעקב ועשו. איני יודע מה מלמדנו:

(7) וישמע יעקב. מתוכר לענין שלמעלה, וירא עשו כי ברך יצחק וגו' וכי שלח אותו פדנה ארם, וכי שמע יעקב אל אביו והלך פדנה ארם, וכי רעות בנות כנען, והלך גם הוא אל ישמעאל:

(9) אחות נביות. ממשמע שנאמר בת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות, אלא למדנו שמת ישמעאל משיעדה לעשו קודם נשואיה, והשיאה נביות אחיה, ולמדנו שהיה יעקב באותו הפרק בן ס"ג שנים, שהרי ישמעאל בן ע"ד שנים היה כשנולד יעקב, שי"ד שנה היה גדול ישמעאל מיצחק, ויצחק בן ס' שנה בלדת אותם, הרי ע"ד, ושנותיו היו קל"ז, שנאמר וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל וגו', נמצא יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנים היה, ולמדנו מכאן שנטמן בבית עבר י"ד שנה, ואחר כך הלך לחרן, שהרי לא שהה בבית לבן לפני לידתו של יוסף אלא י"ד שנה, שנאמר עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ, ושכר הצאן משנולד יוסף היה, שנאמר וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וגו', ויוסף בן ל' שנה שלפני לידת יוסף, ושלשים של יוסף, ותשע משמלך עד שבא יעקב, הרי נ"ג, וכשפירש מאביו היה בן ס"ג, הרי קי"ו, והוא אומר שלשים ומאת שנה, הרי חסרים י"ד שנים, הא למדת, שאחר שקבל הברכות נטמן בבית עבר י"ד שנים. (אבל לא נענש עליהם בזכות התורה, שהרי לא פירש יוסף מאביו אלא כ"ב שנה, דהיינו מי"ז עד ל"ט, כנגד כ"ב שפירש יעקב מאביו ולא כבדו, והם כ' שנים בבית לבן, ושתי שנים ששהה בדרך, כדכתיב וַיִּבֶן לוֹ בַּיִת ולמקנהו עשה סכות, ופירשו רז"ל מזה הפסוק ששהה י"ח חדשים בדרך, דבית הוה בימות הגשמים וסכות הוה בימות החמה, ולחשבון הפסוקים שחשבנו לעיל, משפירש מאביו עד שירד למצרים שהיה בן ק"ל שנים, ששם אנו מוצאים עוד י"ד שנים, אלא ודאי נטמן בבית עבר בהליכתו לבית לבן ללמוד תורה ממנו, ובשביל זכות התורה לא נענש עליהם, ולא פירש יוסף ממנו אלא כ"ב שנה, מדה כנגד מדה, עד כאן מלאתי ברש"י ישן): על נשיו. הוסיף רשעה על רשעתו (ר"ל מרשעת על מרשעיות שהיו לו כבר וק"ל) שלא גרש את הראשונות:

(10) ויצא יעקב. על ידי שבשביל שרעות בנות כנען בעיני יצחק אביו הלך עשו אל ישמעאל, הפסיק הענין בפרשתו של יעקב, וכתיב וַיֵּרֶא עֵשָׂו כִּי בֵרַךְ וגו' (בראשית כח, ו), ומשגמר, חזר לענין הראשון: ויצא. לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר, הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה, יצא משם, פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה. וכן וַתֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם (רות א, ז), האמור בנעמי ורות: וילך חרנה. יצא ללכת לחרן:

(11) ויפגע במקום. לא הזכיר הכתוב באיזה מקום, אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה, שנאמר בו וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֹק: ויפגע. כמו וּפָגַע בְּיִרְיחוֹ (יהושע טז, ז), וּפָגַע בְּדַבָּשֶׁת. ורבותינו פירשו (ברכות כו:) לשון תפילה, כמו וְאַל תִּפְגַּע בִּי (ירמיה ז, טז), ולמדנו שתקן תפלת ערבית, ושנה הכתוב ולא כתב ויתפלל, ללמדך שקפלה לו הארץ, כמו שמפורש בפרק גיד הנשה (חולין לא:): כי בא השמש. היה לו לכתוב ויבא השמש וילן שם, כי בא השמש משמע, ששקעה לו חמה פתאום אלא בעונתה כדי שילין שם. וישם מראשותיו. עשאן כמין מרזב סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות, התחילו מריבות זו את זו, זאת אומרת עלי יניח לדיק את ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת, וזהו שנאמר ויקח את האבן אשר שם מראשותיו: וישכב במקום ההוא. לשון מעוט, באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששמש בבית עבר, לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה:

לוי
13 וְהִנֵּה יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה
וּלְזַרְעֶךָ׃

וְהָא יְקָרָא דַיְיָ מְעַתַּד עִלָּווֹהִי וַאֲמַר
אֲנָא יְיָ אֱלָהֵיהּ דְּאַבְרָהָם אֲבוּךְ וֵאלָהֵיהּ
דְּיִצְחָק אַרְעָא דְּאַתְּ שָׁכֵיב עֲלַהּ לָךְ
אֶתְּנִנַּהּ וְלִבְנָךְ׃

And, behold, the Lord stood beside him, and said: ‘I am the Lord, the God of Abraham thy father, and the God of Isaac. The land whereon thou liest, to thee will I give it, and to thy seed.

14 וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה
וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־
מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ׃

וִיהוֹן בְּנָךְ סַגִּיאִין כְּעַפְרָא דְּאַרְעָא
וְתִתַּקֵּף לְמַעַרְבָא וּלְמַדְנְחָא וּלְצִפּוּנָא
וּלְדָרוֹמָא וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילָךְ כָּל זַרְעַיָּת
אַרְעָא וּבְדִיל בְּנָךְ׃

And thy seed shall be as the dust of the earth, and thou shalt spread abroad to the west, and to the east, and to the north, and to the south. And in thee and in thy seed shall all the families of the earth be blessed.

15 וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־
תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי
לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֵת
אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ׃

וְהָא מֵימְרִי בְּסַעֲדָךְ וְאַטְּרִנָּךְ בְּכֹל אֲתַר
דְּתִתְהָךְ וַאֲתִיבִנָּךְ לְאַרְעָא הָדָא אֲרֵי לָא
אֶשְׁבְּקִנָּךְ עַד דְּאַעֲבֵיד יָת דְּמַלֵּילִית לָךְ׃

And, behold, I am with thee, and will keep thee whithersoever thou goest, and will bring thee back into this land; for I will not leave thee, until I have done that which I have spoken to thee of.’

16 וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָה
בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי׃

וְאִתְעַר יַעֲקֹב מִשֵּׁינְתֵּיהּ וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא
יְקָרָא דַיְיָ שְׁרֵי בְּאַתְרָא הָדֵין וַאֲנָא לָא
חַיֵּיתִי יָדַע׃

And Jacob awaked out of his sleep, and he said: ‘Surely the Lord is in this place; and I knew it not.’

17 וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין
זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם׃

וּדְחֵיל וַאֲמַר מָא דְּחִילוּ אַתְרָא הָדֵין
לֵית דֵּין אֶלָּא בֵּית הִדְיוֹט אֱלָהִין אֲתַר
דְּרַעֲוָא בֵּיהּ מִן קֳדָם יְיָ וְדֵין תְּרַע קֳבֵיל
שְׁמַיָּא׃

And he was afraid, and said: ‘How full of awe is this place! this is none other than the house of God, and this is the gate of heaven.’

ישראל
18 וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן
אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה
וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ׃

וְאַקְדִּים יַעֲקֹב בְּצַפְרָא וּנְסִיב יָת אַבְנָא
דְּשַׁוִּי אִיסְדּוֹהִי וְשַׁוִּי יָתַהּ קָמָא וַאֲרִיק
מִשְׁחָא עַל רֵישַׁהּ׃

And Jacob rose up early in the morning, and took the stone that he had put under his head, and set it up for a pillar, and poured oil upon the top of it.

19 וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל
וְאוּלָם לוּז שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה׃

וּקְרָא יָת שְׁמֵיהּ דְּאַתְרָא הַהוּא בֵּית אֵל
וּבְרַם לוּז שְׁמַהּ דְּקַרְתָּא מִלְּקַדְמִין׃

And he called the name of that place Beth-el, but the name of the city was Luz at the first.

20 וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים
עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי
הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ׃

וְקַיֵּים יַעֲקֹב קְיָם לְמֵימַר אִם יְהֵי מֵימְרָא
דַיְיָ בְּסַעֲדִי וְיִטַּרְנַנִי בְּאוֹרְחָא הָדָא דַּאֲנָא
אָזֵיל וְיִתֵּין לִי לְחֵים לְמֵיכַל וּכְסוּ
לְמִלְבַּשׁ׃

And Jacob vowed a vow, saying: ‘If God will be with me, and will keep me in this way that I go, and will give me bread to eat, and raiment to put on,

21 וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה
לִי לֵאלֹהִים׃

וַאֲתוּב בִּשְׁלָם לְבֵית אַבָּא וִיהֵי מֵימְרָא
דַיְיָ לִי לֶאֱלָהּ׃

so that I come back to my father’s house in peace, then shall the Lord be my God,

(12) עולים וירדים. עולים תחלה ואחר כך יורדים, מלאכים שליווהו בארץ, אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו:
(13) נצב עליו. לשמרו: ואלהי יצחק. אף על פי שלא מצינו במקרא שייחד הקב"ה שמו על הצדיקים בחייהם לכתוב אלהי פלוני, משום שנאמר הֵן בִּקְדֻשָּׁיו לֹא יַאֲמִין (איוב טו, טו), כאן ייחד שמו על יצחק, לפי שכהו עיניו, וכלוא בבית, והרי הוא כמת, וילר הרע פסק ממנו. (תנחומא תולדות ז): שכב עליה. קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו (חולין לא:) (כד' אמות, שזה מקומו של אדם):
(14) ופרצת. וחזקת, כמו וְגַן יִפְרוֹץ:
(15) אנכי עמך. לפי שהיה ירא מעשו ומלבן: עד אשר אם עשיתי. אם משמש בלשון כי: דברתי לך. לזרעך ועליך, מה שהבטחתי לאברהם על זרעו, לך הבטחתי ולא לעשו, שלא אמרתי לו כי יצחק יקרא לך זרע, אלא כִּי בְיִצְחָק, ולא כל יצחק, וכן כל לי, ולך, ולו, ולהם, הסמוכים אלל דבור, משמשים לשון על, וזה יוכיח, שהרי עם יעקב לא דבר קודם לכן:
(16) ואנכי לא ידעתי. שאם ידעתי, לא ישנתי במקום קדוש כזה:
(17) כי אם בית אלהים. אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא, הסולם הזה עומד בבאר שבע, ואמצע שיפועו מגיע כנגד בית המקדש, שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה, וירושלים בצפונה, בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין, בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, ומצא סולם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל, מגיע אמצע שיפועו נגד ירושלים, ולפי שאמרו רבותיו, שאמר הקב"ה, צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, ועוד אמרו, יעקב קראו לירושלים בית אל, וזו לוז היא ולא ירושלים, ומהיכן למדו לומר כן, אומר אני שנעקר הר המוריה ובא לכאן, וזו היא קפילת הארץ האמורה בשחיטת חולין (חולין לא:), שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל, וזה ויפגע במקום. ואם תאמר וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם, איהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעכבוהו, איהו עד חכן אזל, כדאמרינן בפרק גיד הנשה (שם), וקרא מוכיח וילך חרנה, כי מטא לחרן אמר, אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר, וחזר עד בית אל, וקפצה לו הארץ. (בית אל לא זה הוא הסמוך לעי אלא לירושלים, ועל שם שהיתה עיר האלהים קראה בית אל, והוא הר המוריה שהתפלל בו אברהם, והוא השדה שהתפלל בו יצחק, וכן אמרו בסוטה לְכוּ וְנֵעָלֶה וגו' לא כאברהם שקראו הר, ולא כיצחק שקראו שדה, אלא כיעקב שקראו בית אל ע"כ מפרש"י מדויק): מה נורא. תרגום מה דחילו אתרא הדין. דחילו שם דבר הוא כמו סוכלתנו וכסו למלבש: וזה שער השמים. מקום תפלה, לעלות תפלתם השמימה. ומדרשו שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה:
(20) אם יהיה אלהים עמדי. אם ישמור לי הבטחות הללו, שהבטיחני להיות עמדי, כמו שאמר לי והנה אנכי עמך: ושמרני. כמו שאמר לי ושמרתיך בכל אשר תלך: ונתן לי לחם לאכול. כמו שאמר כי לא אעזבך, והמבקש לחם הוא קרוי נעזב, שנאמר וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ לָחֶם (תהלים לז, כה):

22 וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ׃

ואבנא הדא דשויתי קמא תהי דאיהי פלח עלה קדם יי וכל דתתין לי חד מן עסרא אפרשניה קדמך׃

22 and this stone, which I have set up for a pillar, shall be God's house; and of all that Thou shalt give me I will surely give the tenth unto Thee.'

XXIX

ל״ט וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ אַרְצָה בְּנֵי־קֶדֶם׃

ונטל יעקב רגלוהי ואזל לארע בני מדנחא׃

XXIX Then Jacob went on his journey, and came to the land of the children of the east.

2 וַיַּרְא וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבְּאֵר הַהִוא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבְּאֵר׃

ואתחזי והא בירא בחקלא והא תמן תלתא עדרין דאען רביצין עלהי ארי מן בירא ההיא משקין עדריא ואבנא רבתא על פמא דבירא׃

2 And he looked, and behold a well in the field, and, lo, three flocks of sheep lying there by it.—For out of that well they watered the flocks. And the stone upon the well's mouth was great.

3 וְנֶאֶסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וְהֵשִׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבְּאֵר לִמְקֹמָהּ׃

ומתכנשין תמן כל עדריא ומגנדרין ית אבנא מעל פמא דבירא ומשקין ית ענא ומתיבין ית אבנא על פמא דבירא לאתרה׃

3 And thither were all the flocks gathered; and they rolled the stone from the well's mouth, and watered the sheep, and put the stone back upon the well's mouth in its place.—

4 וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחַי מֵאַיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מֵחָרָן אֲנָחְנוּ׃

ואמר להון יעקב אחי מנן אתון ואמרו מחרן אנחנא׃

4 And Jacob said unto them: 'My brethren, whence are ye?' And they said: 'Of Haran are we.'

5 וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲיְדַעְתֶּם אֶת־לָבָן בֶּן־נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ׃

ואמר להון הידעתון ית לבן בר נחור ואמרו ידעין׃

5 And he said unto them: 'Know ye Laban the son of Nahor?' And they said: 'We know him.'

6 וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲשָׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן׃

ואמר להון השלם ליה ואמרו שלם והא רחל ברתיה אתיא עם ענא׃

6 And he said unto them: 'Is it well with him?' And they said: 'It is well; and, behold, Rachel his daughter cometh with the sheep.'

7 וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא־עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה הַשְׁקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ׃

ואמר הא עוד יומא סגי לא עדן למכנש בעיר אשקו ענא ואיזילו רעו׃

7 And he said: 'Lo, it is yet high day, neither is it time that the cattle should be gathered together; water ye the sheep, and go and feed them.'

8 וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן׃

ואמרו לא נכול עד דיתכנשון כל עדריא ויגנדרון ית אבנא מעל פמא דבירא ונשקי ענא׃

8 And they said: 'We cannot, until all the flocks be gathered together, and they roll the stone from the well's mouth; then we water the sheep.'

9 עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ כִּי רֹעָה הִוא׃

עד דהוא ממליל עמהון ורחל אתת עם ענא דלאבוהא ארי רעיתא היא׃

9 While he was yet speaking with them, Rachel came with her father's sheep; for she tended them.

10 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בַּת־לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיָּגֶל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ׃

והוה כד חזא יעקב ית רחל בת לבן אחוהא דאמיה וית ענא דלבן אחוהא דאמיה וקריב יעקב וגנדר ית אבנא מעל פמא דבירא ואשקי ית ענא דלבן אחוהא דאמיה׃

10 And it came to pass, when Jacob saw Rachel the daughter of Laban his mother's brother, and the sheep of Laban his mother's brother, that Jacob went near, and rolled the stone from the well's mouth, and watered the flock of Laban his mother's brother.

11 וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ׃

ונשיק יעקב לרחל ואריים ית קליה ובכא׃

11 And Jacob kissed Rachel, and lifted up his voice, and wept.

(21) ושבתי. כמו שאמר לי והשיבותיך אל האדמה: בשלום. שלא מן החטא, שלא אלמד מדרכי נכן: והיה ה׳ לי לאלהים. שיהול שמו עלי מתחלה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרעי, כמו שאמר אשר דברתי לך, והבטחה זו הבטיח לאברהם, שנאמר לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ (בראשית יז, ז). (זרעך מיוחס שלא ימצא בו שום פסול):

(22) והאבן הזאת. כך מפורש וי״ו זו של והאבן, אם תעשה לי את אלה ואף אני אעשה זאת: והאבן הזאת אשר שמתי מצבה וגו׳. כתרגומו אהי פלח עלה קדם ה׳, וכן עשה כשובו מפדן ארם, כשאמר לו קום עֲלֵה בֵית אֵל (שם לה, ז) מה נאמר שם, וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה וגו׳ וַיִּסֶּךְ עָלֶיהָ נָסֶךְ (שם יד):

(1) וישא יעקב רגליו. משמתבשר בשורה טובה, שהובטח בשמירה, נשא לבו את רגליו ועשה קל לנכת. כך מפורש בבראשית רבה (ע, ח):

(2) ישקו העדרים. משקים הרועים את העדרים, והמקרא דבר בלשון קצרה:

(3) ונאספו. רגיליס היו להאסף, לפי שהיתה האבן גדולה: וגללו. וגוללין ותרגומו ומגנדרין. כל לשון הווה, משתנה לדבר בלשון עתיד ובלשון עבר, לפי שכל דבר הסוה תמיד, כבר היה ועתיד להיות: והשיבו. תרגומו ומתיבין:

(6) באה עם הצאן. הטעם בא״ף, ותרגומו אתיא, ורחל באה, הטעם למעלה בבי״ת, ותרגומו אתת, הרי אשון לשון עושה והשני לשון עשתה:

(7) הן עוד היום גדול. לפי שראה אותם רובצים, כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד, אמר להם, הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירי יום אתם, לא שלמתם פעולת היום, ואם הבהמות שלכם, אף על פי כן לא עת האסף המקנה וגו׳ (ב״ר ע, יא):

(8) לא נוכל. להשקות לפי שהאבן גדולה: וגללו. זה מתורגם ויגנדרון, לפי שהוא לשון עתיד:

(10) ויגש יעקב ויגל. כמי שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית, להודיעך שכחו גדול (ב״ר ע, יב):

(11) ויבך. לפי שנפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה. דבר אחר, לפי שבא בידים ריקניות, אמר, אליעזר עבד אבי אבא, היו בידיו נזמים ולמידים ומגדנות,

12 וַיַּגֵּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה הוּא וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ׃

12 And Jacob told Rachel that he was her father's brother, and that he was Rebekah's son; and she ran and told her father.

13 וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ לָבָן אֶת־שֵׁמַע יַעֲקֹב בֶּן־אֲחֹתוֹ וַיָּרָץ לִקְרָאתוֹ וַיְחַבֵּק־לוֹ וַיְנַשֵּׁק־לוֹ וַיָּבִיאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃

13 And it came to pass, when Laban heard the tidings of Jacob his sister's son, that he ran to meet him, and embraced him, and kissed him, and brought him to his house. And he told Laban all these things.

14 וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים׃

14 And Laban said to him: 'Surely thou art my bone and my flesh.' And he abode with him the space of a month.

15 וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲכִי־אָחִי אַתָּה וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם הַגִּידָה לִּי מַה־מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ׃

15 And Laban said unto Jacob: 'Because thou art my brother, shouldest thou therefore serve me for nought? tell me, what shall thy wages be?'

16 וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל׃

16 Now Laban had two daughters: the name of the elder was Leah, and the name of the younger was Rachel.

17 וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת־תֹּאַר וִיפַת מַרְאֶה׃

17 And Leah's eyes were weak; but Rachel was of beautiful form and fair to look upon.

שלישי 18 וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה׃

18 And Jacob loved Rachel; and he said: 'I will serve thee seven years for Rachel thy younger daughter.'

19 וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתִּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי׃

19 And Laban said: 'It is better that I give her to thee, than that I should give her to another man; abide with me.'

20 וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שֶׁבַע שָׁנִים וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ׃

20 And Jacob served seven years for Rachel; and they seemed unto him but a few days, for the love he had to her.

21 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן הָבָה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמָי וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ׃

21 And Jacob said unto Laban: 'Give me my wife, for my days are filled, that I may go in unto her.'

22 וַיֶּאֱסֹף לָבָן אֶת־כָּל־אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה׃

22 And Laban gathered together all the men of the place, and made a feast.

23 וַיְהִי בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בִתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃

23 And it came to pass in the evening, that he took Leah his daughter, and brought her to him; and he went in unto her.

24 וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בִתּוֹ שִׁפְחָה׃

24 And Laban gave Zilpah his handmaid unto his daughter Leah for a handmaid.

ואני אין בידי כלום. לפי שרדף אליפז בן עשו במצות אביו אחריו להורגו, והשיגו, ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק, משך ידו, אמר לו מה אעשה לנווי של אבא, אמר לו יעקב טול מה שבידי, והעני חשוב כמת:

(12) כי אחי אביה הוא. קרוב לאביה, כמו אֲנָשִׁים אֵמִים הָיוּ (בראשית יג, ח). ומדרשו, אם לרמאות הוא בא, גם אני אחיו ברמאות, ואם אדם כשר הוא, גם אני בן רבקה אחותו הכשרה: ותגד לאביה. לפי שאמה מתה, לא היה לה להגיד אלא לו (ב"ר ע, יג):

(13) וירץ לקראתו. כסבור ממון הוא טעון, שהרי עבד הבית בא לכאן בעשרה גמלים טעונים (ב"ר שם): ויחבק. כשלא ראה עמו כלום, אמר, שמא זהובים הביא והנם בחיקו (ב"ר שם): וינשק לו. אמר, שמא מרגליות הביא והם בפיו (ב"ר שם): ויספר ללבן. אלא בא אלא מתוך אונס אחיו, ושנטלו ממונו ממנו:

(14) אך עצמי ובשרי. מעתה אין לי לאספך הביתה, הואיל ואין בידך כלום, אלא מפני קורבה אטפל בך חדש ימים, וכן עשה, ואף זו לא לחנם, שהיה רועה לאבו:

(15) הכי אחי אתה. לשון תימה, וכי בשביל שאחי אתה תעבדני חנם: ועבדתני. כמו ותעבדני, וכן כל תיבה שהיא לשון עבר, הוסיף וי"ו בראשה, והיא הופכת התיבה להבא:

(17) רכות. שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ובכתה, שהיו הכל אומרים, שני בניה לרבקה ושתי בנות ללבן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן (בבא בתרא קכג.): תאר. הוא צורת הפרצוף, לשון יְקָרֵהוּ בַּשֶּׁרֶד (ישעיה מד, יג), קונפ"אס בלע"ז: מראה. הוא זיו קלסתר:

(18) אעבדך שבע שנים. הם ימים אחדים שאמרה לו אמו וְיַשְׁבָּף עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים (ב"ר ע, יז), ותדע שכן הוא, שהרי כתיב ויהיו בעיניו כימים אחדים: ברחל בתך הקטנה. כל הסימנים הללו למה, לפי שהיה יודע בו שהוא רמאי, אמר לו אעבדך ברחל, ושמא תאמר רחל אחרת מן השוק, תלמוד לומר בתך, ושמא תאמר אחליף ללאה שמה ואקרא שמה רחל, תלמוד לומר הקטנה, ואף על פי כן לא הועיל, שהרי רמהו:

(21) מלאו ימי. שאמרה לי אמי. ועוד מלאו ימי, שהרי אני בן פ"ד שנה, ואימתי אעמיד י"ב שבטים, וזהו שאמר ואבואה אליה, והלא קל שבקלים אינו אומר כן, אלא להוליד תולדות אמר כך:

25 וַיְהִי בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי׃

וַהֲוָה בְּצַפְּרָא וְהָא הִיא לֵאָה וַאֲמַר לְלָבָן מָא דָּא עֲבַדְתְּ לִי הֲלָא בְּרָחֵל פְּלַחִית עִמָּךְ וּלְמָא שַׁקַּרְתְּ בִּי׃

25 And it came to pass in the morning that, behold, it was Leah; and he said to Laban: 'What is this thou hast done unto me? did not I serve with thee for Rachel? wherefore then hast thou beguiled me?'

26 וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא־יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצְּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה׃

וַאֲמַר לָבָן לָא מִתְעֲבִיד כֵּין בְּאַתְרָנָא לְמִתַּן זְעֵירְתָא קֳדָם רַבְּתָא׃

26 And Laban said: 'It is not so done in our place, to give the younger before the first-born.

27 מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת׃

אַשְׁלֵים שְׁבוּעֲתָא דְּדָא וְנִתֵּין לָךְ אַף יָת דָּא בְּפוּלְחָנָא דְּתִפְלַח עִמִּי עוֹד שְׁבַע שְׁנִין אָחֳרָנִין׃

27 Fulfil the week of this one, and we will give thee the other also for the service which thou shalt serve with me yet seven other years.'

28 וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיְמַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה׃

וַעֲבַד יַעֲקֹב כֵּין וְאַשְׁלֵים שְׁבוּעֲתָא דְּדָא וִיהַב לֵיהּ יָת רָחֵל בְּרַתֵּיהּ לֵיהּ לְאִתּוּ׃

28 And Jacob did so, and fulfilled her week; and he gave him Rachel his daughter to wife.

29 וַיִּתֵּן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָה׃

וִיהַב לָבָן לְרָחֵל בְּרַתֵּיהּ יָת בִּלְהָה אַמְתֵּיהּ לַהּ לְאַמְהוּ׃

29 And Laban gave to Rachel his daughter Bilhah his handmaid to be her handmaid.

30 וַיָּבֹא גַּם אֶל־רָחֵל וַיֶּאֱהַב גַּם־אֶת־רָחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת׃

וְעָאל אַף לְוָת רָחֵל וּרְחִים אַף יָת רָחֵל מִלֵּאָה וּפְלַח עִמֵּיהּ עוֹד שְׁבַע שְׁנִין אָחֳרָנִין׃

30 And he went in also unto Rachel, and he loved Rachel more than Leah, and served with him yet seven other years.

כז 31 וַיַּרְא יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ וְרָחֵל עֲקָרָה׃

וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי סְנוּאָתָא לֵאָה וִיהַב לַהּ עִדּוּי וְרָחֵל עַקְרָא׃

31 And the Lord saw that Leah was hated, and he opened her womb; but Rachel was barren.

32 וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־רָאָה יְהוָה בְּעָנְיִי כִּי עַתָּה יֶאֱהָבַנִי אִישִׁי׃

וְעִדְּיָאת לֵאָה וִילִידַת בַּר וּקְרַת שְׁמֵיהּ רְאוּבֵן אֲרֵי אֲמַרַת אֲרֵי גְּלֵי קֳדָם יְיָ עֶלְבָּנִי אֲרֵי כְעַן יִרְחֲמַנְנִי בַּעְלִי׃

32 And Leah conceived, and bore a son, and she called his name Reuben; for she said: 'Because the Lord hath looked upon my affliction; for now my husband will love me.'

33 וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה אָנֹכִי וַיִּתֶּן־לִי גַּם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן׃

וְעִדְּיָאת עוֹד וִילִידַת בַּר וַאֲמַרַת אֲרֵי שְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ אֲרֵי סְנוּאָתָא אֲנָא וִיהַב לִי אַף יָת דֵּין וּקְרַת שְׁמֵיהּ שִׁמְעוֹן׃

33 And she conceived again, and bore a son; and said: 'Because the Lord hath heard that I am hated, He hath therefore given me this son also.' And she called his name Simeon.

34 וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר עַתָּה הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֵוִי׃

וְעִדְּיָאת עוֹד וִילִידַת בַּר וַאֲמַרַת הָדָא זִמְנָא יִתְחַבַּר לִי בַּעְלִי אֲרֵי יְלִידִית לֵיהּ תְּלָתָא בְנִין עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵיהּ לֵוִי׃

34 And she conceived again, and bore a son; and said: 'Now this time will my husband be joined unto me, because I have borne him three sons.' Therefore was his name called Levi.

35 וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת׃

וְעִדְּיָאת עוֹד וִילִידַת בַּר וַאֲמַרַת הָדָא זִמְנָא אוֹדֵי קֳדָם יְיָ עַל כֵּן קְרַת שְׁמֵיהּ יְהוּדָה וְקַמַת מִלְּמֵילַד׃

35 And she conceived again, and bore a son; and she said: 'This time will I praise the Lord.' Therefore she called his name Judah; and she left off bearing.

XXX וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הָבָה־לִּי בָנִים וְאִם־אַיִן מֵתָה אָנֹכִי׃

וַחֲזָת רָחֵל אֲרֵי לָא יְלִידַת לְיַעֲקֹב וְקַנְיָאת רָחֵל בַּאֲחָתַהּ וַאֲמַרַת לְיַעֲקֹב הַב לִי בְנִין וְאִם לָא מָיְתָא אֲנָא׃

XXX And when Rachel saw that she bore Jacob no children, Rachel envied her sister; and she said unto Jacob: 'Give me children, or else I die.'

(25) ויהי בבקר והנה היא לאה. אבל בגילה לא היתה לאה, לפי שמסר יעקב סימנים לרחל, וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה, אמרה, עכשיו תכלס אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים (מגילה יג:):

(27) מלא שבע זאת. דבוק הוא, שהרי נקוד בחטף (פי' בשו"ת), שבוע של זאת, והן ז' ימי המשתה, בגמ' ירושלמית במועד קטן וא"א לומר שבוע ממש, שאם כן היה צריך ליתן הסי"ן בפתח (ר"ל בקמץ), ועוד ששבוע לשון זכר, כדכתיב שֶׁבֶעָה שָׁבֻעוֹת תִּסְפָּר לָךְ, לפיכך אין משמע שבוע אלא שבעה, שטייר"א בלע"ז: ונתנה לך. לשון רבים, כמו וְנִשְׁרְפָה, נֶרְדָּה וְנָבֹלָה, אף זה לשון ונתן ותנה וגו': גם את זאת. מיד לאחר שבעת ימי המשתה ותעבוד לאחר נשואיה:

(30) עוד שבע שנים אחרות. אחרות הקישן לראשונות, מה ראשונות באמונה אף האחרונות באמונה (ב"ר ע, כ), ואף על פי שברמאות בא עליו:

(32) ותקרא שמו ראובן. רבותינו פירשו (ברכות ז:), אמרה, ראו מה בין בני לבן אמי, שמכר הבכורה ליעקב, וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו, ולא עוד שלא ערער עליו, אלא שבקש להוציאו מן הבור:

(34) הפעם ילוה אישי. לפי שהאמהות נביאות היו ויודעות שי"ב שבטים יוצאים מיעקב, וד' נשים ישא, אמרה, מעתה אין לו פתחון פה עלי, שהרי נטלתי כל חלקי בנים: על כן. כל מי שנאמר בו על כן, מרובה באוכלוסין, חוץ מלוי, שהאהרון היה מכלה בהם (ב"ר עא, ד): קרא שמו לוי. בכולם כתיב ותקרא, (שהיא קראה), וזה כתב בו קרא, ויש מדרש אגדה באלה הדברים רבה, ששלח הקב"ה גבריאל והביאו לפניו, וקרא לו שם זה, ונתן לו כ"ד מתנות כהונה, ועל שם שלוהו במתנות קראו לוי:

(35) הפעם אודה. שנטלתי יותר מחלקי, מעתה יש לי להודות:

(1) ותקנא רחל באחתה. קנאה במעשיה הטובים, אמרה, אלולי שנדקה ממני לא זכתה לבנים (ב"ר עא, ו): הבה לי. וכי כך עשה אביך לאמך, והלא התפלל

2 וַיִּחַר־אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת
אֱלֹהִים אָנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֵּךְ פְּרִי־בָטֶן׃

וּתְקִיף רוּגְזָא דְיַעֲקֹב בְּרָחֵל וַאֲמַר הֲמִנִּי
אַתְּ בָּעְיָא הֲלָא מִן קֳדָם יְיָ תִּבְעַן דְּמָנַע
מִנִּיךְ וַלְדָא דְמָעֵי׃

2 And Jacob's anger was kindled against Rachel; and he said: 'Am I in God's stead, who hath withheld from thee the fruit of the womb?'

3 וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ
וְתֵלֵד עַל־בִּרְכַּי וְאִבָּנֶה גַם־אָנֹכִי מִמֶּנָּה׃

וַאֲמַרַת הָא אַמְתִּי בִּלְהָה עוֹל לְוָתַהּ
תְּלִיד וַאֲנָא אֲרַבֵּי וְאִתְבְּנֵי אַף אֲנָא מִנַּהּ׃

3 And she said: 'Behold my maid Bilhah, go in unto her; that she may bear upon my knees, and I also may be builded up through her.'

4 וַתִּתֶּן־לוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה
וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב׃

וִיהַבַת לֵיהּ יָת בִּלְהָה אַמְתַּהּ לְאִתּוּ
וְעָאל לְוָתַהּ יַעֲקֹב׃

4 And she gave him Bilhah her handmaid to wife; and Jacob went in unto her.

5 וַתַּהַר בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן׃

וְעַדְיָאַת בִּלְהָה וִילִידַת לְיַעֲקֹב בַּר׃

5 And Bilhah conceived, and bore Jacob a son.

6 וַתֹּאמֶר רָחֵל דָּנַנִי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע
בְּקֹלִי וַיִּתֶּן־לִי בֵּן עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ דָּן׃

וַאֲמַרַת רָחֵל דָּנַנִי יְיָ וְאַף קַבִּיל צְלוֹתִי
וִיהַב לִי בַּר עַל כֵּין קְרָת שְׁמֵיהּ דָּן׃

6 And Rachel said: 'God hath judged me, and hath also heard my voice, and hath given me a son.' Therefore called she his name Dan.

7 וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל בֵּן
שֵׁנִי לְיַעֲקֹב׃

וְעַדְיָאַת עוֹד וִילִידַת בִּלְהָה אַמְתַּהּ
דְּרָחֵל בַּר תִּנְיָן לְיַעֲקֹב׃

7 And Bilhah Rachel's handmaid conceived again, and bore Jacob a second son.

8 וַתֹּאמֶר רָחֵל נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים ׀ נִפְתַּלְתִּי
עִם־אֲחֹתִי גַּם־יָכֹלְתִּי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
נַפְתָּלִי׃

וַאֲמַרַת רָחֵל קַבִּיל בָּעוּתִי יְיָ בְּאִתְחַנָּנוּתִי
בִּצְלוֹתִי חַמֵּידִית דִּיהֵי לִי וְלַד כְּאַחָתִי
אַף אִתְיְהִיב לִי וּקְרָת שְׁמֵיהּ נַפְתָּלִי׃

8 And Rachel said: 'With mighty wrestlings have I wrestled with my sister, and have prevailed.' And she called his name Naphtali.

9 וַתֵּרֶא לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלֶּדֶת וַתִּקַּח אֶת־
זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה׃

וַחֲזַת לֵאָה אֲרֵי קַמַת מִלְּמֵילַד וּדְבַרַת
יָת זִלְפָּה אַמְתַּהּ וִיהַבַת יָתַהּ לְיַעֲקֹב
לְאִתּוּ׃

9 When Leah saw that she had left off bearing, she took Zilpah her handmaid, and gave her to Jacob to wife.

10 וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֵּן׃

וִילִידַת זִלְפָּה אַמְתַּהּ דְּלֵאָה לְיַעֲקֹב בַּר׃

10 And Zilpah Leah's handmaid bore Jacob a son.

11 וַתֹּאמֶר לֵאָה (כ׳ בגד)[ק׳ בָּא גָד] וַתִּקְרָא
אֶת־שְׁמוֹ גָּד׃

וַאֲמַרַת לֵאָה אֲתָא גָּד וּקְרָת יָת שְׁמֵיהּ
גָּד׃

11 And Leah said: 'Fortune is come!' And she called his name Gad.

12 וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב׃

וִילִידַת זִלְפָּה אַמְתַּהּ דְּלֵאָה בַּר תִּנְיָן
לְיַעֲקֹב׃

12 And Zilpah Leah's handmaid bore Jacob a second son.

13 וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאָשְׁרִי כִּי אִשְּׁרוּנִי בָּנוֹת
וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אָשֵׁר׃

וַאֲמַרַת לֵאָה תּוּשְׁבְּחָא הֲוָת לִי אֲרֵי בְּכֵין
יְשַׁבְּחוּנַנִי נְשָׁיָא וּקְרָת יָת שְׁמֵיהּ אָשֵׁר׃

13 And Leah said: 'Happy am I! for the daughters will call me happy.' And she called his name Asher.

רביעי 14 וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר־חִטִּים וַיִּמְצָא
דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל־לֵאָה
אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל־לֵאָה תְּנִי־נָא לִי
מִדּוּדָאֵי בְּנֵךְ׃

וַאֲזַל רְאוּבֵן בְּיוֹמֵי חֲצַד חִטִּין וְאַשְׁכַּח
יַבְרוּחִין בְּחַקְלָא וְאֵיתִי יָתְהוֹן לְלֵאָה
אִמֵּיהּ וַאֲמַרַת רָחֵל לְלֵאָה הַבִי כְּעַן לִי
מִיַּבְרוּחֵי דִּבְרִיךְ׃

14 And Reuben went in the days of wheat harvest, and found mandrakes in the field, and brought them unto his mother Leah. Then Rachel said to Leah: 'Give me, I pray thee, of thy son's mandrakes.'

עליה: מתה אנכי. מכאן למי שאין לו בנים שחשוב כמת (ב"ר שם):

(2) התחת. וכי במקומו אני: אשר מנע ממך. את אומרת שאעשה כאבא, אני איני כאבא, אבא לא היו לו בנים, אני יש לי בנים, ממך מנע ולא ממני:

(3) על ברכי. כתרגומו ואנא ארבי: ואבנה גם אנכי. מהו גם, אמרה לו, זקנך אברהם היו לו בנים מהגר, וחגר מתניו כנגד שרה, אמר לה, זקנתי הכניסה לרתה לביתה, אמרה לו אם הדבר הזה מעכב, הנה אמתי: ואבנה גם אנכי ממנה. כשרה:

(6) דנני אלהים. דנני וחייבני וזכני (ב"ר עא, ז):

(8) נפתולי אלהים. מנחם בן סרוק פירש במחברת צָמִיד פָּתִיל, חבורים מאת המקוס, נתחברתי עם אחותי לזכות לבנים. ואני מפרשו לשון עִקֵּשׁ וּפִתַּלְתָּל, נתעקשתי והפלרתי פלירות ונפתולים הרבה למקוס, להיות שוה לאחותי: גם יכלתי. הסכים על ידי. ואונקלוס תרגם לשון תפילה, כמו נפתולי אלהים נפתלתי, בקשות התחינות לפניו נתקבלתי ונתעתרתי כאחותי: נפתלתי. נתקבלה תפלתי. ומדרש אגדה יש רבים, בלשון נוטריקון:

(10) ותלד זלפה. בכולן נאמר הריון, חוץ מזלפה, לפי שהיתה בחורה מכולן ותינוקת בשנים, ואין הריון ניכר בה, וכדי לרמות ליעקב נתנה לבן ללאה, שלא יבין שמכניסין לו את לאה, שכך מנהגן, ליתן שפחה הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה:

(11) בא גד. בא מזל טוב, כמו גד גדי וסנוק לא (שבת סז:), ודומה לו הַעוֹרְכִים לַגַּד שֻׁלְחָן (ישעיה סה, יא). ומדרש אגדה, שנולד מהול כמו גִּדּוּ אִילָנָא (דניאל ד, יא), ולא ידעתי על מה נכתב תיבה אחת. דבר אחר למה נקראת תיבה אחת בגד, כמו בגדת בי כשבאת אל שפחתי, כאיש שבגד באשת נעוריו:

(14) בימי קציר חטים. להגיד שבמן של שבטים, שעת הקציר היה, ולא פשט ידו בגזל להביא חטים ושעורים, אלא דבר ההפקר שאין אדם מקפיד בו: דודאים. שיגלי עשב הוא, ובלשון ישמעאל ישמי"ן (סנהדרין לט:):

15 וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְעַט קַחְתֵּךְ אֶת־אִישִׁי
וְלָקַחַת גַּם אֶת־דּוּדָאֵי בְּנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל
לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאֵי
בְּנֵךְ׃

15 And she said unto her: 'Is it a small matter that thou hast taken away my husband? and wouldest thou take away my son's mandrakes also?' And Rachel said: 'Therefore he shall lie with thee to-night for thy son's mandrakes.'

16 וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא
לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי
שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי בְּנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ
בַּלַּיְלָה הוּא׃

16 And Jacob came from the field in the evening, and Leah went out to meet him, and said: 'Thou must come in unto me; for I have surely hired thee with my son's mandrakes.' And he lay with her that night.

17 וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד
לְיַעֲקֹב בֵּן חֲמִישִׁי׃

17 And God hearkened unto Leah, and she conceived, and bore Jacob a fifth son.

18 וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־
נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
יִשָּׂשכָר׃

18 And Leah said: 'God hath given me my hire, because I gave my handmaid to my husband. And she called his name Issachar.

19 וַתַּהַר עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן־שִׁשִּׁי לְיַעֲקֹב׃

19 And Leah conceived again, and bore a sixth son to Jacob.

20 וַתֹּאמֶר לֵאָה זְבָדַנִי אֱלֹהִים ׀ אֹתִי זֵבֶד
טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ
שִׁשָּׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זְבֻלוּן׃

20 And Leah said: 'God hath endowed me with a good dowry; now will my husband dwell with me, because I have borne him six sons.' And she called his name Zebulun.

21 וְאַחַר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה׃

21 And afterwards she bore a daughter, and called her name Dinah.

כח וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ
אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ׃

22 And God remembered Rachel, and God hearkened to her, and opened her womb.

23 וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף אֱלֹהִים אֶת־
חֶרְפָּתִי׃

23 And she conceived, and bore a son, and said: 'God hath taken away my reproach.'

24 וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יֹסֵף יְהוָה
לִי בֵּן אַחֵר׃

24 And she called his name Joseph, saying: 'The Lord add to me another son.'

25 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שַׁלְּחֵנִי וְאֵלְכָה אֶל־מְקוֹמִי
וּלְאַרְצִי׃

25 And it came to pass, when Rachel had borne Joseph, that Jacob said unto Laban: 'Send me away, that I may go unto mine own place, and to my country.

26 תְּנָה אֶת־נָשַׁי וְאֶת־יְלָדַי אֲשֶׁר עָבַדְתִּי
אֹתְךָ בָּהֵן וְאֵלֵכָה כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־
עֲבֹדָתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ׃

26 Give me my wives and my children for whom I have served thee, and let me go; for thou knowest my service wherewith I have served thee.'

15 וַאֲמַרַת לַהּ הַזְעֵיר דְּדַבְרַתְּ יָת בַּעְלִי
וְתִסְבִּין אַף יָת יַבְרוּחֵי דִּבְרִי וַאֲמַרַת
רָחֵל בְּכֵין יִשְׁכּוֹב עִמִּיךְ בְּלֵילְיָא חֲלָף
יַבְרוּחֵי דִּבְרִיךְ׃

16 וְעָאל יַעֲקֹב מִן חַקְלָא בְּרַמְשָׁא וּנְפַקַת
לֵאָה לְקַדָּמוּתֵיהּ וַאֲמַרַת לְוָתִי תֵּיעוֹל
אֲרֵי מַיְגָר אֲגַרְתָּךְ בְּיַבְרוּחֵי דִּבְרִי
וּשְׁכִיב עִמַּהּ בְּלֵילְיָא הוּא׃

17 וְקַבֵּיל יְיָ צְלוֹתַהּ דְּלֵאָה וְעַדְיֵאת וִילִידַת
לְיַעֲקֹב בַּר חֲמִישָׁאי׃

18 וַאֲמַרַת לֵאָה יְהַב יְיָ אַגְרִי דִּיהַבִית אַמְתִּי
לְבַעְלִי וּקְרַת שְׁמֵיהּ יִשָּׂשכָר׃

19 וְעַדְיֵאת עוֹד לֵאָה וִילִידַת בַּר שְׁתֵיתַאי
לְיַעֲקֹב׃

20 וַאֲמַרַת לֵאָה יְהַב יְיָ יָתֵיהּ לִי חוּלָק טָב
הָדָא זִמְנָא יְהֵי מְדוֹרֵיהּ דְּבַעְלִי לְוָתִי
אֲרֵי יְלִידִית לֵיהּ שִׁתָּא בְנִין וּקְרַת יָת
שְׁמֵיהּ זְבוּלוּן׃

21 וּבָתַר כֵּין יְלִידַת בְּרַתָּא וּקְרַת יָת שְׁמַהּ
דִּינָה׃

22 וְעָאל דּוּכְרָנַהּ דְּרָחֵל קֳדָם יְיָ וְקַבֵּיל
צְלוֹתַהּ יְיָ וִיהַב לַהּ עִדּוּי׃

23 וְעַדְיֵאת וִילִידַת בַּר וַאֲמַרַת כְּנַשׁ יְיָ יָת
חִסְדִּי׃

24 וּקְרַת יָת שְׁמֵיהּ יוֹסֵף לְמֵימַר יוֹסִיף יְיָ לִי
בַּר אָחֳרָן׃

25 וַהֲוָה כַּד יְלִידַת רָחֵל יָת יוֹסֵף וַאֲמַר
יַעֲקֹב לְלָבָן שַׁלְּחֵנִי וַאֲהָךְ לְאַתְרִי
וּלְאַרְעִי׃

26 הַב יָת נְשַׁי וְיָת בְּנַי דִּפְלַחִית יָתָךְ
בְּהוֹן וְאֵיזֵיל אֲרֵי אַתְּ יְדַעְתְּ יָת פּוּלְחָנִי
דִּפְלַחְתָּךְ׃

(15) ולקחת גם את דודאי בני. נתמיה, ולעשות עוד זאת, ליקח גם את דודאי בני, ותרגומו ולמיסב: לכן ישכב עמך הלילה. שלי היתה שכיבת לילה זו, ואני נותנה לך תחת דודאי בנך. ולפי שזלזלה במשכב הצדיק, לא זכתה להקבר עמו (ב"ר עב, ג):

(16) שכר שכרתיך. נתתי לרחל שכרה: בלילה הוא. הקב"ה סייעו, שיצא משם יששכר (נדה לא.):

(17) וישמע אלהים אל לאה. שהיתה מתאוה ומחזרת להרבות שבטיה:

(20) זבד טוב. כתרגומו: יזבלני. לשון בֵּית זֶבֶל, הירבריי"א בלע"ז, בית מדור, מעתה לא תהא עיקר דירתו אצל עמי, שיש לי בניס כנגד כל נשיו:

(21) דינה. פירשו רבותינו (ברכות ס.), שדנה לאה דין בעצמה, אם זה זכר, לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות, והתפללה עליו ונהפך לנקבה:

(22) ויזכור אלהים את רחל. זכר לה שמסרה סימניה לאחותה (ב"ר עג, ד), ושהיתה מצירה שלא תעלה בגורלו של עשו, שמא יגרשנה יעקב לפי שאין לה בניס, ואף עשו הרשע כך עלה בלבו כששמע שאין לה בניס. הוא שייסד הפייט, האדמון כבטו שלא אלה נצה לקחתה לו ונתבהלה:

(23) אסף. הכניסה במקום שלא תראה, וכן אֶסֹּף מֶרְפֶּתֶנוּ (ישעיה ד, ז), וְלֹא יֵאָסֵף הַבַּיְתָה (שמות ט, יט), אָסְפוּ נָגְסָם (יואל ד, טו), וְיִרְחֲקוּ לֹא יֵאָסֵף (ישעיה ס, כ), לא יטמן: חרפתי. שהייתי נחרפה אצלי עקרה, והיו אומרים עלי שאעלה לחלקו של עשו הרשע. ואגדה, כל זמן שאין לאשה בן, אין לה במי לתלות סרחונה, משיש לה בן תולה בו, מי שבר כלי זה, בנך, מי אכל תאניס אלו, בנך:

(24) יסף ה׳ לי בן אחר. יודעת היתה בנבואה, שאין יעקב עתיד להעמיד אלא שניס עשר שבטיס, אמרה, יהי רצון שאותו שהוא עתיד להעמיד, יהא ממני, לכך לא נתפללה אלא על בן אחר:

(25) כאשר ילדה רחל את יוסף. משגולד שטנו של עשו, שנאמר וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לָהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ (עובדיה א, יח), אש בלא להבה אינו שולט למרחוק, משגולד יוסף, בטח יעקב בהקב"ה ורצה לשוב:

27 וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בִּגְלָלֶךָ׃

27 And Laban said unto him: 'If now I have found favour in thine eyes—I have observed the signs, and the Lord hath blessed me for thy sake.'

28 וַיֹּאמַר נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתֵּנָה׃

28 And he said: 'Appoint me thy wages, and I will give it.'

29 וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ וְאֶת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי׃

29 And he said unto him: 'Thou knowest how I have served thee, and how thy cattle have fared with me.

30 כִּי מְעַט אֲשֶׁר־הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ לָרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֹתְךָ לְרַגְלִי וְעַתָּה מָתַי אֶעֱשֶׂה גַּם־אָנֹכִי לְבֵיתִי׃

30 For it was little which thou hadst before I came, and it hath increased abundantly; and the Lord hath blessed thee whithersoever I turned. And now when shall I provide for mine own house also?'

31 וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן־לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־לִי מְאוּמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אָשׁוּבָה אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֶשְׁמֹר׃

31 And he said: 'What shall I give thee?' And Jacob said: 'Thou shalt not give me aught; if thou wilt do this thing for me, I will again feed thy flock and keep it.

32 אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ הַיּוֹם הָסֵר מִשָּׁם כָּל־שֶׂה־נָקֹד וְטָלוּא וְכָל־שֶׂה־חוּם בַּכְּשָׂבִים וְטָלוּא וְנָקֹד בָּעִזִּים וְהָיָה שְׂכָרִי׃

32 I will pass through all thy flock to-day, removing from thence every speckled and spotted one, and every dark one among the sheep, and the spotted and speckled among the goats; and of such shall be my hire.

33 וְעָנְתָה־בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינֶנּוּ נָקֹד וְטָלוּא בָּעִזִּים וְחוּם בַּכְּשָׂבִים גָּנוּב הוּא אִתִּי׃

33 So shall my righteousness witness against me hereafter, when thou shalt come to look over my hire that is before thee: every one that is not speckled and spotted among the goats, and dark among the sheep, that if found with me shall be counted stolen.'

34 וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ׃

34 And Laban said: 'Behold, would it might be according to thy word.'

35 וַיָּסַר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתְּיָשִׁים הָעֲקֻדִּים וְהַטְּלֻאִים וְאֶת כָּל־הָעִזִּים הַנְּקֻדּוֹת וְהַטְּלֻאֹת כֹּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ וְכָל־חוּם בַּכְּשָׂבִים וַיִּתֵּן בְּיַד־בָּנָיו׃

35 And he removed that day the he-goats that were streaked and spotted, and all the she-goats that were speckled and spotted, every one that had white in it, and all the dark ones among the sheep, and gave them into the hand of his sons.

36 וַיָּשֶׂם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רֹעֶה אֶת־צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרֹת׃

36 And he set three days' journey betwixt himself and Jacob. And Jacob fed the rest of Laban's flocks.

37 וַיִּקַּח־לוֹ יַעֲקֹב מַקַּל לִבְנֶה לַח וְלוּז וְעַרְמוֹן וַיְפַצֵּל בָּהֵן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת מַחְשֹׂף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמַּקְלוֹת׃

37 And Jacob took him rods of fresh poplar, and of the almond and of the plane-tree; and peeled white streaks in them, making the white appear which was in the rods.

(26) תנה את נשי וגו׳. איני רוצה לצאת כי אם ברשות:

(27) נחשתי. מנחש הייתי, נסיתי בנחוש שלי שעל ידך באה לי ברכה, כשבאת לכאן לא היו לי בניס, שנאמר וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן, אפשר יש לו בניס והוא שולח בתו אצל הרועים, ועכשיו היו לו בניס, שנאמר וַיִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי בְּנֵי לָבָן:

(28) נקבה שכרך. כתרגומו פריש אגרך:

(29) ואת אשר היה מקנך אתי. את משכון מעוט מקנך שבא לידי מתחלה כמה היו:

(30) לרגלי. עם רגלי, בשביל ביאת רגלי באת אצלך הברכה (ב״ר עג, ח), כמו הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלָיִךְ (שמות יא, ח). לָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלָי (שופטים ח, ה). הבאים עמי: גם אנכי לביתי. לצורך ביתי, עכשיו אין עושין לצרכי אצל בני, ולריך (אני) להיות עושה גם אני עמהם לסמכן, וזהו גם:

(32) נקד. מנומר בחברבורות דקות כמו נקודות, פונטר״ל בלע״ז: טלוא. לשון טלאים, חברבורות רחבות: חום. שחוס דומה לאדום רוס״ו בלע״ז, לשון משנה, שחמתית ומצאת לבנה, לענין התבואה: והיה שכרי. אותן שיולדו מכאן ולהבא נקודים וטלואים בעזים ושחומים בכשבים יהיו שלי, ואותן שישנן עכשיו, הפרש מהם והפקידם ביד בניך, שלא תאמר לי על הנולדים מעתה, אלו היו שם מתחלה, ועוד, שלא תאמר לי על ידי הזכרים שהן נקודים וטלואים, תלדנה הנקבות דוגמתן מכאן ואילך:

(33) וענתה בי וגו׳. אם תחשדני שאני נוטל משלך כלום, תענה בי לדקתי, כי תבוא לדקתי ותעיד על שכרי לפניך, שלא תמצא בעדרי כי אם נקודים וטלואים, וכל שתמצא בהן שאינו נקוד או טלוא או חוס, בידוע שגנבתיו לך, ובגניבה הוא שרוי אצלי:

(34) הן. לשון קבלת דבריס: לו יהי כדברך. הלואי שתתפוץ בכך:

(35) ויסר. לבן ביום ההוא וגו׳: התישים. עזים זכריס: כל אשר לבן בו. כל אשר היתה בו חברבורות לבנות: ויתן. לבן ביד בניו:

(36) הנותרות. הרעועות שבהן, החולות והעקרות שאינן אצלה שיריס, אותן מסר לו:

(37) מקל לבנה. עץ הוא, ושמו לבנה, כמו דתימא, פֵּאֵר לְבָנֶה (הושע ד, יג), ואומר אני הוא שקורין טרימנ״ל שהוא לבן: לח. כשהוא רטוב: ולוז. ועוד לקח מקל לוז, עץ שגדלין בו אגוזים דקיס, קולדר״י בלע״ז: וערמון. קשטניי״ר בלע״ז: פצלות. קלופיס קלופיס, שהיה עושהו מגומר: מחשף הלבן. גלוי

38 וַיַּצֵּג אֶת־הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל בָּרְהָטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמָּיִם אֲשֶׁר תָּבֹאנָה הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן וַיֵּחַמְנָה בְּבֹאָן לִשְׁתּוֹת׃

וְדַעֵיץ יָת חֻטְרַיָּא דְּקַלִּיף בְּרָטַיָּא אֲתַר בֵּית שִׁקְיָא דְּמַיָּא אֲתַר דְּאָתְיָן עָנָא לְמִשְׁתֵּי לְקַבְלְהוֹן דְּעָנָא וּמִתְיַחֲמָן בְּמֵיתֵיהוֹן לְמִשְׁתֵּי׃

38 And he set the rods which he had peeled over against the flocks in the gutters in the watering-troughs where the flocks came to drink; and they conceived when they came to drink.

39 וַיֶּחֱמוּ הַצֹּאן אֶל־הַמַּקְלוֹת וַתֵּלַדְן הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּטְלֻאִים׃

וְאִתְיַחֲמָא עָנָא בְּחֻטְרַיָּא וִילִידָן עָנָא רְגוֹלִין נְמוֹרִין וּרְקוֹעִין׃

39 And the flocks conceived at the sight of the rods, and the flocks brought forth streaked, speckled, and spotted.

40 וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־עָקֹד וְכָל־חוּם בְּצֹאן לָבָן וַיָּשֶׁת־לוֹ עֲדָרִים לְבַדּוֹ וְלֹא שָׂתָם עַל־צֹאן לָבָן׃

וְאַמְרֵיָא אַפְרֵישׁ יַעֲקֹב וִיהַב בְּרֵישׁ עָנָא כָּל דְּרָגוֹל וְכָל דְּשִׁחוֹם בְּעָנָא דְּלָבָן וְשַׁוִּי לֵיהּ עֲדָרִין בִּלְחוֹדוֹהִי וְלָא עָרֵיבְנוּן עִם עָנָא דְּלָבָן׃

40 And Jacob separated the lambs—he also set the faces of the flocks toward the streaked and all the dark in the flock of Laban— and put his own droves apart, and put them not unto Laban's flock.

41 וְהָיָה בְּכָל־יַחֵם הַצֹּאן הַמְקֻשָּׁרוֹת וְשָׂם יַעֲקֹב אֶת־הַמַּקְלוֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן בָּרְהָטִים לְיַחֲמֵנָה בַּמַּקְלוֹת׃

וַהֲוֵי בְּכָל עִדָּן דְּמִתְיַחֲמָן עָנָא מְבַכְּרָתָא וּמְשַׁוֵּי יַעֲקֹב יָת חֻטְרַיָּא לְעֵינֵי עָנָא בְּרָטַיָּא לְיַחֲמוּתְהוֹן בְּחֻטְרַיָּא׃

41 And it came to pass, whensoever the stronger of the flock did conceive, that Jacob laid the rods before the eyes of the flock in the gutters, that they might conceive among the rods;

42 וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׂים וְהָיָה הָעֲטֻפִים לְלָבָן וְהַקְּשֻׁרִים לְיַעֲקֹב׃

וּבְלַקִּישׁוּת עָנָא לָא מְשַׁוֵּי וְהָוֹן לַקִּישַׁיָּא לְלָבָן וּבַכִּירַיָּא לְיַעֲקֹב׃

42 but when the flock were feeble, he put them not in; so the feebler were Laban's, and the stronger Jacob's.

43 וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי־לוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים׃

וּתְקֵיף גֻּבְרָא לַחְדָּא לַחְדָּא וַהֲווֹ לֵיהּ עָאן סַגִּיאָן וְאַמְהָן וְעַבְדִּין וְגַמְלִין וּחְמָרִין׃

43 And the man increased exceedingly, and had large flocks, and maid-servants and men-servants, and camels and asses.

XXXI וַיִּשְׁמַע אֶת־דִּבְרֵי בְנֵי־לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֵת כָּל־אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה אֵת כָּל־הַכָּבֹד הַזֶּה׃

וּשְׁמַע יָת פִּתְגָמֵי בְּנֵי לָבָן דְּאָמְרִין נְסִיב יַעֲקֹב יָת כָּל דְּלְאֲבוּנָא וּמִדְּלְאֲבוּנָא קְנָא יָת כָּל נִכְסַיָּא הָאִלֵּין׃

XXXI And he heard the words of Laban's sons, saying: 'Jacob hath taken away all that was our father's; and of that which was our father's hath he gotten all this wealth.'

2 וַיַּרְא יַעֲקֹב אֶת־פְּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם׃

וַחֲזָא יַעֲקֹב יָת סְבַר אַפֵּי לָבָן וְהָא לֵיתְנוּן עִמַּיהּ כְּמֵאֶתְמָלִי וּמִדְּקַמּוֹהִי׃

2 And Jacob beheld the countenance of Laban, and, behold, it was not toward him as beforetime.

כט 3 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יַעֲקֹב שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ׃

וַאֲמַר יְיָ לְיַעֲקֹב תּוּב לַאֲרַע אֲבָהָתָךְ וּלְיַלְדוּתָךְ וִיהֵי מֵימְרִי בְּסַעֲדָךְ׃

3 And the Lord said unto Jacob: 'Return unto the land of thy fathers, and to thy kindred; and I will be with thee.'

4 וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל־צֹאנוֹ׃

וּשְׁלַח יַעֲקֹב וּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה לְחַקְלָא לְוָת עָנֵיהּ׃

4 And Jacob sent and called Rachel and Leah to the field unto his flock,

5 וַיֹּאמֶר לָהֶן רֹאֶה אָנֹכִי אֶת־פְּנֵי אֲבִיכֶן כִּי־אֵינֶנּוּ אֵלַי כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם וֵאלֹהֵי אָבִי הָיָה עִמָּדִי׃

וַאֲמַר לְהוֹן חָזֵי אֲנָא יָת סְבַר אַפֵּי אֲבוּכוֹן אֲרֵי לֵיתְנוּן עִמִּי כְּמֵאֶתְמָלִי וּמִדְּקַמּוֹהִי וַאלָהֵיהּ דְּאַבָּא הֲוָה בְּסַעֲדִי׃

5 and said unto them: 'I see your father's countenance, that it is not toward me as beforetime; but the God of my father hath been with me.

6 וְאַתֵּנָה יְדַעְתֶּן כִּי בְּכָל־כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת־אֲבִיכֶן׃

וְאַתּוּן יְדַעְתּוּן אֲרֵי בְּכָל חֵילִי פְּלַחִית יָת אֲבוּכוֹן׃

6 And ye know that with all my power I have served your father.

לובן של מקל, כשהיה קולפו, היה נראה וגלה לובן שלו במקום הקלוף:

(38) ויצג. תרגומו ודעיץ, לשון תחיבה, ועשילה היא בלשון ארמית, והרבה יש בגמ' דלה ושלפה, דץ ביה מידי, דלה כמו דעלה, אלא שמקלר את לשונו: ברהטים. במרוצות המים בבריכות העשויות בארץ להשקות שם הצאן: אשר תבאן וגו'. ברהטים אשר תבאן הצאן לשתות, שם הציג המקלות לנכח הצאן: ויחמנה וגו'. הבהמה רואה את המקלות והיא נרתעת לאחוריה, והזכר רובעה, ויולדת כיוצא בו (ב"ר עג, י). רבי אושעיא אומר, המים נעשין זרע במעיהן ולא היו צריכות לזכר, וזהו ויחמנה וגו'. (ור"ל בתיבה זו התחברו לשון זכר ונקבה כמ"ש הרא"ב"ע):

(39) אל המקלות. אל מראות המקלות: עקודים. משונים במקום עקידתן, הם קרסולי ידיהם ורגליהם:

(40) והכשבים הפריד יעקב. הגדילים עקודים נקודים, הבדיל והפרים לעצמן, ועשה אותן עדר עדר לבדו, והוליך אותו העדר העקוד לפני הצאן, ופני הצאן ההולכות אחריהם לופות אליהם, זהו שנאמר ויתן פני הצאן אל עקוד, שהיו פני הצאן אל העקודים, ואל כל חום שמצא בצאן לבן: וישת לו עדרים. כמו שפירשתי:

(41) המקשרות. כתרגומו הבכירות, ואין לו עד במקרא. ומנחם חברו עם אֲחִיתֹפֶל בַּקְּשָׁרִים (שמואל־ב טו, לא). וַיְהִי הַקֶּשֶׁר אַמֵּץ אותן המתקשרות יחד למהר עבורן:

(42) ובהעטיף. לשון איחור, כתרגומו ובלקישות. ומנחם חברו עם הַמְּעֻטָּפוֹת (ישעיה ג, כב), לשון עטיפת כסות, כלומר מתעטפות בעורן ובמרן, ואינן מתאוות להתייחס על ידי הזכרים:

(43) צאן רבות. פרות ורבות משאר צאן: ושפחות ועבדים. מוכר צאנו בדמים יקרים, ולוקח לו כל אלה:

(1) עשה. כנס, כמו וַיַּעַשׂ סַיִל וַיַּךְ אֶת עֲמָלֵק (שמואל־א יד, מח):

(3) שוב אל ארץ אבותיך. ושם אהיה עמך, אבל בעודך מחובר לטמא, אי אפשר להשרות שכינתי עליך:

(4) ויקרא לרחל וללאה. לרחל תחלה ואחר כך ללאה, שהיא היתה עקרת הבית, שבשבילה נזדווג יעקב עם לבן, ואף בניה של לאה מודים בדבר, שהרי בועז ובית דינו משבט יהודה אומרים, כְּרָחֵל וּכְלֵאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתֵּיהֶן וגו', הקדימו רחל ללאה:

7 וַאֲבִיכֶן הֵתֵל בִּי וְהֶחֱלִף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים וְלֹא־נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי׃

וַאֲבוּכוֹן שַׁקַּר בִּי וְאַשְׁנִי יָת אַגְרִי עֲסַר זִמְנִין וְלָא שַׁבְקֵיהּ יְיָ לְאַבְאָשָׁא עִמִּי׃

7 And your father hath mocked me, and changed my wages ten times; but God suffered him not to hurt me.

8 אִם־כֹּה יֹאמַר נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן נְקֻדִּים וְאִם־כֹּה יֹאמַר עֲקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים׃

אִם כְּדֵין הֲוָה אָמַר נְמוֹרִין יְהֵי אַגְרָךְ וִילִידָן כָּל עָנָא נְמוֹרִין וְאִם כְּדֵין הֲוָה אָמַר רְגוֹלִין יְהֵי אַגְרָךְ וִילִידָן כָּל עָנָא רְגוֹלִין׃

8 If he said thus: The speckled shall be thy wages; then all the flock bore speckled; and if he said thus: The streaked shall be thy wages; then bore all the flock streaked.

9 וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן־לִי׃

וְאַפְרֵישׁ יְיָ מִן בְּעִירָא דַּאֲבוּכוֹן וִיהַב לִי׃

9 Thus God hath taken away the cattle of your father, and given them to me.

10 וַיְהִי בְּעֵת יַחֵם הַצֹּאן וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֶרְאֶה בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים׃

וַהֲוָה בְּעִדָּן דְּאִתְיַחֲמָא עָנָא וּזְקַפִית עֵינַי וַחֲזֵית בְּחֶלְמָא וְהָא תֵּישַׁיָּא דְּסָלְקִין עַל עָנָא רְגוֹלִין נְמוֹרִין וּפַצִּיחִין׃

10 And it came to pass at the time that the flock conceived, that I lifted up mine eyes, and saw in a dream, and, behold, the he-goats which leaped upon the flock were streaked, speckled, and grizzled.

11 וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וָאֹמַר הִנֵּנִי׃

וַאֲמַר לִי מַלְאֲכָא דַיְיָ בְּחֶלְמָא יַעֲקֹב וַאֲמַרִית הָאֲנָא׃

11 And the angel of God said unto me in the dream: Jacob; and I said: Here am I.

12 וַיֹּאמֶר שָׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל־הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָךְ׃

וַאֲמַר זְקוֹף כְּעַן עֵינָךְ וַחֲזִי כָּל תֵּישַׁיָּא דְּסָלְקִין עַל עָנָא רְגוֹלִין נְמוֹרִין וּפַצִּיחִין אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמַי יָת כָּל דְּלָבָן עָבִיד לָךְ׃

12 And he said: Lift up now thine eyes, and see, all the he-goats which leap upon the flock are streaked, speckled, and grizzled; for I have seen all that Laban doeth unto thee.

13 אָנֹכִי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָּׁם מַצֵּבָה אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי שָׁם נֶדֶר עַתָּה קוּם צֵא מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ׃

אֲנָא אֱלָהָא דְּאִתְגְּלֵיתִי עֲלָךְ בְּבֵית אֵל דְּמְשַׁחְתָּא תַּמָּן קָמָא דְּקַיֵּימְתָּא קֳדָמַי תַּמָּן קַיָּם כְּעַן קוּם פּוֹק מִן אַרְעָא הָדָא וְתוּב לְאַרַע יַלָּדוּתָךְ׃

13 I am the God of Beth-el, where thou didst anoint a pillar, where thou didst vow a vow unto Me. Now arise, get thee out from this land, and return unto the land of thy nativity.'

14 וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמַרְנָה לוֹ הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ׃

וַאֲתִיבַת רָחֵל וְלֵאָה וַאֲמַרָא לֵיהּ הַעוֹד לָנָא חוּלָק וְאַחְסָנָא בְּבֵית אֲבוּנָא׃

14 And Rachel and Leah answered and said unto him: 'Is there yet any portion or inheritance for us in our father's house?

15 הֲלֹא נֻכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ כִּי מְכָרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אָכוֹל אֶת־כַּסְפֵּנוּ׃

הֲלָא נוּכְרָאָן אִתְחֲשַׁבְנָא לֵיהּ אֲרֵי זַבְּנָנָא וַאֲכַל אַף מֵיכָל יָת כַּסְפָּנָא׃

15 Are we not accounted by him strangers? for he hath sold us, and hath also quite devoured our price.

16 כִּי כָל־הָעֹשֶׁר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֵׂה׃

אֲרֵי כָל עוּתְרָא דְּאַפְרֵישׁ יְיָ מֵאֲבוּנָא דִּילָנָא הוּא וּדְבַנָנָא וּכְעַן כֹּל דַּאֲמַר יְיָ לָךְ עֲבִיד׃

16 For all the riches which God hath taken away from our father, that is ours and our children's. Now then, whatsoever God hath said unto thee, do.'

ששי וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו עַל־הַגְּמַלִּים׃

וְקָם יַעֲקֹב וּנְטַל יָת בְּנוֹהִי וְיָת נְשׁוֹהִי עַל־גַּמְלָיָא׃

17 Then Jacob rose up, and set his sons and his wives upon the camels;

18 וַיִּנְהַג אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר רָכָשׁ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם לָבוֹא אֶל־יִצְחָק אָבִיו אַרְצָה כְּנָעַן׃

וְדַבַּר יָת כָּל גֵּיתוֹהִי וְיָת כָּל קִנְיָנֵיהּ דִּקְנָא גֵּיתוֹהִי וְקִנְיָנֵיהּ דִּקְנָא בְּפַדָּן אֲרָם לְמֵיתֵי לְוָת יִצְחָק אֲבוּהִי לְאַרְעָא דִּכְנָעַן׃

18 and he carried away all his cattle, and all his substance which he had gathered, the cattle of his getting, which he had gathered in Paddan-aram, to go to Isaac his father unto the land of Canaan.

(7) עשרת מנים. אין מונים פחות מעשרה: מנים. לשון סכום כלל החשבון, והן עשיריות, למדנו שהחליף תגאו מאה פעמים:

(10) והנה העתודים. אף על פי שהבדילם לבן כולם שלא יתעברו הצאן דוגמתן, היו המלאכים מביאין אותן מעדר המסור ביד בני לבן, לעדר שביד יעקב (ב"ר עג, יד): וברדים. תרגומו ופליחין, פייס"ר בלע"ז, חוט של לבן מקיף את גופו סביב, וחברבורות שלו פתוחה ומפולשת מזו אל זו, (ס"א מזן אל זן), ואין לי להביא עד מן המקרא:

(13) האל בית אל. כמו אל בית אל, הה"א יתירה, ודרך מקראות לדבר כן, כמו כִּי אַפֵּס בָּאִיס אֶל הָאָרֶץ כְּנָעַן (במדבר לד, ב): משחת שם. לשון רבוי וגדולה כשנמשח למלכות, כך וַיֶּצֶק שֶׁמֶן עַל רֹאשׁוֹ להיות משוחה למזבח: אשר נדרת לי. וגריך אתה לשלמו, שאמרת יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים, שתקריב שם קרבנות:

(14) העוד לנו. למה נתעכב על ידך מלשוב, כלום אנו מיחלות לירש מנכסי אבינו כלום בין הזכרים:

(15) הלוא נכריות נחשבנו לו. אפילו בשעה שדרך בני אדם לתת נדוניא לבנותיו בשעת נשואין, נהג עמנו כנכריות כי מכרנו לך (שעבדת אותו בנו י"ד שנה ולא נתנו לך אלא) בשכר הפעולה: את כספנו. שעכב דמי שכר פעולתך:

(16) כי כל העשר. כי זה משמש בלשון אלא, כלומר משל אבינו אין לנו כלום, אלא מה שהציל הקב"ה מאבינו, שלנו הוא: הציל. לשון הפרים, וכן כל לשון הצלה שבמקרא לשון הפרשה, שמפרישו מן הרעה ומן האויב:

(17) את בניו ואת נשיו. הקדיש זכריס לנקבות, ועשו הקדיש נקבות לזכרים, שנאמר וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת נָשָׁיו וְאֶת בָּנָיו וגו' (בראשית לו, ו):

19 וְלָבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת־צֹאנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל
אֶת־הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאָבִיהָ׃

וְלָבָן אֲזַל לְמִגַּז יָת עָנֵיהּ וּגְסִיבַת רָחֵל
יָת צַלְמָנַיָּא דִּלְאֲבוּהָא׃

19 Now Laban was gone to shear his sheep. And Rachel stole the teraphim that were her father's.

20 וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לָבָן הָאֲרַמִּי עַל־בְּלִי
הִגִּיד לוֹ כִּי בֹרֵחַ הוּא׃

וְכַסִּי יַעֲקֹב מִן לָבָן אֲרַמָּאָה עַל דְּלָא חַוִּי
לֵיהּ אֲרֵי אָזֵיל הוּא׃

20 And Jacob outwitted Laban the Aramean, in that he told him not that he fled.

21 וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר
אֶת־הַנָּהָר וַיָּשֶׂם אֶת־פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד׃

וַאֲזַל הוּא וְכָל דִּלֵּיהּ וְקָם וַעֲבַר יָת פְּרָת
וְשַׁוִּי יָת אַפּוֹהִי לְטוּרָא דְּגִלְעָד׃

21 So he fled with all that he had; and he rose up, and passed over the River, and set his face toward the mountain of Gilead.

22 וַיֻּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב׃

וְאִתְחַוַּא לְלָבָן בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה אֲרֵי אֲזַל
יַעֲקֹב׃

22 And it was told Laban on the third day that Jacob was fled.

23 וַיִּקַּח אֶת־אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ
שִׁבְעַת יָמִים וַיַּדְבֵּק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד׃

וּדְבַר יָת אֲחוֹהִי עִמֵּיהּ וּרְדַף בָּתְרוֹהִי
מַהְלַךְ שִׁבְעָא יוֹמִין וְאַדְבֵּיק יָתֵיהּ
בְּטוּרָא דְּגִלְעָד׃

23 And he took his brethren with him, and pursued after him seven days' journey; and he overtook him in the mountain of Gilead.

24 וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאֲרַמִּי בַּחֲלֹם
הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תְּדַבֵּר
עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃

וַאֲתָא מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְוָת לָבָן אֲרַמָּאָה
בְּחֶלְמָא דְּלֵילְיָא וַאֲמַר לֵיהּ אִסְתְּמַר לָךְ
דִּלְמָא תְּמַלֵּיל עִם יַעֲקֹב מִטָּב עַד בִּישׁ׃

24 And God came to Laban the Aramean in a dream of the night, and said unto him: 'Take heed to thyself that thou speak not to Jacob either good or bad.'

25 וַיַּשֵּׂג לָבָן אֶת־יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב תָּקַע אֶת־
אָהֳלוֹ בָּהָר וְלָבָן תָּקַע אֶת־אֶחָיו בְּהַר
הַגִּלְעָד׃

וְאַדְבֵּיק לָבָן יָת יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב פְּרַס יָת
מַשְׁכְּנֵיהּ בְּטוּרָא וְלָבָן אַשְׁרֵי יָת אֲחוֹהִי
בְּטוּרָא דְּגִלְעָד׃

25 And Laban came up with Jacob. Now Jacob had pitched his tent in the mountain; and Laban with his brethren pitched in the mountain of Gilead.

26 וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־
לִבָּבִי וַתְּנַהֵג אֶת־בְּנֹתַי כְּשִׁבְיוֹת חָרֶב׃

וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב מָא עֲבַדְתָּא וְכַסִּיתָא
מִנִּי וְדַבַּרְתָּ יָת בְּנָתַי כְּשַׁבְיָת חַרַב׃

26 And Laban said to Jacob: 'What hast thou done, that thou hast outwitted me, and carried away my daughters as though captives of the sword?

27 לָמָּה נִחְבֵּאתָ לִבְרֹחַ וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא־
הִגַּדְתָּ לִּי וָאֲשַׁלֵּחֲךָ בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁרִים
בְּתֹף וּבְכִנּוֹר׃

לְמָא אִטְמַרְתָּא לְמֵיזַל וְכַסִּיתָא מִנִּי וְלָא
חַוֵּית לִי וְשַׁלַּחְתָּךְ פּוֹן בְּחֶדְוָא וּבְתֻשְׁבְּחָן
בְּתוּפִּין וּבְכִנָּרִין׃

27 Wherefore didst thou flee secretly, and outwit me; and didst not tell me, that I might have sent thee away with mirth and with songs, with tabret and with harp;

28 וְלֹא נְשַׁקְתַּנִי לְבָנַי וְלִבְנֹתָי עַתָּה
הִסְכַּלְתָּ עֲשׂוֹ׃

וְלָא שֵׁבַקְתַּנִי לְנַשָּׁקָא לִבְנַי וְלִבְנָתִי כְּעַן
אַסְכֵּילְתָּא לְמֶעֱבַד׃

28 and didst not suffer me to kiss my sons and my daughters? now hast thou done foolishly.

29 יֶשׁ־לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וֵאלֹהֵי
אֲבִיכֶם אֲמֶשׁ אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הִשָּׁמֶר לְךָ
מִדַּבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃

אִית חֵילָא בִּידִי לְמֶעֱבַד עִמְּכוֹן בִּישָׁא
וַאלָהָא דַּאֲבוּכוֹן בְּרַמְשָׁא אֲמַר לִי
לְמֵימַר אִסְתְּמַר לָךְ מִלְּמַלָּא עִם יַעֲקֹב
מִטָּב עַד בִּישׁ׃

29 It is in the power of my hand to do you hurt; but the God of your father spoke unto me yesternight, saying: Take heed to thyself that thou speak not to Jacob either good or bad.

30 וְעַתָּה הָלֹךְ הָלַכְתָּ כִּי־נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה
לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה גָנַבְתָּ אֶת־אֱלֹהָי׃

וּכְעַן מֵיזָל אֲזַלְתָּא אֲרֵי חַמָּדָא חַמֵּידְתָּא
לְבֵית אֲבוּךְ לְמָא גְסִיבְתָּא יָת דַּחְלָתִי׃

30 And now that thou art surely gone, because thou sore longest after thy father's house, wherefore hast thou stolen my gods?'

31 וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יָרֵאתִי כִּי
אָמַרְתִּי פֶּן־תִּגְזֹל אֶת־בְּנוֹתֶיךָ מֵעִמָּדִי׃

וַאֲתִיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן אֲרֵי דְּחֵילִית
אֲרֵי אֲמַרִית דִּלְמָא תֵּינוֹס יָת בְּנָתָךְ מִנִּי׃

31 And Jacob answered and said to Laban: 'Because I was afraid; for I said: Lest thou shouldest take thy daughters from me by force.

32 עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה
נֶגֶד אַחֵינוּ הַכֶּר־לְךָ מָה עִמָּדִי וְקַח־לָךְ
וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב כִּי רָחֵל גְּנָבָתַם׃

אֲתַר דְּתַשְׁכַּח יָת דַּחְלָתָךְ לָא יִתְקַיַּם
קֳדָם אֲחַנָא אִשְׁתְּמוֹדַע לָךְ מָא דְּעִמִּי וְסַב
לָךְ וְלָא יְדַע יַעֲקֹב אֲרֵי רָחֵל גְּסִיבַתְנוּן׃

32 With whomsoever thou findest thy gods, he shall not live; before our brethren discern thou what is thine with me, and take it to thee.'—For Jacob knew not that Rachel had stolen them.—

(18) מקנה קנינו. מה שקנה מלאנו, עבדים ושפחות וגמלים וחמורים:
(19) לגזוז את צאנו. שנתן ביד בניו דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב: ותגנב רחל את התרפים. להפריש את אביה מעבודת אלילים נתכוונה (ב"ר עד, ה):
(22) ביום השלישי. שהרי דרך שלשת ימים היה ביניהם:
(23) את אחיו. קרוביו: דרך שבעת ימים. כל אותן ג' ימים שהלך המגיד להגיד ללבן הלך יעקב לדרכו, נמצא יעקב רחוק מלבן ששה ימים, ובשביעי השיגו לבן, למדנו שכל מה שהלך יעקב בשבעה ימים, הלך לבן ביום אחד, (שנאמר וירדוף אחריו דרך שבעת ימים, ולא נאמר וירדוף אחריו שבעת ימים):
(24) מטוב עד רע. כל טובתן של רשעים רעה היא אצל הצדיקים (יבמות קג:):
(26) כשביות חרב. כל חיל הבא למלחמה קרוי חרב:
(27) ותגנב אתי. גנבת את דעתי:
(29) יש לאל ידי. יש כח וחיל בידי לעשות עמכם רע. וכל אל שהוא לשון קדש, על שם עוז ורוב אונים הוא:
(30) נכספתה. חמדת, והרבה יש במקרא נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי (תהלים פד, ג), לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסֹף (איוב יד, טו):
(31) כי יראתי וגו׳. השיבו על ראשון ראשון, שאמר לו ותנהג את בנותי וגו׳:

33 וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל יַעֲקֹב וּבְאֹהֶל לֵאָה
וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא
מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל׃

And Laban went into Jacob's tent, and into
33 Leah's tent, and into the tent of the two
maid-servants; but he found them not. And he
went out of Leah's tent, and entered into
Rachel's tent.

34 וְרָחֵל לָקְחָה אֶת־הַתְּרָפִים וַתְּשִׂמֵם בְּכַר
הַגָּמָל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיְמַשֵּׁשׁ לָבָן אֶת־
כָּל־הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא׃

Now Rachel had taken the teraphim, and put
34 them in the saddle of the camel, and sat upon
them. And Laban felt about all the tent, but
found them not.

35 וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אַל־יִחַר בְּעֵינֵי אֲדֹנִי
כִּי לֹוא אוּכַל לָקוּם מִפָּנֶיךָ כִּי־דֶרֶךְ נָשִׁים
לִי וַיְחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת־הַתְּרָפִים׃

And she said to her father: 'Let not my lord be
35 angry that I cannot rise up before thee; for the
manner of women is upon me.' And he
searched, but found not the teraphim.

36 וַיִּחַר לְיַעֲקֹב וַיָּרֶב בְּלָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב
וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה־פִּשְׁעִי מַה חַטָּאתִי כִּי
דָלַקְתָּ אַחֲרָי׃

And Jacob was wroth, and strove with Laban.
36 And Jacob answered and said to Laban: 'What is
my trespass? what is my sin, that thou hast hotly
pursued after me?

37 כִּי־מִשַּׁשְׁתָּ אֶת־כָּל־כֵּלַי מַה־מָּצָאתָ מִכָּל
כְּלֵי־בֵיתֶךָ שִׂים כֹּה נֶגֶד אַחַי וְאַחֶיךָ
וְיוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ׃

Whereas thou hast felt about all my stuff, what
37 hast thou found of all thy household stuff? Set
it here before my brethren and thy brethren,
that they may judge betwixt us two.

38 זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ
לֹא שִׁכֵּלוּ וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי׃

These twenty years have I been with thee; thy
38 ewes and thy she-goats have not cast their young,
and the rams of thy flocks have I not eaten.

39 טְרֵפָה לֹא־הֵבֵאתִי אֵלֶיךָ אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה
מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה גְּנֻבְתִּי יוֹם וּגְנֻבְתִּי לָיְלָה׃

That which was torn of beasts I brought not
39 unto thee; I bore the loss of it; of my hand didst
thou require it, whether stolen by day or stolen
by night.

40 הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה
וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי׃

Thus I was: in the day the drought consumed
40 me, and the frost by night; and my sleep fled
from mine eyes.

41 זֶה־לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ עֲבַדְתִּיךָ
אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ
שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי
עֲשֶׂרֶת מֹנִים׃

These twenty years have I been in thy house: I
41 served thee fourteen years for thy two daughters,
and six years for thy flock; and thou hast
changed my wages ten times.

42 לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפַחַד
יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עַתָּה רֵיקָם שִׁלַּחְתָּנִי
אֶת־עָנְיִי וְאֶת־יְגִיעַ כַּפַּי רָאָה אֱלֹהִים
וַיּוֹכַח אָמֶשׁ׃

Except the God of my father, the God of
Abraham, and the Fear of Isaac, had been on my
42 side, surely now hadst thou sent me away empty.
God hath seen mine affliction and the labour of
my hands, and gave judgment yesternight.'

וְעָאל לָבָן בְּמַשְׁכְּנָא דְיַעֲקֹב וּבְמַשְׁכְּנָא
דְּלֵאָה וּבְמַשְׁכְּנָא דְתַרְתֵּין לְחֵינָתָא וְלָא
אַשְׁכַּח וּנְפַק מִמַּשְׁכְּנָא דְּלֵאָה וְעָאל
בְּמַשְׁכְּנָא דְרָחֵל׃

וְרָחֵל נְסִיבַת יָת צַלְמָנְיָא וְשַׁוִיאַתְנוּן
בַּעֲבִיטָא דְגַמְלָא וִיתִיבַת עֲלֵיהוֹן וּמַשֵּׁישׁ
לָבָן יָת כָּל מַשְׁכְּנָא וְלָא אַשְׁכַּח׃

וַאֲמַרַת לַאֲבוּהָא לָא יִתְקַף בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי
אֲרֵי לָא אֵכוֹל לְמִקָּם מִן קֳדָמָךְ אֲרֵי
אוֹרַח נְשִׁין לִי וּבְלַשׁ וְלָא אַשְׁכַּח יָת
צַלְמָנְיָא׃

וּתְקִיף לְיַעֲקֹב וּנְצָא עִם לָבָן וַאֲתִיב
יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן מָא חוֹבִי מָא סוּרְחָנִי
אֲרֵי רְדַפְתָּא בָּתְרָי׃

אֲרֵי מַשֵּׁשְׁתָּא יָת כָּל מָנֵי מָא אַשְׁכַּחְתָּא
מִכֹּל מָנֵי בֵיתָךְ שַׁו הָכָא קֳדָם אֲחַי וַאֲחָךְ
וְיוֹכְחוּן בֵּין תַּרְוַיְנָא׃

דֵּנָן עַסְרִין שְׁנִין אֲנָא עִמָּךְ רַחְלָךְ וְעִזָּךְ
לָא אַתְכִּילוּ וְדִכְרֵי עָנָךְ לָא אֲכָלִית׃

דִּתְבִירָא לָא אֵיתִיתִי לָךְ דַּהֲוָת שָׁגְיָא
מִמַּנְיָנָא מִנִּי אַתְּ בָּעֵי לַהּ נְטַרִית בִּימָמָא
וּנְטַרִית בְּלֵילְיָא׃

הֲוַיִתִי בִּימָמָא אַכְלַנִי שַׁרְבָּא וּגְלִידָא נְחַת
עֲלַי בְּלֵילְיָא וְנַדַת שֵׁינְתִּי מֵעֵינָי׃

דֵּנָן לִי עַסְרִין שְׁנִין בְּבֵיתָךְ פְּלַחְתָּךְ
אַרְבַּע עַסְרֵי שְׁנִין בְּתַרְתֵּין בְּנָתָךְ וְשֵׁית
שְׁנִין בְּעָנָךְ וְאַשְׁנֵיתָא יָת אַגְרִי עַסַּר זִמְנִין׃

אִלּוּ לָא פּוֹן אֱלָהֵיהּ דְּאַבָּא אֱלָהֵיהּ
דְּאַבְרָהָם וּדְדָחֵיל לֵיהּ יִצְחָק הֲוָה
בְּסַעֲדִי אֲרֵי כְּעַן רֵיקָן שַׁלַּחְתָּנִי יָת עַמְלִי
וְיָת לֵיאוּת יְדֵי גְּלֵי קֳדָם יְיָ וְאוֹכַח
בְּרַמְשָׁא׃

(32) לא יחיה. ומאותה קללה מתה רחל בדרך (ב"ר עד, ט): מה עמדי. משלך:
(33) באהל יעקב. הוא אהל רחל, שהיה יעקב תדיר אצלה, וכן הוא אומר אצלה, ובכולן לא נאמר אשת יעקב: ויבא באהל רחל. כשיצא מאהל לאה חזר לו לאהל רחל קודם שחפש באהל האמהות (ס"א השפחות), וכל כך למה, לפי שהיה מכיר בה שהיא משמשנית:
(34) בכר הגמל. לשון כריס וכסתות, כתרגומו בעביטא דגמלא, והיא מרדעת העשויה כמין כר, ובעירובין (טז.) הקיפוה בעביטין, והן עביטי גמלים, בסט"ו בלע"ז:
(36) דלקת. רדפת, כמו עַל הֲרָרִים דָּלָקְנוּ (איכה ד, יט), וכמו מִדָּלֶק סַחֲרֵי פְלֶשֶׁת (שמואל־א יז, נג):
(37) ויוכיחו. ויברכו עם מי הדין, אפרוני"ר בלע"ז:
(38) לא שכלו. לא הפילו עיבורם, כמו וָקֶסֶם מַשְׁכִּיל (הושע ט, יד), מְפַלֵּט פִּרְמוֹ וְלֹא תְשַׁכֵּל (איוב כא, י): ואילי צאנך. מכאן אמרו (בבא קמא סה:), איל בן יומו קרוי איל, שאם לא כן מה שבחו, אילים לא אכל אבל כבשים אכל, אם כן גזלן הוא:
(39) טרפה. על ידי ארי וזאב: אנכי אחטנה. לשון קַלַּע בָּאֶבֶן אֶל הַשַּׁעֲרָה וְלֹא יַחֲטָא (שופטים כ, טז), אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים (מלכים־א א, כא), חסרים, אנכי אחסרנה, אם חסרה, חסרה לי, שמידי תבקשנה: אנכי אחטנה. תרגומו דהוה שגיא ממנינא, שהיתה נפקדת ומחוסרת, כמו וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ (במדבר לא, מט), תרגומו ולא שגא: גנבתי יום או גנובת לילה. גנובת יום או גנובת לילה הכל שלמתי: גנבתי. כמו רַבָּתִי בַגּוֹיִם שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת (איכה א, א), מְלֻאַתִּי מִשְׁפָּט (ישעיה א, כא), אַסְבָּתִי לָדוּשׁ (הושע י, יא):
(40) אכלני חרב. לשון אש אוכלה: וקרח. כמו מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ (תהלים קמז, יז), תרגומו גלידא: שנתי. לשון שינה:
(41) ותחלף את משכרתי. היית משנה תנאי שביניהו, מנקוד לנטלוא, ומעקודים לברודים:
(42) ופחד יצחק. לא רצה לומר אלהי יצחק, שאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם, ואף על פי שאמר לו בצאתו מבאר שבע אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וַאלֹהֵי

שביעי
43 וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בָּנַי וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לִי־הוּא וְלִבְנֹתַי מָה־אֶעֱשֶׂה לָאֵלֶּה הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלֵדוּ׃

And Laban answered and said unto Jacob: 'The daughters are my daughters, and the children are my children, and the flocks are my flocks, and all that thou seest is mine; and what can I do this day for these my daughters, or for their children whom they have borne?

44 וְעַתָּה לְכָה נִכְרְתָה בְרִית אֲנִי וָאָתָּה וְהָיָה לְעֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃

And now come, let us make a covenant, I and thou; and let it be for a witness between me and thee.'

45 וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן וַיְרִימֵהָ מַצֵּבָה׃

And Jacob took a stone, and set it up for a pillar.

46 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לִקְטוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ־גָל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל־הַגָּל׃

And Jacob said unto his brethren: 'Gather stones'; and they took stones, and made a heap. And they did eat there by the heap.

47 וַיִּקְרָא־לוֹ לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב קָרָא לוֹ גַּלְעֵד׃

And Laban called it Jegar-sahadutha; but Jacob called it Galeed.

48 וַיֹּאמֶר לָבָן הַגַּל הַזֶּה עֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ גַּלְעֵד׃

And Laban said: 'This heap is witness between me and thee this day.' Therefore was the name of it called Galeed;

49 וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר יִצֶף יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי נִסָּתֵר אִישׁ מֵרֵעֵהוּ׃

and Mizpah, for he said: 'The Lord watch between me and thee, when we are absent one from another.

50 אִם־תְּעַנֶּה אֶת־בְּנֹתַי וְאִם־תִּקַּח נָשִׁים עַל־בְּנֹתַי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃

If thou shalt afflict my daughters, and if thou shalt take wives beside my daughters, no man being with us; see, God is witness betwixt me and thee.'

51 וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הִנֵּה הַגַּל הַזֶּה וְהִנֵּה הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃

And Laban said to Jacob: 'Behold this heap, and behold the pillar, which I have set up betwixt me and thee.

52 עֵד הַגַּל הַזֶּה וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה אִם־אָנִי לֹא־אֶעֱבָר אֵלֶיךָ אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאִם־אַתָּה לֹא־תַעֲבֹר אֵלַי אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאֶת־הַמַּצֵּבָה הַזֹּאת לְרָעָה׃

This heap be witness, and the pillar be witness, that I will not pass over this heap to thee, and that thou shalt not pass over this heap and this pillar unto me, for harm.

53 אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפַחַד אָבִיו יִצְחָק׃

The God of Abraham, and the God of Nahor, the God of their father, judge betwixt us.' And Jacob swore by the Fear of his father Isaac.

54 וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לֶאֱכֹל־לָחֶם וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיָּלִינוּ בָּהָר׃

And Jacob offered a sacrifice in the mountain, and called his brethren to eat bread; and they did eat bread, and tarried all night in the mountain.

מפטיר XXXII
וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ׃

And Laban arose early in the morning, kissed his sons and daughters, and blessed them; and then Laban went and returned to his place.

יִצְחָק, כשביל שכהו עיניו והרי הוא כמת, ויעקב נתיירא לומר ואלהי, ואמר ופחד: ויזכח. לשון תוכחה הוא, ולא לשון הוכחה הוא:
(43) מה אעשה לאלה. איך תעלה על לבי להרע להן:
(44) והיה לעד. הקב"ה:
(46) לאחיו. הם בניו (ב"ר עד, יג), שהיו לו אחים, נגשים אליו לגרה ולמלחמה:
(47) יגר שהדותא. תרגומו של גלעד: גלעד. גל עד:
(49) והמצפה אשר אמר וגו'. והמצפה אשר בהר הגלעד, וכמו שנאמר ויעבר את מצפה גלעד (שופטים יא, כט), ולמה נקרא שמה מצפה, לפי שאמר כל אחד מהם לחברו, יצף ה' ביני וביניך אם תעבור את הברית: כי נסתר. ולא נראה איש את רעהו:
(50) בנתי בנתי. ב' פעמים, אף בלהה וזלפה בנותיו היו מפלגש: אם תענה את בנתי. למנוע מהן עונת תשמיש (יומא עז:):
(51) יריתי. כמו יָרָה בַּיָּם, כזה שהוא יורה החץ:
(52) אם אני. הרי אם משמש בלשון אשר, כמו עַד אִם דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי (בראשית כד, לג): לרעה. לי אתה עובר, אבל אתה עובר לפרקמטיא (ב"ר עד, טו):
(53) אלהי אברהם. קדש (שם טז): ואלהי נחור. חול: אלהי אביהם. חול:
(54) ויזבח יעקב זבח. שחט בהמות למשתה: לאחיו. לאוהביו שעשה נגן: לאכל לחם. כל דבר מאכל קרוי לחם, כמו עֲבַד לְחֶם רַב (דניאל ה, ז), נִשְׁחִיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ (ירמיה יא, יט):

2 וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים׃ — וְיַעֲקֹב אֲזַל לְאוֹרְחֵיהּ וְעָרְעוּ בֵּיהּ מַלְאֲכַיָּא דַיְיָ׃

2 And Jacob went on his way, and the angels of God met him.

קמץ פסוקיס 3 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם׃ (פ) — וַאֲמַר יַעֲקֹב כַּד חֲזָנוּן מַשְׁרִי מִן קֶדֶם יְיָ דָּא וּקְרָא שְׁמֵיהּ דְּאַתְרָא הַהוּא מַחֲנָיִם׃

3 And Jacob said when he saw them: 'This is God's camp.' And he called the name of that place Mahanaim.

The Haftara is Hosea 12:13 – 14:10 on page 687. Sepharadim read Hosea 11:7 – 12:12.

וישלח ל 4 וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם׃ — וּשְׁלַח יַעֲקֹב אִזְגַּדִּין קֳדָמוֹהִי לְוָת עֵשָׂו אֲחוּהִי לְאַרְעָא דְּשֵׂעִיר לְחַקְלֵי אֱדוֹם׃

4 And Jacob sent messengers before him to Esau his brother unto the land of Seir, the field of Edom.

5 וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן גָּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה׃ — וּפַקִּיד יָתְהוֹן לְמֵימַר כְּדֵין תֵּימְרוּן לְרִבּוֹנִי לְעֵשָׂו כִּדְנָן אֲמַר עַבְדָּךְ יַעֲקֹב עִם לָבָן דָּרִית וְאוֹחַרִית עַד כְּעַן׃

5 And he commanded them, saying: 'Thus shall ye say unto my lord Esau: Thus saith thy servant Jacob: I have sojourned with Laban, and stayed until now.

6 וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ׃ — וַהֲווֹ לִי תּוֹרִין וּחְמָרִין עָאן וְעַבְדִּין וְאַמְהָן וּשְׁלַחִית לְחַוָּאָה לְרִבּוֹנִי לְאַשְׁכְּחָא רַחֲמִין בְּעֵינָךְ׃

6 And I have oxen, and asses and flocks, and men-servants and maid-servants; and I have sent to tell my lord, that I may find favour in thy sight.'

לוי 7 וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ׃ — וְתָבוּ אִזְגַּדַּיָּא לְוָת יַעֲקֹב לְמֵימַר אֲתֵינָא לְוָת אָחוּךְ לְוָת עֵשָׂו וְאַף אָתֵי לְקַדְמוּתָךְ וְאַרְבַּע מְאָה גּוּבְרָא עִמֵּיהּ׃

7 And the messengers returned to Jacob, saying: 'We came to thy brother Esau, and moreover he cometh to meet thee, and four hundred men with him.'

8 וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת׃ — וּדְחֵיל יַעֲקֹב לַחְדָּא וְעַקַת לֵיהּ וּפַלִּיג יָת עַמָּא דְּעִמֵּיהּ וְיָת עָנָא וְיָת תּוֹרֵי וְגַמְלַיָּא לְתַרְתֵּין מַשְׁרְיָן׃

8 Then Jacob was greatly afraid and was distressed. And he divided the people that was with him, and the flocks, and the herds, and the camels, into two camps.

9 וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכֶּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה׃ — וַאֲמַר אִם יֵיתֵי עֵשָׂו לְמַשְׁרִיתָא חָדָא וְיִמְחֵינַהּ וּתְהֵי מַשְׁרִיתָא דְּתִשְׁתְּאַר לְשֵׁיזְבָא׃

9 And he said: 'If Esau come to the one camp, and smite it, then the camp which is left shall escape.'

ישראל 10 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ׃ — וַאֲמַר יַעֲקֹב אֱלָהֵיהּ דְּאַבָּא אַבְרָהָם וֵאלָהֵיהּ דְּאַבָּא יִצְחָק יְיָ דַּאֲמַר לִי תּוּב לְאַרְעָךְ וּלְיַלְדוּתָךְ וְאוֹטֵיב עִמָּךְ׃

10 And Jacob said: 'O God of my father Abraham, and God of my father Isaac, O Lord, who saidst unto me: Return unto thy country, and to thy kindred, and I will do thee good;

(2) ויפגעו בו מלאכי אלהים. מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו, לנותו לארץ:
(3) מחנים. שתי מחנות, של חולה לארץ שבאו עמו עד כאן. ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו (ב"ר עה, י. תנחומא וישלחנו):
(4) וישלח יעקב מלאכים. מלאכים ממש (ב"ר עה, ד): ארצה שעיר. לארץ שעיר, כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה:
(5) גרתי. לא נעשיתי שר ואשוב, אלא גר, איך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני והיה גביר לאחיך, שהרי לא נתקיימה בי. דבר אחר, גרתי בגימטריא תרי"ג, כלומר עם לבן הרשע גרתי, ותרי"ג מצות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים:
(6) ויהי לי שור וחמור. אבא אמר לי מעל השמים ומשמני הארץ,זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ: שור וחמור. דרך ארץ לומר על שוורים הרבה שור, אדם אומר לחבירו, בלילה קרא התרנגול, ואינו אומר קראו התרנגולים: ואשלחה להגיד לאדני. להודיע שאני בא אליך: למצא חן בעיניך. שאני שלם עמך ומבקש אהבתך:
(7) באנו אל אחיך אל עשו. שהיית אומר אחי הוא, אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע, עודנו בשנאתו (ב"ר עה, ז):
(8) ויירא ויצר. וירא שמא יהרג, ויצר לו, אם יהרוג הוא את אחרים (ב"ר עו, ז. תנחומא וישלח ד):
(9) המחנה האחת והכהו. מתנה משמש לשון זכר ולשון נקבה, אם תבא המחנה האחת והכתה אותה, לשון זכר. וכן יש שאר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה, השמש יצא על הארץ (שם יט, כג), מקצה השמים מולאו (תהלים יט, ז), הרי לשון זכר, השמש זרחה על המים (מלכים־ב ג, כב) הרי לשון נקבה. וכן רוח, והנה רוח גדולה באה (איוב ח, יט), הרי לשון נקבה. ויגע בפארבע פנות הבית (שם), הרי לשון זכר. ורוח גדולה וחזק מפרק הרים (מלכים־א יט, יא), הרי לשון זכר ולשון נקבה. וכן אש, ואש יצאה מאת ה' (במדבר טז, לה), לשון נקבה. אש לוהטת (תהלים קד, ד), לשון זכר: והיה המחנה הנשאר לפליטה. על כרחו, כי אלחם עמו. התקין עצמו לשלשה דברים, לדורון, לתפלה, ולמלחמה. לדורון, ותעבור המנחה על פניו. לתפלה, אלהי אבי אברהם. למלחמה, והיה המחנה הנשאר לפליטה:
(10) ואלהי אבי יצחק. ולהלן הוא אומר ופחד יצחק, ועוד, מהו שחזר והזכיר שם המיוחד, היה לו לכתוב האומר אלי שוב לארצך וגו', אלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה, שתי הבטחות הבטחתני, אחת בצאתי מבית אבי מבאר שבע, שאמרת לי אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק, ושם אמרת לי ושמרתיך בכל אשר תלך, ובבית לבן אמרת לי שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך, ושם נגלית אלי בשם המיוחד לבדו, שנאמר ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו', בשתי הבטחות האלו אני בא לפניך:

11 קָטַנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת אֲשֶׁר
עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־
הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת׃

11 זְעֵירָן זְכִוְתִי מִכֹּל חִסְדִּין וּמִכָּל טָבְוָן
דַּעֲבַדְתְּ עִם עַבְדָּךְ אֲרֵי בְּחִידִי עֲבַרִית
יָת יַרְדְּנָא הָדֵין וּכְעַן הֲוֵיתִי לְתַרְתֵּין
מַשְׁרְיָן׃

I am not worthy of all the mercies, and of all the truth, which Thou hast shown unto Thy servant; for with my staff I passed over this Jordan; and now I am become two camps.

12 הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא
אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים׃

12 שֵׁיזֵבְנִי כְעַן מִידָא דַאֲחִי מִידָא דְעֵשָׂו
אֲרֵי דָּחֵיל אֲנָא מִנֵּיהּ דִּלְמָא יֵיתֵי
וְיִמְחֵינַנִי אִמָּא עַל בְּנָיָא׃

Deliver me, I pray Thee, from the hand of my brother, from the hand of Esau; for I fear him, lest he come and smite me, the mother with the children.

13 וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי
אֶת־זַרְעֲךָ כְּחֹול הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר
מֵרֹב׃

13 וְאַתְּ אֲמַרְתְּ אוֹטָבָא אוֹטִיב עִמָּךְ וַאֲשַׁוֵּי
יָת בְּנָךְ סַגִּיאִין כְּחָלָא דְיַמָּא דְּלָא יִתְמְנוֹן
מִסְּגִי׃

And Thou saidst: I will surely do thee good, and make thy seed as the sand of the sea, which cannot be numbered for multitude.'

שני וַיָּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא
בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו׃

14 וּבָת תַּמָּן בְּלֵילְיָא הַהוּא וּנְסִיב מִן דְּאִיתִי
בִּידֵיהּ תִּקְרוּבְתָּא לְעֵשָׂו אֲחוּהִי׃

And he lodged there that night; and took of that which he had with him a present for Esau his brother:

15 עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים
מָאתַיִם וְאֵילִים עֶשְׂרִים׃

15 עִזֵּי מָאתַן וְתֵישֵׁיָא עַסְרִין רַחְלֵי מָאתַן
וְדִכְרֵי עַסְרִין׃

two hundred she-goats and twenty he-goats, two hundred ewes and twenty rams,

16 גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת
אַרְבָּעִים וּפָרִים עֲשָׂרָה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים
וַעְיָרִם עֲשָׂרָה׃

16 גַּמְלֵי מֵינְקָתָא וּבְנֵיהֹון תְּלָתִין תּוֹרָתָא
אַרְבְּעִין וְתוֹרֵי עַסְרָא אֲתָנֵי עַסְרִין וְעֵלֵי
עַסְרָא׃

thirty milch camels and their colts, forty kine and ten bulls, twenty she-asses and ten foals.

17 וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ וַיֹּאמֶר
אֶל־עֲבָדָיו עִבְרוּ לְפָנַי וְרֶוַח תָּשִׂימוּ בֵּין
עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר׃

17 וִיהַב בְּיַד עַבְדּוֹהִי עֶדְרָא עֶדְרָא
בְּלַחְוֹדוֹהִי וַאֲמַר לְעַבְדּוֹהִי עִיבְרוּ
קֳדָמַי וְרַוְחָא תְּשַׁוּוֹן בֵּין עֶדְרָא וּבֵין
עֶדְרָא׃

And he delivered them into the hand of his servants, every drove by itself; and said unto his servants: 'Pass over before me, and put a space betwixt drove and drove.'

18 וַיְצַו אֶת־הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגָּשְׁךָ עֵשָׂו
אָחִי וּשְׁאֵלְךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאָנָה תֵלֵךְ
וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ׃

18 וּפַקֵּיד יָת קַדְמָאָה לְמֵימַר אֲרֵי יְעָרְעִנָּךְ
עֵשָׂו אֲחִי וְיִשְׁאֲלִנָּךְ לְמֵימַר דְּמַן אַתְּ וּלְאָן
אַתְּ אָזֵיל וּדְמַאן אִלֵּין דְּקֳדָמָךְ׃

And he commanded the foremost, saying: 'When Esau my brother meeteth thee, and asketh thee, saying: Whose art thou? and whither goest thou? and whose are these before thee?

19 וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב מִנְחָה הִוא
שְׁלוּחָה לַאדֹנִי לְעֵשָׂו וְהִנֵּה גַם־הוּא
אַחֲרֵינוּ׃

19 וְתֵימַר דְּעַבְדָּךְ דְּיַעֲקֹב תִּקְרֻבְתָּא הִיא
דְּמִשְׁלַחָא לְרִבּוֹנִי לְעֵשָׂו וְהָא אַף הוּא
אָתֵי בָּתְרַנָא׃

then thou shalt say: They are thy servant Jacob's; it is a present sent unto my lord, even unto Esau; and, behold, he also is behind us.'

(11) קטנתי מכל החסדים. נתמעטו זכיותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא, ויגרוס לי להמסר ביד עשו (שבת לב.): ומכל האמת. אמתת דבריך, ששמרת לי כל ההבטחות שהבטחתני: כי במקלי. לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה, אלא מקלי לבדו. ומדרש אגדה, נתן מקלו בירדן ונבקע הירדן:

(12) מיד אחי מיד עשו. מיד אחי, שאין נוהג עמי כאח אלא כעשו הרשע:

(13) היטב איטיב. היטב בזכותך, איטיב בזכות אבותיך (ב"ר עו, ז): ושמתי את זרעך כחול הים. והיכן אמר לו אלא אמר לו וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ (בראשית כח, יד), אלא שאמר לו (שם), כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ (שם טו), ולאברהם אמר הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם:

(14) הבא בידו. ברשותו, וכן וַיִּקַּח אֶת כָּל אֲרָצוֹ מִיָּדוֹ (במדבר כא, כו). ומדרש אגדה מן הבא בידו, אבנים טובות ומרגליות, שאדם נר בצרור ונושאם בידו. דבר אחר מן הבא בידו, מן החולין, שנטל מעשר, כמה דאת אמר עֲשֵׂר תַּעֲשֵׂר אֶת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ, והדר לקח מנחה:

(15) עזים מאתים ותישים עשרים. מאתים עזים נריכות עשרים תישים, וכן כולם, הזכרים כדי צורך הנקבות. ובבראשית רבה (עו, ז) דורש מכאן לענות האמורה במורה, הטייליס בכל יום, הפועלים שתים בשבת, החמרים אחת בשבת, הגמלים אחת לשלשים יום, הספנים אחת לששה חדשים, ואיני יודע לכוין המדרש הזה בכוון, אך נראה בעיני שלמדנו מכאן, שאין העונה שוה בכל אדם, אלא לפי טורח המוטל עליו, שמצינו כאן שמסר לכל איש עשר עזים, וכן לכל איל, לפי שהם פנויים ממלאכה, דרכן להרבות תשמיש ולעבר עשר נקבות, ובהמה משמתעברה אינה מקבלת זכר, ופריס שעוסקין במלאכה, לא מסר לזכר אלא ארבע נקבות, ולחמור שהולך בדרך רחוקה, שתי נקבות לזכר, ולגמלים שהולכים דרך יותר רחוקה, נקבה אחת לזכר:

(16) גמלים מיניקות שלשים. ובניהם עמהם. ומדרש אגדה (ב"ר שם) ובניהם, בנאיהם, זכר כנגד נקבה, לפי שלנוע בתשמיש, לא פרשמו הכתוב: ועירים. חמורים זכרים:

(17) עדר עדר לבדו. כל מין ומין לעצמו: עברו לפני. דרך יוש לו פחות, ואני אבוא אחריכם: ורוח תשימו. עדר לפני חברו מלא עין, כדי להשביע עינו של אותו רשע, ולתוהו על רבוי הדורון:

(18) למי אתה. של מי אתה, מי שולחך, ותרגוס דמאן את: ולמי אלה לפניך. ואלה שלפניך של מי הם, למי המנחה הזאת שלוחה למ"ד משמשת בראש התיבה במקום של, כמו וְכָל אֲשֶׁר אֶסֶף לִי הוּא, (בראשית לא, מג) שלי הוא, לה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ (תהלים כד, א), של ה':

(19) ואמרת לעבדך ליעקב. על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ששאלת למי אתה, לעבדך ליעקב אני, ותרגומו דעבדך דיעקב, ששאלת ולמי אלה לפניך, מנחה היא שלוחה וגו': והנה גם הוא. יעקב:

20 וַיְצַו גַּם אֶת־הַשֵּׁנִי גַּם אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַּם
אֶת־כָּל־הַהֹלְכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים לֵאמֹר
כַּדָּבָר הַזֶּה תְּדַבְּרוּן אֶל־עֵשָׂו בְּמֹצַאֲכֶם
אֹתוֹ׃

20 ופַקֵּיד אַף יָת תִּנְיָנָא אַף יָת תְּלִיתָאָה
אַף יָת כָּל דְּאָזְלִין בָּתַר עֶדְרַיָּא לְמֵימַר
כְּפִתְגָמָא הָדֵין תְּמַלְּלוּן עִם עֵשָׂו כַּד
תַּשְׁכְּחוּן יָתֵיהּ׃

20 And he commanded also the second, and the third, and all that followed the droves, saying: ‘In this manner shall ye speak unto Esau, when ye find him;

21 וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ
כִּי־אָמַר אֲכַפְּרָה פָנָיו בַּמִּנְחָה הַהֹלֶכֶת
לְפָנָי וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה פָנָיו אוּלַי יִשָּׂא
פָנָי׃

21 וְתֵימְרוּן אַף הָא עַבְדָּךְ יַעֲקֹב אָתֵי
בָּתְרַנָא אֲרֵי אֲמַר אֲנִיחֵנֵיהּ לְרוּגְזֵיהּ
בְּתִקְרוּבְתָּא דְּאָזְלָא קֳדָמַי וּבָתַר כֵּן
אֶחְזֵי אַפּוֹהִי מָאֵם יִסַּב אַפָּי׃

21 and ye shall say: Moreover, behold, thy servant Jacob is behind us.’ For he said: ‘I will appease him with the present that goeth before me, and afterward I will see his face; peradventure he will accept me.’

22 וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן
בַּלַּיְלָה־הַהוּא בַּמַּחֲנֶה׃

22 וַעֲבַרַת תִּקְרוּבְתָּא עַל אַפּוֹהִי וְהוּא בָּת
בְּלֵילְיָא הַהוּא בְּמַשְׁרִיתָא׃

22 So the present passed over before him; and he himself lodged that night in the camp.

23 וַיָּקָם בַּלַּיְלָה הוּא וַיִּקַּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו
וְאֶת־שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת־אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו
וַיַּעֲבֹר אֵת מַעְבַר יַבֹּק׃

23 וְקָם בְּלֵילְיָא הוּא וּדְבַר יָת תַּרְתֵּין
נְשׁוֹהִי וְיָת תַּרְתֵּין לְחֵינָתֵיהּ וְיָת חַד עֲסַר
בְּנוֹהִי וַעֲבַר יָת מַעֲבַר יוּבְקָא׃

23 And he rose up that night, and took his two wives, and his two handmaids, and his eleven children, and passed over the ford of the Jabbok.

24 וַיִּקָּחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת־
אֲשֶׁר־לוֹ׃

24 וּדְבַרְנוּן וְאַעְבַּרְנוּן יָת נַחְלָא וְאַעְבַּר יָת
דְּלֵיהּ׃

24 And he took them, and sent them over the stream, and sent over that which he had.

25 וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד
עֲלוֹת הַשָּׁחַר׃

25 וְאִשְׁתְּאַר יַעֲקֹב בִּלְחוֹדוֹהִי וְאִשְׁתַּדַּל
גּוּבְרָא עִמֵּיהּ עַד דְּסָלִיק צַפְרָא׃

25 And Jacob was left alone; and there wrestled a man with him until the breaking of the day.

26 וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף־יְרֵכוֹ
וַתֵּקַע כַּף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ׃

26 וַחֲזָא אֲרֵי לָא יָכִיל לֵיהּ וּקְרֵיב
בִּכְפִּתֵי יַרְכֵּיהּ וְזָע פִּתֵי יַרְכָּא דְּיַעֲקֹב
בְּאִשְׁתַּדָּלוּתֵיהּ עִמֵּיהּ׃

26 And when he saw that he prevailed not against him, he touched the hollow of his thigh; and the hollow of Jacob’s thigh was strained, as he wrestled with him.

27 וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא
אֲשַׁלֵּחֲךָ כִּי אִם־בֵּרַכְתָּנִי׃

27 וַאֲמַר שַׁלְּחַנִי אֲרֵי סְלִיק צַפְרָא וַאֲמַר לָא
אֲשַׁלְּחִנָּךְ אֱלָהִין בָּרֵיכְתָּנִי׃

27 And he said: ‘Let me go, for the day breaketh.’ And he said: ‘I will not let thee go, except thou bless me.’

28 וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שְּׁמֶךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב׃

28 וַאֲמַר לֵיהּ מַן שְׁמָךְ וַאֲמַר יַעֲקֹב׃

28 And he said unto him: ‘What is thy name?’ And he said: ‘Jacob.’

29 וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי
אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִיתָ עִם־אֱלֹהִים וְעִם־
אֲנָשִׁים וַתּוּכָל׃

29 וַאֲמַר לָא יַעֲקֹב יִתְאֲמַר עוֹד שְׁמָךְ אֱלָהִין
יִשְׂרָאֵל אֲרֵי רָב אַתְּ קֳדָם יְיָ וְעִם גּוּבְרַיָּא
וִיכֵילְתָּא׃

29 And he said: ‘Thy name shall be called no more Jacob, but Israel; for thou hast striven with God and with men, and hast prevailed.’

30 וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה־נָּא שְׁמֶךָ
וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ
שָׁם׃

30 וּשְׁאֵיל יַעֲקֹב וַאֲמַר חַו כְּעַן שְׁמָךְ וַאֲמַר
לְמָא דְּנָן אַתְּ שָׁאֵיל לִשְׁמִי וּבָרֵיךְ יָתֵיהּ
תַּמָּן׃

30 And Jacob asked him, and said: ‘Tell me, I pray thee, thy name.’ And he said: ‘Wherefore is it that thou dost ask after my name?’ And he blessed him there.

(21) אכפרה פניו. אבטל רוגזו, וכן וְכִפֶּר בְּרִיתְכֶם אֶת מָוֶת (ישעיה כח, יח), לא תּוּכְלִי כַּפְּרָהּ (שם מז, יא), ונראה בעיני, שכל כפרה שאינו עון וחטא ואינו פניס, כלן לשון קנוח והעברה הן, ולשון ארמי הוא, והרבה בגמרא וכפר ידיה, בעי לכפורי ידיה בההוא גברא, וגם בלשון המקרא נקראים המזרקים של קדש כְּפוֹרֵי זָהָב, על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק:

(22) על פניו. כמו לפניו, וכן סָמְכוּ וְשֹׁד יִשָּׁמַע בָּהּ עַל פָּנַי פָּמִיד (ירמיה ו, ז), וכן הַמַּכְעִיסִים אוֹתִי עַל פָּנַי (ישעיה סה, ג), ומדרש אגדה על פניו, אף הוא שרוי בכעס שהיה צריך לכל זה כ"ר (עו, ח):

(23) ואת אחד עשר ילדיו. ודינה היכן היתה, נתנה בתיבה ונעל בפניה, שלא יתן בה עשו עיניו, ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו, שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ביד שכם (ב"ר עח, ג): יבק. שם הנהר:

(24) את אשר לו. הבהמה והמטלטלים, עשה עצמו כגשר, נוטל מכאן ומניח כאן:

(25) ויותר יעקב. שכח פכיס קטנים וחזר עליהם (חולין לא.): ויאבק איש. מנחם פירש ויתעפר אים, מלשון אבק, שהיו מעלים עפר ברגליהם על ידי נענועם. ולי נראה שהוא לשון ויתקשר, ולשון ארמי הוא, כתר דאביקו ביה, ואבק ליה מיבק לשון עניבה, שכן דרך שניס שמתעצמים להפיל איש את רעהו, שחובקו ואוחזקו בזרועותיו, ופירשו רז"ל שהוא שרו של עשו (ב"ר עז, ג):

(26) ויגע בכף ירכו. קולית הירך התקוע בקילבוסת קרוי כף, על שם שהנשר שעליה כמין כף של קדירה: ותקע. נתקעקע ממקום חברתה, ודומה לו פֶּן תֵּקַע נַפְשִׁי מִמֵּךְ (ירמיה ו, ח), לשון הסרה, ובמשנה לקעקע בילתן, לשרש שרשיהן:

(27) כי עלה השחר. ולריך אני לומר שירה ביום (ב"ר עח, ח. חולין לא.): ברכתני. הודה לי על הברכות שברכני אבי, שעשו מערער עליהן. (וכאן קשה לרש"י תברכני היה לו לומר, אלא הודה וכו'. וכן איתא בהדיא בזוהר פרשת תזריע עמוד מ"ה ודו"ק):

(29) לא יעקב. לא יאמר עוד שהברכות באו לך בעקבה ומרמיה, כי אם בשררה וגלוי פניס, וסופך שהקב"ה נגלה עליך בבית אל ומחליף שמך, ושם הוא מברכך, ואני שם אהיה ואודה לך עליהן, וזהו שכתוב וַיָּשַׂר אֶל מַלְאָךְ וַיָּכֹל בָּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ (הושע יב, ה), בכה המלאך ויתחנן לו, ומה נתחנן לו, המתן לי עד שידבר עמנו שם, ולא רצה יעקב, ועל כרחו הודה לו עליהן, וזהו ויברך אותו שם, שהיה מתחנן להמתין לו ולא רצה: ועם אנשים. עשו ולבן: ותוכל. להם:

(30) למה זה תשאל. אין לנו שם קבוע, משתנין שמותינו (ב"ר עח, ה), (הכל) לפי מלות עבודת השליחות שאנו משתלחים:

31	And Jacob called the name of the place Peniel: 'for I have seen God face to face, and my life is preserved.'	וּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאֵל כִּי־ רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי׃	שליׁשי	וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאֵל כִּי־ רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי׃
32	And the sun rose upon him as he passed over Peniel, and he limped upon his thigh.	וּדְנַח לֵיהּ שִׁמְשָׁא כַּד עֲבַר יָת פְּנוּאֵל וְהוּא מַטְלַע עַל יְרֵכֵיהּ׃	32	וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנוּאֵל וְהוּא צֹלֵעַ עַל־יְרֵכוֹ׃
33	Therefore the children of Israel eat not the sinew of the thigh-vein which is upon the hollow of the thigh, unto this day; because he touched the hollow of Jacob's thigh, even in the sinew of the thigh-vein.	עַל כֵּן לָא אָכְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת גִּידָא נַשְׁיָא דְּעַל פְּתֵי יַרְכָּא עַד יוֹמָא הָדֵין אֲרֵי קְרֵיב בִּפְתֵי יַרְכָּא דְיַעֲקֹב בְּגִידָא נַשְׁיָא׃	33	עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר עַל־כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנָּשֶׁה׃
XXXIII	And Jacob lifted up his eyes and looked, and, behold, Esau came, and with him four hundred men. And he divided the children unto Leah, and unto Rachel, and unto the two handmaids.	וּזְקַף יַעֲקֹב עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא עֵשָ׌ו אָתֵי וְעִמֵּיהּ אַרְבַּע מְאָה גּוּבְרָא וּפְלִיג יָת בְּנַיָּא עַל לֵאָה וְעַל רָחֵל וְעַל תַּרְתֵּין לְחֵינָתָא׃	XXXIII	וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחַץ אֶת־הַיְלָדִים עַל־ לֵאָה וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשִּׁפְחוֹת׃
2	And he put the handmaids and their children foremost, and Leah and her children after, and Rachel and Joseph hindermost.	וְשַׁוִּי יָת לְחֵינָתָא וְיָת בְּנֵיהוֹן קֳדָמוּתָא וְיָת לֵאָה וּבְנָהָא בָּתְרָאִין וְיָת רָחֵל וְיָת יוֹסֵף בָּתְרָאִין׃	2	וַיָּשֶׂם אֶת־הַשִּׁפְחוֹת וְאֶת־יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת־לֵאָה וְיַלְדֶיהָ אַחֲרֹנִים וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרֹנִים׃
3	And he himself passed over before them, and bowed himself to the ground seven times, until he came near to his brother.	וְהוּא עֲבַר קֳדָמֵיהוֹן וּסְגִיד עַל אַרְעָא שְׁבַע זִמְנִין עַד מִקְרְבֵיהּ לְוָת אֲחוּהִי׃	3	וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו׃
4	And Esau ran to meet him, and embraced him, and fell on his neck, and kissed him; and they wept.	וּרְהַט עֵשָ׌ו לְקַדָּמוּתֵיהּ וְגָפְפֵיהּ וּנְפַל עַל צַוָּארֵיהּ וְנַשְׁקֵיהּ וּבְכוֹ׃	4	וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־ צַוָּארָו וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ׃
5	And he lifted up his eyes, and saw the women and the children; and said: 'Who are these with thee?' And he said: 'The children whom God hath graciously given thy servant.'	וּזְקַף יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת נְשַׁיָּא וְיָת בְּנַיָּא וַאֲמַר מַאן אִלֵּין לָךְ וַאֲמַר בְּנַיָּא דְּחָן יְיָ יָת עַבְדָּךְ׃	5	וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־ הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה לָךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדֶּךָ׃
6	Then the handmaids came near, they and their children, and they bowed down.	וּקְרִיבָא לְחֵינָתָא אִנִּין וּבְנֵיהוֹן וּסְגִידָא׃	רביעי	וַתִּגַּשְׁן הַשִּׁפְחוֹת הֵנָּה וְיַלְדֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֻין׃
7	And Leah also and her children came near, and bowed down; and after came Joseph near and Rachel, and they bowed down.	וּקְרִיבַת אַף לֵאָה וּבְנַהָא וּסְגִידוּ וּבָתַר כֵּן קְרֵיב יוֹסֵף וְרָחֵל וּסְגִידוּ׃	7	וַתִּגַּשׁ גַּם־לֵאָה וְיַלְדֶיהָ וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃
8	And he said: 'What meanest thou by all this camp which I met?' And he said: 'To find favour in the sight of my lord.'	וַאֲמַר מָא לָךְ כָּל־מַשְׁרִיתָא הָדָא דְּעָרַעְתִּ וַאֲמַר לְאַשְׁכָּחָא רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי׃	8	וַיֹּאמֶר מִי לְךָ כָּל־הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי׃
9	And Esau said: 'I have enough; my brother, let that which thou hast be thine.'	וַאֲמַר עֵשָ׌ו אִית לִי סַגִּי אָחִי אִצְטַלַּח בְּדִילָךְ׃	9	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יֶשׁ־לִי רָב אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר־ לָךְ׃

(32) ויזרח לו השמש. לשון בני אדם הוא, כשהגענו למקום פלוני האיר לנו השחר, זהו פשוטו. ומדרש אגדה ויזרח לו, לגרכו, לרפאות את גלעתו, כמה דתימא שֶׁמֶשׁ לָדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפָיָה (מלאכי ג, כ), ואותן שעות שמיהרה לשקוע בשבילו כשיגיע מבאר שבע, מיהרה לזרוח בשבילו: והוא צלע. היה צולע כשזרחה השמש:

(33) גיד הנשה. ולמה נקרא שמו גיד הנשה, לפי שנשה ממקומו ועלה, והוא לשון קפילה, וכן נָשָׁה גְבוּרָתָם (ירמיה נא, ל), וכן כִּי נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת כָּל עֲמָלִי (בראשית מא, נא):

(2) ואת לאה וילדיה אחרונים. אחרון אחרון חביב:

(3) עבר לפניהם. אמר, אם יבא אותו רשע להלחם, ילחם בי תחלה:

(4) ויחבקהו. נתגלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחוואות הללו: וישקהו. נקוד עליו, ויש חולקין בדבר הזה בברייתא דספרי (ספרי בהעלותך סט), יש שדרשו נקודה זו, לומר שלא נשקו בכל לבו (ב"ר עח, ט). אמר רבי שמעון בן יוחאי, הלכה היא, בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה, ונשקו בכל לבו (ב"ר שם):

(5) מי אלה לך. מי אלה להיות שלך:

(7) נגש יוסף ורחל. בכלן האמהות נגשות לפני הבנים, אבל ברחל, יוסף נגש לפניה, אמר, אמי יפת תואר, שמא יתלה בה עיניו אותו רשע, אעמוד כנגדה ואעכבנו מלהסתכל בה, מכאן זכה יוסף לברכת עלי עין:

(8) מי לך כל המחנה. מי כל המחנה אשר פגשתי שהוא שלך, כלומר למה הוא לך. ופשוטו של מקרא על מוליכי המנחה. ומדרשו, כתות של מלאכים פגע, שהיו דוחפין אותו ואת מנשיו, ואומרים להם, של מי אתם, והם אומרים להם של עשו, והן אומרים הכו הכו, ואנו אומרים הניחו, בנו של יצחק הוא, ולא היו משגיחים עליו, בן בנו של אברהם הוא, ולא היו משגיחים עליו, אחיו של יעקב הוא, אומרים להם אם כן משלנו אתם:

(9) יהי לך אשר לך. כאן הודה לו על הברכות (ב"ר עח, יא):

10 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אַל־נָא אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי׃

וַאֲמַר יַעֲקֹב בְּבָעוּ אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָךְ וּתְקַבִּיל תִּקְרוּבְתִּי מִן יְדִי אֲרֵי עַל כֵּן חֲזַיתְנוּן לְאַפָּךְ כְּחֵיזוּ אַפֵּי רַבְרְבָיָא וְאִתְרְעִית לִי׃

10 And Jacob said: 'Nay, I pray thee, if now I have found favour in thy sight, then receive my present at my hand; forasmuch as I have seen thy face, as one seeth the face of God, and thou wast pleased with me.

11 קַח־נָא אֶת־בִּרְכָתִי אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ כִּי־חַנַּנִי אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ־לִי־כֹל וַיִּפְצַר־בּוֹ וַיִּקָּח׃

קַבִּיל כְּעַן יָת תִּקְרֻבְתִּי דְּאִתֵּיתִיאַת לָךְ אֲרֵי רָחֵים עֲלַי יְיָ וַאֲרֵי אִית לִי כּוֹלָא וְאַתְקִיף בֵּיהּ וְקַבִּיל׃

11 Take, I pray thee, my gift that is brought to thee; because God hath dealt graciously with me, and because I have enough.' And he urged him, and he took it.

12 וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנֵלֵכָה וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ׃

וַאֲמַר נִטּוֹל וּנְהָךְ וַאֲהָךְ לְקֳבָלָךְ׃

12 And he said: 'Let us take our journey, and let us go, and I will go before thee.'

13 וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יֹדֵעַ כִּי־הַיְלָדִים רַכִּים וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר עָלוֹת עָלָי וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד וָמֵתוּ כָּל־הַצֹּאן׃

וַאֲמַר לֵיהּ רִבּוֹנִי יָדַע אֲרֵי יְנָקָיָא רַכִּיכִין וְעָנָא וְתוֹרֵי מֵינְקָתָא עֲלָי אִם אֶדְחוֹקִנּוּן יוֹמָא חַד וְיִמּוֹתוּן כָּל עָנָא׃

13 And he said unto him: 'My lord knoweth that the children are tender, and that the flocks and herds giving suck are a care to me; and if they overdrive them one day, all the flocks will die.

14 יַעֲבָר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וַאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שֵׂעִירָה׃

יַעְבַּר כְּעַן רִבּוֹנִי קֳדָם עַבְדֵּיהּ וַאֲנָא אֶדְבַּר בְּנִיחָ לְרֶגֶל עֲבִידְתָּא דִּקְדָמַי וּלְרֶגֶל יְנָקָיָא עַד דְּאֵיתֵי לְוָת רִבּוֹנִי לְשֵׂעִיר׃

14 Let my lord, I pray thee, pass over before his servant; and I will journey on gently, according to the pace of the cattle that are before me and according to the pace of the children, until I come unto my lord unto Seir.'

15 וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אַצִּיגָה־נָּא עִמְּךָ מִן־הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי׃

וַאֲמַר עֵשָׂו אֶשְׁבּוֹק כְּעַן עִמָּךְ מִן עַמָּא דְּעִמִּי וַאֲמַר לְמָא דְּנָן אֶשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי׃

15 And Esau said: 'Let me now leave with thee some of the folk that are with me.' And he said: 'What needeth it? let me find favour in the sight of my lord.'

16 וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה׃

וְתָב בְּיוֹמָא הַהוּא עֵשָׂו לְאוֹרְחֵיהּ לְסֵעִיר׃

16 So Esau returned that day on his way unto Seir.

17 וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכֹּת עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם סֻכּוֹת׃ (ס)

וְיַעֲקֹב נְטַל לְסֻכּוֹת וּבְנָא לֵיהּ בֵּיתָא וְלִבְעִירֵיהּ עֲבַד מְטַלָּן עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵיהּ דְּאַתְרָא סֻכּוֹת׃

17 And Jacob journeyed to Succoth, and built him a house, and made booths for his cattle. Therefore the name of the place is called Succoth.

לא 18 וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיִּחַן אֶת־פְּנֵי הָעִיר׃

וַאֲתָא יַעֲקֹב שְׁלִים לְקַרְתָּא דִּשְׁכֶם דִּבְאַרְעָא דִּכְנַעַן בְּמֵיתוֹהִי מִפַּדָּן אֲרָם וּשְׁרָא לְקֳבֵיל קַרְתָּא׃

18 And Jacob came in peace to the city of Shechem, which is in the land of Canaan, when he came from Paddan-aram; and encamped before the city.

(10) אל נא. אלו נא תאמר לי כן: אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך וגו׳. כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי, על אשר ראיתי פניך, והן השובין לי כראיית פני המלאך, שראיתי שר שלך ועוד, על שנתרצית לי למחול על סורחני. ולמה הזכיר לו ראיית המלאך, כדי שיתיירא הימנו, ויאמר, ראה מלאכים ונילול, איני יכול לו מעתה: ותרצני. נתפייסת לי. וכן כל לשון שבמקרא לשון פיוס, אפיקומנ"ט בלע"ז, וכן כִּי לֹא לָרָצוֹן יִהְיֶה לָּכֶם (ויקרא כב, כ), הקרבנות באות לפייס ולרצות, וכן שֶׁפְתֵי צַדִּיק יֵדְעוּן רָצוֹן (משלי י, לב), יודעים לפייס ולרצות:

(11) ברכתי. מנחתי זו הבאה על ראיית פניס, ולפרקים אינה באה אלא לשאילת שלום, וכל ברכה שהיא לראיית פניס, כגון וַיְבָרֶךָ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה, עֲשׂוּ אִתִּי בְרָכָה (מלכים־ב יח, לא), דסנחריב, וכן לְשָׁאֹל לוֹ לְשָׁלוֹם וּלְבָרְכוֹ (שמואל־ב ח, י), דתועי מלך חמת, כולם לשון ברכת שלום הן, שקורין בלע"ז שלודא"ר, אף זו ברכתי, מו"ן שלו"ד: אשר הובאת לך. לא טרחת בה, ואני יגעתי להגיעה עד שבאה לידך (ב"ר עח, יב): חנני. נו"ן ראשונה מודגשת, לפי שהיא משמשת במקום שתי נוני"ן, שהיה לו לומר חננני, שאין חנן בלא שני נוני"ן, והשלישית נשימוש, כמו עשני, זבדני: יש לי כל. כל ספוקי, ועשו דבר בלשון גאוה, יש לי רב, יותר ויותר מכדי צרכי:

(12) נסעה. כמו שֶׁמְעָה, שֶׁלָּהּ, שהוא כמו שמע, שלא, אף כאן נסעה כמו נסע, והינו"ן יסוד בתיבה, ותרגום של אונקלוס טול (נ"א נטל) ונהך, עשו אמר ליעקב נסע מכאן ונלך: ואלכה לנגדך. בשוה לך, טובה זו אעשה לך, שאאריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אתה צריך, וזהו לנגדך, בשוה לך:

(13) עלות עלי. הצאן והבקר שהן עלות, מוטלות עלי לנהלן לאט. עלות. מגדלות עוליהן, לשון עוֹלֵל וְיוֹנֵק (איכה ב, יא), עוֹל יָמִים (ישעיה סה, כ), שֶׁפְתֵי פָרוֹת עָלוֹת (שמואל־א ו, י), ובלע"ז אנפיטי"ש: ודפקום יום אחד. (ואם ידפקוס יום אחד) ליגעם בדרך במרוצה, וימתו כל הצאן: ודפקום. כמו קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק (שיר השירים ה, ב), נוקש בדלת:

(14) יעבר נא אדני. אל תאריך ימי הליכתך, עבור כפי דרכך, ואף אם תתרחק: אתנהלה. אתנהל, ה"א יתירה, כמו אֲרַדֶּה, אשמעה: לאטי. לאט אלי, לשון נחת כמו הַהוֹלְכִים לָאָט (ישעיה ח, ו), לָאָט לִי לַנַּעַר (שמואל־ב יח, ה). לאטי, הלמ"ד מן היסוד ואינה משמשת, אתנהל נחת אלי: לרגל המלאכה. לפי צורך הליכת רגלי המלאכה המוטלת עלי להוליך: ולרגל הילדים. לפי רגליהם שהם יכולים לילך: עד אשר אבא אל אדני שעירה. הרחיב לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת אלא עד סוכות, ואמר עד אשר אבוא אל אדוני שעירה, אמר, אם דעתו לעשות לי רעה, ימתין עד בואי אצלו, והוא לא הלך, ואימתי ילך, בימי המשיח (ב"ר עח, יד), שנאמר וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו (עובדיה א, כא). ומדרשי אגדה יש לפרשה זו רבים:

(15) ויאמר למה זה. תעשה לי טובה זו שאיני צריך לה: אמצא חן בעיני אדני. ולא תשלם לי עתה שום גמול:

(16) וישב ביום ההוא עשו לדרכו. עשו לבדו, ול׳ מאות איש שהלכו עמו נשמטו מאצלו אחד אחד (ב"ר עח, טו), והיכן פרע להם הקב"ה בימי דוד, שנאמר כִּי אִם־לְרַבֵּעַ מֵאוֹת אִישׁ נַעַר אֲשֶׁר רָכְבוּ עַל הַגְּמַלִּים (שמואל־א ל, יז.):

(17) ויבן לו בית. שהה שם י"ח חדש, קיץ וחורף וקיץ, שכות קיץ, בית חורף, סכות קיץ (מגילה יז.):

(18) שלם. שלם בגופו, שנתרפא מצלעתו, שלם בממונו, שלא חסר כלום מכל אותו דורון, שלם בתורתו (שבת לג:), שלא שכח תלמודו בבית לבן: עיר שכם. כמו

19 וַיִּקֶן אֶת־חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם אָהֳלוֹ מִיַּד בְּנֵי־חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם בְּמֵאָה קְשִׂיטָה׃

וּזְבַן יָת אַחְסָנַת חַקְלָא דְּפַרְסֵיהּ תַּמָּן לְמַשְׁכְּנֵיהּ מִיַּד בְּנֵי חֲמוֹר אֲבוּהִי דִשְׁכֶם בִּמְאָה חוּרְפָּן׃

19 And he bought the parcel of ground, where he had spread his tent, at the hand of the children of Hamor, Shechem's father, for a hundred pieces of money.

20 וַיַּצֵּב־שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ (ס)

וַאֲקִים תַּמָּן מַדְבַּח וּפְלַח עֲלוֹהִי קֳדָם אֵל אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל׃

20 And he erected there an altar, and called it El-elohe-Israel.

XXXIV חמישי וַתֵּצֵא דִינָה בַּת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ׃

וּנְפַקַת דִּינָה בַּת לֵאָה דִּילִידַת לְיַעֲקֹב לְמִחְזֵי בִּבְנָת אַרְעָא׃

XXXIV And Dinah the daughter of Leah, whom she had borne unto Jacob, went out to see the daughters of the land.

2 וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ וַיְעַנֶּהָ׃

וַחֲזָא יָתַהּ שְׁכֶם בַּר חֲמוֹר חִוָּאָה רַבָּא דְּאַרְעָא וּדְבַר יָתַהּ וּשְׁכִיב יָתַהּ וְעַנְיַהּ׃

2 And Shechem the son of Hamor the Hivite, the prince of the land, saw her; and he took her, and lay with her, and humbled her.

3 וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַּת־יַעֲקֹב וַיֶּאֱהַב אֶת־הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עַל־לֵב הַנַּעֲרָ׃

וְאִתְרְעִיאַת נַפְשֵׁיהּ בְּדִינָה בַּת יַעֲקֹב וּרְחֵים יָת עוּלֵימְתָּא וּמַלִּיל עַל לְבַהּ דְּעוּלֵימְתָּא׃

3 And his soul did cleave unto Dinah the daughter of Jacob, and he loved the damsel, and spoke comfortingly unto the damsel.

4 וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־חֲמוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיַּלְדָּה הַזֹּאת לְאִשָּׁה׃

וַאֲמַר שְׁכֶם לַחֲמוֹר אֲבוּהִי לְמֵימַר סַב לִי יָת עוּלֵימְתָּא הָדָא לְאִתּוּ׃

4 And Shechem spoke unto his father Hamor, saying: 'Get me this damsel to wife.'

5 וְיַעֲקֹב שָׁמַע כִּי טִמֵּא אֶת־דִּינָה בִתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה וְהֶחֱרַשׁ יַעֲקֹב עַד־בֹּאָם׃

וְיַעֲקֹב שְׁמַע דִּי טְמָא יָת דִּינָה בְרַתֵּיהּ וּבְנוֹהִי הֲווֹ עִם גֵּיתוֹהִי בְּחַקְלָא וּשְׁתֵיק יַעֲקֹב עַד מֵיתֵיהוֹן׃

5 Now Jacob heard that he had defiled Dinah his daughter; and his sons were with his cattle in the field; and Jacob held his peace until they came.

6 וַיֵּצֵא חֲמוֹר אֲבִי־שְׁכֶם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ׃

וּנְפַק חֲמוֹר אֲבוּהִי דִשְׁכֶם לְוָת יַעֲקֹב לְמַלָּלָא עִמֵּיהּ׃

6 And Hamor the father of Shechem went out unto Jacob to speak with him.

7 וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעָם וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי־נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה׃

וּבְנֵי יַעֲקֹב עָאלוּ מִן חַקְלָא כַּד שְׁמַעוּ וְאִתְנְסִיסוּ גּוּבְרַיָּא וּתְקִיף לְהוֹן לַחְדָּא אֲרֵי קִלְנָא עֲבַד בְּיִשְׂרָאֵל לְמִשְׁכַּב יָת בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לָא כְשַׁר דְּיִתְעֲבִיד׃

7 And the sons of Jacob came in from the field when they heard it; and the men were grieved, and they were very wroth, because he had wrought a vile deed in Israel in lying with Jacob's daughter; which thing ought not to be done.

8 וַיְדַבֵּר חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׁכֶם בְּנִי חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם תְּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃

וּמַלִּיל חֲמוֹר עִמְּהוֹן לְמֵימַר שְׁכֶם בְּרִי אִתְרְעִיאַת נַפְשֵׁיהּ בִּבְרַתְּכוֹן הַבוּ כְעַן יָתַהּ לֵיהּ לְאִתּוּ׃

8 And Hamor spoke with them, saying 'The soul of my son Shechem longeth for your daughter. I pray you give her unto him to wife.

9 וְהִתְחַתְּנוּ אִתָּנוּ בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ תִּקְחוּ לָכֶם׃

וְאִתְחַתְּנוּ בַּנָא בְּנָתְכוֹן תִּתְּנוּן לַנָא וְיָת בְּנָתַנָא תִּסְבּוּן לְכוֹן׃

9 And make ye marriages with us; give your daughters unto us, and take our daughters unto you.

10 וְאִתָּנוּ תֵּשְׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם שְׁבוּ וּסְחָרוּהָ וְהֵאָחֲזוּ בָהּ׃

וְעִמַּנָא תִּתְּבוּן וְאַרְעָא תְּהֵי קֳדָמֵיכוֹן תִּיבוּ וַעֲבִידוּ בַהּ סְחוֹרְתָא וְאַחְסִינוּ בַּהּ׃

10 And ye shall dwell with us; and the land shall be before you; dwell and trade ye therein, and get you possessions therein.'

11 וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־אַחֶיהָ אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵיכֶם וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן׃

וַאֲמַר שְׁכֶם לַאֲבוּהָא וּלְאַחֲהָא אֶשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵיכוֹן וּדְתֵימְרוּן לִי אֶתֵּין׃

11 And Shechem said unto her father and unto her brethren: 'Let me find favour in your eyes, and what ye shall say unto me I will give.

לעיר, וכמוהו עַד בּוֹאָנָה בֵּית לָחֶם (רות ג, יט): בבאו מפדן ארם. כאדם האומר לחבירו, יצא פלוני מבין שיני אריות ובא שלם, אף כאן ויבא שלם מפדן ארם, מלבן ומעשו שנזדווגו לו בדרך: ויחן את פני העיר. ערב שבת היה, כשאלתות דרב אחאי:

(19) קשיטה. מעה. אמר רבי עקיבא, כשהלכתי לכרכי היס היו קורין למעה, קשיטה. (ותרגומו חורפן טובים, חריפים בכל מקום, כגון עֹבֵר לַסֹּחֵר):

(20) ויקרא לו אל אלהי ישראל. לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל, אלא על שם שהיה הקב"ה עמו והצילו, קרא שם המזבח על שם הנס, להיות שבחו של מקום נזכר בקריאת השם, כלומר, מי שהוא אל, הוא הקב"ה, הוא לאלהים לי, שבמי ישראל, וכן מצינו במשה, וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נִסִּי (שמות יז, טו), אלא על שם הנס קרא שם המזבח, להזכיר שבחו של הקדוש ברוך הוא, ה' הוא נסי. ורבותינו דרשו (מגילה יח.), שהקדוש ברוך הוא קראו ליעקב אל, ודברי תורה כְּפִטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע, מתחלקים לכמה טעמים, ואני ליישב פשוטו של מקרא באחי:

(1) בת לאה. ולא בת יעקב, אלא על שם יציאתה נקראת בת לאה, שאף היא יצאנית היתה, שנאמר וַתֵּצֵא לְקָרָאתוֹ (ב"ר פ, ח), (ועליה משלו המשל כְּאִמָּהּ כְּבִתָּהּ): (ג)

(2) וישכב אותה. כדרכה: ויענה. שלא כדרכה (יומא עז:):

(3) על לב הנערה. דברים המתיישבים על הלב, רצי אבין בחלקת שדה קטנה כמה ממון בזבז, אני אשיאך ותקנה העיר וכל שדותיה:

(7) וכן לא יעשה. לענות את הבתולות, שהאומות גדרו עצמן מן העריות על ידי המבול (ב"ר פ, ו):

(8) חשקה. חפצה:

12 הַרְבּוּ עָלַי מְאֹד מֹהַר וּמַתָּן וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר
תֹּאמְרוּ אֵלָי וּתְנוּ־לִי אֶת־הַנַּעֲרָ לְאִשָּׁה׃

12 Ask me never so much dowry and gift, and I will give according as ye shall say unto me; but give me the damsel to wife.'

13 וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־חֲמוֹר
אָבִיו בְּמִרְמָה וַיְדַבֵּרוּ אֲשֶׁר טִמֵּא אֵת
דִּינָה אֲחֹתָם׃

13 And the sons of Jacob answered Shechem and Hamor his father with guile, and spoke, because he had defiled Dinah their sister,

14 וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר
הַזֶּה לָתֵת אֶת־אֲחֹתֵנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ
עָרְלָה כִּי־חֶרְפָּה הִוא לָנוּ׃

14 and said unto them: 'We cannot do this thing, to give our sister to one that is uncircumcised; for that were a reproach unto us.

15 אַךְ־בְּזֹאת נֵאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כָמֹנוּ
לְהִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר׃

15 Only on this condition will we consent unto you: if ye will be as we are, that every male of you be circumcised;

16 וְנָתַנוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם
נִקַּח־לָנוּ וְיָשַׁבְנוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעַם אֶחָד׃

16 then will we give our daughters unto you, and we will take your daughters to us, and we will dwell with you, and we will become one people.

17 וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלֵינוּ לְהִמּוֹל וְלָקַחְנוּ
אֶת־בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ׃

17 But if ye will not hearken unto us, to be circumcised; then will we take our daughter, and we will be gone.'

18 וַיִּיטְבוּ דִבְרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי
שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר׃

18 And their words pleased Hamor, and Shechem Hamor's son.

19 וְלֹא־אִחַר הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ
בְּבַת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכֹּל בֵּית אָבִיו׃

19 And the young man deferred not to do the thing, because he had delight in Jacob's daughter. And he was honoured above all the house of his father.

20 וַיָּבֹא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם
וַיְדַבְּרוּ אֶל־אַנְשֵׁי עִירָם לֵאמֹר׃

20 And Hamor and Shechem his son came unto the gate of their city, and spoke with the men of their city, saying:

21 הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלֵמִים הֵם אִתָּנוּ וְיֵשְׁבוּ
בָאָרֶץ וְיִסְחֲרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת־
יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת־בְּנֹתָם נִקַּח־לָנוּ לְנָשִׁים
וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם׃

21 'These men are peaceable with us; therefore let them dwell in the land, and trade therein; for, behold, the land is large enough for them; let us take their daughters to us for wives, and let us give them our daughters.

22 אַךְ־בְּזֹאת יֵאֹתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לָשֶׁבֶת אִתָּנוּ
לִהְיוֹת לְעַם אֶחָד בְּהִמּוֹל לָנוּ כָּל־זָכָר
כַּאֲשֶׁר הֵם נִמֹּלִים׃

22 Only on this condition will the men consent unto us to dwell with us, to become one people, if every male among us be circumcised, as they are circumcised.

23 מִקְנֵהֶם וְקִנְיָנָם וְכָל־בְּהֵמְתָּם הֲלוֹא לָנוּ
הֵם אַךְ נֵאוֹתָה לָהֶם וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ׃

23 Shall not their cattle and their substance and all their beasts be ours? only let us consent unto them, and they will dwell with us.'

24 וַיִּשְׁמְעוּ אֶל־חֲמוֹר וְאֶל־שְׁכֶם בְּנוֹ כָּל־
יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ וַיִּמֹּלוּ כָּל־זָכָר כָּל־יֹצְאֵי
שַׁעַר עִירוֹ׃

24 And unto Hamor and unto Shechem his son hearkened all that went out of the gate of his city; and every male was circumcised, all that went out of the gate of his city.

(12) מהר. כתובה (שם ז):
(13) במרמה. בחכמה: אשר טמא. הכתוב אומר שלא היתה רמיה, שהרי טמא את דינה אחותם (ב"ר פ, ח):
(14) חרפה הוא. שמן פסול הוא אצלנו, הבא לחרף תברו הוא אומר לו, ערל אתה, או בן ערל. חרפה בכל מקום, גדוף:
(15) נאות לכם. נתרצה לכם, לשון ויאותו הכפרים (מלכים־ב יב, ט) (ביהודע): להמול. להיות נמול, אינו לשון לפעול, אלא לשון להפעל:
(16) ונתנו. נו"ן שנייה מודגשת, לפי שהיא משמשת במקום שתי נוי"ן, ותתגנו: ואת בנתיכם נקח לנו. אתה מוצא בתנאי שאמר חמור ליעקב ובתשובת בני יעקב לחמור, שתלו התשובות בבני יעקב, ליקח בנות שכם את שיבחרו להם, ובנותיהם יתנו להם לפי דעתם, דכתיב ונתנו את בנותינו, לפי דעתנו, ואת בנותיכם נקח לנו, ככל אשר נחפוץ, וכשדברו חמור ושכם בנו אל יושבי עירם, הפכו הדברים, את בנותם נקח לנו לנשים, ואת בנותינו נתן להם, כדי לרצותם שיאותו להמול:
(21) שלמים. בשלום ובלב שלם: והארץ הנה רחבת ידים. כאדם שידו רחבה ותרגית, כלומר, אל תפסידו כלום, פרקמטיא הרבה באה לכאן ואין לה קונים:
(22) בהמול. בהיות נמול:
(23) אך נאותה להם. לדבר זה, ועל ידי כן ישבו אתנו:

25 וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיוֹתָם כֹּאֲבִים
וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי
דִינָהּ אִישׁ חַרְבּוֹ וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר בֶּטַח
וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר׃

וַהֲוָה בְיוֹמָא תְּלִיתָאָה כַּד תְּקִיפוּ עֲלֵיהוֹן
כְּיִבְיהוֹן וּנְסִיבוּ תְּרֵין בְּנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן
וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה גְּבַר חַרְבֵּיהּ וְעָאלוּ
עַל קַרְתָּא דְּיָתְבָא לְרוּחְצָן וּקְטַלוּ כָּל
דְּכוּרָא׃

25 And it came to pass on the third day, when they were in pain, that two of the sons of Jacob, Simeon and Levi, Dinah's brethren, took each man his sword, and came upon the city unawares, and slew all the males.

26 וְאֶת־חֲמוֹר וְאֶת־שְׁכֶם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי־
חָרֶב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצֵאוּ׃

וְיָת חֲמוֹר וְיָת שְׁכֶם בְּרֵיהּ קְטַלוּ לְפִתְגָם
דְּחָרֶב וּדְבָרוּ יָת דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם
וּנְפָקוּ׃

26 And they slew Hamor and Shechem his son with the edge of the sword, and took Dinah out of Shechem's house, and went forth.

27 בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיָּבֹזוּ הָעִיר
אֲשֶׁר טִמְּאוּ אֲחוֹתָם׃

בְּנֵי יַעֲקֹב עָאלוּ לְחַלָּצָא קְטִילָיָא וּבַזוּ
קַרְתָּא דְּסַאִיבוּ אֲחָתְהוֹן׃

27 The sons of Jacob came upon the slain, and spoiled the city, because they had defiled their sister.

28 אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בְּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם
וְאֶת אֲשֶׁר־בָּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה
לָקָחוּ׃

יָת עָנְהוֹן וְיָת תּוֹרֵיהוֹן וְיָת חֲמָרֵיהוֹן וְיָת
דִּבְקַרְתָּא וְיָת דִּבְחַקְלָא בַּזוּ׃

28 They took their flocks and their herds and their asses, and that which was in the city and that which was in the field;

29 וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם וְאֶת־
נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּבָּיִת׃

וְיָת כָּל נְכְסֵיהוֹן וְיָת כָּל טַפְלְהוֹן וְיָת
נְשֵׁיהוֹן שְׁבוּ וּבַזוּ וְיָת כָּל דִּבְבֵיתָא׃

29 and all their wealth, and all their little ones and their wives, took they captive and spoiled, even all that was in the house.

30 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן וְאֶל־לֵוִי
עֲכַרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישֵׁנִי בְּיֹשֵׁב הָאָרֶץ
בַּכְּנַעֲנִי וּבַפְּרִזִּי וַאֲנִי מְתֵי מִסְפָּר וְנֶאֶסְפُוּ
עָלַי וְהִכּוּנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי׃

וַאֲמַר יַעֲקֹב לְשִׁמְעוֹן וּלְלֵוִי עֲכַרְתּוּן יָתִי
לְמִתַּן דְּבָבוּ בֵּינָא וּבֵין יָתִיב אַרְעָא
בִּכְנַעֲנָאָה וּבִפְרִזָּאָה וַאֲנָא עַם דְּמִנְיָן
וְיִתְכַּנְשׁוּן עֲלַי וְיִמְחוֹנַנִי וְאֶשְׁתֵּיצֵי אֲנָא
וַאֲנָשׁ בֵּיתִי׃

30 And Jacob said to Simeon and Levi: 'Ye have troubled me, to make me odious unto the inhabitants of the land, even unto the Canaanites and the Perizzites; and, I being few in number, they will gather themselves together against me and smite me; and I shall be destroyed, I and my house.'

31 וַיֹּאמְרוּ הַכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת־אֲחוֹתֵנוּ׃ (פ)

וַאֲמַרוּ הַכִּנְפְּקַת בְּרָא יִתְעֲבִיד לַאֲחָתָנָא׃

31 And they said: 'Should one deal with our sister as with a harlot?'

XXXV 1 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית־
אֵל וְשֶׁב־שָׁם וַעֲשֵׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל
הַנִּרְאֶה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ׃

וַאֲמַר יְיָ לְיַעֲקֹב קוּם סַק לְבֵית אֵל וְתִיב
תַּמָּן וַעֲבֵיד תַּמָּן מַדְבַּח לְאֵל דְּאִתְגְּלִי
לָךְ בְּמִעְרְקָךְ מִן קֳדָם עֵשָׂו אֲחוּךְ׃

XXXV 1 And God said unto Jacob: 'Arise, go up to Beth-el, and dwell there; and make there an altar unto God, who appeared unto thee when thou didst flee from the face of Esau thy brother.'

2 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ
הָסִרוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם
וְהֻטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם׃

וַאֲמַר יַעֲקֹב לַאֲנָשׁ בֵּיתֵיהּ וּלְכָל דְּעִמֵּיהּ
אַעְדּוּ יָת טָעֲוָת עַמְמַיָּא דְּבֵינֵיכוֹן וְאִדַּכּוֹ
וְשַׁנּוּ כְּסוּתְכוֹן׃

2 Then Jacob said unto his household, and to all that were with him: 'Put away the strange gods that are among you, and purify yourselves, and change your garments;

3 וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה בֵית־אֵל וְאֶעֱשֶׂה־שָּׁם
מִזְבֵּחַ לָאֵל הָעֹנֶה אֹתִי בְּיוֹם צָרָתִי וַיְהִי
עִמָּדִי בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלָכְתִּי׃

וּנְקוּם וְנִסַּק לְבֵית אֵל וְאַעֲבֵיד תַּמָּן
מַדְבַּח לְאֵל דְּקַבֵּיל צְלוֹתִי בְּיוֹמָא
דְּעָקְתִי וַהֲוָה מֵימְרֵיהּ בְּסַעְדִי בְּאוֹרְחָא
דַּאֲזַלִית׃

3 and let us arise, and go up to Beth-el; and I will make there an altar unto God, who answered me in the day of my distress, and was with me in the way which I went.'

4 וַיִּתְּנוּ אֶל־יַעֲקֹב אֵת כָּל־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר
אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת־הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם
וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר עִם־
שְׁכֶם׃

וִיהַבוּ לְיַעֲקֹב יָת כָּל טָעֲוָת עַמְמַיָּא
דְּבִידְהוֹן וְיָת קְדָשַׁיָּא דְּבְאוּדְנֵיהוֹן וְטַמַּר
יָתְהוֹן יַעֲקֹב תְּחוֹת בּוּטְמָא דְּעִם שְׁכֶם׃

4 And they gave unto Jacob all the foreign gods which were in their hand, and the rings which were in their ears; and Jacob hid them under the terebinth which was by Shechem.

(25) שני בני יעקב. בניו היו, ואף על פי כן נהגו עצמן שמעון ולוי כשאר אנשים שאינם בניו, שלא נטלו עצה היומנו (ב"ר פ, י): אחי דינה. לפי שמסרו עצמן עליה נקראו אחיה: בטח. שהיו כואבים. ומדרש אגדה, בטוחים היו על כחו של זקן (שם):
(27) על החללים. לפשט את החללים, וכן תרגם אונקלוס לחלצא קטיליא:
(29) חילם. ממונם, וכן עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה (דברים ח, יז), וַיִּקָּחֵל עֹשֶׂה חָיִל (במדבר כד, יח), וְעָזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם (תהלים מט, יא): שבו. לשון שביה, לפיכך טעמו מלרע:
(30) עכרתם. לשון מיס עכוריס, אין דעתי צלולה עכשיו. ואגדה, צלולה היתה החבית, ועכרתם אותה, (תנחומא). מסורת היתה ביד כנעניים שיפלו ביד בני יעקב, אלא שהיו אומריס עַד אֲשֶׁר תִּפְקֹד וְנַחֲלָתָ אֶת הָאָרֶץ, לפיכך היו שותקין: מתי מספר. אנשים מועטים:
(31) הכזונה. ספקו: את אחותנו. יש אחתנא:
(1) קום עלה. לפי שאחרת בדרך (תנחומא וישלח ח), נענשת ובא לך זאת מבחוץ:
(2) הנכר. שיש בידכם משלו של שכם: והטהרו. מעבודת אליליס: והחליפו שמלתכם. שמא יש בידכם כסות של עבודת אליליס:
(4) האלה. מין אילן ארק: עם שכם. אצל שכם:

5 וַיִּסָּעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים עַל־הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב׃

וּנְטַלוּ וַהֲוָת דַּחְלָא מִן קֳדָם יְיָ עַל עַמְמַיָּא דִּבְקִרְוֵי סַחְרָנֵיהוֹן וְלָא רְדַפוּ בָּתַר בְּנֵי יַעֲקֹב׃

5 And they journeyed; and a terror of God was upon the cities that were round about them, and they did not pursue after the sons of Jacob.

6 וַיָּבֹא יַעֲקֹב לוּזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הִוא בֵּית־אֵל הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ׃

וַאֲתָא יַעֲקֹב לְלוּז דִּבְאַרְעָא דִּכְנַעַן הִיא בֵּית אֵל הוּא וְכָל עַמָּא דְּעִמֵּיהּ׃

6 So Jacob came to Luz, which is in the land of Canaan—the same is Beth-el—he and all the people that were with him.

7 וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית־אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו׃

וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא וּקְרָא לְאַתְרָא אֵל בֵּית אֵל אֲרֵי תַמָּן אִתְגְּלִי לֵיהּ יְיָ בְּמִעְרְקֵיהּ מִן קֳדָם אֲחוּהִי׃

7 And he built there an altar, and called the place El-beth-el, because there God was revealed unto him, when he fled from the face of his brother.

8 וַתָּמָת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית־אֵל תַּחַת הָאַלּוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אַלּוֹן בָּכוּת׃ (פ)

וּמֵיתַת דְּבוֹרָה מֵינִקְתֵּהּ דְּרִבְקָה וְאִתְקְבַרַת מִלְּרַע לְבֵית אֵל בְּשִׁפּוֹלֵי מֵישְׁרָא וּקְרָא שְׁמֵיהּ מֵישַׁר בְּכִיתָא׃

8 And Deborah Rebekah's nurse died, and she was buried below Beth-el under the oak; and the name of it was called Allon-bacuth.

לב 9 וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ׃

וְאִתְגְּלִי יְיָ לְיַעֲקֹב עוֹד בְּמֵיתֵיהּ מִפַּדַּן אֲרָם וּבָרִיךְ יָתֵיהּ׃

9 And God appeared unto Jacob again, when he came from Paddan-aram, and blessed him.

10 וַיֹּאמֶר־לוֹ אֱלֹהִים שִׁמְךָ יַעֲקֹב לֹא־יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל׃

וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ שְׁמָךְ יַעֲקֹב לָא יִתְקְרֵי שְׁמָךְ עוֹד יַעֲקֹב אֱלָהֵין יִשְׂרָאֵל יְהֵי שְׁמָךְ וּקְרָא יָת שְׁמֵיהּ יִשְׂרָאֵל׃

10 And God said unto him: 'Thy name is Jacob: thy name shall not be called any more Jacob, but Israel shall be thy name'; and He called his name Israel.

11 וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ׃

וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ אֲנָא אֵל שַׁדַּי פּוּשׁ וּסְגִי עַם וְכִנְשָׁת שִׁבְטִין יְהוֹן מִנָּךְ וּמַלְכִין דְּשָׁלְטִין בְּעַמְמַיָּא מִנָּךְ יִפְּקוּן׃

11 And God said unto him: 'I am God Almighty. Be fruitful and multiply; a nation and a company of nations shall be of thee, and kings shall come out of thy loins;

ששי 12 וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ׃

וְיָת אַרְעָא דִּיהַבִית לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לָךְ אֶתְּנִנַּהּ וּלְבַנָךְ בָּתְרָךְ אֶתֵּין יָת אַרְעָא׃

12 and the land which I gave unto Abraham and Isaac, to thee I will give it, and to thy seed after thee will I give the land.'

13 וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ׃

וְאִסְתַּלַּק מֵעֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ בְּאַתְרָא דְּמַלֵּיל עִמֵּיהּ׃

13 And God went up from him in the place where He spoke with him.

14 וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ מַצֵּבֶת אָבֶן וַיַּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֹק עָלֶיהָ שָׁמֶן׃

וַאֲקִים יַעֲקֹב קָמְתָא בְּאַתְרָא דְּמַלֵּיל עִמֵּיהּ קָמַת אַבְנָא וְנַסִּיךְ עֲלַהּ נִסְכִּין וַאֲרִיק עֲלַהּ מִשְׁחָא׃

14 And Jacob set up a pillar in the place where He spoke with him, a pillar of stone, and he poured out a drink-offering thereon, and poured oil thereon.

15 וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ שָׁם אֱלֹהִים בֵּית־אֵל׃

וּקְרָא יַעֲקֹב יָת שְׁמֵיהּ דְּאַתְרָא דְּמַלֵּיל עִמֵּיהּ תַּמָּן יְיָ בֵּית אֵל׃

15 And Jacob called the name of the place where God spoke with him, Beth-el.

(5) חתת. פחד:

(7) אל בית אל. הקב"ה בבית אל, גילוי שכינתו בבית אל. יש תיבה חסרה בי"ת המשמשת בראשה, כמו הִנֵּה הוּא בֵּית מָכִיר בֶּן עַמִּיאֵל (שמואל־ב ט, ד), כמו בבית מכיר, בֵּית אָבִיךָ (בראשית כד, כג), כמו בבית אביך: נגלו אליו האלהים. במקומות הרבה יש שם אלהות ואדנות בלשון רבים, כמו אֲדֹנֵי יוֹסֵף, אִם פְּעָלָיו עִמּוֹ, ולא נאמר בעלו, וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר בלשון רבים, אבל אחד מכל שאר השמות לא תמצא בלשון רבים:

(8) ותמת דבורה. מה ענין דבורה בבית יעקב, אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם, שלחה דבורה אצלו לפדן ארם לצאת משם, ומתה בדרך, מדברי רבי משה הדרשן למדתיה: מתחת לבית אל. העיר יושבת בהר, ונקברה ברגלי ההר: תחת האלון. בשיפולי מישרא, שהיה מישור מלמעלה בשפוע ההר, והקבורה מלמטה, ומישור של בית אל היו קורין לו אלון. ואגדה (ב"ר פא, ה), נתבשר שם באבל שני, שהוגד לו על אמו שמתה. ואלון בלשון יווני (אבל), [אחר] ולפיכך (ולפי ס)העלימו את יום מותה, שלא יקללו הבריות כרם שיצא ממנו עשו, אף הכתוב לא פרסמה:

(9) עוד. פעם שני במקום הזה, אחד בלכתו ואחד בשובו: ויברך אתו. ברכת אבלים (ב"ר פא, ה):

(10) לא יקרא שמך עוד יעקב. לשון אדם הבא במארב ועקבה, אלא לשון שר ונגיד:

(11) אני אל שדי. שאני כדאי לברך, שהברכות שלי: פרה ורבה. על שם שעדיין לא נולד בנימין, ואף על פי שכבר נתעברה ממנו: גוי. בנימין: גוים. מנשה ואפרים (שם פד, ד), שעתידים לצאת מיוסף, והם במנין השבטים: ומלכים. שאול ואיש בשת (שם), שהיו משבט בנימין שעדיין לא נולד ופסוק זה דרשו אבנר כשהמליך איש בושת, ואף השבטים דרשוהו וקרבו בנימין, דכתיב אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא יִפֵּן בְּפִוּ לְבִנְיָמִין לְאִשָּׁה (שופטים כא, ז), וחזרו ואמרו, אלמלא היה עולה מן השבטים, לא היה הקב"ה אומר ליעקב וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ: גוי וקהל גוים. שגויים עתידים בניו ליעשות כמנין הגויים, שהם ע' אומות, וכן כל הסנהדרין שבעים. דבר אחר, שעתידים בניו להקריב בשעת איסור הבמות, כגויים בימי אליהו (ברש"י ישן):

(13) במקום אשר דבר אתו. איני יודע, מה מלמדנו:

16 וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי־עוֹד כִּבְרַת־הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתְּקַשׁ בְּלִדְתָּהּ׃

16 And they journeyed from Beth-el; and there was still some way to come to Ephrath; and Rachel travailed, and she had hard labour.

17 וַיְהִי בְהַקְשֹׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְיַלֶּדֶת אַל־תִּירְאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ בֵּן׃

17 And it came to pass, when she was in hard labour, that the mid-wife said unto her: 'Fear not; for this also is a son for thee.'

18 וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא־לוֹ בִנְיָמִין׃

18 And it came to pass, as her soul was in departing—for she died—that she called his name Ben-oni; but his father called him Benjamin.

19 וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הִוא בֵּית לָחֶם׃

19 And Rachel died, and was buried in the way to Ephrath—the same is Beth-lehem.

20 וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל־קִבְרָתָהּ הִוא מַצֶּבֶת קִבֶּרֶת־רָחֵל עַד־הַיּוֹם׃

20 And Jacob set up a pillar upon her grave; the same is the pillar of Rachel's grave unto this day.

21 וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אָהֳלָה מֵהָלְאָה לְמִגְדַּל־עֵדֶר׃

21 And Israel journeyed, and spread his tent beyond Migdal-eder.

22 וַיְהִי בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת־בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל (פ) וַיִּהְיוּ בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר׃

22 And it came to pass, while Israel dwelt in that land, that Reuben went and lay with Bilhah his father's concubine; and Israel heard of it. Now the sons of Jacob were twelve:

23 בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן׃

23 the sons of Leah: Reuben, Jacob's first-born, and Simeon, and Levi, and Judah, and Issachar, and Zebulun;

24 בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃

24 the sons of Rachel: Joseph and Benjamin;

25 וּבְנֵי בִלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי׃

25 and the sons of Bilhah, Rachel's handmaid: Dan and Naphtali;

26 וּבְנֵי זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה גָּד וְאָשֵׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יֻלַּד־לוֹ בְּפַדַּן אֲרָם׃

26 and the sons of Zilpah, Leah's handmaid: Gad and Asher. These are the sons of Jacob, that were born to him in Paddan-aram.

27 וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן אֲשֶׁר־גָּר־שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק׃

27 And Jacob came unto Isaac his father to Mamre, to Kiriatharba—the same is Hebron—where Abraham and Isaac sojourned.

28 וַיִּהְיוּ יְמֵי יִצְחָק מְאַת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה׃

28 And the days of Isaac were a hundred and fourscore years.

(16) כברת הארץ. מנחס פירש לשון כביר, רבוי מהלך רב. ואגדה (ב"ר פב, ז), בזמן שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה, שהגיר מצוי, הסתיו עבר, והשרב עדיין לא בא. ואין זה פשוטו של מקרא, שהרי בנעמן מצינו, וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אָרֶץ (מלכים־ב ה, יט), ואומר אני שהוא שם מדת קרקע, כמו מהלך פרסה או יותר, כמו שאתה אומר למד לֶרֶס, חֶלְקַת שָׂדֶה, כך במהלך אדם נותן שם מדת קרקע, כמו מהלך מיל, כברת ארץ:

(17) כי גם זה. נוסף לך על יוסף. ורבותינו דרשו, עם כל שבט נולדה תאומה, ועם בנימין נולדה תאומה יתירה:

(18) בן אוני. בן צערי: בנימין. נראה בעיני, לפי שהוא נולד בארץ כנען, שהיא בנגב כשאדם בא מארם נהריים, כמו שנאמר בַּנֶּגֶב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה: בנימין. בן ימין, לשון צָפוֹן וָיָמִין תֵּימָה בְּרָאתָם (תהלים פט, יג), לפיכך הוא מלא:

(22) בשכן ישראל בארץ ההוא. עד שלא בא לחברון אצל יצחק, ארעוהו כל אלה: וישכב. מתוך שבלבל משכבו, מעלה עליו הכתוב כאילו שכבה. ולמה בלבל וחלל יצועיו, שכשמתה רחל, נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל, ולא בשאר אהליו, ונתנה באהל בלהה, בא ראובן ותבע עלבון אמו, אמר, אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, לכך בלבל (שבת נה:): ויהיו בני יעקב שנים עשר. מתחיל לענין ראשון, משגולד בנימין נשלמה המטה, ומעתה ראוים להמנות, ומנאן. ורבותינו דרשו, ללמדנו בא, שכולם שוין וכולם צדיקים, שלא חטא ראובן:

(23) בכור יעקב. אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור: בכור יעקב. בכור לנחלה, בכור לעבודה בכור למנין, ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים, שנעשה לשני שבטים:

(27) ממרא. שם המישור: קרית ארבע. שם העיר. ממרא קרית הארבע, איל מישור של קרית ארבע. ואם תאמר היה לו לכתוב ממרא הקרית ארבע, כן דרך המקרא בכל דבר ששמו כפול, כגון זה, וכגון בית לחם אבי עזר, בית אל, אם הוצרך להטיל בו ה"א, נותנה בראש התיבה השניה, בֵּית הַצַּמְּתִי (שמואל־א טז, א), בְּעָפְרָת אֲבִי הָעֶזְרִי (שופטים ו, כד), בָּנָה אִיתָם בֵּית הָאֵלִי (מלכים־א טז, ד):

29 וַיִּגְוַע יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו זָקֵן
וּשְׂבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב
בָּנָיו׃ (פ)

29 And Isaac expired, and died, and was gathered
unto his people, old and full of days; and Esau
and Jacob his sons buried him.

וְאִתְנְגִיד יִצְחָק וּמִית וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמַּיהּ
סִיב וּסְבַע יוֹמִין וּקְבַרוּ יָתֵיהּ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב
בְּנוֹהִי׃

XXXVI וְאֵלֶּה תֹּלְדֹת עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם׃

XXXVI Now these are the generations of Esau—the
same is Edom.

וְאִלֵּין תּוֹלְדָת עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם׃

2 עֵשָׂו לָקַח אֶת־נָשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת־
עָדָה בַּת־אֵילוֹן הַחִתִּי וְאֶת־אָהֳלִיבָמָה
בַּת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן הַחִוִּי׃

2 Esau took his wives of the daughters of Canaan;
Adah the daughter of Elon the Hittite, and
Oholibamah the daughter of Anah, the
daughter of Zibeon the Hivite,

עֵשָׂו נְסִיב יָת נְשׁוֹהִי מִבְּנָת כְּנָעַן יָת עָדָה
בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה וְיָת אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה
בַּת צִבְעוֹן חִוָּאָה׃

3 וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל אֲחוֹת נְבָיוֹת׃

3 and Basemath Ishmael's daughter, sister of
Nebaioth.

וְיָת בָּשְׂמַת בַּת יִשְׁמָעֵאל אֲחָתֵיהּ
דִּנְבָיוֹת׃

4 וַתֵּלֶד עָדָה לְעֵשָׂו אֶת־אֱלִיפָז וּבָשְׂמַת
יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל׃

4 And Adah bore to Esau Eliphaz; and Basemath
bore Reuel;

וִילִידַת עָדָה לְעֵשָׂו יָת אֱלִיפָז וּבָשְׂמַת
יְלִידַת יָת רְעוּאֵל׃

5 וְאָהֳלִיבָמָה יָלְדָה אֶת־(כ׳ יעיש)[ק׳
יְעוּשׁ] וְאֶת־יַעְלָם וְאֶת־קֹרַח אֵלֶּה בְּנֵי
עֵשָׂו אֲשֶׁר יֻלְּדוּ־לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃

5 and Oholibamah bore Jeush, and Jalam, and
Korah. These are the sons of Esau, that were
born unto him in the land of Canaan.

וְאָהֳלִיבָמָה יְלִידַת יָת יְעוּשׁ וְיָת יַעְלָם
וְיָת קֹרַח אִלֵּין בְּנֵי עֵשָׂו דְּאִתְיְלִידוּ לֵיהּ
בְּאַרְעָא דִכְנָעַן׃

6 וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו
וְאֶת־כָּל־נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־
כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֵת כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב
אָחִיו׃

6 And Esau took his wives, and his sons, and his
daughters, and all the souls of his house, and his
cattle, and all his beasts, and all his possessions,
which he had gathered in the land of Canaan;
and went into a land away from his brother
Jacob.

וּדְבַר עֵשָׂו יָת נְשׁוֹהִי וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת
בְּנָתֵיהּ וְיָת כָּל נַפְשָׁת בֵּיתֵיהּ וְיָת גֵּיתוֹהִי
וְיָת כָּל בְּעִירֵיהּ וְיָת כָּל קִנְיָנֵיהּ דִּקְנָא
בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲזַל לַאֲרַע אוּחְרִי מִן
קֳדָם יַעֲקֹב אָחוּהִי׃

7 כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב מִשֶּׁבֶת יַחְדָּו וְלֹא
יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לָשֵׂאת אֹתָם מִפְּנֵי
מִקְנֵיהֶם׃

7 For their substance was too great for them to
dwell together; and the land of their sojournings
could not bear them because of their cattle.

אֲרֵי הֲוָה קִנְיָנְהוֹן סַגִּי מִלְּמִתַּב כַּחְדָּא
וְלָא יְכִילַת אַרְעָא תּוֹתָבוּתְהוֹן לְסוֹבְרָא
יָתְהוֹן מִן קֳדָם גֵּיתֵיהוֹן׃

8 וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שֵׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם׃

8 And Esau dwelt in the mountain-land of
Seir—Esau is Edom.

וִיתֵיב עֵשָׂו בְּטוּרָא דְּסֵעִיר עֵשָׂו הוּא
אֱדוֹם׃

9 וְאֵלֶּה תֹּלְדֹת עֵשָׂו אֲבִי אֱדֹם בְּהַר
שֵׂעִיר׃

9 And these are the generations of Esau the father
of a the Edomites in the mountain-land of Seir.

וְאִלֵּין תּוֹלְדָת עֵשָׂו אֲבוּהוֹן דֶּאֱדוֹמָאֵי
בְּטוּרָא דְּשֵׂעִיר׃

10 אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־עֵשָׂו אֱלִיפַז בֶּן־עָדָה
אֵשֶׁת עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן־בָּשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו׃

10 These are the names of Esau's sons: Eliphaz the
son of Adah the wife of Esau, Reuel the son of
Basemath the wife of Esau.

אִלֵּין שְׁמָהָת בְּנֵי עֵשָׂו אֱלִיפַז בַּר עָדָה
אִתַּת עֵשָׂו רְעוּאֵל בַּר בָּשְׂמַת אִתַּת עֵשָׂו׃

11 וַיִּהְיוּ בְּנֵי אֱלִיפָז תֵּימָן אוֹמָר צְפוֹ וְגַעְתָּם
וּקְנַז׃

11 And the sons of Eliphaz were Teman, Omar,
Zepho, and Gatam, and Kenaz.

וַהֲווֹ בְנֵי אֱלִיפַז תֵּימָן אוֹמָר צְפוֹ וְגַעְתָּם
וּקְנַז׃

(29) ויגוע יצחק. אין מוקדם ומאוחר בתורה, מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה, שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה, שנאמר וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וגו', ויצחק מת בשנת ק"כ ליעקב, אם תוליף ששים מק"פ שנה, נשארו ק"ך, ויוסף נמכר בן י"ז שנה, ואותה שנה שנת מאה ושמונה ליעקב, כילד, בן ששים ושלש נתברך, וארבע עשרה שנה נטמן בבית עבר, הרי שבעים ושבע, וארבע עשרה עבד באשה, ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף, שנאמר וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וגו', הרי תשעים ואחת, וי"ז עד שלא נמכר יוסף, הרי מאה ושמונה. (עוד מפורש מן המקרא, משנמכר יוסף עד שבא יעקב מצרימה כ"ב שנה, שנאמר וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וגו', וז' שניס שובע ושנתיס רעב, הרי כ"ב, וכתיב וְיָמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה, נמצא יעקב במכירתו ק"מ):

(2) עדה בת אילון. היא נשמת בת אילון, ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבודת אלילים: אהליבמה. היא יהודית, והוא כינה שמה יהודית, לומר, שהיא כופרת בעבודת אלילים כדי להטעות את אביו: בת ענה בת צבעון. אם בת ענה לא בת צבעון, ענה בנו של צבעון, שנאמר וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה, מלמד שבא צבעון על כלתו אשת ענה, ויצאת אהליבמה מבין שניהם, והודיעך הכתוב שכולן בני ממזרות היו:

(3) בשמת בת ישמעאל. ולהלן קורא לה מחלת, מלינו באגדת מדרש ספר שמואל (מדרש שמואל פי"ז), ג' מוחלים להן עונותיהן, גר שנתגייר, והעולה לגדולה, והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת, שנמחלו עונותיו: אחות נביות. על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל, נקראת על שמו:

(5) ואהליבמה ילדה וגו'. קרח זה ממזר היה, וכן אליפז היה, שבא על אשת אביו אל אהליבמה אשת עשו, שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף הענין (בר"ר פב, יב):

(6) וילך אל ארץ. לגור באשר ימצא:

(7) ולא יכלה ארץ מגוריהם. להספיק מרעה לבהמות שלהם. ומדרש אגדה (בר"ר פב, יג) מפני יעקב אחיו, מפני שטר חוב של גזירת כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ, המוטל על זרעו של יצחק, אמר, אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר, ומפני הבושה שמכר בכורתו:

(9) ואלה. התולדות שהולידו בניו משהלך לשעיר:

12 וְתִמְנַע הָיְתָה פִילֶגֶשׁ לֶאֱלִיפַז בֶּן־עֵשָׂו וַתֵּלֶד לֶאֱלִיפַז אֶת־עֲמָלֵק אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו׃

12 וְתִמְנַע הֲוָת לְחֵינְתָא לֶאֱלִיפַז בַּר עֵשָׂו וִילִידַת לֶאֱלִיפַז יָת עֲמָלֵק אִלֵּין בְּנֵי עָדָה אִתַּת עֵשָׂו׃

12 And Timna was concubine to Eliphaz Esau's son; and she bore to Eliphaz Amalek. These are the sons of Adah Esau's wife.

13 וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וָזֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בָשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו׃

13 וְאִלֵּין בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וָזֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה אִלֵּין הֲווֹ בְּנֵי בָּשְׂמַת אִתַּת עֵשָׂו׃

13 And these are the sons of Reuel: Nahath, and Zerah, Shammah, and Mizzah. These were the sons of Basemath Esau's wife.

14 וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה בַת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן אֵשֶׁת עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְעֵשָׂו אֶת־(כ׳ יעיש)[ק׳ יְעוּשׁ] וְאֶת־יַעְלָם וְאֶת־קֹרַח׃

14 וְאִלֵּין הֲווֹ בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן אִתַּת עֵשָׂו וִילִידַת לְעֵשָׂו יָת יְעוּשׁ וְיָת יַעְלָם וְיָת קֹרַח׃

14 And these were the sons of Oholibamah the daughter of Anah, the daughter of Zibeon, Esau's wife; and she bore to Esau Jeush, and Jalam, and Korah.

15 אֵלֶּה אַלּוּפֵי בְנֵי־עֵשָׂו בְּנֵי אֱלִיפַז בְּכוֹר עֵשָׂו אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף אוֹמָר אַלּוּף צְפוֹ אַלּוּף קְנַז׃

15 אִלֵּין רַבְרְבֵי בְּנֵי עֵשָׂו בְּנֵי אֱלִיפַז בּוּכְרֵיהּ דְּעֵשָׂו רַבָּא תֵּימָן רַבָּא אוֹמָר רַבָּא צְפוֹ רַבָּא קְנַז׃

15 These are the chiefs of the sons of Esau: the sons of Eliphaz the first-born of Esau: the chief of Teman, the chief of Omar, the chief of Zepho, the chief of Kenaz,

16 אַלּוּף־קֹרַח אַלּוּף גַּעְתָּם אַלּוּף עֲמָלֵק אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱלִיפַז בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה׃

16 רַבָּא קֹרַח רַבָּא גַּעְתָּם רַבָּא עֲמָלֵק אִלֵּין רַבְרְבֵי אֱלִיפַז בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם אִלֵּין בְּנֵי עָדָה׃

16 the chief of Korah, the chief of Gatam, the chief of Amalek. These are the chiefs that came of Eliphaz in the land of Edom. These are the sons of Adah.

17 וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן־עֵשָׂו אַלּוּף נַחַת אַלּוּף זֶרַח אַלּוּף שַׁמָּה אַלּוּף מִזָּה אֵלֶּה אַלּוּפֵי רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי בָשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו׃

17 וְאִלֵּין בְּנֵי רְעוּאֵל בַּר עֵשָׂו רַבָּא נַחַת רַבָּא זֶרַח רַבָּא שַׁמָּה רַבָּא מִזָּה אִלֵּין רַבְרְבֵי רְעוּאֵל בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם אִלֵּין בְּנֵי בָשְׂמַת אִתַּת עֵשָׂו׃

17 And these are the sons of Reuel Esau's son: the chief of Nahath, the chief of Zerah, the chief of Shammah, the chief of Mizzah. These are the chiefs that came of Reuel in the land of Edom. These are the sons of Basemath Esau's wife.

18 וְאֵלֶּה בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו אַלּוּף יְעוּשׁ אַלּוּף יַעְלָם אַלּוּף קֹרַח אֵלֶּה אַלּוּפֵי אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה אֵשֶׁת עֵשָׂו׃

18 וְאִלֵּין בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה אִתַּת עֵשָׂו רַבָּא יְעוּשׁ רַבָּא יַעְלָם רַבָּא קֹרַח אִלֵּין רַבְרְבֵי אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה אִתַּת עֵשָׂו׃

18 And these are the sons of Oholibamah Esau's wife: the chief of Jeush, the chief of Jalam, the chief of Korah. These are the chiefs that came of Oholibamah the daughter of Anah, Esau's wife.

19 אֵלֶּה בְנֵי־עֵשָׂו וְאֵלֶּה אַלּוּפֵיהֶם הוּא אֱדוֹם׃ (ס)

19 אִלֵּין בְּנֵי עֵשָׂו וְאִלֵּין רַבְרְבָנֵיהוֹן הוּא אֱדוֹם׃

19 These are the sons of Esau, and these are their chiefs; the same is Edom.

שביעי 20 אֵלֶּה בְנֵי־שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה׃

20 אִלֵּין בְּנֵי שֵׂעִיר חוֹרָאֵי יָתְבֵי אַרְעָא לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וְעָנָה׃

20 These are the sons of Seir the Horite, the inhabitants of the land: Lotan and Shobal and Zibeon and Anah,

21 וְדִשֹׁן וְאֵצֶר וְדִישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאֶרֶץ אֱדוֹם׃

21 וְדִשׁוֹן וְאֵצֶר וְדִישָׁן אִלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָאֵי בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם׃

21 and Dishon and Ezer and Dishan. These are the chiefs that came of the Horites, the children of Seir in the land of Edom.

22 וַיִּהְיוּ בְנֵי־לוֹטָן חֹרִי וְהֵימָם וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע׃

22 וַהֲווֹ בְּנֵי לוֹטָן חוֹרִי וְהֵימָם וַאֲחָתֵיהּ דְּלוֹטָן תִּמְנָע׃

22 And the children of Lotan were Hori and Hemam; and Lotan's sister was Timna.

23 וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם׃

23 וְאִלֵּין בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם׃

23 And these are the children of Shobal: Alvan and Manahath and Ebal, Shepho and Onam.

24 וְאֵלֶּה בְּנֵי־צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הַוּא עֲנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת־הַיֵּמִים בַּמִּדְבָּר בִּרְעֹתוֹ אֶת־הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו׃

24 וְאִלֵּין בְּנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה דְּאַשְׁכַּח יָת גִּבְרַיָּא בְּמַדְבְּרָא כַּד הֲוָה רָעֵי יָת חֲמָרַיָּא לְצִבְעוֹן אֲבוּהִי׃

24 And these are the children of Zibeon: Aiah and Anah—this is Anah who found the hot springs in the wilderness, as he fed the asses of Zibeon his father.

(12) ותמנע היתה פילגש. להודיע גדולתו של אברהם כמה היו תאבים לילדק בזרעו, תמנע זו בת אלופים היתה, שנאמר וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע, ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה, מן החורים שישבו בה לפנים, אמרה, איני זוכה להשאת לך, הלואי ואהיה פילגש. ובדברי הימים מונה אותה בבניו של אליפז, מלמד שבא על אשתו של שעיר וילדה תמנע מביניהם, וכשגדלה נעשית פילגשו, וזהו ואחות לוטן תמנע, ולא מנאה עם בני שעיר, שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב:

(15) אלה אלופי בני עשו. רשי מספחות:

(20) יושבי הארץ. שהיו יושביה קודם שבא עשו לשם. ורבותינו דרשו (שבת פה.). שהיו בקיאין בישובה של ארץ, מלא קנה זה לזיתים, מלא קנה זה לגפנים, שהיו טועמין ויודעין אי זו נטיעה ראויה לה:

(24) ואיה וענה. וי"ו יתירה, והוא כמו איה וענה, והרבה יש במקרא, פֶּת וְקֹדֶשׁ וְלָבָנָה מִרְמָס (דניאל ח, יג), נִרְדָּם וְרֶכֶב וָסוּס (תהלים עו, ז): הוא ענה. שאמור למעלה שהוא אחיו של צבעון, וכאן הוא קורא אותו בנו, מלמד שבא לצבעון על אמו והוליד את ענה: את הימים. פרדים. הרביע חמור על סוס וילדה פרד, והוא היה ממזר והביא פסולין לעולם. ולמה נקרא שמם ימים, שאימתן מוטלת על הבריות, דאמר רבי חנינא, מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה, וחיה (חולין ז:). (והלא

25 וְאֵלֶּה בְּנֵי־עֲנָה דִישֹׁן וְאָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה׃ וְאֵלֶּה בְּנֵי עֲנָה דִישׁוֹן וְאָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה׃ 25 And these are the children of Anah: Dishon and Oholibamah the daughter of Anah.

26 וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן׃ וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן׃ 26 And these are the children of Dishon: Hemdan and Eshban and Ithran and Cheran.

27 אֵלֶּה בְּנֵי־אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן׃ אֵלֶּה בְּנֵי אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן׃ 27 These are the children of Ezer: Bilhan and Zaavan and Akan.

28 אֵלֶּה בְּנֵי־דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן׃ אֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן׃ 28 These are the children of Dishan: Uz and Aran.

29 אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי אַלּוּף לוֹטָן אַלּוּף שׁוֹבָל אַלּוּף צִבְעוֹן אַלּוּף עֲנָה׃ אֵלֶּה רַבְרְבֵי חוֹרָאֵי רַבָּא לוֹטָן רַבָּא שׁוֹבָל רַבָּא צִבְעוֹן רַבָּא עֲנָה׃ 29 These are the chiefs that came of the Horites: the chief of Lotan, the chief of Shobal, the chief of Zibeon, the chief of Anah,

30 אַלּוּף דִּישֹׁן אַלּוּף אֵצֶר אַלּוּף דִּישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי לְאַלֻּפֵיהֶם בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר׃ (פ) רַבָּא דִישׁוֹן רַבָּא אֵצֶר רַבָּא דִישָׁן אֵלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָאֵי לְרַבְרְבָנֵיהוֹן בְּאַרְעָא דְשֵׂעִיר׃ 30 the chief of Dishon, the chief of Ezer, the chief of Dishan. These are the chiefs that came of the Horites, according to their chiefs in the land of Seir.

31 וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלֹךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְאֵלֵּין מַלְכֵיָא דִּמְלִכוּ בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם קֳדָם דִּימְלוֹךְ מַלְכָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ 31 And these are the kings that reigned in the land of Edom, before there reigned any king over the children of Israel.

32 וַיִּמְלֹךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה׃ וּמְלַךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בַּר בְּעוֹר וְשׁוּם קַרְתֵּיהּ דִּנְהָבָה׃ 32 And Bela the son of Beor reigned in Edom; and the name of his city was Dinhabah.

33 וַיָּמָת בָּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבָּצְרָה׃ וּמִית בָּלַע וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי יוֹבָב בַּר זֶרַח מִבָּצְרָה׃ 33 And Bela died, and Jobab the son of Zerah of Bozrah reigned in his stead.

34 וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חֻשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי׃ וּמִית יוֹבָב וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי חוּשָׁם מֵאַרַע דְּרוֹמָא׃ 34 And Jobab died, and Husham of the land of the Temanites reigned in his stead.

35 וַיָּמָת חֻשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד בֶּן־בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֲוִית׃ וּמִית חוּשָׁם וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי הֲדַד בַּר בְּדַד דְּקַטֵּיל יָת מִדְיָנָאֵי בְּחַקְלֵי מוֹאָב וְשׁוּם קַרְתֵּיהּ עֲוִית׃ 35 And Husham died, and Hadad the son of Bedad, who smote Midian in the field of Moab, reigned in his stead; and the name of his city was Avith.

36 וַיָּמָת הֲדָד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה׃ וּמִית הֲדָד וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה׃ 36 And Hadad died, and Samlah of Masrekah reigned in his stead.

37 וַיָּמָת שַׂמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר׃ וּמִית שַׂמְלָה וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי שָׁאוּל מֵרְחוֹבוֹת דְּעַל פְּרָת׃ 37 And Samlah died, and Shaul of Rehoboth by the River reigned in his stead.

38 וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר׃ וּמִית שָׁאוּל וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי בַּעַל חָנָן בַּר עַכְבּוֹר׃ 38 And Shaul died, and Baal-hanan the son of Achbor reigned in his stead.

39 וַיָּמָת בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל בַּת־מַטְרֵד בַּת מֵי זָהָב׃ וּמִית בַּעַל חָנָן בַּר עַכְבּוֹר וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי הֲדַר וְשׁוּם קַרְתֵּיהּ פָּעוּ וְשׁוּם אִתְּתֵיהּ מְהֵיטַבְאֵל בַּת מַטְרֵד בַּת מְצָרֵף דַּהְבָּא׃ 39 And Baal-hanan the son of Achbor died, and Hadar reigned in his stead; and the name of the city was Pau; and his wife's name was Mehetabel, the daughter of Matred, the daughter of Me-zahab.

מפטיר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו לְמִשְׁפְּחֹתָם לִמְקֹמֹתָם בִּשְׁמֹתָם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְוָה אַלּוּף יְתֵת׃ וְאֵלֵּין שְׁמָהָת רַבְרְבֵי עֵשָׂו לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְאַתְרֵיהוֹן בִּשְׁמָהָתְהוֹן רַבָּא תִּמְנָע רַבָּא עַלְוָה רַבָּא יְתֵת׃ 40 And these are the names of the chiefs that came of Esau, according to their families, after their places, by their names: the chief of Timna, the chief of Alvah, the chief of Jetheth;

קא מזינן דהיה, אל תקרי והיה אלא והיתה, כי המכה לא תתרפא לעולם. ברש"י ישן). ולא הוזקק לכתוב לנו משפחות החורי, אלא מפני תמנע, ולהודיע גדולת אברהם כמו שפירשתי למעלה:

(31) ואלה המלכים וגו'. שמנה היו, וכנגדן העמיד יעקב, ובטל מלכות עשו בימיהם, ואלו הן, שאול, ואיש בשת, דוד ושלמה, רחבעם, אביה, אסא, יהושפט. ובימי יורם בנו כתיב, בְּיָמָיו פָּשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד יְהוּדָה וַיַּמְלִיכוּ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ (מלכים־ב ח, כ), ובימי שאול כתיב וְתֵלֶךְ אֵין בְּאֱדוֹם נֹצֵב מֶלֶךְ:

(33) יובב בן זרח מבצרה. בלרה מערי מואב היא, שנאמר וְעַל קְרִיּוֹת וְעַל בָּצְרָה וגו' (ירמיה מח, כד), ולפי שהעמידה מלך לאדום עתידה לנקות עמהם, שנאמר כִּי זֶבַח לַה' בָּצְרָה (ישעיה לד, ו):

(35) המכה את מדין בשדה מואב. שבא מדין על מואב למלחמה, והלך מלך אדום לעזור את מואב, ומכאן אנו למדים, שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה, ובימי בלעם עשו שלום להתקשר על ישראל:

(39) בת מי זהב. מהו זהב, עשיר היה, ואין זהב משוב בעיניו לכלום:

41	אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף אֵלָה אַלּוּף פִּינֹן׃	רַבָּא אָהֳלִיבָמָה רַבָּא אֵלָה רַבָּא פִּינֹן׃	41 the chief of Oholibamah, the chief of Elah, the chief of Pinon;
42	אַלּוּף קְנַז אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף מִבְצָר׃	רַבָּא קְנַז רַבָּא תֵּימָן רַבָּא מִבְצָר׃	42 the chief of Kenaz, the chief of Teman, the chief of Mibzar;
קנג פסוקים	אַלּוּף מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם אֵלֶּה׀ אַלּוּפֵי אֱדוֹם לְמוֹשְׁבֹתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הִוא עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם׃ (פ)	רַבָּא מַגְדִּיאֵל רַבָּא עִירָם אִלֵּין רַבְרְבֵי אֱדוֹם לְמוֹתְבָנֵיהוֹן בְּאַרְעָא אַחְסָנַתְהוֹן הוּא עֵשָׂו אֲבוּהוֹן דֶּאֱדוֹמָאֵי׃	43 the chief of Magdiel, the chief of Iram. These are the chiefs of Edom, according to their habitations in the land of their possession. This is Esau the father of the Edomites.

The Haftara is Obadiah 1:1 – 1:21 on page 688.

וישב לג	וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃	וִיתֵיב יַעֲקֹב בְּאַרְעָא תּוֹתָבוּת אֲבוּהִי בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן׃	XXXVII And Jacob dwelt in the land of his father's sojournings, in the land of Canaan.
2	אֵלֶּה׀ תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת־אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם׃	אִלֵּין תּוֹלְדָת יַעֲקֹב יוֹסֵף בַּר שְׁבַע עַסְרֵי שְׁנִין הֲוָה רָעֵי עִם אֲחוֹהִי בְּעָנָא וְהוּא רְבִי עִם בְּנֵי בִלְהָה וְעִם בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אֲבוּהִי וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת טִבְּהוֹן בִּישָׁא לַאֲבוּהוֹן׃	2 These are the generations of Jacob. Joseph, being seventeen years old, was feeding the flock with his brethren, being still a lad even with the sons of Bilhah, and with the sons of Zilpah, his father's wives; and Joseph brought evil report of them unto their father.
3	וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זְקֻנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים׃	וְיִשְׂרָאֵל רְחֵים יָת יוֹסֵף מִכָּל בְּנוֹהִי אֲרֵי בַר חַכִּים הוּא לֵיהּ וַעֲבַד לֵיהּ כְּתוּנָא דְּפַסֵּי׃	3 Now Israel loved Joseph more than all his children, because he was the son of his old age; and he made him a coat of many colours.
לוי	וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם׃	וַחֲזוֹ אֲחוֹהִי אֲרֵי יָתֵיהּ רְחֵים אֲבוּהוֹן מִכָּל אֲחוֹהִי וּסְנוֹ יָתֵיהּ וְלָא צָבַן לְמַלָּלָא עִמֵּיהּ שְׁלָם׃	4 And when his brethren saw that their father loved him more than all his brethren, they hated him, and could not speak peaceably unto him.
5	וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגֵּד לְאֶחָיו וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ׃	וַחֲלַם יוֹסֵף חֶלְמָא וְחַוִּי לַאֲחוֹהִי וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוֹ יָתֵיהּ׃	5 And Joseph dreamed a dream, and he told it to his brethren; and they hated him yet the more.
6	וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ־נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתִּי׃	וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמַעוּ כְּעַן חֶלְמָא הָדֵין דַּחֲלַמִית׃	6 And he said unto them: 'Hear, I pray you, this dream which I have dreamed:

(40) ואלה שמות אלופי עשו. שנקראו על שם מדינותיהם לאחר שמת האדר, ופסקה מהם מלכות, והראשונים המזכירים למעלה הם שמות תולדותם, וכן מפורש בדברי הימים (א א, נא) וַיָּמָת הֲדָר וַיִּהְיוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אַלּוּף תִּמְנָע וגו׳:

(43) מגדיאל. היא רומי:

(1) וישב יעקב וגו׳. אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה, שלא היו ספונים ומשובים לפרש היאך נתישבו, וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי, פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה, כל גלגולי סבתם, לפי שהם משובים לפני המקום להאריך בהם, וכן אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח, פלוני הוליד פלוני, וכשבא לנח האריך בו, וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם, ומשהגיע אצל אברהם האריך בו. משל למרגלית שנפלה בין החול, אדם ממשמש בחול וכובדו בכברה עד שמוצא את המרגלית, ומשמצאה, הוא משליך את הצרורות מידו ונוטל המרגלית. (דבר אחר וישב יעקב, הפשתני הזה, נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי תמה, אנה יכנס כל הפשתן הזה, היה פיקח אחד משיב לו, ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו, כך יעקב, ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר, מי יכול לכבוש את כולן, מה כתיב למטה, אלה תולדות יעקב יוסף, וכתיב וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לָהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ, ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם. ברש"י ישן):

(2) אלה תולדות יעקב. ואלה של תולדות יעקב, אלה ישוביהם וגלגוליהם, עד שבאו לכלל יישוב. סבה ראשונה, יוסף בן שבע עשרה וגו׳, על ידי זה נתגלגלו וירדו למצרים, זהו אחר ישוב פשוטו של מקרא, להיות דבר דבור על אופניו. ומדרש אגדה דורש, אלה הכתוב תולדות יעקב ביוסף, מפני כמה דברים, אחת, שכל עצמו של יעקב לא עבד אצל לבן אלא ברחל, ושהיה זיו איקונין של יוסף דומה לו, וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף, זה נשטם וזה נשטם, זה אחיו מבקש להרגו וזה אחיו מבקשים להרגו, וכן הרבה בבראשית רבה (פד, ו). ועוד נדרש בו, וישב, ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף, צדיקים מבקשים לישב בשלוה, אומר הקב"ה, לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה: והוא נער. שהיה עושה מעשה נערות, מתקן בשערו, ממשמש בעיניו, כדי שיהיה נראה יפה: את בני בלהה. כלומר, ורגיל אצל בני בלהה, לפי שהיו אחיו מבזין אותן, והוא מקרבן. את דבתם רעה. כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה, היה מגיד לאביו, שהיו אוכלין אבר מן החי, ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים, והשודים על העריות. ובשלשתן לקה, על אבר מן החי, וַיִּשְׁחָטוּ שָׂעִיר עִזִּים במכירתו, ולא אכלוהו חי (כדי שילקה בשחיטה) ועל דבה שספר עליהם שקורין לאחיהם עבדים, לָעֶבֶד נִמְכַּר יוֹסֵף, ועל העריות שספר עליהם, וַתִּשָּׁא אֵשֶׁת אֲדֹנָיו וגו׳: דבתם. כל לשון דבה פרלי"ץ בלע"ז. כל מה שהיה יכול לדבר בהם רעה, היה מספר: דבה. לשון דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים (שיר השירים ז, י):

(3) בן זקנים. שעולד לו לעת זקנתו. ואונקלוס תרגם. בר חכים הוא ליה, כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. דבר אחר, שהיה זיו איקונין שלו דומה לו: פסים. לשון כלי מלת (שבת יז:), כמו כֶּרֶפֶס וּתְכֵלֶת, וכמו כְּחֹמֶת הַפַּסִּים דתמר ואמנון. ומדרש אגדה על שם צרותיו, שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדיניים:

(4) ולא יכלו דברו לשלום. מתוך גנותם למדנו שבחם, שלא דברו אחת בפה ואחת בלב: דברו. לדבר עמו:

7 וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמָּתִי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיךָן לַאֲלֻמָּתִי׃

וְהָא אֲנַחְנָא מְאַסְּרִין אֲסָרִין בְּגוֹ חַקְלָא וְהָא קַמַת אֲסָרְתִּי וְאַף אִזְדְּקִיפַת וְהָא מִסְתַּחְרָן אֲסָרְתְּכוֹן וְסָגְדָן לַאֲסָרְתִּי׃

7 for, behold, we were binding sheaves in the field, and, lo, my sheaf arose, and also stood upright; and, behold, your sheaves came round about, and bowed down to my sheaf.'

8 וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם־מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל בָּנוּ וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ עַל־חֲלֹמֹתָיו וְעַל־דְּבָרָיו׃ ישראל

וַאֲמַרוּ לֵיהּ אֲחוֹהִי הֲמַלְכוֹ אַתְּ מְדַמֵּי לְמִמְלַךְ עֲלָנָא אוֹ שׁוּלְטָן אַתְּ סְבִיר לְמִשְׁלַט בַּנָא וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוֹ יָתֵיהּ עַל חֶלְמוֹהִי וְעַל פִּתְגָמוֹהִי׃

8 And his brethren said to him: 'Shalt thou indeed reign over us? or shalt thou indeed have dominion over us?' And they hated him yet the more for his dreams, and for his words.

9 וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי׃

וַחֲלַם עוֹד חֶלְמָא אֲחָרְנָא וְאִשְׁתַּעִי יָתֵיהּ לְאַחוֹהִי וַאֲמַר הָא חֲלַמִית חֶלְמָא עוֹד וְהָא שִׁמְשָׁא וְסִיהֲרָא וְחַד עֲסַר כּוֹכְבַיָּא סָגְדִין לִי׃

9 And he dreamed yet another dream, and told it to his brethren, and said: 'Behold, I have dreamed yet a dream: and, behold, the sun and the moon and eleven stars bowed down to me.'

10 וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו וַיִּגְעַר־בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה׃

וְאִשְׁתַּעִי לַאֲבוּהִי וּלְאַחוֹהִי וּנְזַף בֵּיהּ אֲבוּהִי וַאֲמַר לֵיהּ מָא חֶלְמָא הָדֵין דַּחֲלַמְתָּא הֲמֵיתָא נַיתֵי אֲנָא וְאִמָּךְ וַאֲחָךְ לְמִסְגַּד לָךְ עַל אַרְעָא׃

10 And he told it to his father, and to his brethren; and his father rebuked him, and said unto him: 'What is this dream that thou hast dreamed? Shall I and thy mother and thy brethren indeed come to bow down to thee to the earth?'

11 וַיְקַנְאוּ־בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר׃

וְקַנְיָאוּ בֵיהּ אֲחוֹהִי וַאֲבוּהִי נְטַר יָת פִּתְגָמָא׃

11 And his brethren envied him; but his father kept the saying in mind.

12 וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לִרְעוֹת אֶת־צֹאן אֲבִיהֶם בִּשְׁכֶם׃ שני

וַאֲזַלוּ אֲחוֹהִי לְמִרְעֵי יָת עָנָא דַּאֲבוּהוֹן בִּשְׁכֶם׃

12 And his brethren went to feed their father's flock in Shechem.

13 וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הֲלֹא אַחֶיךָ רֹעִים בִּשְׁכֶם לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּנִי׃

וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלָא אַחָיךָ רָעַיִן בִּשְׁכֶם אֵיתָא וְאֶשְׁלַחְנָךְ לְוָתְהוֹן וַאֲמַר לֵיהּ הָאֲנָא׃

13 And Israel said unto Joseph: 'Do not thy brethren feed the flock in Shechem? come, and I will send thee unto them.' And he said to him: 'Here am I.'

14 וַיֹּאמֶר לוֹ לֶךְ־נָא רְאֵה אֶת־שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֹּאן וַהֲשִׁבֵנִי דָּבָר וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה׃

וַאֲמַר לֵיהּ אִיזֵיל כְּעַן חֲזִי יָת שְׁלָם אַחָיךָ וְיָת שְׁלָם עָנָא וַאֲתֵיבְנִי פִּתְגָמָא וְשַׁלְחֵיהּ מִמִּישַׁר חֶבְרוֹן וַאֲתָא לִשְׁכֶם׃

14 And he said to him: 'Go now, see whether it is well with thy brethren, and well with the flock; and bring me back word.' So he sent him out of the vale of Hebron, and he came to Shechem.

15 וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תֹעֶה בַּשָּׂדֶה וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תְּבַקֵּשׁ׃

וְאַשְׁכְּחֵיהּ גּוּבְרָא וְהָא טָעֵי בְּחַקְלָא וְשַׁאֲלֵיהּ גּוּבְרָא לְמֵימַר מָא אַתְּ בָּעֵי׃

15 And a certain man found him, and, behold, he was wandering in the field. And the man asked him, saying: 'What seekest thou?'

16 וַיֹּאמֶר אֶת־אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵّשׁ הַגִּידָה־נָּא לִי אֵיפֹה הֵם רֹעִים׃

וַאֲמַר יָת אַחַי אָנָא בָּעֵי חַו כְּעַן לִי אֵיכָא אִנּוּן רָעַיִן׃

16 And he said: 'I seek my brethren. Tell me, I pray thee, where they are feeding the flock.'

17 וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסָעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֹמְרִים נֵלְכָה דֹתָיְנָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחַר אֶחָיו וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן׃

וַאֲמַר גּוּבְרָא נְטָלוּ מִכָּא אֲרֵי שְׁמַעִית דְּאָמְרִין נֵיזֵיל לְדוֹתָן וַאֲזַל יוֹסֵף בָּתַר אֲחוֹהִי וְאַשְׁכְּחִנּוּן בְּדוֹתָן׃

17 And the man said: 'They are departed hence; for I heard them say: Let us go to Dothan.' And Joseph went after his brethren, and found them in Dothan.

(7) מאלמים אלמים. כתרגומו מאסרין אסרין, עמרין, וכן נשא אֲלֻמּוֹתָיו (תהלים קכו, ו), וכמוהו בלשון משנה והאלומות נוטל ומכריז: קמה אלומתי. נזקפה: וגם נצבה. לעמוד על עמדה בזקיפה:

(8) ועל דבריו. על דבתם רעה שהיה מביא לאביהם:

(10) ויספר אל אביו ואל אחיו. לאמר שספר אותו לאחיו, מזר וספרו לאביו בפניהם: ויגער בו. לפי שהיה מטיל שנאה עליו: הבוא נבוא. והלא אמך כבר מתה, והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה, שגדלתו כאמו (ב"ר פד, יא). ורבותינו למדו מכאן, שאין חלום בלא דבריס בטליס, ויעקב נתכוון להוציא הדבר מלב בניו, שלא יקנאוהו, לכך אמר לו הבוא נבוא וגו', כשם שאי אפשר באמך, כך השאר הוא בטל:

(11) שמר את הדבר. היה ממתין ומצפה מתי יבוא, וכן שֹׁמֵר אֶצֶיס (ישעיה כו, ב), וכן לא תִשְׁמֹר עַל חַטָּאתִי (איוב יד, טז), לא תמתין:

(12) לרעות את צאן. נקוד על את, שלא הלכו אלא לרעות את עצמן (ב"ר פד, יג): (יג)

(13) הנני. לשון ענוה וזריזות, נזדרז למצות אביו, ואף על פי שהיה יודע באחיו ששונאין אותו:

(14) מעמק חברון. והלא חברון בהר, שנאמר וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן (במדבר יג, כב), אלא מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתריס, כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ (בראשית טו, יג. סוטה יא): ויבא שכמה. מקום מוכן לפורענות, שם קלקלו השבטים, שם ענו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד, שנאמר וַיֵּלֶךְ רְחַבְעָם שְׁכֶמָה (מלכים־א יב, א):

(15) וימצאהו איש. זה גבריאל (תנחומא וישב ב) שנאמר וְהָאִישׁ גַּבְרִיאֵל (דניאל ט, יא):

(17) נסעו מזה. הסיעו עצמן מן האחוה: נלכה דותינה. לבקש לך גלי דתות שימיתוך בהם. ולפי פשוטו, שם מקום הוא, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו:

18 וַיַּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֹק וּבְטֶרֶם יִקְרַב אֲלֵיהֶם
וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לַהֲמִיתוֹ׃
19 וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה בַּעַל
הַחֲלֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא׃
20 וְעַתָּה לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנַשְׁלִכֵהוּ בְּאַחַד
הַבֹּרוֹת וְאָמַרְנוּ חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ
וְנִרְאֶה מַה־יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו׃
21 וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא
נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ׃
22 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רְאוּבֵן אַל־תִּשְׁפְּכוּ־
דָם הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר
בַּמִּדְבָּר וְיָד אַל־תִּשְׁלְחוּ־בוֹ לְמַעַן הַצִּיל
אֹתוֹ מִיָּדָם לַהֲשִׁיבוֹ אֶל־אָבִיו׃
שלישי 23 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־בָּא יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וַיַּפְשִׁיטוּ
אֶת־יוֹסֵף אֶת־כֻּתָּנְתּוֹ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים
אֲשֶׁר עָלָיו׃
24 וַיִּקָּחֻהוּ וַיַּשְׁלִכוּ אֹתוֹ הַבֹּרָה וְהַבּוֹר רֵק
אֵין בּוֹ מָיִם׃
25 וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל־לָחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיַּרְאוּ
וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד
וּגְמַלֵּיהֶם נֹשְׂאִים נְכֹאת וּצְרִי וָלֹט
הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרָיִמָה׃
26 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־אֶחָיו מַה־בֶּצַע כִּי
נַהֲרֹג אֶת־אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ׃
27 לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים וְיָדֵנוּ אַל־
תְּהִי־בוֹ כִּי־אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ
אֶחָיו׃
28 וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים וַיִּמְשְׁכוּ
וַיַּעֲלוּ אֶת־יוֹסֵף מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־
יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ
אֶת־יוֹסֵף מִצְרָיִמָה׃

18 And they saw him afar off, and before he came near unto them, they conspired against him to slay him.
19 And they said one to another: 'Behold, this dreamer cometh.
20 Come now therefore, and let us slay him, and cast him into one of the pits, and we will say: An evil beast hath devoured him; and we shall see what will become of his dreams.'
21 And Reuben heard it, and delivered him out of their hand; and said: 'Let us not take his life.'
22 And Reuben said unto them: 'Shed no blood; cast him into this pit that is in the wilderness, but lay no hand upon him'—that he might deliver him out of their hand, to restore him to his father.
23 And it came to pass, when Joseph was come unto his brethren, that they stripped Joseph of his coat, the coat of many colours that was on him;
24 and they took him, and cast him into the pit—and the pit was empty, there was no water in it.
25 And they sat down to eat bread; and they lifted up their eyes and looked, and, behold, a caravan of Ishmaelites came from Gilead, with their camels bearing spicery and balm and ladanum, going to carry it down to Egypt.
26 And Judah said unto his brethren: 'What profit is it if we slay our brother and conceal his blood?
27 Come, and let us sell him to the Ishmaelites, and let not our hand be upon him; for he is our brother, our flesh.' And his brethren hearkened unto him.
28 And there passed by Midianites, merchantmen; and they drew and lifted up Joseph out of the pit, and sold Joseph to the Ishmaelites for twenty shekels of silver. And they brought Joseph into Egypt.

(18) ויתנכלו. נתמלאו נכלים וערמומיות: אתו. כמו אתו, עמו, כלומר אליו:
(20) ונראה מה יהיו חלומותיו. אמר רבי יצחק מקרא זה אומר דרשני, רוח הקדש אומרת כן, הם אומרים נהרגהו, והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלומותיו, נראה דבר מי יקוים, או שלבם או שלי, ואי אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו, שמכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו:
(21) לא נכנו נפש. מכת נפש, זו היא מיתה:
(22) למען הציל אתו. רוח הקדש העידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיבא הוא ויטלנו משם, אמר, אני בכור וגדול שבכולן, לא יתלה הסרחון אלא בי:
(23) את כתנתו. זה חלוק: את כתנת הפסים. הוא שהוסיף לו אביו יותר על אחיו (ב"ר פד, טז):
(24) והבור רק אין בו מים. ממשמע שנאמר והבור רק, איני יודע שאין בו מים, מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו:
(25) ארחת. כתרגומו שיירת, על שם הולכי ארח: וגמליהם נשאים וגו׳. למה פרשם הכתוב את משאם, להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נזדמנו בשמים, שלא יוזק מריח רע: נכאת. כל כנוסי בשמים הרבה קרוי נכאת, וכן וַיַּרְאֵם אֶת כָּל בֵּית נְכֹתֹה (מלכים־ב כ, יג), מרקחת בשמיו. ואונקלוס תרגם לשון שעוה: וצרי. שרף הנוטף מעלי הקטף והוא נטף הנמנה עם סממני הקטורת: ולט. לוטיתא שמו בלשון משנה, ורבותינו פירשו שרש עשב ושמו אשטרולוזיא"ס, במס׳ נדה (ח.):
(26) מה בצע. מה ממון, כתרגומו: וכסינו את דמו. ונעלים את מיתתו:
(27) וישמעו. וקבלו מניה, וכל שמיעה שהיא קבלת דבריה, כגון זה, וכגון וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו, נַעֲשָׂה וְנִשְׁמָע מתורגם נקבל, וכל שהוא שמיעת האוזן, כגון וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה׳ אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן, וְרִבְקָה שׁוֹמַעַת, וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל, שָׁמַעְתִּי אֶת תְּלוּנֹתָם, כולן מתורגם ושמעו, ושמעת, ושמע, שמיע קדמי:
(28) ויעברו אנשים מדינים. זו היא שיירא אחרת, והודיענו הכתוב, שנמכר פעמים הרבה: וימשכו. בני יעקב את יוסף מן הבור וימכרוהו לישמעאלים,

29 וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו׃
וְתָב רְאוּבֵן לְגוּבָּא וְהָא לֵית יוֹסֵף בְּגוּבָּא וּבַזַּע יָת לְבוּשׁוֹהִי׃
29 And Reuben returned unto the pit; and, behold, Joseph was not in the pit; and he rent his clothes.

30 וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמַר הַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ וַאֲנִי אָנָה אָנִי־בָא׃
וְתָב לְוָת אַחוֹהִי וַאֲמַר עוּלֵימָא לֵיתוֹהִי וַאֲנָא לְאָן אֲנָא אָתֵי׃
30 And he returned unto his brethren, and said: 'The child is not; and as for me, whither shall I go?'

31 וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכְּתֹנֶת בַּדָּם׃
וּנְסִיבוּ יָת כְּתוֹנָא דְיוֹסֵף וּנְכָסוּ צְפִיר בַּר עִזֵּי וּטְבַלוּ יָת כְּתוֹנָא בְּדָמָא׃
31 And they took Joseph's coat, and killed a he-goat, and dipped the coat in the blood;

32 וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים וַיָּבִיאוּ אֶל־אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הַכֶּר־נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא אִם־לֹא׃
וְשַׁלְּחוּ יָת כְּתוֹנָא דְּפַסִּים וְאַיְתִיאוּ לְוָת אֲבוּהוֹן וַאֲמַרוּ דָּא אַשְׁכַּחְנָא אִשְׁתְּמוֹדַע כְּעַן הֲכִתּוּנָא דִּבְרָךְ הִיא אִם לָא׃
32 and they sent the coat of many colours, and they brought it to their father; and said: 'This have we found. Know now whether it is thy son's coat or not.'

33 וַיַּכִּירָהּ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ טָרֹף טֹרַף יוֹסֵף׃
וְאִשְׁתְּמוֹדְעָהּ וַאֲמַר כִּתּוּנָא דִּבְרִי חַיְתָא בִּשְׁתָא אֲכָלְתֵּיהּ מִקְטָל קְטִיל יוֹסֵף׃
33 And he knew it, and said: 'It is my son's coat; an evil beast hath devoured him; Joseph is without doubt torn in pieces.'

34 וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־בְּנוֹ יָמִים רַבִּים׃
וּבַזַּע יַעֲקֹב לְבוּשׁוֹהִי וַאֲסַר שַׂקָּא בְּחַרְצֵיהּ וְאִתְאַבַּל עַל בְּרֵיהּ יוֹמִין סַגִּיאִין׃
34 And Jacob rent his garments, and put sackcloth upon his loins, and mourned for his son many days.

35 וַיָּקֻמוּ כָל־בָּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֵרֵד אֶל־בְּנִי אָבֵל שְׁאֹלָה וַיֵּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו׃
וְקָמוּ כָל בְּנוֹהִי וְכָל בְּנָתֵיהּ לְנַחֲמוּתֵיהּ וְסָרִיב לְקַבָּלָא תַּנְחוּמִין וַאֲמַר אֲרֵי אֵיחוֹת לְוָת בְּרִי כִּד אֲבֵילְנָא לִשְׁאוֹל וּבְכָא יָתֵיהּ אֲבוּהִי׃
35 And all his sons and all his daughters rose up to comfort him; but he refused to be comforted; and he said: 'Nay, but I will go down to the grave to my son mourning.' And his father wept for him.

36 וְהַמִּדְיָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל־מִצְרָיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים׃ (פ)
וּמִדְיָנָאֵי זַבִּינוּ יָתֵיהּ לְמִצְרָיִם לְפוֹטִיפַר רַבָּא דְּפַרְעֹה רַב קָטוֹלַיָּא׃
36 And the Midianites sold him into Egypt unto Potiphar, an officer of Pharaoh's, the captain of the guard.

XXXVIII
רביעי לד
וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו וַיֵּט עַד־אִישׁ עֲדֻלָּמִי וּשְׁמוֹ חִירָה׃
וַהֲוָה בְּעִדָּנָא הַהִוא וּנְחַת יְהוּדָה מְלְוָת אַחוֹהִי וּסְטָא לְוָת גֻּבְרָא עֲדוּלְמָאָה וּשְׁמֵיהּ חִירָה׃
And it came to pass at that time, that Judah went down from his brethren, and turned in to a certain Adullamite, whose name was Hirah.

2 וַיַּרְא־שָׁם יְהוּדָה בַּת־אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃
וַחֲזָא תַּמָּן יְהוּדָה בַּת גְּבַר כְּנַעֲנִי וּשְׁמֵיהּ שׁוּעַ וְנִסְבַּהּ וְעָל לְוָתַהּ׃
2 And Judah saw there a daughter of a certain Canaanite whose name was Shua; and he took her, and went in unto her.

3 וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ עֵר׃
וְעַדְיָאת וִילִידַת בַּר וּקְרָא יָת שְׁמֵיהּ עֵר׃
3 And she conceived, and bore a son; and he called his name Er.

4 וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אוֹנָן׃
וְעַדְיָאת עוֹד וִילִידַת בַּר וּקְרַת יָת שְׁמֵיהּ אוֹנָן׃
4 And she conceived again, and bore a son; and she called his name Onan.

והישמעאלים למדיינים, והמדיינים מכרו אותו למצריים:
(29) וישב ראובן. ובמכירתו לא היה שם, שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו. דבר אחר, עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יועצי אביו:
(30) אנה אני בא. אינה אברח מעצרו של אבא:
(31) שעיר עזים. דמו דומה לשל אדם: הכתנת. זה שמה, וכשהיא דבוקה לתיבה אחרת, כגון כתנת יוסף, כתנת פסים, כתנת בד, נקוד פְּתֹגֶת:
(33) ויאמר כתנת בני. היא זו: חיה רעה אכלתהו. נצנצה בו רוח הקדש (ב"ר פד, יט), סופו שתתגרה בו אשת פוטיפר. ולמה לא גלה לו הקב"ה, לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה, ושתפו להקב"ה עמהם (תנחומא וישב ג), אבל יעקב היה יודע שהוא חי, אמר, היאך אגלה, והקב"ה אינו רוצה לגלות לו:
(34) ימים רבים. כ"ב שנה, משפירש ממנו עד שירד יעקב למצריים, שנאמר יוסף בן שבע עשרה שנה וגו', ובן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה, ושבע שני השובע ושנתים הרעב כשבא יעקב למצריים, הרי כ"ב שנה, כנגד כ"ב שנה שלא קיים יעקב כבוד אב ואם, כ' שנה שהיה בבית לבן, וב' שנה בדרך בשובו מבית לבן, שנה וחצי בסכות ושמה חדשים בבית אל (מגילה טז: יז.). וזהו שאמר ללבן זֶה לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ, לי הן, עלי הן, וסופי ללקות כנגדן:
(35) וכל בנתיו. רבי יהודה אומר, אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט, ונשאום. רבי נחמיה אומר, כנעניות היו, אלא מהו וכל בנותיו, כלותיו, שאין אדם נמנע מלקרות לחתנו בנו ולכלתו בתו: וימאן להתנחם. אין אדם מקבל תנחומין על החי (ב"ר פד, כא), וסבור שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב, ולא על החי: ארד אל בני. כמו על בני והרבה אל משמשין בלשון על, אֶל שָׁאוּל וְאֶל בֵּית הַדָּמִים (שמואל־ב כא, ו), אֶל הָאָבָק אֲרוֹן הָאֱלֹהִים, וְאֶל (מות) הָמִיר וְאִישָׁהּ (שם־ו ד, כא): אבל שאלה. כפשוטו לשון קבר הוא, כאבני אקבר ולא אתנחם כל ימי. ומדרשו, גיהנם, סימן זה היה מסור בידי מפי הגבורה, אם לא ימות אחד מבני בחיי, מובטח אני שאיני רואה גיהנם: ויבך אתו אביו. יעקב היה בוכה מפני צרתו של יעקב, אבל לא היה מתאבל שהיה יודע שהוא חי:
(36) הטבחים. שוחטי בהמות המלך:
(1) וידי בעת ההוא. למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף, ללמד, שהורידוהו אחיו מגדולתו כשרצו בצרת אביהם, אמרו, אתה אמרת למכרו, אלו אמרת להשיבו, היינו שומעים לך: ויט. מאת אחיו: עד איש עדלמי. נשתתף עמו:
(2) כנעני. תגרא (ב"ר פה, ד):

5 וַתֹּסֶף עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁלָה וְהָיָה בִכְזִיב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ׃

וְאוֹסִיפַת עוֹד וִילִידַת בַּר וּקְרַת יָת שְׁמֵיהּ שֵׁלָה וַהֲוָה בִּכְזִיב כַּד יְלִידַת יָתֵיהּ׃

5 And she yet again bore a son, and called his name Shelah; and he was at Chezib, when she bore him.

6 וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וּשְׁמָהּ תָּמָר׃

וּנְסִיב יְהוּדָה אִתְּתָא לְעֵר בּוּכְרֵיהּ וּשְׁמַהּ תָּמָר׃

6 And Judah took a wife for Er his first-born, and her name was Tamar.

7 וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְמִתֵהוּ יְהוָה׃

וַהֲוָה עֵר בּוּכְרֵיהּ דִּיהוּדָה בִּישׁ קֳדָם יְיָ וַאֲמִיתֵיהּ יְיָ׃

7 And Er, Judah's first-born, was wicked in the sight of the Lord; and the Lord slew him.

8 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֹּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיךָ וְיַבֵּם אֹתָהּ וְהָקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ׃

וַאֲמַר יְהוּדָה לְאוֹנָן עוֹל לְוָת אִתַּת אֲחוּךְ וְיַבֵּם יָתַהּ וַאֲקֵים זַרְעָא לַאֲחוּךְ׃

8 And Judah said unto Onan: 'Go in unto thy brother's wife, and perform the duty of a husband's brother unto her, and raise up seed to thy brother.'

9 וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזָּרַע וְהָיָה אִם־בָּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיו וְשִׁחֵת אַרְצָה לְבִלְתִּי נְתָן־זֶרַע לְאָחִיו׃

וִידַע אוֹנָן אֲרֵי לָא עַל שְׁמֵיהּ מִתְקְרֵי זַרְעָא וְהָוֵי כַּד עָלִיל לְוָת אִתַּת אֲחוּהִי וּמְחַבֵּיל אוֹרְחֵיהּ עַל אַרְעָא בְּדִיל דְּלָא לְאָקָמָא זַרְעָא לַאֲחוּהִי׃

9 And Onan knew that the seed would not be his; and it came to pass when he went in unto his brother's wife, that he spilled it on the ground, lest he should give seed to his brother.

10 וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמֶת גַּם־אֹתוֹ׃

וּבְאִישׁ קֳדָם יְיָ דַּעֲבַד וַאֲמִית אַף יָתֵיהּ׃

10 And the thing which he did was evil in the sight of the Lord; and He slew him also.

11 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כַּלָּתוֹ שְׁבִי אַלְמָנָה בֵּית־אָבִיךְ עַד־יִגְדַּל שֵׁלָה בְנִי כִּי אָמַר פֶּן־יָמוּת גַּם־הוּא כְּאֶחָיו וַתֵּלֶךְ תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ׃

וַאֲמַר יְהוּדָה לְתָמָר כַּלְתֵּיהּ תִּיבִי אַרְמְלָא בֵּית אֲבוּךְ עַד דְּיִרְבֵּי שֵׁלָה בְּרִי אֲרֵי אֲמַר דִּלְמָא יְמוּת אַף הוּא כַּאֲחוֹהִי וַאֲזַלַת תָּמָר וִיתֵיבַת בֵּית אֲבוּהָא׃

11 Then said Judah to Tamar his daughter-in-law: 'Remain a widow in thy father's house, till Shelah my son be grown up'; for he said: 'Lest he also die, like his brethren.' And Tamar went and dwelt in her father's house.

12 וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בַּת־שׁוּעַ אֵשֶׁת־יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גֹּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא וְחִירָה רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי תִּמְנָתָה׃

וּסְגִיאוּ יוֹמָיָא וּמִיתַת בַּת שׁוּעַ אִתַּת יְהוּדָה וְאִתְנַחַם יְהוּדָה וּסְלִיק עַל גָּזְזֵי עָנֵיהּ הוּא וְחִירָה רָחֲמֵיהּ עֲדֻלְמָאָה לְתִמְנָת׃

12 And in process of time Shua's daughter, the wife of Judah, died; and Judah was comforted, and went up unto his sheep-shearers to Timnah, he and his friend Hirah the Adullamite.

13 וַיֻּגַּד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמֶיךָ עֹלֶה תִמְנָתָה לָגֵז צֹאנוֹ׃

וְאִתְחַוִּא לְתָמָר לְמֵימַר הָא חֲמוּךְ סָלִיק לְתִמְנָת לְמִגַּז עָנֵיהּ׃

13 And it was told Tamar, saying: 'Behold, thy father-in-law goeth up to Timnah to shear his sheep.'

14 וַתָּסַר בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתְּכַס בַּצָּעִיף וַתִּתְעַלָּף וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל־דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאָתָה כִּי־גָדַל שֵׁלָה וְהִוא לֹא־נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה׃

וְאַעְדִּיאַת לְבוּשֵׁי אַרְמְלוּתַהּ מִנַּהּ וְאִתְכַּסִיאַת בְּעִיפָא וְאִתְקַנַּת וִיתֵיבַת בְּפָרְשׁוּת עֵינַיִם דְּעַל אוֹרַח תִּמְנָת אֲרֵי חֲזַת אֲרֵי רְבָא שֵׁלָה וְהִיא לָא אִתְיְהֵיבַת לֵיהּ לְאִתּוּ׃

14 And she put off from her the garments of her widowhood, and covered herself with her veil, and wrapped herself, and sat in the entrance of Enaim, which is by the way to Timnah; for she saw that Shelah was grown up, and she was not given unto him to wife.

15 וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָנֶיהָ׃

וַחֲזַהּ יְהוּדָה וְחַשְׁבַהּ כִּנְפַקַת בָּרָא אֲרֵי כַסִּיאַת אַפָּהָא׃

15 When Judah saw her, he thought her to be a harlot; for she had covered her face.

16 וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמַר הֲבָה־נָּא אָבוֹא אֵלַיִךְ כִּי לֹא יָדַע כִּי כַלָּתוֹ הִוא וַתֹּאמֶר מַה־תִּתֶּן־לִי כִּי תָבוֹא אֵלָי׃

וּסְטָא לְוָתַהּ לְאוֹרְחָא וַאֲמַר הַבִי כְעַן אֵיעוֹל לְוָתִיךְ אֲרֵי לָא יְדַע אֲרֵי כַלְתֵּיהּ הִיא וַאֲמַרַת מָא תִּתֵּין לִי אֲרֵי תֵּיעוֹל לְוָתִי׃

16 And he turned unto her by the way, and said: 'Come, I pray thee, let me come in unto thee'; for he knew not that she was his daughter-in-law. And he said: 'What wilt thou give me, that thou mayest come in unto me?'

(5) והיה בכזיב. שם המקום, ואומר אני, על שם שפסקה מלדת נקרא כזיב, לשון כָּיוֹ תִּהְיֶה לִּי כְּמוֹ אַכְזָב, אֲשֶׁר לֹא יְכַזְּבוּ מֵימָיו, דאם לא כן מה בא להודיענו. ובברא׳ שית רבה (פה, ד) ראיתי, ותקרא שמו שלה וגו׳ פסקת:

(7) רע בעיני ה׳. כרעתו של אונן, משחית זרעו, שנאמר באונן וימת גם אותו, כמיתתו של ער מיתתו של אונן. ולמה היה ער משחית זרעו כדי שלא תתעבר ויכחיש יפיה:

(8) והקם זרע. הבן יקרא על שם המת:

(9) ושחת ארצה. דם מבפניס וזורה מבחוץ (ב״ר פה, ה):

(11) כי אמר וגו׳. כלומר, דומה היה אותה בקש, שלא היה בדעתו להשיאה לו: כי אמר פן ימות. מוחזקת היא זושימותו אנשיה (יבמות סד:):

(12) ויעל על גוזזי צאנו. ויעל תמנתה לעמוד על גוזזי צאנו:

(13) עלה תמנתה. ובשמשון הוא אומר וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן וגו׳ תִּמְנָתָה (שופטים יד, ה), בשפוע ההר היתה יושבת, עולין לה מכאן ויורדין לה מכאן:

(14) ותתעלף. כסתה פניה שלא יכיר בה: ותשב בפתח עינים. בפתיחת עיניים, בפרשת דרכים שעל דרך תמנתה. ורבותינו דרשו, בפתחו של אברהם אבינו, שכל עיניים מצפות לראותו (סוטה י.): כי ראתה כי גדל שלה וגו׳. לפיכך הפקירה עצמה אצל יהודה, שהיתה מתאוה להעמיד ממנו בניס:

(15) ויחשבה לזונה. לפי שיושבת בפרשת דרכיס: כי כסתה פניה. ולא יכול לראותה ולהכירה. ומדרש רבותינו כי כסתה פניה, כשהיתה בבית חמיה היתה צנועה לפיכך לא חשדה:

17 וַיֹּ֣אמֶר אָנֹכִ֗י אֲשַׁלַּ֤ח גְּדִי־עִזִּים֙ מִן־הַצֹּ֔אן
וַתֹּ֣אמֶר אִם־תִּתֵּ֥ן עֵרָבוֹ֖ן עַ֥ד שָׁלְחֶֽךָ׃

17 And he said: 'I will send thee a kind of the goats
from the flock.' And she said: 'Wilt thou give
me a pledge, till thou send it?'

18 וַיֹּ֣אמֶר מָ֔ה הָעֵרָבוֹ֖ן אֲשֶׁ֣ר אֶתֶּן־לָ֑ךְ
וַתֹּ֣אמֶר חֹתָמְךָ֗ וּפְתִילֶ֤ךָ וּמַטְּךָ֙ אֲשֶׁ֣ר
בְּיָדֶ֔ךָ וַיִּתֶּן־לָ֥הּ וַיָּבֹ֖א אֵלֶ֑יהָ וַתַּ֥הַר לֽוֹ׃

18 And he said: 'What pledge shall I give thee?'
And she said: 'Thy signet and thy cord, and thy
staff that is in thy hand.' And he gave them to
her, and came in unto her, and she conceived by
him.

19 וַתָּ֖קָם וַתֵּ֑לֶךְ וַתָּ֣סַר צְעִיפָ֔הּ מֵעָלֶ֖יהָ
וַתִּלְבַּ֥שׁ בִּגְדֵ֖י אַלְמְנוּתָֽהּ׃

19 And she arose, and went away, and put off her
veil from her, and put on the garments of her
widowhood.

20 וַיִּשְׁלַ֤ח יְהוּדָה֙ אֶת־גְּדִ֣י הָעִזִּ֔ים בְּיַ֥ד רֵעֵ֖הוּ
הָעֲדֻלָּמִ֑י לָקַ֣חַת הָעֵרָבוֹ֔ן מִיַּ֥ד הָאִשָּׁ֖ה וְלֹ֥א
מְצָאָֽהּ׃

20 And Judah sent the kid of the goats by the hand
of his friend the Adullamite, to receive the
pledge from the woman's hand; but he found
her not.

21 וַיִּשְׁאַ֗ל אֶת־אַנְשֵׁ֤י מְקֹמָהּ֙ לֵאמֹ֔ר אַיֵּ֣ה
הַקְּדֵשָׁ֔ה הִ֖וא בָּעֵינַ֑יִם עַל־הַדָּ֖רֶךְ וַיֹּאמְרוּ֙
לֹא־הָיְתָ֣ה בָזֶ֔ה קְדֵשָֽׁה׃

21 Then he asked the men of her place, saying:
'Where is the harlot, that was at Enaim by the
wayside?' And they said: 'There hath been no
harlot here.'

22 וַיָּשָׁ֖ב אֶל־יְהוּדָ֑ה וַיֹּאמֶ֣ר לֹֽא־מְצָאתִ֔יהָ
וְגַ֥ם אַנְשֵׁ֖י הַמָּקוֹ֑ם אָמְרוּ֙ לֹא־הָיְתָ֣ה בָזֶ֔ה
קְדֵשָֽׁה׃

22 And he returned to Judah, and said: 'I have not
found her; and also the men of the place said:
There hath been no harlot here.'

23 וַיֹּ֣אמֶר יְהוּדָ֗ה תִּקַּח־לָ֤הּ פֶּן־נִהְיֶה֙ לָ֔בוּז
הִנֵּ֣ה שָׁלַ֔חְתִּי הַגְּדִ֖י הַזֶּ֑ה וְאַתָּ֥ה לֹ֖א
מְצָאתָֽהּ׃

23 And Judah said: 'Let her take it, lest we be put
to shame; behold, I sent this kid, and thou hast
not found her.'

24 וַיְהִ֣י כְמֹשְׁלֹ֣שׁ חֳדָשִׁ֗ים וַיֻּגַּ֤ד לִֽיהוּדָה֙
לֵאמֹ֔ר זָנְתָ֥ה תָמָ֖ר כַּלָּתֶ֑ךָ וְגַ֣ם הִנֵּ֔ה הָרָ֥ה
לִזְנוּנִ֖ים וַיֹּ֣אמֶר יְהוּדָ֑ה הוֹצִיאוּהָ֙ וְתִשָּׂרֵֽף׃

24 And it came to pass about three months after,
that it was told Judah, saying: 'Tamar thy
daughter-in-law hath played the harlot; and
moreover, behold, she is with child by harlotry.'
And Judah said: 'Bring her forth, and let her be
burnt.'

25 הִ֣וא מוּצֵ֔את וְהִ֥יא שָׁלְחָ֖ה אֶל־חָמִ֑יהָ
לֵאמֹ֗ר לְאִישׁ֙ אֲשֶׁר־אֵ֣לֶּה לּ֔וֹ אָנֹכִ֖י הָרָ֑ה
וַתֹּ֣אמֶר הַכֶּר־נָ֗א לְמִי֙ הַֽחֹתָמֶ֔ת וְהַפְּתִילִ֖ים
וְהַמַּטֶּ֥ה הָאֵֽלֶּה׃

25 When she was brought forth, she sent to her
father-in-law, saying: 'By the man, whose these
are, am I with child'; and she said: 'Discern, I
pray thee, whose are these, the signet, and the
cords, and the staff.'

26 וַיַּכֶּר֙ יְהוּדָ֔ה וַיֹּאמַ֕ר צָדְקָ֥ה מִמֶּ֖נִּי כִּי־עַל־
כֵּ֣ן לֹא־נְתַתִּ֑יהָ לְשֵׁלָ֖ה בְּנִ֣י וְלֹא־יָסַ֥ף עוֹ֛ד
לְדַעְתָּ֥הּ׃

26 And Judah acknowledged them, and said: 'She
is more righteous than I; forasmuch as I gave her
not to Shelah my son.' And he knew her again
no more.

27 וַיְהִ֣י בְעֵ֔ת לִדְתָּ֖הּ וְהִנֵּ֣ה תְאוֹמִ֑ים בְּבִטְנָֽהּ׃

27 And it came to pass in the time of her travail,
that, behold, twins were in her womb.

(16) ויט אליה אל הדרך. מדרך שהיה בה, נטה אל הדרך אשר היא בה, ובלשון לע"ז דשטורי"ר: הבה נא. הכיני עצמך ודעתך לכך. כל לשון הבה לשון הזמנה הוא, מוך ממקום שיש לתרגמו בלשון נתינה, ואף אותן של הזמנה קרובים ללשון נתינה הם:
(17) ערבון. משכון:
(18) חתמך ופתילך. עזקתך ושושיפך. מצעת שאתה חותם בה, ושמלתך שאתה מתכסה בה: ותהר לו. גבוריס כיולא בו, לדיקים כיולא בו:
(21) הקדשה. מקודשת ומזומנת לזנות:
(23) תקח לה. יהיה שלה מה שבידה: פן נהיה לבוז. אם תבקשנה עוד, יתפרסם הדבר ויהיה בגנאי, כי מה עלי לעשות עוד לאמת דברי: הנה שלחתי הגדי הזה. לפי שרמה יהודה את אביו בגדי עזים, שהטביל כתנת יוסף בדמו, רמוהו גם אותו בגדי עזים (ב"ר פה, ט):
(24) כמשלש חדשים. רובו של ראשון, ורובו של אחרון, ואמצעי שלם (נדה ח:). ולשון כמשלש חדשים, כהשתלש החדשים, כמו ומִשְׁלַח מָנוֹת (אסתר ט, יט), מִשְׁלוֹחַ יָדָם, וכן תרגום אונקלוס כתלתות ירחיא: הרה לזנונים. שם דבר, מעוברת, כמו אִשָּׁה הָרָה, וכמו בָּרָה כַּסֶּמֶּה: ותשרף. אמר אפריס מקשאה משום רבי מאיר, בתו של שם היתה שהוא כהן, לפיכך דנוה בשריפה:
(25) הוא מוצאת. ליסרף: והיא שלחה אל חמיה. לא רצתה להלבין פניו, ולומר ממך אני מעוברת, אלא לאיש אשר אלה לו, אמרה, אם יודה מעצמו, יודה, ואם לאו, ישרפוני ואל אלבין פניו, מכאן אמרו, נוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים: הכר נא. אין נא אלא לשון בקשה, הכר נא בוראך, ואל תאבד שלש נפשות:
(26) צדקה. כדבריה: ממני. היא מעוברת. ורז"ל דרשו, שיצאה בת קול ואמרה, ממני ומאתי יצאו הדברים, לפי שהיתה צנועה בבית חמיה, גזרתי שיצאו ממנה מלכים, ומשבט יהודה גזרתי להעמיד מלכים בישראל: כי על כן לא נתתיה. כי בדין עשתה, על אשר לא נתתיה לשלה בני: ולא יסף עוד. יש אומרים לא הוסיף, ויש אומרים לא פסק, (ותבירו בני אלדד ומידד, וְלֹא יָסָפוּ, ומתרגמינן ולא פסקו):

28 וַיְהִי בְלִדְתָּהּ וַיִּתֵּן־יָד וַתִּקַּח הַמְיַלֶּדֶת וַתִּקְשֹׁר עַל־יָדוֹ שָׁנִי לֵאמֹר זֶה יָצָא רִאשֹׁנָה׃

28 And it came to pass, when she travailed, that one put out a hand; and the midwife took and bound upon his hand a scarlet thread, saying: 'This came out first.'

29 וַיְהִי כְּמֵשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יָצָא אָחִיו וַתֹּאמֶר מַה־פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ פָּרֶץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרֶץ׃

29 And it came to pass, as he drew back his hand, that, behold his brother came out; and she said: 'Wherefore hast thou made a breach for thyself?' Therefore his name was called Perez.

30 וְאַחַר יָצָא אָחִיו אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשָּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח׃ (ס)

30 And afterward came out his brother, that had the scarlet thread upon his hand; and his name was called Zerah.

XXXIX תמיסי לה וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרַיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פוֹטִיפַר סָרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרִדֻהוּ שָׁמָּה׃

XXXIX And Joseph was brought down to Egypt; and Potiphar, an officer of Pharaoh's, the captain of the guard, an Egyptian, bought him of the hand of the Ishmaelites, that had brought him down thither.

2 וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי׃

2 And the Lord was with Joseph, and he was a prosperous man; and he was in the house of his master the Egyptian.

3 וַיַּרְא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ׃

3 And his master saw that the Lord was with him, and that the Lord made all that he did to prosper in his hand.

4 וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיְשָׁרֵת אֹתוֹ וַיַּפְקִדֵהוּ עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדוֹ׃

4 And Joseph found favour in his sight, and he ministered unto him. And he appointed him overseer over his house, and all that he had he put into his hand.

5 וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף וַיְהִי בִרְכַּת יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה׃

5 And it came to pass from the time that he appointed him overseer in his house, and over all that he had, that the Lord blessed the Egyptian's house for Joseph's sake; and the blessing of the Lord was upon all that he had, in the house and in the field.

6 וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּיַד־יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה כִּי אִם־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה־תֹאַר וִיפֵה מַרְאֶה׃

6 And he left all that he had in Joseph's hand; and, having him, he knew not aught save the bread which he did eat. And Joseph was of beautiful form, and fair to look upon.

7 שסי וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת־אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי׃

7 And it came to pass after these things, that his master's wife cast her eyes upon Joseph; and she said: 'Lie with me.'

8 וַיְמָאֵן וַיֹּאמֶר אֶל־אֵשֶׁת אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא־יָדַע אִתִּי מַה־בַּבָּיִת וְכֹל אֲשֶׁר־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדִי׃

8 But he refused, and said unto his master's wife: 'Behold, my master, having me, knoweth not what is in the house, and he hath put all that he hath into my hand;

(27) בעת לדתה. וברבקה הוא אומר וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת, להלן למלאים וכאן לחסרים: והנה תאומים. מלא, ולהלן תומים חסר, לפי שהאחד רשע, אבל אלו שניהם צדיקים:

(28) ויתן יד. הוציא האחד ידו לחוץ, ולאחר שקשרה על ידו השני, החזירה:

(29) פרצת. חזקת עליך חוזק:

(30) אשר על ידו השני. ארבע ידות כתובות כאן, כנגד ארבע חרמים שמעל עכן שילא ממנו. ויש אומרים כנגד ארבעה דברים, שלקח אדרת שנער, ושני חתיכות כסף של מאתים שקלים, ולשון זהב (נ"ר פה, יד): ויקרא שמו זרח. על שם זריחת מראית השני:

(1) ויוסף הורד. חוזר לענין ראשון, אלא שהפסיק בו כדי לסמוך ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף, לומר לך שבשבילו הורידוהו מגדולתו. ועוד, כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה תמר, לומר לך, מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים, שראתה באסטרולוגין שלה שעתידה להעמיד בניס ממנו, ואינה יודעת אם ממנה אם מבאתה:

(3) כי ה׳ אתו. שם שמים שגור בפיו:

(4) וכל יש לו. הרי לשון קצר חסר אשר:

(6) ולא ידע אתו מאומה. לא היה נותן לבו לכלום: כי אם הלחם. היא אשתו, אלא שדבר בלשון נקייה: ויהי יוסף יפה תאר. כיון שראה עצמו מושל, התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו, אמר הקב"ה, אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך, אני מגרה בך את הדוב. מיד

(7) ותשא אשת אדוניו וגו׳. כל מקום שנאמר אחר, סמוך:

9 אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי׃ וְלֹא־חָשַׂךְ
מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם־אוֹתָךְ בַּאֲשֶׁר אַתְּ־
אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת
וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים׃

9 לית דְּרַב בְּבֵיתָא הָדֵין מִנִּי וְלָא מְנַע מִנִּי
מִדְּעַם אֱלָהִין יָתִיךְ בְּדִיל דְּאַתְּ אִתְּתֵיהּ
וְאֵיכְדֵין אַעֲבִיד בִּישְׁתָּא רַבְּתָא הָדָא
וַאֲחוּב קֳדָם יְיָ׃

10 וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל־יוֹסֵף יוֹם ׀ יוֹם וְלֹא־
שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ׃

10 וַהֲוָה כַּד מַלֵּילַת עִם יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלָא
קַבֵּיל מִנַּהּ לְמִשְׁכַּב לְוָתַהּ לְמֵהֱוֵי עִמַּהּ׃

11 וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת
מְלַאכְתּוֹ וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם
בַּבָּיִת׃

11 וַהֲוָה כְּיוֹמָא הָדֵין וְעָאל לְבֵיתָא לְמִבְרַךְ
בִּכְתָבֵי חוּשְׁבָּנֵיהּ וְלֵית אֱנָשׁ מֵאֲנָשֵׁי
בֵיתָא תַּמָּן בְּבֵיתָא׃

12 וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי
וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה׃

12 וַאֲחַדְתֵּיהּ בִּלְבָשֵׁיהּ לְמֵימַר שְׁכוֹב עִמִּי
וְשַׁבְקֵיהּ לִלְבָשֵׁיהּ בִּידַהּ וַעֲרַק וּנְפַק
לְשׁוּקָא׃

13 וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ כִּי־עָזַב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס
הַחוּצָה׃

13 וַהֲוָה כַּד חֲזַת אֲרֵי שַׁבְקֵיהּ לִלְבָשֵׁיהּ
בִּידַהּ וַעֲרַק לְשׁוּקָא׃

14 וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר
רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עִבְרִי לְצַחֵק בָּנוּ בָּא
אֵלַי לִשְׁכַּב עִמִּי וָאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל׃

14 וּקְרַת לַאֲנָשֵׁי בֵיתַהּ וַאֲמַרַת לְהוֹן
לְמֵימַר חֲזוֹ אַיְתִי לַנָא גֻּבְרָא עִבְרָאָה
לְחַיְּכָא בַנָא עָאל לְוָתִי לְמִשְׁכַּב עִמִּי
וּקְרֵית בְּקָלָא רָמָא׃

15 וַיְהִי כְשָׁמְעוֹ כִּי־הֲרִימֹתִי קוֹלִי וָאֶקְרָא
וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה׃

15 וַהֲוָה כַּד שְׁמַע אֲרֵי אַרֵימִית קָלִי וּקְרֵית
וְשַׁבְקֵיהּ לִלְבָשֵׁיהּ לְוָתִי וַעֲרַק וּנְפַק
לְשׁוּקָא׃

16 וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל־
בֵּיתוֹ׃

16 וַאֲחֵיתְתֵּיהּ לִלְבָשֵׁיהּ לְוָתַהּ עַד דְּעָאל
רִבּוֹנֵיהּ לְבֵיתֵיהּ׃

17 וַתְּדַבֵּר אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר
בָּא־אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר־הֵבֵאתָ לָּנוּ
לְצַחֶק בִּי׃

17 וּמַלֵּילַת עִמֵּיהּ כְּפִתְגָמַיָּא הָאִלֵּין לְמֵימַר
עָאל לְוָתִי עַבְדָּא עִבְרָאָה דְּאֵיתִיתָא לַנָא
לְחַיְּכָא בִּי׃

18 וַיְהִי כַּהֲרִימִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ
אֶצְלִי וַיָּנָס הַחוּצָה׃

18 וַהֲוָה כַּד אֲרֵימִית קָלִי וּקְרֵית וְשַׁבְקֵיהּ
לִלְבָשֵׁיהּ לְוָתִי וַעֲרַק לְשׁוּקָא׃

19 וַיְהִי כְשֹׁמֹעַ אֲדֹנָיו אֶת־דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר
דִּבְּרָה אֵלָיו לֵאמֹר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה
לִי עַבְדֶּךָ וַיִּחַר אַפּוֹ׃

19 וַהֲוָה כַּד שְׁמַע רִבּוֹנֵיהּ יָת פִּתְגָמֵי
אִתְּתֵיהּ דְּמַלֵּילַת עִמֵּיהּ לְמֵימַר
כְּפִתְגָמַיָּא הָאִלֵּין עֲבַד לִי עַבְדָּךְ וּתְקֵיף
רוּגְזֵיהּ׃

20 וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־
בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר־(כ׳ אסורי)[ק׳
אֲסִירֵי] הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי־שָׁם בְּבֵית
הַסֹּהַר׃

20 וּדְבַר רִבּוֹנֵיהּ דְּיוֹסֵף יָתֵיהּ וְיַהְבֵיהּ
בְּבֵית אֲסִירֵי אַתְרָא דַּאֲסִירֵי מַלְכָּא
אֲסִירִין וַהֲוָה תַּמָּן בְּבֵית אֲסִירֵי׃

9 he is not greater in this house than I; neither hath he kept back any thing from me but thee, because thou art his wife. How then can I do this great wickedness, and sin against God?'

10 And it came to pass, as she spoke to Joseph day by day, that he hearkened not unto her, to lie by her, or to be with her.

11 And it came to pass on a certain day, when he went into the house to do his work, and there was none of the men of the house there within,

12 that she caught him by his garment, saying: 'Lie with me.' And he left his garment in her hand, and fled, and got him out.

13 And it came to pass, when she saw that he had left his garment in her hand, and was fled forth,

14 that she called unto the men of her house, and spoke unto them, saying: 'See, he hath brought in a Hebrew unto us to mock us; he came in unto me to lie with me, and I cried with a loud voice.

15 And it came to pass, when he heard that I lifted up my voice and cried, that he left his garment by me, and fled, and got him out.'

16 And she laid up his garment by her, until his master came home.

17 And she spoke unto him according to these words, saying: 'The Hebrew servant, whom thou hast brought unto us, came in unto me to mock me.

18 And it came to pass, as I lifted up my voice and cried, that he left his garment by me, and fled out.'

19 And it came to pass, when his master heard the words of his wife, which she spoke unto him, saying: 'After this manner did thy servant to me'; that his wrath was kindled.

20 And Joseph's master took him, and put him into the prison, the place where the king's prisoners were bound; and he was there in the prison.

(9) וחטאתי לאלהים. בני נח נצטוו על העריות:
(10) לשכב אצלה. אפילו בלא תשמיש: להיות עמה. לעולם הבא:
(11) ויהי כהיום הזה. כלומר, ויהי כאשר הגיע יום מיוחד, יום לחוק, יום איד שלהם, שהלכו כולם לבית עבודת אלילים, אמרה, אין לי יום הגון להזקק ליוסף כהיום הזה, אמרה להם, חולה אני ואיני יכולה לילך: לעשות מלאכתו. רב ושמואל, חד אמר מלאכתו ממש, וחד אמר לעשות צרכיו עמה, אלא שנראית לו דמות דיוקנו של אביו וכו׳, כדאיתא במסכת סוטה (לו:):
(14) ראו הביא לנו. הרי זה לשון קצרה, הביא לנו, ולא פירש מי הביאו, ועל בעלה אומרת כן: עברי. מעבר הנהר, מבני עבר (ב״ר מב, ח), (ס״א מעבר הנהר):
(16) אדניו. של יוסף:
(17) בא אלי. לצחק בי, העבד העברי אשר הבאת לנו:
(19) ויהי כשמוע אדניו וגו׳. בשעת תשמיש אמרה לו כן, וזהו שאמרה, כדברים האלה עשה לי עבדך, ענייני תשמיש כאלה:

21 וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חָסֶד וַיִּתֵּן חִנּוֹ בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר׃

21 But the Lord was with Joseph, and showed kindness unto him, and gave him favour in the sight of the keeper of the prison.

22 וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר בְּיַד־יוֹסֵף אֶת כָּל־הָאֲסִירִם אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה׃

22 And the keeper of the prison committed to Joseph's hand all the prisoners that were in the prison; and whatsoever they did there, he was the doer of it.

23 אֵין שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר רֹאֶה אֶת־כָּל־מְאוּמָה בְּיָדוֹ בַּאֲשֶׁר יְהוָה אִתּוֹ וַאֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ׃ (פ)

23 The keeper of the prison looked not to any thing that was under his hand, because the Lord was with him; and that which he did, the Lord made it to prosper.

XL סניעי לה* וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מַשְׁקֵה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְהָאֹפֶה לַאֲדֹנֵיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרָיִם׃

XL And it came to pass after these things, that the butler of the king of Egypt and his baker offended their lord the king of Egypt.

2 וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שַׂר הַמַּשְׁקִים וְעַל שַׂר הָאֹפִים׃

2 And Pharaoh was wroth against his two officers, against the chief of the butlers, and against the chief of the bakers.

3 וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם׃

3 And he put them in ward in the house of the captain of the guard, into the prison, the place where Joseph was bound.

4 וַיְפָקֵד שַׂר הַטַּבָּחִים אֶת־יוֹסֵף אִתָּם וַיְשָׁרֵת אֹתָם וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר׃

4 And the captain of the guard charged Joseph to be with them, and he ministered unto them; and they continued a season in ward.

5 וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמַּשְׁקֶה וְהָאֹפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר׃

5 And they dreamed a dream both of them, each man his dream, in one night, each man according to the interpretation of his dream, the butler and the baker of the king of Egypt, who were bound in the prison.

6 וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּבֹּקֶר וַיַּרְא אֹתָם וְהִנָּם זֹעֲפִים׃

6 And Joseph came in unto them in the morning, and saw them, and, behold, they were sad.

7 וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם׃

7 And he asked Pharaoh's officers that were with him in the ward of his master's house, saying: 'Wherefore look ye so sad to-day?'

8 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חָלַמְנוּ וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פִּתְרֹנִים סַפְּרוּ־נָא לִי׃

8 And they said unto him: 'We have dreamed a dream, and there is none that can interpret it.' And Joseph said unto them: 'Do not interpretations belong to God? tell it me, I pray you.'

9 וַיְסַפֵּר שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־חֲלֹמוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה־גֶפֶן לְפָנָי׃

9 And the chief butler told his dream to Joseph, and said to him: 'In my dream, behold, a vine was before me;

10 וּבַגֶּפֶן שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם וְהִוא כְּפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים׃

10 and in the vine were three branches; and as it was budding, its blossoms shot forth, and the clusters thereof brought forth ripe grapes,

וַהֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵיהּ דְּיוֹסֵף וּנְגַד לֵיהּ חִסְדָּא וְיַהְבֵּיהּ לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי רַב בֵּית אֲסִירֵי׃

וְיַהַב רַב בֵּית אֲסִירֵי בִּידָא דְּיוֹסֵף יָת כָּל אֲסִירַיָּא דִּבְבֵית אֲסִירֵי וְיָת כָּל דְּעָבְדִין תַּמָּן מִמֵּימְרֵיהּ הֲוָה מִתְעַבֵּיד׃

לֵית רַב בֵּית אֲסִירֵי חָזֵי יָת כָּל סוּרְחָן בִּידֵיהּ בְּדִמֵּימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵיהּ וּדְהוּא עָבֵיד יְיָ מַצְלַח׃

וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין סָרַחוּ שָׁקְיָא דְּמַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְנַחְתּוֹמָא לְרִבּוֹנְהוֹן לְמַלְכָּא דְּמִצְרָיִם׃

וּרְגֵיז פַּרְעֹה עַל תְּרֵין רַבְרְבָנוֹהִי עַל רַב שָׁקֵי וְעַל רַב נַחְתּוֹמֵי׃

וְיַהַב יָתְהוֹן בְּמַטְּרַת בֵּית רַב קָטוֹלְיָא בְּבֵית אֲסִירֵי אַתְרָא דְּיוֹסֵף אֲסִיר תַּמָּן׃

וּמַנִּי רַב קָטוֹלְיָא יָת יוֹסֵף עִמְּהוֹן וְשַׁמֵּישׁ יָתְהוֹן וַהֲווֹ יוֹמִין בְּמַטְּרָא׃

וַחֲלַמוּ חֶלְמָא תַּרְוֵיהוֹן גְּבַר חֶלְמֵיהּ בְּלֵילְיָא חַד גְּבַר כְּפוּשְׁרַן חֶלְמֵיהּ שָׁקְיָא וְנַחְתּוֹמָא דְּלְמַלְכָּא דְּמִצְרַיִם דַּאֲסִירִין בְּבֵית אֲסִירֵי׃

וַאֲתָא לְוָתְהוֹן יוֹסֵף בְּצַפְרָא וַחֲזָא יָתְהוֹן וְהָא אִנּוּן נְסִיסִין׃

וּשְׁאֵיל יָת רַבְרְבֵי פַּרְעֹה דְּעִמֵּיהּ בְּמַטְּרַת בֵּית רִבּוֹנֵיהּ לְמֵימַר מָדֵין אַפֵּיכוֹן בִּישִׁין יוֹמָא דֵּין׃

וַאֲמַרוּ לֵיהּ חֶלְמָא חֲלַמְנָא וּפָשַׁר לֵית לֵיהּ וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף הֲלָא מִן קֳדָם יְיָ פְּשָׁרָן חֶלְמַיָּא אִשְׁתַּעוּ כְעַן לִי׃

וְאִשְׁתַּעִי רַב שָׁקֵי יָת חֶלְמֵיהּ לְיוֹסֵף וַאֲמַר לֵיהּ בְּחֶלְמִי וְהָא גוּפְנָא קֳדָמָי׃

וּבְגוּפְנָא תְּלָתָא שַׁבְשִׁין וְהִיא כַּד אַפְּרַחַת אַפִּיקַת לַבְלַבִּין אֲנִיצַת נַץ בְּשִׁילוּ אֶתְכָּלַהָא הֲווֹ עִנְבִין׃

(21) ויט אליו חסד. שהיה מקובל לכל רואיו, לשון כלה נאה וחסודה שבמשנה:
(22) הוא היה עושה. כתרגומו במימריה הוה מתעביד:
(23) באשר ה׳ אתו. בשביל שה׳ אתו:
(1) אחר הדברים האלה. לפי שהרגילה אותה אחרורה את הלדיק בפי כלס לדבר בו בגנותו, הביא להם הקב״ה סורחנם של אלו, שיפגו אליהם ולא אליו, ועוד שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם: חטאו. זה נמצא זכוב בפיילי פוטירין שלו, וזה נמצא צרור בגלוסקין שלו: והאופה. את פת המלך, ואין לשון אפייה אלא בפת, ובלע״ז פיסטו״ר:
(4) ויפקד שר הטבחים וגו׳. להיות אתם: ויהיו ימים במשמר. שניים עשר חדש:
(5) ויחלמו חלום שניהם. ויחלמו שניהם חלום, זהו פשוטו. ומדרשו, כל אחד חלם חלום שניהם, שחלם את חלומו ופתרון חבירו, וזה שנאמר וירא שר האופים כי טוב פתר: איש כפתרון חלומו. כל אחד חלם חלום הדומה לפתרון העתיד לבא עליהם:
(6) זועפים. עצבים, כמו סַר וְזָעֵף (מלכים־א כ, ד), זַעֲף ה׳ אֶשָּׂא (מיכה ז, ט):

11 וְכוֹס פַּרְעֹה בְּיָדִי וָאֶקַּח אֶת־הָעֲנָבִים וָאֶשְׂחַט אֹתָם אֶל־כּוֹס פַּרְעֹה וָאֶתֵּן אֶת־הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה׃

וְכָסָא דְּפַרְעֹה בִּידִי וּגְסִיבִית יָת עִנְבַיָּא וַעֲצַרִית יָתְהוֹן לְכָסָא דְּפַרְעֹה וִיהַבִית יָת כָּסָא עַל יְדָא דְּפַרְעֹה׃

11 and Pharaoh's cup was in my hand; and I took the grapes, and pressed them into Pharaoh's cup, and I gave the cup into Pharaoh's hand.'

12 וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם׃

וַאֲמַר לֵיהּ יוֹסֵף דֵּין פּוּשְׁרָנֵיהּ תְּלָתָא שִׁבְשִׁין תְּלָתָא יוֹמִין אִנּוּן׃

12 And Joseph said unto him: 'This is the interpretation of it: the three branches are three days;

13 בְּעוֹד׳ שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשֶׁךָ וַהֲשִׁיבְךָ עַל־כַּנֶּךָ וְנָתַתָּ כוֹס־פַּרְעֹה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מַשְׁקֵהוּ׃

בְּסוֹף תְּלָתָא יוֹמִין יִדְכַּרְנָךְ פַּרְעֹה וְיָתִיבְנָךְ עַל שִׁמּוּשָׁךְ וְתִתֵּין כָּסָא דְּפַרְעֹה בִּידֵיהּ כְּהִלְכְתָא קַדְמָיְתָא דַּהֲוֵיתָא מַשְׁקֵי לֵיהּ׃

13 within yet three days shall Pharaoh lift up thy head, and restore thee unto thine office; and thou shalt give Pharaoh's cup into his hand, after the former manner when thou wast his butler.

14 כִּי אִם־זְכַרְתַּנִי אִתְּךָ כַּאֲשֶׁר יִיטַב לָךְ וְעָשִׂיתָ־נָּא עִמָּדִי חָסֶד וְהִזְכַּרְתַּנִי אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵאתַנִי מִן־הַבַּיִת הַזֶּה׃

אֶלָּהֵין תִּדְכַּרְנַנִי עִמָּךְ כַּד יִיטַב לָךְ וְתַעֲבִיד כְּעַן עִמִּי טֵיבוּ וְתַדְכַּר עֲלַי קֳדָם פַּרְעֹה וְתַפְּקַנַּנִי מִן בֵּית אֲסִירֵי הָדֵין׃

14 But have me in thy remembrance when it shall be well with thee, and show kindness, I pray thee, unto me, and make mention of me unto Pharaoh, and bring me out of this house.

15 כִּי־גֻנֹּב גֻּנַּבְתִּי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים וְגַם־פֹּה לֹא־עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר׃

אֲרֵי מִגְּנָב גְּנִיבְנָא מֵאַרַע עִבְרָאֵי וְאַף הָכָא לָא עֲבַדִית מִדְּעַם אֲרֵי מַנִּיאוּ יָתִי בְּבֵית אֲסִירֵי׃

15 For indeed I was stolen away out of the land of the Hebrews; and here also have I done nothing that they should put me into the dungeon.'

16 וַיַּרְא שַׂר־הָאֹפִים כִּי טוֹב פָּתָר וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף אַף־אֲנִי בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סַלֵּי חֹרִי עַל־רֹאשִׁי׃

וַחֲזָא רַב נַחְתּוֹמֵי אֲרֵי יָאוּת פַּשַׁר וַאֲמַר לְיוֹסֵף אַף אֲנָא בְּחֶלְמִי וְהָא תְּלָתָא סַלִּין דְּחֵירוּ עַל רֵישִׁי׃

16 When the chief baker saw that the interpretation was good, he said unto Joseph: 'I also saw in my dream, and, behold, three baskets of white bread were on my head;

17 וּבַסַּל הָעֶלְיוֹן מִכֹּל מַאֲכַל פַּרְעֹה מַעֲשֵׂה אֹפֶה וְהָעוֹף אֹכֵל אֹתָם מִן־הַסַּל מֵעַל רֹאשִׁי׃

וּבְסַלָּא עִלָּאָה מִכֹּל מֵיכְלָא דְּפַרְעֹה עוֹבַד נַחְתּוֹם וְעוֹפָא אָכֵיל יָתְהוֹן מִן סַלָּא מֵעִלָּוֵי רֵישִׁי׃

17 and in the uppermost basket there was of all manner of baked food for Pharaoh; and the birds did eat them out of the basket upon my head.'

18 וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַסַּלִּים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם׃

וַאֲתִיב יוֹסֵף וַאֲמַר דֵּין פּוּשְׁרָנֵיהּ תְּלָתָא סַלִּין תְּלָתָא יוֹמִין אִנּוּן׃

18 And Joseph answered and said: 'This is the interpretation thereof: the three baskets are three days;

19 בְּעוֹד׳ שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשְׁךָ מֵעָלֶיךָ וְתָלָה אוֹתְךָ עַל־עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרְךָ מֵעָלֶיךָ׃

בְּסוֹף תְּלָתָא יוֹמִין יַעְדֵי פַּרְעֹה יָת רֵישָׁךְ מִנָּךְ וְיִצְלוֹב יָתָךְ עַל צְלִיבָא וְיֵיכוֹל עוֹפָא יָת בִּשְׂרָךְ מִנָּךְ׃

19 within yet three days shall Pharaoh lift up thy head from off thee, and shall hang thee on a tree; and the birds shall eat thy flesh from off thee.'

מפטיר

20 וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת־פַּרְעֹה וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו וַיִּשָּׂא אֶת־רֹאשׁ׳ שַׂר הַמַּשְׁקִים וְאֶת־רֹאשׁ שַׂר הָאֹפִים בְּתוֹךְ עֲבָדָיו׃

וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה יוֹם בֵּית וַלְדָּא דְּפַרְעֹה וַעֲבַד מִשְׁתְּיָא לְכָל עַבְדּוֹהִי וְאִדְּכַר יָת רֵישׁ רַב שָׁקֵי וְיָת רֵישׁ רַב נַחְתּוֹמֵי בְּגוֹ עַבְדּוֹהִי׃

20 And it came to pass the third day, which was Pharaoh's birthday, that he made a feast unto all his servants; and he lifted up the head of the chief butler and the head of the chief baker among his servants.

21 וַיָּשֶׁב אֶת־שַׂר הַמַּשְׁקִים עַל־מַשְׁקֶהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה׃

וַאֲתִיב יָת רַב שָׁקֵי עַל שַׁקְיוּתֵיהּ וִיהַב כָּסָא עַל יְדָא דְּפַרְעֹה׃

21 And he restored the chief butler back unto his butlership; and he gave the cup into Pharaoh's hand.

22 וְאֶת שַׂר הָאֹפִים תָּלָה כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף׃

וְיָת רַב נַחְתּוֹמֵי צְלַב כְּמָא דְּפַשַׁר לְהוֹן יוֹסֵף׃

22 But he hanged the chief baker, as Joseph had interpreted to them.

(10) שריגם. זמורות ארוכות שקורין וידי"ן: והיא כפרחת. דומה לפורחת והיא כפורחת, נדמה לי בחלומי כאלו היא פורחת, ואחר הפרח עלתה נצה ונעשה סמדר, אשפני"ר בלע"ז, ואחר כך הבשילו, והיא כד אפרחת אפיקת לבלבין, עד כאן תרגום של פורחת. כן גדול מפרח, כדכתיב וּכֹפֶר גֹּמֶל יִהְיֶה נִצָּה (ישעיה יח, ה), וכתיב וַיֹּצֵא פָרַח, והדר וַיָּצֶץ נִיץ (במדבר יז, כד):

(11) ואשחט. כתרגומו ועצרית, והרבה יש בלשון משנה:

(12) שלשת ימים הם. סימן הוא לך לשלשת ימים. ויש מדרשי אגדה הרבה (חולין נב.):

(13) ישא פרעה את ראשך. לשון חשבון, כשיפקוד שאר עבדיו לשרת לפניו בשעורה, ימנה אותך עמהם: כנך. בסיס שלך ומושבך:

(14) כי אם זכרתני אתך. אשר אם זכרתני אתך, מאחר שייטב לך כפתרוני: ועשית נא עמדי חסד. אין נא אלא לשון בקשה:

(16) סלי חורי. סלים של נצרים קלופים חורין חורין, ובמקומנו יש הרבה, ודרך מוכרי פת כסנין שקורין אובלי"ש, לתתם באותן סלים:

(20) יום הלדת את פרעה. יום לידתו, וקורין לו יום גינוסיא. ולשון הולדת, לפי שאין הולד נולד אלא על ידי אחריס, שהחיה מילדת את האשה, ועל כן החיה נקראת מילדת, וכן ומולדותיך ביום הולדך (יחזקאל טז, ד), וכן אַחֲרֵי הִכָּפֵשׁ אֶת הַנָּגַע (ויקרא יג, נה), שכיבוסו על ידי אחריס: וישא את ראש וגו'. מנאם עם שאר עבדיו, שהיה מונה המשרתים שישרתו לו בשעורתו, וזכר את אלו בתוכם, כמו שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ, לשון מנין:

23	Yet did not the chief butler remember Joseph, but forgot him.	וְלֹא אִדְּכַר רַב שָׁקֵי יָת יוֹסֵף וְאַנְשֵׁיהּ׃	וְלֹא־זָכַר שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ׃ (פ)	קינ פסוקים

The Haftara is Amos 2:6 – 3:8 on page 690. On Ḥanukka, read the Maftir on page ??. See there for notes on which Maftir to read. The Haftara is on page ??.

XLI	And it came to pass at the end of two full years, that Pharaoh dreamed: and, behold, he stood by the river.	וַהֲוָה מִסּוֹף תַּרְתֵּין שְׁנִין וּפַרְעֹה חֲלַם וְהָא קָאֵים עַל נַהְרָא׃	וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַיְאֹר׃	מקץ לו
2	And, behold, there came up out of the river seven kine, well-favoured and fat-fleshed; and they fed in the reed-grass.	וְהָא מִן נַהְרָא סָלְקָן שְׁבַע תּוֹרָן שַׁפִּירָן לְמִחְזֵי וּפַטִּימָן בְּשַׂר וְרָעָן בְּאַחְוָא׃	וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפֹת מַרְאֶה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ׃	2
3	And, behold, seven other kine came up after them out of the river, ill favoured and lean-fleshed; and stood by the other kine upon the brink of the river.	וְהָא שְׁבַע תּוֹרָן אָחֳרָנִין סְלִיקָא בָּתְרֵיהוֹן מִן נַהְרָא בִּישָׁן לְמִחְזֵי וְחַסִּירָן בְּשַׂר וְקַמָא לְקִבְלְהוֹן דְּתוֹרְתָא עַל כֵּיף נַהְרָא׃	וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיְאֹר רָעוֹת מַרְאֶה וְדַקּוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמֹדְנָה אֵצֶל הַפָּרוֹת עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃	3
4	And the ill-favoured and lean-fleshed kine did eat up the seven well-favoured and fat kine. So Pharaoh awoke.	וַאֲכַלָא תּוֹרָתָא דְּבִישָׁן לְמִחְזֵי וְחַסִּירָן בְּסַר יָת שְׁבַע תּוֹרָתָא דְּשַׁפִּירָן לְמִחְזֵי וּפַטִּימָתָא וְאִתְעַר פַּרְעֹה׃	וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמַּרְאֶה וְדַקֹּת הַבָּשָׂר אֶת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפֹת הַמַّרְאֶה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה׃	4
5	And he slept and dreamed a second time: and, behold, seven ears of corn came up upon one stalk, rank and good.	וּדְרִמוּדְ וַחֲלַם תִּנְיָנוּת וְהָא שְׁבַע שִׁבְּלִין סָלְקָן בְּקַנְיָא חַד פַּטִּימָן וְטָבָן׃	וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שֵׁנִית וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלוֹת בְּקָנֶה אֶחָד בְּרִיאוֹת וְטֹבוֹת׃	לו׳
6	And, behold, seven ears, thin and blasted with the east wind, sprung up after them.	וְהָא שְׁבַע שִׁבְּלִין לָקְיָן וּשְׁקִיפָן קִדּוּם צָמְחָן בָּתְרֵיהוֹן׃	וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים דַּקּוֹת וּשְׁדוּפֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן׃	6
7	And the thin ears swallowed up the seven rank and full ears. And Pharaoh awoke, and, behold, it was a dream.	וּבְלַעָא שִׁבְּלַיָא לָקְיָתָא יָת שְׁבַע שִׁבְּלַיָא פַּטִּימָתָא וּמַלְיָתָא וְאִתְעַר פַּרְעֹה וְהָא חֶלְמָא׃	וַתִּבְלַעְנָה הַשִّבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֶת שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַבְּרִיאוֹת וְהַמְּלֵאוֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם׃	7
8	And it came to pass in the morning that his spirit was troubled; and he sent and called for all the magicians of Egypt, and all the wise men thereof; and Pharaoh told them his dream; but there was none that could interpret them unto Pharaoh.	וַהֲוָה בְּצַפְרָא וּמִטְרַפָא רוּחֵהּ וּשְׁלַח וּקְרָא יָת כָּל חָרְשֵׁי מִצְרַיִם וְיָת כָּל חַכִּימַהָא וְאִשְׁתַּעִי פַּרְעֹה לְהוֹן יָת חֶלְמַיהּ וְלֵית דְּפָשַׁר יָתְהוֹן לְפַרְעֹה׃	וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר פַּרְעֹה לָהֶם אֶת־חֲלֹמוֹ וְאֵין־פּוֹתֵר אוֹתָם לְפַרְעֹה׃	ישראל
9	Then spoke the chief butler unto Pharaoh, saying: 'I make mention of my faults this day:	וּמַלִּיל רַב שָׁקֵי עִם פַּרְעֹה לְמֵימַר יָת סוּרְחָנִי אֲנָא מַדְכַּר יוֹמָא דֵין׃	וַיְדַבֵּר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר אֶת־חֲטָאַי אֲנִי מַזְכִּיר הַיּוֹם׃	9
10	Pharaoh was wroth with his servants, and put me in the ward of the house of the captain of the guard, me and the chief baker.	פַּרְעֹה רְגִיז עַל עַבְדּוֹהִי וִיהַב יָתִי בְּמַטְּרַת בֵּית רַב קָטוֹלַיָא יָתִי וְיָת רַב נַחְתּוֹמֵי׃	פַּרְעֹה קָצַף עַל־עֲבָדָיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֹתִי וְאֵת שַׂר הָאֹפִים׃	10
11	And we dreamed a dream in one night, I and he; we dreamed each man according to the interpretation of his dream.	וַחֲלַמְנָא חֶלְמָא בְּלֵילְיָא חַד אֲנָא וְהוּא גְּבַר כְּפִשְׁרַן חֶלְמֵיהּ חֲלַמְנָא׃	וַנַּחַלְמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וָהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ חָלָמְנוּ׃	11

(23) ולא זכר שר המשקים. בו ביום: וישכחהו. לאחר מכאן, מפני שתלה בו יוסף לזכרו, הוזקק להיות אסור שתי שניס, שנאמר אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר שָׂם ה׳ מִבְטַחוֹ וְלֹא פָנָה אֶל רְהָבִים (תהלים מ, ה), ולא בטח על מצרים הקרויים רהב:

(1) ויהי מקץ. כתרגומו מסוף, וכל לשון קץ, סוף הוא: על היאור. כל שאר נהרות אינס קרויס יאורים, חוץ מנילוס, מפני שכל הארץ עשויין יאוריס יאוריס בידי אדס, ונילוס עולה בתוכס ומשקה אותס, לפי שאין גשמיס יורדין במצרים תדיר כשאר ארצות:

(2) יפות מראה. סימן הוא לימי השובע, שהבריות נראות יפות זו לזו, שאין עין בריה צרה בחברתה: באחו. בלגס, מריש"ק בלע"ז, כמו יְשֻׁגָּא אָחוּ:

(3) ודקות בשר. טינבי"ש בלע"ז, לשון דק:

(4) ותאכלנה. סימן שתהא כל שמחת השובע נשכחת בימי הרעב:

(5) בקנה אחד. טוראיל"ל בלע"ז: בריאות. שיינ"ש בלע"ז:

(6) ושדופות. השליי"דש בלע"ז. ושקיפן קדוס, חבוטות, לשון משקוף, החבוט תמיד על ידי הדלת המכה עליו: קדים. רוח מזרחית, שקורין ביש"ת:

(7) הבריאות. שיינ"ש בלע"ז: והנה חלום. והנה נשלס חלוס שלס לפניו והולך לפותריס:

(8) ותפעם רוחו. ומטרפא רוחיה, מקשקשת בתוכו כפעמון, וכנבוכדנצר הוא אומר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ (דניאל ב, ג), לפי שהיו שס שתי פעימות, שכחת החלוס והעלמת פתרונו (ב"ר פט, ה.): חרטמי. הנחריס בטיתי מתיס, ששואליס בעצמות. (טיתי הן עצמות בלשון ארמי, ובמשנה בית שהוא מלא טמיא, מלא עצמות): ואין פותר אותם לפרעה. פותריס היו אותס, אבל לא לפרעה, שלא היה קולן נכנס באזניו, ולא היה לו קורת רוח בפתרונס, שהיו אומריס שבע בנות אתה מוליד, שבע בנות אתה קובר (ב"ר פט, ו):

12 וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר־לוֹ וַיִּפְתָּר־לָנוּ אֶת־חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר׃

12 וְתַמָּן עִמָּנָא עוֹלִים עִבְרַי עַבְדָּא לְרַב קָטוֹלַיָּא וְאִשְׁתַּעִינָא לֵיהּ וּפַשַּׁר לַנָא יָת חֶלְמַנָא גְּבַר כְּחֶלְמֵיהּ פַּשַּׁר׃

And there was with us there a young man, a Hebrew, servant to the captain of the guard; and we told him, and he interpreted to us our dreams; to each man according to his dream he did interpret.

13 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר־לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הֵשִׁיב עַל־כַּנִּי וְאֹתוֹ תָלָה׃

13 וַהֲוָה כְּמָא דְּפַשַּׁר לַנָא כֵּן הֲוָה יָתִי אֲתִיב עַל שִׁמּוּשִׁי וְיָתֵיהּ צְלַב׃

And it came to pass, as he interpreted to us, so it was: I was restored unto mine office, and he was hanged.'

14 וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת־יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן־הַבּוֹר וַיְגַלַּח וַיַּחֲלֵף שִׂמְלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל־פַּרְעֹה׃

14 וּשְׁלַח פַּרְעֹה וּקְרָא יָת יוֹסֵף וְאַרְהֲטוּהִי מִן בֵּית אֲסִירֵי וְסַפַּר וְשַׁנִּי כְּסוּתֵיהּ וְעָאל לְוָת פַּרְעֹה׃

Then Pharaoh sent and called Joseph, and they brought him hastily out of the dungeon. And he shaved himself, and changed his raiment, and came in unto Pharaoh.

שני 15 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף חֲלוֹם חָלַמְתִּי וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר אֹתוֹ׃

15 וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף חֶלְמָא חֲלַמִית וּפַשַּׁר לֵית לֵיהּ וַאֲנָא שְׁמַעִית עֲלָךְ לְמֵימַר דְּאִתְּ שָׁמַע חֶלְמָא וּמְפַשַּׁר לֵיהּ׃

And Pharaoh said unto Joseph: 'I have dreamed a dream, and there is none that can interpret it; and I have heard say of thee, that when thou hearest a dream thou canst interpret it.'

16 וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר בִּלְעָדָי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת־שְׁלוֹם פַּרְעֹה׃

16 וַאֲתִיב יוֹסֵף יָת פַּרְעֹה לְמֵימַר לָא מִן חָכְמָתִי אֱלָהִין מִן קֳדָם יְיָ יִתְּתַב שְׁלָמָא דְּפַרְעֹה׃

And Joseph answered Pharaoh, saying: 'It is not in me; God will give Pharaoh an answer of peace.'

17 וַיְדַבֵּר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף בַּחֲלֹמִי הִנְנִי עֹמֵד עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃

17 וּמַלֵּיל פַּרְעֹה עִם יוֹסֵף בְּחֶלְמִי הָא אֲנָא קָאֵים עַל כֵּיף נַהְרָא׃

And Pharaoh spoke unto Joseph: 'In my dream, behold, I stood upon the brink of the river.

18 וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת בְּרִיאוֹת בְּשָׂר וִיפַת תֹּאַר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ׃

18 וְהָא מִן נַהְרָא סָלְקָן שְׁבַע תּוֹרָן פַּטִּימָן בְּסַר וְשַׁפִּירָן לְמַחְזֵי וְרָעֵין בְּאַחְוָא׃

And, behold, there came up out of the river seven kine, fat-fleshed and well-favoured; and they fed in the reedgrass.

19 וְהִנֵּה שֶׁבַע־פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן דַּלּוֹת וְרָעוֹת תֹּאַר מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כָהֵנָּה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָרָעַ׃

19 וְהָא שְׁבַע תּוֹרָן אָחֳרָנָן סְלִיקָא בָּתְרֵיהוֹן חַסִּיכָן וּבִישָׁן לְמַחְזֵי לַחְדָּא וְחַסִּירָן בְּסַר לָא חֲזֵיתִי דִּכְוָתְהוֹן בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְבִישׁוּ׃

And, behold, seven other kine came up after them, poor and very ill-favoured and lean-fleshed, such as I never saw in all the land of Egypt for badness.

20 וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעוֹת אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת׃

20 וַאֲכַלָא תּוֹרָתָא חַסִּיכָתָא וּבִישָׁתָא יָת שְׁבַע תּוֹרָתָא קַדְמָיָתָא פַּטִּימָתָא׃

And the lean and ill-favoured kine did eat up the first seven fat kine.

21 וַתָּבֹאנָה אֶל־קִרְבֶּנָה וְלֹא נוֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־קִרְבֶּנָה וּמַרְאֵיהֶן רַע כַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה וָאִיקָץ׃

21 וְעַלָא לְמֵעֵיהוֹן וְלָא אִתְיְדַע אֲרֵי עַלָא לְמֵעֵיהוֹן וּמַחְזֵיהוֹן בִּישׁ כִּד בְּקַדְמֵיתָא וְאִתְּעַרִית׃

And when they had eaten them up, it could not be known that they had eaten them; but they were still ill-favoured as at the beginning. So I awoke.

22 וָאֶרֶא בַּחֲלֹמִי וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלֹת בְּקָנֶה אֶחָד מְלֵאֹת וְטֹבוֹת׃

22 וַחֲזֵית בְּחֶלְמִי וְהָא שְׁבַע שִׁבְלִין סָלְקָן בְּקַנְיָא חַד מַלְיָן וְטָבָן׃

And I saw in my dream, and, behold, seven ears came up upon one stalk, full and good.

23 וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים צְנֻמוֹת דַּקּוֹת שְׁדֻפוֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶם׃

23 וְהָא שְׁבַע שִׁבְלִין נָצַן לָקְיָן שְׁקִיפָן קַדּוּם צָמְחָן בָּתְרֵיהוֹן׃

And, behold, seven ears, withered, thin, and blasted with the east wind, sprung up after them.

24 וַתִּבְלַעְנָה הַשִׁّבֳּלִים הַדַּקֹּת אֵת שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבוֹת וָאֹמַר אֶל־הַחַרְטֻמִּים וְאֵין מַגִּיד לִי׃

24 וּבְלַעָא שִׁבְלַיָּא לָקְיָתָא יָת שְׁבַע שִׁבְלַיָּא טָבָתָא וַאֲמַרִית לְחָרָשַׁיָּא וְלֵית דְּמְחַוֵּי לִי׃

And the thin ears swallowed up the seven good ears. And I told it unto the magicians; but there was none that could declare it to me.'

(11) איש כפתרון חלומו. תלוס הרואי לפתרון שנפתר לנו, ודומה לו:
(12) נער עברי עבד. תרורים הרשעים, שאין טובתם שלמה, מזכירו בלשון בזיון: נער. שוטה, ואין ראוי לגדולה: עברי. אפילו לשונו אינו מכיר: עבד. וכתוב בגימוסי מצריס, שאין עבד מולך ולא לובש בגדי שריס. (ס"ג שיריס וכן גרס רא"ס): איש כחלומו. לפי החלוס וקרוב לענינו:
(13) השיב על כני. פרעה הנזכר למעלה, כמו שאמר פרעה קצף על עבדיו, הרי מקרא קצר לשון, ולא פירש מי השיב, לפי שאין צריך לפרש מי השיב, מי שבידו להשיב, והוא פרעה, וכן דרך כל מקראות קצרים, על מי שעליו לעשות הס סותמים את הדבר:
(14) מן הבור. מן בית הסוהר, שהוא עשוי כמין גומא, וכן כל בור שבמקרא לשון גומא הוא, ואף אם אין בו מים קרוי בור, פוש"י בלע"ז: ויגלח. מפני כבוד המלכות (ב"ר פט, ט):
(15) תשמע חלום לפתור אתו. תאזין ותבין תלוס לפתור אותו: תשמע. לשון הבנה והאזנה, כמו שָׁמֵעַ יוֹסֵף, אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע לָשֹׁן, אנטיינדר"א בלע"ז
(16) בלעדי. אין החכמה משלי, אלא אלהים יענה, יתן ענייה בפי לשלוס פרעה:
(19) דלות. כחושות, כמו מַדּוּעַ אַתָּה כָּכָה דַּל (שמואל־ב יג, ד.) דאמנון: ורקות בשר. כל לשון רקות שבמקרא, חסרי בשר, ובלע"ז בלוא"ש:
(23) צנמות. צומאה בלשון ארמי סלע, הרי הן כעץ בלי לחלות, וקשות כסלע. ותרגומו נגן לקין, נגן, אין בהן אלא הנץ, לפי שנתרוקנו מן הזרע:

25 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִגִּיד לְפַרְעֹה׃

25 And Joseph said unto Pharaoh: 'The dream of Pharaoh is one; what God is about to do He hath declared unto Pharaoh.

26 שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֹּלִים הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא׃

26 The seven good kine are seven years; and the seven good ears are seven years: the dream is one.

27 וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעֹת הָעֹלֹת אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הָרֵקוֹת שְׁדֻפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב׃

27 And the seven lean and ill-favoured kine that came up after them are seven years, and also the seven empty ears blasted with the east wind; they shall be seven years of famine.

28 הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פַּרְעֹה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת־פַּרְעֹה׃

28 That is the thing which I spoke unto Pharaoh: what God is about to do He hath shown unto Pharaoh.

29 הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת שָׂבָע גָּדוֹל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

29 Behold, there come seven years of great plenty throughout all the land of Egypt.

30 וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשָּׂבָע בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְכִלָּה הָרָעָב אֶת־הָאָרֶץ׃

30 And there shall arise after them seven years of famine; and all the plenty shall be forgotten in the land of Egypt; and the famine shall consume the land;

31 וְלֹא־יִוָּדַע הַשָּׂבָע בָּאָרֶץ מִפְּנֵי הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד׃

31 and the plenty shall not be known in the land by reason of that famine which followeth; for it shall be very grievous.

32 וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם כִּי־נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹהִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ׃

32 And for that the dream was doubled unto Pharaoh twice, it is because the thing is established by God, and God will shortly bring it to pass.

33 וְעַתָּה יֵרֶא פַרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם וִישִׁיתֵהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

33 Now therefore let Pharaoh look out a man discreet and wise, and set him over the land of Egypt.

34 יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִדִים עַל־הָאָרֶץ וְחִמֵּשׁ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע׃

34 Let Pharaoh do this, and let him appoint overseers over the land, and take up the fifth part of the land of Egypt in the seven years of plenty.

35 וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה וְיִצְבְּרוּ־בָר תַּחַת יַד־פַּרְעֹה אֹכֶל בֶּעָרִים וְשָׁמָרוּ׃

35 And let them gather all the food of these good years that come, and lay up corn under the hand of Pharaoh for food in the cities, and let them keep it.

36 וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקָּדוֹן לָאָרֶץ לְשֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶין בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא־תִכָּרֵת הָאָרֶץ בָּרָעָב׃

36 And the food shall be for a store to the land against the seven years of famine, which shall be in the land of Egypt; that the land perish not through the famine.'

37 וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָּל־עֲבָדָיו׃

37 And the thing was good in the eyes of Pharaoh, and in the eyes of all his servants.

(26) שבע שנים. כלן אינן אלא שבע, ואשר נשנה החלום פעמים, לפי שהדבר מזומן, כמו שפירש לו בסוף, ועל השנות החלום וגו'. בשבע שניס הטובות נאמר הגיד לפרעה, לפי שהיה סמוך, ובשבע שני רעב נאמר הראה את פרעה, לפי שהיה הדבר מופלג ורחוק נופל בו לשון מראה:

(30) ונשכח כל השבע. הוא פתרון הבליעה:

(31) ולא יודע השבע. הוא פתרון ולא נודע כי באו אל קרבנה:

(32) נכון. מזומן:

(34) וחמש. כתרגומו ויזרז, וכן וַחֲמֻשִׁים:

(35) את כל אכל. שם דבר הוא, לפיכך טעמו באל"ף ונקוד בפתח קטן, ואוכל שהוא פועל, כגון כִּי כָּל אוֹכֵל חֵלֶב, טעמו למטה בכ' ונקוד קמץ קטן: תחת יד פרעה. ברשותו ובאוצרותיו:

(36) והיה האכל. הצבור, כשאר פקדון הנתון לקיום הארץ:

לח וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה
אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ׃

38 And Pharaoh said unto his servants: 'Can we find such a one as this, a man in whom the spirit of God is?'

וַאֲמַר פַּרְעֹה לְעַבְדּוֹהִי הֲנַשְׁכַּח כְּדֵין
גֻּבַר דְּרוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ בֵּיהּ׃

שלישי לט וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ
אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת־כָּל־זֹאת אֵין־נָבוֹן
וְחָכָם כָּמוֹךָ׃

39 And Pharaoh said unto Joseph: 'Forasmuch as God hath shown thee all this, there is none so discreet and wise as thou.

וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף בָּתַר דְּהוֹדַע יְיָ יָתָךְ
יָת כָּל דָּא לֵית סוּכְלְתָן וְחַכִּים כְּוָתָךְ׃

מ אַתָּה תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־פִּיךָ יִשַּׁק כָּל־
עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ׃

40 Thou shalt be over my house, and according unto thy word shall all my people be ruled; only in the throne will I be greater than thou.'

אַתְּ תְּהֵי מְמַנָּא עַל בֵּיתִי וְעַל מֵימְרָךְ
יִתְּזַן כָּל עַמִּי לְחוֹד כּוּרְסִי מַלְכוּתָא
הָדֵין אֵיהֵי יַקִּיר מִנָּךְ׃

מא וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף רְאֵה נְתַתִּי אֹתְךָ
עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

41 And Pharaoh said unto Joseph: 'See, I have set thee over all the land of Egypt.'

וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף חֲזִי דְּמַנֵּיתִי יָתָךְ עַל
כָּל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

מב וַיָּסַר פַּרְעֹה אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן
אֹתָהּ עַל־יַד יוֹסֵף וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בִּגְדֵי־שֵׁשׁ
וַיָּשֶׂם רְבִד הַזָּהָב עַל־צַוָּארוֹ׃

42 And Pharaoh took off his signet ring from his hand, and put it upon Joseph's hand, and arrayed him in vestures of fine linen, and put a gold chain about his neck.

וְאַעְדִּי פַּרְעֹה יָת עִזְקְתֵיהּ מֵעַל יְדֵיהּ
וִיהַב יָתַהּ עַל יְדָא דְּיוֹסֵף וְאַלְבֵּישׁ יָתֵיהּ
לְבוּשִׁין דְּבוּץ וְשַׁוִּי מְנִיכָא דְּדַהְבָּא עַל
צַוְּרֵיהּ׃

מג וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר־לוֹ
וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ וְנָתוֹן אֹתוֹ עַל כָּל־
אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

43 And he made him to ride in the second chariot which he had; and they cried before him: 'Abrech'; and he set him over all the land of Egypt.

וְאַרְכִּיב יָתֵיהּ בִּרְתִכָּא תִנְיָיתָא דְּילֵיהּ
וְאַכְרִיזוּ קֳדָמוֹהִי דֵּין אַבָּא לְמַלְכָּא וּמַנִּי
יָתֵיהּ עַל כָּל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

מד וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֲנִי פַרְעֹה
וּבִלְעָדֶיךָ לֹא־יָרִים אִישׁ אֶת־יָדוֹ וְאֶת־
רַגְלוֹ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

44 And Pharaoh said unto Joseph: 'I am Pharaoh, and without thee shall no man lift up his hand or his foot in all the land of Egypt.'

וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֲנָא פַרְעֹה וּבָר
מִמֵּימְרָךְ לָא יְרִים גְּבַר יָת יְדֵיהּ לְמִיחַד
זֵין וְיָת רַגְלֵיהּ לְמִרְכַּב עַל סוּסְיָא בְּכָל
אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

מה וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם־יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ
וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע (בספרי
תימן פּוֹטִיפֶרַע בתיבה אחת) כֹּהֵן אֹן לְאִשָּׁה
וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

45 And Pharaoh called Joseph's name Zaphenath-paneah; and he gave him to wife Asenath the daughter of Poti-phera priest of On. And Joseph went out over the land of Egypt.—

וּקְרָא פַרְעֹה שֻׁם יוֹסֵף גֻּבְרָא דְּמִטַּמְרָן
גַּלְיָן לֵיהּ וִיהַב לֵיהּ יָת אָסְנַת בַּת
פּוֹטִיפְּרַע רַבָּא דְּאוֹן לְאִתּוּ וּנְפַק יוֹסֵף
שַׁלִּיט עַל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

מו וְיוֹסֵף בֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי
פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלִּפְנֵי
פַּרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

46 And Joseph was thirty years old when he stood before Pharaoh king of Egypt.—And Joseph went out from the presence of Pharaoh, and went throughout all the land of Egypt.

וְיוֹסֵף בַּר תְּלָתִין שְׁנִין כַּד קָם קֳדָם
פַּרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרָיִם וּנְפַק יוֹסֵף
מִן קֳדָם פַּרְעֹה וַעֲבַר בְּכָל אַרְעָא
דְּמִצְרָיִם׃

מז וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָّבָע לְקֻמָצִים׃

47 And in the seven years of plenty the earth brought forth in heaps.

וּכְנַשׁוּ דְּיֵרֵי אַרְעָא בְּשִׁבְעָא שְׁנֵי סִבְעָא
עֲבוּרָא לְאוֹצְרִין׃

(38) הנמצא כזה. כתרגומו הנשכח כדין, אם נלך ונבקשנו הנמצא כמוהו. הנמצא לשון תמיהה, וכן כל ה"א המשמשת בראש תיבה ונקודה בחטף פתח:
(39) אין נבון וחכם כמוך. לבקש אים נבון וחכם שאמרת, לא נמצא כמוך:
(40) ישק. יחזן, יתפרנס, כל צרכי עמי יהיו נעשים על ידך, כמו ויָּן מֶשֶׁק בֵּיתִי (בראשית טו, ב), וכמו נַשְּׁקוּ בַר (תהלים ב, יב), גרגישו"ן בלע"ז רק הכסא. שיהיו קורין לי מלך: כסא. לשון של המלוכה, כמו וַיַּגֵּל אֶת כִּסֵּא אֲדוֹנִי סַמֶּלֶךְ:
(41) נתתי אתך. מנייתי יתך, ואף על פי כן לשון נתינה הוא, כמו וְלִתְּךָ עֶלְיוֹן. בין לגדולה בין לשפלות נופל לשון נתינה עליו, כמו נָתַתִּי אֶתְכֶם נְבָזִים וּשְׁפָלִים (מלאכי ב, ט):
(42) ויסר פרעה את טבעתו. נתינת טבעת המלך, היא אות למי שנותנה לו, להיות שני לו לגדולה: בגדי שש. דבר השיבות הוא במצרים: רביד. ענק, ועל שהוא רלוף בטבעות קרוי רביד, וכן רָבַדְתִּי עַרְשִׂי (משלי ז, טז), רלפתי ערשי מרלפות. בלשון משנה מוקף רובדין של אבן. על הרובד שבעזרה והיא רלפה:
(43) במרכבת המשנה. השניה למרכבתו, המהלכת אצל שלו: אברך. כתרגומו דין אבא למלכא רך בלשון ארמי מלך, בהשותפין (בבא בתרא ד.) לא ריכא ולא בר ריכא. ובדברי אגדה (ספרי דברים סוף פ"א) דרש ר' יהודה, אברך זה יוסף, שהוא אב בחכמה ורך בשנים, אמר לו בן דורמסקית, עד מתי אתה מעוות עליו את הכתובים אין אברך אלא לשון ברכיס, שהכל היו נכנסין לפניו ויוצאין תחת ידו, כענין שנאמר ונתון אותו וגו':
(44) אני פרעה. שיש יכולת בידי לגזור גזרה על מלכותי, ואני גוזר שלא יריס איש את ידו: ובלעדיך. שלא ברשותך. דבר אחר אני פרעה, אני אהיה מלך, ובלעדיך וגו', וזהו דוגמת רק הכסא: את ידו ואת רגלו. כתרגומו:
(45) צפנת פענח. מפרש הלפונות, ואין לפענח דמיון במקרא: פוטי פרע. הוא פוטיפר, ונקרא פוטי פרע על שנסתרס מאליו, לפי שהמד את יוסף למשכב זכר (סוטה יג.):
(47) ותעש הארץ. כתרגומו, ואין הלשון נעקר מלשון עשייה: לקמצים. קומץ על קומץ, יד על יד היו אוגרים:

48 וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכֶל שֶׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר
הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֶּן־אֹכֶל בֶּעָרִים
אֹכֶל שְׂדֵה־הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן
בְּתוֹכָהּ׃

וּכְנַשׁ יָת כָּל עֲבוּר שְׁבַע שְׁנַיָּא דְּהֲוָאָה
בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וִיהַב עֲבוּרָא בְּקִרְוָיָא
עֲבוּר חֲקַל קַרְתָּא דִּבְסַחְרַנַהָא יְהַב
בְּגַוַּהּ׃

48 And he gathered up all the food of the seven years which were in the land of Egypt, and laid up the food in the cities; the food of the field, which was round about every city, laid he up in the same.

49 וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּר כְּחוֹל הַיָּם הַרְבֵּה מְאֹד
עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר כִּי־אֵין מִסְפָּר׃

וּכְנַשׁ יוֹסֵף עֲבוּרָא כְּחָלָא דְּיַמָּא סַגִּי
לַחְדָּא עַד דִּפְסַק מִלְּמִמְנֵי אֲרֵי לֵית
מְנְיָן׃

49 And Joseph laid up corn as the sand of the sea, very much, until they left off numbering; for it was without number.

50 וּלְיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת
הָרָעָב אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי
פֶרַע (בספרי תימן פּוֹטִיפֶרַע בתיבה אחת)
כֹּהֵן אוֹן׃

וּלְיוֹסֵף אִתְיְלִידוּ תְּרֵין בְּנִין עַד לָא עֵלַת
שַׁתָּא דְּכַפְנָא דִּילִידַת לֵיהּ אָסְנַת בַּת
פּוֹטִי פֶּרַע רַבָּא דְּאוֹן׃

50 And unto Joseph were born two sons before the year of famine came, whom Asenath the daughter of Poti-phera priest of On bore unto him.

51 וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־
נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עֲמָלִי וְאֵת כָּל־בֵּית
אָבִי׃

וּקְרָא יוֹסֵף יָת שׁוּם בּוּכְרָא מְנַשֶּׁה אֲרֵי
אַנְשְׁיַנִי יְיָ יָת כָּל עַמְלִי וְיָת כָּל בֵּית אַבָּא׃

51 And Joseph called the name of the first-born Manasseh: 'for God hath made me forget all my toil, and all my father's house.'

52 וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרָיִם כִּי־הִפְרַנִי
אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עָנְיִי׃

וְיָת שׁוּם תִּנְיָנָא קְרָא אֶפְרָיִם אֲרֵי אַפְשַׁנִי
יְיָ בַּאֲרַע שִׁעְבּוּדִי׃

52 And the name of the second called he Ephraim: 'for God hath made me fruitful in the land of my affliction.'

רביעי 53 וַתִּכְלֶינָה שֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע אֲשֶׁר הָיָה
בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וּשְׁלִימָא שְׁבַע שְׁנֵי סִבְעָא דַּהֲוָאָה
בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

53 And the seven years of plenty, that was in the land of Egypt, came to an end.

54 וַתָּחֵלֶּינָה שֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא כַּאֲשֶׁר
אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת
וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם׃

וְשָׁרִיאָה שְׁבַע שְׁנֵי כַּפְנָא לְמֵיתֵי כְּמָא
דַּאֲמַר יוֹסֵף וַהֲוָה כַּפְנָא בְּכָל אַרְעָתָא
וּבְכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם הֲוָה לַחְמָא׃

54 And the seven years of famine began to come, according as Joseph had said; and there was famine in all lands; but in all the land of Egypt there was bread.

55 וַתִּרְעַב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם
אֶל־פַּרְעֹה לַלָּחֶם וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְכָל־
מִצְרַיִם לְכוּ אֶל־יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֹאמַר לָכֶם
תַּעֲשׂוּ׃

וּכְפֵינַת כָּל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּצְוַח עַמָּא
קֳדָם פַּרְעֹה עַל לַחְמָא וַאֲמַר פַּרְעֹה
לְכָל מִצְרָאֵי אִיזִילוּ לְוָת יוֹסֵף דְּיֵימַר
לְכוֹן תַּעְבְּדוּן׃

55 And when all the land of Egypt was famished, the people cried to Pharaoh for bread; and Pharaoh said unto all the Egyptians: 'Go unto Joseph; what he saith to you, do.'

56 וְהָרָעָב הָיָה עַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח
יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר
לְמִצְרַיִם וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וְכַפְנָא הֲוָה עַל כָּל אַפֵּי אַרְעָא וּפְתַח
יוֹסֵף יָת כָּל אוֹצְרַיָּא דִּבְהוֹן עֲבוּרָא
וְזַבִּין לְמִצְרָאֵי וּתְקֵיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא
דְּמִצְרָיִם׃

56 And the famine was over all the face of the earth; and Joseph opened all the storehouses, and sold unto the Egyptians; and the famine was sore in the land of Egypt.

57 וְכָל־הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה לִשְׁבֹּר אֶל־
יוֹסֵף כִּי־חָזַק הָרָעָב בְּכָל־הָאָרֶץ׃

וְכָל דָּיְרֵי אַרְעָא אָתוֹ לְמִצְרַיִם לְמִזְבַּן
עֲבוּרָא מִן יוֹסֵף אֲרֵי תְקֵיף כַּפְנָא בְּכָל
אַרְעָא׃

57 And all countries came into Egypt to Joseph to buy corn; because the famine was sore in all the earth.

XLII 1 וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִתְרָאוּ׃

וַחֲזָא יַעֲקֹב אֲרֵי אִית עֲבוּר מִזְּדַבֵּן
בְּמִצְרָיִם וַאֲמַר יַעֲקֹב לִבְנוֹהִי לְמָא
תִּתְחַזְּוֹן׃

XLII 1 Now Jacob saw that there was corn in Egypt, and Jacob said unto his sons: 'Why do ye look one upon another?'

(48) אכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה. שכל ארץ וארץ מעמדת פירותיה ונותנין בתבואה מעפר המקום, ומעמיד את התבואה מלירקב (ג"ל שהוא דעת רבי נחמיה ואין צריך כלל להגיה ברש"י כאשר עלה בדעת קצתם):

(49) עד כי חדל לספור. עד כי חדל לו הסופר לספור, והרי זה מקרא קצר: כי אין מספר. לפי שאין מספר והרי כי משמש בלשון הזה:

(50) בטרם תבוא שנת הרעב. מכאן שאסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון (תענית יא.):

(55) ותרעב כל ארץ מצרים. שהרקיבה תבואתם שאצרו, חוץ משל יוסף (בר"ר לא, ה): אשר יאמר לכם תעשו. לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו, וכשבאו אצל פרעה ואומרים כך הוא אומר לנו, אמר להם ולמה לא צברתם בר, והלא הכריז לכם ששני הרעב באים, אמרו לו אספנו הרבה והרקיבה, אמר להם אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו, הרי גזר על התבואה והרקיבה, מה אם יגזור עליו וגמות:

(56) על כל פני הארץ. מי הם פני הארץ, אלו העשיריים (ב"ר שם): את כל אשר בהם. כתרגומו די בהון עיבורא: וישבר למצרים. שבר לשון מכר ולשון קנין הוא, כאן משמש לשון מכר, שברו לנו מעט אכל, לשון קנין. ואל תאמר אינו כי אם בתבואה, שאף ביין ואלב מצינו, ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב (ישעיה נה, א):

(57) וכל הארץ באו מצרימה. אל יוסף לשבור, ואם תדרשהו כסדרו, היה צריך לכתוב לשבור מן יוסף:

(1) וירא יעקב כי יש שבר במצרים. ומהיכן ראה, והלא לא ראה אלא שמע, שנאמר הנה שמעתי וגו', ומהו וירא, ראה באספקלריא של קדש שעדיין יש לו שבר

2 וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֵשׁ־שֵׁבֶר בְּמִצְרָיִם רְדוּ־שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ־לָנוּ מִשָּׁם וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת׃

2 And he said: 'Behold, I have heard that there is corn in Egypt. Get you down thither, and buy for us from thence; that we may live, and not die.'

3 וַיֵּרְדוּ אֲחֵי־יוֹסֵף עֲשָׂרָה לִשְׁבֹּר בֶּר מִמִּצְרָיִם׃

3 And Joseph's ten brethren went down to buy corn from Egypt.

4 וְאֶת־בִּנְיָמִין אֲחִי יוֹסֵף לֹא־שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת־אֶחָיו כִּי אָמַר פֶּן־יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן׃

4 But Benjamin, Joseph's brother, Jacob sent not with his brethren; for he said: 'Lest peradventure harm befall him.'

5 וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁבֹּר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי־הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃

5 And the sons of Israel came to buy among those that came; for the famine was in the land of Caanan.

6 וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל־הָאָרֶץ הוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל־עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתָּחֲווּ־לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה׃

6 And Joseph was the governor over the land; he it was that sold to all the people of the land. And Joseph's brethren came, and bowed down to him with their faces to the earth.

7 וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וַיַּכִּרֵם וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֵאַיִן בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃

7 And Joseph saw his brethren, and he knew them, but made himself strange unto them, and spoke roughly with them; and he said unto them: 'Whence come ye?' And they said: 'From the land of Canaan to buy food.'

8 וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכִּרֻהוּ׃

8 And Joseph knew his brethren, but they knew him not.

9 וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְּלִים אַתֶּם לִרְאוֹת אֶת־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם׃

9 And Joseph remembered the dreams which he dreamed of them, and said unto them: 'Ye are spies; to see the nakedness of the land ye are come.'

10 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנִי וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃

10 And they said unto him: 'Nay, my lord, but to buy food are thy servants come.'

11 כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד נָחְנוּ כֵּנִים אֲנַחְנוּ לֹא־הָיוּ עֲבָדֶיךָ מְרַגְּלִים׃

11 We are all one man's sons; we are upright men, thy servants are no spies.'

12 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִּי־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת׃

12 And he said unto them: 'Nay, but to see the nakedness of the land ye are come.'

במצרים, ולא היתה נבואה ממש להודיעו בפירוש שזה יוסף: למה תתראו. למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאילו אתם שבעים, כי באותה שעה עדיין היה להם תבואה (תענית י:). (ולי נראה כפשוטו למה תתראו, למה יהו הכל מסתכלין בכם, ומתמיהים בכם שאין אתם מבקשים לכם אוכל בטרם שיכלה מה שבידכם).
ומפי אחריס שמעתי שהוא לשון כחישה, למה תהיו כחושים ברעב, ודומה לו ומרוה גם הוא יורא (משלי יא, כה):

(2) רדו שמה. ולא אמר לכו, רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו במצרים כמנין רד"ו:

(3) וירדו אחי יוסף. ולא כתב בני יעקב, מלמד שהיו מתחרטים במכירתו, ונתנו לבם להתנהג עמו באחוה, ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם: עשרה. מה תלמוד לומר, והלא כתיב ואת בנימין אחי יוסף לא שלח, אלא לענין האחוה היו חלוקין לעשרה, שלא היתה אהבת כולם ושנאת כולם שוה לו, אבל לענין לשבור בר, כלם לב אחד להם (בב"ר לא, ב):

(4) פן יקראנו אסון. ובבית לא יקראנו אסון, אמר רבי אליעזר בן יעקב, מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה (ב"ר שם ט):

(5) בתוך הבאים. מטמיינין עצמן שלא יכירוס, לפי שלוה להם אביהם שלא יתראו כולם בפתח אחד, אלא שיכנס כל אחד בפתחו, כדי שלא תשלוט בהם עין הרע שכולם נאים וכולם גבוריס:

(6) וישתחוו לו אפים. נשתטחו לו על פניהם, וכן כל השתחואה פשוט ידיס ורגליס הוא (שבועות טז:):

(7) ויתנכר אליהם. נעשה להם כנכרי בדברים לדבר קשות (ב"ר לא, ז):

(8) ויכר יוסף וגו׳. לפי שהניחם תחומי זקן (ב"מ לט: כתובות כז:): והם לא הכירוהו. שיצא מאצלם בלא חתימת זקן. ועכשיו מצאוהו בחתימת זקן. ומדרש אגדה ויכר יוסף את אחיו, כשנמסרו בידו הכיר שהם אחיו וריחם עליהם, והם לא הכירוהו כשנפל בידם לנהוג בו אחוה:

(9) אשר חלם להם. עליהם, וידע שנתקיימו, שהרי השתחוו לו: ערות הארץ. גלוי הארץ, מהיכן היא נוחה ליכבש,. כמו אֶת מְקוֹרָהּ הֶעֱרָה (ויקרא כ, יח), וכמו עֲרוֹס וְעָרְיָה (ישעיהו יז, ז), וכן כל ערוה שבמקרא לשון גילוי. ותרגם אונקלוס בדקא דארעא, כמו בֶּדֶק הַבַּיִת, אבל לא דקדק לפרשו אחר לשון המקרא:

(10) לא אדני. לא תאמר כן, שהרי עבדיך באו לשבר אוכל:

(11) כלנו בני איש אחד נחנו. נגנלה בהם רוח הקדש וכללוהו עמהם, שאף הוא בן אביהם: כנים. אמתיים כמו בֵּן דִּבְּרָךְ (שמות י, כט), כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּבְרֹת (במדבר כז, ז), וְעָבְרָתוֹ לֹא כֵן בַּדָּיו (ישעיה טז, ו):

(12) כי ערות הארץ באתם לראות. שהרי נכנסתם בעשרה שערי העיר, למה לא נכנסתם בשער אחד (ב"ר לא, ו):

13 וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ אַחִים | אֲנַחְנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הַקָּטֹן אֶת־אָבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ׃

13 וַאֲמַרוּ תְּרֵי עֲסַר עַבְדָּךְ אַחִין אֲנַחְנָא בְּנֵי גְּבַרָא חַד בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן וְהָא זְעֵירָא עִם אֲבוּנָא יוֹמָא דֵין וְחַד לֵיתוֹהִי׃

13 And they said: 'We thy servants are twelve brethren, the sons of one man in the land of Canaan; and, behold, the youngest is this day with our father, and one is not.'

14 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרַגְּלִים אַתֶּם׃

14 וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף הוּא דְּמַלֵּילִית עִמְּכוֹן לְמֵימַר אַלִּילֵי אַתּוּן׃

14 And Joseph said unto them: 'That is it that I spoke unto you, saying: Ye are spies.

15 בְּזֹאת תִּבָּחֲנוּ חַי פַּרְעֹה אִם־תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם־בִּבֹוא אֲחִיכֶם הַקָּטֹן הֵנָּה׃

15 בְּדָא תִּתְבַּחְרוּן חַיֵּי פַּרְעֹה אִם תִּפְּקוּן מִכָּא אֶלָּהֵין בְּמֵיתֵי אֲחוּכוֹן זְעֵירָא הָכָא׃

15 Hereby ye shall be proved, as Pharaoh liveth, ye shall not go forth hence, except your youngest brother come hither.

16 שִׁלְחוּ מִכֶּם אֶחָד וְיִקַּח אֶת־אֲחִיכֶם וְאַתֶּם הֵאָסְרוּ וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם הֲאֱמֶת אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חַי פַּרְעֹה כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם׃

16 שְׁלַחוּ מִנְּכוֹן חַד וְיִדְבַּר יָת אֲחוּכוֹן וְאַתּוּן תִּתְאַסְּרוּן וְיִתְבַּחְרוּן פִּתְגָמֵיכוֹן הַקְשׁוֹט אַתּוּן אָמְרִין וְאִם לָא חַיֵּי פַּרְעֹה אֲרֵי אַלִּילֵי אַתּוּן׃

16 Send one of you, and let him fetch your brother, and ye shall be bound, that your words may be proved, whether there be truth in you; or else, as Pharaoh liveth, surely ye are spies.'

17 וַיֶּאֱסֹף אֹתָם אֶל־מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃

17 וּכְנַשׁ יָתְהוֹן לְבֵית מַטְרָא תְּלָתָא יוֹמִין׃

17 And he put them all together into ward three days.

לח 18 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וִחְיוּ אֶת־הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא׃

18 וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה דָּא עֲבִידוּ וְאִתְקַיְּמוּ מִן קֳדָם יְיָ אֲנָא דָּחֵיל׃

18 And Joseph said unto them the third day.' This do, and live; for I fear God:

חמישי 19 אִם־כֵּנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם אֶחָד יֵאָסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶם וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ שֶׁבֶר רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם׃

19 אִם כֵּינֵי אַתּוּן אֲחוּכוֹן חַד יִתְאֲסַר בְּבֵית מַטְרַתְּכוֹן וְאַתּוּן אִיזִילוּ אוֹבִילוּ עֲבוּרָא דְּחַסִּיר בְּבָתֵּיכוֹן׃

19 if ye be upright men, let one of your brethren be bound in your prison-house; but go ye, carry corn for the famine of your houses;

20 וְאֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן תָּבִיאוּ אֵלַי וְיֵאָמְנוּ דִבְרֵיכֶם וְלֹא תָמֻתוּ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן׃

20 וְיָת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא תַּיְתוֹן לְוָתִי וְיִתְהַמְּנוּן פִּתְגָמֵיכוֹן וְלָא תְּמוּתוּן וַעֲבַדוּ כֵּן׃

20 and bring your youngest brother unto me; so shall your words be verified, and ye shall not die.' And they did so.

21 וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים | אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמָעְנוּ עַל־כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת׃

21 וַאֲמַרוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי בְּקוּשְׁטָא חַיָּבִין אֲנַחְנָא עַל אֲחוּנָא דַּחֲזֵינָא בְּעָקַת נַפְשֵׁהּ כַּד הֲוָה מִתְחַנַּן לַנָא וְלָא קַבֵּילְנָא מִנֵּיהּ עַל כֵּן אֲתַת לַנָא עָקְתָא הָדָא׃

21 And they said one to another: 'We are verily guilty concerning our brother, in that we saw the distress of his soul, when he besought us, and we would not hear; therefore is this distress come upon us.'

22 וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם | לֵאמֹר אַל־תֶּחֱטְאוּ בַיֶּלֶד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם־דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ׃

22 וַאֲתֵיב רְאוּבֵן יָתְהוֹן לְמֵימַר הֲלָא אֲמַרִית לְכוֹן לְמֵימַר לָא תְּחַטְּאוּן בְּעוּלֵימָא וְלָא קַבֵּילְתּוּן וְאַף דְּמֵיהּ הָא מִתְבְּעֵי׃

22 And Reuben answered them, saying: 'Spoke I not unto you, saying: Do not sin against the child; and ye would not hear? therefore also, behold, his blood is required.'

23 וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם׃

23 וְאִנּוּן לָא יָדְעִין אֲרֵי שָׁמַע יוֹסֵף אֲרֵי מְתוּרְגְּמָן הֲוָה בֵּינֵיהוֹן׃

23 And they knew not that Joseph understood them; for the interpreter was between them.

24 וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם וַיֵּבְךְּ וַיָּשָׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת־שִׁמְעוֹן וַיֶּאֱסָר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם׃

24 וְאִסְתְּחַר מִלְּוָתְהוֹן וּבְכָא וְתָב לְוָתְהוֹן וּמַלֵּיל עִמְּהוֹן וּדְבַר מִלְּוָתְהוֹן יָת שִׁמְעוֹן וַאֲסַר יָתֵיהּ לְעֵינֵיהוֹן׃

24 And he turned himself about from them, and wept; and he returned to them, and spoke to them, and took Simeon from among them, and bound him before their eyes.

(13) ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו׳. ובשביל אותו אחד שאיננו, נתפזרנו בעיר לבקשו:
(14) הוא אשר דברתי. הדבר אשר דברתי שאתם מרגלים, הוא האמת והנכון, זהו לפי פשוטו. ומדרשו, אמר להם, ואילו מצאתם אותו ויפסקו עליכם ממון הרבה, תפדוהו, אמרו לו הן, אמר להם, ואם יאמרו לכם שלא יחזירוהו בשום ממון מה תעשו, אמרו לכך באנו, להרוג או ליהרג, אמר להם הוא אשר דברתי אליכם, להרוג בני העיר באתם, מנחש אני בגביע שלי, ששניס מכם המריבו כרך גדול של שכם:
(15) חי פרעה. אם יהיה פרעה, כשהי׳ נשבע לשקר הי׳ נשבע בחיי פרעה: אם תצאו מזה: מן המקום הזה:
(16) האמת אתכם. אם אמת אתכם. לפיכך ה״ל נקוד פתח, שהוא כמו בלשון תימה, ואם לא תביאוהו חי פרעה כי מרגלים אתם:
(17) משמר. בית האסוריס:
(19) בבית משמרכם. שאתם אסוריס בו עכשיו: ואתם לכו הביאו. אל בית אביכם: שבר רעבון בתיכם. מה שקניתם לרעבון אנשי בתיכם:
(20) ויאמנו דבריכם. יתאמנו ויתקיימו, כמו אֶמֶן אָמֵן (במדבר ה, כב), וכמו יֵאָמֵן נָא דְּבָרֶךָ (מלכים־א ח, כז):
(21) אבל. כתרגומו בקושטא. ורבותי בברא׳שית רבה (לא, ח) לישנא דרומאה (לשון בני הנגב) הוא, אבל ברס: באה אלינו. טעמו בני״ת, לפי שהוא בלשון עבר, שכבר באה. ותרגומו אתת לנא:
(22) וגם דמו. אתין וגמין רבויין, דמו, וגם דם הזקן:
(23) והם לא ידעו כי שומע יוסף. מבין לשונם, ובפיו היו מדברים כן: כי המליץ בינותם. כי כשהיו מדברים עמו היה המליץ ביניהם, היודע לשון עברי ולשון מצרי, והיה מליץ דבריהם ליוסף, ודברי יוסף להם, לכך היו סבורים שאין יוסף מכיר בלשון עברי: המליץ. זה מנשה בנו:
(24) ויסב מעליהם. נתרחק מעליהם, שלא יראוהו בוכה: ויבך. לפי ששמע שהיו מתחרטין: את שמעון. הוא השליכו לבור, הוא שאמר לוי הֲגַם בַּעַל

25 וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְּאוּ אֶת־כְּלִיהֶם בָּר׃ וּלְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל־שַׂקּוֹ וְלָתֵת לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן׃

25 Then Joseph commanded to fill their vessels with corn, and to restore every man's money into his sack, and to give them provision for the way; and thus was it done unto them.

26 וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם׃

26 And they laded their asses with their corn, and departed thence.

27 וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שַׂקּוֹ לָתֵת מִסְפּוֹא לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלוֹן וַיַּרְא אֶת־כַּסְפּוֹ וְהִנֵּה־הוּא בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ׃

27 And as one of them opened his sack to give his ass provender in the lodging-place, he espied his money; and, behold, it was in the mouth of his sack.

28 וַיֹּאמֶר אֶל־אֶחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי וְגַם הִנֵּה בְּאַמְתַּחְתִּי וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדּוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ׃

28 And he said unto his brethren: 'My money is restored; and, lo, it is even in my sack.' And their heart failed them, and they turned trembling one to another, saying: 'What is this that God hath done unto us?'

29 וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אַרְצָה כְּנָעַן וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל־הַקֹּרֹת אֹתָם לֵאמֹר׃

29 And they came unto Jacob their father unto the land of Canaan, and told him all that had befallen them, saying:

30 דַּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֹתָנוּ כְּמְרַגְּלִים אֶת־הָאָרֶץ׃

30 'The man, the lord of the land, spoke roughly with us, and took us for spies of the country.

31 וַנֹּאמֶר אֵלָיו כֵּנִים אֲנָחְנוּ לֹא הָיִינוּ מְרַגְּלִים׃

31 And we said unto him: We are upright men; we are no spies.

32 שְׁנֵים־עָשָׂר אֲנַחְנוּ אַחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינֶנּוּ וְהַקָּטֹן הַיּוֹם אֶת־אָבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃

32 We are twelve brethren, sons of our father; one is not, and the youngest is this day with our father in the land of Canaan.

33 וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בְּזֹאת אֵדַע כִּי כֵנִים אַתֶּם אַחֵיכֶם הֶאָחָד הַנִּיחוּ אִתִּי וְאֶת־רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם קְחוּ וָלֵכוּ׃

33 And the man, the lord of the land, said unto us: Hereby shall I know that ye are upright men: leave one of your brethren with me, and take corn for the famine of your houses, and go your way.

34 וְהָבִיאוּ אֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֵלַי וְאֵדְעָה כִּי לֹא מְרַגְּלִים אַתֶּם כִּי כֵנִים אַתֶּם אֶת־אֲחִיכֶם אֶתֵּן לָכֶם וְאֶת־הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ׃

34 And bring your youngest brother unto me; then shall I know that ye are no spies, but that ye are upright men; so will I deliver you your brother, and ye shall traffic in the land.'

35 וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם וְהִנֵּה־אִישׁ צְרוֹר־כַּסְפּוֹ בְּשַׂקּוֹ וַיִּרְאוּ אֶת־צְרֹרוֹת כַּסְפֵּיהֶם הֵמָּה וַאֲבִיהֶם וַיִּירָאוּ׃

35 And it came to pass as they emptied their sacks, that, behold, every man's bundle of money was in his sack; and when they and their father saw their bundles of money, they were afraid.

36 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֹתִי שִׁכַּלְתֶּם יוֹסֵף אֵינֶנּוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ וְאֶת־בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה׃

36 And Jacob their father said unto them: 'Me have ye bereaved of my children: Joseph is not, and Simeon is not, and ye will take Benjamin away; upon me are all these things come.'

37 וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל־אָבִיו לֵאמֹר אֶת־שְׁנֵי בָנַי תָּמִית אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ תְּנָה אֹתוֹ עַל־יָדִי וַאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ׃

37 And Reuben spoke unto his father, saying: 'Thou shalt slay my two sons, if I bring him not to thee; deliver him into my hand, and I will bring him back to thee.'

וּפִקֵּיד יוֹסֵף וּמִלּוֹ אֶת מְנֵיהוֹן עֲבוּרָא וּלְאָתָבָא כַּסְפֵּהוֹן גְּבַר לְסַקֵּיהּ וּלְמִתַּן לְהוֹן זְוָדִין לְאוֹרְחָא וַעֲבַד לְהוֹן כֵּן׃

וּנְטַלוּ אֶת עֲבוּרְהוֹן עַל חֲמָרֵיהוֹן וַאֲזַלוּ מִתַּמָּן׃

וּפְתַח חַד יָתְשַׂקֵּיהּ לְמִתַּן כִּסְתָּא לְחֻמָּרֵיהּ בְּבֵית מְבָתָא וַחֲזָא יָת כַּסְפֵּיהּ וְהָא הוּא בְּפוּם טוּעְנֵיהּ׃

וַאֲמַר לַאֲחוֹהִי אִתְּתַב כַּסְפִּי וְאַף הָא בְּטוּעְנִי וּנְפַק מַדַּע לִבְּהוֹן וּתְרַהוּ גְּבַר בַּאֲחוּהִי לְמֵימַר מָא דָּא עֲבַד יְיָ לָנָא׃

וַאֲתוֹ לְוָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן לְאַרְעָא דִכְנָעַן וְחַוְיָאוּ לֵיהּ יָת כָּל דְּעַרְעָא יָתְהוֹן לְמֵימַר׃

מַלֵּיל גּוּבְרָא רְבוֹנָהּ דְּאַרְעָא עִמָּנָא קַשְׁיָין וִיהַב יָתָנָא כְּמְאַלְּלֵי אַרְעָא׃

וַאֲמַרְנָא לֵיהּ כֵּינָנֵי אֲנַחְנָא לָא הֲוֵינָא אַלִּילֵי׃

תְּרֵי עֲסַר אֲנַחְנָא אַחִין בְּנֵי אֲבוּנָא חַד לֵיתוֹהִי וּזְעֵירָא יוֹמָא דֵין עִם אֲבוּנָא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן׃

וַאֲמַר לַנָא גּוּבְרָא רְבוֹנָהּ דְּאַרְעָא בְּדָא אֶדַּע אֲרֵי כֵּינָנֵי אַתּוּן אֲחוּכוֹן חַד שְׁבוּקוּ לְוָתִי וְיָת עֲבוּרָא דְּחַסִּיר בְּבָתֵּיכוֹן סַבוּ וְאִיזִילוּ׃

וְאֵיתוּ יָת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא לְוָתִי וְאֶדַּע אֲרֵי לָא אַלִּילֵי אַתּוּן אֲרֵי כֵּינָנֵי אַתּוּן יָת אֲחוּכוֹן אֶתֵּין לְכוֹן וְיָת אַרְעָא תַּעְבְּדוּן בַּהּ סְחוֹרְתָא׃

וַהֲוָה אִנּוּן מְרִיקִין סַקֵּיהוֹן וְהָא גְּבַר צְרָר כַּסְפֵּיהּ בְּסַקֵּיהּ וַחֲזוֹ יָת צְרָרֵי כַסְפֵּיהוֹן אִנּוּן וַאֲבוּהוֹן וּדְחִילוּ׃

וַאֲמַר לְהוֹן יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן יָתִי אַתְכֵּילְתּוּן יוֹסֵף לֵיתוֹהִי וְשִׁמְעוֹן לָא הֲוָה כָא וְיָת בִּנְיָמִין תִּדְבְּרוּן עָלַי הֲוָאָה כּוּלְּהוֹן׃

וַאֲמַר רְאוּבֵן לַאֲבוּהִי לְמֵימַר יָת תְּרֵין בְּנַי תְּמִית אִם לָא אַיְתֵינֵיהּ לָךְ הַב יָתֵיהּ עַל יְדִי וַאֲנָא אֲתִיבְנֵיהּ לָךְ׃

סַפֵּלוֹמוֹת סַלָּזֶה בָּא. דבר אחר, נתכוון יוסף להפרידו מלוי, שמא יתיעצו שניהם להרוג אותו: ויאסר אתו לעיניהם. לא אסרו אלא לעיניהם, וכיון שיצאו, הוציאו והאכילו והשקהו (ב"ר צא, ח):

(27) ויפתח האחד. הוא לוי שנשאר משמעון בן זוגו: במלון. במקום שלנו בלילה: אמתחתו. הוא שק: (כח)

(28) וגם הנה באמתחתי. הכסף בו עם התבואה: מה זאת עשה אלהים לנו. להביאנו לידי עלילה זו, שלא הושב אלא להתעולל עלינו:

(34) ואת הארץ תסחרו. תסובבו. וכל לשון סוחרים וסחורה על שם שמחזירים וסובבים אחר פרקמטיא:

(35) צרור כספו. קשר כספו:

(36) אתי שכלתם. מלמד שהשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף: שכלתם. כל מי שבניו אבודים קרוי שכול:

38 וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי־אָחִיו מֵת
וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר וּקְרָאָהוּ אָסוֹן בַּדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי
בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה׃

38 And he said: 'My son shall not go down with you; for his brother is dead, and he only is left; if harm befall him by the way in which ye go, then will ye bring down my gray hairs with sorrow to the grave.

XLIII וְהָרָעָב כָּבֵד בָּאָרֶץ׃

XLIII And the famine was sore in the land.

2 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל אֶת־הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר
הֵבִיאוּ מִמִּצְרָיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם
שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל׃

2 And it came to pass, when they had eaten up the corn which they had brought out of Egypt, that their father said unto them: 'Go again, buy us a little food.'

3 וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה לֵאמֹר הָעֵד הֵעִד בָּנוּ
הָאִישׁ לֵאמֹר לֹא־תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם
אִתְּכֶם׃

3 And Judah spoke unto him, saying: 'The man did earnestly forewarn us, saying: Ye shall not see my face, except your brother be with you.

4 אִם־יֶשְׁךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־אָחִינוּ אִתָּנוּ נֵרְדָה
וְנִשְׁבְּרָה לְךָ אֹכֶל׃

4 If thou wilt send our brother with us, we will go down and buy thee food;

5 וְאִם־אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ לֹא נֵרֵד כִּי־הָאִישׁ
אָמַר אֵלֵינוּ לֹא־תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם
אִתְּכֶם׃

5 but if thou wilt not send him, we will not go down, for the man said unto us: Ye shall not see my face, except your brother be with you.'

6 וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָּה הֲרֵעֹתֶם לִי לְהַגִּיד
לָאִישׁ הַעוֹד לָכֶם אָח׃

6 And Israel said: 'Wherefore dealt ye so ill with me, as to tell the man whether ye had yet a brother?'

7 וַיֹּאמְרוּ שָׁאֹל שָׁאַל־הָאִישׁ לָנוּ
וּלְמוֹלַדְתֵּנוּ לֵאמֹר הַעוֹד אֲבִיכֶם
חַי הֲיֵשׁ לָכֶם אָח וַנַּגֶּד־לוֹ עַל־פִּי
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֲיָדוֹעַ נֵדַע כִּי יֹאמַר
הוֹרִידוּ אֶת־אֲחִיכֶם׃

7 And they said: 'The man asked straitly concerning ourselves, and concerning our kindred, saying: Is your father yet alive? have ye another brother? and we told him according to the tenor of these words; could we in any wise know that he would say: Bring your brother down?'

8 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־יִשְׂרָאֵל אָבִיו שִׁלְחָה
הַנַּעַר אִתִּי וְנָקוּמָה וְנֵלֵכָה וְנִחְיֶה וְלֹא
נָמוּת גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אַתָּה גַּם־טַפֵּנוּ׃

8 And Judah said unto Israel his father: 'Send the lad with me, and we will arise and go, that we may live, and not die, both we, and thou, and also our little ones.

9 אָנֹכִי אֶעֱרָבֶנּוּ מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנּוּ אִם־לֹא
הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי
לְךָ כָּל־הַיָּמִים׃

9 I will be surety for him; of my hand shalt thou require him; if I bring him not unto thee, and set him before thee, then let me bear the blame for ever.

10 כִּי לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ כִּי־עַתָּה שַׁבְנוּ זֶה
פַּעֲמָיִם׃

10 For except we had lingered, surely we had now returned a second time.'

(38) לא ירד בני עמכם. לא קבל דבריו של ראובן, אמר, בכור שוטה הוא זה, הוא אומר להמית בניו, וכי בניו הם ולא בני (ב"ר לא, ט):
(2) כאשר כלו לאכול. יהודה אמר להם המתינו לזקן עד שתכלה פת מן הבית: כאשר כלו. כל שליאו (והמתרגם כל ספיקו, טועה, כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לְגָמַלְיָס לְשָׁפוֹת, מתורגם כל ספיקו, כששמו די ספוקס הוא גמר שתייתם. אבל זה כאשר כלו לאכול, כאשר תם האוכל הוא, ומתרגמינן כל שיליאו):
(3) העד העיד. לשון התראה, שסתם התראה מתרה בו בפני עדים, וכן הַעִילוֹתִי בָּכֶם (דברים ל, יט), רֵד הָעֵד בָּעָם (שמות יט, כא): לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם. לא תראוני בלא אחיכם אתכם. ואונקלוס תרגם אלהין כל אתוכון עמכון, יישב הדבר על אופנו, ולא דקדק לתרגם אחר לשון המקרא:
(7) לנו ולמולדתנו. למשפחותינו. ומדרשו, אפילו עייני (נ"א עני) (יש מפרשים לשון עלה, שמדברים ביחידות וזהו עני) עריסותינו גלה לנו: ונגד לו. שים לנו אב ואם: על פי הדברים האלה. על פי שאלותיו אשר שאל, הוזקקנו להגיד: כי יאמר. אשר יאמר, כי משמש בלשון אם, ואם משמש בלשון אשר, הרי זה שמוש אחד מארבע לשונות שמשמש כי, והוא אי, שהרי כי זה כמו אם, כמו עד אם דְּבַרְתִּי דָבָר:
(8) ונחיה. נגנה בו רוח הקדש, על ידי הליכה זו תחי רוחך, שנאמר וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: ולא נמות. ברעב, בגימין שפק יתפש שפק לא יתפש, ואנו כלנו מתים ברעב אם לא נלך, מוטב שתניח את הספק ותתפוש את הודאי:
(9) והצגתיו לפניך. שלא אביאנו אליך מת כי אם חי: וחטאתי לך כל הימים. לעולם הבא:
(10) לולא התמהמהנו. על ידך, כבר היינו שבים עם שמעון, ולא נטערת כל הימים הללו:

11 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם־כֵּן
| אֵפוֹא זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ מִזִּמְרַת הָאָרֶץ
בִּכְלֵיכֶם וְהוֹרִידוּ לָאִישׁ מִנְחָה מְעַט צָרִי
וּמְעַט דְּבַשׁ נְכֹאת וָלֹט בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים׃

11 וַאֲמַר לְהוֹן יִשְׂרָאֵל אֲבוּהוֹן אִם כֵּין
הוּא דָא עֲבִידוּ סַבוּ מִדְּמִשְׁבַּח בְּאַרְעָא
בְּמָנֵיכוֹן וַאֲחִיתוּ לְגֻבְרָא תִּקְרוּבְתָּא
זְעֵיר קְטַף וּזְעֵיר דְּבַשׁ שְׁעַף וּלְטוּם
בּוּטְמִין וְשֻׁגְדִּין׃

And their father Israel said unto them: ‘If it be so now, do this: take of the choice fruits of the land in your vessels, and carry down the man a present, a little balm, and a little honey, spicery and ladanum, nuts, and almonds;

12 וְכֶסֶף מִשְׁנֶה קְחוּ בְיֶדְכֶם וְאֶת־הַכֶּסֶף
הַמּוּשָׁב בְּפִי אַמְתְּחֹתֵיכֶם תָּשִׁיבוּ בְיֶדְכֶם
אוּלַי מִשְׁגֶּה הוּא׃

12 וְכַסְפָּא עַל חַד תְּרֵין סַבוּ בְּיַדְכוֹן וְיָת
כַּסְפָּא דְּאִתְּתַב בְּפֻם טוּעֲנֵיכוֹן תְּתִיבוּן
בְּיַדְכוֹן דִּלְמָא שָׁלוּ הֲוָת׃

and take double money in your hand; and the money that was returned in the mouth of your sacks carry back in your hand; peradventure it was an oversight;

13 וְאֶת־אֲחִיכֶם קָחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל־הָאִישׁ׃

13 וְיָת אֲחוּכוֹן דְּבַרוּ וְקוּמוּ תּוּבוּ לְוָת
גֻּבְרָא׃

take also your brother, and arise, go again unto the man;

לט 14 וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ
וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת־אֲחִיכֶם אַחֵר וְאֶת־בִּנְיָמִין
וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי שָׁכָלְתִּי׃

14 וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּין לְכוֹן רַחֲמִין קֳדָם גֻּבְרָא
וְיִפְטַר לְכוֹן יָת אֲחוּכוֹן אָחְרָנָא וְיָת
בִּנְיָמִין וַאֲנָא כְּמָא דִּתְכֵילִית תְּכֵילִית׃

and God Almighty give you mercy before the man, that he may release unto you your other brother and Benjamin. And as for me, if I be bereaved of my children, I am bereaved.’

15 וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה הַזֹּאת
וּמִשְׁנֶה־כֶּסֶף לָקְחוּ בְיָדָם וְאֶת־בִּנְיָמִן
וַיָּקֻמוּ וַיֵּרְדוּ מִצְרַיִם וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף׃

15 וּנְסִיבוּ גֻּבְרַיָּא יָת תִּקְרוּבְתָּא הָדָא וְעַל
חַד תְּרֵין כַּסְפָּא נְסִיבוּ בְּיַדְהוֹן וּדְבַרוּ
יָת בִּנְיָמִין וְקָמוּ וּנְחַתוּ לְמִצְרַיִם וְקָמוּ
קֳדָם יוֹסֵף׃

And the men took that present, and they took double money in their hand, and Benjamin; and rose up, and went down to Egypt, and stood before Joseph.

16 וַיַּרְא יוֹסֵף אִתָּם אֶת־בִּנְיָמִין וַיֹּאמֶר
לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ הָבֵא אֶת־הָאֲנָשִׁים
הַבַּיְתָה וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן כִּי אִתִּי יֹאכְלוּ
הָאֲנָשִׁים בַּצָּהֳרָיִם׃

ששי 16 וַחֲזָא יוֹסֵף עִמְּהוֹן יָת בִּנְיָמִין וַאֲמַר
לְדִמְמָנָא עַל בֵּיתֵיהּ אַעֵיל יָת גֻּבְרַיָּא
לְבֵיתָא וְכוֹס נִכְסְתָּא וְאַתְקֵין אֲרֵי עִמִּי
אָכְלִין גֻּבְרַיָּא בְּשֵׁירוּתָא׃

And when Joseph saw Benjamin with them, he said to the steward of his house: ‘Bring the men into the house, and kill the beasts, and prepare the meat; for the men shall dine with me at noon.’

17 וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא הָאִישׁ
אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף׃

17 וַעֲבַד גֻּבְרָא כְּמָא דַּאֲמַר יוֹסֵף וְאַעֵיל
גֻּבְרָא יָת גֻּבְרַיָּא לְבֵית יוֹסֵף׃

And the man did as Joseph bade; and the man brought the men into Joseph’s house.

18 וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ בֵּית
יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשָּׁב
בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ בַּתְּחִלָּה אֲנַחְנוּ מוּבָאִים
לְהִתְגֹּלֵל עָלֵינוּ וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ וְלָקַחַת
אֹתָנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־חֲמֹרֵינוּ׃

18 וּדְחִילוּ גֻּבְרַיָּא אֲרֵי אִתְּעֲלוּ לְבֵית
יוֹסֵף וַאֲמַרוּ עַל עֵיסַק כַּסְפָּא דְּאִתְּתַב
בְּטוּעֲנָנָא בְּקַדְמֵיתָא אֲנַחְנָא מִתְעַלִּין
לְאִתְרַבְרָבָא עֲלָנָא וּלְאִסְתַּקְפָּא עֲלָנָא
וּלְמִקְנֵי יָתָנָא לְעַבְדִּין וּלְמִדְבַּר יָת
חֲמָרָנָא׃

And the men were afraid, because they were brought into Joseph’s house; and they said: ‘Because of the money that was returned in our sacks at the first time are we brought in; that he may seek occasion against us, and fall upon us, and take us for bondmen, and our asses.’

19 וַיִּגְּשׁוּ אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית יוֹסֵף
וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבָּיִת׃

19 וּקְרִיבוּ לְוָת גֻּבְרָא דִּמְמוּנָא עַל בֵּית
יוֹסֵף וּמַלִּילוּ עִמֵּיהּ בִּתְרַע בֵּיתָא׃

And they came near to the steward of Joseph’s house, and they spoke unto him at the door of the house,

20 וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנִי יָרֹד יָרַדְנוּ בַּתְּחִלָּה
לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃

20 וַאֲמַרוּ בְּבָעוּ רִבּוֹנִי מֵיחָת נְחַתְנָא
בְּקַדְמֵיתָא לְמִזְבַּן עֲבוּרָא׃

and said: ‘Oh my lord, we came indeed down at the first time to buy food.

(11) אפוא. כל לשון אפוא לשון יתר הוא, לתקן המלה בלשון עברי, אם כן אזדקק לעשות שאשלחנו עמכם, צריך אני לחזור ולבקש איה פה תקנה ועצה להשיאכם, ואומר אני זאת עשו: מזמרת הארץ. מתורגם מדמשבח בארעא, שהכל מזמרים עליו כשהוא בא לעולם: נכאת. שעוה. בראשית רבה (לא, יא): בטנים. לא ידעתי מה הם, ובפירוש א"ב של רבי מכיר ראיתי, פושטליא"ם, ודומה לי שהם אפרסקין (שפירזיכע):

(12) וכסף משנה. פי שניים כראשון: קחו בידכם. לשבור אוכל שמא הוקר השער: אולי משגה הוא. שמא הממונה על הבית שכחו שוגג:

(14) ואל שדי. מעתה איככם חסרים כלום אלא תפלה, הריני מתפלל עליכם: ואל שדי. שדי בגמתיגת רחמיו, וכדי היכולת בידו ליתן, יתן לכם רחמים, זהו פשוטו. ומדרשו, מי שאמר לעולם די, יאמר די לצרותי, שלא שקטתי מנעורי, צרת לבן, צרת עשו, צרת רחל, צרת דינה, צרת יוסף, צרת שמעון, צרת בנימין: ושלח לכם. ויפטר לכון כתרגומו, יפטרנו מאסוריו, לשון לַמְפָּשֵׁי יְשַׁלֶּחוּ, ואינו נופל בתרגום לשון וישלח, שהרי לשם הם הולכים אצלו: את אחיכם. זה שמעון: אחר. רוח הקודש נזרקה בו (ב"ר לא, ז), לרבות יוסף: ואני. עד שובכם אהיה שכול מספק: כאשר שכלתי. מיוסף ומשמעון: שכלתי. מבנימין:

(15) ואת בנימין. מתרגמינן ודברו ית בנימין, לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת האדם שוה בלשון ארמי, בדבר הנקח ביד מתרגמינן ונסיב, ודבר הנקח בהנהגת דברים מתרגמינן ודבר:

(16) וטבח טבח והכן. כמו ולטבוח טבח ולהכן, ואין טבוח לשון צווי, שהיה לו לומר וטבח: בצהרים. זה מתורגם בשירותא, שהוא לשון סעודה ראשונה בלשון ארמי ובלע"ז דיזג"ר, ויש הרבה בגמרא, שדא לכלבא שירותיה, בלע אכולא שירותא (ברכות לט:), אבל כל תרגום של בהרים טיהרא:

(18) ויירא האנשים. כתוב הוא בשני ידי"ן, ותרגומו ודחילו: כי הובאו בית יוסף. ואין דרך שאר הבאים לשבור בר לגון בבית יוסף כי אם בפונדקאות שבעיר. ויירא אין זה אלא לאספס אל משמר: אנחנו מובאים. אל תוך הבית הזה: להתגולל. להיות מתגלגלת עליו עלילת הכסף, ולהיותה נופלת עליו. ואונקלוס שתרגם ולאסתקפא עלנה, הוא לשון להתעולל, כדמתרגמינן עֲלִילַת דְּבָרִים, תסקופי מלין, ולא תרגמו אחר לשון המקרא, ולהתגולל שתרגם לאתרברבא, הוא לשון גֵּאוּת הַגֶּפֶן (קהלת יב, ו), וְהַגֵּפֶן גָּלְתָה הַעֲלָתָה (נחום ב, ח), שהוא לשון מלכות:

21 וַיְהִי כִּי־בָאנוּ אֶל־הַמָּלוֹן וַנִּפְתְּחָה אֶת־
אַמְתְּחֹתֵינוּ וְהִנֵּה כֶסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ
כַּסְפֵּנוּ בְּמִשְׁקָלוֹ וַנָּשֶׁב אֹתוֹ בְיָדֵנוּ׃

21 And it came to pass, when we came to the lodging-place, that we opened our sacks, and, behold, every man's money was in the mouth of his sack, our money in full weight; and we have brought it back in our hand.

22 וְכֶסֶף אַחֵר הוֹרַדְנוּ בְיָדֵנוּ לִשְׁבָּר־אֹכֶל
לֹא יָדַעְנוּ מִי־שָׂם כַּסְפֵּנוּ בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ׃

22 And other money have we brought down in our hand to buy food. We know not who put our money in our sacks.'

23 וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם לָכֶם אַל־תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם
וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן
בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלָי וַיּוֹצֵא
אֲלֵהֶם אֶת־שִׁמְעוֹן׃

23 And he said: 'Peace be to you, fear not; your God, and the God of your father, hath given you treasure in your sacks; I had your money.' And he brought Simeon out unto them.

24 וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף
וַיִּתֶּן־מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן מִסְפּוֹא
לַחֲמֹרֵיהֶם׃

24 And the man brought the men into Joseph's house, and gave them water, and they washed their feet; and he gave their asses provender.

25 וַיָּכִינוּ אֶת־הַמִּנְחָה עַד־בּוֹא יוֹסֵף
בַּצָּהֳרָיִם כִּי שָׁמְעוּ כִּי־שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם׃

25 And they made ready the present against Joseph's coming at noon; for they heard that they should eat bread there.

26 וַיָּבֹא יוֹסֵף הַבַּיְתָה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת־הַמִּנְחָה
אֲשֶׁר־בְּיָדָם הַבָּיְתָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אָרְצָה׃

26 And when Joseph came home, they brought him the present which was in their hand into the house, and bowed down to him to the earth.

27 וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם
אֲבִיכֶם הַזָּקֵן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם הַעוֹדֶנּוּ חָי׃

27 And he asked them of their welfare, and said: 'Is your father well, the old man of whom ye spoke? Is he yet alive?'

28 וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ עוֹדֶנּוּ חָי
וַיִּקְּדוּ (כ' וישתחו)[ק' וַיִּשְׁתַּחֲווּ]׃

28 And they said: 'Thy servant our father is well, he is yet alive.' And they bowed the head, and made obeisance.

29 וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־בִּנְיָמִין אָחִיו בֶּן־אִמּוֹ
וַיֹּאמֶר הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם
אֵלָי וַיֹּאמַר אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי׃

29 And he lifted up his eyes, and saw Benjamin his brother, his mother's son, and said: 'Is this your youngest brother of whom ye spoke unto me?' And he said: 'God be gracious unto thee, my son.'

שביעי 30 וַיְמַהֵר יוֹסֵף כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל־אָחִיו
וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחַדְרָה וַיֵּבְךְּ שָׁמָּה׃

30 And Joseph made haste; for his heart yearned toward his brother; and he sought where to weep; and he entered into his chamber, and wept there.

31 וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפַּק וַיֹּאמֶר שִׂימוּ
לָחֶם׃

31 And he washed his face, and came out; and he refrained himself, and said: 'Set on bread.'

(20) בי אדוני. לשון נעיא ותחנוניס, הוא בלשון ארמי ביאיא ביאיא (סנהדרין סד.): ירד ירדנו. ירידה הוא לנו, רגילים היינו לפרנס אחרים, עכשיו אנו צריכים לך (כ"ר נב, ד):

(23) אלהיכם. בזכותכם, ואם אין זכותכם כדאי, אלהי אביכם, בזכות אביכם נתן לכם מטמון:

(24) ויבא האיש. הבאה אחר הבאה, לפי שהיו דוחפים אותו חוץ, עד שהכניו אליו פתח הבית, ומשאמר להם שלום לכם, נמשכו ובאו אחריו:

(25) ויכינו. הזמינו, עטרוהו בכלים נאים:

(26) הביתה. מפרוזדור לטרקלין. (נראה דיוקו דרש"י מהביתה בתראה, ויביאו לו את המנחה אשר בידם הביתה, דקשה לו הלא כבר הובאו ביתו של יוסף, אלא על כרחך צריך לומר מפרוזדור לטרקלין, ודו"ק):

(28) ויקדו וישתחוו. על שאלת שלום. קידה כפיפת קדקד, השתחואה משתטח לארץ:

(29) אלהים יחנך בני. בשאר שבטים שמענו חניה, בשר חנן אלהים את עבדך, ובנימין עדיין לא נולד, לכך ברכו יוסף בחניה:

(30) כי נכמרו רחמיו. שאלו יש לך את מאם, אמר לו אם היה לי ואיני יודע היכן הוא, יש לך בנים, אמר לו יש לי עשרה, אמר לו ומה שמם, אמר לו, בלע ובכר וכו', אמר לו מה טיבן של שמות הללו, אמר לו כלם על שם אחי והנראה אשר מצאוהו, בלע, שנבלע בין האומות. בכר, שהיה בכור לאמו. אשבל, ששבאו אל. גרא, שנתגייר באכסניא. ונעמן, שהיה נעים ביותר. אחי וראש, אחי היה וראשי היה. מפיס, מפי אבי למד. ואפיס, אלא ראה אופפתי ולא ראיתי אני אופפתו. וארד, שירד לבין האומות, כדאיתא במס' סוטה (לו:), מיד נכמרו רחמיו: נכמרו. נתחממו, ובלשון משנה על הכומר של זיתים (בבא מציעא עד.), ובלשון ארמי במכמר בשרא (פסחים נח.), ובמקרא עוֹרְנוּ כְּמָרוּ, נתחממו ונקמטו קמטים קמטים, מִפְּנֵי זַלְעֲפוֹת רָעָב. כן דרך כל עור כשמחממין אותו נקמט ונתכווץ:

(31) ויתאפק. נתאמץ, והוא לשון ומְזִיזַי אֲפִיקִים רִפָּה (איוב יב, כא), וכן אֲפִיקֵי מָגֵנִּים (שם מא, ז), חוזק:

32 וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ וְלָהֶם לְבַדָּם וְלַמִּצְרִיִּם
הָאֹכְלִים אִתּוֹ לְבַדָּם כִּי לֹא יוּכְלוּן
הַמִּצְרִים לֶאֱכֹל אֶת־הָעִבְרִים לֶחֶם כִּי־
תוֹעֵבָה הִוא לְמִצְרָיִם׃

32 וְשַׁוִּיאוּ לֵיהּ בִּלְחוֹדוֹהִי וּלְהוֹן
בִּלְחוֹדֵיהוֹן וּלְמִצְרָאֵי דְּאָכְלִין עִמֵּיהּ
בִּלְחוֹדֵיהוֹן אֲרֵי לָא יָכְלִין מִצְרָאֵי
לְמֵיכַל עִם עִבְרָאֵי לַחְמָא אֲרֵי בְּעִירָא
דְּמִצְרָאֵי דָּחֲלִין לֵיהּ עִבְרָאֵי אָכְלִין׃

And they set on for him by himself, and for them by themselves, and for the Egyptians, that did eat with him, by themselves; because the Egyptians might not eat bread with the Hebrews; for that is an abomination unto the Egyptians.

33 וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר כִּבְכֹרָתוֹ וְהַצָּעִיר
כִּצְעִרָתוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־
רֵעֵהוּ׃

33 וְאִסְתְּחַרוּ קֳדָמוֹהִי רַבָּא כְּרַבְיוּתֵיהּ
וּזְעֵירָא כִּזְעֵירוּתֵיהּ וּתְוַהוּ גֻּבְרַיָּא גֻּבַר
בְּחַבְרֵיהּ׃

And they sat before him, the firstborn according to his birthright, and the youngest according to his youth; and the men marvelled one with another.

34 וַיִּשָּׂא מַשֹּׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב
מַשְׂאַת בִּנְיָמִן מִמַּשְׂאֹת כֻּלָּם חָמֵשׁ יָדוֹת
וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ׃

34 וּנְטַל חוּלָקִין מִן קֳדָמוֹהִי לִקְדָמֵיהוֹן
וּסְגִי חוּלָקָא דְּבִנְיָמִין מֵחוּלָקֵי כּוּלְּהוֹן
חַמְשָׁא חוּלָקִין וּשְׁתִיאוּ וּרְוִיאוּ עִמֵּיהּ׃

And portions were taken unto them from before him; but Benjamin's portion was five times so much as any of theirs. And they drank, and were merry with him.

XLIV וַיְצַו אֶת־אֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר מַלֵּא אֶת־
אַמְתְּחֹת הָאֲנָשִׁים אֹכֶל כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן
שְׂאֵת וְשֵׂם כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ׃

XLIV וּפַקֵּיד יָת דְּמִמּוּנָא עַל בֵּיתֵיהּ לְמֵימַר
מַלִּי יָת טוּעְנֵי גּוּבְרַיָּא עֲבוּרָא כְּמָא
דְּיָכְלִין לְמִטְעַן וְשַׁו כְּסַף גְּבַר בְּפוּם
טוּעְנֵיהּ׃

And he commanded the steward of his house, saying: 'Fill the men's sacks with food, as much as they can carry, and put every man's money in his sack's mouth.

2 וְאֶת־גְּבִיעִי גְּבִיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי
אַמְתַּחַת הַקָּטֹן וְאֶת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ
כִּדְבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֵּר׃

2 וְיָת כַּלִּידִי כַּלִּידָא דְּכַסְפָּא תְּשַׁוֵּי בְּפוּם
טוּעְנָא דְּזְעֵירָא וְיָת כְּסַף זְבִינוֹהִי וַעֲבַד
כְּפִתְגָמָא דְּיוֹסֵף דְּמַלֵּיל׃

And put my goblet, the silver goblet, in the sack's mouth of the youngest, and his corn money.' And he did according to the word that Joseph had spoken.

3 הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ הֵמָּה
וַחֲמֹרֵיהֶם׃

3 צַפְרָא נְהַר וְגוּבְרַיָּא אִתְפְּטַרוּ אִנּוּן
וּחְמָרֵיהוֹן׃

As soon as the morning was light, the men were sent away, they and their asses.

4 הֵם יָצְאוּ אֶת־הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף
אָמַר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ קוּם רְדֹף אַחֲרֵי
הָאֲנָשִׁים וְהִשַּׂגְתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה
שִׁלַּמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה׃

4 אִנּוּן נְפַקוּ מִן קַרְתָּא לָא אַרְחִיקוּ וְיוֹסֵף
אָמַר לְדִמְמוּנָא עַל בֵּיתֵיהּ קוּם רְדוֹף
בָּתַר גּוּבְרַיָּא וְתַדְבֵּיקִנּוּן וְתֵימַר לְהוֹן
לְמָא שַׁלֵּימְתּוּן בִּשְׁתָּא חֲלָף טָבְתָּא׃

And when they were gone out of the city, and were not yet far off, Joseph said unto his steward: 'Up, follow after the men; and when thou dost overtake them, say unto them: Wherefore have ye rewarded evil for good?

5 הֲלֹוא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נַחֵשׁ
יְנַחֵשׁ בּוֹ הֲרֵעֹתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם׃

5 הֲלָא דֵין דְּשָׁתֵי רִבּוֹנִי בֵּיהּ וְהוּא בַּדָּקָא
מְבַדִּיק בֵּיהּ אַבְאֵישְׁתּוּן דַּעֲבַדְתּוּן׃

Is not this it in which my lord drinketh, and whereby he indeed divineth? ye have done evil in so doing.'

6 וַיַּשִּׂגֵם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה׃

6 וְאַדְבֵּיקִנּוּן וּמַלֵּיל עִמְּהוֹן יָת פִּתְגָמַיָּא
הָאִלֵּין׃

And he overtook them, and he spoke unto them these words.

7 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנִי כַּדְּבָרִים
הָאֵלֶּה חָלִילָה לַעֲבָדֶיךָ מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר
הַזֶּה׃

7 וַאֲמַרוּ לֵיהּ לְמָא יְמַלֵּיל רִבּוֹנִי כְּפִתְגָמַיָּא
הָאִלֵּין חַס לְעַבְדָּךְ מִלְּמֶעְבַּד כְּפִתְגָמָא
הָדֵין׃

And they said unto him: 'Wherefore speaketh my lord such words as these? Far be it from thy servants that they should do such a thing.

8 הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצָאנוּ בְּפִי אַמְתְּחֹתֵינוּ
הֱשִׁיבֹנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאֵיךְ נִגְנֹב
מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב׃

8 הָא כַסְפָּא דְּאַשְׁכַּחְנָא בְּפוּם טוּעְנָנָא
אֲתֵיבְנָהִי לָךְ מֵאַרְעָא דִּכְנָעַן וְאֵיכְדֵין
נִגְנוֹב מִבֵּית רִבּוֹנָךְ מָנִין דִּכְסַף אוֹ מָנִין
דִּדְהַב׃

Behold, the money, which we found in our sacks' mouths, we brought back unto thee out of the land of Canaan; how then should we steal out of thy lord's house silver or gold?

9 אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת וְגַם־אֲנַחְנוּ
נִהְיֶה לַאדֹנִי לַעֲבָדִים׃

9 דְּיִשְׁתְּכַח עִמֵּיהּ מֵעַבְדָּךְ יִתְקְטֵיל וְאַף
אֲנַחְנָא נְהֵי לְרִבּוֹנִי לְעַבְדִּין׃

With whomsoever of thy servants it be found, let him die, and we also will be my lord's bondmen.'

(32) כי תועבה היא.דבר שנאוי הוא למצריס לאכול את העבריס, ואונקלוס נתן טעם לדבר:
(33) הבכר כבכרתו.מכה בגביע וקורא, ראובן שמעון לוי יהודה יששכר וזבולון בני אם אחת, הסבו כסדר הזה שהוא סדר תולדותיכס, וכן כולס, כיון שהגיע לבנימין, אמר, זה אין לו אם ואני אין לי אם, ישב אצלי:
(34) משאות.מנות: ממש ידות.חלקו עס אחיו, ומשאת יוסף ואסנת, ומנשה ואפריס: וישכרו אמו. ומיוס שמכרוהו לא שתו יין ולא הוא שתה יין, ואותו היוס שתו (נ"ר צב, ה)
(2) גביע. כוס ארוך, וקורין לו מדרינ"ש (רעמר):
(7) חלילה לעבדיך. חולין הוא לנו, לשון גנאי. ותרגוס הס לעבדיך, הס מאת הקב"ה יהי עלינו מעשות זאת, והרבה יש בגמרא, הס ושלוס:
(8) הן כסף אשר מצאנו. זה אחד מעשרה קל וחומר האמוריס בתורה, וכלן מנויין בברא"שית רבה (צב, ז):

10 וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כִּדְבָרֵיכֶם כֵּן־הוּא אֲשֶׁר
יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה־לִּי עָבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ
נְקִיִּם׃

10 וַאֲמַר אַף כְּעַן כְּפִתְגָמֵיכוֹן כֵּן הוּא
דְּיִשְׁתְּכַח עִמֵּיהּ יְהֵי לִי עַבְדָּא וְאַתּוּן
תְּהוֹן זַכָּאִין׃

And he said: 'Now also let it be according unto your words: he with whom it is found shall be my bondman; and ye shall be blameless.'

11 וַיְמַהֲרוּ וַיּוֹרִדוּ אִישׁ אֶת־אַמְתַּחְתּוֹ אָרְצָה
וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אַמְתַּחְתּוֹ׃

11 וְאוֹחִיאוּ וְאַחִיתוּ גְּבַר יָת טוּעְנֵיהּ לְאַרְעָא
וּפְתַחוּ גְּבַר טוּעְנֵיהּ׃

Then they hastened, and took down every man his sack to the ground, and opened every man his sack.

12 וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה וַיִּמָּצֵא
הַגָּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן׃

12 וּבְלַשׁ בְּרַבָּא שָׁרִי וּבְזְעֵירָא שֵׁיצִי
וְאִשְׁתְּכַח כַּלִּידָא בְּטוּעְנָא דְּבִנְיָמִין׃

And he searched, beginning at the eldest, and leaving off at the youngest; and the goblet was found in Benjamin's sack.

13 וַיִּקְרְעוּ שִׂמְלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹרוֹ
וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה׃

13 וּבְזַעוּ לְבוּשֵׁיהוֹן וּרְמוֹ גְּבַר עַל חֲמָרֵיהּ
וְתָבוּ לְקַרְתָּא׃

And they rent their clothes, and laded every man his ass, and returned to the city.

מפטיר 14 וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא
עוֹדֶנּוּ שָׁם וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אָרְצָה׃

14 וְעָאל יְהוּדָה וַאֲחוֹהִי לְבֵית יוֹסֵף וְהוּא
עַד כְּעַן תַּמָּן וּנְפַלוּ קֳדָמוֹהִי עַל אַרְעָא׃

And Judah and his brethren came to Joseph's house, and he was yet there; and they fell before him on the ground.

15 וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מָה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר
עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יְדַעְתֶּם כִּי־נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ אִישׁ
אֲשֶׁר כָּמֹנִי׃

15 וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף מָא עוּבְדָא הָדֵין
דַּעֲבַדְתּוּן הֲלָא יְדַעְתּוּן אֲרֵי בַדָּקָא
מְבַדִּיק גֻּבְרָא דִּכְוָתִי׃

And Joseph said unto them: 'What deed is this that ye have done? know ye not that such a man as I will indeed divine?'

16 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לַאדֹנִי מַה־
נְּדַבֵּר וּמַה־נִּצְטַדָּק הָאֱלֹהִים מָצָא אֶת־
עֲוֹן עֲבָדֶיךָ הִנֶּנּוּ עֲבָדִים לַאדֹנִי גַּם־אֲנַחְנוּ
גַּם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ׃

16 וַאֲמַר יְהוּדָה מָא נֵימַר לְרִבּוֹנִי מָא
נְמַלֵּיל וּמָא נִזְכֵּי מִן קֳדָם יְיָ אִשְׁתְּכַח
חוֹבָא בְּעַבְדָּךְ הָא אֲנַחְנָא עַבְדִּין לְרִבּוֹנִי
אַף אֲנַחְנָא אַף דְּאִשְׁתְּכַח כַּלִּידָא בִּידֵיהּ׃

And Judah said: 'What shall we say unto my lord? what shall we speak? or how shall we clear ourselves? God hath found out the iniquity of thy servants; behold, we are my lord's bondmen, both we, and he also in whose hand the cup is found.'

17 וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי מֵעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ
אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה־
לִּי עָבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל־
אֲבִיכֶם׃ (ס)

קמו פסוקים

17 וַאֲמַר חַס לִי מִלְּמֶעֱבַד דָּא גֻּבְרָא
דְּאִשְׁתְּכַח כַּלִּידָא בִּידֵיהּ הוּא יְהֵי לִי
עַבְדָּא וְאַתּוּן סַקוּ לִשְׁלָם לְוָת אֲבוּכוֹן׃

And he said: 'Far be it from me that I should do so; the man in whose hand the goblet is found, he shall be my bondman; but as for you, get you up in peace unto your father.'

The Haftara is I Kings 3:15 – 4:1 on page 691. On Ḥanukka, read the Maftir on page ??. See there for notes on which Maftir to read. The Haftara for the first Shabbat on Ḥanukka is on page ??, and for the second Shabbat on page ??. If Shabbat and Ḥanukka coincides with Rosh Ḥodesh, combine the 6th and 7th aliyot of the parsha, read the Maftir for Rosh Ḥodesh as the 7th aliya on page 526, and read the Maftir and Haftara for Shabbat Ḥanukka.

ויגש מ 18 וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמַר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר־
נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְאַל־יֶחַר
אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה׃

18 וּקְרֵיב לְוָתֵיהּ יְהוּדָה וַאֲמַר בְּבָעוּ רִבּוֹנִי
יְמַלֵּיל כְּעַן עַבְדָּךְ פִּתְגָמָא קֳדָם רִבּוֹנִי
וְלָא יִתְקַף רוּגְזָךְ בְּעַבְדָּךְ אֲרֵי כְּפַרְעֹה
כֵּין אַתְּ׃

Then Judah came near unto him, and said: 'Oh my lord, let thy servant, I pray thee, speak a word in my lord's ears, and let not thine anger burn against thy servant; for thou art even as Pharaoh.

19 אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם
אָב אוֹ־אָח׃

19 רִבּוֹנִי שַׁאֵיל יָת עַבְדּוֹהִי לְמֵימַר הַאִית
לְכוֹן אַבָּא אוֹ אֲחָא׃

My lord asked his servants, saying: Have ye a father, or a brother?

(10) גם עתה כדבריכם. אף זו מן הדין אמת, כדבריכם כן הוא, שכלכם חייבים בדבר, עשרה שנמצאת גניבה ביד אחד מהם כלם נתפשים, אבל אני אעשה לכם לפניס משורת הדין, אשר ימצא אתו יהיה לי עבד:
(12) בגדול החל. שלא ירגישו שהיה יודע היכן הוא:
(13) ויעמס איש על חמורו. בעלי זרוע היו, ולא הוצרכו לסייע זה את זה לטעון: וישובו העירה. מטרפולין היתה, והוא אומר העירה, העיר כל שהוא, אלא שלא היתה בעיניהם אלא כעיר בינונית של עשרה בני אדם לענין המלחמה:
(14) עודנו שם. שהיה ממתין להם:
(15) הלא ידעתם כי נחש ינחש וגו'. הלא ידעתם כי איש משוב כמוני יודע לנחש, ולדעת מדעת ומסברא ובינה כי אתם גנבתם הגביע:
(16) האלהים מצא. יודעים אנו שלא סרחנו, אבל מאת המקום נהיתה להביא לנו זאת, מצא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו: ומה נצטדק. לשון צדק, וכן כל תיבה שתחלת יסודה צד"י והיא באה לדבר בלשון מתפעל או נתפעל, נותן טי"ת במקום תי"ו, ואינו נותנה לפני אות ראשונה של יסוד התיבה, אלא באמצע אותיות העיקר, כגון נצטדק מגזרת צדק, ויצטבע מגזרת צבע, ויצטירו מגזרת ציר אֶמוּגִים, הִצְטַיְּדוּ מגזרת צֵדָה לַדָּרֶךְ. ותיבה שתחלתה סמ"ך או ש"ין כשהיא מתפעלת, התי"ו מפרדת את אותיות העיקר כגון, וְיִסְתַּבֵּל הֶעָנָב (קהלת יב, ה), מגזרת סבל. מִסְתַּבֵּל הַיַּיִן בְּקָרְנָיָא (דניאל ז, ח), מגזרת סכל. וְיִשְׁתַּמֵּר שֶׁקוּט עָמְדִי (מיכה ו, טז), מגזרת שמר. וְקָר מֵרֶע מִשְׁתּוֹלֵל (ישעיה נט, טו), מגזרת תולדה יוֹעֲצִים שׁוֹלֵל (איוב יב, יז). מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי (שמות ט, יז), מגזרת דֶּרֶךְ לֹא סְלוּלָה (ירמיה יח, טו):
(18) ויגש אליו. דבר באזני אדני. יכנסו דברי באזניך (ב"ר לג, ו): ואל יחר אפך. מכאן אתה למד שדבר אליו קשות: כי כמוך כפרעה. משוב אתה בעיני כמלך, זהו פשוטו, ומדרשו (ב"ר שם). סופך ללקות עליו בצרעת, כמו שלקה פרעה על ידי זקנתי שרה, על לילה אחת שעכבה. דבר אחר, מה פרעה גוזר ואינו מקיים, מבטיח ואינו עושה, אף אתה כן, וכי זו היא שימת עין, שאמרת לשוש עיניך עליו. דבר אחר כי כמוך כפרעה, אם תקניטני, אהרוג אותך ואת אדוניך (ב"ר שם):
(19) אדני שאל את עבדיו. מתחלה בעלילה באת עליו, למה היה לך לשאול כל אלה, בתך היינו מבקשים, או אחותנו אתה מבקש, ואף על פי כן ונאמר אל אדוני, לא

20 וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי יֵשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד
זְקֻנִים קָטֹן וְאָחִיו מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ
לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ׃

20 And we said unto my lord: We have a father, an
old man, and a child of his old age, a little one;
and his brother is dead, and he alone is left of his
mother, and his father loveth him.

21 וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרִדֻהוּ אֵלָי
וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו׃

21 And thou saidst unto thy servants: Bring him
down unto me, that I may set mine eyes upon
him.

22 וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב
אֶת־אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת׃

22 And we said unto my lord: The lad cannot leave
his father; for if he should leave his father, his
father would die.

23 וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם
הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי׃

23 And thou saidst unto thy servants: Except your
youngest brother come down with you, ye shall
see my face no more.

24 וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד־לוֹ
אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי׃

24 And it came to pass when we came up unto thy
servant my father, we told him the words of my
lord.

ישראל 25 וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל׃

25 And our father said: Go again, buy us a little
food.

26 וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אָחִינוּ
הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת
פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ׃

26 And we said: We cannot go down; if our
youngest brother be with us, then will we go
down; for we may not see the man's face, except
our youngest brother be with us.

27 וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי
שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי׃

27 And thy servant my father said unto us: Ye
know that my wife bore me two sons;

28 וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרָף
וְלֹא רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה׃

28 and the one went out from me, and I said:
Surely he is torn in pieces; and I have not seen
him since;

29 וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי וְקָרָהוּ
אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה
שְׁאֹלָה׃

29 and if ye take this one also from me, and harm
befall him, ye will bring down my gray hairs
with sorrow to the grave.

30 וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ
אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ׃

30 Now therefore when I come to thy servant my
father, and the lad is not with us; seeing that his
soul is bound up with the lad's soul;

שני 31 וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ
עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְיָגוֹן
שְׁאֹלָה׃

31 it will come to pass, when he seeth that the lad is
not with us, that he will die; and thy servants
will bring down the gray hairs of thy servant our
father with sorrow to the grave.

32 כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר מֵעִם אָבִי
לֵאמֹר אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי
לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים׃

32 For thy servant became surety for the lad unto
my father, saying: If I bring him not unto thee,
then shall I bear the blame to my father for ever.

33 וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד
לַאדֹנִי וְהַנַּעַר יַעַל עִם־אֶחָיו׃

33 Now therefore, let thy servant, I pray thee, abide
instead of the lad a bondman to my lord; and let
the lad go up with his brethren.

כמדנו ממך דבר (ב"ר פס ח):

(20) ואחיו מת. מפני הילאה היה מוליא דבר שקר מפיו, אמר, אם אומר לו שהוא קייס, יאמר הביאהו אצלי: לבדו לאמו. מאותו האם אין לו עוד אח:

(22) ועזב את אביו ומת. אם יעזוב את אביו, דואגים אנו שמא ימות בדרך, שהרי אמו בדרך מתה:

(29) וקרהו אסון. שהשטן מקטרג בשעת הסכנה (שם נא, ט): והורדתם את שיבתי וגו׳. עכשיו כשהוא אצלי, אני מתנחם בו על אמו ועל אחיו, ואם ימות זה, דומה עלי ששלחתן מתו ביום אחד:

(31) והיה כראותו כי אין הנער ומת. אביו מצערו:

(32) כי עבדך ערב את הנער. ואם תאמר למה אני נכנס לתגר יותר משאר אחי, הס כולם מבחוץ, ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנודה בב׳ עולמות:

(33) ישב נא עבדך וגו׳. לכל דבר אני מעולה ממנו, לגבורה ולמלחמה ולשמש:

34 כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָרָע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת־אָבִי׃

34 אֲרֵי אֵיכְדֵין אֶסַּק לְוָת אַבָּא וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמִּי דִּלְמָא אֶחֱזֵי בְּבִשְׁתָּא דְּתַשְׁכַּח יָת אַבָּא׃

34 For how shall I go up to my father, if the lad be not with me? lest I look upon the evil that shall come on my father.'

XLV וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו׃

XLV וְלָא יְכִיל יוֹסֵף לְאִתְחַסָּנָא לְכֹל דְּקָיְמִין עִלָּוֹהִי וּקְרָא אַפִּיקוּ כָל אֱנָשׁ מֵעִלָּוָי וְלָא קָם אֱנָשׁ עִמֵּיהּ כַּד אִתְיְדַע יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי׃

XLV Then Joseph could not refrain himself before all them that stood by him; and he cried: 'Cause every man to go out from me.' And there stood no man with him, while Joseph made himself known unto his brethren.

2 וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה׃

2 וְיַהֵב יָת קָלֵיהּ בִּבְכִיתָא וּשְׁמַעוּ מִצְרָאֵי וּשְׁמַע אֱנָשׁ בֵּית פַּרְעֹה׃

2 And he wept aloud; and the Egyptians heard, and the house of Pharaoh heard.

3 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו׃

3 וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי אֲנָא יוֹסֵף הַעַד כְּעַן אַבָּא קַיָּים וְלָא יְכִילוּ אַחוֹהִי לְאָתָבָא יָתֵיהּ פִּתְגָּם אֲרֵי אִתְבְּהִילוּ מִן קֳדָמוֹהִי׃

3 And Joseph said unto his brethren: 'I am Joseph; doth my father yet live?' And his brethren could not answer him; for they were affrighted at his presence.

4 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה׃

4 וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי קְרוּבוּ כְעַן לְוָתִי וּקְרִיבוּ וַאֲמַר אֲנָא יוֹסֵף אֲחוּכוֹן דְּזַבֵּינְתּוּן יָתִי לְמִצְרָיִם׃

4 And Joseph said unto his brethren: 'Come near to me, I pray you.' And they came near. And he said: 'I am Joseph your brother, whom ye sold into Egypt.

5 וְעַתָּה אַל־תֵּעָצְבוּ וְאַל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם׃

5 וּכְעַן לָא תִתְנַסְּסוּן וְלָא יִתְקַף בְּעֵינֵיכוֹן אֲרֵי זַבֵּינְתּוּן יָתִי הָלְכָא אֲרֵי לְקַיָּמָא שַׁלְחַנִי יְיָ קֳדָמֵיכוֹן׃

5 And now be not grieved, nor angry with yourselves, that ye sold me hither; for God did send me before you to preserve life.

6 כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר׃

6 אֲרֵי דְּנָן תַּרְתֵּין שְׁנִין כַּפְנָא בְּגוֹ אַרְעָא וְעוֹד חֲמֵשׁ שְׁנִין דְּלֵית זְרוּעָא וּחְצָדָא׃

6 For these two years hath the famine been in the land; and there are yet five years, in which there shall be neither plowing nor harvest.

7 וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה׃

7 וְשַׁלְחַנִי יְיָ קֳדָמֵיכוֹן לְשַׁוָּאָה לְכוֹן שְׁאָרָא בְּאַרְעָא וּלְקַיָּמָא לְכוֹן לְשֵׁיזְבָא רַבָּא׃

7 And God sent me before you to give you a remnant on the earth, and to save you alive for a great deliverance.

שלישי וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

8 וּכְעַן לָא אַתּוּן שְׁלַחְתּוּן יָתִי הָלְכָא אֱלָהִין מִן קֳדָם יְיָ וְשַׁוְיַנִי אַבָּא לְפַרְעֹה וְרַבּוֹן לְכָל בֵּיתֵיהּ וְשַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

8 So now it was not you that sent me hither, but God; and He hath made me a father to Pharaoh, and lord of all his house, and ruler over all the land of Egypt.

9 מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל־אָבִי וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף שָׂמַנִי אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָל־מִצְרָיִם רְדָה אֵלַי אַל־תַּעֲמֹד׃

9 אוֹחוֹ וְסָקוּ לְוָת אַבָּא וְתֵימְרוּן לֵיהּ כִּדְנָן אֲמַר בְּרָךְ יוֹסֵף שַׁוְיַנִי יְיָ לְרִבּוֹן לְכָל מִצְרָאֵי חוֹת לְוָתִי לָא תִתְעַכַּב׃

9 Hasten ye, and go up to my father, and say unto him: Thus saith thy son Joseph: God hath made me lord of all Egypt; come down unto me, tarry not.

10 וְיָשַׁבְתָּ בְּאֶרֶץ־גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃

10 וְתִתֵּיב בְּאַרְעָא דְּגֹשֶׁן וּתְהֵי קָרִיב לִי אַתְּ וּבְנָךְ וּבְנֵי בְנָךְ וְעָנָךְ וְתוֹרָךְ וְכָל דִּלָּךְ׃

10 And thou shalt dwell in the land of Goshen, and thou shalt be near unto me, thou, and thy children, and thy children's children, and thy flocks, and thy herds, and all that thou hast;

11 וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים רָעָב פֶּן־תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃

11 וַאֲזוּן יָתָךְ תַּמָּן אֲרֵי עוֹד חֲמֵשׁ שְׁנִין כַּפְנָא דִּלְמָא תִּשְׁתֵּיצֵי אַתְּ וַאֲנָשׁ בֵּיתָךְ וְכָל דִּלָּךְ׃

11 and there will I sustain thee; for there are yet five years of famine; lest thou come to poverty, thou, and thy household, and all that thou hast.

12 וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי־פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם׃

12 וְהָא עֵינֵיכוֹן חָזְיָן וְעֵינֵי אָחִי בִּנְיָמִין אֲרֵי כְּלִישָׁנְכוֹן אֲנָא מְמַלֵּיל עִמְּכוֹן׃

12 And, behold, your eyes see, and the eyes of my brother Benjamin, that it is my mouth that speaketh unto you.

(1) ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים. לא היה יכול לסבול שיהיו מגרים נגביס עליו ושומעין שאחיו מתביישין בהודעו להם:
(2) וישמע בית פרעה. ביתו של פרעה, כלומר עבדיו ובני ביתו, ואין זה לשון בית ממש, אלא כמו בית ישראל, בית יהודה, מישב"ה בלע"ז:
(3) נבהלו מפניו. מפני הבושה:
(4) גשו נא אלי. רמה אותם נסוגים לאחור, אמר, עכשיו אחי נכלמים, קרא להם בלשון רכה ותחנונים והרמה להם שהוא מהול (ב"ר צג, ח):
(5) למחיה. להיות לכם למחיה:
(6) כי זה שנתיים הרעב. עברו משני הרעב:
(8) לאב. לחבר ולפטרון (פוס בעשיטלער פאטרלאן):
(9) ועלו אל אבי. ארץ ישראל גבוה מכל הארצות:
(11) פן תורש. דלמא תתמסכן, לשון מורש ומעשיר:

13 וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רְאִיתֶם וּמְהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הֵנָּה׃

וּתְחַוּוֹן לְאַבָּא יָת כָּל יְקָרִי דִּבְמִצְרַיִם וְיָת כָּל דַּחֲזַיְתּוֹן וְתוֹחוֹן וְתַחֲתּוּן יָת אַבָּא הָלְכָא׃

13 And ye shall tell my father of all my glory in Egypt, and of all that ye have seen; and ye shall hasten and bring down my father hither.'

14 וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־צַוָּארָיו׃

וּנְפַל עַל צַוְּרָא דְּבִנְיָמִין אֲחוּהִי וּבְכָא וּבִנְיָמִין בְּכָא עַל צַוְּרֵיהּ׃

14 And he fell upon his brother Benjamin's neck, and wept; and Benjamin wept upon his neck.

15 וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ׃

וְנַשֵּׁיק לְכָל אֲחוֹהִי וּבְכָא עֲלֵיהוֹן וּבָתַר כֵּן מַלִּילוּ אֲחוֹהִי עִמֵּיהּ׃

15 And he kissed all his brethren, and wept upon them; and after that his brethren talked with him.

16 וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו׃

וְקָלָא אִשְׁתְּמַע בֵּית פַּרְעֹה לְמֵימַר אֲתוֹ אֲחֵי יוֹסֵף וּשְׁפַר בְּעֵינֵי פַּרְעֹה וּבְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי׃

16 And the report thereof was heard in Pharaoh's house, saying: 'Joseph's brethren are come'; and it pleased Pharaoh well, and his servants.

17 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֱמֹר אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן׃

וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֵימַר לַאֲחָיְךָ דָּא עֲבִידוּ טְעוּנוּ יָת בְּעִירְכוֹן וְאִיזִילוּ אוֹבִילוּ לְאַרְעָא דִּכְנָעַן׃

17 And Pharaoh said unto Joseph: 'Say unto thy brethren: This do ye: lade your beasts, and go, get you unto the land of Canaan;

18 וּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ׃

וּדְבַרוּ יָת אֲבוּכוֹן וְיָת אֱנָשׁ בָּתֵּיכוֹן וְאֵיתוֹ לְוָתִי וְאֶתֵּין לְכוֹן יָת טוּב אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְתֵיכְלוּן יָת טוּבָא דְּאַרְעָא׃

18 and take your father and your households, and come unto me; and I will give you the good of the land of Egypt, and ye shall eat the fat of the land.

רביעי

19 וְאַתָּה צֻוֵּיתָה זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם וּבָאתֶם׃

וְאַתְּ מְפַקַּד דָּא עֲבִידוּ סַבּוּ לְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עֶגְלָן לְטַפְּלְכוֹן וְלִנְשֵׁיכוֹן וְתִטְּלוּן יָת אֲבוּכוֹן וְתֵיתוֹן׃

19 Now thou art commanded, this do ye: take you wagons out of the land of Egypt for your little ones, and for your wives, and bring your father, and come.

20 וְעֵינְכֶם אַל־תָּחֹס עַל־כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הִוא׃

וְעֵינְכוֹן לָא תְּחוּס עַל מָנֵיכוֹן אֲרֵי טוּב כָּל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם דִּילְכוֹן הִוא׃

20 Also regard not your stuff; for the good things of all the land of Egypt are yours.'

21 וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל־פִּי פַרְעֹה וַיִּתֵּן לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ׃

וַעֲבַדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיַהַב לְהוֹן יוֹסֵף עֶגְלָן עַל מֵימְרָא דְּפַרְעֹה וְיַהַב לְהוֹן זְוָדִין לְאוֹרְחָא׃

21 And the sons of Israel did so; and Joseph gave them wagons, according to the commandment of Pharaoh, and gave them provision for the way.

22 לְכֻלָּם נָתַן לָאִישׁ חֲלִפֹּת שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחָמֵשׁ חֲלִפֹּת שְׂמָלֹת׃

לְכוּלְהוֹן יְהַב לְגֻבַר אִצְטְלָן דִּלְבוּשָׁא וּלְבִנְיָמִן יְהַב תְּלָת מְאָה סִלְעִין דִּכְסַף וְחַמְשָׁא אִצְטְלָן דִּלְבוּשָׁא׃

22 To all of them he gave each man changes of raiment; but to Benjamin he gave three hundred shekels of silver, and five changes of raiment.

23 וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרָיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בֶּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדָּרֶךְ׃

וְלַאֲבוּהִי שְׁלַח כְּדֵין עַסְרָא חֲמָרִין טְעִינִין מִטּוּב מִצְרָיִם וְעַסַר אֲתָנָן עָתְנָן עֲבוּר וּלְחֵים וּזְוָדִין לַאֲבוּהִי לְאוֹרְחָא׃

23 And to his father he sent in like manner ten asses laden with the good things of Egypt, and ten she-asses laden with corn and bread and victual for his father by the way.

24 וַיְשַׁלַּח אֶת־אֶחָיו וַיֵּלֶכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ׃

וְשַׁלַּח יָת אֲחוֹהִי וַאֲזָלוּ וַאֲמַר לְהוֹן לָא תִּתְנַצּוֹן בְּאוֹרְחָא׃

24 So he sent his brethren away, and they departed; and he said unto them: 'See that ye fall not out by the way.'

(12) והנה עיניכם רואות. בכבודי, ושאני אחיכם, שאני מהול ככם. ועוד, כי פי המדבר אליכם בלשון הקדש (בב"ר שם י): ועיני אחי בנימין. השוה את כולם יחד, לומר, שכשם שאין לי שנאה על בנימין אחי, שהרי לא היה במכירתי, כך אין בלבי שנאה עליכם:

(14) ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך. על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן להחרב (מגילה טז:): ובנימין בכה על צוואריו. על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו להחרב, (ולענ"ד דיוקו של רש"י דביוסף כתיב ויפול ויבך, תרתי משמע, משני מקדשות ולכך עשה ב' פעולות על זה הרמז, מה שאין כן בנימין, דלא כתיב רק ובנימין בכה, פעולה אחת, שלא רמז רק על חורבן אחד, ועיין בביאור תרגום יונתן שכשם הוא בדרך דרש):

(15) ואחרי כן. מאחר שראוהו בוכה ולבו שלם עמהם: דברו אחיו אתו. שמתחלה היו בושים ממנו:

(16) והקול נשמע בית פרעה. כמו בבית פרעה, וזהו לשון בית ממש:

(17) טענו את בעירכם. תבואה:

(18) את טוב ארץ מצרים. ארץ גושן, ניבא ואינו יודע מה ניבא, סופה לעשותה כמצולה שאין בה דגים: חלב הארץ. כל חלב לשון מיטב הוא:

(19) ואתה צויתה. מפי לומר להם: זאת עשו. כך אמר להם שברשותי היא:

(23) שלח כזאת. כחשבון הזה, ומהו החשבון, עשרה חמורים וגו'. (רצונו שמלת כזאת המיותרת, ובכ"ף הדמיון, מורה על כי מעולם לא שלח לו עשרה חמורים וי' אתונות, רק הכי קאמר קרא, ולאביו שלח בעגלות כזאת וגו' כלומר כחשבון הזה שהוא משא י' חמורים וי' אתונות. והשתא אתי שפיר, דלא מצינו נכתב אלא וירא את העגלות, ולא שום חמורים ואתונות וק"ל. בשם הגאון מהרש"ל): מטוב מצרים. מצינו בגמרא ששלח לו יין ישן, שדעת זקניה נוחה הימנו. ומדרש אגדה, גרסין של פול: בר ולחם. כתרגומו: ומזון. ליפתן (כך גירסת רא"ם):

25 וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרָיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל־
יַעֲקֹב אֲבִיהֶם׃

וּסְלִיקוּ מִמִّצְרַיִם וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דִכְנָעַן
לְוָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן׃

25 And they went up out of Egypt, and came into the land of Canaan unto Jacob their father.

26 וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא
מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיָּפָג לִבּוֹ כִּי
לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם׃

וְחַוִּיאוּ לֵיהּ לְמֵימַר עַד כְּעַן יוֹסֵף קַיָּם
וַאֲרֵי הוּא שַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם
וַהֲוָאָה מְלֵיָא פָיְגָן עַל לִבֵּיהּ אֲרֵי לָא
הֵימִין לְהוֹן׃

26 And they told him, saying: 'Joseph is yet alive, and he is ruler over all the land of Egypt.' And his heart fainted, for he believed them not.

27 וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר
דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת־הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־
שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב
אֲבִיהֶם׃

וּמַלִּילוּ עִמֵּיהּ יָת כָּל פִּתְגָמֵי יוֹסֵף
דְמַלִּיל עִמְּהוֹן וַחֲזָא יָת עֶגְלָתָא דִשְׁלַח
יוֹסֵף לְמִטַּל יָתֵיהּ וּשְׁרָת רוּחַ קוּדְשָׁא עַל
יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן׃

27 And they told him all the words of Joseph, which he had said unto them; and when he saw the wagons which Joseph had sent to carry him, the spirit of Jacob their father revived.

חמישי 28 וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חָי
אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת׃

וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל סַגִּי לִי חֶדְוָא עַד כְּעַן יוֹסֵף
בְּרִי קַיָּם אֵיזֵיל וְאֶחְזֵינֵיהּ עַד לָא אֲמוּת׃

28 And Israel said: 'It is enough; Joseph my son is yet alive; I will go and see him before I die.'

XLVI וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה
שָׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק׃

וּנְטַל יִשְׂרָאֵל וְכָל דְּלֵיהּ וַאֲתָא לִבְאֵר
שָׁבַע וְדַבַּח דִּבְחִין לֵאלָהָא דַאֲבוּהִי
יִצְחָק׃

XLVI And Israel took his journey with all that he had, and came to Beer-sheba, and offered sacrifices unto the God of his father Isaac.

2 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ׀ לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֹת
הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב ׀ יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃

וַאֲמַר יְיָ לְיִשְׂרָאֵל בְּחֶזְוָא דְלֵילְיָא וַאֲמַר
יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַאֲמַר הָאֲנָא׃

2 And God spoke unto Israel in the visions of the night, and said: 'Jacob, Jacob.' And he said: 'Here am I.'

3 וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אַל־תִּירָא
מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ
שָׁם׃

וַאֲמַר אָנָא אֵל אֱלָהָא דַאֲבוּךְ לָא תִדְחַל
מִלְּמִיחַת לְמִצְרַיִם אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׁוֵּינָךְ
תַּמָּן׃

3 And He said: 'I am God, the God of thy father; fear not to go down into Egypt; for I will there make of thee a great nation.

4 אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ
גַם־עָלֹה וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ׃

אָנָא אֵיחוֹת עִמָּךְ לְמִצְרַיִם וַאֲנָא אַסְקִנָּךְ
אַף אַסְקָא וְיוֹסֵף יְשַׁוֵּי יְדוֹהִי עַל עֵינָךְ׃

4 I will go down with thee into Egypt; and I will also surely bring thee up again; and Joseph shall put his hand upon thine eyes.'

5 וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם
וְאֶת־נְשֵׁיהֶם בָּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח פַּרְעֹה
לָשֵׂאת אֹתוֹ׃

וְקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וּנְטָלוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל יָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן וְיָת טַפְלְהוֹן
וְיָת נְשֵׁיהוֹן בְּעֶגְלָתָא דִשְׁלַח פַּרְעֹה
לְמִטַּל יָתֵיהּ׃

5 And Jacob rose up from Beer-sheba; and the sons of Israel carried Jacob their father, and their little ones, and their wives, in the wagons which Pharaoh had sent to carry him.

6 וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר
רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב
וְכָל־זַרְעוֹ אִתּוֹ׃

וּדְבַרוּ יָת גֵּיתֵיהוֹן וְיָת קִנְיָנְהוֹן דִּקְנוֹ
בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲתוֹ לְמִצְרָיִם יַעֲקֹב וְכָל
בְּנוֹהִי עִמֵּיהּ׃

6 And they took their cattle, and their goods, which they had gotten in the land of Canaan, and came into Egypt, Jacob, and all his seed with him;

7 בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו
וְכָל־זַרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרָיְמָה׃ (ס)

בְּנוֹהִי וּבְנֵי בְנוֹהִי עִמֵּיהּ בְּנָתֵיהּ וּבְנָת
בְּנוֹהִי וְכָל בְּנוֹהִי אֵיתִי עִמֵּיהּ לְמִצְרָיִם׃

7 his sons, and his sons' sons with him, his daughters, and his sons' daughters, and all his seed brought he with him into Egypt.

(24) אל תרגזו בדרך. אל תתעסקו בדבר הלכה, שלא תרגז עליכם הדרך. דבר אחר אל תפסיעו פסיעה גסה, והכנסו בחמה לעיר. לפי פשוטו של מקרא יש לומר, לפי שהיו נכלמים, היה דואג שמא יריבו בדרך על דבר מכירתו, להתוכח זה עם זה ולומר, על ידך נמכר, אתה ספרת לשון הרע עליו, וגרמת לנו לשנאתו:
(26) וכי הוא מושל. ואשר הוא מושל: ויפג לבו. נחלף לבו והלך מלהאמין, לא היה לבו פונה אל הדברים, לשון מפיגין טעמן בלשון משנה, וכמו מֵיֵּין הַפֶּגֹת (איכה ג, מט), וְרֵיחוֹ לֹא נָמַר (ירמיה מח, יא), מתרגמינן וריחיה לא פג:
(27) את כל דברי יוסף. סימן מסר לחס, במה היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה, זהו שנאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף, ולא נאמר אשר שלח פרעה: ותחי רוח יעקב. שרתה עליו שכינה שפירשה ממנו:
(28) רב עוד. רב לי עוד שמחה וחדוה, הואיל ועוד יוסף בני חי:
(1) בארה שבע. כמו לבאר שבע ה"א בסוף תיבה, במקום למ"ד בתחלתה: לאלהי אביו יצחק. חייב אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד זקנו לפיכך תלה בילחק ולא באברהם:
(2) יעקב יעקב. לשון חבה:
(3) אל תירא מרדה מצרימה. לפי שהיה מצר על שנזקק לצאת לחוצה לארץ:
(4) ואנכי אעלך. הבטיחו להיות נקבר בארץ:
(6) אשר רכשו בארץ כנען. אבל מה שרכש בפדן ארם נתן הכל לעשו, בשביל חלקו במערת המכפלה, אמר, נכסי חוצה לארץ אינן כדאי לי, וזהו אֲשֶׁר בָּרִיתִי לִי, העמיד לו לבורין של זהב ושל כסף כמין כרי, ואמר לו טול את אלו:
(7) ובנות בניו. שרח בת אשר ויוכבד בת לוי:

8 וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן׃

וְאִלֵּין שְׁמָהָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעָאלוּ לְמִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנוֹהִי בּוּכְרֵיהּ דְּיַעֲקֹב רְאוּבֵן׃

8 And these are the names of the children of Israel, who came into Egypt, Jacob and his sons: Reuben, Jacob's first-born.

9 וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי׃

וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרוֹן וְכַרְמִי׃

9 And the sons of Reuben: Hanoch, and Pallu, and Hezron, and Carmi.

10 וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית׃

וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצוֹחַר וְשָׁאוּל בַּר כְּנַעֲנִיתָא׃

10 And the sons of Simeon: Jemuel, and Jamin, and Ohad, and Jachin, and Zohar, and Shaul the son of a Canaanitish woman.

11 וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי׃

וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי׃

11 And the sons of Levi: Gershon, Kohath, and Merari.

12 וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וְזָרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ חֶצְרֹן וְחָמוּל׃

וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וְזָרַח וּמִית עֵר וְאוֹנָן בְּאַרְעָא דִכְנַעַן וַהֲווֹ בְּנֵי פֶרֶץ חֶצְרוֹן וְחָמוּל׃

12 And the sons of Judah: Er, and Onan, and Shelah, and Perez, and Zerah; but Er and Onan died in the land of Canaan. And the sons of Perez were Hezron and Hamul.

13 וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן׃

וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרוֹן׃

13 And the sons of Issachar: Tola, and Puvah, and Iob, and Shimron.

14 וּבְנֵי זְבֻלֻן סֶרֶד וְאֵלוֹן וְיַחְלְאֵל׃

וּבְנֵי זְבוּלוּן סֶרֶד וְאֵילוֹן וְיַחְלְאֵל׃

14 And the sons of Zebulun: Sered, and Elon, and Jahleel.

15 אֵלֶּה בְנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ כָּל־נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנֹתָיו שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ׃

אִלֵּין בְּנֵי לֵאָה דִּילִידַת לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְיָת דִּינָה בְּרַתֵּיהּ כָּל נַפְשׁ בְּנוֹהִי וּבְנָתֵיהּ תְּלָתִין וּתְלָת׃

15 These are the sons of Leah, whom she bore unto Jacob in Paddan-aram, with his daughter Dinah; all the souls of his sons and his daughters were thirty and three.

16 וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבֹּן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי׃

וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבּוֹן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי׃

16 And the sons of Gad: Ziphion, and Haggi, Shuni, and Ezbon, Eri, and Arodi, and Areli.

17 וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל׃

וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשַׂרַח אֲחָתְהוֹן וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל׃

17 And the sons of Asher: Imnah, and Ishvah, and Ishvi, and Beriah, and Serah their sister; and the sons of Beriah: Heber, and Malchiel.

18 אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה בִתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ׃

אִלֵּין בְּנֵי זִלְפָּה דִּיהַב לָבָן לְלֵאָה בְּרַתֵּיהּ וִילִידַת יָת אִלֵּין לְיַעֲקֹב שֵׁית עַסְרֵי נַפְשָׁן׃

18 These are the sons of Zilpah, whom Laban gave to Leah his daughter, and these she bore unto Jacob, even sixteen souls.

19 בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃

בְּנֵי רָחֵל אִתַּת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִין׃

19 The sons of Rachel Jacob's wife: Joseph and Benjamin.

20 וַיִּוָּלֶד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לוֹ אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע (בספרי תימן פּוֹטִיפֶרַע בתיבה אחת) כֹּהֵן אֹן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם׃

וְאִתְיְלִיד לְיוֹסֵף בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּילִידַת לֵיהּ אָסְנַת בַּת פּוֹטִיפֶרַע רַבָּא דְאוֹן יָת מְנַשֶּׁה וְיָת אֶפְרָיִם׃

20 And unto Joseph in the land of Egypt were born Manasseh and Ephraim, whom Asenath the daughter of Poti-phera priest of On bore unto him.

21 וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וַאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְד׃

וּבְנֵי בִנְיָמִין בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְד׃

21 And the sons of Benjamin: Bela, and Becher, and Ashbel, Gera, and Naaman, Ehi, and Rosh, Muppim, and Huppim, and Ard.

22 אֵלֶּה בְנֵי רָחֵל אֲשֶׁר יֻלַּד לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבָּעָה עָשָׂר׃

אִלֵּין בְּנֵי רָחֵל דְּאִתְיְלִידוּ לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁתָא אַרְבַּע עַסְרֵי׃

22 These are the sons of Rachel, who were born to Jacob; all the souls were fourteen.

23 וּבְנֵי־דָן חֻשִׁים׃

וּבְנֵי דָן חֻשִׁים׃

23 And the sons of Dan: Hushim.

24 וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם׃

וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם׃

24 And the sons of Naphtali: Jahzeel, and Guni, and Jezer, and Shillem.

(8) הבאים מצרימה. על סם השעה קורא להם הכתוב באים, ואין לתמוה על אשר לא כתב אשר באו:

(10) בן הכנענית. כן דינה שנבעלה לכנעני. כשהרגו את שכם, לא היתה דינה רוצה לצאת עד שנשבע לה שמעון שישאנה (נ"ר פ, יא):

(15) אלה בני לאה ואת דינה בתו. הזכריס תלה בלאה והנקבות תלה ביעקב, ללמדך, אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, איש מזריע תחלה יולדת נקבה: שלשים ושלש. ובפרטן אי אתה מוצא אלא ל"ב, אלא זו יוכבד שנולדה בין החומות בכניסתן לעיר, שנאמר בֵּין הַחֹמֹתַיִם, לידתה במצרים ואין הורתה במצרים:

(19) בני רחל אשת יעקב. ובכולן לא נאמר בהן אשת, אלא שהיתה עיקרו של בית.

25 אֵלֶּה בְנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁבְעָה׃

אִלֵּין בְּנֵי בִלְהָה דִּיהַב לָבָן לְרָחֵל בְּרַתֵּיהּ וִילִידַת יָת אִלֵּין לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁתָא שְׁבַע׃

25 These are the sons of Bilhah, whom Laban gave unto Rachel his daughter, and these she bore unto Jacob; all the souls were seven.

26 כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה יֹצְאֵי יְרֵכוֹ מִלְּבַד נְשֵׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ׃

כָּל נַפְשָׁתָא דְּעַאלָא עִם יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם נָפְקֵי יַרְכֵּיהּ בַּר מִנְּשֵׁי בְנֵי יַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁתָא שִׁתִּין וְשֵׁית׃

26 All the souls belonging to Jacob that came into Egypt, that came out of his loins, besides Jacob's sons' wives, all the souls were threescore and six.

27 וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֻלַּד־לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנָיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרָיְמָה שִׁבְעִים׃ (ס)

וּבְנֵי יוֹסֵף דְּאִתְיְלִידוּ לֵיהּ בְּמִצְרַיִם נַפְשָׁתָא תַּרְתֵּין כָּל נַפְשָׁתָא לְבֵית יַעֲקֹב דְּעַאלָא לְמִצְרַיִם שִׁבְעִין׃

27 And the sons of Joseph, who were born to him in Egypt, were two souls; all the souls of the house of Jacob, that came into Egypt, were threescore and ten.

ששי מא 28 וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אַרְצָה גֹּשֶׁן׃

וְיָת יְהוּדָה שְׁלַח קֳדָמוֹהִי לְוָת יוֹסֵף לְכַוָּנָאָה קֳדָמוֹהִי לְגֹשֶׁן וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דְגֹשֶׁן׃

28 And he sent Judah before him unto Joseph, to show the way before him unto Goshen; and they came into the land of Goshen.

29 וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד׃

וְטַקֵּיס יוֹסֵף רְתִכּוֹהִי וּסְלִיק לְקַדָּמוּת יִשְׂרָאֵל אֲבוּהִי לְגֹשֶׁן וְאִתַּחְזֵי לֵיהּ וּנְפַל עַל צַוְרֵיהּ וּבְכָא עַל צַוְרֵיהּ עוֹד׃

29 And Joseph made ready his chariot, and went up to meet Israel his father, to Goshen; and he presented himself unto him, and fell on his neck, and wept on his neck a good while.

30 וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה הַפַּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חָי׃

וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף אִלּוּ אֲנָא מָאֵית זִמְנָא הָדָא מְנַחַם אֲנָא בָּתַר דַּחֲזֵיתְנוּן לְאַפָּךְ אֲרֵי עַד כְּעַן קַיָּים אַתְּ׃

30 And Israel said unto Joseph: 'Now let me die, since I have seen thy face, that thou art yet alive.'

31 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְעֹה וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן בָּאוּ אֵלָי׃

וַאֲמַר יוֹסֵף לְאַחוֹהִי וּלְבֵית אֲבוּהִי אֶסַּק וַאֲחַוִּי לְפַרְעֹה וְאֵימַר לֵיהּ אַחַי וּבֵית אַבָּא דִּבְאַרְעָא דִכְנַעַן אֲתוֹ לְוָתִי׃

31 And Joseph said unto his brethren, and unto his father's house: 'I will go up, and tell Pharaoh, and will say unto him: My brethren, and my father's house, who were in the land of Canaan, are come unto me;

32 וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי־אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ׃

וְגוּבְרַיָּא רָעֵי עָנָא אֲרֵי גּוּבְרֵי מָרֵי גֵיתֵי הֲווֹ וְעָנְהוֹן וְתוֹרֵיהוֹן וְכָל דִּילְהוֹן אֵיתִיאוּ׃

32 and the men are shepherds, for they have been keepers of cattle; and they have brought their flocks, and their herds, and all that they have.

33 וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וְאָמַר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם׃

וַיְהִי אֲרֵי יִקְרֵי לְכוֹן פַּרְעֹה וַיֵּימַר מָא עוּבָדֵיכוֹן׃

33 And it shall come to pass, when Pharaoh shall call you, and shall say: What is your occupation?

34 וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל־רֹעֵה צֹאן׃

וְתֵימְרוּן גּוּבְרֵי מָרֵי גֵיתֵי הֲווֹ עַבְדָּךְ מִזְּעוּרָנָא וְעַד כְּעַן אַף אֲנַחְנָא אַף אֲבָהָתַנָא בְּדִיל דְּתִתְּבוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן אֲרֵי מְרַחֲקִין מִצְרָאֵי כָּל רָעֵי עָנָא׃

34 that ye shall say: Thy servants have been keepers of cattle from our youth even until now, both we, and our fathers; that ye may dwell in the land of Goshen; for every shepherd is an abomination unto the Egyptians.'

XLVII וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃

וַאֲתָא יוֹסֵף וְחַוִּי לְפַרְעֹה וַאֲמַר אַבָּא וְאַחַי וְעָנְהוֹן וְתוֹרֵיהוֹן וְכָל דִּילְהוֹן אֲתוֹ מֵאַרְעָא דִכְנַעַן וְהָא אִנּוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן׃

XLVII Then Joseph went in and told Pharaoh, and said: 'My father and my brethren, and their flocks, and their herds, and all that they have, are come out of the land of Canaan; and, behold, they are in the land of Goshen.'

(26) כל הנפש הבאה ליעקב. שיצאו מארץ כנען לבא למצרים, ואין הבאה זו לשון עבר, אלא לשון הווה, כמו בָּעֶרֶב הִיא בָּאָה (אסתר ב, יד), וכמו וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן, לפיכך טעמו למטה באל"ף, לפי שבשיצאו לבוא מארץ כנען, לא היו אלא ששים ושש, והשני, כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים, הוא לשון עבר, לפיכך טעמו למעלה בבי"ת, לפי שמשבאו שם היו שבעים, שמצאו שם יוסף ושני בניו, ונתוספה להם יוכבד בין החומות. (ועיין בביאור לתרגום יונתן ומשם תמצא לרוות צמאונך ברש"י). ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים, צריכים אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים, שהרי לא נמנו כאן. מצאתי בויקרא רבה (ד, ו) עשו שם נפשות היו לו, והכתוב קורא אותן נְפָשׁוֹת בֵּיתוֹ לשון רבים, לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה. יעקב שבעים היו לו, והכתוב קורא אותן נפש, לפי שהיו עובדים לאל אחד:

(28) להורות לפניו. כתרגומו, לפנות לו מקום ולהורות היאך יתישב בה: לפניו. קודם שיגיע לשם. ומדרש אגדה להורות לפניו, לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה:

(29) ויאסר יוסף מרכבתו. הוא עצמו אסר את הסוסים למרכבה, להזדרז לכבוד אביו: וירא אליו. יוסף נראה אל אביו: ויבך על צואריו עוד. לשון הרבות בכיה, וכן כִּי לֹא אִישׁ יָשִׁיב עוֹד (איוב לד, כג), לשון רבוי הוא, אינו שם עליו עילות נוספות על הטואיו, אף כאן הרבה והוסיף בבכי יותר על הרגיל, אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו, שהיה קורא את שמע:

(30) אמותה הפעם. פשוטו כתרגומו. ומדרשו, סבור הייתי למות שתי מיתות. בעולם הזה ולעולם הבא, שנסתלקה ממני שכינה, והייתי אומר שיתבעני הקב"ה מיתתך, עכשיו שעודך חי, לא אמות אלא פעם אחת:

(31) ואמרה אליו אחי וגו'. ועוד אומר לו והאנשים רועי צאן וגו':

(34) בעבור תשבו בארץ גשן. והיא צריכה לכם, שהיא ארץ מרעה, וכשתאמרו לו שאין אתם בקיאין במלאכה אחרת, ירחיקכם מעליו ויושיבכם שם: כי תועבת מצרים כל רעה צאן. לפי שהם להם אלהות:

2 וּמִקְּצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּגֵם
לִפְנֵי פַרְעֹה׃

2 And from among his brethren he took five men,
and presented them unto Pharaoh.

3 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־אֶחָיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם
וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־
אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבוֹתֵינוּ׃

3 And Pharaoh said unto his brethren: 'What is
your occupation?' And they said unto Pharaoh:
'Thy servants are shepherds, both we, and our
fathers.'

4 וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ כִּי־
אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־
כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא
עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃

4 And they said unto Pharaoh: 'To sojourn in the
land are we come; for there is no pasture for thy
servants' flocks; for the famine is sore in the land
of Canaan. Now therefore, we pray thee, let thy
servants dwell in the land of Goshen.'

5 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ
וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ׃

5 And Pharaoh spoke unto Joseph, saying: 'Thy
father and thy brethren are come unto thee;

6 אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הִוא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ
הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אַחֶיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ
גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֶשׁ־בָּם אַנְשֵׁי־חַיִל
וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לִי׃

6 the land of Egypt is before thee; in the best of
the land make thy father and thy brethren to
dwell; in the land of Goshen let them dwell.
And if thou knowest any able men among them,
then make them rulers over my cattle.'

7 וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי
פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה׃

7 And Joseph brought in Jacob his father, and set
him before Pharaoh. And Jacob blessed
Pharaoh.

8 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי
חַיֶּיךָ׃

8 And Pharaoh said unto Jacob: 'How many are
the days of the years of thy life?'

9 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי
שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי
שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי
בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם׃

9 And Jacob said unto Pharaoh: 'The days of the
years of my sojournings are a hundred and thirty
years; few and evil have been the days of the
years of my life, and they have not attained unto
the days of the years of the life of my fathers in
the days of their sojournings.'

10 וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי
פַרְעֹה׃

10 And Jacob blessed Pharaoh, and went out from
the presence of Pharaoh.

שביעי 11 וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן
לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ
בְּאֶרֶץ רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַרְעֹה׃

11 And Joseph placed his father and his brethren,
and gave them a possession in the land of Egypt,
in the best of the land, in the land of Rameses, as
Pharaoh had commanded.

12 וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֵת
כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף׃

12 And Joseph sustained his father, and his
brethren, and all his father's household, with
bread, according to the want of their little ones.

13 וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד הָרָעָב
מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנַעַן מִפְּנֵי
הָרָעָב׃

13 And there was no bread in all the land; for the
famine was very sore, so that the land of Egypt
and the land of Canaan languished by reason of
the famine.

(2) ומקצה אחיו. מן הפחותים שבהם לגבורה, שאין נראים גבורים, שאם יראה אותם גבורים, יעשה אותם אנשי מלחמתו. ואלה הם, ראובן, שמעון, לוי, יששכר, ובנימין, אותן שלא כפל משה שמותם כשברכן, אבל שמות הגבורים כפל. וזאת ליהודה אָמַר ה׳ קוֹל יְהוּדָה, וּלְגָד אָמַר בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד, וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי, וּלְדָן אָמַר דָּן, וכן לזבולון, וכן לאשר. זהו לשון בראשית רבה (לה, ד) שהיא מגדת ארץ ישראל, אבל בגמרא בבלית שלנו מצינו, שאותן שכפל משה שמותן הם החלשים, ואותן הביא לפני פרעה, ויהודה שהוכפל שמו, לא הוכפל משום חלשות, אלא טעם יש בדבר, כדאיתא בבא קמא (נב.). ובברייתא דספרי שניהו בזאת הברכה כמו בגמרא שלנו:

(6) אנשי חיל. בקיאין באומנתן לרעות צאן: על אשר לי. על צאן שלי:

(7) ויברך יעקב. היא שאילת שלום, כדרך כל הנראים לפני המלכים לפרקים שלודי״ר בלע״ז:

(9) שני מגורי. ימי גרותי, כל ימי הייתי גר בארץ: ולא השיגו. בטובה:

(10) ויברך יעקב. כדרך כל הנפטרים מלפני שריס, מברכים אותם ונוטלים רשות. ומה ברכה ברכו, שיעלה נילוס לרגליו, לפי שאין ארץ מצרים שותה מי גשמים, אלא נילוס עולה ומשקה, ומברכתו של יעקב ואילך, היה פרעה בא אל נילוס, והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ (תנחומא ישן נשא כו):

(11) רעמסס. מארץ גושן היא:

(12) לפי הטף. לפי הצריך לכל בני ביתם:

(13) ולחם אין בכל הארץ. חוזר לענין הראשון, לתחלת שני הרעב: ותלה. כמו ותלאה, לשון עיפות כתרגומו, ודומה לו כְּמִתְלָהֲבָה הַיֹּרֶה זִקִּים (משלי כו, יח):

14 וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַּרְעֹה׃

וְלַקִּיט יוֹסֵף יָת כָּל כַּסְפָּא דְּאִשְׁתְּכַח בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּבְאַרְעָא דְּכְנַעַן בַּעֲבוּרָא דְּאִנּוּן זָבְנִין וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת כַּסְפָּא לְבֵית פַּרְעֹה׃

14 And Joseph gathered up all the money that was found in the land of Egypt, and in the land of Canaan, for the corn which they bought; and Joseph brought the money into Pharaoh's house.

15 וַיִּתֻּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה־לָּנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ כִּי אָפֵס כָּסֶף׃

וּשְׁלִים כַּסְפָּא מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּמֵאַרְעָא דִּכְנַעַן וַאֲתוֹ כָּל מִצְרָאֵי לְוָת יוֹסֵף לְמֵימַר הַב לָנָא לַחְמָא וּלְמָא נְמוּת לְקֹבְלָךְ אֲרֵי שְׁלִים כַּסְפָּא׃

15 And when the money was all spent in the land of Egypt, and in the land of Canaan, all the Egyptians came unto Joseph, and said: 'Give us bread; for why should we die in thy presence? for our money faileth.'

16 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֵס כָּסֶף׃

וַאֲמַר יוֹסֵף הַבוּ גֵיתֵיכוֹן וְאֶתֵּין לְכוֹן בְּגֵיתֵיכוֹן אִם שְׁלִים כַּסְפָּא׃

16 And Joseph said: 'Give your cattle, and I will give you [bread] for your cattle, if money fail.'

17 וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבַחֲמֹרִים וַיְנַהֲלֵם בַּלֶּחֶם בְּכָל־מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא׃

וְאַיתִיאוּ יָת גֵיתֵיהוֹן לְוָת יוֹסֵף וִיהַב לְהוֹן יוֹסֵף לַחְמָא בְּסוּסָוָתָא וּבְגֵיתֵי עָנָא וּבְגֵיתֵי תּוֹרֵי וּבְחַמְרָיָא וְזָנִנּוּן בְּלַחְמָא בְּכָל גֵּיתֵיהוֹן בְּשַׁתָּא הַהִיא׃

17 And they brought their cattle unto Joseph. And Joseph gave them bread in exchange for the horses, and for the flocks, and for the herds, and for the asses; and he fed them with bread in exchange for all their cattle for that year.

18 וַתִּתֹּם הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נְכַחֵד מֵאֲדֹנִי כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנִי לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדֹנִי בִּלְתִּי אִם־גְּוִיָּתֵנוּ וְאַדְמָתֵנוּ׃

וּשְׁלִימַת שַׁתָּא הַהִיא וַאֲתוֹ לְוָתֵיהּ בְּשַׁתָּא תִּנְיָיתָא וַאֲמַרוּ לֵיהּ לָא נְכַסֵּי מִן רִבּוֹנִי אֶלָּהֵין שְׁלִים כַּסְפָּא וְגֵיתֵי בְּעִירָא לְוָת רִבּוֹנִי לָא אִשְׁתְּאַר קֳדָם רִבּוֹנִי אֶלָּהֵין גְּוִיָּתָנָא וְאַרְעָנָא׃

18 And when that year was ended, they came unto him the second year, and said unto him: 'We will not hide from my lord, how that our money is all spent; and the herds of cattle are my lord's; there is nought left in the sight of my lord, but our bodies, and our lands.

19 לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם אַדְמָתֵנוּ קְנֵה־אֹתָנוּ וְאֶת־אַדְמָתֵנוּ בַּלָּחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה וְתֶן־זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם׃

לְמָא נְמוּת לְעֵינָךְ אַף אֲנַחְנָא אַף אַרְעָנָא קְנֵי יָתָנָא וְיָת אַרְעָנָא בְּלַחְמָא וּנְהֵי אֲנַחְנָא וְאַרְעָנָא עַבְדִּין לְפַרְעֹה וְהַב בַּר זְרַע וְנֵיחֵי וְלָא נְמוּת וְאַרְעָא לָא תְּבוּר׃

19 Wherefore should we die before thine eyes, both we and our land? buy us and our land for bread, and we and our land will be bondmen unto Pharaoh; and give us seed, that we may live, and not die, and that the land be not desolate.'

20 וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה׃

וּקְנָא יוֹסֵף יָת כָּל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְפַרְעֹה אֲרֵי זַבִּינוּ מִצְרָאֵי גְּבַר חַקְלֵיהּ אֲרֵי תְּקֵיף עֲלֵיהוֹן כַּפְנָא וַהֲוָת אַרְעָא לְפַרְעֹה׃

20 So Joseph bought all the land of Egypt for Pharaoh; for the Egyptians sold every man his field, because the famine was sore upon them; and the land became Pharaoh's.

21 וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־קָצֵהוּ׃

וְיָת עַמָּא אַעְבַּר יָתֵיהּ מִקְרֵי לִקְרֵי מִסּוֹף תְּחוּם מִצְרַיִם וְעַד סוֹפֵיהּ׃

21 And as for the people, he removed them city by city, from one end of the border of Egypt even to the other end thereof.

22 רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֹק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת־חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אַדְמָתָם׃

לְחוֹד אַרַע כּוּמְרַיָּא לָא קְנָא אֲרֵי חוּלָקָא לְכוּמְרַיָּא מִן קֳדָם פַּרְעֹה וְאָכְלִין יָת חוּלְקְהוֹן דִּיהַב לְהוֹן פַּרְעֹה עַל כֵּן לָא זַבִּינוּ יָת אַרְעְהוֹן׃

22 Only the land of the priests bought he not, for the priests had a portion from Pharaoh, and did eat their portion which Pharaoh gave them; wherefore they sold not their land.

(14) בשבר אשר הם שוברים. נותנין לו את הכסף:
(15) אפס. כתרגומו שלים:
(17) וינהלם. כמו וינהגם, ודומה לו אֵין מְנַהֵל לָהּ (ישעיה נא, יח), עַל מֵי מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי (תהלים כג, ג):
(18) בשנה השנית. שנית לשני הרעב: כי אם תם הכסף וגו׳. כי אשר תם הכסף והמקנה, ובא הכל אל יד אדוני: בלתי אם גויתנו. כמו אם לא גויתנו (וה"ג רש"י וכן בדפוס ישן ועיין בג"ש מישב גירסא שניה):
(19) ותן זרע. לזרוע האדמה, ואף על פי שאמר יוסף ועוד המש שנים אשר אין חרישׁ וקציר, מכיון שבא יעקב למצרים, באה ברכה לרגליו, והתחילו לזרוע וכלה הרעב, וכן שנינו בתוספתא דסוטה (י, ח): לא תשם. לא תהא שממה, לא תבור, לשון שדה בור, שאינו חרוש:
(20) ותהי הארץ לפרעה. קנויה לו:
(21) ואת העם העביר. יוסף, מעיר לעיר, לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ, והושיב של עיר זו בחברתה. ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת, אלא להודיעך שבחו של יוסף, שנתכוין להסיר חרפה מעל אחיו, שלא יהיו קורין אותם גולים (חולין ס:): מקצה גבול מצרים וגו׳. כן עשה לכל העריס אשר במלכות מצרים, מקצה גבולה ועד קצה גבולה:
(22) הכהנים. הכומריס, כל לשון כהן, משרת לאלהות הוא, חוץ מאותן שהם לשון גדולה, כמו כֹּהֵן מִדְיָן, כֹּהֵן אָוֶן: חוק לכהנים. חק, כך וכך לחם ליום:

23 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא־לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת־הָאֲדָמָה׃

וַאֲמַר יוֹסֵף לְעַמָּא הָא קְנֵיתִי יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין וְיָת אַרְעֲכוֹן לְפַרְעֹה הָא לְכוֹן בַּר זַרְעָא וְתִזְרְעוּן יָת אַרְעָא׃

23 Then Joseph said unto the people: 'Behold, I have bought you this day and your land for Pharaoh. Lo, here is seed for you, and ye shall sow the land.

24 וְהָיָה בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם׃

וִיהֵי בְּאַעוֹלֵי עֲלַלְתָּא וְתִתְּנוּן חַד מִן חַמְשָׁא לְפַרְעֹה וְאַרְבְּעָא חוּלְקִין יְהֵי לְכוֹן לְבַר זַרַע חַקְלָא וּלְמֵיכַלְכוֹן וְלַאֲנַשׁ בָּתֵּיכוֹן וּלְמֵיכַל לְטַפְלְכוֹן׃

24 And it shall come to pass at the ingatherings, that ye shall give a fifth unto Pharaoh, and four parts shall be your own, for seed of the field, and for your food, and for them of your households, and for food for your little ones.'

25 מפטיר וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה׃

וַאֲמַרוּ קַיֵּימְתָּנָא נַשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי וּנְהֵי עַבְדִין לְפַרְעֹה׃

25 And they said: 'Thou hast saved our lives. Let us find favour in the sight of my lord, and we will be Pharaoh's bondmen.'

26 וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֲמֻשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה׃

וְשַׁוִי יָתַהּ יוֹסֵף לִגְזֵירָא עַד יוֹמָא הָדֵין עַל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם דִּיהוֹן יָהֲבִין חַד מִן חַמְשָׁא לְפַרְעֹה לְחוֹד אַרַע כּוּמְרַיָּא בִּלְחוֹדֵיהוֹן לָא הֲוָת לְפַרְעֹה׃

26 And Joseph made it a statute concerning the land of Egypt unto this day, that Pharaoh should have the fifth; only the land of the priests alone became not Pharaoh's.

27 קו פסוקים וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד׃

וִיתֵיב יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּאַרְעָא דְּגֹשֶׁן וְאַחְסִינוּ בַהּ וּנְפִישׁוּ וּסְגִיאוּ לַחְדָּא׃

27 And Israel dwelt in the land of Egypt, in the land of Goshen; and they got them possessions therein, and were fruitful, and multiplied exceedingly.

The Haftara is Ezekiel 37:15 – 37:28 on page 692.

28 ויחי וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמְאַת שָׁנָה׃

וַחֲיָא יַעֲקֹב בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם שְׁבַע עֲשַׂרֵה שְׁנִין וַהֲוָה יוֹמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיּוֹהִי מְאָה וְאַרְבְּעִין וּשְׁבַע שְׁנִין׃

28 And Jacob lived in the land of Egypt seventeen years; so the days of Jacob, the years of his life, were a hundred forty and seven years.

29 וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם׃

וּקְרִיבוּ יוֹמֵי יִשְׂרָאֵל לְמִמְּת וּקְרָא לִבְרֵיהּ לְיוֹסֵף וַאֲמַר לֵיהּ אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָךְ שַׁו כְּעַן יָדָךְ תְּחוֹת יַרְכִּי וְתַעֲבִיד עִמִּי טֵיבוּ וּקְשׁוֹט לָא כְעַן תִּקְבְּרַנִּי בְּמִצְרָיִם׃

29 And the time drew near that Israel must die; and he called his son Joseph, and said unto him: 'If now I have found favour in thy sight, put, I pray thee, thy hand under my thigh, and deal kindly and truly with me; bury me not, I pray thee, in Egypt.

30 וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתַי וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתָּנִי בִּקְבֻרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִּדְבָרֶךָ׃

וְאֶשְׁכַּב עִם־אֲבָהָתַי וְתִטְּלִנַּנִי מִמִּצְרַיִם וְתִקְבְּרִנַּנִי בִּקְבוּרַתְהוֹן וַאֲמַר אֲנָא אַעֲבֵיד כְּפִתְגָמָךְ׃

30 But when I sleep with my fathers, thou shalt carry me out of Egypt, and bury me in their burying-place.' And he said: 'I will do as thou hast said.'

31 וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִּי וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה׃ (פ)

וַאֲמַר קַיֵּים לִי וְקַיֵּים לֵיהּ וּסְגֵיד יִשְׂרָאֵל עַל רֵישׁ עַרְסָא׃

31 And he said: 'Swear unto me.' And he swore unto him. And Israel bowed down upon the bed's head.

(23) הא. כמו הנה, כמו וְגַם אֲנִי הִנֵּה דַרְכֶּךָ בְּלֹאשׁ נָתַתִּי (יחזקאל טז, מג):
(24) לזרע השדה. שנכל שנה: ולאשר בבתיכם. ולאכול העבדים והשפחות אשר בבתיכם: טפכם. בניס קטניס:
(25) נמצא חן. לעשות לנו זאת כמו שאמרת: והיינו עבדים לפרעה. להעלות לו המס הזה בכל שנה, לחק שלא יעבור:
(27) וישב ישראל בארץ מצרים. והיכן בארץ גשן, שהיא מארץ מצריס: ויאחזו בה. לשון אחוזה:
(28) ויחי יעקב. למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אביהו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מִלָּרֹת הַשִּׁעְבּוּד, שהתחילו לשעבדם. דבר אחר, שבקש לגלות את הקץ לבניו, ונסתם ממנו (בב"ר לו, ח):
(29) ויקרבו ימי ישראל למות. כל מי שנאמר בו קריבה למות, לא הגיע לימי אבותיו (ב"ר שם ג), (ילקוט חי ק"פ ויעקב קמ"ז, בדוד נאמר קריבה, אביו חי ת' שניס והוא חי ע'): ויקרא לבנו ליוסף. למי שהיה יכולת בידו לעשות (ב"ר שם ה): שים נא ידך. והשבע: חסד ואמת: חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מצפה לתשלום גמול: אל נא תקברני במצרים. סופה להיות עפרה כניס (וּמְרַחֲשִׁין תחת גופי,) ושאין מתי חולה לארץ חייס אלא בצער גלגול מחילות, ושלא יעשוני מצריס עבודת אלילים, ב"ר (שם):
(30) ושכבתי עם אבותי. וי"ו זו מחובר למעלה לתחלת המקרא, שיס נא ידך תחת ירכי והשבע לי, ואני סופי לשכב עם אבותי, ואתה תשאני ממצריס, ואין לומר ושכבתי עם אבותי השכיבני עם אבותי במערה, שהרי כתיב אחריו ונשאתני ממצריס וקברתני בקבורתם, ועוד, מצינו בכל מקום לשון שכיבה עם אבותיו היא הגוויעה, ולא הקבורה, כמו וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם אֲבֹתָיו, ואחר כך וַיִּקָּבֵר בְּעִיר דָּוִד (מלכים־א ב, י):
(31) וישתחו ישראל. פַּעֲלָא בְּעִידָנֵיהּ סָגִיד לֵיהּ: על ראש המטה. הפך עצמו לצד השכינה, מכאן אמרו (שבת יב: נדרים מ.), שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה. דבר אחר על ראש המטה, על שהיתה מטתו שלימה ולא היה בה רשע, שהרי יוסף מלך היה, ועוד שנשבה לבין הגויס, והרי הוא עומד בצדקו:

XLVIII	And it came to pass after these things, that one said to Joseph: 'Behold, thy father is sick.' And he took with him his two sons, Manasseh and Ephraim.	וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם:	נוי מב
2	And one told Jacob, and said: 'Behold, thy son Joseph cometh unto thee.' And Israel strengthened himself, and sat upon the bed.	וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל־הַמִּטָּה:	
3	And Jacob said unto Joseph: 'God Almighty appeared unto me at Luz in the land of Canaan, and blessed me,	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־יוֹסֵף אֵל שַׁדַּי נִרְאָה־אֵלַי בְּלוּז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי:	
4	and said unto me: Behold, I will make thee fruitful, and multiply thee, and I will make of thee a company of peoples; and will give this land to thy seed after thee for an everlasting possession.	וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲחֻזַּת עוֹלָם:	ישראל
5	And now thy two sons, who were born unto thee in the land of Egypt before I came unto thee into Egypt, are mine; Ephraim and Manasseh, even as Reuben and Simeon, shall be mine.	וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי:	
6	And thy issue, that thou begettest after them, shall be thine; they shall be called after the name of their brethren in their inheritance.	וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם:	
7	And as for me, when I came from Paddan, Rachel died unto me in the land of Canaan in the way, when there was still some way to come unto Ephrath; and I buried her there in the way to Ephrath—the same is Beth-lehem.'	וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ בְּעוֹד כִּבְרַת־אֶרֶץ לָבֹא אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרֶהָ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִוא בֵּית לָחֶם:	
8	And Israel beheld Joseph's sons, and said: 'Who are these?'	וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה:	
9	And Joseph said unto his father: 'They are my sons, whom God hath given me here.' And he said: 'Bring them, I pray thee, unto me, and I will bless them.'	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בָּנַי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בָּזֶה וַיֹּאמַר קָחֶם־נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם:	
10	Now the eyes of Israel were dim for age, so that he could not see. And he brought them near unto him; and he kissed them, and embraced them.	וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזֹּקֶן לֹא יוּכַל לִרְאוֹת וַיַּגֵּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשַּׁק לָהֶם וַיְחַבֵּק לָהֶם:	שני

(1) ויאמר ליוסף. אחד מן המגידים, והרי זה מקרא קצר. ויש אומרים אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד, וכשחלה יעקב בארץ גושן, הלך אפרים אצל אביו למצרים להגיד לו: ויקח את שני בניו עמו. כדי שיברכם יעקב לפני מותו:

(2) ויגד. המגיד ליעקב, ולא פירש מי, והרבה מקראות קצרי לשון: ויתחזק ישראל. אמר, אף על פי שהוא בני, מלך הוא, אחלק לו כבוד, מכאן שחולקין כבוד למלכות. וכן משה חלק כבוד למלכות, וַיָּרֻדוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי (שמות יא, ח), וכן אליהו וַיַּשַּׁג מֶחֱנָיו וגו' (מלכים־ג יח, מו):

(4) ונתתיך לקהל עמים. בשרני שעתידים לצאת ממני עוד קהל ועמים, ואף על פי שאמר לי גוֹי וּקְהַל גוֹיִם, גוי אמר לי על בנימין, קהל גויים, הרי שניים לבד מבנימין, ושוב לא נולד לי בן, למדנו שעתיד אחד משבטי ליחלק, ועתה אותה מתנה אני נותן לך:

(5) הנולדים לך וגו׳ עד בואי אליך. לפני בואי אליך, כלומר שנולדו מִשֶּׁפָּרַשְׁתִּי ממני עד שבאתי אצלך: לי הם. בחשבון שאר בני הס, ליטול חלק בארץ אינם כנגדו:

(6) ומולדתך וגו׳. אם תוליד עוד, לא יהיו במנין בני, אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים, ולא יהא להם שם בשבטים לענין הנחלה. ואף על פי שנחלקה הארץ למנין גלגלותם, כלכתיב לָרֹב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ, וכל אים ואים נטל בשוה חוץ מן הכהורים, מכל מקום לא נקראו שבטים אלא אלו, (להטיל גורל הארץ, למנין שמות השבטים, ונשיא לכל שבט ושבט, ודגלים לזה ולזה):

(7) ואני בבואי מפדן וגו׳. ואף על פי שאני מטריח עליך להוליכני להקבר בארץ כנען, ולא כך עשיתי לאמך, שהרי מתה סמוך לבית לחם: כברת ארץ. מדת ארץ, והם אלפים אמה, כמדת תחום שבת, כדברי ר׳ משה הדרשן, ולא תאמר שעכבו עלי גשמים מלהוליכה ולקברה בחברון, עת הַגָּרִיד היה, שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה: ואקברה שם. לא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלבך עלי, אבל דע לך שעל פי הדיבור קברתיה שם, שתהא לעזרה לבניה, כְּשֶׁיִּגְלֶה אותם נבוזראדן והיו עוברים דרך שם, יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים, שנאמר קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע וגו׳ (ירמיה לא, יד), והקב״ה משיבה יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם ה׳ וגו׳ וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם. ואומקלוס תרגם קְרוּב מַלְכָּא, כדי שיעור חרישת יום (ס״א ארץ), ואומר אני שהיה להם קצב שהיו קורין אותו כדי מחרישה אחת, קוריאלד״א בלע״ז, כדאמרינן קְרוּב וְתָנֵי, כְּמָה דְּמַפִּיק חְרָשָׁא מִבֵּי מַרְבְּצָא:

(8) וירא ישראל את בני יוסף. בקש לברכם ונתמלקה שכינה ממנו, לפי שעתיד ירבעם ואחאב לצאת מאפרים, וְיֵהוּא ובניו ממנשה: ויאמר מי אלה. מהיכן יצאו אלו שאינן ראוין לברכה:

(9) בזה. הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה, ובקש יוסף רחמים על הדבר, ונחה עליו רוח הקודש: ויאמר קחם נא אלי ואברכם. זה שאמר הכתוב, וְאָנֹכִי תִּרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם קָחָם עַל זְרוֹעֹתָיו (הושע יא, ג), תרגלתי רוחי ביעקב בשביל אפרים, עד שלקחן על זרועותיו:

11 וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף רְאֹה פָנֶיךָ לֹא פִלָּלְתִּי וְהִנֵּה הֶרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת־זַרְעֶךָ׃

11 And Israel said unto Joseph: 'I had not thought to see thy face; and, lo, God hath let me see thy seed also.'

12 וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעִם בִּרְכָּיו וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו אָרְצָה׃

12 And Joseph brought them out from between his knees; and he fell down on his face to the earth.

13 וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בִּימִינוֹ מִשְּׂמֹאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בִשְׂמֹאלוֹ מִימִין יִשְׂרָאֵל וַיַּגֵּשׁ אֵלָיו׃

13 And Joseph took them both, Ephraim in his right hand toward Israel's left hand, and Manasseh in his left hand toward Israel's right hand, and brought them near unto him.

14 וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר וְאֶת־שְׂמֹאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שִׂכֵּל אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר׃

14 And Israel stretched out his right hand, and laid it upon Ephraim's head, who was the younger, and his left hand upon Manasseh's head, guiding his hands wittingly; for Manasseh was the first-born.

15 וַיְבָרֶךְ אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמַר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ אֲבֹתַי לְפָנָיו אַבְרָהָם וְיִצְחָק הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה׃

15 And he blessed Joseph, and said: 'The God before whom my fathers Abraham and Isaac did walk, the God who hath been my shepherd all my life long unto this day,

16 הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃

16 the angel who hath redeemed me from all evil, bless the lads; and let my name be named in them, and the name of my fathers Abraham and Isaac; and let them grow into a multitude in the midst of the earth.'

שלישי 17 וַיַּרְא יוֹסֵף כִּי־יָשִׁית אָבִיו יַד־יְמִינוֹ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיֵּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמֹךְ יַד־אָבִיו לְהָסִיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ־אֶפְרַיִם עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה׃

17 And when Joseph saw that his father was laying his right hand upon the head of Ephraim, it displeased him, and he held up his father's hand, to remove it from Ephraim's head unto Manasseh's head.

18 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי כִּי־זֶה הַבְּכֹר שִׂים יְמִינְךָ עַל־רֹאשׁוֹ׃

18 And Joseph said unto his father: 'Not so, my father, for this is the first-born; put thy right hand upon his head.'

19 וַיְמָאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי גַּם־הוּא יִהְיֶה־לְּעָם וְגַם־הוּא יִגְדָּל וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם׃

19 And his father refused, and said: 'I know it, my son, I know it; he also shall become a people, and he also shall be great; howbeit his younger brother shall be greater than he, and his seed shall become a multitude of nations.'

20 וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה וַיָּשֶׂם אֶת־אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה׃

20 And he blessed them that day, saying: 'By thee shall Israel bless, saying: God make thee as Ephraim and as Manasseh.' And he set Ephraim before Manasseh.

(11) לא פללתי. לא מלאני לבי לחשוב מחשבה שאראה פניך עוד. פללתי, לשון מחשבה, כמו פָּלִילָה עֲשׂוּ פְלִילָה (ישעיה טז, ג):

(12) ויוצא יוסף אתם. לאחר שנשקם, הוציאם יוסף מעם ברכיו, כדי לישבם זה לימין וזה לשמאל, לסמוך ידיו עליהם ולברכם: וישתחו לאפיו. כשחזר לאחוריו מלפני אביו:

(13) את אפרים בימינו משמאל ישראל. הנא לקראת חברו, ימינו כנגד שמאל חברו, וכיון שהוא הבכור מֻיָּמָן לברכה:

(14) שכל את ידיו. כתרגומו אִסְכֻּמִינוּן, בהשכל ומכמה השכיל את ידיו לכך, ומדעת, כי יודע היה כי מנשה הבכור, ואף על פי כן לא שם ימינו עליו:

(16) המלאך הגואל אותי. מלאך הרגיל להשתלח אלי בצרתי, כענין שנאמר וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וגו' אָנֹכִי הָאֵל בֵּית אֵל: יברך את הנערים. מנשה ואפרים: וידגו. כדגים הללו שֶׁפָּרִים וְרָבִים ואין עין הרע שולטת בהם:

(17) ויתמך יד אביו. הרימה מעל ראש בנו ותמכה בידו:

(19) ידעתי בני ידעתי. שהוא הבכור: גם הוא יהיה לעם. ויגדל, שעתיד גדעון לצאת ממנו, שהקב"ה עושה נס על ידו: ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו. שעתיד יהושע לצאת ממנו, שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל: וזרעו יהיה מלא הגוים. כל העולם יתמלא בצאת שמעו ושמו, כשיעמיד חמה בְּגִבְעוֹן וְיָרֵחַ בְּעֵמֶק אַיָּלוֹן:

(20) בך יברך ישראל. הנא לברך את בניו, יברכם בברכתם, ויאמר אים לבנו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה: וישם את אפרים. בברכתו לפני מנשה, להקדימו בדגלים ובחנוכת הנשיאים:

21 וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם׃

21 And Israel said unto Joseph: 'Behold, I die; but God will be with you, and bring you back unto the land of your fathers.

וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הָאֲנָא מָאִית וְיִהֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדְּכוֹן וְיָתִיב יָתְכוֹן לַאֲרַע אֲבָהָתְכוֹן׃

22 וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל־אַחֶיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי׃ (פ)

22 Moreover I have given to thee one aportion above thy brethren, which I took out of the hand of the Amorite with my sword and with my bow.'

וַאֲנָא יְהַבִית לָךְ חוּלָק חַד יַתִּיר עַל אֲחָךְ דְּנְסִיבִית מִידָא דֶאֱמוֹרָאָה בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי׃

רביעי מג XLIX וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר־יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים׃

And Jacob called unto his sons, and said: 'Gather yourselves together, that I may tell you that which shall befall you in the end of days.

וּקְרָא יַעֲקֹב לְבָנוֹהִי וַאֲמַר אִתְכַּנְּשׁוּ וַאֲחַוִּי לְכוֹן יָת דִּיעְרַע יָתְכוֹן בְּסוֹף יוֹמַיָּא׃

2 הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם׃

2 Assemble yourselves, and hear, ye sons of Jacob; And hearken unto Israel your father.

אִתְכַּנְּשׁוּ וּשְׁמַעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְקַבִּילוּ אֶלְפָּן מִן יִשְׂרָאֵל אֲבוּכוֹן׃

3 רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה כֹּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז׃

3 Reuben, thou art my first-born, My might, and the first-fruits of my strength; The excellency of dignity, and the excellency of power.

רְאוּבֵן בּוּכְרִי אַתְּ חֵילִי וְרֵישׁ תּוּקְפִּי לָךְ הֲוָה חָזֵי לְמִסַּב תְּלָתָא חוּלָקִין בְּכִירוּתָא כְּהוּנְתָא וּמַלְכוּתָא׃

4 פַּחַז כַּמַּיִם אַל־תּוֹתַר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אָז חִלַּלְתָּ יְצוּעִי עָלָה׃ (פ)

4 Unstable as water, have not thou the excellency; Because thou wentest up to thy father's bed; Then defiledst thou it—he went up to my couch.

עַל דַּאֲזַלְתְּ לְקֶבֶיל אַפָּךְ הָא כְמַיָּא בְּרַם לָא אַהְנֵיתָא חוּלָק יַתִּיר לָא תִּסַּב אֲרֵי סְלֵיקְתָּא בֵּית מִשְׁכְּבֵי אֲבוּךְ בְּכֵין אַחֵילְתָּא לְשֵׁינְיֵי בְּרִי סַלֵּיקְתָּא׃

5 שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים כְּלֵי חָמָס מְכֵרֹתֵיהֶם׃

5 Simeon and Levi are brethren; Weapons of violence their kinship.

שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִין גּוּבְרִין גְּבָרִין בַּאֲרַע תּוֹתָבוּתְהוֹן עֲבַדוּ גְּבוּרָא׃

6 בְּסֹדָם אַל־תָּבֹא נַפְשִׁי בִּקְהָלָם אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ־שּׁוֹר׃

6 Let my soul not come into their council; Unto their assembly let my glory not be not united; For in their anger they slew men, And in their self-will they houghed oxen.

בְּרָזְהוֹן לָא הֲוָת נַפְשִׁי בְּאִתְכַּנּוֹשֵׁיהוֹן לִמְזָהֲדָ לָא נְחַתִית מִן יְקָרִי אֲרֵי בְּרוּגְזְהוֹן קְטַלוּ קְטוֹל וּבִרְעוּתְהוֹן תָּרְעוּ שׁוּר סָנְאָה׃

(22) ואני נתתי לך. לפי שאתה טורח להתעסק בקבורתי, וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר בה, ותיזו, זו שכם, שנאמר וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם: שכם אחד על אחיך: שכם ממש, היא תהיה לך חלק אחד יתירה על אחיך: בחרבי ובקשתי: כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם, נתכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם, וְחָגַר יעקב כלי מלחמה כנגדן. דבר אחר שכם אחד, הוא הכבורה, שיטלו בניו שני חלקים, ושכם לשון חלק הוא, כתרגומו, והרבה יש לו דומים במקרא, כִּי תְּשִׁיתֻמוֹ שֶׁכֶם (תהלים כא, יג), תשית שונאי לפני לחלקים, אֲחַלְּקָה שֶׁכֶם (שם ס, ח), דֶּרֶךְ יִרְצְחוּ שְׁכֶמָה (הושע ו, ט) אינם חלקו, לְעָבְדוֹ שֶׁכֶם אֶחָד (צפניה ג, ט): אשר לקחתי מיד האמורי. מיד עשו, שעושה מעשה אמורי. דבר אחר, שהיה לו אצל באמרי פיו: בחרבי ובקשתי. היא תכמתו ותפלתו. (ועיין ברא"ם שכתב דאי אפשר לפרש על חרבם של שמעון ולוי, דהא לא עשו מדעתו, שהרי כעס עליהם על זה. ולענד"נ בלתו הכי אי אפשר לפרש עליהם, דמה נתינת טעם יהיה על שנתנו ליוסף מפני שלקחוהו שמעון ולוי בחרבם ובקשתם, והלא אדרבה מזה הטעם ראוי שיתנו לשמעון ולוי ולא ליוסף ודו"ק):

(1) ואגידה לכם. בקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, והתחיל אומר דברים אחרים (ב"ר לח, ב):

(3) וראשית אוני. היא טפה ראשונה שלו, שלא ראה קרי מימיו (ב"ר שם ד): אוני. כוחי, כמו מָצָאתִי אוֹן לִי (הושע יב, ט), מֵרֹב אוֹנִים (ישעיה מ, כו), וְלָמֵין אוֹנִים (שם כט): יתר שאת. ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה, לשון נשיאות כפים: ויתר עז. במלכות, כמו וְיָבֵן עֹז לְמַלְכּוֹ (שמואל־א ב, י), ומי גרם לך להפסיד כל אלה:

(4) פחז כמים. הפחז והבהלה אשר מהרת להראות כעסך, כמים הללו הממהרים למרוצתם. לכך: אל תותר. אל תרבה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראויות לך, ומהו הפחז אשר פָּחַזְתָּ: כי עלית משכבי אביך אז חללת. אותו שם שעלה על יצועי, והיא השכינה שהיה דרכה להיות עולה על יצועי: פחז. שם דבר הוא, לפיכך טעמו למעלה, וכולו נקוד פת"ח, ואלו היה לשון עבר, היה נקוד חציו קמ"ץ וחציו פת"ח, וטעמו למטה: יצועי. לשון משכב, על שם שמציעים אותו על ידי לְבָדִין וּסְדִינִין, והרבה דומים לו, אֵם אֶעֱלֶה עַל עֶרֶשׂ יְצוּעָי (תהלים סג, ז), אֵם אֶעֱלֶה עַל עֶרֶשׂ יְצוּעָי (שם קלב, ג):

(5) שמעון ולוי אחים. בעצה אחת, על שכם ועל יוסף, וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו וגו' וְעַתָּה לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ, מי הם, אם תאמר ראובן או יהודה, הרי לא הסכימו בהריגתו, אם תאמר בני השפחות, הרי לא היתה שנאתן שלמה, שנאמר וְהוּא נָעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת בְּנֵי זִלְפָּה וגו', ישסכר וזבולון לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם, על כרחך שמעון ולוי הם שקראם אביהם אחים: כלי חמס. אומנות זו של רציחה חמס הוא בידכם, מברכת עֵשָׂו היא, זו אומנות שלו היא, ואתם חמסתם אותה הימנו: מכרתיהם. לשון כלי זיין, הסייף בלשון יווני מכי"ר (תנחומא ויחי ט). דבר אחר מכרתיהם, בארץ מגורתם נהגו עצמן בכלי חמס, כמו מְכוֹרוֹתֵיךָ וּמוֹלְדוֹתֵיךָ (יחזקאל טז, ג), וזה תרגום של אונקלוס:

(6) בסדם אל תבא נפשי. זה מעשה זמרי, כשנתקבצו שבטו של שמעון להביא את המדיינית לפני משה, ואמרו לו זו אסורה או מותרת, אם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך, אל יזכר שמי בדבר, שנאמר זִמְרִי בֶּן סָלוּא נְשִׂיא בֵית אָב לַשִּׁמְעוֹנִי, ולא כתב בן יעקב (ב"ר צט, ו): בקהלם. כשיקיל קרח שהוא משבטו של לוי, את כל העדה על משה ועל אהרן: אל תחד כבודי. שם אל יתיחד עמהם שמי, שנאמר קֹרַח בֶּן קָרַח בֶּן יִצְהָר בֶּן לֵוִי, ולא נאמר בן יעקב, אבל בדברי הימים (א ו, כב), כשנתיחסו בני קרח על הדוכן, נאמר בֶּן קֹרַח בֶּן יִצְהָר בֶּן קְהָת בֶּן לֵוִי בֶּן יִשְׂרָאֵל: אל תחד כבודי. כבוד לשון זכר הוא, ועל כרחך אתה צריך לפרש כְּמִדַּבֵּר אל הכבוד, ואומר אתה כבודי אל תתיחד עמהם, כמו לא תֵּחַד אִפָּם בְּקִבּוּרָה (ישעיה יד, כ): כי באפם הרגו איש. אלו חמור ואנשי שכם, ואינן השופטין כולם אלא כאיש אחד (שופטים ו, טז), וכן הוא אומר בגדעון, וְהִכִּיתָ אֶת מִדְיָן כְּאִישׁ אֶחָד וכן במלכים שוּם וְרוֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם, זהו מדרשו. ופשוטו, אנשים הרבה קורא איש, כל אחד לעצמו,

7 אָרוּר אַפָּם֙ כִּֽי־עָ֔ז וְעֶבְרָתָ֖ם כִּי־קָשָׁ֑תָה
אֲחַלְּקֵ֖ם בְּיַעֲקֹ֑ב וַאֲפִיצֵ֖ם בְּיִשְׂרָאֵֽל׃ (פ)

ליט רוגְזָהוֹן אֲרֵי תַקִּיף וְחֵימַתְהוֹן
אֲרֵי קַשְׁיָא אֶפַלְּגִנּוּן בְּיַעֲקֹב וַאֲבַדְּרִנּוּן
בְּיִשְׂרָאֵל׃

7 Cursed be their anger, for it was fierce, And their wrath, for it was cruel; I will divide them in Jacob, And scatter them in Israel

8 יְהוּדָ֔ה אַתָּ֖ה יוֹדֻ֣ךָ אַחֶ֑יךָ יָדְךָ֙ בְּעֹ֣רֶף אֹיְבֶ֔יךָ יִשְׁתַּחֲוּ֥ לְךָ֖ בְּנֵ֥י אָבִֽיךָ׃

יְהוּדָה אַתְּ יְהוֹדוּךְ אַחָיִךְ יָדָךְ תִּתְּקֹף עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ
יִתְבְּרוּן סָנְאָךְ יְהוֹן מַחְזְרֵי קֳדָל קֳדָמָךְ
יְהוֹן מַקְדְּמִין לְמִשְׁאַל בִּשְׁלָמָךְ בְּנֵי
אֲבוּךְ׃

8 Judah, thee shall thy brethren praise; Thy hand shall be on the neck of thine enemies; Thy father's sons shall bow down before thee.

9 גּ֤וּר אַרְיֵה֙ יְהוּדָ֔ה מִטֶּ֖רֶף בְּנִ֣י עָלִ֑יתָ כָּרַ֤ע רָבַץ֙ כְּאַרְיֵ֔ה וּכְלָבִיא֖ מִי יְקִימֶֽנּוּ׃

שִׁלְטוֹן יְהֵי בְשֵׁירוּיָא וּבְסוֹפָא יִתְרַבָּא
מַלְכָּא מִדְּבֵית יְהוּדָה אֲרֵי מִדֵּין קַטְלָא
בְּרִי נַפְשָׁךְ סַלִּיקְתָּא יְנוּחַ יִשְׂרֵי בִּתְקוֹף
כְּאַרְיָא וּכְלִיתָא וְלֵית מַלְכוּ דִּתְזַעְזְעֵנֵּיהּ׃

9 Judah is a lion's whelp; From the prey, my son, thou art gone up. He stooped down, he couched as a lion, And as a lioness; who shall rouse him up?

10 לֹא־יָס֣וּר שֵׁ֔בֶט מִיהוּדָ֖ה וּמְחֹקֵ֑ק מִבֵּ֣ין רַגְלָ֔יו עַ֚ד כִּֽי־יָבֹ֣א שִׁילֹ֔ה וְל֥וֹ יִקְהַ֖ת עַמִּֽים׃

לָא־יְסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחַקֵּק מִבֵּין
רַגְלָיו עַד כְּי־יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְהַת
עַמִּים׃

10 The sceptre shall not depart from Judah, Nor the ruler's staff from between his feet, As long as men come to Shiloh; And unto him shall the obedience of the peoples be.

11 אֹסְרִ֤י לַגֶּ֙פֶן֙ עִירֹ֔ה וְלַשֹּׂרֵקָ֖ה בְּנִ֣י אֲתֹנ֑וֹ כִּבֵּ֣ס בַּיַּ֔יִן לְבֻשׁ֔וֹ וּבְדַ֥ם עֲנָבִ֖ים סוּתֹֽה׃

יַסְחַר יִשְׂרָאֵל לְקַרְתֵּיהּ עַמָּא יִבְנוֹן
הֵיכְלֵיהּ יְהוֹן צַדִּיקַיָּא סְחוֹר סְחוֹר
לֵיהּ וְעָבְדֵי אוֹרָיְתָא בְּאוּלְפָּן עַמֵּיהּ יְהֵי
אַרְגְּוָון טָב לְבוּשֵׁיהּ וּכְסוּתֵיהּ מֵילָא
מֵילָא צְבַע זְהוֹרִי וְצִבְעָנִין׃

11 Binding his foal unto the vine, And his ass' s colt unto the choice vine; He washeth his garments in wine, And his vesture in the blood of grapes;

12 חַכְלִילִ֥י עֵינַ֖יִם מִיָּ֑יִן וּלְבֶ֥ן שִׁנַּ֖יִם מֵחָלָֽב׃ (פ)

יִסְמְקוּן טוּרוֹהִי בְּכַרְמוֹהִי יְטוּפוּן נַעֲוֹהִי
בְּחֲמַר יַחְוְרָן בְּקִעָתֵיהּ בַּעֲבוּר וּבְעֶדְרֵי
עָנֵיהּ׃

12 His eyes shall be red with wine, And his teeth white with milk.

13 זְבוּלֻ֣ן לְח֔וֹף יַמִּ֖ים יִשְׁכֹּ֑ן וְה֣וּא לְח֔וֹף אֳנִיּ֖ת וְיַרְכָתֹ֥ו עַל־צִידֹֽן׃ (פ)

זְבוּלוּן עַל סְפַר יַמְמָיָא יִשְׁרֵי וְהוּא
יְכַבֵּישׁ מָחוֹזִין בִּסְפִינָן וְטוּב יַמָּא יֵיכוֹל
וּתְחוּמֵיהּ יְהֵי מָטֵי עַד צִידוֹן׃

13 Zebulun shall dwell at the shore of the sea, And he shall be a shore for ships, And his flank shall be upon Zidon.

באפס הרגו כל איש שכעסו עליו, וכן וַיַּלְמֵד לְטָרֹף טָרֶף אָדָם אָכָל (יחזקאל יט, ג): וברצונם עקרו שור. רצו לעקור את יוסף שנקרא שור, שנאמר בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ. עקרו אסרי"ו בלע"ז, לשון אֶת סוּסַיִךְ תְּעַקֵּר (יהושע יא, י):

(7) ארור אפם כי עז. אפילו בשעת תוכחה לא קלל אלא את אפם, וזהו שאמר בלעם מָה אֶקֹּב לֹא קָבַהּ אֵל: אחלקם ביעקב. אפרידם זה מזה, שלא יהא לוי במנין השבטים, והרי הם חלוקים. דבר אחר, אין לך עניים וסופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון, כדי שיהיו נפוצים, ושבטו של לוי עֻשָּׁאוֹ מְאֻזָּר על הגרנות לתרומות ולמעשרות, נתן לו תפוצתו דרך כבוד:

(8) יהודה אתה יודוך אחיך. לפי שהוכיח את הראשונים בְּקִנְטוּרִים, התחיל יהודה לסוג לאחוריו (ב"ר לח, ה) שלא יוכיחנו על מעשה תמר), וקראו יעקב בדברי רצוי, יהודה לא אתה כמותם: ידך בערף איביך. בימי דוד, וְאֹיְבַי פַּעַם לִי עֹרֶף (שמואל־ב כב, מא): בני אביך. על סם שהיו מנשים הרבה, לא אמר בני אמך, כדרך שאמר יצחק:

(9) גור אריה. על דוד נתנבא בתחלה, גור, בהיות שאול מלך עליו אתה היית המוליא והמביא את ישראל (שם ה, ב), ולבסוף אריה, כשהמליכוהו עליהם. וזהו שתרגם שִׁלְטוֹן יְהֵא בְּשֵׁרוּיָא, בתחלתו: מטרף. ממה שהשדתיך בְּטָרֹף טֹרֵף יוֹסֵף הָיָה רָעָה אֲכָלָתְהוּ, וזהו יהודה שנמשל לאריה: בני עליתה. סִלַּקְתָּ את עצמך ואמרת מַה פֶּצַע וגו', וכן בהריגת תמר שהודה צָדְקָה מִמֶּנִּי, לפיכך כרע רבץ וגו', בימי שלמה אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וגו' (מלכים־א ה, ה):

(10) לא יסור שבט מיהודה. מדוד ואילך אלו ראשי גליות שבבבל (סנהדרין ה.), שרודים את העם בשבט, הממונים על פי המלכות: ומחקק מבין רגליו. תלמידים, אלו נשיאי ארץ ישראל: עד כי יבא שילה. מלך המשיח שהמלוכה שלו, וכן תרגמו אונקלוס. ומדרש אגדה, שילו, שי לו שנאמר יוֹבִילוּ שַׁי לַמּוֹרָא (תהלים עו, יב): ולו יקהת עמים. אסיפת העמים, שהיו"ד עיקר היא ביסוד, כמו יִפְעָפֶךָ, ופעמים שנופלת ממנו, וכמה אותיות משמשות בלשון זה, והם נקראים עיקר נופל, כגון נו"ן של נוגף, ושל נושך, ואל"ף שבאַסְתְּוָתִי בְּאָזְנֵיכֶם (איוב יג, ז), ושבאִבְּתַת חֶרֶב (יחזקאל כא, כ), (והוא לשון חרב ופירוש אימת חרב והוא לשון זיין) וְאָסוּף שָׁמֶן (מלכים־ב ד, ב), אף זה יקהת עמים, אסיפת עמים, שנאמר אֲלֵיהֶם גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ (ישעיה יא, י), ודומה לו עַיִן תִּבְלֶעָנּ לָאָב וְתָבֵז לִיקֲהַת אֵם (משלי ל, יז), לקבוץ קמטים שבפניה מפני זקנתה, ובגמרא דיתבי ומקהו קַהֲלָתָא בְּשׁוּקֵי דְּנַהַרְדָּעָא [דפומבדיתא] במסכת יבמות (קי:), ויכול היה לומר קהיית עמים:

(11) אסרי לגפן עירה. נתנבא על ארץ יהודה שתהא מוכשרת יין כמעיין, איש יהודה יאסור לגפן עיר אחד, ויטענו מגפן אחת, ומשורק אחד בן אתון אחד: שרקה. זמורה ארוכה, קוריי"רא בלע"ז: כבס ביין. כל זה לשון רבוי יין: סותה. לשון מין בגד הוא, ואין לו דמיון במקרא: אסרי. כמו אוסר, דוגמתו מְקִימִי מֵעָפָר דָּל (תהלים קיג, ז), אַשְׁרֵי בַּשָּׂמֶיִם (שם קכג, א), וכן בני אתונו כענין זה. ואונקלוס תרגם במלך המשיח. גפן הם ישראל, עירה זו ירושלים, שורקה אלו ישראל, וְאָכוֹל נָטַעְתִּיךְ שֹׂרֵק (ירמיה ב, כא): בני אתנו. יִבְנוּן הֵיכָלֵיהּ, לשון שַׁעַר הָאֵיתוֹן בספר יחזקאל (מ, טו), ועוד תרגמו בפנים אחרים. גפן אלו צדיקים, בני אתונו עֲבָדֵי אוֹרַיְיתָא בְּאוּלְפָּן, על שם לִכְבֵי אֲתוֹנוֹת עָמוֹרוֹת: כבס ביין. יְהֵא אַרְגְּוָון טַב לְבוּשׁוֹהִי, שביבושו דומה ליין, ונצבועין הוא לשון סותה, שהאשה לובשתן, ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה. ואף רבותינו פירשו בגמרא, לשון הסתת שכרות, במסכת כתובות (קיא:), ועל היין, שמא תאמר אינו מְרַוֶּה, תלמוד לומר סותה:

(12) חכלילי. לשון אודם, כתרגומו, וכן לְמִי חֲכָלְלוּת עֵינָיִם (משלי כג, כט), שכן דרך שותי יין עיניהם מאדימין: מחלב. מרוב חלב, שיהא באחלו מרעה טוב לעדרי צאן, וכן פירוש המקרא, אדום עיניים יהא מרוב יין, ולבן שניים יהא מרוב חלב. ולפי תרגומו עיניים ל' הריס שמשם לופים למרחוק. ועוד תרגמו בפנים אחרים, לשון מעינות וקילוח היקבים, נַעֲוֹהִי, יקביה שלו, ולשון אחרמי הוא במסכת עבודה זרה (עד:), נַעֲוָה אחרתו, יַחֲוֹוָן בְּקָעָתֵיהּ תרגם שניים, לשון שני הסלעים:

14 יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם׃ — יִשָּׂשכָר עַתִּיר בְּנִכְסִין אַחְסָנָתֵיהּ בֵּין תְּחוּמַיָּא׃ — 14 Issachar is a large-boned ass, Couching down between the sheep-folds.

15 וַיַּרְא מְנֻחָה כִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי נָעִמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל וַיְהִי לְמַס־עֹבֵד׃ (ס) — וַחֲזָא חוּלְקָא אֲרֵי טָב וְיָת אַרְעָא אֲרֵי מַעְבְּדָא פֵּירִין וְיִכְבֵּישׁ מָחוֹזֵי עַמְמַיָּא וִישַׁיְצֵי יָת דָּרְיַרֵיהוֹן וּדְיִשְׁתְּאַרוּן בְּהוֹן יְהוֹן לֵיהּ פָּלְחִין וּמַסְקֵי מִסִּין׃ — 15 For he saw a resting-place that it was good, And the land that it was pleasant; And he bowed his shoulder to bear, And became a servant under task-work

16 דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ — מִדְּבֵית דָּן יִתְבְּחַר וִיקוּם גּוּבְרָא בְּיוֹמוֹהִי יִתְפְּרֵיק עַמֵּיהּ וּבִשְׁנוֹהִי יְנוּחוּן כַּחֲדָא שִׁבְטַיָּא דְּיִשְׂרָאֵל׃ — 16 Dan shall judge his people, As one of the tribes of Israel.

17 יְהִי־דָן נָחָשׁ עֲלִי־דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלִי־אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי־סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחֹור׃ — יְהֵי גֻּבְרָא דְּיִתְבְּחַר וִיקוּם מִדְּבֵית דָּן אֵימָתֵיהּ תִּתְרְמֵי עַל עַמְמַיָּא וּמַחֲתֵיהּ תִּתְקַף בִּפְלִשְׁתָּאֵי כְּחֵוֵי חוּרְמָן יִשְׁרֵי עַל אוֹרְחָא וּכְפִתְנָא יִכְמוֹן עַל שְׁבִילָא יְקַטֵּיל גְּבָרֵי מַשְׁרְיָת פְּלִשְׁתָּאֵי פָּרָשִׁין עִם רִגְלָאִין יְעַקַּר סוּסָנָן וּרְתִכִּין וִימַגַּר רָכְבֵיהוֹן לְאַחְרָא׃ — 17 Dan shall be a serpent in the way, A horned snake in the path, That biteth the horse's heels, So that his rider falleth backward.

18 לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְהוָה׃ (ס) — לְפוּרְקָנָךְ סַבַּרִית יְיָ׃ — 18 I wait for Thy salvation, O Lord.

חמישי 19 גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ וְהוּא יָגֻד עָקֵב׃ (ס) — דְּבֵית גָּד מַשְׁרְיָת מְזַנְּנִין יִעְבְּרוּן יָת יַרְדְּנָא קֳדָם אֲחֵיהוֹן לִקְרָבָא וּבְנִכְסִין סַגִּיאִין יְתוּבוּן לְאַרְעְהוֹן׃ — 19 Gad, a troop shall troop upon him; But he shall troop upon their heel.

20 מֵאָשֵׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדַנֵּי־מֶלֶךְ׃ (ס) — דְּאָשֵׁר טָבָא אַרְעֵיהּ וְהִיא מְרַבְּיָא תַּפְּנוּקֵי מַלְכִין׃ — 20 As for Asher, his bread shall be fat, And he shall yield royal dainties.

21 נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי־שָׁפֶר׃ (ס) — נַפְתָּלִי בַּאֲרַע טָבָא יִתְרְמֵי עַדְבֵּיהּ וְאַחְסָנָתֵיהּ תְּהֵי מַעְבְּדָא פֵּירִין יְהוֹן מוֹדַן וּמְבָרְכִין עֲלֵיהוֹן׃ — 21 Naphtali is a hind let loose: He giveth goodly words.

(13) זבלון לחוף ימים. על חוף ימים תהיה ארצו, חוף, כתרגומו סָפַר, מרק"א בלע"ז, והוא יהיה מצוי תדיר אל חוף אניות, במקום הגמל, שאניות מביאות שם פרקמטיא, שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא, וממליץ מזון לשבט יששכר, והם עוסקים בתורה, הוא שאמר משה שָׂמֵחַ זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ (דברים לג, יח), זבולון יוצא בפרקמטיא, ויששכר עוסק בתורה באהלים (תנחומא ויחי יא): וירכתו על ציידן. סוף גבולו יהיה סמוך לציידון, וירכתו, סופו, כמו וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן:

(14) יששכר חמור גרם. חמור בעל עצמות, סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד: רבץ בין המשפתים. כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו ליגה בבית, וכשהוא רואה נוה, רובץ בין התחומין בתחומי העיירות שהולין שם פרקמטיא:

(15) וירא מנוחה כי טוב. ראה לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות: ויט שכמו לסבל. עול תורה: ויהי. לכל אחיו ישראל: למס עבד. לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבודין, שנאמר וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם (דברי הימים־א יב, לג), מאתים ראשי סנהדראות העמיד, וכל אחיהם על פיהם: ויט שכמו. השפיל שכמו, כמו וַיֵּט שָׁמַיִם הַטּוּ אֶזְנֵיכֶם. ואונקלוס תרגם בפנים אחרים, ויט שכמו לסבול מלחמות, ולכבוש ממזוזות, שהם יושבים על הספר, ויהיה האויב כבוש תחתיו למס עובד:

(16) דן ידין עמו. יעקוב נקמת עמו מפלשתים, כמו כִּי יָדִין ה' עַמּוֹ: כאחד שבטי ישראל. כל ישראל יהיו כאחד עמו, ואת כלם ידין, ועל שמשון נבא נבואה זו. ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישראל, כמיוחד שבשבטים, הוא דוד שבא מיהודה:

(17) שפיפן. הוא נחש, ואומר אני שקראו כן על שם שהוא נושף כמו וְאֶפֶה פְּשׁוּפָיוּ עֶקֶב (בראשית ג, טו): הנושך עקבי סוס. כך דרכו של נחש. ודמהו לנחש הנושך עקבי סוס. ויפל רכבו אחור. שלא נגע בו, ודוגמתו מצינו בשמשון, וַיִּלְכֹּד וגו' אֶת שְׁנֵי עַמּוּדֵי הַתָּוֶךְ וגו' (שופטים טז, כט), ושעל הגג מתו. ואונקלוס תרגם כְּחֵוֵי חוּרְמָן, שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו, והוא נְפָעוֹנִי, וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרם, וּכְפִתְנָא, כמו פתן, יכמון, יארוב:

(18) לישועתך קויתי ה'. נתגבא שינקרו פלשתים את עיניו, וסופו לומר זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא אַךְ הַפַּעַם (שם כח):

(19) גד גדוד יגודנו. כולם לשון גדוד הם, וכך תברו מנחם. ואם תאמר אין גדוד בלא שני דלתי"ן, יש לומר גדוד שם דבר צריך שני דלתי"ן, שכן דרך תיבה בת שתי אותיות להכפל בסופה, ואין יסודה אלא שתי אותיות, וכן אמר כַּצִּפּוֹר נָוֹד (משלי כו, ב), מגזרת וְשָׁבַעְתִּי נְדָדִים (איוב ז, ד), שֶׁם נָפַל שָׁדוּד (שופטים ה, כז), מגזרת יָשׁוּד נָהָרִים, אף יגוד יגודנו, וגדוד מגזרה אחת הם, וכשהוא מדבר בלשון יפעל, אינו כפול, כמו יגוד, יגוד, ירוס, ישוב, וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים, הוא כפול, כמו יתגודד, יתגודד, יתרומס, יתבולל, יתעולל, ובלשון מפעיל יָתוֹס וַאֲלָמְנָה יְעוֹלֵל (תהלים קמו, ט), לְשוֹבֵב יַעֲקֹב אֵלָיו (ישעיה מט, ה), מְשׁוֹבֵב נְתִיבוֹת (שם נח, יב), אף יגודנו האמור כאן אינו לשון שיפעילוהו אחרים, אלא כמו יגוד הימנו, כמו בָּנַי יְלָאוּנִי (ירמיה י, כ), יצאו ממני. גד גדוד יגודנו, גדודים יגודו הימנו, שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ: והוא יגד עקב. כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן, ולא יפקד מהם איש: עקב. בדרכן ובמסילותם שהלכו ישובו, כמו וְעִקְּבוֹתֶיךָ לֹא נוֹדָעוּ (תהלים עז, כ), וכן בְּעִקְּבֵי הַצֹּאן (שיר השירים א, ח), בלשון לע"ז תרגיל"ס:

(20) מאשר שמנה לחמו. מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שָׁמֵן, שיהיו זיתים מרובים בחלקו, והוא מושך שמן כמעין, וכן ברכו משה וְטוֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ, כמו ששניו במנחות (פה:), פעם אחת הוצרכו אנשי לוֹדְקִיָּא לשמן וכו':

(21) אילה שלחה. זו בקעת גינוסר, שהיא קלה לבשל פירותיה, כאילה זו שהיא קלה לרוץ, אילה שלוחה, אילה משולחת לרוץ: הנתן אמרי שפר. כתרגומו. דבר אחר, על מלחמת סיסרא נתנבא, וְלָקַחְתָּ עִמְּךָ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וגו' (שופטים ד, ו), והלכו שם בזריזות, וכן נאמר שם לשון שלוח, פָּעֲמֶק שֶׁלַּח פְּרִגְלָיו. הנתן אמרי שפר. על ידם שָׂרוּ דבורה וברק שירה. ורבותינו דרשוהו על יום קבורת יעקב, כשערער עָשָׂו על המערה, במסכת סוטה (יג.). ותרגומו יִתְרְמֵי עַדְבֵּיהּ, יפול חבלו, והוא יודה על חלקו אמריס נאים ושבח:

22 בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי־עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי־שׁוּר׃

בְּרִי דִסְגֵּי יוֹסֵף בְּרִי דְּאִתְבָּרַךְ כְּגוֹפֶן דִּנְצִיב עַל עֵינָא דְּמַיָּא תְּרֵין שִׁבְטִין יִפְּקוּן מִבִּנוֹהִי יְקַבְּלוּן חוּלְקָא וְאַחְסָנְתָּא׃

22 Joseph is a fruitful vine, A fruitful vine by a fountain; Its branches run over the wall.

23 וַיְמָרְרֻהוּ וָרֹבוּ וַיִּשְׂטְמֻהוּ בַּעֲלֵי חִצִּים׃

וְאִתְמְרַרוּ עִמֵּיהּ וְנַקְמוּהִי וְאַעֵיקוּ לֵיהּ גּוּבְרִין גִּבָּרִין בַּעֲלֵי פַלְגּוּתֵיהּ׃

23 The archers have dealt bitterly with him, And shot at him, and hated him;

24 וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ וַיָּפֻזוּ זְרֹעֵי יָדָיו מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל׃

וְתַבַת בְּהוֹן נְבִיוּתֵיהּ עַל דְּקַיֵּים אוֹרָיְתָא בְּסִתְרָא וְשַׁוִּי תּוּקְפָּא רוּחְצָנֵיהּ בְּכֵן יִתְרְמָא דְּהַב עַל דְּרָעוֹהִי אַחְסִין מַלְכוּתָא וּתְקִיף דָּא הֲוָת לֵיהּ מִן קֶדָם אֵל תַּקִּיפָא דְּיַעֲקֹב דְּבְמֵימְרֵיהּ זָן אֲבָהָן וּבְנִין זַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל׃

24 But his bow abode firm, And the arms of his hands were made supple, By the hands of the Mighty One of Jacob, From thence, from the Shepherd, the Stone of Israel,

25 מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם׃

מִימַר אֱלָהָא דַּאֲבוּךְ יְהֵי בְּסַעֲדָךְ וְיָת שַׁדַּי יִבְרְכִנָּךְ בִּרְכָן דְּנָחֲתָן מִטַּלָּא דִּשְׁמַיָּא מִלְּעֵילָא בִּרְכָן דְּנָגְדָן מִמַּעֲמַקֵּי אַרְעָא מִלְּרַע בִּרְכָתָא דַּאֲבוּךְ וּדְאִמָּךְ׃

25 Even by the God of thy father, who shall help thee, And by the Almighty, who shall bless thee, With blessings of heaven above, Blessings of the deep that coucheth beneath, Blessings of the breasts, and of the womb.

26 בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל־בִּרְכֹת הֹרַי עַד־תַּאֲוַת גִּבְעַת עוֹלָם תִּהְיֶיךָן לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו׃ (פ)

בִּרְכָתָא דַּאֲבוּךְ יִתּוֹסְפָן לָךְ עַל בִּרְכָתָא דִּלְי בָּרִיכוּ אֲבָהָתִי דְּחַמִּידוּ לְהוֹן רַבְרְבַיָּא דְּמִן עָלְמָא יְהֵוְיָן כָּל אִלֵּין לְרֵישָׁא דְּיוֹסֵף גּוּבְרָא פְּרִישָׁא דַּאֲחוֹהִי׃

26 The blessings of thy father Are mighty beyond the blessings of my progenitors Unto the utmost bound of the everlasting hills; They shall be on the head of Joseph, And on the crown of the head of the prince among his brethren.

ששי מג* 27 בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל׃

בִּנְיָמִין בְּאַרְעֵיהּ תִּשְׁרֵי שְׁכִינְתָּא וּבְאַחְסָנְתֵּיהּ יִתְבְּנֵי מַקְדְּשָׁא בְּצַפְרָא וּבְפַנְיָא יְהוֹן מְקָרְבִין כָּהֲנַיָּא קוּרְבָּנָא וּלְעִדָּן רַמְשָׁא יְהוֹן מְפַלְּגִין מוֹתַר חוּלְקְהוֹן מִשְּׁאָר קוּדְשַׁיָּא׃

27 Benjamin is a wolf that raveneth; In the morning he devoureth the prey, And at even he divideth the spoil.’

(22) בן פרת. בן תן, והוא לשון ארמי, אפריון נמטייה לרבי שמעון, בסוף בנא מציעא (קיט): בן פרת עלי עין. שִׁוּוֹ נָטוּי על העין הרואה אותו: בנות צעדה עלי שור. בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל ביפיו, ובנות הרבה צעדה כל אחת ואחת במקום שתוכל לראותו משם. (דבר אחר כל"ל, כי לפירוש ראשון הוא שור חומה וק"ל). עלי שור. על ראייתו, כמו שֶׁשִּׁוְּרוּ וְלֹא קָרוּב. (במדבר כד, יז) ומדרש אגדה יש רבים, וזה נוטה ליישב המקרא. פרת. מי"ו שבו הוא תקון הלשון, כמו עַל דִּבְרַת בְּנֵי הָאָדָם (קהלת ג, יח). שור. כמו לשון.עלי שור, בשביל לשור. ותרגום של אונקלוס בנות צעדה עלי שור, תְּרֵין שִׁבְטִין יִקְּוּן מִבְּנוֹהִי וכו', וכתב בנות, על שם בנות מנשה, בנות צלפחד, שנטלו חלק בשני עברי הירדן. בְּרִי דְּיִסְגֵּי יוסף, פורת לשון פריה ורביה. ויש מדרשי אגדה בו המתישבים על הלשון, בשעה שבא עֵשָׂו לקראת יעקב, בכולן קדמו האמהות ללכת לפני בניהם להשתחוות, וברחל כתיב נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ, אמר יוסף, רשע הזה עינו רמה, שמא יתן עיניו באמי, ילא לפניה וְשָׁרְבַּב קוֹמָתוֹ לְכַסּוֹתָהּ, והוא שברכו אביו בן פורת, הגדלת עצמך יוסף עלי עין של עֵשָׂו, לפיכך זכית לגדולה: בנות צעדה עלי שור. להסתכל בך בצאתך על מצרים. ועוד דרשוהו לענין שלא ישלוט בזרעו עין הרע, ואף כשברך מנשה ואפרים, ברכם כדגים, שאין עין הרע שולטת בהם:

(23) וימררהו ורבו. וימררוהו אחיו, וימררוהו פוטיפר ואשתו לאסרו, לשון וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם: ורבו. נעשו לו אחיו אנשי ריב, ואין הלשון הזה לשון פעלו, שאם כן היה לו לינקד וְרָבוּ כמו הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ וגו', ואף אם לשון רביית חיים הוא, כן היה לו להנקד, ואינו אלא לשון פועלו, כמו שְׁמוֹ שָׂמִיס (ירמיה ב, יב), שהוא לשון הושמו, וכן רוֹמוּ מְעַט, שהוא לשון הורמו, אלא שלשון הורמו והושמו על ידי אחרים, ולשון שמו, רמו, רבו, מאליהם הוא, משוממים את עצמם, נתרוממו מעצמם, נעשו אנשי ריב, וכן למוּ יְקָרֵי אִי, כמו נדמו. וכן תרגם אונקלוס וְנַקְמוּהִי: בעלי חצים. שלשונם כחץ, ותרגומו מָרֵי פַּלְגּוּתָא, לשון וַתְּהִי הַמֶּחֱלָה, אותן שהיו רואים לחלוק עמו נחלה:

(24) ותשב באיתן קשתו. נתישבה בחוזק: קשתו. חזקו: ויפזו זרעי ידיו. זו היא נתינת טבעת על ידו, לשון וָהָב מוּפָז, זאת היתה לו מידי הקב"ה שהוא אביר יעקב, ומשם עלה להיות רועה אבן ישראל, עקרן של ישראל, לשון אֶבֶן הָרֹאשָׁה, לשון מלכות, ואונקלוס אף הוא כך תרגמו, ותשב. וְתָבַת בְּהוֹן נְבִיאוּתֵיהּ, המלומות אשר חלש להם, עַל דְּקַיֵּים אוֹרַיְתָא בְּסִתְרָא, תוספת הוא ולא מלשון עברי שבמקרא, וְשַׁוִּי בְּתוּקְפָא רוּחֲצָנֵיהּ, תרגום של באיתן קשתו, וכך לשון התרגום על העברי, ותשב נבואתו, בשביל שאיתנו של הקב"ה היתה לו לקשת ולמבטח, בְּכֵן יִתְרְמָא דְּהַב עַל דְּרָעוֹהִי, לכך ויפזו זרועי ידיו, לשון פז: אבן ישראל. לשון נוטריקון, אב ובן אבהן ובנין, יעקב ובניו: ורבותינו דרשו ותשב באיתן קשתו, על כביסת ילדו באשת אדוניו, וקורלו קשת על שם שהזרע יורה כחץ. ויפזו זרועי ידיו. כמו ויפולו, שילא הזרע מבין אצבעות ידיו. מידי אביר יעקב. שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו וכו', כדאיתא בסוטה (לו:):

(25) מאל אביך. היתה לך זאת, והוא יעזרך: ואת שדי. ועם הקב"ה היה לבן כשלא שמעת לדברי אדונתך, והוא יברכך: ברכת שדים ורחם. ברכתא דאבא ודאמא. כלומר יתברכו המולידים והיולדות, שיהיו הזכרים מזריעין טיפה הראוייה להריון, והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן להפיל עובריהן: שדים. יָלֹה יִיָּלֶה מתרגמינן אִישְׁתָּדָאי יִשְׁתָּדֵי, אף שדים כאן על שם שהזרע יורה כחץ:

(26) ברכת אביך גברו וגו'. הברכות שברכני הקב"ה גברו והלכו על הברכות שבירך את הורי: עד תאות גבעת עולם. לפי שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם, שנתן לי ברכה פרוצה בלי מצרים, מגעת עד ד' קצות העולם, שנאמר וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וגו', מה שלא אמר לאברהם אבינו ולישחק. לאברהם אמר לו שָׂא עֵינֶיךָ וּרְאֵה וגו' כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְּנֶנָּה, ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד. ליצחק אמר לו כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת הַשְּׁבֻעָה וגו', זהו שאמר ישעיה וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ (ישעיה נח, יד), ולא אמר נחלת אברהם: הורי. לשון הריון, שהורוני במעי אמי, כמו הוֹרָה גָבֶר (איוב ג, ג): עד תאות. עד קצות, כמו וְהִתְאַוִּיתֶם לָבֶטַח לְגִבּוֹל קֶדֶמָה (במדבר לד, י), תְּאָוָה לְגֹבַל חֲמָת (שם ח): תאות. משמו"ל, כך תברו מנחם בן סרוק: תהיין. כולם לראש יוסף: נזיר אחיו. פְּרִישָׁא דַּאֲחוֹהִי, שנבדל מאחיו, כמו וְיִנָּזְרוּ מִקֳּדָשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, נָזוֹר אָחוֹר. ורבותינו דרשו ותשב באיתן קשתו, על כביסת ילדו באשת אדוניו, וקורלו קשת על שם שהזרע יורה כחץ. ויפזו זרועי ידיו. כמו ויפולו, שילא הזרע מבין אצבעות ידיו. מידי אביר יעקב. שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו וכו', כדאיתא בסוטה (לו:). ואונקלוס תרגם תאות עולם, לשון תאוה וחמדה, וגבעות עולם לשון מְלָכֵי אֶרֶץ, (והם הברכות) שממדתן אמו והזקיקתו לקבלם:

28 כָּל־אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כְּבִרְכָתוֹ בֵּרַךְ אֹתָם׃

כָּל אִלֵּין שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל תְּרֵי עֲסַר וְדָא דְּמַלִּיל לְהוֹן אֲבוּהוֹן וּבָרֵיךְ יָתְהוֹן גְּבַר כְּבִרְכָתֵיהּ בָּרִיךְ יָתְהוֹן׃

28 All these are the twelve tribes of Israel, and this is it that their father spoke unto them and blessed them; every one according to his blessing he blessed them.

29 וַיְצַו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אָנִי נֶאֱסָף אֶל־עַמִּי קִבְרוּ אֹתִי אֶל־אֲבֹתָי אֶל־הַמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה עֶפְרֹן הַחִתִּי׃

וּפַקִּיד יָתְהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן אֲנָא מִתְכְּנִיש לְעַמִּי קִבְרוּ יָתִי לְוָת אֲבָהָתִי בִּמְעָרְתָא דְּבַחֲקַל עֶפְרוֹן חִתָּאָה׃

29 And be charged them, and said unto them: 'I am to be gathered unto my people; bury me with my fathers in the cave that is in the field of Ephron the Hittite,

30 בַּמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי־מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי לַאֲחֻזַּת־קָבֶר׃

בִּמְעָרְתָא דְּבַחֲקַל כְּפֵילְתָּא דְּעַל אַפֵּי מַמְרֵא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן דִּזְבַן אַבְרָהָם יָת חַקְלָא מִן עֶפְרוֹן חִתָּאָה לְאַחְסָנַת קְבוּרָא׃

30 in the cave that is in the field of Machpelah, which is before Mamre, in the land of Canaan, which Abraham bought with the field from Ephron the Hittite for a possession of a burying-place.

31 שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת־לֵאָה׃

תַּמָּן קְבַרוּ יָת אַבְרָהָם וְיָת שָׂרָה אִתְּתֵיהּ תַּמָּן קְבַרוּ יָת יִצְחָק וְיָת רִבְקָה אִתְּתֵיהּ וְתַמָּן קְבַרִית יָת לֵאָה׃

31 There they buried Abraham and Sarah his wife; there they buried Isaac and Rebekah his wife; and there I buried Leah.

32 מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי־חֵת׃

זְבִינֵי חַקְלָא וּמְעָרְתָא דְּבֵיהּ מִן בְּנֵי חִתָּאָה׃

32 The field and the cave that is therein, which was purchased from the children of Heth.'

33 וַיְכַל יַעֲקֹב לְצַוֹּת אֶת־בָּנָיו וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו אֶל־הַמִּטָּה וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃

וְשֵׁיצֵי יַעֲקֹב לְפַקָּדָא יָת בְּנוֹהִי וּכְנַשׁ רַגְלוֹהִי לְעַרְסָא וְאִתְנְגִיד וְאִתְכְּנִיש לְעַמַּיהּ׃

33 And when Jacob made an end of charging his sons, he gathered up his feet into the bed, and expired, and was gathered unto his people.

L וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיֵּבְךְּ עָלָיו וַיְשַׁק־לוֹ׃

וּנְפַל יוֹסֵף עַל אַפֵּי אֲבוּהִי וּבְכָא עֲלוֹהִי וְנַשֵּׁיק לֵיהּ׃

L And Joseph fell upon his father's face, and wept upon him, and kissed him.

2 וַיְצַו יוֹסֵף אֶת־עֲבָדָיו אֶת־הָרֹפְאִים לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו וַיַּחַנְטוּ הָרֹפְאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל׃

וּפַקִּיד יוֹסֵף יָת עַבְדּוֹהִי יָת אָסְוָתָא לְמִחְנַט יָת אֲבוּהִי וַחֲנַטוּ אָסְוָתָא יָת יִשְׂרָאֵל׃

2 And Joseph commanded his servants the physicians to embalm his father. And the physicians embalmed Israel.

3 וַיִּמְלְאוּ־לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנֻטִים וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שִׁבְעִים יוֹם׃

וּשְׁלִימוּ לֵיהּ אַרְבְּעִין יוֹמִין אֲרֵי כֵּן שָׁלְמִין יוֹמֵי חֲנִיטוּתָא וּבְכוֹ יָתֵיהּ מִצְרָאֵי שִׁבְעִין יוֹמִין׃

3 And forty days were fulfilled for him; for so are fulfilled the days of embalming. And the Egyptians wept for him threescore and ten days.

4 וַיַּעַבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר׃

וַעֲבַרוּ יוֹמֵי בְכִיתֵיהּ וּמַלִּיל יוֹסֵף עִם בֵּית פַּרְעֹה לְמֵימַר אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין בְּעֵינֵיכוֹן מַלִּילוּ כְעַן קֳדָם פַּרְעֹה לְמֵימַר׃

4 And when the days of weeping for him were past, Joseph spoke unto the house of Pharaoh, saying: 'If now I have found favour in your eyes, speak, I pray you, in the ears of Pharaoh, saying:

(27) בנימין זאב ישרף. זאב הוא אשר יטרף. נצא על שיהיו עתידין להיות חטפנין, וַחֲטַפְתֶּם לָכֶם אִישׁ אִשְׁתּוֹ (שופטים כא, כא), כפלגש בגבעה. ונצא על שאול שיהיה נוקם באויביו סביב, שנאמר וְשָׁאוּל לָכַד הַמְּלוּכָה וגו' וַיִּלָּחֶם במואב וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְנֶה יַרְשִׁיעַ (שמואל־א יד, מז): בבקר יאכל עד. לשון ביזה ושלל, המתורגם עֲדָמָה. ועוד יש לו דומה בלשון עברית, אָז חֶלֶק עַד שָׁלָל (ישעיה לג, כד). ועל שאול הוא אומר, שעמד בתחלת בּוּקְרָן (ס"א פריחתן) וזריחתן של ישראל: ולערב יחלק שלל. אף משתקע שמשן של ישראל, על ידי נבוכדנצר שיגלם לבבל: יחלק שלל. מרדכי ואסתר שהם מבנימין, יחלקו את שלל המן, שנאמר הִגִּיעַ בַּיִת הָמָן נָפְתֵּי לְאָסְתֵּר. ואונקלוס תרגם על שלל הכהנים בקדשי המקדש:

(28) וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם. והלא יש מהם שלא ברכם אלא קנטרן, אלא כך פירושו, וזאת אשר דבר להם אביהם מה שנאמר בענין, יכול שלא ברך לראובן שמעון ולוי, תלמוד לומר ויברך אותם, כולם במשמע: איש אשר כברכתו. ברכה העתידה לבא על כל אחד ואחד: ברך אתם. לא היה לו לומר אלא איש אשר כברכתו ברך אותו, מה תלמוד לומר ברך אותם, לפי שנתן ליהודה גבורת ארי, ולבנימין חטיפתו של זאב, ולנפתלי קלותו של אילה, יכול שלא כללן כולם בכל הברכות, תלמוד לומר ברך אותם:

(29) נאסף אל עמי. על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן, שיש אסיפה בלשון עברי שהיא לשון הכנסה, כגון וְאֵין אִישׁ מְאַסֵּף אוֹסֶם הַבַּיְתָה (שופטים יט, טו), וַאֲסַפְתּוּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ (דברים כב, ג), בְּאָסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ (ויקרא כג, לט), הכנסתם לבית מפני הגשמים, בְּאָסְפְּכֶם אֶת מַעֲשֵׂיכֶם, וכל אסיפה האמורה במיתה אף היא לשון הכנסה: אל אבתי. עם אבותי:

(33) ויאסף רגליו. הכניס רגליו: ויגוע ויאסף. ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רז"ל יעקב אבינו לא מת (תענית ה:):

(2) לחנט את אביו. ענין מרקחת בְּשָׂמִים הוא:

(3) וימלאו לו. השלימו לו ימי חניטתו עד שמלאו לו ארבעים יום: ויבכו אותו וגו'. ארבעים לחניטה ושלשים לבכיה, לפי שבאה להם ברכה לרגלו, שָׁבָלָה הרעב והיו מי נילוס מתברכין:

5 אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה־נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי וְאָשׁוּבָה׃

אַבָּא קַיֵּים עֲלַי לְמֵימַר הָאֲנָא מְאִית בְּקִבְרִי דְּאַתְקֵינִית לִי בְּאַרְעָא דִכְנַעַן תַּמָּן תִּקְבְּרִנַּנִי וּכְעַן אֶסַּק כְּעַן וְאֶקְבַּר יָת אַבָּא וַאֲתוּב׃

5 My father made me swear, saying: Lo, I die; in my grave which I have digged for me in the land of Canaan, there shalt thou bury me. Now therefore let me go up, I pray thee, and bury my father, and I will come back.'

6 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֵה וּקְבֹר אֶת־אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ׃

וַאֲמַר פַּרְעֹה סַק וּקְבַר יָת אֲבוּךְ כְּמָא דְּקַיֵּים עֲלָךְ׃

6 And Pharaoh said: 'Go up, and bury thy father, according as he made thee swear.'

7 וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל־עַבְדֵי פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכֹל זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרָיִם׃

וּסְלִיק יוֹסֵף לְמִקְבַּר יָת אֲבוּהִי וּסְלִיקוּ עִמֵּיהּ כָּל עַבְדֵי פַרְעֹה סָבֵי בֵיתֵיהּ וְכֹל סָבֵי אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

7 And Joseph went up to bury his father; and with him went up all the servants of Pharaoh, the elders of his house, and all the elders of the land of Egypt,

8 וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצֹאנָם וּבְקָרָם עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃

וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וַאֲחוּהִי וּבֵית אֲבוּהִי לְחוֹד טַפְּלְהוֹן וְעָנְהוֹן וְתוֹרֵיהוֹן שְׁבַקוּ בְּאַרְעָא דְּגֹשֶׁן׃

8 and all the house of Joseph, and his brethren, and his father's house; only their little ones, and their flocks, and their herds, they left in the land of Goshen.

9 וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם־רֶכֶב גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כָּבֵד מְאֹד׃

וּסְלִיק עִמֵּיהּ אַף רְתִכִּין אַף פָּרָשִׁין וַהֲוָת מַשְׁרִיתָא סַגִּיאָה לַחְדָּא׃

9 And there went up with him both chariots and horsemen; and it was a very great company.

10 וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן הָאָטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַّרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים׃

וַאֲתוֹ עַד בֵּית אִדְרֵי דְאָטָד דִּבְעִבְרָא דְיַרְדְּנָא וּסְפְדוּ תַּמָּן מִסְפֵּד רַב וְתַקִּיף לַחְדָּא וַעֲבַד לַאֲבוּהִי אֶבְלָא שִׁבְעָא יוֹמִין׃

10 And they came to the threshing-floor of Atad, which is beyond the Jordan, and there they wailed with a very great and sore wailing; and he made a mourning for his father seven days.

11 וַיַּרְא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת־הָאֵבֶל בְּגֹרֶן הָאָטָד וַיֹּאמְרוּ אֵבֶל־כָּבֵד זֶה לְמִצְרָיִם עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אָבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן׃

וַחֲזָא יָתִיב אַרַע כְּנַעֲנָאָה יָת אֶבְלָא בְּבֵית אִדְרֵי דְאָטָד וַאֲמַרוּ אֶבֶל תַּקִּיף דֵּין לְמִצְרָאֵי עַל כֵּן קְרָא שְׁמַהּ אָבֵל מִצְרַיִם דִּבְעִבְרָא דְיַרְדְּנָא׃

11 And when the inhabitants of the land, the Canaanites, saw the mourning in the floor of Atad, they said: 'This is a grievous amourning to the Egyptians.' Wherefore the name of it was called Abel-mizraim, which is beyond the Jordan.

12 וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם׃

וַעֲבַדוּ בְנוֹהִי לֵיהּ כֵּן כְּמָא דְּפַקִּידוּן׃

12 And his sons did unto him according as he commanded them.

13 וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָנָיו אַרְצָה כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בִּמְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה לַאֲחֻזַּת־קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי עַל־פְּנֵי מַמְרֵא׃

וּנְטָלוּ יָתֵיהּ בְּנוֹהִי לְאַרְעָא דִכְנַעַן וּקְבַרוּ יָתֵיהּ בִּמְעָרַת חֲקַל כְּפֵלְתָּא דִּזְבַן אַבְרָהָם יָת חַקְלָא לְאַחְסָנַת קְבוּרָא מִן עֶפְרוֹן חִתָּאָה עַל אַפֵּי מַמְרֵא׃

13 For his sons carried him into the land of Canaan, and buried him in the cave of the field of Machpelah, which Abraham bought with the field, for a possession of a burying-place, of Ephron the Hittite, in front of Mamre.

14 וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו וְכָל־הָעֹלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֶת־אָבִיו׃

וְתָב יוֹסֵף לְמִצְרַיִם הוּא וַאֲחוֹהִי וְכָל דְּסְלִיקוּ עִמֵּיהּ לְמִקְבַּר יָת אֲבוּהִי בָּתַר דִּקְבַר יָת אֲבוּהִי׃

14 And Joseph returned into Egypt, he, and his brethren, and all that went up with him to bury his father, after he had buried his father.

15 וַיִּרְאוּ אֲחֵי־יוֹסֵף כִּי־מֵת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוּ יִשְׂטְמֵנוּ יוֹסֵף וְהָשֵׁב יָשִׁיב לָנוּ אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמַלְנוּ אֹתוֹ׃

וַחֲזוֹ אֲחֵי יוֹסֵף אֲרֵי מִית אֲבוּהוֹן וַאֲמַרוּ דִּלְמָא יִטַּר לַנָא דְּבָבוּ יוֹסֵף וְאָתָבָא יָתִיב לַנָא יָת כָּל בִּשְׁתָּא דִּגְמַלְנָא יָתֵיהּ׃

15 And when Joseph's brethren saw that their father was dead, they said: 'It may be that Joseph will hate us, and will fully requite us all the evil which we did unto him.'

(5) אשר כריתי לי. כפשוטו, כמו כִּי יִכְרֶה אִישׁ (שמות כא, לג). ומדרשו, עוד מתישב על הלשון כמו אשר קניתי, אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה. ועוד מדרשו לשון כָּרִי, דָּגוּר, שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן, ועשה אותו כרי, ואמר לעשו, טול זה בשביל חלקך במערה:

(6) כאשר השביעך. ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך, אבל ירא לומר עבור על השבועה, שלא יאמר אם כן אעבור על שבועה שנשבעתי לך, שלא אגלה על לשון הקודש שאני מכיר עודף על שבעים לשון, ואתה איך מכיר בו, כדאיתא במסכת סוטה (לו:):

(10) גרן האטד. מוקף אֲטָדִין היה. וכדותינו דרשו (סוטה יג.) על שם המאורע, שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה, וכיון שראו כתרו של יוסף תלוי באורונו של יעקב, עמדו כלן ותלו בו כתריהם, והקיפוהו כתריס כגרן המוקף סייג של קוצים:

(12) כאשר צום. מהו אשר צוה:

(13) וישאו אתו בניו. ולא בני בניו שכך נוס, אל ישאו מטתי לא איש מצרי ולא אחד מבניכם שהם מבנות כנען, אלא אתם, וקבע להם מקום, ג' למזרח, וכן לארבע רוחות, וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן. לוי לא ישא, שהוא עתיד לשאת את הארון. ויוסף לא ישא, שהוא מלך. מנשה ואפרים יהיו תחתיהם, וזהו איש על דגלו באותות, באות שמסר להם אביהם לישא מטתו:

(14) הוא ואחיו וכל העולים אתו. בחזרתן כאן הקדים אחיו למצרים העולים אתו, ובהליכתן הקדים מצרים לאחיו, שנאמר ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו' ואחר כך כל בית יוסף ואחיו, אלא לפי שראו כבוד שעשו מלכי כנען, שבאו כתריהם באורונו של יעקב, נהגו בהם כבוד:

(15) ויראו אחי יוסף כי מת אביהם. מהו וירלו, הכירו במיתתו אצל יוסף, שהיו רגילים לסעוד על שולחנו של יוסף, והיה מקרבן בשביל כבוד אביו, ומשמת יעקב לא קרבן: לו ישטמנו. שמא ישטמנו. לו מתחלק לעניינים הרבה, יש לו משמש בלשון בקשה ולשון הלואי, כגון לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ, לוּ שָׁמְעָנוּ, ולוּ הוֹאַלְנוּ, לוּ מָתְנוּ. ויש לו

16 וַיְצַוּוּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר׃

וּפַקִּידוּ לְוָת יוֹסֵף לְמֵימַר אֲבוּךְ פַּקִּיד קֳדָם מוֹתֵיהּ לְמֵימַר׃

16 And they sent a message unto Joseph, saying: 'Thy father did command before he died, saying:

17 כֹּה־תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּא שָׂא נָא פֶּשַׁע אַחֶיךָ וְחַטָּאתָם כִּי־רָעָה גְמָלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיֵּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבְּרָם אֵלָיו׃

כְּדֵין תֵּימְרוּן לְיוֹסֵף בְּבָעוּ שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבֵי אֲחָךְ וְלִחְטָאֵיהוֹן אֲרֵי בִּשְׁתָּא גְּמָלוּךְ וּכְעַן שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבֵי עַבְדֵי אֱלָהָא דַּאֲבוּךְ וּבְכָא יוֹסֵף בְּמַלָּלֻתְהוֹן עִמֵּיהּ׃

17 So shall ye say unto Joseph: Forgive, I pray thee now, the transgression of thy brethren, and their sin, for that they did unto thee evil. And now, we pray thee, forgive the transgression of the servants of the God of thy father.' And Joseph wept when they spoke unto him.

18 וַיֵּלְכוּ גַּם־אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנֶּנּוּ לְךָ לַעֲבָדִים׃

וַאֲזַלוּ אַף אֲחוֹהִי וּנְפַלוּ קֳדָמוֹהִי וַאֲמַרוּ הָא אֲנַחְנָא לָךְ לְעַבְדִין׃

18 And his brethren also went and fell down before his face; and they said: 'Behold, we are thy bondmen.'

19 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אַל־תִּירָאוּ כִּי הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנִי׃

וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף לָא תִּדְחֲלוּן אֲרֵי דְּחֲלָא דַיְיָ אֲנָא׃

19 And Joseph said unto them: 'Fear not; for am I in the place of God?

20 וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָהּ לְטֹבָה לְמַעַן עֲשֹׂה כַּיּוֹם הַזֶּה לְהַחֲיֹת עַם־רָב׃

וְאַתּוּן חֲשַׁבְתּוּן עֲלַי בִּישָׁא מִן קֳדָם יְיָ אִתְחֲשִׁיבַת לְטָבָא בְּדִיל לְמֶעֱבַד כְּיוֹמָא הָדֵין לְקַיָּמָא עַם סַגִּי׃

20 And as for you, ye meant evil against me; but God meant it for good, to bring to pass, as it is this day, to save much people alive.

שביעי וְעַתָּה אַל־תִּירָאוּ אָנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם׃

וּכְעַן לָא תִּדְחֲלוּן אֲנָא אֲזוּן יָתְכוֹן וְיָת טַפְּלְכוֹן וְנַחֵים יָתְהוֹן וּמַלֵּיל תַּנְחוּמִין עַל לִבְּהוֹן׃

21 Now therefore fear ye not; I will sustain you, and your little ones.' And he comforted them, and spoke kindly unto them.

22 וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים׃

וְיָתִיב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אֲבוּהִי וַחֲיָא יוֹסֵף מְאָה וַעֲסַר שְׁנִין׃

22 And Joseph dwelt in Egypt, he, and his father's house; and Joseph lived a hundred and ten years.

מפטיר וַיַּרְא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שִׁלִּשִׁים גַּם בְּנֵי מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה יֻלְּדוּ עַל־בִּרְכֵּי יוֹסֵף׃

וַחֲזָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנִין תְּלִיתָאִין אַף בְּנֵי מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה אִתְיְלִידוּ וְרַבִּי יוֹסֵף׃

23 And Joseph saw Ephraim's children of the third generation; the children also of Machir the son of Manasseh were born upon Joseph's knees.

24 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אָנֹכִי מֵת וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב׃

וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי אֲנָא מָאֵית וַיְיָ מְדַכָּר דְּכִיר יָתְכוֹן וְיַסֵּיק יָתְכוֹן מִן אַרְעָא הָדָא לְאַרְעָא דְּקַיֵּים לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃

24 And Joseph said unto his brethren: 'I die; but God will surely remember you, and bring you up out of this land unto the land which He swore to Abraham, to Isaac, and to Jacob.'

25 וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה׃

וְאוֹמִי יוֹסֵף יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר מְדַכָּר דְּכִיר יְיָ יָתְכוֹן וְתַסְּקוּן יָת גַּרְמַי מִכָּא׃

25 And Joseph took an oath of the children of Israel, saying: 'God will surely remember you, and ye shall carry up my bones from hence.'

פס פסוקים וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן־מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחַנְטוּ אֹתוֹ וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן בְּמִצְרָיִם׃

וּמִית יוֹסֵף בַּר מְאָה וַעֲסַר שְׁנִין וַחֲנַטוּ יָתֵיהּ וְשָׂמוּהִי בַּאֲרוֹנָא בְּמִצְרָיִם׃

26 So Joseph died, being a hundred and ten years old. And they embalmed him, and he was put in a coffin in Egypt.

The Haftara is I Kings 2:1 – 2:12 on page 693.

חזק חזק ונתחזק

משמש בלשון אם ואולי, כגון לו קָמוּ, לו הִקְשַׁבְתָּ לְמִצְוֹתָי, ולוא אָנֹכִי שֹׁקֵל עַל כַּפַּי. ויש לו משמש בלשון שמא, לו יִשְׂטְמֵנוּ, ואין לו עוד דומה במקרא, והוא לשון אולי, כמו אֲלֵי לֹא תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי, לשון שמא הוא. ויש אולי לשון בקשה, כגון אוּלַי יִרְאֶה ה' בְּעֳנִיִּי, אולי ישוב ה' אותי, הרי הוא כמו לו יְהִי כִדְבָרֶךָ. ויש אולי לשון אם, אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם:

(16) ויצוו אל יוסף. כמו וַיְצַוּם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, צוה למשה ולאהרן להיות שלוחים אל בני ישראל, אף זה, וילוו אל שלוחים, להיות שליח אל יוסף לומר לו כן. ואת מי צוו, את בני בלהה, שהיו רגילין אצלו, שנאמר והוא נער אֶת בְּנֵי בִלְהָה: אביך צוה. שיהו בדבר מפני השלום, כי לא צוה יעקב כן, שלא נחשד יוסף בעיניו (יבמות סה:):

(17) שא נא לפשע עבדי אלהי אביך. אם תבין מת אלוהיו קייס, והם עבדיו:

(18) וילכו גם אחיו. מוסף על השליחות:

(19) כי התחת אלהים אני. שמא במקומו אני, בתמיה, אם הייתי רוצה להרע לכם כלום אני יכול, והלא אתם כולכם חשבתם עלי רעה והקב"ה חשבה לטובה, והיאך אני לבדי יכול להרע לכם:

(21) וידבר על לבם. דבריס המתקבלים על הלב, עד שלא ירדתם לכאן, היו מרגנים עלי שאני עבד, ועל ידיכם נודע שאני בן חורין, ואם אני הורג אתכם, מה הבריות אומרות, כת של בחורים רצה, ונשתבח בהם, ואמר אחי הם, ולבסוף הרג אותם, יש לך את שהורג את אחיו. דבר אחר, עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד כו':

(23) על ברכי יוסף. כתרגומו. גדלן בין ברכיו:

1	Now these are the names of the sons of Israel, who came into Egypt with Jacob; every man came with his household:	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ׃	שמות א
2	Reuben, Simeon, Levi, and Judah;	רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה׃	
3	Issachar, Zebulun, and Benjamin;	יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן׃	
4	Dan and Naphtali, Gad and Asher.	דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר׃	
5	And all the souls that came out of the loins of Jacob were seventy souls; and Joseph was in Egypt already.	וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב שִׁבְעִים נָפֶשׁ וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם׃	וַהֲוָאָה כָּל נַפְשָׁתָא נָפְקֵי יִרְכָא דְיַעֲקֹב שִׁבְעִין נַפְשָׁן וְיוֹסֵף דַּהֲוָה בְּמִצְרָיִם׃
6	And Joseph died, and all his brethren, and all that generation.	וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו וְכֹל הַדּוֹר הַהוּא׃	וּמִית יוֹסֵף וְכָל אֲחוֹהִי וְכֹל דָּרָא הַהוּא׃
7	And the children of Israel were fruitful, and increased abundantly, and multiplied, and waxed exceeding mighty; and the land was filled with them.	וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם׃ (פ)	וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְפִישׁוּ וְאִתְיַלְּדוּ וּסְגִיאוּ וּתְקִיפוּ לַחְדָּא לַחְדָּא וְאִתְמְלִיאַת אַרְעָא מִנְּהוֹן׃
8	Now there arose a new king over Egypt, who knew not Joseph.	וַיָּקָם מֶלֶךְ־חָדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע אֶת־יוֹסֵף׃	לוי וְקָם מַלְכָּא חֲדַתָּא עַל מִצְרַיִם דְּלָא מְקַיֵּים גְּזֵרַת יוֹסֵף׃
9	And he said unto his people: 'Behold, the people of the children of Israel are too many and too mighty for us;	וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ׃	וַאֲמַר לְעַמֵּיהּ הָא עַמָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סָגֵן וְתָקִפִין מִנָּנָא׃
10	come, let us deal wisely with them, lest they multiply, and it come to pass, that, when there befalleth us any war, they also join themselves unto our enemies, and fight against us, and get them up out of the land.'	הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־הוּא עַל־שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ׃	הַבּוּ נִתְחַכַּם לְהוֹן דִּלְמָא יִסְגּוֹן וִיהֵי אֲרֵי יִעְרְעֻנָּנָא קְרָב וְיִתּוֹסְפוּן אַף אִנּוּן עַל סָנְאֵנָא וְיִגְּחוּן בָּנָא קְרָב וְיִסְקוּן מִן אַרְעָא׃
11	Therefore they did set over them taskmasters to afflict them with their burdens. And they built for Pharaoh store-cities, Pithom and Raamses.	וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס׃	וּמַנִּיאוּ עֲלֵיהוֹן שָׁלְטוֹנִין מַבְאֲשִׁין בְּדִיל לְעַנּוֹאֵיהוֹן בְּפוּלְחָנְהוֹן וּבְנוֹ קִרְוֵי בֵית אוֹצְרֵי לְפַרְעֹה יָת פִּיתוֹם וְיָת רַעַמְסֵס׃
12	But the more they afflicted them, the more they multiplied and the more they spread abroad. And they were adread because of the children of Israel.	וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃	וּכְמָא דְּמְעַנִּין לְהוֹן כֵּן סָגֵן וְכֵן תָּקְפִין וְעַקַת לְמִצְרָאֵי מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
13	And the Egyptians made the children of Israel to serve with rigour.	וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ׃	ישראל וְאַפְּלַחוּ מִצְרָאֵי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקַשְׁיוּ׃
14	And they made their lives bitter with hard service, in mortar and in brick, and in all manner of service in the field; in all their service, wherein they made them serve with rigour.	וַיְמָרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ׃	וְאַמְרוּ יָת חַיֵּיהוֹן בְּפוּלְחָנָא קָשָׁיָא בְּטִינָא וּבְלִבְנֵי וּבְכָל פּוּלְחָנָא בְּחַקְלָא יָת כָּל פּוּלְחָנְהוֹן דְּאַפְּלַחוּ בְּהוֹן בְּקַשְׁיוּ׃

(1) ואלה שמות בני ישראל. אע"פ שמנאן בחייהן בשמותם, חזר ומנאן במיתתן, להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים, שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא (ישעי' מ, כו. שמו"ר ז, ג):

(5) ויוסף היה במצרים. והלא הוא וביתו היו בכלל שבעים, ומה בא ללמדנו, וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים, אלא להודיעך צדקתו של יוסף, הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועמד בצדקו:

(7) וישרצו. שהיו יולדות ששה בכרס אחד:

(8) ויקם מלך חדש. רב ושמואל, חד אמר חדש ממש, וחד אמר שנתחדשו גזירותיו (סוטה יא.): אשר לא ידע. עשה עצמו כאלו לא ידע:

(10) הבה נתחכמה לו. כל הבה לשון הכנה והזמנה לבא, כלומר הזמינו עצמיכם לכך: נתחכמה לו. לעם, נתחכמה מה לעשות לו. ורבותינו דרשו, נתחכם למושיען של ישראל לדוגם במים, שכבר נשבע שלא יביא מבול לעולם (שמו"ר ז, יא). (והם לא הבינו שעל כל העולם אינו מביא, אבל הוא מביא על אומה אחת. ברש"י ישן): ועלה מן הארץ. על כרחנו. ורבותינו דרשו, כאדם שמקלל עצמו, ומולה קללתו באחרים, והרי הוא כאלו כתב וְעָלִינוּ מִן הָאָרֶץ והם יירשוה:

(11) עליו. על העם: מסים. לשון מס, שרים שגובין מהם המס. ומהו המס, שיבנו ערי מסכנות לפרעה: למען ענותו בסבלתם. של מצרים: ערי מסכנות. כתרגומו, וכן בָּא אֶל הַסֹּכֵן הַזֶּה (ישעי' כב, טו), גזבר הממונה על האוצרות (שמו"ר ז, יד): את פתום ואת רעמסס. שלא היו ראויות מתחלה לכך, ועשאום חזקות ובצורות לאוצר:

(12) וכאשר יענו אותו. בכל מה שהם נותנין לב לענות, כן לב הקב"ה להרבות ולהפריץ. כן ירבה. כן רבה וכן פרץ. ומדרשו, רוח הקודש אומרת כן, אתם אומרים כן ירבה, ואני אומר כן ירבה: ויקצו. קצו בחייהם. (ויש מפרשים המצרים בעיני עצמם וק"ל). ורבותינו דרשו, כקוצים היו בעיניהם:

(13) בפרך. בעבודה קשה המפרכת את הגוף ומשברתו:

15 וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה׃

15 And the king of Egypt spoke to the Hebrew midwives, of whom the name of the one was Shiphrah, and the name of the other Puah;

16 וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאָבְנָיִם אִם־בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הִוא וָחָיָה׃

16 and he said: 'When ye do the office of a midwife to the Hebrew women, ye shall look upon the birthstool: if it be a son, then ye shall kill him; but if it be a daughter, then she shall live.'

17 וַתִּירֶאן הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּין אֶת־הַיְלָדִים׃

17 But the midwives feared God, and did not as the king of Egypt commanded them, but saved the men-children alive.

שני 18 וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתְּחַיֶּין אֶת־הַיְלָדִים׃

18 And the king of Egypt called for the midwives, and said unto them: 'Why have ye done this thing, and have saved the men-children alive?'

19 וַתֹּאמַרְן הַמְיַלְּדֹת אֶל־פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים הַמִּצְרִיֹּת הָעִבְרִיֹּת כִּי־חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ׃

19 And the midwives said unto Pharaoh: 'Because the Hebrew women are not as the Egyptian women; for they are lively, and are delivered ere the midwife come unto them.'

20 וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת וַיִּרֶב הָעָם וַיַּעַצְמוּ מְאֹד׃

20 And God dealt well with the midwives; and the people multiplied, and waxed very mighty.

21 וַיְהִי כִּי־יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים׃

21 And it came to pass, because the midwives feared God, that He made them houses.

22 וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבַּת תְּחַיּוּן׃ (פ)

22 And Pharaoh charged all his people, saying: 'Every son that is born ye shall cast into the river, and every daughter ye shall save alive.'

II א* וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־לֵוִי׃

II And there went a man of the house of Levi, and took to wife a daughter of Levi.

2 וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים׃

2 And the woman conceived, and bore a son; and when she saw him that he was a goodly child, she hid him three months.

(15) למילדות. הוא לשון מולידות, אלא שיש לשון קל ויש לשון כבד, כמו שובר ומשבר, דובר ומדבר, כך מוליד ומְיַלֵּד: שפרה. זו יוכבד, על שם שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת את הולד: פועה. זו מריס, על שם שפּוֹעָה ומדברת והוגה לולד, כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה (סוטה יא:): פועה. לשון נעקה, כמו פַּיּוֹלֶדָה אֶפְעֶה (ישעי' מב, יד):

(16) בילדכן. כמו בהולידכן: האבנים. מושב האשה היולדת, ובמקום אחר קורא משבר, וכמוהו עשה מְלָאכָה עַל אָבְנָיִם (ירמי' יח, ג), מושב כלי אומנות יוצר כלי חרס: אם בן הוא וגו'. לא היה מקפיד אלא על הזכרים, שאמרו לו אִסְטַגְנִינָיו שעתיד להוולד בן המושיע אותם: וחיה. ותחיה:

(17) ותחיין את הילדים. מְסַפְּקוֹת להם מים ומזון. (סוטה יא:) תרגום הראשון וְקַיְּימָא, והשני וְקַיְּימִתּוּן, לפי שלשון עברית לנקבות רבות, תיבה זו וכיוצא בה משמשת לשון פעלו ולשון פעלתם, כגון ותאמרן איש מצרי, (שמות ב, יט) לשון עבר כמו ויאמרו לזכריה, וַתְּדַבֵּרְנָה בְּפִיכֶם (ירמי' מד, כה), לשון דברתם כמו ותדברו לזכריה, וכן וַתְּסַלֶּלְנָה אֹתִי אֶל עַמִּי, (יחזקאל יג, יט) לשון עבר חללתם כמו ותחללו לזכריה:

(19) כי חיות הנה. נקיאות כמילדות, תרגום מילדות מַיָּמָא. ורבותינו דרשו, (סוטה יא: ושמו"כ) הרי הן משולות לחיות השדה שאינן צריכות מילדות, והיכן משולות לחיות, גור אריה, זאב יטרף, בכור שורו, אילה שלוחה, ומי שלא נכתב בו, הרי הכתוב כולן, ויברך אותם ועוד כתיב מָה אִמְּךָ לְבָיָא (יחזקאל יט, ב):

(20) וייטב. הטיב להם, וזה חלוק בתיבה שיסודה ב' אותיות ונתן לה וי"ו יו"ד בראשה, כשהיא באה לדבר בלשון ופעל, הוא נקוד היו"ד בציר"י שהוא קמ"ץ קטן, (או בסגול שהוא פת"ח קטן)כגון וייטב אלהים למילדות, וַיֶּרֶב בְּבַת יְהוּדָה (איכה ב, ה), הרבה תאניה, וכן וַיֶּבֶל הַשָּׁמָרִים (דברי הימים־ב לו, כ), נבוזראדן הגלה את השארית, וַיֶּפֶן וָנֵבֶ אֶל זָנֶב (שופטים טו, ה), הפנה הזנבות זו לזו, כל אלו לשון מפעיל את אחריס, וכשהוא מדבר בלשון ופעל, הוא נקוד היו"ד בחיר"ק, כגון וַיִּיטַב בְּעֵינָיו (ויקרא י, כ), לשון הוטב, וכן וירב העם, נתרבה העם, ויגל יהודה, הגלה יהודה, ויפן כה וכה, פנה לכאן ולכאן. ואל תשיבני, וילך, ושב, וירד, ויצא, לפי שאינן מגזרתן של אלו, שהרי היו"ד יסוד בהן, ירד, יצא, ישב, ילך, יו"ד אות שלישית בו: וייטב אלהים למילדות. מהו הטובה:

(21) ויעש להם בתים. בתי כהונה ולויה ומלכות שקרויין בתים, ויבן את בית ה' ואת בית המלך, כהונה ולויה מיוכבד, ומלכות ממריס, כדאיתא במסכת סוטה (יא:):

(22) לכל עמו. אף עליהם גזר, יום שנולד משה אמרו לו אִסְטַגְנִינָיו, היום נולד מושיענו, ואין אנו יודעים אם ממצרים אם מישראל, ורואין אנו שסופו ללקות במים, לפיכך גזר אותו היום אף על המצרים, שנאמר כל הבן הילוד, ולא נאמר הילוד לעברים, והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי מריבה:

(1) ויקח את בת לוי. פָּרוּשׁ היה ממנה מפני גזירת פרעה, (וחזר ולקחה, וזהו וילך, שהלך בעצת בתו שאמרה לו גזרתך קשה משל פרעה, אם פרעה גזר על הזכרים ואתה גם כן על הנקבות. ברש"י ישן) והחזירה ועשה בה לקוחין שניים, ואף היא נהפכה להיות נערה. ובת ק"ל שנה היתה, שנולדה בבואה למצרים בין החומות, ומאתים ועשר נשתהו שם, וכשילאו היה משה בן שמונים שנה, אם כן כשנתעברה ממנו היתה בת מאה ושלשים, וקורא אותה בת לוי:

(2) כי טוב הוא. כשנולד נתמלא הבית כֻּלּוֹ אורה (סוטה יב.):

3 וְלֹא־יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ וַתִּקַּח־לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃

וְלָא יְכִילַת עוֹד לְאַטְמָרוּתֵיהּ וּנְסִיבַת לֵיהּ תֵּיבְתָא דְּגוֹמֶא וַחֲפָתַהּ בְּחֵימָרָא וּבְזִפְתָּא וְשַׁוְיַאת בַּהּ יָת רָבְיָא וְשַׁוְיַתַהּ בְּיַעְרָא עַל כֵּיף נַהְרָא׃

3 And when she could not longer hide him, she took for him an ark of bulrushes, and daubed it with slime and with pitch; and she put the child therein, and laid it in the flags by the river's brink.

4 וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ׃

וְאִתְעַתַּדַת אֲחָתֵיהּ מֵרַחִיק לְמִדַּע מָא יִתְעֲבִיד לֵיהּ׃

4 And his sister stood afar off, to know what would be done to him.

5 וַתֵּרֶד בַּת־פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל־הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת עַל־יַד הַיְאֹר וַתֵּרֶא אֶת־הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ׃

וּנְחַתַת בַּת פַּרְעֹה לְמִסְחֵי עַל נַהְרָא וְעוּלֵימָתַהָא מְהַלְכָן עַל כֵּיף נַהְרָא וַחֲזָת יָת תֵּיבְתָא בְּגוֹ יַעְרָא וְאוֹשִׁיטַת יָת אַמְתַהּ וּנְסִיבַתַהּ׃

5 And the daughter of Pharaoh came down to bathe in the river; and her maidens walked along by the river-side; and she saw the ark among the flags, and sent her handmaid to fetch it.

6 וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נַעַר בֹּכֶה וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה׃

וּפְתַחַת וַחֲזָת יָת רָבְיָא וְהָא עוּלֵימָא בָּכֵי וְחָסַת עֲלוֹהִי וַאֲמַרַת מִבְּנֵי יְהוּדָאֵי הוּא דֵּין׃

6 And she opened it, and saw it, even the child; and behold a boy that wept. And she had compassion on him, and said: 'This is one of the Hebrews' children.'

7 וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל־בַּת־פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת וְתֵינִק לָךְ אֶת־הַיָּלֶד׃

וַאֲמַרַת אֲחָתֵיהּ לְבַת פַּרְעֹה הַאֵיזֵיל וְאֶקְרֵי לִיךְ אִתְּתָא מֵינַקְתָּא מִן יְהוּדָיָתָא וְתוֹנִיק לִיךְ יָת רָבְיָא׃

7 Then said his sister to Pharaoh's daughter: 'Shall I go and call thee a nurse of the Hebrew women, that she may nurse the child for thee?'

8 וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־פַּרְעֹה לֵכִי וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה וַתִּקְרָא אֶת־אֵם הַיָּלֶד׃

וַאֲמַרַת לַהּ בַּת פַּרְעֹה אֵיזִילִי וַאֲזַלַת עוּלֵימְתָא וּקְרַת יָת אִמֵּיהּ דְּרָבְיָא׃

8 And Pharaoh's daughter said to her: 'Go.' And the maiden went and called the child's mother.

9 וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהֵינִקִהוּ לִי וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שְׂכָרֵךְ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתֵּנִיקֵהוּ׃

וַאֲמַרַת לַהּ בַּת פַּרְעֹה הֵילִיכִי יָת רָבְיָא הָדֵין וְאוֹנִיקִיהוּ לִי וַאֲנָא אֶתֵּן יָת אַגְרִיךְ וּנְסִיבַת אִתְּתָא רָבְיָא וְאוֹנִיקְתֵּיהּ׃

9 And Pharaoh's daughter said unto her: 'Take this child away, and nurse it for me, and I will give thee thy wages.' And the woman took the child, and nursed it.

10 וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ לְבַת־פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ׃

וּרְבָא רָבְיָא וְאֵיתִיתֵיהּ לְבַת פַּרְעֹה וַהֲוָה לַהּ לְבַר וּקְרָאת שְׁמֵיהּ מֹשֶׁה וַאֲמַרַת אֲרֵי מִן מַיָּא שְׁחַלְתֵּיהּ׃

10 And the child grew, and she brought him unto Pharaoh's daughter, and he became her son. And she called his name Moses, and said: 'Because I drew him out of the water.'

שלישי 11 וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ־עִבְרִי מֵאֶחָיו׃

וַהֲוָה בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן וּרְבָא מֹשֶׁה וּנְפַק לְוָת אֲחוֹהִי וַחֲזָא בְּפוּלְחָנְהוֹן וַחֲזָא גְּבַר מִצְרָי מָחֵי לְגֻבַר יְהוּדָי מֵאֲחוֹהִי׃

11 And it came to pass in those days, when Moses was grown up, that he went out unto his brethren, and looked on their burdens; and he saw an Egyptian smiting a Hebrew, one of his brethren.

12 וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיַּךְ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל׃

וְאִתְפְּנִי לְכָא וּלְכָא וַחֲזָא אֲרֵי לֵית אֲנָשׁ וּמְחָא יָת מִצְרָאָה וְטַמְרֵיהּ בְּחָלָא׃

12 And he looked this way and that way, and when he saw that there was no man, he smote the Egyptian, and hid him in the sand.

(3) ולא יכלה עוד הצפינו. שמנו לה המצרייס מיום שהחזירה, והיא ילדתו לששה חדשים ויום א', שהיולדת לשבעה יולדת למקוטעין, והם בדקו אחריה לסוף ט':
גמא. גמי בלשון משנה ובלע"ז יוג"קו, ודבר רך הוא, ועומד בפני רך ובפני קשה: בחמר ובזפת. זפת מבחוץ וטיט מבפנים, כדי שלא יריח אותו לדיק ריח רע של זפת: ותשם בסוף. הוא לשון אגם רוש"ל בלע"ז, ודומה לו קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ (ישעי' יט, ו):
(5) לרחץ על היאור. סרס המקרא ופרשהו, ותרד בת פרעה על היאור לרחוץ בו: על יד היאור. אצל היאור, כמו רְאוּ אֶלֶף יוֹסֵף אֶל יָדִי (שמואל־ב יד, ל), והוא לשון יד ממש, שיד האדם סמוכה לו. ורבותינו דרשו (סוטה יב:) הולכות לשון מיתה, כמו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת (בראשית כה, לב), הולכות למות לפי שמיהו בה, והכתוב מסיימן, כי למה לנו לכתוב ונערותיה הולכות: את אמתה. את שפחתה. ורבותינו דרשו לשון יד, אצל לפי דקדוק לשון הקודש היה לו להנקד אמתה מ"ס דגושה, והם דרשו את אמתה, את ידה ונשתרבבה אמתה אמות הרבה (סוטה שם):
(6) ותפתח ותראהו. את מי ראתה, הילד, זהו פשוטו. ומדרשו, שראתה עמו שכינה (סוטה שם שמו"ר ז, כח): והנה נער בוכה. קולו כנער:
(7) מן העבריות. שהחזירתו על מצריות הרבה לינק ולא ינק, לפי שהיה עתיד לדבר עם השכינה (שמו"ר ז, ל. סוטה שם):
(8) ותלך העלמה. הלכה בזריזות ועלמות כעלם:
(9) היליכי. נתנבאה ולא ידעה מה נתנבאה, כי שליכי (שמו"ר שם סוטה שם):
(10) משיתהו. כתרגומו שְׁחַלְתֵּיהּ, והוא לשון הוצאה בלשון ארמי, כְּמִשְׁחַל בַּיְתָא מֵחַלְבָא, ובלשון עברי משיתהו, לשון הסירותיו, כמו לֹא יָמוּשׁ (יהושע א, ח) לא משו, כך חברו מנחם. ואני אומר שאינו ממחברת משׁ, וימושׁ, אלא מגזרת מָשָׁה, ולשון הוצאה הוא, וכן יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים (שמואל־ב כב, יז), שאלו היה ממחברת משׁ, לא יתכן לומר משיתיהו אלא הֲמִישׁוֹתִיהוּ, כאשר יאמר מן קס הקימותי, ומן שב השיבותי, ומן בא הביאותי, או משתיהו, כמו וּמַשׁ אֶת אֶצְעוֹן הָאָרֶץ (זכריה ג, ט), אבל משיתי, אינו אלא מגזרת תיבה שפעל שלה מיוסד בה"א בסוף התיבה, כגון משה, בנה, עשה, נוה, פנה, כשיבה לומר בהם פעלתי, תבנה היו"ד במקום ה"א, כמו עשיתי, בניתי, פניתי, נויתי:
(11) ויגדל משה. והלא כבר כתב ויגדל הילד, א"ר יהודא בר"א הראשון לקומה והשני לגדולה, שמינהו פרעה על ביתו: וירא בסבלותם. נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם (שמו"ר א, כז): איש מצרי. נוגש היה, ממונה על שוטרי ישראל, והיה מעמידם מקרוב הגבר למלאכתם (שמו"ר א, כח): מכה איש עברי. מלקהו ורודהו. ובעלה של שלומית בת דברי היה, ונתן עיניו בה, ובלילה העמידו והוציאו מביתו, והוא חזר ונכנס לבית ובא על אשתו, כסבורה שהוא בעלה, וחזר האיש לביתו והרגיש בדבר, וכשראה אותו מצרי שהרגיש בדבר, היה מכהו ורודהו כל היום:

13 וַיֵּצֵא בַיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ׃

וּנְפַק בְּיוֹמָא תִּנְיָנָא וְהָא תְּרֵין גּוּבְרִין יְהוּדָאִין נָצִין וַאֲמַר לְחַיָּבָא לְמָא אַתְּ מָחֵי לְחַבְרָךְ׃

13 And he went out the second day, and, behold, two men of the Hebrews were striving together; and he said to him that did the wrong: 'Wherefore smitest thou thy fellow?'

14 וַיֹּאמֶר מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר כַּאֲשֶׁר הָרַגְתָּ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמַר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר׃

וַאֲמַר מַן שַׁוְיָךְ לִגְבַר רַב וְדַיָּין עֲלַנָא הַלְמִקְטְלִי אַתְּ אָמַר כְּמָא דְּקַטַלְתָּא יָת מִצְרָאָה וּדְחֵיל מֹשֶׁה וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא אִתְיְדַע פִּתְגָמָא׃

14 And he said: 'Who made thee a ruler and a judge over us? thinkest thou to kill me, as thou didst kill the Egyptian?' And Moses feared, and said: 'Surely the thing is known.'

15 וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר׃

וּשְׁמַע פַּרְעֹה יָת פִּתְגָמָא הָדֵין וּבְעָא לְמִקְטַל יָת מֹשֶׁה וַעֲרַק מֹשֶׁה מִן קֳדָם פַּרְעֹה וִיתֵיב בְּאַרְעָא דְּמִדְיָן וִיתֵיב עַל בֵּירָא׃

15 Now when Pharaoh heard this thing, he sought to slay Moses. But Moses fled from the face of Pharaoh, and dwelt in the land of Midian; and he sat down by a well.

16 וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה וַתִּדְלֶנָה וַתְּמַלֵּאנָה אֶת־הָרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן׃

וּלְרַבָּא דְּמִדְיָן שְׁבַע בְּנָן וַאֲתָאָה וּדְלַאָה וּמְלַאָה יָת רָהָטַיָא לְאַשְׁקָאָה עָנָא דַּאֲבוּהוֹן׃

16 Now the priest of Midian had seven daughters; and they came and drew water, and filled the troughs to water their father's flock.

17 וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֹּשִׁעָן וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאנָם׃

וַאֲתוֹ רָעְיָא וּטְרָדוּנִין וְקָם מֹשֶׁה וּפְרַקְנִין וְאַשְׁקִי יָת עָנְהוֹן׃

17 And the shepherds came and drove them away; but Moses stood up and helped them, and watered their flock.

18 וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ מְהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם׃

וַאֲתָאָה לְוָת רְעוּאֵל אֲבוּהוֹן וַאֲמַר מָדֵין אוֹחִיתִין לְמֵיתֵי יוֹמָא דֵין׃

18 And when they came to Reuel their father, he said: 'How is it that ye are come so soon to-day?'

19 וַתֹּאמַרְנָה אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־דָּלֹה דָלָה לָנוּ וַיַּשְׁקְ אֶת־הַצֹּאן׃

וַאֲמַרָא גּוּבְרָא מִצְרָאָה שֵׁיזְבָנָא מִידָא דְּרָעְיָא וְאַף מִדְּלָא דְּלָא לַנָא וְאַשְׁקִי יָת עָנָא׃

19 And they said: 'An Egyptian delivered us out of the hand of the shepherds, and moreover he drew water for us, and watered the flock.'

20 וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיֵּוֹ לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קְרָאֶן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם׃

וַאֲמַר לִבְנָתֵיהּ וְאָן הוּא לְמָא דְּנָן שְׁבַקְתִּין יָת גּוּבְרָא קְרַן לֵיהּ וְיֵיכוֹל לַחְמָא׃

20 And he said unto his daughters: 'And where is he? Why is it that ye have left the man? call him, that he may eat bread.'

21 וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֶּן אֶת־צִפֹּרָה בִּתּוֹ לְמֹשֶׁה׃

וּצְבִי מֹשֶׁה לְמִתַּב עִם גּוּבְרָא וִיהַב יָת צִפּוֹרָה בְּרַתֵּיהּ לְמֹשֶׁה׃

21 And Moses was content to dwell with the man; and he gave Moses Zipporah his daughter.

22 וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃ (פ)

וִילִידַת בַּר וּקְרָא יָת שְׁמֵיהּ גֵּרְשׁוֹם אֲרֵי אֲמַר דַּיָּר הֲוַיְתִי בְּאַרַע נוּכְרָאָה׃

22 And she bore a son, and he called his name Gershom; for he said: 'I have been a stranger in a strange land.'

23 וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה׃

וַהֲוָה בְּיוֹמַיָא סַגִּיאַיָא הָאִנּוּן וּמִית מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְאִתְאָנַחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן פּוּלְחָנָא דַּהֲוָה קְשֵׁי עֲלֵיהוֹן וּזְעִיקוּ וּסְלִיקַת קְבִילַתְהוֹן לְקֳדָם יְיָ מִן פּוּלְחָנָא׃

23 And it came to pass in the course of those many days that the king of Egypt died; and the children of Israel sighed by reason of the bondage, and they cried, and their cry came up unto God by reason of the bondage.

24 וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב׃

וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קְבִילַתְהוֹן וּדְכִיר יְיָ יָת קְיָמֵיהּ דְּעִם אַבְרָהָם דְּעִם יִצְחָק וּדְעִם יַעֲקֹב׃

24 And God heard their groaning, and God remembered His covenant with Abraham, with Isaac, and with Jacob.

(12) ויפן כה וכה. ראה מה עשה לו בבית ומה עשה לו בשדה. ולפי פשוטו כמשמעו: וירא כי אין איש. שאין איש עתיד לנאת ממנו שיתגייר:
(13) שני אנשים עברים. דתן ואבירם הם, שהותירו מן המן: נצים. מריבים: למה תכה. אע"פ שלא הכהו, נקרא רשע בהרמת יד: רעך. רשע כמותך:
(14) מי שמך לאיש. והרי עודך נער: הלהרגני אתה אומר. מכאן אנו למדים שהרגו בשם המפורש: ויירא משה. כפשוטו. ומדרשו, דאג לו על שראה בישראל רשעים בֵּילָטוֹרִין, אמר, מעתה שמא אינם ראויין להגאל: אכן נודע הדבר. כמשמעו. ומדרשו, נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו, מה חטאו ישראל מכל שבעים אומות להיות נרדים בעבודת פרך, אבל רואה אני שהם ראויים לכך:
(15) וישמע פרעה. הם הלשינו עליו: ויבקש להרוג את משה. מסרו לְקוֹסְטִיגָר להרגו ולא שלטה בו החרב, הוא שאמר משה, וילילני מחרב פרעה: (וישב בארץ מדין. נתעכב שם, כמו וישב יעקב:) וישב על הבאר. למד מיעקב שנזדווג לו זווגו על הבאר:
(16) ולכהן מדין. רב שבהן, ופירש לו מעבודת אלילים ונידוהו מאצלם: את הרהטים. את בריכות מרוצות המים העשויות בארץ:
(17) ויגרשום. מפני הנילוי:
(20) למה זה עזבתן. הכיר בו שהוא מזרעו של יעקב, שהמים עוליס לקראתו: ויאכל לחם. שמא ישא אחת מהם, כמה דאת אמר כי אם הלחם אשר הוא אוכל:
(21) ויואל. כתרגומו, (ס"א כמשמעו) ודומה לו הוֹאֵל נָא וְלִין (שופטים יט, ו), ולו הואלנו, הואלתי לדבר. ומדרשו לשון אֲלָה, נשבע לו שלא יזוז ממדין כי אם ברשותו:
(23) ויהי בימים הרבים ההם. שהיה משה גָּר במדין, וימת מלך מצריס והוצרכו ישראל לתשועה, ומשה היה רועה וגו' ובאת תשועה על ידו, ולכך נסמכו פרשיות הללו. (בר"י): וימת מלך מצרים. נעטרע, והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם (שמו"ר א, לד):

25 וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים׃ (ס)

וּגְלֵי קֳדָם יְיָ שִׁעְבּוּדָא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר בְּמֵימְרֵיהּ לְמִפְרַקְהוֹן יְיָ׃

25 And God saw the children of Israel, and God took cognizance of them.

רביעי ב III

וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן וַיְנַהַג אֶת־הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה׃

וּמֹשֶׁה הֲוָה רָעֵי יָת עָנָא דְּיִתְרוֹ חֲמוּתֵהּ רַבָּא דְּמִדְיָן וְדַבַּר יָת עָנָא לַאֲתַר שְׁפַר רְעְיָא לְמַדְבְּרָא וַאֲתָא לְטוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ לְחוֹרֵב׃

And Moses was keeping the flock of Jethro his father-in-law, the priest of Midian; and he led the flock to the farthest end of the wilderness, and came to the mountain of God, unto Horeb.

2 וַיֵּרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל׃

וְאִתְגְּלִי מַלְאֲכָא דַיְיָ לֵיהּ בְּשַׁלְהוֹבִית אִישָׁתָא מִגּוֹ אֲסַנְּא וַחֲזָא וְהָא אֲסַנְּא בָּעֵר בְּאִישָׁתָא וַאֲסַנְּא לָיְתוֹהִי מִתְאֲכִיל׃

2 And the angel of the Lord appeared unto him in a flame of fire out of the midst of a bush; and he looked, and, behold, the bush burned with fire, and the bush was not consumed.

3 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָסֻרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מַדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה אֶתְפְּנֵי כְּעַן וְאֶחְזֵי יָת חֶזְוָנָא רַבָּא הָדֵין מָא דֵין לָא מִתּוֹקַד אֲסַנְּא׃

3 And Moses said: 'I will turn aside now, and see this great sight, why the bush is not burnt.'

4 וַיַּרְא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃

וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי אִתְפְּנֵי לְמֶחֱזֵי וּקְרָא לֵיהּ יְיָ מִגּוֹ אֲסַנְּא וַאֲמַר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַאֲמַר הָאֲנָא׃

4 And when the Lord saw that he turned aside to see, God called unto him out of the midst of the bush, and said: 'Moses, Moses.' And he said: 'Here am I.'

5 וַיֹּאמֶר אַל־תִּקְרַב הֵלֹם שַׁל־נְעָלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אַדְמַת־קֹדֶשׁ הוּא׃

וַאֲמַר לָא תִּקְרַב הָלְכָא שְׁרִי סִינָךְ מֵעַל רַגְלָךְ אֲרֵי אַתְרָא דְּאַתְּ קָאֵים עֲלוֹהִי אַתַר קַדִּישׁ הוּא׃

5 And He said: 'Draw not nigh hither; put off thy shoes from off thy feet, for the place whereon thou standest is holy ground.'

6 וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט אֶל־הָאֱלֹהִים׃

וַאֲמַר אֲנָא אֱלָהָא דַּאֲבוּךְ אֱלָהֵיהּ דְּאַבְרָהָם אֱלָהֵיהּ דְּיִצְחָק וַאלָהֵיהּ דְּיַעֲקֹב וּכְבַשְׁנוּן מֹשֶׁה לְאַפּוֹהִי אֲרֵי דְּחֵיל מִלְּאִסְתַּכָּלָא בְּצֵית יְקָרָא דַיְיָ׃

6 Moreover He said: 'I am the God of thy father, the God of Abraham, the God of Isaac, and the God of Jacob.' And Moses hid his face; for he was afraid to look upon God.

7 וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאֹה רָאִיתִי אֶת־עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נֹגְשָׂיו כִּי יָדַעְתִּי אֶת־מַכְאֹבָיו׃

וַאֲמַר יְיָ מִגְּלָא גְּלֵי קֳדָמַי שִׁעְבּוּד עַמִּי דִּבְמִצְרָיִם וְיָת קְבִילַתְהוֹן שְׁמִיעַ קֳדָמַי מִן קֳדָם מַפְלְחֵיהוֹן אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמַי כֵּיבֵיהוֹן׃

7 And the Lord said: 'I have surely seen the affliction of My people that are in Egypt, and have heard their cry by reason of their taskmasters; for I know their pains;

8 וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וְלְהַעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃

וְאִתְגְּלִיתִי לְשֵׁיזָבוּתְהוֹן מִיְּדָא דְּמִצְרָאֵי וּלְאַסְקוּתְהוֹן מִן אַרְעָא הַהִיא לַאֲרַע טָבָא וּפַתְיָא לַאֲרַע עָבְדָא חֲלָב וּדְבָשׁ לַאֲתַר כְּנַעֲנָאֵי וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי׃

8 and I am come down to deliver them out of the hand of the Egyptians, and to bring them up out of that land unto a good land and a large, unto a land flowing with milk and honey; unto the place of the Canaanite, and the Hittite, and the Amorite, and the Perizzite, and the Hivite, and the Jebusite.

9 וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם׃

וּכְעַן הָא קְבִילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲלַת לְקֳדָמַי וְאַף גְּלֵי קֳדָמַי דּוּחְקָא דְּמִצְרָאֵי דָּחֲקִין לְהוֹן׃

9 And now, behold, the cry of the children of Israel is come unto Me; moreover I have seen the oppression wherewith the Egyptians oppress them.

10 וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃

וּכְעַן אֵיתָא וְאֶשְׁלְחִנָּךְ לְוָת פַּרְעֹה וְאַפֵּיק יָת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃

10 Come now therefore, and I will send thee unto Pharaoh, that thou mayest bring forth My people the children of Israel out of Egypt.'

(24) נאקתם. געקתם, וכן מֵעִיר מְתִים יִנְאָקוּ (איוב כד, יב): את בריתו את אברהם. עם אברהם:
(25) וידע אלהים. נתן עליהם לב ולא העלים עיניו:
(1) אחר המדבר. להתרחק מן הגזל, שלא ירעו בשדות אחרים: אל הר האלהים. על שם העתיד:
(2) בלבת אש. בשלהבת אש לבו של אש, כמו לב השמים, בְּלֶב יָמִּים, (שמואל־ב יח, יד) ואל תתמה על התי"ו, שיש לנו כיוצא בו, מָה חֲמֻלָּה לְבָבֶךָ (יחזקאל טז, ל):
מתוך הסנה. ולא אילן אחר, משום עִמּוֹ אָנֹכִי בְּצָרָה: אכל. נאכל, כמו לא עבד בה, אשר לקח משם:
(3) אסורה נא. אסורה מכאן להתקרב שם:
(5) של. שְׁלוּף והולא, כמו וְעָשָׁל הַפַּרְזֶל (דברים יט, ה), כי ישל זיתך: אדמת קודש הוא. המקום:
(7) כי ידעתי את מכאוביו. כמו וַיֵּדַע אֱלֹהִים, כלומר כי שמתי לב להתבונן ולדעת את מכאוביו, ולא העלמתי עיני ולא אתעלם את אזני מצעקתם:
(10) ועתה לכה ואשלחך אל פרעה. ואם תאמר מה תועיל, והוא את עמי, יועילו דבריך ותוציאם משם:

11 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל־פַּרְעֹה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ מַן אֲנָא אֲרֵי אֵיזֵיל לְוָת פַּרְעֹה וַאֲרֵי אַפֵּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃

11 And Moses said unto God: 'Who am I, that I should go unto Pharaoh, and that I should bring forth the children of Israel out of Egypt?'

12 וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה׃

וַאֲמַר אֲרֵי יְהֵי מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ וְדֵין לָךְ אָתָא אֲרֵי אֲנָא שְׁלַחְתָּךְ בְּאַפָּקוּתָךְ יָת עַמָּא מִמִּצְרַיִם תִּפְלְחוּן קֳדָם יְיָ עַל טוּרָא הָדֵין׃

12 And He said: 'Certainly I will be with thee; and this shall be the token unto thee, that I have sent thee: when thou hast brought forth the people out of Egypt, ye shall serve God upon this mountain.'

13 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אָנֹכִי בָא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵהֶם׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ הָא אֲנָא אָתֵי לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵימַר לְהוֹן אֱלָהָא דַּאֲבָהָתְכוֹן שַׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן וְיֵימְרוּן לִי מַן שְׁמֵיהּ מָא אֵימַר לְהוֹן׃

13 And Moses said unto God: 'Behold, when I come unto the children of Israel, and shall say unto them: The God of your fathers hath sent me unto you; and they shall say to me: What is His name? what shall I say unto them?'

14 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַאֲמַר כְּדֶנָן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שַׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן׃

14 And God said unto Moses: 'I Am That I Am'; and He said: 'Thus shalt thou say unto the children of Israel: I Am hath sent me unto you.'

15 וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה־תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר׃

וַאֲמַר עוֹד יְיָ לְמֹשֶׁה כְּדֶנָן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתְכוֹן אֱלָהֵיהּ דְּאַבְרָהָם אֱלָהֵיהּ דְּיִצְחָק וַאלָהֵיהּ דְּיַעֲקֹב שַׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן דֵּין שְׁמִי לְעָלַם וְדֵין דּוּכְרָנִי לְכָל דָּר וְדָר׃

15 And God said moreover unto Moses: 'Thus shalt thou say unto the children of Israel: The Lord, the God of your fathers, the God of Abraham, the God of Isaac, and the God of Jacob, hath sent me unto you; this is My name for ever, and this is My memorial unto all generations.

16 חמישי לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הֶעָשׂוּי לָכֶם בְּמִצְרָיִם׃

אֵיזֵיל וְתִכְנוֹשׁ יָת סָבֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתְכוֹן אִתְגְּלִי לִי אֱלָהֵיהּ דְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לְמֵימַר מְדַכַּר דְּכִירְנָא יָתְכוֹן וְיָת דְּאִתְעֲבִיד לְכוֹן בְּמִצְרָיִם׃

16 Go, and gather the elders of Israel together, and say unto them: The Lord, the God of your fathers, the God of Abraham, of Isaac, and of Jacob, hath appeared unto me, saying: I have surely remembered you, and seen that which is done to you in Egypt.

17 וָאֹמַר אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃

וַאֲמַרִית אַסִּיק יָתְכוֹן מִשִּׁעְבּוּד מִצְרָאֵי לַאֲרַע כְּנַעֲנָאֵי וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי לַאֲרַע עָבְדָא חֲלָב וּדְבָשׁ׃

17 And I have said: I will bring you up out of the affliction of Egypt unto the land of the Canaanite, and the Hittite, and the Amorite, and the Perizzite, and the Hivite, and the Jebusite, unto a land flowing with milk and honey.

18 וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ וּבָאתָ אַתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נֵלְכָה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ׃

וִיקַבְּלוּן מִנָּךְ וְתֵיתֵי אַתְּ וְסָבֵי יִשְׂרָאֵל לְוָת מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְתֵימְרוּן לֵיהּ יְיָ אֱלָהָא דֵּיהוּדָאֵי אִתְקְרֵי עֲלָנָא וּכְעַן נֵיזֵיל כְּעַן מַהְלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בְּמִדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא׃

18 And they shall hearken to thy voice. And thou shalt come, thou and the elders of Israel, unto the king of Egypt, and ye shall say unto him: The Lord, the God of the Hebrews, hath met with us. And now let us go, we pray thee, three days' journey into the wilderness, that we may sacrifice to the Lord our God.

(11) מי אנכי. מה אני חשוב לדבר עם המלכים: וכי אוציא את בני ישראל. ואף אם חשוב אני, מה זכו ישראל שֶׁאֶעֱשֶׂה להם נס ואוציאם ממצרים:

(12) ויאמר כי אהיה עמך. השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, שאמרת מי אנכי כי אלך אל פרעה, לא שלך היא, כי אם משלי, כי אהיה עמך, וזה המראה אשר ראית בסנה, לך האות כי אנכי שלחתיך, ותצליח בשליחותי וכדאי אני להציל, כאשר ראית הסנה עושה שליחותי ואינו אֻכָּל, כך תלך בשליחותי ואינך ניזוק, ושאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף שלשה חדשים שיצאו מצרים. דבר אחר כי אהיה עמך, וזה שתצליח בשליחותך, לך האות על הבטחה אחרת שאני מבטיחך, שכשתוציאם ממצרים תעבדון אותי על ההר הזה, שתקבלו התורה עליו, והיא הזכות העומדת לישראל. ודוגמת לשון זה מצינו, וְזֶה לְּךָ אָכוֹל הַשָּׁנָה סָפִיחַ וגו' (ישעי' לז, ל), מפלת סנחריב תהיה לך לאות על הבטחה אחרת, שארצכם חריבה מפירות ואני אברך הספיחים:

(14) אהיה אשר אהיה. אהיה עמם בצרה זאת, אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכיות, אמר לפניו רבש"ע מה אני מזכיר להם צרה אחרת, דיים בצרה זו, אמר לו יפה אמרת, כה תאמר וגו'. (ברכות ט: שמו"ר ג, ז) (לא שהשכיל חלילה משה ביותר, אלא שלא הבין דברי הש"ית, כי לא מתשובתו מתשובת הש"ית, שמאז כך היתה דעתו באומרו יתברך אהיה אשר אהיה, למשה לבדו הגיד, ולא שיגיד לישראל, וזהו יפה אמרת, שגם דעתי מתחלה כך היתה, שלא תגיד לבני ישראל כדברים האלה, אלא כה תאמר לבני ישראל אהיה פעם אחת. וכן משמע במסכת ברכות ודו"ק):

(15) זה שמי לעלם. חסר וי"ו לומר, העלימהו, שלא יקרא ככתבו (שמו"ר ג, ט): וזה זכרי. למדו היאך נקרא, וכן דוד הוא אומר, ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור:

(16) את זקני ישראל. מיוחדים לישיבה. ואם תאמר זקנים סתם, היאך אפשר לו לאסוף זקנים של ס' רבוא:

(18) ושמעו לקולך. מאליהם, מכיון שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך, שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאלים, יעקב אמר להם ואלהים

19 וַאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ וְלֹא בְּיָד חֲזָקָה׃
19 וּקְדָמַי גְּלִי אֲרֵי לָא יִשְׁבּוֹק יָתְכוֹן מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְמֵיזַל וְלָא מִן קֳדָם דְּחֵילֵיהּ תַּקִּיף׃
And I know that the king of Egypt will not give you leave to go, except by a mighty hand.

20 וְשָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל נִפְלְאֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם׃
20 וְאֶשְׁלַח יָת מַחַת גְּבוּרְתִּי וְאֶמְחֵי יָת מִצְרָאֵי בְּכֹל פְּרִישָׁתַי דְּאַעֲבֵיד בֵּינֵיהוֹן וּבָתַר כֵּן יְשַׁלַּח יָתְכוֹן׃
And I will put forth My hand, and smite Egypt with all My wonders which I will do in the midst thereof. And after that he will let you go.

21 וְנָתַתִּי אֶת־חֵן הָעָם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרָיִם וְהָיָה כִּי תֵלְכוּן לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם׃
21 וְאֶתֵּין יָת עַמָּא הָדֵין לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרָאֵי וִיהֵי אֲרֵי תְּהָכוּן לָא תְּהָכוּן רֵיקָנִין׃
And I will give this people favour in the sight of the Egyptians. And it shall come to pass, that, when ye go, ye shall not go empty;

22 וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת וְשַׂמְתֶּם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרָיִם׃
22 וְתִשְׁאַל אִתְּתָא מִשֵּׁיבְבְתַהּ וּמִקְרִיבַת בֵּיתַהּ מָנִין דִּכְסַף וּמָנִין דִּדְהַב וּלְבוּשִׁין וּתְשַׁוּוֹן עַל בְּנֵיכוֹן וְעַל בְּנָתְכוֹן וּתְרוֹקְנוּן יָת מִצְרָיִם׃
but every woman shall ask of her neighbour, and of her that sojourneth in her house, jewels of silver, and jewels of gold, and raiment; and ye shall put them upon your sons, and upon your daughters; and ye shall spoil the Egyptians.'

IV וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה׃
IV וַאֲתֵיב מֹשֶׁה וַאֲמַר וְהָא לָא יְהֵימְנוּן לִי וְלָא יְקַבְּלוּן מִנִּי אֲרֵי יֵימְרוּן לָא אִתְגְּלִי לָךְ יְיָ׃
And Moses answered and said: 'But, behold, they will not believe me, nor hearken unto my voice; for they will say: The lord hath not appeared unto thee.'

2 וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה (כ׳ מזה)[ק׳ מַה־זֶּה] בְּיָדֶךָ וַיֹּאמֶר מַטֶּה׃
2 וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ מָא דֵין בִּידָךְ וַאֲמַר חוּטְרָא׃
And the Lord said unto him: 'What is that in thy hand?' And he said: 'A rod.'

3 וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ וַיָּנָס מֹשֶׁה מִפָּנָיו׃
3 וַאֲמַר רְמוֹהִי לְאַרְעָא וּרְמָהִי לְאַרְעָא וַהֲוָה לְחִוְיָא וַעֲרַק מֹשֶׁה מִן קֳדָמוֹהִי׃
And He said: 'Cast it on the ground.' And he cast it on the ground, and it became a serpent; and Moses fled from before it.

4 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וֶאֱחֹז בִּזְנָבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֵק בּוֹ וַיְהִי לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ׃
4 וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אוֹשֵׁיט יְדָךְ וְאוֹחֵיד בְּדַנְבֵּיהּ וְאוֹשֵׁיט יְדֵיהּ וְאַתְקֵיף בֵּיהּ וַהֲוָה לְחוּטְרָא בִּידֵיהּ׃
And the Lord said unto Moses: 'Put forth thy hand, and take it by the tail—and he put forth his hand, and laid hold of it, and it became a rod in his hand—

5 לְמַעַן יַאֲמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃
5 בְּדִיל דִּיהֵימְנוּן אֲרֵי אִתְגְּלִי לָךְ יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתְהוֹן אֱלָהֵיהּ דְּאַבְרָהָם אֱלָהֵיהּ דְּיִצְחָק וֵאלָהֵיהּ דְּיַעֲקֹב׃
that they may believe that the Lord, the God of their fathers, the God of Abraham, the God of Isaac, and the God of Jacob, hath appeared unto thee.'

6 וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ וַיֹּצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג׃
6 וַאֲמַר יְיָ לֵיהּ עוֹד אַעֵיל כְּעַן יְדָךְ בְּעִטְפָךְ וְאַעֵיל יְדֵיהּ בְּעִטְפֵיהּ וְאַפְּקַהּ וְהָא יְדֵיהּ חָוְרָא כְּתַלְגָּא׃
And the Lord said furthermore unto him: 'Put now thy hand into thy bosom.' And he put his hand into his bosom; and when he took it out, behold, his hand was leprous, as white as snow.

פקוד יפקוד אתכם, יוסף אמר להם פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם (בראשית נ, כה): נקרה עלינו. לשון מקרה, וכן וַיְקַר אֱלֹהִים (במדבר כג, ד), ואנכי אקרה כה, אהא נקרה מאתו הלוס: (אלהי העברים. יו"ד יתירה, רמז לי' מכות. ברש"י ישן):

(19) לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך. אם אין אני מראה לו ידי החזקה, כלומר כל עוד שאין אני מודיעו ידי החזקה לא יתן אתכם להלוך: לא יתן. לָא יִשְׁבּוֹק, כמו עַל כֵּן לֹא יִכְבֶּה־אֵשׁ (בראשית כ, ו), לֹא יָמוּת אֱלֹהִים לְבָרַע עִמָּדִי (שם לא, ח), וכלן לשון נתינה הם. וי"מ ולא ביד חזקה. ולא בשביל שידו חזקה כי מאז אשלח את ידי והכיתי את מצרים וגו' ומתרגמינן אותו וְלָא מִן קֳדָם דְּחֵילֵהּ תַּקִּיף. משמו של רבי יעקב ברבי מנחם נאמר לי:

(22) ומגרת ביתה. מאותה שהיא גרה אֶתֶּן בביתי: ונצלתם. כתרגומו וּתְרוֹקְנוּן, וכן וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם (שמות יב, לו), וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֶדְיָם (שם לג, ו), והנו"ן בו יסוד. ומנחם חברו במחברת נד"י, עם וַיַּעַל אֱלֹהִים אֶת מִקְנֵה אֲבִיכֶם (בראשית לא, ט), אשר הציל אלהים מאביהו, ולא יאמנו דבריו, כי אם לא היתה הנו"ן יסוד והיא נקודה בחיר"ק, לא תהא משמשת בלשון ופעלתם, אלא בלשון ופעלתם, כמו וְנִסְחַפְתֶּם מֵעַל הָאֲדָמָה (דברים כח, סג), ונתתם ביד אויב, וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם (ויקרא כו, יז), וְנִסַּכְתֶּם בְּתוֹכָהּ (יחזקאל כב, כא), ואמרתם נצלנו, לשון נפעלנו, וכל נו"ן שהיא באה בתיבה לפרקים, ונופלת ממנה, כנו"ן של נוגף, נושא, נותן, נושך, כשהיא מדברת לשון ופעלתם, תנקד בשו"א בחטף, כגון וּנְשָׂאתֶם אֶת אֲבִיכֶם (בראשית מה, יט), וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת אֶרֶץ הַגִּלְעָד (במדבר לב, כט), ונמלתם את בשר ערלתכם. לכן אני אומר, שזאת הנקודה בחיר"ק מן היסוד היא, ויסוד שם דבר נגול, והוא מן הלשונות הכבדים, כמו דִּבּוּר, כִּפּוּר, לָמוּד, כשידבר בלשון ופעלתם ינקד בחיר"ק, כמו וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע (שם כ, ח), וְכִפַּרְתֶּם אֶת הַבָּיִת (יחזקאל מה, כ), וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם (דברים יא, יט):

(2) מזה בידך. לכך נכתב תיבה אחת לדרוש, מַאֶה שבידך אתה חייב ללקות, שהשדה בכשריס. ופשוטו, כאדם שאומר לחבירו, מודה אתה שזו שלפניך אבן היא, אומר לו הן, אמר לו הריני עושה אותה עץ:

(3) ויהי לנחש. רמז לו שסיפר לשון הרע על ישראל (באומרו לא יאמינו לי), ותפס אומנתו של נחש:

(4) ויחזק בו. לשון אחיזה הוא, והרבה יש במקרא, וַיַּחֲזִקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ (בראשית יט, טז) וְהֶחֱזִיקָה בְּמִצְעָדָיו (דברים כה, יא), וְהֶחֱזַקְתִּי בְּזִקְנוֹ (שמואל־א יז, לה), כל לשון חזוק הדבוק לבי"ת, לשון אחיזה הוא:

(6) מצורעת כשלג. דרך צרעת להיות לבנה, אם בהרת לבנה היא, אף באות זה רמז לו שלשון הרע סִיפֵּר באומרו לא יאמינו לי, לפיכך הלקהו בצרעת, כמו שלקתה מריס על לשון הרע:

7 וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חֵיקֶךָ וַיָּשֶׁב יָדוֹ
אֶל־חֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה
כִּבְשָׂרוֹ׃

וַאֲמַר אֲתֵיב יְדָךְ לְעִטְפָךְ וַאֲתֵיב יְדֵיהּ
לְעִטְפֵיהּ וְאַפְּקַהּ מֵעִטְפֵיהּ וְהָא תֵבַת הֲוָת
כְּבִשְׂרֵיהּ׃

7 And He said: 'Put thy hand back into thy bosom.—And he put his hand back into his bosom; and when he took it out of his bosom, behold, it was turned again as his other flesh.—

8 וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ
לְקֹל הָאֹת הָרִאשׁוֹן וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת
הָאַחֲרוֹן׃

וִיהֵי אִם לָא יְהֵימְנוּן לָךְ וְלָא יְקַבְּלוּן
לְקָל אָתָא קַדְמָאָה וִיהֵימְנוּן לְקָל אָתָא
בָּתְרָאָה׃

8 And it shall come to pass, if they will not believe thee, neither hearken to the voice of the first sign, that they will believe the voice of the latter sign.

9 וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ גַּם לִשְׁנֵי הָאֹתוֹת
הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי
הַיְאֹר וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר
תִּקַּח מִן־הַיְאֹר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת׃

וִיהֵי אִם לָא יְהֵימְנוּן אַף לִתְרֵין אָתַיָא
הָאִלֵּין וְלָא יְקַבְּלוּן מִנָּךְ וְתִסַּב מִמַּיָא
דִּבְנַהְרָא וְתֵישׁוֹד לְיַבֶּשְׁתָּא וִיהוֹן מַיָא
דְּתִסַּב מִן נַהְרָא וִיהוֹן לְדָמָא בְּיַבֶּשְׁתָּא׃

9 And it shall come to pass, if they will not believe even these two signs, neither hearken unto thy voice, that thou shalt take of the water of the river, and pour it upon the dry land; and the water which thou takest out of the river shall become blood upon the dry land.'

10 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ
דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם
גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־פֶּה
וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ בְּבָעוּ יְיָ לָא גְּבַר
דְּמִלּוּל אֲנָא אַף מֵאֶתְמָלִי אַף מִדְּקַמּוֹהִי
אַף מֵעִדָּן דְּמַלֵּלְתָּא עִם עַבְדָּךְ אֲרֵי
יַקִּיר מַמְלַל וְעַמִּיק לִישָׁן אֲנָא׃

10 And Moses said unto the Lord: 'Oh Lord, I am not a man of words, neither heretofore, nor since Thou hast spoken unto Thy servant; for I am slow of speech, and of a slow tongue.'

11 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ
מִי־יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ אוֹ פִקֵּחַ אוֹ עִוֵּר
הֲלֹא אָנֹכִי יְהוָה׃

וַאֲמַר יְיָ לֵיהּ מַן שַׁוִּי פֻּמָּא לַאֲנָשָׁא אוֹ
מַן שַׁוִּי אִלֵּימָא אוֹ חֶרְשָׁא אוֹ פִּתִּיחָא אוֹ
עַוִּירָא הֲלָא אֲנָא יְיָ׃

11 And the Lord said unto him: 'Who hath made man's mouth? or who maketh a man dumb, or deaf, or seeing, or blind? is it not I the Lord?

12 וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ
וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר׃

וּכְעַן אִיזֵיל וּמֵימְרִי יְהֵי עִם פֻּמָּךְ
וְאַלְפִנָּךְ דְּתִמַּלִּיל׃

12 Now therefore go, and I will be with thy mouth, and teach thee what thou shalt speak.'

13 וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְּיַד־תִּשְׁלָח׃

וַאֲמַר בְּבָעוּ יְיָ שְׁלַח כְּעַן בְּיַד מַן דְּכָשַׁר
לְמִשְׁלַח׃

13 And he said: 'Oh Lord, send, I pray Thee, by the hand of him whom Thou wilt send.'

14 וַיֵּחַר־אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן
אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא
וְגַם הִנֵּה־הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח
בְּלִבּוֹ׃

וּתְקִיף רוּגְזָא דַיְיָ בְּמֹשֶׁה וַאֲמַר הֲלָא
אַהֲרֹן אֲחוּךְ לֵיוָאָה גְּלֵי קֳדָמַי אֲרֵי
מַלְּלָא יְמַלֵּיל הוּא וְאַף הָא הוּא נָפֵיק
לְקַדְמוּתָךְ וְיִחְזֵינָךְ וְיִחְדֵּי בְּלִבֵּיהּ׃

14 And the anger of the Lord was kindled against Moses, and He said: 'Is there not Aaron thy brother the Levite? I know that he can speak well. And also, behold, he cometh forth to meet thee; and when he seeth thee, he will be glad in his heart.

15 וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׂמְתָּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו
וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי
אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃

וּתְמַלֵּיל עִמֵּיהּ וּתְשַׁוֵּי יָת פִּתְגָמַיָא בְּפֻמֵּיהּ
וּמֵימְרִי יְהֵי עִם פֻּמָּךְ וְעִם פֻּמֵּיהּ וְאַלֵּיף
יָתְכוֹן יָת דְּתַעְבְּדוּן׃

15 And thou shalt speak unto him, and put the words in his mouth; and I will be with thy mouth, and with his mouth, and will teach you what ye shall do.

(7) ויוציאה מחיקו והנה שבה וגו׳. מכאן, שמדה טובה ממהרת לבא ממדת פורענות, שהרי ברא׳שונה לא נאמר מחיקו (שמו״ר ג, יח):

(8) והאמינו לקול האות האחרון. משמאמר להם בשבילכם לקיתי על שספרתי עליכם לשון הרע, יאמינו לך, שכבר למדו בכך שהמזדווגין להרע להם לוקים בנגעים, כגון פרעה ואבימלך בשביל שרה:

(9) ולקחת ממימי היאור. רמז להם שבמכה ראשונה נפרע מאלהותם, (פירוש, כשהקב״ה נפרע מן האומות, נפרע מאלהותם תחלה, שהיו עובדים לגילוים המחיה אותם, והפכם לדם. ברש״י יען): והיו המים וגו׳. והיו, והיו, שני פעמים, נראה בעיני, אלו נאמר והיו המים אשר תקח מן היאור לדם ביבשת, שומע אני שבידו הם נהפכים לדם, ואז כשירדו לארץ יהיו בהוייתן, אבל עכשיו מלמדנו, שלא יהיו דם עד שיהיו ביבשת:

(10) גם מתמול וגו׳. למדנו שכל שבעה ימים היה הקב״ה מפתה את משה בשנה לילך בשליחותו, מתמול שלשום מאז דברך הרי שלשה, ושלשה גמין רבויין הם, הרי ששה, והוא היה עומד ביום הז׳ כשאמר לו זאת, עוד שלא נא ביד תשלח, עד שהרה בו וקבל עליו. (שמו״ר ג, טז) וכל זה, שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו שהיה גדול הימנו, ונביא היה, שנאמר (הלא אהרן אחיך הלוי וגו׳, ועוד נאמר לעלי הכהן) הֲנִגְלֹה נִגְלֵיתִי אֶל בֵּית אָבִיךָ בְּהִיוֹתָם בְּמִצְרַיִם (שמואל־א ב, כז), הוא אהרן, וכן וָאֹדִעָ לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וגו׳ (יחזקאל כ, ה) וּמָתֵר אֲלֵיהֶם אִיש שְׁקוּדֵי עֵינָיו הַשָּׁלֵיו, ואותה נבואה לאהרן נאמרה: כבד פה. בכבידות אני מדבר, ובלשון לע״ז בלב״ו

(11) מי שם פה וגו׳. מי למדך לְדַבֵּר כשהיית נדון לפני פרעה על המגרי: או מי ישום אלם. מי עשה פרעה אלם שלא נתאמץ במצות הריגתך, ואת משרתיו חרשים שלא שמעו בצוותו עליך, וְלֹא־סִפְקָלָטוֹרִין (שבת קח.) ההורגים מי עשאם עִוְרִים, שלא ראו כשברחת מן הבימה ונמלטת (תנחומא שמות י): הלא אנכי. ששמי ה׳ עשיתי כל זאת:

(13) ביד תשלח. ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן. דבר אחר, ביד אחר שתרצה לשלוח, שאין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד, יש לך שלוחים הרבה:

(14) ויחר אף. (זבחים קב.) רבי יהושע בן קרחה אומר, כל חרון אף שבתורה נאמר בו רושם, וזה לא נאמר בו רושם, ולא מצינו שבא עונש על ידי אותו חרון, אמר לו רבי יוסי אף בזו נאמר בו רושם, הלא אהרן אחיך הלוי, שהיה עתיד להיות לוי ולא כהן, והכהונה הייתי אומר לנאת ממך, מעתה לא יהיה כהן, אלא הוא יהיה כהן ואתה הלוי, שנאמר ומשה אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּנָיו יִקָּרְאוּ עַל שֵׁבֶט הַלֵּוִי (דברי הימים־א כג, יד): הנה הוא יצא לקראתך. כשתלך למצרים: וראך ושמח בלבו. לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה, ומשה זכה אהרן לְעֻמַּת האשן הנתון על הלב:

16 וְדִבֶּר־הוּא לְךָ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יִהְיֶה־לְּךָ לְפֶה וְאַתָּה תִּהְיֶה־לּוֹ לֵאלֹהִים׃

16 And he shall be thy spokesman unto the people; and it shall come to pass, that he shall be to thee a mouth, and thou shalt be to him in God's stead.

וימליל הוא לך עם עמא ויהי הוא יהי לך למתורגמן ואת תהי ליה לרב׃

17 וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֹתֹת׃ (פ)

17 And thou shalt take in thy hand this rod, wherewith thou shalt do the signs.'

וית חוטרא הדין תסב בידך דתעביד ביה ית אתיא׃

ששי ג 18 וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל־יֶתֶר חֹתְנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלְכָה נָּא וְאָשׁוּבָה אֶל־אַחַי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם׃

18 And Moses went and returned to Jethro his father-in-law, and said unto him: 'Let me go, I pray thee, and unto my brethren that are in Egypt, and see whether they be yet alive.' And Jethro said to Moses: 'Go in peace.'

ואזל משה ותב לות יתר חמוהי ואמר ליה אייזיל כען ואתוב לות אחי דבמצרים ואחזי העד כען קיימין ואמר יתרו למשה אייזיל לשלם׃

19 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם כִּי־מֵתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְּשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ׃

19 And the Lord said unto Moses in Midian: 'Go, return into Egypt; for all the men are dead that sought thy life.'

ואמר יי למשה במדין אייזיל תוב למצרים ארי מיתו כל גוברייא דבעו למקטלך׃

20 וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ׃

20 And Moses took his wife and his sons, and set them upon an ass, and he returned to the land of Egypt; and Moses took the rod of God in his hand.

ודבר משה ית אתתיה וית בנוהי וארכיבנון על חמרא ותב לארעא דמצרים ונסיב משה ית חוטרא דאתעבידו ביה נסין מן קדם יי בידיה׃

21 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה רְאֵה כָּל־הַמֹּפְתִים אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה וַאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יְשַׁלַּח אֶת־הָעָם׃

21 And the Lord said unto Moses: 'When thou goest back into Egypt, see that thou do before Pharaoh all the wonders which I have put in thy hand; but I will harden his heart, and he will not let the people go.

ואמר יי למשה בדמהכך לשוב למצרים חזי כל מופתיא דשויתי בידך ותעבידנון קדם פרעה ואנא אתקיף ית לביה ולא ישלח ית עמא׃

22 וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל׃

22 And thou shalt say unto Pharaoh: Thus saith the Lord: Israel is My son, My first-born.

ותימר לפרעה כדנן אמר יי ברי בוכרי ישראל׃

23 וָאֹמַר אֵלֶיךָ שַׁלַּח אֶת־בְּנִי וַיַּעַבְדֵנִי וַתְּמָאֵן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת־בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ׃

23 And I have said unto thee: Let My son go, that he may serve Me; and thou hast refused to let him go. 'Behold, I will slay thy first-born.'

ואמרית אליך שלח ית ברי ויפלח קדמי ומסריב את לשלחותיה הא אנא קטיל ית ברך בוכרך׃

24 וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ׃

24 And it came to pass on the way at the lodging-place, that the Lord met him, and sought to kill him.

והוה באורחא בבית מבתא ועדע ביה מלאכא דיי ובעא למקטליה׃

25 וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִי׃

25 Then Zipporah took a flint, and cut off the foreskin of her son, and cast it at his feet; and she said: 'Surely a bridegroom of blood art thou to me.'

ונסיבת צפורה טנרא וגזרת ית ערלת ברה וקריבת לקדמוהי ואמרת בדמא דמהולתא הדין אתיהיב חתנא לנא׃

(16) ודבר הוא לך. כשנילך ידבר אל העם, וזה יוכיח על כל לך ולי ולו ולכם ולהם הסמוכים לדבור, שכולם נשון על הס: יהיה לך לפה. למלין, לפי שאתה כבד פה: לאלהים. לרב ולשר:

(18) וישב אל יתר חתנו. ליטול רשות, שהרי נשבע לו (שלא יצא ממדין כי אם ברשותו). (מכילתא יתרו) ושבעה שמות היו לו, רעואל, יתר, יתרו, קיני, וכו׳:

(19) כי מתו כל האנשים. מי הס, דתן ואבירם, חייס היו, אלא שירדו מנכסיהם, והעני השוב כמת (נדרים סד:):

(20) על החמור. ממור המיוחד, הוא הממור שחבש אברהם לעקידת יצחק, והוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו, שנאמר עָנִי וְרֹכֵב עַל חֲמוֹר (זכריה ט, ט): וישב ארצה מצרים ויקח משה את מטה. אין מוקדם ומאוחר מדוקדקים במקרא:

(21) בלכתך לשוב מצרימה וגו׳. דע, שעל מנת כן תלך, שתהא גבור בשליחותי לעשות כל מופתי לפני פרעה ולא תירא ממנו: אשר שמתי בידך. לא על שלשה אותות האמורות למעלה, שהרי לא לפני פרעה הוה לעשותם אלא לפני ישראל שיאמינו לו, ולא מצינו שעשאם לפניו, אלא מופתים שאני עתיד לשום בידך במצריים, כמו כִּי יְדַבֵּר אֲלֵכֶם פַּרְעֹה וגו׳ (שמות ז, ט), ואל תתמה על אשר כתיב אשר שמתי, שכן משמעו, כשתדבר עמו כבר שָׂמְתִּים בידך:

(22) ואמרת אל פרעה. כשתשמע שלבו חזק וימאן לשלוח, אמור לו כן: בני בכרי. לשון גדולה, כמו אַף אָנִי בְּכוֹר אֶתֶּנְהוּ (תהלים פט, כח), זו פשוטו. ומדרשו, כאן חתם הקב״ה על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו:

(23) ואומר אליך. בשליחותו של מקום: שלח את בני וגו׳. הנה אנכי הרג וגו׳. היא מכה אחרונה, ובה התרהו תחלה מפני שהיא קשה, וזה הוא שנאמר בחיוב הָן אֶל יַגֵּיב בְּכֹחוֹ, לפיכך, מִי כָמֹהוּ מוֹרֶה (איוב לו, כב), בשר ודם המבקש להנקם מחבירו, מעלים את דבריו שלא יבקש הללה, אבל הקב״ה ישגיב בכחו ואין יכולת להמלט מידו כי אם בשובו אליו, לפיכך הוא מורהו ומתרה בו לשוב:

(24) ויהי בדרך במלון. משה: ויבקש המיתו. למשה, לפי שלא מל את אליעזר בנו, ועל שנתרשל בענש עונש מיתה. תניא אמר רבי יוסי ב״ר נתרשל, אלא אמר, אמול ואלא לדרך, סכנה היא לתינוק עד שלשה ימים, אמול ואשהה שלשה ימים, והמני מה בענש מיתה, לפי שנתעסק במלון תחלה (במסכת נדרים לא:), והיה המלאך נעשה כמין נחש, ובולעו מראשו ועד יריכיו, וחוזר ובולעו מרגליו ועד אותו מקום, הביאה לפורה שבשביל המילה הוא:

(25) ותגע לרגליו. השליכתו לפני רגליו של משה: ותאמר. על בנה: כי חתן דמים אתה לי. אתה הייתי גורם להיות החתן שלי נרצח עליך. הורג אישי אתה לי:

26 וַיֶּרֶף מִמֶּנּוּ אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לַמּוּלֹת׃ (פ)

26 So He let him alone. Then she said: 'A bridegroom of blood in regard of the circumcision.'

וְנָח מִנֵּיהּ בְּכֵן אֲמַרַת אִלּוּלֵי דְּמָא דִּמְהוּלְתָּא הָדֵין אִתְחַיַּיב חַתְנָא קְטוֹל׃

27 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק־לוֹ׃

27 And the Lord said to Aaron: 'Go into the wilderness to meet Moses.' And he went, and met him in the mountain of God, and kissed him.

וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן אִיזֵיל לְקַדָּמוּת מֹשֶׁה לְמַדְבְּרָא וַאֲזַל וְעָרְעֵיהּ בְּטוּרָא דְּאִתְגְּלֵי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַּיְיָ וְנַשֵּׁיק לֵיהּ׃

28 וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ וְאֵת כָּל־הָאֹתֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ׃

28 And Moses told Aaron all the words of the Lord wherewith He had sent him, and all the signs wherewith He had charged him.

וְחַוִּי מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא דַּיְיָ דְּשַׁלְחֵיהּ וְיָת כָּל אָתַיָּא דְּפַקְּדֵיהּ׃

29 וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

29 And Moses and Aaron went and gathered together all the elders of the children of Israel.

וַאֲזַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּכְנַשׁוּ יָת כָּל סָבֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

30 וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֹתֹת לְעֵינֵי הָעָם׃

30 And Aaron spoke all the words which the Lord had spoken unto Moses, and did the signs in the sight of the people.

וּמַלִּיל אַהֲרֹן יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא דְּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וַעֲבַד אָתַיָּא לְעֵינֵי עַמָּא׃

31 וַיַּאֲמֵן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עָנְיָם וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃

31 And the people believed; and when they heard that the Lord had remembered the children of Israel, and that He had seen their affliction, then they bowed their heads and worshipped.

וְהֵימִין עַמָּא וּשְׁמַעוּ אֲרֵי דְּכִיר יְיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲרֵי גְּלֵי קֳדָמוֹהִי שִׁעְבּוּדְהוֹן וּכְרַעוּ וּסְגִידוּ׃

שביעי V וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיָחֹגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר׃

V And afterward Moses and Aaron came, and said unto Pharaoh: 'Thus saith the Lord, the God of Israel: Let My people go, that they may hold a feast unto Me in the wilderness.'

וּבָתַר כֵּן עָאלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַאֲמַרוּ לְפַרְעֹה כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיֵיחֲגוּן קֳדָמַי בְּמַדְבְּרָא׃

2 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ׃

2 And Pharaoh said: 'Who is the Lord, that I should hearken unto His voice to let Israel go? I know not the Lord, and moreover I will not let Israel go.'

וַאֲמַר פַּרְעֹה שְׁמָא דַּיְיָ לָא אִתְגְּלִי לִי דַּאֲקַבֵּיל לְמֵימְרֵיהּ לְשַׁלָּחָא יָת יִשְׂרָאֵל לָא אִתְגְּלִי לִי שְׁמָא דַּיְיָ וְאַף יָת יִשְׂרָאֵל לָא אֲשַׁלַּח׃

3 וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ נֵלְכָה נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגָּעֵנוּ בַּדֶּבֶר אוֹ בֶחָרֶב׃

3 And they said: 'The God of the Hebrews hath met with us. Let us go, we pray thee, three days' journey into the wilderness, and sacrifice unto the Lord our God; lest He fall upon us with pestilence, or with the sword.'

וַאֲמַרוּ אֱלָהָא דִּיהוּדָאֵי אִתְגְּלִי עֲלָנָא נֵיזֵיל כְּעַן מַהְלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא דִּלְמָא יְעָרְעִנָּנָא בְּמוֹת אוֹ בְּקִטּוֹל׃

4 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָמָּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַّעֲשָׂיו לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם׃

4 And the king of Egypt said unto them: 'Wherefore do ye, Moses and Aaron, cause the people to break loose from their work? get you unto your burdens.'

וַאֲמַר לְהוֹן מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְמָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תְּבַטְּלוּן יָת עַמָּא מֵעֲבִידַתְהוֹן אִיזִילוּ לְפוּלְחָנְכוֹן׃

5 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הֵן־רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתֶּם אֹתָם מִסִּבְלֹתָם׃

5 And Pharaoh said: 'Behold, the people of the land are now many, and will ye make them rest from their burdens?'

וַאֲמַר פַּרְעֹה הָא מִדְּסַגִּיאִין כְּעַן עַמָּא דְּאַרְעָא וּתְבַטְּלוּן יָתְהוֹן מִפּוּלְחָנְהוֹן׃

6 וַיְצַו פַּרְעֹה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַנֹּגְשִׂים בָּעָם וְאֶת־שֹׁטְרָיו לֵאמֹר׃

6 And the same day Pharaoh commanded the taskmasters of the people, and their officers, saying:

וּפַקִּיד פַּרְעֹה בְּיוֹמָא הַהוּא יָת שַׁלְטוֹנֵי עַמָּא וְיָת סָרְכוֹהִי לְמֵימַר׃

(26) וירף. המלאך ממנו. אז, כיון שעל המילה בא להורגו: אמרה חתן דמים למולת. אתני היה נרגז על דבר המילה. (שיטה רש"י בלשונו, לעיל כתב אתה היית גורס, דקשה לרש"י, מה זה אז אמרה חתן דמים, והלא גם לעיל אמרה חתן דמים, אלא מתחלה סברה דזה וזה גורס, חטא המילה וחטא אחר, אח"כ כשראתה וירף לגמרי, אז הכיונה דעל דבר המילה לבד בא, וכזה מתורץ גם כן שיטת לשון במרגוס אונקלוס בחתן דמים, ודו"ק כנ"ל): למולת. על דבר המולות, שם דבר הוא, והלמ"ד משמשת בלשון על, כמו וְאָמַר פַּרְעֹה לְבָנָי יִשְׂרָאֵל (שמות יד, ג). ואונקלוס תרגם דמים, על דם המילה:

(1) ואחר באו משה ואהרן וגו'. אבל הזקנים נשמטו אחד אחד מאחר משה ואהרן, עד שנשמטו כולם קודם שהגיעו לפלטין, לפי שירדו ללכת (שמו"ר ה, יד), ובסיני נפרע להם, ונגש משה לבדו והם לא יגשו, החזירם לאחוריהם:

(3) פן יפגענו. פן יפגענו היו צריכים לומר, אלא שחלקו כבוד למלכות. פגיעה זו, לשון מקרה מות הוא:

(4) תפריעו את העם ממעשיו. תבדילו ותרחיקו אותם ממלאכתם, ששומעין לכם וסבורים לנוח מן המלאכה, וכן פְּרַעֶנָּה אַל פַּעֲנָה בּוֹ (משלי ד, טו), רחקהו, וכן וַתִּפְרְעוּ כָּל עֲצָתִי (שם א, כה), כִּי פָרֵעַ הוּא (שמות לב, כה), נרחק ונתעב: לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם, אבל מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי, ותדע לך, שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים אצל ברשות:

(5) הן רבים עתה עם הארץ. שהעבודה מוטלת עליהם, ואתם משביתים אותם מסבלותם, הפסד גדול הוא זה:

(6) הנוגשים. מצריים היו, והשוטרים היו ישראלים, הנוגש ממונה על כמה שוטרים, והשוטר ממונה לְרִדּוֹת בעושי המלאכה:

7 לֹא תֹאסִפוּן לָתֵת תֶּבֶן לָעָם לִלְבֹּן הַלְּבֵנִים כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם הֵם יֵלְכוּ וְקִשְּׁשׁוּ לָהֶם תֶּבֶן׃

לָא תֵיסְפוּן לְמִתַּן תִּבְנָא לְעַמָּא לְמִרְמֵי לִבְנִין כְּמַאֲתְמָלִי וּמִדְּקַמּוֹהִי אִנּוּן יֵיזְלוּן וְיִגְּבְּבוּן לְהוֹן תִּבְנָא׃

7 'Ye shall no more give the people straw to make brick, as heretofore. Let them go and gather straw for themselves.

8 וְאֶת־מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוֹל שִׁלְשֹׁם תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִּים הֵם עַל־כֵּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר נֵלְכָה נִזְבְּחָה לֵאלֹהֵינוּ׃

וְיָת סְכוֹם לִבְנַיָּא דְּאִנּוּן עָבְדִין מַאֲתְמָלִי וּמִדְּקַמּוֹהִי תִּמַנּוּן עֲלֵיהוֹן לָא תִמְנְעוּן מִנֵּיהּ אֲרֵי בַּטְלָנִין אִנּוּן עַל כֵּן אִנּוּן מַצְוְחִין לְמֵימַר נֵיזֵיל נְדַבַּח קֳדָם אֱלָהָנָא׃

8 And the tale of the bricks, which they did make heretofore, ye shall lay upon them; ye shall not diminish aught thereof; for they are idle; therefore they cry, saying: Let us go and sacrifice to our God.

9 תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ־בָהּ וְאַל־יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי־שָׁקֶר׃

יִתְקַף פּוּלְחָנָא עַל גּוּבְרַיָּא וְיִתְעַסְקוּן בַּהּ וְלָא יִתְעַסְקוּן בְּפִתְגָמִין בְּטִילִין׃

9 Let heavier work be laid upon the men, that they may labour therein; and let them not regard lying words.'

10 וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׁי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר פַּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תֶּבֶן׃

וּנְפַקוּ שִׁלְטוֹנֵי עַמָּא וְסָרְכוֹהִי וַאֲמַרוּ לְעַמָּא לְמֵימַר כִּדְנָן אֲמַר פַּרְעֹה לֵית אֲנָא יָהֵיב לְכוֹן תִּבְנָא׃

10 And the taskmasters of the people went out, and their officers, and they spoke to the people, saying: 'Thus saith Pharaoh: I will not give you straw.

11 אַתֶּם לְכוּ קְחוּ לָכֶם תֶּבֶן מֵאֲשֶׁר תִּמְצָאוּ כִּי אֵין נִגְרָע מֵעֲבֹדַתְכֶם דָּבָר׃

אַתּוּן אִיזִילוּ סַבּוּ לְכוֹן תִּבְנָא מֵאַתַר דְּתַשְׁכְּחוּן אֲרֵי לָא יִתְמְנַע מִפּוּלְחָנְכוֹן מִדָּעַם׃

11 Go yourselves, get you straw where ye can find it; for nought of your work shall be diminished.'

12 וַיָּפֶץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְקֹשֵׁשׁ קַשׁ לַתֶּבֶן׃

וְאִתְבַּדַּר עַמָּא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם לְגָבְבָא גְּלִי לְתִבְנָא׃

12 So the people were scattered abroad throughout all the land of Egypt to gather stubble for straw.

13 וְהַנֹּגְשִׁים אָצִים לֵאמֹר כַּלּוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן׃

וְשִׁלְטוֹנַיָּא דְּחָקִין לְמֵימַר אַשְׁלִימוּ עֲבִידַתְכוֹן פִּתְגָם יוֹם בְּיוֹמֵיהּ כְּמָא דַּהֲוַיְתוּן עָבְדִין כַּד מִתְיְהֵיב לְכוֹן תִּבְנָא׃

13 And the taskmasters were urgent, saying: 'Fulfil your work, your daily task, as when there was straw.'

14 וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂמוּ עֲלֵהֶם נֹגְשֵׂי פַרְעֹה לֵאמֹר מַדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם חָקְכֶם לִלְבֹּן כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם׃

וּלְקוֹ סָרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּמַנִּיאוּ עֲלֵיהוֹן שִׁלְטוֹנֵי פַּרְעֹה לְמֵימַר מָדֵין לָא אַשְׁלֵימְתּוּן גְּזֵירַתְכוֹן לְמִרְמֵי לִבְנִין כְּמַאֲתְמָלִי וּמִדְּקַמּוֹהִי אַף תְּמָלִי אַף יוֹמָא דֵּין׃

14 And the officers of the children of Israel, whom Pharaoh's taskmasters had set over them, were beaten, saying: 'Wherefore have ye not fulfilled your appointed task in making brick both yesterday and today as heretofore?'

15 וַיָּבֹאוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶל־פַּרְעֹה לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹּה לַעֲבָדֶיךָ׃

וַאֲתוֹ סָרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּצְוָחוּ קֳדָם פַּרְעֹה לְמֵימַר לְמָא מִתְעַבִּיד כְּדֵין לְעַבְדָךְ׃

15 Then the officers of the children of Israel came and cried unto Pharaoh, saying: 'Wherefore dealest thou thus with thy servants?

(7) תבן. אשטו"בלא, היו גובלין אותו עם הטיט: לבנים. טייו"לש בלע"ז, שעושים מטיט, ומיבשין אותן בחמה, ויש ששורפין אותן בכבשן: כתמול שלשם. כאשר הייתם עושים עד הנה: וקששו. ולקטו:

(8) ואת מתכנת הלבנים: סכום השבון לַבֵּנִים שהיה כל אחד עושה ליום כשהיה התבן נתן להם, אותו סכום תשימו עליהם גם עתה, למען תכבד העבודה עליהם: כי נרפים. מן העבודה הם, לכך לבם פונה אל הבטלה ונועקים לאמר נלכה וגו': מתכנת. ותכן לבנים, ולו נתכנו עלילות, את הכסף המתוכן, כולן לשון השבון הם: נרפים. המלאכה רפויה בידם ועזובה מהם, והם נרפים ממנה רטר"ייש בלע"ז

(9) ואל ישעו בדברי שקר. ואל יהגו וידברו תמיד בדברי רוח, לאמר נלכה נזבחה, ודומה לו ואשעה בחקיך תמיד, למשל ולשנינה מתרגמינן וְלִשְׁוֹעִין, וַיְסַפֵּר וְאִשְׁתָּעֵי, ואי אפשר לומר ואל ישעו לשון וישע ה' אל הבל וגו' ואל קין ואל מנחתו לא שעה, ולפרש אל ישעו אל יפנו, שא"כ היה לו לכתוב ואל ישעו אל דברי שקר, או לדברי שקר, כי כן גזרת כלם, יִשְׁעֶה הָאָדָם עַל עֹשֵׂהוּ (ישעיה יז, ז), וְלֹא שָׁעוּ עַל קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל (שם לא, א), וְלֹא יִשְׁעֶה אֶל הַמִּזְבְּחוֹת (שם יז, ח), ולא מצאתי שמוש של בי"ת סמוכה לאחריהם, אבל אחר לשון דבור כמתעסק לדבר בדבר, נופל לשון שמוש בי"ת, כגון הַמְדַבְּרִים בְּךָ (יחזקאל לג, ל), וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה (במדבר יב, א), הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי (זכריה ד, א), לְדַבֵּר בָּם (דברים יא, יט), וַתֵּדַבֵּרְנָה בְּעֵלוֹתֶיךָ (תהלים קיט, מה), אף כאן אל ישעו בדברי שקר, אל יהיו נדברים בדברי שוא והבאי:

(11) אתם לכו קחו לכם תבן. וגריכים אתם לילך בזריזות, כי אין נגרע דבר מכל סכום לַבֵּנִים שהייתם עושים ליום בהיות התבן נִתָּן לכם מזומן מבית המלך:

(12) לקשש קש לתבן. לאסוף אסיפה, ללקוט לקט לצורך תבן הטיט: קש. לשון לקוט, על שם שדבר המתפזר הוא וצריך לקושטו, קרוי קש בשאר מקומות:

(13) אצים. דוחקים: דבר יום ביומו. השבון של כל יום כָּלוּ בְּיומו, כאשר עשיתם בהיות התבן מוכן:

(14) ויכו שטרי בני ישראל. השוטרים ישראלים היו, וחסים על חבריהם מלדחקם, וכשהיו משלימין לַבֵּנִים לנוגשים שהם מצרייס, והיה חסר מן הסכום, היו מלקין אותם על שלא דחקו את עושי המלאכה, לפיכך זכו אותן שוטרים להיות סנהדרין, ונגזל מן הרוח אשר על משה והושם עליהם, שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, מאותן שידעת הטובה שעשו במצרים, כי הם זקני העם ושוטריו: ויכו שטרי בני ישראל. אשר שָׂמוּ נגשי פרעה אותם לשוטרים עליהם, לאמר מדוע וגו', למה ויכו, שהיו אומרים להם מדוע לא כליתם גם תמול גם היום, חק הקצוב עליכם ללבון כתמול השלישי, שהוא יום שלפני אתמול, והוא היה בהיות התבן נתן להם: ויכו. לשון וַיּוּכְּעֻנוּ, הוכו מיד אחריס, הנוגשים הכוס:

16 תֶּבֶן אֵין נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבֵנִים אֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מֻכִּים וְחָטָאת עַמֶּךָ׃

16 There is no straw given unto thy servants, and they say to us: Make brick; and, behold, thy servants are beaten, but the fault is in thine own people.'

תִּבְנָא לָא מִתְיְהִיב לְעַבְדָּךְ וְלִבְנָיָא אָמְרִין לַנָא עֲבִידוּ וְהָא עַבְדָּךְ לְקַן וְחָטַן עֲלֵיהוֹן עַמָּךְ׃

17 וַיֹּאמֶר נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים נֵלְכָה נִזְבְּחָה לַיהוָה׃

17 But he said: 'Ye are idle, ye are idle; therefore ye say: Let us go and sacrifice to the Lord.

וַאֲמַר בַּטְלָנִין אַתּוּן בַּטְלָנִין עַל כֵּן אַתּוּן אָמְרִין נֵיזֵיל נְדַבַּח קֳדָם יְיָ׃

18 וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ וְתֶבֶן לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם וְתֹכֶן לְבֵנִים תִּתֵּנוּ׃

18 Go therefore now, and work; for there shall no straw be given you, yet shall ye deliver the tale of bricks.'

וּכְעַן אִיזִילוּ פְּלַחוּ וְתִבְנָא לָא יִתְיְהִיב לְכוֹן וּסְכוֹם לִבְנָיָא תִּתְּנוּן׃

19 וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתָם בְּרָע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ מִלִּבְנֵיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ׃

19 And the officers of the children of Israel did see that they were set on mischief, when they said: 'Ye shall not diminish aught from your bricks, your daily task.'

וַחֲזוֹ סָרְכֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל יָתְהוֹן בְּבִישׁ לְמֵימַר לָא תִּמְנְעוּן מִלִּבְנֵיכוֹן פִּתְגָם יוֹם בְּיוֹמֵיהּ׃

20 וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נִצָּבִים לִקְרָאתָם בְּצֵאתָם מֵאֵת פַּרְעֹה׃

20 And they met Moses and Aaron, who stood in the way, as they came forth from Pharaoh;

וְעָרְעוּ יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן קָיְמִין לְקַדְמוּתְהוֹן בְּמִפַּקְהוֹן מִלְּוָת פַּרְעֹה׃

21 וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יֵרֶא יְהוָה עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבְאַשְׁתֶּם אֶת־רֵיחֵנוּ בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לָתֶת־חֶרֶב בְּיָדָם לְהָרְגֵנוּ׃

21 and they said unto them: 'The Lord look upon you, and judge; because ye have made our savour to be abhorred in the eyes of Pharaoh, and in the eyes of his servants, to put a sword in their hand to slay us.'

וַאֲמַרוּ לְהוֹן יִתְגְּלֵי יְיָ עֲלֵיכוֹן וְיִתְפְּרַע דְּאַבְאֵישְׁתּוּן יָת רֵיחַנָא בְּעֵינֵי פַּרְעֹה וּבְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי לְמִתַּן חַרְבָּא בְּיַדְהוֹן לְמִקְטְלָנָא׃

מפטיר 22 וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָּעָם הַזֶּה לָּמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי׃

22 And Moses returned unto the Lord, and said: 'Lord, wherefore hast Thou dealt ill with this people? why is it that Thou hast sent me?

וְתָב מֹשֶׁה לְקֳדָם יְיָ וַאֲמַר יְיָ לְמָא אַבְאֵישְׁתָּא לְעַמָּא הָדֵין לְמָא דְנָן שְׁלַחְתָּנִי׃

23 וּמֵאָז בָּאתִי אֶל־פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ הֵרַע לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמֶּךָ׃

23 For since I came to Pharaoh to speak in Thy name, he hath dealt ill with this people; neither hast Thou delivered Thy people at all.'

וּמֵעִדָּן דְּעָלִית לְוָת פַּרְעֹה לְמַלָּלָא בִּשְׁמָךְ אַבְאֵישׁ לְעַמָּא הָדֵין וְשֵׁיזְבָא לָא שֵׁיזֵיבְתָּא יָת עַמָּךְ׃

קכד פסוקים VI 1 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַתָּה תִּרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ׃ (ס)

1 And the Lord said unto Moses: 'Now shalt thou see what I will do to Pharaoh; for by a strong hand shall he let them go, and by a strong hand shall he drive them out of his land.'

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּעַן תְּחֲזֵי דְּאַעֲבִיד לְפַרְעֹה אֲרֵי בְּיַד תַּקִּיפָא יְשַׁלְּחִנּוּן וּבְיַד תַּקִּיפָא יְתָרֵיכִנּוּן מֵאַרְעֵיהּ׃

The Haftara is Isaiah 27:6 – 28:13 & 29:22 – 29:23 on page 695. Sepharadim read Jeremiah 1:1 – 2:3.

ומרא ד 2 וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה׃

2 And God spoke unto Moses, and said unto him: 'I am the Lord;

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וַאֲמַר לֵיהּ אֲנָא יְיָ׃

3 וָאֵרָא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְהוָה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם׃

3 and I appeared unto Abraham, unto Isaac, and unto Jacob, as God Almighty, but by My name Eternal One I made Me not known to them.

וְאִתְגְּלֵיתִי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדַּי וּשְׁמִי יְיָ לָא הוֹדַעִית לְהוֹן׃

(16) ולבנים אומרים לנו עשו. הנוגשים אומרים לנו עשו לְבֵנִים כמנין הראשון: וחטאת עמך. אלו היה נקוד פתח, הייתי אומר שהוא דבוק, ודבר זה חטאת עמך הוא, עכשיו שהוא קמץ, שם דבר הוא, וכך פירושו, ודבר זה מביא חטאת על עמך, כאילו כתוב וחטאת לעמך, כמו כְּכוֹסָנָה בַּיִת לָחֶם (רות ג, יט), שהוא כמו לבית לחם, וכן הרבה:

(18) ותכן לבנים. תשבון לְבֵנִים, וכן אֶת הַכֶּסֶף הַמֻּכָּן (מלכים־ב יב, יב), המנוי, כמו שאמר בענין וַיָּצֻרוּ וַיִּמְנוּ אֶת הַכֶּסֶף (שם יח):

(19) ויראו שוטרי בני ישראל. את הבריחם הגרדים על ידם: ברע. ראו אותם ברעה וגרה המולאת אותם, בהכבידם העבודה עליהם לאמר לא תגרעו וגו':

(20) ויפגעו. אנשים מישראל את משה ואת אהרן וגו'. ורבותינו דרשו, כל נגיש ונצבים דתן ואבירם היו, שנאמר בהם יצאו ונצבים:

(22) למה הרעתה לעם הזה. ואם תאמר מה איכפת לך, קוֹבֵל אני על ששלחתני (שמו"ל ה, כב):

(23) הרע. לשון הפעיל הוא, הרבה רעה עליהם, ותרגומו אַבְאֵישׁ:

(1) עתה תראה וגו'. (סנהדרין קיא.) הרהרת על מדותי, לא כאברהם שאמרתי לו כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע (בראשית כא, יב), ואחר כך אמרתי לו העלהו לעולה, ולא הרהר אחרי מדותי, לפיכך עתה תראה, העשוי לפרעה תראה, ולא העשוי למלכי שבעה אומות כשאביאם לארץ: כי ביד חזקה ישלחם. מפני ידי החזקה שתחזק עליו, ישלחם: וביד חזקה יגרשם מארצו. על כרחם של ישראל יגרשם, ולא יספיקו לעשות להם דלה, וכן הוא אומר ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם וגו':

(2) וידבר אלהים אל משה. דִּבֶּר אתו משפט, על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה: ויאמר אליו אני ה׳. נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני, ולא לחנם אלהיך כי אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים. ובשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות אני ה׳ נאמן ליפרע, כשהוא אומר אצל עונש, כגון והללת את שם אלהיך אני ה׳, וכשהוא אומר אצל קיום מצות, כגון ושמרתם מצותי ועשיתם אותם אני ה׳, נאמן ליתן שכר:

(3) וארא. אל האבות: באל שדי. הבטחתים הבטחות, ובכולן אמרתי להם אני אל שדי: ושמי ה׳ לא נודעתי להם. לא הודעתי אין כתיב כאן, אלא לא נודעתי, לא נִכַּרְתִּי להם במדת אמיתית שלי שעליה נקרא שמי ה׳, נאמן לְאַמֵּת דברי, שהרי הבטחתים ולא קיימתי:

4 וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם
אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֶת אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר־
גָּרוּ בָהּ׃

וְאַף אֲקִימִית יָת קְיָמִי עִמְּהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן
יָת אַרְעָא דִכְנָעַן יָת אַרַע תּוֹתָבוּתְהוֹן
דְּאִתּוֹתַבוּ בַהּ׃

And I have also established My covenant with them, to give them the land of Canaan, the land of their sojournings, wherein they sojourned. 4

5 וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אֹתָם וָאֶזְכֹּר אֶת־
בְּרִיתִי׃

וְאַף קָדְמַי שְׁמִיעַ יָת קְבִילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
דְּמִצְרָאֵי מַפְלְחִין בְּהוֹן וּדְכִירְנָא יָת
קְיָמִי׃

And moreover I have heard the groaning of the children of Israel, whom the Egyptians keep in bondage; and I have remembered My covenant. 5

לוי לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה
וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם
וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם
בִּזְרֹעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים׃

בְּכֵן אֵימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנָא יְיָ וְאַפֵּיק
יָתְכוֹן מִגּוֹ דְּחוֹק פּוּלְחַן מִצְרָאֵי וַאֲשֵׁיזֵיב
יָתְכוֹן מִפּוּלְחָנְהוֹן וְאֶפְרוֹק יָתְכוֹן בִּדְרָע
מְרָמַם וּבְדִינִין רַבְרְבִין׃

Wherefore say unto the children of Israel: I am the Lord, and I will bring you out from under the burdens of the Egyptians, and I will deliver you from their bondage, and I will redeem you with an outstretched arm, and with great judgments; 6

7 וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם
לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם׃

וַאֲקָרִיב יָתְכוֹן קֳדָמַי לְעַם וְאֶהְוֵי לְכוֹן
לֶאֱלָהּ וְתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן
דְּאַפֵּיק יָתְכוֹן מִגּוֹ דְּחוֹק פּוּלְחַן מִצְרָאֵי׃

and I will take you to Me for a people, and I will be to you a God; and ye shall know that I am the Lord your God, who brought you out from under the burdens of the Egyptians. 7

8 וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי
אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וְלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי
יְהוָה׃

וְאַעֵיל יָתְכוֹן לְאַרְעָא דְקַיֵּימִית בְּמֵימְרִי
לְמִתַּן יָתַהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
וְאֶתֵּין יָתַהּ לְכוֹן יְרוּתָא אֲנָא יְיָ׃

And I will bring you in unto the land, concerning which I lifted up My hand to give it to Abraham, to Isaac, and to Jacob; and I will give it you for a heritage: I am the Lord.' 8

9 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא
שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה
קָשָׁה׃ (פ)

וּמַלֵּיל מֹשֶׁה כֵּן עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא
קַבִּילוּ מִן מֹשֶׁה מֵעֲיָק רוּחַ וּמִפּוּלְחָנָא
דַהֲוָה קְשֵׁי עֲלֵיהוֹן׃

And Moses spoke so unto the children of Israel; but they hearkened not unto Moses for impatience of spirit, and for cruel bondage. 9

ישראל וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

And the Lord spoke unto Moses, saying: 10

11 בֹּא דַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְיְשַׁלַּח
אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃

עוֹל מַלֵּיל עִם פַּרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרָיִם
וִישַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵיהּ׃

'Go in, speak unto Pharaoh king of Egypt, that he let the children of Israel go out of his land.' 11

12 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי
פַּרְעֹה וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם׃ (פ)

וּמַלֵּיל מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמֵימַר הָא בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לָא קַבִּילוּ מִנִּי וְאֵיכְדֵין יְקַבֵּיל
מִנִּי פַּרְעֹה וַאֲנָא יַקִּיר מַמְלַל׃

And Moses spoke before the Lord, saying: 'Behold, the children of Israel have not hearkened unto me; how then shall Pharaoh hear me, who am of uncircumcised lips?' 12

(4) וגם הקמתי את בריתי וגו׳. וגם כשגרמתי להם גאל שדי, הגבתי והעמדתי בריתי ביני וביניהם: לתת להם את ארץ כנען. לאברהם בפרשת מילה נאמר, אֲנִי אֵל שַׁדַּי וגו׳ וְאָמַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֵת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ (בראשית יז, ח). ליצחק, כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִימֹתִי אֶת הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם (שם כו, ג), ואותה שבועה שנשבעתי לאברהם גאל שדי, אמרתי ליעקב אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה וגו׳ (שם לה, יא), וְאֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נתתי להם ולא קיימתי:

(5) וגם אני. כמו שהגבתי והעמדתי הברית יש עלי לקייס, לפיכך שמעתי את נאקת בני ישראל הנואקים: אשר מצרים מעבידים אתם ואזכור. אותו הברית, כי בברית בין הבתריס אמרתי לו וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי (בראשית טו, יד):

(6) לכן. על פי אותה השבועה: אמור לבני ישראל אני ה׳. הנאמן בהבטחתי: והוצאתי אתכם. כי כן הבטחתיו (שם), וַאֲחֵרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל: סבלות מצרים. טורח משא מצריס:

(8) נשאתי את ידי. הריימותיה ליישבע בכשאי:

(9) ולא שמעו אל משה. לא קבלו תנחומין: מקצר רוח. כל מי שהוא מיצר רוחו ונשימתו קצרה ואינו יכול להאריך בנשימתו. קרוב לענין זה שמעתי בפרשה זו מרבי ברוך בר׳ אליעזר, והביא לי ראיה ממקרא זה, פַּפְעַם הֹזִאת אוֹדִיעֵם אֶת יָדִי וְאֶת גְּבוּרָתִי וְיָדְעוּ כִּי שְׁמִי ה׳ (ירמי׳ טז, כא), למדנו כשהקב״ה מְאַמֵּן את דבריו אפילו לפורענות, מודיע ששמו ה׳, וכל שכן האמנה לטובה. ורבותינו דרשוהו (שמו״ר ו, ד. סנהדרין קיא.) לענין אל מעלה, שאמר משה לָמָּה הֲרַעֹתָה (שמות ה, כב), אמר לו הקב״ה חבל על דאבדין ולא משתכחין, יש לי להתאונן על מיתת האבות, הרבה פעמים נגליתי עליהם באל שדי, ולא אמרו לי מה שמך, ואתה אמרת מה שמו מה אומר אליהם: וגם הקימותי וגו׳. וכשבקש אברהם לקבור את שרה, לא מצא קרקע עד שקנה בדמים מרובים, וכן ביצחק ערערו עליו על הבארות אשר חפר, וכן ביעקב וַיִּקֶן אֶת חֶלְקַת הַשָּׂדֶה לנטות אהלו (בראשית לג, יט), ולא הרהרו אחר מדותי, ואתה אמרת למה הרעותה. ואין המדרש מתישב אחר המקרא מפני כמה דברים, אחת, שלא נאמר ושמי ה׳ לא אגלה לי, ואם תאמר לא הודיעם שכך שמו, הרי תחלה כשנגלה לאברהם בין הבתרים נאמר אֲנִי ה׳ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים (שם טו, ז), ועוד, היאך הסמיכה נמשכת בדברים שהוא סומך לכאן וגם אני שמעתי וגו׳, לכן אמור לבני ישראל, לכך אני אומר יתישב המקרא על פשוטו דָּבָר דָּבַר עַל אָפְנָיו (משלי כה, יא), והדרש תדרש, שנאמר הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם ה׳ וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע (ירמיה כג, כט), מתחלק לכמה ניצוצות:

(12) ערל שפתים. אטום שפתים, וכן כל לשון ערלה אני אומר שהוא אטום. עֲרֵלָה אָזְנָם (שם ו, י), אטומה משמוע. עֲרֵלֵי לֵב (שם ט, כה), אטומים מהבין. שָׁמֵה גַּם אֲמָה וְהֶעָרֵל (חבקוק ב, טז), והאטם משכרות כוס הקללה (נ״א התרעלה). וְעָרֵל בָּשָׂר (יחזקאל מד, ט) שהגיד אטום ומכוסה בה. וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ (ויקרא יט, כג), עשו לו אוטם וכיסוי, איסור שיבדיל בפני אכילתו. שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים (שם), אטום ומכוסה ומובדל מלאכלו: ואיך ישמעני פרעה. זה אחד מעשרה ק״ו שבתורה (ב״ר לב, ז):

13 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (ס)

13 ומליל יי עם משה ולאהרן ופקידנון לות בני ישראל ולות פרעה מלכא דמצרים לאפקא ית בני ישראל מארעא דמצרים׃

13 And the Lord spoke unto Moses and unto Aaron, and gave them a charge unto the children of Israel, and unto Pharaoh king of Egypt, to bring the children of Israel out of the land of Egypt.

14 אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית־אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ וּפַלּוּא חֶצְרֹן וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת רְאוּבֵן׃

סגי

14 אלין רישי בית אבהתהון בני ראובן בוכרא דישראל חנוך ופלוא חצרון וכרמי אלין זרעית ראובן׃

14 These are the heads of their fathers' houses: the sons of Reuben the first-born of Israel: Hanoch, and Pallu, Hezron, and Carmi. These are the families of Reuben.

15 וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת שִׁמְעוֹן׃

15 ובני שמעון ימואל וימין ואהד ויכין וצחר ושאול בר כנעניתא אלין זרעית שמעון׃

15 And the sons of Simeon: Jemuel, and Jamin, and Ohad, and Jachin, and Zohar, and Shaul the son of a Canaanitish woman. These are the families of Simeon.

16 וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־לֵוִי לְתֹלְדֹתָם גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃

16 ואלין שמהת בני לוי לתולדתהון גרשון וקהת ומרארי ושני חיי לוי מאה ותלתין ושבע שנין׃

16 And these are the names of the sons of Levi according to their generations: Gershon and Kohath, and Merari. And the years of the life of Levi were a hundred thirty and seven years.

17 בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפְּחֹתָם׃

17 בני גרשון לבני ושמעי לזרעיתהון׃

17 The sons of Gershon: Libni and Shimei, according to their families.

18 וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת שָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃

18 ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועזיאל ושני חיי קהת מאה ותלתין ותלת שנין׃

18 And the sons of Kohath: Amram, and Izhar, and Hebron, and Uzziel. And the years of the life of Kohath were a hundred thirty and three years.

19 וּבְנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַלֵּוִי לְתֹלְדֹתָם׃

19 ובני מרארי מחלי ומושי אלין זרעית לוי לתולדתהון׃

19 And the sons of Merari: Mahli and Mushi. These are the families of the Levites according to their generations.

20 וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת־יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃

20 ונסיב עמרם ית יוכבד אחת אבוהי ליה לאתו וילידת ליה ית אהרן וית משה ושני חיי עמרם מאה ותלתין ושבע שנין׃

20 And Amram took him Jochebed his father's sister to wife; and she bore him Aaron and Moses. And the years of the life of Amram were a hundred and thirty and seven years.

21 וּבְנֵי יִצְהָר קֹרַח וָנֶפֶג וְזִכְרִי׃

21 ובני יצהר קרח ונפג וזכרי׃

21 And the sons of Izhar: Korah, and Nepheg, and Zichri.

22 וּבְנֵי עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי׃

22 ובני עזיאל מישאל ואלצפן וסתרי׃

22 And the sons of Uzziel: Mishael, and Elzaphan, and Sithri.

23 וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת־אֱלִישֶׁבַע בַּת־עַמִּינָדָב אֲחֹת נַחְשׁוֹן לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר׃

23 ונסיב אהרן ית אלישבע בת עמינדב אחתיה דנחשון ליה לאתו וילידת ליה ית נדב וית אביהוא ית אלעזר וית איתמר׃

23 And Aaron took him Elisheba, the daughter of Amminadab, the sister of Nahshon, to wife; and she bore him Nadab and Abihu, Eleazar and Ithamar.

24 וּבְנֵי קֹרַח אַסִּיר וְאֶלְקָנָה וַאֲבִיאָסָף אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַקָּרְחִי׃

24 ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף אלין זרעית קרח׃

24 And the sons of Korah: Assir, and Elkanah, and Abiasaph; these are the families of the Korahites.

25 וְאֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן לָקַח־לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־פִּינְחָס אֵלֶּה רָאשֵׁי אָבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם׃

25 ואלעזר בר אהרן נסיב ליה מבנת פוטיאל ליה לאתו וילידת ליה ית פינחס אלין רישי אבהת ליואי לזרעיתהון׃

25 And Eleazar Aaron's son took him one of the daughters of Putiel to wife; and she bore him Phinehas. These are the heads of the fathers' houses of the Levites according to their families.

(13) וידבר ה׳ אל משה ואל אהרן. לפי שאמר משה ואני ערל שפתים, צירף לו הקב״ה את אהרן להיות לו לְפֶה ולמליץ: ויצום אל בני ישראל. צוה עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם (שמו״ר ז, ג): ואל פרעה מלך מצרים. נָגַשׁ עליו לחלוק לו כבוד בדבריהם, זה מדרשו. ופשוטו, נָגַשׁ על דבר ישראל ועל שליחותו אל פרעה. ודבר הצווי מהו, מפורש בפרשה שניה לאחר סדר היחס, אלא מתוך שהזכיר משה ואהרן, הפסיק הענין באלה ראשי בית אבותם, ללמדנו היאך נולדו משה ואהרן, ובמי נתיחסו:

(14) אלה ראשי בית אבותם. מתוך שהוזקק ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן בשביל משה ואהרן, התחיל ליחסם דרך תולדותם מראובן. (ובפסיקתא גדולה דאיתי, לפי שֶׁקִּנְטְרָם יעקב אביהם בשלשה שבטים הללו בשעת מותו, חזר הכתוב ויחסם כאן לבדם, לומר שהשובים הם):

(16) ושני חיי לוי וגו׳. למה נמנו שנותיו של לוי, להודיע כמה ימי השעבוד, שכל זמן שאחד מן השבטים קיים, לא היה שעבוד, שנאמר וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל אֶחָיו (שמות א, ו), ואח״כ וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ, ולוי האריך ימים על כולם:

(18) ושני חיי קהת. ושני חיי עמרם וגו׳. מהשבון זה אנו למדים על מושב בני ישראל ארבע מאות שנה שאמר הכתוב, שלא באתה מצרים לבדה היו, אלא מיום שנולד יצחק, שהרי קהת מיורדי מצרים היה, השוב כל שנותיו ושנות עמרם ושמונים של משה, לא תמצאם ד׳ מאות שנה, והרבה שנים נבלעים לבנים בשני האבות:

(20) יוכבד דדתו. אחת אבוהי, בת לוי אחות קהת:

(23) אחות נחשון. מכאן למדנו, הנושא אשה צריך לבדוק באחיה (ב״ב קי. שמו״ר ז, ד):

26 הִוא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם׃

הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה דַּאֲמַר יְיָ לְהוֹן אַפִּיקוּ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַל חֵילֵיהוֹן׃

26 These are that Aaron and Moses, to whom the Lord said: 'Bring out the children of Israel from the land of Egypt according to their hosts.'

27 הֵם הַמְדַבְּרִים אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃

אִנּוּן דִּמְמַלְלִין עִם פַּרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְאַפָּקָא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃

27 These are they that spoke to Pharaoh king of Egypt, to bring out the children of Israel from Egypt. These are that Moses and Aaron.

28 וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (ס)

וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

28 And it came to pass on the day when the Lord spoke unto Moses in the land of Egypt,

שלישי

29 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר אֲנִי יְהוָה דַּבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר אֵלֶיךָ׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר אֲנָא יְיָ מַלֵּיל עִם פַּרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם יָת כָּל דַּאֲנָא מְמַלֵּיל עִמָּךְ׃

29 that the Lord spoke unto Moses, saying: 'I am the Lord; speak thou unto Pharaoh king of Egypt all that I speak unto thee.'

30 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן אֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם וְאֵיךְ יִשְׁמַע אֵלַי פַּרְעֹה׃ (פ)

וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ הָא אֲנָא יַקִּיר מַמְלַל וְאֵיכְדֵין יְקַבֵּיל מִנִּי פַּרְעֹה׃

30 And Moses said before the Lord: 'Behold, I am of uncircumcised lips, and how shall Pharaoh hearken unto me?'

VII וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאֶךָ׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה חֲזִי דְּמַנִּיתָךְ רָב לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן אַחוּךָ יְהֵי מְתוּרְגְּמָנָךְ׃

VII And the Lord said unto Moses: 'See, I have set thee in God's stead to Pharaoh; and Aaron thy brother shall be thy prophet.

2 אַתָּה תְדַבֵּר אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יְדַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה וְשִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃

אַתְּ תְּמַלֵּיל יָת כָּל דַּאֲפַקְּדִנָּךְ וְאַהֲרֹן אָחוּךָ יְמַלֵּיל עִם פַּרְעֹה וִישַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵיהּ׃

2 Thou shalt speak all that I command thee; and Aaron thy brother shall speak unto Pharaoh, that he let the children of Israel go out of his land.

3 וַאֲנִי אַקְשֶׁה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְהִרְבֵּיתִי אֶת־אֹתֹתַי וְאֶת־מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וַאֲנָא אַקְשֵׁי יָת לִבָּא דְּפַרְעֹה וְאַסְגֵּי יָת אָתְוָתִי וְיָת מוֹפְתַי בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

3 And I will harden Pharaoh's heart, and multiply My signs and My wonders in the land of Egypt.

4 וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פַּרְעֹה וְנָתַתִּי אֶת־יָדִי בְּמִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאֹתַי אֶת־עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּשְׁפָטִים גְּדֹלִים׃

וְלָא יְקַבֵּיל מִנְּכוֹן פַּרְעֹה וְאֶתֵּין יָת מַחַת גְּבוּרְתִּי בְּמִצְרָיִם וְאַפֵּיק יָת חֵילַי יָת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּדִינִין רַבְרְבִין׃

4 But Pharaoh will not hearken unto you, and I will lay My hand upon Egypt, and bring forth My hosts, My people the children of Israel, out of the land of Egypt, by great judgments.

5 וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בִּנְטֹתִי אֶת־יָדִי עַל־מִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם׃

וְיִדְּעוּן מִצְרָאֵי אֲרֵי אֲנָא יְיָ כַּד אֲרִים יָת מַחַת גְּבוּרְתִּי עַל מִצְרָיִם וְאַפֵּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּינֵיהוֹן׃

5 And the Egyptians shall know that I am the Lord, when I stretch forth My hand upon Egypt, and bring out the children of Israel from among them.'

6 וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם כֵּן עָשׂוּ׃

וַעֲבַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָתְהוֹן כֵּן עֲבַדוּ׃

6 And Moses and Aaron did so; as the Lord commanded them, so did they.

(25) מבנות פוטיאל. מזרע יתרו שֶׁפְּטָם עגלים לעבודת אלילים, ומזרע יוסף שפטפט בילדו (נ"ב קט:):

(26) הוא אהרן ומשה. אלו שהוזכרו למעלה שילדה יוכבד לעמרם. הוא אהרן ומשה אשר אמר ה', יש מקומות שמקדים אהרן למשה ויש מקומות שמקדים משה לאהרן, לומר לך ששקולין כאחד: על צבאותם. נגאותם, כל נגאם לשבטיהם, יש על, שאינו אלא במקום אות אחת, וְעַל מַרְבָּדְךָ תִּחְיֶה (בראשית כז, מ), כמו בחרבך. עֲמֵדֶיהָ עַל מַרְבְּדָם (יחזקאל לג, כו), כמו בחרבכם:

(27) הם המדברים וגו'. הם שנטוו הם שקיימו: הוא משה ואהרן. הם בשליחותם ובגדלתם מתחלה ועד סוף:

(28) ויהי ביום דבר וגו'. מחובר למקרא שלאחריו:

(29) וידבר ה'. הוא הדבור עצמו האמור למעלה בא דבר אל פרעה מלך מצרים, אלא מתוך שהפסיק הענין כדי ליחסם, חזר הענין עליו להתחיל בו: אני ה'. כדאי אני לשלחך ולקיים דברי שליחותי:

(30) ויאמר משה לפני ה'. היא האמירה שאמר למעלה הן בני ישראל לא שמעו אלי, וְאֶנָה הכתוב כאן, כיון שהפסיק הענין, וכך היא הַשִּׁיטָה, כאדם האומר נחזור על הראשונות:

(1) נתתיך אלהים לפרעה. שופט ורודה לרדותו במכות ויסורין: יהיה נביאך. כתרגומו יְהֵי מְתוּרְגְּמָנָךְ, וכן כל לשון נבואה, אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות, והוא מגזרת נִיב שָׂפָתָיִם (ישעי' נז, יט), יָנוּב חָכְמָה (משלי י, לא), וַיְכַל מֵהִתְנַבּוֹת דשמואל (שמואל־א י, יג), ובלע"ז קורלין לו פרידי"גר

(2) אתה תדבר. פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי, ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה:

(3) ואני אקשה. מאחר שהרשיע והתרים כנגדי, וגלוי לפני שאין נתת רוח באומות עובדי אלילים, לתת לב שלם לשוב, טוב לי שיתקשה לבו, למען הרבות בו אותותי ותכירו את גבורותי, וכן מדתו של הקדוש ב"ה, מביא פורענות על האומות עובדי אלילים, כדי שישמעו ישראל וייראו, שנאמר הִכְרַתִּי גוֹיִם נָשַׁמּוּ פִּנּוֹתָם וגו' (צפניה ג, ו), אָמַרְתִּי אַךְ תִּירָאִי אוֹתִי תִּקְחִי מוּסָר (שם ז), ואף על פי כן בחמש מכות הראשונות לא נאמר ויחזק ה' את לב פרעה, אלא ויחזק לב פרעה. (ועיין ברא"ם שגורס כאן דבור המתחיל בלכתך לשוב עד שמתיש בידך, וכדלעיל בפרשת שמות בפסוק בלכתך לשוב ע"ש):

(4) את ידי. יד ממש, להכות בהם:

7 וּמֹשֶׁה בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֶּן־שָׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְּרָם אֶל־פַּרְעֹה׃ (פ)

ומֹשֶׁה בַּר תְּמָנַן שְׁנִין וְאַהֲרֹן בַּר תְּמָנַן וּתְלָת שְׁנִין בְּמַלָּלוּתְהוֹן עִם פַּרְעֹה׃

7 And Moses was fourscore years old, and Aaron fourscore and three years old, when they spoke unto Pharaoh.

רביעי ה

8 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר׃

8 And the Lord spoke unto Moses and unto Aaron, saying:

9 כִּי יְדַבֵּר אֲלֵכֶם פַּרְעֹה לֵאמֹר תְּנוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאָמַרְתָּ אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מַטְּךָ וְהַשְׁלֵךְ לִפְנֵי־פַרְעֹה יְהִי לְתַנִּין׃

אֲרֵי יְמַלֵּיל עִמְּכוֹן פַּרְעֹה לְמֵימַר הַבוּ לְכוֹן אָתָא וְתֵימַר לְאַהֲרֹן סַב יָת חוּטְרָךְ וּרְמִי קֳדָם פַּרְעֹה יְהֵי לְתַנִּינָא׃

9 'When Pharaoh shall speak unto you, saying: Show a wonder for you; then thou shalt say unto Aaron: Take thy rod, and cast it down before Pharaoh, that it become a serpent.'

10 וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיַּעֲשׂוּ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּשְׁלֵךְ אַהֲרֹן אֶת־מַטֵּהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וְלִפְנֵי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנִּין׃

וְעָאל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וַעֲבַדוּ כֵּן כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ וּרְמָא אַהֲרֹן יָת חוּטְרֵיהּ קֳדָם פַּרְעֹה וּקְדָם עַבְדּוֹהִי וַהֲוָה לְתַנִּינָא׃

10 And Moses and Aaron went in unto Pharaoh, and they did so, as the Lord had commanded; and Aaron cast down his rod before Pharaoh and before his servants, and it became a serpent.

11 וַיִּקְרָא גַם־פַּרְעֹה לַחֲכָמִים וְלַמְכַשְּׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם־הֵם חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלַהֲטֵיהֶם כֵּן׃

וּקְרָא אַף פַּרְעֹה לְחַכִּימַיָּא וּלְחָרָשַׁיָּא וַעֲבַדוּ אַף אִנּוּן חָרָשֵׁי מִצְרַיִם בְּלַחֲשֵׁיהוֹן כֵּן׃

11 Then Pharaoh also called for the wise men and the sorcerers; and they also, the magicians of Egypt, did in like manner with their secret arts.

12 וַיַּשְׁלִיכוּ אִישׁ מַטֵּהוּ וַיִּהְיוּ לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מַטֵּה־אַהֲרֹן אֶת־מַטֹּתָם׃

וּרְמוֹ גְּבַר חוּטְרֵיהּ וַהֲווֹ לְתַנִּינִין וּבְלַע חוּטְרָא דְּאַהֲרֹן יָת חוּטְרֵיהוֹן׃

12 For they cast down every man his rod, and they became serpents; but Aaron's rod swallowed up their rods.

13 וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ (ס)

וְאִתַּקַּף לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְּמַלִּיל יְיָ׃

13 And Pharaoh's heart was hardened, and he hearkened not unto them; as the Lord had spoken.

14 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כָּבֵד לֵב פַּרְעֹה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אִתְיַקַּר לִבָּא דְּפַרְעֹה סָרִיב לְשַׁלָּחָא עַמָּא׃

14 And the Lord said unto Moses: 'Pharaoh's heart is stubborn, he refuseth to let the people go.

15 לֵךְ אֶל־פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר הִנֵּה יֹצֵא הַמָּיְמָה וְנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ עַל־שְׂפַת הַיְאֹר וְהַמַּטֶּה אֲשֶׁר־נֲהִפַךְ לְנָחָשׁ תִּקַּח בְּיָדֶךָ׃

אִיזֵיל לְוָת פַּרְעֹה בְּצַפְרָא הָא נָפֵיק לְמַיָּא וְתִתְעַתַּד לְקַדְמוּתֵיהּ עַל כֵּיף נַהְרָא וְחוּטְרָא דְּאִתְהַפֵּיךְ לְחִוְיָא תִּסַּב בִּידָךְ׃

15 Get thee unto Pharaoh in the morning; lo, he goeth out unto the water; and thou shalt stand by the river's brink to meet him; and the rod which was turned to a serpent shalt thou take in thy hand.

16 וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי בַּמִּדְבָּר וְהִנֵּה לֹא־שָׁמַעְתָּ עַד־כֹּה׃

וְתֵימַר לֵיהּ יְיָ אֱלָהָא דִּיהוּדָאֵי שַׁלְחַנִי לְוָתָךְ לֵימַר שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמַי בְּמַדְבְּרָא וְהָא לָא קַבִּילְתָּא עַד כְּעַן׃

16 And thou shalt say unto him: The Lord, the God of the Hebrews, hath sent me unto thee, saying: Let My people go, that they may serve Me in the wilderness; and, behold, hitherto thou hast not hearkened;

17 כֹּה אָמַר יְהוָה בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה הִנֵּה אָנֹכִי מַכֶּה בַּמַּטֶּה אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְאֹר וְנֶהְפְּכוּ לְדָם׃

כְּדֵן אָמַר יְיָ בְּדָא תִּדַּע אֲרֵי אֲנָא יְיָ הָא אֲנָא מְחֵי בְּחוּטְרָא דִּבְיָדִי עַל מַיָּא דִּבְנַהְרָא וְיִתְהַפְּכוּן לְדָמָא׃

17 thus saith the Lord: In this thou shalt know that I am the Lord—behold, I will smite with the rod that is in my hand upon the waters which are in the river, and they shall be turned to blood.

18 וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְאֹר תָּמוּת וּבָאַשׁ הַיְאֹר וְנִלְאוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיְאֹר׃ (ס)

וְנוּנֵי דִּבְנַהְרָא יְמוּתוּן וְיִסְרֵי נַהְרָא וְיִלְאוֹן מִצְרָאֵי לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִן נַהְרָא׃

18 And the fish that are in the river shall die, and the river shall become foul; and the Egyptians shall loathe to drink water from the river.'

(9) מופת. אות, להודיע שיש צורך (צרוך) במי ששולח אתכם:
(10) לתנין. נחש:
(11) בלהטיהם בְּלַחֲשֵׁיהוֹן, ואין לו דמיון במקרא, ויש לדמות לו לַהַט הַחֶרֶב המִתְהַפֶּכֶת (בראשית ג, כד), דומה שהיא מתהפכת על ידי לחש:
(12) ויבלע מטה אהרן. מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כלן (שבת לז):
(14) כבד. תרגומו יַקִּיר, ולא אתיקר, מפני שהוא שם דבר, כמו כִּי כָּבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר (שמות יח, יח):
(15) הנה יצא המימה. לנקביו, שהיה עושה עצמו אלוה, ואומר שאינו צריך לנקביו, ומשכים ויוצא לנילוס ועושה שם צרכיו (שמו"ר ט, ז):
(16) עד כה. עד הנה. ומדרשו, עד שתשמע ממני מכת בכורות, שאפתה בה בכה פֹּה אָמַר ה' כָּאֲצֹת הַלַּיְלָה:
(17) ונהפכו לדם. לפי שאין גשמים יורדים במצרים, ונילוס עולה ומשקה את הארץ, ומצרים עובדים לנילוס, לפיכך הלקה את ירואתם ואחר כך הלקה אותם:
(18) ונלאו מצרים. לנקש רפואה למי היאור שיהיו ראויין לשתות:

19 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן
קַח מַטְּךָ וּנְטֵה־יָדְךָ עַל־מֵימֵי מִצְרַיִם
עַל־נַהֲרֹתָם׀ עַל־יְאֹרֵיהֶם וְעַל־אַגְמֵיהֶם
וְעַל כָּל־מִקְוֵה מֵימֵיהֶם וְיִהְיוּ־דָם
וְהָיָה דָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבָעֲצִים
וּבָאֲבָנִים׃

19 וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵימַר לְאַהֲרֹן סַב
חוּטְרָךְ וַאֲרֵים יְדָךְ עַל מַיָּא דְּמִצְרָאֵי
עַל נַהֲרֵיהוֹן עַל אֲרַתֵּיהוֹן וְעַל אַגְמֵיהוֹן
וְעַל כָּל בֵּית כְּנִישָׁת מֵימֵיהוֹן וִיהוֹן דְּמָא
וִיהֵי דְמָא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּבְמָנֵי
אָעָא וּבְמָנֵי אַבְנָא׃

And the Lord said unto Moses: 'Say unto Aaron: Take thy rod, and stretch out thy hand over the waters of Egypt, over their rivers, over their streams, and over their pools, and over all their ponds of water, that they may become blood; and there shall be blood throughout all the land of Egypt, both in vessels of wood and in vessels of stone.'

20 וַיַּעֲשׂוּ־כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
וַיָּרֶם בַּמַּטֶּה וַיַּךְ אֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְאֹר
לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו וַיֵּהָפְכוּ כָּל־
הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּיְאֹר לְדָם׃

20 וַעֲבַדוּ כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ
וַאֲרֵים בְּחוּטְרָא וּמְחָא יָת מַיָּא דִּבְנַהְרָא
לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי וְאִתְהַפִּיכוּ
כָּל מַיָּא דִּבְנַהְרָא לְדָמָא׃

And Moses and Aaron did so, as the Lord commanded; and he lifted up the rod, and smote the waters that were in the river, in the sight of Pharaoh, and in the sight of his servants; and all the waters that were in the river were turned to blood.

21 וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְאֹר מֵתָה וַיִּבְאַשׁ הַיְאֹר
וְלֹא־יָכְלוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיְאֹר
וַיְהִי הַדָּם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

21 וְנוּנֵי דִּבְנַהְרָא מִיתוּ וּסְרִי נַהְרָא וְלָא
יְכִילוּ מִצְרָאֵי לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִן נַהְרָא
וַהֲוָה דְּמָא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

And the fish that were in the river died; and the river became foul, and the Egyptians could not drink water from the river; and the blood was throughout all the land of Egypt.

22 וַיַּעֲשׂוּ־כֵן חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלָטֵיהֶם
וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃

22 וַעֲבַדוּ כֵן חָרְשֵׁי מִצְרַיִם בְּלַחֲשֵׁיהוֹן
וְאִתְתַּקַּף לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן
כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ׃

And the magicians of Egypt did in like manner with their secret arts; and Pharaoh's heart was hardened, and he hearkened not unto them; as the Lord had spoken.

23 וַיֵּפֶן פַּרְעֹה וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ וְלֹא־שָׁת לִבּוֹ
גַּם־לָזֹאת׃

23 וְאִתְפְּנִי פַרְעֹה וְעָאל לְבֵיתֵיהּ וְלָא שַׁוִּי
לִבֵּיהּ אַף לְדָא׃

And Pharaoh turned and went into his house, neither did he lay even this to heart.

24 וַיַּחְפְּרוּ כָל־מִצְרַיִם סְבִיבֹת הַיְאֹר מַיִם
לִשְׁתּוֹת כִּי לֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מִמֵּימֵי הַיְאֹר׃

24 וַחֲפַרוּ כָל מִצְרָאֵי סְחֲרָנוּת נַהְרָא מַיָּא
לְמִשְׁתֵּי אֲרֵי לָא יְכִילוּ לְמִשְׁתֵּי מִמַּיָּא
דִּבְנַהְרָא׃

And all the Egyptians digged round about the river for water to drink; for they could not drink of the water of the river.

25 וַיִּמָּלֵא שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת־יְהוָה
אֶת־הַיְאֹר׃ (פ)

25 וּשְׁלִימוּ שִׁבְעָא יוֹמִין בָּתַר דִּמְחָא יְיָ יָת
נַהְרָא׃

And seven days were fulfilled, after that the Lord had smitten the river.

26 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח אֶת־
עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃

26 וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לְוָת פַּרְעֹה וְתֵימַר
לֵיהּ כִּדְנָן אֲמַר יְיָ שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיִפְלְחוּן
קֳדָמָי׃

And the Lord spoke unto Moses: 'Go in unto Pharaoh, and say unto him: Thus saith the Lord: Let My people go, that they may serve Me.

27 וְאִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ הִנֵּה אָנֹכִי נֹגֵף אֶת־
כָּל־גְּבוּלְךָ בַּצְּפַרְדְּעִים׃

27 וְאִם מְסָרֵיב אַתְּ לְשַׁלָּחָא הָא אֲנָא מָחֵי
יָת כָּל תְּחוּמָךְ בְּעוּרְדְּעָנְיָא׃

And if thou refuse to let them go, behold, I will smite all thy borders with frogs.

28 וְשָׁרַץ הַיְאֹר צְפַרְדְּעִים וְעָלוּ וּבָאוּ
בְּבֵיתֶךָ וּבַחֶדֶר מִשְׁכָּבְךָ וְעַל־מִטָּתֶךָ
וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ
וּבְמִשְׁאֲרֹתֶיךָ׃

28 וּיְרַבֵּי נַהְרָא עוּרְדְּעָנְיָא וְיִסְקוּן וְיֵיעֲלוּן
בְּבֵיתָךְ וּבְאִדְרוֹן בֵּית מִשְׁכְּבָךְ וְעַל
עַרְסָתָךְ וּבְבֵית עַבְדָּךְ וּבְעַמָּךְ וּבְתַנּוּרָךְ
וּבְאָצְוָתָךְ׃

And the river shall swarm with frogs, which shall go up and come into thy house, and into thy bed-chamber, and upon thy bed, and into the house of thy servants, and upon thy people, and into thine ovens, and into thy kneading-troughs.

29 וּבְכָה וּבְעַמְּךָ וּבְכָל־עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ
הַצְּפַרְדְּעִים׃

29 וּבָךְ וּבְעַמָּךְ וּבְכָל עַבְדָּךְ יִסְקוּן
עוּרְדְּעָנְיָא׃

And the frogs shall come up both upon thee, and upon thy people, and upon all thy servants.'

(19) אמר אל אהרן. לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא נקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים, ונקה על ידי אהרן: נהרותם. הם נהרות המושכים כעין נהרות שלנו: יאוריהם. הם בריכות גדולות העשויות בידי אדם משפת הנהר לשדות, ונילוס מימיו מתברכים ועולה דרך היאוריס ומשקה השדות: אגמיהם. קבוצת מים שאינן נובעין ואין מושכין, אלא עומדין במקום אחד, וקורין לו אשטנ"ק: בכל ארץ מצרים. אף במרחצאות ובאמבטאות שבבתיס: ובעצים ובאבנים. מים שבכלי עץ ובכלי אבן:

(22) בלטיהם. לחש שאומרין אותו בלט ובחשאי. ורבותינו אמרו, בלטיהם מעשה שדים, בלהטיהם מעשה כשפים (סנהדרין סז:): ויחזק לב פרעה. לומר על ידי מכשפות אתם עושים כן, תנן אתם מכניסין לְעֲפָרֵיס (מנחות פה.) עיר שכולה תבן, אף אתם מביאין מכשפות למצרים שכולה כשפים:

(23) גם לזאת. למופת המטה שנהפך לתנין ולא לזה שלדם:

(25) וימלא. מנין שבעת ימים שלא שב היאור לקדמותו, שהיתה המכה משמשת רביע חדש, ושלשה חלקים היה מעיד ומתרה בהם (שמו"ר ט, יב):

(27) ואם מאן אתה. ואם סרבן אתה. מאן כמו ממאן, מסרב, אלא כינה האדם על שם המפעל, כמו שָׁגָו (איוב טז, יב) וְשֹׁקֵט (ירמיה מח, יא), סַר וְזָעֵף (מלכים־א כ, מג): נגף את כל גבולך. מכה, וכן כל לשון מגפה אינו לשון מיתה אלא לשון מכה, וכן וְנָגְפוּ אֹשֶׁה פָרָה (שמות כא, כב) אינו לשון מיתה, וכן וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רגליכם (ירמי' יג, טז), פֶּן תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ (תהלים צא, יב), וּלְאֶבֶן נֶגֶף (ישעי' ח, יד):

(28) ועלו. מן היאור: בביתך. ואחר כך בבתי עבדיך, הוא התחיל בעלה תחלה, ויאמר אל עמו, וממנו התחילה הפורענות (סוטה יא. שמו"ר י, ד):

VIII

VIII וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־יָדְךָ בְּמַטֶּךָ עַל־הַנְּהָרֹת עַל־הַיְאֹרִים וְעַל־הָאֲגַמִּים וְהַעַל אֶת־הַצְּפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵימַר לְאַהֲרֹן אֲרֵים יָת יְדָךְ בְּחוּטְרָךְ עַל נַהְרַיָּא עַל אֲרַתַּיָּא וְעַל אַגְמַיָּא וְאַסֵּיק יָת עוּרְדְּעָנַיָּא עַל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

And the Lord said unto Moses: 'Say unto Aaron: Stretch forth thy hand with thy rod over the rivers, over the canals, and over the pools, and cause frogs to come up upon the land of Egypt.'

2 וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ עַל מֵימֵי מִצְרָיִם וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ וַתְּכַס אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וַאֲרִים אַהֲרֹן יָת יְדֵיהּ עַל מַיָּא דְּמִצְרָאֵי וּסְלִיקוּ עוּרְדְּעָנַיָּא וַחֲפוֹ יָת אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

And Aaron stretched out his hand over the waters of Egypt; and the frogs came up, and covered the land of Egypt.

3 וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת־הַצְּפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וַעֲבַדוּ כֵן חָרְשַׁיָּא בְּלַחֲשֵׁיהוֹן וְאַסִּיקוּ יָת עוּרְדְּעָנַיָּא עַל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

And the magicians did in like manner with their secret arts, and brought up frogs upon the land of Egypt.

4 וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וְלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה וְיָסֵר הַצְּפַרְדְּעִים מִמֶּנִּי וּמֵעַמִּי וַאֲשַׁלְּחָה אֶת־הָעָם וְיִזְבְּחוּ לַיהוָה׃

וּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר צַלּוֹ קֳדָם יְיָ וְיַעְדֵּי עוּרְדְּעָנַיָּא מִנִּי וּמֵעַמִּי וַאֲשַׁלַּח יָת עַמָּא וִידַבְּחוּן קֳדָם יְיָ׃

Then Pharaoh called for Moses and Aaron, and said: 'Entreat the Lord, that He take away the frogs from me, and from my people; and I will let the people go, that they may sacrifice unto the Lord.'

5 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה הִתְפָּאֵר עָלַי לְמָתַי אַעְתִּיר לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ וּלְעַמְּךָ לְהַכְרִית הַצְּפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה שְׁאַל לָךְ גְּבוּרָא הַב לָךְ זְמָן לְאִמַּתִּי אֲצַלֵּי עֲלָךְ וְעַל עַבְדָּךְ וְעַל עַמָּךְ לְשֵׁיצָאָה עוּרְדְּעָנַיָּא מִנָּךְ וּמִבָּתָּךְ לְחוֹד דִּבְנַהְרָא יִשְׁתְּאַרוּן׃

And Moses said unto Pharaoh: 'Have thou this glory over me; against what time shall I entreat for thee, and for thy servants, and for thy people, that the frogs be destroyed from thee and thy houses, and remain in the river only?'

6 וַיֹּאמֶר לְמָחָר וַיֹּאמֶר כִּדְבָרְךָ לְמַעַן תֵּדַע כִּי־אֵין כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ׃

וַאֲמַר לְמִחַר וַאֲמַר כְּפִתְגָמָךְ בְּדִיל דְּתִדַּע אֲרֵי לֵית כַּיְיָ אֱלָהָנָא׃

And he said: 'Against to-morrow.' And he said: 'Be it according to thy word; that thou mayest know that there is none like unto the Lord our God.

חמישי 7 וְסָרוּ הַצְּפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ וּמֵעֲבָדֶיךָ וּמֵעַמֶּךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה׃

וְיַעְדּוֹן עוּרְדְּעָנַיָּא מִנָּךְ וּמִבָּתָּךְ וּמֵעַבְדָּךְ וּמֵעַמָּךְ לְחוֹד דִּבְנַהְרָא יִשְׁתְּאַרוּן׃

And the frogs shall depart from thee, and from thy houses, and from thy servants, and from thy people; they shall remain in the river only.'

8 וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעִם פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־דְּבַר הַצְּפַרְדְּעִים אֲשֶׁר־שָׂם לְפַרְעֹה׃

וּנְפַק מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִלְּוָת פַּרְעֹה וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ עַל עֵיסַק עוּרְדְּעָנַיָּא דְּשַׁוִּי לְפַרְעֹה׃

And Moses and Aaron went out from Pharaoh; and Moses cried unto the Lord concerning the frogs, which He had brought upon Pharaoh.

9 וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּמֻתוּ הַצְּפַרְדְּעִים מִן־הַבָּתִּים מִן־הַחֲצֵרֹת וּמִן־הַשָּׂדֹת׃

וַעֲבַד יְיָ כְּפִתְגָמָא דְּמֹשֶׁה וּמִיתוּ עוּרְדְּעָנַיָּא מִן בָּתַּיָּא מִן דָּרָתָא וּמִן חַקְלָתָא׃

And the Lord did according to the word of Moses; and the frogs died out of the houses, out of the courts, and out of the fields.

10 וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֲמָרֻם חֲמָרֻם וַתִּבְאַשׁ הָאָרֶץ׃

וּכְנַשׁוּ יָתְהוֹן דְּגוֹרִין דְּגוֹרִין וּסְרִיאוּ עַל אַרְעָא׃

And they gathered them together in heaps; and the land stank.

11 וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי הָיְתָה הָרְוָחָה וְהַכְבֵּד אֶת־לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ (ס)

וַחֲזָא פַּרְעֹה אֲרֵי הֲוָת רְוַחְתָּא וְיַקַּר יָת לִבֵּיהּ וְלָא קַבֵּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ׃

But when Pharaoh saw that there was respite, he hardened his heart, and hearkened not unto them; as the Lord had spoken.

(29) ובכה ובעמך. בתוך מעיהם נכנסים ומקרקרין:

(2) ותעל הצפרדע. צפרדע אחת היתה, והיו מַכִּין אותה והיא מתזת נחילים נחילים, זהו מדרשו (שמו"ר י, ה). ופשוטו יש לומר, שרוץ הצפרדעים קורא לשון יחידות, וכן ותהי הכנס, הרחשה גדוליר"א בלע"ז, ואף ותעל הצפרדע גרינולי"רא בלע"ז

(5) התפאר עלי. כמו הֵיתְפָּאֵר הַגְרֵן עַל הַחֹגֵב בּוֹ (ישעי' י, טו), משתבח לומר אני גדול ממך ונטי"ר בלע"ז, וכן התפאר עלי, השתבח להתחכם ולשאול דבר גדול ולומר שלא אוכל לעשותו: למתי אעתיר לך. אם אשר אעתיר לך היום על הכרתת הצפרדעים, למתי תרצה שיכרתו, ותראה אם אשלים דברי למועד שתקבע לי. אלו נאמר מתי אעתיר, היה משמע מתי אתפלל, עכשיו שנאמר למתי, משמע אני היום אתפלל עליך שיכרתו הצפרדעים לזמן שתקבע עלי, אמור לאיזה יום תרצה שיכרתו. אעתיר העתירו והעתרתי, ולא נאמר אעתר עתרו ועתרתי, מפני שכל לשון עתר הרבות פלג הוא, וכאשר יאמר הרבו ארבה והרביתי לשון הפעיל, כך יאמר, אעתיר העתירו והעתרתי דבריס, ואב לכולם וְהַעְתַּרְתֶּם עָלַי דִּבְרֵיכֶם (יחזקאל לה, יג), הרביתם:

(6) ויאמר למחר. התפלל היום שיכרתו למחר:

(8) ויצא. ויצעק. מיד, שיכרתו למחר:

(10) חמרם חמרם. צְבוּרִים צְבוּרִים, כתרגומו דְּגוֹרִין, גַּלִּין:

(11) והכבד את לבו. לשון פעול הוא, כמו הָלוֹךְ וָסוֹעַ (בראשית יב, ט), וכן וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב (מלכים־ב ג, כד), וְשָׁאוֹל לוֹ בֵּאלֹהִים (שמואל־א כב, יג), הַבֵּה וּפֹצֵעַ (מלכים־א כ, לז): כאשר דבר ה׳. והיכן דבר, ולא ישמע אליכם פרעה:

12 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־מַטְּךָ וְהַךְּ אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וְהָיָה לְכִנִּם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

12 וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵימַר לְאַהֲרֹן אֲרֵים יָת חוּטְרָךְ וּמְחֵי יָת עַפְרָא דְּאַרְעָא וִיהֵי לְקַלְמְתָא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

And the Lord said unto Moses: 'Say unto Aaron: Stretch out thy rod, and smite the dust of the earth, that it may become gnats throughout all the land of Egypt.'

13 וַיַּעֲשׂוּ־כֵן וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בְּמַטֵּהוּ וַיַּךְ אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה כָּל־עֲפַר הָאָרֶץ הָיָה כִנִּים בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

13 וַעֲבַדוּ כֵן וַאֲרֵים אַהֲרֹן יָת יְדֵיהּ בְּחוּטְרֵיהּ וּמְחָא יָת עַפְרָא דְּאַרְעָא וַהֲוָת קַלְמְתָא בַּאֲנָשָׁא וּבְבְעִירָא כָּל עַפְרָא דְּאַרְעָא הֲוָת קַלְמְתָא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

And they did so; and Aaron stretched out his hand with his rod, and smote the dust of the earth, and there were gnats upon man, and upon beast; all the dust of the earth became gnats throughout all the land of Egypt.

14 וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם לְהוֹצִיא אֶת־הַכִּנִּים וְלֹא יָכֹלוּ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה׃

14 וַעֲבַדוּ כֵן חָרָשַׁיָּא בְּלַחֲשֵׁיהוֹן לְאַפָּקָא יָת קַלְמְתָא וְלָא יְכִילוּ וַהֲוָת קַלְמְתָא בַּאֲנָשָׁא וּבְבְעִירָא׃

And the magicians did so with their secret arts to bring forth gnats, but they could not; and there were gnats upon man, and upon beast.

15 וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּם אֶל־פַּרְעֹה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִוא וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ (ס)

15 וַאֲמַרוּ חָרָשַׁיָּא לְפַרְעֹה מַחָא מִן קֳדָם יְיָ הִיא וְאִתְּקַף לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְּמַלִּיל יְיָ׃

Then the magicians said unto Pharaoh: 'This is the finger of God'; and Pharaoh's heart was hardened, and he hearkened not unto them; as the Lord had spoken.

ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה הִנֵּה יוֹצֵא הַמָּיְמָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃

16 וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אַקְדֵּים בְּצַפְרָא וְאִתְעַתַּד קֳדָם פַּרְעֹה הָא נָפֵיק לְמַיָּא וְתֵימַר לֵיהּ כִּדְנָן אֲמַר יְיָ שַׁלַּח עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי׃

And the Lord said unto Moses: 'Rise up early in the morning, and stand before Pharaoh; lo, he cometh forth to the water; and say unto him: Thus saith the Lord: Let My people go, that they may serve Me.

17 כִּי אִם־אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מַשְׁלִיחַ בְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמְּךָ וּבְבָתֶּיךָ אֶת־הֶעָרֹב וּמָלְאוּ בָתֵּי מִצְרַיִם אֶת־הֶעָרֹב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ׃

17 אֲרֵי אִם לֵיתָךְ מְשַׁלַּח יָת עַמִּי הָאֲנָא מַשְׁלַח בָּךְ וּבְעַבְדָּךְ וּבְעַמָּךְ וּבְבָתָּךְ יָת עָרוֹבָא וְיִתְמְלוֹן בָּתֵּי מִצְרַיִם יָת עָרוֹבָא וְאַף אַרְעָא דְּאִנּוּן עֲלַהּ׃

Else, if thou wilt not let My people go, behold, I will send swarms of flies upon thee, and upon thy servants, and upon thy people, and into thy houses; and the houses of the Egyptians shall be full of swarms of flies, and also the ground whereon they are.

18 וְהִפְלֵיתִי בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֱיוֹת־שָׁם עָרֹב לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃

18 וְאַפְרֵישׁ בְּיוֹמָא הַהוּא יָת אַרְעָא דְּגֹשֶׁן דְּעַמִּי שָׁרֵי עֲלַהּ בְּדִיל דְּלָא לְמִהְוֵי תַּמָּן עָרוֹבָא בְּדִיל דְּתִדַּע אֲרֵי אֲנָא יְיָ שַׁלִּיט בְּגוֹ אַרְעָא׃

And I will set apart in that day the land of Goshen, in which My people dwell, that no swarms of flies shall be there; to the end that thou mayest know that I am the Lord in the midst of the earth.

שני וְשַׂמְתִּי פְדֻת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ לְמָחָר יִהְיֶה הָאֹת הַזֶּה׃

19 וַאֲשַׁוֵי פּוּרְקָן לְעַמִּי וְעַל עַמָּךְ אִיתִי מַחָא לְמִחַר יְהֵי אָתָא הָדֵין׃

And I will put a division between My people and thy people—by to-morrow shall this sign be.'

20 וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיָּבֹא עָרֹב כָּבֵד בֵּיתָה פַּרְעֹה וּבֵית עֲבָדָיו וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ מִפְּנֵי הָעָרֹב׃

20 וַעֲבַד יְיָ כֵּן וַאֲתָא עָרוֹבָא תַּקִּיף לְבֵית פַּרְעֹה וּלְבֵית עַבְדּוֹהִי וּבְכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם אִתְחַבַּלַת אַרְעָא מִן קֳדָם עָרוֹבָא׃

And the Lord did so; and there came grievous swarms of flies into the house of Pharaoh, and into his servants' houses; and in all the land of Egypt the land was ruined by reason of the swarms of flies.

21 וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וְלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לְכוּ זִבְחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בָּאָרֶץ׃

21 וּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר אִיזִילוּ דַּבְּחוּ קֳדָם אֱלָהֲכוֹן בְּאַרְעָא׃

And Pharaoh called for Moses and for Aaron, and said: 'Go ye, sacrifice to your God in the land.'

(12) אמר אל אהרן. לא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה, לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול, ולקה על ידי אהרן:
(13) ותהי הכנם. קָמִיסָּה, פדוליר"א בלע"ז:
(14) להוציא את הכנים. לגרגותם (נ"א ולהוציאם) ממקום אחר: ולא יכלו. שאין השד שולט על בריה פחותה מכשעורה:
(15) אצבע אלהים היא. מכה זו אינה על ידי כשפים, מאת המקום היא: כאשר דבר ה'. ולא ישמע אליכם פרעה:
(17) משליח בך. מגרה בך, וכן וְשָׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלֵּח בָּם (דברים לב, כד), לשון שסוי איגליט"ר בלע"ז: את הערב. כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבים בערבוביא, והיו משחיתים בהם. ויש טעם בדבר באגדה בכל מכה ומכה למה זו ולמה זו, בטכסיסי מלחמות מלכים בא עליהם, כסדר מלכות, כשנרה על עיר, בתחלה מקלקל מעיינותיה, ואחר כך תוקעין עליהם ומריעין בשופרות לירא ולבהלם, וכן הצפרדעים מקרקרים והומים וכו', כדאי' במדרש רבי תנחומא (בא ד):
(18) והפליתי. והפרשתי, וכן וְהִפְלָה ה' (שמות ט, ד), וכן לא נִפְלְאָת הִיא מִמֶּךָּ (דברים ל, יא), לא מובדלת ומופרשת היא ממך: למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ. אע"פ ששכינתי בשמים, גזרתי מתקיימת בתחתוניים:
(19) ושמתי פדות. שיבדיל בין עמי ובין עמך:
(20) תשחת הארץ. נשחתה הארץ, אִתְחַבָּלַת אַרְעָא:
(21) זבחו לאלהיכם בארץ. במקומכם, ולא תלכו במדבר:

22 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֻנוּ׃

22 And Moses said: 'It is not meet so to do; for we shall sacrifice the abomination of the Egyptians to the Lord our God; lo, if we sacrifice the abomination of the Egyptians before their eyes, will they not stone us?

וַאֲמַר מֹשֶׁה לָא תָקִין לְמֶעֱבַד כֵּן אֲרֵי בְּעִירָא דְּמִצְרָאֵי דָּחֲלִין לֵיהּ מִנֵּיהּ אֲנַחְנָא נָסְבִין לְדַבְּחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא הָא נְדַבַּח יָת בְּעִירָא דְּמִצְרָאֵי דָּחֲלִין לֵיהּ וְאִנּוּן יְהוֹן חָזַן הֲלָא יֵימְרוּן לְמִרְגְּמָנָא׃

23 דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֵלֵךְ בַּמִּדְבָּר וְזָבַחְנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֵלֵינוּ׃

23 We will go three days' journey into the wilderness, and sacrifice to the Lord our God, as He shall command us.'

מַהְלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין נֵיזֵיל בְּמִדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא כְּמָא דְּיֵימַר לָנָא׃

24 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק הַרְחֵק לֹא־תַרְחִיקוּ לָלֶכֶת הַעְתִּירוּ בַּעֲדִי׃

24 And Pharaoh said: 'I will let you go, that ye may sacrifice to the Lord your God in the wilderness; only ye shall not go very far away; entreat for me.'

וַאֲמַר פַּרְעֹה אֲנָא אֲשַׁלַּח יָתְכוֹן וּתְדַבְּחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן בְּמִדְבְּרָא לְחוֹד אַרְחָקָא לָא תְרַחֲקוּן לְמֵיזַל צַלּוֹ עֲלַי׃

25 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי יוֹצֵא מֵעִמָּךְ וְהַעְתַּרְתִּי אֶל־יְהוָה וְסָר הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ מָחָר רַק אַל־יֹסֵף פַּרְעֹה הָתֵל לְבִלְתִּי שַׁלַּח אֶת־הָעָם לִזְבֹּחַ לַיהוָה׃

25 And Moses said: 'Behold, I go out from thee, and I will entreat the Lord that the swarms of flies may depart from Pharaoh, from his servants, and from his people, tomorrow; only let not Pharaoh deal deceitfully any more in not letting the people go to sacrifice to the Lord.'

וַאֲמַר מֹשֶׁה הָא אֲנָא נָפֵיק מֵעִמָּךְ וַאֲצַלֵּי קֳדָם יְיָ וְיַעְדֵּי עָרוֹבָא מִפַּרְעֹה מֵעַבְדּוֹהִי וּמֵעַמֵּיהּ מְחַר לְחוֹד לָא יוֹסִיף פַּרְעֹה לְשַׁקָּרָא בְּדֵיל דְּלָא לְשַׁלָּחָא יָת עַמָּא לְדַבְּחָא קֳדָם יְיָ׃

26 וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה׃

26 And Moses went out from Pharaoh, and entreated the Lord.

וּנְפַק מֹשֶׁה מִלְּוָת פַּרְעֹה וְצַלֵּי קֳדָם יְיָ׃

27 וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּסַר הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ לֹא נִשְׁאַר אֶחָד׃

27 And the Lord did according to the word of Moses; and He removed the swarms of flies from Pharaoh, from his servants, and from his people; there remained not one.

וַעֲבַד יְיָ כְּפִתְגָּמָא דְּמֹשֶׁה וְאַעְדֵּי עָרוֹבָא מִפַּרְעֹה מֵעַבְדּוֹהִי וּמֵעַמֵּיהּ לָא אִשְׁתְּאַר חַד׃

28 וַיַּכְבֵּד פַּרְעֹה אֶת־לִבּוֹ גַּם בַּפַּעַם הַזֹּאת וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם׃ (פ)

28 And Pharaoh hardened his heart this time also, and he did not let the people go.

וְיַקַּר פַּרְעֹה יָת לִבֵּיהּ אַף בְּזִמְנָא הָדָא וְלָא שַׁלַּח יָת עַמָּא׃

IX וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃

IX Then the Lord said unto Moses: 'Go in unto Pharaoh, and tell him: Thus saith the Lord, the God of the Hebrews: Let My people go, that they may serve Me.

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לְוָת פַּרְעֹה וּתְמַלֵּיל עִמֵּיהּ כִּדְנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דִּיהוּדָאֵי שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי׃

2 כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ וְעוֹדְךָ מַחֲזִיק בָּם׃

2 For if thou refuse to let them go, and wilt hold them still,

אֲרֵי אִם מְסָרֵיב אַתְּ לְשַׁלָּחָא וְעַד כְּעַן אַתְּ מַתְקִיף בְּהוֹן׃

3 הִנֵּה יַד־יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד׃

3 behold, the hand of the Lord is upon thy cattle which are in the field, upon the horses, upon the asses, upon the camels, upon the herds, and upon the flocks; there shall be a very grievous murrain.

הָא מַחָא מִן קֳדָם יְיָ הָוְיָא בִּבְעִירָךְ דִּבְחַקְלָא בְּסוּסָוָתָא בְּחֲמָרֵי בְּגַמְלֵי בְּתוֹרֵי וּבְעָנָא מוֹתָא סַגִּי לַחְדָּא׃

4 וְהִפְלָה יְהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרָיִם וְלֹא יָמוּת מִכֹּל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר׃

4 And the Lord shall make a division between the cattle of Israel and the cattle of Egypt; and there shall nothing die of all that belongeth to the children of Israel.'

וְיַפְרֵישׁ יְיָ בֵּין בְּעִירָא דְּיִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּעִירָא דְּמִצְרָאֵי וְלָא יְמוּת מִכֹּלָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִדָּעַם׃

5 וַיָּשֶׂם יְהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה בָּאָרֶץ׃

5 And the Lord appointed a set time, saying: 'Tomorrow the Lord shall do this thing in the land.'

וְשַׁוִּי יְיָ זִמְנָא לְמֵימַר מְחַר יַעֲבֵיד יְיָ פִּתְגָּמָא הָדֵין בְּאַרְעָא׃

(22) תועבת מצרים. ירא״ת מצריס, כמו וּלְמִלְכֹּס תּוֹעֲבַת בְּנֵי עַמּוֹן (מלכים־ב כג, יג), ואינו ישראל קורא אותם תועבה. ועוד יש לומר בלשון אחר תועבת מצריס, דבר שנאוי הוא למצריס זביחה שאנו זובחים, שהרי ירא״תס אנו זובחים: ולא יסקלנו. בתמיה:

(25) התל. כמו להתל:

(26) ויעתר אל ה׳. נתאמץ בתפלה, וכן אם בא לומר ויעתיר, היה יכול לומר, ומשמע וירבה בתפלה, עכשיו כשהוא אומר בלשון ויפעל, משמע וירבה להתפלל:

(27) ויסר הערוב. ולא מתו כמו שמתו הצפרדעים, שאם מתו יהיה להם הנאה בעורות:

(28) גם בפעם הזאת. אע״פ שאמר אנכי אשלח אתכם, לא קייס הבטחתו:

(2) מחזיק בם. אוחז בס, כמו וְהָאֶחֱזִיקָה בִּמְבֻצָּיו (דברים כה, יא):

(3) הנה יד ה׳ הויה. לשון הוה, כי כן יאמר בלשון נקבה, על שעבר היתה, ועל העתיד תהיה, ועל העומד הווה, כמו עושה, רולה, רועה:

(4) והפלה. והבדיל:

6 וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מִמָּחֳרָת וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרָיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־מֵת אֶחָד׃

וַעֲבַד יְיָ יָת פִּתְגָמָא הָדֵין בְּיוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי וּמִית כָּל בְּעִירָא דְּמִצְרָאֵי וּמִבְּעִירָא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָא מִית חַד׃

And the Lord did that thing on the morrow, and all the cattle of Egypt died; but of the cattle of the children of Israel died not one.

7 וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהִנֵּה לֹא־מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד וַיִּכְבַּד לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם׃ (פ)

וּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהָא לָא מִית מִבְּעִירָא דְּיִשְׂרָאֵל עַד חַד וְאִתְיַקַּר לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת עַמָּא׃

And Pharaoh sent, and, behold, there was not so much as one of the cattle of the Israelites dead. But the heart of Pharaoh was stubborn, and he did not let the people go.

8 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם מְלֹא חָפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן וּזְרָקוּ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינֵי פַרְעֹה׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן סַבוּ לְכוֹן מְלֵי חוֹפְנֵיכוֹן פִּיחַ דְּאַתּוּנָא וְיִזְרְקִנֵּיהּ מֹשֶׁה לְצֵית שְׁמַיָּא לְעֵינֵי פַרְעֹה׃

And the Lord said unto Moses and unto Aaron: 'Take to you handfuls of soot of the furnace, and let Moses throw it heavenward in the sight of Pharaoh.

9 וְהָיָה לְאָבָק עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְהָיָה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פֹּרֵחַ אֲבַעְבֻּעֹת בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וִיהֵי לְאָבְקָא עַל כָּל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם וִיהֵי עַל אֲנָשָׁא וְעַל בְּעִירָא לִשְׁחִין סָגֵי אֲבַעְבּוֹעֵין בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

And it shall become small dust over all the land of Egypt, and shall be a boil breaking forth with blains upon man and upon beast, throughout all the land of Egypt.'

10 וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמָיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה׃

וּנְסִיבוּ יָת פִּיחַ דְּאַתּוּנָא וְקָמוּ קֳדָם פַּרְעֹה וּזְרַק יָתֵיהּ מֹשֶׁה לְצֵית שְׁמַיָּא וַהֲוָה שְׁחִין אֲבַעְבּוֹעֵין סָגֵי בַּאֲנָשָׁא וּבִבְעִירָא׃

And they took soot of the furnace, and stood before Pharaoh; and Moses threw it up heavenward; and it became a boil breaking forth with blains upon man and upon beast.

11 וְלֹא־יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין בַּחַרְטֻמִּם וּבְכָל־מִצְרָיִם׃

וְלָא יְכִילוּ חַרְטֻמַיָּא לְמִקַּם קֳדָם מֹשֶׁה מִן קֳדָם שִׁחְנָא אֲרֵי הֲוָה שִׁחְנָא בְּחַרְטֻמַיָּא וּבְכָל מִצְרָאֵי׃

And the magicians could not stand before Moses because of the boils; for the boils were upon the magicians, and upon all the Egyptians.

12 וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה׃ (ס)

וְתַקֵּף יְיָ יָת לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא קַבֵּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה׃

And the Lord hardened the heart of Pharaoh, and he hearkened not unto them; as the Lord had spoken unto Moses.

13 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אַקְדֵּים בְּצַפְּרָא וְאִתְעַתַּד קֳדָם פַּרְעֹה וְתֵימַר לֵיהּ כִּדְנָן אָמַר יְיָ אֱלָהָא דִּיהוּדָאֵי שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי׃

And the Lord said unto Moses: 'Rise up early in the morning, and stand before Pharaoh, and say unto him: Thus saith the Lord, the God of the Hebrews: Let My people go, that they may serve Me.

14 כִּי בַפַּעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־מַגֵּפֹתַי אֶל־לִבֶּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ בַּעֲבוּר תֵּדַע כִּי אֵין כָּמֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ׃

אֲרֵי בִּזְמַנָּא הָדָא אֲנָא שָׁלַח יָת כָּל מַחְתַּי בְּלִבָּךְ וּבְעַבְדָּךְ וּבְעַמָּךְ בְּדִיל דְּתִדַּע אֲרֵי לֵית דִּכְוָתִי בְּכָל אַרְעָא׃

For I will this time send all My plagues upon thy person, and upon thy servants, and upon thy people; that thou mayest know that there is none like Me in all the earth.

15 כִּי עַתָּה שָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וָאַךְ אוֹתְךָ וְאֶת־עַמְּךָ בַּדֶּבֶר וַתִּכָּחֵד מִן־הָאָרֶץ׃

אֲרֵי כְּעַן קָרִיב קֳדָמַי דְּשַׁלְחִית פּוֹן יָת מַחַת גְּבוּרְתִּי וּמְחֵית יָתָךְ וְיָת עַמָּךְ בְּמוֹתָא וְאִשְׁתֵּיצִיתָא מִן אַרְעָא׃

Surely now I had put forth My hand, and smitten thee and thy people with pestilence, and thou hadst been cut off from the earth.

16 וְאוּלָם בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ אֶת־כֹּחִי וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ׃

וּבְרַם בְּדִיל דָּא קַיֵּימְתָּךְ בְּדִיל לְאַחְזָיוּתָךְ יָת חֵילִי וּבְדִיל דִּיהוֹן מִשְׁתָּעַן גְּבוּרַת שְׁמִי בְּכָל אַרְעָא׃

But in very deed for this cause have I made thee to stand, to show thee My power, and that My name may be declared throughout all the earth.

שביעי עוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי לְבִלְתִּי שַׁלְּחָם׃

עַד כְּעַן כְּבֵישְׁתְּ לֵיהּ בְּעַמִּי בְּדִיל דְּלָא לְשַׁלָּחוּתְהוֹן׃

As yet exaltest thou thyself against My people, that thou wilt not let them go?

(8) מלא חפניכם. ילויינו"ש בלע"ז פיח כבשן. דבר הנפח מן הגחלים עוממים הנשרפים בכבשן, ובלע"ז אולב"ש. פיח לשון הפחה, שהרוח מפיחן ומפריחן: וזרקו משה. וכל דבר הנזרק בכח, אינו נזרק אלא ביד אחת, הרי נסיס הרבה, אחד שהחזיק קומצו של משה מלא חפניים שלו ושל אהרן, ואחד שהלך האבק על כל ארץ מצרים:

(9) לשחין פרח אבעבועות. כתרגומו לשחין סגי, אַבַּעְבּוּעִין שעל ידו נומחין בהן בועות: שחין. לשון חמימות, והרבה יש בלשון משנה, שנה שחונה:

(10) באדם ובבהמה. ואם תאמר מאין היו להם הבהמות, והלא כבר נאמר וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרָיִם, אלא לא נגזרה גזרה אלא על אותן שבשדות בלבד, שנאמר בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה, וְהֵיכָן אֶת דְּבַר ה' הָיִים אֶת מִקְנֵהוּ אֶל הַבָּתִּים. וכן שנויה במכילתא אצל וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר (שמות יד, ז):

(14) את כל מגפתי. למדנו מכאן, שמכת בכורות שקולה כנגד כל המכות:

(15) כי עתה שלחתי את ידי וגו'. כי אלו רציתי, כשהיתה ידי במקנך שהכיתיה בדבר, שלחתיה והכיתי אותך ואת עמך עם הבהמות: ותכחד מן הארץ. אבל בעבור זאת העמדתיך וגו':

18 הִנְנִי מַמְטִיר כָּעֵת מָחָר בָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּמִצְרַיִם לְמִן־הַיּוֹם הִוָּסְדָה וְעַד־עָתָּה׃

הָאֲנָא מַחֵית בְּעִדָּנָא הָדֵין מְחַר בְּרִדָא תַּקִּיף לַחְדָּא דְּלָא הֲוָה דִּכְוָתֵיהּ בְּמִצְרַיִם לְמִן יוֹמָא דְּאִשְׁתַּכְלַלַת וְעַד כְּעַן׃

18 Behold, tomorrow about this time I will cause it to rain a very grievous hail, such as hath not been in Egypt since the day it was founded even until now.

19 וְעַתָּה שְׁלַח הָעֵז אֶת־מִקְנְךָ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר לְךָ בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־יִמָּצֵא בַשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֵף הַבַּיְתָה וְיָרַד עֲלֵהֶם הַבָּרָד וָמֵתוּ׃

וּכְעַן שְׁלַח כְּנוֹשׁ יָת בְּעִירָךְ וְיָת כָּל דְּלָךְ בְּחַקְלָא כָּל אֱנָשָׁא וּבְעִירָא דְּיִשְׁתְּכַח בְּחַקְלָא וְלָא יִתְכְּנֵישׁ לְבֵיתָא וְיֵיחוֹת עֲלֵיהוֹן בַּרְדָא וִימוּתוּן׃

19 Now therefore send, hasten in thy cattle and all that thou hast in the field; for every man and beast that shall be found in the field, and shall not be brought home, the hail shall come down upon them, and they shall die.'

20 הַיָּרֵא אֶת־דְּבַר יְהוָה מֵעַבְדֵי פַרְעֹה הֵנִיס אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־הַבָּתִּים׃

דְּדָחֵיל מִפִּתְגָמָא דַיְיָ מֵעַבְדֵי פַרְעֹה כְּנַשׁ יָת עַבְדּוֹהִי וְיָת בְּעִירֵיהּ לְבָתַּיָא׃

20 He that feared the word of the Lord among the servants of Pharaoh made his servants and his cattle flee into the houses;

21 וַאֲשֶׁר לֹא־שָׂם לִבּוֹ אֶל־דְּבַר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה׃ (פ)

וּדְלָא שַׁוִי לִבֵּיהּ לְפִתְגָמָא דַיְיָ שְׁבַק יָת עַבְדּוֹהִי וְיָת בְּעִירֵיהּ בְּחַקְלָא׃

21 and he that regarded not the word of the Lord left his servants and his cattle in the field.

22 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וִיהִי בָרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יָת יְדָךְ עַל צֵית שְׁמַיָּא וִיהֵי בַרְדָא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם עַל אֱנָשָׁא וְעַל בְּעִירָא וְעַל כָּל עִסְבָּא דְּחַקְלָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

22 And the Lord said unto Moses: 'Stretch forth thy hand toward heaven, that there may be hail in all the land of Egypt, upon man, and upon beast, and upon every herb of the field, throughout the land of Egypt.'

23 וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיהוָה נָתַן קֹלֹת וּבָרָד וַתְּהַלֵּךְ אֵשׁ אָרְצָה וַיַּמְטֵר יְהוָה בָּרָד עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת חוּטְרֵיהּ עַל צֵית שְׁמַיָּא וַיְיָ יְהַב קָלִין וּבְרַד וּמְהַלְּכָא אִישָׁתָא עַל אַרְעָא וְאַמְטַר יְיָ בַּרְדָא עַל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

23 And Moses stretched forth his rod toward heaven; and the Lord sent thunder and hail, and fire ran down unto the earth; and the Lord caused to hail upon the land of Egypt.

24 וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָז הָיְתָה לְגוֹי׃

וַהֲוָה בַרְדָא וְאִישָׁתָא מִשְׁתַּלְהֲבָא בְּגוֹ בַרְדָא תַּקִּיף לַחְדָּא דְּלָא הֲוָה דִּכְוָתֵיהּ בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם מֵעִדָּן דַּהֲוָת לְעַם׃

24 So there was hail, and fire flashing up amidst the hail, very grievous, such as had not been in all the land of Egypt since it became a nation.

25 וַיַּךְ הַבָּרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וְאֵת כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד וְאֶת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבֵּר׃

וּמְחָא בַרְדָא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם יָת כָּל דִּבְחַקְלָא מֵאֱנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא וְיָת כָּל עִסְבָּא דְּחַקְלָא מְחָא בַרְדָא וְיָת כָּל אִילְנֵי חַקְלָא תַּבַּר׃

25 And the hail smote throughout all the land of Egypt all that was in the field, both man and beast; and the hail smote every herb of the field, and broke every tree of the field.

26 רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בָּרָד׃

לְחוֹד בְּאַרְעָא דְּגֹשֶׁן דְּתַמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא הֲוָה בַרְדָא׃

26 Only in the land of Goshen, where the children of Israel were, was there no hail.

27 וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וְלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם חָטָאתִי הַפָּעַם יְהוָה הַצַּדִּיק וַאֲנִי וְעַמִּי הָרְשָׁעִים׃

וּשְׁלַח פַּרְעֹה וּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר לְהוֹן חַבִּית זִמְנָא הָדָא יְיָ זַכָּאָה וַאֲנָא וְעַמִּי חַיָּבִין׃

27 And Pharaoh sent, and called for Moses and Aaron, and said unto them: 'I have sinned this time; the Lord is righteous, and I and my people are wicked.

28 הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה וְרַב מִהְיֹת קֹלֹת אֱלֹהִים וּבָרָד וַאֲשַׁלְּחָה אֶתְכֶם וְלֹא תֹסִפוּן לַעֲמֹד׃

צַלּוֹ קֳדָם יְיָ וְסַגִּי קֳדָמוֹהִי רְוַח דְּלָא יְהוֹן עֲלַנָא קָלִין דְּלוָט כְּאִלֵּין מִן קֳדָם יְיָ וּבְרַד וַאֲשַׁלַּח יָתְכוֹן וְלָא תֵּיסְפוּן לְאִתְעַכָּבָא׃

28 Entreat the Lord, and let there be enough of these mighty thunderings and hail; and I will let you go, and ye shall stay no longer.'

(17) עודך מסתולל בעמי. כתרגומו קְבֵישַׁת בֵּיהּ בְּעַמִּי, והיא מגזרת מסלה דמתרגמינן אוֹרַח קְבוּשָׁא, ובלע"ז קלקי"ר וכבר פירשתי בסוף ויהי מקץ, כל תיבה שתחלת יסודה סמ"ך והיא באה לדבר בלשון מתפעל, נותן התי"ו של שמוש באמצע אותיות של עיקר, כגון זו, וכגון וַיִּסְתַּבֵּל הָעָנָב (קהלת יב, ה), מגזרת סבל. כִּי תִּשְׁתָּבֵר עָלֵינוּ (דניאל ז, ח), מגזרת שר וגביר. וכן מִשְׁתַּבֵּל בַּיַּיִן (דניאל ז, ח):

(18) כעת מחר. כעת הזאת למחר, שרט לו שריטה בכותל, למחר כשתגיע חמה לכאן, ירד הברד: הוסדה. שנתיסדה. וכל תיבה שתחלת יסודה יו"ד, כגון יסד, ילד, ידע, יסר, כשהיא מתפעלת, תבא הוי"ו במקום היו"ד, כמו הוסדה, הוֹלְדָה (הושע ב, ה), וַיּוֹדַע (אסתר ב, כב), וַיּוֹלַד לְיוֹסֵף (בראשית מו, כ), בִּדְבָרִיס לֹא יִוָּסֵר עָבֶד (משלי כט, יט):

(19) שלח העז. כתרגומו שלח כְּנוֹשׁ, וכן יִשְׁבֵי הַגְּבִיס הֵעִיזוּ (ישעיה י, לא), סָעִיזוּ פְּנֵי בְנְיָמִן (ירמיה ו, א): ולא יאסף הביתה. לשון הכנסה היא:

(20) הניס. הבריח, לשון וינס:

(22) על השמים. לצד השמים. ומדרש אגדה, הגביהו הקב"ה למשה למעלה מן השמים:

(24) מתלקחת בתוך הברד. גם בתוך גם, האש והברד מעורבין, והברד מים הוא, ולעשות לצון קונס עשו שלוש ביניהם (שמו"ר יב, ו):

29 And Moses said unto him: 'As soon as I am gone out of the city, I will spread forth my hands unto the Lord; the thunders shall cease, neither shall there be any more hail; that thou mayest know that the earth is the Lord's.

29 וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כְּצֵאתִי אֶת־הָעִיר אֶפְרֹשׂ אֶת־כַּפַּי אֶל־יְהוָה הַקֹּלוֹת יֶחְדָּלוּן וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי לַיהוָה הָאָרֶץ׃

וַאֲמַר לֵיהּ מֹשֶׁה כְּמִפְּקִי יָת קַרְתָּא אֶפְרוֹס יָת יְדַי בְּצָלוֹ קֳדָם יְיָ קָלְיָא יִתְמַנְעוּן וּבַרְדָּא לָא יְהֵי עוֹד בְּדִיל דְּתִתַּדַּע אֲרֵי דַיְיָ אַרְעָא׃

30 But as for thee and thy servants, I know that ye will not yet fear the Lord God.'—

30 וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ יָדַעְתִּי כִּי טֶרֶם תִּירְאוּן מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים׃

וְאַתְּ וְעַבְדָּךְ יָדַעְנָא אֲרֵי עַד כְּעַן לָא אִתְכְּנַעְתּוּן מִן קֳדָם יְיָ אֱלֹהִים׃

31 And the flax and the barley were smitten; for the barley was in the ear, and the flax was in bloom.

31 וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעֹרָה נֻכָּתָה כִּי הַשְּׂעֹרָה אָבִיב וְהַפִּשְׁתָּה גִּבְעֹל׃

וְכִתָּנָא וּסְעָרֵי לְקוֹ אֲרֵי סְעָרְיָא אֲבִיב וְכִתָּנָא גַּבְעוּלִין׃

32 But the wheat and the spelt were not smitten; for they ripen late.—

32 וְהַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת לֹא נֻכּוּ כִּי אֲפִילֹת הֵנָּה׃

וְחִטְּיָא וְכוּסְּתָיָא לָא לְקַאָה אֲרֵי אַפִּילָתָא אִנִּין׃

33 And Moses went out of the city from Pharaoh, and spread forth his hands unto the Lord; and the thunders and hail ceased, and the rain was not poured upon the earth.

מפטיר

33 וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ הַקֹּלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא־נִתַּךְ אָרְצָה׃

וּנְפַק מֹשֶׁה מִלְּוָת פַּרְעֹה יָת קַרְתָּא וּפְרַס יְדוֹהִי בְּצָלוֹ קֳדָם יְיָ וְאִתְמְנַעוּ קָלְיָא וּבַרְדָּא וּמִטְרָא דַּהֲוָה נָחֵית לָא מְטָא אַרְעָא׃

34 And when Pharaoh saw that the rain and the hail and the thunders were ceased, he sinned yet more, and hardened his heart, he and his servants.

34 וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי־חָדַל הַמָּטָר וְהַבָּרָד וְהַקֹּלֹת וַיֹּסֶף לַחֲטֹא וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו׃

וַחֲזָא פַּרְעֹה אֲרֵי אִתְמְנַע מִטְרָא וּבַרְדָּא וְקָלְיָא וְאוֹסִיף לְמִחְטֵי וְיַקֵּרֵיהּ לְלִבֵּיהּ הוּא וְעַבְדּוֹהִי׃

35 And the heart of Pharaoh was hardened, and he did not let the children of Israel go; as the Lord had spoken by Moses.

קכא פסוקים

35 וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ (פ)

וְאִתַּקַּף לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ בִּידָא דְּמֹשֶׁה׃

The Haftara is Ezekiel 28:25 – 29:21 on page 696. On Rosh Ḥodesh, read the Maftir and Haftara on page 526.

X And the Lord said unto Moses: 'Go in unto Pharaoh; for I have hardened his heart, and the heart of his servants, that I might show these My signs in the midst of them;

נא ז

1 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שִׁתִּי אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לְוָת פַּרְעֹה אֲרֵי אֲנָא יַקִּרִית יָת לִבֵּיהּ וְיָת לִבָּא דְּעַבְדּוֹהִי בְּדִיל לְשַׁוָּאָה אָתַי אִלֵּין בֵּינֵיהוֹן׃

2 and that thou mayest tell in the ears of thy son, and of thy son's son, what I have wrought upon Egypt, and My signs which I have done among them; that ye may know that I am the Lord.'

2 וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

וּבְדִיל דְּתִשְׁתַּעֵי קֳדָם בְּרָךְ וּבַר בְּרָךְ יָת נִסִּין דַּעֲבַדִית בְּמִצְרַיִם וְיָת אָתְוָתַי דְּשַׁוִּיתִי בְּהוֹן וְתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃

3 And Moses and Aaron went in unto Pharaoh, and said unto him: 'Thus saith the Lord, the God of the Hebrews: How long wilt thou refuse to humble thyself before Me? let My people go, that they may serve Me.

3 וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתַי מֵאַנְתָּ לֵעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃

וְעָאל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וַאֲמַרוּ לֵיהּ כִּדְנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְּיִהוּדָאֵי עַד אִמָּתַי מְסָרֵיב אַתְּ לְאִתְכְּנָעָא מִן קֳדָמָי שַׁלַּח עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי׃

(28) ורב. די לו במה שהוריד כבר:

(29) כצאתי את העיר. מן העיר. אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גלולים (שם יב, ז):

(30) טרם תיראון. עדיין לא תיראון. וכן כל טרם שבמקרא עדיין לא הוא, ואינו לשון קודם, כמו טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ (בראשית יט, ד), עד לא שכיבו. טֶרֶם יִצְמָח (שם ב, ה), עד לא צמח. אף זה כן הוא, ידעתי כי עדיין אינכם יראים, ומשתהיה הרוחה תעמדו בקלקולכם:

(31) והפשתה והשעורה נכתה. נשברה, לשון פרעה נכה, נכאים, וכן לא נכו, ולא יתכן לפרשו לשון הכאה, שאין נו"ן במקום ה"א לפרש נכתה כמו הוכתה, נכו כמו הכו, אלא הנו"ן שורש בתיבה, והרי הוא מגזרת וְשָׁפוּ עַצְמֹתָיו (איוב לג, כא): כי השערה אביב. כבר ביכרה ועומדת בְּקָשָׁיָהּ, ונשתברו ונפלו, וכן הפשתה גדלה כבר והוקשה לעמוד בגבעוליה: השעורה אביב. עמדה באביה, לשון בְּאִבֵּי הַנָּחַל (שיר השירים ו, יא):

(32) כי אפילת הנה. מאוחרות, ועדיין היו רכות, ויכולות לעמוד בפני קשה, ואע"פ שנאמר ואת כל עשב השדה הכה הברד, יש לפרש פשוטו של מקרא בעשביס העומדים בקלחם הראויים ללקות בברד. ומדרש רבי תנחומא (וארא טז) יש מרבותינו שנחלקו על זאת, ודרשו כי אפילות, פלאות נעשו להם שלא לקו:

(33) לא נתך. לא הגיע, ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ, ודומה לו וַיִּתַּךְ עָלֵינוּ הָאָלָה וְהַשְּׁבֻעָה (דניאל ט, יא) דעזרא, ותגיע עלינו. ומנחם בן סרוק תברו בחלק כְּהִתּוּךְ כֶּסֶף (יחזקאל כב, כב), לשון יציקת מתכת, ורואה אני את דבריו כתרגומו וַיִּלַּק, וְאַתִּיךְ. לָקָקָת, לְאַתָּכָא. אף זה לא נתך לארץ, לא הולך לארץ:

(1) ויאמר ה׳ אל משה בא אל פרעה. והתרה בו: שתי. שִׂימִי, שאשית אני:

(2) התעללתי. שחקתי, כמו כִּי הִתְעַלֵּלְתָּ בִּי (במדבר כב, כט), בַּלּוּת כַּאֲשֶׁר הִתְעַלֵּל בָּהֶם (שמואל־א ו, י) האמור במצרים, ואינו לשון פועל ומעללים, שא"כ היה לו לכתוב עוללתי, כמו וְעוֹלֵל לָמוֹ כַּאֲשֶׁר עוֹלַלְתָּ לִי (איכה א, כב), אֲשֶׁר עוֹלַל לִי (שם יב):

(3) לענות. כתרגומו לְאִתְכְּנָעָא, והוא מגזרת עני, מֵאַנְתָּ להיות עני ושפל מפני:

4	Else, if thou refuse to let My people go, behold, to-morrow will I bring locusts into thy border;	אֲרִי אִם מְסָרֵיב אַתְּ לְשַׁלְּחָא יָת עַמִּי הָאֲנָא מֵיתֵי מְחַר גּוֹבָא בִּתְחוּמָךְ׃	ד כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ׃
5	and they shall cover the face of the earth, that one shall not be able to see the earth; and they shall eat the residue of that which is escaped, which remaineth unto you from the hail, and shall eat every tree which groweth for you out of the field;	וְיִחְפֵּי יָת עֵין שִׁמְשָׁא דְּאַרְעָא וְלָא יְכוֹל לְמִחְזֵי יָת אַרְעָא וְיֵיכוֹל יָת שְׁאָר שֵׁיזְבְתָּא דְּאִשְׁתְּאֲרַת לְכוֹן מִן בַּרְדָּא וְיֵיכוֹל יָת כָּל אִילָנָא דְּאַצְמַח לְכוֹן מִן חַקְלָא׃	ה וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת־יֶתֶר הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה׃
6	and thy houses shall be filled, and the houses of all thy servants, and the houses of all the Egyptians; as neither thy fathers nor thy fathers' fathers have seen, since the day that they were upon the earth unto this day.' And he turned, and went out from Pharaoh.	וְיִתְמְלוֹן בָּתָּךְ וּבָתֵּי כָל עַבְדָּךְ וּבָתֵּי כָל מִצְרָאֵי דְּלָא חֲזוֹ אֲבָהָתָךְ וַאֲבָהָת אֲבָהָתָךְ מִיּוֹם מִהְוֵיהוֹן עַל אַרְעָא עַד יוֹמָא הָדֵין וְאִתְפְּנִי וּנְפַק מִלְּוָת פַּרְעֹה׃	ו וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי כָל־עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הֱיוֹתָם עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה׃
7	And Pharaoh's servants said unto him: 'How long shall this man be a snare unto us? let the men go, that they may serve the Lord their God, knowest thou not yet that Egypt is destroyed?'	וַאֲמַרוּ עַבְדֵי פַּרְעֹה לֵיהּ עַד־מָתַי יְהֵי דֵּין לָנָא לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח יָת גּוּבְרַיָּא וְיִפְלְחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲהוֹן הַעַד כְּעַן לָא יְדַעְתָּא אֲרֵי אֲבַדַת מִצְרָיִם׃	ז וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פַרְעֹה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים וְיַעֲבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם׃
8	And Moses and Aaron were brought again unto Pharaoh; and he said unto them: 'Go, serve the Lord your God; but who are they that shall go?'	וְאִתְּתֵב יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וַאֲמַר לְהוֹן אִיזִילוּ פְּלַחוּ קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן מַן וּמַן אָזְלִין׃	ח וַיּוּשַׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי הַהֹלְכִים׃
9	And Moses said: 'We will go with our young and with our old, with our sons and with our daughters, with our flocks and with our herds we will go; for we must hold a feast unto the Lord.'	וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּעוּלִימָנָא וּבְסָבָנָא נֵיזֵיל בִּבְנָנָא וּבִבְנָתָנָא בְּעָנָנָא וּבְתוֹרָנָא נֵיזֵיל אֲרֵי חַגָּא קֳדָם יְיָ לָנָא׃	ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבְבְנוֹתֵינוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבִבְקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ׃
10	And he said unto them: 'So be the Lord with you, as I will let you go, and your little ones; see ye that evil is before your face.	וַאֲמַר לְהוֹן יְהֵי כֵן מֵימְרָא דֵּיי בְּסַעְדְּכוֹן כַּד אֲשַׁלַּח יָתְכוֹן וְיָת טַפְּלְכוֹן חֲזוֹ אֲרֵי בִישָׁא אַתּוּן סְבִירִין לְמֶעֱבַד לֵית קֳבֵיל אַפֵּיכוֹן לְאִסְתְּחָרָא׃	י וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם׃
11	Not so; go now ye that are men, and serve the Lord; for that is what ye desire.' And they were driven out from Pharaoh's presence.	לָא כֵן לְכוּ־נָא הַגֻּבְרִים וְעִבְדוּ אֶת־יְיָ דְּאִתְּהוּ אַתֶּם מְבַקְּשִׁים וַיְגָרֵשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה׃ (ס)	לָא כֵן אִיזִילוּ כְּעַן גּוּבְרַיָּא וּפְלַחוּ קֳדָם יְיָ אֲרֵי יָתַהּ אַתּוּן בָּעַן וְתָרִיךְ יָתְהוֹן מִן קֳדָם פַּרְעֹה׃	יא לֹא כֵן לְכוּ־נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְּשִׁים וַיְגָרֵשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה׃ (ס)
12	And the Lord said unto Moses: 'Stretch out thy hand over the land of Egypt for the locusts, that they may come up upon the land of Egypt, and eat every herb of the land, even all that the hail hath left.'	וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יְדָךְ עַל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְיֵיתֵי גּוּבָא וְיִסַּק עַל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם וְיֵיכוֹל יָת כָּל עִסְבָּא דְּאַרְעָא יָת כָּל דְּאִשְׁתְּאַר בַּרְדָּא׃	יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם בָּאַרְבֶּה וְיַעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְיֹאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֵת כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר הַבָّרָד׃
13	And Moses stretched forth his rod over the land of Egypt, and the Lord brought an east wind upon the land all that day, and all the night; and when it was morning, the east wind brought the locusts.	וַאֲרִים מֹשֶׁה יָת חוּטְרֵיהּ עַל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וַיְיָ דַּבַּר רוּחַ קִדְּמָא בְּאַרְעָא כָּל יוֹמָא הַהוּא וְכָל לֵילְיָא צַפְרָא הֲוָה וְרוּחַ קִדְּמָא נְטַל יָת גּוּבָא׃	יג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיהוָה נִהֲג רוּחַ־קָדִים בָּאָרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלָּיְלָה הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא אֶת־הָאַרְבֶּה׃

(5) את עין הארץ. את מראה הארץ: ולא יוכל וגו׳. הרואה, לראות את הארץ, ולשון קצרה דבר:
(7) הטרם תדע. הטעוד לא ידעת כי אבדה מצריים:
(8) ויושב. הושבו ע״י שליח ששלחו אחריהם, והושיבום אל פרעה:
(10) כאשר אשלח אתכם וגו׳. אף כי אשלח גם את הטף ואת הבקר כאשר אמרתם: ראו כי רעה נגד פניכם. כתרגומו. ומדרש אגדה שמעתי, כוכב אחד יש ששמו רעה, אמר להם פרעה, רואה אני בְּאֶיטָגְנִינוּת שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר, והוא סימן דם והריגה, וכשתטאו ישראל בעגל ובקש הקב״ה להרגם, אמר משה בתפלתו, לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם (שמות לב, יב), זו היא שאמר להם ראו כי רעה נגד פניכם, מיד וַיִּנָּחֶם ה׳ עַל הָרָעָה, והפך את הדם לדם מילה שמל יהושע אותם, וזהו שנאמר הַיּוֹם גַּלֹּתִי אֶת חֶרְפַּת מִצְרַיִם מֵעֲלֵיכֶם (יהושע ה, ט), שהיו אומריס לכם דם אנו רואין עליכם במדבר:
(11) לא כן. כאשר אמרתם להולך הטף עמכם, אולם לכו הגברים ועבדו את ה׳: כי אותה אתם מבקשים. (אותה עבודה) בקשתם עד הנה, נזבחה לאלהינו, ואין דרך הטף לזבוח: ויגרש אותם. הרי זה לשון קצר, ולא פירש מי המגרש:
(12) בארבה. בשביל מכת הארבה:

14 וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרָיִם כָּבֵד מְאֹד לְפָנָיו לֹא־הָיָה כֵן אַרְבֶּה כָּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן׃

וּסְלִיק גּוֹבָא עַל כָּל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּשְׁרָא בְּכֹל תְּחוּם מִצְרָיִם תַּקִּיף לַחְדָּא קֳדָמוֹהִי לָא הֲוָה כֵן גּוֹבָא דִּכְוָתֵיהּ וּבָתְרוֹהִי לָא יְהֵי כֵן׃

14 And the locusts went up over all the land of Egypt, and rested in all the borders of Egypt; very grievous were they; before them there were no such locusts as they, neither after them shall be such.

15 וַיְכַס אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתֶּחְשַׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־נוֹתַר כָּל־יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וַחֲפָא יָת עֵין שִׁמְשָׁא דְּכֹל אַרְעָא וַחֲשׁוֹכַת אַרְעָא וַאֲכַל יָת כָּל עִסְבָּא דְּאַרְעָא וְיָת כָּל פֵּירֵי אִילָנָא דְּאִשְׁתְּאַר בַּרְדָּא וְלָא אִשְׁתְּאַר כָּל יָרוֹק בְּאִילָנָא וּבְעִסְבָּא דְּחַקְלָא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

15 For they covered the face of the whole earth, so that the land was darkened; and they did eat every herb of the land, and all the fruit of the trees which the hail had left; and there remained not any green thing, either tree or herb of the field, through all the land of Egypt.

16 וַיְמַהֵר פַּרְעֹה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וְלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חָטָאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם׃

וְאוֹחִי פַּרְעֹה לְמִקְרֵי לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר חַבִית קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וּלְכוֹן׃

16 Then Pharaoh called for Moses and Aaron in haste; and he said: 'I have sinned against the Lord your God, and against you.

17 וְעַתָּה שָׂא נָא חַטָּאתִי אַךְ הַפַּעַם וְהַעְתִּירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיָסֵר מֵעָלַי רַק אֶת־הַמָּוֶת הַזֶּה׃

וּכְעַן שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבִי בְּרַם זִמְנָא חָדָא וְצַלּוּ קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וַיַעְדֵּי מִנִּי לְחוֹד יָת מוֹתָא הָדֵין׃

17 Now therefore forgive, I pray thee, my sin only this once, and entreat the Lord your God, that He may take away from me this death only.'

18 וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה׃

וּנְפַק מִלְּוָת פַּרְעֹה וְצַלִּי קֳדָם יְיָ׃

18 And he went out from Pharaoh, and entreated the Lord.

19 וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחַ־יָם חָזָק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת־הָאַרְבֶּה וַיִּתְקָעֵהוּ יָמָּה סוּף לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרָיִם׃

וַהֲפַךּ יְיָ רוּחַ מַעְרְבָא תַּקִּיף לַחְדָּא וּנְטַל יָת גּוֹבָא וּרְמָהִי לְיַמָּא דְּסוּף לָא אִשְׁתְּאַר גּוֹבָא חַד בְּכֹל תְּחוּם מִצְרָיִם׃

19 And the Lord turned an exceeding strong west wind, which took up the locusts, and drove them into the Red Sea; there remained not one locust in all the border of Egypt.

20 וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (פ)

וְתַקִּיף יְיָ יָת לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

20 But the Lord hardened Pharaoh's heart, and he did not let the children of Israel go.

21 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וִיהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְיָמֵשׁ חֹשֶׁךְ׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יְדָךְ עַל צֵית שְׁמַיָּא וִיהֵי חֲשׁוֹכָא עַל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם בְּתַר דְּיִעְדֵּי קְבַל לֵילְיָא׃

21 And the Lord said unto Moses: 'Stretch out thy hand toward heaven, that there may be darkness over the land of Egypt, even darkness which may be felt.'

22 וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמָיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֵלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃

וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת יְדֵיהּ עַל צֵית שְׁמַיָּא וַהֲוָה חֲשׁוֹךְ קְבַל בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם תְּלָתָא יוֹמִין׃

22 And Moses stretched forth his hand toward heaven; and there was a thick darkness in all the land of Egypt three days;

23 לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם׃

לָא חֲזוֹ גְּבַר יָת אֲחוּהִי וְלָא קָמוּ אֲנָשׁ מִתְּחוֹתוֹהִי תְּלָתָא יוֹמִין וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲוָה נְהוֹרָא בְּמוֹתְבָנֵיהוֹן׃

23 they saw not one another, neither rose any from his place for three days; but all the children of Israel had light in their dwellings.

שלישי 24 וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה רַק צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם יֻצָּג גַּם־טַפְּכֶם יֵלֵךְ עִמָּכֶם׃

וּקְרָא פַּרְעֹה לְמֹשֶׁה וַאֲמַר אִיזִילוּ פְּלַחוּ קֳדָם יְיָ לְחוֹד עָנְכוֹן וְתוֹרֵיכוֹן שְׁבוּקוּ אַף טַפְלְכוֹן יֵיזֵיל עִמְּכוֹן׃

24 And Pharaoh called unto Moses, and said: 'Go ye, serve the Lord; only let your flocks and your herds be stayed; let your little ones also go with you.'

(13) ורוח הקדים. רוח מזרחית נשב את האַרבה, לפי שבא כנגדו, שמצרים בדרומית מערבית היתה, כמו שמפורש במקום אחר:

(14) ואחריו לא יהיה כן. ואומו שהיה בימי יואל, שנאמר ממנו לא נהיה מן העולם (יואל ב, ג), למדנו שהיה כבד משל משה, (כי של יואל היה) ע"י מיונין הרבה, שהיו יחד אַרבה, ילק, חסיל, גזם, אבל של משה לא היה אלא של מין אחד, (כ"ג רא"ש יע"ש) וכמוהו לא היה ולא יהיה:

(15) כל ירק. עָלֶה ירוק, וירדור"א בלע"ז:

(19) רוח ים. רוח מערבי: ימה סוף. אומר אני, שֶׁיַּם סוף היה מקצתו במערב כנגד כל רוח דרומית, וגם במזרח של ארץ ישראל, לפיכך רוח יס תקעו לאַרבה בימה סוף כנגדו, וכן מצינו לענין תחומין שהוא פונה לצד מזרח, שנאמר מִיַּם סוּף וְעַד יָם פְּלִשְׁתִּים (שמות כג, לא), ממזרח למערב, שיש פלשתים במערב היה, שנאמר בפלשתים יֹשְׁבֵי חֶבֶל הַיָּם גּוֹי כְּרֵתִים (צפניה ב, ה): לא נשאר ארבה אחד. אף המלוחים שמלחו מהם (שמו"ר יג, ו):

(21) וימש חשך. ויתשיך עליהם חשך יותר מחשכו של לילה, וחשך של לילה ימיש ויתשיך עוד: וימש. כמו ויאמש. יש לנו תיבות הרבה חסרות אל"ף, לפי שאין הברת האלף נכרת כל כך אין הכתוב מקפיד על חסרונה, כגון וְלֹא יַהֵל שָׂם עֲרָבִי (ישעי' יג, כ), כמו לא יאהל לא יטה אהלו. וכן וַפַּזְרֵנִי חַיִל (שמואל־ב כב, מ), כמו וַאֲפַזְרֵנִי. ואונקלוס תרגם לשון הסרה, כמו לא ימיש פָּחַד דְּיַעְדֵי קְבַל לֵילְיָא, כשיגיע סמוך לאור היום. אבל /אין הדבור מיושב על הוי"ו של וימש, לפי שהוא כתוב אחר ויהי חשך. ומדרש אגדה פותרו, לשון מְמַשֵּׁשׁ בַּאֲפֵלָה (דברים כח, כט), שהיה כפול ומכופל ועב עד שהיה בו ממש:

(22) ויהי חשך אפלה שלשת ימים וגו'. חשך של אופל שלא ראו איש את אחיו ג' ימים, ועוד שלשת ימים אחרים חשך מוכפל על זה, שלא קמו איש מתחתיו, יושב אין יכול לעמוד ועומד אין יכול לישב (שמו"ר יד, ג). ולמה הניח עליהם חשך, שהיו בישראל באותו הדור רשעים, ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפלה, כדי שלא יראו מצרים במפלתם וימרו אף הם לוקין כמוהו. ועוד, שחפשו ישראל וראו את כליהם, וכשיצאו והיו אומרים אין בידינו כלום, אומר לו, אני ראיתיו בביתך ובמקום פלוני הוא (שם): שלשת ימים. שלוש של ימים, טרצי"ה בלע"ז, וכן ז' ימים בכל מקום, שטיי"נא של ימים:

25 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַּם־אַתָּה תִתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים
וְעֹלֹת וְעָשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה אַף אַתְּ תִתֵּין בִּידַנָא נִכְסַת
קוּדְשִׁין וַעֲלָוָן וְנַעֲבִיד קֳדָם יְיָ אֱלָהַנָא׃

25 And Moses said: 'Thou must also give into our hand sacrifices and burnt-offerings, that we may sacrifice unto the Lord our God.

26 וְגַם־מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׁאֵר פַּרְסָה
כִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
וַאֲנַחְנוּ לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־
בֹּאֵנוּ שָׁמָּה׃

וְאַף בְּעִירַנָא יֵיזֵיל עִמַּנָא לָא נִשְׁאַר מִנֵּיהּ
מִדְּעַם אֲרֵי מִנֵּיהּ אֲנַחְנָא נְסָבִין לְמִפְלַח
קֳדָם יְיָ אֱלָהַנָא וַאֲנַחְנָא לֵית אֲנַחְנָא
יָדְעִין מָא נִפְלַח קֳדָם יְיָ עַד מֵיתַנָא
לְתַמָּן׃

26 Our cattle also shall go with us; there shall not a hoof be left behind; for thereof must we take to serve the Lord our God; and we know not with what we must serve the Lord, until we come thither.'

27 וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה
לְשַׁלְּחָם׃

וְתַקֵּיף יְיָ יָת לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא אֲבָא
לְשַׁלָּחוּתְהוֹן׃

27 But the Lord hardened Pharaoh's heart, and he would not let them go.

28 וַיֹּאמֶר־לוֹ פַּרְעֹה לֵךְ מֵעָלָי הִשָּׁמֶר לְךָ
אַל־תֹּסֶף רְאוֹת פָּנַי כִּי בְּיוֹם רְאֹתְךָ פָּנַי
תָּמוּת׃

וַאֲמַר לֵיהּ פַּרְעֹה אִיזֵיל מֵעִלָּוֵי אִסְתְּמַר
לָךְ לָא תּוֹסִיף לְמִחְזֵי אַפַּי אֲרֵי בְּיוֹמָא
דְּתִחְזֵי אַפַּי תְּמוּת׃

28 And Pharaoh said unto him: 'Get thee from me, take heed to thyself, see my face no more; for in the day thou seest my face thou shalt die.'

29 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא־אֹסִף עוֹד
רְאוֹת פָּנֶיךָ׃ (פ)

וַאֲמַר מֹשֶׁה יָאוּת מַלֵּילְתָּא לָא אוֹסִיף
עוֹד לְמִחְזֵי אַפָּךְ׃

29 And Moses said: 'Thou hast spoken well; I will see thy face again no more.'

XI ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נֶגַע אֶחָד
אָבִיא עַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן
יְשַׁלַּח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשַׁלְּחוֹ כָּלָה גָּרֵשׁ
יְגָרֵשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹד מַכְתָּשׁ חַד אֵיתִי עַל
פַּרְעֹה וְעַל מִצְרָאֵי בָּתַר כֵּן יְשַׁלַּח יָתְכוֹן
מִכָּא כְּשַׁלָּחוּתֵיהּ גְּמֵירָא תָּרָכָא יְתָרֵיךְ
יָתְכוֹן מִכָּא׃

XI And the Lord said unto Moses: 'Yet one plague more will I bring upon Pharaoh, and upon Egypt; afterwards he will let you go hence; when he shall let you go, he shall surely thrust you out hence altogether.

2 דַּבֶּר־נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת
רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רְעוּתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי
זָהָב׃

מַלֵּיל כְּעַן קֳדָם עַמָּא וְיִשְׁאֲלוּן גְּבַר מִן
חַבְרֵיהּ וְאִתְּתָא מִן חֲבַרְתַּהּ מָנִין דְּכַסַף
וּמָנִין דְּדַהַב׃

2 Speak now in the ears of the people, and let them ask every man of his neighbour, and every woman of her neighbour, jewels of silver, and jewels of gold.'

3 וַיִּתֶּן יְהוָה אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרָיִם גַּם
הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי הָעָם׃ (ס)

וִיהַב יְיָ יָת עַמָּא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרָאֵי
אַף גּוּבְרָא מֹשֶׁה רַב לַחְדָּא בְּאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי פַּרְעֹה וּבְעֵינֵי
עַמָּא׃

3 And the Lord gave the people favour in the sight of the Egyptians. Moreover the man Moses was very great in the land of Egypt, in the sight of Pharaoh's servants, and in the sight of the people.

רביעי וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כַּחֲצֹת
הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה כְּדֵן אֲמַר יְיָ כְּפַלְגוּת לֵילְיָא
אֲנָא מִתְגְּלֵי בְּגוֹ מִצְרָיִם׃

4 And Moses said: 'Thus saith the Lord: About midnight will I go out into the midst of Egypt;

5 וּמֵת כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר
פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר
הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר הָרֵחָיִם וְכֹל בְּכוֹר
בְּהֵמָה׃

וּימוּת כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
מִבּוּכְרָא דְּפַרְעֹה דַּעֲתִיד לְמִתַּב עַל
כּוּרְסֵי מַלְכוּתֵיהּ עַד בּוּכְרָא דְּאַמְתָּא
דִּבְבָתַר רֵחְיָא וְכֹל בּוּכְרָא דִּבְעִירָא׃

5 and all the first-born in the land of Egypt shall die, from the first-born of Pharaoh that sitteth upon his throne, even unto the first-born of the maid-servant that is behind the mill; and all the first-born of cattle.

6 וְהָיְתָה צְעָקָה גְּדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם
אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכָמֹהוּ לֹא תֹסִף׃

וּתְהֵי צְוָחְתָּא רַבְּתָא בְּכָל אַרְעָא
דְּמִצְרַיִם דִּכְוָתַהּ לָא הֲוָת וְדִכְוָתַהּ לָא
תּוֹסִיף׃

6 And there shall be a great cry throughout all the land of Egypt, such as there hath been none like it, nor shall be like it any more.

(24) יצג. יהא מונג במקומו:
(25) גם אתה תתן. לא דייך שמקנינו ילך עמנו, אלא גם אתה תתן:
(26) פרסה. פרסת רגל פלגט"א בלע"ז לא נדע מה נעבד. כמה תכבד העבודה, שמא ישאל יותר ממה שיש בידינו:
(29) כן דברת. יפה דברת וכזמנו, דברת אמת שלא אוסיף עוד ראות פניך (שמו"ר יד, ד):
(1) כלה. גמירא, כלה כליל, כולכם ישלח:
(2) דבר נא. אין נא אלא לשון בקשה, בבקשה ממך הזהירם על כך, שלא יאמר אותו צדיק אברהם, ועבדוה וענו אותם קייס בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קייס בהם (ברכות ט.):
(4) ויאמר משה כה אמר ה׳. בעמדו לפני פרעה נאמרה לו נבואה זו, שהרי משילא מלפניו לא הוסיף ראות פניו: כחצות הלילה. כהתחלק הלילה, כחצות כמו בָּעֲלוֹת (שופטים יג, כ), בַּחֲרוֹת אַפֶּס בָּנוּ (תהלים קכד, ג), זהו פשוטו ליישבו על אופניו, שאין חצות שם דבר של חצי. ורבותינו דרשו, כמו כבחצות הלילה, ואמרו שאמר משה כחצות, דמשמע שמוך לו או לפניו או לאחריו, ולא אמר בחצות, שמא יטעו אלטגיני פרעה ויאמרו, משה בַּדָּאִי הוא (ברכות ד.), אבל הקב"ה יודע עתיו ורגעיו, אמר בחצות:
(5) עד בכור השבי. מה לקו השבויים, כדי שלא יאמרו ירא‌תם תבעה עלבונם, והביאה פורענות על מצריים: מבכור פרעה עד בכור השפחה. כל הפחותים מבכור פרעה ומשוביים מבכור השפחה היו בכלל. ולמה לקו בני השפחות, שאף הם היו משעבדים בהם ושמחים בצרתם: וכל בכור בהמה. לפי שהיו עובדין לה, וכשהקב"ה נפרע מן האומה עובדי כוכבים, נפרע מאלהיה (מכילתא פי"ג):

7 וּלְכֹ֣ל בְּנֵ֔י יִשְׂרָאֵ֖ל לֹ֣א יֶחֱרַ֑ץ כֶּ֚לֶב לְשֹׁנ֔וֹ
לְמֵאִ֥ישׁ וְעַד־בְּהֵמָ֖ה לְמַ֣עַן תֵּדְעוּ֑ן אֲשֶׁ֣ר
יַפְלֶ֔ה יְהוָ֖ה בֵּ֥ין מִצְרַ֛יִם וּבֵ֥ין יִשְׂרָאֵֽל׃

7 But against any of the children of Israel shall not a dog whet his tongue, against man or beast; that ye may know how that the Lord doth put a difference between the Egyptians and Israel.

8 וְיָרְד֣וּ כָל־עֲבָדֶ֣יךָ אֵ֔לֶּה אֵלַ֖י וְהִשְׁתַּחֲוּ־
לִ֑י לֵ֣אמֹ֗ר צֵ֤א אַתָּה֙ וְכָל־הָעָ֣ם אֲשֶׁר־
בְּרַגְלֶ֔יךָ וְאַחֲרֵי־כֵ֖ן אֵצֵ֑א וַיֵּצֵ֥א מֵעִֽם־
פַּרְעֹ֖ה בְּחֲרִי־אָֽף׃ (ס)

8 And all these thy servants shall come down unto me, and bow down unto me, saying: Get thee out, and all the people that follow thee; and after that I will go out.' And he went out from Pharaoh in hot anger.

9 וַיֹּ֣אמֶר יְהוָ֗ה אֶל־מֹשֶׁ֤ה לֹא־יִשְׁמַ֙ע אֲלֵיכֶ֔ם
פַּרְעֹ֖ה לְמַ֣עַן רְבוֹת֑י מֹופְתַ֥י בְּאֶֽרֶץ
מִצְרָֽיִם׃

9 And the Lord said unto Moses: 'Pharaoh will not hearken unto you; that My wonders may be multiplied in the land of Egypt.'

10 וּמֹשֶׁ֣ה וְאַהֲרֹ֗ן עָשׂ֤וּ אֶת־כָּל־הַמֹּפְתִּים֙
הָאֵ֔לֶּה לִפְנֵ֥י פַרְעֹ֖ה וַיְחַזֵּ֣ק יְהוָ֑ה אֶת־
לֵ֣ב פַּרְעֹ֔ה וְלֹא־שִׁלַּ֥ח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵ֖ל
מֵאַרְצֹֽו׃ (ס)

10 And Moses and Aaron did all these wonders before Pharaoh; and the Lord hardened Pharaoh's heart, and he did not let the children of Israel go out of his land.

XII וַיֹּ֣אמֶר יְהוָ֗ה אֶל־מֹשֶׁ֤ה וְאֶֽל־אַהֲרֹן֙ בְּאֶ֣רֶץ
מִצְרַ֔יִם לֵּאמֹֽר׃

XII And the Lord spoke unto Moses and Aaron in the land of Egypt, saying:

2 הַחֹ֣דֶשׁ הַזֶּ֗ה לָכֶם֙ רֹ֣אשׁ חֳדָשִׁ֔ים רִאשֹׁ֥ון
הוּא֙ לָכֶ֔ם לְחָדְשֵׁ֖י הַשָּֽׁנָה׃

2 'This month shall be unto you the beginning of months; it shall be the first month of the year to you.

3 דַּבְּר֣וּ אֶֽל־כָּל־עֲדַ֣ת יִשְׂרָאֵ֗ל לֵאמֹ֤ר
בֶּעָשֹׂ֙ר לַחֹ֣דֶשׁ הַזֶּ֔ה וְיִקְח֥וּ לָהֶ֖ם אִ֣ישׁ שֶׂ֑ה
לְבֵ֥ית־אָ֖ב שֶׂ֥ה לַבָּֽיִת׃

3 Speak ye unto all the congregation of Israel, saying: In the tenth day of this month they shall take to them every man a lamb, according to their fathers' houses, a lamb for a household;

4 וְאִם־יִמְעַ֣ט הַבַּ֔יִת מִהְיֹ֖ות מִשֶּׂ֑ה וְלָקַ֣ח הֽוּא֩
וּשְׁכֵנ֨ו הַקָּר֜וֹב אֶל־בֵּיתֹ֗ו בְּמִכְסַ֤ת נְפָשֹׁת֙
אִ֔ישׁ לְפִ֥י אָכְלֹ֖ו תָּכְסֻ֑ו עַל־הַשֶּֽׂה׃

4 and if the household be too little for a lamb, then shall he and his neighbour next unto his house take one according to the number of the souls; according to every man's eating ye shall make your count for the lamb.

5 שֶׂ֣ה תָמִ֗ים זָכָ֤ר בֶּן־שָׁנָה֙ יִהְיֶ֣ה לָכֶ֔ם מִן־
הַכְּבָשִׂ֖ים וּמִן־הָעִזִּ֥ים תִּקָּֽחוּ׃

5 Your lamb shall be without blemish, a male of the first year; ye shall take it from the sheep, or from the goats;

(7) לא יחרץ כלב לשונו. אומר אני שהוא לשון שנון, לא ישנן. וכן לא חָרַץ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאָיִשׁ אֶת לְשֹׁונוֹ (יהושע י, כא), לא שנן. אֶז פֶּחֱרָץ (שמואל־ב ה, כד), תשתנן. לְמוֹרַג חָרוּץ (ישעי' מא, טו), שנון. מַחֲשָׁבוֹת חָרוּץ (משלי כא, ה), אדם חריף ושנון. וְיַד חָרוּצִים תַּעֲשִׁיר (שם י, ד), חריפים, שוחרים שנוים: אשר יפלה. יבדיל:

(8) וירדו כל עבדיך. חלק כבוד למלכות (זבחים קב.), שהרי בסוף ירד פרעה בעצמו אליו בלילה ואמר קומו צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי, ולא אמר לו משה מתחלה וירדת אלי והשתחוית לי: אשר ברגליך. ההולכים אחר עצתך והלוכך: ואחרי כן אצא. עם כל העם מאצלך: ויצא מעם פרעה. כשגמר דבריו יצא מלפניו: בחרי אף. על שאמר לו אל תוסף ראות פני:

(9) למען רבות מופתי. מופתי שֶׁנַּיִם, רבות שלשה, מכת ברוכות וקריעת יס סוף ולנער את מצרים:

(10) ומשה ואהרן עשו וגו'. כבר כתב לנו זאת בכל המופתים, ולא שנאה כאן אלא בשביל לסמכה לפרשה של אחריה:

(1) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן. בשביל שאהרן עשה וטרח במופתים כמשה, חלק לו כבוד זה במצוה ראשונה, שכללו עם משה בדבור: בארץ מצרים. חוץ לכרך, או אינו אלא בתוך הכרך, תלמוד לומר בלאתי את העיר וגו', ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך, לפי שהיתה מלאה גילולים, דבר חמור כזה לא כל שכן (מכילתא פסחא פ"א):

(2) החדש הזה. הראהו לבנה בחדושה (שמו"ר טו, כח), ואמר לו, כשהירח מתחדש יהיה לך ר"ח. ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, על חדש ניסן אמר לו, זה יהיה ראש לסדר מנין החדשים, שיהא אייר קרוי שני, סיון שלישי (מכילתא שם): הזה. נתקשה משה על מולד הלבנה, באיזו שעור תראה ותהיה ראויה לקדש, והראה לו באצבע את הלבנה ברקיע, ואמר לו כזה ראה וקדש. וכילד הראהו, והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום, שנאמר וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר ה' (לעיל ז, כח), בְּיוֹם צַוֹּתוֹ (ויקרא ז, לח), מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וָהָלְאָה (במדבר טו, כג), אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו, והראהו עם חשכה:

(3) דברו אל כל עדת. וכי אהרן מדבר, והלא כבר נאמר אתה תדבר, אלא חולקין כבוד זה לזה, ואומרים זה לזה למדני, והדבור יוצא מבין שניהם כאלו שניהם מדברים (מכילתא פסחא פ"ג): אל כל עדת ישראל וגו' בעשור לחדש. דברו היום בראש חודש, שיקחוהו בעשור לחודש (שם): הזה. פסח מצרים מקחו מבעשור, ולא פסח דורות (פסחים לו.): שה לבית אבות. למשפחה אחת, הרי שהיו מרובין יכול שה אחד לכולן, תלמוד לומר שה לבית (מכילתא פ"ג):

(4) ואם ימעט הבית מהיות משה. ואם יהיו מועטין מהיות משה אחד, שאין יכולין לאכלו ויבא לידי נותר, ולקח הוא ושכנו וגו', זהו משמעו לפי פשוטו. ועוד יש בו מדרש, ללמד שאחר שנמנו עליו יכולין להתמעט ולמשוך ידיהם הימנו, ולהמנות על שה אחר, אך אם באו למשוך ידיהם ולהתמעט מהיות משה, יתמעטו בעוד השה קייס, בהיותו בחיים ולא משנשחט (פסחים פט.): במכסת. חשבון, וכן מִכְסַת הָעֹרְלָה (ויקרא כז, כג): לפי אכלו. הראוי לאכילה, פרט לחולה וזקן שאינו יכול לאכול כזית (מכילתא פ"ג): תכסו. תִּתְמְנוּן:

6 וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר
יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קְהַל
עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם׃

ויהי לכון לְמַטְּרָא עד אַרְבְּעַת עַסְרָא
יוֹמָא לִירְחָא הָדֵין וְיִכְּסוּן יָתֵיהּ כֹּל
קְהָלָא כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל בֵּין שִׁמְשַׁיָּא׃

6 and ye shall keep it unto the fourteenth day of the same month; and the whole assembly of the congregation of Israel shall kill it at dusk.

7 וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת
וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ
אֹתוֹ בָּהֶם׃

ויסבון מִן דְּמָא וְיִתְּנוּן עַל תְּרֵין סִפָּיָא
וְעַל שָׁקֻפָּא עַל בָּתַּיָּא דְּיֵיכְלוּן יָתֵיהּ
בְּהוֹן׃

7 And they shall take of the blood, and put it on the two side-posts and on the lintel, upon the houses wherein they shall eat it.

8 וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ
וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ׃

וְיֵיכְלוּן יָת בִּסְרָא בְּלֵילְיָא הָדֵין טְוִי נוּר
וּפַטִּיר עַל מְרָרִין יֵיכְלוּנֵיהּ׃

8 And they shall eat the flesh in that night, roast with fire, and unleavened bread; with bitter herbs they shall eat it.

9 אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם
כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־
קִרְבּוֹ׃

לָא תֵיכְלוּן מִנֵּיהּ כִּד חַי וְאַף לָא כִּד
בַּשְׁלָא מְבוּשַׁל בְּמַיָּא אֶלָּהֵין טְוִי נוּר
רֵישֵׁיהּ עַל כְּרָעוֹהִי וְעַל גַּוֵּיהּ׃

9 Eat not of it raw, nor sodden at all with water, but roast with fire; its head with its legs and with the inwards thereof.

10 וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנֹּתָר מִמֶּנּוּ
עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ׃

וְלָא תַשְׁאֲרוּן מִנֵּיהּ עַד צַפְרָא וּדְיִשְׁתְּאַר
מִנֵּיהּ עַד צַפְרָא בְּנוּרָא תֵּיקְדוּן׃

10 And ye shall let nothing of it remain until the morning; but that which remaineth of it until the morning ye shall burn with fire.

11 וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים
נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֵּלְכֶם בְּיֶדְכֶם
וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה׃

וּכְדֵין תֵּיכְלוּן יָתֵיהּ חַרְצֵיכוֹן יְהוֹן
אֲסִירִין מְסָנֵיכוֹן בְּרַגְלֵיכוֹן וְחוּטְרֵיכוֹן
בְּיַדְכוֹן וְתֵיכְלוּן יָתֵיהּ בִּבְהִילוּ פִּסְחָא
הוּא קֳדָם יְיָ׃

11 And thus shall ye eat it: with your loins girded, your shoes on your feet, and your staff in your hand; and ye shall eat it in haste—it is the Lord's passover.

12 וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה
וְהִכִּיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם
וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה
שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה׃

וְאֶתְגְּלֵי בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּלֵילְיָא הָדֵין
וְאֶקְטוֹל כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
מֵאֲנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא וּבְכָל טָעֲוָת מִצְרָאֵי
אַעֲבִיד דִּינִין אֲנָא יְיָ׃

12 For I will go through the land of Egypt in that night, and will smite all the first-born in the land of Egypt, both man and beast; and against all the gods of Egypt I will execute judgments: I am the Lord.

13 וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר
אַתֶּם שָׁם וְרָאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפָסַחְתִּי
עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית
בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וִיהֵי דְּמָא לְכוֹן לְאָת עַל בָּתַּיָּא דְּאַתּוּן
תַּמָּן וְאֶחְזֵי יָת דְּמָא וַאֲחוּס עֲלֵיכוֹן
וְלָא יְהֵי בְכוֹן מוֹתָא לְחַבָּלָא בְּמִקְטְלִי
בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

13 And the blood shall be to you for a token upon the houses where ye are; and when I see the blood, I will pass over you, and there shall no plague be upon you to destroy you, when I smite the land of Egypt.

(5) תמים. בלא מום: בן שנה. כל שנתו קרוי בן שנה, כלומר שגולד בשנה זו: מן הכבשים ומן העזים. או מזה או מזה, שלא עז קרויה שה, שנאמר וְשֶׂה עִזִּים (דברים יד, ד):

(6) והיה לכם למשמרת. זה לשון נקור, שטעון נקור ממום ארבעה ימים קודם שחיטה. ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא נוהג כן בפסח דורות, היה ר' מתיא בן חרש אומר, הרי הוא אומר וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֵס בְּדָמָיִךְ (יחזקאל טז, ח), הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו, ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר וְאֹמַר אֵלַיִךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי (שם ז), ונתן להם שתי מצות, דם פסח ודם מילה שמלו באומו הלילה, שנאמר מִתְבּוֹסֵסֶת בְּדָמָיִךְ (שם ו), בשני דמים, ואומר גַּם אֲמַר בְּדַם בְּרִיתֵךְ שִׁלַּחְתִּי אֲסִירַיִךְ מִבּוֹר אֵין מַיִם בּוֹ (זכריה ט, יא), ושהיו שטופים באליליס, אמר להם מְשָׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם, משכו ידיכם מאליליס וקחו לכם לאן של מצוה: ושחטו אתו וגו'. וכי כולן שוחטין, אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו (מכילתא פ"ה קידושין מא.): קהל עדת ישראל. קהל ועדה וישראל, מכאן אמרו פסחי צבור נשחטין בשלשה כתות זו אחר זו, ונכנסת כת ראשונה נעלו דלתות העזרה וכו', כדאיתא בפסחים (סד.): בין הערבים. משש שעות ולמעלה קרוי בין הערבים, שהשמש נוטה לבית מבואו לערוב, ולשון בין הערבים נראה בעיני, אותן שעות שבין עריבת היום לעריבת הלילה, עריבת היום בתחלת שבע שעות מכי יגטו צללי ערב, ועריבת הלילה בתחלת הלילה. ערב לשון נשף וחשך, כמו עָרְבָה כָּל שִׂמְחָה (ישעי' כד, יא):

(7) ולקחו מן הדם. זו קבלת הדם, יכול ביד, תלמוד לומר אשר בפה: המזוזות. הם הזקופות, אחת מכאן לפתח ואחת מכאן: המשקוף. הוא העליון, שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו, ליינט"ל בלע"ז ולשון שקיפה, חבטה, כמו קוֹל עָלָה נִדָּף (ויקרא כו, לו), טַרְפָּא דְּשָׁקִיף. חַבּוּרָה, מַשָּׁקוֹפִי: על הבתים אשר יאכלו אותו בהם. ולא על משקוף ומזוזות שבבית התבן ובבית הַבָּקָר, שאין דרין בתוכו:

(8) את הבשר. ולא גידים ועצמות (מכילתא פ"ו): על מררים. כל עשב מר נקרא מרור, וציוה לאכול מרור זכר לוימררו את חייהם:

(9) אל תאכלו ממנו נא. שאינו צלוי כל צרכו קורא נא בלשון ערבי: ובשל מבושל. כל זה באזהרת לא תאכלו (פסחים מא.): במים. מיין לשאר משקין, תלמוד לומר ובשל מבושל מכל מקום (פסחים מא.): כי אם צלי אש. למעלה גזר עליו במצות עשה, וכאן הוסיף עליו לא תעשה, אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש: ראשו על כרעיו. צולהו כולו כאחד עם ראשו ועם כרעיו ועם קרבו, ובני מעיו נותן לתוכו אחר הדחתן (שם עד.). ולשון על כרעיו ועל קרבו, כלשון עַל גַּחֹנְךָ (שמות ו, כו), כמו בלבאותם כמות שהן, אף זה כמות שהוא, כל בשרו משלם:

(10) והנותר ממנו עד בקר. מה תלמוד לומר עד בקר פעם שניה, ליתן בקר על בקר, שהבקר משמעו משעת הנץ החמה, ובא הכתוב להקדיש שאסור באכילה מעלות השחר, זהו לפי משמעו. ועוד מדרש אחר, למד שאינו נשרף ביו"ט אלא ממחרת, וכך תדרשנו, והנותר ממנו בבקר ראשון, עד בקר שני תעמוד ותשרפנו:

(11) מתניכם חגורים. מזומנים לדרך: בחפזון. לשון בהלה ומהירות, כמו וַיְהִי דָוִד נֶחְפָּז לָלֶכֶת (שמואל־א כג, כו), אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ אֶרֶס בְּחָפְזָם (מלכים־ב ז, טו): פסח הוא לה'. הקרבן הוא קרוי פסח, על שם הדלוג והפסיחה שהקב"ה מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים, וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט, ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמים (דבר אחר) דרך דילוג וקפיצה, זכר לשמו שקרוי פסח, וגם פסק"ו לשון פסיעה:

(12) ועברתי. כמלך העובר ממקום למקום (מכילתא פ"ז), ובהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין: כל בכור בארץ מצרים. אף בכורות אחרים והם במצרים, ומנין אף בכורי מצרים שבמקומות אחרים, תלמוד לומר לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם (תהלים קלו, י): מאדם ועד בהמה. מי שהתחיל בעבירה תחלה ממנו מתחלת הפורענות: ובכל אלהי מצרים. של עץ נרקבת, ושל מתכת נמסת ונתכת לארץ: אעשה שפטים אני ה'. אני בעצמי, ולא על ידי שליח:

14 וְהָיָה֨ הַיּ֜וֹם הַזֶּ֤ה לָכֶם֙ לְזִכָּר֔וֹן וְחַגֹּתֶ֥ם אֹת֖וֹ
חַ֣ג לַיהוָ֑ה לְדֹרֹתֵיכֶ֖ם חֻקַּ֥ת עוֹלָ֛ם תְּחָגֻּהוּ׃

14 ויהי יומא הדין לכון לְדוכְרָנָא וְתֵיחֲגוּן
יָתֵיהּ חַגָּא קֳדָם יְיָ לְדָרֵיכוֹן קְיָם עָלַם
תֵּיחֲגוּנֵיהּ׃

And this day shall be unto you for a memorial,
and ye shall keep it a feast to the Lord;
throughout your generations ye shall keep it a
feast by an ordinance for ever.

15 שִׁבְעַ֣ת יָמִים֮ מַצּ֣וֹת תֹּאכֵלוּ֒ אַ֣ךְ בַּיּ֣וֹם
הָרִאשׁ֗וֹן תַּשְׁבִּ֤יתוּ שְׂאֹר֙ מִבָּתֵּיכֶ֔ם כִּ֣י כָ֗ל־
אֹכֵ֤ל חָמֵץ֙ וְנִכְרְתָ֣ה הַנֶּ֔פֶשׁ הַהִוא֙ מִיִּשְׂרָאֵ֔ל
מִיּ֥וֹם הָרִאשׁ֖וֹן עַד־יֹ֥ום הַשְּׁבִיעִֽי׃

15 שִׁבְעָא יוֹמִין פַּטִּירָא תֵּיכְלוּן בְּרַם בְּיוֹמָא
קַדְמָאָה תְּבַטְּלוּן חֲמִירָא מִבָּתֵּיכוֹן אֲרֵי
כָּל דְּיֵיכוֹל חֲמִיעַ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא
מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא קַדְמָאָה עַד יוֹמָא
שְׁבִיעָאָה׃

Seven days shall ye eat unleavened bread;
howbeit the first day ye shall put away leaven out
of your houses; for whosoever eateth leavened
bread from the first day until the seventh day,
that soul shall be cut off from Israel.

16 וּבַיּ֣וֹם הָרִאשׁ֗וֹן מִקְרָא־קֹ֤דֶשׁ֙ וּבַיּ֣וֹם
הַשְּׁבִיעִ֔י מִקְרָא־קֹ֖דֶשׁ יִהְיֶ֣ה לָכֶ֑ם כָּל־
מְלָאכָ֥ה לֹא־יֵעָשֶׂ֖ה בָּהֶ֑ם אַךְ֙ אֲשֶׁ֣ר יֵאָכֵ֔ל
לְכָל־נֶ֖פֶשׁ הִ֣וא לְבַדּ֑וֹ יֵעָשֶׂ֥ה לָכֶֽם׃

16 וּבְיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ וּבְיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל
עֲבִידָא לָא יִתְעֲבִיד בְּהוֹן בְּרַם מָא
דְּמִתְאַכִּיל לְכָל נְפַשׁ הוּא בִּלְחוֹדוֹהִי
יִתְעֲבִיד לְכוֹן׃

And in the first day there shall be to you a holy
convocation, and in the seventh day a holy
convocation; no manner of work shall be done
in them, save that which every man must eat,
that only may be done by you.

17 וּשְׁמַרְתֶּ֣ם אֶת־הַמַּצּ֗וֹת כִּ֤י בְעֶצֶם֙ הַיּ֣וֹם
הַזֶּ֔ה הוֹצֵ֥אתִי אֶת־צִבְאֹתֵיכֶ֖ם מֵאֶ֣רֶץ
מִצְרָ֑יִם וּשְׁמַרְתֶּ֣ם אֶת־הַיּ֗וֹם הַזֶּ֤ה
לְדֹרֹתֵיכֶם֙ חֻקַּ֣ת עוֹלָ֔ם׃

17 וְתִטְּרוּן יָת פַּטִּירָא אֲרֵי בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין
אַפֵּיקִית יָת חֵילֵיכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם
וְתִטְּרוּן יָת יוֹמָא הָדֵין לְדָרֵיכוֹן קְיָם
עָלַם׃

And ye shall observe the feast of unleavened
bread; for in this selfsame day have I brought
your hosts out of the land of Egypt; therefore
shall ye observe this day throughout your
generations by an ordinance for ever.

18 בָּרִאשֹׁ֣ן בְּאַרְבָּעָה֩ עָשָׂ֨ר יֹ֜ום לַחֹ֗דֶשׁ בָּעֶ֤רֶב
תֹּאכְלוּ֙ מַצֹּ֔ת עַ֚ד יֹ֣ום הָאֶחָ֔ד וְעֶשְׂרִ֖ים
לַחֹ֑דֶשׁ בָּעֶֽרֶב׃

18 בְּנִיסָן בְּאַרְבְּעַת עַסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא
בְּרַמְשָׁא תֵּיכְלוּן פַּטִּירָא עַד יוֹמָא חַד
וְעַסְרִין לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא׃

In the first month, on the fourteenth day of the
month at even, ye shall eat unleavened bread,
until the one and twentieth day of the month at
even.

19 שִׁבְעַ֣ת יָמִים֮ שְׂאֹ֣ר לֹא֒ יִמָּצֵ֣א בְּבָתֵּיכֶ֔ם כִּ֣י
כָ֗ל־אֹכֵ֤ל מַחְמֶ֙צֶת֙ וְנִכְרְתָ֣ה הַנֶּ֔פֶשׁ הַהִוא֙
מֵעֲדַ֣ת יִשְׂרָאֵ֔ל בַּגֵּ֥ר וּבְאֶזְרַ֖ח הָאָֽרֶץ׃

19 שִׁבְעָא יוֹמִין חֲמִירָא לָא יִשְׁתְּכַח
בְּבָתֵּיכוֹן אֲרֵי כָּל דְּיֵיכוֹל מַחְמְעָא
וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִכְּנִשְׁתָּא
דְּיִשְׂרָאֵל בְּגִיּוֹרַיָּא וּבְיַצִּיבַיָּא דְּאַרְעָא׃

And ye shall eat nothing leavened; in all your
habitations shall ye eat unleavened bread.'

20 כָּל־מַחְמֶ֖צֶת לֹ֣א תֹאכֵ֑לוּ בְּכֹ֖ל
מוֹשְׁבֹתֵיכֶ֥ם תֹּאכְלוּ֖ מַצּֽוֹת׃ (פ)

20 כָּל מַחְמְעָא לָא תֵּיכְלוּן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן
תֵּיכְלוּן פַּטִּירָא׃

(13) והיה הדם לכם לאות. לכם לאות ולא לאחרים לאות, מכאן שלא נתנו הדם אלא מבפנים: וראיתי את הדם. הכל גלוי לפניו, אלא אמר הקב"ה נותן אני את עיני לראות שאתם עסוקים במצותי, ופוסח אני עליכם: ופסחתי. וממלתי, ודומה לו פסוח וְהִמְלִיט (ישעיה לא, ה). ואני אומר, כל פסיחה לשון דלוג וקפילה, ופסחתי, מדלג היה מבתי ישראל לבתי מצריס, שהיו שרויס זה בתוך זה, וכן פִּסְחִים עַל שְׁתֵּי הַסְּעִפִים (מלכים־א יח, כא), וכן כל הפסחים הולכים כקופלים, וכן פסוח והמליט, מדלגו וממלטו מבין המומתים: ולא יהיה בכם נגף. אבל הווה הוא במצריס. הרי שהיה מצרי בביתו של ישראל יכול ימלט, תלמוד לומר ולא יהיה בכם נגף, אבל הווה במצרי שבביתיכס. הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי שומע אני ילקה כמותו, תלמוד לומר ולא יהיה בכם נגף (מכילתא פ"ז):

(14) לזכרון. לדורות: וחגתם אותו. יוס שהוא לך לזכרון אתה חוגגו (שם), ועדיין לא שמענו אי זהו יוס הזכרון, תלמוד לומר זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יָצָאתֶם, למדנו שיוס היציאה הוא יוס של זכרון, ואיזה יוס יצאו, תלמוד לומר ממחרת הַפֶּסַח יָצְאוּ (במדבר לג, ג), הוי אומר יוס ט"ו בניסן הוא של יו"ט, שהרי ליל ט"ו אכלו את הפסח ונבקר יצאו (מכילתא שם): לדרתיכם וגו'. שומע אני מעוט דורות שניס, תלמוד לומר חקת עולם תחגהו (מכילתא פ"ז):

(15) שבעת ימים. שטיי"נא של ימיס: שבעת ימים מצות תאכלו. ובמקום אחר הוא אומר שֶׁבַע יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת (דברים טז, ח), למד על שביעי של פסח שאינו חובה לאכול מצה, ובלבד שלא יאכל חמץ, מניין אף ששה ראשון, תלמוד לומר ששת ימים. זו מדה בתורה, דבר שהיה בכלל ונפרט מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו בלבד יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא, מה שביעי ראשון אף ששה ראשון, יכול אף לילה הראשון ראשון, תלמוד לומר בערב תאכלו מצות, הכתוב קבעו חובה (פסחים קב.): אך ביום הראשון תשביתו שאור. מערב יום טוב, וקרוי ראשון לפי שהוא לפני השבעה, ומצינו מוקדם קרוי ראשון, כמו הָרִאשׁוֹן אָדָם פּוּלָד (איוב טו, ז), הלפני אדם נולדת, או אינו אלא ראשון של שבעה, תלמוד לומר לא תֵאָכֵל עַל חָמֵץ, לא תאסתו הפסח ועדיין חמץ קייס: הנפש ההוא. כשהיא בנשמה ובדעתה, פרט לאנוס (מכילתא פ"ח): מישראל. שומע אני תכרת מישראל ותלך לה לעס אחר, תלמוד לומר במקום אחר, מלפני, בכל מקום שהוא רשותי:

(16) מקרא קדש. מקרא שם דבר, קרא אותו קדש, לאכילה, ושתייה, וכסות (מכילתא פ"ט): לא יעשה בהם. אפי' על ידי אחריס: הוא לבדו. (יכול אף לעובד גוליס, תלמוד לומר הוא לבדו יעשה לכס, לכס ולא לעובד גוליס) הוא ולא מכשיריו שאפשר לעשותן מערב יוס טוב: לכל נפש. אפילו לבהמה, יכול אף לנכריס, תלמוד לומר לכס (נ"א אך) (ביצה כח:):

(17) ושמרתם את המצות. שלא יבאו לידי חמוץ, מכאן אמרו, קָפָה, תִּלְטוֹשׁ בצונן. רבי יאשיה אומר, אל תהי קורא את הַמַּצּוֹת, אלא את הַמְּצוֹת, כדרך שאין מחמיצין את המצות כך אין מחמיצין את המצוות, אלא אס באה לידך עשה אותה מיד: ושמרתם את היום הזה. ממלאכה: לדרתיכם חקת עולם. לפי שלא נאמר דורות וחקת עולס על המלאכה אלא על החגיגה, לכך חזר ושנאו כאן, שלא תאמר, אזהרת כל מלאכה לא יעשה, לא לדורות נאמרה אלא לאותו הדור:

(18) עד יום האחד ועשרים. למה נאמר, והלא כבר נאמר שבעת ימים, לפי שנאמר שבעת ימים, לילות מנין, תלמוד לומר עד יוס האחד וגו':

(19) לא ימצא בבתיכם. מנין לגבולין, תלמוד לומר בכל גבולך. מה תלמוד לומר בבתיכס, מה ביתך ברשותך אף גבולך ברשותך, יצא חמצו של נכרי שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אחריות: כי כל אוכל מחמצת. לענוש כרת על השאור, והלא כבר ענש על החמץ, אלא שלא תאמר, חמץ שראוי לאכילה ענש עליו, שאור שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו, ואס ענש על השאור ולא ענש על החמץ, הייתי אומר, שאור שהוא מחמץ אחריס ענש עליו, חמץ שאינו מחמץ אחריס לא יענש עליו, לכך נאמרו שניהס (מכילתא פ"י): בגר ובאזרח הארץ. לפי שהנס נעשה לישראל, הוצרך לרבות את הגריס:

(20) מחמצת לא תאכלו. אזהרה על אכילת שאור: כל מחמצת. להביא את תערובתו: בכל מושבתיכם תאכלו מצות. זה בא ללמד שתהא רואיה ליאכל

חמישי
21 וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפָּסַח׃

וּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל סָבֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן אִתְנַגִּידוּ וְסַבוּ לְכוֹן מִן בְּנֵי עָנָא לְזַרְעֵיתְכוֹן וְכוּסוּ פִּסְחָא׃

Then Moses called for all the elders of Israel, and said unto them: 'Draw out, and take you lambs according to your families, and kill the passover lamb.

22 וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר־בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל־הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר׃

וְתִסְבּוּן אֲסָרַת אֵיזוֹבָא וְתִטְבְּלוּן בִּדְמָא דִּבְמָנָא וְתַדּוֹן לְשֻׁקְפָא וְלִתְרֵין סִפָּיָא מִן דְּמָא דִּבְמָנָא וְאַתּוּן לָא תִּפְּקוּן אֱנָשׁ מִתְּרַע בֵּיתֵיהּ עַד צַפְרָא׃

And ye shall take a bunch of hyssop, and dip it in the blood that is in the basin, and strike the lintel and the two side-posts with the blood that is in the basin; and none of you shall go out of the door of his house until the morning.

23 וְעָבַר יְהוָה לִנְגֹּף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וּפָסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בָּתֵּיכֶם לִנְגֹּף׃

וְיִתְגְּלֵי יְיָ לְמִמְחֵי יָת מִצְרָאֵי וְיִחְזֵי יָת דְּמָא עַל שֻׁקְפָא וְעַל תְּרֵין סִפָּיָא וְיֶיחוּס יְיָ עַל תַּרְעָא וְלָא יִשְׁבּוֹק מְחַבְּלָא לְמֵיעַל לְבָתֵּיכוֹן לְמִמְחֵי׃

For the Lord will pass through to smite the Egyptians; and when He seeth the blood upon the lintel, and on the two side-posts, the Lord will pass over the door, and will not suffer the destroyer to come in unto your houses to smite you.

24 וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה לְחָק־לְךָ וּלְבָנֶיךָ עַד־עוֹלָם׃

וְתִטְּרוּן יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין לְקָיָם לָךְ וְלִבְנָךְ עַד עָלְמָא׃

And ye shall observe this thing for an ordinance to thee and to thy sons for ever.

25 וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת׃

וִיהֵי אֲרֵי תֵיעֲלוּן לְאַרְעָא דְּיִתֵּין יְיָ לְכוֹן כְּמָא דְּמַלֵּיל וְתִטְּרוּן יָת פּוּלְחָנָא הָדֵין׃

And it shall come to pass, when ye be come to the land which the Lord will give you, according as He hath promised, that ye shall keep this service.

26 וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם׃

וִיהֵי אֲרֵי יֵימְרוּן לְכוֹן בְּנֵיכוֹן מָא פּוּלְחָנָא הָדֵין לְכוֹן׃

And it shall come to pass, when your children shall say unto you: What mean ye by this service?

27 וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בָּתֵּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בָּתֵּינוּ הִצִּיל וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ׃

וְתֵימְרוּן דִּיבַח חֲיָס הוּא קֳדָם יְיָ דְּחָס עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם כַּד מְחָא יָת מִצְרָאֵי וְיָת בָּתָּנָא שֵׁיזֵיב וּכְרַע עַמָּא וּסְגִידוּ׃

that ye shall say: It is the sacrifice of the Lord's passover, for that He passed over the houses of the children of Israel in Egypt, when He smote the Egyptians, and delivered our houses.' And the people bowed the head and worshipped.

28 וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ׃ (ס)

וַאֲזָלוּ וְעֲבַדוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עֲבַדוּ׃

And the children of Israel went and did so; as the Lord had commanded Moses and Aaron, so did they.

ששי ט
29 וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיהוָה הִכָּה כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה׃

וַהֲוָה בְּפַלְגוּת לֵילְיָא וַיְיָ קְטַל כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבּוּכְרָא דְּפַרְעֹה דַּעֲתִיד לְמִתַּב עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתֵיהּ עַד בּוּכְרָא דְּשַׁבְיָא דִּבְבֵית אֲסִירֵי וְכָל בּוּכְרָא דִּבְעִירָא׃

And it came to pass at midnight, that the Lord smote all the firstborn in the land of Egypt, from the first-born of Pharaoh that sat on his throne unto the first-born of the captive that was in the dungeon; and all the first-born of cattle.

30 וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עֲבָדָיו וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צְעָקָה גְדֹלָה בְּמִצְרָיִם כִּי־אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת׃

וְקָם פַּרְעֹה בְּלֵילְיָא הוּא וְכָל עַבְדּוֹהִי וְכָל מִצְרָאֵי וַהֲוָת צְוַחְתָּא רַבְּתָא בְּמִצְרָיִם אֲרֵי לֵית בֵּיתָא תַּמָּן דְּלָא הֲוָה בֵּיהּ מֵיתָא׃

And Pharaoh rose up in the night, he, and all his servants, and all the Egyptians; and there was a great cry in Egypt; for there was not a house where there was not one dead.

בכל מושבתיכם, פרט למעשר שני וחלות תודה (מכילתא פ"י ע"ש) (שאינה ראויה להאכל בכל מושבות אלא בירושלים):

(21) משכו. מי שיש לו צאן ימשוך משלו: וקחו. מי שאין לו יקח מן השוק: למשפחותיכם. שה לבית אבות:

(22) אזוב. מין ירק שיש לו גבעולין: אגדת אזוב. ג' קלחין קרויין אגודה: אשר בסף. בכלי, כמו ספות כסף: מן הדם אשר בסף. למה חזר ושנאו, שלא תאמר טבילה אחת לשלש המתנות, לכך נאמר עוד אשר בסף, שתהא כל נתינה ונתינה מן הדם אשר בסף, על כל הגעה טבילה: ואתם לא תצאו וגו'. מגיד, שמאחר שנתנה רשות למשחית לחבל, אינו מבחין בין צדיק לרשע, ולילה רשות למחבלים היא, שנאמר בו תְּרֻמֹּשׁ כָּל חַיְתוֹ יָעַר (תהלים קד, כ):

(23) ופסח. וחמל וי"ל ודלג: ולא יתן המשחית. ולא יתן לו יכולת לבא, כמו וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי (בראשית לא, ז):

(25) והיה כי תבאו. תלה הכתוב מצוה זו בביאתם לארץ, ולא נתחייבו במדבר אלא פסח אחד שעשו בשנה השנית על פי הדבור: כאשר דבר. והיכן דבר, וְהָבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ וגו' (שמות ו, ח):

(27) ויקד העם. על בשורת הגאולה, וביאת הארץ, ובשורת הבנים שיהיו להם:

(28) וילכו ויעשו בני ישראל. וכי כבר עשו, והלא מרשם מודש נאמר להם, אלא מכיון שקבלו עליהם, מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו (מכילתא פי"ב): וילכו ויעשו. אף ההליכה מנה הכתוב, ליתן שכר להליכה ושכר לעשייה: כאשר צוה ה' את משה ואהרן. להגיד שבחן של ישראל שלא הפילו דבר מכל מצות משה ואהרן, ומהו כן עשו, אף משה ואהרן כן עשו:

(29) וה'. כל מקום שנאמר וה', הוא ובית דינו, שהוי"ו לשון חוספת הוא, כמו פלוני ופלוני: הכה כל בכור. אף של אומה אחרת והוא במצרים: מבכור פרעה. אף פרעה בכור היה ונשתייר מן הבכורים, ועליו הוא אומר בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ (שמות ט, טז): עד בכור השבי. שהיו שמחין לאידם של ישראל, ועוד שלא יאמרו ישראל הביאה הפורענות זו. ובכור השפחה בכלל היה, שהרי מנה מן החשוב שבכלן עד הפחות, ובכור השפחה חשוב מבכור השבי:

31 וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וְלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ
צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַּם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה כְּדַבֶּרְכֶם׃

And he called for Moses and Aaron by night and
31 said: 'Rise up, get you forth from among my
people, both ye and the children of Israel; and
go, serve the Lord, as ye have said.

32 גַּם־צֹאנְכֶם גַּם־בְּקַרְכֶם קְחוּ כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם וָלֵכוּ וּבֵרַכְתֶּם גַּם־אֹתִי׃

Take both your flocks and your herds, as ye have
32 said, and be gone; and bless me also.'

33 וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל־הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם
מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים׃

And the Egyptians were urgent upon the people,
33 to send them out of the land in haste; for they
said: 'We are all dead men.'

34 וַיִּשָּׂא הָעָם אֶת־בְּצֵקוֹ טֶרֶם יֶחְמָץ
מִשְׁאֲרֹתָם צְרֻרֹת בְּשִׂמְלֹתָם עַל־שִׁכְמָם׃

And the people took their dough before it was
34 leavened, their kneading-troughs being bound
up in their clothes upon their shoulders.

35 וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ
מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת׃

And the children of Israel did according to the
35 word of Moses; and they asked of the Egyptians
jewels of silver, and jewels of gold, and raiment.

36 וַיהוָה נָתַן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם
וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת־מִצְרָיִם׃ (פ)

And the Lord gave the people favour in the
36 sight of the Egyptians, so that they let them have
what they asked. And they despoiled the
Egyptians.

37 וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה
כְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד
מִטָּף׃

And the children of Israel journeyed from
37 Rameses to Succoth, about six hundred
thousand men on foot, beside children.

38 וְגַם־עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר
מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד׃

And a mixed multitude went up also with them;
38 and flocks, and herds, even very much cattle.

39 וַיֹּאפוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם
עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם
וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם־צֵדָה לֹא־עָשׂוּ
לָהֶם׃

And they baked unleavened cakes of the dough
39 which they brought forth out of Egypt, for it
was not leavened; because they were thrust out
of Egypt, and could not tarry, neither had they
prepared for themselves any victual.

40 וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃

Now the time that the children of Israel dwelt in
40 Egypt was four hundred and thirty years.

(30) ויקם פרעה. ממטתו: לילה. ולא כדרך המלכים בשלש שעות ביום: הוא. תחלה, ואחר כך עבדיו, מלמד שהיה הולך מחזר על בתי עבדיו ומעמידן: כי אין בית אשר אין שם מת. יש שם בכור, מת, אין שם בכור, גדול שבבית קרוי בכור, שנאמר שף אָנִי בְּכוֹר אֶפְרָיִם (תהלים פט, כח). דבר אחר, מצריות מזנות תחת בעליהן ויולדות מרווקים פנויים, והיו להם בכורות הרבה, פעמים הם חמשה לאשה אחת, כל אחד בכור לאביו:

(31) ויקרא למשה ולאהרן לילה. מגיד שהיה מחזר על פתחי העיר ולועק, היכן משה ארור, היכן אהרן ארור: גם אתם. הגבריים: גם בני ישראל. הטף: ולכו עבדו וגו׳ כדברכם. הכל כמו שאמרתם, ולא כמו שאמרתי אני, בטל לא אשלח, בטל מי ומי ההולכים, בטל רק צאנכם ובקרכם יצא:

(32) גם צאנכם גם בקרכם קחו. מהו כאשר דברתם, גַּם אֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֲנִי, בטל לא אשלח, בטל מי ומי ההולכים, בטל רק צאנכם ובקרכם יצא: וברכתם גם אותי. התפללו עלי שלא אמות, שאני בכור (מכילתא פי״ג):

(33) כלנו מתים. אמרו, לא כגזרת משה הוא, שהרי אמר ומת כל בכור, וכאן אף הפשוטים מתים, ה׳ או י׳ בנים אחד (שם):

(34) טרם יחמץ. המצרייס לא הניחוס לשהות כדי חימוץ: משארתם. שירי מצה ומרור (שם): על שכמם. אע״פ שבהמות הרבה הוליכו עמהם, מחבביס היו את המצות (שם):

(35) כדבר משה. שאמר להם במצריס, וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ (שמות יא, ב): ושמלת. אף הן היו חשובות להם מן הכסף ומן הזהב, והמאוחר בפסוק חשוב (מכילתא שם):

(36) וישאלום. אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם, אתה אומר אחד טול שניס ולך: וינצלו. ורוקינו:

(37) מרעמסס סכתה. ק״ך מיל היו, ובאו שם לפי שעה, שנאמר וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים (שמות יט, ד): הגברים: מבן עשריס שנה ומעלה:

(38) ערב רב. תערובות אומות של גריס:

(39) עגות מצות. חררה של מצה. בצק שלא החמיץ קרוי מצה: וגם צדה לא עשו להם. לדרך. מגיד שבחן של ישראל, שלא אמרו האיך נצא למדבר בלא צדה, אלא האמינו והלכו (מכילתא פי״ד), הוא שמפורש בקבלה זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה (ירמיה ב, ב), ומה שכר מפורש אחריו קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה׳ וגו׳:

(40) אשר ישבו במצרים. אחר שאר הישיבות שישבו גריס בארץ לא להם: שלשים שנה וארבע מאות שנה. בין הכל, משעולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה, משהיה לו זרע לאברהם נתקיים כי גר יהיה זרעך, ושלשים שנה היו משנגזרה גזירת בין הבתרים עד שנולד יצחק. ואי אפשר לומר בארץ מצריס לבדה, שהרי קהת מן הבאים עם יעקב היה, לא ואשוב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמניס של משה, לא תמצאם כל כך, ועל כרחך הרבה שניס היו לקהת עד שלא ירד למצריס, והרבה משנות עמרם נגלעים בשנות קהת, והרבה משמוניס של משה נגלעים בשנות עמרם, הרי שלא תמצא ארבע מאות לביאת מצריס, והוזקקת לומר על כרחך שאף שאר

41 וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל־צִבְאוֹת
יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

41 And it came to pass at the end of four hundred and thirty years, even the selfsame day it came to pass, that all the host of the Lord went out from the land of Egypt.

42 לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם הוּא־הַלַּיְלָה הַזֶּה לַיהוָה שִׁמֻּרִים
לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם׃ (פ)

42 It was a night of watching unto the Lord for bringing them out from the land of Egypt; this same night is a night of watching unto the Lord for all the children of Israel throughout their generations.

43 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת
הַפָּסַח כָּל־בֶּן־נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃

43 And the Lord said unto Moses and Aaron: 'This is the ordinance of the passover: there shall no alien eat thereof;

44 וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת־כָּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ
אָז יֹאכַל בּוֹ׃

44 but every man's servant that is bought for money, when thou hast circumcised him, then shall he eat thereof.

45 תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃

45 A sojourner and a hired servant shall not eat thereof.

46 בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת
מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ־בוֹ׃

46 In one house shall it be eaten; thou shalt not carry forth aught of the flesh abroad out of the house; neither shall ye break a bone thereof.

47 כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃

47 All the congregation of Israel shall keep it.

48 וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה
הִמָּול לוֹ כָּל־זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה
כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃

48 And when a stranger shall sojourn with thee, and will keep the passover to the Lord, let all his males be circumcised, and then let him come near and keep it; and he shall be as one that is born in the land; but no uncircumcised person shall eat thereof.

49 תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָאֶזְרָח וְלַגֵּר הַגָּר
בְּתוֹכְכֶם׃

49 One law shall be to him that is homeborn, and unto the stranger that sojourneth among you.'

50 וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ׃ (ס)

50 Thus did all the children of Israel; as the Lord commanded Moses and Aaron, so did they.

51 וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־
צִבְאֹתָם׃ (פ)

51 And it came to pass the selfsame day that the Lord did bring the children of Israel out of the land of Egypt by their hosts.

שביעי

XIII וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

XIII And the Lord spoke unto Moses, saying:

הישיבות נקראו גרות, אפילו בחברון, כענין שנאמר אֲשֶׁר גָּר שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק (בראשית לה, כז), ואומר אֵת אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם אֲשֶׁר גָּרוּ בָהּ (שמות ו, ד), לפיכך אתה צריך לומר כי גר יהיה זרעך, משהיה לו זרע, וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד יצחק, תמצא מביאתן למצרים עד יציאתן ר"י שנה, וזה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך:

(41) ויהי מקץ שלשים שנה וגו׳ ויהי בעצם היום הזה. מגיד, שכיון שהגיע הקץ, לא עכבן המקום כהרף עין, בט"ו בניסן באו מלאכי השרת אצל אברהם לבשרו, בט"ו בניסן נולד יצחק, ובט"ו בניסן נגזרה גזירת בין הבתרים (מכילתא פי"ד):

(42) ליל שמרים. שהיה הקב"ה שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים: הוא הלילה הזה לה׳. הוא הלילה שאמר לאברהם בלילה הזה אני גואל את בניך: שמרים לכל בני ישראל לדרתם. מְשֻׁמָּר ובא מן המזיקין, כענין שנאמר וְלֹא יִתֵּן מַשְׁחִית וגו׳:

(43) זאת חקת הפסח. בי"ד בניסן נאמרה להם פרשה זו: כל בן נכר. שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים (פסחים לו.), ואחד נכרי ואחד ישראל מומר במשמע (מכילתא פט"ו):

(44) ומלתה אותו אז יאכל בו. רבו, מגיד שמילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח (יבמות ע:), דברי רבי אליעזר אומר, אין מילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח, א"כ מה תלמוד לומר אז יאכל בו, העבד:

(45) תושב. זה גר תושב: ושכיר. זה הנכרי, ומה תלמוד לומר, והלא ערלים הם ונאמר וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ, אלא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול והוא תושב או שכיר:

(46) בבית אחד יאכל. בחבורה אחת, שלא יעשו הממנין עליו שתי חבורות ויחלקוהו, אתה אומר בחבורה אחת או אינו אלא בבית אחד כמשמעו, וללמד שאם התחילו והיו אוכלים בחצר וירדו גשמים שלא יכנסו לבית, תלמוד לומר על הבתים אשר יאכלו אותו בהם, מכאן שהאוכל, אוכל בשני מקומות (מכילתא פט"ו): לא תוציא מן הבית. מן החבורה: ועצם לא תשברו בו. הראוי לאכילה, כגון שיש עליו כזית בשר יש בו משוש שבירת עצם, אין עליו כזית בשר או מוח, אין בו משוש שבירת עצם:

(47) כל עדת ישראל יעשו אותו. למה נאמר, לפי שהוא אומר בפסח מצרים שה לבית אבות, שנמנו עליו למשפחות, יכול אף פסח דורות כן, תלמוד לומר כל עדת ישראל יעשו אותו:

(48) ועשה פסח. יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד, תלמוד לומר והיה כאזרח הארץ, מה אזרח בארבעה עשר אף גר בארבעה עשר: וכל ערל לא יאכל בו. להביא את שמתו אחיו מחמת מילה, שאינו מומר לערלות ואינו נלמד מבן נכר לא יאכל בו:

(49) תורה אחת וגו׳. להשוות גר לאזרח אף לשאר מצות שבתורה (מכילתא שם):

2 קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בְּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא׃

2 אַקְדֵישׁ קֳדָמַי כָּל בּוּכְרָא פָּתַח כָּל וַלְדָא
בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּאֲנָשָׁא וּבִבְעִירָא דִּילִי
הוּא׃

2 'Sanctify unto Me all the first-born, whatsoever opens the womb among the children of Israel, both of man and of beast, it is Mine.'

3 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם
הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים
כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא
יֵאָכֵל חָמֵץ׃

3 וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא הֲווֹ דְּכִירִין יָת יוֹמָא
הָדֵין דִּנְפַקְתּוּן מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא
אֲרֵי בִּתְקוֹף יַד אַפֵּיק יְיָ יָתְכוֹן מִכָּא וְלָא
יִתְאֲכֵיל חֲמִיעַ׃

3 And Moses said unto the people: 'Remember this day, in which ye came out from Egypt, out of the house of bondage; for by strength of hand the Lord brought you out from this place; there shall no leavened bread be eaten.

4 הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב׃

4 יוֹמָא דֵין אַתּוּן נָפְקִין בְּיַרְחָא דַּאֲבִיבָא׃

4 This day ye go forth in the month Abib.

5 וְהָיָה כִּי־יְבִיאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי
וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לְךָ אֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ
הַזֶּה׃

5 וִיהֵי אֲרֵי יַעֲילָנָךְ יְיָ לַאֲרַע כְּנַעֲנָאֵי
וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי דְּקַיֵּים
לַאֲבָהָתָךְ לְמִתַּן לָךְ אֲרַע עָבְדָא חֲלָב
וּדְבַשׁ וְתִפְלַח יָת פּוּלְחָנָא הָדָא בְּיַרְחָא
הָדֵין׃

5 And it shall be when the Lord shall bring thee into the land of the Canaanite, and the Hittite, and the Amorite, and the Hivite, and the Jebusite, which He swore unto thy fathers to give thee, a land flowing with milk and honey, that thou shalt keep this service in this month.

6 שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
חַג לַיהוָה׃

6 שַׁבְעָא יוֹמִין תֵּיכוֹל פַּטִּירָא וּבְיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה חַגָּא קֳדָם יְיָ׃

6 Seven days thou shalt eat unleavened bread, and in the seventh day shall be a feast to the Lord.

7 מַצּוֹת יֵאָכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה
לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־
גְּבֻלֶךָ׃

7 פַּטִּירָא יִתְאֲכֵיל יָת שִׁבְעָא יוֹמִין וְלָא
יִתְחֲזֵי לָךְ חֲמִיעַ וְלָא יִתְחֲזֵי לָךְ חֲמִיר
בְּכָל תְּחוּמָךְ׃

7 Unleavened bread shall be eaten throughout the seven days; and there shall no leavened bread be seen with thee, neither shall there be leaven seen with thee, in all thy borders.

8 וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר
זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם׃

8 וְתוֹדֵי לְבָרְךָ בְּיוֹמָא הַהוּא לְמֵימַר
בְּדִיל דָּא עֲבַד יְיָ לִי בְּמִפְּקִי מִמִּצְרָיִם׃

8 And thou shalt tell thy son in that day, saying: It is because of that which the Lord did for me when I came forth out of Egypt.

9 וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין
עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי
בְיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃

9 וִיהֵי לָךְ לְאָת עַל־יְדָךְ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינָךְ
בְּדִיל דִּתְהֵי אוֹרָיְתָא דַיְיָ בְּפוּמָךְ אֲרֵי
בְּיַד תַּקִּיפָא אַפְּקָךְ יְיָ מִמִּצְרָיִם׃

9 And it shall be for a sign unto thee upon thy hand, and for a memorial between thine eyes, that the law of the Lord may be in thy mouth; for with a strong hand hath the Lord brought thee out of Egypt.

10 וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ
מִיָּמִים יָמִימָה׃ (פ)

10 וְתִטַּר יָת קְיָמָא הָדֵין בְּזִמְנֵיהּ מִזְּמָן
לִזְמָן׃

10 Thou shalt therefore keep this ordinance in its season from year to year.

11 וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי
כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ לָךְ׃

11 וִיהֵי אֲרֵי יַעֲילָנָךְ יְיָ לַאֲרַע כְּנַעֲנָאֵי כְּמָא
דְּקַיֵּים לָךְ וְלַאֲבָהָתָךְ וְיִתְּנִנַּהּ לָךְ׃

11 And it shall be when the Lord shall bring thee into the land of the Canaanite, as He swore unto thee and to thy fathers, and shall give it thee,

(2) פטר כל רחם. שפתח את הרחם תחלה, כמו פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן (משלי יז, יד). וכן יַפְטִירוּ בְּשָׂפָה (תהלים כב, ח), יפתחו שפתיים: לי הוא. לעצמי קניתיה, ע"י שהכיתי בכורי מצריים:

(3) זכור את היום הזה. למד, שמזכירין יציאת מצרים בכל יום:

(4) בחדש האביב. וכי לא היינו יודעין באיזה חדש יצאו, אלא כך אמר להם, ראו חסד שגמלכם, שהוציא אתכם בחדש שהוא בָּשֵׁל לצאת, לא חמה, ולא צנה, ולא גשמים, וכן הוא אומר מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת (תהלים סח, ז), חֹדֶשׁ שהוא כשר לצאת:

(5) אל ארץ הכנעני וגו'. אע"פ שלא מנה אלא חמשה עממין, כל שבעה גויים במשמע (תנחומא בא יב), שכולן בכלל כנעני הם, ואחת ממשפחת כנען היתה שלא נקרא לה שם, אלא כנעני: נשבע לאבתיך וגו'. באברהם הוא אומר, בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם וגו' (בראשית טו, יח), וביצחק הוא אומר גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וגו' (שם כו, ג), וביעקב הוא אומר הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ וגו' (שם כח, יג): זבת חלב ודבש. חלב זב מן העזים, והדבש זב מן התמרים ומן התאנים (רש"י מגילה ו.): את העבודה הזאת. של פסח (פסחים נו.), והלא כבר נאמר למעלה והיה כי תבאו אל הארץ וגו', ולמה חזר ושנאה, בשביל דבר שנתחדש בה, בפרשה ראשונה נאמר וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם (שמות יב, כו), בבן רשע הכתוב מדבר שהוציא את עצמו מן הכלל, וכאן והגדת לבנך בבן שאינו יודע לשאול, והכתוב מלמדך שתפתח לו אתה בדברי אגדה המושכין את הלב:

(8) בעבור זה. בעבור שתקייים מצותיו, כגון פסח מצה ומרור הללו: עשה ה' לי. רמז תשובה לבן רשע לומר, עשה ה' לי ולא לך, שאלו היית שם לא היית כדאי ליגאל (מכילתא פי"ז):

(9) והיה לך לאות. יציאת מצרים תהיה לך לאות: על ידך ולזכרון בין עיניך. רוצה לומר, שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש ובזרוע: על ידך. יד שמאל, לפיכך ידכה מלא בפרשה שנייה (פסוק טז), לדרוש בה יד שהיא כהה (מכילתא שם מנחות לז.):

(10) מימים ימימה. משנה לשנה (שם לו:):

(11) והיה כי יבאך. יש מרבותינו שלמדו מכאן, שלא קדשו בכורות העולדים במדבר, והאומר קדשו מפרש ביאה זו, אם תקיימוהו במדבר, תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו שם (מכילתא שם): נשבע לך. והיכן נשבע לך, וְהִבָּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי וגו' (שמות ו, ח): ונתנה לך. תהא בעיניך כאילו נתנה לך בו ביום, ואל תהי בעיניך כירושת אבות (מכילתא פי"ח):

12 וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רָחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה׃

וְתַעְבֵּר כָּל פְּתַח וַלְדָּא קֳדָם יְיָ וְכָל פְּתַח וְלַד בְּעִירָא דִּיהוֹן לָךְ דִּכְרִין תַּקְדִּישׁ קֳדָם יְיָ׃

12 that thou shalt set apart unto the LORD all that openeth the womb; every firstling that is a male, which thou hast coming of a beast, shall be the LORD's.

13 וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה׃

וְכָל בּוּכְרָא דִּחְמָרָא תִּפְרוּק בְּאִמְּרָא וְאִם לָא תִּפְרוּק וְתִקְפִּיהּ וְכֹל בּוּכְרָא דַּאֲנָשָׁא בִּבְנָךְ תִּפְרוּק׃

13 And every firstling of an ass thou shalt redeem with a lamb; and if thou wilt not redeem it, then thou shalt break its neck; and all the first-born of man among thy sons shalt thou redeem.

מפטיר 14 וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃

וִיהֵי אֲרֵי יִשְׁאֲלָנָךְ בְּרָךְ מְחַר לְמֵימַר מָא דָא וְתֵימַר לֵיהּ בִּתְקוֹף יַד אַפְּקָנָא יְיָ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא׃

14 And it shall be when thy son asketh thee in time to come, saying: What is this? that thou shalt say unto him: By strength of hand the LORD brought us out from Egypt, from the house of bondage;

15 וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה׃

וַהֲוָה כַּד אַקְשִׁי פַּרְעֹה לְשַׁלְחוּתָנָא וּקְטַל יְיָ כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבּוּכְרָא דַּאֲנָשָׁא וְעַד בּוּכְרָא דִּבְעִירָא עַל כֵּן אֲנָא דָּבַח קֳדָם יְיָ כָּל פְּתַח וְלַד דִּכְרַיָּא וְכָל בּוּכְרָא דִּבְנֵי אֶפְדֵּי׃

15 And it came to pass, when Pharaoh would hardly let us go that the LORD slew all the firstborn in the land of Egypt, both the first-born of man, and the first-born of beast; therefore I sacrifice to the LORD all that openeth the womb, being males; but all the first-born of my sons I redeem.

קו פסוקיס 16 וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃ (ס)

וִיהֵי לְאָת עַל יְדָךְ וְלִתְפִלִּין בֵּין עֵינָךְ אֲרֵי בִּתְקוֹף יַד אַפְּקָנָא יְיָ מִמִּצְרָיִם׃

16 And it shall be for a sign upon thy hand, and for frontlets between your eyes; for by strength of hand the LORD brought us forth out of Egypt.'

The Haftara is Jeremiah 46:13 – 46:28 on page 698.

בשלח 17 וַיְהִי בְשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי־אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה׃

וַהֲוָה כַּד שַׁלַּח פַּרְעֹה יָת עַמָּא וְלָא דַּבַּרְנוּן יְיָ אוֹרַח אֲרַע פְּלִשְׁתָּאֵי אֲרֵי קָרִיבָא הִיא אֲרֵי אֲמַר יְיָ דִּלְמָא יְזוּעוּן עַמָּא בְּמִחְזֵיהוֹן קְרָבָא וִיתוּבוּן לְמִצְרָיִם׃

17 And it came to pass, when Pharaoh had let the people go, that God led them not by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said: 'Lest the people regret when they see war, and they return to Egypt.'

18 וַיַּסֵּב אֱלֹהִים ׀ אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וְאַסְחַר יְיָ יָת עַמָּא אוֹרַח מַדְבְּרָא לְיַמָּא דְּסוּף וּמְזָרְזִין סְלִיקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

18 But God led the people about, by the way of the wilderness by the Red Sea; and the children of Israel went up armed out of the land of Egypt.

(12) והעברת. אין והעברת אלא לשון הפרשה, וכן הוא אומר וְהַעֲבַרְתָּם אֶת נַעֲלָתוֹ לְבִתּוֹ (במדבר כז, ח): שגר בהמה. נֶפֶל, שגרתו אמו ושלחתו בלא עתו, ולמדך הכתוב שהוא קדוש בנכורה לפטור את הבא אחריו, ואף שאינו נפל קרוי שגר, כמו שָׁגַר אֲלָפֶיךָ, אבל זה לא בא אלא ללמד על הנפל, שהרי כבר כתב כל פטר רחם, ואם תאמר אף בכור בהמה טמאה במשמע, בא ופירש במקום אחר בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ. לשון אחר יש לפרש והעברת כל פטר רחם, בנכור אדם הכתוב מדבר:

(13) פטר חמור. ולא פטר שאר בהמה טמאה, גזרת הכתוב היא, לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים, ועוד שפייסו את ישראל ביציאתן ממצרים, (שאין לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים) טעונים מכספם ומזהבם של מצרים: תפדה בשה. נותן שה לכהן, ופטר חמור מותר בהנאה והשה חולין ביד כהן: וערפתו. ערפו בקופין מאחוריו והורגו, הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו (מכילתא פי"ח): וכל בכור אדם בבניך תפדה. המש סלעים פדיונו, קלוב במקום אחר:

(14) כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהיא עכשיו ויש מחר שהוא לאחר זמן, כגון זה, וכגון מָחָר יֹאמְרוּ בְנֵיכֶם לְבָנֵינוּ (יהושע כב, כז), דבני גד ובני ראובן: מה זאת. זה תיבוק טפש שאינו יודע להעמיק שאלתו, וסותם ושואל מה זאת, ובמקום אחר הוא אומר מָה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וגו' (דברים ו, כ), הרי זאת שאלת בן חכם. דברה תורה כנגד ארבעה בנים, חס, רשע, ושאינו יודע לשאול, והשואל דרך חכמה:

(16) ולטוטפות בין עיניך. תפילין, ועל שם שהם ארבעה בתים קרוין טוטפת, טט בְּבַתֵּי שתים, פת באפריקי שתים, (סנהדרין ד:). ומנחם חברו עם וְהַטֵּף אֶל דָּרוֹם (יחזקאל כא, ב), אַל תַּטִּיפוּ (מיכה ב, ו), לשון דבור, כמו ולזכרון בין עיניך האמורה בפרשה ראשונה, שהרואה אותם קשורים בין העיניים, יזכור הנס וידבר בו:

(17) ויהי בשלח פרעה וגו' ולא נחם. בראותם מלחמה. כגון מלחמת וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי וגו' (במדבר יד, מב), אם הלכו דרך ישר היו חוזרים, ומה אם כשהקיפם דרך מעוקש אמרו נְתָנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה, אם הוליכם בפשוטה על אחת כמה וכמה (מכילתא פסחא פי"ח). (לפי סדר הכתוב נראה הרשימות מהופכים, ועיין ברש"ס ובגר"א ובמר"י ישוב נכון ע"ז): פן ינחם. יחשבו מחשבה על שילאו, ויתנו לב לשוב:

(18) ויסב. הסיבם מן הדרך הפשוטה לדרך העקומה: ים סוף. כמו ליס סוף. וסוף הוא לשון אגם שֶׁבְּדֵלִים בו קנים, כמו וַתָּשֶׂם בַּסּוּף (שמות ב, ג), קָנֶה וָסוּף קָמְלוּ (ישעיה יט, ו): וחמשים. אין חמושים אלא מזויינים, (לפי שהסיבתן במדבר גרם להם שעלו חמושים, שאילו היה דרך ישוב לא היו מחומשים להם כל מה שצריכין, אלא כאדם שעובר ממקום למקום ובדעתו לקנות שם מה שיצטרך, אבל כשהוא פורש למדבר צריך לזמן כל הצורך. וכתוב זה לא נכתב כי אם לשבר את האוזן, שלא תאמר, במלחמת עמלק ובמלחמת סיחון ועוג ומדין מהיכן היו להם כלי זיין שהכו ישראל בחרב. ברש"י יסן) וכן הוא אומר, וַתֹּפֶס חֲמֻשִׁים (יהושע ח, יד), וכן תרגם אונקלוס מְזָרְזִין, כמו וָיָרֹק אֶת חֲנִיכָיו (בראשית יד, יד) וזריז. דבר אחר חמושים מחומשים, אחד מחמשה יצאו, וארבעה חלקים מתו בשלשת ימי אפילה:

19 וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם׃

19 וַאֲסִיק מֹשֶׁה יָת גַּרְמֵי יוֹסֵף עִמֵּיהּ אֲרֵי אוֹמָאָה אוֹמֵי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר מִדְּכָר דְּכִיר יְיָ יָתְכוֹן וְתַסְקוּן יָת גַּרְמַי מִכָּא עִמְּכוֹן׃

And Moses took the bones of Joseph with him; for he had surely sworn the children of Israel, saying: 'God will surely remember you; and ye shall carry up my bones away hence with you.' 19

20 וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר׃

20 וּנְטַלוּ מִסּוּכּוֹת וּשְׁרוֹ בְּאֵיתָם בִּסְטַר מִדְּבָּרָא׃

And they took their journey from Succoth, and encamped in Etham, in the edge of the wilderness. 20

21 וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה׃

21 וַיְיָ מְדַבֵּר קֳדָמֵיהוֹן בִּימָמָא בְּעַמּוּדָא דַּעֲנָנָא לְדַבָּרוּתְהוֹן בְּאוֹרְחָא וּבְלֵילְיָא בְּעַמּוּדָא דְּאִישָׁתָא לְאַנְהָרָא לְהוֹן לְמֵיזַל בִּימָמָא וּבְלֵילְיָא׃

And the Lord went before them by day in a pillar of cloud, to lead them the way; and by night in a pillar of fire, to give them light; that they might go by day and by night: 21

22 לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לָיְלָה לִפְנֵי הָעָם׃ (פ)

22 לָא עֲדֵי עַמּוּדָא דַּעֲנָנָא בִּימָמָא וְאַף לָא עַמּוּדָא דְּאִישָׁתָא בְּלֵילְיָא מִן קֳדָם עַמָּא׃

the pillar of cloud by day, and the pillar of fire by night, departed not from before the people. 22

XIV לוי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

And the Lord spoke unto Moses, saying:

2 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן נֹכַחוֹ תַּחֲנוּ עַל־הַיָּם׃

2 מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיתוּבוּן וְיִשְׁרُון קֳדָם פּוּם חִירְתָא בֵּין מִגְדּוֹל וּבֵין יַמָּא קֳדָם בְּעֵיל צָפוֹן לְקִבְלֵיהּ תִּשְׁרُון עַל יַמָּא׃

'Speak unto the children of Israel, that they turn back and encamp before Pi-hahiroth, between Migdol and the sea, before Baal-zephon, over against it shall ye encamp by the sea. 2

3 וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר׃

3 וְיֵימַר פַּרְעֹה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְעוּרְבְּלִין אִנּוּן בְּאַרְעָא אֲחַד עֲלֵיהוֹן מִדְּבָּרָא׃

And Pharaoh will say of the children of Israel: They are entangled in the land, the wilderness hath shut them in. 3

4 וְחִזַּקְתִּי אֶת־לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן׃

4 וַאֲתַקֵּיף יָת לִבָּא דְּפַרְעֹה וְיִרְדּוֹף בָּתְרֵיהוֹן וְאֶתְיַקַּר בְּפַרְעֹה וּבְכָל מַשְׁרְיָתֵיהּ וְיִדְּעוּן מִצְרָאֵי אֲרֵי אֲנָא יְיָ וַעֲבַדוּ כֵן׃

And I will harden Pharaoh's heart, and he shall follow after them; and I will get Me honour upon Pharaoh, and upon all his host; and the Egyptians shall know that I am the Lord.' And they did so. 4

ישראל 5 וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ׃

5 וְאִתְחַוִּא לְמַלְכָּא דְּמִצְרַיִם אֲרֵי אֲזַל עַמָּא וְאִתְהַפֵּיךְ לִבָּא דְּפַרְעֹה וְעַבְדּוֹהִי בְּעַמָּא וַאֲמַרוּ מָא דָּא עֲבַדְנָא אֲרֵי שַׁלַּחְנָא יָת יִשְׂרָאֵל מִפּוּלְחָנָא׃

And it was told the king of Egypt that the people were fled; and the heart of Pharaoh and of his servants was turned towards the people, and they said: 'What is this we have done, that we have let Israel go from serving us? 5

6 וַיֶּאְסֹר אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ׃

6 וְטַקֵּיס יָת רְתִכֵּיהּ וְיָת עַמֵּיהּ דְּבַר עִמֵּיהּ׃

And he made ready his chariots, and took his people with him. 6

(19) השבע השביע. השביעם שישאוהו לארץ כנען מיד, כמו שהשביע יעקב, אמר יוסף, אני שליט הייתי במצרים והיה ספוק בידי לעשות, אבל בָּנַי לא יניחוס מצרים לעשות, לכך השביעם לכשיגאלו וילאו משם, שישאוהו (מכילתא פי"ח): והעליתם את עצמותי מזה אתכם. לאחיו השביע כן, למדנו שאף עצמות כל השבטים העלו עמהם, שנאמר אתכם:

(20) ויסעו מסכות. ביום השני, שהרי בראשון באו מרעמסס לסכות:

(21) לנחתם הדרך. נקוד פתח, שהוא כמו להנחותם, כמו לַרְאֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הֲלַכְתֶּם בָּהּ (דברים א, לג), שהוא כמו להראותכם, אף כאן להנחותם ע"י שליח, ומי הוא השליח, עמוד הענן, והקב"ה בכבודו מוליכו לפניהם, ומכל מקום את עמוד הענן הכין להנחותם על ידו, שהרי על ידי עמוד הענן הם הולכים. עמוד הענן אינו לאורה אלא להורותם הדרך:

(22) לא ימיש. הקב"ה את עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה, מגיד שעמוד הענן משליש לעמוד האש ועמוד האש משליש לעמוד הענן, שעד שלא ישקע זה עולה זה (שבת כג:):

(2) וישבו. לאחוריהם, לצד מצרים היו מקרבין כל יום השלישי, כדי להטעות את פרעה, שיאמר תועים הם בדרך, כמו שנאמר ואמר פרעה לבני ישראל וגו': ויחנו לפני פי החירות. הוא פיתום, ועכשיו נקרא פי החירות, על שם שנעשו שם בני חורין (מכילתא בשלח פ"ח), והם שני סלעים גבוהים זקופים, והגיא שביניהם קרוי פי הסלעים: לפני בעל צפון. הוא נשאר מכל אלהי מצרים, כדי להטעותן, שיאמרו קשה ירחמן (שם), ועליו פירש איוב מַשְׁגִּיא לַגּוֹיִם וַיְאַבְּדֵם (איוב יב, כג):

(3) ואמר פרעה. כשישמע שהם שָׁבִים לאחוריהם: לבני ישראל. על בני ישראל. וכן ה' יִלָּחֵם לָכֶם, עליכם. אִמְרִי לִי אָחִי הוא (בראשית כ, יג), אמרי עלי: נבכים הם. כלואים ומשוקעים, ובלע"ז שיר"יר כמו בְּעֶמֶק הַבָּכָא (תהלים פד, ז), מִבְּכִי נָהָרוֹת (איוב כח, יא), נִבְכֵי יָם (שם לח, טז). נבכים הם, כלואים הם במדבר, שאינן יודעין לצאת ממנו ולהיכן ילכו:

(4) ואכבדה בפרעה. כשהקב"ה מתנקם ברשעים שמו מתגדל ומתכבד, וכן הוא אומר וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ וגו', ואחר כך וְהִתְגַּדַּלְתִּי וְהִתְקַדַּשְׁתִּי וְנוֹדַעְתִּי וגו' (יחזקאל לח, כג-כא), ואומר שָׁמָּה שָׁבַר רִשְׁפֵי קָשֶׁת, ואחר כך נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים (תהלים עו, דא), ואומר נוֹדַע ה' מִשְׁפָּט עָשָׂה (שם ט, יז): בפרעה ובכל חילו. הוא התחיל בעבירה וממנו התחילה הפורענות (מכילתא פ"ח): ויעשו כן. להגיד שבאן ששמעו לקול משה, ולא אמרו היאך נתקרב אל רודפינו, אנו צריכים לברוח, אלא אמרו אין לנו אלא דברי כן עמרם (שם):

(5) ויוגד למלך מצרים. אִיקְטוּרִינְשָׁלָא עמהם (מכילתא פ"ח), וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו לילך ולשוב, ורצו שאינן חוזרין למצרים, באו והגידו לפרעה ביום הרביעי, ובחמישי ובששי רדפו אחריהם, וליל שביעי ירדו ליס, בשחרית אמרו שירה, והוא יום שביעי של פסח, לכך אנו קורין השירה ביום השביעי: ויהפך. נהפך ממה שהיה, שהרי אמר להם קומו צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי (שמות יב, לא), ונהפך לבב עבדיו, שהרי לשעבר היו אומרים לו עַד מָתַי יִהְיֶה זֶּה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ, ועכשיו נהפכו לרדוף אחריהם בשביל ממונם שהשאילום: מעבדנו. מעבוד אותנו:

7 וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם עַל־כֻּלּוֹ׃
וּרְתַר שֵׁית מְאָה רְתִכִּין בְּחִירָן וְכֹל רְתִכֵּי מִצְרָאֵי וְגִבְּרִין מְמַנַּן עַל כּוּלְּהוֹן׃
7 And he took six hundred chosen chariots, and all the chariots of Egypt, and captains over all of them.

8 וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים בְּיָד רָמָה׃
וְתַקִּיף יְיָ יָת לִבָּא דְּפַרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וּרְדַף בָּתַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְפָקִין בְּרִישׁ גְּלֵי׃
8 And the Lord hardened the heart of Pharaoh king of Egypt, and he pursued after the children of Israel; for the children of Israel went out with a high hand.

9 וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם חֹנִים עַל־הַיָּם כָּל־סוּס רֶכֶב פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וְחֵילוֹ עַל־פִּי הַחִירֹת לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן׃
וּרְדַפוּ מִצְרָאֵי בָּתְרֵיהוֹן וְאַדְבִּיקוּ יָתְהוֹן כַּד שָׁרַן עַל יַמָּא כָּל סוּסָוָת רְתִכֵּי פַּרְעֹה וּפָרָשׁוֹהִי וּמַשְׁרְיָתֵיהּ עַל פֻּם חִירְתָּא דִּקְדָם בְּעֵיל צְפוֹן׃
9 And the Egyptians pursued after them, all the horses and chariots of Pharaoh, and his horsemen, and his army, and overtook them encamping by the sea, beside Pi-hahiroth, in front of Baal-zephon.

10 וּפַרְעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה׃
וּפַרְעֹה קְרִיב וּזְקָפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת עֵינֵיהוֹן וְהָא מִצְרָאֵי נָטְלִין בָּתְרֵיהוֹן וּדְחִילוּ לַחְדָּא וּזְעִיקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ׃
10 And when Pharaoh drew nigh, the children of Israel lifted up their eyes, and, behold, the Egyptians were marching after them; and they were sore afraid; and the children of Israel cried out unto the Lord.

11 וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי אֵין־קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוּת בַּמִּדְבָּר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ לְהוֹצִיאֲנוּ מִמִּצְרָיִם׃
וַאֲמַרוּ לְמֹשֶׁה הֲמִדְּלֵית קַבְרִין בְּמִצְרַיִם דְּבַרְתַּנָא לְמִמָּת בְּמַדְבְּרָא מָא דָא עֲבַדְתְּ לָנָא לְאַפָּקוּתָנָא מִמִּצְרָיִם׃
11 And they said unto Moses: 'Because there were no graves in Egypt, hast thou taken us away to die in the wilderness? wherefore hast thou dealt thus with us, to bring us forth out of Egypt?

12 הֲלֹא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעַבְדָה אֶת־מִצְרָיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת־מִצְרַיִם מִמֻּתֵנוּ בַּמִּדְבָּר׃
הֲלָא דֵּין פִּתְגָמָא דְּמַלֵּילְנָא עִמָּךְ בְּמִצְרַיִם לְמֵימַר שְׁבוֹק מִנָּנָא וְנִפְלַח יָת מִצְרָאֵי אֲרֵי טָב לָנָא דְּנִפְלַח יָת מִצְרָאֵי מִדְּנִמּוּת בְּמַדְבְּרָא׃
12 Is not this the word that we spoke unto thee in Egypt, saying: Let us alone, that we may serve the Egyptians? For it were better for us to serve the Egyptians, than that we should die in the wilderness.'

13 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם׃
וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא לָא תִדְחֲלוּן אִתְעַתַּדוּ וַחֲזוֹ יָת פּוּרְקָנָא דֵּיְיָ דְּיַעֲבִיד לְכוֹן יוֹמָא דֵּין אֲרֵי דַּחֲזַיְתּוּן יָת מִצְרָאֵי יוֹמָא דֵּין לָא תֵיסְפוּן לְמִחְזֵיהוֹן עוֹד עַד עָלְמָא׃
13 And Moses said unto the people: 'Fear ye not, stand still, and see the salvation of the Lord, which He will work for you to-day; for whereas ye have seen the Egyptians to-day, ye shall see them again no more for ever.

14 יְהוָה יִלָּחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן׃ (פ)
יְיָ יִגְיַח לְכוֹן קְרָב וְאַתּוּן תִּשְׁתְּקוּן׃
14 The Lord will fight for you, and ye shall hold your peace.'

15 שלישי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תִּצְעַק אֵלָי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ׃ יא
וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה קַבִּילִית צְלוֹתָךְ מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִטְלוּן׃
15 And the Lord said unto Moses: 'Wherefore criest thou unto Me? speak unto the children of Israel, that they go forward.

(6) ויאסר את רכבו. הוא בעצמו (מכילתא פ"א): ואת עמו לקח עמו. מְשָׁכָם בדברים, לקינו ונטלו ממונגו ושלחנוס, בואו עמי, ואני לא אתנהג עמכם כשאר מלכים, דרך שאר מלכים עבדיו קודמין לו במלחמה, ואני אקדים לפניכם, שנאמר ופַרְעֹה הִקְרִיב, הקריב עצמו מיהר לפני חיילותיו, דרך שאר מלכים ליטול ביזה בראש כמו שיבחר, אני אשוה עמכם בחלק, שנאמר אֲחַלֵּק שָׁלָל:

(7) בחור. נבחריס, בחור לשון יחיד, כל רכב ורכב שבמנין זה היה בחור: וכל רכב מצרים. ועמהם כל שאר הרכב, ומהיכן היו הבהמות הללו, אם תאמר מֶשֶׁל מצריס, הרי נאמר וַיָּמֶת כָּל מִקְנֵה מִצְרָיִם (שמות ט, י), ואם תאמר מֶשֶׁל ישראל, והלא נאמר וְגַם מִקְנְנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ (שם י, כו), מֶשֶׁל מי היו, מהירא את דבר ה', מכאן היה רבי שמעון אומר, כשר שבמצריס הרוג, טוב שבנחשים רצוץ את מוחו (מכילתא פ"א): ושלשים על כלו. שרי נבאות כתרגומו:

(8) ויחזק ה׳ את לב פרעה. שהיה תולה אם לרדוף אם לאו, וחזק את לבו לרדוף: ביד רמה. בגבורה גבוהה ומפורסמת (מכילתא פ"א):

(10) ופרעה הקריב. היה לו לכתוב ופרעה קרב, מהו הקריב, הקריב עצמו ונתאמץ לקדם לפניהם, כמו שהתנה עמהם: נסע אחריהם. בלב אחד כאיש אחד. דבר אחר והנה מצריס נוסע אחריהם, ראו שר של מצריס נוסע מן השמים לעזור למצריס (תנחומא בשלח יג): ויצעקו. תפשו אומנות אבותם (מכילתא פ"ב). באברהם הוא אומר, אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם (בראשית יט, כז). ביצחק, לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה (שם כד, סג). ביעקב, וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם (שם כח, יא):

(11) המבלי אין קברים. וכי מחמת חסרון קבריס, שאין קבריס במצריס ליקבר שם, לקחתנו משם. שיפו"ר פלינקס"א דינו"ן פושי"ס:

(12) אשר דברנו אליך במצרים. והיכן דברו, יֶרֶא ה׳ עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפּוֹט (שמות ה, כא מכילתא פ"ב): ממותנו. מאשר נמות, ואם היה נקוד מלאפו"ס, (ר"ל חול"ס, כנודע לבעלי דקדוק שקראו חול"ס מלאפו"ס, ועיין לקמן פרשת יתרו ברש"י פסוק פן יפרוץ) היה נבאר ממיתתנו, עכשיו שנקוד בשורק, נבאר מאשר נמות. וכן מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ, שנמות. וכן מִי יִתֵּן מוּתִי (שמואל־ב יט, יט) דאבשלום, שאמות. כמו לָיוֹם קוּמִי לָעַד (לפניה ג, ח), עַד שׁוּבִי בְּשָׁלוֹם (דברי הימים־ב יח, כו) שאקום שאשוב:

(13) כי אשר ראיתם את מצרים וגו׳. מה שראיתם אותם אינו אלא היום, היום הוא שראיתם אותם ולא תוסיפו עוד:

(14) ה׳ ילחם לכם. בשבילכם, וכן כִּי ה׳ נִלְחָם לָהֶם, וכן אם לָחֹל תְּרִיבוּן (איוב יג, ח), וכן וַאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי (בראשית כד, ז), וכן ה׳ אֲשֶׁר תְּרִיבוּן לַבַּעַל (שופטים ו, לא):

(15) מה תצעק אלי. למדנו, שהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה, לא עת עתה להאריך בתפלה, שישראל נתונין בצרה. דבר אחר מה תצעק אלי, עלי הדבר תלוי ולא עליך, כמ"ש להלן, עַל פָּנַי וְעַל פִּעֳלִי צַוּוּנִי (ישעיה מה, יא): דבר אל בני ישראל ויסעו. אין להם אלא ליסע, שאין היס עומד בפניהם, כדאי זכות אבותיהם, והם, והאמונה שהאמינו בי וילאו, לקרוע להם היס (מכילתא פ"ג):

16 וְאַתָּה הָרֵם אֶת־מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־
הַיָּם וּבְקָעֵהוּ וְיָבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ
הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה׃

16 And lift thou up thy rod, and stretch out thy hand over the sea, and divide it; and the children of Israel shall go into the midst of the sea on dry ground.

17 וַאֲנִי הִנְנִי מְחַזֵּק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וְיָבֹאוּ
אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ
בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו׃

17 And I, behold, I will harden the hearts of the Egyptians, and they shall go in after them; and I will get Me honour upon Pharaoh, and upon all his host, upon his chariots, and upon his horsemen.

18 וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהִכָּבְדִי
בְּפַרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו׃

18 And the Egyptians shall know that I am the Lord, when I have gotten Me honour upon Pharaoh, upon his chariots, and upon his horsemen.'

19 וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה
יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן
מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם׃

19 And the angel of God, who went before the camp of Israel, removed and went behind them; and the pillar of cloud removed from before them, and stood behind them;

20 וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה
יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר אֶת־
הַלָּיְלָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־
הַלָּיְלָה׃

20 and it came between the camp of Egypt and the camp of Israel; and there was the cloud and the darkness here, yet gave it light by night there; and the one came not near the other all the night.

21 וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיּוֹלֶךְ יְהוָה
אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל־הַלַּיְלָה
וַיָּשֶׂם אֶת־הַיָּם לֶחָרָבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם׃

21 And Moses stretched out his hand over the sea; and the Lord caused the sea to go back by a strong east wind all the night, and made the sea dry land, and the waters were divided.

22 וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַّבָּשָׁה
וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִיְּמִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם׃

22 And the children of Israel went into the midst of the sea upon the dry ground; and the waters were a wall unto them on their right hand, and on their left.

23 וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוּס
פַּרְעֹה רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם׃

23 And the Egyptians pursued, and went in after them into the midst of the sea, all Pharaoh's horses, his chariots, and his horsemen.

24 וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיַּשְׁקֵף יְהוָה אֶל־
מַחֲנֵה מִצְרַיִם בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן וַיָּהֹם אֶת
מַחֲנֵה מִצְרָיִם׃

24 And it came to pass in the morning watch, that the Lord looked forth upon the host of the Egyptians through the pillar of fire and of cloud, and discomfited the host of the Egyptians.

25 וַיָּסַר אֶת אֹפַן מַרְכְּבֹתָיו וַיְנַהֲגֵהוּ בִּכְבֵדֻת
וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אָנוּסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי
יְהוָה נִלְחָם לָהֶם בְּמִצְרָיִם׃ (פ)

25 And He took off their chariot wheels, and made them to drive heavily; so that the Egyptians said: 'Let us flee from the face of Israel; for the Lord fighteth for them against the Egyptians.'

(19) וילך מאחריהם. להבדיל בין מחנה מצריים ובין מחנה ישראל, ולקבל חציס וגְּלִיסָטְרָאוֹת של מצריים. בכל מקום הוא אומר מלאך ה׳, וכאן מלאך האלהים, אין אלהים בכל מקום אלא דין, מלמד שהיו ישראל נתונין בדין באותה שעה, אם להנצל אם להאבד עם מצריים: ויסע עמוד הענן. כשחשיכה, והשליס עמוד הענן את המחנה לעמוד האש, לא נסתלק הענן כמו שהיה רגיל להסתלק ערבית לגמרי, אלא נסע והלך לו מאחריהם, להחשיך למצריים:

(20) ויבא בין מחנה מצרים. משל למהלך בדרך ובנו מהלך לפניו, באו לסטים לשבותו, נטלו מלפניו ונתנו לאחריו, בא זאב מאחריו, נתנו לפניו, באו לסטים לפניו וזאבים מאחריו, נתנו על זרועו וגלחס בהם. כך ויָּאֶכְלוּ אִפְּרַבְּלִי לֶאֱכָרִים קֶסֶם עַל זְרוֹעָיו (הושע יא, ג): ויהי הענן והחשך. למצריים: ויאר. עמוד האש את הלילה לישראל, והלך לפניהם כדרכו ללכת כל הלילה, והחשך של ערפל לגד מצריים: ולא קרב זה אל זה. מחנה אל מחנה (מכילתא פ״ד):

(21) ברוח קדים עזה. ברוח קדים שהיא עזה שברוחות, הוא הרוח שהקב״ה נפרע בה מן הרשעים, שנאמר כְּרוּחַ קָדִים אֲפִיצֵם (ירמי׳ יח, יז), יָבֹא קָדִים רוּחַ ה׳ (הושע יג, טו), רוּחַ הַקָּדִים שְׁבָרֵךְ בְּלֵב יַמִּים (יחזקאל כז, כו), הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים (ישעיה כז, ח): ויבקעו המים. כל מיס שבעולם (מכילתא פ״ד):

(23) כל סוס פרעה. וכי סוס אחד היה, אלא מגיד שאין כולם חשובין לפני המקום אלא כסוס אחד:

(24) באשמרת הבוקר. שלשת חלקי הלילה קרוין אשמורת, ואותה שלפני הבקר קורא אשמורת הבוקר (ברכות ג.). ואומר אני, לפי שהלילה חלוק למשמרות שיר של מלאכי השרת, כת אחר כת לשלשה חלקים, לכך קרוי אשמורת, וזהו שתרגם אונקלוס מַטְרַת: וישקף. ויבט, כלומר פנה אליהם להשחיתם. ותרגומו וְאִסְתָּכִּי, אף הוא לשון הבטה, כמו שֶׁהֵם לֹפִים (במדבר כג, יד), לָמָּה לְסָכוּתָה: בעמוד אש וענן. עמוד ענן יורד ועושה אותו כטיט, ועמוד אש מרתיחו, וטלפי פוסיהם משתמטות (מכילתא פ״ה): ויהם. לשון מהומה, אשטורד״יטון בלע״ז וערבבם, נטל אַגָּפָיוֹת שלהם. ושנינו בפרקי ר׳ אליעזר בנו של ר׳ יוסי הגלילי, כל מקום שנאמר בו מהומה, הרעשת קול הוא, וזה אב לכלן, וַיַּרְעֵשׁ ה׳ בְּקוֹל גָּדוֹל וגו׳ עַל פְּלִשְׁתִּים וַיְהֻמֵּם (שמואל־א ז, י):

(25) ויסר את אופן מרכבותיו. מכח האש נשרפו הגלגלים, והמרכבות נגררות, והיושבים בהם נעים ומבריחן מתפרקין: וינהגהו בכבדות. בהנהגה שהיא

רביעי

26 And the Lord said unto Moses: 'Stretch out thy hand over the sea, that the waters may come back upon the Egyptians, upon their chariots, and upon their horsemen.'

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וְיָשֻׁבוּ הַמַּיִם עַל־מִצְרַיִם עַל־רִכְבּוֹ וְעַל־פָּרָשָׁיו׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יָת יְדָךְ עַל יַמָּא וַיתוּבוּן מַיָּא עַל מִצְרָאֵי עַל רְתִכֵּיהוֹן וְעַל פָּרָשֵׁיהוֹן׃

27 And Moses stretched forth his hand over the sea, and the sea returned to its strength when the morning appeared; and the Egyptians fled against it; and the Lord overthrew the Egyptians in the midst of the sea.

וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיְנַעֵר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם׃

וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת יְדֵיהּ עַל יַמָּא וְתָב יַמָּא לְעִדָּן צַפְרָא לְתוּקְפֵּיהּ וּמִצְרָאֵי עָרְקִין לְקַדָּמוּתֵיהּ וְשַׁנֵּיק יְיָ יָת מִצְרָאֵי בְּגוֹ יַמָּא׃

28 And the waters returned, and covered the chariots, and the horsemen, even all the host of Pharaoh that went in after them into the sea; there remained not so much as one of them.

וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם וַיְכַסּוּ אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאַר בָּהֶם עַד־אֶחָד׃

וְתָבוּ מַיָּא וַחֲפוֹ יָת רְתִכְיָא וְיָת פָּרָשַׁיָא לְכֹל מַשְׁרִיָת פַּרְעֹה דְּאַלָּע בָּתְרֵיהוֹן בְּיַמָּא לָא אִשְׁתְּאַר בְּהוֹן עַד חַד׃

29 But the children of Israel walked upon dry land in the midst of the sea; and the waters were a wall unto them on their right hand, and on their left.

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַّבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִיְּמִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם׃

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַלִּיכוּ בְּיַבֶּשְׁתָּא בְּגוֹ יַמָּא וּמַיָּא לְהוֹן שׁוּרִין מִיַּמִּינְהוֹן וּמִסְּמָאלְהוֹן׃

30 Thus the Lord saved Israel that day out of the hand of the Egyptians; and Israel saw the Egyptians dead upon the sea-shore.

וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם׃

וּפְרַק יְיָ בְּיוֹמָא הַהוּא יָת יִשְׂרָאֵל מִיְּדָא דְּמִצְרָאֵי וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יָת מִצְרָאֵי מָיְתִין עַל כֵּיף יַמָּא׃

31 And Israel saw the great work which the Lord did upon the Egyptians, and the people feared the Lord; and they believed in the Lord, and in His servant Moses.

וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ׃ (פ)

וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יָת גְּבוּרַת יְדָא רַבְּתָא דַּעֲבַד יְיָ בְּמִצְרָאֵי וּדְחִילוּ עַמָּא מִן קֳדָם יְיָ וְהֵימִינוּ בְּמֵימְרָא דַיְיָ וּבִנְבִיאוּת מֹשֶׁה עַבְדֵּיהּ׃

For brevity, all notes of breaks in the Song of the Sea are omitted. For the proper formatting for this passage, see page 674.

XV Then sang Moses and the children of Israel this song unto the Lord, and spoke, saying: I will sing unto the Lord, for He is highly exalted; The horse and his rider hath He thrown into the sea.

אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם׃

בְּכֵן שַׁבַּח מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קֳדָם יְיָ וַאֲמַרוּ לְמֵימַר נְשַׁבַּח וְנוֹדֵי קֳדָם יְיָ אֲרֵי אִתְגְּאִי עַל גֵּיוְתָנֵיָא וְגֵיאוּתָא דִּילֵיהּ הִיא סוּסְיָא וְרָכְבֵיהּ רְמָא בְיַמָּא׃

כבדה וקשה להם, במדה שמדדו וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו (שמות ט, לד), אף כאן ויהגהו בכבדות: נלחם להם במצרים. במצרייס. דבר אחר במצרים, בארץ מצריס, שכשם שאלו לוקים על היס, כך לוקים אותם שנשארו במצריס:

(26) וישובו המים. שזקופים ועומדים כחומה, ישובו למקומם ויכסו על מצריס:

(27) לפנות בקר. לעת שהבוקר פוה לבא: לאיתנו. לתקפו הראשון: נסים לקראתו. שהיו מהוממים ומטורפים ורצין לקראת המיס: וינער ה׳. כאדם שמנער את הקדירה והופך העליון למטה והתחתון למעלה, כך היו עולין ויורדין ומשתברין ביס, ומתן הקב״ה בהס חיות לקבל היסורין: וינער. וְשַׁנִּיק, והוא לשון טרוף בלשון ארמי. והרבה יש במדרש אגדה:

(28) ויכסו את הרכב וגו׳ לכל חיל פרעה. כך דרך המקראות לכתוב למ״ד יתירה, כמו לְכָל כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה זָהָב (שמות כז, ג), וכן לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן, בְּכֹל עֲבֹדָתוֹ (שם יט), וְיִתְּלֶם וּמְיַתְּרֵיהֶם לְכָל כְּלֵיהֶם, ואינה אלא תקון לשון:

(30) וירא ישראל את מצרים מת. שפלטן היס על שפתו, כדי שלא יאמרו ישראל, כשם שאנו עולים מצד זה, כך הס עולין מצד אחר רחוק ממנו, וירדפו אחרינו:

(31) את היד הגדולה. את הגבורה הגדולה שעשתה ידו של הקב״ה. והרבה לשונות נופלין על לשון יד, וכולן לשון יד ממש הן, והמפרשו יתקן הלשון אחר ענין הדבור:

(1) אז ישיר משה. אז כשראה הנס, עלה בלבו שישיר שירה. וכן אָז יָדַבֵּר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע י, יב). וכן וּבַיִּת יַעֲשֶׂה לְבַת פַּרְעֹה (מלכים־א ז, ח), חשב בלבו שיעשה לה. אף כאן ישיר, אמר לו לבו שישיר, וכן עשה, ויאמרו לאמר אשירה לה׳. וכן ביהושע כשראה הנס, אמר לו לבו שידבר, וכן עשה, וַיֹּאמֶר לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל. וכן שירת הבאר, שפתח בה אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל (במדבר כא, יז), פירש אחריו עֲלִי בְּאֵר עֲנוּ לָהּ. אָז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בָּמָה (מלכים־א יא, ז), פירשו בו חכמי ישראל שבקש לבנות ולא בנה, למדנו שהיו״ד על שם המחשבה נאמרה, זהו לייש פשוטו. אבל מדרשו אמרו רז״ל, מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה, וכן בכלן, חוץ משל שלמה שפירשוהו בקש לבנות ולא בנה. ואין לומר ולייש בלשון הזה כשאר דברים הנכתבים בלשון עתיד והן מיד, כגון בָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב (איוב ח, ה), עַל פִּי ה׳ יַחֲנוּ (במדבר ט, כג), וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הָעָנָן, לפי שהן דבר ההווה תמיד, ונופל בו בין לשון עתיד ובין לשון עבר, אבל זה שלא היה אלא לשעה, אינו יכול לישבו בלשון הזה: כִּי גאה גאה. כתרגומו. (דבר אחר, בא הכפל לומר שעשה דבר שאי אפשר לבשר ודם לעשות, כשהוא נלחם בחבירו ומתגבר עליו, מפילו מן הסוס, וכאן סוס ורוכבו רמה ביס, וכל שאי אפשר לעשות על ידי זולתו נופל בו לשון גאות, כמו כי גֵּאוּת עָשָׂה (ישעיה יב, ה), וכן כל השירה תמצא כפולה, עוז וזמרת יה ויהי לי לישועה, ה׳ איש מלחמה ה׳ שמו, וכן כולם. ברש״י ישן). דבר אחר כי גאה גאה, על כל השירות וכל מה שאקלס בו, עוד יש בו תוספת, ולא כמדת בשר ודם, שמקלסין אותו ואין בו: סוס ורכבו. שניהם קשורים זה בזה, והמיס מעלין אותם לרוס ומורידין אותם לעומק ואינן נפרדין: רמה. השליך, וכן וּרְמִיו לְגוּא שַׁתּוּן נוּרָא (דניאל ג, כא). ומדרש אגדה, כתוב אחד אומר רמה, וכתוב אחד אומר ירה, מלמד שהיו עולין לרוס ויורדין לתהום, כמו מִי יָרָה פֶּתֶן פִּפְיָה (איוב לח, ו), מלמעלה למטה:

2 עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ׃

תּוּקְפִּי וְתוּשְׁבַּחְתִּי דְּחִילָא יְיָ אֲמַר בְּמֵימְרֵיהּ וַהֲוָה לִי לְפָרִיק דֵּין אֱלָהִי וְאֶבְנֵי לֵיהּ מַקְדַּשׁ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתִי וְאֶפְלַח קֳדָמוֹהִי׃

2 The Lord is my strength and song, And He is become my salvation; This is my God, and I will glorify Him; My father's God, and I will exalt Him.

3 יְהוָה אַיש מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ׃

יְיָ מְאָרֵי נִצְחָן קְרָבָיָא יְיָ שְׁמֵיהּ׃

3 The Lord is a man of war, The Lord is His name.

4 מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף׃

רְתִכֵּי פַּרְעֹה וּמַשְׁרְיָתֵיהּ שְׁדֵי בְיַמָּא וּמִבְחַר גִּבָּרוֹהִי אִטְּבַעוּ בְיַמָּא דְסוּף׃

4 Pharaoh's chariots and his host hath He cast into the sea, And his chosen captains are sunk in the Red Sea.

5 תְּהֹמֹת יְכַסֻיֻמוּ יָרְדוּ בְמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אָבֶן׃

תְּהוֹמַיָּא חֲפוֹ עֲלֵיהוֹן נְחַתוּ לְעוּמְקַיָּא כְּאַבְנָא׃

5 The deeps cover them— They went down into the depths like a stone.

6 יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב׃

יַמִּינָךְ יְיָ אַדִּירָא בְּחֵילָא יַמִּינָךְ יְיָ תְּבַרַת סָנְאָה׃

6 Thy right hand, O Lord, glorious in power, Thy right hand, O Lord, dasheth in pieces the enemy.

7 וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ׃

וּבְסַגִּי תּוּקְפָּךְ תַּבַּרְתָּנוּן לְדָקְמוּ עַל עַמָּךְ שַׁלַּחְתְּ רוּגְזָךְ שֵׁיצֵינוּן כְּנוּרָא לְקַשָּׁא׃

7 And in the greatness of Thine excellency Thou overthrowest them that rise up against Thee; Thou sendest forth Thy wrath, it consumeth them as stubble.

8 וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם׃

וּבְמֵימַר פּוּמָךְ חֲכִימוּ מַיָּא קָמוּ כְשׁוּר אָזְלָיָא קְפוֹ תְּהוֹמֵי בְּלִבָּא דְיַמָּא׃

8 And with the blast of Thy nostrils the waters were piled up— The floods stood upright as a heap; The deeps were congealed in the heart of the sea.

(2) עזי וזמרת יה. אונקלוס תרגם תּוּקְפִּי וְתֻשְׁבַּחְתִּי, עזי כמו עוז בשור"ק, וזמרת כמו וזמרתי, ואני תמה על לשון המקרא, שאין לך כמוהו בנקודתו במקרא, אלא בשלשה מקומות שהוא סמוך אצל וזמרת, וכל שאר מקומות נקוד שור"ק, ה' עֻזִּי וּמְעֻזִּי (ירמיה טז, יט), עֻזּוֹ אֵלֶיךָ אֶשְׁמֹרָה (תהלים נט, י), וכן כל תיבה בת שתי אותיות הנקודה מלאפו"ס, כשהיא מארכת בתות שליש ואין השניה (בשו"א) בחטף, הראשונה נקודה בשור"ק, כגון עז עזי, רוק רוקי, חק חקי, על עולו, יסור עולו, כל כלו, ושלישים על כלו. ואלו שלשה עזי וזמרת, של כאן ושל ישעיה ושל תהלים, נקודה בחטף קמ"ץ, ועוד אין באחד מהם כתוב וזמרתי, וכלם סמוך להם ויהי לי לישועה. לכך אני אומר ליישב לשון המקרא, שאין עזי כמו עוזי, ולא וזמרת כמו וזמרתי, אלא עזי שם דבר הוא, כמו אַיֹּשְׁבֵי בַּשָּׁמָיִם (שם קכג, א), שֹׁכְנִי בְּחָנְוִי אֶלֶע (עובדיה א, ג), שֹׁכְנִי אֶרֶץ (דברים לג, טז). וזהו השבח, עזי וזמרת יה, הוא היה לי לישועה, וזמרת דבוק הוא לתיבת יה', כמו לְעֻזְרַת ה' (שופטים ה, כג), בְּעֶבְרַת ה' (ישעיה ט, יח), עַל דִּבְרַת בְּנֵי הָאֶלֶף (קהלת ג, יח). ולשון וזמרת, לשון לא תִזְמֹור (ויקרא כה, ד), זְמִיר עָרִיצִים (ישעיה כה, ה), לשון כסוח וכריתה, עוזו ונקמתו של אלהינו היה לנו לישועה. ואל תתמה על לשון ויהי, שלא נאמר היה, שיש לנו מקראות מדברים בלשון זה, וזה דוגמתו, אֶת קִילוֹת הַבַּיִת הָבִיב לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר וַיַּעַשׂ עֲלָעוֹת הָבִיב (מלכים־א ו, ה), היה לו לומר עשה עלעות סביב. וכן וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵיטִיבִים בְּעָרֵי יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עֲלֵיהֶם רְחַבְעָם (דברי הימים־ב י, יז), היה לו לומר מלך עליהם רחבעם. מִבְּלִתִּי יִלֶּדֶת ה' וגו' וַיִּשְׁמָטֵם (במדבר יד, טז), היה לו לומר שחטם. וְהָעֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה וגו' וַיָּמֻתוּ (שם לו,ז), מתו היה לו לומר. וַאֲשֶׁר לֹא שָׂם לִבּוֹ אֶל דְּבַר ה' וַיַּעֲזֹב (שמות ט, כא), היה לו לומר עזב: זה אלי. בכבודו נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע, ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים: ואנוהו. אונקלוס תרגם לשון נוה, נָוֶה שַׁאֲנָן (ישעיה לג, כ), לְנָוֶה לְאֹן (שם סה, י). דבר אחר ואנוהו, לשון נוי, אספר נויו ושבחו לבאי עולם, כגון מַה הוֹדְךָ מֵהוֹד, הוֹדִי לָמָּה וְאָהֳלוֹס (שיר השירים ה, טי), וכל הענין: אלהי אבי. הוא זה, וארוממנהו. אלהי אבי, לא אני תחלת הקדושה, אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה, ואלהותו עלי מימי אבותי:

(3) ה' איש מלחמה. בעל מלחמה, כמו אִישׁ עֲצָמִי (רות א, ג), וכל איש ואישך מתורגמין בעל, וכן וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ (מלכים־א ב, ב), לגבור: ה' שמו. מלחמותיו לא בכלי זיין, אלא בשמו הוא נלחם, כמו שאמר דוד וְאָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת (שמואל־א יז, מה). דבר אחר ה' שמו, אף בשעה שהוא נלחם ונוקם מאויביו, אוחז הוא במדתו לרחם על ברואיו ולזון את כל בני עולם, ולא כמדת מלכי אדמה, כשהוא עוסק במלחמה פונה עצמו מכל עסקים, ואין בו כח לעשות זו וזו:

(4) ירה בים. שֶׁדֵּי בְּיַמָּא, שדי לשון ירייה. וכן הוא אומר אֹו יָרֹה יִיָּרֶה (שמות יט, יג), או אִשְׁתְּדָעָה אִישְׁתְּדֵי, והתי"ו משתמש באלו במקום התפעל: ומבחר. שם דבר, כמו מרכב, משכב, מקרא קדש: טבעו. אין טביעה אלא במקום טיט, כמו טָבַעְתִּי בִּיוֵן מְצוּלָה (תהלים סט, ג), וַיִּטְבַּע יִרְמְיָהוּ בַּטִּיט (ירמיה לח, ו. מכילתא פ"ד). מלמד שנעשה הים טיט, לגמול להם כמדתם ששעבדו את ישראל בחומר ובלבנים:

(5) יכסימו. כמו יכסום, והיו"ד האמצעית יתירה בו, ודרך מקראות בכך, כמו וּפְקָדֶיךָ וְלֹאתֶךָ יִרְבֶּיוָ (דברים ח, יד), יִרְוֻיָן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ (תהלים לו, ט), והיו"ד הראשונה משמעה לשון עתיד, כך פרשוהו, טבעו בים סוף כדי שיחזרו המים ויכסו אותן. יכסיומו, אין דומה לו במקרא בנקודתו, ודרכו להיות בנקודתו יכסיומו במלא"פוס (גם כאן מוכח להיות חולם כמ"ש): כמו אבן. ובמקום אחר נלוו כעופרת, ובמקום אחר יאכלמו כקש, הרשעים כקש, הולכים ומטורפין עולין ויורדין. בינונים כאבן, והכשרים כעופרת, שנתו מיד:

(6) ימינך. שני פעמים, כשישראל עושין רצונו של מקום השמאל נעשית ימין: ימינך ה' נאדרי בכח. להגיל את ישראל, וימינך השנית תרעץ אויב. ולי נראה, אותה ימין עצמה תרעץ אויב, מה שאי אפשר לאדם לעשות שתי מלאכות ביד אחת. ופשוטו של מקרא, ימינך הנאדרת בכח מה מלאכתה, ימינך, היא תרעץ אויב, וכמה מקראות דוגמתו, כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ ה' כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ (תהלים צב, י), עַד מָתַי רְשָׁעִים ה' עַד מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ (שם צד, ג), נָשְׁאוּ נְהָרוֹת ה' נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם (שם צג, ג), לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ (שם קטו, א), הֶעֱנָה נְאֻם ה' הֶעֱנָה אֶת הַשָּׁמַיִם (הושע ב, כג), אָנֹכִי לַה' אָנֹכִי אֶשְׁיְרָה (שופטים ה, ג), לוּלֵי ה' וגו' לוּלֵי ה' שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם (תהלים קכד, אב), עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה עוּרִי עוּרִי דַּבְּרִי שִׁיר (שופטים ה, יב), תִּרְמֶסֶנָּה רֶגֶל רַגְלֵי עָנִי (ישעיה כו, ו), וְנָתַן סַרְסָם לְנַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ (תהלים קלו, כאבב): נאדרי. היו"ד יתירה, כמו רַבָּתִי עָם, שָׂרָתִי בַּמְّדִינוֹת (איכה א, א), גְּבָבְתִּי יוֹם (בראשית לא, לט): תרעץ אויב. תמיד היא רועצת ומשברת האויב, ודומה לו וַיִּרְעֲצוּ וַיְלָלוּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כשהוא מרימה ברוב גאונו אז יהרוס קמיו, ואם ברוב גאונו לבד אויביו נהרסים, ק"ו כשאלה בם חרון אף יאכלמו: תהרס. תמיד אתה הורס קָמֶיךָ הקמים נגדך, ומי הם הקמים כנגדו, אלו הקמים על ישראל, וכן הוא אומר, כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן (תהלים פג, ג), ומה היא ההמיה, עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד (שם שם, ד), ועל זה קורא אותם אויביו של מקום:

(8) וברוח אפיך. היולא משני נחירים של אף, דְּבֵר הכתוב כביכול בשכינה דוגמת מלך בשר ודם, כדי להשמיע אוזן הבריות כפי ההוה, שיוכלו להבין דבר. כשאדם כועס יוצא רוח מנחיריו, וכן עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ (תהלים יח, ט), וכן וּמְרוּמֵי אַפּוֹ יִבְלוּ (איוב ד, ט), וזהו שאמר לְמֹשַׁן שְׁמֵי אַפֶּיךָ נֶחְרְבוּ (ישעיה מח, ט), כשזעפו נחה נשימתו ארוכה, וכשהוא כועס נשימתו קצרה. וּתְהֹלָתִי אֶחֱטָם לָךְ (שם), ולמען תהלתי אשים חטם באפי, לסתום נחירי באפי האף והרוח שלא יצאו. לך, בשבילך. אחטם, כמו

נאקה בחטס, במסכת שבת (נח:), כך נראה בעיני. וכל אף וחרון שבמקרא אני אומר כן, הרה אף, כמו וְעַצְמִי חָרָה מִנִּי חֹרֶב (איוב ל, ט), לשון שרפה ומוקד, שהגחיריס מתחממים ונחריס בעת הקצף וחרון, מגזרת חרה, כמו רצון מגזרת רצה, וכן חמה לשון חמימות, על כן הוא אומר וַתֶּחֱמָו וַתֶּחֱרֶה בּוֹ (אסתר ח, יג), ובנוח החמה אומר, נתקררה דעתו: נערמו מים. אונקלוס תרגם לשון ערמימות, ולשון לחות המקרא כמו עֲרֵמַת חִטִּים (שיר השירים ז, ג), ונצבו כמו נד יוכיח: נערמו מים. ממוקד רוח שיצא מאפך יבשו המים, והם נעשו כמין גליס וכריות של ערימה שהם גבוהים: כמו נד. כתרגומו כְּשׁוּר, כחומה: נד. לשון צָבוּר וכנוס, כמו נֶד קָנִיר בְּיוֹם עֲלָלָה (ישעיה יז, יא), כִּנֵּס כַּנֵּד (תהלים לג, ו), לא כתב כונס כנאד אלא כנד, ואילו היה כנד כמו כנאד, וכונס לשון הכנסה, היה לו לכתוב מכנים כבנאד מי הים, אלא כונס לשון אוסף ונובר הוא, וכן קָמוּ נֶד אֶחָד (יהושע ג, טז), וְיַעַמְדוּ נֶד אֶחָד (שם יג), ואין לשון קימה ועמידה בגאדות אלא בחומות ונצורים, ולא מצינו נאד נקוד אלא במלאפו"ס (חול"ס), כמו שֶׁיְּמָה דִּמְעָתִי בְּנֹאדֶךָ (תהלים נו, ט), אֶת נֹאוד הֶאָלָב (שופטים ד, כ): קפאו. כמו וְכַגְּבִינָה תַּקְפִּיאֵנִי (איוב י, ו), שהוקשו ונעשו כחגניס, והמים זורקיס את המצרים על האגן בכח ונלחמים בם בכל מיני קושי: בלב ים. בחוזק הים, ודרך המקראות לדבר כן, עד לֵב הַשָּׁמַיִם (דברים ד, יא), בְּלֵב הָאֵלָה (שמואל־ב יח, יד), לשון עקרו ותקפו של דבר:

(9) אמר אויב. לעמו, כְּשֶׁפְּשָׁם בדבריס ארדוף ואשיגם ואחלק שלל עס שרי ועבדי: תמלאמו. תמלא מהם נפשי. רוחי ורצוני, ואל תתמה על תיבה המדברת בשתיס, תמלאמו תמלא מהם, יש הרבה כלשון הזה, כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נְתַתָּנִי (שופטים א, טו), כמו נתת לי. וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם (בראשית לז, ד), כמו דבר עמו. פָּנַי יְנָאֲצוּנִי (ירמיה י, כ), כמו יצאו ממני. מִסְפַּר נָעָדֵי אַגִּידֶנּוּ (איוב לא, לז), כמו אגיד לו. אף כאן תמלאמו, תמלא נפשי מהם: אריק חרבי. אשלוף, ועל שם שהוא מריק את התער בשליפתו ונשאר ריק, נופל בו לשון הרקה, כמו מְרִיקִים שַׁקֵּיהֶם (בראשית מב, לה), וְכֵלָיו יָרִיקוּ (ירמיה מח, יב). ואל תאמר, אין לשון ריקות נופל על היונא, אלא על התיק ועל השק ועל הכלי שיצא ממנה, אבל לא על החרב ועל היין, ולדחוק ולפרש אריק חרבי כלשון וַיָּרֶק אֶת חֲנִיָּיו (בראשית יד, יד), אזדיין בחרבי, מצינו הלשון מוסב אף על היונא, שֶׁמֶן תּוּרַק (שיר השירים א, ג), וְלֹא הוּרַק מִכְּלִי אֶל כֶּלִי (ירמיה מח, יא). לא הורק הכלי אין כתיב כאן, אלא לא הורק היין מכלי אל כלי, מצינו הלשון מוסב אף על היין, וכן וְהִרִיקוּ תַּרְכּוּסָם עַל יְפִי קָרְמָתֶךָ (יחזקאל כח, ז), דתירס: תורישמו. לשון רישות ודלות, כמו מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר (שמואל־א ב, ז):

(10) נשפת. לשון הפחה, וכן וַגַּם נָשַׁף בָּהֶם (ישעיה מ, כד): צללו. שקעו, עמקו לשון מצולה: כעופרת. אבר, פלו"ס בלע"ז:

(11) באלים. בחזקיס, כמו וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח (יחזקאל יז, יג), אֱלוּתִי לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה (תהלים כב, כ): נורא תהלת. ירא׳ מלהגיד תהלותיו פן ימעטו, כמ"ש לְךָ דֻמִיָּה תְהִלָּה (שם סה, ב):

(12) נטית ימינך. כשהקב"ה נוטה ידו, הרשעים כָּלִים ונופלים, לפי שהכל נתון בידו ונופלים בהטייתה, וכן הוא אומר, וה׳ יַשֶּׁה יָדוֹ וְכָשַׁל עוֹזֵר וְנָפַל עָזֵר (ישעיה לא, ג), משל לכלי זכוכית הנתונים בידי אדם, מטה ידו מעט והן נופלין ומשתברין: תבלעמו ארץ. מכאן שזכו לקבורה, בשכר שאמרו ה׳ הלדיק:

(13) נהלת. לשון מנהל. ואונקלוס תרגם לשון נושא וסובל, ולא דקדק לפרש אחר לשון העברית:

(14) ירגזון. מתרגזין: ישבי פלשת. מפני שהרגו את בני אפריס, שמיהרו את הקץ ויצאו בחזקה, כמפורש בדברי הימים, והרגום אנשי גת:

(15) אלופי אדום אילי מואב. והלא לא היה להם לירא כלום, שהרי לא עליהם הולכים, אלא מפני אגיות (מכילתא שירה פ"ט), שהיו מתאוננים ומצטערים על כבודם של ישראל: נמוגו. נמסו, כמו בְּרִבִיבִים תְּמוֹגְגֶנָּה (תהלים סה, יא). אמרו, עלינו הם באים, לכלותינו ולירש את ארצנו:

(16) תפול עליהם אימתה. על הרחוקים: ופחד. על הקרובים, כענין שנאמר כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ וגו׳ (יהושע ב, י. מכילתא שירה פ"ט): עד יעבור. עד יעבור. כתרגומו: קנית. חבבת משאר אומות, כחפץ הקנוי בדמים יקרים שחביב על האדם:

(17) תביאמו. נתנבא משה שלא יכנס לארץ, לכך לא נאמר תביאנו, (נראה שלא יכנסו לארץ וכו׳, והכי איתא בהדיא פרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קי"ט:) ובמכילתא (שם פ"י), הבניס יכנסו ולא האבות, אף שלא נגזרה גזירה מרגלים עדיין, מכל מקום ניצא ולא ידע מה ניצא. מהרש"ל): מכון לשבתך. מקדש של מטה מכוון כנגד כסא של מעלה אשר פעלת: מקדש. הטעם עליו זקף גדול, להפרידו מתיבת השם שלאחריו, המקדש אשר כוננו ידיך ה׳. חביב בית המקדש, שהעולם נברא ביד אחת, שנאמר אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ (ישעיה מח, יג), ומקדש בשתי ידיס, ואימתי יבנה בשתי ידיס, בזמן שה׳ ימלוך לעולם ועד, לעתיד לבא שכל המלוכה שלו:

9 אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל
תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ
יָדִי׃

דַּהֲוָה אָמַר סָנְאָה אֶרְדּוֹף אַדְבֵּיק אֲפַלֵּיג
בִּזְתָּא תִּסְבַּע מִנְּהוֹן נַפְשִׁי אֶשְׁלוֹף חַרְבִּי
תְּשֵׁיצִינּוּן יְדִי׃

9 The enemy said: 'I will pursue, I will overtake, I will divide the spoil; My lust shall be satisfied upon them; I will draw my sword, my hand shall destroy them.'

10 נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת
בְּמַיִם אַדִּירִים׃

אֲמַרְתְּ בְּמֵימְרָךְ חֲפָא עֲלֵיהוֹן יַמָּא
אִשְׁתְּקַעוּ כַּאֲבָרָא בְּמַיִין תַּקִּיפִין׃

10 Thou didst blow with Thy wind, the sea covered them; They sank as lead in the mighty waters.

11 מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר
בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא׃

לֵית בָּר מִנָּךְ אַתְּ הוּא אֱלָהָא יְיָ לֵית אֱלָהּ
אֶלָּא אַתְּ אַדִּיר בְּקוּדְשָׁא דְּחִיל תּוּשְׁבְּחָן
עָבֵיד פְּרִישָׁן׃

11 Who is like unto Thee, O Lord, among the mighty? Who is like unto Thee, glorious in holiness, Fearful in praises, doing wonders?

12 נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ׃

אֲרֵימְתְּ יַמִּינָךְ בְּלַעַתְנוּן אַרְעָא׃

12 Thou stretchedst out Thy right hand— The earth swallowed them.

13 נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זּוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעֻזְּךָ
אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ׃

דַּבַּרְתִּי בְּטָבוּתָךְ לְעַמָּא דְּנָן דִּפְרַקְתָּא
דַּבַּרְתִּי בְּתוּקְפָּךְ לְדֵירָא דְּקוּדְשָׁךְ׃

13 Thou in Thy love hast led the people that Thou hast redeemed; Thou hast guided them in Thy strength to Thy holy habitation.

14 שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי
פְלֶשֶׁת׃

שְׁמַעוּ עַמְמַיָּא וְזָעוּ דַּחְלָא אֲחַדַתְנוּן
לְדַהֲווֹ יָתְבִין בִּפְלֶשֶׁת׃

14 The peoples have heard, they tremble; Pangs have taken hold on the inhabitants of Philistia.

15 אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב
יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן׃

בְּכֵן אִתְבְּהִילוּ רַבְרְבֵי אֱדוֹם תַּקִּיפֵי
מוֹאָב אֲחַדְנוּן רְתִיתָא אִתְבְּרוּ כֹּל דַּהֲווֹ
יָתְבִין בִּכְנָעַן׃

15 Then were the chiefs of Edom affrighted; The mighty men of Moab, trembling taketh hold upon them; All the inhabitants of Canaan are melted away.

16 תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרֹעֲךָ
יִדְּמוּ כָּאֶבֶן עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה עַד־
יַעֲבֹר עַם־זּוּ קָנִיתָ׃

תִּפּוּל עֲלֵיהוֹן אֵימָתָא וְדַחְלָתָא בְּסָגִי
תּוּקְפָּךְ יִשְׁתְּקוּן כְּאַבְנָא עַד דְּיִעְבַּר עַמָּךְ
יְיָ יָת אַרְנוֹנָא עַד דְּיִעְבַּר עַמָּא דְּנָן
דִּפְרַקְתָּא יָת יַרְדְּנָא׃

16 Terror and dread falleth upon them; By the greatness of Thine arm they are as still as a stone; Till Thy people pass over, O Lord, Till the people pass over that Thou hast gotten.

17 תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן
לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ
יָדֶיךָ׃

תַּעֵילִנּוּן וְתַשְׁרִינּוּן בְּטוּרָא דְּאַחְסָנְתָּךְ
אֲתַר לְבֵית שְׁכִינְתָּךְ אַתְקִינְתָּא יְיָ
מַקְדְּשָׁא יְיָ אַתְקְנָהִי יְדָךְ׃

17 Thou bringest them in, and plantest them in the mountain of Thine inheritance, The place, O Lord, which Thou hast made for Thee to dwell in, The sanctuary, O Lord, which Thy hands have established.

18 יְהוָה ׀ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃

יְיָ מַלְכוּתֵיהּ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא׃

18 The Lord shall reign for ever and ever.

19 כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו
בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַّבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם׃ (פ)

אֲרֵי עָאלוּ סוּסָוָת פַּרְעֹה בְּרִכְבֵּהּ וּבְפָרָשׁוֹהִי
בְּיַמָּא וַאֲתֵיב יְיָ עֲלֵיהוֹן יָת
מֵי יַמָּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַלִּיכוּ בְּיִבֵּשְׁתָּא בְּגוֹ
יַמָּא׃

19 For the horses of Pharaoh went in with his chariots and with his horsemen into the sea, and the Lord brought back the waters of the sea upon them; but the children of Israel walked on dry land in the midst of the sea.

20 וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן אֶת־
הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֶאנָה כָל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ
בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת׃

וּנְסִיבַת מִרְיָם נְבִיאָתָא אֲחָתֵיהּ דְּאַהֲרֹן
יָת תּוּפָּא בִּידָהּ וּנְפַקָא כָל נְשַׁיָּא בָּתְרָהָא
בְּתוּפִּין וּבְחִנְגִין׃

20 And Miriam the prophetess, the sister of Aaron, took a timbrel in her hand; and all the women went out after her with timbrels and with dances.

21 וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַיהוָה כִּי־גָאֹה
גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם׃ (ס)

וּמְעַנְיָא לְהוֹן מִרְיָם שַׁבְּחוּ וְאוֹדוּ קֳדָם יְיָ
אֲרֵי אִתְגְּאֵי עַל גֵּיוָתָנְיָא וְגֵיאוּתָא דְּיִלֵּיהּ
הֲיָא סוּסְיָא וְרָכְבֵיהּ רְמָא בְּיַמָּא׃

21 And Miriam sang unto them: Sing ye to the Lord, for He is highly exalted: The horse and his rider hath He thrown into the sea.

22 וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף וַיֵּצְאוּ
אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת־יָמִים
בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מָיִם׃

וְאַטֵּיל מֹשֶׁה יָת יִשְׂרָאֵל מִיַּמָּא דְּסוּף
וּנְפַקוּ לְמַדְבְּרָא דְּחַגְרָא וַאֲזָלוּ תְּלָתָא
יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא וְלָא אַשְׁכַּחוּ מַיָּא׃

22 And Moses led Israel onward from the Red Sea, and they went out into the wilderness of Shur; and they went three days in the wilderness, and found no water.

23 וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מַיִם
מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמָהּ
מָרָה׃

וַאֲתוֹ לְמָרָה וְלָא יְכִילוּ לְמִשְׁתֵּי מַיָּא
מִמָּרָה אֲרֵי מָרִירִין אִנּוּן עַל כֵּן קְרָא
שְׁמַהּ מָרָה׃

23 And when they came to Marah, they could not drink of the waters of Marah, for they were bitter. Therefore the name of it was called Marah.

(18) לעולם ועד. לשון עולמית הוא, והוי"ו בו יסוד, לפיכך הוא פתוחה, אבל וְאָלְכִי אֵיוֹבֵב עַד (ירמיה כט, כג), שהוי"ו בו שמוש, קמוצה היא:
(19) כי בא סוס פרעה. כאשר בא:
(20) ותקח מרים הנביאה. היכן נתנבאה, כשהיתה אחות אהרן קודם שנולד משה, אמרה עתידה אמי שתלד בן וכו', כדאיתא בסוטה (יב:). דבר אחר אחות אהרן, לפי שמסר נפשו עליה כשנטרעה, נקראת על שמו: את התף. כלי של מיני זמר: בתופים ובמחולות. מובטחות היו לדקניות שבדור שהקב"ה עושה להם נסים, והוציאו תופים ממצרים:
(21) ותען להם מרים. משה אמר שירה לאנשים, הוא אומר והם עונין אחריו, ומרים אמרה שירה לנשים (מכילתא פ"י):
(22) ויסע משה. הסיען בעל כרחם, שעטרו מצרים את סוסיהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות, והיו ישראל מולקין אותם ביש, וגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים, שנאמר תּוּרִי וָזָהָב נַעֲשָׂה לָךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף (שיר השירים ח, יא. מכילתא פסחא סוף פי"ג), לפיכך הוצרך להסיען בעל כרחם:

24 וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה־נִּשְׁתֶּה׃ וְאִתְרָעֲמוּ עַמָּא עַל מֹשֶׁה לְמֵימַר מָא נִשְׁתֵּי׃ 24 And the people murmured against Moses, saying: 'What shall we drink?'

25 וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיּוֹרֵהוּ יְהוָה עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמָּיִם שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ׃ וְצַלִּי קֳדָם יְיָ וְאַלְפֵיהּ יְיָ אָעָא וּרְמָא לְמַיָּא וּבְסִימוּ מַיָּא תַּמָּן גְּזַר לֵיהּ קְיָם וְדִין וְתַמָּן נַסְיֵיהּ׃ 25 And he cried unto the LORD; and the LORD showed him a tree, and he cast it into the waters, and the waters were made sweet. There He made for them a statute and an ordinance, and there He proved them;

26 וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו כָּל־הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא־אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רֹפְאֶךָ׃ (ס) וַאֲמַר אִם קַבָּלָא תְּקַבֵּיל לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָךְ וּדְכָשַׁר בְּעֵינוֹהִי תַּעֲבֵיד וּתְצִית לְפִקּוּדוֹהִי וְתִטַּר כָּל קְיָמוֹהִי כָּל מַרְעִין דְּשַׁוִּיתִי בְּמִצְרָיִם לָא אֲשַׁוֵּינּוּן עֲלָךְ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אָסָךְ׃ 26 and He said: 'If thou wilt diligently hearken to the voice of the LORD thy God, and wilt do that which is right in His eyes, and wilt give ear to His commandments, and keep all His statutes, I will put none of the diseases upon thee, which I have put upon the Egyptians; for I am the LORD that healeth thee.'

חמישי וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וְשָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מָיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם עַל־הַמָּיִם׃ וַאֲתוֹ לְאֵילִים וְתַמָּן תְּרֵי עֲסַר מַבּוּעִין דְּמַיִין וְשִׁבְעִין דִּקְלִין וּשְׁרוֹ תַּמָּן עַל מַיָּא׃ 27 And they came to Elim, where were twelve springs of water, and three score and ten palm-trees; and they encamped there by the waters.

XVI וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילִם וּבֵין סִינָי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וּנְטַלוּ מֵאֵילִים וַאֲתוֹ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא דְסִין דְּבֵין אֵילִים וּבֵין סִינַי בַּחֲמִשְׁתְּ עַסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא תְּנִינָא לְמִפַּקְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃ XVI And they took their journey from Elim, and all the congregation of the children of Israel came unto the wilderness of Sin, which is between Elim and Sinai, on the fifteenth day of the second month after their departing out of the land of Egypt.

2 (כ׳ וילינו)[ק׳ וַיִּלּוֹנוּ] כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר׃ וְאִתְרָעֲמוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בְּמַדְבְּרָא׃ 2 And the whole congregation of the children of Israel murmured against Moses and against Aaron in the wilderness;

3 וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לְשֹׂבַע כִּי־הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעָב׃ (ס) וַאֲמַרוּ לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְוֵי דְּמִיתְנָא קֳדָם יְיָ בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם כַּד הֲוֵינָא יָתְבִין עַל דּוּדֵי בִּשְׂרָא כַּד הֲוֵינָא אָכְלִין לַחְמָא וְסָבְעִין אֲרֵי אַפֵּיקְתּוּן יָתָנָא לְמַדְבְּרָא הָדֵין לְקַטָּלָא יָת כָּל קְהָלָא הָדֵין בְּכַפְנָא׃ 3 and the children of Israel said unto them: 'Would that we had died by the hand of the LORD in the land of Egypt, when we sat by the flesh-pots, when we did eat bread to the full; for ye have brought us forth into this wilderness, to kill this whole assembly with hunger.'

יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא׃ וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָאֲנָא מַחֵית לְכוֹן לַחְמָא מִן שְׁמַיָּא וְיִפְּקוּן עַמָּא וְיִלְקְטוּן פִּתְגָם יוֹם בְּיוֹמֵיהּ בְּדִיל דַּאֲנַסֵּינּוּן הַיְהָכוּן בְּאוֹרָיְתִי אִם לָא׃ 4 Then said the LORD unto Moses: 'Behold, I will cause to rain bread from heaven for you; and the people shall go out and gather a day's portion every day, that I may prove them, whether they will walk in My law, or not.

(23) ויבאו מרתה. כמו למרה. ה"א בסוף תיבה במקום למ"ד בתחלתה, והתי"ו היא במקום ה"א הנשרשת בתיבת מרה, ובסמיכתה כשהיא נדבקת לה"א שהוא מוסיף במקום הלמ"ד, תהפך הה"א של שרש לתי"ו, וכן כל ה"א שהיא שרש בתיבה תתהפך לתי"ו בסמיכתה. כמו חֵמָה אַין לִי (ישעיה כז, ד), וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בּוֹ (אסתר ח, יב), הרי ה"א של שורש נהפכת לתי"ו מפני שנסמכת אל הוא"ו הנוספת. וכן עבד ואמה, הִנֵּה אֲמָתִי בְּלָהָה (בראשית ל, ג). לְנָפֶשׁ חַיָּה (שם ב, ז), וְזַרְמַתּוֹ חַיָּתוֹ לָנֶפֶשׁ (איוב לג, כ). בֵּין הָרָמָה (שופטים ד, ה), וּמְשֻׁבָתוֹ הָרָמָתָה (שמואל־א ז, יז):

(24) וילנו. לשון נפעל הוא, וכן התרגום לשון נפעל הוא, וְאִתְרָעֲמוּ, וכן דרך לשון תלונה להסב הדבור אל האדם, מתלונן, מתרועם, ולא אמר לונן, רועם, וכן יאמר הלועז דקומפ"ל ינס"ק שי"י מוסב הדבור אליו באמרו שי"י:

(25) שם שם לו. במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת, ופרה אדומה, ודינין (סנהדרין נו:): ושם נסהו. לעם, וראה קשי ערפן, שלא נמלכו במשה בלשון יפה, בקש עלינו רחמים שיהיו לנו מים לשתות, אלא נתלוננו:

(26) אם שמוע תשמע. זו קבלה שיקבלו עליהם: תעשה. היא עשייה: והאזנת. תטה אזניים שתינן אלא גזירת מלך בלא שום טעם, וילר הרע מקנטר עליהם, מה איסור באלו, למה נאסרו, כגון לבישת כלאים ואכילת חזיר ופרה אדומה וכיוצא בהם: לא אשים עליך. ואם אשים, הרי הוא כלא הושמה, כי אני ה' רופאך (מכילתא ויסע פ"א), זהו מדרשו. ולפי פשוטו כי אני ה' רופאך, ומלמדך תורה ומצות למען תגגל מהם, כרופא הזה האומר לאדם אל תאכל דברים שמחזירים אותך לידי חולי, וזהו איזון מצות, וכן הוא אומר רִפְאוּת פְּרִי לְשָׁנֶךָ (משלי ג, ח):

(27) שתים עשרה עינת מים. כנגד י"ב שבטים נזדמנו להם: וע׳ תמרים. כנגד שבעים זקנים:

(1) בחמשה עשר יום. נתפרש היום של חנייה זו, לפי שבו ביום כלתה המרירה שהוציאו ממצרים והולכו למן, למדנו, שאכלו משירי הבצק (או משירי המצה) ששים ואחת סעודות, וירד להם מן בט"ז באייר, ויום א׳ בשבת היה, כדאיתא במסכת שבת (פז:):

(2) וילונו. לפי שכלה הלחם:

(3) מי יתן מותנו. שנמות, ואינו שם דבר כמו מותנו (בחולם), אלא כמו עשותנו, חנותנו, שובנו, לעשות אנחנו, לחנות אנחנו, למות אנחנו. ותרגומו לְוֵי דְּמִיתְנָא, לו מתנו, הלואי והיינו מתים:

(4) דבר יום ביומו. צורך אכילת יום ילקטו ביומו, ולא ילקטו היום לצורך מחר (מכילתא ויסע פ"ב): למען אנסנו הילך בתורתי. אם ישמרו מצות התלויות בו, שלא יותירו ממנו, ולא יצאו בשבת ללקוט:

5 וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם ׀ יוֹם׃

וִיהֵי בְיוֹמָא שְׁתִיתָאָה וִיתַקְּנוּן יָת דְּיַיתוּן וִיהֵי עַל חַד תְּרֵין עַל דְּיִלְקְטוּן יוֹם יוֹם׃

And it shall come to pass on the sixth day that they shall prepare that which they bring in, and it shall be twice as much as they gather daily.' 5

6 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרַמְשָׁא וְתִדְּעוּן אֲרֵי יְיָ אַפֵּיק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

And Moses and Aaron said unto all the children of Israel: 'At even, then ye shall know that the Lord hath brought you out from the land of Egypt; 6

7 וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בִּשְׁמְעוֹ אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל־יְהוָה וְנַחְנוּ מָה כִּי (כ׳ תלונו)[ק׳ תַלִּינוּ] עָלֵינוּ׃

וּבְצַפְרָא וְתִחְזוֹן יָת יְקָרָא דַיְיָ בְּדִשְׁמִעָן קֳדָמוֹהִי תּוּרְעֲמָתְכוֹן עַל יְיָ וְנַחְנָא מָא אֲרֵי מִתְרָעֲמָתוּן עֲלָנָא׃

and in the morning, then ye shall see the glory of the Lord; for that He hath heard your murmurings against the Lord; and what are we, that ye murmur against us?' 7

8 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתֵת יְהוָה לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבֹּעַ בִּשְׁמֹעַ יְהוָה אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם מַלִּינִם עָלָיו וְנַחְנוּ מָה לֹא־עָלֵינוּ תְּלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל־יְהוָה׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּדִיתֵין יְיָ לְכוֹן בְּרַמְשָׁא בִּסְרָא לְמֵיכַל וְלַחְמָא בְּצַפְרָא לְמִסְבַּע בְּדִשְׁמִעָן קֳדָם יְיָ תּוּרְעֲמָתְכוֹן דְּאַתּוּן מִתְרָעֲמִין עֲלוֹהִי וְנַחְנָא מָא לָא עֲלָנָא תּוּרְעֲמָתְכוֹן אֶלָּהֵין עַל מֵימְרָא דַיְיָ׃

And Moses said: 'This shall be, when the Lord shall give you in the evening flesh to eat, and in the morning bread to the full; for that the Lord heareth your murmurings which ye murmur against Him; and what are we? your murmurings are not against us, but against the Lord.' 8

9 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן אֱמֹר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֵת תְּלֻנֹּתֵיכֶם׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵימַר לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל קְרוּבוּ קֳדָם יְיָ אֲרֵי שְׁמִיעָן קֳדָמוֹהִי תּוּרְעֲמָתְכוֹן׃

And Moses said unto Aaron: 'Say unto all the congregation of the children of Israel: Come near before the Lord; for He hath heard your murmurings.' 9

10 וַיְהִי כְּדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּפְנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בֶּעָנָן׃ (פ)

וַהֲוָה כַּד מַלֵּיל אַהֲרֹן עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִתְפְּנִיאוּ לְמַדְבְּרָא וְהָא יְקָרָא דַיְיָ אִתְגְּלִי בַּעֲנָנָא׃

And it came to pass, as Aaron spoke unto the whole congregation of the children of Israel, that they looked toward the wilderness, and, behold, the glory of the Lord appeared in the cloud. 10

ששי 11 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

And the Lord spoke unto Moses, saying: 11

12 שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּלוּנֹּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבַּיִם תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ־לָחֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

שְׁמִיעַ קֳדָמַי יָת תּוּרְעֲמָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַלֵּיל עִמְּהוֹן לְמֵימַר בֵּין שְׁמַשַּׁיָּא תֵּיכְלוּן בִּסְרָא וּבְצַפְרָא תִּסְבְּעוּן לַחְמָא וְתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

'I have heard the murmurings of the children of Israel. Speak unto them, saying: At dusk ye shall eat flesh, and in the morning ye shall be filled with bread; and ye shall know that I am the Lord your God.' 12

13 וַיְהִי בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת הַטַּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה׃

וַהֲוָה בְרַמְשָׁא וּסְלִיקַת שְׂלָיו וַחֲפָת יָת מַשְׁרִיתָא וּבְצַפְרָא הֲוָת נָחֲתַת טַלָּא סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁרִיתָא׃

And it came to pass at even, that the quails came up, and covered the camp; and in the morning there was a layer of dew round about the camp. 13

14 וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דַּק מְחֻסְפָּס דַּק כַּכְּפֹר עַל־הָאָרֶץ׃

וּסְלִיקַת נָחֲתַת טַלָּא וְהָא עַל אַפֵּי מַדְבְּרָא דַּעְדַּק מְקַלַּף דַּעְדַּק דְּגִיר כִּגְלִידָא עַל אַרְעָא׃

And when the layer of dew was gone up, behold upon the face of the wilderness a fine, scale-like thing, fine as the hoar-frost on the ground. 14

(5) והיה משנה. ליום ולמחרת: משנה. על שהיו רגילים ללקוט יום יום של שאר ימות השנה. ואומר אני אשר יביאו והיה משנה, לאחר שיביאו ימצאו משנה במדידה, על אשר ילקטו וימדו יום יום, וזהו לָקְטוּ לָשֶׁם מִדָּה, בלקיטתו היה נמצא לחם משנה, וזהו עַל כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמָיִם, נותן לכם ברכה (פויש"ן) בבית, למלאות העומר פעמים ללחם יומיים:

(6) ערב. כמו לערב: וידעתם כי ה׳ הוציא אתכם מארץ מצרים. לפי שאמרתם לנו כי הוצאתם אותנו, תדעו כי לא אנחנו המוציאים, אלא ה׳ הוציא אתכם שיגיז לכם את השליו:

(7) ובקר וראיתם. לא על הכבוד שנאמר וְהִנֵּה כְּבוֹד ה׳ נִרְאָה בֶּעָנָן נאמר, אלא כך אמר להם, ערב וידעתם כי היכולת בידו ליתן תאותכם, ובשר יתן, אך לא בפניס מאירות יתנה לכם, כי שלא כהוגן שאלתם אותו, ומכרם מלאה, והלחם ששאלתם לצורך בירידתו, לבקר תראו את כבוד אור פניו, שיורידהו לכם דרך חבה בבקר, שיש שעות להכינו, וטל מלמעלה וטל מלמטה כמונח בקופסא: תלונותיכם על ה׳. כמו אשר על ה׳: ונחנו מה. מה אנחנו חשובין: כי תלינו עלינו. שתרעימו עלינו את הכל, את בניכם ונשיכם ובנותיכם וערב רב. ועל כרחי אני זקוק לפרש תלינו בלשון תפעילו, מפני דגשותו וקרייתו, שאילו היה רפה, הייתי מפרשו בלשון תפעילו, כמו וַיָּלֶן כָּעָם עַל מֹשֶׁה (שמות יז, ג), או אם היה דגוש ואין בו יו"ד ונקרא תלונו, הייתי מפרשו לשון תתלוננו, עכשיו הוא משמע תלינו את אחרים, כמו במרגלים וַיָּלִינוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה (במדבר יד, ב):

(8) בשר לאכול. ולא לשובע, למדה תורה דרך ארץ שאין אוכלין בשר לשובע. ומה ראה להוריד לחם בבקר ובשר בערב, לפי שהלחם שאלו כהוגן, שאי אפשר לו לאדם בלא לחם, אבל בשר שאלו שלא כהוגן, שהרבה בהמות היו להם, ועוד שהיה אפשר להם בלא בשר, לפיכך נתן להם בשעת טורח שלא כהוגן: אשר אתם מלינים עליו. את האחרים, השומעים אתכם מתלוננים:

(9) קרבו. למקום שהענן ירד:

(13) השליו. מין עוף, ושמן מאד (יומא עה.):: היתה שכבת הטל. הטל שוכב על המן, ובמקום אחר הוא אומר וּבְרֶדֶת הַטַּל וגו׳ (במדבר יא, ט), הטל יורד על הארץ, והמן יורד עליו, וחוזר ויורד טל עליו, והרי הוא כמונח בקופסא (יומא עה: מכילתא ויסע פ"ג):

15 וַיַּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מָן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הּוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לְאָכְלָה׃

וַחֲזוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרוּ גְּבַר לְאַחוּהִי מַנָּא הוּא אֲרֵי לָא יָדְעִין מָא הוּא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְהוֹן הוּא לַחְמָא דְּיִהַב יְיָ לְכוֹן לְמֵיכַל׃

15 And when the children of Israel saw it, they said one to another: a'What is it?'—for they knew not what it was. And Moses said unto them: 'It is the bread which the Lord hath given you to eat.

16 זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לִקְטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ תִּקָּחוּ׃

דֵּין פִּתְגָמָא דְּפַקִּיד יְיָ לְקוּטוּ מִנֵּיהּ גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵיהּ עוּמְרָא לְגוּלְגּוֹלְתָּא מִנְיַן נַפְשָׁתְכוֹן גְּבַר לְדִבְמַשְׁכְּנֵיהּ תִּסְבּוּן׃

16 This is the thing which the Lord hath commanded: Gather ye of it every man according to his eating; an omer a head, according to the number of your persons, shall ye take it, every man for them that are in his tent.'

17 וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט׃

וַעֲבַדוּ כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְקַטוּ דְּאַסְגִּי וּדְאַזְעַר׃

17 And the children of Israel did so, and gathered some more, some less.

18 וַיָּמֹדוּ בָעֹמֶר וְלֹא הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט לֹא הֶחְסִיר אִישׁ לְפִי־אָכְלוֹ לָקָטוּ׃

וְכָלוּ בְעוּמְרָא וְלָא אוֹתַר דְּאַסְגִּי וּדְאַזְעַר לָא חֲסַר גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵיהּ לְקַטוּ׃

18 And when they did mete it with an omer, he that gathered much had nothing over, and he that gathered little had no lack; they gathered every man according to his eating.

19 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אַל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה לְהוֹן אֱנָשׁ לָא יַשְׁאַר מִנֵּיהּ עַד צַפְרָא׃

19 And Moses said unto them: 'Let no man leave of it till the morning.'

20 וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיּוֹתִרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וַיָּרֻם תּוֹלָעִים וַיִּבְאָשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה׃

וְלָא קַבִּילוּ מִן מֹשֶׁה וְאַשְׁאַרוּ גְּבַרְיָא מִנֵּיהּ עַד צַפְרָא וּרְחֵישׁ רִחְשָׁא וּסְרִי וּרְגֵיז עֲלֵיהוֹן מֹשֶׁה׃

20 Notwithstanding they hearkened not unto Moses; but some of them left of it until the morning, and it bred worms, and rotted; and Moses was wroth with them.

21 וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַבֹּקֶר בַּבֹּקֶר אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס׃

וּלְקַטוּ יָתֵיהּ בְּצַפַּר בְּצַפַּר גְּבַר כְּפוּם מֵיכְלֵיהּ וּמָא דְּמִשְׁתְּאַר מִנֵּיהּ עַל אַפֵּי חַקְלָא כַּד חֲמָא עֲלוֹהִי שִׁמְשָׁא פָּשַׁר׃

21 And they gathered it morning by morning, every man according to his eating; and as the sun waxed hot, it melted.

22 וַיְהִי בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד וַיָּבֹאוּ כָּל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה׃

וַהֲוָה בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה לְקַטוּ לַחְמָא עַל חַד תְּרֵין תְּרֵין עוּמְרִין לְחַד וַאֲתוֹ כָּל רַבְרְבֵי כְּנִשְׁתָּא וְחַוִּיאוּ לְמֹשֶׁה׃

22 And it came to pass that on the sixth day they gathered twice as much bread, two omers for each one; and all the rulers of the congregation came and told Moses.

23 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֵת אֲשֶׁר־תֹּאפוּ אֹפוּ וְאֵת אֲשֶׁר־תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל־הָעֹדֵף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־הַבֹּקֶר׃

וַאֲמַר לְהוֹן הוּא דְּמַלִּיל יְיָ שַׁבָּא שַׁבְּתָא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ מְחַר יָת דְּאַתּוּן עֲתִידִין לְמֵיפָא אֵיפוּ וְיָת דְּאַתּוּן עֲתִידִין לְבַשָּׁלָא בַּשִּׁילוּ וְיָת כָּל מוֹתְרָא אַצְנְעוּ לְכוֹן לְמִטְרָא עַד צַפְרָא׃

23 And he said unto them: 'This is that which the Lord hath spoken: To-morrow is a solemn rest, a holy sabbath unto the Lord. Bake that which ye will bake, and seethe that which ye will seethe; and all that remaineth over lay up for you to be kept until the morning.'

(14) ותעל שכבת הטל וגו׳. כשהחמה זורחת, עולה הטל שעל המן לקראת החמה כדרך טל עולה לקראת החמה, לף אם תמלא שפופרת של בילה טל, ותסתום את פיה ותניחה בחמה, היא עולה מתליה באויר. ורבותינו דרשו, שהטל עולה מן הארץ באויר, וכעלות שכבת הטל נתגלה המן, ולאו והנה על פני המדבר וגו׳: דק. דבר דק: מחוספס. מגולה, ואין דומה לו במקרא, ויש לפרש מחוספס, לשון חפיסה ודלוסקמא שבלשון משנה, כשנתגלה משכבת הטל, ראו שהיה דבר דק מחוספס בתוכו בין שתי שכבות הטל. ואונקלוס תרגם מקלף, לשון מחשוף הלבן: ככפור. כפור גליד״א בלע״ז דַּעְדַּק כגיר, כאבני גיר, והוא מין לבן שחור, כדתמרינן גבי כסוי הדם, הגיר וְהַזַּגְיָיךְ. דַּעְדַּק כְּגִיר כִּגְלִידָא עַל אַרְעָא, דק היה כגיר ושורב מוגלד כקרח על הארץ, וכן פירושו דק ככפור, שטוח קלוש ומחובר כגליד. דק טינב״ש בלע״ז שהיה מגליד גלד דק מלמעלה, וכגיר שתרגם אונקלוס, תוספת הוא על לשון העברית, ואין לו תיבה בפסוק:

(15) מן הוא. הכנת מזון הוא, כמו וַיִּמֶן לָהֶם הַמֶּלֶךְ (דניאל ז, ה): כי לא ידעו מה הוא. שיקראוהו בשמו:

(16) עומר. שם מדה: מספר נפשותיכם. כפי מנין נפשות שיש לאיש באהלו, תקחו עומר לכל גולגולת:

(17) המרבה והממעיט. יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט, וכשבאו לביתם, ומדדו בעומר איש איש מה שלקטו, ומצאו שהמרבה ללקוט לא העדיף על עומר לגולגולת אשר באהלו, והממעיט ללקוט לא מצא חסר מעומר לגולגולת, וזהו גם גדול שנעשה בו:

(20) ויותירו אנשים. דתן ואבירם (שמו״ר כה, י): וירם רמה. לשון רמה: ויבאש. הרי זה מקרא הפוך, שבתחלה הבאיש ולבסוף התליע, כענין שנאמר וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא הָיָתָה בּוֹ, וכן דרך כל המתליעים:

(21) וחם השמש ונמס. הנשאר בשדה נמוח ונעשה נחלים, ושותין ממנו אילים ובהמות, ואומות העולם לדין מהם וטוועמים בהם טעם מן (מכילתא ויסע פ״ד), ויודעים מה שבתן של ישראל. ונמס, פשר, לשון פושרים, ע״י השמש מתחמם ומפשיר: ונמס. דיסטנ״פריר (לו גיין לו שמעלנען), ודוגמתו בשנהדרין בסוף ד׳ מיתות (סז:):

(22) לקטו לחם משנה. כשמדדו את לקיטתם באהליהם, מצאו כפלים שני העומר לאחד. ומדרש אגדה, לחם משונה, אותו היום נשתנה לשבת בריחו וטעמו (מכילתא ויסע פ״ב), (שאם להגיד ששניים היו והלא כתיב שני העומר לאחד, אלא משונה בטעם וריח): ויגידו למשה. שאלוהו מה היום מיומים, ומכאן יש ללמוד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת, שנצטוה לומר להם וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ וגו׳, עד ששאלו את זאת אמר להם הוא אשר דבר ה׳ שנצטויתי לומר לכם, ולכך ענשו הכתוב, שאמר לו עַד מָתַי מְאַנְתֶּם, ולא הוציאו מן הכלל:

(23) את אשר תאפו אפו. מה שאתם רוצים לאפות בתנור, אֶפוּ היום הכל לשני ימים, ומה שאתם צריכים לבשל ממנו במים, בשלו היום. לשון אפייה נופל בלחם ולשון

24 וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא־הָיְתָה בּוֹ׃

וְאַצְנְעוּ יָתֵיהּ עַד צַפְרָא כְּמָא דְּפַקֵּיד מֹשֶׁה וְלָא סְרִי וְרִחְשָׁא לָא הֲוָת בֵּיהּ׃

24 And they laid it up till the morning, as Moses bade; and it did not rot, neither was there any worm therein.

25 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֻכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה אִכְלוּהִי יוֹמָא דֵין אֲרֵי שַׁבְּתָא יוֹמָא דֵין קֳדָם יְיָ יוֹמָא דֵין לָא תַשְׁכְּחוּנֵיהּ בְּחַקְלָא׃

25 And Moses said: ‘Eat that to-day; for to-day is a sabbath unto the Lord; to-day ye shall not find it in the field.

26 שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ׃

שִׁתָּא יוֹמִין תִּלְקְטוּנֵיהּ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבְּתָא לָא יְהֵי בֵּיהּ׃

26 Six days ye shall gather it; but on the seventh day is the sabbath, in it there shall be none.’

27 וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ׃ (ס)

וַהֲוָה בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה נְפַקוּ מִן עַמָּא לְמִלְקַט וְלָא אַשְׁכַּחוּ׃

27 And it came to pass on the seventh day, that there went out some of the people to gather, and they found none.

יג 28 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד־אֲמָתַי אַתּוּן מְסָרְבִין לְמִטַּר פִּקּוּדַי וְאוֹרָיְתָי׃

28 And the Lord said unto Moses: ‘How long refuse ye to keep My commandments and My laws?

29 רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמָיִם שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי׃

חֲזוֹ אֲרֵי יְיָ יְהַב לְכוֹן שַׁבְּתָא עַל כֵּן הוּא יְהֵיב לְכוֹן בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה לְחֵם תְּרֵין יוֹמִין תִּיבוּ אֱנָשׁ תְּחוֹתוֹהִי לָא יִפּוֹק אֱנָשׁ מֵאַתְרֵיהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה׃

29 See that the Lord hath given you the sabbath; therefore He giveth you on the sixth day the bread of two days; abide ye every man in his place, let no man go out of his place on the seventh day.’

30 וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי׃

וּשְׁבַתּוּ עַמָּא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה׃

30 So the people rested on the seventh day.

31 וַיִּקְרְאוּ בֵית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מָן וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחַת בִּדְבָשׁ׃

וּקְרוֹ בֵית יִשְׂרָאֵל יָת שְׁמֵיהּ מַנָּא וְהוּא כְּבַר זְרַע גַּדָּא חִיוָר וְטַעְמֵיהּ כְּאִסְקְרִיטָנָן בִּדְבַשׁ׃

31 And the house of Israel called the name thereof Manna; and it was like coriander seed, white; and the taste of it was like wafers made with honey.

32 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מְלֹא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יִרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה דֵּין פִּתְגָמָא דְּפַקֵּיד יְיָ מְלֵי עוּמְרָא מִנֵּיהּ לְמִטְּרָא לְדָרֵיכוֹן בְּדִיל דְּיִחְזּוֹן יָת לַחְמָא דְּאוֹכִילִית יָתְכוֹן בְּמַדְבְּרָא בְּאַפְּקוּתִי יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

32 And Moses said: ‘This is the thing which the Lord hath commanded: Let an omerful of it be kept throughout your generations; that they may see the bread wherewith I fed you in the wilderness, when I brought you forth from the land of Egypt.’

33 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֵן שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן סַב צְלוֹחִית חֲדָא וְהַב תַּמָּן מְלֵי עוּמְרָא מַנָּא וְאַצְנַע יָתֵיהּ קֳדָם יְיָ לְמִטְּרָא לְדָרֵיכוֹן׃

33 And Moses said unto Aaron: ‘Take a jar, and put an omerful of manna therein, and lay it up before the Lord, to be kept throughout your generations.’

34 כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמֶרֶת׃

כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ לְמֹשֶׁה וְאַצְנְעֵיהּ אַהֲרֹן קֳדָם סָהֲדוּתָא לְמִטְּרָא׃

34 As the Lord commanded Moses, so Aaron laid it up before the Testimony, to be kept.

35 וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בֹּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת־הַמָּן אָכְלוּ עַד־בֹּאָם אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן׃

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲכָלוּ יָת מַנָּא אַרְבְּעִין שְׁנִין עַד דְּעָאלוּ לְאַרַע יָתִיבְתָּא יָת מַנָּא אֲכָלוּ עַד דַּאֲתוֹ לִסְיָפֵי אַרְעָא דִּכְנָעַן׃

35 And the children of Israel did eat the manna forty years, until they came to a land inhabited; they did eat the manna, until they came unto the borders of the land of Canaan.

ביסול בתבשיל: למשמרת. לגניזה:

(25) ויאמר משה אכלהו היום וגו׳. שחרית שהיו רגילין ללקט וללקוט, בא לשאול אם נצא אם לא, אמר להם את שבידכם אכלו. לערב חזרו לפניו ושאלוהו מהו ללקט, אמר להם שבת היום, ראה אותם דואגים שמא פסק המן ולא ירד עוד, אמר להם היום לא תמצאוהו, מה תלמוד לומר היום, היום לא תמצאוהו אבל מחר תמצאוהו (מכילתא ויסע פ"ד):

(26) וביום השביעי שבת. שבת הוא, המן לא יהיה בו. ולא בא הכתוב אלא לרבות יום הכפורים וימים טובים (מכילתא שם):

(28) עד אנה מאנתם. משל הדיוט הוא, בַּהֲדֵי הוּלָא לָקֵי בַּרְבָּא (ב"ק נב.), ע"י הרשעים מתגנין הכשרין:

(29) ראו. בעיניכם כי ה׳ בכבודו מזהיר אתכם על השבת, שהרי נס נעשה בכל ערב שבת, לתת לכם לחם יומיים: שבו איש תחתיו. מכאן סמכו חכמים ד׳ אמות ליולא חוץ לתחום, ג׳ לגופו, וא׳ לפישוט ידיס ורגליס: אל יצא איש ממקומו. אלו אלפים אמה של תחום שבת, ולא במפורש, שאין תחומין אלא מדברי סופרים, ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר:

(31) והוא כזרע גד לבן. עשב ששמו קוליינד"רי (קאריאנדער) וזרע שלו עגול ואינו לבן, והמן היה לבן, ואינו נמשל לזרע גד אלא לענין העגול כזרע גד היה, והוא לבן: כצפיחת. בלא שמטגנין אותו בדבש, וקורין לו אֶסְקָרִיטוּן בלשון משנה, והוא תרגום של אונקלוס:

(32) למשמרת. לגניזה: לדורותיכם. בימי ירמיהו. כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה, והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס, הוליא להם לנצנת המן, אמר להם אֶפֶס רְאוּ דְּבַר ה׳ (ירמיהו ב, לא), שמעו לא נאמר, אלא ראו, בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון לירא׳ו:

(33) צנצנת. צלוחית של חרס כתרגומו: והנח אותו לפני ד׳. לפני הארון, ולא נאמר מקרא זה עד שנבנה אהל מועד, אלא שנכתב כאן בפרשת המן:

36 וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הִוא׃ (פ)

36 וְעוּמְרָא חַד מִן עַשְׂרָא בִּתְלָת סְאִין הוּא׃

שביעי

XVII וַיִּסְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים וְאֵין מַיִם לִשְׁתֹּת הָעָם׃

וּנְטַלוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּדְבְּרָא דְּסִין לְמַטְלָנֵיהוֹן עַל מֵימְרָא דַּיְיָ וּשְׁרוֹ בִּרְפִידִים וְלֵית מַיָא לְמִשְׁתֵּי עַמָּא׃

2 וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ־לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה־תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה־תְּנַסּוּן אֶת־יְהוָה׃

2 וּנְצָא עַמָּא עִם מֹשֶׁה וַאֲמַרוּ הַבוּ לַנָא מַיָא וְנִשְׁתֵּי וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה מָא דְנָצָן אַתּוּן עִמִּי מָא מְנַסָּן אַתּוּן קֳדָם יְיָ׃

3 וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמָּיִם וַיָּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בָּנַי וְאֶת־מִקְנַי בַּצָּמָא׃

3 וּצְהִי תַּמָּן עַמָּא לְמַיָא וְאִתְרָעַם עַמָּא עַל מֹשֶׁה וַאֲמַרוּ לְמָא דְנָן אַסִּיקְתַּנָא מִמִּצְרַיִם לְקַטָּלָא יָתִי וְיָת בְּנַי וְיָת בְּעִירַי בְּצָהוּתָא׃

4 וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה עוֹד מְעַט וּסְקָלֻנִי׃

4 וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמֵימַר מָא אַעֲבֵיד לְעַמָּא הָדֵין עוֹד זְעֵיר פּוֹן וְרַגְמוּנִי׃

5 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיְאֹר קַח בְּיָדְךָ וְהָלָכְתָּ׃

5 וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עֲבַר קֳדָם עַמָּא וְסַב עִמָּךְ מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל וְחוּטְרָךְ דְּמְחֵיתָא בֵיהּ יָת נַהֲרָא סַב בִּידָךְ וְתֵיזֵיל׃

6 הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם ׀ עַל־הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהִכִּיתָ בַצּוּר וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

6 הָאֲנָא קָאֵים קֳדָמָךְ תַּמָּן עַל טִנָּרָא בְּחוֹרֵב וְתִמְחֵי בְּטִנָּרָא וְיִפְּקוּן מִנֵּיהּ מַיָא וְיִשְׁתֵּי עַמָּא וַעֲבַד כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי סָבֵי יִשְׂרָאֵל׃

7 וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַסֹּתָם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבֵּנוּ אִם־אָיִן׃ (פ)

7 וּקְרָא שְׁמֵיהּ דְּאַתְרָא נַסָּיָתָא וּמַצּוּתָא עַל דִּנְצוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל דְּנַסִּיאוּ קֳדָם יְיָ לְמֵימַר הַאִית שְׁכִינְתָּא דַּיְיָ בֵּינָנָא אִם לָא׃

8 וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִם׃

8 וַאֲתָא עֲמָלֵק וְאַגִּיחַ קְרָבָא עִם יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִים׃

9 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק מָחָר אָנֹכִי נִצָּב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי׃

9 וַאֲמַר מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ בְּחַר לַנָא גּוּבְרִין וּפוֹק אֲגִיחַ קְרָבָא בַּעֲמָלֵק מְחַר אֲנָא קָאֵים עַל רֵישׁ רָמְתָא וְחוּטְרָא דְּאִתְעֲבִידוּ בֵיהּ נִסִּין מִן קֳדָם יְיָ בִּידִי׃

(35) ארבעים שנה. והלא חסר ל׳ יום, שהרי בט״ו באייר ירד להם המן תחלה, ובט״ו בניסן פסק, שנאמר וַיֹּאכֵלוּ הַמָּן מִמָּחֳרַת (יהושע ה, יב), אלא מגיד שהעוגות שהוציאו ישראל ממצרים טעמו בהם טעם מן: אל ארץ נושבת. לאחר שעברו את הירדן (קידושין לח.). (ס״א, שאותה שבעבר הירדן מיושבת וטובה, שנאמר פֶּטֶר רֶחֶם הוּא לַאדֹנָי אֶת אַרְצָם בְּרֹב הַיְרָקוֹן (דברים ג, כה), ותרגום של יונתן יָתֵב בְּעֵבֶר יַרְדֵּן, ר״ל מיושבת. רש״י יסן): אל קצה ארץ כנען. בתחלת הגבול, קודם שעברו את הירדן והוא ערבות מואב, נמצאו מכחישין זה את זה, אלא בערבות מואב כשמת משה בז׳ באדר פסק המן מלירד, ונסתפקו ממן שלקטו בו ביום, עד שהקריבו העומר בששה עשר בניסן, שנאמר וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפָּסַח (יהושע ה, יא):

(36) עשירית האיפה. האיפה שלש סאין, והסאה ו׳ קבין, והקב ד׳ לוגין, והלוג ששה ביצים, נמצא עשירית האיפה מ״ג ביצים וחומש ביצה, והוא שיעור לחלה ולמנחות:

(2) מה תנסון. לומר היוכל לתת מים באבן זיה:

(4) עוד מעט. אם אמתין, עוד מעט וסקלוני:

(5) עבור לפני העם. ולאה אם יסקלוך, למה הוצאת לעז על בני: וקח אתך מזקני ישראל. לעדות, שיראו שעל ידך המים יוצאים מן הצור, ולא יאמרו מעינות היו שם מימי קדם: ומטך אשר הכית בו את היאור. מה תלמוד לומר אשר הכית בו את היאור, אלא שהיו ישראל אומרים על המטה, שאינו מוכן אלא לפורענות, בו לקה פרעה, ומצרים כמה מכות, במצרים ועל הים, לכך נאמר אשר הכית בו את היאור, יראו עתה שאף לטובה הוא מוכן:

(6) והכית בצור. על הצור לא נאמר, אלא בצור, מכאן שהמטה היה של מין דבר חזק ושמו קַנַפִּירִינוֹן, והצור נבקע מפניו.

(8) ויבא עמלק וגו׳. סמך פרשה זו למקרא זה לומר, תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם, ואתם אומרים הים ה׳ בקרבנו אם אין, חייכם שהכלב בא ונושך אתכם, ואתם נועקים לי ותדעו היכן אני. משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו וילך לדרך, היה אותו הבן רואה חפץ ואומר, אבא טול חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שנייה, וכן שלישית, פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הבן רואה את אבא, אמר לו אביו, איך יודע היכן אני, השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו:

(9) בחר לנו. לי ולך, השוהו לו, מכאן אמרו, יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חברך כמורא רבך מנין, שנאמר וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי (במדבר יב, יא), והלא אהרן גדול מאחיו היה, ועושה את חברו כרבו. ומורא רבך כמורא שמים מנין, שנאמר אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם (שם יא, כח), כלם מן העולם, חייבין הם כלייה, המורדים

10 וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה׃

10 So Joshua did as Moses had said to him, and fought with Amalek; and Moses, Aaron, and Hur went up to the top of the hill.

10 וַעֲבַד יְהוֹשֻׁעַ כְּמָא דַּאֲמַר לֵיהּ מֹשֶׁה לְאָגְחָא קְרָבָא בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר סְלִיקוּ לְרֵישׁ רָמְתָא׃

11 וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק׃

11 And it came to pass, when Moses held up his hand, that Israel prevailed; and when he let down his hand, Amalek prevailed.

11 וְהָוֵי כַּד מָרִים מֹשֶׁה יְדוֹהִי מִתְגַּבְּרִין דְּבֵית יִשְׂרָאֵל וְכַד מַנַּח יְדוֹהִי מִתְגַּבְּרִין דְּבֵית עֲמָלֵק׃

12 וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ׃

12 But Moses' hands were heavy; and they took a stone, and put it under him, and he sat thereon; and Aaron and Hur stayed up his hands, the one on the one side, and the other on the other side; and his hands were steady until the going down of the sun.

12 וידֵי מֹשֶׁה יְקָרָא וּנְסִיבוּ אַבְנָא וְשַׁוִּיאוּ תְּחוֹתוֹהִי וִיתֵיב עֲלַהּ וְאַהֲרֹן וְחוּר סְעִידִין בִּידוֹהִי מִכָּא חַד וּמִכָּא חַד וַהֲוָאָה יְדוֹהִי פְּרִיסָן בִּצְלוֹ עַד דְּעָאל שִׁמְשָׁא׃

13 וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמָלֵק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־חָרֶב׃ (פ)

13 And Joshua discomfited Amalek and his people with the edge of the sword.

13 וְתַבַּר יְהוֹשֻׁעַ יָת עֲמָלֵק וְיָת עַמֵּיהּ לְפִתְגָם דְּחָרֶב׃

מפטיר 14 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם׃

14 And the LORD said unto Moses: 'Write this for a memorial in the book, and rehearse it in the ears of Joshua: for I will utterly blot out the remembrance of Amalek from under heaven.'

14 וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתוֹב דָּא דּוּכְרָנָא בְּסִפְרָא וְשַׁו קֳדָם יְהוֹשֻׁעַ אֲרֵי מִמְחָא אֶמְחֵי יָת דּוּכְרָנֵיהּ דַּעֲמָלֵק מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא׃

15 וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה | נִסִּי׃

15 And Moses built an altar, and called the name of it Adonai-nissi.

15 וּבְנָא מֹשֶׁה מַדְבְּחָא וּפְלַח עֲלוֹהִי קֳדָם יְיָ דַּעֲבַד לֵיהּ נִסִּין׃

קטז פסוקים 16 וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֵּס יָהּ (בכתר ארם צובה היה כתוב כֵּסֶ֫הּ בתיבה אחת) מִלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר׃ (פ)

16 And he said: 'The hand upon the throne of the LORD: the LORD will have war with Amalek from generation to generation.'

16 וַאֲמַר בִּשְׁבוּעָה אֲמִירָא דָּא מִן קֳדָם דְּחֵילָא דִּשְׁכִינְתֵּיהּ עַל כּוּרְסִי יְקָרָא דַּעֲתִיד דְּיִתְּגַח קְרָבָא קֳדָם יְיָ בִּדְבֵית עֲמָלֵק לְשֵׁיצָיוּתְהוֹן מִדָּרֵי עָלְמָא׃

The Haftara is Judges 4:4 – 5:31 on page 699. Sepharadim read Judges 5:1 – 5:31.

יתרו XVIII יד וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי־הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃

XVIII Now Jethro, the priest of Midian, Moses' father-in-law, heard of all that God had done for Moses, and for Israel His people, how that the LORD had brought Israel out of Egypt.

וּשְׁמַע יִתְרוֹ רַבָּא דְּמִדְיָן חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה יָת כָּל דַּעֲבַד יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמֵּיהּ אֲרֵי אַפֵּיק יְיָ יָת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃

כך כתילו מרדו בהקב"ה: וצא הלחם. לא מן הענן והלחם בו (מכילתא עמלק פ"א): מחר. בעת המלחמה, אנכי נצב: בחר לנו אנשים. גבורים וירא' חטא, שתהא זכותן מסייעתן. דבר אחר בחר לנו אנשים, שיודעין לבטל כשפים, לפי שבני עמלק מכשפים היו:

(10) ומשה אהרן וחור. מכאן לתענית שצריכים שלשה לעבור לפני התיבה, שבתעניית היו שרויים: חור. בנה של מריס היה, וכלב בעלה:

(11) כאשר ירים משה ידו. וכי ידיו של משה גולמות היו המלחמה וכו', כדאיתא בר"ה (כט.):

(12) וידי משה כבדים. בשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו, נתייקרו ידיו: ויקחו. אהרן וחור: אבן וישימו תחתיו. ולא ישב לו על כר וכסת, אמר, ישראל שרויין בצער, אף אני אהיה עמהם בצער: ויהי ידיו אמונה. ויהי משה ידיו באמונה, פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה: עד בא השמש. שהיו עמלקים מתשבין את השעות באילטרו"לוגיאה, באיזו שעה הם נוצחים, והעמיד להם משה חמה וערבב את השעות:

(13) ויחלש יהושע. אתך רשאי גבוריו (תנחומא בשלח כ"ח) ולא השאיר אלא אנשים שבהם, ולא הרגם כולם, מכאן אנו למדים, שעשו על פי הדבור של שכינה:

(14) כתב זאת זכרון. שבא עמלק להזדווג לישראל קודם לכל האומות (מכילתא עמלק פ"ב): ושים באזני יהושע. המכניס את ישראל לארץ, שיגרה את ישראל לשלם לו את גמולו, כאן נרמז לו למשה שיהושע מכניס את ישראל לארץ: כי מחה אמחה. לכך אני מזהירך כן, כי חפץ אני למחותו:

(15) ויקרא שמו. של מזבח: ה' נסי. הקב"ה עשה לנו כאן נס גדול, לא שהמזבח קרוי ה', אלא המזכיר שמו של מזבח, זוכר את הנס שעשה המקום, ה' הוא נס שלנו:

(16) ויאמר. משה: כי יד על כס יה. ידו של הקב"ה הורמה לישבע בכסאו, להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית, ומהו כס ולא נאמר כסא, אף השם נחלק לחצי, נשבע הקב"ה, שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו, וכשימחה שמו, יהיה השם שלם והכסא שלם, שנאמר הָאוֹיֵב תַּמּוּ חֳרָבוֹת לָנֶצַח (תהלים ט, ז), זהו עמלק שכתוב בו וְעָבְרָתוֹ שָׁמְרָה נֶצַח (עמוס א, יא), וְעָרִיס נָמְשָׁף אָבַד זִכְרָם הֵמָּה (תהלים שם), מהו אומר אחריו, וה' לְעוֹלָם יֵשֵׁב, הרי השם שלם, כּוֹנֵן לַמִּשְׁפָּט כִּסְאוֹ, הרי הכסא שלם:

(1) וישמע יתרו. מה שמיעה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק (זבחים קטז.): יתרו. שבע שמות נקראו לו, רעואל, יתר, יתרו, חובב, חבר, קיני, פוטיאל, (מכילתא יתרו פ"א). תר, ע"ש שֶׁיֶּתֶר פרשה אחת בתורה, ואתה תחזה. יתרו, לכשנתגייר וקייס המצות, הוסיפו לו אות אחת על שמו. חובב, שחבב את התורה, וחובב הוא יתרו שנאמר מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה (שופטים ד, יא). ויש אומרים רעואל אביו של יתרו היה, ומהו אומר וַתָּבֹאנָה אֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן (שמות ב, יח), שהתיעוקות קורין לאבי אביהן אבא. בספרי (בהעלותך עא): חותן משה. כאן היה יתרו מתכבד במשה, אבי חותן המלך, ולשעבר היה משה תולה הגדולה בחמיו, שנאמר וַיָּשֶׁב אֶל יֶתֶר חֹתְנוֹ (מכילתא שם): למשה ולישראל. שָׁקוּל משה כנגד כל ישראל: את כל אשר עשה. להם בירידת המן, ובבאר, ובעמלק: כי הוציא ה' וגו'. זו גדולה על כולם (מכילתא שם):

2 וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפֹּרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ׃
וּדְבַר יִתְרוֹ חֲמוּהֵי דְּמֹשֶׁה יָת צִפֹּרָה אִתַּת מֹשֶׁה בָּתַר דְּשַׁלְּחַהּ׃
2 And Jethro, Moses' father-in-law, took Zipporah, Moses' wife, after he had sent her away,

3 וְאֶת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃
וְיָת תְּרֵין בְּנָהָא דְּשׁוֹם חַד גֵּרְשׁוֹם אֲרֵי אֲמַר דַּיָּיר הֲוֵיתִי בְּאַרַע נוּכְרָאָה׃
3 and her two sons; of whom the name of the one was Gershom; for he said: 'I have been a stranger in a strange land';

4 וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה׃
וְשׁוֹם חַד אֱלִיעֶזֶר אֲרֵי אֱלָהֵיהּ דְּאַבָּא הֲוָה בְּסַעְדִּי וְשֵׁיזְבַנִי מֵחַרְבָּא דְּפַרְעֹה׃
4 and the name of the other was Eliezer: 'for the God of my father was my help, and delivered me from the sword of Pharaoh.'

לוי 5 וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה שָׁם הַר הָאֱלֹהִים׃
וַאֲתָא יִתְרוֹ חֲמוּהֵי דְּמֹשֶׁה וּבְנוֹהִי וְאִתְּתֵיהּ לְוָת מֹשֶׁה לְמַדְבְּרָא דְּהוּא שָׁרֵי תַּמָּן לְטוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ׃
5 And Jethro, Moses' father-in-law, came with his sons and his wife unto Moses into the wilderness where he was encamped, at the mount of God;

6 וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתְנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ׃
וַאֲמַר לְמֹשֶׁה אֲנָא חֲמוּךְ יִתְרוֹ אָתֵי לְוָתָךְ וְאִתְּתָךְ וּתְרֵין בְּנָהָא עִמַּהּ׃
6 and he said unto Moses: 'I thy father-in-law Jethro am coming unto thee, and thy wife, and her two sons with her.'

7 וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה׃
וּנְפַק מֹשֶׁה לְקַדָּמוּת חֲמוּהֵי וּסְגִיד וְנַשֵּׁיק לֵיהּ וּשְׁאִילוּ גְּבַר לְחַבְרֵיהּ לִשְׁלָם וְעָאלוּ לְמַשְׁכְּנָא׃
7 And Moses went out to meet his father-in-law, and bowed down and kissed him; and they asked each other of their welfare; and they came into the tent.

8 וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם עַל אודֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ וַיַּצִּלֵם יְהוָה׃
וְאִשְׁתַּעִי מֹשֶׁה לַחֲמוּהֵי יָת כָּל דַּעֲבַד יְיָ לְפַרְעֹה וּלְמִצְרָאֵי עַל עֵיסַק יִשְׂרָאֵל יָת כָּל עָקְתָא דְּאַשְׁכַּחְתְּנוּן בְּאוֹרְחָא וְשֵׁיזֵיבְנוּן יְיָ׃
8 And Moses told his father-in-law all that the Lord had done unto Pharaoh and to the Egyptians for Israel's sake, all the travail that had come upon them by the way, and how the Lord delivered them.

ישראל 9 וַיִּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרָיִם׃
וְחָדִי יִתְרוֹ עַל כָּל טָבְתָא דַּעֲבַד יְיָ לְיִשְׂרָאֵל דְּשֵׁיזֵיבְנוּן מִיְּדָא דְּמִצְרָאֵי׃
9 And Jethro rejoiced for all the goodness which the Lord had done to Israel, in that He had delivered them out of the hand of the Egyptians.

10 וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרָיִם׃
וַאֲמַר יִתְרוֹ בְּרִיךְ יְיָ דְּשֵׁיזֵיב יָתְכוֹן מִיְּדָא דְּמִצְרָאֵי וּמִיְּדָא דְּפַרְעֹה דְּשֵׁיזֵיב יָת עַמָּא מִתְּחוֹת מַרְוַת מִצְרָאֵי׃
10 And Jethro said: 'Blessed be the Lord, who hath delivered you out of the hand of the Egyptians, and out of the hand of Pharaoh; who hath delivered the people from under the hand of the Egyptians.

11 עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם׃
כְּעַן יָדַעְנָא אֲרֵי רַב יְיָ וְלֵית אֱלָהּ בָּר מִנֵּיהּ אֲרֵי בְּפִתְגָמָא דְּחַשִּׁיבוּ מִצְרָאֵי לְמִדָּן יָת יִשְׂרָאֵל בֵּיהּ דָּנִינּוּן׃
11 Now I know that the Lord is greater than all gods; yea, for that they dealt proudly against them.'

(2) אחר שלוחיה. כשאמר לו הקב"ה במדין, לֵךְ שָׁב מִצְרָיִם, וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וגו' (שמות ד, יטכ), וילא אהרן לקראתו ויפגשהו בהר האלהים, אמר לו מי הם אלו, אמר לו זו היא אשתי שנשאתי במדין ואלו בני, אמר לו והיכן אתה מוליכן, אמר לו למצרים, אמר לו על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם, אמר לה לכי אל בית אביך, נטלה שני בניה והלכה לה:

(4) ויצלני מחרב פרעה. כשגילו דתן ואבירם על דבר המצרי, ובקש להרוג את משה, נעשה צוארו כעמוד של שיש (שמו"ר ה, לו):

(5) אל המדבר. אף אנו יודעים שבמדבר היה, אלא בשבחו של יתרו דבָּא הכתוב, שהיה יושב בכבודו של עולם, ונדבו לבו לצאת אל המדבר מקום תהו, לשמוע דברי תורה:

(6) ויאמר אל משה. ע"י שליח: אני חתנך יתרו וגו'. אם אין אתה יוצא בגיני לא בגין אשתך, ואם אין אתה יוצא בגין אשתך לא בגין שני בניה (מכילתא שם):

(7) ויצא משה. כבוד גדול נתכבד יתרו באותה שעה, כיון שיצא משה, יצא אהרן נדב ואביהוא, ומי הוא שראה את אלו יוצאין ולא יצא: וישתחו וישק לו. איני יודע מי השתחוה למי, כשהוא אומר איש לרעהו, מי הקרוי איש, זה משה, שנאמר וְהָאִישׁ מֹשֶׁה (מכילתא שם):

(8) ויספר משה לחותנו. למשוך את לבו לקרבו לתורה (מכילתא שם): את כל התלאה. שעל היש ושל עמלק (מכילתא שם): התלאה. למ"ד אל"ף מן היסוד של תיבה, והתי"ו הוא תיקון ויסוד הנופל ממנו לפרקים, וכן תרומה, תנופה, תקומה, תנואה:

(9) ויחד יתרו. וישמח יתרו, זהו פשוטו. ומדרש אגדה, נעשה בשרו חדודין חדודין, מילר על אבוד מצרים, היינו דאמרי אינשי, גיורא עד עשרה דרי לא תבזו ארמאה באפיה (סנהדרין נד.): על כל הטובה. טובת המן והבאר והתורה (מכילתא שם), ועל כולן אשר הצילו מיד מצרים, עד עכשיו לא היה עבד יכול לברוח ממצרים, שהיתה הארץ מסוגרת, ואלו יצאו ששים רבוא (מכילתא שם):

(10) אשר הציל אתכם מיד מצרים. אומה קשה: ומיד פרעה. מלך קשה: מתחת יד מצרים. כתרגומו לשון רדוי ומרות, היד שהיו מכבידים עליהם, היא העבודה:

(11) עתה ידעתי. מכירו הייתי לשעבר, ועכשיו ביותר (מכילתא שם): מכל האלהים. מלמד שהיה מכיר בכל עבודת אלילים שבעולם, שלא הניח עבודת אלילים שלא עבדה (מכילתא שם): כי בדבר אשר זדו עליהם. כתרגומו, כמיס דְּמוּ לאבדם והם נאבדו במיס: אשר זדו. אשר הרשיעו. ורבותינו דרשוהו (סוטה יא.) לשון ויזד יעקב נזיד (בראשית כה, כט), בקדירה אשר בשלו בה נתבשלו:

12 וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים׃

וְקָרֵיב יִתְרוֹ חֲמוּהֵי דְּמוֹשֶׁה עֲלָוָן וְנִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ וַאֲתָא אַהֲרֹן וְכֹל סָבֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵיכַל לַחְמָא עִם חֲמוּהֵי דְּמוֹשֶׁה קֳדָם יְיָ׃

12 And Jethro, Moses' father-in-law, took a burnt-offering and sacrifices for God; and Aaron came, and all the elders of Israel, to eat bread with Moses' father-in-law before God.

13 שני וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעָרֶב׃

וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי וִיתִיב מֹשֶׁה לְמִדָּן יָת עַמָּא וְקָם עַמָּא עִלְּוֹהִי דְּמוֹשֶׁה מִן צַפְרָא עַד רַמְשָׁא׃

13 And it came to pass on the morrow, that Moses sat to judge the people; and the people stood about Moses from the morning unto the evening.

14 וַיַּרְא חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מָה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ וְכָל־הָעָם נִצָּב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עָרֶב׃

וַחֲזָא חֲמוּהֵי דְּמוֹשֶׁה יָת כָּל דְּהוּא עָבִיד לְעַמָּא וַאֲמַר מָא פִּתְגָמָא הָדֵין דְּאַתְּ עָבִיד לְעַמָּא מָדֵין אַתְּ יָתִיב בִּלְחוֹדָךְ וְכָל עַמָּא קָיְמִין עִלָּוָךְ מִן צַפְרָא עַד רַמְשָׁא׃

14 And when Moses' father-in-law saw all that he did to the people, he said: 'What is this thing that thou doest to the people? why sittest thou thyself alone, and all the people stand about thee from morning unto even?'

15 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה לַחֲמוּהֵי אֲרֵי אָתַן לְוָתִי עַמָּא לְמִתְבַּע אוּלְפָּן מִן קֳדָם יְיָ׃

15 And Moses said unto his father-in-law: 'Because the people come unto me to inquire of God;

16 כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו׃

כַּד הָוֵי לְהוֹן דִּינָא אָתַן לְוָתִי וְדָאֵינְנָא בֵּין גּוּבְרָא וּבֵין חַבְרֵיהּ וּמְהוֹדַעְנָא לְהוֹן יָת קְיָמַיָּא דַיְיָ וְיָת אוֹרָיָתֵיהּ׃

16 when they have a matter, it cometh unto me; and I judge between a man and his neighbour, and I make them know the statutes of God, and His laws.'

17 וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה׃

וַאֲמַר חֲמוּהֵי דְּמוֹשֶׁה לֵיהּ לָא תָקִין פִּתְגָמָא דְּאַתְּ עָבִיד׃

17 And Moses' father-in-law said unto him: 'The thing that thou doest is not good.

18 נָבֹל תִּבֹּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר לֹא־תוּכַל עֲשֹׂהוּ לְבַדֶּךָ׃

מְלָאָה תִּלְאֵי אַף אַתְּ אַף עַמָּא הָדֵין דְּעִמָּךְ אֲרֵי יַקִּיר מִנָּךְ פִּתְגָמָא לָא תִכּוֹל לְמֶעְבְּדֵיהּ בִּלְחוֹדָךְ׃

18 Thou wilt surely wear away, both thou, and this people that is with thee; for the thing is too heavy for thee; thou art not able to perform it thyself alone.

19 עַתָּה שְׁמַע בְּקֹלִי אִיעָצְךָ וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הֱיֵה אַתָּה לָעָם מוּל הָאֱלֹהִים וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים׃

כְּעַן קַבִּיל מִנִּי אֵמְלִכְנָךְ וִיהֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדָךְ הֱוֵי אַתְּ לְעַמָּא תָּבַע אוּלְפָּן מִן קֳדָם יְיָ וּתְהֵי מֵיתֵי אַתְּ יָת פִּתְגָמַיָּא לְקֳדָם יְיָ׃

19 Hearken now unto my voice, I will give thee counsel, and God be with thee: be thou for the people before God, and bring thou the causes unto God.

20 וְהִזְהַרְתָּה אֶתְהֶם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן׃

וְתַזְהַר יָתְהוֹן יָת קְיָמַיָּא וְיָת אוֹרָיָתָא וּתְהוֹדַע לְהוֹן יָת אוֹרְחָא דִּיהָכְּוּן בַּהּ וְיָת עוּבָדָא דְּיַעְבְּדוּן׃

20 And thou shalt teach them the statutes and the laws, and shalt show them the way wherein they must walk, and the work that they must do.

(12) עולה. כמשמעה, שהיא כולה כליל: זבחים. שלמים: ויבא אהרן וגו׳. ומשה היכן הלך, והלא הוא שילא לקראתו וגרס לו את כל הכבוד, אלא שהיה עומד ומשמש לפניהם: לפני האלהים. מכאן שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה, כאילו נהנה מזיו השכינה (ברכות סד.):

(13) ויהי ממחרת. מוצאי יום הכפורים היה, כך שנינו בספרי, ומהו ממחרת, למחרת רדתו מן ההר. ועל כרחך אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכפורים, שהרי קודם מתן תורה אי אפשר לומר והודעתי את חוקי וגו׳, ומשנתנה תורה עד יום הכפורים לא ישב משה לשפוט את העם, שהרי בי״ז בתמוז ירד ושבר את הלוחות, ולמחר עלה בהשכמה ושהה שמונים יום וירד ביום הכפורים. ואין פרשה זו כתובה כסדר, שלא נאמר ויהי ממחרת עד שנה שנייה, אף לדברי האומר יתרו קודם מתן תורה בא, שילוחו של אהרן לא היה אלא עד שנה שנייה, שהרי נאמר כאן וישלח משה את חותנו, ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה נֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם וגו׳ אֵל נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ (במדבר י, לא), ואם זה קודם מתן תורה, מששלחו והלך היכן מצינו שחזר. ואם תאמר שם לא נאמר יתרו אלא חותנו ובנו של יתרו היה, הוא חותנו הוא יתרו, שהרי כתיב מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה (שופטים ד, יא): וישב משה וגו׳ ויעמוד העם. יושב כמלך וכולן עומדים, והוקשה הדבר ליתרו שהיה מזלזל בכבודן של ישראל, והוכיחו על כך, שנאמר מדוע אתה יושב לבדך וכלם נצבים: מן הבקר עד הערב. אפשר לומר כן, אלא כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום, וכאילו נעשה שותף להקב״ה במעשה בראשית, שנאמר בו וַיְהִי עֶרֶב וגו׳ (שבת י.):

(15) כי יבא. כי בא, לשון הווה: לדרש אלהים. כתרגומו לְמִתְבַּע אוּלְפָּן, לשאול תלמוד מפי הגבורה:

(16) כי יהיה להם דבר בא. מי שהיה לו הדבר בא אלי:

(17) ויאמר חתן משה. דרך כבוד קורא הכתוב חותנו של מלך:

(18) נבל תבול. כתרגומו. ולשונו לשון כמישה פליי״טרא, כמו וְסֶעֶלָה נָבֵל (ירמיה ח, יג), כִּגְבֹל עָלֶה מִגֶּפֶן וגו׳ (ישעיה לד, ד), שהוא כמוש ע״י חמה וע״י קרח, וכמו תש ונלאה: גם אתה. לרבות אהרן וחור וע׳ זקניס: כי כבד ממך. כובדו רב יותר מכחך:

(19) איעצך ויהי אלהים עמך. בעצה, אמר לו לא המלך בגבורה (מכילתא פ״ב): היה אתה לעם מול האלהים. שליח ומלין בינותם למקום, ושואל משפטים מאתו: הדברים. דברי ריבותם:

21 וְאַתָּה תֶחֱזֶה מִכָּל־הָעָם אַנְשֵׁי־חַיִל יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שֹׂנְאֵי בָצַע וְשַׂמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת׃

21 וְאַתְּ תְּחֲזֵי מִכָּל עַמָּא גּוּבְרִין דְּחֵילָא דְּדָחֲלִין יָת אֱלָהָא גּוּבְרִין דִּקְשׁוֹט דְּסָנְאִין לְקַבָּלָא מָמוֹן וּתְמַנֵּי עֲלֵיהוֹן רַבְּנֵי אַלְפֵי רַבְּנֵי מָאוָתָא רַבְּנֵי חַמְשִׁין וְרַבְּנֵי עֲשׂוֹרָיָתָא׃

Moreover thou shalt provide out of all the people able men, such as fear God, men of truth, hating unjust gain; and place such over them, to be rulers of thousands, rulers of hundreds, rulers of fifties, and rulers of tens.

22 וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ־הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ׃

22 וִידִינוּן יָת עַמָּא בְּכָל עִדָּן וִיהֵי כָּל פִּתְגָם רַב יֵיתוֹן לְוָתָךְ וְכָל פִּתְגָם זְעֵיר יְדִינוּן אִנּוּן וְיֵיקְלוּן מִנָּךְ וִיסוֹבְרוּן עִמָּךְ׃

And let them judge the people at all seasons; and it shall be, that every great matter they shall bring unto thee, but every small matter they shall judge themselves; so shall they make it easier for thee and bear the burden with thee.

23 אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עָמֹד וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מְקֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם׃

23 אִם יָת פִּתְגָמָא הָדֵין תַּעֲבֵיד וִיפַקְּדִנָּךְ יְיָ וְתִכּוֹל לְמִקָּם וְאַף כָּל עַמָּא הָדֵין עַל אַתְרֵיהּ יְהָךְ בִּשְׁלָם׃

If thou shalt do this thing, and God command thee so, then thou shalt be able to endure, and all this people also shall go to their place in peace.'

שלישי 24 וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנוֹ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמָר׃

24 וְקַבֵּיל מֹשֶׁה לְמֵימַר חֲמוּהִי וַעֲבַד כֹּל דַּאֲמַר׃

So Moses hearkened to the voice of his father-in-law, and did all that he had said.

25 וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת׃

25 וּבְחַר מֹשֶׁה גּוּבְרִין דְּחֵילָא מִכָּל יִשְׂרָאֵל וּמַנִּי יָתְהוֹן רֵישִׁין עַל עַמָּא רַבְּנֵי אַלְפֵי רַבְּנֵי מָאוָתָא רַבְּנֵי חַמְשִׁין וְרַבְּנֵי עֲשׂוֹרָיָתָא׃

And Moses chose able men out of all Israel, and made them heads over the people, rulers of thousands, rulers of hundreds, rulers of fifties, and rulers of tens.

26 וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפּוּטוּ הֵם׃

26 וְדָיְנִין יָת עַמָּא בְּכָל עִדָּן יָת פִּתְגָם קְשֵׁי מְיַתַּן לְוָת מֹשֶׁה וְכָל פִּתְגָם זְעֵיר דָּיְנִין אִנּוּן׃

And they judged the people at all seasons: the hard causes they brought unto Moses, but every small matter they judged themselves.

27 וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אַרְצוֹ׃ (פ)

27 וְשַׁלַּח מֹשֶׁה יָת חֲמוּהִי וַאֲזַל לֵיהּ לְאַרְעֵיהּ׃

And Moses let his father-in-law depart; and he went his way into his own land.

רביעי XIX בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי׃

בְּיַרְחָא תְּלִיתָאָה לְמִפַּק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם בְּיוֹמָא הָדֵין אֲתוֹ לְמַדְבְּרָא דְּסִינָי׃

In the third month after the children of Israel were gone forth out of the land of Egypt, the same day came they into the wilderness of Sinai.

2 וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיִּחַן־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר׃

2 וּנְטַלוּ מֵרְפִידִים וַאֲתוֹ לְמַדְבְּרָא דְּסִינַי וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא וּשְׁרָא תַּמָּן יִשְׂרָאֵל לְקֳבֵיל טוּרָא׃

And when they were departed from Rephidim, and were come to the wilderness of Sinai, they encamped in the wilderness; and there Israel encamped before the mount.

3 וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

3 וּמֹשֶׁה סְלִיק לְקֳדָם יְיָ וּקְרָא לֵיהּ יְיָ מִן טוּרָא לְמֵימַר כְּדֵין תֵּימַר לְבֵית יַעֲקֹב וּתְחַוֵּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

And Moses went up unto God, and the Lord called unto him out of the mountain, saying: 'Thus shalt thou say to the house of Jacob, and tell the children of Israel:

(21) ואתה תחזה. ברוח הקדש שעליך: אנשי חיל. עשיריס, שאין צריכין להחניף ולהכיר פניס: אנשי אמת. אלו בעלי הבטחה, שהס כדאי לסמוך על דבריהס, שע"י כן יהיו דבריהס נשמעין: שנאי בצע. ששונאין את ממונס בדין, כהריא דאמרינן, כל דיינא דמפקין ממונא מייניה בדינא, לאו דיינא הוא (בבא בתרא נח:): שרי אלפים. הס היו שש מאות שריס לשש מאות אלף (סנהדרין יח.): שרי מאות. ששת אלפים היו: שרי חמשים. י"ב אלף: שרי עשרות. ששים אלף. (מה שפירש"י על כל השריס כמה היו. והוא לכאורה נצא צורך, והנה באמת תיקן בזה ותירץ קושיא בפסוק, דקשיב מלמעלה למטה, ר"ל המספר מרובה קודם מספר המועט, ולא הל"ל אלא מתחלה שרי עשרות בראשונה, ואח"כ בהדרגה כולס, ולפי פירושו שהזכיר ופרט סכוס מנין השריס, לא ואשוב, וכשתדקדק במניניס ולגבייהו אמי שפיר, מספר המועט תחלה ואח"כ בהדרגה, כן נ"ל נכון ודו"ק):

(22) ושפטו. וידונון, לשון נווי: והקל מעליך. דבר זה להקל מעליך. והקל, כמו וְהַכְבֵּד אֶת לִבּוֹ (שמות ח, יח), וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב (מלכים־ב ג, כד), לשון הווה:

(23) וצוך אלהים ויכלת עמוד. המלך בגבורה, אס יצוה אותך לעשות כך תוכל עמוד, ואס יעבוד על ידך לא תוכל לעמוד (מכילתא פ"ב): וגם כל העם הזה. אהרן נדב ואביהוא, ושבעים זקניס הנלויס עתה עמך (מכילתא שס):

(26) ושפטו. וְדָיְנוּן יָת עַמָּא: יביאון. מְיַתְּיָן: ישפוטו הם. כמו ישפטו (בחולס) וכן לא תַעֲבוֹרִי (רות ב, ח), כמו לא תעברי. ותרגומו דָּיְנִין אִינּוּן. מקראות העליונים היו לשון נווי, לכך מתורגמין וידונון, ייתון, יְדוּנוּן, ומקראות הללו לשון עשייה:

(27) וילך לו אל ארצו. לגייר בני משפחתו (מכילתא פ"ב):

(1) ביום הזה. בראש חדש (שבת פו:). לא היה צריך לכתוב אלא ביום ההוא, מהו ביום הזה, שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום ניתנו:

(2) ויסעו מרפידים. למה הולרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו, והלא כבר כתב שברפידים היו חוניס, בידוע שמשס נסעו, אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה ביאתן למדבר סיני בתשובה, אף נסיעתן מרפידים בתשובה (מכילתא בחדש פ"ח): ויחן שם ישראל. כאיש אחד בלב אחד, אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת (מכילתא שס): נגד ההר. למזרחו, וכל מקוס שאתה מוצא נגד, פניס למזרח (מכילתא שס):

4 אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם וָאֶשָּׂא
אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים וָאָבִא אֶתְכֶם
אֵלָי׃

אתון חַזַיתוֹן דַּעֲבַדִית לְמִצְרָאֵי וְנַטֵּילִית
יָתְכוֹן כִּד עַל גַּדְפֵּי נִשְׁרִין וְקָרֵיבִית
יָתְכוֹן לְפוּלְחָנִי׃

4 Ye have seen what I did unto the Egyptians, and how I bore you on eagles' wings, and brought you unto Myself.

5 וְעַתָּה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם
אֶת־בְּרִיתִי וְהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל־
הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ׃

וּכְעַן אִם קַבָּלָא תְּקַבְּלוּן לְמֵימְרִי
וְתִטְּרוּן יָת קְיָמִי וּתְהוֹן קֳדָמַי חַבִּיבִין
מִכָּל עַמְמַיָּא אֲרֵי דִילִי כָּל אַרְעָא׃

5 Now therefore, if ye will hearken unto My voice indeed, and keep My covenant, then ye shall be Mine own treasure from among all peoples; for all the earth is Mine;

טו וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ
אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃

וְאַתּוּן תְּהוֹן קֳדָמַי מַלְכִין כָּהֲנִין וְעַם
קַדִּישׁ אִלֵּין פִּתְגָמַיָּא דִּתְמַלֵּיל עִם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃

6 and ye shall be unto Me a kingdom of priests, and a holy nation. These are the words which thou shalt speak unto the children of Israel.'

חמישי וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיָּשֶׂם
לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
צִוָּהוּ יְהוָה׃

וַאֲתָא מֹשֶׁה וּקְרָא לְסָבֵי עַמָּא וְסַדַּר
קֳדָמֵיהוֹן יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין
דְּפַקְּדֵיהּ יְיָ׃

7 And Moses came and called for the elders of the people, and set before them all these words which the Lord commanded him.

8 וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי
הָעָם אֶל־יְהוָה׃

וַאֲתִיבוּ כָל עַמָּא כַּחֲדָא וַאֲמַרוּ כֹּל
דְּמַלֵּיל יְיָ נַעֲבִיד וַאֲתֵיב מֹשֶׁה יָת פִּתְגָמֵי
עַמָּא לְקֳדָם יְיָ׃

8 And all the people answered together, and said: 'All that the Lord hath spoken we will do.' And Moses reported the words of the people unto the Lord.

9 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָא
אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם
בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם־בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד
מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא אֲנָא מִתְגְּלֵי לָךְ
בְּעִיבָא דַּעֲנָנָא בְּדִיל דְּיִשְׁמַע עַמָּא
בְּמַלָּלוּתִי עִמָּךְ וְאַף בָּךְ יְהֵימְנוּן לְעָלַם
וְחַוִּי מֹשֶׁה יָת פִּתְגָמֵי עַמָּא לְקֳדָם יְיָ׃

9 And the Lord said unto Moses: 'Lo, I come unto thee in a thick cloud, that the people may hear when I speak with thee, and may also believe thee for ever.' And Moses told the words of the people unto the Lord.

10 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם
וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵיזֵיל לְוָת עַמָּא
וּתְזַמְּנִנּוּן יוֹמָא דֵין וּמְחַר וִיחַוְּרוּן
לְבוּשֵׁיהוֹן׃

10 And the Lord said unto Moses: 'Go unto the people, and sanctify them to-day and to-morrow, and let them wash their garments,

11 וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם
הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעֵינֵי כָל־הָעָם עַל־
הַר סִינָי׃

וִיהוֹן זְמִינִין לְיוֹמָא תְּלִיתָאָה אֲרֵי בְּיוֹמָא
תְּלִיתָאָה יִתְגְּלֵי יְיָ לְעֵינֵי כָל עַמָּא עַל
טוּרָא דְּסִינָי׃

11 and be ready against the third day; for the third day the Lord will come down in the sight of all the people upon mount Sinai.

12 וְהִגְבַּלְתָּ אֶת־הָעָם סָבִיב לֵאמֹר הִשָּׁמְרוּ
לָכֶם עֲלוֹת בָּהָר וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ
בָּהָר מוֹת יוּמָת׃

וּתְתַחֵים יָת עַמָּא סְחוֹר סְחוֹר לְמֵימַר
אִסְתְּמַרוּ לְכוֹן מִלְּמִסַּק בְּטוּרָא וּלְמִקְרַב
בְּסוֹפֵיהּ כָּל דְּיִקְרַב בְּטוּרָא אִתְקְטָלָא
יִתְקְטֵיל׃

12 And thou shalt set bounds unto the people round about, saying: Take heed to yourselves, that ye go not up into the mount, or touch the border of it; whosoever toucheth the mount shall be surely put to death;

(3) ומשה עלה. ביום השני, וכל עליותיו בהשכמה היו, שנאמר וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַּבֹּקֶר (שמות לד, ד): כה תאמר. בלשון הזה וכסדר הזה: לבית יעקב. אלו הנשים, תאמר להם בלשון רכה: ותגיד לבני ישראל. עונשין ודקדוקין פירש לזכרים, דבריס הקשין כגידין (שבת פז. מכילתא בחדש פ"ב):
(4) אתם ראיתם. לא מסורת היא בידכם, ולא בדברים אני מעיד עליכם, אלא אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים, על כמה עבירות היו חייבין לי קודם שנזדווגו לכם, ולא נפרעתי מהם אלא על ידכם: ואשא אתכם. זה יוס שבאו ישראל לרעמסס, שהיו ישראל מפוזרין בכל ארץ גושן, ולשעה קלה כשבאו ליסע ונלחת, נקבצו כלם לרעמסס (מכילתא פ"ב). ואונקלוס תרגם ואשא, וַאֲטָלִית יָתְכוֹן, כמו ואסיע אתכם, תיקן את הדבור דרך כבוד למעלה: על כנפי נשרים. כנשר הנושא גוזליו על כנפיו, שכל שאר העופות נותנים את בניהם בין רגליהם, לפי שמתירא מעוף אחר שפורח על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם שמא יזרוק בו חץ, לפי שאין עוף פורח על גביו, לכך נותנו על כנפיו אומר מוטב יכנס החץ בי ולא בבני, אף אני עשיתי כן, וַיִּפַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים וגו' וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וגו' (שמות יד, יט), והיו מצרים זורקים חצים ואבני בְּלִיסְטְרָאוֹת, והענן מקבלם: ואבא אתכם אלי. כתרגומו:
(5) ועתה. אם עתה תקבלו עליכם, יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות (מכילתא פ"ב): ושמרתם את בריתי. שאכרות עמכם על שמירת התורה: סגלה. אוצר חביב, כמו וּסְגֻלַּת מְלָכִים (קהלת ב, ח), כלי יקר ואבנים טובות שהמלכים גוזזים אותם, כך אתם תהיו לי סגולה משאר אומות, ולא תאמרו אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם, ומה יש לי עוד שתהא תבתכם נכרת, כי לי כל הארץ, והם בעיני ולפני לכלום:
(6) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. שריס, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר, וּבָנֵי דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ (שמואל־ב ח, יח): אלה הדברים. לא פחות ולא יותר:
(8) וישב משה את דברי העם וגו׳. ביום האחרת שהוא יום שלישי, שהרי בהשכמה עלה. וכי צריך היה משה להשיב, אלא בא הכתוב ללמדך דרך ארץ ממשה, שלא אמר הואיל ויודע מי ששלחני, איני צריך להשיב:
(9) בעב הענן. במעבה הענן, וזהו ערפל: וגם בך. גם בנביאים הבאים אחריך: ויגד משה וגו׳. ביום האחרת שהוא רביעי לחדש: את דברי העם וגו׳. תשובה על דבר זה שמעתי מהם, שרצונם לשמוע ממך, אינו דומה השומע מפי שליח לשומע מפי המלך, רצונו לראות את מלכו:
(10) ויאמר ה׳ אל משה. אם כן שמזקיקין לְדַבֵּר עמם, לך אל העם: וקדשתם. וזימנתם, שיכינו עצמם היום ומחר:
(11) והיו נכונים. מובדלים מאשה (מכילתא פ"ג): ליום השלישי. שהוא ששה בחדש, ובחמישי בנה משה את המזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה (מכילתא שם), כל הענין האמור בפרשת ואלה המשפטים, ואין מוקדם ומאוחר בתורה: לעיני כל העם. מלמד, שלא היה בהם סומא, שנתרפאו כולם (מכילתא שם):
(12) והגבלת. קבע להם תחומין לסימן, שלא יקרבו מן הגבול והלאה: לאמר. הגבול אומר להם השמרו מעלות מכאן והלאה, ואתה תזהירם על כך: ונגע

13 לֹא־תִגַּע בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ־
יָרֹה יִיָּרֶה אִם־בְּהֵמָה אִם־אִישׁ לֹא יִחְיֶה
בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר׃

13 לָא תִקְרַב בֵּיהּ יַד אֲרֵי אִתְרְגְמָא יִתְרְגֵים
אוֹ אִשְׁתְּדָאָה יִשְׁתְּדֵי אִם בְּעִירָא אִם
אֱנָשָׁא לָא יִתְקַיָּם בְּמֵיגַד שׁוֹפָרָא אִנּוּן
מוּרְשַׁן לְמַסַּק בְּטוּרָא׃

13 no hand shall touch him, but he shall surely be stoned, or shot through; whether it be beast or man, it shall not live; when the ram's horn soundeth long, they shall come up to the mount.'

14 וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ
אֶת־הָעָם וַיְכַבְּסוּ שִׂמְלֹתָם׃

14 וּנְחַת מֹשֶׁה מִן טוּרָא לְוָת עַמָּא וְזָמַין יָת
עַמָּא וְחַוְּרוּ לְבוּשֵׁיהוֹן׃

14 And Moses went down from the mount unto the people, and sanctified the people; and they washed their garments.

15 וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים
אַל־תִּגְּשׁוּ אֶל־אִשָּׁה׃

15 וַאֲמַר לְעַמָּא הֱווֹ זְמִינִין לִתְלָתָא יוֹמִין
לָא תִקְרְבוּן לְצַד אִתְּתָא׃

15 And he said unto the people: 'Be ready against the third day; come not near a woman.'

16 וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי
קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֹל
שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר
בַּמַּחֲנֶה׃

16 וַהֲוָה בְיוֹמָא תְּלִיתָאָה בְּמִהְוֵי צַפְרָא וַהֲווֹ
קָלִין וּבְרָקִין וְעֲנָנָא תַקִּיף עַל טוּרָא
וְקָל שׁוֹפָרָא תַּקִּיף לַחְדָּא וְזָע כָּל עַמָּא
דִּבְמַשְׁרִיתָא׃

16 And it came to pass on the third day, when it was morning, that there were thunders and lightnings and a thick cloud upon the mount, and the voice of a horn exceeding loud; and all the people that were in the camp trembled.

17 וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים
מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר׃

17 וְאַפִּיק מֹשֶׁה יָת עַמָּא לְקַדָּמוּת מֵימְרָא
דַיְיָ מִן מַשְׁרִיתָא וְאִתְעַתַּדוּ בְּשִׁפּוֹלֵי
טוּרָא׃

17 And Moses brought forth the people out of the camp to meet God; and they stood at the nether part of the mount.

18 וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו
יְהוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׁנוֹ כְּעֲשֶׁן הַכִּבְשָׁן
וַיֶּחֱרַד כָּל־הָהָר מְאֹד׃

18 וְטוּרָא דְסִינַי תְּנַן כּוּלֵּיהּ מִן קֳדָם
דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְיָ בְּאִישָׁתָא וּסְלִיק תַּנְּיֵהּ
כְּתַנְּנָא דְאַתּוּנָא וְזָע כָּל טוּרָא לַחְדָּא׃

18 Now mount Sinai was altogether on smoke, because the Lord descended upon it in fire; and the smoke thereof ascended as the smoke of a furnace, and the whole mount quaked greatly.

19 וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה
יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל׃

19 וַהֲוָה קָל שׁוֹפָרָא אָזֵיל וְתָקֵיף לַחְדָּא
מֹשֶׁה מְמַלֵּיל וּמִן קֳדָם יְיָ מִתְעֲנֵי לֵיהּ
בְּקָל׃

19 And when the voice of the horn waxed louder and louder, Moses spoke, and God answered him by a voice.

ששי
20 וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־הַר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר
וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל
מֹשֶׁה׃

20 וְאִתְגְּלִי יְיָ עַל טוּרָא דְסִינַי לְרֵישׁ טוּרָא
וּקְרָא יְיָ לְמֹשֶׁה לְרֵישׁ טוּרָא וּסְלִיק
מֹשֶׁה׃

20 And the Lord came down upon mount Sinai, to the top of the mount; and the Lord called Moses to the top of the mount; and Moses went up.

21 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בָּעָם פֶּן־
יֶהֶרְסוּ אֶל־יְהוָה לִרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב׃

21 וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה חוֹת אַסְהֵיד בְּעַמָּא
דִּלְמָא יְפַגְּרוּן קֳדָם יְיָ לְמִחְזֵי וְיִפּוֹל
מִנְּהוֹן סַגִּי׃

21 And the Lord said unto Moses: 'Go down, charge the people, lest they break through unto the Lord to gaze, and many of them perish.

בקצהו. אפילו בקצהו:

(13) ירה יירה. מכאן לנסקלין שהם נדחין למטה (סנהדרין מה.) מביא הסקילה שהיה גבוה שתי קומות: יירה. יושלך למטה לארץ, כמו יָרָה בַיָּם (שמות טו, ד):

במשך היובל. כשימשוך היובל קול ארוך, הוא סימן שלוק שכינה והפסקת הקול, וכיון שנתמלק הם רשאין לעלות: היובל. הוא שופר של איל, שכן בערבית קורין לְדֻכְרָא יוֹבָלָא. ושופר של אילו של יצחק היה:

(14) מן ההר אל העם. מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו, אלא מן ההר אל העם:

(15) היו נכונים לשלשת ימים. לסוף שלשת ימים, הוא יום רביעי, שהוסיף משה יום אחד מדעתו, כדברי רבי יוסי (שבת פז.), ולדברי האומר בששה בחדש ניתנו עשרת הדברות, לא הוסיף משה כלום, ולשלשת ימים, כמו ליום השלישי: אל תגשו אל אשה. כל שלשת ימים הללו, כדי שיהיו הנשים טובלות ליום השלישי ותהיינה טהורות לקבל תורה, שאם יטמא תוך ג' ימים, שמא תפלוט האשה שכבת זרע לאחר טבילתה ותחזור ותטמא, אבל מששהתה שלשה ימים כבר הזרע מסריח ואינו ראוי להזריע, וטהור מלטמא את הפולטת:

(16) בהיות הבקר. מלמד שהקדים על ידם, מה שאין דרך בשר ודם לעשות כן שיהא הרב ממתין לתלמיד, וכן מצינו קוּם צָא אֶל הַבִּקְעָה וגו' (יחזקאל ג, כב), וָאָקוּם וָאֵצֵא אֶל הַבִּקְעָה וְהִנֵּה שָׁם כְּבוֹד ה' עֹמֵד (שם כג):

(17) לקראת האלהים. מגיד שהשכינה יצאה לקראתם כחתן היוצא לקראת כלה, וזה שנאמר ה' מִסִּינַי בָּא (דברים לג, ב. מכילתא פ"ג), ולא נאמר לסיני בא: בתחתית ההר. לפי פשוטו ברגלי ההר. ומדרשו, שנתלש ההר ממקומו וונכפה עליהם כגיגית (שבת פח.):

(18) עשן כלו. אין עשן זה שם דבר, שהרי נקוד השי"ן פת"ח, אלא לשון פעל, כמו אמר, שמר, שמע, לכך תרגומו פָּגַן כֻּלֵּיהּ ולא תרגם תְּנָנָא, וכל עשן שבמקרא נקודים קמ"ץ, מפני שהם שם דבר: הכבשן. של סיד, יכול ככבשן זה ולא יותר, תלמוד לומר בוער באש עד לב השמים, ומה תלמוד לומר ככבשן, לְשַׁבֵּר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע, נותן לברייות סימן הניכר להם. כיוצא בו פְּאָרֶיהָ יִשָּׁאֶנָּ (הושע יא, י), וכי מי נתן כח באדי אלא הוא, והכתוב מושלו כאריה, אלא אנו מכנין ומדמין אותו לברייותיו, כדי לְשַׁבֵּר את האוזן מה שיכולה לשמוע. כיוצא בו וְקוֹלוֹ כְּקוֹל מַיִם רַבִּים (יחזקאל מג, ב), וכי מי נתן קול למים והלא הוא, ואתה מכנה אותו לדמותו לברייותיו כדי לְשַׁבֵּר את האוזן:

(19) הולך וחזק מאד. מנהג הדיוט כל זמן שהוא מאריך לתקוע קולו מחליש וכוהה, אבל כאן הולך וחזק מאד, ולמה כך, מתחלה לְשַׁבֵּר אזניהם מה שיכולין לשמוע: משה ידבר. כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל, שהרי לא שמעו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהיה לך, והקדוש ברוך הוא מסייעו לתת בו כח להיות קולו מגביר ונשמע: יענהו בקול. יענהו על דבר הקול, כמו אֲשֶׁר יַעֲנֶה בָאֵשׁ (מלכים־א יח, כד), על דבר האש להורידו:

(20) וירד ה' על הר סיני. יכול ירד עליו ממש, תלמוד לומר כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם (שמות כ, יט), למד שֶׁהִרְכִּין שמים עליונים ותחתונים, והציען על גבי ההר כמצע על המטה, וירד כשא הכבוד עליהם (מכילתא פ"ד):

(21) העד בעם. התרה בהם שלא לעלות בהר: פן יהרסו וגו'. שלא יהרסו את מצבם, על ידי שֶׁפַּלְגָּם אל ה' לראות, ויקרבו לגד ההר: ונפל ממנו רב. כל מה

22 וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדָּשׁוּ פֶּן־יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה׃

22 And let the priests also, that come near to the Lord, sanctify themselves, lest the Lord break forth upon them.'

23 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הַר סִינַי כִּי־אַתָּה הַעֵדֹתָה בָּנוּ לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ׃

23 And Moses said unto the Lord: 'The people cannot come up to mount Sinai; for thou didst charge us, saying: Set bounds about the mount, and sanctify it.'

24 וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה לֶךְ־רֵד וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אַל־יֶהֱרְסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרָץ־בָּם׃

24 And the Lord said unto him: 'Go, get thee down, and thou shalt come up, thou, and Aaron with thee; but let not the priests and the people break through to come up unto the Lord, lest He break forth upon them.'

25 וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם׃ (ס)

25 So Moses went down unto the people, and told them.

XX וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר׃ (ס)

XX And God spoke all these words, saying:

The Ten Commandments are presented here in Ta'am Taḥton. For the Ten Commandments in Ta'am Elyon, see page 675.

2 אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃

2 I am the Lord thy God, who brought thee out of the land of Egypt, out of the house of bondage.

3 לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי׃

3 Thou shalt have no other gods before Me.

4 לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ׃

4 Thou shalt not make unto thee a graven image, nor any manner of likeness, of any thing that is in heaven above, or that is in the earth beneath, or that is in the water under the earth;

שיפול מהם, ואפילו הוא יחידי משוב לפני רב (מכילתא שם): יהרסו. כל הריסה מפרדת אסיפת הבנין, אף הנפרדין ממנה אנשים הורסים את המנה:

(22) וגם הכהנים. אף הנכורות שהעבודה בהם (זבחים קטו:): הנגשים אל ה׳. להקריב קרבנות, אף הם אל יסמכו על חשיבותם לעלות: יתקדשו. יהיו מזומנים להתיצב על עמדן: פן יפרץ. לשון פרצה, יהרוג בהם ויעשה בהם פרצה:

(23) לא יוכל העם. איני צריך להעיד בהם, שהרי מותרין ועומדין הם היום שלשת ימים, ולא יוכלו לעלות, שאין להם רשות:

(24) לך רד. והעד בהם שנית, שמזרזין את האדם קודם מעשה, ומוזהרין ומזרזין אותו בשעת מעשה (מכילתא שם): ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים. יכול אף הם עמך, תלמוד לומר ועלית אתה, אמור מעתה, אתה מחיצה לעצמך, ואהרן מחיצה לעצמו, והכהנים מחיצה לעצמם, משה נגש יותר מן אהרן, ואהרן יותר מן הכהנים, והעם כל עיקר אל יהרסו את מצבם לעלות אל ה׳: פן יפרץ בם. אף על פי שהוא נקוד חטף קמ״ץ, אינו זז מגזרתו, כך דרך כל תיבה שנקודתה מלאפו״ס, כשהיא באה במקף, משתנה הנקוד לחטף קמ״ץ:

(25) ויאמר אליהם. התראה זו:

(1) וידבר אלהים. אין אלהים אלא דיין, וכן הוא אומר אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל (שמות כב, כז) ותרגומו דַּיָּנָא, לפי שיש פרשיות בתורה שאם עשאן אדם מקבל שכר ואם לאו אינו מקבל עליהם פורענות, יכול אף עשרת הדברות כן, תלמוד לומר וידבר אלהים, דיין להפרע: את כל הדברים האלה. מלמד שאמר הקדוש ברוך הוא עשרת הדברות בדבור אחד, מה שאי אפשר לאדם לומר כן, אם כן מה תלמוד לומר עוד אנכי ולא יהיה לך, אחזר ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו. (קושיית אם כן כו׳, פירוש, לפי זה שמוכח מאת כל הדברים האלה, גם שאר עשרת הדברות כולם אמר הקב״ה בדבור אחד, אם כן מה תלמוד לומר אנכי וגו׳, רצונו לומר מה בא להודיענו במה שפרט לשון ב׳ דברות אלו מהשאר, מדהוליאם בלשון זה שהמשמעות דוקא אלו שניה בפרט מפי הגבורה יצאו, והלא לפי זה כולם כמותם, הקב״ה בכבודו ובעצמו דיברם. ותירץ אחזר ופירש וכו׳, ורצונו לומר, באותה החזרה, לא החזיר ללמד על הכלל יצא, אלא על הפרט אלו שתי דברות ראשונות ביחוד ודו״ק): לאמר. מלמד שהיו עונין על הן הן ועל לאו לאו (מכילתא שם):

(2) אשר הוצאתיך מארץ מצרים. כדאי היא ההוצאה, שתהיו משועבדים לי. דבר אחר, לפי שנגלה היש כגבור מלחמה ונגלה כאן כזקן מלא רחמים, שנאמר וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר (שמות כד, י), זו היתה לפניו בשעת השעבוד, וכעכשו השמים משנגאלו, הואיל ואני משתנה במראות, אל תאמרו שתי רשויות הן (מכילתא פ״ה), אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. דבר אחר, לפי שהיו שומעין קולות הרבה, שנאמר את הקולות, קולות באין מד׳ רוחות ומן השמים ומן הארץ, אל תאמרו רשויות הרבה הן. ולמה אמר לשון יחיד אלהיך, ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל, וזה הוא שאמר לָמָּה ה׳ יֶחֱרֶה אַפֶּךָ בְּעַמֶּךָ (שמות לב, יא), לא להם נוית לא יהיה לכם אלהים אחרים, אלא לי לבדי: מבית עבדים. מבית פרעה שהייתם עבדים לו, או אינו אומר אלא מבית עבדים שהיו עבדים לעבדים, תלמוד לומר ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים, אמור מעתה, עבדים למלך היו, ולא עבדים לעבדים:

(3) לא יהיה לך. למה נאמר, לפי שנאמר לא תעשה לך, אין לי אלא שלא יעשה, העשוי כבר מנין שלא יקייס, תלמוד לומר לא יהיה לך (מכילתא פ״ו): אלהים אחרים. שאינן אלהות, אלא אחרים עשאוס אלהים עליהם (מכילתא שם). ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זולתי, שגגאי הוא כלפי מעלה לקרותם אלהות אלו. דבר אחר אלהים אחרים, שהם אחרים לעובדיהם, צועקים אליהם ואינן עונים אותם, ודומה כאילו הוא אחר שאינו מכירו מעולם: על פני. כל זמן שאני קייס, שלא תאמר לא נטוו על עבודת אלילים אלא אותו הדור (מכילתא שם):

(4) פסל. על שם שנפסל: וכל תמונה. תמונת כל דבר אשר בשמים:

5 לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי
אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹקֵד עֲוֹן
אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים
לְשֹׂנְאָי׃

לָא תִסְגּוֹד לְהוֹן וְלָא תִפְלְחִנִּין אֲרֵי אֲנָא
יְיָ אֱלָהָךְ אֵל קַנָּא מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן
עַל בְּנִין מָרְדִין עַל דָּר תְּלִיתָאי וְעַל
דָּר רְבִיעָאי לְסָנְאָי כַּד מַשְׁלְמִין בְּנָיָא
לְמִחְטֵי בָתַר אֲבָהָתְהוֹן׃

thou shalt not bow down unto them, nor serve them; for I the Lord thy God am a jealous God, visiting the iniquity of the fathers upon the children unto the third and fourth generation of them that hate Me; 5

6 וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי
מִצְוֹתָי׃(ס)

וְעָבֵיד טֵיבוּ לְאַלְפֵי דָרִין לְרָחֲמַי
וּלְנָטְרֵי פִּקּוּדָי׃

and showing mercy unto the thousandth generation of them that love Me and keep My commandments. 6

7 לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי
לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ
לַשָּׁוְא׃(פ)

לָא תִימֵי בִּשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְמַגְּנָא אֲרֵי
לָא יְזַכֵּי יְיָ יָת דְּיֵימֵי בִשְׁמֵיהּ לְשַׁקְרָא׃

Thou shalt not take the name of the Lord thy God in vain; for the Lord will not hold him guiltless that taketh His name in vain. 7

8 זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ׃

הֱוֵי דְּכִיר יָת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא לְקַדָּשׁוֹתֵיהּ׃

Remember the sabbath day, to keep it holy. 8

9 שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃

שִׁתָּא יוֹמִין תִּפְלַח וְתַעֲבֵיד כָּל
עֲבִידְתָּךְ׃

Six days shalt thou labour, and do all thy work; 9

10 וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ
וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ
אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃

וְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבְּתָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
לָא תַעֲבֵיד כָּל עֲבִידָא אַתְּ וּבְרָךְ
וּבְרַתָּךְ עַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ וּבְעִירָךְ וְגִיּוֹרָךְ
דִּבְקִרְוָךְ׃

but the seventh day is a sabbath unto the Lord thy God, in it thou shalt not do any manner of work, thou, nor thy son, nor thy daughter, nor thy man-servant, nor thy maid-servant, nor thy cattle, nor thy stranger that is within thy gates; 10

11 כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם
וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם
וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה
אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ׃(ס)

אֲרֵי שִׁתָּא יוֹמִין עֲבַד יְיָ יָת שְׁמַיָּא וְיָת
אַרְעָא יָת יַמָּא וְיָת כָּל דִּבְהוֹן וְנָח
בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה עַל כֵּן בָּרִיךְ יְיָ יָת יוֹמָא
דְּשַׁבְּתָא וְקַדְּשֵׁיהּ׃

for in six days the Lord made heaven and earth, the sea, and all that in them is, and rested on the seventh day; wherefore the Lord blessed the sabbath day, and hallowed it. 11

12 כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכֻיָּן
יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לָךְ׃(ס)

יַקַּר יָת אֲבוּךְ וְיָת אִמָּךְ בְּדִיל דְּיֵירְכוּן
יוֹמָךְ עַל אַרְעָא דַיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ׃

Honour thy father and thy mother, that thy days may be long upon the land which the Lord thy God giveth thee. 12

13 לֹא תִרְצָח (ס) לֹא תִנְאָף (ס) לֹא תִגְנֹב
לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר׃ (ס)

לָא תִקְטוֹל נַפְשׁ לָא תִגּוּף לָא תִגְנוּב לָא
תַסְהֵיד בְּחַבְרָךְ סָהֲדוּתָא דְּשַׁקְרָא׃

Thou shalt not murder. Thou shalt not commit adultery. Thou shalt not steal. Thou shalt not bear false witness against thy neighbour. 13

14 לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ לֹא־תַחְמֹד אֵשֶׁת
רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל
אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ׃(פ)

לָא תַחְמֵיד בֵּית חַבְרָךְ לָא תַחְמֵיד
אִתַּת חַבְרָךְ וְעַבְדֵּיהּ וְאַמְתֵּיהּ וְתוֹרֵיהּ
וּחְמָרֵיהּ וְכֹל דְּלְחַבְרָךְ׃

Thou shalt not covet thy neighbour's house; thou shalt not covet thy neighbour's wife, nor his man-servant, nor his maid-servant, nor his ox, nor his ass, nor any thing that is thy neighbour's. 14

(5) אל קנא. מקנא להפרע, ואינו עובר על מדתו למחול על עון עבודת אלילים. כל לשון קנא אנפרי"מנט בלע"ז (אייפערנד) נותן לב ליפרע: לשנאי. כתרגומו, כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם (סנהדרין כז:):

(6) נוצר חסד. שאדם עושה, לשלם שכר עד לאלפים דור, נמצאת מדה טובה יתירה על מדת פורעניות אחת על חמש מאות, שזו לארבעה דורות, וזו לאלפים (תוספתא סוטה ד, ח):

(7) לשוא. (השני לשון שקר, כתרגומו) כְּמָה דְּיֵימַר מִי זהו שבועת שוא, נשבע לשנות את הידוע, על עמוד של אבן שהוא של זהב, (הראשון לשון מגן, כתרגומו) זה הנשבע לאמת ולהבל על של עץ עץ, ועל אבן אבן (שבועות כט.):

(8) זכור. זכור ושמור בדבור אחד נאמרו, וכן מְכִלְּיָה מוֹת יוּמָת (שמות לא, יד) וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים (במדבר כח, ט), וכן לֹא תְלַבֵּשׁ שַׁעַטְנֵז גֶּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ (דברים כב, יא), וכן עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִיךָ (ויקרא יח, טז) יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ (דברים כה, ה), הוא שנאמר אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְתִּי (תהלים סב, יב). זכור לשון פעול הוא, כמו אָכוֹל וְשָׂתוֹ (ישעיה כב, יג), קָלוּף וּבָלֹה (שמואל־ב ג, טז), וכן פתרונו תנו לב לזכור תמיד את יום השבת, שאם נזדמן לך חפץ יפה, תהא מזמינו לשבת (בילה טז):

(9) ועשית כל מלאכתך. כשתבא שבת, יהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה, שלא תהרהר אחר מלאכה (מכילתא פ"ז):

(10) אתה ובנך ובתך. אלו הקטנים, או אינו אלא גדולים, אמרת, הרי כבר מוזהרין הם, אלא לא בא אלא להזהיר גדולים על שביתת הקטנים, וזה ששנינו (שבת קכא.)קטן שבא לכבות, אין שומעים לו, מפני שבביתו עליך:

(11) וינח ביום השביעי. כביכול הכתיב בעצמו מנוחה, ללמד היומנו קל וחומר לאדם שמלאכתו בעמל וביגיעה שיהא נוח בשבת: ברך. ויקדשהו. ברכו במן לכופלו בששי לחם משנה, וקדשו במן שלא היה יורד בו:

(12) למען יאריכון ימיך. אם תכבד יאריכון ימיך, ואם לאו יקצרון, שדברי תורה נוטריקון הם נדרשים, מכלל הן לאו ומכלל לאו הן (מכילתא פ"ח):

(13) לא תנאף. אין ניאוף אלא באשת איש, שנאמר מוֹת יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת (ויקרא כ, ו), ואומר וְאִישׁ אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת אֵשֶׁת אִישׁ זָר (יחזקאל טז, לב): לא תגנוב. בגונב נפשות הכתוב מדבר, לא תגנובו בגונב ממון, או אינו אלא זה בגונב ממון ולהלן בגונב נפשות, אמרת, דבר הלמד מענינו, מה לא תרצח לא תנאף מדבר בדבר שחייבין עליהם מיתת בית דין, אף לא תגנוב דבר שחייב עליו מיתת בית דין (סנהדרין פו.):

15 And all the people perceived the thunderings, and the lightnings, and the voice of the horn, and the mountain smoking; and when the people saw it, they trembled, and stood afar off.

שביעי וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק׃ וְכָל עַמָּא חָזַן יָת קָלַיָּא וְיָת בָּעוֹרַיָּא וְיָת קָל שׁוֹפָרָא וְיָת טוּרָא דְּתָנַן וַחֲזָא עַמָּא וְזָעוּ וְקָמוּ מֵרַחִיק׃

16 And they said unto Moses: 'Speak thou with us, and we will hear; but let not God speak with us, lest we die.'

וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת׃ וַאֲמַרוּ לְמֹשֶׁה מַלֵּיל אַתְּ עִמָּנָא וּנְקַבֵּיל וְלָא יִתְמַלַּל עִמָּנָא מִן קֳדָם יְיָ דִּלְמָא נְמוּת׃

17 And Moses said unto the people: 'Fear not; for God is come to prove you, and that His fear may be before you, that ye sin not.'

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ כִּי לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶחֱטָאוּ׃ וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא לָא תִדְחֲלוּן אֲרֵי בְּדִיל לְנַסָּאָה יְתְכוֹן אֲתָגְלִי לְכוֹן יְקָרָא דַיְיָ וּבְדִיל דִּתְהֵי דַּחְלָתֵיהּ עַל אַפֵּיכוֹן בְּדִיל דְּלָא תְחוּבוּן׃

18 And the people stood afar off; but Moses drew near unto the thick darkness where God was.

וַיַּעֲמֹד הָעָם מֵרָחֹק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים׃ (ס) וְקָם עַמָּא מֵרַחִיק וּמֹשֶׁה קְרִיב לְצַד אֲמִטְתָּא דְּתַמָּן יְקָרָא דַיְיָ׃

19 And the Lord said unto Moses: Thus thou shalt say unto the children of Israel: Ye yourselves have seen that I have talked with you from heaven.

מפטיר וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם׃ וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּדֵן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אַתּוּן חֲזַיְתּוּן אֲרֵי מִן שְׁמַיָּא מַלֵּילִית עִמְּכוֹן׃

20 Ye shall not make with Me—gods of silver, or gods of gold, ye shall not make unto you.

לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם׃ לָא תַעְבְּדוּן קֳדָמַי דַּחְלָן דְּכַסַף וְדַחְלָן דְּדַהַב לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן׃

21 An altar of earth thou shalt make unto Me, and shalt sacrifice thereon thy burnt-offerings, and thy peace-offerings, thy sheep, and thine oxen; in every place where I cause My name to be mentioned I will come unto thee and bless thee.

מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ׃ מַדְבַּח אֲדַמְתָּא תַּעֲבִיד קֳדָמַי וּתְהֵי דָּבַח עֲלוֹהִי יָת עֲלָוָתָךְ וְיָת נִכְסַת קוּדְשָׁךְ מִן עָנָךְ וּמִן תּוֹרָךְ בְּכָל אֲתַר דְּאַשְׁרֵי שְׁכִינְתִּי לְתַמָּן אֶשְׁלַח בִּרְכָתִי לָךְ וַאֲבָרְכִנָּךְ׃

22 And if thou make Me an altar of stone, thou shalt not build it of hewn stones; for if thou lift up thy tool upon it, thou hast profaned it.

וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְּלֶהָ׃ וְאִם מַדְבַּח אַבְנִין תַּעֲבִיד קֳדָמַי לָא תִבְנֵי יָתְהוֹן פְּסִילָן לָא תְרִים חַרְבָּךְ עֲלֵהּ וְתַחֲלִינַהּ׃

(15) וכל העם רואים. מלמד שלא היה בהם אחד סומא, ומיין שלא היה בהם אלם, תלמוד לומר ויענו כל העם, ומיין שלא היה בהם חרש, תלמוד לומר נעשה ונשמע (מכילתא פ"ט): רואים את הקולות. רואין את הנשמע, שאי אפשר לראות במקום אחר (שם): את הקולות. היוצאין מפי הגבורה: וינעו. אין נוע אלא זיע (שם): ויעמדו מרחוק. היו נרתעין לאחוריהם שנים עשר מיל, כאורך מחניהם, ומלאכי השרת באין ומסייעין אותן להחזירם, שנאמר מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן (תהלים סח, יג. מכילתא שם):

(17) לבעבור נסות אתכם. לגדל אתכם בעולם, שיצא לכם שם באומות שהוא בכבודו נגלה עליכם: נסות. לשון הרמה וגדולה, כמו הָרִימוּ נֵס (ישעיה סב, י), אָרִים נִסִּי (שם מט, כב), וְכַנֵּס עַל הַגִּבְעָה (שם ל, יז), שהוא זקוף: ובעבור תהיה יראתו. על ידי שראיתם אותו יָרֹאוּי וּמְאֻיָּם, תדעו כי אין זולתו, ותיראו מפניו:

(18) נגש אל הערפל. לפנים משלש מחילות, חושך, ענן, וערפל, שנאמר וְהָאָר בַּעַר בָּאֶשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁךְ עָנָן וַעֲרָפֶל (דברים ד, יא). ערפל הוא עב הענן, שאמר לו הנה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן (שמות יט, ט):

(19) כה תאמר. בלשון הזה: אתם ראיתם. יש הפרש בין מה שאדם רואה למה שאחרים משיחין לו, שמה שאחרים משיחין לו פעמים שלבו חלוק מלהאמין: כי מן השמים דברתי. וכתוב אחר אומר, וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי, בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם, מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת קֹלוֹ לְיַסְּרֶךָ וְעַל הָאָרֶץ הֶרְאָךְ אֶת אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה (דברים ד, לו), כבודו בשמים, ואשו וגבורתו על הארץ. דבר אחר, הִרְכִּין השמים ושמי השמים, והציען על ההר, וכן הוא אומר וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד (תהלים יח, ו. מכילתא פ"ט):

(20) לא תעשון אתי. לא תעשון דמות שמשי המשמשים לפני במרום (מכילתא פ"י): אלהי כסף. בא להזהיר על הכרובים, שאתה עושה לעמוד אתי, שלא יהיו של כסף, שאם שניתם לעשותם של כסף, הרי הן לפני כאלהות: ואלהי זהב. בא להזהיר שלא יוסיף על ב', שאם עשית ד', הרי הן לפני כאלהי זהב: לא תעשו לכם. לא תאמר, הריני עושה כרובים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כדרך שאני עושה בבית עולמים, לכך נאמר לא תעשו לכם:

(21) מזבח אדמה. מאומר באדמה, שלא יבנו על גבי עמודים או על גבי כיפין (נ"א בסים) (מכילתא פי"א). דבר אחר, שהיה ממלא את חלל מזבח הנחושת אדמה בשעת חנייתן (מכילתא שם): תעשה לי. שתהא תחלת עשייתו לשמי: וזבחת עליו. אלו, כמו וְעָלָיו מַטֶּה מְנַשֶּׁה (במדבר ב, כ), ו אינו אלא עליו ממש, תלמוד לומר הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ (דברים יב, כז), ואין שחיטה בראש המזבח (מכילתא פי"א זבחים נח.): את עולתיך ואת שלמיך. אשר מלאתך ומבקרך. אשר נאנך ואת בקרך. ירוש לאת עולתיך ואת שלמיך: בכל המקום אשר אזכיר את שמי. אשר אתן לך רשות להזכיר שם המפורש שלי, שם אבוא אליך וברכתיך, אשרה שכינתי עליך, מכאן אתה למד, שלא ניתן רשות להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה באה שם, וזהו בית הבחירה, שם ניתן רשות לכהנים להזכיר שם המפורש בנשיאת כפיים לברך את העם:

(22) ואם מזבח אבנים. רבי ישמעאל אומר, כל אם ואם שבתורה רשות, חוץ מג', ואם מזבח אבנים תעשה לי, הרי אם זה משמש בלשון כאשר, וכאשר תעשה לי מזבח אבנים לא תבנה אתהן גזית, שהרי חובה עליך לבנות מזבח אבנים, שנאמר אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה (דברים כז, ו). וכן אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה (שמות כב, כד), חובה הוא, שנאמר וְהַעֲבֹט תַּעֲבִיטֶנּוּ (דברים טו, ח), ואף זה משמש בלשון כאשר. וכן וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים (ויקרא ב, יד), זו מנחת העומר שהיא חובה (מכילתא פי"א), ועל כרחך אין אם הללו תלוין, אלא ודאין, ובלשון כאשר הם משמשים: גזית. לשון גזיזה, שפוסלן ומכתתן בגרזל: כי חרבך הנפת עליה. הרי כי זה משמש בלשון פן, שהוא

עה פסוקים	וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו׃ (פ)	וְלָא תִסַּק בְּדַרְגִין עַל מַדְבְּחִי דְּלָא תִתְגַּלֵּי עַרְיָתָךְ עֲלוֹהִי׃	23 Neither shalt thou go up by steps unto Mine altar, that thy nakedness be not uncovered thereon.

The Haftara is Isaiah 6:1 – 7:6 & 9:5 – 9:6 on page 703. Sepharadim read Isaiah 6:1 – 6:13.

משפטים טז	וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם׃	וְאִלֵּין דִּינַיָּא דְּתַסְדַּר קֳדָמֵיהוֹן׃	XXI Now these are the ordinances which thou shalt set before them.
2	כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִיעִת יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם׃	אֲרֵי תִזְבּוֹן עַבְדָּא בַר יִשְׂרָאֵל שִׁית שְׁנִין יִפְלַח וּבִשְׁבִיעֵיתָא יִפּוֹק לְבַר חוֹרִין מַגָּן׃	2 If thou buy a Hebrew servant, six years he shall serve; and in the seventh he shall go out free for nothing.
3	אִם־בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא אִם־בַּעַל אִשָּׁה הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ׃	אִם בִּלְחוֹדוֹהִי יֵיעוֹל בִּלְחוֹדוֹהִי יִפּוֹק אִם בְּעִיל אִתְּתָא הוּא וְתִפּוֹק אִתְּתֵיהּ עִמֵּיהּ׃	3 If he come in by himself, he shall go out by himself; if he be married, then his wife shall go out with him.
4	אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה־לּוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ׃	אִם רִבּוֹנֵיהּ יִתֵּין לֵיהּ אִתְּתָא וּתְלִיד לֵיהּ בְּנִין אוֹ בְּנָן אִתְּתָא וּבְנַהָא תְּהֵי לְרִבּוֹנַהּ וְהוּא יִפּוֹק בִּלְחוֹדוֹהִי׃	4 If his master give him a wife, and she bear him sons or daughters; the wife and her children shall be her master's, and he shall go out by himself.
5	וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי אֶת־אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי׃	וְאִם מֵימָר יֵימַר עַבְדָּא רָחֵימְנָא יָת רִבּוֹנִי יָת אִתְּתִי וְיָת בְּנָי לָא אֶפּוֹק בַּר חוֹרִין׃	5 But if the servant shall plainly say: I love my master, my wife, and my children; I will not go out free;
6	וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם׃ (ס)	וִיקָרְבִנֵיהּ רִבּוֹנֵיהּ לְקֳדָם דַּיָּינַיָּא וִיקָרְבִנֵיהּ לְוָת דַּשָּׁא אוֹ דִלְוָת מְזוּזְתָא וְיִרְצַע רִבּוֹנֵיהּ יָת אוּדְנֵיהּ בְּמַרְצֵעָא וִיהֵי לֵיהּ עֶבֶד פָּלַח לְעָלַם׃	6 then his master shall bring him unto God, and shall bring him to the door, or unto the door-post; and his master shall bore his ear through with an awl; and he shall serve him for ever.

דילמא, פן תניף חרבך עליה: ותחללה. הא למדת, שאם הנפת עליה ברזל חללת שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, והברזל נברא לקצר ימיו של אדם, אין זה בדין שיונף המקצר על המאריך (מדות פ"ג מ"ד). ועוד, שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, לפיכך לא יבא עליו כורת ומתבל, והרי דברים קל וחומר, ומה אבנים שאינם רואות ולא שומעות ולא מדברות, על ידי שמטילות שלום אמרה תורה לא תניף עליהם ברזל, המטיל שלום בין איש לאשתו, בין משפחה למשפחה, בין אדם לחבירו, על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות:

(23) ולא תעלה במעלות. כשאתה בונה כבש למזבח, לא תעשהו מעלות מעלות, אשקנו"ש בלע"ז (שטופען שטאפלען) אלא חלוק יהא ומשופע: אשר לא תגלה ערותך. שעל ידי המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך, ואף על פי שאינו גלוי ערוה ממש, שהרי כתיב ועשה להם מכנסי בד, מכל מקום הרחבת הפסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא, ואתה נוהג בהם מנהג בזיון, והרי דברים קל וחומר, ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיונן, אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג בזיון, חבירך שהוא בדמות יוצרך, ומקפיד על בזיונו, על אחת כמה וכמה:

(1) ואלה המשפטים. כל מקום שנאמר אלה, פסל את הראשונים, ואלה, מוסיף על הראשונים (שמו"ר ל, ב), מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני. ולמה נסמכה פרשת דיינין לפרשת מזבח, לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש (ס"א המזבח): אשר תשים לפניהם. אמר לו הקב"ה למשה, לא תעלה על דעתך לומר, אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים, עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה, ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר אשר תשים לפניהם, כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם: לפניהם. ולא לפני עובדי אלילים (גיטין פח:), ואפילו ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל, אל תביאהו בערכאות שלהם, שהמביא דיני ישראל לפני ארמים, מחלל את השם ומיקר שם האלילים להשביחם (ס"א להחשיבם), שנאמר כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים (דברים לב, לא), כשאויבינו פלילים זהו עדות לעלוי ירלאתם:

(2) כי תקנה עבד עברי. עבד שהוא עברי, או אינו אלא עבדו של עברי, עבד כנעני שלקחתו מישראל, ועליו הוא אומר שש שנים יעבוד, ומה אני מקיים וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם (ויקרא כה, מו), בלקוח מן הכנעניים, אבל בלקוח מישראל יצא בשש, תלמוד לומר כי ימכר לך אחיך העברי (דברים טו, יב), לא אמרתי אלא באחיך: כי תקנה. מיד בית דין שמכרוהו בגנבתו, כמו שנאמר אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ (שמות כב, ב), או אינו אלא במוכר עצמו מפני דחקו, אבל מכרוהו בית דין לא יצא בשש, כשהוא אומר וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ (ויקרא כה, לט), הרי מוכר עצמו מפני דוחקו אמור, ומה אני מקיים כי תקנה, בנמכר בבית דין: לחפשי. לחירות:

(3) אם בגפו יבא. שלא היה נשוי אשה, כתרגומו אם בלחודוהי. ולשון בגפו, בכנפו, שלא בא אלא כמות שהוא, ימידי בתוך לבושו, בכנף בגדו: בגפו יצא. מגיד, שאם לא היה נשוי מתחלה, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים (קידושין כ.): אם בעל אשה הוא. ישראלית (מכילתא פ"ב): ויצאה אשתו עמו. וכי מי הכניסה שתצא, אלא מגיד הכתוב, שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו (קידושין כב.):

(4) אם אדניו יתן לו אשה. מכאן, שהרשות ביד רבו למסור לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים. או אינו אלא בישראלית, תלמוד לומר האשה וילדיה תהיה לאדוניה, הא אינו מדבר אלא בכנענית, שהרי העבריה אף היא יוצאה בשש, ואפילו לפני שש אם הביאה סימנין יוצאה, שנאמר אֶחָיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה (דברים טו, יב) מלמד שאף העבריה יוצאה בשש:

(5) את אשתי. השפחה:

(6) אל האלהים. לבית דין, צריך שימלך במוכריו שמכרוהו לו (מכילתא פ"ב): אל הדלת או אל המזוזה. יכול שתהא המזוזה כשרה לרצוע עליה, תלמוד לומר וְנָקַבָּה כְּאָזְנוֹ וּבָרָצָע (דברים טו, יז), בדלת ולא במזוזה, הא מה תלמוד לומר או אל המזוזה, הקיש דלת למזוזה, מה מזוזה מעומד אף דלת מעומד (קידושין כב:): ורצע אדוניו את אזנו במרצע. הימנית, או אינו אלא של שמאל, תלמוד לומר אזן אזן לגזירה שוה, נאמר כאן ורצע אדוניו את אזנו, ונאמר במצורע וְנָתוּן אֵזֶן הַמְּטַהֵר הַיְמָנִית (ויקרא יד, יד), מה להלן הימנית אף כאן הימנית. ומה ראה אזן להרצע מכל שאר אברים שבגוף, אמר ר' יוחנן בן זכאי, אזן זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב, והלך וגנב, תרצע (מכילתא פ"ב), ואם מוכר עצמו, אזן ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים, והלך וקנה אדון לעצמו, תרצע. רבי שמעון היה דורש מקרא זה כמין חומר, (ר"ל קשר צרור מבושם שתולין בצואר לתכשיט) מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית, אמר הקב"ה, דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף

לוי וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים׃ — 7 And if a man sell his daughter to be a maid-servant, she shall not go out as the men-servants do.

8 אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־(כ׳ לא)[ק׳ לוֹ] יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשֹׁל לִמְכָרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ׃ — 8 If she please not her master, who hath espoused her to himself, then shall he let her be redeemed; to sell her unto a foreign people he shall have no power, seeing he hath dealt deceitfully with her.

9 וְאִם־לִבְנוֹ יְיַעֲדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ׃ — 9 And if he espouse her unto his son, he shall deal with her after the manner of daughters.

10 אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע׃ — 10 If he take him another wife, her food, her raiment, and her conjugal rights, shall he not diminish.

11 וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף׃ (ס) — 11 And if he do not these three unto her, then shall she go out for nothing, without money.

ישראל מַכֵּה אִישׁ וָמֵת מוֹת יוּמָת׃ — 12 He that smiteth a man, so that he dieth, shall surely be put to death.

13 וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה׃ (ס) — 13 And if a man lie not in wait, but God cause it to come to hand; then I will appoint thee a place whither he may flee.

ועל שתי המזוזות, ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם, ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו, ירצע בפניהם: ועבדו לעולם. עד היובל, או אינו אלא לעולם כמשמעו, תלמוד לומר וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ (ויקרא כה, י), מגיד שממשיס שנה קרויס עולם, ולא שיהא עובדו כל ממשיס שנה, אלא עובדו עד היובל, בין סמוך בין מופלג:

(7) וכי ימכר איש את בתו לאמה. בקטנה הכתוב מדבר (מכילתא פ״ג), יכול אפילו הביאה סימניס, אמרת קל וחומר, ומה מכורה קודס לכן יוצאה בסימנין, כמו שכתוב ויצאה חנם אין כסף, שאנו דורשיס אותו לסימני נערות, שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר (ערכין כט.): לא תצא כצאת העבדים. כיצאת עבדים כנעניס שיוצאים בשן ועין, אבל זו לא תצא בשן ועין, אלא עובדת שם, או עד היובל, או עד שתביא סימנין, וכל הקודס קודס לחירותה, ונותן לה דמי עינה או דמי שינה, או אינו אלא לא תצא כצאת העבדים בשם וביובל, תלמוד לומר כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה, מקיש עבריה לעברי לכל יציאותיו, מה עברי יוצא בשם וביובל, אף עבריה יוצאה בשם וביובל, ומהו לא תצא כצאת העבדים, לא תצא בראשי איברים כעבדים כנעניס, יכול העברי יוצא בראשי איברים, תלמוד לומר העברי או העבריה, מקיש עברי לעבריה, מה העבריה אינה יוצאה בראשי איברים, אף הוא אינו יוצא בראשי איברים:

(8) אם רעה בעיני אדניה. שלא נשאה חן בעיניו לכנסה (מכילתא פ״ג): אשר לא יעדה. שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה, וכסף קנייתה הוא כסף קדושיה. וכאן רמז לך הכתוב שמצוה ביעוד, ורמז לך שאינה צריכה קדושין אחרים: והפדה. יתן לה מקום להפדות ולצאת, שאף הוא מסייע בפדיונה, ומה הוא מקום שנותן לה, שמגרע מפדיונה במספר השניס שעשתה אצלו כאילו היא שכורה אצלו, כיצד, הרי שקנאה במנה ועשתה אצלו ג׳ שניס, אומריס לו, יודע היית שעתידה לצאת לסוף שש שנה, נמצא שקנית עבודת כל שנה ושנה בששית המנה, ועשתה אצלך ג׳ שניס, הרי שלישית המנה, טול שני שלישית המנה ותצא מאצלך: לעם נכרי לא ימשל למכרה. שאינו רשאי למכרה לאחר, לא האדון ולא האב (קידושין יח:): בבגדו בה. אם בא לבגוד בה, שלא לקייס בה מצות יעוד, וכן אביה, מאחר שבגד בה ומכרה לזה:

(9) ואם לבנו ייעדנה. האדון, מלמד שאף בנו קס תחתיו ליעדה אס ירצה אביו, ואינו צריך לקדושין אחרים, אלא אומר לה, הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך בדמיך: כמשפט הבנות. שאר כסות ועונה:

(10) אם אחרת יקח לו. עליה: שארה כסותה ועונתה לא יגרע. מן האמה שייעד לו כבר: שארה. מזונות (כתובות מז:): כסותה. כמשמעו: ענתה. תשמיש:

(11) ואם שלש אלה לא יעשה לה. אס אחת משלש אלה לא יעשה לה, ומה הן השלש, ייעדנה לו, או לבנו, או יגרע מפדיונה ותצא, וזה לא יעדה לא לו, ולא לבנו, והיא לא היה בידה לפדות את עצמה: ויצאה חנם. ריבה לה יציאה לזו יותר ממה שריבה לעבדים, ומה היא היציאה, ללמדך שתצא בסימנין, ותשהה עמו עוד עד שתביא סימנין, ואס הגיעו שש שניס קודס סימנין, כבר למדנו שתצא, שנאמר הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים (דברים טו, יב), ומהו האמור כאן ויצאה חנם, שאס קדמו סימניס לשש שניס תצא בהן (מכילתא פ״ג), או אינו אומר שתצא אלא בנגרות (קידושין ד׳.), תלמוד לומר אין כסף, לרבות יציאת בגרות, ואס לא נאמרו שניהס, הייתי אומר ויצאה חנם זו בגרות, לכך נאמרו שניהס שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק:

(12) מכה איש ומת. כמה כתובים נאמרו בפרשת רוצחין, ומה שבידי לפרש למה באו כולס, אפרש: מכה איש ומת. למה נאמר, לפי שנאמר וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת (ויקרא כד, יז), שומע אני הכאה בלא מיתה, תלמוד לומר מכה איש ומת, אינו חייב אלא בהכאה של מיתה (סנהדרין פד:). ואס נאמר מכה איש ולא נאמר ואיש כי יכה, הייתי אומר אינו חייב עד שיכה איש, הכה את האשה ואת הקטן מנין, תלמוד לומר כי יכה כל נפש אדם, אפילו קטן ואפילו אשה. ועוד, אילו נאמר מכה איש, שומע אני אפילו קטן שהכה והרג יהא חייב, תלמוד לומר ואיש כי יכה (שס), ולא קטן שהכה. ועוד, כי יכה כל נפש אדם אפילו נפליס במשמע, תלמוד לומר מכה איש, שאינו חייב עד שיכה בן קיימא, הראוי להיות איש (מכילתא פ״ד):

(13) ואשר לא צדה. לא ארב לו ולא נתכוין. צדה לשון ארב, וכן הוא אומר וְאַתָּה תֹּאמַר צָדָה אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ (שמואל־א כד, יא). ולא יתכן לומר צדה לשון הצד ציד, שצידת חיות אין נופל ה״א בפועל שלה, ואס דבר בה ציד, וזה אס דבר בו צדייה ופועל שלו צודה, וזהו פועל שלו צד. ואומר אני פתרונו כתרגומו ודלא כמן ליה. ומנחס תברו בחלק צד ציד, ואין אני מודה לו, ואס יש לחברו באחת ממחלוקת של צד, נחברנו בחלק על צד תִּפְגָּשׁוּ (ישעיה סו, יב), צָדָה אוֹרֶב (שמואל־א כ, כ), וּמִלִּין לְצַד עֶלְיָה יִמְלֹל (דניאל ז, כה), אף כאן אשר לא צדה, לא צדד למצוא לו אוס צד מיתה, ואף זה יש להרהר עליו, מכל מקום לשון ארב הוא: והאלהים אנה לידו. זמן לידו, לשון לא תְּאֻנֶּה אֶלֶיךָ רָעָה (תהלים צא, י), לא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל אָוֶן (משלי יב, כא), מִתְאַנֶּה הוּא לִי (מלכים־ב ה, ז), מזדמן למצוא לי עלה: והאלהים אנה לידו. ולמה תצא זאת מלפניו, הוא שאמר דוד, כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מְשַׁל הַקֶּדֶמֹנִי מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע (שמואל־א כד, יג), ומשל הקדמוני היא התורה, שהיא משל הקב״ה שהוא קדמונו של עולם, והיכן אמרה תורה מרשעים יצא רשע, והאלהים אנה לידו, במה הכתוב מדבר, בשני בני אדם, אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד, ולא היו עדים בדבר שיעידו, זה לא נהרג וזה לא גלה, והקב״ה מזמנן לפונדק אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם, וזה שהרג שוגג עולה בסולם ונופל על זה שהרג במזיד והורגו, ועדים מעידים עליו ומחייביס

אותו לגלות, נמצא זה שהרג בשוגג גולה, וזה שהרג במזיד נהרג: ושמתי לך מקום. אף במדבר שיעוס שמה. ואי זה מקום קולטו, זה מחנה לויה (מכות יב:):

(14) וכי יזיד. למה נאמר, לפי שנאמר מכה איש וגו', שומע אני אפילו רופא שהמית, ושליח בית דין שהמית במלקות ארבעים, והאב המכה את בנו, והרב הרודה את תלמידו, והשוגג, תלמוד לומר וכי יזיד ולא שוגג, להרגו בערמה ולא שליח בית דין והרופא והרודה בנו ותלמידו, שאף על פי שהם מזידין, אין מעריכין: מעם מזבחי. אם היה כהן ורוצה לעבוד עבודה, תקחנו למות (סנהדרין לה:, יומא פה.):

(15) ומכה אביו ואמו. לפי שלמדנו על החובל בחבירו שהוא בתשלומין ולא במיתה, הוצרך לומר על החובל באביו שהוא במיתה. ואינו חייב אלא בהכאה שיש בה חבורה (סנהדרין פד:): אביו ואמו. או זה או זה: מות יומת. בחנק:

(16) וגנב איש ומכרו. למה נאמר, לפי שנאמר כִּי יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו (דברים כד, ז), אין לי אלא איש שגנב נפש, אשה או טומטום או אנדרוגינוס שגנבו מנין, תלמוד לומר וגונב איש ומכרו. ולפי שנאמר כאן וגונב איש, אין לי אלא גונב איש, גונב אשה מנין, תלמוד לומר וגונב נפש (שם), לכך הוצרכו שניהם, מה שחסר זה גלה זה (מכילתא פ"ה): ונמצא בידו. שראוהו עדים שגנבו ומכרו, ונמצא בידו כבר קודם מכירה (סנהדרין פה:): מות יומת. בחנק. כל מיתה האמורה בתורה סתם, חנק היא. והפסיק הענין וכתב וגונב איש בין מכה אביו ואמו למקלל אביו ואמו, ונראה לי היינו פלוגתא, דמר סבר מקשינן הכאה לקללה, ומר סבר לא מקשינן (שם):

(17) ומקלל אביו ואמו. למה נאמר, לפי שהוא אומר אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו (ויקרא כ, ט), אין לי אלא איש שקלל את אביו, אשה שקללה את אביה מנין, תלמוד לומר ומקלל אביו ואמו, סתם, בין איש ובין אשה, אם כן למה נאמר איש אשר יקלל, להוציא את הקטן: מות יומת. בסקילה. וכל מקום שנאמר דמיו בו, בסקילה, ובנין אב לכולם, בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם (שם כ, כז), ובמקלל אביו ואמו נאמר דָּמָיו בּוֹ (ת"כ פ' קדושים קידושין ל:):

(18) וכי יריבון אנשים. למה נאמר, לפי שנאמר עין תחת עין, לא למדנו אלא דמי איבריו, אבל שבת ורפוי לא למדנו, לכך נאמרה פרשה זו (מכילתא פ"ו): ונפל למשכב. כתרגומו ויפל לבוטלן, לחולי שמבטלו ממלאכתו:

(19) על משענתו. על בוריו וכחו (מכילתא שם): ונקה המכה. וכי תעלה על דעתך שיהרג זה שלא הרג, אלא ללמדך כאן, שחובשים אותו עד שנראה אם יתרפא זה, וכן משמעו, כשקם זה והלך על משענתו, אז ונקה המכה, אבל עד שלא יקום זה, לא נקה המכה: רק שבתו. בטול מלאכתו מחמת החולי, אם קטע ידו או רגלו, רואין בטול מלאכתו מחמת החולי, כאילו הוא שומר קשואין, שהרי אף לאחר החולי אינו ראוי למלאכת יד ורגל, והוא כבר נתן לו מחמת נזקו דמי ידו ורגלו, שנאמר יד תחת יד רגל תחת רגל: ורפא ירפא. כתרגומו, ישלם שכר הרופא (בבא קמא פה:):

(20) וכי יכה איש את עבדו או את אמתו. בעבד כנעני הכתוב מדבר, או אינו אלא בעברי, תלמוד לומר כי כספו קנוי לו עולמית, אף עבד הקנוי לו עולמית, והרי היה בכלל מכה איש ומת, אלא בא הכתוב והוציאו מן הכלל, להיות נדון בדין יום או יומים, שאם לא מת תחת ידו ושהה מעת לעת פטור: בשבט. כשיש בו כדי להמית הכתוב מדבר, או אינו אפילו אין בו כדי להמית, תלמוד לומר בישראל, וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ (במדבר לה, יז) (או בכלי עץ יד אשר ימות בו. גירסת רא"ם) הכהו, והלא דבריס קל וחומר, מה ישראל חמור אין חייב עליו אלא אם כן הכהו בדבר שיש בו כדי להמית, ועל אבר שהוא כדי למות בהכאה זו, עבד הקל לא כל שכן: נקם ינקם. מיתת סייף (סנהדרין נב: מכילתא פ"ז), וכן הוא אומר חֶרֶב נֹקֶמֶת נָקָם בְּרִית (ויקרא כו, כה):

(21) אך אם יום או יומים יעמוד לא יוקם. אם על יום אחד הוא פטור על יומים לא כל שכן, אלא יום שהוא כיומים, ואיזה, זה מעת לעת (מכילתא פ"ז): לא יוקם כי כספו הוא. הא אחר שהכהו, אף על פי ששהה מעת לעת קודם שמת, חייב:

(22) וכי ינצו אנשים. זה עם זה, ונתכוון להכות את חבירו, והכה את האשה (מכילתא פ"ח): ונגפו. אין נגיפה אלא לשון דחיפה והכאה, כמו פֶּן תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ (תהלים לא, יב), וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם (ירמיה יג, טז), וּלְאֶבֶן נֶגֶף (ישעיה ח, יד): ולא יהיה אסון באשה: ענוש יענש. נשלם דמי ולדות לבעל, שמין אותה כמה היתה ראויה להמכר בשוק, להעלות בדמיה בשביל הריונה: ענש יענש. יגבו ממון ממנו, כמו וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף (דברים כב, יט): כאשר ישית עליו וגו'. כשיתבענו הבעל בבית דין להשית עליו עונש על כך: ונתן. המכה דמי ולדות: בפללים. על פי הדייניס:

14 וְכִי־יָזִד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְּעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת׃ (ס)

15 וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת׃ (ס)

16 וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוּמָת׃ (ס)

17 וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת׃ (ס)

18 וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב׃

19 אִם־יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא׃ (ס)

20 שני וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אֲמָתוֹ בַּשֵּׁבֶט וּמֵת תַּחַת יָדוֹ נָקֹם יִנָּקֵם׃

21 אַךְ אִם־יוֹם אוֹ יוֹמַיִם יַעֲמֹד לֹא יֻקַּם כִּי כַסְפּוֹ הוּא׃ (ס)

22 וְכִי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים׃

23 וְאִם־אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ׃

24 עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל׃

25 כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת פָּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה׃ (ס)

26 וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ׃

27 וְאִם־שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת שִׁנּוֹ׃ (פ)

14 And if a man come presumptuously upon his neighbour, to slay him with guile; thou shalt take him from Mine altar, that he may die.

15 And he that smiteth his father, or his mother, shall be surely put to death.

16 And he that stealeth a man, and selleth him, or if he be found in his hand, he shall surely be put to death.

17 And he that curseth his father or his mother, shall surely be put to death.

18 And if men contend, and one smite the other with a stone, or with his fist, and he die not, but keep his bed;

19 if he rise again, and walk abroad upon his staff, then shall he that smote him be quit; only he shall pay for the loss of his time, and shall cause him to be thoroughly healed.

20 And if a man smite his bondman, or his bondwoman, with a rod, and he die under his hand, he shall surely be punished.

21 Notwithstanding if he continue a day or two, he shall not be punished; for he is his money.

22 And if men strive together, and hurt a woman with child, so that her fruit depart, and yet no harm follow, he shall be surely fined, according as the woman's husband shall lay upon him; and he shall pay as the judges determine.

23 But if any harm follow, then thou shalt give life for life,

24 eye for eye, tooth for tooth, hand for hand, foot for foot,

25 burning for burning, wound for wound, stripe for stripe.

26 And if a man smite the eye of his bondman, or the eye of his bondwoman, and destroy it, he shall let him go free for his eye's sake.

27 And if he smite out his bondman's tooth, or his bondwoman's tooth, he shall let him go free for his tooth's sake.

14 וְכִי־יָזִד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְּעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת׃ (ס)
וַאֲרֵי יַרְשַׁע גְּבַר עַל חַבְרֵיהּ לְמִקְטְלֵיהּ בְּנִכְילוּ מִן מַדְבְּחִי תִּדְבְּרִנֵּיהּ לְמִקְטַל׃

15 וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת׃ (ס)
וּדְיִמְחֵי לַאֲבוּהִי וּלְאִמֵּיהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטִיל׃

16 וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוּמָת׃ (ס)
וּדְיִגְנוֹב נַפְשָׁא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיזַבְּנִנֵּיהּ וְיִשְׁתְּכַח בִּידֵיהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטִיל׃

17 וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת׃ (ס)
וְדִילוּט לַאֲבוּהִי וְאִמֵּיהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטִיל׃

18 וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב׃
וַאֲרֵי יִנְצוֹן גּוּבְרִין וְיִמְחֵי גְּבַר יָת חַבְרֵיהּ בְּאַבְנָא אוֹ בְּכוּרְמֵיזָא וְלָא יְמוּת וְיִפּוֹל לְבוּטְלָן׃

19 אִם־יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַّכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא׃ (ס)
אִם יְקוּם וִיהַלֵּךְ בְּבָרָא עַל בָּרְיֵיהּ וִיהֵי זָכָא מָחֲיָא לְחוֹד בּוּטְלָנֵיהּ יִתֵּן וַאֲגַר אַסְיָא יְשַׁלֵּם׃

20 שני וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אֲמָתוֹ בַּשֵּׁבֶט וּמֵת תַּחַת יָדוֹ נָקֹם יִנָּקֵם׃
וַאֲרֵי יִמְחֵי גְּבַר יָת עַבְדֵּיהּ אוֹ יָת אַמָּתֵיהּ בְּשׁוּלְטָן וִימוּת תְּחוֹת יְדֵיהּ אִתְּדָנָא יִתְּדָן׃

21 אַךְ אִם־יוֹם אוֹ יוֹמַיִם יַעֲמֹד לֹא יֻקַּם כִּי כַסְפּוֹ הוּא׃ (ס)
בְּרַם אִם יוֹמָא אוֹ תְּרֵין יוֹמִין יִתְקַיֵּם לָא יִתְּדָן אֲרֵי כַסְפֵּיהּ הוּא׃

22 וְכִי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים׃
וַאֲרֵי יִנְצוֹן גּוּבְרִין וְיִמְחוֹן אִתְּתָא מְעַדְּיָא וְיִפְּקוּן יַלְדָּהָא וְלָא יְהֵי מוֹתָא אִתְגְּבָאָה יִתְגְּבֵי כְּמָא דִּישַׁוֵּי עֲלוֹהִי בַּעְלַהּ דְּאִתְּתָא וְיִתֵּן מִמֵּימַר דַּיָּינַיָּא׃

23 וְאִם־אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ׃
וְאִם מוֹתָא יְהֵי וְתִתֵּן נַפְשָׁא חֵלָף נַפְשָׁא׃

24 עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל׃
עֵינָא חֵלָף עֵינָא שִׁנָּא חֵלָף שִׁנָּא יְדָא חֵלָף יְדָא רִגְלָא חֵלָף רִגְלָא׃

25 כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת פָּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה׃ (ס)
כְּוָאָה חֵלָף כְּוָאָה פִּדְעָא חֵלָף פִּדְעָא מַשְׁקוֹפִי חֵלָף מַשְׁקוֹפִי׃

26 וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ׃
וַאֲרֵי יִמְחֵי גְּבַר יָת עֵינָא דְּעַבְדֵּיהּ אוֹ יָת עֵינָא דְּאַמָּתֵיהּ וִיחַבְּלִנַּהּ לְבַר חוֹרִין יִפְטְרִנֵּיהּ חֵלָף עֵינֵיהּ׃

27 וְאִם־שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת שִׁנּוֹ׃ (פ)
וְאִם שִׁנָּא דְּעַבְדֵּיהּ אוֹ שִׁנָּא דְּאַמָּתֵיהּ יַפִּיל לְבַר חוֹרִין יִפְטְרִנֵּיהּ חֵלָף שִׁנֵּיהּ׃

(23) ואם אסון יהיה. נאמר: ונתת נפש תחת נפש. רבותינו חולקין בדבר (סנהדרין עט.), יש אומרים נפש ממש, ויש אומרים ממון אבל לא נפש ממש, שהמתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה, ומשלם ליורשיו דמיו כמו שהיה נמכר בשוק:

(24) עין תחת עין. סימא עין חבירו, נותן לו דמי עינו כמה שפחתו דמיו למכור בשוק, וכן כולם, ולא נטילת אבר ממש, כמו שדרשו רבותינו בפרק החובל (בבא קמא פד.):

(25) כויה תחת כויה. מכות אש. ועד עכשיו דבר בחבלה שיש בה פחת דמים, ועכשיו בשאין בה פחת דמים אלא נער, כגון כוואו בשפוד על נפריניו, אומדים כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מלטער כך: פצע. היא מכה המוציאה דם, שפצע את בשרו, נפר"דור בלע"ז (אפענע וואונדע) הכל לפי מה שהוא, אם יש בו פחת דמים נותן נזק, ואם נפל למשכב נותן שבת ורפוי ובשת ונער. ומקרא זה יתר הוא, ובהסובל דרשוהו רבותינו לחייב על הנער אפילו במקום נזק, שאף על פי שנותן לו דמי ידו, אין פוטרין אותו מן הנער, לומר, הואיל וקנה ידו, יש עליו לתתכה בכל מה שירצה, אלא אומרים יש לו לתתכה בסם שאינו מלטער כל כך, וזה התכה בגרזל ונערו: חבורה. היא מכה שהדם נגרר בה ואינו יוצא, אלא שמאדים הבשר כנגדו, ולשון חבורה טק"ל בלע"ז (פפלעקקן) כמו וְנָמֵר חֲבֻרָה (ירמיה יג, כג), ותרגומו משקופי, לשון חבטה, בטדור"ל בלע"ז (שלאג) וכן שְׁדֵפוֹת קָדִים, שקיפן קידוס, חבוטות ברוח. וכן וְעַל הַמַּשְׁקוֹף (שמות יב, ז), על סף שהדלת נוקש עליו:

(26) את עין עבדו. כנעני, אבל עברי אינו יוצא בשן ועין, כמו שאמרנו אצל לא תצא כצאת העבדים: תחת עינו. וכן בכ"ד ראשי אברים, אצבעות הידים והרגלים, ושתי אזנים, והחוטם, וראש הגויה שהוא גיד האמה. ולמה נאמר שן ועין, שאם נאמר עין ולא נאמר שן, הייתי אומר, מה עין שנגרע עמו אף כל שנגרע עמו, והרי שן לא נגרע עמו. ואם נאמר שן ולא נאמר עין, הייתי אומר, אפילו שן תינוק שיש לה חליפין, לכך נאמר עין (מכילתא פ"ט):

28 וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת
סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ
וּבְעַל הַשּׁוֹר נָקִי׃

28 And if an ox gore a man or a woman, that they
die, the ox shall be surely stoned, and its flesh
shall not be eaten; but the owner of the ox shall
be quit.

29 וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד
בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה
הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת׃

29 But if the ox was wont to gore in time past, and
warning hath been given to its owner, and he
hath not kept it in, but it hath killed a man or a
woman; the ox shall be stoned, and its owner
also shall be put to death.

30 אִם־כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ
כְּכֹל אֲשֶׁר־יוּשַׁת עָלָיו׃

30 If there be laid on him a ransom, then he shall
give for the redemption of his life whatsoever is
laid upon him.

31 אוֹ־בֵן יִגָּח אוֹ־בַת יִגָּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה
יֵעָשֶׂה לּוֹ׃

31 Whether it have gored a son, or have gored a
daughter, according to this judgment shall it be
done unto him.

32 אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף
שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר
יִסָּקֵל׃ (ס)

32 If the ox gore a bondman or a bondwoman, he
shall give unto their master thirty shekels of
silver, and the ox shall be stoned.

33 וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר
וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שּׁוֹר אוֹ חֲמוֹר׃

33 And if a man shall open a pit, or if a man shall
dig a pit and not cover it, and an ox or an ass fall
therein,

34 בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו
וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ׃ (ס)

34 the owner of the pit shall make it good; he shall
give money unto the owner of them, and the
dead beast shall be his.

35 וְכִי־יִגֹּף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת
וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ
וְגַם אֶת־הַמֵּת יֶחֱצוּן׃

35 And if one man's ox hurt another's, so that it
dieth; then they shall sell the live ox, and divide
the price of it; and the dead also they shall divide.

וַאֲרֵי יִגַּח תּוֹרָא יָת גּוּבְרָא אוֹ יָת אִתְּתָא וִימוּת אִתְרְגְּמָא יִתְרְגֵּים תּוֹרָא וְלָא יִתְאֲכֵיל יָת בִּסְרֵיהּ וּמָרֵיהּ דְּתוֹרָא יְהֵי זְכָא׃

וְאִם תּוֹר נַגָּח הוּא מֵאֶתְמָלִי וּמִדְקַמּוֹהִי וְאִתַּסְהַד בְּמָרֵיהּ וְלָא נַטְרֵיהּ וְיִקְטוֹל גְּבַר אוֹ אִתְּתָא תּוֹרָא יִתְרְגֵּים וְאַף מָרֵיהּ יִתְקְטֵיל׃

אִם מָמוֹן יְשַׁוּוֹן עֲלוֹהִי וְיִתֵּין פּוּרְקַן נַפְשֵׁיהּ כְּכֹל דְּיִשַׁוּוֹן עֲלוֹהִי׃

אוֹ לְבַר יִשְׂרָאֵל יִגַּח תּוֹרָא אוֹ לְבַת יִשְׂרָאֵל יִגַּח כְּדִינָא הָדֵין יִתְעֲבִיד לֵיהּ׃

אִם לְעַבְדָּא יִגַּח תּוֹרָא אוֹ לְאַמְתָּא כַּסְפָּא תְּלָתִין סְלְעִין יִתֵּין לְרִבּוֹנֵיהּ וְתוֹרָא יִתְרְגֵּים׃

וַאֲרֵי יִפְתַּח גְּבַר גּוּב אוֹ אֲרֵי יִכְרֵי גְּבַר גּוּב וְלָא יְכַסְיֵנֵיהּ וְיִפּוֹל תַּמָּן תּוֹרָא אוֹ חֲמָרָא׃

מָרֵיהּ דְּגוּבָּא יְשַׁלֵּם כַּסְפָּא יָתִיב לְמָרוֹהִי וּמֵיתָא יְהֵי דִּילֵיהּ׃

וַאֲרֵי יִגּוֹף תּוֹר דִּגְבַר יָת תּוֹרָא דְּחַבְרֵיהּ וִימוּת וְיַזַּבְנוּן יָת תּוֹרָא חַיָּא וְיִפְלְגוּן יָת כַּסְפֵּיהּ וְאַף יָת דְּמֵי מֵיתָא יִפְלְגוּן׃

(28) וכי יגח שור. אחד שור ואחד כל בהמה וחיה ועוף, אלא שדבר הכתוב בהווה (בבא קמא נד:): ולא יאכל את בשרו. ממשמע שנאמר סקול יסקל השור, איני יודע שהוא נבלה, ונבלה אסורה באכילה, אלא מה תלמוד לומר ולא יאכל את בשרו, שאפילו שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה, בהנאה מנין, תלמוד לומר ובעל השור נקי, כאדם האומר לחברו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום, זהו מדרשו (פסחים כב:, בבא קמא מא). ופשוטו כמשמעו, לפי שנאמר במועד, וגם בעליו יומת, הולרך לומר בתם ובעל השור נקי:

(29) מתמל שלשום. הרי שלש נגיחות (מכילתא פ"י): והועד בבעליו. לשון התראה בעדים, כמו הָעֵד הֵעַד בָּנוּ הָאִישׁ (בראשית מג, ג): והמית איש וגו'. לפי שנאמר כי יגח, אין לי אלא שהמיתו בנגיחה, דחיפה, ובעיטה, מניין, תלמוד לומר והמית: וגם בעליו יומת. בידי שמים, יכול בידי אדם, תלמוד לומר מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה לַנֶּפֶשׁ הוּא (במדבר לה, יז), על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו (סנהדרין טו:):

(30) אם כופר יושת עליו. אם זה אינו תלוי, והרי הוא כמו אם כסף תלוה, לשון אשר, זה משפטו, שישימו עליו בית דין כופר: ונתן פדיון נפשו. דמי ניזק, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, דמי מזיק (בבא קמא כז.):

(31) או בן יגח. בן שהוא קטן: או בת. שהיא קטנה, לפי שנאמר והמית איש או אשה, יכול אינו חייב אלא על הגדולים, תלמוד לומר או בן יגח וגו', לחייב על הקטנים כגדולים (מכילתא נזיקין פי"א):

(32) אם עבד או אמה. כנעניים (מכילתא שם): שלשים שקלים יתן. גזירת הכתוב הוא, בין שהוא שוה אלף זוז, בין שאינו שוה אלא דינר. והשקל משקלו ד' זהובים, שהם חצי אונקיא למשקל הישר של קלוני"א:

(33) וכי יפתח איש בור. שהיה מכוסה וגלהו: או כי יכרה. למה נאמר, אם על הפתיחה חייב על הכרייה לא כל שכן, אלא להביא כורה אחר כורה שהוא חייב (בבא קמא נא.): ולא יכסנו. הא אם כסהו פטור, ובתופר בראשות הרבים דבר הכתוב (שם נ.): שור או חמור. הוא הדין לכל בהמה וחיה, שבכל מקום שנאמר שור וחמור, אינו למדין אותו שור שור משבת, שנאמר למען ינוח שורך וחמורך, מה להלן כל בהמה וחיה כשור, שהרי נאמר במקום אחר וכל בהמתך, אף כאן כל בהמה וחיה כשור, ולא נאמר שור וחמור אלא שור ולא אדם חמור ולא כלים (שם נג.):

(34) בעל הבור. בעל התקלה, אף על פי שאין הבור שלו, שעשאו בראשות הרבים, עשאו הכתוב בעליו להתחייב עליו בנזקיו: כסף ישיב לבעליו. ישיב, לרבות שוה כסף ואפילו סודין (שם ז.), (והא דכתיב מיטב שדהו וכתב רש"י שהניזקין מן העידית, תירץ בגמ' בפרק קמא דבבא קמא רב הונא בריה דרב יהושע, דזהו אם בא לגבות קרקע, אבל מטלטלי כל מילי מיטב הוא, דאי לא מזדבן הכא מזדבן הכא): והמת יהיה לו. לניזק, שמין את הנבלה ונוטלה בדמיס, ומשלם לו המזיק עליה תשלומי נזקו (מכילתא פי"א בבא קמא י:):

(35) וכי יגוף. ידחוף, בין בקרניו, בין בגופו, בין ברגליו, בין שנשכו בשיניו, כולן בכלל נגיפה הם, שאין נגיפה אלא לשון מכה: שור איש. שור של איש: ומכרו את השור וגו'. בשויס הכתוב מדבר, שור שוה מאתים שהמית שור שוה מאתים, בין שהנבלה שוה הרבה בין שהיא שוה מעט, כשנוטל זה חצי החי וחצי המת וזה חצי החי וחצי המת, ממלא כל אחד מפסיד חצי נזק שהזיקה המיתה, למדנו, שהתם משלם חצי נזק, שמן השוין אתה למד לשאינן שוין, כי דין התם לשלם חצי נזק לא פחות ולא יותר. או יכול אף בשאינן שוין בדמיהן כשהן חייס אמר הכתוב ואלו את שניהם, אם אמרת כן, פעמים שהמזיק משתכר הרבה, כשהנבלה שוה לימכר לעובד כוכבים הרבה יותר מדמי שור המזיק, ואי אפשר שיאמר הכתוב שיהא המזיק נשכר, או פעמים שהניזק נוטל הרבה יותר מדמי נזק שלם, שהצי דמי שור המזיק שוה יותר מכל דמי שור הניזק, ואם אמרת כן הרי תם חמור ממועד. על כרחך לא דבר הכתוב אלא בשוין, ולמדך שהתם משלם חצי נזק, ומן השוין תלמוד לשאינן שוין, שהמשלם חצי נזקו, שמין לו את הנבלה, ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה נוטל חצי הפחת והולך. ולמה אמר הכתוב בלשון הזה ולא אמר ישלם חציו, ללמד שאין התם משלם אלא מגופו, ואם נגח ומת אח"כ, אין הניזק נוטל אלא הנבלה, ואם איננה מגעת לחצי נזקו יפסיד. או שור שוה מנה שנגח שור שוה ממש מאות זוז, אינו נוטל אלא את השור, שלא נתחייב התם

36 אֲוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם
וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר
תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ׃ (ס)

36 אוֹ אִתְיְדַע אֲרֵי תּוֹר נַגָּח הוּא מֵאֶתְמָלִי
וּמִדְּקַמּוֹהִי וְלָא נַטְרֵיהּ מָרֵיהּ שַׁלָּמָא
יְשַׁלֵּים תּוֹרָא חֲלָף תּוֹרָא וּמֵיתָא יְהֵי
דִּילֵיהּ׃

37 כִּי יִגְנֹב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וּטְבָחוֹ אֹו מְכָרוֹ
חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־
צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה׃

37 אֲרֵי יִגְנוֹב גְּבַר תּוֹר אוֹ אִמַּר וְיִכְסִנֵּיהּ אוֹ
יְזַבְּנִנֵּיהּ חַמְשָׁא תּוֹרִין יְשַׁלֵּים חֲלָף תּוֹרָא
וְאַרְבַּע עָנָא חֲלָף אִמְּרָא׃

XXII אִם־בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַّנָּב וְהֻכֶּה וָמֵת אֵין
לוֹ דָּמִים׃

XXII אִם בְּמַחְתַּרְתָּא יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא וְיִתְמְחֵי
וִימוּת לֵית לֵיהּ דַּם׃

2 אִם־זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שַׁלֵּם
יְשַׁלֵּם אִם־אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ׃

2 אִם עֵינָא דְּסַהֲדֵיָא נְפַלַת עֲלוֹהִי דְּמָא
לֵיהּ שַׁלָּמָא יְשַׁלֵּים אִם לֵית לֵיהּ וְיִזְדַּבַּן
בִּגְנוּבְתֵּיהּ׃

3 אִם־הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה
מִשּׁוֹר עַד־חֲמוֹר עַד־שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם
יְשַׁלֵּם׃ (ס)

3 אִם אִשְׁתְּכָחָא תִשְׁתְּכַח בִּידֵיהּ גְּנוּבְתָּא
מִתּוֹר עַד חֲמָר עַד אִמַּר אִנּוּן חַיִּין עַל
חַד תְּרֵין יְשַׁלֵּים׃

שלישי כִּי יַבְעֵר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּחְ אֶת־
בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ
וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם׃ (ס)

שלישי אֲרֵי יוֹכִיל גְּבַר חֲקַל אוֹ כְרַם וְיִשְׁלַח יָת
בְּעִירֵיהּ וְיֵיכוֹל בַּחֲקַל אָחֳרָן שְׁפַר
חַקְלֵיהּ וּשְׁפַר כַּרְמֵיהּ יְשַׁלֵּים׃

5 כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ
אֹו הַקָּמָה אֹו הַשָّדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר
אֶת־הַבְּעֵרָה׃ (ס)

5 אֲרֵי יִתַּפַּק נוּר וְיַשְׁכַּח כּוּבִּין וְיֵיכוֹל
גְּדִישִׁין אוֹ קָמָא אוֹ חֲקַל שַׁלָּמָא יְשַׁלֵּים
דְּאַדְלִיק יָת דְּלֵיקְתָּא׃

6 כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אֹו־כֵלִים
לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגַّנָּב
יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם׃

6 אֲרֵי יִתֵּין גְּבַר לְחַבְרֵיהּ כְּסַף אוֹ
מָנִין לְמִטַּר וְיִתְגְּנְבוּן מִבֵּית גּוּבְרָא אִם
יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא יְשַׁלֵּים עַל חַד תְּרֵין׃

7 אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגַّנָּב וְנִקְרַב בַּעַל־הַבַּיִת
אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת
רֵעֵהוּ׃

7 אִם לָא יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא וְיִתְקְרַב מָרֵיהּ
דְּבֵיתָא לְקֳדָם דַּיָּנַיָּא אִם לָא אוֹשִׁיט
יְדֵיהּ בְּמָא דְּמִסַּר לֵיהּ חַבְרֵיהּ׃

36 Or if it be known that the ox was wont to gore in time past, and its owner hath not kept it in; he shall surely pay ox for ox, and the dead beast shall be his own.

37 If a man steal an ox, or a sheep, and kill it, or sell it, he shall pay five oxen for an ox, and four sheep for a sheep.

XXII If a thief be found breaking in, and be smitten so that he dieth, there shall be no bloodguiltiness for him.

2 If the sun be risen upon him, there shall be bloodguiltiness for him—he shall make restitution; if he have nothing, then he shall be sold for his theft.

3 If the theft be found in his hand alive, whether it be ox, or ass, or sheep, he shall pay double.

4 If a man cause a field or vineyard to be eaten, and shall let his beast loose, and it feed in another man's field; of the best of his own field, and of the best of his own vineyard, shall he make restitution.

5 If fire break out, and catch in thorns, so that the shocks of corn, or the standing corn, or the field are consumed; he that kindled the fire shall surely make restitution.

6 If a man deliver unto his neighbour money or stuff to keep, and it be stolen out of the man's house; if the thief be found, he shall pay double.

7 If the thief be not found, then the master of the house shall come near unto God, to see whether he have not put his hand unto his neighbour's goods.

לחייב את בעליו לשלם מן העליה (בבא קמא טז:):

(36) או נודע. או לא היה תם, אלא נודע כי שור נגח הוא, היום ומתמול שלשום, הרי שלש נגיחות: שלם ישלם שור. נזק שלם: והמת יהיה לו. לניזק, ועליו ישלים המזיק עד שישתלם ניזק כל נזקו:

(37) חמשה בקר וגו׳. אמר ר׳ יוחנן בן זכאי, תם המקוס על כבודן של בריות, שור שהולך ברגליו, ולא נתבזה בו הגנב לגוזלו על כתפו, משלם חמשה, שה שנושאו על כתפו, משלם ארבעה, הואיל ונתבזה בו. אמר רבי מאיר, בא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה, שור שבטלו ממלאכתו, חמשה, שה שלא בטלו ממלאכתו, ארבעה: תחת השור תחת השה. שנאן הכתוב לומר, שאין מדת תשלומי ד׳ וה׳ נוהגת אלא בשור ושה בלבד (שם סז:):

(1) אם במחתרת. כשהיה חותר את הבית: אין לו דמים. אין זו רציחה, הרי הוא כמת מעיקרו. כאן למדתך תורה, אם בא להרגך השכם להרגו, וזה להרגך בא, שהרי יודע הוא שאין אדם מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממונו בפניו ושותק, לפיכך, על מנת כן בא, שאם יעמוד בעל הממון כנגדו, יהרגנו (סנהדרין עב.):

(2) אם זרחה השמש עליו. אין זה אלא כמין משל, אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך, כשמש הזה שהוא שלום בעולם, כך פשוט לך שאינו בא להרוג אפילו יעמוד בעל הממון כנגדו, כגון אב המותר לגנוב ממון הבן, בידוע שרחמי האב על הבן ואינו בא על עסקי נפשות (מכילתא פי״ג, סנהדרין עב.): דמים לו. כחי הוא חשוב, ורציחה היא אם יהרגנו בעל הבית: שלם ישלם. הגנב ממון שגנב, ואינו חייב מיתה. ואונקלוס שתרגם אם עינא דסהדיא נפלת עליהי, לקח לו שטה אחרת, לומר שאם מצאוהו עדים קודם שבא בעל הבית, וכשבא בעל הבית נגדו התרו בו שלא יהרגהו, דמיס לו, חייב עליו אם הרגו, שמאחר שיש רואים לו, אין הגנב הזה בא על עסקי נפשות, ולא יהרוג את בעל הממון:

(3) אם המצא תמצא בידו. בראשותו, שלא טבח ולא מכר: משור עד חמור. כל דבר בכלל תשלומי כפל, בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים, שהרי נאמר במקוס אחר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה וגו׳ יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: חיים שנים ישלם. ולא ישלם לו מתים, אלא חיים או דמי חיים:

(4) כי יבער. את בעירה. ובער. כולם לשון בהמה, כמו אֲנָשִׁים וּבְעִירוֹ (במדבר כ, ד): כי יבער. יוליך בהמותיו בשדה וכרם של חבירו, ויזיק לאותו באחת משתי אלו, או בשלוח בעירה, או בביעור, ופירשו רבותינו (בבא קמא ב:), ושלח הוא נזקי מדרך כף רגל, ובער הוא נזקי השן האוכלת ומבערת: בשדה אחר. בשדה של איש אחר: מיטב שדהו ישלם. שמין את הנזק, ואם בא לשלם לו קרקע דמי נזקו, ישלם לו ממיטב שדותיו, אם היה נזקו שלם, יתן לו שוה שלם מעידית שיש לו. למדך הכתוב, שהנזקין שמין להם בעידית (שם ו:):

(5) כי תצא אש. אפילו מעצמה: ומצאה קוצים. קרדו״נש בלע״ז: ונאכל גדיש. שליחכה בקוליס, עד שהגיעה לגדיש או לקמה המחוברת בקרקע: או השדה. שליחכה את נירו, ולריך לגיר אותה פעם שניה: שלם ישלם המבעיר. אף על פי שהדליק בתוך שלו, והיא יצאה מעצמה על ידי קוליס שמצאה, חייב לשלם, לפי שלא שמר את גחלתו שלא תצא ותזיק:

(6) וגנב מבית האיש. לפי דבריו (שם סג:): אם ימצא הגנב. ישלם הגנב שניס לבעליס:

8	עַל־כָּל־דְּבַר־פָּשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ׃ (ס)	עַל כָּל פִּתְגָם דְּחוֹב עַל תּוֹר עַל חֲמָר עַל אִמַּר עַל כְּסוּ עַל כָּל אֲבֵידְתָּא דְּיֵימַר אֲרֵי הוּא דֵּין לִקְדָם דַּיְּינַיָּא יֵיעוֹל דִּין תַּרְוֵיהוֹן דִּיחַיְּבוּן דַּיְּינַיָּא יְשַׁלֵּים עַל חַד תְּרֵין לְחַבְרֵיהּ׃	For every matter of trespass, whether it be for ox, for ass, for sheep, for raiment, or for any manner of lost thing, whereof one saith: 'This is it,' the cause of both parties shall come before God; he whom God shall condemn shall pay double unto his neighbour.
9	כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וְכָל־בְּהֵמָה לִשְׁמֹר וּמֵת אוֹ־נִשְׁבַּר אוֹ־נִשְׁבֶּה אֵין רֹאֶה׃	אֲרֵי יִתֵּין גְּבַר לְחַבְרֵיהּ חֲמָר אוֹ תּוֹר אוֹ אִמַּר וְכָל בְּעִירָא לְמִטַּר וּמִית אוֹ אִתְבַּר אוֹ אִשְׁתְּבִי לֵית דְּחָזֵי׃	If a man deliver unto his neighbour an ass, or an ox, or a sheep, or any beast, to keep, and it die, or be hurt, or driven away, no man seeing it;
10	שְׁבֻעַת יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם׃	מוֹמָתָא דַיְיָ תְּהֵי בֵּין תַּרְוֵיהוֹן אִם לָא אוֹשִׁיט יְדֵיהּ בְּמָא דְּמְסַר לֵיהּ חַבְרֵיהּ וְיִקַבֵּיל מָרֵיהּ מִנֵּיהּ מוֹמָתָא וְלָא יְשַׁלֵּים׃	the oath of the Lord shall be between them both, to see whether he have not put his hand unto his neighbour's goods; and the owner thereof shall accept it, and he shall not make restitution.
11	וְאִם־גָּנֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם לִבְעָלָיו׃	וְאִם אִתְגְּנָבָא יִתְגְּנֵיב מֵעִמֵּיהּ יְשַׁלֵּים לְמָרוֹהִי׃	But if it be stolen from him, he shall make restitution unto the owner thereof.
12	אִם־טָרֹף יִטָּרֵף יְבִאֵהוּ עֵד הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם׃ (פ)	אִם אִתְבָּרָא יִתְבַּר יַיְתֵי סָהֲדִין דִּתְבִיר לָא יְשַׁלֵּים׃	If it be torn in pieces, let him bring it for witness; he shall not make good that which was torn.
13	וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ־מֵת בְּעָלָיו אֵין־עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם׃	וַאֲרֵי יִשְׁאַל גְּבַר מִן חַבְרֵיהּ וְיִתְבַּר אוֹ יְמוּת מָרֵיהּ לֵית עִמֵּיהּ שַׁלָּמָא יְשַׁלֵּים׃	And if a man borrow aught of his neighbour, and it be hurt, or die, the owner thereof not being with it, he shall surely make restitution.
14	אִם־בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם אִם־שָׂכִיר הוּא בָּא בִּשְׂכָרוֹ׃ (ס)	אִם מָרֵיהּ עִמֵּיהּ לָא יְשַׁלֵּים אִם אַגִּירָא הוּא עָאל בְּאַגְרֵיהּ׃	If the owner thereof be with it, he shall not make it good; if it be a hireling, he loseth his hire.
15	וְכִי־יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וְשָׁכַב עִמָּהּ מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לּוֹ לְאִשָּׁה׃	וַאֲרֵי יְשַׁדֵּיל גְּבַר בְּתוּלְתָּא דְּלָא מְאָרְסָא וְיִשְׁכּוֹב עִמַּהּ סַיְּימָא יְסַיְּימִנַּהּ לֵיהּ לְאִתּוּ׃	And if a man entice a virgin that is not betrothed, and lie with her, he shall surely pay a dowry for her to be his wife.
16	אִם־מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת׃ (ס)	אִם מִצְבָּא לָא יִצְבֵּי אֲבוּהָא לְמִתְּנַהּ לֵיהּ כַּסְפָּא יִתְקוֹל כְּמוּהְרֵי בְּתוּלָתָא׃	If her father utterly refuse to give her unto him, he shall pay money according to the dowry of virgins.
17	מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה׃	חָרְשָׁא לָא תַחֲיֵי׃	Thou shalt not suffer a sorceress to live.

(7) אם לא ימצא הגנב. ובא השומר הזה שהוא בעל הבית: ונקרב. אל הדיינין, לדון עם זה, וליתבע לו שלא שלח ידו בשלו:

(8) על כל דבר פשע. שימצא שקרן בשבועתו, שיעידו עדים שהוא עצמו גנבו, וירשיעוהו אלהים על פי העדים: ישלם שנים לרעהו. למדך הכתוב, שהטוען בפקדון לומר נגנב הימני, ונמצא שהוא עצמו גנבו, משלם תשלומי כפל, ואימתי, בזמן שנשבע ואחר כך באו עדים. שכך דרשו רבותינו, ונקרב בעל הבית אל האלהים, קריבה זו שבועה היא, אתה אומר לשבועה או אינו אלא לדין, שכיון שבא לדין וכפר לומר נגנבה, מיד יתחייב בכפל אם באו עדים שהוא בידו, נאמר כאן שליחות יד, ונאמר למטה שליחות יד שבעת ה׳ תהיה יד, מה להלן שבועה אף כאן שבועה: אשר יאמר כי הוא זה. לפי פשוטו, אשר יאמר העד כי הוא זה שנשבעת עליו הרי הוא אצלך, עד הדיינין יבא דבר שניהם ויחקרו את העדות, ואם כשרים הם וירשיעוהו לשומר זה, ישלם שנים, ואם ירשיעו את העדים שנמצאו זוממין, ישלמו הם שנים לשומר. ורבותינו ז״ל דרשו, כי הוא זה, ללמד שאין מחייבין אותו שבועה אלא אם כן הודה במקצת, לומר כך וכך אני חייב לך, והמותר נגנב ממני (שם קו:):

(9) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור. פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם (בבא מציעא לד:) לפיכך פטר בו את הגנבה, כמו שכתוב וגונב מבית האיש אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית, לשבועה, למדת שפוטר עצמו בשבועה זו, ופרשה זו אמורה בשומר שכר, לפיכך אינו פטור אם נגנבה, כמו שכתוב אם גנוב יגנב מעמו ישלם, אבל על האונס, כמו מת מעצמו, או נשבר, או נשבה בחזקה על ידי לסטים, ואין רואה יעיד בדבר:

(10) שבעת ה׳ תהיה. ישבע שכן הוא כדבריו, והוא לא שלח בה יד להשתמש בה לעצמו, שאם שלח בה יד ואחר כך נאנסה, חייב באונסים: ולקח בעליו. השבועה: ולא ישלם. לו השומר כלום:

(12) אם טרף יטרף. על ידי חיה רעה: יבאהו עד. יביא עדים שנטרפה באונס ופטור: הטרפה לא ישלם. אינו אומר טרפה לא ישלם, אלא הטרפה, יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם, טרפת חתול ושועל ומיה משלם, טרפת זאב ארי ודוב ונחש אינו משלם, ומי להשך לדון כן, שהרי כתיב ומת או נשבר או נשבה, מה מיתה שאין יכול להגיל, אף שבר ושביה שאין יכול להגיל:

(13) וכי ישאל. בא ללמדך על השואל שחייב באונסין: בעליו אין עמו. אם בעליו של שור אינו עם השואל במלאכתו (בבא מציעא שם):

(14) אם בעליו עמו. בין שהוא באותה מלאכה בין שהוא במלאכה אחרת, היה עמו בשעת שאלה, אינו צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה (שם לה:): אם שכיר הוא. אם השור אינו שאול אלא שכור, בא בשכרו ליד השוכר הזה ולא בשאלה, ואין כל הנאה שלו, שהרי על ידי שכרו נשתמש, ואין לו משפט שואל להתחייב באונסין. ולא פירש מה דינו אם כשומר חנם או כשומר שכר, לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל, שוכר כילד משלם, רבי מאיר אומר כשומר חנם, רבי יהודה אומר כשומר שכר:

(15) וכי יפתה. מדבר על נבה עד ששומעת לו, וכן תרגומו ואתי יתדל. שדול בלשון ארמי כפתוי בלשון עברי: מהר ימהרנה. יפסוק לה מוהר כמשפט איש לאשתו, שכותב לה כתובה וישאנה:

(16) כמהר הבתולות. שהוא קונה ומשיס כסף אצל התופס את הבתולה ושוכב עמה באונס, שנאמר וְנָקַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כָּסֶף (דברים כב, כט):

(17) מכשפה לא תחיה. אלא תומת בבית דין, ואחד זכרים ואחד נקבות, אלא שדבר הכתוב בהווה, שהנשים מצויות מכשפות (סנהדרין סז:):

18 כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת׃ (ס)

כָּל דְּיִשְׁכּוֹב עִם בְּעִירָא אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל׃

18 Whosoever lieth with a beast shall surely be put to death.

19 זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם בִּלְתִּי לַיהוָה לְבַדּוֹ׃

דְּיִדְבַּח לְטָעֲוָת עַמְמַיָּא יִתְקְטֵיל אֱלָהֵין לִשְׁמָא דַיְיָ בִּלְחוֹדוֹהִי׃

19 He that sacrificeth unto the gods, save unto the Lord only, shall be utterly destroyed.

20 וְגֵר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וּלְגִיּוֹרָא לָא תּוֹנוֹן וְלָא תָעִיקוּן אֲרֵי דַיְירִין הֲוֵיתוֹן בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

20 And a stranger shalt thou not wrong, neither shalt thou oppress him; for ye were strangers in the land of Egypt.

21 כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן׃

כָּל אַרְמְלָא וְיַתֵּם לָא תְעַנּוּן׃

21 Ye shall not afflict any widow, or fatherless child.

22 אִם־עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם־צָעֹק יִצְעַק אֵלַי שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ׃

אִם עַנָּאָה תְעַנֵּי יָתֵיהּ אֲרֵי אִם מִקְבָּל יִקְבַּל קֳדָמַי קַבָּלָא אֲקַבֵּיל קְבִילְתֵּיהּ׃

22 If thou afflict them in any wise—for if they cry at all unto Me, I will surely hear their cry—

23 וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בֶּחָרֶב וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתֹמִים׃ (פ)

וְיִתְקַף רוּגְזִי וְאֶקְטוֹל יָתְכוֹן בְּחַרְבָּא וְיִהְוֻן נְשֵׁיכוֹן אַרְמְלָן וּבְנֵיכוֹן יַתְמִין׃

23 My wrath shall wax hot, and I will kill you with the sword; and your wives shall be widows, and your children fatherless.

24 אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה לֹא־תָשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ׃

אִם כַּסְפָּא תּוֹזִיף בְּעַמִּי לְעַנְיָא דְּעִמָּךְ לָא תְהֵי לֵיהּ כְּרָשְׁיָא לָא תְשַׁוּוּן עֲלוֹהִי חִיבּוּלְיָא׃

24 If thou lend money to any of My people, even to the poor with thee, thou shalt not be to him as a creditor; neither shall ye lay upon him interest.

25 אִם־חָבֹל תַּחְבֹּל שַׂלְמַת רֵעֶךָ עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ׃

אִם מִשְׁכּוֹנָא תִּסַּב כְּסוּתָא דְּחַבְרָךְ עַד מֵיעַל שִׁמְשָׁא תְּתִיבְנֵיהּ לֵיהּ׃

25 If thou at all take thy neighbour's garment to pledge, thou shalt restore it unto him by that the sun goeth down;

26 כִּי הִוא כְסוּתָה לְבַדָּהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ בַּמֶּה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חַנּוּן אָנִי׃ (ס)

אֲרֵי הִיא כְסוּתֵיהּ בִּלְחוֹדַהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ בְּמָא יִשְׁכּוֹב וִיהֵי אֲרֵי יִקְבַּל קֳדָמַי וַאֲקַבֵּיל קְבִילְתֵּיהּ אֲרֵי חַנָּנָא אֲנָא׃

26 for that is his only covering, it is his garment for his skin; wherein shall he sleep? and it shall come to pass, when he crieth unto Me, that I will hear; for I am gracious.

רביעי 27 אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר׃

דַּיָּינָא לָא תְקַיֵּל וְרַבָּא בְּעַמָּךְ לָא תְלוּט׃

27 Thou shalt not revile God, nor curse a ruler of thy people.

28 מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי׃

בַּכּוּרָךְ וְדִמְעָךְ לָא תְאַחַר בּוּכְרָא דִּבְנָךְ תִּפְרֵישׁ קֳדָמָי׃

28 Thou shalt not delay to offer of the fulness of thy harvest, and of the outflow of thy presses. The first-born of thy sons shalt thou give unto Me.

(18) (ס"ג כל שוכב עם בהמה מות יומת. בסקילה, רובע כגרבעת, שכתוב בהן דמיהם בס:)

(19) לאלהים. לעבודת גילולים. אילו היה נקוד לאלהים (הלמ"ד בציר"י), היה צריך לפרש ולכתוב אחריו, עכשיו שאמר לאלהים, אין צריך לפרש אחריו, שכל למ"ד ובי"ת וה"ג המשמשות בראש התיבה, אם נקודה בחטף, כגון למלך, למדבר, לעיר, צריך לפרש לאיזה מלך, לאיזה מדבר, לאיזה עיר, וכן למלכים, ולרגלים, בחיר"ק, צריך לפרש לאיזה, ואם אינו מפרש, כל מלכים במשמע, וכן לאלהים במשמע, אפילו קודש, אבל כשהיא נקודה פתח, כמו למלך, למדבר, לעיר, (פת"ח וקמ"ץ עניין אחד בענין זה, וגם יש לומר בדרך אחר כמ"ש בדקדוקי רש"י יעויין בו) נודע באיזה מלך מדבר, וכן לעיר נודע באיזה עיר מדבר, וכן לאלהים לאותן שהוזהרתם עליהם במקום אחר. כיוצא בו אין כָּמוֹךָ בָּאֱלֹהִים (תהלים פו, ח), לפי שלא פירש, הוצרך ליענק פת"ח: יחרם. יומת. ולמה נאמר יחרם, והלא כבר נאמרה בו מיתה במקום אחר וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא וגו' (דברים יז, ה), אלא לפי שלא פירש על איזו עבודה חייב מיתה, שלא תאמר כל עבודות במיתה, בא ופירש לך כאן זובח לאלהים יחרם, לומר לך, מה זביחה עבודה הנעשית בפנים לשמים, אף אני מרבה המקטיר והמנסך שהם עבודות פנים, וחייבין עליהם לכל עבודת אלילים, בין שדרכה לעבדה בכך בין שאין דרכה לעבדה בכך, אבל שאר עבודות, כגון המכבד והמרבץ והמגפף והמנשק, אינו במיתה אלא באזהרה:

(20) וגר לא תונה. אונאת דברים, קונטרליאר"ר בלע"ז (העהענען) כמו וְהַסֵּלַעְתִּי אֶת מוֹנֵיךָ אֶת בְּשָׂרֶם (ישעיה מט, כו): ולא תלחצנו. בגזילת ממון: כי גרים הייתם. אם הוציאו, אף הוא יכול להוונתך, ולומר לך אף אתה מגרים בתת, מוס שבך אל תאמר לחברך. כל לשון גר, אדם שלא נולד באותה מדינה, אלא בא ממדינה אחרת לגור שם:

(21) כל אלמנה ויתום לא תענון. הוא הדין לכל אדם, אלא שדבר הכתוב בהווה, לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי לענותם:

(22) אם ענה תענה אתו. הרי זה מקרא קצר, גזם ולא פירש ענשו, (והא דכתיב והיו נשיכם וגו', זהו אם לעוק יצעק, אבל באם לא יצעק לא פירש, וק"ל) כמו לָכֵן פָּל הֹרֵג קַיִן (בראשית ד, טו), גזם ולא פירש ענשו, אף כאן אם ענה תענה אותו, לשון גזום, כלומר סופך ליטול את שלך, למה, כי אם לעק יצעק אלי וגו':

(23) והיו נשיכם אלמנות. ממשמע שנאמר והרגתי אתכם, איני יודע שנשיכם אלמנות ובניכם יתומים, אלא הרי זו קללה אחרת, שיהיו הנשים צרורות באלמנות חיות, שלא יהיו עדים למיתת בעליהן ותהיינה אסורות להנשא, והבנים יהיו יתומים, שלא יניחום בית דין לירד לנכסי אביהם, לפי שאין יודעים אם מתו אם נשבו:

(24) אם כסף תלוה את עמי. רבי ישמעאל אומר, כל אם ואם שבתורה רשות, חוץ מג', וזה אחד מהן: את עמי. עמי ונכרי, עמי קודש. עני ועשיר, עני קודש. עניי עירך ועניי עיר אחרת, עניי עירך קודמין (בבא מציעא עא.). וזה משמעו, אם כסף תלוה, את עמי תלוה קודש לעובד גילולים, ולאיזה מעמי, את העני, ולאיזה עני, לאותו שעמך. (ד"ג את העני, שלא תנהוג בו מנהג בזיון בהלואה שהוא עמי. את העני עמך. הוי מסתכל בעצמך כאילו אתה עני): לא תהיה לו כנשה. לא תתבענו בחזקה, אם אתה יודע שאין לו, אל תהי דומה עליו כאילו הלויתו, אלא כאילו לא הלויתו, כלומר, לא תכלימהו: נשך. רבית, שהוא כנשיכת נחש, שנחש נושך חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש, ופתאום הוא מבצבץ ונופח עד קדקדו, כך רבית, אינו מרגיש ואינו ניכר עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה:

(25) אם חבול תחבל. כל לשון חבלה אינו משכון בשעת הלואה, אלא שממשכנין את הלוה כשמגיע הזמן ואינו פורע. (חבול תחבול כפל לך בחבלה עד כמה פעמים, אמר הקב"ה, כמה אתה חייב לי, והרי נפשך עולה אצלי כל אמש ואמש ונותנת דין וחשבון ומתחייבת לפני, ואני מחזירה לך, אף אתה טול והשב טול והשב): עד בא השמש תשיבנו לו. כל היום תשיבנו לו עד בא השמש, וכבוא השמש תחזור ותטלנו עד שיבא בקר של מחר, ובכסות יום הכתוב מדבר שאין צריך לה בגילה (מכילתא פי"ט):

(26) כי הוא כסותה. זו טלית: שמלתו. זו חלוק: במה ישכב. לרבות את המצע:

(27) אלהים לא תקלל. הרי זו אזהרה לברכת השם, ואזהרה לקללת דיין (סנהדרין סו.):

29 כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוֹ־לִי׃

29 Likewise shalt thou do with thine oxen, and with thy sheep; seven days it shall be with its dam; on the eighth day thou shalt give it Me.

30 וְאַנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיֻוּן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ׃ (ס)

30 And ye shall be holy men unto Me; therefore ye shall not eat any flesh that is torn of beasts in the field; ye shall cast it to the dogs.

XXIII לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא אַל־תָּשֶׁת יָדְךָ עִם־רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס׃

XXIII Thou shalt not utter a false report; put not thy hand with the wicked to be an unrighteous witness.

2 לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעֹת וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת׃

2 Thou shalt not follow a multitude to do evil; neither shalt thou bear witness in a cause to turn aside after a multitude to pervert justice;

3 וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ׃ (ס)

3 neither shalt thou favour a poor man in his cause.

4 כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֹיִבְךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תֹּעֶה הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ׃ (ס)

4 If thou meet thine enemy's ox or his ass going astray, thou shalt surely bring it back to him again.

5 כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ׃ (ס)

5 If thou see the ass of him that hateth thee lying under its burden, thou shalt forbear to pass by him; thou shalt surely release it with him.

ממיסי לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ׃

6 Thou shalt not wrest the judgment of thy poor in his cause.

7 מִדְּבַר־שֶׁקֶר תִּרְחָק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תַּהֲרֹג כִּי לֹא־אַצְדִּיק רָשָׁע׃

7 Keep thee far from a false matter; and the innocent and righteous slay thou not; for I will not justify the wicked.

כֵּן תַּעֲבִיד לְתוֹרָךְ לְעָנָךְ שִׁבְעָא יוֹמִין יְהֵי עִם אִמֵּיהּ בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה תִּפְרְשִׁנֵּיהּ קֳדָמָי׃

וַאֲנָשִׁין קַדִּישִׁין תְּהוֹן קֳדָמָי וּבְשַׂר תְּלִישׁ מִן חַיְוָא חַיָּא לָא תֵיכְלוּן לְכַלְבָּא תִּרְמוֹן יָתֵיהּ׃

לָא תְקַבֵּיל שֵׁימַע דְּשִׁקַּר לָא תְשַׁוֵּי יְדָךְ עִם חַיָּבָא לְמִהְוֵי לֵיהּ סָהִיד שַׁקָּר׃

לָא תְהֵי בָּתַר סַגִּיאֵי לְאַבָּאָשָׁא וְלָא תִתְמְנַע מִלְּאַלָּפָא מָא דְּבְעֵינָךְ עַל דִּינָא בָּתַר סַגִּיאֵי שַׁלֵּים דִּינָא׃

וְעַל מִסְכֵּינָא לָא תְרַחֵים בְּדִינֵיהּ׃

אֲרֵי תִפְּגַע תּוֹרָא דְּשָׂנְאָךְ אוֹ חֲמָרֵיהּ דְּטָעֵי אָתָבָא תְּתִיבְנֵיהּ לֵיהּ׃

אֲרֵי תְחֵזֵי חֲמָרָא דְּסָנְאָךְ רְבִיעַ תְּחוֹת טוּעֲנֵיהּ וְתִתְמְנַע מִלְּמִשְׁקַל לֵיהּ מִשְׁבַּק תִּשְׁבּוֹק מָא דִּבְלִבָּךְ עֲלוֹהִי וּתְפָרֵיק עִמֵּיהּ׃

לָא תַצְלֵי דִּין מִסְכֵּינָךְ בְּדִינֵיהּ׃

מִפִּתְגָּמָא דְּשִׁקְרָא הֱוֵי רַחִיק וְדִזְכֵּי וְדִנְפַק דְּכֵי מִן דִּינָא לָא תִקְטוּל אֲרֵי לָא אֲזַכֵּי חַיָּבָא׃

(28) מלאתך. חובה המוטלת עליך כשתתמלא תבואתך להתבשל, והם בכורים: ודמעך. התרומה, ואיני יודע מהו לשון דמע: לא תאחר. לא תשנה סדר הפרשתן, לאחר את המוקדם ולהקדים את המאוחר, שלא יקדים תרומה לבכורים, ומעשר לתרומה: בכור בניך תתן לי. לפדותו בחמש סלעים מן הכהן, והלא כבר צוה עליו במקום אחר, אלא כדי לסמוך לו כן תעשה לשורך, מה בכור אדם לאחר לי׳ יוס פודהו, שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה (במדבר יח, טז), אף בכור בהמה דקה מטפל בו ל׳ יוס, ואחר כך נותנו לכהן:

(29) שבעת ימים יהיה עם אמו. זו אזהרה לכהן, שאם בא למהר את קרבנו, לא ימהר קודם שמונה, לפי שהוא מחוסר זמן: ביום השמיני תתנו לי. יכול יהא חובה לבו ביום, נאמר כאן שמיני ונאמר להלן ויום השמיני וגו׳ (ויקרא כב, כז), מה שמיני האמור להלן להכשיר משמיני ולהלן, אף שמיני האמור כאן להכשיר משמיני ולהלן (מכילתא פי״ט), וכן משמעו, וביום השמיני אתה רשאי ליתנו לי:

(30) ואנשי קודש תהיון לי. אם אתם קדושים ופרושים משקולי נבלות וטרפות, הרי אתם שלי, ואם לאו אינכם שלי: ובשר בשדה טרפה. אף בנית כן, אלא שדבר הכתוב בהווה (מכילתא פ״כ), מקום שדרך בהמות ליטרף, וכן כי בשדה מצאה (דברים כב, כז), וכן אשר לא יהיה טהור מקרה לילה (שם כג, יא), הוא הדין למקרה יום, אלא שדבר הכתוב בהווה. (ואונקלוס תרגם) ובשר דתליש מן חיוא חיתא, בשר שנתלש על ידי טרפת זאב או אריה (או) מן חיה כשרה או מבהמה כשרה בחייה: לכלב תשליכון אתו. אף הוא כו׳ או אינו אלא כלב כמשמעו בנבלה או מכור לנכרי קל וחומר לטרפה שמותרת בכל הנאות א״כ מה תלוד לומר לכלב למדך הכתוב שאין הקב״ה מקפח שכר כל בריה, שנאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלבו (שמות יא, ז), אמר הקב״ה תנו לו שכרו (מכילתא פ״כ):

(1) לא תשא שמע שוא. כתרגומו לא תקבל שמע דשקר, אזהרה למקבל לשון הרע, ולדיין שלא ישמע דברי בעל דין עד שיבא בעל דין חבירו: אל תשת ידך עם רשע. הטוען את חבירו תביעת שקר, שהבטיחהו להיות לו עד חמס:

(2) לא תהיה אחרי רבים לרעות. יש במקרא זה מדרשי חכמי ישראל, אבל אין לשון המקרא מיושב בהן על אופניו. מכאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דיין אחד (סנהדרין ב.), וסוף המקרא דרשו, אחרי רבים להטות, שאם יש שנים מחייבין יותר על המזכין, הטה הדין על פיהם לחובה, ובדיני נפשות הכתוב מדבר. ואמנע המקרא דרשו, ולא תענה על ריב, על רב, שאין חולקין על מופלא שבבית דין, לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד, לקטנים שבהן שואלין תחלה שיאמרו את דעתם. ולפי דברי רבותינו כך פתרון המקרא: לא תהיה אחרי רבים לרעת. לחייב מיתה בשביל דיין אחד שירבו מחייבין על המזכין. ולא תענה על רב. לנטות מדבריו, ולפי שהוא חסר יו״ד דרשו בו כן. אחרי רבים להטת. יש רבים שאתה נוטה אחריהם, ואימתי, בזמן שהן שנים המכריעין במחייבין יותר מן המזכין. וממשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות, שומע אני אבל היה עמהם לטובה, מכאן אמרו דיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה. ואונקלוס תרגם לא תתמנע מלאלפא מה דבעיניך על דינא, ולשון העברי לפי התרגום כך הוא נדרש: לא תענה על ריב לנטות, אם ישאלך דבר למשפט, לא תענה לנטות לצד אחד ולסלק עצמך מן הריב, אלא הוי דן אותו לחמיתו. ואני אומר ליישבו על אופניו כפשוטו וכך פתרונו. לא תהיה אחרי רבים לרעות. אם ראית רשעים מטין משפט, לא תאמר הואיל ורבים הם הנני נוטה אחריהם: ולא תענה על ריב לנטות וגו׳. ואם ישאלך הנדון על אותו המשפט, אל תענהו על הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים להטות את המשפט מאמיתו, אלא אמור את המשפט כאשר הוא, וקולר יהא תלוי בצואר הרבים:

(3) לא תהדר. לא תחלוק לו כבוד לזכותו בדין ולומר, דל הוא אזכנו ואכבדנו:

(5) כי תראה חמור שונאך וגו׳. הרי כי משמש בלשון דלמא, שהוא מד׳ לשונות של שמושי כי, וכה פתרונו, שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו: וחדלת מעזוב לו. בחמיה: עזב תעזב עמו. עזיבה זו לשון עזרה, וכן עָזוֹר וְעָזְבוֹ (מלכים־ב יד, י), וכן וַיַּעַזְבוּ וְרוּשָׁלַיִם עַד הַחוֹמָה (נחמיה ג, ח), מלאוה עפר לעזוב ולסייע את חוזק החומה. כיוצא בו, כִּי תֹאמַר בְּלִבָּבֶךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי וגו׳ (דברים ז, יז), שמא תאמר כן, בחמיה, לא תִירָא מֵהֶם. ומדרשו כך דרשו רבותינו, כי תראה וחדלת, פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר, הא כיצד, זקן ואינו לפי כבודו, וחדלת, או בהמת עובד כוכבים ומשאו של ישראל (בבא מציעא לב:), וחדלת: עזב תעזב עמו. לפרק המשא, מלמשקל ליה, מליטול משאוי ממנו:

(6) אבינך. לשון אובה, שהוא מדולדל ותאב לכל טובה (שם קיא:):

8 וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים וְיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים׃

8 And thou shalt take no gift; for a gift blindeth them that have sight, and perverteth the words of the righteous.

9 וְגֵר לֹא תִלְחָץ וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת־נֶפֶשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

9 And a stranger shalt thou not oppress; for ye know the heart of a stranger, seeing ye were strangers in the land of Egypt.

10 וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃

10 And six years thou shalt sow thy land, and gather in the increase thereof;

11 וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ׃

11 but the seventh year thou shalt let it rest and lie fallow, that the poor of thy people may eat; and what they leave the beast of the field shall eat. In like manner thou shalt deal with thy vineyard, and with thy oliveyard.

12 שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ בֶּן־אֲמָתְךָ וְהַגֵּר׃

12 Six days thou shalt do thy work, but on the seventh day thou shalt rest; that thine ox and thine ass may have rest, and the son of thy handmaid, and the stranger, may be refreshed.

13 וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ׃

13 And in all things that I have said unto you take ye heed; and make no mention of the name of other gods, neither let it be heard out of thy mouth.

14 שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה׃

14 Three times thou shalt keep a feast unto Me in the year.

15 אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי־בוֹ יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם׃

15 The feast of unleavened bread shalt thou keep; seven days thou shalt eat unleavened bread, as I commanded thee, at the time appointed in the month Abib—for in it thou camest out from Egypt; and none shall appear before Me empty;

16 וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאָסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה׃

16 and the feast of harvest, the first-fruits of thy labours, which thou sowest in the field; and the feast of ingathering, at the end of the year, when thou gatherest in thy labours out of the field.

17 שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאָדֹן ׀ יְהוָה׃

17 Three times in the year all thy males shall appear before the Lord God.

(7) ונקי וצדיק אל תהרג. מנין ליונק מבית דין חייב, ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות, שמחזירין אותו, תלמוד לומר ונקי אל תהרוג, ואף על פי שאינו צדיק, שלא נצטדק בבית דין, מכל מקום נקי הוא מדין מיתה, שהרי יש לך לזכותו. ומנין ליונק מבית דין זכאי, ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו לבית דין, תלמוד לומר וצדיק אל תהרג, וזה צדיק הוא, שנצטדק בבית דין: כי לא אצדיק רשע. אין עליך להחזירו, כי אני לא אצדיקנו בדינו אם יצא מידך זכאי, יש לי שלוחים הרבה להמיתו במיתה שנתחייב בה:

(8) ושחד לא תקח. אפילו לשפוט אמת, וכל שכן כדי להטות את הדין, שהרי כדי להטות את הדין נאמר כבר לא תטה משפט: יעור פקחים. ואפילו חכם בתורה ונוטל שוחד, סוף שתטרף דעתו עליו, וישתכח תלמודו, ויכהה מאור עיניו (מכילתא פ"כ): ויסלף. כתרגומו ומקלקל: דברי צדיקים. דברי המלודקים, משפטי אמת, וכן תרגומו פתגמין תרילין, ישריס:

(9) וגר לא תלחץ. בהרבה מקומות הזהירה תורה על הגר, מפני שסורו רע (בבא מציעא נט:): את נפש הגר. כמה קשה לו כשלוחצים אותו:

(10) ואספת את תבואתה. לשון הכנסה לבית, כמו וַיַּסְפֵּהוּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתוֹ (דברים כב, ג):

(11) תשמטנה. מעבודה: ונטשתה. מאכילה אחר זמן הביעור. דבר אחר תשמטנה, מעבודה גמורה, כגון חריסה וזריעה. ונטשתה, מלזבל ומלקשקש: ויתרם תאכל חית השדה. להקיש מאכל אביון למאכל חיה, מה חיה אוכלת בלא מעשר, אף אביונים אוכלים בלא מעשר, מכאן אמרו אין מעשר בשביעית (מכילתא פ"כ): כן תעשה לכרמך. ותחלת המקרא מדבר בשדה הלבן, כמו שאמר למעלה הימנו תזרע את ארצך:

(12) וביום השביעי תשבת. אף בשנה השביעית לא תעקר שבת בראשית ממקומה (שם), שלא תאמר, הואיל וכל השנה קרויה שבת, לא תנהג בה שבת בראשית: למען ינוח שורך וחמורך. תן לו נייח, להתיר שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע, או אינו אלא יחבשנו בתוך הבית, אמרת, אין זה נייח אלא נער: בן אמתך. בעבד הערל הכתוב מדבר (שם): והגר. זה גר תושב:

(13) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. לעשות כל מצות עשה בזהירה, שכל שמירה שבתורה אזהרה היא במקום לאו (יל"ש שנה, בשם המכילתא): לא תזכירו. שלא יאמר לו, שמור לי בגד עבודת אלילים פלונית (סנהדרין סג:), או תעמוד עמי ביום עבודת אלילים פלונית. דבר אחר ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו, ללמדך, ששקולה עבודת אלילים כנגד כל המצות כולם, והנזהר בה כשומר את כולן: לא ישמע. מן הנכרי: על פיך. שלא תעשה שותפות עם עובדי כוכבים, וישבע לך בעבודת אלילים שלו, נמצאת שאתה גורם שיזכיר על ידך:

(14) רגלים. פעמים, וכן כִּי הִכִּיתָנִי זֶה שֶׁלֹּשׁ רְגָלִים (במדבר כב, כח):

(15) חדש האביב. שהתבואה מתמלאת בו באביה. אביב לשון אב, בכור וראשון לבשל פירות: ולא יראו פני ריקם. כשתבאו לראות פני ברגלים, הביאו לי עולות (חגיגה ז.):

(16) וחג הקציר. הוא חג שבועות: בכורי מעשיך: בכורים, ששתי הלחם הבאין בעצרת, היו מתירין החדש למנחות ולהביא בכורים למקדש, שנאמר וְיָצוּ לַכֹּהֲנִים וגו' (במדבר כח, כו): וחג האסיף. הוא חג הסוכות: באספך את מעשיך. שכל ימות החמה התבואה מתייבשת בשדות, ובחג אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים:

18 לֹא־תִזְבַּח עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר׃

18 לָא תִכּוֹס עַל חֲמִיעַ דַּם פִּסְחִי וְלָא יְבִיתוּן בָּר מִמַּדְבְּחָא תַּרְבֵּי נִכְסַת חַגָּא עַד צַפְרָא׃

Thou shalt not offer the blood of My sacrifice with leavened bread; neither shall the fat of My feast remain all night until the morning.

19 רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃ (פ)

19 רֵישׁ בִּכּוּרֵי אַרְעָךְ תַּיְתֵי לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ אֱלָהָךְ לָא תֵיכְלוּן בְּשַׂר בַּחֲלַב׃

The choicest first-fruits of thy land thou shalt bring into the house of the Lord thy God. Thou shalt not seethe a kid in its mother's milk.

ששי יז* 20 הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לִשְׁמָרְךָ בַּדָּרֶךְ וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי׃

20 הָא אֲנָא שָׁלַח מַלְאָכָא קֳדָמָךְ לְמִטְּרָךְ בְּאוֹרְחָא וּלְאַעְלוּתָךְ לְאַתְרָא דְּאַתְקִינִית׃

Behold, I send an angel before thee, to keep thee by the way, and to bring thee into the place which I have prepared.

21 הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ אַל־תַּמֵּר בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ׃

21 אִסְתְּמַר מִן קֳדָמוֹהִי וְקַבֵּיל לְמֵימְרֵיהּ לָא תְסָרֵיב לְקִבְלֵיהּ אֲרֵי לָא יִשְׁבּוֹק לְחוֹבֵיכוֹן אֲרֵי בִּשְׁמִי מֵימְרֵיהּ׃

Take heed of him, and hearken unto his voice; be not rebellious against him; for he will not pardon your transgression; for My name is in him.

22 כִּי אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקֹלוֹ וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר וְאָיַבְתִּי אֶת־אֹיְבֶיךָ וְצַרְתִּי אֶת־צֹרְרֶיךָ׃

22 אֲרֵי אִם קַבָּלָא תְקַבֵּיל לְמֵימְרֵיהּ וְתַעֲבֵיד כֹּל דַּאֲמַלֵּיל וְאֶסְנֵי יָת סָנְאָךְ וְאַעֵיק לְדַמְעִיקִין לָךְ׃

But if thou shalt indeed hearken unto his voice, and do all that I speak; then I will be an enemy unto thine enemies, and an adversary unto thine adversaries.

23 כִּי־יֵלֵךְ מַלְאָכִי לְפָנֶיךָ וְהֱבִיאֲךָ אֶל־הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַכְּנַעֲנִי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי וְהִכְחַדְתִּיו׃

23 אֲרֵי יְהָךְ מַלְאָכִי קֳדָמָךְ וְיַעֵילְנָךְ לְוָת אֱמוֹרָאֵי וְחִתָּאֵי וּפְרִזָּאֵי וּכְנַעֲנָאֵי חִוָּאֵי וְיַבּוּסָאֵי וַאֲשֵׁיצִינּוּן׃

For Mine angel shall go before thee, and bring thee in unto the Amorite, and the Hittite, and the Perizzite, and the Canaanite, the Hivite, and the Jebusite; and I will cut them off.

24 לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם כִּי הָרֵס תְּהָרְסֵם וְשַׁבֵּר תְּשַׁבֵּר מַצֵּבֹתֵיהֶם׃

24 לָא תִסְגּוֹד לְטָעֲוָתְהוֹן וְלָא תִפְלְחִנּוּן וְלָא תַעֲבֵיד כְּעוּבָדֵיהוֹן אֲרֵי פַּגָּרָא תְּפַגְּרִנּוּן וְתַבָּרָא תְּתַבֵּר קָמָתְהוֹן׃

Thou shalt not bow down to their gods, nor serve them, nor do after their doings; but thou shalt utterly overthrow them, and break in pieces their pillars.

25 וַעֲבַדְתֶּם אֵת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבֵרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מֵימֶיךָ וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ׃ (ס)

25 וְתִפְלְחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וִיבָרֵךְ יָת מֵיכְלָךְ וְיָת מִשְׁתָּךְ וְאַעְדֵּי מַרְעִין בֵּישִׁין מִבֵּינָךְ׃

And ye shall serve the Lord your God, and He will bless thy bread, and thy water; and I will take sickness away from the midst of thee.

שביעי 26 לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת־מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא׃

26 לָא תְהֵי תְּכֹלָא וְעַקְרָא בְּאַרְעָךְ יָת מִנְיַן יוֹמָךְ אַשְׁלִים׃

None shall miscarry, nor be barren, in thy land; the number of thy days I will fulfil.

27 אֶת־אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמֹּתִי אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָּהֶם וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ אֵלֶיךָ עֹרֶף׃

27 יָת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח קֳדָמָךְ וַאֲשַׁגִּישׁ יָת כָּל עַמָּא דְּאַתְּ אָתֵי לְאָגְחָא בְּהוֹן קְרָב וְאֶמְסַר יָת כָּל בַּעֲלֵי דְּבָבָךְ קֳדָמָךְ מַחְזְרֵי קְדָל׃

I will send My terror before thee, and will discomfit all the people to whom thou shalt come, and I will make all thine enemies turn their backs unto thee.

(17) שלש פעמים וגו׳. לפי שהענין מדבר בשביעית, הולרך לומר שלא יתעקרו שלש רגלים ממקומן (מכילתא פ"כ): כל זכורך. הזכריס שבך:

(18) לא תזבח על חמץ וגו׳. לא תשחט את הפסח בי"ד בניסן עד שתבער החמץ (מכילתא שם פסחים סג): ולא ילין חלב חגי וגו׳. חוץ למזבח: עד בקר. יכול אף על המערכה יפסל בלינה, תלמוד לומר עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה (ויקרא ו, ג): ולא ילין. אין לינה אלא בעמוד השחר, שנאמר עד בקר, אבל כל הלילה יכול להעלותו מן הרצפה למזבח:

(19) ראשית בכורי אדמתך. אף השביעית חייבת בבכורים, לכך נאמר אף כאן בכורי אדמתך. כיצד, אדם נכנס לתוך שדהו, רואה תאנה שבכרה, כורך עליה גמי לסימן ומקדישה. ואין בכורים אלא משבעת המינין האמורין במקרא אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וגו׳ (דברים ח, ח): לא תבשל גדי. אף עגל וכבש בכלל גדי, שאין גדי אלא לשון ולד כך, ממה שאתה מוצא בכמה מקומות בתורה שכתוב גדי והולרך לפרש אחריו עזים, כגון אֶנְכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי עִזִּים (בראשית לח, יז), אֶת גְּדִי הָעִזִּים (שם כ), שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים (שם כז, ט). ללמדך שכל מקום שנאמר גדי סתם, אף עגל וכבש במשמע. וכן׳ מקומות נכתב בתורה, אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בשול (חולין קטו:):

(20) הנה אנכי שולח מלאך. כאן נתבשרו שעתידין לחטוא ושכינה אומרת להם כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבֶּךָ (שמות לג, ג): אשר הכנותי. אשר זמנתי לתת לכם, זהו פשוטו. ומדרשו, אל המקום אשר הכינותי כבר, מקומי ניכר כנגדו, וזה אחד מן המקראות שאומרים שבית המקדש של מעלה, מכוון כנגד בית המקדש של מטה:

(21) אל תמר בו. לשון המרלאה, כמו אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ (יהושע ז, יח): כי לא ישא לפשעכם. אינו מלומד בכך, שהוא מן הכת שאין חוטאין, ועוד, שהוא שליח, ואינו עושה אלא שליחותו: כי שמי בקרבו. מחובר לראש המקרא, השמר מפניו כי שמי משותף בו. ורבותינו אמרו, זה מטטרו"ן, ששמו כשם רבו, מטטרו"ן בגימטריא שדי:

(22) וצרתי. כתרגומו ואעיק:

(24) הרס תהרסם. לאותם אלהות: מצבותיהם. אבנים שהם מציבין להשתחוות להם:

(26) לא תהיה משכלה. אם תעשה רצוני: משכלה. מפלת נפלים או קוברת את בניה, קרויה משכלה:

(27) והמותי. כמו והממתי, ותרגומו ואשגש. וכן כל תיבה שפועל שלה בכפל אות אחרונה, כשתהפוך לדבר בלשון פעלתי, יש מקומות שנוטל אות הכפולה ומדגיש את האות ונוקדו במלאפו"ס, כגון והמותי, מגזרת וְהָמַס גִּלְגַּל עֶגְלָתוֹ (ישעיה כח, כח). וְסַבּוֹתִי, מגזרת וְסָבַב בֵּית אֵל (שמואל־א ז, טז). דַּלּוֹתִי, מגזרת דָּלְוֹ וְקָרְבוּ (ישעיה

28 וְשָׁלַחְתִּי אֶת־הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ וְגֵרְשָׁה אֶת־
הַחִוִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ׃

28 And I will send the hornet before thee, which shall drive out the Hivite, the Canaanite, and the Hittite, from before thee.

29 לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ בְּשָׁנָה אֶחָת פֶּן־תִּהְיֶה
הָאָרֶץ שְׁמָמָה וְרַבָּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה׃

29 I will not drive them out from before thee in one year, lest the land become desolate, and the beasts of the field multiply against thee.

30 מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר
תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת־הָאָרֶץ׃

30 By little and little I will drive them out from before thee, until thou be increased, and inherit the land.

31 וְשַׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־יַם
פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד־הַנָּהָר כִּי־אֶתֵּן
בְּיֶדְכֶם אֵת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְגֵרַשְׁתָּמוֹ
מִפָּנֶיךָ׃

31 And I will set thy border from the Red Sea even unto the sea of the Philistines, and from the wilderness unto athe River; for I will deliver the inhabants of the land into your hand; and thou shalt drive them out before thee.

32 לֹא־תִכְרֹת לָהֶם וְלֵאלֹהֵיהֶם בְּרִית׃

32 Thou shalt make no covenant with them, nor with their gods.

33 לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן־יַחֲטִיאוּ אֹתְךָ לִי
כִּי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה לְךָ
לְמוֹקֵשׁ׃ (פ)

33 They shall not dwell in thy land—lest they make thee sin against Me, for thou wilt serve their gods—for they will be a snare unto thee.

XXIV וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל־יְהוָה אַתָּה
וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרָחֹק׃

XXIV And unto Moses He said: ‘Come up unto the Lord, thou, and Aaron, Nadab, and Abihu, and seventy of the elders of Israel; and worship ye afar off;

2 וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ
וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ׃

2 and Moses alone shall come near unto the Lord; but they shall not come near; neither shall the people go up with him.’

3 וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל־דִּבְרֵי
יְהוָה וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם
קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה׃

3 And Moses came and told the people all the words of the Lord, and all the ordinances; and all the people answered with one voice, and said: ‘All the words which the Lord hath spoken will we do.’

4 וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיַּשְׁכֵּם
בַּבֹּקֶר וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים
עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה לִשְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל׃

4 And Moses wrote all the words of the Lord, and rose up early in the morning, and builded an altar under the mount, and twelve pillars, according to the twelve tribes of Israel.

5 וַיִּשְׁלַח אֶת־נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת
וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים׃

5 And he sent the young men of the children of Israel, who offered burnt-offerings, and sacrificed peace-offerings of oxen unto the Lord.

יט, ו). עַל כַּפַּיִם סַקִּיתִיךָ (שם מט, טז), מגזרת חֻקְקֵי נֵצַח (שופטים ה, טו). אֶת מִי רַצּוֹתִי (שמואל־ג יב, ג), מגזרת רַצָּץ עָזַב דַּלִּים (איוב כ, יט). והמתרגם והמותי, ואקטל, טועה הוא, שאלו מגזרת מיתה היתה, אין ה״א שלה בפת״ח, ולא מ״ם שלה מודגשת, ולא נקודה מלאפו״ס. אלא וְהָמַתִּי (בגירי) כגון וְהָמַתָּה אֶת הָעָם הַזֶּה (במדבר יד, טו), והתי״ו מודגשת לפי שתבא במקום ב׳ תוי״ן, האחת נשרשת לפי שאין מיתה בלא תי״ו, והאחרת משמשת כמו אמרתי, חטאתי, עשיתי. וכן ונתתי, התי״ו מודגשת, שהיא באה במקום שתים, לפי שהיה צריך שלשה תוי״ן, שתים ליסוד כמו פִּיּוּט אֶת ה׳ (יהושע י, יב), מַפַּת אֱלֹהִים הִיא (קהלת ג, יג), והשלישית לשמוש: עורף. שיעוסו מלפניך ויהפכו לך ערפם:

(28) הצרעה. מין שרץ העוף, והיתה מכה אותם בעיניהם, ומטילה בהם ארס והם מתים. והצרעה לא עברה את הירדן (סוטה לו.): והחתי והכנעני. הם ארץ סיחון ועוג, לפיכך מכל ז׳ אומות לא מנה כאן אלא אלו. ומוי, אף על פי שהוא מעבר הירדן והלאה, שנו רבותינו במסכת סוטה (שם), על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה:

(29) שממה. ריקנית מבני אדם, לפי שאתם מעט ואין בכם כדי למלאות אותה: ורבה עליך. ותרבה עליך:

(30) עד אשר תפרה. תרבה, לשון פרי, כמו פרו ורבו:

(31) ושתי. לשון השתה, והתי״ו מודגשת מפני שבאה תחת שתים, שאין שיתה בלא תי״ו, והאחת לשמוש: עד הנהר. פרת: וגרשתמו. ותגרשם:

(33) כי תעבד וגו׳. כדי אלו כי משמשין במקום אשר, וכן בכמה מקומות, וזהו לשון אי, שהוא אחד מד׳ לשונות שהכי משמש, וגם מצינו בהרבה מקומות אם משמש בלשון אשר, כמו וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים (ויקרא ב, יד), שהיא חובה:

(1) ואל משה אמר. פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות, ובד׳ בסיון נאמרה לו עלה:

(2) ונגש משה לבדו. אל הערפל:

(3) ויבא משה ויספר לעם. בו ביום: את כל דברי ה׳. מצות, פרישה, והגבלה: ואת כל המשפטים. ז׳ מצות שנצטוו בני נח, ושבת, וכבוד אב ואם, ופרה אדומה, ודיינין, שניתנו להם במרה (מכילתא בחדש פ״ג):

(4) ויכתוב משה. מבראשית ועד מתן תורה, וכתב מצות שנצטוו במרה (שם): וישכם בבקר. בחמשה בסיון:

6 וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנֹת וַחֲצִי הַדָּם זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃

וּנְסִיב מֹשֶׁה פַּלְגוּת דְּמָא וְשַׁוִי בְּמִזְרְקַיָּא וּפַלְגוּת דְּמָא זְרַק עַל מַדְבְּחָא׃

6 And Moses took half of the blood, and put in basins; and half of the blood he dashed against the altar.

7 וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע׃

וּנְסִיב סִפְרָא דְּקְיָמָא וּקְרָא קֳדָם עַמָּא וַאֲמַרוּ כֹּל דְּמַלֵּיל יְיָ נַעֲבֵיד וּנְקַבֵּיל׃

7 And he took the book of the covenant, and read in the hearing of the people; and they said: 'All that the Lord hath spoken will we do, and obey.'

8 וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃

וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת דְּמָא וּזְרַק עַל מַדְבְּחָא לְכַפָּרָא עַל עַמָּא וַאֲמַר הָא דַם קְיָמָא דִּגְזַר יְיָ עִמְּכוֹן עַל כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין׃

8 And Moses took the blood, and sprinkled it on the people, and said: 'Behold the blood of the covenant, which the Lord hath made with you in agreement with all these words.'

9 וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

וּסְלִיק מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִין מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל׃

9 Then went up Moses, and Aaron, Nadab, and Abihu, and seventy of the elders of Israel;

10 וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר׃

וַחֲזוֹ יָת יְקָר אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל וּתְחוֹת כּוּרְסֵי יְקָרֵיהּ כְּעוֹבָד אֶבֶן טָבָא וּכְמַחְזֵי שְׁמַיָּא לְבָרִירוּ׃

10 and they saw the God of Israel; and there was under His feet the like of a paved work of sapphire stone, and the like of the very heaven for clearness.

11 וְאֶל־אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיֶּחֱזוּ אֶת־הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃ (ס)

וּלְרַבְרְבֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא הֲוָה נִזְקָא וַחֲזוֹ יָת יְקָרָא דַיְיָ וַהֲווֹ חָדַן בְּקוּרְבָּנֵיהוֹן דְּאִתְקַבָּלוּ כְּאִלּוּ אָכְלִין וְשָׁתַן׃

11 And upon the nobles of the children of Israel He laid not His hand; and they beheld God, and did eat and drink.

12 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וֶהְיֵה־שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת־לֻחֹת הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה סַק לְקָדָמַי לְטוּרָא וְהֲוִי תַמָּן וְאֶתֵּין לָךְ יָת לוּחֵי אַבְנָא וְאוֹרָיְתָא וְתַפְקֵידְתָּא דִּכְתַבִית לְאַלּוּפֵיהוֹן׃

12 And the Lord said unto Moses: 'Come up to Me into the mount and be there; and I will give thee the tables of stone, and the law and the commandment, which I have written, that thou mayest teach them.'

13 וַיָּקָם מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הַר הָאֱלֹהִים׃

וְקָם מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ מְשׁוּמְשָׁנֵיהּ וּסְלִיק מֹשֶׁה לְטוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ׃

13 And Moses rose up, and Joshua his minister; and Moses went up into the mount of God.

14 וְאֶל־הַזְּקֵנִים אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ בָזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחוּר עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם׃

וּלְסָבַיָּא אֲמַר אוֹרִיכוּ לָנָא בָּזֶה עַד דְּנְתוּב לְוָתְכוֹן וְהָא אַהֲרֹן וְחוּר עִמְּכוֹן מַן דְּאִית לֵיהּ דִּינָא יִתְקָרַב לְקָדְמֵיהוֹן׃

14 And unto the elders he said: 'Tarry ye here for us, until we come back unto you; and, behold, Aaron and Hur are with you; whosoever hath a cause, let him come near unto them.'

מפטיר 15 וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָהָר וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־הָהָר׃

וּסְלִיק מֹשֶׁה לְטוּרָא וַחֲפָא עֲנָנָא יָת טוּרָא׃

15 And Moses went up into the mount, and the cloud covered the mount.

16 וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד־יְהוָה עַל־הַר סִינַי וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן שֵׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן׃

וּשְׁרָא יְקָרָא דַיְיָ עַל טוּרָא דְּסִינַי וַחֲפָהִי עֲנָנָא שִׁתָּא יוֹמִין וּקְרָא לְמֹשֶׁה בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מִגּוֹ עֲנָנָא׃

16 And the glory of the Lord abode upon mount Sinai, and the cloud covered it six days; and the seventh day He called unto Moses out of the midst of the cloud.

(5) את נערי. הבכורות:

(6) ויקח משה חצי הדם. מי חלקו, מלאך בא וחלקו: באגנות. שתי אגנות, אחד לחצי דם עולה, ואחד לחצי דם שלמים, להזות אותם על העם. ומכאן למדו רבותינו, שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת דמים, שאין הזאה בלא טבילה:

(7) ספר הברית. מברא"שית ועד מתן תורה, ומצות שנצטוו במרה:

(8) ויזרוק. עניין הזאה, ותרגומו וזרק על מדבחא לכפרא על עמא:

(10) ויראו את אלהי ישראל. נסתכלו והגיעו ונתחייבו מיתה, אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה, והמתין לנדב ואביהוא עד יום חנוכת המשכן, ולזקנים עד ויהי העם כמתאוננים וגו' ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המחנה: כמעשה לבנת הספיר. היא היתה לפניו בשעת השעבוד, לזכור לרתן של ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים: וכעצם השמים לטהר. משגגאלו היה אור וחדוה לפניו: וכעצם. כתרגומו לשון מראה: לטהר. לשון ברור וגלוי:

(11) ואל אצילי. הם נדב ואביהוא והזקנים: לא שלח ידו. מכלל שהיו ראויים להשתלח בהם יד: ויחזו את האלהים. היו מסתכלין בו בלב גס, מתוך אכילה ושתייה, כך מדרש תנחומא (בהעלותך ט"ו). ואונקלוס לא תרגם כן, אצילי, לשון גדולים, כמו ומאצילי הקרא (ישעיה מא, ט), ויאצל מן הרוח (במדבר יא, כה), שם אמות אצילה (יחזקאל מא, ח):

(12) ויאמר ה' אל משה. לאחר מתן תורה: עלה אלי ההרה והיה שם. מ' יום: את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם. כל שם מאות ושלש עשרה מצות בכלל עשרת הדברות הן. ורבינו סעדיה פירש באזהרות שיסד, לכל דבור ודבור מצות התלויות בו:

(13) ויקם משה ויהושע משרתו. לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן, ואומר אני שהיה התלמיד מלוה לרב עד מקום הגבלת תחומי ההר, שאינו רשאי לילך משם והלאה, ומשם ויעל משה לבדו אל הר האלהים, ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל מ' יום, שכן מצינו בשירד משה, וישמע יהושע את קול העם ברעה, למדנו שלא היה יהושע עמהם:

(14) ואל הזקנים אמר. בלאתו מן המחנה: שבו לנו בזה. והתעכבו כאן עם שאר העם במחנה, להיות נכונים לשפוט לכל איש ריבו: חור. בנה של מרים היה, ואביו כלב בן יפנה, שנאמר ויקח לו כלב את אפרת ויולד לו את חור (דברי הימים־א ב, יט), אפרת זו מרים, כדאיתא בסוטה (יא:): מי בעל דברים. מי שיש לו דין:

17	And the appearance of the glory of the Lord was like devouring fire on the top of the mount in the eyes of the children of Israel.	וּמַרְאֵה כְּבוֹד יְהוָה כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃	17
18	And Moses entered into the midst of the cloud, and went up into the mount; and Moses was in the mount forty days and forty nights.	וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה׃ (פ)	קיס פסוקים 18

The Haftara is Jeremiah 34:8 – 34:22 & 33:25 – 33:26 on page 704. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 281, and the Haftara is the special Haftara on page 770. When Shabbat Shekalim is Rosh Ḥodesh, read as before but combine the 6th and 7th aliyot from the parsha, and read the 7th aliya for Shabbat Rosh Ḥodesh on page 526. On Rosh Ḥodesh that is not Shabbat Shekalim, the Maftir and Haftara are on page 526. On Erev Rosh Ḥodesh that is not Shabbat Shekalim, read the Haftara on page 768

XXV	And the Lord spoke unto Moses, saying:	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃	תרומה יח
2	'Speak unto the children of Israel, that they take for Me an offering; of every man whose heart maketh him willing ye shall take My offering.	דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי׃	2
3	And this is the offering which ye shall take of them: gold, and silver, and brass;	וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃	3
4	and blue, and purple, and scarlet, and fine linen, and goats' hair;	וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃	4
5	and rams' skins dyed red, and sealskins, and acacia-wood;	וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים׃	5
6	oil for the light, spices for the anointing oil, and for the sweet incense;	שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃	לוי
7	onyx stones, and stones to be set, for the ephod, and for the breastplate.	אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן׃	7
8	And let them make Me a sanctuary, that I may dwell among them.	וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם׃	8
9	According to all that I show thee, the pattern of the tabernacle, and the pattern of all the furniture thereof, even so shall ye make it.	כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ׃ (ס)	9

(16) ויכסהו הענן. רבותינו מולקים בדבר (יומא ד.:), יש מהם אומרים אלו ששה ימים שמראש חדש (עד עלות יום ממן תורה. רש"י ישן): ויכסהו הענן. להר: ויקרא אל משה ביום השביעי. לומר עשרת הדברות, ומשה וכל בני ישראל עומדים, אלא שחלק הכתוב כבוד למשה. ויש אומרים, ויכסהו הענן למשה ו' ימים, לאחר עשרת הדברות, והם היו בתחלת מ' יום שעלה משה לקבל הלוחות, ולמדך שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ששה ימים (שם):

(18) בתוך הענן. ענן זה כמין עשן הוא, ועשה לו הקב"ה למשה שביל (נ"א חופה) בתוכו:

(2) ויקחו לי תרומה. לי, לשמי: תרומה. הפרשה, יפרישו לי מממונם נדבה: ידבנו לבו. לשון נדבה, והוא לשון רצון טוב, פייטנ"ט בלע"ז (געשענק) תקחו את תרומתי. אמרו רבותינו, ג' תרומות אמורות כאן, אחת תרומת בקע לגלגלת שנעשו מהם האדנים, כמו שמפורש באלה פקודי, ואחת תרומת המזבח בקע לגלגלת, לקופות, לקנות מהן קרבנות צבור, ואחת תרומת המשכן, נדבת כל אחד ואחד שהתנדבו. י"ג דברים האמורים בענין, כולם הולכו למלאכת המשכן או לבגדי כהונה כשתדקדק בהם:

(3) זהב וכסף ונחשת וגו'. כלם באו בנדבה אין אים מה שנתנו לבו, חוץ מן הכסף שבא בשוה, מחצית השקל לכל אחד. ולא מצינו בכל מלאכת המשכן שהוצרך שם כסף יותר, שנאמר וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה וגו' (שמות לח, כו:), ושאר הכסף הבא שם בנדבה, עשאוה לכלי שרת:

(4) ותכלת. למר לצוע בדם חלזון (מנחות מד.), ולצבע ירוק: וארגמן. למר לצוע ממין לצע ששמו ארגמן: ושש. הוא פשתן (יבמות ד:): ועזים. נולה של עזים, לכך תרגם אונקלוס וּמְעַזֵּי, הבא מן העזים, ולא עזים עצמן, שתרגום של עזים עִזָּיָא:

(5) מאדמים. לצועות היו אדום לאחר עבודן: תחשים. מין חיה, ולא היתה אלא לשעה (שבת כח:), והרבה גווניה היו לה, לכך מתרגם סַמְגוֹנָא, שֶׁשּׁ ומתפאר בגווני שלו (שם): ועצי שטים. ומאין היו להם במדבר, פירש רבי תנחומא (תרומה ט), יעקב אבינו לפה ברוח הקדש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר, והביא ארזים למצרים ונטעם, ולוה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים:

(6) שמן למאור. שמן זית זך להעלות נר תמיד: בשמים לשמן המשחה. שנעשה למשוח כלי המשכן והמשכן לקדשו, והוצרכו לו בשמים, כמו שמפורש בכי תשא: ולקטורת הסמים. שהיו מקטירין בכל ערב ובקר, כמו שמפורש בואתה תצוה. ולשון קטרת, העלאת קיטור ותמרות עשן:

(7) אבני שהם. שתים הוצרכו שם, לצורך האפוד האמור בואתה תצוה: מלאים. על שם שעושין להם בזהב מושב כמין גומא, ונותנין האבן שם למלאות הגומא, קרוייס אבני מלואים, ומקום המושב קרוי משבצות: לאפוד ולחושן. אבני השהם לאפוד ואבני המלואים לחשן. וחשן ואפוד מפורשים בואתה תצוה, והם מיני תכשיט:

(8) ועשו לי מקדש. ועשו לשמי בית קדושה:

ישראל
10 וְעָשׂוּ אֲרֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃

And they shall make an ark of acacia-wood: two cubits and a half shall be the length thereof, and a cubit and a half the breadth thereof, and a cubit and a half the height thereof.

וְיַעְבְּדוּן אֲרוֹנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין תְּרֵתֵּין אַמִּין וּפַלְגָּא אוֹרְכֵיהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא פּוּתְיֵיהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא רוּמֵיהּ׃

11 וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב׃

And thou shalt overlay it with pure gold, within and without shalt thou overlay it, and shalt make upon it a crown of gold round about.

וְתַחְפֵּי יָתֵיהּ דְּהַב דְּכִי מִגָּוֵו וּמִבָּרָא תִּחְפְּיֵנִיהּ וְתַעְבִּיד עֲלוֹהִי זִיר דְּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר׃

12 וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית׃

And thou shalt cast four rings of gold for it, and put them in the four feet thereof; and two rings shall be on the one side of it, and two rings on the other side of it.

וְתַתִּיךְ לֵיהּ אַרְבַּע עִזְקָן דְּדְהַב וְתִתֵּין עַל אַרְבַּע זָוָיָתֵיהּ וְתְרֵתֵּין עִזְקָן עַל סְטָרֵיהּ חַד וְתְרֵתֵּין עִזְקָן עַל סְטָרֵיהּ תִּנְיָנָא׃

13 וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב׃

And thou shalt make staves of acacia-wood, and overlay them with gold.

וְתַעְבִּיד אֲרִיחֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתִחְפֵּי יָתְהוֹן דַּהְבָּא׃

14 וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם׃

And thou shalt put the staves into the rings on the sides of the ark, wherewith to bear the ark.

וְתַעֵיל יָת אֲרִיחַיָּא בְּעִזְקָתָא עַל סְטָרֵי אֲרוֹנָא לְמִטַּל יָת אֲרוֹנָא בְּהוֹן׃

15 בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ׃

The staves shall be in the rings of the ark; they shall not be taken from it.

בְּעִזְקָת אֲרוֹנָא יְהוֹן אֲרִיחַיָּא לָא יִעְדּוֹן מִנֵּיהּ׃

16 וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃

And thou shalt put into the ark the testimony which I shall give thee.

וְתִתֵּין בַּאֲרוֹנָא יָת סָהֲדוּתָא דְּאֶתֵּין לָךְ׃

שני
17 וְעָשִׂיתָ כַפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ׃

And thou shalt make an ark-cover of pure gold: two cubits and a half shall be the length thereof, and a cubit and a half the breadth thereof.

וְתַעְבִּיד כָּפּוֹרְתָּא דְּדְהַב דְּכִי תְּרֵתֵּין אַמִּין וּפַלְגָּא אוֹרְכַהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא פּוּתְיַהּ׃

18 וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת׃

And thou shalt make two cherubim of gold; of beaten work shalt thou make them, at the two ends of the ark-cover.

וְתַעְבִּיד תְּרֵין כְּרוּבִין דְּדְהַב נְגִיד תַּעֲבִיד יָתְהוֹן מִתְּרֵין סְטְרֵי כָּפּוֹרְתָּא׃

19 וַעֲשֵׂה כְרוּב אֶחָד מִקָּצָהּ מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו׃

And make one cherub at the one end, and one cherub at the other end; of one piece with the ark-cover shall ye make the cherubim of the two ends thereof.

וַעֲבִיד כְּרוּבָא חַד מִסְּטָרָא מִכָּא וּכְרוּבָא חַד מִסְּטָרָא מִכָּא מִן כָּפּוֹרְתָּא תַּעְבְּדוּן יָת כְּרוּבַיָּא עַל תְּרֵין סְטְרוֹהִי׃

20 וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים׃

And the cherubim shall spread out their wings on high, screening the ark-cover with their wings, with their faces one to another; toward the ark-cover shall the faces of the cherubim be.

ויהון כְּרוּבַיָּא פְּרִישִׁין גַּדְפֵּיהוֹן לְעֵילָא מְטַלַּן בְּגַדְפֵּיהוֹן עַל כָּפּוֹרְתָּא וְאַפֵּיהוֹן חַד לְקֳבֵיל חַד לְקֳבֵיל כָּפּוֹרְתָּא יְהוֹן אַפֵּי כְּרוּבַיָּא׃

(9) ככל אשר אני מראה אותך. כאן, אין תבנית המשכן (מנחות כט.). המקרא הזה מחובר למקרא שלמעלה הימנו, ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך: וכן תעשו. לדורות (סנהדרין טז:, שבועות יד:), אם יאבד אחד מן הכלים או כשתעשו לי כלי בית עולמים, כגון שולחנות ומנורות וכיורות ומכונות שעשה שלמה, כתבנית אלו תעשו אותם. ואם לא היה המקרא מחובר למקרא שלמעלה הימנו, לא היה לו לכתוב וכן תעשו, אלא כן תעשו, והיה מדבר על עשיית אהל מועד וכליו:

(10) ועשו ארון. כמין ארונות שעושים בלא רגליים, עשוים כמין ארגז שקורין איסקרי"ן (שריין שראנק) יושב על שוליו:

(11) מבית ומחוץ תצפנו. שלשה ארונות עשה בגלגל, ג' של זהב וא' של עץ (יומא עב:), וד' כתלים ושולים לכל אחד, ופתוחים מלמעלה, נתן של עץ בתוך של זהב, ושל זהב בתוך של עץ, וְחִפָּה שפתו העליונה בזהב, נמצא מצופה מבית ומחוץ: זר זהב. כמין כתר מוקף לו סביב, למעלה משפתו, שעשה הארון התיצון גבוה מן הפנימי, עד שעלה למול עודי הכפורת ולמעלה הימנו משהו, וכשהכפורת שוכב על עודי הכתלים, עולה הזר למעלה מכל עודי הכפורת כל שהוא, והוא סימן לכתר תורה:

(12) ויצקת. לשון התכה כתרגומו: פעמותיו. כתרגומו זְוָיָתֵיהּ. וזוויות העליונות סמוך לכפורת היו נתונים, שתים מכאן ושתים מכאן לרחבו של ארון, והבדים נתונים בהם, וארכו של ארון מפסיק בין הבדים אמתים וחצי בין בד לבד, שיהיו שני בני אדם הנושאין את הארון מהלכין ביניהם, וכן מפורש במנחות (לח:) בפרק שתי הלחם: ושתי טבעות על צלעו האחת. הן הן ד' טבעות שבתחלת המקרא, ופירש לך היכן היו, והו"ו זו יתירה היא, ופתרונו כמו שתי טבעות, ויש לך לישבה כן, ושתי מן הטבעות האלו על צלעו האחת: צלעו. צדו:

(13) בדי. מוטות:

(15) לא יסורו ממנו לעולם (יומא עב.):

(16) ונתת אל הארן. כמו בארון: העדת. התורה, שהיא לעדות ביני וביניכם שצויתי אתכם מצות הכתובות בה:

(17) כפורת. כסוי על הארון, שהיה פתוח מלמעלה, ומניחו עליו כמין דף: אמתים וחצי ארכה. כארכו של ארון, ורחבה כרחבו של ארון, ומונחת על עודי הכתלים ארבעתם, ואף על פי שלא נתן שיעור לעוביה, פירשו רבותינו שהיה עוביה טפח (סוכה ה.):

(18) כרבים. דמות פרצוף תינוק להם: מקשה תעשה. שלא תעשם בפני עצמם ותחברם בראשי הכפורת לאחר עשייתם, כמעשה צורפים שקורין שולדירי"ן, אלא הטיל זהב הרבה בתחלת עשיית הכפורת, והכה בפטיש ובקורנס באמצע, וראשין בולטין למעלה, וצייר הכרובים בבליטת קצותיו: מקשה. בטדי"ן בלע"ז כמו בָּא לְבָא נְקָשָׁן (דניאל ה, ו): קצות הכפורת. ראשי הכפורת:

(19) ועשה כרוב אחד מקצה. שלא תאמר שניים כרובים לכל קצה וקצה, לכך הולרך לפרש כרוב אחד מקצה מזה: מן הכפורת. עצמה תעשה את הכרובים, זהו פירושו של מקשה תעשה אותם, שלא תעשם בפני עצמם ותחברם לכפרת:

21 וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְמָעְלָה
וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן
אֵלֶיךָ׃

21 And thou shalt put the ark-cover above upon the ark; and in the ark thou shalt put the testimony that I shall give thee.

22 וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל
הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־
אֲרֹון הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (פ)

22 And there I will meet with thee, and I will speak with thee from above the ark-cover, from between the two cherubim which are upon the ark of the testimony, of all things which I will give thee in commandment unto the children of Israel.

23 וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ
וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃

23 And thou shalt make a table of acacia-wood: two cubits shall be the length thereof, and a cubit the breadth thereof, and a cubit and a half the height thereof.

24 וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לוֹ זֵר זָהָב
סָבִיב׃

24 And thou shalt overlay it with pure gold, and make thereto a crown of gold round about.

25 וְעָשִׂיתָ לוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־
זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב׃

25 And thou shalt make unto it a border of a handbreadth round about, and thou shalt make a golden crown to the border thereof round about.

26 וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־
הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע
רַגְלָיו׃

26 And thou shalt make for it four rings of gold, and put the rings in the four corners that are on the four feet thereof.

27 לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיךָ הַטַּבָּעֹת לְבָתִּים
לְבַדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃

27 Close by the border shall the rings be, for places for the staves to bear the table.

28 וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ
אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא־בָם אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃

28 And thou shalt make the staves of acacia-wood, and overlay them with gold, that the table may be borne with them.

29 וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וּקְשׂוֹתָיו
וּמְנַקִּיֹּתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֶן זָהָב טָהוֹר
תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃

29 And thou shalt make the dishes thereof, and the pans thereof, and the jars thereof, and the bowls thereof, wherewith to pour out; of pure gold shalt thou make them.

(20) פורשי כנפים. שלא תעשה כנפיהם שוכבים, אלא פרושים וגבוהים למעלה אצל ראשיהם, שיהא י' טפחים בחלל שבין הכנפים לכפורת, כדאיתא בסוכה (ה:):
(21) ואל הארון תתן את העדת. לא ידעתי למה נכפל, שהרי כבר נאמר ונתת אל הארון את העדות, ויש לומר, שבא ללמד שבעודו ארון לבדו בלא כפורת, יתן תחלה העדות לתוכו, ואחר כך יתן את הכפורת עליו, וכן מצינו כשהקים את המשכן, נאמר וַיִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת אֶל הָאָרֹן (שמות מ, כ), ואחר כך וַיָּשֶׂם אֶת הַכַּפֹּרֶת עַל הָאָרֹן מִלְמָעְלָה:
(22) ונועדתי. כשאקבע מועד לך לדבר עמך, אותו מקום אקבע למועד, שאבא שם לדבר אליך: ודברתי אתך מעל הכפורת. ובמקום אחר הוא אומר, וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר (ויקרא א, א), זה המשכן מחוץ לפרכת, נמצאו שני כתובים מכחישים זה את זה, בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם, וּבָא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת וגו' (במדבר ז, פט), משה היה נכנס למשכן, וכיון שבא בתוך הפתח, קול יורד מן השמים לבין הכרובים, ומשה יושב ושמע למשה באהל מועד: ואת כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל. הרי וי"ו זו יתירה וטפלה, וכמוהו הרבה במקרא, וכה תפתר, ואת אשר אדבר עמך שם את כל אשר אצוה אותך, אל בני ישראל הוא:
(23) קומתו. גובה רגליו עם עובי השלחן (פסחים קט: ובתוס' שם ד"ה אמתא):
(24) זר זהב. סימן לכתר מלכות, שהשולחן שם עושר וגדולה, כמו שאומרים שלחן מלכים:
(25) מסגרת. כתרגומו גְּדַנְפָּא, ונחלקו חכמי ישראל בדבר, יש אומרים למעלה היתה סביב לשולחן, כמו לבזבזין שבשפת שולחן ערים, ויש אומרים למטה היתה תקועה, מרגל לרגל בארבע רוחות השולחן, ולף השולחן שוכב על אותה מסגרת: ועשית זר זהב למסגרתו. הוא זר האמור למעלה, ופירש לך כאן שעל המסגרת היתה:
(27) לעמת המסגרת תהיין הטבעות. ברגליים תקועות כנגד ראשי המסגרת: לבתים לבדים. אותן טבעות יהיו בתיס להכניס בהן הבדים: לשורך בתיס: לבדים. כתרגומו לְסַחֲרָא לְאַרְיַיתָא:
(28) ונשא בם. לשון נפעל, יהיה נשא בס את השלחן:
(29) ועשית קערותיו וכפותיו. קערותיו זה הדפוס, שהיה עשוי כדפוס הלחם, והלחם היה עשוי כמין תיבה פרולה משתי רוחותיה, שולים לו למטה, וקופל מכאן ומכאן כלפי מעלה כמין כותלים, ולכך קרוי לחם הפניים, שיש לו פנים רואין לכאן ולכאן, לצדי הבית מזה ומזה, נותן אחרו לראחרו של שולחן, וכתליו זקופים כנגד שפת השולחן. והיה עשוי לו דפוס זהב ודפוס ברזל, בשל ברזל הוא נאפה, וכשמוציאו מן התנור נותנו בשל זהב עד למחר בשבת שמסדרו על השולחן, ואותו דפוס קרוי קערה: וכפותיו. הן בזיכין שנותנין בהם לבונה, ושתים היו לשני קומצי לבונה שנותנין על שתי המערכות, שנאמר וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה (ויקרא כד, ז): וקשותיו. הן כמין חצאי קנים חלולים הנסדקין לארכן, דוגמתן עשה של זהב, ומסדר ג' על ראש כל לחם, שיבא לחם האחד על גבי אותן הקנים, ומבדילין בין לחם ללחם, כדי שתכנס הרוח ביניהם ולא יתעפשו, ובלשון ערבי כל דבר חלול קרוי קסו"ת: ומנקיותיו. תרגומו וּמְכִילָתֵיהּ, הן סניפים, כמין יתדות זהב עומדין בארך, וגבוהים עד למעלה מן השלחן הרבה כנגד גובה מערכת הלחם, ומפולגים ששה (הרא"ש גורס חמשה) פלולים זה למעלה מזה, וראשי הקנים שבין לחם ללחם סמוכין על אותן פלולין, כדי שלא יכבד משא הלחם העליונים על התחתונים וישברו, ולשון מְכִילָתֵיהּ, סובלותיו, כמו וְלָמָּה תֶהְיֶה כְּמִכִּילָתֶיהָ (ירמיה ו, יא). אבל לשון מנקיות איני יודע איך נופל על סניפין, ויש מחכמי ישראל אומרים (מנחות לז.), קשותיו אלו סניפין, שמקשין אותו ומחזיקים אותו שלא ישבר. לו הקנים שמנקין אותו שלא יתעפש, אבל אונקלוס

30 וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד׃ (פ)

30 And thou shalt set upon the table showbread before Me always.

וְתִתֵּין עַל פְּתוּרָא לְחֵים אַפַּיָּא קֳדָמַי תְּדִירָא׃

שלישי

31 וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּעָשֶׂה (בספרי ספרד ואשכנז תֵּיעָשֶׂה) הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה יִהְיוּ׃

31 And thou shalt make a candlestick of pure gold: of beaten work shall the candlestick be made, even its base, and its shaft; its cups, its knops, and its flowers, shall be of one piece with it.

וְתַעֲבִיד מְנָרְתָא דְּדְהַב דְּכִי נְגִיד תִּתְעֲבִיד מְנָרְתָא שְׁדַהּ וּקְנַהּ כַּלִּידַהָא חַזּוּרַהָא וְשׁוֹשַׁנַּהָא מִנַּהּ יְהוֹן׃

32 וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי׃

32 And there shall be six branches going out of the sides thereof: three branches of the candlestick out of the one side thereof, and three branches of the candle-stick out of the other side thereof;

וְשִׁתָּא קְנִין נָפְקִין מִסִּטְרַהָא תְּלָתָא קְנֵי מְנָרְתָא מִסִּטְרַהּ חַד וּתְלָתָא קְנֵי מְנָרְתָא מִסִּטְרַהּ תִּנְיָנָא׃

33 שְׁלֹשָׁה גְּבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשִׁשָּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה׃

33 three cups made like almond-blossoms in one branch, a knop and a flower; and three cups made like almond-blossoms in the other branch, a knop and a flower; so for the six branches going out of the candlestick.

תְּלָתָא כַלִּידִין מְצִיָּרִין בְּקַנָּיָא חַד חַזּוּר וְשׁוֹשָׁן וּתְלָתָא כַלִּידִין מְצִיָּרִין בְּקַנָּיָא חַד חַזּוּר וְשׁוֹשָׁן כֵּן לְשִׁתָּא קְנִין דְּנָפְקִין מִן מְנָרְתָא׃

34 וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ׃

34 And in the candlestick four cups made like almond-blossoms, the knops thereof, and the flowers thereof.

וּבִמְנָרְתָא אַרְבְּעָא כַלִּידִין מְצִיָּרִין חַזּוּרַהָא וְשׁוֹשַׁנַּהָא׃

35 וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה׃

35 And a knop under two branches of one piece with it, and a knop under two branches of one piece with it, and a knop under two branches of one piece with it, for the six branches going out of the candlestick.

וְחַזּוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין דְּמִנַּהּ וְחַזּוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין דְּמִנַּהּ וְחַזּוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין דְּמִנַּהּ לְשִׁתָּא קְנִין דְּנָפְקִין מִן מְנָרְתָא׃

36 כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה יִהְיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר׃

36 Their knops and their branches shall be of one piece with it; the whole of it one beaten work of pure gold.

חַזּוּרֵיהוֹן וּקְנֵיהוֹן מִנַּהּ יְהוֹן כּוּלַּהּ נְגִידָא חֲדָא דְּדְהַב דְּכִי׃

37 וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ׃

37 And thou shalt make the lamps thereof, seven; and they shall light the lamps thereof, to give light over against it.

וְתַעֲבִיד יָת בּוֹצִינַהָא שִׁבְעָא וְתַדְלִיק יָת בּוֹצִינַהָא וִיהוֹן מְנַהֲרִין לְקֳבֵיל אַפַּהָא׃

שתרגם מְכִילְתֵּיהּ, היה שונה כדברי האומר מנקיות הן סניפין: אשר יסך בהן. אשר יכוסה בהן, ועל קשותיו הוא אומר אשר יוסך, שהיו עליו כמין סכך וכסוי, וכן במקום אחר הוא אומר וְאֶת קְשׁוֹת הַנֶּסֶךְ (במדבר ד, ז), וזה וזה, יוסך והנסך, לשון סכך וכסוי הם:

(30) לחם פנים. שיש לו פנים, כמו שפירשתי, ומנין הלחם וסדר מערכותיו, מפורשים באמור אל הכהנים:

(31) מקשה תיעשה המנורה. שלא יעשנה חוליות, ולא יעשה קניה וגרותיה איברים איברים, ואחר כך ידביקם כדרך הצורפים שקורין שולדיר"ץ, אלא כולה באה מחתיכה אחת, ומקיש בקורנס וחותך בכלי האומנות, ומפריד הקנים אילך ואילך: מקשה. תרגומו נְגִיד, לשון המשכה, שממשיך את האיברים מן העשת לכאן ולכאן בהקשת הקורנס, ולשון מקשה מכת קורנס, בטדי"ץ בלע"ז כמו פָּא לְבָא נָקְשָׁן (דניאל ה, ו): תיעשה המנורה. מאליה (תנחומא בהעלותך ג), לפי שהיה משה מתקשה בה (מנחות כט.), אמר לו הקב"ה, השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה, לכך לא נכתב תעשה (תנחומא שם): ירכה. הוא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה, ושלשה רגלים יוצאין הימנה ולמטה: וקנה. הקנה האמצעי שלה העולה באמצע הירך, זקוף כלפי מעלה, ועליו נר האמצעי עשוי כמין בזך, לצוק השמן לתוכו ולתת הפתילה: גביעיה. הן כמין כוסות שעושין מזכוכית, ארוכים וקצרים, וקורין להם מדירנ"ס, ואלו עשויין מזהב, ובולטין ויוצאין מכל קנה וקנה כמנין שנתן בהם הכתוב, ולא היו בה אלא לנוי: כפתריה. כמין תפוחים היו, עגולין סביב, בולטין סביבות הקנה האמצעי, כדרך שעושין למנורות שלפני השריס, וקורין להם פימל"ש, ומנין שלהם כתוב בפרשה כמה כפתורים בולטין ממנה וכמה חלק שבין כפתור לכפתור: ופרחיה. ציורין עשוין בה כמין פרחין: ממנה יהיו. הכל מקשה יוצא ממתן אחיכת העשת, ולא יעשה לבדם וידביקם:

(32) יוצאים מצדיה. לכאן ולכאן, באלכסון נמשכים ועולין עד כנגד גובהה של מנורה, שהוא קנה האמצעי, ויוצאין מתוך קנה האמצעי זה למעלה מזה, התחתון ארוך, ושל מעלה קצר הימנו, והעליון קצר הימנו, לפי שהיה גובה ראשיהן שוה לגובהו של קנה האמצעי השביעי שממנו יוצאים הששה קניס:

(33) משקדים. כתרגומו, מצוייריס היו, כדרך שעושין לכלי כסף וזהב שקורין ניאל"ר: ושלשה גבעים. בולטין מכל קנה וקנה: כפתור ופרח. היה לכל קנה וקנה:

(34) ובמנרה ארבעה גבעים. בגופה של מנורה היו ארבעה גביעים, אחד בולט בה למטה מן הקניס, והג' למעלה מן ילידת הקניס היוצאין מצדיה: משקדים כפתוריה ופרחיה. זה אחד מהמשה מקראות שאין להם הכרע (יומא נב:), אין ידוע אם גביעים משוקדים, או משוקדים כפתוריה ופרחיה:

(35) וכפתור תחת שני הקנים. מתוך הכפתור היו הקניס נמשכים משני צדיה אילך ואילך. כך שנינו במלאכת המשכן (מנחות כח:), גובהה של מנורה י"ח טפחים, הרגליים והפרח ג' טפחים, הוא הפרח האמור בירך, שנאמר עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ (במדבר ח, ד), וטפחיים חלק, וטפח שבו גביע מהארבעה גביעים, וכפתור ופרח משני כפתורים ושני פרחים האמורים במנורה עצמה, שנאמר משוקדים כפתוריה ופרחיה, למדנו שהיו בקנה שני כפתורים ושני פרחים לבד מן הג' כפתורים שהקניס נמשכין מתוכן, שנאמר וכפתור תחת שני הקניס וגו', וטפחיים חלק, וטפח כפתור ושני קניס יוצאים ממנו אילך ואילך ונמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה, טפח חלק, וטפח כפתור ושני קניס יוצאים ממנו, וטפח חלק, וטפח כפתור ושני קניס יוצאים ממנו ונמשכים ועולין כנגד גובהה של מנורה, וטפחיים חלק, נשתיירו שם ג' טפחים, שבהם ג' גביעים וכפתור ופרח, נמצאו גביעים כ"ב, י"ח נשאר קניס ג' לכל אחד ואחד, וארבעה בגופה של מנורה הרי כ"ב, ואחד עשר כפתוריה, ו' בששת הקניס, וג' בגופה של מנורה שהקניס יוצאים מהם, ושניים עוד נאמרו במנורה, שנאמר משוקדים כפתוריה, ומיעוט כפתורים שניים, האחד למטה אצל הירך, והאחד בג' טפחים העליונים עם ג' הגביעים, ותשעה פרחים היו לה, ו' לששת הקניס, שנאמר בקנה האחד כפתור ופרח, וג' למנורה, שנאמר משוקדים כפתוריה ופרחיה, ומיעוט פרחים שניים, ואחד האמור בפרשת בהעלותך, עד ירכה עד פרחה. ואם תדקדק במשנה זו הכתובה למעלה, תמצאם כמניינם אים אים במקומו:

(37) את נרותיה. כמין בזיכין שנותנין בתוכן השמן והפתילות: והאיר על עבר פניה. עשה פי ששת הנרות שבראשי הקניס היוצאים מצדיה, מוסבים כלפי

38 וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר׃ — וְצִיבְתַהָא וּמַחְתִּיָתַהָא דְּדַהַב דְּכִי׃ — And the tongs thereof, and the snuffdishes thereof, shall be of pure gold. 38

39 כִּכָּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֶת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה׃ — כִּכְּרָא דְּדַהְבָּא דָּכְיָא יַעֲבִיד יָתַהּ יָת כָּל מָנְיָא הָאִלֵּין׃ — Of a talent of pure gold shall it be made, with all these vessels. 39

40 וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר׃ (ס) — וַחְזֵי וַעֲבִיד בִּדְמוּתְהוֹן דְּאַתְּ מִתַּחְזֵי בְּטוּרָא׃ — And see that thou make them after their pattern, which is being shown thee in the mount. 40

יט וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ — וְיָת מַשְׁכְּנָא תַּעֲבִיד עֲשַׂר יְרִיעָן דְּבוּץ שְׁזִיר וְתַכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי צוּרַת כְּרוּבִין עוֹבַד אוּמָן תַּעֲבִיד יָתְהוֹן׃ — Moreover thou shalt make the tabernacle with ten curtains: of fine twined linen, and blue, and purple, and scarlet, with cherubim the work of the skilful workman shalt thou make them. XXVI

2 אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת׃ — אוֹרְכָא דִּירִיעָתָא חֲדָא עֶשְׂרִין וְתַמְנֵי אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעָתָא חֲדָא מִשְׁחֲתָא חֲדָא לְכָל יְרִיעָתָא׃ — The length of each curtain shall be eight and twenty cubits, and the breadth of each curtain four cubits; all the curtains shall have one measure. 2

3 חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת תֻּחְבָּרֶן אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֻבְּרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃ — חֲמֵישׁ יְרִיעָן יִתְחַבְּרָן מְלָפְפָן חֲדָא עִם חֲדָא וַחֲמֵישׁ יְרִיעָן מְלָפְפָן חֲדָא עִם חֲדָא׃ — Five curtains shall be coupled together one to another; and the other five curtains shall be coupled one to another. 3

4 וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצֶה בַּחֹבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית׃ — וְתַעֲבִיד עֲנוּבִין דִּתְכֵלָא עַל סְפָתָא דִּירִיעָתָא חֲדָא מִסְּטַרָא בֵּית לוֹפֵי וְכֵן תַּעֲבִיד בְּסִפְתָּא דִּירִיעָתָא בְּסִטְרָא בֵּית לוֹפֵי תִּנְיָנָא׃ — And thou shalt make loops of blue upon the edge of the one curtain that is outmost in the first set; and likewise shalt thou make in the edge of the curtain that is outmost in the second set. 4

5 חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה בַּיְרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃ — חַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעֲבִיד בִּירִיעָתָא חֲדָא וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעֲבִיד בְּסִטְרָא דִּירִיעָתָא דְּבֵית לוֹפֵי תִּנְיָנָא מַכְוָנָן עֲנוּבַיָּא חֲדָא לְקֳבֵיל חֲדָא׃ — Fifty loops shalt thou make in the one curtain, and fifty loops shalt thou make in the edge of the curtain that is in the second set; the loops shall be opposite one to another. 5

האמצעי, כדי שיהיו הגרות כשתליקס מאיריס על עבר פניה, מוסב אורס אל נד פני הקנה האמצעי שהוא גוף המנורה:

(38) ומלקחיה. הם הצבתים העשויין ליקח בהם הפתילה ממוך השמן, ליתנן ולמושכן בפי הגרות, ועל שם שלוקחים בהם קרוייס מלקחים. וְצִבְתָּהָא שתרגם אונקלוס, לשון נצת, טוליי"ש בלע"ז ומחתותיה. הם כמין בזיכין קטנים, שחותה בהן את האפר שבנר בנקר בנקר, כשהוא מטיב את הגרות מאפר הפתילות שדלקו הלילה וכבו, ולשון מחתה פוייש"א בלע"ז כמו לַחְתּוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד (ישעיה ל, יד):

(39) ככר זהב טהור. שלא יהיה משקלה עם כל כליה אלא ככר, לא פחות ולא יותר, והככר של חול ששים מנה, ושל קדש היה כפול, ק"ך מנה, והמנה הוא ליטרא ששוקלין בה כסף למשקל קולוני"א, והם ק' זהובים, כ"ה סלעים, והסלע ארבעה זהובים:

(40) וראה ועשה. ראה כאן בהר תבנית שאני מראה אותך. מגיד שנתקשה משה במעשה המנורה, עד שהראה לו הקב"ה מנורה של אש: אשר אתה מראה. כתרגומו דְּאַתְּ מִתַּחְזֵי בְּטוּרָא, אילו היה נקוד מראה בפת"ח, היה פתרונו אתה מראה לאחרים, עכשיו שנקוד חטף קמץ, פתרונו דאת מתחזי, שאחרים מראים לך (שהנקוד מפריד בין עושה לנעשה):

(1) ואת המשכן תעשה עשר יריעות. להיות לו לגג, ולמחילות מחוץ לקרשים, שהיריעות תלויות מאחוריהן לכסותן: שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני. הרי ארבע מיני יחד בכל חוט וחוט, אחד של פשתים, וג' של צמר, וכל חוט וחוט כפול ו', הרי ד' מינין כשהן שזורין יחד כ"ד כפלים לחוט (ברייתא דמלאכת המשכן): כרובים מעשה חשב. כרובים היו מצויירין בהם באריגתן, ולא ברקימה שהוא מעשה מחט, אלא באריגה בשני כותלים, פרצוף אחד מכאן ופרצוף אחד מכאן, אבי מלד זה ונשר מלד זה, כמו שאורגין חגורות של משי שקורין בלע"ז פייש"א

(3) תהיין חוברות. תופרן במחט זו בצד זו, חמש לצד וחמש לצד: אשה אל אחותה. כך דרך המקרא לדבר בדבר שהוא לשון נקבה, ובדבר שהוא לשון זכר אומר איש אל אחיו כמו שנאמר בכרובים, וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו (שמות כה, כ):

(4) לולאות. לצו"לש בלע"ז וכן תרגם אונקלוס עֲנוּבִין, לשון עניבה: מקצה בחוברת. באותה יריעה שבסוף החבור. קבולת חמשת היריעות קרויה חוברת: וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית. באותה יריעה שהיא קיצונה, לשון קצה, כלומר לסוף החוברת:

(5) מקבילות הלולאות אשה אל אחותה. שמור שתעשה הלולאות במדה אחת, מכוונות הבדלתן זו מזו, וכמדתן ביריעה זו כן יהא בחברתה, כשתפרוש חוברת אצל חוברת יהיו הלולאות של יריעה זו מכוונות כנגד לולאות של זו, וזהו לשון מקבילות, זו כנגד זו, תרגומו של כנגד, לקבל. היריעות ארכן כ"ח ורחבן ארבע, וכשחבר חמש יריעות יחד נמצא רחבן כ', וכן החוברת השנית. והמשכן ארכו שלשים מן המזרח למערב, שנאמר עשרים קרשים לפאת נגבה תימנה, וכן לצפון, וכל קרש אמה וחצי האמה, הרי שלשים מן המזרח למערב. רוחב המשכן מן הצפון לדרום עשר אמות, שנאמר ולירכתי המשכן ימה וגו', ושני קרשים למקצעות הרי עשר, ובמקומם אפרשם למקרקעות הללו. ונתן היריעות ארכן לרחבו של משכן, עשר אמות אמצעיות לגג אחד רוחב המשכן, ואמה מכאן ואמה מכאן לעובי ראשי הקרשים שעוביים אמה, נשתיירו ט"ו אמה, ח' לצפון וח' לדרום מכסות קומת הקרשים שבהן עשר, נמצאו שתי אמות התחתונות מגולות. רחבן של יריעות ארבעים אמה כשהן מחוברות, עשרים אמה לחוברת, שלשים מהן לגג אחד המשכן לארכו, ואמה כנגד עובי ראשי הקרשים שבמערב, ואמה לכסות עובי העמודים שבמזרח, אלא היו קרשים במזרח אצל ד' (ברש"י יש חמשה) עמודים, שהמסך פרוש תלוי בווין שבהן כמין וילון, נשתיירו ח' אמות התליין על אחורי המשכן שבמערב, ושתי אמות התחתונות מגולות. זו מצאתי בברייתא דמסכת מדות, אבל במסכת שבת (פרק הזורק לח:), אין היריעות מכסות את עמודי המזרח, וט' אמות תלויות אחורי המשכן, והכתוב בפרשה זו מסייענו, ונתת את הפרוכת תחת הקרסים, ואם כדברי הברייתא הזאת, נמצאת פרוכת משוכה מן הקרסים ולמערב אמה:

6 וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד׃

וְתַעֲבִיד חַמְשִׁין פּוּרְפִין דְּדָהַב וּתְלַפֵּיף יָת יְרִיעָתָא חֲדָא עִם חֲדָא בְּפוּרְפַיָּא וִיהֵי מַשְׁכְּנָא חַד׃

6 And thou shalt make fifty clasps of gold, and couple the curtains one to another with the clasps, that the tabernacle may be one whole.

7 וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃

וְתַעֲבִיד יְרִיעָן דְּמַעְזֵי לְפָרְסָא עַל מַשְׁכְּנָא חֲדָא עֶשְׂרֵי יְרִיעָן תַּעֲבִיד יָתְהוֹן׃

7 And thou shalt make curtains of goats' hair for a tent over the tabernacle; eleven curtains shalt thou make them.

8 אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת׃

אוּרְכָּא דִּירִיעָתָא חֲדָא תְּלָתִין אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעָתָא חֲדָא מִשְׁחָתָא חֲדָא לַחֲדָא עֶשְׂרֵי יְרִיעָן׃

8 The length of each curtain shall be thirty cubits, and the breadth of each curtain four cubits; the eleven curtains shall have one measure.

9 וְחִבַּרְתָּ אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכָפַלְתָּ אֶת־הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל׃

וּתְלַפֵּיף יָת חֲמֵשׁ יְרִיעָן לְחוֹד וְיָת שֵׁית יְרִיעָן לְחוֹד וְתֵיעוֹף יָת יְרִיעָתָא שְׁתִיתֵיתָא לְקֳבֵיל אַפֵּי מַשְׁכְּנָא׃

9 And thou shalt couple five curtains by themselves, and six curtains by themselves, and shalt double over the sixth curtain in the forefront of the tent.

10 וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאַחַת הַקִּיצֹנָה בַּחֹבָרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית׃

וְתַעֲבִיד חַמְשִׁין עֲנוּבִין עַל סִפְתָּא דִּירִיעָתָא חֲדָא בְּסִטְרָא בֵּית לוֹפֵי וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין עַל סִפְתָּא דִּירִיעָתָא דְּבֵית לוֹפֵי תִּנְיָנָא׃

10 And thou shalt make fifty loops on the edge of the one curtain that is outmost in the first set, and fifty loops upon the edge of the curtain which is outmost in the second set.

11 וְעָשִׂיתָ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ אֶת־הַקְּרָסִים בַּלֻּלָאֹת וְחִבַּרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד׃

וְתַעֲבִיד פּוּרְפִין דִּנְחָשׁ חַמְשִׁין וְתַעֵיל יָת פּוּרְפַיָּא בַּעֲנוּבַיָּא וּתְלַפֵּיף יָת מַשְׁכְּנָא וִיהֵי חַד׃

11 And thou shalt make fifty clasps of brass, and put the clasps into the loops, and couple the tent together, that it may be one.

12 וְסֶרַח הָעֹדֵף בִּירִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן׃

וְסֶרְחָא דְּיַתִּיר בִּירִיעָת מַשְׁכְּנָא פַּלְגוּת יְרִיעָתָא דְּיָתְרָא תִּסְרַח עַל אֲחוֹרֵי מַשְׁכְּנָא׃

12 And as for the overhanging part that remaineth of the curtains of the tent, the half curtain that remaineth over shall hang over the back of the tabernacle.

13 וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ׃

וְאַמְּתָא מִכָּא וְאַמְּתָא מִכָּא בְּדַיַּתִּיר בְּאֹרֶךְ יְרִיעָת מַשְׁכְּנָא יְהֵי סְרִיחַ עַל סִטְרֵי מַשְׁכְּנָא מִכָּא וּמִכָּא לְכַסְיוּתֵיהּ׃

13 And the cubit on the one side, and the cubit on the other side, of that which remaineth over in the length of the curtains of the tent, shall hang over the sides of the tabernacle on this side and on that side, to cover it.

14 וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְּמָעְלָה׃ (פ)

וְתַעֲבִיד חוּפָּאָה לְמַשְׁכְּנָא דְּמַשְׁכֵּי דְּכַרֵי מְסוּמְקֵי וְחוּפָּאָה דְּמַשְׁכֵּי סָסְגוֹנָא מִלְּעֵילָא׃

14 And thou shalt make a covering for the tent of rams' skins dyed red and a covering of sealskins above.

רביעי וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים׃

וְתַעֲבִיד יָת דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין קָיְמִין׃

15 And thou shalt make the boards for the tabernacle of acacia-wood, standing up.

(6) קרסי זהב. פירמיל"ש בלע"ז ומכניסין ראשן אחד בלולאות שבאוברת זו, וראשן אחד בלולאות שבאוברת זו, ומחברן בהן:

(7) יריעות עזים. מעולה של עזים: לאהל על המשכן. לפרוש אותן על היריעות התחתונות:

(8) שלשים באמה. שכשנותן ארכן לרוחב המשכן כמו שנתן את הראשונות, נמצאו אלו עודפות אמה מכאן ואמה מכאן, לכסות אחת מהשתי אמות שנשארו מגולות מן הקרשים, והאמה התחתונה של קרש שאין היריעה מכסה אותו, היא האמה התחובה בנקב האדן, שהאדניס גבהן אמה:

(9) וכפלת את היריעה הששית. העודפת באלו העליונות יותר מן התחתונות: אל מול פני האהל. תני רחבה היה תלוי, וכפול על המסך שבמזרח כנגד הפתח, דומה לכלה נעועה המכוסה בצעיף על פניה:

(12) וסרח העודף בירעות האהל. על יריעות המשכן. יריעות האהל הן העליונות של עזים, שקרויים אהל, כמו שנאמר בהן לאהל על המשכן, וכל האהל האמור בהן אינו אלא לשון גג, שמאהילות ומסككות על התחתונות, והן היו עודפות על התחתונות חצי היריעה למערב, שהחצי של יריעה אחת עשרה היתירה, היה נכפל אל מול פני האהל, נשארו שתי אמות רוחב חציה, עודף על רוחב התחתונות: תסרח על אחורי המשכן. לכסות ב' אמות שהיו מגולות בקרשים: אחורי המשכן. הוא צד מערבי, לפי שהפתח במזרח שהן פניו, ולפון ודרום קרויין צדדין, לימין ולשמאל:

(13) והאמה מזה והאמה מזה. לצפון ולדרום: בעדף באורך יריעות האהל. שהן עודפות על אורך יריעות המשכן שתי אמות: יהיה סרוח על צדי המשכן. לצפון ולדרום, כמו שפירשתי למעלה. למדה תורה דרך ארץ, שיהא אדם חס על היפה:

(14) מכסה לאהל. לאותו גג של יריעות עזים, עשה עוד מכסה אחד של עורות אילים מאדמים, ועוד למעלה ממנו מכסה עורות תחשים, ואותן מכסאות לא היו מכסין אלא את הגג, ארכן ל' ורחבן י', אלו דברי רבי נחמיה. ולדברי רבי יהודה, מכסה אחד היה חציו של עורות אילים מאדמים וחציו של עורות תחשים:

(15) ועשית את הקרשים. היה לו לומר ועשית קרשים, כמו שנאמר בכל דבר ודבר, מהו הקרשים, מאותן העומדין ומיוחדין לכך. יעקב אבינו נטע ארזים במצרים, וכשמת, צוה לבניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים, ואמר להם שעתיד הקב"ה לצוות אותן לעשות משכן במדבר מעצי שטים, ראו שיהיו מזומנים בידכם, הוא שיסד הנבלי בפיוט שלו, טַם מַטַּע מְזֻרָזִים קורות בתיו ארזים, שנזדרזו להיות מוכנים בידם מקודם לכן: עצי שטים עומדים. אישטנדי"ש בלע"ז שיהא אורך הקרשים זקוף למעלה בקירות המשכן, ולא תעשה הכתלים בקרשים שוכבים, להיות רוחב הקרשים לגובה הכתלים קרש על קרש:

16 עֲשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
עֶשֶׂר אַמִּין אוֹרְכָא דְּדַפָּא וְאַמְּתָא וּפַלְגוּת אַמְּתָא פּוּתְיָא דְּדַפָּא חַד׃
16 Ten cubits shall be the length of a board, and a cubit and a half the breadth of each board.

17 שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן׃
תְּרֵין צִירִין לְדַפָּא חַד מְשׁוּלְבִין חַד לְקֳבֵיל חַד כֵּן תַּעֲבִיד לְכֹל דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא׃
17 Two tenons shall there be in each board, joined one to another; thus shalt thou make for all the boards of the tabernacle.

18 וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵּימָנָה׃
וְתַעֲבִיד יָת דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא עֶשְׂרִין דַּפִּין לְרוּחַ עֵיבַר דָּרוֹמָא׃
18 And thou shalt make the boards for the tabernacle, twenty boards for the south side southward:

19 וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקֶּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו׃
וְאַרְבְּעִין סָמְכִין דִּכְסַף תַּעֲבִיד תְּחוֹת עֶשְׂרִין דַּפִּין תְּרֵין סָמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד לִתְרֵין צִירוֹהִי וּתְרֵין סָמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד לִתְרֵין צִירוֹהִי׃
19 And thou shalt make forty sockets of silver under the twenty boards: two sockets under one board for its two tenons, and two sockets under another board for its two tenons;

20 וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ׃
וְלִסְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיָנָא לְרוּחַ צִפּוּנָא עֶשְׂרִין דַּפִּין׃
20 and for the second side of the tabernacle, on the north side, twenty boards.

21 וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
וְאַרְבְּעִין סָמְכֵיהוֹן דִּכְסַף תְּרֵין סָמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד וּתְרֵין סָמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד׃
21 And their forty sockets of silver: two sockets under one board, and two sockets under another board.

22 וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים׃
וְלִסְיָפֵי מַשְׁכְּנָא מַעְרְבָא תַּעֲבִיד שִׁתָּא דַּפִּין׃
22 And for the hinder part of the tabernacle westward thou shalt make six boards.

23 וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצְעֹת הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם׃
וּתְרֵין דַּפִּין תַּעֲבִיד לְזָוִיָּת מַשְׁכְּנָא בְּסוֹפְהוֹן׃
23 And two boards shalt thou make for the corners of the tabernacle in the hinder part.

24 וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ׃
וִיהוֹן מַכְוְנִין מִלְּרַע וְכַחְדָּא יְהוֹן מַכְוְנִין עַל רֵישֵׁיהוֹן בְּעִזְקְתָא חֲדָא כֵּן יְהֵי לְתַרְוֵיהוֹן לְתַרְתֵּין זָוְיָין יְהוֹן׃
24 And they shall be double beneath, and in like manner they shall be complete unto the top thereof unto the first ring; thus shall it be for them both; they shall be for the two corners.

25 וְהָיוּ שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשֶּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
וִיהוֹן תְּמָנְיָא דַּפִּין וְסָמְכֵיהוֹן דִּכְסַף שִׁתַּת עֲשַׂר סָמְכִין תְּרֵין סָמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד וּתְרֵין סָמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד׃
25 Thus there shall be eight boards, and their sockets of silver, sixteen sockets: two sockets under one board, and two sockets under another board.

(16) עשר אמות אורך הקרש. למדנו, גבהו של משכן עשר אמות: ואמה וחצי האמה רוחב. למדנו, ארכו של משכן לכ' קרשים שיהיו בצפון ובדרום מן המזרח למערב, ל' אמה:

(17) שתי ידות לקרש האחד. היה חורץ את הקרש מלמטה באמצעו בגובה אמה, ומניח רביע רחבו מכאן ורביע רחבו מכאן, והן הן הידות, והחריץ הני רוחב הקרש באמצע, (רצונו לומר, קרש נקרא מה שנשאר לאחר שחרץ מכאן ומכאן, ואז נשאר רוחב אמה, נמצא הני רוחב הקרש שבאמצע הוא הני אמה. וכן פירש רש"י בהדיא בפ' הזורק (שבת דף ל"ח:) שהחריץ באמצע רחב הני אמה, והיה חורץ רביעית אמה מכל צד, וכל יד היה רוחב רביעית אמה, וכן כל שפת אדן היה רוחב רביעית אמה. ודוק היטב ואז סרה תלונת הרמב"ן ותמיהתו מסולקת) ואותן הידות מכניס באדנים שהיו חלולים, והאדנים גבהן אמה, ויושביס רצופים מ' זה אצל זה, וידות הקרש הנכנסות בחלל האדנים חרוצות משלשה צדיהן, רוחב החריץ כעובי שפת האדן, שיכסה הקרש את כל רחש האדן, שאם לא כן נמצא ריוח בין קרש לקרש כעובי שפת שני האדנים שיפסיקו ביניהם, וזהו שנאמר ויהיו תאמים, שיחברו את הידות כדי שיתחברו הקרשים זה אצל זה: משולבות. עשויות כמין שלובות סולם, מובדלות זו מזו, ומשופין רחשיהם ליכנס בתוך חלל האדן, כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסולם: אשה אל אחתה. מכוונות זו כנגד זו, שיהיו חריציהם שוים זו כמדת זו, כדי שלא יהיו שתי ידות זו משוכה לצד פנים וזו משוכה לצד חוץ בעובי הקרש שהוא אמה, ותרגום של ידות ציְרין, לפי שדומות לצירי הדלת הנכנסים בחורי המפתן:

(18) לפאת נגבה תימנה. אין פאה זו לשון מקצוע, אלא כל הרוח קרויה פאה, כתרגומו לְרוּחַ עֵיבַר דָּרוֹמָא:

(22) ולירכתי. לשון סוף, כתרגומו וְלִסְיָפֵי. ולפי שהפתח במזרח קרוי מזרח פניס והמערב אחוריס, וזהו סוף, שהפניס הוא הראש: תעשה ששה קרשים. הרי ט' אמות רוחב:

(23) ושני קרשים תעשה למקצעת. אחד למקצוע צפונית מערבית ואחד למערבית דרומית, כל שמנה קרשים בסדר אחד הן, אלא שאלו השתים אינן בחלל המשכן, אלא הני אמה מזו והני אמה מזו נראות בחלל להשליס רחבו לעשר, והאמה מזה והאמה מזה, באות כנגד אמות עובי קרשי המשכן הצפון והדרום, כדי שיהא המקצוע מבחוץ שוה:

(24) ויהיו תואמים מלמטה. כל הקרשים תואמים זה לזה מלמטה, שלא יפסיק עובי שפת שני האדנים ביניהם להרחיקן זו מזו, זהו שפרשתי, שיהיו צירי הידות חרוצים מצדיהן, שיהא רוחב הקרש בולט לצדיו חוץ לידי הקרש, לכסות את שפת האדן, וכן הקרש שאצלו, ומצאו תואמים זה לזה, וקרש המקצוע שבסדר המערב, חרוץ לרחבו בעביו כנגד חריץ של צד קרש הצפוני והדרומי, כדי שלא יפרידו האדנים ביניהם: ויחדו יהיו תמים. כמו תאומים: על ראשו. של קרש: אל הטבעת האחת. כל קרש וקרש היה חרוץ מלמעלה ברחבו שני צדין כמו עובי טבעת, ומכניסו בטבעת אחת, ומצא מתאים לקרש שאצלו. אבל אותן טבעות לא ידעתי אם קבועות הן אם מטולטלות. ובקרש שבמקצוע היה טבעת בעובי הקרש (נראה כי מלות הדרומי והצפוני אלמטה קאי, ורוצה לומר שהדרומי והצפוני וראש קרש כו' נכנס לתוכו, ומה שכתב היה טבעת בעובי קרש, רוצה לומר בעובי קרש המערבי. ודו"ק) הדרומי והצפוני, וראש קרש המקצוע שבסדר מערב נכנס לתוכו, ונמצאו שני הכתלים מחוברים: כן יהיה לשניהם. לשני הקרשים שבמקצוע, לקרש שבצוף צפון ולקרש המערבי, וכן לשני המקצועות:

26 וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד׃
וְתַעֲבִיד עָבְרֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין חַמְשָׁא לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא חַד׃
26 And thou shalt make bars of acacia-wood: five for the boards of the one side of the tabernacle,

27 וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה׃
וְחַמְשָׁא עָבְרִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיָנָא וְחַמְשָׁא עָבְרִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא לְסוֹפְהוֹן מַעְרְבָא׃
27 and five bars for the boards of the other side of the tabernacle, and five bars for the boards of the side of the tabernacle, for the hinder part westward;

28 וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתֹוךְ הַקְּרָשִׁים מַבְרֵחַ מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה׃
וְעָבְרָא מְצִיעָאָה בְּגוֹ דַּפַּיָּא מַעְבַּר מִן סְיָפֵי לִסְיָפֵי׃
28 and the middle bar in the midst of the boards, which shall pass through from end to end.

29 וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב׃
וְיָת דַּפַּיָּא תִּחְפֵּי דַּהְבָּא וְיָת עִזְקָתְהוֹן תַּעֲבִיד דַּהְבָּא אַתְרָא לְעָבְרַיָּא וְתִחְפֵּי יָת עָבְרַיָּא דַּהְבָּא׃
29 And thou shalt overlay the boards with gold, and make their rings of gold for holders for the bars; and thou shalt overlay the bars with gold.

30 וַהֲקֵמֹתָ אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ בָּהָר׃ (ס)
וּתְקִים יָת מַשְׁכְּנָא כְּהִלְכָתֵיהּ דְּאִתַּחְזֵיתָא בְּטוּרָא׃
30 And thou shalt rear up the tabernacle according to the fashion thereof which hath been shown thee in the mount.

חמישי כ 31 וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים׃
וְתַעֲבִיד פָּרוּכְתָּא דְּתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבֶד אוּמָּן יַעֲבִיד יָתַהּ צוּרַת כְּרוּבִין׃
31 And thou shalt make a veil of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen; with cherubim the work of the skilful workman shall it be made.

32 וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב עַל־אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף׃
וְתִתֵּין יָתַהּ עַל אַרְבָּעָא עַמּוּדֵי שִׁטִּין מְחוּפִּין דַּהְבָּא וָוֵיהוֹן דַּהְבָּא עַל אַרְבְּעָא סָמְכִין דִּכְסַף׃
32 And thou shalt hang it upon four pillars of acacia overlaid with gold, their hooks being of gold, upon four sockets of silver.

33 וְנָתַתָּה אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים וְהֵבֵאתָ שָּׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֵת אֲרֹון הָעֵדֻת וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים׃
וְתִתֵּין יָת פָּרוּכְתָּא תְּחוֹת פּוּרְפַּיָּא וְתַעֵיל לְתַמָּן מִגָּוֵו לְפָרוּכְתָּא יָת אֲרוֹנָא דְּסָהֲדוּתָא וְתַפְרֵיס פָּרוּכְתָּא לְכוֹן בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין קֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא׃
33 And thou shalt hang up the veil under the clasps, and shalt bring in thither within the veil the ark of the testimony; and the veil shall divide unto you between the holy place and the most holy.

34 וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרֹון הָעֵדֻת בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים׃
וְתִתֵּין יָת כָּפּוּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא דְּסָהֲדוּתָא בְּקֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא׃
34 And thou shalt put the ark-cover upon the ark of the testimony in the most holy place.

(25) והיו שמנה קרשים. הן האמורות למעלה תעשה ששה קרשים ושני קרשים תעשה למקולעות, נמצאו שמנה קרשים בסדר מערבי. כך שנויה במשנה מעשה סדר הקרשים במלאכת המשכן. היה עושה את האדנים חלולים, וחורץ את הקרש מלמטה רביע מכאן ורביע מכאן, והחריץ חליו באמצע, ועשה לו שתי ידות כמין שני חמוקין (ולי נראה שהגרסא כמין שני חווקין) כמין שני שליבות סולם המובדלות זו מזו, ומשופות להכנס בחלל האדן כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסולם, והוא לשון משולבות, עשויות כמין שליבה, ומכניסן לתוך שני אדנים, שנאמר שְׁנֵי אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים (שמות לו, ג), וחורץ את הקרש מלמעלה אצבע מכאן ואצבע מכאן, ונותנן לתוך טבעת אחת של זהב, כדי שלא יהיו נפרדין זה מזה, שנאמר ויהיו תואמים מלמטה וגו', כך היא המשנה, והפירוש שלה הלעתי למעלה בסדר המקראות:

(26) בריחם. כתרגומו עַבְּרִין, ובלע"ז אשפרי"ש חמשה לקרשי צלע המשכן. אלו ה', ג' הן, אלא שהבריח העליון והתחתון עשוי משתי חתיכות, זה מבריח עד חצי הכותל וזה מבריח עד חצי הכותל, זה נכנס בטבעת מצד זה וזה נכנס בטבעת מצד זה, עד שמגיעין זה לזה, נמצא שעליון ותחתון שניהם שהן ארבע, אבל האמצעי ארכו כנגד כל הכותל, ומבריח מקצה הכותל ועד קצהו, שנאמר והבריח התיכון וגו' מבריח מן הקצה אל הקצה, שהעליונים והתחתונים היו להן טבעות בקרשים להכנס לתוכן, שתי טבעות לכל קרש, משולשים בתוך עשר אמות של גובה הקרש, חלק אחד מן הטבעת העליונה ולמעלה, וחלק אחד מן התחתונה ולמטה, וכל חלק הוא רביע אורך הקרש, ושני חלקים בין טבעת לטבעת, כדי שיהיו כל הטבעות מכוונות זו כנגד זו, אבל לבריח התיכון אין טבעות, אלא הקרשים נקובין בעובים, והוא נכנס בהם דרך הנקבים שהם מכוונין זה מול זה, וזהו שנאמר בתוך הקרשים. הבריחים העליונים והתחתונים שבצפון ושבדרום, אורך כל אחת ט"ו אמה, והתיכון ארכו ל' אמה, וזהו מן הקצה אל הקצה, מן המזרח ועד המערב, וה' בריחים שבמערב אורך העליונים והתחתונים ו' אמות, והתיכון ארכו י"ב, כנגד רוחב מ' קרשים, כך היא מפורשת במלאכת המשכן (שבת לח:):

(29) בתים לבריחם. הטבעות שתעשה בהן יהיו בתים להכניס בהן הבריחים: וצפית את הבריחים זהב. לא שהיה הזהב מדובק על הבריחים, שאין עליהם שום צפוי, אלא בקרש היה קובע כמין ב' פיפיות של זהב כמין ב' סדקי קנה חלול, וקובען אצל הטבעות לכאן ולכאן, ארכן ממלא את רוחב הקרש מן הטבעת לכאן וממנה לכאן, והבריח נכנס לתוכו, וממנו לטבעת, ומן הטבעת לפה השני, נמצאו הבריחים מצופים זהב כשהן תחובין בקרשים, והבריחים הללו מבחוץ היו בולטות. הטבעות והפיפיות לא היו נראות בתוך המשכן, אלא כל הכותל חלק מבפנים:

(30) והקמת את המשכן. לאחר שיגמור, הקימהו: הראית בהר. קודם לכן, שאני עתיד ללמדך ולהראותך סדר הקמתו:

(31) פרוכת. לשון מחילה הוא, ובלשון חכמים פרגוד, דבר המבדיל בין המלך ובין העם: תכלת וארגמן. כל מין ומין היה כפול, בכל חוט וחוט ו' חוטין: מעשה חושב. כבר פרשתי שזו היא אריגה של שתי קירות, והקירין שמשני עבריה אינן דומין זה לזה: כרבים. ציורין של בריות יעשה בה.

(32) ארבעה עמודי שטים. ד' עמודים תקועים בתוך ד' אדנים, ואונקליות קבועין בהן, עקומין למעלה להושיב עליהן כלונס שראש הפרוכת כרוך בה, והאונקליות הן הווין, שהרי כמין ווין הן עשויים, והפרוכת ארכה י' אמות לרחבו של משכן, ורחבה י' אמות כנגדהן של קרשים, פרוסה בשליש של משכן, שיהא הימנה ולפניה עשר אמות, והימנה ולחוץ כ' אמה, נמצא בית קדשי הקדשים עשר על עשר, שנאמר וְנָתַתָּה אֶת הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים, המחבריה את שתי חוברות של יריעות המשכן, ורוחב החוברת כ' אמה, וכשפרשם על גג המשכן מן הפתח למערב, כלתה בשני שלישי המשכן, והחוברת השנית כסתה שליש של משכן, והמותר תלוי לאחוריו לכסות את הקרשים:

35 וְשַׂמְתָּ אֶת־הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־
הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע הַמִּשְׁכָּן
תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל־צֶלַע צָפוֹן׃

36 וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃

37 וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שִׁטִּים
וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וְיָצַקְתָּ לָהֶם
חֲמִשָּׁה אַדְנֵי נְחֹשֶׁת׃ (ס)

ששי XXVII וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ
אַמּוֹת אָרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה
הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ׃

2 וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ
תִּהְיֶיךָ קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת׃

3 וְעָשִׂיתָ סִירֹתָיו לְדַשְּׁנוֹ וְיָעוֹ וּמִזְרְקֹתָיו
וּמִזְלְגֹתָיו וּמַחְתֹּתָיו לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה
נְחֹשֶׁת׃

4 וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת
וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבְּעֹת נְחֹשֶׁת
עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו׃

5 וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ
מִלְּמָטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ׃

35 And thou shalt set the table without the veil,
and the candlestick over against the table on the
side of the tabernacle toward the south; and
thou shalt put the table on the north side.

36 And thou shalt make a screen for the door of the
Tent, of blue, and purple, and scarlet, and fine
twined linen, the work of the weaver in colours.

37 And thou shalt make for the screen five pillars of
acacia, and overlay them with gold; their hooks
shall be of gold; and thou shalt cast five sockets
of brass for them.

XXVII And thou shalt make the altar of acacia-wood,
five cubits long, and five cubits broad; the altar
shall be four-square; and the height thereof shall
be three cubits.

2 And thou shalt make the horns of it upon the
four corners thereof; the horns thereof shall be
of one piece with it; and thou shalt overlay it
with brass.

3 And thou shalt make its pots to take away its
ashes, and its shovels, and its basins, and its
flesh-hooks, and its fire-pans; all the vessels
thereof thou shalt make of brass.

4 And thou shalt make for it a grating of network
of brass; and upon the net shalt thou make four
brazen rings in the four corners thereof.

5 And thou shalt put it under the ledge round the
altar beneath, that the net may reach halfway up
the altar.

וְתִשַּׁוֵּי יָת פְּתוּרָא מִבָּרָא לְפָרוּכְתָּא וְיָת מְנָרְתָּא לְקֳבֵיל פְּתוּרָא עַל סְטַר מַשְׁכְּנָא דְּרוֹמָא וּפְתוּרָא תִּתֵּין עַל סְטַר צִפּוּנָא׃

וְתַעֲבֵיד פְּרָסָא לִתְרַע מַשְׁכְּנָא תַּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד צַיָּיר׃

וְתַעֲבֵיד לִפְרָסָא חַמְשָׁא עַמּוּדֵי שִׁטִּין וְתִחְפֵּי יָתְהוֹן דַּהְבָּא וָוֵיהוֹן דַּהְבָּא וְתַתִּיךְ לְהוֹן חַמְשָׁא סָמְכִין דִּנְחָשָׁא׃

וְתַעֲבֵיד יָת מַדְבְּחָא דְּאָעֵי שִׁטִּין חַמֵּשׁ אַמִּין אוֹרְכָא וַחֲמֵשׁ אַמִּין פּוּתְיָא מְרוּבַּע יְהֵי מַדְבְּחָא וּתְלָת אַמִּין רוּמֵיהּ׃

וְתַעֲבֵיד קַרְנוֹהִי עַל אַרְבַּע זְוָיָתֵיהּ מִנֵּיהּ יְהֹוֶן קַרְנוֹהִי וְתִחְפֵּי יָתֵיהּ נְחָשָׁא׃

וְתַעֲבֵיד פִּסְכִּתֵּירְוָתֵיהּ לְמִסְפֵּי קִטְמֵיהּ וּמַגְרוֹפְיָתֵיהּ וּמִזְרְקוֹהִי וְצִנּוֹרְיָתֵיהּ וּמַחְתְּיָתֵיהּ לְכָל מָנוֹהִי תַּעֲבֵיד נְחָשָׁא׃

וְתַעֲבֵיד לֵיהּ סְרָדָא עוֹבַד מְצַדְתָּא דִּנְחָשָׁא וְתַעֲבֵיד עַל מְצַדְתָּא אַרְבַּע עִזְקָן דִּנְחָשָׁא עַל אַרְבְּעָא סִטְרוֹהִי׃

וְתִתֵּין יָתֵהּ תְּחוֹת סוֹבִיבָא דְּמַדְבְּחָא מִלְּרַע וּתְהֵי מְצַדְתָּא עַד פַּלְגוּת מַדְבְּחָא׃

(35) ושמת את השלחן. שלחן בצפון, משוך מן הכותל הצפוני שתי אמות ומחצה, ומנורה בדרום, משוכה מן הכותל הדרומי שתי אמות ומחצה, ומזבח הזהב נתון כנגד אויר שבין שלחן למנורה, משוך קמעא כלפי המזרח, וכולם נתונים מן חצי המשכן ולפנים. כיצד, אורך המשכן מן הפתח לפרוכת עשרים אמה, המזבח והשלחן והמנורה משוכים מן הפתח לצד מערב עשר אמות:

(36) ועשית מסך. וילון, הוא מסך כנגד הפתח, כמו שֶׁכְּפָּ בַּעֲדוֹ (איוב ח, י), לשון מגין: מעשה רוקם. הצורות עשויות בו מעשה מחט, כפרצוף של עבר זה כך פרצוף של עבר זה: רוקם. שם האומן ולא שם האומנות, ותרגומו עוֹבַד צַיָּיר, ולא עובד ציור. מדת המסך כמדת הפרוכת י׳ אמות על י׳ אמות:

(1) ועשית את המזבח וגו׳. ושלש אמות קומתו. דבריס ככתבן, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר, נאמר כאן רבוע ונאמר בפנימי רבוע, מה להלן גבהו פי שניס כארכו, אף כאן גבהו פי שניס כארכו, ומה אני מקיים ושלש אמות קומתו, משפת סובב ולמעלה (זבחים נט:):

(2) ממנו תהיין קרנותיו. שלא יעשה לבדם ויחברם בו: וצפית אותו נחושת. לכפר על עזות מצח, שנאמר וּמִצְחֵךְ נְחוּשָׁה (ישעיה מח, ד):

(3) סירותיו. כמין יורות: לדשנו. להסיר דשנו לתוכה, והוא שתרגם אונקלוס לְמִסְפֵּי קִטְמֵיהּ, לספות הדשן לתוכם, כי יש מלות בלשון עברית מלה אחת מתחלפת בפתרון, לשמש בנין וסתירה כמו וַתַּשְׁרֵשׁ שָׁרָשֶׁיהָ (תהלים פ, י), וֶחֱיַל מִשָּׁרִשׁ (איוב ה, ג), וחלופו, וּבְכָל אָבוּאֹתַי תְּשָׁרֵשׁ (שם לא, יב). וכמוהו בִּסְעָפֶיהָ פֹּרִיָּה (ישעיה יז, ו), וחלופו מְסָעֲפָ פְּאֵרָה (שם י, לג), מפשה סעיפיה. וכמוהו וְזֶה סִלְסְלוֹן עָקְמוֹ (ירמיה נ, יז), שבר עצמיו. וכמוהו וַיְסַקְּלֵהוּ בַּבָּבָיִם (מלכים־ז כא, יג), וחלופו סַקְּלוּ מֶלֶךְ (ישעי׳ סב, י), הסירו אבניה, וכן וַיַּעֲזַקֵּהוּ וַיְסַקְּלֵהוּ (שם ה, ב). אף כאן לדשנו להסיר דשנו, ובלע״ז אלשלדר״יר ויעיו. כתרגומו, מגרפות שנוטל בהם הדשן, והן כמין כסוי קדרה של מתכת דק, ולו בית יד, ובלע״ז וידי״ל ומזרקותיו. לקבל בהם דם הזבחים: ומזלגותיו. כמין אונקליות כפופים, ומכה בהם בבשר ונתחבים בו, ומתהפכין בהן על גחלי המערכה שיהא ממהר שריפתן, ובלע״ז קרוליג״ש ובלשון חכמים צנוריות: ומחתותיו. בית קבול יש להם, ליטול בהן גחלים מן המזבח לשאתם על מזבח הפנימי לקטרת, ועל שם חתייתן קרוייס מחתות, כמו לַחֲפוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד (ישעיה ל, יד), לשון שאיבת אש ממקומה, וכן הַיַּחֲפֶה אִישׁ אֵשׁ בְּחֵיקוֹ (משלי ו, כז): לכל כליו. כמו כל כליו:

(4) מכבר. לשון כברה שקורין קריבל״ש (זיעב) כמין לבוש עשוי לו למזבח, עשוי חורין חורין כמין רשת, ומקרא זה מסורס, וכה פתרונו, ועשית לו מכבר נחושת מעשה רשת:

(5) כרכב המזבח. סובב, כל דבר המקיף סביב בעגול קרוי כרכב, כמו ששנינו בהכל שוחטין (חולין כה.), אלו הן גולמי כלי עץ, כל שעתיד לשוף ולכרכב, והוא כמו שעושין חרילין עגולין בקרסי דפני התיבות וספסלי העץ, אף למזבח עשה חריץ סביבו, והיה רחבו אמה בדפנו לגוי, והוא לסוף שלש (ס״א שש) אמות של גבהו, כדברי האומר גבהו פי שניס כארכו, הא מה אני מקיים ושלש אמות קומתו, משפת סובב ולמעלה, אבל סובב להלוך הכהניס, לא היה למזבח הנחשת, אלא על ראשו לפניס מקרנותיו, וכן שנינו בזבחים (סב.), איזהו כרכוב, בין קרן לקרן, והיה רוחב אמה ולפניס מהן אמה של הלוך רגלי הכהניס, שתי אמות הללו קרויים כרכוב. ודקדקנו שם, והכתיב תחת כרכוב המזבח מלמטה, למדנו שהכרכוב בדפנו הוא ולבוש המכבר בתחתיו, ותירץ המתרץ, תרי הוי, חד לגוי, וחד לכהניס דלא ישתרגו, זה שבדופן לגוי היה, ומתחתיו הלבישו המכבר, והגיע רחבו עד חצי המזבח, נמצא שהמכבר רחב אמה, והוא היה סימן לחצי גבהו, להבדיל בין דמיס העליונים לדמיס התחתונים, וכנגדו עשו למזבח בית עולמים, דוגמת חוט השקולה באמצע. וכבש שהיו עולין בו, אף על פי שלא פירשו בענין זה, כבר שמענו בפרשת מזבח אדמה תעשה לי, ולא תעלה במעלות, לא תעשה לו מעלות בכבש שלו אלא כבש חלק, למדנו שהיה לו כבש. כך שנינו במכילתא (בחדש פי״ח). ומזבח אדמה הוא מזבח הנחשת, שהיו ממלאין חללו אדמה במקום חייתן, והכבש היה בדרום המזבח, מובדל מן המזבח מלא חוט השערה, ורגליו מגיעין עד אמה סמוך לקלעי החצר שבדרום, כדברי האומר י׳ אמות

6 וְעָשִׂיתָ בַדִּים לַמִּזְבֵּחַ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת׃

ותעביד אריחיא למדבחא אריחי דאעי שטין ותחפי יתהון נחשא׃

And thou shalt make staves for the altar, staves of acacia-wood, and overlay them with brass. 6

7 וְהוּבָא אֶת־בַּדָּיו בַּטַּבָּעֹת וְהָיוּ הַבַּדִּים עַל־שְׁתֵּי צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בִּשְׂאֵת אֹתוֹ׃

ויעיל ית אריחוהי בעזקתא ויהון אריחיא על תרין סטרי מדבחא במטל יתיה׃

And the staves thereof shall be put into the rings, and the staves shall be upon the two sides of the altar, in bearing it. 7

8 נְבוּב לֻחֹת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הֳרְאָה אֹתְךָ בָּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ׃ (ס)

חליל לוחין תעביד יתיה כמא דאחזי יתך בטורא כן יעבדון׃

Hollow with planks shalt thou make it; as it hath been shown thee in the mount, so shall they make it. 8

שביעי 9 וְעָשִׂיתָ אֶת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן לִפְאַת נֶגֶב־תֵּימָנָה קְלָעִים לֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָאַמָּה אֹרֶךְ לַפֵּאָה הָאֶחָת׃

ותעביד ית דרת משכנא לרוחא עיבר דרומא סרדי לדרתא דבוץ שזיר מאה אמין אורכא לרוחא חדא׃

And thou shalt make the court of the tabernacle: for the south side southward there shall be hangings for the court of fine twined linen a hundred cubits long for one side. 9

10 וְעַמּוּדָיו עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃

ועמודוהי עסרין וסמכיהון עסרין דנחשא ווי עמודיא וכבושיהון כסף׃

And the pillars thereof shall be twenty, and their sockets twenty, of brass; the hooks of the pillars and their fillets shall be of silver. 10

11 וְכֵן לִפְאַת צָפוֹן בָּאֹרֶךְ קְלָעִים מֵאָה אֹרֶךְ וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃

וכן לרוחא צפונא באורכא סרדי מאה אורכא ועמודוהי עשרין וסמכיהון עשרין דנחשא ווי עמודיא וכבושיהון כסף׃

And likewise for the north side in length there shall be hangings a hundred cubits long, and the pillars thereof twenty, and their sockets twenty, of brass; the hooks of the pillars and their fillets of silver. 11

12 וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה׃

ופותיא דדרתא לרוחא מערבא סרדי חמשין אמין עמודיהון עשרא וסמכיהון עשרא׃

And for the breadth of the court on the west side shall be hangings of fifty cubits: their pillars ten, and their sockets ten. 12

13 וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה׃

ופותיא דדרתא לרוחא קדומא מדנחא חמשין אמין׃

And the breadth of the court on the east side eastward shall be fifty cubits. 13

14 וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃

וחמיש עשרי אמין סרדי לעברא עמודיהון תלתא וסמכיהון תלתא׃

The hangings for the one side [of the gate] shall be fifteen cubits: their pillars three, and their sockets three. 14

15 וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה קְלָעִים עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃

ולעברא תנינא חמיש עשרי סרדין עמודיהון תלתא וסמכיהון תלתא׃

And for the other side shall be hangings of fifteen cubits: their pillars three, and their sockets three. 15

16 וּלְשַׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם עַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה׃

ולתרע דרתא פרסא עשרין אמין דתכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר עובד צייר עמודיהון ארבעא וסמכיהון ארבעא׃

And for the gate of the court shall be a screen of twenty cubits, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, the work of the weaver in colours: their pillars four, and their sockets four. 16

מפטיר 17 כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם כָּסֶף וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת׃

כל עמודי דדרתא סחור סחור מכובשין כסף ווייהון כסף וסמכיהון דנחשא׃

All the pillars of the court round about shall be filleted with silver; their hooks of silver, and their sockets of brass. 17

קומתו. ולדברי האומר דברים ככתבן, ג' אמות קומתו, לא היה אורך הכבש אלא י' אמות, כך מצאתי במשנה מ"ט מדות, וזה שהיה מובדל מן המזבח מלא החוט, במסכת זבחים (סב:) למדנוה מן המקרא:

(7) בטבעות. באלבע טבעות שנעשו למכבר:

(8) נבוב לוחות. כתרגומו חֲלִיל לוּחִין, לוחות עלי שטים מכל צד והחלל באמצע, ולא יהא כולו עץ אחד, שיהא עביו ה' אמות על ה' אמות, כמין סדן:

(9) קלעים. עשויין כמין קלעי ספינה נקביס, מעשה קליעה ולא מעשה אורג, ותרגומו סְרָדִין כתרגומו של מכבר המתורגם סָרָדָא לפי שהן מנוקבין ככברה: לפאה האחת. כל הרוח קרוי פאה:

(10) ועמודיו עשרים. ממש אמות בין עמוד לעמוד: ואדניהם. של העמודים נחשת, האדנים יושבים על הארץ, והעמודים תקועין לתוכן, היה עושה כמין קונדסין שקורין פלא"ש, אלכן ו' טפחים ורחבן ג', וטבעת נחשת קבוע בו באמצעו, וכורך שפת הקלע סביביו במיתרים כנגד כל עמוד ועמוד, ותולה הקונדס דרך טבעתו באונקליות שבעמוד העשוי כמין וי"ו, ראשו זקוף למעלה וראשו אחד מקוע בעמוד, כאותן שעושין להציב דלתות שקורין גונזי"ש, ורחב הקלע תלוי מלמטה, והיא קומת מחילות החצר: ווי העמודים. הם האונקליות: וחשוקיהם. מוקפות היו העמודים בחוטי כסף סביב, ואיני יודע אם על פני כולן, אם בראשם, ואם באמצעם, אך יודע אני שחשוק לשון חגורה, שכך מצינו בפילגש בגבעה, וְעַמּוֹ אָמֵד אֲמוֹרִים אֲבוּשִׁים (שופטים יט, י), תרגומו חשוקים:

(13) לפאת קדמה מזרחה. פני המזרח קרוי קדם, לשון פנים, אמור, לשון אמורים, לפיכך המזרח קרוי קדם שהוא פנים, ומערב קרוי אמור, כמו דתרגם אונקלוס הַיָּם הָאַחֲרוֹן (דברים יא, כד), ימא מערבא: חמשים אמה. אותן נ' אמה לא היו סתומים כולם בקלעים, לפי ששם הפתח, אלא ט"ו אמה קלעים לכתף הפתח מכאן, וכן לכתף השנית, נשאר רחב אצל הפתח בנתיים כ' אמה, וזהו שנאמר וְלַשַּׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ עֶשְׂרִים אַמָּה, וילון למסך כנגד הפתח, כ' אמה ארך כרוחב הפתח:

(14) עמדיהם שלשה. ממש אמות בין עמוד לעמוד, בין עמוד שבראש הדרוס העומד במקצוע דרומית מזרחית, עד עמוד שהוא מן הג' שבמזרח ה' אמות, וממנו לשני ממש אמות, ומן השני לשלישי ממש אמות, וכן לכתף השנית, וארבעה עמודים למסך, הרי י' עמודים למזרח כנגד י' למערב:

(17) כל עמודי החצר סביב וגו'. לפי שלא פירש ווין וחשוקים ואדני נחשת אלא לצפון ולדרום, אבל למזרח ולמערב לא נאמר ווין וחשוקים ואדני נחשת, לכך בא

18 אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מְשֹׁזָר וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת׃

אוֹרְכָא דְּדָרְתָא מְאָה אַמִּין וּפוּתְיָא חַמִּשִּׁין בְּחַמִּשִּׁין וְרוּמָא חֲמֵישׁ אַמִּין דְּבוּץ שְׁזִיר וְסָמְכֵיהוֹן דִּנְחָשָׁא׃

18 The length of the court shall be a hundred cubits, and the breadth fifty every where, and the height five cubits, of fine twined linen, and their sockets of brass.

19 לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו וְכָל־יִתְדֹת הֶחָצֵר נְחֹשֶׁת׃ (ס)

לְכֹל מָנֵי מַשְׁכְּנָא בְּכֹל פּוּלְחָנֵיהּ וְכָל סִכּוֹהִי וְכָל סִכֵּי דָּרְתָא דִּנְחָשָׁא׃

פסוקים 19 All the instruments of the tabernacle in all the service thereof, and all the pins thereof, and all the pins of the court, shall be of brass.

The Haftara is I Kings 5:26 – 6:13 on page 706. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 281, and the Haftara is the special Haftara on page 770. When Shabbat Shekalim is Rosh Ḥodesh, read as before but combine the 6th and 7th aliyot from the parsha, and read the 7th aliya for Shabbat Rosh Ḥodesh on page 526. For Shabbat Zachor the maftir and Haftara are on page 636. On Rosh Ḥodesh that is not Shabbat Shekalim, the Maftir and Haftara are on page 526.

תצוה כא 20 וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד׃

וְאַתְּ תְּפַקֵּיד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְּבוּן לָךְ מִשַּׁח זֵיתָא דְּכִיָּא כְּתִישָׁא לְאַנְהָרָא לְאַדְלָקָא בּוֹצִינְיָא תְּדִירָא׃

20 And thou shalt command the children of Israel, that they bring unto thee pure olive oil beaten for the light, to cause a lamp to burn continually.

21 בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (ס)

בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא מִבָּרָא לְפָרוֹכְתָּא דְּעַל סְהֲדוּתָא יַסְדַּר יָתֵיהּ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי מֵרַמְשָׁא עַד צַפְרָא קֳדָם יְיָ קְיָם עָלַם לְדָרֵיהוֹן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

21 In the tent of meeting, without the veil which is before the testimony, Aaron and his sons shall set it in order, to burn from evening to morning before the Lord; it shall be a statute for ever throughout their generations on the behalf of the children of Israel.

XXVIII וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן׃

וְאַתְּ קְרֵיב לְוָתָךְ יָת אַהֲרֹן אָחוּךְ וְיָת בְּנוֹהִי עִמֵּיהּ מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן׃

XXVIII And bring thou near unto thee Aaron thy brother, and his sons with him, from among the children of Israel, that they may minister unto Me in the priest's office, even Aaron, Nadab and Abihu, Eleazar and Ithamar, Aaron's sons.

2 וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃

וְתַעֲבִיד לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן אָחוּךְ לִיקָר וּלְתוּשְׁבְּחָא׃

2 And thou shalt make holy garments for Aaron thy brother, for splendour and for beauty.

3 וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי׃

וְאַתְּ תְּמַלֵּיל עִם כָּל חַכִּימֵי לִבָּא דְּאַשְׁלֵימִית עִמְּהוֹן רוּחַ חָכְמָא וַיַעְבְּדוּן יָת לְבוּשֵׁי אַהֲרֹן לְקַדָּשׁוּתֵיהּ לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי׃

3 And thou shalt speak unto all that are wise-hearted, whom I have filled with the spirit of wisdom, that they make Aaron's garments to sanctify him, that he may minister unto Me in the priest's office.

4 וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי׃

וְאִלֵּין לְבוּשַׁיָּא דִּיַעְבְּדוּן חוּשְׁנָא וְאֵיפוֹדָא וּמְעִילָא וְכִתּוֹנִין מְרַמְּצָן מַצְנְפָן וְהִמְיָנִין וַיַעְבְּדוּן לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן אָחוּךְ וּלְבָנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי׃

4 And these are the garments which they shall make: a breastplate, and an ephod, and a robe, and a tunic of chequer work, a mitre, and a girdle; and they shall make holy garments for Aaron thy brother, and his sons, that he may minister unto Me in the priest's office.

ולמד כאן:

(18) ארך החצר. הלפון והדרום שמן המזרח למערב מאה באמה: ורחב חמשים בחמשים. חצר שבמזרח היתה מרובעת חמשים על חמשים, שהמשכן ארכו שלשים ורחבו עשר, העמיד מזרח פתחו בשפת ג' החילועים של אורך החצר, נמצאו בלו בחמשים הפנימים, וכלה ארכו לסוף ל', נמצאו כ' אמה ריוח לאחוריו בין הקלעים שבמערב ליריעות של אחורי המשכן, ורחב המשכן עשר אמות באמצע רוחב החצר, נמצאו לו עשרים אמה ריוח לצפון ולדרום מן קלעי החצר ליריעות המשכן, וכן למערב, וחמשים על חמשים חצר לפניו (עירובין כג:): וקומה חמש אמות. גובה מחילות החצר, והוא רוחב הקלעים: ואדניהם נחושת. להביא לדני המסך, שלא תאמר לא נאמרו לדני נחושת אלא לעמודי הקלעים, אבל לדני המסך של מין אחר היו. כך נראה בעיני שלכך חזר ושנאן:

(19) לכל כלי המשכן. שהיו צריכין להקמתו ולהורדתו, כגון מקבות לתקוע יתדות ועמודים: יתדות. כמין נגרי נחושת עשויין ליריעות האהל ולקלעי החצר, קשורים במיתרים סביב סביב בשפוליהן, כדי שלא תהא הרוח מגביהתן, ואיני יודע אם תחובין בארץ, או קשורין ותלויין וכובדן מכביד שפולי היריעות שלא ינועו ברוח, ואומר אני, ששמן מוכיח עליהם שהם תקועין בארץ, לכך נקראו יתדות, ומקרא זה מסייעני, אֹכֶל בַּל יִפָּעֶן בַּל יִפַּע יְחַלְּקֶיהוּ לָנֶצַח (ישעיה לג, כ):

(20) זך. בלי שמרים, כמו ששנינו במנחות (פו.), מגרגרו ברשת הזית וכו': כתית. הזיתים היה כותש במכתשת ואינו טוחנן בריחים, כדי שלא יהא בו שמרים, ואחר שהוציא טפה ראשונה, מכניסן לריחים וטוחנן, והשמן השני פסול למנורה וכשר למנחות, שנאמר כתית למאור, ולא כתית למנחות: להעלות נר תמיד. מדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה (שבת כא.): תמיד. כל לילה ולילה קרוי תמיד, כמו שאתה אומר עֹלַת תָּמִיד (במדבר כח, ו), ואינה אלא מיום ליום. וכן במנחת חביתין נאמר תמיד (ויקרא ו, יג), ואינה אלא מֵעֶלְיָתָהּ בַּבֹּקֶר וּמֵעֶלְיָתָהּ בָּעָרֶב, אבל תמיד האמור בלחם הפנים, משבת לשבת הוא:

(21) מערב עד בוקר. מן לה מדתה שתהא דולקת מערב ועד בוקר, ושיערו חכמים חצי לוג לגילי טבת הארוכין, וכן לכל הלילות, ואם יותר אין בכך כלום:

(1) ואתה הקרב אליך. לאחר שתגמור מלאכת המשכן:

(3) לקדשו לכהנו לי. לקדשו להכניסו בכהונה על ידי הבגדים, שיהא כהן לי, ולשון כהונה שירות הוא, שנטריא"ה בלע"ז

(4) חושן. תכשיט כנגד הלב: ואפוד. לא שמעתי (שהוא לבוש) ולא מצאתי בברייתא פירוש תבניתו, ולבי אומר לי שהוא חגור לו מאחוריו, רחבו כרוחב גב איש, כמין שיר שקורין פורלי"נט שחוגרות השָׂרוֹת כשרוכבות על הסוסים, כך מעשהו מלמטה, שנאמר וָדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד (שמואל־ב ו, יד), למדנו שהאפוד חגורה היא. ומי

5 וְהֵם֙ יִקְח֣וּ אֶת־הַזָּהָ֔ב וְאֶת־הַתְּכֵלֶ֖ת
וְאֶת־הָאַרְגָּמָ֑ן וְאֶת־תּוֹלַ֥עַת הַשָּׁנִ֖י וְאֶת־
הַשֵּׁ֥שׁ׃ (פ)

וְאִנּ֥וּן יִסְבּ֖וּן יָת֣ דַּהֲבָ֑א וְיָת֣ תַּכְלָ֔א
אַרְגְּוָנָ֥א וְיָת֖ צְבַ֥ע זְהוֹרִ֑י וְיָת֖ בּוּצָֽא׃

5 And they shall take the gold, and the blue, and
the purple, and the scarlet, and the fine linen.

לוי 6 וְעָשׂ֥וּ אֶת־הָאֵפֹ֖ד זָהָ֑ב תְּכֵלֶ֥ת וְאַרְגָּמָ֛ן
תּוֹלַ֥עַת שָׁנִ֖י וְשֵׁ֣שׁ מָשְׁזָ֑ר מַעֲשֵׂ֥ה חֹשֵֽׁב׃

וְיַעְבְּדוּן֙ יָת֣ אֵיפּוֹדָ֔א דַּהֲבָ֥א תַכְלָ֖א
וְאַרְגְּוָנָ֥א צְבַ֥ע זְהוֹרִ֑י וּבוּץ֙ שְׁזִ֔יר עוֹבַ֥ד
אוּמָֽן׃

6 And they shall make the ephod of gold, of blue,
and purple, scarlet, and fine twined linen, the
work of the skilful workman.

7 שְׁתֵּ֣י כְתֵפֹ֗ת חֹבְרֹ֤ת יִֽהְיֶה־לּוֹ֙ אֶל־שְׁנֵ֣י
קְצוֹתָ֔יו וְחֻבָּֽר׃

תְּרֵ֣ין כִּתְפִ֗ין מְלַפְּפָן֙ יְהוֹן֙ לֵ֣יהּ עַל־תְּרֵ֣ין
סְטָרוֹהִ֔י וְיִתְלַפָּֽף׃

7 It shall have two shoulder-pieces joined to the
two ends thereof, that it may be joined together.

8 וְחֵ֨שֶׁב אֲפָדָתוֹ֜ אֲשֶׁ֣ר עָלָ֗יו כְּמַעֲשֵׂ֤הוּ מִמֶּנּוּ֙
יִהְיֶ֔ה זָהָ֖ב תְּכֵלֶ֣ת וְאַרְגָּמָ֑ן וְתוֹלַ֥עַת שָׁנִ֖י
וְשֵׁ֥שׁ מָשְׁזָֽר׃

וְהֵמְיָן֙ תִּקּוּנֵ֣יהּ דַּעֲלוֹהִ֔י כְּעוֹבְדֵ֥יהּ מִנַּ֖יהּ
יְהֵ֣י דַּהֲבָ֑א תַּכְלָ֥א וְאַרְגְּוָנָ֖א וּצְבַ֥ע זְהוֹרִ֑י
וּבוּץ֙ שְׁזִ֔יר׃

8 And the skilfully woven band, which is upon it,
wherewith to gird it on, shall be like the work
thereof and of the same piece: of gold, of blue,
and purple, and scarlet, and fine twined linen.

9 וְלָקַחְתָּ֙ אֶת־שְׁתֵּ֣י אַבְנֵי־שֹׁ֔הַם וּפִתַּחְתָּ֖
עֲלֵיהֶ֑ם שְׁמֹ֥ות בְּנֵ֖י יִשְׂרָאֵֽל׃

וְתִסַּ֣ב יָת֗ תְּרֵתֵ֤ין אַבְנֵי־בוּרְלָא֙ וְתִגְלוֹף
עֲלֵיהוֹן֙ שְׁמָהָ֔ת בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃

9 And thou shalt take two onyx stones, and grave
on them the names of the children of Israel:

ישראל 10 שִׁשָּׁה֙ מִשְּׁמֹתָ֔ם עַל֙ הָאֶ֣בֶן הָאֶ֔חָת וְאֶת־
שְׁמֹ֥ות הַשִּׁשָּׁ֖ה הַנּוֹתָרִ֑ים עַל־הָאֶ֣בֶן הַשֵּׁנִ֔ית
כְּתוֹלְדֹתָֽם׃

שִׁתָּא֙ מִשְּׁמָהָ֣תְהוֹן֔ עַל֙ אַבְנָ֣א חֲדָ֔א וְיָת֣
שְׁמָהָ֔ת שִׁתָּ֖א דְּאִשְׁתְּאַרוּ֑ עַל֙ אַבְנָ֣א
תִנְיָ֔יתָא כְּתוֹלְדָתְהוֹֽן׃

six of their names on the one stone, and the
names of the six that remain on the other stone,
according to their birth.

11 מַעֲשֵׂ֣ה חָרָ֗שׁ אֶבֶן֙ פִּתּוּחֵ֣י חֹתָ֔ם תְּפַתַּ֖ח
אֶת־שְׁתֵּ֣י הָאֲבָנִ֑ים עַל־שְׁמֹ֥ת בְּנֵ֖י יִשְׂרָאֵ֣ל
מְסֻבֹּ֥ת מִשְׁבְּצֹ֖ות זָהָ֥ב תַּעֲשֶׂ֥ה אֹתָֽם׃

עוֹבַ֣ד אוּמָ֗ן אֶבֶן֙ טָבָ֔א כְּתָ֥ב מְפָרַ֖שׁ
כִּגְלָ֣ף דְּעִזְקָ֑א תִּגְלוֹף֙ יָת֣ תְּרֵתֵ֔ין אַבְנָיָ֖א
עַל֙ שְׁמָהָ֔ת בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵ֖ל מְשַׁקְּעָ֣ן מְרַמְּצָ֑ן
דְּדָהַ֖ב תַּעֲבֵ֥יד יָתְהֹֽן׃

11 With the work of an engraver in stone, like the
engravings of a signet, shalt thou engrave the
two stones, according to the names of the
children of Israel; thou shalt make them to be
inclosed in settings of gold.

אפשר לומר שאין בו אלא חגורה לבדה, שהרי נאמר וַיִּפֶן עָלָיו אֶת הָאֵפֹד (ויקרא ח, ז) ואחר כך וַיַּחֲגֹר אֹתוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד (שם), ותרגם אונקלוס בְּהֶמְיַן אֵפוֹדָא, למדנו שהחשב הוא החגור, והאפוד שם תכשיט לבדו. ואי אפשר לומר שעל שם שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד, שהרי נאמר שתי כתפות האפוד, למדנו שהאפוד שם לבד, והכתפות שם לבד, והחשב שם לבד. לכך אני אומר שעל שם הסיגר של מטה קרוי אפוד, על שם שאופדו ומקשטו בו, כמו שנאמר ויאפד לו בו (שם), והחשב הוא חגור שלמעלה הימנו, והכתפות קבועות בו. ועוד אומר לי לבדי, שיש ראיה שהוא מין לבוש, שתרגם יונתן ודוד חגור אפוד בד, כַּרְדּוּט דְּבוּץ, ותרגם כמו כן מעילין, כַּלְדּוּטִין, במעשה תמר אחות אבשלום, כִּי כֵן תִּלְבַּשְׁן בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ הַבְּתוּלֹת מְעִילִים (שמואל־ב יג, יח): ומעיל. הוא כמין חלוק, וכן הכתונת, אלא שהכתונת סמוך לבשרו, ומעיל קרוי חלוק העליון: תשבץ. עשויין משבצות לגוי, והמשבצות הם כמין גומות העשויות בתכשיטי זהב למושב קביעת אבנים טובות ומרגליות, כמו שנאמר באבני האפוד מֻסַּבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב, ובלע"ז קורלאין אותו קשטונ"ש מצנפת. כמין כיפת כובע שקורין קופי"ל, שהרי במקום אחר קורא להם מגבעות, ומתרגמינן כּוּבָּעִין (עיין יומא כה.): ואבנט. היא חגורה על הכתונת, והאפוד חגורה על המעיל, כמו שמצינו בסדר לבישתן, וַיִּפֶן עָלָיו אֶת הַכָּתֹנֶת וַיַּחֲגֹר אֹתוֹ בָּאַבְנֵט וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ אֶת הַמְּעִיל וַיִּתֶּן עָלָיו אֶת הָאֵפֹד: בגדי קדש. מתרומה המקודשת לשמי יעשו אותם:

(5) והם יקחו. אותם חכמי לב שיעשו הבגדים, יקבלו מן המתנדבים את הזהב ואת התכלת, לעשות מהן את הבגדים:

(6) ועשו את האפוד. אם באתי לפרש מעשה האפוד והחשן על סדר המקראות, הרי פירושן פרקים ושגה הקורא בגרופן, לכך אני כותב מעשיהם כמות שהוא, למען ירוץ הקורא בו, ואחר כך אפרש על סדר המקראות. האפוד עשוי כמין סינר של נשים רוכבות סוסים, ומוגר אותו מאחוריו כנגד לבו למטה מאליו, ראשו כמדת רוחב גבו של אדם ויותר, ומגיע עד עקביו, והחשב מחובר בראשו על פני רחבו מעשה אורג, ומאריך לכאן ולכאן כדי להקיף ולחגור בו, והכתפות מחוברות בחשב, אחת לימין ואחת לשמאל, מאחורי הכהן לשני קצות רחבו של סינר, וכשזוקפן עומדות לו על שני כתפיו, והן כמין שתי רצועות עשויות ממין האפוד, ארוכות כדי שיעור לזקפן אצל אזניו מכאן ומכאן, ונקפלות לפניו למטה מכתפיו מעט, ואבני השהם קבועות בהם, אחת על כתף ימין ואחת על כתף שמאל, והמשבצות נתונות בראשיהם לפני כתפיו, ושתי עבותות הזהב תחובות בשתי טבעות שבחשן בשני קצות רחבו העליון, אחת לימין ואחת לשמאל, ושני ראשי השרשרות תקועים במשבצות לימין, וכן שני ראשי השרשרות השמאלית תקועין במשבצות שבכתף שמאל, נמצא החשן תלוי במשבצות האפוד על לבו מלפניו, ועוד שתי טבעות בשני קצות החשן בתחתיתו, וכנגדם שתי טבעות בשתי כתפות האפוד מלמטה, בראשו התחתון המחובר בחשב, טבעות החשן אל מול טבעות האפוד שוכבים זה על זה, ומרכסן בפתיל תכלת תחוב בטבעות האפוד והחשן, שיהא תחתית החשן דבוק לחשב האפוד, ולא יהא נד ונבדל, הולך וחוזר: זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר. חמשה מיני הללו שזורין בכל חוט וחוט. היו מרדדין את הזהב כמין טסים דקין, וקוללין פתילים מהם, וטווין אותן חוט של זהב עם שש חוטין של תכלת, וחוט של זהב עם שש חוטין של ארגמן, וכן בתולעת שני, וכן בשש, שכל המיינין חוטן כפול ששה וחוט של זהב עם כל אחד ואחד, ואחר כך שוזר את כולם כאחד, נמצא חוטן כפול כ"ח, וכן מפורש במס' יומא (עב.), ולמד מן המקרא הזה וירקעו את פחי הזהב וקצץ פתילים לעשות (את פתילי הזהב) בתוך התכלת ובתוך הארגמן וגו', למדנו שחוט של זהב שזור עם כל מין ומין: מעשה חושב. כבר פרשתי שהוא אריגת שתי קירות שאין צורת שני עבריהם דומות זו לזו:

(7) שתי כתפות וגו'. הסיגר מלמטה, וחשב האפוד היא החגורה, ולמודה לו מלמעלה דוגמת סיגר הנשים, ומגבו של כהן היו מחוברות בחשב שתי התיכות כמין שתי רצועות רחבות, אחת כנגד כל כתף וכתף, וזוקפן על שתי כתפותיו עד שנקפלות לפניו כנגד החזה, ועל ידי חבורן לטבעות החשן נאחזין מלפניו כנגד לבו שאין נופלת, כמו שמפורש בענין, והיו זקופות והולכות כנגד כתפיו, ושתי אזני השהם קבועות בהן, אחת בכל אחת: אל שני קצותיו. אל רחבו של אפוד, שלא היה רחבו אלא כנגד גבו של כהן, וגבהו עד כנגד האזלים שקורין קודי"ש, שנאמר לא יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע (יחזקאל מד, יח), אין חוגרין במקום זיעה, לא למעלה מאזליהם ולא למטה ממתניהם, אלא כנגד אזליהם: וחבר. האפוד עם אותן שתי כתפות האפוד יחבר אותם במחט למטה בחשב, ולא יארגם עמו, אלא אורגם לבד ואחר כך מחברם:

(8) וחשב אפדתו. וחגור שעל ידו, הוא מאפדו ומתקנהו לכהן ומקשטו: אשר עליו. למעלה בשפת הסיגר היא החגורה: כמעשהו. כאריגת הסיגר מעשה חושב וממשת מיין, כך אריגת החשב מעשה חושב וממשת המיינים: ממנו יהיה. עמו יהיה ארוג, ולא יארגנו לבד ויחברנו:

(10) כתולדותם. כסדר שנולדו, ראובן שמעון לוי יהודה דן ונפתלי, על האחת, ועל השניה, גד אשר יששכר זבולן יוסף, ובנימין אלא, שכן הוא כתוב במקום תולדותו, כ"ה אותיות בכל אחת ואחת:

12 וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כִּתְפֹת
הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא
אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי
כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן׃ (ס)

12 וּתְשַׁוֵּי יָת תַּרְתֵּין אַבְנַיָּא עַל כִּתְפֵי
אֵיפּוֹדָא אַבְנֵי דּוּכְרָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת שְׁמָהָתְהוֹן קֳדָם יְיָ עַל
תְּרֵין כִּתְפּוֹהִי לְדוּכְרָנָא׃

And thou shalt put the two stones upon the shoulder-pieces of the ephod, to be stones of memorial for the children of Israel; and Aaron shall bear their names before the Lord upon his two shoulders for a memorial.

שני וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת זָהָב׃

וְתַעֲבֵיד מְרַמְּצָן דְּדְהַב׃

13 And thou shalt make settings of gold;

14 וּשְׁתֵּי שַׁרְשְׁרֹת זָהָב טָהוֹר מִגְבֹלֹת תַּעֲשֶׂה
אֹתָם מַעֲשֵׂה עֲבֹת וְנָתַתָּה אֶת־שַׁרְשְׁרֹת
הָעֲבֹתֹת עַל־הַמִּשְׁבְּצֹת׃ (ס)

וְתַרְתֵּין תִּכִּין דְּדְהַב דְּכִי מְתַחֲמָן
תַּעֲבֵיד יָתְהוֹן עוֹבַד גְּדִילוּ וְתִתֵּין יָת
תִּכַּיָּא גְּדִילָתָא עַל מְרַמְּצָתָא׃

and two chains of pure gold; of plaited thread shalt thou make them, of wreathen work; and thou shalt put the wreathen chains on the settings.

15 וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה
אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃

וְתַעֲבֵיד חֹשֶׁן דִּינָא עוֹבַד אוּמָן כְּעוֹבַד
אֵיפּוֹדָא תַּעְבְּדִנֵּיהּ דַּהֲבָא תְּכֵלָא
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר תַּעֲבֵיד
יָתֵיהּ׃

15 And thou shalt make a breastplate of judgment, the work of the skilful workman; like the work of the ephod thou shalt make it: of gold, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, shalt thou make it.

16 רָבוּעַ יִהְיֶה כָּפוּל זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת
רָחְבּוֹ׃

מְרוּבַּע יְהֵי עִיף זַרְתָּא אוֹרְכֵּיהּ וְזַרְתָּא
פּוּתְיֵיהּ׃

16 Four-square it shall be and double: a span shall be the length thereof, and a span the breadth thereof.

17 וּמִלֵּאתָ בוֹ מִלֻּאַת אֶבֶן אַרְבָּעָה טוּרִים
אֶבֶן טֹוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר
הָאֶחָד׃

וְתַשְׁלִים בֵּיהּ אַשְׁלָמוּת אַבְנָא אַרְבְּעָא
סִדְרִין דְּאֶבֶן טָבָא סִדְרָא קַדְמָאָה סָמְקָן
יָרְקָן וּבָרְקָן סִדְרָא חַד׃

17 And thou shalt set in it settings of stones, four rows of stones: a row of carnelian, topaz, and smaragd shall be the first row;

18 וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם׃

וְסִדְרָא תִּנְיָנָא אִזְמַרְגְּדִין שַׁבְזִיז
וְסַבְהֲלוֹם׃

18 and the second row a carbuncle, a sapphire, and an emerald;

19 וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה׃

וְסִדְרָא תְּלִיתָאָה קַנְכִּירִי טְרַקִּיָּא וְעֵין
עִגְלָא׃

19 and the third row a jacinth, an agate, and an amethyst;

20 וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ וְשֹׁהַם וְיָשְׁפֵה
מְשֻׁבָּצִים זָהָב יִהְיוּ בְּמִלּוּאֹתָם׃

וְסִדְרָא רְבִיעָאָה כְּרוּם יַמָּא וּבוּרְלָא
וּפַנְתֵּירִי מְרַמְּצָן בִּדְהַב יְהוֹן
בְּאַשְׁלָמוּתְהוֹן׃

20 and the fourth row a beryl, and an onyx, and a jasper; they shall be inclosed in gold in their settings.

21 וְהָאֲבָנִים תִּהְיֶיךָן עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חוֹתָם
אִישׁ עַל־שְׁמוֹ תִּהְיֶיךָן לִשְׁנֵי עָשָׂר שֵׁבֶט׃

וְאַבְנַיָּא יִהְוֶיָן עַל שְׁמָהָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
תְּרֵתַּא עֶשְׂרֵי עַל שְׁמָהָתְהוֹן כִּתָּב מְפָרַשׁ
כִּגְלָף דְּעִזְקָא גְּבַר עַל שְׁמֵיהּ יִהְוֶיָן לִתְרֵי
עֲשַׂר שִׁבְטַיָּא׃

21 And the stones shall be according to the names of the children of Israel, twelve, according to their names; like the engravings of a signet, every one according to his name, they shall be for the twelve tribes.

22 וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשֹׁת גַּבְלֹת מַעֲשֵׂה
עֲבֹת זָהָב טָהוֹר׃

וְתַעֲבֵיד עַל חוּשְׁנָא תִּכִּין מְתַחֲמָן עוֹבַד
גְּדִילוּ דִּדְהַב דְּכִי׃

22 And thou shalt make upon the breastplate plaited chains of wreathen work of pure gold.

(11) מעשה חרש אבן. מעשה אומן של אבנים. חרש זה, דבוק הוא לתיבה שלאחריו, ולפיכך הוא נקוד פתח בסופו, וכן חָרַשׁ עָלַיִךְ נָטָה קָו (ישעיה מד, יג), חרש של עליה. וכן חָרַשׁ בַּרְזֶל מַעֲצָד (שם יב), כל אלה דבוקים ופתוחים: פתוחי חותם. כתרגומו כְּתַב מְפָרַשׁ כִּגְלָף דְּעִזְקָא, חרוטות האותיות בתוכן, כמו שחורטין חותמי טבעות שהם לחתום אגרות, כתב ניכר ומפורש: על שמות. כמו בשמות: מסבות משבצות. מוקפות האבנים במשבצות זהב, שעושה מושב האבן בזהב כמין גומא למדת האבן, ומשקעה במשבצות, ממלאת המשבצת סובבת את האבן סביב, ומחבר המשבצות בכתפות האפוד:

(12) לזכרון. שיהא רואה הקב"ה את השבטים כתובים לפניו, ויזכור לדקתם:

(13) ועשית משבצות. מיעוט משבצות שתים, ולא פירש לך עתה בפרשה זו אלא מקצת צרכן, ובפרשת החשן גומר לך פירושן:

(14) שרשרות זהב. שלשלאות: מגבלות. לסוף גבול החשן תעשה אותם: מעשה עבות. מעשה קליעת חוטין, ולא מעשה נקבים וכפלים כאותן שעושין לבורות, אלא כאותן שעושין לְעַרְבַּסְקָקָאוֹת שקורין אינשינשייר"ש (רוכפאס) (בילה כב:): ונתתה את שרשרות. של עבותות העשויות מעשה עבות על משבצות הללו. ולא זה הוא מקום לוואת עשייתן של שרשרות ולא לוואת קביעותן, ואין תעשה האמור כאן לשון צווי, ואין ונתתה האמור כאן לשון צווי, אלא לשון עתיד, כי בפרשת החשן חוזר ומצוהו על עשייתן ועל קביעותן, ולא נכתב כאן אלא להודיעך מקצת צורך המשבצות שהיה לעשות עם האפוד, וכתב לך זאת, לומר לך המשבצות הללו יוזקקו לך, לכשתעשה שרשרות מגבלות על החשן, תתנם על המשבצות הללו:

(15) חושן משפט. שמכפר על קלקול הדין. דבר אחר משפט, שמברר דבריו והבטחתו אמת, דרישמנ"ט בלע"ז שהמשפט משמש ג' לשונות, דברי טענות בעלי הדין, וגמר הדין, ועונש הדין, אם עונש מיתה אם עונש מכות אם עונש ממון, וזה משמש לשון בירור דבריס, שמפרש ומברר דבריו: כמעשה אפוד. מעשה חושב ומחשבת מיניו:

(16) זרת ארכו וזרת רחבו. כפול, ומוטל לו לפניו כנגד לבו, שנאמר וְהָיוּ עַל לֵב אַהֲרֹן, תלוי בכתפות האפוד הבאות מאחוריו על כתפיו, ונקפלות ויורדות לפניו מעט, והחשן תלוי בהן בשרשרות וטבעות, כמו שמפורש בעניין:

(17) ומלאת בו. על שם שהאבנים ממלאות גומות המשבצות המתוקנות להן, קורא אותן בלשון מלואים:

(20) משבצים זהב. יהיו הטוריס במלואותס, מוקפיס משבצות זהב בעומק שיעור שיתמלא בעובי האבן, זהו לשון במלואותס, כשיעור מלוי עביין של אבנים יהיה עומק המשבצות, לא פחות ולא יותר:

(21) איש על שמו. כסדר תולדותס סדר האבנים, אודס לראובן, פטדה לשמעון, וכן כלס:

(22) על החושן. בשביל החשן, לקבעס בטבעותיו, כמו שמפורש למטה בעניין: שרשת. לשון שרשי אילן, המאחיזין לאילן להאחז ולהתקע בארץ, אף אלו יהיו

23 וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שִׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּ
אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃

24 וְנָתַתָּה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי
הַטַּבָּעֹת אֶל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃

25 וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת תִּתֵּן
עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצֹת וְנָתַתָּה עַל־כִּתְפוֹת
הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃

26 וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְשַׂמְתָּ אֹתָם עַל־
שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־
עֵבֶר הָאֵפֹד (בספרי ספרד ואשכנז הָאֵפוֹד)
בֵּיתָה׃

27 וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם עַל־
שְׁתֵּי כִתְפוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו
לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד׃

28 וְיִרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מֵטַּבְּעֹתָו אֶל־טַבְּעֹת
הָאֵפוֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיוֹת עַל־חֵשֶׁב
הָאֵפוֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד׃

29 וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־
הַקֹּדֶשׁ לְזִכָּרֹן לִפְנֵי־יְהוָה תָּמִיד׃

30 וְנָתַתָּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־הָאוּרִים
וְאֶת־הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל־לֵב אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ
לִפְנֵי יְהוָה וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־מִשְׁפַּט בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל עַל־לִבּוֹ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד׃ (ס)

וְתַעֲבִיד עַל חוּשְׁנָא תַּרְתֵּין עִזְקָן דִּדְהַב
וְתִתֵּין יָת תַּרְתֵּין עִזְקָתָא עַל תְּרֵין סִטְרֵי
חוּשְׁנָא׃

וְתִתֵּין יָת תַּרְתֵּין גְּדִילָן דִּדְהַב עַל
תַּרְתֵּין עִזְקָתָא בְּסִטְרֵי חוּשְׁנָא׃

וְיָת תַּרְתֵּין גְּדִילָן דְּעַל תְּרֵין סִטְרוֹהִי
תִּתֵּין עַל תַּרְתֵּין מְרַמְּצָתָא וְתִתֵּין עַל
כִּתְפֵי אֵיפוֹדָא לָקֳבֵיל אַפּוֹהִי׃

וְתַעֲבִיד תַּרְתֵּין עִזְקָן דִּדְהַב וּתְשַׁוֵּי
יָתְהוֹן עַל תְּרֵין סִטְרֵי חוּשְׁנָא עַל סִפְתֵּיהּ
דִּלְעִבְרָא דְּאֵיפוֹדָא לְגָיוֹ׃

וְתַעֲבִיד תַּרְתֵּין עִזְקָן דִּדְהַב וְתִתֵּין
יָתְהוֹן עַל תְּרֵין כִּתְפֵי אֵיפוֹדָא מִלְּרַע
מִלְּקָבֵיל אַפּוֹהִי לָקֳבֵיל בֵּית לוּפֵי
מֵעִלָּוֵי לְהֵמְיַן אֵיפוֹדָא׃

וְיַחֲדוּן יָת חוּשְׁנָא מֵעִזְקָתֵיהּ לְעִזְקָת
אֵיפוֹדָא בְּחוּטָא דִּתְכֵילְתָא לְמִהְוֵי עַל
הֵמְיַן אֵיפוֹדָא וְלָא יִתְפְּרַק חוּשְׁנָא מֵעִלָּוֵי
אֵיפוֹדָא׃

וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת שְׁמָהָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּחֹשֶׁן דִּינָא עַל לִבֵּיהּ בְּמֵיעֲלֵיהּ
לְקוּדְשָׁא לְדוּכְרָנָא קֳדָם יְיָ תְּדִירָא׃

וְתִתֵּין בְּחֹשֶׁן דִּינָא יָת אוּרַיָּא וְיָת תּוּמַיָּא
וַיְהוֹן עַל לִבָּא דְּאַהֲרֹן בְּמֵיעֲלֵיהּ לְקֳדָם
יְיָ וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת דִּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל
לִבֵּיהּ קֳדָם יְיָ תְּדִירָא׃

23 And thou shalt make upon the breastplate two rings of gold, and shalt put the two rings on the two ends of the breastplate.

24 And thou shalt put the two wreathen chains of gold on the two rings at the ends of the breastplate.

25 And the other two ends of the two wreathen chains thou shalt put on the two settings, and put them on the shoulder-pieces of the ephod, in the forepart thereof.

26 And thou shalt make two rings of gold, and thou shalt put them upon the two ends of the breastplate, upon the edge thereof, which is toward the side of the ephod inward.

27 And thou shalt make two rings of gold, and shalt put them on the two shoulder-pieces of the ephod underneath, in the forepart thereof, close by the coupling thereof, above the skilfully woven band of the ephod.

28 And they shall bind the breastplate by the rings thereof unto the rings of the ephod with a thread of blue, that it may be upon the skilfully woven band of the ephod, and that the breastplate be not loosed from the ephod.

29 And Aaron shall bear the names of the children of Israel in the breastplate of judgment upon his heart, when he goeth in unto the holy place, for a memorial before the Lord continually.

30 And thou shalt put in the breastplate of judgment the Urim and the Thummim; and they shall be upon Aaron's heart, when he goeth in before the Lord; and Aaron shall bear the judgment of the children of Israel upon his heart before the Lord continually.

מאמיזין לחשן, שבהם יהיה תלוי באפוד, והן שתי שרשרות האמורות למעלה בענין המשבצות, ואף שרשרות פתר מנחם בן סרוק לשון שרשים, ואמר שהרי"ש יתירה, כמו מ"ש שבשלשום, ומ"ש שבריקס, ואיני רואה את דבריו, אלא שרשרת בלשון עברית כשלשלת בלשון משנה: גבלת. הוא מגבלות האמור למעלה, שתתקעם בטבעות שיהיו בגבול החשן, וכל גבול לשון קלה, אשומי"ל בלע"ז מעשה עבות. מעשה קליעה:

(23) על החושן. לצורך החושן, כדי לקבעם בו. ולא יתכן לומר שתהא תחלה עשייתן עליו, שאם כן מה הוא שחוזר ואומר ונתת את שתי הטבעות, והלא כבר נתונים בו, היה לו לכתוב בתחלת המקרא, ועשית על קצות החשן שתי טבעות זהב, ואף בשרשרות צריך אתה לפתור כן: על שני קצות החושן. לשתי פאות שכנגד הצואר לימנית ולשמאלית הבאים מול כתפות האפוד:

(24) ונתתה את שתי עבותות הזהב. הן הן שרשות גבלות הכתובות למעלה, ולא פירש מקום קבוען בחשן, עכשיו מפרש לך שיהא תוחב אותן בטבעות, ותדע לך שהן הן הרשתות, שהרי בפרשת אלה פקודי לא הוכפלו:

(25) ואת שתי קצות. של שתי העבותות, ג' רשתיהם של כל אחת ואחת: תתן על שתי המשבצות. הן הן הכתובות למעלה בין פרשת החשן ופרשת האפוד, ולא פירש את לרכן ואת מקומן, עכשיו מפרש שיתקע בהן רשתי העבותות התחובות בטבעות החשן לימין ולשמאל אצל הצואר, שני רשתי שרשרות הימנית תוקע במשבצות של ימין, וכן בשל שמאל שני רשתי שרשרות השמאלית: ונתתה. המשבצות על כתפות האפוד, אחת בזו ואחת בזו, נמצאו כתפות האפוד מחזיקין את החשן שלא יפול ובהן הוא תלוי, ועדיין שפת החשן התחתונה הולכת ובאה, ונוקשת על כריסו ואינה דבוקה לו יפה, לכך הולך עוד ב' טבעות לתחתיתו, כמו שמפרש והולך: אל מול פניו. של אפוד, שלא יתן המשבצות בעבר הכתפות שכלפי המעיל, אלא בעבר העליון שכלפי החוץ, והוא קרוי מול פניו של אפוד, כי אותו עבר שאינו נראה אינו קרוי פניס:

(26) על שני קצות החושן. הן שתי פאותיו התחתונות לימין ולשמאל: על שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה. הרי לך שני סימנין, האחד שיתנם בשני קצות של תחתיתו, שהוא כנגד האפוד, שעליונו אינו כנגד האפוד, שהרי סמוך לצואר הוא, והאפוד נתון על מתניו, ועוד נתן סימן, שלא יקבעם בעבר החושן שכלפי החוץ, אלא בעבר שכלפי פניס, שנאמר ביתה, ואותו העבר הוא לצד האפוד, שהשב האפוד חוגרו להן, ונקפל הסינר לפני הכהן על מתניו, וקצת כריסו מכאן ומכאן עד כנגד קצות החשן, וקצותיו שוכבין עליו:

(27) על שתי כתפות האפוד מלמטה. שהמשבצות נתונות בראשי כתפות האפוד העליונים, הבאים על כתפיו כנגד גרונו ונקפלות ויורדות לפניו, והטבעות צוה ליתן בראשן השני שהוא מחובר לאפוד, והוא שנאמר לעומת מחברתו, סמוך למקום חבורן באפוד למעלה מן החגורה מעט, שהמחברת לעומת החגורה, ואלו נתונים מעט בגובה זקיפת הכתפות, הוא שנאמר ממעל לחשב האפוד, והן כנגד סוף החשן, ונותן פתיל תכלת באותן הטבעות ובטבעות החשן, ורוכסן באותו פתיל לימין ולשמאל, שלא יהא תחתית החשן הולך לפניס וחוזר לאחור ונוקש על כריסו, ונמצא מיושב על המעיל יפה: ממול פניו. בעבר המילון:

(28) וירכסו. לשון חבור, וכן מְרֻכָּסִי אֵשׁ (תהלים לא, כא), חבורי חברי רשעים. וכן וְהָרְכָּסִים לְבַקָּעָה (ישעיה מ, ד), הריס הסמוכים זה לזה, שאי אפשר לירד לגיא שביניהם אלא בקושי גדול, שמתוך סמיכתן הגיא זקופה ועמוקה, יהיו לבקעת מישור ונוחה לילך: להיות על חשב האפוד. להיות החשן דבוק אל חשב האפוד: ולא יזח. לשון ניתוק, ולשון ערבי הוא כדברי דונש בן לברט:

31 And thou shalt make the robe of the ephod all of blue.

32 And it shall have a hole for the head in the midst thereof; it shall have a binding of woven work round about the hole of it, as it were the hole of a coat of mail that it be not rent.

33 And upon the skirts of it thou shalt make pomegranates of blue, and of purple, and of scarlet, round about the skirts thereof; and bells of gold between them round about:

34 a golden bell and a pomegranate, a golden bell and a pomegranate, upon the skirts of the robe round about.

35 And it shall be upon Aaron to minister; and the sound thereof shall be heard when he goeth in unto the holy place before the Lord, and when he cometh out, that he die not.

36 And thou shalt make a plate of pure gold, and engrave upon it, like the engravings of a signet: HOLY TO THE LORD.

37 And thou shalt put it on a thread of blue, and it shall be upon the mitre; upon the forefront of the mitre it shall be.

38 And it shall be upon Aaron's forehead, and Aaron shall bear the iniquity committed in the holy things, which the children of Israel shall hallow, even in all their holy gifts; and it shall be always upon his forehead, that they may be accepted before the Lord.

39 And thou shalt weave the tunic in chequer work of fine linen, and thou shalt make a mitre of fine linen, and thou shalt make a girdle, the work of the weaver in colours.

שלישי

31 וְעָשִׂיתָ אֶת־מְעִיל הָאֵפוֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת׃
32 וְהָיָה פִי־רֹאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ שָׂפָה יִהְיֶה לְפִיו סָבִיב מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה־לּוֹ לֹא יִקָּרֵעַ׃
33 וְעָשִׂיתָ עַל־שוּלָיו רִמֹּנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל־שוּלָיו סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב׃
34 פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמֹּון פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמֹּון עַל־שוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב׃
35 וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבְצֵאתוֹ וְלֹא יָמוּת׃ (ס)
36 וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פִּתּוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה׃
37 וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל־פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מוּל פְּנֵי־הַמִּצְנֶפֶת יִהְיֶה׃
38 וְהָיָה עַל־מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה׃
39 וְשִׁבַּצְתָּ הַכֻּתֹּנֶת שֵׁשׁ וְעָשִׂיתָ מִצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵט תַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃

וְתַעֲבִיד יָת מְעִיל אֵיפוֹדָא גְּמִיר תַּכְלָא׃
וִיהֵי פּוּמֵיהּ כְּפִיל לְגַוֵּיהּ תּוּרָא יְהֵי מַקַּף לְפוּמֵיהּ סְחוֹר סְחוֹר עוֹבַד מָחֵי כְּפוּם שִׁרְיָן יְהֵי לֵיהּ דְּלָא יִתְבְּזַע׃
וְתַעֲבִיד עַל שִׁפּוֹלוֹהִי רִמּוֹנֵי תַּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי עַל שִׁפּוֹלוֹהִי סְחוֹר סְחוֹר וְזַגִּין דְּדָהַב בֵּינֵיהוֹן סְחוֹר סְחוֹר׃
זַגָּא דְּדָהָבָא וְרִמּוֹנָא זַגָּא דְּדָהָבָא וְרִמּוֹנָא עַל שִׁפּוֹלֵי מְעִילָא סְחוֹר סְחוֹר׃
וִיהֵי עַל אַהֲרֹן לְשַׁמָּשָׁא וְיִשְׁתְּמַע קָלֵיהּ בְּמֵיעֲלֵיהּ לְקוּדְשָׁא לִקְדָם יְיָ וּבְמִפְּקֵיהּ וְלָא יְמוּת׃
וְתַעֲבִיד צִיצָא דְּדָהַב דְּכִי וְתִגְלוֹף עֲלוֹהִי כְּתָב מְפָרַשׁ קֹדֶשׁ לַייָ׃
וּתְשַׁוֵּי יָתֵיהּ עַל חוּטָא דִּתְכֵילְתָּא וִיהֵי עַל מַצְנְפְּתָּא לָקֳבֵיל אַפֵּי מַצְנַפְּתָּא יְהֵי׃
וִיהֵי עַל בֵּית עֵינוֹהִי דְּאַהֲרֹן וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת עֲוָיַת קוּדְשַׁיָּא דְּיַקְדְּשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכֹל מַתְּנָת קוּדְשֵׁיהוֹן וִיהֵי עַל בֵּית עֵינוֹהִי תְּדִירָא לְרַעְוָא לְהוֹן קֳדָם יְיָ׃
וּתְרַמֵּיץ כִּתּוּנָא דְּבוּצָא וְתַעֲבִיד מַצְנַפְּתָּא דְּבוּצָא וְהִמְיָן תַּעֲבִיד עוֹבַד צַיָּיר׃

(30) האורים ואת התמים. הוא כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך כפלי החשן, שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו (יומא עג:). ובמקדש שני היה החשן, שאי אפשר להכין גדול להיות מחוסר בגדיש, אבל אותו השם לא היה בתוכו, ועל שם אותו הכתב הוא קרוי משפט, שנאמר וְשָׂמַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים (במדבר כז, כא): את משפט בני ישראל. דבר שהם נשפטים ונוכחים על ידו אם לעשות דבר או לא לעשות. ולפי המדרש נגדה, שהחשן מכפר על מעוותי הדין נקרא משפט, על שם סליחת המשפט:

(31) את מעיל האפוד. שאפוד ניתן עליו לחגורה: כליל תכלת. כולו תכלת, שאין מין אחר מעורב בו:

(32) והיה פי ראשו. פי המעיל בגבהו, הוא פתיחת בית הצואר: בתוכו. כתרגומו פְּפִיל לְגַוֵּיהּ, כפול לתוכו, להיות לו לשפה כפילתו, והיה מעשה אורג ולא במחט: כפי תחרא. למדנו שהשריונים שלהם פיהם כפול לתוכן: לא יקרע. כדי שלא יקרע, והקורעו עובר בלאו, שזה ממנין לאוין שבתורה, וכן לא יִזַּם הַחֹשֶׁן, וכן לא יָסָרוּ מִמֶּנּוּ (שמות כה, טו), הנאמר בבדי הארון:

(33) רמוני. עגולים וחלולים היו, כמין רמונים העשויים כבצת תרנגולת: ופעמוני זהב. זגין עם עֻקְּלִין שבתוכם: בתוכם סביב. ביניהם סביב, בין שני רמונים פעמון אחד, דבוק ותלוי בשולי המעיל:

(34) פעמון זהב ורמון וגו׳. פעמון זהב ורמון אצלו:

(35) ולא ימות. מכלל לאו אתה שומע הן, אם יהיו לו לא יתחייב מיתה, הא אם יכנס מחוסר אחד מן הבגדים הללו, חייב מיתה בידי שמים:

(36) ציץ. כמין טס של זהב היה, רוחב ג׳ אצבעות, מקיף על המצח מאוזן לאוזן (סוכה ה:):

(37) על פתיל תכלת. ובמקום אחר הוא אומר, וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת (שמות לט, לא), ועוד, כתיב כאן והיה על המצנפת, ולמטה הוא אומר והיה על מצח אהרן, ובשחיטת קדשים שניהו (זבחים יט.:), שערו היה נראה בין ציץ למצנפת שם מניח תפלין, למדנו שהמצנפת למעלה בגובה הראש, והיה עמוקה להכנס בה כל הראש עד המצח, והציץ מלמטה, והפתילים היו בנקבים, ותלויין בו בשני ראשים ובאמצעו, שהה בג׳ מקומות הללו, פתיל מלמעלה אחד מבחוץ ואחד מבפנים כנגדו, וקושר ראשי הפתילים מאחורי העורף שלשתן, ונמצאו בין אורך הטס ופתילי ראשיו מקיפין את הקדקד, ופתיל האמצעי שבראשו קשור עם ראשי השניים, והולך על פני רוחב הראש מלמעלה, נמצא עשוי כמין כובע, ועל פתיל האמצעי הוא אומר והיה על המצנפת, והיה נותן הציץ על ראשו כמין כובע על המצנפת, והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל, והטס תלוי כנגד מצחו, ונתקיימו כל המקראות, פתיל על הציץ, וציץ על הפתיל, ופתיל על המצנפת מלמעלה:

(38) ונשא אהרן. לשון סליחה, ואף על פי כן אינו זז ממשמעו, אהרן נושא את המשא של עון, נמצא מסולק העון מן הקדשים: את עון הקדשים. לרצות על הדם ועל החלב שקרבו בטומאה, כמו ששניהו (מנחות כה.), אי זה עון הוא נושא, אם עון פגול הרי כבר נאמר לא ירצה, ואם עון נותר הרי נאמר לא יחשב, ואין לומר שיכפר על עון הכהן שהקריב עמא, שהרי עון הקדשים נאמר, ולא עון המקריבים, הא אינו מרצה אלא להכשיר הקרבן: והיה על מצחו תמיד. אי אפשר לומר שיהא על מצחו תמיד, שהרי אינו עליו אלא בשעת העבודה, אלא תמיד לרצות להם, אפילו אינו על מצחו, שלא היה כהן גדול עובד באותה שעה, ולדברי האומר עודהו על מצחו מכפר ומרצה, ואם לאו אינו מרצה, נדרש על מצחו תמיד, מלמד שממשמש בו בעודו על מצחו, שלא יסיח דעתו ממנו:

(39) ושבצת. עשה אותם משבצות משבצות, וכולם של שש:

40 וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֻתֳּנֹת וְעָשִׂיתָ לָהֶם אַבְנֵטִים וּמִגְבָּעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃

40 And for Aaron's sons thou shalt make tunics, and thou shalt make for them girdles, and head-tires shalt thou make for them, for splendour and for beauty.

41 וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם וּמִלֵּאתָ אֶת־יָדָם וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְכִהֲנוּ לִי׃

41 And thou shalt put them upon Aaron thy brother, and upon his sons with him; and shalt anoint them, and consecrate them, and sanctify them, that they may minister unto Me in the priest's office.

42 וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי־בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה מִמָּתְנַיִם וְעַד־יְרֵכַיִם יִהְיוּ׃

42 And thou shalt make them linen breeches to cover the flesh of their nakedness; from the loins even unto the thighs they shall reach.

43 וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בָּנָיו בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אוֹ בְּגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא־יִשְׂאוּ עָוֹן וָמֵתוּ חֻקַּת עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו׃ (ס)

43 And they shall be upon Aaron, and upon his sons, when they go in unto the tent of meeting, or when they come near unto the altar to minister in the holy place; that they bear not iniquity, and die; it shall be a statute for ever unto him and unto his seed after him.

XXIX רביעי כב וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי קַח פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם׃

XXIX And this is the thing that thou shalt do unto them to hallow them, to minister unto Me in the priest's office: take one young bullock and two rams without blemish,

2 וְלֶחֶם מַצּוֹת וְחַלֹּת מַצּוֹת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן סֹלֶת חִטִּים תַּעֲשֵׂה אֹתָם׃

2 and unleavened bread, and cakes unleavened mingled with oil, and wafers unleavened spread with oil; of fine wheaten flour shalt thou make them.

3 וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל־סַל אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בַּסָּל וְאֶת־הַפָּר וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִם׃

3 And thou shalt put them into one basket, and bring them in the basket, with the bullock and the two rams.

4 וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם׃

4 And Aaron and his sons thou shalt bring unto the door of the tent of meeting, and shalt wash them with water.

5 וְלָקַחְתָּ אֶת־הַבְּגָדִים וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וְאֵת מְעִיל הָאֵפֹד וְאֶת־הָאֵפֹד וְאֶת־הַחֹשֶׁן וְאָפַדְתָּ לּוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד׃

5 And thou shalt take the garments, and put upon Aaron the tunic, and the robe of the ephod, and the ephod, and the breastplate, and gird him with the skilfully woven band of the ephod.

6 וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת־נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּצְנֶפֶת׃

6 And thou shalt set the mitre upon his head, and put the holy crown upon the mitre.

7 וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִّשְׁחָה וְיָצַקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ׃

7 Then shalt thou take the anointing oil, and pour it upon his head, and anoint him.

(40) ולבני אהרן תעשה כתנת. ארבעה בגדים הללו ולא יותר, כתונת, ואבנט, ומגבעות היא מצנפת, ומכנסים הכתובים למטה בפרשה:
(41) והלבשת אותם את אהרן. אותם האמורין באהרן, חשן, ואפוד, ומעיל, וכתונת תשבץ, מצנפת, ואבנט, ויץ, ומכנסים, הכתובים למטה בכולם: ואת בניו אתו. אותם הכתובים בהם: ומשחת אותם. את אהרן ואת בניו בשמן המשחה: ומלאת את ידם. כל מלוי ידיים לשון חנוך, כשהוא נכנס לדבר להיות מוחזק בו מאותו יום והלאה, ובלשון לע"ז, כשממנין אדם על פקודת דבר, נותן השליט בידו בית יד של עור שקורין גוואנ"טו, ועל ידו הוא מחזיקו בדבר, וקורין לאותו מסירה וויר"סטיר, והוא מלוי ידיים:
(42) ועשה להם. לאהרן ולבניו: מכנסי בד. הרי ח' בגדים לכהן גדול וארבעה לכהן הדיוט:
(43) והיו על אהרן. כל הבגדים האלה, על אהרן הראויין לו: ועל בניו. האמורין בהם: בבואם אל אהל מועד. להיכל וכן למשכן: ומתו. הא למדת, שהמשמש מחוסר בגדים, במיתה: חקת עולם לו. כל מקום שנאמר חקת עולם, הוא גזירה מיד ולדורות לעבר בו:
(1) לקח. כמו קח, ושתי גזרות הן, אחת של קיחה ואחת של לקיחה, ולהן פתרון אחד: פר אחד. לכפר על מעשה העגל שהוא פר:
(2) ולחם מצות וחלת מצת ורקיקי מצות. הרי אלו ג' מינין, רבוכה, וחלות, ורקיקין. לחם מצות היא הקרויה למטה בענין חלת לחם שמן, על שם שנותן שמן ברבוכה כנגד החלות והרקיקין, וכל המינין באים עשר עשר חלות (מנחות עו.): בשמן. כשהן קמח, יוצק בהן שמן ובוללן (שם עה.): משחים בשמן. אחר אפייתן מושחן כמין כ"ף יוצית שהיא עשויה כנו"ן שלנו (שם):
(3) והקרבת אותם. אל אחר המשכן ביום הקמתו:
(4) ורחצת. זו טבילת כל הגוף:
(5) ואפדת. קשט ותקן החגורה והסיגר סביבותיו:
(6) נזר הקדש. זה הציץ: על המצנפת. כמו שפירשתי למעלה, על ידי הפתיל האמצעי ושני פתילין שברגשו הקשורין שלשתן מאחורי העורף, הוא נותנו על המצנפת כמין כובע:

8 וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם כֻּתֳּנֹת׃
וְיָת בְּנוֹהִי תְּקָרֵיב וְתַלְבֵּישִׁנּוּן כְּתוֹנִין׃
8 And thou shalt bring his sons, and put tunics upon them.

9 וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו וְחָבַשְׁתָּ לָהֶם מִגְבָּעֹת וְהָיְתָה לָהֶם כְּהֻנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֵּאתָ יַד־אַהֲרֹן וְיַד־בָּנָיו׃
וּתְזָרֵיז יָתְהוֹן הִמְיָנִין אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי וְתַתְקִין לְהוֹן קוֹבְעִין וּתְהֵי לְהוֹן כְּהוּנְּתָא לְקָיָם עָלַם וּתְקָרֵיב קוּרְבָּנָא דְּאַהֲרֹן וְקוּרְבָּנָא דִּבְנוֹהִי׃
9 And thou shalt gird them with girdles, Aaron and his sons, and bind head-tires on them; and they shall have the priesthood by a perpetual statute; and thou shalt consecrate Aaron and his sons.

10 וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר׃
וּתְקָרֵיב יָת תּוֹרָא לְקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִסְמוֹךְ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרָא׃
10 And thou shalt bring the bullock before the tent of meeting; and Aaron and his sons shall lay their hands upon the head of the bullock.

11 וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
וְתִכּוֹס יָת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃
11 And thou shalt kill the bullock before the Lord, at the door of the tent of meeting.

12 וְלָקַחְתָּ מִדַּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃
וְתִסַּב מִדְּמָא דְּתוֹרָא וְתִתֵּין עַל קַרְנָת מַדְבְּחָא בְּאֶצְבְּעָךְ וְיָת כָּל דְּמָא תִּשְׁפּוֹךְ לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא׃
12 And thou shalt take of the blood of the bullock, and put it upon the horns of the altar with thy finger; and thou shalt pour out all the remaining blood at the base of the altar.

13 וְלָקַחְתָּ אֶת־כָּל־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה׃
וְתִסַּב יָת כָּל תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת חַצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא וְיָת תַּרְתֵּין כּוֹלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דַּעֲלֵיהוֹן וְתַסֵּיק לְמַדְבְּחָא׃
13 And thou shalt take all the fat that covereth the inwards, and the lobe above the liver, and the two kidneys, and the fat that is upon them, and make them smoke upon the altar.

14 וְאֶת־בְּשַׂר הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה חַטָּאת הוּא׃
וְיָת בְּשַׂר תּוֹרָא וְיָת מַשְׁכֵּיהּ וְיָת אוּכְלֵיהּ תּוֹקִיד בְּנוּרָא מִבָּרָא לְמַשְׁרְיָתָא חַטָּאתָא הוּא׃
14 But the flesh of the bullock, and its skin, and its dung, shalt thou burn with fire without the camp; it is a sin-offering.

15 וְאֶת־הָאַיִל הָאֶחָד תִּקָּח וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל׃
וְיָת דִּכְרָא חַד תִּסַּב וְיִסְמְכוּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ דִּכְרָא׃
15 Thou shalt also take the one ram; and Aaron and his sons shall lay their hands upon the head of the ram.

16 וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאָיִל וְלָקַחְתָּ אֶת־דָּמוֹ וְזָרַקְתָּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃
וְתִכּוֹס יָת דִּכְרָא וְתִסַּב יָת דְּמֵיהּ וְתִזְרוֹק עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃
16 And thou shalt slay the ram, and thou shalt take its blood, and dash it round about against the altar.

17 וְאֶת־הָאַיִל תְּנַתֵּחַ לִנְתָחָיו וְרָחַצְתָּ קִרְבּוֹ וּכְרָעָיו וְנָתַתָּ עַל־נְתָחָיו וְעַל־רֹאשׁוֹ׃
וְיָת דִּכְרָא תְּפַלֵּיג לְאֶבְרוֹהִי וּתְחַלֵּיל גַּוֵּיהּ וּכְרָעוֹהִי וְתִתֵּין עַל אֶבְרוֹהִי וְעַל רֵישֵׁיהּ׃
17 And thou shalt cut the ram into its pieces, and wash its inwards, and its legs, and put them with its pieces, and with its head.

18 וְהִקְטַרְתָּ אֶת־כָּל־הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הִוא לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה הִוא׃
וְתַסֵּיק יָת כָּל דִּכְרָא לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא הוּא קֳדָם יְיָ לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ הוּא׃
18 And thou shalt make the whole ram smoke upon the altar; it is a burnt-offering unto the Lord; it is a sweet savour, an offering made by fire unto the Lord.

חמישי וְלָקַחְתָּ אֶת הָאַיִל הַשֵּׁנִי וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל׃
וְתִסַּב יָת דִּכְרָא תִּנְיָנָא וְיִסְמוֹךְ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ דִּכְרָא׃
19 And thou shalt take the other ram; and Aaron and his sons shall lay their hands upon the head of the ram.

(7) ומשחת אותו. אף משיחה זו כמין כ"ף יונית, נותן שמן על ראשו, ובין ריסי עיניו, ומתברן באצבעו:
(9) והיתה להם. מלוי ידיים זה לכהונת עולם: ומלאת. על ידי הדברים האלה: יד אהרן ויד בניו. במילוי ופקודת הכהונה:
(11) פתח אהל מועד. בחצר המשכן שלפני הפתח:
(12) על קרנות. למעלה, בקרנות ממש (זבחים נג.): ואת כל הדם. שירי הדם: אל יסוד המזבח. כמין בליטת בית קבול עשוי לו סביב סביב לאחר שעלה אמה מן הארץ (מדות פ"ג מ"ח):
(13) החלב המכסה את הקרב. הוא הקרום שעל הכרס שקורין טיל"ח: ואת היתרת. הוא טַרְפֶּשָׁא דְּכַבְדָּא שקורין איבר"ש (רא"טהפליי"ש): על הכבד. אף מן הכבד יטול עמה (ת"כ ג, ד):
(14) תשרף באש. לא מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו:
(16) וזרקת. בכלי, אומז במזרק וזורק כנגד הקרן, כדי שיראה לכאן ולכאן, ואין קרבן טעון מתנה באצבע אלא חטאת בלבד, אבל שאר זבחים אין טעונין קרן ולא אצבע, שמתן דמם מחלי המזבח ולמטה, ואינו עולה בכבש, אלא עומד בארץ וזורק: סביב. כך מפורש בשחיטת קדשים (זבחים נג:), שאין סביב אלא כ' מתנות שהן ארבע, האחת בקרן זוית זו, והאחת בקרן שכנגדה באלכסון, וכל מתנה נראית בשני לדי הקרן אילך ואילך, נמצא הדם נתון בד' רוחות סביב, לכך קרוי סביב:
(17) על נתחיו. עם נתחיו, וסף על שאר הנתחים:
(18) ריח ניחוח. נחת רוח לפני, שאמרתי ונעשה רצוני: אשה. לשון אש, והיא הקטרת איברים שעל האש:

20 וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאַיִל וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה
עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן אַהֲרֹן וְעַל־תְּנוּךְ אָזֶן בָּנָיו
הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־
בֹּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית וְזָרַקְתָּ אֶת־הַדָּם עַל־
הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

וְתִכּוֹס יָת דִּכְרָא וְתִסַּב מִדְּמֵיהּ וְתִתֵּין
עַל רוּם אוּדְנָא דְּאַהֲרֹן וְעַל רוּם
אוּדְנָא דִּבְנוֹהִי דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן יַדְהוֹן
דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלְהוֹן דְּיַמִּינָא
וְתִזְרוֹק יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר
סְחוֹר:

20 Then shalt thou kill the ram, and take of its blood, and put it upon the tip of the right ear of Aaron, and upon the tip of the right ear of his sons, and upon the thumb of their right hand, and upon the great toe of their right foot, and dash the blood against the altar round about.

21 וְלָקַחְתָּ מִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ
וּמִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְהִזֵּיתָ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־
בְּגָדָיו וְעַל־בָּנָיו וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ
וְקָדַשׁ הוּא וּבְגָדָיו וּבָנָיו וּבִגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ:

וְתִסַּב מִן דְּמָא דְּעַל מַדְבְּחָא וּמִמִּשְׁחָא
דְּרְבוּתָא וְתַדֵּי עַל אַהֲרֹן וְעַל לְבוּשׁוֹהִי
וְעַל בְּנוֹהִי וְעַל לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי עִמֵּיהּ
וְיִתְקַדַּשׁ הוּא וּלְבוּשׁוֹהִי וּבְנוֹהִי וּלְבוּשֵׁי
בְנוֹהִי עִמֵּיהּ:

21 And thou shalt take of the blood that is upon the altar, and of the anointing oil, and sprinkle it upon Aaron, and upon his garments, and upon his sons, and upon the garments of his sons with him; and he and his garments shall be hallowed, and his sons and his sons' garments with him.

22 וְלָקַחְתָּ מִן־הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה וְאֶת־
הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת יֹתֶרֶת
הַכָּבֵד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב
אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין כִּי אֵיל
מִלֻּאִים הוּא:

וְתִסַּב מִן דִּכְרָא תַּרְבָּא וַאֲלִיתָא וְיָת
תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת חֲצַר כַּבְדָּא וְיָת
תַּרְתֵּין כּוֹלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דַּעֲלֵיהוֹן וְיָת
שָׁקָא דְּיַמִּינָא אֲרֵי דְּכַר קוּרְבָּנַיָּא הוּא:

22 Also thou shalt take of the ram the fat, and the fat tail, and the fat that covereth the inwards, and the lobe of the liver, and the two kidneys, and the fat that is upon them, and the right thigh; for it is a ram of consecration;

23 וְכִכַּר לֶחֶם אַחַת וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת
וְרָקִיק אֶחָד מִסַּל הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי
יְהוָה:

וּפִתָּא דִּלְחֵים חֲדָא וּגְרִיצָתָא דִּלְחֵים
מְשַׁח חֲדָא וְאֶסְפּוֹג חַד מִסַּלָּא דְּפַטִּירַיָּא
דִּקְדָם יְיָ:

23 and one loaf of bread, and one cake of oiled bread, and one wafer, out of the basket of unleavened bread that is before the Lord.

24 וְשַׂמְתָּ הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו
וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:

וּתְשַׁוֵּי כוֹלָא עַל יְדֵי אַהֲרֹן וְעַל יְדֵי
בְנוֹהִי וּתְרִים יָתְהוֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ:

24 And thou shalt put the whole upon the hands of Aaron, and upon the hands of his sons; and shalt wave them for a wave-offering before the Lord.

25 וְלָקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה
עַל־הָעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לִפְנֵי יְהוָה אִשֶּׁה
הוּא לַיהוָה:

וְתִסַּב יָתְהוֹן מִידֵהוֹן וְתַסִּיק לְמַדְבְּחָא
עַל עֲלָתָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ
קוּרְבָּנָא הוּא קֳדָם יְיָ:

25 And thou shalt take them from their hands, and make them smoke on the altar upon the burnt-offering, for a sweet savour before the Lord; it is an offering made by fire unto the Lord.

26 וְלָקַחְתָּ אֶת־הֶחָזֶה מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים אֲשֶׁר
לְאַהֲרֹן וְהֵנַפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה
וְהָיָה לְךָ לְמָנָה:

וְתִסַּב יָת חֶדְיָא מִדְּכַר קוּרְבָּנַיָּא
דְּלְאַהֲרֹן וּתְרִים יָתֵיהּ אֲרָמָא קֳדָם יְיָ
וִיהֵי לָךְ לְחֻלָּק:

26 And thou shalt take the breast of Aaron's ram of consecration, and wave it for a wave-offering before the Lord; and it shall be thy portion.

27 וְקִדַּשְׁתָּ אֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק
הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרָם מֵאֵיל
הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו:

וּתְקַדֵּישׁ יָת חֶדְיָא דַּאֲרָמוּתָא וְיָת שָׁקָא
דְּאַפְרָשׁוּתָא דְּאִתְרָם וּדְאִתַּפְרַשׁ מִדְּכַר
קוּרְבָּנַיָּא מִדְּלְאַהֲרֹן וּמִדְּלְבְנוֹהִי:

27 And thou shalt sanctify the breast of the wave-offering, and the thigh of the heave-offering, which is waved, and which is heaved up, of the ram of consecration, even of that which is Aaron's, and of that which is his sons'.

28 וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הִוא וּתְרוּמָה
יִהְיֶה מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם
תְּרוּמָתָם לַיהוָה:

וִיהֵי לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי לִקְיָם עָלַם מִן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲרֵי אַפְרָשׁוּתָא הוּא וְאַפְרָשׁוּתָא
יְהֵי מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנִּכְסַת קוּדְשֵׁיהוֹן
אַפְרָשׁוּתְהוֹן קֳדָם יְיָ:

28 And it shall be for Aaron and his sons as a due for ever from the children of Israel; for it is a heave-offering; and it shall be a heave-offering from the children of Israel of their sacrifices of peace-offerings, even their heave-offering unto the Lord.

(20) תנוך. הוא הַסְּחוּס (ת"כ מילואים כ"ג), גדר האמצעי שבתוך האוזן, שקורין טנדרו"ס: בהן ידם. הגודל, ובפרק האמצעי:
(22) החלב. זה חלב הדקיק או הקיבה (חולין מט:): והאליה. מן הכליות ולמטה, כמו שמפורש בויקרא (ג, ט) שנאמר לְעֻמַּת הָעָנָה יְסִירֶנָּה, מקום שהכליות יועצות, ובאמורי הפר לא נאמר אליה, שאין אליה קרויה אלא בכבש ובעז ואיל, אבל שור ועז אין טעונים אליה: ואת שוק הימין. לא מצינו הקטרה בשוק הימין עם האמוריים, אלא זו בלבד: כי איל מלואים הוא. שלמים לשון שלמות, שהושלם בכל. מגיד הכתוב שהמלואים שלמים, שמשימים שלוש למזבח, ולעובד העבודה, ולבעלים לכך אני מצריכו החזה, להיות לו לעובד העבודה למנה, וזה משה משימש במלואים, והשאר אכלו אהרן ובניו, שהם בעלים, כמפורש בענין:
(23) וככר לחם. מן המלוא: וחלת לחם שמן. ממין הרבוכה: ורקיק. מן הרקיקין אחד, מעשר שבכל מין ומין. ולא מצינו תרומת לחם הבא עם זבח נקטרת, אלא זו בלבד, שתרומת לחמי תודה ואיל נזיר נתונה לכהנים עם חזה ושוק, ומזה לא היה למשה למנה, אלא חזה בלבד:
(24) על כפי אהרן וגו' והנפת. שניהם עסוקין בתנופה, הבעלים והכהן, הא כיצד, כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף, ובזה היו אהרן ובניו בעלים ומשה כהן: תנופה. מוליך ומביא למי שארבע רוחות העולם שלו, ותנופה מעכבת ומבטלת פורעניות ורוחות רעות. תרומה, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו, ומעכבת טלליס רעים (מנחות סב.):
(25) על העולה. על האיל הראשון שהעלית עולה: לריח ניחוח. לנחת רוח למי שאמר ונעשה רצונו: אשה. לאש נתן: לה'. לשמו של מקום:
(27) וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה וגו'. קדשם לדורות, להיות נוהגת תרומתם והנפתם בחזה ושוק של שלמים, אבל לא להקטרה, אלא והיה לאהרן ולבניו לאכול: תנופה. לשון הולכה והבאה, וינטלי"ר בלע"ז: הורם. לשון מעלה ומוריד:

29 וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו
אַחֲרָיו לִמָּשְׁחָה בָהֶם וּלְמַלֵּא־בָם אֶת־
יָדָם׃

And the holy garments of Aaron shall be for his sons after him, to be anointed in them, and to be consecrated in them. 29

וּלְבוּשֵׁי קוֹדֶשָׁא דְּלְאַהֲרֹן יְהוֹן לִבְנוֹהִי
בָּתְרוֹהִי לְרַבָּאָה בְּהוֹן וּלְקָרְבָא בְּהוֹן
יָת קוּרְבָּנְהוֹן׃

30 שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשֵׁם הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבְּנָיו
אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ׃

Seven days shall the son that is priest in his stead put them on, even he who cometh into the tent of meeting to minister in the holy place. 30

שִׁבְעָא יוֹמִין יִלְבְּשִׁנּוּן כָּהֲנָא תְּחוֹתוֹהִי
מִבְּנוֹהִי דְּיֵיעוֹל לְמַשְׁכַּן זִמְנָא לְשַׁמָּשָׁא
בְּקוּדְשָׁא׃

31 וְאֶת אֵיל הַמִּלֻּאִים תִּקָּח וּבִשַּׁלְתָּ אֶת־
בְּשָׂרוֹ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ׃

And thou shalt take the ram of consecration, and seethe its flesh in a holy place. 31

וְיָת דְּכַר קוּרְבָּנַיָּא תִּסַּב וּתְבַשֵּׁיל יָת
בְּשָׂרֵיהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ׃

32 וְאָכַל אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־בְּשַׂר הָאַיִל וְאֶת־
הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בַּסָּל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃

And Aaron and his sons shall eat the flesh of the ram, and the bread that is in the basket, at the door of the tent of meeting. 32

וְיֵיכוֹל אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת בְּשַׂר דִּכְרָא וְיָת
לַחְמָא דִּבְסַלָּא בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

33 וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת־
יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ
הֵם׃

And they shall eat those things wherewith atonement was made, to consecrate and to sanctify them; but a stranger shall not eat thereof, because they are holy. 33

וְיֵיכְלוּן יָתְהוֹן דְּאִתְכַּפַּר בְּהוֹן לְקָרְבָא
יָת קוּרְבָּנְהוֹן לְקַדָּשָׁא יָתְהוֹן וְחִילוֹנַי לָא
יֵיכוֹל אֲרֵי קוּדְשָׁא אִנּוּן׃

34 וְאִם־יִוָּתֵר מִבְּשַׂר הַמִּלֻּאִים וּמִן־הַלֶּחֶם
עַד־הַבֹּקֶר וְשָׂרַפְתָּ אֶת־הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא
יֵאָכֵל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא׃

And if aught of the flesh of the consecration, or of the bread, remain unto the morning, then thou shalt burn the remainder with fire; it shall not be eaten, because it is holy. 34

וְאִם יִשְׁתְּאַר מִבְּשַׂר קוּרְבָּנַיָּא וּמִן לַחְמָא
עַד צַפְּרָא וְתוֹקֵיד יָת דְּאִשְׁתְּאַר בְּנוּרָא
לָא יִתְאֲכִיל אֲרֵי קוּדְשָׁא הוּא׃

35 וְעָשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כֹּה כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוִּיתִי אֹתֶכָה שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם׃

And thus shalt thou do unto Aaron, and to his sons, according to all that I have commanded thee; seven days shalt thou consecrate them. 35

וְתַעֲבִיד לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי כְּדֵין כְּכֹל
דְּפַקֵּידִית יָתָךְ שִׁבְעָא יוֹמִין תְּקָרֵיב
קוּרְבָּנְהוֹן׃

36 וּפַר חַטָּאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל־הַכִּפֻּרִים
וְחִטֵּאתָ עַל־הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרְךָ עָלָיו
וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ׃

And every day shalt thou offer the bullock of sin-offering, beside the other offerings of atonement; and thou shalt do the purification upon the altar when thou makest atonement for it; and thou shalt anoint it, to sanctify it. 36

וְתוֹרָא דְּחַטָּאתָא תַּעֲבִיד לְיוֹמָא עַל
כִּפּוּרַיָּא וּתְדַכֵּי עַל מַדְבְּחָא בְּכַפָּרוּתָךְ
עֲלוֹהִי וּתְרַבֵּי יָתֵיהּ לְקַדָּשׁוּתֵיהּ׃

37 שִׁבְעַת יָמִים תְּכַפֵּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ
אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ
בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ׃ (ס)

Seven days thou shalt make atonement for the altar, and sanctify it; thus shall the altar be most holy; whatsoever toucheth the altar shall be holy. 37

שִׁבְעָא יוֹמִין תְּכַפֵּר עַל מַדְבְּחָא וּתְקַדֵּישׁ
יָתֵיהּ וִיהֵי מַדְבְּחָא קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין כָּל
דְּיִקְרַב בְּמַדְבְּחָא יִתְקַדַּשׁ׃

ששי וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד׃

Now this is that which thou shalt offer upon the altar: two lambs of the first year day by day continually. 38

וְדֵין דְּתַעֲבִיד עַל מַדְבְּחָא אִמְּרִין בְּנֵי
שְׁנָא תְּרֵין לְיוֹמָא תְּדִירָא׃

39 אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֶת
הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם׃

The one lamb thou shalt offer in the morning; and the other lamb thou shalt offer at dusk. 39

יָת אִמְּרָא חַד תַּעֲבִיד בְּצַפְּרָא וְיָת אִמְּרָא
תִּנְיָנָא תַּעֲבִיד בֵּין שִׁמְשַׁיָּא׃

(28) לחק עולם מאת בני ישראל. שהשלמים נבעלים, ואת החזה ואת השוק יתנו לכהן: כי תרומה הוא. החזה ושוק הזה:
(29) לבניו אחריו. למי שבא בגדולה אחריו: למשחה. להתגדל בהם, שיש משיחה שהיא לשון שררה, כמו לָךְ נְסַכִּים לְמָשְׁחָה (במדבר יח, ח), אַל תִּגְעוּ בִּמְשִׁיחָי (תהלים קה, טו): ולמלא בם את ידם. על ידי הבגדים הוא מתלבש בכהונה גדולה:
(30) שבעת ימים. רלופין: ילבשם הכהן. אשר יקום מבניו תחתיו לכהונה גדולה, כשימנוהו להיות כהן גדול: אשר יבא אל אהל מועד. אותו כהן המוכן להכנס לפני ולפנים ביום הכפורים, וזהו כהן גדול, שאין עבודת יום הכפורים כשרה אלא בו (יומא עג.): תחתיו מבניו. מלמד, שאם יש לו לכהן גדול בן ממלא את מקומו, ימנוהו כהן גדול תחתיו (ת"כ ו, טו): הכהן תחתיו מבניו. מכאן רמיה, כל נשוא כהן, נשוא פועל עובד ממש, לפיכך ניגון תְּבִיר נמשך לפניו:
(31) במקום קדש. בחצר אהל מועד, שהשלמים הללו קדשי קדשים היו:
(32) פתח אהל מועד. כל החצר קרוי כן:
(33) ואכלו אתם. אהרן ובניו, לפי שהם נעליהם: אשר כפר בהם. להם כל זרות ותיעוב: למלא את ידם. בחיל ולחם הללו: לקדש אתם. שעל ידי המלואים הללו נתמלאו ידיהם ונתקדשו לכהונה: כי קדש הם. קדשי קדשים, ומכאן למדנו אזהרה לזר האוכל קדשי קדשים, שנתן המקרא טעם לדבר משום דקדש הם:
(35) ועשית לאהרן ולבניו ככה. שנה הכתוב וכפל לעכב, שאם חסר דבר אחד מכל האמור בענין, לא נתמלאו ידיהם להיות כהנים, ועבודתם פסולה: אתכה. כמו אותך: שבעת ימים תמלא וגו'. בענין הזה ובקרבנות הללו בכל יום:
(36) על הכפורים. בשביל הכפורים, לכפר על המזבח מכל זרות ותיעוב, ולפי שנאמר שבעת ימים תמלא ידם, אין לי אלא דבר הבא בשבילם, כגון האילים והלחם, אבל הבא בשביל המזבח, כגון פר שהוא לְחִטּוּי המזבח, לא שמענו, לכך הולרך מקרא זה. ומדרש תורת כהנים (מילואים ט"ו) אומר, כפרת המזבח הולרך, שמא התנדב איש דבר גזול במלאכת המשכן והמזבח: וחטאת. וּתְדַכֵּי, לשון מתנת דמים הנתונים באצבע קרוי חטוי: ומשחת אותו. בשמן המשחה, וכל המשיחות כמין כ"ף יונית:
(37) והיה המזבח קדש. ומה היא קדושתו, כל הנוגע במזבח יקדש, אפילו קרבן פסול שעלה עליו, קדשו המזבח להכשירו שלא ירד, מתוך שנאמר כל הנוגע וגו' יקדש, שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי, כגון דבר שלא היה פסולו בקדש, כגון הרובע והנרבע, ומוקלה, ונעבד, והטריפה, וכיוצא בהן, תלמוד לומר וזה אשר תעשה, הסמוך אחריו, מה עולה ראויה אף כל ראויה (ת"כ ו, ג. זבחים פג:), שנראה לו כבר ונפסל משבא לעזרה, כגון הלן, והיוצא, והטמא, ושנשחט במחשבת חוץ לזמנו וחוץ למקומו, וכיוצא בהן:

40 וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רֶבַע הַהִין וְנֶסֶךְ רְבִיעִת הַהִין יָיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד׃

וְעִשְׂרוֹנָא סוּלְתָּא דְּפִיל בְּמִשְׁחָ כְּתִישָׁא רַבְעוּת הִינָא וְנִסְכָּא רַבְעוּת הִינָא חַמְרָא לְאִמְּרָא חַד׃

40 And with the one lamb a tenth part of an ephah of fine flour mingled with the fourth part of a hin of beaten oil; and the fourth part of a hin of wine for a drink-offering.

41 וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכָּהּ תַּעֲשֶׂה־לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃

וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָנָא תַּעֲבִיד בֵּין שִׁמְשַׁיָּא כְּמִנְחַת צַפְרָא וּכְנִסְכַּהּ תַּעֲבִיד לַהּ לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

41 And the other lamb thou shalt offer at dusk, and shalt do thereto according to the meal-offering of the morning, and according to the drink-offering thereof, for a sweet savour, an offering made by fire unto the Lord.

42 עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם׃

עֲלַת תְּדִירָא לְדָרֵיכוֹן בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם יְיָ דַּאֲזַמֵּין מֵימְרִי לְכוֹן תַּמָּן לְמַלָּלָא עִמָּךְ תַּמָּן׃

42 It shall be a continual burnt-offering throughout your generations at the door of the tent of meeting before the Lord, where I will meet with you, to speak there unto thee.

43 וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי׃

וַאֲזַמֵּין מֵימְרִי תַּמָּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶתְקַדַּשׁ בִּיקָרִי׃

43 And there I will meet with the children of Israel; and [the Tent] shall be sanctified by My glory.

44 וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן לִי׃

וַאֲקַדֵּישׁ יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת מַדְבְּחָא וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי אֲקַדֵּישׁ לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי׃

44 And I will sanctify the tent of meeting, and the altar; Aaron also and his sons will I sanctify, to minister to Me in the priest's office.

45 וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים׃

וְאִשְׁרֵי שְׁכִינְתִּי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶהְוֵי לְהוֹן לֶאֱלָהּ׃

45 And I will dwell among the children of Israel, and will be their God.

46 וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְתוֹכָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ (פ)

וְיִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֵהוֹן דְּאַפֵּיקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְאַשְׁרָאָה שְׁכִינְתִּי בֵּינֵיהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֵהוֹן׃

46 And they shall know that I am the Lord their God, that brought them forth out of the land of Egypt, that I may dwell among them. I am the Lord their God.

שביעי כג תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃ וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטַר קְטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים

וְתַעֲבִיד מַדְבְּחָא לְאַקְטָרָא עֲלוֹהִי קְטֹרֶת בּוּסְמִין דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּעֲבִיד יָתֵיהּ׃

XXX And thou shalt make an altar to burn incense upon; of acacia-wood shalt thou make it.

2 אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ יִהְיֶה וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ קַרְנֹתָיו׃

אַמְּתָא אוֹרְכֵּיהּ וְאַמְּתָא פּוּתְיֵיהּ מְרוּבַּע יְהֵי וְתַרְתֵּין אַמִּין רוּמֵיהּ מִנֵּיהּ קַרְנוֹהִי׃

2 A cubit shall be the length thereof, and a cubit the breadth thereof; foursquare shall it be; and two cubits shall be the height thereof; the horns thereof shall be of one piece with it.

3 וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וְעָשִׂיתָ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃

וְתִחְפֵּי יָתֵיהּ דְּהַב טְהוֹר יָת אִגָּרֵיהּ וְיָת כּוּתְלוֹהִי סְחוֹר סְחוֹר וְיָת קַרְנוֹהִי וְתַעֲבִיד לֵיהּ זִיר דְּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר׃

3 And thou shalt overlay it with pure gold, the top thereof, and the sides thereof round about, and the horns thereof; and thou shalt make unto it a crown of gold round about.

4 וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לּוֹ מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צִדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֵמָּה׃

וְתַרְתֵּין עִזְקָן דְּדְהַב תַּעֲבִיד לֵיהּ מִלְּרַע לְזֵרֵיהּ עַל תַּרְתֵּין זְוָיָתֵיהּ תַּעֲבִיד עַל תְּרֵין סִטְרוֹהִי וְיֵהֵי לְאַתְרָא לְאָרַיחָיָא לְמִטַּל יָתֵיהּ בְּהוֹן׃

4 And two golden rings shalt thou make for it under the crown thereof, upon the two ribs thereof, upon the two sides of it shalt thou make them; and they shall be for places for staves wherewith to bear it.

5 וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב׃

וְתַעֲבִיד יָת אָרִיחָיָא דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתִחְפֵּי יָתְהוֹן דְּהָבָא׃

5 And thou shalt make the staves of acacia-wood, and overlay them with gold.

(40) ועשרון סולת. עשירית האיפה, מ"ג ביצים וחומש ביצה: בשמן כתית. לא לחובה נאמר כתית, אלא להכשיר, לפי שנאמר כתית למאור, ומשמע למאור ולא למנחות, יכול לפסלו למנחות, תלמוד לומר כאן כתית, ולא נאמר כתית למאור אלא למעט מנחות שאין צריך כתית, שאף הטחון ברחיים כשר בהן (מנחות פו.): רבע ההין. שלשה לוגין: ונסך. לספלים, כמו ששנינו במסכת סוכה (מח.), שני ספלים של כסף היו בראש המזבח, ומנוקבים כמין שני חוטמין דקיס, נותן היין לתוכו, והוא מקלח ויוצא דרך החוטם, ונופל על גג המזבח, ומשם יורד לשיתין במזבח בית עולמים, ובמזבח הנחשת יורד מן המזבח לארץ:

(41) לריח ניחוח. על המנחה נאמר, שמנחת נסכים כולה כליל, וסדר הקרבתם, האיברים בתחלה ואחר כך המנחה, שנאמר עֹלָה וּמִנְחָה (ויקרא כג, לז):

(42) תמיד. מיום אל יום, ולא יפסיק יום בנתייס: אשר אועד לכם. כשאקבע מועד לדבר אליך, שם אקבענו לבא. ויש מרבותינו למדים מכאן, שמעל מזבח הנחשת היה הקב"ה מדבר עם משה משהוקם המשכן, ויש אומרים מעל הכפורת כמו שנאמר וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת (שמות כה, כב). ואשר אועד לכם האמור כאן אינו אמור על המזבח, אלא על אהל מועד הנזכר במקרא:

(43) ונועדתי שמה. אתועד עמם בדבור, כמלך הקובע מקום מועד לדבר עם עבדיו שם: ונקדש. המשכן: בכבודי. שתשרה שכינתי בו. ומדרש אגדה, אל תקרי בכבודי אלא במכובדי, במכובדים שלי, כאן רמז לו מיתת בני אהרן ביום הקמתו, וזהו שאמר משה הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ (ויקרא י, ג), והיכן דִּבֶּר, ונקדש בכבודי:

(46) לשכני בתוכם. על מנת לשכון אני בתוכם:

(1) מקטר קטורת. להעלות עליו קיטור עשן סמיס:

(3) את גגו. זה היה לו גג, אבל מזבח העולה לא היה לו גג, אלא ממלאים חללו אדמה בכל חנייתם: זר זהב. סימן הוא לכתר כהונה:

(4) צלעותיו. כאן הוא לשון זויות כתרגומו, לפי שנאמר על שני צדיו, על שתי זויותיו שבשני צדיו: והיה. מעשה הטבעות האלה: לבתים לבדים. לכל בית תהיה הטבעת לבד:

6 וְנָתַתָּה אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה׃

וְתִתֵּין יָתֵיהּ קֳדָם פָּרוֹכְתָּא דְּעַל אֲרוֹנָא דְּסָהֲדוּתָא קֳדָם כַּפּוֹרְתָּא דְּעַל סָהֲדוּתָא דַּאֲזָמֵין מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן׃

And thou shalt put it before the veil that is by the ark of the testimony, before the ark-cover that is over the testimony, where I will meet with thee. 6

7 וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה׃

וַיַּקְטַר עֲלוֹהִי אַהֲרֹן קְטֹרֶת בּוֹסְמִין בְּצַפְּר בְּצַפְּר בְּאַתְקָנוּתֵיהּ יָת בּוֹצִינָיָא יַקְטְרִנַּהּ׃

And Aaron shall burn thereon incense of sweet spices; every morning, when he dresseth the lamps, he shall burn it. 7

מפטיר 8 וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃

וּבְאַדְלָקוּת אַהֲרֹן יָת בּוֹצִינָיָא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא יַקְטְרִנַּהּ קְטֹרֶת בּוֹסְמִין תְּדִירָא קֳדָם יְיָ לְדָרֵיכוֹן׃

And when Aaron lighteth the lamps at dusk, he shall burn it, a perpetual incense before the Lord throughout your generations. 8

9 לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ לֹא תִסְּכוּ עָלָיו׃

לָא תַסְּקוּן עֲלוֹהִי קְטֹרֶת בּוֹסְמִין נוּכְרָאִין וַעֲלָתָא וּמִנְחָתָא וְנִסְכָּא לָא תְנַסְּכוּן עֲלוֹהִי׃

Ye shall offer no strange incense thereon, nor burnt-offering, nor meal-offering; and ye shall pour no drink-offering thereon. 9

קצ פסוקים 10 וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל־קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם חַטַּאת הַכִּפֻּרִים אַחַת בַּשָּׁנָה יְכַפֶּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה׃ (פ)

וְיִכַּפֵּר אַהֲרֹן עַל קַרְנָתֵיהּ חָדָא בְּשַׁתָּא מִדַּם חַטָּאת כִּפּוּרַיָּא חָדָא בְּשַׁתָּא יְכַפַּר עֲלוֹהִי לְדָרֵיכוֹן קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא קֳדָם יְיָ׃

And Aaron shall make atonement upon the horns of it once in the year; with the blood of the sin-offering of atonement once in the year shall he make atonement for it throughout your generations; it is most holy unto the Lord.' 10

The Haftara is Ezekiel 43:10 – 43:27 on page 707. On Shabbat Zachor, Maftir and Haftara are on page 636.

כי תשא 11 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

And the Lord spoke unto Moses, saying: 11

12 כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם׃

אֲרֵי תְקַבֵּיל יָת חוּשְׁבַּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִנְיָנֵיהוֹן וְיִתְּנוּן גְּבַר פּוּרְקַן נַפְשֵׁיהּ קֳדָם יְיָ כַּד תִּמְנֵי יָתְהוֹן וְלָא יְהֵי בְּהוֹן מַוְתָא כַּד תִּמְנֵי יָתְהוֹן׃

'When thou takest the sum of the children of Israel, according to their number, then shall they give every man a ransom for his soul unto the Lord, when thou numberest them; that there be no plague among them, when thou numberest them. 12

13 זֶה יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִּים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה׃

דֵּין יִתְּנוּן כָּל דְּעָבַר עַל מִנְיָנָיָא פַּלְגוּת סְלָעָא בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא עֶשְׂרִין מָעִין סְלָעָא פַּלְגוּת סְלָעָא אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ׃

This they shall give, every one that passeth among them that are numbered, half a shekel after the shekel of the sanctuary—the shekel is twenty gerahs—half a shekel for an offering to the Lord. 13

לוי 14 כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה׃

כֹּל דְּעָבַר עַל מִנְיָנָיָא מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא יִתֵּין אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ׃

Every one that passeth among them that are numbered, from twenty years old and upward, shall give the offering of the Lord. 14

15 הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מֵמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃

דְּעַתִּיר לָא יַסְגֵּי וּדְמִסְכֵּין לָא יַזְעַר מִפַּלְגוּת סְלָעָא לְמִתַּן יָת אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עַל נַפְשָׁתְכוֹן׃

The rich shall not give more, and the poor shall not give less, than the half shekel, when they give the offering of the Lord, to make atonement for your souls. 15

(6) לפני הפרכת. שמא תאמר משוך מכנגד הארון לצפון או לדרום, תלמוד לומר לפני הכפרת, מכוון כנגד הארון מבחוץ:
(7) בהיטיבו. לשון נקוי הבזיכין של המנורה מדשן הפתילות שנשרפו בלילה, והיה מטיבן בכל בקר ובקר: הנרות. לוי"ש בלע"ז, וכן כל נרות האמורות במנורה, חוץ ממקום שנאמר שם העלאה, שהוא לשון הדלקה:
(8) ובהעלות. כשידליקם להעלות להבתן: יקטירנה. בכל יום, פרס מקטיר שחרית, ופרס מקטיר בין הערבים:
(9) לא תעלו עליו. על מזבח זה: קטרת זרה. שוס קטורת של נדבה, כולן זרות לו חוץ מזו: ועולה ומנחה. ולא עולה ומנחה. עולה של בהמה ועוף, ומנחה היא של לחם:
(10) וכפר אהרן. מתן דמיס: אחת בשנה. ביום הכפורים, הוא שנאמר באחרי מות וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' וְכִפֶּר עָלָיו (ויקרא טז, יח): חטאת הכפרים. הם פר ושעיר של יום הכפורים, המכפרים על טומאת מקדש וקדשיו: קדש קדשים. המזבח מקודש לדברים הללו בלבד, ולא לעבודה אחרת:
(12) כי תשא. לשון קבלה כתרגומו, כשתחפוץ לקבל סכום מניינם לדעת כמה הם, אל תמנם לגלגולת, אלא יתנו כל אחד מחצית השקל, ותמנה את השקלים ותדע מניינם: ולא יהיה בהם נגף. שהמנין שולט בו עין הרע, וְהֵבֵא בא עליהם, כמו שמציאו בימי דוד:
(13) זה יתנו. הראה לו כמין מטבע של אש ומשקלה מחצית השקל, ואמר לו כזה יתנו: העובר על הפקודים. דרך המונין מעבירין את הנמנין זה אחר זה, וכן כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט (ויקרא כז, לב), וכן תַּעֲבֹרְנָה הַצֹּאן עַל יְדֵי מוֹנֶהָ (ירמיה לג, יג): מחצית השקל בשקל הקדש. במשקל השקל שקלתי לך לשקול בו שקלי הקדש, כגון שקלים האמורין בפרשת ערכין ושדה אחוזה: עשרים גרה השקל. עכשיו פירש לך כמה הוא: גרה. לשון מעה, וכן בשמואל (א ב, לו) יָבוֹא לְהִשְׁתַּחֲוֹת לוֹ לַאֲגוֹרַת כֶּסֶף וְכִכַּר לָחֶם: עשרים גרה השקל. שהשקל השלם ד' זוזיס, והזוז מתחלתו חמש מעות, אלא באו והוסיפו עליו שתות, והעלוהו לשש מעה כסף, ומחצית השקל הזה שאמרתי לך, יתנו תרומה לה':
(14) מבן עשרים שנה ומעלה. למדך כאן, שאין פחות מבן עשרים יולא לצבא, ונמנה בכלל אנשים:

16 וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד
וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָה
לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ (פ)

16 וְתִסַּב יָת כְּסַף כִּפּוּרַיָּא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְתִתֵּין יָתֵיהּ עַל פּוּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא וִיהֵי
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְדוּכְרָנָא קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא
עַל נַפְשָׁתְכוֹן׃

And thou shalt take the atonement money from the children of Israel, and shalt appoint it for the service of the tent of meeting, that it may be a memorial for the children of Israel before the Lord, to make atonement for your souls.'

ישראל וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

ומליל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

And the Lord spoke unto Moses, saying:

18 וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה
וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ
וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם׃

18 וְתַעֲבִיד כִּיּוֹרָא דִּנְחָשָׁא וּבְסִיסֵיהּ
דִּנְחָשָׁא לְקִדּוּשׁ וְתִתֵּין יָתֵיהּ בֵּין מַשְׁכַּן
זִמְנָא וּבֵין מַדְבְּחָא וְתִתֵּין תַּמָּן מַיָּא׃

'Thou shalt also make a laver of brass, and the base thereof of brass, whereat to wash; and thou shalt put it between the tent of meeting and the altar, and thou shalt put water therein.

19 וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם
וְאֶת־רַגְלֵיהֶם׃

19 וְיִקְדְּשׁוּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי מִנֵּיהּ יָת יְדֵיהוֹן
וְיָת רַגְלֵיהוֹן׃

And Aaron and his sons shall wash their hands and their feet thereat;

20 בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא
יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת
לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה׃

20 בְּמֵיעַלְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא יְקַדְּשׁוּן מַיָּא
וְלָא יְמוּתוּן אוֹ בְּמִקְרַבְהוֹן לְמַדְבְּחָא
לְשַׁמָּשָׁא לְאַסָּקָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

when they go into the tent of meeting, they shall wash with water, that they die not; or when they come near to the altar to minister, to cause an offering made by fire to smoke unto the Lord;

ע"כ נחול וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ
וְהָיְתָה לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ
לְדֹרֹתָם׃ (פ)

21 וְיִקְדְּשׁוּן יְדֵיהוֹן וְרַגְלֵיהוֹן וְלָא יְמוּתוּן
וּתְהֵי לְהוֹן קְיָם עָלַם לֵיהּ וּלְבָנוֹהִי
לְדָרֵיהוֹן׃

so they shall wash their hands and their feet, that they die not; and it shall be a statute for ever to them, even to him and to his seed throughout their generations.'

22 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

ומליל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

Moreover the Lord spoke unto Moses, saying:

23 וְאַתָּה קַח־לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר־דְּרוֹר
חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנְמָן־בֶּשֶׂם מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים
וּמָאתָיִם וּקְנֵה־בֹשֶׂם חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם׃

23 וְאַתְּ סַב לָךְ בּוּסְמִין רֵישָׁא מֵירָא דָּכְיָא
מַתְקַל חֲמֵישׁ מְאָה וְקִנְמָן בְּשַׂם פַּלְגּוּתֵיהּ
מַתְקַל מָאתַן וְחַמְשִׁין וּקְנֵי בוֹסְמָא מַתְקַל
מָאתַן וְחַמְשִׁין׃

'Take thou also unto thee the chief spices, of flowing myrrh five hundred shekels, and of sweet cinnamon half so much, even two hundred and fifty, and of sweet calamus two hundred and fifty,

(15) לכפר על נפשותיכם. שלא תנגפו על ידי מנין. דבר אחר לכפר על נפשותיכם, לפי שרמז להם כאן ג' תרומות, שנכתב כאן תרומת ה' ג' פעמים, אחת תרומת אדניס, שמנאן כשהתחילו בנדבת המשכן, ונתנו כל אחד ואחד מחצית השקל, ועליה למאת הככר, שנאמר וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר (שמות לח, כה), ומהם נעשו האדנים שנאמר וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף וגו' (שם שם, כז). והשנית אף היא על ידי מנין, שמנאן משהוקם המשכן, הוא המנין האמור בתחלת חומש הפקודים, בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית (במדבר א, א), ונתנו כל אחד מחצית השקל, והן לקנות מהן קרבנות צבור של כל שנה ושנה, והשוו בהם עניים ועשירים, ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם, שהקרבנות לכפרה הם באים. והשלישית היא תרומת המשכן, כמו שנאמר כָּל מֵרִיס תְּרוּמַת כָּסֶף וּנְחֹשֶׁת (שמות לה, כד), ולא היתה יד כלם שוה בה, אלא איש איש מה שנדבו לבו:

(16) ונתת אותו על עבודת אהל מועד. למדת, שנצטוו למנותם בתחלת נדבת המשכן אחר מעשה העגל, מפני שנכנס בהם מגפה, כמו שנאמר וַיִּגֹּף ה' אֶת הָעָם (שמות לב, לה), משל לאדם החביבה על בעליה שנפל בה דבר, ומשפסק, אמר לו לרועה בבקשה ממך, מנה את לאני ודע כמה נותרו בהם, להודיע שהיא חביבה עליו. ואי אפשר לומר שהמנין הזה הוא האמור בחומש הפקודים, שהרי נאמר בו בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי (במדבר א, א), והמשכן הוקם באחד לחדש הראשון, שנאמר בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים וגו' (שמות מ, ב), ומהמנין הזה נעשו האדנים משקלים שלו, שנאמר וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֶקֶת וגו' (שם לח, כז), הא למדת, ששתים היו, אחת בתחלת נדבתן אחר יום הכפורים בשנה ראשונה, ואחת בשנה שנייה באייר משהוקם המשכן. ואם תאמר, וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שויס, ו' מאות אלף וג' אלפים וה' מאות וג', שהרי בכסף פקודי העדה נאמר כן, ובחומש הפקודים אף בו נאמר כן, וַיִּהְיוּ כָּל הַפְּקֻדִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים (במדבר א, מו), והלא בשתי שנים היו, ואי אפשר שלא היו בשעת מנין הראשון בני י"ט שנה שלא נמנו, ובשנייה נעשו בני י'. תשובה לדבר, אלא שנות האנשים בשנה אחת נמנו, אבל למנין יציאת מצרים היו שתי שנים, לפי שליציאת מצרים מונין מניסן, כמו ששנינו במסכת ראש השנה (ב:), ונבנה המשכן בראשונה והוקם בשנייה, שנתחדשה שנה באחד בניסן, אבל שנות האנשים מנויין למנין שנות עולם המתחילין מתשרי, נמצאו שני המניינים בשנה אחת, המנין הראשון היה בתשרי לאחר יום הכפורים, שנתרצה המקום לישראל לסלוח להם ונצטוו על המשכן, והשני באחד באייר: על עבודת אהל מועד. הן אדנים שנעשו בו:

(18) כיור. כמין דוד גדולה, ולה רגלים המריקים בפיהם מים: וכנו. כתרגומו בְּסִיסֵיהּ, מושב מתוקן לכיור: לרחצה. מוסב על הכיור: ובין המזבח. מזבח העולה, שכתוב בו שהוא לפני פתח משכן אהל מועד, והיה הכיור מְשֻׁוָּף קמעא, ועומד כנגד אויר שבין המזבח והמשכן ואינו מפסיק כלל בנתייס, משום שנאמר וְאֶת מִזְבַּח הָעֹלָה שָׂם פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד (שמות מ, כט), כלומר מזבח לפני אהל מועד, ואין כיור לפני אהל מועד, הא כילד, משוך קמעא כלפי הדרום, כך שנויה בזבחים (נט.):

(19) את ידיהם ואת רגליהם. בצע אחת היה מקדש ידיו ורגליו, וכך שנינו בזבחים (יט:), כילד קדוש ידיס ורגליס, מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית, ומקדשן:

(20) בבואם אל אהל מועד. להקטיר שחרית וביו הערבים קטרת, או להזות מדם פר כהן המשיח ושעירי עבודת אלילים: ולא ימותו. הא אם לא ירחצו ימותו, שבתורה נאמרו כללות, ומכלל לאו אתה שומע הן: אל המזבח. החיצון, שאין כאן ביאת אהל מועד אלא בחצר:

(21) ולא ימותו. לחייב מיתה על המשמש במזבח ואינו רחוץ ידיס ורגליס, שממיתה הראשונה לא שמענו אלא על הנכנס להיכל:

(23) בשמים ראש. תשובים: וקנמן בשם. לפי שהקנמון קליפת עץ הוא, יש שהוא טוב ויש בו ריח טוב וטעם, ויש שאינו אלא כעץ, לכך הוצרך לומר קנמן בשם, מן הטוב: מחציתו חמשים ומאתים. מחצית הבאתו תהא חמשים ומאתים, נמצא כלו חמש מאות, כמו שיעור מר דרור, אם כן למה נאמר בו חצאין, גזרת הכתוב היא להביאו לחצאין, להרבות בו ב' הכרעות, שאין שוקלין עין בעין, וכך שנויה בכריתות (ה.): וקנה בושם. קנה של בשם, לפי שיש קנים שאינן של בשם, הוצרך לומר בשם: חמשים ומאתים. סך משקל כולו:

24 וְקִדָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן
זַיִת הִין:

24 and of cassia five hundred, after the shekel of the sanctuary, and of olive oil a hin.

25 וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ רֹקַח
מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ
יִהְיֶה:

25 And thou shalt make it a holy anointing oil, a perfume compounded after the art of the perfumer; it shall be a holy anointing oil.

26 וּמָשַׁחְתָּ בוֹ אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת אֲרוֹן
הָעֵדֻת:

26 And thou shalt anoint therewith the tent of meeting, and the ark of the testimony,

27 וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה
וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת:

27 and the table and all the vessels thereof, and the candlestick and the vessels thereof, and the altar of incense,

28 וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־
הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ:

28 and the altar of burnt-offering with all the vessels thereof, and the laver and the base thereof.

29 וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ
בָּהֶם יִקְדָּשׁ:

29 And thou shalt sanctify them, that they may be most holy; whatsoever toucheth them shall be holy.

30 וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּמְשָׁח וְקִדַּשְׁתָּ
אֹתָם לְכַהֵן לִי:

30 And thou shalt anoint Aaron and his sons, and sanctify them, that they may minister unto Me in the priest's office.

31 וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן
מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם:

31 And thou shalt speak unto the children of Israel, saying: This shall be a holy anointing oil unto Me throughout your generations.

32 עַל־בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָךְ וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא
תַעֲשׂוּ כָּמֹהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם:

32 Upon the flesh of man shall it not be poured, neither shall ye make any like it, according to the composition thereof; it is holy, and it shall be holy unto you.

33 אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כָּמֹהוּ וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ
עַל־זָר וְנִכְרַת מֵעַמָּיו: (ס)

33 Whosoever compoundeth any like it, or whosoever putteth any of it upon a stranger, he shall be cut off from his people.'

34 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים
נָטָף ו שְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה
בַּד בְּבַד יִהְיֶה:

34 And the Lord said unto Moses: 'Take unto thee sweet spices, stacte, and onycha, and galbanum; sweet spices with pure frankincense; of each shall there be a like weight.

35 וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ
מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ:

35 And thou shalt make of it incense, a perfume after the art of the perfumer, seasoned with salt, pure and holy.

וּקְצִיעָתָא מַתְקַל חֲמֵישׁ מְאָה בְּסִלְעֵי
קוּדְשָׁא וּמְשַׁח זֵיתָא מְלֵי הִינָא:

וְתַעֲבֵיד יָתֵיהּ מְשַׁח רְבוּת קוּדְשָׁא בּוּסֵם
מְבוּסַם עוֹבַד בּוּסְמָנוּ מְשַׁח רְבוּת
קוּדְשָׁא יְהֵי:

וּתְרַבֵּי בֵּיהּ יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת אֲרוֹנָא
דְּסָהֲדוּתָא:

וְיָת פָּתוּרָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת מְנָרְתָּא
וְיָת מָנָהָא וְיָת מַדְבְּחָא דְּקִטֹּרֶת בּוּסְמַיָּא:

וְיָת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת
כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵיהּ:

וּתְקַדֵּישׁ יָתְהוֹן וִיהוֹן קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין כָּל
דְּיִקְרַב בְּהוֹן יִתְקַדַּשׁ:

וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי תִּרַבֵּי וּתְקַדֵּישׁ
יָתְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי:

וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּיל לְמֵימַר מְשַׁח
רְבוּת קוּדְשָׁא יְהֵי דֵּין קֳדָמַי לְדָרֵיכוֹן:

עַל בִּשְׂרָא דַּאֲנָשָׁא לָא יִתַּסַּךְ וּבְדִמּוּתֵיהּ
לָא תַעְבְּדוּן כְּוָתֵיהּ קוּדְשָׁא הוּא קוּדְשָׁא
יְהֵי לְכוֹן:

גְּבַר דִּיבַסֵּים דִּכְוָתֵיהּ וּדְיִתֵּין מִנֵּיהּ עַל
חֵילוֹנַי וְיִשְׁתֵּיצֵי מֵעַמֵּיהּ:

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה סַב לָךְ בּוּסְמִין נָטוֹפָא
וְטוּפְרָא וְחֶלְבּוֹנְתָא בּוּסְמִין וּלְבוֹנְתָא
דְּכִיתָא מַתְקַל בְּמַתְקַל יְהֵי:

וְתַעֲבֵיד יָתַהּ קְטֹרֶת בּוּסְמִין בּוּסֵם עוֹבַד
בּוּסְמָנוּ מְעָרַב דְּכֵי לְקוּדְשָׁא:

(24) וקדה. שם שורש עשב, ובלשון חכמים קציעה: הין. י"ב לוגין, ונחלקו בו חכמי ישראל, ר' מאיר אומר, בו שלקו את העקרין, אמר לו ר' יהודה, והלא לשון את העקרין אינו סיפק, אלא שראוס במים שלא יבלעו את השמן, ואחר כך הניף עליהם השמן, עד שקלט הריח וקפחו לשמן שעל העקרין:
(25) רוקח מרקחת. רוקח שם דבר הוא, והטעם מוכיח שהוא למעלה, והרי הוא כמו רקע, רגע, ואינו כמו לוגע הַיָּם (ישעיה נא, טו), וכמו לוקע הָאָרֶץ (שם מב, ה), שהטעם למטה, וכל דבר המעורב בחבירו, עד שזה קופח מזה או ריח או טעם, קרוי מרקחת: רקח מרקחת. רקח העשוי על ידי אומנות ותערובות: מעשה רוקח. שם האומן בדבר:
(26) ומשחת בו. כל המשיחות במין כ"ף יונית, חוץ משל מלכים שהן במין גזר:
(29) וקדשת אותם. משיחה זו מקדשתם להיות קדש קדשים, ומה היא קדושתם, כל הנוגע וגו', כל הראוי לכלי שרת, משנכנס לתוכו קדוש קדושת הגוף, להפסל ביולת, וליגה, וטבול יום, ואינו נפדה לעולם לחולין, אבל דבר שאינו ראוי להם אין מקדשין. ושנויה היא משנה שלימה אצל מזבח, מתוך שנאמר כֹּל הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ (שמות כט, לז), שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי, תלמוד לומר כבשים, מה כבשים ראויים אף כל ראויים. כל משיחת משכן וכהנים ומלכים מתורגם לשון רבוי, לפי שאין צורך משיחתן אלא לגדולה, כי כן יסד המלך שזה חנוך גדולתן, ושאר משיחות, כמו רקיקין משוחין וְרַאֲשִׁית שֶׁמֶנִים יִמְשָׁחוּ (עמוס ו, ו), לשון ארמית בהן כלשון עברית:
(31) לדרתיכם. מכאן למדו רבותינו לומר שכולו קיים לעתיד לבא (הוריות יא:): זה. בגימטריא תריסר לוגין הוו:
(32) לא ייסך. בשני יודי"ן, לשון לא יפעל, כמו לְמַעַן יִיטַב לָךְ (דברים ה, יח): על בשר אדם לא ייסך. מן השמן הזה עצמו: ובמתכנתו לא תעשו כמוהו. בסכום סממניו, לא תעשו אחר כמוהו במשקל סממנין הללו, לפי מדת הין שמן, אבל אם פחת או רבה סממנין לפי מדת הין שמן, מותר, ואף העשוי במתכונתו של זה, אין הסך ממנו חייב, אלא הרוקחו (כריתות ה.): ובמתכנתו. לשון חשבון, כמו מתכנת הלבנים, וכן במתכונתה, של קטורת:
(33) ואשר יתן ממנו. מאותו של משה: על זר. שאינו צורך כהונה ומלכות:
(34) נשף. הוא צרי, ועל שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף, ובלע"ז גומ"א (גוממיא), והצרי קורין לו טרי"אקה (טהעריאק): ושחלת. שורש בשם, חלק ומצהיר כצפורן, ובלשון המשנה קרוי לפורן, וזהו שתרגם אונקלוס וטוּפְרָא: וחלבנה. בשם שריחו רע, וקורין לו גלב"נא (גאלבאן) ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת, ללמדנו שלא יקל בעיניו לצרף עמנו בחגורת תעניותינו ותפלתנו את פושעי ישראל שיהיו נמנין עמנו: סמים. אחרים: ולבונה זכה. מכאן למדו רבותינו (כריתות ו:) י"א סממנין נאמרו לו למשה בסיני, מעוט סמים שנים, נטף ושחלת וחלבנה ג', הרי ה', סמים, לרבות עוד כמו אלו, הרי עשר, ולבונה, הרי י"א. ואלו הן, הצרי, והצפורן, החלבנה, והלבונה, מור, וקציעה, שבולת נרד, וכרכום, הרי ח', שהשבולת ונרד אחד שהנרד דומה לשבולת, הקושט, והקילופה, והקמון, הרי י"א. בורית כרשינה אינו נקטר, אלא בו שפין את הצפורן ללבנה שתהא נאה: בד בבד יהיה. אלו הארבעה הנזכרים כאן יהיו שוין משקל במשקל, כמשקלו של זה כך משקלו של זה, וכן שניהו, הצרי והצפורן והחלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה. ולשון בד, נראה בעיני שהוא לשון יחיד, אחד באחד יהיה, זה כמו זה:

36 וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם׃

וְתִשְׁחוֹק מִנַּהּ וְתַדִּיק וְתִתֵּין מִנַּהּ קֳדָם סָהֲדוּתָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא דַּאֲזַמֵּין מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין תְּהֵי לְכוֹן׃

36 And thou shalt beat some of it very small, and put of it before the testimony in the tent of meeting, where I will meet with thee; it shall be unto you most holy.

37 וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ לַיהוָה׃

וּקְטֹרֶת בּוּסְמִין דְּתַעֲבִיד בִּדְמוּתַהּ לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן קוּדְשָׁא תְּהֵי לָךְ קֳדָם יְיָ׃

37 And the incense which thou shalt make, according to the composition thereof ye shall not make for yourselves; it shall be unto thee holy for the Lord.

38 אִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כָמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמָּיו׃ (ס)

גְּבַר דְּיַעֲבִיד דִּכְוָתַהּ לְאָרָחָא בַּהּ וְיִשְׁתֵּיצֵי מֵעַמֵּיהּ׃

38 Whosoever shall make like unto that, to smell thereof, he shall be cut off from his people.'

XXXI כד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

XXXI And the Lord spoke unto Moses, saying:

2 רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה׃

חֲזֵי דְּרַבִּיתִי בְשׁוּם בְּצַלְאֵל בַּר אוּרִי בַּר חוּר לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה׃

2 'See, I have called by name Bezalel the son of Uri, the son of Hur, of the tribe of Judah;

3 וָאֲמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה׃

וְאַשְׁלִימִית עִמֵּיהּ רוּחַ מִן קֳדָם יְיָ בְּחָכְמָה וּבְסוּכְלְתָנוּ וּבְמַדַּע וּבְכָל עֲבִידָא׃

3 and I have filled him with the spirit of God, in wisdom, and in understanding, and in knowledge, and in all manner of workmanship,

4 לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת׃

לְאַלָּפָא אוּמָנָן לְמֶעֱבַד בְּדַהְבָּא וּבְכַסְפָּא וּבְנְחָשָׁא׃

4 to devise skilful works, to work in gold, and in silver, and in brass,

5 וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן לְמַלֹּאת וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכָה׃

וּבְאוּמָנוּת אֶבֶן טָבָא לְאַשְׁלָמָא וּבְנַגָּרוּת אָעָא לְמֶעֱבַד בְּכָל עֲבִידָא׃

5 and in cutting of stones for setting, and in carving of wood, to work in all manner of workmanship.

6 וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי אִתּוֹ אֵת אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן וּבְלֵב כָּל־חֲכַם־לֵב נָתַתִּי חָכְמָה וְעָשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתֶךָ׃

וַאֲנָא הָא יְהַבִּית עִמֵּיהּ יָת אָהֳלִיאָב בַּר אֲחִיסָמָךְ לְשִׁבְטָא דְּדָן וּבְלֵב כָּל חַכִּימֵי לִבָּא יְהַבִּית חָכְמְתָא וְיַעְבְּדוּן יָת כָּל דְּפַקִּידְתָּךְ׃

6 And I, behold, I have appointed with him Oholiab, the son of Ahisamach, of the tribe of Dan; and in the hearts of all that are wise-hearted I have put wisdom, that they may make all that I have commanded thee:

7 אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הָאָרֹן לָעֵדֻת וְאֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת כָּל־כְּלֵי הָאֹהֶל׃

יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת אֲרוֹנָא לְסָהֲדוּתָא וְיָת כְּפוּרְתָּא דַּעֲלוֹהִי וְיָת כָּל מָנֵי מַשְׁכְּנָא׃

7 the tent of meeting, and the ark of the testimony, and the ark-cover that is thereupon, and all the furniture of the Tent;

8 וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת׃

וְיָת פָּתוּרָא וְיָת מָנוֹהִי וְיָת מְנָרְתָא דְּכִיתָא וְיָת כָּל מָנְהָא וְיָת מַדְבְּחָא דְּקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃

8 and the table and its vessels, and the pure candlestick with all its vessels, and the altar of incense;

9 וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃

וְיָת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵיהּ׃

9 and the altar of burnt-offering with all its vessels, and the laver and its base;

10 וְאֶת בִּגְדֵי הַשָּׂרֶד וְאֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן׃

וְיָת לְבוּשֵׁי שְׁמוּשָׁא וְיָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן כָּהֲנָא וְיָת לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא׃

10 and the plaited garments, and the holy garments for Aaron the priest, and the garments of his sons, to minister in the priest's office;

(35) ממלח. כתרגומו מעורב, שיערב שחיקתן יפה יפה זה עם זה, ואומר אני שדומה לו וַיִּלְּחוּ הַמַּלָּחִים (יונה א, ה), מַלָּחַיִךְ וְאֹבְנַיִךְ (יחזקאל כז, כז), על שם שמהפכין את המיס במשוטות כשמניגיס את הספינה, כאדם המהפך בכף ביניס ערופות לערבן עם המיס, וכל דבר שאדם רולה לערב יפה יפה, מהפכו באצבע או בזנזן: ממולח טהור קדש. ממולח יהיה, וטהור יהיה, וקדש יהיה:

(36) ונתתה ממנה וגו׳. היא קטרת שבכל יום ויום שעל מזבח הפנימי שהוא באהל מועד: אשר אועד לך שמה. כל מועדי דבור שאקבע לך, אני קובעם לאותו מקום:

(37) במתכנתה. במנין סממניה: קדש תהיה לך לה׳. שלא תעשנה אלא לשמי:

(38) להריח בה. אבל עושה אתה במתכנתה משלך כדי למכרה לצבור:

(2) קראתי בשם. לעשות מלאכתי, את בצלאל:

(3) בחכמה. מה שאדם שומע דבריס מאחריס ולמד: ובתבונה. מבין דבר מלבו מתוך דבריס שלמד: ובדעת. רוח הקדש:

(4) לחשוב מחשבות. אריגת מעשה חשב:

(5) ובחרשת. לשון אומנות, כמו חָרָשׁ חָרָשׁ פירש, ושנה בפירושן, שאומן אבניס קרוי אומן, וחרש עץ קרוי נגר: למלאת. להושיבה במשבצות שלה במלואה, לעשות המשבצת למדת מושב האבן ועוביה:

(6) ובלב כל חכם לב וגו׳. ועוד שאר חכמי לב שבכם, וכל אשר נתתי בו חכמה, ועשו את כל אשר צויתיך:

(7) ואת הארון לעדות. לצורך לוחות העדות:

(8) הטהורה. על שם זהב טהור:

(10) ואת בגדי השרד. אומר אני לפי פשוטו של מקרא, שאי אפשר לומר שבגדי כהונה מדבר, לפי שנאמר אצלם ואת בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן,

11 וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים
לַקֹּדֶשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִךָ יַעֲשׂוּ׃ (פ)

11 and the anointing oil, and the incense of sweet spices for the holy place; according to all that I have commanded thee shall they do.'

12 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

12 And the Lord spoke unto Moses, saying:

13 וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ
אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי
וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה
מְקַדִּשְׁכֶם׃

13 'Speak thou also unto the children of Israel, saying: Verily ye shall keep My sabbaths, for it is a sign between Me and you throughout your generations, that ye may know that I am the Lord who sanctify you.

14 וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַׁّבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם
מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָל־הָעֹשֶׂה בָהּ
מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב
עַמֶּיהָ׃

14 Ye shall keep the sabbath therefore, for it is holy unto you; every one that profaneth it shall surely be put to death; for whosoever doeth any work therein, that soul shall be cut off from among his people.

15 שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה
מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת׃

15 Six days shall work be done; but on the seventh day is a sabbath of solemn rest, holy to the Lord; whosoever doeth any work in the sabbath day, he shall surely be put to death.

16 וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת
אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם׃

16 Wherefore the children of Israel shall keep the sabbath, to observe the sabbath throughout their generations, for a perpetual covenant.

17 בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־
שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ׃ (ס)

17 It is a sign between Me and the children of Israel for ever; for in six days the Lord made heaven and earth, and on the seventh day He ceased from work and rested.'

18 שני וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר
סִינַי שְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן כְּתֻבִים
בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים׃

18 And He gave unto Moses, when He had made an end of speaking with him upon mount Sinai, the two tables of the testimony, tables of stone, written with the finger of God.

XXXII
א וַיַּרְא הָעָם כִּי־בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן־
הָהָר וַיִּקָּהֵל הָעָם עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ
לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ׃

XXXII
1 And when the people saw that Moses delayed to come down from the mount, the people gathered themselves together unto Aaron, and said unto him: 'Up, make us a god who shall go before us; for as for this Moses, the man that brought us up out of the land of Egypt, we know not what is become of him.'

אלא אלו בגדי השרד הם, בגדי התכלת והארגמן ותולעת שני האמורים בפרשת מסעות, וְעָשׂוּ עָלָיו בֶּגֶד תְּכֵלֶת (במדבר ד, יב), וְעָשׂוּ עָלָיו בֶּגֶד אַרְגָּמָן (שם יג), וְעָשׂוּ עָלָיו בֶּגֶד תּוֹלַעַת שָׁנִי (שם ח), וגרתין דברי, שנאמר ומן הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בִּגְדֵי שָׁרֶת לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ (שמות לט, א), ולא הוזכר שם עמהם, ואם בבגדי כהונה מדבר, לא מצינו באחד מהם ארגמן או תולעת שני אלא שש: בגדי השרד. יש מפרשים לשון עבודה ושירות, כתרגומו לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא, ואין לו דמיון במקרא, ואני אומר שהוא לשון ארמי, כתרגום של קלעים ותרגום של מכבר, שהיו ארוגים במחט, עשויים נקבים נקבים, לגי"דין בלע"ז (שלינגווערק):

(11) ואת קטורת הסמים לקדש. לצורך הקטרת ההיכל שהוא קדש:

(13) ואתה דבר אל בני ישראל. ואתה, אף על פי שהפקדתיך לצוותם על מלאכת המשכן, אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה: אך את שבתותי תשמורו. אף על פי שתהיו רדופין וזריזין בזריזות המלאכה, שבת אל תדחה מפניה. כל אכין ורקין מעוטין, למעט שבת ממלאכת המשכן: כי אות היא ביני וביניכם. אות גדולה היא ביינינו שבחרתי בכם, בהגמילי לכם את יום מנוחתי למנוחה: לדעת. האומות בה, כי אני ה' מקדשכם:

(14) מות יומת. אם יש עדים והתראה: ונכרתה. בלא התראה: מחלליה. הנוהג בה חול בקדושתה:

(15) שבת שבתון. מנוחת מרגוע ולא מנוחת ערלי: (שבת שבתון. לכך כפלו הכתוב, לומר שאסור בכל מלאכה, אפילו אוכל נפש, וכן יום הכפורים שנאמר בו שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם (ויקרא כג, לב), אסור בכל מלאכה, אבל יום טוב לא נאמר בו כי אם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן (שם, לט), אסורים בכל מלאכת עבודה, ומותרים במלאכת אוכל נפש:) קדש לה'. שמירת קדושתה לשמי ובמצותי:

(17) וינפש. כתרגומו וְנַח, וכל לשון נופש הוא לשון נפש, שמשיב נפשו ונשימתו בהרגיעו מטורח המלאכה, ומי שכתוב בו לא יִיעַף וְלֹא יִיגָע (ישעיה מ, כח), וכל פעלו במאמר הכתיב מנוחה לעצמו, לְשַׁבֵּר האוזן מה שהיא יכולה לשמוע:

(18) ויתן אל משה וגו'. אין מוקדם ומאוחר בתורה, מעשה העגל קודם לצווי מלאכת המשכן ימים רבים היה, שהרי בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות, וביום הכפורים נתרצה הקב"ה לישראל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן. (ל"ע טובא, דילמא הכל כסדר, וצווי הקב"ה למשה היה בארבעים ימים הראשונים, טרם עשותם העגל, וקודם רדתו מההר עשו העגל, ומשה לא הגיד לישראל צווי המשכן עד למחרת יום הכפורים, שהיו ישראל מרוצים להקב"ה, וכן הוא בהדיא בזוהר ויקהל, אשר על כן בצווי הקב"ה כתיב מאת כל איש, דהיינו גם ערב רב, כמו שדרשו רבותינו ז"ל, איש איש, מלמד וכו', ומשה בציווי אמר לישראל, קחו מאתכם דייקא, ולא מערב רב, לפי שהם גרמו בנזקין וק"ל): ככלתו, כתיב חסר, שנמסרה לו תורה במתנה ככלה לחתן, שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה. דבר אחר, מה כלה מתקשטת בכ"ד קשוטין, הן האמורים בספר ישעיה (ג, חכד), אף תלמיד חכם צריך להיות בקי בכ"ד ספרים: לדבר אתו. החקים והמשפטים שבואלה המשפטים: לדבר אתו. מלמד שהיה משה שומע מפי הגבורה, וחוזרין ושונין את ההלכה שניהם יחד: לחת. לחת כתיב, שהיו שתיהן שוות:

2 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב
אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם
וְהָבִיאוּ אֵלָי׃

2 And Aaron said unto them: 'Break off the golden rings, which are in the ears of your wives, of your sons, and of your daughters, and bring them unto me.'

3 וַיִּתְפָּרְקוּ כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר
בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן׃

3 And all the people broke off the golden rings which were in their ears, and brought them unto Aaron.

4 וַיַּקַּח מִיָּדָם וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ
עֵגֶל מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

4 And he received it at their hand, and fashioned it with a graving tool, and made it a molten calf; and they said: 'This is thy god, O Israel, which brought thee up out of the land of Egypt.'

5 וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא
אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַיהוָה מָחָר׃

5 And when Aaron saw this, he built an altar before it; and Aaron made proclamation, and said: 'To-morrow shall be a feast to the Lord.'

6 וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת
שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ
לְצַחֵק׃ (פ)

6 And they rose up early on the morrow, and offered burnt-offerings, and brought peace-offerings; and the people sat down to eat and to drink, and rose up to make merry.

7 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֶךְ־רֵד כִּי שִׁחֵת
עַמְּךָ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

7 And the Lord spoke unto Moses: 'Go, get thee down; for thy people, that thou broughtest up out of the land of Egypt, have dealt corruptly;

8 סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ
לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ וַיִּזְבְּחוּ־
לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

8 they have turned aside quickly out of the way which I commanded them; they have made them a molten calf, and have worshipped it, and have sacrificed unto it, and said: This is thy god, O Israel, which brought thee up out of the land of Egypt.'

9 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רָאִיתִי אֶת־הָעָם
הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא׃

9 And the Lord said unto Moses: 'I have seen this people, and, behold, it is a stiffnecked people.

וַאֲמַר לְהוֹן אַהֲרֹן פְּרִיקוּ קְדָשֵׁי דְּדַהְבָּא
דְּבְאוּדְנֵי נְשֵׁיכוֹן בְּנֵיכוֹן וּבְנָתְכוֹן וְאֵיתוֹ
לְוָתִי׃

וּפְרִיקוּ כָל עַמָּא יָת קְדָשֵׁי דְּדַהְבָּא
דְּבְאוּדְנֵיהוֹן וְאֵיתִיאוּ לְוָת אַהֲרֹן׃

וּנְסִיב מִידְּהוֹן וְצָר יָתֵיהּ בְּזִיפָא וְעַבְדֵיהּ
עֵיגֶל מַתְּכָא וַאֲמַרוּ אִלֵּין דַּחְלָתָךְ
יִשְׂרָאֵל דְּאַסְּקוּךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

וַחֲזָא אַהֲרֹן וּבְנָא מַדְבְּחָא קֳדָמוֹהִי וּקְרָא
אַהֲרֹן וַאֲמַר חַגָּא קֳדָם יְיָ מְחַר׃

וְאַקְדִּימוּ בְּיוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי וְאַסִּיקוּ עֲלָוָן
וְקָרִיבוּ נִכְסָן וְאִסְתְּחַר עַמָּא לְמֵיכַל
וּלְמִשְׁתֵּי וְקָמוּ לְחַיָּיכָא׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה אֵיזֵיל חוֹת אֲרֵי חַבֵּיל
עַמָּךְ דְּאַסֵּיקְתָּא מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

סְטוֹ בִּפְרִיעַ מִן אוֹרְחָא דְּפַקֵּידְתִּנּוּן
עֲבַדוּ לְהוֹן עֵיגֶל מַתְּכָא וּסְגִידוּ לֵיהּ
וְדַבְּחוּ לֵיהּ וַאֲמַרוּ אִלֵּין דַּחְלָתָךְ
יִשְׂרָאֵל דְּאַסְּקוּךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה גְּלֵי קֳדָמַי עַמָּא הָדֵין
וְהָא עַם קְשֵׁי קָדָל הוּא׃

(1) כי בשש משה. כתרגומו לשון איחור, וכן כּ שֶׁשׁ רִבְּוֹ (שופטים ה, כח), וַיָּחִילוּ עַד בּוֹשׁ (שם ג, כה), כי כשעלה משה להר אמר להם, לסוף ארבעים יום אני בא בתוך ו' שעות, כסבורים הם שאותו יום שעלה מן המנין הוא, והוא אמר להם שלימים, ארבעים יום ולילו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו, שהרי בז' בסיון עלה, נמצא יום ארבעים בשבעה עשר בתמוז, בי"ו בא השטן וערבב את העולם, והראה דמות תשך ואפלה וערבובית, לומר ודאי מת משה לכך בא ערבוביא לעולם, אמר להם מת משה שכבר באו שש שעות ולא בא וכו', כדאיתא במסכת שבת (פט.), ואי אפשר לומר שלא טעו אלא ביום המעונן, בין קודם חצות בין לאחר חצות, שהרי לא ירד משה עד יום המחרת, שנאמר וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת: אשר ילכו לפנינו. אלהות הרבה איוו להם: כי זה משה האיש. כמין דמות משה הראה להם השטן, שנושאים אותו באויר רקיע השמים: אשר העלנו מארץ מצרים. והיה מורה לנו דרך אשר נעלה בה, עתה צריכין אנו לאלהות אשר ילכו לפנינו:

(2) באזני נשיכם. אמר אהרן בלבו, הנשים והילדים חסים בתכשיטיהן, שמא יתעכב הדבר, ובתוך כך יבא משה, והם לא המתינו ופרקו מעל עצמן: פרקו. לשון צווי, מגזרת פרק ליחיד, כמו ברכו מגזרת ברך:

(3) ויתפרקו. לשון פריקת משא, כשנטלוס מאזניהם נמצאו הם מפורקים מנזמיהם, דישקריי"ר בלע"ז (ענטלאזטעט): את נזמי. כמו מנזמי, כמו כְּצַלְּחִי אֶת הָעִיר (שמות ט, כט), מן העיר:

(4) ויצר אותו בחרט. יש לתרגמו בשני פנים, האחד ויצר לשון קשירה, בחרט לשון סודר, כמו וְהַמִּטְפָּחוֹת וְהָחֲרִיטִים (ישעיה ג, כב), וַיָּצַר כְּכִרִים כֶּסֶף בְּשֶׁנִי חֲרִיטִים (מלכים־ב ה, כג). והב' ויצר לשון צורה, בחרט כלי אומנות הצורפין שחורטין וחורטין בו צורות בזהב, כעין סופר החורט אותיות בלוחות ופנקסין, כמו וּקְתַב עָלָיו בְּקָלָט אֶלֹהִים (ישעיה ח, ח), וזהו שתרגם אונקלוס וְצַר יָתֵיהּ בְּזִיפָא, לשון זיוף הוא, כלי אומנות שחורטין בו בזהב אותיות ושקדים שקורין בלע"ז ניי"ל (גרשבשטיכל), ומזייפין על ידו אותיות: עגל מסכה. כיון שהשליכו לָאוּר בַּכּוּר, באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממצרים ועשאוהו בכשפים, ויש אומרים מיכה היה שם, שיצא מתוך דמוסי בנין שנתמעך בו במצרים (סנהדרין קא:), והיה בידו שם וטס, שכתב בו משה עלה שור עלה שור להעלות ארונו של יוסף מתוך נילוס, והשליכו לתוך כַּכּוּר, ויצא העגל: מסכה. לשון מתכת. דבר אחר, קב"ה קנטרין זהב היו בו, כגימטריא של מסכה: אלה אלהיך. ולא נאמר אלה אלהינו, מכאן שערב רב שעלו ממצרים הם שנקהלו על אהרן והם שעשאוהו, ואחר כך הטעו את ישראל אחריו:

(5) וירא אהרן. שהיה בו רוח חיים, שנאמר בְּחַבְּנִית שׁוֹר אֹכֵל עֵשֶׂב (תהלים קו, כ), וראה שהגליח מעשה שטן, ולא היה לו פה לדחותם לגמרי: ויבן מזבח. לדחותם: ויאמר חג לה׳ מחר. ולא היום, שמא יבא משה קודם שיעבדוהו, זהו פשוטו. ומדרשו בויקרא רבה (י, ג), דברים הרבה ראה אהרן, ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו, וזהו ויבן (לשון בינה)מזבח מלאכתן עשויה בבת אחת, מתוך שאני בונה אותו ומתעצל במלאכתי, בין כך ובין כך משה בא: חג לה׳. בלבו היה לשמים, בטוח היה שיבא משה ויעבדו את המקום:

(6) וישכימו. השטן זרזם כדי שיחטאו: לצחק. יש במשמע הזה גלוי עריות, כמו שנאמר לְצַחֶק בִּי (בראשית לט, יז), ושפיכות דמים, כמו שנאמר יָקוּמוּ עָלַי הַנְּעָרִים וַיְשַׂחֲקוּ לָפָנָיוּ (שמואל־ב ב, יד), אף כאן נהרג חור:

(7) וידבר. לשון קושי הוא, כמו וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת (בראשית מב, ז): לֵךְ רֵד. רד מגדולתך, לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם (ברכות לב.), באותה שעה נתגדה משה מפי בית דין של מעלה: שחת עמך. שחת העם לא נאמר, אלא עמך, ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם, ולא נמלכת בי, ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה, הם שחתו והשחיתו:

(9) קשה עורף. מחזירין קשי ערפם לנגד מוכיחיהם וממאנים לשמוע:

10 וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וְיִחַר־אַפִּי בָהֶם וַאֲכַלֵּם
וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל׃

10 וכְעַן אֲנַח בְּעוּתָךְ מִן קֳדָמַי וְיִתְקַף רוּגְזִי
בְּהוֹן וַאֲשֵׁיצֵינוּן וְאַעֲבֵיד יָתָךְ לְעַם סַגִּי׃

10 Now therefore let Me alone, that My wrath may wax hot against them, and that I may consume them; and I will make of thee a great nation.'

11 וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר
לָמָּה יְהוָה יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר
הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד
חֲזָקָה׃

11 וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ אֱלָהֵיהּ וַאֲמַר לְמָא יְיָ
יִתְקַף רוּגְזָךְ בְּעַמָּךְ דְּאַפֵּיקְתָּא מֵאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם בְּחֵיל רַב וּבְיַד תַּקִּיפָא׃

11 And Moses besought the Lord his God, and said: 'Lord, why doth Thy wrath wax hot against Thy people, that Thou hast brought forth out of the land of Egypt with great power and with a mighty hand?

12 לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה
הוֹצִיאָם לַהֲרֹג אֹתָם בֶּהָרִים וּלְכַלֹּתָם
מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ
וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ׃

12 לְמָא יֵימְרוּן מִצְרָאֵי לְמֵימַר בְּבִישָׁא
אַפֵּיקְנוּן לְקַטָּלָא יָתְהוֹן בֵּינֵי טוּרַיָּא
וּלְשֵׁיצָיוּתְהוֹן מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא תּוּב
מִתְּקוֹף רוּגְזָךְ וַאֲתֵיב מִן בִּשְׁתָּא
דְּמַלֵּילְתָּא לְמֶעֱבַד לְעַמָּךְ׃

12 Wherefore should the Egyptians speak, saying: For evil did He bring them forth, to slay them in the mountains, and to consume them from the face of the earth? Turn from Thy fierce wrath, and repent of this evil against Thy people.

13 זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם
אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְכָל־
הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם
וְנָחֲלוּ לְעֹלָם׃

13 אִדְּכַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל
עַבְדָּךְ דְּקַיֵּימְתָּא לְהוֹן בְּמֵימְרָךְ
וּמַלֵּילְתָּא עִמְּהוֹן אַסְגֵּי יָת בְּנֵיכוֹן
כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וְכָל אַרְעָא הָדָא
דַּאֲמַרִית אֶתֵּין לִבְנֵיכוֹן וְיַחְסְנוּן לְעָלַם׃

13 Remember Abraham, Isaac, and Israel, Thy servants, to whom Thou didst swear by Thine own self, and saidst unto them: I will multiply your seed as the stars of heaven, and all this land that I have spoken of will I give unto your seed, and they shall inherit it for ever.'

14 וַיִּנָּחֶם יְהוָה עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר
לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ׃ (פ)

14 וְתָב יְיָ מִן בִּשְׁתָּא דְּמַלֵּיל לְמֶעֱבַד
לְעַמֵּיהּ׃

14 And the Lord repented of the evil which He said He would do unto His people.

כה 15 וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לֻחֹת
הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לֻחֹת כְּתֻבִים מִשְּׁנֵי עֵבְרֵיהֶם
מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתֻבִים׃

15 וְאִתְפְּנִי וּנְחַת מֹשֶׁה מִן טוּרָא וּתְרֵין לוּחֵי
סָהֲדוּתָא בִּידֵיהּ לוּחֵי כְּתִיבִין מִתְּרֵין
עֶבְרֵיהוֹן מִכָּא וּמִכָּא אִנּוּן כְּתִיבִין׃

15 And Moses turned, and went down from the mount, with the two tables of the testimony in his hand; tables that were written on both their sides; on the one side and on the other were they written.

16 וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב
מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל־הַלֻּחֹת׃

16 וְלוּחַיָּא עוּבָדָא דַיְיָ אִנּוּן וּכְתָבָא כְּתָבָא
דַיְיָ הוּא מְפָרַשׁ עַל לוּחַיָּא׃

16 And the tables were the work of God, and the writing was the writing of God, graven upon the tables.

17 וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת־קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה
וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה׃

17 וּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ יָת קָל עַמָּא כַּד מְיַבְּבִין
וַאֲמַר לְמֹשֶׁה קָל קְרָבָא בְּמַשְׁרִיתָא׃

17 And when Joshua heard the noise of the people as they shouted, he said unto Moses: 'There is a noise of war in the camp.'

18 וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל
עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עַנּוֹת אָנֹכִי שֹׁמֵעַ׃

18 וַאֲמַר לָא קָל גְּבָרִין דְּנָצְחִין בִּקְרָבָא
וְאַף לָא קָל חַלָּשִׁין דְּמִתַּבְּרִין קָל
דְּמִחָיְכִין אֲנָא שָׁמַע׃

18 And he said: 'It is not the voice of them that shout for mastery, neither is it the voice of them that cry for being overcome, but the noise of them that sing do I hear.'

19 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיַּרְא אֶת־
הָעֵגֶל וּמְחֹלֹת וַיִּחַר־אַף מֹשֶׁה וַיַּשְׁלֵךְ
מִיָּדָיו אֶת־הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר׃

19 וַהֲוָה כַּד קְרִיב לְמַשְׁרִיתָא וַחֲזָא יָת
עִגְלָא וְחִנְגִין וּתְקִיף רוּגְזָא דְּמֹשֶׁה וּרְמָא
מִידּוֹהִי יָת לוּחַיָּא וְתַבַּר יָתְהוֹן בְּשִׁפּוֹלֵי
טוּרָא׃

19 And it came to pass, as soon as he came nigh unto the camp, that he saw the calf and the dancing; and Moses' anger waxed hot, and he cast the tables out of his hands, and broke them beneath the mount.

(10) הניחה לי. עדיין לא שמענו שהתפלל משה עליהם והוא אומר הניחה לי, אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם לא יכלם (שמו"ר מב, י):
(11) למה ה׳ יחרה אפך. כלום מתקנא אלא מכה בחכם, גבור בגבור:
(12) והנחם. התעשת מהשבה אחרת להיטיב להם: על הרעה. אשר חשבת להם:
(13) זכור לאברהם. אם עברו על עשרת הדברות, אברהם אביהם נתנסה בעשר נסיונות ועדיין לא קבל שכרו, תנהו לו ויצאו עשר בעשר: לאברהם ליצחק ולישראל. אם נשרפה הס, זכור לאברהם שמסר עצמו להשרף עליך באור כשדים, אם להריגה, זכור ליצחק שפשט צוארו לעקידה, אם לגלות, זכור ליעקב שגלה לחרן (שמו"ר מד, ה), ואם איננו נצולין בזכותן, מה אתה אומר לי ואעשה אותך לגוי גדול, ואם כסא של שלש רגליים אינו עומד לפניך בשעת כעסך, קל וחומר לכסא של רגל אחד (ברכות נב.): אשר נשבעת להם בך. לא נשבעת להם שהוא כלה, לא נשמים ולא בארץ, לא בהריס ולא בגבעות, אלא בך, שאתה קיים ושבועתך קיימת לעולם, שנאמר כִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה׳ (בראשית כב, טז), וליצחק נאמר, וַהֲקִימוֹתִי אֶת הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ (שם כו, ג), וליעקב נאמר אֵנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה (שם לה, יא), נשבע לו באל שדי:
(15) משני עבריהם. היו האותיות נקראות, ומעשה נסים היה (שבת קד.):
(16) מעשה אלהים המה. כמשמעו, הוא בכבודו ועצמו. דבר אחר, כאדם האומר לחברו כל עסקיו של פלוני במלאכה פלונית, כך כל שעשועיו של הקב"ה בתורה: חרות. לשון חרת וחרט אחד הוא, שייחס לשון חיקוק, אנטלייי"ר בלע"ז (איינגייידען):
(17) ברעה. בהריעו, שהיו מריעים ושמחים וצוחקים:
(18) אין קול ענות גבורה. אין קול הזה נראה קול עניית גבורים הצועקים נצחון, ולא קול חלשים שצועקים וי, או ניסה: קול ענות. קול חרופין וגדופין, המעניין את נפש שומען כשנאמרין לו:

20 וַיִּקַּח אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ
וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר־דָּק וַיִּזֶר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם
וַיַּשְׁקְ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

וּנְסִיב יָת עִגְלָא דַּעֲבַדוּ וְאוֹקִיד בְּנוּרָא
וְשָׁף עַד דַּהֲוָה דַּקִיק וּדְרָא עַל אַפֵּי מַיָּא
וְאַשְׁקִי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

20 And he took the calf which they had made, and burnt it with fire, and ground it to powder, and strewed it upon the water, and made the children of Israel drink of it.

21 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן מֶה־עָשָׂה לְךָ
הָעָם הַזֶּה כִּי־הֵבֵאתָ עָלָיו חֲטָאָה גְדֹלָה׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן מָא עֲבַד לָךְ עַמָּא
הָדֵין אֲרֵי אֵיתֵיתָא עֲלוֹהִי חוֹבָא רַבָּא׃

21 And Moses said unto Aaron: 'What did this people unto thee, that thou hast brought a great sin upon them?'

22 וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אַל־יִחַר אַף אֲדֹנִי אַתָּה
יָדַעְתָּ אֶת־הָעָם כִּי בְרָע הוּא׃

וַאֲמַר אַהֲרֹן לָא יִתְקַף רוּגְזָא דְּרִבּוֹנִי אַתְּ
יְדַעְתְּ יָת עַמָּא אֲרֵי בְּבִישׁ הוּא׃

22 And Aaron said: 'Let not the anger of my lord wax hot; thou knowest the people, that they are set on evil.

23 וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ
לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ׃

וַאֲמַרוּ לִי עֲבִיד לַנָא דַּחְלָן דִּיהָכָן
קָדָמַנָא אֲרֵי דֵין מֹשֶׁה גּוּבְרָא דְּאַסְקָנָא
מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לָא יְדַעְנָא מָא הֲוָה
לֵיהּ׃

23 So they said unto me: Make us a god, which shall go before us; for as for this Moses, the man that brought us up out of the land of Egypt, we know not what is become of him.

24 וָאֹמַר לָהֶם לְמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ וַיִּתְּנוּ־לִי
וָאַשְׁלִכֵהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה׃

וַאֲמַרִית לְהוֹן לְמַן דַּהְבָּא פְּרִיקוּ וִיהַבוּ
לִי וּרְמֵיתֵיהּ בְּנוּרָא וּנְפַק עִגְלָא הָדֵין׃

24 And I said unto them: Whosoever hath any gold, let them break it off; so they gave it me; and I cast it into the fire, and there came out this calf.'

25 וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם כִּי פָרֻעַ הוּא כִּי־
פְרָעֹה אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה בְּקָמֵיהֶם׃

וַחֲזָא מֹשֶׁה יָת עַמָּא אֲרֵי בְּטִיל הוּא אֲרֵי
בַּטִּילְנוּן אַהֲרֹן לְאַסָּבוּתְהוֹן שׁוֹם בִּישׁ
לְדָרֵיהוֹן׃

25 And when Moses saw that the people were broken loose—for Aaron had let them loose for a derision among their enemies—

26 וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי
לַיהוָה אֵלָי וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי׃

וְקָם מֹשֶׁה בִּתְרַע מַשְׁרִיתָא וַאֲמַר מַן
דְּחֵלְיָא דַיְיָ יֵיתוֹן לְוָתִי וְאִתְכְּנִישׁוּ לְוָתֵיהּ
כָּל בְּנֵי לֵוִי׃

26 then Moses stood in the gate of the camp, and said: 'Whoso is on the Lord's side, let him come unto me.' And all the sons of Levi gathered themselves together unto him.

27 וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל שִׂימוּ אִישׁ־חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ עִבְרוּ
וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לַשַּׁעַר בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ־
אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־
קְרֹבוֹ׃

וַאֲמַר לְהוֹן כִּדְנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא
דְּיִשְׂרָאֵל שַׁוּוֹ גֻּבַר חַרְבֵּיהּ עַל יַרְכֵּיהּ
עֵיבְרוּ וְתוּבוּ מִתְּרַע לִתְרַע בְּמַשְׁרִיתָא
וּקְטוּלוּ גֻּבַר יָת אַחוּהִי וּגֻבַר יָת חַבְרֵיהּ
וָאֱנָשׁ יָת קְרִיבֵיהּ׃

27 And he said unto them: 'Thus saith the Lord, the God of Israel: Put ye every man his sword upon his thigh, and go to and fro from gate to gate throughout the camp, and slay every man his brother, and every man his companion, and every man his neighbour.'

28 וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־לֵוִי כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן־
הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא כְּשֶׁלֹשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ׃

וַעֲבַדוּ בְנֵי לֵוִי כִּפְתְגָמָא דְּמֹשֶׁה וּנְפַל
מִן עַמָּא בְּיוֹמָא הַהוּא כִּתְלָתָא אַלְפִין
גּוּבְרָא׃

28 And the sons of Levi did according to the word of Moses; and there fell of the people that day about three thousand men.

29 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מִלְּאוּ יָדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה
כִּי אִישׁ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו וְלָתֶת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם
בְּרָכָה׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה קָרִיבוּ יְדֵיכוֹן יוֹמָא דֵין
קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ אֲרֵי גֻּבַר בִּבְרֵיהּ
וּבַאֲחוּהִי וּלְאֵיתָאָה עֲלֵיכוֹן יוֹמָא דֵין
בִּרְכָן׃

29 And Moses said: 'Consecrate yourselves to-day to the Lord, for every man hath been against his son and against his brother; that He may also bestow upon you a blessing this day.'

30 וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַתֶּם
חֲטָאתֶם חֲטָאָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל־
יְהוָה אוּלַי אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם׃

וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי וַאֲמַר מֹשֶׁה
לְעַמָּא אַתּוּן חַבְתּוּן חוֹבָא רַבָּא וּכְעַן
אֶסַּק לְקֳדָם יְיָ מָאם אֲכַפַּר עַל חוֹבֵיכוֹן׃

30 And it came to pass on the morrow, that Moses said unto the people: 'Ye have sinned a great sin; and now I will go up unto the Lord, peradventure I shall make atonement for your sin.'

(19) וישלך מידו וגו׳. אמר, מה פסח שהוא אחד מן המצות, אמרה תורה כל דן נכר לא יאכל בו, התורה כולה כאן, וכל ישראל מומרים ואתנגה להם: תחת ההר. לרגלי ההר:

(20) ויזר. לשון נפוץ, וכן יזורה על נוהו גפרית (איוב יח, טו), וכן כִּי אִם מְזֹרֶה אָרֶשֶׁת (משלי א, יז), שזורין בה דגן וקטניות: וישק את בני ישראל. נתכוין לבדקם כסוטות, שלא מיתות נדונו שם, אם יש עדים והתראה, בסייף, כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מרובין, עדים בלא התראה, במגפה, שנאמר וַיִּגֹּף ה׳ אֶת הָעָם, לא עדים ולא התראה, בהדרוקן (יומא סו:), שבדקום המים ונצו בטויסם:

(21) מה עשה לך העם. כמה יסורים סבלת שיסרוך עד שלא תביא עליהם חטא זה:

(22) כי ברע הוא. בדרך רע הם הולכין תמיד, ובגסיונות לפני המקום:

(24) ואמר להם. דבר אחד, למי זהב לבד, והם מהרו והתפרקו ויתנו לי: ואשלכהו באש. ולא ידעתי שיצא העגל הזה, ויצא:

(25) פרוע. מגולה, נתגלה שמלו וקלונו, כמו וּפָרַע אֶת לְאֹשֶׁהָ (במדבר ה, יח): לשמצה בקמיהם. להיות להם הדבר הזה לגנות בפי כל הקמים עליהם:

(26) מי לה׳ אלי. יבא אלי: בני לוי. מכאן שכל השבט כשר (יומא שם):

(27) כה אמר וגו׳. והיכן אמר, זֹאת אָמַר, זו שנויה במכילתא (פסחא פי״ב): אחיו. מאמו, והוא ישראל:

(29) מלאו ידכם. אתם ההורגים אותם, בדבר זה תתחנכו להיות כהנים למקום: כי איש. מכם ימלא ידו בבנו ובאחיו:

(30) אכפרה בעד חטאתכם. אשיס כופר וקנוח וסתימה לנגד חטאתכם, להבדיל ביניכם ובין החטא:

31 וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אָנָּא חָטָא
הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם
אֱלֹהֵי זָהָב׃

31 And Moses returned unto the Lord, and said:
'Oh, this people have sinned a great sin, and
have made them a god of gold.

32 וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם־אַיִן מְחֵנִי
נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ׃

32 Yet now, if Thou wilt forgive their sin—; and if
not, blot me, I pray Thee, out of Thy book
which Thou hast written.'

33 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטָא־לִי
אֶמְחֶנּוּ מִסִּפְרִי׃

33 And the Lord said unto Moses: 'Whosoever
hath sinned against Me, him will I blot out of
My book.

34 וְעַתָּה לֵךְ נְחֵה אֶת־הָעָם אֶל אֲשֶׁר־
דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מַלְאָכִי יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ
וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי עֲלֵהֶם חַטָּאתָם׃

34 And now go, lead the people unto the place of
which I have spoken unto thee; behold, Mine
angel shall go before thee; nevertheless in the day
when I visit, I will visit their sin upon them.'

35 וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת־הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־
הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן׃ (ס)

35 And the Lord smote the people, because they
made the calf, which Aaron made.

XXXIII וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ עֲלֵה מִזֶּה
אַתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה׃

XXXIII And the Lord spoke unto Moses: 'Depart, go
up hence, thou and the people that thou hast
brought up out of the land of Egypt, unto the
land of which I swore unto Abraham, to Isaac,
and to Jacob, saying: Unto thy seed will I give
it—

2 וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ וְגֵרַשְׁתִּי אֶת־
הַכְּנַעֲנִי הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי׃

2 and I will send an angel before thee; and I will
drive out the Canaanite, the Amorite, and the
Hittite, and the Perizzite, the Hivite, and the
Jebusite—

3 אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ כִּי לֹא אֶעֱלֶה
בְּקִרְבְּךָ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אָתָּה פֶּן־
אֲכַלְּךָ בַּדָּרֶךְ׃

3 unto a land flowing with milk and honey; for I
will not go up in the midst of thee; for thou art a
stiffnecked people; lest I consume thee in the
way.'

4 וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה
וַיִּתְאַבָּלוּ וְלֹא־שָׁתוּ אִישׁ עֶדְיוֹ עָלָיו׃

4 And when the people heard these evil tidings,
they mourned; and no man did put on him his
ornaments.

5 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף רֶגַע אֶחָד
אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד
עֶדְיְךָ מֵעָלֶיךָ וְאֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ׃

5 And the Lord said unto Moses: 'Say unto the
children of Israel: Ye are a stiffnecked people; if I
go up into the midst of thee for one moment, I
shall consume thee; therefore now put off thy
ornaments from thee, that I may know what to
do unto thee.'

6 וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֶדְיָם מֵהַר
חֹרֵב׃

6 And the children of Israel stripped themselves of
their ornaments from mount Horeb onward.

(31) אלהי זהב. אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב וכל הפצם, מה יעשו שלא יחטאו (יומא פו: ברכות לב.). משל למלך, שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו, ותולה לו כיס בצוארו ומעמידו בפתח בית זונות, מה יעשה הבן שלא יחטא (ברכות שם):

(32) ועתה אם תשא חטאתם. הרי טוב, אינו אומר לך מחני: ואם אין מחני. וזה מקרא קצר, וכן הרבה: מספרך. מכל התורה כולה, שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים:

(34) אל אשר דברתי לך. יש כאן לך אצל דבור במקום אליך, וכן לדבר לו על אדוניהו (מלכים־א ב, יט): הנה מלאכי. ולא אני: וביום פקדי וגו׳. עתה שמעתי אליך מלכלותם יחד, ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם, ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות, ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל:

(35) ויגוף ה׳ את העם. מיתה בידי שמים, לעדים בלא התראה:

(1) לך עלה מזה. ארץ ישראל גבוה מכל הארצות, לכן נאמר עלה. דבר אחר, כלפי שאמר לו בשעת הכעס לך רד, אמר לו בשעת רצון לך עלה: אתה והעם. כאן לא אמר ועמך:

(2) וגרשתי את הכנעני וגו׳. ששה אומות הן, והגרגשי עמד ופנה מפניהם מאליו:

(3) אל ארץ זבת חלב ודבש. אני אומר לך להעלותם: כי לא אעלה בקרבך. לכן אני אומר לך ושלחתי לפניך מלאך: כי עם קשה עורף אתה. וכששכינתי בקרבכם ואתם ממריס בי, מרבה אני עליכם זעם: אכלך. לשון כליון:

(4) הדבר הרע. שאין השכינה שורה ומהלכת עמם: איש עדיו. כתריס שניתנו להם בחורב כשאמרו נעשה ונשמע (שבת פח.):

(5) רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך. אם אעלה בקרבך ואתם ממריס בי בקשיות ערפכם, אזעוס עליכם רגע אחד, שהוא שיעור זעמי, שנאמר אֲנִי כִמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבָר זָעַם (ישעיה כו, כ), ואכלה אתכם, לפיכך טוב לכם שאשלח מלאך: ועתה. פורענות זו תלקו מיד, שתורידו עדיכם מעליכם: ואדעה מה אעשה לך. בפקודת שאר העון, אני יודע מה שבלבי לעשות לך:

7 וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת־הָאֹהֶל וְנָטָה־לּוֹ מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה הַרְחֵק מִן־הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֹהֶל
מוֹעֵד וְהָיָה כָּל־מְבַקֵּשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל־
אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:

ומֹשֶׁה נָסִיב יָת מַשְׁכְּנָא וּפַרְסִיהּ לֵיהּ
מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא אַרְחֵיק מִן מַשְׁרִיתָא
וְקָרֵי לֵיהּ מַשְׁכַּן בֵּית אוּלְפָנָא וְהָוֵי כָּל
דְּתָבַע אוּלְפָּן מִן קֳדָם יְיָ נְפִיק לְמַשְׁכַּן
בֵּית אוּלְפָנָא דְּמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא:

Now Moses used to take the tent and to pitch it without the camp, afar off from the camp; and he called it The tent of meeting. And it came to pass, that every one that sought the Lord went out unto the tent of meeting, which was without the camp.

8 וְהָיָה כְּצֵאת מֹשֶׁה אֶל־הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָּל־
הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ וְהִבִּיטוּ
אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד־בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה:

וְהָוֵי כַּד נָפִיק מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא קָיְמִין כָּל
עַמָּא וּמִתְעַתְּדִין גְּבַר בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵיהּ
וּמִסְתַּכְּלִין אֲחוֹרֵי מֹשֶׁה עַד דְּעָלִיל
לְמַשְׁכְּנָא:

And it came to pass, when Moses went out unto the Tent, that all the people rose up, and stood, every man at his tent door, and looked after Moses, until he was gone into the Tent.

9 וְהָיָה כְּבֹא מֹשֶׁה הָאֹהֱלָה יֵרֵד עַמּוּד הֶעָנָן
וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל וְדִבֶּר עִם־מֹשֶׁה:

וְהָוֵי כַּד עָלִיל מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא נָחֵית
עַמּוּדָא דַּעֲנָנָא וְקָאִים בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא
וּמִתְמַלַּל עִם מֹשֶׁה:

And it came to pass, when Moses entered into the Tent, the pillar of cloud descended, and stood at the door of the Tent; and [the Lord] spoke with Moses.

10 וְרָאָה כָל־הָעָם אֶת־עַמּוּד הֶעָנָן עֹמֵד
פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ אִישׁ
פֶּתַח אָהֳלוֹ:

וְחָזַן כָּל עַמָּא יָת עַמּוּדָא דַּעֲנָנָא קָאִים
בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וְקָיְמִין כָּל עַמָּא וְסָגְדִין
גְּבַר בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵיהּ:

And when all the people saw the pillar of cloud stand at the door of the Tent, all the people rose up and worshipped, every man at his tent door.

11 וְדִבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים
כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־
הַמַּחֲנֶה וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן נַעַר לֹא
יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל: (פ)

וּמְמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה מַמְלַל עִם מַמְלַל
כְּמָא דִּימַלֵּיל גּוּבְרָא עִם חַבְרֵיהּ וְתָאֵיב
לְמַשְׁרִיתָא וּמְשׁוּמְשָׁנֵיהּ יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן
עוּלֵימָא לָא עָדֵי מִגּוֹ מַשְׁכְּנָא:

And the Lord spoke unto Moses face to face, as a man speaketh unto his friend. And he would return into the camp; but his minister Joshua, the son of Nun, a young man, departed not out of the Tent.

שלישי 12 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אַתָּה אֹמֵר
אֵלַי הַעַל אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא
הוֹדַעְתַּנִי אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה
אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם וְגַם־מָצָאתָ חֵן
בְּעֵינָי:

וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ חֲזִי דְּאַתְּ אָמַר לִי
אַסֵּיק יָת עַמָּא הָדֵין וְאַתְּ לָא אוֹדַעְתַּנִי יָת
דְּתִשְׁלַח עִמִּי וְאַתְּ אֲמַרְתְּ רַבִּיתָךְ בְּשׁוּם
וְאַף אַשְׁכַּחְתָּא רַחֲמִין קֳדָמָי:

And Moses said unto the Lord: 'See, Thou sayest unto me: Bring up this people; and Thou hast not let me know whom Thou wilt send with me. Yet Thou hast said: I know thee by name, and thou hast also found grace in My sight.

13 וְעַתָּה אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדִעֵנִי
נָא אֶת־דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן אֶמְצָא־חֵן
בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה:

וּכְעַן אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ
אוֹדַעְנִי כְּעַן יָת אוֹרַח טוּבָךְ וְאֶדַע
רַחֲמָךְ בְּדִיל דְּאַשְׁכַּח רַחֲמִין קֳדָמָךְ
וּגְלֵי קֳדָמָךְ אֲרֵי עַמָּךְ עַמָּא הָדֵין:

Now therefore, I pray Thee, if I have found grace in Thy sight, show me now Thy ways, that I may know Thee, to the end that I may find grace in Thy sight; and consider that this nation is Thy people.'

(6) את עדים מהר חורב. את הָעֲדִי שהיה בידם מהר חורב:

(7) ומשה. מאותו עון והלאה: יקח את האהל. לשון הווה הוא, לוקח אהלו ונוטהו מחוץ למחנה, אמר, מנודה לרב מנודה לתלמיד: הרחק. אלפיים אמה, כענין שנאמר אַךְ רָחוֹק יִהְיֶה בֵּינֵינוּ וּבֵינֶיךָ אַלְפַּיִם אַמָּה (יהושע ג, ד): וקרא לו. והיה קורא לו אהל מועד, הוא בית ועד למבקשי תורה: כל מבקש ה׳. מכאן למבקש פני זקן, כמקבל פני שכינה: יצא אל אהל מועד. כמו יוצא. דבר אחר והיה כל מבקש ה׳, אפילו מלאכי השרת כשהיו שואלים מקום שכינה, מבריחם אומרים להם הרי הוא באהלו של משה:

(8) והיה. לשון הווה: כצאת משה מן המחנה. ללכת אל האהל: יקומו כל העם. עומדים מפניו, ואין יושבין עד שנתכסה מהם: והביטו אחרי משה. לשבח, אשרי ילוד אשה שכך מובטח שהשכינה תכנס אחריו לפתח אהלו:

(9) ודבר עם משה. כמו ומְדַבֵּר עם משה. תרגומו ומִתְמַלֵּל עם משה, שהוא כבוד השכינה, כמו וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו (במדבר ז, פט), ואינו קורא מְדבר אליו, כשהוא קורא מִדבר פתרונו הקול מדבר בינו לבין עצמו, וההדיוט שומע מאליו, וכשהוא קורא מְדבר, משמע שהמלך מדבר עם ההדיוט:

(10) והשתחוו. לשכינה:

(11) ודבר ה׳ אל משה פנים אל פנים. ומִתְמַלֵּל עם משה: ושב אל המחנה. לאחר שנדבר עמו, היה שב משה אל המחנה, ומלמד לזקנים מה שלמד, והדבר הזה נהג משה מיום הכפורים עד שהוקם המשכן ולא יותר, שהרי בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות (תענית כח:), וביו״ח שרף את העגל ודן את החוטאים, וביו״ט עלה, שנאמר וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם וגו׳ (שמות לב, ל), ועשה שם ארבעים יום ובקש רחמים, שנאמר וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי ה׳ וגו׳ (דברים ט, יח), וברחש חדש אלול נאמר לו ועלית בבקר אל הר סיני, לקבל לוחות האחרונות, ועשה שם מ׳ יום, שנאמר בהם וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים וגו׳ (שם י, ו), מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון, אמור מעתה, אמצעיים היו בכעס. בי׳ בתשרי נתרצה הקב״ה לישראל בשמחה ובלב שלם, ואמר לו למשה סְלַחְתִּי כִּדְבָרֶיךָ, ומסר לו לוחות אחרונות, וירד והתחיל לצוותן על מלאכת המשכן, ועשאוהו עד אחד בניסן, ומשהוקם לא נדבר עמו עוד, אלא מאהל מועד: ושב אל המחנה. תרגומו וְתָב לְמַשְׁרִיתָא, לפי שהוא לשון הווה, וכן כל הענין, וראה כל העם וחזן, ונצבו וקיימין. והביטו, ומסתכלין. והשתחוו, וְסָגְדִין. ומדרשו, ודבר ה׳ אל משה שישוב אל המחנה, אמר לו אני בכעס ואתה בכעס, אם כן מי יקרבם:

(12) ראה אתה אומר אלי. ראה, תן עיניך ולבך על דבריך, אתה אומר אלי וגו׳ ואתה לא הודעתני וגו׳, ואשר אמרת לי הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ (שמות כג, כ), אין זו הודעה, שאין אני חפץ בה: ואתה אמרת ידעתיך בשם. הכרתיך משאר בני אדם בשם השיבות, שהרי אמרת לי הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן וגו׳ וגם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם (שם יט, ט):

(13) ועתה. אם אמת שמצאתי חן בעיניך, הודיעני נא את דרכיך, מה שכר אתה נותן למוצאי חן בעיניך: ואדעך למען אמצא חן בעיניך. ואדע בזו מדת תגמולין, מה היא מציאת חן שמצאתי בעיניך, ופתרון למען אמצא חן, למען אכיר כמה שכר מציאת החן: וראה כי עמך הגוי הזה. שלא תאמר ואעשה אותך לגוי גדול, ואת אלה תעזוב, ראה כי עמך הם מקדש, ואם בהם תמאס, איני סומך על היוצאים מחלצי שיתקיימו, ואת תשלוש השכר שלי בעם הזה תודיעני. ורבותינו דרשוהו במסכת

14 וַיֹּאמֶר פָּנַי יֵלֵכוּ וַהֲנִחֹתִי לָךְ׃ — וַאֲמַר שְׁכִינְתִּי תְּהָךְ וַאֲנִיחַ לָךְ׃ — 14 And He said: 'My presence shall go with thee, and I will give thee rest.'

15 וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה׃ — וַאֲמַר קֳדָמוֹהִי אִם לֵית שְׁכִינְתָּךְ מְהַלְּכָא בֵּינָנָא לָא תַסְקִנַּנָא מִכָּא׃ — 15 And he said unto Him: 'If Thy presence go not with me, carry us not up hence.

16 וּבַמֶּה־ יִוָּדַע אֵפוֹא כִּי־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ מִכָּל־הָעָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ (פ) — וּבְמָא יִתְיְדַע הָכָא אֲרֵי אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ אַנָא וְעַמָּךְ הֲלָא בִּמְהָךְ שְׁכִינְתָּךְ עִמַּנָא וְיִתְעַבְדָן לַנָא פְּרִישָׁן לִי וּלְעַמָּךְ מִשְּׁוּנֵי מִכָּל עַמָּא דְּעַל אַפֵּי אַרְעָא׃ — 16 For wherein now shall it be known that I have found grace in Thy sight, I and Thy people? is it not in that Thou goest with us, so that we are distinguished, I and Thy people, from all the people that are upon the face of the earth?'

רביעי 17 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה כִּי־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי וָאֵדָעְךָ בְּשֵׁם׃ — וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אַף יָת פִּתְגָמָא הָדֵין דְּמַלֵּילְתָּא אַעֲבִיד אֲרֵי אַשְׁכַּחְתָּא רַחֲמִין קֳדָמַי וְרַבִּיתָךְ בְּשׁוּם׃ — 17 And the Lord said unto Moses: 'I will do this thing also that thou hast spoken, for thou hast found grace in My sight, and I know thee by name.'

18 וַיֹּאמֶר הַרְאֵנִי נָא אֶת־כְּבֹדֶךָ׃ — וַאֲמַר אַחְזִינִי כְּעַן יָת יְקָרָךְ׃ — 18 And he said: 'Show me, I pray Thee, Thy glory.'

19 וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל־טוּבִי עַל־פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם׃ — וַאֲמַר אֲנָא אַעְבַּר כָּל טוּבִי עַל אַפָּךְ וְאֶקְרֵי בִשְׁמָא דַיְיָ קֳדָמָךְ וַאֲחוּן לְמַן דַּאֲחוּן וַאֲרַחֵים עַל מַן דַּאֲרַחֵים׃ — 19 And He said: 'I will make all My goodness pass before thee, and will proclaim the name of the Lord before thee; and I will be gracious to whom I will be gracious, and will show mercy on whom I will show mercy.'

20 וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנָי כִּי לֹא־יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי׃ — וַאֲמַר לָא תִּכּוֹל לְמִחְזֵי יָת אַפַּי שְׁכִינְתִּי אֲרֵי לָא יִחְזֵינַנִי אֲנָשָׁא וְיִתְקַיַּם׃ — 20 And He said: 'Thou canst not see My face, for man shall not see Me and live.'

21 וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי וְנִצַּבְתָּ עַל־הַצּוּר׃ — וַאֲמַר יְיָ הָא אֲתַר מְתוּקַן קֳדָמַי וְתִתְעַתַּד עַל טִנְרָא׃ — 21 And the Lord said: 'Behold, there is a place by Me, and thou shalt stand upon the rock.

22 וְהָיָה כְּעֹבַר כְּבֹדִי וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשַׂכֹּתִי כַפִּי עָלֶיךָ עַד־עָבְרִי׃ — וִיהֵי בְּמִעְבַּר יְקָרִי וַאֲשַׁוֵּינָךְ בִּמְעָרַת טִנְרָא וַאֲגַיֵּן בְּמֵימְרִי עֲלָךְ עַד דְּאֶעְבַּר׃ — 22 And it shall come to pass, while My glory passeth by, that I will put thee in a cleft of the rock, and will cover thee with My hand until I have passed by.

23 וַהֲסִרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ׃ (פ) (ספק פרשה סתומה בכתר ארם צובה) — וְאֶעְדֵּי יָת דְּבְרַת יְקָרִי וְתִחְזֵי יָת דְּבָתְרָי וְדִקְדָמַי לָא יִתְחֲזוֹן׃ — 23 And I will take away My hand, and thou shalt see My back; but My face shall not be seen.'

חמישי כה* 34 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ׃ — וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה פְּסַל לָךְ תְּרֵין לוּחֵי אַבְנָיָא כְּקַדְמָאֵי וְאֶכְתּוֹב עַל לוּחֵיָא יָת פִּתְגָמַיָּא דַּהֲווֹ עַל לוּחֵיָא קַדְמָאֵי דְּתַבַּרְתָּא׃ — XXXIV And the Lord said unto Moses: 'Hew thee two tables of stone like unto the first; and I will write upon the tables the words that were on the first tables, which thou didst break.

ברכות (ז.), ואני לייסד המקראות על אופניהם ועל סדרם באתי:

(14) ויאמר פני ילכו. כתרגומו, לא אשלח עוד מלאך, אני בעצמי אלך, כמו וּפָנֶיךָ הֹלְכִים בַּקָּרָב (שמואל־ב יז, יא):

(15) ויאמר אליו. בזו אני חפץ, כי על ידי מלאך אל תעלנו מזה:

(16) ובמה יודע אפוא. יודע מציאת החן, הלא בלכתך עמנו, ועוד דבר אחר אני שואל ממך, שלא תשרה שכינתך עוד על אומות עובדי אלילים: ונפלינו אני ועמך. ונהיה מובדלים בדבר הזה מכל העם, כמו וְהִפְלָה ה׳ בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וגו׳ (שמות ט, ד):

(17) גם את הדבר הזה. שלא תשרה שכינתי עוד על עובדי אלילים אעשה, ואין דבריו של בלעם הרשע על ידי שריית שכינה, אלא נופל וגלוי עיניים, כגון וְאֵלֵי דָּבָר יֻגַּב (איוב ד, ב), שומעין על ידי אליה:

(18) ויאמר הראני נא את כבודך. ראה משה שהיה עת רצון ודבריו מקובלים, והוסיף לשאול להראותו מראית כבודו:

(19) ויאמר אני אעביר וגו׳. הגיעה שעה שתראה בכבודי מה שאראה אותך לראות, לפי שאני רואה וצריך ללמדך סדר תפלה, שכשנצרכת לבקש רחמים על ישראל, הזכרת לי זכות אבות, כשבור אתה שאם תמה זכות אבות אין עוד תקוה, אני אעביר כל מדת טובי לפניך על הצור, ואתה צפון במערה: וקראתי בשם ה׳ לפניך. ללמדך סדר בקשת רחמים, אף אם תכלה זכות אבות. וכשדר זה שאתה רואה אותי מעוטף וקורא י״ג מדות (רא״ש השנה יז:), הוי מלמד את ישראל לעשות כן, ועל ידי שיזכירו לפני רחוס וחנון, יהיו נענין, כי רחמי לא כָלָיוּ: וחנותי את אשר אחון. אותן פעמים שאראה לחון: ורחמתי. עת שאחפוץ לרחם. עד כאן לא הבטיחו אלא עתים אענה ועתים לא אענה, אבל בשעת מעשה אמר לו הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית, הבטיחו שאינן חוזרות ריקם (שם):

(20) ויאמר לא תוכל וגו׳. אף כשאעביר כל טובי על פניך, איני נותן לך רשות לראות את פני:

(21) הנה מקום אתי. בהר אשר אני מדבר עמך תמיד, יש מקום מוכן לי לצרכך שאטמינך שם שלא תזוק, ומשם תראה מה שתראה, זו פשוטו. ומדרשו, על מקום שהשכינה שם מדבר, ואומר המקום אתי ואינו אומר אני במקום, שהקב״ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומו:

(22) בעבור כבודי. כשאעבור לפניך: בנקרת הצור. כמו הַעֲיֵנִי הָעֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר (במדבר כו, יד), יִקְרוּסָ עֹרְבֵי נַחַל (משלי ל, יז), אֲנִי קָרָתִּי וְשָׁתִיתִי מָיִם (ישעיה לז, כה), גזרה אחת להם: נקרת הצור. כריית הצור: ושכותי כפי. מכאן שנתנה רשות למחבלים לחבל (ת״כ פ׳ ויקרא), ותרגומו וְאֶגַּיֵּן בְּמֵימְרִי, כגוי הוא לדרך כבוד של מעלה, שאינו צריך לסוכך עליו בכף ממש:

(23) והסרותי את כפי. וַאֲעִדֵּי יָת דְּבְרַת יְקָרִי, כשתסתלק הנהגת כבודי מכנגד פניך, ללכת משם ולהלן: וראית את אחורי. הראהו קשר של תפילין:

(1) פסל לך. הראהו מחצב שנפיריון מתוך אהלו, ואמר לו הפסולת יהיה שלך, ומשם נתעשר משה הרבה: פסל לך. אתה שברת הראשונות, אתה פסל לך אחרות,

2 וְהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל־הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר׃

וְהֲוֵי זְמִין לְצַפְרָא וְתִסַּק בְּצַפְרָא לְטוּרָא דְּסִינַי וְתִתְעַתַּד קֳדָמַי תַּמָּן עַל רֵישׁ טוּרָא׃

2 And be ready by the morning, and come up in the morning unto mount Sinai, and present thyself there to Me on the top of the mount.

3 וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אַל־יֵרָא בְּכָל־הָהָר גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ אֶל־מוּל הָהָר הַהוּא׃

וַאֲנָשׁ לָא יִסַּק עִמָּךְ וְאַף אֱנָשׁ לָא יִתַּחֲזֵי בְּכָל טוּרָא אַף עָנָא וְתוֹרֵי לָא יִרְעוֹן לְקֳבֵיל טוּרָא הַהוּא׃

3 And no man shall come up with thee, neither let any man be seen throughout all the mount; neither let the flocks nor herds feed before that mount.'

4 וַיִּפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַבֹּקֶר וַיַּעַל אֶל־הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים׃

וּפְסַל תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּקַדְמָאֵי וְאַקְדֵּים מֹשֶׁה בְּצַפְרָא וּסְלִיק לְטוּרָא דְּסִינַי כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ יָתֵיהּ וּנְסִיב בִּידֵיהּ תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא׃

4 And he hewed two tables of stone like unto the first; and Moses rose up early in the morning, and went up unto mount Sinai, as the Lord had commanded him, and took in his hand two tables of stone.

5 וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה׃

וְאִתְגְּלִי יְיָ בַּעֲנָנָא וְאִתְעַתַּד עִמֵּיהּ תַּמָּן וּקְרָא בִּשְׁמָא דַּיְיָ׃

5 And the Lord descended in the cloud, and stood with him there, and proclaimed the name of the Lord.

6 וַיַּעֲבֹר יְהוָה ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהוָה ׀ יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃

וְאַעְבַּר יְיָ שְׁכִינְתֵּיהּ עַל אַפּוֹהִי וּקְרָא יְיָ יְיָ אֱלָהָא רַחְמָנָא וְחַנָּנָא מַרְחֵיק רְגַז וּמַסְגֵּי לְמֶעֱבַד טָבְוָן וּקְשׁוֹט׃

6 And the Lord passed by before him, and proclaimed: 'The Lord, the Lord, God, merciful and gracious, long-suffering, and abundant in goodness and truth;

7 נֹצֵר (בספרי תימן נֹצֵר בנו״ן רגילה) חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד ׀ עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־בְּנֵי בָנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים׃

נָטֵיר טִיבוּ לְאַלְפֵי דָרִין שָׁבִיק לַעֲוָיָן וְלִמְרוֹד וּלְחוֹבִין סָלַח לִדְתָיְבִין לְאוֹרָיְתֵיהּ וְלִדְלָא תָיְבִין לָא מְזַכֵּי מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין וְעַל בְּנֵי בְנִין מָרְדִין עַל דָּר תְּלִיתָאי וְעַל דָּר רְבִיעָאי׃

7 keeping mercy unto the thousandth generation, forgiving iniquity and transgression and sin; and that will by no means clear the guilty; visiting the iniquity of the fathers upon the children, and upon the children's children, unto the third and unto the fourth generation.'

8 וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ׃

וְאוֹחִי מֹשֶׁה וּכְרַע עַל אַרְעָא וּסְגִיד׃

8 And Moses made haste, and bowed his head toward the earth, and worshipped.

9 וַיֹּאמֶר אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יֵלֶךְ־נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבֵּנוּ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃

וַאֲמַר אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ יְיָ תְּהָךְ כְּעַן שְׁכִינְתָא דַּיְיָ בֵּינָנָא אֲרֵי עַם קְשֵׁי קְדָל הוּא וְתִשְׁבּוֹק לְחוֹבָנָא וְלְחַטָּאנָא וְתַחְסְנִנָּנָא׃

9 And he said: 'If now I have found grace in Thy sight, O Lord, let the Lord, I pray Thee, go in the midst of us; for it is a stiffnecked people; and pardon our iniquity and our sin, and take us for Thine inheritance.'

10 וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית נֶגֶד כָּל־עַמְּךָ אֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת אֲשֶׁר לֹא־נִבְרְאוּ בְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הַגּוֹיִם וְרָאָה כָל־הָעָם אֲשֶׁר־אַתָּה בְקִרְבּוֹ אֶת־מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי־נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ׃ ששי

וַאֲמַר הָא אֲנָא גָּזַר קְיָם קֳדָם כָּל עַמָּךְ אַעֲבִיד פְּרִישָׁן דְּלָא אִתְבְּרִיאוּ בְּכָל אַרְעָא וּבְכָל עַמְמַיָּא וְיִחְזֵי כָל עַמָּא דְּאַתְּ בֵּינֵיהוֹן יָת עוּבְדָא דַּיְיָ אֲרֵי דְּחִיל הוּא דַּאֲנָא עָבֵיד עִמָּךְ׃

10 And He said: 'Behold, I make a covenant; before all thy people I will do marvels, such as have not been wrought in all the earth, nor in any nation; and all the people among which thou art shall see the work of the Lord that I am about to do with thee, that it is tremendous.

משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות, מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע, עמד שושבינה וקרע כתובתה, אמר, אם יאמר המלך להורגה, אומר לו עדיין אינה אשתך, בדק המלך ומצא שלא היה הקלקול אלא מן השפחות, נתרצה לה, אמר לו שושבינה, כתוב לה כתובה אחרת שנקרעה הראשונה, אמר לו המלך, אתה קרעת אותה, אתה קנה לה נייר אחר ואני אכתוב לה בכתב ידי, כן המלך זה הקב״ה, השפחות אלו ערב רב, והשושבין זה משה, ארוסתו של הקב״ה אלו ישראל, לכך נאמר פסל לך:

(2) נכון. מזומן:

(3) ואיש לא יעלה עמך. הראשונות על ידי שהיו בתשובות וקולות וקללות, שלטה בהן עין רעה, אין לך יפה מן הצניעות:

(5) ויקרא בשם ה׳. מתרגמינן וּקְרָא בִּשְׁמָא דה׳:

(6) יי׳ יי׳. מדת רחמים היא, אחת קודם שיחטא, ואחת לאחר שיחטא ושוב (ראש השנה יז:): אל. אף זו מדת רחמים, וכן הוא אומר, אֵלִי אֵלִי לָמָה עֲזַבְתָּנִי (תהלים כב, ב), ואין לומר למדת הדין למה עזבתני, כך מצאתי במכילתא (שירה פ״ג): ארך אפים. מאריך אפו, ואינו ממהר ליפרע, שמא יעשה תשובה: ורב חסד. לצדיקים חסד, שאין להם זכיות כל כך: ואמת. לשלם שכר טוב לעושי רצונו:

(7) נוצר חסד. שהאדם עושה לפניו: לאלפים. לשני אלפים דורות. עונות, אלו הזדונות. פשעים, אלו המרדים שאדם עושה להכעיס: ונקה לא ינקה. לפי פשוטו משמע, שאינו מוותר על העון לגמרי, אלא נפרע ממנו מעט מעט. ורבותינו דרשו (יומא פו.), מנקה הוא לשבים ולא ינקה לשאינן שבים: פוקד עון אבות על בנים. כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם, שכבר פירש במקרא אחר לשונאי: ועל רבעים. דור רביעי, נמצאת מדה טובה מרובה על מדת פורענות אחת לחמש מאות, שבמדה טובה הוא אומר נוצר חסד לאלפים:

(8) וימהר משה. כשראה משה שכינה עוברת ושמע קול הקריאה, מיד וישתחו:

(9) ילך נא ה׳ בקרבנו. כמו שהבטחתנו, מאחר שאתה נושא עון, ואם עם קשה עורף הוא וימרו בך, ואמרת על זאת פן אכלך בדרך, אתה תסלח לעוונינו וגו׳. יש כי במקום אם: ונחלתנו. ותתנו לך לנחלה (ס״א שתתן לנו נחלה) מיוחדת, זו היא בקשת ופליטו אני ועמך, שלא תשרה שכינתך על האומות עובדי אלילים:

(10) כורת ברית. על זאת: אעשה נפלאות. לשון ופליטו, שתהיו מובדלים בזו מכל האומות עובדי אלילים, שלא תשרה שכינתי עליהם:

11 שְׁמָר־לְךָ֥ אֵת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּ֑וֹם הִנְנִי
גֹרֵשׁ מִפָּנֶיךָ אֶת־הָאֱמֹרִי֙ וְהַֽכְּנַעֲנִ֔י וְהַחִתִּ֖י
וְהַפְּרִזִּ֑י וְהַחִוִּ֖י וְהַיְבוּסִֽי׃

11 Observe thou that which I am commanding thee this day; behold, I am driving out before thee the Amorite, and the Canaanite, and the Hittite, and the Perizzite, and the Hivite, and the Jebusite.

12 הִשָּׁמֶר֙ לְךָ֔ פֶּן־תִּכְרֹ֥ת בְּרִ֖ית לְיוֹשֵׁ֣ב
הָאָ֑רֶץ אֲשֶׁר אַתָּ֥ה בָ֖א עָלֶ֑יהָ פֶּן־יִהְיֶ֥ה
לְמוֹקֵ֖שׁ בְּקִרְבֶּֽךָ׃

12 Take heed to thyself, lest thou make a covenant with the inhabitants of the land whither thou goest, lest they be for a snare in the midst of thee.

13 כִּֽי־אֶת־מִזְבְּחֹתָ֥ם תִּתֹּצֻ֖ון וְאֶת־מַצֵּבֹתָ֑ם
תְּשַׁבֵּרֻ֔ון וְאֶת־אֲשֵׁרָ֖יו תִּכְרֹֽתוּן׃

13 But ye shall break down their altars, and dash in pieces their pillars, and ye shall cut down their Asherim.

14 כִּֽי־לֹ֣א תִשְׁתַּחֲוֶ֗ה לְאֵ֤ל אַחֵר֙ כִּ֣י יְהוָ֔ה
קַנָּ֥א שְׁמ֖ו אֵ֣ל קַנָּ֑א הֽוּא׃

14 For thou shalt bow down to no other god; for the Lord, whose name is Jealous, is a jealous God;

15 פֶּן־תִּכְרֹ֥ת בְּרִ֖ית לְיוֹשֵׁ֣ב הָאָ֑רֶץ וְזָנ֗וּ
אַחֲרֵ֤י אֱלֹהֵיהֶם֙ וְזָבְח֣וּ לֵאלֹהֵיהֶ֔ם וְקָרָ֥א
לְךָ֖ וְאָכַלְתָּ֥ מִזִּבְחֹֽו׃

15 lest thou make a covenant with the inhabitants of the land, and they go astray after their gods, and do sacrifice unto their gods, and they call thee, and thou eat of their sacrifice;

16 וְלָקַחְתָּ֤ מִבְּנֹתָיו֙ לְבָנֶ֔יךָ וְזָנ֥וּ בְנֹתָ֖יו אַחֲרֵ֣י
אֱלֹהֵיהֶ֑ן וְהִזְנ֥וּ אֶת־בָּנֶ֖יךָ אַחֲרֵ֥י אֱלֹהֵיהֶֽן׃

16 and thou take of their daughters unto thy sons, and their daughters go astray after their gods, and make thy sons go astray after their gods.

17 אֱלֹהֵ֥י מַסֵּכָ֖ה לֹ֥א תַעֲשֶׂ֖ה־לָּֽךְ׃

17 Thou shalt make thee no molten gods.

18 אֶת־חַ֣ג הַמַּצֹּ֗ות תִּשְׁמֹ֤ר שִׁבְעַת־יָמִים֙
תֹּאכַ֣ל מַצֹּ֔ות אֲשֶׁ֥ר צִוִּיתִ֖ךָ לְמוֹעֵ֣ד
חֹ֑דֶשׁ הָאָבִ֔יב כִּ֥י בְחֹ֖דֶשׁ הָאָבִ֣יב יָצָ֔אתָ
מִמִּצְרָֽיִם׃

18 The feast of unleavened bread shalt thou keep. Seven days thou shalt eat unleavened bread, as I commanded thee, at the time appointed in the month Abib, for in the month Abib thou camest out from Egypt.

19 כָּל־פֶּ֥טֶר רֶ֖חֶם לִ֑י וְכָל־מִקְנְךָ֥ תִזְכָּ֖ר פֶּ֣טֶר
שֹׁ֥ור וָשֶֽׂה׃

19 All that openeth the womb is Mine; and of all thy cattle thou shalt sanctify the males, the firstlings of ox and sheep.

20 וּפֶ֣טֶר חֲמֹ֔ור תִּפְדֶּ֖ה בְשֶׂ֑ה וְאִם־לֹ֥א תִפְדֶּ֖ה
וַעֲרַפְתֹּ֑ו כָּ֚ל בְּכֹ֣ור בָּנֶ֔יךָ תִּפְדֶּ֖ה וְלֹא־יֵרָא֥ו
פָנַ֖י רֵיקָֽם׃

20 And the firstling of an ass thou shalt redeem with a lamb; and if thou wilt not redeem it, then thou shalt break its neck. All the first-born of thy sons thou shalt redeem. And none shall appear before Me empty.

21 שֵׁ֣שֶׁת יָמִים֮ תַּעֲבֹ֣ד וּבַיּ֣וֹם הַשְּׁבִיעִי֒ תִּשְׁבֹּ֔ת
בֶּחָרִ֥יש וּבַקָּצִ֖יר תִּשְׁבֹֽת׃

21 Six days thou shalt work, but on the seventh day thou shalt rest; in plowing time and in harvest thou shalt rest.

22 וְחַג֙ שָׁבֻעֹ֣ת תַּעֲשֶׂ֔ה לְךָ֖ בִּכּוּרֵ֣י קְצִ֑יר חִטִּ֗ים
וְחַג֙ הָאָסִ֣יף תְּקוּפַ֔ת הַשָּׁנָֽה׃

22 And thou shalt observe the feast of weeks, even of the first-fruits of wheat harvest, and the feast of ingathering at the turn of the year.

(11) את האמורי וגו׳. ו׳ אומות יש כאן, כי הגרגשי עמד ופנה מפניהם:
(13) אשריו. הוא אילן שעובדים אותו:
(14) קנא שמו. מקנא להפרע ואינו מוותר. וזהו כל לשון קנאה, אותו בנאמנו ופורע מעוזביו:
(15) ואכלת מזבחו. כסבור אתה שאין עונש באכילתו, ואני מעלה עליך כמודה בעבודתו, שמתוך כך אתה בא ולוקח מבנותיו לבניך (עבודה זרה ח.):
(18) חדש האביב. חדש הַבִּכּוּר, שהתבואה מתבכרת בניסולה:
(19) כל פטר רחם לי. באדם: וכל מקנך תזכר וגו׳. וכל מקנך אשר תזכר בפטר שור ושה, אשר יפטור זכר את רחמה. פטר. לשון פתיחה, וכן פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן (משלי יז, יד). תי״ו של תזכר לשון נקבה היא, מוסב על היולדת:
(20) ופטר חמור. ולא שאר בהמה טמאה: תפדה בשה. נותן שה לכהן, והוא חולין ביד כהן, ופטר חמור מותר בעבודה לבעליו: וערפתו. עורפו בקופיץ, הוא הפסיד ממון כהן, לפיכך יופסד ממונו: כל בכור בניך תפדה. ממשה שלעיס פדיונו קונה, שנאמר וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה (במדבר יח, טז): ולא יראו פני ריקם. לפי פשוטו של מקרא, דבר בפני עצמו הוא, ואינו מוסב על הבכור, שאין במצות בכור ראיית פנים, אלא אזהרה אחרת היא, וכשתעלו לרגל לראות, לא יראו פני ריקם, מצוה עליכם להביא עולת ראיית פנים. ולפי מדרש ברייתא, מקרא יתר הוא, ומופנה לגזרה שוה, ללמד על הענקתו של עבד עברי שהוא חמשה שלעיס מכל מין ומין, כפדיון בכור, במסכת קדושין (יז.):
(21) בחריש ובקציר תשבות. למה נזכר חריש וקציר, יש מרבותינו אומרים (ראש השנה ט.), על חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית, ללמדך שמוסיפין מחול על הקדש, וכך משמעו, ששת ימים תעבוד ויום השביעי תשבות, ועבודת ו׳ הימים שהתרתי לך, יש שנה שהחרים והקציר אסור, ואין צריך לומר חריש וקציר של שביעית, שהרי כבר נאמר שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וגו׳ (ויקרא כה, ד). ויש אומרים שאינו מדבר אלא בשבת, וחריש וקציר שהוזכר בו לומר לך, מה חריש רשות אף קציר רשות, יצא קציר העומר שהוא מצוה, ודומה את השבת:
(22) בכורי קציר חטים. שאתה מביא בו שתי הלחם מן החטים. בכורים שהיא מנחה ראשונה הבאה מן החדש של חטים למקדש, כי מנחת העומר הבאה בפסח, מן

23 שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ
אֶת־פְּנֵי הָאָדֹן ׀ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

תְּלָת זִמְנִין בְּשַׁתָּא יִתַּחֲזוֹן כָּל דְּכוּרָךְ
קֳדָם רִבּוֹן עָלְמָא יְיָ אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל׃

23 Three times in the year shall all thy males appear before the Lord God, the God of Israel.

24 כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפָּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי
אֶת־גְּבֻלֶךָ וְלֹא־יַחְמֹד אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ
בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה׃

אֲרֵי אֲתָרֵיךְ עַמְמִין מִן קֳדָמָךְ וְאַפְּתֵי
יָת תְּחוּמָךְ וְלָא יְחַמֵּד אֱנָשׁ יָת אַרְעָךְ
בְּמִסְּקָךְ לְאִתַּחֲזָאָה קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ תְּלָת
זִמְנִין בְּשַׁתָּא׃

24 For I will cast out nations before thee, and enlarge thy borders; neither shall any man covet thy land, when thou goest up to appear before the Lord thy God three times in the year.

25 לֹא־תִשְׁחַט עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין
לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפָּסַח׃

לָא תִכּוֹס עַל חֲמִיעַ דַּם פִּסְחִי וְלָא
יְבִיתוּן לְצַפְרָא תַּרְבֵּי נִכְסַת חַגָּא
דְּפִסְחָא׃

25 Thou shalt not offer the blood of My sacrifice with leavened bread; neither shall the sacrifice of the feast of the passover be left unto the morning.

26 רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב
אִמּוֹ׃ (פ)

רֵישׁ בִּכּוּרֵי אַרְעָךְ תַּיְתֵי לְבֵית מַקְדְּשָׁא
דַּיְיָ אֱלָהָךְ לָא תֵיכְלוּן בְּשַׂר בַּחֲלַב׃

26 The choicest first-fruits of thy land thou shalt bring unto the house of the Lord thy God. Thou shalt not seethe a kid in its mother's milk.'

שביעי כו 27 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתָב־לְךָ אֶת־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־פִּי הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתוֹב לָךְ יָת פִּתְגָמַיָּא
הָאִלֵּין אֲרֵי עַל מֵימַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין
גְּזַרִית עִמָּךְ קְיָם וְעִם יִשְׂרָאֵל׃

27 And the Lord said unto Moses: 'Write thou these words, for after the tenor of these words I have made a covenant with thee and with Israel.'

28 וַיְהִי־שָׁם עִם־יְהוָה אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם
לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֶת דִּבְרֵי
הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים׃

וַהֲוָה תַּמָּן קֳדָם יְיָ אַרְבְּעִין יְמָמִין
וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן לַחְמָא לָא אֲכַל וּמַיָּא לָא
שְׁתִי וּכְתַב עַל לוּחַיָּא יָת פִּתְגָמֵי קְיָמָא
עֲשָׂרָא פִּתְגָמִין׃

28 And he was there with the Lord forty days and forty nights; he did neither eat bread, nor drink water. And he wrote upon the tables the words of the covenant, the ten words.

29 וַיְהִי בְּרֶדֶת מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי וּשְׁנֵי לֻחֹת
הָעֵדֻת בְּיַד־מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ מִן־הָהָר וּמֹשֶׁה
לֹא־יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ׃

וַהֲוָה כַּד נְחַת מֹשֶׁה מִטּוּרָא דְּסִינַי וּתְרֵין
לוּחֵי דְּסָהֲדוּתָא בִּידָא דְּמֹשֶׁה בְּמֵיחֲתֵיהּ
מִן טוּרָא וּמֹשֶׁה לָא יְדַע אֲרֵי סְגִי זִיו
יְקָרָא דְּאַפּוֹהִי בְּמַלָּלוּתֵיהּ עִמֵּיהּ׃

29 And it came to pass, when Moses came down from mount Sinai with the two tables of the testimony in Moses' hand, when he came down from the mount, that Moses knew not that the skin of his face sent forth abeams while He talked with him.

30 וַיַּרְא אַהֲרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה
וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו׃

וַחֲזָא אַהֲרֹן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מֹשֶׁה
וְהָא סְגִי זִיו יְקָרָא דְּאַפּוֹהִי וּדְחִילוּ
מִלְּאִתְקָרְבָא לְוָתֵיהּ׃

30 And when Aaron and all the children of Israel saw Moses, behold, the skin of his face sent forth beams; and they were afraid to come nigh him.

31 וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן
וְכָל־הַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם׃

וּקְרָא לְהוֹן מֹשֶׁה וְתָבוּ לְוָתֵיהּ אַהֲרֹן וְכָל
רַבְרְבַיָּא בִּכְנִשְׁתָּא וּמַלֵּיל מֹשֶׁה עִמְּהוֹן׃

31 And Moses called unto them; and Aaron and all the rulers of the congregation returned unto him; and Moses spoke to them.

32 וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְּשׁוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְצַוֵּם
אֵת כָּל־אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אִתּוֹ בְּהַר סִינָי׃

וּבְתַר כֵּן אִתְקְרַבוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּפַקֵּידִנּוּן יָת כָּל דְּמַלֵּיל יְיָ עִמֵּיהּ בְּטוּרָא
דְּסִינָי׃

32 And afterward all the children of Israel came nigh, and he gave them in commandment all that the Lord had spoken with him in mount Sinai.

השעורים היא: וחג האסיף. בזמן שאתה אוסף תבואתך מן השדה לבית. אסיפה זו לשון הכנסה לבית, כמו וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ (דברים כב, ב): תקופת השנה. שהיא בחזרת השנה, בתחלת השנה הבאה: תקופת. לשון מסיבה והקפה:

(23) כל זכורך. כל הזכרים שבך. הרבה מצות בתורה נאמרו ונכפלו, ויש מהם שלש פעמים ואחרבע, לחייב ולענוש על מנין לאוין שבהם, ועל מנין עשה שבהם:

(24) אוריש. כתרגומו אֲתָרֵךְ, וכן קָחֵל לָשׁ (דברים ב, לא), וכן וַיּוֹרֶשׁ אֶת הָאֱמֹרִי (במדבר כא, לב), לשון גירושין: והרחבתי את גבלך. ואתה רחוק מבית הבחירה, ואינך יכול לראות לפני תמיד, לכך אני קובע לך שלשה רגלים הללו:

(25) לא תשחט וגו'. לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קייס, אזהרה לשוחט, או לזורק, או לאחד מבני חבורה (פסחים סג.): ולא ילין. כתרגומו, אין לינה מועלת בראש המזבח, ואין לינה אלא בעמוד השחר: זבח חג הפסח. אמוריו, ומכאן אתה למד לכל הקטר חלבים ואברים:

(26) ראשית בכורי אדמתך. משבעת המינין האמורים בשבח ארצך, אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וגו' (דברים ח, ח), וּדְבָשׁ, הוא דבש תמרים: לא תבשל גדי. אזהרה לבשר וחלב, ושלשה פעמים כתוב בתורה, אחד לאכילה, ואחד להנאה, ואחד לאיסור בישול (חולין קטו:): גדי. כל ולד רך במשמע, ואף עגל וכבש, ממה שהוצרך לפרש בכמה מקומות גדי עזים, למדת שגדי סתם כל יונקים במשמע: בחלב אמו. פרט לעוף, שאין לו חלב אם, שאין איסורו מן התורה אלא מדברי סופרים:

(27) את הדברים האלה. ולא אתה רשאי לכתוב תורה שבעל פה:

(29) ויהי ברדת משה. כשהביא לוחות אחרונות ביום הכפורים: כי קרן. לשון קרניים, שהאור מבהיק ובולט כמין קרן. ומהיכן זכה משה לקרני ההוד, רבותינו אמרו מן המערה, שנתן הקב"ה ידו על פניו, שנאמר וְשַׂכֹּתִי כַּפִּי (שמות לג, כב):

(30) ויראו מגשת אליו. בא וראה כמה גדולה כחה של עבירה, שעד שלא פשטו ידיהם בעבירה מהו אומר, וּמַרְאֵה כְּבוֹד ה' כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שמות כד, יז), ולא יראים ולא מזדעזעים, ומשעשו את העגל, אף מקרני הודו של משה היו מרתיעים ומזדעזעים:

(31) הנשאים בעדה. כמו נשיאי העדה: וידבר משה אליהם. שליחותו של מקום, ולשון הווה הוא כל הענין הזה:

(32) ואחרי כן נגשו. אחר שלמד לזקניים, חוזר ומלמד הפרשה או ההלכה לישראל. תנו רבנן, כילד סדר המשנה, משה היה לומד מפי הגבורה, נכנס אהרן, שנה לו

מפטיר
33 וַיְכַל מֹשֶׁה מִדַּבֵּר אִתָּם וַיִּתֵּן עַל־פָּנָיו מַסְוֶה׃
And when Moses had done speaking with them, he put a veil on his face.

34 וּבְבֹא מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לְדַבֵּר אִתּוֹ יָסִיר אֶת־הַמַּסְוֶה עַד־צֵאתוֹ וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יִצֻּוֶּה׃
But when Moses went in before the Lord that He might speak with him, he took the veil off, until he came out; and he came out; and spoke unto the children of Israel that which he was commanded.

35 וְרָאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־הַמַּסְוֶה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ׃ (ס)
And the children of Israel saw the face of Moses, that the skin of Moses' face sent forth beams; and Moses put the veil back upon his face, until he went in to speak with Him.

קלט פסוקים

The Haftara is I Kings 18:1 – 18:39 on page 709. Sepharadim read I Kings 18:20 – 18:39. On Shabbat Parah, Maftir and Haftara are on page 492.

ויקהל
XXXV וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת אֹתָם׃
And Moses assembled all the congregation of the children of Israel, and said unto them: 'These are the words which the Lord hath commanded, that ye should do them.

2 שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוּמָת׃
Six days shall work be done, but on the seventh day there shall be to you a holy day, a sabbath of solemn rest to the Lord; whosoever doeth any work therein shall be put to death.

3 לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃ (פ)
Ye shall kindle no fire throughout your habitations upon the sabbath day.'

לוי 4 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר׃
And Moses spoke unto all the congregation of the children of Israel, saying: 'This is the thing which the Lord commanded, saying:

5 קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַיהוָה כָּל נְדִיב לִבּוֹ יְבִיאֶהָ אֵת תְּרוּמַת יְהוָה זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃
Take ye from among you an offering unto the Lord, whosoever is of a willing heart, let him bring it, the Lord's offering: gold, and silver, and brass;

6 וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃
and blue, and purple, and scarlet, and fine linen, and goats' hair;

7 וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים׃
and rams' skins dyed red, and sealskins, and acacia-wood;

8 וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר וּבְשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃
and oil for the light, and spices for the anointing oil, and for the sweet incense;

9 וְאַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן׃
and onyx stones, and stones to be set, for the ephod, and for the breastplate.

משה פרקו, נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה, נכנסו בניו, שנה להם משה פרקם, נסתלקו הם, ישב אלעזר לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן, נכנסו זקנים, שנה להם משה פרקם, נסתלקו זקנים ישבו לגדדין, נכנסו כל העם, שנה להם משה פרקם, נמצא ביד כל העם ג׳, ביד הזקנים ב׳, ביד בני אהרן שלשה, ביד אהרן ארבעה וכו׳, כדאיתא בעילוזין (נד:):

(33) ויתן על פניו מסוה. כתרגומו גֵּית אַפָּי, לשון ארמי הוא בגמרא עֲוֵי לְבָא (כתובות סב:), ועוד בכתובות (ס.), הוה קא מסוה לאפה, לשון הבטה, היה מסתכל בה, אף כאן מסוה, נגד הגיתן כנגד הפרצוף ובית העיניים, ולכבוד קרני ההוד שלא יזונו הכל מהם, היה נותן המסוה כנגדן, ונוטלו בשעה שהיה מדבר עם ישראל, ובשעה שהמקום נדבר עמו עד לאתו, ובצאתו יצא בלא מסוה:

(34) ודבר אל בני ישראל. ולאו קרני ההוד בפניו, וכשהוא מסתלק מהם:

(35) והשיב משה את המסוה על פניו עד בואו לדבר אתו. וכשבא לדבר אתו נוטלו מעל פניו:

(1) ויקהל משה. למחרת יום הכפורים כשירד מן ההר, והוא לשון הפעיל, שאינו אוסף אנשים בידיים, אלא הן נאספים על פי דבורו, ותרגומו וַאֲכָנֵשׁ:

(2) ששת ימים. הקדים להם אזהרת שבת לצווי מלאכת המשכן, לומר, שאינו דוחה את השבת:

(3) לא תבערו אש. יש מרבותינו אומרים, הבערה נלמד יצאת, ויש אומרים לחלק יצאת (סנהדרין לה:, יבמות ו:):

(4) זה הדבר אשר צוה ה׳. לי לאמר לכם:

(5) נדיב לבו. על שם שלבו נדבו קרוי נדיב לב. כבר פירשתי נדבת המשכן ומלאכתו במקום לוואתם:

10 וְכָל־חֲכַם־לֵב בָּכֶם יָבֹאוּ וְיַעֲשׂוּ אֵת כָּל־ אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃
וְכָל חַכִּימֵי לִבָּא דִּבְכוֹן יֵיתוֹן וְיַעְבְּדוּן יָת כָּל דְּפַקִּיד יְיָ׃
10 And let every wise-hearted man among you come, and make all that the Lord hath commanded:

ישראל 11 אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶת־אָהֳלוֹ וְאֶת־מִכְסֵהוּ אֶת־ קְרָסָיו וְאֶת־קְרָשָׁיו אֶת־בְּרִיחֹו אֶת־ עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו׃
יָת מַשְׁכְּנָא יָת פְּרָסֵיהּ וְיָת חוּפָּאֵיהּ פּוּרְפּוֹהִי דַּפּוֹהִי עָבְרוֹהִי עַמּוּדוֹהִי וְסָמְכוֹהִי׃
11 the tabernacle, its tent, and its covering, its clasps, and its boards, its bars, its pillars, and its sockets;

12 אֶת־הָאָרֹן וְאֶת־בַּדָּיו אֶת־הַכַּפֹּרֶת וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ׃
יָת אֲרוֹנָא וְיָת אֲרִיחוֹהִי יָת כַּפּוּרְתָּא וְיָת פָּרוּכְתָּא דִּפְרָסָא׃
12 the ark, and the staves thereof, the ark-cover, and the veil of the screen;

13 אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֵת לֶחֶם הַפָּנִים׃
יָת פַּתּוּרָא וְיָת אֲרִיחוֹהִי וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת לְחֵים אַפָּיָא׃
13 the table, and its staves, and all its vessels, and the showbread;

14 וְאֶת־מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֶת־ נֵרֹתֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר׃
וְיָת מְנָרְתָּא דְּאַנְהוֹרִי וְיָת מָנָהָא וְיָת בּוֹצִינָהָא וְיָת מִשְׁחָא דְּאַנְהָרוּתָא׃
14 the candlestick also for the light, and its vessels, and its lamps, and the oil for the light;

15 וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לְפֶתַח הַמִּשְׁכָּן׃
וְיָת מַדְבְּחָא דְּקְטֹרֶת בּוּסְמָיָא וְיָת אֲרִיחוֹהִי וְיָת מִשְׁחָא דְּרְבוּתָא וְיָת קְטֹרֶת בּוּסְמָיָא וְיָת פְּרָסָא דְּתַרְעָא לְתְרַע מַשְׁכְּנָא׃
15 and the altar of incense, and its staves, and the anointing oil, and the sweet incense, and the screen for the door, at the door of the tabernacle;

16 אֶת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־ הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃
יָת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת סְרָדָא דִּנְחָשָׁא דִּילֵיהּ יָת אֲרִיחוֹהִי וְיָת כָּל מָנוֹהִי יָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵיהּ׃
16 the altar of burnt-offering, with its grating of brass, its staves, and all its vessels, the laver and its base;

17 אֶת קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֶת מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר׃
יָת סַרְדֵי דָּרְתָא יָת עַמּוּדוֹהִי וְיָת סָמְכַהָא וְיָת פְּרָסָא דִּתְרַע דָּרְתָא׃
17 the hangings of the court, the pillars thereof, and their sockets, and the screen for the gate of the court;

18 אֶת־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יִתְדֹת הֶחָצֵר וְאֶת־מֵיתְרֵיהֶם׃
יָת סְכִּי מַשְׁכְּנָא וְיָת סְכִּי דָּרְתָא וְיָת אֲטוּנֵיהוֹן׃
18 the pins of the tabernacle, and the pins of the court, and their cords;

19 אֶת־בִּגְדֵי הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן׃
יָת לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא לְשַׁמָּשָׁא בְּקוּדְשָׁא יָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן כָּהֲנָא וְיָת לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא׃
19 the plaited garments, for ministering in the holy place, the holy garments for Aaron the priest, and the garments of his sons, to minister in the priest's office.'

20 וַיֵּצְאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה׃
וּנְפַקוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן קֳדָם מֹשֶׁה׃
20 And all the congregation of the children of Israel departed from the presence of Moses.

סי׳ 21 וַיָּבֹאוּ כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־נְשָׂאוֹ לִבּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת־ תְּרוּמַת יְהוָה לִמְלֶאכֶת אֹהֶל מוֹעֵד וּלְכָל־עֲבֹדָתוֹ וּלְבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ׃
וַאֲתוֹ כָּל גְּבַר דְּאִתְרְעֵי לְבֵיהּ וְכֹל דְּאִשְׁלִימַת רוּחֵיהּ עִמֵּיהּ אֵיתִיאוּ יָת אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְעֲבִידַת מַשְׁכָּן זִמְנָא וּלְכָל פּוּלְחָנֵיהּ וְלִלְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא׃
21 And they came, every one whose heart stirred him up, and every one whom his spirit made willing, and brought the Lord's offering, for the work of the tent of meeting, and for all the service thereof, and for the holy garments.

22 וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל־הַנָּשִׁים כֹּל נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וָנֶזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל־כְּלִי זָהָב וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפַת זָהָב לַיהוָה׃
וּמִיתַן גּוּבְרַיָּא עַל נָשַׁיָּא כֹּל דְּאִתְרְעֵי לְבֵיהּ אֵיתִיאוּ שֵׁירִין וְעִזְקִן וּמְחוֹךְ כָּל מָן דְּדַהַב וְכָל גְּבַר דַּאֲרִים אֲרָמוּת דַּהְבָּא קֳדָם יְיָ׃
22 And they came, both men and women, as many as were willing-hearted, and brought nose-rings, and ear-rings, and signet-rings, and girdles, all jewels of gold; even every man that brought an offering of gold unto the Lord.

(11) את המשכן. יריעות התחתונות הנראות בתוכו קרויים משכן: את אהלו. היא אהל יריעות עזים העשוי לגג: ואת מכסהו. מכסה עורות אילים והתחשים:
(12) ואת פרוכת המסך. פרוכת המחילה. כל דבר המגין בין למעלה בין למעלה מכנגד קרוי מסך וסכך, וכן שַׁכְּךָ בַּעֲדוֹ (איוב ח, ו), הִנְנִי שָׂךְ אֶת דַּרְכֵּךְ (הושע ב, ח):
(13) לחם הפנים. כבר פירשתי, על שם שהיו לו פניס לכאן ולכאן, שהיה עשוי כמין תיבה פרוצה:
(14) ואת כליה. מלקחיס ומחתות: נרותיה. לויני"ש בלע"ז, בזיכיס שהשמן והפתילות נתונין בהן: ואת שמן המאור. אף הוא צריך תכמי לב, שהוא משונה משאר שמניס, כמו שמפורש במנחות (פו.), מגרגרו בראש הזית, והוא כתית וזך:
(15) מסך הפתח. וילון שלפני המזרח, שלא היו שם קרשיס ולא יריעות:
(17) את עמודיו ואת אדניה. הרי חצר קרוי כאן לשון לשון נקבה, וכן דבריס הרבה: ואת מסך שער החצר. וילון פרוש לצד המזרח עשריס אמה אמצעיות, של רוחב החצר שהיה חמשיס רחב, וסתומין הימנו לצד צפון ט"ו אמה, וכן לדרום, שנאמר וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף (שמות כז, יד):
(18) יתדות. לתקוע ולקשור בהס סופי היריעות בארץ, שלא יעופו ברוח: מיתריהם. חבליס לקשור:
(19) בגדי השרד. לכסות הארון והשלחן והמנורה והמזבחות בשעת סילוק מסעות:
(22) על הנשים. עס הנשיס, וסמוכין אליהס. (מה שהתרגום הניח על כפשוטו, משום דלא מתרגם ויבאו האנשים וַאֲתוֹ גֻּבְרַיָּא, כמו שמתרגם לעיל מיניה, רק מתרגם

23 וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר־נִמְצָא אִתּוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים וְעֹרֹת אֵילִם
מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים הֵבִיאוּ׃

וְכָל גְּבַר דְּאִשְׁתְּכַח עִמֵּיהּ תַּכְלָא
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ וּמַעְזֵי וּמַשְׁכֵּי
דְּדִכְרֵי מְסָמְקֵי וּמַשְׁכֵּי סָסְגוֹנָא אֵיתִיאוּ׃

23 And every man, with whom was found blue, and purple, and scarlet, and fine linen, and goats' hair, and rams' skins dyed red, and sealskins, brought them.

24 כָּל־מֵרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וּנְחֹשֶׁת הֵבִיאוּ
אֵת תְּרוּמַת יְהוָה וְכֹל אֲשֶׁר נִמְצָא
אִתּוֹ עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל־מְלֶאכֶת הָעֲבֹדָה
הֵבִיאוּ׃

כָּל דַּאֲרֵים אֲרָמוּת כְּסַף וּנְחָשׁ אֵיתִיאוּ
יָת אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ וְכֹל דְּאִשְׁתְּכַח
עִמֵּיהּ אָעֵי שִׁטִּין לְכָל עֲבִידַת פּוּלְחָנָא
אֵיתִיאוּ׃

24 Every one that did set apart an offering of silver and brass brought the Lord's offering; and every man, with whom was found acacia-wood for any work of the service, brought it.

25 וְכָל־אִשָּׁה חַכְמַת־לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ וַיָּבִיאוּ
מַטְוֶה אֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן אֶת־
תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ׃

וְכָל אִתְּתָא חַכִּימַת לִבָּא בִּידֵיהָ טָווּ וַיְתִיבוּ
וּמַיְתַן כַּד עֲזִיל יָת תַּכְלָא וְיָת אַרְגְּוָנָא
יָת צְבַע זְהוֹרִי וְיָת בּוּצָא׃

25 And all the women that were wise-hearted did spin with their hands, and brought that which they had spun, the blue, and the purple, the scarlet, and the fine linen.

26 וְכָל־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לְבָן אֹתָנָה
בְּחָכְמָה טָווּ אֶת־הָעִזִּים׃

וְכָל נְשַׁיָּא דְּאִתְרְעִי לִבְּהוֹן עִמְּהוֹן
בְּחָכְמָא עָזְלָן יָת מַעַזְיָא׃

26 And all the women whose heart stirred them up in wisdom spun the goats' hair.

27 וְהַנְּשִׂאִם הֵבִיאוּ אֶת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת
אַבְנֵי הַמִּלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן׃

וְרַבְרְבַיָּא אֵיתִיאוּ יָת אַבְנֵי בּוּרְלָא
וְיָת אַבְנֵי אַשְׁלְמוּתָא לְשַׁקָּעָא בְּאֵיפוֹדָא
וּבְחוּשְׁנָא׃

27 And the rulers brought the onyx stones, and the stones to be set, for the ephod, and for the breastplate;

28 וְאֶת־הַבֹּשֶׂם וְאֶת־הַשָּׁמֶן לְמָאוֹר וּלְשֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃

וְיָת בּוּסְמָא וְיָת מִשְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא
וְלִמְשַׁח רְבוּתָא וְלִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃

28 and the spice, and the oil, for the light, and for the anointing oil, and for the sweet incense.

29 כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדַב לִבָּם אֹתָם
לְהָבִיא לְכָל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
לַעֲשׂוֹת בְּיַד־מֹשֶׁה הֵבִיאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
נְדָבָה לַיהוָה׃ (פ)

כָּל גְּבַר וְאִתְּתָא דְּאִתְרְעִי לִבְּהוֹן עִמְּהוֹן
לְאַיְתָאָה לְכָל עֲבִידְתָא דְּפַקִּיד יְיָ
לְמֶעֱבַד בִּידָא דְּמֹשֶׁה אֵיתִיאוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל נְדַבְתָּא קֳדָם יְיָ׃

29 The children of Israel brought a freewill-offering unto the Lord; every man and woman, whose heart made them willing to bring for all the work, which the Lord had commanded by the hand of Moses to be made.

שלישי (שני) כו*

30 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא
יְהוָה בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר
לְמַטֵּה יְהוּדָה׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲזוֹ דְּרַבִּי
יְיָ בְּשׁוּם בְּצַלְאֵל בַּר אוּרִי בַר חוּר
לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה׃

30 And Moses said unto the children of Israel: 'See, the Lord hath called by name Bezalel the son of Uri, the son of Hur, of the tribe of Judah.

31 וַיְמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה בִּתְבוּנָה
וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה׃

וְאַשְׁלִים עִמֵּיהּ רוּחַ מִן קֳדָם יְיָ בְּחָכְמָא
בְּסוּכְלְתָנוּ וּבְמַדַּע וּבְכָל עֲבִידָא׃

31 And He hath filled him with the spirit of God, in wisdom, in understanding, and in knowledge, and in all manner of workmanship.

32 וְלַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת לַעֲשֹׂת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף
וּבַנְּחֹשֶׁת׃

וּלְאַלָּפָא אֻמָּנָן לְמֶעֱבַד בְּדַהְבָּא
וּבְכַסְפָּא וּבְנְחָשָׁא׃

32 And to devise skilful works, to work in gold, and in silver, and in brass,

33 וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן לְמַלֹּאת וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ
לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת׃

וּבְאוּמָנוּת אֶבֶן טָבָא לְאַשְׁלָמָא וּבְנַגָּרוּת
אָעָא לְמֶעֱבַד בְּכָל עֲבִידַת אוּמָנָן׃

33 and in cutting of stones for setting, and in carving of wood, to work in all manner of skilful workmanship.

34 וּלְהוֹרֹת נָתַן בִּלְבָבוֹ הוּא וְאָהֳלִיאָב בֶּן־
אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן׃

וּלְאַלָּפָא יְהַב בְּלִבֵּיהּ הוּא וְאָהֳלִיאָב בַּר־
אֲחִיסָמָךְ לְשִׁבְטָא דְּדָן׃

34 And He hath put in his heart that he may teach, both he, and Oholiab, the son of Ahisamach, of the tribe of Dan.

ומייתן, ורבה לומר שהביאו מה וגזם בעודן על הנשים, כמו שכתב רש"י על טוו את העזים): חח. הוא מכשיט של זהב עגול, נתון על הזרוע, והוא הנמיד: וכומז. כלי זהב הוא, נתון כנגד אותו מקום לגאה, ורבותינו פירשו שם כומז, כלומר מקום זמה:

(23) וכל איש אשר נמצא אתו. תכלת או ארגמן או תולעת שני או עורות אילים או תחשים, כולם הביאו:

(26) טוו את העזים. היה היתה אומנות ידיהם, שמעל גבי העזים היו טווין אותם (שבת לט.):

(27) והנשאם הביאו. אמר ר' נתן, מה ראו נשיאים להתנדב בתנוכת המזבח בתחלה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה, אלא כך אמרו נשיאים, יתנדבו צבור מה שמתנדבים, ומה שמחסרין אנו משלימין אותו, כיון שהשלימו צבור את הכל, שנאמר וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם (שמות לו, ז), אמרו נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו את אבני השהם וגו', לכך התנדבו בתנוכת המזבח תחלה, ולפי שנתעצלו מתחלה, נחסרה אות משמש, והנשאם כתיב:

(30) חור. בנה של מריס היה:

(34) ואהליאב. משבט דן, מן הירודין שבשבטים, מבני השפחות, והשוהו המקום לבצלאל למלאכת המשכן, והוא מגדולי השבטים, לקיים מה שנאמר וְלֹא נִכַּר שֵׁם לְפָנַי דָּל (איוב לד, יט):

35 מִלֵּא אֹתָם חָכְמַת־לֵב לַעֲשׂוֹת כָּל־
מְלֶאכֶת חָרָשׁ ׀ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת
וּבָאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ וְאֹרֵג עֹשֵׂי
כָּל־מְלָאכָה וְחֹשְׁבֵי מַחֲשָׁבֹת׃

35 אַשְׁלִים עִמְּהוֹן חַכִּימוּת לִבָּא לְמֶעֱבַד
כָּל עֲבִידַת נַגָּר וְאוּמָן וְצַיָּיר בְּתְכֵלָא
וּבְאַרְגְּוָנָא בִּצְבַע זְהוֹרִי וּבְבוּצָא וּמָחֵי
עָבְדֵי כָּל עֲבִידָא וּמַלְפֵי אוּמָנָן׃

Them hath He filled with wisdom of heart, to work all manner of workmanship, of the craftsman, and of the skilful workman, and of the weaver in colours, in blue, and in purple, in scarlet, and in fine linen, and of the weaver, even of them that do any workmanship, and of those that devise skilful works.

XXXVI וְעָשָׂה בְצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב וְכָל־אִישׁ חֲכַם־
לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חָכְמָה וּתְבוּנָה בָּהֵמָּה
לָדַעַת לַעֲשֹׂת אֶת־כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדַת
הַקֹּדֶשׁ לְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה׃

XXXVI וְיַעֲבִיד בְּצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב וְכֹל
גְּבַר חַכִּים לִבָּא דִּיהַב יְיָ חָכְמְתָא
וְסוּכְלְתָנוּתָא בְּהוֹן לְמִדַּע לְמֶעֱבַד יָת
כָּל עֲבִידַת פּוּלְחַן קוּדְשָׁא לְכָל דְּפַקִּיד
יְיָ׃

And Bezalel and Oholiab shall work, and every wise-hearted man, in whom the Lord hath put wisdom and understanding to know how to work all the work for the service of the sanctuary, according to all that the Lord hath commanded.'

2 וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־בְּצַלְאֵל וְאֶל־אָהֳלִיאָב
וְאֶל כָּל־אִישׁ חֲכַם־לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה
חָכְמָה בְּלִבּוֹ כֹּל אֲשֶׁר נְשָׂאוֹ לִבּוֹ לִקְרֹבָה
אֶל־הַמְּלָאכָה לַעֲשֹׂת אֹתָהּ׃

2 וּקְרָא מֹשֶׁה לִבְצַלְאֵל וּלְאָהֳלִיאָב וּלְכֹל
גְּבַר חַכִּים לִבָּא דִּיהַב יְיָ חָכְמְתָא
בְּלִבֵּיהּ כֹּל דְּאִתְרְעִי לִבֵּיהּ לְמִקְרַב
לַעֲבִידְתָא לְמֶעֱבַד יָתַהּ׃

And Moses called Bezalel and Oholiab, and every wise-hearted man, in whose heart the Lord had put wisdom, even every one whose heart stirred him up to come unto the work to do it.

3 וַיִּקְחוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה אֵת כָּל־הַתְּרוּמָה
אֲשֶׁר הֵבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִמְלֶאכֶת עֲבֹדַת
הַקֹּדֶשׁ לַעֲשֹׂת אֹתָהּ וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד
נְדָבָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר׃

3 וּנְסִיבוּ מִן קֳדָם מֹשֶׁה יָת כָּל אַפְרָשׁוּתָא
דְּאֵיתִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבִידַת פּוּלְחַן
קוּדְשָׁא לְמֶעֱבַד יָתַהּ וְאִנּוּן מֵיתַן לֵיהּ
עוֹד נְדַבְתָּא בִּצְפַר בִּצְפַר׃

And they received of Moses all the offering, which the children of Israel had brought for the work of the service of the sanctuary, wherewith to make it. And they brought yet unto him freewill-offerings every morning.

4 וַיָּבֹאוּ כָּל־הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֵת כָּל־
מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ אִישׁ־אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ
אֲשֶׁר־הֵמָּה עֹשִׂים׃

4 וַאֲתוֹ כָּל חַכִּימַיָּא דְּעָבְדִין יָת כָּל
עֲבִידַת קוּדְשָׁא גְּבַר גְּבַר מֵעֲבִידְתֵּיהּ
דְּאִנּוּן עָבְדִין׃

And all the wise men, that wrought all the work of the sanctuary, came every man from his work which they wrought.

5 וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר מַרְבִּים הָעָם
לְהָבִיא מִדֵּי הָעֲבֹדָה לַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת אֹתָהּ׃

5 וַאֲמַרוּ לְמֹשֶׁה לְמֵימַר מַסְגֵּן עַמָּא
לְאֵיתָאָה מִסַּת פּוּלְחָנָא לַעֲבִידְתָא
דְּפַקִּיד יְיָ לְמֶעֱבַד יָתַהּ׃

And they spoke unto Moses, saying: 'The people bring much more than enough for the service of the work, which the Lord commanded to make.'

6 וַיְצַו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה לֵאמֹר
אִישׁ וְאִשָּׁה אַל־יַעֲשׂוּ־עוֹד מְלָאכָה
לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכָּלֵא הָעָם מֵהָבִיא׃

6 וּפַקִּיד מֹשֶׁה וְאַעְבַּרוּ כָּרוֹז בְּמַשְׁרִיתָא
לְמֵימַר גְּבַר וְאִתְּתָא לָא יַעְבְּדוּן עוֹד
עֲבִידְתָא לְאַפְרָשׁוּת קוּדְשָׁא וּפְסַק עַמָּא
מִלְּאֵיתָאָה׃

And Moses gave commandment, and they caused it to be proclaimed throughout the camp, saying: 'Let neither man nor woman make any more work for the offering of the sanctuary.' So the people were restrained from bringing.

7 וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם לְכָל־הַמְּלָאכָה
לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהוֹתֵר׃ (ס)

7 וַעֲבִידְתָא הֲוָת מִסַּת לְכָל עֲבִידְתָא
לְמֶעֱבַד יָתַהּ וִיתַרַת׃

For the stuff they had was sufficient for all the work to make it, and too much.

רביעי וַיַּעֲשׂוּ כָּל־חֲכַם־לֵב בְּעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה אֶת־
הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב
עָשָׂה אֹתָם׃

8 וַעֲבַדוּ כָּל חַכִּימֵי לִבָּא בְּעָבְדֵי עֲבִידְתָא
יָת מַשְׁכְּנָא עֲשַׂר יְרִיעָן דְּבוּץ שְׁזִיר
וְתַכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי צוּרַת
כְּרוּבִין עוֹבַד אוּמָן עֲבַד יָתְהוֹן׃

And every wise-hearted man among them that wrought the work made the tabernacle with ten curtains: of fine twined linen, and blue, and purple, and scarlet, with cherubim the work of the skilful workman made he them.

9 אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים
בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה
הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת׃

9 אוֹרְכָא דִּירִיעָתָא חֲדָא עֶשְׂרִין וְתַמְנֵי
אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעָתָא חֲדָא
מִשְׁחָתָא חֲדָא לְכָל יְרִיעָתָא׃

The length of each curtain was eight and twenty cubits, and the breadth of each curtain four cubits; all the curtains had one measure.

10 וַיְחַבֵּר אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת אַחַת אֶל־אֶחָת
וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חִבַּר אַחַת אֶל־אֶחָת׃

10 וְלָפֵיף יָת חֲמֵשׁ יְרִיעָן חֲדָא עִם חֲדָא
וַחֲמֵשׁ יְרִיעָן לָפֵיף חֲדָא עִם חֲדָא׃

And he coupled five curtains one to another; and the other five curtains he coupled one to another.

(5) מדי העבודה. יותר מכדי צורך העבודה:
(6) ויכלא. לשון מניעה:
(7) והמלאכה היתה דים לכל המלאכה ומלאכת ההכנה היתה דיה של עושי המשכן, לכל המלאכה של משכן לעשות אותה, ולהותר: והותר. כמו וַיַּכְבֵּד אֶת לִבּוֹ (שמות ח, יא), וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב (מלכים־ב ג, כד):

11 וַיַּעַשׂ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצֶה בַּמַּחְבֶּרֶת כֵּן עָשָׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית׃

11 וַעֲבַד עֲנוּבִין דְּתַכְלָא עַל סְפָתָא דִּירִיעָתָא חֲדָא מִסְטְרָא בֵּית לוֹפֵי כֵּן עֲבַד בְּסְפָתָא דִּירִיעָתָא בְּסִטְרָא בֵּית לוֹפֵי תִּנְיָנָא׃

And he made loops of blue upon the edge of the one curtain that was outmost in the first set; likewise he made in the edge of the curtain that was outmost in the second set.

12 חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עָשָׂה בַּיְרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עָשָׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אַחַת אֶל־אֶחָת׃

12 חַמְשִׁין עֲנוּבִין עֲבַד בִּירִיעָתָא חֲדָא וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין עֲבַד בְּסִטְרָא דִּירִיעָתָא דְּבֵית לוֹפֵי תִּנְיָנָא מַכְוְנָן עֲנוּבַיָּא חֲדָא לְקֳבֵיל חֲדָא׃

Fifty loops made he in the one curtain, and fifty loops made he in the edge of the curtain that was in the second set; the loops were opposite one to another.

13 וַיַּעַשׂ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וַיְחַבֵּר אֶת־הַיְרִיעֹת אַחַת אֶל־אַחַת בַּקְּרָסִים וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן אֶחָד׃ (פ)

13 וַעֲבַד חַמְשִׁין פּוּרְפִין דִּדְהַב וְלָפֵיף יָת יְרִיעָתָא חֲדָא עִם חֲדָא בְּפוּרְפַיָּא וַהֲוָה מַשְׁכְּנָא חַד׃

And he made fifty clasps of gold, and coupled the curtains one to another with the clasps; so the tabernacle was one.

14 וַיַּעַשׂ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת עָשָׂה אֹתָם׃

14 וַעֲבַד יְרִיעָן דְּמַעְזֵי לְפָרְסָא עַל מַשְׁכְּנָא חֲדָא עֶשְׂרֵי יְרִיעָן עֲבַד יָתְהוֹן׃

And he made curtains of goats' hair for a tent over the tabernacle; eleven curtains he made them.

15 אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְאַרְבַּע אַמּוֹת רֹחַב הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת׃

15 אוֹרְכָא דִּירִיעָתָא חֲדָא תְּלָתִין אַמִּין וְאַרְבַּע אַמִּין פּוּתְיָא דִּירִיעָתָא חֲדָא מִשְׁחֲתָא חֲדָא לַחֲדָא עֶשְׂרֵי יְרִיעָן׃

The length of each curtain was thirty cubits, and four cubits the breadth of each curtain; the eleven curtains had one measure.

16 וַיְחַבֵּר אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד׃

16 וְלָפֵיף יָת חֲמֵשׁ יְרִיעָן לְחוֹד וְיָת שֵׁית יְרִיעָן לְחוֹד׃

And he coupled five curtains by themselves, and six curtains by themselves.

17 וַיַּעַשׂ לֻלָאֹת חֲמִשִּׁים עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עָשָׂה עַל־שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית׃

17 וַעֲבַד עֲנוּבִין חַמְשִׁין עַל סְפָתָא דִּירִיעָתָא בְּסִטְרָא בֵּית לוֹפֵי וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין עֲבַד עַל סְפָתָא דִּירִיעָתָא דְּבֵית לוֹפֵי תִּנְיָנָא׃

And he made fifty loops on the edge of the curtain that was outmost in the first set, and fifty loops made he upon the edge of the curtain which was outmost in the second set.

18 וַיַּעַשׂ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים לְחַבֵּר אֶת־הָאֹהֶל לִהְיֹת אֶחָד׃

18 וַעֲבַד פּוּרְפִין דְּנְחָשׁ חַמְשִׁין לְלָפָפָא יָת מַשְׁכְּנָא לְמִהְוֵי חַד׃

And he made fifty clasps of brass to couple the tent together, that it might be one.

19 וַיַּעַשׂ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֶה עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְמָעְלָה׃ (ס)

19 וַעֲבַד חוּפָאָה לְמַשְׁכְּנָא דְּמַשְׁכֵּי דִכְרֵי מְסַמְּקֵי וְחוּפָאָה דְּמַשְׁכֵּי סַסְגּוֹנָא מִלְּעֵילָא׃

And he made a covering for the tent of rams' skins dyed red, and a covering of sealskins above.

חמישי 20 וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים׃

20 וַעֲבַד יָת דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין קָיְמִין׃

And he made the boards for the tabernacle of acacia-wood, standing up.

21 עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃

21 עֲשַׂר אַמִּין אוֹרְכָא דְּדַפָּא וְאַמְתָא וּפַלְגוּת אַמְתָא פּוּתְיָא דְּדַפָּא חַד׃

Ten cubits was the length of a board, and a cubit and a half the breadth of each board.

22 שְׁתֵּי יָדֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אַחַת אֶל־אֶחָת כֵּן עָשָׂה לְכָל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן׃

22 תְּרֵין צִירִין לְדַפָּא חַד מְשׁוּלְבִין חַד לְקֳבֵיל חַד כֵּן עֲבַד לְכֹל דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא׃

Each board had two tenons, joined one to another. Thus did he make for all the boards of the tabernacle.

23 וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קְרָשִׁים לִפְאַת נֶגֶב תֵּימָנָה׃

23 וַעֲבַד יָת דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא עֶשְׂרִין דַּפִּין לְרוּחַ עֵיבַר דָּרוֹמָא׃

And he made the boards for the tabernacle; twenty boards for the south side southward.

24 וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף עָשָׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקְּרָשִׁים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו׃

24 וְאַרְבְּעִין סָמְכִין דִּכְסַף עֲבַד תְּחוֹת עֶשְׂרִין דַּפִּין תְּרֵין סָמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד לִתְרֵין צִירוֹהִי וּתְרֵין סָמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד לִתְרֵין צִירוֹהִי׃

And he made forty sockets of silver under the twenty boards: two sockets under one board for its two tenons, and two sockets under another board for its two tenons.

25 וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עָשָׂה עֶשְׂרִים קְרָשִׁים׃

25 וְלִסְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיָנָא לְרוּחַ צִפּוּנָא עֲבַד עֶשְׂרִין דַּפִּין׃

And for the second side of the tabernacle, on the north side, he made twenty boards,

26 וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃

26 וְאַרְבְּעִין סָמְכֵיהוֹן דִּכְסַף תְּרֵין סָמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד וּתְרֵין סָמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד׃

and their forty sockets of silver: two sockets under one board, and two sockets under another board.

27 וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה עָשָׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים׃

27 וְלִסְיָפֵי מַשְׁכְּנָא מַעְרְבָא עֲבַד שִׁתָּא דַּפִּין׃

And for the hinder part of the tabernacle westward he made six boards.

28 וּשְׁנֵי קְרָשִׁים עָשָׂה לִמְקֻצֹעֹת הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם׃

28 וּתְרֵין דַּפִּין עֲבַד לְזָוְיָת מַשְׁכְּנָא בְּסוֹפְהוֹן׃

And two boards made he for the corners of the tabernacle in the hinder part;

29 וְהָיוּ תוֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים אֶל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן עָשָׂה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת׃

29 וַהֲווֹ מַכְוְנִין מִלְּרַע וְכַחְדָּא הֲווֹ מַכְוְנִין בְּרֵישֵׁיהוֹן בְּעִזְקְתָא חַדָּא כֵּן עֲבַד לְתַרְוֵיהוֹן לְתַרְתֵּין זָוְיָן׃

that they might be double beneath, and in like manner they should be complete unto the top thereof unto the first ring. Thus he did to both of them in the two corners.

30 וְהָיוּ שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשֶּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃

30 וַהֲווֹ תְּמָנְיָא דַּפִּין וְסָמְכֵיהוֹן דִּכְסַף שִׁתַּת עֲשַׂר סָמְכִין תְּרֵין סָמְכִין תְּרֵין סָמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד׃

And there were eight boards, and their sockets of silver, sixteen sockets: under every board two sockets.

31 וַיַּעַשׂ בְּרִיחֵי עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָת׃

31 וַעֲבַד עָבְרֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין חַמְשָׁא לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא חַד׃

And he made bars of acacia-wood: five for the boards of the one side of the tabernacle,

32 וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה׃

32 וְחַמְשָׁא עָבְרִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיָנָא וְחַמְשָׁא עָבְרִין לְדַפֵּי מַשְׁכְּנָא לְסוֹפְהוֹן מַעְרְבָא׃

and five bars for the boards of the other side of the tabernacle, and five bars for the boards of the tabernacle for the hinder part westward.

33 וַיַּעַשׂ אֶת־הַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן לִבְרֹחַ בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה׃

33 וַעֲבַד יָת עָבְרָא מְצִיעָאָה לְאַעְבָּרָא בְּגוֹ דַּפַּיָּא מִן סְיָפֵי לִסְיָפֵי׃

And he made the middle bar to pass through in the midst of the boards from the one end to the other.

34 וְאֶת־הַקְּרָשִׁים צִפָּה זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתָם עָשָׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וַיְצַף אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב׃

34 וְיָת דַּפַּיָּא חֲפָא דַּהְבָּא וְיָת עִזְקָתְהוֹן עֲבַד דַּהְבָּא אַתְרָא לְעָבְרַיָּא וַחֲפָא יָת עָבְרַיָּא דַּהְבָּא׃

And he overlaid the boards with gold, and made their rings of gold for holders for the bars, and overlaid the bars with gold.

35 וַיַּעַשׂ אֶת־הַפָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב עָשָׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים׃

35 וַעֲבַד יָת פָּרוּכְתָּא דְּתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבָד אוּמָּן עֲבַד יָתַהּ צוּרַת כְּרוּבִין׃

And he made the veil of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen; with the cherubim the work of the skilful workman made he it.

36 וַיַּעַשׂ לָהּ אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וַיְצַפֵּם זָהָב וְוֵיהֶם זָהָב וַיִּצֹק לָהֶם אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף׃

36 וַעֲבַד לַהּ אַרְבְּעָא עַמּוּדֵי שִׁטִּין וַחֲפָנוּן דַּהְבָּא וְוֵיהוֹן דַּהְבָּא וְאַתִּיךְ לְהוֹן אַרְבְּעָא סָמְכִין דִּכְסַף׃

And he made thereunto four pillars of acacia, and overlaid them with gold, their hooks being of gold; and he cast for them four sockets of silver.

37 וַיַּעַשׂ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃

37 וַעֲבַד פְּרָסָא לִתְרַע מַשְׁכְּנָא דְּתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבָד צַיָּיר׃

And he made a screen for the door of the Tent, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, the work of the weaver in colours;

38 וְאֶת־עַמּוּדָיו חֲמִשָּׁה וְאֶת־וָוֵיהֶם וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם זָהָב וְאַדְנֵיהֶם חֲמִשָּׁה נְחֹשֶׁת׃ (פ)

38 וְיָת עַמּוּדוֹהִי חַמְשָׁא וְיָת וָוֵיהוֹן וְחַפֵּי רֵישֵׁיהוֹן וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דַּהְבָּא וְסָמְכֵיהוֹן חַמְשָׁא דִּנְחָשָׁא׃

and the five pillars of it with their hooks; and he overlaid their capitals and their fillets with gold; and their five sockets were of brass.

כז וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל אֶת־הָאָרֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃

XXXVII And Bezalel made the ark of acacia-wood: two cubits and a half was the length of it, and a cubit and a half the breadth of it, and a cubit and a half the height of it.

2 וַיְצַפֵּהוּ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃

2 וַחֲפָהִי דְּהַב דְּכִי מִגָּיו וּמִבָּרָא וַעֲבַד לֵיהּ זִיר דְּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר׃

And he overlaid it with pure gold within and without, and made a crown of gold to it round about.

(1) ויעש בצלאל. לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר חכמים, נקראת על שמו:

3 וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב עַל אַרְבַּע
פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת
וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית׃

3 And he cast for it four rings of gold, in the four feet thereof: even two rings on the one side of it, and two rings on the other side of it.

וְאַתִּיךְ לֵיהּ אַרְבַּע עִזְקָן דְּדָהַב עַל
אַרְבַּע זָוָיָתֵיהּ וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל סְטָרֵיהּ
חַד וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל סְטָרֵיהּ תִּנְיָנָא׃

4 וַיַּעַשׂ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב׃

4 And he made staves of acacia-wood, and overlaid them with gold.

וַעֲבַד אֲרִיחֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין וַחֲפָא יָתְהוֹן
דַּהְבָּא׃

5 וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת
הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן׃

5 And he put the staves into the rings on the sides of the ark, to bear the ark.

וְאַעֵיל יָת אֲרִיחַיָּא בְּעִזְקָתָא עַל סְטָרֵי
אֲרוֹנָא לְמִטַּל יָת אֲרוֹנָא׃

6 וַיַּעַשׂ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי
אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ׃

6 And he made an ark-cover of pure gold: two cubits and a half was the length thereof, and a cubit and a half the breadth thereof.

וַעֲבַד כָּפֻרְתָּא דְּדָהַב דְּכִי תַּרְתֵּין אַמִּין
וּפַלְגָּא אוּרְכַּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא פוּתְיַהּ׃

7 וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה עָשָׂה אֹתָם
מִשְּׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת׃

7 And he made two cherubim of gold: of beaten work made he them, at the two ends of the ark-cover:

וַעֲבַד תְּרֵין כְּרוּבִין דְּדָהַב נְגִיד עֲבַד
יָתְהוֹן מִתְּרֵין סִטְרֵי כָּפֻרְתָּא׃

8 כְּרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד
מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת עָשָׂה אֶת־
הַכְּרֻבִים מִשְּׁנֵי (כ׳ קצוותו)[ק׳ קְצוֹתָיו]׃

8 one cherub at the one end, and one cherub at the other end; of one piece with the ark-cover made he the cherubim at the two ends thereof.

כְּרוּבָא חַד מִסְּטָרָא מִכָּא וּכְרוּבָא חַד
מִסְּטָרָא מִכָּא מִן כָּפֻרְתָּא עֲבַד יָת
כְּרוּבְיָא מִתְּרֵין סִטְרוֹהִי׃

9 וַיִּהְיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה
סֹכְכִים בְּכְנָפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם
אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת הָיוּ פְּנֵי
הַכְּרֻבִים׃ (פ)

9 And the cherubim spread out their wings on high, screening the ark-cover with their wings, with their faces one to another; toward the ark-cover were the faces of the cherubim.

וַהֲווֹ כְּרוּבְיָא פְּרִיסִין גַּדְפֵּיהוֹן לְעֵילָא
מְטַלַּן בְּגַדְפֵּיהוֹן עַל כָּפֻרְתָּא וְאַפֵּיהוֹן
חַד לְקֳבֵיל חַד לְקֳבֵיל כָּפֻרְתָּא הֲווֹ
אַפֵּי כְּרוּבְיָא׃

10 וַיַּעַשׂ אֶת־הַשֻּׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם
אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃

10 And he made the table of acacia-wood: two cubits was the length thereof, and a cubit the breadth thereof, and a cubit and a half the height thereof.

וַעֲבַד יָת פָּתוּרָא דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּרְתֵּין
אַמִּין אוּרְכֵּיהּ וְאַמְּתָא פוּתְיֵיהּ וְאַמְּתָא
וּפַלְגָּא רוּמֵיהּ׃

11 וַיְצַף אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב
סָבִיב׃

11 And he overlaid it with pure gold, and made thereto a crown of gold round about.

וַחֲפָא יָתֵיהּ דְּהַב דְּכִי וַעֲבַד לֵיהּ זִיר
דְּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר׃

12 וַיַּעַשׂ לוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וַיַּעַשׂ זֵר־
זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב׃

12 And he made unto it a border of a hand-breadth round about, and made a golden crown to the border thereof round about.

וַעֲבַד לֵיהּ גְּדָנְפָא רוּמֵיהּ פּוּשְׁכָא סְחוֹר
סְחוֹר וַעֲבַד זִיר דְּדְהַב לִגְדָנְפֵיהּ סְחוֹר
סְחוֹר׃

13 וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתֵּן אֶת־
הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע
רַגְלָיו׃

13 And he cast for it four rings of gold, and put the rings in the four corners that were on the four feet thereof.

וְאַתִּיךְ לֵיהּ אַרְבַּע עִזְקָן דְּדָהַב וִיהַב
יָת עִזְקָתָא עַל אַרְבַּע זָוָיָתָא דִּלְאַרְבַּע
רַגְלוֹהִי׃

14 לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת הָיוּ הַטַּבָּעֹת בָּתִּים
לַבַּדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃

14 Close by the border were the rings, the holders for the staves to bear the table.

לְקֳבֵיל גְּדָנְפָא הֲוָאָה עִזְקָתָא אַתְרָא
לַאֲרִיחַיָּא לְמִטַּל יָת פָּתוּרָא׃

15 וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם
זָהָב לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃

15 And he made the staves of acacia-wood, and overlaid them with gold, to bear the table.

וַעֲבַד יָת אֲרִיחַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין וַחֲפָא
יָתְהוֹן דַּהְבָּא לְמִטַּל יָת פָּתוּרָא׃

16 וַיַּעַשׂ אֶת־הַכֵּלִים אֲשֶׁר עַל־הַשֻּׁלְחָן אֶת־
קְעָרֹתָיו וְאֶת־כַּפֹּתָיו וְאֵת מְנַקִּיֹּתָיו וְאֶת־
הַקְּשָׂוֹת אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֶן זָהָב טָהוֹר׃ (פ)

16 And he made the vessels which were upon the table, the dishes thereof, and the pans thereof, and the bowls thereof, and the jars thereof, wherewith to pour out, of pure gold.

וַעֲבַד יָת מָנָיָא דְּעַל פָּתוּרָא יָת מְגִסּוֹהִי
וְיָת בָּזִכּוֹהִי וְיָת מְכִילָתֵיהּ וְיָת קָסְוָתָא
דְּיִתְנַסַּךְ בְּהוֹן דְּדָהַב דְּכִי׃

17 וַיַּעַשׂ אֶת־הַמְּנֹרָה זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה עָשָׂה
אֶת־הַמְּנֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ
וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה הָיוּ׃ (שני (שלישי))

17 And he made the candlestick of pure gold: of beaten work made he the candlestick, even its base, and its shaft; its cups, its knops, and its flowers, were of one piece with it.

וַעֲבַד יָת מְנָרְתָא דְּדָהַב דְּכִי נְגִיד עֲבַד
יָת מְנָרְתָא שַׁדַּהּ וּקְנַהּ כַּלִּידַהָא חַזּוּרַהָא
וְשׁוֹשַׁנַּהָא מִנַּהּ הֲווֹ׃

18 וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה קְנֵי
מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה
מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי׃

18 And there were six branches going out of the sides thereof: three branches of the candlestick out of the one side thereof, and three branches of the candlestick out of the other side thereof;

וְשִׁתָּא קְנִין נָפְקִין מִסִּטְרַהָא תְּלָתָא קְנֵי
מְנָרְתָא מִסִּטְרַהּ חַד וּתְלָתָא קְנֵי מְנָרְתָא
מִסִּטְרַהּ תִּנְיָנָא׃

19 שְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד׃ כַּפְתֹּר וָפֶרַח׃ וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בְּקָנֶה אֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה׃

תְּלָתָא כַלִּידִין מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא חַד חַזּוּר וְשׁוֹשָׁן וּתְלָתָא כַלִּידִין מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא חַד חַזּוּר וְשׁוֹשָׁן כֵּן לְשִׁתָּא קְנִין דְּנָפְקִין מִן מְנָרְתָא׃

three cups made like almond-blossoms in one branch, a knop and a flower; and three cups made like almond-blossoms in the other branch, a knop and a flower. So for the six branches going out of the candlestick.

20 וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֵיהָ וּפְרָחֶיהָ׃

וּבְמְנָרְתָא אַרְבְּעָה כַלִּידִין מְצַיְּרִין חַזּוּרַהָא וְשׁוֹשַׁנַּהָא׃

And in the candlestick were four cups made like almond-blossoms, the knops thereof, and the flowers thereof;

21 וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִמֶּנָּה׃

וְחַזּוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין דְּמִנַּהּ וְחַזּוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין דְּמִנַּהּ וְחַזּוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין דְּמִנַּהּ לְשִׁתָּא קְנִין דְּנָפְקִין מִנַּהּ׃

and a knop under two branches of one piece with it, and a knop under two branches of one piece with it, and a knop under two branches of one piece with it, for the six branches going out of it.

22 כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה הָיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר׃

חַזּוּרֵיהוֹן וּקְנֵיהוֹן מִנַּהּ הֲווֹ כּוּלַּהּ גְּגִידָא חֲדָא דְּדַהַב דְּכִי׃

Their knops and their branches were of one piece with it; the whole of it was one beaten work of pure gold.

23 וַיַּעַשׂ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר׃

וַעֲבַד יָת בּוֹצִינָהָא שִׁבְעָא וְצֵיבְתַהָא וּמַחְתִּיתַהָא דְּדַהַב דְּכִי׃

And he made the lamps thereof, seven, and the tongs thereof, and the snuffdishes thereof, of pure gold.

24 כִּכָּר זָהָב טָהוֹר עָשָׂה אֹתָהּ וְאֵת כָּל־כֵּלֶיהָ׃ (פ)

כִּכְּרָא דְּדַהְבָּא דָּכְיָא עֲבַד יָתַהּ וְיָת כָּל מָנַהָא׃

Of a talent of pure gold made he it, and all the vessels thereof.

25 וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו׃

וַעֲבַד יָת מַדְבְּחָא דְּקְטֹרֶת בּוּסְמָיָא דְּאָעֵי שִׁטִּין אַמְּתָא אוֹרְכֵּיהּ וְאַמְּתָא פּוּתְיֵיהּ מְרֻבַּע וְתַרְתֵּין אַמִּין רוּמֵיהּ מִנֵּיהּ הֲוָאָה קַרְנוֹהִי׃

And he made the altar of incense of acacia-wood: a cubit was the length thereof, and a cubit the breadth thereof, four-square; and two cubits was the height thereof; the horns thereof were of one piece with it.

26 וַיְצַף אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃

וַחֲפָא יָתֵיהּ דְּהַב דְּכִי יָת אִגָּרֵיהּ וְיָת כּוּתְלוֹהִי סְחוֹר סְחוֹר וְיָת קַרְנוֹהִי וַעֲבַד לֵיהּ זִיר דְּדַהַב סְחוֹר סְחוֹר׃

And he overlaid it with pure gold, the top thereof, and the sides thereof round about, and the horns of it; and he made unto it a crown of gold round about.

27 וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב עֲשָׂה־לוֹ מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו עַל שְׁנֵי צִדָּיו לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם׃

וְתַרְתֵּין עִזְקָן דְּדַהַב עֲבַד לֵיהּ מִלְּרַע לְזֵרֵיהּ עַל תַּרְתֵּין זְוָיָתֵיהּ עַל תְּרֵין סִטְרוֹהִי לְאַתְרָא לַאֲרִיחַיָּא לְמִטַּל יָתֵיהּ בְּהוֹן׃

And he made for it two golden rings under the crown thereof, upon the two ribs thereof, upon the two sides of it, for holders for staves wherewith to bear it.

28 וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב׃

וַעֲבַד יָת אֲרִיחַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין וַחֲפָא יָתְהוֹן דַּהְבָּא׃

And he made the staves of acacia-wood, and overlaid them with gold.

29 וַיַּעַשׂ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה קֹדֶשׁ וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים טָהוֹר מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ׃ (ס)

וַעֲבַד יָת מִשְׁחָא דְּרְבוּתָא קוּדְשָׁא וְיָת קְטֹרֶת בּוּסְמָיָא דְּכִי עוֹבָד בּוּסְמָנוּ׃

And he made the holy anointing oil, and the pure incense of sweet spices, after the art of the perfumer.

XXXVIII 1 וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אָרְכּוֹ וְחָמֵשׁ־אַמּוֹת רָחְבּוֹ רָבוּעַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ׃

שביעי (רביעי)

וַעֲבַד יָת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא דְּאָעֵי שִׁטִּין חֲמֵשׁ אַמִּין אוֹרְכֵּיהּ וַחֲמֵשׁ אַמִּין פּוּתְיֵיהּ מְרֻבַּע וּתְלָת אַמִּין רוּמֵיהּ׃

And he made the altar of burnt-offering of acacia-wood: five cubits was the length thereof, and five cubits the breadth thereof, four-square, and three cubits the height thereof.

2 וַיַּעַשׂ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו וַיְצַף אֹתוֹ נְחֹשֶׁת׃

וַעֲבַד קַרְנוֹהִי עַל אַרְבַּע זְוָיָתֵיהּ מִנֵּיהּ הֲוָאָה קַרְנוֹהִי וַחֲפָא יָתֵיהּ נְחָשָׁא׃

And he made the horns thereof upon the four corners of it; the horns thereof were of one piece with it; and he overlaid it with brass.

3 וַיַּעַשׂ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הַסִּיר וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת אֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַמַּחְתֹּת כָּל־כֵּלָיו עָשָׂה נְחֹשֶׁת׃

וַעֲבַד יָת כָּל מָנֵי מַדְבְּחָא יָת פְּסַכְתִּירְוָתָא וְיָת מַגְרוֹפְיָתָא וְיָת מִזְרְקַיָּא יָת צִנּוֹרְיָתָא וְיָת מַחְתִּיתָא כָּל מָנוֹהִי עֲבַד נְחָשָׁא׃

And he made all the vessels of the altar, the pots, and the shovels, and the basins, the flesh-hooks, and the fire-pans; all the vessels thereof made he of brass.

4 וַיַּעַשׂ לַמִּזְבֵּחַ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת תַּחַת כַּרְכֻּבוֹ מִלְּמַטָּה עַד־חֶצְיוֹ׃

וַעֲבַד לְמַדְבְּחָא סְרָדָא עוֹבָד מְצַדְתָּא דְּנְחָשָׁא תְּחוֹת סוֹבֵיבֵיהּ מִלְּרַע עַד פַּלְגֵיהּ׃

And he made for the altar a grating of network of brass, under the ledge round it beneath, reaching halfway up.

5 וַיִּצֹּק אַרְבַּע טַבָּעֹת בְּאַרְבַּע הַקְּצָוֹת לְמִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת בָּתִּים לַבַּדִּים׃

וְאַתִּיךְ אַרְבַּע עִזְקָן בְּאַרְבַּע זְוָיָתָא לִסְרָדָא דִּנְחָשָׁא אַתְרָא לַאֲרִיחַיָּא׃

5 And he cast four rings for the four ends of the grating of brass, to be holders for the staves.

6 וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם נְחֹשֶׁת׃

וַעֲבַד יָת אֲרִיחַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין וַחֲפָא יָתְהוֹן נְחָשָׁא׃

6 And he made the staves of acacia-wood, and overlaid them with brass.

7 וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם נָבוּב לֻחֹת עָשָׂה אֹתוֹ׃ (ס)

וְאַעִיל יָת אֲרִיחַיָּא בְּעִזְקָתָא עַל סְטַרֵי מַדְבְּחָא לְמִטַּל יָתֵיהּ בְּהוֹן חֲלִיל לוּחִין עֲבַד יָתֵיהּ׃

7 And he put the staves into the rings on the sides of the altar, wherewith to bear it; he made it hollow with planks.

8 וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמַרְאֹת הַצֹּבְאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ (ס)

וַעֲבַד יָת כִּיּוֹרָא דִּנְחָשָׁא וְיָת בְּסִיסֵיהּ דִּנְחָשָׁא בְּמִחְזֵיַת נְשַׁיָּא דְּאָתְיָן לְצַלָּאָה בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

8 And he made the laver of brass, and the base thereof of brass, of the mirrors of the serving women that did service at the door of the tent of meeting.

9 וַיַּעַשׂ אֶת־הֶחָצֵר לִפְאַת־נֶגֶב תֵּימָנָה קַלְעֵי הֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָּאַמָּה׃

וַעֲבַד יָת דָּרְתָא לְרוּחַ עִיבַר דָּרוֹמָא סְרָדֵי דָּרְתָא דְּבוּץ שְׁזִיר מְאָה אַמִּין׃

9 And he made the court; for the south side southward the hangings of the court were of fine twined linen, a hundred cubits.

10 עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃

עַמּוּדֵיהוֹן עֶשְׂרִין וְסָמְכֵיהוֹן עֶשְׂרִין דִּנְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן כְּסַף׃

10 Their pillars were twenty, and their sockets twenty, of brass; the hooks of the pillars and their fillets were of silver.

11 וְלִפְאַת צָפוֹן מֵאָה בָאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃

וּלְרוּחַ צְפוּנָא מְאָה אַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן עֶשְׂרִין וְסָמְכֵיהוֹן עֶשְׂרִין דִּנְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן כְּסַף׃

11 And for the north side a hundred cubits, their pillars twenty, and their sockets twenty, of brass; the hooks of the pillars and their fillets of silver.

12 וְלִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים בָּאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשׁוּקֵיהֶם כָּסֶף׃

וּלְרוּחַ מַעְרְבָא סְרָדֵי חַמְשִׁין אַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן עֶשְׂרָא וְסָמְכֵיהוֹן עֶשְׂרָא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן כְּסַף׃

12 And for the west side were hangings of fifty cubits, their pillars ten, and their sockets ten; the hooks of the pillars and their fillets of silver.

13 וְלִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה׃

וּלְרוּחַ קִדּוּמָא מַדְנְחָא חַמְשִׁין אַמִּין׃

13 And for the east side eastward fifty cubits.

14 קְלָעִים חֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה אַמָּה אֶל־הַכָּתֵף עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃

סְרָדֵי חֲמֵישׁ עֶשְׂרָא אַמִּין לְעִבְרָא עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסָמְכֵיהוֹן תְּלָתָא׃

14 The hangings for the one side [of the gate] were fifteen cubits; their pillars three, and their sockets three.

15 וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית מִזֶּה וּמִזֶּה לְשַׁעַר הֶחָצֵר קְלָעִים חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃

וּלְעִבְרָא תִּנְיָנָא מִכָּא וּמִכָּא לְתַרַע דָּרְתָא סְרָדֵי חֲמֵישׁ עֶשְׂרָא אַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסָמְכֵיהוֹן תְּלָתָא׃

15 And so for the other side; on this hand and that hand by the gate of the court were hangings of fifteen cubits; their pillars three, and their sockets three.

16 כָּל־קַלְעֵי הֶחָצֵר סָבִיב שֵׁשׁ מָשְׁזָר׃

כָּל סְרָדֵי דָּרְתָא סְחוֹר סְחוֹר דְּבוּץ שְׁזִיר׃

16 All the hangings of the court round about were of fine twined linen.

17 וְהָאֲדָנִים לָעַמֻּדִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֲשׁוּקֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם כָּסֶף וְהֵם מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף כָּל עַמֻּדֵי הֶחָצֵר׃

וְסָמְכַיָּא לְעַמּוּדַיָּא דִּנְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן כְּסַף וְחִפּוּי רֵישֵׁיהוֹן כְּסַף וְאִנּוּן מְכוּבְּשִׁין כְּסַף כֹּל עַמּוּדֵי דָּרְתָא׃

17 And the sockets for the pillars were of brass; the hooks of the pillars and their fillets of silver; and the overlaying of their capitals of silver; and all the pillars of the court were filleted with silver.

מפטיר 18 וּמָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר מַעֲשֵׂה רֹקֵם תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר וְעֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ וְקוֹמָה בְּרֹחַב חָמֵשׁ אַמּוֹת לְעֻמַּת קַלְעֵי הֶחָצֵר׃

וּפְרָסָא דִּתְרַע דָּרְתָא עוֹבַד צַיָּיר דְּתַכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר וְעֶשְׂרִין אַמִּין אוּרְכָּא וְרוּמָא בְּפוּתְיָא חֲמֵישׁ אַמִּין לָקֳבֵיל סְרָדֵי דָּרְתָא׃

18 And the screen for the gate of the court was the work of the weaver in colours, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen; and twenty cubits was the length, and the height in the breadth was five cubits, answerable to the hangings of the court.

(7) נבוב לוחות. נבוב הוא חלול, וכן וְעָבְיוֹ טֹפַח עֻקְּפָעוֹת נָבוּב (ירמיה נב, כא): נבוב לוחות. הלוחות של עצי שטים לכל רוח, והחלל באמצע:

(8) במראות הצובאות. בנות ישראל היו בידן מראות, שרואות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן, והיה מואס משה בהן, מפני שעשויס ליצר הרע, אמר לו הקב"ה קבל, כי אלו חביבין עלי מן הכל, שעל ידיהס העמידו הנשים צבאות רבות במצרים, כשהיו בעליהס יגעים בעבודת פרך, היו הולכות ומוליכות להס מאכל ומשתה ומאכילות אותס, ונוטלות המראות, וכל אחת רואה עצמה עס בעלה במראה, ומשדלתו בדברים, לומר אני נאה ממך, ומתוך כך מביאות לבעליהס לידי תאוה, ונזקקות להס, ומתעברות ויולדות שס, שנאמר פַּתַּח הַפַּפּוּחַ עוֹרְרֶךָּ (שיר השירים ח, ה), וזה שנאמר במראות הצובאות, ועשה הכיור מהס, שהוא לשון שלוס בין איש לאשתו, להשקות ממיס שבתוכו למי שקנא לה בעלה ונסתרה, ותדע לך שהן מראות ממש, שהרי נאמר ונחשת התנופה שבעים ככר וגו' ויעש בה וגו', וכיור וכנו לא הוזכרו שס, למדת, שלא היה נחשת של כיור מנחשת התנופה, כך דרש רבי תנחומא (פקודי ט), וכן תרגם אונקלוס בְּמֶחְזַיַּת נָשָׁיָא, והוא תרגום של מראות, מירוא"ש בלע"ז (שפיגעל), וכן מליצו בישעיה (ג, כג), וְהַגְּלְיֹנִים, מתרגמינן וּמֶחְזַיָּתָא: אשר צבאו. להביא נדבתן:

19 וְעַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וַאֲדָנֵיהֶם אַרְבָּעָה נְחֹשֶׁת וָוֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם כֶּסֶף׃

וְעַמּוּדֵיהוֹן אַרְבָּעָא וְסָמְכֵיהוֹן אַרְבָּעָא דִּנְחָשָׁא וָוֵיהוֹן כְּסַף וְחִפּוּי רֵישֵׁיהוֹן וְכִבּוּשֵׁיהוֹן כְּסַף׃

19 And their pillars were four, and their sockets four of brass; their hooks of silver, and the overlaying of their capitals and their fillets of silver.

20 וְכָל־הַיְתֵדֹת לַמִּשְׁכָּן וְלֶחָצֵר סָבִיב נְחֹשֶׁת׃ (ס) קינ פסוקים

וְכָל סִכְיָא לְמַשְׁכְּנָא וּלְדָרְתָא סְחוֹר סְחוֹר דִּנְחָשָׁא׃

20 And all the pins of the tabernacle, and of the court round about, were of brass.

The Haftara is I Kings 7:40 – 7:50 on page 712. Sepharadim read I Kings 7:13 – 7:26. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 281, and the Haftara is the special Haftara on page 770. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 492. On Shabbat HaḤodesh, Maftir is Exodus 12:1 – 20 on page 205, and the Haftara is on page 776.

21 אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל־פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ פקודי כח

אִלֵּין מִנְיָנֵי מַשְׁכְּנָא מַשְׁכְּנָא דְּסָהֲדוּתָא דְּאִתְמְנִיאוּ עַל מֵימְרָא דְּמֹשֶׁה פּוּלְחַן לֵיוָאֵי בִּידָא דְּאִיתָמָר בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא׃

21 These are the accounts of the tabernacle, even the tabernacle of the testimony, as they were rendered according to the commandment of Moses, through the service of the Levites, by the hand of Ithamar, the son of Aaron the priest.

22 וּבְצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

וּבְצַלְאֵל בַּר אוּרִי בַּר חוּר לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה עֲבַד יָת כָּל דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

22 And Bezalel the son of Uri, the son of Hur, of the tribe of Judah, made all that the Lord commanded Moses.

23 וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ׃ (ס)

וְעִמֵּיהּ אָהֳלִיאָב בַּר אֲחִיסָמָךְ לְשִׁבְטָא דְּדָן נַגָּר וְאוּמָן וְצַיָּיר בְּתִכְלָא וּבְאַרְגְּוָנָא וּבְצִבְעָא זְהוֹרִי וּבְבוּצָא׃

23 And with him was Oholiab, the son of Ahisamach, of the tribe of Dan, a craftsman, and a skilful workman, and a weaver in colours, in blue, and in purple, and in scarlet, and fine linen.—

24 כָּל־הַזָּהָב הֶעָשׂוּי לַמְּלָאכָה בְּכָל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי זְהַב הַתְּנוּפָה תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים כִּכָּר וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ לוי

כָּל דַּהֲבָא דְּאִתְעֲבִיד לַעֲבִידְתָא בְּכֹל עֲבִידַת קוּדְשָׁא וַהֲוָה דְּהַב אֲרָמוּתָא עֶשְׂרִין וּתְשַׁע כִּכְּרִין וּשְׁבַע מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא׃

24 All the gold that was used for the work in all the work of the sanctuary, even the gold of the offering, was twenty and nine talents, and seven hundred and thirty shekels, after the shekel of the sanctuary.

25 וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר וְאֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃

וּכְסַף מִנְיָנֵי כְּנִשְׁתָּא מְאָה כִּכְּרִין וְאֶלֶף וּשְׁבַע מְאָה וְשִׁבְעִין וַחֲמֵישׁ סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא׃

25 And the silver of them that were numbered of the congregation was a hundred talents, and a thousand seven hundred and three-score and fifteen shekels, after the shekel of the sanctuary:

26 בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכֹל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃

תִּקְלָא לְגוּלְגּוּלְתָּא פַּלְגוּת סִלְעָא בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא לְכֹל דְּעָבַר עַל מִנְיָנָיָא מִבַּר עַסְרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא לְשִׁית מְאָה וּתְלָתָא אַלְפִין וַחֲמֵישׁ מְאָה וְחַמְשִׁין׃

26 a beka a head, that is, half a shekel, after the shekel of the sanctuary, for every one that passed over to them that are numbered, from twenty years old and upward, for six hundred thousand and three thousand and five hundred and fifty men.

(18) לעמת קלעי החצר. כמדת קלעי החצר:

(21) אלה פקודי. בפרשה זו נמנו כל משקלי נדבת המשכן לכסף ולזהב ולנחשת, ונמנו כל כליו לכל עבודתו: המשכן משכן. שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין על עונותיהן של ישראל: משכן העדות. עדות לישראל שויתר להם הקב"ה על מעשה העגל, שהרי השרה שכינתו ביניהם: עבודת הלוים. פקודי המשכן וכליו, הוא עבודה המסורה ללוים במדבר, לשאת ולהוריד ולהקים, אים אים למשאו המופקד עליו, כמו שאמור בפרשת נשא (במדבר ד): ביד איתמר. הוא היה פקיד עליהם למסור לכל בית אב עבודה שעליו:

(22) ובצלאל בן אורי וגו׳ עשה אל כל אשר צוה ה׳ את משה. אשר צוה אותו משה אין כתיב כאן, אלא כל אשר צוה ה׳ את משה, אפילו דברים שלא אמר לו רבו, הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני, כי משה צוה לבצלאל לעשות תחלה כליס ואחר כך משכן, (לא לענין צווי להתנדב קאמר, דהא אדרבה להיפך צוה הקב"ה בפרשת תרומה, מתחלה הכליס שלהן מנורה יריעות, ואחר כך ציווי הקרשים, וציווי משה רבינו ע"ה ריש ויקהל, תחלה המשכן ואהלו ואחר כך הכליס, הא מיירי לענין ציווי לפועל איך יפעול כסדר, ותמצא בפרשת כי תשא ראה קראתי בשם בצלאל וגו׳, הוזכר מתחלה את אהל מועד, ואחר כך הכליס, אבל לענין להתנדב להכין מה שיהיו צריכין, מה לי מה שמתנדב תחלה, ועיין בתוספות פרק הרואה (ברכות נה.). ואם תאמר מנלן שמשה רבינו ע"ה צוה לבצלאל הפך הענין, ויש לומר, כיון דכתיב בפרשת ויקהל ויקרא משה אל בצלאל ואל אהליאב וגו׳, וקצר מה שדיבר עמהם, והאי קרא מדכתיב כל אשר צוה ה׳ את משה, חזינן דהיה מצוה להם בהיפוך. ודוק היטב). אמר לו בצלאל מנהג העולם לעשות תחלה בית ואחר כך משיס כליס בתוכו, אמר לו כך שמעתי מפי הקב"ה, אמר משה, בצל אל היית, כי וודאי כך צוה לי הקב"ה, וכן עשה, המשכן תחלה ואחר כך עשה כליס:

(24) ככר. ששים מנה, ומנה של קדש כפול היה, הרי הככר ק"כ מנה, והמנה כ"ה סלעים, הרי ככר של קדש שלשת אלפים שקליס, לפיכך מנה בְּפְרוּטְרוּט כל השקליס שפחותין במניניס מג׳ אלפיס, שאין מגיעין לככר:

(26) בקע. הוא שס משקל של מחצית השקל: לשש מאות אלף וגו׳. כך היו ישראל, וכך עלה מניניס אחר שהוקס המשכן בספר במדבר, ואף עתה בנדבת המשכן כך היו, ומנין חצאי השקליס של שס מאות אלף, עולה מאה ככר כל אחד של שלשת אלפים שקליס, כיצד, שס מאות אלף חצאין הרי הן ג׳ מאות, אלף שלימים, הרי מאה ככר, והשלשת אלפים וחמש מאות וחמשים חצאין, עולין אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקליס:

27 וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֻקֶת אֶת אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת מְאַת אֲדָנִים לִמְאַת הַכִּכָּר כִּכָּר לָאָדֶן׃

27 And the hundred talents of silver were for casting the sockets of the sanctuary, and the sockets of the veil: a hundred sockets for the hundred talents, a talent for a socket.

ישראל 28 וְאֶת־הָאֶלֶף וּשְׁבַע הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עָשָׂה וָוִים לָעַמּוּדִים וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וְחִשַּׁק אֹתָם׃

28 And of the thousand seven hundred seventy and five shekels he made hooks for the pillars, and overlaid their capitals, and made fillets for them.

29 וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כִּכָּר וְאַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת שָׁקֶל׃

29 And the brass of the offering was seventy talents and two thousand and four hundred shekels.

30 וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת־אַדְנֵי פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ וְאֵת כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ׃

30 And therewith he made the sockets to the door of the tent of meeting, and the brazen altar, and the brazen grating for it, and all the vessels of the altar,

31 וְאֶת־אַדְנֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאֶת־אַדְנֵי שַׁעַר הֶחָצֵר וְאֵת כָּל־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־יִתְדֹת הֶחָצֵר סָבִיב׃

31 and the sockets of the court round about, and the sockets of the gate of the court, and all the pins of the tabernacle, and all the pins of the court round about.

XXXIX וּמִן־הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בִּגְדֵי־שָׁרֶד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (פ)

XXXIX And of the blue, and purple, and scarlet, they made plaited garments, for ministering in the holy place, and made the holy garments for Aaron, as the Lord commanded Moses.

שני (חמישי) 2 וַיַּעַשׂ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃

2 And he made the ephod of gold, blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen.

3 וַיְרַקְּעוּ אֶת־פַּחֵי הַזָּהָב וְקִצֵּץ פְּתִילִם לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וּבְתוֹךְ תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב׃

3 And they did beat the gold into thin plates, and cut it into threads, to work it in the blue, and in the purple, and in the scarlet, and in the fine linen, the work of the skilful workman.

4 כְּתֵפֹת עָשׂוּ־לוֹ חֹבְרֹת עַל־שְׁנֵי (כ׳ קצוותו)[ק׳ קְצוֹתָיו] חֻבָּר׃

4 They made shoulder-pieces for it, joined together; at the two ends was it joined together.

5 וְחֵשֶׁב אֲפָדָתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו מִמֶּנּוּ הוּא כְּמַעֲשֵׂהוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (ס)

5 And the skilfully woven band, that was upon it, wherewith to gird it on, was of the same piece and like the work thereof: of gold, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, as the Lord commanded Moses.

6 וַיַּעֲשׂוּ אֶת־אַבְנֵי הַשֹּׁהַם מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב מְפֻתָּחוֹת פִּתּוּחֵי חוֹתָם עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

6 And they wrought the onyx stones, inclosed in settings of gold, graven with the engravings of a signet, according to the names of the children of Israel.

7 וַיָּשֶׂם אֹתָם עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (פ)

7 And he put them on the shoulder-pieces of the ephod, to be stones of memorial for the children of Israel, as the Lord commanded Moses.

(27) לצקת. כתרגומו לְמַסָּכָא: את אדני הקדש. של קרשי המשכן, שהם מ"ח קרשים, ולהן נ"ו אדניס, ואדני פרכת ארבעה, הרי מאה, וכל שאר האדנים נחשת כתיב בהם:

(28) וצפה ראשיהם. של עמודים מהן, שבכולן כתיב ונפה ראשיהם וחשוקיהם כסף:

(1) ומן התכלת והארגמן וגו׳. שם לא נאמר כאן, ומכאן אני אומר שאין בגדי שרד הללו בגדי כהונה היה שם, אלא הם בגדים שמכסים בהם כלי הקדש בשעת סלוק מסעות, שלא היה בהם שם:

(3) וירקעו. כמו לְרַקַּע הָאֶלֶף (תהלים קלו, ו), כתרגומו וְרַדִּידוּ טַסִּין, היו מרדדין מן הזהב, אשטנ"דרא בלע"ז (אויזדעהנען), טסין דקות. כאן הוא מלמדך היאך היו טווין את הזהב עם החוטין, מרדדים טסין דקין, וקוללין מהן פתילים לאורך הטס, לעשות אותן פתילים מעורבים עם כל מין ומין בחשן ואפוד, שנאמר בהן זהב, חוט אחד של זהב עם ששה חוטין של תכלת, וכן עם כל מין ומין, שכל המינין חוטן כפול ששה, והזהב חוט שביעי עם כל אחד ואחד:

8 וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֹשֶׁן מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃

וַעֲבַד יָת חוּשְׁנָא עוֹבַד אוּמָן כְּעוֹבַד אֵיפּוֹדָא דַּהֲבָא תַּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר׃

8 And he made the breastplate, the work of the skilful workman, like the work of the ephod: of gold, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen.

9 רָבוּעַ הָיָה כָּפוּל עָשׂוּ אֶת־הַחֹשֶׁן זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ כָּפוּל׃

מְרֻבַּע הֲוָה עִיף עֲבַדוּ יָת חוּשְׁנָא זַרְתָּא אוֹרְכֵיהּ וְזַרְתָּא פּוּתְיֵיהּ עִיף׃

9 It was four-square; they made the breastplate double; a span was the length thereof, and a span the breadth thereof, being double.

10 וַיְמַלְאוּ־בוֹ אַרְבָּעָה טּוּרֵי אָבֶן טּוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד׃

וְאַשְׁלִימוּ בֵּיהּ אַרְבַּעָא סִדְרִין דְּאֶבֶן טָבָא סִדְרָא קַדְמָאָה סָמְקָן יָרְקָן וּבָרְקָן סִדְרָא חַד׃

10 And they set in it four rows of stones: a row of carnelian, topaz, and smaragd was the first row.

11 וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם׃

וְסִדְרָא תִּנְיָנָא אִזְמַרְגְּדִין שַׁבְזִיז וְסַבְהֲלוֹם׃

11 And the second row, a carbuncle, a sapphire, and an emerald.

12 וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה׃

וְסִדְרָא תְּלִיתָאָה קַנְכִּירִי טְרַקְיָא וְעֵין עִגְלָא׃

12 And the third row, a jacinth, an agate, and an amethyst.

13 וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מְוֻסַּבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב בְּמִלֻּאֹתָם׃

וְסִדְרָא רְבִיעָאָה כְּרוּם יַמָּא וּבוּרְלָא וּפַנְתִּירִי מְשַׁקְּעָן מְרַמְּצָן בִּדְהַב בְּאַשְׁלָמוּתְהוֹן׃

13 And the fourth row, a beryl, an onyx, and a jasper; they were inclosed in fittings of gold in their settings.

14 וְהָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵנָּה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ לִשְׁנֵים עָשָׂר שֵׁבֶט׃

וְאַבְנַיָּא עַל שְׁמָהָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִנּוּן תְּרֵתְּסָר עֶשְׂרֵי עַל שְׁמָהָתְהוֹן כְּתָב מְפָרַשׁ כְּגִלָּף דְּעִזְקָא גְּבַר עַל שְׁמֵיהּ לִתְרֵי עֲשַׂר שִׁבְטִין׃

14 And the stones were according to the names of the children of Israel, twelve, according to their names, like the engravings of a signet, every one according to his name, for the twelve tribes.

15 וַיַּעֲשׂוּ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשְׁרֹת גַּבְלֻת מַעֲשֵׂה עֲבֹת זָהָב טָהוֹר׃

וַעֲבַדוּ עַל חוּשְׁנָא תִּכִּין מִתַּחֲמָן עוֹבַד גְּדִילוּ דִּדְהַב דְּכִי׃

15 And they made upon the breastplate plaited chains, of wreathen work of pure gold.

16 וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבְּצֹת זָהָב וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת זָהָב וַיִּתְּנוּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃

וַעֲבַדוּ תַּרְתֵּין מְרַמְּצָן דִּדְהַב וְתַרְתֵּין עִזְקָן דִּדְהַב וְיַהֲבוּ יָת תַּרְתֵּין עִזְקָתָא עַל תְּרֵין סִטְרֵי חוּשְׁנָא׃

16 And they made two settings of gold, and two gold rings; and put the two rings on the two ends of the breastplate.

17 וַיִּתְּנוּ שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃

וְיַהֲבוּ תַּרְתֵּין גְּדִילָן דִּדְהַב עַל תַּרְתֵּין עִזְקָתָא עַל סִטְרֵי חוּשְׁנָא׃

17 And they put the two wreathen chains of gold on the two rings at the ends of the breastplate.

18 וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת נָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצֹת וַיִּתְּנֵם עַל־כִּתְפֹּת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃

וְיָת תַּרְתֵּין גְּדִילָן דְּעַל תְּרֵין סִטְרוֹהִי יְהַבוּ עַל תַּרְתֵּין מְרַמְּצָתָא וְיַהֲבוּנִין עַל כִּתְפֵי אֵיפוֹדָא לְקֳבֵיל אַפּוֹהִי׃

18 And the other two ends of the two wreathen chains they put on the two settings, and put them on the shoulder-pieces of the ephod, in the forepart thereof.

19 וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיָּשִׂימוּ עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפֹד בֵּיתָה׃

וַעֲבַדוּ תַּרְתֵּין עִזְקָן דִּדְהַב וְשַׁוִּיאוּ עַל תְּרֵין סִטְרֵי חוּשְׁנָא עַל סִפְתֵּיהּ דִּלְעִבְרָא דְּאֵיפוֹדָא לְגָיוֹ׃

19 And they made two rings of gold, and put them upon the two ends of the breastplate, upon the edge thereof, which was toward the side of the ephod inward.

20 וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנֻם עַל־שְׁתֵּי כִּתְפֹּת הָאֵפֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפֹד׃

וַעֲבַדוּ תַּרְתֵּין עִזְקָן דִּדְהַב וְיַהֲבוּנִין עַל תְּרֵין כִּתְפֵי אֵיפוֹדָא מִלְּרַע מִלְּקֳבֵיל אַפּוֹהִי לְקֳבֵיל בֵּית לוּפֵי מַעֲלָיֵי לְהִמְיַן אֵיפוֹדָא׃

20 And they made two rings of gold, and put them on the two shoulder-pieces of the ephod underneath, in the forepart thereof, close by the coupling thereof, above the skilfully woven band of the ephod.

21 וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָיו אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפֹד כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (פ)

וַאֲחַדוּ יָת חוּשְׁנָא מֵעִזְקָתֵיהּ לְעִזְקָת אֵיפוֹדָא בְּחוּטָא דִּתְכֵילְתָּא לְמַהְוֵי עַל הִמְיַן אֵיפוֹדָא וְלָא יִתְפְּרַק חוּשְׁנָא מֵעַלָּיֵי אֵיפוֹדָא כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

21 And they did bind the breastplate by the rings thereof unto the rings of the ephod with a thread of blue, that it might be upon the skilfully woven band of the ephod, and that the breastplate might not be loosed from the ephod; as the Lord commanded Moses.

22 (שלישי) (שני) וַיַּעַשׂ אֶת־מְעִיל הָאֵפֹד מַעֲשֵׂה אֹרֶג כְּלִיל תְּכֵלֶת׃

וַעֲבַד יָת מְעִיל אֵיפוֹדָא עוֹבַד מָחֵי גְּמִיר תַּכְלָא׃

22 And he made the robe of the ephod of woven work, all of blue;

23 וּפִי־הַמְּעִיל בְּתוֹכוֹ כְּפִי תַחְרָא שָׂפָה לְפִיו
סָבִיב לֹא יִקָּרֵעַ׃

23 and the hole of the robe in the midst thereof, as
the hole of a coat of mail, with a binding round
about the hole of it, that it should not be rent.

24 וַיַּעֲשׂוּ עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מָשְׁזָר׃

24 And they made upon the skirts of the robe
pomegranates of blue, and purple, and scarlet,
and twined linen.

25 וַיַּעֲשׂוּ פַּעֲמֹנֵי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ אֶת־
הַפַּעֲמֹנִים בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים עַל־שׁוּלֵי
הַמְּעִיל סָבִיב בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים׃

25 And they made bells of pure gold, and put the
bells between the pomegranates upon the skirts
of the robe round about, between the
pomegranates:

26 פַּעֲמֹן וְרִמֹּן פַּעֲמֹן וְרִמֹּן עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל
סָבִיב לְשָׁרֵת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה׃ (ס)

26 a bell and a pomegranate, a bell and a
pomegranate, upon the skirts of the robe round
about, to minister in; as the LORD commanded
Moses.

27 וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַכָּתְנֹת שֵׁשׁ מַעֲשֵׂה אֹרֶג
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׃

27 And they made the tunics of fine linen of woven
work for Aaron, and for his sons,

28 וְאֵת הַמִּצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֶת־פַּאֲרֵי הַמִּגְבָּעֹת
שֵׁשׁ וְאֶת־מִכְנְסֵי הַבַּד שֵׁשׁ מָשְׁזָר׃

28 and the mitre of fine linen, and the goodly
head-tires of fine linen, and the linen breeches of
fine twined linen,

29 וְאֵת־הָאַבְנֵט שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֵׂה רֹקֵם כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (ס)

29 and the girdle of fine twined linen, and blue,
and purple, and scarlet, the work of the weaver
in colours; as the LORD commanded Moses.

30 וַיַּעֲשׂוּ אֶת־צִיץ נֵזֶר־הַקֹּדֶשׁ זָהָב טָהוֹר
וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתַּב פִּתּוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ
לַיהוָה׃

30 And they made the plate of the holy crown of
pure gold, and wrote upon it a writing, like the
engravings of a signet: HOLY TO THE LORD.

31 וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת לָתֵת עַל־
הַמִּצְנֶפֶת מִלְּמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה׃ (ס)

31 And they tied unto it a thread of blue, to fasten
it upon the mitre above; as the LORD
commanded Moses.

32 וַתֵּכֶל כָּל־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד
וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ׃ (פ)

32 Thus was finished all the work of the tabernacle
of the tent of meeting; and the children of Israel
did according to all that the LORD commanded
Moses, so did they.

רביעי כט 33 וַיָּבִיאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶל־מֹשֶׁה אֶת־הָאֹהֶל
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו קְרָסָיו קְרָשָׁיו בְּרִיחָו
וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו׃

33 And they brought the tabernacle unto Moses,
the Tent, and all its furniture, its clasps, its
boards, its bars, and its pillars, and its sockets;

34 וְאֶת־מִכְסֵה עוֹרֹת הָאֵילִם הַמְאָדָּמִים
וְאֶת־מִכְסֵה עֹרֹת הַתְּחָשִׁים וְאֵת פָּרֹכֶת
הַמָּסָךְ׃

34 and the covering of rams' skins dyed red, and the
covering of sealskins, and the veil of the screen;

(28) ואת פארי המגבעות. תפארת המגבעות, המגבעות המפוארות:

(31) לתת על המצנפת מלמעלה. ועל ידי הפתיליס היה מושיבן על המצנפת כמין כתר, ואי אפשר לומר הציץ על המצנפת, שהרי בשחיטת קדשים שניהו (זבחים יט.:), שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין, והציץ היה נתון על המצח, הרי המצנפת למעלה והציץ למטה, ומהו על המצנפת מלמעלה. ועוד הקשיתי בה, כאן הוא אומר ויתנו עליו פתיל תכלת, ובענין הצוואה הוא אומר ושַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת (שמות כח, לז). ואומר אני, פתיל תכלת זה חוטין הן, לקשרו בהן במצנפת, לפי שהציץ איננו אלא מאוזן לאוזן ובמה יקשרנו במצחו, והיו קבועין בו חוטי תכלת לשני ראשיו ובאמצעיתו, שבהן קושרו ותולהו במצנפת כשהוא בראשו, ושני חוטין היו בכל קצה וקצה, אחת ממעל ואחת מתחת לצד מצחו, וכן באמצעו, שכך הוא נוח לקשור, ואין דרך קשירה בפחות משני חוטין, לכך נאמר על פתיל תכלת, ועליו פתיל תכלת, וקושר ראשיהם השניים כולם יחד מאחוריו למול ערפו, ומושיבו על המצנפת. ואל תתמה אלא נאמר פתילי תכלת, הואיל ומרובין הן, שהרי מצינו בחשן ואפוד וַיִּרְכְּסוּ אֶת הַחֹשֶׁן וגו', ועל כרחך פחות משניים לא היו, שהרי בשתי קצות החשן היו ב' טבעות החשן, ובב' כתפות האפוד היו ב' טבעות האפוד שכנגדן, ולפי דרך קשירה ד' חוטין היו, ומכל מקום פחות משניים אי אפשר:

(32) ויעשו בני ישראל. את המלאכה ככל אשר צוה ה' וגו':

(33) ויביאו את המשכן וגו'. שלא היו יכולין להקימו, ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקב"ה הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם, מחמת כובד הקרשים שאין כח באדם לזקפן, ומשה העמידו, אמר משה לפני הקב"ה, איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה בידך, נראה כמקימו והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שנאמר (שמות מ, יז) הוּקַם הַמִּשְׁכָּן, הוקם מאליו. מדרש רבי תנחומא (פקודי י"א):

35 אֶת־אֲרֹן הָעֵדֻת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֵת הַכַּפֹּרֶת׃
יָת אֲרוֹנָא דְּסָהֲדוּתָא וְיָת אַרִיחוֹהִי וְיָת כָּפּוּרְתָּא׃
35 the ark of the testimony, and the staves thereof, and the ark-cover;

36 אֶת־הַשֻּׁלְחָן אֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֵת לֶחֶם הַפָּנִים׃
יָת פָּתוּרָא יָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת לְחֵים אַפָּיָא׃
36 the table, all the vessels thereof, and the showbread;

37 אֶת־הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ נֵרֹת הַמַּעֲרָכָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר׃
יָת מְנָרְתָא דָכִיתָא יָת בּוֹצִינַהָא בּוֹצִינֵי סִדְרָא וְיָת כָּל מָנַהָא וְיָת מִשְׁחָא דְּאַנְהָרוּתָא׃
37 the pure candlestick, the lamps thereof, even the lamps to be set in order, and all the vessels thereof, and the oil for the light;

38 וְאֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֵת מָסַךְ פֶּתַח הָאֹהֶל׃
וְיָת מַדְבְּחָא דְּדַהְבָּא וְיָת מִשְׁחָא דְּרִבּוּתָא וְיָת קְטֹרֶת בּוֹסְמַיָּא וְיָת פִּרְסָא דְּתְרַע מַשְׁכְּנָא׃
38 and the golden altar, and the anointing oil, and the sweet incense, and the screen for the door of the Tent;

39 אֶת מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃
יָת מַדְבְּחָא דִּנְחָשָׁא וְיָת סְרָדָא דִּנְחָשָׁא דִּילֵיהּ יָת אַרִיחוֹהִי וְיָת כָּל מָנוֹהִי יָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵיהּ׃
39 the brazen altar, and its grating of brass, its staves, and all its vessels, the laver and its base;

40 אֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו וְאֶת־הַמָּסָךְ לְשַׁעַר הֶחָצֵר אֶת־מֵיתָרָיו וִיתֵדֹתָיו וְאֵת כָּל־כְּלֵי עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל מוֹעֵד׃
יָת סְרָדֵי דָּרְתָא יָת עַמּוּדֵהָא וְיָת סָמְכֹהָא וְיָת פִּרְסָא לִתְרַע דָּרְתָא יָת אֲטוּנוֹהִי וְסִכֵּהָא וְיָת כָּל מָנֵי פּוּלְחַן מַשְׁכְּנָא לְמַשְׁכַּן זִמְנָא׃
40 the hangings of the court, its pillars, and its sockets, and the screen for the gate of the court, the cords thereof, and the pins thereof, and all the instruments of the service of the tabernacle of the tent of meeting;

41 אֶת־בִּגְדֵי הַשָּׁרֵת לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן׃
יָת לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא לְשַׁמָּשָׁא בְּקוּדְשָׁא יָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן כָּהֲנָא וְיָת לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא׃
41 the plaited garments for ministering in the holy place; the holy garments for Aaron the priest, and the garments of his sons, to minister in the priest's office.

42 כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הָעֲבֹדָה׃
כְּכֹל דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבַדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת כָּל פּוּלְחָנָא׃
42 According to all that the Lord commanded Moses, so the children of Israel did all the work.

43 וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה כֵּן עָשׂוּ וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה׃ (פ)
וַחֲזָא מֹשֶׁה יָת כָּל עֲבִידְתָּא וְהָא עֲבַדוּ יָתַהּ כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ כֵּן עֲבַדוּ וּבָרֵיךְ יָתְהוֹן מֹשֶׁה׃
43 And Moses saw all the work, and, behold, they had done it; as the Lord had commanded, even so had they done it. And Moses blessed them.

חמישי (שביעי) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃
XL And the Lord spoke unto Moses, saying:

2 בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים אֶת־מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד׃
בְּיוֹם יַרְחָא קַדְמָאָה בְּחַד לְיַרְחָא תְּקִים יָת מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן זִמְנָא׃
2 'On the first day of the first month shalt thou rear up the tabernacle of the tent of meeting.

3 וְשַׂמְתָּ שָׁם אֶת אֲרוֹן הָעֵדֻת וְסַכֹּתָ עַל־הָאָרֹן אֶת־הַפָּרֹכֶת׃
וּתְשַׁוֵּי תַּמָּן יָת אֲרוֹנָא דְּסָהֲדוּתָא וְתַטֵּיל עַל אֲרוֹנָא יָת פָּרוּכְתָּא׃
3 And thou shalt put therein the ark of the testimony, and thou shalt screen the ark with the veil.

4 וְהֵבֵאתָ אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְעָרַכְתָּ אֶת־עֶרְכּוֹ וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמְּנֹרָה וְהַעֲלִיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ׃
וְתַעֵיל יָת פָּתוּרָא וְתַסְדֵּר יָת סִדְרֵיהּ וְתַעֵיל יָת מְנָרְתָא וְתַדְלֵיק יָת בּוֹצִינַהָא׃
4 And thou shalt bring in the table, and set in order the bread that is upon it; and thou shalt bring in the candlestick, and light the lamps thereof.

5 וְנָתַתָּה אֶת־מִזְבַּח הַזָּהָב לִקְטֹרֶת לִפְנֵי אֲרוֹן הָעֵדֻת וְשַׂמְתָּ אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן׃
וְתִתֵּין יָת מַדְבְּחָא דְּדַהְבָּא לִקְטֹרֶת בּוֹסְמַיָּא קֳדָם אֲרוֹנָא דְּסָהֲדוּתָא וּתְשַׁוֵּי יָת פִּרְסָא דְּתְרַע לְמַשְׁכְּנָא׃
5 And thou shalt set the golden altar for incense before the ark of the testimony, and put the screen of the door to the tabernacle.

6 וְנָתַתָּה אֵת מִזְבַּח הָעֹלָה לִפְנֵי פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד׃
וְתִתֵּין יָת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא קֳדָם תְּרַע מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן זִמְנָא׃
6 And thou shalt set the altar of burnt-offering before the door of the tabernacle of the tent of meeting.

7 וְנָתַתָּ אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁם מָיִם׃
וְתִתֵּין יָת כִּיּוֹרָא בֵּין מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵין מַדְבְּחָא וְתִתֵּין תַּמָּן מַיָּא׃
7 And thou shalt set the laver between the tent of meeting and the altar, and shalt put water therein.

(43) ויברך אותם משה. אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ויהי נעם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וגו' (תהלים צ, יז), והוא אחד מי"ג מזמורים שבתפלה למשה:
(3) וסכות על הארון. לשון הגנה, שהרי מחילה היתה:
(4) וערכת את ערכו. שתי מערכות של לחם הפנים:

8 וְשַׂמְתָּ אֶת־הֶחָצֵר סָבִיב וְנָתַתָּ אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר׃

8 And thou shalt set up the court round about, and hang up the screen of the gate of the court.

וּתְשַׁוֵּי יָת דָּרְתָא סְחוֹר סְחוֹר וְתִתֵּין יָת פְּרָסָא דִּתְרַע דָּרְתָא׃

9 וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ׃

9 And thou shalt take the anointing oil, and anoint the tabernacle, and all that is therein, and shalt hallow it, and all the furniture thereof; and it shall be holy.

וְתִסַּב יָת מִשְׁחָא דִּרְבוּתָא וּתְרַבֵּי יָת מַשְׁכְּנָא וְיָת כָּל דְּבֵיהּ וּתְקַדֵּישׁ יָתֵיהּ וְיָת כָּל מָנוֹהִי וִיהֵי קוּדְשָׁא׃

10 וּמָשַׁחְתָּ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים׃

10 And thou shalt anoint the altar of burnt-offering, and all its vessels, and sanctify the altar; and the altar shall be most holy.

וּתְרַבֵּי יָת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וּתְקַדֵּישׁ יָת מַדְבְּחָא וִיהֵי מַדְבְּחָא קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין׃

11 וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ׃

11 And thou shalt anoint the laver and its base, and sanctify it.

וּתְרַבֵּי יָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵיהּ וּתְקַדֵּישׁ יָתֵיהּ׃

12 וְהִקְרַבְתָּ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם׃

12 And thou shalt bring Aaron and his sons unto the door of the tent of meeting, and shalt wash them with water.

וּתְקָרֵיב יָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתַסְחֵי יָתְהוֹן בְּמַיָּא׃

13 וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְכִהֵן לִי׃

13 And thou shalt put upon Aaron the holy garments; and thou shalt anoint him, and sanctify him, that he may minister unto Me in the priest's office.

וְתַלְבֵּישׁ יָת אַהֲרֹן יָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא וּתְרַבֵּי יָתֵיהּ וּתְקַדֵּישׁ יָתֵיהּ וִישַׁמֵּישׁ קָדָמָי׃

14 וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם כֻּתֳּנֹת׃

14 And thou shalt bring his sons, and put tunics upon them.

וְיָת בְּנוֹהִי תְּקָרֵיב וְתַלְבֵּישׁ יָתְהוֹן כְּתוֹנִין׃

15 וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם כַּאֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ אֶת־אֲבִיהֶם וְכִהֲנוּ לִי וְהָיְתָה לִהְיֹת לָהֶם מָשְׁחָתָם לִכְהֻנַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם׃

15 And thou shalt anoint them, as thou didst anoint their father, that they may minister unto Me in the priest's office; and their anointing shall be to them for an everlasting priesthood throughout their generations.'

וּתְרַבֵּי יָתְהוֹן כְּמָא דְּרַבֵּיתָא יָת אֲבוּהוֹן וִישַׁמְּשׁוּן קָדָמָי וּתְהֵי לְמַהְוֵי לְהוֹן רְבוּתְהוֹן לִכְהוּנַת עָלַם לְדָרֵיהוֹן׃

16 וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה׃ (ס)

16 Thus did Moses; according to all that the Lord commanded him, so did he.

וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּכֹל דְּפַקֵּיד יְיָ יָתֵיהּ כֵּן עֲבַד׃

17 וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן׃

17 And it came to pass in the first month in the second year, on the first day of the month, that the tabernacle was reared up.

וַהֲוָה בְּיַרְחָא קַדְמָאָה בְּשַׁתָּא תִּנְיֵיתָא בְּחַד לְיַרְחָא אִתְּקַם מַשְׁכְּנָא׃

18 וַיָּקֶם מֹשֶׁה אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת־אֲדָנָיו וַיָּשֶׂם אֶת־קְרָשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת־בְּרִיחָיו וַיָּקֶם אֶת־עַמּוּדָיו׃

18 And Moses reared up the tabernacle, and laid its sockets, and set up the boards thereof, and put in the bars thereof, and reared up its pillars.

וַאֲקִים מֹשֶׁה יָת מַשְׁכְּנָא וְיַהַב יָת סְמָכוֹהִי וְשַׁוִּי יָת דַּפּוֹהִי וְיַהַב יָת עָבְרוֹהִי וַאֲקִים יָת עַמּוּדוֹהִי׃

19 וַיִּפְרֹשׂ אֶת־הָאֹהֶל עַל־הַמִّשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֶת־מִכְסֵה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְּמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (ס)

19 And he spread the tent over the tabernacle, and put the covering of the tent above upon it; as the Lord commanded Moses.

וּפְרַס יָת פְּרָסָא עַל מַשְׁכְּנָא וְשַׁוִּי יָת חוּפְּאָה דְּמַשְׁכְּנָא עֲלוֹהִי מִלְּעֵילָא כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

20 וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֶל־הָאָרֹן וַיָּשֶׂם אֶת־הַבַּדִּים עַל־הָאָרֹן וַיִּתֵּן אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְּמַעְלָה׃

20 And he took and put the testimony into the ark, and set the staves on the ark, and put the ark-cover above upon the ark.

וּנְסִיב וְיַהַב יָת סָהֲדוּתָא בַּאֲרוֹנָא וְשַׁוִּי יָת אָרִיחַיָּא עַל אֲרוֹנָא וְיַהַב יָת כָּפּוּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא מִלְּעֵילָא׃

21 וַיָּבֵא אֶת־הָאָרֹן אֶל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֶת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ וַיָּסֶךְ עַל אֲרֹון הָעֵדֻת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (ס)

21 And he brought the ark into the tabernacle, and set up the veil of the screen, and screened the ark of the testimony; as the Lord commanded Moses.

וְאַעֵיל יָת אֲרוֹנָא לְמַשְׁכְּנָא וְשַׁוִּי יָת פָּרוּכְתָּא דִּפְרָסָא וְאַטֵּיל עַל אֲרוֹנָא דְּסָהֲדוּתָא כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

22 וַיִּתֵּן אֶת־הַשֻּׁלְחָן בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן צָפֹנָה מִחוּץ לַפָّרֹכֶת׃

22 And he put the table in the tent of meeting, upon the side of the tabernacle northward, without the veil.

וְיַהַב יָת פָּתוּרָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא עַל שִׁדָּא דְּמַשְׁכְּנָא צִפּוּנָא מִבָּרָא לְפָרוּכְתָּא׃

(19) ויפרש את האהל. כן יריעות העזים:
(20) את העדות. הלוחות:
(22) על ירך המשכן צפונה. בחלי הלפוני של רוחב הבית (יומא לג:): ירך. כתרגומו גדא, כירך הזה שהוא בגלו של אדם:

23 וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֵרֶךְ לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (ס)

וְסִדַּר עֲלוֹהִי סִדְרִין דִּלְחֵים קֳדָם יְיָ כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

23 And he set a row of bread in order upon it before the Lord; as the Lord commanded Moses.

24 וַיָּשֶׂם אֶת־הַמְּנֹרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן נֶגְבָּה׃

וְשַׁוִּי יָת מְנָרְתָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לְקֳבֵיל פְּתוּרָא עַל שְׂדֵא דְּמַשְׁכְּנָא דְּרוֹמָא׃

24 And he put the candlestick in the tent of meeting, over against the table, on the side of the tabernacle southward.

25 וַיַּעַל הַנֵּרֹת לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (ס)

וְאַדְלִיק בּוֹצִינַיָּא קֳדָם יְיָ כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

25 And he lighted the lamps before the Lord; as the Lord commanded Moses.

26 וַיָּשֶׂם אֶת־מִזְבַּח הַזָּהָב בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת׃

וְשַׁוִּי יָת מַדְבְּחָא דְּדַהְבָּא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם פְּרוּכְתָּא׃

26 And he put the golden altar in the tent of meeting before the veil;

27 וַיַּקְטֵר עָלָיו קְטֹרֶת סַמִּים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (ס)

וְאַקְטַר עֲלוֹהִי קְטֹרֶת בּוּסְמִין כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

27 and he burnt thereon incense of sweet spices; as the Lord commanded Moses.

שביעי וַיָּשֶׂם אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן׃

וְשַׁוִּי יָת פְּרָסָא דְּתַרְעָא לְמַשְׁכְּנָא׃

28 And he put the screen of the door to the tabernacle.

29 וְאֵת מִזְבַּח הָעֹלָה שָׂם פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (ס)

וְיָת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא שַׁוִּי בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן זִמְנָא וְאַסֵּיק עֲלוֹהִי יָת עֲלָתָא וְיָת מִנְחָתָא כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

29 And the altar of burnt-offering he set at the door of the tabernacle of the tent of meeting, and offered upon it the burnt-offering and the meal-offering; as the Lord commanded Moses.

30 וַיָּשֶׂם אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שָׁמָּה מַיִם לְרָחְצָה׃

וְשַׁוִּי יָת כִּיּוֹרָא בֵּין מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵין מַדְבְּחָא וִיהַב תַּמָּן מַיָּא לְקִדּוּשׁ׃

30 And he set the laver between the tent of meeting and the altar, and put water therein, wherewith to wash;

31 וְרָחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם׃

וּמְקַדְּשִׁין מִנֵּיהּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן וְיָת רַגְלֵיהוֹן׃

31 that Moses and Aaron and his sons might wash their hands and their feet thereat;

32 בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּבְקָרְבָתָם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ יִרְחָצוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (ס)

בְּמֵיעַלְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וּבְמִקְרַבְהוֹן לְמַדְבְּחָא מְקַדְּשִׁין כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

32 when they went into the tent of meeting, and when they came near unto the altar, they should wash; as the Lord commanded Moses.

33 וַיָּקֶם אֶת־הֶחָצֵר סָבִיב לַמִּשְׁכָּן וְלַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר וַיְכַל מֹשֶׁה אֶת־הַמְּלָאכָה׃ (פ)

וַאֲקִים יָת דָּרְתָא סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא וּלְמַדְבְּחָא וִיהַב יָת פְּרָסָא דִּתְרַע דָּרְתָא וְשֵׁיצִי מֹשֶׁה יָת עֲבִידְתָּא׃

33 And he reared up the court round about the tabernacle and the altar, and set up the screen of the gate of the court. So Moses finished the work.

מפטיר וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן׃

וַחֲפָא עֲנָנָא יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וִיקָרָא דַיְיָ אִתְמְלִי יָת מַשְׁכְּנָא׃

34 Then the cloud covered the tent of meeting, and the glory of the Lord filled the tabernacle.

35 וְלֹא־יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד כִּי־שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן׃

וְלָא יְכִיל מֹשֶׁה לְמֵיעַל לְמַשְׁכַּן זִמְנָא אֲרֵי שְׁרָא עֲלוֹהִי עֲנָנָא וִיקָרָא דַיְיָ אִתְמְלִי יָת מַשְׁכְּנָא׃

35 And Moses was not able to enter into the tent of meeting, because the cloud abode thereon, and the glory of the Lord filled the tabernacle.—

36 וּבְהֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם׃

וּבְאִסְתַּלְקוּת עֲנָנָא מֵעִלְּוֵי מַשְׁכְּנָא נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֹל מַטְּלָנֵיהוֹן׃

36 And whenever the cloud was taken up from over the tabernacle, the children of Israel went onward, throughout all their journeys.

37 וְאִם־לֹא יֵעָלֶה הֶעָנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד־יוֹם הֵעָלֹתוֹ׃

וְאִם לָא מִסְתַּלֵּק עֲנָנָא וְלָא נָטְלִין עַד יוֹם אִסְתַּלְקוּתֵיהּ׃

37 But if the cloud was not taken up, then they journeyed not till the day that it was taken up.

38 כִּי עֲנַן יְהוָה עַל־הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־מַסְעֵיהֶם׃ פסוקים

אֲרֵי עֲנַן יְקָרָא דַיְיָ עַל מַשְׁכְּנָא בִּימָמָא וְחֵיזוּ אִישָׁתָא הֲוָי בְּלֵילְיָא בֵּיהּ לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכֹל מַטְּלָנֵיהוֹן׃

38 For the cloud of the Lord was upon the tabernacle by day, and there was fire therein by night, in the sight of all the house of Israel, throughout all their journeys.—

(27) ויקטר עליו קטורת. שחרית וערבית, כמו שנאמר בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרֹת וגו' (שמות ל, ז):

(29) ויעל עליו וגו'. אף ביום השמיני למלואים שהוא יום הקמת המשכן, שמש משה והקריב קרבנות גבור, חוץ מאותן שנצטוה אהרן בו ביום, שנאמר קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וגו' (ויקרא ט, ז): את העולה. עולת התמיד: ואת המנחה. מנחת נסכים של תמיד, כמו שנאמר וְעֶשֶׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בַּשָּׁמֶן וגו' (שמות כט, מ):

(31) ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו. יוסי שמיני למלואים הושוו כולם לכהונה, ותרגומו וְיִקַּדְּשׁוּן מִנֵּיהּ, בו ביום קָדַשׁ משה עמהם:

(32) ובקרבתם. כמו ובקרבם, כשיקריבו:

(35) ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד. וכתוב אחד אומר, ובבא משה אל אהל מועד (במדבר ז, פט), בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם, כי שכן עליו הענן, אומר מעתה, כל זמן שהיה עליו הענן, לא היה יכול לבוא, נסתלק הענן, נכנס ומדבר עמו (פתיחה לת"כ ח):

The Haftara is I Kings 7:51 – 8:21 on page 713. Sepharadim read I Kings 7:40 – 7:50. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 281, and the Haftara is the special Haftara on page 770. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 492. On Shabbat HaḤodesh, Maftir is Exodus 12:1 – 20 on page 205, and the Haftara is on page 776.

חזק חזק ונתחזק

(38) לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם. בכל מסע שהיו נוסעים, היה הענן שוכן במקום אשר יהיו שם. מקום חנייתם אף הוא קרוי מסע, וכן וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו (בראשית יג, ג), וכן אֵלֶּה מַסְעֵי (במדבר לג, א), לפי שממקום החנייה חזרו ונסעו, לכך נקראו כולן מסעות:

ויקרא א
1 וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר׃
וּקְרָא לְמֹשֶׁה וּמַלֵּיל יְיָ עִמֵּיהּ מִמַּשְׁכַּן זִמְנָא לְמֵימַר׃
And the Lord called unto Moses, and spoke unto him out of the tent of meeting, saying:

2 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת־קָרְבַּנְכֶם׃
מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֱנָשׁ אֲרֵי יְקָרֵיב מִנְּכוֹן קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ מִן בְּעִירָא מִן תּוֹרֵי וּמִן עָנָא תְּקָרְבוּן יָת קוּרְבָּנְכוֹן׃
Speak unto the children of Israel, and say unto them: When any man of you bringeth an offering unto the Lord, ye shall bring your offering of the cattle, even of the herd or of the flock.

3 אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ לִרְצֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה׃
אִם עֲלָתָא קוּרְבָּנֵיהּ מִן תּוֹרֵי דְּכַר שְׁלִים יַקְרִבִנֵּיהּ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא יַקְרֵיב יָתֵיהּ לְרַעֲוָא לֵיהּ קֳדָם יְיָ׃
If his offering be a burnt-offering of the herd, he shall offer it a male without blemish; he shall bring it to the door of the tent of meeting, that he may be accepted before the Lord.

4 וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו׃
וְיִסְמוֹךְ יְדֵיהּ עַל רֵישׁ עֲלָתָא וְיִתְרְעֵי לֵיהּ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי׃
And he shall lay his hand upon the head of the burnt-offering; and it shall be accepted for him to make atonement for him.

ויק׳ לוי
5 וְשָׁחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
וְיִכּוֹס יָת בַּר תּוֹרֵי קֳדָם יְיָ וְיִקְרְבוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת דְּמָא וְיִזְרְקוּן יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר דְּבִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃
And he shall kill the bullock before the Lord; and Aaron's sons, the priests, shall present the blood, and dash the blood round about against the altar that is at the door of the tent of meeting.

6 וְהִפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ׃
וְיַשְׁלַח יָת עֲלָתָא וִיפַלֵּיג יָתַהּ לְאֶבְרָהָא׃
And he shall flay the burnt-offering, and cut it into its pieces.

7 וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ׃
וְיִתְּנוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנָא אִישָׁתָא עַל מַדְבְּחָא וִיסַדְּרוּן אָעַיָּא עַל אִישָׁתָא׃
And the sons of Aaron the priest shall put fire upon the altar, and lay wood in order upon the fire.

8 וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת הַנְּתָחִים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפָּדֶר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃
וִיסַדְּרוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת אֶבְרַיָּא יָת רֵישָׁא וְיָת תַּרְבָּא עַל אָעַיָּא דְּעַל אִישָׁתָא דְּעַל מַדְבְּחָא׃
And Aaron's sons, the priests, shall lay the pieces, and the head, and the suet, in order upon the wood that is on the fire which is upon the altar;

(1) ויקרא אל משה. לכל דברות ולכל אמירות ולכל צוויים קדמה קריאה, לשון חבה, לשון שמלאכי השרת משתמשין בו, שנאמר, וְקָרָא זֶה אֶל זֶה (ישעיה ו, ג), אבל לנביאי האומות עכו"ם נגלה אליהן בלשון ערעי וטומאה, שנאמר וַיִּקֶר אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם (במדבר כג, ד): ויקרא אל משה. הקול הולך ומגיע לאזניו, וכל ישראל לא שומעין. יכול אף להפסקות היתה קריאה, תלמוד לומר וידבר, לדבור היתה קריאה ולא להפסקות, ומה היו הפסקות משמשות, ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין, קל וחומר להדיוט הלומד מן ההדיוט: אליו. למעט את אהרן, רבי יהודה אומר י"ג דברות נאמרו בתורה למשה ולאהרן, וכנגדן נאמרו י"ג מיעוטין, ללמדך שלא לאהרן נאמרו אלא למשה שיאמר לאהרן, ואלו הן י"ג מיעוטין לְדַבֵּר אִתּוֹ (במדבר ז, פט), מִדַּבֵּר אֵלָיו, וְנוֹעַדְתִּי לְךָ (שמות כה, כב), כולן בתורת כהנים, יכול ישמעו את קול הקריאה, תלמוד לומר קול לו, קול אליו, משה שומע וכל ישראל לא שמעו.: מאהל מועד. מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יולא חוץ לאהל, יכול מפני שהקול נמוך, תלמוד לומר אֶת הַקּוֹל (במדבר ז, פט), מהו הקול, הוא הקול המפורש בתהלים קוֹל ה' בַּכֹּחַ, קוֹל ה' בֶּהָדָר, קוֹל ה' שֹׁבֵר אֲרָזִים (תהלים כט ד, ה), אם כן למה נאמר מאהל מועד, מלמד שהיה הקול נפסק, כיולא בו וְקוֹל בַּפְּקִי הַכְּרוּבִים נִשְׁמַע עַד הֶחָצֵר הַחִיצֹנָה (יחזקאל י, ה), יכול מפני שהקול נמוך, תלמוד לומר בְּקוֹל אֶל שַׁדַּי בְּדַבְּרוֹ (שם), אם כן למה נאמר עד החצר החיצונה, שכיון שמגיע שם היה נפסק: מאהל מועד לאמר. יכול מכל הבית, תלמוד לומר מֵעַל הַכַּפֹּרֶת (במדבר ז, פט), יכול מעל הכפורת כולה, תלמוד לומר מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים (שם): לאמר. לא ואמור להם דברי כבושים, בשבילכם הוא נדבר עמי, שכן מצינו שכל ל"ח שנה שהיו ישראל במדבר כמנודים מן המרגלים ואילך, לא נתייחד הדבור עם משה, שנאמר וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת. וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי לֵאמֹר(דברים ב טו, יז), אלי היה הדבור. דבר אחר, לא ואמור להן דברי, והשיבני אם יקבלוס, כמו שנאמר וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם וגו' (שמות יט, ח):

(2) אדם כי יקריב מכם. כשיקריב, בקרבנות נדבה דֶּרֶךְ הענין: אדם. למה נאמר, מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל שהכל היה שלו, אף אתם לא תקריבו מן הגזל: הבהמה. יכול אף חיה בכלל, תלמוד לומר בקר וצאן: מן הבהמה. ולא כולה, להוציא את הרובע ואת הנרבע: מן הבקר. להוציא את הנעבד: מן הצאן. להוציא את המוקצה: ומן הצאן. להוציא את הנוגח שהמית, כשהוא אומר למטה מן הענין מן הבקר, שאין תלמוד לומר, להוציא את הטריפה: תקריבו. תלמוד שֶׁשָּׁנַיִם מתנדבים עולה בשותפות: קרבנכם. מלמד שהיא באה נדבת גבור, היא עולת קין המזבח הבאה מן המותרות (שבועות יב.):

(3) זכר. ולא נקבה, כשהוא אומר זכר למטה, שאין תלמוד לומר, זכר ולא טומטום ואנדרוגינוס (בכורות מא.): תמים. בלא מום: אל פתח אהל מועד. מטפל בהבאתו עד העזרה. מהו אומר יקריב יקריב, אפילו נתערבה עולת ראובן בעולת שמעון יקריב כל אחד, לשם מי שהוא, וכן עולה בחולין ימכרו החולין לצרכי עולות, והרי הן כולן עולות, ותקרב כל אחת לשם מי שהוא, יכול אפילו נתערבה בפסולין או בשאינו מינו, תלמוד לומר יקריבנו: יקריב אותו. מלמד שכופין אותו, יכול בעל כרחו תלמוד לומר לרצונו, הא כיצד, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני (רש"ש שבת ו.): לפני ה' וסמך. אין סמיכה בְּבָמָה:

(4) על ראש העלה. להביא עולת חובה לסמיכה, ולהביא עולת הצאן: העלה. פרט לעולת העוף: ונרצה לו. על מה הוא מרצה לו, אם תאמר על כריתות ומיתות "ד, או מיתה בידי שמים, או מלקות, הרי עונשן אמור, הא מינו מרצה אלא על עשה, ועל לאו שנתק לעשה:

(5) ושחט והקריבו הכהנים. מְקַבָּלָה ואילך מצות כהונה, למד על השחיטה שכשרה בזר: לפני ה'. בעזרה: והקריבו. זו קבלה שהיא הראשונה, ומשמעה לשון הולכה, למדנו שתיהן (ס"א ששתיהן) בבני אהרן (חגיגה יא.): בני אהרן. יכול אלעזר, תלמוד לומר הכהנים: את הדם וזרקו את הדם. מה תלמוד לומר דם דם ב' פעמים, להביא את שנתערב במינו או בשאינו מינו, יכול אף בפסולים, או בחטאות הפנימיות, או בחטאות החצוניות, שאלו למעלה והיא למטה, תלמוד לומר במקום אחר אֶת דָּמוֹ (פסוק יא): וזרקו. עומד למטה, וזורק מן הכלי לכותל המזבח למטה מחוט הסיקרא כנגד הזויות, לכך נאמר סביב, שיהא הדם ניתן בד' רוחות המזבח, או יכול יקיפנו כחוט, תלמוד לומר וזרקו, ואי אפשר להקיף בזריקה, אי וזרקו יכול בזריקה אחת, תלמוד לומר סביב, הא כיצד, נותן שתי מתנות שהן ד': אשר פתח אהל מועד. ולא בזמן שהוא מפורק:

(6) והפשיט את העולה. מה תלמוד לומר העולה, לרבות את כל העולות להפשט ונתוח: אותה לנתחיה. ולא נתחיה לנתחים (חולין יא.):

(7) ונתנו אש. אף על פי שהאש יורדת מן השמים, מצוה להביא מן ההדיוט: בני אהרן הכהן. כשהוא בכיהונו, הא אם עבד בבגדי כהן הדיוט, עבודתו פסולה:

9 וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹוחַ לַיהוָה׃ (ס)

9 but its inwards and its legs shall he wash with water; and the priest shall make the whole smoke on the altar, for a burnt-offering, an offering made by fire, of a sweet savour unto the Lord.

וְגֵוֵיהּ וּכְרָעוֹהִי יְחַלֵּיל בְּמַיָּא וְיַסִּיק כָּהֲנָא יָת כּוֹלָא לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

ישראל 10 וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ׃

10 And if his offering be of the flock, whether of the sheep, or of the goats, for a burnt-offering, he shall offer it a male without blemish.

וְאִם מִן עָנָא קוּרְבָּנֵיהּ מִן אִמְּרַיָּא אוֹ מִן בְּנֵי עִזַּיָּא לַעֲלָתָא דְּכַר שְׁלִים יְקָרְבִּנֵיהּ׃

11 וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃

11 And he shall kill it on the side of the altar northward before the Lord; and Aaron's sons, the priests, shall dash its blood against the altar round about.

וְיִכּוֹס יָתֵיהּ עַל שְׁדָא דְּמַדְבְּחָא צִפּוּנָא קֳדָם יְיָ וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת דְּמֵיהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃

12 וְנִתַּח אֹתוֹ לִנְתָחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פִּדְרֹו וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃

12 And he shall cut it into its pieces; and the priest shall lay them, with its head and its suet, in order on the wood that is on the fire which is upon the altar.

וִיפַלֵּיג יָתֵיהּ לְאֶבְרוֹהִי וְיָת רֵישֵׁיהּ וְיָת תַּרְבֵּיהּ וְיַסְדַּר כָּהֲנָא יָתְהוֹן עַל אָעַיָּא דְּעַל אִישָׁתָא דְּעַל מַדְבְּחָא׃

13 וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹוחַ לַיהוָה׃ (פ)

13 But the inwards and the legs shall he wash with water; and the priest shall offer the whole, and make it smoke upon the altar; it is a burnt-offering, an offering made by fire, of a sweet savour unto the Lord.

וְגֵוָא וּכְרָעַיָּא יְחַלֵּיל בְּמַיָּא וִיקָרֵיב כָּהֲנָא יָת כּוֹלָא וְיַסִּיק לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא הוּא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

שני 14 וְאִם מִן־הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ לַיהוָה וְהִקְרִיב מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת־קָרְבָּנוֹ׃

14 And if his offering to the Lord be a burnt-offering of fowls, then he shall bring his offering of turtle-doves, or of young pigeons.

וְאִם מִן עוֹפָא עֲלָתָא קוּרְבָּנֵיהּ קֳדָם יְיָ וִיקָרֵיב מִן שַׁפְנִינַיָּא אוֹ מִן בְּנֵי יוֹנָה יָת קוּרְבָּנֵיהּ׃

15 וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ׃

15 And the priest shall bring it unto the altar, and pinch off its head, and make it smoke on the altar; and the blood thereof shall be drained out on the side of the altar.

וַיְקָרֵב יָת זְפָקֵיהּ בְּאוּכְלֵיהּ וְיִרְמֵי יָתֵהּ בְּסִטַר מַדְבְּחָא קְדוּמָא בַּאֲתַר דְּמַקְרִין קִטְמָא׃

16 וְהֵסִיר אֶת־מְרָאָתוֹ בְּנֹצָתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ קֵדְמָה אֶל־מְקוֹם הַדֶּשֶׁן׃

16 And he shall take away its crop with the feathers thereof, and cast it beside the altar on the east part, in the place of the ashes.

וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִּכְנָפָיו לֹא יַבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ עֹלָה הוּא אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹוחַ לַיהוָה׃ (ס)

17 And he shall rend it by the wings thereof, but shall not divide it asunder; and the priest shall make it smoke upon the altar, upon the wood that is upon the fire; it is a burnt-offering, an offering made by fire, of a sweet savour unto the Lord.

וִיפָרֵיק יָתֵיהּ בְּכַנְפּוֹהִי לָא יַבְדִּיל וְיַסִּיק כָּהֲנָא לְמַדְבְּחָא עַל אָעַיָּא דְּעַל אִישָׁתָא עֲלָתָא הוּא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

(8) בני אהרן הכהנים. כשהם בכיהונם, הא כהן הדיוט שעבד בשמונה בגדיה, עבודתו פסולה: את הנתחים את הראש. לפי שאין הראש בכלל הפשט, שכבר הוזז בשחיטה, לפיכך הולרך למנותו לעצמו (חולין כז.): ואת הפדר. למה נאמר, ללמדך שמעלהו עם הראש ומכסה בו את בית השחיטה, וזהו דרך כבוד של מעלה: אשר על המזבח. שלא יהיו סַגְזִירִין יוצאין חוץ למערכה:

(9) עולה. לשם עולה יקטירנו: אשה. כשישחטנו יהא שוחטו לשם האש, וכל אשה לשון אש, פושיי"ר בלע"ז: ניחוח. נחת רוח לְפָנַי, שאמרתי ונעשה רצוני:

(10) ואם מן הצאן. וי"ו מוסיף על ענין ראשון, ולמה הפסיק, ליתן ריווח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה: מן הצאן מן הכשבים או מן העזים. הרי אלו ג' מיעוטין, פרט לזקן לחולה ולמזוהם:

(11) על ירך המזבח. על צד המזבח: צפונה לפני ה׳. ואין צפון בגמה:

(14) מן העוף. ולא כל העוף. לפי שנאמר פָּמִים זָכָר בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים (להלן כב, יט), תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעופות, יכול אף מחוסר אבר, תלמוד לומר מן העוף: התורים. גדולים ולא קטנים: בני היונה. קטנים ולא גדולים: מן התורים או מן בני היונה. פרט לתחלת הליחוב, שבזה שבזה שהוא פסול, שהוא גדול אצל בני יונה וקטן אצל תורים:

(15) והקריבו. אפילו פרידה אחת יפיל: הכהן ומלק. אין מליקה בכלי, אלא בעצמו של כהן, קולץ בצפרנו ממול העורף וחותך מפרקת עד שמגיע לסימנין וקוללן: ונמצה דמו. לשון מִין סַפִּיס (משלי ל, ג), כִּי אָפֵס הַמֵּץ (ישעיה טז, ד), כובש בית השחיטה על קיר המזבח, והדם מתמצה ויורד: ומלק והקטיר ונמצה. אפשר לומר כן, מאחר שהוא מקטיר הוא מולה, אלא מה הקטרה הראש בעצמו והגוף בעצמו וכו׳, אף מליקה כן. ופשוטו של מקרא מסורס הוא ומלק והקטיר, וקודם הקטרה ונמלה דמו כבר:

(16) מראתו. מקום הרעי, וזה הזפק: בנוצתה. עם בני מעיה (זבחים סד:), ונולה לשון דבר המאוס, כמו כִּי נָלוּ גַּם נָעוּ (איכה ד, טו), וזהו שתרגם אונקלוס בְּאוּכְלֵיהּ, וזה מדרשו של אבא יוסי בן חנן, שאמר, נוטל את הקורקבן עמה. ורבותינו ז"ל אמרו, קודר סביב הזפק בסכין כעין ארובה ונוטלו עם הנולה שעל העור (זבחים סה.). בעולת בהמה שאינה אוכלת אלא באשום בעליה, נאמר והקרב והכרעים ירחץ במים, והקטיר, בעוף שנזון מן הגזל, נאמר, והשליך את המעים שאכלו מן הגזל: אצל המזבח קדמה. במזרחו של כבש: אל מקום הדשן. מקום שנותנין שם תרומת הדשן בכל בוקר, ודישון מזבח הפנימי, והמנורה, וכולם נבלעים שם במקומן (יומא כא.):

(17) ושסע. אין שיסוע אלא ביד, וכן הוא אומר בשמשון וַיְשַׁסָּעֵהוּ כְּשַׁסַּע הַגְּדִי (שופטים יד, ו זבחים סה:): בכנפיו. עם כנפיו, אינו צריך למרוט כנפי נוצתו: בכנפיו. נולה ממש. והלא אין לך הדיוט שמריח ריח רע של כנפים נשרפים ואין נפשו קצה עליו, ולמה אמר הכתוב והקטיר, כדי שיהא המזבח שָׂבֵעַ ומהודר בקרבנו של עני: לא יבדיל. אינו מפרקו לגמרי לב׳ חתיכות, אלא קורעו מגבו. נאמר בעוף ריח ניחוח (פסוק ט), ונאמר בבהמה ריח ניחוח, לומר לך אחד המרבה ואחד

II וְנֶפֶשׁ כִּי־תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לַיהוָה
סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן
עָלֶיהָ לְבֹנָה׃

II And when any one bringeth a meal-offering
unto the Lord, his offering shall be of fine
flour; and he shall pour oil upon it, and put
frankincense thereon.

2 וְהֵבִיאָה אֶל־בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ
מִשָּׁם מְלֹא קֹמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל
כָּל־לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ
הַמִּזְבֵּחָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃

2 And he shall bring it to Aaron's sons the priests;
and he shall take thereout his handful of the fine
flour thereof, and of the oil thereof, together
with all the frankincense thereof; and the priest
shall make the memorial-part thereof smoke
upon the altar, an offering made by fire, of a
sweet savour unto the Lord.

3 וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו
קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה׃ (ס)

3 But that which is left of the meal-offering shall
be Aaron's and his sons' ; it is a thing most holy
of the offerings of the Lord made by fire.

4 וְכִי תַקְרֵב קָרְבַּן מִנְחָה מַאֲפֵה תַנּוּר סֹלֶת
חַלֹּות מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת
מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן׃ (ס)

4 And when thou bringest a meal-offering baked
in the oven, it shall be unleavened cakes of fine
flour mingled with oil, or unleavened wafers
spread with oil.

5 וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמַּחֲבַת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן מַצָּה תִהְיֶה׃

5 And if thy offering be a meal-offering baked on a
griddle, it shall be of fine flour unleavened,
mingled with oil.

6 פָּתֹות אֹתָהּ פְּתִתִים וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ שָׁמֶן
מִנְחָה הִוא׃ (ס)

6 Thou shalt break it in pieces, and pour oil
thereon; it is a meal-offering.

שלישי וְאִם־מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בַּשֶּׁמֶן
תֵּעָשֶׂה׃

7 And if thy offering be a meal-offering of the
stewing-pan, it shall be made of fine flour with
oil.

8 וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה
לַיהוָה וְהִקְרִיבָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל־
הַמִּזְבֵּחַ׃

8 And thou shalt bring the meal-offering that is
made of these things unto the Lord; and it shall
be presented unto the priest, and he shall bring
it unto the altar.

וְאֲנָשׁ אֲרֵי יְקָרֵיב קוּרְבַּן מִנְחָתָא קֳדָם יְיָ
סוּלְתָּא יְהֵי קוּרְבָּנֵיהּ וִירִיק עֲלַהּ מִשְׁחָא
וְיִתֵּין עֲלַהּ לְבוֹנְתָא׃

וַיְיַתֵּינַהּ לְוָת בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא וְיִקְמוֹץ
מִתַּמָּן מְלֵי קוּמְצֵיהּ מִסָּלְתַהּ וּמִמִּשְׁחַהּ
עַל כָּל לְבוֹנְתַהּ וְיַסִּיק כָּהֲנָא יָת
אַדְכָּרְתַהּ לְמַדְבְּחָא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל
בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

וּדְיִשְׁתְּאַר מִן מִנְחָתָא לְאַהֲרֹן וּלְבָנוֹהִי
קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין מִקּוּרְבָּנַיָּא דַיְיָ׃

וַאֲרֵי תְקָרֵיב קוּרְבַּן מִנְחָתָא מַאֲפֵה
תַנּוּר סֹלֶת גְּרִיצָן פַּטִּירָן דְּפִילָן בְּמִשְׁח
וְאֶסְפּוֹגִין פַּטִּירִין דְּמְשִׁיחִין בְּמִשְׁח׃

וְאִם מִנְחָתָא עַל מַסְרִיתָא קוּרְבָּנָךְ
סוּלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשְׁח פַּטִּיר תְּהֵי׃

בַּצַּע יָתַהּ בְּצוּעִין וּתְרִיק עֲלַהּ מִשְׁחָא
מִנְחָתָא הִיא׃

וְאִם מִנְחָתָא רַדְתָּא קוּרְבָּנָךְ סֹלֶת בְּמִשְׁח
תִּתְעֲבֵיד׃

וְתַיְתִי יָת מִנְחָתָא דְּתִתְעֲבֵיד מֵאִלֵּין קֳדָם
יְיָ וִיקָרְבִנַהּ לְכָהֲנָא וִיקָרְבִנַהּ לְמַדְבְּחָא׃

הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים:
(1) ונפש כי תקריב. לא נאמר נפש בכל קרבנות נדבה אלא במנחה, מי דרכו להתנדב מנחה, עני, אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו (מנחות קד:):
סלת יהיה קרבנו. האומר הרי עלי מנחה סתם, מביא מנחת סלת, שהיא הראשונה שבמנחות (שם) ונקמצת כשהיא סלת, כמו שמפורש בענין. לפי שנאמרו כאן ה' מיני מנחות, וכולן באות אפויות קודם קמיצה חוץ מזו, לכך קרויה מנחת סלת: סלת. אין סלת אלא מן החטין, שנאמר סֹלֶת חִטִּים (שמות כט, ג), ואין מנחה פחותה מעשרון, שנאמר וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת לְמִנְחָה (להלן יד, כא), עשרון לכל מנחה: ויצק עליה שמן. על כולה: ונתן עליה לבונה. על מקצתה, מניח קומץ לבונה עליה לבד אחד, ומה ראית לומר כן, שאין ריבוי אחר ריבוי בתורה אלא למעט ד"א שמן על כולה מפני שהוא נבלע עמה, ונקמץ עמה, כמו שנאמר מסלתה ומשמנה, ולבונה על מקצתה שאינה נבלעת עמה ולא נקמצת עמה, שנאמר על כל לבונתה, שלאחר שקמץ מלקט את הלבונה כולה מעליה, ומקטירה: ויצק ונתן והביאה. מלמד שיציקה ופְלִילָה כשריס בזר:
(2) הכהנים וקמץ. מקמיצה ואילך מצות כהונה: וקמץ משם. ממקום שרגלי הזר עומדות, ללמדך שהקמיצה כשרה בכל מקום בעזרה, אף בי"א אמה של מקום דריסת רגלי ישראל (יומא טז:): מלא קמצו. יכול מְכֹּרָךְ, מְבַצְּעָן ויוצא לכל צד, תלמוד לומר במקום אחר וְהָרִים מִמֶּנּוּ בְּקֶמְצוֹ (להלן ו, ח), לא יהא כשר אלא מה שבתוך הקומץ, אי בקמצו יכול חסר, תלמוד לומר מלא, הא כיצד, חופה ג' אצבעותיו על פס ידו (מנחות יח.), וזהו קומץ במשמע, לשון העברית: על כל לבונתה. לבד כל הלבונה יהא הקומץ מלא: לבונתה והקטיר. אף הלבונה בהקטרה: מלא קמצו מסלתה ומשמנה. הא אם קמץ ועלה בידו גרגיר מלח או קורט לבונה פסולה: אזכרתה. הקומץ העולה לגבוה הוא זכרון המנחה, שבו נזכר בעליה לטובה ולנחת רוח:
(3) לאהרן ולבניו. כהן גדול נוטל חלק בראש שלא במחלוקת, והחדיוט במחלוקת: קדש קדשים. היא לחם: מאשי ה׳. אין לחם חלק בה אלא לאחר מתנות האישים:
(4) וכי תקריב וגו׳. שאמר הרי עלי מנחת מאפה תנור, ולימד הכתוב שיביא או חלות או רקיקין, החלות בלולות, והרקיקין משוחין (מנחות עד:), ונחלקו רבותינו במשיחתן (שם עה.), יש אומרים מושחן וחוזרן ומושחן עד שיכלה כל השמן שבלוג, שכל המנחות טעונות לוג שמן, ויש אומרים מושחן כמין כף יונית, ושאר השמן נאכל בפני עצמו לכהנים, מה תלמוד לומר בשמן בשמן שני פעמים, להכשיר שמן שני ושלישי היוצא מן הזיתים, ואין צריך שמן ראשון אלא למנורה שנאמר בו זך. ושניהו במנחות (עו.) כל המנחות האפויות לפני קמיצתן ונקמצות על ידי פתיתה כולן באות עשר עשר חלות, והאומר בה רקיקין בא עשר רקיקין:
(5) ואם מנחה על המחבת. שאמר הרי עלי מנחת מחבת, וכלי הוא שהיה במקדש שאופין בו מנחה על האור בשמן, והכלי אינו עמוק אלא לף, ומעשה המנחה שבתוכו קשין, שמתוך שהיא לפה האור שורף את השמן (מנחות סג.), וכולן טעונות ' מתנות, שמן יציקה, ובלילה, ומתן שמן בכלי, קודש לעשייתן: סלת בלולה בשמן. מלמד שבוללן בעודן סלת:
(6) פתות אותה פתים. לרבות כל המנחות הנאפות קודם קמיצה לפתיתה (שם עה.): ויצקת עליה שמן מנחה הוא. לרבות כל המנחות ליציקה, יכול אף מנחת מאפה תנור כן, תלמוד לומר עליה, אוציא את החלות ולא אוציא את הרקיקין, תלמוד לומר הוא:
(7) מרחשת. כלי הוא שהיה במקדש עמוק, ומתוך שהיא עמוקה שֶׁמְּנָהּ צָבוּר ואין הָאוּר שורפו, לפיכך מעשה מנחה העשויין לתוכה רוחשין, כל דבר רך ע"י משקה נראה כרוחש ומנענע:
(8) אשר יעשה מאלה. מאחד מן המיניס הללו: והקריבה. בעליה אל הכהן: והגישה. הכהן: אל המזבח. מגישה לקרן דרומית מערבית של מזבח (זבחים סג.):

9 וְהֵרִים הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃

9 And the priest shall take off from the meal-offering the memorial-part thereof, and shall make it smoke upon the altar—an offering made by fire, of a sweet savour unto the Lord.

10 וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה׃

10 But that which is left of the meal-offering shall be Aaron's and his sons' ; it is a thing most holy of the offerings of the Lord made by fire.

11 כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיהוָה׃

11 No meal-offering, which ye shall bring unto the Lord, shall be made with leaven; for ye shall make no leaven, nor any honey, smoke as an offering made by fire unto the Lord.

12 קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא־יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ׃

12 As an offering of first-fruits ye may bring them unto the Lord; but they shall not come up for a sweet savour on the altar.

13 וְכָל־קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָחּ וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתֶךָ עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח׃ (ס)

13 And every meal-offering of thine shalt thou season with salt; neither shalt thou suffer the salt of the covenant of thy God to be lacking from thy meal-offering; with all thy offerings thou shalt offer salt.

14 וְאִם־תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַיהוָה אָבִיב קָלִוי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל תַּקְרִיב אֶת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ׃

14 And if thou bring a meal-offering of first-fruits unto the Lord, thou shalt bring for the meal-offering of thy first-fruits corn in the ear parched with fire, even groats of the fresh ear.

15 וְנָתַתָּ עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְשַׂמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה מִנְחָה הִוא׃

15 And thou shalt put oil upon it, and lay frankincense thereon; it is a meal-offering.

16 וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ מִגַּרְשָׂהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ (פ)

16 And the priest shall make the memorial-part of it smoke, even of the groats thereof, and of the oil thereof, with all the frankincense thereof; it is an offering made by fire unto the Lord.

רביעי III וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן־הַבָּקָר הוּא מַקְרִיב אִם־זָכָר אִם־נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה׃

III And if his offering be a sacrifice of peace-offerings: if he offer of the herd, whether male or female, he shall offer it without blemish before the Lord.

2 וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃

2 And he shall lay his hand upon the head of his offering, and kill it at the door of the tent of meeting; and Aaron's sons the priests shall dash the blood against the altar round about.

3 וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב׃

3 And he shall present of the sacrifice of peace-offerings an offering made by fire unto the Lord: the fat that covereth the inwards, and all the fat that is upon the inwards,

וַיַּפְרִישׁ כֹּהֲנָא מִן מִנְחָתָא יָת אַדְכָּרָתַהּ וַיַסִּיק לְמַדְבְּחָא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

וּדְיִשְׁתְּאַר מִן מִנְחָתָא לְאַהֲרֹן וּלְבְנוֹהִי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין מִקּוּרְבָּנַיָּא דַיְיָ׃

כָּל מִנְחָתָא דִּתְקָרְבּוּן קֳדָם יְיָ לָא תִתְעֲבֵיד חֲמִיעַ אֲרֵי כָּל חֲמִיר וְכָל דְּבַשׁ לָא תַסְקוּן מִנֵּיהּ קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

קוּרְבַּן קַדְמַאי תִּקְרְבּוּן יָתְהוֹן קֳדָם יְיָ וּלְמַדְבְּחָא לָא יִתַּסְקוּן לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא׃

וְכָל קוּרְבַּן מִנְחָתָךְ בְּמִלְחָא תִמְלַח וְלָא תִבְטֵיל מְלַח קְיָם אֱלָהָךְ מֵעַל מִנְחָתָךְ עַל כָּל קוּרְבָּנָךְ תְּקָרֵיב מִלְחָא׃

וְאִם תְּקָרֵיב מִנְחַת בְּכוּרִין קֳדָם יְיָ אֲבִיב קְלִי בְּנוּר פֵּירוּכָן רַכִּיכָן תְּקָרֵיב יָת מִנְחַת בִּכּוּרָךְ׃

וְתִתֵּין עֲלַהּ מִשְׁחָא וּתְשַׂוֵי עֲלַהּ לְבוֹנְתָא מִנְחָתָא הִיא׃

וַיַסִּיק כָּהֲנָא יָת אַדְכָּרָתַהּ מִגַּרְסַהּ וּמִמִּשְׁחַהּ עַל כָּל לְבוֹנְתַהּ קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

וְאִם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קוּרְבָּנֵיהּ אִם מִן תּוֹרֵי הוּא מְקָרֵיב אִם דְּכַר אִם נוּקְבָא שְׁלִים יְקָרְבִנֵּיהּ קֳדָם יְיָ׃

וְיִסְמוֹךְ יְדֵיהּ עַל רֵישׁ קוּרְבָּנֵיהּ וְיִכְּסִנֵּיהּ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃

וְיַקְרֵיב מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דְּעַל גַּוָּא׃

(9) את אזכרתה. הוא הקומץ:

(11) וכל דבש. כל מתיקת פרי קרוי דבש:

(12) קרבן ראשית תקריבו. מה יש לך להביא מן השאור ומן הדבש, קרבן ראשית, שתי הלחם של עצרת הבאים מן השאור, שנאמר חָמֵץ תֵּאָפֶינָה (להלן כג, יז), ובכורים מן הדבש, כמו בכורי תאנים ותמרים (מנחות נח.):

(13) מלח ברית. שהברית כרותה למלח מששת ימי בראשית שהובטחו המים התחתונים ליקרב במזבח במלח, ויסוך המים בחג: על כל קרבנך. על עולת בהמה ועוף, ואמורי כל הקדשים כולן (מנחות כ.):

(14) ואם תקריב. הרי אם משמש בלשון כי, שהרי אין זה רשות, שהרי במנחת העומר הכתוב מדבר שהיא חובה, וכן וְאִם יְהִיֶה הַיּוֹבֵל וגו׳ (במדבר לו, ג): מנחת בכורים. במנחת העומר הכתוב מדבר, שהיא באה אביב בשעת בישול התבואה, ומן השעורים היא באה, נאמר כאן אביב, ונאמר להלן כי השעורה אביב (מנחות סח.):

קלוי באש. שמיבשין אותו על האור באבוב של קַנָּאִים, (פירש״י במנחות שם הכלי של מוכרי קליות) שאלולי כן אינה נטחנת בריחיים לפי שהיא לחה: גרש כרמל. גרוסה בעודה לחה: גרש. לשון שבירה וטחינה גורסה בריחיים של גרוסות, כמו וַיַּגְרֵס פָּפָיָן (איכה ג, טז), וכן וְגָרְסָה נַפְשִׁי (תהלים קיט, כ): כרמל. בעוד הכר מלא (מנחות סו:), שהתבואה לחה ומלאה בקשין שלה, ועל כן נקראים המלילות כרמל, וכן כַּרְמֶל פִּלְקָלוֹ (מלכים־ב ד, מב):

(1) שלמים. שמטיליס שלום בעולם. דבר אחר שלמים שיש בהם שלום למזבח ולכהנים ולבעליס:

(3) ואת כל החלב וגו׳. להביא חֵלֶב שעל קֵבָה דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר, להביא חֵלֶב שעל הדקין:

4 וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה:

וְיָת תַּרְתֵּין כּוֹלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דַּעֲלֵיהוֹן דְּעַל גְּסַסְיָא וְיָת חַצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כּוֹלְיָתָא יַעְדִּינַהּ:

4 and the two kidneys, and the fat that is on them, which is by the loins, and the lobe above the liver, which he shall take away hard by the kidneys.

5 וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְּנֵי־אַהֲרֹן הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה אֲשֶׁר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: (פ)

וְיַסְקוּן יָתֵיהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לְמַדְבְּחָא עַל עֲלָתָא דְּעַל אָעַיָּא דְּעַל אִישָׁתָא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

5 And Aaron's sons shall make it smoke on the altar upon the burnt-offering, which is upon the wood that is on the fire; it is an offering made by fire, of a sweet savour unto the Lord.

6 וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה זָכָר אוֹ נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ:

וְאִם מִן עָנָא קוּרְבָּנֵיהּ לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ דְּכַר אוֹ נוּקְבָא שְׁלִים יְקָרְבִנֵּיהּ:

6 And if his offering for a sacrifice of peace-offerings unto the Lord be of the flock, male or female, he shall offer it without blemish.

7 אִם־כֶּשֶׂב הוּא־מַקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה:

אִם אִמַּר הוּא מְקָרֵיב יָת קוּרְבָּנֵיהּ וִיקָרֵיב יָתֵיהּ קֳדָם יְיָ:

7 If he bring a lamb for his offering, then shall he present it before the Lord.

8 וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵיהּ עַל רֵישׁ קוּרְבָּנֵיהּ וְיִכּוֹס יָתֵיהּ קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמֵיהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

8 And he shall lay his hand upon the head of his offering, and kill it before the tent of meeting; and Aaron's sons shall dash the blood thereof against the altar round about.

9 וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה לְעֻמַּת הָעֶצֶה יְסִירֶנָּה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:

וְיַקְרֵיב מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ תַּרְבֵּיהּ אַלְיָתָא שַׁלְמִתָּא לְקֳבֵיל שַׁזְרָתָא יַעְדִּינַהּ וְיָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דְּעַל גַּוָּא:

9 And he shall present of the sacrifice of peace-offerings an offering made by fire unto the Lord: the fat thereof, the fat tail entire, which he shall take away hard by the rump-bone; and the fat that covereth the inwards, and all the fat that is upon the inwards,

10 וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה:

וְיָת תַּרְתֵּין כּוֹלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דַּעֲלֵיהוֹן דְּעַל גְּסַסְיָא וְיָת חַצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כּוֹלְיָתָא יַעְדִּינַהּ:

10 and the two kidneys, and the fat that is upon them, which is by the loins, and the lobe above the liver, which he shall take away by the kidneys.

11 וְהִקְטִירוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לַיהוָה: (פ)

וְיַסְקִנֵּיהּ כָּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְחֵים קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ:

11 And the priest shall make it smoke upon the altar; it is the food of the offering made by fire unto the Lord.

12 וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה:

וְאִם מִן בְּנֵי עִזָּיָא קוּרְבָּנֵיהּ וִיקָרְבִנֵּיהּ קֳדָם יְיָ:

12 And if his offering be a goat, then he shall present it before the Lord.

13 וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵיהּ עַל רֵישֵׁיהּ וְיִכּוֹס יָתֵיהּ קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמֵיהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

13 And he shall lay his hand upon the head of it, and kill it before the tent of meeting; and the sons of Aaron shall dash the blood thereof against the altar round about.

14 וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ קָרְבָּנוֹ אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:

וְיַקְרֵיב מִנֵּיהּ קוּרְבָּנֵיהּ קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דְּעַל גַּוָּא:

14 And he shall present thereof his offering, even an offering made by fire unto the Lord: the fat that covereth the inwards, and all the fat that is upon the inwards,

15 וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה:

וְיָת תַּרְתֵּין כּוֹלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דַּעֲלֵיהוֹן דְּעַל גְּסַסְיָא וְיָת חַצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כּוֹלְיָתָא יַעְדִּינַהּ:

15 and the two kidneys, and the fat that is upon them, which is by the loins, and the lobe above the liver, which he shall take away by the kidneys.

16 וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ כָּל־חֵלֶב לַיהוָה:

וְיַסִּיקִנּוּן כָּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְחֵים קוּרְבָּנָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא כָּל תַּרְבָּא קֳדָם יְיָ:

16 And the priest shall make them smoke upon the altar; it is the food of the offering made by fire, for a sweet savour; all the fat is the Lord's.

(4) הכסלים. (פלנקי"ן בלע"ז) שהחלב שעל הכליות כשהבהמה חיה הוא בגובה הכסלים, והם מלמטה, וזהו החלב שתחת המתניים שקורין בלע"ז לונגילו"ש, לונגן הגראה למעלה בגובה הכסלים, ובתחתיתו הבשר חופהו: היותרת. היא דופן המסך שקורין איברי"ש, ובלשון ארמי סַגְלָא דְכַבְדָּא: על הכבד. שיטול מן הכבד עמה מעט, ובמקום אחר הוא אומר וְאֶת הַיֹּתֶרֶת מִן הַכָּבֵד: על הכבד על הכליות. לבד מן הכבד, ולבד מן הכליות יסירנה לזו:

(5) על העולה. מלבד העולה, למדנו שתקדיש עולת תמידלכל קרבן, על המערכה:

(7) אם כשב. לפי שיש בגימורי הכשב מה שאין בגימורי העז, שהכשב אליתו קריבה, לכך נחלקו שתי פרשיות:

(8) וזרקו. שתי מתנות שהן ד', ועל ידי הכלי הוא זורק, ואינו נותן באצבע אלא בחטאת:

(9) חלבו. המובחר שבו, ומהו, זה האליה תמימה: לעמת העצה. למעלה מן הכליות היועצות (חולין יא.):

(11) לחם אשה לה'. לחמו של אש לשם גבוה: לחם. לשון מאכל, וכן נִשְׁחִיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ (ירמיה יא, יט), עֲבַד לְחֶם רַב (דניאל ה, ז), לְשָׁחוֹק עֹשִׂים לָחֶם (קהלת י, יט):

17 חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם
כָּל־חֵלֶב וְכָל־דָּם לֹא תֹאכֵלוּ׃ (פ)

17 קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן כָּל
תַּרְבָּא וְכָל דְּמָא לָא תֵיכְלוּן׃

17 It shall be a perpetual statute throughout your generations in all your dwellings, that ye shall eat neither fat nor blood.

חמישי ב IV וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

IV And the Lord spoke unto Moses, saying:

2 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי־
תֶחֱטָא בִשְׁגָגָה מִכֹּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא
תֵעָשֶׂינָה וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה׃

2 מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אֱנָשׁ
אֲרֵי יְחוּב בְּשָׁלוּ מִכֹּל פִּקּוֹדַיָּא דַיְיָ
דְּלָא כְשָׁרִין לְאִתְעֲבָדָא וְיַעֲבִיד מִן חַד
מִנְּהוֹן׃

2 Speak unto the children of Israel, saying: If any one shall sin through error, in any of the things which the Lord hath commanded not to be done, and shall do any one of them:

3 אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם
וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא פַּר בֶּן־
בָּקָר תָּמִים לַיהוָה לְחַטָּאת׃

3 אִם כָּהֲנָא רַבָּא יְחוּב לְחוֹבַת עַמָּא
וְיַקְרֵיב עַל חוֹבְתֵיהּ דְּחָב תּוֹר בַּר תּוֹרֵי
שְׁלִים קֳדָם יְיָ לְחַטָּתָא׃

3 if the anointed priest shall sin so as to bring guilt on the people, then let him offer for his sin, which he hath sinned, a young bullock without blemish unto the Lord for a sin-offering.

4 וְהֵבִיא אֶת־הַפָּר אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
לִפְנֵי יְהוָה וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַפָּר
וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה׃

4 וַיַּיתֵי יָת תּוֹרָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לְקֳדָם
יְיָ וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵיהּ עַל רֵישׁ תּוֹרָא וְיִכּוֹס
יָת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ׃

4 And he shall bring the bullock unto the door of the tent of meeting before the Lord; and he shall lay his hand upon the head of the bullock, and kill the bullock before the Lord.

5 וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר וְהֵבִיא
אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד׃

5 וְיִסַּב כָּהֲנָא רַבָּא מִדְּמָא דְּתוֹרָא וַיַּעֵיל
יָתֵיהּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

5 And the anointed priest shall take of the blood of the bullock, and bring it to the tent of meeting.

6 וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וְהִזָּה מִן־
הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֶת־פְּנֵי
פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ׃

6 וְיִטְבּוֹל כָּהֲנָא יָת אֶצְבְּעֵיהּ בִּדְמָא וַיְדֵי
מִן דְּמָא שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ קֳדָם
פָּרוֹכְתָּא דְּקוּדְשָׁא׃

6 And the priest shall dip his finger in the blood, and sprinkle of the blood seven times before the Lord, in front of the veil of the sanctuary.

7 וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַדָּם עַל־קַרְנוֹת מִזְבַּח
קְטֹרֶת הַסַּמִּים לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל
מוֹעֵד וְאֶת כָּל־דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד
מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃

7 וְיִתֵּין כָּהֲנָא מִן דְּמָא עַל קַרְנָת מַדְבַּח
קְטוֹרַת בְּסָמְיָא קֳדָם יְיָ דִּבְמַשְׁכַּן זִמְנָא
וְיָת כָּל דְּמָא דְּתוֹרָא יִשְׁפּוֹךְ לִיסוֹדָא
דְּמַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא דְּבִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

7 And the priest shall put of the blood upon the horns of the altar of sweet incense before the Lord, which is in the tent of meeting; and all the remaining blood of the bullock shall he pour out at the base of the altar of burnt-offering, which is at the door of the tent of meeting.

8 וְאֶת־כָּל־חֵלֶב פַּר הַחַטָּאת יָרִים מִמֶּנּוּ
אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־
הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב׃

8 וְיָת כָּל תְּרַב תּוֹרָא דְּחַטָּתָא יַפְרִישׁ מִנֵּיהּ
יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי עַל גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא
דְּעַל גַּוָּא׃

8 And all the fat of the bullock of the sin-offering he shall take off from it; the fat that covereth the inwards, and all the fat that is upon the inwards,

9 וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת
עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה׃

9 וְיָת תַּרְתֵּין כּוֹלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דַּעֲלֵיהוֹן
דְּעַל גִּסְסָיָא וְיָת חַצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל
כּוֹלְיָתָא יַעְדֵּינַהּ׃

9 and the two kidneys, and the fat that is upon them, which is by the loins, and the lobe above the liver, which he shall take away by kidneys,

10 כַּאֲשֶׁר יוּרַם מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים
וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן עַל מִזְבַּח הָעֹלָה׃

10 כְּמָא דְּמִתַּפְרַשׁ מִתּוֹר נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא
וַיַּסִּיקִנּוּן כָּהֲנָא עַל מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא׃

10 as it is taken off from the ox of the sacrifice of peace-offerings; and the priest shall make them smoke upon the altar of burnt-offering.

11 וְאֶת־עוֹר הַפָּר וְאֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ עַל־רֹאשׁוֹ
וְעַל־כְּרָעָיו וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ׃

11 וְיָת מְשַׁךְ תּוֹרָא וְיָת כָּל בִּסְרֵיהּ עַל
רֵישֵׁיהּ וְעַל כְּרָעוֹהִי וְגַוֵּיהּ וְאוּכְלֵיהּ׃

11 But the skin of the bullock, and all its flesh, with its head, and with its legs, and its inwards, and its dung,

(17) חקת עולם. יפה מפורש בתורת כהנים (פרק כ, ו) כל הפסוק הזה:

(2) מכל מצות ה׳. פירשו רבותינו אין חטאת באה אלא על דבר שזדונו לאו וכרת ושגגתו חטאת (שבת סט.): מאחת מהנה. ממקצת אחת מהן, כגון הכותב בשבת, שם משמעון, גם מנחור, דן מדניאל:

(3) אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם. מדרשו אינו חייב אלא בהעלם דבר עם שגגת מעשה, כמו שנאמר לאשמת העם. ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו. ופשוטו לפי אגדה כשהכהן גדול חוטא אשמת העם הוא זה, שהן תלויין בו לכפר עליהם ולהתפלל בעדם, ונעשה מקולקל: פר. יכול זקן תלמוד לומר בן, אי בן יכול טן, תלמוד לומר פר, הא כילד, זה פר בן ג׳:

(5) אל אהל מועד. למשכן. ובבית עולמים להיכל:

(6) את פני פרכת הקדש. כנגד מקום קדושתה, כוון כנגד בין הבדים, ולא היו נוגעים דמים בפרכת, ואם נגעו נגעו (יומא נז.):

(7) ואת כל דם. שירי הדם:

(8) ואת כל חלב פר. אלבו היה לו לומר, מה תלמוד לומר פר, לרבות פר של יום הכפורים לכליות ולחלבים ויותרת: החטאת. להביא שעירי עבודת אלילים לכליות ולחלבים ויותרת: ירים ממנו. מן המחובר, שלא יעתחנו קודם הסרת אלבו (ת״כ פרק ד, ג):

(10) כאשר יורם. מאותן אמורין המפורשין בשור זבח השלמים, וכי מה פירש בזבח השלמים שלא פירש כאן, אלא להקישו לשלמים, מה שלמים לשמן, אף זה לשמו, ומה שלמים שלום לעולם, אף זה שלום לעולם. ובשחיטת קדשים (זבחים מט:) מצריכו ללמוד הימנו, שאין למדין למד מן הלמד בקדשים, בפרק איזהו מקומן: על הכבד על הכליות על ראשו ועל כרעיו. כולן לשון תוספת הן, כמו מלבד:

12 וְהוֹצִיא אֶת־כָּל־הַפָּר אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר אֶל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל־עֵצִים בָּאֵשׁ עַל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף׃ (פ)

12 וַיְפַיֵּק יָת כָּל תּוֹרָא לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא לַאֲתַר דְּכִי לְאַתַר בֵּית מֵישַׁד קִטְמָא וַיְוַקִּיד יָתֵיהּ עַל אָעַיָּא בְּאִישָׁתָא עַל אֲתַר בֵּית מֵישַׁד קִטְמָא יִתּוֹקַד׃

12 even the whole bullock shall he carry forth without the camp unto a clean place, where the ashes are poured out, and burn it on wood with fire; where the ashes are poured out shall it be burnt.

13 וְאִם כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁמוּ׃

13 וְאִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל יִשְׁתְּלוֹן וְיֵהֵי מְכוּסָא פִּתְגָמָא מֵעֵינֵי קְהָלָא וְיַעְבְּדוּן חַד מִכָּל פִּקּוֹדַיָּא דַיְיָ דְּלָא כָשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא וְיִחּוּבוּן׃

13 And if the whole congregation of Israel shall err, the thing being hid from the eyes of the assembly, and do any of the things which the Lord hath commanded not to be done, and are guilty:

14 וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְהֵבִיאוּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד׃

14 וְתִתְיְדַע חוֹבְתָא דְּחָבוּ עֲלַהּ וְיִקְרְבוּן קְהָלָא תּוֹר בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּתָא וַיְיתוֹן יָתֵיהּ לְקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

14 when the sin wherein they have sinned is known, then the assembly shall offer a young bullock for a sin-offering, and bring it before the tent of meeting.

15 וְסָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה׃

15 וְיִסְמְכוּן סָבֵי כְּנִשְׁתָּא יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרָא קֳדָם יְיָ וְיִכּוֹס יָת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ׃

15 And the elders of the congregation shall lay their hands upon the head of the bullock before the Lord; and the bullock shall be killed before the Lord.

16 וְהֵבִיא הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד׃

16 וַיַּעֵיל כָּהֲנָא רַבָּא מִדְּמָא דְּתוֹרָא לְמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

16 And the anointed priest shall bring of the blood of the bullock to the tent of meeting.

17 וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶצְבָּעוֹ מִן־הַדָּם וְהִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֵת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת׃

17 וְיִטְבּוֹל כָּהֲנָא אֶצְבְּעֵיהּ מִן דְּמָא וְיִדֵּי שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ קֳדָם פְּרוּכְתָּא׃

17 And the priest shall dip his finger in the blood, and sprinkle it seven times before the Lord, in front of the veil.

18 וּמִן־הַדָּם יִתֵּן עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת כָּל־הַדָּם יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃

18 וּמִן דְּמָא יִתֵּין עַל קַרְנָת מַדְבְּחָא דִּקְדָם יְיָ דִּבְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת כָּל דְּמָא יִשְׁפּוֹךְ לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא דִּבְתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

18 And he shall put of the blood upon the horns of the altar which is before the Lord, that is in the tent of meeting, and all the remaining blood shall he pour out at the base of the altar of burnt-offering, which is at the door of the tent of meeting.

19 וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה׃

19 וְיָת כָּל תַּרְבֵּיהּ יַפְרִישׁ מִנֵּיהּ וְיַסִּיק לְמַדְבְּחָא׃

19 And all the fat thereof shall he take off from it, and make it smoke upon the altar.

20 וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר הַחַטָּאת כֵּן יַעֲשֶׂה־לּוֹ וְכִפֶּר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לָהֶם׃

20 וַיְעַבֵּיד לְתוֹרָא כְּמָא דַּעֲבַד לְתוֹרָא דְּחַטָּתָא כֵּן יַעְבֵּיד לֵיהּ וִיכַפֵּר עֲלֵיהוֹן כָּהֲנָא וְיִשְׁתְּבֵיק לְהוֹן׃

20 Thus shall he do with the bullock; as he did with the bullock of the sin-offering, so shall he do with this; and the priest shall make atonement for them, and they shall be forgiven.

21 וְהוֹצִיא אֶת־הַפָּר אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרַף אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂרַף אֶת הַפָּר הָרִאשׁוֹן חַטַּאת הַקָּהָל הִוא׃ (פ)

21 וַיְפַיֵּק יָת תּוֹרָא לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא וַיְוַקִּיד יָתֵיהּ כְּמָא דְּאוֹקִיד יָת תּוֹרָא קַדְמָאָה חַטַּת קְהָלָא הוּא׃

21 And he shall carry forth the bullock without the camp, and burn it as he burned the first bullock; it is the sin-offering for the assembly.

22 אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהָיו אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה וְאָשֵׁם׃

22 אִם רַבָּא יְחוּב וְיַעְבֵּיד חַד מִכָּל פִּקּוֹדַיָּא דַיְיָ אֱלָהֵיהּ דְּלָא כָשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא בְּשָׁלוּ וְיִחּוּב׃

22 When a ruler sinneth, and doeth through error any one of all the things which the Lord his God hath commanded not to be done, and is guilty:

(12) אל מקום טהור. לפי שיש מחוץ לעיר מקום מוכן לטומאה להשליך אניים ממוגעות ולבית הקברות, הולרך לומר מחוץ למחנה, זה שהוא חוץ לעיר, שיהא המקום טהור: מחוץ למחנה. חוץ לשלש מחנות, ובבית עולמים חוץ לעיר, מו שפירשוהו רבותינו במס' יומא (סח.) ובסנהדרין (מב:): אל שפך הדשן. מקום ששופכין בו הדשן המסולק מן המזבח, כמו שנאמר והוציא אֶת הַדֶּשֶׁן אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה (להלן ו, ד): על שפך הדשן ישרף. שאין תלמוד לומר, אלא מלמד שאפילו אין שם דשן:

(13) עדת ישראל. אלו סנהדרין: ונעלם דבר. טעו להורות באחת מכל כריתות שבתורה שהוא מותר (הוריות ז:): הקהל ועשו. שעשו לבור על פיהם:

(17) את פני הפרכת. ולמעלה הוא אומר את פני פרכת הקדש, משל למלך שסרחה עליו מדינה, אם מעוטה סרחה פמליא שלו מתקיימת, ואם כולם סרחו, אין פמליא שלו מתקיימת, אף כאן כשחטא כהן משיח עדיין שם קדושת המקום על המקדש, משחטאו כולם ח"ו נשתלקה הקדושה (זבחים מא:):

(18) יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד. זה יסוד מערבי שהוא כנגד הפתח:

(19) ואת כל חלבו ירים. ואע"פ שלא פירש כאן יותרת ושתי כליות, למדין הם מְוֻעָּשָׂה לפר כאשר עשה וגו'. ומפני מה לא נתפרשו בו, תנא דבי ר' ישמעאל, משל למלך שזעם על אוהבו, ומיעט בסרחונו מפני חיבתו (שם):

(20) ועשה לפר. זה, כאשר עשה לפר החטאת כמו שמפורש בפר כהן משיח, להביא יותרת ושתי כליות, שפירש שם מה שלא פירש כאן, ולכפול במצות העבודות, ללמד שאם חסר אחת מכל המתנות פסול, לפי שמצינו בניתנין על המזבח החילון שנתנן במתנה אחת כפר, הולרך לומר כאן שמתנה אחת מהן מעכבת:

(22) אשר נשיא יחטא. לשון אשרי, אשרי הדור שהנשיא שלו נותן לב להביא כפרה על שגגתו, ק"ו שמתחרט על זדונותיו:

23 אוֹ־הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָהּ וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ שְׂעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים׃

23 אוֹ אִתְיְדַע לֵיהּ חוֹבְתֵיהּ דְּחָב בַּהּ וְיֵיתֵי יָת קוּרְבָּנֵיהּ צְפִיר בַּר עִזִּין דְּכַר שְׁלִים׃

23 if his sin, wherein he hath sinned, be known to him, he shall bring for his offering a goat, a male without blemish.

24 וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשָׁחַט אֹתוֹ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה לִפְנֵי יְהוָה חַטָּאת הוּא׃

24 וְיִסְמוֹךְ יְדֵיהּ עַל רֵישׁ צְפִירָא וְיִכּוֹס יָתֵיהּ בְּאַתְרָא דְּיִכּוֹס יָת עֲלָתָא קֳדָם יְיָ חַטָּתָא הוּא׃

24 And he shall lay his hand upon the head of the goat, and kill it in the place where they kill the burnt-offering before the Lord; it is a sin-offering.

25 וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה׃

25 וְיִסַּב כָּהֲנָא מִדְּמָא דְּחַטָּתָא בְּאֶצְבְּעֵיהּ וְיִתֵּין עַל קַרְנָת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת דְּמֵיהּ יִשְׁפּוֹךְ לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא׃

25 And the priest shall take of the blood of the sin-offering with his finger, and put it upon the horns of the altar of burnt-offering, and the remaining blood thereof shall he pour out at the base of the altar of burnt-offering.

26 וְאֶת־כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כְּחֵלֶב זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ וְנִסְלַח לוֹ׃ (פ)

26 וְיָת כָּל תַּרְבֵּיהּ יַסִּיק לְמַדְבְּחָא כִּתְרַב נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא מֵחוֹבְתֵיהּ וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ׃

26 And all the fat thereof shall he make smoke upon the altar, as the fat of the sacrifice of peace-offerings; and the priest shall make atonement for him as concerning his sin, and he shall be forgiven.

ששי 27 וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם׃

27 וְאִם אֲנָשׁ חַד יְחוּב בְּשָׁלוּ מֵעַמָּא דְּאַרְעָא בְּמִעְבְּדֵיהּ חַד מִפִּקּוּדַיָּא דַּיְיָ דְּלָא כְשָׁרִין לְאִתְעֲבָדָא וְיִחוּב׃

27 And if any one of the common people sin through error, in doing any of the things which the Lord hath commanded not to be done, and be guilty:

28 אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נְקֵבָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא׃

28 אוֹ אִתְיְדַע לֵיהּ חוֹבְתֵיהּ דְּחָב וְיֵיתֵי קוּרְבָּנֵיהּ צְפִירַת עִזִּי שַׁלְמָא נוּקְבָא עַל חוֹבְתֵיהּ דְּחָב׃

28 if his sin, which he hath sinned, be known to him, then he shall bring for his offering a goat, a female without blemish, for his sin which he hath sinned.

29 וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הָעֹלָה׃

29 וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵיהּ עַל רֵישׁ חַטָּאתָא וְיִכּוֹס יָת חַטָּאתָא בְּאַתְרָא דַּעֲלָתָא׃

29 And he shall lay his hand upon the head of the sin-offering, and kill the sin-offering in the place of burnt-offering.

30 וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃

30 וְיִסַּב כָּהֲנָא מִדְּמַהּ בְּאֶצְבְּעֵיהּ וְיִתֵּין עַל קַרְנָת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת כָּל דְּמַהּ יִשְׁפּוֹךְ לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא׃

30 And the priest shall take of the blood thereof with his finger, and put it upon the horns of the altar of burnt-offering, and all the remaining blood thereof shall he pour out at the base of the altar.

31 וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לוֹ׃ (פ)

31 וְיָת כָּל תַּרְבַּהּ יַעְדֵּי כְּמָא דְּאִתַּעְדַּא תְּרַב מֵעַל נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וַיַּסִּיק כָּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ׃

31 And all the fat thereof shall he take away, as the fat is taken away from off the sacrifice of peace-offerings; and the priest shall make it smoke upon the altar for a sweet savour unto the Lord; and the priest shall make atonement for him, and he shall be forgiven.

32 וְאִם־כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נְקֵבָה תְּמִימָה יְבִיאֶנָּה׃

32 וְאִם אִמַּר יַיְתֵי קוּרְבָּנֵיהּ לְחַטָּתָא נוּקְבָא שַׁלְמָא יַיְתִינַהּ׃

32 And if he bring a lamb as his offering for a sin-offering, he shall bring it a female without blemish.

33 וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה׃

33 וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵיהּ עַל רֵישׁ חַטָּתָא וְיִכּוֹס יָתַהּ לְחַטָּתָא בְּאַתְרָא דְּיִכּוֹס יָת עֲלָתָא׃

33 And he shall lay his hand upon the head of the sin-offering, and kill it for a sin-offering in the place where they kill the burnt-offering.

34 וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃

34 וְיִסַּב כָּהֲנָא מִדְּמָא דְּחַטָּתָא בְּאֶצְבְּעֵיהּ וְיִתֵּין עַל קַרְנָת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת כָּל דְּמַהּ יִשְׁפּוֹךְ לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא׃

34 And the priest shall take of the blood of the sin-offering with his finger, and put it upon the horns of the altar of burnt-offering, and all the remaining blood thereof shall he pour out at the base of the altar.

(23) או הודע. כמו אם הודע הדבר, הרבה או יש שמשמשין בלשון אם, ואם במקום או, וכן אז נודע כי שור נגח הוא (שמות כא, לו): הודע אליו. כשחטא היה סבור שהוא היתר, ולאחר מכאן נודע לו שאיסור היה:

(24) במקום אשר ישחט את העולה. בלפון שהוא מפורש בעולה: חטאת הוא. לשמו כשר, שלא לשמו פסול:

(25) ואת דמו. שירי הדם:

(26) כחלב זבח השלמים. כאותן אמורין המפורשים בעז, האמור אצל שלמים:

(31) כאשר הוסר חלב מעל זבח השלמים. כאימורי עז האמורים בשלמים:

(33) ושחט אותה לחטאת. שתהא שחיטתה לשם חטאת:

35 וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב־
הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן
אֹתָם הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו
הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח
לוֹ׃ (פ)

וְיָת כָּל תַּרְבֵּהּ יַעְדֵּי כְּמָא דְּמִתַּעְדֵּא
תְּרַב אִמַּר מִנִּכְסַת קוּרְשַׁיָּא וַיַּסִּיק כָּהֲנָא
יָתְהוֹן לְמַדְבְּחָא עַל קוּרְבָּנַיָּא דַּיְיָ וְיִכַּפַּר
עֲלוֹהִי כָּהֲנָא עַל חוֹבְתֵּיהּ דְּחָב וְיִשְׁתְּבִיק
לֵיהּ׃

And all the fat thereof shall he take away, as the fat of the lamb is taken away from the sacrifice of peace-offerings; and the priest shall make them smoke on the altar, upon the offerings of the Lord made by fire; and the priest shall make atonement for him as touching his sin that he hath sinned, and he shall be forgiven.

ב* V וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא
עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם־לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא
עֲוֹנוֹ׃

וַאֲנָשׁ אֲרֵי יְחוּב וְיִשְׁמַע קָל מוֹמֵי וְהוּא
סָהִיד אוֹ חֲזָא אוֹ יְדַע אִם לָא יְחַוֵּי
וְיִקַבֵּיל חוֹבֵיהּ׃

And if any one sin, in that he heareth the voice of adjuration, he being a witness, whether he hath seen or known, if he do not utter it, then he shall bear his iniquity;

2 אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דָּבָר טָמֵא אוֹ
בְּנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בִּנְבֵלַת בְּהֵמָה
טְמֵאָה אוֹ בִּנְבֵלַת שֶׁרֶץ טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ
וְהוּא טָמֵא וְאָשֵׁם׃

אוֹ אֲנָשׁ דְּיִקְרַב בְּכָל מִדְּעַם מְסָאַב
אוֹ בְּנִבְלַת חַיְתָא מְסָאַבְתָּא אוֹ בְּנִבְלַת
בְּעִירָא מְסָאֲבָא אוֹ בְּנִבְלַת רְחִישׁ מְסָאַב
וְיִהֵי מְכוּסָא מִנֵּיהּ וְהוּא מְסָאַב וְחָב׃

or if any one touch any unclean thing, whether it be the carcass of an unclean beast, or the carcass of unclean cattle, or the carcass of unclean swarming things, and be guilty, it being hidden from him that he is unclean;

3 אוֹ כִי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם לְכֹל טֻמְאָתוֹ
אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע
וְאָשֵׁם׃

אוֹ אֲרֵי יִקְרַב בְּסוֹאֲבַת אֲנָשָׁא לְכֹל
סְאוֹבְתֵּיהּ דְּיִסְתָּאַב בַּהּ וְיִהֵי מְכוּסָא
מִנֵּיהּ וְהוּא יְדַע וְחָב׃

or if he touch the uncleanness of man, whatsoever his uncleanness be wherewith he is unclean, and it be hid from him; and, when he knoweth of it, be guilty;

4 אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם
לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא
הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא־יָדַע
וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה׃

אוֹ אֲנָשׁ אֲרֵי יְקַיֵּים לְפָרָשָׁא בְשִׂפְוָן
לְאַבָּאשָׁא אוֹ לְאַיְטָבָא לְכֹל דִּיפְרַיִשׁ
אֲנָשָׁא בְּקַיּוּם וְיִהֵי מְכוּסָא מִנֵּיהּ וְהוּא
יְדַע וְחָב לַחֲדָא מֵאִלֵּין׃

or if any one swear clearly with his lips to do evil, or to do good, whatsoever it be that a man shall utter clearly with an oath, and it be hid from him; and, when he knoweth of it, be guilty in one of these things;

5 וְהָיָה כִּי־יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה
אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ׃

וִיהֵי אֲרֵי יְחוּב לַחֲדָא מֵאִלֵּין וְיוַדֵּי דְּחָב
עֲלַהּ׃

and it shall be, when he shall be guilty in one of these things, that he shall confess that wherein he hath sinned;

6 וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה עַל חַטָּאתוֹ
אֲשֶׁר חָטָא נְקֵבָה מִן־הַצֹּאן כִּשְׂבָּה אוֹ־
שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן
מֵחַטָּאתוֹ׃

וְיַיְתֵי יָת אַשְׁמֵיהּ לְקֳדָם יְיָ עַל חוֹבְתֵּיהּ
דְּחָב נוּקְבָא מִן עָנָא אִמַּרְתָּא אוֹ
צְפִירַת עִזֵּי לְחַטָּתָא וְיִכַּפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא
מֵחוֹבְתֵּיהּ׃

and he shall bring his forfeit unto the Lord for his sin which he hath sinned, a female from the flock, a lamb or a goat, for a sin-offering; and the priest shall make atonement for him as concerning his sin.

7 וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה וְהֵבִיא אֶת־
אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ־שְׁנֵי בְנֵי־
יוֹנָה לַיהוָה אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה׃

וְאִם לָא תְּמַטֵּי יְדֵיהּ כְּמִסַּת סִיתָא וַיַיְתֵי
יָת חוֹבְתֵּיהּ דְּחָב תְּרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ תְּרֵין
בְּנֵי יוֹנָה לְקֳדָם יְיָ חַד לְחַטָּתָא וְחַד
לַעֲלָתָא׃

And if his means suffice not for a lamb, then he shall bring his forfeit for that wherein he hath sinned, two turtle-doves, or two young pigeons, unto the Lord: one for a sin-offering, and the other for a burnt-offering.

8 וְהֵבִיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר
לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל
עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל׃

וַיַיְתֵי יָתְהוֹן לְוָת כָּהֲנָא וִיקָרֵיב יָת
דִּלְחַטָּתָא קַדְמוּתָא וְיִמְלוֹק יָת רֵישֵׁיהּ
מִקֳּבֵיל קְדָלֵיהּ וְלָא יַפְרֵישׁ׃

And he shall bring them unto the priest, who shall offer that which is for the sin-offering first, and pinch off its head close by its neck, but shall not divide it asunder.

9 וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת עַל־קִיר הַמִּזְבֵּחַ
וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֵה אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ
חַטָּאת הוּא׃

וְיַדֵּי מִדְּמָא דְּחַטָּאתָא עַל כֹּתֶל מַדְבְּחָא
וּדְישְׁתְּאַר בִּדְמָא יִתְמְצֵי לִיסוֹדָא
דְּמַדְבְּחָא חַטָּתָא הוּא׃

And he shall sprinkle of the blood of the sin-offering upon the side of the altar; and the rest of the blood shall be drained out at the base of the altar; it is a sin-offering.

(35) כאשר יוסר חלב הכשב. שנתרבו אמורין וחֲלָיָה, אף חטאת כשהיא באה כבשה טעונה חֲלָיָה עם האמורין: על אשי ה׳. על מדורות האש העשויות לשם, פוגייל״ש בלע״ז:

(1) ושמעה קול אלה. בדבר שהוא עד בו, שהשביעוהו שבועה שאם יודע לו בעדות שיעיד לו:

(2) או נפש אשר תגע וגו׳. ולאחר הטומאה הזו יאכל קדשים, או יכנס למקדש, שהוא דבר שזדונו כרת, במסכת שבועות (ז.) נדרש כן: ונעלם ממנו. הטומאה: ואשם. באכילת קודש או בביאת מקדש:

(3) בטומאת אדם. זו טומאת מת: לכל טומאתו. לרבות טומאת מגע זבין וזבות: אשר יטמא. לרבות הנוגע בבועל נדה: בה. לרבות בולע גבלת עוף טהור: ונעלם. ולא ידע. שבכה הטומאה: ואשם. באכילת קודש או בביאת מקדש:

(4) בשפתים. ולא בלב: להרע. לעצמו: או להיטיב. לעצמו כגון אוכל ולא אוכל אישן ולא אישן: לכל אשר יבטא. לרבות לשעבר (שבועות כו.): ונעלם ממנו. ועבר על שבועתו. כל אלה בקרבן עולה ויורד כמפורש כאן, אבל שבועה שיש בה כפירת ממון אינה בקרבן זו אלא באשם:

(8) והקריב את אשר לחטאת ראשונה. חטאת קודמת לעולה למה הדבר דומה לפרקליט שנכנס לרצות, היאך פרקליט נכנס דורון אחריו (זבחים ז:): ולא יבדיל. אינו מולק אלא אימון אחד (חולין כא.): עורף. הוא גובה הראש המשופע לצד הצואר: מול עורף. מול הרואה את העורף, והוא אורך כל אחורי הצואר:

10 וְאֶת־הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט וְכִפֶּר
עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח
לוֹ׃ (ס)

10 וית תִּנְיָנָא יַעֲבִיד עֲלָתָא כְּדַחְזֵי וְיכַפַּר
עֲלוֹהִי כָּהֲנָא מֵחוֹבְתֵּיהּ דְּחָב וְיִשְׁתְּבֵיק
לֵיהּ׃

11 וְאִם־לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ לִשְׁנֵי
בְּנֵי־יוֹנָה וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא
עֲשִׂירֶת הָאֵפָה סֹלֶת לְחַטָּאת לֹא־יָשִׂים
עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי
חַטָּאת הִוא׃

שביעי

11 וְאִם לָא תַדְבִּיק יְדֵיהּ לִתְרֵין שַׁפְנִינִין
אוֹ לִתְרֵין בְּנֵי יוֹנָה וְיַיְתֵי יָת קוּרְבְּנֵיהּ
דְּחָב חַד מִן עַסְרָא בִּתְלָת סְאִין סוּלְתָּא
לְחַטָּתָא לָא יְשַׁוֵּי עֲלַהּ מִשְׁחָא וְלָא יִתֵּין
עֲלַהּ לְבוֹנְתָא אֲרֵי חַטָּתָא הִיא׃

12 וֶהֱבִיאָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְקָמַץ הַכֹּהֵן ׀ מִמֶּנָּה
מְלֹא קֹמְצוֹ אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר
הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה חַטָּאת הִוא׃

12 וַיְיתֵינַהּ לְוָת כָּהֲנָא וְיִקְמוֹץ כָּהֲנָא
מִנַּהּ מְלֵי קֻמְצֵיהּ יָת אַדְכָּרְתַּהּ וַיַּסֵּיק
לְמַדְבְּחָא עַל קוּרְבְּנַיָּא דַיְיָ חַטָּתָא הִיא׃

13 וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא
מֵאַחַת מֵאֵלֶּה וְנִסְלַח לוֹ וְהָיְתָה לַכֹּהֵן
כַּמִּנְחָה׃ (ס)

13 וְיכַפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא עַל חוֹבְתֵּיהּ דְּחָב
מֵחָדָא מֵאִלֵּין וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ וּתְהֵי
לְכָהֲנָא כְּמִנְחָתָא׃

14 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

14 וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

15 נֶפֶשׁ כִּי־תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה
מִקָּדְשֵׁי יְהוָה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה
אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־
שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל־הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם׃

15 אֲנָשׁ אֲרֵי יְשַׁקַּר שְׁקַר וְיִחוּב בְּשָׁלוּ
מִקּוּדְשַׁיָּא דַיְיָ וְיַיְתֵי יָת אַשְׁמֵיהּ לְקֳדָם
יְיָ דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא בְּפוּרְסָנֵיהּ כְּסַף
סְלָעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא לַאֲשָׁמָא׃

16 וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם וְאֶת־
חֲמִישִׁתוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן
וְהַכֹּהֵן יְכַפֶּר עָלָיו בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח
לוֹ׃ (פ)

16 וְיָת דְּחָב מִן קוּדְשָׁא יְשַׁלֵּם וְיָת חוּמְשֵׁיהּ
יוֹסֵיף עֲלוֹהִי וְיִתֵּין יָתֵיהּ לְכָהֲנָא וְכָהֲנָא
יְכַפַּר עֲלוֹהִי בִּדְכַרָא דַּאֲשָׁמָא וְיִשְׁתְּבֵיק
לֵיהּ׃

17 וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל־
מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂנָה וְלֹא־יָדַע
וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ׃

17 וְאִם אֲנָשׁ אֲרֵי יְחוּב וַיַּעֲבִיד חַד מִכָּל
פִּקּוֹדַיָּא דַיְיָ דְּלָא כְשָׁרִין לְאִתְעֲבָדָא
וְלָא יְדַע וְחָב וְיִקַּבֵּיל חוֹבֵיהּ׃

And he shall prepare the second for a burnt-offering, according to the ordinance; and the priest shall make atonement for him as concerning his sin which he hath sinned, and he shall be forgiven.

But if his means suffice not for two turtledoves, or two young pigeons, then he shall bring his offering for that wherein he hath sinned, the tenth part of an ephah of fine flour for a sin-offering; he shall put no oil upon it, neither shall he put any frankincense thereon; for it is a sin-offering.

And he shall bring it to the priest, and the priest shall take his handful of it as the memorial-part thereof, and make it smoke on the altar, upon the offerings of the Lord made by fire; it is a sin-offering.

And the priest shall make atonement for him as touching his sin that he hath sinned in any of these things, and he shall be forgiven; and the remnant shall be the priest's, as the meal-offering.

And the Lord spoke unto Moses, saying:

If any one commit a trespass, and sin through error, in the holy things of the Lord, then he shall bring his forfeit unto the Lord, a ram without blemish out of the flock, according to thy valuation in silver by shekels, after the shekel of the sanctuary, for a guilt-offering.

And he shall make restitution for that which he hath done amiss in the holy thing, and shall add the fifth part thereto, and give it unto the priest; and the priest shall make atonement for him with the ram of the guilt-offering, and he shall be forgiven.

And if any one sin, and do any of the things which the Lord hath commanded not to be done, though he know it not, yet is he guilty, and shall bear his iniquity.

(9) והזה מדם החטאת. בעולה לא הטעין אלא מצוי, ובחטאת הזאה ומצוי, אותז בעורף ומתיז, והדם ניתז והולך למזבח (זבחים סד:): חטאת הוא. לשמה כשרה, שלא לשמה פסולה:
(10) כמשפט. כדת האמור בעולת העוף שלו נדבה בראש הפרשה:
(11) כי חטאת הוא. ואין בדין שיהא קָרְבָּנוֹ מְרֻבָּה (מנחות ו.):
(12) חטאת הוא. נקמלה ונקטרה לשמה כשרה שלא לשמה פסולה:
(13) על חטאתו אשר חטא. כאן שנה הכתוב, שהרי בעשירות ובדלות נאמר מחטאתו, וכאן בדלי דלות נאמר על חטאתו, דקדקו רבותינו (כריתות כז:) מכאן שאם חטא כשהוא עשיר והפרים מעות לכשבא או שעירה והעני, יביא ממקצתן שתי תורים, הפרים מעות לשתי תורים והעני, יביא ממקצתן עשירית האיפה, (לכך נאמר מחטאתו), הפרים מעות לעשירית האיפה והעשיר, יוסיף עליהן ויביא קרבן עשיר, לכך נאמר כאן על חטאתו: מאחת מאלה. מאחת משלש כפרות האמורות בענין, או בעשירות, או בדלות, או בדלי דלות. ומה תלמוד לומר, שיכול הַמְמוּדִים שבהם יהיו בכשבא או שעירה, והקלין יהיו בעוף, והקלין שבקלין יהיו בעשירית האיפה, תלמוד לומר מאחת מאלה, להשוות קלין לחמורין לכשבא ושעירה אם השיגה ידו, ואת החמורין לקלין לעשירית האיפה בדלי דלות (ת"כ פרק יט, י): והיתה לכהן כמנחה. ללמד על מנחת חוטא שיהיו שיריה נאכלין, זהו לפי פשוטו. ורבותינו דרשו (שם יא. מנחות עג:), והיתה לכהן, ואם חוטא זה כהן הוא, תהא כשאר מנחת נדבת כהן, שהוא כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל (ויקרא ו, טז):
(15) כי תמעל מעל. אין מעילה בכל מקום אלא שינוי (ת"כ פרשתא יא, יב), וכן הוא אומר וַיִּמְעֲלוּ בֵּאלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵי עַמֵּי הָאָרֶץ (דברי הימים־א ה, כה), וכן הוא אומר בסוטה וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל (במדבר ה, יב): וחטאה בשגגה מקדשי ה׳. שנהנה מן ההקדש, והיכן הוזהר, נאמר כאן חטא, ונאמר להלן חטא בתרומה וְלֹא יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא (ויקרא כב, ט), מה להלן הזהיר אף כאן הזהיר, אי מה להלן לא הזהיר אלא על האוכל אף כאן לא הזהיר אלא על האוכל, תלמוד לומר תמעול מעל ריבה (מעילה יח:): מקדשי ה׳. המיוחדים לשם, יצאו קדשים קלים: איל. לי קשה, כמו וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח (יחזקאל יז, יג), אף כאן קשה בן שתי שניים: בערכך כסף שקלים. שיהא שוה שתי סלעים:
(16) ואת אשר חטא מן הקדש ישלם. קרן וחומש להקדש (כריתות כו:):
(17) ולא ידע ואשם והביא. הענין הזה מדבר במי שבא ספק כרת לידו ולא ידע אם עבר עליו אם לאו, כגון חֵלֶב ושומן לפניו, וכסבור ששתיהן היתר, ואכל את האחת, אמרו לו אחת של חֵלֶב היתה, ולא ידע אם זו של חֵלֶב אכל, הרי זה מביא אשם תלוי ומגין עליו כל זמן שלא נודע לו שודאי חטא, ואם יודע לו לאחר זמן יביא חטאת: ולא ידע ואשם ונשא עונו. (ת"כ) ר׳ יוסי הגלילי אומר (שם פרשתא יב, ז), הרי הכתוב ענש את מי שלא ידע, על אחת כמה וכמה שיענש את שידע. רבי יוסי אומר (שם:) אם נפשך לידע מתן שכרן של צדיקים, צא ולמד מאדם הראשון, שלא נצטוה אלא על מצות לא תעשה, ועבר עליה, ראה כמה מיתות נקנסו עליו ולדורותיו, וכי איזו

18 וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר־שָׁגַג וְהוּא לֹא־יָדַע וְנִסְלַח לוֹ׃

וְיַיְתִי דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא בְּפֶרְסָנֵיהּ לַאֲשָׁמָא לְוָת כָּהֲנָא וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא עַל שְׁלוּתֵיהּ דְּאִשְׁתְּלִי וְהוּא לָא יְדַע וְיִשְׁתְּבִיק לֵיהּ׃

18 And he shall bring a ram without blemish out of the flock, according to thy valuation, for a guilt-offering, unto the priest; and the priest shall make atonement for him concerning the error which he committed, though he knew it not, and he shall be forgiven.

19 אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם לַיהוָה׃ (פ)

אֲשָׁמָא הוּא עַל חוֹבְתֵיהּ דְּחָב אֲשָׁמָא יְקָרֵיב קֳדָם יְיָ׃

19 It is a guilt-offering—he is certainly guilty before the Lord.

20 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

20 And the Lord spoke unto Moses, saying:

21 נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיהוָה וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ־בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ׃

אֱנָשׁ אֲרֵי יְחוּב וִישַׁקַּר שְׁקַר קֳדָם יְיָ וִיכַדֵּיב בְּחַבְרֵיהּ בְּפִקְדָנָא אוֹ בִּשׁוּתָּפוּת יְדָא אוֹ בְּגָזֵילָא אוֹ עֲשַׁק יָת חַבְרֵיהּ׃

21 If any one sin, and commit a trespass against the Lord, and deal falsely with his neighbour in a matter of deposit, or of pledge, or of robbery, or have oppressed his neighbour;

22 אוֹ־מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא בָהֵנָּה׃

אוֹ אַשְׁכַּח אֲבֵידְתָּא וְכַדֵּיב בַּהּ וְאִשְׁתְּבַע עַל שִׁקְרָא עַל חֲדָא מִכֹּל דְּיַעֲבֵיד אֱנָשָׁא לְמִחְחַב בְּהוֹן׃

22 or have found that which was lost, and deal falsely therein, and swear to a lie; in any of all these that a man doeth, sinning therein;

23 וְהָיָה כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא׃

וִיהֵי אֲרֵי יְחֵטֵי וִיחוּב וְיָתִיב יָת גְּזֵילָא דִּגְזַל אוֹ יָת עוּשְׁקָא דַּעֲשַׁק אוֹ יָת פִּקְדּוֹנָא דְּאִתַּפְקַד לְוָתֵיהּ אוֹ יָת אֲבֵידְתָּא דְּאַשְׁכַּח׃

23 then it shall be, if he hath sinned, and is guilty, that he shall restore that which he took by robbery, or the thing which he hath gotten by oppression, or the deposit which was deposited with him, or the lost thing which he found,

מפטיר 24 אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשְׁבַּע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשָׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ׃

אוֹ מִכֹּלָא דְּיִשְׁתְּבַע עֲלוֹהִי לְשִׁקְרָא וִישַׁלֵּם יָתֵיהּ בְּרֵישֵׁיהּ וְחֻמְשׁוֹהִי יוֹסִיף עֲלוֹהִי לְדִהוּא דִּילֵיהּ יִתְּנִנֵּיהּ בְּיוֹמָא דְּחוֹבְתֵיהּ׃

24 or any thing about which he hath sworn falsely, he shall even restore it in full, and shall add the fifth part more thereto; unto him to whom it appertaineth shall he give it, in the day of his being guilty.

25 וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן׃

וְיָת אֲשָׁמֵיהּ יַיְתִי לְקֳדָם יְיָ דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא בְּפֶרְסָנֵיהּ לַאֲשָׁמָא לְוָת כָּהֲנָא׃

25 And he shall bring his forfeit unto the Lord, a ram without blemish out of the flock, according to thy valuation, for a guilt-offering, unto the priest.

קיץ פסוקיס 26 וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לְאַשְׁמָה בָּהּ׃ (פ)

וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתְּבִיק לֵיהּ עַל חֲדָא מִכֹּל דְּיַעֲבֵיד לְמִחְחַב בַּהּ׃

26 And the priest shall make atonement for him before the Lord, and he shall be forgiven, concerning whatsoever he doeth so as to be guilty thereby.

The Haftara is Isaiah 43:21 – 44:23 on page 715. For Shabbat Zachor the maftir and Haftara are on page 636. On Shabbat HaḤodesh read the Maftir and Haftara on page 205.

VI 1 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

VI And the Lord spoke unto Moses, saying:

מדה מרובה, של טובה או של פורענות, הוי אומר מדה טובה, אם מדת פורענות המעוטה ראה כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו, מדה טובה המרובה, היושב לו מן הפגולין והנותרות והמתענה ביום הכיפורים, על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות. ר׳ עקיבא אומר (שם יא) הרי הוא אומר עַל פִּי ב׳ עֵדִים אוֹ ג׳ עֵדִים וגו׳ (דברים יז, ו), אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט לך הכתוב בג׳, אלא להביא שלישי להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו לענין עונש והזמה, אם כך ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה, על אחת כמה וכמה שישלם שכר טוב לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה. ר׳ אלעזר בן עזריא אומר כִּי תִקָּלוֹר קָלִיקָךְ בְּשָׂדֶךָ (דברים כד, יט) וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה (שם יג), הרי הוא אומר למען יברכך וגו׳, קבע הכתוב ברכה למי שבאת על ידו מצוה בלא ידע, אמור מעתה היתה סלע צרורה בכנפיו, ונפלה הימנו, ומצאה העני ונתפרנס בה, הרי הקב״ה קובע לו ברכה:

(18) בערכך לאשם. בערך האמור למעלה: אשר שגג והוא לא ידע. הא אם ידע לאחר זמן לא נתכפר לו באשם זה, עד שיביא חטאת, הא למה זה דומה, לעגלה ערופה שנתערפה ואח״כ נמצא הרורג, הרי זה יהרג (ת״כ פרק כא, ג):

(19) אשם הוא אשם אשם. הראשון כולו קמץ שהוא שם דבר, והאחרון תליו קמץ ותליו פתח שהוא לשון פעל, ואם תאמר מקרא שלא לצורך הוא, כבר נדרש הוא בת״כ (פרק כא, ג): אשם אשם. להביא אשם שפתה תרופה שיהא אילו (בן שתי שניים) [שוה שתי שניים]. יכול שאני מרבה אשם נזיר ואשם מצורע תלמוד לומר, הוא:

(21) נפש כי תחטא. אמר ר׳ עקיבא (שם פרק כב, ד) מה תלמוד לומר ומעלה מעל בה׳, לפי שכל המלוה והלוה והנושא והנומן אינו עושה אלא בעדים ובשטר, לפיכך בזמן שהיא מכחש, מכחש בעדים ובשטר, אבל המפקיד אצל חבירו ואינו רואה שתדע בו נשמה אלא שליש שביניהם, לפיכך כשהוא מכחש, מכחש בשלישי שביניהם: בתשומת יד. שֶׁאֶת בידו ממון להתעסק, או במלוה: או בגזל. שגזל מידו כלום: או עשק. הוא שכר שכיר:

(22) וכחש בה. שכפר על אחת מכל אלה אשר יעשה האדם לחטוא ולהשבע על שקר לכפירת ממון:

(23) כי יחטא ואשם. כשיכיר בעצמו לשוב בתשובה, ולדעת ולהתודות כי יחטא (גי׳ ס״א ובדעתו להתודות כי חטא) ואשם:

(24) בראשו. הוא הקרן ראש הממון: וחמשתיו. (ב״ק קא.) רבתה תורה חמשיות הרבה לקרן אחת, שאם כפר בחומש ונשבע והודה חוזר ומביא חומש על אותו חומש, וכן מוסיף והולך עד שיתמעט הקרן שנשבע עליו פחות משוה פרוטה: לאשר הוא לו. (לאפוקי בנו ושלוחו ת״כ) למי שהממון שלו:

2 צַו אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת
הָעֹלָה הֲוּא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ (בספרי תימן
מוֹקְדָהּ במ״ם רגילה) עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה
עַד־הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ׃

2 פַּקֵּיד יָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי לְמֵימַר דָּא
אוֹרָיְתָא דַּעֲלָתָא הִיא עֲלָתָא דְּמִתּוֹקְדָא
עַל מַדְבְּחָא כָּל לֵילְיָא עַד צַפְּרָא
וְאִישָׁתָא דְּמַדְבְּחָא תְּהֵי יָקְדָא בֵּיהּ׃

3 וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַּד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ
עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל
הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל
הַמִּזְבֵּחַ׃

3 וְיִלְבַּשׁ כָּהֲנָא לְבוּשִׁין דְּבוּץ וּמִכְנְסִין
דְּבוּץ יִלְבַּשׁ עַל בְּסָרֵיהּ וְיַפְרֵישׁ יָת
דִּשְׁנָא דְּתֵיכוֹל אִישָׁתָא יָת עֲלָתָא עַל
מַדְבְּחָא וִישַׁוֵּינֵיהּ בִּסְטַר מַדְבְּחָא׃

לוי 4 וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים
וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַّחֲנֶה
אֶל־מָקוֹם טָהוֹר׃

4 וַיַּשְׁלַח יָת לְבוּשׁוֹהִי וְיִלְבַּשׁ לְבוּשִׁין
אָחֳרָנִין וְיַפִּיק יָת דִּשְׁנָא
לְמַשְׁרִיתָא לַאֲתַר דְּכִי׃

5 וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה
וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי
הַשְּׁלָמִים׃

5 וְאִישָׁתָא עַל מַדְבְּחָא תְּהֵי יָקְדָא בֵּיהּ לָא
תִטְפֵי וַיְבַעַר עֲלַהּ כָּהֲנָא אָעִין בְּצַפְּר
בְּצַפְּר וְיִסְדַּר עֲלַהּ עֲלָתָא וְיַסֵּיק עֲלַהּ
תַּרְבֵּי נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא׃

6 אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא
תִכְבֶּה׃ (ס)

6 אִישָׁתָא תְּדִירָא תְּהֵי יָקְדָא עַל מַדְבְּחָא
לָא תִטְפֵי׃

ישראל 7 וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי־
אַהֲרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ׃

7 וְדָא אוֹרָיְתָא דְּמִנְחָתָא דִּיקָרְבּוּן יָתַהּ בְּנֵי
אַהֲרֹן קֳדָם יְיָ לִקְדָם מַדְבְּחָא׃

8 וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֹמְצוֹ מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה
וּמִשַّמְנָהּ וְאֵת כָּל־הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל־
הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ
אַזְכָּרָתָהּ לַיהוָה׃

8 וַיַפְרֵישׁ מִנַּהּ בְּקֻמְצֵיהּ מִסֹּלְתָא דְּמִנְחָתָא
וּמִמִּשְׁחַהּ וְיָת כָּל לְבוֹנְתָא דְּעַל מִנְחָתָא
וַיַסֵּיק לְמַדְבְּחָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא
אַדְכָּרְתַהּ קֳדָם יְיָ׃

9 וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת
תֵּאָכֵל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר אֹהֶל־מוֹעֵד
יֹאכְלוּהָ׃

9 וּדְיִשְׁתְּאַר מִנַּהּ יֵיכְלוּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי
פַּטִּיר תִּתְאֲכִיל בַּאֲתַר קַדִּישׁ בְּדָרַת
מַשְׁכַּן זִמְנָא יֵיכְלוּנַהּ׃

2 Command Aaron and his sons, saying: This is the law of the burnt-offering: it is that which goeth up on its firewood upon the altar all night unto the morning; and the fire of the altar shall be kept burning thereby.

3 And the priest shall put on his linen garment, and his linen breeches shall he put upon his flesh; and he shall take up the ashes whereto the fire hath consumed the burnt-offering on the altar, and he shall put them beside the altar.

4 And he shall put off his garments, and put on other garments, and carry forth the ashes without the camp unto a clean place.

5 And the fire upon the altar shall be kept burning thereby, it shall not go out; and the priest shall kindle wood on it every morning; and he shall lay the burnt-offering in order upon it, and shall make smoke thereon the fat of the peace-offerings.

6 Fire shall be kept burning upon the altar continually; it shall not go out.

7 And this is the law of the meal-offering: the sons of Aaron shall offer it before the Lord, in front of the altar.

8 And he shall take up therefrom his handful, of the fine flour of the meal-offering, and of the oil thereof, and all the frankincense which is upon the meal-offering, and shall make the memorial-part thereof smoke upon the altar for a sweet savour unto the Lord.

9 And that which is left thereof shall Aaron and his sons eat; it shall be eaten without leaven in a holy place; in the court of the tent of meeting they shall eat it.

(2) צו את אהרן. אין צו אלא לשון זרוז מיד ולדורות אר״ש ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס: זאת תורת העולה וגו׳. כרי הענין הזה בא ללמד על הקטר חלבים ואיברים שיהא כשר כל הלילה (מגילה כא.), וללמד על הפסולין איזה אם עלה ירד, ואיזה אם עלה לא ירד, שכל תורה לרבות הוא בא, לומר תורה אחת לכל העולים, ואפילו פסולין, שאם עלו לא ירדו: הוא העולה. למעט את הרובע ואת הנרבע, וכיוצא בהן, שלא היה פסולן בקדש שנפסלו קודם שבאו לעזרה (כל הענין בת״כ (פרשתא ז, ח) וזבחים פ״ג ופ״ד):

(3) מדו בד. היא הכתונת, ומה ת״ל מדו, שתהא כמדתו (ת״כ פרק ב, ז): על בשרו. שלא יהא דבר חוצץ בנתיים (ערכין ג:): והרים את הדשן. היה חותה מלא המחתה מן המאוכלות הפנימיות ונותנן במזרחו של כבש (תמיד כח:): הדשן אשר תאכל האש את העולה. ועשאתה דשן, מאותו דשן ירים תרומה: ושמו אצל המזבח. (על המזבח. מלא אבריס שעדיין לא נתאכלו, מחזירן על המזבח לאחר שחתה גחלים אילך ואילך ונטל מן הפנימיות שנאמר את העולה על המזבח (יומא מה.)):

(4) ופשט את בגדיו. אין זו חובה אלא דרך ארץ, שלא יהלך בהוצאת הדשן בגדים שהוא משמש בהן תמיד, בגדים שבשל בהן קדרה לרבו אל ימזוג בהן כוס לרבו, לכך ולבש בגדים אחרים, פחותין מהן (יומא כג:): והוציא את הדשן. הַצָּבוּר בַּפַּפּוּאַי כשהוא רָבָה ואין מקום למערכה, מוליאו משם (תמיד כח:), ואין זה חובה בכל יום, אבל התרומה חובה בכל יום:

(5) והאש על המזבח תוקד בו .ריבה כאן יקידות הרבה, על מוקדה, ואש המזבח תוקד בו, והאש על המזבח תוקד בו, אש תמיד תוקד על המזבח, כולן נדרשו במס׳ יומא (מה.) שנחלקו רבותינו במנין המערכות שהיו שם: וערך עליה העולה. עולת תמיד היא תקדיש (פסחים נח:). (בר״י ומנין שלא יהא דבר קודם על המערכה לתמיד של שחר, תלמוד לומר העולה עולה ראשונה) חלבי השלמים. אם יביאו שם שלמים. ורבותינו (שם נט.) למדו מכאן עליה, על עולת הבוקר השלם כל הקרבנות כולם, מכאן שלא יהא דבר מאוחר לתמיד של בין הערבים:

(6) אש תמיד. אש שנאמר בה תמיד היא שמדליקין בה את הגרות שנאמר בה לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד (שמות כז, כ), אף היא מעל המזבח החיצון תוקד (יומא מה:): לא תכבה. המכבה אש על המזבח עובר בשני לאוין:

(7) וזאת תורת המנחה. תורה אחת לכולן להטעינן שמן ולבונה האמורין בענין. שיכול אין לי טעונות שמן ולבונה אלא מנחת ישראל שהיא נקמצת, מנחת כהנים שהיא כליל מנין, תלמוד לומר תורת: הקרב אותה. היא הגשה בקרן דרומית מערבית: לפני ה׳. הוא מערב, שהוא לצד אהל מועד: אל פני המזבח. הוא הדרום שהוא פניו של מזבח, שהכבש נתון לאותו הרוח:

(8) והרים ממנו. מהמחובר, שיהא עשרון שלם בבת אחת בשעת קמיצה. בר״י) בקמצו. שלא יעשה מדה לקומץ (יומא מז.): מסלת המנחה ומשמנה. מכאן שקומץ ממקום שנתרבה שמנה (סוטה יד:): המנחה. שלא תהא מעורבת באחרת (ת״כ פרשתא ב, ה): ואת כל הלבונה אשר על המנחה והקטיר. שמלקט את לבונתה לאחר קמיצה ומקטירו, (ת״כ שם) ולפי שלא פירש כן אלא באחת מן המנחות בויקרא (לעיל ב, ב), הולרך לשנות פרשה זו לכלול כל המנחות כמשפטן.

10 לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי
קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם׃

לָא תִתְאֲפֵי חֲמִיעַ חוּלְקְהוֹן יְהַבִית יָתַהּ
מִקּוּרְבָּנַי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא כְּחַטָּתָא
וְכַאֲשָׁמָא׃

10 It shall not be baked with leaven. I have given it as their portion of My offerings made by fire; it is most holy, as the sin-offering, and as the guilt-offering.

11 כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה חָק־עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְהוָה כָּל אֲשֶׁר־יִגַּע
בָּהֶם יִקְדָּשׁ׃ (פ)

כָּל דְּכוּרָא בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֵיכְלִנַּהּ קְיָם
עָלַם לְדָרֵיכוֹן מִקּוּרְבָּנַיָּא דַיְיָ כֹּל
דְּיִקְרַב בְּהוֹן יִתְקַדַּשׁ׃

11 Every male among the children of Aaron may eat of it, as a due for ever throughout your generations, from the offerings of the Lord made by fire; whatsoever toucheth them shall be holy.

12 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

12 And the Lord spoke unto Moses, saying:

13 זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ
לַיהוָה בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ עֲשִׂירִת הָאֵפָה
סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר
וּמַחֲצִיתָהּ בָּעֶרֶב׃

דֵּין קוּרְבָּנָא דְּאַהֲרֹן וְדִבְנוֹהִי דִּיקָרְבּוּן
קֳדָם יְיָ בְּיוֹמָא דִּירַבּוֹן יָתֵהּ חַד מִן
עַסְרָא בִּתְלָת סְאִין סוּלְתָּא מִנְחָתָא
תְּדִירָא פַּלְגוּתַהּ בְּצַפְרָא וּפַלְגוּתַהּ
בְּרַמְשָׁא׃

13 This is the offering of Aaron and of his sons, which they shall offer unto the Lord in the day when he is anointed: the tenth part of an ephah of fine flour for a meal-offering perpetually, half of it in the morning, and half thereof in the evening.

14 עַל־מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה מְרֻבֶּכֶת
תְּבִיאֶנָּה תֻּפִינֵי מִנְחַת פִּתִּים תַּקְרִיב
רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃

עַל מַסְרֵיתָא בְּמִשְׁחָא תִתְעֲבִיד רְבִיכָא
תַּיְתֵינַהּ תּוּפִינֵי מִנְחַת בִּצּוּעִין תְּקָרֵיב
לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

14 On a griddle it shall be made with oil; when it is soaked, thou shalt bring it in; in broken pieces shalt thou offer the meal-offering for a sweet savour unto the Lord.

15 וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ
חָק־עוֹלָם לַיהוָה כָּלִיל תָּקְטָר׃

וְכָהֲנָא דִּיתְרַבָּא תְּחוֹתוֹהִי מִבְּנוֹהִי
יַעֲבִיד יָתַהּ קְיָם עָלַם קֳדָם יְיָ גְּמִיר
תִּתַּסַּק׃

15 And the anointed priest that shall be in his stead from among his sons shall offer it, it is a due for ever; it shall be wholly made to smoke unto the Lord.

16 וְכָל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא
תֵאָכֵל׃ (פ)

וְכָל מִנְחָתָא דְּכָהֲנָא גְּמִיר תְּהֵי לָא
תִתְאֲכֵיל׃

16 And every meal-offering of the priest shall be wholly made to smoke; it shall not be eaten.

17 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

17 And the Lord spoke unto Moses, saying:

18 דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת
תּוֹרַת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט
הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים הִוא׃

מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי לְמֵימַר
דָּא אוֹרָיְתָא דְּחַטָּתָא בְּאַתְרָא דְּתִתְנְכִיס
עֲלָתָא תִּתְנְכִיס חַטָּתָא קֳדָם יְיָ קֹדֶשׁ
קוּדְשִׁין הִיא׃

18 Speak unto Aaron and to his sons, saying: This is the law of the sin-offering: in the place where the burnt-offering is killed shall the sin-offering be killed before the Lord; it is most holy.

19 הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה בְּמָקוֹם
קָדֹשׁ תֵּאָכֵל בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד׃

כָּהֲנָא דִּמְכַפַּר בְּדָמַהּ יֵיכְלִנַּהּ בְּאַתַר
קַדִּישׁ תִּתְאֲכֵיל בְּדָרַת מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

19 The priest that offereth it for sin shall eat it; in a holy place shall it be eaten, in the court of the tent of meeting.

20 כָּל אֲשֶׁר־יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ וַאֲשֶׁר יִזֶּה
מִדָּמָהּ עַל־הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלָיו תְּכַבֵּס
בְּמָקוֹם קָדֹשׁ׃

כֹּל דְּיִקְרַב בְּבִשְׂרַהּ יִתְקַדַּשׁ וּדְיִדֵּי
מִדְּמַהּ עַל לְבוּשָׁא דְּיִדֵּי עֲלַהּ תְּחַוֵּר
בַּאֲתַר קַדִּישׁ׃

20 Whatsoever shall touch the flesh thereof shall be holy; and when there is sprinkled of the blood thereof upon any garment, thou shalt wash that whereon it was sprinkled in a holy place.

(9) במקום קדש. ואיזהו, בחצר אהל מועד:

(10) לא תאפה חמץ חלקם. אף הַשְּׁיָרִים אסורים בחמץ (מנחות נה.): כחטאת וכאשם. מנחת חוטא הרי היא כחטאת, לפיכך קמצה שלא לשמה פסולה, מנחת נדבה הרי היא כאשם, לפיכך קמצה שלא לשמה כשרה (ת"כ פרק ג, ד):

(11) כל זכר. אפילו בעל מום. למה נאמר, אם לאכילה, הרי כבר אמור לָּאֶם אֶלֹהָיו מִקָּדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים וגו' (ויקרא כא, כב), אלא לרבות בעלי מומין למחלוקת (זבחים קב.): כל אשר יגע וגו'. קדשים קלים או חולין שיגעו בה ויבלעו ממנה (ת"כ שם ו): יקדש. להיות כמוה, שאם פסולה יפסלו, ואם כשרה יאכלו כאומר המנחה (שם זבחים לז):

(13) זה קרבן אהרן ובניו. אף ההדיוטות מקריבין עשירית האיפה ביום שהן מתחנכין לעבודה, אבל כהן גדול בכל יום, שנאמר מנחה תמיד וגו', והכהן המשיח תחתיו מבניו וגו' חק מקת עולם וגו' (מנחות נא.):

(14) מרבכת. חלוטה ברותחין כל צרכה (ת"כ פרק ד, ה): תפיני. אפויה אפיות הרבה, שאחר חליטתה אופה בתנור, וחוזר ומטגנה במחבת (מנחות נ.): מנחת פתים. מלמד שטעונה פתיתה:

(15) המשיח תחתיו מבניו. המשיח מבניו תחתיו: כליל תקטר. אין נקמצת להיות שיריה נאכלין, אלא כולה כליל, וכן כל מנחת כהן שלו נדבה כליל תהיה:

(16) כליל. כולה שוה לגבוה:

(19) המחטא אותה. העובד עבודותיה, שהיא נעשית חטאת על ידו: המחטא אותה יאכלנה. הראוי לעבודה, יצא טמא בשעת זריקת דמים שאינו חולק בבשר (זבחים צט.), ואי אפשר לומר שאסר שאר כהנים באכילתה חוץ מן הזורק דמה, שהרי נאמר למטה כל זכר בכהנים יאכל אותה:

(20) כל אשר יגע בבשרה. כל דבר אוכל אשר יגע ויבלע ממנה: יקדש. להיות כמוה, אם פסולה תפסל, ואם היא כשרה תאכל כאומר שבה (שם לז):: ואשר יזה מדמה על הבגד. ואם הוזה מדמה על הבגד אותו מקום דם (הבגד אשר יזה עליה) תכבס בתוך העזרה (ת"כ פרק ו, ז): אשר יזה. יהא נזה כמו וְלֹא יִטֶּה לָאָרֶץ מִגְלָם (איוב טו, כט), יהא נטוי:

21 וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל־בּוֹ יִשָּׁבֵר וְאִם־
בִּכְלִי נְחֹשֶׁת בֻּשָּׁלָה וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם׃

22 כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתָהּ קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים הִוא׃

23 וְכָל־חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל־אֹהֶל
מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ
תִּשָּׂרֵף׃ (פ)

VII וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא׃

2 בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָעֹלָה יִשְׁחֲטוּ
אֶת־הָאָשָׁם וְאֶת־דָּמוֹ יִזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב׃

3 וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶת הָאַלְיָה
וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב׃

4 וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת
עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה׃

5 וְהִקְטִיר אֹתָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה
לַיהוָה אָשָׁם הִוא׃

6 כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכְלֶנּוּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ
יֵאָכֵל קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא׃

7 כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם תּוֹרָה אַחַת לָהֶם הַכֹּהֵן
אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ לוֹ יִהְיֶה׃

8 וְהַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֶת־עֹלַת אִישׁ עוֹר
הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה׃

9 וְכָל־מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר וְכָל־
נַעֲשָׂה בַמַּרְחֶשֶׁת וְעַל־מַחֲבַת לַכֹּהֵן
הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִהְיֶה׃

10 וְכָל־מִנְחָה בְלוּלָה־בַשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה לְכָל־
בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו׃ (פ)

21 וּמָן דַּחֲסַף דְּתִתְבַּשַּׁל בֵּיהּ יִתְּבַר
וְאִם בְּמָנָא דִּנְחָשָׁא תִּתְבַּשַּׁל וְיִתְמְרֵיק
וְיִשְׁתְּטֵיף בְּמַיָּא׃

22 כָּל דְּכוּרָא בְּכָהֲנַיָּא יֵיכוֹל יָתַהּ קֹדֶשׁ
קוּדְשִׁין הִיא׃

23 וְכָל חַטָּתָא דְּיִתְעַל מִדְּמַהּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא
לְכַפָּרָא בְּקוּדְשָׁא לָא תִתְאֲכִיל בְּנוּרָא
תִּתּוֹקַד׃

VII וְדָא אוֹרָיְתָא דַּאֲשָׁמָא קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא׃

2 בְּאַתְרָא דְּיִכְסוּן יָת עֲלָתָא יִכְסוּן יָת
אֲשָׁמָא וְיָת דְּמֵיהּ יִזְרוֹק עַל מַדְבְּחָא
סְחוֹר סְחוֹר׃

3 וְיָת כָּל תַּרְבֵּיהּ יְקָרֵיב מִנֵּיהּ יָת אַלְיָתָא
וְיָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא׃

4 וְיָת תַּרְתֵּין כּוֹלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דַּעֲלֵיהוֹן
דְּעַל גִּסְסָיָא וְיָת חַצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל
כּוֹלְיָתָא יַעְדִּינַהּ׃

5 וַיַּסִּיק יָתְהוֹן כָּהֲנָא לְמַדְבְּחָא קוּרְבָּנָא
קֳדָם יְיָ אֲשָׁמָא הוּא׃

6 כָּל דְּכוּרָא בְּכָהֲנַיָּא יֵיכְלֻנֵּיהּ בַּאֲתַר
קַדִּישׁ יִתְאֲכִיל קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא׃

7 כְּחַטָּתָא כֵּן אֲשָׁמָא אוֹרָיְתָא חָדָא לְהוֹן
כָּהֲנָא דְּיִכַּפַּר בֵּיהּ דִּילֵיהּ יְהֵי׃

8 וְכָהֲנָא דִּמְקָרֵיב יָת עֲלַת גְּבַר מְשַׁךְ
עֲלָתָא דִּיקָרֵיב לְכָהֲנָא דִּילֵיהּ יְהֵי׃

9 וְכָל מִנְחָתָא דְּתִתְאַפֵּי בְּתַנּוּרָא וְכָל
דְּתִתְעֲבֵיד בְּרָדְתָא וְעַל מַסְרֵיתָא
לְכָהֲנָא דִּמְקָרֵיב יָתַהּ דִּילֵיהּ תְּהֵי׃

10 וְכָל מִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח וּדְלָא פִילָא
לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תְּהֵי גְּבַר כַּאֲחוּהִי׃

(21) ישבר. לפי שהגליעה שנגלעת בו נעשה נותר והוא הדין לכל הקדשים: ומרק. לשון פֵּמְרוּקֵי הַנָּשִׁים (משנה ב, יב) אשקורי"ר בלע"ז: ומרק ושטף. לפלוט את בליעתו, אבל כלי חרס למדך הכתוב כאן שאינו יוצא מידי דפיו לעולם (פסחים ל.):
(22) כל זכר בכהנים יאכל אותה. הא למדת שֶׁהַמְּטַמֵּא אותה המאמר למעלה לא להוציא שאר הכהנים, אלא להוציא את שאינו ראוי לְמִטּוּי:
(23) וכל חטאת וגו'. שאם הכניס מדם חטאת החיצונה לפנים פסולה (זבחים פב.): וכל. לרבות שאר קדשים:
(1) קדש קדשים הוא. הוא קרב ואין תמורתו קרבה (תמורה יז: ת"כ פרשתא ד, ג):
(2) ישחטו. ריבה לנו שחיטות הרבה, לפי שחליטו אשם בצבור נאמר ישחטו, רבים, ותלאו בעולה להביא עולת צבור לצפון:
(3) ואת כל חלבו וגו'. עד כאן לא נתפרשו אמורין באשם לכך הוצרך לפרשם כאן, אבל חטאת כבר נתפרשו בה בפרשת ויקרא: את האליה. לפי שאשם אינו בא אלא איל או כבש, ואיל וכבש נתברו באליה:
(5) אשם הוא. עד שיתוק שמו ממנו, לימד על האשם שמתו בעליו או שנתכפרו בעליו אף על פי שעומד להיות דמיו עולה לקין המזבח, אם שחטו שתה אינו כשר לעולה קודם שנתק לרעיה. ואינו בא ללמד על האשם שיהא פסול אלא לשמו, כמו שדרשו, הוא הכתוב בחטאת, לפי שאשם לא נאמר בו אשם הוא, אלא לאחר הקטרת אמורין, והוא עצמו אלא הוקטרו אמוריו כשר (זבחים ה: וע"ש ברש"י):
(6) קדש קדשים הוא. בתורת כהנים הוא נדרש (פרשתא ה, י):
(7) תורה אחת להם. בדבר זה: הכהן אשר יכפר בו. הראוי לכפרה מולק בו, פרט לטבול יום ומחוסר כפורים ואונן:
(8) עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה. פרט לטבול יום ומחוסר כפורים ואונן שאינן מולקים בעורות (זבחים קג.):
(9) לכהן המקריב אתה וגו'. יכול לו לבדו, תלמוד לומר לכל בני אהרן תהיה, יכול לכולן, תלמוד לומר לכהן המקריב, הא כיצד לבית אב של אותו יום שמקריבין אותה (ת"כ פרק י, ג):

שלישי
11 וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר יַקְרִיב לַיהוָה׃
וְדָא אוֹרָיְתָא דְּנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּיקָרֵיב קֳדָם יְיָ׃
And this is the law of the sacrifice of peace-offerings, which one may offer unto the Lord.

12 אִם עַל־תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיבוּ עַל־זֶבַח הַתּוֹדָה חַלֹּות מַצּוֹת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן וְסֹלֶת מֻרְבֶּכֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן׃
אִם עַל תּוֹדְתָא יְקָרְבִּנֵיהּ וִיקָרֵיב עַל נִכְסַת תּוֹדְתָא גְּרִיצָן פַּטִּירָן דְּפִילָן בִּמְשַׁח וְאֶסְפּוּגִין פַּטִּירִין דִּמְשִׁיחִין בְּמִשַׁח וְסֹלֶת רְבִיכָא גְּרִיצָן דְּפִילָן בִּמְשַׁח׃
If he offer it for a thanksgiving, then he shall offer with the sacrifice of thanksgiving unleavened cakes mingled with oil, and unleavened wafers spread with oil, and cakes mingled with oil, of fine flour soaked.

13 עַל־חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ עַל־זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו׃
עַל גְּרִיצָן דִּלְחֵים חֲמִיעַ יְקָרֵיב קוּרְבָּנֵיהּ עַל נִכְסַת תּוֹדַת קוּדְשׁוֹהִי׃
With cakes of leavened bread he shall present his offering with the sacrifice of his peace-offerings for thanksgiving.

14 וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל־קָרְבָּן תְּרוּמָה לַיהוָה לַכֹּהֵן הַזֹּרֵק אֶת־דַּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה׃
וִיקָרֵיב מִנֵּיהּ חַד מִכָּל קוּרְבָּנָא אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְכָהֲנָא דְּיִזְרוֹק יָת דַּם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּילֵיהּ יְהֵי׃
And of it he shall present one out of each offering for a gift unto the Lord; it shall be the priest's that dasheth the blood of the peace-offerings against the altar.

15 וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל לֹא־יַנִּיחַ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר׃
וּבְשַׂר נִכְסַת תּוֹדַת קוּדְשׁוֹהִי בְּיוֹם קוּרְבָּנֵיהּ יִתְאֲכִיל לָא יַצְנַע מִנֵּיהּ עַד צַפְּרָא׃
And the flesh of the sacrifice of his peace-offerings for thanksgiving shall be eaten on the day of his offering; he shall not leave any of it until the morning.

16 וְאִם־נֶדֶר אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת־זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל׃
וְאִם נִדְרָא אוֹ נְדָבְתָא נִכְסַת קוּרְבָּנֵיהּ בְּיוֹמָא דִּיקָרֵיב יָת נִכְסָתֵיהּ יִתְאֲכִיל וּבְיוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי וּדְיִשְׁתְּאַר מִנֵּיהּ יִתְאֲכִיל׃
But if the sacrifice of his offering be a vow, or a freewill-offering, it shall be eaten on the day that he offereth his sacrifice; and on the morrow that which remaineth of it may be eaten.

17 וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף׃
וּדְיִשְׁתְּאַר מִבְּשַׂר נִכְסְתָא בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה בְּנוּרָא יִתּוֹקַד׃
But that which remaineth of the flesh of the sacrifice on the third day shall be burnt with fire.

18 וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר־זֶבַח שְׁלָמָיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יֵרָצֶה הַמַּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ פִּגּוּל יִהְיֶה וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא׃
וְאִם אִתְאֲכָלָא יִתְאֲכִיל מִבְּשַׂר־נִכְסַת קוּדְשׁוֹהִי בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה לָא יְהֵי לְרַעֲוָא דְּמִקְרֵיב יָתֵיהּ לָא יִתְחַשֵּׁב לֵיהּ מְרַחֵק יְהֵי וְאֲנָשׁ דְּיֵיכוֹל מִנֵּיהּ חוֹבֵיהּ יְקַבֵּיל׃
And if any of the flesh of the sacrifice of his peace-offerings be at all eaten on the third day, it shall not be accepted, neither shall it be imputed unto him that offereth it; it shall be an abhorred thing, and the soul that eateth of it shall bear his iniquity.

19 וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר־יִגַּע בְּכָל־טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל־טָהֹור יֹאכַל בָּשָׂר׃
וּבְשַׂר קוּדְשָׁא דְּיִקְרַב בְּכָל מְסָאֵב לָא יִתְאֲכִיל בְּנוּרָא יִתּוֹקַד וּבְשַׂר קוּדְשָׁא כָּל דְּיִדְכֵּי לְקוּדְשָׁא יֵיכוֹל בְּשַׂר קוּדְשָׁא׃
And the flesh that toucheth any unclean thing shall not be eaten; it shall be burnt with fire. And as for the flesh, every one that is clean may eat thereof.

20 וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃
וְאֲנָשׁ דְּיֵיכוֹל בְּשָׂרָא מִנִּכְסַת קוּדְשָׁיָא דִּקְדָם יְיָ וּסְאוּבְתֵּיהּ עֲלוֹהִי וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ׃
But the soul that eateth of the flesh of the sacrifice of peace-offerings, that pertain unto the Lord, having his uncleanness upon him, that soul shall be cut off from his people.

(10) בלולה בשמן. זו מנחת נדבה: וחרבה. זו מנחת חוטא, ומנחת קנאות, שאין בהן שמן:
(12) אם על תודה יקריבנו. אם על דבר הודאה על נס שנעשה לו, כגון יורדי הים, והולכי מדברות, וחבושי בית האסורים, וחולה שנתרפא, שהם צריכין להודות שכתוב בהן יודו לה׳ חסדו ונפלאותיו לבני אדם. ויזבחו זבחי תודה (תהלים קז, כא-כב), אם על אחת מאלה נדר שלמים הללו, שלמי תודה הן, וטעונות לחם החמוץ בענין, ואינן נאכלין אלא ליום ולילה, כמו שמפורש כאן: והקריב על זבח התודה. ד׳ מיני לחם, חלות, ורקיקין, ורבוכה, ג׳ מיני מצה, וכתיב על חלת לחם חמץ וגו׳, וכל מין ומין י׳ חלות, כך מפורש במנחות (דף עז.), ושעורן ה׳ אמין ירושלמיות שהן ו׳ מדבריות כ׳ עשרון: מרבכת. לחם חלוט ברותחין כל צרכו:
(13) יקריב קרבנו על זבח. מגיד שאין הלחם קדוש קדושת הגוף (שם עח:) ליפסל ביוצא וטבול יום, ומלגאת לחולין בפדיון עד שישחט הזבח:
(14) אחד מכל קרבן. לחם אחד מכל מין ומין יטול לתרומה לכהן העובד עבודתו והשאר נאכל לבעלים (מנחות עז:), ובשרה לבעלים חוץ מחזה ושוק שבה, כמו שמפורש למטה תנופת חזה ושוק בשלמים (פסוק לד), והתודה קרויה שלמים (זבחים ד.):
(15) ובשר זבח תודת שלמיו. יש כאן רבויין הרבה, לרבות חטאת ואשם, ואיל נזיר, וחגיגת י״ד, שיהיו נאכלין ליום ולילה (זבחים לו. ת״כ פרק יב, ח): ביום קרבנו יאכל. וכזמן בשרה זמן לחמה: לא יניח ממנו עד בוקר. אבל אוכל הוא כל הלילה, אם כן למה אמרו עד חצות, כדי להרחיק אדם מן העבירה (ברכות ב.):
(16) ואם נדר או נדבה. שלא הביאה על הודאה של נס, אינה טעונה לחם ונאכלת לב׳ ימים, כמו שמפורש בענין: וממחרת והנותר ממנו. בראשון, יאכל. (ס״א והנותר ממנו יאכל) וי״ו זו יתירה היא, ויש כמוה הרבה במקרא, כגון וְאֵלֶּה בְּנֵי נָבְעוֹן וְאֵלִיפֶלֶט וַעֲנָה (בראשית לו, כד) פֵּת וְקֹדֶשׁ וָצָבָא מְרָמָם (דניאל ח, יג):
(18) ואם האכל יאכל וגו׳. במחשב בשחיטה נאכלו בשלישי הכתוב מדבר יכול אם אכל ממנו בשלישי יפסל למפרע, תלמוד לומר המקריב אותו לא יחשב, בשעת הקרבה הוא נפסל, ואינו נפסל בשלישי (ת״כ פרשתא ח, ח). וכן פירושו בשעת הקרבתו לא תעלה זאת במחשבה, ואם תשיג פיגול יהיה: והנפש האכלת ממנו. אפילו באוך הזמן, עונה תשא:
(19) והבשר. של קדש שלמים אשר יגע בכל טמא לא יאכל: והבשר. לרבות אבר שיצא מקצתו, שהפנימי מותר: כל טהור יאכל בשר. מה תלמוד לומר לפי שנאמר וְדָם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ הַמִּזְבֵּחַ (דברים יב, כז), יכול לא יאכלו שלמים אלא הבעלים, לכך נאמר כל טהור יאכל בשר: (והבשר כל טהור יאכל בשר. כלומר כל מה שאסרתי לך בחטאת ואשם שאם יצאו חוץ לקלעים אסורה, כמו שכתוב בחלב אחל מועד יאכלוהו, בבשר זה אני אומר לך כל טהור יאכל בשר, אפילו בכל העיר):

21 וְנֶפֶשׁ כִּי־תִגַּע בְּכָל־טָמֵא בְּטֻמְאַת אָדָם
אוֹ בְּבְהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְּכָל־שֶׁקֶץ טָמֵא
וְאָכַל מִבְּשַׂר־זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃ (פ) (אין פרשה בספרי ספרד ואשכנז)

And when any one shall touch any unclean thing, whether it be the uncleanness of man, or an unclean beast, or any unclean detestable thing, and eat of the flesh of the sacrifice of peace-offerings, which pertain unto the Lord, that soul shall be cut off from his people.

וְאֲנָשׁ אֲרֵי יִקְרַב בְּכָל מְסָאֵב בְּסוֹאֲבַת אֲנָשָׁא אוֹ בִּבְעִירָא מְסָאֲבָא אוֹ בְּכָל שְׁקִיץ מְסָאַב וְיֵיכוֹל מִבְּשַׂר נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּקְדָם יְיָ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ׃

22 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

And the Lord spoke unto Moses, saying:

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

23 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כָּל־חֵלֶב
שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ׃

Speak unto the children of Israel, saying: Ye shall eat no fat, of ox, or sheep, or goat.

מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר כָּל תְּרַב תּוֹר וְאִמַּר וְעֵז לָא תֵּיכְלוּן׃

24 וְחֵלֶב נְבֵלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה יֵעָשֶׂה לְכָל־
מְלָאכָה וְאָכֹל לֹא תֹאכְלֻהוּ׃

And the fat of that which dieth of itself, and the fat of that which is torn of beasts, may be used for any other service; but ye shall in no wise eat of it.

וּתְרַב נְבִילָא וּתְרַב תְּבִירָא יִתְעֲבֵיד לְכָל עֲבִידָא וּמֵיכָל לָא תֵּיכְלוּנֵיהּ׃

25 כִּי כָּל־אֹכֵל חֵלֶב מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר
יַקְרִיב מִמֶּנָּה אִשֶּׁה לַיהוָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הָאֹכֶלֶת מֵעַמֶּיהָ׃

For whosoever eateth the fat of the beast, of which men present an offering made by fire unto the Lord, even the soul that eateth it shall be cut off from his people.

אֲרֵי כָל דְּיֵיכוֹל תַּרְבָּא מִן בְּעִירָא דִּיקָרֵיב מִנַּהּ קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא דְּיֵיכוֹל מֵעַמֵּיהּ׃

26 וְכָל־דָּם לֹא תֹאכְלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם
לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה׃

And ye shall eat no manner of blood, whether it be of fowl or of beast, in any of your dwellings.

וְכָל דְּמָא לָא תֵּיכְלוּן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן דְּעוֹפָא וְדִבְעִירָא׃

27 כָּל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל כָּל־דָּם וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃ (פ) (אין פרשה בספרי תימן)

Whosoever it be that eateth any blood, that soul shall be cut off from his people.

כָּל אֱנָשׁ דְּיֵיכוֹל כָּל דַּם וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ׃

28 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

And the Lord spoke unto Moses, saying:

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

29 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַמַּקְרִיב
אֶת־זֶבַח שְׁלָמָיו לַיהוָה יָבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ
לַיהוָה מִזֶּבַח שְׁלָמָיו׃

Speak unto the children of Israel, saying: He that offereth his sacrifice of peace-offerings unto the Lord shall bring his offering unto the Lord out of his sacrifice of peace-offerings.

מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר דְּמַקְרֵיב יָת נִכְסַת קוּדְשׁוֹהִי קֳדָם יְיָ יַיְתֵי יָת קוּרְבָּנֵיהּ לִקְדָם יְיָ מִנִּכְסַת קוּדְשׁוֹהִי׃

30 יָדָיו תְּבִיאֶינָה אֵת אִשֵּׁי יְהוָה אֶת־הַחֵלֶב
עַל־הֶחָזֶה יְבִיאֶנּוּ אֵת הֶחָזֶה לְהָנִיף אֹתוֹ
תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃

His own hands shall bring the offerings of the Lord made by fire: the fat with the breast shall he bring, that the breast may be waved for a wave-offering before the Lord.

יְדוֹהִי יֵיתְיָן יָת קוּרְבְּנַיָּא דַיְיָ יָת תַּרְבָּא עַל חַדְיָא יַיְתֵינֵיהּ יָת חַדְיָא לְאָרְמָא יָתֵיהּ אָרְמָא קֳדָם יְיָ׃

31 וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַחֵלֶב הַמִּזְבֵּחָה
וְהָיָה הֶחָזֶה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׃

And the priest shall make the fat smoke upon the altar; but the breast shall be Aaron's and his sons' .

וַיַּסִּיק כָּהֲנָא יָת תַּרְבָּא לְמַדְבְּחָא וִיהֵי חַדְיָא לְאַהֲרֹן וּלְבָנוֹהִי׃

32 וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין תִּתְּנוּ תְרוּמָה לַכֹּהֵן
מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם׃

And the right thigh shall ye give unto the priest for a heave-offering out of your sacrifices of peace-offerings.

וְיָת שָׁקָא דִּימִינָא תִּתְּנוּן אַפְרָשׁוּתָא לְכָהֲנָא מִנִּכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן׃

33 הַמַּקְרִיב אֶת־דַּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת־הַחֵלֶב
מִבְּנֵי אַהֲרֹן לּוֹ תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמָנָה׃

He among the sons of Aaron, that offereth the blood of the peace-offerings, and the fat, shall have the right thigh for a portion.

דִּמְקָרֵיב יָת דַּם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וְיָת תַּרְבָּא מִבְּנֵי אַהֲרֹן דִּילֵיהּ תְּהֵי שָׁקָא דִּימִינָא לֶחְלָק׃

(20) וטמאתו עליו. בטומאת הגוף הכתוב מדבר (זבחים מג:), אבל טהור שאכל את הטמא, אינו ענוש כרת, אלא אזהרה, והבשר אשר יגע בכל טמא וגו'. ואזהרת טמא שאכל את הטהור אינה מפורשת בתורה, אלא חכמים למדוה בגזירה שוה (ת"כ יד, ג. מכות יד:). ג' כריתות אמורות באוכלי קדשים בטומאת הגוף, ודרשוה רבותינו בשבועות (ז.), אחת לכלל, ואחת לפרט, ואחת ללמד על קרבן עולה ויורד שלא נאמר אלא על טומאת מקדש וקדשיו:

(24) יעשה לכל מלאכה. בא ולימד על החלב שאינו מטמא טומאת נבלות (פסחים כג. ת"כ פרשתא י, ח): ואכל לא תאכלהו. אמרה תורה יבוא איסור גבילה וטרפה ויחול על איסור חלב, שאם אכלו יתחייב אף על לאו של גבילה, ולא תאמר אין איסור חל על איסור (חולין לז.):

(26) לעוף ולבהמה. פרט לדם דגים וחגבים: בכל מושבותיכם. לפי שהיא חובת הגוף ואינה חובת קרקע נוהגת בכל מושבות, ובמסכת קדושין בפ"א (לז:) מפרש למה הוצרך לומר:

(30) ידיו תביאינה וגו'. שתהא יד הבעלים מלמעלה והחלב והחזות נתונין בה, ויד כהן מלמטה ומניפן (מנחות סא:): את אשי ה'. ומה הן האשים, את החלב על החזה: יביאנו. כשמביאו מביא המובחים נותן החלב על החזה, וכשנותנו ליד הכהן המניף נמצא החזה למעלה והחלב למטה, וזהו האמור במקום אחר שוק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהָנִיף וגו' (ויקרא י, טו), ולאחר התנופה נותנו לכהן המקטיר, ונמצא החזה למטה, וזהו שנאמר וַיָּשִׂימוּ אֶת הַחֲלָבִים עַל הָחֲזֹת וַיַּקְטֵר הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחָה (שם ט, כ), למדנו שג' כהנים זקוקין לה, כך מפורש במנחות (דף סב:): את החלב על החזה יביאנו. ואת החזה למה מביא, להניף אותו הוא מביאו, ולא שיהא הוא מן האשים, לפי שנאמר את אשי ה' את החלב על החזה, יכול שיהא אף החזה לאשים, לכך נאמר את החזה להניף וגו':

(31) והקטיר הכהן את החלב. ואחר כך והיה החזה לאהרן למדנו שאין הבשר נאכל בעוד שהאימורים למטה מן המזבח (ת"כ פרק טז, ד):

(32) שוק. מן הפרק של ארכובה הנמכרת עם הראש עד הפרק האמצעי שהוא סובך של ירך (חולין קלד:):

34 כִּי אֶת־חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה לָקַחְתִּי מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם וָאֶתֵּן אֹתָם לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

אֲרֵי יָת חַדְיָא דַּאֲרָמוּתָא וְיָת שָׁקָא דְּאַפְרָשׁוּתָא נְסִיבִית מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנִּכְסַת קוּדְשֵׁיהוֹן וִיהַבִית יָתְהוֹן לְאַהֲרֹן כָּהֲנָא וְלִבְנוֹהִי לִקְיָם עָלַם מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

34 For the breast of waving and the thigh of heaving have I taken of the children of Israel out of their sacrifices of peace-offerings, and have given them unto Aaron the priest and unto his sons as a due for ever from the children of Israel.

35 זֹאת מִשְׁחַת אַהֲרֹן וּמִשְׁחַת בָּנָיו מֵאִשֵּׁי יְהוָה בְּיוֹם הִקְרִיב אֹתָם לְכַהֵן לַיהוָה׃

דָּא רְבוּת אַהֲרֹן וּרְבוּת בְּנוֹהִי מְקוּרְבָּנַיָּא דַּיְיָ בְּיוֹמָא דִּיקָרְבּוּן יָתְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא קֳדָם יְיָ׃

35 This is the consecrated portion of Aaron, and the consecrated portion of his sons, out of the offerings of the Lord made by fire, in the day when they were presented to minister unto the Lord in the priest's office;

36 אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָתֵת לָהֶם בְּיוֹם מָשְׁחוֹ אֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם׃

דְּפַקִּיד יְיָ לְמִתַּן לְהוֹן בְּיוֹמָא דִּירַבּוֹן יָתְהוֹן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְיָם עָלַם לְדָרֵיהוֹן׃

36 which the Lord commanded to be given them of the children of Israel, in the day that they were anointed. It is a due for ever throughout their generations.

37 זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה וְלַחַטָּאת וְלָאָשָׁם וְלַמִּלּוּאִים וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים׃

דָּא אוֹרָיְתָא לַעֲלָתָא לְמִנְחָתָא וּלְחַטָּתָא וּלְאַשְׁמָא וּלְקוּרְבָּנַיָּא וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא׃

37 This is the law of the burnt-offering, of the meal-offering, and of the sin-offering, and of the guilt-offering, and of the consecration-offering, and of the sacrifice of peace-offerings;

38 אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי בְּיוֹם צַוֹּתוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת־קָרְבְּנֵיהֶם לַיהוָה בְּמִדְבַּר סִינָי׃ (פ)

דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְּסִינַי בְּיוֹמָא דְּפַקִּיד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקָרָבָא יָת קוּרְבָּנְהוֹן קֳדָם יְיָ בְּמַדְבְּרָא דְּסִינַי׃

38 which the Lord commanded Moses in mount Sinai, in the day that he commanded the children of Israel to present their offerings unto the Lord, in the wilderness of Sinai.

VIII רביעי ד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

VIII And the Lord spoke unto Moses, saying:

2 קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וְאֵת הַבְּגָדִים וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת פַּר הַחַטָּאת וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִים וְאֵת סַל הַמַּצּוֹת׃

קָרֵיב יָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי עִמֵּיהּ וְיָת לְבוּשַׁיָּא וְיָת מִשְׁחָא דִּרְבוּתָא וְיָת תּוֹרָא דְּחַטָּתָא וְיָת תְּרֵין דִּכְרִין וְיָת סַלָּא דְּפַטִּירַיָּא׃

2 'Take Aaron and his sons with him, and the garments, and the anointing oil, and the bullock of the sin-offering, and the two rams, and the basket of unleavened bread;

3 וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הַקְהֵל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃

וְיָת כָּל כְּנִשְׁתָּא כְּנוֹשׁ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

3 and assemble thou all the congregation at the door of the tent of meeting.'

4 וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַתִּקָּהֵל הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃

וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ יָתֵיהּ וְאִתְכְּנִישַׁת כְּנִשְׁתָּא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

4 And Moses did as the Lord commanded him; and the congregation was assembled at the door of the tent of meeting.

5 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעֵדָה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה לִכְנִשְׁתָּא דֵּין פִּתְגָמָא דְּפַקִּיד יְיָ לְמֶעֱבַד׃

5 And Moses said unto the congregation: 'This is the thing which the Lord hath commanded to be done.'

6 וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו וַיִּרְחַץ אֹתָם בַּמָּיִם׃

וְקָרֵיב מֹשֶׁה יָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי וְאַסְחִי יָתְהוֹן בְּמַיָּא׃

6 And Moses brought Aaron and his sons, and washed them with water.

7 וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בָּאַבְנֵט וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ אֶת־הַמְּעִיל וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הָאֵפֹד וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד וַיֶּאְפַּד לוֹ בוֹ׃

וִיהַב עֲלוֹהִי יָת כִּתּוּנָא וְזָרֵיז יָתֵיהּ בְּהִמְיָנָא וְאַלְבֵּישׁ יָתֵיהּ יָת מְעִילָא וִיהַב עֲלוֹהִי יָת אֵיפּוֹדָא וְזָרֵיז יָתֵיהּ בְּהִמְיַן אֵיפּוֹדָא וְאִתְקֵין לֵיהּ בֵּיהּ׃

7 And he put upon him the tunic, and girded him with the girdle, and clothed him with the robe, and put the ephod upon him, and he girded him with the skilfully woven band of the ephod, and bound it unto him therewith.

8 וַיָּשֶׂם עָלָיו אֶת־הַחֹשֶׁן וַיִּתֵּן אֶל־הַחֹשֶׁן אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּים׃

וְשַׁוִּי עֲלוֹהִי יָת חוּשְׁנָא וִיהַב בְּחוּשְׁנָא יָת אוּרַיָּא וְיָת תּוּמַיָּא׃

8 And he placed the breastplate upon him; and in the breastplate he put the Urim and the Thummim.

(33) המקריב את דם וגו׳. מי שהוא ראוי לזריקתו ולהקטיר חלביו, יצא טמא בשעת זריקת דמיס או בשעת הקטר חלביס שאינו חולק בבשר:
(34) התנופה התרומה. מוליך ומביא מעלה ומוריד (סוכה לז:):
(37) ולמלואים. ליום חיונך הכהונה:
(2) קח את אהרן. פרשה זו נאמרה שבעת ימיס קודם הקמת המשכן, שאין מוקדש ומאוחר בתורה: קח את אהרן. קחנו בדברים ומשכהו: ואת פר החטאת וגו׳. אלו האמורים בענין צוואת המלואים בואתה תצוה (שמות כט) ועכשיו ביום ראשון למלואים חזר וזרזו בשעת מעשה:
(3) הקהל אל פתח אהל מועד. זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה:
(5) זה הדבר. דברים שתראו שאני עושה לפניכם צוני הקב״ה לעשות, ואל תאמרו לכבודי ולכבוד אחי אני עושה. כל הענין הזה בפרשת המלואים פירשתי בואתה תצוה (שם):
(8) את האורים. כתב של שם המפורש:

9 וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשֶׂם עַל־
הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מוּל פָּנָיו אֵת צִיץ הַזָּהָב
נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

וְשַׁוִּי יָת מַצְנַפְתָּא עַל רֵישֵׁהּ וְשַׁוִּי
עַל מַצְנַפְתָּא לֶקֳבֵיל אַפּוֹהִי יָת צִיצָא
דְּדַהְבָּא כְּלִילָא דְּקוּדְשָׁא כְּמָא דְּפַקֵּיד
יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

9 And he set the mitre upon his head; and upon the mitre, in front, did he set the golden plate, the holy crown; as the Lord commanded Moses.

10 וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּמְשַׁח אֶת־
הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם׃

וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת מִשְׁחָא דִּרְבוּתָא וְרַבִּי יָת
מַשְׁכְּנָא וְיָת כָּל דְּבֵיהּ וְקַדִּישׁ יָתְהוֹן׃

10 And Moses took the anointing oil, and anointed the tabernacle and all that was therein, and sanctified them.

11 וַיַּז מִמֶּנּוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּמְשַׁח
אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר
וְאֶת־כַּנּוֹ לְקַדְּשָׁם׃

וְאַדִּי מִנֵּיהּ עַל מַדְבְּחָא שְׁבַע זִמְנִין וְרַבִּי
יָת מַדְבְּחָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת כִּיּוֹרָא וְיָת
בְּסִיסֵיהּ לְקַדָּשׁוּתְהוֹן׃

11 And he sprinkled thereof upon the altar seven times, and anointed the altar and all its vessels, and the laver and its base, to sanctify them.

12 וַיִּצֹּק מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן
וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ׃

וַאֲרִיק מִמִּשְׁחָא דִּרְבוּתָא עַל רֵישָׁא
דְּאַהֲרֹן וְרַבִּי יָתֵיהּ לְקַדָּשׁוּתֵיהּ׃

12 And he poured of the anointing oil upon Aaron's head, and anointed him, to sanctify him.

13 וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וַיַּלְבִּשֵׁם
כֻּתֳּנֹת וַיַּחְגֹּר אֹתָם אַבְנֵט וַיַּחֲבֹשׁ לָהֶם
מִגְבָּעוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

וְקָרֵיב מֹשֶׁה יָת בְּנֵי אַהֲרֹן וְאַלְבֵּישִׁנּוּן
כְּתוּנִין וְזָרֵיז יָתְהוֹן הִמְיָנִין וְאַתְקִין לְהוֹן
קוֹבְעִין כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

13 And Moses brought Aaron's sons, and clothed them with tunics, and girded them with girdles, and bound head-tires upon them; as the Lord commanded Moses.

חמישי 14 וַיַּגֵּשׁ אֵת פַּר הַחַטָּאת וַיִּסְמֹךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו
אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ פַּר הַחַטָּאת׃

וְקָרֵיב יָת תּוֹרָא דְּחַטָּתָא וּסְמַךְ אַהֲרֹן
וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרָא
דְּחַטָּתָא׃

14 And the bullock of the sin-offering was brought; and Aaron and his sons laid their hands upon the head of the bullock of the sin-offering.

15 וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּתֵּן עַל־
קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב בְּאֶצְבָּעוֹ וַיְחַטֵּא
אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יָצַק אֶל־יְסוֹד
הַמִּזְבֵּחַ וַיְקַדְּשֵׁהוּ לְכַפֵּר עָלָיו׃

וּנְכַס וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת דְּמָא וִיהַב עַל
קַרְנָת מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר בְּאֶצְבְּעֵיהּ
וְדַכִּי יָת מַדְבְּחָא וְיָת דְּמָא אֲרִיק
לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא וְקַדְּשֵׁיהּ לְכַפָּרָא
עֲלוֹהִי׃

15 And when it was slain, Moses took the blood, and put it upon the horns of the altar round about with his finger, and purified the altar, and poured out the remaining blood at the base of the altar, and sanctified it, to make atonement for it.

16 וַיִּקַּח אֶת־כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב
וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֶת־שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־
חֶלְבְּהֶן וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה הַמִּזְבֵּחָה׃

וּנְסִיב יָת כָּל תַּרְבָּא דְּעַל גַּוָּא וְיָת חֲצַר
כַּבְדָּא וְיָת תַּרְתֵּין כּוֹלְיָן וְיָת תַּרְבְּהוֹן
וְאַסִּיק מֹשֶׁה לְמַדְבְּחָא׃

16 And he took all the fat that was upon the inwards, and the lobe of the liver, and the two kidneys, and their fat, and Moses made it smoke upon the altar.

17 וְאֶת־הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ וְאֶת־בְּשָׂרוֹ וְאֶת־
פִּרְשׁוֹ שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַّחֲנֶה כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

וְיָת תּוֹרָא וְיָת מַשְׁכֵּיהּ וְיָת בִּשְׂרֵיהּ וְיָת
אוּכְלֵיהּ אוֹקִיד בְּנוּרָא מִבַּרָא לְמַשְׁרִיתָא
כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

17 But the bullock, and its skin, and its flesh, and its dung, were burnt with fire without the camp; as the Lord commanded Moses.

18 וַיַּקְרֵב אֵת אֵיל הָעֹלָה וַיִּסְמְכוּ אַהֲרֹן
וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל׃

וְקָרֵיב יָת דֻּכְרָא דַּעֲלָתָא וּסְמַכוּ אַהֲרֹן
וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ דֻּכְרָא׃

18 And the ram of the burnt-offering was presented; and Aaron and his sons laid their hands upon the head of the ram.

19 וַיִּשְׁחָט וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב׃

וּנְכַס וּזְרַק מֹשֶׁה יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא
סְחוֹר סְחוֹר׃

19 And when it was killed, Moses dashed the blood against the altar round about.

20 וְאֶת־הָאַיִל נִתַּח לִנְתָחָיו וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה אֶת־
הָרֹאשׁ וְאֶת־הַנְּתָחִים וְאֶת־הַפֶּדֶר׃

וְיָת דֻּכְרָא פַּלִּיג לְאֶבְרוֹהִי וְאַסִּיק מֹשֶׁה
יָת רֵישָׁא וְיָת אֶבְרַיָּא וְיָת תַּרְבָּא׃

20 And when the ram was cut into its pieces, Moses made the head, and the pieces, and the suet smoke.

21 וְאֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעַיִם רָחַץ בַּמָּיִם
וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה
עֹלָה הִוא לְרֵיחַ־נִיחֹחַ אִשֶּׁה הוּא לַיהוָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

וְיָת גַּוָּא וְיָת כְּרָעַיָּא חַלִּיל בְּמַיָּא וְאַסִּיק
מֹשֶׁה יָת כָּל דֻּכְרָא לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא הוּא
לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קוּרְבָּנָא הוּא קֳדָם יְיָ
כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

21 And when the inwards and the legs were washed with water, Moses made the whole ram smoke upon the altar; it was a burnt-offering for a sweet savour; it was an offering made by fire unto the Lord; as the Lord commanded Moses.

(9) וישם על המצנפת. פתילי תכלת הקבועים בלין נתן על המצנפת נמצא הלין תלוי במצנפת:
(11) ויז ממנו על המזבח. לא ידעתי היכן נצטוה בהזאות הללו:
(12) ויצק. וימשח. בתחלה יוצק על ראשו, ואח"כ נותן בין ריסי עיניו, ומושך באצבעו מזה לזה (כריתות ה:):
(13) ויחבש. לשון קשירה:
(15) ויחטא את המזבח. חִטְּאוּ וְטִהֲרוּ מְאָרוּת ליכנס לקדושה: ויקדשהו. בעבודה זו: לכפר עליו. מעתה כל הכפרות:
(16) ואת יתרת הכבד. לבד הכבד, שהיה נוטל מעט מן הכבד עמה:

22 And the other ram was presented, the ram of consecration, and Aaron and his sons laid their hands upon the head of the ram.

22 וַיַּקְרֵב֙ אֶת־הָאַ֣יִל הַשֵּׁנִ֔י אֵ֖יל הַמִּלֻּאִ֑ים
וַיִּסְמְכ֨וּ אַהֲרֹ֜ן וּבָנָ֗יו אֶת־יְדֵיהֶם֙ עַל־רֹ֣אשׁ
הָאָֽיִל׃

וְקָרֵיב יָת דִּכְרָא תִּנְיָנָא דְּכַר קוּרְבָּנַיָּא
וּסְמַכוּ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ
דִּכְרָא׃

23 And when it was slain, Moses took of the blood thereof, and put it upon the tip of Aaron's right ear, and upon the thumb of his right hand, and upon the great toe of his right foot.

23 וַיִּשְׁחָטֵ֗ו וַיִּקַּ֤ח מֹשֶׁה֙ מִדָּמ֔ו וַיִּתֵּ֖ן עַל־תְּנ֣וּךְ
אֹ֣זֶן־אַהֲרֹ֑ן הַיְמָנִ֗ית וְעַל־בֹּ֤הֶן יָדוֹ֙ הַיְמָנִ֔ית
וְעַל־בֹּ֥הֶן רַגְלֹ֖ו הַיְמָנִֽית׃

וּנְכַס וּנְסִיב מֹשֶׁה מִדְּמֵיהּ וִיהַב עַל רוּם
אוּדְנָא דְּאַהֲרֹן דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵיהּ
דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵיהּ דְּיַמִּינָא׃

24 And Aaron's sons were brought, and Moses put of the blood upon the tip of their right ear, and upon the thumb of their right hand, and upon the great toe of their right foot; and Moses dashed the blood against the altar round about.

24 וַיַּקְרֵ֣ב אֶת־בְּנֵ֣י אַהֲרֹ֗ן וַיִּתֵּ֤ן מֹשֶׁה֙ מִן־הַדָּ֔ם
עַל־תְּנ֥וּךְ אָזְנָ֖ם הַיְמָנִ֑ית וְעַל־בֹּ֤הֶן יָדָם֙
הַיְמָנִ֔ית וְעַל־בֹּ֥הֶן רַגְלָ֖ם הַיְמָנִ֑ית וַיִּזְרֹ֥ק
מֹשֶׁ֖ה אֶת־הַדָּ֥ם עַל־הַמִּזְבֵּ֖חַ סָבִֽיב׃

וְקָרֵיב יָת בְּנֵי אַהֲרֹן וִיהַב מֹשֶׁה מִן דְּמָא
עַל רוּם אוּדְנְהוֹן דְּיַמִּינָא וְעַל
אִלְיוֹן יַדְהוֹן דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלְהוֹן
דְּיַמִּינָא וּזְרַק מֹשֶׁה יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא
סְחוֹר סְחוֹר׃

25 And he took the fat, and the fat tail, and all the fat that was upon the inwards, and the lobe of the liver, and the two kidneys, and their fat, and the right thigh.

25 וַיִּקַּ֣ח אֶת־הַחֵ֗לֶב וְאֶת־הָאַלְיָה֙ וְאֶת־כָּל־
הַחֵ֔לֶב אֲשֶׁ֖ר עַל־הַקֶּ֑רֶב וְאֵ֤ת יֹתֶ֙רֶת
הַכָּבֵ֔ד וְאֶת־שְׁתֵּ֥י הַכְּלָיֹ֖ת וְאֶת־חֶלְבְּהֶ֑ן
וְאֵ֥ת שׁ֖וֹק הַיָּמִֽין׃

וּנְסִיב יָת תַּרְבָּא וְיָת אַלְיְתָא וְיָת כָּל
תַּרְבָּא דְּעַל גַּוָּא וְיָת חֲצַר כַּבְדָּא וְיָת
תַּרְתֵּין כּוֹלְיָן וְיָת תַּרְבְּהוֹן וְיָת שָׁקָא
דְּיַמִּינָא׃

26 And out of the basket of unleavened bread, that was before the Lord, he took one unleavened cake, and one cake of oiled bread, and one wafer, and placed them on the fat, and upon the right thigh.

26 וּמִסַּ֣ל הַמַּצּ֗וֹת אֲשֶׁר־לִפְנֵ֤י יְהוָה֙ לָקַ֣ח
חַלַּ֣ת מַצָּ֔ה אַחַ֥ת וְחַלַּ֖ת לֶ֣חֶם שֶׁ֑מֶן אַחַ֥ת
וְרָקִ֖יק אֶחָ֑ד וַיָּשֶׂ֥ם עַל־הַחֲלָבִ֖ים וְעַ֥ל שׁ֖וֹק
הַיָּמִֽין׃

וּמִסַּלָּא דְּפַטִּירַיָּא דְּקֳדָם יְיָ נְסִיב
גְּרִיצָתָא פַּטִּירְתָּא חֲדָא וּגְרִיצָתָא
דְּלִחֵים מְשַׁח חֲדָא וְאֶסְפּוֹג חַד וְשַׁוִּי עַל
תַּרְבָּיָא וְעַל שָׁקָא דְּיַמִּינָא׃

27 And he put the whole upon the hands of Aaron, and upon the hands of his sons, and waved them for a wave-offering before the Lord.

27 וַיִּתֵּ֣ן אֶת־הַכֹּ֗ל עַ֤ל כַּפֵּי֙ אַהֲרֹ֔ן וְעַ֖ל כַּפֵּ֣י
בָנָ֑יו וַיָּנֶף֙ אֹתָ֔ם תְּנוּפָ֖ה לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃

וְיַהַב יָת כּוֹלָא עַל יְדֵי אַהֲרֹן וְעַל יְדֵי
בְּנוֹהִי וַאֲרִים יָתְהוֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ׃

28 And Moses took them from off their hands, and made them smoke on the altar upon the burnt-offering; they were a consecration-offering for a sweet savour; it was an offering made by fire unto the Lord.

28 וַיִּקַּ֣ח מֹשֶׁ֔ה אֹתָ֖ם מֵעַ֣ל כַּפֵּיהֶ֑ם וַיַּקְטֵ֣ר
הַמִּזְבֵּ֔חָה עַל־הָעֹלָ֖ה מִלֻּאִ֣ים הֵ֑מָּה לְרֵ֣יחַ
נִיחֹ֗חַ אִשֶּׁ֤ה הוּא֙ לַיהוָֽה׃

וּנְסִיב מֹשֶׁה יָתְהוֹן מֵעַל יַדְהוֹן וְאַסִּיק
לְמַדְבְּחָא עַל עֲלָתָא קוּרְבָּנַיָּא אִנּוּן
לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קוּרְבָּנָא הוּא קֳדָם יְיָ׃

29 And Moses took the breast, and waved it for a wave-offering before the Lord; it was Moses' portion of the ram of consecration; as the Lord commanded Moses.

29 וַיִּקַּ֣ח מֹשֶׁ֔ה אֶת־הֶחָזֶ֖ה וַיְנִיפֵ֣הוּ תְנוּפָ֑ה
לִפְנֵ֥י יְהוָ֖ה מֵאֵ֣יל הַמִּלֻּאִ֑ים לְמֹשֶׁ֥ה הָיָ֖ה
לְמָנָ֣ה כַּאֲשֶׁ֔ר צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃

וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת חַדְיָא וַאֲרִימֵיהּ אֲרָמָא
קֳדָם יְיָ מִדְּכַר קוּרְבָּנַיָּא לְמֹשֶׁה הֲוָה
לְחֻלָּק כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

שביעי

30 And Moses took of the anointing oil, and of the blood which was upon the altar, and sprinkled it upon Aaron, and upon his garments, and upon his sons, and upon his sons' garments with him, and sanctified Aaron, and his garments, and his sons, and his sons' garments with him.

30 וַיִּקַּ֣ח מֹשֶׁ֗ה מִשֶּׁ֤מֶן הַמִּשְׁחָה֙ וּמִן־הַדָּ֔ם
אֲשֶׁ֖ר עַל־הַמִּזְבֵּ֑חַ וַיַּ֗ז עַל־אַהֲרֹ֤ן עַל־
בְּגָדָיו֙ וְעַל־בָּנָ֔יו וְעַל־בִּגְדֵ֥י בָנָ֖יו אִתּ֑וֹ
וַיְקַדֵּ֥שׁ אֶת־אַהֲרֹ֖ן אֶת־בְּגָדָ֑יו וְאֶת־בָּנָ֥יו
וְאֶת־בִּגְדֵ֖י בָנָ֥יו אִתּֽוֹ׃

וּנְסִיב מֹשֶׁה מִמִּשְׁחָא דִּרְבוּתָא וּמִן דְּמָא
דְּעַל מַדְבְּחָא וְאַדִּי עַל אַהֲרֹן עַל
לְבוּשׁוֹהִי וְעַל בְּנוֹהִי וְעַל לְבוּשֵׁי בְּנוֹהִי
עִמֵּיהּ וְקַדֵּישׁ יָת אַהֲרֹן יָת לְבוּשׁוֹהִי וְיָת
בְּנוֹהִי וְיָת לְבוּשֵׁי בְּנוֹהִי עִמֵּיהּ׃

31 And Moses said unto Aaron and to his sons: 'Boil the flesh at the door of the tent of meeting; and there eat it and the bread that is in the basket of consecration, as I commanded, saying: Aaron and his sons shall eat it.

31 וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁ֗ה אֶל־אַהֲרֹן֙ וְאֶל־בָּנָ֔יו בַּשְּׁלוּ
אֶת־הַבָּשָׂר֙ פֶּ֣תַח אֹ֔הֶל מוֹעֵ֖ד וְשָׁ֣ם
תֹּאכְלֻ֑הוּ אֹתוֹ֙ וְאֶת־הַלֶּ֔חֶם אֲשֶׁ֖ר בְּסַ֣ל
הַמִּלֻּאִ֑ים כַּאֲשֶׁ֥ר צִוִּ֖יתִי לֵאמֹ֣ר אַהֲרֹ֣ן
וּבָנָ֔יו יֹאכְלֻֽהוּ׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי בַּשְּׁלוּ
יָת בִּשְׂרָא בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתַמָּן
תֵּיכְלוּן יָתֵיהּ וְיָת לַחְמָא דִּבְסַל קוּרְבָּנַיָּא
כְּמָא דְּפַקֵּידִית לְמֵימַר אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי
יֵיכְלוּנֵיהּ׃

32 And that which remaineth of the flesh and of the bread shall ye burn with fire.

32 וְהַנּוֹתָ֥ר בַּבָּשָׂ֖ר וּבַלָּ֑חֶם בָּאֵ֥שׁ תִּשְׂרֹֽפוּ׃

וּדְיִשְׁתְּאַר בְּבִשְׂרָא וּבְלַחְמָא בְּנוּרָא
תֵּיקְדוּן׃

(22) איל המלאים. איל השלמים שמלואים לשון שלמים שממלאים ומשלימים את הכהנים בכהונתם:
(26) וחלת לחם שמן. היא רבוכה, שהיה מרבה בה שמן כנגד החלות והרקיקין, כך מפורש במנחות (עח.):
(28) ויקטר המזבחה. משה שמש כל שבעת ימי המלואים בחלוק לבן (עבודה זרה לד.): על העולה. אחר העולה ולא מצינו שוק של שלמים קרב בכל מקום חוץ מזה:

מפטיר
וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים
עַד יוֹם מִלֹּאת יְמֵי מִלֻּאֵיכֶם כִּי שִׁבְעַת
יָמִים יְמַלֵּא אֶת־יֶדְכֶם׃

33 And ye shall not go out from the door of the tent of meeting seven days, until the days of your consecration be fulfilled; for He shall consecrate you seven days.

וּמִתְּרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא תִּפְּקוּן שִׁבְעָא
יוֹמִין עַד יוֹם מִשְׁלַם יוֹמֵי קוּרְבָּנְכוֹן אֲרֵי
שִׁבְעָא יוֹמִין יִתְקָרַב קוּרְבָּנְכוֹן׃

34 כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת
לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃

34 As hath been done this day, so the Lord hath commanded to do, to make atonement for you.

כְּמָא דַּעֲבַד בְּיוֹמָא הָדֵין פַּקִּיד יְיָ
לְמֶעֱבַד לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן׃

35 וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וָלַיְלָה
שִׁבְעַת יָמִים וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה
וְלֹא תָמוּתוּ כִּי־כֵן צֻוִּיתִי׃

35 And at the door of the tent of meeting shall ye abide day and night seven days, and keep the charge of the Lord, that ye die not; for so I am commanded.

וּבִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא תִּתְּבוּן יֵימָם וְלֵילֵי
שִׁבְעָא יוֹמִין וְתִטְּרוּן יָת מַטְּרַת מֵימְרָא
דַּיְיָ וְלָא תְמוּתוּן אֲרֵי כֵּן אִתְפַּקֵּדִית׃

פסוקים
36 וַיַּעַשׂ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ (ס)

36 And Aaron and his sons did all the things which the Lord commanded by the hand of Moses.

וַעֲבַד אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא
דְּפַקִּיד יְיָ בִּידָא דְּמֹשֶׁה׃

The Haftara is Jeremiah 7:21 – 8:3 & 9:22 – 9:23 on page 717. For Shabbat Zachor the maftir and Haftara are on page 636. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 492. On the Shabbat before Pesaḥ, read the Haftara on page ??.

שמיני
IX וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

IX And it came to pass on the eighth day, that Moses called Aaron and his sons, and the elders of Israel;

וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה קְרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן
וְלִבְנוֹהִי וּלְסָבֵי יִשְׂרָאֵל׃

2 וַיֹּאמֶר אֶל־אַהֲרֹן קַח־לְךָ עֵגֶל בֶּן־בָּקָר
לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה תְּמִימִם וְהַקְרֵב
לִפְנֵי יְהוָה׃

2 And he said unto Aaron: 'Take thee a bull-calf for a sin-offering, and a ram for a burnt-offering, without blemish, and offer them before the Lord.

וַאֲמַר לְאַהֲרֹן סַב לָךְ עֵיגַל בַּר תּוֹרֵי
לְחַטָּאתָא וּדְכַר לַעֲלָתָא שַׁלְמִין וְקָרֵיב
קֳדָם יְיָ׃

3 וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ
שְׂעִיר־עִזִּים לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ בְּנֵי־
שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה׃

3 And unto the children of Israel thou shalt speak, saying: Take ye a he-goat for a sin-offering; and a calf and a lamb, both of the first year, without blemish, for a burnt-offering;

וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלִּיל לְמֵימַר סַבוּ
צְפִיר בַּר עִזִּין לְחַטָּאתָא וְעֵיגַל וְאִמַּר בְּנֵי
שְׁנָא שַׁלְמִין לַעֲלָתָא׃

4 וְשׁוֹר וָאַיִל לִשְׁלָמִים לִזְבֹּחַ לִפְנֵי יְהוָה
וּמִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן כִּי הַיּוֹם יְהוָה
נִרְאָה אֲלֵיכֶם׃

4 and an ox and a ram for peace-offerings, to sacrifice before the Lord; and a meal-offering mingled with oil; for to-day the Lord appeareth unto you.'

וְתוֹר וּדְכַר לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְדַבְּחָא
קֳדָם יְיָ וּמִנְחָתָא דְּפִילָא בִּמְשַׁח אֲרֵי
יוֹמָא דֵין יְקָרָא דַיְיָ מִתְגְּלֵי לְכוֹן׃

5 וַיִּקְחוּ אֵת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי אֹהֶל
מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל־הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי
יְהוָה׃

5 And they brought that which Moses commanded before the tent of meeting; and all the congregation drew near and stood before the Lord.

וְקָרִיבוּ יָת דְּפַקִּיד מֹשֶׁה לְקֳדָם מַשְׁכַּן
זִמְנָא וּקְרִיבוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא וְקָמוּ קֳדָם יְיָ׃

6 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה׃

6 And Moses said: 'This is the thing which the Lord commanded that ye should do; that the glory of the Lord may appear unto you.'

וַאֲמַר מֹשֶׁה דֵּין פִּתְגָמָא דְּפַקִּיד יְיָ
תַּעְבְּדוּן וְיִתְגְּלֵי לְכוֹן יְקָרָא דַיְיָ׃

לוי
7 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ
וַעֲשֵׂה אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־עֹלָתֶךָ וְכַפֵּר
בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת־קָרְבַּן הָעָם
וְכַפֵּר בַּעֲדָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃

7 And Moses said unto Aaron: 'Draw near unto the altar, and offer thy sin-offering, and thy burnt-offering, and make atonement for thyself, and for the people; and present the offering of the people, and make atonement for them; as the Lord commanded.'

וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן קְרַב לְמַדְבְּחָא
וַעֲבִיד יָת חַטָּתָךְ וְיָת עֲלָתָךְ וְכַפֵּר
בְּעַדָךְ וּבְעַד עַמָּא וַעֲבִיד יָת קוּרְבָּן עַמָּא וְכַפֵּר
עֲלֵיהוֹן כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ׃

8 וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחַט אֶת־
עֵגֶל הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ׃

8 So Aaron drew near unto the altar, and slew the calf of the sin-offering, which was for himself.

וּקְרִיב אַהֲרֹן לְמַדְבְּחָא וּנְכַס יָת עִגְלָא
דְּחַטָּתָא דִילֵיהּ׃

(34) צוה ה׳ לעשות. כל שבעת הימים ורז"ל דרשו (יומא ב:) לעשות, זה מעשה פרה, לכפר זה מעשה יום הכפורים, וללמד שכהן גדול טעון פריסה קודם יום הכפורים שבעת ימים, וכן הכהן השורף את הפרה:
(35) ולא תמותו. הלא אם לא תעשו כן, כי אתם חייבים מיתה:
(36) ויעש אהרן ובניו. להגיד שבהן שלא הטו ימין ושמאל:
(1) ויהי ביום השמיני. שמיני למלואים, הוא ר"ח ניסן, שהוקם המשכן בו ביום, ונטל י׳ עטרות השנויות בסדר עולם (פרק ז): ולזקני ישראל. להשמיעם שעל פי הדבור אהרן נכנס ומשמש בכהונה גדולה, ולא יאמרו מאליו נכנס:
(2) קח לך עגל. להודיע שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה העגל שעשה:
(4) כי היום ה׳ נראה אליכם. להשרות שכינתו במעשה ידיכם, לכך קרבנות הללו באין חובה ליום זה:
(7) קרב אל המזבח. שהיה אהרן בוש וירא לגשת, אמר לו משה למה אתה בוש, לכך נבחרת (ת"כ פרשתא ח, ח): את חטאתך. עגל בן בקר: ואת עולתך. איל: קרבן העם. שעיר עזים ועגל וכבש. כל מקום שנאמר עגל בן שנה הוא, ומכאן אתה למד:

9 וַיַּקְרִבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּטְבֹּל
אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ
וְאֶת־הַדָּם יָצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃

וְקָרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמָא לֵיהּ וּטְבַל
אֶצְבְּעֵיהּ בִּדְמָא וִיהַב עַל קַרְנָת מַדְבְּחָא
וְיָת דְּמָא אֲרִיק לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא׃

9 And the sons of Aaron presented the blood unto him; and he dipped his finger in the blood, and put it upon the horns of the altar, and poured out the blood at the base of the altar.

10 וְאֶת־הַחֵלֶב וְאֶת־הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת
מִן־הַכָּבֵד מִן־הַחַטָּאת הִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

וְיָת תַּרְבָּא וְיָת כּוֹלְיָתָא וְיָת חַצְרָא מִן
כַּבְדָּא מִן חַטָּתָא אַסִּיק לְמַדְבְּחָא כְּמָא
דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

10 But the fat, and the kidneys, and the lobe of the liver of the sin-offering, he made smoke upon the altar; as the Lord commanded Moses.

ישראל 11 וְאֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הָעוֹר שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה׃

וְיָת בִּשְׂרָא וְיָת מַשְׁכָּא אוֹקִיד בְּנוּרָא
מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא׃

11 And the flesh and the skin were burnt with fire without the camp.

12 וַיִּשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן
אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב׃

וּנְכַס יָת עֲלָתָא וְאַמְטִיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן לֵיהּ
יָת דְּמָא וְזַרְקֵיהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר
סְחוֹר׃

12 And he slew the burnt-offering; and Aaron's sons delivered unto him the blood, and he dashed it against the altar round about.

13 וְאֶת־הָעֹלָה הִמְצִיאוּ אֵלָיו לִנְתָחֶיהָ וְאֶת־
הָרֹאשׁ וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃

וְיָת עֲלָתָא אַמְטִיאוּ לֵיהּ לְאֶבְרַהָא וְיָת
רֵישָׁא וְאַסִּיק עַל מַדְבְּחָא׃

13 And they delivered the burnt-offering unto him, piece by piece, and the head; and he made them smoke upon the altar.

14 וַיִּרְחַץ אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעָיִם וַיַּקְטֵר
עַל־הָעֹלָה הַמִּזְבֵּחָה׃

וְחַלִּיל יָת גַּוָּא וְיָת כְּרָעַיָּא וְאַסִּיק עַל
עֲלָתָא לְמַדְבְּחָא׃

14 And he washed the inwards and the legs, and made them smoke upon the burnt-offering on the altar.

15 וַיַּקְרֵב אֵת קָרְבַּן הָעָם וַיִּקַּח אֶת־שְׂעִיר
הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וַיִּשְׁחָטֵהוּ וַיְחַטְּאֵהוּ
כָּרִאשׁוֹן׃

וְקָרֵיב יָת קוּרְבַּן עַמָּא וּנְסִיב יָת צְפִירָא
דְּחַטָּתָא דִּלְעַמָּא וְנַכְסֵיהּ וְכַפַּר בִּדְמֵיהּ
כְּקַדְמָאָה׃

15 And the people's offering was presented; and he took the goat of the sin-offering which was for the people, and slew it, and offered it for sin, as the first.

16 וַיַּקְרֵב אֶת־הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט׃

וְקָרֵיב יָת עֲלָתָא וְעַבְדַהּ כְּדַחְזֵי׃

16 And the burnt-offering was presented; and he offered it according to the ordinance.

שני 17 וַיַּקְרֵב אֶת־הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַפּוֹ מִמֶּנָּה
וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר׃

וְקָרֵיב יָת מִנְחָתָא וּמְלָא יְדֵיהּ מִנַּהּ
וְאַסִּיק עַל מַדְבְּחָא בָּר מֵעֲלַת צַפְרָא׃

17 And the meal-offering was presented; and he filled his hand therefrom, and made it smoke upon the altar, besides the burnt-offering of the morning.

18 וַיִּשְׁחַט אֶת־הַשּׁוֹר וְאֶת־הָאַיִל זֶבַח
הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לָעָם וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן
אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב׃

וּנְכַס יָת תּוֹרָא וְיָת דִּכְרָא נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא
דִּלְעַמָּא וְאַמְטִיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמָא לֵיהּ
וְזַרְקֵיהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃

18 He slew also the ox and the ram, the sacrifice of peace-offerings, which was for the people; and Aaron's sons delivered unto him the blood, and he dashed it against the altar round about,

19 וְאֶת־הַחֲלָבִים מִן־הַשּׁוֹר וּמִן־הָאַיִל
הָאַלְיָה וְהַמְכַסֶּה וְהַכְּלָיֹת וְיֹתֶרֶת
הַכָּבֵד׃

וְיָת תַּרְבֵּיָא מִן תּוֹרָא וּמִן דִּכְרָא אַלְיָתָא
וְחָפֵי גַּוָּא וְכוֹלְיָתָא וַחֲצַר כַּבְדָּא׃

19 and the fat of the ox, and of the ram, the fat tail, and that which covereth the inwards, and the kidneys, and the lobe of the liver.

20 וַיָּשִׂימוּ אֶת־הַחֲלָבִים עַל־הֶחָזֹת וַיַּקְטֵר
הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחָה׃

וְשַׁוִּיאוּ יָת תַּרְבֵּיָא עַל חֲדָוָתָא וְאַסִּיק
תַּרְבֵּיָא לְמַדְבְּחָא׃

20 And they put the fat upon the breasts, and he made the fat smoke upon the altar.

21 וְאֵת הֶחָזֹות וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין הֵנִיף אַהֲרֹן
תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה׃

וְיָת חֲדָוָתָא וְיָת שָׁקָא דִּימִינָא אֲרִים
אַהֲרֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ כְּמָא דְּפַקִּיד מֹשֶׁה׃

21 And the breasts and the right thigh Aaron waved for a wave-offering before the Lord; as Moses commanded.

22 וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת־יָדָו אֶל־הָעָם וַיְבָרְכֵם
וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים׃

וַאֲרִים אַהֲרֹן יָת יְדוֹהִי לְעַמָּא וּבָרֵיכִנּוּן
וּנְחַת מִלְּמֶעְבַּד חַטָּתָא וַעֲלָתָא וְנִכְסַת
קוּדְשַׁיָּא׃

22 And Aaron lifted up his hands toward the people, and blessed them; and he came down from offering the sin-offering, and the burnt-offering, and the peace-offerings.

(11) ואת הבשר ואת העור וגו׳. לא מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו, ושל מלואים, וכולן על פי הדבור:
(12) וימציאו. לשון הושטה והזמנה:
(15) ויחטאהו. עשהו כמשפט חטאת: כראשון. כעגל שלו:
(16) ויעשה כמשפט. המפורש בעולת נדבה בויקרא (בילה כ.):
(17) וימלא כפו. היא קמיצה: מלבד עלת הבקר. כל אלה עשה אחר עולת התמיד:
(19) והמכסה. אלא המכסה את הקרב:
(20) וישימו את החלבים על החזות. לאחר התנופה נתנן כהן המניף לכהן אחר להקטירם, נמצאו העליונים למטה (מנחות סב.):
(22) ויברכם. ברכת כהנים, יברכך, יאר, ישא: וירד. מעל המזבח:

23 וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם וַיֵּרָא כְּבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעָם׃

23 וְעָאל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וּנְפַקוּ וּבְרִיכוּ יָת עַמָּא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ לְכָל עַמָּא׃

And Moses and Aaron went into the tent of meeting, and came out, and blessed the people; and the glory of the Lord appeared unto all the people.

24 וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַחֲלָבִים וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיָּרֹנּוּ וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם׃ שלישי

24 וּנְפַקַת אִישָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכַלַת עַל מַדְבְּחָא יָת עֲלָתָא וְיָת תַּרְבֵּיָא וַחֲזָא כָּל עַמָּא וְשַׁבְּחוּ וּנְפַלוּ עַל אַפֵּיהוֹן׃

And there came forth fire from before the Lord, and consumed upon the altar the burnt-offering and the fat; and when all the people saw it, they shouted, and fell on their faces.

X וַיִּקְחוּ בְנֵי־אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אִישׁ מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֵן אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם׃

X וּנְסִיבוּ בְנֵי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא גְּבַר מַחְתִּיתֵיהּ וִיהַבוּ בְּהוֹן אִישָׁתָא וְשַׁוִּיאוּ עֲלַהּ קִטֹּרֶת בֻּסְמִין וְקָרִיבוּ קֳדָם יְיָ אִישָׁתָא נוּכְרֵיתָא דְּלָא פַקִּיד יָתְהוֹן׃

And Nadab and Abihu, the sons of Aaron, took each of them his censer, and put fire therein, and laid incense thereon, and offered strange fire before the Lord, which He had not commanded them.

2 וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי יְהוָה׃

2 וּנְפַקַת אִישָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכַלַת יָתְהוֹן וּמִיתוּ קֳדָם יְיָ׃

And there came forth fire from before the Lord, and devoured them, and they died before the Lord.

3 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה ׀ לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ וְעַל־פְּנֵי כָל־הָעָם אֶכָּבֵד וַיִּדֹּם אַהֲרֹן׃

3 וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן הוּא דְּמַלִּיל יְיָ לְמֵימַר בְּקָרִיבַי אֶתְקַדַּשׁ וְעַל אַפֵּי כָּל עַמָּא אֶתְיַקַּר וּשְׁתִיק אַהֲרֹן׃

Then Moses said unto Aaron: 'This is it that the Lord spoke, saying: Through them that are nigh unto Me I will be sanctified, and before all the people I will be glorified.' And Aaron held his peace.

4 וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפָן בְּנֵי עֻזִּיאֵל דֹּד אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם קְרֹבוּ שְׂאוּ אֶת־אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי־הַקֹּדֶשׁ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃

4 וּקְרָא מֹשֶׁה לְמִישָׁאֵל וּלְאֶלְצָפָן בְּנֵי עֻזִּיאֵל אַחֲבוּהִי דְּאַהֲרֹן וַאֲמַר לְהוֹן קְרוּבוּ טוּלוּ יָת אֲחֵיכוֹן מִן קֳדָם קוּדְשָׁא לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא׃

And Moses called Mishael and Elzaphan, the sons of Uzziel the uncle of Aaron, and said unto them: 'Draw near, carry your brethren from before the sanctuary out of the camp.'

5 וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֻם בְּכֻתָּנְתָּם אֶל־מִחוּץ לַמַّחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה׃

5 וּקְרִיבוּ וּנְטָלוּנִין בְּכִתּוֹנֵיהוֹן לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא כְּמָא דְּמַלִּיל מֹשֶׁה׃

So they drew near, and carried them in their tunics out of the camp, as Moses had said.

6 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר ׀ בָּנָיו רָאשֵׁיכֶם אַל־תִּפְרָעוּ וּבִגְדֵיכֶם לֹא־תִפְרֹמוּ וְלֹא תָמֻתוּ וְעַל כָּל־הָעֵדָה יִקְצֹף וַאֲחֵיכֶם כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת־הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוָה׃

6 וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר בְּנֹהִי רֵישֵׁיכוֹן לָא תְרַבּוֹן פֵּירוּעַ וּלְבוּשֵׁיכוֹן לָא תְבַזְּעוּן וְלָא תְמוּתוּן וְעַל כָּל כְּנִשְׁתָּא יְהֵי רוּגְזָא וַאֲחֵיכוֹן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוֹן יָת יְקִידְתָּא דְּאוֹקִיד יְיָ׃

And Moses said unto Aaron, and unto Eleazar and unto Ithamar, his sons: 'Let not the hair of your heads go loose, neither rend your clothes, that ye die not, and that He be not wroth with all the congregation; but let your brethren, the whole house of Israel, bewail the burning which the Lord hath kindled.

(23) ויבא משה ואהרן וגו׳. למה נכנסו, מצאתי בפרשת מלואים בברייתא הנוספת על תורת כהנים שלנו, למה נכנס משה עם אהרן, ללמדו על מעשה הקטרת, או לא נכנס אלא לדבר אחר, הריני דן ירידה ואיהה טעונות ברכה, מה ירידה מעין עבודה, אף ביאה מעין עבודה, הא למדת למה נכנס משה עם אהרן למדו על מעשה הקטרת. דבר אחר כיון שראה אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים, ולא ירדה שכינה לישראל, היה מצטער ואומר, יודע אני שכעס הקב״ה עלי, ובשבילי לא ירדה שכינה לישראל, אמר לו למשה משה אחי כך עשית לי שנכנסתי ונתביישתי, מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה שכינה לישראל: ויצאו ויברכו את העם. אמרו ויהי נעם ה׳ אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ (תהלים צ, יז), יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם. לפי שכל ז׳ ימי המלואים שהעמידו משה למשכן ושמש בו, ופרקו בכל יום, לא שרתה בו שכינה, והיו ישראל נכלמים ואומרים למשה, משה רבינו כל הטורח שטרחנו שתשרה שכינה ביניינו ונדע שנתכפר לנו עון העגל, לכך אמר להם זה הדבר אשר צוה ה׳ תעשו וירא אליכם כבוד ה׳, אהרן אחי כדאי ומשוב ממני, שעל ידי קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם, ותדעו שהמקום בחר בו:

(24) וירנו. כתרגומו:

(2) ותצא אש. רבי אליעזר אומר לא מתו בני אהרן אלא על ידי שהורו הלכה בפני משה רבן, רבי ישמעאל אומר שתויי יין נכנסו למקדש. תדע שאחר מיתתן הזהיר הנותרים שלא יכנסו שתויי יין למקדש, משל למלך שהיה לו בן בית וכו׳, כדאיתא בויקרא רבה (יב, ח):

(3) הוא אשר דבר וגו׳. היכן דבר, וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשְׁתָּם בְּכָבוֹדִי (שמות כט, מג), אל תקרי בכבודי אלא במכובדי (זבחים קטו:). אמר משה לאהרן, אהרן אחי, יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום, והייתי סבור או כי אם כך, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך (מ״כ פרשתא ח, כג. ויקרא רבה יב, ג):

וידום אהרן. קבל שכר על שתיקתו, ומה שכר קבל, שנתייחד עמו הדבור, שנאמרה לו לבדו פרשת שתויי יין (מ״כ שם לו. ויק״ר שם). בקרובי. בנחירי: ועל פני כל העם אכבד. כשהקב״ה עושה דין בצדיקים מתיירא, ומתעלה, ומתקלס, אם כן באלו, כל שכן ברשעים, וכן הוא אומר נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ (תהלים סח, לו), אל תקרי ממקדשיך אלא ממקודשיך:

(4) דד אהרן. עוזיאל אחי עמרם היה, שנאמר וּבְנֵי קְהָת וגו׳ (שמות ו, יח): שאו את אחיכם וגו׳. כאדם האומר לחבירו, העבר את המת מלפני הכלה, שלא לערבב את השמחה:

(5) בכתנתם. של מתים, מלמד, שלא נשרפו בגדיהם, אלא נשמתם, כמין שני חוטין של אש נכנסו לתוך חוטמיהם (סנהדרין נב. שם כג):

(6) אל תפרעו. אל תגדלו שער, מכאן שֶׁאָסוּר בתספורת (מועד קטן יד:), אבל אתם אל תערבבו שמחתו של מקום: ולא תמותו. הא אם תעשו כן, מותו: ואחיכם כל בית ישראל. מכאן, שגרתן של תלמידי חכמים מוטלת על הכל להתאבל בה:

7 וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ פֶּן־תָּמֻתוּ
כִּי־שֶׁמֶן מִשְׁחַת יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיַּעֲשׂוּ
כִּדְבַר מֹשֶׁה׃ (פ)

ומִתְּרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא תִּפְּקוּן דִּלְמָא
תְּמוּתוּן אֲרֵי מִשַּׁח רְבוּתָא דַּיְיָ עֲלֵיכוֹן
וַעֲבַדוּ כְּפִתְגָּמָא דְּמֹשֶׁה׃

7 And ye shall not go out from the door of the tent of meeting, lest ye die; for the anointing oil of the Lord is upon you.' And they did according to the word of Moses.

ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃

ומַלֵּיל יְיָ עִם אַהֲרֹן לְמֵימַר׃

8 And the Lord spoke unto Aaron, saying:

9 יַיִן וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ
בְּבֹאֲכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תָמֻתוּ חֻקַּת
עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם׃

חֲמַר וּמְרַוֵי לָא תִּשְׁתֵּי אַתְּ וּבְנָךְ עִמָּךְ
בְּמֵיעֲלְכוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְלָא תְּמוּתוּן
קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן׃

9 'Drink no wine nor strong drink, thou, nor thy sons with thee, when ye go into the tent of meeting, that ye die not; it shall be a statute forever throughout your generations.

10 וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין
הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר׃

וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין חוּלָּא וּבֵין
מְסָאֲבָא וּבֵין דָּכְיָא׃

10 And that ye may put difference between the holy and the common, and between the unclean and the clean;

11 וּלְהוֹרֹת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־
הַחֻקִּים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיהֶם בְּיַד־
מֹשֶׁה׃ (פ)

וּלְאַלָּפָא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת כָּל קְיָמַיָּא
דְּמַלֵּיל יְיָ לְהוֹן בִּידָא דְּמֹשֶׁה׃

11 and that ye may teach the children of Israel all the statutes which the Lord hath spoken unto them by the hand of Moses.'

רביעי וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל אֶלְעָזָר וְאֶל־
אִיתָמָר ׀ בָּנָיו הַנּוֹתָרִים קְחוּ אֶת־הַמִּנְחָה
הַנּוֹתֶרֶת מֵאִשֵּׁי יְהוָה וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת אֵצֶל
הַמִּזְבֵּחַ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא׃

וּמַלֵּיל מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן וְעִם אֶלְעָזָר וְעִם
אִיתָמָר בְּנוֹהִי דְּאִשְׁתְּאַרוּ סַבוּ יָת מִנְחָתָא
דְּאִשְׁתְּאַרַת מִקּוּרְבָּנַיָּא דַּיְיָ וְאֶכְלוּהָא
פַּטִּיר בְּסִטַר מִדְבְּחָא אֲרֵי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין
הִיא׃

12 And Moses spoke unto Aaron, and unto Eleazar and unto Ithamar, his sons that were left: 'Take the meal-offering that remaineth of the offerings of the Lord made by fire, and eat it without leaven beside the altar; for it is most holy.

13 וַאֲכַלְתֶּם אֹתָהּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כִּי חָקְךָ
וְחָק־בָּנֶיךָ הִוא מֵאִשֵּׁי יְהוָה כִּי־כֵן צִוֵּיתִי׃

וְתֵיכְלוּן יָתַהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרֵי חוּלָקָךְ
וְחוּלָק בְּנָךְ הִיא מִקּוּרְבָּנַיָּא דַּיְיָ אֲרֵי כֵּן
אִתְפַּקֵּדִית׃

13 And ye shall eat it in a holy place, because it is thy due, and thy sons' due, of the offerings of the Lord made by fire; for so I am commanded.

14 וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה
תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ
אִתָּךְ כִּי־חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי
שַׁלְמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

וְיָת חַדְיָא דַּאֲרַמּוּתָא וְיָת שָׁקָא
דְּאַפְרָשׁוּתָא תֵּיכְלוּן בַּאֲתַר דְּכִי אַתְּ
וּבְנָךְ וּבְנָתָךְ עִמָּךְ אֲרֵי חוּלָקָךְ וְחוּלָק
בְּנָךְ אִתְיְהִיבוּ מִגַּכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל׃

14 And the breast of waving and the thigh of heaving shall ye eat in a clean place; thou, and thy sons, and thy daughters with thee; for they are given as thy due, and thy sons' due, out of the sacrifices of the peace-offerings of the children of Israel.

15 שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי
הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהָנִיף תְּנוּפָה לִפְנֵי
יְהוָה וְהָיָה לְךָ וּלְבָנֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃

שָׁקָא דְּאַפְרָשׁוּתָא וְחַדְיָא דַּאֲרַמּוּתָא עַל
קוּרְבָּנֵי תַרְבְּיָא יִתְיְתוּן לְאָרְמָא אֲרָמָא
קֳדָם יְיָ וִיהֵי לָךְ וּלְבָנָךְ עִמָּךְ לְקָיְם עָלַם
כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ׃

15 The thigh of heaving and the breast of waving shall they bring with the offerings of the fat made by fire, to wave it for a wave-offering before the Lord; and it shall be thine, and thy sons' with thee, as a due for ever; as the Lord hath commanded.'

חמישי וְאֵת ׀ שְׂעִיר הַחַטָּאת דָּרֹשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה
וְהִנֵּה שֹׂרָף וַיִּקְצֹף עַל־אֶלְעָזָר וְעַל־
אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן הַנּוֹתָרִם לֵאמֹר׃

וְיָת צִפִּירָא דְּחַטָּתָא מִתְבָּע תַּבְעִיהּ מֹשֶׁה
וְהָא אִתּוֹקַד וּרְגִיז עַל אֶלְעָזָר וְעַל
אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן דְּאִשְׁתְּאַרוּ לְמֵימַר׃

16 And Moses diligently inquired for the goat of the sin-offering, and, behold, it was burnt; and he was angry with Eleazar and with Ithamar, the sons of Aaron that were left, saying:

(9) יין ושכר. יין דרך שכרותו: בבאכם אל אהל מועד. אין לי אלא כשאתה נכנס להיכל, כגשתם למזבח מנין, נאמר כאן ביאת אהל מועד, ונאמר בקידוש ידים ורגלים ביאת אהל מועד (שמות ל, כ), מה להלן עשה גישת מזבח כביאת אהל מועד, אף כאן עשה גישת מזבח כביאת אהל מועד (ת"כ פרשתא ח, ד):

(10) ולהבדיל. כדי שתבדילו בין עבודה קדושה למחוללת, הא למדת שאם עבד עבודתו פסולה (שם ס. זבחים יז.):

(11) ולהורת. למד, שאסור שיכור בהוראה (ת"כ), יכול יהא חייב מיתה, תלמוד לומר אתה ובניך אִפְּךָ ולא תמותו, כהנים בעבודתם מיתה, ואין חכמים בהוראתם במיתה:

(12) הנותרים. מן המיתה, תלמד שאף עליהם קנסה מיתה על עון העגל, הוא שנאמר וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה' מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ (דברים ט, כ), ואין השמדה אלא כְּלוּי בניים, שנאמר וָאַשְׁמִיד פְּרִיוֹ מִמַּעַל (עמוס ב, ט), ותפלתו של משה בטלה מהלה, שנאמר וָאֶתְפַּלֵּל גַּם בַּעַד אַהֲרֹן בָּעֵת הַהִוא (דברים שם): קחו את המנחה. אף על פי שאתם אונינין, וקדשים אסורים לאונן (זבחים קא.): את המנחה. זו מנחת שמיני ומנחת נחשון: ואכלוה מצות. מה תלמוד לומר, לפי שהיא מנחת צבור ומנחת שעה, ואין כיוצא בה לדורות, הולרך לפרש בה דין שאר מנחות:

(13) וחק בניך. אין לְבָנוֹת חק בקדשים: כי כן צויתי. בחגיגות יאכלוה (ת"כ פרק ח, ח זבחים קא.):

(14) ואת חזה התנופה. של שלמי צבור: תאכלו במקום טהור. וכי את הראשונים אכלו במקום טמא, אלא הראשונים שהם קדשי קדשים, הוזקק אכילתם במקום קדוש, אבל אלו אין צריכים תוך הקלעים, אבל צריכים הם להאכל תוך מחנה ישראל, שהוא טהור מליכנס שם מצורעים, מכאן שקדשים קלים נאכלין בכל העיר (שם נה.): אתה ובניך ובנותיך. אתה ובניך בחלק, אבל בנותיך לא בחלק, אלא אם תתנו להם מתנות רשאות הן לאכול בחזה ושוק, או אינו אלא אף הבנות בחלק, תלמוד לומר כי חקך וחק בניך נתנו, חק לבניס, ואין חק לבנות (ת"כ שם י):

(15) שוק התרומה וחזה התנופה. לשון אשר הורף ואשר הורם. תנופה מוליך ומביא תרומה מעלה ומוריד. ולמה חלקן הכתוב תרומה בשוק ותנופה בחזה. לא ידענו. ששניהם בהרמה והנפה: על אשי החלבים. מכאן שהחלבים למטה בשעת תנופה, וישוב המקרא שלא יכחישו זה את כבר פרשתי שלשתן בנו את אהרן (לעיל ז, ל):

17 מַדּוּעַ לֹא־אֲכַלְתֶּם אֶת־הַחַטָּאת בְּמָקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא וְאֹתָהּ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת אֶת־עֲוֹן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי יְהוָה:

מִדֵּין לָא אֲכַלְתּוּן יָת חַטָּתָא בַּאֲתַר קַדִּישׁ כְּדֵין אֲרֵי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא וְיָתַהּ יְהַב לְכוֹן לְסַלָּחָא עַל חוֹבֵי כְּנִשְׁתָּא לְכַפָּרָא עֲלֵיהוֹן קֳדָם יְיָ:

17 'Wherefore have ye not eaten the sin-offering in the place of the sanctuary, seeing it is most holy, and He hath given it you to bear the iniquity of the congregation, to make atonement for them before the Lord?

18 הֵן לֹא־הוּבָא אֶת־דָּמָהּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בַּקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי:

הָא לָא אִתְּעַל מִדְּמַהּ לְבֵית קוּדְשָׁא גַּוָּאָה מֵיכָל תֵּיכְלוּן יָתַהּ בְּקוּדְשָׁא כְּמָא דְּפַקֵּידִית:

18 Behold, the blood of it was not brought into the sanctuary within; ye should certainly have eaten it in the sanctuary, as I commanded.'

19 וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת־חַטָּאתָם וְאֶת־עֹלָתָם לִפְנֵי יְהוָה וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם הַיִּיטַב בְּעֵינֵי יְהוָה:

וּמַלֵּיל אַהֲרֹן עִם מֹשֶׁה הָא יוֹמָא דֵּין קָרִיבוּ יָת חַטָּוָתְהוֹן וְיָת עֲלָוָתְהוֹן קֳדָם יְיָ וְעָרַעָא יָתִי עָקָן כְּאִלֵּין אִלּוּ פּוֹן אֲכַלִית חַטָּתָא יוֹמָא דֵּין הֲתִקֵּין קֳדָם יְיָ:

19 And Aaron spoke unto Moses: 'Behold, this day have they offered their sin-offering and their burnt-offering before the Lord, and there have befallen me such things as these; and if I had eaten the sin-offering to-day, would it have been well-pleasing in the sight of the Lord?

20 וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּיטַב בְּעֵינָיו: (פ)

וּשְׁמַע מֹשֶׁה וּשְׁפַר בְּעֵינוֹהִי:

20 And when Moses heard that, it was well-pleasing in his sight.

XI ששי ו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אֲלֵהֶם:

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר לְהוֹן:

XI And the Lord spoke unto Moses and to Aaron, saying unto them:

2 דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ:

מַלִּילוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר דָּא חֵיוָתָא דְּתֵיכְלוּן מִכָּל בְּעִירָא דְּעַל אַרְעָא:

2 Speak unto the children of Israel, saying: These are the living things which ye may eat among all the beasts that are on the earth.

3 כֹּל ו מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׂסַעַת שֶׂסַע פְּרָסֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְّהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ:

כֹּל דִּסְדִיקָא פַּרְסָתַהּ וּמַטְלְפָן טְלִפִּין פַּרְסָתַהּ מַסְקָא פִּשְׁרָא בִּבְעִירָא יָתַהּ תֵּיכְלוּן:

3 Whatsoever parteth the hoof, and is wholly cloven-footed, and cheweth the cud, among the beasts, that may ye eat.

(16) שעיר החטאת. שעיר מוספי ראש חודש. ושלשה שעירי חטאות קרבו בו ביום שעיר עזים, ושעיר נחשון, ושעיר ראש חודש, ומכולן לא נשרף אלא זה, ונחלקו בדבר חכמי ישראל, (בת"כ פרק ב, ח-י) יש אומרים מפני טומאה שנגעה בו נשרף, ויש אומרים מפני אנינות נשרף, לפי שהוא קדשי דורות, אבל בקדשי שעה סמכו על משה שאמר להם במנחה ואכלוה מצות: דרוש דרש. שתי דרישות הללו, מפני מה נשרף זה, ומפני מה נאכלו אלו, כך הוא בתורת כהנים (פרק ב, ג) על אלעזר ועל איתמר. נשביל כבודו של אהרן הפך פניו כנגד הבנים וכעס: לאמר. אמר להם השיבוני על דברי:

(17) מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקדש. וכי מוץ לקדש אכלוה, והלא שרפוה, ומהו אומר במקום הקדש, אלא אמר להם שמא מוץ לקלעים יצאה ונפסלה: כי קדש קדשים הוא. ונפסלת ביוצא, והם אמרו לו לאו, אמר להם הואיל ובמקום הקדש היתה, מדוע לא אכלתם אותה: ואותה נתן לכם לשאת וגו'. שהכהנים אוכלים ובעליהם מתכפרים: לשאת את עון העדה. מכאן למדנו שעשיר ראש חודש היה, שהוא מכפר על עון טומאת מקדש וקדשיו, שחטאת שמיני וחטאת נחשון לא לכפרה באו:

(18) הן לא הובא וגו'. שאילו הובא היה לכם לשרפה, כמו שנאמר וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ וגו' (ויקרא ו, כג): אכול תאכלו אתה. היה לכם לאכלה אף על פי שאתם אונסים: כאשר צויתי. לכם במנחה:

(19) וידבר אהרן. אין לשון דבור אלא לשון עז, שנאמר וַיְדַבֵּר הָעָם וגו' (במדבר כא, ה). אפשר משה קצף על אלעזר ועל איתמר, ואהרן מדבר, הא ידעת שלא היתה אלא מדרך כבוד, אמרו, אינו בדין שיהא אבינו יושב ואנו מדברים לפניו, ואינו בדין שיהא תלמיד משיב את רבו, יכול מפני שלא היה באלעזר להשיב, תלמוד לומר וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אַנְשֵׁי הַצָّבָא וגו' (שם לא, כא), הרי כשרלה דבר לפני משה ולפני הנשיאים, זו מצאתי בספרי של פנים שני: הן היום הקריבו. מהו אומר, אלא אמר להם משה שמא זרקתם דמה אוונים, שהאונן שעבד חלל, אמר לו אהרן, וכי הם הקריבו שהם הדיוטות, אני הקרבתי, שאני כהן גדול, ומקריב אונן (זבחים קא.): ותקראנה אותי כאלה. אפילו לא היו המתים בָּנַי, אלא שאר קרובים שאני חייב להיות אונן עליהם כאלו, כגון כל האמורים בפרשת כהנים שהכהן מטמא להם: ואכלתי חטאת. ואם אכלתי, הייטב וגו': היום. אבל אנינות לילה מותר, שאין אונן אלא יום קבורה (שם ק:): הייטב בעיני ה'. אם שמעת בקדשי שעה, אין לך להקל בקדשי דורות:

(20) וייטב בעיניו. הודה ולא בוש לומר לא שמעתי (ת"כ פרק ב, יב):

(1) אל משה ואל אהרן. למשה אמר, שיאמר לאהרן: לאמר אליהם. אמר שיאמר לאלעזר ולאיתמר, או אינו אלא לאמר לישראל, כשהוא אומר דברו אל בני ישראל, הרי דבור אמור לישראל, הא מה אני מקיים לאמר אליהם, לבניו, לאלעזר ולאיתמר:

(2) דברו אל בני ישראל. את כולם השוה להיות שלוחים בדבור זה, לפי שהושוו בְּדָמִימָה וקבלו עליהם גזירת המקום מאהבה: זאת החיה. לשון חייס, לפי שישראל דבוקים במקום ורואיין להיות חייס, לפיכך הבדילם מן הטומאה וגזר עליהם מצות, ולאומות העולם לא אסר כלום. משל לרופא שנכנס לבקר את החולה וכו', כדאיתא במדרש רבי תנחומא (פ"ו, ויקרא רבה יג, ג): זאת החיה. מלמד שהיה משה אוחז בחיה ומראה אותה לישראל זאת תאכלו וזאת לא תאכלו. את זה תאכלו וגו'. אף בשרני המים אחז מכל מין ומין והראה להם, וכן בעוף ואת אלה תשקצו מן העוף, וכן בשרצים וזה לכם הטמא: זאת החיה מכל הבהמה. מלמד שהבהמה בכלל היה (חולין עח.):

(3) מפרסת. כתרגומו סָדִיקָא: פרסה. פלאגט"ה בלע"ז: ושסעת שסע. שמובדלת מלמעלה ומלמטה בשתי לפרנין, כתרגומו וּמַטְלְפָא טְלָפִין, שיש שפרסותיו סדוקות מלמעלה ואינן שסועות ומובדלות לגמרי שמלמטה מחוברות: מעלת גרה. מעלה ומקיאה האוכל ממעיה ומחזרת אותו לתוך פיה לכתשו ולטחנו הדק: גרה. כך שמו, ויתכן להיותו מגזרת מַיִם הַנִּגָּרִים (שמואל-ב יד, יד), שהוא נגרר אחר הפה, ותרגומו פִּשְׁרָא, שע"י הגרה האוכל נפשר ונמוח: בבהמה. תיבה זו יתירה היא לדרשה, להתיר את השליל הנמצא במעי אמו: אתה תאכלו. ולא בהמה טמאה, והלא בחזרה היא, אלא לעבור עליה בעשה ולא תעשה (זבחים לד.):

4 אַךְ אֶת־זֶה֙ לֹ֣א תֹאכְל֔וּ מֵֽמַּעֲלֵי֥ הַגֵּרָ֖ה
וּמִמַּפְרְסֵ֣י הַפַּרְסָ֑ה אֶת־הַגָּמָ֨ל כִּי־מַעֲלַ֜ה
גֵּרָ֗ה הֽוּא֙ וּפַרְסָ֔ה אֵינֶ֖נּוּ מַפְרִ֑יס טָמֵ֥א הֽוּא
לָכֶֽם׃

5 וְאֶת־הַשָּׁפָ֣ן כִּי־מַעֲלֵ֤ה גֵרָה֙ הֽוּא֔ וּפַרְסָ֖ה
לֹ֣א יַפְרִ֑יס טָמֵ֥א הֽוּא לָכֶֽם׃

6 וְאֶת־הָאַרְנֶ֖בֶת כִּי־מַעֲלַ֥ת גֵּרָ֛ה הֽוּא֖
וּפַרְסָ֑ה לֹ֣א הִפְרִ֔יסָה טְמֵאָ֥ה הִ֖וא לָכֶֽם׃

7 וְאֶת־הַחֲזִ֗יר כִּי־מַפְרִ֤יס פַּרְסָה֙ הֽוּא֔ וְשֹׁסַ֥ע
שֶׁ֖סַע פַּרְסָ֑ה וְה֣וּא גֵרָ֔ה לֹא־יִגָּ֥ר טָמֵ֖א הֽוּא
לָכֶֽם׃

8 מִבְּשָׂרָ֥ם לֹא תֹאכֵ֖לוּ וּבְנִבְלָתָ֑ם לֹ֣א תִגָּ֔עוּ
טְמֵאִ֥ים הֵ֖ם לָכֶֽם׃

9 אֶת־זֶה֙ תֹּאכְל֔וּ מִכֹּ֖ל אֲשֶׁר־בַּמָּ֑יִם כֹּ֣ל
אֲשֶׁר־לוֹ֙ סְנַפִּ֣יר וְקַשְׂקֶ֔שֶׂת בַּמַּ֥יִם בַּיַּמִּ֖ים
וּבַנְּחָלִ֑ים אֹתָ֥ם תֹּאכֵֽלוּ׃

10 וְכֹ֣ל אֲשֶׁ֣ר אֵין־לוֹ֩ סְנַפִּ֨יר וְקַשְׂקֶ֜שֶׂת בַּיַּמִּ֗ים
וּבַנְּחָלִ֤ים מִכֹּל֙ שֶׁ֣רֶץ הַמַּ֔יִם וּמִכֹּ֖ל נֶ֣פֶשׁ
הַחַיָּ֑ה אֲשֶׁ֥ר בַּמָּ֖יִם שֶׁ֥קֶץ הֵ֖ם לָכֶֽם׃

11 וְשֶׁ֥קֶץ יִהְי֖וּ לָכֶ֑ם מִבְּשָׂרָ֥ם לֹא תֹאכֵ֖לוּ
וְאֶת־נִבְלָתָ֥ם תְּשַׁקֵּֽצוּ׃

12 כֹּ֣ל אֲשֶׁ֣ר אֵין־לוֹ֩ סְנַפִּ֨יר וְקַשְׂקֶ֜שֶׂת בַּמָּ֗יִם
שֶׁ֥קֶץ הֽוּא לָכֶֽם׃

13 וְאֶת־אֵ֣לֶּה תְשַׁקְּצ֗וּ מִן־הָע֤וֹף לֹא֙ יֵאָכֵ֔לוּ
שֶׁ֥קֶץ הֵ֖ם אֶת־הַנֶּ֣שֶׁר וְאֶת־הַפֶּ֑רֶס וְאֶ֥ת
הָעָזְנִיָּֽה׃

14 וְאֶת־הַדָּאָ֥ה וְאֶת־הָאַיָּ֖ה לְמִינָֽהּ׃

15 אֶת כָּל־עֹרֵ֥ב לְמִינוֹ׃

16 וְאֵת֙ בַּת הַיַּעֲנָ֔ה וְאֶת־הַתַּחְמָ֖স וְאֶת־הַשָּׁחַ֑ף
וְאֶת־הַנֵּ֥ץ לְמִינֵֽהוּ׃

17 וְאֶת־הַכּ֖וֹס וְאֶת־הַשָּׁלָ֑ךְ וְאֶת־הַיַּנְשׁוּֽף׃

בְּרַם יָת דֵּין לָא תֵיכְלוּן מִמַּסְקֵי פַּשְׁרָא
וּמִסְדִּיקֵי פַּרְסְתָּא יָת גַּמְלָא אֲרֵי מַסֵּיק
פַּשְׁרָא הוּא וּפַרְסְתֵּיהּ לָא סְדִיקָא מְסָאַב
הוּא לְכוֹן׃

וְיָת טַבְזָא אֲרֵי מַסֵּיק פַּשְׁרָא הוּא
וּפַרְסְתֵּיהּ לָא סְדִיקָא מְסָאַב הוּא לְכוֹן׃

וְיָת אַרְנְבָא אֲרֵי מַסְקָא פַּשְׁרָא הִיא
וּפַרְסְתַּהּ לָא סְדִיקָא מְסָאֲבָא הִיא לְכוֹן׃

וְיָת חֲזִירָא אֲרֵי סְדִיק פַּרְסְתָּא הוּא
וּמַטְלְפָן טַלְפִּין פַּרְסָתֵיהּ וְהוּא פַשְׁרָא
לָא פָשַׁר מְסָאַב הוּא לְכוֹן׃

מִבְּשַׂרְהוֹן לָא תֵיכְלוּן וּבְנִבְלַתְהוֹן לָא
תִקְרְבוּן מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן׃

יָת דֵּין תֵּיכְלוּן מִכֹּל דִּבְמַיָּא כֹּל דְּלֵיהּ
צִיצִין וְקַלְפִּין בְּמַיָּא בְּיַמְמַיָּא וּבְנַחְלַיָּא
יָתְהוֹן תֵּיכְלוּן׃

וְכֹל דְּלֵית לֵיהּ צִיצִין וְקַלְפִּין בְּיַמְמַיָּא
וּבְנַחְלַיָּא מִכֹּל רַחְשָׁא דְּמַיָּא וּמִכֹּל נַפְשָׁא
חַיְתָא דִּבְמַיָּא שִׁקְצָא אִנּוּן לְכוֹן׃

וְשִׁקְצָא יְהוֹן לְכוֹן מִבִּסְרְהוֹן לָא תֵיכְלוּן
וְיָת נְבִילַתְהוֹן תְּשַׁקְּצוּן׃

כֹּל דְּלֵית לֵיהּ צִיצִין וְקַלְפִּין בְּמַיָּא
שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן׃

וְיָת אִלֵּין תְּשַׁקְּצוּן מִן עוֹפָא לָא יִתְאַכְּלוּן
שִׁקְצָא אִנּוּן נִשְׁרָא וְעָר וְעָזְיָא׃

וְדַיְתָא וְטָרְפִיתָא לִזְנַהּ׃

יָת כָּל עוֹרְבָא לִזְנֵיהּ׃

וְיָת בַּת נַעֲמִיתָא וְצִיצָא וְצִפַּר שַׁחְפָּא
וְנַצָּא לִזְנוֹהִי׃

וְקָדְיָא וְשָׁלֵינוּנָא וְקִפּוּפָא׃

4 Nevertheless these shall ye not eat of them that only chew the cud, or of them that only part the hoof: the camel, because he cheweth the cud but parteth not the hoof, he is unclean unto you.

5 And the rock-badger, because he cheweth the cud but parteth not the hoof, he is unclean unto you.

6 And the hare, because she cheweth the cud but parteth not the hoof, she is unclean unto you.

7 And the swine, because he parteth the hoof, and is cloven-footed, but cheweth not the cud, he is unclean unto you.

8 Of their flesh ye shall not eat, and their carcasses ye shall not touch; they are unclean unto you.

9 These may ye eat of all that are in the waters: whatsoever hath fins and scales in the waters, in the seas, and in the rivers, them may ye eat.

10 And all that have not fins and scales in the seas, and in the rivers, of all that swarm in the waters, and of all the living creatures that are in the waters, they are a detestable thing unto you,

11 and they shall be a detestable thing unto you; ye shall not eat of their flesh, and their carcasses ye shall have in detestation.

12 Whatsoever hath no fins nor scales in the waters, that is a detestable thing unto you.

13 And these ye shall have in detestation among the fowls; they shall not be eaten, they are a detestable thing: the great vulture, and the bearded vulture, and the ospray;

14 and the kite, and the falcon after its kinds;

15 every raven after its kinds;

16 and the ostrich, and the night-hawk, and the sea-mew, and the hawk after its kinds;

17 and the little owl, and the cormorant, and the great owl;

(8) מבשרם לא תאכלו. אין לי אלא אלו, שאר בהמה טמאה שאין לה שום סימן טהרה מניין, אמרת קל וחומר, ומה אלו שיש בהן קצת סימני טהרה אסורות וכו' (כל העניין בת"כ פרק ג, ב): מבשרם. על בשרם באהרה, ולא על עצמות וגידין וקרניים וטלפיים: ובנבלתם לא תגעו. יכול יהו ישראל מוזהרים על מגע נבלה, תלמוד לומר אֶמוֹר אֶל הַכֹּהֲנִים וגו' (ויקרא כא, א), כהנים מוזהרין, ואין ישראל מוזהרין, קל וחומר מעתה, ומה טומאת המת חמורה לא הזהיר בה אלא כהנים, טומאת נבלה קלה לא כל שכן, ומה תלמוד לומר לא תגעו, ברגל (רש"ש השנה טז:). (זהו שאמרו חייב אדם לטהר עצמו ברגל):

(9) סנפיר. אלו ששט בהם: קשקשת. אלו קליפין הקבועים בו (חולין נט.), כמו שנאמר וְשִׁרְיוֹן קַשְׂקַשִּׂים הוּא לָבוּשׁ (שמואל־א יז, ה):

(10) שרץ. בכל מקום משמעו דבר נמוך שרוחש ונד על האדמה:

(11) ושקץ יהיו. לאסור את עירודיהן אם יש בו בטומן טעם (חולין נט.): מבשרם. אינו מוזהר על הסנפירים ועל העצמות: ואת נבלתם תשקצו. לרבות יבחושין שסיננן (חולין סז.), יבחושין מושיילו"ש בלע"ז:

(12) אשר אין לו וגו'. (ת"כ) מה תלמוד לומר, שיכול אין לי שיהא מותר אלא המעלה סימנין שלו ליבשה, השירן במים מנין, תלמוד לומר כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים, הא אם היו לו במים אף על פי שהשירן בעלייתו מותר (ת"כ פרשתא ג, יא):

(13) לא יאכלו. לחייב את המאכילן לקטנים (יבמות קיד.), שכך משמעו לא יהיו נאכלים על ידך, או אינו אלא לאסרן בהנאה, תלמוד לומר לא תאכלו (דברים יד, יג), באכילה אסורין, בהנאה מותרין. כל עוף שנאמר בו למינה, למינו, למינהו, יש באותו המין שאין דומין זה לזה במראיהם ולא בשמותם, וכולן מין אחד:

(16) הנץ. איספרוי"ר:

18 וְאֶת־הַתִּנְשֶׁמֶת וְאֶת־הַקָּאַת וְאֶת־הָרָחָם׃ וּבָנוֹת וְקָתָא וּיַרְקְרֵיקָא׃ 18 and the horned owl, and the pelican, and the carrion-vulture;

19 וְאֶת־הַחֲסִידָה הָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְאֶת־הַדּוּכִיפַת וְאֶת־הָעֲטַלֵּף׃ וְחָנְרִיתָא וְאִבּוֹ לִזְנַהּ וְנַגָּר טוּרָא וַעֲטַלֵּיפָא׃ 19 and the stork, and the heron after its kinds, and the hoopoe, and the bat.

20 כָּל־שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם׃ כֹּל רִחְשָׁא דְּעוֹפָא דִּמְהַלֵּיךְ עַל אַרְבַּע שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן׃ 20 All winged swarming things that go upon all fours are a detestable thing unto you.

21 אַךְ אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע אֲשֶׁר־(כ׳ לא)[ק׳ לוֹ] כְרָעַיִם מִמַּעַל לְרַגְלָיו לְנַתֵּר בָּהֵן עַל־הָאָרֶץ׃ בְּרַם יָת דֵּין תֵּיכְלוּן מִכֹּל רִחְשָׁא דְּעוֹפָא דִּמְהַלֵּיךְ עַל אַרְבַּע דְּלֵיהּ קַרְסוּלִין מֵעִלְּוֵי רַגְלוֹהִי לְקַפָּצָא בְּהוֹן עַל אַרְעָא׃ 21 Yet these may ye eat of all winged swarming things that go upon all fours, which have jointed legs above their feet, wherewith to leap upon the earth;

22 אֶת־אֵלֶּה מֵהֶם תֹּאכֵלוּ אֶת־הָאַרְבֶּה לְמִינוֹ וְאֶת־הַסָּלְעָם לְמִינֵהוּ וְאֶת־הַחַרְגֹּל לְמִינֵהוּ וְאֶת־הֶחָגָב לְמִינֵהוּ׃ יָת אִלֵּין מִנְּהוֹן תֵּיכְלוּן יָת גּוֹבָא לִזְנֵיהּ וְיָת רָשׁוֹנָא לִזְנוֹהִי וְיָת חַרְגְּלָא לִזְנוֹהִי וְיָת חַגְבָּא לִזְנוֹהִי׃ 22 even these of them ye may eat: the locust after its kinds, and the bald locust after its kinds, and the cricket after its kinds, and the grasshopper after its kinds.

23 וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף אֲשֶׁר־לוֹ אַרְבַּע רַגְלָיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם׃ וְכֹל רִחְשָׁא דְּעוֹפָא דְּלֵיהּ אַרְבַּע רַגְלִין שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן׃ 23 But all winged swarming things, which have four feet, are a detestable thing unto you.

24 וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ וּלְאִלֵּין תִּסְתָּאֲבוּן כָּל דְּיִקְרַב בִּנְבִילַתְהוֹן יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃ 24 And by these ye shall become unclean; whosoever toucheth the carcass of them shall be unclean until even.

25 וְכָל־הַנֹּשֵׂא מִנִּבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְכָל דְּיִטּוֹל מִנִּבְילַתְהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃ 25 And whosoever beareth aught of the carcass of them shall wash his clothes, and be unclean until the even.

26 לְכָל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הוּא מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֵׂעוּ אֵינֶנָּה שֹׂעַת וְגֵרָה אֵינֶנָּה מַעֲלָה טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא׃ לְכָל בְּעִירָא דְּהִיא סְדִיקָא פַּרְסָתַהּ וְטַלְפִין לְיָתַהּ מַטְלְפָא וּפִשְׁרָא לְיָתַהּ מַסְקָא מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן כָּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן יְהֵי מְסָאַב׃ 26 Every beast which parteth the hoof, but is not cloven footed, nor cheweth the cud, is unclean unto you; every one that to toucheth them shall be unclean.

27 וְכֹל הוֹלֵךְ עַל־כַּפָּיו בְּכָל־הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל־אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ וְכֹל דִּמְהַלֵּיךְ עַל יְדוֹהִי בְּכָל חֵיוָתָא דִּמְהַלְּכָא עַל אַרְבַּע מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן כָּל דְּיִקְרַב בִּנְבִילַתְהוֹן יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃ 27 And whatsoever goeth upon its paws, among all beasts that go on all fours, they are unclean unto you; whoso toucheth their carcass shall be unclean until the even.

28 וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב טְמֵאִים הֵמָּה לָכֶם׃ (ס) וּדְיִטּוֹל יָת נְבִילַתְהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן׃ 28 And he that beareth the carcass of them shall wash his clothes, and be unclean until the even; they are unclean unto you.

29 וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ הַחֹלֶד וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב לְמִינֵהוּ׃ וְדֵין לְכוֹן דִּמְסָאַב בִּרְחִשָׁא דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא חוּלְדָא וְעַכְבְּרָא וְצַבָּא לִזְנוֹהִי׃ 29 And these are they which are unclean unto you among the swarming things that swarm upon the earth: the weasel, and the mouse, and the great lizard after its kinds,

(17) השלך. פירשו רבותינו (חולין סג.) זה הסולה (פי׳ מגביה) דגים מן היס, וזהו שתרגם אונקלוס וְשָׁלֵיוּנָא: כוס וינשוף. הם לוגיטי״ס הלועקים בלילה, ויש להם לסתות כאדם, ועוד אחר דומה לו שקורין ייב״ך:

(18) התנשמת. היא קלב״א שורי״ך, ודומה לעכבר ופורחת בלילה, ותנשמת האמורה בשרצים היא דומה לה, ואין לה עיניס, וקורין לה טלפ״א:

(19) החסידה. זו דיה לבנה, ליגורי״ה, ולמה נקרא שמה חסידה שעושה חסידות עם חברותיה במזונות (שם): האנפה. היא דיה רגזנית, וגרגה לי שהיא שקורין לה סיירו״ן: הדוכיפת. תרנגול הבר, וְכַרְבַּלְתּוֹ כפולה, ובלעז הרופ״א, ולמה נקרא שמו דוכיפת, שהודו כפות, וזו היא כרבלתו, וְנַגָּר טוּלָא, נקרא על שם מעשיו, כמו שפירשו רבותינו במס׳ גיטין בפרק מי שאמזו (דף סח:):

(20) שרץ העוף. הם הדקיס הנמוכים הרוחשין על האדץ, כגון זבובים וגרעין ויתושין וחגבים:

(21) על ארבע. על ד׳ רגליס: ממעל לרגליו. סמוך לגוארו יש לו כמין שתי רגליס לבד ד׳ רגליו, וכשרוצה לעוף ולקפוץ מן האדץ מתחזק באותן שתי כרעיס ופורח, ויש מהן הרבה, כאותן שקורין לנגושט״א, אבל אין אנו בקיאין בהן, ארבעה סימני טהרה נאמרו בהם, ארבע רגליס, וד׳ כנפיס, וקרסולין אלו כרעיס הכתוביס כאן, וכנפיו חופין את רובו (חולין נט.). וכל סימניס הללו מצויין באותן שבינותינו, אבל יש שראשן ארוך ויש שאין להם זנב (שם סה:), ולריך שיהא שמו חגב, ובזה אין אנו יודעיס להבדיל ביניהס:

(23) וכל שרץ העוף וגו׳. בא ללמד שאס יש לו חמש טהור (ת״כ פרק ה, י):

(24) ולאלה. (ת״כ) העתידין להאמר למטה בענין: תטמאו. כלומר בנגיעתס יש טומאה:

(25) וכל הנשא מנבלתם. כל מקום שנאמרה טומאת משא, חמורה מטומאת מגע, שהיא טעונה כבוס בגדיס (שם פרשתא ד, ז):

(26) מפרסת פרסה ושסע איננה שוסעת. כגון גמל שפרסתו סדוקה למעלה, אבל למטה היא מחוברת. כאן למדך שנבלת בהמה טמאה מטמאה, ובענין שבסוף הפרשה פירש על בהמה טהורה:

(27) על כפיו. כגון כלב ודוב וחתול: טמאים הם לכם. למגע:

30 וְהָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט
וְהַתִּנְשֶׁמֶת׃

וְיַלָּא וְכוֹחָא וְהַלְטָתָא וְחוּמְטָא וְאָשׁוּתָא׃

30 and the gecko, and the land-crocodile, and the lizard, and the sand-lizard, and the chameleon.

31 אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל־הַשָּׁרֵץ כָּל־
הַנֹּגֵעַ בָּהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃

אִלֵּין דִּמְסָאֲבִין לְכוֹן בְּכָל רִחְשָׁא כָּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן בְּמוֹתְהוֹן יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃

31 These are they which are unclean to you among all that swarm; whosoever doth touch them, when they are dead, shall be unclean until the even.

32 וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל־עָלָיו מֵהֶם ׀ בְּמֹתָם יִטְמָא
מִכְּל־כְּלִי־עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ־עוֹר אוֹ שָׂק
כָּל־כְּלִי אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶם בַּמַּיִם
יוּבָא וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְטָהֵר׃

וְכֹל דְּיִפּוֹל עֲלוֹהִי מִנְּהוֹן בְּמוֹתְהוֹן יְהֵי מְסָאַב מִכָּל מָאן דְּאָע אוֹ לְבוּשׁ אוֹ מְשַׁךְ אוֹ שָׂק כָּל מָאן דְּיִתְעֲבִיד עֲבִידָא בְּהוֹן בְּמַיָּא יִתְעַל וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא וְיִדְכֵּי׃

32 And upon whatsoever any of them, when they are dead, doth fall, it shall be unclean; whether it be any vessel of wood, or raiment, or skin, or sack, whatsoever vessel it be, wherewith any work is done, it must be put into water, and it shall be unclean until the even; then shall it be clean.

שביעי וְכָל־כְּלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִפֹּל מֵהֶם אֶל־
תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאֹתוֹ
תִּשְׁבֹּרוּ׃

וְכָל מָאן דַּחֲסַף דְּיִפּוֹל מִנְּהוֹן לְגַוֵּיהּ כֹּל דִּבְגַוֵּיהּ יִסְתָּאַב וְיָתֵיהּ תִּתְבְּרוּן׃

33 And every earthen vessel whereinto any of them falleth, whatsoever is in it shall be unclean, and it ye shall break.

34 מִכָּל־הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו
מַיִם יִטְמָא וְכָל־מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל־
כְּלִי יִטְמָא׃

מִכָּל מֵיכָל דְּמִתְאֲכִיל דְּיֵיעֲלוּן עֲלוֹהִי מַיָּא יְהֵי מְסָאַב וְכָל מַשְׁקָיָא דְּיִשְׁתְּתֵי בְּכָל מָאן יְהֵי מְסָאַב׃

34 All food therein which may be eaten, that on which water cometh, shall be unclean; and all drink in every such vessel that may be drunk shall be unclean.

35 וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל מִנִּבְלָתָם ׀ עָלָיו יִטְמָא
תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וּטְמֵאִים
יִהְיוּ לָכֶם׃

וְכָל דְּיִפּוֹל מִנְּבִילַתְהוֹן עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאַב תַּנּוּר וְכִירַיִם יִתְרְעוּן מְסָאֲבִין אִנּוּן וּמְסָאֲבִין יְהוֹן לְכוֹן׃

35 And every thing whereupon any part of their carcass falleth shall be unclean; whether oven, or range for pots, it shall be broken in pieces; they are unclean, and shall be unclean unto you.

36 אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה־מָיִם יִהְיֶה טָהוֹר
וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא׃

בְּרַם מַעְיָן וְגוּב בֵּית כְּנִישַׁת מַיָּא יְהֵי דְּכֵי וּדְיִקְרַב בִּנְבִילַתְהוֹן יְהֵי מְסָאַב׃

36 Nevertheless a fountain or a cistern wherein is a gathering of water shall be clean; but he who toucheth their carcass shall be unclean.

37 וְכִי יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עַל־כָּל־זֶרַע זָרוּעַ
אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ טָהוֹר הוּא׃

וַאֲרֵי יִפּוֹל מִנְּבִילַתְהוֹן עַל כָּל בַּר זְרַע זְרוּעַ דְּיִזְדְּרַע דְּכֵי הוּא׃

37 And if aught of their carcass fall upon any sowing seed which is to be sown, it is clean.

38 וְכִי יֻתַּן־מַיִם עַל־זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם
עָלָיו טָמֵא הוּא לָכֶם׃ (ס)

וַאֲרֵי יִתְיַהֲבוּן מַיָּא עַל בַּר זַרְעָא וְיִפּוֹל מִנְּבִילַתְהוֹן עֲלוֹהִי מְסָאַב הוּא לְכוֹן׃

38 But if water be put upon the seed, and aught of their carcass fall thereon, it is unclean unto you.

(29) וזה לכם הטמא. כל טומאות הללו אינן נאיסור אכילה, אלא לטומאה ממש, להיות טמא במגען, ואסור לאכול תרומה וקדשים, וליכנס למקדש: החלד. מוש"טילה: והצב. פויי"ט, שדומה לצפרדע:

(30) אנקה. הריצו"ן: הלטאה. ליסרד"ה: החמט. לימצ"ח: תנשמת. טלפ"ח:

(32) במים יובא. ואף לאמר טבילתו טמא הוא לתרומה: עד הערב. ואמר כך וטהר. בהערב השמש (יבמות עה.):

(33) אל תוכו. אין כלי חרס מיטמא אלא מאוירו (חולין כד:): כל אשר בתוכו יטמא. הכלי חוזר ומטמא מה שבאוירו (ס"א ל"ל בתוכו): ואתו תשבורו. למד שאין לו טהרה במקוה (ת"כ פרשתא ז. יג):

(34) מכל האכל אשר יאכל. מוסב על מקרא העליון כל אשר בתוכו יטמא, מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים, והוא בתוך כלי חרס הטמא, יטמא, וכן כל משקה אשר ישתה בכל כלי והוא בתוך כלי חרס הטמא, יטמא. למדנו מכאן דברים הרבה, למדנו שאין אוכל מוכשר ומתוקן לקבל טומאה עד שיבאו עליו מים פעם אחת, ומשבאו עליו מים פעם אחת, מקבל טומאה לעולם, ואפילו נגוב, והיין והשמן וכל הנקרא משקה מכשיר זרעים לטומאה כמים, שכך יש לדרוש המקרא אשר יבוא עליו מים או כל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא האוכל. ועוד למדו רבותינו מכאן שאין ולד הטומאה מטמא כלים, שכך שנינו (פסחים כ.:) יכול יהיו כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס, תלמוד לומר כל אשר בתוכו יטמא, מכל האוכל, אוכל ומשקה מיטמא מאויר כלי חרס ואין כל הכלים מיטמאין מאויר כלי חרס, לפי שהשרץ אב הטומאה והכלי שנטמא ממנו ולד הטומאה, לפיכך אינו חוזר ומטמא כלים שבתוכו. ולמדנו עוד שהשרץ שנפל לאויר תנור והפת בתוכו ולא נגע השרץ בפת, התנור ראשון והפת שנייה, ולא נאמר רואין את התנור כאלו מלא טומאה ותהא הפת תחילה, שאם אתה אומר כן, לא נתמעטו כל הכלים מליטמא מאויר כלי חרס, שהרי טומאה עצמה נגעה בהן מגבן. ולמדנו עוד, על בילת מים שאינה מכשרת זרעים אלא אם כן נפלו עליהן משנתלשו, שאם אתה אומר מקבלין הכשר במחובר, אין לך שלא באו עליו מים, ומהו אומר אשר יבוא עליו מים, משנתלשו. ולמדנו עוד שאין אוכל מטמא אחרים אלא אם כן יש בו כביצה (ת"כ פרק ט, ח. יומא פ.) שנאמר אשר יאכל, אוכל הנאכל בבת אחת, ושיערו חכמים אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת:

(35) תנור וכירים. כלים המטלטלין הם, והם של חרס, ויש להן תוך, ושופת את הקדרה על נקב החלל, ושניהם פיהם למעלה: יתץ. שאין לכלי חרס טהרה בטבילה: וטמאים יהיו לכם. שלא תאמר מצווה אני לנוהגם, תלמוד לומר וטמאים יהיו לכם, אם רצה לקיימן בטומאתן רשאי:

(36) אך מעין ובור מקוה מים. המחוברים לקרקע, אין מקבלין טומאה. ועוד יש לך ללמוד: יהיה טהור. הטובל בהם מטומאתו: ונוגע בנבלתם יטמא. אפי' הוא בתוך מעין ובור ונוגע בנבלתם יטמא, (ת"כ פרשתא ט, ה) שלא תאמר קל וחומר, אם מטהר את הטמאים מטומאתם, קל וחומר שיגיל את הטהור מליטמא, לכך נאמר ונוגע בנבלתם יטמא:

(37) זרע זרוע. זריעה של מיני זרעונין. זרוע שם דבר הוא, כמו וַיִּפְגּוּ לָנוּ מִן הַאֲלָעִים (דניאל ח, יב): טהור הוא. למדך הכתוב שלא הוכשר ונתקן לקרות אוכל לקבל טומאה עד שיבואו עליו מים:

(38) וכי יתן מים על זרע. לאחר שנתלש, שאם תאמר יש הכשר במחובר אין לך זרע שלא הוכשר (חולין קיח:): מים על זרע. בין מים, בין שאר משקין, בין הם על הזרע, בין הזרע נפל לתוכן, הכל נדרש בתורת כהניס (פרק יא, ו): ונפל מנבלתם עליו. אף משנגב מן המים, שלא הקפידה תורה אלא להיות עליו שם אוכל, ומשירד עליו הכשר קבלת טומאה פעם אחת שוב אינו נעקר הימנו:

39 וְכִי יָמוּת מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־הִיא לָכֶם לְאָכְלָה הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃

39 And if any beast, of which ye may eat, die, he that toucheth the carcass thereof shall be unclean until the even.

וַאֲרֵי יְמוּת מִן בְּעִירָא דְּהִיא לְכוֹן לְמֵיכַל דְּיִקְרַב בִּנְבִילָתַהּ יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃

40 וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃

40 And he that eateth of the carcass of it shall wash his clothes, and be unclean until the even; he also that beareth the carcass of it shall wash his clothes, and be unclean until the even.

וּדְיֵיכוֹל מִנִּבִילָתַהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא וּדְיִטּוֹל יָת נְבִילָתַהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃

41 וְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל׃

41 And every swarming thing that swarmeth upon the earth is a detestable thing; it shall not be eaten.

וְכָל רִחְשָׁא דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא שִׁקְצָא הוּא לָא יִתְאֲכִיל׃

42 כֹּל הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן וְכֹל הוֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע עַד כָּל־מַרְבֵּה רַגְלַיִם לְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם כִּי־שֶׁקֶץ הֵם׃

42 Whatsoever goeth upon the belly, and whatsoever goeth upon all fours, or whatsoever hath many feet, even all swarming things that swarm upon the earth, them ye shall not eat; for they are a detestable thing.

כֹּל דִּמְהַלֵּיךְ עַל מְעוֹהִי וְכֹל דִּמְהַלֵּיךְ עַל אַרְבַּע עַד כָּל סַגְיוּת רַגְלִין בְּכָל רִחְשָׁא דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא לָא תֵיכְלוּנוּנוּן אֲרֵי שִׁקְצָא אִנּוּן׃

43 אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְלֹא תֻטַּמְּאוּ בָּהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם׃

43 Ye shall not make yourselves detestable with any swarming thing that swarmeth, neither shall ye make yourselves unclean with them, that ye should be defiled thereby.

לָא תְשַׁקְּצוּן יָת נַפְשָׁתְכוֹן בְּכָל רִחְשָׁא דְּרָחֵישׁ וְלָא תִסְתָּאֲבוּן בְּהוֹן וְתִסְתָּאֲבוּן פּוֹן בְּהוֹן׃

44 כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ׃

44 For I am the Lord your God; sanctify yourselves therefore, and be ye holy; for I am holy; neither shall ye defile yourselves with any manner of swarming thing that moveth upon the earth.

אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֵכוֹן וְתִתְקַדְּשׁוּן וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא וְלָא תְסָאֲבוּן יָת נַפְשָׁתְכוֹן בְּכָל רִחְשָׁא דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא׃

מפטיר 45 כִּי אֲנִי יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי׃

45 For I am the Lord that brought you up out of the land of Egypt, to be your God; ye shall therefore be holy, for I am holy.

אֲרֵי אֲנָא יְיָ דְּאַסִּיק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמִהְוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא׃

46 זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכֹל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׁת בַּמָּיִם וּלְכָל־נֶפֶשׁ הַשֹּׁרֶצֶת עַל־הָאָרֶץ׃

46 This is the law of the beast, and of the fowl, and of every living creature that moveth in the waters, and of every creature that swarmeth upon the earth;

דָּא אוֹרָיְתָא דִּבְעִירָא וּדְעוֹפָא וּלְכֹל נַפְשָׁא חַיְתָא דְּרָחֵשָׁא בְּמַיָּא וּלְכָל נַפְשָׁא דְּרָחֵשָׁא עַל אַרְעָא׃

פסוקיס לג 47 לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל׃ (פ)

47 to make a difference between the unclean and the clean, and between the living thing that may be eaten and the living thing that may not be eaten.

לְאַפְרָשָׁא בֵּין מְסָאֲבָא וּבֵין דְּכִיָּא וּבֵין חַיְתָא דְּמִתְאֲכְלָא וּבֵין חַיְתָא דְּלָא מִתְאַכְלָא׃

(39) בנבלתה. ולא בעצמות וגידים, ולא בקרנים וטלפים, ולא בעור (מ"כ פרשתא י, ה חולין קיח.):

(40) והנשא את נבלתה. ממורה טומאת משא, מטומאת מגע, שהנושא מטמא בגדים, והנוגע אין בגדיו טמאין, שלא נאמר בו יכבס בגדיו: והאכל מנבלתה. יכול תטמאנו באכילתו, כשהוא אומר בנבלת עוף טהור וְנֵבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה בָּהּ (ויקרא כב, ח), אותה מטמאה בגדים באכילתה, ואין נבלת בהמה מטמאה בגדים באכילתה, בלא משא, כגון, אם תחבה לו חבירו בבית הבליעה, אם כן מה תלמוד לומר האכל, ליתן שיעור לנושא ולנוגע כדי אכילה, והוא כזית (נדה מב:): וטמא עד הערב. אף על פי שטבל, צריך הערב שמש:

(41) השורץ על הארץ. להוציא את היתושין שֶׁבַּפְּלִיסִין וְשֶׁבַּפּוֹלִין, ואת הזיזין שבעדשים (חולין סז:) שהרי לא שרצו על הארץ אלא בתוך האוכל, אבל משיצאו לאויר ושרצו הרי נאסרו: לא יאכל. לחייב על המאכיל כאוכל, ואין קרוי שרץ, אלא דבר נמוך קצר רגליים שאינו נראה אלא כרוחש ונד:

(42) הולך על גחון. זה נחש, ולשון גחון, שֶׁחָיָה, שהולך שֶׁפּ ונופל על מעיו: כל הולך. להביא הסלעטון ואת הדומה לדומה: הולך על ארבע. זה עקרב: כל. להביא את החפושית, שקרבי"ט בלע"ז, ואת הדומה לדומה: מרבה רגלים. זה נָדָל, שֶׁרֶץ, שיש לו רגליים מראשו ועד זנבו לכאן ולכאן, וקורין ליינטפיד"ש:

(43) אל תשקצו. באכילתן, שהרי כתיב נפשותיכם, ואין שקוץ נפש במגע, וכן ולא תטמאו באכילתם: ונטמתם בם. אם אתם מטמאין בהן בארץ, אף אני מטמא אתכם בעולם הבא, וביטיבת מעלה:

(44) כי אני ה' אלהיכם. כשם שאני קדוש, שאני ה' אלהיכם, כך והתקדשתם, קדשו את עצמכם למעלה: והייתם קדושים. לפי שאני אקדש אתכם למעלה, ולעולם הבא: ולא תטמאו וגו'. לעבור עליהם בלאוין הרבה וכל לאו מלקות, וזהו שאמרו בגמ' (מכות טז:) אכל פּוּטִיטָא לוקה ארבע, ממלה לוקה חמש, נרעה לוקה שש:

(45) כי אני ה' המעלה אתכם. על מנת שתקבלו מצותי העליתי אתכם. (דבר אחר כי אני ה' המעלה אתכם, בכולן כתיב הוצאתי, וכאן כתיב המעלה, תנא דבי רבי ישמעאל אלמלי לא העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל שאין מטמאין בשרצים כשאר אומות דייס, ומעליותא היא גבייהו, והוא לשון מעלה (ב"מ סא:)):

(47) להבדיל. לא בלבד השוה אלא שתהא יודע ומכיר ובקי בהן: בין הטמא ובין הטהור. צריך לומר בין חמור לפרה, והלא כבר מפורשים הם, אלא בין טמאה לך, לטהורה לך, בין נשחט חציו של קנה, לנשחט רובו: ובין החיה הנאכלת. צריך לומר בין צבי לערוד, והלא כבר מפורשים הם, אלא בין שנולדו בה סימני טרפה כשרה, לנולדו בה סימני טרפה פסולה:

The Haftara is II Samuel 6:1 – 7:17 on page 718. Sepharadim read II Samuel 6:1 – 6:19. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 492. For Shabbat HaḤodesh the Maftir and Haftara are on page 205. On Erev Rosh Ḥodesh, read the Haftara on page 768.

XII	And the Lord spoke unto Moses, saying:	תזריע ז׳ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃	וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃
2	Speak unto the children of Israel, saying: If a woman be delivered, and bear a man-child, then she shall be unclean seven days; as in the days of the impurity of her sickness shall she be unclean.	2 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא׃	מַלִּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אִתְּתָא אֲרֵי תְעַדֵּי וּתְלִיד דְּכַר וּתְהֵי מְסָאֲבָא שַׁבְעָא יוֹמִין כְּיוֹמֵי רִיחוּק סְאוּבְתַהּ תְּהֵי מְסָאֲבָא׃
3	And in the eighth day the flesh of his foreskin shall be circumcised.	3 וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃	וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה יִתְגְּזַר בְּשַׂרָא דְּעוּרְלָתֵיהּ׃
4	And she shall continue in the blood of purification three and thirty days; she shall touch no hallowed thing, nor come into the sanctuary, until the days of her purification be fulfilled.	4 וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בְּדַמֵּי טָהֳרָהּ בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד־מְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ׃	וּתְלָתִין וּתְלָתָא יוֹמִין תִּתִּיב בְּדַם דְּכוּ בְּכָל קוּדְשָׁא לָא תִקְרַב וּלְמַקְדְּשָׁא לָא תֵיעוֹל עַד מִשְׁלַם יוֹמֵי דְּכוּתַהּ׃
5	But if she bear a maid-child, then she shall be unclean two weeks, as in her impurity; and she shall continue in the blood of purification threescore and six days.	5 וְאִם־נְקֵבָה תֵּלֵד וְטָמְאָה שְׁבֻעַיִם כְּנִדָּתָהּ וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל־דְּמֵי טָהֳרָהּ׃	וְאִם נוּקְבְתָּא תְּלִיד וּתְהֵי מְסָאֲבָא אַרְבְּעַת עֲשַׂר כְּרִיחוּקַהּ וְשִׁתִּין וְשִׁתָּא יוֹמִין תִּתִּיב עַל דַּם דְּכוּ׃
6	And when the days of her purification are fulfilled, for a son, or for a daughter, she shall bring a lamb of the first year for a burnt-offering, and a young pigeon, or a turtle-dove, for a sin-offering, unto the door of the tent of meeting, unto the priest.	6 וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן־יוֹנָה אוֹ־תֹר לְחַטָּאת אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן׃	וּבְמִשְׁלַם יוֹמֵי דְּכוּתַהּ לִבְרָא אוֹ לִבְרַתָּא תַּיְתֵי אִמַּר בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא וּבַר יוֹנָה אוֹ שַׁפְנִינָא לְחַטָּתָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לְוָת כָּהֲנָא׃
7	And he shall offer it before the Lord, and make atonement for her; and she shall be cleansed from the fountain of her blood. This is the law for her that beareth, whether a male or a female.	7 וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה וְכִפֶּר עָלֶיהָ וְטָהֲרָה מִמְּקֹר דָּמֶיהָ זֹאת תּוֹרַת הַיֹּלֶדֶת לַזָּכָר אוֹ לַנְּקֵבָה׃	וַיְקָרְבִנֵּיהּ לְקֳדָם יְיָ וִיכַפֵּר עָלַהּ וְתִדְכֵּי מִסּוֹאֲבַת דְּמַהָא דָּא אוֹרָיְתָא דְּיָלִידַתָּא לִדְכַר אוֹ לְנוּקְבָא׃
8	And if her means suffice not for a lamb, then she shall take two turtle-doves, or two young pigeons: the one for a burnt-offering, and the other for a sin-offering; and the priest shall make atonement for her, and she shall be clean.	8 וְאִם־לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי־תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֲרָה׃ (פ)	וְאִם לָא תַשְׂכַּח יְדַהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה כְּמִסַּת אִמְּרָא וְתִסַּב תְּרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ תְּרֵין בְּנֵי יוֹנָה חַד לַעֲלָתָא וְחַד לְחַטָּתָא וִיכַפֵּר עָלַהּ כָּהֲנָא וְתִדְכֵּי׃
XIII	And the Lord spoke unto Moses and unto Aaron, saying:	ישראל וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃	וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר׃
2	When a man shall have in the skin of his flesh a rising, or a scab, or a bright spot, and it become in the skin of his flesh the plague of leprosy, then he shall be brought unto Aaron the priest, or unto one of his sons the priests.	2 אָדָם כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ־סַפַּחַת אוֹ בַהֶרֶת וְהָיָה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרַעַת וְהוּבָא אֶל־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל־אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים׃	אֱנָשׁ אֲרֵי יְהֵי בְּמִשַׁךְ בְּשָׂרֵיהּ עָמָקָא אוֹ עֶדְיָא אוֹ בַהֶרָא וִיהֵי בְּמִשַׁךְ בִּסְרֵיהּ לְמַכְתְּשׁ סְגִירוּ וְיִתֵּיתֵי לְוָת אַהֲרֹן כָּהֲנָא אוֹ לְוָת חַד מִבְּנוֹהִי כָּהֲנַיָּא׃

(2) אשה כי תזריע. ג"ר שמלמי (ויק"ר יד, ג) כשם שילדתו של אדם אחר כל בהמה היה ועוף במעשה בראשית, כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף: כי תזריע. לרבות שאפי' ילדתו מחוי, שנמחה ונעשה כעין זרע, אמו טמאה לידה (נדה כז:): כימי נדת דותה תטמא. כסדר כל טומאה האמורה בנדה, מטמאה בטומאת לידה, ואפילו נפתח הקבר בלא דם: דותה. לשון דבר הזב מגופה. לשון אחר לשון מדוה וחולי, שאין אשה רואה דם שלא תחלה ראשה ואבריה כבדין עליה:
(4) תשב. אין תשב אלא לשון עכבה, כמו וַתֵּשֶׁבוּ בְקָדֵשׁ (דברים ג, מו), וַיֵּשֶׁב בְּאֵלֵנֵי מַמְרֵא (בראשית יג, יח): בדמי טהרה. אף על פי שרואה טהורה: בדמי טהרה. לא מפיק ה"א, והוא שם דבר, כמו טוהר: ימי טהרה. מפיק ה"א, ימי טוהר שלה: לא תגע. אזהרה לאוכל, כמו ששניה ביבמות (דף עה.): בכל קדש וגו'. לרבות את התרומה (מכות יד: יבמות שם), לפי שזו טבולת יום אלרוך שטבלה לסוף שבעה ואין שמשה מעריב לטהרה עד שקיעת החמה של יום ארבעים, שלמחר תביא את כפרת טהרתה:
(7) והקריבו. ללמדך, שאין מעכבה לאכול בקדשים אלא אחד מהם, ואי זה הוא, זה חטאת, שנאמר וכפר עליה הכהן וטהרה, מי שהוא בא לכפר, בו הטהרה תלויה: וטהרה. מכלל שעד כאן קרויה טמאה (זבחים יט: סנהדרין פג:):
(8) אחד לעולה ואחד לחטאת. לא הקדימה הכתוב אלא למקראה, אבל להקריבה חטאת קודם לעולה, כך שנינו בזבחים (5.) בפ' כל התדיר:
(2) שאת או ספחת וגו'. שמות נגעים הם, ולבנות זו מזו (נגעים פ"א מ"א): בהרת. חברבורות טייא"ר בלע"ז, וכן בָּהִיר הוא בַּשָּׁקָקִים (איוב לז, כא): אל אהרן וגו'. גזירת הכתוב הוא, שאין טומאת נגעים וטהרתן אלא על פי כהן (ת"כ נגעים פרשתא ג, ט):

3 וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בְּעוֹר־הַבָּשָׂר וְשֵׂעָר בַּנֶּגַע הָפַךְ לָבָן וּמַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ נֶגַע צָרַעַת הוּא וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטִמֵּא אֹתוֹ׃

3 וְיַחְזֵי כָהֲנָא יָת מַכְתְּשָׁא בִּמְשַׁךְ בְּשַׂרֵיהּ וְשַׂעֲרָא בְּמַכְתְּשָׁא אִתְהַפִּיךְ לְמִחְוַר וּמַחְזֵי מַכְתְּשָׁא עַמִּיק מִמְּשַׁךְ בְּסַרֵיהּ מַכְתָּשׁ סְגִירוּתָא הוּא וְיַחְזִינֵיהּ כָּהֲנָא וַיסַאֵיב יָתֵיהּ׃

3 And the priest shall look upon the plague in the skin of the flesh; and if the hair in the plague be turned white, and the appearance of the plague be deeper than the skin of his flesh, it is the plague of leprosy; and the priest shall look on him, and pronounce him unclean.

4 וְאִם־בַּהֶרֶת לְבָנָה הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְעָמֹק אֵין־מַרְאֶהָ מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָהּ לֹא־הָפַךְ לָבָן וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים׃

4 וְאִם בַּהֶרָא חִוָּרָא הִיא בִּמְשַׁךְ בְּסַרֵיהּ וְעַמִּיק לֵית מִחְזַהָּא מִן מַשְׁכָּא וְשַׂעֲרָא לָא אִתְהַפֵּיךְ לְמִחְוַר וַיסְגַּר כָּהֲנָא יָת מַכְתְּשָׁא שִׁבְעָא יוֹמִין׃

4 And if the bright spot be white in the skin of his flesh, and the appearance thereof be not deeper than the skin, and the hair thereof be not turned white, then the priest shall shut up him that hath the plague seven days.

5 וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי׃ וְהִנֵּה הַנֶּגַע עָמַד בְּעֵינָיו לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית׃

5 וְיַחְזִינֵיהּ כָּהֲנָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְהָא מַכְתְּשָׁא קָם כַּד הֲוָה לָא אוֹסִיף מַכְתְּשָׁא בְּמַשְׁכָּא וַיסְגְּרִנֵיהּ כָּהֲנָא שִׁבְעָא יוֹמִין תִּנְיָנוּת׃

5 And the priest shall look on him the seventh day; and, behold, if the plague stay in its appearance, and the plague be not spread in the skin, then the priest shall shut him up seven days more.

שני 6 וְרָאָה הַכֹּהֵן אֹתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי׃ שֵׁנִית וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע וְלֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן מִסִּפְחַת הִוא וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר׃

6 וְיַחְזֵי כָהֲנָא יָתֵיהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תִּנְיָנוּת וְהָא עֲמָא מַכְתְּשָׁא וְלָא אוֹסִיף מַכְתְּשָׁא בְּמַשְׁכָּא וִידַכִּינֵיהּ כָּהֲנָא עָדִיתָא הִיא וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִדְכֵּי׃

6 And the priest shall look on him again the seventh day; and, behold, if the plague be dim, and the plague be not spread in the skin, then the priest shall pronounce him clean: it is a scab; and he shall wash his clothes, and be clean.

7 וְאִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר אַחֲרֵי הֵרָאֹתוֹ אֶל־הַכֹּהֵן לְטָהֳרָתוֹ וְנִרְאָה שֵׁנִית אֶל־הַכֹּהֵן׃

7 וְאִם אוֹסָפָא תּוֹסִיף עָדִיתָא בְּמַשְׁכָּא בָּתַר דְּאִתַּחְזִי לְכָהֲנָא לִדְכוּתֵיהּ וְיִתַּחְזֵי תִּנְיָנוּת לְכָהֲנָא׃

7 But if the scab spread abroad in the skin, after that he hath shown himself to the priest for his cleansing, he shall show himself to the priest again.

8 וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה פָּשְׂתָה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן צָרַעַת הִוא׃ (פ)

8 וְיַחְזֵי כָהֲנָא וְהָא אוֹסִיפַת עָדִיתָא בְּמַשְׁכָּא וַיסַאֲבִנֵיהּ כָּהֲנָא סְגִירוּתָא הִיא׃

8 And the priest shall look, and, behold, if the scab be spread in the skin, then the priest shall pronounce him unclean: it is leprosy.

9 נֶגַע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן׃

9 מַכְתָּשׁ סְגִירוּ אֲרֵי תְהֵי בַּאֲנָשָׁא וְיִתֵּיתֵי לְוָת כָּהֲנָא׃

9 When the plague of leprosy is in a man, then he shall be brought unto the priest.

10 וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת־לְבָנָה בָּעוֹר וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן וּמְחִיַּת בָּשַׂר חַי בַּשְּׂאֵת׃

10 וְיַחְזֵי כָהֲנָא וְהָא עָמְקָא חִוָּרָא בְּמַשְׁכָּא וְהִיא הֲפַכַת שַׂעֲרָא לְמִחְוַר וְרִשְׁם בְּשַׂר חַי בְּעַמִּיקְתָּא׃

10 And the priest shall look, and, behold, if there be a white rising in the skin, and it have turned the hair white, and there be quick raw flesh in the rising,

11 צָרַעַת נוֹשֶׁנֶת הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן לֹא יַסְגְּרֶנּוּ כִּי טָמֵא הוּא׃

11 סְגִירוּת עַתִּיקָא הִיא בִּמְשַׁךְ בְּשַׂרֵיהּ וַיסַאֲבִנֵיהּ כָּהֲנָא לָא יַסְגְּרִנֵיהּ אֲרֵי מְסָאַב הוּא׃

11 it is an old leprosy in the skin of his flesh, and the priest shall pronounce him unclean; he shall not shut him up; for he is unclean.

12 וְאִם־פָּרוֹחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּעוֹר וְכִסְתָה הַצָּרַעַת אֶת כָּל־עוֹר הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ וְעַד־רַגְלָיו לְכָל־מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן׃

12 וְאִם מִסְגָּא תִּסְגֵּי סְגִירוּתָא בְּמַשְׁכָּא וְתִחְפֵּי סְגִירוּתָא יָת כָּל מְשַׁךְ מַכְתְּשָׁא מֵרֵישֵׁיהּ וְעַד רַגְלוֹהִי לְכָל חֵיזוּ עֵינֵי כָהֲנָא׃

12 And if the leprosy break out abroad in the skin, and the leprosy cover all the skin of him that hath the plague from his head even to his feet, as far as appeareth to the priest;

13 וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כִסְתָה הַצָּרַעַת אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטִהַר אֶת־הַנֶּגַע כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן טָהוֹר הוּא׃

13 וְיַחְזֵי כָהֲנָא וְהָא חֲפָת סְגִירוּתָא יָת כָּל בְּשָׂרֵיהּ וִידַכֵּי יָת מַכְתְּשָׁא כֻּלֵּיהּ אִתְהַפֵּיךְ לְמִחְוַר דְּכֵי הוּא׃

13 then the priest shall look; and, behold, if the leprosy have covered all his flesh, he shall pronounce him clean that hath the plague; it is all turned white: he is clean.

14 וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא׃

14 וּבְיוֹמָא דְּיִתַּחְזֵי בֵּיהּ בִּשְׂרָא חַיָּא יְהֵי מְסָאַב׃

14 But whensoever raw flesh appeareth in him, he shall be unclean.

(3) ושער בנגע הפך לבן. מתחלה שחור והפך ללבן במוך הנגע. ומעוט שער שניס (ת"כ שם פרק ב, ג): עמוק מעור בשרו. כל מראה לבן עמוק הוא, כמראה חמה, עמוקה מן הלל (שבועות ו:): וטמא אותו. יאמר לו טמא אתה, ששער לבן סימן טומאה, הוא גזירת הכתוב:
(4) ועמוק אין מראה. לא ידעתי פירושו: והסגיר. יסגירנו בבית אחד, ולא ירואה עד סוף השבוע, ויוכיחו סימניס עליו:
(5) בעיניו. במראהו ובשיעורו הראשון: והסגירו. שנית. הא אם פשה בשבוע ראשון טמא מוחלט:
(6) כהה. הוכהה מראיתו, הא אם עמד במראיתו או פשה טמא: מספחת. שם נגע טהור: וכבס בגדיו וטהר. הואיל ונזקק להסגר נקרא טמא, וצריך טבילה:
(8) וטמאו הכהן. ומשטמאו הרי הוא מוחלט, וזקוק לגפריס ולתגלחת ולקרבן האמור בפרשת זאת תהיה: צרעת הוא. המספחת הזאת: צרעת. לשון נקבה. נגע לשון זכר:
(10) ומחית. שנימינ"ט בלע"ז, שנהפך מקצת הלובן שבתוך השאת למראה בשר אף הוא סימן טומאה, שער לבן בלא מחיה, ומחיה בלא שער לבן, ואף על פי שלא נאמרה מחיה אלא בשאת, אף בכל המראות ותולדותיהן הוא סימן טומאה:
(11) צרעת נושנת היא. מכה ישנה היא תחת המחיה, וחבורה זו נראית בריאה מלמעלה ותחתיה מלאה לחה, שלא תאמר הואיל ועלתה מחיה אטהרנה:
(12) מראשו. של אדם ועד רגליו: לכל מראה עיני הכהן. פרט לכהן שחשך מאורו:

15 וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַבָּשָׂר הַחַי וְטִמְּאוֹ הַבָּשָׂר הַחַי טָמֵא הוּא צָרַעַת הִוא׃
וְיַחֲזֵי כָהֲנָא יָת בִּשְׂרָא חַיָּא וְיַסְאֲבִנֵּיהּ בִּשְׂרָא חַיָּא מְסָאֵב הוּא סְגִירוּתָא הוּא׃
15 And the priest shall look on the raw flesh, and pronounce him unclean; the raw flesh is unclean: it is leprosy.

16 אוֹ כִי יָשׁוּב הַבָּשָׂר הַחַי וְנֶהְפַּךְ לְלָבָן וּבָא אֶל־הַכֹּהֵן׃
אוֹ אֲרֵי יְתוּב בִּשְׂרָא חַיָּא וְיִתְהַפֵּיךְ לְמִחְוַר וְיֵיתֵי לְוָת כָּהֲנָא׃
16 But if the raw flesh again be turned into white, then he shall come unto the priest;

17 וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ הַנֶּגַע לְלָבָן וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע טָהוֹר הִוא׃ (פ)
וְיַחֲזֵיניֵיהּ כָּהֲנָא וְהָא אִתְהַפֵּיךְ מַכְתְּשָׁא לְמִחְוַר וִידַכֵּי כָּהֲנָא יָת מַכְתְּשָׁא דְּכֵי הוּא׃
17 and the priest shall look on him; and, behold, if the plague be turned into white, then the priest shall pronounce him clean that hath the plague: he is clean.

שלישי 18 וּבָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בוֹ־בְעֹרוֹ שְׁחִין וְנִרְפָּא׃
וַאֲנָשׁ אֲרֵי יְהֵי בֵיהּ בְּמַשְׁכֵּיהּ שְׁחָנָא וְיִתַּסִּי׃
18 And when the flesh hath in the skin thereof a boil, and it is healed,

19 וְהָיָה בִּמְקוֹם הַשְּׁחִין שְׂאֵת לְבָנָה אוֹ בַהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדָּמֶת וְנִרְאָה אֶל־הַכֹּהֵן׃
וִיהֵי בַּאֲתַר שְׁחָנָא עָמְקָא חָוְרָא אוֹ בַהֲרָא חָוְרָא סְמָקָא וְיִתַחְזֵי לְכָהֲנָא׃
19 and in the place of the boil there is a white rising, or a bright spot, reddish-white, then it shall be shown to the priest.

20 וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה מַרְאֵהוּ שָׁפֵל מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָה הָפַךְ לָבָן וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע־צָרַעַת הִוא בַּשְּׁחִין פָּרָחָה׃
וְיַחֲזֵי כָהֲנָא וְהָא מִחְזְהָא מַכִּיךְ מִן מַשְׁכָּא וְשַׂעֲרֵהּ אִתְהַפֵּיךְ לְמִחְוַר וְיַסְאֲבִנֵּיהּ כָּהֲנָא מַכְתְּשׁ סְגִירוּתָא הִיא בְּשִׁחְנָא סְגִיאַת׃
20 And the priest shall look; and, behold, if the appearance thereof be lower than the skin, and the hair thereof be turned white, then the priest shall pronounce him unclean: it is the plague of leprosy, it hath broken out in the boil.

21 וְאָם יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן־הָעוֹר וְהִיא כֵהָה וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים׃
וְאִם יְחֲזִינַהּ כָּהֲנָא וְהָא לֵית בַּהּ שְׂעַר חִוָּר וּמַכִּיכָא לֵיתַהָא מִן מַשְׁכָּא וְהִיא עָמְיָא וְיַסְגְּרִנֵּיהּ כָּהֲנָא שִׁבְעָא יוֹמִין׃
21 But if the priest look on it, and, behold, there be no white hairs therein, and it be not lower than the skin, but be dim, then the priest shall shut him up seven days.

22 וְאִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה בָּעוֹר וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע הִוא׃
וְאִם אוֹסְפָא תוֹסִיף בְּמַשְׁכָּא וִיסַאֵיב כָּהֲנָא יָתֵיהּ מַכְתְּשָׁא הִיא׃
22 And if it spread abroad in the skin, then the priest shall pronounce him unclean: it is a plague.

23 וְאִם־תַּחְתֶּיהָ תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא פָשְׂתָה צָרֶבֶת הַשְּׁחִין הִוא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן׃ (ס)
וְאִם בְּאַתְרֵהּ קָמַת בַּהַרְתָּא לָא אוֹסִיפַת רֹשֶׁם שִׁחְנָא הִיא וִידַכִּינֵיהּ כָּהֲנָא׃
23 But if the bright spot stay in its place, and be not spread, it is the scar of the boil; and the priest shall pronounce him clean.

רביעי (שני) 24 אוֹ בָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בְעֹרוֹ מִכְוַת־אֵשׁ וְהָיְתָה מִחְיַת הַמִּכְוָה בַּהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת אוֹ לְבָנָה׃
אוֹ אֲנָשׁ אֲרֵי יְהֵי בְּמַשְׁכֵּיהּ כְּוָאָה דְּנוּר וִיהֵי רֹשֶׁם כְּוָאָה בַּהֲרָא חָוְרָא סְמָקָא אוֹ חָוְרָא׃
24 Or when the flesh hath in the skin thereof a burning by fire, and the quick flesh of the burning become a bright spot, reddish-white, or white;

25 וְרָאָה אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ שֵׂעָר לָבָן בַּבַּהֶרֶת וּמַרְאֶהָ עָמֹק מִן־הָעוֹר צָרַעַת הִוא בַּמִּכְוָה פָּרָחָה וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע צָרַעַת הִוא׃
וְיַחֲזֵי יָתַהּ כָּהֲנָא וְהָא אִתְהַפֵּיךְ שַׂעְרָא לְמִחְוַר בְּבַהַרְתָּא וּמִחְזָהָא עַמִּיק מִן מַשְׁכָּא סְגִירוּתָא הִיא בִּכְוָאָה סְגִיאַת וִיסַאֵיב יָתֵיהּ כָּהֲנָא מַכְתְּשׁ סְגִירוּתָא הִיא׃
25 then the priest shall look upon it; and, behold, if the hair in the bright spot be turned white, and the appearance thereof be deeper than the skin, it is leprosy, it hath broken out in the burning; and the priest shall pronounce him unclean: it is the plague of leprosy.

26 וְאִם יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן־הָעוֹר וְהִוא כֵהָה וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים׃
וְאִם יְחֲזִינַהּ כָּהֲנָא וְהָא לֵית בְּבַהַרְתָּא סְעַר חִוָּר וּמַכִּיכָא לֵיתַהָא מִן מַשְׁכָּא וְהִיא עָמְיָא וְיַסְגְּרִנֵּיהּ כָּהֲנָא שִׁבְעָא יוֹמִין׃
26 But if the priest look on it, and, behold, there be no white hair in the bright spot, and it be no lower than the skin, but be dim; then the priest shall shut him up seven days.

27 וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה בָּעוֹר וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע צָרַעַת הִוא׃
וְיַחֲזִינֵיהּ כָּהֲנָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה אִם אוֹסְפָא תוֹסִיף בְּמַשְׁכָּא וִיסַאֵיב כָּהֲנָא יָתֵיהּ מַכְתְּשׁ סְגִירוּתָא הִיא׃
27 And the priest shall look upon him the seventh day; if it spread abroad in the skin, then the priest shall pronounce him unclean: it is the plague of leprosy.

(14) וביום הראות בו בשר חי. אם למחה בו מִקְוֶה הרי כבר פירש שהמחיה פימן עומאה, אלא הרי שהיה הנגע בא׳ מעשריס ואחבעה ראשי איברים שאין מטמאין משוס מחיה, לפי שאין נראה הנגע כולו כאחד, ששופע אילך ואילך, וחזר ראש האחר ונתגלה שפועו ע״י שומן, כגון שהבריא ונעשה רחב ונראית בו המחיה, למדנו הכתוב שתטמא (שם פרק ה, ח): וביום. מה תלמוד לומר, ללמד יש יום שאתה רואה בו, ויש יום שאין אתה רואה בו, מכאן אמרו חתן נותנין לו כל שבעת ימי המשתה, לו ולאנטליטו ולכסותו ולביתו, וכן ברגל נותנין לו כל ימי הרגל:

(15) צרעת הוא. הבשר ההוא, בשר לשון זכר:

(18) שחין. לשון חמוס, שנתחמס הבשר בלקוי הבא לו מחמת מכה שלא מחמת האור (חולין ח.): ונרפא. השחין העלה מרוכה ובמקומו העלה נגע אחר:

(19) או בהרת לבנה אדמדמת. שאין הנגע לבן חלק, אלא פָּתוּחַ ומעורב בשתי מראות לובן ואודם:

(20) מראה שפל. ואין ממשו שפל, אלא מתוך לבניונתו הוא נראה שפל ועמוק, כמראה חמה עמוקה מן הגל:

(22) נגע הוא. השאת הזאת לו הבהרת:

(23) תחתיה. במקומה: צרבת השחין. כתרגומו רֹשֶׁם שְׁחָנָא, אינו אלא רושם החמוס הנילכר בבשר. כל לרבת לשון רגיעת עור הנרגע מחמת חימוס, כמו וְנִצְרְבוּ בָהּ כָּל פָּנִים (יחזקאל כא, ג), רייטרי״ד בלע״ז: צרבת. רייטרי״שמענט בלע״ז:

(24) מחית המכוה. שנימני״ט בלע״ז, כשחיתה המכוה והפכה לבהרת פתוכה או לבנה חלקה. וסימני מכוה וסימני שחין שויס הס, ולמה חלקן הכתוב, לומר שאין מלטרפין זה עם זה, גולד חלי גרים בשחין וחלי גרים במכוה, לא ידונו כגרים (חולין שם):

28 וְאִם־תַּחְתֶּיהָ תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא־
פָשְׂתָה בָעוֹר וְהִוא כֵהָה שְׂאֵת הַמִּכְוָה
הִוא וְטִהַרוֹ הַכֹּהֵן כִּי־צָרֶבֶת הַמִּכְוָה
הִוא: (פ)

28 And if the bright spot stay in its place, and be not spread in the skin, but be dim, it is the rising of the burning, and the priest shall pronounce him clean; for it is the scar of the burning.

29 וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בוֹ נָגַע בְּרֹאשׁ אוֹ
בְזָקָן:

29 And when a man or woman hath a plague upon the head or upon the beard,

30 וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנָּגַע וְהִנֵּה מַרְאֵהוּ עָמֹק
מִן־הָעוֹר וּבוֹ שֵׂעָר צָהֹב דָּק וְטִמֵּא אֹתוֹ
הַכֹּהֵן נֶתֶק הוּא צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן
הִוא:

30 then the priest shall look on the plague; and, behold, if the appearance thereof be deeper than the skin, and there be in it yellow thin hair, then the priest shall pronounce him unclean: it is a scall, it is leprosy of the head or of the beard.

31 וְכִי־יִרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק וְהִנֵּה
אֵין־מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וְשֵׂעָר שָׁחֹר
אֵין בּוֹ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק
שִׁבְעַת יָמִים:

31 And if the priest look on the plague of the scall, and, behold, the appearance thereof be not deeper than the skin, and there be no black hair in it, then the priest shall shut up him that hath the plague of the scall seven days.

32 וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַעַ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק וְלֹא־הָיָה בוֹ שֵׂעָר
צָהֹב וּמַרְאֵה הַנֶּתֶק אֵין עָמֹק מִן־הָעוֹר:

32 And in the seventh day the priest shall look on the plague; and, behold, if the scall be not spread, and there be in it no yellow hair, and the appearance of the scall be not deeper than the skin,

33 וְהִתְגַּלָּח וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֶּחַ
וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק שִׁבְעַת
יָמִים שֵׁנִית:

33 then he shall be shaven, but the scall shall he not shave; and the priest shall shut up him that hath the scall seven days more.

34 וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר וּמַרְאֵהוּ
אֵינֶנּוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וְטִהַר אֹתוֹ הַכֹּהֵן
וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר:

34 And in the seventh day the priest shall look on the scall; and, behold, if the scall be not spread in the skin, and the appearance thereof be not deeper than the skin, then the priest shall pronounce him clean; and he shall wash his clothes, and be clean.

35 וְאִם־פָּשֹׂה יִפְשֶׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר אַחֲרֵי
טָהֳרָתוֹ:

35 But if the scall spread abroad in the skin after his cleansing,

36 וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר
לֹא־יְבַקֵּר הַכֹּהֵן לַשֵּׂעָר הַצָּהֹב טָמֵא
הִוא:

36 then the priest shall look on him; and, behold, if the scall be spread in the skin, the priest shall not seek for the yellow hair: he is unclean.

37 וְאִם־בְּעֵינָיו עָמַד הַנֶּתֶק וְשֵׂעָר שָׁחֹר
צָמַח־בּוֹ נִרְפָּא הַנֶּתֶק טָהוֹר הִוא וְטִהֲרוֹ
הַכֹּהֵן: (ס)

37 But if the scall stay in its appearance, and black hair be grown up therein; the scall is healed, he is clean; and the priest shall pronounce him clean.

38 וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרָם
בֶּהָרֹת בֶּהָרֹת לְבָנֹת:

38 And if a man or a woman have in the skin of their flesh bright spots, even white bright spots;

39 וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה בְעוֹר־בְּשָׂרָם בֶּהָרֹת
כֵּהוֹת לְבָנֹת בֹּהַק הוּא פֹּרֵחַ בָּעוֹר טָהוֹר
הִוא: (ס)

39 then the priest shall look; and, behold, if the bright spots in the skin of their flesh be of a dull white, it is a tetter, it hath broken out in the skin: he is clean.

(29) בראש או בזקן. בגד הכתוב לחלק בין נגע שבמקום שער לנגע שבמקום בשר, שזה סימנו בשער לבן, וזה סימנו בשער צהוב (ת"כ פרשתא ה, ה):
(30) ובו שער צהוב. שנהפך שער שחור שבו לצהוב: נתק הוא. כך שמו של נגע שבמקום שער:
(31) ושער שחור אין בו. הא אם היה בו שער שחור טהור, ואין צריך להסגר, ששער שחור סימן טהרה הוא בנתקים, כמו שנאמר ושער שחור צמח בו וגו':
(32) והנה לא פשה וגו'. הא אם פשה, או היה בו שער צהוב, טמא:
(33) והתגלח. סביבות הנתק: ואת הנתק לא יגלח. מניח שתי שערות סמוך לו סביב, כדי שיהא ניכר אם פשה, שאם יפשה יעבור השערות ויצא למקום הגילוח:
(35) אחרי טהרתו. אין לי אלא פושה לאחר הפטור, מנין אף בפוף שבוע ראשון ובסוף שבוע שני, תלמוד לומר פשה יפשה:
(37) ושער שחר. מנין אף הירוק והאדום שאינו צהוב, תלמוד לומר ושער. ולשון צהוב, דומה לתבנית הזהב. צהוב כמו זהוב, אור"בלא בלע"ז: טהור הוא וטהרו הכהן. הא טמא שטהרו הכהן לא טהור (מועד קטן ז:):
(38) בהרת. חברבורות:
(39) כהות לבנות. שאין לובן שלהן עז אלא כהה: בהק. כמין לובן, הנראה בבשר אדם, אדום שקורין רוש"ו בין חברבורות אדמימותו קרויה בהק, כאים בעשן

(ששי) וְאִישׁ כִּי יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ קֵרֵחַ הוּא טָהוֹר הוּא׃
40 And if a man's hair be fallen off his head, he is bald; yet is he clean.

41 וְאִם מִפְּאַת פָּנָיו יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ גִּבֵּחַ הוּא טָהוֹר הוּא׃
41 And if his hair be fallen off from the front part of his head, he is forehead-bald; yet is he clean.

42 וְכִי־יִהְיֶה בַּקָּרַחַת אוֹ בַגַּבַּחַת נֶגַע לָבָן אֲדַמְדָּם צָרַעַת פֹּרֵחַת הִוא בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ׃
42 But if there be in the bald head, or the bald forehead, a reddish-white plague, it is leprosy breaking out in his bald head, or his bald forehead.

43 וְרָאָה אֹתוֹ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת־הַנֶּגַע לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר׃
43 Then the priest shall look upon him; and, behold, if the rising of the plague be reddish-white in his bald head, or in his bald forehead, as the appearance of leprosy in the skin of the flesh,

44 אִישׁ־צָרוּעַ הוּא טָמֵא הֽוּא טַמֵּא יְטַמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן בְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ׃
44 he is a leprous man, he is unclean; the priest shall surely pronounce him unclean: his plague is in his head.

45 וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר־בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל־שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא ׀ טָמֵא יִקְרָא׃
45 And the leper in whom the plague is, his clothes shall be rent, and the hair of his head shall go loose, and he shall cover his upper lip, and shall cry: 'Unclean, unclean.'

46 כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא טָמֵא הֽוּא בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ׃ (ס)
46 All the days wherein the plague is in him he shall be unclean; he is unclean; he shall dwell alone; without the camp shall his dwelling be.

47 וְהַבֶּגֶד כִּי־יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע צָרָעַת בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים׃
47 And when the plague of leprosy is in a garment, whether it be a woolen garment, or a linen garment;

48 אוֹ בְשִׁתִי אוֹ בְעֵרֶב לַפִּשְׁתִּים וְלַצֶּמֶר אוֹ בְעוֹר אוֹ בְּכָל־מְלֶאכֶת עוֹר׃
48 or in the warp, or in the woof, whether they be of linen, or of wool; or in a skin, or in any thing made of skin.

49 וְהָיָה הַנֶּגַע יְרַקְרַק ׀ אוֹ אֲדַמְדָּם בַּבֶּגֶד אוֹ בָעוֹר אוֹ־בַשְׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בְכָל־כְּלִי־עוֹר נֶגַע צָרַעַת הֽוּא וְהָרְאָה אֶת־הַכֹּהֵן׃
49 If the plague be greenish or reddish in the garment, or in the skin, or in the warp, or in the woof, or in any thing of skin, it is the plague of leprosy, and shall be shown unto the priest.

50 וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנָּגַע וְהִסְגִּיר אֶת־הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים׃
50 And the priest shall look upon the plague, and shut up that which hath the plague seven days.

51 וְרָאָה אֶת־הַנָּגַע בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כִּי־פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד אוֹ־בַשְׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בָעוֹר לְכֹל אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה הָעוֹר לִמְלָאכָה צָרַעַת מַמְאֶרֶת הַנֶּגַע טָמֵא הֽוּא׃
51 And he shall look on the plague on the seventh day: if the plague be spread in the garment, or in the warp, or in the woof, or in the skin, whatever service skin is used for, the plague is a malignant leprosy: it is unclean.

שכין עדשה לעדשה מבהיק הכשר בלובן לא:
(40) קרח הוא טהור הוא. טהור מטומאת נתקין, שאינו נדון בסימני ראש וזקן שהס מקום שער, אלא בסימני נגעי עור בשר, בשער לבן ומראיה ופשיון:
(41) ואם מפאת פניו. משפוע קדקד כלפי פניו, קרוי גבחת, ואף הנדעין שמכאן ומכאן בכלל, ומשפוע קדקד כלפי אחוריו, קרוי קרחת:
(42) נגע לבן אדמדם. פתוף. מיין שאר המראות תלמוד לומר כמראה צרעת עור בשר, כמראה הצרעת האמור בפרשת עור בשר, אדם כי יהיה בעור בשרו, ומהו אמור בו, שמטמא בארבע מראות, ונדון בג' שבועות, ולא כמראה צרעת האמור בשחין ומכוה שהוא נדון בשבוע א', ולא כמראה נתקין של מקום שער שאין מטמאין בארבע מראות, שאת ותולדתה, בהרת ותולדתה:
(44) בראשו נגעו. אין לי אלא נתקין, מנין לרבות שאר המנוגעים, תלמוד לומר טמא יטמאנו, לרבות את כולן. על כולן הוא אומר בגדיו יהיו פרומים וגו':
(45) פרומים. קרועים (מ"ק טו.): פרוע. מְגֻדָּל שֵׂעָר: ועל שפם יעטה. כאבל: שפם. שער השפתים, גרינו"ן בלע"ז: וטמא טמא יקרא. משמיע שהוא טמא ויפרשו ממנו (מ"ק ה.):
(46) בדד ישב. שלא יהיו שאר טמאים יושבים עמו. ואמרו רבותינו (ערכין טז:), מה נשתנה משאר טמאים לישב בדד, הואיל והוא הבדיל בלשון הרע בין אים לאשתו ובין אים לרעהו, אף הוא יבדל: מחוץ למחנה. חוץ לשלש מחנות (פסחים סז.):
(48) לפשתים ולצמר. של פשתים או של צמר: או בערב. זה עור שלא נעשה בו מלאכה: או בכל מלאכת עור. זה עור שנעשה בו מלאכה:
(49) ירקרק. ירוק שבירוקין: אדמדם. אדום שבאדומים:
(51) צרעת ממארת. לשון שלון ממאיר (יחזקאל כח, כד), פויי"נטש בלע"ז. ומדרשו תן בו מאדה שלא תהנה הימנו:

52 וְשָׂרַף אֶת־הַבֶּגֶד אוֹ אֶת־הַשְּׁתִי֩ אוֹ אֶת־
הָעֵרֶב בַּצֶּ֜מֶר אוֹ בַפִּשְׁתִּ֗ים אוֹ אֶת־כָּל־
כְּלִ֤י הָעוֹר֙ אֲשֶׁר־יִהְיֶ֣ה בּ֔וֹ הַנָּ֖גַע כִּי־
צָרַ֣עַת מַמְאֶ֑רֶת הִ֥וא בָּאֵ֖שׁ תִּשָּׂרֵֽף׃

And he shall burn the garment, or the warp, or
52 the woof, whether it be of wool or of linen, or
any thing of skin, wherein the plague is; for it is
a malignant leprosy; it shall be burnt in the fire.

53 וְאִם֙ יִרְאֶ֣ה הַכֹּהֵ֔ן וְהִנֵּ֥ה לֹא־פָשָׂ֖ה הַנֶּ֑גַע
בַּבֶּ֗גֶד אוֹ בַשְּׁתִ֤י אוֹ בָעֵ֙רֶב֙ אוֹ בְּכָל־כְּלִי־
עֹֽר׃

And if the priest shall look, and, behold, the
53 plague be not spread in the garment, or in the
warp, or in the woof, or in any thing of skin;

54 וְצִוָּה֙ הַכֹּהֵ֔ן וְכִבְּס֕וּ אֶת אֲשֶׁר־בּ֖וֹ הַנָּ֑גַע
וְהִסְגִּירוֹ֙ שִׁבְעַ֣ת־יָמִ֔ים שֵׁנִֽית׃

then the priest shall command that they wash
54 the thing wherein the plague is, and he shall shut
it up seven days more.

55 וְרָאָ֣ה הַכֹּהֵ֗ן אַחֲרֵי֙ הֻכַּבֵּ֣ס אֶת־הַנֶּ֔גַע
וְהִנֵּ֥ה לֹא־הָפַ֖ךְ הַנֶּ֣גַע אֶת־עֵינ֑וֹ וְהַנֶּ֣גַע לֹא־
פָשָׂ֔ה טָמֵ֥א הֽוּא בָּאֵ֖שׁ תִּשְׂרְפֶ֑נּוּ פְּחֶ֣תֶת הִ֔וא
בְּקָרַחְתּ֥וֹ אוֹ בְגַבַּחְתּֽוֹ׃ שביעי (רביעי)

And the priest shall look, after that the plague is
washed; and, behold, if the plague have not
55 changed its colour, and the plague be not spread,
it is unclean; thou shalt burn it in the fire; it is a
fret, whether the bareness be within or without.

56 וְאִם֙ רָאָ֣ה הַכֹּהֵ֔ן וְהִנֵּ֥ה כֵהָ֖ה הַנֶּ֑גַע אַחֲרֵ֣י
הֻכַּבֵּ֔ס אֹת֖וֹ וְקָרַ֣ע אֹת֑וֹ מִן־הַבֶּ֗גֶד אוֹ מִן־
הָעוֹר֙ אוֹ מִן־הַשְּׁתִ֔י אוֹ מִן־הָעֵֽרֶב׃

And if the priest look, and, behold, the plague
56 be dim after the washing thereof, then he shall
rend it out of the garment, or out of the skin, or
out of the warp, or out of the woof.

57 וְאִם־תֵּרָאֶ֥ה עוֹד֙ בַּבֶּ֔גֶד אוֹ־בַשְּׁתִ֖י אוֹ־
בָעֵ֑רֶב אוֹ בְּכָל־כְּלִי־עוֹר֙ פֹּרַ֣חַת הֽוּא֔
בָּאֵ֖שׁ תִּשְׂרְפֶ֑נּוּ אֶת אֲשֶׁר־בּ֥וֹ הַנָּֽגַע׃ מפטיר

And if it appear still in the garment, or in the
57 warp, or in the woof, or in any thing of skin, it is
breaking out, thou shalt burn that wherein the
plague is with fire.

58 וְהַבֶּ֗גֶד אוֹ־הַשְּׁתִי֙ אוֹ־הָעֵ֔רֶב אוֹ־כָ֖ל־כְּלֵי
הָעוֹר֑ אֲשֶׁ֤ר תְּכַבֵּס֙ וְסָ֣ר מֵהֶ֔ם הַנָּ֖גַע וְכֻבַּ֣ס
שֵׁנִ֑ית וְטָהֵֽר׃

And the garment, or the warp, or the woof, or
58 whatsoever thing of skin it be, which thou shalt
wash, if the plague be departed from them, then
it shall be washed the second time, and shall be
clean.

59 זֹ֣את תּוֹרַ֗ת נֶ֚גַע־צָרַ֣עַת בֶּ֔גֶד הַצֶּ֖מֶר אוֹ
הַפִּשְׁתִּ֑ים אוֹ הַשְּׁתִ֥י אוֹ הָעֵ֖רֶב אוֹ כָ֣ל־
כְּלִי־עֹ֔ור לְטַהֲרֹ֥ו אוֹ לְטַמְּאֹֽו׃ (פ) סז פסוקיס

This is the law of the plague of leprosy in a
59 garment of wool or linen, or in the warp, or in
the woof, or in any thing of skin, to pronounce
it clean, or to pronounce it unclean.

The Haftara is II Kings 4:42 – 5:19 on page 721. For Shabbat HaḤodesh the Maftir and Haftara are on page 205. When Shabbat HaḤodesh is Rosh Ḥodesh, read as before but combine the 6th and 7th aliyot from the parsha, and read the 7th aliya for Shabbat Rosh Ḥodesh on page 526.

XIV 1 וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵאמֹֽר׃ מצרע ט

And the Lord spoke unto Moses, saying:

2 זֹ֣את תִּהְיֶ֗ה תּוֹרַ֤ת הַמְּצֹרָע֙ בְּיֹ֣ום טָהֳרָתֹ֔ו
וְהוּבָ֖א אֶל־הַכֹּֽהֵן׃

This shall be the law of the leper in the day of his
2 cleansing: he shall be brought unto the priest.

(52) בצמר או בפשתים. של צמר או של פשתים, זהו פשוטו. ומדרשו יכול יביא גיזי צמר ואגיגי פשתן ויטרפם עמו, תלמוד לומר היא באש תשרף, אינה צריכה דבר אחר עמה, א"כ מה תלמוד לומר בצמר או בפשתים, להוציא את הָאֵימֻרִיּוֹת שבו שהן ממין אחר באימריות לשון שפה, כמו אימרא:
(54) את אשר בו הנגע. יכול מקום הנגע בלבד, תלמוד לומר את אשר בו הנגע, יכול כל הבגד כולו טעון כבוס, תלמוד לומר הנגע, הא כיצד, יכבס מן הבגד עמו:
(55) אחרי הכבס. לשון הֶעָשׂוֹת: לא הפך הנגע את עינו. לא כהה ממראיתו: והנגע לא פשה. שמענו שאם לא הפך ולא פשה טמא, ואין צריך לומר לא הפך ופשה, הפך ולא פשה איני יודע מה יעשה לו, תלמוד לומר והסגיר את הנגע מכל מקום, דברי רבי יהודה, וחכמים אומרים וכו' כדאיתא בתורת כהנים (פרק טו, ז), ורמזתיה כאן לישב המקרא על אופניו: פחתת היא. לשון גומא, כמו בְּאֵ֫שֶׁת הַפָּחָתִים (שמואל־יז, ט), כלומר שפלה היא, נגע שמראיו שוקעין: בקרחתו או בגבחתו. כתרגומו בְּשֵׁיקִיקוּתֵהּ אוֹ בְּבַדָּתוּתֵהּ: קרחתו. שחקים, ישניס. ומפני המדרש שהולך לגזרה שוה, מנין לפריחה בבגדים שהיא טהורה, נאמרה קרחת וגבחת באדם, ונאמרה קרחת וגבחת בבגדים מה להלן פרח בכולו טהור (סנהדרין פח.), אף כאן פרח בכולו טהור. לכך אחז הכתוב לשון קרחת וגבחת. ולענין פירושו ותרגומו זהו משמעו, קרחת לשון ישניס, וגבחת לשון חדשים, כאלו נכתב באחריתו או בקדמותו, שהקרחת לשון אמוריים, והגבחת לשון פניס, כמו שכתוב ואם מפאת פניו וגו', והקרחת כל שטופע ויורד מן הקדקד ולאחריו, כך מפורש בתורת כהנים (פרק טו, ט):
(56) וקרע אותו. יקרע מקום הנגע מן הבגד, ויטרפנו:
(57) פרחת הוא. דבר המוזר ולומה: באש תשרפנו. את כל הבגד:
(58) וסר מהם הנגע. אם כשכבסוהו בתחלה על פי כהן סר ממנו הנגע לגמרי: וכבס שנית. לשון טבילה. תרגום של כבוסין שבפרשה זו לשון לבון, וְיִתְחַוַּר, חוץ מזה שאינו ללבון אלא לטבול, לכך תרגומו וְיִצְטַבַּע, וכן כל כבוסי בגדים שהן לטבילה מתורגמין ויצטבע:
(2) זאת תהיה תורת וגו'. מלמד שאין מטהרין אותו בלילה (מגילה כא.):

3 וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא נֶגַע־הַצָּרַעַת מִן־הַצָּרוּעַ׃

וְיִפּוֹק כָּהֲנָא לְמַבַּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְיִחְזֵי כָּהֲנָא וְהָא אִתַּסִי מַכְתָּשׁ סְגִירוּתָא מִן סְגִירָא׃

3 And the priest shall go forth out of the camp; and the priest shall look, and, behold, if the plague of leprosy be healed in the leper;

4 וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי־צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהֹרוֹת וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב׃

וַיְפַקֵּיד כָּהֲנָא וְיִסַּב לְדִמְדַכֵּי תַּרְתֵּין צִפְּרִין חַיִּין דָּכְיִין וְאָעָא דְּאַרְזָא וּצְבַע זְהוֹרִי וְאֵיזוֹבָא׃

4 then shall the priest command to take for him that is to be cleansed two living clean birds, and cedar-wood, and scarlet, and hyssop.

5 וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׂ עַל־מַיִם חַיִּים׃

וַיְפַקֵּיד כָּהֲנָא וְיִכּוֹס יָת צִפְּרָא חָדָא לְמָאן דַּחֲסַף עַל מַי מַבּוּעַ׃

5 And the priest shall command to kill one of the birds in an earthen vessel over running water.

לוי 6 אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה יִקַּח אֹתָהּ וְאֶת־עֵץ הָאֶרֶז וְאֶת־שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֶת־הָאֵזֹב וְטָבַל אוֹתָם וְאֶת הַצִּפֹּר הַחַיָּה בְּדַם הַצִּפֹּר הַשְּׁחֻטָה עַל הַמַּיִם הַחַיִּים׃

יָת צִפְּרָא חַיְתָא יִסַּב יָתַהּ וְיָת אָעָא דְּאַרְזָא וְיָת צְבַע זְהוֹרִי וְיָת אֵיזוֹבָא וְיִטְבּוֹל יָתְהוֹן וְיָת צִפְּרָא חַיְתָא בִּדְמָא דְּצִפְּרָא דְּנִכְיסְתָא עַל מַי מַבּוּעַ׃

6 As for the living bird, he shall take it, and the cedar-wood, and the scarlet, and the hyssop, and shall dip them and the living bird in the blood of the bird that was killed over the running water.

7 וְהִזָּה עַל הַמִּטַּהֵר מִן־הַצָּרַעַת שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהַרּוֹ וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה׃

וְיַדֵּי עַל דְּמִדַּכֵּי מִן סְגִירוּתָא שְׁבַע זִמְנִין וִידַכְּיֵנֵיהּ וִישַׁלַּח יָת צִפְּרָא חַיְתָא עַל אַפֵּי חַקְלָא׃

7 And he shall sprinkle upon him that is to be cleansed from the leprosy seven times, and shall pronounce him clean, and shall let go the living bird into the open field.

8 וְכִבֶּס הַמִּטַּהֵר אֶת־בְּגָדָיו וְגִלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר וְאַחַר יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְיָשַׁב מִחוּץ לְאָהֳלוֹ שִׁבְעַת יָמִים׃

וִיצַבַּע דְּמִדַּכֵּי יָת לְבוּשׁוֹהִי וְיִגְלַח יָת כָּל שַׂעֲרֵיהּ וְיִסְחֵי בְּמַיָּא וְיִדְכֵּי וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרִיתָא וְיִתֵּיב מִבַּרָא לְמַשְׁכְּנֵיהּ שִׁבְעָא יוֹמִין׃

8 And he that is to be cleansed shall wash his clothes, and shave off all his hair, and bathe himself in water, and he shall be clean; and after that he may come into the camp, but shall dwell outside his tent seven days.

9 וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ אֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־זְקָנוֹ וְאֵת גַּבַּת עֵינָיו וְאֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ יְגַלֶּחַ וְכִבֶּס אֶת־בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר׃

וִיהֵי בְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יְגַלַּח יָת כָּל שַׂעֲרֵיהּ יָת רֵישֵׁיהּ וְיָת דִּקְנֵיהּ וְיָת גְּבִינֵי עֵינוֹהִי וְיָת כָּל שַׂעֲרֵיהּ יְגַלַּח וִיצַבַּע יָת לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי יָת בְּשָׂרֵיהּ בְּמַיָּא וְיִדְכֵּי׃

9 And it shall be on the seventh day, that he shall shave all his hair off his head and his beard and his eyebrows, even all his hair he shall shave off; and he shall wash his clothes, and he shall bathe his flesh in water, and he shall be clean.

ישראל 10 וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח שְׁנֵי־כְבָשִׂים תְּמִימִם וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְלֹג אֶחָד שָׁמֶן׃

וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה יִסַּב תְּרֵין אִמְּרִין שַׁלְמִין וְאִמַּרְתָּא חֲדָא בַּת שַׁתַּהּ שַׁלְמְתָא וּתְלָתָא עֶשְׂרוֹנִין סוֹלְתָא מִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח וְלוֹגָא חַד דְּמִשְׁחָא׃

10 And on the eighth day he shall take two he-lambs without blemish, and one ewe-lamb of the first year without blemish, and three tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, and one log of oil.

11 וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר אֵת הָאִישׁ הַמִּטַּהֵר וְאֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃

וְיָקִים כָּהֲנָא דְּמִדַּכֵּי יָת גּוּבְרָא דְּמִדַּכֵּי וְיָתְהוֹן קֳדָם יְיָ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

11 And the priest shall cleanseth him shall set the man that is to be cleansed, and those things, before the Lord, at the door of the tent of meeting.

12 וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד וְהִקְרִיב אֹתוֹ לְאָשָׁם וְאֶת־לֹג הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃

וְיִסַּב כָּהֲנָא יָת אִמְּרָא חַדָא וְיַקְרֵיב יָתֵיהּ לַאֲשָׁמָא וְיָת לוֹגָא דְּמִשְׁחָא וִירִים יָתְהוֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ׃

12 And the priest shall take one of the he-lambs, and offer him for a guilt-offering, and the log of oil, and wave them for a wave-offering before the Lord.

(3) אל מחוץ למחנה. חוץ לשלש מחנות שנשתלח שם בימי חזקיהו:
(4) חיות. טהרות (חולין קמ.): טהרות. פרט לעוף טמא (שם). לפי שהנגעים באים על לשון הרע, שהוא מעשה פְּטָפוּטֵי דברים, לפיכך הוזקקו לטהרתו לפרים, שמפטפטין תמיד בלפלוף קול (ערכין טז:): ועץ ארז. לפי שהנגעים באין על גסות הרוח (שם): ושני תולעת ואזוב. מה תקנתו ויתרפא, יפיל עצמו מגאותו כתולעת וכאזוב: עץ ארז. מקל של ארז: ושני תולעת. לשון של צמר צבוע זהורית (ב"מ כא.):
(5) על מים חיים. נותן אותם תחלה בכלי, כדי שיהא דם לפור ניכר בהם, וכמה הם, רביעית (סוטה טז:):
(6) את הצפור החיה יקח אותה. מלמד שאינו אוגדה עמהם אלא מפרישה לעצמה, אבל העץ והאזוב כרוכים יחד בלשון הזהורית, כענין שנאמר ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזוב, קיחה אחת לשלשתן, יכול כשם שאינה בכלל אגודה כך לא תהא בכלל טבילה, תלמוד לומר וטבל אותם ואת הצפור החיה, החזיר את הצפור לכלל טבילה:
(8) וישב מחוץ לאהלו. מלמד שאסור בתשמיש המטה (ת"כ פרק ח, יא. חולין קמא.):
(9) את כל שערו וגו׳. כלל ופרט וכלל, להביא כל מקום כגוף שער וגדלה (סוטה טז.):
(10) וכבשה אחת. לחטאת: ושלשה עשרונים. לנסכי שלשה כבשים הללו, שחטאתו ואשמו של מצורע טעונין נסכים (מנחות לא.): ולוג אחד שמן. להזות עליו שבע, וליתן ממנו ל תוך אזנו וממתן בהונות:
(11) לפני ה׳. בשער נקנור, ולא בעזרה עצמה, לפי שהוא מחוסר כפורים (סוטה ז.):
(12) והקריב אותו לאשם. יקריבנו לתוך העזרה לשם אשם להניף, שהוא טעון תנופה חי: והניף אותם. את האשם ואת הלוג:

שני
13 וְשָׁחַט אֶת־הַכֶּבֶשׂ בְּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט
אֶת־הַחַטָּאת וְאֶת־הָעֹלָה בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ
כִּי כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא לַכֹּהֵן קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים הוּא:

14 וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם וְנָתַן הַכֹּהֵן עַל־
תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ
הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית:

15 וְלָקַח הַכֹּהֵן מִלֹּג הַשָּׁמֶן וְיָצַק עַל־כַּף
הַכֹּהֵן הַשְּׂמֹאלִית:

16 וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן־
הַשָّמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ הַשְּׂמֹאלִית וְהִזָּה
מִן־הַשָּׁמֶן בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי
יְהוָה:

17 וּמִיֶּתֶר הַשָּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ יִתֵּן הַכֹּהֵן
עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן
יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית עַל
דַּם הָאָשָׁם:

18 וְהַנּוֹתָר בַּשָּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן
עַל־רֹאשׁ הַמִּטַּהֵר וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן
לִפְנֵי יְהוָה:

19 וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־הַחַטָּאת וְכִפֶּר עַל־
הַמִּטַּהֵר מִטֻּמְאָתוֹ וְאַחַר יִשְׁחַט אֶת־
הָעֹלָה:

20 וְהֶעֱלָה הַכֹּהֵן אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה
הַמִּזְבֵּחָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְטָהֵר: (ס)

שלישי (חמישי)
21 וְאִם־דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת וְלָקַח כֶּבֶשׂ
אֶחָד אָשָׁם לִתְנוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשָּׂרוֹן
סֹלֶת אֶחָד בָּלוּל בַּשָּׁמֶן לְמִנְחָה וְלֹג שָׁמֶן:

22 וּשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֲשֶׁר תַּשִּׂיג
יָדוֹ וְהָיָה אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה:

23 וְהֵבִיא אֹתָם בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטָהֳרָתוֹ אֶל־
הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה:

13 And he shall kill the he-lamb in the place where they kill the sin-offering and the burnt-offering, in the place of the sanctuary; for as the sin-offering is the priest's, so is the guilt-offering; it is most holy.

14 And the priest shall take of the blood of the guilt-offering, and the priest shall put it upon the tip of the right ear of him that is to be cleansed, and upon the thumb of his right hand, and upon the great toe of his right foot.

15 And the priest shall take of the log of oil, and pour it into the palm of his own left hand.

16 And the priest shall dip his right finger in the oil that is in his left hand, and shall sprinkle of the oil with his finger seven times before the Lord.

17 And of the rest of the oil that is in his hand shall the priest put upon the tip of the right ear of him that is to be cleansed, and upon the thumb of his right hand, and upon the great toe of his right foot, upon the blood of the guilt-offering.

18 And the rest of the oil that is in the priest's hand he shall put upon the head of him that is to be cleansed; and the priest shall make atonement for him before the Lord.

19 And the priest shall offer the sin-offering, and make atonement for him that is to be cleansed because of his uncleanness; and afterward he shall kill the burnt-offering.

20 And the priest shall offer the burnt-offering and the meal-offering upon the altar; and the priest shall make atonement for him, and he shall be clean.

21 And if he be poor, and his means suffice not, then he shall take one he-lamb for a guilt-offering to be waved, to make atonement for him, and one tenth part of an ephah of fine flour mingled with oil for a meal-offering, and a log of oil;

22 and two turtle-doves, or two young pigeons, such as his means suffice for; and the one shall be a sin-offering, and the other a burnt-offering.

23 And on the eighth day he shall bring them for his cleansing unto the priest, unto the door of the tent of meeting, before the Lord.

וְיִכּוֹס יָת אִמְּרָא בְּאַתְרָא דְּיִכּוֹס יָת חַטָּתָא וְיָת עֲלָתָא בַּאֲתַר קוּדְשָׁא אֲרֵי כְּחַטָּתָא אֲשָׁמָא הוּא לְכָהֲנָא קוֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא:

וְיִסַּב כָּהֲנָא מִדְּמָא דַּאֲשָׁמָא וְיִתֵּין כָּהֲנָא עַל רוּם אוּדְנָא דְּמִדַּכֵּי דְּיִמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵיהּ דְּיִמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵיהּ דְּיִמִּינָא:

וְיִסַּב כָּהֲנָא מִלּוֹגָא דְּמִשְׁחָא וִירִיק עַל יְדָא דְּכָהֲנָא דִּשְׂמָאלָא:

וְיִטְבּוֹל כָּהֲנָא יָת אֶצְבְּעֵיהּ דְּיִמִּינָא מִן מִשְׁחָא דְּעַל יְדֵיהּ דִּשְׂמָאלָא וְיַדֵּי מִן מִשְׁחָא בְּאֶצְבְּעֵיהּ שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ:

וּמִשְׁאָר מִשְׁחָא דְּעַל יְדֵיהּ יִתֵּין כָּהֲנָא עַל רוּם אוּדְנָא דְּמִדַּכֵּי דְּיִמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵיהּ דְּיִמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵיהּ דְּיִמִּינָא עַל דְּמָא דַּאֲשָׁמָא:

וּדְיִשְׁתְּאַר בְּמִשְׁחָא דְּעַל יְדָא דְּכָהֲנָא יִתֵּין עַל רֵישָׁא דְּמִדַּכֵּי וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא קֳדָם יְיָ:

וַיַּעֲבִיד כָּהֲנָא יָת חַטָּתָא וִיכַפֵּר עַל דְּמִדַּכֵּי מִסְאוֹבְתֵּיהּ וּבָתַר כֵּן יִכּוֹס יָת עֲלָתָא:

וַיַּסֵּיק כָּהֲנָא יָת עֲלָתָא וְיָת מִנְחָתָא לְמַדְבְּחָא וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא וְיִדְכֵּי:

וְאִם מִסְכֵּן הוּא וְלֵית יְדֵיהּ מַדְבְּקָא וְיִסַּב אִמַּר חַד אֲשָׁמָא לַאֲרָמָא לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי וְעֶשְׂרוֹנָא סוּלְתָּא חַד דְּפִיל בִּמְשַׁח לְמִנְחָתָא וְלוֹגָא דִּמְשְׁחָא:

וּתְרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ תְּרֵין בְּנֵי יוֹנָה דְּתַדְבִּיק יְדֵיהּ וִיהֵי חַד חַטָּתָא וְחַד עֲלָתָא:

וַיְיָתֵי יָתְהוֹן בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה לִדְכוּתֵיהּ לְוָת כָּהֲנָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לִקְדָם יְיָ:

(13) במקום אשר ישחט וגו׳. על ירך המזבח בצפון, ומה תלמוד לומר, והלא כבר נאמר בתורת אשם בפרשת לו את אהרן שהאשם טעון שחיטה בצפון, לפי שיצא זה מכלל אשמות לידון בהעמדה, יכול תהא שחיטתו במקום העמדתו, לכך נאמר ושחט במקום אשר ישחט וגו׳ (זבחים מט.): כי כחטאת. כי ככל החטאות: האשם. הזה: הוא לכהן. בכל עבודות התלוית בכהן הבוה אשם זה להטאת, שלא תאמר הואיל ויצא דמו מכלל שאר אשמות להנתן על תנוך ובהונות, לא יהא טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח, לכך נאמר כי כחטאת האשם הוא לכהן, יכול יהא דמו ניתן למעלה כחטאת, תלמוד לומר וכו׳, בתורת כהנים (פרק ג, ח):
(14) תנוך. גדר אמצעי שבאוזן, ולשון תנוך לא נודע לי, והפותריס קוריס לו טנדלרו"ס: בהן. גולל:
(16) לפני ה׳. כנגד בית קדשי הקדשים (ת"כ שם ט):
(20) ואת המנחה. מנחת נסכים של בהמה:
(21) ועשרון סלת אחד. לבבש, זה שהוא אחד יביא עשרון אחד לנסכיו: ולוג שמן. לתת ממנו על הבהונות, ושמן של נסכי המנחה לא הוזקק הכתוב לפרש:
(23) ביום השמיני לטהרתו. שמיני לצפרים ולהזאת עץ ארז ואזוב ושני תולעת:

24 וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־כֶּבֶשׂ הָאָשָׁם וְאֶת־לֹג הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃

24 וְיַסֵּב כָּהֲנָא יָת אִמְּרָא דַּאֲשָׁמָא וְיָת לוֹגָא דְּמִשְׁחָא וִירִים יָתְהוֹן כָּהֲנָא אָרְמָא קֳדָם יְיָ׃

24 And the priest shall take the lamb of the guilt-offering, and the log of oil, and the priest shall wave them for a wave-offering before the Lord.

25 וְשָׁחַט אֶת־כֶּבֶשׂ הָאָשָׁם וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם וְנָתַן עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן־הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית׃

25 וְיִכּוֹס יָת אִמְּרָא דַּאֲשָׁמָא וְיִסַּב כָּהֲנָא מִדְּמָא דַּאֲשָׁמָא וְיִתֵּין עַל רוּם אוּדְנָא דְּמִדַּכֵּי דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵיהּ דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵיהּ דְּיַמִּינָא׃

25 And he shall kill the lamb of the guilt-offering, and the priest shall take of the blood of the guilt-offering, and put it upon the tip of the right ear of him that is to be cleansed, and upon the thumb of his right hand, and upon the great toe of his right foot.

26 וּמִן־הַשֶּׁמֶן יִצֹּק הַכֹּהֵן עַל־כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמֹאלִית׃

26 וּמִן מִשְׁחָא יְרִיק כָּהֲנָא עַל יְדָא דְּכָהֲנָא דִּשְׂמָאלָא׃

26 And the priest shall pour of the oil into the palm of his own left hand.

27 וְהִזָּה הַכֹּהֵן בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ הַשְּׂמֹאלִית שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה׃

27 וְיַדֵּי כָּהֲנָא בְּאֶצְבְּעֵיהּ דְּיַמִּינָא מִן מִשְׁחָא דְּעַל יְדֵיהּ דִּשְׂמָאלָא שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ׃

27 And the priest shall sprinkle with his right finger some of the oil that is in his left hand seven times before the Lord.

28 וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַשֶّמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית עַל־מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם׃

28 וְיִתֵּין כָּהֲנָא מִן מִשְׁחָא דְּעַל יְדֵיהּ עַל רוּם אוּדְנָא דְּמִדַּכֵּי דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵיהּ דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵיהּ דְּיַמִּינָא עַל אֲתַר דְּמָא דַּאֲשָׁמָא׃

28 And the priest shall put of the oil that is in his hand upon the tip of the right ear of him that is to be cleansed, and upon the thumb of his right hand, and upon the great toe of his right foot, upon the place of the blood of the guilt-offering.

29 וְהַנּוֹתָר מִן־הַשֶّמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל־רֹאשׁ הַמִּטַּהֵר לְכַפֵּר עָלָיו לִפְנֵי יְהוָה׃

29 וּדְיִשְׁתְּאַר מִן מִשְׁחָא דְּעַל יְדָא דְּכָהֲנָא יִתֵּין עַל רֵישָׁא דְּמִדַּכֵּי לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי קֳדָם יְיָ׃

29 And the rest of the oil that is in the priest's hand he shall put upon the head of him that is to be cleansed, to make atonement for him before the Lord.

30 וְעָשָׂה אֶת־הָאֶחָד מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ׃

30 וְיַעֲבִיד יָת חַד מִן שַׁפְנִינְיָא אוֹ מִן בְּנֵי יוֹנָה מִדְּתַדְבִּיק יְדֵיהּ׃

30 And he shall offer one of the turtle-doves, or of the young pigeons, such as his means suffice for;

31 אֵת אֲשֶׁר־תַּשִּׂיג יָדוֹ אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה עַל־הַמִּנְחָה וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל הַמִּטַּהֵר לִפְנֵי יְהוָה׃

31 יָת דְּתַדְבִּיק יְדֵיהּ יָת חַד חַטָּתָא וְיָת חַד עֲלָתָא עַל מִנְחָתָא וִיכַפַּר כָּהֲנָא עַל דְּמִדַּכֵּי קֳדָם יְיָ׃

31 even such as his means suffice for, the one for a sin-offering, and the other for a burnt-offering, with the meal-offering; and the priest shall make atonement for him that is to be cleansed before the Lord.

32 זֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר־בּוֹ נֶגַע צָרָעַת אֲשֶׁר לֹא־תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ׃ (פ)

32 דָּא אוֹרָיְתָא דְּבֵיהּ מַכְתָּשׁ סְגִירוּ דְּלָא תַדְבִּיק יְדֵיהּ בְּדָכוּתֵיהּ׃

32 This is the law of him in whom is the plague of leprosy, whose means suffice not for that which pertaineth to his cleansing.

(ששי) רביעי

33 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃

33 וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר׃

33 And the Lord spoke unto Moses and unto Aaron, saying:

34 כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לַאֲחֻזָּה וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם׃

34 אֲרֵי תֵּיעֲלוּן לְאַרְעָא דִּכְנַעַן דַּאֲנָא יָהֵיב לְכוֹן לְאַחְסָנָא וְאֶתֵּין מַכְתָּשׁ סְגִירוּ בְּבֵית אַרְעָא אַחְסָנַתְכוֹן׃

34 When ye are come into the land of Canaan, which I give to you for a possession, and I put the plague of leprosy in a house of the land of your possession;

35 וּבָא אֲשֶׁר־לוֹ הַבַּיִת וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבָּיִת׃

35 וְיֵתֵי דִּדִילֵיהּ בֵּיתָא וִיחַוֵּי לְכָהֲנָא לְמֵימַר כְּמַכְתָּשָׁא אִתַּחְזִי לִי בְּבֵיתָא׃

35 then he that owneth the house shall come and tell the priest, saying: 'There seemeth to me to be as it were a plague in the house.'

36 וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת־הַבַּיִת בְּטֶרֶם יָבֹא הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת־הַנֶּגַע וְלֹא יִטְמָא כָּל־אֲשֶׁר בַּבָּיִת וְאַחַר כֵּן יָבֹא הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת־הַבָּיִת׃

36 וִיפַקֵּיד כָּהֲנָא וִיפַנּוּן יָת בֵּיתָא עַד לָא יֵיעוֹל כָּהֲנָא לְמִחְזֵי יָת מַכְתָּשָׁא וְלָא יִסְתָּאַב כָּל דִּבְבֵיתָא וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל כָּהֲנָא לְמִחְזֵי יָת בֵּיתָא׃

36 And the priest shall command that they empty the house, before the priest go in to see the plague, that all that is in the house be not made unclean; and afterward the priest shall go in to see the house.

(28) על מקום דם האשם. אפי׳ נתקנה הדם, למד, שאין הדם גורם (מנחות י.), אלא המקום גורם:

(34) ונתתי נגע צרעת. בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם, לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, (ויק"ר יז, ו) וע"י הנגע נותץ הבית ומוצאן:

(35) כנגע נראה לי בבית. אפי׳ תלמיד חכם שיודע שהוא נגע ודאי, לא יפסוק דבר ברור לומר נגע נראה לי, אלא כנגע נראה לי (ת"כ פרשתא ה, י נגעים פי"ב מ"ה):

(36) בטרם יבא הכהן וגו׳. שכל זמן שאין כהן נזקק לו, אין שם תורת טומאה: ולא יטמא כל אשר בבית. שאם לא יפנהו ויבא הכהן וירואה הנגע נזקק להסגר,

37 וְרָאָה אֶת־הַנָּגַע וְהִנֵּה הַנֶּגַע בְּקִירֹת הַבַּיִת שְׁקַעֲרוּרֹת יְרַקְרַקֹּת אוֹ אֲדַמְדַּמֹּת וּמַרְאֵיהֶן שָׁפֵל מִן־הַקִּיר׃

37 וְחִזֵּי יָת מַכְתָּשָׁא וְהָא מַכְתָּשָׁא בְּכוּתְלֵי בֵיתָא פַּחְתִּין יָרְקָן אוֹ סָמְקָן וּמִחְזֵיהוֹן מַכִּיךְ מִן כּוּתְלָא׃

And he shall look on the plague, and, behold, if the plague be in the walls of the house with hollow streaks, greenish or reddish, and the appearance thereof be lower than the wall;

38 וְיָצָא הַכֹּהֵן מִן־הַבַּיִת אֶל־פֶּתַח הַבָּיִת וְהִסְגִּיר אֶת־הַבַּיִת שִׁבְעַת יָמִים׃

38 וְיִפּוֹק כָּהֲנָא מִן בֵּיתָא לִתְרַע בֵּיתָא וַיַסְגַּר יָת בֵּיתָא שִׁבְעָא יוֹמִין׃

then the priest shall go out of the house to the door of the house, and shut up the house seven days.

39 וְשָׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּקִירֹת הַבָּיִת׃

39 וְיִתּוּב כָּהֲנָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְיִחְזֵי וְהָא אוֹסִיף מַכְתָּשָׁא בְּכוּתְלֵי בֵיתָא׃

And the priest shall come again the seventh day, and shall look; and, behold, if the plague be spread in the walls of the house;

40 וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְחִלְּצוּ אֶת־הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֵן הַנָّגַע וְהִשְׁלִיכוּ אֶתְהֶן אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא׃

40 וִיפַקֵּיד כָּהֲנָא וִישַׁלְפוּן יָת אַבְנַיָּא דִּבְהוֹן מַכְתָּשָׁא וְיִרְמוֹן יָתְהוֹן לְמִבְּרָא לְקַרְתָּא לַאֲתַר מְסָאַב׃

then the priest shall command that they take out the stones in which the plague is, and cast them into an unclean place without the city.

41 וְאֶת־הַבַּיִת יַקְצֶעַ מִבַּיִת סָבִיב וְשָׁפְכוּ אֶת־הֶעָפָר אֲשֶׁר הִקְצוּ אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא׃

41 וְיָת בֵּיתָא יְקַלְפוּן מִגָּיו סְחוֹר סְחוֹר וְיִרְמוֹן יָת עַפְרָא דְּקַלִּיפוּ לְמִבְּרָא לְקַרְתָּא לַאֲתַר מְסָאַב׃

And he shall cause the house to be scraped within round about, and they shall pour out the mortar that they scrape off without the city into an unclean place.

42 וְלָקְחוּ אֲבָנִים אֲחֵרוֹת וְהֵבִיאוּ אֶל־תַּחַת הָאֲבָנִים וְעָפָר אַחֵר יִקַּח וְטָח אֶת־הַבָּיִת׃

42 וְיִסְבּוּן אַבְנִין אָחֳרָנִין וְיַעֲלוּן בַּאֲתַר אַבְנַיָּא וַעֲפַר אָחֳרָן יִסַּב וִישׁוּעַ יָת בֵּיתָא׃

And they shall take other stones, and put them in the place of those stones; and he shall take other mortar, and shall plaster the house.

43 וְאִם־יָשׁוּב הַנֶּגַע וּפָרַח בַּבַּיִת אַחַר חִלֵּץ אֶת־הָאֲבָנִים וְאַחֲרֵי הִקְצוֹת אֶת־הַבַּיִת וְאַחֲרֵי הִטּוֹחַ׃

43 וְאִם יְתוּב מַכְתָּשָׁא וְיִסְגֵּי בְּבֵיתָא בָּתַר דְּשַׁלִּיפוּ יָת אַבְנַיָּא וּבָתַר דְּקַלִּיפוּ יָת בֵּיתָא וּבָתַר דְּאִתְּשָׁע׃

And if the plague come again, and break out in the house, after that the stones have been taken out, and after the house hath been scraped, and after it is plastered;

44 וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בַּבַּיִת צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִוא בַּבַּיִת טָמֵא הוּא׃

44 וְיֵיעוֹל כָּהֲנָא וְיִחְזֵי וְהָא אוֹסִיף מַכְתָּשָׁא בְּבֵיתָא סְגִירוּת מְחַסְּרָא הִיא בְּבֵיתָא מְסָאַב הוּא׃

then the priest shall come in and look; and, behold, if the plague be spread in the house, it is a malignant leprosy in the house: it is unclean.

45 וְנָתַץ אֶת־הַבַּיִת אֶת־אֲבָנָיו וְאֶת־עֵצָיו וְאֶת כָּל־עֲפַר הַבַּיִת וְהוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא׃

45 וְיִתְרַע יָת בֵּיתָא יָת אַבְנוֹהִי וְיָת אָעוֹהִי וְיָת כָּל עֲפַר בֵּיתָא וַיַפֵּיק לְמִבְּרָא לְקַרְתָּא לַאֲתַר מְסָאַב׃

And he shall break down the house, the stones of it, and the timber thereof, and all the mortar of the house; and he shall carry them forth out of the city into an unclean place.

46 וְהַבָּא אֶל־הַבַּיִת כָּל־יְמֵי הִסְגִּיר אֹתוֹ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃

46 וּדְיֵיעוֹל לְבֵיתָא כָּל יוֹמִין דְּיַסְגַּר יָתֵיהּ יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃

Moreover he that goeth into the house all the while that it is shut up shall be unclean until the even.

וכל מה שבתוכו יטמא. ועל מה חסה תורה, אם על כלי שטף יטבילם ויטהרו, ואם על אוכלין ומשקין יאכלם בימי טומאתו, הא לא חסה התורה אלא על כלי חרס שאין להם טהרה במקוה (ת"כ שם יג):

(37) שקערורת. שוקעות במראיהן (ת"כ פרשתא ו, ה):

(40) וחלצו את האבנים. כתרגומו וישַׁלְפוּן, יטלום משם, כמו וחלצה נעלו (דברים כה, ט), לשון הסרה: אל מקום טמא. מקום שאין טהרות משתמשות שם, למדך הכתוב שהאבנים הללו מטמאות מקומן בעודן בו (ת"כ פרק ד, ד):

(41) יקצע. (דרילי"ר בלע"ז), ובלשון משנה יש הרבה: מבית. מבפנים (שם ה): סביב. סביבות הנגע, בת"כ נדרש כן, שיקלוף הטיח שסביב אבני הנגע: הקצו. לשון קלה, אשר קלעו בקלוע הנגע סביב:

(43) הקצות. לשון הֵעָשׂוֹת, וכן הטוח. אבל חלץ את האבנים, מוסב הלשון אל האדם שחלצן, והוא משקל לשון כבד, כמו כִּפֶּר, דִּבֵּר ואם ישוב הנגע וגו׳. יכול חזר בו ביום יהא טמא, תלמוד לומר ושב הכהן, ואם ישוב, מה שיבה האמורה להלן, בסוף שבוע, אף שיבה האמורה כאן בסוף שבוע (שם פרשתא ז, ו):

(44) ובא הכהן וראה והנה פשה. יכול לא יהא החוזר טמא אלא אם כן פשה, נאמר צרעת ממארת בבתים, ונאמר צרעת ממארת בבגדים, מה להלן טמא את החוזר אף על פי שאינו פושה (שם ה), אף כאן טמא את החוזר אף על פי שאינו פושה, אם כן מה תלמוד לומר והנה פשה, אין כאן מקומו של מקרא זה, אלא ונתץ את הבית, היה לו לכתוב אחר ואם ישוב הנגע, וראה והנה פשה, הא לא בא ללמד אלא על נגע העומד בעייני בשבוע ראשון ובא בסוף שבוע שני ומצאו שפשה, שלא פירש בו הכתוב למעלה כלום בעומד בעייני בשבוע ראשון, ולמדך כאן בפשיון זה שאינו מדבר אלא בעומד בראשון ופשה בשני, ומה יעשה לו, יכול יתלנו כמו שסמך לו ונתץ את הבית, תלמוד לומר ושב הכהן, ובא הכהן, נלמד ביאה משיבה, מה שיבה חולץ וקולה וטח ונותן לו שבוע, אף ביאה חולץ וקולה וטח ונותן לו שבוע, (שם ז) ואם חזר נותץ, לא חזר טהור. ומנין שאם עמד בזה ובזה חולץ וקולה וטח ונותן לו שבוע, תלמוד לומר (ובא), ואם בא יבא, כמה הכתוב מדבר, אם בפושה בראשון, הרי כבר אמור, אם בפושה בשני, הרי כבר אמור, הא אינו אמור (ובא) ואם בא יבא, אלא את שבא בסוף שבוע ראשון ובא בסוף שבוע שני וראה והנה לא פשה, זה העומד מה יעשה לו, יכול יפטר וילך, כמו שכתוב כאן וטהר את הבית, תלמוד לומר כי נרפא הנגע, לא טהרתי אלא את הרפוי, מה יעשה לו, ביאה אמורה למעלה וביאה אמורה למטה, מה בעליונה חולץ וקולה וטח ונותן לו שבוע, דגמר לה זהו שיבה זהו ביאה, אף בתחתונה כך וכו׳, כדאיתא בתורת כהנים (פרשתא ז, י). גמרו של דבר, אין נתיצה אלא בנגע החוזר אחר חליצה וקלוי וטיחה, ואין החוזר צריך פשיון. וסדר המקראות כך הוא, ואם ישוב, ונתץ, והבא אל הבית, והאוכל בבית, ובא הכהן וראה והנה פשה, ודבר הכתוב בעומד בראשון שנותן לו שבוע שני להסגרו, ובסוף שבוע שני להסגרו בא וראהו שפשה, ומה יעשה לו, חולץ וקולה וטח ונותן לו שבוע, חזר נותץ, לא חזר טעון לפריס, שאין בנגעים יותר מג׳ שבועות:

(46) כל ימי הסגיר אותו. ולא ימיס שקלף את נגעו, יכול שאני מוציא המוחלט שקלף את נגעו, תלמוד לומר כל ימי (ת"כ פרק ה, ד): יטמא עד הערב. מלמד שאין מטמא בגדיס, יכול אפי׳ שהה בכדי אכילת פרס, תלמוד לומר והאוכל בבית יכבס את בגדיו, אין לי אלא אוכל, שוכב מנין, תלמוד לומר והשוכב, אין לי אלא אוכל ושוכב, אין לי אלא אוכל

47 וְהַשֹּׁכֵב בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת־בְּגָדָיו וְהָאֹכֵל בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת־בְּגָדָיו׃

וּדְיִשְׁכּוֹב בְּבֵיתָא יְצַבַּע יָת לְבוּשׁוֹהִי וּדְיֵיכוֹל בְּבֵיתָא יְצַבַּע יָת לְבוּשׁוֹהִי׃

47 And he that lieth in the house shall wash his clothes; and he that eateth in the house shall wash his clothes.

48 וְאִם־בֹּא יָבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבַּיִת אַחֲרֵי הִטֹּחַ אֶת־הַבָּיִת וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת־הַבַּיִת כִּי נִרְפָּא הַנָּגַע׃

וְאִם מֵיעָל יֵיעוֹל כָּהֲנָא וְיִחְזֵי וְהָא לָא אוֹסִיף מַכְתָּשָׁא בְּבֵיתָא בָּתַר דְּאִתְּשָׁע יָת בֵּיתָא וְיִדְכֵּי כָּהֲנָא יָת בֵּיתָא אֲרֵי אִתַּסִי מַכְתָּשָׁא׃

48 And if the priest shall come in, and look, and, behold, the plague hath not spread in the house, after the house was plastered; then the priest shall pronounce the house clean, because the plague is healed.

49 וְלָקַח לְחַטֵּא אֶת־הַבַּיִת שְׁתֵּי צִפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב׃

וְיִסַּב לְדַכָּאָה יָת בֵּיתָא תַּרְתֵּין צִפְּרִין וְאָעָא דְּאַרְזָא וּצְבַע זְהוֹרִי וְאֵיזוֹבָא׃

49 And he shall take to cleanse the house two birds, and cedar-wood, and scarlet, and hyssop.

50 וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפֹּר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׂ עַל־מַיִם חַיִּים׃

וְיִכּוֹס יָת צִפְּרָא חֲדָא לְמָאן דַּחֲסַף עַל מֵי מַבּוּעַ׃

50 And he shall kill one of the birds in an earthen vessel over running water.

51 וְלָקַח אֶת־עֵץ־הָאֶרֶז וְאֶת־הָאֵזֹב וְאֵת שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֶת הַצִּפֹּר הַחַיָּה וְטָבַל אֹתָם בְּדַם הַצִּפֹּר הַשְּׁחוּטָה וּבַמַּיִם הַחַיִּים וְהִזָּה אֶל־הַבַּיִת שֶׁבַע פְּעָמִים׃

וְיִסַּב יָת אָעָא דְּאַרְזָא וְיָת אֵיזוֹבָא וְיָת צְבַע זְהוֹרִי וְיָת צִפְּרָא חַיְתָא וְיִטְבּוֹל יָתְהוֹן בִּדְמָא דְּצִפְּרָא דְּנִכְיסְתָּא וּבְמֵי מַבּוּעַ וְיַדֵּי לְבֵיתָא שְׁבַע זִמְנִין׃

51 And he shall take the cedar-wood, and the hyssop, and the scarlet, and the living bird, and dip them in the blood of the slain bird, and in the running water, and sprinkle the house seven times.

52 וְחִטֵּא אֶת־הַבַּיִת בְּדַם הַצִּפּוֹר וּבַמַּיִם הַחַיִּים וּבַצִּפֹּר הַחַיָּה וּבְעֵץ הָאֶרֶז וּבָאֵזֹב וּבִשְׁנִי הַתּוֹלָעַת׃

וְיִדַּכֵּי יָת בֵּיתָא בִּדְמָא דְּצִפְּרָא וּבְמֵי מַבּוּעַ וּבְצִפְּרָא חַיְתָא וּבְאָעָא דְּאַרְזָא וּבְאֵיזוֹבָא וּבִצְבַע זְהוֹרִי׃

52 And he shall cleanse the house with the blood of the bird, and with the running water, and with the living bird, and with the cedar-wood, and with the hyssop, and with the scarlet.

53 וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְכִפֶּר עַל־הַבַּיִת וְטָהֵר׃

וְיִשְׁלַח יָת צִפְּרָא חַיְתָא לְמִבְּרָא לְקַרְתָּא לְאַפֵּי חַקְלָא וִיכַפֵּר עַל בֵּיתָא וְיִדְכֵּי׃

53 But he shall let go the living bird out of the city into the open field; so shall he make atonement for the house; and it shall be clean.

חמישי זֹאת הַתּוֹרָה לְכָל־נֶגַע הַצָּרַעַת וְלַנָּתֶק׃

דָּא אוֹרָיְתָא לְכָל מַכְתָּשׁ סְגִירוּתָא וּלְנִתְקָא׃

54 This is the law for all manner of plague of leprosy, and for a scall;

55 וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד וְלַבָּיִת׃

וְלִסְגִירוּת לְבוּשָׁא וּלְבֵיתָא׃

55 and for the leprosy of a garment, and for a house;

56 וְלַשְּׂאֵת וְלַסַּפַּחַת וְלַבֶּהָרֶת׃

וּלְעָמְקָא וּלְעַדְיָא וּלְבַהֲרָא׃

56 and for a rising, and for a scab, and for a bright spot;

57 לְהוֹרֹת בְּיוֹם הַטָּמֵא וּבְיוֹם הַטָּהֹר זֹאת תּוֹרַת הַצָּרָעַת׃ (פ)

לְאַלָּקָא בְּיוֹם מְסָאֲבָא וּבְיוֹם דָּכְיָא דָּא אוֹרָיְתָא דִּסְגִירוּתָא׃

57 to teach when it is unclean, and when it is clean; this is the law of leprosy.

XV יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְלְאַהֲרֹן לְמֵימַר׃

XV And the Lord spoke unto Moses and to Aaron, saying:

2 דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתֶּם אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ זוֹבוֹ טָמֵא הוּא׃

מַלִּילוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימְרוּן לְהוֹן גְּבַר גְּבַר אֲרֵי יְהֵי דָּאֵיב מִבִּשְׂרֵיהּ דּוֹבֵיהּ מְסָאַב הוּא׃

2 Speak unto the children of Israel, and say unto them: When any man hath an issue out of his flesh, his issue is unclean.

3 וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ רָר בְּשָׂרוֹ אֶת־זוֹבוֹ אוֹ־הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ מִזּוֹבוֹ טֻמְאָתוֹ הִוא׃

וְדָא תְּהֵי סְאוֹבְתֵּיהּ בְּדוֹבֵיהּ רִיר בְּסָרֵיהּ יָת דּוֹבֵיהּ אוֹ חֲתִים בְּסָרֵיהּ מִדּוֹבֵיהּ סְאוֹבְתֵּיהּ הִיא׃

3 And this shall be his uncleanness in his issue: whether his flesh run with his issue, or his flesh be stopped from his issue, it is his uncleanness.

ושוכב, לא אוכל ולא שוכב מנין, תלמוד לומר יכבס, אם כן למה נאמר אוכל ושוכב, ליתן שיעור לשוכב כדי אכילת פרס (ת"כ שם ה, ו, ז, ח ברכות מא. עירובין פג.):

(48) ואם בא יבא. לסוף שבוע שני: וראה והנה לא פשה. מקרא זה בא ללמד בעומד בעייניו בראשון ובשני מה יעשה לו, יכול יטהרנו כמשמעו של מקרא, וטהר הכהן את הבית, תלמוד לומר כי נרפא הנגע, לא טהרתי אלא את הרפוי, ואין רפוי אלא הבית שהוקלה והוטח ולא חזר הנגע, אבל זה טעון תלישה וקלוי וטיחה ושבוע שלישי, וכן המקרא נדרש ואם בא יבא בשני, וראה והנה לא פשה יטיחנו, ואין טיחה בלא תלוש וקלוי, ואחרי הטוח את הבית, וטהר הכהן את הבית, אם לא חזר לסוף השבוע, כי נרפא הנגע, ואם חזר כבר פירש על החוזר שטעון תלישה:

(57) להורות ביום וגו׳. איזה יום מטהרו, ואיזה יום מטמאו:

(2) כי יהיה זב. יכול זב מכל מקום יהא טמא, תלמוד לומר מבשרו, ולא כל בשרו. (נדה מג.) אחר שהלק הכתוב בין בשר לבשר זכיתי לדין טימא בזב וטימא בזבה, מה זבה ממקום שהיא מְטַמְּאָה טומאה קלה, נדה, מטמאה טומאה חמורה, זיבה, אף הזב ממקום שמטמא טומאה קלה, קרי, מטמא טומאה חמורה זיבה (ת"כ זביס פרשתא ח, ה): זובו טמא. למד על הטפה שהיא מטמאה. זוב דומה לְמֵי בצק של שעורין ודחוי, ודומה ללובן בילה שאינה מוזרת (נדה לה.):

4 כָּל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא
וְכָל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָלָיו יִטְמָא׃

כָּל מִשְׁכְּבָא דְּיִשְׁכּוֹב עֲלוֹהִי דּוֹבְנָא יְהֵי
מְסָאַב וְכָל מָאנָא דְּיִתֵּיב עֲלוֹהִי יְהֵי
מְסָאַב׃

4 Every bed whereon he that hath the issue lieth shall be unclean; and every thing whereon he sitteth shall be unclean.

5 וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו
וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃

וּגְבַר דְּיִקְרַב בְּמִשְׁכְּבֵיהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי
וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃

5 And whosoever toucheth his bed shall wash his clothes, and bathe himself in water, and be unclean until the even.

6 וְהַיֹּשֵׁב עַל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָלָיו הַזָּב
יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־
הָעָרֶב׃

וּדְיִתֵּיב עַל מָאנָא דְּיִתֵּיב עֲלוֹהִי דּוֹבְנָא
יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב
עַד רַמְשָׁא׃

6 And he that sitteth on any thing whereon he that hath the issue sat shall wash his clothes, and bathe himself in water, and be unclean until the even.

7 וְהַנֹּגֵעַ בִּבְשַׂר הַזָּב יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ
בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃

וּדְיִקְרַב בִּבְשַׂר דּוֹבְנָא יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי
וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃

7 And he that toucheth the flesh of him that hath the issue shall wash his clothes, and bathe himself in water, and be unclean until the even.

8 וְכִי־יָרֹק הַזָּב בַּטָּהוֹר וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ
בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃

וַאֲרֵי יְרוֹק דּוֹבְנָא בְּדָכְיָא וִיצַבַּע
לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב עַד
רַמְשָׁא׃

8 And if he that hath the issue spit upon him that is clean, then he shall wash his clothes, and bathe himself in water, and be unclean until the even.

9 וְכָל־הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הַזָּב
יִטְמָא׃

וְכָל מֶרְכְּבָא דְּיִרְכּוֹב עֲלוֹהִי דּוֹבְנָא יְהֵי
מְסָאַב׃

9 And what saddle soever he that hath the issue rideth upon shall be unclean.

10 וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַחְתָּיו יִטְמָא
עַד־הָעָרֶב וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו
וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃

וְכָל דְּיִקְרַב בְּכֹל דִּיהֵי תְּחוֹתוֹהִי יְהֵי
מְסָאַב עַד רַמְשָׁא וּדְיִטּוֹל יָתְהוֹן יְצַבַּע
לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב עַד
רַמְשָׁא׃

10 And whosoever toucheth any thing that was under him shall be unclean until the even; and he that beareth those things shall wash his clothes, and bathe himself in water, and be unclean until the even.

11 וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע־בּוֹ הַזָּב וְיָדָיו לֹא־שָׁטַף
בַּמַּיִם וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא
עַד־הָעָרֶב׃

וְכֹל דְּיִקְרַב בֵּיהּ דּוֹבְנָא וִידוֹהִי לָא שְׁטִיף
בְּמַיָּא וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי
בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃

11 And whomsoever he that hath the issue toucheth, without having rinsed his hands in water, he shall wash his clothes, and bathe himself in water, and be unclean until the even.

12 וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַזָּב יִשָּׁבֵר
וְכָל־כְּלִי־עֵץ יִשָּׁטֵף בַּמָּיִם׃

וּמָאן דַּחֲסַף דְּיִקְרַב בֵּיהּ דּוֹבְנָא יִתְבַּר
וְכָל מָאן דְּאָע יִשְׁתְּטֵיף בְּמַיָּא׃

12 And the earthen vessel, which he that hath the issue toucheth, shall be broken; and every vessel of wood shall be rinsed in water.

13 וְכִי־יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת
יָמִים לְטָהֳרָתוֹ וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ
בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר׃

וַאֲרֵי יִדְכֵּי דּוֹבְנָא מִדּוֹבֵיהּ וְיִמְנֵי לֵיהּ
שִׁבְעָא יוֹמִין לִדְכוּתֵיהּ וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי
וְיַסְחֵי בִּשְׂרֵיהּ בְּמֵי מַבּוּעַ וְיִדְכֵּי׃

13 And when he that hath an issue is cleansed of his issue, then he shall number to himself seven days for his cleansing, and wash his clothes; and he shall bathe his flesh in running water, and shall be clean.

14 וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח־לוֹ שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי
בְנֵי יוֹנָה וּבָאוּ לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וּנְתָנָם אֶל־הַכֹּהֵן׃

וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה יִסַּב לֵיהּ תְּרֵין שַׁפְנִינִין
אוֹ תְּרֵין בְּנֵי יוֹנָה וְיֵיתֵי לְקֳדָם יְיָ לְתָרַע
מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִתֵּינִנּוּן לְכָהֲנָא׃

14 And on the eighth day he shall take to him two turtle-doves, or two young pigeons, and come before the Lord unto the door of the tent of meeting, and give them unto the priest.

15 וְעָשָׂה אֹתָם הַכֹּהֵן אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד
עֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה
מִזּוֹבוֹ׃ (ס)

וְיַעֲבִיד יָתְהוֹן כָּהֲנָא חַד חַטָּתָא וְחַד
עֲלָתָא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא קֳדָם יְיָ
מִדּוֹבֵיהּ׃

15 And the priest shall offer them, the one for a sin-offering, and the other for a burnt-offering; and the priest shall make atonement for him before the Lord for his issue.

(3) רר. לשון ריר שזב את בשרו: את זובו. כמו ריר שיוצא צלול: או החתים. שיוצא עב וסותם את פי האמה, ונסתם בשרו מטפת זובו, זהו פשוטו. ומדרשו (מגילה ח. נדה מג:) מנה הכתוב הראשון ראיות שתים וקראו טמא, שנאמר זב מבשרו זובו טמא הוא, ומנה הכתוב השני ראיות שלש וקראו טמא, שנאמר טומאתו בזובו רר בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו טומאתו היא, הא כילד, שתים לטומאה, והשלישית מזקיקתו לקרבן:

(4) כל המשכב. הראוי למשכב, יכול אפילו מיוחד למלאכה אחרת, תלמוד לומר אשר ישכב, אשר שכב לא נאמר, אלא אשר ישכב, המיוחד תמיד לכך, יצא זה שאומריס לו עמוד ונעשה מלאכתנו: אשר ישב. יָשַׁב לא נאמר, אלא אשר יֵשֵׁב עליו, הזב, במיוחד תמיד לכך (שבת נט.):

(5) ואיש אשר יגע במשכבו. לימד על המשכב שחמור מן המגע, שזה נעשה אב הטומאה לטמא אדם לטמא בגדיס, והמגע שאינו משכב, אינו אלא ולד הטומאה, ואינו מטמא, אלא אוכלין ומשקין:

(6) והישב על הכלי. אפילו לא נגע, אפילו עשרה כליס זה על זה, כולן מטמאין משוס מושב, וכן במשכב (ת"כ פרק ג, ג):

(8) וכי ירק הזב בטהור. וגגע בו (שם ח) או נשאו שהרוק מטמא במשא (נדה נה:):

(9) וכל המרכב. אף על פי שלא ישב עליו, כגון הסְפוּס של סַרְגָּא שקורין ארלו"ן, טמא משוס מרכב, והאוכף שקורין אליו"ש, טמא טומאת מושב (עירובין כז.):

(10) וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו. שלז זב (ת"כ פרק ד, ג), בא ולימד על המרכב שיהא הנוגע בו טמא ואין טעון כבוס בגדיס, והוא אומר במשכב מבמרכב: והנושא אותם. כל האמור בענין הזב, זובו ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו והמשכב והמרכב, משאן מטמא אדם לטמא בגדיס:

(11) וידיו לא שטף במים. בעוד שלא טבל מטומאתו, ואפילו פסק מזובו וספר שבעה ומחוסר טבילה, מטמא בכל טומאותיו. וזה שהוליא הכתוב טבילת גופו של זב בלשון שטיפת ידיס, ללמדך שאין בית הסתריס טעון ביאת מיס, אלא אבר הגלוי, כמו הידיס (ת"כ שם ה נדה סו:):

(12) וכלי חרש אשר יגע בו הזב. יכול אפילו נגע בו מאחוריו וכו', כדאיתא בת"כ (פרשתא ג, ח), עד איזהו מגעו שהוא ככולו, הוי אומר זה היסטו:

(13) וכי יטהר. כשיפסוק (מגילה ח.): שבעת ימים לטהרתו. שבעת ימיס טהוריס מטומאת זיבה שלא יראה זוב, וכולן רצופין (נדה סח:):

16	And if the flow of seed go out from a man, then he shall bathe all his flesh in water, and be unclean until the even.	וּגְבַר אֲרֵי תִפּוֹק מִנֵּיהּ שִׁכְבַת זַרְעָא וְיַסְחֵי בְמַיָּא יָת כָּל בִּסְרֵיהּ וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא:	ז״ש (שניעי) וְאִישׁ כִּי־תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:
17	And every garment, and every skin, whereon is the flow of seed, shall be washed with water, and be unclean until the even.	וְכָל לְבוּשׁ וְכָל מְשַׁךְ דְּיהֵי עֲלוֹהִי שִׁכְבַת זַרְעָא וְיִצְטְבַע בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא:	17 וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־עוֹר אֲשֶׁר־יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת־זָרַע וְכֻבַּס בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:
18	The woman also with whom a man shall lie carnally, they shall both bathe themselves in water, and be unclean until the even.	וְאִתְּתָא דְּיִשְׁכּוֹב גְּבַר יָתַהּ שִׁכְבַת זַרְעָא וְיִסְחוֹן בְּמַיָּא וִיהוֹן מְסָאֲבִין עַד רַמְשָׁא:	18 וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת־זָרַע וְרָחֲצוּ בַמַּיִם וְטָמְאוּ עַד־הָעָרֶב: (פ)
19	And if a woman have an issue, and her issue in her flesh be blood, she shall be in her impurity seven days; and whosoever toucheth her shall be unclean until the even.	וְאִתְּתָא אֲרֵי תְהֵי דָיְבָא דַּם יְהֵי דּוֹבַהּ בִּבְשָׂרַהּ שִׁבְעָא יוֹמִין תְּהֵי בְּרִיחוּקַהּ וְכָל דְּיִקְרַב בַּהּ יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא:	19 וְאִשָּׁה כִּי־תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ וְכָל־הַנֹּגֵעַ בָּהּ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:
20	And every thing that she lieth upon in her impurity shall be unclean; every thing also that she sitteth upon shall be unclean.	וְכֹל דְּתִשְׁכּוֹב עֲלוֹהִי בְּרִיחוּקַהּ יְהֵי מְסָאַב וְכֹל דְּתִתֵּיב עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאַב:	20 וְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו בְּנִדָּתָהּ יִטְמָא וְכֹל אֲשֶׁר־תֵּשֵׁב עָלָיו יִטְמָא:
21	And whosoever toucheth her bed shall wash his clothes, and bathe himself in water, and be unclean until the even.	וְכָל דְּיִקְרַב בְּמִשְׁכְּבָהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי בְמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא:	21 וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּמִשְׁכָּבָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:
22	And whosoever toucheth any thing that she sitteth upon shall wash his clothes, and bathe himself in water, and be unclean until the even.	וְכָל דְּיִקְרַב בְּכָל מָאנָא דְּתִתֵּיב עֲלוֹהִי יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא:	22 וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּכָל־כְּלִי אֲשֶׁר־תֵּשֵׁב עָלָיו יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:
23	And if he be on the bed, or on any thing whereon she sitteth, when he toucheth it, he shall be unclean until the even.	וְאִם עַל מִשְׁכְּבָא הוּא אוֹ עַל מָאנָא דְּהִיא יָתְבָא עֲלוֹהִי בְּמִקְרְבֵיהּ בֵּיהּ יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא:	23 וְאִם עַל־הַמִּשְׁכָּב הוּא אוֹ עַל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־הִוא יֹשֶׁבֶת־עָלָיו בִּנְגְעוֹ־בוֹ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:
24	And if any man lie with her, and her impurity be upon him, he shall be unclean seven days; and every bed whereon he lieth shall be unclean.	וְאִם מִשְׁכַּב יִשְׁכּוֹב גְּבַר יָתַהּ וִיהֵי רִיחוּקַהּ עֲלוֹהִי וִיהֵי מְסָאַב שִׁבְעָא יוֹמִין וְכָל מִשְׁכְּבָא דְּיִשְׁכּוֹב עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאַב:	24 וְאִם שָׁכֹב יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים וְכָל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא: (ס)
25	And if a woman have an issue of her blood many days not in the time of her impurity, or if she have an issue beyond the time of her uncleanness she shall be as in the days of her impurity: she is unclean.	וְאִתְּתָא אֲרֵי יְדוּב דּוֹב דְּמַהּ יָמִים רַבִּים בְּלָא עֶדָן רִיחוּקַהּ אוֹ כִּי תָזוּב עַל־נִדָּתָהּ כָּל יְמֵי דּוֹב סְאוֹבְתַהּ כְּיוֹמֵי רִיחוּקַהּ תְּהֵי מְסָאֲבָא הִיא:	יב וְאִשָּׁה כִּי־יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֶת־נִדָּתָהּ אוֹ כִּי־תָזוּב עַל־נִדָּתָהּ כָּל־יְמֵי זוֹב טֻמְאָתָהּ כִּימֵי נִדָּתָהּ תִּהְיֶה טְמֵאָה הִוא:
26	Every bed whereon she lieth all the days of her issue shall be unto her as the bed of her impurity; and every thing whereon she sitteth shall be unclean, as the uncleanness of her impurity.	כָּל מִשְׁכְּבָא דְּתִשְׁכּוֹב עֲלוֹהִי כָּל יוֹמֵי דּוֹבַהּ כְּמִשְׁכַּב רִיחוּקַהּ יְהֵי לַהּ וְכָל מָאנָא דְּתִתֵּיב עֲלוֹהִי מְסָאַב יְהֵי כְּסוֹאֲבַת רִיחוּקַהּ:	26 כָּל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר־תִּשְׁכַּב עָלָיו כָּל־יְמֵי זוֹבָהּ כְּמִשְׁכַּב נִדָּתָהּ יִהְיֶה־לָּהּ וְכָל־הַכְּלִי אֲשֶׁר תֵּשֵׁב עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה כְּטֻמְאַת נִדָּתָהּ:
27	And whosoever toucheth those things shall be unclean, and shall wash his clothes, and bathe himself in water, and be unclean until the even.	וְכָל דְּיִקְרַב בְּהוֹן יְהֵי מְסָאַב וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא:	27 וְכָל־הַנּוֹגֵעַ בָּם יִטְמָא וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:

(18) ורחצו במים. גזירת מלך היא שֶׁפִּטְּמָא האשה בביאה, ואין הטעם משום נוגע בשכבת זרע, שהרי מגע בית הסתרים היא (נדה מא:):

(19) כי תהיה זבה. (ת״כ) יכול מאחד מכל איבריה, תלמוד לומר והיא גלתה את מקור דמיה (ויקרא כ, יח), אין דם מטמא אלא הבא מן המקור (ת״כ פרשתא ד, ג): דם יהיה זבה בבשרה. אין זובה קרוי זוב לטמא אלא אם כן הוא אדום (נדה יט.): בנדתה. כמו וּמְקַבֵּל יְקָרָהוּ (איוב יח, יח), שהיא מנודה ממגע כל אדם: תהיה בנדתה. אפילו לא ראתה אלא ראיה ראשונה:

(23) ואם על המשכב הוא. השוכב, או היושב על משכבה, או על מושבה, אפי׳ לא נגע בה, אף הוא בדת טומאה האמורה במקרא העליון שטעון כבוס בגדיים: על הכלי. לרבות את המרכב: בנגעו בו יטמא. אינו מדבר אלא על המרכב שנתרבה מעל הכלי: בנגעו בו יטמא. ואינו טעון כבוס בגדיים, שהמרכב אין מגעו מטמא אדם לטמא בגדיים:

(24) ותהי נדתה עליו. יכול יעלה לרגלה, שאם בא עליה בחמישי לנדתה לא יטמא אלא ג׳ ימים כמותה, תלמוד לומר וטמא שבעת ימים, ומה תלמוד לומר ותהי נדתה עליו, מה היא מטמאה אדם וכלי חרס, אף הוא מטמא אדם וכלי חרס (שם פרק ז, ג נדה לג):

(25) ימים רבים. שלשה ימים: בלא עת נדתה. אחר שיצאו שבעת ימי נדתה: או כי תזוב. את ג׳ הימים הללו: על נדתה. מופלג מנדתה יום אחד זו היא זבה, ומשפטה חרוץ בפרשה זו, ולא כדת הנדה, שזו טעונה ספירת ז׳ נקיים וקרבן, והנדה אינה טעונה ספירת ז׳ נקיים, אלא שבעת ימים תהיה בנדתה, בין רואה בין שאינה רואה, ודרשו רבותינו (נדה עג.) בפרשה זו, י״א יום שבין סוף נדה לתחלת נדה, שכל שלשה רגופין שתראה באחד עשר יום הללו תהא זבה:

28 וְאִם־טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ וְסָפְרָה לָּהּ שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר תִּטְהָר׃

28 But if she be cleansed of her issue, then she shall number to herself seven days, and after that she shall be clean.

29 וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּקַּח־לָהּ שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה וְהֵבִיאָה אוֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃

29 And on the eighth day she shall take unto her two turtle-doves, or two young pigeons, and bring them unto the priest, to the door of the tent of meeting.

30 וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה מִזּוֹב טֻמְאָתָהּ׃

30 And the priest shall offer the one for a sin-offering, and the other for a burnt-offering; and the priest shall make atonement for her before the Lord for the issue of her uncleanness.

31 וְהִזַּרְתֶּם אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם וְלֹא יָמֻתוּ בְּטֻמְאָתָם בְּטַמְּאָם אֶת־מִשְׁכָּנִי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם׃

31 Thus shall ye separate the children of Israel from their uncleanness; that they die not in their uncleanness, when they defile My tabernacle that is in the midst of them.

32 זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע לְטָמְאָה־בָהּ׃

32 This is the law of him that hath an issue, and of him from whom the flow of seed goeth out, so that he is unclean thereby;

33 וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ וְהַזָּב אֶת־זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה וּלְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם־טְמֵאָה׃ (פ)

33 and of her that is sick with her impurity, and of them that have an issue, whether it be a man, or a woman; and of him that lieth with her that is unclean.

The Haftara is II Kings 7:3 – 7:20 on page 723. On the Shabbat before Pesaḥ, read the Haftara on page ??. On Rosh Ḥodesh, read the Maftir and Haftara on page 526. On Erev Rosh Ḥodesh, read the Haftara on page 768.

XVI וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמֻתוּ׃

XVI And the Lord spoke unto Moses, after the death of the two sons of Aaron, when they drew near before the Lord, and died;

2 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא בְכָל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל־הַכַּפֹּרֶת׃

2 and the Lord said unto Moses: 'Speak unto Aaron thy brother, that he come not at all times into the holy place within the veil, before the ark-cover which is upon the ark; that he die not; for I appear in the cloud upon the ark-cover.

3 בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה׃

3 Herewith shall Aaron come into the holy place: with a young bullock for a sin-offering, and a ram for a burnt-offering.

4 כְּתֹנֶת־בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסֵי־בַד יִהְיוּ עַל־בְּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵט בַּד יַחְגֹּר וּבְמִצְנֶפֶת בַּד יִצְנֹף בִּגְדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם׃

4 He shall put on the holy linen tunic, and he shall have the linen breeches upon his flesh, and shall be girded with the linen girdle, and with the linen mitre shall he be attired; they are the holy garments; and he shall bathe his flesh in water, and put them on.

(31) והזרתם. אין נזירה אלא פרישה, וכן נָזְרוּ אָחוֹר (ישעי' ח, ד), וכן נזיר אחיו (בראשית מט, כו): ולא ימתו בטמאתם. הרי הכרת של מטמא מקדש קרוי מיתה:

(32) זאת תורת הזב. בעל ראיה אחת, ומהו תורתו: ואשר תצא ממנו שכבת זרע. הרי הוא כבעל קרי, טמא טומאת ערב:

(33) והזב את זובו. בעל שתי ראיות ובעל שלש ראיות, שתורתן מפורשת למעלה:

(1) וידבר ה׳ אל משה אחרי מות שני בני אהרן וגו׳. מה תלמוד לומר, היה רבי אליעזר בן עזריה מושלו, משל לחולה שנכנס אצלו רופא, אמר לו אל תאכל לוגן ואל תשכב בטחב, בא אחר ואמר לו אל תאכל לוגן ואל תשכב בטחב שלא תמות כדרך שמת פלוני, זה זרזו יותר מן הראשון, לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן:

(2) ויאמר ה׳ אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא. שלא ימות כדרך שמתו בניו: ולא ימות. אפשר בא הוא מת: כי בענן אראה. כי תמיד אני נראה שם עם עמוד ענני, ולפי שגלוי שכינתי שם יזהר שלא ירגיל לבא, זהו פשוטו. ומדרשו לא יבא כי אם בענן הקטרת ביום הכיפורים (יומא נג.):

(3) בזאת. גימטריא שלו ד׳ מאות ועשר, רמז לבית ראשון: בזאת יבא אהרן וגו׳. ואף זו לא בכל עת כי אם ביום הכיפורים, כמו שמפורש בסוף הפרשה בחדש השביעי בעשור לחודש:

(4) כתנת בד וגו׳. מגיד שאינו משמש לפנים בשמונה בגדים שהוא משמש בהם בחוץ שיש בהם זהב, לפי שאין קטיגור נעשה סניגור, (ר״ה כו.) אלא בד׳ ככהן הדיוט, וכולן של בוץ: קדש ילבש. שיהיו משל הקדש (מ״כ פרק ח, י): יצנף. כתרגומו יָסַף פְּרֵישָׁה, יניח בראשו, כמו ותנח בגדו (בראשית לט, טז), וַיַּסְתֵּיהּ: ורחץ במים. אותו היום טעון טבילה בכל חליפותיו. ואמש פעמים היה מחליף מעבודת פנים לעבודת חוץ, ומחוץ לפנים, ומשנה מבגדי זהב לבגדי לבן, ומבגדי לבן לבגדי

5 וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׂעִירֵי עִזִּים לְחַטָּאת וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה׃

ומן כְּנֶשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִסַּב תְּרֵין צְפִירֵי עִזֵּי לְחַטָּתָא וּדְכַר חַד לַעֲלָתָא׃

5 And he shall take of the congregation of the children of Israel two he-goats for a sin-offering, and one ram for a burnt-offering.

6 וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ׃

ויקָרֵיב אַהֲרֹן יָת תּוֹרָא דְּחַטָּתָא דִּילֵיהּ וְיִכַּפַּר עֲלוֹהִי וְעַל אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ׃

6 And Aaron shall present the bullock of the sin-offering, which is for himself, and make atonement for himself, and for his house.

לוי 7 וְלָקַח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם וְהֶעֱמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃

וְיִסַּב יָת תְּרֵין צְפִירִין וְיִקִּים יָתְהוֹן קֳדָם יְיָ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

7 And he shall take the two goats, and set them before the Lord at the door of the tent of meeting.

8 וְנָתַן אַהֲרֹן עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת גּוֹרָל אֶחָד לַיהוָה וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל׃

וְיִתֵּין אַהֲרֹן עַל תְּרֵין צְפִירִין עֲדִבִין עֲדִבָא חַד לִשְׁמָא דַיְיָ וְעַדְבָא חַד לַעֲזָאזֵל׃

8 And Aaron shall cast lots upon the two goats: one lot for the Lord, and the other lot for Azazel.

9 וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַיהוָה וְעָשָׂהוּ חַטָּאת׃

ויקָרֵיב אַהֲרֹן יָת צְפִירָא דְּסְלִיק עֲלוֹהִי עַדְבָא לִשְׁמָא דַיְיָ וְיַעְבְּדִנֵּיהּ חַטָּתָא׃

9 And Aaron shall present the goat upon which the lot fell for the Lord, and offer him for a sin-offering.

10 וְהַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל יָעֳמַד־חַי לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה׃

וּצְפִירָא דְּסְלִיק עֲלוֹהִי עַדְבָא לַעֲזָאזֵל יִתְקַם כְּד חַי קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי לְשַׁלְּחָא יָתֵיהּ לַעֲזָאזֵל לְמַדְבְּרָא׃

10 But the goat, on which the lot fell for Azazel, shall be set alive before the Lord, to make atonement over him, to send him away for Azazel into the wilderness.

11 וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ׃

ויקָרֵיב אַהֲרֹן יָת תּוֹרָא דְּחַטָּתָא דִּילֵיהּ וְיִכַּפַּר עֲלוֹהִי וְעַל אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ וְיִכּוֹס יָת תּוֹרָא דְּחַטָּתָא דִּילֵיהּ׃

11 And Aaron shall present the bullock of the sin-offering, which is for himself, and shall make atonement for himself, and for his house, and shall kill the bullock of the sin-offering which is for himself.

ישראל 12 וְלָקַח מְלֹא־הַמַּחְתָּה גֶּחָלֵי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת׃

וְיִסַּב מְלֵי מַחְתִּיתָא גּוּמְרִין דְּאִישָׁא מֵעִלְוֵי מַדְבְּחָא מִן קֳדָם יְיָ וּמְלֵי חוּפְנוֹהִי קְטֹרֶת בּוּסְמִין דַּקִּיקִין וְיַעֵיל מִגָּוֵי לְפָרוּכְתָּא׃

12 And he shall take a censer full of coals of fire from off the altar before the Lord, and his hands full of sweet incense beaten small, and bring it within the veil.

13 וְנָתַן אֶת־הַקְּטֹרֶת עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת וְלֹא יָמוּת׃

וְיִתֵּין יָת קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא עַל אִישָׁתָא קֳדָם יְיָ וְיִחְפֵּי עֲנַן קְטוֹרְתָּא יָת כְּפוֹרְתָּא דְּעַל סָהֲדוּתָא וְלָא יְמוּת׃

13 And he shall put the incense upon the fire before the Lord, that the cloud of the incense may cover the ark-cover that is upon the testimony, that he die not.

14 וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ׃

וְיִסַּב מִדְּמָא דְּתוֹרָא וַיְדֵי בְּאֶצְבְּעֵיהּ עַל אַפֵּי כְּפוֹרְתָּא קְדוּמָא וּקְדָם כְּפוֹרְתָּא יַדֵּי שְׁבַע זִמְנִין מִן דְּמָא בְּאֶצְבְּעֵיהּ׃

14 And he shall take of the blood of the bullock, and sprinkle it with his finger upon the ark-cover on the east; and before the ark-cover shall he sprinkle of the blood with his finger seven times.

15 וְשָׁחַט אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וְהֵבִיא אֶת־דָּמוֹ אֶל־מִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְעָשָׂה אֶת־דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ עַל־הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת׃

וְיִכּוֹס יָת צְפִירָא דְּחַטָּתָא דִּלְעַמָּא וְיַעֵיל יָת דְּמֵיהּ לְמִגָּוֵי לְפָרוּכְתָּא וְיַעֲבִיד לִדְמֵיהּ כְּמָא דַּעֲבַד לִדְמָא דְּתוֹרָא וַיְדֵי יָתֵיהּ עַל כְּפוֹרְתָּא וּקְדָם כְּפוֹרְתָּא׃

15 Then shall he kill the goat of the sin-offering, that is for the people, and bring his blood within the veil, and do with his blood as he did with the blood of the bullock, and sprinkle it upon the ark-cover, and before the ark-cover.

זהב, ובכל חליפה טעון טבילה ושני קדושי ידים ורגלים מן הכיור (יומא לב.):

(6) את פר החטאת אשר לו. האמור למעלה, ולמדך כאן שמשלו הוא בא ולא משל צבור (שם ג:): וכפר בעדו ובעד ביתו. מתודה עליו עונותיו ועונות ביתו (שם לו: ת"כ פרשתא ב, ג):

(8) ונתן אהרן על שני השעירים גרלות. מעמיד אחד לימין ואחד לשמאל, ונותן ב' ידיו בקלפי, ונוטל גורל בימין וחברו בשמאל, ונותן עליהם, את שכתוב בו לשם, הוא לשם ואת שכתוב בו לעזאזל, משתלח לעזאזל (יומא לט.): עזאזל. הוא הר עז וקשה, לוק גבוה (ת"כ פרק ב, ח יומא סז:), שנאמר עֶרֶץ גְּזֵרָה, תתוכה:

(9) ועשהו חטאת. כשמניח הגורל עליו קורא לו שם ואומר לה' חטאת (ת"כ שם ה):

(10) יעמד חי. כמו יועמד חי, על ידי אחרים, ותרגומו יְתָקַם כַּד חַי. מה תלמוד לומר, לפי שנאמר לשלח אותו לעזאזל, ואיני יודע שילוחו אם למיתה אם לחיים, לכך נאמר יעמד חי, עמידתו חי עד שישתלח, מכאן ששליחותו למיתה (שם ו): לכפר עליו. שיתודה עליו כדכתיב וְהִתְוַדָּה עָלָיו וגו':

(11) וכפר בעדו וגו'. וידוי שני עליו ועל אחיו הכהנים, שהם כלם קרויים ביתו (שם פרשתא ג, ח), שנאמר בֵּית אַהֲרֹן פָּרְכוּ אֶת ה' וגו' (תהלים קלה, יט), מכאן שהכהנים מתכפרים בו, וכל כפרתן אינה אלא על טומאת מקדש וקדשיו, כמו שנאמר, וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת וגו' (ת"כ פרק ד, ב):

(12) מעל המזבח. סחיפון (יומא מה:): מלפני ה'. מצד שלפני הפתח, והוא לד מערבי (שם): דקה. מה ת"ל דקה, והלא כל הקטורת דקה היא, שנאמר וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק (שמות ל, לו), אלא שתהא דקה מן הדקה (יומא מג:), שמערב יום הכפורים היה מחזירה למכתשת:

(13) על האש. שבתוך המחתה: ולא ימות. הא אם לא עשאה כתקנה חייב מיתה (יומא נג.):

(14) והזה באצבעו. הזאה אחת במשמע: ולפני הכפרת יזה שבע. הרי אחת למעלה ושבע למטה (יומא נה.):

(15) אשר לעם. מה שהפר מכפר על הכהנים מכפר השעיר על ישראל, והוא השעיר שעלה עליו הגורל לשם (שם סא.): כאשר עשה לדם הפר. אחת למעלה ושבע למטה (שם נה.):

16 וְכִפֶּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה
לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם:

וְיכַפֵּר עַל קוֹדֶשָׁא מִסּוֹאֲבָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּמִמְּרַדֵּיהוֹן לְכָל חֲטָאֵיהוֹן וְכֵן
יַעֲבֵיד לְמַשְׁכַּן זִמְנָא דְּשָׁרֵי עִמְּהוֹן בְּגוֹ
סוֹאֲבָתְהוֹן:

16 And he shall make atonement for the holy place, because of the uncleannesses of the children of Israel, and because of their transgressions, even all their sins; and so shall he do for the tent of meeting, that dwelleth with them in the midst of their uncleannesses.

17 וְכָל־אָדָם לֹא־יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ
לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ
וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל:

וְכָל אֱנָשׁ לָא יְהֵי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא בְּמֵיעֲלֵיהּ
לְכַפָּרָא בְּקוֹדְשָׁא עַד מִפְּקֵיהּ וִיכַפֵּר
עֲלוֹהִי וְעַל אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ וְעַל כָּל קְהָלָא
דְּיִשְׂרָאֵל:

17 And there shall be no man in the tent of meeting when he goeth in to make atonement in the holy place, until he come out, and have made atonement for himself, and for his household, and for all the assembly of Israel.

18 וְיָצָא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־יְהוָה וְכִפֶּר
עָלָיו וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר וְנָתַן
עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

וְיִפּוֹק לְמַדְבְּחָא דִּקְדָם יְיָ וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי
וְיִסַּב מִדְּמָא דְּתוֹרָא וּמִדְּמָא דִּצְפִּירָא
וְיִתֵּין עַל קַרְנָת מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

18 And he shall go out unto the altar that is before the Lord, and make atonement for it; and shall take of the blood of the bullock, and of the blood of the goat, and put it upon the horns of the altar round about.

19 וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע
פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל:

וְיַדֵּי עֲלוֹהִי מִן דְּדָמָא בְּאֶצְבְּעֵיהּ שְׁבַע
זִמְנִין וִידַכְּיִנֵיהּ וִיקַדְּשִׁנֵיהּ מִסּוֹאֲבָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל:

19 And he shall sprinkle of the blood upon it with his finger seven times, and cleanse it, and hallow it from the uncleannesses of the children of Israel.

20 וְכִלָּה מִכַּפֵּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד
וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְרִיב אֶת־הַשָּׂעִיר הֶחָי:

וְיִשֵּׁיצֵי מִלְּכַפָּרָא עַל קוֹדְשָׁא וְעַל מַשְׁכַּן
זִמְנָא וְעַל מַדְבְּחָא וִיקָרֵיב יָת צְפִירָא
חַיָּא:

20 And when he hath made an end of atoning for the holy place, and the tent of meeting, and the altar, he shall present the live goat.

21 וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת־שְׁתֵּי יָדָו עַל רֹאשׁ
הַשָּׂעִיר הַחַי וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנֹת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־פִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־
חַטֹּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר
וְשִׁלַּח בְּיַד־אִישׁ עִתִּי הַמִּדְבָּרָה:

וְיִסְמוֹךְ אַהֲרֹן יָת תַּרְתֵּין יְדוֹהִי עַל
רֵישׁ צְפִירָא חַיָּא וְיוַדֵּי עֲלוֹהִי יָת כָּל
עָוָיָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָת כָּל מְרָדֵיהוֹן
לְכָל חֲטָאֵיהוֹן וְיִתֵּין יָתְהוֹן עַל רֵישׁ
צְפִירָא וְיִשְׁלַח בְּיַד גְּבַר דְּזִמִּין לִמְהָךְ
לְמַדְבְּרָא:

21 And Aaron shall lay both his hands upon the head of the live goat, and confess over him all the iniquities of the children of Israel, and all their transgressions, even all their sins; and he shall put them upon the head of the goat, and shall send him away by the hand of an appointed man into the wilderness.

22 וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנֹתָם אֶל־
אֶרֶץ גְּזֵרָה וְשִׁלַּח אֶת־הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר:

וְיִטּוֹל צְפִירָא עֲלוֹהִי יָת כָּל חוֹבֵיהוֹן
לְאַרַע דְּלָא יָתְבָא וִישַׁלַּח יָת צְפִירָא
בְּמַדְבְּרָא:

22 And the goat shall bear upon him all their iniquities unto a land which is cut off; and he shall let go the goat in the wilderness.

23 וּבָא אַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת־
בִּגְדֵי הַבָּד אֲשֶׁר לָבַשׁ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ
וְהִנִּיחָם שָׁם:

וְיֵיעוֹל אַהֲרֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִשְׁלַח יָת
לְבוּשֵׁי בוּצָא דִּלְבַשׁ בְּמֵיעֲלֵיהּ לְקוֹדְשָׁא
וְיַצְנְעִנּוּן תַּמָּן:

23 And Aaron shall come into the tent of meeting, and shall put off the linen garments, which he put on when he went into the holy place, and shall leave them there.

24 וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ
וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ
וְאֶת־עֹלַת הָעָם וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד הָעָם:

וְיַסְחֵי יָת בִּשְׂרֵיהּ בְּמַיָּא בַּאֲתַר קַדִּישׁ
וְיִלְבַּשׁ יָת לְבוּשׁוֹהִי וְיִפּוֹק וְיַעֲבֵיד יָת
עֲלָתֵיהּ וְיָת עֲלַת עַמָּא וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי וְעַל
עַמָּא:

24 And he shall bathe his flesh in water in a holy place and put on his other vestments, and come forth, and offer his burnt-offering and the burnt-offering of the people, and make atonement for himself and for the people.

(16) מטמאת בני ישראל. על הנכנסין למקדש בטומאה ולא נודע להם בסוף, שנאמר לכל חטאתם, וחטאת היא שוגג (שבועות יז: ת"כ פרק ד, ג): ומפשעיהם. אף הנכנסין מזיד בטומאה (שם ג.): וכן יעשה לאהל מועד. כשם שהזה משניהם בפנים, אחת למעלה ושבע למטה, כך מזה על הפרוכת מבחוץ משניהם, אחת למעלה ושבע למטה (יומא נו:): השכן אתם בתוך טומאותם. אף על פי שהם טמאים, שכינה ביניהם:

(18) אל המזבח אשר לפני ה׳. זה מזבח הזהב, שהוא לפני ה׳ בהיכל. ומה תלמוד לומר וילא, לפי שהזה ההזאות על הפרוכת, ועמד מן המזבח ולפנים והזה, ובמתנות המזבח הזקיקו לצאת מן המזבח ולחוץ, ויתחיל מקרן מזרחית לפונית (יומא נח:): וכפר עליו. ומה היא כפרתו, ולקח מדם הפר ומדם השעיר, מעורבין זה לתוך זה (יומא נז:):

(19) והזה עליו מן הדם. אחר שנתן מתנות בחצנעו על קרנותיו, מאה ז׳ הזאות על גגו: וטהרו. ממה שעבר: וקדשו. לעתיד לבא (ת"כ פרק ד, יג):

(21) איש עתי. המוכן לכך מיום אתמול (יומא סו:):

(23) ובא אהרן אל אהל מועד. אמרו רבותינו, שאין זה מקומו של מקרא זה, ונתנו טעם לדבריהם במסכת יומא (דף לב.), ואמרו כל הפרשה כולה אמור על הסדר חוץ מביאה זו, שהיא אחר עשיית עולתו ועולת העם והקטרת אימורי פר ושעיר שנעשים בחוץ בצבורי זהב, וטובל ומקדש ופושטן ולובש בגדי לבן. ובא אל אהל מועד. להוציא את הכף ואת המחתה שהקטיר בה הקטרת לפני ולפנים: ופשט את בגדי הבד. אחר שהוציאם ולובש בגדי זהב לתמיד של בין הערבים. וזהו סדר העבודות, תמיד של שחר בבגדי זהב, ועבודת פר ושעיר הפנימים וקטרת של מחתה בבגדי לבן, ואילו ואיל העם ומקלת המוספין בבגדי זהב, והוצאת כף ומחתה בבגדי לבן, ושירי המוספין ותמיד של בין הערבים וקטורת ההיכל שעל מזבח הפנימי בבגדי זהב, וסדר המקרואות לפי סדר העבודות כך הוא, וְשִׁלַּח אֶת הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר, וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וגו׳, וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת עֹלָתוֹ וגו׳, וְאֶת חֵלֶב הַחַטָּאת וגו׳, וכל הפרשה עד וְאַחֲרֵי כֵן יָבוֹא אֶל הַמַּחֲנֶה, ואחר כך וּבָא אַהֲרֹן: והניחם שם. מלמד שטעונין גניזה, ולא יתמשש באותן ארבעה בגדים ליום כפורים אחר (יומא יב:):

(24) ורחץ את בשרו וגו׳. למעלה למדנו מורחץ את בשרו ולבשם שכשהוא מְשַׁנֶּה מבגדי זהב לבגדי לבן טעון טבילה, שבאותה טבילה פשט בגדי זהב שעבד בהן

25	And the fat of the sin-offering shall he make smoke upon the altar.	וְיָת תַּרְבֵּי חֲטָוְתָא יַסִּיק לְמַדְבְּחָא׃	וְאֶת חֵלֶב הַחַטָּאת יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה׃ (שני) סליסי
26	And he that letteth go the goat for Azazel shall wash his clothes, and bathe his flesh in water, and afterward he may come into the camp.	וּדְמוֹבִיל יָת צְפִירָא לַעֲזָאזֵל יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי יָת בְּשָׂרֵיהּ בְּמַיָּא וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרִיתָא׃	וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת־הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה׃
27	And the bullock of the sin-offering, and the goat of the sin-offering, whose blood was brought in to make atonement in the holy place, shall be carried forth without the camp; and they shall burn in the fire their skins, and their flesh, and their dung.	וְיָת תּוֹרָא דְּחַטָּתָא וְיָת צְפִירָא דְּחַטָּתָא דְּאִתְעַל מִדַּמְהוֹן לְכַפָּרָא בְּקוּדְשָׁא יִתַּפְּקוּן לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְיוֹקְדוּן בְּנוּרָא יָת מַשְׁכְּהוֹן וְיָת בִּשְׂרְהוֹן וְיָת אוּכְלְהוֹן׃	וְאֵת שְׂעִיר הַחַטָּאת וְאֵת שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עֹרֹתָם וְאֶת־בְּשָׂרָם וְאֶת־פִּרְשָׁם׃
28	And he that burneth them shall wash his clothes, and bathe his flesh in water, and afterward he may come into the camp.	וּדְמוֹקֵיד יָתְהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי יָת בְּשָׂרֵיהּ בְּמַיָּא וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרִיתָא׃	וְהַשֹּׂרֵף אֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַّחֲנֶה׃
29	And it shall be a statute for ever unto you: in the seventh month, on the tenth day of the month, ye shall afflict your souls, and shall do no manner of work, the home-born, or the stranger that sojourneth among you.	וּתְהֵי לְכוֹן לִקְיָם עָלַם בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא תְּעַנּוֹן יָת נַפְשָׁתְכוֹן וְכָל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן יַצִּיבָא וְגִיּוֹרָיָא דְּיִתְגַּיְרוּן בֵּינֵיכוֹן׃	וְהָיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם׃
30	For on this day shall atonement be made for you, to cleanse you; from all your sins shall ye be clean before the Lord.	אֲרֵי בְּיוֹמָא הָדֵין יְכַפַּר עֲלֵיכֶם לְדַכָּאָה יָתְכוֹן מִכֹּל חוֹבֵיכוֹן קֳדָם יְיָ תִּדְכּוֹן׃	כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ׃
31	It is a sabbath of solemn rest unto you, and ye shall afflict your souls; it is a statute for ever.	שַׁבָּא שַׁבָּתָא הִיא לְכוֹן וּתְעַנּוֹן יָת נַפְשָׁתְכוֹן קְיָם עָלַם׃	שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם׃
32	And the priest, who shall be anointed and who shall be consecrated to be priest in his father's stead, shall make the atonement, and shall put on the linen garments, even the holy garments.	וְיכַפַּר כָּהֲנָא דִּירַבֵּי יָתֵיהּ וְדִיקָרֵיב יָת קוּרְבָּנֵיהּ לְשַׁמָּשָׁא תְּחוֹת אֲבוּהִי וְיִלְבַּשׁ יָת לְבוּשֵׁי בוּצָא לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא׃	וְכִפֶּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמְשַׁח אֹתוֹ וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת־יָדוֹ לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו וְלָבַשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ׃
33	And he shall make atonement for the most holy place, and he shall make atonement for the tent of meeting and for the altar; and he shall make atonement for the priests and for all the people of the assembly.	וְיכַפַּר עַל מַקְדַּשׁ קוּדְשָׁא וְעַל מַשְׁכַּן זִמְנָא וְעַל מַדְבְּחָא יְכַפַּר וְעַל כָּהֲנַיָּא וְעַל כָּל עַמָּא דִּקְהָלָא יְכַפַּר׃	וְכִפֶּר אֶת־מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ יְכַפֵּר וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל־כָּל־עַם הַקָּהָל יְכַפֵּר׃
34	And this shall be an everlasting statute unto you, to make atonement for the children of Israel because of all their sins once in the year.' And he did as the Lord commanded Moses.	וּתְהֵי דָא לְכוֹן לִקְיָם עָלַם לְכַפָּרָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חוֹבֵיהוֹן חֲדָא בְּשַׁתָּא וַעֲבַד כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃	וְהָיְתָה־זֹּאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל־חַטֹּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (פ)
XVII	And the Lord spoke unto Moses, saying:	וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ רביעי יג

עבודת תמיד של שחר ולבש בגדי לבן לעבודת היום וכאן למדנו שכשהוא מְשַׁמֵּשׁ מבגדי לבן לבגדי זהב טעון טבילה (שם לב.): במקום קדוש. המקודש בקדושת עזרה, והיא היתה בגג בית הַפַּרְוָה, וכן ד׳ טבילות הבאות תובה ליום, אבל הראשונה היתה בחיל (שם ל. ת״כ פרק י, ח): ולבש את בגדיו. שמנה בגדים שהוא עובד בהן כל ימות השנה: ויצא. מן ההיכל אל החצר שמזבח העולה שם: ועשה את עולתו. איל לעולה האמור למעלה בְּזוֹאת יָבֹא אַהֲרֹן וגו׳: ואת עולת העם. ואיל לעולה האמור למעלה עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו׳:

(25) ואת חלב החטאת. אימורי פר ושעיר: יקטיר המזבחה. על מזבח החיצון, דאלו בפנימי כתיב לא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה (שמות ל.):

(27) אשר הובא את דמם. להיכל לְפָנַי ולפנים:

(32) וכפר הכהן אשר ימשח וגו׳. כפרה זו של יום הכיפורים איננה כשרה אלא בכהן גדול (יומא עג. ת״כ פרק ח, ד), לפי שנאמרה כל הפרשה באהרן הוצרך לומר בכהן גדול הבא אחריו שיהא כמוהו: ואשר ימלא את ידו. אין לי אלא המשוח בשמן המשחה, מרובה בגדים מנין, תלמוד לומר ואשר ימלא את ידו וגו׳ (ת״כ שם), והם כל הכהנים גדולים שעמדו מיאשיהו ואילך, שבימיו נגנזה צלוחית של שמן המשחה (יומא נב:): לכהן תחת אביו. ללמד שאם בנו ממלא את מקומו, הוא קודם לכל אדם (ת״כ שם ה):

(34) ויעש כאשר צוה ה׳ וגו׳. כשהגיע יום הכפורים עשה כסדר הזה, ולהגיד שבחו של אהרן שלא היה לובשן לגדולתו אלא כמקיים גזירת המלך:

2 דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר׃

מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן דֵּין פִּתְגָמָא דְּפַקִּיד יְיָ לְמֵימַר׃

2 Speak unto Aaron, and unto his sons, and unto all the children of Israel, and say unto them: This is the thing which the Lord hath commanded, saying:

3 אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃

גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל דְּיִכּוֹס תּוֹר אוֹ אִמַּר אוֹ עֵז בְּמַשְׁרִיתָא אוֹ דְּיִכּוֹס מִבַּרָּא לְמַשְׁרִיתָא׃

3 What man soever there be of the house of Israel, that killeth an ox, or lamb, or goat, in the camp, or that killeth it without the camp,

4 וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַיהוָה לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ׃

וְלֹתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא אַיְתֵיהּ לְקָרְבָּא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ קֳדָם מַשְׁכְּנָא דַּיְיָ דְּמָא יִתְחַשֵּׁיב לְגוּבְרָא הַהוּא דְּמָא אֲשַׁד וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ עַמֵּיהּ׃

4 and hath not brought it unto the door of the tent of meeting, to present it as an offering unto the Lord before the tabernacle of the Lord, blood shall be imputed unto that man; he hath shed blood; and that man shall be cut off from among his people.

5 לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וֶהֱבִיאָם לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיהוָה אוֹתָם׃

בְּדִיל דְּיֵיתוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דִּבְחֵיהוֹן דְּאִנּוּן דָּבְחִין עַל אַפֵּי חַקְלָא וְיֵיתוּנוּן לְקֳדָם יְיָ לְתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לְוָת כָּהֲנָא וְיִכְּסוּן נִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ יָתְהוֹן׃

5 To the end that the children of Israel may bring their sacrifices, which they sacrifice in the open field, even that they may bring them unto the Lord, unto the door of the tent of meeting, unto the priest, and sacrifice them for sacrifices of peace-offerings unto the Lord.

6 וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת־הַדָּם עַל־מִזְבַּח יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְטִיר הַחֵלֶב לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃

וְיִזְרוֹק כָּהֲנָא יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא דַּיְיָ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיַסֵּיק תַּרְבָּא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

6 And the priest shall dash the blood against the altar of the Lord at the door of the tent of meeting, and make the fat smoke for a sweet savour unto the Lord.

7 וְלֹא־יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם אֲשֶׁר הֵם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּהְיֶה־זֹּאת לָהֶם לְדֹרֹתָם׃

וְלָא יְדַבְּחוּן עוֹד יָת דִּבְחֵיהוֹן לְשֵׂעִירִין דְּאִנּוּן טָעֵן בָּתְרֵיהוֹן קְיָם עָלַם תְּהֵי דָּא לְהוֹן לְדָרֵיהוֹן׃

7 And they shall no more sacrifice their sacrifices unto the satyrs, after whom they go astray. This shall be a statute for ever unto them throughout their generations.

חמישי (שלישי)

8 וַאֲלֵיהֶם תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר אֲשֶׁר־יָגוּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֹלָה אוֹ־זָבַח׃

וּלְהוֹן תֵּימַר גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרַיָּא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיהוֹן דְּיַסִּיק עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא׃

8 And thou shalt say unto them: Whatsoever man there be of the house of Israel, or of the strangers that sojourn among them, that offereth a burnt-offering or sacrifice,

9 וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִיאֶנּוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַיהוָה וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמָּיו׃

וְלֹתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא יַיְתִינֵיהּ לְמֶעֱבַד יָתֵיהּ קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ׃

9 and bringeth it not unto the door of the tent of meeting, to sacrifice it unto the Lord, even that man shall be cut off from his people.

10 וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל־דָּם וְנָתַתִּי פָנַי בַּנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת אֶת־הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקֶּרֶב עַמָּהּ׃

וּגְבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־דַּגֵּר דַּגָּר בְּתוֹכְהוֹן דְּיֵיכוֹל כָּל דַּם וְאֶתֵּין רוּגְזִי בְּאַנְפָּא דְּיֵיכוֹל יָת דְּמָא וַאֲשֵׁיצֵי יָתֵיהּ מִגּוֹ עַמֵּיהּ׃

10 And whatsoever man there be of the house of Israel, or of the strangers that sojourn among them, that eateth any manner of blood, I will set My face against that soul that eateth blood, and will cut him off from among his people.

11 כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִוא וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי־הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר׃

אֲרֵי נִפְשָׁא דְּבִסְרָא בְּדִמָא הִיא וַאֲנָא יְהַבְתֵּיהּ לְכוֹן עַל מַדְבְּחָא לְכַפָּרָא עַל נַפְשָׁתְכוֹן אֲרֵי דְּמָא הוּא עַל נַפְשָׁא מְכַפַּר׃

11 For the life of the flesh is in the blood; and I have given it to you upon the altar to make atonement for your souls; for it is the blood that maketh atonement by reason of the life.

12 עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא־תֹאכַל דָּם וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם לֹא־יֹאכַל דָּם׃

עַל כֵּן אֲמַרִית לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אֱנָשׁ מִנְּכוֹן לָא יֵיכוֹל דַּם וְגִיּוֹרַיָּא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן לָא יֵיכְלוּן דַּם׃

12 Therefore I said unto the children of Israel: No soul of you shall eat blood, neither shall any stranger that sojourneth among you eat blood.

(3) אשר ישחט שור או כשב. במוקדשין הכתוב מדבר, שנאמר להקריב קרבן: במחנה. חוץ לעזרה (זבחים קז:):
(4) דם יחשב. כשופך דם האדם שמתחייב בנפשו: דם שפך. לרבות את הזורק דמיס בחוץ (שם):
(5) אשר הם זבחים. אשר הם רגילים לזבוח:
(7) לשעירם. לשדים, כמו וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם (ישעיה יג, כא):
(8) אשר יעלה עלה. לחייב על המקטיר איברים בחוץ, (עי' ברא"ם) כשוחט בחוץ, שאם שחט אחד והעלה חבירו, שניהם חייבין (ת"כ פרק י, ו חולין כט:):
(9) ונכרת. זרעו נכרת, וימיו נכרתין.
(10) כל דם. לפי שנאמר בנפש יכפר, יכול לא יהא חייב אלא על דם המוקדשים, תלמוד לומר כל דם (כריתות ד:): ונתתי פני. פנאי שלי, פונה אני מכל עסקי ועוסק בו:
(11) כי נפש הבשר. של כל בריה בדם היא תלויה, ולפיכך נתתיו על המזבח לכפר על נפש האדם, תבוא נפש ותכפר על הנפש:

13 וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת־דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר׃

וּגְבַר גְּבַר מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרַיָּא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיהוֹן דִּיצוּד צַיְדָא חַיְתָא אוֹ עוֹפָא דְּמִתְאֲכִיל וְיֵישׁוֹד יָת דְּמֵיהּ וְיִכַּסִּינֵיהּ בְּעַפְרָא׃

13 And whatsoever man there be of the children of Israel, or of the strangers that sojourn among them, that taketh in hunting any beast or fowl that may be eaten, he shall pour out the blood thereof, and cover it with dust.

14 כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא וָאֹמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּם כָּל־בָּשָׂר לֹא תֹאכֵלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ הִוא כָּל־אֹכְלָיו יִכָּרֵת׃

אֲרֵי נַפְשׁ כָּל בִּשְׂרָא דְּמֵיהּ בְּנַפְשֵׁיהּ הוּא וַאֲמַרִית לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּם כָּל בִּשְׂרָא לָא תֵיכְלוּן אֲרֵי נַפְשׁ כָּל בִּשְׂרָא דְּמֵיהּ הִיא כָּל דְּיֵיכְלִנֵּיהּ יִשְׁתֵּיצֵי׃

14 For as to the life of all flesh, the blood thereof is all one with the life thereof; therefore I said unto the children of Israel: Ye shall eat the blood of no manner of flesh; for the life of all flesh is the blood thereof; whosoever eateth it shall be cut off.

15 וְכָל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְטָהֵר׃

וְכָל אֱנָשׁ דְּיֵיכוֹל נְבִילָא וּתְבִירָא בְּיַצִּיבְיָא וּבְגִיּוֹרָיָא וְיַצַּבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי בְּמַיָּא וְיֵהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא וְיִדְכֵּי׃

15 And every soul that eateth that which dieth of itself, or that which is torn of beasts, whether he be home-born or a stranger, he shall wash his clothes, and bathe himself in water, and be unclean until the even; then shall he be clean.

16 וְאִם לֹא יְכַבֵּס וּבְשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ׃ (פ)

וְאִם לָא יְצַבַּע וּבְשָׂרֵיהּ לָא יַסְחֵי וִיקַבֵּיל חוֹבֵיהּ׃

16 But if he wash them not, nor bathe his flesh, then he shall bear his iniquity.

XVIII יד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

XVIII And the Lord spoke unto Moses, saying:

2 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

2 Speak unto the children of Israel, and say unto them: I am the Lord your God.

3 כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם־בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ׃

כְּעוּבְדֵי עַמָּא דְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם דִּיתֵיבְתּוּן בַּהּ לָא תַעְבְּדוּן וּכְעוּבְדֵי עַמָּא דְּאַרְעָא דְּכְנַעַן דַּאֲנָא מַעֵיל יָתְכוֹן לְתַמָּן לָא תַעְבְּדוּן וּבְנִמּוֹסֵיהוֹן לָא תְהָכּוּן׃

3 After the doings of the land of Egypt, wherein ye dwelt, shall ye not do; and after the doings of the land of Canaan, whither I bring you, shall ye not do; neither shall ye walk in their statutes.

4 אֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ לָלֶכֶת בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

יָת דִּינַי תַּעְבְּדוּן וְיָת קְיָמַי תִּטְּרוּן לְהַלָּכָא בְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

4 Mine ordinances shall ye do, and My statutes shall ye keep, to walk therein: I am the Lord your God.

5 וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְהוָה׃ (ס)

וְתִטְּרוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי דְּאִם יַעֲבִיד יָתְהוֹן אֲנָשָׁא יֵיחֵי בְהוֹן בְּחַיֵּי עָלְמָא אֲנָא יְיָ׃

5 Ye shall therefore keep My statutes, and Mine ordinances, which if a man do, he shall live by them: I am the Lord.

ששי 6 אִישׁ אִישׁ אֶל־כָּל־שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה אֲנִי יְהוָה׃ (ס)

גְּבַר גְּבַר לְכָל קְרִיב בְּשְׂרֵיהּ לָא תִקְרְבוּן לְגַלָּאָה עֶרְיָא אֲנָא יְיָ׃

6 None of you shall approach to any that is near of kin to him, to uncover their nakedness. I am the Lord.

7 עֶרְוַת אָבִיךָ וְעֶרְוַת אִמְּךָ לֹא תְגַלֵּה אִמְּךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ׃ (ס)

עֶרְיַת אֲבוּךְ וְעֶרְיַת אִמָּךְ לָא תְגַלֵּי אִמָּךְ הִיא לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתַהּ׃

7 The nakedness of thy father, and the nakedness of thy mother, shalt thou not uncover: she is thy mother; thou shalt not uncover her nakedness.

(12) כל נפש מכם. להזהיר גדולים על הקטנים (יבמות קיד.):

(13) אשר יצוד. אין לי אלא ציד, אווזין ותרנגולין מנין, תלמוד לומר ציד מכל מקום, אם כן למה נאמר אשר יצוד, שלא יאכל בשר אלא בהזמנה זאת (חולין פד. ת"כ פרק יא, ג): אשר יאכל. פרט לטמאים:

(14) דמו בנפשו הוא. דמו הוא לו במקום הנפש שהנפש תלויה בו: כי נפש כל בשר דמו הוא. הנפש היא הדם. דם ובשר לשון זכר, נפש לשון נקבה:

(15) אשר תאכל נבלה וטרפה. נגעלת עוף טהור דבר הכתוב, שאין לה טומאה אלא בשעה שנגעלת בבית הבליעה, ולמדך כאן שמטמאה באכילתה, ואינה מטמאה במגע, וטרפה האמורה כאן לא נכתבה אלא לדרוש, וכן שניהו יכול תהא נגעלת עוף טמא מטמאה בבית הבליעה, תלמוד לומר טרפה, מי שיש במיהו טרפה, יצא עוף טמא שאין במיהו טרפה:

(16) ונשא עונו. אם יאכל קדש, או יכנס למקדש, חייב על טומאה זו ככל שאר טומאות: ובשרו לא ירחץ ונשא עונו. על רחיצת גופו ענוש כרת, ועל כבוס בגדים במלקות:

(2) אני ה׳ אלהיכם. אני הוא שאמרתי בסיני, אנכי ה׳ אלהיך (שמות כ, ב), וקבלתם עליכם מלכותי, מעתה קבלו גזרותי. רבי אומר גלוי וידוע לפניו שסופן לְנָתֵק בעריות בימי עזרא, לפיכך בא עליהם בגזירה אני ה׳ אלהיכם, דעו מי גוזר עליכם, דיין להפרע ונאמן לשלם שכר:

(3) כמעשה ארץ מצרים. מגיד שמעשיהם של מצריים ושל כנעניים מקולקלים מכל האומות, ואותו מקום שישבו בו ישראל מקולקל מן הכל (ת"כ פרק יג, ה): אשר אני מביא אתכם שמה. מגיד שאותן עממין שכבשו ישראל מקולקלים יותר מכולם: ובחקתיהם לא תלכו. מה הניח הכתוב שלא אמר, אלא אלו נמוסות שלהן, דברים החקוקין להם, כגון טַרְטִיאוֹת וְאַסְטַדְיָאוֹת, ר׳ מאיר אומר אלו דרכי האמורי שמנו חכמים:

(4) את משפטי תעשו. אלו דברים האמוריים בתורה במשפט, שֶׁאִלּוּ לא נאמרו היו כדאי לאומרן: ואת חקתי תשמרו. דברים שהם גזירת המלך, שיצר הרע משיב עליהם למה לנו לשומרן, ואומות העולם ע"א משיבין עליהן, כגון אכילת חזיר, ולבישת שעטנז, וטהרת מי חטאת, לכך נאמר אני ה׳, גזרתי עליכם, אי אתם רשאים להפטר: ללכת בהם. אל תפטר מתוכם, שלא תאמר למדתי חכמת ישראל אלך ואלמד חכמת המצריים והכשדיים:

(5) ושמרתם את חקותי. לרבות שאר דקדוקי הפרשה שלא פרט הכתוב בהם (ת"כ שם יא). דבר אחר ליתן שמירה ועשייה לחוקים, ושמירה ועשייה למשפטים (שם פרשתא ט, י), לפי שלא נתן אלא עשייה למשפטים ושמירה לחוקים: וחי בהם. לעולם הבא, שאם תאמר בעולם הזה, והלא סופו הוא מת: אני ה׳. נאמן לשלם שכר:

(6) לא תקרבו. להזהיר הנקבה בזכר, לכך נאמר לשון רבים: אני ה׳. נאמן לשלם שכר:

8 עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוַת אָבִיךָ הֵוא׃ (ס)
עֶרְיַת אִתְּת אֲבוּךְ לָא תְגַלִּי עֶרְיָתָא דַּאֲבוּךְ הִיא׃
8 The nakedness of thy father's wife shalt thou not uncover: it is thy father's nakedness.

9 עֶרְוַת אֲחֹתְךָ בַת־אָבִיךָ׳ אַו בַת־אִמֶּךָ מוֹלֶדֶת בַּיִת אַו מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן׃ (ס)
עֶרְיַת אֲחָתָךְ בַּת אֲבוּךְ אוֹ בַת אִמָּךְ דִּילִידָא מִן אֲבוּךְ מִן אִתָּא אוּחְרִי אוֹ מִן אִמָּךְ מִן גְּבַר אָחֳרָן לָא תְגַלִּי עֶרְיָתְהוֹן׃
9 The nakedness of thy sister, the daughter of thy father, or the daughter of thy mother, whether born at home, or born abroad, even their nakedness thou shalt not uncover.

10 עֶרְוַת בַּת־בִּנְךָ׳ אַו בַת־בִּתְּךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן כִּי עֶרְוָתְךָ הֵנָּה׃ (ס)
עֶרְיַת בַּת בְּרָךְ אוֹ בַת בְּרַתָּךְ לָא תְגַלִּי עֶרְיָתְהוֹן אֲרֵי עֶרְיָתָךְ אִנּוּן׃
10 The nakedness of thy son's daughter, or of thy daughter's daughter, even their nakedness thou shalt not uncover; for theirs is thine own nakedness.

11 עֶרְוַת בַּת־אֵשֶׁת אָבִיךָ׳ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ אֲחוֹתְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ׃ (ס)
עֶרְיַת בַּת אִתַּת אֲבוּךְ דִּילִידָא מִן אֲבוּךְ אֲחָתָךְ הִיא לָא תְגַלִּי עֶרְיָתַהּ׃
11 The nakedness of thy father's wife's daughter, begotten of thy father, she is thy sister, thou shalt not uncover her nakedness.

12 עֶרְוַת אֲחוֹת־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה שְׁאֵר אָבִיךָ הֵוא׃ (ס)
עֶרְיַת אֲחָת אֲבוּךְ לָא תְגַלִּי קְרִיבַת אֲבוּךְ הִיא׃
12 Thou shalt not uncover the nakedness of thy father's sister: she is thy father's near kinswoman.

13 עֶרְוַת אֲחוֹת־אִמְּךָ לֹא תְגַלֶּה כִּי־שְׁאֵר אִמְּךָ הֵוא׃ (ס)
עֶרְיַת אֲחָת אִמָּךְ לָא תְגַלִּי אֲרֵי קְרִיבַת אִמָּךְ הִיא׃
13 Thou shalt not uncover the nakedness of thy mother's sister; for she is thy mother's near kinswoman.

14 עֶרְוַת אֲחִי־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה אֶל־אִשְׁתּוֹ׳ לֹא תִקְרָב דֹּדָתְךָ הֵוא׃ (ס)
עֶרְיַת אַחְבּוּךְ לָא תְגַלִּי לְאִתְּתֵהּ לָא תִקְרַב אִתַּת אַחְבּוּךְ הִיא׃
14 Thou shalt not uncover the nakedness of thy fathers brother, thou shalt not approach to his wife: she is thine aunt.

15 עֶרְוַת כַּלָּתְךָ לֹא תְגַלֶּה אֵשֶׁת בִּנְךָ׳ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ׃ (ס)
עֶרְיַת כַּלָּתָךְ לָא תְגַלִּי אִתַּת בְּרָךְ הִיא לָא תְגַלִּי עֶרְיָתַהּ׃
15 Thou shalt not uncover the nakedness of thy daughter-in-law: she is thy son's wife; thou shalt not uncover her nakedness.

16 עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָחִיךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוַת אָחִיךָ הֵוא׃ (ס)
עֶרְיַת אִתַּת אֲחוּךְ לָא תְגַלִּי עֶרְיָתָא דַּאֲחוּךְ הִיא׃
16 Thou shalt not uncover the nakedness of thy brother's wife: it is thy brother's nakedness.

17 עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה אֶת־בַּת־בִּנָּהּ וְאֶת־בַּת־בִּתָּהּ לֹא תִקַּח׳ לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ שַׁאֲרָה הֵנָּה׳ זִמָּה הִוא׃
עֶרְיַת אִתְּתָא וּבְרַתַּהּ לָא תְגַלִּי יָת בַּת בְּרַהּ וְיָת בַּת בְּרַתַּהּ לָא תִסַּב לְגַלָּאָה עֶרְיָתַהּ קְרִיבָן אִנּוּן עֵיצַת חֲטָאִין הִיא׃
17 Thou shalt not uncover the nakedness of a woman and her daughter; thou shalt not take her son's daughter, or her daughter's daughter, to uncover her nakedness: they are near kinswomen; it is lewdness.

18 וְאִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצְרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ׃
וְאִתְּתָא עִם אֲחָתַהּ לָא תִסַּב לְאַעָקָא לַהּ לְגַלָּאָה עֶרְיָתַהּ עֲלַהּ בְּחַיַּיהָא׃
18 And thou shalt not take a woman to her sister, to be a rival to her, to uncover her nakedness, beside the other in her lifetime.

19 וְאֶל־אִשָּׁה בִּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ׃
וּלְאִתְּתָא בְּרִיחוּק סְאוֹבְתַהּ לָא תִקְרַב לְגַלָּאָה עֶרְיָתַהּ׃
19 And thou shalt not approach unto a woman to uncover her nakedness, as long as she is impure by her uncleanness.

20 וְאֶל־אֵשֶׁת׳ עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע לְטָמְאָה־בָהּ׃
וּבְאִתַּת חַבְרָךְ לָא תִתֵּין שְׁכוּבְתָּךְ לְזַרְעָא לְאִסְתָּאָבָא בַּהּ׃
20 And thou shalt not lie carnally with thy neighbour's wife, to defile thyself with her.

21 וּמִזַּרְעֲךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ וְלֹא תְחַלֵּל אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה׃
וּמִזַּרְעָךְ לָא תִתֵּין לְאַעֲבָרָא לְמוֹלֶךְ וְלָא תַחֵיל יָת שְׁמָא דֶאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ׃
21 And thou shalt not give any of thy seed to set them apart to Molech, neither shalt thou profane the name of thy God: I am the Lord.

(7) ערות אביך. זו אשת אביך (סנהדרין נד.), או אינו אלא כמשמעו, נאמר כאן ערות אביך, ונאמר להלן עֶרְוַת אָבִיו גִּלָּה (ויקרא כ, יח), מה להלן אשת אביו, אף כאן אשת אביו: וערות אמך. להביא אמו שאינה אשת אביו:
(8) ערות אשת אביך. לרבות לאחר מיתה:
(9) בת אביך. אף בת אנוסה במשמע: מולדת בית או מולדת חוץ. בין שאומריס לו לאביך קיים את אמה, ובין שאומריס לו הולא את אמה (יבמות כג.), כגון ממזרת או נתינה:
(10) ערות בת בנך וגו׳. בנתו מאנוסתו הכתוב מדבר (סנהדרין עו.), ובתו ובת בתו מאשתו אינו למדין מערות אשה ובתה שנאמר בהן לא תגלה, בין שהיא ממנו בין שהיא מאיש אחר: ערות בת בנך. קל וחומר לבתך, אלא לפי שאין מזהירין מן הדין למדוה מגזרה שוה, (במסכת יבמות ג.):
(11) ערות בת אשת אביך. לימד שאינו חייב על אחותו מִשֶּׁפְּחָה וְנָכְרִית, לכך נאמר בת אשת אביך, בראויה לקידושין (יבמות כג.):
(14) ערות אחי אביך לא תגלה. ומה היא ערותו, אל אשתו לא תקרב:
(15) אשת בנך היא. לא אמרתי אלא נשים לבנך אישות בה, פרט לאנוסה ושפחה ונכרית:
(17) ערות אשה ובתה. לא אסר הכתוב אלא ע״י נשואי הראשונה (יבמות נז.), לכך נאמר לא תקח, לשון קיחה, וכן לענין הטוענ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ (ויקרא כ, יד), לשון קיחה, אבל אנס אשה מותר לישא בתה: שארה הנה. קרובות הן זו לזו: זמה. עצה, כתרגומו עֲצַת חֲטָאִין, שיצרך יועצך לחטוא:
(18) אל אחותה. שתיהן כאחת (קידושין נ:): לצרר. לשון צרה, לעשות את זו צרה לזו: בחייה. למדך, שאם גרשה לא ישא את אחותה, כל זמן שהיא בחייה (יבמות ח:):
(21) למלך. עבודת אלילים היא ששמה מולך, וזו היא עבודתה, שמוסר בנו לכומריס ועושין שתי מדורות גדולות ומעבירין את הבן ברגליו בין שתי מדורות האש

22	Thou shalt not lie with mankind, as with womankind; it is abomination.	וְיָת דְּכוּרָא לָא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִתָּא תּוֹעֵיבָא הִיא:	שניעי (רביעי) וְאֶת־זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה הוּא:
23	And thou shalt not lie with any beast to defile thyself therewith; neither shall any woman stand before a beast, to lie down thereto; it is perversion.	וּבְכָל בְּעִירָא לָא תִתֵּין שְׁכוּבְתָךְ לְאִסְתַּאָבָא בַּהּ וְאִתְּתָא לָא תְקוּם קֳדָם בְּעִירָא לְמִשְׁלַט בַּהּ תְּבְלָא הוּא:	23 וּבְכָל־בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְטָמְאָה־בָהּ וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה לְרִבְעָהּ תֶּבֶל הוּא:
24	Defile not ye yourselves in any of these things; for in all these the nations are defiled, which I cast out from before you.	לָא תִסְתָּאֲבוּן בְּכָל אִלֵּין אֲרֵי בְכָל אִלֵּין אִסְתָּאֲבוּ עַמְמַיָּא דַּאֲנָא מַגְלֵי מִן קֳדָמֵיכוֹן:	24 אַל־תִּטַּמְּאוּ בְּכָל־אֵלֶּה כִּי בְכָל־אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם:
25	And the land was defiled, therefore I did visit the iniquity thereof upon it, and the land vomited out her inhabitants.	וְאִסְתְּאַבַת אַרְעָא וְאִסְעֲרִית חוֹבַהּ עֲלַהּ וְרוֹקֵינַת אַרְעָא יָת יָתְבַהָא:	25 וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ וַתָּקִא הָאָרֶץ אֶת־יֹשְׁבֶיהָ:
26	Ye therefore shall keep My statutes and Mine ordinances, and shall not do any of these abominations; neither the home-born, nor the stranger that sojourneth among you—	וְתִטְּרוּן אַתּוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי וְלָא תַעְבְּדוּן מִכֹּל תּוֹעֵיבָתָא הָאִלֵּין יַצִּיבָיָא וְגִיּוֹרָיָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן:	26 וְשָׁמַרְתֶּם אַתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם:
27	for all these abominations have the men of the land done, that were before you, and the land is defiled—	אֲרֵי יָת כָּל תּוֹעֵיבָתָא הָאִלֵּין עֲבַדוּ אֲנָשֵׁי אַרְעָא דִּקְדָמֵיכוֹן וְאִסְתְּאַבַת אַרְעָא:	27 כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ:
28	that the land vomit not you out also, when ye defile it, as it vomited out the nation that was before you.	וְלָא תְרוֹקִין אַרְעָא יָתְכוֹן בְּסָאוֹבֵיכוֹן יָתַהּ כְּמָא דְּרוֹקֵינַת יָת עַמְמַיָּא דִּקְדָמֵיכוֹן:	מפטיר וְלֹא־תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמַּאֲכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם:
29	For whosoever shall do any of these abominations, even the souls that do them shall be cut off from among their people.	אֲרֵי כָּל דְּיַעֲבִיד מִכֹּל תּוֹעֵיבָתָא הָאִלֵּין וְיִשְׁתֵּיצוּן נַפְשָׁתָא דְּיַעְבְּדָן מִגּוֹ עַמְּהוֹן:	29 כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם:
30	Therefore shall ye keep My charge, that ye do not any of these abominable customs, which were done before you, and that ye defile not yourselves therein: I am the Lord your God.	וְתִטְּרוּן יָת מַטְּרַת מֵימְרִי בְּדִיל דְּלָא לְמֶעֱבַד מִנִּמּוֹסֵי תּוֹעֵיבָתָא דְּאִתְעֲבִידָא קֳדָמֵיכוֹן וְלָא תִסְתָּאֲבוּן בְּהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:	פ פסוקים וְשָׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: (פ)

The Haftara is Ezekiel 22:1 – 22:19 on page 725. Sepharadim read Ezekiel 22:1 – 22:16. On the Shabbat before Pesaḥ, read the Haftara on page ??. On Erev Rosh Ḥodesh, read the Haftara on page 768.

XIX	And the Lord spoke unto Moses, saying:	וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר:	קדשים טו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
2	Speak unto all the congregation of the children of Israel, and say unto them: Ye shall be holy; for I the Lord your God am holy.	מַלֵּיל עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן קַדִּישִׁין תְּהוֹן אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:	2 דַּבֵּר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
3	Ye shall fear every man his mother, and his father, and ye shall keep My sabbaths: I am the Lord your God.	גְּבַר מִן אִמֵּיהּ וּמִן אֲבוּהִי תְּהוֹן דָּחֲלִין וְיָת יוֹמֵי שַׁבָּיָא דִּילִי תִּטְּרוּן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:	3 אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

(סנהדרין סד:): לא תתן. זו היא מסירתו לכומריס: להעביר למלך. זו העברת האש:

(23) תבל הוא. לשון קֶבֶשׁ וערוה ויאוף, וכן וַאֲפִי עַל מַבְּלִיעֶם (ישעי' י, כה). דבר אחר תבל הוא, לשון בלילה וערבוב, זרע אדם וזרע בהמה:

(28) ולא תקיא הארץ אתכם. משל לבן מלך שהאכילוהו דבר מאוס שאין עומד במעיו אלא מקיאו, כך ארץ ישראל איננה מקיימת עובדי עבירה. ותרגומו וְלָא תְרוֹקִין, לשון ריקון, מריקה עצמה מהם:

(29) הנפשות העושות. הזכר והנקבה במשמע (ב"ק לב.):

(30) ושמרתם את משמרתי. להזהיר בית דין על כך: ולא תטמאו בהם אני ה' אלהיכם. הא אם תטמאו איני אלהיכם, ואתם נפסלים מאחרי, ומה הנאה יש לי בכם, ואתם מתחייבים כלייה, לכך נאמר אני ה' אלהיכם:

(2) דבר אל כל עדת בני ישראל. מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל, מפני שרוב גופי תורה תלויין בה (ויק"ר כד, ה): קדושים תהיו. הוו פרושים מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה (ויק"ר שם ו), אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה וגו' (ויקרא כא, ז), אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם. (מ"כ פרשתא א, ג)) וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ אֲנִי ה' מְקַדְּשׁוֹ (שם פסוק טו). קָדֹשׁ יִהְיוּ (שם פסוק ו), אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה וגו' (שם פסוק ז):

(3) איש אמו ואביו תיראו. כל אחד מכם תירא אביו ואמו, זהו פשוטו. ומדרשו (מ"כ שם ג קידושין ל:) אין לי אלא איש, אשה מנין, כשהוא אומר תירא הרי כאן

4 אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

4 Turn ye not unto the idols, nor make to yourselves molten gods: I am the Lord your God.

לֹא תִתְּפְנוּן בָּתַר טָעָנָן וְדַחְלָן דְּמַתְּכָא לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

לוי וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ׃

5 And when ye offer a sacrifice of peace-offerings unto the Lord, ye shall offer it that ye may be accepted.

וַאֲרֵי תִכְּסוּן נִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן תִּכְּסוּנִיהּ׃

6 בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף׃

6 It shall be eaten the same day ye offer it, and on the morrow; and if aught remain until the third day, it shall be burnt with fire.

בְּיוֹמָא דְּיִתְנְכִּיס יִתְאֲכֵיל וּבְיוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי וּדְיִשְׁתְּאַר עַד יוֹמָא תְּלִיתָאָה בְּנוּרָא יִתּוֹקַד׃

7 וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה׃

7 And if it be eaten at all on the third day, it is a vile thing; it shall not be accepted.

וְאִם אִתְאֲכָלָא יִתְאֲכֵיל בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה מְרַחַק הוּא לָא יְהֵי לְרַעֲוָא׃

8 וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃

8 But every one that eateth it shall bear his iniquity, because he hath profaned the holy thing of the Lord; and that soul shall be cut off from his people.

וּדְיֵיכְלִנֵּיהּ חוֹבֵיהּ יְקַבֵּיל אֲרֵי יָת קוּדְשָׁא דַיְיָ אַחֵיל וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהִוא מֵעַמֵּיהּ׃

9 וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט׃

9 And when ye reap the harvest of your land, thou shalt not wholly reap the corner of thy field, neither shalt thou gather the gleaning of thy harvest.

וּבְמִחְצַדְכוֹן יָת חֲצָדָא דַאֲרַעְכוֹן לָא תְשֵׁיצֵי פֵּתָא דְּתַקְלָךְ לְמִחְצַד וּלְקָטָא דְּחָצָדָךְ לָא תְלַקֵּיט׃

10 וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

10 And thou shalt not glean thy vineyard, neither shalt thou gather the fallen fruit of your vineyard; thou shalt leave them for the poor and for the stranger: I am the Lord your God.

וְכַרְמָךְ לָא תְעַלֵּיל וּנְתָרָא דְכַרְמָךְ לָא תְלַקֵּיט לְעַנְיֵי וּלְגִיּוֹרֵי תִּשְׁבּוֹק יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

ישראל לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ׃

11 Ye shall not steal; neither shall ye deal falsely, nor lie one to another.

לָא תִגְנְבוּן וְלָא תְכַדְּבוּן וְלָא תְשַׁקְּרוּן אֱנָשׁ בְּחַבְרֵיהּ׃

12 וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְחִלַּלְתָּ אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה׃

12 And ye shall not swear by My name falsely, so that thou profane the name of thy God: I am the Lord.

וְלָא תִשְׁתַּבְּעוּן בִּשְׁמִי לְשִׁקְרָא וְתַחֵיל יָת שְׁמָא דֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ׃

13 לֹא־תַעֲשֹׁק אֶת־רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר׃

13 Thou shalt not oppress thy neighbour, nor rob him; the wages of a hired servant shall not abide with thee all night until the morning.

שניס, ג"כ למה נאמר איש, שהאיש סיפק בידו לעשות, אבל אשה רשות אחריס עליה: אמו ואביו תיראו. כאן הקדיס אֶס לאב, לפי שגלוי לפניו שהבן ירא את אביו יותר מאמו, וּבְכָבוֹד הקדיס אב לאס, לפי שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו, מפני שמשדלתו בדברים (קידושין לא.): ואת שבתתי תשמרו. סמך שמירת שבת למורא אב, לומר אף על פי שהזהרתיך על מורא אב, אס יאמר לך חלל את השבת, אל תשמע לו, וכן בשאר כל המצות (ב"מ לב): אני ה׳ אלהיכם. אתה ואביך חייביס בכבודי (יבמות ה:), לפיכך לא תשמע לו לבטל את דברי (ב"מ לב.). איזהו מורא, לא ישב במקומו, ולא ידבר במקומו, ולא יסתור את דבריו. ואיזהו כָּבוֹד, מאכיל ומשקה, מלביש ומנעיל, מכניס ומוציא (קידושין לא:):

(4) אל תפנו אל האלילים. לעבדס. (ת"כ שס י) אלילים נשון אַל, כלא הוא תשוב: ואלהי מסכה. תחילתן אלילים הס, ואס אתה פונה אחריהס סופך לעשותן אלהות: לא תעשו לכם. לא תעשו לאחריס, ולא אחריס לכס. ואס תאמר לא תעשו לעצמכס אבל אחריס עושין לכס, הרי כבר נאמר לא יִהְיֶה לְךָ (שמות כ, ג), לא שלך ולא של אחריס:

(5) וכי תזבחו וגו׳. לא נאמרה פרשה זו, אלא ללמד, שלא תהא זביחתן אלא על מנת להאכל בתוך הזמן הזה, שאס לקבוע להס זמן אכילה, הרי כבר נאמר וְאִס נֶדֶר אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ וגו׳ (ויקרא ז, טז): לרצנכם תזבחהו. תחלת זביחתו תהא על מנת נחת רוח שיהא לכס לרצון, שאס תחשבו עליו מחשבת פסול לא ירצה עליכס לפני: לרצנכם. אנפיי"ימנטו, זהו לפי פשוטו. ורבותינו למדו (חולין יג:) מכאן למתעסק בקדשים שפסול, שצריך שיתכוין לשחוט:

(6) ביום זבחכם יאכל. כשתזבחוהו, תשחטוהו על מנת זמן זה שקבעתי לכס כבר:

(7) ואם האכל יאכל וגו׳. אס אינו ענין לאוך, לזמנו, שהרי כבר נאמר וְאִס הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר זֶבַח שְׁלָמָיו וגו׳ (ויקרא שס, יח), תנהו ענין לאוך למקומו, יכול יהיו חייבין כרת על אכילתו, תלמוד לומר וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא (שס), ממנו ולא מחבירו, יצא הנשחט במחשבת חוץ למקומו (זבחים כט.): פגול. מתועב, כמו וּמְרַק פִּגּוּלִים כְּלֵיהֶם (ישעי׳ סה, ד):

(8) ואכליו עונו ישא. בנותר גמור הכתוב מדבר ואינו ענוש כרת על הנשחט חוץ למקומו, שכבר מיעטו הכתוב, וזהו בנותר גמור מדבר (זבחים כח:), ובמסכת כריתות (ה.) למדוהו מגזרה שוה:

(9) לא תכלה פאת שדך. שיניח פאה בסוף שדהו (ת"כ פרק ח, ט): ולקט קצירך. שִׁבֳּלֵים הנושרים בשעת קצירה אחת או שתים, אבל שלש אינן לקט (פאה פ"ו, מ"ה):

(10) לא תעולל. לא תטול עוללות שבה והן ניכרות. איזהו עוללות, כל שאין לה כָּתֵף ולא עָטֶף (פאה פ"ז, מ"ד): ופרט כרמך. גרגרי ענבים הנושרים בשעת בציר: אני ה׳ אלהיכם. דיין להפרע, ואיני גובה מכס אלא נפשות, שנאמר אַל תִּגְזָל דָּל וגו׳, כִּי ה׳ יָרִיב רִיבָם וגו׳ (משלי כב, כבכג):

(11) לא תגנבו. אזהרה לגונב ממון, אבל לא תגנוב שבעשרת הדברות אזהרה לגונב נפשות, דבר הלמד מענינו, דבר שחייבין עליו מיתת ב"ד (סנהדרין פו.): ולא תכחשו. לפי שנאמר וְכִחֵשׁ בָּהּ (ויקרא ה, כב), משלש קרן וחומש, למדנו עונש, אזהרה מנין, תלמוד לומר ולא תכחשו: ולא תשקרו. לפי שנאמר וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר (שס), ישלש קרן וחומש, למדנו עונש, אזהרה מנין, תלמוד לומר ולא תשקרו: לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו ולא תשבעו. אס גנבת סופך לכחש סופך לשקר סופך להשבע לשקר:

(12) ולא תשבעו בשמי. למה נאמר, לפי שנאמר לא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה׳ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא (שמות כ, ז), יכול לא יהא חייב אלא על שס המיוחד, מנין לרבות כל הכנויין, ת"ל ולא תשבעו בשמי לשקר, כל שס שיש לי:

14 לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן
מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה׃

לָא תְלוּט דְּלָא שָׁמַע וּקְדָם דְּלָא חָזֵי לָא
תְשִׂים תַּקְלָא וְתִדְּחַל מֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ׃

14 Thou shalt not curse the deaf, nor put a stumbling-block before the blind, but thou shalt fear thy God: I am the Lord.

שני (חמישי)

15 לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט לֹא־תִשָּׂא פְנֵי־
דָל וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט
עֲמִיתֶךָ׃

לָא תַעְבְּדוּן שְׁקַר בְּדִין לָא תִסַּב אַפֵּי
מִסְכֵּינָא וְלָא תֶהְדַּר אַפֵּי רַבָּא בְּקוּשְׁטָא
תְּדִינֵיהּ לְחַבְרָךְ׃

15 Ye shall do no unrighteousness in judgment; thou shalt not respect the person of the poor, nor favour the person of the mighty; but in righteousness shalt thou judge thy neighbour.

16 לֹא־תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל־
דַּם רֵעֶךָ אֲנִי יְהוָה׃

לָא תֵיכוֹל קוּרְצִין בְּעַמָּךְ לָא תְקוּם עַל
דְּמָא דְּחַבְרָךְ אֲנָא יְיָ׃

16 Thou shalt not go up and down as a talebearer among thy people; neither shalt thou stand idly by the blood of thy neighbour: I am the Lord.

17 לֹא־תִשְׂנָא אֶת־אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ
תּוֹכִיחַ אֶת־עֲמִיתֶךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא׃

לָא תְשַׂנֵּי יָת אֲחוּךְ בְּלִבָּךְ אוֹכָחָא תּוֹכַח
יָת חַבְרָךְ וְלָא תְקַבֵּיל עַל דִּילֵיהּ חוֹבָא׃

17 Thou shalt not hate thy brother in thy heart; thou shalt surely rebuke thy neighbour, and not bear sin because of him.

18 לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ
לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְהוָה׃

לָא תְקוֹם וְלָא תִטַּר דְּבָבוּ לִבְנֵי עַמָּךְ
וְתִרְחֵמֵיהּ לְחַבְרָךְ כְּוָתָךְ אֲנָא יְיָ׃

18 Thou shalt not take vengeance, nor bear any grudge against the children of thy people, but thou shalt love thy neighbour as thyself: I am the Lord.

19 אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא־תַרְבִּיעַ
כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד
כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ׃

יָת קְיָמַי תִּטְּרוּן בְּעִירָךְ לָא תַרְכִּיב
עֵירוּבִין חַקְלָךְ לָא תִזְרַע עֵירוּבִין
וּלְבוּשׁ עֵירוּבִין שַׁעַטְנֵיזָא לָא יִסַּק עֲלָךְ׃

19 Ye shall keep My statutes. Thou shalt not let thy cattle gender with a diverse kind; thou shalt not sow thy field with two kinds of seed; neither shall there come upon thee a garment of two kinds of stuff mingled together.

20 וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שִׁכְבַת־זָרַע
וְהִוא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְהָפְדֵה לֹא
נִפְדָּתָה אוֹ חֻפְשָׁה לֹא נִתַּן־לָהּ בִּקֹּרֶת
תִּהְיֶה לֹא יוּמָתוּ כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה׃

וּגְבַר אֲרֵי יִשְׁכּוֹב יָת אִתְּתָא שִׁכְבַת זַרְעָא
וְהִיא אָמָא אֲחִידָא לִגְבַר וְאִתְפְּדְיָא
לָא אִתְפְּרִיקַת בְּכַסְפָּא אוֹ חֵירוּתָא לָא
אִתְיְהִיבַת לַהּ בִּשְׁטָר בִּקּוּרְתָּא תְּהֵי בַהּ
לָא יְמוּתוּן אֲרֵי לָא אִתְחָרְרַת׃

20 And whosoever lieth carnally with a woman, that is a bondmaid, designated for a man, and not at all redeemed, nor was freedom given her; there shall be inquisition; they shall not be put to death, because she was not free.

(13) לא תעשק. זה הכובש שכר שכיר (ת"כ פרשתא ג): לא תלין. לשון נקבה, מוסב על הפעולה: עד בקר. בשכיר יום הכתוב מדבר, שיליתו משקעה חמה, לפיכך זמן גִּבּוּי שכרו כל הלילה, ובמקום אחר הוא אומר ולא יָבוֹא עָלָיו הַשָּׁמֶשׁ (דברים כד, טו), מדבר בשכיר לילה (בבא מציעא קי:), שהשלמת פעולתו משיעלה עמוד השחר, לפיכך זמן גִּבּוּי שכרו כל היום, לפי שנתנה תורה זמן לבעל הבית עונה, לבקש מעות:

(14) לא תקלל חרש. אין לי אלא חרש, מנין לרבות כל אדם, תלמוד לומר בְּעַמֶּךָ לֹא תָאֹר (שמות כב, כז), אם כן למה נאמר חרש, מה חרש מיוחד שהוא בחיים אף כל שהוא בחיים, יצא המת שאינו בחיים (ת"כ שם יג): ולפני עור לא תתן מכשול. לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו, אל תאמר מכור שדך וקח לך חמור, ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו (שם יד): ויראת מאלהיך. לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה, ויכול להשמט ולומר לטובה נתכוונתי, לפיכך נאמר בו ויראת מאלהיך, המכיר מחשבותיך. וכן כל דבר המסור ללבו של אדם העושהו, ואין שאר הבריות מכירות בו, נאמר בו ויראת מאלהיך:

(15) לא תעשו עול במשפט. מלמד שהדיין המקלקל את הדין קרוי עול, שנאוי, ומשוקץ, חרס, ותועבה. שהעול קרוי תועבה, שנאמר כִּי תוֹעֲבַת ה' וגו' כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל (דברים כה, טז), והתועבה קרויה שקץ וחרס, שנאמר ולא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שֶׁקֶץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וגו' (שם ז, כו): לא תשא פני דל. שלא תאמר עני הוא זה והעשיר חייב לפרנסו אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בנקיות (ת"כ פרק ד, ב): ולא תהדר פני גדול. שלא תאמר עשיר הוא זה, בן גדולים הוא זה, היאך אביישנו ואראה בבושתו, עושה יש בדבר, לכך נאמר, ולא תהדר פני גדול: בצדק תשפוט עמיתך. כמשמעו. דבר אחר הוי דן את חבירך לכף זכות:

(16) לא תלך רכיל. אני אומר על שם שכל משלחי מדנים ומספרי לשון הרע הולכים בבתי רעיהם לְרַגֵּל מה יראו רע או מה ישמעו רע לספר בשוק, נקראים הולכי רכיל, הולכי רגילה, אשפיי"מנט בלע"ז. וראיה לדברי שלא מצינו רכילות שאין כתוב בלשון הליכה. לא תלך רכיל, הֹלְכֵי רָכִיל נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל (ירמיה ו, כח), ושאר לשון הרע אין כתוב בו הליכה, מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ (תהלים קא, ה), לָשׁוֹן רְמִיָּה (שם קכ, ג), לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת (שם יב, ד), לכך אני אומר, שהלשון הולך ומרגל, שהכ"ף נחלפת בגימ"ל, שכל האותיות שמוצאיהם ממקום אחד מתחלפות זו בזו, בי"ת בפ"א, וגימ"ל בכ"ף וקו"ף, ונו"ן בלמ"ד, וזי"ן בצד"י, וכן וַיְרַגֵּל בְּעַבְדְּךָ (שמואל־ב יט, כח), רגל במרמה לאמר עלי רעה, וכן לֹא רָגַל עַל לְשֹׁנוֹ (תהלים טו, ג), וכן רוכל הסוחר ומרגל אחר כל סחורה, וכל המוכר בשמים להתקשט בהם הנשים, על שם שֶׁמְּזַיֵּר תמיד בעיירות נקרא רוכל, לשון רוגל. ותרגומו לָא תֵיכוֹל קוּרְצִין, כמו וַאֲכָלוּ קַרְצֵיהוֹן דִּי יְהוּדָאֵי (דניאל ג, ח), אָכַל בְּהוּ קוּרְצָא בֵּי מַלְכָּא (ברכות נח.), נראה בעיני שהיה משפטם לאכול בבית המקבל דבריהם סוס הלעטה, והוא גמר חזוק שדבריו מקויימים ומעמידם על האמת, ואותה הלעטה נקראת אכילת קורצין, לשון קֹרֶץ בְּעֵינָיו (משלי ו, יג), שכן דרך כל הולכי רכיל לקרוץ בעייניהם ולרמוז דברי רכילותן שלא יבינו שאר השומעים: לא תעמוד על דם רעך. לראות במיתתו, ואתה יכול להצילו, כגון טובע בנהר, ואיה או לסטים באים עליו (ת"כ פרק ד, ח סנהדרין עג.): אני ה'. נאמן לשלם שכר, ונאמן להפרע:

(17) ולא תשא עליו חטא. לא תלבין את פניו ברבים (ערכין טז:):

(18) לא תקום. אמר לו השאילני מַגָּלְךָ, אמר לו לאו, למחר אמר לו השאילני קרדומך, אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני, זו היא נקימה. ואיזו היא נטירה, אמר לו השאילני קרדומך, אמר לו לאו, למחר אמר לו השאילני מגלך, אמר לו הא לך ואיני כמותך שלא השאלתני, זו היא נטירה, שנוטר האיבה בלבו אף על פי שאינו נוקם (יומא כג.): ואהבת לרעך כמוך. אמר ר' עקיבא זה כלל גדול בתורה (ת"כ שם יב):

(19) את חקתי תשמרו. ואלו הן בהמתך לא תרביע כלאים וגו', חקים אלו גזרות מלך שאין טעם לדבר: ובגד כלאים. למה נאמר, לפי שנאמר לא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו (דברים כב, יא), יכול לא ילבש גיזי צמר ואניצי פשתן, תלמוד לומר בגד, מנין לרבות הלבדים, לומר לומר שעטנז, דבר שהוא שׁוּעַ טָווּי וְנוּז, ואומר אני, נוז לשון דבר הנמלל ושזור זה עם זה לחברו, מיסטי"ר בלע"ז, כמו סַזְיָין לְגַזֵּי דְּאִית בְּהוֹן (מועד קטן יב:), שאנו מפרשין לשון כמוש, פליסטר"א, ולשון שעטנז פירש מנחם, מחברת למר ופשתים:

(20) נחרפת לאיש. מיועדת ומיוחדת לאיש, ואיני יודע לו דמיון במקרא. ונשפחה כנענית שחליה שפחה וחליה בת חורין המאורסת לעבד עברי שמותר בשפחה הכתוב מדבר (כריתות יא.): והפדה לא נפדתה. פדויה ואינה פדויה, ופתח פדיון בכסף (ת"כ פרק ה, ג גיטין לט.): או חפשה. נשטר: בקרת תהיה. היא לוקה ולא הוא. יש על בית דין לבקר את הדבר שלא לחייבו מיתה, כי לא חפשה, ואין קידושיה קידושין גמורין. ורבותינו (כריתות יא.) למדו מכאן שמי שהוא במלקות

21 וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אַיִל אָשָׁם׃
וְיַיְתֵי יָת אֲשָׁמֵיהּ לְקָדָם יְיָ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא דִּכְרָא לַאֲשָׁמָא׃
21 And he shall bring his forfeit unto the Lord, unto the door of the tent of meeting, even a ram for a guilt-offering.

22 וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאָשָׁם לִפְנֵי יְהוָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא׃ (פ)
וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא בְּדִכְרָא דַּאֲשָׁמָא קֳדָם יְיָ עַל חוֹבְתֵיהּ דְּחָב וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ מֵחוֹבְתֵיהּ דְּחָב׃
22 And the priest shall make atonement for him with the ram of the guilt-offering before the Lord for his sin which he hath sinned; and he shall be forgiven for his sin which he hath sinned.

שלישי
23 וְכִי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל־עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת־פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל׃
טז
וַאֲרֵי תֵיעֲלוּן לְאַרְעָא וְתִצְּבוּן כָּל אִילָן דְּמֵיכַל וּתְרַחֲקוּן רַחֲקָא יָת אִבֵּיהּ תְּלָת שְׁנִין יְהֵי לְכוֹן מְרַחַק לְאַבְדָּא לָא יִתְאֲכִיל׃
23 And when ye shall come into the land, and shall have planted all manner of trees for food, then ye shall count the fruit thereof as forbidden; three years shall it be as forbidden unto you; it shall not be eaten.

24 וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיהוָה׃
וּבְשַׁתָּא רְבִיעָיְתָא יְהֵי כָּל אִבֵּיהּ קוֹדֶשׁ תּוּשְׁבְּחָן קֳדָם יְיָ׃
24 And in the fourth year all the fruit thereof shall be holy, for giving praise unto the Lord.

25 וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת־פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
וּבְשַׁתָּא חֲמִישָׁיְתָא תֵּיכְלוּן יָת אִבֵּיהּ לְאוֹסָפָא לְכוֹן עֲלַלְתֵּיהּ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃
25 But in the fifth year may ye eat of the fruit thereof, that it may yield unto you more richly the increase thereof: I am the Lord your God.

26 לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנֵנוּ׃
לָא תֵיכְלוּן עַל דְּמָא לָא תְנַחֲשׁוּן וְלָא תְעָנוֹן׃
26 Ye shall not eat with the blood; neither shall ye practise divination nor soothsaying.

27 לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ׃
לָא תַקִּפוּן פָּתָא דְּרֵישְׁכוֹן וְלָא תְחַבֵּיל יָת פָּתָא דְּדִקְנָךְ׃
27 Ye shall not round the corners of your heads, neither shalt thou mar the corners of thy beard.

28 וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָכֶם אֲנִי יְהוָה׃
וְחִבּוּל עַל מֵית לָא תִתְּנוּן בִּבְשַׂרְכוֹן וְרוּשְׁמִין חֲרִיתִין לָא תִתְּנוּן בְּכוֹן אֲנָא יְיָ׃
28 Ye shall not make any cuttings in your flesh for the dead, nor imprint any marks upon you: I am the Lord.

29 אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה׃
לָא תַחֵיל יָת בְּרַתָּךְ לְאַטְעָיוּתַהּ וְלָא תִטְעֵי אַרְעָא וְתִתְמְלֵי אַרְעָא עֵיצַת חֲטָאִין׃
29 Profane not thy daughter, to make her a harlot, lest the land fall into harlotry, and the land become full of lewdness.

30 אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה׃
יָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִּילִי תִּטְּרוּן וּלְבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דָּחֲלִין אֲנָא יְיָ׃
30 Ye shall keep My sabbaths, and reverence My sanctuary: I am the Lord.

31 אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים אַל־תְּבַקְשׁוּ לְטָמְאָה בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
לָא תִתְפְּנוֹן בָּתַר בִּדִּין וּזְכוּרוּ לָא תִתְבְּעוּן לְאִסְתַּאָבָא בְּהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃
31 Turn ye not unto the ghosts, nor unto familiar spirits; seek them not out, to be defiled by them: I am the Lord your God.

יהא נקריבה, שהדיינים המלקין קורין על הלוקה, אם לא תשמר לעשות וגו' (דברים כח, נח), והפלא ה' את מכתך וגו' (שם נט): כי לא חפשה. לפיכך אין חייב עליה מיתה, שאין קידושיה קידושין, הא אם חופשה, קידושיה קידושין וחייב מיתה (גיטין מג:):

(22) ונסלח לו מחטאתו אשר חטא. לרבות את המזיד כשוגג (כריתות ט.):

(23) וערלתם ערלתו. ואטמתם אטימתו, יהא אטום וגסתם מליהנות ממנו: שלש שנים יהיה לכם ערלים. מאיימתי מונה לו, משעת נטיעתו (ת"כ פרשתא ג. ג), יכול אם הגיעו לאחר שלש שנים יהא מותר, תלמוד לומר יהיה, בהוייתו יהא (שם ד):

(24) יהיה כל פריו קדש. כמעשר שני (קידושין נד:) שכתוב בו וכל מעשר הארץ וגו' קדש לה' (ויקרא כז, ל), מה מעשר שני אינו נאכל חוץ לחומת ירושלים, אלא בפדיון, אף זה כן. ודבר זה הלולים לה' הוא, שנושאו שם לשבח ולהלל לשמים:

(25) להוסיף לכם תבואתו. המלוה הזאת שתשמרו תהיה להוסיף לכם תבואתו, שבשכרה אני מברך לכם פירות הנטיעות, היה ר' עקיבא אומר דברה תורה כנגד יצר הרע, שלא יאמר אדם הרי ארבע שנים אני מצטער בו הנס, לפיכך נאמר להוסיף לכם תבואתו: אני ה'. אני ה' המבטיח על כן, ונאמן לשמור הבטחתי:

(26) לא תאכלו על הדם. להרבה פיס נדרש בסנהדרין, (סג.) אזהרה שלא יאכל מבשר קדשים לפני זריקת דמיו, ואזהרה לאוכל מבהמת חולין טרם שתצא נפשה, ועוד הרבה: לא תנחשו. כגון אלו המנחשין בחולדה ובעופות, פתו נפלה מפיו, צבי הפסיקו בדרך (סנהדרין סה:): לא תעוננו. לשון עונות ושעות, שאומר יום פלוני יפה להתחיל מלאכה, שעה פלונית קשה לצאת (סנהדרין סו.):

(27) לא תקיפו פאת ראשכם. זה המשוה לדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו (מכות כ:), ונמצא הקף ראשו עגול סביב, שעל אחורי אזניו עקרי שערו למעלה מלדעיו הרבה: פאת זקנך. סוף הזקן וגבוליו, והן חמש, שתים בכל לחי, ולחי למעלה אצל הראש שהוא רחב ויש בו שתי פאות, ואחת למטה בסנטרו מקום חבור שני הלחיים יחד (שם כ.):

(28) ושרט לנפש. כן דרכן של אמוריים, להיות משרטין בשרם כשמת להם מת: וכתבת קעקע. כתב המחוקה ושקוע שאינו נמחק לעולם, שמקעקעו במחט והוא משחיר לעולם (שם כח.): קעקע. לשון והוקע אותם (במדבר כה, ד), והוקענוס (שמואל־ב כא, ו), תוחבין עץ בארץ ותולין אותם עליהם, ונמצאו מחוקין ותחובין בקרקע, פורפו"יינט בלע"ז:

(29) אל תחלל את בתך להזנותה. במוסר בתו פנויה לביאה שלא לשם קידושין (סנהדרין עו.): ולא תזנה הארץ. אם אתה עושה כן הארץ מוזנה את פירותיה לעשותן במקום אחר ולא בארצכם, וכן הוא אומר ויאמנו רביבים וגו' (ירמיה ג, ג):

(30) ומקדשי תיראו. לא יכנס לא במקלו ולא במנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל רגליו (יבמות ו:). ואף על פי שאני מזהירכם על המקדש את שבתותי תשמורו, אין בנין בית המקדש דוחה שבת (יבמות ו.):

32 מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ
מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה׃ (ס)

מִן קֳדָם דְּסָבָר בְּאוֹרַיְתָא תְּקוּם וְתֶהְדַּר
אַפֵּי סָבָא וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ׃

32 Thou shalt rise up before the hoary head, and honour the face of the old man, and thou shalt fear thy God: I am the Lord.

רביעי (שסי) וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תּוֹנוּ
אֹתוֹ׃

וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא בַּאֲרַעְכוֹן לָא
תּוֹנוֹן יָתֵיהּ׃

33 And if a stranger sojourn with thee in your land, ye shall not do him wrong.

34 כְּאֶזְרַח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם
וְאָהַבְתָּ לוֹ כָּמוֹךָ כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

כְּיַצִּיבָא מִנְּכוֹן יְהֵי לְכוֹן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר
עִמְּכוֹן וְתִרְחַם לֵיהּ כְּנָתָךְ אֲרֵי דַיָּרִין
הֲוֵיתוּן בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם אֲנָא יְיָ
אֱלָהֲכוֹן׃

34 The stranger that sojourneth with you shall be unto you as the home-born among you, and thou shalt love him as thyself; for ye were strangers in the land of Egypt: I am the Lord your God.

35 לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל
וּבַמְּשׂוֹרָה׃

לָא תַעְבְּדוּן שְׁקַר בְּדִין בְּמִשְׁחֲתָא
בְּמַתְקָלָא וּבְמִכְיָלְתָא׃

35 Ye shall do no unrighteousness in judgment, in meteyard, in weight, or in measure.

36 מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי־צֶדֶק אֵיפַת צֶדֶק וְהִין
צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

מוֹזְנָנָאן דְּקִשְׁוֹט מַתְקָלִין דְּקִשְׁוֹט מְכִילָן
דְּקִשְׁוֹט וְהִינִין דְּקִשְׁוֹט יְהוֹן לְכוֹן אֲנָא
יְיָ אֱלָהֲכוֹן דְּאַפֵּיקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא
דְּמִצְרָיִם׃

36 Just balances, just weights, a just ephah, and a just hin, shall ye have: I am the Lord your God, who brought you out of the land of Egypt.

37 וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־
מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה׃ (פ)

וְתִטְּרוּן יָת כָּל קְיָמַי וְיָת כָּל דִּינַי
וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ׃

37 And ye shall observe all My statutes, and all Mine ordinances, and do them: I am the Lord.

חמישי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

XX And the Lord spoke unto Moses, saying:

2 וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ מוֹת יוּמָת עַם הָאָרֶץ
יִרְגְּמֻהוּ בָאֶבֶן׃

וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֵּימַר גְּבַר מִבְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרַיָּא דְּיִתְגַּיְּרוּן בְּיִשְׂרָאֵל
דְּיִתֵּין מִזַּרְעֵיהּ לְמֹלֶךְ אִתְקְטָלָא
יִתְקְטִיל עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל יִרְגְּמוּנֵיהּ
בְּאַבְנָא׃

2 Moreover, thou shalt say to the children of Israel: Whosoever he be of the children of Israel, or of the strangers that sojourn in Israel, that giveth of his seed unto Molech; he shall surely be put to death; the people of the land shall stone him with stones.

3 וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי
אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ
לְמַעַן טַמֵּא אֶת־מִקְדָּשִׁי וּלְחַלֵּל אֶת־שֵׁם
קָדְשִׁי׃

וַאֲנָא אֶתֵּין יָת רוּגְזִי בַּאֲנָשָׁא הַהוּא
וַאֲשֵׁיצֵי יָתֵיהּ מִגּוֹ עַמֵּיהּ אֲרֵי מִזַּרְעֵיהּ
יְהַב לְמוֹלֶךְ בְּדִיל לְסַאָבָא יָת מַקְדְּשִׁי
וּלְאַחָלָא יָת שְׁמָא דְּקוּדְשִׁי׃

3 I also will set My face against that man, and will cut him off from among his people, because he hath given of his seed unto Molech, to defile My sanctuary, and to profane My holy name.

4 וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ עַם הָאָרֶץ אֶת־
עֵינֵיהֶם מִן־הָאִישׁ הַהוּא בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ
לַמֹּלֶךְ לְבִלְתִּי הָמִית אֹתוֹ׃

וְאִם מִכְבַּשׁ יִכְבְּשׁוּן עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל
יָת עֵינֵיהוֹן מִן גּוּבְרָא הַהוּא בְּדִיהַב
מִזַּרְעֵיהּ לְמֹלֶךְ בְּדִיל דְּלָא לְמִקְטַל
יָתֵיהּ׃

4 And if the people of the land do at all hide their eyes from that man, when he giveth of his seed unto Molech, and put him not to death;

(31) אל תפנו אל האובות. מזהרה לבעל אוב וידעוני (סנהדרין סה.). בעל אוב זה פיתוס המדבר משמיו, וידעוני מכניס עצם חיה שממה ידוע לתוך פיו והעצם מדבר: אל תבקשו. להיות עסוקים בם, שאם תעסקו בם אתם מטמאין לפני ואני מתעב אתכם: אני ה׳ אלהיכם. דעו את מי אתם מחליפין במי:

(32) מפני שיבה תקום. יכול זקן משמעי, תלמוד לומר זקן, אין זקן אלא שקנה חכמה (ת"כ פרק ז. יב קידושין לג:): והדרת פני זקן. איזהו הדור, לא ישב במקומו, ולא יסתור את דבריו. יכול יעלים עיניו כמי שלא ראהו, לכך נאמר וירא את מאלהיך, שהרי דבר זה מסור ללבו של עושהו שאין מכיר בו אלא הוא, וכל דבר המסור ללב נאמר בו וירא את מאלהיך (שם):

(33) לא תונו. אונאת דבריס, לא תאמר לו אמש הייתי עובד עבודת כוכבים, ועכשיו אתה בא ללמוד תורה שנתנה מפי הגבורה:

(34) כי גרים הייתם. מוס שבך אל תאמר לחברך: אני ה׳ אלהיכם. אלהיך ואלהיו אני:

(35) לא תעשו עול במשפט. אם לדין הרי כבר נאמר לא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט (פסוק טו), ומהו משפט השוו כאן, היא המדה והמשקל והמשורה. מלמד שהמודד נקרא דיין, שאם שיקר במדה הרי הוא כמקלקל את הדין, וקרוי עול שנאמר ומשוקץ הרס ותועבה, וגורם לחמשה דברים האמורים בדיין, מטמא את הארץ, ומחלל את השם, ומסלק את השכינה, ומפיל את ישראל בחרב, ומגלה אותם מארצם: במדה. זו מדת הארץ (ב"מ קא: בבא בתרא פט:): במשקל. כמשמעו: ובמשורה. היא מדת הלח (והיבש):

(36) אבני צדק. הם המשקולות ששוקלין בנגדן: איפת. היא מדת היבש: הין. זו היא מדת הלח: אשר הוצאתי אתכם. על מנת כן. דבר אחר אני הבאתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור, ואני הנאמן להפרע ממי שטומן משקלותיו במלח להונות את הבריות שאין מכיריס בהם (ב"מ קא:):

(2) ואל בני ישראל תאמר. עונשין על האזהרות: מות יומת. בבית דין, ואם אין כח לבית דין, עם הארץ מסייעין אותן (ת"כ פרשתא ד, ד): עם הארץ. עם שבגינו נברא האדם, דבר אחר עם שעתידין לירש את הארץ על ידי מלות הללו (שם):

(3) אתן את פני. פנאי שלי, פורה אני מכל עסקי ועוסק בו (שם יב): באיש. ולא בגבור, שאין כל הגבור נכרתין: כי מזרעו נתן למלך. לפי שנאמר מעביר בנו ובתו באש (דברים יח, י), בן בנו ובן בתו מנין, תלמוד לומר כי מזרעו נתן למולך (ת"כ פרשתא ד, ו), זרע פסול מנין, ת"ל בתתו מזרעו למולך (שם ז. סנהדרין סד:): למען טמא את מקדשי. את כנסת ישראל שהיא מקודשת לי, כלשון וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת מִקְדָּשֵׁי (ויקרא כא, כג):

(4) ואם העלם יעלימו. אם העלימו בדבר אחד סוף שיעלימו בדברים הרבה, אם העלימו סנהדרי קטנה סוף שיעלימו סנהדרי גדולה:

5 וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־הַזֹּנִים אַחֲרָיו לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ מִקֶּרֶב עַמָּם׃

5 then I will set My face against that man, and against his family, and will cut him off, and all that go astray after him, to go astray after Molech, from among their people.

6 וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים לִזְנוֹת אַחֲרֵיהֶם וְנָתַתִּי אֶת־פָּנַי בַּנֶּפֶשׁ הַהִוא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ׃

6 And the soul that turneth unto the ghosts, and unto the familiar spirits, to go astray after them, I will even set My face against that soul, and will cut him off from among his people.

7 וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

7 Sanctify yourselves therefore, and be ye holy; for I am the Lord your God.

ששי (שניעי) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם׃

8 And keep ye My statutes, and do them: I am the Lord who sanctify you.

9 כִּי־אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ מוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל דָּמָיו בּוֹ׃

9 For whatsoever man there be that curseth his father or his mother shall surely be put to death; he hath cursed his father or his mother; his blood shall be upon him.

10 וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת׃

10 And the man that committeth adultery with another man's wife, even he that committeth adultery with his neighbour's wife, both the adulterer and the adulteress shall surely be put to death.

11 וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו עֶרְוַת אָבִיו גִּלָּה מוֹת־יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם דְּמֵיהֶם בָּם׃

11 And the man that lieth with his father's wife—he hath uncovered his father's nakedness—both of them shall surely be put to death; their blood shall be upon them.

12 וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־כַּלָּתוֹ מוֹת יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם תֶּבֶל עָשׂוּ דְּמֵיהֶם בָּם׃

12 And if a man lie with his daughter-in-law, both of them shall surely be put to death; they have wrought corruption; their blood shall be upon them.

13 וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־זָכָר מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה עָשׂוּ שְׁנֵיהֶם מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם׃

13 And if a man lie with mankind, as with womankind, both of them have committed abomination: they shall surely be put to death; their blood shall be upon them.

14 וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ זִמָּה הִוא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן וְלֹא־תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם׃

14 And if a man take with his wife also her mother, it is wickedness: they shall be burnt with fire, both he and they; that there be no wickedness among you.

15 וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׁכָבְתּוֹ בִּבְהֵמָה מוֹת יוּמָת וְאֶת־הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ׃

15 And if a man lie with a beast, he shall surely be put to death; and ye shall slay the beast.

(5) ובמשפחתו. אמר ר' שמעון וכי משפחה מה חטאה, אלא ללמדך שאין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולם מוכסין, שכולם מחפין עליו (שבועות לט.): והכרתי אותו. למה נאמר, לפי שנאמר ובמשפחתו, יכול יהיו כל המשפחה בהכרת, תלמוד לומר אותו. אותו בהכרת ולא כל המשפחה בהכרת אלא ביסורין: לזנות אחרי המלך. לרבות שאר עבודת אלילים שעבדה בכך (ת"כ שם טו), ואפילו אין זו עבודתה (סנהדרין סד:):

(7) והתקדשתם. זו פרישות עבודת אלילים:

(9) אביו ואמו קלל. לרבות לאחר מיתה (שם פרק ט, ג. סנהדרין פה:): דמיו בו. זו סקילה, וכן כל מקום שנאמר דמיו בו, דמיהם בם, ולמדנו מאוב וידעוני שנאמר בהם באבן ירגמו אותם דמיהם בם (שם שו.), ופשוטו של מקרא, כמו דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ (יהושע ב, יט), אין נענש על מיתתו, אלא הוא, שהוא גרם לעצמו שֶׁיֵּהָרֵג:

(10) ואיש. פרט לקטן: אשר ינאף את אשת איש. רט לאשת קטן (קידושין יט. סנהדרין נב:), למדנו שאין לקטן קידושין, ועל איזו אשת איש חייבתי לך: אשר ינאף את אשת רעהו. פרט לאשת עובדי גילולים, למדנו שאין קידושין לעובדי גילולים: מות יומת הנואף והנואפת. כל מיתה האמורה בתורה סתם, אינה אלא חנק:

(12) תבל עשו. גנאי. לישנא אחרינא מבלבלין זרע האב בזרע הבן:

(13) משכבי אשה. מכנים כמכחול בשפופרת (עי' סנהדרין נח.):

(14) ישרפו אתו ואתהן. אי אתה יכול לומר אשתו הראשונה ישרפו, שהרי נשאה בהיתר ולא נאסרה עליו, אלא אשה ואמה הכתובין כאן שתיהן לאיסור, שנשא את חמותו ואמה (סנהדרין עו:). ויש מרבותינו שאומרים (שם) אין כאן אלא חמותו, ומהו אתהן, את אחת מהן, ולשון יווני הוא הן אחת:

(15) ואת הבהמה תהרגו. אם אדם חטא בהמה מה חטאה, אלא מפני שבאה לאדם תקלה על ידה, לפיכך אמר הכתוב תסקל. קל וחומר לאדם שיודע להבחין בין טוב לרע וגורם רעה לחבירו לעבור עבירה. כיוצא בדבר אתה אומר אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת (דברים יב, ב), הרי דברים קל וחומר ומה אילנות שאינן רואין ואינן שומעין על שבאת תקלה על ידם אמרה תורה הַשְּׁחֵת, שְׁרֹף וְגַלָּה, המטה את חבירו מדרך חייס לדרכי מיתה, על אחת כמה וכמה:

16 וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל־כָּל־בְּהֵמָה לְרִבְעָהּ אֹתָהּ וְהָרַגְתָּ אֶת־הָאִשָּׁה וְאֶת־הַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם׃

16 And if a woman approach unto any beast, and lie down thereto, thou shalt kill the woman, and the beast: they shall surely be put to death; their blood shall be upon them.

וְאִתְּתָא דְּתִקְרַב לְוָת כָּל בְּעִירָא לְמִשְׁלַט בַּהּ וְתִקְטוֹל יָת אִתְּתָא וְיָת בְּעִירָא אִתְקְטָלָא יִתְקַטְּלוּן קַטְלָא חַיָּיבִין׃

17 וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־אֲחֹתוֹ בַּת־אָבִיו אוֹ בַת־אִמּוֹ וְרָאָה אֶת־עֶרְוָתָהּ וְהִיא־תִרְאֶה אֶת־עֶרְוָתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא׃

17 And if a man shall take his sister, his father's daughter, or his mother's daughter, and see her nakedness, and she see his nakedness: it is a shameful thing; and they shall be cut off in the sight of the children of their people: he hath uncovered his sister's nakedness; he shall bear his iniquity.

וּגְבַר דְּיִסַּב יָת אֲחָתֵיהּ בַּת אֲבוּהִי אוֹ בַת אִמֵּיהּ וְיִחְזֵי יָת עֶרְיָתַהּ וְהִיא תְּחֵזֵי יָת עֶרְיָתֵיהּ קְלָנָא הוּא וְיִשְׁתֵּיצוֹן לְעֵינֵי בְּנֵי עַמְּהוֹן עֶרַיָת אֲחָתֵיהּ גַּלֵי חוֹבֵיהּ יְקַבֵּיל׃

18 וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה דָּוָה וְגִלָּה אֶת־עֶרְוָתָהּ אֶת־מְקֹרָהּ הֶעֱרָה וְהוּא גִּלְּתָה אֶת־מְקוֹר דָּמֶיהָ וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקֶּרֶב עַמָּם׃

18 And if a man shall lie with a woman having her sickness, and shall uncover her nakedness—he hath made naked her fountain, and she hath uncovered the fountain of her blood—both of them shall be cut off from among their people.

וּגְבַר דְּיִשְׁכּוֹב יָת אִתָּא טוּמְאָה וְיִגַּלֵי יָת עֶרְיָתַהּ יָת קְלָנַהּ גַּלִי וְהִיא תְּגַלֵי יָת סוֹאֲבַת דְּמַהָא וְיִשְׁתֵּיצוֹן תַּרְוֵיהוֹן מִגּוֹ עַמְּהוֹן׃

19 וְעֶרְוַת אֲחָוֹת אִמְּךָ וַאֲחֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה כִּי אֶת־שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה עֲוֹנָם יִשָּׂאוּ׃

19 And thou shalt not uncover the nakedness of thy mother's sister, nor of thy father's sister; for he hath made naked his near kin; they shall bear their iniquity.

וְעֶרַיָת אֲחָת אִמָּךְ וַאֲחָת אֲבוּךְ לָא תְגַלֵי אֲרֵי יָת קְרִיבְתֵּיהּ גַּלִי חוֹבְהוֹן יְקַבְּלוּן׃

20 וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתוֹ עֶרְוַת דֹּדוֹ גִּלָּה חֲטָאָם יִשָּׂאוּ עֲרִירִים יָמֻתוּ׃

20 And if a man shall lie with his uncle's wife—he hath uncovered his uncle's nakedness—they shall bear their sin; they shall die childless.

וּגְבַר דְּיִשְׁכּוֹב יָת אִתַּת אַחְבּוּהִי עֶרְיָתָא דְּאַחְבּוּהִי גַּלִי חוֹבְהוֹן יְקַבְּלוּן דְּלָא וְלַד יְמוּתוּן׃

21 וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אֵשֶׁת אָחִיו נִדָּה הוּא עֶרְוַת אָחִיו גִּלָּה עֲרִירִים יִהְיוּ׃

21 And if a man shall take his brother's wife, it is impurity: he hath uncovered his brother's nakedness; they shall be childless.

וּגְבַר דְּיִסַּב יָת אִתַּת אֲחוּהִי מְרַחֲקָא הִיא עֶרְיָתָא דַּאֲחוּהִי גַּלִי דְּלָא וְלַד יְהוֹן׃

22 וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָקִיא אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לָשֶׁבֶת בָּהּ׃

22 Ye shall therefore keep all My statutes, and all Mine ordinances, and do them, that the land, whither I bring you to dwell therein, vomit you not out.

וְתִטְּרוּן יָת כָּל קְיָמַי וְיָת כָּל דִּינַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְלָא תְּרוֹקִין יָתְכוֹן אַרְעָא דַּאֲנָא מַעֵיל יָתְכוֹן לְמִתַּב בַּהּ׃

שביעי 23 וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקַּת הַגּוֹי אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה עָשׂוּ וָאָקֵץ בָּם׃

23 And ye shall not walk in the customs of the nation, which I am casting out before you; for they did all these things, and therefore I abhorred them.

וְלָא תְּהָכוּן בְּנִמּוֹסֵי עַמְמַיָּא דַּאֲנָא מְגַלֵּי מִן קֳדָמֵיכוֹן אֲרֵי יָת כָּל אִלֵּין עֲבַדוּ וְרַחֵיק מֵימְרִי יָתְהוֹן׃

24 וָאֹמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת־אַדְמָתָם וַאֲנִי אֶתְּנֶנָּהּ לָכֶם לָרֶשֶׁת אֹתָהּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים׃

24 But I have said unto you: 'Ye shall inherit their land, and I will give it unto you to possess it, a land flowing with milk and honey.' I am the Lord your God, who have set you apart from the peoples.

וַאֲמַרִית לְכוֹן אַתּוּן תֵּירְתּוּן יָת אַרְעְהוֹן וַאֲנָא אֶתְּנִנַּהּ לְכוֹן לְמֵירַת יָתַהּ אֶרַע עָבְדָא חֲלָב וּדְבָשׁ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דְּאַפְרֵישִׁית יָתְכוֹן מִן עַמְמַיָּא׃

מפטיר 25 וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא־תְשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא׃

25 Ye shall therefore separate between the clean beast and the unclean, and between the unclean fowl and the clean; and ye shall not make your souls detestable by beast, or by fowl, or by any thing wherewith the ground teemeth, which I have set apart for you to hold unclean.

וְתַפְרְשׁוּן בֵּין בְּעִירָא דְּכִיָּא לִמְסָאֲבָא וּבֵין עוֹפָא מְסָאֲבָא לְדָכִיָּא וְלָא תְשַׁקְּצוּן יָת נַפְשָׁתְכוֹן בִּבְעִירָא וּבְעוֹפָא וּבְכֹל דְּתַרְחֵישׁ אַרְעָא דְּאַפְרֵישִׁית לְכוֹן לְסַאֲבָא׃

(17) חסד הוא. לשון ארמי חֶרְפָּה (בראשית לד, יד), חִסּוּדָא. ומדרשו (סנהדרין נח:) אם תאמר קין נשא אחותו, חסד עשה המקום לבנות עולמו ממנו, שנאמר עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה (תהלים פט, ג):

(18) הערה. גִּלָּה, וכן כל לשון ערוה גלוי הוא, והוי"ו יורדת בתיבה לשם דבר, כמו זעוה, מגזרת וְלֹא קָם וְלֹא זָע (אסתר ה, ט), וכן אחוה מגזרת אח. והערלה זו נחלקו בה רבותינו, (יבמות נה:) יש אומרים זו נשיקת שמש, ויש אומרים זו הכנסת עטרה:

(19) וערות אחות אמך. שנה הכתוב באזהרתן, לומר, שהוזהר עליהן בין על אחות אביו ואמו מן האב, בין על אחיותיהן מן האם (שם נד:), אבל ערות אשת אחי אביו לא הוזהר אלא על אשת אחי אביו מן האב:

(20) אשר ישכב את דודתו. המקרא הזה בא ללמד על כרת האמור למעלה, שהוא בעונש הליכת ערירי: ערירים. כתרגומו בְּלָא וְלָד, ודומה לו וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי (בראשית טו, ב), יש לו בניס קוברן, אין לו בניס מת בלא בניס, לכך שָׁנָה בשני מקראות אלו, ערירים ימותו, ערירים יהיו, ערירים ימותו אם יהיו לו בשעת עבירה, לא יהיו לו כשימות, לפי שקוברן בחייו, ערירים יהיו, אמר אין לו בשעת עבירה יהיה כל ימיו כמו שהוא עכשיו (יבמות נה.):

(21) נדה הוא. השכיבה הזאת מנודה היא ומאוסה. ורבותינו דרשו (שם נד:) לאסור הערלה בה כנדה שהערלה מפורשת בה את מקורה הערה:

(23) ואקץ. לשון מיאוס, כמו קָלְפֵי בְּסֵי (בראשית כז, מו), כאדם שהוא קץ במזונו:

26 וְהִיִּיתֶם לִי֙ קְדֹשִׁ֔ים כִּ֥י קָד֖וֹשׁ אֲנִ֣י יְהוָ֑ה וָאַבְדִּ֥ל אֶתְכֶ֖ם מִן־הָעַמִּ֣ים לִהְיוֹת֥ לִֽי׃

26 And ye shall be holy unto Me; for I the Lord am holy, and have set you apart from the peoples, that ye should be Mine.

וּתְהוֹן֙ קֳדָמַ֣י קַדִּישִׁ֔ין אֲרֵ֥י קַדִּ֖יש אֲנָ֑א וְיָ֣ אַפְרֵישִׁ֔ית יָתְכוֹן֙ מִן֙ עַמְמַ֣יָּא לְמִהְוֵ֥י פָּלְחִ֖ין קָדְמָֽי׃

27 וְאִ֣ישׁ אוֹ־אִשָּׁ֗ה כִּֽי־יִהְיֶ֤ה בָהֶם֙ אֹ֣וב אֹ֔ו יִדְּעֹנִ֥י מָ֖וֹת יוּמָ֑תוּ בָּאֶ֣בֶן יִרְגְּמ֔וּ אֹתָ֖ם דְּמֵיהֶ֥ם בָּֽם׃ (פ)

פסוקים סד

27 A man also or a woman that divineth by a ghost or a familiar spirit, shall surely be put to death; they shall stone them with stones; their blood shall be upon them.

The Haftara is Amos 9:7 – 9:15 on page 726. Sepharadim read Ezekiel 20:2 – 20:20. When Aḥarei Mot and Kedoshim are combined, read the Haftara for Aḥarei Mot on page 725.

אמור XXI א וַיֹּ֣אמֶר יְהוָ֗ה אֶֽל־מֹשֶׁ֤ה אֱמֹר֙ אֶל־הַכֹּהֲנִ֔ים בְּנֵ֥י אַהֲרֹ֖ן וְאָמַרְתָּ֣ אֲלֵהֶ֑ם לְנֶ֥פֶשׁ לֹא־יִטַּ֖מָּא בְּעַמָּֽיו׃

XXI 1 And the Lord said unto Moses: Speak unto the priests the sons of Aaron, and say unto them: There shall none defile himself for the dead among his people;

וַאֲמַ֣ר יְיָ֗ לְמֹשֶׁ֤ה אֵימַר֙ לְכָהֲנַיָּ֔א בְּנֵ֥י אַהֲרֹ֖ן וְתֵימַ֣ר לְהוֹן֑ עַ֚ל מִ֣ית לָ֔א יִסְתָּ֖אַב בְּעַמֵּֽיהּ׃

2 כִּ֣י אִם־לִשְׁאֵרוֹ֩ הַקָּר֨וֹב אֵלָ֜יו לְאִמּ֗וֹ וּלְאָבִ֤יו וְלִבְנ֙וֹ֙ וּלְבִתּ֔וֹ וּלְאָחִֽיו׃

2 except for his kin, that is near unto him, for his mother, and for his father, and for his son, and for his daughter, and for his brother;

אֶלָּהֵ֣ין לְקָרִיבֵ֗יהּ דְּקָרִ֤יב לֵ֙יהּ֙ לְאִמַּ֔יהּ וְלַאֲבוּהִ֖י וְלִבְרֵ֑יהּ וְלִבְרַתֵּ֥יהּ וּלְאַחוּהִֽי׃

3 וְלַאֲח֨וֹתוֹ֜ הַבְּתוּלָ֗ה הַקְּרוֹבָ֤ה אֵלָיו֙ אֲשֶׁ֣ר לֹא־הָ֔יְתָה לְאִ֖ישׁ לָ֑הּ לָהּ֥ יִטַּֽמָּא׃

3 and for his sister a virgin, that is near unto him, that hath had no husband, for her may he defile himself.

וְלַאֲחָתֵ֣יהּ בְּתוּלְתָּ֗א דְּקָרִיבָ֤א לֵ֙יהּ֙ דְּלָ֣א הֲוָ֔ת לִגְבַ֖ר לַהּ֑ יִסְתָּ֖אַב׃

4 לֹ֣א יִטַּ֔מָּא בַּ֖עַל בְּעַמָּ֑יו לְהֵחַֽלּוֹ׃

4 He shall not defile himself, being a chief man among his people, to profane himself.

לָ֣א יִסְתָּ֔אַב בְּרַבָּ֖א בְּעַמֵּ֑יהּ לְאַחָלוּתֵֽיהּ׃

5 לֹֽא־(כ׳ יקרחה)[ק׳ יִקְרְחָ֣ו] קָרְחָ֗ה בְּרֹאשָׁ֤ם וּפְאַת֙ זְקָנָ֔ם לֹ֣א יְגַלֵּ֔חוּ וּבְבְשָׂרָ֖ם לֹ֣א יִשְׂרְטֻ֥ו שָׂרָֽטֶת׃

5 They shall not make baldness upon their head, neither shall they shave off the corners of their beard, nor make any cuttings in their flesh.

לָ֣א יִמְרְטוּן֩ מְרַ֨ט בְּרֵישְׁהוֹן֜ וּפָתָ֗א דְּדִקְנְהוֹן֙ לָ֣א יְגַלְּחוּן֔ וּבִבְשַׂרְהוֹן֖ לָ֣א יְחַבְּלוּן֑ חִבּוּֽל׃

6 קְדֹשִׁ֥ים יִהְיוּ֖ לֵאלֹהֵיהֶ֑ם וְלֹ֣א יְחַלְּלוּ֔ שֵׁ֥ם אֱלֹהֵיהֶ֖ם כִּי֙ אֶת־אִשֵּׁ֣י יְהוָ֔ה לֶ֥חֶם אֱלֹהֵיהֶ֖ם הֵ֣ם מַקְרִ֑יבִם וְהָי֥וּ קֹֽדֶשׁ׃

6 They shall be holy unto their God, and not profane the name of their God; for the offerings of the Lord made by fire, the bread of their God, they do offer; therefore they shall be holy.

קַדִּישִׁ֣ין יְהוֹן֩ קֳדָ֨ם אֱלָהֲהוֹן֜ וְלָ֣א יַחֲלוּן֗ שְׁמָ֤א דֶאֱלָהֲהוֹן֙ אֲרֵ֣י יָ֔ת קוּרְבָּנַיָּ֥א דַיְיָ֖ קוּרְבַּ֣ן אֱלָהֲהוֹן֑ אִנּ֥וּן מְקָרְבִ֖ין וִיהוֹן֥ קַדִּישִֽׁין׃

7 אִשָּׁ֣ה זֹנָ֔ה וַחֲלָלָ֖ה לֹ֣א יִקָּ֑חוּ וְאִשָּׁ֣ה גְרוּשָׁ֔ה מֵאִישָׁ֖הּ לֹ֣א יִקָּ֑חוּ כִּֽי־קָד֥וֹשׁ הִ֖וא לֵאלֹהָֽיו׃

7 They shall not take a woman that is a harlot, or profaned; neither shall they take a woman put away from her husband; for he is holy unto his God.

אִתְּתָא֙ מַטְעֲיָ֔א וּמַחֲלָ֖א לָ֣א יִסְּבּ֑ון וְאִתְּתָ֣א דִּמְתָרְכָ֔א מִבַּעְלַ֖הּ לָ֣א יִסְּבּ֑ון אֲרֵ֣י קַדִּ֔יש הוּא֙ קֳדָ֣ם אֱלָהֵ֔יהּ׃

(25) והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה. אין צריך לומר בין פרה לחמור, שהרי מובדלין וכבר הם, אלא בין טהורה לך לטומאה בין שנשחט רובו של סימן, לנשחט חציו, וכמה בין רובו לחציו מלא שערה: אשר הבדלתי לכם לטמא. לאסור:

(26) ואבדל אתכם מן העמים להיות לי. אם אתם מובדלים מהם הרי אתם שלי, ואם לאו, אתם של נבוכדנצר וחביריו, רבי אלעזר בן עזריה אומר מנין שלא יאמר אדם, נפשי קלה בעשר חזיר, אי אפשי לנבוש כלאים, אבל יאמר אפשי, ומה תעשה ואני שבשמים גזר עלי, תלמוד לומר ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, שתהא הבדלתכם מהם לשמי, פורש מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמים:

(27) כי יהיה בהם אוב וגו׳. כאן נאמר בהם מיתה, ולמעלה כרת, עדיים והתראה בסקילה, מזיד בלא התראה בהכרת, ושגגתם חטאת, וכן בכל חייבי מיתות שנאמר בהם כרת:

(1) אמור אל הכהנים. אמור, ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים (יבמות קיד. ת״כ פרשתא ח, ח): בני אהרן. יכול חללים, תלמוד לומר הכהנים: בני אהרן. אף בעלי מומין במשמע: בני אהרן. ולא בנות אהרן (קידושין לה:): לא יטמא בעמיו. בעוד שהמת בתוך עמיו, יצא מת מצוה (ת״כ שם ג):

(2) כי אם לשארו. אין שארו אלא אשתו (שם ד):

(3) הקרובה. לרבות את האחוסה (שם יב. יבמות ס.): אשר לא היתה לאיש. למשכב: לה יטמא. מצוה (ת״כ שם):

(4) לא יטמא בעל בעמיו להחלו. לא יטמא לאשתו פסולה שהוא מחולל בה בעודה עמו (שם טו. יבמות כב:), וכן פשוטו של מקרא לא יטמא בעל בשארו, בעוד שהיא בתוך עמיו שיש לה קובדין, שאינה מת מצוה, ובאיזה שאר אחרתי, באותו שהיא להחלו, להתחלל הוא מכהונתו:

(5) לא יקרחה קרחה. על מת, והלא אף ישראל הוזהרו על כך, אלא לפי שנאמר בישראל בין עיניכם, (דברים יד, א) יכול לא יהא חייב על כל הראש, תלמוד לומר בראשם, וילמדו ישראל מהכהנים בגזרה שוה, נאמר כאן קרחה ונאמר להלן בישראל קרחה, מה כאן כל הראש אף להלן כל הראש במשמע, כל מקום שיקרח בראש, ומה להלן על מת, אף כאן על מת (ת״כ פרק ח, ג. קידושין לו. מכות כ.): ופאת זקנם לא יגלחו. לפי שנאמר בישראל ולא תשחית (ויקרא יט, כז), יכול לקטו בְּמַלְקָט וּרְסִיטָנִי יהא חייב, לכך נאמר לא יגלחו, שאינו חייב אלא על דבר הקרוי גלוח ויש בו השחתה וזהו תער: ובבשרם לא ישרטו שרטת. לפי שנאמר בישראל (מכות כא.) וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ (שם כח.), יכול שרט חמש שריטות לא יהא חייב אלא אחת, תלמוד לומר לא ישרטו שרטת, לחייב על כל שריטה ושריטה, שתיבה זו יתירה היא לדרוש, שהיה לו לכתוב לא ישרטו ואני יודע שהיא שרטת:

(6) קדושים יהיו. על כרחם יקדישום בית דין בכך (ת״כ פרק ח, ו):

(7) זונה. שנבעלה בעילת ישראל האסור לה, כגון חייבי כריתות או נתין או ממזר (יבמות סא:): חללה. שנולדה מן הפסולים שבכהונה, כגון בת אלמנה מכהן גדול, או בת גרושה וחלוצה מכהן הדיוט, וכן שנתחללה מן הכהונה על ידי ביאת אחד מן הפסולים לכהונה (קידושין עז.):

8 וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי־אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב קָדֹשׁ יִהְיֶה־לְּךָ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם׃

8 Thou shalt sanctify him therefore; for he offereth the bread of thy God; he shall be holy unto thee; for I the Lord, who sanctify you, am holy.

9 וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תָּחֵל לִזְנוֹת אֶת־אָבִיהָ הֵיא מְחַלֶּלֶת בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף׃ (ס)

9 And the daughter of any priest, if she profane herself by playing the harlot, she profaneth her father: she shall be burnt with fire.

10 וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו אֲשֶׁר־יוּצַק עַל־רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִלֵּא אֶת־יָדוֹ לִלְבֹּשׁ אֶת־הַבְּגָדִים אֶת־רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם׃

10 And the priest that is highest among his brethren, upon whose head the anointing oil is poured, and that is consecrated to put on the garments, shall not let the hair of his head go loose, nor rend his clothes;

11 וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא׃

11 neither shall he go in to any dead body, nor defile himself for his father, or for his mother;

12 וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל אֵת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו כִּי נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו אֲנִי יְהוָה׃

12 neither shall he go out of the sanctuary, nor profane the sanctuary of his God; for the consecration of the anointing oil of his God is upon him: I am the Lord.

ישראל וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח׃

13 And he shall take a wife in her virginity.

14 אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי אִם־בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה׃

14 A widow, or one divorced, or a profaned woman, or a harlot, these shall he not take; but a virgin of his own people shall he take to wife.

15 וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשׁוֹ׃ (ס)

15 And he shall not profane his seed among his people; for I am the Lord who sanctify him.

שני וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

16 And the Lord spoke unto Moses, saying:

17 דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזַּרְעֲךָ לְדֹרֹתָם אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם לֹא יִקְרַב לְהַקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהָיו׃

17 Speak unto Aaron, saying: Whosoever he be of thy seed throughout their generations that hath a blemish, let him not approach to offer the bread of his God.

18 כִּי כָל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב אִישׁ עִוֵּר אוֹ פִסֵּחַ אוֹ חָרֵם אוֹ שָׂרוּעַ׃

18 For whatsoever man he be that hath a blemish, he shall not approach: a blind man, or a lame, or he that hath any thing maimed, or anything too long,

19 אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־יִהְיֶה בּוֹ שֶׁבֶר רָגֶל אוֹ שֶׁבֶר יָד׃

19 or a man that is broken-footed, or broken-handed,

20 אוֹ־גִבֵּן אוֹ־דַק אוֹ תְבַלֻּל בְּעֵינוֹ אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מְרוֹחַ אָשֶׁךְ׃

20 or crook-backed, or a dwarf, or that hath his eye overspread, or is scabbed, or scurvy, or hath his stones crushed;

(8) וקדשתו. על כרחו, שאם לא רצה לגרש, הלקהו ויסרהו עד שיגרש (יבמות פח:): קדוש יהיה לך. נהוג בו קדושה לפתוח ראשון בכל דבר, ולברך ראשון בסעודה (גיטין נט: ת"כ):

(9) כי תחל לזנות. כשתחלל על ידי זנות, שהיתה בה זיקת בעל, וזנתה או מן האירוסין או מן הנשואין, ורבותינו נחלקו בדבר (סנהדרין נא.), והכל מודים שלא דבר הכתוב בפנויה: את אביה היא מחללת. חללה וזנתה את כבודו, שאומרים עליו אחרוי שזו ילד, אחרוי שזו גדל (שם נב.):

(10) לא יפרע. לא יגדל פרע על אבל (ת"כ פרשתא ב, ג), ואיזהו גידול פרע יותר משלשים יום (סנהדרין כב:):

(11) ועל כל נפשת מת. באהל המת: נפשת מת. להביא רביעית דם מן המת שמטמא באהל (נזיר לח.): לאביו ולאמו לא יטמא. לא בא אלא להתיר לו מת מצוה (שם מז: ת"כ שם ד):

(12) ומן המקדש לא יצא. אינו הולך אחר המטה (ת"כ שם ה. סנהדרין יח). ועוד מכאן למדו רבותינו (שם פד.) שכהן גדול מקריב אונן, וכן משמעו, אף אם מתו אביו ואמו אינו צריך לצאת מן המקדש אלא עובד עבודה: ולא יחלל את מקדש. שאינו מחלל בכך את העבודה, שהתיר לו הכתוב, הא כהן הדיוט שעבד אונן חלל:

(14) וחללה. שעולה מפסולי כהונה:

(15) ולא יחלל זרעו. הא אם נשא אחת מן הפסולות, זרעו הימנה חלל מדין קדושת כהונה:

(17) לחם אלהיו. מאכל אלהיו, כל סעודה קרויה לחם, כמו עֲבַד לְחֶם רַב (דניאל ה, ז):

(18) כי כל איש אשר בו מום לא יקרב. אינו דין שיקרב, כמו הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ (מלאכי א, ח): חרם. שחוטמו שקוע בין שתי העיניים, שכוחל שתי עיניו כאחת (בכורות מג:): שרוע. שאחד מאיברין גדול מחבירו, עינו אחת גדולה ועינו אחת קטנה, או שוקו אחת ארוכה מחברתה (שם מ:):

(20) או גבן. שוריליו"ש בלע"ז, שגביני עיניו שערן ארוך ושוכב (שם מג:): או דק. שיש לו בעיניו דוק שקורין טיל"א (שם לח.), כמו הַנּוֹטֶה כַּדַּק (ישעיה מ, כב):

21 כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם מִזֶּרַע אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה מוּם בּוֹ אֶת לֶחֶם אֱלֹהָיו לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב׃

כָּל גְּבַר דְּבֵיהּ מוּמָא מִזַּרְעָא דְּאַהֲרֹן כָּהֲנָא לָא יִקְרַב לְקָרָבָא יָת קוּרְבָּנַיָּא דַיְיָ מוּמָא בֵיהּ יָת קוּרְבַּן אֱלָהֵיהּ לָא יִקְרַב לְקָרָבָא׃

no man of the seed of Aaron the priest, that hath a blemish, shall come nigh to offer the offerings of the Lord made by fire; he hath a blemish; he shall not come nigh to offer the bread of his God.

22 לֶחֶם אֱלֹהָיו מִקָּדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים וּמִן־הַקֳּדָשִׁים יֹאכֵל׃

קוּרְבַּן אֱלָהֵיהּ מִקּוּדְשֵׁי קוּדְשַׁיָּא וּמִן קוּדְשַׁיָּא יֵיכוֹל׃

He may eat the bread of his God, both of the most holy, and of the holy.

23 אַךְ אֶל־הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי־מוּם בּוֹ וְלֹא יְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשַׁי כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם׃

בְּרַם לְפָרוּכְתָּא לָא יֵיעוֹל וּלְמַדְבְּחָא לָא יִקְרַב אֲרֵי מוּמָא בֵיהּ וְלָא יַחֵיל יָת מַקְדָּשַׁי אֲרֵי אֲנָא יְיָ מְקַדְּשֵׁהוֹן׃

Only he shall not go in unto the veil, nor come nigh unto the altar, because he hath a blemish; that he profane not My holy places; for I am the Lord who sanctify them.

24 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (פ)

וּמַלֵּיל מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

So Moses spoke unto Aaron, and to his sons, and unto all the children of Israel.

XXII וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

And the Lord spoke unto Moses, saying:

2 דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּישִׁים לִי אֲנִי יְהוָה׃

מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְיִפְרְשׁוּן מִקּוּדְשַׁיָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא יְחַלְּלוּן יָת שְׁמָא דְּקוּדְשִׁי דְּאִנּוּן מַקְדְּשִׁין קֳדָמַי אֲנָא יְיָ׃

Speak unto Aaron and to his sons, that they separate themselves from the holy things of the children of Israel, which they hallow unto Me, and that they profane not My holy name: I am the Lord.

3 אֱמֹר אֲלֵהֶם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִקְרַב מִכָּל־זַרְעֲכֶם אֶל־הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִלְּפָנַי אֲנִי יְהוָה׃

אֵימַר לְהוֹן לְדָרֵיכוֹן כָּל גְּבַר דְּיִקְרַב מִכָּל זַרְעֲכוֹן לְקוּדְשַׁיָּא דְּיַקְדְּשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ וּסְאוֹבְתֵּיהּ עֲלוֹהִי וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִן קֳדָמַי אֲנָא יְיָ׃

Say unto them: Whosoever he be of all your seed throughout your generations, that approacheth unto the holy things, which the children of Israel hallow unto the Lord, having his uncleanness upon him, that soul shall be cut off from before Me: I am the Lord.

4 אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהָר וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל־טְמֵא־נֶפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע׃

גְּבַר גְּבַר מִזַּרְעָא דְּאַהֲרֹן וְהוּא סְגִיר אוֹ דָאִיב בְּקוּדְשַׁיָּא לָא יֵיכוֹל עַד דְּיִדְכֵּי וּדְיִקְרַב בְּכָל טְמֵי נַפְשָׁא אוֹ גְּבַר דְּתִפּוֹק מִנֵּיהּ שִׁכְבַת זַרְעָא׃

What man soever of the seed of Aaron is a leper, or hath an issue, he shall not eat of the holy things, until he be clean. And whoso toucheth any one that is unclean by the dead; or from whomsoever the flow of seed goeth out;

5 אוֹ־אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל־שֶׁרֶץ אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ לְכֹל טֻמְאָתוֹ׃

אוֹ גְּבַר דְּיִקְרַב בְּכָל רְחִשָׁא דְּיִסְתָּאַב לֵיהּ אוֹ בַאֲנָשָׁא דְּיִסְתָּאַב לֵיהּ לְכֹל סְאוֹבְתֵּיהּ׃

or whosoever toucheth any swarming thing, whereby he may be made unclean, or a man of whom he may take uncleanness, whatsoever uncleanness he hath;

---

21 כל איש אשר בו מום. לרבות שאר מומין (ת"כ פרק ג, ח): מום בו. בעוד מומו בו פסול, הא אם עבר מומו כשר: לחם אלהיו. כל מאכל קרוי לחם:

22 מקדשי הקדשים. אלו קדשי הקדשים: ומן הקדשים יאכל. אלו קדשים קלים, ואם נאמרו קדשים קלים, אם לא נאמר הייתי אומר בקדשי הקדשים יאכל בעל מום, שמצינו שהותרו לזר, שאכל משה בשר המלואים, אבל בחזה ושוק של קדשים קלים לא יאכל, שלא מצינו זר חולק בהן, לכך נאמרו קדשים קלים (ת"כ פרק ג, ח), כך מפורש בזבחים (קא:):

23 אך אל הפרכת. להזות שבע הזאות שעל הפרכת: ואל המזבח. החיצון. ושניהם הוצרכו להכתב, ומפורש בת"כ (שם י.): ולא יחלל את מקדשי. שאם עבד, עבודתו מחוללת להפסל:

24 וידבר משה. המצוה הזאת: אל אהרן וגו' ואל כל בני ישראל. להזהיר בית דין על הכהנים (שם יב.).

(2) וינזרו. אין נזירה אלא פרישה, וכן הוא אומר וַיִּנָּזֵר מֵאֲחֵרַי (יחזקאל יד, ז), נָזוּ אָחוֹר (ישעיה א, ד), יפרשו מן הקדשים בימי טומאתן. דבר אחר וינזרו מקדשי בני ישראל, אשר הם מקדישים לי ולא יחללו את שם קדשי, סרס המקרא ודרשהו: אשר הם מקדישים לי. לרבות קדשי כהנים עצמן:

(3) כל איש אשר יקרב. אין קרייבה זו אלא אכילה, וכן מצינו שנאמרה אכילת קדשים בטומאה בלשון נגיעה, בכל קדש לא תגע, (ויקרא יב, ד) אזהרה לאוכל, ולמדוה רבותינו (זבחים לג:) מגזירה שוה. ואי אפשר לומר שחייב על הנגיעה, שהרי נאמר כרת על האכילה בלא את אהרן שתי כריתות זו אצל זו, ואם על הנגיעה חייב לא הוצרך לחייבו על האכילה, וכן נדרש בת"כ (פרשתא ד, ז), וכי יש נוגע חייב, אם כן מה תלמוד לומר יקרב, משיכשר להקרב, שאין חייבין עליו משום טומאה, אלא אם כן קרבו מתיריו, ואם תאמר שלא כריתות בטומאת כהנים למה, כבר נדרשו במס' שבועות (ז.) אחת לכלל, ואחת לפרט וכו': ושמאתו עליו. וטומאת האדם עליו. יכול בבשר הכתוב מדבר וטומאתו של בשר עליו, ובטהור שאכל את הטמא הכתוב מדבר, על כרחך ממשמעו אתה למד, במי שטומאתו פורחת ממנו הכתוב מדבר, וזהו האדם שיש לו טהרה בטבילה (זבחים מג:): ונכרתה וגו'. יכול מצד זה לצד זה, יכרת ממקומו ויתייבש במקום אחר, תלמוד לומר אני ה', בכל מקום אני:

(4) בכל טמא נפש. במי שנטמא במת:

6 נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע־בּוֹ וְטָמְאָה עַד־הָעָרֶב
וְלֹא יֹאכַל מִן־הַקֳּדָשִׁים כִּי אִם־רָחַץ
בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם׃

אֱנָשׁ דְּיִקְרַב בֵּיהּ וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא
וְלָא יֵיכוֹל מִן קוּדְשַׁיָּא אֶלָּהֵין אַסְחִי
בִּשְׂרֵיהּ בְּמַיָּא׃

6 the soul that toucheth any such shall be unclean until the even, and shall not eat of the holy things, unless he bathe his flesh in water.

7 וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר וְאַחַר יֹאכַל מִן־
הַקֳּדָשִׁים כִּי לַחְמוֹ הוּא׃

וּכְמֵיעַל שִׁמְשָׁא וְיִדְכֵּי וּבָתַר כֵּן יֵיכוֹל
מִן קוּדְשַׁיָּא אֲרֵי לַחְמֵיהּ הוּא׃

7 And when the sun is down, he shall be clean; and afterward he may eat of the holy things, because it is his bread.

8 נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה־בָהּ אֲנִי
יְהוָה׃

נְבִילָא וּתְבִירָא לָא יֵיכוֹל לְאִסְתַּאָבָא
בַּהּ אֲנָא יְיָ׃

8 That which dieth of itself, or is torn of beasts, he shall not eat to defile himself therewith: I am the Lord.

9 וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא־יִשְׂאוּ עָלָיו
חֵטְא וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ אֲנִי יְהוָה
מְקַדְּשָׁם׃

וְיִטְּרוּן יָת מַטְּרַת מֵימְרִי וְלָא יְקַבְּלוּן
עֲלוֹהִי חוֹבָא וִימוּתוּן בֵּיהּ אֲרֵי יַחֲלוּנֵיהּ
אֲנָא יְיָ מְקַדְּשֵׁהוֹן׃

9 They shall therefore keep My charge, lest they bear sin for it, and die therein, if they profane it: I am the Lord who sanctify them.

10 וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ תּוֹשַׁב כֹּהֵן
וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ׃

וְכָל חִילוֹנַי לָא יֵיכוֹל קוּדְשָׁא תּוֹתָבָא
דְּכָהֲנָא וַאֲגִירָא לָא יֵיכוֹל קוּדְשָׁא׃

10 There shall no acommon man eat of the holy thing; a tenant of a priest, or a hired servant, shall not eat of the holy thing.

11 וְכֹהֵן כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל
בּוֹ וִילִיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ בְלַחְמוֹ׃

וְכָהִין אֲרֵי יִקְנֵי נְפַשׁ קִנְיַן כַּסְפֵּיהּ הוּא
יֵיכוֹל בֵּיהּ וִילִידֵי בֵיתֵיהּ אִנּוּן יֵיכְלוּן
בְּלַחְמֵיהּ׃

11 But if a priest buy any soul, the purchase of his money, he may eat of it; and such as are born in his house, they may eat of his bread.

12 וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הִוא
בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל׃

וּבַת כָּהִין אֲרֵי תְהֵי לְגֻבַר חִילוֹנַי הִיא
בְּאַפְרָשׁוּת קוּדְשַׁיָּא לָא תֵיכוֹל׃

12 And if a priest's daughter be married unto a common man, she shall not eat of that which is set apart from the holy things.

13 וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְזֶרַע
אֵין לָהּ וְשָׁבָה אֶל־בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ
מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכֵל וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל
בּוֹ׃

וּבַת כָּהִין אֲרֵי תְהֵי אַרְמְלָא וּמְתָרְכָא
וּבַר לֵית לַהּ וּתְתוּב לְבֵית אֲבוּהָא
כְּרַבְיוּתַהּ מִלַּחְמָא דַּאֲבוּהָא תֵּיכוֹל וְכָל
חִילוֹנַי לָא יֵיכוֹל בֵּיהּ׃

13 But if a priest's daughter be a widow, or divorced, and have no child, and is returned unto her father's house, as in her youth, she may eat of her father's bread; but there shall no common man

14 וְאִישׁ כִּי־יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף
חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת־הַקֹּדֶשׁ׃

וּגְבַר אֲרֵי יֵיכוֹל קוּדְשָׁא בִּשְׁלוּ וְיוֹסֵיף
חוּמְשֵׁיהּ עֲלוֹהִי וְיִתֵּין לְכָהֲנָא יָת
קוּדְשָׁא׃

14 And if a man eat of the holy thing through error, then he shall put the fifth part thereof unto it, and shall give unto the priest the holy thing.

15 וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת
אֲשֶׁר־יָרִימוּ לַיהוָה׃

וְלָא יַחֲלוּן יָת קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת
דְּיַפְרְשׁוּן קֳדָם יְיָ׃

15 And they shall not profane the holy things of the children of Israel, which they set apart unto the Lord;

16 וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה בְּאָכְלָם אֶת־
קָדְשֵׁיהֶם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם׃ (פ)

וְיִקַבְּלוּן עֲלֵיהוֹן עֲוָיָן וְחוֹבִין בְּמֵיכְלְהוֹן
בְּסוֹאֲבָא יָת קוּדְשֵׁיהוֹן אֲרֵי אֲנָא יְיָ
מְקַדְּשֵׁהוֹן׃

16 and so cause them to bear the iniquity that bringeth guilt, when they eat their holy things; for I am the Lord who sanctify them.

שלישי יח
17 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

17 And the Lord spoke unto Moses, saying:

(5) בכל שרץ אשר יטמא לו. כשיעור הראוי לטמא (ת"כ פרק ד, ד), כגעדשה (חגיגה יא. ת"כ): או באדם. נמת: אשר יטמא לו. כשיעורו לטמא, וזהו כזית: לכל טומאתו. לרבות נוגע בזב, וזבה, נדה, ויולדת:
(6) נפש אשר תגע בו. באחד מן הטמאים הללו:
(7) ואחר יאכל מן הקדשים. נדרש ביבמות (עד:) בתרומה, שמותר לאכלה בהערב השמש: מן הקדשים ולא כל הקדשים:
(8) נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה. לענין הטומאה הזהיר כאן, שאם אכל נבלת עוף טהור שאין לה טומאת מגע ומשא, אלא טומאת אכילה בבית הבליעה, אסור לאכול בקדשים, וצריך לומר וטרפה, מי שיש במינו טרפה, יצא נבלת עוף טמא שאין במינו טרפה:
(9) ושמרו את משמרתי. מלאכול תרומה בטומאת הגוף: ומתו בו. למדנו שהיא מיתה בידי שמים (סנהדרין פג.):
(10) לא יאכל קדש. בתרומה הכתוב מדבר, שכל הענין דבר בה (שם פג:): תושב כהן ושכיר. מושבו של כהן ושכירו, לפיכך תושב זה נקוד פתח, לפי שהוא דבוק, ואיזהו תושב, זה גרלע שהוא קנוי לו עד היובל, ואיזהו שכיר, זה קנוי קנין שניס שיולא בשש, בא הכתוב ולמדך כאן, שאין גופו קנוי לאדוניו לאכול בתרומתו (יבמות ע.):
(11) וכהן כי יקנה נפש. עבד כנעני שקנוי לגופו: ויליד ביתו. אלו בני השפחות, ואשת כהן אוכלת בתרומה מן המקרא הזה, שאף היא קנין כספו (כתובות נז:), ועוד למד ממקרא אחר כל טהור בביתך וגו' בספרי (קרח יז):
(12) לאיש זר. ללוי וישראל:
(13) אלמנה וגרושה. מן האיש הזר: וזרע אין לה. ממנו: ושבה. הא אם יש לה זרע ממנו, אסורה בתרומה כל זמן שהזרע קייס (יבמות פז.): וכל זר לא יאכל בו. לא בא אלא להוציא את האומן שמותר בתרומה, זרות אמרתי לך, ולא אנינות (שם שם:):
(14) כי יאכל קדש. תרומה: ונתן לכהן את הקדש. דבר הראוי להיות קדש, שאינו פורע לו מעות, אלא פירות של חולין, והן נעשין תרומה (פסחים לב.):
(15) ולא יחללו וגו'. להאכילם לזרים:
(16) והשיאו אותם. את עצמם יטענו עון באכלם את קדשיהם, שהובדלו לשם תרומה וקדשו, ונאסרו עליהם. ואונקלוס שתרגם בְּמֵיכָלְהוֹן בְּסוֹאֲבָא, שלא לגורך תרגמו כן: והשיאו אותם. זה אחד מג' אתים שהיה רבי ישמעאל דורש בתורה שמדברים באדם עצמו, וכן בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא אֹתוֹ (במדבר ו, יג), הוא יביא את עצמו, וכן וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּיְא (דברים לד, ו), הוא קבר את עצמו, כך נדרש בספרי (נשא לב):

18 דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל כָּל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ
מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְכָל־נִדְרֵיהֶם וּלְכָל־
נִדְבוֹתָם אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה לְעֹלָה:

מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְעִם כָּל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר גְּבַר מִבֵּית
יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרַיָּא בְּיִשְׂרָאֵל דִּיקְרֵיב
קוּרְבָּנֵיהּ לְכָל נִדְרֵיהוֹן וּלְכָל נִדְבָתְהוֹן
דִּיקְרְבוּן קֳדָם יְיָ לַעֲלָתָא:

18 Speak unto Aaron, and to his sons, and unto all the children of Israel, and say unto them: Whosoever he be of the house of Israel, or of the strangers in Israel, that bringeth his offering, whether it be any of their vows, or any of their free-will-offerings, which are brought unto the Lord for a burnt-offering;

19 לִרְצֹנְכֶם תְּמִים זָכָר בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים
וּבָעִזִּים:

לְרַעֲוָא לְכוֹן שְׁלִים דְּכַר בְּתוֹרַיָּא
בְּאִמְּרַיָּא וּבְעִזַּיָּא:

19 that ye may be accepted, ye shall offer a male without blemish, of the beeves, of the sheep, or of the goats.

20 כֹּל אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא תַקְרִיבוּ כִּי־לֹא
לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם:

כֹּל דְּבֵיהּ מוּמָא לָא תִקְרְבוּן אֲרֵי לָא
לְרַעֲוָא יְהֵי לְכוֹן:

20 But whatsoever hath a blemish, that shall ye not bring; for it shall not be acceptable for you.

21 וְאִישׁ כִּי־יַקְרִיב זֶבַח־שְׁלָמִים לַיהוָה
לִפְלֹא־נֶדֶר אוֹ לִנְדָבָה בַּבָּקָר אוֹ בַצֹּאן
תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן כָּל־מוּם לֹא יִהְיֶה־
בּוֹ:

וּגְבַר אֲרֵי יְקָרֵיב נִכְסַת קוּדְשָׁיָא קֳדָם
יְיָ לְפָרְשָׁא נִדְרָא אוֹ לִנְדַבְתָּא בְּתוֹרֵי אוֹ
בְּעָנָא שְׁלִים יְהֵי לְרַעֲוָא כָּל מוּם לָא יְהֵי
בֵּיהּ:

21 And whosoever bringeth a sacrifice of peace-offerings unto the Lord in fulfilment of a vow clearly uttered, or for a freewill-offering, of the herd or of the flock, it shall be perfect to be accepted; there shall be no blemish therein.

22 עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ־חָרוּץ אוֹ־יַבֶּלֶת
אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא־תַקְרִיבוּ אֵלֶּה
לַיהוָה וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ
לַיהוָה:

עַוָּרָא אוֹ תְבִיר אוֹ פְסִיק אוֹ יַבְלָן אוֹ
גַּרְבָּן אוֹ חֲזָזָן לָא תִקְרְבוּן אִלֵּין קֳדָם יְיָ
וְקוּרְבָּנָא לָא תִתְּנוּן מִנְּהוֹן עַל מַדְבְּחָא
קֳדָם יְיָ:

22 Blind, or broken, or maimed, or having a wen, or scabbed, or scurvy, ye shall not offer these unto the Lord, nor make an offering by fire of them upon the altar unto the Lord.

23 וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט נְדָבָה תַּעֲשֶׂה
אֹתוֹ וּלְנֶדֶר לֹא יֵרָצֶה:

וְתוֹר וְאִמַּר יַתִּיר וְחַסִּיר נְדָבְתָּא תַּעֲבֵיד
יָתֵיהּ וּלְנִדְרָא לָא יִתְרְעֵי:

23 Either a bullock or a lamb that hath any thing too long or too short, that mayest thou offer for a freewill-offering; but for a vow it shall not be accepted.

24 וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת לֹא תַקְרִיבוּ
לַיהוָה וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ:

וְדִמְרִיס וְדַרְסִיס וְדִשְׁלִיף וְדִגְזִיר לָא
תִקְרְבוּן קֳדָם יְיָ וּבַאֲרַעְכוֹן לָא תַעְבְּדוּן:

24 That which hath its stones bruised, or crushed, or torn, or cut, ye shall not offer unto the Lord; neither shall ye do thus in your land.

25 וּמִיַּד בֶּן־נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת־לֶחֶם
אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־אֵלֶּה כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם
מוּם בָּם לֹא יֵרָצוּ לָכֶם: (ס)

וּמִיַּד בַּר עַמְמִין לָא תִקְרְבוּן יָת קוּרְבַּן
אֱלָהֵיכוֹן מִכָּל אִלֵּין אֲרֵי חִבּוּלְהוֹן בְּהוֹן
מוּמָא בְּהוֹן לָא לְרַעֲוָא יְהוֹן לְכוֹן:

25 Neither from the hand of a foreigner shall ye offer the bread of your God of any of these, because their corruption is in them, there is a blemish in them; they shall not be accepted for you.

26 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר:

26 And the Lord spoke unto Moses, saying:

27 שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת
יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה
יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיהוָה:

תּוֹר אוֹ אִמַּר אוֹ עֵז אֲרֵי יִתְיְלִיד וִיהֵי
שִׁבְעָא יוֹמִין בָּתַר אִמֵּיהּ וּמִיּוֹמָא תְּמִינָאָה
וּלְהַלְאָה יִתְרְעֵי לְקָרְבָּא קוּרְבָּנָא קֳדָם
יְיָ:

27 When a bullock, or a sheep, or a goat, is brought forth, then it shall be seven days under the dam; but from the eighth day and thenceforth it may be accepted for an offering made by fire unto the Lord.

(18) נדריהם. הרי עלי: נדבותם. הרי זו (מגילה ח.):

(19) לרצונכם. הביאו דבר הראוי לרצות אתכם לפני, שיהא לכם לרצון, אפייסמנ"ט בלע"ז. ואיזהו הראוי לרצון: תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים. אבל בעולת העוף אין צריך תמות וזכרות, ואינו נפסל במוס, אלא בחסרון אבר:

(21) לפלא נדר. להפרישם בדיבורו:

(22) עורת. שם דבר של מוס, עִוָּרוֹן בלשון נקבה, שלא יהא בו מוס של עורת: או שבור. לא יהיה: חרוץ. רים של עין שנסדק או שנפגם (בכורות לח.), וכן שפתו שנסדקה או נפגמה (שם לט.): יבלת. ורוא"ה בלע"ז: גרב. מין חזזית, וכן ילפת ולשון ילפת כמו וַיַּלְפֵּת שֶׁמֶשׁוֹן (שופטים טז, כט), שאחוזה בו עד יום מיתה, שאין לה רפואה (בכורות מא.): לא תקריבו. שלש פעמים, להזהיר על הקדשתן, ועל שחיטתן, ועל זריקת דמן (תמורה ו.): ואשה לא תתנו. אזהרת הקטרתן:

(23) שרוע. אבר גדול מחבירו (בכורות מ.): וקלוט. פרסותיו קלוטות: נדבה תעשה אתו. לנדבת הבית: ולנדר. למזבח: לא ירצה. איזה הקדש בא לרצות, הוי אומר זה הקדש המזבח (ת"כ פרק ז, ו):

(24) ומעוך וכתות ונתוק וכרות. בביצים או בביד: מעוך. ביציו מעוכין ביד: כתות. כתושים יותר ממעוך (בכורות לט.): נתוק. תלושין ביד עד שנפסקו חוטים שתלויים בהן, אבל נתויים הם בתוך הכיס, והכיס לא נתלש: וכרות. כרותין בכלי ועודן בכיס: ומעוך. תרגומו וְדִמְרִיס, זה לשונו בארמית, לשון כתישה: וכתות. תרגומו וְדִרְסִיס, כמו הַבַּיִת הַגָּדוֹל רְסִיסִים (עמוס ו, יא), פְּקִיעוֹת דַּקּוֹת, וכן קנה המרוסס (שבת פ:): ובארצכם לא תעשו. דבר זה לסרס שוס בהמה ומיה ואפילו טמאה, לכך נאמר בארצכם, לרבות כל אשר בארצכם, שאי אפשר לומר לא נעטוו על הסרוס אלא בארץ, שהרי סרוס חובת הגוף הוא, וכל חובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ (קידושין לו:):

(25) ומיד בן נכר. ובכרי שהביא קרבן ביד כהן להקריבו לשמים. לא תקריבו. לו בעל מוס, ואף על פי שלא נאסרו בעלי מומים לקרבן בני נח אלא אם כן מחוסרי אבר, זאת נוהגת בבמה שבשדות, (תמורה ז.) אבל על המזבח שבמשכן לא תקריבוה, אבל תמימה תקבלו מהם, לכך נאמר למעלה (פסוק יח) איש איש, לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל (חולין יג:): משחתם. חִבּוּלְהוֹן: לא ירצו לכם. לכפר עליכם:

(27) כי יולד. פרט ליולא דופן (שם לח:):

28 וְשׁוֹר אוֹ־שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד׃
וְתוֹרָתָא אוֹ שִׁיתָא לַהּ וְלִבְרַהּ לָא תִכְּסוּן בְּיוֹמָא חַד׃
28 And whether it be cow or ewe, ye shall not kill it and its young both in one day.

29 וְכִי־תִזְבְּחוּ זֶבַח־תּוֹדָה לַיהוָה לְרִצֹנְכֶם תִּזְבָּחוּ׃
וַאֲרֵי תִכְּסוּן נִכְסַת תּוֹדְתָא קֳדָם יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן תִּכְּסוּן׃
29 And when ye sacrifice a sacrifice of thanksgiving unto the Lord, ye shall sacrifice it that ye may be accepted.

30 בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָכֵל לֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר אֲנִי יְהוָה׃
בְּיוֹמָא הַהוּא יִתְאֲכִיל לָא תַשְׁאֲרוּן מִנֵּיהּ עַד צַפְרָא אֲנָא יְיָ׃
30 On the same day it shall be eaten; ye shall leave none of it until the morning: I am the Lord.

31 וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה׃
וְתִטְּרוּן פִּקּוֹדַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ׃
31 And ye shall keep My commandments, and do them: I am the Lord.

32 וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם׃
וְלָא תַחֲלוּן יָת שְׁמָא דְקוּדְשִׁי וְאִתְקַדַּשׁ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנָא יְיָ מְקַדְּשְׁכוֹן׃
32 And ye shall not profane My holy name; but I will be hallowed among the children of Israel: I am the Lord who hallow you,

33 הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה׃ (פ)
דְּאַפֵּיק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמִהְוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ אֲנָא יְיָ׃
33 that brought you out of the land of Egypt, to be your God: I am the Lord.

XXIII רביעי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃
XXIII And the Lord spoke unto Moses, saying:

2 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי׃
מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ דִּתְעָרְעוּן יָתְהוֹן מְעָרְעֵי קַדִּישׁ אִלֵּין אִנּוּן מוֹעֲדָי׃
2 Speak unto the children of Israel, and say unto them: The appointed seasons of the Lord, which ye shall proclaim to be holy convocations, even these are My appointed seasons.

3 שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת שַׁבָּתוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ שַׁבָּת הִוא לַיהוָה בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם׃ (פ)
שִׁתָּא יוֹמִין תִּתְעֲבֵיד עֲבִידְתָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבָּא שַׁבָּתָא מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן שַׁבְּתָא הִיא קֳדָם יְיָ בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן׃
3 Six days shall work be done; but on the seventh day is a sabbath of solemn rest, a holy convocation; ye shall do no manner of work; it is a sabbath unto the Lord in all your dwellings.

4 אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם׃
אִלֵּין מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ מְעָרְעֵי קַדִּישׁ דִּתְעָרְעוּן יָתְהוֹן בְּזִמְנֵיהוֹן׃
4 These are the appointed seasons of the Lord, even holy convocations, which ye shall proclaim in their appointed season.

5 בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבָּיִם פֶּסַח לַיהוָה׃
בְּיַרְחָא קַדְמָאָה בְּאַרְבְּעַת עְשָׂרָא לְיַרְחָא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא פִּסְחָא קֳדָם יְיָ׃
5 In the first month, on the fourteenth day of the month at dusk, is the Lord's passover.

6 וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ׃
וּבַחֲמִשְׁתָּ עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא הָדֵין חַגָּא דְפַטִּירַיָּא קֳדָם יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין פַּטִּירָא תֵּיכְלוּן׃
6 And on the fifteenth day of the same month is the feast of unleavened bread unto the Lord; seven days ye shall eat unleavened bread.

7 בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃
בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן׃
7 In the first day ye shall have a holy convocation; ye shall do no manner of servile work.

(28) אתו ואת בנו. נוהג בנקבה, שאסור לשחוט האם והבן לו הבת, ואינו נוהג בזכרים, ומותר לשחוט האב והבן (ת"כ פרק ח, ג חולין עח:): אתו ואת בנו. אף בנו ואותו במשמע (חולין פב.):

(29) לרצנכם תזבחו. תחלת זביחתכם הזהרו שתהא לרצון לכם, ומהו הרצון:

(30) ביום ההוא יאכל. לא בא להזהיר אלא שתהא שחיטה על מנת כן, אל תשחוטוהו על מנת לאכלו למחר, שאם תחשבו בו מחשבת פסול לא יהא לכם לרצון. דבר אחר לרצונכם, לדעתכם, מכאן למתעסק שפסול בשחיטת קדשים (חולין יג.), ואף על פי שפרט בנאכלים לשני ימים, חזר ופרט בנאכלין ליום אחד, שתהא זביחתן על מנת לאכלן בזמנן: ביום ההוא יאכל. לא בא להזהיר אלא שתהא שחיטה על מנת כן, שאם לקבוע לה זמן אכילה, כבר כתיב וּבָשָׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו וגו' (ויקרא ז, טו): אני ה'. דע מי גזר על הדבר ואל יקל בעיניך:

(31) ושמרתם. זו המשנה (ת"כ פרק ט, ג): ועשיתם. זה המעשה:

(32) ולא תחללו. לעבור על דָּבָרַי מְזִידִין. ממשמע שנאמר ולא תחללו, מה תלמוד לומר ונקדשתי, מסור עצמך וקדש שמי, יכול ביחיד, תלמוד לומר בתוך בני ישראל, וכשהוא מוסר עצמו ימסור עצמו על מנת למות, שכל המוסר עצמו על מנת הגס, אין עושין לו גס, שכן מצינו בחנניה מישאל ועזריה שלא מסרו עצמן על מנת הגס שנאמר וְהֵן לָא יְדִיעַ לָהֳוֵא לָךְ מַלְכָּא וגו' (דניאל ג, יח), מגיל ולא מגיל ידיע להוי לך וגו':

(33) המוציא אתכם. על מנת כן: אני ה'. נאמן לשלם שכר:

(2) דבר אל בני ישראל וגו' מועדי ה'. עשה מועדות שיהיו ישראל מלומדין בהם, שמעבריס את השנה על גליות שנעקרו ממקומם לעלות לרגל ועדיין לא הגיעו לירושלים:

(3) ששת ימים. מה ענין שבת אצל מועדות, ללמדך שכל המחלל את המועדות, מעלין עליו כאילו חלל את השבתות, וכל המקיים את המועדות, מעלין עליו כאלו קיים את השבתות:

(4) אלה מועדי ה'. למעלה מדבר בְּעִבּוּר שָׁנָה וכאן מדבר בקדוש החדש:

(5) בין הערבים. משש שעות ולמעלה: פסח לה'. הקרבת קרבן שמו פסח:

8 וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת
עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ (פ)

8 ויתקרבון קורבָּנָא קֳדָם יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין
בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל
עֲבִידַת פּוּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן׃

8 And ye shall bring an offering made by fire unto the Lord seven days; in the seventh day is a holy convocation; ye shall do no manner of servile work.

[יט] וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

ומַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

9 And the Lord spoke unto Moses saying:

10 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־
תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם
וּקְצַרְתֶּם אֶת־קְצִירָהּ וַהֲבֵאתֶם אֶת־עֹמֶר
רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל־הַכֹּהֵן׃

10 מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן
אֲרֵי תֵיעֲלוּן לְאַרְעָא דַּאֲנָא יָהִיב לְכוֹן
וְתִחְצְדוּן יָת חֲצָדָהּ וְתַיְתוֹן יָת עוֹמֶר
רֵישׁ חֲצָדְכוֹן לְוָת כָּהֲנָא׃

10 Speak unto the children of Israel, and say unto them: When ye are come into the land which I give unto you, and shall reap the harvest thereof, then ye shall bring the sheaf of the first-fruits of your harvest unto the priest.

11 וְהֵנִיף אֶת־הָעֹמֶר לִפְנֵי יְהוָה לְרֹצֹנְכֶם
מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת יְנִיפֶנּוּ הַכֹּהֵן׃

11 וִירִים יָת עוּמְרָא קֳדָם יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן
מִבָּתַר יוֹמָא טָבָא יְרִימִנֵּיהּ כָּהֲנָא׃

11 And he shall wave the sheaf before the Lord, to be accepted for you; on the morrow after the sabbath the priest shall wave it.

12 וַעֲשִׂיתֶם בְּיוֹם הֲנִיפְכֶם אֶת־הָעֹמֶר כֶּבֶשׂ
תָּמִים בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה לַיהוָה׃

12 וְתַעְבְּדוּן בְּיוֹם אֲרָמוּתְכוֹן יָת עוּמְרָא
אִמַּר שְׁלִים בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא קֳדָם יְיָ׃

12 And in the day when ye wave the sheaf, ye shall offer a he-lamb without blemish of the first year for a burnt-offering unto the Lord.

13 וּמִנְחָתוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן
אִשֶּׁה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ וְנִסְכֹּה יַיִן רְבִיעִת
הַהִין׃

13 וּמִנְחָתֵיהּ תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין סוֹלְתָא דְּפִילָא
בִּמְשַׁח קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ לְאִתְקַבָּלָא
בְּרַעֲוָא וְנִסְכֵּיהּ חַמְרָא רַבְעוּת הִינָא׃

13 And the meal-offering thereof shall be two tenth parts of an ephah of fine flour mingled with oil, an offering made by fire unto the Lord for a sweet savour; and the drink-offering thereof shall be of wine, the fourth part of a hin.

14 וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד־
עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת־קָרְבַּן
אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל
מֹשְׁבֹתֵיכֶם׃ (ס)

14 וּלְחֵים וּקְלִי וּפִירוּכָן לָא תֵיכְלוּן עַד־
כְּרַן יוֹמָא הָדֵין עַד אַיְתוֹאֵיכוֹן יָת
קוּרְבָּנָא דֵּאֱלָהֵכוֹן קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן
בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן׃

14 And ye shall eat neither bread, nor parched corn, nor fresh ears, until this selfsame day, until ye have brought the offering of your God; it is a statute for ever throughout your generations in all your dwellings.

(יט) וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם
הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת
תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה׃

15 וְתִמְנוּן לְכוֹן מִבָּתַר יוֹמָא טָבָא מִיּוֹם
אַיְתוֹאֵיכוֹן יָת עוּמְרָא דַּאֲרָמוּתָא שְׁבַע
שָׁבוּעָן שַׁלְמָן יִהְוֻן׃

15 And ye shall count unto you from the morrow after the day of rest, from the day that ye brought the sheaf of the waving; seven weeks shall there be complete;

16 עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ
חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה
לַיהוָה׃

16 עַד מִבָּתַר שְׁבוּעֲתָא שְׁבִיעֲיָתָא תִּמְנוֹן
חֲמִשִּׁין יוֹמִין וּתְקָרְבוּן מִנְחָתָא חֲדַתָּא
קֳדָם יְיָ׃

16 even unto the morrow after the seventh week shall ye number fifty days; and ye shall present a new meal-offering unto the Lord.

17 מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם
שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת תִּהְיֶינָה חָמֵץ תֵּאָפֶינָה
בִּכּוּרִים לַיהוָה׃

17 מִמּוֹתְבָנֵיכוֹן תֵּיתוֹן לְחֵים אֲרָמוּתָא
תַּרְתֵּין גְּרִיצָן תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין סוֹלְתָא
יִהְוֻן חֲמִיעַ יִתְאַפְּיָן בְּכּוּרִין קֳדָם יְיָ׃

17 Ye shall bring out of your dwellings two wave-loaves of two tenth parts of an ephah; they shall be of fine flour, they shall be baked with leaven, for first-fruits unto the Lord.

(8) והקרבתם אשה וגו׳. הס המוספין האמורים בפרשת פנחס, ולמה נאמרו כאן, לומר לך שאין המוספין מעכבין זה את זה (מנחות מט.): והקרבתם אשה לה׳. מכל מקום, אם אין פריס, הֲבֵא אילים, ואם אין פריס ואילים, הֲבֵא כבשים: שבעת ימים. כל מקום שנאמר שבעת, אם דבר הוא שבוע של ימים, שטיינ״א בלע״ז, וכן כל לשון שמונת, ששת, חמשת, שלשת: מלאכת עבודה. אפילו מלאכות החשובות לכם עבודה ולורך שיש חסרון כיס בבטלה שלהן, כגון דבר האבד, כך הבנתי מתורת כהנים (פרשתא יב, ח), דקתני יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה וכו׳:

(10) ראשית קצירכם. שתהא ראשונה לקציר (מנחות עא.): עומר. עשירית האיפה, כך היתה שמה, כמו וַיָּמֹדוּ בָּעֹמֶר (שמות טז, יח):

(11) והניף. כל תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד, מוליך ומביא לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד לעצור טללים רעים (מנחות סב.): לרצנכם. אם תקריבו כמשפט זה יהיה לרצון לכם: ממחרת השבת. ממחרת יום טוב הראשון של פסח, שאם אתה אומר שבת בראשית אי אתה יודע איזהו (שם סו.):

(12) ועשיתם. כבש. חובה לעומר הוא בא:

(13) ומנחתו. מנחת נסכיו: שני עשרנים. כפולה היתה: ונסכו יין רביעית ההין. אף על פי שמנחתו כפולה, אין נסכיו כפולים (מנחות פט:):

(14) וקלי. קמח עשוי מכרמל רך שמייבשין אותו בתנור: וכרמל. הן קליות שקורין גרנייל״ש: בכל משבתיכם. נחלקו בו חכמי ישראל (קידושין לז.), יש שלמדו מכאן, שהחדש נוהג בחוצה לארץ, ויש אומרים, לא בא אלא ללמד שלא נאסרו על החדש אלא לאחר ירושה וישיבה משכבשו וחלקו:

(15) ממחרת השבת. ממחרת יום טוב (מנחות סה:): תמימות תהיינה. מלמד שמתחיל ומונה מבערב, שאם לא כן אינן תמימות (שם סו.):

(16) השבת השביעית. כתרגומו שְׁבוּעֲתָא שְׁבִיעֲיָתָא: עד ממחרת השבת השביעית תספרו. ולא עד בכלל, והן ארבעים ותשעה יום: חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה׳. ביום החמשים תקריבוה. ואומר אני זהו מדרשו, אבל פשוטו עד ממחרת השבת השביעית שהוא יום חמשים תספרו, ומקרא מסורס הוא: מנחה חדשה. היא המנחה הראשונה שהובאה מן החדש, ואם תאמר הרי קרבה מנחת העומר, איננה כשאר כל המנחות שהיא באה מן השעורים:

(17) ממושבותיכם. ולא מחוצה לארץ (מנחות פג:): לחם תנופה. לחם תרומה המורם לשם גבוה, וזו היא המנחה החדשה האמורה למעלה: בכורים. ראשונה לכל המנחות, אף למנחת קנאות הבאה מן השעורים לא תקרב מן החדש קודם לשתי הלחם (שם פד:):

18 וְהִקְרַבְתֶּם עַל־הַלֶּחֶם שִׁבְעַת כְּבָשִׂים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה וּפַר בֶּן־בָּקָר אֶחָד וְאֵילִם שְׁנָיִם יִהְיוּ עֹלָה לַיהוָה וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃

וּתְקָרְבוּן עַל לַחְמָא שִׁבְעָא אִמְּרִין שַׁלְמִין בְּנֵי שְׁנָא וְתוֹר בַּר תּוֹרֵי חַד וְדִכְרִין תְּרֵין יְהוֹן עֲלָתָא קֳדָם יְיָ וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵיהוֹן קוּרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

And ye shall present with the bread seven lambs without blemish of the first year, and one young bullock, and two rams; they shall be a burnt-offering unto the Lord, with their meal-offering, and their drink-offerings, even an offering made by fire, of a sweet savour unto the Lord. 18

19 וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת וּשְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח שְׁלָמִים׃

וְתַעְבְּדוּן צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא וּתְרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא לְנִכְסַת קוּדְשָׁיָא׃

And ye shall offer one he-goat for a sin-offering, and two he-lambs of the first year for a sacrifice of peace-offerings. 19

20 וְהֵנִיף הַכֹּהֵן ׀ אֹתָם עַל־לֶחֶם הַבִּכּוּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁנֵי כְבָשִׂים קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַיהוָה לַכֹּהֵן׃

וִירִים כָּהֲנָא יָתְהוֹן עַל לַחְמָא דְּבִכּוּרַיָּא אֲרָמָא קֳדָם יְיָ עַל תְּרֵין אִמְּרִין קוּדְשָׁא יְהוֹן קֳדָם יְיָ לְכָהֲנָא׃

And the priest shall wave them with the bread of the first-fruits for a wave-offering before the Lord, with the two lambs; they shall be holy to the Lord for the priest. 20

21 וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם ׀ הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם בְּכָל־מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם׃

וּתְעָרְעוּן בְּכַרָן יוֹמָא הָדֵין מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן קְיָם עָלַם בְּכָל מוֹתְבָנֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן׃

And ye shall make proclamation on the selfsame day; there shall be a holy convocation unto you; ye shall do no manner of servile work; it is a statute for ever in all your dwellings throughout your generations. 21

22 וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא־תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ (פ)

וּבְמִחְצַדְכוֹן יָת חֲצָדָא דַּאֲרַעְכוֹן לָא תְשֵׁיצֵי פְּתָא דְּחַקְלָךְ בִּחְצָדָךְ וּלְקָטָא דִּחְצָדָךְ לָא תְלַקֵּיט לְעַנְיֵי וּלְגִיּוֹרֵי תִּשְׁבּוֹק יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

And when ye reap the harvest of your land, thou shalt not wholly reap the corner of thy field, neither shalt thou gather the gleaning of thy harvest; thou shalt leave them for the poor, and for the stranger: I am the Lord your God. 22

חמישי 23 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

And the Lord spoke unto Moses, saying: 23

24 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא־קֹדֶשׁ׃

מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּחַד לְיַרְחָא יְהֵי לְכוֹן נְיָחָא דּוּכְרָן יַבָּבָא מְעָרַע קַדִּישׁ׃

Speak unto the children of Israel, saying: In the seventh month, in the first day of the month, shall be a solemn rest unto you, a memorial proclaimed with the blast of horns, a holy convocation. 24

25 כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה׃ (ס)

כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן וּתְקָרְבוּן קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

Ye shall do no manner of servile work; and ye shall bring an offering made by fire unto the Lord. 25

26 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

And the Lord spoke unto Moses, saying: 26

27 אַךְ בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפֻּרִים הוּא מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה׃

בְּרַם בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה הָדֵין יוֹמָא דְּכִפּוּרַיָּא הוּא מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן וּתְעַנּוֹן יָת נַפְשָׁתְכוֹן וּתְקָרְבוּן קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

Howbeit on the tenth day of this seventh month is the day of atonement; there shall be a holy convocation unto you, and ye shall afflict your souls; and ye shall bring an offering made by fire unto the Lord. 27

28 וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם כִּפֻּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

וְכָל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן בְּכַרָן יוֹמָא הָדֵין אֲרֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרַיָּא הוּא לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

And ye shall do no manner of work in that same day; for it is a day of atonement, to make atonement for you before the Lord your God. 28

29 כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־תְעֻנֶּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמֶּיהָ׃

אֲרֵי כָל אֱנָשׁ דְּלָא יִתְעַנֵּי בְּכַרָן יוֹמָא הָדֵין וְיִשְׁתֵּיצֵי מֵעַמֵּיהּ׃

For whatsoever soul it be that shall not be afflicted in that same day, he shall be cut off from his people. 29

(18) על הלחם. בגלל הלחם, חובה ללחם: ומנחתם ונסכיהם. כמשפט מנחה ונסכים המפורשים בכל בהמה בפרשת נסכים, ג׳ עשרונים לפר, וב׳ עשרונים לאיל, ועשרון לכבש, זו היא המנחה. והנסכים, חצי ההין לפר, ושלישית ההין לאיל, ורביעית ההין לכבש (במדבר טו, ד־ז ט־י):

(19) ועשיתם שעיר עזים. יכול ז׳ כבשים והשעיר האמורים כאן הם ז׳ הכבשים והשעיר האמורים בחומש הפקודים, כשאתה מגיע אצל פרים ואילים אינן הם, אמור מעתה אלו לעצמן ואלו לעצמן, אלו קרבו בגלל הלחם ואלו למוספין (ת״כ פרק יג, ו מנחות מה:):

(20) והניף הכהן אותם תנופה. מלמד שטעונין תנופה מחייב (מנחות סב.), יכול כולם, תלמוד לומר על שני כבשים: קדש יהיו. לפי ששלמי יחיד קדשים קלים, הוזקק לומר בשלמי צבור שהם קדשי קדשים:

(22) ובקצרכם. חזר ושנה, לעבור עליהם בשני לאוין. אמר רבי אבדימי ברבי יוסף, מה ראה הכתוב ליתנם באמצע הרגלים, פסח ועצרת מכאן, וראש השנה ויום הכפורים וחג מכאן, ללמדך שכל הנותן לקט שכחה ופאה לעני כראוי, מעלין עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב קרבנותיו בתוכו: תעזב. הנח לפניהם, והם ילקטו ואין לך לסייע לאחד מהם: אני ה׳ אלהיכם. נאמן לשלם שכר:

(24) זכרון תרועה. זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות (ר״ה לב.), לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל:

(25) והקרבתם אשה. המוספים האמורים בחומש הפקודים:

(27) אך. כל אכין ורקין שבתורה מיעוטין, מכפר הוא לשבים ואינו מכפר לשאינם שבים (שבועות יג.):

30 וְכָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהַאֲבַדְתִּי אֶת־הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ׃

וְכָל אֱנָשׁ דְּיַעֲבִיד כָּל עֲבִידָא בְּכַרְן יוֹמָא הָדֵין וְאוֹבִיד יָת אֲנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ עַמֵּיהּ׃

30 And whatsoever soul it be that doeth any manner of work in that same day, that soul will I destroy from among his people.

31 כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם׃

כָּל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן׃

31 Ye shall do no manner of work; it is a statute for ever throughout your generations in all your dwellings.

32 שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב מֵעֶרֶב עַד־עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם׃ (פ)

שַׁבָּא שַׁבְּתָא הוּא לְכוֹן וּתְעַנּוֹן יָת נַפְשָׁתְכוֹן בְּתִשְׁעָא לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא מֵרַמְשָׁא עַד רַמְשָׁא תְּנוּחוּן נְיָחֲכוֹן׃

32 It shall be unto you a sabbath of solemn rest, and ye shall afflict your souls; in the ninth day of the month at even, from even unto even, shall ye keep your sabbath.

ששי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

33 And the Lord spoke unto Moses, saying:

34 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַיהוָה׃

מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר בַּחֲמִשְׁתְּ עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה הָדֵין חַגָּא דִּמְטַלָּיָא שִׁבְעָא יוֹמִין קֳדָם יְיָ׃

34 Speak unto the children of Israel, saying: On the fifteenth day of this seventh month is the feast of tabernacles for seven days unto the Lord.

35 בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃

בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן׃

35 On the first day shall be a holy convocation; ye shall do no manner of servile work.

36 שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַיהוָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה עֲצֶרֶת הִוא כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃

שִׁבְעָא יוֹמִין תְּקָרְבוּן קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן וּתְקָרְבוּן קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ כְּנִישִׁין תְּהוֹן כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן׃

36 Seven days ye shall bring an offering made by fire unto the Lord; on the eighth day shall be a holy convocation unto you; and ye shall bring an offering made by fire unto the Lord; it is a day of solemn assembly; ye shall do no manner of servile work.

37 אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וּנְסָכִים דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ׃

אִלֵּין מוֹעֲדָיָא דַּיְיָ דִּתְעָרְעוּן יָתְהוֹן מְעָרְעֵי קַדִּישׁ לְקָרְבָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ עֲלָתָא וּמִנְחָתָא נִכְסַת קוּדְשִׁין וְנִסּוּכִין פִּתְגָם יוֹם בְּיוֹמֵיהּ׃

37 These are the appointed seasons of the Lord, which ye shall proclaim to be holy convocations, to bring an offering made by fire unto the Lord, a burnt-offering, and a meal-offering, a sacrifice, and drink-offerings, each on its own day;

38 מִלְּבַד שַׁבְּתֹת יְהוָה וּמִלְּבַד מַתְּנֹתֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־נִדְרֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־נִדְבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַיהוָה׃

בַּר מִשַּׁבָּיָא דַּיְיָ וּבַר מִמַּתְּנָתְכוֹן וּבַר מִכֹּל נִדְרֵיכוֹן וּבַר מִכֹּל נִדְבָתְכוֹן דִּתְתְּנוּן קֳדָם יְיָ׃

38 beside the sabbaths of the Lord, and beside your gifts, and beside all your vows, and beside all your freewill-offerings, which ye give unto the Lord.

39 אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאָסְפְּכֶם אֶת־תְּבוּאַת הָאָרֶץ תָּחֹגּוּ אֶת־חַג־יְהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן׃

בְּרַם בַּחֲמִשְׁתְּ עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּמִכְנְשָׁכוֹן יָת עֲלַלְתָּא דְּאַרְעָא תֵּיחָגּוּן יָת חַגָּא קֳדָם יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין בְּיוֹמָא קַדְמָאָה נְיָחָא וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה נְיָחָא׃

39 Howbeit on the fifteenth day of the seventh month, when ye have gathered in the fruits of the land, ye shall keep the feast of the Lord seven days; on the first day shall be a solemn rest, and on the eighth day shall be a solemn rest.

40 וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ־עָבֹת וְעַרְבֵי־נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים׃

וְתִסְבּוּן לְכוֹן בְּיוֹמָא קַדְמָאָה פֵּירֵי אִילָנָא אֶתְרוֹגִין לוּלְבִין וַהֲדַסִּין וְעַרְבִין דְּנַחַל וְתִתְחַדּוֹן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן שִׁבְעָא יוֹמִין׃

40 And ye shall take you on the first day the fruit of goodly trees, branches of palm-trees, and boughs of thick trees, and willows of the brook, and ye shall rejoice before the Lord your God seven days.

(30) והאבדתי. לפי שהוא אומר כרת בכל מקום ואיני יודע מה הוא, כשהוא אומר והאבדתי, למד על הכרת שאינו אלא אבדן:

(31) כל מלאכה וגו׳. לעבור עליו בלאוין הרבה, או להזהיר על מלאכת לילה כמלאכת יום (יומא פא.):

(35) מקרא קדש. [ביוה״כ] קדשהו בכסות נקיה ובתפלה, ובשאר ימים טובים, במאכל ובמשתה ובכסות נקיה ובתפלה:

(36) עצרת הוא. עלרתי אתכם אצלי, כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמנן להפטר אמר, בני, בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם: כל מלאכת עבדה. אפילו מלאכה שהיא עבודה לכם, שאם לא תעשוה יש חסרון כיס בדבר: לא תעשו. יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה, תלמוד לומר, היא:

(37) עלה ומנחה. מנחת נסכים הקריבה עם העולה (מנחות מד:): דבר יום ביומו. חוק הקלוב בחומש הפקודים: דבר יום ביומו. הא אם עבר יומו בטל קרבנו:

(39) אך בחמשה עשר יום תחגו. קרבן שלמים לחגיגה, יכול תדחה את השבת, תלמוד לומר, אך, הואיל ויש לה תשלומין כל שבעה: באספכם את תבואת הארץ. איהא מדם שביעי זה בא בזמן אסיפה, מכאן שנטוו לעבר את השנים שאם אין העבור, פעמים שהוא בא באמצע הקיץ או החורף: תחגו. שלמי חגיגה: שבעת ימים. אם לא הביא בזה יביא בזה, יכול יהא מביאן כל שבעה, תלמוד לומר וחגותם אותו, יום אחד במשמע, ולא יותר, ולמה נאמר שבעה, לתשלומין (חגיגה ט.):

(40) פרי עץ הדר. עץ, שטעם עלו ופריו שוה (סוכה לה.): הדר. הדר בגילנו משנה לשנה, וזהו אתרוג (שם): כפת תמרים. חסר וי״ו, למד שאינה אלא

41 וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תָּחֹגּוּ אֹתוֹ׃

וְתֵיחַגּוּן יָתֵיהּ חַגָּא קֳדָם יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין בְּשַׁתָּא קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה תֵּיחַגּוּן יָתֵיהּ׃

41 And ye shall keep it a feast unto the Lord seven days in the year; it is a statute for ever in your generations; ye shall keep it in the seventh month.

42 בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל־הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת׃

בִּמְטַלְיָא תִּתְּבוּן שַׁבְעָא יוֹמִין כָּל יַצִּיבָא בְּיִשְׂרָאֵל יִתְּבוּן בִּמְטַלְיָא׃

42 Ye shall dwell in booths seven days; all that are home-born in Israel shall dwell in booths;

43 לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

בְּדִיל דְּיִדְעוּן דָּרֵיכוֹן אֲרֵי בִּמְטַלַּת עֲנָנֵי אוֹתֵיבִית יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַפְּקוּתִי יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

43 that your generations may know that I made the children of Israel to dwell in booths, when I brought them out of the land of Egypt: I am the Lord your God.

44 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־מֹעֲדֵי יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (פ)

וּמַלֵּיל מֹשֶׁה יָת סִדַּר מוֹעֲדַיָּא דַּיְיָ וְאַלֵּיפִנּוּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

44 And Moses declared unto the children of Israel the appointed seasons of the Lord.

שביעי יט*

XXIV וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

XXIV And the Lord spoke unto Moses, saying:

2 צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד׃

פַּקֵּיד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְּבוּן לָךְ מְשַׁח זַיְתָא דָּכְיָא כְּתִישָׁא לְאַנְהָרָא לְאַדְלָקָא בּוֹצִינְיָא תְּדִירָא׃

2 ‘Command the children of Israel, that they bring unto thee pure olive oil beaten for the light, to cause a lamp to burn continually.

3 מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם׃

מִבָּרָא לְפָרוּכְתָּא דְּסָהֲדוּתָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא יַסְדַּר יָתֵיהּ אַהֲרֹן מֵרַמְשָׁא עַד צַפְרָא קֳדָם יְיָ תְּדִירָא קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן׃

3 Without the veil of the testimony, in the tent of meeting, shall Aaron order it from evening to morning before the Lord continually; it shall be a statute for ever throughout your generations.

4 עַל הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה יַעֲרֹךְ אֶת־הַנֵּרֹת לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד׃ (פ)

עַל מְנָרְתָּא דָּכְיָתָא יַסְדַּר יָת בּוֹצִינְיָא קֳדָם יְיָ תְּדִירָא׃

4 He shall order the lamps upon the pure candlestick before the Lord continually.

5 וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלֹּות שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת׃

וְתִסַּב סוּלְתָּא וְתֵיפֵי יָתָהּ תְּרֵתָא עֲשָׂרֵי גְּרִיצָן תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין תְּהֵי הָוְיָא גְּרִיצְתָּא חֲדָא׃

5 And thou shalt take fine flour, and bake twelve cakes thereof: two tenth parts of an ephah shall be in one cake.

6 וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרֶכֶת עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר לִפְנֵי יְהוָה׃

וּתְשַׁוֵּי יָתְהוֹן תַּרְתֵּין סִדְרִין שֵׁית סִדְרָא עַל פָּתוּרָא דָּכְיָא קֳדָם יְיָ׃

6 And thou shalt set them in two rows, six in a row, upon the pure table before the Lord.

7 וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַיהוָה׃

וְתִתֵּן עַל סִדְרָא לְבוֹנְתָא דָּכְיָתָא וּתְהֵי לְלַחֵים לְאַדְכָּרָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

7 And thou shalt put pure frankincense with each row, that it may be to the bread for a memorial-part, even an offering made by fire unto the Lord.

8 בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם׃

בְּיוֹמָא דְּשַׁבְּתָא בְּיוֹמָא דְּשַׁבְּתָא יַסְדְּרִנֵּיהּ קֳדָם יְיָ תְּדִירָא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְיָם עָלַם׃

8 Every sabbath day he shall set it in order before the Lord continually; it is from the children of Israel, an everlasting covenant.

אמת (שם לב.): וענף עץ עבת. שענפיו קלועים כעבותות וכחבלים, וזהו הדס, העשוי כמין קליעה (שם לב:):

(42) האזרח. זה אזרח: בישראל. לרבות את הגרים (שם כח: ת"כ פרק יז, ט):

(43) כי בסכות הושבתי. ענני כבוד (סוכה יא:):

(2) צו את בני ישראל. זו פרשת מלות הנרות, ופרשת ואתה תצוה לא נאמרה אלא על סדר מלאכת המשכן, לפרש צורך המנורה, וכן משמע ואתה קופץ לצוות את בני ישראל על כך: שמן זית זך. שלשה שמניס יוצאים מן הזית, הראשון קרוי זך, והן מפורשים במנחות (פו.) ובת"כ (פרשתא יג, ג): תמיד. מלילה לנילה, כמו עולת תמיד (במדבר כח ו), שאינה אלא מיום ליום:

(3) לפרכת העדת. שלפני הארון, שהוא קרוי עדות. ורבותינו דרשו (שבת כב. ת"כ שם ט), על נר מערבי, שהוא עדות לכל בני עולם, שהשכינה שורה בישראל, שנותן בה שמן כמדת חברותיה, וממנה היה מתחיל, ובה היה מסיים: יערוך אתו אהרן מערב עד בוקר. יערוך אותו, עריכה הראויה למדת כל הלילה (ת"כ שם יא), ושיערו חכמים, חצי לוג לכל נר ונר, והן כדאי אף לגילי תקופת טבת, ומדה זו הוקבעה להם (מנחות פט.):

(4) המנורה הטהרה. שהיא זהב טהור. דבר אחר על טהרה של מנורה, שמטהרה ומדשנה תחלה מן האפר:

(6) שש המערכת. שש חלות המערכה האחת: השלחן הטהר. של זהב טהור. דבר אחר על טהרו של שלחן, שלא יהיו הסניפין מגביהין את הלחם מעל גבי השלחן (ת"כ פרק יח, ד):

(7) ונתת על המערכת. על כל אחת משתי המערכות, היו שני בזיכי לבונה, מלא קומץ לכל אחת: והיתה. הלבונה הזאת: ללחם לאזכרה. שאין מן הלחם לגבוה כלום, אלא הלבונה נקטרת כשמסלקין אותו בכל שבת ושבת, והיא לזכרון ללחם, שעל ידה הוא נזכר למעלה בקומץ, שהוא אזכרה למנחה:

9 וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ בְּמָקוֹם
קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְהוָה
חָק־עוֹלָם׃ (ס)

9 וּתְהֵי לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי וְיֵיכְלוּנִיהּ בַּאֲתַר
קַדִּישׁ אֲרֵי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא לֵיהּ
מִקּוּרְבָּנַיָּא דַיְיָ קְיָם עָלַם׃

9 And it shall be for Aaron and his sons; and they shall eat it in a holy place; for it is most holy unto him of the offerings of the Lord made by fire, a perpetual due.'

10 וַיֵּצֵא בֶן־אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וְהוּא בֶּן־אִישׁ
מִצְרִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּצוּ בַּמַּחֲנֶה בֶּן
הַיִּשְׂרְאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי׃

10 וּנְפַק בַּר אִתְּתָא בַת יִשְׂרָאֵל וְהוּא בַּר
גְּבַר מִצְרָאי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִתְנְצִיאוּ
בְּמַשְׁרִיתָא בַּר אִתְּתָא בַת יִשְׂרָאֵל
וְגוּבְרָא בַּר יִשְׂרָאֵל׃

10 And the son of an Israelitish woman, whose father was an Egyptian, went out among the children of Israel; and the son of the Israelitish woman and a man of Israel strove together in the camp.

11 וַיִּקֹּב בֶּן־הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרְאֵלִית אֶת־הַשֵּׁם
וַיְקַלֵּל וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ אֶל־מֹשֶׁה וְשֵׁם אִמּוֹ
שְׁלֹמִית בַּת־דִּבְרִי לְמַטֵּה־דָן׃

11 וּפְרֵישׁ בַּר אִתְּתָא בַת יִשְׂרָאֵל יָת שְׁמָא
וְאַרְגֵּיז וְאַיתִיאוּ יָתֵיהּ לְוָת מֹשֶׁה וְשׁוּם
אִמֵּיהּ שְׁלוֹמִית בַּת דִּבְרִי לְשִׁבְטָא דְדָן׃

11 And the son of the Israelitish woman blasphemed the Name, and cursed; and they brought him unto Moses. And his mother's name was Shelomith, the daughter of Dibri, of the tribe of Dan.

12 וַיַּנִּיחֻהוּ בַּמִּשְׁמָר לִפְרֹשׁ לָהֶם עַל־פִּי
יְהוָה׃ (פ)

12 וְאַסְרוּהִי בְּבֵית מַטְרָא עַד דְּיִתְפְּרַשׁ
לְהוֹן עַל גְּזֵירַת מֵימְרָא דַיְיָ׃

12 And they put him in ward, that it might be declared unto them at the mouth of the Lord.

13 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

13 וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

13 And the Lord spoke unto Moses, saying:

14 הוֹצֵא אֶת־הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
וְסָמְכוּ כָל־הַשֹּׁמְעִים אֶת־יְדֵיהֶם עַל־
רֹאשׁוֹ וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה׃

14 אַפֵּיק יָת דְּאַרְגֵּיז לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא
וְיִסְמְכוּן כָּל דִּשְׁמַעוּ יָת יְדֵיהוֹן עַל
רֵישֵׁיהּ וְיִרְגְּמוּן יָתֵיהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא׃

14 'Bring forth him that hath cursed without the camp; and let all that heard him lay their hands upon his head, and let all the congregation stone him.

15 וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ
כִּי־יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ׃

15 וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלִּיל לְמֵימַר גְּבַר
גְּבַר אֲרֵי יְרַגֵּיז קֳדָם אֱלָהֵיהּ וִיקַבֵּיל
חוֹבֵיהּ׃

15 And thou shalt speak unto the children of Israel, saying: Whosoever curseth his God shall bear his sin.

16 וְנֹקֵב שֵׁם־יְהוָה מוֹת יוּמָת רָגוֹם יִרְגְּמוּ־
בוֹ כָּל־הָעֵדָה כַּגֵּר כָּאֶזְרָח בְּנָקְבוֹ־שֵׁם
יוּמָת׃

16 וְדִיפְרֵישׁ שְׁמָא דַיְיָ אִתְקְטָלָא יִתְקְטִיל
מְרָגָּם יִרְגְּמוּן בֵּיהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא גִּיּוֹרָא
כְּיַצִּיבָא בְּפָרְשׁוּתֵיהּ שְׁמָא יִתְקְטִיל׃

16 And he that blasphemeth the name of the Lord, he shall surely be put to death; all the congregation shall certainly stone him; as well the stranger, as the home-born, when he blasphemeth the Name, shall be put to death.

17 וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל־נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת׃

17 וּגְבַר אֲרֵי יִקְטוֹל כָּל נַפְשָׁא דַּאֲנָשָׁא
אִתְקְטָלָא יִתְקְטִיל׃

17 And he that smiteth any man mortally shall surely be put to death.

18 וּמַכֵּה נֶפֶשׁ־בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ תַּחַת
נָפֶשׁ׃

18 וּדְיִקְטוֹל נְפַשׁ בְּעִירָא יְשַׁלְּמִנַּהּ נַפְשָׁא
חֲלָף נַפְשָׁא׃

18 And he that smiteth a beast mortally shall make it good: life for life.

19 וְאִישׁ כִּי־יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ׃

19 וּגְבַר אֲרֵי יִתֵּין מוּמָא בְּחַבְרֵיהּ כְּמָא
דַּעֲבַד כֵּן יִתְעֲבֵיד לֵיהּ׃

19 And if a man maim his neighbour; as he hath done, so shall it be done to him:

20 שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת
שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֵן בּוֹ׃

20 תְּבָרָא חֲלָף תְּבָרָא עַיְנָא חֲלָף עַיְנָא שִׁנָּא
חֲלָף שִׁנָּא כְּמָא דִיהַב מוּמָא בַּאֲנָשָׁא כֵּן
יִתְיְהֵיב בֵּיהּ׃

20 breach for breach, eye for eye, tooth for tooth; as he hath maimed a man, so shall it be rendered unto him.

(9) והיתה. המנחה הזאת, שכל דבר הבא מן התבואה, בכלל מנחה היא: ואכלהו. מוסב על הלחם, שהוא לשון זכר:
(10) ויצא בן אשה ישראלית. מהיכן יצא, רבי לוי אומר מעולמו יצא, רבי ברכיה אומר מפרשה שלמעלה יצא, לגלג ואמר, ביום השבת יערכנו, דרך המלך לאכול פת חמה בכל יום שמא פת צוננת של תשעה ימים, בתמיה. ומתניתא אמרה (ת"כ פרשתא יד, ח), מבית דינו של משה יצא מחוייב, בא ליטע אהלו בתוך מחנה דן, אמרו לו מה טיבך לכאן, אמר להם מבני דן אני, אמרו לו איש על דגלו באותות לבית אבותם (במדבר ב, ב) כתיב, וכנס לבית דינו של משה ויצא מחוייב עמד וגדף: בן איש מצרי. הוא המצרי שהרגו משה: בתוך בני ישראל. מלמד שנתגייר: וינצו במחנה. על עסקי המחנה: ואיש הישראלי. זה שכנגדו שמיחה בו מטע אהלו:
(11) ויקב. כתרגומו, ופרש שנקב שם המיוחד וגדף (סנהדרין נו.), והוא שם המפורש ששמע מסיני: ושם אמו שלומית בת דברי. שבאן של ישראל שפרשמה הכתוב לזו לומר, שהיא לבדה היתה זונה: שלמית. דבורת פטפטה שלם עלך, שלם עלך, שלם עליכון, מפטפטת בדברים, שואלת בשלום הכל: בת דברי. דברנית היתה, מדברת עם כל אדם לפיכך קלקלה: למטה דן. מגיד שהרשע גורם גנאי לו, גנאי לאביו, גנאי לשבטו, כיוצא בו אהליאב בן אחיסמך למטה דן (שמות לח, ו), שבא לו שבא לאביו שבא לשבטו:
(12) וינחהו. לבדו, ולא הניחו מקושש עמו, ששניהם היו בפרק אחד, ויודעים היו שהמקושש במיתה, (סנהדרין עח:) שנאמר מְסַלְּלֶיךָ מוֹת יוּמָת (שמות שם יד), אבל לא פורש להם בגיזו מיתה, לכך נאמר כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ (במדבר טו, לד), אבל במקלל הוא אומר, לפרוש להם, שלא היו יודעים אם חייב מיתה אם לאו:
(14) השמעים. אלו העדים: כל. להביא את הדיינים: את ידיהם. אומרים לו דמך בראשך, ואין אנו נענשים במיתתך, שאתה גרמת לך: כל העדה. במעמד כל העדה (ת"כ פרק יט, ג), מכאן, ששלוחו של אדם כמותו:
(15) ונשא חטאו. בכרת, כשאין התראה:
(16) ונקב שם. אינו חייב עד שיפרש את השם, ולא המקלל בכינוי: ונקב. לשון קללה, כמו מָה אֶקֹּב (במדבר כג, ח. סנהדרין נו):
(17) ואיש כי יכה. לפי שנאמר מכה איש וגו' (שמות כא, יב), אין לי אלא שהרג את האיש, אשה וקטן מנין, תלמוד לומר כל נפש אדם:

מפטיר וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת׃ וּדְיִקְטוֹל בְּעִירָא יְשַׁלְּמִנַּהּ וּדְיִקְטוֹל אֲנָשָׁא יִתְקְטֵיל׃ 21 And he that killeth a beast shall make it good; and he that killeth a man shall be put to death.

22 מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ דִּינָא חַד יְהֵי לְכוֹן גִּיּוֹרָא כְּיַצִּיבָא יְהֵי אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ 22 Ye shall have one manner of law, as well for the stranger, as for the home-born; for I am the Lord your God.'

קכד פסוקים 23 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹצִיאוּ אֶת־הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אָבֶן וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (פ) וּמַלֵּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַפִּיקוּ יָת דְּאַרְגֵּיז לְמִבַּרָא לְמַשְׁרְיָתָא וּרְגַמוּ יָתֵיהּ בְּאַבְנָא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבַדוּ כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ 23 And Moses spoke to the children of Israel, and they brought forth him that had cursed out of the camp, and stoned him with stones. And the children of Israel did as the Lord commanded Moses.

The Haftara is Ezekiel 44:15 – 44:31 on page 727.

בהר XXV וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר׃ וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְּסִינַי לְמֵימַר׃ And the Lord spoke unto Moses in mount Sinai, saying:

2 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה׃ מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵיעֲלוּן לְאַרְעָא דַּאֲנָא יָהֵיב לְכוֹן וְתַשְׁמֵיט אַרְעָא שְׁמִטְתָּא קֳדָם יְיָ׃ 2 Speak unto the children of Israel, and say unto them: When ye come into the land which I give you, then shall the land keep a sabbath unto the Lord.

3 שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃ שֵׁית שְׁנִין תִּזְרַע חַקְלָךְ וְשֵׁית שְׁנִין תִּכְסַח כַּרְמָךְ וְתִכְנוֹשׁ יָת עֲלַלְתַּהּ׃ 3 Six years thou shalt sow thy field, and six years thou shalt prune thy vineyard, and gather in the produce thereof.

לוי וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבָּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר׃ וּבְשַׁתָּא שְׁבִיעֵיתָא נְיָח שְׁמִטְתָּא יְהֵי לְאַרְעָא דְּתַשְׁמֵיט קֳדָם יְיָ חַקְלָךְ לָא תִזְרַע וְכַרְמָךְ לָא תִכְסַח׃ 4 But in the seventh year shall be a sabbath of solemn rest for the land, a sabbath unto the Lord; thou shalt neither sow thy field, nor prune thy vineyard.

5 אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ׃ יָת כָּתֵי חֲצָדָךְ לָא תִחְצוּד וְיָת עִנְּבֵי שְׁבָקָךְ לָא תִקְטוּף שְׁנַת שְׁמִטְתָּא יְהֵי לְאַרְעָא׃ 5 That which groweth of itself of thy harvest thou shalt not reap, and the grapes of thy undressed vine thou shalt not gather; it shall be a year of solemn rest for the land.

6 וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ׃ וּתְהֵי שְׁמִטַּת אַרְעָא לְכוֹן לְמֵיכַל לָךְ וּלְעַבְדָּךְ וּלְאַמְתָּךְ וְלַאֲגִירָךְ וּלְתוֹתָבָךְ דְּדָיְרִין עִמָּךְ׃ 6 And the sabbath-produce of the land shall be for food for you: for thee, and for thy servant and for thy maid, and for thy hired servant and for the settler by thy side that sojourn with thee;

7 וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל׃ (ס) וְלִבְעִירָךְ וּלְחַיְתָא דִּבְאַרְעָךְ תְּהֵי כָל עֲלַלְתַּהּ לְמֵיכַל׃ 7 and for thy cattle, and for the beasts that are in thy land, shall all the increase thereof be for food.

(20) כן ינתן בו. פירשו רבותינו (ב"ק פד.) שאינו נתינת מוס ממש, אלא תשלומי ממון שמין אותו כעבד, לכך כתוב בו לשון נתינה, דבר הנתון מיד ליד:
(21) ומכה בהמה ישלמנה. למעלה בפ"ב בהורג בהמה, וכאן דבר בעושה בה חבורה: ומכה אדם יומת. אפילו לא הרגו, אלא עשה בו חבורה, שלא נאמר כאן נפש, ובמכה אביו ואמו דבר הכתוב, ובא להקישו למכה בהמה, מה מכה בהמה מחייב, אף מכה אביו ואמו מחייב, פרט למכה לאחר מיתה, לפי שמצינו שהמקללו לאחר מיתה חייב, הולרך לומר במכה שפטור, ומה בבהמה בחבלה, שאם אין חבלה אין תשלומין, אף מכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהם חבורה:
(22) אני ה' אלהיכם. אלהי כולכם, כשם שאני מיחד שמי עליכם, כך אני מיחד שמי על הגרים:
(23) ובני ישראל עשו. כל המצוה האמורה בסקילה במקום אחר דחייה, רגימה, ותלייה:
(1) בהר סיני. מה ענין שמיטה אצל הר סיני, והלא כל המצות נאמרו מסיני, אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה (ופרטותיה) ודקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני, כך שנויה בת"כ (פרשתא ז, ז). וראיה לי שכך פירושה, לפי שלא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב במשנה תורה, למדנו שכללותיה ופרטותיה כולן נאמרו מסיני, ובא הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה שמסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן, וחזרו ונשנו בערבות מואב:
(2) שבת לה'. לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית:
(4) יהיה לארץ. לשדות ולכרמים: לא תזמור. שקוצצין זמורותיה, ותרגומו לָא תִכְסָח, ודומה לו קוֹצִים כְּסוּחִים (ישעיה לג, יב), שֶׁרֶף בָּאֵשׁ כְּסוּחָה (תהלים פ, יז):
(5) את ספיח קצירך. אפילו לא זרעתה, והיא צמחה מן הזרע שנפל בה בעת הקציר, הוא קרוי ספיח: לא תקצור. להיות מחזיק בו כשאר קציר אלא הפקר יהיה לכל: נזירך. שהנזרת והפרשת בני אדם מהם ולא הפקרתם: לא תבצר. אותם אינך בוצר, אלא מן המופקר:
(6) והיתה שבת הארץ וגו'. אע"פ שאסרתים עליך לא באכילה ולא בהנאה אסרתים אלא שלא תנהוג בהם כבעל הבית אלא הכל יהיו שוים בה אתה ושכירך ותושבך: שבת הארץ לכם לאכלה. מן השבוע אתה אוכל, ואי אתה אוכל מן השמור (ת"כ פרק ח, ג): לך ולעבדך ולאמתך. לפי שנאמר וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ (שמות כג, יא), יכול יהיו אסורים באכילה לעשיריס, תלמוד לומר לך ולעבדך ולאמתך, הרי בעלים ועבדים ושפחות אמורים כאן (ת"כ שם ו): ולשכירך ולתושבך. אף הגויס (שם ז):
(7) ולבהמתך ולחיה. אם היה אוכלת, בהמה לא כל שכן, שמזונותיה עליך, מה תלמוד לומר ולבהמתך, מקיש בהמה לחיה, כל זמן שחיה אוכלת מן השדה האכל

ישראל
8 וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים
שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת
הַשָּׁנִים תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה׃

9 וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ
שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם׃

10 וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה
וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ
יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ
אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ׃

11 יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם
לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא
תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ׃

12 כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה
תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃

13 בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־
אֲחֻזָּתוֹ׃

שני כ
14 וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד
עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו׃

15 בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת
עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ׃

16 לְפִי רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעֹט
הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת
הוּא מֹכֵר לָךְ׃

8 And thou shalt number seven sabbaths of years unto thee, seven times seven years; and there shall be unto thee the days of seven sabbaths of years, even forty and nine years.

9 Then shalt thou make proclamation with the blast of the horn on the tenth day of the seventh month; in the day of atonement shall ye make proclamation with the horn throughout all your land.

10 And ye shall hallow the fiftieth year, and proclaim liberty throughout the land unto all the inhabitants thereof; it shall be a jubilee unto you; and ye shall return every man unto his possession, and ye shall return every man unto his family.

11 A jubilee shall that fiftieth year be unto you; ye shall not sow, neither reap that which groweth of itself in it, nor gather the grapes in it of the undressed vines.

12 For it is a jubilee; it shall be holy unto you; ye shall eat the increase thereof out of the field.

13 In this year of jubilee ye shall return every man unto his possession.

14 And if thou sell aught unto thy neighbour, or buy of thy neighbour's hand, ye shall not wrong one another.

15 According to the number of years after the jubilee thou shalt buy of thy neighbour, and according unto the number of years of the crops he shall sell unto thee.

16 According to the multitude of the years thou shalt increase the price thereof, and according to the fewness of the years thou shalt diminish the price of it; for the number of crops doth he sell unto thee.

וְתִמְנֵי לָךְ שְׁבַע שְׁמִטָּן דִּשְׁנִין שְׁבַע שְׁנִין
שְׁבַע זִמְנִין וִיהוֹן לָךְ יוֹמֵי שְׁבַע שְׁמִטָּן
דִּשְׁנִין אַרְבְּעִין וּתְשַׁע שְׁנִין׃

וְתַעְבַּר שׁוֹפַר יַבָּבָא בִּירְחָא שְׁבִיעָאָה
בְּעֶשְׂרָא לְיַרְחָא בְּיוֹמָא דְּכִפּוּרַיָּא
תַּעְבְּרוּן שׁוֹפָרָא בְּכָל אַרְעְכוֹן׃

וּתְקַדְּשׁוּן יָת שְׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין וְתִקְרוֹן
חֵירוּתָא בְּאַרְעָא לְכָל יָתְבָהָא יוֹבֵילָא
הִיא תְּהֵי לְכוֹן וּתְתוּבוּן גְּבַר לַאֲחֻסְנָתֵיהּ
וּגְבַר לְזַרְעִיתֵיהּ תְּתוּבוּן׃

יוֹבֵילָא הִיא שְׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין תְּהֵי לְכוֹן
לָא תִזְרְעוּן וְלָא תִחְצְדוּן יָת כְּתָהָא וְלָא
תִקְטְפוּן יָת שִׁבְקָהָא׃

אֲרֵי יוֹבֵילָא הִיא קוּדְשָׁא תְּהֵי לְכוֹן מִן
חַקְלָא תֵּיכְלוּן יָת עֲלַלְתַּהּ׃

בְּשַׁתָּא דְּיוֹבֵלָא הָדָא תְּתוּבוּן גְּבַר
לַאֲחֻסְנָתֵיהּ׃

וַאֲרֵי תְזַבֵּין זְבִינִין לְחַבְרָךְ אוֹ תִזְבּוֹן
מִיַּד חַבְרָךְ לָא תּוֹנוֹן גְּבַר יָת אֲחוּהִי׃

בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא בָּתַר יוֹבֵילָא תִּזְבּוֹן מִן
חַבְרָךְ בְּמִנְיַן שְׁנֵי עֲלַלְתָּא יְזַבֵּין לָךְ׃

לְפוּם סַגִּיאוּת שְׁנַיָּא תַּסְגֵּי זְבִינוּהִי וּלְפוּם
זְעֵירוּת שְׁנַיָּא תַּזְעֵר זְבִינוּהִי אֲרֵי מִנְיַן
עֲלַלְתָּא הוּא מְזַבֵּין לָךְ׃

לבהמתך מן הבית, פֶּלֶא לחיה מן השדה לבהמתך מן הבית (ת"כ. שם ח. תענית ו:):

(8) שבתות שנים. שמטות שניס, יכול יעשה שבע שניס רצופות שמטה ויעשה יובל אחריהס, תלמוד לומר שבע שניס שבע פעמיס, הוי אומר כל שמטה ושמטה בזמנה (ת"כ פרשתא ב, ח): והיו לך ימי שבע וגו׳. מגיד לך שאף על פי שלא עשית שמטות עשה יובל לסוף מ"ט שנה. ופשוטו של מקרא יעלה לך חשבון שנות השמטות למספר מ"ט:

(9) והעברת. לשון וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה (שמות לו, ו), לשון הכרזה (ר"ה לד.): ביום הכפורים. ממשמע שנאמר ביום הכפורים, איני יודע שהוא בעשור לחדש, אס כן למה נאמר בעשור לחדש, אלא לומר לך, תקיעת עשור לחדש דומה שבת בכל מלאכס, ואין תקיעת ראש השנה דומה שבת בכל מלאכס, אלא בבית דין בלבד (ת"כ שם ה):

(10) וקדשתם. (ת"כ פרק ב, ח) בכניסתה מקדשין אותה בבית דין, ואומריס מקודשת השנה (ר"ה ח:): וקראתם דרור. לעבדיס, בין גרלע, בין שלא בָּלוּ לו שש שניס משנמכר, אמר ר׳ יהודה, מהו לשון דרור, כמדייר בי דיירא וכו׳ (ראש השנה ט:), שדר בכל מקוס שהוא רולה ואינו ברשות אחריס: יובל הוא. שנה זאת מובדלת משאר שניס בנקיבת שס לה לבדה, ומה שמה, יובל שמה, על שס תקיעת שופר: ושבתם איש אל אחזתו. שהשדות חוזרות לבעליהן: ואיש אל משפחתו תשבו. לרבות את הגרלע (קידושין טו.):

(11) יובל הוא שנת החמשים שנה. מה תלמוד לומר, לפי שנאמר וקדשתם וגו׳, כדאיתא בראש השנה (ח:), ובת"כ (פרק ג, ח): את נזריה. את הענבים המשומריס, אבל בוסר אתה מן המופקריס. כשם שנאמר בשביעית, כך נאמר ביובל, נמצאו שתי שניס קדושות סמוכות זו לזו, שנת מ"ט שמטה, ושנת החמשיס יובל:

(12) קדש תהיה לכם .תופסת דמיה כהקדש, יכול תלא היא לחולין, תלמוד לומר תהיה, בהוייתה תהא (סוכה מ: ת"כ פרק ג, ג): מן השדה תאכלו. על ידי השדה אתה אוכל מן הבית, שאס פֶּלֶא לחיה מן השדה, אתה לריך לבער מן הבית (שם ד). כשם שנאמר בשביעית, כך נאמר ביובל:

(13) תשובו איש אל אחזתו. והרי כבר נאמר וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ, אלא לרבות, המוכר שדהו ועמד בנו וגאלה, שחוזרת לאביו ביובל:

(14) וכי תמכרו וגו׳. לפי פשוטו, כמשמעו. ועוד יש דרשה, מנין כשאתה מוכר מכור לישראל חברך, תלמוד לומר וכי תמכרו ממכר לעמיתך, מכור, ומנין שאס באת לקנות, קנה מישראל חברך, תלמוד לומר או קנה מיד עמיתך: אל תונו. זו אונאת ממון (שם פרשתא ג, ד ב"מ נח:):

(15) במספר שנים אחר היובל תקנה. זהו פשוטו, ליישב המקרא על אופניו, על האונאה בא להזהיר, כשתמכור או תקנה קרקע דע כמה שניס יש עד היובל, ולפי השניס ותבואות השדה שהיא רואיה לעשות ימכור המוכר ויקנה הקונה, שהרי סופו להחזירה לו בשנת היובל, ואס יש שניס מועטות וזה מוכרה בדמיס יקריס, הרי נתאנה לוקה, ואס יש שניס מרובות ואכל ממנה תבואות הרבה, הרי נתאנה מוכר, לפיכך לריך לקנותה לפי הזמן, וזהו שנאמר, במספר שני תבואות ימכר לך, לפי מנין שני התבואות שתהא עומדת ביד הלוקח תמכור לו. ורבותינו דרשו מכאן (ערכין כט:), שהמוכר שדהו אינו רשאי לגאול פחות משתי שניס, שתעמוד שתי שניס ביד הלוקחו מיום ליום, ואפילו יש שלש תבואות באותן שתי שניס, כגון, שמכרה לו בקמותיה, ושני, אינו יולא מפשוטו, כלומר, מספר שניס של תבואות, ולא של שדפון, ומיעוט שָׁנִים שָׁנַיִם:

(16) תרבה מקנתו. תמכרנה ביוקר: תמעיט מקנתו. תמעיט בדמיה:

17 וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
וְלָא תוֹנוֹן גְּבַר יָת חַבְרֵיהּ וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֵכוֹן׃
17 And ye shall not wrong one another; but thou shalt fear thy God; for I am the Lord your God.

18 וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח׃
וְתַעְבְּדוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי תִּטְּרוּן וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְתִתְּבוּן עַל אַרְעָא לְרֶחְצָן׃
18 Wherefore ye shall do My statutes, and keep Mine ordinances and do them; and ye shall dwell in the land in safety.

שביעי (שני) וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ׃
וְתִתֵּין אַרְעָא אִבַּהּ וְתֵיכְלוּן לְמִשְׂבַּע וְתִתְּבוּן לְרֶחְצָן עֲלַהּ׃
19 And the land shall yield her fruit, and ye shall eat until ye have enough, and dwell therein in safety.

20 וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ׃
וַאֲרֵי תֵימְרוּן מָא נֵיכוֹל בְּשַׁתָּא שְׁבִיעֵיתָא הָא לָא נִזְרַע וְלָא נִכְנוֹשׁ יָת עֲלַלְתָּנָא׃
20 And if ye shall say: 'What shall we eat the seventh year? behold, we may not sow, nor gather in our increase';

21 וְצִוִּיתִי אֶת־בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת אֶת־הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים׃
וַאֲפַקֵּיד יָת בִּרְכָתִי לְכוֹן בְּשַׁתָּא שְׁתִיתֵיתָא וְתַעֲבֵיד יָת עֲלַלְתָּא לִתְלָת שְׁנִין׃
21 then I will command My blessing upon you in the sixth year, and it shall bring forth produce for the three years.

22 וּזְרַעְתֶּם אֵת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַדוּ הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן׃
וְתִזְרְעוּן יָת שַׁתָּא תְּמִינֵיתָא וְתֵיכְלוּן מִן עֲלַלְתָּא עַתִּיקָא עַד שַׁתָּא תְּשִׁיעֵיתָא עַד מֵיעַל עֲלַלְתַּהּ תֵּיכְלוּן עַתִּיקָא׃
22 And ye shall sow the eighth year, and eat of the produce, the old store; until the ninth year, until her produce come in, ye shall eat the old store.

23 וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי׃
וְאַרְעָא לָא תִזְדַּבַּן לַחְלוּטִין אֲרֵי דִילִי אַרְעָא אֲרֵי דַיָּרִין וְתוֹתְבִין אַתּוּן קֳדָמָי׃
23 And the land shall not be sold in perpetuity; for the land is Mine; for ye are strangers and settlers with Me.

24 וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ׃ (ס)
וּבְכֹל אֲרַע אַחְסָנַתְכוֹן פּוּרְקָנָא תִּתְּנוּן לְאַרְעָא׃
24 And in all the land of your possession ye shall grant a redemption for the land.

רביעי כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו׃
אֲרֵי יִתְמַסְכַּן אֲחוּךְ וְיַזְבִּין מֵאַחְסָנָתֵיהּ וַיְיָתֵי פָּרִיקֵיהּ דְּקָרִיב לֵיהּ וְיִפְרוֹק יָת זְבִינֵי אֲחוּהִי׃
25 If thy brother be waxen poor, and sell some of his possession, then shall his kinsman that is next unto him come, and shall redeem that which his brother hath sold.

26 וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ׃
וּגְבַר אֲרֵי לָא יְהֵי לֵיהּ פָּרִיק וְתַדְבֵּיק יְדֵיהּ וְיַשְׁכַּח כְּמִסַּת פּוּרְקָנֵיהּ׃
26 And if a man have no one to redeem it, and he be waxen rich and find sufficient means to redeem it;

27 וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ׃
וַיְחַשֵּׁב יָת שְׁנֵי זְבִינוּהִי וַיָּתֵיב יָת מוֹתְרָא לִגְבַר דְּזַבֵּין לֵיהּ וַיְתוּב לְאַחְסָנָתֵיהּ׃
27 then let him count the years of the sale thereof, and restore the overplus unto the man to whom he sold it; and he shall return unto his possession.

(17) ולא תונו איש את עמיתו. כאן הזהיר על אונאת דברים (ת"כ פרק ד, ח), שלא יקניט איש את חבירו, ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו, לפי דרכו והנאתו של יועץ, ואם תאמר מי יודע אם נתכוונתי לרעה, לכך נאמר וירא מאלהיך, היודע מחשבות הוא יודע. כל דבר המסור ללב, שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו, נאמר בו וירא מאלהיך (ב"מ נח:):

(18) וישבתם על הארץ לבטח. שֶׁבָּעוֹן שמטה ישראל גולים, שנאמר אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ, וְהִרְצָת אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ (ויקרא כו, לד שבת לג.), ושבעים שנה של גלות בבל כנגד שבעים שמטות שבטלו היו:

(19) ונתנה הארץ וגו' וישבתם לבטח עליה. שלא תלאנו משנת בצורת: ואכלתם לשבע. אף בתוך המעיס תהא בו ברכה:

(20) ולא נאסף. אל הבית: את תבואתנו. כגון יין ופירות האילן, וספיחין הבאים מאליהם (פסחים נא:):

(21) לשלש השנים. למקצת השנה מניסן ועד ראש השנה, ולשביעית, ולשמינית, שיזרעו בשמינית במרחשון ויקצרו בניסן:

(22) עד השנה התשיעית. עד חג הסכות של תשיעית שהיא עת בוא תבואתה של שמיינית לתוך הבית, שכל ימות הקיץ היו בשדה בגרנות, ובתשרי הוא עת האסיף לבית. ופעמים שהיתה צריכה לעשות לארבע שניס, בששית שלפני השמטה השביעית, שהן בטלין מעבודת קרקע שתי שניס רצופות השביעית והיובל, ומקרא זה נאמר בשאר השמטות כולן:

(23) והארץ לא תמכר. ליתן לאו על חזרת שדות לבעלים ביובל, שלא יהא הלוקח כובשה (ת"כ שם ח): לצמתת. לפסיקה, למכירה פסוקה עולמית: כי לי הארץ. (ת"כ) אל תרע עיניך בה (שם), שאינה שלך:

(24) ובכל ארץ אחזתכם. (ת"כ) לרבות בתים, ועבד עברי (שם ט), ודבר זה מפורש בקידושין בפרק א' (דף כא.). ולפי פשוטו, סמוך לפרשה שלאחריו, שהמוכר אחוזתו רשאי לגאלה לאחר שתי שניס, או הוא, או קרובו, ואין הלוקח יכול לעכב:

(25) כי ימוך אחיך ומכר. מלמד שאין אדם רשאי למכור שדהו אלא מחמת דוחק עוני (ת"כ פרק ה, ח): מאחזתו. ולא כולה, למדה תורה דרך ארץ, שישייר שדה לעצמו: וגאל את ממכר אחיו. ואין הלוקח יכול לעכב:

(26) ואיש כי לא יהיה לו גאל. וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים, אלא גואל שיוכל לגאול ממכרו (קידושין שם ת"כ פרק ה, ב):

(27) וחשב את שני ממכרו. כמה שניס היו עד היובל, כך וכך, ובכמה מכרתיה לך, בכך וכך, עתיד היית להחזירה ביובל, נמצאת קונה מספר התבואות כפי חשבון של כל שנה, אכלת אותה שלש שניס או ארבע, הוצא את דמיהן מן החשבון, וטול את השאר, וזהו: והשיב את העודף. בדמי המקח על האכילה שאכל, ויתנם ללוקח: לאיש אשר מכר לו. המוכר הזה, שבא לגאלה (ערכין ל.):

28 וְאִם לֹא־מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְיָצָא בַּיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ׃ (ס)

28 But if he have not sufficient means to get it back for himself, then that which he hath sold shall remain in the hand of him that hath bought it until the year of jubilee; and in the jubilee it shall go out, and he shall return unto his possession.

29 וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ׃ חמישי (שליש)

29 And if a man sell a dwelling-house in a walled city, then he may redeem it within a whole year after it is sold; for a full year shall he have the right of redemption.

30 וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּעִיר אֲשֶׁר־(כ׳ לא)[ק׳] לוֹן חוֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל׃

30 And if it be not redeemed within the space of a full year, then the house that is in the walled city shall be made sure in perpetuity to him that bought it, throughout his generations; it shall not go out in the jubilee.

31 וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם חוֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא׃

31 But the houses of the villages which have no wall round about them shall be reckoned with the fields of the country; they may be redeemed, and they shall go out in the jubilee.

32 וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם׃

32 But as for the cities of the Levites, the houses of the cities of their possession, the Levites shall have a perpetual right of redemption.

33 וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמְכַּר־בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל כִּי בָּתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הֵוא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

33 And if a man purchase of the Levites, then the house that was sold in the city of his possession, shall go out in the jubilee; for the houses of the cities of the Levites are their possession among the children of Israel.

34 וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם הִוא לָהֶם׃ (ס)

34 But the fields of the open land about their cities may not be sold; for that is their perpetual possession.

כא וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחָי עִמָּךְ׃

35 And if thy brother be waxen poor, and his means fail with thee; then thou shalt uphold him: as a stranger and a settler shall he live with thee.

36 אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ׃

36 Take thou no interest of him or increase; but fear thy God; that thy brother may live with thee.

(28) די השיב לו. מכאן שאינו גואל לאלמין: עד שנת היובל. שלא יכנס לתוך אותה שנה כלום, שהיובל משמט בתחלתו (ת"כ שם ז):

(29) בית מושב עיר חומה. בית בתוך עיר המוקפת חומה מימות יהושע בן נון (שם פרשתא ד, ח): והיתה גאלתו. לפי שנאמר בשדה שיכול לגאלה משתי שניס ומילך כל זמן שירצה, ובתוך שתי שניס הראשוניס אינו יכול לגאלה, הוצרך לפרש בזה שהוא חלוף, שאם רצה לגאול בשנה ראשונה גואלה, ולאחר מכאן אינו גואלה: והיתה גאלתו. של בית: ימים. ימי שנה שלימה קרויס ימיס, וכן פֶּשֶׁב הַנַּעֲרָה אִסְּנוּ יָמִים (בראשית כד, נה):

(30) וקם הבית וגו׳ לצמיתת. יצא מכאן של מוכר ועומד בכאן של קונה: (אשר לא חמה. לו קרינן, אמרו רז"ל (ערכין לב.) אע"פ שאין לו עכשיו, הואיל והיתה לו קודם לכן. ועיר נקבה היא, והוצרך לכתוב בה, אלא מתוך שצריך לכתוב לא בפניס, תקנו לו במסורת זה נופל על זה): לא יצא ביבל. אמר רב ספרא (אף) אם פגע בו יובל בתוך שנתו לא יצא (שם לח:):

(31) ובתי החצרים. כתרגומו פַּצָּחָיָא, עיירות פתוחות מאין חומה, ויש הרבה בספר יהושע הֲפָרִיס וְחַצְרֵיהֶם (יהושע יג, כח), פְּסַלְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם (בראשית כה, טז): על שדה הארץ יחשב. כתי הן כשדות הנגאלים עד היובל, ויוצאין ביובל לבעליס, אם לא נגאלו: גאלה תהיה לו. מיד אם ירצה, ובזה יפה כחו מכח שדות, שהשדות אין נגאלות עד שתי שניס (ת"כ פרק ו, ג ערכין לג.): וביובל יצא. בחנם:

(32) וערי הלוים. ארבעים ושמנה עיר שנתנו להם: גאלת עולם. גואל מיד אפילו לפני שתי שניס אם מכרו שדה משדותיהס הנתונות להס באלפים אמה סביבות העריס, או אם מכרו בית בעיר חומה גואלין לעולס, ואינו חלוט לסוף שנה (שס:):

(33) ואשר יגאל מן הלוים. ואם יקנה בית או עיר מהס. ויצא ביבל. אותו ממכר של בית, או של עיר, ושוב אינו שמכרו, ולא יהיה חלוט כשאר בתי ערי חומה של ישראל, וגאולה זו, לשון מכירה. דבר אחר לפי שנאמר גאולת עולם תהיה ללוויס, יכול לא דבר הכתוב אלא בלוקח ישראל שקנה בית בערי הלויס, אבל לוי שקנה מלוי יהיה חלוט, ת"ל ואשר יגאל מן הלויס, אף הגואל מיד לוי גואל גאולת עולם: ויצא ממכר בית. הרי זו מצוה אחרת, ואם לא גאלה, יוצאה ביובל ואינו נחלט לסוף שנה כבית של ישראל: כי בתי ערי הלוים הוא אחזתם. לא היה להס נחלת שדות וכרמיס, אלא עריס לשבת ומגרשיהס, לפיכך הס להס במקום שדות, ויש להס גאולה כשדות, כדי שלא יופקע נחלתס מהס:

(34) ושדה מגרש עריהם לא ימכר. מֻבָר גזבר, שאס הקדיש בן לוי את שדהו ולא גאלה ומכרה גזבר אינה יוצאה לכהניס ביובל, כמו שנאמר בישראל וְאִם מֻכַּר בִּישראל וְאִם מֻכַּר לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד (ויקרא כז, כ), אבל בן לוי גואל לעולס:

(35) והחזקת בו. אל תניחהו שירד ויפול, ויהיה קשה להקימו, אלא חזקהו משעת מוטת היד. למה זה דומה, למשאוי שעל החמור, עודהו על החמור, אחד תופס בו ומעמידו, נפל לארץ, ממשה אין מעמידין אותו: גר ותושב. אף אם הוא גר או תושב, ואיזהו תושב כל שקבל עליו שלא לעבוד עבודת אלילים ואוכל נבלות:

(36) נשך ותרבית. אד שוויהו רבנן, ולעבור עליו בשני לאוין (ב"מ ס:): ויראת מאלהיך. לפי שדעתו של אדם נמשכת אחר הרבית, וקשה לפרוש הימנו, ומורה לעצמו היתר בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו, הוצרך לומר ויראת מאלהיך, או התולה מעותיו בנכרי כדי להלוותם לישראל ברבית, הרי זה דבר המסור ללבו של אדם

37 אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ׃
יָת כַּסְפָּךְ לָא תִתֵּן לֵיהּ בְּחִיבוּלָא וּבְרִבִּיתָא לָא תִתֵּן מֵיכְלָךְ׃
37 Thou shalt not give him thy money upon interest, nor give him thy victuals for increase.

38 אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֶת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים׃ (ס)
אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דְּאַפֵּיקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם לְמִתַּן לְכוֹן יָת אַרְעָא דִּכְנַעַן לְמִהְוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ׃
38 I am the Lord your God, who brought you forth out of the land of Egypt, to give you the land of Canaan, to be your God.

39 (רביעי) וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר־לָךְ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד׃
וַאֲרֵי יִתְמַסְכַּן אֲחוּךְ עִמָּךְ וְיִזְדַּבַּן לָךְ לָא תִפְלַח בֵּיהּ פּוּלְחַן עַבְדִּין׃
39 And if thy brother be waxen poor with thee, and sell himself unto thee, thou shalt not make him to serve as a bondservant.

40 כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ׃
כַּאֲגִירָא כְּתוֹתָבָא יְהֵי עִמָּךְ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבֵילָא יִפְלַח עִמָּךְ׃
40 As a hired servant, and as a settler, he shall be with thee; he shall serve with thee unto the year of jubilee.

41 וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב׃
וְיִפּוֹק מֵעִמָּךְ הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּיהּ וְיִתּוּב לְזַרְעִיתֵיהּ וּלְאַחְסָנַת אֲבָהָתוֹהִי יְתוּב׃
41 Then shall he go out from thee, he and his children with him, and shall return unto his own family, and unto the possession of his fathers shall he return.

42 כִּי־עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד׃
אֲרֵי עַבְדֵּי אִנּוּן דְּאַפֵּיקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם לָא יִזְדַּבְּנוּן זַבּוּן עַבְדִּין׃
42 For they are My servants, whom I brought forth out of the land of Egypt; they shall not be sold as bondmen.

43 לֹא־תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ׃
לָא תִפְלַח בֵּיהּ בְּקַשְׁיוּ וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ׃
43 Thou shalt not rule over him with rigour; but shalt fear thy God.

44 וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה׃
וְעַבְדָּךְ וַאֲמָתָךְ דִּיהוֹן לָךְ מִן עַמְמַיָּא דִּבְסַחְרָנֵיכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוֹן עַבְדִּין וְאַמְהָן׃
44 And as for thy bondmen, and thy bondmaids, whom thou mayest have: of the nations that are round about you, of them shall ye buy bondmen and bondmaids.

45 וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לַאֲחֻזָּה׃
וְאַף מִבְּנֵי תּוֹתָבַיָּא עַרְלַיָּא דְּדָיְרִין עִמְּכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוֹן וּמִזַּרְעִיתְהוֹן דְּעִמְּכוֹן דְּאִתְיַלְּדוּ בְּאַרְעְכוֹן וִיהוֹן לְכוֹן לְאַחְסָנָא׃
45 Moreover of the children of the strangers that do sojourn among you, of them may ye buy, and of their families that are with you, which they have begotten in your land; and they may be your possession.

46 וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרֶךְ׃ (ס)
וְתִתְחַסְנוּן יָתְהוֹן לִבְנֵיכוֹן בָּתְרֵיכוֹן לִירוּתַת אַחְסָנָא לְעָלַם בְּהוֹן תִּפְלְחוּן וּבַאֲחֵיכוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר בַּאֲחוּהִי לָא תִפְלַח בֵּיהּ בְּקַשְׁיוּ׃
46 And ye may make them an inheritance for your children after you, to hold for a possession: of them may ye take your bondmen for ever; but over your brethren the children of Israel ye shall not rule, one over another, with rigour.

47 שביעי וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר׃
וַאֲרֵי תַדְבִּיק יַד עֵרַל וְתוֹתָב עִמָּךְ וְיִתְמַסְכַּן אֲחוּךְ עִמֵּיהּ וְיִזְדַּבַּן לַעֲרַל תּוֹתָב דְּעִמָּךְ אוֹ לְאַרְמַאי מִזַּרְעִית גִּיּוֹרָא׃
47 And if a stranger who is a settler with thee be waxen rich, and thy brother be waxen poor beside him, and sell himself unto the stranger who is a settler with thee, or to the offshoot of a stranger's family,

ומתשבתו, לכך הוצרך לומר, וירא׳ מאלהיך (ב״מ נח:):
(38) אשר הוצאתי וגו׳. והבטחתי בין בכור לשאינו בכור, אף אני יודע ונפרע מן המלוה מעות לישראל ברבית, ואומר של נכרי הם. דבר אחר אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים על מנת שתקבלו עליכם מצותי, אפילו הן כבדות עליכם: לתת לכם את ארץ כנען. בשכר שתקבלו מצותי: להיות לכם לאלהים. שכל הדָּר בארץ ישראל, אני לו לאלהים, וכל היושב ממנה, כעובד עבודת אלילים (ת״כ פרשתא ה, ד כתובות קי:):
(39) עבודת עבד. עבודה של גנאי שיהא ניכר בה כעבד, שלא יוליך כליו אחריו לבית המרחץ, ולא יעבול לו מעליו:
(40) כשכיר כתושב. עבודת קרקע, ומלאכת אומנות, כשאר שכיריס התנהג בו: עד שנת היובל. אם פגע בו יובל לפני שש שנים היובל מוציאו:
(41) הוא ובניו עמו. אמר רבי שמעון אם הוא נמכר בניו מי מכרן, אלא מכלן, שרבו חייב במזונות בניו (ת״כ פרק ז, ג קידושין כב.): ואל אחזת אבותיו. אל כבוד אבותיו, ואין לזלזלו בכך (מכות יג.): אחזת. חזקת:
(42) כי עבדי הם. שטרי קודש (ת״כ פרשתא ו, ה): לא ימכרו ממכרת עבד. בהכרזה, כאן יש עבד למכור, ולא יעמידנו על אבן הַלֶּקֶת:
(43) לא תרדה בו בפרך. מלאכה שלא לצורך, כדי לענותו, אל תאמר לו הָבֵא לי את הכוס הזה, והוא אינו צריך, עֲדֹר תחת הגפן, עד שאבוא, שמא תאמר אין מכיר בדבר אם לצורך אם לאו ואומר אני לו שהוא לצורך, הרי הדבר הזה מסור לבב, לכך נאמר וירא׳ת:
(44) ועבדך ואמתך אשר יהיו לך. אם תאמר אם כן במה אשתמש, בעבדי אני מושל, בז׳ אומות אני נוחל, שהרי הזהרתני לא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה (דברים כ, טז), אלא מי ישמשני: מאת הגוים. הם יהיו לך לעבדים: אשר סביבתיכם. ולא שבתוך גבול ארצכם, שהרי בהם אמרתי, לא תחיה כל נשמה:
(45) וגם מבני התושבים. שבאו מסביבותיכם לישא נשים בארצכם וילדו להם, הבן הולך אחר האב, ואינו בכלל לא תחיה, אלא אתה מותר לקנותו בעבד (קידושין סז:): מהם תקנו. אותם תקנו:
(46) והתנחלתם אתם לבניכם. החזיקו בהם לנחלה לצורך בניכם אחריכם ולא יתכן לפרש הנחילום לבניכם, שאם כן היה לו לכתוב והנחלתם אותם לבניכם: והתנחלתם. כמו והתחזקתם: איש באחיו. להביא נשיא בעמו ומלך במשרתיו שלא לרדות בפרך:
(47) יד גר ותושב. גר והוא תושב, כתרגומו עֵרֶל תּוֹתָב, וסופו מוכיח ונמכר לגר תושב: וכי תשיג יד גר ותושב עמך. מי גרם לו שיעשיר, דבוקו עמך: ומך אחיך עמו. מי גרם לו שימוך, דבוקו עמו, על ידי שלמד ממעשיו: משפחת גר. זהו עכו״ס, כשהוא אומר לעקר, זה הנמכר לעבודת אלילים עצמה (שם כ. ב״מ

48 אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ׃
בָּתַר דְּאִזְדַּבַּן פּוּרְקָנָא יְהֵי לֵיהּ חַד מֵאַחוֹהִי יְפָרְקַנֵּיהּ׃
48 after that he is sold he may be redeemed; one of his brethren may redeem him;

49 אוֹ־דֹדוֹ אָוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־מִשְׁאֵר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל׃
אוֹ אַחֲבוּהִי אוֹ בַר אַחֲבוּהִי יְפָרְקַנֵּיהּ אוֹ מְקָרִיב בְּשַׂרֵיהּ מִזַּרְעִיתֵיהּ יְפָרְקַנֵּיהּ אוֹ דְּתַדְבֵּיק יְדֵיהּ וְיִתְפְּרֵיק׃
49 or his uncle, or his uncle's son, may redeem him, or any that is nigh of kin unto him of his family may redeem him; or if he be waxen rich, he may redeem himself.

50 וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ׃
וְיִחַשֵּׁב עִם זָבְנֵיהּ מִשַּׁתָּא דְּאִזְדַּבַּן לֵיהּ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבֵילָא וִיהֵי כְּסַף זְבִינוֹהִי בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא כְּיוֹמֵי אֲגִירָא יְהֵי עִמֵּיהּ׃
50 And he shall reckon with him that bought him from the year that he sold himself to him unto the year of jubilee; and the price of his sale shall be according unto the number of years; according to the time of a hired servant shall he be with him.

51 אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ׃
אִם עוֹד סַגִּיאוּת בִּשְׁנַיָּא לְפוּמְהוֹן יָתִיב פּוּרְקָנֵיהּ מִכְּסַף זְבִינוֹהִי׃
51 If there be yet many years, according unto them he shall give back the price of his redemption out of the money that he was bought for.

52 וְאִם־מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב־לוֹ כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת־גְּאֻלָּתוֹ׃
וְאִם זְעֵיר אִשְׁתְּאַר בִּשְׁנַיָּא עַד שַׁתָּא דְּיוֹבֵילָא וִיחַשֵּׁב לֵיהּ כְּפוּם שְׁנוֹהִי יָתִיב יָת פּוּרְקָנֵיהּ׃
52 And if there remain but few years unto the year of jubilee, then he shall reckon with him; according unto his years shall he give back the price of his redemption.

53 כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ׃
כַּאֲגִיר שְׁנָא בִּשְׁנָא יְהֵי עִמֵּיהּ לָא יִפְלַח בֵּיהּ בְּקַשְׁיוּ לְעֵינָךְ׃
53 As a servant hired year by year shall he be with him; he shall not rule with rigour over him in thy sight.

54 וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ׃
וְאִם לָא יִתְפְּרֵיק בְּאִלֵּין וְיִפּוֹק בְּשַׁתָּא דְּיוֹבֵילָא הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּיהּ׃
54 And if he be not redeemed by any of these means, then he shall go out in the year of jubilee, he, and his children with him.

מפטיר 55 כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
אֲרֵי דִילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַבְדִּין עַבְדַּי אִנּוּן דְּאַפֵּיקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃
55 For unto Me the children of Israel are servants; they are My servants whom I brought forth out of the land of Egypt: I am the Lord your God.

XXVI לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן טָעֲוָן וְצִילֵם וְקָמָא לָא תְקִימוּן לְכוֹן וְאֶבֶן סִגְדָּא לָא תִתְּנוּן בְּאַרְעֲכוֹן לְמִסְגַּד עֲלַהּ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃
XXVI Ye shall make you no idols, neither shall ye rear you up a graven image, or a pillar, neither shall ye place any figured stone in your land, to bow down unto it; for I am the Lord your God.

פסוקים נז 2 אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה׃ (פ)
יָת יוֹמֵי שַׁבָּיָא דִילִי תִּטְּרוּן וּלְבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דָּחֲלִין אֲנָא יְיָ׃
2 Ye shall keep My sabbaths, and reverence My sanctuary: I am the Lord.

The Haftara is Jeremiah 32:6 – 32:27 on page 728.

בחקתי כב 3 אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם׃
אִם בְּקִיְמֵי תְּהָכוּן וְיָת פִּקּוּדֵי תִּטְּרוּן וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן׃
3 If ye walk in My statutes, and keep My commandments, and do them;

עמ.), להיות לה שמש, ולא לאלהות, אלא לחטוב עצים, ולשאוב מים:
(48) גאולה תהי׳ לו. מיד, אל תניחהו שֶׁיִּטָּמֵע:
(50) עד שנת היובל. שהרי כל עצמו לא קנאו אלא לעובדו עד היובל, שהרי ביובל יֵצֵא, כמו שנאמר למטה, וְיָצָא בַּשָּׁנָה הַיֹּבֵל, ובנכרי שתחת ידך הכתוב מדבר, ואף על פי כן לא תבא עליו בעקיפין, מפני חלול השם (ב"ק קיג.), אלא כשבא ליגאל ידקדק בחשבון לפי המגיע בכל שנה ושנה ינכה לו הנכרי מן דמיו, אם היו עשרים שנה משנמכר עד היובל וקנאו בעשרים מנה, נמצא שקנה הנכרי עבודת שנה במנה, ואם שהה זה אצלו חמש שניס ובא ליגאל ינכה לו חמשה מניס, ויתן לו העבד ט"ו מניס, וזהו והיה כסף ממכרו במספר שניס: כימי שכיר יהיה עמו. חשבון המגיע לכל שנה ושנה יחשוב כאלו נשכר עמו כל שנה במנה, וינכה לו:
(51) אם עוד רבות בשנים. עד היובל: לפיהן. הכל כמו שפירשתי:
(53) לא ירדנו בפרך לעיניך. כלומר ואתה רואה:
(54) ואם לא יגאל באלה. באלה הוא נגאל, ואינו נגאל בשש (קידושין טו:): (הוא ובניו עמו. הנכרי חייב במזונות בניו (קידושין כב.))
(55) כי לי בני ישראל עבדים. שטרי קודש: אני ה׳ אלהיכם. כל המשעבדן מלמטה, כאלו משעבדן מלמעלה:
(1) לא תעשו לכם אלילם. כנגד זה הנמכר לנכרי, שלא יאמר הואיל ורבי מגלה עריות אף אני כמותו, הואיל ורבי עובד עבודת אלילים אף אני כמותו, הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמותו, לכך נאמרו מקראות הללו (ת"כ פרק ט, ו). ואף הפרשיות הללו נאמרו על הסדר, בתחלה הזהיר על השביעית, ואם חמד ממון ונחשד על השביעית, סופו למכור מטלטליו, לכך סמך לה, וכי תמכור ממכר, (מה כתיב ביה או קנה מיד וגו׳ דבר הנקנה מיד ליד) לא חזר בו, סוף מוכר אחוזתו, לא חזר בו, סוף מוכר את ביתו, לא חזר בו, סוף לוה ברבית, כל אלו האחרונות קשות מן הראשונות, לא חזר בו, סוף מוכר את עצמו, לא חזר בו, לא דיו לישראל אלא אפילו לנכרי (קידושין כ.): ואבן משכית. לשון כסוי, כמו וַשַּׂכּוֹתִי כַפִּי (שמות לג, כב), שמכסין הקרקע ברצפת אבנים: להשתחות עליה. אפילו לשמים, לפי שהשתחואה בפשוט ידיס ורגליס היא, ואסרה תורה לעשות כן, חוץ מן המקדש (מגילה כב.):
(2) אני ה׳. נאמן לשלם שכר:

4 וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ׃ וְאֶתֵּן מִטְרֵיכוֹן בְּעִדָּנְהוֹן וְתִתֵּן אַרְעָא עֲלַלְתַּהּ וְאִילָן חַקְלָא יִתֵּן אִבֵּיהּ׃ 4 then I will give your rains in their season, and the land shall yield her produce, and the trees of the field shall yield their fruit.

5 וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ אֶת־בָּצִיר וּבָצִיר יַשִּׂיג אֶת־זָרַע וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע וֵישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם׃ וִיעָרַע לְכוֹן דִּישָׁא לְקֻטָּפָא וּקְטָפָא יְעָרַע לְאַפּוֹקֵי בַּר זַרְעָא וְתֵיכְלוּן לַחְמְכוֹן לְמִשְׂבַּע וְתִתְּבוּן לְרוּחְצָן בְּאַרְעְכוֹן׃ 5 And your threshing shall reach unto the vintage, and the vintage shall reach unto the sowing time; and ye shall eat your bread until ye have enough, and dwell in your land safely.

שני 6 וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְחֶרֶב לֹא־תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם׃ וְאֶתֵּן שְׁלָמָא בְּאַרְעָא וְתִשְׁרוֹן וְלֵית דְּמַנִּיד וַאֲבַטֵּיל חַיְתָא בִּשְׁתָּא מִן אַרְעָא וּדְקָטְלִין בְּחַרְבָּא לָא יִעְדּוֹן בְּאַרְעְכוֹן׃ 6 And I will give peace in the land, and ye shall lie down, and none shall make you afraid; and I will cause evil beasts to cease out of the land, neither shall the sword go through your land.

7 וּרְדַפְתֶּם אֶת־אֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב׃ וְתִרְדְּפוּן יָת בַּעֲלֵי דְּבָבֵיכוֹן וְיִפְּלוּן קֳדָמֵיכוֹן לְחַרְבָּא׃ 7 And ye shall chase your enemies, and they shall fall before you by the sword.

8 וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רְבָבָה יִרְדֹּפוּ וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב׃ וְיִרְדְּפוּן מִנְּכוֹן חַמְשָׁא לְמְאָה וּמְאָה מִנְּכוֹן לְרִבּוֹתָא יְעָרְקוּן וְיִפְּלוּן בַּעֲלֵי דְּבָבֵיכוֹן קֳדָמֵיכוֹן לְחַרְבָּא׃ 8 And five of you shall chase a hundred, and a hundred of you shall chase ten thousand; and your enemies shall fall before you by the sword.

9 וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם וַהֲקִימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם׃ וְאֶתְפְּנֵי בְּמֵימְרִי לְאֵיטָבָא לְכוֹן וְאַפֵּישׁ יָתְכוֹן וְאַסְגֵּי יָתְכוֹן וְאָקִים יָת קְיָמִי עִמָּכוֹן׃ 9 And I will have respect unto you, and make you fruitful, and multiply you; and will establish My covenant with you.

שלישי (חמישי) וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ׃ וְתֵיכְלוּן עַתִּיקָא דְּעַתִּיק וְעַתִּיקָא מִן קֳדָם חֲדַתָּא תְּפַנּוּן׃ 10 And ye shall eat old store long kept, and ye shall bring forth the old from before the new.

11 וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם׃ וְאֶתֵּן מַשְׁכְּנִי בֵּינֵיכוֹן וְלָא יְרַחֵיק מֵימְרִי יָתְכוֹן׃ 11 And I will set My tabernacle among you, and My soul shall not abhor you.

12 וְהִתְהַלַּכְתִּי בְתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם׃ וְאַשְׁרֵי שְׁכִינְתִּי בֵּינֵיכוֹן וְאֶהְוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ וְאַתּוּן תְּהוֹן קֳדָמַי לְעַם׃ 12 And I will walk among you, and will be your God, and ye shall be My people.

ע"כ נחול אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהְיֹת לָהֶם עֲבָדִים וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת׃ (פ) אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דְּאַפֵּיקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִלְּמִהְוֵי לְהוֹן עַבְדִּין וְתַבֵּרִית נִיר עַמְמַיָּא מִנְּכוֹן וְדַבַּרִית יָתְכוֹן בְּחֵירוּתָא׃ 13 I am the Lord your God, who brought you forth out of the land of Egypt, that ye should not be their bondmen; and I have broken the bars of your yoke, and made you go upright.

(3) אם בחקתי תלכו. יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקותי, תלכו שתהיו עמלים בתורה: ואת מצותי תשמרו. הוו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים, כמו שנאמר (דברים ה, ח) וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשֹׂתָם:

(4) בעתם. בשעה שאין דרך בני אדם לצאת, כגון (בלילי רביעית. רש"י ישן) בלילי שבתות (תענית כג. מ"כ פרק ח, ח): ועץ השדה. הן אילני סרק, ועתידין לעשות פירות (מ"כ שם ו):

(5) והשיג לכם דיש את בציר. שיהא הדיש מרובה, ואתם עסוקים בו עד הבציר, ובציר מעסקו עד שעת הזרע: ואכלתם לחמכם לשבע. אוכל קמעא, והוא מתברך במעיו (שם ז):

(6) ונתתי שלום. שמא תאמרו הרי מאכל והרי משתה, אם אין שלום אין כלום, תלמוד לומר אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ, מכאן שהשלום שקול כנגד הכל, וכן הוא אומר עושה שלום ובורא את הכל: וחרב לא תעבר בארצכם. אין צריך לומר שלא יבאו למלחמה, אלא אפילו לעבור דרך ארצכם ממדינה למדינה (מ"כ פרק ב, ג):

(7) לפניכם לחרב. איש בחרב רעהו (שם):

(8) ורדפו מכם. מן החלשים שבכם, ולא מן הגבורים שבכם (שם ד): חמשה מאה ומאה מכם רבבה. וכי כך הוא החשבון, והלא לא היה צריך לומר אלא ומאה מכם שני אלפים ירדופו, (יש מדקדקים בלשון רש"י שהוא כמו כפל ואריכות וכי כך הוא החשבון והלא לא היה צריך לומר, וכמו כן מדקדקים כל גדולי המפרשים וחשוביהם בלשון רש"י בפרשת בראשית, לא היה צריך להתחיל, ומה טעם פתח, שגם כן כפל ועיין שם בישובם, וכאן נראה לפרש למורי הגאון המופלג מוהר"ר משה חריף נר"ו, שמלת רבבה סובל ב' פירושים, פירוש א' עשרת אלפים, ועל זה מקשה רש"י וכי כך הוא החשבון, ופירוש ב', רבבה מספר מרובה, על שם ריבוי, וזה הפירוש שולל רש"י. בשומרו והלא לא היה צריך לומר וכו'. ודו"ק) אלא אינו דומה מועטין העושין את התורה, למרובים העושין את התורה (שם): ונפלו איביכם וגו'. שיהיו נופלין לפניכם, שלא בדרך הארץ:

(9) ופניתי אליכם. אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם. משל למה הדבר דומה, למלך ששכר פועלים וכו', כדאיתא בת"כ (פרק ב, ה): והפריתי אתכם. בפריה ורביה (שם ה): והרביתי אתכם. בקומה זקופה (שם): והקימותי את בריתי אתכם. ברית חדשה, לא כברית הראשונה שהפרתם אותה, אלא ברית חדשה שלא תופר, שנאמר וְכָרַתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה, (ירמיה לא, ל-לא), לֹא כַּבְּרִית וגו' (ת"כ שם):

(10) ואכלתם ישן נושן. הפירות יהיו משתמרין וטובים להתיישן, שיהא ישן המושן של שלש שניס יפה לאכול משל אשתקד (שם פרק ג, א ב"ב צא:): וישן מפני חדש תוציאו. שיהיו הגרנות מלאות חדש והאוצרות מלאות ישן, ואריכים אתם לפנות האוצרות למקום אחר, לתת החדש לתוכן:

(11) ונתתי משכני. זה בית המקדש: ולא תגעל נפשי. אין רוחי קצה בכם. כל געילה לשון פליטת דבר הבלוע בדבר, כמו כִּי שָׁם נִגְעַל מָגֵן גִּבּוֹרִים (שמואל-ב א, כא), לא קבל המשיחה, שמושחין מגן של עור בְּחֶלֶב מבושל כדי להחליק מעליו מכת חץ או חנית שלא יקוב העור:

(12) והתהלכתי בתוככם. אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם, ולא תהיו מזדעזעים ממני, יכול לא תירא ממני, תלמוד לומר והייתי לכם לאלהים:

14 וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־
הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה׃

15 וְאִם־בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת־מִשְׁפָּטַי
תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת־כָּל־
מִצְוֹתַי לְהַפְרְכֶם אֶת־בְּרִיתִי׃

16 אַף־אֲנִי אֶעֱשֶׂה־זֹּאת לָכֶם וְהִפְקַדְתִּי
עֲלֵיכֶם בֶּהָלָה אֶת־הַשַּׁחֶפֶת וְאֶת־הַקַּדַּחַת
מְכַלּוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבֹת נָפֶשׁ וּזְרַעְתֶּם
לָרִיק זַרְעֲכֶם וַאֲכָלֻהוּ אֹיְבֵיכֶם׃

17 וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם
וְרָדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם וְנַסְתֶּם וְאֵין־רֹדֵף
אֶתְכֶם׃

18 וְאִם־עַד־אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְיָסַפְתִּי
לְיַסְּרָה אֶתְכֶם שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם׃

19 וְשָׁבַרְתִּי אֶת־גְּאוֹן עֻזְּכֶם וְנָתַתִּי אֶת־
שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל וְאֶת־אַרְצְכֶם כַּנְּחֻשָּׁה׃

20 וְתַם לָרִיק כֹּחֲכֶם וְלֹא־תִתֵּן אַרְצְכֶם אֶת־
יְבוּלָהּ וְעֵץ הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן פִּרְיוֹ׃

14 But if ye will not hearken unto Me, and will not do all these commandments;

15 and if ye shall reject My statutes, and if your soul abhor Mine ordinances, so that ye will not do all My commandments, but break My covenant;

16 I also will do this unto you: I will appoint terror over you, even consumption and fever, that shall make the eyes to fail, and the soul to languish; and ye shall sow your seed in vain, for your enemies shall eat it.

17 And I will set My face against you, and ye shall be smitten before your enemies; they that hate you shall rule over you; and ye shall flee when none pursueth you.

18 And if ye will not yet for these things hearken unto Me, then I will chastise you seven times more for your sins.

19 And I will break the pride of your power; and I will make your heaven as iron, and your earth as brass.

20 And your strength shall be spent in vain; for your land shall not yield her produce, neither shall the trees of the land yield their fruit.

וְאִם לָא תִקַּבְּלוּן לְמֵימְרִי וְלָא תַעְבְּדוּן
יָת כָּל פִּקּוּדַיָּא הָאִלֵּין׃

וְאִם בִּקְיָמַי תִּקּוּצוּן וְאִם יָת דִּינַי תְּרַחֵיק
נַפְשְׁכוֹן בְּדִיל דְּלָא לְמֶעֱבַד יָת כָּל
פִּקּוּדַי לְאַשְׁנָיוּתְכוֹן יָת קְיָמִי׃

אַף אֲנָא אַעֲבִיד דָּא לְכוֹן וְאַסְעַר עֲלֵיכוֹן
בִּיהוּלְתָּא שַׁחֶפְתָּא וְקַדַּחְתָּא מַחְשְׁכָן
עֵינִין וּמַפְּחָן נְפַשׁ וְתִזְרְעוּן לְרֵיקָנוּ
זַרְעֲכוֹן וְיֵיכְלוּנִיהּ בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן׃

וְאֶתֵּין רוּגְזִי בְּכוֹן וְתִתַּבְּרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי
דְבָבֵיכוֹן וְיִרְדּוֹן בְּכוֹן שָׂנְאֵיכוֹן וְתִעְרְקוּן
וְלֵית דְּרָדֵיף יָתְכוֹן׃

וְאִם עַד אִלֵּין לָא תִקַּבְּלוּן לְמֵימְרִי
וְאוֹסִיף לְמִרְדֵּי יָתְכוֹן שְׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן׃

וְאֶתְבַּר יָת יְקָר תּוּקְפְּכוֹן וְאֶתֵּין יָת
שְׁמַיָּא דְּעִלְּוֵיכוֹן תַּקִּיפִין כְּבַרְזְלָא
מִלְּאַחֲתָא מִטְרָא וְאַרְעָא דְּתְחוֹתֵיכוֹן
חַסִינָא כִּנְחָשָׁא מִלְּמֶעֱבַד פֵּירִין׃

וִיסוֹף לְרֵיקָנוּ חֵילְכוֹן וְלָא תִתֵּין אַרְעְכוֹן
יָת עֲלַלְתַּהּ וְאִילָן חַקְלָא לָא יִתֵּן אִבֵּיהּ׃

(13) אני ה׳ אלהיכם. כדאי אני שתאמינו בי שאני יכול לעשות כל אלה, שהרי הוצאתי אתכם מארץ מצרים, ועשיתי לכם נסים גדולים: מטת. כמין יתד בשני ראשי העול המעכביס המוסרה שלא תצא מראש השור ויתיר הקשר, כמו עֵשֶׂה לְךָ מוֹסֵרוֹת וּמֹטוֹת (ירמיה כז, ב), קנילי״א בלע״ז: קוממיות. בקומה זקופה:

(14) ואם לא תשמעו לי. להיות עמלים בתורה, ולדעת מדרש חכמים. יכול לקיום המצות, כשהוא אומר ולא תעשו וגו׳ הרי קיום מצות אמור, הא מה אני מקיים ואם לא תשמעו לי, להיות עמלים בתורה. ומה תלמוד לומר לי, אין לי אלא זה המכיר את רבונו ומתכוין למרוד בו, וכן בגמרוד גִּבֹּר אַיִל לְפָנַי ה׳ (בראשית י, ט), שמכירו ומתכוין למרוד בו, וכן באנשי סדום רָעִים וְחַטָּאִים לַה׳ מְאֹד (שם יג, יג), מכיריס את רבונס ומתכווניס למרוד בו: ולא תעשו. משלא תלמדו, לא תעשו, הרי שתי עבירות (ת״כ פרשתא ב, ג):

(15) ואם בחקתי תמאסו. מואס באחריס העושיס: משפטי תגעל נפשכם. שונא החכמיס: לבלתי עשות. מונע את אחריס מעשות: את כל מצותי. כופר שלא צויתיס, לכך נאמר את כל מצותי, ולא נאמר את כל המצות: להפרכם את בריתי. כופר בעיקר. הרי שבע עבירות, הראשונה גוררת השניה, וכן עד השביעית, ואלו הן, לא למד, ולא עשה, מואס באחריס העושיס, שונא את החכמיס, מונע את האחריס, כופר במצות, כופר בעיקר:

(16) והפקדתי עליכם. וצויתי עליכס: שחפת. חולי שמשחף את הבשר, אנפולי״ש בלע״ז, (געשוואלען) דומה לנפוח שהוקלה נפיחתו ומראית פניו זעופה: קדחת. חולי שמקדיח את הגוף ומחממו ומבעירו, כמו כִּי אֵשׁ קָדְחָה בְּאַפִּי (דברים לב, כב): מכלות עינים ומדיבת נפש. העיניס לופות וכלות לראות שֶׁיֵּקָל וְיֵרָפֵא, וסוף שלא ירפא, וידאגו הנפשות של משפחתו במותו. כל תאוה שאיניה באה ותואלת ממושכה, קרויה כליון עיניס: וזרעתם לריק. וזרעתם לא תצמח, ואס תצמח, ואכלוהו אויביכס:

(17) ונתתי פני. פנאי שלי, פונה אני מכל עסקי להרע לכס: ורדו בכם שנאיכם. כמשמעו, ישלטו בכס. אגדת ת״כ מפרשה זו (פרק ד): אף אני אעשה זאת. איני מדבר אלא בנאף, וכן אַף אֲנִי אֵלֶךְ עִמָּם בְּקֶרִי (פסוק מא): והפקדתי עליכם. שיהיו המכות פוקדות אתכס מזו לזו, עד שהראשונה פקודה אצלכס, אבינ אחרת ואסמכנה לה: בהלה. מכה המבהלת את הבריות, ואיזו, זו מכת מותן: את השחפת. יש לך אדס שהוא חולה ומוטל במטה אבל בשרו שמור עליו, תלמוד לומר שחפת, שהוא נשחף, או עתיס שהוא נשחף אבל נוח ואינו מקדיח, תלמוד לומר ואת הקדחת, מלמד שהוא מקדיח, או עתיס שהוא מקדיח וסבור הוא בעצמו שיחיה, תלמוד לומר מכלות עיניס, או הוא אינו סבור בעצמו שיחיה אבל אחריס סבוריס שיחיה, תלמוד לומר ומדיבות נפש: וזרעתם לריק זרעכם. זורעה ואיניה מצמחת, ומעתה מה אויביכס באיס ואוכליס, ומה ת״ל ואכלוהו אויביכס, הא כיצד, זורעה שניה ראשונה, ואיניה מצמחת, שנה שניה מצמחת ואויביס באיס ומוצאים תבואה לימי המצור, ושבפיס מתיס ברעב שלא לקטו תבואה אשתקד. ל״א וזרעתס לריק זרעכס, כנגד הבניס והבנות הכתוב מדבר, שאתה עמל בהס ומגדלן, והחטא בא ומכלה אותס, שנאמר אֲשֶׁר טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי אֹיְבִי כָלָם (איכה ב, כב): ונתתי פני בכם. כמו שנאמר בטובה ופניתי אליכס, כך נאמר ברעה ונתתי פני. משלו משל למלך שאמר לעבדיו פונה אני מכל עסקי ועוסק אני עמכס לרעה: ונגפתם לפני איביכם. שיהא המות הורג אתכס מבפניס, ובעלי דְבָבֵיכוֹן מקיפין אתכס מבחוץ (ת״כ פרק ד, ה): ורדו בכם שנאיכם. שאיני מעמיד שונאים אלא מכס ובכס, שבשעה שאומות העולס עובדי אלילים עומדים על ישראל אינס מבקשים אלא מה שבגלוי, שנאמר וְקָיָה אִם זָרַע יִשָּׂרֶאל וְעָלָה מִדָּן וַעֲמָלֵק וּבְנֵי קֶדֶם וגו׳ (שופטים ו, ג), וַיַּחֲנוּ עֲלֵיהֶם וַיַּשְׁחִיתוּ אֶת יְבוּל הָאָרֶץ (שם ד), אבל בשעה שאמיד עליכס מכס ובכס הס מחפשיס אחר המטמוניות שלכס, וכן הוא אומר וַאֲשֶׁר אָכְלוּ שְׁאֵר עַמִּי וְעוֹרָם מֵעֲלֵיהֶם הִפְשִׁיטוּ וגו׳ (מיכה ג, ג. ת״כ שם): ונסתם. מפני אימה: ואין רודף אתכם. מבלי כח:

(18) ואם עד אלה. ואס בעוד אלה לא תשמעו: ויספתי. עוד יסורין אחריס: שבע על חטאתיכם. שבע פורעניות על ז׳ העבירות האמורות למעלה (ת״כ פרק ה, ו):

(19) ושברתי את גאון עזכם. זה בית המקדש, וכן הוא אומר הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכס (יחזקאל כד, כא): ונתתי את שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחשה. זו קשה משל משה שאש הוא אומר וְיָיוּ אֲשֶׁר עַל רֹאשְׁךָ נְחֹשֶׁת וגו׳ (דברים כח, כג), שיהיו השמיס מזיעין כדרך שהנחשת מזיעה, והארץ איניה מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע, והיא משמרת פירותיה, אבל כאן השמיס לא יהיו מזיעין כדרך שאין הברזל מזיע, ויהא חורב בעולס, והארץ תהא מזיעה כדרך שהנחשת מזיעה, והיא מאבדת פירותיה:

21 וְאִם־תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי וְלֹא תֹאבוּ לִשְׁמֹעַ לִי וְיָסַפְתִּי עֲלֵיכֶם מַכָּה שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם׃

וְאִם תְּהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ וְלָא תֵיבוֹן לְקַבָּלָא לְמֵימְרִי וְאוֹסִיף לְאֵיתָאָה עֲלֵיכוֹן מַחָא שְׁבַע כְּחוֹבֵיכוֹן׃

21 And if ye walk contrary unto Me, and will not hearken unto Me; I will bring seven times more plagues upon you according to your sins.

22 וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְשִׁכְּלָה אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָה אֶת־בְּהֶמְתְּכֶם וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם וְנָשַׁמּוּ דַּרְכֵיכֶם׃

וַאֲשַׁלַּח בָּכוֹן יָת חַיַּת בָּרָא וְתַתְכֵּיל יָתְכוֹן וּתְשֵׁיצֵי יָת בְּעִירְכוֹן וְתַזְעַר יָתְכוֹן וְיִצְדְּיָן אוֹרְחָתְכוֹן׃

22 And I will send the beast of the field among you, which shall rob you of your children, and destroy your cattle, and make you few in number; and your ways shall become desolate.

23 וְאִם־בְּאֵלֶּה לֹא תִוָּסְרוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי קֶרִי׃

וְאִם בְּאִלֵּין לָא תִתְרְדוֹן לְמֵימְרִי וּתְהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ׃

23 And if in spite of these things ye will not be corrected unto Me, but will walk contrary unto Me;

24 וְהָלַכְתִּי אַף־אֲנִי עִמָּכֶם בְּקֶרִי וְהִכִּיתִי אֶתְכֶם גַּם־אָנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם׃

וַאֲהָךְ אַף אֲנָא עִמְּכוֹן בְּקַשְׁיוּ וְאַלְקֵי יָתְכוֹן אַף אֲנָא שְׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן׃

24 then will I also walk contrary unto you; and I will smite you, even I, seven times for your sins.

25 וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֹקֶמֶת נְקַם־בְּרִית וְנֶאֱסַפְתֶּם אֶל־עָרֵיכֶם וְשִׁלַּחְתִּי דֶבֶר בְּתוֹכְכֶם וְנִתַּתֶּם בְּיַד־אוֹיֵב׃

וְאַיְתִי עֲלֵיכוֹן דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְיִתְפְּרְעוּן מִנְּכוֹן פּוּרְעָנוּתָא עַל דַּעֲבַרְתּוּן עַל אוֹרָיְתָא וְתִתְכַּנְּשׁוּן לְקִרְוֵיכוֹן וַאֲגָרֵי מוֹתָנָא בֵּינֵיכוֹן וְתִתְמַסְרוּן בִּיַד שָׂנְאָה׃

25 And I will bring a sword upon you, that shall execute the vengeance of the covenant; and ye shall be gathered together within your cities; and I will send the pestilence among you; and ye shall be delivered into the hand of the enemy.

26 בִּשְׁבְרִי לָכֶם מַטֵּה־לֶחֶם וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחְמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהֵשִׁיבוּ לַחְמְכֶם בַּמִּשְׁקָל וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ׃ (ס)

בְּדִאֲתְבַּר לְכוֹן סְעִיד מֵיכְלָא וְיֵיפְיָן עֶשֶׂר נְשִׁין לַחְמְכוֹן בְּתַנּוּרָא חַד וְיָתִיבוּן לַחְמְכוֹן בְּמַתְקָלָא וְתֵיכְלוּן וְלָא תִשְׂבְּעוּן׃

26 When I break your staff of bread, ten women shall bake your bread in one oven, and they shall deliver your bread again by weight; and ye shall eat, and not be satisfied.

27 וְאִם־בְּזֹאת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי בְּקֶרִי׃

וְאִם בְּדָא לָא תִקַּבְּלוּן לְמֵימְרִי וּתְהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ׃

27 And if ye will not for all this hearken unto Me, but walk contrary unto Me;

28 וְהָלַכְתִּי עִמָּכֶם בַּחֲמַת־קֶרִי וְיִסַּרְתִּי אֶתְכֶם אַף־אֲנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם׃

וַאֲהָךְ עִמְּכוֹן בִּתְקוֹף רְגַז וְאֶרְדֵּי יָתְכוֹן אַף אֲנָא שְׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן׃

28 then I will walk contrary unto you in fury; and I also will chastise you seven times for your sins.

29 וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם וּבְשַׂר בְּנֹתֵיכֶם תֹּאכֵלוּ׃

וְתֵיכְלוּן בְּסַר בְּנֵיכוֹן וּבְסַר בְּנָתְכוֹן תֵּיכְלוּן׃

29 And ye shall eat the flesh of your sons, and the flesh of your daughters shall ye eat.

30 וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת־בָּמֹתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת־חַמָּנֵיכֶם וְנָתַתִּי אֶת־פִּגְרֵיכֶם עַל־פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם וְגָעֲלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם׃

וַאֲשֵׁיצֵי יָת בָּמָתְכוֹן וַאֲקַצֵּיץ יָת חֲנָסְנְסֵיכוֹן וְאֶתֵּין יָת פִּגְרֵיכוֹן עַל פִּגּוּר טָעֲוָתְכוֹן וִירַחֵיק מֵימְרִי יָתְכוֹן׃

30 And I will destroy your high places, and cut down your sun-pillars, and cast your carcasses upon the carcasses of your idols; and My soul shall abhor you.

(20) ותם לריק כחכם. הרי אדם שלא עמל שלא חרש שלא זרע שלא נכש שלא כסח שלא עדר ונשענ הקליר בא שדפון ומלקה אותו אין בכך כלום, אבל אדם שעמל וחרש וזרע ונכש וכסח ועדר ובא שדפון ומלקה אותו, הרי שניו של זה קהות (ת"כ שם ד): ולא תתן ארצכם את יבולה. אף מה שאתה מוציל לה בשעת הזרע (שם):
ועץ הארץ. אפילו מן האדמה יהא לקוי, שלא יהניט פירותיו בשעת האכילה (שם): לא יתן. משמש למעלה ולמטה, אעץ ואפרי: לא יתן פריו. כשהוא מפרה מֵשִׁיר פירותיו, הרי שתי קללות, ויש אן שבע פורעניות:
(21) ואם תלכו עמי קרי. רבותינו אמרו ערלי, במקרה, שאינו אוכל לפרקים, כן תלכו ערלי במצות. ומנחם פירש לשון מניעה, וכן הֹקַר רַגְלְךָ (משלי כה, יז), וכן יְקַר רוּחַ (משלי יז, כז), וקרוב לשון זה לתרגומו של אונקלוס, לשון קושי, שמקשים לבם להמנע מהתקרב אלי: שבע כחטאתיכם. שבע פורעניות אחרים במספר שבע כחטאתיכם:
(22) והשלחתי. לשון גירוי: ושכלה אתכם. אין לי אלא חיה משכלת שדרכה בכך, בהמה שאין דרכה בכך מנין, תלמוד לומר וְשֶׁן בְּהֵמֹת אֲשַׁלַּח בָּם (דברים לב, כד), הרי שתים, ומנין שתהא ממיתה בנשיכתה, תלמוד לומר עם חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר (שם), מה אלו נושכין וממיתין, אף אלו נושכין וממיתין כבר היו שניים בארץ ישראל, חמור נושך וממית, ערוד נושך וממית: ושכלה אתכם. אלו הקטנים: והכריתה את בהמתכם. מבחוץ: והמעיטה אתכם. מבפנים: ונשמו דרכיכם. שבילים גדולים ושבילים קטנים, הרי שבע פורעניות, שן בהמה, ושן חיה, חמת זוחלי עפר, ושכלה, והכריתה, והמעיטה, ונשמו:
(23) לא תוסרו לי. לשוב אלי:
(25) נקם ברית. ויש נקם שאינו בברית, כדרך שאר נקמות, וזהו סמוי עיניו של נדקיהו. דבר אחר נקם ברית, נקמת בריתי אשר עברתם. כל הבאת חרב שבמקרא, היא מלחמת חיילות אויבים: ונאספתם. מן החוץ אל תוך העריס מפני המצור: ושלחתי דבר בתוככם. וע"י הַדֶּבֶר, ונתתם ביד האויבים הצריס עליכם, לפי שאין מליגים את המת בירושלים, וכשהם מוציאים את המת לקברו נתנים ביד אויב:
(26) מטה לחם. לשון משען, כמו מַטֵּה עֹז (ירמיה מח, יז): בשברי לכם מטה לחם. אשבור לכם כל מסעד אוכל, והם חצי רעב: ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד. מחוסר עליס: והשיבו לחמכם במשקל. שתהא התבואה נרקבת ונעשית פת נפולה ומשתברת בתנור, והן יושבות ושוקלות את השברים לחלקם ביניהם: ואכלתם ולא תשבעו. זה מאכל בתוך המעיס בלחם. הרי ז' פורעניות, חרב, מצור, דבר, שבר מטה לחם, חוסר עליס, פת נפולה, מאכל במעיס. ונתתם אינה מן המנין שהיא החרב:
(30) במתיכם. מִגְדָּלִים וּבְרָיוֹת: חמניכם. מין עבודת אלילים שמעמידין על הגגות, ועל שם שמעמידין בחמה קרויין חמניס: ונתתי את פגריכם. פְּפוּחֵי רעב היו, ומוציאים ירקאתם מחיקם ומנשקים אותם, וכרסו נבקעת ונופל עליה: וגעלה נפשי אתכם. זה סילוק שכינה (ת"כ פרק ו, ד):

31 וְנָתַתִּי אֶת־עָרֵיכֶם חָרְבָּה וַהֲשִׁמֹּתִי אֶת־
מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אָרִיחַ בְּרֵיחַ נִיחֹחֲכֶם׃

And I will make your cities a waste, and will
31 bring your sanctuaries unto desolation, and I
will not smell the savour of your sweet odours.

32 וַהֲשִׁמֹּתִי אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ
אֹיְבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים בָּהּ׃

And I will bring the land into desolation; and
32 your enemies that dwell therein shall be
astonished at it.

33 וְאֶתְכֶם אֱזָרֶה בַגּוֹיִם וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם
חָרֶב וְהָיְתָה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעָרֵיכֶם
יִהְיוּ חָרְבָּה׃

And you will I scatter among the nations, and I
33 will draw out the sword after you; and your land
shall be a desolation, and your cities shall be a
waste.

34 אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ כָּל יְמֵי
הָשַׁמָּהּ וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם אָז תִּשְׁבַּת
הָאָרֶץ וְהִרְצָת אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ׃

Then shall the land be paid her sabbaths, as long
34 as it lieth desolate, and ye are in your enemies'
land; even then shall the land rest, and repay her
sabbaths.

35 כָּל־יְמֵי הָשַׁמָּהּ תִּשְׁבֹּת אֵת אֲשֶׁר לֹא־
שָׁבְתָה בְּשַׁבְּתֹתֵיכֶם בְּשִׁבְתְּכֶם עָלֶיהָ׃

As long as it lieth desolate it shall have rest; even
35 the rest which it had not in your sabbaths, when
ye dwelt upon it.

36 וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם וְהֵבֵאתִי מֹרֶךְ בִּלְבָבָם
בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיהֶם וְרָדַף אֹתָם קוֹל עָלֶה
נִדָּף וְנָסוּ מְנֻסַת־חֶרֶב וְנָפְלוּ וְאֵין רֹדֵף׃

And as for them that are left of you, I will send a
36 faintness into their heart in the lands of their
enemies; and the sound of a driven leaf shall
chase them; and they shall flee, as one fleeth
from the sword; and they shall fall when none
pursueth.

37 וְכָשְׁלוּ אִישׁ־בְּאָחִיו כְּמִפְּנֵי־חֶרֶב וְרֹדֵף
אָיִן וְלֹא־תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה לִפְנֵי
אֹיְבֵיכֶם׃

And they shall stumble one upon another, as it
37 were before the sword, when none pursueth;
and ye shall have no power to stand before your
enemies.

38 וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ
אֹיְבֵיכֶם׃

And ye shall perish among the nations, and the
38 land of your enemies shall eat you up.

39 וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם יִמַּקּוּ בַּעֲוֹנָם בְּאַרְצֹת
אֹיְבֵיכֶם וְאַף בַּעֲוֹנֹת אֲבֹתָם אִתָּם יִמָּקוּ׃

And they that are left of you shall pine away in
39 their iniquity in your enemies' lands; and also in
the iniquities of their fathers shall they pine
away with them.

וְאֶתֵּן אֶת קִרְיֵיכוֹן חָרְבָּא וַאֲצַדֵּי יָת
מַקְדְּשֵׁיכוֹן וְלָא אֲקַבֵּיל בְּרֵעֲוָא קוּרְבַּן
כְּנֵישְׁתְּכוֹן׃

וַאֲצַדֵּי אֲנָא יָת אַרְעָא וְיִצְדּוֹן עֲלַהּ בַּעֲלֵי
דְּבָבֵיכוֹן דְּיָתְבִין בַּהּ׃

וְיָתְכוֹן אֲבַדַּר בֵּינֵי עַמְמַיָּא וַאֲגָרֵי
בָּתְרֵיכוֹן דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וּתְהֵי
אַרְעְכוֹן צָדְיָא וְקִרְיֵיכוֹן יִהְוֻיָן חָרְבָּא׃

בְּכֵין תִּרְעֵי אַרְעָא יָת שְׁמִטַּהָא כֹּל יוֹמִין
דְּצָדְיָאת וְאַתּוּן בְּאַרַע בַּעֲלֵי דְּבָבֵיכוֹן
בְּכֵין תִּשְׁמֵיט אַרְעָא וְתִרְעֵי יָת שְׁמִטַּהָא׃

כֹּל יוֹמִין דְּצָדְיָאת תִּשְׁמֵיט יָת דְּלָא
שְׁמַטַת בְּשְׁמִטֵּיכוֹן כַּד חֲוַיתוֹן יָתְבִין
עֲלַהּ׃

וּדְיִשְׁתְּאַרוּן בְּכוֹן וְאַעֵיל תְּבָרָא בְּלִבְּהוֹן
בְּאַרְעָתָא דְּשָׁנְאֵיהוֹן וְיִרְדּוֹף יָתְהוֹן קָל
טַרְפָּא דְּשָׁקִיף וְיִעְרְקוֹן מִעְרָק כַּד מִן
קֳדָם דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְיִפְּלוּן וְלֵית
דְּרָדֵיף׃

וְיִתַּקְלוּן גְּבַר בַּאֲחוּהִי כַּד מִן קֳדָם
דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְרָדֵיף לֵית וְלָא תְהֵי
לְכוֹן תְּקוּמָה קֳדָם בַּעֲלֵי דְּבָבֵיכוֹן׃

וְתֵיבְדּוּן בֵּינֵי עַמְמַיָּא וּתְגַמַּר יָתְכוֹן אֲרַע
בַּעֲלֵי דְּבָבֵיכוֹן׃

וּדְיִשְׁתְּאַרוּן בְּכוֹן יְתִמְסוֹן בְּחוֹבֵיהוֹן
בְּאַרְעָתָא דְּסָנְאֵיכוֹן וְאַף בְּחוֹבֵי
אֲבָהָתְהוֹן בִּישַׁיָּא דַּאֲחִידִין בִּידֵהוֹן
יְתִמְסוֹן׃

(31) ונתתי את עריכם חרבה. יכול מאדם, כשהוא אומר והשימותי אני את הארץ, הרי אדם אמור, הא מה אני מקיים חרבה, מעובר ושב: והשימותי את מקדשיכם. יכול מן הקרבנות, כשהוא אומר ולא אריח הרי קרבנות אמורים, הא מה אני מקיים והשימותי את מקדשיכם מן הַגְּדוּדִיּוֹת, שיירות של ישראל שהיו מתקדשות ונועדות לבא שם. הרי שבע פורעניות, אכילת בשר בניס ובנות, והשמדת במות הרי שתים, כריתת חמנים אין כאן פורענות אלא על ידי השמדת הבירניות יפלו החמנים שבראשי הגגות ויכרתו, ונתתי את פגריכם וגו' הרי שלש, סלוק שכינה ארבע, חרבן עריס, שממון מקדש מן הגדודיות, ולא אריח קרבנות, הרי שבע:

(32) והשמתי אני את הארץ. זו מדה טובה לישראל שלא ימצאו האויבים נחת רוח באלפס, שתהא שוממה מיושביה:

(33) ואתכם אזרה בגוים. זו מדה קשה, שבשעה שבני מדינה גולים למקום אחד רואים זה את זה ומתנחמין, וישראל נזרו כבמזרה, כאדם הזורה שעורים בגפה ואין אחת מהן דבוקה בחבירתה: והריקתי. כששולף החרב מתרוקן הנדן. ומדרשו חרב הנשמטת אחריכם אינה חוזרת מהר, כאדם שמריק את המים ואין סופן לחזור: והיתה ארצכם שממה. שלא תמהרו לשוב לתוכה, וממון כך עריכם יהיו חרבה, גראות לכם חרבות, שבשעה שאדם גולה מביתו ומכרמו ומעירו סופו לחזור כאילו אין כרמו וביתו חרבים, כך שנויה בת"כ (פרק ז, ח):

(34) אז תרצה. תפייס את כעס המקום, שכעס על שמטותיה: והרצת. למלך את שבתותיה:

(35) כל ימי השמה. לשון הֶעָשׂוֹת, ומ"ס דגש במקום כפל שממה: את אשר לא שבתה. שבעים שנה של גלות בבל הן היו כנגד ע' שנות השמטה ויובל שהיו בשנים שהכעיסו ישראל באלפס לפני המקום ארבע מאות ושלשים שנה. שלש מאות ותשעים היו שני עונש משנכנסו לארץ עד שגלו עשרת השבטים, ובני יהודה הכעיסו לפניו מ' שנה משגלו עשרת השבטים עד חרבות ירושלים, הוא שנאמר ביחזקאל וְאַתָּה שְׁכַב עַל צִדְּךָ הַשְּׂמֹאלִי וגו' (יחזקאל ד, ד), וְכִלִּיתָ אֶת אַלְּתָהּ וְשָׁכַבְתָּ עַל צִדְּךָ הַיְמָנִי שֵׁנִית אַרְבָּעִים יוֹם וָאֶסְּרֶנָּהּ אֶת עָוֹן בֵּית יְהוּדָה (שם ו), ונבואה זו נאמרה ליחזקאל בשנה החמישית לגלות המלך יהויכין, ועוד עשו שם שנים עד גלות צדקיהו, הרי ארבעים ושש. ואם תאמר שנות מנשה חמשים וחמש היו, מנשה עשה תשובה שלשים ושלש שנה, וכל שנות רשעו עשרים ושתים, כמו שאמרו באגדת חלק (סנהדרין קג.), ושל אמון שתים, ואחת עשרה ליהויקים, וכנגדן לצדקיהו. לא ותשוב לארבע מאות ושלשים ושש שנה שמיטין ויובלות שבהם, והם שש עשרה למאה י"ד שמיטין וב' יובלות הרי לארבע מאות שנה שתים וארבע, לשלשים ושש שנה חמש שמיטות, הרי שבעים חסר אחת, ועוד שנה יתירה שנכנסה בשמטה המשלמת לשבעים. (נ"א ואותו יובל שגלו שלא נגמר בעונש נחשב להם) ועליהם נגזר שבעים שנה שלמים, וכן הוא אומר בדברי הימים עַד רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ וגו', לְמַלֹּאת שִׁבְעִים שָׁנָה (דברים הימים־ב לו, כא):

(36) והבאתי מרך. פחד ורך לבב מ"ס של מרך יסוד נופל הוא, כמו מ"ס של מועד ושל מוקש: ונסו מנסת חרב. כאילו רודפים הורגים אותם: עלה נדף. שהרוח דוחפו ומכהו על עלה אחר ומקשקש ומוציא קול, וכן תרגומו קָל טַרְפָּא דְּשָׁקִיף, לשון חבטה, שְׁדוּפַת קָדִים (בראשית מא, ו), שְׁקִיפָן קִדּוּם, לשון משקוף, מקום חבטת הדלת וכן תרגומו של חבורה (שמות כא, כה), מְשָׁקוֹפֵי:

(37) וכשלו איש באחיו. כשירצו לנוס יכשלו זה בזה, כי יבהלו לרוץ: כמפני חרב. כאילו רודפים מלפני הורגים, שיהא בלבבם פחד וכל שעה סבורים שאדם רודפם. ומדרשו (ת"כ פרק ז, ה), וכשלו איש באחיו, זה נכשל בעונו של זה, שכל ישראל ערבין זה לזה (שבועות לט.):

(38) ואבדתם בגוים. כשתהיו פזורים תהיו אבודים זה מזה: ואכלה אתכם. אלו המתים בגולה:

40 וְהִתְוַדּוּ אֶת־עֲוֹנָם וְאֶת־עֲוֹן אֲבֹתָם בְּמַעֲלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בִי וְאַף אֲשֶׁר־הָלְכוּ עִמִּי בְּקֶרִי׃

וידודון יָת חוֹבֵיהוֹן וְיָת חוֹבֵי אֲבָהָתְהוֹן בְּשִׁקְרְהוֹן דְּשַׁקְרוּ בְּמֵימְרִי וְאַף דְּהַלִּיכוּ קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ׃

40 And they shall confess their iniquity, and the iniquity of their fathers, in their treachery which they committed against Me, and also that they have walked contrary unto Me.

41 אַף־אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי וְהֵבֵאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם אוֹ־אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל וְאָז יִרְצוּ אֶת־עֲוֹנָם׃

אַף אֲנָא אַהֲךְ עִמְּהוֹן בְּקַשְׁיוּ וְאַעֵיל יָתְהוֹן בְּאַרַע בַּעֲלֵי דְּבָבֵיהוֹן אוֹ בְכֵין יִתְבַּר לִבְּהוֹן טַפְּשָׁא וּבְכֵין יִרְעוֹן יָת חוֹבֵיהוֹן׃

41 I also will walk contrary unto them, and bring them into the land of their enemies; if then perchance their uncircumcised heart be humbled, and they then be paid the punishment of their iniquity;

42 וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת־בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר׃

וּדְכִירְנָא יָת קְיָמִי דְּעִם יַעֲקוֹב וְאַף יָת קְיָמִי דְּעִם יִצְחָק וְאַף יָת קְיָמִי דְּעִם אַבְרָהָם אֲנָא דְּכִיר וְאַרְעָא אֲנָא דְּכִיר׃

42 then will I remember My covenant with Jacob, and also My covenant with Isaac, and also My covenant with Abraham will I remember; and I will remember the land.

43 וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם וְתָרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ בָּהְשַׁמָּהּ מֵהֶם וְהֵם יִרְצוּ אֶת־עֲוֹנָם יַעַן וּבְיַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי גָּעֲלָה נַפְשָׁם׃

וְאַרְעָא תִּתְרְטֵישׁ מִנְּהוֹן וְתִרְעֵי יָת שְׁמִטַּתָא בְּדִצְדִּיאַת מִנְּהוֹן וְאִנּוּן יִרְעוֹן יָת חוֹבֵיהוֹן לְוָטִין חֲלָף בִּרְכָאן אִיתֵי עֲלֵיהוֹן דִּבְדִינֵי קַצּוּ וְיָת קְיָמַי רַחֵיקַת נַפְשְׁהוֹן׃

43 For the land shall lie forsaken without them, and shall be paid her sabbaths, while she lieth desolate without them; and they shall be paid the punishment of their iniquity; because, even because they rejected Mine ordinances, and their soul abhorred My statutes.

44 וְאַף־גַּם־זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא־מְאַסְתִּים וְלֹא־גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃

וְאַף בְּרַם דָּא בְּמִהְוֵיהוֹן בְּאַרַע בַּעֲלֵי דְּבָבֵיהוֹן לָא אַרְטוֹשְׁנוּן וְלָא אַרְחִיקְנוּן לְשֵׁיצָיוּתְהוֹן לְאַשְׁנָאָה קְיָמִי עִמְּהוֹן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲהוֹן׃

44 And yet for all that, when they are in the land of their enemies, I will not reject them, neither will I abhor them, to destroy them utterly, and to break My covenant with them; for I am the Lord their God.

45 וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי־אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה׃

וּדְכִירְנָא לְהוֹן קְיָם קַדְמָאֵי דְּאַפֵּיקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְעֵינֵי עַמְמַיָּא לְמִהְוֵי לְהוֹן לֶאֱלָהּ אֲנָא יְיָ׃

45 But I will for their sakes remember the covenant of their ancestors, whom I brought forth out of the land of Egypt in the sight of the nations, that I might be their God: I am the Lord.

46 אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרֹת אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד־מֹשֶׁה׃ (פ)

אִלֵּין קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא וְאוֹרָיָתָא דִּיהַב יְיָ בֵּין מֵימְרֵיהּ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּטוּרָא דְּסִינַי בִּידָא דְּמֹשֶׁה׃

46 These are the statutes and ordinances and laws, which the Lord made between Him and the children of Israel in mount Sinai by the hand of Moses.

XXVII רביעי (שסי) כג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

XXVII And the Lord spoke unto Moses, saying:

2 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַיהוָה׃

מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר אֲרֵי יְפָרֵישׁ נְדַר בְּפוּרְסָן נַפְשָׁתָא קֳדָם יְיָ׃

2 Speak unto the children of Israel, and say unto them: When a man shall clearly utter a vow of persons unto the Lord, according to thy valuation,

3 וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָّכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃

וִיהֵי פּוּרְסָנֵיהּ דִּדְכָרָא מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וְעַד בַּר שִׁתִּין שְׁנִין וִיהֵי פּוּרְסָנֵיהּ חַמְשִׁין סְלְעִין דִּכְסַף בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא׃

3 then thy valuation shall be for the male from twenty years old even unto sixty years old, even thy valuation shall be fifty shekels of silver, after the shekel of the sanctuary.

4 וְאִם־נְקֵבָה הִוא וְהָיָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל׃

וְאִם נוּקְבְתָא הִיא וִיהֵי פֻּרְסָנַהּ תְּלָתִין סְלְעִין׃

4 And if it be a female, then thy valuation shall be thirty shekels.

(39) בעונת אבותם אתם. כשעונות אבותם אתם כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם (שם פרק ח, ג סנהדרין כז:): ימקו. לשון המסה, כמו ימסו, וכמוהו תִּמַּקְנָה בְּחֹלֵיכֶן (זכרי' יד, יב), נָמַקוּ הַבּוֹרֹתָי (תהלים לח, ו):

(41) והבאתי אתם. אני בעצמי אביאם. זו מדה טובה לישראל, שלא יהיו אומרים הואיל וגלינו בין האומות עובדי אלילים נעשה כמעשיהם, אני איני מניחם, אלא מעמיד אני את נביאי ומחזירן לתחת כנפי, שנאמר וְכָעֹלָה עַל רוּחֶכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה וגו' (יחזקאל כ, לב), מִי אָלִי וגו' אִם לֹא בְּיָד חֲזָקָה וגו' (שם לג. ת"כ שם ה): או אז יכנע. כמו אוֹ יוֹדַע כִּי שׁוֹר נָגַח הוּא (שמות כא, לו), אם אז יכנע. לשון אחר אולי, שמא אז יכנע לבבם וגו': ואז ירצו את עונם. יכפרו על עונם ביסוריהם:

(42) וזכרתי את בריתי יעקוב. בחמשה מקומות נכתב מלא, ואליהו חסר בחמשה מקומות, יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו: וזכרתי את בריתי יעקוב. למה נמנו אחרונים, כלומר, כדאי הוא יעקב הקטן לכך, ואם אינו כדאי, הרי יצחק עמו, ואם אינו כדאי הרי אברהם עמו, שהוא כדאי. ולמה לא נאמרה זכירה ביצחק, אלא אפרו של יצחק נראה לפני צבור ומונח על המזבח:

(43) יען וביען. גמול, וכגמול אשר במשפטי מאסו:

(44) ואף גם זאת. ולף אפילו אני עושה עמהם זאת, הפורענות אשר אמרתי, בהיותם בארץ אויביהם, לא מאסתים לכלותם ולהפר בריתי אשר אתם:

(45) ברית ראשונים. של שבטים:

(46) והתורת. אחת בכתב ואחת בעל פה, מגיד שכולם נתנו למשה בסיני:

(2) כי יפלא. יפרישם בפיו: בערכך נפשת. ליתן ערך נפשו, לומר ערך דבר שנפשו תלויה בו, עלי:

(3) והיה ערכך וגו'. אין ערך זה לשון דמיס, אלא בין שהוא יוקר בין שהוא זול, כפי שניו, הוא הערך הקצוב עליו בפרשה זו: ערכך. כמו ערך, וכפל הכפי"ן, לא ידעתי מאיזה לשון הוא:

5 וְאִם מִבֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן־עֶשְׂרִים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר עֶשְׂרִים שְׁקָלִים וְלַנְּקֵבָה עֲשֶׂרֶת שְׁקָלִים׃

וְאִם מִבַּר חֲמֵישׁ שְׁנִין וְעַד בַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וִיהֵי פּוּרְסָנֵיהּ דִּדְכוּרָא עַסְרִין סִלְעִין וּלְנוּקְבְתָּא עֲשַׂר סִלְעִין׃

And if it be from five years old even unto twenty years old, then thy valuation shall be for the male twenty shekels, and for the female ten shekels.

6 וְאִם מִבֶּן־חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים כָּסֶף וְלַנְּקֵבָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים כָּסֶף׃

וְאִם מִבַּר יַרְחָא וְעַד בַּר חֲמֵישׁ שְׁנִין וִיהֵי פּוּרְסָנֵיהּ דִּדְכוּרָא חֲמֵישׁ סִלְעִין דִּכְסַף וּלְנוּקְבְתָּא פּוּרְסָנַהּ תְּלָת סִלְעִין דִּכְסַף׃

And if it be from a month old even unto five years old, then thy valuation shall be for the male five shekels of silver, and for the female thy valuation shall be three shekels of silver.

7 וְאִם מִבֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה אִם־זָכָר וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שָׁקֶל וְלַנְּקֵבָה עֲשָׂרָה שְׁקָלִים׃

וְאִם מִבַּר שִׁתִּין שְׁנִין וּלְעֵילָא אִם דִּכוּרָא וִיהֵי פּוּרְסָנֵיהּ חֲמֵישׁ עֲשַׂר סִלְעִין וּלְנוּקְבְתָּא עֲשַׂר סִלְעִין׃

And if it be from sixty years old and upward: if it be a male, then thy valuation shall be fifteen shekels, and for the female ten shekels.

8 וְאִם־מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל־פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן׃ (ס)

וְאִם מִסְכֵּן הוּא מִפּוּרְסָנֵיהּ וִיקִימְנֵיהּ קֳדָם כָּהֲנָא וְיִפְרוֹס יָתֵיהּ כָּהֲנָא עַל פּוּם דְּתַדְבֵּיק יַד נָדְרָא יִפְרְסִנֵיהּ כָּהֲנָא׃

But if he be too poor for thy valuation, then he shall be set before the priest, and the priest shall value him; according to the means of him that vowed shall the priest value him.

9 וְאִם־בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַיהוָה יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ׃

וְאִם בְּעִירָא דִּיקָרְבּוּן מִנַּהּ קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ כֹּל דִּיתִּין מִנַּיהּ קֳדָם יְיָ יְהֵי קוּדְשָׁא׃

And if it be a beast, whereof men bring an offering unto the Lord, all that any man giveth of such unto the Lord shall be holy.

10 לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא־יָמִיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ־רַע בְּטוֹב וְאִם־הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בְּבְהֵמָה וְהָיָה־הִוא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ׃

לָא יְחַלִּיפֵנִיהּ וְלָא יַעְבֵּר יָתֵיהּ טָב בְּבִישׁ אוֹ בִישׁ בְּטָב וְאִם חַלָּפָא יְחַלֵּיף בְּעִירָא בְּבְעִירָא וִיהֵי הוּא וְחִלּוּפֵיהּ יְהֵי קוּדְשָׁא׃

He shall not alter it, nor change it, a good for a bad, or a bad for a good; and if he shall at all change beast for beast, then both it and that for which it is changed shall be holy.

11 וְאִם כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא־יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה וְהֶעֱמִיד אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן׃

וְאִם כָּל בְּעִירָא מְסָאֲבָא דְּלָא יְקָרְבּוּן מִנַּהּ קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ וִיקִים יָת בְּעִירָא קֳדָם כָּהֲנָא׃

And if it be any unclean beast, of which they may not bring an offering unto the Lord, then he shall set the beast before the priest.

12 וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה׃

וְיִפְרוֹס כָּהֲנָא יָתַהּ בֵּין טָב וּבֵין בִּישׁ כְּפוּרְסָן כָּהֲנָא כֵּן יְהֵי׃

And the priest shall value it, whether it be good or bad; as thou the priest valuest it, so shall it be.

13 וְאִם־גָּאֹל יִגְאָלֶנָּה וְיָסַף חֲמִישִׁתוֹ עַל־עֶרְכֶּךָ׃

וְאִם מְפָרָק יִפְרְקִנַּהּ וְיוֹסִיף חוּמְשֵׁיהּ עַל פּוּרְסָנֵיהּ׃

But if he will indeed redeem it, then he shall add the fifth part thereof unto thy valuation.

14 וְאִישׁ כִּי־יַקְדִּישׁ אֶת־בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם׃

וּגְבַר אֲרֵי יַקְדֵּישׁ יָת בֵּיתֵיהּ קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ וְיִפְרְסִנֵיהּ כָּהֲנָא בֵּין טָב וּבֵין בִּישׁ כְּמָא דְּיִפְרוֹס יָתֵיהּ כָּהֲנָא כֵּן יְקוּם׃

And when a man shall sanctify his house to be holy unto the Lord, then the priest shall value it, whether it be good or bad; as the priest shall value it, so shall it stand.

15 וְאִם־הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת־בֵּיתוֹ וְיָסַף חֲמִישִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ׃

וְאִם דְּאַקְדֵּישׁ יִפְרוֹק יָת בֵּיתֵיהּ וְיוֹסִיף חוּמְשָׁ כְּסַף פּוּרְסָנֵיהּ עֲלוֹהִי וִיהֵי לֵיהּ׃

And if he that sanctified it will redeem his house, then he shall add the fifth part of the money of thy valuation unto it, and it shall be his.

16 וְאִם־מִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף׃ חמישי (שביעי)

וְאִם מֵחֲקַל אַחְסָנָתֵיהּ יַקְדֵּישׁ גְּבַר קֳדָם יְיָ וִיהֵי פּוּרְסָנֵיהּ לְפוּם זַרְעֵיהּ בֵּית זְרַע כּוֹר שְׂעָרִין בְּחַמְשִׁין סִלְעִין דִּכְסַף׃

And if a man shall sanctify unto the Lord part of the field of his possession, then thy valuation shall be according to the sowing thereof; the sowing of a homer of barley shall be valued at fifty shekels of silver.

(5) ואם מבן חמש שנים. לא שיהא הנודר קטן שאין בדברי קטן כלום, אלא גדול שאמר ערך קטן הזה שהוא בן חמש שנים עלי:
(7) ואם מבן ששים שנה וגו׳. כשמגיע לימי הזקנה האשה קרובה להאשה כאיש, לפיכך האיש פוחת בהזדקנו יותר משלש בערכו, והאשה אינה פוחתת אלא שלש בערכה, דאמרי אינשי (ערכין יט.) סבא בביתא פשא בביתא, סבתא בביתא סימא בביתא וסימנא טבא בביתא:
(8) ואם מך הוא. שאין ידו משגת ליתן הערך הזה: והעמידו. לנערך לפני הכהן ויעריכנו לפי השגת ידו של מעריך: על פי אשר תשיג. לפי מה שיש לו יסדרנו, וישאיר לו כדי חייו, מטה כר וכסת וכלי אומנות, אם היה חמר משאיר לו חמורו (ערכין כג.):
(9) כל אשר יתן ממנו. אמר רגלה של זו עולה, דבריו קיימין, ותמכר לצרכי עולה, ודמיה חולין, חוץ מדמי אותו האבר:
(10) טוב ברע. תם בבעל מום (ת"כ פרק ט, ו): או רע בטוב. וכל שכן טוב בטוב, ורע ברע (תמורה ט.):
(11) ואם כל בהמה טמאה. בבעלת מום הכתוב מדבר שהיא עומדת להקרבה, ולמדך הכתוב שאין קדשים תמימים יוצאין לחולין בפדיון, אלא ג"כ הוממו (שם לב: ת"כ פרשתא ד, ה):
(12) כערכך הכהן כן יהיה. לשאר כל אדם הבא לקנותה מיד הקדש:
(13) ואם גאל יגאלנה. בבעליס החמיר הכתוב, להוסיף חומש, וכן במקדיש בית, וכן במקדיש את השדה, וכן בפדיון מעשר שני, הבעליס מוסיפין חומש, ולא שאר כל אדם (ת"כ שם ז):

17 אִם־מִשְׁנַת הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם׃
אִם מִשַּׁתָּא דְּיוֹבֵילָא יַקְדִּישׁ חַקְלֵיהּ כְּפוּרְסָנֵיהּ יְקוּם׃
17 If he sanctify his field from the year of jubilee, according to thy valuation it shall stand.

18 וְאִם־אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ׃
וְאִם בָּתַר יוֹבֵילָא יַקְדִּישׁ חַקְלֵיהּ וִיחַשֵּׁיב לֵיהּ כָּהֲנָא יָת כַּסְפָּא עַל פּוֹם שְׁנַיָּא דְּאִשְׁתָּאֲרָא עַד שַׁתָּא דְּיוֹבֵילָא וְיִתְמְנַע מִפּוּרְסָנֵיהּ׃
18 But if he sanctify his field after the jubilee, then the priest shall reckon unto him the money according to the years that remain unto the year of jubilee, and an abatement shall be made from thy valuation.

19 וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ׃
וְאִם מִפְּרָק יִפְרוֹק יָת חַקְלָא דְּאַקְדִּישׁ יָתֵיהּ וְיוֹסִיף חוּמֶשׁ כְּסַף פּוּרְסָנֵיהּ עֲלוֹהִי וִיקוּם לֵיהּ׃
19 And if he that sanctified the field will indeed redeem it, then he shall add the fifth part of the money of thy valuation unto it, and it shall be assured to him.

20 וְאִם־לֹא יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה וְאִם־מָכֹר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד׃
וְאִם לָא יִפְרוֹק יָת חַקְלָא וְאִם זַבִּין יָת חַקְלָא לִגְבַר אָחֳרָן לָא יִתְפְּרֵיק עוֹד׃
20 And if he will not redeem the field, or if he have sold the field to another man, it shall not be redeemed any more.

21 וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיהוָה כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ׃
וִיהֵי חַקְלָא בְּמִפְּקֵיהּ בְּיוֹבֵילָא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ כְּחַקַל חֲרְמָא לְכָהֲנָא תְּהֵי אַחְסָנְתֵּיהּ׃
21 But the field, when it goeth out in the jubilee, shall be holy unto the Lord, as a field devoted; the possession thereof shall be the priest's.

22 וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַיהוָה׃
וְאִם יָת חַקַל זְבִינוּתֵיהּ דְּלָא מֵחַקַל אַחְסָנְתֵּיהּ יַקְדִּישׁ קֳדָם יְיָ׃
22 And if he sanctify unto the Lord a field which he hath bought, which is not of the field of his possession;

23 וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מִכְסַת הָעֶרְכְּךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנָתַן אֶת־הָעֶרְכְּךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה׃
וִיחַשֵּׁיב לֵיהּ כָּהֲנָא יָת נְכִיסַת הָעֶרְכָּךְ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבֵילָא וְיִתֵּין יָת פּוּרְסָנֵיהּ בְּיוֹמָא הַהוּא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ׃
23 then the priest shall reckon unto him the worth of thy valuation unto the year of jubilee; and he shall give thy valuation in that day, as a holy thing unto the Lord.

24 בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ לַאֲשֶׁר־לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ׃
בְּשַׁתָּא דְּיוֹבֵילָא יְתוּב חַקְלָא לְדִזַבְנֵיהּ מִנֵּיהּ לְדִדִילֵיהּ אַחְסָנַת אַרְעָא׃
24 In the year of jubilee the field shall return unto him of whom it was bought, even to him to whom the possession of the land belongeth.

25 וְכָל־עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשֶּׁקֶל׃
וְכָל פּוּרְסָנֵיהּ יְהֵי בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא עַסְרִין מָעִין יְהֵי סִלְעָא׃
25 And all thy valuations shall be according to the shekel of the sanctuary; twenty gerahs shall be the shekel.

26 אַךְ־בְּכוֹר אֲשֶׁר־יִבָּכֵר לַיהוָה בִּבְהֵמָה לֹא־יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה לַיהוָה הוּא׃
בְּרַם בּוּכְרָא דְּיִתְבְּכַּר קֳדָם יְיָ בִּבְעִירָא לָא יַקְדֵּישׁ גְּבַר יָתֵיהּ אִם תּוֹר אִם אִמַּר דֵּיְיָ הוּא׃
26 Howbeit the firstling among beasts, which is born as a firstling to the Lord, no man shall sanctify it; whether it be ox or sheep, it is the Lord's.

27 וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה וּפָדָה בְעֶרְכֶּךָ וְיָסַף חֲמִשִׁתוֹ עָלָיו וְאִם־לֹא יִגָּאֵל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכֶּךָ׃
וְאִם בִּבְעִירָא מְסָאֲבָא וְיִפְרוֹק בְּפוּרְסָנֵיהּ וְיוֹסִיף חוּמְשֵׁיהּ עֲלוֹהִי וְאִם לָא יִתְפְּרֵיק וְיִזְדַּבַּן בְּפוּרְסָנֵיהּ׃
27 And if it be of an unclean beast, then he shall ransom it according to thy valuation, and shall add unto it the fifth part thereof; or if it be not redeemed, then it shall be sold according to thy valuation.

(16) והיה ערכך לפי זרעו. ולא כפי שוויה, אחת שדה טובה ואחת שדה רעה פדיון הקדשן שוים, בית כור שעוריס בחמשים שקליס, כך גזירת הכתוב, והוא שנא לגאלה בתחלת היובל, ואם בא לגאלה באמצעו נותן לפי החשבון, סלע ופונדיון לשנה (ערכין כה.), לפי שאינה הקדש אלא למנין שני היובל, שאם נגאלה הרי טוב, ואם לאו הגזבר מוכרה בדמים הללו לאחר ועומדת ביד הלוקח עד היובל כשאר כל השדות המכורות, וכשהיא יוצאה מידו חוזרת לכהנים של אותו משמר שהיובל פוגע בו ומתחלקת ביניהם (שם כח:), זהו המשפט האמור במקדיש שדה, ועכשיו אפרשנו על סדר המקראות:

(17) אם משנת היובל יקדיש וגו׳. אם משעברה שנת היובל מיד הקדישה ובא זה לגאלה מיד: כערכך יקום. כערך הזה האמור יהיה, חמשים כסף יתן:

(18) ואם אחר היבל יקדיש. וכן אם הקדישה משנת היובל ונשתהה ביד גזבר ובא זה לגאלה אחר היובל: וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות. כפי חשבון. כילד הרי קצב דמיה של ארבעים ותשע שניס חמשים שקל, הרי שקל לכל שנה ושקל יתר על כולן, והשקל ארבעים ושמנה פונדיונין, הרי סלע ופונדיון לשנה אלא שחסר פונדיון אחד לכולן, ואמרו רבותינו (בכורות נ.) שאותו פונדיון קַלְבּוֹן לְפַרוֹטְרוֹט, והבא לגאול יתן סלע ופונדיון לכל שנה לשניס הנותרות עד שנת היובל: ונגרע מערכך. מִמֶּנּוּ השניס שמשנת היובל, עד שנת הפדיון:

(19) ואם גאל יגאל. המקדיש אותו יוסיף חומש על הקצבה הזאת:

(20) ואם לא יגאל את השדה. המקדיש: ואם מכר. הגזבר (ערכין כה:): את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד. לשוב ביד המקדיש:

(21) והיה השדה בצאתו ביבל. מיד הלוקחו מן הגזבר, כדרך שאר שדות היוצאות מיד לוקחיהם ביובל: קדש לה׳. לא שישוב להקדש בדק הבית ליד הגזבר, אלא כשדה החרם הנתון לכהנים, שנאמר כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה (במדבר יח, יד), אף זו תתחלק לכהנים של אותו משמר שיום הכפורים של יובל פוגע בו (ערכין כח:):

(22) ואם את שדה מקנתו וגו׳. חלוק יש בין שדה מקנה לשדה אחוזה, ששדה מקנה לא תתחלק לכהנים ביובל, לפי שאינו יכול להקדישה אלא עד היובל, שהרי ביובל היתה עתידה לצאת מידו ולשוב לבעלים, לפיכך, אם בא לגאלה, יגאל בדמים הללו הקצובים לשדה אחוזה, ואם לא יגאל, וימכרנה גזבר לאחר, או אם לא יגאל הוא, בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו, אותו שהקדישה, ופן תאמר לאשר קנהו הלוקח הזה האחרון מאתו, וזהו הגזבר, לכך הולרך לומר לאשר לו אחוזת הארץ, מירושת אבות, וזהו בעלים הראשונים שמכרוה למקדיש (שם כו:):

(25) וכל ערכך יהיה בשקל הקדש. כל ערכך שכתוב בו שקליס יהיה בשקל הקדש: עשרים גרה. עשריס מעות, כך היו מתחלה, ולאחר מכאן הוסיפו שתות, ואמרו רבותינו (בכורות נ.) שם מעה כסף דינר, עשריס וארבע מעות לסלע:

(26) לא יקדיש איש אתו. לשס קרבן אחר, לפי שאינו שלו:

28 אַךְ־כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרֹם אִישׁ לַיהוָה מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל־חֵרֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה׃

בְּרַם כָּל חֲרָמָא דְּיַחְרִים גְּבַר קֳדָם יְיָ מִכָּל דְּלֵיהּ מֵאֲנָשָׁא וּבְעִירָא וּמֵחֲקַל אַחְסָנָתֵיהּ לָא יִזְדַּבַּן וְלָא יִתְפְּרֵיק כָּל חֲרָמָא קוּדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא קֳדָם יְיָ׃

Notwithstanding, no devoted thing, that a man may devote unto the Lord of all that he hath, whether of man or beast, or of the field of his possession, shall be sold or redeemed; every devoted thing is most holy unto the Lord.

שביעי 29 כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת׃

כָּל חֲרָמָא דְּיִתְחְרַם מִן אֲנָשָׁא לָא יִתְפְּרֵיק אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל׃

None devoted, that may be devoted of men, shall be ransomed; he shall surely be put to death.

30 וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַיהוָה הוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה׃

וְכָל מַעְשַׂר אַרְעָא מִזִּרְעָא דְּאַרְעָא מִפֵּירֵי אִילָנָא דַּיְיָ הוּא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ׃

And all the tithe of the land, whether of the seed of the land, or of the fruit of the tree, is the Lord's; it is holy unto the Lord.

31 וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעַשְׂרוֹ חֲמִשִׁיתוֹ יֹסֵף עָלָיו׃

וְאִם מִפְּרָק יִפְרוֹק גְּבַר מִמַּעֲשָׂרֵיהּ חוּמְשֵׁיהּ יוֹסִיף עֲלוֹהִי׃

And if a man will redeem aught of his tithe, he shall add unto it the fifth part thereof.

מפטיר 32 וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לַיהוָה׃

וְכָל מַעְשַׂר תּוֹרִין וְעָאן כֹּל דְּיִעְבַּר תְּחוֹת חוּטְרָא עֲשִׂירָאָה יְהֵי קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ׃

And all the tithe of the herd or the flock, whatsoever passeth under the rod, the tenth shall be holy unto the Lord.

33 לֹא יְבַקֵּר בֵּין־טוֹב לָרַע וְלֹא יְמִירֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל׃

לָא יְבַקַּר בֵּין טָב לְבִישׁ וְלָא יְחַלְּפִנֵּיהּ וְאִם חַלָּפָא יְחַלְּפִנֵּיהּ וִיהֵי הוּא וְחִלּוּפֵיהּ יְהֵי קוּדְשָׁא לָא יִתְפְּרֵיק׃

He shall not inquire whether it be good or bad, neither shall he change it; and if he change it at all, then both it and that for which it is changed shall be holy; it shall not be redeemed.

עם פסוקים 34 אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי׃

אִלֵּין פִּקּוּדַיָּא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּטוּרָא דְּסִינָי׃

These are the commandments, which the Lord commanded Moses for the children of Israel in mount Sinai.

The Haftara is Jeremiah 16:19 – 17:14 on page 730. On Erev Rosh Ḥodesh, read the Haftara on page 768.

חזק חזק ונתחזק

(27) ואם בבהמה הטמאה וגו׳. אין המקרא הזה מוסב על הנכור, שאין לומר בנכור בהמה טמאה ופדה בערכך, וחמור אין זה, שהרי אין פדיון פטר חמור אלא טלה, והוא מתנה לכהן ואינו להקדש, אלא הכתוב מוסב על ההקדש, שהכתוב שלמעלה דבר בפדיון בהמה טהורה שהוממה, וכאן דבר במקדיש בהמה טמאה לגדק הבית (מנחות קא.): ופדה בערכך. כפי מה שיעריכנה הכהן: ואם לא יגאל. ע״י בעליו (ת״כ פרק ג, ג): ונמכר בערכך. לאחריו:

(28) אך כל חרם וגו׳. נחלקו רבותינו בדבר (ערכין כח:), יש אומרים שתם חרמים להקדש (שם ה), ומה אני מקיים כל חרם בישראל לך יהיה (במדבר יח, יד), בחרמי כהניו, שפירש ואמר הרי זה חרם לכהן, ויש שאמרו שתם חרמים לכהניו: לא ימכר ולא יגאל. אלא יתנו לכהן, לדברי האומר שתם חרמים לכהניו, מפרש מקרא זה בשתם חרמים, והאומר שתם חרמים לגדק הבית, מפרש מקרא זה, בחרמי כהניו, שהכל מודים שחרמי כהניו אין להם פדיון (ערכין כח:), עד שיבואו ליד כהן, וחרמי גבוה נפדיו: כל חרם קדש קדשים הוא. האומר שתם חרמים לגדק הבית, מביא ראיה מכאן, והאומר שתם חרמים לכהניו, מפרש כל חרם קדש קדשים הוא לה׳, ללמד שחרמי כהניו חלוים על קדשי קדשים, ועל קדשים קלים, ונותן לכהן כמו ששנינו במסכת ערכין (כח:) אם נדר, נותן דמיהם, ואם נדבה, נותן את טובתה: מאדם. כגון שהחרים עבדיו ושפחותיו הכנעניים (שם כח.):

(29) כל חרם אשר יחרם וגו׳. היונתן ליהרג ואמר אחד ערכו עלי, לא אמר כלום (שם ו. ת״כ שם ז): מות יומת. הרי הולך למות, לפיכך לא יפדה, אין לו לא דמים, ולא ערך:

(30) וכל מעשר הארץ. במעשר שני הכתוב מדבר: מזרע הארץ. דגן: מפרי העץ. תירוש ויצהר: לה׳ הוא. קנאו השם ומשולחנו צוה לך לעלות ולאכול בירושלים, כמו שנאמר וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וגו׳ (דברים יד, כג קידושין נג.):

(31) ממעשרו. ולא ממעשר חבירו, הפודה מעשר של חבירו אין מוסיף חומש (שם כד). ומה היא גאולתו, כדי להתירו באכילה בכל מקום, והמעות יעלה ויאכל בירושלים, כמו שכתוב וְנָתַתָּה בַּכֶּסֶף וגו׳:

(32) תחת השבט. כשבא לעשרן מוציאן בפתח זה אחר זה, והעשירי מכה בשבט צבועה בסקרא להיות ניכר שהוא מעשר, כן עושה לטלאים ועגלים של כל שנה ושנה (בכורות נח:): יהיה קדש. ליקרב למזבח דמו ואמוריו, והבשר נאכל לבעלים, שהרי לא נמנה עם שאר מתנות כהונה, ולא מצינו שיהא בשרו ניתן לכהניו:

(33) לא יבקר וגו׳. לפי שנאמר וְכָל מְבָאֵר נְדָרֶיכָם (שם יב, יא), יכול יהא בורר ומוציא את היפה, תלמוד לומר לא יבקר בין טוב לרע, בין תם בין בעל מום, חלה עליו קדושה, ולא שיקריב בעל מום, אלא יאכל בתורת מעשר, ואסור ליגזז וליעבד (בכורות יד:):

1	AND THE Lord spoke unto Moses in the wilderness of Sinai, in the tent of meeting, on the first day of the second month, in the second year after the were come out of the land of Egypt, saying:	וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּמַדְבְּרָא דְסִינַי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא בְּחַד לְיַרְחָא תִּנְיָנָא בְּשַׁתָּא תִּנְיֵיתָא לְמִפַּקְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמֵימַר:	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:
2	'Take ye the sum of all the congregation of the children of Israel, by their families, by their fathers' houses, according to the number of names, every male, by their polls;	קַבִּילוּ יָת חוּשְׁבַּן כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִרְעָיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן כָּל דְּכוּרָא לְגוּלְגֻלְתְּהוֹן:	שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגֻלְגֻלֹתָם:
3	from twenty years old and upward, all that are able to go forth to war in Israel: ye shall number them by their hosts, even thou and Aaron.	מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא כָּל נָפֵיק חֵילָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּמְנוֹן יָתְהוֹן לְחֵילֵיהוֹן אַתְּ וְאַהֲרֹן:	מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאֹתָם אַתָּה וְאַהֲרֹן:
4	And with you there shall be a man of every tribe, every one head of his fathers' house.	וְעִמְּכוֹן יְהוֹן גּוּבְרָא גּוּבְרָא לְשִׁבְטָא גְּבַר רֵישׁ לְבֵית אֲבָהָתוֹהִי הוּא:	וְאִתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לַמַּטֶּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אֲבֹתָיו הוּא:
5	And these are the names of the men that shall stand with you: of Reuben, Elizur the son of Shedeur.	וְאִלֵּין שְׁמָהָת גּוּבְרַיָּא דִּיקוּמוּן עִמְּכוֹן לְרְאוּבֵן אֱלִיצוּר בַּר שְׁדֵיאוּר:	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעַמְדוּ אִתְּכֶם לִרְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר:
6	Of Simeon, Shelumiel the son of Zurishaddai.	לְשִׁמְעוֹן שְׁלוּמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי:	לְשִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי:
7	Of Judah, Nahshon the son of Amminadab.	לִיהוּדָה נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב:	לִיהוּדָה נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב:
8	Of Issachar, Nethanel the son of Zuar.	לְיִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר:	לְיִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר:
9	Of Zebulun, Eliab the son of Helon.	לִזְבוּלֻן אֱלִיאָב בַּר חֵלֹן:	לִזְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן:
10	Of the children of Joseph: of Ephraim, Elishama the son of Ammihud; of Manasseh, Gamaliel the son of Pedahzur.	לִבְנֵי יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד לִמְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר:	לִבְנֵי יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד לִמְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר:
11	Of Benjamin, Abidan the son of Gideoni.	לְבִנְיָמִן אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי:	לְבִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי:
12	Of Dan, Ahiezer the son of Ammishaddai.	לְדָן אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי:	לְדָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי:
13	Of Asher, Pagiel the son of Ochran.	לְאָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן:	לְאָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן:
14	Of Gad, Eliasaph the son of Deuel.	לְגָד אֶלְיָסָף בַּר דְּעוּאֵל:	לְגָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל:
15	Of Naphtali, Ahira the son of Enan.'	לְנַפְתָּלִי אֲחִירַע בַּר עֵינָן:	לְנַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן:
16	These were the elect of the congregation, the princes of the tribes of their fathers; they were the heads of the thousands of Israel.	אִלֵּין מְעָרְעֵי כְּנִשְׁתָּא רַבְרְבֵי שִׁבְטֵי אֲבָהָתְהוֹן רֵישֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל אִנּוּן:	אֵלֶּה (כ׳ קריאי)[ק׳ קְרוּאֵי] הָעֵדָה נְשִׂיאֵי מַטּוֹת אֲבוֹתָם רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם:
17	And Moses and Aaron took these men that are pointed out by name.	וּדְבַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יָת גּוּבְרַיָּא הָאִלֵּין דְּאִתְפָּרְשׁוּ בִּשְׁמָהָן:	וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְבוּ בְּשֵׁמֹת: (בספרי ספרד ואשכנז בְּשֵׁמוֹת)
18	And they assembled all the congregation together on the first day of the second month, and they declared their pedigrees after their families, by their fathers' houses, according to the number of names, from twenty years old and upward, by their polls.	וְיָת כָּל כְּנִשְׁתָּא כְּנַשׁוּ בְּחַד לְיַרְחָא תִּנְיָנָא וְאִתְיַחַסוּ עַל זַרְעֵיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא לְגוּלְגֻלְתְּהוֹן:	וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּתְיַלְּדוּ עַל־מִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְגֻלְגֻלֹתָם:

(1) וידבר. במדבר סיני באחד לחדש. מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה כשיצאו ממצרים מנאן וכשנפלו בעגל מנאן לידע מניין הנותרים כשבא להשרות שכינתו עליהן מנאן. באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באייר מנאם:

(2) למשפחתם. דע מניין כל שבט ושבט: לבית אבתם. מי שאביו משבט אחד ואמו משבט אחר יקוס על שבט אביו (ב"ב קט, ב): לגלגלתם. על ידי שקלים בקע לגלגולת:

(3) כל יצא צבא. מגיד שאין יוצא בצבא פחות מבן עשרים:

(4) ואתכם יהיו. כשתפקדו אותם יהיו עמכם נשיא כל שבט ושבט:

(16) אלה קרואי העדה. הנקראים לכל דבר משיבות שבעדה:

(17) האנשים האלה. את שניס עשר נשיאים הללו: אשר נקבו. לו כאן בשמות:

19 כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיִּפְקְדֵם
בְּמִדְבַּר סִינָי׃ (ס)

כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וּמְנָנוּן בְּמַדְבְּרָא
דְּסִינָי׃

19 As the Lord commanded Moses, so did he number them in the wilderness of Sinai.

20 שני וַיִּהְיוּ בְנֵי־רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל תּוֹלְדֹתָם
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת
לְגֻלְגֹּלֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃

וַהֲווֹ בְנֵי רְאוּבֵן בּוּכְרֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל
תּוֹלְדָתְהוֹן לְזַרְעָיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן
בְּמִנְיַן שְׁמָהָן לְגוּלְגֻלְתְּהוֹן כָּל דְּכוּרָא
מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא כֹּל נָפֵיק
חֵילָא׃

20 And the children of Reuben, Israel's first-born, their generations, by their families, by their fathers' houses, according to the number of names, by their polls, every male from twenty years old and upward, all that were able to go forth to war;

21 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים
אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ (פ)

מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דִּרְאוּבֵן אַרְבְּעִין
וְשִׁתָּא אַלְפִין וַחֲמֵישׁ מְאָה׃

21 those that were numbered of them, of the tribe of Reuben, were forty and six thousand and five hundred.

22 לִבְנֵי שִׁמְעוֹן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם פְּקֻדָיו בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת לְגֻלְגֹּלֹתָם
כָּל־זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל
יֹצֵא צָבָא׃

לִבְנֵי שִׁמְעוֹן תּוֹלְדָתְהוֹן לְזַרְעָיָתְהוֹן
לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן מִנְיָנוֹהִי בְּמִנְיַן שְׁמָהָן
לְגוּלְגֻלְתְּהוֹן כָּל דְּכוּרָא מִבַּר עֶשְׂרִין
שְׁנִין וּלְעֵילָא כֹּל נָפֵיק חֵילָא׃

22 Of the children of Simeon, their generations, by their families, by their fathers' houses, those that were numbered thereof, according to the number of names, by their polls, every male from twenty years old and upward, all that were able to go forth to war;

23 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים
אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת׃ (פ)

מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְּשִׁמְעוֹן חַמְשִׁין
וְתִשְׁעָא אַלְפִין וּתְלָת מְאָה׃

23 those that were numbered of them, of the tribe of Simeon, were fifty and nine thousand and three hundred.

24 לִבְנֵי גָד תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃

לִבְנֵי גָּד תּוֹלְדָתְהוֹן לְזַרְעָיָתְהוֹן לְבֵית
אֲבָהָתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין
וּלְעֵילָא כֹּל נָפֵיק חֵילָא׃

24 Of the children of Gad, their generations, by their families, by their fathers' houses, according to the number of names, from twenty years old and upward, all that were able to go forth to war;

25 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה גָד חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים
אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ (פ)

מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְּגָד אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא
אַלְפִין וְשֵׁית מְאָה וְחַמְשִׁין׃

25 those that were numbered of them, of the tribe of Gad, were forty and five thousand six hundred and fifty.

26 לִבְנֵי יְהוּדָה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃

לִבְנֵי יְהוּדָה תּוֹלְדָתְהוֹן לְזַרְעָיָתְהוֹן
לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר
עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא כֹּל נָפֵיק חֵילָא׃

26 Of the children of Judah, their generations, by their families, by their fathers' houses, according to the number of names, from twenty years old and upward, all that were able to go forth to war;

27 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה יְהוּדָה אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים
אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ (פ)

מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה שִׁבְעִין
וְאַרְבְּעָא אַלְפִין וְשֵׁית מְאָה׃

27 those that were numbered of them, of the tribe of Judah, were threescore and fourteen thousand and six hundred.

28 לִבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃

לִבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלְדָתְהוֹן לְזַרְעָיָתְהוֹן
לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר
עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא כֹּל נָפֵיק חֵילָא׃

28 Of the children of Issachar, their generations, by their families, by their fathers' houses, according to the number of names, from twenty years old and upward, all that were able to go forth to war;

29 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר אַרְבָּעָה
וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ (פ)

מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְּיִשָּׂשכָר חַמְשִׁין
וְאַרְבְּעָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃

29 those that were numbered of them, of the tribe of Issachar, were fifty and four thousand and four hundred.

30 לִבְנֵי זְבוּלֻן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃

לִבְנֵי זְבוּלוּן תּוֹלְדָתְהוֹן לְזַרְעָיָתְהוֹן
לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר
עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא כֹּל נָפֵיק חֵילָא׃

30 Of the children of Zebulun, their generations, by their families, by their fathers' houses, according to the number of names, from twenty years old and upward, all that were able to go forth to war;

31 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה זְבוּלֻן שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים
אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ (פ)

מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דִּזְבוּלוּן חַמְשִׁין
וְשַׁבְעָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃

31 those that were numbered of them, of the tribe of Zebulun, were fifty and seven thousand and four hundred.

32 לִבְנֵי יוֹסֵף לִבְנֵי אֶפְרַיִם תּוֹלְדֹתָם
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת
מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃

לִבְנֵי יוֹסֵף לִבְנֵי אֶפְרַיִם תּוֹלְדָתְהוֹן
לְזַרְעָיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן בְּמִנְיַן
שְׁמָהָן מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא כֹּל
נָפֵיק חֵילָא׃

32 Of the children of Joseph, namely, of the children of Ephraim, their generations, by their families, by their fathers' houses, according to the number of names, from twenty years old and upward, all that were able to go forth to war;

(18) ויתילדו על משפחותם. הנילו ספרי יחוסיהם ועידי חזקת לידתם כל אחד ואחד להתייחס על השבט׃

33 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אֶפְרָיִם אַרְבָּעִים אֶלֶף
וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ (פ)

מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְּאֶפְרָיִם אַרְבְּעִין
אַלְפִין וַחֲמֵישׁ מְאָה׃

33 those that were numbered of them, of the tribe of Ephraim, were forty thousand and five hundred.

34 לִבְנֵי מְנַשֶּׁה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃

לִבְנֵי מְנַשֶּׁה תּוֹלְדָתְהוֹן לְזַרְעֵיָתְהוֹן
לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר
עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא כֹּל נָפֵיק חֵילָא׃

34 Of the children of Manasseh, their generations, by their families, by their fathers' houses, according to the number of names, from twenty years old and upward, all that were able to go forth to war;

35 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים
אֶלֶף וּמָאתָיִם׃ (פ)

מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דִּמְנַשֶּׁה תְּלָתִין וּתְרֵין
אַלְפִין וּמְאָתַן׃

35 those that were numbered of them, of the tribe of Manasseh, were thirty and two thousand and two hundred.

36 לִבְנֵי בִנְיָמִן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃

לִבְנֵי בִנְיָמִן תּוֹלְדָתְהוֹן לְזַרְעֵיָתְהוֹן
לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר
עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא כֹּל נָפֵיק חֵילָא׃

36 Of the children of Benjamin, their generations, by their families, by their fathers' houses, according to the number of names, from twenty years old and upward, all that were able to go forth to war;

37 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה בִנְיָמִן חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים
אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ (פ)

מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דִּבְנְיָמִין תְּלָתִין
וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃

37 those that were numbered of them, of the tribe of Benjamin, were thirty and five thousand and four hundred.

38 לִבְנֵי דָן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃

לִבְנֵי דָן תּוֹלְדָתְהוֹן לְזַרְעֵיָתְהוֹן לְבֵית
אֲבָהָתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין
וּלְעֵילָא כֹּל נָפֵיק חֵילָא׃

38 Of the children of Dan, their generations, by their families, by their fathers' houses, according to the number of names, from twenty years old and upward, all that were able to go forth to war;

39 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה דָן שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף
וּשְׁבַע מֵאוֹת׃ (פ)

מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְּדָן שִׁתִּין וּתְרֵין
אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה׃

39 those that were numbered of them, of the tribe of Dan, were threescore and two thousand and seven hundred.

40 לִבְנֵי אָשֵׁר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃

לִבְנֵי אָשֵׁר תּוֹלְדָתְהוֹן לְזַרְעֵיָתְהוֹן לְבֵית
אֲבָהָתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין
וּלְעֵילָא כֹּל נָפֵיק חֵילָא׃

40 Of the children of Asher, their generations, by their families, by their fathers' houses, according to the number of names, from twenty years old and upward, all that were able to go forth to war;

41 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אָשֵׁר אֶחָד וְאַרְבָּעִים
אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ (פ)

מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְּאָשֵׁר אֲרְבְּעִין וְחַד
אַלְפִין וַחֲמֵישׁ מְאָה׃

41 those that were numbered of them, of the tribe of Asher, were forty and one thousand and five hundred.

42 בְּנֵי נַפְתָּלִי תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃

בְּנֵי נַפְתָּלִי תּוֹלְדָתְהוֹן לְזַרְעֵיָתְהוֹן לְבֵית
אֲבָהָתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין
וּלְעֵילָא כֹּל נָפֵיק חֵילָא׃

42 Of the children of Naphtali, their generations, by their families, by their fathers' houses, according to the number of names, from twenty years old and upward, all that were able to go forth to war;

43 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה נַפְתָּלִי שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים
אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ (פ)

מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְּנַפְתָּלִי חַמְשִׁין
וּתְלָתָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃

43 those that were numbered of them, of the tribe of Naphtali, were fifty and three thousand and four hundred.

44 אֵלֶּה הַפְּקֻדִּים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר אִישׁ אִישׁ־אֶחָד
לְבֵית־אֲבֹתָיו הָיוּ׃

אִלֵּין מִנְיָנְיָא דִּמְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְרַבְרְבֵי
יִשְׂרָאֵל תְּרֵי עֲשַׂר גּוּבְרִין גּוּבְרָא חַד
לְבֵית אֲבָהָתוֹהִי הֲווֹ׃

44 These are those that were numbered, which Moses and Aaron numbered, and the princes of Israel, being twelve men; they were each one for his fathers' house.

45 וַיִּהְיוּ כָּל־פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית
אֲבֹתָם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא
צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל׃

וַהֲווֹ כָּל מִנְיָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית
אֲבָהָתְהוֹן מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא כָּל
נָפֵיק חֵילָא בְּיִשְׂרָאֵל׃

45 And all those that were numbered of the children of Israel by their fathers' houses, from twenty years old and upward, all that were able to go forth to war in Israel;

46 וַיִּהְיוּ כָּל־הַפְּקֻדִים שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף
וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃

וַהֲווֹ כָּל מִנְיָנְיָא שֵׁית מְאָה וּתְלָתָא אַלְפִין
וַחֲמֵישׁ מְאָה וַחַמְשִׁין׃

46 even all those that were numbered were six hundred thousand and three thousand and five hundred and fifty.

47 וְהַלְוִיִּם לְמַטֵּה אֲבֹתָם לֹא הָתְפָּקְדוּ
בְּתוֹכָם׃ (פ)

וְלֵיוָאֵי לְשִׁבְטָא דַּאֲבָהָתְהוֹן לָא אִתְמְנִיאוּ
בֵּינֵיהוֹן׃

47 But the Levites after the tribe of their fathers were not numbered among them.

48 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

48 And the Lord spoke unto Moses, saying:

49 אַךְ אֶת־מַטֵּה לֵוִי לֹא תִפְקֹד וְאֶת־רֹאשָׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

בְּרַם יָת שִׁבְטָא דְּלֵוִי לָא תִמְנֵי וְיָת חוּשְׁבָּנְהוֹן לָא תְקַבֵּיל בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

49 'Howbeit the tribe of Levi thou shalt not number, neither shalt thou take the sum of them among the children of Israel;

50 וְאַתָּה הַפְקֵד אֶת־הַלְוִיִּם עַל־מִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְעַל כָּל־כֵּלָיו וְעַל כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ הֵמָּה יִשְׂאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהֵם יְשָׁרְתֻהוּ וְסָבִיב לַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ׃

וְאַתְּ מַנִּי יָת לֵיוָאֵי עַל מַשְׁכְּנָא דְּסָהֲדוּתָא וְעַל כָּל מָנוֹהִי וְעַל כָּל דְּלֵיהּ אִנּוּן יִטְּלוּן יָת מַשְׁכְּנָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְאִנּוּן יְשַׁמְּשׁוּנֵיהּ וּסְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא יִשְׁרוֹן׃

50 but appoint thou the Levites over the tabernacle of the testimony, and over all the furniture thereof, and over all that belongeth to it; they shall bear the tabernacle, and all the furniture thereof; and they shall minister unto it, and shall encamp round about the tabernacle.

51 וּבִנְסֹעַ הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבַחֲנֹת הַמִּשְׁכָּן יָקִימוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת׃

וּבְמִטַּל מַשְׁכְּנָא יְפָרְקוּן יָתֵיהּ לֵיוָאֵי וּבְמִשְׁרֵי מַשְׁכְּנָא יְקִימוּן יָתֵיהּ לֵיוָאֵי וְחֵילוֹנַי דְּיִקְרַב יִתְקְטֵיל׃

51 And when the tabernacle setteth forward, the Levites shall take it down; and when the tabernacle is to be pitched, the Levites shall set it up; and the common man that draweth nigh shall be put to death.

52 וְחָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל־מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל־דִּגְלוֹ לְצִבְאֹתָם׃

וְיִשְׂרוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר עַל מִשְׁרוֹהִי וּגְבַר עַל טַקְסֵיהּ לְחֵילֵיהוֹן׃

52 And the children of Israel shall pitch their tents, every man with his own camp, and every man with his own standard, according to their hosts.

53 וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְלֹא־יִהְיֶה קֶצֶף עַל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׁמְרוּ הַלְוִיִּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן הָעֵדוּת׃

וְלֵיוָאֵי יִשְׂרוֹן סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא דְּסָהֲדוּתָא וְלָא יְהֵי רוּגְזָא עַל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִטְּרוּן לֵיוָאֵי יָת מַטְּרַת מַשְׁכְּנָא דְּסָהֲדוּתָא׃

53 But the Levites shall pitch round about the tabernacle of the testimony, that there be no wrath upon the congregation of the children of Israel; and the Levites shall keep the charge of the tabernacle of the testimony.'

54 וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ׃ (פ)

וַעֲבַדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבַדוּ׃

54 Thus did the children of Israel; according to all that the Lord commanded Moses, so did they.

II שלישי ב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר׃

II And the Lord spoke unto Moses and unto Aaron, saying:

2 אִישׁ עַל־דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת לְבֵית אֲבֹתָם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל־מוֹעֵד יַחֲנוּ׃

גְּבַר עַל טַקְסֵיהּ בְּאָתְוָן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן יִשְׂרוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִקֳּבֵיל סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכַּן זִמְנָא יִשְׂרוֹן׃

2 'The children of Israel shall pitch by their fathers' houses; every man with his own standard, according to the ensigns; a good way off shall they pitch round about the tent of meeting.

3 וְהַחֹנִים קֵדְמָה מִזְרָחָה דֶּגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי יְהוּדָה נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃

וְדִשְׁרָן קֵדוּמָא מַדְנְחָא טֵיקַס מַשְׁרִית יְהוּדָה לְחֵילֵיהוֹן וְרַבָּא לִבְנֵי יְהוּדָה נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב׃

3 Now those that pitch on the east side toward the sunrising shall be they of the standard of the camp of Judah, according to their hosts; the prince of the children of Judah being Nahshon the son of Amminadab,

4 וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃

וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן שִׁבְעִין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין וְשֵׁת מְאָה׃

4 and his host, and those that were numbered of them, threescore and fourteen thousand and six hundred;

5 וְהַחֹנִים עָלָיו מַטֵּה יִשָּׂשכָר וְנָשִׂיא לִבְנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃

וְדִשְׁרָן סְמִיכִין עֲלוֹהִי שִׁבְטָא דְּיִשָּׂשכָר וְרַבָּא לִבְנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר׃

5 and those that pitch next unto him shall be the tribe of Issachar; the prince of the children of Issachar being Nethanel the son of Zuar,

6 וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃

וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנוֹהִי חַמְשִׁין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃

6 and his host, even those that were numbered thereof, fifty and four thousand and four hundred;

7 מַטֵּה זְבוּלֻן וְנָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃

שִׁבְטָא דִּזְבוּלוּן וְרַבָּא לִבְנֵי זְבוּלוּן אֱלִיאָב בַּר חֵלוֹן׃

7 and the tribe of Zebulun; the prince of the children of Zebulun being Eliab the son of Helon,

(49) אך את מטה לוי לא תפקד. כדאי הוא לגיון של מלך להיות ממנה לבדו. דבר אחר נפה הקב"ה שעתידה לעמוד גזירה על כל הממנין מבן עשרים שנה ומעלה שימותו במדבר אמר אל יהיו אלו בכלל לפי שהם שלי שלא טעו בעגל:

(50) ואתה הפקד את הלוים. כתרגומו מני לשון מנוי שררה על דבר שהוא ממונה עליו כמו (אסתר ב, ג) ויפקד המלך פקידים:

(51) יורידו אתו. כתרגומו יפרקון כשבאין ליסע במדבר ממסע למסע היו מפרקין אותו מהקמתו ונושאין אותו עד מקום אשר ישכון שם הענן ויחנו שם ומקימין אותו: והזר הקרב. לעבודתם זו: יומת. בידי שמים (סנהדרין פד, א):

(52) ואיש על דגלו. כמו שהדגלים סדורים בספר זה שלשה שבטים לכל דגל:

(53) ולא יהיה קצף. אם תעשה כמצותי לא יהיה קצף ואם לאו שיכנסו זרים בעבודתם זו יהיה קצף כמו שמצינו במעשה קרח (במדבר יז, יא) כי יצא הקצף וגו':

(2) באתת. כל דגל יהיה לו אות מפה צבועה תלויה בו צבעו של זה צבע כל אחד כגוון אבנו הקבועה בחשן ומתוך כך יכיר כל אחד את דגלו (תנחומא במדבר יב). דבר אחר באותות לבית אבותם באות שמסר להם יעקב אביהם כשנשאוהו ממצרים שנאמר (בראשית נ, יב) ויעשו בניו לו כן כאשר צוה יהודה וישאכר וזבולן ישאוהו מן המזרח ולאובן ושמעון וגד מן הדרום וכו' כדאיתא בתנחומא בפרשה זו: מנגד. מרחוק מיל כמו שנאמר ביהושע (יהושע ג, ד) אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה שיוכלו לבא בשבת משה ואהרן ובניו והלוים חוצים בסמוך לו (תנחומא שם ט):

(3) קדמה. לפניה הקרויה קדם ואיזו זו רוח מזרחית והמערב קרוי אחור:

8 וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃
וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנוֹהִי חַמְשִׁין וְשִׁבְעָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃
8 and his host, and those that were numbered thereof, fifty and seven thousand and four hundred;

9 כָּל־הַפְּקֻדִּים לְמַחֲנֵה יְהוּדָה מְאַת אֶלֶף וּשְׁמֹנִים אֶלֶף וְשֵׁשֶׁת־אֲלָפִים וְאַרְבַּע־מֵאוֹת לְצִבְאֹתָם רִאשֹׁנָה יִסָּעוּ׃ (ס)
כָּל מִנְיָנֵיָא לְמַשְׁרִית יְהוּדָה מְאָה וּתְמָנֵן וְשִׁתָּא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה לְחֵילֵיהוֹן בְּקַדְמֵיתָא נָטְלִין׃
9 all that were numbered of the camp of Judah being a hundred thousand and fourscore thousand and six thousand and four hundred, according to their hosts; they shall set forth first.

10 דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן תֵּימָנָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃
טֵיקַס מַשְׁרִית רְאוּבֵן דָּרוֹמָא לְחֵילֵיהוֹן וְרַבָּא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בַּר שְׁדֵיאוּר׃
10 On the south side shall be the standard of the camp of Reuben according to their hosts; the prince of the children of Reuben being Elizur the son of Shedeur,

11 וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃
וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנוֹהִי אַרְבְּעִין וְשִׁתָּא אַלְפִין וַחֲמֵישׁ מְאָה׃
11 and his host, and those that were numbered thereof, forty and six thousand and five hundred;

12 וְהַחֹנִים עָלָיו מַטֵּה שִׁמְעוֹן וְנָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃
וְדִשְׁרַן סְמִיכִין עֲלוֹהִי שִׁבְטָא דְשִׁמְעוֹן וְרַבָּא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלוּמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי׃
12 and those that pitch next unto him shall be the tribe of Simeon; the prince of the children of Simeon being Shelumiel the son of Zurishaddai,

13 וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת׃
וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן חַמְשִׁין וְתִשְׁעָא אַלְפִין וּתְלָת מְאָה׃
13 and his host, and those that were numbered of them, fifty and nine thousand and three hundred;

14 וּמַטֵּה גָד וְנָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־רְעוּאֵל׃
וְשִׁבְטָא דְגָד וְרַבָּא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בַּר רְעוּאֵל׃
14 and the tribe of Gad; the prince of the children of Gad being Eliasaph the son of Reuel,

15 וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃
וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה וְחַמְשִׁין׃
15 and his host, even those that were numbered of them, forty and five thousand and six hundred and fifty;

16 כָּל־הַפְּקֻדִּים לְמַחֲנֵה רְאוּבֵן מְאַת אֶלֶף וְאֶחָד וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים לְצִבְאֹתָם וּשְׁנִים יִסָּעוּ׃ (ס)
כָּל מִנְיָנֵיָא לְמַשְׁרִית רְאוּבֵן מְאָה וְחַמְשִׁין וְחַד אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה וְחַמְשִׁין לְחֵילֵיהוֹן בְּתִנְיֵיתָא נָטְלִין׃
16 all that were numbered of the camp of Reuben being a hundred thousand and fifty and one thousand and four hundred and fifty, according to their hosts; and they shall set forth second.

17 וְנָסַע אֹהֶל־מוֹעֵד מַחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֹת כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ אִישׁ עַל־יָדוֹ לְדִגְלֵיהֶם׃ (ס)
וְנָטִיל מַשְׁכַּן זִמְנָא מַשְׁרִית לֵיוָאֵי בְּגוֹ מַשְׁרְיָתָא כְּמָא דְשָׁרַן כֵּן נָטְלִין גְּבַר עַל אַתְרֵיהּ לְטִקְסֵיהוֹן׃
17 Then the tent of meeting, with the camp of the Levites, shall set forward in the midst of the camps; as they encamp, so shall they set forward, every man in his place, by their standards.

18 דֶּגֶל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם יָמָּה וְנָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד׃
טֵיקַס מַשְׁרִית אֶפְרַיִם לְחֵילֵיהוֹן מַעְרְבָא וְרַבָּא לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד׃
18 On the west side shall be the standard of the camp of Ephraim according to their hosts; the prince of the children of Ephraim being Elishama the son of Ammihud,

19 וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃
וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין אַלְפִין וַחֲמֵישׁ מְאָה׃
19 and his host, and those that were numbered of them, forty thousand and five hundred;

20 וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה וְנָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃
וְדִסְמִיכִין עֲלוֹהִי שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה וְרַבָּא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר׃
20 and next unto him shall be the tribe of Manasseh; the prince of the children of Manasseh being Gamaliel the son of Pedahzur,

21 וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמָאתָיִם׃
וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן תְּלָתִין וּתְרֵין אַלְפִין וּמָאתַן׃
21 and his host, and those that were numbered of them, thirty and two thousand and two hundred;

22 וּמַטֵּה בִנְיָמִן וְנָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃
וְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִין וְרַבָּא לִבְנֵי בִנְיָמִין אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי׃
22 and the tribe of Benjamin; the prince of the children of Benjamin being Abidan the son of Gideoni,

23 וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃
וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן תְּלָתִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃
23 and his host, and those that were numbered of them, thirty and five thousand and four hundred;

(9) ראשונה יסעו. כשרואין הענן מסתלק תוקעין הכהנים בחצוצרות ונוסע מחנה יהודה תחלה וכשהולכין הולכין כדרך חנייתן הלויים והעגלות באמצע דגל יהודה במזרח ושל ראובן בדרום ושל אפרים במערב ושל דן בצפון:
(17) ונסע אהל מועד. לאחר שני דגלים הללו: כאשר יחנו כן יסעו. כמו שפירשתי הליכתן כחנייתן כל דגל מהלך לרוח הקבועה לו (שם יג): על ידו. על מקומו ואין לשון יד זז ממשמעו רוח של צדו קרוי על ידו הסמוכה לו לכל הוסטת ידו. איתא"ן אי"ש"ל בלע"ז:
(20) ועליו. כתרגומו ודסמיכין עלוהי:

24 כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה אֶפְרַיִם מְאַת אֶלֶף
וּשְׁמֹנַת־אֲלָפִים וּמֵאָה לְצִבְאֹתָם וּשְׁלִשִׁים
יִסָּעוּ׃ (ס)

24 כָּל מִנְיָנָיָא לְמַשְׁרִית אֶפְרַיִם מְאָה
וּתְמָנְיָא אַלְפִין וּמְאָה לְחֵילֵיהוֹן
בִּתְלִיתֵיתָא נָטְלִין׃

24 all that were numbered of the camp of Ephraim being a hundred thousand and eight thousand and a hundred, according to their hosts; and they shall set forth third.

25 דֶּגֶל מַחֲנֵה דָן צָפֹנָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא
לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃

25 טֵיקַס מַשְׁרִית דָּן צִפּוּנָא לְחֵילֵיהוֹן וְרַבָּא
לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי׃

25 On the north side shall be the standard of the camp of Dan according to their hosts; the prince of the children of Dan being Ahiezer the son of Ammishaddai,

26 וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף
וּשְׁבַע מֵאוֹת׃

26 וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן שִׁתִּין וּתְרֵין אַלְפִין
וּשְׁבַע מְאָה׃

26 and his host, and those that were numbered of them, threescore and two thousand and seven hundred;

27 וְהַחֹנִים עָלָיו מַטֵּה אָשֵׁר וְנָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר
פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃

27 וְדִשְׁרַן סְמִיכִין עֲלוֹהִי שִׁבְטָא דְּאָשֵׁר
וְרַבָּא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן׃

27 and those that pitch next unto him shall be the tribe of Asher; the prince of the children of Asher being Pagiel the son of Ochran,

28 וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף
וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃

28 וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין וְחַד אַלְפִין
וַחֲמֵשׁ מְאָה׃

28 and his host, and those that were numbered of them, forty and one thousand and five hundred;

29 וּמַטֵּה נַפְתָּלִי וְנָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע
בֶּן־עֵינָן׃

29 וְשִׁבְטָא דְּנַפְתָּלִי וְרַבָּא לִבְנֵי נַפְתָּלִי
אֲחִירַע בַּר עֵינָן׃

29 and the tribe of Naphtali; the prince of the children of Naphtali being Ahira the son of Enan,

30 וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף
וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃

30 וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן חַמְשִׁין וּתְלָתָא אַלְפִין
וְאַרְבַּע מְאָה׃

30 and his host, and those that were numbered of them, fifty and three thousand and four hundred;

31 כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה דָן מְאַת אֶלֶף
וְשִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת
לָאַחֲרֹנָה יִסְעוּ לְדִגְלֵיהֶם׃ (פ)

31 כָּל מִנְיָנָיָא לְמַשְׁרִית דָּן מְאָה וְחַמְשִׁין
וְשִׁבְעָא אַלְפִין וְשֵׁית מְאָה בְּבָתְרֵיתָא
נָטְלִין לְטִקְסֵיהוֹן׃

31 all that were numbered of the camp of Dan being a hundred thousand and fifty and seven thousand and six hundred; they shall set forth hindmost by their standards.'

32 אֵלֶּה פְקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם
כָּל־פְּקוּדֵי הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם שֵׁשׁ־מֵאוֹת
אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
וַחֲמִשִּׁים׃

32 אִלֵּין מִנְיָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן
כָּל מִנְיָנֵי מַשְׁרְיָתָא לְחֵילֵיהוֹן שֵׁית מְאָה
וּתְלָתָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה וְחַמְשִׁין׃

32 These are they that were numbered of the children of Israel by their fathers' houses; all that were numbered of the camps according to their hosts were six hundred thousand and three thousand and five hundred and fifty.

33 וְהַלְוִיִּם לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

33 וְלֵיוָאֵי לָא אִתְמְנִיאוּ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

33 But the Levites were not numbered among the children of Israel; as the Lord commanded Moses.

34 וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה כֵּן־חָנוּ לְדִגְלֵיהֶם וְכֵן נָסָעוּ
אִישׁ לְמִשְׁפְּחֹתָיו עַל־בֵּית אֲבֹתָיו׃ (פ)

34 וַעֲבַדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דְּפַקֵּיד יְיָ יָת
מֹשֶׁה כֵּן שָׁרַן לְטִקְסֵיהוֹן וְכֵן נָטְלִין גְּבַר
לְזַרְעִיתֵיהּ עַל בֵּית אֲבָהָתוֹהִי׃

34 Thus did the children of Israel: according to all that the Lord commanded Moses, so they pitched by their standards, and so they set forward, each according to its families, and according to its fathers' houses.

רביעי ג וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי׃

רביעי ג וְאִלֵּין תּוֹלְדָת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹמָא
דְּמַלֵּיל יְיָ יָת מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְּסִינָי׃

III Now these are the generations of Aaron and Moses in the day that the Lord spoke with Moses in mount Sinai.

2 וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־אַהֲרֹן הַבְּכֹר ׀ נָדָב
וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר׃

2 וְאִלֵּין שְׁמָהָת בְּנֵי אַהֲרֹן בּוּכְרָא נָדָב
וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר׃

2 And these are the names of the sons of Aaron: Nadab the first-born, and Abihu, Eleazar, and Ithamar.

3 אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים הַמְּשֻׁחִים
אֲשֶׁר־מִלֵּא יָדָם לְכַהֵן׃

3 אִלֵּין שְׁמָהָת בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא
דְּאִתְרַבִּיאוּ דְּאִתְקְרַב קוּרְבָּנְהוֹן
לְשַׁמָּשָׁא׃

3 These are the names of the sons of Aaron, the priests that were anointed, whom he consecrated to minister in the priest's office.

4 וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי יְהוָה בְּהַקְרִבָם
אֵשׁ זָרָה לִפְנֵי יְהוָה בְּמִדְבַּר סִינָי וּבָנִים
לֹא־הָיוּ לָהֶם וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עַל־
פְּנֵי אַהֲרֹן אֲבִיהֶם׃ (פ)

4 וּמִית נָדָב וַאֲבִיהוּא קֳדָם יְיָ בְּקָרוֹבֵיהוֹן
אִשְׁתָּא נוּכְרִיתָא קֳדָם יְיָ בְּמַדְבְּרָא
דְּסִינַי וּבְנִין לָא הֲווֹ לְהוֹן וְשַׁמֵּישׁ אֶלְעָזָר
וְאִיתָמָר עַל אַפֵּי אַהֲרֹן אֲבוּהוֹן׃

4 And Nadab and Abihu died before the Lord, when they offered strange fire before the Lord, in the wilderness of Sinai, and they had no children; and Eleazar and Ithamar ministered in the priest's office in the presence of Aaron their father.

(1) ואלה תולדת אהרן ומשה. ופיטו מזכיר אלא בני אהרן ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו (סנהדרין יט, ב): ביום דבר ה׳ את משה. נעשו אלו התולדות שלו שלמדן מה שלמד מפי הגבורה:

5 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ — ומליל ייָ עם משה למימר׃ — And the Lord spoke unto Moses, saying:

6 הַקְרֵב אֶת־מַטֵּה לֵוִי וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְשֵׁרְתוּ אֹתוֹ׃ — קָרֵיב יָת שִׁבְטָא דְּלֵוִי וּתְקִים יָתֵיהּ קֳדָם אַהֲרֹן כָּהֲנָא וִישַׁמְּשׁוּן יָתֵיהּ׃ — 'Bring the tribe of Levi near, and set them before Aaron the priest, that they may minister unto him.

7 וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתּוֹ וְאֶת־מִשְׁמֶרֶת כָּל־הָעֵדָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן׃ — וְיִטְּרוּן יָת מַטַּרְתֵּיהּ וְיָת מַטְּרַת כָּל־כְּנִשְׁתָּא קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא לְמִפְלַח יָת פּוּלְחַן מַשְׁכְּנָא׃ — And they shall keep his charge, and the charge of the whole congregation before the tent of meeting, to do the service of the tabernacle.

8 וְשָׁמְרוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן׃ — וְיִטְּרוּן יָת כָּל מָנֵי מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת מַטְּרַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִפְלַח יָת פּוּלְחַן מַשְׁכְּנָא׃ — And they shall keep all the furniture of the tent of meeting, and the charge of the children of Israel, to do the service of the tabernacle.

9 וְנָתַתָּה אֶת־הַלְוִיִּם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו נְתוּנִם נְתוּנִם הֵמָּה לוֹ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ — וְתִתֵּין יָת לֵיוָאֵי לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי מְסִירִין יְהֵיבִין אִנּוּן לֵיהּ מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ — And thou shalt give the Levites unto Aaron and to his sons; they are wholly given unto him from the children of Israel.

10 וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּפְקֹד וְשָׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנָּתָם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת׃ (פ) — וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי תְּמַנֵּי וְיִטְּרוּן יָת כְּהוּנַּתְהוֹן וְחֵילוֹנַי דְּיִקְרַב יִתְקְטֵיל׃ — And thou shalt appoint Aaron and his sons, that they may keep their priesthood; and the common man that draweth nigh shall be put to death.'

11 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ — ומליל ייָ עם משה למימר׃ — And the Lord spoke unto Moses, saying:

12 וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם׃ — וַאֲנָא הָא קָרֵיבִית יָת לֵיוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֵלֶף כָּל בּוּכְרָא פְּתַח וַלְדָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוֹן מְשַׁמְּשִׁין קֳדָמַי לֵיוָאֵי׃ — 'And I, behold, I have taken the Levites from among the children of Israel instead of every first-born that openeth the womb among the children of Israel; and the Levites shall be Mine;

13 כִּי לִי כָּל־בְּכוֹר בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה לִי יִהְיוּ אֲנִי יְהוָה׃ (פ) — אֲרֵי דִילִי כָּל בּוּכְרָא בְּיוֹמָא דְּקְטַלִית כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אַקְדֵּישִׁית קֳדָמַי כָּל בּוּכְרָא בְּיִשְׂרָאֵל מֵאֲנָשָׁא עַד בְּעִירָא דִילִי יְהוֹן אֲנָא יְיָ׃ — for all the first-born are Mine: on the day that I smote all the first-born in the land of Egypt I hallowed unto Me all the first-born in Israel, both man and beast, Mine they shall be: I am the Lord.'

חמישי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי לֵאמֹר׃ — ומליל ייָ עם משה במדברא דסיני למימר׃ — And the Lord spoke unto Moses in the wilderness of Sinai, saying:

15 פְּקֹד אֶת־בְּנֵי לֵוִי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה תִּפְקְדֵם׃ — מְנִי יָת בְּנֵי לֵוִי לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן לְזַרְעֵיתְהוֹן כָּל דְּכוּרָא מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵילָא תִּמְנִינוּן׃ — 'Number the children of Levi by their fathers' houses, by their families; every male from a month old and upward shalt thou number them.'

16 וַיִּפְקֹד אֹתָם מֹשֶׁה עַל־פִּי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צֻוָּה׃ — וּמְנָא יָתְהוֹן מֹשֶׁה עַל מֵימְרָא דַיְיָ כְּמָא דְּאִתְפַּקַּד׃ — And Moses numbered them according to the word of the Lord, as he was commanded.

(4) על פני אהרן. בחייו (במ"ר ב, כו):

(6) ושרתו אתו. ומהו השירות ושמרו את משמרתו לפי ששמירת המקדש עליו שלא יקרב זר כמו שנאמר (במדבר יח, ז) אתה ובניך ובית אביך אתך תשאו את עון המקדש והלויים הללו משייעין אותם זו היא השירות:

(7) ושמרו את משמרתו. כל מנוי שהאדם ממונה עליו ומוטל עליו לעשותו קרוי משמרת בכל המקרא ובלשון משנה כמו שאמרו בבגדתן ותרש והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה (מגילה יג, ב) וכן משמרות כהונה ולויה:

(8) ואת משמרת בני ישראל. שכולן היו זקוקין לגרבי המקדש אלא שהלויים באים תחתיהם בשליחותם לפיכך לוקחים מהם המעשרות בשכרן שנאמר (להלן יח, לא) כי שכר הוא לכם חלף עבודתכם:

(9) נתונם המה לו. לעזרה: מאת בני ישראל. כמו מתוך בני ישראל כלומר משאר כל העדה נבדלו לכך בגזרת המקום והוא נתנם לו שנאמר (שם ח, יט) ואתנה את הלוים נתונים וגו':

(10) ואת אהרן ואת בניו תפקד. לשון פקידות ואינו לשון מנין: ושמרו את כהנתם. קבלת דמיס וזריקה והקטרה ועבודות המסורות לכהניס:

(12) ואני הנה לקחתי. ואני מסיכן זכיתי בהן: מתוך בני ישראל. שיהיו ישראל שוכרין אותן לשירות שלי על ידי הבכורות זכיתי בהם ולקחתים תמורתם לפי שהיתה העבודה בבכורות וכשחטאו בעגל נפסלו והלויים שלא עבדו עבודת אלילים נבחרו תחתיהם (מדרש אגדה):

(15) מבן חדש ומעלה. משיגיע מכלל נפלים הוא נמנה ליקרא שומר משמרת הקדש. אמר רבי יהודה ברבי שלום למוד הוא אותו השבט להיות נמנה מן הבטן שנאמר (להלן כו, נט) אשר ילדה אותה ללוי במצרים עם כניסתה בפתח מצרים ילדה אותה ונמנית בשבעים נפשות שכשאתה מונה השבטים לא תמצאם אלא שבעים חסר אחת והיא השלימה את המנין (תנחומא במדבר טז):

(16) על פי ה׳. אמר משה לפני הקב"ה היאך אני נכנס לתוך אהליהם לדעת מנין יוצאיהם אמר לו הקב"ה עשה אתה שלך ואני אעשה שלי הלך משה ועמד על פתח האהל והשכינה מקדמת לפניו ובת קול יוצאת מן האהל ואומרת כך וכך תינוקות יש באהל זה לכך נאמר על פי ה׳ (שם):

17 וַיֵּהְיוּ־אֵלֶּה בְנֵי־לֵוִי בִּשְׁמֹתָם גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי׃

17 And these were the sons of Levi by their names: Gershon, and Kohath, and Merari.

18 וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־גֵרְשׁוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם לִבְנִי וְשִׁמְעִי׃

18 And these are the names of the sons of Gershon by their families: Libni and Shimei.

19 וּבְנֵי קְהָת לְמִשְׁפְּחֹתָם עַמְרָם וְיִצְהָר חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל׃

19 And the sons of Kohath by their families: Amram and Izhar, Hebron and Uzziel.

20 וּבְנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת הַלֵּוִי לְבֵית אֲבֹתָם׃

20 And the sons of Merari by their families: Mahli and Mushi. These are the families of the Levites according to their fathers' houses.

21 לְגֵרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי וּמִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי׃

21 Of Gershon was the family of the Libnites, and the family of the Shimeites; these are the families of the Gershonites.

22 פְּקֻדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה פְּקֻדֵיהֶם שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃

22 Those that were numbered of them, according to the number of all the males, from a month old and upward, even those that were numbered of them were seven thousand and five hundred.

23 מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ יָמָּה׃

23 The families of the Gershonites were to pitch behind the tabernacle westward;

24 וּנְשִׂיא בֵית־אָב לַגֵּרְשֻׁנִּי אֶלְיָסָף בֶּן־לָאֵל׃

24 the prince of the fathers' house of the Gershonites being Eliasaph the son of Lael,

25 וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי־גֵרְשׁוֹן בְּאֹהֶל מוֹעֵד הַמִּשְׁכָּן וְהָאֹהֶל מִכְסֵהוּ וּמָסַךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃

25 and the charge of the sons of Gershon in the tent of meeting the tabernacle, and the Tent, the covering thereof, and the screen for the door of the tent of meeting,

26 וְקַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת־מָסַךְ פֶּתַח הֶחָצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מֵיתָרָיו לְכֹל עֲבֹדָתוֹ׃ (ס)

26 and the hangings of the court, and the screen for the door of the court—which is by the tabernacle, and by the altar, round about—and the cords of it, even whatsoever pertaineth to the service thereof.

27 וְלִקְהָת מִשְׁפַּחַת הָעַמְרָמִי וּמִשְׁפַּחַת הַיִּצְהָרִי וּמִשְׁפַּחַת הַחֶבְרֹנִי וּמִשְׁפַּחַת הָעֻזִּיאֵלִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי׃

27 And of Kohath was the family of the Amramites, and the family of the Izharites, and the family of the Hebronites, and the family of the Uzzielites; these are the families of the Kohathites:

28 בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה שְׁמֹנַת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ׃

28 according to the number of all the males, from a month old and upward, eight thousand and six hundred, keepers of the charge of the sanctuary.

29 מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־קְהָת יַחֲנוּ עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה׃

29 The families of the sons of Kohath were to pitch on the side of the tabernacle southward;

30 וּנְשִׂיא בֵית־אָב לְמִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי אֱלִיצָפָן בֶּן־עֻזִּיאֵל׃

30 the prince of the fathers' house of the families of the Kohathites being Elizaphan the son of Uzziel,

31 וּמִשְׁמַרְתָּם הָאָרֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנֹרָה וְהַמִּזְבְּחֹת וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ בָּהֶם וְהַמָּסָךְ וְכֹל עֲבֹדָתוֹ׃

31 and their charge the ark, and the table, and the candlestick, and the altars, and the vessels of the sanctuary wherewith the priests minister, and the screen, and all that pertaineth to the service thereof;

(21) לגרשון משפחת הלבני. כלומר לגרשון היו הפקודים משפחת הלבני ומשפחת השמעי פקודיהם כך וכך:
(25) המשכן. יריעות התחתונות: והאהל. יריעות עזים העשויות לגג: מכסהו. עורות אילים ותחשים: ומסך פתח. זוג הוילון:
(26) ואת מיתריו. של משכן והאהל ולא של חצר:
(29) משפחת בני קהת יחנו וגו׳ תימנה. וסמוכין להם דגל ראובן המוציס תימנה (לעיל ב, י) אוי לרשע ואוי לשכנו לכך לקו מהם דתן ואבירם ומאתים וחמשים איש עם קרח ועדתו שנמשכו עמהם במחלוקתם (תנחומא במדבר יב):
(31) והמסך. היא הפרכת שלף היא קרויה (שמות מ, כא) (פרכת) המסך:

32 וּנְשִׂיא נְשִׂיאֵי הַלֵּוִי אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן פְּקֻדַּת שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ׃

32 וְאַמַּרְכְּלָא דִּמְמַנָּא עַל רַבְרְבֵי לֵיוָאֵי אֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא מִתְּחוֹת יְדוֹהִי מְמוּנַּן נָטְרֵי מַטַּרְתָּא דְּקוּדְשָׁא׃

32 Eleazar the son of Aaron the priest being prince of the princes of the Levites, and having the oversight of them that keep the charge of the sanctuary.

33 לְמְרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי וּמִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת מְרָרִי׃

33 לְמְרָרִי זַרְעִית מַחְלִי וְזַרְעִית מוּשִׁי אִלֵּין אִנּוּן זַרְעָיָת מְרָרִי׃

33 Of Merari was the family of the Mahlites, and the family of the Mushites; these are the families of Merari.

34 וּפְקֻדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וּמָאתָיִם׃

34 וּמִנְיָנֵיהוֹן בְּמִנְיַן כָּל דְּכוּרָא מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵילָא שִׁתָּא אַלְפִין וּמְאָתַן׃

34 And those that were numbered of them, according to the number of all the males, from a month old and upward, were six thousand and two hundred;

35 וּנְשִׂיא בֵית־אָב לְמִשְׁפְּחֹת מְרָרִי צוּרִיאֵל בֶּן־אֲבִיחָיִל עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ צָפֹנָה׃

35 וְרַב בֵּית בָּא לְזַרְעָיָת מְרָרִי צוּרִיאֵל בַּר אֲבִיחָיִל עַל שִׁדָּא דְּמַשְׁכְּנָא יִשְׁרוֹן צִפּוּנָא׃

35 the prince of the fathers' house of the families of Merari being Zuriel the son of Abihail; they were to pitch on the side of the tabernacle northward;

36 וּפְקֻדַּת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי מְרָרִי קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו וְכָל־כֵּלָיו וְכֹל עֲבֹדָתוֹ׃

36 וְדִמְסִיר לְמִטַּר לִבְנֵי מְרָרִי דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא וְעָבְרוֹהִי וְעַמּוּדוֹהִי וְסָמְכוֹהִי וְכָל מָנוֹהִי וְכֹל פּוּלְחָנֵיהּ׃

36 the appointed charge of the sons of Merari being the boards of the tabernacle, and the bars thereof, and the pillars thereof, and the sockets thereof, and all the instruments thereof, and all that pertaineth to the service thereof;

37 וַעֲמֻדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאַדְנֵיהֶם וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם׃

37 וְעַמּוּדֵי דָּרְתָא סְחוֹר סְחוֹר וְסָמְכֵיהוֹן וְסִכֵּיהוֹן וַאֲטוּנֵיהוֹן׃

37 and the pillars of the court round about, and their sockets, and their pins, and their cords.

38 וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד ׀ מִזְרָחָה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת׃

38 וְדִשְׁרַן קֶדֶם מַשְׁכְּנָא קִדּוּמָא קֶדֶם מַשְׁכַּן זִמְנָא מַדְנְחָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנוֹהִי נָטְרִין מַטַּרְתָּא דְּקוּדְשָׁא לְמַטְּרַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְחֵילוֹנַי דְּיִקְרַב יִתְקְטֵיל׃

38 And those that were to pitch before the tabernacle eastward, before the tent of meeting toward the sunrising, were Moses, and Aaron and his sons, keeping the charge of the sanctuary, even the charge for the children of Israel; and the common man that drew nigh was to be put to death.

39 כָּל־פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה לְמִשְׁפְּחֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אָלֶף׃ (ס)

39 כָּל מִנְיָנֵי לֵיוָאֵי דִּמְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל מֵימְרָא דַיְיָ לְזַרְעָיָתְהוֹן כָּל דְּכוּרָא מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵילָא עֶשְׂרִין וּתְרֵין אַלְפִין׃

39 All that were numbered of the Levites, whom Moses and Aaron numbered at the commandment of the Lord, by their families, all the males from a month old and upward, were twenty and two thousand.

ששי 40 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּקֹד כָּל־בְּכוֹר זָכָר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה וְשָׂא אֶת מִסְפַּר שְׁמֹתָם׃

40 וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה מְנִי כָּל בְּכוֹרַיָּא דְּכוּרַיָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵילָא וְקַבֵּיל יָת חוּשְׁבַּן שְׁמָהָתְהוֹן׃

40 And the Lord said unto Moses: 'Number all the first-born males of the children of Israel from a month old and upward, and take the number of their names.

41 וְלָקַחְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִי אֲנִי יְהוָה תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבְהֵמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

41 וּתְקָרֵיב יָת לֵיוָאֵי קֳדָמַי אֲנָא יְיָ חֲלָף כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָת בְּעִירָא דְּלֵיוָאֵי חֲלָף כָּל בּוּכְרָא בִּבְעִירָא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

41 And thou shalt take the Levites for Me, even the Lord, instead of all the first-born among the children of Israel; and the cattle of the Levites instead of all the firstlings among the cattle of the children of Israel.'

42 וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֶת־כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

42 וּמְנָא מֹשֶׁה כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ יָתֵיהּ יָת כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

42 And Moses numbered, as the Lord commanded him, all the first-born among the children of Israel.

43 וַיְהִי כָל־בְּכוֹר זָכָר בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה לִפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמָאתָיִם׃ (פ)

43 וַהֲווֹ כָּל בְּכוֹרַיָּא דְּכוּרַיָּא בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵילָא לְמִנְיָנֵיהוֹן עֶשְׂרִין וּתְרֵין אַלְפִין וּמְאָתַן וְשַׁבְעִין וּתְלָתָא׃

43 And all the first-born males according to the number of names, from a month old and upward, of those that were numbered of them, were twenty and two thousand two hundred and threescore and thirteen.

(32) ונשיא נשיאי הלוי. ממונה על כלם ועל מה היא נשיאותו: פקודת שומרי משמרת הקודש. על ידו היה פקודת כולם:

(38) משה ואהרן ובניו. וסמוכין להם דגל מחנה יהודה והחוטים עליו ששכר וזבולן טוב לגדיק טוב לשכנו לפי שהיו שכניו של משה שהיה עוסק בתורה נעשו גדולים בתורה שנאמר (תהלים ס, ט) יהודה מחוקקי (דה"א יב, לג) ומבני ישששכר יודעי בינה וגו' מאתים ראשי סנהדראות ומזבולן (שופטים ה, יד) מושכים בשבט סופר (תנחומא שם):

(39) אשר פקד משה ואהרן. נקוד על ואהרן לומר שלא היה במנין הלוים (בכורות ד, א): שנים ועשרים אלף. ובפרטן אתה מוצא שלש מאות יתרים בני גרשון שבעת אלפים וחמש מאות. בני קהת שמונת אלפים ושש מאות. בני מרדי ששת אלפים ומאתים. ולמה לא כללן עם השאר ויפדו את הבכורות ולא יהיו זקוקים השלשה ושבעים ומאתים בכורות העודפים על המנין לפדיון אמרו רבותינו במסכת בכורות (ה, א) אותן שלש מאות לויס בכורים היו ולים שיפקיעו עצמם מן הפדיון:

(40) פקד כל בכור זכר וגו' מבן חדש ומעלה. משיצא מכלל ספק נפלים:

44 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

44 And the Lord spoke unto Moses, saying:

45 קַח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֶמְתָּם וְהָיוּ־לִי הַלְוִיִּם אֲנִי יְהוָה׃

45 'Take the Levites instead of all the first-born among the children of Israel, and the cattle of the Levites instead of their cattle; and the Levites shall be Mine, even the Lord's.

46 וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה וְהַשִּׁבְעִים וְהַמָּאתַיִם הָעֹדְפִים עַל־הַלְוִיִּם מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

46 And as for the redemption of the two hundred and three score and thirteen of the first-born of the children of Israel, that are over and above the number of the Levites,

47 וְלָקַחְתָּ חֲמֵשֶׁת חֲמֻשֹׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּקָּח עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל׃

47 thou shalt take five shekels apiece by the poll; after the shekel of the sanctuary shalt thou take them—the shekel is twenty gerahs.

48 וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו פְּדוּיֵי הָעֹדְפִים בָּהֶם׃

48 And thou shalt give the money wherewith they that remain over of them are redeemed unto Aaron and to his sons.'

49 וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפְּדֻיִם מֵאֵת הָעֹדְפִים עַל פְּדוּיֵי הַלְוִיִּם׃

49 And Moses took the redemption-money from them that were over and above them that were redeemed by the Levites;

50 מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת־הַכֶּסֶף חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וָאֶלֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃

50 from the first-born of the children of Israel took he the money: a thousand three hundred and threescore and five shekels, after the shekel of the sanctuary.

51 וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־כֶּסֶף הַפְּדֻיִם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו עַל־פִּי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (פ)

51 And Moses gave the redemption-money unto Aaron and to his sons, according to the word of the Lord, as the Lord commanded Moses.

שביעי IV וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵּאמֹר׃

IV And the Lord spoke unto Moses and unto Aaron, saying:

2 נְשֹׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם׃

2 'Take the sum of the sons of Kohath from among the sons of Levi, by their families, by their fathers' houses,

3 מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־בָּא לַצָּבָא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃

3 from thirty years old and upward even until fifty years old, all that enter upon the service, to do work in the tent of meeting.

4 זֹאת עֲבֹדַת בְּנֵי־קְהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים׃

4 This is the service of the sons of Kohath in the tent of meeting, about the most holy things:

5 וּבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו בִּנְסֹעַ הַמַּחֲנֶה וְהוֹרִדוּ אֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ וְכִסּוּ־בָהּ אֵת אֲרֹן הָעֵדֻת׃

5 when the camp setteth forward, Aaron shall go in, and his sons, and they shall take down the veil of the screen, and cover the ark of the testimony with it;

(45) ואת בהמת הלוים וגו׳. לא פדו בהמות הלויס את בכורי בהמה טהורה של ישראל אלא את פטרי חמוריהס ושה אחד של בן לוי פטר כמה פטרי חמורים של ישראל תדע שהרי מנה העודפים באדם ולא מנה העודפים בבהמה (שס ד, ג):

(46) ואת פדויי השלשה וגו׳. ואת הבכורות הצריכין להפדות בהס אלו השלשה ושבעים ומאתים העודפים בהס ויתרים על הלויס מהס תקח חמשת שקלים לגלגלת כך היתה מכירתו של יוסף עשרים כסף שהיה בכורה של רחל (בר״ר פד, יח):

(49) העדפים על פדויי הלוים. על אותן שפדו הלויס בגופן:

(50) חמשה וששים ושלש מאות ואלף. כך סכום החשבון חמשת שקליס לגלגלת למאתים בכורות אלף שקל לשבעים בכורות שלש מאות וחמשים שקל לשלש בכורות חמשה עשר שקל אמר כיצד אעשה בכור שאומר לו תן חמשת שקליס יאמר לי אני מפדויי הלויס מה עשה הביא שניס ועשרין אלף פתקין וכתב עליהן בן לוי ומאתים ושבעים ושלשה פתקין כתב עליהן ה׳ שקליס בללן ונתנן בקלפי אמר להן בואו וטלו פתקיכס לפי הגורל (במדרש רבה ד, י. סנהדרין יז, א):

(2) נשא את ראש וגו׳. מנה מהס את הראויין לעבודת משא והן מבן שלשיס ועד בן חמשיס שנה והפחות משלשיס לא נתמלא כחו אלא אמרו (אבות ה, כא) בן שלשיס לכח והיותר על בן חמשיס כחו מכחיש מעתה:

(4) קדש הקדשים. המקודש שבכולן הארון והשלחן והמנורה והמזבחות והפרוכת וכלי שרת:

(5) ובא אהרן ובניו וגו׳. יכניסו כל כלי וכלי לגרתקו המפורש לו בפרשה זו ולא יצטרכו הלויס בני קהת אלא לשאת: בנסוע המחנה. כשהענן מסתלק הס יודעין שיסעו:

6 וְנָתְנוּ עָלָיו כְּסוּי עֹר תַּחַשׁ וּפָרְשׂוּ בֶגֶד־כְּלִיל תְּכֵלֶת מִלְמָעְלָה וְשָׂמוּ בַדָּיו׃

וְיִתְּנוּן עֲלוֹהִי חוּפְּאָה דְּמְשַׁךְ סָסְגוֹנָא וְיִפְרְסוּן לְבוּשׁ גְּמִיר תְּכֵלָא מִלְּעֵילָא וְיִשַׁוּוּן אֲרֵיחוֹהִי׃

6 and shall put thereon a covering of sealskin, and shall spread over it a cloth all of blue, and shall set the staves thereof.

7 וְעַל שֻׁלְחַן הַפָּנִים יִפְרְשׂוּ בֶגֶד תְּכֵלֶת וְנָתְנוּ עָלָיו אֶת־הַקְּעָרֹת וְאֶת־הַכַּפֹּת וְאֶת־הַמְּנַקִּיֹּת וְאֵת קְשָׂוֹת הַנֶּסֶךְ וְלֶחֶם הַתָּמִיד עָלָיו יִהְיֶה׃

וְעַל פַּתּוּרָא דִּלְחֵים אַפָּיָא יִפְרְסוּן לְבוּשׁ תְּכֵלָא וְיִתְּנוּן עֲלוֹהִי יָת מְגִסְיָא וְיָת בָּזְכַּיָא וְיָת מְכִילָתָא וְיָת קְסָוָת נְסוּכָא וְלַחְמָא תְּדִירָא עֲלוֹהִי יְהֵי׃

7 And upon the table of showbread they shall spread a cloth of blue, and put thereon the dishes, and the pans, and the bowls, and the jars wherewith to pour out; and the continual bread shall remain thereon.

8 וּפָרְשׂוּ עֲלֵיהֶם בֶּגֶד תּוֹלַעַת שָׁנִי וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמִכְסֵה עֹר תָּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בַּדָּיו׃

וְיִפְרְסוּן עֲלֵיהוֹן לְבוּשׁ צֶבַע זְהוֹרִי וְיִכַּסּוֹן יָתֵיהּ בְּחוּפְּאָה דְּמְשַׁךְ סָסְגוֹנָא וְיִשַׁוּוּן יָת אֲרֵיחוֹהִי׃

8 And they shall spread upon them a cloth of scarlet, and cover the same with a covering of sealskin, and shall set the staves thereof.

9 וְלָקְחוּ בֶגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֶת־מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֶת־מַלְקָחֶיהָ וְאֶת־מַחְתֹּתֶיהָ וְאֵת כָּל־כְּלֵי שַׁמְנָהּ אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ־לָהּ בָּהֶם׃

וְיִסְבּוּן לְבוּשׁ תְּכֵלָא וְיִכַּסּוֹן יָת מְנָרְתָא דְּאַנְהוֹרֵי וְיָת בּוֹצִינָהָא וְיָת צִיבְתַהָא וְיָת מַחְתְּיָתַהָא וְיָת כָּל מָנֵי שְׁמוּשַׁהּ דִּישַׁמְּשׁוּן לַהּ בְּהוֹן׃

9 And they shall take a cloth of blue, and cover the candlestick of the light, and its lamps, and its tongs, and its snuffdishes, and all the oil vessels thereof, wherewith they minister unto it.

10 וְנָתְנוּ אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ אֶל־מִכְסֵה עֹר תָּחַשׁ וְנָתְנוּ עַל־הַמּוֹט׃

וְיִתְּנוּן יָתַהּ וְיָת כָּל מָנַהָא לְחוּפְּאָה דְּמְשַׁךְ סָסְגוֹנָא וְיִתְּנוּן עַל אֲרֵיחָא׃

10 And they shall put it and all the vessels thereof within a covering of sealskin, and shall put it upon a bar.

11 וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב יִפְרְשׂוּ בֶגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמִכְסֵה עֹר תָּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בַּדָּיו׃

וְעַל מַדְבְּחָא דְּדַהְבָּא יִפְרְסוּן לְבוּשׁ תְּכֵלָא וְיִכַּסּוֹן יָתֵיהּ בְּחוּפְּאָה דְּמְשַׁךְ סָסְגוֹנָא וְיִשַׁוּוּן יָת אֲרֵיחוֹהִי׃

11 And upon the golden altar they shall spread a cloth of blue, and cover it with a covering of sealskin, and shall set the staves thereof.

12 וְלָקְחוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ־בָם בַּקֹּדֶשׁ וְנָתְנוּ אֶל־בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אוֹתָם בְּמִכְסֵה עֹר תָּחַשׁ וְנָתְנוּ עַל־הַמּוֹט׃

וְיִסְבּוּן יָת כָּל מָנֵי שְׁמוּשָׁא דִּישַׁמְּשׁוּן בְּהוֹן בְּקוּדְשָׁא וְיִתְּנוּן לְלְבוּשׁ תְּכֵלָא וְיִכַּסּוֹן יָתְהוֹן בְּחוּפְּאָה דְּמְשַׁךְ סָסְגוֹנָא וְיִתְּנוּן עַל אֲרֵיחָא׃

12 And they shall take all the vessels of ministry, wherewith they minister in the sanctuary, and put them in a cloth of blue, and cover them with a covering of sealskin, and shall put them on a bar.

13 וְדִשְּׁנוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׂוּ עָלָיו בֶּגֶד אַרְגָּמָן׃

וְיִסְפּוֹן יָת קִטְמָא דְּמַדְבְּחָא וְיִפְרְסוּן עֲלוֹהִי לְבוּשׁ אַרְגְּוָן׃

13 And they shall take away the ashes from the altar, and spread a purple cloth thereon.

14 וְנָתְנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־כֵּלָיו אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ עָלָיו בָּהֶם אֶת־הַמַּחְתֹּת אֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת כֹּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׂוּ עָלָיו כְּסוּי עֹר תָּחַשׁ וְשָׂמוּ בַדָּיו׃

וְיִתְּנוּן עֲלוֹהִי יָת כָּל מָנוֹהִי דִּישַׁמְּשׁוּן עֲלוֹהִי בְּהוֹן יָת מַחְתְּיָתָא וְיָת צִנּוֹרְיָתָא וְיָת מַגְרוֹפְיָתָא וְיָת מִזְרַקְיָא כֹּל מָנֵי מַדְבְּחָא וְיִפְרְסוּן עֲלוֹהִי חוּפְּאָה דְּמְשַׁךְ סָסְגוֹנָא וְיִשַׁוּוּן אֲרֵיחוֹהִי׃

14 And they shall put upon it all the vessels thereof, wherewith they minister about it, the fire-pans, the flesh-hooks, and the shovels, and the basins, all the vessels of the altar; and they shall spread upon it a covering of sealskin, and set the staves thereof.

15 וְכִלָּה אַהֲרֹן וּבָנָיו לְכַסּוֹת אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בִּנְסֹעַ הַמַּחֲנֶה וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ בְנֵי־קְהָת לָשֵׂאת וְלֹא־יִגְּעוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וָמֵתוּ אֵלֶּה מַשָּׂא בְנֵי־קְהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃

וְיִשֵׁיצֵי אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי לְכַסָּאָה יָת קוּדְשָׁא וְיָת כָּל מָנֵי קוּדְשָׁא בְּמִטַּל מַשְׁרְיָתָא וּבָתַר כֵּן יֵיעֲלוּן בְּנֵי קְהָת לְמִטַּל וְלָא יִקְרְבוּן לְקוּדְשָׁא וְלָא יְמוּתוּן דֵּין מַטּוּל בְּנֵי קְהָת בְּמַשְׁכָּן זִמְנָא׃

15 And when Aaron and his sons have made an end of covering the holy furniture, and all the holy vessels, as the camp is to set forward—after that, the sons of Kohath shall come to bear them; but they shall not touch the holy things, lest they die. These things are the burden of the sons of Kohath in the tent of meeting.

(7) קערות וכפות קשות ומנקיות. כגר פירשתי במלאכת המשכן (שמות כה, כט): הנסך. הכסוי לשון מסך. (שם) אשר יוסך בהם:
(9) מלקחיה. כמין לבת שמושך בה את הפתילה לכל לד שירצה: מחתתיה. כמין כף קטנה ושוליה פשוטין ולא סגלגלים ואין לה מחילה לפניס אלא מגדיה ואותה בה את השן הגרות כשמטיבן: נרתיה. לוגי"ש בלע"ז שנותנים בהן השמן והפתילות:
(10) אל מכסה עור תחש. כמין מרצוף (כלים לב):
(12) את כל כלי השרת אשר ישרתו בם בקדש. בתוך המשכן שהוא קדש והן כלי הקטרת שמשרתין בהם במזבח הפנימי:
(13) ודשנו את המזבח. מזבח הנחשת: ודשנו. יטלו את הדשן מעליו: ופרשו עליו בגד ארגמן. ואש שירדה מן השמים רבולה תחת הבגד כארי בשעת המסעות (יומא כא, ב) ואינה שורפתו שהיו כופין עליה פסכתר של נחשת (עירובין קד):
(14) מחתת. שבהן מוציס גחלים לתרומת הדשן שעשויה כמין מחבת שאין לה אלא שלש מחילות ומלפניה שואבת את הגחלים: מזלגות. לגוריות של נחשת שבהן מכין באבריס שעל המזבח להפכן כדי שיתעכלו יפה ומהר: יעים. הם מגרפות ובלע"ז ווידי"ל והן של נחושת ובהן מכבדין את הדשן מעל המזבח:
(15) לכסת את הקדש. אהרון והמזבח: ואת כל כלי הקדש. המנורה וכלי שרת: ומתו. שאם יגעו חייבין מיתה בידי שמים:

16 וּפְקֻדַּת אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן שֶׁמֶן הַמָּאוֹר וּקְטֹרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתָּמִיד וְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה פְּקֻדַּת כָּל־הַמִּשְׁכָּן וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ בְּקֹדֶשׁ וּבִכְלָיו׃ (פ)

16 וְדִמְסִיר לְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא מִשְׁחָא דְּאַנְהָרוּתָא וּקְטוֹרַת בּוּסְמַיָּא וּמִנְחָתָא תְּדִירָא וּמִשְׁחָא דִּרְבוּתָא מְסָרַת כָּל מַשְׁכְּנָא וְכָל דְּבֵיהּ בְּקוּדְשָׁא וּבְמָנוֹהִי׃

16 And the charge of Eleazar the son of Aaron the priest shall be the oil for the light, and the sweet incense, and the continual meal-offering, and the anointing oil: he shall have the charge of all the tabernacle, and of all that therein is, whether it be the sanctuary, or the furniture thereof.'

מפטיר ד 17 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃

17 וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר׃

17 And the Lord spoke unto Moses and unto Aaron, saying:

18 אַל־תַּכְרִיתוּ אֶת־שֵׁבֶט מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי מִתּוֹךְ הַלְוִיִּם׃

18 לָא תְּשֵׁיצוּן יָת שֵׁיבַט זַרְעָיַת קְהָת מִגּוֹ לֵיוָאֵי׃

18 'Cut ye not off the tribe of the families of the Kohathites from among the Levites;

19 וְזֹאת עֲשׂוּ לָהֶם וְחָיוּ וְלֹא יָמֻתוּ בְּגִשְׁתָּם אֶת־קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אַהֲרֹן וּבָנָיו יָבֹאוּ וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ וְאֶל־מַשָּׂאוֹ׃

19 וְדָא עֲבִידוּ לְהוֹן וְיֵיחוֹן וְלָא יְמוּתוּן בְּמִקְרַבְהוֹן לְקוֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יֵיעֲלוּן וִימַנּוּן יָתְהוֹן גְּבַר גְּבַר עַל פּוּלְחָנֵיהּ וּלְמַטּוּלֵיהּ׃

19 but thus do unto them, that they may live, and not die, when they approach unto the most holy things: Aaron and his sons shall go in, and appoint them every one to his service and to his burden;

קיצ פסוקים 20 וְלֹא־יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת־הַקֹּדֶשׁ וָמֵתוּ׃ (פ)

20 וְלָא יֵיעֲלוּן לְמִחְזֵי כַּד מְכַסַּן יָת מָנֵי קוּדְשָׁא וְלָא יְמוּתוּן׃

20 but they shall not go in to see the holy things as they are being covered, lest they die.'

The Haftara is Hosea 2:1 – 2:22 on page 732. On Erev Rosh Ḥodesh, read the Haftara on page 768.

נשא 21 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

21 וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

21 And the Lord spoke unto Moses saying:

22 נְשֹׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם׃

22 קַבֵּיל יָת חוּשְׁבַּן בְּנֵי גֵרְשׁוֹן אַף אִנּוּן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן לְזַרְעָיָתְהוֹן׃

22 'Take the sum of the sons of Gershon also, by their fathers' houses, by their families;

23 מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה עַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹד אוֹתָם כָּל־הַבָּא לִצְבָא צָבָא לַעֲבֹד עֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃

23 מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵילָא עַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין תִּמְנֵי יָתְהוֹן כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא חֵילָא לְמִפְלַח פּוּלְחָנָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

23 from thirty years old and upward until fifty years old shalt thou number them: all that enter in to wait upon the service, to do service in the tent of meeting.

24 זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא׃

24 דֵּין פּוּלְחַן זַרְעָיַת גֵּרְשׁוֹן לְמִפְלַח וּלְמִטַּל׃

24 This is the service of the families of the Gershonites, in serving and in bearing burdens:

לוי 25 וְנָשְׂאוּ אֶת־יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד מִכְסֵּהוּ וּמִכְסֵה הַתַּחַשׁ אֲשֶׁר־עָלָיו מִלְמָעְלָה וְאֶת־מָסַךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃

25 וְיִטְּלוּן יָת יְרִיעָת מַשְׁכְּנָא וְיָת מַשְׁכַּן זִמְנָא חוּפָּאֵיהּ וְחוּפָּאָה דְּסַסְגּוֹנָא דַּעֲלוֹהִי מִלְּעֵילָא וְיָת פַּרְסָא דִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

25 they shall bear the curtains of the tabernacle, and the tent of meeting, its covering, and the covering of sealskin that is above upon it, and the screen for the door of the tent of meeting;

26 וְאֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת־מָסַךְ פֶּתַח שַׁעַר הֶחָצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מֵיתְרֵיהֶם וְאֶת־כָּל־כְּלֵי עֲבֹדָתָם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה לָהֶם וְעָבָדוּ׃

26 וְיָת סְרָדֵי דָּרְתָא וְיָת פַּרְסָא דְּמַעֲלָנָא דִּתְרַע דָּרְתָא דְּעַל מַשְׁכְּנָא וְעַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר וְיָת אֲטוּנֵיהוֹן וְיָת כָּל מָנֵי פּוּלְחָנְהוֹן וְיָת כָּל דִּיתְמְסַר לְהוֹן וְיִפְלְחוּן׃

26 And the hangings of the court, and the screen for the door of the gate of the court, which is by the tabernacle and by the altar round about, and their cords, and all the instruments of their service, and whatsoever there may be to do with them, therein shall they serve.

(16) ופקדת אלעזר. שהוא ממונה עליהם לשאת אותם שמן וקטרת ושמן המשחה ומנחת התמיד עליו מוטל לנוות ולזרז ולהקריב בעת הצייתן: פקדת כל המשכן. ועוד היה ממונה על משא בני קהת לנוות איש איש על עבודתו ועל משאו והוא המשכן וכל אשר בו כל הסדורים למעלה בפרשה זו אבל משא בני גרשון ומררי שאינן מקדש הקדשים על פי איתמר היה כמו שכתוב בפרשת נשא (להלן פסוק כח):

(18) אל תכריתו. אל תגרמו להם שימותו:

(20) ולא יבאו לראות כבלע את הקדש. לתוך נרתק שלו כמו שפירשתי למעלה בפרשה זו ופרשו עליו בגד פלוני וכסו אותו במכסה פלונית ובלוע שלו הוא כסויו:

(22) נשא את ראש בני גרשון גם הם. כמו שצויתיך על בני קהת לראות כמה יש שהגיעו לכלל עבודה:

(25) את יריעת המשכן. עשר התחתונות: ואת אהל מועד. יריעות עזים העשויות לאהל עליו: מכסהו. עורות אילים מאדמים: מסך פתח. וילון המזרחי:

(26) אשר על המשכן. כלומר הקלעים והמסך של חצר הסוככים ומגיניים על המשכן ועל מזבח הנחשת סביב: ואת כל אשר יעשה להם. כתרגומו וית כל דיתמסר להון לבני גרשון:

27 עַל־פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל־עֲבֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי לְכָל־מַשָּׂאָם וּלְכָל עֲבֹדָתָם וּפִקַּדְתֶּם עֲלֵהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת אֵת כָּל־מַשָּׂאָם׃

27 At the commandment of Aaron and his sons shall be all the service of the sons of the Gershonites, in all their burden, and in all their service; and ye shall appoint unto them in charge all their burden.

28 זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּמִשְׁמַרְתָּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ (ס)

28 This is the service of the families of the sons of the Gershonites in the tent of meeting; and their charge shall be under the hand of Ithamar the son of Aaron the priest.

ישראל 29 בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית־אֲבֹתָם תִּפְקֹד אֹתָם׃

29 As for the sons of Merari, thou shalt number them by their families, by their fathers' houses;

30 מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקְדֵם כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃

30 from thirty years old and upward even unto fifty years old shalt thou number them, every one that entereth upon the service, to do the work of the tent of meeting.

31 וְזֹאת מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו׃

31 And this is the charge of their burden, according to all their service in the tent of meeting: the boards of the tabernacle, and the bars thereof, and the pillars thereof, and the sockets thereof;

32 וְעַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וַאֲדָנֵיהֶם וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם לְכָל־כֵּלֵיהֶם וּלְכָל עֲבֹדָתָם וּבְשֵׁמֹת תִּפְקְדוּ אֶת־כְּלֵי מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם׃

32 and the pillars of the court round about, and their sockets, and their pins, and their cords, even all their appurtenance, and all that pertaineth to their service; and by name ye shall appoint the instruments of the charge of their burden.

ע"כ נמול 33 זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃

33 This is the service of the families of the sons of Merari, according to all their service, in the tent of meeting, under the hand of Ithamar the son of Aaron the priest.'

34 וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי הָעֵדָה אֶת־בְּנֵי הַקְּהָתִי לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם׃

34 And Moses and Aaron and the princes of the congregation numbered the sons of the Kohathites by their families, and by their fathers' houses,

35 מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃

35 from thirty years old and upward even unto fifty years old, every one that entered upon the service, for service in the tent of meeting.

36 וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם אַלְפַּיִם שְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃

36 And those that were numbered of them by their families were two thousand seven hundred and fifty.

37 אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי כָּל־הָעֹבֵד בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ (ס)

37 These are they that were numbered of the families of the Kohathites, of all that did serve in the tent of meeting, whom Moses and Aaron numbered according to the commandment of the Lord by the hand of Moses.

שני 38 וּפְקוּדֵי בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם׃

38 And those that were numbered of the sons of Gershon, by their families, and by their fathers' houses,

39 מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃

39 from thirty years old and upward even unto fifty years old, every one that entered upon the service, for service in the tent of meeting,

(27) על פי אהרן ובניו. ואיזה מהבנים ממונה עליהם ביד איתמר בן אהרן הכהן:
(32) ויתדתם ומיתריהם. של עמודים שהרי יתדות ומיתרי הקלעים במשא בני גרשון היו ויתדות ומיתרים היו ליריעות ולקלעים מלמטה שלא תגביהם הרוח ויתדות ומיתרים היו לעמודים סביב לתלות בהם הקלעים בשפתם העליונה בכלונסות וקונדסין כמו ששנויה במלאכת המשכן (פ"ה):

40 וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם אַלְפַּיִם וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים׃

וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן לְזַרְעָיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן תְּרֵין אַלְפִין וְשֵׁית מְאָה וּתְלָתִין׃

40 even those that were numbered of them, by their families, by their fathers' houses, were two thousand and six hundred and thirty.

41 אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן כָּל־הָעֹבֵד בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה׃

אִלֵּין מִנְיָנֵי זַרְעָיָת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן כָּל דְּפָלַח בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא דִּמְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל מֵימְרָא דַיְיָ׃

41 These are they that were numbered of the families of the sons of Gershon, of all that did serve in the tent of meeting, whom Moses and Aaron numbered according to the commandment of the Lord.

42 וּפְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם׃

וּמִנְיָנֵי זַרְעָיָת בְּנֵי מְרָרִי לְזַרְעָיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן׃

42 And those that were numbered of the families of the sons of Merari, by their families, by their fathers' houses,

43 מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃

מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵילָא וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא לְפוּלְחָנָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

43 from thirty years old and upward even unto fifty years old, every one that entered upon the service, for service in the tent of meeting,

44 וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּמָאתָיִם׃

וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן לְזַרְעָיָתְהוֹן תְּלָתָא אַלְפִין וּמְאָתַן׃

44 even those that were numbered of them by their families, were three thousand and two hundred.

45 אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃

אִלֵּין מִנְיָנֵי זַרְעָיָת בְּנֵי מְרָרִי דִּמְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל מֵימְרָא דַיְיָ בִּידָא דְּמֹשֶׁה׃

45 These are they that were numbered of the families of the sons of Merari, whom Moses and Aaron numbered according to the commandment of the Lord by the hand of Moses.

46 כָּל־הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר־ פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַלְּוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם׃

כָּל מִנְיָנָיָא דִּמְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְרַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל יָת לֵיוָאֵי לְזַרְעָיָתְהוֹן וּלְבֵית אֲבָהָתְהוֹן׃

46 All those that were numbered of the Levites, whom Moses and Aaron and the princes of Israel numbered, by their families, and by their fathers' houses,

47 מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה וַעֲבֹדַת מַשָּׂא בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃

מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵילָא וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין כָּל דְּאָתֵי לְמִפְלַח פּוּלְחַן פּוּלְחָנָא וּפוּלְחַן מַטּוּל בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

47 from thirty years old and upward even unto fifty years old, every one that entered in to do the work of service, and the work of bearing burdens in the tent of meeting,

48 וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁמֹנַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁמֹנִים׃

וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן תְּמָנְיָא אַלְפִין וַחֲמֵישׁ מְאָה וּתְמָנֵן׃

48 even those that were numbered of them, were eight thousand and five hundred and fourscore.

49 עַל־פִּי יְהוָה פֻּקַּד אוֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ וְעַל־מַשָּׂאוֹ וּפְקֻדָיו אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (פ)

עַל מֵימְרָא דַיְיָ מְנָא יָתְהוֹן בִּידָא דְּמֹשֶׁה גְּבַר גְּבַר עַל פּוּלְחָנֵיהּ וְעַל מַטּוּלֵיהּ וּמִנְיָנוֹהִי דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

49 According to the commandment of the Lord they were appointed by the hand of Moses, every one to his service, and to his burden; they were also numbered, as the Lord commanded Moses.

שלישי V וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

V And the Lord spoke unto Moses, saying:

2 צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשַּׁלְּחוּ מִן־הַמַּחֲנֶה כָּל־צָרוּעַ וְכָל־זָב וְכֹל טָמֵא לָנָפֶשׁ׃

פַּקֵּיד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשַׁלְּחוּן מִן מַשְׁרְיָתָא כָּל דִּסְגִיר וְכָל דְּדָאִיב וְכֹל דִּמְסָאַב לִטְמֵי נַפְשָׁא׃

2 'Command the children of Israel, that they put out of the camp every leper, and every one that hath an issue, and whosoever is unclean by the dead;

3 מִזָּכָר עַד־נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת־מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם׃

מִדְּכַר עַד־נֻקְבָא תְּשַׁלְּחוּן לְמִבַּרָא לְמַשְׁרְיָתָא תְּשַׁלְּחוּנוּן וְלָא יְסָאֲבוּן יָת מַשְׁרְיָתְהוֹן דִּשְׁכִינְתִּי שָׁרְיָא בֵּינֵיהוֹן׃

3 both male and female shall ye put out, without the camp shall ye put them; that they defile not their camp, in the midst whereof I dwell.'

(47) עבודת עבודה. הוא השיר במלתים וכנורות שהיא עבודה לעבודה אחרת (ערכין יא, א): ועבודת משא. כמשמעו:

(49) ופקדיו אשר צוה ה׳ את משה. ואותן הפקודים היו במנוה מכן שלשים שנה ועד כן חמשים:

(2) צו את בני ישראל וגו׳. פרשה זו נאמרה ביום שהוקם המשכן ושמנה פרשיות נאמרו בו ביום כדאיתא במסכת גיטין בפרק המזקין (ס, א־ב): וישלחו מן המחנה. שלש מחנות היו שם בשעת חנייתן. תוך הקלעים היא מחנה שכינה. חניית הלוים סביב כמו שמפורש בפרשת במדבר סיני (לעיל א, נ) היא מחנה לויה. ומשם ועד סוף מחנה הדגלים לכל ארבע הרוחות היא מחנה ישראל. הצרוע נשתלח חוץ לכולן. הזב מותר במחנה ישראל ומשולח מן השתיים. וטמא לנפש מותר אף בשל לויה ואינו משולח אלא משל שכינה. וכל זה דרשו רבותינו מן המקראות במסכת פסחים (סז, א־ב): טמא לנפש. דמסאב לטמי נפשא דאנשא אומר אני שהוא לשון עצמות אדם בלשון ארמי והרבה יש בבראשית רבה (י, א. כח, ב. עח, א. ועוד) אדריאנוס שחיק טמיא שחיק עצמות:

4 וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְשַׁלְּחוּ אוֹתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (פ)

וַעֲבַדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשַׁלַּחוּ יָתְהוֹן לְמִבְּרָא לְמַשְׁרְיָתָא כְּמָא דְּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה כֵּן עֲבַדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

4 And the children of Israel did so, and put them out without the camp; as the Lord spoke unto Moses, so did the children of Israel.

5 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

5 And the Lord spoke unto Moses, saying:

6 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטֹּאת הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּיהוָה וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא׃

מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר אוֹ אִתְּתָא אֲרֵי יַעְבְּדוּן מִכָּל חוֹבֵי אֲנָשָׁא לְשַׁקָּרָא שְׁקַר קֳדָם יְיָ וְיִחוּב אֲנָשָׁא הַהִוּא׃

6 Speak unto the children of Israel: When a man or woman shall commit any sin that men commit, to commit a trespass against the Lord, and that soul be guilty;

7 וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב אֶת־אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁתָו יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ׃

וְיַוַדּוּן יָת חוֹבֵיהוֹן דַּעֲבַדוּ וְיָתִיב יָת חוֹבְתֵיהּ בְּרֵישֵׁיהּ וְחוּמְשֵׁיהּ יוֹסִיף עֲלוֹהִי וְיִתֵּין לִדְחַיָּב לֵיהּ׃

7 then they shall confess their sin which they have done; and he shall make restitution for his guilt in full, and add unto it the fifth part thereof, and give it unto him in respect of whom he hath been guilty.

8 וְאִם־אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיהוָה לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ עָלָיו׃

וְאִם לֵית לִגְבַר פָּרִיק לְאָתָבָא חוֹבְתָא לֵיהּ חוֹבְתָא דִּמְתִיב קֳדָם יְיָ לְכָהֲנָא בַּר מִדְּכַר כִּפּוּרַיָּא דִּיכַפַּר בֵּיהּ עֲלוֹהִי׃

8 But if the man have no kinsman to whom restitution may be made for the guilt, the restitution for guilt which is made shall be the Lord's, even the priest's; besides the ram of the atonement, whereby atonement shall be made for him.

9 וְכָל־תְּרוּמָה לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה׃

וְכָל אַפְרָשׁוּתָא לְכָל קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל דִּיקָרְבּוּן לְכָהֲנָא דִּילֵיהּ יְהֵי׃

9 And every heave-offering of all the holy things of the children of Israel, which they present unto the priest, shall be his.

10 וְאִישׁ אֶת־קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ אִישׁ אֲשֶׁר־יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה׃ (פ)

וּגְבַר יָת מַעֲשַׂר קוּדְשׁוֹהִי דִּילֵיהּ יְהֵי גְּבַר דְּיִתֵּין לְכָהֲנָא דִּילֵיהּ יְהֵי׃

10 And every man's hallowed things shall be his: whatsoever any man giveth the priest, it shall be his.

רביעי ה 11 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

11 And the Lord spoke unto Moses, saying:

12 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי־תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל׃

מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר גְּבַר אֲרֵי תִסְטֵי אִתְּתֵיהּ וּתְשַׁקַּר בֵּיהּ שְׁקַר׃

12 Speak unto the children of Israel, and say unto them: If any man's wife go aside, and act unfaithfully against him,

13 וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת־זָרַע וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְהִוא לֹא נִתְפָּשָׂה׃

וְיִשְׁכּוֹב גְּבַר יָתַהּ שִׁכְבַת זַרְעָא וְיֶהֱוֵי מְכוּסָא מֵעֵינֵי בַעְלַהּ וּמִטַּמְּרָא וְהִיא מְסָאֲבָא וְסָהִיד לֵית בַּהּ וְהִיא לָא אִתְאֲחַדַת׃

13 and a man lie with her carnally, and it be hid from the eyes of her husband, she being defiled secretly, and there be no witness against her, neither she be taken in the act;

(6) למעל מעל בה׳. הרי חזר וכתב כאן פרשת גזל ונשבע על שקר היא האמורה בפרשת ויקרא (ה, כא) ומעלה מעל בה׳ וכחש בעמיתו וגו׳ ונשנית כאן בשביל שני דברים שנתחדשו בה האחד שכתוב והתודו לומר שאינו חייב חומש ואשם על פי עדים עד שיודה בדבר והשני על גזל הגר שהוא ניתן לכהנים (ספרי נשא ג):
(7) את אשמו בראשו. הוא הקרן שנשבע עליו (נ"ק קי, ח): לאשר אשם לו. למי שנתחייב לו (כתובות יט):
(8) ואם אין לאיש גאל. שמת התובע שהשביעו ואין לו יורשים: להשיב האשם אליו. כשנמלך זה להתודות על עונו ואמרו רבותיו (ספרי נשא ד. נ"ק קט, ח) וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים או בן או בת או אח או אחות בשר הקרוב ממשפחת אביו למעלה עד יעקב אלא זה הגר שמת ואין לו יורשים: האשם המושב. זה הקרן והחומש (נ"ק קי, ח): לה׳ הכהן. קנאו השם ונתנו לכהן שנאותו משמר (ספרי נשא ד. נ"ק קט, ג): מלבד איל הכפרים. האמור בויקרא (ה, כה) שהוא צריך להביא:
(9) וכל תרומה וגו׳. אמר רבי ישמעאל וכי תרומה מקריבין לכהן והלא הוא המחזר אחריה לבית הגרנות ומה תלמוד לומר אשר יקריבו לכהן אלו הבכורים שנאמר בהם (שמות כג, יט) תביא בית ה׳ אלהיך ואיני יודע מה יעשה בהם תלמוד לומר לכהן לו יהיה בא הכתוב ולימד על הבכורים שיהיו נתנין לכהן (ספרי נשא ה):
(10) ואיש את קדשיו לו יהיו. לפי שנאמרו מתנות כהונה ולויה יכול יבואו ויטלום בזרוע תלמוד לומר ואיש את קדשיו לו יהיו מגיד הנאתן לבעליו (שם ו) ועוד מדרשים הרבה דרשו בו בספרי. ומדרש אגדה (תנחומא ראה י) ואיש את קדשיו לו יהיו מי שמעכב מעשרותיו ואינו נותנן לו יהיו המעשרות סוף שאין שדהו עושה אלא אחד מעשר שהיתה למודה לעשות: איש אשר יתן לכהן. מתנות הראויות לו: לו יהיה. ממון הרבה (ברכות סג, ח):
(12) איש איש כי תשטה אשתו. מה כתוב למעלה מן הענין ואיש את קדשיו לו יהיו אם אתה מעכב מתנות הכהן חייך שתצטרך לבא אצלו להביא לו את הסוטה (שם): איש איש. ללמדך שמועלת בשתים באיש מלחמה של מעלה ואישה מלמטה (תנחומא נשא ה): כי תשטה אשתו. שנו רבותינו (שם) אין המנאפין נואפין עד שתכנס בהן רוח שטות דכתיב כי תשטה וכתיב בו (משלי ו, לב) נואף אשה חסר לב. ופשוטו של מקרא כי תשטה תנו מדרכי צניעות ותחשד בעיניו כמו (שם ד, טו) שטה מעליו ועבור (שם ז, כה) אל יסט אל דרכיה לבך: ומעלה בו מעל. ומהו המעל:
(13) ושכב איש אתה. אים פרט לקטן ומי שאינו אים (סוטה כח. תנחומא נשא ו. ספרי ז): אתה שכבת זרע. שביאתה פוסלת אותה ואין שביאת אחותה פוסלת אותה כמעשה בשתי אחיות שהיו דומות זו לזו (יבמות לה. תנחומא שם): ונעלם מעיני אישה. פרט לקומה הא אם היה רואה ומעמעם (ס"א ומעלים) אין המים בודקין אותה (סוטה כז. ספרי ז. תנחומא ז): ונסתרה. שיעור שתראה לטומאת ביאה: ועד אין בה. הא אם יש בה אפילו עד אחד שאמר נטמאת לא היתה שותה (סוטה ב, ב. לא, ב): ועד אין בה. בטומאה אבל יש עדים לסתירה (שם ב, ב): נתפשה. נאנסה כמו (דברים כב, כח) ותפשה ושכב עמה (ספרי ז):

14 וְעָבַר עָלָיו רוּחַ־קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ
וְהִוא נִטְמָאָה אוֹ־עָבַר עָלָיו רוּחַ־קִנְאָה
וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נִטְמָאָה׃

וְעִבֵּר עֲלוֹהִי רוּחַ קִנְאָה וִיקַנֵּי יָת
אִתְּתֵיהּ וְהִיא מְסָאֲבָא אוֹ עֲבַר עֲלוֹהִי
רוּחַ קִנְאָה וְקַנֵּי יָת אִתְּתֵיהּ וְהִיא לָא
מְסָאֲבָא׃

14 and the spirit of jealousy come upon him, and he warned his wife, and she be defiled; or if the spirit of jealousy come upon him, and he warned his wife, and she be not defiled;

15 וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אֶל־הַכֹּהֵן וְהֵבִיא
אֶת־קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ עֲשִׂירִת הָאֵיפָה קֶמַח
שְׂעֹרִים לֹא־יִצֹּק עָלָיו שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלָיו
לְבֹנָה כִּי־מִנְחַת קְנָאֹת הִוא מִנְחַת זִכָּרוֹן
מַזְכֶּרֶת עָוֹן׃

וַיַיְתֵי גּוּבְרָא יָת אִתְּתֵיהּ לְוָת כָּהֲנָא
וַיַיְתֵי יָת קוּרְבָּנַהּ עֲלַהּ חַד מִן עַשְׂרָא
בִּתְלָת סְאִין קֶמַח שְׂעָרִין לָא יַרִיק
עֲלוֹהִי מִשְׁחָא וְלָא יִתֵּין עֲלוֹהִי לְבוֹנְתָא
אֲרֵי מִנְחַת קְנָאָתָא הוּא מִנְחַת דּוּכְרָנָא
מַדְכֶּרֶת חוֹבִין׃

15 then shall the man bring his wife unto the priest, and shall bring her offering for her, the tenth part of an ephah of barley meal; he shall pour no oil upon it, nor put frankincense thereon; for it is a meal-offering of jealousy, a meal-offering of memorial, bringing iniquity to remembrance.

16 וְהִקְרִיב אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהֶעֱמִדָהּ לִפְנֵי
יְהוָה׃

וִיקָרֵיב יָתַהּ כָּהֲנָא וִיקִימִנַּהּ קֳדָם יְיָ׃

16 And the priest shall bring her near, and set her before the Lord.

17 וְלָקַח הַכֹּהֵן מַיִם קְדֹשִׁים בִּכְלִי־חָרֶשׂ
וּמִן־הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן
יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל־הַמָּיִם׃

וְיִסַּב כָּהֲנָא מַי כִּיּוֹר בְּמָאן דַּחֲסַף וּמִן
עַפְרָא דִּיהֵי בְּאֵיסוֹרֵי מַשְׁכְּנָא יִסַּב כָּהֲנָא
וְיִתֵּין לְמַיָּא׃

17 And the priest shall take holy water in an earthen vessel; and of the dust that is on the floor of the tabernacle the priest shall take, and put it into the water.

18 וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה
וּפָרַע אֶת־רֹאשׁ הָאִשָּׁה וְנָתַן עַל־כַּפֶּיהָ
אֶת מִנְחַת הַזִּכָּרוֹן מִנְחַת קְנָאֹת הִוא וּבְיַד
הַכֹּהֵן יִהְיוּ מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים׃

וִיקִים כָּהֲנָא יָת אִתְּתָא קֳדָם יְיָ וְיִפְרַע
יָת רֵישָׁא דְּאִתְּתָא וְיִתֵּין עַל יְדָהָא יָת
מִנְחַת דְּכָרְנָא מִנְחַת קְנָאָתָא הִיא וּבִידָא
דְּכָהֲנָא יְהוֹן מַיָּא מָרִירַיָּא מְלָטְטַיָּא׃

18 And the priest shall set the woman before the Lord, and let the hair of the woman's head go loose, and put the meal-offering of memorial in her hands, which is the meal-offering of jealousy; and the priest shall have in his hand the water of bitterness that causeth the curse.

19 וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל־הָאִשָּׁה
אִם־לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ וְאִם־לֹא שָׂטִית
טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים
הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה׃

וְיוֹמֵי יָתַהּ כָּהֲנָא וְיֵימַר לְאִתְּתָא אִם
לָא שְׁכִיב גְּבַר יָתִיךְ וְאִם לָא סְטֵית
לְאִסְתַּאֲבָא בָּר מִבַּעְלִיךְ הֲוֵי זַכָּאָה
מִמַּיָּא מָרִירַיָּא מְלָטְטַיָּא הָאִלֵּין׃

19 And the priest shall cause her to swear, and shall say unto the woman: 'If no man have lain with thee, and if thou hast not gone aside to uncleanness, being under thy husband, be thou free from this water of bitterness that causeth the curse;

20 וְאַתְּ כִּי שָׂטִית תַּחַת אִישֵׁךְ וְכִי נִטְמֵאת
וַיִּתֵּן אִישׁ בָּךְ אֶת־שִׁכְבָתוֹ מִבַּלְעֲדֵי
אִישֵׁךְ׃

וְאַתְּ אֲרֵי סְטֵית תְּחוֹת בַּעְלִיךְ וַאֲרֵי
אִסְתָּאַבְתְּ וְיַהַב גְּבַר בִּיךְ יָת שְׁכָבְתֵּיהּ
בָּר מִבַּעְלִיךְ׃

20 but if thou hast gone aside, being under thy husband, and if thou be defiled, and some man have lain with thee besides thy husband—

21 וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת
הָאָלָה וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה יִתֵּן יְהוָה
אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה בְּתוֹךְ עַמֵּךְ בְּתֵת
יְהוָה אֶת־יְרֵכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת־בִּטְנֵךְ צָבֶה׃

וְיוֹמֵי כָּהֲנָא יָת אִתְּתָא בְּמוֹמָתָא דִּלְוָטָא
וְיֵימַר כָּהֲנָא לְאִתְּתָא יִתֵּין יְיָ יָתִיךְ לִלְוָט
וּלְמוֹמֵי בְּגוֹ עַמִּיךְ בְּדִיתֵין יְיָ יָת יַרְכִּיךְ
מַסְיָא וְיָת מְעַכֵּי נְפִיחִין׃

21 then the priest shall cause the woman to swear with the oath of cursing, and the priest shall say unto the woman—the Lord make thee a curse and an oath among thy people, when the Lord doth make thy thigh to fall away, and thy belly to swell;

(14) ועבר עליו. קודם לסתירה: רוח קנאה וקנא. פירשו רבותינו (סוטה ג, ח) לשון התראה שמתרה בה אל תסתרי עם איש פלוני: והיא נטמאה או עבר עליו וגו׳. כלומר הוא התרה בה ועברה על התראתו ואין ידוע אם נטמאה אם לאו:

(15) קמח. שלא יהא מסלת (ספרי נשא ח): שעורים. ולא חטים היא עשתה מעשה בהמה וקרבנה מאכל בהמה (סוטה טו, ב. ספרי שם): לא יצק עליו שמן. שלא יהא קרבנה מהודר כדי שהשמן כדוי אור והיא עשתה בחשך (סוטה טו, ח. תנחומא נשא ג): ולא יתן עליו לבונה. שהאמהות נקראות לבונה שנאמר (שיר ד, ו) אל גבעת הלבונה והיא פירשה מדרכיהן (סוטה ה. תנחומא שם): כי מנחת קנאת הוא. הקמה הזה. קמה לשון זכר: מנחת קנאת. מעוררת עליה שתי קנאות קנאת המקום וקנאת הבעל (ספרי ח):

(17) מים קדשים. שקדשו בכיור (שם י. כתובות עב. סוטה טו, ב) לפי שנעשה הכיור מנחשת מראות הלובאות וזו פירשה מדרכיהן שהיו נבעלות לבעליהן במצרים תחת התפוח וזו קלקלה לאחר תבדק בו (תנחומא פקודי ט): בכלי חרש. היא השקתה את הנואף יין משובח בכוסות משובחים לפיכך תשתה מים המרים במקידה בזויה של חרס (סוטה ז):

(18) והעמיד הכהן וגו׳. והלא כבר נאמר והעמידה לפני ה׳ אלא מסיעין היו אותה ממקום למקום כדי ליגעה ותטרף דעתה ותודה (שם ח, ח): ופרע. סותר את קליעת שערה כדי לבזותה מכאן לבנות ישראל שגלוי הראש גנאי להן (שם יד. כתובות עב, ח. ספרי): לפני ה׳. בשער נקור הוא שער העזרה המזרחי דרך כל הנכנסים (ספרי. סוטה ז, ח): ונתן על כפיה. ליגעה אולי תטרף דעתה ותודה ולא ימהר שם המיוחד על המים (שם יד, ח): המרים. על שם סופן שהם מרים לה (ספרי נשא יא): המאררים. המתסרים אותה מן העולם לשון (יחזקאל כח, כד) סילון ממאיר ולא יתכן לפרש מים מארורים שהרי קדושים הן ולא ארורים כתב הכתוב אלא מאררים את אחריה ואף אונקלוס לא תרגם ליטיא אלא מלטטיא שמראות קללה בגופה של זו:

(19) והשביע וגו׳. ומה היא השבועה אם לא שכב הנקי הא אם שכב הנקי (ס״א לא תנקי)שמכלל לא אתה שומע הן אלא שמצוה לפתוח בדיני נפשות תחלה לזכות:

(20) ואת כי שטית. כי משמש בלשון אם:

(21) בשבעת האלה. שבועה של קללה: יתן ה׳ אותך לאלה וגו׳. שיהיו הכל מקללין בך יבואך כדרך שבא לפלונית: ולשבעה. שיהיו הכל נשבעין בך לא יאמרו לי כדרך שאירע לפלונית וכן הוא אומר (ישעיה סה, טו) והנחתם שמכם לשבועה לבחירי שהלדיקים נשבעים בפורענותן של רשעים וכן לענין הברכה (בראשית יב, ג) ונברכו וגו׳ (שם מח, כ) בך יברך ישראל לאמר (סוטה יח. שבועות כד): את ירכך. בקללה הקדיש ירך לבטן לפי שבה התחילה בעבירה תחלה: צבה. כתרגומו

22 וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלַנְפֵּל יָרֵךְ וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן ׀ אָמֵן׃

וְיֵעֲלוּן מַיָא מְלָטְטַיָא הָאִלֵּין בִּמְעַכִי לְאַפָּחָא מְזִעִין וּלְאַמְסָאָה יְרַךְ וְתֵימַר אִתְּתָא אָמֵן אָמֵן׃

22 and this water that causeth the curse shall go into thy bowels, and make thy belly to swell, and thy thigh to fall away'; and the woman shall say: 'Amen, Amen.'

23 וְכָתַב אֶת־הָאָלֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר וּמָחָה אֶל־מֵי הַמָּרִים׃

וְיִכְתּוֹב יָת לְוָטַיָא הָאִלֵּין כָּהֲנָא בְּסִפְרָא וְיִמְחוֹק לְמַיָא מְרִירַיָא׃

23 And the priest shall write these curses in a scroll, and he shall blot them out into the water of bitterness.

24 וְהִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִים׃

וְיַשְׁקֵי יָת אִתְּתָא יָת מַיָא מְרִירַיָא מְלָטְטַיָא וְיֵעֲלוּן בַּהּ מַיָא מְלָטְטַיָא לְלִוָט׃

24 And he shall make the woman drink the water of bitterness that causeth the curse; and the water that causeth the curse shall enter into her and become bitter.

25 וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקְּנָאֹת וְהֵנִיף אֶת־הַמִּנְחָה לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ׃

וְיִסַּב כָּהֲנָא מִידָא דְּאִתְּתָא יָת מִנְחָתָא דְּקִנְאָתָא וְיִרִים יָת מִנְחָתָא קֳדָם יְיָ וְיִקְרֵיב יָתַהּ לְמַדְבְּחָא׃

25 And the priest shall take the meal-offering of jealousy out of the woman's hand, and shall wave the meal-offering before the Lord, and bring it unto the altar.

26 וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־הַמָּיִם׃

וְיִקְמוֹץ כָּהֲנָא מִן מִנְחָתָא יָת אַדְכָּרָתַהּ וַיַסִיק לְמַדְבְּחָא וּבָתַר כֵּן יַשְׁקֵי יָת אִתְּתָא יָת מַיָא׃

26 And the priest shall take a handful of the meal-offering, as the memorial-part thereof, and make it smoke upon the altar, and afterward shall make the woman drink the water.

27 וְהִשְׁקָהּ אֶת־הַמַּיִם וְהָיְתָה אִם־נִטְמְאָה וַתִּמְעֹל מַעַל בְּאִישָׁהּ וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִים וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה בְּקֶרֶב עַמָּהּ׃

וְיַשְׁקִינַהּ יָת מַיָא וּתְהֵי אִם אִסְתָּאֲבַת וְשַׁקְרַת שְׁקַר בְּבַעְלַהּ וְיֵעֲלוּן בַּהּ מַיָא מְלָטְטַיָא לְלִוָט וְיִפְּחוּן מְעַהָא וְתִתְמְסֵי יַרְכַּהּ וּתְהֵי אִתְּתָא לְלִוָטָא בְּגוֹ עַמַּהּ׃

27 And when he hath made her drink the water, then it shall come to pass, if she be defiled, and have acted unfaithfully against her husband, that the water that causeth the curse shall enter into her and become bitter, and her belly shall swell, and her thigh shall fall away; and the woman shall be a curse among her people.

28 וְאִם־לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וּטְהֹרָה הִוא וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע׃

וְאִם לָא אִסְתָּאֲבַת אִתְּתָא וְדָכְיָא הִיא וְתִפּוֹק זַכָּאָה וּתְעַדֵּי עִדּוּי׃

28 And if the woman be not defiled, but be clean; then she shall be cleared, and shall conceive seed.

29 זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאֹת אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמֵאָה׃

דָא אוֹרָיְתָא דְּקִנְאָתָא דְּתִסְטֵי אִתְּתָא בָּר מִבַּעְלַהּ וְתִסְתָּאַב׃

29 This is the law of jealousy, when a wife, being under her husband, goeth aside, and is defiled;

30 אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהֶעֱמִיד אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל־הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃

אוֹ גֻבַר דְּתִעְבַּר עֲלוֹהִי רוּחַ קִנְאָה וְיִקַנֵּי יָת אִתְּתֵיהּ וְיִקֵים יָת אִתְּתָא קֳדָם יְיָ וַיַעֲבֵיד לַהּ כָּהֲנָא יָת כָּל אוֹרָיְתָא הָדָא׃

30 or when the spirit of jealousy cometh upon a man, and he be jealous over his wife; then shall he set the woman before the Lord, and the priest shall execute upon her all this law.

31 וְנָקָה הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה הַהִוא תִּשָּׂא אֶת־עֲוֹנָהּ׃ (פ)

וִיהֵי זָכָא גּוּבְרָא מֵחוֹבִין וְאִתְּתָא הַהִיא תִּקַבֵּיל יָת חוֹבַהּ׃

31 And the man shall be clear from iniquity, and that woman shall bear her iniquity.

ה* וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

VI And the Lord spoke unto Moses, saying:

נפוחה:

(22) לצבות בטן. כמו להצבות בטן זהו שמוש פתח שהלמד נקודה בו וכן (שמות יג, כא) לנחותם הדרך (דברים ח, לג) לרלותכם בדרך אשר תלכו בה וכן לנפיל ירך להנפיל ירך שהמים מצביס את הבטן ומפיליס את הירך: לצבות בטן ולנפל ירך. בטנו וירכו של בועל או אינו אלא של נבעלת כשהוא אומר את ירכך נופלת ואת בטנך נבה הרי של נבעלת אמור (סוטה כח, ח): אמן אמן. קבלת שבועה אמן על האלה אמן על השבועה אמן אם מאיס זה אמן אם מאיס אחר אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה שומרת יבם וכנוסה (שם יח, ח):

(24) והשקה את האשה. אין זה סדר המעשה שהרי בתחלה הקריב מנחתה אלא הכתוב מנשרך שכשישקנה יבאו בה למריס לפי שנאמר בטן וירך מנין לשאר כל הגוף תלמוד לומר ובאו בה בכולה אם כן מה תלמוד לומר בטן וירך לפי שהן התחילו בעבירה תחלה לפיכך התחילו מהם הפורענות (שם ח, ב): למרים. להיות לה רעיס ומריס:

(25) והניף. מוליך ומביא מעלה ומוריד ואף היא מניפה עמו שידה למעלה מידו של כהן (שם יט, ח): והקריב אותה. זו היא הנשתה בקרן דרומית מערבית של מזבח קודם קמילה כשאר מנחות (שם יד, ב):

(26) אזכרתה. הוא הקומץ שעל ידי הקטרתו המנחה באה לזכרון לגבוה (ספרי נשא יז):

(27) והשקה את המים. לרבות שאם אמרה איני שותה לאחר שנמתקה המגלה מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחה אלא אם כן אמרה טמאה אני (סוטה כז):

וצבתה בטנה וגו׳. אף על פי שבקללה הזכיר ירך תחלה המים איגן בודקין אלא כדרך כניסתן בה: והיתה האשה לאלה. כמו שפירשתי שיהיו הכל אלין בה: בקרב עמה. הפרש יש בין אדם המתגוול במקום שניכר לאדם המתגוול במקום שאינו ניכר (ספרי יד):

(28) ואם לא נטמאה האשה. בספיקה זו: וטהורה היא. ממקום אחר: ונקתה. ממיס המאררים ולא עוד אלא וזרעה זרע אם היתה יולדת בצער תלד בריות אם היתה יולדת שחורים יולדת לבנים (שם יט. סוטה כו, ח):

(30) או איש. כמו (שמות כא, לו) או נודע כלומר אם אים קנאי הוא לכך והעמיד את האשה:

(31) ונקה האיש מעון. אם בדקוה המים אל ידאג לומר חבתי במיתתה נקי הוא מן העונש. דבר אחר משישקנה תהא אצלו בהיתר ונקה מעון שהסוטה אסורה לבעלה (ספרי כא):

2 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ
אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר
לַיהוָה׃

מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר
אוֹ אִתְּתָא אֲרֵי יִפְרֵישׁ לְמִדַּר נְדַר נְזִירוּ
לְמִזַּר קֳדָם יְיָ׃

2 Speak unto the children of Israel, and say unto them: When either man or woman shall clearly utter a vow, the vow of a Nazirite, to consecrate himself unto the Lord,

3 מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר
לֹא יִשְׁתֶּה וְכָל־מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה
וַעֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים לֹא יֹאכֵל׃

מֵחֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק יַזִּר חַל דַּחֲמַר חֲדַת
וְחַל דַּחֲמַר עַתִּיק לָא יִשְׁתֵּי וְכָל מַתְרוּת
עִנְבִּין לָא יִשְׁתֵּי וְעִנְבִּין רַטִּיבִין וְיַבִּישִׁין
לָא יֵיכוֹל׃

3 he shall abstain from wine and strong drink: he shall drink no vinegar of wine, or vinegar of strong drink, neither shall he drink any liquor of grapes, nor eat fresh grapes or dried.

4 כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיָּיִן
מֵחַרְצַנִּים וְעַד־זָג לֹא יֹאכֵל׃

כֹּל יוֹמֵי נִזְרֵיהּ מִכֹּל דְּיִתְעֲבִיד מִגֻּפְנָא
דְּחַמְרָא מִפְּרִצְנִין וְעַד עִצּוּרִין לָא
יֵיכוֹל׃

4 All the days of his Naziriteship shall he eat nothing that is made of the grape-vine, from the pressed grapes even to the grapestone.

5 כָּל־יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא־יַעֲבֹר
עַל־רֹאשׁוֹ עַד־מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר־יַזִּיר
לַיהוָה קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ׃

כָּל יוֹמֵי נְדַר נִזְרֵיהּ מַסְפָּר לָא יִעְבַּר עַל
רֵישֵׁיהּ עַד מִשְׁלַם יוֹמַיָּא דְּנִזְיר קֳדָם יְיָ
קַדִּישׁ יְהֵי יְרַבֵּי פֵּירוּעַ שְׂעַר רֵישֵׁיהּ׃

5 All the days of his vow of Naziriteship there shall no razor come upon his head; until the days be fulfilled, in which he consecrateth himself unto the Lord, he shall be holy, he shall let the locks of the hair of his head grow long.

6 כָּל־יְמֵי הַזִּירוֹ לַיהוָה עַל־נֶפֶשׁ מֵת לֹא
יָבֹא׃

כָּל יוֹמִין דְּנִזְיר קֳדָם יְיָ עַל נַפְשָׁת מֵיתָא
לָא יֵיעוֹל׃

6 All the days that he consecrateth himself unto the Lord he shall not come near to a dead body.

7 לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחֹתוֹ לֹא־יִטַּמֵּא
לָהֶם בְּמֹתָם כִּי נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל־רֹאשׁוֹ׃

לַאֲבוּהִי וּלְאִמַּיהּ לַאֲחוּהִי וְלַאֲחָתֵיהּ
לָא יִסְתָּאַב לְהוֹן בְּמוֹתְהוֹן אֲרֵי נִזְרָא
דֶּאֱלָהֵיהּ עַל רֵישֵׁיהּ׃

7 He shall not make himself unclean for his father, or for his mother, for his brother, or for his sister, when they die; because his consecration unto God is upon his head.

8 כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ קָדֹשׁ הוּא לַיהוָה׃

כֹּל יוֹמֵי נִזְרֵיהּ קַדִּישׁ הוּא קֳדָם יְיָ׃

8 All the days of his Naziriteship he is holy unto the Lord.

9 וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע פִּתְאֹם וְטִמֵּא
רֹאשׁ נִזְרוֹ וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי יְגַלְּחֶנּוּ׃

וַאֲרֵי יְמוּת מֵיתָא עֲלוֹהִי בִּתְכִיף שְׁלוּ
וְיִסְאַיב רֵישׁ נִזְרֵיהּ וְיִגַּלַּח רֵישֵׁיהּ בְּיוֹמָא
דְּדִכּוּתֵיהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יְגַלְּחִנֵּיהּ׃

9 And if any man die very suddenly beside him, and he defile his consecrated head, then he shall shave his head in the day of his cleansing, on the seventh day shall he shave it.

10 וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבִא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי
יוֹנָה אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃

וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה יַיְתֵי תְּרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ
תְּרֵין בְּנֵי יוֹנָה לְוָת כָּהֲנָא לִתְרַע מַשְׁכַּן
זִמְנָא׃

10 And on the eighth day he shall bring two turtledoves, or two young pigeons, to the priest, to the door of the tent of meeting.

11 וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה
וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־הַנָּפֶשׁ וְקִדַּשׁ
אֶת־רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא׃

וַיַּעֲבִיד כָּהֲנָא חַד לְחַטָּתָא וְחַד לַעֲלָתָא
וְיִכַּפַּר עֲלוֹהִי מִדְּחָב עַל מִיתָא וְיִקַדֵּישׁ
יָת רֵישֵׁיהּ בְּיוֹמָא הַהוּא׃

11 And the priest shall prepare one for a sin-offering, and the other for a burnt-offering, and make atonement for him, for that he sinned by reason of the dead; and he shall hallow his head that same day.

12 וְהִזִּיר לַיהוָה אֶת־יְמֵי נִזְרוֹ וְהֵבִיא כֶבֶשׂ
בֶּן־שְׁנָתוֹ לְאָשָׁם וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ
כִּי טָמֵא נִזְרוֹ׃

וְיַזַּר קֳדָם יְיָ יָת יוֹמֵי נִזְרֵיהּ וְיַיְתֵי
אִמַּר בַּר שַׁתֵּיהּ לַאֲשָׁמָא וְיוֹמָיָא קַדְמָאֵי
יִבְטְלוּן אֲרֵי אִסְתָּאַב נִזְרֵיהּ׃

12 And he shall consecrate unto the Lord the days of his Naziriteship, and shall bring a he-lamb of the first year for a guilt-offering; but the former days shall be void, because his consecration was defiled.

13 וְזֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ
יָבִיא אֹתוֹ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃

וְדָא אוֹרָיְתָא דִּנְזִירָא בְּיוֹם מִשְׁלַם יוֹמֵי
נִזְרֵיהּ יַיְתֵי יָתֵיהּ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

13 And this is the law of the Nazirite, when the days of his consecration are fulfilled: he shall abring it unto the door of the tent of meeting;

(2) כי יפלא. יפרישׁ למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין שהוא מביא לידי ניאוף (סוטה ב, א): נדר נזיר. אין נזירה בכל מקום אלא פרישה אף כאן שפירש מן היין: להזיר לה׳. להבדיל עצמו מן היין לשם שמים (נדרים ט, ב. ספרי כב):

(3) מיין ושכר. כתרגומו מחמר חדת ועתיק שהיין משכר כשהוא ישן: וכל משרת. לשון נביעה במים או בכל משקה ובלשון משנה יש הרבה אין שורין דיו וסממנים (שבת יז, ב) נזיר ששרה פתו ביין (נזיר לד, ב):

(4) חרצנים. הם הגרעינין: זג. הם הקליפות שמבחוץ שהחרצנים בתוכן כענבל בזוג (ספרי כד. נזיר שם):

(5) קדש יהיה. השער שלו לגדל הפרע של שער ראשו (ספרי): פרע. נקוד פתח קטן (סגול) לפי שהוא דבוק לשער ראשו פרע של שער ופירוש של פרע גידול של שער וכן (ויקרא כא, י) את ראשו לא יפרע ואין קרוי פרע פחות מלי׳ יום:

(8) כל ימי נזרו קדוש הוא. זו קדושת הגוף (ספרי כז) מליטמא למתים:

(9) פתע. זה אונס: פתאם. זה שוגג (ספרי כח) ויש אומרים פתע פתאום דבר אחד הוא מקרה של פתאום: וכי ימות מת עליו. באהל שהוא בו: ביום טהרתו. ביום הזייתו או אינו אלא בשמיני שהוא טהור לגמרי תלמוד לומר ביום השביעי אי שביעי יכול אפילו לא הזה תלמוד לומר ביום טהרתו (שם):

(10) וביום השמיני יבא שתי תרים. להוליא את השביעי או אינו אלא להוליא את התשיעי קבע זמן לקרבן וקבע זמן למקריבין מה קרבן הכשיר שמיני ומשמיני והלאה (ויקרא כב, כז) אף מקריבין שמיני ומשמיני והלאה (ספרי כט):

(11) מאשר חטא על הנפש. שלא נזהר מטומאת המת רבי אלעזר הקפר אומר שניער עצמו מן היין (שם ג): וקדש את ראשו. לחזור ולהתחיל מנין נזירותו (שם):

(12) והזיר לה׳ את ימי נזרו. יחזור וימנה נזירותו כבתחלה: והימים הראשונים יפלו. לא יעלו מן המנין:

(13) יביא אתו. יביא את עצמו וזה אחד משלשה אתים שהיה רבי ישמעאל דורש כן כיוצא בו (ויקרא כב, טז) והשיאו אותם עון אשמה את עצמם כיוצא בו (דברים לד, ו) ויקבור אותו בגי הוא קבר את עצמו (ספרי לב):

(15) ומנחתם ונסכיהם. של עולה ושלמים לפי שהיו בכלל וינאו לידון בדבר אחד שיטעינו לאם החזירן לכללן שיטעינו נסכים כדין עולה ושלמים (שם לד): חלות בלולות ורקיקי מצות. עשר מכל מין (מנחות עח, א):

(17) זבח שלמים לה׳ על סל המצות. ישחט את השלמים על מנת לקדש את הלחם (שם מו, ב): את מנחתו ואת נסכו. של איל:

(18) וגלח הנזיר פתח אהל מועד. יכול יגלח בעזרה הרי זה דרך בזיון אלא וגלח הנזיר לאחר שחיטת השלמים שכתוב בהן (ויקרא ג, ב) ושחטו פתח אהל מועד (ספרי לה): אשר תחת זבח השלמים. תחת הדוד שהוא מבשלן בו לפי ששלמי נזיר היו מתבשלין בעזרה שצריך ליטול הכהן הזרוע אחר שנתבשל ולהניף לפני ה׳:

(19) הזרוע בשלה. לאחר שנתבשלה (שם לו):

(20) קדש הוא לכהן. החלה והרקיק והזרוע תרומה הן לכהן: על חזה התנופה. מלבד חזה ושוק הראויים לו מכל שלמים מוסף על שלמי נזיר הזרוע הזה לפי שהיו שלמי נזיר בכלל וינאו לידון בדבר החדש להפרשת זרוע הולרך להחזירן לכללן לידון אף בחזה ושוק (שם לז):

(21) מלבד אשר תשיג ידו. שאם אמר הריני נזיר על מנת לגלח על ק׳ עולות ועל ק׳ שלמים: כפי נדרו אשר ידר כן יעשה. מוסף על תורת נזרו (שם לח). על תורת הנזיר מוסף ולא יחסר שאם אמר הריני נזיר חמש נזירות על מנת לגלח על ג׳ בהמות הללו אין אני קורא בו כאשר ידור כן יעשה:

(23) אמור להם. כמו זכור שמור בלע״ז דישנ״ט: אמור להם. שיהיו כולם שומעים (שם לט): אמור. מלא לא תברכם בחפזון ובבהלות אלא בכוונה ובלב שלם (במדרש רבה. תנחומא י):

(24) יברכך. שיתברכו נכסיך (ספרי מ. תנחומא י): וישמרך. שלא יבאו עליך שודדים ליטול ממונך שהנותן מתנה לעבדו אינו יכול לשמרו מכל אדם וכיון שבאים לסטים עליו ונוטלין אותה ממנו מה הנאה יש לו במתנה זו אבל הקב״ה הוא הנותן הוא השומר (תנחומא י). והרבה מדרשים דרשו בו בספרי:

14 וְהִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ לַיהוָה כֶּבֶשׂ בֶּן־
שְׁנָתוֹ תָּמִים אֶחָד לְעֹלָה וְכַבְשָׂה אַחַת
בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה לְחַטָּאת וְאַיִל־אֶחָד
תָּמִים לִשְׁלָמִים׃

14 ויקריב ית קורבניה קדם יי אמר בר
שתיה שלים חד לעלתא ואמרתא חדא
בת שתה שלמתא לחטתא ודכר חד
שלים לנכסת קודשיא׃

14 and he shall present his offering unto the Lord,
one he-lamb of the first year without blemish
for a burnt-offering, and one ewe-lamb of the
first year without blemish for a sin-offering, and
one ram without blemish for peace-offerings,

15 וְסַל מַצּוֹת סֹלֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן
וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן וּמִנְחָתָם
וְנִסְכֵּיהֶם׃

15 וסל פטיר סולת גריצן דפילן במשח
ואספוגין פטירין דמשיחין במשח
ומנחתהון ונסכיהון׃

15 and a basket of unleavened bread, cakes of fine
flour mingled with oil, and unleavened wafers
spread with oil, and their meal-offering, and
their drink-offerings.

16 וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְעָשָׂה אֶת־
חַטָּאתוֹ וְאֶת־עֹלָתוֹ׃

16 ויקריב כהנא קדם יי ויעביד ית חטתיה
וית עלתיה׃

16 And the priest shall bring them before the
Lord, and shall offer his sin-offering, and his
burnt-offering.

17 וְאֶת־הָאַיִל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה עַל
סַל הַמַּצּוֹת וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־מִנְחָתוֹ וְאֶת־
נִסְכּוֹ׃

17 וית דכרא יעביד נכסת קודשיא קדם
יי על סלא דפטירייא ויעביד כהנא ית
מנחתיה וית נסכיה׃

17 And he shall offer the ram for a sacrifice of
peace-offerings unto the Lord, with the basket
of unleavened bread; the priest shall offer also
the meal-offering thereof, and the drink-offering
thereof.

18 וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת־רֹאשׁ
נִזְרוֹ וְלָקַח אֶת־שֵׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ וְנָתַן עַל־
הָאֵשׁ אֲשֶׁר־תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים׃

18 ויגלח נזירא בתרע משכן זמנא ית
ריש נזריה ויסב ית שער ריש נזריה
ויתין על אישתא דתחות דודא דנכסת
קודשיא׃

18 And the Nazirite shall shave his consecrated
head at the door of the tent of meeting, and
shall take the hair of his consecrated head, and
put it on the fire which is under the sacrifice of
peace-offerings.

19 וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָהּ מִן־הָאַיִל
וְחַלַּת מַצָּה אַחַת מִן־הַסַּל וּרְקִיק מַצָּה
אֶחָד וְנָתַן עַל־כַּפֵּי הַנָּזִיר אַחַר הִתְגַּלְּחוֹ
אֶת־נִזְרוֹ׃

19 ויסב כהנא ית דרעא בשילא מן דכרא
וגריצתא פטירתא חדא מן סלא ואספוג
פטיר חד ויתין על ידי נזירא בתר
דיגלח ית נזריה׃

19 And the priest shall take the shoulder of the ram
when it is sodden, and one unleavened cake out
of the basket, and one unleavened wafer, and
shall put them upon the hands of the Nazirite,
after he hath shaven his consecrated head.

20 וְהֵנִיף אוֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה
קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן עַל חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְעַל
שׁוק הַתְּרוּמָה וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן׃

20 וירים יתהון כהנא ארמא קדם
יי קודשא הוא לכהנא על חדיא
דארמותא ועל שקא דאפרשותא ובתר
כן ישתי נזירא חמרא׃

20 And the priest shall wave them for a
wave-offering before the Lord; this is holy for
the priest, together with the breast of waving
and the thigh of heaving; and after that the
Nazirite may drink wine.

21 זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר אֲשֶׁר יִדֹּר קָרְבָּנוֹ
לַיהוָה עַל־נִזְרוֹ מִלְּבַד אֲשֶׁר־תַּשִּׂיג יָדוֹ
כְּפִי נִדְרוֹ אֲשֶׁר יִדֹּר כֵּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת
נִזְרוֹ׃ (פ)

21 דא אורייתא דנזירא דידר קורבניה
קדם יי על נזריה בר מדתדביק ידיה
כפום נדריה דידר כן יעביד על
אורייתא דנזריה׃

21 This is the law of the Nazirite who voweth, and
of his offering unto the Lord for his
Naziriteship, beside that for which his means
suffice; according to his vow which he voweth,
so he must do after the law of his Naziriteship.

ו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

ומליל יי עם משה למימר׃

22 And the Lord spoke unto Moses, saying:

23 דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר
כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר
לָהֶם׃ (ס)

מליל עם אהרן ועם בנוהי למימר כדין
תברכון ית בני ישראל כד תימרון
להון׃

23 'Speak unto Aaron and unto his sons, saying:
On this wise ye shall bless the children of Israel;
ye shall say unto them:

24 יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ׃ (ס)

יברכנך יי ויטרנך׃

24 The Lord bless thee, and keep thee;

25 יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ׃ (ס)

ינהר יי שכינתיה לותך וירחים ית׃

25 The Lord make His face to shine upon thee,
and be gracious unto thee;

26 יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ
שָׁלוֹם׃ (ס)

יסב יי אפוהי לותך וישוי לך שלם׃

26 The Lord lift up His countenance upon thee,
and give thee peace.

27 וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי
אֲבָרְכֵם׃ (ס)

וישוון ית ברכת שמי על בני ישראל
ואנא אברכינון׃

27 So shall they put My name upon the children of
Israel, and I will bless them.'

VII חמישי וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת־
הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־
כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו
וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם׃

והוה ביומא דשיצי משה לאקמא ית
משכנא ורבי יתיה וקדיש יתיה וית כל
מנוהי וית מדבחא וית כל מנוהי ורבנון
וקדיש יתהון׃

VII And it came to pass on the day that Moses had
made an end of setting up the tabernacle, and
had anointed it and sanctified it, and all the
furniture thereof, and the altar and all the
vessels thereof, and had anointed them and
sanctified them;

(25) יאר ה׳ פניו אליך. ירמה לך פניס שוחקות פניס להוכות (ספרי מא. תנחומא י): ויחנך. יתן לך חן (ספרי שם):
(26) ישא ה׳ פניו אליך. יכבוש כעסו (במ״ר יא, ז):
(27) ושמו את שמי. יברכוס בשם המפורש (ספרי מג): ואני אברכם. לישראל ואסכים עם הכהניס. דבר אחר ואני אברכם לכהניס (חולין מט, ב):

2 וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת הֵם הָעֹמְדִים עַל־הַפְּקֻדִים׃

וְקָרִיבוּ רַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל רֵישֵׁי בֵּית אֲבָהָתְהוֹן אִנּוּן רַבְרְבֵי שִׁבְטַיָּא אִנּוּן דְּקָיְמִין עַל מְנְיָנְיָא׃

2 that the princes of Israel, the heads of their fathers' houses, offered—these were the princes of the tribes, these are they that were over them that were numbered.

3 וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צָב וּשְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר עֶגְלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן׃

וְאַיתְיָאוּ יָת קוּרְבָּנְהוֹן לְקֳדָם יְיָ שֵׁית עֶגְלָן כַּד מְחַפְּיָן וּתְרֵי עֲשַׂר תּוֹרִין עֲגַלְתָּא עַל תְּרֵין רַבְרְבַיָּא וְתוֹרָא לְחַד וְקָרִיבוּ יָתְהוֹן לְקֳדָם מַשְׁכְּנָא׃

3 And they brought their offering before the Lord, six covered wagons, and twelve oxen: a wagon for every two of the princes, and for each one an ox; and they presented them before the tabernacle.

4 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימַר׃

4 And the Lord spoke unto Moses, saying:

5 קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ׃

סַב מִנְּהוֹן וִיהוֹן לְמִפְלַח יָת פּוּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתִתֵּין יָתְהוֹן לְלֵיוָאֵי גְּבַר כְּמִסַּת פּוּלְחָנֵיהּ׃

5 'Take it of them, that they may be to do the service of the tent of meeting; and thou shalt give them unto the Levites, to every man according to his service.'

6 וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגָלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם׃

וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת עֶגְלָתָא וְיָת תּוֹרֵי וִיהַב יָתְהוֹן לְלֵיוָאֵי׃

6 And Moses took the wagons and the oxen, and gave them unto the Levites.

7 אֵת׀ שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֵת׀ אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם׃

יָת תַּרְתֵּין עֶגְלָן וְיָת אַרְבְּעָא תּוֹרִין יְהַב לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּמִסַּת פּוּלְחָנְהוֹן׃

7 Two wagons and four oxen he gave unto the sons of Gershon, according to their service.

8 וְאֵת׀ אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת׀ שְׁמֹנַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד׀ אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃

וְיָת אַרְבַּע עֶגְלָן וְיָת תְּמָנְיָא תּוֹרִין יְהַב לִבְנֵי מְרָרִי כְּמִסַּת פּוּלְחָנְהוֹן בִּידָא דְּאִיתָמָר בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא׃

8 And four wagons and eight oxen he gave unto the sons of Merari, according unto their service, under the hand of Ithamar the son of Aaron the priest.

9 וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ׃

וְלִבְנֵי קְהָת לָא יְהַב אֲרֵי פּוּלְחַן קוּדְשָׁא עֲלֵיהוֹן בְּכַתְפָּא נָטְלִין׃

9 But unto the sons of Kohath he gave none, because the service of the holy things belonged unto them: they bore them upon their shoulders.

10 וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ׃

וְקָרִיבוּ רַבְרְבַיָּא יָת חֲנוּכַּת מַדְבְּחָא בְּיוֹמָא דְּרַבִּיאוּ יָתֵיהּ וְקָרִיבוּ רַבְרְבַיָּא יָת קוּרְבָּנְהוֹן לְקֳדָם מַדְבְּחָא׃

10 And the princes brought the dedication-offering of the altar in the day that it was anointed, even the princes brought their offering before the altar.

11 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יַקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ׃ (ס)

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה רַבָּא חַד לְיוֹמָא רַבָּא חַד לְיוֹמָא יְקָרְבוּן יָת קוּרְבָּנְהוֹן לַחֲנוּכַּת מַדְבְּחָא׃

11 And the Lord said unto Moses: 'They shall present their offering each prince on his day, for the dedication of the altar.'

12 וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה׃

וַהֲוָה דְּמְקָרֵיב בְּיוֹמָא קַדְמָאָה יָת קוּרְבָּנֵיהּ נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה׃

12 And he that presented his offering the first day was Nahshon the son of Amminadab, of the tribe of Judah;

(1) ויהי ביום כלות משה. כלות כתיב (ר"ל בפת"ח ולא כלות בשו"א ודו"ק) יוסי הקמת המשכן היו ישראל ככלה הנכנסת לחופה (במדרש רבה. תנחומא נשא כ): כלות כתיב. בגלגל ואהליאב וכל חכם לב עשו את המשכן ותלאו הכתוב במשה לפי שמסר נפשו עליו לראות תבנית כל דבר ודבר כמו שהראהו בהר להורות לעושי המלאכה ולא טעה בתבנית אחת וכן מצינו בדוד לפי שמסר נפשו על בנין בית המקדש שנאמר (תהלים קלב, ג-ד) זכור ה' לדוד את כל עונותו אשר נשבע לה' וגו' לפיכך נקרא על שמו שנאמר (מלכים-א יב, טז) ראה עתה דויד (תנחומא נשא יג): ביום כלות משה להקים. ולא נאמר ביום הקים מלמד שכל שבעת ימי המלואים היה משה מעמידו ומפרקו ובאותו היום העמידו ולא פרקו לכך נאמר ביום כלות משה להקים אותו היום כלו הקמותיו וראשם חודש ניסן היה בשני נשרפה הפרה בשלישי הזיה בראשונה ובשביעי גלחו (גיטין ס. ספרי מד):

(2) הם נשיאי המטה. שהיו שוטרים עליהם במצרים והיו מוכים עליהם שנאמר (שמות ה, יד) ויכו שוטרי בני ישראל וגו' (ספרי מה): הם העומדים על הפקודים. שעמדו עם משה ואהרן כשמנו את ישראל שנאמר (במדבר א, ד) ואתכם יהיו וגו':

(3) שש עגלת צב. אין לב אלא מחופים וכן (ישעיה סו, כ) בצבים ובפרדים (ספרי שם) עגלות מכוסים קרויים צבים: ויקריבו אותם לפני המשכן. שלא קבל משה מידם עד שנאמר לו מפי המקום. אמר רבי נתן מה ראו הנשיאים להתנדב כאן בתחלה ובמלאכת המשכן לא התנדבו תחלה אלא כך אמרו הנשיאים יתנדבו צבור מה שיתנדבו ומה שמחסרין אנו משלימין כיון שראו שהשלימו צבור את הכל שנאמר (שמות לו, ז) והמלאכה היתה דים אמרו מעתה מה לנו לעשות הביאו את אבני השוהם והמלואים לאפוד ולחשן לכך התנדבו כאן תחלה (ספרי שם):

(7) כפי עבדתם. שהיה משא בני גרשון קל משל מררי שהיו נושאים הקרשים והעמודים והאדנים:

(9) כי עבדת הקדש עליהם. משא דבר הקדושה האהרון והשלחן וגו' לפיכך בכתף ישאו:

(10) ויקריבו הנשאים את חנכת המזבח. לאחר שהתנדבו העגלות והבקר לשאת המשכן נשאם לבם להתנדב קרבנות המזבח לחנכו: ויקריבו הנשיאים את קרבנם לפני המזבח. כי לא קבל משה מידם עד שנאמר לו מפי הגבורה (ספרי מז):

(11) יקריבו את קרבנם לחנכת המזבח. ועדיין לא היה יודע משה האיך יקריבו אם כסדר תולדותם אם כסדר המסעות עד שנאמר לו מפי הקב"ה יקריבו למסעות איש יומו (שם. זבחים כא):

13 וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃

וְקוּרְבָּנֵיהּ מְגִסְתָּא דִּכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלָעִין הָוֵי מַתְקָלַהּ מִזְרָקָא חַד דִּכְסַפָּא מַתְקָלֵיהּ שִׁבְעִין סְלָעִין בְּסְלָעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סוּלְתָּא דְּפִילָא בִּמְשַׁח לְמִנְחָתָא׃

13 and his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;

14 כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃

בָּזִכְּא חֲדָא מַתְקָלַהּ עֲשַׂר סְלָעִין הִיא דְּדַהַב מַלְיָא קְטוֹרֶת בּוּסְמָיָא׃

14 one golden pan of ten shekels, full of incense;

15 פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃

תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא׃

15 one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;

16 שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃

צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא׃

16 one male of the goats for a sin-offering;

17 וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃ (פ)

וּלְנִכְסַת קוּדְשָׁיָא תּוֹרֵי תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קוּרְבָּנָא דְּנַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב׃

17 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Nahshon the son of Amminadab.

18 בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר נְשִׂיא יִשָּׂשְׂכָר׃

בְּיוֹמָא תִּנְיָנָא קְרֵיב נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר רַב שִׁבְטָא דְּיִשָּׂשְׂכָר׃

18 On the second day Nethanel the son of Zuar, prince of Issachar, did offer:

19 הִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃

קְרֵיב יָת קוּרְבָּנֵיהּ מְגִסְתָּא דִּכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלָעִין הָוֵי מַתְקָלַהּ מִזְרָקָא חַד דִּכְסַפָּא מַתְקָלֵיהּ שִׁבְעִין סְלָעִין בְּסְלָעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סוּלְתָּא דְּפִילָא בִּמְשַׁח לְמִנְחָתָא׃

19 he presented for his offering one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;

20 כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃

בָּזִכְּא חֲדָא מַתְקָלַהּ עֲשַׂר סְלָעִין הִיא דְּדַהַב מַלְיָא קְטוֹרֶת בּוּסְמָיָא׃

20 one golden pan of ten shekels, full of incense;

21 פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃

תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא׃

21 one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;

22 שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃

צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא׃

22 one male of the goats for a sin-offering;

23 וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃ (פ)

וּלְנִכְסַת קוּדְשָׁיָא תּוֹרֵי תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קוּרְבָּנָא דִּנְתַנְאֵל בַּר צוּעָר׃

23 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Nethanel the son of Zuar.

(12) ביום הראשון. אותו היום נטל עשר עטרות ראשון למעשה בראשית א׳ לנשיאים וכו׳ כדאיתא בסדר עולם (פ״ז): למטה יהודה. יחסו הכתוב על שבטו ולא שגבה משבטו והקריב או אינו אומר למטה יהודה אלא שגבה משבטו והביא תלמוד לומר זה קרבן נחשון משלו הביא (ספרי מח):

(13) שניהם מלאים סלת. למנחת נדבה (שם מט):

(14) עשרה זהב. כתרגומו משקל עשר שקלי הקדש היה בה: מלאה קטרת. לא מצינו קטרת ליחיד ולא על מזבח החיצון אלא זו בלבד והוראת שעה היתה (מנחות נ, ב):

(15) פר אחד. מיוחד שבעדרו (ספרי נ):

(16) שעיר עזים אחד לחטאת. לכפר על קבר התהום (שם נא) (עיין בראש״ס) וטומאת שפך:

(18) הקריב נתנאל בן צוער. מה תלמוד לומר הקריב בשבטו של יששכר מה שלא נאמר בכל השבטים לפי שבא ראובן וערער ואמר די שקדמני יהודה אחי אקריב אני אחריו אמר לו משה מפי הגבורה נאמר לי שיקריבו כסדר מסען לדגליהם לכך אמר הקרב את קרבנו והוא חסר יו״ד שהוא משמש הקרב לשון נווי שמפי הגבורה נצטווה הקרב ומהו הקריב הקריב הקריב ב׳ פעמים שבשביל ב׳ דברים זכה להקריב שני לשבטים אחת שהיו יודעים בתורה שנאמר (ד״ה א יב, לג) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים ואחת שהם נתנו עצה לנשיאים להתנדב קרבנות הללו (ספרי נב) וביסודו של רבי משה הדרשן מצאתי אמר רבי פנחס בן יאיר נתנאל בן צוער השיאן עצה זו:

(19) קערת כסף. מנין אותיותיו בגימטריא תתק״ל כנגד שנותיו של אדם הראשון: שלשים ומאה משקלה. על שם שכשהעמיד תולדות לקיום העולם בן מאה ול׳ שנה היה שנאמר (בראשית ה, ג) ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו וגו׳: מזרק אחד כסף. בגימטריא תק״כ על שם נח שהעמיד תולדות בן ת״ק שנה ועל שם עשרים שנה שנגזרה גזירת המבול קודם תולדותיו כמו שפירשתי אצל (שם ו, ג) והיו ימיו מאה ועשרים שנה לפיכך נאמר מזרק אחד כסף ולא נאמר מזרק כסף אחד כמו שנאמר בקערה לומר שאף אותיות של אחד מצטרפות למנין: שבעים שקל. כנגד שבעים אומות שיצאו מבניו:

(20) כף אחת. כנגד התורה שנתנה מידו של הקב״ה: עשרה זהב. כנגד עשרת הדברות: מלאה קטרת. גימטריא של קטרת תרי״ג מצות ובלבד שתהליף קו״ף בדלי״ת על ידי א״ת ב״ש ג״ר ד״ק (במדב״ר יג, טז):

(21) פר אחד. כנגד אברהם שנאמר בו (בראשית יח, ז) ויקח בן בקר: איל אחד. כנגד יצחק (שם כב, יג) ויקח את האיל וגו׳: כבש אחד. כנגד יעקב (שם ל, מ) והכשבים הפריד יעקב:

(22) שעיר עזים. לכפר על מכירת יוסף שנאמר בו (שם לז, לא) וישחטו שעיר עזים:

(23) ולזבח השלמים בקר שנים. כנגד משה ואהרן שנתנו שלום בין ישראל לאביהם שבשמים: אילם עתודים כבשים. ג׳ מיניס כנגד כהנים ולויס וישראליס וכנגד תורה נביאים וכתובים. שלש המשיות כנגד המשה חומשין והמש הדברות הכתובין על לוח אחד והמש הכתובין על השני. עד כאן מיסודו של רבי משה הדרשן:

24 בַּיּוֹם֙ הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן֒ אֱלִיאָ֣ב
בֶּן־חֵלֹֽן׃

24 ביומא תליתאה רבא לבני זבולון
אליאב בר חילון׃

25 קָרְבָּנ֗וֹ קַעֲרַת־כֶּ֤סֶף אַחַת֙ שְׁלֹשִׁ֣ים וּמֵאָ֔ה
מִשְׁקָלָ֖הּ מִזְרָ֑ק אֶחָ֣ד כֶּ֗סֶף שִׁבְעִ֤ים שֶׁ֙קֶל
בְּשֶׁ֣קֶל הַקֹּ֔דֶשׁ שְׁנֵיהֶ֖ם מְלֵאִ֣ים סֹ֑לֶת
בְּלוּלָ֥ה בַשֶּׁ֖מֶן לְמִנְחָֽה׃

25 קורבניה מגסתא דכסף חדא מאה
ותלתין סלעין הוי מתקלה מזרקא חד
דכספא מתקליה שבעין סלעין בסלעי
קודשא תרויהון מלן סולתא דפילא
במשח למנחתא׃

26 כַּף־אַחַ֥ת עֲשָׂרָ֖ה זָהָ֑ב מְלֵאָ֥ה קְטֹֽרֶת׃

26 בזכא חדא מתקלה עשר סלעין היא
דדהב מליא קטורת בוסמיא׃

27 פַּ֣ר אֶחָ֗ד בֶּן־בָּקָ֤ר אַ֙יִל֙ אֶחָ֔ד כֶּ֖בֶשׂ־אֶחָ֑ד
בֶּן־שְׁנָתוֹ֙ לְעֹלָֽה׃

27 תור חד בר תורי דכר חד אמר חד
בר שתיה לעלתא׃

28 שְׂעִיר־עִזִּ֥ים אֶחָ֖ד לְחַטָּֽאת׃

28 צפיר בר עזין חד לחטתא׃

29 וּלְזֶ֣בַח הַשְּׁלָמִ֗ים בָּקָ֤ר שְׁנַיִם֙ אֵילִ֣ם חֲמִשָּׁ֔ה
עַתֻּדִ֖ים חֲמִשָּׁ֑ה כְּבָשִׂ֣ים בְּנֵי־שָׁנָ֔ה חֲמִשָּׁ֖ה
זֶ֥ה קָרְבַּ֖ן אֱלִיאָ֣ב בֶּן־חֵלֹֽן׃ (פ)

29 ולנכסת קודשיא תורי תרין דכרי
חמשא גדי חמשא אמרין בני שנא חמשא
דין קורבנא דאליאב בר חלון׃

30 בַּיּוֹם֙ הָרְבִיעִ֔י נָשִׂ֖יא לִבְנֵ֣י רְאוּבֵ֑ן אֱלִיצ֥וּר
בֶּן־שְׁדֵיאֽוּר׃

30 ביומא רביעאה רבא לבני ראובן
אליצור בר שדיאור׃

31 קָרְבָּנ֗וֹ קַעֲרַת־כֶּ֤סֶף אַחַת֙ שְׁלֹשִׁ֣ים וּמֵאָ֔ה
מִשְׁקָלָ֖הּ מִזְרָ֑ק אֶחָ֣ד כֶּ֗סֶף שִׁבְעִ֤ים שֶׁ֙קֶל
בְּשֶׁ֣קֶל הַקֹּ֔דֶשׁ שְׁנֵיהֶ֖ם מְלֵאִ֣ים סֹ֑לֶת
בְּלוּלָ֥ה בַשֶּׁ֖מֶן לְמִנְחָֽה׃

31 קורבניה מגסתא דכסף חדא מאה
ותלתין סלעין הוי מתקלה מזרקא חד
דכספא מתקליה שבעין סלעין בסלעי
קודשא תרויהון מלן סולתא דפילא
במשח למנחתא׃

32 כַּף־אַחַ֥ת עֲשָׂרָ֖ה זָהָ֑ב מְלֵאָ֥ה קְטֹֽרֶת׃

32 בזכא חדא מתקלה עשר סלעין היא
דדהב מליא קטורת בוסמיא׃

33 פַּ֣ר אֶחָ֗ד בֶּן־בָּקָ֤ר אַ֙יִל֙ אֶחָ֔ד כֶּ֖בֶשׂ־אֶחָ֑ד
בֶּן־שְׁנָתוֹ֙ לְעֹלָֽה׃

33 תור חד בר תורי דכר חד אמר חד
בר שתיה לעלתא׃

34 שְׂעִיר־עִזִּ֥ים אֶחָ֖ד לְחַטָּֽאת׃

34 צפיר בר עזין חד לחטתא׃

35 וּלְזֶ֣בַח הַשְּׁלָמִ֗ים בָּקָ֤ר שְׁנַיִם֙ אֵילִ֣ם חֲמִשָּׁ֔ה
עַתֻּדִ֖ים חֲמִשָּׁ֑ה כְּבָשִׂ֣ים בְּנֵי־שָׁנָ֔ה חֲמִשָּׁ֖ה
זֶ֥ה קָרְבַּ֖ן אֱלִיצ֥וּר בֶּן־שְׁדֵיאֽוּר׃ (פ)

35 ולנכסת קודשיא תורי תרין דכרי
חמשא גדי חמשא אמרין בני שנא חמשא
דין קורבנא דאליצור בר שדיאור׃

36 בַּיּוֹם֙ הַחֲמִישִׁ֔י נָשִׂ֖יא לִבְנֵ֣י שִׁמְע֑וֹן
שְׁלֻמִיאֵ֥ל בֶּן־צוּרִישַׁדָּֽי׃

36 ביומא חמישאה רבא לבני שמעון
שלומיאל בר צורישדי׃

37 קָרְבָּנ֗וֹ קַעֲרַת־כֶּ֤סֶף אַחַת֙ שְׁלֹשִׁ֣ים וּמֵאָ֔ה
מִשְׁקָלָ֖הּ מִזְרָ֑ק אֶחָ֣ד כֶּ֗סֶף שִׁבְעִ֤ים שֶׁ֙קֶל
בְּשֶׁ֣קֶל הַקֹּ֔דֶשׁ שְׁנֵיהֶ֖ם מְלֵאִ֣ים סֹ֑לֶת
בְּלוּלָ֥ה בַשֶּׁ֖מֶן לְמִנְחָֽה׃

37 קורבניה מגסתא דכסף חדא מאה
ותלתין סלעין הוי מתקלה מזרקא חד
דכספא מתקליה שבעין סלעין בסלעי
קודשא תרויהון מלן סולתא דפילא
במשח למנחתא׃

38 כַּף־אַחַ֥ת עֲשָׂרָ֖ה זָהָ֑ב מְלֵאָ֥ה קְטֹֽרֶת׃

38 בזכא חדא מתקלה עשר סלעין היא
דדהב מליא קטורת בוסמיא׃

(24) ביום השלישי נשיא וגו׳. ביום השלישי היה נשיא המקריב לבני זבולון וכן כולם אבל בתנאל שנאמר בו הקריב נתנאל נופל אחריו הלשון לומר נשיא יששכר לפי שכבר הזכיר שמו והקרבתו ובשאר שלא נאמר בהן הקריב נופל עליהן לשון זה נשיא לבני פלוני אותו היום היה הנשיא המקריב לשבט פלוני:

39	פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃	תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא׃	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering; 39
40	שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃	צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא׃	one male of the goats for a sin-offering; 40
41	וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃ (פ)	וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרֵי תְּרֵין דְּכָרֵי חַמְשָׁא גְּדֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קוּרְבָּנָא דִּשְׁלוּמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי׃	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Shelumiel the son of Zurishaddai. 41
42	בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי נָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃	בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה רַבָּא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בַּר דְּעוּאֵל׃	On the sixth day Eliasaph the son of Deuel, prince of the children of Gad: 42
43	קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לְמִנְחָה׃	קוּרְבָּנֵיהּ מְגִסְתָּא דִּכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הָוֵי מַתְקָלַהּ מִזְרָקָא חַד דְּכַסְפָּא מַתְקָלֵיהּ שַׁבְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סוּלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשַׁח לְמַנְחָתָא׃	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering; 43
44	כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃	בְּזִכְּא חֲדָא מַתְקָלַהּ עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דְּדַהַב מַלְיָא קְטוֹרֶת בּוּסְמָיָא׃	one golden pan of ten shekels, full of incense; 44
45	פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃	תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא׃	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering; 45
46	שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃	צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא׃	one male of the goats for a sin-offering; 46
47	וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃ (פ)	וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרֵי תְּרֵין דְּכָרֵי חַמְשָׁא גְּדֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קוּרְבָּנָא דְּאֱלִיסָף בַּר דְּעוּאֵל׃	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Eliasaph the son of Deuel. 47
48	בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרָיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד׃	בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה רַבָּא לִבְנֵי אֶפְרָיִם אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד׃	On the seventh day Elishama the son of Ammihud, prince of the children of Ephraim: 48
49	קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לְמִנְחָה׃	קוּרְבָּנֵיהּ מְגִסְתָּא דִּכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הָוֵי מַתְקָלַהּ מִזְרָקָא חַד דְּכַסְפָּא מַתְקָלֵיהּ שַׁבְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סוּלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשַׁח לְמַנְחָתָא׃	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering; 49
50	כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃	בְּזִכְּא חֲדָא מַתְקָלַהּ עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דְּדַהַב מַלְיָא קְטוֹרֶת בּוּסְמָיָא׃	one golden pan of ten shekels, full of incense; 50
51	פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃	תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא׃	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering; 51
52	שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃	צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא׃	one male of the goats for a sin-offering; 52
53	וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד׃ (פ)	וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרֵי תְּרֵין דְּכָרֵי חַמְשָׁא גְּדֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קוּרְבָּנָא דֶּאֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד׃	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Elishama the son of Ammihud. 53
54	בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃	בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה רַבָּא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר׃	On the eighth day Gamaliel the son of Pedahzur, prince of the children of Manasseh: 54

55 קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה׃ מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃

קוּרְבָּנֵיהּ מְגִסְתָּא דִּכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הָוֵי מַתְקָלַהּ מִזְרְקָא חַד דְּכַסְפָּא מַתְקָלֵיהּ שִׁבְעִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סוּלְתָּא דְּפִילָא בִּמְשַׁח לְמִנְחָתָא׃

his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering; 55

56 כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃

בָּזְכָא חֲדָא מַתְקָלַהּ עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְּדְהַב מַלְיָא קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃

one golden pan of ten shekels, full of incense; 56

57 פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃

תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא׃

one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering; 57

58 שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃

צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא׃

one male of the goats for a sin-offering; 58

59 וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃ (פ)

וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרֵי תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קוּרְבָּנָא דְּגַמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר׃

and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lamb of the first year. This was the offering of Gamaliel the son of Pedahzur. 59

60 בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃

בְּיוֹמָא תְּשִׁיעָאָה רַבָּא לִבְנֵי בִנְיָמִין אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי׃

On the ninth day Abidan the son of Gideoni, prince of the children of Benjamin: 60

61 קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה׃ מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃

קוּרְבָּנֵיהּ מְגִסְתָּא דִּכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הָוֵי מַתְקָלַהּ מִזְרְקָא חַד דְּכַסְפָּא מַתְקָלֵיהּ שִׁבְעִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סוּלְתָּא דְּפִילָא בִּמְשַׁח לְמִנְחָתָא׃

his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering; 61

62 כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃

בָּזְכָא חֲדָא מַתְקָלַהּ עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְּדְהַב מַלְיָא קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃

one golden pan of ten shekels, full of incense; 62

63 פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃

תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא׃

one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering; 63

64 שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃

צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא׃

one male of the goats for a sin-offering; 64

65 וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃ (פ)

וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרֵי תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קוּרְבָּנָא דַּאֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי׃

and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Abidan the son of Gideoni. 65

66 בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃

בְּיוֹמָא עֲשִׂירָאָה רַבָּא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי׃

On the tenth day Ahiezer the son of Ammishaddai, prince of the children of Dan: 66

67 קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה׃ מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃

קוּרְבָּנֵיהּ מְגִסְתָּא דִּכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הָוֵי מַתְקָלַהּ מִזְרְקָא חַד דְּכַסְפָּא מַתְקָלֵיהּ שִׁבְעִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סוּלְתָּא דְּפִילָא בִּמְשַׁח לְמִנְחָתָא׃

his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering; 67

68 כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃

בָּזְכָא חֲדָא מַתְקָלַהּ עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְּדְהַב מַלְיָא קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃

one golden pan of ten shekels, full of incense; 68

69 פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃

תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא׃

one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering; 69

70 שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃

צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא׃

one male of the goats for a sin-offering; 70

71 וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃ (פ)

וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרֵי תְּרֵין דִּכְרֵי
חַמְשָׁא גְּדֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא
דֵּין קוּרְבָּנָא דַּאֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי׃

and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Ahiezer the son of Ammishaddai. 71

שביעי בְּיוֹם עַשְׁתֵּי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר
פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃

בְּיוֹם חַד עֲשַׂר יוֹמִין רַבָּא לִבְנֵי אָשֵׁר
פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן׃

On the eleventh day Pagiel the son of Ochran, prince of the children of Asher: 72

73 קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃

קוּרְבְּנֵיהּ מְגִסְּתָא דִּכְסַף חֲדָא מְאָה
וּתְלָתִין סְלְעִין הָוֵי מַתְקָלַהּ מִזְרָקָא חַד
דִּכְסַפָּא מַתְקָלֵיהּ שִׁבְעִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי
קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סוּלְתָּא דְּפִילָא
בְּמִשַׁח לְמִנְחָתָא׃

his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering; 73

74 כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃

בָּזְכָּא חֲדָא מַתְקָלַהּ עֲשַׂר סְלְעִין הִיא
דִּדְהַב מַלְיָא קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃

one golden pan of ten shekels, full of incense; 74

75 פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃

תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דִּכַר חַד אִמַּר חַד
בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא׃

one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering; 75

76 שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃

צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא׃

one male of the goats for a sin-offering; 76

77 וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃ (פ)

וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרֵי תְּרֵין דִּכְרֵי
חַמְשָׁא גְּדֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא
דֵּין קוּרְבָּנָא דְּפַגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן׃

and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Pagiel the son of Ochran. 77

78 בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי
אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃

בְּיוֹם תְּרֵי עֲסַר יוֹמִין רַבָּא לִבְנֵי נַפְתָּלִי
אֲחִירַע בַּר עֵינָן׃

On the twelfth day Ahira the son of Enan, prince of the children of Naphtali: 78

79 קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃

קוּרְבְּנֵיהּ מְגִסְּתָא דִּכְסַף חֲדָא מְאָה
וּתְלָתִין סְלְעִין הָוֵי מַתְקָלַהּ מִזְרָקָא חַד
דִּכְסַפָּא מַתְקָלֵיהּ שִׁבְעִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי
קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סוּלְתָּא דְּפִילָא
בְּמִשַׁח לְמִנְחָתָא׃

his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering; 79

80 כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃

בָּזְכָּא חֲדָא מַתְקָלַהּ עֲשַׂר סְלְעִין הִיא
דִּדְהַב מַלְיָא קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃

one golden pan of ten shekels, full of incense; 80

81 פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃

תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דִּכַר חַד אִמַּר חַד
בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא׃

one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering; 81

82 שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃

צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא׃

one male of the goats for a sin-offering; 82

83 וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃ (פ)

וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרֵי תְּרֵין דִּכְרֵי
חַמְשָׁא גְּדֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא
דֵּין קוּרְבָּנָא דַּאֲחִירַע בַּר עֵינָן׃

and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Ahira the son of Enan. 83

84 זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ
מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים
עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים עָשָׂר כַּפּוֹת
זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה׃

דָּא חֲנוּכַּת מַדְבְּחָא בְּיוֹמָא דְּרַבִּיאוּ יָתֵיהּ
מִן רַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל מְגִסֵּי כַסְפָּא תַּרְתַּא
עַשְׂרֵי מִזְרְקֵי כַסְפָּא תְּרֵי עֲשַׂר בָּזְכֵי
דִּדַהְבָּא תַּרְתַּא עֶשְׂרֵי׃

This was the dedication-offering of the altar, in the day when it was anointed, at the hands of the princes of Israel: twelve silver dishes, twelve silver basins, twelve golden pans; 84

(84) ביום המשח אותו. גו ביום שנמשח הקריב ומה אני מקיים אחרי המשח שנמשח תחלה ואחר כך הקריב או אחרי המשח לאחר זמן ולא בא ללמד ביום המשח אלא לומר שנמשח ביום כשהוא אומר (ויקרא ז, לו) ביום משחו אותם למדנו שנמשח ביום ומה תלמוד לומר ביום המשח אותו ביום שנמשח הקריב (ספרי נג): קערת כסף שתים עשרה. הם הם שהתנדבו ולא אירע בהם פסול (ספרי שם. גמ"ר):

85 שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף
וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֶּל כֶּסֶף הַכֵּלִים
אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃

מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוֵי מַתְקָלַהּ
דִּמְגִסְתָּא חָדָא דְּכַסְפָּא וְשַׁבְעִין דְּמִזְרָקָא
חַד כֹּל כְּסַף מָנְיָא תְּרֵין אַלְפִין וְאַרְבַּע
מְאָה בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא׃

85 each silver dish weighing a hundred and thirty shekels, and each basin seventy; all the silver of the vessels two thousand and four hundred shekels, after the shekel of the sanctuary;

86 כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת
עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הַכַּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־
זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה׃

בָּזְכֵי דְּדַהְבָּא תְּרֵתָא עַשְׂרֵי מָלְיָן קְטוֹרֶת
בּוּסְמַיָּא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הֲוֵי מַתְקָלַהּ
דְּבָזְכָּא בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא כָּל דְּהַב בָּזְכַיָּא
מְאָה וְעֶשְׂרִין׃

86 twelve golden pans, full of incense, weighing ten shekels apiece, after the shekel of the sanctuary; all the gold of the pans a hundred and twenty shekels;

מפטיר כָּל־הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים
אֵילִם שְׁנֵים־עָשָׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים
עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עִזִּים שְׁנֵים עָשָׂר
לְחַטָּאת׃

כָּל תּוֹרֵי לַעֲלָתָא תְּרֵי עֲשַׂר תּוֹרִין
דִּכְרִין תְּרֵי עֲשַׂר אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא תְּרֵי
עֲשַׂר וּמִנְחָתְהוֹן וּצְפִירֵי בְּנֵי עִזֵּי תְּרֵי
עֲשַׂר לְחַטָּתָא׃

87 all the oxen for the burnt-offering twelve bullocks, the rams twelve, the he-lambs of the first year twelve, and their meal-offering; and the males of the goats for a sin-offering twelve;

88 וְכֹל בְּקַר זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים
וְאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילִם שִׁשִּׁים עַתֻּדִים
שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁשִּׁים זֹאת
חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הִמָּשַׁח אֹתוֹ׃

וְכֹל תּוֹרֵי לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא עֶשְׂרִין
וְאַרְבְּעָה תּוֹרִין דִּכְרֵי שְׁתִּין גְּדֵי שְׁתִּין
אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שְׁתִּין דָּא חֲנוּכַּת מַדְבְּחָא
בָּתַר דְּרַבִּיאוּ יָתֵיהּ׃

88 and all the oxen for the sacrifice of peace-offerings twenty and four bullocks, the rams sixty, the he-goats sixty, the he-lambs of the first year sixty. This was the dedication-offering of the altar, after that it was anointed.

קטו פסוקים וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ
וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל
הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי
הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו׃ (פ)

וְכַד עָלִיל מֹשֶׁה לְמַשְׁכַּן זִמְנָא לְמַלָּלָא
עִמֵּיהּ וְשָׁמַע יָת קָלָא דְּמִתְמַלֵּל עִמֵּיהּ
מֵעִלָּוֵי כָּפּוּרְתָּא דְּעַל אֲרוֹנָא דְּסָהֲדוּתָא
מִבֵּין תְּרֵין כְּרוּבַיָּא וּמִתְמַלֵּל עִמֵּיהּ׃

89 And when Moses went into the tent of meeting that He might speak with him, then he heard the Voice speaking unto him from above the ark-cover that was upon the ark of the testimony, from between the two cherubim; and He spoke unto him.

The Haftara is Judges 13:2 – 13:25 on page 733.

בהעלתך ח VIII וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

And the Lord spoke unto Moses, saying:

2 דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ
אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ
שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת׃

מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן וְתֵימַר לֵיהּ בְּאַדְלָקוּתָךְ
יָת בּוּצִינַיָּא לֶקֳבֵיל אַפֵּי מְנָרְתָא יְהוֹן
מְנַהֲרִין שִׁבְעָא בּוּצִינַיָּא׃

2 'Speak unto Aaron, and say unto him: When thou lightest the lamps, the seven lamps shall give light in front of the candlestick.'

3 וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה
הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה׃

וַעֲבַד כֵּן אַהֲרֹן לֶקֳבֵיל אַפֵּי מְנָרְתָא
אַדְלִיק בּוּצִינָהָא כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת
מֹשֶׁה׃

3 And Aaron did so: he lighted the lamps thereof so as to give light in front of the candlestick, as the Lord commanded Moses.

(85) שלשים ומאה הקערה האחת וגו׳. מה תלמוד לומר לפי שנאמר שלשים ומאה משקלה ולא פירש באיזו שקל לכך חזר ושנאה כאן וכלל בכולן כל כסף הכלים בשקל הקדש (ספרי נד): כל כסף הכלים וגו׳. למדך שהיו כלי המקדש מכווניס במשקלן שוקלן אחד אחד ושוקלן כולן כאחד לא ריבה ולא מיעט (ספרי סס):
(86) כפות זהב שתים עשרה. למה נאמר לפי שנאמר כף אחת עשרה זהב היא של זהב ומשקלה עשרה שקליס של כסף או אינו אלא כף אחת של כסף ומשקלה עשרה שקלי זהב ושקלי זהב אין משקלס שוה לשל כסף תלמוד לומר כפות זהב של זהב היו (ספרי נה):
(89) ובבא משה. שני כתוביס המכחישיס זה את זה בא שליש והכריע ביניהס כתוב אחד אומר (ויקרא א, א) וידבר ה׳ אליו מאהל מועד והוא מוץ לפרכת וכתוב אחד אומר (שמות כה, כב) ודברתי אתך מעל הכפרת בא זה והכריע ביניהס משה בא אל אהל מועד ושס שומע את הקול הבא מעל הכפרת (ספרי סס): מבין שני הכרובים. הקול יוצא מן השמים לבין שני הכרוביס ומשס יצא לאהל מועד: וישמע את הקול. יכול קול נמוך תלמוד לומר את הקול הוא הקול שנדבר עמו בסיני וכשמגיע לפתח היה נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל (במדבר רבה. ספרי סס): מדבר. כמו מתדבר כבודו של מעלה לומר כן מדבר ביניו לבין עצמו ומשה שומע מאליו: וידבר אליו. למעט את אהרן מן הדברות (ספרי נח):
(2) בהעלתך. למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים. לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה לז דעתו כשלא היה עמהס בחנוכה לא הוא ולא שבטו אמר לו הקב״ה חייך שלך גדולה משלהס שאתה מדליק ומטיב את הנרות: בהעלתך. על שס שהלהב עולה כתוב בהדלקתן לשון עליה שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה (שבת כא, א) ועוד דרשו רבותינו (ספרי נט) מכאן שמעלה היתה לפני המנורה שעליה הכהן עומד ומטיב: אל מול פני המנורה. אל מול גר האמצעי שאינו בקיים אלא בגוף של מנורה: יאירו שבעת הנרות. ששה שעל ששת הקניס שלשה המזרחייס פוניס למול האמצעי הפתילות שבהן וכן שלשה המערביים לאשי הפתילות למול האמצעי ולמה כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך (תנחומא בהעלתך ה):
(3) ויעש כן אהרן. להגיד שבחו של אהרן שלא שינה (ספרי בהעלתך ס):

4 וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־
יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה
אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־
הַמְּנֹרָה׃ (פ)

4 וְדֵין עוֹבַד מְנָרְתָא נְגִידָא דְּהַב עַד שִׁדַּהּ
עַד שׁוֹשַׁנַּהּ נְגִידָא הִיא כְּחֶזְוָא דְּאַחְזִי יְיָ
יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבַד יָת מְנָרְתָא׃

4 And this was the work of the candlestick, beaten work of gold; unto the base thereof, and unto the flowers thereof, it was beaten work; according unto the pattern which the Lord had shown Moses, so he made the candlestick.

לוי 5 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

5 וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

5 And the Lord spoke unto Moses, saying:

6 קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ
אֹתָם׃

6 קָרֵיב יָת לֵיוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּתְדַכֵּי
יָתְהוֹן׃

6 'Take the Levites from among the children of Israel, and cleanse them.

7 וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם הַזֵּה עֲלֵיהֶם
מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם
וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וְהִטַּהֲרוּ׃

7 וּכְדֵין תַּעֲבֵיד לְהוֹן לְדַכּוֹאֵיהוֹן אַדֵּי
עֲלֵיהוֹן מַיָּא דְּחַטָּתָא וְיַעֲבְרוּן מַסְפַּר עַל
כָּל בִּשְׂרְהוֹן וִיחַוְּרוּן לְבוּשֵׁיהוֹן וְיִדְכּוֹן׃

7 And thus shalt thou do unto them, to cleanse them: sprinkle the water of purification upon them, and let them cause a razor to pass over all their flesh, and let them wash their clothes, and cleanse themselves.

8 וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה
בַשָּׁמֶן וּפַר־שֵׁנִי בֶּן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת׃

8 וְיִסְבּוּן תּוֹר בַּר תּוֹרֵי וּמִנְחָתֵיהּ סוֹלְתָּא
דְּפִילָא בִּמְשַׁח וְתוֹר תִּנְיָן בַּר תּוֹרֵי תִּסַּב
לְחַטָּתָא׃

8 Then let them take a young bullock, and its meal-offering, fine flour mingled with oil, and another young bullock shalt thou take for a sin-offering.

9 וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד
וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

9 וּתְקָרֵיב יָת לֵיוָאֵי קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא
וְתִכְנוֹשׁ יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

9 And thou shalt present the Levites before the tent of meeting; and thou shalt assemble the whole congregation of the children of Israel.

ישראל 10 וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסָמְכוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם׃

10 וּתְקָרֵיב יָת לֵיוָאֵי קֳדָם יְיָ וְיִסְמְכוּן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל יָת יְדֵיהוֹן עַל לֵיוָאֵי׃

10 And thou shalt present the Levites before the Lord; and the children of Israel shall lay their hands upon the Levites.

11 וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי
יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־
עֲבֹדַת יְהוָה׃

11 וִירִים אַהֲרֹן יָת לֵיוָאֵי אֲרָמָא קֳדָם יְיָ מִן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוֹן לְמִפְּלַח יָת פּוּלְחָנָא
דַּיְיָ׃

11 And Aaron shall offer the Levites before the Lord for a wave-offering from the children of Israel, that they may be to do the service of the Lord.

12 וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ
הַפָּרִים וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־
הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם׃

12 וְלֵיוָאֵי יִסְמְכוּן יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרַיָּא
וַעֲבֵיד יָת חַד חַטָּתָא וְיָת חַד עֲלָתָא קֳדָם
יְיָ לְכַפָּרָא עַל לֵיוָאֵי׃

12 And the Levites shall lay their hands upon the heads of the bullocks; and offer thou the one for a sin-offering, and the other for a burnt-offering, unto the Lord, to make atonement for the Levites.

13 וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי
בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה׃

13 וּתְקִים יָת לֵיוָאֵי קֳדָם אַהֲרֹן וּקְדָם בְּנוֹהִי
וּתְרִים יָתְהוֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ׃

13 And thou shalt set the Levites before Aaron, and before his sons, and offer them for a wave-offering unto the Lord.

14 וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם׃

14 וְתַפְרֵישׁ יָת לֵיוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוֹן
מְשַׁמְּשִׁין קֳדָמַי לֵיוָאֵי׃

14 Thus shalt thou separate the Levites from among the children of Israel; and the Levites shall be Mine.

שני 15 וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל
מוֹעֵד וְטִהַרְתָּ אֹתָם וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה׃

15 וּבָתַר כֵּן יֵיעֲלוּן לֵיוָאֵי לְמִפְּלַח יָת מַשְׁכַּן
זִמְנָא וּתְדַכֵּי יָתְהוֹן וּתְרִים יָתְהוֹן אֲרָמָא׃

15 And after that shall the Levites go in to do the service of the tent of meeting; and thou shalt cleanse them, and offer them for a wave-offering.

(4) וזה מעשה המנורה. שהראהו הקב"ה באצבע לפי שנתקשה בה לכך נאמר וזה (שם שם): מקשה. בטדי"ץ בלע"ז לשון דק לדק נקשן (דניאל ה, ו) עשה שלו ככר זהב היתה ומקיש בקורנס ומותך בכשיל לפשט איבריה כתקונן ולא נעשית איברים איברים על ידי חבור: עד ירכה עד פרחה. ירכה היא השידה שעל הרגליים תלול כדרך מנורות כסף שלפני השריים: עד ירכה עד פרחה. כלומר גופה של מנורה כולה וכל התלוי בה: עד ירכה. שהוא אבר גדול: עד פרחה. שהוא מעשה דק שבה הכל מקשה ודרך עד לשמש בלשון זה כמו (שופטים טו, ה) מגדים ועד קמה ועד כרם זית: כמראה אשר הראה וגו׳. כתבנית אשר הראהו בהר כמו שנאמר (שמות כה, מ) וראה ועשה בתבניתם וגו׳ (ספרי שם): כן עשה את המנורה. מי שעשאה ומדרש אגדה (תנחומא בהעלתך ג) על ידי הקב"ה נעשית מאליה:

(6) קח את הלוים. קחם בדברים אשריכם שתזכו להיות שמשים למקום (מדרש אגדה):

(7) הזה עליהם מי חטאת. של אפר הפרה מפני טמאי מתים שבהם: והעבירו תער. מצאתי בדברי רבי משה הדרשן לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו עבודת אלילים והיא קרויה זבחי מתים והמצורע קרוי מת הזקיקים תגלחת כמצורעים:

(8) ולקחו פר בן בקר. והוא עולה כמו שנאמר ועשה את האחד עולה והוא קרבן צבור בעבודת אלילים: ופר שני. מה תלמוד לומר שני לומר לך מה עולה לא נאכלת אף חטאת לא נאכלת (עד כאן דברי רבי מאיר) (הוריות ה, ב) ובזו יש סמך לדבריו בתורת כהנים (ויקרא חובה פ"ג ד) ואומר אני שהוראת שעה היתה ששעיר היה להם להביא לחטאת עבודת אלילים עם פר העולה:

(9) והקהלת את כל עדת. לפי שהלוים נתונים קרבן כפרה תחתיהם יבואו ויעמדו על קרבנם ויסמכו את ידיהם עליהם (מדרש אגדה):

(11) והניף אהרן את הלוים תנופה. כדרך שאתם מצורע טעון תנופה מי (ויקרא יד, כ. מדרש אגדה). אלא תנופות נאמרו בפרשה זו הראשונה לבני קהת לכך נאמר בם והיו לעבוד את עבודת ה׳ לפי שעבודת קדש הקדשים עליהם הארון והשלחן וגו׳. השניה לבני גרשון לכך נאמר בם תנופה לה׳ אף עליהם היתה עבודת הקודש יריעות וקרשים (ולא לומר וקרשים דאלו קרשים ביד משא בני מררי) הנראות בבית קודש הקדשים והשלישית לבני מררי (מדרש אגדה):

16 כִּי נְתֻנִים נְתֻנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת פִּטְרַת כָּל־רֶחֶם בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַחְתִּי אֹתָם לִי׃

אֲרֵי אַפְרָשָׁא מַפְרְשִׁין אִנּוּן קֳדָמַי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲלָף פְּתַח כָּל וַלְדָּא בּוּכְרָא כּוֹלָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְרֵיבִית יָתְהוֹן קֳדָמַי׃

16 For they are wholly given unto Me from among the children of Israel; instead of all that openeth the womb, even the first-born of all the children of Israel, have I taken them unto Me.

17 כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי׃

אֲרֵי דִּילִי כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּאֲנָשָׁא וּבְבְעִירָא בְּיוֹמָא דִּקְטַלִית כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אַקְדִּישִׁית יָתְהוֹן קֳדָמַי׃

17 For all the first-born among the children of Israel are Mine, both man and beast; on the day that I smote all the first-born in the land of Egypt I sanctified them for Myself.

18 וָאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

וְקָרֵיבִית יָת לֵיוָאֵי חֲלָף כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

18 And I have taken the Levites instead of all the first-born among the children of Israel.

19 וָאֶתְּנָה אֶת־הַלְוִיִּם נְתֻנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגֶשֶׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ׃

וִיהַבִית יָת לֵיוָאֵי יְהִיבִין לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִפְלַח יָת פּוּלְחַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וּלְכַפָּרָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא יְהֵי בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹתָא בְּמִקְרַב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקוּדְשָׁא׃

19 And I have given the Levites— they are given to Aaron and to his sons from among the children of Israel, to do the service of the children of Israel in the tent of meeting, and to make atonement for the children of Israel, that there be no plague among the children of Israel, through the children of Israel coming nigh unto the sanctuary.'

20 וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לַלְוִיִּם כֵּן־עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

וַעֲבַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְלֵיוָאֵי כְּכֹל דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה לְלֵיוָאֵי כֵּן עֲבַדוּ לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

20 Thus did Moses, and Aaron, and all the congregation of the children of Israel, unto the Levites; according unto all that the Lord commanded Moses touching the Levites, so did the children of Israel unto them.

21 וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיְכַבְּסוּ בִּגְדֵיהֶם וַיָּנֶף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיְכַפֵּר עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרָם׃

וְאִדַּכְּיאוּ לֵיוָאֵי וְחַוְּרוּ לְבוּשֵׁיהוֹן וַאֲרִים אַהֲרֹן יָתְהוֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן אַהֲרֹן לְדַכּוֹאֵיהוֹן׃

21 And the Levites purified themselves, and they washed their clothes; and Aaron offered them for a sacred gift before the Lord; and Aaron made atonement for them to cleanse them.

22 וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם׃ (ס)

וּבָתַר כֵּן עָאלוּ לֵיוָאֵי לְמִפְלַח יָת פּוּלְחָנְהוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם אַהֲרֹן וּקְדָם בְּנוֹהִי כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה עַל לֵיוָאֵי כֵּן עֲבַדוּ לְהוֹן׃

22 And after that went the Levites in to do their service in the tent of meeting before Aaron, and before his sons; as the Lord had commanded Moses concerning the Levites, so did they unto them.

23 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

23 And the Lord spoke unto Moses, saying:

24 זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יָבוֹא לִצְבָא צָבָא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃

דָּא דִּלְלֵיוָאֵי מִבַּר עֶשְׂרִין וַחֲמֵישׁ שְׁנִין וּלְעֵילָא יֵיתֵי לְחַיָּילָא חֵילָא בְּפוּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

24 'This is that which pertaineth unto the Levites: from twenty and five years old and upward they shall go in to perform the service in the work of the tent of meeting;

25 וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד׃

וּמִבַּר חַמְשִׁין שְׁנִין יְתוּב מֵחֵיל פּוּלְחָנָא וְלָא יִפְלַח עוֹד׃

25 and from the age of fifty years they shall return from the service of the work, and shall serve no more;

26 וְשֵׁרֵת אֶת־אֶחָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת וַעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד כָּכָה תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם בְּמִשְׁמְרֹתָם׃ (פ)

וִישַׁמֵּישׁ עִם אַחוֹהִי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לְמִטַּר מַטְּרָא וּפוּלְחָנָא לָא יִפְלַח כְּדֵין תַּעֲבִיד לְלֵיוָאֵי בְּמַטְּרָתְהוֹן׃

26 but shall minister with their brethren in the tent of meeting, to keep the charge, but they shall do no manner of service. Thus shalt thou do unto the Levites touching their charges.'

(16) נתנים נתנים. נתונים למשא נתונים לשיר (שס): פטרת. פתיחת:

(17) כי לי כל בכור. שלי היו הבכורות בקו הדין שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים ולקחתי אותם לי עד שטעו בעגל ועכשיו ואקח את הלוים:

(19) ואתנה וגו׳. ה׳ פעמים נאמר בני ישראל במקרא זה להודיע חבתן שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחד כמנין ה׳ חומשי תורה וכך ראיתי בב״ר (ויק״ר ב, ד): ולא יהיה בבני ישראל נגף. שלא יצטרכו לגשת אל הקדש שאם יגשו יהיה נגף:

(20) ויעש משה ואהרן וכל עדת וגו׳. משה העמידן ואהרן הניפם וישראל סמכו את ידיהם:

(22) כאשר צוה ה׳ וגו׳ כן עשו. להגיד שבח העושין והנעשה בהם שאחד מהן לא עכב:

(24) זאת אשר ללוים. שיש פוסלים בהם ואין המומין פוסלים בהם (ספרי סב. חולין כד, א): מבן חמש ועשרים. ובמקום אחר אומר (במדבר ד, ג) מבן שלשים שנה הא כילד מבן כ״ה בא ללמוד הלכות עבודה ולומד חמש שנים ובן ל׳ עובד מכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו בחמש שנים ששוב אינו רואה (חולין שם):

(25) ולא יעבוד עוד. עבודת משא בכתף אבל חוזר הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות (ספרי סג) וזהו ושרת את אחיו עם אחותי כתרגומו:

(26) לשמר משמרת. לתנות סביב לאהל ולהקיס ולהוריד בשעת המסעות:

	שלישי	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר׃	ומַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּמַדְבְּרָא דְּסִינַי בְּשַׁתָּא תִּנְיָיתָא לְמִפְּקְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּיַרְחָא קַדְמָאָה לְמֵימַר׃	IX And the Lord spoke unto Moses in the wilderness of Sinai, in the first month of the second year after they were come out of the land of Egypt, saying:
	2	וְיַעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ׃	וְיַעְבְּדוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת פִּסְחָא בְּזִמְנֵיהּ׃	2 'Let the children of Israel keep the passover in its appointed season.
	3	בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר־יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ׃	בְּאַרְבְּעַת עֲשָׂרָא יוֹמָא בְּיַרְחָא הָדֵין בֵּין שִׁמְשַׁיָּא תַּעְבְּדוּן יָתֵיהּ בְּזִמְנֵיהּ כְּכָל גְּזֵירָתֵיהּ וּכְכָל דְּחָזֵי לֵיהּ תַּעְבְּדוּן יָתֵיהּ׃	3 In the fourteenth day of this month, at dusk, ye shall keep it in its appointed season; according to all the statutes of it, and according to all the ordinances thereof, shall ye keep it.'
	4	וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח׃	ומַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעְבַּד פִּסְחָא׃	4 And Moses spoke unto the children of Israel, that they should keep the passover.
	5	וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃	וַעֲבַדוּ יָת פִּסְחָא בְּנִיסָן בְּאַרְבְּעַת עֲשָׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא בְּמַדְבְּרָא דְּסִינָי כְּכֹל דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבַדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃	5 And they kept the passover in the first month, on the fourteenth day of the month, at dusk, in the wilderness of Sinai; according to all that the Lord commanded Moses, so did the children of Israel.
	6	וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשֹׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהֻוּא׃	וַהֲווֹ גּוּבְרַיָּא דַּהֲווֹ מְסָאֲבִין לִטְמֵי נַפְשָׁא דַּאֲנָשָׁא וְלָא יְכִילוּ לְמַעְבַּד פִּסְחָא בְּיוֹמָא הַהוּא וּקְרִיבוּ קֳדָם מֹשֶׁה וּקְדָם אַהֲרֹן בְּיוֹמָא הַהוּא׃	6 But there were certain men, who were unclean by the dead body of a man, so that they could not keep the passover on that day; and they came before Moses and before Aaron on that day.
	7	וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃	וַאֲמַרוּ גּוּבְרַיָּא הָאִנּוּן לֵיהּ אֲנַחְנָא מְסָאֲבִין לִטְמֵי נַפְשָׁא דַּאֲנָשָׁא לְמָא נִתְמְנַע בְּדִיל דְּלָא לְקָרָבָא יָת קוּרְבָּנָא דַּיְיָ בְּזִמְנֵיהּ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃	7 And those men said unto him: 'We are unclean by the dead body of a man; wherefore are we to be kept back, so as not to bring the offering of the Lord in its appointed season among the children of Israel?'
	8	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה־יְצַוֶּה יְהוָה לָכֶם׃ (פ)	וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה אוֹרִיכוּ עַד דְּאֶשְׁמַע מָא דְּאֶתְפַּקַּד מִן קֳדָם יְיָ עַל דִּילְכוֹן׃	8 And Moses said unto them: 'Stay ye, that I may hear what the Lord will command concerning you.'
	9	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃	ומַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃	9 And the Lord spoke unto Moses, saying:
	10	דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה־טָמֵא ׀ לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה׃	מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר גְּבַר גְּבַר אֲרֵי יְהֵי מְסָאֵב לִטְמֵי נַפְשָׁא דַּאֲנָשָׁא אוֹ בְאוֹרַח רַחִיקָא לְכוֹן אוֹ לְדָרֵיכוֹן וְיַעְבֵּיד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ׃	10 'Speak unto the children of Israel, saying: If any man of you or of your generations shall be unclean by reason of a dead body, or be in a journey afar off, yet he shall keep the passover unto the Lord;
	11	בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ׃	בְּיַרְחָא תִּנְיָנָא בְּאַרְבְּעַת עֲשָׂרָא יוֹמָא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא יַעְבְּדוּן יָתֵיהּ עַל פַּטִּיר וּמְרָרִין יֵיכְלֻנֵיהּ׃	11 in the second month on the fourteenth day at dusk they shall keep it; they shall eat it with unleavened bread and bitter herbs;
	12	לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בוֹ כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃	לָא יַשְׁאֲרוּן מִנֵּיהּ עַד צַפְרָא וְגַרְמָא לָא יְתַבְּרוּן בֵּיהּ כְּכָל גְּזֵירַת פִּסְחָא יַעְבְּדוּן יָתֵיהּ׃	12 they shall leave none of it unto the morning, nor break a bone thereof; according to all the statute of the passover they shall keep it.

(1) בחדש הראשון. פרשה שבראשם הספר (לעיל ג, ח) לא נאמרה עד אייר למדת שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה (פסחים ו, ב) ולמה לא פתח בזו מפני שהוא גנותן של ישראל (ספרי סד) שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד:
(2) במועדו. אף בשנת במועדו אף בטומאה (שם):
(3) ככל חקתיו. אלו מצות שבגופו שה תמים זכר בן שנה (פסחים לה, ח): וככל משפטיו. אלו מצות שעל גופו ממקום אחר כגון שבעת ימים למצה ולביעור חמץ. (ס"א מצות שבגופו. שה תמים זכר בן שנה. שעל גופו. ללי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו. שחוץ לגופו. מצה וביעור חמץ):
(4) וידבר משה וגו'. מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר (ויקרא כג, מד) וידבר משה את מועדי ה' אלא כשאמע פרשת מועדים מסיני אמר להם וחזר והזהירם בשעת מעשה (ספרי סו):
(6) לפני משה ולפני אהרן. כששניהם יושבין בבית המדרש באו ושאלוהו ולא יתכן לומר זה אחר זה שאם משה לא היה יודע אהרן מנין לו (ספרי סח):
(7) למה נגרע. אמר להם אין קדשים קריבים בטומאה אמרו לו יזרק הדם עליו בכהנים טהורים ויאכל הבשר לטמאים (ס"א לטהורים כן גירסת רא"ש) אמר להם עמדו ואשמעה כתלמיד המובטח לשמוע מפי רבו. אשרי ילוד אשה שכך מובטח שכל זמן שהיה רועה היה מדבר עם השכינה (סנהדרין פ"ק) ורואיה היתה פרשה זו להאמר על ידי משה כשאר כל התורה כולה אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן שמגלגלין זכות על ידי זכאי (ספרי שם):
(10) או בדרך רחקה. נקוד עליו לומר לא שרחוקה ודאי אלא שהיה חוץ לאסקופת העזרה כל זמן שחיטה (פסחים לג, ב. ספרי סט). פסח שני מצה וחמץ עמו בבית ואין שם יום טוב ואין איסור חמץ אלא עמו באכילתו (פסחים לה, ח):

13 וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־
הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי־ קָרְבַּן יְהוָה לֹא הִקְרִיב
בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא:

וְגוּבְרָא דְּהוּא דָכִי וּבְאוֹרַח לָא הֲוָה
וְיִתְמְנַע מִלְּמֶעְבַּד פִּסְחָא וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא
הַהוּא מֵעַמֵּיהּ אֲרֵי קוּרְבָּנָא דַיְיָ לָא קָרֵיב
בְּזִמְנֵיהּ חוֹבֵיהּ יְקַבֵּיל גּוּבְרָא הַהוּא:

13 But the man that is clean, and is not on a journey, and forbeareth to keep the passover, that soul shall be cut off from his people; because he brought not the offering of the Lord in its appointed season, that man shall bear his sin.

14 וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה
כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה
חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח
הָאָרֶץ: (ס)

וַאֲרֵי יִתְגַּיֵּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא וְיַעֲבֵיד פִּסְחָא
קֳדָם יְיָ כִּגְזֵירַת פִּסְחָא וּכְדִינֵהּ לֵיהּ כֵּן
יַעֲבֵיד קְיָמָא חַד יְהֵי לְכוֹן וּלְגִיּוֹרַיָּא
וּלְיַצִּיבָיָא דְּאַרְעָא:

14 And if a stranger shall sojourn among you, and will keep the passover unto the Lord: according to the statute of the passover, and according to the ordinance thereof, so shall he do; ye shall have one statute, both for the stranger, and for him that is born in the land.'

רביעי

15 וּבְיוֹם הָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת־
הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־
הַמִּשְׁכָּן כְּמַרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר:

וּבְיוֹמָא דְּאִתְקֵם מַשְׁכְּנָא חֲפָא עֲנָנָא יָת־
מַשְׁכְּנָא לְמַשְׁכְּנָא דְּסָהֲדוּתָא וּבְרַמְשָׁא
הֲוֵי עַל מַשְׁכְּנָא כְּחֵיזוּ אִישָׁתָא עַד
צַפְרָא:

15 And on the day that the tabernacle was reared up the cloud covered the tabernacle, even the tent of the testimony; and at even there was upon the tabernacle as it were the appearance of fire, until morning.

16 כֵּן יִהְיֶה תָּמִיד הֶעָנָן יְכַסֶּנּוּ וּמַרְאֵה־אֵשׁ
לָיְלָה:

כֵּן הֲוֵי תְּדִירָא עֲנָנָא חָפֵי לֵיהּ וְחֵיזוּ
אִישָׁתָא בְּלֵילְיָא:

16 So it was alway: the cloud covered it, and the appearance of fire by night.

17 וּלְפִי הֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵּן
יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן־שָׁם
הֶעָנָן שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

וּלְפוּם אִסְתַּלְּקוּת עֲנָנָא מֵעִלְּוֵי מַשְׁכְּנָא
וּבָתַר כֵּן נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבַאֲתַר
דְּשָׁרֵי תַּמָּן עֲנָנָא תַּמָּן שָׁרַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

17 And whenever the cloud was taken up from over the Tent, then after that the children of Israel journeyed; and in the place where the cloud abode, there the children of Israel encamped.

18 עַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי
יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הֶעָנָן עַל־
הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ:

עַל מֵימְרָא דַיְיָ נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל
מֵימְרָא דַיְיָ שָׁרַן כָּל יוֹמִין דְּשָׁרֵי עֲנָנָא
עַל מַשְׁכְּנָא שָׁרַן:

18 At the commandment of the Lord the children of Israel journeyed, and at the commandment of the Lord they encamped: as long as the cloud abode upon the tabernacle they remained encamped.

19 וּבְהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים
וְשָׁמְרוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה
וְלֹא יִסָּעוּ:

וּבְאוֹרְכוּת עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא יוֹמִין סַגִּיאִין
וְיִטְּרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מַטְּרַת מֵימְרָא דַיְיָ
וְלָא נָטְלִין:

19 And when the cloud tarried upon the tabernacle many days, then the children of Israel kept the charge of the Lord, and journeyed not.

20 וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן יָמִים מִסְפָּר עַל־
הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה
יִסָּעוּ:

וְאִית דְּהֲוֵי עֲנָנָא יוֹמִין דְּמִנְיָן עַל מַשְׁכְּנָא
עַל מֵימְרָא דַיְיָ שָׁרַן וְעַל מֵימְרָא דַיְיָ
נָטְלִין:

20 And sometimes the cloud was a few days upon the tabernacle; according to the commandment of the Lord they remained encamped, and according to the commandment of the Lord they journeyed.

21 וְיֵשׁ אֲשֶׁר־יִהְיֶה הֶעָנָן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר
וְנַעֲלָה הֶעָנָן בַּבֹּקֶר וְנָסָעוּ אוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה
וְנַעֲלָה הֶעָנָן וְנָסָעוּ:

וְאִית דְּהֲוֵי עֲנָנָא מֵרַמְשָׁא עַד צַפְרָא
וּמִסְתַּלֵּק עֲנָנָא בְּצַפְרָא וְנָטְלִין אוֹ יֵימָם
וְלֵילֵי וּמִסְתַּלֵּק עֲנָנָא וְנָטְלִין:

21 And sometimes the cloud was from evening until morning; and when the cloud was taken up in the morning, they journeyed; or if it continued by day and by night, when the cloud was taken up, they journeyed.

22 אוֹ־יֹמַיִם אוֹ־חֹדֶשׁ אוֹ־יָמִים בְּהַאֲרִיךְ
הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן לִשְׁכֹּן עָלָיו יַחֲנוּ בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסָּעוּ וּבְהֵעָלֹתוֹ יִסָּעוּ:

אוֹ תְּרֵין יוֹמִין אוֹ יַרְחָא אוֹ עִדָּן בְּעִדָּן
בְּאוֹרְכוּת עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא לְמִשְׁרֵי
עֲלוֹהִי שָׁרַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא נָטְלִין
וּבְאִסְתַּלְּקוּתֵיהּ נָטְלִין:

22 Whether it were two days, or a month, or a year, that the cloud tarried upon the tabernacle, abiding thereon, the children of Israel remained encamped, and journeyed not; but when it was taken up, they journeyed.

23 עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ אֶת־
מִשְׁמֶרֶת יְהוָה שָׁמָרוּ עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־
מֹשֶׁה: (פ)

עַל מֵימְרָא דַיְיָ שָׁרַן וְעַל מֵימְרָא דַיְיָ
נָטְלִין יָת מַטְּרַת מֵימְרָא דַיְיָ נָטְרִין עַל
מֵימְרָא דַיְיָ בִּידָא דְּמֹשֶׁה:

23 At the commandment of the Lord they encamped, and at the commandment of the Lord they journeyed; they kept the charge of the Lord, at the commandment of the Lord by the hand of Moses.

(14) וכי יגור אתכם גר ועשה פסח. יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד תלמוד לומר חקה אחת וגו' אלא כך משמעו וכי יגור אתכם גר ובא עת לעשות פסח עם חביריו כחקה וכמשפט יעשה (פסחים לג. ספרי עא):
(15) המשכן לאהל העדות. המשכן העשוי להיות אהל ללוחות העדות: יהיה על המשכן. כמו הוה על המשכן וכן כל לשון הפרשה:
(17) העלות הענן. כתרגומו אסתלקות וכן ונעלה הענן ולא יתכן לכתוב ולפי עלות הענן ועלה הענן שאין זה לשון סלוק אלא למות ועלייה כמו (מלכים־ג יח, מד) והנה עב קטנה ככף איש עולה מים:
(18) על פי ה' יסעו. שניהו במלאכת המשכן (פי"ג) כיון שהיו ישראל נוסעים היה עמוד הענן מתקפל ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורה תקעו והריעו ותקעו ולא היה מהלך עד שמשה אומר (להלן י, לה) קומה ה' ונפצו דגל מחנה יהודה זו בספרי (פד): ועל פי ה' יחנו. כיון שהיו ישראל חוניים עמוד הענן נתמר ועולה ונמשך על גבי בני יהודה כמין סוכה ולא היה נפרש עד שמשה אומר (להלן י, לו) שובה ה' רבבות אלפי ישראל הוי אומר על פי ה' וביד משה (מלאכת המשכן פי"ד):
(20) ויש. כלומר ופעמים: ימים מספר. ימים מועטים:
(22) או ימים. שנה כמו (ויקרא כה, כט) ימים תהיה גאולתו:

X	And the Lord spoke unto Moses, saying:	ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃	וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃
2	‘Make thee two trumpets of silver; of beaten work shalt thou make them; and they shall be unto thee for the calling of the congregation, and for causing the camps to set forward.	2 עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצֹצְרֹת כֶּסֶף מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת׃	עֲבֵיד לָךְ תַּרְתֵּין חֲצוֹצְרָן דִּכְסַף נְגִיד תַּעֲבֵיד יָתְהוֹן וְיִהְוֹן לָךְ לְעָרָעָא כְּנִשְׁתָּא וּלְאַטָּלָא יָת מַשְׁרְיָתָא׃
3	And when they shall blow with them, all the congregation shall gather themselves unto thee at the door of the tent of meeting.	3 וְתָקְעוּ בָּהֵן וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃	וְיִתְקְעוּן בְּהוֹן וְיִזְדָּמְנוּן לְוָתָךְ כָּל כְּנִשְׁתָּא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃
4	And if they blow but with one, then the princes, the heads of the thousands of Israel, shall gather themselves unto thee.	4 וְאִם־בְּאַחַת יִתְקָעוּ וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂיאִים רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל׃	וְאִם בַּחֲדָא יִתְקְעוּן וְיִזְדָּמְנוּן לְוָתָךְ רַבְרְבַיָּא רֵישֵׁי אַלְפַיָּא דְּיִשְׂרָאֵל׃
5	And when ye blow an alarm, the camps that lie on the east side shall take their journey.	5 וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה׃	וְתִתְקְעוּן יַבָּבְתָּא וְיִטְּלוּן מַשְׁרְיָתָא דְּשָׁרְיָן קֵדוּמָא׃
6	And when ye blow an alarm the second time, the camps that lie on the south side shall set forward; they shall blow an alarm for their journeys.	6 וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים תֵּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם׃	וְתִתְקְעוּן יַבָּבְתָא תִּנְיָנוּת וְיִטְּלוּן מַשְׁרְיָתָא דְּשָׁרַן דָּרוֹמָא יַבָּבְתָא יִתְקְעוּן לְמַטְּלָנֵיהוֹן׃
7	But when the assembly is to be gathered together, ye shall blow, but ye shall not sound an alarm.	7 וּבְהַקְהִיל אֶת־הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא תָרִיעוּ׃	וּבְמִכְנַשׁ יָת קְהָלָא תִּתְקְעוּן וְלָא תִיבְּבוּן׃
8	And the sons of Aaron, the priests, shall blow with the trumpets; and they shall be to you for a statute for ever throughout your generations.	8 וּבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם׃	וּבְנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יִתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא וִיהוֹן לְכוֹן לִקְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן׃
9	And when ye go to war in your land against the adversary that oppresseth you, then ye shall sound an alarm with the trumpets; and ye shall be remembered before the Lord your God, and ye shall be saved from your enemies.	9 וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאֹיְבֵיכֶם׃	וַאֲרֵי תֵיעָלוּן לְאָגְחָא קְרָבָא בַּאֲרַעְכוֹן עַל מָעִיקֵי דְּמִעִיקִין לְכוֹן וּתְיַבְּבוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא וְיֵיעוֹל דּוּכְרָנְכוֹן לְטָבָא קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְתִתְפְּרְקוּן מִשְׂנָאֵיכוֹן׃
10	Also in the day of your gladness, and in your appointed seasons, and in your new moons, ye shall blow with the trumpets over your burnt-offerings, and over the sacrifices of your peace-offerings; and they shall be to you for a memorial before your God: I am the Lord your God.’	10 וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם (בספרי ספרד ואשכנז חָדְשֵׁכֶם) וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ (פ)	וּבְיוֹם חֶדְוַתְכוֹן וּבְמוֹעֲדֵיכוֹן וּבְרֵישֵׁי יַרְחֵיכוֹן וְתִתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא עַל עֲלָוָתְכוֹן וְעַל נִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן וִיהוֹן לְכוֹן לְדוּכְרָנָא קֳדָם אֱלָהֲכוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃
11	And it came to pass in the second year, in the second month, on the twentieth day of the month, that the cloud was taken up from over the tabernacle of the testimony.	חמישי 11 וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת׃	וַהֲוָה בְּשַׁתָּא תִּנְיָיתָא בְּיַרְחָא תִּנְיָנָא בְּעֶשְׂרִין בְּיַרְחָא אִסְתַּלֵּק עֲנָנָא מֵעִלְּוֵי מַשְׁכְּנָא דְּסָהֲדוּתָא׃
12	And the children of Israel set forward by their stages out of the wilderness of Sinai; and the cloud abode in the wilderness of Paran.—	12 וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינָי וַיִּשְׁכֹּן הֶעָנָן בְּמִדְבַּר פָּארָן׃	וּנְטַלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטְּלָנֵיהוֹן מִמַּדְבְּרָא דְּסִינָי וּשְׁרָא עֲנָנָא בְּמַדְבְּרָא דְּפָארָן׃

(2) עשה לך. (סיהיו תוקעין לפניך כמלך (דברים לג, ה) ויהי בישורון מלך): עשה לך. משלך: עשה לך. (אתה עושה ומשתמש בהם ולא אחר) (סס): למקרא העדה. כשתרצה לדבר עם הסנהדרין ושאר העם ותקרא לאסוף אליך תקראם על ידי חצוצרות: ולמסע את המחנות. בשעת סלוק מסעות תתקעו בהם לסימן נמצאת אתה אומר על פי שלשה היו נוסעים על פי הקב"ה ועל פי משה ועל פי חצוצרות (מלאכת המשכן פי"ג): מקשה. מהעשת תעשה בהקשת הקורנס (ספרי עג):

(3) ותקעו בהן. בשתיהן והוא סימן למקרא העדה שנאמר ונועדו אליך כל העדה אל פתח אהל מועד:

(4) ואם באחת יתקעו. הוא סימן למקרא הנשיאים שנאמר ונועדו אליך הנשיאים ואף הן יעידתן אל פתח אהל מועד ומגזרה שוה הוא בא בספרי (עג):

(5) ותקעתם תרועה. סימן מסע המחנות תקיעה תרועה ותקיעה כך הוא נדרש בספרי (סס) מן המקראות היתרים (ר"ה לה):

(7) ובהקהיל את הקהל וגו'. לפי שהוא אומר והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות מה מקרא העדה תוקע בשני כהנים ובשתיהן שנאמר ותקעו בהן וגו' אף מסע המחנות בשתיהם יכול מה מסע המחנות תוקע ומריע ותוקע אף מקרא העדה תוקע ומריע ותוקע ומעתה אין חילוק בין מקרא העדה למסע את המחנות תלמוד לומר ובהקהיל את הקהל וגו' לומר שאין תרועה למקרא העדה והוא הדין לנשיאים הרי סימן לשלשתם מקרא העדה בשתים ושל נשיאים באחת וזו וזו אין בהם תרועה ומסע המחנות בשתים על ידי תרועה ותקיעה (ספרי עד):

(8) ובני אהרן יתקעו. במקראות ובמסעות הללו:

(10) על עלתיכם. בקרבן לגבור הכתוב מדבר (ספרי עז. ערכין יא): אני ה' אלהיכם. מכאן למדנו מלכיות עם זכרונות ושופרות שנאמר ותקעתם הרי שופרות לזכרון הרי זכרונות אני ה' אלהיכם זו מלכיות וכו' (ספרי סס):

(11) בחדש השני. נמצאת אתה אומר שניס עשר חודש חסר י' ימים עשו בתורב שהרי בראש חודש סיון חנו שם (שמות יט, א) ולא נסעו עד עשרים באייר לשנה הבאה (סדר עולם פ"ח):

13 וַיִּסְעוּ בָּרִאשֹׁנָה עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ וּנְטַלוּ בְּקַדְמֵיתָא עַל מֵימְרָא דַיְיָ בִּידָא דְּמֹשֶׁה׃ 13 And they took their first journey, according to the commandment of the Lord by the hand of Moses.

14 וַיִּסַּע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־יְהוּדָה בָּרִאשֹׁנָה לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃ וּנְטַל טֵיקַס מַשְׁרִית בְּנֵי יְהוּדָה בְּקַדְמֵיתָא לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵיהּ נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב׃ 14 And in the first place the standard of the camp of the children of Judah set forward according to their hosts; and over his host was Nahshon the son of Amminadab.

15 וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃ וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר׃ 15 And over the host of the tribe of the children of Issachar was Nethanel the son of Zuar.

16 וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃ וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בַּר חֵלוֹן׃ 16 And over the host of the tribe of the children of Zebulun was Eliab the son of Helon.

17 וְהוּרַד הַמִּשְׁכָּן וְנָסְעוּ בְנֵי־גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן׃ וּמִתְפְּרַק מַשְׁכְּנָא וְנָטְלִין בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נָטְלֵי מַשְׁכְּנָא׃ 17 And the tabernacle was taken down; and the sons of Gershon and the sons of Merari, who bore the tabernacle, set forward.

18 וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃ וְנָטַיל טֵיקַס מַשְׁרִית רְאוּבֵן לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵיהּ אֱלִיצוּר בַּר שְׁדֵיאוּר׃ 18 And the standard of the camp of Reuben set forward according to their hosts; and over his host was Elizur the son of Shedeur.

19 וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃ וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלוּמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי׃ 19 And over the host of the tribe of the children of Simeon was Shelumiel the son of Zurishaddai.

20 וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי־גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃ וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בַּר דְּעוּאֵל׃ 20 And over the host of the tribe of the children of Gad was Eliasaph the son of Deuel.

21 וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהֵקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־בֹּאָם׃ וְנָטְלִין בְּנֵי קְהָת נָטְלֵי מַקְדְּשָׁא וּמְקִימִין יָת מַשְׁכְּנָא עַד מֵיתֵיהוֹן׃ 21 And the Kohathites the bearers of the sanctuary set forward, that the tabernacle might be set up against their coming.

22 וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד׃ וְנָטַיל טֵיקַס מַשְׁרִית בְּנֵי אֶפְרַיִם לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵיהּ אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד׃ 22 And the standard of the camp of the children of Ephraim set forward according to their hosts; and over his host was Elishama the son of Ammihud.

23 וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃ וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר׃ 23 And over the host of the tribe of the children of Manasseh was Gamaliel the son of Pedahzur.

24 וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעוֹנִי׃ וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי בִנְיָמִין אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי׃ 24 And over the host of the tribe of the children of Benjamin was Abidan the son of Gideoni.

25 וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־דָן מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃ וְנָטַיל טֵיקַס מַשְׁרִית בְּנֵי דָן מְכַנֵּיש לְכָל מַשְׁרְיָתָא לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵיהּ אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי׃ 25 And the standard of the camp of the children of Dan, which was the rearward of all the camps, set forward according to their hosts; and over his host was Ahiezer the son of Ammishaddai.

26 וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃ וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן׃ 26 And over the host of the tribe of the children of Asher was Pagiel the son of Ochran.

27 וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃ וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בַּר עֵינָן׃ 27 And over the host of the tribe of the children of Naphtali was Ahira the son of Enan.

28 אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצִבְאֹתָם וַיִּסָּעוּ׃ (ס) אִלֵּין מַטְלֻנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֵילֵיהוֹן וּנְטַלוּ׃ 28 Thus were the journeyings of the children of Israel according to their hosts.—And they set forward.

(12) למסעיהם. כמשפט המפורש למסע דגליהם מי ראשון ומי אחרון: במדבר פארן. קברות התאוה במדבר פארן היה ושם חנו ממסע זה:
(17) והורד המשכן. כיון שנוסע דגל יהודה נכנסו אהרן ובניו ופרקו את הפרכת וכסו בה את הארון שנאמר (במדבר ד, ה) ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה ובני גרשון ובני מררי פורקין המשכן וטוענין אותו בעגלות והארון וכלי הקדש של משא בני קהת עומדים מכוסין ונתונין על המוטות עד שנסע דגל מחנה ראובן ואחר כך ונסעו הקהתים (מלאכת המשכן פי"ג. תנחומא במדבר יב):
(21) נשאי המקדש. נושאי דברים המקודשים: והקימו את המשכן. בני גרשון ובני מררי שהיו קודמים להם מסע שני דגלים היו מקימין את המשכן כשהיה הענן שוכן וסימן המגייה נראה בדגל מחנה יהודה והם חוגים ועדיין בני קהת באים מאחריהם עם שני דגלים האחרונים היו בני גרשון ובני מררי מקימין את המשכן וכשבאים בני קהת מוצאים אותו על מכונו ומכניסין בו הארון והשלחן והמנורה והמזבחות וזהו משמעות המקרא והקימו מקימי המשכן אותו עד טרם בואם של בני קהת:
(25) מאסף לכל המחנות. תלמוד ירושלמי (עירובין ה, ח) לפי שהיה שבטו של דן מרובה באוכלוסין היה נוסע באחרונה וכל מי שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו. אתיא כמאן דאמר כתיבה היו מהלכין ומפיק לה מן (במדבר ב, יז) כאשר יחנו כן יסעו. ואית דאמרי כקורה היו מהלכין ומפיק לה מן מאסף לכל המחנות:

29 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחוֹבָב בֶּן־רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה נֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֹתוֹ אֶתֵּן לָכֶם לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבֶּר־טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל׃

29 And Moses said unto Hobab, the son of Reuel the Midianite, Moses' father-in-law: 'We are journeying unto the place of which the Lord said: I will give it you; come thou with us, and we will do thee good; for the Lord hath spoken good concerning Israel.'

30 וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֵךְ כִּי אִם־אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי אֵלֵךְ׃

30 And he said unto him: 'I will not go; but I will depart to mine own land, and to my kindred.'

31 וַיֹּאמֶר אַל־נָא תַּעֲזָב אֹתָנוּ כִּי עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם׃

31 And he said: 'Leave us not, I pray thee; forasmuch as thou knowest how we are to encamp in the wilderness, and thou shalt be to us instead of eyes.

32 וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ׃

32 And it shall be, if thou go with us, yea, it shall be, that what good soever the Lord shall do unto us, the same will we do unto thee.'

33 וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה׃

33 And they set forward from the mount of the Lord three days' journey; and the ark of the covenant of the Lord went before them three days' journey, to seek out a resting-place for them.

34 וַעֲנַן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנָסְעָם מִן־הַמַּחֲנֶה׃ (ס)

34 And the cloud of the Lord was over them by day, when they set forward from the camp.

ששי 35 וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יְהוָה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ׃

35 And it came to pass, when the ark set forward, that Moses said: 'Rise up, O Lord, and let Thine enemies be scattered; and let them that hate Thee flee before Thee.'

36 וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל׃ ז (פ)

36 And when it rested, he said: 'Return, O Lord, unto the ten thousands of the families of Israel.'

XI וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים רַע בְּאָזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיִּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר־בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה׃

XI And the people were as murmurers, speaking evil in the ears of the Lord; and when the Lord heard it, His anger was kindled; and the fire of the Lord burnt among them, and devoured in the uttermost part of the camp.

וַאֲמַר מֹשֶׁה לְחוֹבָב בַּר רְעוּאֵל מִדְיָנָאָה חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה נָטְלִין אֲנַחְנָא לְאַתְרָא דַּאֲמַר יְיָ יְתֵיהּ אֶתֵּין לְכוֹן אֵיתָא עִמָּנָא וְנוֹטֵיב לָךְ אֲרֵי יְיָ מַלֵּיל לְאִיתָאָה טָבְתָא עַל יִשְׂרָאֵל׃

וַאֲמַר לֵיהּ לָא אֵיזֵיל אֶלָּהֵין לְאַרְעִי וּלְיַלְדוּתִי אֵיזֵיל׃

וַאֲמַר לָא כְּעַן תִּשְׁבּוֹק יָתָנָא אֲרֵי עַל כֵּן יְדַעְתָּא כַּד הֲוֵינָא שָׁרַן בְּמַדְבְּרָא וּגְבוּרָן דְּאִתְעֲבִידָא לַנָא חֲזֵיתָא בְּעֵינָךְ׃

וִיהֵי אֲרֵי תֵיזֵיל עִמָּנָא וִיהֵי טָבָא הַהוּא דְּיוֹטֵיב יְיָ עִמָּנָא וְנוֹטֵיב לָךְ׃

וּנְטָלוּ מִטּוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַּיְיָ מַהְלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין וַאֲרוֹן קְיָמָא דַּיְיָ נָטֵיל קֳדָמֵיהוֹן מַהְלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין לְאַתְקָנָא לְהוֹן אֲתַר בֵּית מִשְׁרֵי׃

וַעֲנַן יְקָרָא דַּיְיָ מַטַּל עִלְּוֵיהוֹן בִּימָמָא בְּמִטַּלְהוֹן מִן מַשְׁרִיתָא׃

וַהֲוָה בְּמִטַּל אֲרוֹנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה אִתְגְּלִי יְיָ וְיִתְבַּדְּרוּן שָׂנְאָךְ וְיִעְרְקוּן בַּעֲלֵי דְּבָבָךְ מִן קֳדָמָךְ׃

וּבְמִשְׁרוֹהִי אֲמַר תּוּב יְיָ שְׁרֵי בִּיקָרָךְ בְּגוֹ רִבְוָת אַלְפָיָא דְּיִשְׂרָאֵל׃

וַהֲוָה עַמָּא כַּד מִסְתַּקְפִּין בִּישׁ קֳדָם יְיָ וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ וּתְקִיף רוּגְזֵיהּ וּדְלִיקַת בְּהוֹן אִישָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ וְשֵׁיצִיאַת בִּסְיָפֵי מַשְׁרִיתָא׃

(28) אלה מסעי. זה סדר מסעיהם: ויסעו. ביום ההוא נסעו:

(29) חובב. הוא יתרו שנאמר (שופטים ד, יא) מבני חובב חותן משה ומה תלמוד לומר (שמות ג, יא) ותבאנה אל רעואל אביהן מלמד שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא ושמות הרבה היו לו יתר על שם שיתר פרשה אחת בתורה חובב על שאהב את התורה וכו' (ספרי עח): נסעים אנחנו אל המקום. מיד עד ג' ימים אנו נכנסין לארץ שבמסע זה הראשון נסעו על מנת להכנס לארץ ישראל אלא שחטאו במתאוננים ומפני מה שתף משה עצמו עמהם שעדיין לא נגזרה גזרה עליו וכסבור שהוא נכנס (ספרי שם):

(30) אל ארצי ואל מולדתי. אם בשביל נכסי אם בשביל משפחתי (ספרי עט):

(31) אל נא תעזב. אין נא אלא לשון בקשה שלא יאמרו לא נתגייר יתרו מחבה שבור היה שיש לגרים חלק בארץ עכשיו שראה שאין להם חלק הניחם והלך לו (שם פ): כי על כן ידעת חנתנו במדבר. כי נאה לך לעשות זאת על אשר ידעת חנותנו במדבר ורואה נסים וגבורות שנעשו לנו (שם): כי על כן ידעת. כמו על אשר ידעת כמו (בראשית לח, כו) כי על כן לא נתתיה לשלה בני (שם יח, ה) כי על כן עברתם (שם יט, מ) כי על כן באו (שם לג, י) כי על כן ראיתי פניך: והיית לנו לעינים. לשון עבר כתרגומו. דבר אחר לשון עתיד כל דבר ודבר שיתעלם מעיניו תהיה מאיר עיניו. דבר אחר שתהא חביב עלינו כגלגל עיניו שנאמר (דברים י, יט) ואהבתם את הגר:

(32) והיה הטוב ההוא וגו'. מה טובה הטיבו לו אמרו כשהיו ישראל מחלקין את הארץ היה דושנה של ירימו ת"ק אמה על ת"ק אמה והניחוהו מלחלוק אמרו מי שיבנה בית המקדש בחלקו הוא יטלנו וכין כך וכין כך נתנוהו לבני יתרו ליונדב בן רכב שנאמר (שופטים א, טז) ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים וגו' (ספרי פא):

(33) דרך שלשת ימים. מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד שהיה הקב"ה חפץ להכניסם לארץ מיד (שם פב): וארון ברית ה' נסע לפניהם דרך שלשת ימים. זה הארון היולא עמהם למלחמה וכו שברי לוחות מונחים ומקדים לפניהם דרך שלשת ימים לתקן להם מקום חנייה (ספרי פג. ב"ב יד):

(34) וענן ה' עליהם יומם. שבעה ענניים כתובים במסעיהם ארבע מד' רוחות ואחד למעלה ואחד למטה ואחד לפניהם מנמיך את הגבוה ומגביה את הנמוך והורג נחשים ועקרבים (ספרי שם): מן המחנה. ממקום חנייתן:

(35) ויהי בנסע הארן. עשה לו סמניות מלפניו ומלאחריו לומר שאין זה מקומו ולמה נכתב כאן כדי להפסיק בין פורענויות לפורענויות וכו' כדאיתא בכל כתבי הקדש (שבת קטז, א): קומה ה'. לפי שהיה מקדים לפניהם מהלך שלשת ימים היה משה אומר עמוד והמתן לנו ואל תתרחק יותר (תנחומא בויקהל ז): ויפוצו אויביך. המכונסין (ספרי פד): וינסו משנאיך. אלו הרודפים: משנאיך. אלו שונאי ישראל שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם שנאמר (תהלים פג, ג-ד) ומשנאיך נשאו ראש ומי הם על עמך יערימו סוד (ספרי שם):

(36) שובה ה'. מנחם תרגמו לשון מרגוע וכן (ישעיה ל, טו) בשובה ונחת תושעון: רבבות אלפי ישראל. מגיד שאין השכינה שורה בישראל פחותים משני אלפים ושתי רבבות (ספרי שם. יבמות סב, א):

(1) ויהי העם כמתאננים. אין העם אלא רשעים וכן הוא אומר (שמות יז, ד) מה אעשה לעם הזה ואומר (ירמיה יג, י) העם הרע הזה. וכשהם כשרים קרואים עמי שנאמר (שמות ז, טז) שלח עמי (מיכה ו, ג) עמי מה עשיתי לך (ספרי פה): כמתאננים. אין מתאוננים אלא לשון עלילה מבקשים עלילה האיך לפרוש מאחרי המקום

2 וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ׃
וּצְוַח עַמָּא עַל מֹשֶׁה וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ וְאִשְׁתְּקַעַת אִישָׁתָא׃
And the people cried unto Moses; and Moses prayed unto the Lord, and the fire abated. 2

3 וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תַּבְעֵרָה כִּי־בָעֲרָה בָם אֵשׁ יְהוָה׃
וּקְרָא שְׁמֵיהּ דְּאַתְרָא הַהוּא דְּלֵיקָתָא אֲרֵי דְּלֵיקַת בְּהוֹן אִישָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ׃
And the name of that place was called Taberah, because the fire of the Lord burnt among them. 3

4 וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר׃
וְרַבְרְבִין דְּבֵינֵיהוֹן שַׁאִילוּ שַׁאֵילְתָּא וְתָבוּ וּבְכוֹ אַף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרוּ מַן יוֹכֵילְנָנָא בִּשְׂרָא׃
And the mixed multitude that was among them fell a lusting; and the children of Israel also wept on their part, and said: 'Would that we were given flesh to eat! 4

5 זָכַרְנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם אֵת הַקִּשֻּׁאִים וְאֵת הָאֲבַטִּחִים וְאֶת־הֶחָצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים׃
דְּכִירִין אֲנַחְנָא יָת נוּנְיָא דַּהֲוֵינָא אָכְלִין בְּמִצְרַיִם מַגָּן יָת בּוֹצִינְיָא וְיָת אֲבַטִּיחַיָּא וְכָרְתֵי וּבוּצְלֵי וְתוּמֵי׃
We remember the fish, which we were wont to eat in Egypt for nought; the cucumbers, and the melons, and the leeks, and the onions, and the garlic; 5

6 וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה אֵין כֹּל בִּלְתִּי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ׃
וּכְעַן נַפְשָׁנָא תְּאִיבָא לֵית כָּל מִדְּעַם אֶלָּהֵין לְמַנָּא עֵינָנָא׃
but now our soul is dried away; there is nothing at all; we have nought save this manna to look to.'— 6

7 וְהַמָّן כִּזְרַע־גַּד הוּא וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח׃
וּמַנָּא כְּבַר זְרַע גַּדָּא הוּא וְחֶזְוֵיהּ כְּחֵיזוּ בְּדוּלְחָא׃
Now the manna was like coriander seed, and the appearance thereof as the appearance of bdellium. 7

8 שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ וְטָחֲנוּ בָרֵחַיִם אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה וּבִשְּׁלוּ בַּפָּרוּר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֻגּוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן׃
שָׁיְטִין עַמָּא וְלָקְטִין דְּצָבֵי טְחִין בְּרִחְיָא וּדְצָבֵי דָּאִיךְ בְּמְדוֹכְתָא וּמְבַשְּׁלִין לִיהּ בְּקִדְרָא וְעָבְדִין יָתֵיהּ גְּרִיצָן וְהָוֵי טַעְמֵיהּ כְּטַעֵים דְּלִישׁ בְּמִשְׁחָא׃
The people went about, and gathered it, and ground it in mills, or beat it in mortars, and seethed it in pots, and made cakes of it; and the taste of it was as the taste of a cake baked with oil. 8

9 וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל־הַמַּחֲנֶה לָיְלָה יֵרֵד הַמָּן עָלָיו׃
וְכַד נָחֵית טַלָּא עַל מַשְׁרִיתָא בְּלֵילְיָא נָחֵית מַנָּא עֲלוֹהִי׃
And when the dew fell upon the camp in the night, the manna fell upon it.— 9

10 וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו אִישׁ לְפֶתַח אָהֳלוֹ וַיִּחַר־אַף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע׃
וּשְׁמַע מֹשֶׁה יָת עַמָּא בָּכִין לְזַרְעֵיתְהוֹן גְּבַר בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵיהּ וּתְקִיף רוּגְזָא דַיְיָ לַחְדָּא וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה בִּישׁ׃
And Moses heard the people weeping, family by family, every man at the door of his tent; and the anger of the Lord was kindled greatly; and Moses was displeased. 10

11 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָּה הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא־מָצָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם אֶת־מַשָּׂא כָּל־הָעָם הַזֶּה עָלָי׃
וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמָא אַבְאֵישְׁתָּא לְעַבְדָּךְ וּלְמָא לָא אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ לְשַׁוָּאָה יָת מַטּוּל כָּל עַמָּא הָדֵין עֲלָי׃
And Moses said unto the Lord: 'Wherefore hast Thou dealt ill with Thy servant? and wherefore have I not found favour in Thy sight, that Thou layest the burden of all this people upon me? 11

וכן הוא אומר בשמשון (שופטים יד, ד) כי תואנה הוא מבקש (ספרי שם): רע באזני ה׳. תואנה שהיא רעה באזניו ויקניט אמרו אוי לנו כמה נצטנו בדרך הזה שלשה ימים שלא נתנו מענוי הדרך: ויחר אפו. אני הייתי מתכוין לטובתכם שתכנסו לארץ מיד: בקצה המחנה. במוקצין שבהם לשפלות אלו ערב רב רבי שמעון בן מנסיא אומר בקליפים שבהם ובגדולים:

(2) ויצעק העם אל משה. משל למלך בשר ודם שכעס על בנו והלך הבן אצל אוהבו של אביו ואמר לו צא ובקש עלי מאצא (ספרי פו): ותשקע האש. שקעה במקומה בארץ שאילו חזרה לאחת הרוחות היתה מקפלת והולכת כל אותו הרוח (שם):

(4) והאספסף. אלו ערב רב שנאספו אליהם בצאתם ממצרים (שם): וישבו. גם בני ישראל ויבכו עמהם (שם): מי יאכלנו בשר. וכי לא היה להם בשר והלא כבר נאמר (שמות יב, לח) וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וגו׳ ואם תאמר אכלום והלא בכניסתם לארץ נאמר (במדבר לב, ז) ומקנה רב היה לבני ראובן וגו׳ אלא שמבקשים עלילה (ספרי שם):

(5) אשר נאכל במצרים חנם. אם תאמר שמצרייס נותנים להם דגים חנם והלא כבר נאמר (שמות ה, יח) ותבן לא יינתן לכם אם תבן לא היו נותנין להם חנם דגים היו נותנין להם חנם ומהו אומר חנם חנם מן המצות (ספרי פז): את הקשאים. אמר רבי שמעון מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו מפני שהן קשים למעיקות אומרים לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התיעוק משל למלך כו׳ כדאיתא בספרי (שם): הקשאים. הם קוקומברו״ש בלע״ז: אבטחים. בורק״ש: החציר. כרישין פוריל״ש ותרגומו ית בוצינייא וכו׳:

(6) אל המן עינינו. מן בשחר מן בערב (שם):

(7) והמן כזרע גד. מי שאמר זו לא אמר זו ישראל אומרים בלתי אל המן עינינו והקב״ה הכתיב בתורה והמן כזרע גד וגו׳ כלומר ראו בחי עולם על מה מתלוננים בני והמן כך וכך הוא משוב (ספרי פח): כזרע גד. עגול כגידלא זרע קוליינד״ר: בדלח. שם אבן טובה קריסט״ל:

(8) שטו. אין שייט אלא לשון טיול איסבני״ר בלא עמל: וטחנו ברחים וגו׳. לא ירד בריחים ולא בקדירה ולא במדוכה אלא משתנה היה טעמו לנטחנין ולנדוכין ולמבושלין (שם פט): בפרור. קדרה: לשד השמן. לחלוח של שמן כך פירשו דונש ודומה לו (תהלים לב, ד) נהפך לשדי בחרבוני קין והלמ״ד יסוד נהפך לחלוחי בחרבוני קין ורבותינו פרשוהו (ספרי פט) לשון שדים אך אין ענין שדים אצל שמן ואי אפשר לומר לשד השמן לשון (דברים לב, טו) וישמן ישורון שאם כן היה המ״ם נקוד קמ״ץ קטן וטעמו למטה תחת המ״ם עכשיו שהמ״ם נקוד פת״ח קטן (סגול) והטעם תחת הש״ין לשון שמן הוא והש״ין הנקודה בקמץ גדול ואינה נקודה בפתח קטן מפני שהוא סוף פסוק. דבר אחר לשד לשון נוטריקון לית שמן דבש כעיסה הנלושה בשמן וקטופה בדבש ותרגום של אונקלוס דמתרגם דלית במשחא נוטה לפתרונו של דונש שהעיסה הנלושה בשמן לחלוחית שמן יש בה:

(10) בכה למשפחתיו. משפחות משפחות נאספים ובוכים לפרסם תרעומתן בגלוי (ספרי ז) ורבותינו אמרו (שם. יומא עה, א) למשפחותיו על עסקי משפחות על עריות הנאסרות להם:

12 הֲאָנֹכִי הָרִיתִי אֶת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־
אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ כִּי־תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ
בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת־הַיֹּנֵק עַל
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו׃

הַאָב אֲנָא לְכָל עַמָּא הָדֵין אִם בְּנֵי
אִנּוּן דַּאֲמַרְתְּ לִי סוֹבַרְהִי בְּתוּקְפָּךְ כְּמָא
דְּמְסוֹבַר תּוּרְבִּינָא יָת יַנְקָא עַל אַרְעָא
דְּקַיֵּימְתָּא לַאֲבָהָתוֹהִי׃

Have I conceived all this people? have I brought them forth, that Thou shouldest say unto me: Carry them in thy bosom, as a nursing-father carrieth the sucking child, unto the land which Thou didst swear unto their fathers?

13 מֵאַיִן לִי בָּשָׂר לָתֵת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־
יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר תְּנָה־לָּנוּ בָשָׂר וְנֹאכֵלָה׃

מְנַן לִי בִּשְׂרָא לְמִתַּן לְכָל עַמָּא הָדֵין
אֲרֵי בָּכִן עֲלַי לְמֵימַר הַב לַנָא בִּשְׂרָא
וְנֵיכוֹל׃

Whence should I have flesh to give unto all this people? for they trouble me with their weeping, saying: Give us flesh, that we may eat.

14 לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי לָשֵׂאת אֶת־כָּל־
הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי׃

לֵית אֲנָא יָכִיל בִּלְחוֹדַי לְסוֹבָרָא יָת כָּל
עַמָּא הָדֵין אֲרֵי יַקִּיר מִנִּי׃

I am not able to bear all this people myself alone, because it is too heavy for me.

15 וְאִם־כָּכָה אַתְּ־עֹשֶׂה לִּי הָרְגֵנִי נָא
הָרֹג אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאַל־אֶרְאֶה
בְּרָעָתִי׃ (פ)

וְאִם כְּדֵין אַתְּ עָבִיד לִי קְטוֹלְנִי כְּעַן
מִקְטָל אִם אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ וְלָא
אֶחְזֵי בְּבִשְׁתִּי׃

And if Thou deal thus with me, kill me, I pray Thee, out of hand, if I have found favour in Thy sight; and let me not look upon my wretchedness.'

16 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים
אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם
זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל־אֹהֶל
מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּנוֹשׁ קֳדָמַי שִׁבְעִין
גּוּבְרָא מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל דִּידַעְתָּ אֲרֵי
אִנּוּן סָבֵי עַמָּא וְסָרְכּוֹהִי וְתִדְבַּר יָתְהוֹן
לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִתְעַתְּדוּן תַּמָּן עִמָּךְ׃

And the Lord said unto Moses: 'Gather unto Me seventy men of the elders of Israel, whom thou knowest to be the elders of the people, and officers over them; and bring them unto the tent of meeting, that they may stand there with thee.

17 וְיָרַדְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ שָׁם וְאָצַלְתִּי
מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם
וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה
לְבַדֶּךָ׃

וְאֶתְגְּלֵי וַאֲמַלֵּיל עִמָּךְ תַּמָּן וַאֲרַבֵּי מִן
רוּחָא דַּעֲלָךְ וַאֲשַׁוֵּי עֲלֵיהוֹן וְיִסְבְּרוּן
עִמָּךְ בְּמַטּוּל עַמָּא וְלָא תְסוֹבַר אַתְּ
בִּלְחוֹדָךְ׃

And I will come down and speak with thee there; and I will take of the spirit which is upon thee, and will put it upon them; and they shall bear the burden of the people with thee, that thou bear it not thyself alone.

18 וְאֶל־הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר
וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר כִּי בְּכִיתֶם בְּאָזְנֵי
יְהוָה לֵאמֹר מִי יַאֲכִלֵנוּ בָשָׂר כִּי־טוֹב
לָנוּ בְּמִצְרָיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר
וַאֲכַלְתֶּם׃

וּלְעַמָּא תֵּימַר אִזְדַּמְנוּ לְמָחַר וְתֵיכְלוּן
בִּשְׂרָא אֲרֵי בְּכֵיתוֹן קֳדָם יְיָ לְמֵימַר מַן
יוֹכִילִנָּא בִּשְׂרָא אֲרֵי טָב לַנָא בְּמִצְרָיִם
וְיִתֵּין יְיָ לְכוֹן בִּשְׂרָא וְתֵיכְלוּן׃

And say thou unto the people: Sanctify yourselves against to-morrow, and ye shall eat flesh; for ye have wept in the ears of the Lord, saying: Would that we were given flesh to eat! for it was well with us in Egypt; therefore the Lord will give you flesh, and ye shall eat.

19 לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמָיִם וְלֹא
חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא
עֶשְׂרִים יוֹם׃

לָא יוֹמָא חַד תֵּיכְלוּן וְלָא תְּרֵין יוֹמִין
וְלָא חַמְשָׁא יוֹמִין וְלָא עֶשְׂרָא יוֹמִין וְלָא
עֶשְׂרִין יוֹמִין׃

Ye shall not eat one day, nor two days, nor five days, neither ten days, nor twenty days;

20 עַד חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאַפֵּכֶם
וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי־מְאַסְתֶּם אֶת־
יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר
לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם׃

עַד יְרַח יוֹמִין עַד דִּתְקוּצוּן בֵּיהּ וִיהֵי
לְכוֹן לְתַקְלָא חֲלָף דְּקַצְּתּוּן בְּמֵימְרָא
דַּיְיָ דִּשְׁכִינְתֵּיהּ שָׁרְיָא בֵּינֵיכוֹן וּבְכֵיתוֹן
קֳדָמוֹהִי לְמֵימַר לְמָא דְּנָן נְפַקְנָא
מִמִּצְרָיִם׃

but a whole month, until it come out at your nostrils, and it be loathsome unto you; because that ye have rejected the Lord who is among you, and have troubled Him with weeping, saying: Why, now, came we forth out of Egypt?'

(12) כי תאמר אלי. שאתה אומר אלי שאהו בחיקך והיכן אמר לו כן (שמות לב, לד) לך נחה את העם ואומר (שמות ו, יג) וילוס אל בני ישראל על מנת שיהיו סוקלים אתכם ומתרפים אתכם: על האדמה אשר נשבעת לאבותיו. אתה אומר לי לשאתם בחיקי:

(15) ואם ככה את עשה לי. תשש כחו של משה כנקבה כשהראהו הקב"ה הפורענות שהוא עתיד להביא עליהם על זאת אמר לפניו אם כן הרגני תחלה (ספרי לא): ואל אראה ברעתי. ברעתם היה לו לכתוב אלא שכינה הכתוב וזה אחד מתקוני סופרים בתורה לכינוי ולתקון לשון (מכילתא שירתא פ"י. תנחומא בשלח טז):

(16) אספה לי. הרי תשובה לתלונתך שאמרת לא אוכל אנכי לבדי והזקנים הראשונים היכן היו והלא אף במצרים ישבו עמהם שנאמר (שמות ג, טז) לך ואספת את זקני ישראל אלא בשש תבערה מתו ורואים היו מסיני לכך דכתיב (שמות כד, יא) ויחזו את האלהים שנהגו קלות ראש כנושך פתו ומדבר בפני המלך וזהו (שם) ויאכלו וישתו ולא רצה הקב"ה ליתן אצלות במתן תורה ופרע להם כאן (תנחומא בהעלתך טז): אשר ידעת כי הם וגו'. אותן שאתה מכיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרים בעבודת פרך והיו מרחמים עליהם ומוכים על ידם שנאמר (שמות ה, יד) ויכו שוטרי בני ישראל עתה יתמנו בגדולתן כדרך שנעטרו בצרתן (ספרי לב): ולקחת אותם. קחם בדברים אשריכם שנתמניתם פרנסים על בניו של מקום: והתיצבו שם עמך. כדי שיראו ישראל ויתהגו בהם גדולה וכבוד ויאמרו חביבין אלו שנכנסו עם משה לשמוע דבור מפי הקב"ה (ספרי שם):

(17) וירדתי. זו אחת מעשר ירידות הכתובות בתורה (שם לג): ודברתי עמך. ולא עמהם (שם): ואצלתי. כתרגומו ואחרבי כמו (שמות כד, יא) ואל אצילי בני ישראל: ושמתי עליהם. למה משה דומה באותה שעה לגר שמונח על גבי מנורה והכל מדליקין הימנו ואין אורו חסר כלום (ספרי שם): ונשאו אתך. התנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם טורח בני שהם טרחניים וסרבנים (שם לג): ולא תשא אתה לבדך. הרי תשובה למה שאמרת לא אוכל אנכי לבדי (ספרי):

(18) התקדשו. הזמינו עצמכם לפורענות וכן הוא אומר (ירמיה יב, ג) והקדישם ליום הריגה (ספרי לד):

(20) עד חדש ימים. זו בכשרים שמתמלין על מטותיהן ואחר כך נשמתן יוצאה וברשעים הוא אומר (להלן לג) הנשר עודנו בין שניהם כך היא שנויה בספרי (לד)

21 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם
אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר
אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים׃

22 הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם
אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמָצָא
לָהֶם׃ (פ)

יא 23 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲיַד יְהוָה תִּקְצָר
עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי אִם־לֹא׃

24 וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת דִּבְרֵי
יְהוָה וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם
וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל׃

25 וַיֵּרֶד יְהוָה ׀ בֶּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיָּאצֶל
מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שִׁבְעִים
אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנֹוַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ
וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ׃

26 וַיִּשְׁאֲרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים ׀ בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד
׀ אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מֵידָד וַתָּנַח עֲלֵהֶם
הָרוּחַ וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֶלָה
וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה׃

27 וַיָּרָץ הַנַּעַר וַיַּגֵּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמַר אֶלְדָּד
וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה׃

28 וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה מִבְּחֻרָיו
וַיֹּאמַר אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם׃

21 And Moses said: 'The people, among whom I am, are six hundred thousand men on foot; and yet Thou hast said: I will give them flesh, that they may eat a whole month!

22 If flocks and herds be slain for them, will they suffice them? or if all the fish of the sea be gathered together for them, will they suffice them?'

23 And the Lord said unto Moses: 'Is the Lord's hand waxed short? now shalt thou see whether My word shall come to pass unto thee or not.'

24 And Moses went out, and told the people the words of the Lord; and he gathered seventy men of the elders of the people, and set them round about the Tent.

25 And the Lord came down in the cloud, and spoke unto him, and took of the spirit that was upon him, and put it upon the seventy elders; and it came to pass, that, when the spirit rested upon them, they prophesied, but they did so no more.

26 But there remained two men in the camp, the name of the one was Eldad, and the name of the other Medad; and the spirit rested upon them; and they were of them that were recorded, but had not gone out unto the Tent; and they prophesied in the camp.

27 And there ran a young man, and told Moses, and said: 'Eldad and Medad are prophesying in the camp.'

28 And Joshua the son of Nun, the minister of Moses from his youth up, answered and said: 'My lord Moses, shut them in.'

אבל במכילתא (ויסע פ"ג. יומא עה, ב) שנויה חילוף הרשעים אוכלין ומצטערין שלשים יום והכשרים הנשר עודנו בין שניהם: עד אשר יצא מאפכם. כתרגומו די תקונון ביה יהא דומה לכם כאילו אכלתם ממנו יותר מדאי עד שיוצא ונגעל לאוץ דרך האף: והיה לכם לזרא. שתהיו מרתקין אותו יותר ממה שקרבתם (ספרי שם) ובדברי רבי משה הדרשן ראיתי שיש לשון שקורין לחרב זרא: את ה' אשר בקרבכם. אם לא שנטעתי שכינתי ביניכם לא גבה לבבכם ליכנס לכל הדברים הללו (שם):

(21) שש מאות אלף רגלי. לא חס למנות את הפרט שלשת אלפים היתריס. ורבי משה הדרשן פירש שלא בכו אלא אותן שיצאו ממצריס:

(22) הצאן ובקר ישחט. זה אחד מארבעה דברים שהיה רבי עקיבא דורש ואין רבי שמעון דורש כמותו (ר"ה יח, ב) רבי עקיבא אומר שם מאות אלף רגלי ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים הללו וכו' הכל כמשמעו מי יספיק להם כענין שנאמר (ויקרא כה, כו) ומצא כדי גאולתו ואיזו קשה זו או (במדבר כ, י) שמעו נא המוריס אלא לפי שלא אמר ברבים חיסך לו הכתוב ולא נפרע ממנו וזו של מריבה היתה בגלוי לפיכך לא חיסך לו הכתוב. רבי שמעון אומר חס ושלום לא עלתה על דעתו של אותו צדיק כך מי שכתוב בו (שם יב, ז) בכל ביתי נאמן הוא יאמר אין המקום מספיק לנו אלא כך אמר שם מאות אלף רגלי וגו' ואתה אמרת בשר אתן להם ימים ואחר כך תהרוג אומה גדולה כזו הללו ובקר ישחט להם כדי שיהרגו ותהא אכילה זו מספקתן עד עולם וכי שבחך הוא זה אומרים לו לחמור טול כור שעורים ונחתוך ראשך השיבו הקב"ה ואם לא אתן יאמרו שקצרה ידי הטוב בעיניך שיד ה' תקצר בעיניהם יאבדו הם ומאה כיוצא בהם ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפילו שעה אחת (תוספתא סוטה ו, ל):

(23) עתה תראה היקרך דברי. רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר אי אפשר לעמוד על הטפל מאחר שאינן מבקשים אלא עגילה לא תספיק להם סופן לדון אחריך אם אתה נותן להם בשר בהמה גסה יאמרו דקה בקשנו ואם אתה נותן להם דקה יאמרו גסה בקשנו חיה ועוף בקשנו דגים וחגבים בקשנו אמר לו אם כן יאמרו שקצרה ידי (שם) אמר לפניו הריני הולך ומפייסן אמר לו עתה תראה היקרך דברי שלא ישמעו לך הלך משה לפייסן (זה קאי גם לרש"י לעיל) אמר להם היד ה' תקצר (תהלים עח, כ) הן הכה צור ויזובו מים וגו' הגם לאם יוכל תת אמרו פשרה היא זו אין בו כח למלאות שאלתנו וזהו שנאמר ויצא משה וידבר אל העם כיון שלא שמעו לו ויאסף שבעים איש וגו' (ספרי לה):

(25) ולא יספו. לא נתנבאו אלא אותו היום לבדו כך מפורש בספרי (שם) ואונקלוס תרגם ולא פסקין אלא פסקה נבואה מהם:

(26) וישארו שני אנשים. מאותן שנבחרו אמרו אין אנו כדאין לגדולה זו (ספרי. תנחומא בהעלתך יב): והמה בכתבים. במבוררים שבהם לסנהדרין ונכתבו כולם נקובים בשמות ועל ידי גורל לפי שהחשבון עולה לי"ב שבטים ששה עשר לכל שבט ושבט חוץ משני שבטים שאין מגיע אליהם אלא חמשה חמשה אמר משה אין שבט שומע לי לפחות משבטו זקן אחד מה עשה נטל ע"ב פתקין וכתב על שבעים זקן ועל שניס חלק וברר מכל שבט ושבט ששה והיו ע"ב אמר להם טלו פתקיכם מתוך קלפי מי שעלה בידו זקן נתקדש ומי שעלה בידו חלק אמר לו המקום לא חפץ בך (ספרי לה):

(27) וירץ הנער. יש אומריס גרשום בן משה היה (תנחומא שם):

(28) כלאם. הטל עליהם צרכי צבור והם כליס מאליהם. דבר אחר תנס אל בית הכלא לפי שהיו מתנבאים משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ (סנהדרין יז, ח. ספרי לו-לה):

29 וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם׃

29 And Moses said unto him: 'Art thou jealous for my sake? would that all the Lord's people were prophets, that the Lord would put His spirit upon them!'

שביעי וַיֵּאָסֵף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

30 And Moses withdrew into the camp, he and the elders of Israel.

31 וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת יְהוָה וַיָּגָז שְׂלָוִים מִן־הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה כְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה וּכְדֶרֶךְ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאַמָּתַיִם עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ׃

31 And there went forth a wind from the Lord, and brought across quails from the sea, and let them fall by the camp, about a day's journey on this side, and a day's journey on the other side, round about the camp, and about two cubits above the face of the earth.

32 וַיָּקָם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמָּחֳרָת וַיַּאַסְפוּ אֶת־הַשְּׂלָו הַמַּמְעִיט אָסַף עֲשָׂרָה חֲמָרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שָׁטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה׃

32 And the people rose up all that day, and all the night, and all the next day, and gathered the quails; he that gathered least gathered ten heaps; and they spread them all abroad for themselves round about the camp.

33 הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם טֶרֶם יִכָּרֵת וְאַף יְהוָה חָרָה בָעָם וַיַּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד׃

33 While the flesh was yet between their teeth, ere it was chewed, the anger of the Lord was kindled against the people, and the Lord smote the people with a very great plague.

34 וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה כִּי־שָׁם קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמִּתְאַוִּים׃

34 And the name of that place was called Kibroth-hattaavah, because there they buried the people that lusted.

35 מִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת׃ (פ)

35 From Kibroth-hattaavah the people journeyed unto Hazeroth; and they abode at Hazeroth.

XII וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל־אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית אֲשֶׁר לָקָח כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח׃

XII And Miriam and Aaron spoke against Moses because of the Cushite woman whom he had married; for he had married a Cushite woman.

2 וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אַךְ־בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר יְהוָה הֲלֹא גַּם־בָּנוּ דִּבֵּר וַיִּשְׁמַע יְהוָה׃

2 And they said: 'Hath the Lord indeed spoken only with Moses? hath He not spoken also with us?' And the Lord heard it.—

3 וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ (ס)

3 Now the man Moses was very meek, above all the men that were upon the face of the earth.—

(29) המקנא אתה לי. הקנאתי אתה לי הקנאתי אתה מקנא: לי. כמו בשבילי כל לשון קנאה אדם הנותן לב על הדבר או לנקום או לעזור אנפרמנ"ט בלע"ז אומז בעובי המשא:

(30) ויאסף משה. מפתח אהל מועד: אל המחנה. נכנסו איש לאהלו: ויאסף. לשון כניסה אל הבית כמו (דברים כב, ב) ואספתו אל תוך ביתך. ואב לכולם (תהלים לט, ז) יצבור ולא ידע מי אוספם מלמד שלא הביא עליהם פורענות עד שנכנסו הצדיקים איש לאהלו (ספרי לו):

(31) ויגז. ויפריח וכן (תהלים ל, י) כי גז חיש וכן (נחום ג, יב) נגוזו ועבר: ויטש. ויפשוט כמו (שמואל-ב ל, טז) והנם נטושים על פני כל הארץ (יחזקאל כט, ה) ונטשתיך המדברה: וכאמתים. פורחות בגובה עד שהן כנגד לבו של אדם כדי שלא יהא טורח באספיפתן לא להגביה ולא לשחות (ספרי לז):

(32) הממעיט. מי שאסף פחות מכולם העצלים והחגרים אסף עשרה חמרים: וישטחו. עשו אותן משטיחין משטיחין (שם לח):

(33) טרם יכרת. כתרגומו עד לא פסק. דבר אחר אינו מספיק לפוסקו בשיניו עד שנשמתו יוצאה (שם לז):

(1) ותדבר. אין דבור בכל מקום אלא לשון קשה וכן הוא אומר (בראשית מב, ל) דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות ואין אמירה בכל מקום אלא לשון תחנונים וכן הוא אומר (בראשית יט, ז) ויאמר אל נא אחי תרעו (במדבר יב, ו) ויאמר שמעו נא דברי (ספרי לט). כל נא לשון בקשה: ותדבר מרים ואהרן. היא פתחה בדבור תחלה לפיכך הקדימה הכתוב תחלה ומנין היתה יודעת מריס שפירש משה מן האשה רבי נתן אומר מריס היתה בלא לפורה בשעה שנאמר למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה כיון ששמעה לפורה אמרה אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפירש בעלי ממני ומשם ידעה מריס והגידה לאהרן ומה מריס שלא נתכוונה לגנותו כך נענשה ק"ו למספר בגנותו של חבירו (ספרי שם): האשה הכשית. מגיד שהכל מודים ביפיה כשם שהכל מודים בשחרותו של כושי (שם): כושית. בגימטריא יפת מראה (תנחומא לו, יג): על אדות האשה. על אודות גירושיה: כי אשה כשית לקח. מה תלמוד לומר אלא יש לך אשה נאה ביפיה ואינה נאה במעשיה במעשיה ולא ביפיה אבל זאת נאה בכל: האשה הכשית. על שם נויה נקראת כושית כאדם הקורא את בנו נאה כושי כדי שלא תשלוט בו עין רעה (שם): כי אשה כשית לקח. ועתה גרשה (שם):

(2) הרק אך. עמו לבדו דבר ה': הלא גם בנו דבר. ולא פירשנו מדרך ארץ (ספרי ק):

(3) ענו. שפל וסבלן:

4 וַיֹּאמֶר יְהוָה פִּתְאֹם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלָשְׁתָּם׃

וַאֲמַר יְיָ בִּתְכִיף לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וּלְמִרְיָם פּוּקוּ תְּלָתֵיכוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וּנְפַקוּ תְּלָתֵיהוֹן׃

4 And the Lord spoke suddenly unto Moses, and unto Aaron, and unto Miriam: 'Come out ye three unto the tent of meeting.' And they three came out.

5 וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם׃

וְאִתְגְּלִי יְיָ בְּעַמּוּדָא דַּעֲנָנָא וְקָם בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וּנְפַקוּ תַּרְוֵיהוֹן׃

5 And the Lord came down in a pillar of cloud, and stood at the door of the Tent, and called Aaron and Miriam; and they both came forth.

6 וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא דְּבָרָי אִם־יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם יְהוָה בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע בַּחֲלוֹם אֲדַבֶּר־בּוֹ׃

וַאֲמַר שְׁמַעוּ כְעַן פִּתְגָמַי אִם יְהוֹן לְכוֹן נְבִיין אֲנָא יְיָ בְּחֶזְוִין אֶנָּא מִתְגְּלֵי לְהוֹן בְּחֶלְמִין אֲנָא מְמַלֵּיל עִמְּהוֹן׃

6 And He said: 'Hear now My words: if there be a prophet among you, I the Lord do make Myself known unto him in a vision, I do speak with him in a dream.

7 לֹא־כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא׃

לָא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל עַמִּי מְהֵימָן הוּא׃

7 My servant Moses is not so; he is trusted in all My house;

8 פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבֶּר־בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת וּתְמֻנַת יְהוָה יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה׃

מַמְלַל עִם מַמְלַל מַלֵּילְנָא עִמֵּיהּ בְּחֵיזוּ וְלָא בְּחֶדְוָן וּבְדִמּוּת יְקָרָא דַיְיָ מִסְתַּכֵּל וּמָדֵין לָא דְּחֵילְתּוּן לְמַלָּלָא בְעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה׃

8 with him do I speak mouth to mouth, even manifestly, and not in dark speeches; and the similitude of the Lord doth he behold; wherefore then were ye not afraid to speak against My servant, against Moses?'

9 וַיֶּחַר־אַף יְהוָה בָּם וַיֵּלֶךְ׃

וּתְקֵיף רוּגְזָא דַיְיָ בְּהוֹן וְאִסְתַּלַּק׃

9 And the anger of the Lord was kindled against them; and He departed.

10 וְהֶעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל־מִרְיָם וְהִנֵּה מְצֹרָעַת׃

וַעֲנָנָא אִסְתַּלַּק מֵעֲלֵי מַשְׁכְּנָא וְהָא מִרְיָם חִוָּרָא כְּתַלְגָּא וְאִתְפְּנִי אַהֲרֹן לְוָת מִרְיָם וְהָא סְגִירָא׃

10 And when the cloud was removed from over the Tent, behold, Miriam was leprous, as white as snow; and Aaron looked upon Miriam; and, behold, she was leprous.

11 וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי אַל־נָא תָשֵׁת עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ׃

וַאֲמַר אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה בְּבָעוּ רִבּוֹנִי לָא כְעַן תְּשַׁוֵּי עֲלַנָא חוֹבָא דְּאִטְפַּשְׁנָא וְדִסְרַחְנָא׃

11 And Aaron said unto Moses: 'Oh my lord, lay not, I pray thee, sin upon us, for that we have done foolishly, and for that we have sinned.

12 אַל־נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ׃

לָא כְעַן תִּתְרַחַק דָּא מִבֵּינָנָא אֲרֵי אֲחָתָנָא הִיא צְלִי כְעַן עַל בִּשְׂרָא מִיתָא הָדֵין דְּבַהּ וְיִתַּסִּי׃

12 Let her not, I pray, be as one dead, of whom the flesh is half consumed when he cometh out of his mother's womb.'

13 וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ׃ (פ)

וְצִלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמֵימַר אֱלָהָא בְּבָעוּ אַסִּי כְעַן יָתַהּ׃

13 And Moses cried unto the Lord, saying: 'Heal her now, O God, I beseech Thee.'

(4) פתאום. נגלה עליהם פתאום והם טמאים בדרך ארץ והיו נועקים מים מיס להודיעם שיפה עשה משה שפירש מן האשה מאחר שנגלית עליו שכינה תדיר ואין עת קבועה לדבור (תנחומא שם): צאו שלשתכם. מגיד שנשמן נקראו בדבור אחד מה שאי אפשר לפה לומר ולאזן לשמוע (ספרי קב):

(5) בעמוד ענן. יצא יחידי אצל כמדת בשר ודם מלך בשר ודם כשיוצא למלחמה יוצא באוכלוסין וכשיוצא לשלום יוצא במועטים ומדת הקב"ה יוצא למלחמה יחידי שנאמר (שמות טו, ג) ה' איש מלחמה ויוצא לשלום באוכלוסין שנאמר (תהלים סח, יח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן (ספרי שם): ויקרא אהרן ומרים. שיהיו נמשכין ויוצאין מן האהל לקראת הדבור (שם): ויצאו שניהם. ומפני מה משכן והפרידן ממשה לפי שאומרים מקצת שבאו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו וכן מצינו בנח שלא בפניו נאמר (בראשית ו, ט) איש צדיק תמים ובפניו נאמר (שם ז, א) כי אותך ראיתי צדיק לפני. דבר אחר שלא ישמע בגזיפתו של אהרן (ספרי שם):

(6) שמעו נא דברי. אין נח אצל אצל לשון בקשה (ספרי קג): אם יהיה נביאכם. אם יהיה לכם נביאים: ה' במראה אליו אתודע. שכינת שמי אין נגלית עליו באספקלריא המאירה אלא בחלום וחזיון:

(8) פה אל פה. אמרתי לו לפרוש מן האשה והיכן אמרתי לו בסיני (דברים ה, כז) לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי (ספרי. תנחומא לו, יג): ומראה ולא בחידות. ומראה זה מראה דבור. שאני מפרש לו דבורי במראית פניס שבו ואיני סותמו לו בחידות כענין שנאמר ליחזקאל (יחזקאל יז, ב) חוד חידה וגו'. יכול מראה שכינה תלמוד לומר (שמות לג, כ) לא תוכל לראות את פני (ספרי קג): ותמנת ה' יביט. זה מראה אחורים כענין שנאמר (שמות לג, כג) וראית את אחורי (ספרי שם): בעבדי במשה. אינו אומר בעבדי משה אלא בעבדי במשה בעבדי אף על פי שאינו משה במשה אפילו אינו עבדי כדאי הייתם לירא מפניו וכל שכן שהוא עבדי ועבד מלך מלך היה לכם לומר אין המלך אוהבו חנם ואם תאמרו איני מכיר במעשיו זו קשה מן הראשונה (שם. תנחומא שם):

(9) ויחר אף ה' בם וילך. מאחר שהודיעם סרחונם גזר עליהם נדוי קל ואומר לבשר ודם שלא יכעוס על תבירו עד שיודיענו סרחונו (ספרי קד. תנחומא שם):

(10) והענן סר. ואחר כך והנה מריס מצורעת כשלג משל למלך שאמר לפדגוג רדה את בני אבל לא תרדנו עד שאלך מאצלך שרחמי עליו (ספרי קה. תנחומא שם):

(11) נואלנו. כתרגומו לשון אויל:

(12) אל נא תהי. אחותנו זו: כמת. שהמצורע חשוב כמת מה מת מטמא בביאה אף מצורע מטמא בביאה (נדרים סד, ב. ספרי שם. תנחומא שם): אשר בצאתו מרחם אמו. אמנו היה לו לומר אצל שכינה הכתוב וכן אני בשרו אני בשרנו היה לו לומר אצל שכינה הכתוב אשר מאחר שיצאה מרחם אמנו היא לנו כאילו נאכל אני בשרנו כענין שנאמר (בראשית לז, כז) כי אחינו בשרנו הוא (ספרי שם. תנחומא שם) ולפי משמעו אף הוא נראה כן אין ראוי לאח להניח את אחותו להיות כמת: אשר בצאתו. מאחר שיצא זה מרחם אמו של זה שיש כח בידו לעזור ואינו עוזרו הרי נאכל אני בשרו שאחיו בשרו הוא. דבר אחר אל נא תהי כמת אם איך רופאה בתפלה מי מסגירה ומי מטהרה אני אי אפשר לראותה שאני קרוב ואין קרוב רואה את הנגעים וכהן אחר אין בעולם וזהו אשר בצאתו מרחם אמו (תנחומא שם):

(13) אל נא רפא נא לה. נא הכתוב ללמדך דרך ארץ שהשואל דבר מחבירו צריך לומר שניס או שלשה דברי תחנוניס ואחר כן יבקש שאלותיו (ספרי שם. תנחומא שם): לאמר. מה תלמוד לומר אמר לו השיבני אם אתה מרפא אותה אם לאו עד שהשיבו ואביה ירק ירק וגו' רבי אלעזר בן עזריה אומר בד' מקומות בקש משה מלפני

מפטיר	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף׃	וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וְאִלּוּ אֲבוּהָא מְנַזֵּף נְזַף בַּהּ הֲלָא תִתְכְּלֵים שִׁבְעָא יוֹמִין תִּסְתָּגַר שִׁבְעָא יוֹמִין מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וּבְתַר כֵּן תִּתְכְּנֵישׁ׃	14 And the Lord said unto Moses: 'If her father had but spit in her face, should she not hide in shame seven days? let her be shut up without the camp seven days, and after that she shall be brought in again.'
15	וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד־הֵאָסֵף מִרְיָם׃	וְאִסְתְּגַרַת מִרְיָם מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא שִׁבְעָא יוֹמִין וְעַמָּא לָא נְטַל עַד דְּאִתְכְּנֵישַׁת מִרְיָם׃	15 And Miriam was shut up without the camp seven days; and the people journeyed not till Miriam was brought in again.
קלו פסוקים	וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן׃ (פ)	וּבְתַר כֵּן נְטָלוּ עַמָּא מֵחֲצֵרוֹת וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא דְּפָארָן׃	16 And afterward the people journeyed from Hazeroth, and pitched in the wilderness of Paran.

The Haftara is Zechariah 2:14 – 4:7 on page 735.

שלח לך יב	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃	וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃	XIII And the Lord spoke unto Moses, saying:
2	שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם׃	שְׁלַח לָךְ גּוּבְרִין וִיאַלְּלוּן יָת אַרְעָא דִּכְנַעַן דַּאֲנָא יָהֵיב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל גּוּבְרָא חַד גּוּבְרָא חַד לְשִׁבְטָא דַּאֲבָהָתּוֹהִי תִּשְׁלְחוּן כֹּל רַבָּא דִּבְהוֹן׃	2 'Send thou men, that they may spy out the land of Canaan, which I give unto the children of Israel; of every tribe of their fathers shall ye send a man, every one a prince among them.'
3	וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה׃	וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה מִמַּדְבְּרָא דְּפָארָן עַל־מֵימְרָא דַיְיָ כּוּלְּהוֹן גּוּבְרִין רֵישֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִנּוּן׃	3 And Moses sent them from the wilderness of Paran according to the commandment of the Lord; all of them men who were heads of the children of Israel.
4	וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר׃	וְאִלֵּין שְׁמָהָתְהוֹן לְשִׁבְטָא דְּרְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בַּר זַכּוּר׃	4 And these were their names: of the tribe of Reuben, Shammua the son of Zaccur.
5	לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי׃	לְשִׁבְטָא דְּשִׁמְעוֹן שָׁפָט בַּר חוֹרִי׃	5 Of the tribe of Simeon, Shaphat the son of Hori.
6	לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה׃	לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה׃	6 Of the tribe of Judah, Caleb the son of Jephunneh.
7	לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף׃	לְשִׁבְטָא דְּיִשָּׂשכָר יִגְאָל בַּר יוֹסֵף׃	7 Of the tribe of Issachar, Igal the son of Joseph.
8	לְמַטֵּה אֶפְרָיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן׃	לְשִׁבְטָא דְּאֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בַּר נוּן׃	8 Of the tribe of Ephraim, Hoshea the son of Nun.
9	לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא׃	לְשִׁבְטָא דְּבִנְיָמִין פַּלְטִי בַּר רָפוּא׃	9 Of the tribe of Benjamin, Palti the son of Raphu.
10	לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי׃	לְשִׁבְטָא דִּזְבוּלוּן גַּדִּיאֵל בַּר סוֹדִי׃	10 Of the tribe of Zebulun, Gaddiel the son of Sodi.
11	לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן־סוּסִי׃	לְשִׁבְטָא דְּיוֹסֵף לְשִׁבְטָא דִּמְנַשֶּׁה גַּדִּי בַּר סוּסִי׃	11 Of the tribe of Joseph, namely, of the tribe of Manasseh, Gaddi the son of Susi.
12	לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי׃	לְשִׁבְטָא דְּדָן עַמִּיאֵל בַּר גְּמַלִּי׃	12 Of the tribe of Dan, Ammiel the son of Gemalli.

הקב"ה להשיבו אם יעשה שאלותיו אם לאו. כיוצא בו (שמות ו, יב) וידבר משה לפני ה' לאמר וגו' מה תלמוד לומר לאמר השיבני אם גואלם אתה אם לאו עד שהשיבו עתה תראה וגו'. כיוצא בו (במדבר כז, טו) וידבר משה אל ה' לאמר יפקד ה' אלהי הרוחות לכל בשר. כיוצא בו (דברים ג, כג) ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר השיבו רב לך (ספרי שם): רפא נא לה. מפני מה לא האריך משה בתפלה שלא יהיו ישראל אומרים אחותו עומדת בצרה והוא עומד ומרבה בתפלה. (דבר אחר שלא יאמרו ישראל בשביל אחותו הוא מאריך בתפלה אבל בשבילנו אינו מאריך בתפלה) (ספרי שם. תנחומא שם):

(14) ואביה ירק ירק בפניה. ואם אביה הראה לה פניס זועפות הלא תכלס שבעת ימים קל וחומר לשכינה י"ד יום אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון לפיכך אף בגזיפתי תסגר שבעת ימים (ב"ק כה, א. ספרי קו): ואחר תאסף. אומר אני כל האסיפות האמורות במצורעים על שם שהוא משולח מחוץ למחנה וכשהוא נרפא נאסף אל המחנה כתוב בו אסיפה לשון הכנסה:

(15) והעם לא נסע. זה הכבוד חלק לה המקום בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה כשהושלך ליאור שנאמר (שמות ב, ד) ותתצב אחותו מרחוק וגו' (סוטה ט, ב):

(2) שלח לך אנשים. למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מריס לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר (במדבר רבה. תנחומא שלח ה): שלח לך. לדעתך אני איני מצוה לך אם תרצה שלח לפי שבאו ישראל ואמרו (דברים א, כב) נשלחה אנשים לפנינו כמה שנאמר (שם) ותקרבון אלי כלכם וגו' ומשה נמלך בשכינה אמר אני אמרתי להם שהיא טובה שנאמר (שמות ג, יז) אעלה אתכם מעני מצרים וגו' מייהס שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוה (במדבר רבה. סוטה לד, ב. תנחומא שם):

(3) על פי ה'. נרשומו שלא עכב על ידו: כלם אנשים. כל אנשים שבמקרא לשון השיבות ואותה שעה כשרים היו (במ"ר טז, ה):

13 לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל׃ | לְשִׁבְטָא דְּאָשֵׁר סְתוּר בַּר מִיכָאֵל׃ | 13 Of the tribe of Asher, Sethur the son of Michael.

14 לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי׃ | לְשִׁבְטָא דְּנַפְתָּלִי נַחְבִּי בַּר וָפְסִי׃ | 14 Of the tribe of Naphtali, Nahbi the son of Vophsi.

15 לְמַטֵּה גָּד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי׃ | לְשִׁבְטָא דְּגָד גְּאוּאֵל בַּר מָכִי׃ | 15 Of the tribe of Gad, Geuel the son of Machi.

16 אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ׃ | אִלֵּין שְׁמָהָת גּוּבְרַיָּא דִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא וּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בַּר נוּן יְהוֹשֻׁעַ׃ | 16 These are the names of the men that Moses sent to spy out the land. And Moses called Hoshea the son of Nun Joshua.

ישראל 17 וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר׃ | וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא דִּכְנָעַן וַאֲמַר לְהוֹן סַקוּ דָּא בְּדָרוֹמָא וְתִסְּקוּן לְטוּרָא׃ | 17 And Moses sent them to spy out the land of Canaan, and said unto them: ‘Get you up here into the South, and go up into the mountains;

18 וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מַה־הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֶחָזָק הוּא הָרָפֶה הַמְעַט הוּא אִם־רָב׃ | וְתִחְזוֹן יָת אַרְעָא מָא הִיא וְיָת עַמָּא דְּיָתֵיב עֲלַהּ הֲתַקִּיף הוּא אִם חַלָּשׁ הֲזֵעִיר הוּא אִם סַגִּי׃ | 18 and see the land, what it is; and the people that dwelleth therein, whether they are strong or weak, whether they are few or many;

19 וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֶׁב בָּהּ הֲטוֹבָה הִוא אִם־רָעָה וּמָה הֶעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים׃ | וּמָא אַרְעָא דְּהוּא יָתֵיב בַּהּ הֲטָבָא הִיא אִם בִּישָׁא וּמָא קִרְוַיָּא דְּהוּא יָתֵיב בְּהוֹן הַבְּפַצְּחִין אִם בְּכַרְכִין׃ | 19 and what the land is that they dwell in, whether it is good or bad; and what cities they are that they dwell in, whether in camps, or in strongholds;

20 וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ אִם־אָיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יְמֵי בִכּוּרֵי עֲנָבִים׃ | וּמָא אַרְעָא הֲעַתִּירָא הִיא אִם מְסַכְּיָנָא הַאִית בַּהּ אִילָנִין אִם לָא וְתִתַּקְּפוּן וְתִסְבּוּן מֵאִבָּא דְּאַרְעָא וְיוֹמַיָּא יוֹמֵי בִּכּוּרֵי עִנְבִּין׃ | 20 and what the land is, whether it is fat or lean, whether there is wood therein, or not. And be ye of good courage, and bring of the fruit of the land.’—Now the time was the time of the first-ripe grapes.—

שני 21 וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צִן עַד־רְחֹב לְבֹא חֲמָת׃ | וּסְלִיקוּ וְאַלִּילוּ יָת אַרְעָא מִמַּדְבְּרָא דְּצִין עַד רְחוֹב לְמָטֵי חֲמָת׃ | 21 So they went up, and spied out the land from the wilderness of Zin unto Rehob, at the entrance to Hamath.

22 וַיַּעֲלוּ בַנֶّגֶב וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם׃ | וּסְלִיקוּ בְּדָרוֹמָא וַאֲתוֹ עַד חֶבְרוֹן וְתַמָּן אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי בְּנֵי גִּבָּרָא וְחֶבְרוֹן שְׁבַע שְׁנִין אִתְבְּנִיאַת קֳדָם טַאנִיס דְּמִצְרָיִם׃ | 22 And they went up into the South, and came unto Hebron; and Ahiman, Sheshai, and Talmai, the children of Anak, were there.—Now Hebron was built seven years before Zoan in Egypt.—

23 וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכֹּול עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם וּמִן־הָרִמֹּנִים וּמִן־הַתְּאֵנִים׃ | וַאֲתוֹ עַד נַחְלָא דְּאֶתְכְּלָא וְקָצוּ מִתַּמָּן עוֹבַרְתָּא וְאֶתְכָּל דְּעִנְבִּין חַד וְנַטָּלוּהִי בַּאֲרֵיחָא בֵּתְרֵין וּמִן רִמּוֹנַיָּא וּמִן תֵּינַיָּא׃ | 23 And they came unto the valley of Eshcol, and cut down from thence a branch with one cluster of grapes, and they bore it upon a pole between two; they took also of the pomegranates, and of the figs.—

24 לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכֹּול עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכֹּול אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ | לְאַתְרָא הַהוּא קְרָא נַחְלָא דְּאֶתְכְּלָא עַל עֵיסַק אֶתְכְּלָא דְּקָצוּ מִתַּמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ | 24 That place was called the valley of Eshcol, because of the cluster which the children of Israel cut down from thence.—

(16) ויקרא משה להושע וגו׳. התפלל עליו יה יושיעך מעצת מרגלים (במ״ר. סוטה שם):
(17) עלו זה בנגב. הוא היה הפסולת של ארץ ישראל שכן דרך המגריס מרחין את הפסולת תחלה ואחר כך מרחין את השבח (תנחומא שלח ו):
(18) את הארץ מה היא. יש ארץ מגדלת גבורים ויש ארץ מגדלת חלשים יש מגדלת אוכלוסין ויש ממעטת אוכלוסין (במ״ר. תנחומא שם): החזק הוא הרפה. סימן מסר להם אם בפרזים יושבין חזקים הם שסומכין על גבורתם ואם בערים בצורות הם יושבין חלשים הם (במ״ר. תנחומא שם):
(19) הבמחנים. תרגומו הבפלחין כרכין פלוחין ופתוחין מחין חומה: הטובה היא. במעיות ותהומות טובים וברי״אים:
(20) היש בה עץ. אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו (ב״ב טו, ח): בכורי ענבים. ימים שהענבים מתבשלין בבכור:
(21) ממדבר צן עד רחב לבא חמת. הלכו בגבוליה באורך וברוחב כמין גאם הלכו רוח גבול דרומית ממקצוע מזרח עד מקצוע מערב כמו שצוה משה עלו זה בנגב דרך גבול דרומית מזרחית עד היס שהיס הוא גבול מערבי ומשם חזרו והלכו כל גבול מערבי על שפת היס עד לבא חמת שהוא אצל הר ההר במקצוע מערבית צפונית כמו שמפורש בגבולות הארץ בפרשת אלה מסעי (להלן לד, ז):
(22) ויבא עד חברון. כלב לבדו הלך שם ונשתטח על קברי אבות שלא יהא ניסת לחבריו להיות בעצתם וכן הוא אומר (דברים א, לו) ולו אתן את הארץ אשר דרך בה וכתיב (שופטים א, כ) ויתנו לכלב את חברון (סוטה לד, ב): שבע שנים נבנתה. אפשר שבנה חם את חברון לכנען בנו הקטן קודם שיבנה את צוען למצרים בנו הגדול אלא שהיתה מבונה בכל טוב על אחד משבעה בצוען ובא להודיענו שבחה של ארץ ישראל שאין לך טרשין בארץ ישראל יותר מחברון לפיכך הקנוה לקברות מתים ואין לך מעולה בכל ארצות כמצרים שנאמר (בראשית יג, י) כגן ה׳ כארץ מצרים וצוען היא המעולה שבארץ מצרים ששם מושב המלכים שנאמר (ישעיה ל, ה) כי היו בצוען שריו והיתה חברון טובה ממנה שבעה חלקים (סוטה שם):
(23) זמורה. שוכת גפן ואשכול של ענבים תלוי בה: וישאהו במוט בשנים. ממשמע שנאמר וישאהו במוט איני יודע שהוא בשנים מה תלמוד לומר בשנים בשני מוטות הא כיצד שמונה עלו אשכול אחד נטל תאנה ואחד רמון יהושע וכלב לא נטלו כלום לפי שכל עצמם להוציא דבה נתכוונו כשם שפריה משונה כך עמה משונה ואם תפץ אתה לידע כמה משאוי אחד מהם לא ולמד מאבנים שהקימו בגלגל (יהושע ד, ה) הרימו להם איש אבן אחת מן הירדן על שכמו והקימוה בגלגל ושקלום רבותינו משקל כל אחת מ׳ סאה וגמירי טונא דמדלי איגש על כתפיה איגו אלא שליש משאוי ממשאוי שמסייעין אותו להריס (סוטה לד, א):

25 וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם׃
וְתָבוּ מִלְּאַלָּלָא אַרְעָא מִסּוֹף אַרְבְּעִין יוֹמִין׃
25 And they returned from spying out the land at the end of forty days.

26 וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר פָּארָן
קָדֵשָׁה וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת־כָּל־
הָעֵדָה וַיַּרְאוּם אֶת־פְּרִי הָאָרֶץ׃
וַאֲזַלוּ וַאֲתוֹ לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אַהֲרֹן וּלְוָת
כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא
דְּפָארָן לְרֻקֵם וַאֲתִיבוּ יָתְהוֹן פִּתְגָמָא
וְיָת כָּל כְּנִשְׁתָּא. וְאַחְזִיאוּנוּן יָת אִבָּא
דְּאַרְעָא׃
26 And they went and came to Moses, and to Aaron, and to all the congregation of the children of Israel, unto the wilderness of Paran, to Kadesh; and brought back word unto them, and unto all the congregation, and showed them the fruit of the land.

27 וַיְסַפְּרוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא וְזֶה־
פִּרְיָהּ׃
וְאִשְׁתַּעִיאוּ לֵיהּ וַאֲמַרוּ אֲתֵינָא לְאַרְעָא
דִּשְׁלַחְתָּנָא וְאַף עָבְדָא חֲלָב וּדְבַשׁ הִיא
וְדֵין אִבַּהּ׃
27 And they told him, and said: 'We came unto the land whither thou sentest us, and surely it floweth with milk and honey; and this is the fruit of it.

28 אֶפֶס כִּי־עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים
בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם־יְלִדֵי הָעֲנָק
רָאִינוּ שָׁם׃
לְחוֹד אֲרֵי תַקִּיף עַמָּא דְּיָתִיב בְּאַרְעָא
וְקַרְוַיָּא כְּרִיכָן רַבְרְבָן לַחְדָּא וְאַף בְּנֵי
גִּבָּרָא חֲזֵינָא תַּמָּן׃
28 Howbeit the people that dwell in the land are fierce, and the cities are fortified, and very great; and moreover we saw the children of Anak there.

29 עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי
וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־
הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן׃
עֲמָלֵקָאָה יָתִיב בְּאַרַע דָּרוֹמָא וְחִתָּאֵי
וִיבוּסָאֵי וַאֲמוֹרָאֵי יָתִיב בְּטוּרָא וּכְנַעֲנָאָה
יָתֵיב עַל יַמָּא וְעַל כֵּיף יַרְדְּנָא׃
29 Amalek dwelleth in the land of the South; and the Hittite, and

30 וַיַּהַס כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר
עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוּכַל
לָהּ׃
וְאַצֵּית כָּלֵב יָת עַמָּא לְמֹשֶׁה וַאֲמַר מִסָּק
נִסַּק וְנֵירַת יָתַהּ אֲרֵי מִיכָּל נְכוֹל לַהּ׃
30 And Caleb stilled the people toward Moses, and said: 'We should go up at once, and possess it; for we are well able to overcome it.'

31 וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל
לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ׃
וְגוּבְרַיָּא דִּסְלִיקוּ עִמֵּיהּ אֲמַרוּ לָא נְכוֹל
לְמִסַּק לְוָת עַמָּא אֲרֵי תַקִּיף הוּא מִנָּנָא׃
31 But the men that went up with him said: 'We are not able to go up against the people; for they are stronger than we.'

32 וַיֹּצִיאוּ דִבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ
בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ
הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רָאִינוּ בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי
מִדּוֹת׃
וְאַפִּיקוּ שׁוֹם בִּישׁ עַל אַרְעָא דְּאַלִּילוּ
יָתַהּ לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אַרְעָא
דַּעֲבַרְנָא בַהּ לְאַלָּלָא יָתַהּ אַרַע מְקַטֵּלָא
יָתְבַהָא הִיא וְכָל עַמָּא דַּחֲזֵינָא בְּגַוַּהּ
אֲנָשִׁין דְּמִשְׁחָן׃
32 And they spread an evil report of the land which they had spied out unto the children of Israel, saying: 'The land, through which we have passed to spy it out, is a land that eateth up the inhabitants thereof; and all the people that we saw in it are men of great stature.

33 וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן־
הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ
בְּעֵינֵיהֶם׃
וְתַמָּן חֲזֵינָא יָת גִּבָּרַיָּא בְּנֵי עֲנָק מִן גִּבָּרַיָּא
וַהֲוֵינָא בְּעֵינֵי נַפְשָׁנָא כְּקִמְצִין וְכֵן הֲוֵינָא
בְּעֵינֵיהוֹן׃
33 And there we saw the Nephilim, the sons of Anak, who come of the Nephilim; and we were in our own sight as grasshoppers, and so we were in their sight.'

XIV וַתִּשָּׂא כָּל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ
הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא׃
וַאֲרִימַת כָּל כְּנִשְׁתָּא וִיהַבוּ יָת קָלְהוֹן
וּבְכוֹ עַמָּא בְּלֵילְיָא הַהוּא׃
XIV And all the congregation lifted up their voice, and cried; and the people wept that night.

(25) וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום. והלא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה היא (מגילה ג, ה) ומהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ליום (פסחים לד, ה) הרי מהלך ארבעים יום מן המזרח למערב והם הלכו ארכה ורחבה אלא שגלוי לפני הקב"ה שיגזור עליהם יום לשנה קצר לפניהם את הדרך (תנחומא שלח ח):
(26) וילכו ויבאו. מהו וילכו להקים הליכתן בגיאתן מה גיאתן בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה (סוטה לה, ה): וישיבו אתם דבר. את משה ואת אהרן:
(27) זבת חלב ודבש היא. כל דבר שקר שאין אומריס בו קצת אמת בתחלתו אין מתקייס בסופו (במדרש רבה. סוטה שם):
(28) בצרות. לשון חוזק ותרגומו כרכין לשון גיריות עגולות ובלשון ארמי כריך עגול:
(29) עמלק יושב וגו'. לפי שנכוו בעמלק כבר הזכירוהו מרגלים כדי ליירא אס (תנחומא שלח ט): על יד הירדן. יד כמשמעו אצל הירדן ולא תוכלו לעבור:
(30) ויהס כלב. השתיק את כולם: אל משה. לשמוע מה שידבר במשה נוח ואמר וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם השומע היה שבור שבא לספר בגנותו שהיה בלבם על משה בשביל דברי המרגלים שתקו כולם לשמוע גנותו אמר והלא קרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגיז לנו את השליו (במדבר רבה. סוטה שם): עלה נעלה. אפילו בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם נגליה בכל דבריו (שם): ויהס. לשון שתיקה וכן (זכריה ב, יז) הס כל בשר (עמוס ו, י) הס כי לא להזכיר. כן דרך בני אדם הרוצה לשתק אגודת אנשים אומר שי"ט (ס"א הס):
(31) חזק הוא ממנו. כביכול כלפי מעלה אמרו (במדבר רבה. סוטה שם):
(32) אוכלת יושביה. בכל מקום שעברנו מצאנוס קוברי מתים. והקב"ה עשה לטובה כדי לטרדם באבלם ולא יתנו לב לאלו (שם): אנשי מדות. גדולים וגבוהים ולריך לתת להם מדה כגון גלית (שמואל־א יז, ד) גבהו שש אמות וזרת וכן (שמואל־ב כא, כ) איש מדון (ד"ה־א יא, כג) איש מדה:
(33) הנפילים. ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש (נדה סא, ה. יומא סז, ב): וכן היינו בעיניהם. שמענו אומרים זה לזה נמלים (רא"ש וכס"א חגבים) יש בכרמים כאנשים (סוטה שם): ענק. שמעניקים חמה בקומתן (שם לד, ב):
(1) כל העדה. סנהדראות (תנחומא שלח יג):

2 וַיִּלֹּנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כָּל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לוּ־
מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־
מָתְנוּ׃

2 וְאִתְרָעַמוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרוּ לְהוֹן כָּל כְּנִשְׁתָּא לְוֵי
דְּמֵיתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אוֹ בְּמַדְבְּרָא
הָדֵין לְוֵי דְּמֵיתְנָא׃

3 וְלָמָה יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת
לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ לָבַז הֲלֹוא
טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה׃

3 וּלְמָא יְיָ מַעֵיל יָתָנָא לְאַרְעָא הָדָא לְמִפַּל
בְּחַרְבָּא נְשָׁנָא וְטַפְּלָנָא יְהוֹן לְבִזָּא הֲלָא
טָב לָנָא דְּנִתּוּב לְמִצְרָיִם׃

4 וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה
מִצְרָיְמָה׃

4 וַאֲמַרוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי נְמַנֵּי רֵישָׁא וּנְתוּב
לְמִצְרָיִם׃

5 וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־
קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

5 וּנְפַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל אַפֵּיהוֹן קֳדָם כָּל
קְהָלָא כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

6 וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־
הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם׃

6 וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְכָלֵב בַּר יְפֻנֶּה מִן
מְאַלְּלֵי אַרְעָא בַּזְּעוּ לְבוּשֵׁיהוֹן׃

7 וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה
הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד׃

7 וַאֲמַרוּ לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְמֵימַר אַרְעָא דַּעֲבַרְנָא בַהּ לְאַלָּלָא יָתַהּ
טָבָא אַרְעָא לַחְדָּא לַחְדָּא׃

שלישי 8 אִם־חָפֵץ בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־
הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הֵוא
זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃

8 אִם רַעֲוָא בַּנָא מִן קֳדָם יְיָ וְיַעֵיל יָתָנָא
לְאַרְעָא הָדָא וְיִתְּנַהּ לָנָא אַרְעָא דְּהִיא
עָבְדָא חֵלֶב וּדְבָשׁ׃

9 אַךְ בַּיהוָה אַל־תִּמְרֹדוּ וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ
אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר צִלָּם
מֵעֲלֵיהֶם וַיהוָה אִתָּנוּ אַל־תִּירָאֻם׃

9 בְּרַם בְּמֵימְרָא דַיְיָ לָא תִּמְרְדוּן וְאַתּוּן
לָא תִּדְחֲלוּן מִן עַמָּא דְּאַרְעָא אֲרֵי בִּידָנָא
מְסִירִין עֲדָא תּוּקְפְּהוֹן מִנְּהוֹן וּמֵימְרָא
דַיְיָ בְּסַעֲדָנָא לָא תִּדְחֲלוּן מִנְּהוֹן׃

10 וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לְרָגֹם אֹתָם בָּאֲבָנִים
וּכְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֶל־כָּל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (פ)

10 וַאֲמַרוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמִרְגַּם יָתְהוֹן
בְּאַבְנַיָּא וִיקָרָא דַיְיָ אִתְגְּלִי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא
לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

יג 11 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה יְנַאֲצֵנִי
הָעָם הַזֶּה וְעַד־אָנָה לֹא־יַאֲמִינוּ בִי בְּכֹל
הָאֹתֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ׃

11 וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד אִמָּתַי יְהוֹן מַרְגְּזִין
קֳדָמַי עַמָּא הָדֵין וְעַד אִמָּתַי לָא יְהֵימְנוּן
בְּמֵימְרִי בְּכֹל אָתַיָּא דַּעֲבַדִית בֵּינֵיהוֹן׃

12 אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־
גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ׃

12 אֶמְחֵינוּן בְּמוֹתָא וַאֲשֵׁיצִינוּן וְאַעֲבֵיד יָתָךְ
לְעַם רַב וְתַקִּיף מִנְּהוֹן׃

13 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־
הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ׃

13 וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ וְיִשְׁמְעוּן מִצְרָאֵי
דַּאֲסֵיקְתָּא בְּחֵילָךְ יָת עַמָּא הָדֵין
מִבֵּינֵיהוֹן׃

And all the children of Israel murmured against Moses and against Aaron; and the whole congregation said unto them: 'Would that we had died in the land of Egypt! or would we had died in this wilderness!

And wherefore doth the Lord bring us unto this land, to fall by the sword? Our wives and our little ones will be a prey; were it not better for us to return into Egypt?'

And they said one to another: 'Let us make a captain, and let us return into Egypt.'

Then Moses and Aaron fell on their faces before all the assembly of the congregation of the children of Israel.

And Joshua the son of Nun and Caleb the son of Jephunneh, who were of them that spied out the land, rent their clothes.

And they spoke unto all the congregation of the children of Israel, saying: 'The land, which we passed through to spy it out, is an exceeding good land.

If the Lord delight in us, then He will bring us into this land, and give it unto us—a land which floweth with milk and honey.

Only rebel not against the Lord, neither fear ye the people of the land; for they are bread for us; their defence is removed from over them, and the Lord is with us; fear them not.'

But all the congregation bade stone them with stones, when the glory of the Lord appeared in the tent of meeting unto all the children of Israel.

And the Lord said unto Moses: 'How long will this people despise Me? and how long will they not believe in Me, for all the signs which I have wrought among them?

I will smite them with the pestilence, and destroy them, and will make of thee a nation greater and mightier than they.'

And Moses said unto the Lord: 'When the Egyptians shall hear—for Thou broughtest up this people in Thy might from among them—

(2) לו מתנו. הלואי ומתנו:
(4) נתנה ראש. כתרגומו נמני ריסא נסיס עלינו מלך ורבותינו פירשו לשון עבודת אלילים (פסיקתא זוטרתא):
(9) אל תמרדו. ושוב ואתם אל תיראו: כי לחמנו הם. נאכלים כלומר: סר צלם. מגינם וחזקם כשריס שבהם ממנו איוב שהיה מגין עליהם (סוטה לח. ב"ב טו, א) דבר אחר צלו של המקום סר מעליהם:
(10) לרגום אותם. את יהושע וכלב: וכבוד ה'. הענן ירד שם (במדבר רבה. סוטה לה, א):
(11) עד אנה. עד היכן: ינאצני. ירגיזוני: בכל האתות. בשביל כל הנסים שעשיתי להם היה להם להאמין שהיכולת בידי לקיים הבטחתי:
(12) ואורשנו. כתרגומו לשון תרוכין ואם תאמר מה אעשה לשבועת אבות: ואעשה אתך לגוי גדול. שאתה מזרעם (במדבר רבה):
(13) ושמעו מצרים. ושמעו את אשר תהרגם: כי העלית. כי משמש בלשון אשר והם ראו אשר העלית בכחך הגדול אותם מקרבם וכשישמעו שאתה הורגם לא יאמרו שחטאו לך אלא יאמרו שבגללם יכולת להלחם אבל כנגד יושבי הארץ לא יכולת להלחם. וזו היא:

14 וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־
אַתָּה יְהוָה בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עַיִן
בְּעַיִן נִרְאָה אַתָּה יְהוָה וַעֲנָנְךָ עֹמֵד
עֲלֵהֶם וּבְעַמֻּד עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם
יוֹמָם וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה׃

וְיֵימְרוּן לְיָתֵיב אַרְעָא הָדָא דִּשְׁמַעוּ
אֲרֵי אַתְּ יְיָ שְׁכִינָתָךְ שָׁרְיָא בְּגוֹ עַמָּא
הָדֵין דְּבְעֵינֵיהוֹן חָזוֹ שְׁכִינַת יְקָרָךְ יְיָ
וַעֲנָנָךְ מַטַּל עִלְּוֵיהוֹן וּבְעַמּוּדָא דַּעֲנָנָא
אַתְּ מְדַבַּר קֳדָמֵיהוֹן בִּימָמָא וּבְעַמּוּדָא
דְּאִישָׁתָא בְּלֵילְיָא׃

they will say to the inhabitants of this land, who have heard that Thou Lord art in the midst of this people; inasmuch as Thou Lord art seen face to face, and Thy cloud standeth over them, and Thou goest before them, in a pillar of cloud by day, and in a pillar of fire by night;

15 וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר׃

וּתְקַטֵּיל יָת עַמָּא הָדֵין כְּגוּבְרָא חַד
וְיֵימְרוּן עַמְמַיָּא דִּשְׁמַעוּ יָת שֵׁימַע
גְּבוּרְתָּךְ לְמֵימַר׃

now if Thou shalt kill this people as one man, then the nations which have heard the fame of Thee will speak, saying:

16 מִבְּלִתִּי יְכֹלֶת יְהוָה לְהָבִיא אֶת־הָעָם
הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם
וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר׃

מִדְּלֵית יוּכְלָא קֳדָם יְיָ לְאַעָלָא יָת עַמָּא
הָדֵין לְאַרְעָא דְּקַיֵּים לְהוֹן וְקַטֵּילְנוּן
בְּמַדְבְּרָא׃

Because the Lord was not able to bring this people into the land which He swore unto them, therefore He hath slain them in the wilderness.

17 וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ לֵּאמֹר׃

וּכְעַן סַגִּי כְּעַן חֵילָא קֳדָמָךְ יְיָ כְּמָא
דְּמַלֵּלְתָּא לְמֵימַר׃

And now, I pray Thee, let the power of the Lord be great, according as Thou hast spoken, saying:

18 יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד נֹשֵׂא עָוֹן
וָפָשַׁע וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־
בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים׃

יְיָ מַרְחֵיק רְגַז וּמַסְגֵּי לְמֶעֱבַד טָבְנָן
שָׁבִיק לַעֲוָנָן וְלִמְרוֹד סָלַח לִדְתָיְבִין
לְאוֹרָיְתֵיהּ וְלִדְלָא תָיְבִין לָא מְזַכֵּי
מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין מָרְדִין עַל
דָּר תְּלִיתַאי וְעַל דָּר רְבִיעָאי׃

The Lord is slow to anger, and plenteous in lovingkindness, forgiving iniquity and transgression, and that will by no means clear the guilty; visiting the iniquity of the fathers upon the children, upon the third and upon the fourth generation.

19 סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ
וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־
הֵנָּה׃

שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבֵי עַמָּא הָדֵין כְּסַגִּיאוּת
טָבְוָתָךְ וּכְמָא דְּשְׁבַקְתָּא לְעַמָּא הָדֵין
מִמִּצְרַיִם וְעַד כְּעַן׃

Pardon, I pray Thee, the iniquity of this people according unto the greatness of Thy lovingkindness, and according as Thou hast forgiven this people, from Egypt even until now.'

20 וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ׃

וַאֲמַר יְיָ שְׁבַקִית כְּפִתְגָמָךְ׃

And the Lord said: 'I have pardoned according to thy word'

21 וְאוּלָם חַי־אָנִי וְיִמָּלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־
כָּל־הָאָרֶץ׃

וּבְרַם קַיָּים אֲנָא וּמְלֵיָא יְקָרָא דַּיְיָ יָת כָּל
אַרְעָא׃

But in very deed, as I live—and all the earth shall be filled with the glory of the Lord—

22 כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־
אֹתֹתַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר
וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ
בְּקוֹלִי׃

אֲרֵי כָּל גּוּבְרַיָּא דַּחֲזוֹ יָת יְקָרִי וְיָת
אָתְוָתַי דַּעֲבַדִית בְּמִצְרַיִם וּבְמַדְבְּרָא
וְנַסִּיאוּ קֳדָמַי דְּנָן עֲשַׂר זִמְנִין וְלָא קַבִּילוּ
לְמֵימְרִי׃

surely all those men that have seen My glory, and My signs, which I wrought in Egypt and in the wilderness, yet have put Me to proof these ten times, and have not hearkened to My voice;

23 אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לַאֲבֹתָם וְכָל־מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ׃

אִם יְחֲזוֹן יָת אַרְעָא דְּקַיֵּימִית לַאֲבָהָתְהוֹן
וְכָל דְּאַרְגִּיזוּ קֳדָמַי לָא יְחֲזוּנַהּ׃

surely they shall not see the land which I swore unto their fathers, neither shall any of them that despised Me see it.

(14) ואמרו אל יושב הארץ הזאת. כמו על יושב הארץ הזאת ומה יאמרו עליהם מה שאמור בסוף הענין מבלתי יכולת ה׳ בשביל ששמעו כי אתה ה׳ שוכן בקרבם ועין בעין אתה ה׳ נראה להם והכל בדרך הבה ולא הכירו בך שנתקה אהבתך מהם עד הנה (תנחומא שלח יג):
(15) והמתה את העם הזה כאיש אחד. פתאום ומתוך כך יאמרו הגויים אשר שמעו את שמעך וגו׳:
(16) מבלתי יכלת וגו׳. לפי שיושבי הארץ חזקים וגבורים ואינו דומה פרעה לשלשים ואחד מלכים זאת יאמרו על יושב הארץ הזאת (ברכות לב): מבלתי יכלת. מתוך שלא היה יכולת בידו להביאם שחטם: יכלת. שם דבר הוא:
(17) יגדל נא כח ה׳. לעשות דבורך: כאשר דברת לאמר. ומהו הדבור:
(18) ה׳ ארך אפים. לצדיקים ולרשעים כשעלה משה למרום מצאו משה להקב״ה שהיה יושב וכותב ה׳ ארך אפים אמר לו לצדיקים אמר לו הקב״ה אף לרשעים אמר לו רשעים יאבדו אמר לו הקב״ה חייך שאתה צריך לדבר כשחטאו ישראל בעגל ובמרגלים התפלל משה לפניו בארך אפים אמר לו הקב״ה והלא אמרת לי לצדיקים אמר לו והלא אמרת לי אף לרשעים (סנהדרין קיא, ב): ונקה. לשבים: לא ינקה. לשאינן שבים (יומא פו, ב):
(20) כדברך. בשביל מה שאמרת פן יאמרו מבלתי יכולת ה׳:
(21) ואולם. כמו אבל זאת אעשה להם: חי אני. לשון שבועה כשם שאני חי וכבודי ימלא את כל הארץ כך אקיים להם כי כל האנשים הרואים וגו׳. אם יראו את הארץ:
(22) וינסו. כמשמעו: זה עשר פעמים. שנים בים שנים במן ושנים בשליו וכו׳ כדאיתא במסכת ערכין (טו, ב־ג):
(23) אם יראו. לא יראו: (אם יראו את הארץ. הרי זה מקרא מסורס מי אני כי כל האנשים אם יראו את הארץ וכבודי ימלא את כל הארץ שלא יתחלל שמי במגפה הזאת לאמר מבלתי יכולת ה׳ להביאם שלא אמיתם פתאום כאיש אחד אלא בתיאור ארבעים שנה מעט מעט:) לא יראוה. לא יראו את הארץ:

24 וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ
וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה׃

24 וְעַבְדִּי כָלֵב חֲלָף דַּהֲוָת רוּחַ אוּחְרִי
עִמֵּיהּ וְאַשְׁלִים בָּתַר דַּחְלְתִּי וְאַעֵילְנֵיהּ
לְאַרְעָא דְּעָאל לְתַמָּן וּבְנוֹהִי יוֹרְתִנַּהּ

But My servant Caleb, because he had another spirit with him, and hath followed Me fully, him will I bring into the land whereinto he went; and his seed shall possess it.

25 וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ
וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף׃ (פ)

25 וַעֲמָלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה יָתֵיב בְּמֵישָׁרָא מְחַר
אִתְפְּנוֹ וְטוּלוּ לְכוֹן לְמַדְבְּרָא אוֹרַח יַמָּא
דְּסוּף׃

Now the Amalekite and the Canaanite dwell in the Vale; tomorrow turn ye, and get you into the wilderness by the way to the Red Sea.'

רביעי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
לֵאמֹר׃

וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר׃

And the Lord spoke unto Moses and unto Aaron, saying:

27 עַד־מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה
מַלִּינִים עָלָי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
הֵמָּה מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי׃

27 עַד אִמָּתַי לִכְנִשְׁתָּא בִּישְׁתָּא הָדָא דְּאִנּוּן
מִתְרָעְמִין עֲלַי יָת תּוּרְעֲמָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
דְּאִנּוּן מִתְרָעְמִין עֲלַי שְׁמִיעַ קֳדָמָי׃

'How long shall I bear with this evil congregation, that keep murmuring against Me? I have heard the murmurings of the children of Israel, which they keep murmuring against Me.

28 אֱמֹר אֲלֵהֶם חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא
כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם׃

28 אֵימַר לְהוֹן קַיָּים אֲנָא אֲמַר יְיָ אִם לָא
כְּמָא דְּמַלֵּלְתּוּן קֳדָמָי כֵּן אֲעַבֵּיד לְכוֹן׃

Say unto them: As I live, saith the Lord, surely as ye have spoken in Mine ears, so will I do to you:

29 בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל־
פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וָמַעְלָה אֲשֶׁר הַלִּינֹתֶם עָלָי׃

29 בְּמִדְבְּרָא הָדֵין יִפְּלוּן פִּגְרֵיכוֹן וְכָל־
מְנִנְכוֹן לְכָל חוּשְׁבָּנְכוֹן מִבַּר עֶשְׂרִין
שְׁנִין וּלְעֵילָא דְּאִתְרָעֲמִתּוּן עֲלָי׃

your carcasses shall fall in this wilderness, and all that were numbered of you, according to your whole number, from twenty years old and upward, ye that have murmured against Me;

30 אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי
אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב
בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן׃

30 אִם אַתּוּן תֵּיעֲלוּן לְאַרְעָא דְּקַיֵּימִית
בְּמֵימְרִי לְאַשְׁרָאָה יָתְכוֹן בַּהּ אֶלָּהֵין
כָּלֵב בַּר יְפוּנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן׃

surely ye shall not come into the land, concerning which I lifted up My hand that I would make you dwell therein, save Caleb the son of Jephunneh, and Joshua the son of Nun.

31 וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וְהֵבִיאֹתִי
אֹתָם וְיָדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מָאֲסְתֶּם בָּהּ׃

31 וְטַפְּלְכוֹן דַּאֲמַרְתּוּן לְבִזָּא יְהוֹן וְאַעֵיל
יָתְהוֹן וְיִחְזוֹן יָת אַרְעָא דְּקַצְתּוּן בַּהּ׃

But your little ones, that ye said would be a prey, them will I bring in, and they shall know the land which ye have rejected.

32 וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה׃

32 וּפִגְרֵיכוֹן דִּילְכוֹן יִפְּלוּן בְּמִדְבְּרָא הָדֵין׃

But as for you, your carcasses shall fall in this wilderness.

33 וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים
שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם עַד־תֹּם פִּגְרֵיכֶם
בַּמִּדְבָּר׃

33 וּבְנֵיכוֹן יְהוֹן מְאַחֲרִין בְּמִדְבְּרָא אַרְבְּעִין
שְׁנִין וְיִקְבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן עַד דְּיִסּוֹפוּן
פִּגְרֵיכוֹן בְּמִדְבְּרָא׃

And your children shall be wanderers in the wilderness forty years, and shall bear your strayings, until your carcasses be consumed in the wilderness.

34 בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ
אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה תִּשְׂאוּ
אֶת־עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה וִידַעְתֶּם אֶת־
תְּנוּאָתִי׃

34 בְּמִנְיַן יוֹמַיָּא דְּאַלִּילְתּוּן יָת אַרְעָא
אַרְבְּעִין יוֹמִין יוֹמָא לְשַׁתָּא יוֹמָא לְשַׁתָּא
תְּקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן אַרְבְּעִין שְׁנִין
וְתִדְּעוּן יָת דְּאִתְרָעֲמִתּוּן עֲלָי׃

After the number of the days in which ye spied out the land, even forty days, for every day a year, shall ye bear your iniquities, even forty years, and ye shall know My displeasure.

(24) רוח אחרת. שתי רוחות אחת בפה ואחת בלב למרגלים אמר אני עמכם בעצה ובלבו היה לומר האמת ועל ידי כן היה בו כח להשתיקם כמו שנאמר (לעיל יג, ל) ויהס כלב שהיו סבורים שיאמר כמותם זהו שנאמר בספר (יהושע יד, ז) ואשיב אותו דבר כאשר עם לבבי ולא כאשר עם פי (במדבר רבה): וימלא אחרי. וימלא את לבו אחרי וזה מקרא קצר: אשר בא שמה. חברון תנתן לו: יורשנה. כתרגומו יתרכינה יורישו את הענקים ואת העם אשר בה ואין לתרגמו יירתינה אלא במקום יירשנה:

(25) והעמלקי וגו׳. אם תלכו שם יהרגו אתכם מאחר שאיני עמכם: מחר פנו. לאחוריכם וסעו לכם וגו׳:

(27) לעדה הרעה וגו׳. אלו המרגלים מכאן לעדה שהיא עשרה (סנהדרין ב, ח): אשר המה מלינים. את ישראל עלי: את תלונות בני ישראל אשר המה מלינים. המרגלים מליניס אותם עלי שמעתי:

(28) חי אני. לשון שבועה: אם לא וגו׳ כן אעשה. כביכול איני חי: כאשר דברתם. שבקשתם ממני (לעיל ג) או במדבר הזה לו מתנו:

(29) וכל פקדיכם לכל מספרכם. כל הממנה לכל מספר שאתם ממנין בו כגון לצאת ולבא לצבא ולתת שקלים כל המנוייס לכל אותן מספרות ימותו ואלו הן מבן כ׳ שנה וגו׳ להוציא שבטו של לוי שאין פקודיהם מבן עשרים (ב״ב קכא, ב):

(32) ופגריכם אתם. כתרגומו (דילכון) לפי שדבר על הבניס להכניסם לארץ ובקש לומר ואתם תמותו נופל לשון זה כאן לומר אתם:

(33) ארבעים שנה. לא מת אחד מהם פחות מבן ס׳ לכך נגזר ארבעים כדי שיהיו אותם של בני עשרים מגיעין לכלל ששים ושנה ראשונה היתה בכלל ואף על פי שקדמה לשנות המרגלים לפי שמשעשו את העגל עלתה גזירה זו במחשבה אלא שהמתין להם עד שתתמלא סאתם וזהו שנאמר (שמות לב, לד) וביום פקדי במרגליס ופקדתי עליהם חטאתם ואף כאן נאמר תשאו את עונותיכם ולא עונותיכם שתי עונות של עגל ושל תלונה וחשב להם במנין חייהם מקצת שנה ככולה וכשנכנסו לשנת ששים מתו אותם של בני עשרים (תנחומא שלח יג): ונשאו את זנותיכם. כתרגומו ויקבלון ית חוביכון:

(34) את תנואתי. שהגיאותם את לבבכם מאחרי. תנואה לשון הסרה כמו (במדבר ל, ו) כי הניא אביה אותה:

35 אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה
לְכָל־הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעָדִים עָלָי
בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ׃

אֲנָא יְיָ גְּזַרִית בְּמֵימְרִי אִם לָא דָּא אֶעֱבִיד
לְכָל כְּנִשְׁתָּא בִּישְׁתָּא הָדָא דְּאִזְדַּמְנוּ עֲלַי
בְּמַדְבְּרָא הָדֵין יְסוֹפּוּן וְתַמָּן יְמוּתוּן׃

35 I the Lord have spoken, surely this will I do unto all this evil congregation, that are gathered together against Me; in this wilderness they shall be consumed, and there they shall die.'

36 וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־
הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ (כ׳ וילונו)[ק׳ וַיַּלִּינוּ]
עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־
הָאָרֶץ׃

וְגוּבְרַיָּא דִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא
וְתָבוּ וְאַרְעִימוּ עֲלוֹהִי יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא
לְאַפָּקָא שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא׃

36 And the men, whom Moses sent to spy out the land, and who, when they returned, made all the congregation to murmur against him, by bringing up an evil report against the land,

37 וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מֹצִאֵי דִבַּת־הָאָרֶץ רָעָה
בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃

וּמִיתוּ גּוּבְרַיָּא דְּאַפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל
אַרְעָא בְּמוֹתָנָא קֳדָם יְיָ׃

37 even those men that did bring up an evil report of the land, died by the plague before the Lord.

38 וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה חָיוּ מִן־
הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַהֹלְכִים לָתוּר אֶת־
הָאָרֶץ׃

וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְכָלֵב בַּר יְפוּנֶּה אִתְקַיְּימוּ
מִן גּוּבְרַיָּא הָאִנּוּן דַּאֲזַלוּ לְאַלָּלָא יָת
אַרְעָא׃

38 But Joshua the son of Nun, and Caleb the son of Jephunneh, remained alive of those men that went to spy out the land.

39 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־
כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד׃

וּמַלֵּיל מֹשֶׁה יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין עִם כָּל
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִתְאַבְּלוּ עַמָּא לַחְדָּא׃

39 And Moses told these words unto all the children of Israel; and the people mourned greatly.

40 וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל־רֹאשׁ־הָהָר
לֵאמֹר הִנֵּנוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־
אָמַר יְהוָה כִּי חָטָאנוּ׃

וְאַקְדִּימוּ בְצַפְרָא וּסְלִיקוּ לְרֵישׁ טוּרָא
לְמֵימַר הָא אֲנַחְנָא סָלְקִין לְאַתְרָא
דַּאֲמַר יְיָ אֲרֵי חַבְנָא׃

40 And they rose up early in the morning, and got them up to the top of the mountain, saying: 'Lo, we are here, and will go up unto the place which the Lord hath promised; for we have sinned.'

41 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָמָּה זֶּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־
פִּי יְהוָה וְהִוא לֹא תִצְלָח׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה לְמָה דְנָן אַתּוּן עָבְרִין עַל
גְּזֵירַת מֵימְרָא דַּיְיָ וְהִיא לָא תַצְלַח׃

41 And Moses said: 'Wherefore now do ye transgress the commandment of the Lord, seeing it shall not prosper?

42 אַל־תַּעֲלוּ כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא
תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם׃

לָא תִסְקוּן אֲרֵי לֵית שְׁכִינְתָא דַּיְיָ בֵּינֵיכוֹן
וְלָא תִתְבְּרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי דְּבָבֵיכוֹן׃

42 Go not up, for the Lord is not among you; that ye be not smitten down before your enemies.

43 כִּי הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם
וּנְפַלְתֶּם בֶּחָרֶב כִּי־עַל־כֵּן שַׁבְתֶּם
מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה יְהוָה עִמָּכֶם׃

אֲרֵי עֲמָלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה תַּמָּן קֳדָמֵיכוֹן
וְתִפְּלוּן בְּחַרְבָּא אֲרֵי עַל כֵּן תַּבְתּוּן
מִבָּתַר פּוּלְחָנָא דַּיְיָ וְלָא יְהֵי מֵימְרָא דַּיְיָ
בְּסַעְדְּכוֹן׃

43 For there the Amalekite and the Canaanite are before you, and ye shall fall by the sword; forasmuch as ye are turned back from following the Lord, and the Lord will not be with you.'

44 וַיַּעְפִּלוּ לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן
בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה לֹא־מָשׁוּ מִקֶּרֶב
הַמַّחֲנֶה׃

וְאַרְשַׁעוּ לְמִסַּק לְרֵישׁ טוּרָא וַאֲרוֹן קְיָמָא
דַּיְיָ וּמֹשֶׁה לָא עֲדוֹ מִגּוֹ מַשְׁרִיתָא׃

44 But they presumed to go up to the top of the mountain; nevertheless the ark of the covenant of the Lord, and Moses, departed not out of the camp.

45 וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר
הַהֻוא וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם עַד־הַחָרְמָה׃ (פ)

וּנְחַת עֲמָלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה דְּיָתִיב בְּטוּרָא
הַהוּא וּמְחוֹנוּן וּטְרַדוּנוּן עַד חָרְמָה׃

45 Then the Amalekite and the Canaanite, who dwelt in that hill-country, came down, and smote them and beat them down, even unto Hormah.

יד XV וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

And the Lord spoke unto Moses, saying:

2 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי
תָּבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן
לָכֶם׃

מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי
תֵּיעֲלוּן לַאֲרַע מוֹתְבָנֵיכוֹן דַּאֲנָא יָהֵיב
לְכוֹן׃

2 Speak unto the children of Israel, and say unto them: When ye are come into the land of your habitations, which I give unto you,

(36) וישבו וילינו עליו. וכששבו מתור הארץ הרעימו עליו את כל העדה בהוצאת דבה אותה אנשים וימותו. כל הוצאת דבה לשון היוך דברים שמלקיחים לשונם לאדם לדבר בו כמו (שיר ז, י) דובב שפתי ישנים וישנה לטובה וישנה לרעה לכך נאמר כאן מוציאי דבת הארץ רעה שיש דבה שהיא טובה: דבה. פרליר"ש בלע"ז:
(37) במגפה לפני ה׳. באותה מיתה ההגונה להם מדה כנגד מדה הם חטאו בלשון ונשתרבב לשונם עד טבורם ותולעים יוצאים מלשונם ובאין לתוך טבורם לכך נאמר במגפה וזהו לפני ה׳ באותה הראויה להם על פי מדותיו של הקב"ה שהוא מודד מדה כנגד מדה (סוטה לה, ב):
(38) ויהושע וכלב חיו. מה תלמוד לומר חיו מן האנשים ההם אלא מלמד שנטלו חלקם של מרגלים בארץ וקמו תחתיהם לחייס (ב"ב קיח, ב):
(40) אל ראש ההר. והוא הדרך העולה לארץ ישראל: הננו ועלינו אל המקום. לארץ ישראל: אשר אמר ה׳. לתתה לנו שם נעלה: כי חטאנו. על אשר אמרנו (לעיל ג) הלא טוב לנו שוב מצרימה:
(41) והוא לא תצלח. זו שאתם עושין לא תצלח:
(43) כי על כן שבתם. כלומר כי זאת תבא לכם על אשר שבתם וגו׳:
(44) ויעפלו. לשון חוזק וכן (חבקוק ג, ד) הנה עפלה. אינגרי"ש בלע"ז לשון עזות וכן (מיכה ד, ח) עופל בת ציון (ישעיה לב, יד) עופל ובחן. ומדרש תנחומא (ישן שלח יט) מפרשו לשון אופל הלכו חשכים אלא ברשות:
(45) ויכתום. כמו (דברים ט, כא) ואכות אותו טחון מכה אחר מכה: עד החרמה. שם המקום נקרא על שם המאורע:

3 וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אֹו בִנְדָבָה אוֹ בְמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂות רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה מִן־הַבָּקָר אֹו מִן־הַצֹּאן׃

וְתַעְבְּדוּן קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְפָרָשָׁא נִדְרָא אוֹ בִנְדַבְתָּא אוֹ בְמוֹעֲדֵיכוֹן לְמֶעֱבַד לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ מִן תּוֹרֵי אוֹ מִן עָנָא׃

and will make an offering by fire unto the Lord, a burnt-offering, or a sacrifice, in fulfilment of a vow clearly uttered, or as a freewill-offering, or in your appointed seasons, to make a sweet savour unto the Lord, of the herd, or of the flock; 3

4 וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עִשָּׂרֹון בָּלוּל בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן׃

וִיקָרֵיב דְּמַקְרֵיב קוּרְבָּנֵיהּ קֳדָם יְיָ מַנְחָתָא סוּלְתָּא עֶשְׂרוֹנָא דְּפִיל בְּרַבְעוּת הִינָא מִשְׁחָא׃

then shall he that bringeth his offering present unto the Lord a meal-offering of a tenth part of an ephah of fine flour mingled with the fourth part of a hin of oil; 4

5 וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אֹו לַזָּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד׃

וְחַמְרָא לְנִסְכָּא רַבְעוּת הִינָא תַּעֲבֵיד עַל עֲלָתָא אוֹ לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְאִמְּרָא חַד׃

and wine for the drink-offering, the fourth part of a hin, shalt thou prepare with the burnt-offering or for the sacrifice, for each lamb. 5

6 אֹו לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין׃

אוֹ לְדִכְרָא תַּעֲבֵיד מִנְחָתָא סוּלְתָּא תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין דְּפִילָא בִּמְשַׁח תַּלְתּוּת הִינָא׃

Or for a ram, thou shalt prepare for a meal-offering two tenth parts of an ephah of fine flour mingled with the third part of a hin of oil; 6

7 וְיַיִן לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃

וְחַמְרָא לְנִסְכָּא תַּלְתּוּת הִינָא תְּקָרֵיב לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

and for the drink-offering thou shalt present the third part of a hin of wine, of a sweet savour unto the Lord. 7

חמישי 8 וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בָּקָר עֹלָה אֹו־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אֹו־שְׁלָמִים לַיהוָה׃

וַאֲרֵי תַעֲבֵיד בַּר תּוֹרֵי עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְפָרָשָׁא נִדְרָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ׃

And when thou preparest a bullock for a burnt-offering, or for a sacrifice, in fulfilment of a vow clearly uttered, or for peace-offerings unto the Lord; 8

9 וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי הַהִין׃

וִיקָרֵיב עַל בַּר תּוֹרֵי מִנְחָתָא סוּלְתָּא תְּלָתָא עֶשְׂרוֹנִין דְּפִיל בִּמְשַׁח פַּלְגוּת הִינָא׃

then shall there be presented with the bullock a meal-offering of three tenth parts of an ephah of fine flour mingled with half a hin of oil. 9

10 וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃

וְחַמְרָא תְּקָרֵיב לְנִסְכָּא פַּלְגוּת הִינָא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

And thou shalt present for the drink-offering half a hin of wine, for an offering made by fire, of a sweet savour unto the Lord. 10

11 כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אֹו לָאַיִל הָאֶחָד אֹו־לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים אֹו בָעִזִּים׃

כְּדֵין יִתְעֲבֵיד לְתוֹרָא חַד אוֹ לְדִכְרָא חַד אוֹ לְאִמַּר בְּאִמְּרַיָּא אוֹ בְעִזָּיָא׃

Thus shall it be done for each bullock, or for each ram, or for each of the he-lambs, or of the kids. 11

12 כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם׃

כְּמִנְיָן דְּתַעְבְּדוּן כְּדֵין תַּעְבְּדוּן לְחַד כְּמִנְיָנְהוֹן׃

According to the number that ye may prepare, so shall ye do for every one according to their number. 12

13 כָּל־הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃

כָּל יַצִּיבָא יַעֲבֵיד כְּדֵין יָת אִלֵּין לְקָרָבָא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

All that are home-born shall do these things after this manner, in presenting an offering made by fire, of a sweet savour unto the Lord. 13

14 וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אֹו אֲשֶׁר־בְּתֹוכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה׃

וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא אוֹ דְּבֵינֵיכוֹן לְדָרָיכוֹן וְיַעֲבֵיד קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ כְּמָא דְּתַעְבְּדוּן כֵּן יַעֲבֵיד׃

And if a stranger sojourn with you, or whosoever may be among you, throughout your generations, and will offer an offering made by fire, of a sweet savour unto the Lord; as ye do, so he shall do. 14

15 הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה׃

קְהָלָא קְיָמָא חַד לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָיָא דְּיִתְגַּיְּרוּן קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן גִּיּוֹרָא יְהֵי קֳדָם יְיָ׃

As for the congregation, there shall be one statute both for you, and for the stranger that sojourneth with you, a statute for ever throughout your generations; as ye are, so shall the stranger be before the Lord. 15

16 תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם׃ (פ)

אוֹרָיְתָא חֲדָא וְדִינָא חַד יְהֵי לְכוֹן וּלְגִיּוֹרַיָּא דְּיִתְגַּיְּרוּן עִמְּכוֹן׃

One law and one ordinance shall be both for you, and for the stranger that sojourneth with you. 16

(2) כי תבאו. נשר להם שיכנסו לארץ:

(3) ועשיתם אשה. אין זה צווי אלא כשתבאו שם ותעלה על נדבכם לעשות אשה לה׳: ריח ניחח. שיהיה נחת רוח לפני: לפלא נדר או בנדבה וגו׳. או שתעשו האשה בשביל חובת מועדיכם שחייבתי אתכם לעשות במועד:

(4) והקריב המקריב. תקריבו נסכים ומנחה לכל בהמה המנחה כליל והשמן נבלל בתוכה והיין לספליס כמו ששניו במסכת סוכה (מח, א):

(5) לכבש האחד. על כל האמור למעלה הוא מוסב על המנחה ועל השמן ועל היין:

(6) או לאיל. ואם איל הוא. ורבותינו דרשו (מנחות נא. חולין כג, א) או לרבות את הפלגש לנסכי איל:

(10) אשה ריח. אינו מוסב אלא על המנחה והשמן אבל היין אינו אשה שאינו ניתן על האש:

(11) או לשה. בין שהוא בכבשים בין שהוא בעזים כבש ושה קרויס בתוך שנתם: איל. בן י״ג חדש ויוס אחד:

(12) כמספר אשר תעשו. כמספר הבהמות אשר תקריבו לקרבן ככה תעשו נסכים לכל אחד מהם: כמספרם של בהמות מספרם של נסכים:

(15) ככם כגר. כמותכם כן גר וכן דרך לשון עברית (בראשית יג, י) כגן ה׳ כארץ מצריס כן ארץ מצריס. (מ״א כב, ד) כמוני כמוך כעמי כעמך:

שסי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ — 17 And the Lord spoke unto Moses, saying:

18 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה׃ — 18 Speak unto the children of Israel, and say unto them: When ye come into the land whither I bring you,

19 וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה׃ — 19 then it shall be, that, when ye eat of the bread of the land, ye shall set apart a portion for a gift unto the Lord.

20 רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ׃ — 20 Of the first of your dough ye shall set apart a cake for a gift; as that which is set apart of the threshing-floor, so shall ye set it apart.

21 מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃ (ס) — 21 Of the first of your dough ye shall give unto the Lord a portion for a gift throughout your generations.

22 וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה׃ — 22 And when ye shall err, and not observe all these commandments, which the Lord hath spoken unto Moses,

23 אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃ — 23 even all that the Lord hath commanded you by the hand of Moses, from the day that the Lord gave commandment, and onward throughout your generations;

24 וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָל־הָעֵדָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּת׃ — 24 then it shall be, if it be done in error by the congregation, it being hid from their eyes, that all the congregation shall offer one young bullock for a burnt-offering, for a sweet savour unto the Lord—with the meal-offering thereof, and the drink-offering thereof, according to the ordinance—and one he-goat for a sin-offering.

25 וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם כִּי־שְׁגָגָה הִוא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַיהוָה וְחַטָּאתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שִׁגְגָתָם׃ — 25 And the priest shall make atonement for all the congregation of the children of Israel, and they shall be forgiven; for it was an error, and they have brought their offering, an offering made by fire unto the Lord, and their sin-offering before the Lord, for their error.

26 וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל־הָעָם בִּשְׁגָגָה׃ (ס) — 26 And all the congregation of the children of Israel shall be forgiven, and the stranger that sojourneth among them; for in respect of all the people it was done in error.

שביעי וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה וְהִקְרֵיבָה עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת׃ — 27 And if one person sin through error, then he shall offer a she-goat of the first year for a sin-offering.

(18) בבאכם אל הארץ. משומה ביאה זו מכל ביאות שבתורה שבכולן נאמר כי תבא כי תבא לפיכך כולן למדות זו מזו וכיון שפרט לך הכתוב באחת מהן שאינה אלא לאחר ירושה וישיבה אף כולן כן אבל זו נאמר בה בבואכם משנכנסו בה ואכלו מלחמה נתחייבו בחלה (ספרי קי. כתובות כה, א):

(20) ראשית ערסתכם. כשתלושו כדי עריסותיכם שאתם רגילין לנוח במדבר וכמה היא (שמות טז, יח טז) וימודו בעומר עומר לגלגלת (ושיעורו מ"ג ביצים וחומש ביצה) תרימו מראשיתה כלומר קודם שתאכלו ממנה ראשית תלקח חלה אחת תרומה לשם ה׳: חלה. טורטי"ל בלע"ז: כתרומת גורן. שלא נאמר בה שיעור ולא כתרומת מעשר שנאמר בה שיעור אבל חכמים נתנו שיעור לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה ולנחתום אחד מארבעים ושמונה (חלה ב, ז):

(21) מראשית ערסתיכם. למה נאמר לפי שנאמר ראשית עריסותיכם שומע אני ראשונה שבעיסות תלמוד לומר מראשית מקצתה ולא כולה (ספרי קי): תתנו לה׳ תרומה. לפי שלא שמענו שיעור לחלה נאמר תתנו שיהא בה כדי נתינה (שם):

(22) וכי תשגו ולא תעשו. עבודת אלילים היתה בכלל כל המצות שהלבור מביאין עליהן פר והרי הכתוב מוציאה כאן מכללן לידון בפר לעולה ושעיר לחטאת (שם קיא): וכי תשגו וגו׳. בעבודת אלילים מדבר או אינו אלא באחת מכל המצות תלמוד לומר את כל המצות האלה מצוה אחת שהיא ככל המצות מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים ואיזו זו עבודת אלילים (שם. כריתות ז. הוריות ח, א): אשר דבר ה׳ אל משה. אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענוס (תהלים סב, יב) אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי (הוריות שם. ספרי שם):

(23) את כל אשר צוה וגו׳. מגיד שכל המודה בעבודת אלילים ככופר בכל התורה כולה ובכל מה שנתנבאו הנביאים שנאמר למן היום אשר צוה ה׳ והלאה (ספרי שם):

(24) אם מעיני העדה נעשתה לשגגה. אם מעיני העדה נעשתה עבירה זו על ידי שוגג כגון ששגגו והורו על אחת מן העבודות שהיא מותרת לעבוד עבודת אלילים בכך: לחטת. חסר א׳ שאינו כשאר חטאות שכל חטאות שבתורה הבאות עם עולה החטאת קודמת לעולה שנאמר (ויקרא ה, י) ואת השני יעשה עולה וזו עולה קודמת לחטאת (הוריות יג, א. זבחים נ):

(25) הביאו את קרבנם אשה לה׳. זה האמור בפרשה הוא פר העולה שנאמר אשה לה׳ (ספרי. יבמות טו): וחטאתם. זה השעיר:

28 וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ׃

28 And the priest shall make atonement for the soul that erreth, when he sinneth through error, before the Lord, to make atonement for him; and he shall be forgiven,

וִיכַפֵּר כָּהֲנָא עַל אֲנָשׁ דְּאִשְׁתְּלִי בְּמִחְבֵּיהּ בְּשָׁלוּ קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי וְיִשְׁתְּבִיק לֵיהּ׃

29 הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה׃

29 both he that is home-born among the children of Israel, and the stranger that sojourneth among them: ye shall have one law for him that doeth aught in error.

יַצִּיבָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָיָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיהוֹן אוֹרָיְתָא חֲדָא יְהֵי לְכוֹן לְדַיְעֲבִיד בְּשָׁלוּ׃

30 וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה׀ בְּיָד רָמָה מִן־הָאֶזְרָח וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ׃

30 But the soul that doeth aught with a high hand, whether he be home-born or a stranger, the same blasphemeth the Lord; and that soul shall be cut off from among his people.

וַאֲנָשׁ דְּיַעֲבִיד בְּרִישׁ גְּלִי מִן יַצִּיבָיָא וּמִן גִּיּוֹרָיָא קֳדָם יְיָ הוּא מַרְגֵּז וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ עַמֵּיהּ׃

31 כִּי דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוָתוֹ הֵפֵר הִכָּרֵת ׀ תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ׃ (פ)

31 Because he hath despised the word of the Lord, and hath broken His commandment; that soul shall utterly be cut off, his iniquity shall be upon him.

אֲרֵי עַל פִּתְגָמָא דַיְיָ בַּסַּר וְיָת פִּקּוּדוֹהִי אַשְׁנִי אִשְׁתֵּיצָאָה יִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא חוֹבֵיהּ בֵּיהּ׃

32 וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃

32 And while the children of Israel were in the wilderness, they found a man gathering sticks upon the sabbath day.

וַהֲווֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבְּרָא וְאַשְׁכַּחוּ גְּבַר כַּד מְגָבֵיב אָעִין בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא׃

33 וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל כָּל־הָעֵדָה׃

33 And they that found him gathering sticks brought him unto Moses and Aaron, and unto all the congregation.

וְקָרִיבוּ יָתֵיהּ דְּאַשְׁכַּחוּ יָתֵיהּ כַּד מְגָבֵיב אָעִין לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אַהֲרֹן וּלְוָת כָּל כְּנִשְׁתָּא׃

34 וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ׃ (ס)

34 And they put him in ward, because it had not been declared what should be done to him.

וְאַסְרוּ יָתֵיהּ בְּבֵית מַטְרָא אֲרֵי לָא אִתְפְּרַשׁ לְהוֹן מָא דְיַעְבְּדוּן לֵיהּ׃

35 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מוֹת יוּמַת הָאִישׁ רָגוֹם אֹתוֹ בָאֲבָנִים כָּל־הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃

35 And the Lord said unto Moses: 'The man shall surely be put to death; all the congregation shall stone him with stones without the camp.'

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל גּוּבְרָא רְגוּמוּ יָתֵיהּ בְּאַבְנַיָּא כָּל כְּנִשְׁתָּא מִבָּרָא לְמַשְׁרְיָתָא׃

36 וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה אֶל־מִחוּץ לַמַّחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בָאֲבָנִים וַיָּמֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (פ)

36 And all the congregation brought him without the camp, and stoned him with stones, and he died, as the Lord commanded Moses.

וְאַפִּיקוּ יָתֵיהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמִבָּרָא לְמַשְׁרְיָתָא וּרְגַמוּ יָתֵיהּ בְּאַבְנַיָּא וּמִית כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

מפטיר וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

37 And the Lord spoke unto Moses, saying:

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימַר׃

38 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת׃

38 'Speak unto the children of Israel, and bid them that they make them throughout their generations fringes in the corners of their garments, and that they put with the fringe of each corner a thread of blue.

מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן וְיַעְבְּדוּן לְהוֹן כְּרוּסְפְּדִין עַל כַּנְפֵי כְּסוּתְהוֹן לְדָרֵיהוֹן וְיִתְּנוּן עַל כְּרוּסְפֵּד כַּנְפָא חוּטָא דִתְכֵילְתָא׃

39 וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם׃

39 And it shall be unto you for a fringe, that ye may look upon it, and remember all the commandments of the Lord, and do them; and that ye go not about after your own heart and your own eyes, after which ye use to go astray;

וִיהוֹן לְכוֹן לִכְרוּסְפְּדִין וְתִחְזּוֹן יָתֵיהּ וְתִדְכְּרוּן יָת כָּל פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְלָא תִטְעוֹן בָּתַר הַרְהוּר לִבְּכוֹן וּבָתַר חֵיזוּ עֵינֵיכוֹן דְּאַתּוּן טָעַן בָּתְרֵיהוֹן׃

(27) תחטא בשגגה. בעבודת אלילים (ספרי קיג): עז בת שנתה. שאר עבירות יחיד מביא כשבה או שעירה ובזו קבע לה שעירה (שם):
(30) ביד רמה. במזיד: מגדף. מחרף כמו (יחזקאל ה, טו) והיתה חרפה וגדופה (ישעיה לז, ו) אשר גדפו נערי מלך אשור. ועוד דרשו רבותינו (כריתות ז, ב. סנהדרין נ) מכאן למברך את השם שהוא נכרת:
(31) דבר ה׳. אזהרת עבודת אלילים מפי הגבורה והשאר מפי משה (ספרי שם): עונה בה. בזמן שעונה בה שלא עשה תשובה (שם):
(32) ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו. בגנותן של ישראל דבר הכתוב שלא שמרו אלא שבת ראשונה ובשניה בא זה וחללה (כריתות ז. ספרי קיג):
(33) המצאים אתו מקושש. שהתרו בו ולא היה מלקושש אף משמלאוהו והתרו בו (ספרי שם. סנהדרין מא, א):
(34) כי לא פרש מה יעשה לו. לא היו יודעים באיזו מיתה ימות אבל יודעים היו שהמחלל שבת במיתה (ספרי קיד. סנהדרין עח, ב):
(35) רגום. פשט"ט בלע"ז וכן הלוך אלנ"ט וכן זכור ושמור:
(36) ויוציאו אתו. מכאן שבית הסקילה חוץ ורחוק מבית דין (ספרי שם. סנהדרין מב):
(38) ועשו להם ציצת. על שם הפתיליס התלויס בה כמו (יחזקאל ח, ג) ויקחני בציצית ראשי. דבר אחר ציצית על שם ורואיתם אותו כמו (שיר ב, ט) מציץ מן החרכים: תכלת. צבע ירוק של אלזון (מנחות מב):
(39) וזכרתם את כל מצות ה׳. שמצין גימטריא של ציצית שש מאות ושמונה חוטים וחמשה קשרים הרי תרי"ג: ולא תתורו אחרי לבבכם. כמו (לעיל יג, כה) מתור הארץ. הלב והעיניים הם מרגלים לגוף ומסרסרים לו את העבירות העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות (תנחומא שלח טו):

40 לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם׃

בְּדִיל דְּתִדְכְּרוּן וְתַעְבְּדוּן יָת כָּל פִּקּוֹדָי וּתְהוֹן קַדִּישִׁין קֳדָם אֱלָהֵכוֹן׃

40 that ye may remember and do all My commandments, and be holy unto your God.

קיט פסוקים 41 אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ (פ)

אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דְּאַפֵּיקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמִהְוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

41 I am the Lord your God, who brought you out of the land of Egypt, to be your God: I am the Lord your God.'

The Haftara is Joshua 2:1 – 2:24 on page 736.

XVI קורח 1 וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן׃

וְאִתְפְּלִיג קֹרַח בַּר יִצְהָר בַּר קְהָת בַּר לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בַּר פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן׃

Now Korah, the son of Izhar, the son of Kohath, the son of Levi, with Dathan and Abiram, the sons of Eliab, and On, the son of Peleth, sons of Reuben, took men;

2 וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרֻאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם׃

וְקָמוּ לְאַפֵּי מֹשֶׁה וְגוּבְרַיָּא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְאָתַן וְחַמְשִׁין רַבְרְבֵי כְּנִשְׁתָּא מְעָרְעֵי זִמָּן אֲנָשִׁין דִּשְׁמָא׃

and they rose up in face of Moses, with certain of the children of Israel, two hundred and fifty men; they were princes of the congregation, the elect men of the assembly, men of renown;

3 וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל יְהוָה׃

וְאִתְכְּנִישׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וַאֲמַרוּ לְהוֹן סַגִּי לְכוֹן אֲרֵי כָל כְּנִשְׁתָּא כּוּלְהוֹן קַדִּישִׁין וּבֵינֵיהוֹן שָׁרְיָא שְׁכִינְתָּא דֵיְיָ וּמְדֵין אַתּוּן מִתְרַבְרְבִין עַל קְהָלָא דֵיְיָ׃

3 ‘Ye take too much upon you, seeing all the congregation are holy, every one of them, and the Lord is among them; wherefore then lift ye up yourselves above the assembly of the Lord?’

4 וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו׃

וּשְׁמַע מֹשֶׁה וּנְפַל עַל אַפּוֹהִי׃

4 And when Moses heard it, he fell upon his face.

5 וַיְדַבֵּר אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו׃

וּמַלֵּיל עִם קֹרַח וְעִם כָּל כְּנִשְׁתֵּיהּ לְמֵימַר בְּצַפְרָא וִיהוֹדַע יְיָ יָת דְּכָשֵׁר לֵיהּ וְיָת דְּקַדִּישׁ וִיקָרֵיב לְקָדָמוֹהִי וְיָת דְּיִתְרְעֵי בֵיהּ יְקָרֵיב לְשַׁמּוֹשֵׁיהּ׃

5 And he spoke unto Korah and unto all his company, saying: ‘In the morning the Lord will show who are His, and who is holy, and will cause him to come near unto Him; even him whom He may choose will He cause to come near unto Him.

(41) אני ה׳. נאמן לשלם שכר (ספרי קטו): אלהיכם. נאמן להפרע (שם): אשר הוצאתי אתכם. על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי (שם): אני ה׳ אלהיכם. עוד למה נאמר כדי שלא יאמרו ישראל מפני מה אמר המקום לא שנעשה ונטול שכר אנו לא עושים ולא נוטלים שכר על כרחכם אני מלככם וכן הוא אומר (יחזקאל כ, לג) אם לא ביד חזקה וגו׳ אמלוך עליכם (שבת פח. ספרי שם). דבר אחר למה נאמר יציאת מצרים אני הוא שהבטחתי במצרים בין טפה של בכור לשאינה של בכור אני הוא עתיד להבחין ולהפרע מן המולה קלא אילן בנגדו ואומר תכלת הוא (ב״מ סא, ב) ומיסודו של רבי משה הדרשן העתקתי למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודת אליעזר לומר שהמחלל את השבת כעובד עבודת אליעזר אף היא שקולה ככל המצות וכן הוא אומר בעזרא (נחמי׳ ט, יג־יד) ועל הר סיני ירדת ותתן לעמך תורה ומצות ואת שבת קדשך הודעת להם (חולין ה) ואף פרשת ציצית לכך נסמכה לאלו לפי אף היא שקולה כנגד כל המצות שנאמר ועשיתם את כל מצותי: על כנפי בגדיהם. כנגד (שמות יט, ד) ואשא אתכם על כנפי נשרים. על ארבע כנפות ולא בעלת שלש ולא בעלת חמש כנגד ד׳ לשונות של גאולה שנאמר במצרים (שמות ו, ו־ז) והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי (זבחים יח, ב): פתיל תכלת. על שם שכול בכורות תרגום של שכול תכלת. ומכתם היתה בלילה וכן נבע התכלת דומה לרקיע המשחיר לעת ערב ושמונה חוטים שבה כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משילאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים:

(1) ויקח קרח. פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא: ויקח קרח. לקח את עצמו לגד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה וזהו שתרגם אונקלוס ואתפלג נחלק משאר העדה להחזיק במחלוקת וכן (איוב טו, יב) מה יקחך לבך לוקח אותך להפליגך משאר בני אדם. דבר אחר ויקח קרח משך ראשי סנהדראות שבהם בדברים כמו שנאמר (במדבר כ, כה) קח את אהרן (הושע יד, ג) קחו עמכם דברים (תנחומא קרח ג): בן יצהר בן קהת בן לוי. ולא הזכיר בן יעקב שבקש רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על מחלוקתם שנאמר (בראשית מט, ו) ובקהלם אל תחד כבודי והיכן נזכר שמו על קרח בהתיחסם על הדוכן בדברי הימים שנאמר (ד״ה־א ו, כב־כג) בן אביאסף בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל (תנחומא ד): ודתן ואבירם. בשביל שהיה שבט ראובן שרוי בחנייתם תימנה (לעיל ב, י) שכן לקהת וגניו החונים תימנה (שם ג, כט) נשתתפו עם קרח במחלוקתו אוי לרשע אוי לשכנו (תנחומא ד). ומה ראה קרח לחלוק עם משה נתקנא על גשיאותו של אליצפן בן עוזיאל שמינהו משה נשיא על בני קהת על פי הדבור (שם ג). אמר קרח אחי אבא ארבעה היו שנאמר (שמות ו, יח) ובני קהת וגו׳ עמרם הבכור נטלו שני בניו גדולה אחד מלך ואחד כהן גדול מי ראוי ליטול את השניה לא אני שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם והוא מנה נשיא את בן אחיו הקטן מכולם הריני חולק עליו ומבטל את דבריו. מה עשה עמד וכנס ר״נ ראשי סנהדראות רובן משבט ראובן שכיניו והם אליצור בן שדיאור וחביריו וכיוצא בו שנאמר נשיאי עדה קריאי מועד ולהלן הוא אומר (במדבר ג, טז) אלה קרואי העדה והלבישן טליתות שכולן תכלת באו ועמדו לפני משה אמרו לו טלית שכולה של תכלת חייבת בציצית או פטורה אמר להם חייבת התחילו לשחק עליו אפשר טלית של מין אחר חוט אחד של תכלת פוטרה זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה (תנחומא ג): בני ראובן. דתן ואבירם ואון בן פלת:

(3) רב לכם. הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדולה: כלם קדושים. כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה: ומדוע תתנשאו. אם לקחת אתה מלכות לא היה לך לבדר לאחיך כהונה לא אתם לבדכם שמעתם בסיני (שמות כ, ב) אנכי ה׳ אלהיך כל העדה שמעו (תנחומא ד):

(4) ויפול על פניו. מפני המחלוקת שכבר זה בידם סרחון רביעי חטאו בעגל (שמות לב, יא) ויחל משה במתאוננים (במדבר יא, ב) ויתפלל משה במרגלים (שם יד, יג) ויאמר משה אל ה׳ ושמעו מצרים במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו משל לבן מלך שסרח על אביו ופיים עליו אוהבו פעם ושתים ושלש כשסרח רביעית נתרשלו ידי האוהב ההוא אמר עד מתי אטריח על המלך שמא לא יקבל עוד ממני (תנחומא ד):

(5) בקר ויודע וגו׳. עתה עת שכרות הוא לנו ולא נכון להרלות לפניו והוא היה מתכוין לדחותם שמא יחזרו בהם (תנחומא ה): בקר ויודע ה׳ את אשר לו.

6 זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־
עֲדָתוֹ׃

6 This do: take you censers, Korah, and all his company;

7 וּתְנוּ בָהֶן ׀ אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן ׀ קְטֹרֶת
לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר
יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי׃

7 and put fire therein, and put incense upon them before the Lord to-morrow; and it shall be that the man whom the Lord doth choose, he shall be holy; ye take too much upon you, ye sons of Levi.'

ישראל 8 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי׃

8 And Moses said unto Korah: 'Hear now, ye sons of Levi:

9 הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אֶתְכֶם מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם
אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה
וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה לְשָׁרְתָם׃

9 is it but a small thing unto you, that the God of Israel hath separated you from the congregation of Israel, to bring you near to Himself, to do the service of the tabernacle of the Lord, and to stand before the congregation to minister unto them;

10 וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ בְּנֵי־לֵוִי
אִתָּךְ וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם־כְּהֻנָּה׃

10 and that He hath brought thee near, and all thy brethren the sons of Levi with thee? and will ye seek the priesthood also?

11 לָכֵן אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה
וְאַהֲרֹן מַה־הוּא כִּי (כ׳ תלונו)[ק׳ תַלִּינוּ]
עָלָיו׃

11 Therefore thou and all thy company that are gathered together against the Lord—; and as to Aaron, what is he that ye murmur against him?'

12 וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי
אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה׃

12 And Moses sent to call Dathan and Abiram, the sons of Eliab; and they said: 'We will not come up;

13 הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר
עָלֵינוּ גַּם־הִשְׂתָּרֵר׃

13 is it a small thing that thou hast brought us up out of a land flowing with milk and honey, to kill us in the wilderness, but thou must needs make thyself also a prince over us?

סגי 14 אַף לֹא אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ
הֱבִיאֹתָנוּ וַתִּתֶּן־לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם
הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר לֹא נַעֲלֶה׃

14 Moreover thou hast not brought us into a land flowing with milk and honey, nor given us inheritance of fields and vineyards; wilt thou put out the eyes of these men? we will not come up.'

לעבודת לויה: ואת הקדוש. לכהונה: והקריב. אותם אליו (סס). והתרגום מוכיח כן ויקרב לקדמוהי יקרב לשמושיה. ומדרשו (סס) בקר אמר להם משה גבולות חלק הקב"ה בעולמו יכולים אתם להפוך בקר לערב כן תוכלו לבטל את זו שנאמר (בראשית א, ה ד) ויהי ערב ויהי בוקר ויבדל כך (דה"א כג, יג) ויבדל אהרן להקדישו וגו׳:

(6) זאת עשו קחו לכם מחתות. מה ראה לומר להם כך אמר להם בדרכי העובדי כוכבים ומזלות יש נימוסים הרבה וכומרים הרבה וכולם (ס"א ואין כולם) מתקבצים בבית אחד אנו אין לנו אלא ה׳ אחד ארון אחד ותורה אחת ומזבח אחד וכהן גדול אחד ואתם ר"ן איש מבקשים כהונה גדולה אף אני רואה בכך הא לכם תשמיש תביב מכל היא הקטרת החביבה מכל הקרבנות ופס המות נתון בתוכו שבו נשרפו נדב ואביהוא לפיכך התרה בהם והיה האיש אשר יבחר ה׳ הוא הקדוש כבר הוא בקדושתו וכי אין אנו יודעים שמי שיבחר הוא הקדוש אלא אמר להם משה הריני אומר לכם אלא תתחייבו מי שיבחר בו יצא חי וכולכם אובדים (תנחומא ה): מחתות. כלים שמותין בהם גחלים ויש להם בית יד:

(7) רב לכם בני לוי. דבר גדול אמרתי לכם. ולא טפשים היו שכך התרה בהם וקבלו עליהם לקרב אלא הם חטאו על נפשותם שנאמר (להלן יז, ג) את מחתות החטאים האלה בנפשותם. וקרא שפקח היה מה ראה לשטות זה עינו הטעתו ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו שמואל ששקול כנגד משה ואהרן אמר בשבילו אני נמלט וכ"ד משמרות עומדות לבני בניו כולם מתנבאים ברוח הקודש שנאמר (ד"ה־א כה, ה) כל אלה בניים להימן אמר אפשר כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדוש לכך נשתתף לבוא לאותה חזקה ששמע מפי משה שכולם אובדים ואחד נמלט. אשר יבחר ה׳ הוא הקדוש טעה ותלה בעצמו ולא ראה יפה לפי שבניו עשו תשובה ומשה היה רואה. (תנחומא ה): רב לכם. דבר גדול נטלתם בעצמכם לחלוק על הקב"ה:

(8) ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני לוי. התחיל לדבר עמו דברים רכים כיון שראהו קשה עורף אמר עד שלא ישתתפו שאר השבטים ויאבדו עמו אדבר גם אל כולם התחיל לזרז בהם שמעו נא בני לוי (סס ו):

(9) ולעמוד לפני העדה. לשיר על הדוכן:

(10) ויקרב אתך. לאותו שירות שהרחיק ממנו שאר עדת ישראל:

(11) לכן. בשביל כך אתה וכל עדתך הנועדים אתך על ה׳ כי בשליחותו עשיתי לתת כהונה לאהרן ולא לנו הוא המחלוקת הזה:

(12) וישלח משה וגו׳. מכאן שאין מחזיקין במחלוקת שהיה משה מחזר אחריהם להשלימם בדברי שלום (סנהדרין קי. תנחומא י): לא נעלה. פיהם הכשילם שאין להם אלא ירידה (סס ו):

(14) ותתן לנו. הדבר מוסב על לא האמור למעלה כלומר לא הביאותנו ולא נתת לנו נחלת שדה וכרם אמרת לנו (שמות ג, יז) אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ וגו׳ משם הוצאתנו ולא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו אלא גזרת עלינו להמיתנו במדבר שאמרת לנו (במדבר יד, כט) במדבר הזה יפלו פגריכם: העיני האנשים ההם תנקר וגו׳. אפילו אתה שולח לנקר את עיניהם אם לא נעלה אליך לא נעלה: האנשים ההם. כאדם התולה קללתו בחבירו:

15 וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוָה אַל־
תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם לֹא חֲמֹור אֶחָד מֵהֶם
נָשָׂאתִי וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת־אַחַד מֵהֶם׃

15 And Moses was very wroth, and said unto the Lord: 'Respect not thou their offering; I have not taken one ass from them, neither have I hurt one of them.'

16 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ
הֱיוּ לִפְנֵי יְהוָה אַתָּה וָהֵם וְאַהֲרֹן מָחָר׃

16 And Moses said unto Korah: 'Be thou and all thy congregation before the Lord, thou, and they, and Aaron, to-morrow;

17 וּקְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת
וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אִישׁ מַחְתָּתוֹ
חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם מַחְתֹּת וְאַתָּה וְאַהֲרֹן
אִישׁ מַחְתָּתוֹ׃

17 and take ye every man his fire-pan, and put incense upon them, and bring ye before the Lord every man his fire-pan, two hundred and fifty fire-pans; thou also, and Aaron, each his fire-pan.'

18 וַיִּקְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ
וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וַיַּעַמְדוּ פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃

18 And they took every man his fire-pan, and put fire in them, and laid incense thereon, and stood at the door of the tent of meeting with Moses and Aaron.

19 וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת־כָּל־הָעֵדָה אֶל־
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־
כָּל־הָעֵדָה׃ (ס)

19 And Korah assembled all the congregation against them unto the door of the tent of meeting; and the glory of the Lord appeared unto all the congregation.

שלישי 20 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
לֵאמֹר׃

20 And the Lord spoke unto Moses and unto Aaron, saying:

21 הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם
כְּרֶגַע׃

21 'Separate yourselves from among this congregation, that I may consume them in a moment.'

22 וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי
הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא
וְעַל כָּל־הָעֵדָה תִּקְצֹף׃ (ס)

22 And they fell upon their faces, and said: 'O God, the God of the spirits of all flesh, shall one man sin, and wilt Thou be wroth with all the congregation?'

23 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃

23 And the Lord spoke unto Moses, saying:

24 דַּבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר הֵעָלוּ מִסָּבִיב
לְמִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם׃

24 'Speak unto the congregation, saying: Get you up from about the dwelling of Korah, Dathan, and Abiram.'

25 וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ אֶל־דָּתָן וַאֲבִירָם וַיֵּלְכוּ
אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

25 And Moses rose up and went unto Dathan and Abiram; and the elders of Israel followed him.

26 וַיְדַבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא מֵעַל
אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאֶל־
תִּגְּעוּ בְּכָל־אֲשֶׁר לָהֶם פֶּן־תִּסָּפּוּ בְּכָל־
חַטֹּאתָם׃

26 And he spoke unto the congregation, saying: 'Depart, I pray you, from the tents of these wicked men, and touch nothing of theirs, lest ye be swept away in all their sins.'

וּתְקִיף לְמֹשֶׁה לַחְדָּא וַאֲמַר יְקָרָם יְיָ לָא
תְקַבֵּיל בְּרַעֲוָא קוּרְבָּנְהוֹן לָא חֲמָרָא
דְּחַד מִנְּהוֹן שַׁחֲרִית וְלָא אַבְאֵישִׁית לְחַד
מִנְּהוֹן׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה לְקֹרַח אַתְּ וְכָל כְּנִשְׁתָּךְ הֲווֹ
זְמִינִין לְקָדָם יְיָ אַתְּ וְאִנּוּן וְאַהֲרֹן מְחַר׃

וּקְחוּן אֱנָשׁ מַחְתָּתֵהּ וּתְתְּנוּן עֲלֵיהֹם קְטֹרֶת
קְטוֹרֶת בּוּסְמִין וּתְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ גְּבַר
מַחְתָּתֵהּ מָאתַן וְחַמְשִׁין מַחְתָּתָן וְאַתְּ
וְאַהֲרֹן גְּבַר מַחְתָּתֵהּ׃

וּנְסִיבוּ גְּבַר מַחְתָּתֵהּ וִיהַבוּ עֲלֵיהוֹן
אֵישָׁתָא וְשַׁוִּיאוּ עֲלֵיהוֹן קְטוֹרֶת בּוּסְמִין
וְקָמוּ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃

וְכַנֵּישׁ עֲלֵיהוֹן קֹרַח יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא
לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ
לְכָל כְּנִשְׁתָּא׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר׃

אִתְפְּרַשׁוּ מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא הָדָא וַאֲשֵׁיצֵי
יָתְהוֹן כְּשָׁעָה׃

וּנְפַלוּ עַל אַפֵּיהוֹן וַאֲמַרוּ אֵל אֱלָהּ רוּחַיָּא
לְכָל בִּשְׂרָא גּוּבְרָא חַד יְחוּב וְעַל כָּל
כְּנִשְׁתָּא יְהֵי רוּגְזָא׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

מַלֵּיל עִם כְּנִשְׁתָּא לְמֵימַר אִסְתַּלְּקוּ
מִסְּחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא דְּקֹרַח דָּתָן
וַאֲבִירָם׃

וְקָם מֹשֶׁה וַאֲזַל לְוָת דָּתָן וַאֲבִירָם וַאֲזָלוּ
בָּתְרוֹהִי סָבֵי יִשְׂרָאֵל׃

וּמַלֵּיל עִם כְּנִשְׁתָּא לְמֵימַר זוּרוּ כְּעַן
מֵעִלְּוֵי מַשְׁכְּנֵי גּוּבְרַיָּא חַיָּיבַיָּא הָאִלֵּין
וְלָא תִקְרְבוּן בְּכָל דִּילְהוֹן דִּלְמָא תִלְקוֹן
בְּכָל חוֹבֵיהוֹן׃

(15) ויחר למשה מאד. נזעטר עד למאוד: אל תפן אל מנחתם. לפי פשוטו הקטרת שהם מקריבים לפניך מאד אל תפן אליהם והמדרש אומר (תנחומא ז) יודע אני שיש להם חלק בתמידי צבור אף חלקם לא יקובל לפניך לרצון תניחנו האש ולא תאכלנו: לא חמור אחד מהם נשאתי. לא חמורו של אחד מהם נטלתי אפילו כשהלכתי ממדין למצרים והרכבתי את אשתי ואת בני על החמור והיה לי ליטול אותו החמור משלהם לא נטלתי אלא משלי (תנחומא ז). ותרגם אונקלוס שחרית לשון ארמי כך נקראת אנגריה של מלך שחוור (ב"מ עח, ח. ב"ב מז, ח):

(16) והם. עדתך:

(17) והקרבתם וגו' איש מחתתו. החמשים ומאתים איש שבכם:

(19) ויקהל עליהם קרח. בדברי לימנות כל הלילה ההוא הלך אצל השבטים ופתה אותם כסבורין אתם שעלי לבדי אני מקפיד איני מקפיד אלא בשביל כלכם אלו בחין ונוטלין כל הגדולות ולאחיו הכהונה על שנתפתו כלם (תנחומא ז): וירא כבוד ה'. בא בעמוד ענן:

(22) אל אלהי הרוחות. יודע מחשבות אין מדתך כמדת בשר ודם בשר ודם שקרהו עליו מקצת מדינה אינו יודע מי החוטא לפיכך כשהוא כועס נפרע מכולם אבל אתה לפניך גלויות כל המחשבות ויודע אתה מי החוטא: האיש אחד. הוא החוטא ואתה על כל העדה תקצוף. אמר הקדוש ב"ה יפה אמרת אני יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא (שם):

(24) העלו וגו'. כתרגומו אסתלקו מסביבות משכן קרח:

(25) ויקם משה. כסבור שישאו לו פניס ולא עשו (מד"ר. שם ח):

27 וַיַּעֲלוּ מֵעַל מִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם
מִסָּבִיב וְדָתָן וַאֲבִירָם יָצְאוּ נִצָּבִים פֶּתַח
אָהֳלֵיהֶם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם׃

27 וְאִסְתַּלְקוּ מֵעֲלֵי מַשְׁכְּנָא דְּקֹרַח דָּתָן
וַאֲבִירָם מִסְּחוֹר סְחוֹר וְדָתָן וַאֲבִירָם
נְפָקוּ קָיְמִין בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵיהוֹן וּנְשֵׁיהוֹן
וּבְנֵיהוֹן וְטַפְּלְהוֹן׃

So they got them up from the dwelling of Korah, Dathan, and Abiram, on every side; and Dathan and Abiram came out, and stood at the door of their tents, with their wives, and their sons, and their little ones. 27

28 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי־יְהוָה
שְׁלָחַנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה
כִּי־לֹא מִלִּבִּי׃

28 וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּדָא תִּדְעוּן אֲרֵי יְיָ שְׁלָחַנִי
לְמֶעְבַּד יָת כָּל עוּבָדַיָּא הָאִלֵּין אֲרֵי לָא
מֵרְעוּתִי׃

And Moses said: 'Hereby ye shall know that the Lord hath sent me to do all these works, and that I have not done them of mine own mind. 28

29 אִם־כְּמוֹת כָּל־הָאָדָם יְמֻתוּן אֵלֶּה וּפְקֻדַת
כָּל־הָאָדָם יִפָּקֵד עֲלֵיהֶם לֹא יְהוָה
שְׁלָחָנִי׃

29 אִם כְּמוֹתָא דְּכָל אֲנָשָׁא יְמוּתוּן אִלֵּין
וּסְעוּרָא דְּכָל אֲנָשָׁא יִסְתְּעַר עֲלֵיהוֹן לָא
יְיָ שַׁלְחַנִי׃

If these men die the common death of all men, and be visited after the visitation of all men, then the Lord hath not sent Me. 29

30 וְאִם־בְּרִיאָה יִבְרָא יְהוָה וּפָצְתָה הָאֲדָמָה
אֶת־פִּיהָ וּבָלְעָה אֹתָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר
לָהֶם וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה וְיָדַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ
הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת־יְהוָה׃

30 וְאִם בְּרִיאָה יִבְרֵי יְיָ וְתִפְתַּח אַרְעָא יָת
פּוּמַהּ וְתִבְלַע יָתְהוֹן וְיָת כָּל דִּילְהוֹן
וְיֵחֲתוּן כַּד חַיִּין לִשְׁאוֹל וְתִדְּעוּן אֲרֵי
אַרְגִּיזוּ גּוּבְרַיָּא הָאִלֵּין קֳדָם יְיָ׃

But if the Lord make a new thing, and the ground open her mouth, and swallow them up, with all that appertain unto them, and they go down alive into the pit, then ye shall understand that these men have despised the Lord.' 30

31 וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם׃

31 וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִי לְמַלָּלָא יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא
הָאִלֵּין וְאִתְבְּזַעַת אַרְעָא דִּתְחוֹתֵיהוֹן׃

And it came to pass, as he made an end of speaking all these words, that the ground did cleave asunder that was under them. 31

32 וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם
וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח
וְאֵת כָּל־הָרְכוּשׁ׃

32 וּפְתַחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ וּבְלַעַת יָתְהוֹן
וְיָת אֱנָשׁ בָּתֵּיהוֹן וְיָת כָּל אֲנָשָׁא דִּלְקֹרַח
וְיָת כָּל קִנְיָנָא׃

And the earth opened her mouth and swallowed them up, and their households, and all the men that appertained unto Korah, and all their goods. 32

33 וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה
וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ
הַקָּהָל׃

33 וּנְחַתוּ אִנּוּן וְכָל דִּילְהוֹן כַּד חַיִּין לִשְׁאוֹל
וַחֲפָת עֲלֵיהוֹן אַרְעָא וַאֲבַדוּ מִגּוֹ קְהָלָא׃

So they, and all that appertained to them, went down alive into the pit; and the earth closed upon them, and they perished from among the assembly. 33

34 וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ לְקֹלָם
כִּי אָמְרוּ פֶּן־תִּבְלָעֵנוּ הָאָרֶץ׃

34 וְכָל יִשְׂרָאֵל דִּבְסַחְרָנֵיהוֹן עֲרַקוּ
לְקָלְהוֹן אֲרֵי אֲמַרוּ דִּלְמָא תִּבְלְעִנָּנָא
אַרְעָא׃

And all Israel that were round about them fled at the cry of them; for they said: 'Lest the earth swallow us up.' 34

35 וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת יְהוָה וַתֹּאכַל אֵת
הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ מַקְרִיבֵי
הַקְּטֹרֶת׃ (ס)

35 וְאֵשׁ נְפָקַת מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכַלַת יָת
מְאָתַן וְחַמְשִׁין גּוּבְרָא מְקָרְבֵי קְטוֹרֶת
בּוּסְמַיָּא׃

And fire came forth from the Lord, and devoured the two hundred and fifty men that offered the incense. 35

XVII וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

And the Lord spoke unto Moses, saying: XVII

2 אֱמֹר אֶל־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְיָרֵם
אֶת־הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרֵפָה וְאֶת־הָאֵשׁ
זְרֵה־הָלְאָה כִּי קָדֵשׁוּ׃

2 אֵימַר לְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא וְיַפְרֵישׁ
יָת מַחְתְּיָתָא מִבֵּין יְקִידָיָא וְיָת אִישָׁתָא
יַרְחֵיק לְהַלְאָה אֲרֵי אִתְקַדַּשָׁא׃

'Speak unto Eleazar the son of Aaron the priest, that he take up the fire-pans out of the burning, and scatter thou the fire yonder; for they are become holy; 2

3 אֶת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם
וְעָשׂוּ אֹתָם רִקֻּעֵי פַחִים צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ כִּי־
הִקְרִיבֻם לִפְנֵי־יְהוָה וַיִּקְדָּשׁוּ וְיִהְיוּ לְאוֹת
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

3 יָת מַחְתְּיָת חַיָּיבָיָא הָאִלֵּין דְּאִתְחַיָּיבוּ
בְּנַפְשָׁתְהוֹן וְיַעְבְּדוּן יָתְהוֹן טַסִּין רְדִידִין
חוּפָאָה לְמַדְבְּחָא אֲרֵי קָרִיבוּנִין קֳדָם יְיָ
וְאִתְקַדַּשָׁא וְיִהְוֻיָן לְאָת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

even the fire-pans of these men who have sinned at the cost of their lives, and let them be made beaten plates for a covering of the altar—for they are become holy, because they were offered before the Lord—that they may be a sign unto the children of Israel.' 3

(27) יצאו נצבים. בקומה זקופה לארך ולגדף כמו (שמואל־א יז, טז) ויתיצב ארבעים יום דגלית (תנחומא ח): ונשיהם ובניהם וטפם. בא ורואה כמה קשה המחלוקת שהרי בית דין של מטה אין עונשין אלא עד שיביא שתי שערות ובית דין של מעלה עד כ' שנה וכאן אבדו אף יונקי שדיים (שם ג):

(28) לעשות את כל המעשים האלה. שעשיתי על פי הדבור לתת לאהרן כהונה גדולה ובניו סגני כהונה ואלילפן נשיא הקהתי:

(29) לא ה' שלחני. אלא אני עשיתי הכל מדעתי ובדין הוא חולק עלי (שם ח):

(30) ואם בריאה. חדשה: יברא ה'. להמית אותם במיתה שלא מת בה אדם עד הנה ומה היא הבריאה האדמה את פיה ותבלעם אז וידעתם כי נאצו הם את ה' ואני מפי הגבורה אמרתי ורבותינו פירשו (שם יא. סנהדרין קי, ב) אם בריאה פה לארץ מששת ימי בראשית מוטב ואם לאו יברא ה':

(34) נסו לקולם. בשביל הקול היולא על בליעתן:

(2) ואת האש. שבתוך המחתות: זרה הלאה. לארץ מעל המחתות: כי קדשו. המחתות ואסורין בהנאה שהרי עשאום כלי שרת:

4 וַיִּקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת מַחְתּוֹת הַנְּחֹשֶׁת
אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשְּׂרֻפִים וַיִּרְקְעוּם צִפּוּי
לַמִּזְבֵּחַ׃

וּנְסִיב אֶלְעָזָר כָּהֲנָא יָת מַחְתִּיַּת נְחָשָׁא
דְּקָרִיבוּ יְקִידַיָּא וְרַדִּידוּנִין חוּפָּאָה
לְמַדְבְּחָא׃

4 And Eleazar the priest took the brazen fire-pans, which they that were burnt had offered; and they beat them out for a covering of the altar,

5 זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־
יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא
לְהַקְטִיר קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה
כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־
מֹשֶׁה לוֹ׃ (פ)

דּוּכְרָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדִיל דְּלָא יִקְרַב
גְּבַר חִילוֹנִי דְּלָא מִזַּרְעָא דְּאַהֲרֹן הוּא
לְאַסָּקָא קְטוֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָם יְיָ וְלָא יְהֵי
כְּקֹרַח וְכִכְנִשְׁתֵּיהּ כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ בִּידָא
דְּמֹשֶׁה לֵיהּ׃

5 to be a memorial unto the children of Israel, to the end that no common man, that is not of the seed of Aaron, draw near to burn incense before the Lord; that he fare not as Korah, and as his company; as the Lord spoke unto him by the hand of Moses.

6 וַיִּלֹּנוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵמָּחֳרָת עַל־
מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת־
עַם יְהוָה׃

וְאִתְרְעֵמוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּיוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן
לְמֵימַר אַתּוּן גְּרַמְתּוּן דְּמִית עַמֵּיהּ דַּיְיָ׃

6 But on the morrow all the congregation of the children of Israel murmured against Moses and against Aaron, saying: 'Ye have killed the people of the Lord.'

7 וַיְהִי בְּהִקָּהֵל הָעֵדָה עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן
וַיִּפְנוּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִנֵּה כִסָּהוּ הֶעָנָן
וַיֵּרָא כְּבוֹד יְהוָה׃

וַהֲוָה בְּאִתְכַּנָּשׁוּת כְּנִשְׁתָּא עַל מֹשֶׁה וְעַל
אַהֲרֹן וְאִתְפְּנִיאוּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְהָא חֲפָדֵי
עֲנָנָא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַּיְיָ׃

7 And it came to pass, when the congregation was assembled against Moses and against Aaron, that they looked toward the tent of meeting; and, behold, the cloud covered it, and the glory of the Lord appeared.

8 וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּנֵי אֹהֶל
מוֹעֵד׃ (ס)

וְעָאל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לִקְדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

8 And Moses and Aaron came to the front of the tent of meeting.

רביעי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

9 And the Lord spoke unto Moses, saying:

10 הֵרֹמּוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם
כְּרָגַע וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם׃

אִתְפְּרַשׁוּ מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא הָדָא וַאֲשֵׁיצֵי
יָתְהוֹן כְּשָׁעָה וּנְפַלוּ עַל אַפֵּיהוֹן׃

10 'Get you up from among this congregation, that I may consume them in a moment.' And they fell upon their faces.

11 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־הַמַּחְתָּה
וְתֵן עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים קְטֹרֶת
וְהוֹלֵךְ מְהֵרָה אֶל־הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם
כִּי־יָצָא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה הֵחֵל הַנָּגֶף׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן סַב יָת מַחְתִּיתָא וְהַב
עֲלַהּ אִישָׁתָא מֵעִלְּוֵי מַדְבְּחָא וְשַׁו קְטוֹרֶת
בּוּסְמִין וְאוֹבִיל בִּפְרִיעַ לְכְנִשְׁתָּא וְכַפֵּר
עֲלֵיהוֹן אֲרֵי נְפַק רוּגְזָא מִן קֳדָם יְיָ שְׁרֵי
מוֹתָנָא׃

11 And Moses said unto Aaron: 'Take thy fire-pan, and put fire therein from off the altar, and lay incense thereon, and carry it quickly unto the congregation, and make atonement for them; for there is wrath gone out from the Lord: the plague is begun.'

12 וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל־
תּוֹךְ הַקָּהָל וְהִנֵּה הֵחֵל הַנָּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן
אֶת־הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל־הָעָם׃

וּנְסִיב אַהֲרֹן כְּמָא דְּמַלֵּיל מֹשֶׁה וּרְהַט
לְגוֹ קְהָלָא וְהָא שְׁרֵי מוֹתָנָא בְּעַמָּא וְיַהַב
יָת קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא וְכַפַּר עַל עַמָּא׃

12 And Aaron took as Moses spoke, and ran into the midst of the assembly; and, behold, the plague was begun among the people; and he put on the incense, and made atonement for the people.

13 וַיַּעֲמֹד בֵּין־הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתֵּעָצֵר
הַמַּגֵּפָה׃

וְקָם בֵּין מִיתַיָּא וּבֵין חַיַּיָא וְאִתְכְּלִי
מוֹתָנָא׃

13 And he stood between the dead and the living; and the plague was stayed.

14 וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף
וּשְׁבַע מֵאוֹת מִלְּבַד הַמֵּתִים עַל־דְּבַר־
קֹרַח׃

וַהֲווֹ דְּמִיתוּ בְּמוֹתָנָא אַרְבַּעַת עֲשַׂר
אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה בַּר מִדְּמִיתוּ עַל
פְּלוּגְתָּא דְּקֹרַח׃

14 Now they that died by the plague were fourteen thousand and seven hundred, besides them that died about the matter of Korah.

15 וַיָּשָׁב אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה׃ (פ)

וְתָב אַהֲרֹן לְוָת מֹשֶׁה לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא
וּמוֹתָנָא אִתְכְּלִי׃

15 And Aaron returned unto Moses unto the door of the tent of meeting, and the plague was stayed.

(3) החטאים האלה בנפשותם. שנעשו פושעים בנפשותם שנחלקו על הקב"ה (יומא לו): רקעי. רדידין: פחים. טסין מרודדין טיינ"ש בלע"ז: צפוי למזבח. למזבח הנחשת: ויהיו לאות. לזכרון שיאמרו אלו היו מאותן שנחלקו על הכהונה ונשרפו:

(4) וירקעום. איינטיינדר"ש בלע"ז:

(5) ולא יהיה כקרח. כדי שלא יהיה כקרח: כאשר דבר ה׳ ביד משה לו. כמו עליו על אהרן דבר אל משה שיהיה הוא ובניו כהנים לפיכך לא יקרב איש זר אשר לא מזרע אהרן וגו׳ וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אצל דבור פתרונם כמו עליו. ומדרשו (תנחומא לו, יא) על קרח ומהו ביד משה ולא כתב אל משה רמז לחולקים על הכהונה שלוקין בצרעת כמו שלקה משה בידו שנאמר (שמות ד, ו) ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג ועל כן לקה עוזיה בצרעת (דה"ב כו, כ):

(11) וכפר עליהם. רז זה מסר לו מלאך המות כשעלה לרקיע שהקטרת עולה המגפה כדאיתא במסכת שבת (פט, א):

(13) ויעמוד בין המתים וגו׳. אחז את המלאך והעמידו על כרחו אמר לו המלאך הנח לי לעשות שליחותי אמר לו משה צוי לעבד על ידך אמר לו אני שלוחו של מקום ואתה שלוחו של משה אמר לו אין משה אומר כלום מלבו אלא מפי הגבורה אם אין אתה מאמין הרי הקב"ה ומשה אל פתח אהל מועד בא עמי ואשאל וזהו שנאמר וישב אהרן אל משה (מכילתא. תנחומא תצוה טו). דבר אחר למה בקטרת לפי שהיו ישראל מלזין ומרננים אחר הקטרת לומר סם המות הוא על ידו מתו נדב ואביהוא על ידו נשרפו ממשיש ומאתיים איש אמר הקב"ה תראו שעולר מגפה הוא והחטא הוא הממית (מכילתא ויסע פרשה ו. ברכות נג, א):

חמישי
טז

16 And the Lord spoke unto Moses, saying:

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ — וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

17 'Speak unto the children of Israel, and take of them rods, one for each fathers' house, of all their princes according to their fathers' houses, twelve rods; thou shalt write every man's name upon his rod.

מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְסַב מִנְּהוֹן חוּטְרָא חוּטְרָא לְבֵית אָבָא מִן כָּל רַבְרְבָנֵיהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן תְּרֵי עֲשַׂר חוּטְרִין גְּבַר יָת שְׁמֵיהּ תִּכְתּוֹב עַל חוּטְרֵיהּ׃ — דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאִתָּם מַטֶּה מַטֶּה לְבֵית אָב מֵאֵת כָּל־נְשִׂיאֵהֶם לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת אִישׁ אֶת־שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּהוּ׃

18 And thou shalt write Aaron's name upon the rod of Levi, for there shall be one rod for the head of their fathers' houses.

וְיָת שְׁמָא דְּאַהֲרֹן תִּכְתּוֹב עַל חוּטְרָא דְּלֵוִי אֲרֵי חוּטְרָא חַד לְרֵישׁ בֵּית אֲבָהָתְהוֹן׃ — וְאֵת שֵׁם אַהֲרֹן תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּה לֵוִי כִּי מַטֶּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם׃

19 And thou shalt lay them up in the tent of meeting before the testimony, where I meet with you.

וְתַצְנְעִנּוּן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם סָהֲדוּתָא דַּאֲזַמֵּין מֵימְרִי לְכוֹן תַּמָּן׃ — וְהִנַּחְתָּם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה׃

20 And it shall come to pass, that the man whom I shall choose, his rod shall bud; and I will make to cease from Me the murmurings of the children of Israel, which they murmur against you.'

וִיהֵי גּוּבְרָא דְּאֶתְרְעֵי בֵיהּ חוּטְרֵיהּ יַנְעֵי וַאֲנִיחַ מִן קֳדָמַי יָת תּוּרְעֲמָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּאִנּוּן מִתְרָעֲמִין עֲלֵיכוֹן׃ — וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר־בּוֹ מַטֵּהוּ יִפְרָח וְהִשְׁכֹּתִי מֵעָלַי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מַלִּינִם עֲלֵיכֶם׃

21 And Moses spoke unto the children of Israel; and all their princes gave him rods, for each prince one, according to their fathers' houses, even twelve rods; and the rod of Aaron was among their rods.

וּמַלֵּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיַהֲבוּ לֵיהּ כָּל רַבְרְבָנֵיהוֹן חוּטְרָא לְרַבָּא חַד חוּטְרָא לְרַבָּא חַד לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן תְּרֵי עֲשַׂר חוּטְרִין וְחוּטְרָא דְּאַהֲרֹן בְּגוֹ חוּטְרֵיהוֹן׃ — וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ אֵלָיו כָּל־נְשִׂיאֵיהֶם מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת וּמַטֵּה אַהֲרֹן בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם׃

22 And Moses laid up the rods before the Lord in the tent of the testimony.

וְאַצְנַע מֹשֶׁה יָת חוּטְרַיָּא קֳדָם יְיָ בְּמַשְׁכְּנָא דְּסָהֲדוּתָא׃ — וַיַּנַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֹּת לִפְנֵי יְהוָה בְּאֹהֶל הָעֵדֻת׃

23 And it came to pass on the morrow, that Moses went into the tent of the testimony; and, behold, the rod of Aaron for the house of Levi was budded, and put forth buds, and bloomed blossoms, and bore ripe almonds.

וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי וְעָאל מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא דְּסָהֲדוּתָא וְהָא יְעָא חוּטְרָא דְּאַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וְאַפִּיק לַבְלַבִּין וַאֲנִיץ נַץ וְכַפֵּית שִׁגְדִּין׃ — וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל הָעֵדֻת וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה־אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וַיֹּצֵא פֶּרַח וַיֵּצֵץ צִיץ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים׃

24 And Moses brought out all the rods from before the Lord unto all the children of Israel; and they looked, and took every man his rod.

וְאַפִּיק מֹשֶׁה יָת כָּל חוּטְרַיָּא מִן קֳדָם יְיָ לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִשְׁתְּמוֹדַעוּ וּנְסִיבוּ גְּבַר חוּטְרֵיהּ׃ — וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי יְהוָה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ׃ (פ)

ששי

25 and the Lord said unto Moses: 'Put back the rod of Aaron before the testimony, to be kept there, for a token against the rebellious children; that there may be made an end of their murmurings against Me, that they die not.'

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲתֵיב יָת חוּטְרָא דְּאַהֲרֹן קֳדָם סָהֲדוּתָא לְמַטְרָא לְאָת לְעַמָּא סָרְבָנָא וִיסוּפָן תּוּרְעֲמָתְהוֹן מִן קֳדָמַי וְלָא יְמוּתוּן׃ — וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הָשֵׁב אֶת־מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי־מֶרִי וּתְכַל תְּלוּנֹתָם מֵעָלַי וְלֹא יָמֻתוּ׃

26 Thus did Moses; as the Lord commanded him, so did he.

וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ יָתֵיהּ כֵּן עֲבַד׃ — וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה׃ (פ)

27 And the children of Israel spoke unto Moses, saying: 'Behold, we perish, we are undone, we are all undone.

וַאֲמַרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה לְמֵימַר הָא מִנָּנָא קְטִילַת חַרְבָּא הָא מִנָּנָא בְּלַעַת אַרְעָא הָא מִנָּנָא מִיתוּ בְּמוֹתָנָא׃ — וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר הֵן גָּוָעְנוּ אָבַדְנוּ כֻּלָּנוּ אָבָדְנוּ׃

28 Every one that cometh near, that cometh near unto the tabernacle of the Lord, is to die; shall we wholly perish?'

כֹּל דְּקָרֵיב מִקָּרֵב לְמַשְׁכְּנָא דַיְיָ מָאֵת הָא אֲנַחְנָא סָיְפִין לְמִמַּת׃ — כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ׃ (ס)

(18) כי מטה אחד. אף על פי שחלקתיס לשתי משפחות משפחת כהונה לבד ולויה לבד מכל מקום שבט אחד הוא:
(20) והשכתי. כמו (בראשית ח, ח) וישכו המים (אסתר ז, י) וחמת המלך שככה:
(21) בתוך מטותם. הניחו באמצע שלא יאמרו מפני שהניחו בגד שכינה פרח (תנחומא אחרי ח):
(23) ויצא פרח. כמשמעו: ציץ. הוא חנטת הפרי כשהפרח נופל: ויגמל שקדים. כשהוכר הפרי הוכר שהן שקדים לשון (בראשית כא, ח) ויגדל הילד ויגמל ולשון זה מצוי בפרי האילן כמו (ישעיה יח, ה) ובוסר גומל יהיה נצה. ולמה שקדים, הוא הפרי הממהר להפריח מכל הפירות אף המעורר על הכהונה פורענותו ממהרת לבא כמו שמצינו בעוזיה (ד"ה־ב כו, יט) והצרעת זרחה במצחו (מדרש אגדה) ותרגומו וכפית שגדין כמין אשכול שקדים יחד כפותים זה על זה:
(25) למשמרת לאות. לזכרון שבחרתי באהרן הכהן ולא ילונו עוד על הכהונה: ותכל תלונתם. כמו ותכלה תלונתם לשון זה שם מפעל יחיד לשון נקבה כמו תלונתם מרמורי"ם בלע"ז ויש חילוק בין תלונותם לתלונתם תלונתם תלונה אחת תלונותם שם דבר בלשון יחיד ואפילו הם תלונות הרבה:

XVIII	And the Lord said unto Aaron: 'Thou and thy sons and thy fathers' house with thee shall bear the iniquity of the sanctuary; and thou and thy sons with thee shall bear the iniquity of your priesthood.	XVIII	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם׃
2	And thy brethren also, the tribe of Levi, the tribe of thy father, bring thou near with thee, that they may be joined unto thee, and minister unto thee, thou and thy sons with thee being before the tent of the testimony.	2	וְגַם אֶת־אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי שֵׁבֶט אָבִיךָ הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת׃
3	And they shall keep thy charge, and the charge of all the Tent; only they shall not come nigh unto the holy furniture and unto the altar, that they die not, neither they, nor ye.	3	וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אַךְ אֶל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ וְלֹא־יָמֻתוּ גַם־הֵם גַּם־אַתֶּם׃
4	And they shall be joined unto thee, and keep the charge of the tent of meeting, whatsoever the service of the Tent may be; but a common man shall not draw nigh unto you.	4	וְנִלְוּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכֹל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם׃
5	And ye shall keep the charge of the holy things, and the charge of the altar, that there be wrath no more upon the children of Israel.	5	וּשְׁמַרְתֶּם אֵת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֵת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
6	And I, behold, I have taken your brethren the Levites from among the children of Israel; for you they are given as a gift unto the Lord, to do the service of the tent of meeting.	6	וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־אַחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃
7	And thou and thy sons with thee shall keep your priesthood in everything that pertaineth to the altar, and to that within the veil; and ye shall serve; I give you the priesthood as a service of gift; and the common man that draweth nigh shall be put to death.'	7	וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל־דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת׃ (פ)
8	And the Lord spoke unto Aaron: 'And I, behold, I have given thee the charge of My heave-offerings; even of all the hallowed things of the children of Israel unto thee have I given them for a consecrated portion, and to thy sons, as a due for ever.	8	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה וּלְבָנֶיךָ לְחָק־עוֹלָם׃
9	This shall be thine of the most holy things, reserved from the fire: every offering of theirs, even every meal-offering of theirs, and every sin-offering of theirs, and every guilt-offering of theirs, which they may render unto Me, shall be most holy for thee and for thy sons.	9	זֶה־יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן־הָאֵשׁ כָּל־קָרְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָם וּלְכָל־חַטָּאתָם וּלְכָל־אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ׃

(28) כל הקרב הקרב וגו׳. אין אנו יכולין להיות זהירין בכך כולנו רשאין להכנס לאהל מועד ואחד שיקריב עצמו יותר מחבריו ויכנס לתוך אהל מועד ימות: האם תמנו לגוע. שמא הופקרנו למיתה:

(1) ויאמר ה׳ אל אהרן. למשה אמר שיאמר לאהרן להזהירו על תקנת ישראל שלא יכנסו למקדש (ספרי קיז): אתה ובניך ובית אביך. הם בני קהת אבי עמרם (שם קטז): תשאו את עון המקדש. עליכם אני מטיל עונש הזרים שיטמאו בעסקי הדברים המקודשים המסורים לכם הוא האהל והארון והשלחן וכלי הקדש אתם תשבו ותזהירו על כל זר הבא ליגע: ואתה ובניך. הכהנים: תשאו את עון כהונתכם. שאינה מסורה ללויים ותזהירו הלויים השוגגים שלא יגעו אליכם בעבודתכם:

(2) וגם את אחיך. בני גרשון ובני מררי: וילוו. ויתחברו אליכם להזהיר גם את הזרים מלהתקרב אליהם: וישרתוך. בשמירת השערים ולמנות מהם גזברין ואמרכלין (שם. זבחים נז):

(4) וזר לא יקרב אליכם. אתכם אני מזהיר על כך:

(5) ולא יהיה עוד קצף. כמו שהיה כבר שנאמר (במדבר יז, יא) כי יצא הקצף (ספרי):

(6) לכם מתנה נתנים. יכול לעבודתכם של הדיוט תלמוד לומר לה׳ כמו שמפורש למעלה לשמור משמרת גזברין ואמרכלין:

(7) עבדת מתנה. במתנה נתתיה לכם:

(8) ואני הנה נתתי לך. בשמחה. לשון שמחה הוא זה כמו (שמות ד, יד) הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו משל למלך שנתן שדה לאוהבו ולא כתב ולא חתם ולא העלה בערכאין בא אחד וערער (עליו) על השדה אמר לו המלך כל מי שירצה יבא ויערער לנגדך הריני כותב וחותם לך ומעלה בערכאין אף כאן לפי שבא קרח וערער כנגד אהרן על הכהונה בא הכתוב ונתן לו כ״ד מתנות כהונה בברית מלח עולם ולכך נסמכה פרשה זו לכאן (חולין קלג. ספרי קיז): משמרת תרומתי. שאתה נריך לשמרן בטהרה: למשחה. לגדולה (ספרי שם):

(9) מן האש. לאחר הקטרת האשים: כל קרבנם. כגון זבחי שלמי צבור (שם): מנחתם חטאתם ואשמם. כמשמעו: אשר ישיבו לי. זה גזל הגר (שם):

10 בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל־זָכָר יֹאכַל
אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה־לָּךְ׃

11 וְזֶה־לְּךָ תְּרוּמַת מַתָּנָם לְכָל־תְּנוּפֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וּלְבִנֹתֶיךָ
אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ
יֹאכֵל אֹתוֹ׃

12 כָּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן
רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהוָה לְךָ נְתַתִּים׃

13 בִּכּוּרֵי כָּל־אֲשֶׁר בְּאַרְצָם אֲשֶׁר־יָבִיאוּ
לַיהוָה לְךָ יִהְיֶה כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ
יֹאכְלֶנּוּ׃

14 כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה׃

15 כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ
לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ
פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר־
הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה׃

16 וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף
חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים
גֵּרָה הוּא׃

17 אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר
עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק
עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה
לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃

18 וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק
הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה׃

19 כָּל־ תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ
וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם בְּרִית מֶלַח
עוֹלָם הוּא לִפְנֵי יְהוָה לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ׃

20 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא
תִנְחָל וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם אֲנִי
חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (ס)

בְּקֹדֶשׁ קוּדְשִׁין תֵּיכְלוּנֵיהּ כָּל דְּכוּרָא
יֵיכוֹל יָתֵיהּ קוּדְשָׁא יְהֵי לָךְ׃

וְדֵין לָךְ אַפְרָשׁוּת מַתְּנָתְהוֹן לְכָל
אֲרָמוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ יְהַבְתִּנּוּן וְלִבְנָךְ
וְלִבְנָתָךְ עִמָּךְ לְקִיָּם עָלַם כָּל דְּיִדְכֵּי
בְּבֵיתָךְ יֵיכוֹל יָתֵיהּ׃

כֹּל טוּב מְשַׁח וְכָל טוּב חֲמַר וַעֲבוּר
רֵישִׁיתְהוֹן דְּיִתְּנוּן קֳדָם יְיָ לָךְ יְהַבְתִּנּוּן׃

בְּכוּרֵי כָּל דִּבְאַרְעָהוֹן דְּיַיתוֹן קֳדָם יְיָ
דִּילָךְ יְהֵי כָּל דְּיִדְכֵּי בְּבֵיתָךְ יֵיכְלִנֵּיהּ׃

כָּל חֲרָמָא בְּיִשְׂרָאֵל דִּילָךְ יְהֵי׃

כָּל פָּתַח וַלְדָּא לְכָל בִּשְׂרָא דְּיִקְרְבּוּן
קֳדָם יְיָ בַּאֲנָשָׁא וּבְבְעִירָא יְהֵי לָךְ בְּרַם
מִפְּרָק תִּפְרוֹק יָת בּוּכְרָא דַּאֲנָשָׁא וְיָת
בּוּכְרָא דִּבְעִירָא מְסָאֲבָא תִּפְרוֹק׃

וּפוּרְקָנֵיהּ מִבַּר יַרְחָא תִּפְרוֹק בְּפוּרְסָנֵיהּ
כְּסַף חֲמֵשׁ סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא
עֶשְׂרִין מָעִין הוּא׃

בְּרַם בּוּכְרָא דְּתוֹרָא אוֹ בּוּכְרָא דְּאִמְּרָא
אוֹ בּוּכְרָא דְּעִזָּא לָא תִפְרוֹק קוּדְשָׁא
אִנּוּן יָת דַּמְהוֹן תִּזְרוֹק עַל מַדְבְּחָא
וְיָת תַּרְבְּהוֹן תַּסִּיק קוּרְבָּן לְאִתְקַבָּלָא
בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

וּבְשָׂרְהוֹן יְהֵי לָךְ כְּחַזֵּה דַּאֲרָמוּתָא
וּכְשָׁקָא דְּיַמִּינָא דִּילָךְ יְהֵי׃

כֹּל אַפְרָשׁוּת קוּדְשַׁיָּא דְּיַפְרְשׁוּן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ יְהַבִית לָךְ וְלִבְנָךְ
וְלִבְנָתָךְ עִמָּךְ לְקִיָּם עָלַם קְיָם מֶלַח
עָלְמָא הִיא קֳדָם יְיָ לָךְ וְלִבְנָךְ עִמָּךְ׃

וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן בַּאֲרַעְהוֹן לָא תַחְסִין
וְחוּלָק לָא יְהֵי לָךְ בֵּינֵיהוֹן מַתְּנָן
דִּיהַבִית לָךְ אֲנִין חוּלָקָךְ וְאַחְסָנְתָּךְ בְּגוֹ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

10 In a most holy place shalt thou eat thereof; every male may eat thereof; it shall be holy unto thee.

11 And this is thine: the heave-offering of their gift, even all the wave-offerings of the children of Israel; I have given them unto thee, and to thy sons and to thy daughters with thee, as a due for ever; every one that is clean in thy house may eat thereof.

12 All the best of the oil, and all the best of the wine, and of the corn, the first part of them which they give unto the Lord, to thee have I given them.

13 The first-ripe fruits of all that is in their land, which they bring unto the Lord, shall be thine; every one that is clean in thy house may eat thereof.

14 Every thing devoted in Israel shall be thine.

15 Every thing that openeth the womb, of all flesh which they offer unto the Lord, both of man and beast, shall be thine; howbeit the first-born of man shalt thou surely redeem, and the firstling of unclean beasts shalt thou redeem.

16 And their redemption-money—from a month old shalt thou redeem them—shall be, according to thy valuation, five shekels of silver, after the shekel of the sanctuary—the same is twenty gerahs.

17 But the firstling of an ox, or the firstling of a sheep, or the firstling of a goat, thou shalt not redeem; they are holy: thou shalt dash their blood against the altar, and shalt make their fat smoke for an offering made by fire, for a sweet savour unto the Lord.

18 And the flesh of them shall be thine, as the wave-breast and as the right thigh, it shall be thine.

19 All the heave-offerings of the holy things, which the children of Israel offer unto the Lord, have I given thee, and thy sons and thy daughters with thee, as a due for ever; it is an everlasting covenant of salt before the Lord unto thee and to thy seed with thee.'

20 And the Lord said unto Aaron: 'Thou shalt have no inheritance in their land, neither shalt thou have any portion among them; I am thy portion and thine inheritance among the children of Israel.

(10) בקדש הקדשים תאכלנו וגו׳. למד על קדשי קדשים שאין נאכלין אלא בעזרה ולזכרי כהונה (שם):
(11) תרומת מתנם. המורם מן המודה ומהשלמים ואיל נזיר: לכל תנופות. שהרי אלו טעונין תנופה (שם): כל טהור. ולא טמאים (ספרי). דבר אחר כל טהור לרבות אשתו:
(12) ראשיתם. היא תרומה גדולה:
(18) כחזה התנופה וכשוק הימין. של שלמים שנאכלים לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם לשני ימים ולילה אחד לא הבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד (זבחים נו. ספרי קיח): לך יהיה. נא רבי עקיבא ולמד הוסיף לך הכתוב הויה אחרת שלא תאמר כחזה ושוק של תודה שאינו נאכל אלא ליום ולילה (ספרי שם):
(19) כל תרומת הקדשים. מחיצתה של פרשה זו כללה בתחלה וכללה בסוף ופרט באמצע (שם): ברית מלח עולם. כרת ברית עם אהרן בדבר הבריא ומתקיים ומבריא את אחריו (שם): ברית מלח. כברית הכרותה למלח שאינו מסריח לעולם:
(20) וחלק לא יהיה לך בתוכם. אף בניזה (ספרי קיט):

שביעי
וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי כָּל־מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה חֵלֶף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־הֵם עֹבְדִים אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃
וְלִבְנֵי לֵוִי הָא יְהַבִית כָּל מַעְשְׂרָא בְּיִשְׂרָאֵל לְאַחְסָנָא חֲלָף פּוּלְחָנְהוֹן דְּאִנּוּן פָּלְחִין יָת פּוּלְחַן מַשְׁכָּן זִמְנָא׃
21 And unto the children of Levi, behold, I have given all the tithe in Israel for an inheritance, in return for their service which they serve, even the service of the tent of meeting.

22 וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לָשֵׂאת חֵטְא לָמוּת׃
וְלָא יִקְרְבוּן עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַשְׁכַּן זִמְנָא לְקַבְּלָא חוֹבָא לְמִמְּת׃
22 And henceforth the children of Israel shall not come nigh the tent of meeting, lest they bear sin, and die.

23 וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה׃
וְיִפְלְחוּן לֵיוָאֵי אִנּוּן יָת פּוּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא וְאִנּוּן יְקַבְּלוּן חוֹבֵיהוֹן קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן וּבְגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יַחְסְנוּן אַחְסָנָא׃
23 But the Levites alone shall do the service of the tent of meeting, and they shall bear their iniquity; it shall be a statute for ever throughout your generations, and among the children of Israel they shall have no inheritance.

24 כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיהוָה תְּרוּמָה נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה׃ (פ)
אֲרֵי יָת מַעְשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּיַפְרְשׁוּן קֳדָם יְיָ אַפְרָשׁוּתָא יְהַבִית לְלֵיוָאֵי לְאַחְסָנָא עַל כֵּן אֲמַרִית לְהוֹן בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יַחְסְנוּן אַחְסָנָא׃
24 For the tithe of the children of Israel, which they set apart as a gift unto the Lord, I have given to the Levites for an inheritance; therefore I have said unto them: Among the children of Israel they shall have no inheritance.'

(יז) 25 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃
25 And the Lord spoke unto Moses, saying:

26 וְאֶל־הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרַמְתֶּם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְהוָה מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר׃
וְעִם לֵיוָאֵי תְּמַלֵּיל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תִּסְבּוּן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מַעְשְׂרָא דִּיהַבִית לְכוֹן מִנְּהוֹן בְּאַחְסָנַתְכוֹן וְתַפְרְשׁוּן מִנֵּיהּ אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ מַעְשְׂרָא מִן מַעְשְׂרָא׃
26 'Moreover thou shalt speak unto the Levites, and say unto them: When ye take of the children of Israel the tithe which I have given you from them for your inheritance, then ye shall set apart of it a gift for the Lord, even a tithe of the tithe.

27 וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן וְכַמְלֵאָה מִן־הַיָּקֶב׃
וְיִתְחַשֵּׁיב לְכוֹן אַפְרָשׁוּתְכוֹן כַּעֲבוּרָא מִן אִדְרָא וּכְמִלְּאָתָא מִן מַעֲצַרְתָּא׃
27 And the gift which ye set apart shall be reckoned unto you, as though it were the corn of the threshing-floor, and as the fulness of the wine-press.

28 כֵּן תָּרִימוּ גַּם־אַתֶּם תְּרוּמַת יְהוָה מִכֹּל מַעְשְׂרֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃
כֵּן תַּפְרְשׁוּן אַף אַתּוּן אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ מִכֹּל מַעְשְׂרֵיכוֹן דְּתִסְבּוּן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתְּנוּן מִנֵּיהּ יָת אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְאַהֲרֹן כָּהֲנָא׃
28 Thus ye also shall set apart a gift unto the Lord of all your tithes, which ye receive of the children of Israel; and thereof ye shall give the gift which is set apart unto the Lord to Aaron the priest.

29 מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל־תְּרוּמַת יְהוָה מִכָּל־חֶלְבּוֹ אֶת־מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ׃
מִכֹּל מַתְּנָתְכוֹן תַּפְרְשׁוּן יָת כָּל אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ מִכָּל שׁוּפְרֵיהּ יָת קוּדְשֵׁיהּ מִנֵּיהּ׃
29 Out of all that is given you ye shall set apart all of that which is due unto the Lord, of all the best thereof, even the hallowed part thereof out of it.

מפטיר
30 וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּהָרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב׃
וְתֵימַר לְהוֹן בְּאַפְרָשׁוּתְכוֹן יָת שׁוּפְרֵיהּ מִנֵּיהּ וְיִתְחַשֵּׁיב לְלֵיוָאֵי כְּעַלְלַת אִדְרָא וּכְעַלְלַת מַעֲצַרְתָּא׃
30 Therefore thou shalt say unto them: When ye set apart the best thereof from it, then it shall be counted unto the Levites as the increase of the threshing-floor, and as the increase of the wine-press.

31 וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם כִּי־שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃
וְתֵיכְלוּן יָתֵיהּ בְּכָל אֲתַר אַתּוּן וְאֲנָשׁ בְּתֵיכוֹן אֲרֵי אַגְרָא הוּא לְכוֹן חֵלֶף פּוּלְחָנְכוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׃
31 And ye may eat it in every place, ye and your households; for it is your reward in return for your service in the tent of meeting.

(23) והם. הלויים יטלו עונם של ישראל שעליהם להזהיר הזרים מגשת אליהם:
(24) אשר ירימו לה׳ תרומה. הכתוב קראו תרומה עד שיפרישו ממנו תרומת מעשר (ספרי שם):
(27) ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגרן. תרומת מעשר שלכם אסורה לזרים ולטמאים וחייבין עליה מיתה וחומש כתרומה גדולה שנקראת רשאית דגן מן הגורן: וכמלאה מן היקב. כתרומת תירוש ויצהר הניטלת מן היקבים: מלאה. לשון נישול תבואה שנתמלאת: יקב. הוא הבור שלפני הגת שהיין יורד לתוכו וכל לשון יקב חפירת קרקע הוא וכן (זכריה יד, י) יקבי המלך הוא יש אוקיינוס חפירה שחפר מלכו של עולם:
(28) כן תרימו גם אתם. כמו שישראל מרימים מגרנם ומיקביהם תרימו גם אתם ממעשר שלכם כי הוא נחלתכם:
(29) מכל מתנתיכם תרימו את כל תרומת ה׳. בתרומה גדולה הכתוב מדבר שאם הקדיש לוי את הכהן בכרי וקבל מעשרותיו קודש שיטול כהן תרומה גדולה מן הכרי צריך להפרישם הלוי מן המעשר תחלה אחד מחמשים לתרומה גדולה ויחזור ויפרישם תרומת מעשר (ספרי קכא):
(30) בהרימכם את חלבו ממנו. לאחר שתרימו תרומת מעשר ממנו: ונחשב. המותר ללויים חולין גמורין: כתבואת גרן. לישראל שלא תאמר הואיל וקראו הכתוב תרומה שנאמר כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה׳ תרומה יכול יהא כולו אסור תלמוד לומר ונחשב ללויים כתבואת גרן מה של ישראל חולין אף של לוי חולין (שם קכב):
(31) בכל מקום. אפילו בבית הקברות (שם):

לה פסוקים
וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ׃ (פ)

וְלָא תִקַבְּלוּן עֲלוֹהִי חוֹבָא בְּאַפְרָשׁוּתְכוֹן יָת שׁוּפְרֵיהּ מִנֵּיהּ וְיָת קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָא תַחֲלוּן וְלָא תְמוּתוּן׃

32 And ye shall bear no sin by reason of it, seeing that ye have set apart from it the best thereof; and ye shall not profane the holy things of the children of Israel, that ye die not.'

The Haftara is I Samuel 11:14 – 12:22 on page 738. On Rosh Ḥodesh, Maftir is Numbers 28:9 – 15 on page 526 and Haftara on page 767.

חקת [יז]
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימַר׃

XIX And the Lord spoke unto Moses and unto Aaron, saying:

2 זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל׃

דָּא גְּזֵירַת אוֹרָיְתָא דִּפַקִּיד יְיָ לְמֵימַר מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְבּוּן לָךְ תּוֹרְתָא סְמוּקְתָא שַׁלְמְתָא דְּלֵית בַּהּ מוּמָא דְּלָא סְלִיק עֲלַהּ נִירָא׃

2 This is the statute of the law which the Lord hath commanded, saying: Speak unto the children of Israel, that they bring thee a red heifer, faultless, wherein is no blemish, and upon which never came yoke.

3 וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו׃

וְתִתְּנוּן יָתַהּ לְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא וַיַּפִּיק יָתַהּ לְמִבְּרָא לְמַשְׁרְיָתָא וְיִכּוֹס יָתַהּ קֳדָמוֹהִי׃

3 And ye shall give her unto Eleazar the priest, and she shall be brought forth without the camp, and she shall be slain before his face.

4 וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים׃

וְיִסַּב אֶלְעָזָר כָּהֲנָא מִדְּמָהּ בְּאֶצְבְּעֵיהּ וְיַדֵּי לְקֳבֵיל אַפֵּי מַשְׁכַּן זִמְנָא מִדְּמָהּ שְׁבַע זִמְנִין׃

4 And Eleazar the priest shall take of her blood with his finger, and sprinkle of her blood toward the front of the tent of meeting seven times.

5 וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף׃

וְיוֹקִיד יָת תּוֹרְתָא לְעֵינוֹהִי יָת מַשְׁכַּהּ וְיָת בִּשְׂרַהּ וְיָת דְּמַהּ עַל אוּכְלַהּ יוֹקִיד׃

5 And the heifer shall be burnt in his sight; her skin, and her flesh, and her blood, with her dung, shall be burnt.

6 וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה׃

וְיִסַּב כָּהֲנָא אָעָא דְּאַרְזָא וְאֵיזוֹבָא וּצְבַע זְהוֹרִי וְיִרְמֵי לְגוֹ יְקֵידַת תּוֹרְתָא׃

6 And the priest shall take cedar-wood, and hyssop, and scarlet, and cast it into the midst of the burning of the heifer.

לוי וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב׃

וְיִצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי כָּהֲנָא וְיַסְחֵי בְּשָׂרֵיהּ בְּמַיָּא וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרְיָתָא וִיהֵי מְסָאֵב כָּהֲנָא עַד רַמְשָׁא׃

7 Then the priest shall wash his clothes, and he shall bathe his flesh in water, and afterward he may come into the camp, and the priest shall be unclean until the even.

8 וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃

וּדְמוֹקִיד יָתַהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי בְּמַיָּא וְיַסְחֵי בְשָׂרֵיהּ בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא׃

8 And he that burneth her shall wash his clothes in water, and bathe his flesh in water, and shall be unclean until the even.

9 וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא׃

וְיִכְנוֹשׁ גְּבַר דְּכִי יָת קִטְמָא דְּתוֹרְתָא וְיַצְנַע מִבְּרָא לְמַשְׁרְיָתָא בַּאֲתַר דְּכִי וּתְהֵי לִכְנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטְרָא לְמֵי אַדְיוּתָא חַטָּתָא הִיא׃

9 And a man that is clean shall gather up the ashes of the heifer, and lay them up without the camp in a clean place, and it shall be kept for the congregation of the children of Israel for a water of sprinkling; it is a purification from sin.

(32) ולא תשאו עליו חטא וגו׳. הא אם לא תרימו תשאו חטא (יבמות פט): ולא תמותו. הא אם תחללו תמותו (בכורות כו, ב):
(2) זאת חקת התורה. לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה לפיכך כתב בה חקה גזירה היא מלפני אין לך רשות להרהר אחריה (יומא סז, ב): ויקחו אליך. לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה במדבר (במדבר רבה): אדמה תמימה. שתהא תמימה באדמימות שאם היו בה שתי שערות שחורות פסולה (ספרי קכג. פרה ב, ה):
(3) אלעזר. מצותה בסגן (ספרי שם): אל מחוץ למחנה. חוץ לשלש מחנות (יומא סח, א. ספרי): ושחט אותה לפניו. זר שוחט ואלעזר רואה (יומא מב. ספרי קכג):
(4) אל נוכח פני אהל מועד. עומד במזרחו של ירושלים ומתכוין ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם (יומא סח, א. ספרי שם):
(7) אל המחנה. למחנה שכינה שאין טמא משולח חוץ לשתי מחנות אלא זב ובעל קרי ומצורע (פסחים סז, א): וטמא הכהן עד הערב. סרסהו ודרשהו וטמא עד הערב ואחר יבוא אל המחנה:
(9) והניח מחוץ למחנה. לשלשה חלקים מתחלקת אחד נתן בהר המשחה ואחד מתחלק לכל המשמרות ואחד נתן בחיל זה של משמרות היה חוץ לעזרה ליטול ממנו בני העיירות וכל הצריכין להטהר וזה שבהר המשחה כהניס גדולים לפרות אחרות מקדשין הימנה וזה שבחיל נתון למשמרת מגזירת הכתוב שנאמר והיתה לעדת בני ישראל למשמרת (ספרי קכד. פרה ג, יא): למי נדה. למי הזייה כמו (איכה ג, נג) וידו אבן בי (זכריה ב, ד) לידות את קרנות הגויים לשון זריקה: חטאת הוא. לשון חטוי כפשוטו ולפי הלכותיו קראה הכתוב חטאת לומר שהיא נקדשים להאסר בהנאה (ספרי שם. מנחות נא, ב):

ישראל וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם׃

10 And he that gathereth the ashes of the heifer shall wash his clothes, and be unclean until the even; and it shall be unto the children of Israel, and unto the stranger that sojourneth among them, for a statute for ever.

וִיצַבַּע דְּכָנֵישׁ יָת קִטְמָא דְּתוֹרְתָא יָת לְבוּשׁוֹהִי וְיֵהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא וּתְהֵי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָיָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיהוֹן לְקָיָם עָלַם׃

11 הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים׃

11 He that toucheth the dead, even any man's dead body, shall be unclean seven days;

דְּיִקְרַב בְּמִיתָא לְכָל נַפְשָׁא דַּאֲנָשָׁא וִיהֵי מְסָאַב שִׁבְעָא יוֹמִין׃

12 הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר׃

12 the same shall purify himself therewith on the third day and on the seventh day, and he shall be clean; but if he purify not himself the third day and the seventh day, he shall not be clean.

הוּא יַדֵּי עֲלוֹהִי בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יִדְכֵּי וְאִם לָא יַדֵּי עֲלוֹהִי בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה לָא יִדְכֵּי׃

13 כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ׃

13 Whosoever toucheth the dead, even the body of any man that is dead, and purifieth not himself—he hath defiled the tabernacle of the Lord—that soul shall be cut off from Israel; because the water of sprinkling was not dashed against him, he shall be unclean; his uncleanness is yet upon him.

כָּל דְּיִקְרַב בְּמִיתָא בְּנִפְשָׁא דַּאֲנָשָׁא דִּימוּת וְלָא יַדֵּי עֲלוֹהִי יָת מַשְׁכְּנָא דַּיְיָ סָאִיב וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל אֲרֵי מֵי אַדָּיוּתָא לָא אִזְדְּרִיקוּ עֲלוֹהִי מְסָאַב יְהֵי עוֹד סְאוֹבְתֵּיהּ בֵּיהּ׃

14 זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים׃

14 This is the law: when a man dieth in a tenant, every one that cometh into the tent, and every thing that is in the tent, shall be unclean seven days.

דָּא אוֹרָיְתָא אֱנָשׁ אֲרֵי יְמוּת בְּמַשְׁכְּנָא כָּל דְּעָלִיל לְמַשְׁכְּנָא וְכָל דִּבְמַשְׁכְּנָא יְהֵי מְסָאַב שִׁבְעָא יוֹמִין׃

15 וְכָל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא׃

15 And every open vessel, which hath no covering close-bound upon it, is unclean.

וְכָל מָאן דַּחֲסַף פְּתִיחַ דְּלֵית מְגוּפַת שְׁיָע מַסְקַף עֲלוֹהִי מְסָאַב הוּא׃

16 וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חָרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בַקָּבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים׃

16 And whosoever in the open field toucheth one that is slain with a sword, or one that dieth of himself, or a bone of a man, or a grave, shall be unclean seven days.

וְכָל דְּיִקְרַב עַל אַפֵּי חַקְלָא בְּקִטִּיל חַרְבָּא אוֹ בְמִיתָא אוֹ בְגַרְמָא דַּאֲנָשָׁא אוֹ בְקַבְרָא יְהֵי מְסָאַב שִׁבְעָא יוֹמִין׃

17 וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי׃

17 And for the unclean they shall take of the ashes of the burning of the purification from sin, and running water shall be put thereto in a vessel.

וְיִסְבּוּן לְדִמְסָאַב מֵעֲפַר יְקִידַת חַטָּתָא וְיִתְּנוּן עֲלוֹהִי מֵי מַבּוּעַ לְמָאן׃

18 שני וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר׃

18 And a clean person shall take hyssop, and dip it in the water, and sprinkle it upon the tent, and upon all the vessels, and upon the persons that were there, and upon him that touched the bone, or the slain, or the dead, or the grave.

וְיִסַּב אֵיזוֹבָא וְיִטְבּוֹל בְּמַיָּא גְּבַר דְּכֵי וְיַדֵּי עַל מַשְׁכְּנָא וְעַל כָּל מָנְיָא וְעַל נַפְשָׁתָא דַּהֲווֹ תַּמָּן וְעַל דְּיִקְרַב בְּגַרְמָא אוֹ בְקִטִּילָא אוֹ בְמִיתָא אוֹ בְקַבְרָא׃

19 וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב׃

19 And the clean person shall sprinkle upon the unclean on the third day, and on the seventh day; and on the seventh day he shall purify him; and he shall wash his clothes, and bathe himself in water, and shall be clean at even.

וַיַּדֵּי דָּכְיָא עַל מְסָאֲבָא בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וִידַכֵּינֵיהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְמַיָּא וְיִדְכֵּי בְרַמְשָׁא׃

20 וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא׃

20 But the man that shall be unclean, and shall not purify himself, that soul shall be cut off from the midst of the assembly, because he hath defiled the sanctuary of the Lord; the water of sprinkling hath not been dashed against him: he is unclean.

וּגְבַר דְּיִסְתְּאַב וְלָא יַדֵּי עֲלוֹהִי וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ קְהָלָא אֲרֵי יָת מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ סָאִיב מֵי אַדָּיוּתָא לָא אִזְדְּרִיקוּ עֲלוֹהִי מְסָאַב הוּא׃

(12) הוא יתחטא בו. נאפר הפרה (ס"ג הזה):

(13) במת בנפש. ואי זה מת של נפש האדם להוציא נפש בהמה שאין טומאתה צריכה הזאה (ולא טומאת שבעה) דבר אחר בנפש זו רביעית דם (חולין עב, ג): את משכן ה' טמא. אם נכנס לעזרה אפילו בטבילה בלא הזאת שלישי ושביעי: עוד טמאתו בו. אף על פי שטבל:

(14) כל הבא אל האהל. בעוד שהמת בתוכו:

(15) וכל כלי פתוח. בכלי חרס הכתוב מדבר שאין מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו לפיכך אם אין מגופת צמידתו פתולה עליו יפה בחבור טמא הוא אם יש צמיד פתיל עליו טהור (שם כח. ספרי קכו): פתיל. לשון מחובר בלשון עברי וכן (בראשית ל, ח) נפתולי אלהים נפתלתי נתחברתי עם אחותי:

(16) על פני השדה. רבותינו דרשו (חולין עב, ג. ספרי קכז) לרבות גולל ודופק ופשוטו על פני השדה שאין שם אהל מטמא המת שם בנגיעה:

(19) וחטאו ביום השביעי. הוא גמר טהרתו (ספרי):

(20) ואיש אשר יטמא וגו'. אם נאמר מקדש למה נאמר משכן כו' כדאיתא בשבועות (טז, ב):

21 וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמַזֶּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃

וּתְהֵי לְהוֹן לִקְיָם עָלַם וּדְמַדֵּי מַיָּ אַדְיוּתָא יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וּדְיִקְרַב בְּמַיָּ אַדְיוּתָא יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃

21 And it shall be a perpetual statute unto them; and he that sprinkleth the water of sprinkling shall wash his clothes; and he that toucheth the water of sprinkling shall be unclean until even.

22 וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ (פ)

וְכֹל דְּיִקְרַב בֵּיהּ מְסָאֲבָא יְהֵי מְסָאַב וְאֶנֶשׁ דְּיִקְרַב בֵּיהּ יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃

22 And whatsoever the unclean person toucheth shall be unclean; and the soul that toucheth him shall be unclean until even.

XX וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְבַּר־צִן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם׃

וַאֲתוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמַדְבְּרָא דְּצִין בְּיַרְחָא קַדְמָאָה וִיתִיב עַמָּא בְּרִקֵם וּמֵיתַת תַּמָּן מִרְיָם וְאִתְקְבַרַת תַּמָּן׃

XX And the children of Israel, even the whole congregation, came into the wilderness of Zin in the first month; and the people abode in Kadesh; and Miriam died there, and was buried there.

2 וְלֹא־הָיָה מַיִם לָעֵדָה וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן׃

וְלָא הֲוָה מַיָּא לִכְנִשְׁתָּא וְאִתְכְּנִישׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן׃

2 And there was no water for the congregation; and they assembled themselves together against Moses and against Aaron.

3 וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלוּ גָוְעְנוּ בִּגְוַע אַחֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה׃

וּנְצָא עַמָּא עִם מֹשֶׁה וַאֲמַרוּ לְמֵימַר לְוֵי דְּמֵיתְנָא בְּמוֹתָא דַּאֲחַנָא קֳדָם יְיָ׃

3 And the people strove with Moses, and spoke, saying: 'Would that we had perished when our brethren perished before the Lord!

4 וְלָמָּה הֲבֵאתֶם אֶת־קְהַל יְהוָה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ׃

וּלְמָא אֲתֵיתוּן יָת קְהָלָא דַיְיָ לְמַדְבְּרָא הָדֵין לְמֵמָת תַּמָּן אֲנַחְנָא וּבְעִירָנָא׃

4 And why have ye brought the assembly of the Lord into this wilderness, to die there, we and our cattle?

5 וְלָמָּה הֶעֱלִיתֹנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הָרָע הַזֶּה לֹא מְקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן וּמַיִם אַיִן לִשְׁתּוֹת׃

וּלְמָא אַסֵּיקְתּוּנָא מִמִּצְרַיִם לְאֵיתָאָה יָתָנָא לְאַתְרָא בִּישָׁא הָדֵין לָא אַתַר כְּשַׁר לְבֵית זְרַע וְאַף לָא תֵינִין וְגוּפְנִין וְרִמּוֹנִין וּמַיָּא לֵית לְמִשְׁתֵּי׃

5 And wherefore have ye made us to come up out of Egypt, to bring us in unto this evil place? it is no place of seed, or of figs, or of vines, or of pomegranates; neither is there any water to drink.'

6 וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקָּהָל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֲלֵיהֶם׃ (פ)

וְעָאל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִן קֳדָם קְהָלָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וּנְפַלוּ עַל אַפֵּיהוֹן וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ לְהוֹן׃

6 And Moses and Aaron went from the presence of the assembly unto the door of the tent of meeting, and fell upon their faces; and the glory of the Lord appeared unto them.

שלישי (שני) 7 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

7 And the Lord spoke unto Moses, saying:

8 קַח אֶת־הַמַּטֶּה וְהַקְהֵל אֶת־הָעֵדָה אַתָּה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ וְדִבַּרְתֶּם אֶל־הַסֶּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מֵימָיו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן־הַסֶּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה וְאֶת־בְּעִירָם׃

סַב יָת חוּטְרָא וּכְנוֹשׁ יָת כְּנִשְׁתָּא אַתְּ וְאַהֲרֹן אָחוּךְ וּתְמַלְּלוּן עִם כֵּיפָא לְעֵינֵיהוֹן וְיִתֵּן מוֹהִי וְתַפֵּיק לְהוֹן מַיָּא מִן כֵּיפָא וְתַשְׁקֵי יָת כְּנִשְׁתָּא וְיָת בְּעִירְהוֹן׃

8 'Take the rod, and assemble the congregation, thou, and Aaron thy brother, and speak ye unto the rock before their eyes, that it give forth its water; and thou shalt bring forth to them water out of the rock; so thou shalt give the congregation and their cattle drink.'

9 וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֶּה מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ׃

וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת חוּטְרָא מִן קֳדָם יְיָ כְּמָא דְּפַקְּדֵיהּ׃

9 And Moses took the rod from before the Lord, as He commanded him.

(21) ומזה מי הנדה. רבותינו אמרו (נדה ט. יומא יד, ה) שהמזה טהור וזה גם ללמד שהנושא מי חטאת טמא טומאה חמורה לטמא בגדים שעליו מה שאין כן בנוגע וזה שהוציאו בלשון מזה לומר לך שאינן מטמאין עד שיהא בהן שיעור הזאה: והנגע וגו׳ יטמא. ואין טעון כבוס בגדים:

(22) וכל אשר יגע בו. הטמא הזה שנטמא במת יטמא: והנפש הנגעת. בו בטמא מת: תטמא עד הערב. מכאן למדנו שהמת אבי אבות הטומאה והנוגע בו אב הטומאה ומטמא אדם זהו פירושה לפי משמעה והלכותיה. ומדרש אגדה העתקתי מיסודו של רבי משה הדרשן וזהו: ויקחו אליך. משלהם כשם שהם פרקו נזמי הזהב לעגל משלהם כך יביאו זו לכפרה משלהם: פרה אדמה. משל לבן שפחה שטיף פלטין של מלך אמרו תבא אמו ותקנה הצואה כך תבא פרה ותכפר על העגל (תנחומא חקת ח): אדמה. על שם (ישעיה ח, יח) אם יאדימו כתולע שהחטא קרוי אדום: תמימה. על שם ישראל שהיו תמימים ועשו בו בעלי מומין תבא זו ותכפר עליהם ויחזרו לתמותם: לא עלה עליה עול. כשם שפרקו מעליהם עול שמים: אל אלעזר הכהן. כשם שנקהלו על אהרן שהוא כהן לעשות העגל ולפי שאהרן עשה את העגל לא נעשית עבודה זו על ידו שאין קטיגור נעשה סניגור (ר״ה כו, ה): ושרף את הפרה. כשם שנשרף העגל: עץ ארז ואזוב ושני תולעת. ג׳ מיני הללו כנגד שלשת אלפי איש שנפלו בעגל וארז הוא הגבוה מכל האילנות ואזוב נמוך מכולם סימן שהגבוה שנתגאה וחטא ישפיל את עצמו כאזוב ותולעת ויתכפר לו: למשמרת. כמו שפשע העגל שמור לדורות לפורענות שאין לך פקודה שאין בה מפקודת העגל שנאמר (שמות לב, לד) וביום פקדי ופקדתי וגו׳ (סנהדרין קב, ה). וכשם שהעגל מטמא כל העוסקין בו כך פרה מטמאה כל העוסקין בה וכשם שנטהרו באפרו שנאמר (שמות לב, כ) ויזר על פני המים וגו׳. כך ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת וגו׳:

(1) כל העדה. עדה השלמה שכבר מתו מתי מדבר ואלו פרשו לחייס (תנחומא יד): ותמת שם מרים. למה נסמכה מיתת מריס לפרשת פרה אדומה לומר לך מה קרבנות מכפרין (ס״א כמו שפרה אדומה מכפרת) אף מיתת צדיקים מכפרת (מ״ק כח, ה): ותמת שם מרים. אף היא בנשיקה מתה ומפני מה לא נאמר בה על פי ה׳ שאינו דרך כבוד של מעלה (שם) ובאהרן נאמר (במדבר לג, לח) על פי ה׳ באלה מסעי:

(2) ולא היה מים לעדה. מכאן שכל מ׳ שנה היה להם הבאר בזכות מריס (תענית ט, ה):

(3) ולו גוענו. הלואי שגוענו: בגוע אחינו. במיתת אחינו בדבר למד שמיתת למת מגונה ממנה: בגוע. שם דבר הוא כמו במיתת אחינו ולא יתכן לפרשו כשמתו אחינו שאם כן היה לו להנקד בגוע (בחולם):

(8) ואת בעירם. מכאן שהם הקב״ה על ממונם של ישראל (במד״ר. תנחומא ט):

10 וַיַּקְהִלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת־הַקָּהָל אֶל־פְּנֵי הַסֶּלַע וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְעוּ־נָא הַמֹּרִים הֲמִן־הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מָיִם׃

10 וכְנַשׁוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יָת קְהָלָא לְקֳדָם כֵּיפָא וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמַעוּ כְּעַן סָרְבָנַיָּא הֲמִן כֵּיפָא הָדֵין נַפִּיק לְכוֹן מַיָּא׃

And Moses and Aaron gathered the assembly together before the rock, and he said unto them: 'Hear now, ye rebels; are we to bring you forth water out of this rock?'

11 וַיָּרֶם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַסֶּלַע בְּמַטֵּהוּ פַּעֲמָיִם וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים וַתֵּשְׁתְּ הָעֵדָה וּבְעִירָם׃ (ס)

11 וַאֲרִים מֹשֶׁה יָת יְדֵיהּ וּמְחָא יָת כֵּיפָא בְּחוּטְרֵיהּ תַּרְתֵּין זִמְנִין וּנְפַקוּ מַיָּא סַגִּיאֵי וּשְׁתִיאַת כְּנִשְׁתָּא וּבְעִירְהוֹן׃

And Moses lifted up his hand, and smote the rock with his rod twice; and water came forth abundantly, and the congregation drank, and their cattle.

12 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן יַעַן לֹא־הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקָּהָל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם׃

12 וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן חֲלָף דְּלָא הֵימַנְתּוּן בְּמֵימְרִי לְקַדָּשׁוּתִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֵין לָא תַעֲלוּן יָת קְהָלָא הָדֵין לְאַרְעָא דְּיַהֲבִית לְהוֹן׃

And the Lord said unto Moses and Aaron: 'Because ye believed not in Me, to sanctify Me in the eyes of the children of Israel, therefore ye shall not bring this assembly into the land which I have given them.'

13 הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקָּדֵשׁ בָּם׃ (ס)

13 אִנּוּן מֵי מַצּוּתָא דְּנִצּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ וְאִתְקַדַּשׁ בְּהוֹן׃

These are the waters of Meribah, where the children of Israel strove with the Lord, and He was sanctified in them.

רביעי יח 14 וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקָּדֵשׁ אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם כֹּה אָמַר אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתְנוּ׃

14 וּשְׁלַח מֹשֶׁה אַזְגְּדִין מֵרְקָם לְוָת מַלְכָּא דֶּאֱדוֹם כִּדְנָן אֲמַר אָחוּךְ יִשְׂרָאֵל אַתְּ יְדַעְתְּ יָת כָּל עָקְתָא דְּאַשְׁכַּחַתְנָא׃

And Moses sent messengers from Kadesh unto the king of Edom: 'Thus saith thy brother Israel: Thou knowest all the travail that hath befallen us;

15 וַיֵּרְדוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיְמָה וַנֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיָּרֵעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלַאֲבֹתֵינוּ׃

15 וּנְחַתוּ אֲבָהָתָנָא לְמִצְרַיִם וִיתֵיבְנָא בְּמִצְרַיִם יוֹמִין סַגִּיאִין וְאַבְאִישׁוּ לַנָא מִצְרָאֵי וְלַאֲבָהָתָנָא׃

how our fathers went down into Egypt, and we dwelt in Egypt a long time; and the Egyptians dealt ill with us, and our fathers;

16 וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְקָדֵשׁ עִיר קְצֵה גְבוּלֶךָ׃

16 וְצַלִּינָא קֳדָם יְיָ וְקַבֵּיל צְלוֹתַנָא וּשְׁלַח מַלְאָכָא וְאַפְּקָנָא מִמִּצְרָיִם וְהָא אֲנַחְנָא בְּרֻקַם קַרְתָּא דְּבִסְטַר תְּחוּמָךְ׃

and when we cried unto the Lord, He heard our voice, and sent an angel, and brought us forth out of Egypt; and, behold, we are in Kadesh, a city in the uttermost of thy border.

17 נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם וְלֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ לֹא נִטֶּה יָמִין וּשְׂמֹאול עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ׃

17 נְעִבַּר כְּעַן בְּאַרְעָךְ לָא נַעְבַּר בְּחַקְלָא וּבְכַרְמָא וְלָא נִשְׁתֵּי מֵי גּוּב בְּאוֹרַח מַלְכָּא נֵיזֵיל לָא נִסְטֵי לְיַמִּינָא וְלִשְׂמָאלָא עַד דְּנִעְבַּר תְּחוּמָךְ׃

Let us pass, I pray thee, through thy land; we will not pass through field or through vineyard, neither will we drink of the water of the wells; we will go along the king's highway, we will not turn aside to the right hand nor to the left, until we have passed thy border.'

18 וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶּן־בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ׃

18 וַאֲמַר לֵיהּ אֱדוֹמָאָה לָא תַעְבַּר בְּתְחוּמִי דִּלְמָא בְּדִקְטָלִין בְּחַרְבָּא אֶפּוֹק לְקַדְמוּתָךְ׃

And Edom said unto him: 'Thou shalt not pass through me, lest I come out with the sword against thee.'

(10) ויקהלו וגו׳. זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה (סס): המן הסלע הזה נוציא. לפי שלא הוי מכירין אותו לפי שהלך הסלע וישב לו בין הסלעים כשנסתלק הבאר והיו ישראל אומרים להם מה לכם מאיזה סלע תוציאו לנו מים לכך אמר להם המורים סרבנים לשון יוני שוטים מוריהם את מוריהם המן הסלע הזה שלא נצטוינו עליו נוציא לכם מים (סס):

(11) פעמים. לפי שבראשונה לא הוציא אלא טיפין לפי שלא נזה המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא אמרו שמא צריך להכותו כבראשונה שנאמר (שמות יז, ו) והכית בצור ונזדמן להם אותו סלע והכהו:

(12) יען לא האמנתם בי. גלה הכתוב שאלולי חטא זה בלבד היו נכנסין לארץ כדי שלא יאמרו עליהם כעון שאר דור המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ כך היה עון משה ואהרן. והלא (במדבר יח, כב) הלאן ובקר יאחט קשה מזו אלא לפי שבסתר חסך עליו הכתוב וכאן שבמעמד כל ישראל לא חסך עליו הכתוב מפני קדוש השם (תנחומא י): להקדישני. שאילו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקייים דבורו של מקום קל וחומר אנו (מדרש אגדה): לכן לא תביאו. בשבועה כמו (שמואל־א ג, יד) לכן נשבעתי לבית עלי נשבע בקפילה שלא ירבו בתפלה על כך (תנחומא ואלא ב):

(13) המה מי מריבה. הם הנזכרים במקום אחר את אלו ראו אלטגייני פרעה שמושיען של ישראל לוקה במים לכך גזרו (שמות ז, כב) כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו (סוטה יב, ב): ויקדש בם. שמתו משה ואהרן על ידם. שבשהקב"ה עושה דין במקודשיו הוא ירגוי ומתקדש על הבריות וכן הוא אומר (תהלים סח, לו) נורא אלהים ממקדשיך וכן הוא אומר (ויקרא י, ג) בקרובי אקדש (זבחים קטו, ב):

(14) אחיך ישראל. מה ראה להזכיר כאן אחוה אלא אמר לו אחים אנחנו בני אברהם שנאמר לו (בראשית טו, יג) כי גר יהיה זרעך ועל שניהם היה אותו החוב לפורעו (תנחומא יב): אתה ידעת את כל התלאה. לפיכך פירש אביכם מעל אביהם (בראשית לו, ו) וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו מפני השטר חוב המוטל עליהם והטילו על יעקב (בראשית רבה פב, יג):

(15) וירעו לנו. שבלנו צרות רבות: ולאבותינו. מכאן שהאבות מלטערים בקבר כשפורענות באה על ישראל (תנחומא יב):

(16) וישמע קלנו. בברכה שברכנו אביהם (בראשית כז, כב) הקול קול יעקב שאנו צועקים ועניים (תנחומא בשלח ט): מלאך. זה משה מכאן שהנביאים קרואים מלאכים ואומר (ד"ה־ב לו, טו) ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים (תנחומא ויקרא ג):

(17) נעברה נא בארצך. אין לך לעורר על הירושה של ארץ ישראל כשם שלא פרעה החוב. עשה לנו עזר מעט לעבור דרך ארצך: ולא נשתה מי באר. מי בורות היה צריך לומר אלא כך אמר משה אף על פי שיש בידינו מן לאכול ובאר לשתות לא נשתה ממנו אלא נקנה מכם אוכל ומים להנאתכם מכאן לאכסנאי שאף על פי שיש בידו לאכול יקנה מן המנוי כדי להנות את אושפיזו (במדרש רבה. תנחומא יב): דרך המלך נלך וגו׳. אנו מוסמים את בהמתנו ולא יטו לכאן ולכאן לאכול (סס):

19 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמְּסִלָּה נַעֲלֶה וְאִם־מֵימֶיךָ נִשְׁתֶּה אֲנִי וּמִקְנִי וְנָתַתִּי מִכְרָם רַק אֵין־דָּבָר בְּרַגְלַי אֶעֱבֹרָה׃

19 And the children of Israel said unto him: 'We will go up by the highway; and if we drink of thy water, I and my cattle, then will I give the price thereof; let me only pass through on my feet; there is no hurt.'

20 וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אֱדוֹם לִקְרָאתוֹ בְּעַם כָּבֵד וּבְיָד חֲזָקָה׃

20 And he said: 'Thou shalt not pass through.' And Edom came out against him with much people, and with a strong hand.

21 וַיְמָאֵן אֱדוֹם נְתֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו׃ (פ)

21 Thus Edom refused to give Israel passage through his border; wherefore Israel turned away from him.

חמישי (שלישי) 22 וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה הֹר הָהָר׃

22 And they journeyed from Kadesh; and the children of Israel, even the whole congregation, came unto mount Hor.

23 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּהַר הָהָר עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֱדוֹם לֵאמֹר׃

23 And the Lord spoke unto Moses and Aaron in mount Hor, by the border of the land of Edom, saying:

24 יֵאָסֵף אַהֲרֹן אֶל־עַמָּיו כִּי לֹא יָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתֶם אֶת־פִּי לְמֵי מְרִיבָה׃

24 'Aaron shall be gathered unto his people; for he shall not enter into the land which I have given unto the children of Israel, because ye rebelled against My word at the waters of Meribah.

25 קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְהַעַל אֹתָם הֹר הָהָר׃

25 Take Aaron and Eleazar his son, and bring them up unto mount Hor.

26 וְהַפְשֵׁט אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְאַהֲרֹן יֵאָסֵף וּמֵת שָׁם׃

26 And strip Aaron of his garments, and put them upon Eleazar his son; and Aaron shall be gathered unto his people, and shall die there.'

27 וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הֹר הָהָר לְעֵינֵי כָּל־הָעֵדָה׃

27 And Moses did as the Lord commanded; and they went up into mount Hor in the sight of all the congregation.

28 וַיַּפְשֵׁט מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיַּלְבֵּשׁ אֹתָם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וַיָּמָת אַהֲרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מִן־הָהָר׃

28 And Moses stripped Aaron of his garments, and put them upon Eleazar his son; and Aaron died there in the top of the mount; and Moses and Eleazar came down from the mount.

29 וַיִּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן וַיִּבְכּוּ אֶת־אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ (ס)

29 And when all the congregation saw that Aaron was dead, they wept for Aaron thirty days, even all the house of Israel.

(18) פן בחרב אצא לקראתך. אתם מתגאים בקול שהורשכם אביכם ואמרתם ונלעק אל ה׳ וישמע קולנו ואני אנא עליכם במה שהורשני אבי (בראשית כז, מ) ועל מרגך תחיה (תנחומא בשלח ט):
(19) רק אין דבר. אין שום דבר מזיקך:
(20) וביד חזקה. בהבטחת זקנו (בראשית כז, כב) והידים ידי עשו (מדרש אגדה):
(22) כל העדה. כלם שלמים ועומדים להכנס לארץ אלא היה בהן אחד מאותם שנגזרה גזירה עליהם שבכר כלו מתי מדבר ואלו מאותן שכתוב בהן (דברים ד, ד) חיים כלכם היום (תנחומא יד): הר ההר. הר על גבי הר כתפוח קטן על גבי תפוח גדול ואף על פי שהענן הולך לפניהם ומשוה את ההריס שלשה נשארו בהן הר סיני לתורה והר נבו לקבורת משה והר ההר לקבורת אהרן (שם):
(23) על גבול ארץ אדום. מגיד שמפני שנתחברו כאן להתקרב לעשו הרשע נפרלו מעשיהם וחסרו הלדיק הזה וכן הנביא אומר ליהושפט (ד״ה־ב כ, לז) בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה׳ את מעשיך (תנחומא יד):
(25) קח את אהרן. בדברי נחומים אמור לו אשריך שראה כתרך נתון לבנך מה שאין אני זכאי לכך (שם יז):
(26) את בגדיו. את בגדי כהונה גדולה הלביסהו והפשיטם מעליו לתתם על בנו בפניו אמר לו הכנס למערה ונכנס ראה מטה מוצעת ונר דלוק אמר לו עלה למטה ועלה פשוט ידיך ופשט קמוץ פיך וקמץ עצום עיניך ועצם מיד חמד משה לאותה מיתה וזהו שנאמר לו (דברים לב, נ) כאשר מת אהרן אחיך מיתה שנתאוית לה (תנחומא ישן חקת הוספה ב):
(27) ויעש משה. אף על פי שהדבר קשה לו לא עכב (תנחומא יז):
(29) ויראו כל העדה וגו׳. כשראו משה ואלעזר יורדים ואהרן לא ירד אמרו היכן הוא אהרן אמר להם מת אמרו אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה ישלוט בו מלאך המות מיד בקש משה רחמים והראוהו מלאכי השרת להם מוטל במטה ראו והאמינו (במד״ר): כל בית ישראל. האנשים והנשים לפי שהיה אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו (אדר״נ פי״ב): כי גוע. אומר אני שהמתרגם דהא מית טועה הוא אלא אם כן מתרגם וירקו ואתחזיאו שלא אמרו רבותינו ז״ל כי זה משמש בלשון דהא אלא על מדרש שנסתלקו ענני כבוד וכדאמר רבי אבהו (ר״ה ג, ח) דאמר רבי אבהו אל תקרי וירקו אלא ויירקו ועל לשון זה נופל לשון דהא לפי שהוא נתינת טעם למה שלמעלה הימנו למה ויירקו לפי שהרי מת אהרן אבל על תרגום וחזו כל כנישתא אין לשון דהא נופל אלא לשון אשר שהוא

XXI וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ־עֲרָד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב
כִּי בָּא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם
בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבְּ ׀ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי׃

וּשְׁמַע כְּנַעֲנָאָה מַלְכָּא דַּעֲרָד יָתֵיב
דָּרוֹמָא אֲרֵי אֲתָא יִשְׂרָאֵל אוֹרַח
מְאַלְּלְיָא וַאֲגִיחַ קְרָבָא בְּיִשְׂרָאֵל וּשְׁבָא
מִנֵּיהּ שִׁבְיָא׃

And the Canaanite, the king of Arad, who dwelt in the South, heard tell that Israel came by the way of Atharim; and he fought against Israel, and took some of them captive.

2 וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתֹן
תִּתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת־
עָרֵיהֶם׃

וְקַיֵּים יִשְׂרָאֵל קְיָם קֳדָם יְיָ וַאֲמַר אִם
מְמְסָר תִּמְסַר יָת עַמָּא הָדֵין בִּידִי וַאֲגַמַּר
יָת קִרְוֵיהוֹן׃

And Israel vowed a vow unto the Lord, and said: 'If Thou wilt indeed deliver this people into my hand, then I will utterly destroy their cities.' 2

3 וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־
הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם וְאֶת־עָרֵיהֶם
וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם חָרְמָה׃ (פ)

וְקַבֵּיל יְיָ צְלוֹתֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל וּמְסַר יָת
כְּנַעֲנָאָה וְגַמַּר יָתְהוֹן וְיָת קִרְוֵיהוֹן וּקְרָא
שְׁמֵיהּ דְּאַתְרָא חָרְמָה׃

And the Lord hearkened to the voice of Israel, and delivered up the Canaanites; and they utterly destroyed them and their cities; and the name of the place was called Hormah. 3

4 וַיִּסְּעוּ מֵהֹר הָהָר דֶּרֶךְ יַם־סוּף לְסָבֵב
אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ־הָעָם
בַּדָּרֶךְ׃

וּנְטַלוּ מֵהוֹר טוּרָא אוֹרַח יַמָּא דְּסוּף
לְאַקָּפָא יָת אַרְעָא דֶּאֱדוֹם וְעַקַת נַפְשָׁא
דְּעַמָּא בְּאוֹרְחָא׃

And they journeyed from mount Hor by the way to the Red Sea, to compass the land of Edom; and the soul of the people became impatient because of the way. 4

5 וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה לָמָּה
הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוּת בַּמִּדְבָּר כִּי
אֵין לֶחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם
הַקְּלֹקֵל׃

וְאִתְרְעֵם עַמָּא קֳדָם יְיָ וְעִם מֹשֶׁה
נְצוֹ לְמָא אַסֵּיקְתּוּנָא מִמִּצְרַיִם לְמִמָּת
בְּמַדְבְּרָא אֲרֵי לֵית לַחְמָא וְלֵית מַיָּא
וְנַפְשַׁנָא עַקַת בְּמַנָּא הָדֵין דְּמֵיכְלֵיהּ
קַלִּיל׃

And the people spoke against God, and against Moses: 'Wherefore have ye brought us up out of Egypt to die in the wilderness? for there is no bread, and there is no water; and our soul loatheth this light bread.' 5

6 וַיְשַׁלַּח יְהוָה בָּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים
וַיְנַשְּׁכוּ אֶת־הָעָם וַיָּמָת עַם־רָב מִיִּשְׂרָאֵל׃

וְגָרֵי יְיָ בְּעַמָּא יָת חִיוָנָן קָלָן וְנַכִּיתוּ יָת
עַמָּא וּמִית עַם סַגִּי מִיִּשְׂרָאֵל׃

And the Lord sent fiery serpents among the people, and they bit the people; and much people of Israel died. 6

7 וַיָּבֹא הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי־
דִבַּרְנוּ בַיהוָה וָבָךְ הִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה
וְיָסֵר מֵעָלֵינוּ אֶת־הַנָּחָשׁ וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה
בְּעַד הָעָם׃

וַאֲתָא עַמָּא לְוָת מֹשֶׁה וַאֲמַרוּ חַבְנָא אֲרֵי
אִתְרְעֵמְנָא קֳדָם יְיָ וְעִמָּךְ נְצֵינָא צַלֵּי קֳדָם
יְיָ וַיַעְדֵּי מִנָּנָא יָת חִוְיָא וְצַלֵּי מֹשֶׁה עַל
עַמָּא׃

And the people came to Moses, and said: 'We have sinned, because we have spoken against the Lord, and against thee; pray unto the Lord, that He take away the serpents from us.' And Moses prayed for the people. 7

8 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף
וְשִׂים אֹתוֹ עַל־נֵס וְהָיָה כָּל־הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה
אֹתוֹ וָחָי׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עֲבִיד לָךְ קַלְיָא וְשַׁוִי
יָתֵיהּ עַל אָת וִיהֵי כָּל דְּיִתְנְכִית וְיִחְזֵי
יָתֵיהּ וְיִתְקַיֵּים׃

And the Lord said unto Moses: 'Make thee a fiery serpent, and set it upon a pole; and it shall come to pass, that every one that is bitten, when he seeth it, shall live.' 8

מגזרת שמוש לי שמלינו אם משמש בלשון אשר כמו (איוב כא, ד) ואם מדוע לא תקצר רוחי והרבה מפורשים מזה הלשון (שם יד, ה) אם חרולים ימיו:

(1) וישמע הכנעני. שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד כו' כדאיתא בראש השנה (ג, א) ועמלק מעולם רצועה מרדות לישראל מזומן בכל עת לפורענות (תנחומא יח): יושב הנגב. זה עמלק (שם) שנאמר (במדבר יג, כט) עמלק יושב בארץ הנגב ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנעניים בידם והם אינן כנעניים ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען אמרו נתפלל שתם שנאמר אם נתון תתן את העם הזה בידי (מדרש אגדה): דרך האתרים. דרך הנגב שהלכו בה המרגלים שנאמר (לעיל יג, כב) ויעלו בנגב. דבר אחר דרך האתרים דרך התייר הגדול הנוסע לפניהם שנאמר (שם י, לג) דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה (תנחומא יח): וישב ממנו שבי. אינה אלא שפחה אחת (ילקוט משם"ל. מדרש אגדה):

(2) והחרמתי. אקדיש שלנם לגבוה:

(3) ויחרם אתהם. בהריגה: ואת עריהם. חרמי גבוה:

(4) דרך ים סוף. כיון שמת אהרן ובאה עליהם מלחמה זו חזרו לאחוריהם דרך ים סוף הוא הדרך שחזרו להם כשנגזר עליהם גזירת מרגלים שנאמר (דברים ג, מ) ושבו המדברה דרך ים סוף. וכאן חזרו לאחוריהם (עיין פרשת פנחס) שבע מסעות שנאמר (דברים י, ו) ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן. וכי במוסרה מת והלא בהר ההר מת אלא שם חזרו והתאבלו עליו והספידוהו כאילו הוא בפניהם ולא ובדוק במסעות ותמצא שבע מסעות מן מוסרה עד הר ההר (תנחומא חקת יח): לסבב את ארץ אדום. שלא נתנה לעבור בארצו: ותקצר נפש העם בדרך. בטורח הדרך שהוקשה להם אמרו עכשיו היינו קרובים להכנס לארץ ואנו חוזרים לאחורינו כך חזרו אבותינו ונשתהו שלשים ושמונה שנה עד היום לפיכך קורה נפשם בעינוי הדרך ובלשון לע"ז שנקרודלו"ר ולא יתכן לומר ותקצר נפש העם בדרך בהיותם בדרך ולא פירש בו במה קורה שכל מקום שתמצא קוצר נפש במקרא מפורש שם במה קורה כגון (זכריה יא, ח) ותקצר נפשי בהם וכגון (שופטים י, טז) ותקצר נפשו בעמל ישראל וכל דבר הקשה על אדם נופל בו לשון קוצר נפש כאדם שהטורח בא עליו ואין דעתו רחבה לקבל אותו הדבר ואין לו מקום בתוך לבו לגור שם אותו הצער ובדבר המטריח נופל לשון גודל שגדול הוא וכבד על האדם כגון (זכריה שם) וגם נפשם בחלה בי גדלה עלי (איוב י, טז) ויגאה כשחל תגודני כללו של פירושו כל לשון קוצר נפש בדבר לשון שאין יכול לסובלו הוא שאין הדעת סובלתו:

(5) באלהים ובמשה. השוו עבד לקונו (במ"ר. תנחומא יט): למה העליתנו. שניהם שויס: ונפשנו קצה. אף זה לשון קוצר נפש ומאוס: בלחם הקלוקל. לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא (ע"ז ה. יומא עה, א):

(6) את הנחשים השרפים. שמורפים את האדם באדם שייניסם (במ"ר): וינשכו את העם. יבא נחש שלקה על הוצאת דבה ויפרע ממוציאי דבה יבא נחש שכל המיינין נטעמין לו טעם אחד (טעם עפר) ויפרע מכפוי טובה שדבר אחד משתנה להם לכמה טעמים (תנחומא יט):

(7) ויתפלל משה. מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה שלא יהא אכזרי מלמחול (שם. ב"ק נב, א):

(8) על נס. על כלונס שקורין פירק"א בלע"ז וכן (ישעי' ל, יז) וכנס על הגבעה (שם מט, כב) אריס נסי (שם יג, ב) שאו נס ולפי שהוא גבוה לאות ולראיה קורא נס: כל הנשוך. אפילו כלב או חמור נושכו היה נזוק ומתנוה והולך אלא שנשיכת הנחש ממהרת להמית לכך נאמר כאן וראה אותו ראיה בעלמא ונשיכת הנחש נאמר

9 וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחַשׁ נְחֹשֶׁת וַיְשִׂמֵהוּ עַל־הַנֵּס
וְהָיָה אִם־נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט
אֶל־נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת וָחָי׃

9 וַעֲבַד מֹשֶׁה חִוְיָא דִּנְחָשָׁא וְשַׁוְיֵיהּ עַל אָת
וְהָוֵי כַּד נְכִית חִוְיָא יָת גּוּבְרָא וּמִסְתַּכֵּל
בְּחִוְיָא דִּנְחָשָׁא וּמִתְחַיֵּים׃

9 And Moses made a serpent of brass, and set it upon the pole; and it came to pass, that if a serpent had bitten any man, when he looked unto the serpent of brass, he lived.

ששי וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת׃

10 וּנְטַלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּשְׁרוֹ בְּאוֹבוֹת׃

10 And the children of Israel journeyed, and pitched in Oboth.

11 וַיִּסְעוּ מֵאֹבֹת וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים
בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח
הַשָּׁמֶשׁ׃

11 וּנְטַלוּ מֵאוֹבוֹת וּשְׁרוֹ בְּמִגְזַת עִבְרָאֵי
בְּמַדְבְּרָא דְּעַל אַפֵּי מוֹאָב מִמַּדְנַח
שִׁמְשָׁא׃

11 And they journeyed from Oboth, and pitched at Ije-abarim, in the wilderness which is in front of Moab, toward the sun-rising.

12 מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרֶד׃

12 מִתַּמָּן נְטַלוּ וּשְׁרוֹ בְּנַחְלָא דְּזָרֶד׃

12 From thence they journeyed, and pitched in the valley of Zered.

13 מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנוֹן אֲשֶׁר
בַּמִּדְבָּר הַיֹּצֵא מִגְּבֻל הָאֱמֹרִי כִּי אַרְנוֹן
גְּבוּל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי׃

13 מִתַּמָּן נְטַלוּ וּשְׁרוֹ מֵעִבְרָא דְּאַרְנוֹן
דִּבְמִדְבְּרָא דְּנָפֵיק מִתְּחוּם אֱמוֹרָאָה אֲרֵי
אַרְנוֹן תְּחוּם מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין
אֱמוֹרָאָה׃

13 From thence they journeyed, and pitched on the other side of the Arnon, which is in the wilderness, that cometh out of the border of the Amorites.—For Arnon is the border of Moab, between Moab and the Amorites;

14 עַל־כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת יְהוָה אֶת־
וָהֵב בְּסוּפָה וְאֶת־הַנְּחָלִים אַרְנֹן׃

14 עַל כֵּן יִתְאֲמַר בְּסִפְרָא קְרָבִין עֲבַד יְיָ
עַל יַמָּא דְּסוּף וּגְבוּרָן עַל נַחֲלֵי אַרְנוֹן׃

14 wherefore it is said in the book of the Wars of the Lord: Vaheb in Suphah, And the valleys of Arnon,

15 וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר
וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב׃

15 וְשָׁפוּד לְנַחְלָיָא דְּמִדַּבְּרִין לָקֶבֵיל
לְחָיֵית וּמִסְתְּמֵיךְ לִתְחוּם מוֹאָב׃

15 And the slope of the valleys That inclineth toward the seat of Ar, And leaneth upon the border of Moab.—

16 וּמִשָּׁם בְּאֵרָה הִוא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר
יְהוָה לְמֹשֶׁה אֱסֹף אֶת־הָעָם וְאֶתְּנָה לָהֶם
מָיִם׃ (ס)

16 וּמִתַּמָּן אִתְיְהִיבַת לְהוֹן בֵּירָא הִיא בֵּירָא
דַּאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּנוֹשׁ יָת עַמָּא וְאֶתֵּין
לְהוֹן מַיָּא׃

16 And from thence to Beer; that is the well whereof the Lord said unto Moses: 'Gather the people together, and I will give them water.'

17 אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִׁّירָה הַזֹּאת עֲלִי
בְאֵר עֲנוּ־לָהּ׃

17 בְּכֵין שַׁבַּח יִשְׂרָאֵל יָת תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא
סַקִּי בֵּירָא שַׁבְּחוּ לַהּ׃

17 Then sang Israel this song: Spring up, O well—sing ye unto it—

18 בְּאֵר חֲפָרוּהָ שָׂרִים כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם
בִּמְחֹקֵק בְּמִשְׁעַנֹתָם וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה׃

18 בֵּירָא דְּחַפְּרוּהָ רַבְרְבַיָּא כְּרוּהָא רֵישֵׁי
עַמָּא סָפְרַיָּא בְּחוּטְרֵיהוֹן וּמִמַّדְבְּרָא
אִתְיְהִיבַת לְהוֹן׃

18 The well, which the princes digged, Which the nobles of the people delved, With the sceptre, and with their staves. And from the wilderness to Mattanah;

והביט והיה אם נשך הנחש את איש והביט וגו' שלא היה ממהר נשוך הנחש להתרפאות אלא אם כן מביט בו בכוונה (במדבר רבה) ואמרו רבותינו (ר"ה כט, ג) וכי נחש ממית או מחיה אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאים ואם לאו היו נמוקים (נוסח אחר ניזוקים):

(9) נחש נחשת. לא נאמר לו לעשותו של נחשת אלא אמר משה הקב"ה קורא נחש ואני אעשנו של נחושת לשון נופל על לשון (ב"ר לא, ח):

(11) בעיי העברים. לא ידעתי למה נקרא שמם עייים ועי לשון חורבה הוא דבר הטאוטו במטאטא והע"ן בו יסוד לבדה והוא מלשון יעיס (ישעי' כח, יז) ויעה ברד: העברים. דרך מעבר העוברים שם את הר נבו אל ארץ כנען שהוא מפסיק בין ארץ מואב לארץ אמורי: על פני מואב ממזרח השמש. במזרחה של ארץ מואב:

(13) מגבול האמורי. תחום סוף מלר שלהם וכן (דברים ג, יח) גבול מואב לשון קצה וסוף: מעבר ארנון. הקיפו ארץ מואב כל דרומה ומזרחה עד שבאו מעבר השני לארנון בתוך ארץ האמורי נצפונה של ארץ מואב: היוצא מגבול האמורי. רצועה יוצאה מגבול האמורי והיא של אמוריים ונכנסת לגבול מואב עד ארנון שהוא גבול מואב ושם חנו ישראל ולא באו לגבול מואב (כי ארנון גבול מואב והם לא נתנו להם רשות לעבור בארצם ואף על פי שלא פירשה משה פירשה יפתח) כמו שאמר יפתח (שופטים יא, יז) וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה. ומשה רמזה (דברים ב, כט) כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער מה אלו לא נתנום לעבור בתוך ארצם אלא הקיפום סביב אף מואב כן:

(14) על כן יאמר. על חניה זו ונסים שנעשו בה יאמר בספר מלחמות ה'. כשמספרים נסים שנעשו לאבותינו יספרו את והב וגו': את והב. כמו את יהב כמו שיאמר מן יעד ועד כן יאמר מן יהב והב והוי"ו יסוד הוא כלומר את אשר יהב להם והרבה נסים בים סוף: ואת הנחלים ארנון. כשם שמספרים בנסי יס סוף כך יש לספר בנסי נחלי ארנון שאף כאן נעשו נסים גדולים (תנחומא כ). ומה הם הנסים:

(15) ואשד הנחלים. תרגום של שפך אשד שפך הנחלים שנשפך שם דם אמוריים שהיו נהגאים שם לפי שהיו ההריס גבוהים והנחל עמוק וקצר וההריס סמוכים זה לזה אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חבירו בהר מזה והדרך עובר בתוך הנחל אמרו אמוריים כשיכנסו ישראל [לארץ] לתוך הנחל לעבור נלא מן המערות בהריס שלמעלה מהם והרגם בחלים ואבני בליסטראות והיו אותן הנקעים בהר של צד מואב ובהר של צד אמוריים היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדים בולטין לתוך כיון שבאו ישראל לעבור נזדעזע ההר של ארץ ישראל כשפחה היולדת להקביל פני גבירתה ונתקרב לצד הר של מואב ונכנסו אותן השדים לתוך אותן נקעים והרגום וזהו אשר נטה לשבת ער שההר נטה ממקומו ונתקרב לצד גבול מואב ונדבק בו וזהו ונשען לגבול מואב (בס"ת אינו) (ועברו ישראל על ההריס ולא ידעו הנסים הללו אלא על ידי הבאר שנכנס לשם) (שם):

(16) ומשם בארה. משם בא האשד אל הבאר כילד אמר הקב"ה מי מודיע לבני הנסים הללו המשל אומר (שבת י, ב) נתת פת לתינוק הודיע לאמו לאחר שעברו חזרו ההריס למקומם והבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרוגים וזרועות ואיברים ומוליכתן סביב המחנה וישראל ראו ואמרו שירה (תנחומא כ):

(17) עלי באר. מתוך הנחל והעלי מה שאת מעלה ומנין שהבאר הודיעה להם שנאמר ומשם בארה וכי משם היתה והלא מתחלת ארבעים שנה היתה עמהם אלא שירדה לפרסם את הנסים וכן אז ישיר ישראל. השירה הזאת נאמרה בסוף ארבעים והבאר נתנה להם מתחלת מ' ומה ראה ליכתב כאן אלא הענין הזה נדרש למעלה הימנו (שבת לה. במ"ר. תנחומא כ):

(18) באר חפרוה. זאת היא הבאר אשר חפרוה שרים משה ואהרן: במשענותם. במטה: וממדבר. נתנה להם:

19 וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת׃

וּמִדְּאַתְּיְהֵיבַת לְהוֹן נָחֲתָא עִמְּהוֹן לְנַחְלִיָּא וּמִנַּחְלִיָּא סָלְקָא עִמְּהוֹן לְרָמָתָא׃

19 and from Mattanah to Nahaliel; and from Nahaliel to Bamoth;

20 וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה מוֹאָב רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן׃ (פ)

וּמֵרָמָתָא לְחַלְיָא דִּבְחַקְלֵי מוֹאָב רֵישׁ רָמְתָא וּמִסְתַּכְיָא עַל אַפֵּי בֵּית יְשִׁימוֹן׃

20 and from Bamoth to the valley that is in the field of Moab, by the top of Pisgah, which looketh down upon the desert.

שביעי (רביעי)

21 וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי לֵאמֹר׃

וּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אִזְגַּדִּין לְוָת סִיחוֹן מַלְכָּא אֱמוֹרָאָה לְמֵימַר׃

21 And Israel sent messengers unto Sihon king of the Amorites, saying:

22 אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ לֹא נִטֶּה בְשָׂדֶה וּבְכֶרֶם לֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ׃

אֶעְבַּר בְּאַרְעָךְ לָא נִסְטֵי בַּחֲקַל וּבְכַרְם לָא נִשְׁתֵּי מֵי גּוּב בְּאוֹרַח מַלְכָּא נֵיזֵיל עַד דְּנְעִבַּר תְּחוּמָךְ׃

22 'Let me pass through thy land; we will not turn aside into field, or into vineyard; we will not drink of the water of the wells; we will go by the king's highway, until we have passed thy border.'

23 וְלֹא־נָתַן סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיֵּצֵא לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֹא יָהְצָה וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל׃

וְלָא שְׁבַק סִיחוֹן יָת יִשְׂרָאֵל לְמִעְבַּר בִּתְחוּמֵיהּ וּכְנַשׁ סִיחוֹן יָת כָּל עַמֵּיהּ וּנְפַק לְקַדָּמוּת יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא וַאֲתָא לְיָהָץ וַאֲגִיחַ קְרָבָא בְּיִשְׂרָאֵל׃

23 And Sihon would not suffer Israel to pass through his border; but Sihon gathered all his people together, and went out against Israel into the wilderness, and came to Jahaz; and he fought against Israel.

24 וַיַּכֻּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חָרֶב וַיִּירַשׁ אֶת־אַרְצוֹ מֵאַרְנֹן עַד־יַבֹּק עַד־בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן׃

וּמְחָהִי יִשְׂרָאֵל לְפִתְגָם דְּחָרֶב וִירֵית יָת אַרְעֵיהּ מֵאַרְנוֹנָא עַד יוּבְקָא עַד בְּנֵי עַמּוֹן אֲרֵי תַקִּיף תְּחוּמָא דִּבְנֵי עַמּוֹן׃

24 And Israel smote him with the edge of the sword, and possessed his land from the Arnon unto the Jabbok, even unto the children of Ammon; for the border of the children of Ammon was strong.

25 וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הֶעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל־בִּנֹּתֶיהָ׃

וּנְסִיב יִשְׂרָאֵל יָת כָּל קִרְוַיָּא הָאִלֵּין וִיתִיב יִשְׂרָאֵל בְּכָל קִרְוֵי אֱמוֹרָאָה בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל כַּפְרָנָהָא׃

25 And Israel took all these cities; and Israel dwelt in all the cities of the Amorites, in Heshbon, and in all the towns thereof.

26 כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הִוא וְהַוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד־אַרְנֹן׃

אֲרֵי חֶשְׁבּוֹן קַרְתָּא דְּסִיחוֹן מַלְכָּא אֱמוֹרָאָה הִיא וְהוּא אֲגִיחַ קְרָבָא בְּמַלְכָּא דְּמוֹאָב קַדְמָאָה וּנְסִיב יָת כָּל אַרְעֵיהּ מִנֵּיהּ עַד אַרְנוֹן׃

26 For Heshbon was the city of Sihon the king of the Amorites, who had fought against the former king of Moab, and taken all his land out of his hand, even unto the Arnon.

27 עַל־כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים בָּאוּ חֶשְׁבּוֹן תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר סִיחֹן׃

עַל כֵּן יֵימְרוּן מַתְלָיָא עוּלוּ לְחֶשְׁבּוֹן תִּתְבְּנֵי וְתִשְׁתַּכְלַל קַרְתָּא דְּסִיחוֹן׃

27 Wherefore they that speak in parables say: Come ye to Heshbon! Let the city of Sihon be built and established!

(19) וממתנה נחליאל. כתרגומו:

(20) ומבמות הגיא אשר בשדה מואב. כי שם מת משה ושם נטלה הבאר. דבר אחר כרוה נדיבי העם כל נשיא ונשיא כשהיו חוגים נוטל מקלו ומושך אצל דגלו ומחנהו ומי הבאר נמשכין דרך אותו סימן ובאין לפני חניית כל שבט ושבט (תנחומא כא): במחקק. על פי משה שנקרא מחוקק שנאמר (דברים לג, כא) כי שם חלקת מחוקק ספון ולמה לא נזכר משה בשירה זו לפי שלקה על ידי הבאר וכיון שלא נזכר שמו של משה לא נזכר שמו של הקב"ה משל למלך שהיו מזמנין אותו לסעודה אמר אם אוכלי שם אני שם ואם לאו איני הולך (תנחומא כא): ראש הפסגה. כתרגומו ריש רמתא: פסגה. לשון גובה וכן (תהלים מח, יד) פסגו ארמנותיה הגביהו ארמנותיה: ונשקפה. אותה הפסגה על פני המקום ששמו ישימון והוא לשון מדבר שהוא שמם. דבר אחר ונשקפה הבאר על פני הישימון שנגנזה בימה של טבריה והעומד על הישימון מביט ורואה כמין כברה בים והיא הבאר כך דרש רבי תנחומא (תנחומא כא. שבת לה, ב):

(21) וישלח ישראל מלאכים. ובמקום אחר תולה השליחות במשה שנאמר (דברים ב, כו) ואשלח מלאכים ממדבר קדמות וכן (במדבר כ, יד) וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום וביפתח הוא אומר (שופטים יא, יז) וישלח ישראל מלאכים אל מלך אדום וגו' הכתובים הללו צריכים זה לזה זה נועל וזה פותח שמשה הוא ישראל וישראל הם משה לומר לך שנשיא הדור הוא ככל הדור כי הנשיא הוא הכל (תנחומא כב):

(22) אעברה בארצך. אף על פי שלא נצטוו לפתוח להם בשלום בקשו בתחלה (שם):

(23) ולא נתן סיחון וגו'. לפי שכל מלכי כנען היו מעלין לו מס שהיה שומרם שלא יעברו עליהם גייסות כיון שאמרו לו ישראל אעברה בארצך אמר להם כל עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם ואתם אומרים כך (שם כג): ויצא לקראת ישראל. אילו היתה משבון מלאה יתושין אין כל בריה יכולה לכבשה ואם היה סיחון בכפר תלם אין כל אדם יכול לכבשו וכל שכן אלו שהיה בחשבון. אמר הקב"ה מה אני מטריח על בני כל זאת לצור על כל עיר ועיר נתן בלב כל אנשי המלחמה לצאת מן העיירות ונתקבצו כולם למקום אחד ושם נפלו ומשם הלכו ישראל אל הערים ואין עומד לנגדם כי אין שם איש אלא נשים וטף (שם):

(24) כי עז. ומהו חזקו התראתו של הקב"ה שאמר להם (דברים ב, יט) אל תצורם וגו':

(25) בנתיה. כפריה הסמוכים לה:

(26) והוא נלחם. למה הולרך להכתב לפי שנאמר (שם ט) אל תצר את מואב ואשבון משל מואב היתה כתב לנו שסיחון לקחה מהם ועל ידו טהרה לישראל (חולין ס, ב): מידו. מרשותו (ב"מ מו, ב):

(27) על כן. על אותה מלחמה שנלחם סיחון במואב: יאמרו המשלים. בלעם שנאמר בו (במדבר כג, ז) וישא משלו: המשלים. בלעם ובעור והם אמרו: באו חשבון. שלא היה סיחון יכול לכבשה והלך ושכר את בלעם לקללו וזהו שאמר לו בלק (שם כב, ו) כי ידעתי את אשר תברך מבורך וגו' (תנחומא כד): תבנה ותכונן. משבון בשם סיחון להיות עירו:

28 כִּי־אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן לֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחֹן אֻכְלָה עָר מוֹאָב בַּעֲלֵי בָמוֹת אַרְנֹן׃

אֲרֵי קִדּוּם תַּקִּיף כְּאִישָׁא נְפַק מֵחֶשְׁבּוֹן עָבְדֵי קִרְבָא כְּשַׁלְהֶבְיְתָא מִקַּרְתָּא דְּסִיחוֹן קַטִּילוּ עַמָּא דִּשְׁרוֹ בִּלְחָיֵת מוֹאָב כּוּמְרַיָּא דְּפָלְחִין בֵּית דַּחְלַת רָמָתָא דְּאַרְנוֹן׃

28 For a fire is gone out of Heshbon, A flame from the city of Sihon; It hath devoured Ar of Moab, The lords of the high places of Arnon.

29 אוֹי־לְךָ מוֹאָב אָבַדְתָּ עַם־כְּמוֹשׁ נָתַן בָּנָיו פְּלֵיטִם וּבְנֹתָיו בַּשְׁבִית לְמֶלֶךְ אֱמֹרִי סִיחוֹן׃

וַי לְכוֹן מוֹאָבָאי אֲבַדְתּוּן עַמָּא דְּפָלְחִין לִכְמוֹשׁ מְסַר בְּנוֹהִי צִירִין וּבְנָתֵיהּ בִּשְׁבְיָא לְמַלְכָּא אֱמוֹרָאָה סִיחוֹן׃

29 Woe to thee, Moab! Thou art undone, O people of Chemosh; He hath given his sons as fugitives, And his daughters into captivity, Unto Sihon king of the Amorites.

30 וַנִּירֶם אָבֵד חֶשְׁבּוֹן עַד־דִּיבֹן וַנַּשִּׁים עַד־נֹפַח אֲשֶׁר עַד־מֵידְבָא׃

פְּסַקַת מַלְכוּ מֵחֶשְׁבּוֹן עֲדָא שׁוּלְטָן מִדִּיבוֹן וְצַדִּיאוּ עַד נוֹפַח דְּסָמִיךְ עַל מֵידְבָא׃

30 We have shot at them—Heshbon is perished—even unto Dibon, And we have laid waste even unto Nophah, Which reacheth unto Medeba.

31 וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי׃

וִיתֵיב יִשְׂרָאֵל בַּאֲרַע אֱמוֹרָאָה׃

31 Thus Israel dwelt in the land of the Amorites.

32 וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת־יַעְזֵר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֹתֶיהָ (כ׳ ויירש)[ק׳ וַיּוֹרֶשׁ] אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־שָׁם׃

וּשְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת יַעְזֵר וּכְבַשׁוּ כַּפְרָנַהָא וְתָרֵיךְ יָת אֱמוֹרָאָה דְּתַמָּן׃

32 And Moses sent to spy out Jazer, and they took the towns thereof, and drove out the Amorites that were there.

33 וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתָם הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי׃

וְאִתְפְּנִיאוּ וּסְלִיקוּ לְאוֹרַח מַתְנַן וּנְפַק עוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנַן לְקַדְמוּתְהוֹן הוּא וְכָל עַמֵּיהּ לְאָגְחָא קְרָבָא לְאֶדְרֶעִי׃

33 And they turned and went up by the way of Bashan; and Og the king of Bashan went out against them, he and all his people, to battle at Edrei.

מפטיר 34 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לָא תְּדְחַל מִנַּיהּ אֲרֵי בִּידָךְ מְסַרִית יָתֵיהּ וְיָת כָּל עַמֵּיהּ וְיָת אַרְעֵיהּ וְתַעֲבִיד לֵיהּ כְּמָא דַּעֲבַדְתָּא לְסִיחוֹן מַלְכָּא אֱמוֹרָאָה דְּיָתִיב בְּחֶשְׁבּוֹן׃

34 And the Lord said unto Moses: ‘Fear him not; for I have delivered him into thy hand, and all his people, and his land; and thou shalt do to him as thou didst unto Sihon king of the Amorites, who dwelt at Heshbon.’

35 וַיַּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ׃

וּמְחוֹ יָתֵיהּ וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת כָּל עַמֵּיהּ עַד דְּלָא אִשְׁתְּאַר לֵיהּ מְשֵׁיזֵיב וִירִיתוּ יָת אַרְעֵיהּ׃

35 So they smote him, and his sons, and all his people, until there was none left him remaining; and they possessed his land.

פסוקים פז XXII וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ׃ (ס)

וּנְטַלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּשְׁרוֹ בְּמֵישְׁרַיָּא דְּמוֹאָב מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא דִּירִיחוֹ׃

And the children of Israel journeyed, and pitched in the plains of Moab beyond the Jordan at Jericho.

The Haftara is Judges 11:1 – 11:33 on page 740. On Rosh Ḥodesh, Maftir is Numbers 28:9 – 15 on page 526 and Haftara on page 767.

גלק יט 2 וַיַּרְא בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר אֵת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לָאֱמֹרִי׃

וַחֲזָא בָּלָק בַּר צִפּוֹר יָת כָּל דַּעֲבַד יִשְׂרָאֵל לֶאֱמוֹרָאָה׃

2 And Balak the son of Zippor saw all that Israel had done to the Amorites.

3 וַיָּגָר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב־הוּא וַיָּקָץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

וּדְחֵיל מוֹאָבָאה מִן קֳדָם עַמָּא לַחְדָּא אֲרֵי סַגִּי הוּא וְעַקַת לְמוֹאָבָאי מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

3 And Moab was sore afraid of the people, because they were many; and Moab was overcome with dread because of the children of Israel.

(28) כי אש יצאה מחשבון. משכנשה סיחון: אכלה ער מואב. שם אותה המדינה קרוי ער בלשון עברי ולחיית בלשון ארמי: ער מואב. ער של מואב:
(29) אוי לך מואב. שקללו את מואב שימסרו בידו (שם): כמוש. שם אלהי מואב (שופטים יא, סד): נתן. הנותן את בניו של מואב: פליטם. נסים ופליטים מחרב ואת בנותיו בשבית וגו׳:
(30) ונירם אבד. מלכות שלהם: אבד חשבון עד דיבון. מלכות ועול שהיה למואב בחשבון אבד משם וכן עד דיבון תרגום של קר עד, כלומר קר ניר מדיבון. ניר לשון מלכות ועול וממשלת איש כמו (מלכים־ב יא, לו) למען היות ניר לדוד עבדי: ונשים. שי״ן דגושה לשון שממה כך יאמרו המושלים ומשים אותם: עד נפח. השימושים עד נפח:
(32) וישלח משה לרגל את יעזר. המרגלים לכדוה אמרו לא נעשה כראשונים בטוחים אנו בכח תפלתו של משה להלחם (תנחומא כד):
(34) אל תירא אותו. שהיה משה ירא להלחם שמא תעמוד לו זכותו של אברהם שנאמר (בראשית יד, יג) ויבא הפליט הוא עוג שפלט מן הרפאים שהכו כדרלעומר וחביריו בעשתרות קרניים שנאמר (דברים ג, יא) כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים (נדה סא):
(35) ויכו אותו. משה הרגו כדאיתא בברכות (נד, ב) בהרואה עקר טורא בר תלתא פרסי וכו׳:
(2) וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי. אמר אנו שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם אנו על אחת כמה וכמה לפיכך ויגר מואב (תנחומא בלק ב):
(3) ויגר. לשון מורא כמו (איוב יט, כט) גורו לכם: ויקץ מואב. קצו בחייהם (כמו קצתי בחיי והוא מקרא קצר):

4 וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־זִקְנֵי מִדְיָן עַתָּה יְלַחֲכוּ
הַקָּהָל אֶת־כָּל־סְבִיבֹתֵינוּ כִּלְחֹךְ הַשּׁוֹר
אֵת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ
לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִוא׃

4 And Moab said unto the elders of Midian: 'Now will this multitude lick up all that is round about us, as the ox licketh up the grass of the field.'—And Balak the son of Zippor was king of Moab at that time.—

5 וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר
לוי (בספרי ספרד ואשכנז בְּעוֹר) פְּתוֹרָה אֲשֶׁר
עַל־הַנָּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לִקְרֹא־לוֹ
לֵאמֹר הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כִסָּה
אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמֻּלִי׃

5 And he sent messengers unto Balaam the son of Beor, to Pethor, which is by the River, to the land of the children of his people, to call him, saying: 'Behold, there is a people come out from Egypt; behold, they cover the face of the earth, and they abide over against me.

6 וְעַתָּה לְכָה־נָּא אָרָה־לִּי אֶת־הָעָם הַזֶּה
כִּי־עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוּלַי אוּכַל נַכֶּה־בּוֹ
וַאֲגָרְשֶׁנּוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־
תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ וַאֲשֶׁר תָּאֹר יוּאָר׃

6 Come now therefore, I pray thee, curse me this people; for they are too mighty for me; peradventure I shall prevail, that we may smite them, and that I may drive them out of the land; for I know that he whom thou blessest is blessed, and he whom thou cursest is cursed.'

7 וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן וּקְסָמִים
בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ אֶל־בִּלְעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו
דִּבְרֵי בָלָק׃

7 And the elders of Moab and the elders of Midian departed with the rewards of divination in their hand; and they came unto Balaam, and spoke unto him the words of Balak.

8 וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לִינוּ פֹה הַלַּיְלָה וַהֲשִׁבֹתִי
ישראל אֶתְכֶם דָּבָר כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה אֵלָי
וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי־מוֹאָב עִם־בִּלְעָם׃

8 And he said unto them: 'Lodge here this night, and I will bring you back word, as the Lord may speak unto me'; and the princes of Moab abode with Balaam.

9 וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמֶר מִי
הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ׃

9 And God came unto Balaam, and said: 'What men are these with thee?'

10 וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־הָאֱלֹהִים בָּלָק בֶּן־
צִפֹּר מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח אֵלָי׃

10 And Balaam said unto God: 'Balak the son of Zippor, king of Moab, hath sent unto me [saying]:

11 הִנֵּה הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם וַיְכַס אֶת־עֵין
הָאָרֶץ עַתָּה לְכָה קָּבָה־לִּי אֹתוֹ אוּלַי
אוּכַל לְהִלָּחֶם בּוֹ וְגֵרַשְׁתִּיו׃

11 Behold the people that is come out of Egypt, it covereth the face of the earth; now, come curse me them; peradventure I shall be able to fight against them, and shall drive them out.'

4 וַאֲמַר מוֹאָב לְסָבֵי מִדְיָן כְּעַן יְשֵׁיצוּן
קְהָלָא יָת כָּל סַחְרָנְנָא כְּמָא דְּמִלְחֵיךְ
תּוֹרָא יָת יָרוֹקָא דְּחַקְלָא וּבָלָק בַּר צִפּוֹר
מַלְכָּא לְמוֹאָב בְּעִדְּנָא הַהוּא׃

5 וּשְׁלַח אִזְגְּדִין לְוָת בִּלְעָם בַּר בְּעוֹר
לִפְתּוֹר אֲרָם דְּעַל פְּרָת אַרַע בְּנֵי עַמֵּיהּ
לְמִקְרֵי לֵיהּ לְמֵימַר הָא עַמָּא נְפַק
מִמִּצְרַיִם הָא חֲפָא יָת עֵין שִׁמְשָׁא דְּאַרְעָא
וְהוּא שָׁרֵי מִלְּקֳבְלִי׃

6 וּכְעַן אֵיתָא כְעַן לוּט לִי יָת עַמָּא הָדֵין
אֲרֵי תַּקִּיף הוּא מִנִּי מָאֵם אִכּוֹל לְאָגָחָא
בֵּיהּ קְרָב וַאֲתָרְכִנֵּיהּ מִן אַרְעָא אֲרֵי
יָדַעְנָא יָת דִּתְבָרֵיךְ מְבָרַךְ וְדִתְלוּט
לִיט׃

7 וַאֲזַלוּ סָבֵי מוֹאָב וְסָבֵי מִדְיָן וְקַסְמַיָּא
בִּידֵיהוֹן וַאֲתוֹ לְוָת בִּלְעָם וּמַלִּילוּ עִמֵּיהּ
פִּתְגָמֵי בָלָק׃

8 וַאֲמַר לְהוֹן בִּיתוּ הָכָא בְּלֵילְיָא וַאֲתֵיב
יָתְכוֹן פִּתְגָמָא כְּמָא דִּימַלֵּיל יְיָ עִמִּי
וְאוֹרִיכוּ רַבְרְבֵי מוֹאָב עִם בִּלְעָם׃

9 וַאֲתָא מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְוָת בִּלְעָם וַאֲמַר
מַן גּוּבְרַיָּא הָאִלֵּין דְּעִמָּךְ׃

10 וַאֲמַר בִּלְעָם קֳדָם יְיָ בָּלָק בַּר צִפּוֹר
מַלְכָּא דְּמוֹאָב שְׁלַח לְוָתִי׃

11 הָא עַמָּא דִּנְפַק מִמִּצְרַיִם וַחֲפָא יָת עֵין
שִׁמְשָׁא דְּאַרְעָא כְּעַן אֵיתָא לוּט לִי
יָתֵיהּ מָאֵם אִכּוֹל לְאָגָחָא בֵּיהּ קְרָב
וַאֲתָרְכִנֵּיהּ׃

(4) אל זקני מדין. והלא מעולם היו שונאים זה את זה שנאמר (בראשית לו, לה) המכה את מדין בשדה מואב. שבאו מדין על מואב למלחמה. אלא מיראתן של ישראל עשו שלום ביניהם. ומה ראה מואב ליטול עצה ממדין כיון שראו את ישראל נוצחים שלא כמנהג העולם אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל נשאל מהם מה מדתו אמרו לו אין כחו אלא בפיו אמרו אף אנו נבוא עליהם באדם שכחו בפיו (תנחומא ג): כלחוך השור. כל מה שהשור מלחך אין בו סימן ברכה (במדבר רבה. תנחומא ג): בעת ההוא. לא היה ראוי למלכות מנסיכי מדין היה וכיון שמת סיחון מנוחו עליהם לגורך שעה:

(5) פתורה. כשולחני הזה שהכל מרילין לו מעות כך כל המלכים מרילין לו אגרותיהם (במד"ר. תנחומא ד) ולפי פשוטו של מקרא כך שם המקום: ארץ בני עמו. של בלק (במד"ר. תנחומא ד). משם היה וזה היה מתנבא ואומר לו עתיד אתה למלוך. ואם תאמר מפני מה השרה הקב"ה שכינתו על גוי רשע כדי שלא יהא פתחון פה לאומות לומר אלו היו לנו נביאים חזרנו למוטב העמיד להם נביאים והם פרנו גדר העולם שבתחלה היו גדורים בעריות וזה נתן להם עצה להפקיר עצמן לזנות (שם ג): לקרא לו. הקריאה שלו היתה ולהנאתו שהיה פוסק לו ממון הרבה (שם ד): עם יצא ממצרים. ואם תאמר מה מזיקך: הנה כסה את עין הארץ. סיחון ועוג שהיו שומרים אותנו עמדו עליהם והרגום (שם): והוא יושב ממלי. אסר כתיב קרובים הם להכריתני כמו (תהלים קיח, י) כי אמילם (תנחומא ד):

(6) נכה בו. אני ועמי נכה בהם. דבר אחר לשון משנה הוא (ב"מ קה, ב) מנכה לו מן הדמים לחסר מהם מעט (במד"ר. תנחומא ד): כי ידעתי וגו'. על ידי מלחמת סיחון שעזרתו להכות את מואב (שם חקת כד):

(7) וקסמים בידם. כל מיני קסמים שלא יאמר אין כלי תשמישי עמי (במד"ר). דבר אחר קסם זה נטלו בידם זקני מדין אמרו אם יבא עמנו בפעם הזאת יש בו ממש ואם ידחנו אין בו תועלת לפיכך כשאמר להם לינו פה הלילה אמרו אין בו תקוה הניחוהו והלכו להם שנאמר וישבו שרי מואב עם בלעם אבל זקני מדין הלכו להם (שם. תנחומא ה):

(8) לינו פה הלילה. אין רוח הקודש שורה עליו אלא בלילה וכן לכל נביאי אומות העולם וכן לבן בחלום הלילה שנאמר (בראשית לא, כד) ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה. כאדם ההולך אצל פלגשו בחתבא (ויק"ר ח, יג): כאשר ידבר ה' אלי. אם ימליכני ללכת עם בני אדם כמותכם אלך עמכם שמא אין כבודו לתתי להלוך אלא עם שרים גדולים מכם: וישבו. לשון עכבה:

(9) מי האנשים האלה עמך. להטעותו בא אמר פעמים שאין הכל גלוי לפניו אין דעתו שוה עליו אף אני אראה עת שאוכל לקלל ולא יכין (תנחומא ה):

(10) בלק בן צפור וגו'. אף על פי שאיני משוב בעיניך משוב אני בעיני המלכים (שם):

(11) קבה לי. זו קשה מארה לי שהוא נוקב ומפרש (במדבר רבה. שם): וגרשתיו. מן העולם ובלק לא אמר אלא ואגרשנו מן הארץ איני מבקש אלא להסיעם מעלי ובלעם היה שונאם יותר מבלק (במד"ר. תנחומא ה):

12 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם לֹא תָאֹר אֶת־הָעָם כִּי בָרוּךְ הוּא׃

12 And God said unto Balaam: 'Thou shalt not go with them; thou shalt not curse the people; for they are blessed.'

13 וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרֵי בָלָק לְכוּ אֶל־אַרְצְכֶם כִּי מֵאֵן יְהוָה לְתִתִּי לַהֲלֹךְ עִמָּכֶם׃ (חמישי) שני

13 And Balaam rose up in the morning, and said unto the princes of Balak: 'Get you into your land; for the Lord refuseth to give me leave to go with you.'

14 וַיָּקוּמוּ שָׂרֵי מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָק וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בִּלְעָם הֲלֹךְ עִמָּנוּ׃

14 And the princes of Moab rose up, and they went unto Balak, and said: 'Balaam refuseth to come with us.'

15 וַיֹּסֶף עוֹד בָּלָק שְׁלֹחַ שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים מֵאֵלֶּה׃

15 And Balak sent yet again princes, more, and more honourable than they.

16 וַיָּבֹאוּ אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמְרוּ לוֹ כֹּה אָמַר בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר אַל־נָא תִמָּנַע מֵהֲלֹךְ אֵלָי׃

16 And they came to Balaam, and said to him: 'Thus saith Balak the son of Zippor: Let nothing, I pray thee, hinder thee from coming unto me;

17 כִּי־כַבֵּד אֲכַבֶּדְךָ מְאֹד וְכֹל אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה וּלְכָה־נָּא קָבָה־לִּי אֶת הָעָם הַזֶּה׃

17 for I will promote thee unto very great honour, and whatsoever thou sayest unto me I will do; come therefore, I pray thee, curse me this people.'

18 וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל־עַבְדֵי בָלָק אִם־יִתֶּן־לִי בָלָק מְלֹא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוּכַל לַעֲבֹר אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת קְטַנָּה אוֹ גְדוֹלָה׃

18 And Balaam answered and said unto the servants of Balak: 'If Balak would give me his house full of silver and gold, I cannot go beyond the word of the Lord my God, to do any thing, small or great.

19 וְעַתָּה שְׁבוּ נָא בָזֶה גַּם־אַתֶּם הַלָּיְלָה וְאֵדְעָה מַה־יֹּסֵף יְהוָה דַּבֵּר עִמִּי׃

19 Now therefore, I pray you, tarry ye also here this night, that I may know what the Lord will speak unto me more.'

20 וַיָּבֹא אֱלֹהִים ׀ אֶל־בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוּם לֵךְ אִתָּם וְאַךְ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה׃

20 And God came unto Balaam at night, and said unto him: 'If the men are come to call thee, rise up, go with them; but only the word which I speak unto thee, that shalt thou do.'

21 וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־אֲתֹנוֹ וַיֵּלֶךְ עִם־שָׂרֵי מוֹאָב׃ שלישי

21 And Balaam rose up in the morning, and saddled his ass, and went with the princes of Moab.

22 וַיִּחַר־אַף אֱלֹהִים כִּי־הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְיַצֵּב מַלְאַךְ יְהוָה בַּדֶּרֶךְ לְשָׂטָן לוֹ וְהוּא רֹכֵב עַל־אֲתֹנוֹ וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ׃

22 And God's anger was kindled because he went; and the angel of the Lord placed himself in the way for an adversary against him.—Now he was riding upon his ass, and his two servants were with him.—

(12) לא תלך עמהם. אמר לו אם כן אקללם במקומי אמר לו לא תאור את העם אמר לו אם כן אברכם אמר לו איני צריכין לברכתך כי ברוך הוא משל אומרים לגרעה (ס"א לדבורה) לא מדובשיך ולא מעוקציך (במד"ר. תנחומא ו):

(13) להלך עמכם. אלא עם שריס גדולים מכם למדנו שרוחו גבוה ולא רצה לגלות שהוא ברשותו של מקום אלא בלשון גסות לפיכך ויוסף עוד בלק:

(17) כי כבד אכבדך מאד. יותר ממה שהיית נוטל לשעבר (רוצה לומר במלחמת סיחון) אני נותן לך (במדבר רבה. תנחומא ו):

(18) מלא ביתו כסף וזהב. למדנו שנפשו רחבה ומחמד ממון אחריס אמר ראוי לו ליתן לי כל כספו וזהב שלו שהרי צריך לשכור איילות רבות ספק נולד ספק אינו נולד ואני ודאי נולד (סס): לא אוכל לעבור. על כרחו גלה שהוא ברשות אחריס ונתנבא כאן שאינו יכול לבטל הברכות שנתברכו האבות מפי השכינה (סס):

(19) גם אתם. פיו הכשילו גם אתם סופכם לילך בפחי נפש כראשונים (סס): מה יסף. לא ישנה דבריו מברכה לקללה הלואי שלא יוסיף לברך כאן ונתנבא שעתיד להוסיף להם ברכות על ידו (סס):

(20) אם לקרא לך. אם הקריאה שלך וסבור אתה ליטול עליה שכר קום לך אתם: ואך. על כרחך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה ואף על פי כן וילך בלעם אמר שמא אפתנו ויתרצה:

(21) ויחבש את אתנו. מכאן שהשנאה מקלקלת את השורה שחבש הוא בעצמו. אמר הקב"ה רשע כבר קדמך אברהם אביהם שנאמר (בראשית כב, ג) וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו (תנחומא ח): עם שרי מואב. לבד כלבם שוה (במדבר רבה. סס):

(22) כי הולך הוא. רצה שהדבר רע בעיני המקום ונתאוה לילך: לשטן לו. מלאך של רחמים היה והיה רוצה למנעו מלחטוא שלא יחטא ויאבד (במד"ר. תנחומא ח): ושני נעריו עמו. מכאן לאדם חשוב היוצא לדרך יוליך עמו שני אנשים לשמשו וחוזרים ומשמשים זה את זה (סס):

23 וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה נִצָּב בַּדֶּרֶךְ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַתֵּט הָאָתוֹן מִן־הַדֶּרֶךְ וַתֵּלֶךְ בַּשָּׂדֶה וַיַּךְ בִּלְעָם אֶת־הָאָתוֹן לְהַטֹּתָהּ הַדֶּרֶךְ׃

23 And the ass saw the angel of the Lord standing in the way, with his sword drawn in his hand; and the ass turned aside out of the way, and went into the field; and Balaam smote the ass, to turn her into the way.

24 וַיַּעֲמֹד מַלְאַךְ יְהוָה בְּמִשְׁעוֹל הַכְּרָמִים גָּדֵר מִזֶּה וְגָדֵר מִזֶּה׃

24 Then the angel of the Lord stood in a hollow way between the vineyards, a fence being on this side, and a fence on that side.

25 וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה וַתִּלָּחֵץ אֶל־הַקִּיר וַתִּלְחַץ אֶת־רֶגֶל בִּלְעָם אֶל־הַקִּיר וַיֹּסֶף לְהַכֹּתָהּ׃

25 And the ass saw the angel of the Lord, and she thrust herself unto the wall, and crushed Balaam's foot against the wall; and he smote her again.

26 וַיּוֹסֶף מַלְאַךְ־יְהוָה עֲבוֹר וַיַּעֲמֹד בְּמָקוֹם צָר אֲשֶׁר אֵין־דֶּרֶךְ לִנְטוֹת יָמִין וּשְׂמֹאוֹל׃

26 And the angel of the Lord went further, and stood in a narrow place, where was no way to turn either to the right hand or to the left.

27 וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה וַתִּרְבַּץ תַּחַת בִּלְעָם וַיִּחַר־אַף בִּלְעָם וַיַּךְ אֶת־הָאָתוֹן בַּמַּקֵּל׃

27 And the ass saw the angel of the Lord, and she lay down under Balaam; and Balaam's anger was kindled, and he smote the ass with his staff.

28 וַיִּפְתַּח יְהוָה אֶת־פִּי הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר לְבִלְעָם מֶה־עָשִׂיתִי לְךָ כִּי הִכִּיתַנִי זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים׃

28 And the Lord opened the mouth of the ass, and she said unto Balaam: 'What have I done unto thee, that thou hast smitten me these three times?'

29 וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לָאָתוֹן כִּי הִתְעַלַּלְתְּ בִּי לוּ יֶשׁ־חֶרֶב בְּיָדִי כִּי עַתָּה הֲרַגְתִּיךְ׃

29 And Balaam said unto the ass: 'Because thou hast mocked me; I would there were a sword in my hand, for now I had killed thee.'

30 וַתֹּאמֶר הָאָתוֹן אֶל־בִּלְעָם הֲלוֹא אָנֹכִי אֲתֹנְךָ אֲשֶׁר־רָכַבְתָּ עָלַי מֵעוֹדְךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הַהַסְכֵּן הִסְכַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לְךָ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא׃

30 And the ass said unto Balaam: 'Am not I thine ass, upon which thou hast ridden all thy life long unto this day? was I ever wont to do so unto thee?' And he said: 'Nay.'

31 וַיְגַל יְהוָה אֶת־עֵינֵי בִלְעָם וַיַּרְא אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה נִצָּב בַּדֶּרֶךְ וְחַרְבּוֹ שְׁלֻפָה בְּיָדוֹ וַיִּקֹּד וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו׃

31 Then the Lord opened the eyes of Balaam, and he saw the angel of the Lord standing in the way, with his sword drawn in his hand; and he bowed his head, and fell on his face.

32 וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה עַל־מָה הִכִּיתָ אֶת־אֲתֹנְךָ זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים הִנֵּה אָנֹכִי יָצָאתִי לְשָׂטָן כִּי־יָרַט הַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי׃

32 And the angel of the Lord said unto him: 'Wherefore hast thou smitten thine ass these three times? behold, I am come forth for an adversary, because thy way is contrary unto me;

וַחֲזָת אֲתָנָא יָת מַלְאֲכָא דַיְיָ מְעַתַּד בְּאוֹרְחָא וְחַרְבֵּיהּ שְׁלִיפָא בִּידֵיהּ וּסְטָת אֲתָנָא מִן אוֹרְחָא וַאֲזַלַת בְּחַקְלָא וּמְחָא בִלְעָם יָת אֲתָנָא לְאַסְטָיוּתַהּ לְאוֹרְחָא׃

וְקָם מַלְאֲכָא דַיְיָ בְּשֻׁבִיל כַּרְמַיָּא אַתְרָא דְּגָדִירָא מִכָּא וְגָדִירָא מִכָּא׃

וַחֲזָת אֲתָנָא יָת מַלְאֲכָא דַיְיָ וְאִדְּחֵיקַת עִם כּוֹתְלָא וּדְחַקַת יָת רִגְלָא דְּבִלְעָם לְכוֹתְלָא וְאוֹסִיף לְמִמְחַהּ׃

וְאוֹסִיף מַלְאֲכָא דַיְיָ עֲבַר וְקָם בַּאֲתַר עָק דְּלֵית אוֹרַח לְמִסְטֵי לְיַמִּינָא וְלִשְׂמָאלָא׃

וַחֲזָת אֲתָנָא יָת מַלְאֲכָא דַיְיָ וּרְבַעַת תְּחוֹת בִּלְעָם וּתְקִיף רוּגְזָא דְּבִלְעָם וּמְחָא יָת אֲתָנָא בְּחוּטְרָא׃

וּפְתַח יְיָ יָת פּוּמָא דַאֲתָנָא וַאֲמַרַת לְבִלְעָם מָא עֲבַדִית לָךְ אֲרֵי מְחֵיתַנִי דְּנָן תְּלָת זִמְנִין׃

וַאֲמַר בִּלְעָם לַאֲתָנָא אֲרֵי חַיַּיכְתְּ בִּי אִלּוּ פּוֹן אִית חַרְבָּא בִידִי אֲרֵי כְּעַן קְטַלְתִּיךְ׃

וַאֲמַרַת אֲתָנָא לְבִלְעָם הֲלָא אֲנָא אֲתָנָךְ דְּרְכֵיבְתְּ עָלַי מִדְּאִיתָךְ עַד יוֹמָא הָדֵין הֲמֵילָף אֲלִיפְנָא לְמֶעֱבַד לָךְ כְּדֵין וַאֲמַר לָא׃

וּגְלָא יְיָ יָת עֵינֵי בִלְעָם וַחֲזָא יָת מַלְאֲכָא דַיְיָ מְעַתַּד בְּאוֹרְחָא וְחַרְבֵּיהּ שְׁלִיפָא בִּידֵיהּ וּכְרַע וּסְגִיד לְאַפּוֹהִי׃

וַאֲמַר לֵיהּ מַלְאֲכָא דַיְיָ עַל מָא מְחֵיתָא יָת אֲתָנָךְ דְּנָן תְּלָת זִמְנִין הָא אֲנָא נְפַקִית לְשָׂטָן אֲרֵי גְלֵי קֳדָמַי דְּאַתְּ רָעֵי לְמֵיזַל בְּאוֹרְחָא לְקִבְלִי׃

(23) ותרא האתון. והוא לא ראה שנתן הקב"ה רשות לבהמה לראות יותר מן האדם שמתוך שיש בו דעת תטרף דעתו כשיראה מזיקין (מדרש אגדה): וחרבו שלופה בידו. אמר רשע זה הניח כלי אומנותו שכלי זיינן של אומות העולם בחרב והוא בא עליהם בפיו שהיא אומנות שלהם אף אני אתפוש את שלו ואבוא עליו באומנותו (תנחומא ח) וכן היה סופו (במדבר לא, ח) ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב:

(24) במשעול. כתרגומו בשביל. וכן (מ"א כ, י) אם ישפוק עפר שומרון לשעלים. עפר הנדבק בכפות הרגלים בהלוכן וכן (ישעיה מ, יב) מי מדד בשעלו מים. ברגליו ובהלוכו: גדר מזה וגדר מזה. סתם גדר של אבנים הוא:

(25) ותלחץ. היא עצמה: ותלחץ. את אחריו את רגל בלעם:

(26) ויסף מלאך ה' עבור. לעבור עוד לפניו להלן להיות לפניו במקום אחר כמו (בראשית לג, ג) והוא עבר לפניהם. ומדרש אגדה יש בתנחומא (ח) מה ראה לעמוד בשלשה מקומות סימני אבות הראהו:

(28) זה שלש רגלים. רמז לו אתה מבקש לעקור אומה המוגנת שלש רגלים בשנה (תנחומא ט):

(29) התעללת. כתרגומו לשון גנאי וזיון: לו יש חרב בידי. גנות גדולה היה לו דבר זה בעיני השריס זה הולך להרוג אומה שלמה בפיו ולאתון זו צריך לכלי זיין (שם):

(30) ההסכן הסכנתי. כתרגומו וכן (איוב כב, ב) הלאל יסכן גבר. ורבותינו דרשו מקרא זה בגמרא אמרו ליה מאי טעמא לא רכבת אסוסיא אמר להון ברטיבא שדאי ליה כו' כדאיתא במסכת עבודה זרה (ד, ב):

(32) כי ירט הדרך לנגדי. רבותינו מכמי המשנה דרשוהו (שבת קה, א) נוטריקון ירא ראתה נטתה בשביל שהדרך לנגדי כלומר לקנאתי ולהקניטני. ולפי משמעו כי חרב הדרך לנגדי לשון רטט כי ראיתי בעל הדרך שחרב ומהר הדרך שהוא לבעסי ולהמרותי ומקרא קצר הוא כמו (ש"ב יג, לט) ותכל דוד לישנא אחרינא ירט לשון רצון וכן (איוב טז, יא) ועל ידי רשעים ירטני מפיים ומנחם אותי על ידי רשעים שאינן אלא מקניטים:

33 וַתִּרְאַנִי הָאָתוֹן וַתֵּט לְפָנַי זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים אוּלַי נָטְתָה מִפָּנַי כִּי עַתָּה גַּם־אֹתְכָה הָרַגְתִּי וְאוֹתָהּ הֶחֱיִיתִי׃

33 and the ass saw me, and turned aside before me these three times; unless she had turned aside from me, surely now I had even slain thee, and saved her alive.'

וַחֲזָתְנִי אֲתָנָא וּסְטָת מִן קֳדָמַי דְּנָן תְּלָת זִמְנִין אִלּוּ פוֹן לָא סְטָת מִן קֳדָמַי אֲרֵי כְּעַן אַף יָתָךְ קְטַלִית וְיָתַהּ קַיֵּימִית׃

34 וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־מַלְאַךְ יְהוָה חָטָאתִי כִּי לֹא יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה נִצָּב לִקְרָאתִי בַּדֶּרֶךְ וְעַתָּה אִם־רַע בְּעֵינֶיךָ אָשׁוּבָה לִּי׃

34 And Balaam said unto the angel of the Lord: 'I have sinned; for I knew not that thou stoodest in the way against me; now therefore, if it displease thee, I will get me back.'

וַאֲמַר בִּלְעָם לְמַלְאֲכָא דַיְיָ חַבִית אֲרֵי לָא יָדְעְנָא דְּאַתְּ מְעַתַּד לְקַדָּמוּתִי בְּאוֹרְחָא וּכְעַן אִם בִּישׁ בְּעֵינָךְ אֲתוּב לִי׃

35 וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־בִּלְעָם לֵךְ עִם־הָאֲנָשִׁים וְאֶפֶס אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תְדַבֵּר וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם־שָׂרֵי בָלָק׃

35 And the angel of the Lord said unto Balaam: 'Go with the men; but only the word that I shall speak unto thee, that thou shalt speak.' So Balaam went with the princes of Balak.

וַאֲמַר מַלְאֲכָא דַיְיָ לְבִלְעָם אִיזֵיל עִם גּוּבְרַיָּא וּבְרַם יָת פִּתְגָמָא דַּאֲמַלֵּיל עִמָּךְ יָתֵיהּ תְּמַלֵּיל וַאֲזַל בִּלְעָם עִם רַבְרְבֵי בָלָק׃

36 וַיִּשְׁמַע בָּלָק כִּי בָא בִלְעָם וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ אֶל־עִיר מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־גְּבוּל אַרְנֹן אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַגְּבוּל׃

36 And when Balak heard that Balaam was come, he went out to meet him unto Ir-moab, which is on the border of Arnon, which is in the utmost part of the border.

וּשְׁמַע בָּלָק אֲרֵי אֲתָא בִלְעָם וּנְפַק לְקַדָּמוּתֵיהּ לְקַרְתָּא דְּמוֹאָב דְּעַל תְּחוּם אַרְנוֹן דְּבִסְטַר תְּחוּמָא׃

37 וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם הֲלֹא שָׁלֹחַ שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ לִקְרֹא־לָךְ לָמָּה לֹא־הָלַכְתָּ אֵלַי הַאֻמְנָם לֹא אוּכַל כַּבֶּדְךָ׃

37 And Balak said unto Balaam: 'Did I not earnestly send unto thee to call thee? wherefore camest thou not unto me? am I not able indeed to promote thee to honour?'

וַאֲמַר בָּלָק לְבִלְעָם הֲלָא מִשְׁלָח שְׁלַחִית לְוָתָךְ לְמִקְרֵי לָךְ לְמָא לָא אֲתֵיתָא לְוָתִי הַבְּקוּשְׁטָא הֲוֵיתָא אָמַר לֵית אֲנָא יְכִיל לְיַקָּרוּתָךְ׃

38 וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק הִנֵּה־בָאתִי אֵלֶיךָ עַתָּה הֲיָכֹל אוּכַל דַּבֵּר מְאוּמָה הַדָּבָר אֲשֶׁר יָשִׂים אֱלֹהִים בְּפִי אֹתוֹ אֲדַבֵּר׃

38 And Balaam said unto Balak: 'Lo, I am come unto thee; have I now any power at all to speak any thing? the word that God putteth in my mouth, that shall I speak.'

וַאֲמַר בִּלְעָם לְבָלָק הָא אֲתֵיתִי לְוָתָךְ כְּעַן הֲמִיכָל יָכִילְנָא לְמַלָּלָא מִדְּעַם פִּתְגָמָא דִּישַׁוֵּי יְיָ בְּפוּמִי יָתֵיהּ אֲמַלֵּיל׃

רביעי (שסי) 39 וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם־בָּלָק וַיָּבֹאוּ קִרְיַת חֻצוֹת׃

39 And Balaam went with Balak, and they came unto Kiriath-huzoth.

וַאֲזַל בִּלְעָם עִם בָּלָק וְאַעֲלֵיהּ לְקִרְיַת מָחוּזוֹתִי׃

40 וַיִּזְבַּח בָּלָק בָּקָר וָצֹאן וַיִּשְׁלַח לְבִלְעָם וְלַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ׃

40 And Balak sacrificed oxen and sheep, and sent to Balaam, and to the princes that were with him.

וּנְכַס בָּלָק תּוֹרִין וְעָאן וְשַׁלַּח לְבִלְעָם וּלְרַבְרְבָיָא דְּעִמֵּיהּ׃

41 וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בִּלְעָם וַיַּעֲלֵהוּ בָּמוֹת בָּעַל וַיַּרְא מִשָּׁם קְצֵה הָעָם׃

41 And it came to pass in the morning that Balak took Balaam, and brought him up into Bamoth-baal, and he saw from thence the utmost part of the people.

וַהֲוָה בְּצַפְרָא וּדְבַר בָּלָק יָת בִּלְעָם וְאַסְקֵיהּ לְרָמַת דַּחְלֻתֵיהּ וַחֲזָא מִתַּמָּן קְצָת מִן עַמָּא׃

XXIII 1 וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק בְּנֵה־לִי בָזֶה שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וְהָכֵן לִי בָּזֶה שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים׃

XXIII 1 And Balaam said unto Balak: 'Build me here seven altars, and prepare me here seven bullocks and seven rams.'

וַאֲמַר בִּלְעָם לְבָלָק בְּנִי לִי הָכָא שִׁבְעָא מַדְבְּחִין וְאַתְקֵין לִי הָכָא שִׁבְעָא תּוֹרִין וְשִׁבְעָא דְּכָרִין׃

2 וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר בִּלְעָם וַיַּעַל בָּלָק וּבִלְעָם פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ׃

2 And Balak did as Balaam had spoken; and Balak and Balaam offered on every altar a bullock and a ram.

וְעָבַד בָּלָק כְּמָא דְּמַלֵּיל בִּלְעָם וְאַסִּיק בָּלָק וּבִלְעָם תּוֹר וּדְכַר עַל כָּל מַדְבַּח׃

(33) אולי נטתה. כמו לולא פעמים שאולי משמש בלשון לולא: גם אתכה הרגתי. הרי זה מקרא מסורס והוא כמו גם הרגתי אותך כלומר לא העכבה בלבד קראתיך על ידי כי גם ההריגה: ואותה החייתי. ועתה מפני שדברה והוכיחתך ולא יכולת לעמוד בתוכחה כמו שכתוב ויאמר לא. הרגתיה שלא יאמרו זו היא ששלקה את בלעם בתוכחתה ולא יכול להשיב שהתא המקום על כבוד הבריות וכן (ויקרא כ, טו) ואת הבהמה תהרגו וכן (שם טז) והרגת את האשה ואת הבהמה (במ"ר):

(34) כי לא ידעתי. גם זה גנותו ועל כרחו הודה שהוא היה משתבח שיודע דעת עליון ופיו העיד לא ידעתי (תנחומא י): אם רע בעיניך אשובה לי. להתרים נגד המקום היא תשובה זו. אמר לו הוא בעצמו צוני ללכת ואתה מלאך מבטל את דבריו למוד הוא בכך שאומר דבר ומלאך מחזירו אמר לאברהם (בראשית כב, ב) קח נא את בנך וגו' ועל ידי מלאך בטל את דברו אף אני אם רע בעיניך לריך אני לשוב (תנחומא י):

(35) לך עם האנשים. בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו (במ"ר. מכות י, ג): ואפס. על כרחך את הדבר אשר אדבר וגו': לך עם האנשים. כי תלקך עמהם וסופך להאבד מן העולם: עם שרי בלק. שמה לקללם כמותם (שם):

(36) וישמע בלק. שלח שלוחים לבשרו (שם): אל עיר מואב. אל מטרפולין שלו עיר החשובה שלו לומר ראה מה אלו מבקשים לעקור (במד"ר. שם):

(37) האמנם לא אוכל כבדך. נתגנה שסופו לגאת מעמו בקלון (שם):

(39) קרית חצות. עיר מלאה שווקים אנשים ונשים וטף בחוצותיה לומר ראה ורחם שלא יעקרו אלו:

(40) בקר וצאן. דבר מועט בקר אחד וצאן אחד בלבד (במד"ר):

(41) במות בעל. כתרגומו לרמת דחלתיה שם עבודת אלילים:

3 וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְבָלָק הִתְיַצֵּב עַל־עֹלָתֶךָ וְאֵלְכָה אוּלַי יִקְרֶה יְהוָה לִקְרָאתִי וּדְבַר מַה־יַּרְאֵנִי וְהִגַּדְתִּי לָךְ וַיֵּלֶךְ שֶׁפִי׃

3 And Balaam said unto Balak: 'Stand by thy burnt-offering, and I will go; peradventure the Lord will come to meet me; and whatsoever He showeth me I will tell thee.' And he went to a bare height.

4 וַיִּקֶר אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת־שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחֹת עָרַכְתִּי וָאַעַל פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ׃

4 And God met Balaam; and he said unto Him: 'I have prepared the seven altars, and I have offered up a bullock and a ram on every altar.'

5 וַיָּשֶׂם יְהוָה דָּבָר בְּפִי בִלְעָם וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלָק וְכֹה תְדַבֵּר׃

5 And the Lord put a word in Balaam's mouth, and said: 'Return unto Balak, and thus thou shalt speak.'

6 וַיָּשָׁב אֵלָיו וְהִנֵּה נִצָּב עַל־עֹלָתוֹ הוּא וְכָל־שָׂרֵי מוֹאָב׃

6 And he returned unto him, and, lo, he stood by his burnt-offering, he, and all the princes of Moab.

7 וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר מִן־אֲרָם יַנְחֵנִי בָלָק מֶלֶךְ־מוֹאָב מֵהַרְרֵי־קֶדֶם לְכָה אָרָה־לִּי יַעֲקֹב וּלְכָה זֹעֲמָה יִשְׂרָאֵל׃

7 And he took up his parable, and said: From Aram Balak bringeth me, The king of Moab from the mountains of the East: 'Come, curse me Jacob, And come, execrate Israel.'

8 מָה אֶקֹּב לֹא קַבֹּה אֵל וּמָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם יְהוָה׃

8 How shall I curse, whom God hath not cursed? And how shall I execrate, whom the Lord hath not execrated?

9 כִּי־מֵרֹאשׁ צֻרִים אֶרְאֶנּוּ וּמִגְּבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ הֵן־עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב׃

9 For from the top of the rocks I see him, And from the hills I behold him: Lo, it is a people that shall dwell alone, And shall not be reckoned among the nations.

כ מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת־רֹבַע יִשְׂרָאֵל תָּמֹת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים וּתְהִי אַחֲרִיתִי כָּמֹהוּ׃

10 Who hath counted the dust of Jacob, Or numbered the stock of Israel? Let me die the death of the righteous, And let mine end be like his!

11 וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם מֶה עָשִׂיתָ לִּי לָקֹב אֹיְבַי לְקַחְתִּיךָ וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ׃

11 And Balak said unto Balaam: 'What hast thou done unto me? I took thee to curse mine enemies, and, behold, thou hast blessed them altogether.'

12 וַיַּעַן וַיֹּאמַר הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יָשִׂים יְהוָה בְּפִי אֹתוֹ אֶשְׁמֹר לְדַבֵּר׃

12 And he answered and said: 'Must I not take heed to speak that which the Lord putteth in my mouth?'

וַאֲמַר בִּלְעָם לְבָלָק אִתְעַתַּד עַל עֲלָתָךְ וַאֲהָךְ מָאֵם יְעָרַע מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְקַדָּמוּתִי וּפִתְגָּמָא דְּיַחְוֵינַנִי וַאֲחַוֵי לָךְ וַאֲזַל יְחִידָי׃

וְעָרַע מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ בְּבִלְעָם וַאֲמַר קֳדָמוֹהִי יָת שִׁבְעָא מַדְבְּחִין סַדַּרִית וְאַסֵּיקִית תּוֹר וּדְכַר עַל כָּל מַדְבַּח׃

וְשַׁוִי יְיָ פִּתְגָּמָא בְּפוּמָא דְּבִלְעָם וַאֲמַר תּוּב לְוָת בָּלָק וּכְדֵין תִּמַלֵּיל׃

וְתָב לְוָתֵיהּ וְהָא מְעַתַּד עַל עֲלָתֵיהּ הוּא וְכָל רַבְרְבֵי מוֹאָב׃

וּנְטַל מַתְלֵיהּ וַאֲמַר מִן אֲרָם דַּבְּרַנִי בָלָק מַלְכָּא דְּמוֹאָב מִטּוּרֵי מַדְנְחָא אֵיתָא לוּט לִי יַעֲקֹב וְאֵיתָא תָּרִיךְ לִי יִשְׂרָאֵל׃

מָא אֲלוּטֵיהּ דְּלָא לָטֵיהּ אֵל וּמָא אֶתָּרְכֵיהּ דְּלָא תָּרְכֵיהּ יְיָ׃

אֲרֵי מֵרֵישׁ טוּרַיָּא חֲזֵיתֵיהּ וּמֵרָמָתָא סְכֵיתֵיהּ הָא עַמָּא בַּלְחוֹדֵיהוֹן עֲתִידִין דְּיִתְחַסָּנוּן עָלְמָא וּבְעַמְמַיָּא לָא יִתְדָּנוּן גְּמִירָא׃

מַן יְכוֹל לְמִמְנֵי דַּעְדְּקַיָּא דְּבֵית יַעֲקֹב דַּאֲמִיר עֲלֵיהוֹן יִסְגּוֹן כְּעַפְרָא דְּאַרְעָא אוֹ חֲדָא מֵאַרְבַּע מַשְׁרְיָתָא דְּיִשְׂרָאֵל תְּמוּת נַפְשִׁי מוֹתָא דְּקַשִּׁיטוֹהִי וִיהֵי סוֹפִי כְּוָתְהוֹן׃

וַאֲמַר בָּלָק לְבִלְעָם מָא עֲבַדְתְּ לִי לְמִלְּט שָׂנְאַי דְּבַרְתָּךְ וְהָא בָרְכָא מְבָרֵיכְתְּ לְהוֹן׃

וַאֲתִיב וַאֲמַר הֲלָא יָת דִּישַׁוֵּי יְיָ בְּפוּמִי יָתֵיהּ אֶטַּר לְמַלָּא׃

(3) אולי יקרה ה׳ לקראתי. אינו רגיל לדבר עמי ביום: וילך שפי. כתרגומו יחידי לשון שופי ושקט שאין עמו אלא שתיקה:
(4) ויקר. לשון ערלאי לשון גנאי לשון טומאת קרי כלומר בקושי ובזיון ולא היה נגלה עליו ביום אלא בשביל להרלות חבתן של ישראל (ב"ר נב, ב): את שבעת המזבחת. שבעה מזבחות ערכתי אין כתיב כאן אלא את שבעת המזבחות אמר לפניו אבותיהם של אלו בנו לפניך שבעה מזבחות ואני ערכתי כנגד כולן אברהם בנה ארבעה (בראשית יב, ז) ויצן שם מזבח לה׳ הנראה אליו (שם ח) ויעתק משם ההרה וגו׳ (שם יג, יח) ויאהל אברם וגו׳ ואחד בהר המוריה (שם כב, ט). ויצחק בנה אחד (שם כו, כה) ויצן שם מזבח וגו׳ ויכרו שם עבדי יצחק באר. ויעקב בנה שתים אחד בשכם (שם לג, כ) ואחד בבית אל (שם לה, ז): ואעל פר ואיל במזבח. ואברהם לא העלה אלא איל אחד:
(7) ארה לי יעקב ולכה זעמה ישראל. בשני שמותיהם אמר לו לקללם שמא אחד מהם אינו מובהק:
(8) מה אקב לא קבה אל. כשהיו רואים להתקלל לא נתקללו כשהזכיר אביהם את עונם כי באפם הרגו איש. לא קלל אלא באפם שנאמר (בראשית מט, ז) ארור אפם (במ"ר. תנחומא ויחי י) כשנכנס אביהם במרמה אצל אביו היה רואי להתקלל מה נאמר שם (בראשית כז, לג) גם ברוך יהיה. במברכים נאמר (דברים כז, יב) אלה יעמדו לברך את העם. במקללים לא נאמר ואלה יעמדו לקלל את העם אלא על הקללה לא רצה להזכיר עליהם שם קללה (תנחומא בלק יב): לא זעם ה׳. אני אין כחי אלא שאני יודע לכוון השעה שהקב"ה כועס בה והוא לא כעס כל הימים הללו שבאתי אליך וזהו שנאמר (מיכה ו, ה) עמי זכר נא מה יעץ וגו׳ ומה ענה אותו בלעם וגו׳ למען דעת צדקות ה׳ (בראשית ז, מ. סנהדרין קד, ב):
(9) כי מראש צרים אראנו. אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו על ידי אבות ואמהות (תנחומא יב): הן עם לבדד ישכון. הוא אשר זכו לו אבותיו לשכון בדד כתרגומו: ובגוים לא יתחשב. כתרגומו לא יהיו נעשין כלה עם שאר האומות עובדי גילולים שנאמר (ירמיה ל, יא) כי אעשה כלה בכל הגויים וגו׳ אינן נמנין עם השאר. דבר אחר כשהן שמחין אין אומה שמחה עמהה שנאמר (דברים לב, יב) ה׳ בדד ינחנו (תנחומא יב). וכשהאומות עובדי גילולים בעובדה הם אוכלין עם כל אחד ואחד ואין עולה להם מן החשבון וזהו ובגוים לא יתחשב:
(10) מי מנה עפר יעקב וגו׳. כתרגומו דעדקיא דבית יעקב וכו׳ מארבע משריתא ארבע דגליס. דבר אחר עפר יעקב אין חשבון במלות שהם מקיימין בעפר (דברים כב, י) לא תחרוש בשור ובחמור (ויקרא יט, יט) לא תזרע כלאים. אפר פרה ועפר סוטה וכיוצא בהם (תנחומא יב): ומספר את רבע ישראל. רביעותיהן. זרע היוצא מן התשמיש שלהם: תמת נפשי מות ישרים. שבהם:

חמישי

13 וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלָק (כ׳ לך)[ק׳ לְכָה־] אִתִּי אֶל־מָקוֹם אַחֵר אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם אֶפֶס קָצֵהוּ תִּרְאֶה וְכֻלּוֹ לֹא תִרְאֶה וְקָבְנוֹ־לִי מִשָּׁם׃

And Balak said unto him: 'Come, I pray thee, with me unto another place, from whence thou mayest see them; thou shalt see but the utmost part of them, and shalt not see them all; and curse me them from thence.'

14 וַיִּקָּחֵהוּ שְׂדֵה צֹפִים אֶל־רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וַיִּבֶן שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וַיַּעַל פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ׃

And he took him into the field of Zophim, to the top of Pisgah, and built seven altars, and offered up a bullock and a ram on every altar.

15 וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הִתְיַצֵּב כֹּה עַל־עֹלָתֶךָ וְאָנֹכִי אִקָּרֶה כֹּה׃

And he said unto Balak: 'Stand here by thy burnt-offering, while I go toward a meeting yonder.'

16 וַיִּקֶּר יְהוָה אֶל־בִּלְעָם וַיָּשֶׂם דָּבָר בְּפִיו וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלָק וְכֹה תְדַבֵּר׃

And the Lord met Balaam, and put a word in his mouth, and said: 'Return unto Balak, and thus shalt thou speak.'

17 וַיָּבֹא אֵלָיו וְהִנֹּו נִצָּב עַל־עֹלָתוֹ וְשָׂרֵי מוֹאָב אִתּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ בָּלָק מַה־דִּבֶּר יְהוָה׃

And he came to him, and, lo, he stood by his burnt-offering, and the princes of Moab with him. And Balak said unto him: 'What hath the Lord spoken?'

18 וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר קוּם בָּלָק וְשְׁמָע הַאֲזִינָה עָדַי בְּנוֹ צִפֹּר׃

And he took up his parable, and said: Arise, Balak, and hear; Give ear unto me, thou son of Zippor:

19 לֹא אִישׁ אֵל וְיִכָּזֵב וּבֶן־אָדָם וְיִתְנֶחָם הַהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה וְדִבֵּר וְלֹא יְקִימֶנָּה׃

God is not a man, that He should lie; Neither the son of man, that He should repent: When He hath said, will He not do it? Or when He hath spoken, will He not make it good?

20 הִנֵּה בָרֵךְ לָקָחְתִּי וּבֵרֵךְ וְלֹא אֲשִׁיבֶנָּה׃

Behold, I am bidden to bless; And when He hath blessed, I cannot call it back.

21 לֹא־הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא־רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ׃

None hath beheld iniquity in Jacob, Neither hath one seen perverseness in Israel; The Lord his God is with him, And the shouting for the King is among them.

22 אֵל מוֹצִיאָם מִמִּצְרָיִם כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ׃

God who brought them forth out of Egypt Is for them like the lofty horns of the wild-ox.

וַאֲמַר לֵיהּ בָּלָק אֵיתָא כְּעַן עִמִּי לַאֲתַר אָחֳרָן דְּתִחְזִנִּיהּ מִתַּמָּן לְחוֹד קְצָתֵיהּ תִּחְזֵי וְכוּלֵּיהּ לָא תִחְזֵי וּתְלוּטֵיהּ לִי מִתַּמָּן׃

וְדַבְּרֵיהּ לַחֲקַל סָכוּתָא לְרֵישׁ רָמְתָא וּבְנָא שִׁבְעָא מַדְבְּחִין וְאַסֵּיק תּוֹר וּדְכַר עַל כָּל מַדְבַּח׃

וַאֲמַר לְבָלָק אִתְעַתַּד הָכָא עַל עֲלָתָךְ וַאֲנָא אֶתְמְטֵי עַד כָּא׃

וְעָרַע מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ בְּבִלְעָם וְשַׁוִּי פִּתְגָמָא בְּפוּמֵיהּ וַאֲמַר תּוּב לְוָת בָּלָק וּכְדֵין תְּמַלֵּיל׃

וַאֲתָא לְוָתֵיהּ וְהָא מְעַתַּד עַל עֲלָתֵיהּ וְרַבְּרְבֵי מוֹאָב עִמֵּיהּ וַאֲמַר לֵיהּ בָּלָק מָא מַלֵּיל יְיָ׃

וּנְטַל מַתְלֵיהּ וַאֲמַר קוּם בָּלָק וּשְׁמַע אַצֵּית לְמֵימְרִי בַּר צִפּוֹר׃

לָא כְמִלֵּי בְּנֵי אֲנָשָׁא מֵימַר אֱלָהָא בְּנֵי אֲנָשָׁא אָמְרִין וּמְכַדְּבִין וְאַף לָא כְּעוּבְדֵי בְּנֵי בִשְׁרָא דְּאִנּוּן גָּזְרִין לְמֶעֱבַד וְתָיְבִין וּמִתְמַלְּכִין הוּא אָמַר וְעָבֵיד וְכָל מֵימְרֵיהּ מִתְקַיֵּים׃

הָא בִּרְכָאן קַבִּילִית אֲבָרְכִנֵּיהּ לְיִשְׂרָאֵל וְלָא אֲתִיב בִּרְכְתִי מִנַּיהּ׃

אִסְתַּכַּלִית וְלֵית פָּלְחֵי גִלּוּלִין בִּדְבֵית יַעֲקֹב וְאַף לָא עָבְדֵי לֵיאוּת שְׁקַר בְּיִשְׂרָאֵל מֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהֲהוֹן בְּסַעְדְּהוֹן וּשְׁכִינַת מַלְכְּהוֹן בֵּינֵיהוֹן׃

אֵל דְּאַפֵּיקְנוּן מִמִּצְרָיִם תּוּקְפָא וְרוּמָא דִילֵיהּ׃

(13) וקבנו לי. לשון צווי קללהו לי:

(14) שדה צופים. מקום גבוה היה ששם הצופה עומד לשמור אם יבא חיל על העיר: ראש הפסגה. בלעם לא היה קוסם כבלק ראה בלק שעתידה פרצה להפרץ בישראל משם ששם מת משה. כשבור ששם תמול עליהם הקללה וזו היא הפרצה שאני רואה (שם יג):

(15) אקרה כה. מאת הקב"ה: אקרה. לשון התפעל:

(16) וישם דבר בפיו. ומה היא השימה הזאת ומה חסר המקרא באמרו שוב אל בלק וכה תדבר אלא כשהיה שומע שאינו נרשה לקלל אמר מה אני חוזר אצל בלק לצערו ונתן לו הקב"ה רסן וחכה בפיו כאדם הפוקס בהמה בחכה להוליכה אל אשר ירצה אמר לו על כרחך תשוב אל בלק (שם):

(17) ושרי מואב אתו. ולמעלה הוא אומר וכל שרי מואב כיון שראו שאין בו תקוה הלכו להם מקצתם ולא נשארו אלא מקצתם (שם): מה דבר ה׳. לשון אמוק הוא זה כלומר איך ברשותך (במ"ר. שם):

(18) קום בלק. כיון שראהו מתחזק בו נתכוון לצערו עמוד על רגליך איך רשאי לישב ואני שלוח אליך בשליחותו של מקום (שם): בנו צפר. לשון מקרא הוא זה כמו (תהלים נ, י) חיתו יער (בראשית ל, כד) וחיתו ארץ (תהלים קיד, ח) למעינו מיס:

(19) לא איש אל וגו׳. כבר נשבע להם להביאם ולהוריש ארץ שבעה אומות ואתה סבור להמיתם במדבר (תנחומא מסעי ז): ההוא אמר וגו׳. בלשון תימה ותרגומו תייבין ומתמלכין חוזרים ונמלכין לחזור בהם:

(20) הנה ברך לקחתי. אתה שואלני מה דבר ה׳ קבלתי ממנו לברך אותם (ס"א ברך כמו לברך): וברך ולא אשיבנה. הוא ברך אותם ואני לא אשיב את ברכתו: וברך. כמו וברך וכן הוא גזרת רי"ש כמו (תהלים עד, יח) אויב חרף כמו חרף וכן (שם י, ג) ובוצע ברך המהלל ומברך את הגוזל ואומר אל תירא כי לא תענש שלוש יהיה לך מרגיז הוא להקב"ה. ואין לומר ברך שם דבר שאם כן היה נקוד בפתח קטן (רולה לומר סגול תחת הרי"ש) וטעמו למעלה אבל לפי שהוא לשון פעל הוא נקוד קמץ קטן (לירי) וטעמו למטה:

(21) לא הביט און וגו׳. כתרגומו. דבר אחר אחרי פשוטו הוא נדרש מדרש נאה: לא הביט הקב"ה און שביעקב שכשהן עוברין על דבריו אינו מדקדק אחריהם להתבונן באוניות שלהם ובעמלן שהם עוברים על דתו: עמל. לשון עבירה כמו (שם ז, טו) הרה עמל (שם י, יד) כי אתה עמל וכעס תביט. לפי שהעבירה היא עמל לפני המקום: ה׳ אלהיו עמו. אפילו מכעיסין וממרים לפניו אינו אינו זז מתוכן: ותרועת מלך בו. לשון חבה ורעות כמו (שמואל ב טו, לז) רעה דוד אוהב דוד (שופטים טו, ו) ויתנה למרעהו. וכן תרגום אונקלוס ושכינת מלכהון ביניהון:

23 כִּי לֹא־נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא־קֶסֶם בְּיִשְׂרָאֵל
כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה־פָּעַל
אֵל׃

אֲרֵי לָא נַחְשָׁיָא צָבַן דְּיִיטַב לְדָבִית
יַעֲקֹב וְאַף לָא קַסְמַיָּא רָעַן בִּרְבוּת בֵּית
יִשְׂרָאֵל כְּעִדָּן יִתְאֲמַר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל
מָא עֲבַד אֱלָהָא׃

23 For there is no enchantment with Jacob, Neither
is there any divination with Israel; Now is it said
of Jacob and of Israel: 'What hath God
wrought!'

24 הֵן־עָם כְּלָבִיא יָקוּם וְכַאֲרִי יִתְנַשָּׂא
לֹא יִשְׁכַּב עַד־יֹאכַל טֶרֶף וְדַם־חֲלָלִים
יִשְׁתֶּה׃

הָא עַמָּא כְּלִיתָא שְׁרֵי וּכְאַרְיָא יִתְנַטַּל לָא
יִשְׁרֵי בְּאַרְעֵיהּ עַד דְּיִקְטוֹל קְטוֹל וְנִכְסֵי
עַמְמַיָּא יֵירַת׃

24 Behold a people that riseth up as a lioness, And
as a lion doth he lift himself up; He shall not lie
down until he eat of the prey, And drink the
blood of the slain.

25 וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם גַּם־קֹב לֹא
תִקְּבֶנּוּ גַּם־בָּרֵךְ לֹא תְבָרְכֶנּוּ׃

וַאֲמַר בָּלָק לְבִלְעָם אַף מְלָט לָא
תְלוּטִנּוּן אַף בְּרָכָא לָא תְבָרְכִנּוּן׃

25 And Balak said unto Balaam: 'Neither curse
them at all, nor bless them at all.'

26 וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הֲלֹא דִבַּרְתִּי
אֵלֶיךָ לֵאמֹר כֹּל אֲשֶׁר־יְדַבֵּר יְהוָה אֹתוֹ
אֶעֱשֶׂה׃

וַאֲתִיב בִּלְעָם וַאֲמַר לְבָלָק הֲלָא
מַלֵּילִית עִמָּךְ לְמֵימַר כֹּל דִּימַלֵּיל יְיָ
יָתֵיהּ אֶעֱבֵיד׃

26 But Balaam answered and said unto Balak:
'Told not I thee, saying: All that the Lord
speaketh, that I must do?'

27 (שביעי) וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם לְכָה־נָּא אֶקָּחֲךָ
אֶל־מָקוֹם אַחֵר אוּלַי יִישַׁר בְּעֵינֵי
הָאֱלֹהִים וְקַבֹּתוֹ לִי מִשָּׁם׃

וַאֲמַר בָּלָק לְבִלְעָם אֵיתָא כְּעַן אֶדְבְּרִנָּךְ
לַאֲתַר אָחֳרָן מָאִם תְּהֵי רַעֲוָא מִן קֳדָם יְיָ
וּתְלוּטֵיהּ לִי מִתַּמָּן׃

27 And Balak said unto Balaam: 'Come now, I will
take thee unto another place; peradventure it
will please God that thou mayest curse me them
from thence.'

28 וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בִּלְעָם רֹאשׁ הַפְּעוֹר
הַנִּשְׁקָף עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן׃

וּדְבַר בָּלָק יָת בִּלְעָם רֵישׁ רָמְתָא
דְּמִסְתַּכְּיָא עַל אַפֵּי בֵית יְשִׁימוֹן׃

28 And Balak took Balaam unto the top of Peor,
that looketh down upon the desert.

29 וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק בְּנֵה־לִי בָזֶה
שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וְהָכֵן לִי בָּזֶה שִׁבְעָה פָרִים
וְשִׁבְעָה אֵילֵם׃

וַאֲמַר בִּלְעָם לְבָלָק בְּנִי לִי הָכָא שִׁבְעָא
מַדְבְּחִין וְאַתְקֵין לִי הָכָא שִׁבְעָא תּוֹרִין
וְשִׁבְעָא דִּכְרִין׃

29 And Balaam said unto Balak: 'Build me here
seven altars, and prepare me here seven bullocks
and seven rams.'

30 וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר אָמַר בִּלְעָם וַיַּעַל פָּר
וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ׃

וַעֲבַד בָּלָק כְּמָא דַּאֲמַר בִּלְעָם וְאַסֵּיק
תּוֹר וּדְכַר עַל כָּל מַדְבַּח׃

30 And Balak did as Balaam had said, and offered
up a bullock and a ram on every altar.

XXIV וַיַּרְא בִּלְעָם כִּי טוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה
לְבָרֵךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְלֹא־הָלַךְ כְּפַעַם־
בְּפַעַם לִקְרַאת נְחָשִׁים וַיָּשֶׁת אֶל־הַמִּדְבָּר
פָּנָיו׃

וַחֲזָא בִּלְעָם אֲרֵי תָקִין קֳדָם יְיָ לְבָרָכָא
יָת יִשְׂרָאֵל וְלָא הֲלִיךְ כִּזְמַן בִּזְמַן אֱלָהִין
לְקַדָּמוּת נַחְשַׁיָּא וְשַׁוִּי לְמַדְבְּרָא אַפּוֹהִי׃

XXIV And when Balaam saw that it pleased the Lord
to bless Israel, he went not, as at the other times,
to meet with enchantments, but he set his face
toward the wilderness.

2 וַיִּשָּׂא בִלְעָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־יִשְׂרָאֵל
שֹׁכֵן לִשְׁבָטָיו וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים׃

וּזְקַף בִּלְעָם יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת יִשְׂרָאֵל
שָׁרֵי לְשִׁבְטֵיהוֹן וּשְׁרָאת עֲלוֹהִי רוּחַ מִן
קֳדָם יְיָ׃

2 And Balaam lifted up his eyes, and he saw Israel
dwelling tribe by tribe; and the spirit of God
came upon him.

(22) אל מוציאם ממצרים. אתה אמרת (לעיל כב, ה) הנה עם יצא ממצרים לא יצא מעצמו אלא האלהים הוציאם (תנחומא יד): כתועפות ראם לו. כתוקף רוש וגובה שלו וכן (איוב כב, כה) וכסף תועפות לשון מעוז המה. ואומר אני שהוא לשון (בראשית מ, כ) ועוף יעופף. הממעופף ברוש וגובה ותוקף רב הוא זה: דבר אחר תועפות ראם. תוקף ראמים ואמרו רבותינו (גיטין סח, ב) אלו השדים:

(23) כי לא נחש ביעקב. כי ראוייס הם לברכה שאין בהם מנחשים וקוסמים: כעת יאמר ליעקב וגו׳. עוד עתיד להיות עת כעת הזאת אשר תגלה תבתן לעין כל שהן יושבין לפניו ולומדים תורה מפיו ומחיצתן לפניס ממלאכי השרת והם ישאלו להם מה פעל אל וזהו שנאמר (ישעיה ל, כ) והיו עיניך רואות את מוריך. דבר אחר יאמר ליעקב איזו לשון עתיד אלא לשון הוה איזן צריכים למנחש וקוסם כי בכל עת שצריך להאמר ליעקב וליישראל מה פעל הקב״ה ומה גזרותיו במרוס איזן מנחשים וקוסמים אלא נמסר להם על פי נביאיהם מה היא גזרת המקום או אוריס ותומים מגידים להם (תנחומא יד). ואונקלוס לא תרגם כן:

(24) הן עם כלביא יקום וגו׳. כשהן עומדין משיתתם שחרית הן מתגברים כלביא וכארי לחטוף את המצות ללבוש ציצית לקרות את שמע ולהניח תפילין (שם): לא ישכב. בגילה על מטתו עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפו כילד קורא את שמע על מטתו ומפקיד רוחו ביד המקום בא מחנה וגייס להזיקם הקב״ה שומרם ונלחם מלחמותם ומפילם חלליס (שם) דבר אחר הן עם כלביא יקוס וגו׳. כתרגומו: ודם חללים ישתה. נתגבא שאין משה מת עד שיפיל מלכי מדין חלליס ויהרג הוא עמהס שנאמר (יהושע יג, כב) ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל בחרב אל חלליהם (במ״ר. תנחומא יד):

(25) גם קב לא תקבנו. גם ראשון מוסף על גם השני וגם שני על גם ראשון וכן (מ״א ג, כו) גם לי גם לך לא יהיה וכן (דברים נב, כה) גם בחור גם בתולה:

(27) וקבותו לי. אין זה לשון צווי כמו וקבנו אלא לשון עתיד אולי ייסר בעיניו ותקבנו לי משם. מלדיר״ש בלע״ז:

(28) ראש הפעור. קוסס היה בלק וראה שהן עתידין ללקות על ידי פעור ולא היה יודע במה אמר שמא הקללה תחול עליהם משם וכן כל החוזים בכוכבים רואים ואין יודעים מה רואים (מדרש אגדה):

(1) וירא בלעם כי טוב וגו׳. אמר איני צריך לבדוק בהקב״ה כי לא יפפוץ לקללס: ולא הלך כפעם בפעם. כאשר עשה ג׳ פעמיס: לקראת נחשים. לנחש אולי יקרה ה׳ לקראתו כרצונו אמר רוצה ולא רוצה לקללס אזכיר עונותיהס והקללה על הזכרת עונותיהס תחול: וישת אל המדבר פניו. כתרגומו:

(2) וישא בלעם את עיניו. בקש להכניס בהס עין רעה והרי יש לך ג׳ מדותיו עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה האמוריס למעלה (אבות פ״ה): שכן לשבטיו. ראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינן מעורבין ראה שאין פתחיהס מכוונין זה כנגד זה שלא יציץ לתוך אהל חבירו (ב״ב ס, א): ותהי עליו רוח אלהים. עלה בלבו

3 וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר נְאֻם בִּלְעָם בְּנוֹ בְּעֹר
וּנְאֻם הַגֶּבֶר שְׁתֻם הָעָיִן׃

3 And he took up his parable, and said: The saying of Balaam the son of Beor, And the saying of the man whose eye is opened;

4 נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי־אֵל אֲשֶׁר מַחֲזֵה שַׁדַּי
יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם׃

4 The saying of him who heareth the words of God, Who seeth the vision of the Almighty, Fallen down, yet with opened eyes:

5 מַה־טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ
יִשְׂרָאֵל׃

5 How goodly are thy tents, O Jacob, Thy dwellings, O Israel!

6 כִּנְחָלִים נִטָּיוּ כְּגַנָּת עֲלֵי נָהָר כַּאֲהָלִים
נָטַע יְהוָה כַּאֲרָזִים עֲלֵי־מָיִם׃

6 As valleys stretched out, As gardens by the river-side; As aloes planted of the Lord, As cedars beside the waters;

7 יֵזַל־מַיִם מִדָּלְיָו וְזַרְעוֹ בְּמַיִם רַבִּים וְיָרֹם
מֵאֲגַג מַלְכּוֹ וְתִנָּשֵׂא מַלְכֻתוֹ׃

7 Water shall flow from his branches, And his seed shall be in many waters; And his king shall be higher than Agag, And his kingdom shall be exalted.

8 אֵל מוֹצִיאוֹ מִמִּצְרַיִם כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ
יֹאכַל גּוֹיִם צָרָיו וְעַצְמֹתֵיהֶם יְגָרֵם וְחִצָּיו
יִמְחָץ׃

8 God who brought him forth out of Egypt Is for him like the lofty horns of the wild-ox; He shall eat up the nations that are his adversaries, And shall break their bones in pieces, And pierce them through with his arrows.

9 כָּרַע שָׁכַב כַּאֲרִי וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ
מְבָרְכֶיךָ בָרוּךְ וְאֹרְרֶיךָ אָרוּר׃

9 He couched, he lay down as a lion, And as a lioness; who shall rouse him up? Blessed be every one that blesseth thee, And cursed be every one that curseth thee.

10 וַיֶּחַר־אַף בָּלָק אֶל־בִּלְעָם וַיִּסְפֹּק אֶת־
כַּפָּיו וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם לְקֹב אֹיְבַי
קְרָאתִיךָ וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ זֶה שָׁלֹשׁ
פְּעָמִים׃

10 And Balak's anger was kindled against Balaam, and he smote his hands together; and Balak said unto Balaam: 'I called thee to curse mine enemies, and, behold, thou hast altogether blessed them these three times.

11 וְעַתָּה בְּרַח־לְךָ אֶל־מְקוֹמֶךָ אָמַרְתִּי כַּבֵּד
אֲכַבֶּדְךָ וְהִנֵּה מְנָעֲךָ יְהוָה מִכָּבוֹד׃

11 Therefore now flee thou to thy place; I thought to promote thee unto great honour; but, lo, the Lord hath kept thee back from honour.'

שלא יקללם:

(3) בנו בעור. כמו (תהלים קיד, ח) למעינו מים. ומדרש אגדה (תנחומא יג) שניהם היו גדולים מאבותיהם בלק בנו לפור אביו בנו הוא במלכות ובלעם גדול מאביו בנביאות מנה בן פרס היה: שתם העין. עינו נקורה ומולאת לחוץ וחור שלה נראה פתוח ולשון משנה הוא (ע"ז סט, ח) כדי שישתום ויסתום ויגוב. ורבותינו אמרו (נדה לא, ח) לפי שאמר (לעיל כג, י) ומספר את רובע ישראל שהקב"ה יושב ומונה רביעותיהן של ישראל מתי תבא טפה שנולד הצדיק ממנה. אמר בלבו מי שהוא קדוש ומשרתיו קדושים יסתכל בדברים הללו ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם. ויש מפרשים שתוש העין פתוח העין, כמו שתרגם אונקלוס ועל שאמר שתוש העין ולא אמר שתוש העינים למדנו שסומא באחת מעיניו היה:

(4) נפל וגלוי עינים. פשוטו כתרגומו שאין נראה עליו אלא בלילה כשהוא שוכב. ומדרשו כשהיה נגלה עליו לא היה בו כח לעמוד על רגליו ונופל על פניו לפי שהיה ערל ומאוס להיות נגלה עליו בקומה זקופה לפניו:

(5) מה טבו אהליך. על שראה פתחיהם שאינן מכוונין זה מול זה (ב"ב ס, ח): משכנתיך. חניותיך כתרגומו. דבר אחר מה טובו אהליך מה טובו אהל שילה ובית עולמים בישובן שמקריבין בהן קרבנות לכפר עליהם: משכנתיך. אף כשהן חרבין לפי שהן משכון עליהם וחרבנן כפרה על הנפשות שנאמר (איכה ד, יא) כלה ה' את חמתו ובמה כלה וילת אש בציון (תנחומא פקודי ה):

(6) כנחלים נטיו. שנאחזו ונמשכו לנטות למרחוק. אמרו רבותינו מברכותיו של אומו רשע אנו למדים מה היה בלבו לקללם כשאמר להשית אל המדבר פניו וכשהפך המקום את פיו ברכם מעין אותם קללות שבקש לומר כו' כדאיתא בחלק (סנהדרין קה, ב): כאהלים. כתרגומו לשון (תהלים מה, כ) מור ואהלות: נטע ה'. בגן עדן. לשון אחר כאהלים נטע ה' כשמים המתוחין כאהל שנאמר (ישעיה מ) וימתחם כאהל לשבת (ולשון זה אינו דומה כן היה לו לנקוד כאוהלים הא' בחול"ם): נטע ה'. לשון נטיעה מצינו באוהלים שנאמר (דניאל יא, מה) ויטע אהלי אפדנו:

(7) מדליו. מבאריתיו ופירושו כתרגומו: וזרעו במים רבים. לשון הצלחה הוא זרעו כזרע הזרוע על פני המים: וירם מאגג מלכו. מלך ראשון שלהם יכבוש את אגג מלך עמלק: ותנשא מלכתו. של יעקב יותר ויותר שיבא אחריו דוד ושלמה:

(8) אל מוציאו ממצרים. מי גורם להם הגדולה הזאת. אל המוציאם ממצרים במוקף ורוש שלו יאכל את הגויים שהם צריו: ועצמותיהם. של צריו: יגרם. מנחם פתר בו לשון שבירה וכן (צפניה ג, ג) לא גרמו לבקר וכן (יחזקאל כג, לד) ואת חרשיה תגרמי. ואני אומר לשון עצם שמגרר הבשר בשניו מסביב והמוח שבפנים ומעמיד העצם על ערמימותו: וחציו ימחץ. אונקלוס תרגם חציו של צריו חלוקה שלהם כמו (בראשית מט, כג) בעלי חצים מרי פלגותא (ס"א לשון חלוקה וחציה) וכן יתמחץ לשון (שופטים ה, כו) ומחצה וחלפה רקתו שיחלו את ארצם ויש לפתור לשון חצים ממש חציו של הקב"ה יתמחץ בדמם של צריו יטבול ויצטבע בדמם כמו (תהלים סח, כד) למען תתמחץ רגלך בדם ואינו זז מלשון מכה כמו (דברים לב, לט) מחצתי שהצבוע בדם נראה כאילו מחוץ ונגוע:

(9) כרע שכב כארי. כתרגומו. יתישבו בארצם בכח ובגבורה:

(10) ויספוק. הכה זו על זו:

12 וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק הֲלֹא גַּם אֶל־
מַלְאָכֶיךָ אֲשֶׁר־שָׁלַחְתָּ אֵלַי דִּבַּרְתִּי
לֵאמֹר׃

12 And Balaam said unto Balak: 'Spoke I not also
to thy messengers that thou didst send unto me,
saying:

13 אִם־יִתֶּן־לִי בָלָק מְלֹא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב
לֹא אוּכַל לַעֲבֹר אֶת־פִּי יְהוָה לַעֲשׂוֹת
טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלִּבִּי אֲשֶׁר־יְדַבֵּר יְהוָה
אֹתוֹ אֲדַבֵּר׃

13 If Balak would give me his house full of silver
and gold, I cannot go beyond the word of the
Lord, to do either good or bad of mine own
mind; what the Lord speaketh, that will I
speak?

שביעי 14 וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לְכָה אִיעָצְךָ
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרִית
הַיָּמִים׃

14 And now, behold, I go unto my people; come,
and I will announce to thee what this people
shall do to thy people in the end of days.'

15 וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר נְאֻם בִּלְעָם בְּנוֹ בְעֹר
וּנְאֻם הַגֶּבֶר שְׁתֻם הָעָיִן׃

15 And he took up his parable, and said: The saying
of Balaam the son of Beor, And the saying of the
man whose eye is opened;

16 נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי־אֵל וְיֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן
מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם׃

16 The saying of him who heareth the words of
God, And knoweth the knowledge of the Most
High, Who seeth the vision of the Almighty,
Fallen down, yet with opened eyes:

17 אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב דָּרַךְ
כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל וּמָחַץ
פַּאֲתֵי מוֹאָב וְקַרְקַר כָּל־בְּנֵי־שֵׁת׃

17 I see him, but not now; I behold him, but not
nigh; There shall step forth a star out of Jacob,
And a scepter shall rise out of Israel, And shall
smite through the corners of Moab, And break
down all the sons of Seth.

18 וְהָיָה אֱדוֹם יְרֻשָׁה וְהָיָה יְרֻשָׁה שֵׂעִיר
אֹיְבָיו וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חָיִל׃

18 And Edom shall be a possession, Seir also, even
his enemies, shall be a possession; While Israel
doeth valiantly.

19 וְיֵרֶד מִיַּעֲקֹב וְהֶאֱבִיד שָׂרִיד מֵעִיר׃

19 And out of Jacob shall one have dominion, And
shall destroy the remnant from the city.

20 וַיַּרְא אֶת־עֲמָלֵק וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר
רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלֵק וְאַחֲרִיתוֹ עֲדֵי אֹבֵד׃

20 And he looked on Amalek, and took up his
parable, and said: Amalek was the first of the
nations; But his end shall come to destruction.

21 וַיַּרְא אֶת־הַקֵּינִי וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר אֵיתָן
מוֹשָׁבֶךָ וְשִׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ׃

21 And he looked on the Kenite, and took up his
parable, and said: Though firm be thy
dwelling-place, And though thy nest be set in
the rock;

22 כִּי אִם־יִהְיֶה לְבָעֵר קָיִן עַד־מָה אַשּׁוּר
תִּשְׁבֶּךָּ׃

22 Nevertheless Kain shall be wasted; How long?
Asshur shall carry thee away captive.

(13) לעבור את פי ה׳. כאן לא נאמר אלהי כמו שאמר בראשונה (לעיל כב, יח) לפי שידע שנבאם בהקב"ה ונטרד:
(14) הולך לעמי. מעתה הריני כשאר עמי שנשתלק הקב"ה מעלי: לכה איעצך. מה לך לעשות ומה היא העצה אלהיהם של אלו שונא זמה הוא כו' כדאיתא בחלק (סנהדרין קו, א) תדע שבלעם השיא עצה זו להכשילם בזמה שהרי נאמר (במדבר לא, טז) הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם: אשר יעשה העם הזה לעמך. מקרא קצר הוא זה. איעצך להכשילם ואומר לך מה שהן עתידין להרע למואב באחרית הימים ומתן פאתי מואב. התרגום מפרש קולר העברי ויקטול וכו׳:
(16) ויודע דעת עליון. לכוין השעה שכועס בה (ברכות ז, א):
(17) אראנו. רואה אני שבאו של יעקב וגדולתו אך לא עתה הוא אלא לאחר זמן: דרך כוכב. כתרגומו לשון (איכה ב, ד) דרך קשתו. שהכוכב עובר כמן. ובלע"ז דיסטינ"ט כלומר יקוס מזל: וקם שבט. רודה ומושל: ומחץ פאתי מואב. זה דוד שנאמר בו (שמואל־ב ח, ב) השכב אותם ארצה וימדד שני חבלים להמית וגו׳ (מדרש אגדה): וקרקר. לשון קורה כמו (מ"ב יט, כד) אני קרתי (ישעיה נא, א) מקבת בור נקרתם (משלי ל, יז) יקרוה עורבי נחל. פורו"ר בלע"ז: כל בני שת. כל האומות שכולם יצאו מן שת בנו של אדם הראשון:
(18) והיה ירשה שעיר איביו. לאויביו ישראל:
(19) וירד מיעקב. ועוד יהיה מושל אחר מיעקב: והאביד שריד מעיר. מעיר התשובה של אדום והיא רומי ועל מלך המשיח אומר כן שנאמר בו (תהלים עב, ח) וירד מים עד ים (עובדיה א, יח) ולא יהיה שריד לבית עשו:
(20) וירא את עמלק. נסתכל בפורענותו של עמלק: ראשית גוים עמלק. הוא קדם את כולם להלחם בישראל וכך תרגם אונקלוס. ואחריתו להאבד בידם שנאמר (דברים כה, יט) תמחה את זכר עמלק:
(21) וירא את הקיני. לפי שהיה קיני תקוע אצל עמלק כענין שנאמר (שמואל־א טו, ו) ויאמר שאול אל הקיני וגו׳ הזכירו אחר עמלק נסתכל בגדולתם של בני יתרו שנאמר בהם (דה"א ב, נה) תרעתים שמעתים שוכתים (ספרי בהעלתך עמ): איתן מושבך. תמה אני מהיכן זכית לכך הלא אתה עמי היית בעצה (שמות א, י) הבה נתחכמה לו ועתה נתישבה בארץ ומעוז של ישראל (סנהדרין קו, א):
(22) כי אם יהיה לבער קין וגו׳. אשריך שנתקעת לתוקף זה שאינך נטרד עוד מן העולם כי אף אם אתה עתיד לגלות עם עשרת השבטים ותהיה לבער ממקום

23 וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר אֹוי מִי יִחְיֶה מִשִּׂמוֹ
אֵל׃

וּנְטַל מַתְלֵיהּ וַאֲמַר וָי לְחַיָּיבַיָּא דְּיֵיחוֹן
כַּד יַעֲבִיד אֱלָהָא יָת אִלֵּין׃

23 And he took up his parable, and said: Alas, who shall live after God hath appointed him?

24 וְצִים מִיַּד כִּתִּים וְעִנּוּ אַשּׁוּר וְעִנּוּ־עֵבֶר
וְגַם־הוּא עָדֵי אֹבֵד׃

וְסִיעָן יִצְטָרְכָן מֵרוֹמָאֵי וַיְעַנּוֹן לְאַתּוּר
וַיְשַׁעְבְּדוּן לְעֵבֶר פְּרָת וְאַף אִנּוּן לְעָלְמָא
יֵיבְדּוּן׃

24 But ships shall come from the coast of Kittim, And they shall afflict Asshur, and shall afflict Eber, And he also shall come to destruction.

25 וַיָּקָם בִּלְעָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לִמְקֹמוֹ וְגַם־בָּלָק
הָלַךְ לְדַרְכּוֹ׃ (פ)

וְקָם בִּלְעָם וַאֲזַל וְתָב לְאַתְרֵיהּ וְאַף בָּלָק
אֲזַל לְאוֹרְחֵיהּ׃

25 And Balaam rose up, and went and returned to his place; and Balak also went his way.

כא וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת
אֶל־בְּנוֹת מוֹאָב׃

וִיתֵיב יִשְׂרָאֵל בְּשִׁטִּין וְשָׁרֵי עַמָּא לְמִטְעֵי
בָּתַר בְּנָת מוֹאָב׃

XXV And Israel abode in Shittim, and the people began to commit harlotry with the daughters of Moab.

2 וַתִּקְרֶאן לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל
הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן׃

וּקְרָאָה לְעַמָּא לְדִבְחֵי טָעֲוָתְהוֹן וַאֲכַל
עַמָּא וּסְגִידוּ לְטָעֲוָתְהוֹן׃

2 And they called the people unto the sacrifices of their gods; and the people did eat, and bowed down to their gods.

3 וַיִּצָּמֶד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיִּחַר־אַף
יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל׃

וְאִתְחַבַּר יִשְׂרָאֵל לְבַעְלָא פְּעוֹר וּתְקִיף
רוּגְזָא דַיְיָ בְּיִשְׂרָאֵל׃

3 And Israel joined himself unto the Baal of Peor; and the anger of the Lord was kindled against Israel.

4 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח אֶת־כָּל־רָאשֵׁי
הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַיהוָה נֶגֶד הַשָּׁמֶשׁ
וְיָשֹׁב חֲרוֹן אַף־יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה דְּבַר יָת כָּל רֵישֵׁי עַמָּא
וְדִינּוּן וּקְטוֹל דְּחַיָּיב קְטוֹל קֳדָם יְיָ לְקֳבֵיל
שִׁמְשָׁא וְיִתּוּב תְּקוֹף רוּגְזָא דַיְיָ מִיִּשְׂרָאֵל׃

4 And the Lord said unto Moses: 'Take all the chiefs of the people, and hang them up unto the Lord in face of the sun, that the fierce anger of the Lord may turn away from Israel.'

5 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הִרְגוּ אִישׁ
אֲנָשָׁיו הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה לְדַיָּנֵי יִשְׂרָאֵל קְטוּלוּ גְּבַר
גּוּבְרוֹהִי דְּאִתְחַבַּרוּ לְבַעְלָא פְּעוֹר׃

5 And Moses said unto the judges of Israel: 'Slay ye every one his men that have joined themselves unto the Baal of Peor.'

6 וְהִנֵּה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיַּקְרֵב אֶל־
אֶחָיו אֶת־הַמִּדְיָנִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְהֵמָּה בֹכִים פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד׃

וְהָא גּוּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲתָא וְקָרֵיב
לְוָת אַחוֹהִי יָת מִדְיָנָיְתָא לְעֵינֵי מֹשֶׁה
וּלְעֵינֵי כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִנּוּן
בָּכִין בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

6 And, behold, one of the children of Israel came and brought unto his brethren a Midianitish woman in the sight of Moses, and in the sight of all the congregation of the children of Israel, while they were weeping at the door of the tent of meeting.

מפטיר 7 וַיַּרְא פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן
וַיָּקָם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ׃

וַחֲזָא פִּינְחָס בַּר אֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא
וְקָם מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא וּנְסִיב רוּמְחָא בִּידֵיהּ׃

7 And when Phinehas, the son of Eleazar, the son of Aaron the priest, saw it, he rose up from the midst of the congregation, and took a spear in his hand.

8 וַיָּבֹא אַחַר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֻּבָּה
וַיִּדְקֹר אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל
וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־קֵבָתָהּ וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה
מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

וְעָאל בָּתַר גּוּבְרָא בַּר יִשְׂרָאֵל לְקוּבְּתָא
וּבַזַּע יָת תַּרְוֵיהוֹן יָת גּוּבְרָא בַּר יִשְׂרָאֵל
וְיָת אִתְּתָא בִּמְעֵהָא וְאִתְּכְלִי מוֹתָנָא מֵעַל
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

8 And he went after the man of Israel into the chamber, and thrust both of them through, the man of Israel, and the woman through her belly. So the plague was stayed from the children of Israel.

שנתישבת שם מה בכך: עד מה אשור תשבך. עד היכן הוא מגלה אותך שמא לאלה ואבור אין זה טרוד מן העולם אלא טלטול ממקום למקום ותשוב עם שאר הגליות:
(23) וישא משלו וגו׳. כיון שהזכיר את שביית אשור אמר: אוי מי יחיה משמו אל. מי יכול להחיות את עצמו משומו את אלה שלא ישים עליו הגוזר את אלה שיעמוד סנחריב ויבלבל את כל האומות ועוד יבואו ליס מיד כתיים ויעברו כתייס שהן ארמייס בצירניות גדולות על אשור:
(24) וענו אשור וענו עבר. וענו אותם שבעבר הנהר: וגם הוא עדי אובד. וכן פירש (דניאל ז, יא) עד דקטילת חיותא והובד גשמה: וצים. ספינות גדולות כדכתיב (ישעיה לג, כא) ולי אדיר ונורני רבתא:
(1) בשטים. כך שמה (סנהדרין קו, א): לזנות אל בנות מואב. על ידי עצת בלעם כדאיתא בחלק (שם):
(2) וישתחוו לאלהיהן. כשתקף יצרו עליו ואומר לה השמעי לי והיא מוציאה לו דמות פעור מחיקה ואומרת לו השתחוה לזה (תנחומא יח):
(3) פעור. על שם שפוערין לפניו פי הטבעת ומוציאין רעי וזו היא עבודתו: ויחר אף ה׳ בישראל. שלא בהסס מגפה:
(4) קח את כל ראשי העם. לשפוט את העובדים לפעור (סנהדרין לה, א): והוקע אותם. את העובדים. והוקע. היא תלייה (שם לד, ב) כמו שמצינו בבני שאול (שמואל ב כא, ו) והוקעום לה׳ ושם תלייה מפורשת. עובדי עבודת אלילים בסקילה וכל הנסקלים נתלין (סנהדרין מה, א): נגד השמש. לעין כל ומדרש אגדה (תנחומא יט) השמש מודיע את החוטאים הענן נקפל מכנגדו והחמה זורחת עליו:
(5) הרגו איש אנשיו. כל אחד ואחד מדייני ישראל היה הורג שניס ודייני ישראל ח׳ רבוא ושמונת אלפים כדאיתא בסנהדרין (יח, א):
(6) והנה איש וגו׳. נתקנאו שבטו של שמעון אצל זמרי שהיה נשיא שלהס ואמרו לו אנו נדונין במיתה ואתה יושב וכו׳ כדאיתא באלו הן הנשרפין (שם פב, א): את המדינית. כזבי בת צור: לעיני משה. אמרו לו. משה. זו אסורה או מותרת אס תאמר אס תאסרה בת יתרו מי התירה לך וכו׳ כדאיתא התס (שם): והמה בכים. נתעלמה ממנו הלכה (כל הבועל ארמית קנאין פוגעין בו) וגעו כולס בבכיה. בעגל עמד משה כנגד ששיס רבוא שנאמר (שמות לב, כ) ויטחן עד אשר דק וגו׳. וכאן רפו ידיו. אלא כדי שיבא פינחס ויטול את הראוי לו (סנהדרין שם. תנחומא כ):
(7) וירא פינחס. ראה מעשה וזכר הלכה אמר לו למשה מקובלני ממך הבועל ארמית קנאין פוגעין בו. אמר לו קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא מיד ויקח רומח בידו וגו׳ (סנהדרין שם):
(8) אל הקבה. אל האהל: אל קבתה. כמו (דברים יח, ג) הלחיים (פ״א אל הקיבה) והקיבה. כוון בתוך זכרות של זמרי ונקבות שלה וראו כולס שלא לחנס הרגס

קל פסוקים	וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף׃ (פ)	וַהֲווֹ דְּמִיתוּ בְּמוֹתָנָא עֶשְׂרִין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין׃	9	And those that died by the plague were twenty and four thousand.

The Haftara is Micah 5:6 – 6:8 on page 743.

פינחס כב	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃	וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃	10	And the Lord spoke unto Moses, saying:
	פִּינְחָס (בספרי ספרד ואשכנז נהוג לכתוב	פִּינְחָס בַּר אֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא		
11	פִּינְחָס ביו״ד זעירא) בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת־חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי׃	אֲתֵיב יָת חֵמְתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּדְקַנִּי יָת קִנְאָתִי בֵּינֵיהוֹן וְלָא שֵׁיצֵיתִי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי׃	11	'Phinehas, the son of Eleazar, the son of Aaron the priest, hath turned My wrath away from the children of Israel, in that he was very jealous for My sake among them, so that I consumed not the children of Israel in My jealousy.
	לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם׃	בְּכֵין אֵימַר הָאֲנָא גָּזַר לֵיהּ יָת קְיָמִי	12	Wherefore say: Behold, I give unto him My
12	(בספרי ספרד ואשכנז וי״ו קטיעא)	שְׁלָם׃		covenant of peace;
לוי	וְהָיְתָה לּוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו וַיְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃	וּתְהֵי לֵיהּ וְלִבְנוֹהִי בָּתְרוֹהִי קְיָם כְּהוּנַּת עָלָם חֲלָף דְּקַנֵּי קֳדָם אֱלָהֵיהּ וְכַפַּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃	13	and it shall be unto him, and to his seed after him, the covenant of an everlasting priesthood; because he was jealous for his God, and made atonement for the children of Israel.'
	וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת־הַמִּדְיָנִית זִמְרִי בֶּן־סָלוּא נְשִׂיא בֵית־אָב לְשִׁמְעֹנִי׃	וְשׁוּם גּוּבְרָא בַּר יִשְׂרָאֵל קְטִילָא דְּאִתְקְטִיל עִם מִדְיָנַיְתָא זִמְרִי בַּר סָלוּא רַב בֵּית בָּא לְבֵית שִׁמְעוֹן׃	14	Now the name of the man of Israel that was slain, who was slain with the Midianitish woman, was Zimri, the son of Salu, a prince of a fathers' house among the Simeonites.
	וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה הַמִּדְיָנִית כָּזְבִּי בַּת־צוּר רֹאשׁ אֻמּוֹת בֵּית־אָב בְּמִדְיָן הִוא׃ (פ)	וְשׁוּם אִתְּתָא דְּאִתְקְטִילַת מִדְיָנַיְתָא כָּזְבִּי בַּת צוּר רֵישׁ אוּמֵי בֵּית אַבָּא בְּמִדְיָן הוּא׃	15	And the name of the Midianitish woman that was slain was Cozbi, the daughter of Zur; he was head of the people of a fathers' house in Midian.
ישראל	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃	וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃	16	And the Lord spoke unto Moses, saying:
17	צָרֹר אֶת־הַמִּדְיָנִים וְהִכִּיתֶם אוֹתָם׃	אַעֵיק לְמִדְיָנָאֵי וּתְקַטֵּיל יָתְהוֹן׃	17	'Harass the Midianites, and smite them;
18	כִּי צֹרְרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר־נִכְּלוּ לָכֶם עַל־דְּבַר־פְּעוֹר וְעַל־דְּבַר כָּזְבִּי בַת־נְשִׂיא מִדְיָן אֲחֹתָם הַמֻּכָּה בְּיוֹם־הַמַּגֵּפָה עַל־דְּבַר־פְּעוֹר׃	אֲרֵי מְעִיקִין אִנּוּן לְכוֹן בְּנִכְלֵיהוֹן דְּנִכִּילוּ לְכוֹן עַל עֵיסַק פְּעוֹר וְעַל עֵיסַק כָּזְבִּי בַת רַבָּא דְּמִדְיָן אֲחָתְהוֹן דְּאִתְקְטִילַת בְּיוֹמָא דְּמוֹתָנָא עַל עֵיסַק פְּעוֹר׃	18	for they harass you, by their wiles wherewith they have beguiled you in the matter of Peor, and in the matter of Cozbi, the daughter of the prince of Midian, their sister, who was slain on the day of the plague in the matter of Peor.'
XXVI	וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה (פ) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר׃	וַהֲוָה בָּתַר מוֹתָנָא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא לְמֵימַר׃	XXVI	And it came to pass after the plague, that the Lord spoke unto Moses and unto Eleazar the son of Aaron the priest, saying:

והרבה נסים נעשו לו כו׳ כדאיתא התם (סנהדרין פב, ב. ספרי קלא):

(11) פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. לפי שהיו השבטים מבזיה אותו הראיתם בן פוטי זה שפיטס אבי אמו עגלים לעבודת אלילים והרג נשיא שבט מישראל לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן (סנהדרין פב, ב. סוטה מב): בקנאו את קנאתי. בנקמו את נקמתי. בקפו את הקלף שהיה לי לקנוף. כל לשון קנאה הוא המתחרה לנקום נקמת דבר אנפרטמנ״ט בלע״ז:

(12) את בריתי שלום. שתהא לו לברית שלום כאדם המחזיק טובה וחנות למי שעושה עמו טובה אף כאן פירש לו הקב״ה שלומותיו (סנהדרין שם):

(13) והיתה לו. בריתי זאת: ברית כהנת עולם. שאף על פי שכבר נתנה כהונה לזרעו של אהרן לא נתנה אלא לאהרן ולבניו שנמשחו עמו ולתולדותיהם שיולידו אחר המשחתן אבל פינחס שנולד קודם לכן ולא נמשך לא בא לכלל כהונה עד כאן. וכן שניהו בזבחים (קא, ב) לא נתכהן פינחס עד שהרגו לזמרי: לאלהיו. בשביל אלהיו. כמו (במדבר יא, כט) המקנא אתה לי (זכריה ח, ב) וקנאתי לציון. בשביל ציון:

(14) ושם איש ישראל וגו׳. כשם שייחס את הצדיק לשבט ייחס את הרשע לגנאי (תנחומא פנחס ג): נשיא בית אב לשמעני. לאחד מחמשת בתי אבות שהיו לשבט שמעון. דבר אחר להודיע שבחו של פינחס שאף על פי שזה היה נשיא לא מנע את עצמו מלקנא לאלהיו השם לכך הודיעך הכתוב מי הוא המוכה:

(15) ושם האשה המכה וגו׳. להודיעך שגאתן של מדיינים שהפקירו בת מלך לזנות כדי להחטיא את ישראל (שם): ראש אומות. אחד מחמשת (במדבר לא, ח) מלכי מדין את אוי ואת רקם ואת צור וגו׳ והוא היה חשוב מכולם שנאמר רשם אמות ולפי שנהג בזיון בעצמו להפקיר בתו מנאו שליטי (תנחומא שם): בית אב. חמשת בתי אבות היו למדין. (בראשית כה, ד) עיפה ועפר וחנוך ואבידע ואלדעה וזה היה מלך לאחד מהם:

(17) צרור. כמו זכור שמור לשון הווה. עליכם לאייב אותם:

(18) כי צוררים הם לכם וגו׳ על דבר פעור. שהפקירו בנותיהם לזנות כדי להטעותכם אחר פעור. ואת מואב לא צוה להשמיד מפני רות שהיתה עתידה לצאת מהם כדאמרינן (בבא קמא לח, ב):

2 שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל׃

קַבִּילוּ יָת חוּשְׁבַּן כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן כָּל נָפֵיק חֵילָא בְּיִשְׂרָאֵל׃

2 'Take the sum of all the congregation of the children of Israel, from twenty years old and upward, by their fathers' houses, all that are able to go forth to war in Israel.'

3 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר׃

וּמַלִּיל מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא אֲמַרוּ לְמִמְנֵי יָתְהוֹן בְּמֵישְׁרָיָא דְּמוֹאָב עַל יַרְדְּנָא דִּירִיחוֹ לְמֵימַר׃

3 And Moses and Eleazar the priest spoke with them in the plains of Moab by the Jordan at Jericho, saying:

4 מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל דִּנְפַקוּ מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

4 '[Take the sum of the people,] from twenty years old and upward, as the Lord commanded Moses and the children of Israel, that came forth out of the land of Egypt.'

5 שני רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי לְפַלּוּא מִשְׁפַּחַת הַפַּלֻּאִי׃

רְאוּבֵן בּוּכְרָא דְּיִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ זַרְעִית חֲנוֹךְ לְפַלּוּא זַרְעִית פַּלּוּא׃

5 Reuben, the first-born of Israel: the sons of Reuben: of Hanoch, the family of the Hanochites; of Pallu, the family of the Palluites;

6 לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרֹנִי לְכַרְמִי מִשְׁפַּחַת הַכַּרְמִי׃

לְחֶצְרוֹן זַרְעִית חֶצְרוֹן לְכַרְמִי זַרְעִית כַּרְמִי׃

6 of Hezron, the family of the Hezronites; of Carmi, the family of the Carmites.

7 אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הָרְאוּבֵנִי וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים׃

אִלֵּין זַרְעָיָת רְאוּבֵן וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין וּתְלָתָא אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה וּתְלָתִין׃

7 These are the families of the Reubenites; and they that were numbered of them were forty and three thousand and seven hundred and thirty.

8 וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב׃

וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב׃

8 And the sons of Pallu: Eliab.

9 וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וַאֲבִירָם הוּא־דָתָן וַאֲבִירָם (כ׳ קרוא׳)[ק׳ קְרִיאֵי] הָעֵדָה אֲשֶׁר הִצּוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּעֲדַת־קֹרַח בְּהַצֹּתָם עַל־יְהוָה׃

וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וַאֲבִירָם הוּא דָתָן וַאֲבִירָם מְעָרְעֵי כְּנִשְׁתָּא דְּאִתְכְּנִישׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בִּכְנִשְׁתָּא דְּקֹרַח בְּאִתְכַּנּוֹשֵׁיהוֹן עַל יְיָ׃

9 And the sons of Eliab: Nemuel, and Dathan, and Abiram. These are that Dathan and Abiram, the elect of the congregation, who strove against Moses and against Aaron in the company of Korah, when they strove against the Lord;

10 וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־קֹרַח בְּמוֹת הָעֵדָה בַּאֲכֹל הָאֵשׁ אֵת חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ וַיִּהְיוּ לְנֵס׃

וּפְתַחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ וּבְלַעַת יָתְהוֹן וְיָת קֹרַח בְּמוֹתָא דִּכְנִשְׁתָּא כַּד אֲכָלַת אִישָׁתָא יָת מָאתַן וְחַמְשִׁין גּוּבְרָא וַהֲווֹ לְאָת׃

10 and the earth opened her mouth, and swallowed them up together with Korah, when that company died; what time the fire devoured two hundred and fifty men, and they became a sign.

11 וּבְנֵי־קֹרַח לֹא־מֵתוּ׃ (ס)

וּבְנֵי קֹרַח לָא מִיתוּ׃

11 Notwithstanding the sons of Korah died not.

12 בְּנֵי שִׁמְעוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם לִנְמוּאֵל מִשְׁפַּחַת הַנְּמוּאֵלִי לְיָמִין מִשְׁפַּחַת הַיְמִינִי לְיָכִין מִשְׁפַּחַת הַיָּכִינִי׃

בְּנֵי שִׁמְעוֹן לְזַרְעָיָתְהוֹן לִנְמוּאֵל זַרְעִית נְמוּאֵל לְיָמִין זַרְעִית יָמִין לְיָכִין זַרְעִית יָכִין׃

12 The sons of Simeon after their families: of Nemuel, the family of the Nemuelites; of Jamin, the family of the Jaminites; of Jachin, the family of the Jachinites;

13 לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי לְשָׁאוּל מִשְׁפַּחַת הַשָּׁאוּלִי׃

לְזֶרַח זַרְעִית זֶרַח לְשָׁאוּל זַרְעִית שָׁאוּל׃

13 of Zerah, the family of the Zerahites; of Shaul, the family of the Shaulites.

(1) ויהי אחרי המגפה וגו׳. משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהן והוא מונה אותן לידע מנין הנותרות. דבר אחר כשיצאו ממצריים ונמסרו למשה נמסרו לו במנין עכשיו שקרב למות ולהחזיר לאנו מחזירם במנין (תנחומא יד):

(2) לבית אבתם. על שבט האב יתיחסו ולא אחר האם (ב"ב קט, ב):

(3) וידבר משה ואלעזר הכהן אתם. דברו עמם על זאת שהיה המקום למנותם: לאמר. אמרו להם צריכים אתם להמנות:

(4) מבן עשרים שנה ומעלה כאשר צוה וגו׳. שיהא מניינם מבן עשרים שנה ומעלה שנאמר (שמות ל, יג) כל העובר על הפקודים וגו׳:

(5) משפחת החנכי. לפי שהיו האומות מבזין אותם ואומרים מה אנו מתיחסין על שבטיהם סבורין הם אנא שלטו המצריים באמותיהם אם בגופם היו מושלים קל וחומר בנשותיהם לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם ה"א מלד זה ויו"ד מלד זה לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם וזה הוא שמפורש על ידי דוד (תהלים קכב, ד) שבטי יה עדות לישראל (שהש"ר ד, יב). הם הזה מעיד עליהם לשבטיהם לפיכך בכולם כתיב החנכי הפלאי אבל בימנה (להלן מד) לא הוצרך לומר משפחת הימני לפי שהשם קבוע בו יו"ד בראש וה"א בסוף:

(9) אשר הצו. את ישראל על משה: בהצתם. את העם על ה׳: הצו. השיאו את ישראל לריב על משה לשון הפעילו:

(10) ויהיו לנס. לאות ולזכרון (במדבר יז, ה) למען אשר לא יקרב איש זר להלוק עוד על הכהונה:

(11) ובני קרח לא מתו. הם היו בעלה תחלה. ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם לפיכך נתבלר להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם (במ"ר):

(13) לזרח. הוא צוחר (שמות ו, טו). לשון צוהר. אבל משפחת אהד בטלה וכן חמש משבט בנימין שהרי בעשרה בניו ירד למצרים (בראשית מו, כא) וכאן לא מנה אלא חמשה וכן אצבון לגד הרי שבע משפחות ומצאתי בגמרא ירושלמית (סוטה ז, י) שכשמת אהרן נסתלקו ענני כבוד ובאו הכנענים להלחם בישראל ונתנו לב לחזור למצריים וחזרו לאמוריהם ה׳ מסעות מהר ההר למוסרה שנאמר (דברים י, ו) ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן והלא בהר ההר מת וממוסרה עד הר ההר שמונה מסעות יש למפרע אלא שחזרו לאמוריהם ורדפו בני לוי אחריהם להחזירם והרגו מהם שבע משפחות ומבני לוי נפלו ארבע משפחות שמעי

14 אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַשִּׁמְעֹנִי שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וּמָאתָיִם׃ (ס)

אֵלֶּה זַרְעָת שִׁמְעוֹן עֶשְׂרִין וּתְרֵין אַלְפִין וּמָאתַן׃

14 These are the families of the Simeonites, twenty and two thousand and two hundred.

15 בְּנֵי גָד לְמִשְׁפְּחֹתָם לְצְפוֹן מִשְׁפַּחַת הַצְּפוֹנִי לְחַגִּי מִשְׁפַּחַת הַחַגִּי לְשׁוּנִי מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּנִי׃

בְּנֵי גָד לְזַרְעָתְהוֹן לְצִפּוֹן זַרְעִית צִפּוֹן לְחַגִּי זַרְעִית חַגִּי לְשׁוּנִי זַרְעִית שׁוּנִי׃

15 The sons of Gad after their families: of Zephon, the family of the Zephonites; of Haggi, the family of the Haggites; of Shuni, the family of the Shunites;

16 לְאָזְנִי מִשְׁפַּחַת הָאָזְנִי לְעֵרִי מִשְׁפַּחַת הָעֵרִי׃

לְאָזְנִי זַרְעִית אָזְנִי לְעֵרִי זַרְעִית עֵרִי׃

16 of Ozni, the family of the Oznites; of Eri, the family of the Erites;

17 לַאֲרוֹד מִשְׁפַּחַת הָאֲרוֹדִי לְאַרְאֵלִי מִשְׁפַּחַת הָאַרְאֵלִי׃

לַאֲרוֹד זַרְעִית אֲרוֹד לְאַרְאֵלִי זַרְעִית אַרְאֵלִי׃

17 of Arod, the family of the Arodites; of Areli, the family of the Arelites.

18 אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־גָד לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ (ס)

אִלֵּין זַרְעָת בְּנֵי גָד לְמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין אַלְפִין וַחֲמֵישׁ מְאָה׃

18 These are the families of the sons of Gad according to those that were numbered of them, forty thousand and five hundred.

19 בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃

בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וּמִית עֵר וְאוֹנָן בְּאַרְעָא דִכְנָעַן׃

19 The sons of Judah: Er and Onan; and Er and Onan died in the land of Canaan.

20 וַיִּהְיוּ בְנֵי־יְהוּדָה לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשֵׁלָה מִשְׁפַּחַת הַשֵּׁלָנִי לְפֶרֶץ מִשְׁפַּחַת הַפַּרְצִי לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי׃

וַהֲווֹ בְנֵי יְהוּדָה לְזַרְעָתְהוֹן לְשֵׁלָה זַרְעִית שֵׁלָה לְפֶרֶץ זַרְעִית פֶּרֶץ לְזֶרַח זַרְעִית זֶרַח׃

20 And the sons of Judah after their families were: of Shelah, the family of the Shelanites; of Perez, the family of the Perezites; of Zerah, the family of the Zerahites.

21 וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרֹנִי לְחָמוּל מִשְׁפַּחַת הַחֲמוּלִי׃

וַהֲווֹ בְנֵי פֶרֶץ לְחֶצְרוֹן זַרְעִית חֶצְרוֹן לְחָמוּל זַרְעִית חָמוּל׃

21 And the sons of Perez were: of Hezron, the family of the Hezronites; of Hamul, the family of the Hamulites.

22 אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת יְהוּדָה לִפְקֻדֵיהֶם שִׁשָּׁה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ (ס)

אִלֵּין זַרְעָת יְהוּדָה לְמִנְיָנֵיהוֹן שִׁבְעִין וְשִׁתָּא אַלְפִין וַחֲמֵישׁ מְאָה׃

22 These are the families of Judah according to those that were numbered of them, threescore and sixteen thousand and five hundred.

23 בְּנֵי יִשָּׂשכָר לְמִשְׁפְּחֹתָם תּוֹלָע מִשְׁפַּחַת הַתּוֹלָעִי לְפֻוָּה מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי׃

בְּנֵי יִשָּׂשכָר לְזַרְעָתְהוֹן תּוֹלָע זַרְעִית תּוֹלָע לְפֻוָּה זַרְעִית פֻּוָּה׃

23 The sons of Issachar after their families: of Tola, the family of the Tolaites; of Puvah, the family of the Punites;

24 לְיָשׁוּב מִשְׁפַּחַת הַיָּשֻׁבִי לְשִׁמְרֹן מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְרֹנִי׃

לְיָשׁוּב זַרְעִית יָשׁוּב לְשִׁמְרוֹן זַרְעִית שִׁמְרוֹן׃

24 of Jashub, the family of the Jashubites; of Shimron, the family of the Shimronites.

25 אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת יִשָּׂשכָר לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת׃ (ס)

אִלֵּין זַרְעָת יִשָּׂשכָר לְמִנְיָנֵיהוֹן שִׁתִּין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין וּתְלָת מְאָה׃

25 These are the families of Issachar according to those that were numbered of them, threescore and four thousand and three hundred.

26 בְּנֵי זְבוּלֻן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְסֶרֶד מִשְׁפַּחַת הַסַּרְדִּי לְאֵלוֹן מִשְׁפַּחַת הָאֵלֹנִי לְיַחְלְאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחְלְאֵלִי׃

בְּנֵי זְבוּלוּן לְזַרְעָתְהוֹן לְסֶרֶד זַרְעִית סֶרֶד לְאֵילוֹן זַרְעִית אֵילוֹן לְיַחְלְאֵל זַרְעִית יַחְלְאֵל׃

26 The sons of Zebulun after their families: of Sered, the family of the Seredites; of Elon, the family of the Elonites; of Jahleel, the family of the Jahleelites.

27 אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַזְּבוּלֹנִי לִפְקֻדֵיהֶם שִׁשִּׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ (ס)

אִלֵּין זַרְעָת זְבוּלוּן לְמִנְיָנֵיהוֹן שִׁתִּין אַלְפִין וַחֲמֵישׁ מְאָה׃

27 These are the families of the Zebulunites according to those that were numbered of them, threescore thousand and five hundred.

28 בְּנֵי יוֹסֵף לְמִשְׁפְּחֹתָם מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם׃

בְּנֵי יוֹסֵף לְזַרְעָתְהוֹן מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם׃

28 The sons of Joseph after their families: Manasseh and Ephraim.

ועזיאלי ומבני יצהר לא נמנו כאן אלא משפחת הקרחי והרביעית לא ידעתי מה היא. ורבי תנחומא (ויחי י) דרש שמתו במגפה בדבר בלעם אבל לפי החסרון שחסר משבט שמעון במנין זה ממנין הראשון שבמדבר סיני נראה שכל כ"ד אלף נפלו משבטו של שמעון:

(16) לאזני. אומר אני שזו משפחת אצבון (בראשית מו, טז) ואיני יודע למה לא נקראת משפחתו על שמו:

(24) לישוב. הוא יוב האמור ביורדי מצרים (שם יג) כי כל המשפחות נקראו על שם יורדי מצרים. והנולדים משם והלאה לא נקראו המשפחות על שמם חוץ ממשפחות אפרים ומנשה שנולדו כולם במצרים וארד ונעמן בני בלע בן בנימין ומצאתי ביסודו של רבי משה הדרשן שירדה אמן למצרים כשהיתה מעוברת מהם לכך נחלקו למשפחות כאצרון וחמול שהיו בני בניס ליהודה וחבר ומלכיאל שהיו בני בניס של אשר. ואם תגדה היא הרי טוב ואם לאו אומר אני שהיו לבלע בני בניס הרבה ומשניס הללו ארד ונעמן יצאה מכל א' משפחה רבה ונקראו תולדות שאר הבניס על שם בלע ותולדות השניס הללו נקראו על שמם. וכן אני אומר בבני מכיר שנחלקו לב' משפחות אחת נקראת על שמו ואחת נקראת על שם גלעד בנו. ה' משפחות חסרו מבניו של בנימין כאן נתקיימה מקצת נבואת אמו שקראתו בן אוני (שם לה, יח) בן אינותי ובפלוגש בגבעה (שופטים כ) נתקיימה כולה. זו מצאתי ביסודו של רבי משה הדרשן:

29 בְּנֵי מְנַשֶּׁה לְמָכִיר מִשְׁפַּחַת הַמָּכִירִי וּמָכִיר הוֹלִיד אֶת־גִּלְעָד לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת הַגִּלְעָדִי׃

בְּנֵי מְנַשֶּׁה, לְמָכִיר זַרְעִית מָכִיר וּמָכִיר אוֹלִיד יָת גִּלְעָד לְגִלְעָד זַרְעִית גִּלְעָד׃

29 The sons of Manasseh: of Machir, the family of the Machirites—and Machir begot Gilead; of Gilead, the family of the Gileadites.

30 אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד אִיעֶזֶר מִשְׁפַּחַת הָאִיעֶזְרִי לְחֵלֶק מִשְׁפַּחַת הַחֶלְקִי׃

אִלֵּין בְּנֵי גִלְעָד אִיעֶזֶר זַרְעִית אִיעֶזֶר לְחֵלֶק זַרְעִית חֵלֶק׃

30 These are the sons of Gilead: of Iezer, the family of the Iezerites; of Helek, the family of the Helekites;

31 וְאַשְׂרִיאֵל מִשְׁפַּחַת הָאַשְׂרִאֵלִי וְשֶׁכֶם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁכְמִי׃

וְאַשְׂרִיאֵל זַרְעִית אַשְׂרִיאֵל וְשֶׁכֶם זַרְעִית שֶׁכֶם׃

31 and of Asriel, the family of the Asrielites; and of Shechem, the family of the Shechemites;

32 וּשְׁמִידָע מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמִידָעִי וְחֵפֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶפְרִי׃

וּשְׁמִידָע זַרְעִית שְׁמִידָע וְחֵפֶר זַרְעִית חֵפֶר׃

32 and of Shemida, the family of the Shemidaites; and of Hepher, the family of the Hepherites.

33 וּצְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר לֹא־הָיוּ לוֹ בָנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וְשֵׁם בְּנוֹת צְלָפְחָד מַחְלָה וְנֹעָה חָגְלָה מִלְכָּה וְתִרְצָה׃

וּצְלָפְחָד בַּר חֵפֶר לָא הֲווֹ לֵיהּ בְּנִין אֶלָּהֵין בְּנָן וְשׁוֹם בְּנָת צְלָפְחָד מַחְלָה וְנוֹעָה חָגְלָה מִלְכָּה וְתִרְצָה׃

33 And Zelophehad the son of Hepher had no sons, but daughters; and the names of the daughters of Zelophehad were Mahlah, and Noah, Hoglah, Milcah, and Tirzah.

34 אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת׃ (ס)

אִלֵּין זַרְעָיָת מְנַשֶּׁה וּמִנְיָנֵיהוֹן חַמְשִׁין וּתְרֵין אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה׃

34 These are the families of Manasseh; and they that were numbered of them were fifty and two thousand and seven hundred.'

35 אֵלֶּה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשׁוּתֶלַח מִשְׁפַּחַת הַשֻּׁתַלְחִי לְבֶכֶר מִשְׁפַּחַת הַבַּכְרִי לְתַחַן מִשְׁפַּחַת הַתַּחֲנִי׃

אִלֵּין בְּנֵי אֶפְרַיִם לְזַרְעָיָתְהוֹן לְשׁוּתֶלַח זַרְעִית שׁוּתֶלַח לְבֶכֶר זַרְעִית בֶּכֶר לְתַחַן זַרְעִית תַּחַן׃

35 These are the sons of Ephraim after their families: of Shuthelah, the family of the Shuthelahites; of Becher, the family of the Becherites; of Tahan, the family of the Tahanites.

36 וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּתֶלַח לְעֵרָן מִשְׁפַּחַת הָעֵרָנִי׃

וְאִלֵּין בְּנֵי שׁוּתֶלַח לְעֵרָן זַרְעִית עֵרָן׃

36 And these are the sons of Shuthelah: of Eran, the family of the Eranites.

37 אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־אֶפְרַיִם לִפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אֵלֶּה בְנֵי־יוֹסֵף לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ (ס)

אִלֵּין זַרְעָיָת בְּנֵי אֶפְרַיִם לְמִנְיָנֵיהוֹן תְּלָתִין וּתְרֵין אַלְפִין וַחֲמֵישׁ מְאָה אִלֵּין בְּנֵי יוֹסֵף לְזַרְעָיָתְהוֹן׃

37 These are the families of the sons of Ephraim according to those that were numbered of them, thirty and two thousand and five hundred. These are the sons of Joseph after their families.

38 בְּנֵי בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֶלַע מִשְׁפַּחַת הַבַּלְעִי לְאַשְׁבֵּל מִשְׁפַּחַת הָאַשְׁבֵּלִי לַאֲחִירָם מִשְׁפַּחַת הָאַחִירָמִי׃

בְּנֵי בִנְיָמִן לְזַרְעָיָתְהוֹן לְבֶלַע זַרְעִית בֶּלַע לְאַשְׁבֵּל זַרְעִית אַשְׁבֵּל לַאֲחִירָם זַרְעִית אֲחִירָם׃

38 The sons of Benjamin after their families: of Bela, the family of the Belaites; of Ashbel, the family of the Ashbelites; of Ahiram, the family of the Ahiramites;

39 לְשֻׁפוּפָם מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּפָמִי לְחוּפָם מִשְׁפַּחַת הַחוּפָמִי׃

לְשֻׁפוּפָם. זַרְעִית שְׁפוּפָם לְחוּפָם זַרְעִית חוּפָם׃

39 of Shephupham, the family of the Shuphamites; of Hupham, the family of the Huphamites.

40 וַיִּהְיוּ בְנֵי־בֶלַע אַרְד וְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הָאַרְדִּי לְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הַנַּעֲמִי׃

וַהֲווֹ בְנֵי בֶלַע אַרְדּ וְנַעֲמָן זַרְעִית אַרְדּ לְנַעֲמָן זַרְעִית נַעֲמָן׃

40 And the sons of Bela were Ard and Naaman; [of Ard,] the family of the Ardites; of Naaman, the family of the Naamites.

41 אֵלֶּה בְנֵי־בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ (ס)

אִלֵּין בְּנֵי בִנְיָמִין לְזַרְעָיָתְהוֹן וּמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְשֵׁית מְאָה׃

41 These are the sons of Benjamin after their families; and they that were numbered of them were forty and five thousand and six hundred.

42 אֵלֶּה בְנֵי־דָן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשוּחָם מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּחָמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת דָּן לְמִשְׁפְּחֹתָם׃

אִלֵּין בְּנֵי דָן לְזַרְעָיָתְהוֹן לְשׁוּחָם זַרְעִית שׁוּחָם אִלֵּין זַרְעָיָת דָּן לְזַרְעָיָתְהוֹן׃

42 These are the sons of Dan after their families: of Shuham, the family of the Shuhamites. These are the families of Dan after their families.

43 כָּל־מִשְׁפְּחֹת הַשּׁוּחָמִי לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ (ס)

כָּל זַרְעָיָת שׁוּחָם לְמִנְיָנֵיהוֹן שִׁתִּין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃

43 All the families of the Shuhamites, according to those that were numbered of them, were threescore and four thousand and four hundred.

(36) ואלה בני שותלח וגו׳. שאר בני שותלח נקראו מולדותיהם על שם שותלח ומערן יצאה משפחה רבה ונקראת על שמו ונתשבו בני שותלח לשתי משפחות לא וקשוב ותמצא בפרשה זו חמשים ושבע משפחות ומבני לוי שמונה הרי ששים וחמש וזהו שנאמר (דברים ז, ז) כי אתם המעט וגו׳ ה״א מעט חמשה אתם חסרים ממשפחות כל העמים שהן שבעים אף זה הבנתי מיסודו של רבי משה הדרשן. אך הוצרכתי לפחות ולהוסיף בדבריו:

(38) לאחירם. הוא אחי (בראשית מו, כא) שירד למצרים ולפי שנקרא על שם יוסף שהיה אחיו ורס ממנו נקרא אחירם:

(39) שפופם. הוא מופיס (בראשית שם) על שם שהיה יוסף שפוף בין האומות:

(42) לשוחם. הוא חושים (שם כג):

44 בְּנֵי אָשֵׁר לְמִשְׁפְּחֹתָם לִימְנָה מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנָה לִישְׁוִי מִשְׁפַּחַת הַיִּשְׁוִי לִבְרִיעָה מִשְׁפַּחַת הַבְּרִיעִי׃

בְּנֵי אָשֵׁר לְזַרְעֵיָתְהוֹן לִימְנָה זַרְעִית יִמְנָה לִישְׁוִי זַרְעִית יִשְׁוִי לִבְרִיעָה זַרְעִית בְּרִיעָה׃

44 The sons of Asher after their families: of Imnah, the family of the Imnites; of Ishvi, the family of the Ishvites; of Beriah, the family of the Beriites.

45 לִבְנֵי בְרִיעָה לְחֶבֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרִי לְמַלְכִּיאֵל מִשְׁפַּחַת הַמַּלְכִּיאֵלִי׃

לִבְנֵי בְרִיעָה לְחֶבֶר זַרְעִית חֶבֶר לְמַלְכִּיאֵל זַרְעִית מַלְכִּיאֵל׃

45 Of the sons of Beriah: of Heber, the family of the Heberites; of Malchiel, the family of the Malchielites.

46 וְשֵׁם בַּת־אָשֵׁר שָׂרַח׃

וְשׁוֹם בַּת אָשֵׁר שָׂרַח׃

46 And the name of the daughter of Asher was Serah.

47 אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־אָשֵׁר לִפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ (ס)

אִלֵּין זַרְעָיַת בְּנֵי אָשֵׁר לְמִנְיָנֵיהוֹן חַמְשִׁין וּתְלָתָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃

47 These are the families of the sons of Asher according to those that were numbered of them, fifty and three thousand and four hundred.

48 בְּנֵי נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְיַחְצְאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחְצְאֵלִי לְגוּנִי מִשְׁפַּחַת הַגּוּנִי׃

בְּנֵי נַפְתָּלִי לְזַרְעָיָתְהוֹן לְיַחְצְאֵל זַרְעִית יַחְצְאֵל לְגוּנִי זַרְעִית גּוּנִי׃

48 The sons of Naphtali after their families: of Jahzeel, the family of the Jahzeelites; of Guni, the family of the Gunites;

49 לְיֵצֶר מִשְׁפַּחַת הַיִּצְרִי לְשִׁלֵּם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁלֵּמִי׃

לְיֵצֶר זַרְעִית יֵצֶר לְשִׁלֵּם זַרְעִית שִׁלֵּם׃

49 of Jezer, the family of the Jezerites; of Shillem, the family of the Shillemites.

50 אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃

אִלֵּין זַרְעָיַת נַפְתָּלִי לְזַרְעָיָתְהוֹן וּמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃

50 These are the families of Naphtali according to their families; and they that were numbered of them were forty and five thousand and four hundred.

51 אֵלֶּה פְקוּדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וָאֶלֶף שְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים׃ (פ)

אִלֵּין מִנְיָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁית מְאָה וְחַד אַלְפִין שְׁבַע מְאָה וּתְלָתִין׃

51 These are they that were numbered of the children of Israel, six hundred thousand and a thousand and seven hundred and thirty.

שליש כג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

52 And the Lord spoke unto Moses, saying:

53 לָאֵלֶּה תֵחָלֵק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת׃

לְאִלֵּין תִּתְפְּלִיג אַרְעָא בְּאַחְסָנָא בְּמִנְיַן שְׁמָהָן׃

53 'Unto these the land shall be divided for an inheritance according to the number of names.

54 לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ וְלַמְּעַט תַּמְעִיט נַחֲלָתוֹ אִישׁ לְפִי פְקֻדָּיו יֻתַּן נַחֲלָתוֹ׃

לְסַגִּיאֵי תַּסְגּוֹן אַחְסָנַתְהוֹן וְלִזְעֵירֵי תַּזְעֵרוּן אַחְסָנַתְהוֹן גְּבַר לְפוּם מִנְיָנוֹהִי תִּתְיְהֵיב אַחְסָנָתֵיהּ׃

54 To the more thou shalt give the more inheritance, and to the fewer thou shalt give the less inheritance; to each one according to those that were numbered of it shall its inheritance be given.

55 אַךְ־בְּגוֹרָל יֵחָלֵק אֶת־הָאָרֶץ לִשְׁמוֹת מַטּוֹת־אֲבֹתָם יִנְחָלוּ׃

בְּרַם בְּעַדְבָּא תִּתְפְּלִיג אַרְעָא לִשְׁמָהָת שִׁבְטֵי אֲבָהָתְהוֹן יַחְסְנוּן׃

55 Notwithstanding the land shall be divided by lot; according to the names of the tribes of their fathers they shall inherit.

56 עַל־פִּי הַגּוֹרָל תֵּחָלֵק נַחֲלָתוֹ בֵּין רַב לִמְעָט׃ (ס)

עַל פּוּם עַדְבָּא תִּתְפְּלִיג אַחְסָנַתְהוֹן בֵּין סַגִּיאֵי לִזְעֵירֵי׃

56 According to the lot shall their inheritance be divided between the more and the fewer.'

(46) ושם בת אשר שרח. לפי שהיתה קיימת בחיים מנאה כאן (סוטה יג, ח):

(53) לאלה תחלק הארץ. ולא לפחותים מכן עשרים אף על פי שבאו לכלל עשרים בטרם חלוק הארץ שהרי שבע שנים כבשו ושבע חלקו לא נטלו חלק בארץ אלא אלו שם מאות אלף ואלף ואם היה לאחד מהם שהה בנים לא נטלו אלא חלק אביהם לבדו (ספרי קלב. ב"ב קיז, ח):

(54) לרב תרבה נחלתו. לשבט שהיה מרובה באוכלוסין נתנו חלק רב ואף על פי שלא היו החלקים שוים שהרי הכל לפי רבוי השבט חלקו החלקים לא עשו אלא על ידי גורל והגורל היה על פי רוח הקודש כמו שמפורש בבבא בתרא (קכב, ח) אלעזר הכהן היה מלובש באורים ותומים ואומר ברוח הקודש אם שבט פלוני עולה תחוש פלוני עולה עמו והשבטים היו כתובים בי"ב פתקין וי"ב גבולים בי"ב פתקין ובללוס בקלפי והנשיא מכניס ידו לתוכה ונוטל שני פתקין עולה בידו פתק של שם שבטו ופתק של גבול המפורש לו והגורל עצמו היה צווח ואומר אני הגורל עליתי לגבול פלוני לשבט פלוני שנאמר על פי הגורל ולא נתחלקה הארץ במדה לפי שים גבול משובח מחברו אלא בשומא בית כור רע כנגד בית סאה טוב הכל לפי הדמים (תנחומא ו):

(55) לשמות מטות אבותם. אלו יוצאי מצרים (ב"ב קיז, ח) שנה הכתוב נחלה זו מכל הנחלות שבתורה שכל הנחלות החיים יורשים את המתים וכאן מתים יורשים את החיים. כיצד שני אחים מיוצאי מצרים שהיו להם בנים בבאי הארץ לזה אחד ולזה שלשה. האחד נטל חלק אחד והשלשה נטלו שלשה שנאמר לאלה תחלק הארץ חזרה נחלתן אצל אביהן וחלקו הכל בשוה. וזהו שנאמר לשמות מטות אבותם יתחלו. שאחר שנטלו הבנים חלקה לפי האבות שיצאו ממצרים ואלו מתחלה חלקוה למנין יוצאי מצרים לא היו נוטלין אלו הד' אלא שני חלקים עכשיו נטלו ד' חלקים: אך בגורל. יצאו יהושע וכלב וכן הוא אומר (שופטים א, כ) ויתנו לכלב את חברון כאשר דבר משה ואומר (יהושע יט, נ) על פי ה' נתנו לו את העיר אשר שאל (ב"ב קכב, ח): מטות אבתם. יצאו גריס ועבדיס (ספרי קלב):

(56) על פי הגורל. הגורל היה מדבר כמו שפירשתי. מגיד שנתחלקה ברוח הקודש. לכך נאמר על פי ה':

57 וְאֵלֶּה פְקוּדֵי הַלֵּוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְגֵרְשֹׁן
מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֻׁנִּי לִקְהָת מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי
לִמְרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמְּרָרִי׃

וְאִלֵּין מִנְיָנֵי לֵיוָאֵי לְזַרְעֵיָתְהוֹן לְגֵרְשׁוֹן
זַרְעִית גֵּרְשׁוֹן לִקְהָת זַרְעִית קְהָת
לִמְרָרִי זַרְעִית מְרָרִי׃

57 And these are they that were numbered of the Levites after their families: of Gershon, the family of the Gershonites; of Kohath, the family of the Kohathites; of Merari, the family of the Merarites.

58 אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת לֵוִי מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי
מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרֹנִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי
מִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי מִשְׁפַּחַת הַקָּרְחִי וּקְהָת
הוֹלִיד אֶת־עַמְרָם׃

אִלֵּין זַרְעָיָת לֵוִי זַרְעִית לִבְנִי זַרְעִית
חֶבְרוֹן זַרְעִית מַחְלִי זַרְעִית מוּשִׁי זַרְעִית
קֹרַח וּקְהָת אוֹלִיד יָת עַמְרָם׃

58 These are the families of Levi: the family of the Libnites, the family of the Hebronites, the family of the Mahlites, the family of the Mushites, the family of the Korahites. And Kohath begot Amram.

59 וְשֵׁם אֵשֶׁת עַמְרָם יוֹכֶבֶד בַּת־לֵוִי אֲשֶׁר
יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם וַתֵּלֶד לְעַמְרָם
אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וְאֶת מִרְיָם אֲחֹתָם׃

וְשׁוּם אִתַּת עַמְרָם יוֹכֶבֶד בַּת לֵוִי
דִּילִידַת יָתַהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם וִילִידַת
לְעַמְרָם יָת אַהֲרֹן וְיָת מֹשֶׁה וְיָת מִרְיָם
אֲחָתְהוֹן׃

59 And the name of Amram's wife was Jochebed, the daughter of Levi, who was born to Levi in Egypt; and she bore unto Amram Aaron and Moses, and Miriam their sister.

60 וַיִּוָּלֵד לְאַהֲרֹן אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא
אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר׃

וְאִתְיְלִיד לְאַהֲרֹן יָת נָדָב וְיָת אֲבִיהוּא יָת
אֶלְעָזָר וְיָת אִיתָמָר׃

60 And unto Aaron were born Nadab and Abihu, Eleazar and Ithamar.

61 וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ־זָרָה
לִפְנֵי יְהוָה׃

וּמִית נָדָב וַאֲבִיהוּא בְּקָרוֹבֵיהוֹן אִישָׁתָא
נוּכְרֵיתָא קֳדָם יְיָ׃

61 And Nadab and Abihu died, when they offered strange fire before the Lord.

62 וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף כָּל־
זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה כִּי לֹא הָתְפְּקְדוּ
בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא־נִתַּן לָהֶם נַחֲלָה
בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן עֶשְׂרִין וּתְלָתָא אַלְפִין
כָּל דְּכוּרָא מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵילָא אֲרֵי
לָא אִתְמְנִיאוּ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲרֵי לָא
אִתְיְהֵיבַת לְהוֹן אַחְסָנָא בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

62 And they that were numbered of them were twenty and three thousand, every male from a month old and upward; for they were not numbered among the children of Israel, because there was no inheritance given them among the children of Israel.

63 אֵלֶּה פְקוּדֵי מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר
פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל
יַרְדֵּן יְרִחוֹ׃

אִלֵּין מִנְיָנֵי מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא דִּמְנוֹ יָת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵישְׁרַיָּא דְּמוֹאָב עַל יַרְדְּנָא
דִּירִיחוֹ׃

63 These are they that were numbered by Moses and Eleazar the priest, who numbered the children of Israel in the plains of Moab by the Jordan at Jericho.

64 וּבְאֵלֶּה לֹא־הָיָה אִישׁ מִפְּקוּדֵי מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּמִדְבַּר סִינָי׃

וּבְאִלֵּין לָא הֲוָה גְּבַר מִמִּנְיָנֵי מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן כָּהֲנָא דִּמְנוֹ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּמַדְבְּרָא דְּסִינָי׃

64 But among these there was not a man of them that were numbered by Moses and Aaron the priest, who numbered the children of Israel in the wilderness of Sinai.

65 כִּי־אָמַר יְהוָה לָהֶם מוֹת יָמֻתוּ בַּמִּדְבָּר
וְלֹא־נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־
יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן׃ (ס)

אֲרֵי אֲמַר יְיָ לְהוֹן מְמָת יְמוּתוּן בְּמַדְבְּרָא
וְלָא אִשְׁתְּאַר מִנְּהוֹן אֱנָשׁ אֶלָּהֵין כָּלֵב בַּר
יְפוּנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן׃

65 For the Lord had said of them: 'They shall surely die in the wilderness.' And there was not left a man of them, save Caleb the son of Jephunneh, and Joshua the son of Nun.

XXVII 1 וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר בֶּן־
גִּלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפְּחֹת
מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֹתָיו מַחְלָה
נֹעָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְתִרְצָה׃

וּקְרִיבָא בְּנָת צְלָפְחָד בַּר חֵפֶר בַּר
גִּלְעָד בַּר מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה לְזַרְעָיָת
מְנַשֶּׁה בַּר יוֹסֵף וְאִלֵּין שְׁמָהָת בְּנָתֵיהּ
מַחְלָה נֹעָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְתִרְצָה׃

XXVII 1 Then drew near the daughters of Zelophehad, the son of Hepher, the son of Gilead, the son of Machir, the son of Manasseh, of the families of Manasseh the son of Joseph; and these are the names of his daughters: Mahlah, Noah, and Hoglah, and Milcah, and Tirzah.

(58) אלה משפחת לוי. חסר כאן משפחת השמעי והעזיאלי וקלת מן הילהרי:

(59) אשר ילדה אתה ללוי. אשתו ילדתה במצריים [לידתה במצריים] ואין הורתה במצריים. כשנכנסו לתוך החומה ילדתה והיא השלימה מנין השבעים. שהרי בפרטן אי אתה מוצא אלא שבעים ותשע (סוטה יב, א):

(62) כי לא התפקדו בתוך בני ישראל. להיות נמנין בני עשריים שנה ומה טעם: כי לא נתן להם נחלה. והנמנין מבן עשריים שנה היו בני נחלה שנאמר איש לפי פקודיו יותן נחלתו:

(64) ובאלה לא היה איש וגו׳. אבל על הנשים לא נגזרה גזרת המרגלים. לפי שהן היו מחבבות את הארץ. האנשים אומרים (במדבר יד, ד) נתנה ראש ונשובה מצרימה. והנשים אומרות (להלן כז, ד) תנה לנו אחוזה. לכך נסמכה פרשת בנות צלפחד לכאן:

(1) למשפחת מנשה בן יוסף. למה נאמר והלא כבר נאמר בן מנשה אלא לומר לך יוסף חבב את הארץ שנאמר (בראשית נ, כה) והעליתם את עצמותי וגו׳ ובנותיו חבבו את הארץ שנאמר תנה לנו אחוזה. וללמדך שהיו כולם צדיקים שכל מי שמעשיו ומעשה אבותיו סתומים ופרט לך הכתוב באחד מהם ליתקו לשבח הרי זה צדיק בן צדיק. ואם יתקו לגנאי כגון (מ״ב כה, כה) בא ישמעאל בן נתניה בן אליסמע בידוע שכל הנזכרים עמו רשעים היו (ספרי שם): מחלה נעה וגו׳. ולהלן הוא אומר (במדבר לו, יא) ותהיינה מחלה תרצה. מגיד שכולן שקולות זו כזו לפיכך שנה את סדרן (ספרי שם):

2 וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִם וְכָל־הָעֵדָה פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לֵאמֹר׃

וְקָמָא קֳדָם מֹשֶׁה וּקְדָם אֶלְעָזָר כָּהֲנָא וּקְדָם רַבְרְבַיָּא וְכָל כְּנִשְׁתָּא בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לְמֵימַר׃

2 And they stood before Moses, and before Eleazar the priest, and before the princes and all the congregation, at the door of the tent of meeting, saying:

3 אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא־הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנּוֹעָדִים עַל־יְהוָה בַּעֲדַת־קֹרַח כִּי־בְחֶטְאוֹ מֵת וּבָנִים לֹא־הָיוּ לוֹ׃

אֲבוּנָא מִית בְּמַדְבְּרָא וְהוּא לָא הֲוָה בְּגוֹ כְּנִשְׁתָּא דְּאִזְדְּמַנוּ עַל יְיָ בְּכְנִשְׁתָּא דְּקֹרַח אֲרֵי בְּחוֹבֵיהּ מִית וּבְנִין לָא הֲווֹ לֵיהּ׃

3 'Our father died in the wilderness, and he was not among the company of them that gathered themselves together against the Lord in the company of Korah, but he died in his own sin; and he had no sons.

4 לָמָּה יִגָּרַע שֵׁם־אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֵּן תְּנָה־לָּנוּ אֲחֻזָּה בְּתוֹךְ אֲחֵי אָבִינוּ׃

לְמָא יִתְמְנַע שְׁמָא דַּאֲבוּנָא מִגּוֹ זַרְעִיתֵיהּ אֲרֵי לֵית לֵיהּ בַּר הַב לַנָא אַחְסָנָא בְּגוֹ אֲחֵי אֲבוּנָא׃

4 Why should the name of our father be done away from among his family, because he had no son? Give unto us a possession among the brethren of our father.'

5 וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי יְהוָה׃ (פ)

וְקָרֵיב מֹשֶׁה יָת דִּינְהוֹן לִקְדָם יְיָ׃

5 And Moses brought their cause before the Lord.

ביעי 6 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימַר׃

6 And the Lord spoke unto Moses, saying:

7 כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּבְרֹת נָתֹן תִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזַּת נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֲחֵי אֲבִיהֶם וְהַעֲבַרְתָּ אֶת־נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן׃

יָאוּת בְּנָת צְלָפְחָד מְמַלְלָן מִתָּן תִּתֵּין לְהוֹן אֲחוּדַת אַחְסָנָא בְּגוֹ אֲחֵי אֲבוּהוֹן וְתַעְבַּר יָת אַחְסָנַת אֲבוּהוֹן לְהוֹן׃

7 'The daughters of Zelophehad speak right: thou shalt surely give them a possession of an inheritance among their father's brethren; and thou shalt cause the inheritance of their father to pass unto them.

8 וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי־יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ׃

וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלִּיל לְמֵימַר גְּבַר אֲרֵי יְמוּת וּבַר לֵית לֵיהּ וְתַעְבְּרוּן יָת אַחְסָנְתֵּיהּ לִבְרַתֵּיהּ׃

8 And thou shalt speak unto the children of Israel, saying: If a man die, and have no son, then ye shall cause his inheritance to pass unto his daughter.

9 וְאִם־אֵין לוֹ בַּת וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאֶחָיו׃

וְאִם לֵית לֵיהּ בְּרַתָּא וְתִתְּנוּן יָת אַחְסָנְתֵּיהּ לַאֲחוֹהִי׃

9 And if he have no daughter, then ye shall give his inheritance unto his brethren.

10 וְאִם־אֵין לוֹ אַחִים וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לַאֲחֵי אָבִיו׃

וְאִם לֵית לֵיהּ אַחִין וְתִתְּנוּן יָת אַחְסָנְתֵּיהּ לַאֲחֵי אֲבוּהִי׃

10 And if he have no brethren, then ye shall give his inheritance unto his father's brethren.

11 וְאִם־אֵין אַחִים לְאָבִיו וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְיָרַשׁ אֹתָהּ וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (פ)

וְאִם לֵית אַחִין לַאֲבוּהִי וְתִתְּנוּן יָת אַחְסָנְתֵּיהּ לְקָרִיבֵיהּ דְּקָרִיב לֵיהּ מִזַּרְעִיתֵיהּ וְיֵירַת יָתַהּ וּתְהֵי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְגֵזֵירַת דִּין כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

11 And if his father have no brethren, then ye shall give his inheritance unto his kinsman that is next to him of his family, and he shall possess it. And it shall be unto the children of Israel a statute of judgment, as the Lord commanded Moses.'

12 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה וּרְאֵה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה סַק לְטוּרָא דְּעִבְרָאֵי הָדֵין וַחֲזִי יָת אַרְעָא דִּיהַבִית לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

12 And the Lord said unto Moses: 'Get thee up into this mountain of Abarim, and behold the land which I have given unto the children of Israel.

(2) לפני משה ולפני אלעזר. מגיד שלא עמדו לפניהם אלא בשנת האדבעים אחר שמת אהרן (שם): לפני משה. ואחר כך לפני אלעזר אפשר אם משה לא ידע אלעזר יודע אלא סרס המקרא ודרשהו דברי רבי יאשיה אבא חנן משום רבי אלעזר אומר בבית המדרש היו יושבים ועמדו לפני כולם (ב"ב קיט, ב. ספרי שם):

(3) והוא לא היה וגו'. לפי שהיו באות לומר בחטאו מת נזקקו לומר לא בחטא מתלוננים ולא בעדת קרח שהלו על הקב"ה אלא בחטאו לבדו מת ולא החטיא את אחריס עמו רבי עקיבא אומר מקושש עליס היה ורבי שמעון אומר מן המעפילים היה (ב"ב קיח, ב. ספרי שם. שבת לו, ב. לז, א):

(4) למה יגרע שם אבינו. אנו במקום בן עומדות ואם אין הנקבות חשובות זרע תתיבש אמנו ליבש (ב"ב קיט, ב): כי אין לו בן. הא אם היה לו בן לא היו תובעות כלום. מגיד שחכמניות היו:

(5) ויקרב משה את משפטן. נתעלמה הלכה ממנו וכאן נפרע על שנטל עטרה לומר (דברים א, יז) והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי. דבר אחר ראויה היתה פרשה זו להכתב על ידי משה אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן (סנהדרין ח, א):

(7) כן בנות צלפחד דברת. כתרגומו יאות כך כתובה פרשה זו לפני במרום (ספרי קלד) מגיד שראתה עינן מה שלא ראתה עינו של משה: כן בנות צלפחד דברת. יפה תבעו. אשרי אדם שהקב"ה מודה לדבריו (שם): נתן תתן. שני חלקים, חלק אביהן שהיה מיוחס מגרים וחלקו עם אחיו בנכסי חפר (ב"ב קיח, ב. ספרי שם): והעברת. לשון העברה (ס"א עברה) הוא כמי שאינו מניח בן ליורשו (ב"ב קטז, א). דבר אחר על שם שהבת מעברת נחלה משבט לשבט שבנה ובעלה יורשין אותה. שלא תסוב נחלה לא נגטוה אלא לאותו הדור בלבד (שם קכ, א) וכן והעברתם את נחלתו לבתו. בכולן הוא אומר ונתתם ובבת הוא אומר והעברתם (שם קמז, א):

(11) לשארו הקרב אליו ממשפחתו. ואין משפחה קרויה אלא משפחת האב (ספרי שם. ב"ב קט, ב):

(12) עלה אל הר העברים. למה נסמכה לכאן כיון שאמר הקב"ה נתן תתן להם אמר אותי לוה המקום להנחיל שמא הותרה הגזירה ואכנס לארץ אמר לו הקב"ה גזרתי במקומה עומדת (במדבר רבה. תנחומא ט) דבר אחר כיון שנכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן שמא ואמר כמדומה שהותר לי נדרי משל למלך שגזר על בנו שלא יכנס לפתח פלטין שלו נכנס לשער והוא אחריו לחצר והוא אחריו לטרקלין והוא אחריו כיון שבא ליכנס לקיטון אמר לו בני מכאן ואילך אתה אסור ליכנס (ספרי שם):

13 וְרָאִיתָה אֹתָהּ וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל־עַמֶּיךָ גַּם־
אָתָּה כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן אָחִיךָ׃

13 And when thou hast seen it, thou also shalt be gathered unto thy people, as Aaron thy brother was gathered;

14 כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בְּמִדְבַּר־צִן בִּמְרִיבַת
הָעֵדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בַּמַּיִם לְעֵינֵיהֶם הֵם
מֵי־מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן׃ (ס)

14 because ye rebelled against My commandment in the wilderness of Zin, in the strife of the congregation, to sanctify Me at the waters before their eyes.'—These are the waters of Meribath-kadesh in the wilderness of Zin.—

כד 15 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר׃

15 And Moses spoke unto the Lord, saying:

16 יִפְקֹד יְהוָה אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר
אִישׁ עַל־הָעֵדָה׃

16 'Let the Lord, the God of the spirits of all flesh, set a man over the congregation,

17 אֲשֶׁר־יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם
וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה
עֲדַת יְהוָה כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם רֹעֶה׃

17 who may go out before them, and who may come in before them, and who may lead them out, and who may bring them in; that the congregation of the Lord be not as sheep which have no shepherd.'

18 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ אֶת־
יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן אִישׁ אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ
אֶת־יָדְךָ עָלָיו׃

18 And the Lord said unto Moses: 'Take thee Joshua the son of Nun, a man in whom is spirit, and lay thy hand upon him;

19 וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי
כָּל־הָעֵדָה וְצִוִּיתָה אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם׃

19 and set him before Eleazar the priest, and before all the congregation; and give him a charge in their sight.

20 וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל־
עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

20 And thou shalt put of thy honour upon him, that all the congregation of the children of Israel may hearken.

21 וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׁאַל לוֹ
בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי יְהוָה עַל־פִּיו יֵצְאוּ
וְעַל־פִּיו יָבֹאוּ הוּא וְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ
וְכָל־הָעֵדָה׃

21 And he shall stand before Eleazar the priest, who shall inquire for him by the judgment of the Urim before the Lord; at his word shall they go out, and at his word they shall come in, both he, and all the children of Israel with him, even all the congregation.'

22 וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח
אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
וְלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה׃

22 And Moses did as the Lord commanded him; and he took Joshua, and set him before Eleazar the priest, and before all the congregation.

וְתִחְזֵי יָתַהּ וְתִתְכְּנֵישׁ לְעַמָּךְ אַף אַתְּ כְּמָא דְּאִתְכְּנֵישׁ אַהֲרֹן אֲחוּךְ׃

כְּמָא דְּסָרֵיבְתּוּן עַל מֵימְרִי בְּמַדְבְּרָא דְּצִין בְּמַצּוּת כְּנִשְׁתָּא לְקַדָּשׁוּתִי בְּמַיָּא לְעֵינֵיהוֹן אִנּוּן מֵי מַצּוּת רְקַם מַדְבְּרָא דְּצִין׃

וּמַלֵּיל מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמֵימַר׃

יְמַנִּי יְיָ אֱלָהּ רוּחַיָּא לְכָל בִּשְׂרָא גּוּבְרָא עַל כְּנִשְׁתָּא׃

דְּיִפּוֹק קֳדָמֵיהוֹן וּדְיֵיעוֹל קֳדָמֵיהוֹן וּדְיַפֵּיקְנוּן וּדְיַעֵילְנוּן וְלָא תְּהֵי כְּנִשְׁתָּא דַּיְיָ כְּעָנָא דְּלֵית לְהוֹן רָעֵי׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה סַב לָךְ יָת יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן גְּבַר דְּרוּחַ נְבוּאָה בֵּיהּ וְתִסְמוֹךְ יָת יְדָךְ עֲלוֹהִי׃

וּתְקִים יָתֵיהּ קֳדָם אֶלְעָזָר כָּהֲנָא וּקְדָם כָּל כְּנִשְׁתָּא וּתְפַקֵּיד יָתֵיהּ לְעֵינֵיהוֹן׃

וְתִתֵּין מִזִּיוָךְ עֲלוֹהִי בְּדִיל דִּיקַבְּלוּן מִנֵּיהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

וּקְדָם אֶלְעָזָר כָּהֲנָא יְקוּם וְיִשְׁאַל לֵיהּ בְּדִין אוּרַיָּא קֳדָם יְיָ עַל מֵימְרֵיהּ יְהוֹן נָפְקִין וְעַל מֵימְרֵיהּ יְהוֹן עָאלִין הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִמֵּיהּ וְכָל כְּנִשְׁתָּא׃

וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָתֵיהּ וּדְבַר יָת יְהוֹשֻׁעַ וַאֲקִימֵיהּ קֳדָם אֶלְעָזָר כָּהֲנָא וּקְדָם כָּל כְּנִשְׁתָּא׃

(13) כאשר נאסף אהרן אחיך. מכאן שנתאוה משה למיתתו של אהרן (שם קלו). דבר אחר אין אתה טוב ממנו. (דברים לב, נא) על אשר לא קדשתם. הא אם קדשתם אותי עדיין לא הגיע זמנכם להפטר (תנחומא ט. ספרי קלז). בכל מקום שכתב מיתתם כתב סרחונם לפי שנגזרה גזרה על דור המדבר למות במדבר בעון שלא האמינו לכך בקש משה שיכתב סרחונו שלא יאמרו אף הוא מן הממריס היה משל לשתי נשים שלוקות בבית דין אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית וכו' אף כאן בכל מקום שהזכיר מיתתן הזכיר סרחונם להודיע שלא היתה בהם אלא זו בלבד (יומא פ. ספרי שם):

(14) הם מי מריבת קדש. הם לבדם אין בהם עון אחר. דבר אחר הם שהמרו במרה הם היו שהמרו בים סוף הם עצמם שהמרו במדבר לן:

(15) וידבר משה אל ה׳ וגו׳. להודיע שבמן של צדיקים שכשנפטרין מן העולם מניחין צרכן ועוסקין בצרכי צבור (ספרי קלח): לאמר. אמר לו השיבני אם אתה ממנה להם פרנס אם לאו (שם):

(16) יפקד ה׳. כיון ששמע משה שאמר לו המקום תן נחלת צלפחד לבנותיו אמר הגיע שעה שאתבע צרכי שיירשו בני את גדולתי. אמר לו הקב״ה לא כך עלתה במחשבה לפני. כדאי הוא יהושע ליטול שכר שמושו שלא מש מתוך האהל. וזהו שאמר שלמה (משלי כז, יח) נוצר תאנה יאכל פריה (במ״ר. תנחומא יא): אלהי הרוחות. למה נאמר אמר לפניו רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד ואינן דומין זה לזה מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו (שם י):

(17) אשר יצא לפניהם. לא כדרך מלכי האומות שיושבים בביתיהם ומשלחין את חיילותיהם למלחמה אלא כמו שעשיתי אני שנלחמתי בסיחון ועוג שנאמר (במדבר כא, לד) אל תירא אותו. וכדרך שעשה יהושע שנאמר (יהושע ה, יג) וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה וגו׳. וכן בדוד הוא אומר (ש״א יח, טז) כי הוא יוצא ובא לפניהם. יוצא בראש ונכנס בראש (ספרי קלט): ואשר יוציאם. בזכיותיו: ואשר יביאם. בזכיותיו (שם). דבר אחר שלא תעשה לו כדרך שאתה עושה לי. שאיני מכניסן לארץ (במ״ר כא, טו):

(18) קח לך. קחנו בדברים אשריך שזכית להנהיג בניו של מקום (ספרי קמא): לך. את שבדוק לך את זה אתה מכיר (שם קמ): אשר רוח בו. כאשר שאלת שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד (שם): וסמכת את ידך עליו. תן לו מתורגמן שידרוש בחייך. שלא יאמרו עליו לא היה לו להריס ראש בימי משה (שם):

(19) וצויתה אתו. על ישראל דע שטרחנין הם סרבנים הם על מנת שתקבל עליך (שם בהעלתך לא):

(20) ונתתה מהודך עליו. זה קירון עור פניו: מהודך. ולא כל הודך נמליכו למדין פני משה כחמה פני יהושע כלבנה (ספרי קמ. ב״ב עה, א): למען ישמעו כל עדת בני ישראל. שיהיו נוהגין בו כבוד ויראה כדרך שנוהגין בך:

(21) ולפני אלעזר הכהן יעמד. הרי שאלתך ששאלת שאין הכבוד הזה זז (ס״א נוטל) מביתי אביך שאף יהושע יהא צריך לאלעזר (במ״ר כא, טו): ושאל לו. כשיצטרך לצאת למלחמה: על פיו. של אלעזר: וכל העדה. סנהדרין (יומא עג. סנהדרין טז, א):

(22) ויקח את יהושע. לקחו בדברים והודיעו מתן שכר פרנסי ישראל לעולם הבא (ספרי קמא):

23 וַיִּסְמֹךְ אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיְצַוֵּהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ (פ)

23 וּסְמַךְ יָת יְדוֹהִי עֲלוֹהִי וּפַקְּדֵיהּ כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ בִּידָא דְּמֹשֶׁה׃

And he laid his hands upon him, and gave him a charge, as the Lord spoke by the hand of Moses.

חמישי XXVIII וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

And the Lord spoke unto Moses, saying:

2 צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ׃

2 פַּקֵּיד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן יָת קוּרְבָּנִי לְחֵים סְדִּיר לְקוּרְבָּנַי לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא תִּטְרוּן לְקָרְבָא קֳדָמַי בְּזִמְנֵיהּ׃

Command the children of Israel, and say unto them: My food which is presented unto Me for offerings made by fire, of a sweet savour unto Me, shall ye observe to offer unto Me in its due season.

3 וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד׃

3 וְתֵימַר לְהוֹן דֵּין קוּרְבָּנָא דִּתְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁלְמִין תְּרֵין לְיוֹמָא עֲלָתָא תְּדִירָא׃

And thou shalt say unto them: This is the offering made by fire which ye shall bring unto the Lord: he-lambs of the first year without blemish, two day by day, for a continual burnt-offering.

4 אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם׃

4 יָת אִמְּרָא חַד תַּעֲבֵיד בְּצַפְרָא וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָנָא תַּעֲבֵיד בֵּין שִׁמְשַׁיָּא׃

The one lamb shalt thou offer in the morning, and the other lamb shalt thou offer at dusk;

5 וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין׃

5 וְחַד מִן עֶשְׂרָא בִּתְלַת סְאִין סוֹלְתָּא לְמִנְחָתָא דְּפִילָא בִּמְשַׁח כָּתִישָׁא רַבְעוּת הִינָא׃

and the tenth part of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with the fourth part of a hin of beaten oil.

6 עֹלַת תָּמִיד הָעֲשִׂיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃

6 עֲלַת תְּדִירָא דְּאִתְעֲבִידַת בְּטוּרָא דְּסִינַי לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

It is a continual burnt-offering, which was offered in mount Sinai, for a sweet savour, an offering made by fire unto the Lord.

7 וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיהוָה׃

7 וְנִסְכֵּיהּ רַבְעוּת הִינָא לְאִמְּרָא חַד בְּקוּדְשָׁא יִתְנַסַּךְ נִסּוּךְ דַּחֲמַר עַתִּיק קֳדָם יְיָ׃

And the drink-offering thereof shall be the fourth part of a hin for the one lamb; in the holy place shalt thou pour out a drink-offering of strong drink unto the Lord.

8 וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ (פ)

8 וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָנָא תַּעֲבֵיד בֵּין שִׁמְשַׁיָּא כְּמִנְחַת צַפְרָא וּכְנִסְכֵּיהּ תַּעֲבֵיד קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

And the other lamb shalt thou present at dusk; as the meal-offering of the morning, and as the drink-offering thereof, thou shalt present it, an offering made by fire, of a sweet savour unto the Lord.

9 וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ׃

9 וּבְיוֹמָא דְּשַׁבְּתָא תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁלְמִין וּתְרֵין עֶשְׂרוֹנִין סוֹלְתָּא מִנְחָתָא דְּפִילָא בִּמְשַׁח וְנִסְכֵּיהּ׃

And on the sabbath day two he-lambs of the first year without blemish, and two tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, and the drink-offering thereof.

10 עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ׃ (פ)

10 עֲלַת שַׁבָּא תִּתְעֲבֵיד בְּשַׁבָּא עַל עֲלַת תְּדִירָא וְנִסְכַּהּ׃

This is the burnt-offering of every sabbath, beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

11 וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃

11 וּבְרֵישֵׁי יַרְחֵיכוֹן תִּקְרְבוּן עֲלָתָא קֳדָם יְיָ תּוֹרֵי בְּנֵי תּוֹרֵי תְּרֵין וּדְכַר חַד אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שִׁבְעָא שַׁלְמִין׃

And in your new moons ye shall present a burnt-offering unto the Lord: two young bullocks, and one ram, seven he-lambs of the first year without blemish;

(23) ויסמך את ידיו. בעין יפה יותר ויותר ממה שנצטווה. שהקב"ה אמר לו וסמכת את ידך והוא עשה בשתי ידיו ועשאו ככלי מלא וגדוש ומלאו חכמתו בעין יפה (שם): כאשר דבר ה'. אף לענין ההוד נתן מהודו עליו:

(2) צו את בני ישראל. מה אמור למעלה יפקוד ה'. אמר לו הקב"ה עד שאתה מצוי על בני צוה את בני עלי. משל לבת מלך שהיתה נפטרת מן העולם והיתה מפקדת לבעלה על בניה וכו' כדאיתא בספרי (קמב): קרבני. זה הדם (שם): לחמי. אלו אימורין וכן הוא אומר (ויקרא ג, טז) והקטירם הכהן המזבחה לחם אשה: לאשי. הנתנין לאשי מזבחי: תשמרו. שיהיו כהניס ולויס וישראליס עומדין על גביו מכאן למדו ותקנו מעמדות (ספרי שם. תענית כז, א): במועדו. בכל יום הוא מועד התמידים:

(3) ואמרת להם. אזהרה לבית דין (ספרי שם): שנים ליום. כפשוטו ועיקרו בא ללמד שיהיו נשחטין כנגד היום תמיד של שחר במערב ושל בין הערבים במזרחן של מזבחות (שם. יומא סב):

(4) את הכבש אחד. אף על פי שכבר נאמר בפרשת ואתה תצוה (שמות כט, לח) וזה אשר תעשה וגו' היא היתה אזהרה לימי המלואים וכאן צוה לדורות:

(5) סלת למנחה. מנחת נסכים:

(6) העשיה בהר סיני. כאומן שנעשו בימי המלואים. דבר אחר העשויה בהר סיני הקיש עולת תמיד לעולת הר סיני אותה שנתקרבה לפני מתן תורה שכתוב בה (שמות כד, ו) ויזרק בחגגות מלמד שטעונה כלי (תו"כ לו פי"ח, ח):

(7) ונסכו. יין: בקדש הסך. על המזבח יתנסכו (ספרי): נסך שכר. יין המשכר פרט ליין מגתו (ב"ב לז, א):

(8) ריח ניחח. נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני (ספרי קמג):

(10) עלת שבת בשבתו. ולא עולת שבת בשבת אחרת הרי שלא הקריב בשבת זו שומע אני יקריב שתיס לשבת הבאה תלמוד לומר בשבתו מגיד שאם עבר יומו בטל קרבנו (שם קמד): על עלת התמיד. אלו מוספין לבד אותן שני כבשים של עולת התמיד ומגיד שאין קרבין אלא בין שני התמידין וכן בכל המוספין נאמר על עולת התמיד לתלמוד זה (ספרי שם):

12 וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד׃

וּתְלָתָא עֶשְׂרוֹנִין סוּלְתָּא מִנְחָתָא דְּפִילָא בִּמְשַׁח לְתוֹרָא חַד וּתְרֵין עֶשְׂרוֹנִין סוּלְתָּא מִנְחָתָא דְּפִילָא בִּמְשַׁח לְדִכְרָא חַד׃

12 and three tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, for each bullock; and two tenth parts of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, for the one ram;

13 וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃

וְעֶשְׂרוֹנָא עֶשְׂרוֹנָא סוּלְתָּא מִנְחָתָא דְּפִילָא בִּמְשַׁח לְאִמְּרָא חַד עֲלָתָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

13 and a several tenth part of fine flour mingled with oil for a meal-offering unto every lamb; for a burnt-offering of a sweet savour, an offering made by fire unto the Lord.

14 וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יַיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה׃

וְנִסְכֵּיהוֹן פַּלְגוּת הִינָא יְהֵי לְתוֹרָא וְתַלְתּוּת הִינָא לְדִכְרָא וְרַבְעוּת הִינָא לְאִמְּרָא חַמְרָא דָּא עֲלַת רֵישׁ יַרְחָא בְּאִתְחַדְּתוּתֵיהּ כֵּן לְכָל רֵישֵׁי יַרְחֵי שַׁתָּא׃

14 And their drink-offerings shall be half a hin of wine for a bullock, and the third part of a hin for the ram, and the fourth part of a hin for a lamb. This is the burnt-offering of every new moon throughout the months of the year.

15 וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃ (ס)

וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא קֳדָם יְיָ עַל עֲלַת תְּדִירָא יִתְעֲבִיד וְנִסְכֵּיהּ׃

15 And one he-goat for a sin-offering unto the Lord; it shall be offered beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

16 שני וּבַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ פֶּסַח לַיהוָה׃

וּבְיַרְחָא קַדְמָאָה בְּאַרְבְּעַת עֲשָׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא פִּסְחָא קֳדָם יְיָ׃

16 And in the first month, on the fourteenth day of the month, is the Lord's passover.

17 וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חָג שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל׃

וּבְחַמְשָׁתְּעֲשַׂר יוֹמָא לְיַרְחָא הָדֵין חַגָּא שִׁבְעָא יוֹמִין פַּטִּירָא יִתְאֲכִיל׃

17 And on the fifteenth day of this month shall be a feast; seven days shall unleavened bread be eaten.

18 בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃

בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן׃

18 In the first day shall be a holy convocation; ye shall do no manner of servile work;

19 וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם׃

וּתְקָרְבוּן קוּרְבָּנָא עֲלָתָא קֳדָם יְיָ תּוֹרֵי בְּנֵי תּוֹרֵי תְּרֵין וּדְכַר חַד וְשִׁבְעָא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁלְמִין יְהוֹן לְכוֹן׃

19 but ye shall present an offering made by fire, a burnt-offering unto the Lord: two young bullocks, and one ram, and seven he-lambs of the first year; they shall be unto you without blemish;

20 וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל תַּעֲשׂוּ׃

וּמִנְחָתְהוֹן סוּלְתָּא דְּפִילָא בִּמְשַׁח תְּלָתָא עֶשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא וּתְרֵין עֶשְׂרוֹנִין לְדִכְרָא תַּעְבְּדוּן׃

20 and their meal-offering, fine flour mingled with oil; three tenth parts shall ye offer for a bullock, and two tenth parts for the ram;

21 עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן תַּעֲשֶׂה לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים׃

עֶשְׂרוֹנָא עֶשְׂרוֹנָא תַּעֲבִיד לְאִמְּרָא חַד כֵּן לְשִׁבְעָא אִמְּרִין׃

21 a several tenth part shalt thou offer for every lamb of the seven lambs;

22 וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃

וּצְפִירָא דְחַטָּתָא חַד לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן׃

22 and one he-goat for a sin-offering, to make atonement for you.

23 מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת־אֵלֶּה׃

בַּר מֵעֲלַת צַפְרָא דְּהִיא עֲלַת תְּדִירָא תַּעְבְּדוּן יָת אִלֵּין׃

23 Ye shall offer these beside the burnt-offering of the morning, which is for a continual burnt-offering.

24 כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים לֶחֶם אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה עַל־עוֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃

כְּאִלֵּין תַּעְבְּדוּן לְיוֹמָא שִׁבְעָא יוֹמִין לְחֵים קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ עַל עֲלַת תְּדִירָא יִתְעֲבִיד וְנִסְכֵּיהּ׃

24 After this manner ye shall offer daily, for seven days, the food of the offering made by fire, of a sweet savour unto the Lord; it shall be offered beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

(12) ושלשה עשרונים. כמשפט נסכי פר שכן הן קצובין בפרשת נסכים (לעיל טו, ט־י):
(14) זאת עלת חדש בחדשו. שאם עבר יומו בטל קרבנו ושוב אין לו תשלומין (ספרי קמה):
(15) ושעיר עזים וגו׳. כל שעירי המוספין באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו הכל כמו שמפורש במסכת שבועות (ט, א) ונשתנה שעיר ראש חדש שנאמר בו לה׳ ללמדך שמכפר על שאין בו ידיעה לא בתחילה ולא בסוף שאין מכיר בחטא אלא הקב״ה בלבד ושאר השעירין למדין ממנו ומדרשו באגדה (שם. חולין ס) אמר הקב״ה הביאו כפרה עלי על שמעטתי את הירח: על עלת התמיד יעשה. כל הקרבן הזה: ונסכו. אין ונסכו מוסב על השעיר שאין נסכים לחטאת:
(18) כל מלאכת עבודה. אפילו מלאכה הצריכה לכם. כגון דבר האבד המותרת בחולו של מועד אסורה ביום טוב:
(19) פרים. כנגד אברהם שנאמר (בראשית יח, ו) ואל הבקר רץ אברהם: אילים. כנגד אילו של יצחק: כבשים. כנגד יעקב (בראשית ל, מ) והכשבים הפריד יעקב. ביאורו של רבי משה הדרשן ראיתי זאת:
(24) כאלה תעשו ליום. שלא יהיו פוחתין והולכין כפרי החג (ספרי קמז):

25	וּבַיּוֹם֙ הַשְּׁבִיעִ֔י מִקְרָא־קֹ֖דֶשׁ יִהְיֶ֣ה לָכֶ֑ם כָּל־מְלֶ֥אכֶת עֲבֹדָ֖ה לֹ֣א תַעֲשֽׂוּ׃ (ס)	וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן׃	25 And on the seventh day ye shall have a holy convocation; ye shall do no manner of servile work.
כה	וּבְיֹ֣ום הַבִּכּוּרִ֗ים בְּהַקְרִיבְכֶ֤ם מִנְחָה֙ חֲדָשָׁ֔ה לַיהוָ֖ה בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶ֑ם מִקְרָא־קֹ֖דֶשׁ יִהְיֶ֣ה לָכֶ֔ם כָּל־מְלֶ֥אכֶת עֲבֹדָ֖ה לֹ֣א תַעֲשֽׂוּ׃	וּבְיוֹמָא דְּבִכּוּרַיָּא בְּקָרוֹבֵיכוֹן מִנְחָתָא חַדַתָּא קֳדָם יְיָ בְּעַצְרָתְכוֹן מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן׃	26 Also in the day of the first-fruits, when ye bring a new meal-offering unto the Lord in your feast of weeks, ye shall have a holy convocation: ye shall do no manner of servile work;
27	וְהִקְרַבְתֶּ֣ם עֹלָ֗ה לְרֵ֤יחַ נִיחֹחַ֙ לַיהוָ֔ה פָּרִ֥ים בְּנֵי־בָקָ֖ר שְׁנַ֑יִם אַ֣יִל אֶחָ֔ד שִׁבְעָ֥ה כְבָשִׂ֖ים בְּנֵי שָׁנָ֥ה׃	וּתְקָרְבוּן עֲלָתָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ תּוֹרֵי בְּנֵי תּוֹרֵי תְּרֵין דְּכַר חַד שֵׂבְעָא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא׃	27 but ye shall present a burnt-offering for a sweet savour unto the Lord: two young bullocks, one ram, seven he-lambs of the first year;
28	וּמִנְחָתָ֖ם סֹ֣לֶת בְּלוּלָ֣ה בַשָּׁ֗מֶן שְׁלֹשֶׁ֤ה עֶשְׂרֹנִים֙ לַפָּ֣ר הָאֶחָ֔ד שְׁנֵ֥י עֶשְׂרֹנִ֖ים לָאַ֑יִל הָאֶחָֽד׃	וּמִנְחָתְהוֹן סוּלְתָא דְּפִילָא בִּמְשַׁח תְּלָתָא עֶשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא חַד תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין לְדִכְרָא חַד׃	28 and their meal-offering, fine flour mingled with oil, three tenth parts for each bullock, two tenth parts for the one ram,
29	עִשָּׂרוֹן֙ עִשָּׂרוֹ֔ן לַכֶּ֖בֶשׂ הָאֶחָ֑ד לְשִׁבְעַ֥ת הַכְּבָשִֽׂים׃	עֶשְׂרוֹנָא עֶשְׂרוֹנָא לְאִמְּרָא חַד כֵּן לְשִׁבְעָא אִמְּרִין׃	29 a several tenth part for every lamb of the seven lambs;
30	שְׂעִ֥יר עִזִּ֖ים אֶחָ֑ד לְכַפֵּ֥ר עֲלֵיכֶֽם׃	צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן׃	30 one he-goat, to make atonement for you.
31	מִלְּבַ֣ד עֹלַ֤ת הַתָּמִיד֙ וּמִנְחָתֹ֔ו תַּעֲשֶׂ֖ו תְּמִימִ֣ם יִהְיוּ־לָכֶ֑ם וְנִסְכֵּיהֶֽם׃ (פ)	בָּר מַעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתֵיהּ תַּעְבְּדוּן שַׁלְמִין יְהוֹן לְכוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן׃	31 Beside the continual burnt-offering, and the meal-offering thereof, ye shall offer them—they shall be unto you without blemish—and their drink-offerings.
XXIX	וּבַחֹ֣דֶשׁ הַשְּׁבִיעִ֗י בְּאֶחָד֙ לַחֹ֔דֶשׁ מִקְרָא־קֹ֖דֶשׁ יִהְיֶ֣ה לָכֶ֑ם כָּל־מְלֶ֥אכֶת עֲבֹדָ֖ה לֹ֣א תַעֲשׂ֑וּ יֹ֥ום תְּרוּעָ֖ה יִהְיֶ֥ה לָכֶֽם׃	וּבְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּחַד לְיַרְחָא מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן יוֹם יַבָּבָא יְהֵי לְכוֹן׃	XXIX And in the seventh month, on the first day of the month, ye shall have a holy convocation: ye shall do no manner of servile work; it is a day of blowing the horn unto you.
2	וַעֲשִׂיתֶ֣ם עֹלָ֗ה לְרֵ֤יחַ נִיחֹחַ֙ לַיהוָ֔ה פַּ֥ר בֶּן־בָּקָ֖ר אֶחָ֑ד אַ֣יִל אֶחָ֔ד כְּבָשִׂ֥ים בְּנֵי־שָׁנָ֖ה שִׁבְעָ֑ה תְּמִימִֽם׃	וְתַעְבְּדוּן עֲלָתָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ תּוֹר בַּר תּוֹרֵי חַד דְּכַר חַד אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שִׁבְעָא שַׁלְמִין׃	2 And ye shall prepare a burnt-offering for a sweet savour unto the Lord: one young bullock, one ram, seven he-lambs of the first year without blemish;
3	וּמִנְחָתָ֖ם סֹ֣לֶת בְּלוּלָ֣ה בַשָּׁ֗מֶן שְׁלֹשֶׁ֤ה עֶשְׂרֹנִים֙ לַפָּ֔ר שְׁנֵ֥י עֶשְׂרֹנִ֖ים לָאָֽיִל׃	וּמִנְחָתְהוֹן סוּלְתָא דְּפִילָא בִּמְשַׁח תְּלָתָא עֶשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין לְדִכְרָא׃	3 and their meal-offering, fine flour mingled with oil, three tenth parts for the bullock, two tenth part for the ram,
4	וְעִשָּׂרֹ֣ון אֶחָ֗ד לַכֶּ֤בֶשׂ הָאֶחָד֙ לְשִׁבְעַ֣ת הַכְּבָשִֽׂים׃	וְעֶשְׂרוֹנָא חַד לְאִמְּרָא חַד כֵּן לְשִׁבְעָא אִמְּרִין׃	4 and one tenth part for every lamb of the seven lambs;
5	וּשְׂעִ֥יר־עִזִּ֖ים אֶחָ֑ד חַטָּ֣את לְכַפֵּ֥ר עֲלֵיכֶֽם׃	וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּתָא לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן׃	5 and one he-goat for a sin-offering, to make atonement for you;
6	מִלְּבַ֣ד עֹלַ֤ת הַחֹדֶשׁ֙ וּמִנְחָתָ֔הּ וְעֹלַ֥ת הַתָּמִ֖יד וּמִנְחָתָ֑הּ וְנִסְכֵּיהֶ֕ם כְּמִשְׁפָּטָ֖ם לְרֵ֣יחַ נִיחֹ֑חַ אִשֶּׁ֥ה לַיהוָֽה׃ (ס)	בָּר מַעֲלַת יַרְחָא וּמִנְחָתֵהּ וַעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתֵהּ וְנִסְכֵּיהוֹן כְּדִינֵיהוֹן לְהוֹן לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃	6 beside the burnt-offering of the new moon, and the meal-offering thereof, and the continual burnt-offering and the meal-offering thereof, and their drink-offerings, according unto their ordinance, for a sweet savour, an offering made by fire unto the Lord.
7	וּבָעֲשׂ֣וֹר לַחֹ֣דֶשׁ הַשְּׁבִיעִ֗י הַזֶּ֤ה מִקְרָא־קֹ֙דֶשׁ֙ יִהְיֶ֣ה לָכֶ֔ם וְעִנִּיתֶ֖ם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶ֑ם כָּל־מְלָאכָ֥ה לֹ֖א תַעֲשֽׂוּ׃	וּבְעָשְׂרָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה הָדֵין מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן וּתְעַנּוֹן יָת נַפְשָׁתְכוֹן כָּל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן׃	7 And on the tenth day of this seventh month ye shall have a holy convocation; and ye shall afflict your souls; ye shall do no manner of work;
8	וְהִקְרַבְתֶּ֣ם עֹלָ֗ה לַיהוָ֤ה רֵיחַ֙ נִיחֹ֔חַ פַּ֥ר בֶּן־בָּקָ֖ר אֶחָ֑ד אַ֣יִל אֶחָ֔ד כְּבָשִׂ֥ים בְּנֵי־שָׁנָ֖ה שִׁבְעָ֑ה תְּמִימִ֥ם יִהְיוּ־לָכֶֽם׃	וּתְקָרְבוּן עֲלָתָא קֳדָם יְיָ לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא תּוֹר בַּר תּוֹרֵי חַד דְּכַר חַד אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שִׁבְעָא שַׁלְמִין יְהוֹן לְכוֹן׃	8 but ye shall present a burnt-offering unto the Lord for a sweet savour: one young bullock, one ram, seven he-lambs of the first year; they shall be unto you without blemish;

(26) וביום הבכורים. מג השבועות קרוי בכורי קציר חטים על שם שתי הלחם שהם נעשוים לתנופת חטים הבאה מן החדש (מנחות פד, ב):
(31) תמימים יהיו לכם ונסכיהם. אף הנסכים יהיו תמימים. למדו רבותינו (מנחות פז, א) מכאן שהיין שהעלה קמחין פסול לנסכים:
(6) מלבד עלת החדש. מוספי נאמר חדש שהוא ביום נאמר השנה:

9 וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה
עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד׃

ומִנְחָתְהוֹן סוֹלְתָא דְּפִילָא בְּמִשַׁח תְּלָתָא
עֶשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין לְדִכְרָא
חַד׃

9 and their meal-offering, fine flour mingled with oil, three tenth parts for the bullock, two tenth parts for the one ram,

10 עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת
הַכְּבָשִׂים׃

עֶשְׂרוֹנָא עֶשְׂרוֹנָא לְאִמְּרָא חַד כֵּן
לְשִׁבְעָה אִמְּרִין׃

10 a several tenth part for every lamb of the seven lambs;

11 שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד חַטַּאת
הַכִּפֻּרִים וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ
וְנִסְכֵּיהֶם׃ (ס)

צְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּתָא בָּר מִחַטַּת
כִּפּוּרֵיָא וַעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ
וְנִסְכֵּיהוֹן׃

11 one he-goat for a sin-offering; beside the sin-offering of atonement, and the continual burnt-offering, and the meal-offering thereof, and their drink-offerings.

שביעי

12 וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת
עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגֹּתֶם חַג לַיהוָה שִׁבְעַת
יָמִים׃

וּבַחֲמִישְׁתְּ עֲשָׂר יוֹמָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה
מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת
פּוּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן וְתֵיחֲגוּן חַגָּא קֳדָם
יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין׃

12 And on the fifteenth day of the seventh month ye shall have a holy convocation: ye shall do no manner of servile work, and ye shall keep a feast unto the Lord seven days;

13 וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה
פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם
יִהְיוּ׃

וּתְקָרְבוּן עֲלָתָא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל
בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ תּוֹרֵי בְּנֵי תּוֹרֵי תְּלָת
עֲשַׂר דִּכְרִין תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא
אַרְבְּעַת עֲשַׂר שַׁלְמִין יְהוֹן׃

13 and ye shall present a burnt-offering, an offering made by fire, of a sweet savour unto the Lord: thirteen young bullocks, two rams, fourteen he-lambs of the first year; they shall be without blemish;

14 וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה
עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר
פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד לִשְׁנֵי
הָאֵילִם׃

וּמִנְחָתְהוֹן סוֹלְתָא דְּפִילָא בְּמִשַׁח תְּלָתָא
עֶשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא חַד לִתְלָת עֲשַׂר תּוֹרִין
תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין לְדִכְרָא חַד לִתְרֵין
דִּכְרִין׃

14 and their meal-offering, fine flour mingled with oil, three tenth parts for every bullock of the thirteen bullocks, two tenth parts for each ram of the two rams,

15 וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְאַרְבָּעָה
עָשָׂר כְּבָשִׂים׃

וְעֶשְׂרוֹנָא עֶשְׂרוֹנָא לְאִמְּרָא חַד כֵּן
לְאַרְבְּעַת עֲשַׂר אִמְּרִין׃

15 and a several tenth part for every lamb of the fourteen lambs;

16 וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת
הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ (ס)

וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּתָא בָּר מֵעֲלַת
תְּדִירָא מִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ׃

16 and one he-goat for a sin-offering beside the continual burnt-offering, the meal-offering thereof, and the drink-offering thereof.

17 וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם עָשָׂר
אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה
עָשָׂר תְּמִימִם׃

וּבְיוֹמָא תִּנְיָנָא תּוֹרֵי בְּנֵי תּוֹרֵי תְּרֵי עֲשַׂר
דִּכְרִין תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעַת
עֲשַׂר שַׁלְמִין׃

17 And on the second day ye shall present twelve young bullocks, two rams, fourteen he-lambs of the first year without blemish;

18 וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם
וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃

וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרֵי לְדִכְרֵי
וּלְאִמְּרֵי בְּמִנְיָנֵיהוֹן כְּדַתְחֵי׃

18 and their meal-offering and their drink-offerings for the bullocks, for the rams, and for the lambs, according to their number, after the ordinance;

19 וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת
הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם׃ (ס)

וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּתָא בָּר מֵעֲלַת
תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכֵּיהוֹן׃

19 and one he-goat for a sin-offering; beside the continual burnt-offering, and the meal-offering thereof, and their drink-offerings.

20 וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם
שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר
תְּמִימִם׃

וּבְיוֹמָא תְּלִיתָאָה תּוֹרֵי חַד עֲשַׂר דִּכְרִין
תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעַת עֲשַׂר
שַׁלְמִין׃

20 And on the third day eleven bullocks, two rams, fourteen he-lambs of the first year without blemish;

21 וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם
וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃

וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרֵי לְדִכְרֵי
וּלְאִמְּרֵי בְּמִנְיָנֵיהוֹן כְּדַתְחֵי׃

21 and their meal-offering and their drink-offerings for the bullocks, for the rams, and for the lambs, according to their number, after the ordinance;

(11) מלבד חטאת הכפרים. שעיר הנעשה בפנים האמור באחרי מות (ויקרא טז, ט) שגם הוא חטאת: ועלת התמיד. ומלבד עולת התמיד תעשו עולות הללו: ונסכיהם. מוסב על המוספין הכתובים ועל תעשו והוא לשון ציווי מלבד עולת התמיד ומנחתה תעשו את אלה ונסכיהם. וכן כל ונסכיהם האמורים בכל המועדות חוץ משל קרבנות החג שכל ונסכה ונסכיהם שבהם מוסבים על התמיד ואינן לשון ציווי. שהרי נסכיהם של מוספין כתובין לעצמן בכל יום ויום:

(18) ומנחתם ונסכיהם לפרים. פרי החג ע' הס. כנגד ע' אומות עובדי גילולים שמתמעטים והולכים סימן כליה הם וביומי המקדש היו מגיגין עליהם מן היסורין (סוכה נה, ב): ולכבשים. כנגד ישראל שנקראו (ירמיה ג, יז) שה פזורה והם קבועים ומגיעם תשעים ושמונה לכלות מהם תשעים ושמונה קללות שבמשנה תורה (מדרש אגדה). בשני נאמר ונסכיהם על שני תמידי היום ולא שינה הלשון אלא לדרוש כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בשני ונסכיהם בששי ונסכיה בשביעי כמשפטם מ"ס יו"ד מ"ש הרי כאן מיס רמז לנסוך המים מן התורה בחג (תענית ב, ב):

22 וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּצְפִירָא דְּחַטָּתָא חַד בָּר מַעֲלַת תְּדִירָא
וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ (ס) וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ׃

22 and one he-goat for a sin-offering; beside the continual burnt-offering, and the meal-offering thereof, and the drink-offering thereof.

23 וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם וּבְיוֹמָא רְבִיעָאָה תּוֹרֵי עֲשָׂרָא דִּכְרִין
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעַת עֲשַׂר
שַׁלְמִין׃

23 And on the fourth day ten bullocks, two rams, fourteen he-lambs of the first year without blemish;

24 מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם מִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרֵי לְדִכְרֵי
וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּלְאִמְּרֵי בְּמִנְיָנֵיהוֹן כְּדַחְזֵי׃

24 their meal-offering and their drink-offerings for the bullocks, for the rams, and for the lambs, according to their number, after the ordinance;

25 וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּתָא בָּר מַעֲלַת
הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ (ס) תְּדִירָא מִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ׃

25 and one he-goat for a sin-offering; beside the continual burnt-offering, the meal-offering thereof, and the drink-offering thereof.

26 וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם וּבְיוֹמָא חֲמִישָׁאָה תּוֹרֵי תִּשְׁעָא דִּכְרִין
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעַת עֲשַׂר
שַׁלְמִין׃

26 And on the fifth day nine bullocks, two rams, fourteen he-lambs of the first year without blemish;

27 וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרֵי לְדִכְרֵי
וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּלְאִמְּרֵי בְּמִנְיָנֵיהוֹן כְּדַחְזֵי׃

27 and their meal-offering and their drink-offerings for the bullocks, for the rams, and for the lambs, according to their number, after the ordinance;

28 וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּצְפִירָא דְּחַטָּתָא חַד בָּר מַעֲלַת תְּדִירָא
וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ (ס) וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ׃

28 and one he-goat for a sin-offering; beside the continual burnt-offering, and the meal-offering thereof, and the drink-offering thereof.

29 וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם וּבְיוֹמָא שִׁתִּיתָאָה תּוֹרֵי תְּמָנְיָא דִּכְרִין
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעַת עֲשַׂר
שַׁלְמִין׃

29 And on the sixth day eight bullocks, two rams, fourteen he-lambs of the first year without blemish;

30 וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרֵי לְדִכְרֵי
וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּלְאִמְּרֵי בְּמִנְיָנֵיהוֹן כְּדַחְזֵי׃

30 and their meal-offering and their drink-offerings for the bullocks, for the rams, and for the lambs, according to their number, after the ordinance;

31 וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּצְפִירָא דְּחַטָּתָא חַד בָּר מַעֲלַת תְּדִירָא
מִנְחָתָהּ וּנְסָכֶיהָ׃ (ס) מִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהָא׃

31 and one he-goat for a sin-offering; beside the continual burnt-offering, the meal-offering thereof, and the drink-offerings thereof.

32 וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנָיִם וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תּוֹרֵי שִׁבְעָא דִּכְרִין
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעַת עֲשַׂר
שַׁלְמִין׃

32 And on the seventh day seven bullocks, two rams, fourteen he-lambs of the first year without blemish;

33 וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרֵי לְדִכְרֵי
וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם׃ וּלְאִמְּרֵי בְּמִנְיָנֵיהוֹן כְּדַחְזֵי לְהוֹן׃

33 and their meal-offering and their drink-offerings for the bullocks, for the rams, and for the lambs, according to their number, after the ordinance;

34 וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּצְפִירָא דְּחַטָּתָא חַד בַּר מַעֲלַת תְּדִירָא
מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ (ס) מִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ׃

34 and one he-goat for a sin-offering; beside the continual burnt-offering, the meal-offering thereof, and the drink-offering thereof.

מפטיר בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל־ בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה כְּנִישִׁין תְּהוֹן לְכוֹן כָּל
מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ עֲבִידַת פּוּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן׃

35 On the eighth day ye shall have a solemn assembly: ye shall do no manner of servile work;

36 וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וּתְקָרְבוּן עֲלָתָא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל
פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ תּוֹר חַד דְּכַר חַד
שִׁבְעָה תְּמִימִם׃ אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שִׁבְעָא שַׁלְמִין׃

36 but ye shall present a burnt-offering, an offering made by fire, of a sweet savour unto the Lord: one bullock, one ram, seven he-lambs of the first year without blemish;

37 מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּר לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרָא לְדִכְרָא
בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּלְאִמְּרֵי בְּמִנְיָנֵיהוֹן כְּדַחְזֵי׃

37 their meal-offering and their drink-offerings for the bullock, for the ram, and for the lambs, shall be according to their number, after the ordinance;

(35) עצרת תהיה לכם. עצורים בעשיית מלאכה (חגיגה יח, ח). דבר אחר עצרת עצרו מלאת. מלמד שטעון ליה (ספרי קנח). ומדרשו באגדה (סוכה שם) לפי שכל ימות הרגל הקריבו כנגד ע' אומות וכשבאין ללכת אמר להם המקום בבקשה מכם עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם:
(36) פר אחד איל אחד. איל (אלו) כנגד ישראל התעכבו לי מעט עוד. ולשון חבה הוא זה כבניס הנפטרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם עכבו עוד יום אחד. משל למלך שעשה סעודה וכו' כדאיתא במסכת סוכה (שם) ובמדרש רבי תנחומא (יז) למדה תורה דרך ארץ שמי שיש לו אכסנאי יום ראשון מאכילו פטומות למחר מאכילו דגים למחר מאכילו בשר בהמה למחר מאכילו קטניות למחר מאכילו ירק פוחת והולך כפרי החג:

38 וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ — וּצְפִירָא דְחַטָּאתָא חַד בָּר מַעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ׃ — 38 and one he-goat for a sin-offering; beside the continual burnt-offering, and the meal-offering thereof, and the drink-offering thereof.

39 אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיהוָה בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם לְעֹלֹתֵיכֶם וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם׃ — אִלֵּין תַּעְבְּדוּן קֳדָם יְיָ בְּמוֹעֲדֵיכוֹן בָּר מִנִּדְרֵיכוֹן וְנִדְבָתְכוֹן לַעֲלָוָתְכוֹן וּלְמִנְחָוָתְכוֹן וּלְנִסְכֵּיכוֹן וּלְנִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן׃ — 39 These ye shall offer unto the Lord in your appointed seasons, beside your vows, and your freewill-offerings, whether they be your burnt-offerings, or your meal-offerings, or your drink-offerings, or your peace-offerings.

XXX קסח פסוקים וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (פ) — וַאֲמַר מֹשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ — XXX And Moses told the children of Israel according to all that the Lord commanded Moses.

The Haftara is I Kings 18:46 – 19:21 on page 744. If it is after the 17th of Tammuz, read the Haftara on page 746 instead.

מטות כו 2 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ — וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם רֵישֵׁי שִׁבְטַיָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר דֵּין פִּתְגָמָא דְּפַקֵּיד יְיָ׃ — 2 And Moses spoke unto the heads of the tribes of the children of Israel, saying: This is the thing which the Lord hath commanded.

3 אִישׁ כִּי־יִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אוֹ־הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה׃ — גְּבַר אֲרֵי יִדַּר נְדַר קֳדָם יְיָ אוֹ יְקַיֵּים קְיָם לְמֵיסַר אִסָּר עַל נַפְשֵׁיהּ לָא יְבַטֵּיל פִּתְגָמֵיהּ כְּכָל דְּיִפּוֹק מִפּוּמֵיהּ יַעֲבֵיד׃ — 3 When a man voweth a vow unto the Lord, or sweareth an oath to bind his soul with a bond, he shall not break his word; he shall do according to all that proceedeth out of his mouth.

4 וְאִשָּׁה כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה וְאָסְרָה אִסָּר בְּבֵית אָבִיהָ בִּנְעֻרֶיהָ׃ — וְאִתְּתָא אֲרֵי תִּדַּר נְדַר קֳדָם יְיָ וְתֵיסַר אִסָּר בְּבֵית אֲבוּהָא בְּרַבְיוּתַהּ׃ — 4 Also when a woman voweth a vow unto the Lord, and bindeth herself by a bond, being in her father's house, in her youth,

5 וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־נִדְרָהּ וֶאֱסָרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם׃ — וְיִשְׁמַע אֲבוּהָא יָת נִדְרַהּ וַאֲסָרַהּ דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ וְיִשְׁתּוֹק לַהּ אֲבוּהָא וִיקוּמוּן כָּל נִדְרַהָא וְכָל אֲסָרֵי דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּמוּן׃ — 5 and her father heareth her vow, or her bond wherewith she hath bound her soul, and her father holdeth his peace at her, then all her vows shall stand, and every bond wherewith she hath bound her soul shall stand.

6 וְאִם־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ כִּי־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ׃ — וְאִם אַעְדִּי אֲבוּהָא יָתְהוֹן בְּיוֹמָא דִּשְׁמַע כָּל נִדְרַהָא וַאֲסָרַהָא דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ לָא יְקוּמוּן וּמִן קֳדָם יְיָ יִשְׁתְּבִיק לַהּ אֲרֵי אַעְדִּי אֲבוּהָא יָתְהוֹן׃ — 6 But if her father disallow her in the day that he heareth, none of her vows, or of her bonds wherewith she hath bound her soul, shall stand; and the Lord will forgive her, because her father disallowed her.

7 וְאִם־הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ׃ — וְאִם מִהְוָה תִּהְוֵי לְגֻבַר וְנִדְרַהָא עֲלַהּ אוֹ פֵּירוּשׁ שִׂפְוָתַהָא דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ׃ — 7 And if she be married to a husband, while her vows are upon her, or the clear utterance of her lips, wherewith she hath bound her soul;

(39) אלה תעשו לה׳ במועדיכם. דבר הקצוב לאומה: לבד מנדריכם. אם באתם לידור קרבנות ברגל מצוה היא בידכם או נדרים או נדבות שנדרתם כל השנה תקריבום ברגל שמא יקשה לו לחזור ולעלות לירושלים ולהקריב נדריו ונמצא עובר בבל תאחר (ספרי קנב):

(1) ויאמר משה אל בני ישראל. להפסיק הענין דברי רבי ישמעאל לפי שעד כאן דבריו של מקום ופרשה נדרים מתחלת בדבורו של משה הוצרך להפסיק תחלה ולומר שחזר משה ואמר פרשה זו לישראל שאם לא כן יש במשמע שלא אמר להם זו אלא בפרשת נדרים התחיל דבריו (שם):

(2) ראשי המטות. חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר כך לכל בני ישראל ומנין שאף שאר הדברות כן תלמוד לומר (שמות לד, לא-לב) וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם ואחרי כן נגשו כל בני ישראל. ומה ראה לאומרה כאן למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה ואם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטות או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד נאמר כאן זה הדבר ונאמר בשמוטי חוץ (ויקרא יז, ב) זה הדבר מה להלן נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני ישראל שנאמר דבר אל אהרן וגו׳ אף זו נאמרה לכולן (ספרי מטות קנג. נדרים עח, א. ב"ב קכ): זה הדבר. משה נתנבא (שמות יא, ד) בכה אמר ה׳ כחצות הלילה. והנביאים נתנבאו בכה אמר ה׳ מוסף עליהם משה שנתנבא בלשון זה הדבר. דבר אחר זה הדבר מיעוט הוא לומר שהחכם בלשון התרה ובעל (ואב) בלשון הפרה כלשון הכתוב כאן ואם חלפו אין מותר ואין מופר (ספרי שם. נדרים שם):

(3) נדר. האומר הרי עלי קונם שלא אוכל או שלא אעשה דבר פלוני יכול אפילו נשבע שיאכל נבלות אני קורא עליו ככל היוצא מפיו יעשה תלמוד לומר לאסור אסר לאסור את המותר ולא להתיר את האסור (ספרי שם): לא יחל דברו. כמו לא יחלל דברו לא יעשה דבריו חולין (שם):

(4) בבית אביה. ברשות אביה ואפילו אינה בביתו (שם): בנעוריה. ולא קטנה ולא בוגרת שהקטנה אין נדרה נדר והבוגרת אינה ברשותו של אביה להפר נדריה ואי זו היא קטנה אמרו רבותינו (נדה מה, ב) בת י"א שנה ויום אחד נדריה נבדקין. אם יודעה לשם מי נדרה ולשם מי הקדישה נדרה נדר. בת י"ב שנה ויום אחד אינה צריכה להבדק:

(6) ואם הניא אביה אותה. אם מנע אותה מן הנדר כלומר שהפר לה. הנאה זו איני יודע מה היא כשהוא אומר ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר הוי אומר הנאה זו הפרה (ספרי שם) ופשוטו לשון מניעה והסרה וכן (במדבר לב, ז) ולמה תניאון וכן (תהלים קמא, ה) שמן ראש אל יני ראשי וכן (במדבר יד, לד) וידעתם את תנואתי. את אשר קרתם מעלי: וה׳ יסלח לה. במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה ועוברת על נדרה ושותה יין ומטמאה למתים זו היא שצריכה סליחה ואף על פי שהוא מופר ואם המופרים צריכים סליחה קל וחומר לשאינן מופרים (ספרי):

8 וְשָׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקֻמוּ׃

וְשָׁמַע בַּעְלָהּ בְּיוֹמָא דִּשְׁמַע וְיִשְׁתּוֹק לַהּ וִיקוּמוּן נִדְרָהָא וַאֲסָרָהָא דַּאֲסָרַת עַל נַפְשָׁהּ יְקוּמוּן׃

8 and her husband hear it, whatsoever day it be that he heareth it, and hold his peace at her; then her vows shall stand, and her bonds wherewith she hath bound her soul shall stand.

9 וְאִם בְּיוֹם שְׁמֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ וְהֵפֵר אֶת־נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ׃

וְאִם בְּיוֹמָא דִּשְׁמַע בַּעְלַהּ אַעְדִּי יָתְהוֹן וּבַטֵּיל יָת נִדְרַהּ דַּעֲלַהּ וְיָת פֵּירוּשׁ שִׂפְוָתְהָא דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ וּמִן קֳדָם יְיָ יִשְׁתְּבִיק לַהּ׃

9 But if her husband disallow her in the day that he heareth it, then he shall make void her vow which is upon her, and the clear utterance of her lips, wherewith she hath bound her soul; and the Lord will forgive her.

10 לוי וְנֵדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה כֹּל אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ׃

וּנְדַר אַרְמְלָא וּמִתְרְכָא כֹּל דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ קַיָּים עֲלַהּ׃

10 But the vow of a widow, or of her that is divorced, even every thing wherewith she hath bound her soul, shall stand against her.

11 וְאִם־בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה אוֹ־אָסְרָה אִסָּר עַל־נַפְשָׁהּ בִּשְׁבֻעָה׃

וְאִם בֵּית בַּעְלַהּ נָדְרַת אוֹ אֲסַרַת אִסָּר עַל נַפְשַׁהּ בְּקִיּוּם׃

11 And if a woman vowed in her husband's house, or bound her soul by a bond with an oath,

12 וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרַשׁ לָהּ לֹא הֵנִיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם׃

וְשָׁמַע בַּעְלַהּ וְיִשְׁתּוֹק לַהּ לָא הֲנִיא אַתָּהּ יָתְהוֹן וִיקוּמוּן כָּל נִדְרַהָא וְכָל אֲסָרֵי דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּמוּן׃

12 and her husband heard it, and held his peace at her, and disallowed her not, then all her vows shall stand, and every bond wherewith she bound her soul shall stand.

13 וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם ׀ אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ וּלְאִסַּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִישָׁהּ הֵפֵרָם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ׃

וְאִם בַּטָּלָא יְבַטֵּיל יָתְהוֹן בַּעְלַהּ בְּיוֹמָא דִּשְׁמַע כָּל אַפָּקוּת שִׂפְוָתַהָא לְנִדְרַהָא וּלְאִסַּר נַפְשַׁהּ לָא יְקוּמוּן בַּעְלַהּ בַּטֵּילְנוּן וּמִן קֳדָם יְיָ יִשְׁתְּבִיק לַהּ׃

13 But if her husband make them null and void in the day that he heareth them, then whatsoever proceeded out of her lips, whether it were her vows, or the bond of her soul, shall not stand: her husband hath made them void; and the Lord will forgive her.

14 ישראל כָּל־נֶדֶר וְכָל־שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ׃

כָּל נְדַר וְכָל קִיּוּמַת אִסָּר לְסַגָּפָא נְפַשׁ בַּעְלַהּ יְקַיֵּימִנּוּן וּבַעְלַהּ יְבַטֵּילְנוּן׃

14 Every vow, and every binding oath to afflict the soul, her husband may let it stand, or her husband may make it void.

15 וְאִם־הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיָּום אֶל־יוֹם וְהֵקִים אֶת־כָּל־נְדָרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ הֵקִים אֹתָם כִּי־הֶחֱרַשׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ׃

וְאִם מִשְׁתָּק יִשְׁתּוֹק לַהּ בַּעְלַהּ מִיּוֹם לְיוֹם וִיקַיֵּים יָת כָּל נִדְרַהָא אוֹ יָת כָּל אֲסָרַהָא דַּעֲלַהּ קַיָּים יָתְהוֹן אֲרֵי שְׁתִיק לַהּ בְּיוֹמָא דִּשְׁמַע׃

15 But if her husband altogether hold his peace at her from day to day, then he causeth all her vows to stand, or all her bonds, which are upon her; he hath let them stand, because he held his peace at her in the day that he heard them.

16 וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ וְנָשָׂא אֶת־עֲוֹנָהּ׃

וְאִם בַּטָּלָא יְבַטֵּיל יָתְהוֹן בָּתַר דִּשְׁמַע וִיקַבֵּיל יָת חוֹבַהּ׃

16 But if he shall make them null and void after that he hath heard them, then he shall bear her iniquity.

17 אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב לְבִתּוֹ בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ׃ (פ)

אִלֵּין קְיָמַיָּא דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה בֵּין גּוּבְרָא לְאִתְּתֵיהּ בֵּין אַבָּא לִבְרַתֵּיהּ בְּרַבְיוּתַהּ בֵּית אֲבוּהָא׃

17 These are the statutes, which the Lord commanded Moses, between a man and his wife, between a father and his daughter, being in her youth, in her father's house.

XXXI שני כז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

XXXI And the Lord spoke unto Moses, saying:

2 נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִיִּם אַחַר תֵּאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ׃

אִתְפְּרַע פּוּרְעָנוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן מִדְיָנָאֵי בָּתַר כֵּן תִּתְכְּנִישׁ לְעַמָּךְ׃

2 'Avenge the children of Israel of the Midianites; afterward shalt thou be gathered unto thy people.'

(7) ואם היו תהיה לאיש. זו ארוסה או אינו אלא נשואה כשהוא אומר ואם בית איש נדרה הרי נשואה אמור וכאן בארוסה ובא להלוק בה שאביה ובעלה מפירין נדריה הפר האב ולא הפר הבעל או הפר הבעל ולא הפר האב הרי זה אינו מופר ואין צריך לומר אם קיים אחד מהם (שם. נדרים סז): ונדריה עליה. שנדרה בבית אביה ולא שמע בהן אביה ולא הופרו ולא הוקמו (ספרי שם):

(8) ושמע אישה וגו'. הרי לך שאם קיים הבעל שהוא קיים (שם):

(9) והפר את נדרה אשר עליה. יכול אפילו לא הפר האב תלמוד לומר בנעוריה בית אביה כל שבנעוריה ברשות אביה היא (קידושין יג. כתובות מו, ב):

(10) כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה. לפי שאינה לא ברשות אב ולא ברשות בעל ובאלמנה מן הנשואין הכתוב מדבר. אבל אלמנה מן האירוסין מת הבעל נתרוקנה וחזרה לרשות האב (ספרי קנד. נדרים סח, א):

(11) ואם בית אישה נדרה. בנשואה הכתוב מדבר (ספרי שם):

(14) כל נדר וכל שבועת אסר וגו'. לפי שאמר שהבעל מפר יכול כל נדרים במשמע תלמוד לומר לענות נפש אינו מפר אלא נדרי ענוי נפש בלבד. והם מפורשים במסכת נדרים (עט, א):

(15) מיום אל יום. שלא תאמר מעת לעת לכך נאמר מיום אל יום ללמדך שאין מפר אלא עד שתחשך (שם עו, ב):

(16) אחרי שמעו. אחרי ששמע וקיים שאמר אפשי בו וחזר והפר לה אפילו בו ביום (ספרי קנו): ונשא את עונה. הוא נכנס תחתיה. למדנו מכאן שהגורם תקלה לחבירו הוא נכנס תחתיו לכל עונשין:

(2) מאת המדינים. ולא מאת המואבים שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה שהיו יראים מהם שיהיו שוללים אותם שלא נאמר אלא (דברים ב, ט) אל תתגר בם

3 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם לֵאמֹר הֵחָלְצוּ
מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לַצָּבָא וְיִהְיוּ עַל־מִדְיָן
לָתֵת נִקְמַת־יְהוָה בְּמִדְיָן׃

3 ומַלִּיל מֹשֶׁה עִם עַמָּא לְמֵימַר זָרִיזוּ
מִנְּכוֹן גּוּבְרִין לְחֵילָא וִיהוֹן עַל מִדְיָן
לְמִתַּן פּוּרְעָנוּת דִּין עַמֵּיהּ דַּיְיָ בְּמִדְיָן׃

3 And Moses spoke unto the people, saying: 'Arm ye men from among you for the war, that they may go against Midian, to execute the Lord's vengeance on Midian.

4 אֶלֶף לַמַּטֶּה אֶלֶף לַמַּטֶּה לְכֹל מַטּוֹת
יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לַצָּבָא׃

4 אַלְפָא לְשִׁבְטָא אַלְפָא לְשִׁבְטָא לְכֹל
שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּן לְחֵילָא׃

4 Of every tribe a thousand, throughout all the tribes of Israel, shall ye send to the war.'

5 וַיִּמָּסְרוּ מֵאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמַּטֶּה
שְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא׃

5 וְאִתְבְּחַרוּ מֵאַלְפַיָּא דְיִשְׂרָאֵל אַלְפָא
לְשִׁבְטָא תְּרֵי עֲשַׂר אַלְפִין מְזָרְזֵי חֵילָא׃

5 So there were delivered, out of the thousands of Israel, a thousand of every tribe, twelve thousand armed for war.

6 וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא
אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
לַצָּבָא וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה
בְּיָדוֹ׃

6 וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה אַלְפָא לְשִׁבְטָא
לְחֵילָא יָתְהוֹן וְיָת פִּינְחָס בַּר אֶלְעָזָר
כָּהֲנָא לְחֵילָא וּמָנֵי קוּדְשָׁא וַחֲצוֹצְרָת
יַבָּבְתָּא בִּידֵיהּ׃

6 And Moses sent them, a thousand of every tribe, to the war, them and Phinehas the son of Eleazar the priest, to the war, with the holy vessels and the trumpets for the alarm in his hand.

7 וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר׃

7 וְאִתְחַיָּילוּ עַל מִדְיָן כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ יָת
מֹשֶׁה וּקְטַלוּ כָּל דְּכוּרָא׃

7 And they warred against Midian, as the Lord commanded Moses; and they slew every male.

8 וְאֶת־מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל־חַלְלֵיהֶם אֶת־
אֱוִי וְאֶת־רֶקֶם וְאֶת־צוּר וְאֶת־חוּר וְאֶת־
רֶבַע חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן וְאֵת בִּלְעָם בֶּן־
בְּעוֹר הָרְגוּ בֶּחָרֶב׃

8 וְיָת מַלְכֵי מִדְיָן קְטַלוּ עַל קְטִילֵיהוֹן יָת
אֱוִי וְיָת רֶקֶם וְיָת צוּר וְיָת חוּר וְיָת רֶבַע
חַמְשָׁא מַלְכֵי מִדְיָן וְיָת בִּלְעָם בַּר בְּעוֹר
קְטַלוּ בְּחַרְבָּא׃

8 And they slew the kings of Midian with the rest of their slain: Evi, and Rekem, and Zur, and Hur, and Reba, the five kings of Midian; Balaam also the son of Beor they slew with the sword.

9 וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־נְשֵׁי מִדְיָן וְאֶת־
טַפָּם וְאֵת כָּל־בְּהֵמְתָּם וְאֶת־כָּל־מִקְנֵיהֶם
וְאֶת־כָּל־חֵילָם בָּזָזוּ׃

9 וּשְׁבוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת נְשֵׁי מִדְיָן וְיָת
טַפְלְהוֹן וְיָת כָּל בְּעִירְהוֹן וְיָת כָּל
גֵּיתֵיהוֹן וְיָת כָּל נִכְסֵיהוֹן בַּזּוּ׃

9 And the children of Israel took captive the women of Midian and their little ones; and all their cattle, and all their flocks, and all their goods, they took for a prey.

10 וְאֶת כָּל־עָרֵיהֶם בְּמוֹשְׁבֹתָם וְאֶת כָּל־
טִירֹתָם שָׂרָפוּ בָּאֵשׁ׃

10 וְיָת כָּל קִרְוֵיהוֹן בְּמוֹתְבָנֵיהוֹן וְיָת כָּל
בֵּית סְגָדַתְהוֹן אוֹקִידוּ בְּנוּרָא׃

10 And all their cities in the places wherein they dwelt, and all their encampments, they burnt with fire.

11 וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְאֶת כָּל־הַמַּלְקוֹחַ
בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה׃

11 וּשְׁבוֹ יָת כָּל עֲדָאָה וְיָת כָּל דְּבַרְתָּא
בַּאֲנָשָׁא וּבְבְעִירָא׃

11 And they took all the spoil, and all the prey, both of man and of beast.

12 וַיָּבִאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
וְאֶל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׁבִי וְאֶת־
הַמַּלְקוֹחַ וְאֶת־הַשָּׁלָל אֶל־הַמַּחֲנֶה אֶל־
עַרְבֹת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יְרִחוֹ׃ (ס)

12 וְאַיְתְיוּ לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אֶלְעָזָר כָּהֲנָא
וּלְוָת כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת שְׁבְיָא
וְיָת דְּבַרְתָּא וְיָת עֲדָאָה לְמַשְׁרְיָתָא
לְמֵישְׁרַיָּא דְמוֹאָב דְּעַל יַרְדְּנָא דִּירִיחוֹ׃

12 And they brought the captives, and the prey, and the spoil, unto Moses, and unto Eleazar the priest, and unto the congregation of the children of Israel, unto the camp, unto the plains of Moab, which are by the Jordan at Jericho.

מלחמה. אבל מדיינים נתעברו על ריב לא להם. דבר אחר מפני ב׳ פרידות טובות שיש לי להוליא מהם רות המואביה ועמה העמונית (ב״ק לח, ב):

(3) וידבר משה וגו׳. אף על פי ששמע שמיתתו תלויה בדבר עשה בשמחה ולא איחר (ספרי קנז): החלצו. כתרגומו לשון חלוצי צבא מזוייניס: אנשים. צדיקים וכן (שמות יז, ט) בחר לנו אנשים וכן (דברים ג, טו) אנשים חכמים וידועים (תנחומא מטות ג): נקמת ה׳. שהעומד כנגד ישראל כאלו עומד כנגד הקב״ה (שם):

(4) לכל מטות ישראל. לרבות שבט לוי (ספרי שם):

(5) וימסרו. להודיעך שבחן של רועי ישראל כמה הם חביבים על ישראל עד שלא שמעו במיתתו מה הוא אומר (שמות יז, ד) עוד מעט וסקלוני ומששמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדין לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחן (ספרי שם):

(6) אותם ואת פינחס. מגיד שהיה פינחס שקול כנגד כולם. ומפני מה הלך פינחס ולא הלך אלעזר אמר הקב״ה מי שהתחיל במצוה שהרג כזבי בת צור יגמור (תנחומא שם). דבר אחר שהלך לנקום נקמת יוסף אבי אמו שנאמר (בראשית לז, לו) והמדינים מכרו אותו (ספרי שם) ומנין שהיה אמו של פנחס משל יוסף שנאמר (שמות ו, כה) מבנות פוטיאל מזרע יתרו שפיטס עגלים לעבודת אליל ומזרע יוסף שפטפט ביצרו. דבר אחר שהיה משוח מלחמה (סוטה מג, א): וכלי הקדש. זה הארון והציץ שהיה בלעם עמהם ומפריח מלכי מדין בכשפים והוא עצמו פורח עמהם הראה להם את הציץ שהשם חקוק בו והם נופלים לכך נאמר על חלליהם במלכי מדין שנופלים על החלליס מן האויר וכן בבלעם כתיב (בספר יהושע יג, כב) אל חלליהם (תנחומא ד): בידו. ברשותו וכן (במדבר כא, כ) ויקח את כל ארצו מידו (ספרי קנז):

(8) חמשת מלכי מדין. וכי איני יודא שחמשה מנה הכתוב למה הוזקק לומר חמשת אלא ללמדך ששוו כולם בעצה והושוו כולם בפורענות. בלעם הלך שם ליטול שכר עצריס וארבעה אלף שהפיל מישראל בעצתו וילא ממדין לקראת ישראל ומשיאן עצה רעה אמר להם אם כשהייתם ששים רבוא לא יכולתם להם. ועכשיו בי״ב אלף אתם באים להלחם. נתנו לו שכרו משלם ולא קפחוהו (שם): בחרב. הוא בא על ישראל והחליף אומנתו באומנותם שאין נושעים אלא בפיהם על ידי תפלה ובקשה. ובא הוא ותפס אומנתם לקללם בפיו אף הם באו עליו והחליפו אומנותם באומנות האומות שבאין בחרב שנאמר (בראשית כז, מ) ועל חרבך תחיה:

(10) טירתם. מקום פלטרין שלהם (ספרי שם) שהוא לשון מושב כומריס יודעי חוקיהם. דבר אחר לשון מושב שריהם כמו שמתורגם (ש״א ו, ח) סרני פלשתים טורני פלשתאי:

(11) ויקחו את כל השלל וגו׳. מגיד שהיו כשרים וצדיקים ולא נחשדו על הגזל לשלוח יד בבזה שלא ברשות שנאמר את כל השלל וגו׳ ועליהם מפורש בקבלה (שה״ש ו, ו) שניך כעדר הרחלים וגו׳. אף אנשי המלחמה שניך כולם צדיקים (ספרי שם): שלל. הן מטלטלין של מלבוש ותכשיטין: בז. הוא ביזת מטלטלין שאינם תכשיטין: מלקוח. אדם ובהמה. ובמקום שכתוב שבי אצל מלקוח שבי באדם ומלקוח בבהמה:

13 And Moses, and Eleazar the priest, and all the princes of the congregation, went forth to meet them without the camp.

13 וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לִקְרָאתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃

וּנְפַקוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא וְכָל רַבְרְבֵי כְּנִשְׁתָּא לְקַדָּמוּתְהוֹן לְמִבַּרָּא לְמַשְׁרִיתָא׃

14 And Moses was wroth with the officers of the host, the captains of thousands and the captains of hundreds, who came from the service of the war.

14 וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצְּבָא הַמִּלְחָמָה׃

וּרְגֵיז מֹשֶׁה עַל דִּמְמַנֵּן עַל חֵילָא רַבְּנֵי אַלְפֵי וְרַבְּנֵי מָאוָתָא דַּאֲתוֹ מֵחֵיל קְרָבָא׃

15 And Moses said unto them: 'Have ye saved all the women alive?

15 וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה הֲחִיִּיתֶם כָּל־נְקֵבָה׃

וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה הֲקַיֵּימְתּוּן כָּל נוּקְבָא׃

16 Behold, these caused the children of Israel, through the counsel of Balaam, to revolt so as to break faith with the Lord in the matter of Peor, and so the plague was among the congregation of the Lord.

16 הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּדְבַר בִּלְעָם לִמְסָר־מַעַל בַּיהוָה עַל־דְּבַר־פְּעוֹר וַתְּהִי הַמַּגֵּפָה בַּעֲדַת יְהוָה׃

הָא אִנִּין הֲוַאָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעִיצַת בִּלְעָם לְשַׁקְּרָא שְׁקַר קֳדָם יְיָ עַל עֵיסַק פְּעוֹר וַהֲוָת מַחֲתָא בִּכְנִשְׁתָּא דַּיְיָ׃

17 Now therefore kill every male among the little ones, and kill every woman that hath known man by lying with him.

17 וְעַתָּה הִרְגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הַרְגוּ׃

וּכְעַן קְטוּלוּ כָל דְּכוּרָא בְּטַפְּלָא וְכָל אִתְּתָא דִּידַעַת גְּבַר לְמִשְׁכְּבֵי דְּכוּרָא קְטוּלוּ׃

18 But all the women children, that have not known man by lying with him, keep alive for yourselves.

18 וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֱיּוּ לָכֶם׃

וְכָל טַפְּלָא בִּנְשָׁיָא דְּלָא יְדָעָא מִשְׁכְּבֵי דְּכוּרָא קַיְּימוּ לְכוֹן׃

19 And encamp ye without the camp seven days; whosoever hath killed any person, and whosoever hath touched any slain, purify yourselves on the third day and on the seventh day, ye and your captives.

19 וְאַתֶּם חֲנוּ מִחוּץ לַמַّחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים כֹּל הֹרֵג נֶפֶשׁ וְכָל נֹגֵעַ בֶּחָלָל תִּתְחַטְּאוּ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וּשְׁבִיכֶם׃

וְאַתּוּן שְׁרוֹ מִבַּרָּא לְמַשְׁרִיתָא שִׁבְעָא יוֹמִין כֹּל דִּקְטַל נַפְשָׁא וְכֹל דִּקְרַב בְּקִטִּילָא תַּדּוֹן עֲלוֹהִי בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה אַתּוּן וּשְׁבִיכוֹן׃

20 And as to every garment, and all that is made of skin, and all work of goats' hair, and all things made of wood, ye shall purify.'

20 וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־כְּלִי־עוֹר וְכָל־מַעֲשֵׂה עִזִּים וְכָל־כְּלִי־עֵץ תִּתְחַטָּאוּ׃ (ס)

וְכָל לְבוּשׁ וְכָל מָאן דִּמְשַׁךְ וְכָל עוֹבַד דְּמַעְזֵי וְכָל מָן דְּאָע תַּדּוֹן עֲלוֹהִי׃

21 And Eleazar the priest said unto the men of war that went to the battle: 'This is the statute of the law which the Lord hath commanded Moses:

21 וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־אַנְשֵׁי הַצָّבָא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

וַאֲמַר אֶלְעָזָר כָּהֲנָא לְגוּבְרֵי חֵילָא דַּאֲתוֹ לְקִרְבָא דָּא גְּזֵירַת אוֹרָיְתָא דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

22 Howbeit the gold, and the silver, the brass, the iron, the tin, and the lead,

22 אַךְ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֶּסֶף אֶת־הַנְּחֹשֶׁת אֶת־הַבַּרְזֶל אֶת־הַבְּדִיל וְאֶת־הָעֹפֶרֶת׃

בְּרַם יָת דַּהְבָּא וְיָת כַּסְפָּא יָת נְחָשָׁא יָת בַּרְזְלָא יָת עֲבָצָא וְיָת אֲבָרָא׃

(13) ויצאו משה ואלעזר הכהן. לפי שרלו את נערי ישראל יוצאים לחטוף מן הבזה (שם):

(14) ויקצף משה על פקודי החיל. ממונים על החיל ללמדך שכל סרחון הדור תלוי בגדולים שיש כח בידם למחות (שם):

(16) הן הנה. מגיד שהיו מכירין אותן. זו היא שנכשל פלוני בה (ספרי זוטא): בדבר בלעם. אמר להם אפילו אתם מכניסים כל המונות (ס"א האומות) שבעולם אין אתם יכולים להם שמא מרודים אתם מן המלרים שהיו שם מאות רבבה בחור בוא ואשיאכם עצה. אלהיהם של אלו שונא זמה הוא וכו' כדאיתא בחלק (סנהדרין קו, א) ובספרי (שם):

(17) וכל אשה יודעת איש. ראויה להבעל אף על פי שלא נבעלה ולפני הלין העבירוס והרלויה להבעל פניה מוריקות (יבמות ס, ב): הרגו. למה חזר ואמר להפסיק הענין דברי רבי ישמעאל שאם אני קורא הרגו כל זכר בטף וכל אשה יודעת איש וכל הטף בנשים וגו' איני יודע אם להרוג (וכל אשה יודעת) עם הזכרים או להחיות עם הטף לכך נאמר הרוגו (ספרי קנז):

(19) מחוץ למחנה. שלא יכנסו לעזרה: כל הורג נפש. רבי מאיר אומר בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר ולמדך הכתוב שהכלי מטמא אדם בחבורי המת כאלו נוגע במת עצמו או יכול אפילו זרק בו חץ והרגו תלמוד לומר וכל הנוגע בחלל מקיש הורג לנוגע מה נוגע על ידי חבוריו אף הורג על ידי חבוריו (ספרי חקת קכז): תתחטאו. במי נדה כדין שאר טמאי מתים שאף לדברי האומרים (יבמות ס, ב. סא, א) קברי עובדי גילולים אינן מטמאין באהל שנאמר (יחזקאל לד, לא) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם אתם קרויין אדם ואין עובדי גילולים קרויין אדם. מודה הוא שהעובדי גילולים מטמאין במגע ובמשא שלא נאמר אדם אלא אצל טומאת אהלים שנאמר (במדבר יט, יד) אדם כי ימות באהל: אתם ושביכם. לא שהנכרים מקבלין טומאה וצריכין הזאה אלא מה אתם בני ברית אף שביכם כשיבואו לברית ויטמאו צריכין הזאה (ספרי קנז):

(20) וכל מעשה עזים. להביא כלי הקרנים והטלפים והעצמות (ת"כ. חולין כה, ב):

(21) ויאמר אלעזר הכהן וגו'. לפי שבא משה לכלל כעס בא לכלל טעות שנתעלמו ממנו הלכות גיעולי נכרים וכן אתה מוצא בשמיני למצורעים שנאמר (ויקרא י, יז) ויקצף (משה) על אלעזר ועל איתמר בא לכלל כעס בא לכלל טעות וכן (במדבר כ, יא) בשמעו נא המורים ויך את הסלע על ידי הכעס טעה (ספרי שם): אשר צוה ה' וגו'. תלה ההוראה ברבו (שם):

(22) אך את הזהב וגו'. אף על פי שלא הזהיר לכם משה אלא על הלכות טומאה עוד יש להזהיר לכם על הלכות גיעול. ואף לשון מיעוט כלומר ממועטין אתם מלהשתמש בכלים אפילו לאחר טהרתן מטומאת המת עד שיטהרו מבליעת איסור נבלות. ורבותינו אמרו (יל"ש תשפ"ה) אך את הזהב לומר שצריך להעביר חלודה שלו קודם שיגעילנו וזהו לשון אך שלא יהא שם חלודה אך המתכת יהיה כמות שהוא:

23 כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר־יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ
וְטָהֵר אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא וְכֹל אֲשֶׁר
לֹא־יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמָּיִם׃

כָּל מִדְּעַם דְּמִתְעַל בְּנוּרָא תַּעְבְּרוּנִיהּ
בְּנוּרָא וְיִדְכֵּי בְּרַם בְּמֵי אַדְיוּתָא יִתַּדֵּי
וְכֹל דְּלָא מִתְעַל בְּנוּרָא תַּעְבְּרוּנִיהּ
בְּמַיָּא׃

23 every thing that may abide the fire, ye shall make to go through the fire, and it shall be clean; nevertheless it shall be purified with the water of sprinkling; and all that abideth not the fire ye shall make to go through the water.

24 וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
וּטְהַרְתֶּם וְאַחַר תָּבֹאוּ אֶל־הַמַּחֲנֶה׃ (ס)

וּתְחַוְרוּן לְבוּשֵׁיכוֹן בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
וְתִדְכּוֹן וּבְתַר כֵּן תֵּיעֲלוּן לְמַשְׁרְיָתָא׃

24 And ye shall wash your clothes on the seventh day, and ye shall be clean, and afterward ye may come into the camp.'

רביעי כח 25 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימַר׃

25 And the Lord spoke unto Moses, saying:

26 שָׂא אֵת רֹאשׁ מַלְקוֹחַ הַשְּׁבִי בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה אַתָּה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְרָאשֵׁי
אָבוֹת הָעֵדָה׃

קַבֵּיל יָת חוּשְׁבַּן דְּבִרַת שְׁבְיָא בַּאֲנָשָׁא
וּבְבְעִירָא אַתְּ וְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא וְרֵישֵׁי
אֲבָהָת כְּנִשְׁתָּא׃

26 'Take the sum of the prey that was taken, both of man and of beast, thou, and Eleazar the priest, and the heads of the fathers' houses of the congregation;

27 וְחָצִיתָ אֶת־הַמַּלְקוֹחַ בֵּין תֹּפְשֵׂי הַמִּלְחָמָה
הַיֹּצְאִים לַצָּבָא וּבֵין כָּל־הָעֵדָה׃

וּתְפַלֵּיג יָת דְּבַרְתָּא בֵּין גּוּבְרֵי מְגִיחֵי
קְרָבָא דְּנָפְקוּ לְחֵילָא וּבֵין כָּל כְּנִשְׁתָּא׃

27 and divide the prey into two parts: between the men skilled in war, that went out to battle, and all the congregation;

28 וַהֲרִמֹתָ מֶכֶס לַיהוָה מֵאֵת אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה
הַיֹּצְאִים לַצָّבָא אֶחָד נֶפֶשׁ מֵחֲמֵשׁ הַמֵּאוֹת
מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבָּקָר וּמִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־
הַצֹּאן׃

וְתַפְרִישׁ נְסִיבָא קֳדָם יְיָ מִן גּוּבְרֵי
מְגִיחֵי קְרָבָא דְּנָפְקוּ לְחֵילָא חֲדָא נַפְשָׁא
מֵחֲמֵישׁ מְאָה מִן אֲנָשָׁא וּמִן תּוֹרֵי וּמִן
חֲמָרֵי וּמִן עָנָא׃

28 and levy a tribute unto the Lord of the men of war that went out to battle: one soul of five hundred, both of the persons, and of the beeves, and of the asses, and of the flocks;

29 מִמַּחֲצִיתָם תִּקָּחוּ וְנָתַתָּה לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
תְּרוּמַת יְהוָה׃

מִפַּלְגוּתְהוֹן תִּסְבּוּן וְתִתְּנוּן לְאֶלְעָזָר
כָּהֲנָא אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ׃

29 take it of their half, and give it unto Eleazar the priest, as a portion set apart for the Lord.

30 וּמִמַּחֲצִת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל תִּקַּח אֶחָד אֶחָז
מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם מִן־הַבָּקָר
מִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן מִכָּל־הַבְּהֵמָה
וְנָתַתָּה אֹתָם לַלְוִיִּם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת
מִשְׁכַּן יְהוָה׃

וּמִפַּלְגוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּסַּב חַד דְּיִתְחַד
מִן חַמְשִׁין מִן אֲנָשָׁא מִן תּוֹרֵי מִן חֲמָרֵי
וּמִן עָנָא מִכָּל בְּעִירָא וְתִתֵּין יָתְהוֹן
לְלֵיוָאֵי נָטְרֵי מַטְרַת מַשְׁכְּנָא דַיְיָ׃

30 And of the children of Israel's half, thou shalt take one drawn out of every fifty, of the persons, of the beeves, of the asses, and of the flocks, even of all the cattle, and give them unto the Levites, that keep the charge of the tabernacle of the Lord.'

31 וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

וַעֲבַד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא כְּמָא דְּפַקֵּיד
יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

31 And Moses and Eleazar the priest did as the Lord commanded Moses.

32 וַיְהִי הַמַּלְקוֹחַ יֶתֶר הַבַּז אֲשֶׁר בָּזְזוּ עַם
הַצָּבָא צֹאן שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁבְעִים אֶלֶף
וַחֲמֵשֶׁת אֲלָפִים׃

וַהֲוָת דְּבַרְתָּא שְׁאָר בִּזָּא דְּבַזּוּ עַמָּא
דְּנָפְקוּ לְחֵילָא עָנָא שִׁית מְאָה וְשַׁבְעִין
וְחַמְשָׁא אַלְפִין׃

32 Now the prey, over and above the booty which the men of war took, was six hundred thousand and seventy thousand and five thousand sheep,

33 וּבָקָר שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים אָלֶף׃

וְתוֹרֵי שִׁבְעִין וּתְרֵין אַלְפִין׃

33 and threescore and twelve thousand beeves,

34 וַחֲמֹרִים אֶחָד וְשִׁשִּׁים אָלֶף׃

וּחְמָרֵי שִׁתִּין וְחַד אַלְפִין׃

34 and threescore and one thousand asses,

35 וְנֶפֶשׁ אָדָם מִן־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ
מִשְׁכַּב זָכָר כָּל־נֶפֶשׁ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים
אָלֶף׃

וְנַפְשָׁא דַאֲנָשָׁא מִן נְשַׁיָּא דְּלָא יְדָעָא
מִשְׁכְּבֵי דְכוּרָא כָּל נַפְשָׁתָא תְּלָתִין
וּתְרֵין אַלְפִין׃

35 and thirty and two thousand persons in all, of the women that had not known man by lying with him.

(23) כל דבר אשר יבא באש. לנשל בו כלוס: תעבירו באש. כדרך משמישו הגעלתו מה שמשמישו על ידי חמין יגעילנו בחמין ומה שמשמישו על ידי גלי כגון הספוד והאסכלה ילבנו באור (ע"ז עה, ב): אך במי נדה יתחטא. לפי פשוטו חטוי זה לטהרו מטומאת מת אמר להם לריכין הכלים גיעול לטהרם מן האיסור וחטוי לטהרן מן הטומאה. ורבותינו דרשו (שם) מכאן שאף להכשירן מן האיסור הטעון טבילה לכלי מתכות ומי נדה הכתובים כאן דרשו מים הראויים לטבול בהם נדה. וכמה הם מ' סאה: וכל אשר לא יבא באש. כל דבר שאין משמישו על ידי האור כגון כוסות וגלוחיות שמשמישן בגוגן ולא בגעו איסור: תעבירו במים. מטבילו ודיו ודוקא כלי מתכות (שם):

(24) אל המחנה. למחנה שכינה שאין טמא מת טעון שילוח ממחנה לויה וממחנה ישראל (פסחים סו, ב):

(26) שא את ראש. קח את החשבון:

(27) וחצית את המלקוח בין תפשי המלחמה וגו'. חציו לאלו וחציו לאלו:

(32) ויהי המלקוח יתר הבז. לפי שלא נטטו להריס מכם מן המטלטלין אלא מן המלקוח כתב את הלשון הזה ויהי המלקוח שבא לכלל חלוקה ולכלל מכס שהיה עודף על בז המטלטלין אשר בזזו עם הנבא אים לו ולא בא לכלל חלוקה מספר הצאן וגו':

36 וַתְּהִי֙ הַמֶּחֱצָ֔ה חֵ֖לֶק הַיֹּצְאִ֑ים בַּצָּבָ֗א מִסְפַּ֤ר הַצֹּ֙אן שְׁלֹ֣שׁ־מֵא֔וֹת אֶ֖לֶף וּשְׁלֹשִׁ֥ים אֶ֛לֶף וְשִׁבְעַ֥ת אֲלָפִ֖ים וַחֲמֵ֥שׁ מֵאֹֽת׃

וַהֲוָת פַּלְגוּתָא חוּלָק גּוּבְרַיָּא דְּנָפְקוּ לְחֵילָא מִנְּיַן עָנָא תְּלָת מְאָה וּתְלָתִין וְשַׁבְעָא אַלְפִין וַחֲמֵישׁ מְאָה׃

36 And the half, which was the portion of them that went out to war, was in number three hundred thousand and thirty thousand and seven thousand and five hundred sheep.

37 וַיְהִי֙ הַמֶּ֣כֶס לַיהוָ֔ה מִן־הַצֹּ֖אן שֵׁ֣שׁ מֵא֑וֹת חָמֵ֥שׁ וְשִׁבְעִֽים׃

וַהֲוָה נְסִיבָא קֳדָם יְיָ מִן עָנָא שֵׁית מְאָה וְשַׁבְעִין וַחֲמֵישׁ׃

37 And the Lord's tribute of the sheep was six hundred and threescore and fifteen.

38 וְהַבָּקָ֣ר שִׁשָּׁ֔ה וּשְׁלֹשִׁ֖ים אָ֑לֶף וּמִכְסָ֥ם לַיהוָ֖ה שְׁנַ֥יִם וְשִׁבְעִֽים׃

וְתוֹרֵי תְּלָתִין וְשִׁתָּא אַלְפִין וּנְסִיבְהוֹן קֳדָם יְיָ שִׁבְעִין וּתְרֵין׃

38 And the beeves were thirty and six thousand, of which the Lord's tribute was threescore and twelve.

39 וַחֲמֹרִ֖ים שְׁלֹשִׁ֣ים אֶ֑לֶף וַחֲמֵ֥שׁ מֵא֖וֹת וּמִכְסָ֥ם לַיהוָ֖ה אֶחָ֥ד וְשִׁשִּֽׁים׃

וְחַמְרֵי תְּלָתִין אַלְפִין וַחֲמֵישׁ מְאָה וּנְסִיבְהוֹן קֳדָם יְיָ שִׁתִּין וְחַד׃

39 And the asses were thirty thousand and five hundred, of which the Lord's tribute was threescore and one.

40 וְנֶ֣פֶשׁ אָדָ֔ם שֹׁשָׁ֥ה עָשָׂ֖ר אָ֑לֶף וּמִכְסָ֥ם לַיהוָ֖ה שְׁנַ֥יִם וּשְׁלֹשִֽׁים׃ נָֽפֶשׁ׃

וְנַפְשָׁא דַּאֲנָשָׁא שִׁתַּת עֲשַׂר אַלְפִין וּנְסִיבְהוֹן קֳדָם יְיָ תְּלָתִין וּתְרֵין נַפְשָׁן׃

40 And the persons were sixteen thousand, of whom the Lord's tribute was thirty and two persons.

41 וַיִּתֵּ֣ן מֹשֶׁ֔ה אֶת־מֶ֖כֶס תְּרוּמַ֣ת יְהוָ֑ה לְאֶלְעָזָ֥ר הַכֹּהֵ֖ן כַּאֲשֶׁ֥ר צִוָּ֛ה יְהוָ֥ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃

וִיהַב מֹשֶׁה יָת נְסִיב אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

41 And Moses gave the tribute, which was set apart for the Lord, unto Eleazar the priest, as the Lord commanded Moses.

ממישי 42 וּמִמַּחֲצִ֣ית בְּנֵ֔י יִשְׂרָאֵ֖ל אֲשֶׁר֙ חָצָ֣ה מֹשֶׁ֔ה מִן־הָאֲנָשִׁ֖ים הַצֹּבְאִֽים׃

וּמִפַّלְגוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּפְלַג מֹשֶׁה מִן גּוּבְרַיָּא דְּנָפְקוּ לְחֵילָא׃

42 And of the children of Israel's half, which Moses divided off from the men that warred—

43 וַתְּהִי֙ מֶחֱצַ֣ת הָעֵדָ֔ה מִן־הַצֹּ֖אן שְׁלֹ֣שׁ־מֵא֑וֹת אֶ֖לֶף וּשְׁלֹשִׁ֥ים אֶ֛לֶף שִׁבְעַ֥ת אֲלָפִ֖ים וַחֲמֵ֥שׁ מֵאֹֽת׃

וַהֲוָת פַּלְגוּת כְּנִשְׁתָּא מִן עָנָא תְּלָת מְאָה וּתְלָתִין וְשַׁבְעָא אַלְפִין וַחֲמֵישׁ מְאָה׃

43 now the congregation's half was three hundred thousand and thirty thousand and seven thousand and five hundred sheep,

44 וּבָקָ֣ר שִׁשָּׁ֔ה וּשְׁלֹשִׁ֖ים אָֽלֶף׃

וְתוֹרֵי תְּלָתִין וְשִׁתָּא אַלְפִין׃

44 and thirty and six thousand beeves,

45 וַחֲמֹרִ֖ים שְׁלֹשִׁ֣ים אֶ֑לֶף וַחֲמֵ֥שׁ מֵאֹֽת׃

וְחַמְרֵי תְּלָתִין אַלְפִין וַחֲמֵישׁ מְאָה׃

45 and thirty thousand and five hundred asses,

46 וְנֶ֣פֶשׁ אָדָ֔ם שֹׁשָׁ֥ה עָשָׂ֖ר אָֽלֶף׃

וְנַפְשָׁא דַּאֲנָשָׁא שִׁתַּת עֲשַׂר אַלְפִין׃

46 and sixteen thousand persons—

47 וַיִּקַּ֣ח מֹשֶׁ֔ה מִמַּחֲצַ֥ת בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל אֶת־הָאָחֻ֑ז אֶ֣חָד מִן־הַחֲמִשִּׁ֗ים מִן־הָאָדָ֤ם וּמִן־הַבְּהֵמָה֙ וַיִּתֵּ֣ן אֹתָ֔ם לַלְוִיִּ֖ם שֹׁמְרֵ֣י מִשְׁמֶ֣רֶת מִשְׁכַּ֑ן יְהוָ֖ה כַּאֲשֶׁ֥ר צִוָּ֛ה יְהוָ֥ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃

וּנְסִיב מֹשֶׁה מִפַّלְגוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דְּאִתְּחַד חַד מִן חַמְשִׁין מִן אֲנָשָׁא וּמִן בְּעִירָא וִיהַב יָתְהוֹן לְלֵיוָאֵי נָטְרֵי מַטְּרַת מַשְׁכְּנָא דְיָ כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

47 even of the children of Israel's half, Moses took one drawn out of every fifty, both of man and of beast, and gave them unto the Levites, that kept the charge of the tabernacle of the Lord; as the Lord commanded Moses.

48 וַיִּקְרְבוּ֙ אֶל־מֹשֶׁ֔ה הַפְּקֻדִּ֖ים אֲשֶׁ֣ר לְאַלְפֵ֑י הַצָּבָ֗א שָׂרֵ֤י הָאֲלָפִים֙ וְשָׂרֵ֣י הַמֵּא֔וֹת׃

וּקְרִיבוּ לְוָת מֹשֶׁה דִּמְמוּנָן עַל אַלְפֵי חֵילָא רַבְּנֵי אַלְפֵי וְרַבְּנֵי מָאוָתָא׃

48 And the officers that were over the thousands of the host, the captains of thousands, and the captains of hundreds, came near unto Moses;

49 וַיֹּאמְרוּ֙ אֶל־מֹשֶׁ֔ה עֲבָדֶ֖יךָ נָשְׂא֑וּ אֶת־רֹ֣אשׁ אַנְשֵׁ֣י הַמִּלְחָמָה֮ אֲשֶׁר֒ בְּיָדֵ֗נוּ וְלֹא־נִפְקַ֤ד מִמֶּ֙נּוּ֙ אִֽישׁ׃

וַאֲמַרוּ לְמֹשֶׁה עַבְדָךְ נְשָׁאוּ אֶת רֵאשׁ גֻּבְרֵי מִגְיְחֵי קְרָבָא דְּעִמָּנָא וְלָא שְׁבָא מִנָּנָא אֱנָשׁ׃

49 and they said unto Moses: 'Thy servants have taken the sum of the men of war that are under our charge, and there lacketh not one man of us.

50 וַנַּקְרֵ֣ב אֶת־קָרְבַּ֗ן יְהוָה֙ אִישׁ֙ אֲשֶׁ֣ר מָצָ֔א כְּלִי־זָהָ֖ב אֶצְעָדָ֑ה וְצָמִ֤יד טַבַּעַת֙ עָגִ֔יל וְכוּמָ֖ז לְכַפֵּ֣ר עַל־נַפְשֹׁתֵ֑ינוּ לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃

וְקָרֵיבְנָא יָת קוּרְבָּנָא דְיָ גְּבַר דְּאַשְׁכַּח מָאן דְּדְהַב שִׁירִין וְשַׁבִּין עִזְקָן קִדְשִׁין וּמָחוֹךְ לְכַפָּרָא עַל נַפְשָׁתָנָא קֳדָם יְיָ׃

50 And we have brought the Lord's offering, what every man hath gotten, of jewels of gold, armlets, and bracelets, signet-rings, ear-rings, and girdles, to make atonement for our souls before the Lord.'

51 וַיִּקַּ֣ח מֹשֶׁ֤ה וְאֶלְעָזָר֙ הַכֹּהֵ֔ן אֶת־הַזָּהָ֖ב מֵאִתָּ֑ם כָּ֚ל כְּלִי־מַעֲשֶֽׂה׃

וּנְסִיב מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא יָת דַּהְבָּא מִנְּהוֹן כֹּל מָאן דְּעוּבָדָא׃

51 And Moses and Eleazar the priest took the gold of them, even all wrought jewels.

(42) וממחצית בני ישראל אשר חצה משה. לעדה. והוציאה להם מן האנשים הצובאים:
(43) ותהי מחצת העדה. כן וכך:
(47) ויקח משה וגו׳:
(48) הפקודים. הממוניס:
(49) ולא נפקד. ולא נחסר ותרגומו ולא שגגא אף הוא בלשון ארמי חסרון כמו (ברא׳ שית לא, לט) אנכי אחטינה תרגומו דהות שגיא ממנינא וכן (שמואל־א כ, יח) כי יפקד מושבך. יחסר מקום מושבך. איש הרגיל לישב שם וכן (שם כז) ויפקד מקוס דוד. נחסר מקומו ואין איש יושב שם:
(50) אצעדה. אלו למידיס של רגל: וצמיד. של יד: עגיל. נזמי אוזן: וכומז. דפוס של בית הרחס לכפר על הרהור הלב שלא בנות מדין:

52 וַיְהִי֙ כָּל־זְהַ֣ב הַתְּרוּמָ֔ה אֲשֶׁ֥ר הֵרִ֖ימוּ לַיהוָ֑ה שִׁשָּׁ֣ה עָשָׂ֗ר אֶ֚לֶף שְׁבַ֣ע־מֵא֔וֹת וַחֲמִשִּׁ֖ים שָׁקֶ֑ל מֵאֵ֥ת שָׂרֵ֖י הָאֲלָפִ֣ים וּמֵאֵ֣ת שָׂרֵ֔י הַמֵּאֹֽות׃

וַהֲוָה כָּל דְּהַב אַפְרָשׁוּתָא דְּאַפְרִישׁוּ קֳדָם יְיָ שְׁתֵּת עֲשַׂר אַלְפִין שְׁבַע מְאָה וְחַמְשִׁין סְלְעִין מִן רַבְּנֵי אַלְפֵי וּמִן רַבְּנֵי מְאָוָתָא׃

52 And all the gold of the gift that they set apart for the Lord, of the captains of thousands, and of the captains of hundreds, was sixteen thousand seven hundred and fifty shekels.—

53 אַנְשֵׁ֥י הַצָּבָ֖א בָּזְזוּ֑ אִ֥ישׁ לֹֽו׃

גּוּבְרִין דְּחֵילָא בַּזּוּ גְּבַר לְנַפְשֵׁיהּ׃

53 For the men of war had taken booty, every man for himself.—

54 וַיִּקַּ֣ח מֹשֶׁ֗ה וְאֶלְעָזָר֙ הַכֹּהֵ֔ן אֶת־הַזָּהָ֖ב מֵאֵ֣ת שָׂרֵ֣י הָאֲלָפִ֑ים וְהַמֵּאֹ֗ות וַיָּבִ֤אוּ אֹתוֹ֙ אֶל־אֹ֣הֶל מוֹעֵ֔ד זִכָּר֥ון לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵ֖ל לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃ (פ)

וּנְסִיב מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא יָת דַּהֲבָא מִן רַבְּנֵי אַלְפֵי וּמְאָוָתָא וְאֵיתְיָאוּ יָתֵיהּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא דּוּכְרָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ׃

54 And Moses and Eleazar the priest took the gold of the captains of thousands and of hundreds, and brought it into the tent of meeting, for a memorial for the children of Israel before the Lord.

XXXII (שליש) כט וּמִקְנֶ֣ה ׀ רַ֣ב הָיָ֗ה לִבְנֵי֙ רְאוּבֵ֔ן וְלִבְנֵי־גָ֖ד עָצ֣וּם מְאֹ֑ד וַיִּרְא֗וּ אֶת־אֶ֤רֶץ יַעְזֵר֙ וְאֶת־אֶ֣רֶץ גִּלְעָ֔ד וְהִנֵּ֥ה הַמָּק֖וֹם מִקְנֶֽה׃

וּבְעִיר סַגִּי הֲוָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי גָּד תַּקִּיף לַחְדָּא וַחֲזוֹ יָת אֲרַע יַעְזֵר וְיָת אֲרַע גִּלְעָד וְהָא אַתְרָא אֲתַר כְּשַׁר לְבֵית בְּעִיר׃

XXXII Now the children of Reuben and the children of Gad had a very great multitude of cattle; and when they saw the land of Jazer, and the land of Gilead, that, behold, the place was a place for cattle,

2 וַיָּבֹ֣אוּ בְנֵי־גָ֗ד וּבְנֵי֙ רְאוּבֵ֔ן וַיֹּאמְר֥וּ אֶל־מֹשֶׁ֖ה וְאֶל־אֶלְעָזָ֑ר הַכֹּהֵ֔ן וְאֶל־נְשִׂיאֵ֖י הָעֵדָ֥ה לֵאמֹֽר׃

וַאֲתוֹ בְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַאֲמַרוּ לְמֹשֶׁה וּלְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא וּלְרַבְרְבֵי כְּנִשְׁתָּא לְמֵימַר׃

2 the children of Gad and the children of Reuben came and spoke unto Moses, and to Eleazar the priest, and unto the princes of the congregation, saying:

3 עֲטָרֹ֥ות וְדִיבֹ֖ן וְיַעְזֵ֑ר וְנִמְרָ֥ה וְחֶשְׁבֹּ֖ון וְאֶלְעָלֵ֥ה וּשְׂבָ֖ם וּנְבֹ֥ו וּבְעֹֽן׃

עֲטָרוֹת וְדִיבוֹן וְיַעְזֵר וְנִמְרָה וְחֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה וּשְׂבָם וּנְבוֹ וּבְעוֹן׃

3 'Ataroth, and Dibon, and Jazer, and Nimrah, and Heshbon, and Elealeh, and Sebam, and Nebo, and Beon,

4 הָאָ֗רֶץ אֲשֶׁ֤ר הִכָּה֙ יְהוָ֔ה לִפְנֵ֖י עֲדַ֣ת יִשְׂרָאֵ֑ל אֶ֥רֶץ מִקְנֶ֖ה הִ֣וא וְלַעֲבָדֶ֔יךָ מִקְנֶֽה׃ (ס)

אַרְעָא דְּמְחָא יְיָ יָת יָתְבָהָא קֳדָם כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל אֲרַע כְּשָׁרָא לְבֵית בְּעִיר הִיא וּלְעַבְדָּךְ אִית בְּעִיר׃

4 the land which the Lord smote before the congregation of Israel, is a land for cattle, and thy servants have cattle.'

5 וַיֹּאמְר֗וּ אִם־מָצָ֤אנוּ חֵן֙ בְּעֵינֶ֔יךָ יֻתַּ֣ן אֶת־הָאָ֔רֶץ הַזֹּ֖את לַעֲבָדֶ֑יךָ לַאֲחֻזָּ֥ה אַל־תַּעֲבִרֵ֖נוּ אֶת־הַיַּרְדֵּֽן׃

וַאֲמַרוּ אִם אַשְׁכַּחְנָא רַחֲמִין בְּעֵינָךְ תִּתְיְהֵיב אַרְעָא הָדָא לְעַבְדָּךְ לְאַחְסָנָא לָא תַעְבְּרִנָּא יָת יַרְדְּנָא׃

5 And they said: 'If we have found favour in thy sight, let this land be given unto thy servants for a possession; bring us not over the Jordan.'

6 וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁ֗ה לִבְנֵי־גָ֤ד וְלִבְנֵי֙ רְאוּבֵ֔ן הַאַחֵיכֶ֖ם יָבֹ֣אוּ לַמִּלְחָמָ֑ה וְאַתֶּ֖ם תֵּשְׁבוּ־פֹֽה׃

וַאֲמַר מֹשֶׁה לִבְנֵי גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן הַאֲחֵיכוֹן יֵיתוֹן לְאָגָחָא קְרָבָא וְאַתּוּן תִּתְּבוּן הָכָא׃

6 And Moses said unto the children of Gad and to the children of Reuben: 'Shall your brethren go to the war, and shall ye sit here?

7 וְלָמָּה֙ (כ׳ תנואון)[ק׳ תְּנִיאֻ֣ון] אֶת־לֵ֣ב בְּנֵ֔י יִשְׂרָאֵ֖ל מֵעֲבֹ֑ר אֶל־הָאָ֕רֶץ אֲשֶׁר־נָתַ֥ן לָהֶ֖ם יְהוָֽה׃

וּלְמָא תּוֹנוֹן יָת לִבָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִלְּמִעְבַּר לְאַרְעָא דִּיהַב לְהוֹן יְיָ׃

7 And wherefore will ye turn away the heart of the children of Israel from going over into the land which the Lord hath given them?

8 כֹּ֣ה עָשׂ֗וּ אֲבֹתֵיכֶם֙ בְּשָׁלְחִ֣י אֹתָ֔ם מִקָּדֵ֖שׁ בַּרְנֵ֑עַ לִרְאֹ֥ות אֶת־הָאָֽרֶץ׃

כְּדֵין עֲבַדוּ אֲבָהָתְכוֹן כַּד שְׁלַחִית יָתְהוֹן מֵרַקַם גֵּיאָה לְמֶחְזֵי יָת אַרְעָא׃

8 Thus did your fathers, when I sent them from Kadesh-barnea to see the land.

9 וַיַּעֲל֣וּ עַד־נַחַ֗ל אֶשְׁכֹּ֤ול וַיִּרְאוּ֙ אֶת־הָאָ֔רֶץ וַיְנִיאוּ֙ אֶת־לֵ֣ב בְּנֵ֔י יִשְׂרָאֵ֖ל לְבִלְתִּי־בֹ֑א אֶל־הָאָ֕רֶץ אֲשֶׁר־נָתַ֥ן לָהֶ֖ם יְהוָֽה׃

וּסְלִיקוּ עַד נַחְלָא דְּאֶתְכְּלָא וַחֲזוֹ יָת אַרְעָא וְאוֹנִיאוּ יָת לִבָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדִיל דְּלָא לְמֵיעַל לְאַרְעָא דִּיהַב לְהוֹן יְיָ׃

9 For when they went up unto the valley of Eshcol, and saw the land, they turned away the heart of the children of Israel, that they should not go into the land which the Lord had given them.

10 וַיִּֽחַר־אַ֥ף יְהוָ֖ה בַּיֹּ֣ום הַה֑וּא וַיִּשָּׁבַ֖ע לֵאמֹֽר׃

וּתְקִיף רוּגְזָא דַיְיָ בְּיוֹמָא הַהוּא וְקַיֵּים לְמֵימַר׃

10 And the Lord's anger was kindled in that day, and He swore, saying:

(3) עטרות ודיבון וגו׳. מארץ סיחון ועוג היו:
(6) האחיכם. לשון תמיהה הוא:
(7) ולמה תניאון. תסירו ותמניעו לבם מעבור שיהיו סבורים שאתם ירחים לעבור מפני המלחמה וחוזק הערים והעם:
(8) מקדש ברנע. כך שמה ושני קדש היו:

11 אִם־יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֹלִים מִמִּצְרַיִם מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב כִּי
לֹא־מִלְּאוּ אַחֲרָי:

אִם יִחְזּוֹן גּוּבְרַיָּא דְּסְלִיקוּ מִמִּצְרַיִם
מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא יָת אַרְעָא
דְּקַיֵּימִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אֲרֵי
לָא אַשְׁלִימוּ בָּתַר דַּחְלָתִי:

11 Surely none of the men that came up out of Egypt, from twenty years old and upward, shall see the land which I swore unto Abraham, unto Isaac, and unto Jacob; because they have not wholly followed Me;

12 בִּלְתִּי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־
נוּן כִּי מִלְּאוּ אַחֲרֵי יְהוָה:

אֶלָּהֵין כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה קְנִזָּאָה וִיהוֹשֻׁעַ בַּר
נוּן אֲרֵי אַשְׁלִימוּ בָּתַר דַּחְלָתָא דַּיְיָ:

12 save Caleb the son of Jephunneh the Kenizzite, and Joshua the son of Nun; because they have wholly followed the Lord.

13 וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיְנִעֵם בַּמִּדְבָּר
אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־תֹּם כָּל־הַדּוֹר הָעֹשֶׂה
הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה:

וּתְקִיף רוּגְזָא דַּיְיָ בְּיִשְׂרָאֵל וְאוֹחַרְנוּן
בְּמַדְבְּרָא אַרְבְּעִין שְׁנִין עַד דְּסָף כָּל
דָּרָא דַּעֲבַד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ:

13 And the Lord's anger was kindled against Israel, and He made them wander to and fro in the wilderness forty years, until all the generation, that had done evil in the sight of the Lord, was consumed.

14 וְהִנֵּה קַמְתֶּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תַּרְבּוּת
אַנָשִׁים חַטָּאִים לִסְפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־
יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל:

וְהָא קַמְתּוּן בָּתַר אֲבָהָתְכוֹן תַּלְמִידֵי
גּוּבְרַיָּא חַיָּיבַיָּא לְאוֹסָפָא עוֹד עַל תְּקוֹף
רוּגְזָא דַּיְיָ לְיִשְׂרָאֵל:

14 And, behold, ye are risen up in your fathers' stead, a brood of sinful men, to augment yet the fierce anger of the Lord toward Israel.

15 כִּי תְשׁוּבֻן מֵאַחֲרָיו וְיָסַף עוֹד לְהַנִּיחוֹ
בַּמִּדְבָּר וְשִׁחַתֶּם לְכָל־הָעָם הַזֶּה: (ס)

אֲרֵי תְתוּבוּן מִבָּתַר דַּחְלָתֵיהּ וְיוֹסִיף עוֹד
לְאוֹחָרוּתְהוֹן בְּמַדְבְּרָא וּתְחַבְּלוּן לְכָל
עַמָּא הָדֵין:

15 For if ye turn away from after Him, He will yet again leave them in the wilderness; and so ye will destroy all this people.'

16 וַיִּגְּשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גְּדֵרֹת צֹאן נִבְנֶה
לְמִקְנֵנוּ פֹּה וְעָרִים לְטַפֵּנוּ:

וּקְרִיבוּ לְוָתֵיהּ וַאֲמַרוּ חַטְרִין דְּעָאן נִבְנֵי
לִבְעִירַנָא הָכָא וְקִרְוִין לְטַפְלָנָא:

16 And they came near unto him, and said: 'We will build sheepfolds here for our cattle, and cities for our little ones;

17 וַאֲנַחְנוּ נֶחְלָץ חֻשִׁים לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד
אֲשֶׁר אִם־הֲבִיאֹנֻם אֶל־מְקוֹמָם וְיָשַׁב טַפֵּנוּ
בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ:

וַאֲנַחְנָא נִזְדְּרַז מַבְּעִין קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
עַד דְּנַעֲיֹלִנּוּן לַאֲתַרְהוֹן וְיִתֵּיב טַפְּלָנָא
בְּקִרְוִין כְּרִיכָן מִן קֳדָם יָתְבֵי אַרְעָא:

17 but we ourselves will be ready armed to go before the children of Israel, until we have brought them unto their place; and our little ones shall dwell in the fortified cities because of the inhabitants of the land.

18 לֹא נָשׁוּב אֶל־בָּתֵּינוּ עַד הִתְנַחֵל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ:

לָא נְתוּב לְבָתָנָא עַד דְּיִתְחַסְּנוּן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל גְּבַר אַחְסָנָתֵיהּ:

18 We will not return unto our houses, until the children of Israel have inherited every man his inheritance.

19 כִּי לֹא נִנְחַל אִתָּם מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וָהָלְאָה
כִּי בָּאָה נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
מִזְרָחָה: (פ)

אֲרֵי לָא נִנְחַל עִמְּהוֹן מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא
וּלְהַלְאָה אֲרֵי קַבִּילְנָא אַחְסָנָתָנָא לַנָא
מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא מַדְנְחָא:

19 For we will not inherit with them on the other side of the Jordan, and forward, because our inheritance is fallen to us on this side of the Jordan eastward.'

שביעי (רביעי) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה אִם־תֵּחָלְצוּ לִפְנֵי יְהוָה
לַמִּלְחָמָה:

וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה אִם תַּעְבְּדוּן יָת פִּתְגָמָא
הָדֵין אִם תִּזְדְּרְזוּן קֳדָם עַמָּא דַּיְיָ
לְקֶרְבָא:

20 And Moses said unto them: 'If ye will do this thing: if ye will arm yourselves to go before the Lord to the war,

21 וְעָבַר לָכֶם כָּל־חָלוּץ אֶת־הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי
יְהוָה עַד הוֹרִישׁוֹ אֶת־אֹיְבָיו מִפָּנָיו:

וְיִעְבַּר לְכוֹן כָּל דִּמְזָרֵז יָת יַרְדְּנָא קֳדָם
עַמָּא דַּיְיָ עַד דִּיתָרֵיךְ יָת בַּעֲלֵי דְּבָבוֹהִי
מִן קֳדָמוֹהִי:

21 and every armed man of you will pass over the Jordan before the Lord, until He hath driven out His enemies from before Him,

22 וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְאַחַר תָּשֻׁבוּ
וְהִיִּיתֶם נְקִיִּם מֵיהוָה וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה
הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לַאֲחֻזָּה לִפְנֵי יְהוָה:

וְיִתְתְּכְבֵּישׁ אַרְעָא קֳדָם עַמָּא דַּיְיָ וּבָתַר
כֵּן תְּתוּבוּן וּתְהוֹן זַכָּאִין קֳדָם יְיָ
וּמִיִּשְׂרָאֵל וּתְהֵי אַרְעָא הָדָא לְכוֹן
לַאֲחָסָנָא קֳדָם יְיָ:

22 and the land be subdued before the Lord, and ye return afterward; then ye shall be clear before the Lord, and before Israel, and this land shall be unto you for a possession before the Lord.

(12) הקנזי. מורגו של קנז היה וילדה לו אמו של כלב את עתניאל (סוטה יא, ב):
(13) וינעם. ויטלטלם. מן נע ונד (ס"א ויטלטלם בנע ונד):
(14) לספות. כמו (ישעיה כט, ח) ספו שנה על שנה (ירמיה ז, כח) עולותיכם ספו וגו' לשון תוספת:
(16) נבנה למקננו פה. חסים היו על ממונם יותר מבניהם ובנותיהם שהקדימו מקניהם לטפם. אמר להם לא כן עשו העיקר עיקר והטפל טפל בנו לכם תחלה עריס לטפכם ואמר כך גדרות לצאנכם (תנחומא ז):
(17) ואנחנו נחלץ חשים. נזדיין מהיריס כמו (ישעיה ח, ח) מהר שלל חש בז (שם ה, יט) ימהר יחישה: לפני בני ישראל. בראשי גייסות. מתוך שגבורים היו. שכן נאמר בגד (דברים לג, כ) וטרף זרוע אף קדקד ואף משה חזר ופירש להם באלה הדברים (שם ג, יח) ואנו אתכם בעת ההיא וגו' חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל כל בני חיל. ובירושלמי כתיב (יהושע ו, יג) והחלוץ הולך לפניהם זה ראובן וגד שקיימו תנאם: וישב טפנו. בעודנו אצל אחינו: בערי המבצר. שנבנה עכשיו:
(19) מעבר לירדן וגו'. בעבר המערבי: כי באה נחלתנו. כבר קבלנוה בעבר המזרחי:

23 וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן הִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה
וּדְעוּ חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם׃

23 But if ye will not do so, behold, ye have sinned against the Lord; and know ye your sin which will find you.

24 בְּנוּ־לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וּגְדֵרֹת לְצֹנַאכֶם
וְהַיֹּצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ׃

24 Build you cities for your little ones, and folds for your sheep; and do that which hath proceeded out of your mouth.'

25 וַיֹּאמֶר בְּנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי מְצַוֶּה׃

25 And the children of Gad and the children of Reuben spoke unto Moses, saying: 'Thy servants will do as my lord commandeth.

26 טַפֵּנוּ נָשֵׁינוּ מִקְנֵנוּ וְכָל־בְּהֶמְתֵּנוּ יִהְיוּ־שָׁם
בְּעָרֵי הַגִּלְעָד׃

26 Our little ones, our wives, our flocks, and all our cattle, shall be there in the cities of Gilead;

27 וַעֲבָדֶיךָ יַעַבְרוּ כָּל־חֲלוּץ צָבָא לִפְנֵי
יְהוָה לַמִּלְחָמָה כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי דֹּבֵר׃

27 but thy servants will pass over, every man that is armed for war, before the Lord to battle, as my lord saith.'

28 וַיְצַו לָהֶם מֹשֶׁה אֶת אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶת
יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְאֶת־רָאשֵׁי אָבוֹת הַמַּטּוֹת
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

28 So Moses gave charge concerning them to Eleazar the priest, and to Joshua the son of Nun, and to the heads of the fathers' houses of the tribes of the children of Israel.

29 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִם־יַעַבְרוּ בְנֵי־גָד
וּבְנֵי־רְאוּבֵן ׀ אִתְּכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן כָּל־
חָלוּץ לַמִּלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה וְנִכְבְּשָׁה
הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת־אֶרֶץ
הַגִּלְעָד לַאֲחֻזָּה׃

29 And Moses said unto them: 'If the children of Gad and the children of Reuben will pass with you over the Jordan, every man that is armed to battle, before the Lord, and the land shall be subdued before you, then ye shall give them the land of Gilead for a possession;

30 וְאִם־לֹא יַעַבְרוּ חֲלוּצִים אִתְּכֶם וְנֹאחֲזוּ
בְּתֹכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃

30 but if they will not pass over with you armed, they shall have possessions among you in the land of Canaan.'

31 וַיַּעֲנוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת אֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עֲבָדֶיךָ כֵּן נַעֲשֶׂה׃

31 And the children of Gad and the children of Reuben answered, saying: 'As the Lord hath said unto thy servants, so will we do.

32 נַחְנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן
וְאִתָּנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן׃

32 We will pass over armed before the Lord into the land of Canaan, and the possession of our inheritance shall remain with us beyond the Jordan.'

33 וַיִּתֵּן לָהֶם ׀ מֹשֶׁה לִבְנֵי־גָד וְלִבְנֵי
רְאוּבֵן וְלַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף אֶת־
מַמְלֶכֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וְאֶת־מַמְלֶכֶת
עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאָרֶץ לְעָרֶיהָ בִּגְבֻלֹת
עָרֵי הָאָרֶץ סָבִיב׃

33 And Moses gave unto them, even to the children of Gad, and to the children of Reuben, and unto the half-tribe of Manasseh the son of Joseph, the kingdom of Sihon king of the Amorites, and the kingdom of Og king of Bashan, the land, according to the cities thereof with their borders, even the cities of the land round about.

34 וַיִּבְנוּ בְנֵי־גָד אֶת־דִּיבֹן וְאֶת־עֲטָרֹת וְאֶת
עֲרֹעֵר׃

34 And the children of Gad built Dibon, and Ataroth, and Aroer;

35 וְאֶת־עַטְרֹת שׁוֹפָן וְאֶת־יַעְזֵר וְיָגְבְּהָה׃

35 and Atroth-shophan, and Jazer, and Jogbehah;

36 וְאֶת־בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית הָרָן עָרֵי
מִבְצָר וְגִדְרֹת צֹאן׃

36 and Beth-nimrah, and Beth-haran; fortified cities, and folds for sheep.

23 וְאִם לָא תַעְבְּדוּן כֵּן הָא חַבְתּוּן קֳדָם יְיָ
וְדַעוּ חוֹבַתְכוֹן דְּתַשְׁכַּח יָתְכוֹן׃

24 בְּנוּ לְכוֹן קִרְוִין לְטַפְּלְכוֹן וְחַטְרִין
לְעָנְכוֹן וּדְיִפּוֹק מִפּוּמְכוֹן תַּעְבְּדוּן׃

25 וַאֲמַר בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לְמֹשֶׁה לְמֵימַר
עַבְדָךְ יַעְבְּדוּן כְּמָא דְּרִבּוֹנִי מְפַקֵּיד׃

26 טַפְּלָנָא נְשָׁנָא גֵּיתָנָא וְכָל בְּעִירַנָא יְהוֹן
תַּמָּן בְּקִרְוֵי גִּלְעָד׃

27 וְעַבְדָךְ יִעְבְּרוּן כָּל מְזָרֵז חֵילָא קֳדָם
עַמָּא דַיְיָ לְקִרְבָא כְּמָא דְּרִבּוֹנִי מְמַלֵּיל׃

28 וּפַקֵּיד לְהוֹן מֹשֶׁה יָת אֶלְעָזָר כָּהֲנָא וְיָת
יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְיָת רֵישֵׁי אֲבָהָת שִׁבְטַיָּא
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

29 וַאֲמַר מֹשֶׁה לְהוֹן אִם יִעְבְּרוּן בְּנֵי גָד
וּבְנֵי רְאוּבֵן עִמְּכוֹן יָת יַרְדְּנָא כָּל דְּמְזָרֵז
לְקִרְבָא קֳדָם עַמָּא דַיְיָ וְתִתְכְּבֵישׁ אַרְעָא
קֳדָמֵיכוֹן וְתִתְּנוּן לְהוֹן יָת אֲרַע גִּלְעָד
לְאַחְסָנָא׃

30 וְאִם לָא יִעְבְּרוּן מְזָרְזִין עִמְּכוֹן וְיִתְחַסְּנוּן
בֵּינֵיכוֹן בְּאַרְעָא דִכְנָעַן׃

31 וַאֲתִיבוּ בְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לְמֵימַר יָת
דְּמַלֵּיל יְיָ לְעַבְדָךְ כֵּן נַעְבֵּיד׃

32 נַחְנָא נְעִבַּר מְזָרְזִין קֳדָם עַמָּא דַיְיָ
לְאַרְעָא דִכְנָעַן וְעִמָּנָא אֲחוּדַת אַחְסָנָתָנָא
מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא׃

33 וִיהַב לְהוֹן מֹשֶׁה לִבְנֵי גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן
וּלְפַלְגוּת שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה בַּר יוֹסֵף יָת
מַלְכוּתֵיהּ דְּסִיחוֹן מַלְכָּא אֱמוֹרָאָה וְיָת
מַלְכוּתֵיהּ דְּעוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנַן אַרְעָא
לְקִרְוָהָא בִּתְחוּמָהָא קִרְוֵי אַרְעָא סְחוֹר
סְחוֹר׃

34 וּבְנוֹ בְנֵי גָד יָת דִּיבוֹן וְיָת עֲטָרוֹת וְיָת
עֲרוֹעֵר׃

35 וְיָת עַטְרוֹת שׁוֹפָן וְיָת יַעְזֵר וְרָמָתָא׃

36 וְיָת בֵּית נִמְרָה וְיָת בֵּית הָרָן קִרְוִין
כְּרִיכָן וְחַטְרִין דְּעָאן׃

(24) לצנאכם. תיבה זו מגזרת (תהלים ח, ח) צנה ומלפים כלם. שאין בו אל"ף מפסיק בין נו"ן לצד"י ואל"ף שבא כאן אחר הנו"ן במקום ה"א של צנה הוא. מיסודו של רבי משה הדרשן למדתי כן: והיצא מפיכם תעשו. לגבוה. שקבלתם עליכם לעבור למלחמה עד כבוש וחלוק שמשה לא בקש מהם אלא ונכבשה ואחר תשובו והם קבלו עליהם עד התנחל הרי הוסיפו להתעכב שבע שחלקו וכן עשו:
(25) ויאמר בני גד. כולם כאיש אחד:
(28) ויצו להם. כמו עליהם ועל תנאם מינה אלעזר ויהושע. כמו (שמות יד, יד) ה' ילחם לכם:
(32) ואתנו אחזת נחלתנו. כלומר בידינו וברשותנו תהי אחוזת נחלתנו מעבר הזה:
(36) ערי מבצר וגדרות צאן. זה סוף הפסוק מוסב על תחלת הענין ויבנו בני גד את העריס הללו להיות ערי מבצר וגדרות לצאן:

37	וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת־חֶשְׁבּוֹן וְאֶת־אֶלְעָלֵא וְאֶת קִרְיָתָיִם:	וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּנוֹ יָת חֶשְׁבּוֹן וְיָת אֶלְעָלֵא וְיָת קִרְיָתָיִם:	And the children of Reuben built Heshbon, and Elealeh, and Kiriathaim; 37
38	וְאֶת־נְבֹו וְאֶת־בַּעַל מְעוֹן מוּסַבֹּת שֵׁם וְאֶת־שִׂבְמָה וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹת אֶת־שְׁמוֹת הֶעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ:	וְיָת נְבוֹ וְיָת בַּעַל מְעוֹן מַקְפָּן שְׁמָהָן וְיָת שַׂבְמָה וּקְרוֹ בִשְׁמָהָן יָת שְׁמָהָת קִרְוַיָּא דִּבְנוֹ:	and Nebo, and Baal-meon—their names being changed—and Sibmah; and gave their names unto the cities which they builded. 38
מפטיר	וַיֵּלְכוּ בְּנֵי מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה וַיִּלְכְּדֶהָ וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־בָּהּ:	וַאֲזַלוּ בְּנֵי מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה לְגִלְעָד וְכַבְשׁוּהָא וְתָרֵיךְ יָת אֱמוֹרָאָה דְּבַהּ:	And the children of Machir the son of Manasseh went to Gilead, and took it, and dispossessed the Amorites that were therein. 39
40	וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ:	וִיהַב מֹשֶׁה יָת גִּלְעָד לְמָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה וִיתֵיב בַּהּ:	And Moses gave Gilead unto Machir the son of Manasseh; and he dwelt therein. 40
41	וְיָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־חַוֹּתֵיהֶן וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חַוֹּת יָאִיר:	וְיָאִיר בַּר מְנַשֶּׁה אֲזַל וּכְבַשׁ יָת כַּפְרָנֵיהוֹן וּקְרָא יָתְהוֹן כַּפְרָנֵי יָאִיר:	And Jair the son of Manasseh went and took the villages thereof, and called them Havvoth-jair. 41
קיצ פסוקים	וְנֹבַח הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־קְנָת וְאֶת־בִּנֹתֶיהָ וַיִּקְרָא לָהּ נֹבַח בִּשְׁמֹו: (פ)	וְנֹבַח אֲזַל וּכְבַשׁ יָת קְנָת וְיָת כַּפְרַנָהָא וּקְרָא לַהּ נֹבַח בִּשְׁמֵיהּ:	And Nobah went and took Kenath, and the villages thereof, and called it Nobah, after his own name. 42

The Haftara is Jeremiah 1:1 – 2:3 on page 746. This Haftara is always read the first Shabbat after the 17th of Tammuz.

מסעי ל	אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:	אִלֵּין מַטְלָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּנְפַקוּ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְחֵילֵיהוֹן בִּידָא דְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:	These are the stages of the children of Israel, by which they went forth out of the land of Egypt by their hosts under the hand of Moses and Aaron. XXXIII
2	וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם:	וּכְתַב מֹשֶׁה יָת מַפְקָנֵיהוֹן לְמַטְלָנֵיהוֹן עַל מֵימְרָא דַיְיָ וְאִלֵּין מַטְלָנֵיהוֹן לְמַפְקָנֵיהוֹן:	And Moses wrote their goings forth, stage by stage, by the commandment of the Lord; and these are their stages at their goings forth. 2
3	וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשֹׁון בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יֹום לַחֹדֶשׁ הָרִאשֹׁון מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּיָד רָמָה לְעֵינֵי כָּל־מִצְרָיִם:	וּנְטַלוּ מֵרַעְמְסֵס בְּיַרְחָא קַדְמָאָה בַּחֲמֵישְׁתַּ עֲשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא קַדְמָאָה מִבָּתַר פִּסְחָא נְפַקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרֵישׁ גְּלֵי לְעֵינֵי כָּל מִצְרָאֵי:	And they journeyed from Rameses in the first month, on the fifteenth day of the first month; on the morrow after the passover the children of Israel went out with a high hand in the sight of all the Egyptians, 3
לוי	וּמִצְרַיִם מְקַבְּרִים אֵת אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־בְּכוֹר וּבֵאלֹהֵיהֶם עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים:	וּמִצְרָאֵי מְקַבְּרִין יָת דְּקַטֵּל יְיָ בְּהוֹן כָּל בּוּכְרָא וּבְטָעֲוָתְהוֹן עֲבַד יְיָ דִּינִין:	while the Egyptians were burying them that the Lord had smitten among them, even all their first-born; upon their gods also the Lord executed judgments. 4
5	וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס וַיַּחֲנוּ בְּסֻכֹּת:	וּנְטַלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס וּשְׁרוֹ בְּסֻכּוֹת:	And the children of Israel journeyed from Rameses, and pitched in Succoth. 5
6	וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר:	וּנְטַלוּ מִסֻּכּוֹת וּשְׁרוֹ בְּאֵיתָם דְּבִסְטַר מַדְבְּרָא:	And they journeyed from Succoth, and pitched in Etham, which is in the edge of the wilderness. 6

(38) ואת נבו ואת בעל מעון מוסבת שם. נבו ובעל מעון שמות עבודת אלילים הם והיו האמוריים קוריס עריהם על שם עבודת אלילים שלהם ובני ראובן הסבו את שמות לשמות אחרים וזהו מוסבות שם נבו ובעל מעון מוסבות לשם אחר: ואת שבמה. בנו שבמה והיא שבם האמורה למעלה (לעיל ג):

(39) ויורש. כתרגומו ותריך. שתיבת רי"ש משמשת שתי חלוקות לשון ירושה ולשון הורשה שהוא טירוד ותירוך:

(41) חותיהם. כפרניהון: ויקרא אתהן חות יאיר. לפי שלא היו לו בנים קראם בשמו לזכרון:

(42) ויקרא לה נבח. לה אינו מפיק ה"א וראיתי ביסודו של רבי משה הדרשן לפי שלא נתקיים לה שם זה לפיכך הוא רפה. שמשמע מדרשו כמו לא. ותמהני מה ידרוש בשתי תיבות הדומות לה (רות ב, יד) ויאמר לה בועז (זכריה ה, יא) לבנות לה בית:

(1) אלה מסעי. למה נכתבו המסעות הללו. להודיע חסדיו של מקום. שאף על פי שגזר עליהם לטלטלם ולהגיעם במדבר לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה ולא היתה להם מנוחה. שהרי אין כאן אלא ארבעים ושתים מסעות. לא מהם י"ד שכולם היו בשנה ראשונה קודם גזירה. משנסעו מרעמסס עד שבאו לרתמה. שמשם נשתלחו המרגלים שנאמר (במדבר יב, טז) ואחר נסעו העם מחצרות וגו' (שם יג, ג) שלח לך אנשים וגו'. וכאן הוא אומר ויסעו מחצרות ויחנו ברתמה למדת שהוא במדבר פארן ועוד הולא משם ח' מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן מהר ההר עד ערבות מואב בשנת הארבעים נמצא שכל שמנה ושלשים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות. זה מיסודו של רבי משה הדרשן. ורבי תנחומא (מסעי ג. במדבר רבה) דרש בו דרשה אחרת משל למלך שהיה בנו חולה והוליכו למקום רחוק לרפאותו כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מונה כל המסעות אמר לו כאן ישנו כאן הוקרנו כאן חששת את ראשך וכו':

(4) ומצרים מקברים. טרודים באבלם:

ישראל
7 וַיִּסְעוּ מֵאֵתָם וַיָּשֻׁבוּ עַל־פִּי הַחִירֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי בַעַל צְפֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי מִגְדֹּל׃
וּנְטַלוּ מֵאֵיתָם וְתָב עַל פּוּם חִירָתָא דִּקְדָם בְּעֵיל צְפוֹן וּשְׁרוֹ קֳדָם מִגְדּוֹל׃

8 וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירֹת וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ־הַיָּם הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר אֵתָם וַיַּחֲנוּ בְּמָרָה׃
וּנְטַלוּ מִן קֳדָם חִירָתָא וַעֲבַרוּ בְגוֹ יַמָּא לְמַדְבְּרָא וַאֲזָלוּ מַהְלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא דְּאֵיתָם וּשְׁרוֹ בְּמָרָה׃

9 וַיִּסְעוּ מִמָּרָה וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וּבְאֵילִם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מָיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם׃
וּנְטַלוּ מִמָּרָה וַאֲתוֹ לְאֵילִים וּבְאֵילִים תְּרֵי עֲשַׂר מַבּוּעִין דְּמַיִין וְשַׁבְעִין דִּקְלִין וּשְׁרוֹ תַּמָּן׃

10 וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיַּחֲנוּ עַל־יַם־סוּף׃
וּנְטַלוּ מֵאֵילִים וּשְׁרוֹ עַל יַמָּא דְּסוּף׃

11 וַיִּסְעוּ מִיַּם־סוּף וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר־סִין׃
וּנְטַלוּ מִיַּמָּא דְּסוּף וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא דְּסִין׃

12 וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר־סִין וַיַּחֲנוּ בְּדָפְקָה׃
וּנְטַלוּ מִמַּדְבְּרָא דְּסִין וּשְׁרוֹ בְּדָפְקָה׃

13 וַיִּסְעוּ מִדָּפְקָה וַיַּחֲנוּ בְּאָלוּשׁ׃
וּנְטַלוּ מִדָּפְקָה וּשְׁרוֹ בְּאָלוּשׁ׃

14 וַיִּסְעוּ מֵאָלוּשׁ וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִם וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם לָעָם לִשְׁתּוֹת׃
וּנְטַלוּ מֵאָלוּשׁ וּשְׁרוֹ בִּרְפִידִים וְלָא הֲוָה תַּמָּן מַיָּא לְעַמָּא לְמִשְׁתֵּי׃

15 וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִם וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר סִינָי׃
וּנְטַלוּ מֵרְפִידִים וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא דְּסִינָי׃

16 וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר סִינָי וַיַּחֲנוּ בְּקִבְרֹת הַתַּאֲוָה׃
וּנְטַלוּ מִמַּדְבְּרָא דְּסִינָי וּשְׁרוֹ בְּקִבְרֵי דִּמְשַׁאֲלֵי׃

17 וַיִּסְעוּ מִקִּבְרֹת הַתַּאֲוָה וַיַּחֲנוּ בַּחֲצֵרֹת׃
וּנְטַלוּ מִקִּבְרֵי דִּמְשַׁאֲלֵי וּשְׁרוֹ בַּחֲצֵרוֹת׃

18 וַיִּסְעוּ מֵחֲצֵרֹת וַיַּחֲנוּ בְּרִתְמָה׃
וּנְטַלוּ מֵחֲצֵרוֹת וּשְׁרוֹ בְּרִתְמָה׃

19 וַיִּסְעוּ מֵרִתְמָה וַיַּחֲנוּ בְּרִמֹּן פָּרֶץ׃
וּנְטַלוּ מֵרִתְמָה וּשְׁרוֹ בְּרִמּוֹן פָּרֶץ׃

20 וַיִּסְעוּ מֵרִמֹּן פָּרֶץ וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה׃
וּנְטַלוּ מֵרִמּוֹן פָּרֶץ וּשְׁרוֹ בְּלִבְנָה׃

21 וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ בְּרִסָּה׃
וּנְטַלוּ מִלִּבְנָה וּשְׁרוֹ בְּרִסָּה׃

22 וַיִּסְעוּ מֵרִסָּה וַיַּחֲנוּ בִּקְהֵלָתָה׃
וּנְטַלוּ מֵרִסָּה וּשְׁרוֹ בִּקְהֵלָתָה׃

23 וַיִּסְעוּ מִקְּהֵלָתָה וַיַּחֲנוּ בְּהַר־שָׁפֶר׃
וּנְטַלוּ מִקְּהֵלָתָה וּשְׁרוֹ בְּטוּרָא דְּשָׁפֶר׃

24 וַיִּסְעוּ מֵהַר־שָׁפֶר וַיַּחֲנוּ בַּחֲרָדָה׃
וּנְטַלוּ מִטּוּרָא דְּשָׁפֶר וּשְׁרוֹ בַּחֲרָדָה׃

25 וַיִּסְעוּ מֵחֲרָדָה וַיַּחֲנוּ בְּמַקְהֵלֹת׃
וּנְטַלוּ מֵחֲרָדָה וּשְׁרוֹ בְּמַקְהֵלוֹת׃

26 וַיִּסְעוּ מִמַּקְהֵלֹת וַיַּחֲנוּ בְּתָחַת׃
וּנְטַלוּ מִמַּקְהֵלוֹת וּשְׁרוֹ בְּתָחַת׃

27 וַיִּסְעוּ מִתָּחַת וַיַּחֲנוּ בְּתָרַח׃
וּנְטַלוּ מִתָּחַת וּשְׁרוֹ בְּתָרַח׃

28 וַיִּסְעוּ מִתָּרַח וַיַּחֲנוּ בְּמִתְקָה׃
וּנְטַלוּ מִתָּרַח וּשְׁרוֹ בְּמִתְקָה׃

29 וַיִּסְעוּ מִמִּתְקָה וַיַּחֲנוּ בְּחַשְׁמֹנָה׃
וּנְטַלוּ מִמִּתְקָה וּשְׁרוֹ בְּחַשְׁמוֹנָה׃

30 וַיִּסְעוּ מֵחַשְׁמֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּמֹסֵרוֹת׃
וּנְטַלוּ מֵחַשְׁמוֹנָה וּשְׁרוֹ בְּמוֹסֵרוֹת׃

7 And they journeyed from Etham, and turned back unto Pihahiroth, which is before Baal-zephon; and they pitched before Migdol.

8 And they journeyed from Penehahiroth, and passed through the midst of the sea into the wilderness; and they went three days' journey in the wilderness of Etham, and pitched in Marah.

9 And they journeyed from Marah, and came unto Elim; and in Elim were twelve springs of water, and threescore and ten palm-trees; and they pitched there.

10 And they journeyed from Elim, and pitched by the Red Sea.

11 And they journeyed from the Red Sea, and pitched in the wilderness of Sin.

12 And they journeyed from the wilderness of Sin, and pitched in Dophkah.

13 And they journeyed from Dophkah, and pitched in Alush.

14 And they journeyed from Alush, and pitched in Rephidim, where was no water for the people to drink.

15 And they journeyed from Rephidim, and pitched in the wilderness of Sinai.

16 And they journeyed from the wilderness of Sinai, and pitched in Kibroth-hattaavah.

17 And they journeyed from Kibroth-hattaavah, and pitched in Hazeroth.

18 And they journeyed from Hazeroth, and pitched in Rithmah.

19 And they journeyed from Rithmah, and pitched in Rimmon-perez.

20 And they journeyed from Rimmon-perez, and pitched in Libnah.

21 And they journeyed from Libnah, and pitched in Rissah.

22 And they journeyed from Rissah, and pitched in Kehelah.

23 And they journeyed from Kehelah, and pitched in mount Shepher.

24 And they journeyed from mount Shepher, and pitched in Haradah.

25 And they journeyed from Haradah, and pitched in Makheloth.

26 And they journeyed from Makheloth, and pitched in Tahath.

27 And they journeyed from Tahath, and pitched in Terah.

28 And they journeyed from Terah, and pitched in Mithkah.

29 And they journeyed from Mithkah, and pitched in Hashmonah.

30 And they journeyed from Hashmonah, and pitched in Moseroth.

(18) ויחנו ברתמה. על שם לשון הרע של מרגלים שנאמר (תהלים קכ, ד) מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים:

31 וַיִּסְעוּ מִמֹּסֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בִּבְנֵי יַעֲקָן׃ וּנְטַלוּ מִמּוֹסֵרוֹת וּשְׁרוֹ בִּבְנֵי יַעֲקָן׃ 31 And they journeyed from Moseroth, and pitched in Bene-jaakan.

32 וַיִּסְעוּ מִבְּנֵי יַעֲקָן וַיַּחֲנוּ בְּחֹר הַגִּדְגָּד׃ וּנְטַלוּ מִבְּנֵי יַעֲקָן וּשְׁרוֹ בְּחוֹר גִּדְגָּד׃ 32 And they journeyed from Bene-jaakan, and pitched in Hor-haggidgad.

33 וַיִּסְעוּ מֵחֹר הַגִּדְגָּד וַיַּחֲנוּ בְּיָטְבָתָה׃ וּנְטַלוּ מֵחוֹר גִּדְגָּד וּשְׁרוֹ בְּיָטְבָתָה׃ 33 And they journeyed from Hor-haggidgad, and pitched in Jotbah.

34 וַיִּסְעוּ מִיָּטְבָתָה וַיַּחֲנוּ בְּעַבְרֹנָה׃ וּנְטַלוּ מִיָּטְבָתָה וּשְׁרוֹ בְּעַבְרוֹנָה׃ 34 And they journeyed from Jotbah, and pitched in Abronah.

35 וַיִּסְעוּ מֵעַבְרֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּעֶצְיֹן גָּבֶר׃ וּנְטַלוּ מֵעַבְרוֹנָה וּשְׁרוֹ בְּעֶצְיוֹן גָּבֶר׃ 35 And they journeyed from Abronah, and pitched in Ezion-geber.

36 וַיִּסְעוּ מֵעֶצְיֹן גָּבֶר וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר־צִן הִוא קָדֵשׁ׃ וּנְטַלוּ מֵעֶצְיוֹן גָּבֶר וּשְׁרוֹ בְּמִדְבַּר צִין הִיא רְקַם׃ 36 And they journeyed from Ezion-geber, and pitched in the wilderness of Zin—the same is Kadesh.

37 וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיַּחֲנוּ בְּהַר הָהָר בִּקְצֵה אֶרֶץ אֱדוֹם׃ וּנְטַלוּ מֵרְקַם וּשְׁרוֹ בְּהוֹר טוּרָא בִּסְיָפֵי אַרְעָא דֶאֱדוֹם׃ 37 And they journeyed from Kadesh, and pitched in mount Hor, in the edge of the land of Edom.—

38 וַיַּעַל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶל־הֹר הָהָר עַל־פִּי יְהוָה וַיָּמָת שָׁם בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ׃ וּסְלִיק אַהֲרֹן כָּהֲנָא לְהוֹר טוּרָא עַל מֵימְרָא דַיְיָ וּמִית תַּמָּן בִּשְׁנַת אַרְבְּעִין לְמִפַּק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּיַרְחָא חֲמִישָׁאָה בְּחַד לְיַרְחָא׃ 38 And Aaron the priest went up into mount Hor at the commandment of the Lord, and died there, in the fortieth year after the children of Israel were come out of the land of Egypt, in the fifth month, on the first day of the month.

39 וְאַהֲרֹן בֶּן־שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים וּמְאַת שָׁנָה בְּמֹתוֹ בְּהֹר הָהָר׃ (ס) וְאַהֲרֹן בַּר מְאָה וְעֶשְׂרִין וּתְלָת שְׁנִין כַּד מִית בְּהוֹר טוּרָא׃ 39 And Aaron was a hundred and twenty and three years old when he died in mount Hor.

40 וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד וְהוּא־יֹשֵׁב בַּנֶּגֶב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֹא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וּשְׁמַע כְּנַעֲנָאָה מַלְכָּא דַּעֲרָד וְהוּא יָתִיב בְּדָרוֹמָא בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן בְּמֵיתֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ 40 And the Canaanite, the king of Arad, who dwelt in the South in the land of Canaan, heard of the coming of the children of Israel.—

41 וַיִּסְעוּ מֵהֹר הָהָר וַיַּחֲנוּ בְּצַלְמֹנָה׃ וּנְטַלוּ מֵהֹר טוּרָא וּשְׁרוֹ בְּצַלְמֹנָה׃ 41 And they journeyed from mount Hor, and pitched in Zalmonah.

42 וַיִּסְעוּ מִצַּלְמֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּפוּנֹן׃ וּנְטַלוּ מִצַּלְמֹנָה וּשְׁרוֹ בְּפוּנוֹן׃ 42 And they journeyed from Zalmonah, and pitched in Punon.

43 וַיִּסְעוּ מִפּוּנֹן וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת׃ וּנְטַלוּ מִפּוּנוֹן וּשְׁרוֹ בְּאוֹבוֹת׃ 43 And they journeyed from Punon, and pitched in Oboth.

44 וַיִּסְעוּ מֵאֹבֹת וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים בִּגְבוּל מוֹאָב׃ וּנְטַלוּ מֵאוֹבוֹת וּשְׁרוֹ בְּמִגְזַת עִבְרָאֵי בִּתְחוּם מוֹאָב׃ 44 And they journeyed from Oboth, and pitched in Ije-abarim, in the border of Moab.

45 וַיִּסְעוּ מֵעִיִּים וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֹן גָּד׃ וּנְטַלוּ מִמִּגְזָתָא וּשְׁרוֹ בְּדִיבוֹן גָּד׃ 45 And they journeyed from Ijim, and pitched in Dibon-gad.

46 וַיִּסְעוּ מִדִּיבֹן גָּד וַיַּחֲנוּ בְּעַלְמֹן דִּבְלָתָיְמָה׃ וּנְטַלוּ מִדִּיבוֹן גָּד וּשְׁרוֹ בְּעַלְמוֹן דִּבְלָתָיִם׃ 46 And they journeyed from Dibon-gad, and pitched in Almon-diblathaim.

47 וַיִּסְעוּ מֵעַלְמֹן דִּבְלָתָיְמָה וַיַּחֲנוּ בְּהָרֵי הָעֲבָרִים לִפְנֵי נְבוֹ׃ וּנְטַלוּ מֵעַלְמוֹן דִּבְלָתָיִם וּשְׁרוֹ בְּטוּרֵי דְּעִבְרָאֵי דִּקְדָם נְבוֹ׃ 47 And they journeyed from Almon-diblathaim, and pitched in the mountains of Abarim, in front of Nebo.

48 וַיִּסְעוּ מֵהָרֵי הָעֲבָרִים וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ׃ וּנְטַלוּ מִטּוּרֵי דְּעִבְרָאֵי וּשְׁרוֹ בְּמֵישְׁרַיָּא דְּמוֹאָב עַל יַרְדְּנָא דִּירִיחוֹ׃ 48 And they journeyed from the mountains of Abarim, and pitched in the plains of Moab by the Jordan at Jericho.

49 וַיַּחֲנוּ עַל־הַיַּרְדֵּן מִבֵּית הַיְשִׁמֹּת עַד אָבֵל הַשִּׁטִּים בְּעַרְבֹת מוֹאָב׃ (ס) וּשְׁרוֹ עַל יַרְדְּנָא מִבֵּית יְשִׁימוֹת עַד מֵישַׁר שִׁטִּין בְּמֵישְׁרַיָּא דְּמוֹאָב׃ 49 And they pitched by the Jordan, from Beth-jeshimoth even unto Abel-shittim in the plains of Moab.

(38) על פי ה׳. מלמד שמת בנשיקה (ב״ב יז, ח):
(40) וישמע הכנעני. כאן למדך שמיתת אהרן היא השמועה שנפתלקו ענני כבוד וכסבור שנתנה רשות להלחם בישראל לפיכך חזר וכתבה (ר״ה ג, ח):
(44) בעיי העברים. לשון חרבות וגלים כמו (מיכה ח, ו) לעי השדה (תהלים עט, ח) שמו את ירושלים לעיים:
(49) מבית הישמת עד אבל השטים. כאן למדך שיעור מחנה ישראל י״ב מיל. דאמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא אתרא וכו׳ (עירובין נה, ב): אבל השטים. מישור של שטים אצל שמו:

שלישי (חמישי)	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרִחוֹ לֵאמֹר׃	וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּמֵישְׁרַיָא דְּמוֹאָב עַל יַרְדְּנָא דִּירִיחוֹ לְמֵימַר׃	50
51	דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן׃	מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא לְאַרְעָא דִּכְנָעַן׃	51
52	וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאִבַּדְתֶּם אֵת כָּל־מַשְׂכִּיתָם וְאֵת כָּל־צַלְמֵי מַסֵּכֹתָם תְּאַבֵּדוּ וְאֵת כָּל־בָּמוֹתָם תַּשְׁמִידוּ׃	וּתְתָרְכוּן יָת כָּל יָתְבֵי אַרְעָא מִן קֳדָמֵיכוֹן וְתַבְּדוּן יָת כָּל בֵּית סִגְדְּתְהוֹן וְיָת כָּל צַלְמֵי מַתְכְּתְהוֹן תַּבְּדוּן וְיָת כָּל בָּמָתְהוֹן תְּשֵׁיצוּן׃	52
53	וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ וֵישַׁבְתֶּם־בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ לָרֶשֶׁת אֹתָהּ׃	וּתְתָרְכוּן יָת יָתְבֵי אַרְעָא וְתִתְּבוּן בַּהּ אֲרֵי לְכוֹן יְהַבִית יָת אַרְעָא לְמֵירַת יָתַהּ׃	53
54	וְהִתְנַחַלְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ בְּגוֹרָל לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם לָרַב תַּרְבּוּ אֶת־נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תַּמְעִיט אֶת־נַחֲלָתוֹ אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שָׁמָּה הַגּוֹרָל לוֹ יִהְיֶה לְמַטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם תִּתְנָחָלוּ׃	וְתַחְסְנוּן יָת אַרְעָא בְּעַדְבָא לְזַרְעֲיָתְכוֹן לְסַגִּיאֵי תַּסְגּוּן יָת אַחְסָנַתְהוֹן וְלִזְעֵירֵי תַּזְעֵרוּן יָת אַחְסָנַתְהוֹן לְדִי יִפּוֹק לֵיהּ תַּמָּן עַדְבָא דִּילֵיהּ יְהֵי לְשִׁבְטֵי אֲבָהָתְכוֹן תַּחְסְנוּן׃	54
55	וְאִם־לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשִׂכִּים בְּעֵינֵיכֶם וְלִצְנִנִים בְּצִדֵּיכֶם וְצָרְרוּ אֶתְכֶם עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ׃	וְאִם לָא תְּתָרְכוּן יָת יָתְבֵי אַרְעָא מִן קֳדָמֵיכוֹן וִיהֵי דְּתַשְׁאֲרוּן מִנְּהוֹן לְסִיעָן נָטְלָן זַיִן לְקִבְלְכוֹן וּלְמַשְׁרְיָן מַקְפָּנֵיכוֹן וְיַעִיקוּן לְכוֹן עַל אַרְעָא דְּאַתּוּן יָתְבִין בַּהּ׃	55
56	וְהָיָה כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֶעֱשֶׂה לָכֶם׃ (פ)	וִיהֵי כְּמָא דְּחַשֵּׁיבִית לְמֶעֱבַד לְהוֹן אַעֲבִיד לְכוֹן׃	56
לא	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃	וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃	XXXIV
2	צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־אַתֶּם בָּאִים אֶל־הָאָרֶץ כְּנָעַן זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפֹּל לָכֶם בְּנַחֲלָה אֶרֶץ כְּנָעַן לִגְבֻלֹתֶיהָ׃	פַּקֵּיד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי אַתּוּן אֲתָאִין לְאַרְעָא דִּכְנָעַן דָּא אַרְעָא דְּתִתְפְּלֵיג לְכוֹן בְּאַחְסָנָא אַרְעָא דִּכְנַעַן לִתְחוּמַהָא׃	2
3	וְהָיָה לָכֶם פְּאַת־נֶגֶב מִמִּדְבַּר־צִן עַל־יְדֵי אֱדוֹם וְהָיָה לָכֶם גְּבוּל נֶגֶב מִקְצֵה יָם־הַמֶּלַח קֵדְמָה׃	וִיהֵי לְכוֹן רוּחַ דָּרוֹמָא מִמַּדְבְּרָא דְּצִין עַל תְּחוּמֵי אֱדוֹם וִיהֵי לְכוֹן תְּחוּם דָּרוֹמָא מִסְּיָפֵי יַמָּא דְּמִלְחָא קַדּוּמָא׃	3

(51) כי אתם עברים את הירדן וגו׳ והורשתם וגו׳. והלא כמה פעמים הוזהרו על כך אלא כך אמר להם משה כשאתם עוברים בירדן ביבשה על מנת כן תעברו. ואם לאו מים באין ושוטפין אתכם וכן מצינו שאמר להם יהושע בעודם בירדן (סוטה לד, א. תוספתא סוטה מ, ה):

(52) והורשתם. וגרשתם: משכיתם. כתרגומו בית סגדתהון על שם שהיו מסככין את הקרקע בלבנים של שיש להשתחוות עליהם בפישוט ידיים ורגליים כדכתיב (ויקרא כו, א) ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה: מסכתם. כתרגומו מתכתהון:

(53) והורשתם את הארץ. והורשתם אותה מיושביה ואז וישבתם בה תוכלו להתקיים בה ואם לאו לא תוכלו להתקיים בה:

(54) אל אשר יצא לו שמה. מקרא קצר הוא זה אל מקום אשר יצא לו שמה הגורל לו יהיה: למטות אבותיכם. לפי חשבון יוצאי מצרים (נ"נ קיז, א). דבר אחר בשניים עשר גבולין כמנין השבטים:

(55) והיה אשר תותירו מהם. יהיו לכם לרעה: לשכים בעיניכם. ליתדות המנקרות עיניכם תרגום של יתדות שיכיא: ולצנינם. פותרים בו הפותרים לשון מסוכת קוצים הסוככת אתכם לסגור ולכלוא אתכם מאין יוצא ובא: וצררו אתכם. כתרגומו:

(2) זאת הארץ אשר תפול לכם וגו׳. לפי שהרבה מצות נוהגות בארץ ואין נוהגות בחוצה לארץ הולרך לכתוב מצרני גבולי רוחותיה סביב. לומר לך מן הגבולים הללו ולפנים המצות נוהגות: תפול לכם. על שם שנתחלקה בגורל נקראת חלוקה לשון נפילה. ומדרש אגדה אומר (תנחומא ד) על ידי שהפיל הקב"ה שריהם של ע' אומות מן השמים וכפתן לפני משה אמר לו ראה אין בהם עוד כח:

(3) והיה לכם פאת נגב. רוח דרומית אשר מן המזרח למערב: ממדבר צן. אשר אצל אדום מתחלת מקצוע דרומית מזרחית של ארץ תשעת המטות. כילד שלש ארצות יושבות בדרומה של ארץ ישראל זו אצל זו קצת ארץ מצרים וארץ אדום כולה וארץ מואב כולה. ארץ מצרים במקצוע דרומית מערבית שנאמר בפרשה זו מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאותיו הימה. ונחל מצרים היה מהלך על פני כל ארץ מצרים שנאמר (יהושע יג, ג) מן השיחור אשר על פני מצרים. ומפסיק בין ארץ מצרים לארץ

4 וְנָסַב לָכֶם הַגְּבוּל מִנֶּגֶב לְמַעֲלֵה עַקְרַבִּים וְעָבַר צִנָה (כ׳ והיה)[ק׳ וְהָיוּ] תּוֹצְאֹתָיו מִנֶּגֶב לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ וְיָצָא חֲצַר־אַדָּר וְעָבַר עַצְמֹנָה׃

4 וְיַסְחַר לְכוֹן תְּחוּמָא מִדָּרוֹמָא לְמַסְקַנָּא דְּעַקְרַבִּין וְיִעְבַּר לְצִין וִיהוֹן מַפְּקָנוֹהִי מִדָּרוֹמָא לְרִקַם גֵּיאָה וְיִפּוֹק לַחֲצַר אַדָּר וְיִעְבַּר לְעַצְמוֹן׃

and your border shall turn about southward of the ascent of Akrabbim, and pass along to Zin; and the goings out thereof shall be southward of Kadesh-barnea; and it shall go forth to Hazar-addar, and pass along to Azmon;

5 וְנָסַב הַגְּבוּל מֵעַצְמוֹן נַחֲלָה מִצְרָיִם וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו הַיָּמָּה׃

5 וְיַסְחַר תְּחוּמָא מֵעַצְמוֹן לְנַחְלָא דְּמִצְרָיִם וִיהוֹן מַפְּקָנוֹהִי לְיַמָּא׃

and the border shall turn about from Azmon unto the Brook of Egypt, and the goings out thereof shall be at the Sea.

6 וּגְבוּל יָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וּגְבוּל זֶה־יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל יָם׃

6 וּתְחוּם מַעְרְבָא וִיהֵי לְכוֹן יַמָּא רַבָּא וּתְחוּמֵיהּ דֵּין יְהֵי לְכוֹן תְּחוּם מַעְרְבָא׃

And for the western border, ye shall have the Great Sea for a border; this shall be your west border.

7 וְזֶה־יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן מִן־הַיָּם הַגָּדֹל תְּתָאוּ לָכֶם הֹר הָהָר׃

7 וְדֵין יְהֵי לְכוֹן תְּחוּם צִפּוּנָא מִן יַמָּא רַבָּא תְּכָוְנוּן לְכוֹן לְהוֹר טוּרָא׃

And this shall be your north border: from the Great Sea ye shall mark out your line unto mount Hor;

8 מֵהֹר הָהָר תְּתָאוּ לְבֹא חֲמָת וְהָיוּ תוֹצְאֹת הַגְּבֻל צְדָדָה׃

8 מֵהוֹר טוּרָא תְּכָוְנוּן לְמָטֵי חֲמָת וִיהוֹן מַפְּקָנוֹהִי דִּתְחוּמָא לִצְדָד׃

from mount Hor ye shall mark out a line unto the entrance to Hamath; and the goings out of the border shall be at Zedad;

9 וְיָצָא הַגְּבֻל זִפְרֹנָה וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו חֲצַר עֵינָן זֶה־יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן׃

9 וְיִפּוֹק תְּחוּמָא לְזִפְרוֹן וִיהוֹן מַפְּקָנוֹהִי לַחֲצַר עֵינָן דֵּין יְהֵי לְכוֹן תְּחוּם צִפּוּנָא׃

and the border shall go forth to Ziphron, and the goings out thereof shall be at Hazar-enan; this shall be your north border.

10 וְהִתְאַוִּיתֶם לָכֶם לִגְבוּל קֶדְמָה מֵחֲצַר עֵינָן שְׁפָמָה׃

10 וּתְכָוְנוּן לְכוֹן לִתְחוּם קִדּוּמָא מֵחֲצַר עֵינָן לִשְׁפָם׃

And ye shall mark out your line for the east border from Hazar-enan to Shepham;

11 וְיָרַד הַגְּבֻל מִשְּׁפָם הָרִבְלָה מִקֶּדֶם לָעָיִן וְיָרַד הַגְּבֻל וּמָחָה עַל־כֶּתֶף יָם־כִּנֶּרֶת קֶדְמָה׃

11 וְיֵיחוֹת תְּחוּמָא מִשְּׁפָם לְרִבְלָה מִמִּדְנַח לְעָיִן וְיֵיחוֹת תְּחוּמָא וְיִמְטֵי עַל כֵּיף יָם גְּנֵיסַר קִדּוּמָא׃

and the border shall go down from Shepham to Riblah, on the east side of Ain; and the border shall go down, and shall strike upon the slope of the sea of Chinnereth eastward;

12 וְיָרַד הַגְּבוּל הַיַּרְדֵּנָה וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו יַם הַמֶּלַח זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הָאָרֶץ לִגְבֻלֹתֶיהָ סָבִיב׃

12 וְיֵיחוֹת תְּחוּמָא לְיַרְדְּנָא וִיהוֹן מַפְּקָנוֹהִי לְיַמָּא דְּמִלְחָא דָּא תְּהֵי לְכוֹן אַרְעָא לִתְחוּמַהָא סְחוֹר סְחוֹר׃

and the border shall go down to the Jordan, and the goings out thereof shall be at the Salt Sea; this shall be your land according to the borders thereof round about.'

ישראל וארץ אדום אצלה לצד המזרח וארץ מואב אצל ארץ אדום בסוף הדרום למזרח וכשיצאו ישראל ממצרים אם רצה המקום לקרב את כניסתם לארץ היה מעבירם את הגיליום לצד צפון ובאין לארץ ישראל ולא עשה כן וזהו שנאמר (שמות יג, יז) ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים שהם יושבים על הים במערבה של ארץ כנען כענין שנאמר בפלשתים (צפניה ב, ה) יושבי חבל הים גוי כרתים. ולא נחם אותו הדרך אלא הסיבן והוליאם דרך דרומה אל המדבר והוא שקראו יחזקאל (יחזקאל כ, לה) מדבר העמים לפי שהיו כמה אומות יושבות בצדו והולכין אצל דרומה מן המערב כלפי מזרח תמיד עד שבאו לדרומה של ארץ אדום ובקשו ממלך אדום שיניחם לעבור דרך ארצו ולהכנס לארץ דרך רחבה ולא רצה והוצרכו לסבוב את כל דרומה של אדום עד בואם לדרומה של ארץ מואב שנאמר (שופטים יא, יז) וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה. והלכו כל דרומה של מואב עד סופה ומשם הפכו פניהם לצפון עד שסבבו כל מצר מזרחי שלה לרחבה וכשכלו את מזרחה מצאו את ארץ סיחון ועוג שהיו יושבין במזרחה של ארץ כנען והירדן מפסיק ביניהם וזהו שנאמר ביפתח (שם יח) וילך במדבר ויסב את ארץ אדום ואת ארץ מואב ויבא ממזרח שמש לארץ מואב. וכבשו את ארץ סיחון ועוג שהיתה בצפונה של ארץ מואב. וקרבו עד הירדן והוא כנגד מקצוע לפונית מערבית של ארץ מואב נמצא שארץ כנען שבעבר הירדן למערב היה מקצוע דרומית מזרחית שלה אצל אדום:

(4) ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבים. כל מקום שנאמר ונסב או וילא מלמד שלא היה המצר שוה אלא הולך ויולא לחוץ יולא המצר ועוקם לצד צפונו של עולם בהלכסון למערב ועובר המצר בדרומה של מעלה עקרבים נמצא מעלה עקרבים לפנים מן המצר: ועבר צנה. אל צין כמו מצרימה: והיו תוצאותיו. קצותיו. בדרומה של קדש ברנע: ויצא חצר אדר. מתפשט המצר ומרחיב לצד צפון של עולם ונמשך עוד בהלכסון למערב ובא לו לחצר אדר ומשם לעצמון ומשם לנחל מצריים. ולשון ונסב האמור כאן לפי שכתב וילא חצר אדר שהתחיל להרחיב משעבר את קדש ברנע ורוחב אותה רצועה שבלטה לצד צפון היתה מקדש ברנע עד עצמון ומשם והלאה נתקצר המצר ונסב לצד הדרום ובא לו לנחל מצריים ומשם לצד המערב אל הים הגדול שהוא מצר מערבה של כל ארץ ישראל. ונמצא שנחל מצריים במקצוע מערבית דרומית:

(5) והיו תוצאותיו הימה. אל מצר המערב שאין עוד גבול נגב מאריך לצד המערב משם והלאה:

(6) וגבול ים. ומצר מערבי מהו: והיה לכם הים הגדול. למצר: וגבול. הנאין שבתוך הים אף הם מן הגבול והם אייס שקורין אינזול"ס (גיטין ח, א):

(7) גבול צפון. מצר צפון: מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר. שהוא במקצוע לפונית מערבית. ולאשו משפיע ונכנס לתוך הים ויש מרוחב הים לפניה הימנו וחוצה הימנו (שם): תתאו. תשפעו לכם לנטות ממערב לצפון אל הר ההר: תתאו. לשון סיבה כמו (ד"ה־ב יב, יא) אל תא הרליס (יחזקאל מ, י) ותאי השער הילינע שקורין אפנדי"ן שהוא מוסב ומשופע:

(8) מהר ההר. תסבו ותלכו אל מצר הצפון לצד המזרח ותפגעו בלבא חמת זו אנטוכיא: תוצאות הגבול. סופי הגבול. כל מקום שנאמר מוצאות הגבול או המצר כלה שם לגמרי ואינו עובר להלן כלל או משם מתפשט ומרחיב ויולא לאחוריו להמשיך להלן בהלכסון יותר מן הרוחב הראשון ולענין רוחב המדה הראשון קראו מוצאות ששם כלתה אותה מדה:

(9) והיו תוצאתיו חצר עינן. הוא היה סוף המצר הצפוני. ונמצאת חצר עינן במקצוע לפונית מזרחית. ומשם והתאויתם לכם אל מצר המזרחי:

(10) והתאויתם. לשון הסבה ונטיה כמו תתאו: שפמה. במצר המזרחי ומשם הרבלה:

(11) מקדם לעין. שם מקום והמצר הולך במזרחו ונמצא העין לפניה מן המצר ומארץ ישראל הוא: וירד הגבול. כל שהגבול הולך מצפון לדרום הוא יורד והולך: ומחה על כתף. עבר: ים כנרת קדמה. שיהא יש כנרת תוך לגבול במערב והגבול במזרח יש כנרת ומשם יורד אל הירדן והירדן מושך ובא מן הצפון לדרום בהלכסון נוטה לצד מזרח ומתקרב לצד ארץ כנען כנגד יש כנרת ומושך לצד מזרחה של ארץ ישראל כנגד יש כנרת עד שנופל ביש המלח ומשם כלה הגבול בתוצאותיו אל יש המלח שממנו התחלת מצר מקצוע דרומית מזרחית הרי סובבת אותה לארבע רוחותיה:

13 וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוֹרָל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָתֶת לְתִשְׁעַת הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה׃

13 ופקיד משה ית בני ישראל למימר דא ארעא דתתחסנון יתה בעדבא דפקיד ייי למתן לתשעא שבטין ופלגות שבטא׃

13 And Moses commanded the children of Israel, saying: 'This is the land wherein ye shall receive inheritance by lot, which the Lord hath commanded to give unto the nine tribes, and to the half-tribe;

14 כִּי לָקְחוּ מַטֵּה בְנֵי הָרְאוּבֵנִי לְבֵית אֲבֹתָם וּמַטֵּה בְנֵי־הַגָּדִי לְבֵית אֲבֹתָם וַחֲצִי מַטֵּה מְנַשֶּׁה לָקְחוּ נַחֲלָתָם׃

14 אֲרֵי קַבִּילוּ שִׁבְטָא דִבְנֵי רְאוּבֵן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן וְשִׁבְטָא דִבְנֵי גָד לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן וּפַלְגוּת שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה קַבִּילוּ אַחְסָנָתְהוֹן׃

14 for the tribe of the children of Reuben according to their fathers' houses, and the tribe of the children of Gad according to their fathers' houses, have received, and the half-tribe of Manasseh have received, their inheritance;

15 שְׁנֵי הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה לָקְחוּ נַחֲלָתָם מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרִחוֹ קֵדְמָה מִזְרָחָה׃ (פ)

15 תְּרֵין שִׁבְטִין וּפַלְגוּת שִׁבְטָא קַבִּילוּ אַחְסָנָתְהוֹן מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא דִירִיחוֹ קְדוּמָא מַדְנְחָא׃

15 the two tribes and the half-tribe have received their inheritance beyond the Jordan at Jericho eastward, toward the sun-rising.'

16 (רביעי (ששי) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

16 ומליל ייי עם משה למימר׃

16 And the Lord spoke unto Moses, saying:

17 אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־יִנְחֲלוּ לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן׃

17 אִלֵּין שְׁמָהָת גּוּבְרַיָּא דְיַחְסְנוּן לְכוֹן יָת אַרְעָא אֶלְעָזָר כָּהֲנָא וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן׃

17 'These are the names of the men that shall take possession of the land for you: Eleazar the priest, and Joshua the son of Nun.

18 וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מִמַّטֶּה תִּקְּחוּ לִנְחֹל אֶת־הָאָרֶץ׃

18 וְרַבָּא חַד רַבָּא חַד מִשִּׁבְטָא תִּדְבְּרוּן לְאַחְסָנָא יָת אַרְעָא׃

18 And ye shall take one prince of every tribe, to take possession of the land.

19 וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה׃

19 וְאִלֵּין שְׁמָהָת גּוּבְרַיָּא לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה׃

19 And these are the names of the men: of the tribe of Judah, Caleb the son of Jephunneh.

20 וּלְמַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן־עַמִּיהוּד׃

20 וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁמוּאֵל בַּר עַמִּיהוּד׃

20 And of the tribe of the children of Simeon, Shemuel the son of Ammihud.

21 לְמַטֵּה בִנְיָמִן אֱלִידָד בֶּן־כִּסְלוֹן׃

21 לְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִין אֱלִידָד בַּר כִּסְלוֹן׃

21 Of the tribe of Benjamin, Elidad the son of Chislon.

22 וּלְמַטֵּה בְנֵי־דָן נָשִׂיא בֻּקִּי בֶן־יָגְלִי׃

22 וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי דָן רַבָּא בֻּקִּי בַּר יָגְלִי׃

22 And of the tribe of the children of Dan a prince, Bukki the son of Jogli.

23 לִבְנֵי יוֹסֵף לְמַטֵּה בְנֵי־מְנַשֶּׁה נָשִׂיא חַנִּיאֵל בֶּן־אֵפֹד׃

23 לִבְנֵי יוֹסֵף לְשִׁבְטָא דִבְנֵי מְנַשֶּׁה רַבָּא חַנִּיאֵל בַּר אֵפוֹד׃

23 Of the children of Joseph: of the tribe of the children of Manasseh a prince, Hanniel the son of Ephod;

24 וּלְמַטֵּה בְנֵי־אֶפְרַיִם נָשִׂיא קְמוּאֵל בֶּן־שִׁפְטָן׃

24 וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי אֶפְרַיִם רַבָּא קְמוּאֵל בַּר שִׁפְטָן׃

24 and of the tribe of the children of Ephraim a prince, Kemuel the son of Shiphtan.

25 וּלְמַטֵּה בְנֵי־זְבוּלֻן נָשִׂיא אֱלִיצָפָן בֶּן־פַּרְנָךְ׃

25 וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי זְבוּלוּן רַבָּא אֱלִיצָפָן בַּר פַּרְנָךְ׃

25 And of the tribe of the children of Zebulun a prince, Eli-zaphan the son of Parnach.

26 וּלְמַטֵּה בְנֵי־יִשָּׂשכָר נָשִׂיא פַּלְטִיאֵל בֶּן־עַזָּן׃

26 וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי יִשָּׂשכָר רַבָּא פַּלְטִיאֵל בַּר עַזָּן׃

26 And of the tribe of the children of Issachar a prince, Paltiel the son of Azzan.

27 וּלְמַטֵּה בְנֵי־אָשֵׁר נָשִׂיא אֲחִיהוּד בֶּן־שְׁלֹמִי׃

27 וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי אָשֵׁר רַבָּא אֲחִיהוּד בַּר שְׁלוֹמִי׃

27 And of the tribe of the children of Asher a prince, Ahihud the son of Shelomi.

28 וּלְמַטֵּה בְנֵי־נַפְתָּלִי נָשִׂיא פְּדַהְאֵל בֶּן־עַמִּיהוּד׃

28 וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי נַפְתָּלִי רַבָּא פְּדַהְאֵל בַּר עַמִּיהוּד׃

28 And of the tribe of the children of Naphtali a prince, Pedahel the son of Ammihud.

29 אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנַחֵל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ (פ)

29 אִלֵּין דְּפַקִּיד יְיָ לְאַחְסָנָא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא דִכְנָעַן׃

29 These are they whom the Lord commanded to divide the inheritance unto the children of Israel in the land of Canaan.'

(15) קדמה מזרחה. אל פני העולם שהם במזרח שרוח מזרחית קרויה פניה ומערבית קרויה אחור לפיכך דרום לימין וצפון לשמאל:

(17) אשר ינחלו לכם. בשבילכם כל נשיא ונשיא אפוטרופוס לשבטו ומחלק נחלת השבט למשפחות ולגבריה ובורר לכל אחד ואחד חלק הגון. ומה שהם עושין יהיה עשוי כאלו עשאום שלוחים. ולא יתכן לפרש לכם זה ככל לכם שבמקרא שאם כן היה לו לכתוב ינחילו לכם ינחילו משמע שהם נוחלים לכם בשבילכם ובמקומכם כמו (שמות יד, יד) ה' ילחם לכם:

(18) לנחול את הארץ. שיהא נוחל ומולק אותה במקומכם:

(29) לנחל את בני ישראל. שהם ינחילו אותה להם למחלקותיה:

XXXV	And the Lord spoke unto Moses in the plains of Moab by the Jordan at Jericho, saying:	וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּמֵישְׁרֵיָא דְּמוֹאָב עַל יַרְדְּנָא דִּירִיחוֹ לְמֵימַר:	חמישי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר:
2	‘Command the children of Israel, that they give unto the Levites of the inheritance of their possession cities to dwell in; and open land round about the cities shall ye give unto the Levites.	פַּקֵּיד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְּנוּן לְלֵיוָאֵי מֵאַחְסָנַת אֲחֻדַּתְהוֹן קִרְוִין לְמִתַּב וְרֶוַח לְקִרְוָיָא סַחְרָנֵיהוֹן תִּתְּנוּן לְלֵיוָאֵי:	2 צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם מִנַּחֲלַת אֲחֻזָּתָם עָרִים לָשָׁבֶת וּמִגְרָשׁ לֶעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם:
3	And the cities shall they have to dwell in; and their open land shall be for their cattle, and for their substance, and for all their beasts.	וִיהוֹן קִרְוָיָא לְהוֹן לְמִתַּב וְרַוְחֵיהוֹן יְהוֹן לִבְעִירְהוֹן וּלְקִנְיָנְהוֹן וּלְכֹל חַיְתָהוֹן:	3 וְהָיוּ הֶעָרִים לָהֶם לָשָׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֶמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכֹל חַיָּתָם:
4	And the open land about the cities, which ye shall give unto the Levites, shall be from the wall of the city and outward a thousand cubits round about.	וְרַוְחֵי קִרְוָיָא דְּתִתְּנוּן לְלֵיוָאֵי מִכּוֹתֶל קִרְתָּא וּלְבָרָא אֶלֶף אַמִּין סְחוֹר סְחוֹר:	4 וּמִגְרְשֵׁי הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם מִקִּיר הָעִיר וָחוּצָה אֶלֶף אַמָּה סָבִיב:
5	And ye shall measure without the city for the east side two thousand cubits, and for the south side two thousand cubits, and for the west side two thousand cubits, and for the north side two thousand cubits, the city being in the midst. This shall be to them the open land about the cities.	וְתִמְשְׁחוּן מִבָּרָא לְקִרְתָּא יָת רוּחַ קִדּוּמָא תְּרֵין אַלְפִין אַמִּין וְיָת רוּחַ דָּרוֹמָא תְּרֵין אַלְפִין אַמִּין וְיָת רוּחַ מַעְרְבָא תְּרֵין אַלְפִין אַמִּין וְיָת רוּחַ צִפּוּנָא תְּרֵין אַלְפִין אַמִּין וְקִרְתָּא בִּמְצִיעַ דֵּין יְהֵי לְהוֹן רַוְחֵי קִרְוָיָא:	5 וּמַדַּדְתֶּם מִחוּץ לָעִיר אֶת־פְּאַת־קֵדְמָה אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֶת־פְּאַת־נֶגֶב אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֶת־פְּאַת־יָם אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֶת פְּאַת צָפוֹן אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְהָעִיר בַּתָּוֶךְ זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרְשֵׁי הֶעָרִים:
6	And the cities which ye shall give unto the Levites, they shall be the six cities of refuge, which ye shall give for the manslayer to flee thither; and beside them ye shall give forty and two cities.	וְיָת קִרְוָיָא דְּתִתְּנוּן לְלֵיוָאֵי יָת שֵׁית קִרְוֵי שֵׁיזְבוּתָא דְּתִתְּנוּן לְמִעְרַק לְתַמָּן קָטוֹלָא וַעֲלֵיהוֹן תִּתְּנוּן אַרְבְּעִין וְתַרְתֵּין קִרְוִין:	6 וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אֶת שֵׁשׁ־עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנֶס שָׁמָּה הָרֹצֵחַ וְעַלֵּיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר:
7	All the cities which ye shall give to the Levites shall be forty and eight cities: them shall ye give with the open land about them.	כָּל קִרְוָיָא דְּתִתְּנוּן לְלֵיוָאֵי אַרְבְּעִין וְתַמְנֵי קִרְוִין יָתְהוֹן וְיָת רַוְחֵיהוֹן:	7 כָּל־הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר אֶתְהֶן וְאֶת־מִגְרְשֵׁיהֶן:
8	And concerning the cities which ye shall give of the possession of the children of Israel, from the many ye shall take many, and from the few ye shall take few; each tribe according to its inheritance which it inheriteth shall give of its cities unto the Levites.’	וְקִרְוָיָא דְּתִתְּנוּן מֵאֲחֻדַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן סַגִּיאֵי תִּסְגּוֹן וּמִן זְעֵירֵי תַּזְעֲרוּן גְּבַר כְּפוּם אַחְסָנְתֵּיהּ דְּיַחְסְנוּן יִתֵּין מִקִּרְוֹהִי לְלֵיוָאֵי:	8 וְהֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מֵאֲחֻזַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הָרַב תַּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמְּעַט תַּמְעִיטוּ אִישׁ כְּפִי נַחֲלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחָלוּ יִתֵּן מֵעָרָיו לַלְוִיִּם: (פ)
9	And the Lord spoke unto Moses, saying:	וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר:	(שביעי) ששי לב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
10	‘Speak unto the children of Israel, and say unto them: When ye pass over the Jordan into the land of Canaan,	מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא לְאַרְעָא דִּכְנָעַן:	10 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אַרְצָה כְּנָעַן:
11	then ye shall appoint you cities to be cities of refuge for you, that the manslayer that killeth any person through error may flee thither.	וּתְזַמְּנוּן לְכוֹן קִרְוִין קִרְוֵי שֵׁיזְבוּתָא יִהְוֻן לְכוֹן וְיִעְרוֹק לְתַמָּן קָטוֹלָא דְּיִקְטוֹל נַפְשָׁא בְּשָׁלוּ:	11 וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכֵּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה:
12	And the cities shall be unto you for refuge from the avenger, that the manslayer die not, until he stand before the congregation for judgment.	וִיהֻוֻן לְכוֹן קִרְוַיָּא לְשֵׁיזְבָא מִגְּאֵיל דְּמָא וְלָא יְמוּת קָטוֹלָא עַד דִּיקוּם קֳדָם כְּנִשְׁתָּא לְדִינָא:	12 וְהָיוּ לָכֶם הֶעָרִים לְמִקְלָט מִגֹּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט:
13	And as to the cities which ye shall give, there shall be for you six cities of refuge.	וְקִרְוַיָּא דְּתִתְּנוּן שֵׁית קִרְוֵי שֵׁיזְבוּתָא יִהְוֻן לְכוֹן:	13 וְהֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתֵּנוּ שֵׁשׁ־עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם:

(2) ומגרש. ריוח מקום חלק חוץ לעיר סביב להיות לגוי לעיר ואין רשאין לבנות שם בית ולא לנטוע כרם ולא לזרוע זריעה (ערכין לג, ב):
(3) ולכל חיתם. לכל צרכיהם (נדרים פא, ח):
(4) אלף אמה סביב. ואמריו הוא אומר אלפים באמה הא כיצד אלפים הוא נותן להם סביב ומהם אלף הפנימים למגרש והחיצונים לשדות וכרמים (עירובין כא. סוטה כז, ב):
(11) והקריתם. אין הקרייה אלא לשון הזמנה וכן הוא אומר (בראשית כז, כ) כי הקרה ה׳ אלהיך לפני (ספרי קנט):
(12) מגאל. מפני גואל הדם שהוא קרוב לנרצח (מכות יב, ח):
(13) שש ערי מקלט. מגיד שאף על פי שהבדיל משה בחייו ג׳ עריס בעבר הירדן (דברים ד, מא) לא היו קולטות עד שנכתרו שלש שנתן יהושע בארץ כנען (מכות ט, ב. ספרי):

14 אֵת׀ שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן
וְאֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן עָרֵי
מִקְלָט תִּהְיֶינָה׃

14 יָת תְּלָת קִרְוַיָּא תִּתְּנוּן מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא
וְיָת תְּלָת קִרְוַיָּא תִּתְּנוּן בְּאַרְעָא דִכְנָעַן
קִרְוֵי שֵׁיזְבוּתָא יִהְוֻיָן׃

Ye shall give three cities beyond the Jordan, and
14 three cities shall ye give in the land of Canaan;
they shall be cities of refuge.

15 לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם
תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ־הֶעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט לָנוּס
שָׁמָּה כָּל־מַכֵּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה׃

15 לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרַיָּא וּלְתוֹתָבַיָּא
דְּבֵינֵיהוֹן יִהְוֻיָן שֵׁית קִרְוַיָּא הָאִלֵּין
לְשֵׁיזְבָא לְמִעְרַק לְתַמָּן כָּל דְּיִקְטוֹל
נַפְשָׁא בְּשָׁלוּ׃

For the children of Israel, and for the stranger
15 and for the settler among them, shall these six
cities be for refuge, that every one that killeth
any person through error may flee thither.

16 וְאִם־בִּכְלִי בַרְזֶל ׀ הִכָּהוּ וַיָּמֹת מֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ׃

16 וְאִם בְּמָאן דְּבַרְזֶל מְחָהִי וְקַטְלֵיהּ
קָטוֹלָא הוּא אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל קָטוֹלָא׃

But if he smote him with an instrument of iron,
16 so that he died, he is a murderer; the murderer
shall surely be put to death.

17 וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ הִכָּהוּ וַיָּמֹת מֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ׃

17 וְאִם בְּאַבְנָא דְּמִתְנַסְּבָא בְּיַד דְּהִיא
כְּמִסַּת דִּימוּת בַּהּ מְחָהִי וְקַטְלֵיהּ קָטוֹלָא
הוּא אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל קָטוֹלָא׃

And if he smote him with a stone in the hand,
17 whereby a man may die, and he died, he is a
murderer; the murderer shall surely be put to
death.

18 אוֹ בִכְלִי עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ
וַיָּמֹת מֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ׃

18 אוֹ בְּמָאן דְּאָע דְּמִתְנְסִיב בְּיַד דְּהוּא
כְּמִסַּת דִּימוּת בֵּיהּ מְחָהִי וְקַטְלֵיהּ
קָטוֹלָא הוּא אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל קָטוֹלָא׃

Or if he smote him with a weapon of wood in
18 the hand, whereby a man may die, and he died,
he is a murderer; the murderer shall surely be
put to death.

19 גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ־בוֹ הוּא יְמִתֶנּוּ׃

19 גְּאֵיל דְּמָא הוּא יִקְטוֹל יָת קָטוֹלָא כַּד
אִתְחַיַּיב לֵיהּ מִן דִּינָא הוּא יִקְטְלִנֵּיהּ׃

The avenger of blood shall himself put the
19 murderer to death; when he meeteth him, he
shall put him to death.

20 וְאִם־בִּשְׂנְאָה יֶהְדָּפֶנּוּ אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו
בִּצְדִיָּה וַיָּמֹת׃

20 וְאִם בְּשִׂנְאָה דְּחָהִי אוֹ רְמָא עֲלוֹהִי
בְּכָמְנָא וְקַטְלֵיהּ׃

And if he thrust him of hatred, or hurled at him
20 any thing, lying in wait, so that he died;

21 אוֹ בְאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת מוֹת־יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא גֹּאֵל הַדָּם יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ־בוֹ׃

21 אוֹ בְּדִבְבוּ מְחָהִי בִּידֵיהּ וְקַטְלֵיהּ
אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל מָחֲיָא קָטוֹלָא הוּא
גְּאֵיל דְּמָא יִקְטוֹל יָת קָטוֹלָא כַּד
אִתְחַיַּיב לֵיהּ׃

or in enmity smote him with his hand, that he
21 died; he that smote him shall surely be put to
death: he is a murderer; the avenger of blood
shall put the murderer to death when he
meeteth him.

22 וְאִם־בְּפֶתַע בְּלֹא־אֵיבָה הֲדָפָהּ אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו כָּל־כְּלִי בְּלֹא צְדִיָּה׃

22 וְאִם בִּתְכִיף בְּלָא דְּבָבוּ דְּחָהִי אוֹ רְמָא
עֲלוֹהִי כָּל מָאן בְּלָא כְּמַן לֵיהּ׃

But if he thrust him suddenly without enmity,
22 or hurled upon him any thing without lying
wait,

23 אוֹ בְכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת וַיַּפֵּל עָלָיו וַיָּמֶת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ׃

23 אוֹ בְּכָל אַבְנָא דְּהִיא כְּמִסַּת דִּימוּת בַּהּ
בְּלָא חָזֵי וּרְמָא עֲלוֹהִי וּמִית וְהוּא לָא
שָׂנֵי לֵיהּ וְלָא תָבַע בִּשְׁתֵּיהּ׃

or with any stone, whereby a man may die,
23 seeing him not, and cast it upon him, so that he
died, and he was not his enemy, neither sought
his harm;

24 וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה׃

24 וִידִינוּן כְּנִשְׁתָּא בֵּין מָחְיָא וּבֵין גְּאֵיל
דְּמָא עַל דִּינַיָּא הָאִלֵּין׃

then the congregation shall judge between the
24 smiter and the avenger of blood according to
these ordinances;

25 וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר־נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר־מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ׃

25 וִישֵׁיזְבוּן כְּנִשְׁתָּא יָת קָטוֹלָא מִיַּד גְּאֵיל
דְּמָא וְיָתִיבוּן יָתֵיהּ כְּנִשְׁתָּא לְקִרְיַת
שֵׁיזְבוּתֵיהּ דַּעֲרַק לְתַמָּן וְיִתֵּיב בַּהּ עַד
דִּימוּת כָּהֲנָא רַבָּא דְּרַבִּי יָתֵיהּ בִּמְשַׁח
קוּדְשָׁא׃

and the congregation shall deliver the manslayer
25 out of the hand of the avenger of blood, and the
congregation shall restore him to his city of
refuge, whither he was fled; and he shall dwell
therein until the death of the high priest, who
was anointed with the holy oil.

(14) את שלש הערים וגו׳. אף על פי שבארץ כנען ט׳ שבטים וכאן אינן אלא שנים ואלי השוה מנין ערי מקלט שלהם משוס דבגלעד נפישי רוצחים דכתיב (הושע ו, ח) גלעד קריית פועלי און עקובה מדם (מכות שם):

(16) ואם בכלי ברזל הכהו. אין זה מדבר בהורג בשוגג הסמוך לו אלא בהורג במזיד ובא ללמד שההורג בכל דבר צריך שיהא בו שיעור כדי להמית שנאמר בכולם אשר ימות בו דמתרגמינן דהיא כמסת דימות בה חוץ מן הברזל שגלוי וידוע לפני הקב״ה שהברזל ממית בכל שהוא אפילו מחט ליפיך לא נתנה בו תורה שיעור לכתוב בו אשר ימות בו ואם תאמר בהורג בשוגג הכתוב מדבר הרי הוא אומר למטה או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות וגו׳ למד על האמורים למעלה שבהורג במזיד הכתוב מדבר (ספרי קס. סנהדרין עו, ב):

(17) באבן יד. שיש בה מלא יד (ספרי קס): אשר ימות בה. שיש בה שיעור להמית כתרגומו לפי שנאמר (שמות כא, יח) והכה איש את רעהו באבן ולא נתן בה שיעור יכול כל שהוא לכך נאמר אשר ימות בה (ספרי קס):

(18) או בכלי עץ יד. לפי שנאמר (שמות כא, כ) וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט יכול כל שהוא לכך נאמר בעץ אשר ימות בו שיהא בו כדי להמית (ספרי קס):

(19) בפגעו בו. אפילו בתוך ערי מקלט:

(20) בצדיה. כתרגומו בכמנא. במארב:

(22) בפתע. באונס. ותרגומו בתכיף שהיה סמוך לו ולא היה לו שהות להזהר עליו:

(23) או בכל אבן אשר ימות בה. הכהו: בלא ראות. שלא ראהו: ויפל עליו. מכאן אמרו ההורג דרך ירידה גולה דרך עלייה אינו גולה (מכות ז, ב):

26 וְאִם־יָצֹא יֵצֵא הָרֹצֵחַ אֶת־גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה׃
וְאִם מִפֶּק יִפּוֹק קָטוֹלָא יָת תְּחוּם קִרְיַת שֵׁיזְבוּתֵיהּ דְּיִעְרוֹק לְתַמָּן׃
26 But if the manslayer shall at any time go beyond the border of his city of refuge, whither he fleeth;

27 וּמָצָא אֹתוֹ גֹאֵל הַדָּם מִחּוּץ לִגְבוּל עִיר מִקְלָטוֹ וְרָצַח גֹּאֵל הַדָּם אֶת־הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ דָּם׃
וְיַשְׁכַּח יָתֵיהּ גָּאֵיל דְּמָא מִבַּרָא לִתְחוּם קִרְיַת שֵׁיזְבוּתֵיהּ וְיִקְטוֹל גָּאֵיל דְּמָא יָת קָטוֹלָא לֵית לֵיהּ דַּם׃
27 and the avenger of blood find him without the border of his city of refuge, and the avenger of blood slay the manslayer; there shall be no bloodguiltiness for him;

28 כִּי בְעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל־אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ׃
אֲרֵי בְּקִרְיַת שֵׁיזְבוּתֵיהּ יִתֵּיב עַד דִּימוּת כָּהֲנָא רַבָּא וּבָתַר דִּימוּת כָּהֲנָא רַבָּא יְתוּב קָטוֹלָא לַאֲרַע אַחְסָנָתֵיהּ׃
28 because he must remain in his city of refuge until the death of the high priest; but after the death of the high priest the manslayer may return into the land of his possession.

29 וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם׃
וִיהוֹן אִלֵּין לְכוֹן לִגְזֵירַת דִּין לְדָרֵיכוֹן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן׃
29 And these things shall be for a statute of judgment unto you throughout your generations in all your dwellings.

30 כָּל־מַכֵּה־נֶפֶשׁ לְפִי עֵדִים יִרְצַח אֶת־הָרֹצֵחַ וְעֵד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת׃
כָּל דְּיִקְטוֹל נַפְשָׁא לְפוּם סָהֲדִין יִקְטוֹל יָת קָטוֹלָא וְסָהִיד חַד לָא יַסְהֵיד בְּאֱנָשׁ לְמִקְטַל׃
30 Whoso killeth any person, the murderer shall be slain at the mouth of witnesses; but one witness shall not testify against any person that he die.

31 וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי־מוֹת יוּמָת׃
וְלָא תְּקַבְּלוּן מָמוֹן עַל אֱנָשׁ קָטוֹל דְּהוּא חַיָּיב לְמִמַּת אֲרֵי אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל׃
31 Moreover ye shall take no ransom for the life of a murderer, that is guilty of death; but he shall surely be put to death.

32 וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן׃
וְלָא תְּקַבְּלוּן מָמוֹן לְמִעְרַק לְקִרְיַת שֵׁיזְבוּתֵיהּ לְמִתֵּב לְמִתַּב בְּאַרְעָא עַד דִּימוּת כָּהֲנָא׃
32 And ye shall take no ransom for him that is fled to his city of refuge, that he should come again to dwell in the land, until the death of the priest.

33 וְלֹא תְחַנִּיפוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף אֶת־הָאָרֶץ וְלָאָרֶץ לֹא־יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַךְ־בָּהּ כִּי־אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ׃
וְלָא תְּחַיְּבוּן יָת אַרְעָא דְּאַתּוּן בַּהּ אֲרֵי דְּמָא הוּא מְחַיֵּיב יָת אַרְעָא וּלְאַרְעָא לָא מִתְכַּפַּר עַל דַּם זַכַּאי דְּאִתְאֲשַׁד בַּהּ אֶלָּהֵין בְּדַם אָשְׁדֵיהּ׃
33 So ye shall not pollute the land wherein ye are; for blood, it polluteth the land; and no expiation can be made for the land for the blood that is shed therein, but by the blood of him that shed it.

34 וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (פ)
וְלָא תְסָאֲבוּן יָת אַרְעָא דְּאַתּוּן יָתְבִין בַּהּ דִּשְׁכִינְתִּי שָׁרְיָא בְּגַוֵּהּ אֲרֵי אֲנָא יְיָ שְׁכִינְתִּי שָׁרְיָא בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
34 And thou shalt not defile the land which ye inhabit, in the midst of which I dwell; for I the Lord dwell in the midst of the children of Israel.'

שביעי וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גִלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי הַנְּשִׂאִים רָאשֵׁי אָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
וּקְרִיבוּ רֵישֵׁי אֲבָהָתָא לְזַרְעִית בְּנֵי גִלְעָד בַּר מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה מִזַּרְעִית בְּנֵי יוֹסֵף וּמַלִּילוּ קֳדָם מֹשֶׁה וּקְדָם רַבְרְבָיָא רֵישֵׁי אֲבָהָתָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
XXXVI And the heads of the fathers' houses of the family of the children of Gilead, the son of Machir, the son of Manasseh, of the families of the sons of Joseph, came near, and spoke before Moses, and before the princes, the heads of the fathers' houses of the children of Israel;

(25) עד מות הכהן הגדול. שהוא בא להשרות שכינה בישראל ולהאריך ימיהם והרוצח בא לסלק את השכינה מישראל ומקצר את ימי החיים. לינו כדאי שיהא לפני כהן גדול (ספרי קמ). דבר אחר לפי שהיה לו לכהן גדול להתפלל שלא תארע תקלה זו לישראל בחייו: אשר משח אותו בשמן הקדש. לפי פשוטו מן המקראות הקצרים הוא שלא פירש מי משחו אלא כמו אשר משחו המושח אותו בשמן הקדש. ורבותינו דרשוהו במסכת מכות (יא, ב) לראיית דבר ללמד שאם עד שלא נגמר דינו מת כהן גדול ומנו אחר תחתיו ולאחר מכאן נגמר דינו חוזר במיתתו של שני שנאמר אשר משח אותו וכי הוא משחו לכהן או הכהן משח אותו אלא להביא את הממשח בימיו שמחזירו במיתתו:

(27) אין לו דם. הרי הוא כהורג את המת שאין לו דם (מכות יב):

(29) בכל מושבתיכם. למד שתהא סנהדרין [קטנה] נוהגת בחולה לארץ כל זמן שנוהגת בארץ ישראל (שם ז, ח):

(30) כל מכה נפש וגו'. הבא להרגו על שהכה את הנפש: לפי עדים ירצח. שיעידו שנמזיד והתראה הרגו (ספרי קסא):

(31) ולא תקחו כופר. לא יפטר בממון (כתובות לז. ספרי שם):

(32) ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו. למי שגם אל עיר מקלטו שהרג בשוגג אינו נפטר מגלות בממון ליתן כופר לשוב לשבת בארץ בטרם ימות הכהן (ספרי שם): לנוס. כמו לָנָס כמו (מיכה ב, ח) שודי מלחמה ששבו מן המלחמה וכן (בפנים ג, יח) נוגי ממועד וכן (יהושע ה, ה) כי מוליס היו כאשר תאמר שוב על מי ששב כבר ומול על מי שמל כבר כן תאמר לנוס על מי שגם כבר וקורהו נוס כלומר מובדח. ואם תאמר לנוס לברוח ותפרשהו לא תקחו כופר למי שיש לו לברוח לפטרו מן הגלות לא ידעתי היאך יאמר לשוב לשבת בארץ הרי עדיין לא נס ומהיכן ישוב:

(33) ולא תחניפו. ולא תרשיעו. כתרגומו ולא תחייבון:

(34) אשר אני שכן בתוכה. שלא תשכינו אותי בטומאתה: כי אני ה׳ שוכן בתוך בני ישראל. אף בזמן שהם טמאים שכינה (שרויה) ביניהם:

2 וַיֹּאמְרוּ אֶת־אֲדֹנִי צִוָּה יְהוָה לָתֵת אֶת־
הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּגוֹרָל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וַאדֹנִי צֻוָּה בַיהוָה לָתֵת אֶת־נַחֲלַת
צְלָפְחָד אָחִינוּ לִבְנֹתָיו׃

2 וַאֲמַרוּ יָת רִבּוֹנִי פַּקִּיד יְיָ לְמִתַּן יָת אַרְעָא
בְּאַחְסָנָא בְּעַדְבָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְרִבּוֹנִי
אִתְפַּקַּד בְּמֵימְרָא דַיְיָ לְמִתַּן יָת אַחְסָנַת
צְלָפְחָד אֲחוּנָא לִבְנָתֵיהּ׃

and they said: 'The Lord commanded my lord to give the land for inheritance by lot to the children of Israel; and my lord was commanded by the Lord to give the inheritance of Zelophehad our brother unto his daughters.

3 וְהָיוּ לְאֶחָד מִבְּנֵי שִׁבְטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
לְנָשִׁים וְנִגְרְעָה נַחֲלָתָן מִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ
וְנוֹסַף עַל נַחֲלַת הַמַּטֶּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה
לָהֶם וּמִגֹּרַל נַחֲלָתֵנוּ יִגָּרֵעַ׃

3 וְיִהְוֻן לְחַד מִבְּנֵי שִׁבְטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְנִשִׁין וְתִתְמְנַע אַחְסָנַתְהוֹן מֵאַחְסָנַת
אֲבָהָתָנָא וְתִתּוֹסַף עַל אַחְסָנַת שִׁבְטָא
דִּיהְוֻן לְהוֹן וּמֵעֲדַב אַחְסָנְתָנָא יִתְמְנַע׃

And if they be married to any of the sons of the other tribes of the children of Israel, then will their inheritance be taken away from the inheritance of our fathers, and will be added to the inheritance of the tribe whereunto they shall belong; so will it be taken away from the lot of our inheritance.

4 וְאִם־יִהְיֶה הַיֹּבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסְפָה
נַחֲלָתָן עַל נַחֲלַת הַמַּטֶּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה
לָהֶם וּמִנַּחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתֵינוּ יִגָּרַע נַחֲלָתָן׃

4 וְאִם יְהֵי יוֹבִילָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתּוֹסַף
אַחְסָנַתְהוֹן עַל אַחְסָנַת שִׁבְטָא דִּיהְוֻן
לְהוֹן וּמֵאַחְסָנַת שִׁבְטָא דַּאֲבָהָתָנָא
תִּתְמְנַע אַחְסָנַתְהוֹן׃

And when the jubilee of the children of Israel shall be, then will their inheritance be added unto the inheritance of the tribe whereunto they shall belong; so will their inheritance be taken away from the inheritance of the tribe of our fathers.'

5 וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְהוָה
לֵאמֹר כֵּן מַטֵּה בְנֵי־יוֹסֵף דֹּבְרִים׃

5 וּפַקִּיד מֹשֶׁה יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מֵימְרָא
דַיְיָ לְמֵימַר יָאוּת שִׁבְטָא דִּבְנֵי יוֹסֵף
מְמַלְלִין׃

And Moses commanded the children of Israel according to the word of the Lord, saying: 'The tribe of the sons of Joseph speaketh right.

6 זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לִבְנוֹת
צְלָפְחָד לֵאמֹר לַטּוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה
לְנָשִׁים אַךְ לְמִשְׁפַּחַת מַטֵּה אֲבִיהֶם
תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים׃

6 דֵּין פִּתְגָמָא דְּפַקִּיד יְיָ לִבְנָת צְלָפְחָד
לְמֵימַר לִדְתָקִין בְּעֵינֵיהוֹן יִהְוֻן לִנְשִׁין
בְּרַם לְזַרְעִית שִׁבְטָא דַּאֲבוּהוֹן יִהְוֻן
לִנְשִׁין׃

This is the thing which the Lord hath commanded concerning the daughters of Zelophehad, saying: Let them be married to whom they think best; only into the family of the tribe of their father shall they be married.

7 וְלֹא־תִסֹּב נַחֲלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּטֶּה
אֶל־מַטֶּה כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתָיו
יִדְבְּקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

7 וְלָא תַסְחַר אַחְסָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
מִשִּׁבְטָא לְשִׁבְטָא אֲרֵי גְּבַר בְּאַחְסָנַת
שִׁבְטָא דַּאֲבָהָתּוֹהִי יִדְבְּקוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

So shall no inheritance of the children of Israel remove from tribe to tribe; for the children of Israel shall cleave every one to the inheritance of the tribe of his fathers.

8 וְכָל־בַּת יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה מִמַּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירְשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ
נַחֲלַת אֲבֹתָיו׃

8 וְכָל בְּרַתָּא יָרְתַת אַחְסָנָא מִשִּׁבְטַיָּא דִּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְחַד מִזַּרְעִית שִׁבְטָא דַּאֲבוּהָא
תְּהֵי לְאִתּוּ בְּדִיל דְּיֵירְתּוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
גְּבַר אַחְסָנַת אֲבָהָתּוֹהִי׃

And every daughter, that possesseth an inheritance in any tribe of the children of Israel, shall be wife unto one of the family of the tribe of her father, that the children of Israel may possess every man the inheritance of his fathers.

9 וְלֹא־תִסֹּב נַחֲלָה מִמַּטֶּה לְמַטֶּה אַחֵר כִּי־
אִישׁ בְּנַחֲלָתוֹ יִדְבְּקוּ מַטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

9 וְלָא תַסְחַר אַחְסָנָא מִשִּׁבְטָא לְשִׁבְטָא
אוּחְרָנָא אֲרֵי גְּבַר בְּאַחְסָנָתֵיהּ יִדְבְּקוּן
שִׁבְטַיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

So shall no inheritance remove from one tribe to another tribe; for the tribes of the children of Israel shall cleave each one to its own inheritance.'

10 כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנוֹת
צְלָפְחָד׃

10 כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבַדָא בְּנָת
צְלָפְחָד׃

Even as the Lord commanded Moses, so did the daughters of Zelophehad.

מפטיר וַתִּהְיֶינָה מַחְלָה תִרְצָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה
וְנֹעָה בְּנוֹת צְלָפְחָד לִבְנֵי דֹדֵיהֶן לְנָשִׁים׃

11 וַהֲוָאָה מַחְלָה תִּרְצָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה
וְנוֹעָה בְּנָת צְלָפְחָד לִבְנֵי אֲחֵי אֲבוּהוֹן
לִנְשִׁין׃

For Mahlah, Tirzah, and Hoglah, and Milcah, and Noah, the daughters of Zelophehad, were married unto their father's brothers' sons.

12 מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי־מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים
וַתְּהִי נַחֲלָתָן עַל־מַטֵּה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן׃

12 מִזַּרְעִיָּת בְּנֵי מְנַשֶּׁה בַר יוֹסֵף הֲוָאָה
לִנְשִׁין וַהֲוָת אַחְסָנַתְהוֹן עַל שֵׁיבֶט זַרְעִית
אֲבוּהוֹן׃

They were married into the families of the sons of Manasseh the son of Joseph, and their inheritance remained in the tribe of the family of their father.

(3) ונוסף על נחלת המטה. שהרי בנה יורשה והבן מתיחס על שבט אביו:
(4) ואם יהיה היובל. מכאן היה רבי יהודה אומר עתיד היובל שיפסוק (ת"כ ויקרא פרשתא יג, ח): ואם יהיה היובל. כלומר אין זו מכירה שחוזרת ביובל שהיורשה אינה חוזרת. ואפילו אם יהיה היובל לא תחזור הנחלה לשבטו ונמצא שנוספה על נחלת המטה אשר תהיינה להם:
(8) וכל בת ירשת נחלה. שלא היה בן לאביה:
(11) מחלה תרצה וגו'. כאן מנאן לפי גדולתן זו מזו בשביס ונשאו כסדר תולדותן וכל המקרא מנאן לפי חכמתן ומגיד ששקולות זו כזו (ב"ב קכ):

קלג פסוקים

אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת מוֹאָב
עַל יַרְדֵּן יְרִחוֹ׃

אִלֵּין פִּקּוֹדַיָּא וְדִינַיָּא דְּפַקִּיד יְיָ בִּידָא
דְּמֹשֶׁה לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵישְׁרַיָּא
דְּמוֹאָב עַל יַרְדְּנָא דִּירִיחוֹ׃

13 These are the commandments and the ordinances, which the Lord commanded by the hand of Moses unto the children of Israel in the plains of Moab by the Jordan at Jericho.

The Haftara is Jeremiah 2:4 – 2:28 & 3:4 – 3:4 on page 747. Sepharadim read Jeremiah 2:4 – 2:28 & 4:1 – 4:2. Read this Haftara even on Rosh Ḥodesh. The Rosh Ḥodesh Maftir, Numbers 28:9 – 15 is still read, on page 526.

חזק חזק ונתחזק

דברים
א

1 אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה
מוֹל סוּף בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן
וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב׃

אִלֵּין פִּתְגָמַיָּא דְּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם כָּל
יִשְׂרָאֵל בְּעִבְרָא דְּיַרְדְּנָא אוֹכַח יָתְהוֹן
עַל דְּחָבוּ בְּמַדְבְּרָא וְעַל דְּאַרְגִּיזוּ
בְּמֵישְׁרָא לָקֳבֵיל יַם סוּף בְּפָארָן אִתַּפְּלוּ
עַל מַנָּא וּבְחֲצֵירוֹת אַרְגִּיזוּ עַל בִּשְׁרָא
וְעַל דַּעֲבַדוּ עֵיגֶל דְּדַהַב׃

These are the words which Moses spoke unto all Israel beyond the Jordan; in the wilderness, in the Arabah, over against Suph, between Paran and Tophel, and Laban, and Hazeroth, and Di-zahab.

2 אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר־שֵׂעִיר
עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ׃

מַהְלַךְ חַד עֲשַׂר יוֹמִין מֵחוֹרֵב אוֹרַח
טוּרָא דְּשֵׂעִיר עַד רְקַם גֵּיאָה׃

It is eleven days journey from Horeb unto Kadesh-barnea by the way of mount Seir.

3 וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֲלֵהֶם׃

וַהֲוָה בְּאַרְבְּעִין שְׁנִין בְּחַד עֲשַׂר יַרְחִין
בְּחַד לְיַרְחָא מַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כְּכֹל דְּפַקִּיד יְיָ יָתֵיהּ לְוָתְהוֹן׃

And it came to pass in the fortieth year, in the eleventh month, on the first day of the month, that Moses spoke unto the children of Israel, according unto all that the Lord had given him in commandment unto them;

4 אַחֲרֵי הַכּוֹתוֹ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר
יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן וְאֶת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־
יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי׃

בָּתַר דִּמְחָא יָת סִיחוֹן מַלְכָּא אֱמוֹרָאָה
דְּיָתֵיב בְּחֶשְׁבּוֹן וְיָת עוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנַן
דְּיָתֵיב בְּעַשְׁתָּרוֹת בְּאֶדְרֶעִי׃

after he had smitten Sihon the king of the Amorites, who dwelt in Heshbon, and Og the king of Bashan, who dwelt in Ashtaroth, at Edrei;

5 בְּעֵבֶר הַיַّרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה
בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר׃

בְּעִבְרָא דְּיַרְדְּנָא בְּאַרְעָא דְּמוֹאָב שָׁרִי
מֹשֶׁה פָּרֵישׁ יָת אוֹלְפַן אוֹרַיְתָא הָדָא
לְמֵימַר׃

beyond the Jordan, in the land of Moab, took Moses upon him to expound this law, saying:

6 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לֵאמֹר
רַב־לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה׃

יְיָ אֱלָהַנָא מַלִּיל עִמַּנָא בְּחוֹרֵב לְמֵימַר
סַגִּי לְכוֹן דִּיתֵיבְתּוּן בְּטוּרָא הָדֵין׃

The Lord our God spoke unto us in Horeb, saying: 'Ye have dwelt long enough in this mountain;

7 פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל־
כָּל־שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָּהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶّגֶב
וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְּבָנוֹן עַד־
הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת׃

אִתְפְּנוּ וְטוּלוּ לְכוֹן וְעוּלוּ לְטוּרָא
דְּאֱמוֹרָאָה וּלְכָל מְגִירוֹהִי בְּמֵישְׁרָא
בְּטוּרָא וּבְשָׁפֵילְתָּא וּבְדָרוֹמָא וּבְסִפַּר
יַמָּא אַרַע כְּנַעֲנָאָה וְלִבְנָן עַד נַהְרָא רַבָּא
נַהְרָא פְּרָת׃

turn you, and take your journey, and go to the hill-country of the Amorites and unto all the places nigh thereunto, in the Arabah, in the hill-country, and in the Lowland, and in the South, and by the sea-shore; the land of the Canaanites, and Lebanon, as far as the great river, the river Euphrates.

(1) אלה הדברים. לפי שהן דברי תוכחות (ספרי ח), ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמז, מפני כבודן של ישראל: אל כל ישראל. אילו הוכיח מקצתן, היו אלו שבשוק אומרים, אתם הייתם שומעים מבן עמרם ולא השיבותם דבר מכך וכך, אילו היינו שם היינו משיבין אותו, לכך כנסם כולם ואמר להם הרי כלכם כאן, כל מי שיש לו תשובה ישיב: במדבר. לא במדבר היו אלא בערבות מואב, ומהו במדבר, אלא בשביל מה שהכעיסוהו במדבר, שאמרו מי יִתֵּן מוּתֵנוּ וגו' (שמות טז, ג): בערבה. בשביל הערבה, שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב: מול סוף. על מה שהמרו כיס סוף בבואם ליס סוף, שאמרו יַמְבְּלִי אֵין קָבָרִים בְּמִצְרַיִם (שם יד, יא), וכן בנסעם מתוך היס, שנאמר וַיַּמְרוּ עַל יַם בְּיַם סוּף (תהלים קו, ז), כדאיתא בערכין (טו.): בין פארן ובין תפל ולבן. אמר רבי יוחנן, חזרנו על כל המקרא, ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן, אלא הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן, שאמרו וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל (במדבר כא, ה), ועל מה שעשו במדבר פארן ע"י המרגלים: וחצרות. בתלונותם של קרח. דבר אחר, אמר להם, היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למריס בחצרות בשביל לשון הרע (ספרי ח), ואתם נדברתם במקום: ודי זהב. הוכיחן על העגל, שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם, שנאמר וְכָסֶף הִרְבֵּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לַבָּעַל (הושע ב, י):

(2) אחד עשר יום מחורב. אמר להם משה, ראו מה גרמתם, אין לכם דרך קצרה מחורב לקדש ברנע כדרך הר שעיר, ואף הוא מהלך י"א יום, ואתם הלכתם אותו בשלשה ימים. שהרי בעשרים באייר נסעו מחורב, שנאמר וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ וגו' (במדבר י, יא), ובכ"ט בסיון שלחו את המרגלים מקדש ברנע (תענית כט.), לא מהם שלשים יום שעשו בקברות התאוה, שאכלו הבשר חדש ימים, ושבעה ימים שעשו בחצרות להסגר שם מריס, נמצא בג' ימים הלכו כל אותו הדרך, וכל כך היתה השכינה מְתַלֶּבֶטֶת בשבילכם למהר ביאתכם לארץ, ובשביל שקלקלתם, הסב אתכם סביבות הר שעיר מ' שנה:

(3) ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש. מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה, ממי למד, מיעקב שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה, אמר, ראובן בני, אני אומר לך, מפני מה לא הוכחתיך כל הַשָּׁנִים הללו, כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי, ומפני ד' דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה, כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו, ושלא יהא תבירו רואהו ומתביש ממנו כו', כדאיתא בספרי (ב), וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה, וכן שמואל, שנאמר הִנְנִי עָנוּ בִי (שמואל־א יב, ג), וכן דוד את שלמה בנו (מ"א ב, ח):

(4) אחרי הכותו. אמר משה, אם אני מוכיחם קודם שיכנסו לקצה הארץ, יאמרו מה לזה עלינו, מה היטיב לנו, אינו בא אלא לקנתר ולמצוה עילה, שאין בו כח להכניסנו לארץ, לפיכך המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניהם והורישם את ארצם, ואחר כך הוכיחן (ספרי ג): סיחון וגו' אשר יושב וגו'. אילו לא היה סיחון קשה והיה שרוי בחשבון, היה קשה, שהמדינה קשה, ואילו היתה עיר אחרת וסיחון שרוי בתוכה, היתה קשה, שהמלך קשה, על אחת כמה וכמה, שהמלך קשה והמדינה קשה (שם): אשר יושב בעשתרות. המלך קשה והמדינה קשה: עשתרות. הוא לשון לוקין וקושי כמו עשתרות קרניס, ועשתרות זה, הוא עשתרות קרניס שהיו שם רפאים שהכה אמרפל, שנאמר וַיַּכּוּ אֶת רְפָאִים בְּעַשְׁתְּרֹת קַרְנַיִם (בראשית יד, ה), ועוג נמלט מהם, והוא שנאמר וַיָּבֹא הַפָּלִיט (שם יג), ואומר כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים (לקמן ג, יא): באדרעי. שם המלכות:

(5) הואיל. התחיל, כמו הֵנָּה נָא הוֹאַלְתִּי (בראשית יח, כז): באר את התורה. נשבעים לשון פירשה להם:

(6) רב לכם שבת. כפשוטו, יש מדרש אגדה, (ספרי ה) הרבה גְּדֻלָּה לכם ושכר, על ישיבתכם בהר הזה, עשיתם משכן מטורה וכלים, קבלתם תורה, מניתם לכם סנהדרין שרי אלפים ושרי מאות:

(7) פנו וסעו לכם. זו דרך ערד וחרמה: ובאו הר האמורי. כמשמעו: ואל כל שכניו. עמון ומואב והר שעיר: בערבה. זה מישור של יער: בהר.

ישראל
8 רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת־הָאָרֶץ בֹּאוּ וּרְשׁוּ
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם
וּלְזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם׃

חֲזוֹ דִּיהַבִית קֳדָמֵיכוֹן יָת אַרְעָא עוּלוּ
וְאַחְסִינוּ יָת אַרְעָא דְּקַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְכוֹן
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמִתַּן לְהוֹן
וְלִבְנֵיהוֹן בָּתְרֵיהוֹן׃

Behold, I have set the land before you: go in and possess the land which the Lord swore unto your fathers, to Abraham, to Isaac, and to Jacob, to give unto them and to their seed after them.'

9 וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר לֹא־
אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם׃

וַאֲמַרִית לְכוֹן בְּעִדָּנָא הַהוּא לְמֵימַר לֵית
אֲנָא יָכִיל בִּלְחוֹדַי לְסוֹבְרָא יָתְכוֹן׃

And I spoke unto you at that time, saying: 'I am not able to bear you myself alone;

10 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם
הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב׃

יְיָ אֱלָהֵכוֹן אַסְגִּי יָתְכוֹן וְהָא אִיתֵיכוֹן
יוֹמָא דֵין כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא לְסַגֵּי׃

the Lord your God hath multiplied you, and, behold, ye are this day as the stars of heaven for multitude.—

שני
11 יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם
אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
לָכֶם׃

יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתְכוֹן יוֹסִיף עֲלֵיכוֹן
כְּוָתְכוֹן אֶלֶף זִמְנִין וִיבָרֵיךְ יָתְכוֹן כְּמָא
דְּמַלִּיל לְכוֹן׃

The Lord, the God of your fathers, make you a thousand times so many more as ye are, and bless you, as He hath promised you!—

12 אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי טָרְחֲכֶם וּמַשַּׂאֲכֶם
וְרִיבְכֶם׃

אֵיכְדֵין אֶסּוֹבַר בִּלְחוֹדַי טוּרְחֵיכוֹן
וְעִסְקֵיכוֹן וְדִינְכוֹן׃

How can I myself alone bear your cumbrance, and your burden, and your strife?

13 הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים וִידֻעִים
לְשִׁבְטֵיכֶם וַאֲשִׂימֵם בְּרָאשֵׁיכֶם׃

הַבוּ לְכוֹן גּוּבְרִין חַכִּימִין וְסוּכְלְתָנִין
וּמַדְּעָן לְשִׁבְטֵיכוֹן וַאֲמַנֵּינוּן רֵישִׁין
עֲלֵיכוֹן׃

Get you, from each one of your tribes, wise men, and understanding, and full of knowledge, and I will make them heads over you.'

14 וַתַּעֲנוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר־
דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת׃

וַאֲתֵיבְתּוּן יָתִי וַאֲמַרְתּוּן תָּקִין פִּתְגָמָא
דְּמַלִּילְתָּא לְמֶעֱבַד׃

And ye answered me, and said: 'The thing which thou hast spoken is good for us to do.'

15 וָאֶקַּח אֶת־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים
וִידֻעִים וָאֶתֵּן אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם שָׂרֵי
אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי
עֲשָׂרֹת וְשֹׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם׃

וּדְבַרִית יָת רֵישֵׁי שִׁבְטֵיכוֹן גּוּבְרִין
חַכִּימִין וּמַדְּעָן וּמַנֵּיתִי יָתְהוֹן רֵישִׁין
עֲלֵיכוֹן רַבְּנֵי אַלְפֵי וְרַבְּנֵי מְאָוָתָא
וְרַבְּנֵי חַמְשִׁין וְרַבְּנֵי עֲשׂוֹרְיָתָא וְסָרְכִין
לְשִׁבְטֵיכוֹן׃

So I took the heads of your tribes, wise men, and full of knowledge, and made them heads over you, captains of thousands, and captains of hundreds, and captains of fifties, and captains of tens, and officers, tribe by tribe.

זה הר המלך: ובשפלה. זו שפלת דרום: ובנגב ובחוף הים. אשקלון ועזה וקסרי וכו', כדאיתא בספרי (ו): עד הנהר הגדול. מפני שנזכר עם ארץ ישראל קורלו גדול, משל הדיוט אומר, עבד מלך מלך, הֲדָבֵק לְשַׁוָּר וישתחוו לך, קָרֵב לְגַבֵּי דְסִינָא וְאִידְּרַן (שבועות מז):

(8) ראה נתתי. בעייניכם אתם רואים, איני אומר לכם מאומד ומשמועה: באו ורשו. אין מערער בדבר, ואינכם צריכים למלחמה, אלו לא שלחו מרגלים, לא היו צריכין לכלי זיין: לאבתיכם. למה הזכיר שוב לאברהם ליצחק וליעקב, אלא שאברהם כדאי לעצמו, יצחק כדאי לעצמו, יעקב כדאי לעצמו:

(9) ואומר אליכם בעת ההוא לאמר. מהו לאמר, אמר להם משה, לא מעצמי אני אומר לכם, אלא מפי הקב"ה: לא אוכל לבדי וגו'. אפשר שלא היה משה יכול לדון את ישראל, אדם שהוציאם ממצרים, וקרע להם את הים, והוריד את המן, והגיז את השליו, לא היה יכול לדונם, אלא כך אמר להם, ה' אלהיכם הרבה אתכם, הגדיל וְהָרִיס אתכם על דייניכם, נטל את העונש מכם ונתנו על הדיינין. וכן אמר שלמה, כִּי מִי יוּכַל לִשְׁפֹּט אֶת עַמְּךָ הַכָּבֵד הַזֶּה (מלכים־א ג, ט), אפשר מי שכתוב בו וַיְחַבֵּס מִכָּל הָעָם (שם ה, יח), אומר מי יוכל לשפוט, אלא כך אמר שלמה, אין דייני אומה זו כדייני שאר האומות עובדי אלילים, שאם דן והורג ומכה וחונק ומטה את דינו וגוזל אין בכך כלום, אני אם מייבתי ממון שלא כדין, נפשות אני נתבע, שנאמר וְקָנַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ (משלי כב, כג):

(10) והנכם היום ככוכבי השמים. וכי ככוכבי השמים היו באותו היום, והלא לא היו אלא ששים רבוא, מהו והנכם היום, הנכם משולים כיום, קיימים לעולם כחמה וכלבנה וככוכבים:

(11) יוסף עליכם ככם אלף פעמים. מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם, אלא אמרו לו, משה, אתה נותן קצבה לברכתנו, כבר הבטיח הקב"ה את אברהם אֲשֶׁר אִם יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת וגו' (בראשית יג, טז), אמר להם זו משלי הוא, אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם:

(12) איכה אשא לבדי. אם אומר לקבל שכר לא אוכל, זו היא שאמרתי (פ"א שאמרנו) לכם, לא מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הקב"ה: טרחכם. מלמד שהיו ישראל טרחנין, היה אחד מהם רואה את בעל דינו נותן בדין, אומר יש לי עדים להביא, יש לי ראיות להביא, מוסיף אני עליכם דיינין: ומשאכם. מלמד שהיו אפיקורסין, הקדים משה לנאת, אמרו מה ראה בן עמרם לנאת, שמא אינו שָׁפוּי בתוך ביתו, איחר לנאת, אמרו מה ראה בן עמרם שלא לנאת, מה אתם סבורים, יושב ויועץ עליכם עצות רעות וחושב עליכם מחשבות (פ"א מצות וחשבונות): וריבכם. מלמד שהיו רוֹגְנִים:

(13) הבו לכם. הזמינו עצמכם לדבר: אנשים. וכי תעלה על דעתך נשים, מה תלמוד לומר אנשים, לדיקים: חכמים. כסופים: ונבונים. מבינים דבר מתוך דבר. זהו ששאל אַרְיוֹס את ר' יוסי, מה בין חכמים לנבונים, חכם דומה לשולחני עשיר, כשמביאין לו דינרין לראות רואה וכשאין מביאין לו יושב ותוהה, נבון דומה לשולחני תגר, כשמביאין לו מעות לראות רואה, וכשאין מביאין לו הוא מְחַזֵּר ומביא משלו: וידועים לשבטיכם. שהם ניכרים לכם, שאם בא לפני מעוטף בטליתו, איני יודע מי הוא, ומאיזה שבט הוא, ואם הגון הוא, אבל אתם מכירין בו, שאתם גדלתם אותו, לכך נאמר וידועים לשבטיכם: בראשיכם. ראשים ומכובדים עליכם, שתהיו נוהגין בהם כבוד וירא: ואשמם. חסר יו"ד, למד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם, שהיה להם למחות ולכוון אותם לדרך הישרה:

(14) ותענו אותי וגו'. תלונתם את הדבר להנאתכם, היה לכם להשיב, רבינו משה, ממי נאה ללמוד ממך או מתלמידך, לא ממך שנטערת עליה, אלא ידעתי מחשבותיכם, שהייתם אומרים עכשיו יתמנו עלינו דיינין הרבה, אם אין מכירנו אנו מביאין לו דורון והוא נושא לנו פנים (ספרי יד): לעשות. אם הייתי מתעצל, אתם אומרים עשה מהרה:

(15) ואקח את ראשי שבטיכם. מְשַׁכְּחִים בדברים, אשריכם, על מי באתם להתמנות, על בני אברהם יצחק ויעקב, על בני אדם שנקראו אחים וְרֵעִים, חלק ונחלה, וכל נשון חבה: אנשים חכמים וידועים. אבל נבונים לא מצאתי, זו אחת משבע מדות שאמר יתרו למשה, ולא מצא אלא שלשה, אנשים לדיקים, חכמים, וידועים (ספרי טו עיין בחזקוני): ראשים עליכם. שתנהגו בהם כבוד, ראשים במקח, ראשים בממכר, ראשים במשא ומתן, נכנס (מביתו לב"ה) אחרון ויוצא ראשון: שרי

16 וָאֲצַוֶּה אֶת־שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר שְׁמֹעַ בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ׃

ופַקֵּידִית יָת דַּיָּנֵיכוֹן בְּעִדָּנָא הַהוּא לְמֵימַר שְׁמַעוּ בֵּין אַחֵיכוֹן וּתְדִינוּן קוּשְׁטָא בֵּין גּוּבְרָא וּבֵין אֲחוּהִי וּבֵין גִּיּוֹרָא׃

16 And I charged your judges at that time, saying: 'Hear the causes between your brethren, and judge righteously between a man and his brother, and the stranger that is with him.

17 לֹא־תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטָן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו׃

לָא תִשְׁתְּמוֹדְעוּן אַפֵּי בְּדִינָא מִלֵּי זְעֵירָא כְּרַבָּא תִּשְׁמְעוּן לָא תִדְחֲלוּן מִן קֳדָם גּוּבְרָא אֲרֵי דִּינָא דַיְיָ הוּא וּפִתְגָמָא דְּיִקְשֵׁי מִנְּכוֹן תְּקָרְבוּן לְוָתִי וְאֶשְׁמְעִנֵּיהּ׃

17 Ye shall not respect persons in judgment; ye shall hear the small and the great alike; ye shall not be afraid of the face of any man; for the judgment is God's; and the cause that is too hard for you ye shall bring unto me, and I will hear it.'

18 וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃

ופַקֵּידִית יָתְכוֹן בְּעִדָּנָא הַהוּא יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא דְּתַעְבְּדוּן׃

18 And I commanded you at that time all the things which ye should do.

19 וַנִּסַּע מֵחֹרֵב וַנֵּלֶךְ אֵת כָּל־הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא אֲשֶׁר רְאִיתֶם דֶּרֶךְ הַר הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֹתָנוּ וַנָּבֹא עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ׃

וּנְטַלְנָא מֵחוֹרֵב וַהֲלִיכְנָא יָת כָּל מַדְבְּרָא רַבָּא וּדְחִילָא הַהוּא דַּחֲזַיתוֹן אוֹרַח טוּרָא דֶּאֱמוֹרָאָה כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ אֱלָהָנָא יָתָנָא וַאֲתֵינָא עַד רְקַם גֵּיאָה׃

19 And we journeyed from Horeb, and went through all that great and dreadful wilderness which ye saw, by the way to the hill-country of the Amorites, as the Lord our God commanded us; and we came to Kadesh-barnea.

20 וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּאתֶם עַד־הַר הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ׃

וַאֲמַרִית לְכוֹן אֲתֵיתוּן עַד טוּרָא דֶּאֱמוֹרָאָה דַּיְיָ אֱלָהָנָא יָהִיב לַנָא׃

20 And I said unto you: 'Ye are come unto the hill-country of the Amorites, which the Lord our God giveth unto us.

21 רְאֵה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אֶת־הָאָרֶץ עֲלֵה רֵשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אַל־תִּירָא וְאַל־תֵּחָת׃

חֲזִי דִּיהַב יְיָ אֱלָהָךְ לְקֳדָמָךְ יָת אַרְעָא סַק אַחֲסִין כְּמָא דְּמַלִּיל יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתָךְ לָךְ לָא תִדְחַל וְלָא תִתְּבַר׃

21 Behold, the Lord thy God hath set the land before thee; go up, take possession, as the Lord, the God of thy fathers, hath spoken unto thee; fear not, neither be dismayed.'

22 וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְיָשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה־בָּהּ וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן׃

שלישי

וּקְרִיבְתּוּן לְוָתִי כּוּלְכוֹן וַאֲמַרְתּוּן נִשְׁלַח גּוּבְרִין קֳדָמָנָא וְיֵאֱלְלוּן לַנָא יָת אַרְעָא וְיָתִיבוּן יָתָנָא פִּתְגָמָא יָת אוֹרְחָא דְּנִסַּק בַּהּ וְיָת קִרְוַיָּא דְּנֵיעוֹל לְהוֹן׃

22 And ye came near unto me every one of you, and said: 'Let us send men before us, that they may search the land for us, and bring us back word of the way by which we must go up, and the cities unto which we shall come.'

23 וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר וָאֶקַּח מִכֶּם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד לַשֵּׁבֶט׃

וּשְׁפַר בְּעֵינַי פִּתְגָמָא וּדְבַרִית מִנְּכוֹן תְּרֵי עֲשַׂר גּוּבְרִין גּוּבְרָא חַד לְשִׁבְטָא׃

23 And the thing pleased me well; and I took twelve men of you, one man for every tribe;

אלפים. אחד ממונה על אלף: שרי מאות. אחד ממונה על מאה: ושוטרים. מניתי עליכם לשבטיכם אלו הכופתין והמכין בלועה על פי הדייניו:

(16) ואצוה את שפטיכם. אמרתי להם הוו ממונים בדין, אם בא דין לפניך פעם אחת שתים ושלש, אל תאמר כבר בא דין זה לפני פעמים הרבה, אלא היו נושאים ונותנים בו (ספרי טז): בעת ההוא. מֶשֶׁמִּנִּיתִים אמרתי להם, אין עכשיו כלשעבר, לשעבר הייתם ברשות עצמכם, עכשיו הרי אתם משועבדים לַצִּבּוּר (ספרי שם): שמוע. לשון הווה, אולנ"ט בלע"ז (הערענד), כמו זָכוֹר (שמות כ, ז) וְשָׁמוֹר (להלן ה, יב): ובין גרו. זה בעל דינו, שאוגר עליו דברים, (ספרי) דבר אחר ובין גרו, אף על עסקי דירה, בין חלוקת אחים, אפילו בין תגור לכייריס (סנהדרין ז):

(17) לא תכירו פנים במשפט. זה הממונה להושיב הדיינין, שלא יאמר איש פלוני נאה או גבור אושיבנו דיין, איש פלוני קרובי אושיבנו דיין בעיר, והוא אינו בקי בדינין, נמצא מחייב את הזכאי ומזכה את החייב, מעלה אני על מי שֶׁמִּנָּהוּ כאילו הכיר פניס בדין (ספרי יז): כקטן כגדול תשמעון. שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה, שאם קדם ובא לפניך, לא תסלקנו לאחרון (סנהדרין ח.). דבר אחר כקטן כגדול תשמעון כתרגומו, שלא תאמר, זה עני הוא, וחבירו עשיר ומְגֻלֶּה לפרנסו, אזכה את העני ונמצא מתפרנס בנקיות. דבר אחר, שלא תאמר, היאך אני פוגם בכבודו של עשיר זה בשביל דינר, וכשיצא לחוץ אומר אני לו, תן לו שאתה חייב לו: לא תגורו מפני איש. לא תירא (ספרי יז). דבר אחר לא תגורו, לא תכניס דבריך מפני איש, לשון גֵּר בַּקַּיִץ (משלי י, ה): כי המשפט לאלהים הוא. מה שאתה נוטל מזה שלא כדין, אתה מזקיקני להחזיר לו, נמצא שֶׁהִטֵּיתָ עלי המשפט (סנהדרין ח.): תקרבון אלי. על דבר זה נסתלק ממנו משפט בנות צלפחד (ספרי יז), וכן שמואל אמר לשאול אָנֹכִי רָאִיתִי (שמואל־א ט, יט), אמר לו הקב"ה, חייך שאני מודיעך שאין אתה רואה, ואימתי הודיעו, כשבא למשוח את דוד, וַיַּרְא אֶת אֶלִיאָב וַיֹּאמֶר אַךְ נֶגֶד ה' מְשִׁיחוֹ (שם טז, ו), אמר לו הקב"ה, ולא אמרת אנכי הרואה, אַל תַּבֵּט אֶל מַרְאֵהוּ (שם ז):

(18) את כל הדברים אשר תעשון. אלו י' דברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות:

(19) המדבר הגדול והנורא. שהיו בו נחשים וקורות, ועקרבים וצמאות:

(22) ותקרבון אלי כלכם. בערבוביא, ולהלן הוא אומר וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּל רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם וְזִקְנֵיכֶם, וַתֹּאמְרוּ הֵן הֶרְאָנוּ וגו' (לקמן ה, כ), אותה קריבה היתה הוגנת, ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם, וזקנים מכבדים את הראשים ללכת לפניהם, אבל כאן, ותקרבון אלי כולכם, בערבוביא, ילדים דוחפין את הזקנים וזקנים דוחפין את הראשים: וישיבו אתנו דבר. בגיזה לשון הסר מדברים (ספרי כ): את הדרך וגו'. אין דרך שאין בה עקימיות: ואת הערים אשר נבוא אליהן. תחלה לכבוש:

(23) וייטב בעיני הדבר. בעיני ולא בעיני המקום, ואם בעיני משה היה טוב למה אמרה בתוכחות, משל לאדם שאומר לחבירו מכור לי חמורך זה, אמר לו הן, נותנו אתה לי לנסיון, אמר לו הן, בהריס וגבעות, אמר לו הן, כיון שראה שאין מעכבו כלום, אמר הלוקח בלבו, בטוח הוא זה שלא אמלא בו מוס, מיד אמר לו טול מעותיך ואיני מנסהו מעתה, אף אני הודיתי לדבריכם, שמא תחזרו בכם כשתראו שאיני מעכב, ואתם לא חזרתם בכם: ואקח מכם. מן הברורים שבכם, מן הַמְסֻלָּתִים שבכם: שנים עשר אנשים איש אחד לשבט. מגיד שלא היה שבט לוי עמהם (שם כא):

24 וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ הָהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיְרַגְּלוּ אֹתָהּ׃
24 and they turned and went up into the mountains, and came unto the valley of Eshcol, and spied it out.

וְאִתְּפְּנִיאוּ וּסְלִיקוּ לְטוּרָא וַאֲתוֹ עַד נַחְלָא דְּאֶתְכָּלָא וְאַלִילוּ יָתַהּ׃

25 וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרִי הָאָרֶץ וַיּוֹרִדוּ אֵלֵינוּ וַיָּשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ׃
25 And they took of the fruit of the land in their hands, and brought it down unto us, and brought us back word, and said: 'Good is the land which the Lord our God giveth unto us.'

וּנְסִיבוּ בִידֵהוֹן מֵאִבָּא דְּאַרְעָא וַאֲחִיתוּ לַנָא וַאֲתִיבוּ יָתַנָא פִּתְגָמָא וַאֲמַרוּ טָבָא אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהַנָא יָהֵיב לַנָא׃

26 וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלֹת וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
26 Yet ye would not go up, but rebelled against the commandment of the Lord your God;

וְלָא אֲבִיתוּן לְמִסַּק וְסָרִיבְתּוּן עַל מֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

27 וַתֵּרְגְּנוּ בְּאָהֳלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ בְּשִׂנְאַת יְהוָה אֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אֹתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ׃
27 and ye murmured in your tents, and said: 'Because the Lord hated us, He hath brought us forth out of the land of Egypt, to deliver us into the hand of the Amorites, to destroy us.

וְאִתְרְעֵמְתּוּן בְּמַשְׁכְּנֵיכוֹן וַאֲמַרְתּוּן בְּדִשְׂנֵי יְיָ יָתַנָא אַפְּקַנָא מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם לְמִמְסַר יָתַנָא בִּידָא דֶּאֱמוֹרָאָה לְשֵׁיצָיוּתַנָא׃

28 אָנָה אֲנַחְנוּ עֹלִים אַחֵינוּ הֵמַסּוּ אֶת־לְבָבֵנוּ לֵאמֹר עַם גָּדוֹל וָרָם מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם וְגַם־בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם׃
28 Whither are we going up? our brethren have made our heart to melt, saying: The people is greater and taller than we; the cities are great and fortified up to heaven; and moreover we have seen the sons of the Anakim there.'

לְאָן אֲנַחְנָא סָלְקִין אֲחַנָא תְּבַרוּ יָת לִבַּנָא לְמֵימַר עַם רַב וְתַקִּיף מִנָּנָא קִרְוִין רַבְרְבָן וּכְרִיכָן עַד צֵית שְׁמַיָּא וְאַף בְּנֵי גִּבָּרָא חֲזֵינָא תַּמָּן׃

29 וָאֹמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעַרְצוּן וְלֹא־תִירְאוּן מֵהֶם׃
29 Then I said unto you: 'Dread not, neither be afraid of them.

וַאֲמַרִית לְכוֹן לָא תִתַּבְּרוּן וְלָא תִדְּחֲלוּן מִנְּהוֹן׃

30 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יִלָּחֶם לָכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם׃
30 The Lord your God who goeth before you, He shall fight for you, according to all that He did for you in Egypt before your eyes;

יְיָ אֲלָהֲכוֹן דְּמִדְבַּר קֳדָמֵיכוֹן מֵימְרֵיהּ יְגִיחַ לְכוֹן כְּכֹל דַּעֲבַד עִמְּכוֹן בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכוֹן׃

31 וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נְשָׂאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הֲלַכְתֶּם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃
31 and in the wilderness, where thou hast seen how that the Lord thy God bore thee, as a man doth bear his son, in all the way that ye went, until ye came unto this place.

וּבְמִדְבְּרָא דַּחֲזַיְתָא דְּסוֹבְרָךְ יְיָ אֱלָהָךְ כְּמָא דְּמְסוֹבַר גּוּבְרָא יָת בְּרֵיהּ בְּכָל אוֹרְחָא דְּהַלֵּיכְתּוּן עַד מֵיתֵיכוֹן עַד אַתְרָא הָדֵין׃

32 וּבַדָּבָר הַזֶּה אֵינְכֶם מַאֲמִינִם בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
32 Yet in this thing ye do not believe the Lord your God,

וּבְפִתְגָמָא הָדֵין לֵיתֵיכוֹן מְהֵימְנִין בְּמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

33 הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם בַּדֶּרֶךְ לָתוּר לָכֶם מָקוֹם לַחֲנֹתְכֶם בָּאֵשׁ לַיְלָה לַרְאֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וּבֶעָנָן יוֹמָם׃
33 Who went before you in the way, to seek you out a place to pitch your tents in: in fire by night, to show you by what way ye should go, and in the cloud by day.'

דְּמִדַּבַּר קֳדָמֵיכוֹן בְּאוֹרְחָא לְאַתְקָנָא לְכוֹן אֲתַר בֵּית מִשְׁרֵי לְאַשְׁרָיוּתְכוֹן בְּעַמּוּדָא דְּאִישָׁתָא בְּלֵילְיָא לְאַחְזָיוּתְכוֹן בְּאוֹרְחָא דִּתְהָכוֹן בַּהּ וּבְעַמּוּדָא דַּעֲנָנָא בְּיוֹמָמָא׃

34 וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דִּבְרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר׃
34 And the Lord heard the voice of your words, and was wroth, and swore, saying:

וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קָל פִּתְגָמֵיכוֹן וּרְגֵיז וְקַיֵּים לְמֵימַר׃

(24) עד נחל אשכול. מגיד שנקרא על שם סופו: וירגלו אותה. מלמד שהלכו בה ארבעה אומָנין שָׁתֵי וָעֶרֶב (שם כב):
(25) ויורדו אלינו. מגיד שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות: ויאמרו טובה הארץ. מי הם שאמרו טובתה, יהושע וכלב (שם כג):
(26) ותמרו. לשון התרסה, התרסתם כנגד מאמרו:
(27) ותרגנו. לשון הרע, וכן דִּבְרֵי נִרְגָּן (משלי יח, ח), אדם המוליא דבה: בשנאת ה׳ אתנו. והוא היה אוהב אתכם, אבל אתם שונאים אותו, משל הדיוט אומר, מה דִּבְלֻבְּךָ עַל רַחֲמָךְ מַה דִּבְלֻבְּיֵה עֲלָךְ: בשנאת ה׳ אתנו הוציאנו מארץ מצרים. הוצאתו לשנאה היתה, משל למלך בשר ודם שהיו לו שני בניס, ויש לו שתי שדות אחת של שַׁקְיָא ואחת של בַּעַל, למי שהוא אוהב נותן של שקיא, ולמי שהוא שונא נותן לו של בעל, ארץ מצרים של שקיא היא, שנילוס עולה ומשקה אותה, וארץ כנען של בעל, והוליאנו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען:
(28) ערים גדולות ובצורות בשמים. דברו הכתובים לשון הֲבָאי:
(29) לא תערצון. לשון שבירה כתרגומו, ודומה לו פַּעֲרוּץ נְקָלִים לְשֶׁכֶן (איוב ל, ו), לשבור נחלים:
(30) ילחם לכם. בשבילכם:
(31) ובמדבר אשר ראית. מוסב על מקרא שלמעלה הימנו, ככל אשר עשה אתכם במצרים, ועשה אף במדבר אשר ראית אשר נשאך וגו׳: כאשר ישא איש את בנו. כמו שפירשתי אצל וַיִּפַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וגו׳ (שמות יד, יט), משל למהלך בדרך ובנו לפניו, באו לסטים לשבותו וכו׳:
(32) ובדבר הזה. שהוא מבטיחכם להביאכם אל הארץ, איינכם מאמינים בו:
(33) לראותכם. כמו להראותכם, וכן נַנְהֹסָם הַדֶּרֶךְ (שם יג, כא), וכן נַשְׁמֵעַ בְּקוֹל תּוֹדָה (תהלים כו, ז), וכן נָלֶכֶת נְגִיד בְּיִזְרְעֶאל (מלכים־ב ט, טו):

35 אִם־יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לַאֲבֹתֵיכֶם׃

אִם יְחֵזֵי גְּבַר בְּגוּבְרַיָּא הָאִלֵּין דָּרָא בִּישָׁא הָדֵין יָת אַרְעָא טָבְתָא דְּקַיֵּימִית לְמִתַּן לַאֲבָהָתְכוֹן׃ 35

'Surely there shall not one of these men, even this evil generation, see the good land, which I swore to give unto your fathers,

36 זוּלָתִי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הוּא יִרְאֶנָּה וְלוֹ־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ וּלְבָנָיו יַעַן אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי יְהוָה׃

אֱלָהֵין כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה הוּא יְחֵזֵנַהּ וְלֵיהּ אֶתֵּין יָת אַרְעָא דִּדְרַךְ בַּהּ וְלִבְנוֹהִי חֵלֶף דְּאִשְׁלִים בָּתַר דַּחְלְתָא דַיְיָ׃ 36

save Caleb the son of Jephunneh, he shall see it; and to him will I give the land that he hath trodden upon, and to his children; because he hath wholly followed the Lord.'

37 גַּם־בִּי הִתְאַנַּף יְהוָה בִּגְלַלְכֶם לֵאמֹר גַּם־אַתָּה לֹא־תָבֹא שָׁם׃

אַף עֲלַי הֲוָה רְגַז מִן קֳדָם יְיָ בְּדִילְכוֹן לְמֵימַר אַף אַתְּ לָא תֵיעוֹל לְתַמָּן׃ 37

Also the Lord was angry with me for your sakes, saying: Thou also shalt not go in thither;

38 יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ הוּא יָבֹא שָׁמָּה אֹתוֹ חַזֵּק כִּי־הוּא יַנְחִלֶנָּה אֶת־יִשְׂרָאֵל׃

יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן דְּקָאֵים קֳדָמָךְ הוּא יֵעוֹל לְתַמָּן יָתֵיהּ תַּקֵּיף אֲרֵי הוּא יַחְסְנִנַּהּ לְיִשְׂרָאֵל׃ 38

Joshua the son of Nun, who standeth before thee, he shall go in thither; encourage thou him, for he shall cause Israel to inherit it.

רביעי 39 וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וּבְנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וָרָע הֵמָּה יָבֹאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם אֶתְּנֶנָּה וְהֵם יִירָשׁוּהָ׃

וְטַפְּלְכוֹן דַּאֲמַרְתּוּן לְבִזָּא יְהוֹן וּבְנֵיכוֹן דְּלָא יְדַעוּ יוֹמָא דֵין טָב וּבִישׁ אִנּוּן יֵיעֲלוּן לְתַמָּן וּלְהוֹן אֶתְּנִנַּהּ וְאִנּוּן יֵירְתּוּנַהּ׃ 39

Moreover your little ones, that ye said should be a prey, and your children, that this day have no knowledge of good or evil, they shall go in thither, and unto them will I give it, and they shall possess it.

40 וְאַתֶּם פְּנוּ לָכֶם וּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף׃

וְאַתּוּן אִתְפְּנוֹ לְכוֹן וְטוּלוּ לְמַדְבְּרָא אוֹרַח יַמָּא דְּסוּף׃ 40

But as for you, turn you, and take your journey into the wilderness by the way to the Red Sea.'

41 וַתַּעֲנוּ וַתֹּאמְרוּ אֵלַי חָטָאנוּ לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַתַּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת־כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ וַתָּהִינוּ לַעֲלֹת הָהָרָה׃

וַאֲתֵיבְתּוּן וַאֲמַרְתּוּן לִי חַבְנָא קֳדָם יְיָ אֲנַחְנָא נִסַּק וּנְגִיחַ קְרָב כְּכֹל דְּפַקְדָנָא יְיָ אֱלָהֲנָא וְזָרֵיזְתּוּן גְּבַר יָת מָאנֵי קְרָבֵיהּ וְשָׁרִיתּוּן לְמִסַּק לְטוּרָא׃

And ye answered and said unto me: 'We have sinned against the Lord, we will go up and fight, according to all that the Lord our God commanded us.' And ye girded on every man his weapons of war, and deemed it a light thing to go up into the hill-country.

42 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֱמֹר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא־תִלָּחֲמוּ כִּי אֵינֶנִּי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם׃

וַאֲמַר יְיָ לִי אֵימַר לְהוֹן לָא תִסְּקוּן וְלָא תִגִּיחוּן קְרָב אֲרֵי לֵית שְׁכִינָתִי בֵּינֵיכוֹן וְלָא תִתְּבְרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי דְּבָבֵיכוֹן׃ 42

And the Lord said unto me: 'Say unto them: Go not up, neither fight; for I am not among you; lest ye be smitten before your enemies.'

43 וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וַתָּזִדוּ וַתַּעֲלוּ הָהָרָה׃

וּמַלִּילִית עִמְּכוֹן וְלָא קַבִּילְתּוּן וְסָרֵיבְתּוּן עַל מֵימְרָא דַיְיָ וְאַרְשַׁעְתּוּן וּסְלֵיקְתּוּן לְטוּרָא׃ 43

So I spoke unto you, and ye hearkened not; but ye rebelled against the commandment of the Lord, and were presumptuous, and went up into the hill-country.

44 וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא לִקְרַאתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה הַדְּבֹרִים וַיַּכּוּ אֶתְכֶם בְּשֵׂעִיר עַד־חָרְמָה׃

וּנְפַק אֱמוֹרָאָה דְּיָתֵיב בְּטוּרָא הַהוּא לְקַדָּמוּתְכוֹן וּרְדַפוּ יָתְכוֹן כְּמָא דְּנָתְזָן דַּבְרַיָּתָא וּטְרַדוּ יָתְכוֹן בְּשֵׂעִיר עַד חָרְמָה׃ 44

And the Amorites, that dwell in that hill-country, came out against you, and chased you, as bees do, and beat you down in Seir, even unto Hormah.

45 וַתָּשֻׁבוּ וַתִּבְכּוּ לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה בְּקֹלְכֶם וְלֹא הֶאֱזִין אֲלֵיכֶם׃

וְתָבְתּוּן וּבְכִיתוּן קֳדָם יְיָ וְלָא קַבִּיל יְיָ צְלוֹתְכוֹן וְלָא אַצִּית לְמֵלֵיכוֹן׃ 45

And ye returned and wept before the Lord; but the Lord hearkened not to your voice, nor gave ear unto you.

46 וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם׃

וִיתֵיבְתּוּן בְּרִקַם יוֹמִין סַגִּיאִין כְּיוֹמַיָּא דִּיתֵיבְתּוּן׃ 46

So ye abode in Kadesh many days, according unto the days that ye abode there.

(36) אשר דרך בה. חברון, שנאמר וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן (במדבר יג, כב):
(37) התאנף. נתמלא רוגז:
(40) פנו לכם. אמרתי להעביר אתכם דרך רוחב ארץ אדום לגד נפון ליכנס לארץ, קלקלתם וגרמתם לכם עכוב: פנו לכם. לאחוריכם, ותלכו במדבר לגד יס סוף, שהמדבר שהיו הולכים בו לדרומה של הר שעיר, היה מפסיק בין יס סוף להר שעיר, עתה המשכו לגד היס ותסבבו את הר שעיר כל דרומו מן המערב למזרח:
(41) ותהינו. לשון הַפָּגָה וְעָלָיוּ אֶל הַמָּקוֹם (במדבר יד, מ), זה הלשון שאמרתם לשון הן, כלומר נזדמנתם:
(42) לא תעלו. לא עלייה תהא לכם אלא ירידה:
(44) כאשר תעשינה הדבורים. מה הדבורה הזאת, כשהיא מכה את האדם מיד מתה, אף הם כשהיו נוגעים בכם מיד מתים:
(45) ולא שמע ה׳ בקולכם. כביכול עשיתם מדת רחמיו כאילו אכזרי:
(46) ותשבו בקדש ימים רבים. י״ט שנה, שנאמר כימים אשר ישבתם, בשאר המסעות, והם היו ל״ח שנה, י״ט מהם עשו בקדש, וי״ט שנה הולכים ומטורפים ומזרו לקדש, כמו שנאמר וַיְנִעֵם בַּמִּדְבָּר (שם לב, יג). כך מצאתי בסדר עולם:

II	וַנֵּפֶן וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה֮ דֶּרֶךְ יַם־סُוף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי וַנָּסֹב אֶת־הַר־שֵׂעִיר יָמִים רַבִּים׃ (ס)	וְאִתְפְּנִינָא וּנְטַלְנָא לְמַדְבְּרָא אוֹרַח יַמָּא דְּסוּף כְּמָא דְּמַלִּיל יְיָ עִמִּי וְאַקִּיפְנָא יָת טוּרָא דְשֵׂעִיר יוֹמִין סַגִּיאִין׃	II Then we turned, and took our journey into the wilderness by the way to the Red Sea, as the Lord spoke unto me; and we compassed mount Seir many days.
2	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃	וַאֲמַר יְיָ לִי לְמֵימַר׃	2 And the Lord spoke unto me, saying:
3	רַב־לָכֶם סֹב אֶת־הָהָר הַזֶּה פְּנוּ לָכֶם צָפְנָה׃	סַגִּי לְכוֹן דְּאַקִּיפְתּוּן יָת טוּרָא הָדֵין אִתְפְּנוֹ לְכוֹן לְצִפּוּנָא׃	3 'Ye have compassed this mountain long enough; turn you northward.
4	וְאֶת־הָעָם֮ צַו לֵאמֹר֒ אַתֶּם עֹבְרִים בִּגְבוּל֙ אֲחֵיכֶם בְּנֵי־עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְיִירְאוּ מִכֶּם וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד׃	וְיָת עַמָּא פַּקֵּיד לְמֵימַר אַתּוּן עָבְרִין בִּתְחוּם אֲחֵיכוֹן בְּנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר וְיִדְחֲלוּן מִנְּכוֹן וְתִסְתַּמְּרוּן לַחְדָּא׃	4 And command thou the people, saying: Ye are to pass through the border of your brethren the children of Esau, that dwell in Seir; and they will be afraid of you; take ye good heed unto yourselves therefore;
5	אַל־תִּתְגָּרוּ בָם כִּי֩ לֹא־אֶתֵּן לָכֶם֙ מֵאַרְצָם עַד מִדְרַךְ כַּף־רָגֶל כִּי־יְרֻשָּׁה לְעֵשָׂו נָתַתִּי אֶת־הַר שֵׂעִיר׃	לָא תִתְגְּרוּן בְּהוֹן אֲרֵי לָא אֶתֵּין לְכוֹן מֵאַרְעְהוֹן עַד מִדְרַךְ פְּרְסַת רְגַל אֲרֵי יְרוּתָא לְעֵשָׂו יְהַבִית יָת טוּרָא דְשֵׂעִיר׃	5 contend not with them; for I will not give you of their land, no, not so much as for the sole of the foot to tread on; because I have given mount Seir unto Esau for a possession.
6	אֹכֶל תִּשְׁבְּרוּ מֵאִתָּם בַּכֶּסֶף וַאֲכַלְתֶּם וְגַם־מַיִם תִּכְרוּ מֵאִתָּם בַּכֶּסֶף וּשְׁתִיתֶם׃	עֲבוּרָא תִּזְבְּנוּן מִנְּהוֹן בְּכַסְפָּא וְתֵיכְלוּן וְאַף מַיָּא תִּזְבְּנוּן מִנְּהוֹן בְּכַסְפָּא וְתִשְׁתּוֹן׃	6 Ye shall purchase food of them for money, that ye may eat; and ye shall also buy water of them for money, that ye may drink.
7	כִּי֩ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ֨ בְּכֹל֜ מַעֲשֵׂה יָדֶךָ֗ יָדַע לֶכְתְּךָ֤ אֶת־הַמִּדְבָּר֙ הַגָּדֹ֔ל הַזֶּ֖ה זֶ֣ה אַרְבָּעִ֑ים שָׁנָ֗ה יְהוָ֤ה אֱלֹהֶיךָ֙ עִמָּ֔ךְ לֹ֥א חָסַרְתָּ דָּבָֽר׃	אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ בָּרְכָךְ בְּכֹל עוּבְדֵי יְדָךְ סוֹפִיק לָךְ צוּרְכָּךְ בְּמִהָכָךְ יָת מַדְבְּרָא רַבָּא הָדֵין דְּנָן אַרְבְּעִין שְׁנִין מֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָךְ בְּסַעֲדָךְ לָא חֲסַרְתָּא מִדְּעַם׃	7 For the Lord thy God hath blessed thee in all the work of thy hand; He hath known thy walking through this great wilderness; these forty years the Lord thy God hath been with thee; thou hast lacked nothing.'
8	וַנַּעֲבֹר֩ מֵאֵ֨ת אַחֵינוּ֜ בְּנֵי־עֵשָׂ֗ו הַיֹּשְׁבִים֙ בְּשֵׂעִ֔יר מִדֶּ֖רֶךְ הָעֲרָבָ֑ה מֵאֵילַ֥ת וּמֵעֶצְיֹ֖ן גָּבֶ֣ר (ס) וַנֵּפֶ֗ן וַנַּעֲבֹ֤ר דֶּ֙רֶךְ מִדְבַּ֣ר מוֹאָֽב׃	וַעֲבַרְנָא מִלְּוָת אַחֲנָא בְּנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר מֵאוֹרַח מֵישָׁרָא מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיוֹן גָּבֶר ס וְאִתְפְּנִינָא וַעֲבַרְנָא אוֹרַח מַדְבְּרָא דְמוֹאָב׃	8 So we passed by from our brethren the children of Esau, that dwell in Seir, from the way of the Arabah, from Elath and from Ezion-geber. And we turned and passed by the way of the wilderness of Moab.
9	וַיֹּאמֶר֩ יְהוָ֨ה אֵלַ֜י אַל־תָּצַ֣ר אֶת־מוֹאָ֗ב וְאַל־תִּתְגָּ֤ר בָּם֙ מִלְחָמָ֔ה כִּי֩ לֹא־אֶתֵּ֨ן לְךָ֜ מֵאַרְצ֗וֹ יְרֻשָּׁ֤ה כִֽי־לִבְנֵי־לוֹט֙ נָתַ֣תִּי אֶת־עָ֔ר יְרֻשָּֽׁה׃	וַאֲמַר יְיָ לִי לָא תְצוּר עַל מוֹאָבָאי וְלָא תִתְגְּרֵי לְמֶעֱבַד עִמְּהוֹן קְרָב אֲרֵי לָא אֶתֵּין לָךְ מֵאַרְעְהוֹן יְרוּתָא אֲרֵי לִבְנֵי לוֹט יְהַבִית יָת לְחָיַת יְרוּתָא׃	9 And the Lord said unto me: 'Be not at enmity with Moab, neither contend with them in battle; for I will not give thee of his land for a possession; because I have given Ar unto the children of Lot for a possession.—
10	הָאֵמִים לְפָנִים יָשְׁבוּ בָהּ עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כָּעֲנָקִים׃	אֵימְתָנֵי מִלְּקַדְמִין יְתִיבוּ בַהּ עַם רַב וְסַגִּי וְתַקִּיף כְּגִבָּרַיָּא׃	10 The Emim dwelt therein aforetime, a people great, and many, and tall, as the Anakim;
11	רְפָאִים יֵחָשְׁבוּ אַף־הֵם כָּעֲנָקִים וְהַמֹּאָבִים יִקְרְאוּ לָהֶם אֵמִים׃	גִּבָּרַיָּא מִתְחַשְּׁבִין אַף אִנּוּן כְּגִבָּרַיָּא וּמוֹאָבָאי קָרַן לְהוֹן אֵימְתָנֵי׃	11 these also are accounted Rephaim, as the Anakim; but the Moabites call them Emim.

(1) ונפן ונסע המדברה. אילו לא חטאו, היו עוברים דרך הר שעיר ליכנס לארץ מן דרומו לצפונו, וכשביל שקלקלו, הפכו לצד המדבר, שהוא בין יס סוף לדרומו של הר שעיר, והלכו אצל דרומו מן המערב למזרח. דרך ים סוף. דרך יציאתן ממצרים שהוא במקצוע דרומית מערבית, משם היו הולכים לצד המזרח: ונסב את הר שעיר. כל דרומו עד ארץ מואב:

(3) פנו לכם צפנה. סובו לכם לרוח מזרחית, מן הדרום לצפון פניכם לצפון, נמצאו הולכין את רוח מזרחית, וזהו שנאמר וַיִּנְאַץ מִמִּזְרַח שָׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב (שופטים יא, יח):

(4) ונשמרתם מאד. ומהו השמירה, אל תתגרו בם:

(5) עד מדרך כף רגל. אפילו מדרך כף רגל, כלומר אפילו דריסת הרגל איני מַרְשֶׁה לכם לעבור בארצם שלא ברשות. ומדרש אגדה (תנחומא ישן דברים הוספה ו), עד שיבא יום דריסת כף רגל על הר הזיתים, שנאמר וְעָמְדוּ רַגְלָיו וגו' (זכריה יד, ד): ירשה לעשו. מאברהם, עשרה עממים נתתי לו, שבעה לכם, וקיני וקניזי וקדמוני הן עמון ומואב ושעיר (ב"ר מד, כג), אחד מהם לעשו, ושנים לבני לוט, בשכר שהלך אתו למצרים ושתק על מה שהיה אומר על אשתו אחותו היא, עשאו כבנו:

(6) תכרו. לשון מקח, וכן אֲשֶׁר קָרִיתִי לִי (בראשית נ, ה), שכן בארצי היס קורין למכירה כירה (ר"ה כו.):

(7) כי ה' אלהיך ברכך. לפיכך לא תכפו (ס"א תכפרו) את טובתו להראות כאילו אתם עניים, אלא הראו עצמכם עשירים:

(8) ונפן ונעבור. לצד צפון, הפכנו פניס להלוך רוח מזרחית:

(9) ואל תתגר וגו'. לא אסר להם על מואב אלא מלחמה, אבל מֵיְרָקִים היו אותם ונראים להם כשהם מזויינים, לפיכך כתיב וַיָּגָר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם (במדבר כב, ג), שהיו שוללים ובוזזים אותם, אבל בני עמון נאמר וְאַל תִּתְגָּר בָּם (להלן פסוק יט), שוס גרוי, בשכר צניעות אמם, שלא פרסמה על אביה כמו שעשתה הבכירה, שקראה שם בנה מואב (ב"ק לח:): ער. שם המדינה:

(10) האמים לפנים וגו'. אתה סבור שזו ארץ רפאים שנתתי לו לאברהם, לפי שהאמים שהם רפאים ישבו בה לפניס, אבל לא זו היא, כי אותם רפאים הורשתי מפני בני לוט, והושבתים תחתם:

(11) רפאים יחשבו וגו'. רפאים היו נחשבים אותם אמים, כענקים הנקראים רפאים, על שם שכל הרואה אותם ידיו מתרפות: אמים. על שם שאימתם מוטלת

12 וּבְשֵׂעִיר יָשְׁבוּ הַחֹרִים לְפָנִים וּבְנֵי עֵשָׂו
יִירָשׁוּם וַיַּשְׁמִידוּם מִפְּנֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם
כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יְרֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר־
נָתַן יְהוָה לָהֶם׃

12 וּבְשֵׂעִיר יָתִיבוּ חוֹרָאֵי מִלְּקַדְמִין וּבְנֵי
עֵשָׂו תָּרִיכוּנוּן וְשֵׁיצִיאוּנוּן מִן קֳדָמֵיהוֹן
וְיָתִיבוּ בַּאֲתַרְהוֹן כְּמָא דַּעֲבַד יִשְׂרָאֵל
לַאֲרַע יְרוּתְתֵיהּ דִּיהַב יְיָ לְהוֹן׃

And in Seir dwelt the Horites aforetime, but the
12 children of Esau succeeded them; and they
destroyed them from before them, and dwelt in
their stead; as Israel did unto the land of his
possession, which the Lord gave unto them.—

13 עַתָּה קֻמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זָרֶד
וַנַּעֲבֹר אֶת־נַחַל זָרֶד׃

13 כְּעַן קוּמוּ וַעֲבַרוּ לְכוֹן יָת נַחְלָא דְּזָרֶד
וַעֲבַרְנָא יָת נַחְלָא דְּזָרֶד׃

Now rise up, and get you over the brook Zered.'
13 And we went over the brook Zered.

14 וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־הָלַכְנוּ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ עַד
אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ אֶת־נַחַל זָרֶד שְׁלֹשִׁים
וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד־תֹּם כָּל־הַדּוֹר אַנְשֵׁי
הַמִּלְחָמָה מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לָהֶם׃

14 וְיוֹמַיָּא דְּהַלֵּיכְנָא מֵרְקַם גֵּיאָה עַד
דַּעֲבַרְנָא יָת נַחְלָא דְּזָרֶד תְּלָתִין וְתַמְנֵי
שְׁנִין עַד דְּסָף כָּל דָּרָא גּוּבְרֵי מָגִיחֵי
קְרָבָא מִגּוֹ מַשְׁרְיָתָא כְּמָא דְּקַיֵּים יְיָ
לְהוֹן׃

And the days in which we came from
Kadesh-barnea, until we were come over the
14 brook Zered, were thirty and eight years; until
all the generation, even the men of war, were
consumed from the midst of the camp, as the
Lord swore unto them.

15 וְגַם יַד־יְהוָה הָיְתָה בָּם לְהָמֵם מִקֶּרֶב
הַמַּחֲנֶה עַד תֻּמָּם׃

15 וְאַף מַחְאָ מִן קֳדָם יְיָ הֲוָת בְּהוֹן
לְשֵׁיצָיוּתְהוֹן מִגּוֹ מַשְׁרְיָתָא עַד דְּשִׁלִּימוּ׃

Moreover the hand of the Lord was against
15 them, to discomfit them from the midst of the
camp, until they were consumed.

16 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה
לָמוּת מִקֶּרֶב הָעָם׃ (ס)

16 וַהֲוָה כַּד שְׁלִימוּ כָּל גּוּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא
לְמִמְּת מִגּוֹ עַמָּא׃

So it came to pass, when all the men of war were
16 consumed and dead from among the people,

17 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

17 וּמַלִּיל יְיָ לִי לְמֵימַר׃

that the Lord spoke unto me saying:

18 אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עָר׃

18 אַתְּ עָבֵר יוֹמָא דֵין יָת תְּחוּם מוֹאָב יָת
לְחָיַת׃

'Thou art this day to pass over the border of
18 Moab, even Ar;

19 וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן אַל־תְּצָרֵם וְאַל־
תִּתְגָּר בָּם כִּי לֹא־אֶתֵּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן
לְךָ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נְתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה׃

19 וְתִתְקְרַב לְקָבֵיל בְּנֵי עַמּוֹן לָא תְּצוּר
עֲלֵיהוֹן וְלָא תִתְגָּרֵי לְמֶעֱבַד עִמְּהוֹן קְרָב
אֲרֵי לָא אֶתֵּין מֵאַרַע בְּנֵי עַמּוֹן לָךְ יְרוּתָא
אֲרֵי לִבְנֵי לוֹט יְהַבְתַּהּ יְרוּתָא׃

and when thou comest nigh over against the
19 children of Ammon, harass them not, nor
contend with them; for I will not give thee of
the land of the children of Ammon for a
possession; because I have given it unto the
children of Lot for a possession.—

20 אֶרֶץ־רְפָאִים תֵּחָשֵׁב אַף־הִוא רְפָאִים
יָשְׁבוּ־בָהּ לְפָנִים וְהָעַמֹּנִים יִקְרְאוּ לָהֶם
זַמְזֻמִּים׃

20 אַרַע גִּבָּרַיָּא מִתְחַשְׁבָא אַף הִיא גִּבָּרִין
יָתִיבוּ בַהּ מִלְּקַדְמִין וְעַמּוֹנָאֵי קָרַן לְהוֹן
חֲשָׁבָנֵי׃

That also is accounted a land of Rephaim:
20 Rephaim dwelt therein aforetime; but the
Ammonites call them Zamzummim,

21 עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כָּעֲנָקִים וַיַּשְׁמִידֵם
יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם׃

21 עַם רַב וְסַגִּי וְתַקִּיף כְּגִבָּרַיָּא וְשֵׁיצִינוּן
יְיָ מִן קֳדָמֵיהוֹן וְתָרִיכוּנוּן וְיָתִיבוּ
בַּאֲתַרְהוֹן׃

a people great, and many, and tall, as the
21 Anakim; but the Lord destroyed them before
them; and they succeeded them, and dwelt in
their stead;

22 כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִבְנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר
אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־הַחֹרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם
וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

22 כְּמָא דַּעֲבַד לִבְנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר
דְּשֵׁיצִי יָת חוֹרָאֵי מִן קֳדָמֵיהוֹן וְתָרִיכוּנוּן
וְיָתִיבוּ בַּאֲתַרְהוֹן עַד יוֹמָא הָדֵין׃

as He did for the children of Esau, that dwell in
22 Seir, when He destroyed the Horites from
before them; and they succeeded them, and
dwelt in their stead even unto this day;

23 וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים עַד־עַזָּה
כַּפְתֹּרִים הַיֹּצְאִים מִכַּפְתֹּר הִשְׁמִידֵם
וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם׃

23 וְעַוָּאֵי דְּיָתְבִין בְּרִפְיָחַי עַד עַזָּה קַפּוּטְקָאֵי
דְּנַפְקוּ מִקַּפּוּטְקְיָא שֵׁיצִיאוּנוּן וְיָתִיבוּ
בַּאֲתַרְהוֹן׃

and the Avvim, that dwelt in villages as far as
23 Gaza, the Caphtorim, that came forth out of
Caphtor, destroyed them, and dwelt in their
stead.—

על הבריות, וכן ובשעיר ישבו החורים ונתתים לבני עשו:
(12) יירשום. לשון הווה, כלומר נתתי בהם כח שהיו מורישים אותם והולכים:
(15) היתה בם. למהר ולהומם בתוך מ׳ שנה, שלא יגרמו לבניהם עוד להתעכב במדבר:
(16) ויהי כאשר תמו וגו׳ וידבר ה׳ אלי וגו׳. אבל משילוח המרגלים עד כאן לא נאמר בפרשה זו וידבר, אלא ויאמר, ללמדך שכל ל״ח שנה שהיו ישראל נזופים, לא נתיחד עמו הדבור בלשון חבה פניה אל פניו ושוב הדעת, ללמדך שאין השכינה שורה על הנביאים, אלא בשביל ישראל: אנשי המלחמה. מבן עשרים שנה היוצאים בצבא:
(18) אתה עובר היום את גבול מואב וגו׳ וקרבת מול בני עמון וגו׳. מכאן שארץ עמון לבד נפוץ:
(20) ארץ רפאים תחשב. ארץ רפאים נחשבת אף היא, לפי שהרפאים ישבו בה לפניה, אבל לא זו היא שנתתי לאברהם:
(23) והעוים היושבים בחצרים וגו׳. עויים מפלשתים הם, שעמהם הם נחשבים בספר יהושע, (יג, ג) שנאמר חֲמִשָּׁה סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים עַזָּתִי וְאַשְׁדּוֹדִי אַשְׁקְלוֹנִי גַּתִּי וְעֶקְרוֹנִי וְעַוִּים, ומפני השבועה שנשבע אברהם לאבימלך, לא יכלו ישראל להוציא ארצם מידם (חולין ס:), והבאתי עליהם כפתורים והשמידום וישבו תחתם, ועכשיו אתם מותרים לקחתה מידם:

24 קוּמוּ סְעוּ וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת־סִיחֹן מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן הָאֱמֹרִי וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ וְהִתְגָּר בּוֹ מִלְחָמָה׃

קוּמוּ טוּלוּ וַעֲבָרוּ יָת נַחְלָא דְּאַרְנוֹן חֲזִי דְּמְסָרִית בִּידָךְ יָת סִיחוֹן מַלְכָּא דְּחֶשְׁבּוֹן אֱמוֹרָאָה וְיָת אַרְעֵיהּ שָׁרֵי לְתָרָכוּתֵיהּ וְאִתְגָּרֵי לְמֶעֱבַד עִמֵּיהּ קְרָב׃

24 Rise ye up, take your journey, and pass over the valley of Arnon; behold, I have given into thy hand Sihon the Amorite, king of Heshbon, and his land; begin to possess it, and contend with him in battle.

25 הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ וְיִרְאָתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ׃

יוֹמָא הָדֵין אֲשָׁרֵי לְמִתַּן זִיעָתָךְ וְדַחְלָתָךְ עַל אַפֵּי עַמְמַיָּא דִּתְחוֹת כָּל שְׁמַיָּא דְּיִשְׁמְעוּן שִׁמְעָךְ וִיזוּעוּן וְיִתַּבְּרוּן מִן קֳדָמָךְ׃

25 This day will I begin to put the dread of thee and the fear of thee upon the peoples that are under the whole heaven, who, when they hear the report of thee, shall tremble, and be in anguish because of thee.'

26 וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן דִּבְרֵי שָׁלוֹם לֵאמֹר׃

וּשְׁלַחִית אִזְגַּדִּין מִמַּדְבַּר קְדֵימוֹת לְוָת סִיחוֹן מַלְכָּא דְּחֶשְׁבּוֹן פִּתְגָמֵי שְׁלָמָא לְמֵימַר׃

26 And I sent messengers out of the wilderness of Kedemoth unto Sihon king of Heshbon with words of peace, saying:

27 אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ בַּדֶּרֶךְ בַּדֶּרֶךְ אֵלֵךְ לֹא אָסוּר יָמִין וּשְׂמֹאול׃

אֶעְבַּר בְּאַרְעָךְ בְּאוֹרְחָא בְּאוֹרְחָא אֵיזֵיל לָא אֶסְטֵי לִימִינָא וְלִשְׂמָאלָא׃

27 'Let me pass through thy land; I will go along by the highway, I will neither turn unto the right hand nor to the left.

28 אֹכֶל בַּכֶּסֶף תִּשְׁבְּרֵנִי וְאָכַלְתִּי וּמַיִם בַּכֶּסֶף תִּתֶּן־לִי וְשָׁתִיתִי רַק אֶעְבְּרָה בְרַגְלָי׃

עֲבוּרָא בְּכַסְפָּא תִּזְבֵּין לִי וְאֵיכוֹל וּמַיָּא בְּכַסְפָּא תִּתֵּין לִי וְאֶשְׁתֵּי לְחוֹד אֶעְבַּר בְּרַגְלָי׃

28 Thou shalt sell me food for money, that I may eat; and give me water for money, that I may drink; only let me pass through on my feet;

29 כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְהַמֹּאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָר עַד אֲשֶׁר־אֶעֱבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ׃

כְּמָא דַּעֲבַדוּ לִי בְּנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר וּמוֹאָבָאי דְּיָתְבִין בְּלִחָיַת עַד דְּאֶעְבַּר יָת יַרְדְּנָא לְאַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָנָא יָהֵיב לָנָא׃

29 as the children of Esau that dwell in Seir, and the Moabites that dwell in Ar, did unto me; until I shall pass over the Jordan into the land which the Lord our God giveth us.'

30 וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַעֲבִרֵנוּ בּוֹ כִּי־הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־רוּחוֹ וְאִמֵּץ אֶת־לְבָבוֹ לְמַעַן תִּתּוֹ בְיָדְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה׃ (ס)

וְלָא אָבָא סִיחוֹן מַלְכָּא דְּחֶשְׁבּוֹן לְמִשְׁבְּקָנָא לְמִעְבַּר בִּתְחוּמֵיהּ אֲרֵי אַקְשֵׁי יְיָ אֱלָהָךְ יָת רוּחֵיהּ וְתַקֵּיף יָת לִבֵּיהּ בְּדִיל לְמִמְסְרֵיהּ בִּידָךְ כְּיוֹמָא הָדֵין׃

30 But Sihon king of Heshbon would not let us pass by him; for the Lord thy God hardened his spirit, and made his heart obstinate, that He might deliver him into thy hand, as appeareth this day.

ששי ג 31 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה הָחִלֹּתִי תֵּת לְפָנֶיךָ אֶת־סִיחֹן וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצוֹ׃

וַאֲמַר יְיָ לִי חֲזִי דְּשָׁרֵיתִי לְמִמְסַר קֳדָמָךְ יָת סִיחוֹן וְיָת אַרְעֵיהּ שָׁרֵי לְתָרָכוּתֵיהּ לְמֵירַת יָת אַרְעֵיהּ׃

31 And the Lord said unto me: 'Behold, I have begun to deliver up Sihon and his land before thee; begin to possess his land.'

32 וַיֵּצֵא סִיחֹן לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה יָהְצָה׃

וּנְפַק סִיחוֹן לְקַדְמוּתָנָא הוּא וְכָל עַמֵּיהּ לְאָגְחָא קְרָבָא לְיָהָץ׃

32 Then Sihon came out against us, he and all his people, unto battle at Jahaz.

33 וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנַּךְ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ׃

וּמַסְרֵיהּ יְיָ אֱלָהָנָא קֳדָמָנָא וּמְחֵינָא יָתֵיהּ וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת כָּל עַמֵּיהּ׃

33 And the Lord our God delivered him up before us; and we smote him, and his sons, and all his people.

34 וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא וַנַּחֲרֵם אֶת־כָּל־עִיר מְתִם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא הִשְׁאַרְנוּ שָׂרִיד׃

וּכְבַשְׁנָא יָת כָּל קִרְוֹהִי בְּעִדָּנָא הַהִוא וְגַמַּרְנָא יָת כָּל קִרְיָא גּוּבְרַיָּא וּנְשַׁיָּא וְטַפְּלָא לָא אַשְׁאַרְנָא מְשֵׁיזֵיב׃

34 And we took all his cities at that time, and utterly destroyed every city, the men, and the women, and the little ones; we left none remaining;

(25) תחת כל השמים. למד, שעמדה חמה למשה ביום מלחמת עוג (ס"ל סיחון), ונודע הדבר תחת כל השמים (תענית כ. ע"ז כה):
(26) ממדבר קדמות. אע"פ שלא נוגי המקום נקרא לסיחון לשלום, למדתי ממדבר סיני, מן המורה שקדמה לעולם, כשבא הקב"ה ליתנה לישראל חזר אותה על עשו וישמעאל, וגלוי לפניו שלא יקבלוה, ואעפ"כ פתח להם בשלום, אף אני קדמתי את סיחון בדברי שלום. דבר אחר ממדבר קדמות, ממך למדתי שקדמת לעולם, יכול היית לשלוח ברך אחד ולשרוף את המגרייס, אלא שלחתי מן המדבר אל פרעה, לאמר שלח את עמי בְּמָתוּן:
(29) כאשר עשו לי בני עשו. לא לענין לעבור את ארצם, אלא לענין מכר אוכל ומים: עד אשר אעבור את הירדן. מוסב על אעברה בארצך:
(31) החלתי תת לפניך. כָּפָה שר של אמוריים של מעלה תחת רגליו של משה והדריכו על צוארו:
(32) ויצא סיחון. לא שלח בשביל עוג לעזור לו, ללמדך שלא היו צריכין זה לזה:
(33) ואת בניו. בנו כתיב, שהיה לו בן גבור כמותו:
(34) מתם. אנשים, בביזת סיחון נאמר בזזנו לנו, לשון ביזה, שהיתה מביבה עליהם ובוזזים אים לו, וכשבאו לביזת עוג כבר היו שבעים ומלאים, והיתה בזויה בעיניהם, ומקרעין ומשליכין בהמה ובגדים ולא נטלו כי אם כסף וזהב, לכך נאמר בַּזּוֹנוּ לָנוּ לשון בזיון, כך נדרש בספרי (בלק קלא) בפ' וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים (במדבר כה, ג):

35 רַק הַבְּהֵמָה בָּזַזְנוּ לָנוּ וּשְׁלַל הֶעָרִים אֲשֶׁר לָכָדְנוּ׃

לְחוֹד בְּעִירָא בַּזְנָא לַנָא וַעֲדֵי קִרְוָיָא דִּכְבַשְׁנָא׃

35 only the cattle we took for a prey unto ourselves, with the spoil of the cities which we had taken.

36 מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בַּנַּחַל וְעַד־הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר שָׂגְבָה מִמֶּנּוּ אֶת־הַכֹּל נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ׃

מֵעֲרוֹעֵר דְּעַל כֵּיף נַחְלָא דְּאַרְנוֹן וְקַרְתָּא דִּבְנַחְלָא וְעַד גִּלְעָד לָא הֲוָת קַרְתָּא דִּתְקִיפַת מִנָּנָא יָת כּוֹלָא מְסַר יְיָ אֱלָהַנָא קֳדָמָנָא׃

36 From Aroer, which is on the edge of the valley of Arnon, and from the city that is in the valley, even unto Gilead, there was not a city too high for us: the Lord our God delivered up all before us.

37 רַק אֶל־אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לֹא קָרַבְתָּ כָּל־יַד נַחַל יַבֹּק וְעָרֵי הָהָר וְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃

לְחוֹד לְאַרַע בְּנֵי עַמּוֹן לָא קָרֵיבְתָּא כָּל כֵּיף נְחַל יוּבְקָא וְקִרְוֵי טוּרָא וְכֹל דְּפַקִּיד יְיָ אֱלָהַנָא׃

37 Only to the land of the children of Ammon thou camest not near; all the side of the river Jabbok, and the cities of the hill-country, and wheresoever the Lord our God forbade us.

III וַנִּפֶן וַנַּעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי׃

וְאִתְפְּנִינָא וּסְלִיקְנָא לְאוֹרַח מַתְנַן וּנְפַק עוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנַן לְקַדְמוּתַנָא הוּא וְכָל עַמֵּיהּ לְאָתָא קְרָבָא לְאֶדְרֶעִי׃

III Then we turned, and went up the way to Bashan; and Og the king of Bashan came out against us, he and all his people, unto battle at Edrei.

2 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן׃

וַאֲמַר יְיָ לִי לָא תִדְחַל מִנֵּיהּ אֲרֵי בִידָךְ מְסָרִית יָתֵיהּ וְיָת כָּל עַמֵּיהּ וְיָת אַרְעֵיהּ וְתַעְבֵּיד לֵיהּ כְּמָא דַּעֲבַדְתָּא לְסִיחוֹן מַלְכָּא אֱמוֹרָאָה דְּיָתֵיב בְּחֶשְׁבּוֹן׃

2 And the Lord said unto me: 'Fear him not; for I have delivered him, and all his people, and his land, into thy hand; and thou shalt do unto him as thou didst unto Sihon king of the Amorites, who dwelt at Heshbon.'

3 וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גַּם אֶת־עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וַנַּכֵּהוּ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד׃

וּמְסַר יְיָ אֱלָהַנָא בִּידַנָא אַף יָת עוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנַן וְיָת כָּל עַמֵּיהּ וּמְחֵינָהִי עַד דְּלָא אִשְׁתְּאַר לֵיהּ מְשֵׁיזֵיב׃

3 So the Lord our God delivered into our hand Og also, the king of Bashan, and all his people; and we smote him until none was left to him remaining.

4 וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר לֹא־לָקַחְנוּ מֵאִתָּם שִׁשִּׁים עִיר כָּל־חֶבֶל אַרְגֹּב מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן׃

וּכְבַשְׁנָא יָת כָּל קִרְוֹהִי בְּעִדָנָא הַהוּא לָא הֲוָת קַרְתָּא דְּלָא נְסִיבְנָא מִנְּהוֹן שְׁתִּין קִרְוִין כָּל בֵּית פֶּלֶךְ טְרָכוֹנָא מַלְכוּתֵיהּ דְּעוֹג בְּמַתְנַן׃

4 And we took all his cities at that time; there was not a city which we took not from them; threescore cities, all the region of Argob, the kingdom of Og in Bashan.

5 כָּל־אֵלֶּה עָרִים בְּצֻרֹת חוֹמָה גְבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לְבַד מֵעָרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד׃

כָּל אִלֵּין קִרְוִין כְּרִיכָן מַקִּפָּן שׁוּר רָם דִּילְהוֹן דַּשִּׁין וְעָבְרִין בָּר מִקִּרְוֵי פַּצְחַיָּא דְּסַגִּיאָן לַחְדָּא׃

5 All these were fortified cities, with high walls, gates, and bars; beside the unwalled towns a great many.

6 וַנַּחֲרֵם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ לְסִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַחֲרֵם כָּל־עִיר מְתִם הַנָּשִׁים וְהַטָּף׃

וְגַמַּרְנָא יָתְהוֹן כְּמָא דַּעֲבַדְנָא לְסִיחוֹן מַלְכָּא דְּחֶשְׁבּוֹן גַּמַּרְנָא כָּל קִרְוַיָא גּוּבְרַיָא נְשַׁיָא וְטַפְּלָא׃

6 And we utterly destroyed them, as we did unto Sihon king of Heshbon, utterly destroying every city, the men, and the women, and the little ones.

7 וְכָל־הַבְּהֵמָה וּשְׁלַל הֶעָרִים בַּזּוֹנוּ לָנוּ׃

וְכָל בְּעִירָא וַעֲדֵי קִרְוַיָא בַּזְנָא לַנָא׃

7 But all the cattle, and the spoil of the cities, we took for a prey unto ourselves.

8 וַנִּקַּח בָּעֵת הַהִוא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אַרְנֹן עַד־הַר חֶרְמוֹן׃

וּנְסִיבְנָא בְּעִדָנָא הַהוּא יָת אַרְעָא מִיַּד תְּרֵין מַלְכֵי אֱמוֹרָאָה דִּבְעִבְרָא דְיַרְדְּנָא מִנַּחְלָא דְּאַרְנוֹן עַד טוּרָא דְּחֶרְמוֹן׃

8 And we took the land at that time out of the hand of the two kings of the Amorites that were beyond the Jordan, from the valley of Arnon unto mount Hermon—

9 צִידֹנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שִׂרְיֹן וְהָאֱמֹרִי יִקְרְאוּ־לוֹ שְׂנִיר׃

צִידוֹנָאֵי קָרַן לְחֶרְמוֹן שִׂרְיוֹן וֶאֱמוֹרָאֵי קָרַן לֵיהּ טוּר תַּלְגָּא׃

9 which Hermon the Sidonians call Sirion, and the Amorites call it Senir—

(37) כל יד נחל יבק. כל אגל נחל יבק: וכל אשר צוה ה׳ אלהינו. שלא לכבוש, הנחנו:
(1) ונפן ונעל. כל לד לפון הוא עלייה:
(2) אל תירא אותו. (נדה סא.) וכסיחון לא הולרך לומר אל תירא אותו, אלא מתיירא היה משה שלא תעמוד לו זכות ששמש לאברהם, שנאמר וַיָּבֹא הַפָּלִיט (בראשית יד, יג), והוא עוג:
(4) חבל ארגב. מתרגמינן בית פְּלַךְ טְרָכוֹנָא, ורבותי תרגום ירושלמי (תרגום שני ג, ג) במגלת אסתר קורא פלטין טרכונין, למדתי חבל ארגוב הפרכיא היכל מלך, כלומר שהמלכות נקראת על שמה, וכן את הארגוב דמלכיס, אצל היכל מלך בָּרָגוֹ פקח בן רמליהו לְפקחיה (מלכים־ב טו, כה), למדתי שכך נקראת שם ההפרכיא:
(5) מערי הפרזי. פרזות ופתוחות בלא חומה, וכן פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלִַם (זכריה ב, ח):
(6) החרם. לשון הוה, הלוך וכלות:
(8) מיד. מרשות:
(9) צידנים יקראו לחרמון וגו׳. ובמקום אחר הוא אומר וְעַד הַר שִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן (לקמן ד, מח), הרי לו ארבעה שמות, למה הוצרכו ליכתב, להגיד שבח ארץ ישראל

10 כָּל־עָרֵי הַמִּישֹׁר וְכָל־הַגִּלְעָד וְכָל־
הַבָּשָׁן עַד־סַלְכָה וְאֶדְרֶעִי עָרֵי מַמְלֶכֶת
עוֹג בַּבָּשָׁן׃

10 כֹּל קִרְוֵי מֵישְׁרָא וְכָל גִּלְעָד וְכָל מַתְנַן
עַד סַלְכָה וְאֶדְרֶעִי קִרְוֵי מַלְכוּתֵיהּ דְּעוֹג
בְּמַתְנַן׃

all the cities of the plain, and all Gilead, and all Bashan, unto Salcah and Edrei, cities of the kingdom of Og in Bashan.—

11 כִּי רַק־עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֶּתֶר
הָרְפָאִים הִנֵּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ בַּרְזֶל הֲלֹה
הוּא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תֵּשַׁע אַמּוֹת אָרְכָּהּ
וְאַרְבַּע אַמּוֹת רָחְבָּהּ בְּאַמַּת־אִישׁ׃

11 אֲרֵי לְחוֹד עוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנַן אִשְׁתְּאַר
מִשְּׁאָר גִּבָּרַיָּא הָא עַרְשֵׂיהּ עַרְשָׂא
דְּבַרְזְלָא הֲלָא הִיא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן
תְּשַׁע אַמִּין אוֹרְכַהּ וְאַרְבַּע אַמִּין פּוּתְיַהּ
בְּאַמַּת מְלַךְ׃

For only Og king of Bashan remained of the remnant of the Rephaim; behold, his bedstead was a bedstead of iron; is it not in Rabbah of the children of Ammon? nine cubits was the length thereof, and four cubits the breadth of it, after the cubit of a man.—

12 וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת יָרַשְׁנוּ בָּעֵת הַהִוא
מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר־עַל־נַחַל אַרְנֹן וַחֲצִי הַר־
הַגִּלְעָד וְעָרָיו נָתַתִּי לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי׃

12 וְיָת אַרְעָא הָדָא יְרִיתְנָא בְּעִדָּנָא הַהוּא
מֵעֲרוֹעֵר דְּעַל נַחְלָא דְּאַרְנוֹן וּפַלְגוּת
טוּרָא דְּגִלְעָד וְקִרְוֹהִי יְהַבִית לְשֵׁיבֶט
רְאוּבֵן לְשֵׁיבֶט גָּד׃

And this land we took in possession at that time; from Aroer, which is by the valley of Arnon, and half the hill-country of Gilead, and the cities thereof, gave I unto the Reubenites and to the Gadites;

13 וְיֶתֶר הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן מַמְלֶכֶת עוֹג
נָתַתִּי לַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה כֹּל חֶבֶל
הָאַרְגֹּב לְכָל־הַבָּשָׁן הַהִוא יִקָּרֵא אֶרֶץ
רְפָאִים׃

13 וּשְׁאָר גִּלְעָד וְכָל מַתְנַן מַלְכוּתֵיהּ דְּעוֹג
יְהַבִית לְפַלְגוּת שִׁבְטָא דְּמַנַשֶּׁה כֹּל בֵּית
פֶּלֶךְ טְרַכּוֹנָא לְכָל מַתְנַן הַהוּא מִתְקְרֵי
אַרַע גִּבָּרַיָּא׃

and the rest of Gilead, and all Bashan, the kingdom of Og, gave I unto the half-tribe of Manasseh; all the region of Argob—all that Bashan is called the land of Rephaim.

14 יָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּל־חֶבֶל אַרְגֹּב
עַד־גְּבוּל הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי וַיִּקְרָא אֹתָם
עַל־שְׁמוֹ אֶת־הַבָּשָׁן חַוֹּת יָאִיר עַד הַיּוֹם
הַזֶּה׃

14 יָאִיר בַּר מְנַשֶּׁה נְסִיב יָת כָּל בֵּית פֶּלֶךְ
טְרַכּוֹנָא עַד תְּחוּם גְּשׁוּרָאָה וַאֲפֵיקִירוֹס
וּקְרָא יָתְהוֹן עַל שְׁמֵיהּ יָת מַתְנַן כַּפְרָנֵי
יָאִיר עַד יוֹמָא הָדֵין׃

Jair the son of Manasseh took all the region of Argob, unto the border of the Geshurites and the Maacathites, and called them, even Bashan, after his own name, Havvoth-jair, unto this day.—

שביעי וּלְמָכִיר נָתַתִּי אֶת־הַגִּלְעָד׃

וּלְמָכִיר יְהַבִית יָת גִּלְעָד׃

15 And I gave Gilead unto Machir.

16 וְלָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי נָתַתִּי מִן־הַגִּלְעָד וְעַד־
נַחַל אַרְנֹן תּוֹךְ הַנַּחַל וּגְבֻל וְעַד יַבֹּק
הַנַּחַל גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן׃

16 וּלְשֵׁיבֶט רְאוּבֵן וּלְשֵׁיבֶט גָּד יְהַבִית
מִן גִּלְעָד וְעַד נַחְלָא דְּאַרְנוֹן גּוֹ נַחְלָא
וּתְחוּמֵיהּ וְעַד יוּבְקָא דְּנַחְלָא תְּחוּמָא
דִּבְנֵי עַמּוֹן׃

And unto the Reubenites and unto the Gadites I gave from Gilead even unto the valley of Arnon, the middle of the valley for a border; even unto the river Jabbok, which is the border of the children of Ammon;

17 וְהָעֲרָבָה וְהַיַּרְדֵּן וּגְבֻל מִכִּנֶּרֶת וְעַד יָם
הָעֲרָבָה יָם הַמֶּלַח תַּחַת אַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה
מִזְרָחָה׃

17 וּמֵישָׁרָא וְיַרְדְּנָא וּתְחוּמֵיהּ מִגִּנֵּיסַר וְעַד
יַמָּא דְּמֵישָׁרָא יַמָּא דְּמִלְחָא תְּחוֹת מַשְׁפַּךְ
מֵי רָמְתָא מַדְנְחָא׃

the Arabah also, the Jordan being the border thereof, from Chinnereth even unto the sea of the Arabah, the Salt Sea, under the slopes of Pisgah eastward.

18 וָאֲצַו אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
לְרִשְׁתָּהּ חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חָיִל׃

18 וּפַקֵּידִית יָתְכוֹן בְּעִדָּנָא הַהוּא לְמֵימַר
יְיָ אֱלָהֲכוֹן יְהַב לְכוֹן יָת אַרְעָא הָדָא
לְמֵירְתַהּ מְזָרְזִין תִּעְבְּרוּן קֳדָם אֲחֵיכוֹן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל מְזָרַז חֵילָא׃

For your God hath given you this land to possess it; ye shall pass over armed before your brethren the children of Israel, all the men of valour.

19 רַק נְשֵׁיכֶם וְטַפְּכֶם וּמִקְנֵכֶם יָדַעְתִּי כִּי־
מִקְנֶה רַב לָכֶם יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי
לָכֶם׃

19 לְחוֹד נְשֵׁיכוֹן וְטַפְלְכוֹן וּבְעִירְכוֹן יָדַעְנָא
אֲרֵי בְעִיר סַגִּי לְכוֹן יִתְבוּן בְּקִרְוֵיכוֹן
דִּיהַבִית לְכוֹן׃

But your wives, and your little ones, and your cattle—I know that ye have much cattle—shall abide in your cities which I have given you;

שהיו ארבע מלכיות מתפארות בכך, זו אומרת על שמי יקרא וזו אומרת על שמי יקרא: שניר. הוא שלג בלשון אשכנז (שנעע) ובלשון כנען:

(11) מיתר הרפאים. שהרגו אמרפל ותגיריו בעשתרות קרניים, והוא פלט מן המלחמה, שנאמר וַיָּבֹא הַפָּלִיט (בראשית יד, יג), זהו עוג (נדה סא.): באמת איש. באמת עוג:

(12) ואת הארץ הזאת ירשנו בעת ההוא. האמורה למעלה, מנחל ארנון ועד הר חרמון: מערער אשר על נחל ארנון. היו מחובר לראשו של מקרא אלא לסופו, על נתתי לראובני ולגדי, אבל לענין ירושה עד הר חרמון היה:

(13) ההוא יקרא ארץ רפאים. היא אותה שנתתי לאברהם:

(16) תוך הנחל וגבול. כל הנחל ועוד מֵעֵבֶר לשפתו, כלומר עד ועד בכלל ויותר מכאן:

(17) מכנרת. מעבר הירדן המערבי היה, ונחלת בני גד מעבר הירדן המזרחי, ונפל בגורלם רוחב הירדן כנגדם ועוד מֵעֵבֶר לשפתו עד כנרת, וזהו שנאמר והירדן וגבול, הירדן וּמֵעֵבֶר לו:

(18) ואצו אתכם. לבני ראובן ובני גד היה מדבר: לפני אחיכם. הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה, לפי שהיו גבורים ומוכיחים נופלים לפניהם, שנאמר וְטָרַף זְרוֹעַ אַף קָדְקֹד (לקמן לג, כ):

(23) ואתחנן. אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם, אע"פ שיש להם לגדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם, לפי שאמר לו וַחֲנֹתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן (שמות לג, יט), אמר לו בלשון ואתחנן. דבר אחר, זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה, כדאיתא בספרי (כו): בעת ההיא. לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג דְּמִיתִי שמא הותר הנדר (ספרי שם): לאמר. זה אחד משלשה מקומות שאמר משה לפני המקום, איני מניחך עד שתודיעני אם תעשה שאלתי אם לאו:

(24) ה' אלהים. מוס בדין: אתה החלות להראות את עבדך. פתח להיות עומד ומתפלל אע"פ שנגזרה גזירה, אמר לו ממך למדתי, שאמרת לי וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי (שמות לב, י), וכי תופס הייתי בך, אלא לפתוח פתח שבי היה תלוי להתפלל עליהם (ספרי כז), כמו כן הייתי סבור לעשות עכשיו: את גדלך. זו מדת טובך, וכן הוא אומר, וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ אֲדֹנָי (במדבר יד, יז): ואת ידך. זו ימינך, שהיא פשוטה לכל באי עולם: החזקה. שאתה כובש ברחמים את מידת הדין החזקה: אשר מי אל וגו'. אינך דומה למלך בשר ודם, שיש לו יועצין וְסַנְקַסְדְּרִין, הממתין בידו כשרוצה לעשות חסד ולעבור על מדותיו, אתה אין מי ימתה בידך אם תמחול לי ותבטל גזירתך. ולפי פשוטו, אתה החלות להראות את עבדך, מלחמת סיחון ועוג, כדכתיב רְאֵה הַחִלּוֹתִי תֵּת לְפָנֶיךָ (דברים ב, לא), הראני מלחמת ל"א מלכים:

(25) אעברה נא. אין נא אלא לשון בקשה: ההר הטוב הזה. זו ירושלים: והלבנון. זה בית המקדש (יומא לט:):

(26) ויתעבר ה'. נתמלא חמה (ספרי כט): למענכם. בשבילכם, אתם גרמתם לי, וכן הוא אומר, וַיַּקְצִיפוּ עַל מֵי מְרִיבָה וַיֵּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם (תהלים קו, לב): רב לך. שלא יאמרו הרב כמה קשה, והתלמיד כמה סרבן מפליר. דבר אחר רב לך, הרבה מזה שמור לך, רב טוב הצפון לך (ספרי פנחס קלה):

(27) וראה בעיניך. בקשת ממני וארתה את הארץ הטובה, אני מראה לך את כולה, שנאמר וַיַּרְאֵהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ (לקמן לד, א):

(28) וצו את יהושע. על הטרחות ועל המשאות, ועל המריבות: וחזקהו ואמצהו. בדבריך, שלא ירך לבו לומר, כשם שנענש רבי עליהם כך סופי ליענש עליהם, מבטיחו אני, כי הוא יעבור והוא ינחיל: כי הוא יעבר. אם יעבור לפניהם ינחלו, ואם לאו לא ינחלו. וכן אתה מוצא כששלח מן העם אל העי, והוא יָשַׁב, וַיַּכּוּ מֶנָּה אֲנָשֵׁי הָעַי וגו' (יהושע ז, ה), וכיון שנפל על פניו, אמר לו קַם לְךָ (שם פסוק י), קם לך כתיב, אתה הוא העומד במקומך ומשלח את בני למלחמה, למה זה אתה נופל על פניך, לא כך אמרתי למשה רבך, אם הוא עובר עובדין ואם לאו אין עובדין:

מפטיר
עֹ֣ד אֲשֶׁר־יָנִ֣יחַ יְהוָ֗ה ׀ לַאֲחֵיכֶם֮ כָּכֶם֒ וְיָרְשׁ֤וּ גַם־הֵם֙ אֶת־הָאָ֔רֶץ אֲשֶׁ֥ר יְהוָ֖ה אֱלֹהֵיכֶ֑ם נֹתֵ֣ן לָהֶ֔ם בְּעֵ֥בֶר הַיַּרְדֵּ֖ן וְשַׁבְתֶּ֥ם אִ֛ישׁ לִֽירֻשָׁתּ֖וֹ אֲשֶׁ֥ר נָתַ֥תִּי לָכֶֽם׃

עַד דִּינִיחַ יְיָ לַאֲחֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן וְיֵירְתוּן אַף אִנּוּן יָת אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן יָהֵיב לְהוֹן בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא וּתְתוּבוּן גְּבַר לִירוּתְתֵיהּ דִּיהַבִית לְכוֹן׃

20 until the Lord give rest unto your brethren, as unto you, and they also possess the land which the Lord your God giveth them beyond the Jordan; then shall ye return every man unto his possession, which I have given you.

21 וְאֶת־יְהוֹשֻׁ֣עַ צִוִּ֣יתִי בָּעֵ֣ת הַהִ֗וא לֵאמֹ֤ר עֵינֶ֙יךָ֙ הָרֹא֣ת אֵ֔ת כָּל־אֲשֶׁ֥ר עָשָׂ֖ה יְהוָ֣ה אֱלֹהֵיכֶ֑ם לִשְׁנֵ֣י הַמְּלָכִ֔ים הָאֵ֖לֶּה כֵּ֣ן יַעֲשֶׂ֣ה יְהוָ֗ה לְכָל־הַמַּמְלָכֹ֥ת אֲשֶׁר־אַתָּ֖ה עֹבֵ֥ר שָֽׁמָּה׃

וְיָת יְהוֹשׁוּעַ פַּקֵּידִית בְּעִדָּנָא הַהוּא לְמֵימַר עֵינָךְ חֲזָאָה יָת כָּל דַּעֲבַד יְיָ אֱלָהֲכוֹן לִתְרֵין מַלְכֵיָא הָאִלֵּין כֵּן יַעֲבִיד יְיָ לְכָל מַלְכְוָתָא דְּאַתְּ עָבַר לְתַמָּן׃

22 לֹ֣א תִירָאֻ֔ם כִּ֥י יְהוָ֖ה אֱלֹהֵיכֶ֑ם הֽוּא־הַנִּלְחָ֥ם לָכֶֽם׃ (ס) פסוקים

לָא תִדְחֲלוּן מִנְּהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן מֵימְרֵיהּ מְגִיחַ לְכוֹן׃

The Haftara is Isaiah 1:1 – 1:27 on page 750.

23 וואתחנן ד
וָאֶתְחַנַּ֣ן אֶל־יְהוָ֗ה בָּעֵ֥ת הַהִ֛וא לֵאמֹֽר׃

וְצַלִּיתִי קֳדָם יְיָ בְּעִדָּנָא הַהוּא לְמֵימַר׃

And I besought the Lord at that time, saying:

24 אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה אַתָּ֖ה הֲחִלּ֣וֹתָ לְהַרְאֹ֑ת אֶֽת־עַבְדְּךָ֙ אֶת־גָּדְלְךָ֔ וְאֶת־יָדְךָ֖ הַחֲזָקָ֑ה אֲשֶׁר־מִי־אֵ֤ל בַּשָּׁמַיִם֙ וּבָאָ֔רֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂ֖ה כְּמַעֲשֶׂיךָ֥ וְכִגְבוּרֹתֶֽךָ׃

יְיָ אֱלָהִים אַתְּ שָׁרִיתָא לְאַחְזָאָה יָת עַבְדָּךְ יָת רְבוּתָךְ וְיָת יְדָךְ תַּקִּיפְתָּא דְּאַתְּ הוּא אֱלָהָא דִּשְׁכִינְתָךְ בִּשְׁמַיָּא מִלְּעֵילָא וְשַׁלִּיט בְּאַרְעָא לֵית דְּיַעֲבִיד כְּעוּבָדָךְ וּכְגִבְרוּתָךְ׃

'O Lord God, Thou hast begun to show Thy servant Thy greatness, and Thy strong hand; for what god is there in heaven or on earth, that can do according to Thy works, and according to Thy mighty acts?

25 אֶֽעְבְּרָה־נָּ֣א וְאֶרְאֶ֔ה אֶת־הָאָ֖רֶץ הַטּוֹבָ֑ה אֲשֶׁ֥ר בְּעֵ֛בֶר הַיַּרְדֵּ֖ן הָהָ֥ר הַטּ֖וֹב הַזֶּ֥ה וְהַלְּבָנֽוֹן׃

אֶעְבַּר כְּעַן וְאֶחְזֵי יָת אַרְעָא טָבְתָא דִּבְעִבְרָא דְיַרְדְּנָא טוּרָא טָבָא הָדֵין וּבֵית מַקְדְּשָׁא׃

Let me go over, I pray Thee, and see the good land that is beyond the Jordan, that goodly hill-country, and Lebanon.'

26 לוי
וַיִּתְעַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה בִּ֑י לְמַעַנְכֶ֗ם וְלֹ֤א שָׁמַע֙ אֵלָ֔י וַיֹּ֣אמֶר יְהוָ֔ה אֵלַ֖י רַ֣ב־לְךָ֑ אַל־תּ֥וֹסֶף דַּבֵּ֖ר אֵלַ֥י עוֹד֙ בַּדָּבָ֔ר הַזֶּֽה׃

וַהֲוָה רְגַז מִן קֳדָם יְיָ עֲלַי בְּדִילְכוֹן וְלָא קַבִּיל מִנִּי וַאֲמַר יְיָ לִי סַגִּי לָךְ לָא תּוֹסִיף לְמַלָּלָא קֳדָמַי עוֹד בְּפִתְגָמָא הָדֵין׃

But the Lord was wroth with me for your sakes, and hearkened not unto me; and the Lord said unto me: 'Let it suffice thee; speak no more unto Me of this matter.

27 עֲלֵה֣ רֹאשׁ הַפִּסְגָּ֗ה וְשָׂא֙ עֵינֶ֣יךָ יָ֔מָּה וְצָפֹ֥נָה וְתֵימָ֖נָה וּמִזְרָ֑חָה וּרְאֵ֣ה בְעֵינֶ֗יךָ כִּי־לֹ֤א תַעֲבֹר֙ אֶת־הַיַּרְדֵּ֔ן הַזֶּֽה׃

סַק לְרֵישׁ רָמְתָא וּזְקַף עֵינָךְ לְמַעְרְבָא וּלְצַפּוּנָא וּלְדָרוֹמָא וּלְמַדְנְחָא וַחֲזִי בְעֵינָךְ אֲרֵי לָא תִעְבַּר יָת יַרְדְּנָא הָדֵין׃

Get thee up into the top of Pisgah, and lift up thine eyes westward, and northward, and southward, and eastward, and behold with thine eyes; for thou shalt not go over this Jordan.

28 וְצַ֣ו אֶת־יְהוֹשֻׁ֗עַ וְחַזְּקֵ֤הוּ וְאַמְּצֵהוּ֙ כִּי־הֽוּא֙ יַעֲבֹ֣ר לִפְנֵ֔י הָעָ֖ם הַזֶּ֑ה וְהוּא֙ יַנְחִ֣יל אוֹתָ֔ם אֶת־הָאָ֖רֶץ אֲשֶׁ֥ר תִּרְאֶֽה׃

וּפַקֵּיד יָת יְהוֹשֻׁעַ וְתַקֵּיפְהִי וְעַלִּימְהִי אֲרֵי הוּא יְעִבַּר קֳדָם עַמָּא הָדֵין וְהוּא יַחְסִין יָתְהוֹן יָת אַרְעָא דְּתִחְזֵי׃

But charge Joshua, and encourage him, and strengthen him; for he shall go over before this people, and he shall cause them to inherit the land which thou shalt see.'

29 וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא מוּל בֵּית פְּעֹֽר׃ (פ)

וְיִתֵּיבְנָא בְּחִלְתָא לְקָבֵיל בֵּית פְּעוֹר׃

So we abode in the valley over against Beth-peor.

IV וְעַתָּ֣ה יִשְׂרָאֵ֗ל שְׁמַ֤ע אֶל־הַחֻקִּים֙ וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִ֔ים אֲשֶׁ֥ר אָנֹכִ֖י מְלַמֵּ֣ד אֶתְכֶ֑ם לַעֲשׂ֗וֹת לְמַעַן֙ תִּחְי֣וּ וּבָאתֶ֔ם וִֽירִשְׁתֶּ֖ם אֶת־הָאָ֣רֶץ אֲשֶׁר־יְהוָ֥ה אֱלֹהֵ֖י אֲבֹתֵיכֶ֑ם נֹתֵ֥ן לָכֶֽם׃

וּכְעַן יִשְׂרָאֵל שְׁמַע לְקָיְמַיָּא וּלְדִינַיָּא דַּאֲנָא מַלֵּיף יָתְכוֹן לְמֶעֱבַד בְּדִיל דְּתִיחוֹן וְתֵיעֲלוּן וְתֵירְתוּן יָת אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתְכוֹן יָהֵיב לְכוֹן׃

And now, O Israel, hearken unto the statutes and unto the ordinances, which I teach you, to do them; that ye may live, and go in and possess the land which the Lord, the God of your fathers, giveth you.

2 לֹ֣א תֹסִפוּ֮ עַל־הַדָּבָר֒ אֲשֶׁ֣ר אָנֹכִ֗י מְצַוֶּ֤ה אֶתְכֶם֙ וְלֹ֣א תִגְרְעוּ֔ מִמֶּ֖נּוּ לִשְׁמֹ֣ר אֶת־מִצְוֹ֣ת יְהוָ֔ה אֱלֹהֵיכֶ֖ם אֲשֶׁ֥ר אָנֹכִ֖י מְצַוֶּ֥ה אֶתְכֶֽם׃

לָא תּוֹסִפוּן עַל פִּתְגָמָא דַּאֲנָא מְפַקֵּיד יָתְכוֹן וְלָא תִמְנְעוּן מִנֵּיהּ לְמִטַּר יָת פִּקּוּדַיָּא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן דַּאֲנָא מְפַקֵּיד יָתְכוֹן׃

Ye shall not add unto the word which I command you, neither shall ye diminish from it, that ye may keep the commandments of the Lord your God which I command you.

(29) ונשב בגיא וגו׳. ונלמדתם לעבודת אלילים, ואעפ״כ ועתה ישראל שמע אל החקים, והכל מחול לך, ואני לא זכיתי לימחל לי (ספרי פנחס קלו):
(2) לא תוסיפו. כגון חמש פרשיות בתפילין, חמשת מיני בגולנג, וחמש ציציות, וכן לא תגרעו (ספרי ראה פב):

3 עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַעַל־פְּעוֹר הִשְׁמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ׃

עֵינֵיכוֹן חֲזַאָה יָת דַּעֲבַד יְיָ בְּפָלְחֵי בַעְלָא פְּעוֹר אֲרֵי כָּל גּוּבְרָא דְּהַלִּיךְ בָּתַר בַּעְלָא פְּעוֹר שֵׁיצֵיהּ יְיָ אֱלָהָךְ מִבֵּינָךְ׃

3 Your eyes have seen what the Lord did in Baal-peor; for all the men that followed the Baal of Peor, the Lord thy God hath destroyed them from the midst of thee.

4 וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם׃

וְאַתּוּן דְּאִדְּבֵיקְתּוּן בְּדַחְלְתָּא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן קַיְּימִין כּוּלְּכוֹן יוֹמָא דֵין׃

4 But ye that did cleave unto the Lord your God are alive every one of you this day.

5 רְאֵה׳ לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃

סגיי

חֲזוֹ דְּאַלֵּיפִית יָתְכוֹן קְיָמִין וְדִינִין כְּמָא דְּפַקְּדַנִי יְיָ אֱלָהִי לְמֶעְבַּד כֵּן בְּגוֹ אַרְעָא דְּאַתּוּן עָאלִין לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ׃

5 Behold, I have taught you statutes and ordinances, even as the Lord my God commanded me, that ye should do so in the midst of the land whither ye go in to possess it.

6 וּשְׁמַרְתֶּם׳ וַעֲשִׂיתֶם׳ כִּי הִוא חָכְמַתְכֶם׳ וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם־חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה׃

וְתִטְּרוּן וְתַעְבְּדוּן אֲרֵי הִיא חָכְמַתְכֶם וְסוּכְלְתָנוּתְכוֹן לְעֵינֵי עַמְמַיָּא דְּיִשְׁמְעוּן יָת כָּל קְיָמַיָּא הָאִלֵּין וְיֵימְרוּן לְחוֹד עַם חַכִּים וְסוּכְלְתָן עַמָּא רַבָּא הָדֵין׃

6 Observe therefore and do them; for this is your wisdom and your understanding in the sight of the peoples, that, when they hear all these statutes, shall say: 'Surely this great nation is a wise and understanding people.'

7 כִּי מִי־גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קָרְאֵנוּ אֵלָיו׃

אֲרֵי מַאן עַם רַב דְּלֵיהּ אֱלָהּ קָרִיב לֵיהּ לְקַבָּלָא צְלוֹתֵיהּ בְּעִדָּן עָקְתֵיהּ כַּיְיָ אֱלָהָנָא בְּכָל עִדָּן דַּאֲנַחְנָא מְצַלִּין קֳדָמוֹהִי׃

7 For what great nation is there, that hath God so nigh unto them, as the Lord our God is whensoever we call upon Him?

8 וּמִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִם כְּכֹל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם׃

ע"כ נמול

וּמַן עַם רַב דְּלֵיהּ קְיָמִין וְדִינִין קַשִּׁיטִין כְּכֹל אוֹרָיְתָא הָדָא דַּאֲנָא יָהֵיב קֳדָמֵיכוֹן יוֹמָא דֵין׃

8 And what great nation is there, that hath statutes and ordinances so righteous as all this law, which I set before you this day?

9 רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן־יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ׃

לְחוֹד אִסְתְּמַר לָךְ וְטַר נַפְשָׁךְ לַחְדָּא דִּלְמָא תִתְנְשֵׁי יָת פִּתְגָמַיָּא דַּחֲזַאָה עֵינָךְ וְדִלְמָא יִעְדּוֹן מִלְּבָבָךְ כֹּל יוֹמֵי חַיָּיךְ וּתְהוֹדְעִנּוּן לִבְנָךְ וְלִבְנֵי בְנָךְ׃

9 Only take heed to thyself, and keep thy soul diligently, lest thou forget the things which thine eyes saw, and lest they depart from thy heart all the days of thy life; but make them known unto thy children and thy children's children;

10 יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב בֶּאֱמֹר יְהוָה אֵלַי הַקְהֵל־לִי אֶת־הָעָם וְאַשְׁמִעֵם אֶת־דְּבָרָי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לְיִרְאָה אֹתִי כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם יְלַמֵּדוּן׃

יוֹמָא דְּקַמְתָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּחוֹרֵב כַּד אֲמַר יְיָ לִי כְּנוֹשׁ קֳדָמַי יָת עַמָּא וַאַשְׁמְעִנּוּן יָת פִּתְגָמַי דְּיֵילְפּוּן לְמִדְחַל קֳדָמַי כָּל יוֹמַיָּא דְּאִנּוּן קַיְּימִין עַל אַרְעָא וְיָת בְּנֵיהוֹן יַלְּפוּן׃

10 the day that thou stoodest before the Lord thy God in Horeb, when the Lord said unto me: 'Assemble Me the people, and I will make them hear My words that they may learn to fear Me all the days that they live upon the earth, and that they may teach their children.'

11 וַתִּקְרְבוּן וַתַּעַמְדוּן תַּחַת הָהָר וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁךְ עָנָן וַעֲרָפֶל׃

וּקְרֵיבְתּוּן וְקַמְתּוּן בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא וְטוּרָא בָּעֵר בְּאִישָׁתָא עַד צֵית שְׁמַיָּא חֲשׁוֹכָא עֲנָנָא וַאֲמַטְתָּא׃

11 And ye came near and stood under the mountain; and the mountain burned with fire unto the heart of heaven, with darkness, cloud, and thick darkness.

12 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֲלֵיכֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ קוֹל דְּבָרִים אַתֶּם שֹׁמְעִים וּתְמוּנָה אֵינְכֶם רֹאִים זוּלָתִי קוֹל׃

וּמַלִּיל יְיָ עִמְּכוֹן מִגּוֹ אִישָׁתָא קָל פִּתְגָמִין אַתּוּן שָׁמְעִין וּדְמוּ לֵיתֵיכוֹן חָזַן אֱלָהִין קָלָא׃

12 And the Lord spoke unto you out of the midst of the fire; ye heard the voice of words, but ye saw no form; only a voice.

(6) ושמרתם. זו משנה: ועשיתם. כמשמעו: כי הוא חכמתכם ובינתכם וגו׳. בזאת תֶּחֱשְׁבוּ חכמים ונבונים לעיני העמים:
(8) חקים ומשפטים צדיקים. סגולים ומקובלים:
(9) רק השמר לך וגו׳ פן תשכח את הדברים. אז, כשלא תשכחו אותם ותעשום על אמתתם, תחשבו חכמים ונבונים, ואם תְּעַוְּתוּ אותם מתוך שכחה, תֶּחֱשְׁבוּ שוטים:
(10) יום אשר עמדת. מוסב על מקרא שלמעלה ממנו, אשר ראו עיניך, יום אשר עמדת בחורב, אשר ראיתם את הקולות ואת הלפידים: יִלְמְדוּן. יַלְּפוּן לעצמם: יְלַמֵּדוּן. יַלְּפוּן לאחרים:

13 וַיַּגֵּד לָכֶם אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים וַיִּכְתְּבֵם עַל־שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים׃

13 And He declared unto you His covenant, which He commanded you to perform, even the ten words; and He wrote them upon two tables of stone.

14 וְאֹתִי צִוָּה יְהוָה בָּעֵת הַהִוא לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים לַעֲשֹׂתְכֶם אֹתָם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃

14 And the Lord commanded me at that time to teach you statutes and ordinances, that ye might do them in the land whither ye go over to possess it.

15 וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל־תְּמוּנָה בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּחֹרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃

15 Take ye therefore good heed unto yourselves—for ye saw no manner of form on the day that the Lord spoke unto you in Horeb out of the midst of the fire—

16 פֶּן־תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל־סָמֶל תַּבְנִית זָכָר אוֹ נְקֵבָה׃

16 lest ye deal corruptly, and make you a graven image, even the form of any figure, the likeness of male or female,

17 תַּבְנִית כָּל־בְּהֵמָה אֲשֶׁר בָּאָרֶץ תַּבְנִית כָּל־צִפּוֹר כָּנָף אֲשֶׁר תָּעוּף בַּשָּׁמָיִם׃

17 the likeness of any beast that is on the earth, the likeness of any winged fowl that flieth in the heaven,

18 תַּבְנִית כָּל־רֹמֵשׂ בָּאֲדָמָה תַּבְנִית כָּל־דָּגָה אֲשֶׁר־בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ׃

18 the likeness of any thing that creepeth on the ground, the likeness of any fish that is in the water under the earth;

19 וּפֶן־תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה וְרָאִיתָ אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת־הַיָּרֵחַ וְאֶת־הַכּוֹכָבִים כֹּל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וַעֲבַדְתָּם אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם׃

19 and lest thou lift up thine eyes unto heaven, and when thou seest the sun and the moon and the stars, even all the host of heaven, thou be drawn away and worship them, and serve them, which the Lord thy God hath allotted unto all the peoples under the whole heaven.

20 וְאֶתְכֶם לָקַח יְהוָה וַיּוֹצִא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבַּרְזֶל מִמִּצְרַיִם לִהְיוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה כַּיּוֹם הַזֶּה׃

20 But you hath the Lord taken and brought forth out of the iron furnace, out of Egypt, to be unto Him a people of inheritance, as ye are this day.

21 וַיהוָה הִתְאַנַּף־בִּי עַל־דִּבְרֵיכֶם וַיִּשָּׁבַע לְבִלְתִּי עָבְרִי אֶת־הַיַּרְדֵּן וּלְבִלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃

21 Now the Lord was angered with me for your sakes, and swore that I should not go over the Jordan, and that I should not go in unto that good land, which the Lord thy God giveth thee for an inheritance;

22 כִּי אָנֹכִי מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינֶנִּי עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם עֹבְרִים וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת׃

22 but I must die in this land, I must not go over the Jordan; but ye are to go over, and possess that good land.

23 הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־תִּשְׁכְּחוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

23 Take heed unto yourselves, lest ye forget the covenant of the Lord your God, which He made with you, and make you a graven image, even the likeness of any thing which the Lord thy God hath forbidden thee.

24 כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא אֵל קַנָּא׃ (פ)

24 For the Lord thy God is a devouring fire, a jealous God.

וְחַוִּי לְכוֹן יָת קְיָמֵיהּ דְּפַקִּיד יָתְכוֹן לְמֶעֱבַד עֶשְׂרָא פִּתְגָמִין וּכְתַבְנוּן עַל תְּרֵין לוּחֵי אַבְנָיָא׃

וְיָתִי פַּקִּיד יְיָ בְּעִדָּנָא הַהוּא לְאַלָּפָא יָתְכוֹן קְיָמִין וְדִינִין לְמֶעֱבַדְכוֹן יָתְהוֹן בְּאַרְעָא דְּאַתּוּן עָבְרִין לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ׃

וְתִסְתַּמְּרוּן לַחְדָּא לְנַפְשָׁתֵיכוֹן אֲרֵי לָא חֲזֵיתוּן כָּל דְּמוּ בְּיוֹמָא דְּמַלֵּיל יְיָ עִמְּכוֹן בְּחוֹרֵב מִגּוֹ אִישָׁתָא׃

דִּלְמָא תְּחַבְּלוּן וְתַעְבְּדוּן לְכוֹן צֵילֶם דְּמוּת כָּל צוּרָא דְּמוּת דְּכַר אוֹ נוּקְבָא׃

דְּמוּת כָּל בְּעִירָא דִּבְאַרְעָא דְּמוּת כָּל צִפַּר גַּפָּא דְּפָרַח בְּאֲוִיר רְקִיעַ שְׁמָיָא׃

דְּמוּת כָּל רִחְשָׁא דִּבְאַרְעָא דְּמוּת כָּל נוּנֵי דִּבְמַיָּא מִלְּרַע לְאַרְעָא׃

וְדִלְמָא תִּזְקוֹף עֵינָךְ לִשְׁמַיָּא וְתֶחֱזֵי יָת שִׁמְשָׁא וְיָת סֵיהֲרָא וְיָת כּוֹכְבַיָּא כֹּל חֵילֵי שְׁמַיָּא וְתִטְעֵי וְתִסְגּוֹד לְהוֹן וְתִפְלְחִנִּין דְּזָמִין יְיָ אֱלָהָךְ יָתְהוֹן לְכֹל עַמְמַיָּא תְּחוֹת כָּל שְׁמַיָּא׃

וְיָתְכוֹן קָרִיב יְיָ לְדַחְלְתֵּיהּ וְאַפֵּיק יָתְכוֹן מִכּוּרָא דְּבַרְזְלָא מִמִּצְרָיִם לְמִהְוֵי לֵיהּ לְעַם אַחְסָנָא כְּיוֹמָא הָדֵין׃

וּמִן קֳדָם יְיָ הֲוָה רְגַז עֲלַי עַל פִּתְגָמֵיכוֹן וְקַיֵּים בְּדִיל דְּלָא לְמִעְבְּרִי יָת יַרְדְּנָא וּבְדִיל דְּלָא לְמֵיעַל לְאַרְעָא טָבְתָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ אַחְסָנָא׃

אֲרֵי אֲנָא מָאִית בְּאַרְעָא הָדָא לֵית אֲנָא עָבַר יָת יַרְדְּנָא וְאַתּוּן עָבְרִין וְתֵירְתּוּן יָת אַרְעָא טָבְתָא הָדָא׃

אִסְתְּמַרוּ לְכוֹן דִּלְמָא תִּתְנְשׁוּן יָת קְיָמָא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּגְזַר עִמְּכוֹן וְתַעְבְּדוּן לְכוֹן צֵילֶם דְּמוּת כּוֹלָא דְּפַקְּדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ׃

אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ מֵימְרֵיהּ אִישָׁא אָכְלָא הוּא אֵל קַנָּא׃

(14) ואתי צוה ה׳ בעת ההיא ללמד אתכם. תורה בעל פה:
(16) סמל. צורה:
(19) ופן תשא עיניך. להסתכל בדבר, ולתת לב לשוב לטעות אחריהם: אשר חלק ה׳. להאיר להם. דבר אחר, לאלוהות, לא מנען מלטעות אחריהם, אלא החליקם בדברי הבליהם לטרדם מן העולם (ע״ז נה.), וכן הוא אומר, כִּי הֶחֱלִיק אֵלָיו בְּעֵינָיו לְמַעַן עֲוֹנוֹ לְשָׂנְאָה (תהלים לו, ג):
(20) מכור. הוא כלי שמזקקים בו את הזהב:
(21) התאנף. נתמלא רוגז: על דבריכם. על אודותיכם על עסקיכם:
(22) כי אנכי מת וגו׳ איננו עובר. מאחר שמת מהיכן יעבור, אלא אף אנמותי אינם עוברין:
(23) תמונת כל. תמונת כל דבר: אשר צוך ה׳. אשר צוך שלא לעשות:

ד*
כִּי־תוֹלִיד בָּנִים׃ וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם
בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל׃ תְּמוּנַת
כֹּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ
לְהַכְעִיסוֹ׃

אֲרֵי תֵּילְדוּן בְּנִין וּבְנֵי בְנִין וְתִתְעַתְּקוּן
בְּאַרְעָא וּתְחַבְּלוּן וְתַעְבְּדוּן צֵילֶם דְּמוּת
כּוֹלָא וְתַעְבְּדוּן דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
לְאַרְגָּזָא קֳדָמוֹהִי׃

25 When thou shalt beget children, and children's children, and ye shall have been long in the land, and shall deal corruptly, and make a graven image, even the form of any thing, and shall do that which is evil in the sight of the Lord thy God, to provoke Him;

26 הַעִידֹתִי׃ בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
הָאָרֶץ כִּי־אָבֹד תֹּאבֵדוּן׃ מַהֵר׃ מֵעַל
הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן
שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים׃ עָלֶיהָ
כִּי הִשָּׁמֵד תִּשָּׁמֵדוּן׃

אַסְהֵידִית בְּכוֹן יוֹמָא דֵין יָת שְׁמַיָּא וְיָת
אַרְעָא אֲרֵי מֵיבָד תֵּיבְדוּן בִּפְרִיעַ מֵעַל
אַרְעָא דְּאַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא לְתַמָּן
לְמֵירְתַהּ לָא תֵירְכוּן יוֹמִין עֲלַהּ אֲרֵי
אִשְׁתֵּיצָאָה תִשְׁתֵּיצוֹן׃

26 I call heaven and earth to witness against you this day, that ye shall soon utterly perish from off the land whereunto ye go over the Jordan to possess it; ye shall not prolong your days upon it, but shall utterly be destroyed.

27 וְהֵפִיץ יְהוָה אֶתְכֶם בָּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם׃
מְתֵי מִסְפָּר בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְנַהֵג יְהוָה אֶתְכֶם
שָׁמָּה׃

וַיְבַדַּר יְיָ יָתְכוֹן בֵּינֵי עַמְמַיָּא וְתִשְׁתְּאַרוּן
עַם דְּמִנְיָן בְּעַמְמַיָּא דִּיְדַבַּר יְיָ יָתְכוֹן
לְתַמָּן׃

27 And the Lord shall scatter you among the peoples, and ye shall be left few in number among the nations, whither the Lord shall lead you away.

28 וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם
עֵץ וָאֶבֶן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן׃ וְלֹא יִשְׁמְעוּן
וְלֹא יֹאכְלוּן וְלֹא יְרִיחֻן׃

וְתִפְּלְחוּן תַּמָּן לְעַמְמַיָּא פָּלְחֵי טָעֲוָתָא
עוֹבַד יְדֵי אֲנָשָׁא אָעָא וְאַבְנָא דְּלָא חָזִין
וְלָא שָׁמְעִין וְלָא אָכְלִין וְלָא מְרִיחִין׃

28 And there ye shall serve gods, the work of men's hands, wood and stone, which neither see, nor hear, nor eat, nor smell.

29 וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמָצָאתָ
כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃

וְתִתְבְּעוּן מִתַּמָּן יָת דַּחְלְתָא דַיְיָ אֱלָהָךְ
וְתַשְׁכַּח אֲרֵי תִבְעֵי מִן קֳדָמוֹהִי בְּכָל
לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ׃

29 But from thence ye will seek the Lord thy God; and thou shalt find Him, if thou search after Him with all thy heart and with all thy soul.

30 בַּצַּר לְךָ וּמְצָאוּךָ כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
בְּאַחֲרִית׃ הַיָּמִים וְשַׁבְתָּ׃ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְשָׁמַעְתָּ בְּקֹלוֹ׃

כַּד תֵּיעוֹק לָךְ וְיַשְׁכְּחוּנָךְ כֹּל פִּתְגָמַיָּא
הָאִלֵּין בְּסוֹף יוֹמַיָּא וּתְתוּב לְדַחְלְתָא דַיְיָ
אֱלָהָךְ וּתְקַבֵּיל לְמֵימְרֵיהּ׃

30 In thy distress, when all these things are come upon thee, in the end of days, thou wilt return to the Lord thy God, and hearken unto His voice;

31 כִּי אֵל רַחוּם׃ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא
יַשְׁחִיתֶךָ׃ וְלֹא יִשְׁכַּח׃ אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם׃

אֲרֵי אֱלָהָא רַחְמָנָא יְיָ אֱלָהָךְ לָא
יִשְׁבְּקִנָּךְ וְלָא יְחַבְּלִנָּךְ וְלָא יִתְנְשֵׁי יָת
קְיָמָא דַּאֲבָהָתָךְ דְּקַיֵּים לְהוֹן׃

31 for the Lord thy God is a merciful God; He will not fail thee, neither destroy thee, nor forget the covenant of thy fathers which He swore unto them.

32 כִּי שְׁאַל־נָא׃ לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ
לְפָנֶיךָ׃ לְמִן־הַיּוֹם׃ אֲשֶׁר׃ בָּרָא אֱלֹהִים ׀
אָדָם׃ עַל־הָאָרֶץ׃ וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם׃ וְעַד־
קְצֵה הַשָּׁמָיִם׃ הֲנִהְיָה כַּדָּבָר הַגָּדוֹל׃ הַזֶּה
אוֹ הֲנִשְׁמַע כָּמֹהוּ׃

אֲרֵי שְׁאַל כְּעַן לְיוֹמַיָּא קַדְמָאֵי דַּהֲווֹ
קֳדָמָךְ לְמִן יוֹמָא דִּבְרָא יְיָ אָדָם עַל
אַרְעָא וּלְמִסְיָפֵי שְׁמַיָּא וְעַד סְיָפֵי שְׁמַיָּא
הַהֲוָה כְּפִתְגָמָא רַבָּא הָדֵין אוֹ הַאִשְׁתְּמַע
דְּכְוָתֵיהּ׃

32 For ask now of the days past, which were before thee, since the day that God created man upon the earth, and from the one end of heaven unto the other, whether there hath been any such thing as this great thing is, or hath been heard like it?

33 הֲשָׁמַע עָם׃ קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־
הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר־שָׁמַעְתָּ אַתָּה וַיֶּחִי׃

הַשְׁמַע עַמָּא קָל מֵימְרָא דַיְיָ מְמַלֵּיל מִגּוֹ
אִישָׁתָא כְּמָא דִּשְׁמַעְתָּא אַתְּ וְאִתְקַיָּים׃

33 Did ever a people hear the voice of God speaking out of the midst of the fire, as thou hast heard, and live?

34 אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים׃ לָבוֹא׃ לָקַחַת׃ לוֹ
גוֹי׃ מִקֶּרֶב גּוֹי׃ בְּמַסֹּת׃ בְּאֹתֹת׃ וּבְמוֹפְתִים׃
וּבְמִלְחָמָה׃ וּבְיָד׃ חֲזָקָה׃ וּבִזְרוֹעַ׃ נְטוּיָה׃
וּבְמוֹרָאִים׃ גְּדֹלִים׃ כְּכֹל׃ אֲשֶׁר־עָשָׂה׃ לָכֶם׃
יְהוָה׃ אֱלֹהֵיכֶם׃ בְּמִצְרַיִם׃ לְעֵינֶיךָ׃

אוֹ נִסְיָן עֲבַד יְיָ לְאִתְגְּלָאָה לְמִפְרַק לֵיהּ
עַם מִגּוֹ עַם בְּנִסְיָן בְּאָתִין וּבְמוֹפְתִין
וּבְקְרָבָא וּבִיד תַּקִּיפָא וּבִדְרָעָא מְרָמְמָא
וּבְחֶזְוָנִין רַבְרְבִין כְּכֹל דַּעֲבַד לְכוֹן יְיָ
אֱלָהֲכוֹן בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכוֹן׃

34 Or hath God assayed to go and take Him a nation from the midst of another nation, by trials, by signs, and by wonders, and by war, and by a mighty hand, and by an outstretched arm, and by great terrors, according to all that the Lord your God did for you in Egypt before thine eyes?

(24) אל קנא. מקנא לנקום מנפרדמנ"ט בלע"ז (מייפער) מִקְּרָא על רוגזו להפרע מעכו"ס:

(25) ונושנתם. רמז להם שיגלו ממנה לסוף שמונה מאות וחמשים ושתים שנה, כמנין ונושנתם, והוא הקדיש והגלם לסוף שמונה מאות וחמשים, והקדיש שתי שניש לונושנתם, כדי שלא יתקייש בהם כי אבד תאבדון, וזהו שנאמר, וַיִּשְׁקֹד ה׳ עַל הָרָעָה וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ כִּי צַדִּיק ה׳ אֱלֹהֵינוּ (דניאל ט, יד), צדקה עשה עמנו, שמהר להביאה ב׳ שניש לפני זמנה (סנהדרין לח.):

(26) העידתי בכם. הנני מזמינם להיות עדים התריתי בכם:

(28) ועבדתם שם אלהים. כתרגומו, משאתם עובדים לעובדיהם, כאילו אתם עובדים להם:

(31) לא ירפך. מלהחזיק בך בידיו, ולשון לא ירפך לשון לא יפעיל הוא, לא יתן לך רפיון, לא יפרים אותך מאצלו, וכן אֲחַזְּקֵיהוּ וְלָא אֲרַפֵּיהוּ (שיר השירים ג, ד), שלא ינקד אֲרַפֵּיהוּ. כל לשון רפיון מוסב על לשון מפעיל ומתפעל, כמו הַרְפֵּה לָהּ (מלכים־ב ד, כז), תן לה רפיון, הֲרָף מִמֶּנִּי (לקמן ט, יד), הִתְרַפֵּה מִמֶּנִּי:

(32) לימים ראשונים. על ימים ראשונים: ולמקצה השמים. וגם שאל לכל הברואים אשר מקצה אל קצה, זהו פשוטו. ומדרשו, מלמד על קומתו של אדם שהיתה מן הארץ עד השמים (חגיגה יב.), והוא השיעור עצמו אשר מקצה אל קצה: הנהיה כדבר הגדול, השמע עם וגו׳:

35 אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ׃

אַתְּ אִתַּחְזֵיתָא לְמִדַּע אֲרֵי יְיָ הוּא אֱלָהִים לֵית עוֹד בָּר מִנֵּיהּ׃

35 Unto thee it was shown, that thou mightiest know that the Lord, He is God; there is none else beside Him.

36 מִן־הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת־קֹלוֹ לְיַסְּרֶךָּ וְעַל־הָאָרֶץ הֶרְאֲךָ אֶת־אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃

מִן שְׁמַיָּא אַשְׁמְעָךְ יָת קָל מֵימְרֵיהּ לְאַלָּפוּתָךְ וְעַל אַרְעָא אַחְזָךְ יָת אִישָׁתֵיהּ רַבְּתָא וּפִתְגָמוֹהִי שְׁמַעְתָּא מִגּוֹ אִישָׁתָא׃

36 Out of heaven He made thee to hear His voice, that He might instruct thee; and upon earth He made thee to see His great fire; and thou didst hear His words out of the midst of the fire.

37 וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אַחֲרָיו וַיּוֹצִאֲךָ בְּפָנָיו בְּכֹחוֹ הַגָּדֹל מִמִּצְרָיִם׃

וּחְלַף אֲרֵי רְחִים יָת אֲבָהָתָךְ וְאִתְרְעֵי בִּבְנֵיהוֹן בָּתְרֵיהוֹן וְאַפְּקָךְ בְּמֵימְרֵיהּ בְּחֵילֵיהּ רַבָּא מִמִּצְרָיִם׃

37 And because He loved thy fathers, and chose their seed after them, and brought thee out with His presence, with His great power, out of Egypt,

38 לְהוֹרִישׁ גוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמְּךָ מִפָּנֶיךָ לַהֲבִיאֲךָ לֶתֶת־לְךָ אֶת־אַרְצָם נַחֲלָה כַּיּוֹם הַזֶּה׃

לְתָרָכָא עַמְמִין רַבְרְבִין וְתַקִּיפִין מִנָּךְ מִן קֳדָמָךְ לְאַעָלוּתָךְ לְמִתַּן לָךְ יָת אַרְעְהוֹן אַחְסָנָא כְּיוֹמָא הָדֵין׃

38 to drive out nations from before thee greater and mightier than thou, to bring thee in, to give thee their land for an inheritance, as it is this day;

39 וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד׃

וְתִדַּע יוֹמָא דֵין וְתָתִיב לְלִבָּךְ אֲרֵי יְיָ הוּא אֱלָהִים דְּשִׁכִינְתֵּיהּ בִּשְׁמַיָּא מִלְּעֵילָא וְשַׁלִּיט עַל אַרְעָא מִלְּרַע לֵית עוֹד׃

39 know this day, and lay it to thy heart, that the Lord, He is God in heaven above and upon the earth beneath; there is none else.

40 וְשָׁמַרְתָּ אֶת־חֻקָּיו וְאֶת־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תַּאֲרִיךְ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ כָּל־הַיָּמִים׃ (פ)

וְתִטַּר יָת קְיָמוֹהִי וְיָת פִּקּוּדוֹהִי דַּאֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא דֵין דְּיֵיטַב לָךְ וְלִבְנָךְ בָּתְרָךְ וּבְדִיל דְּתוֹרִיךְ יוֹמִין עַל אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יְהֵיב לָךְ כָּל יוֹמַיָּא׃

40 And thou shalt keep His statutes, and His commandments, which I command thee this day, that it may go well with thee, and with thy children after thee, and that thou mayest prolong thy days upon the land, which the Lord thy God giveth thee, for ever.

שלישי ה 41 אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה שָׁמֶשׁ׃

בְּכֵין אַפְרֵישׁ מֹשֶׁה תְּלָת קִרְוִין בְּעִבְרָא דְּיַרְדְּנָא מַדְנַח שִׁמְשָׁא׃

41 Then Moses separated three cities beyond the Jordan toward the sunrising;

42 לָנֻס שָׁמָּה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת־רֵעֵהוּ בִּבְלִי־דַעַת וְהוּא לֹא־שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְנָס אֶל־אַחַת מִן־הֶעָרִים הָאֵל וָחָי׃

לְמִעְרַק לְתַמָּן קָטוֹלָא דְּיִקְטוֹל יָת חַבְרֵיהּ בְּלָא מַדְּעֵיהּ וְהוּא לָא שָׂנֵי לֵיהּ מֵאֶתְמָלִי וּמִדְּקַמּוֹהִי וְיִעְרוֹק לַחֲדָא מִן קִרְוָיָא הָאִלֵּין וְיִתְקַיַּם׃

42 that the manslayer might flee thither, that slayeth his neighbour unawares, and hated him not in time past; and that fleeing unto one of these cities he might live:

43 אֶת־בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר לָרְאוּבֵנִי וְאֶת־רָאמֹת בַּגִּלְעָד לַגָּדִי וְאֶת־גּוֹלָן בַּבָּשָׁן לַמְנַשִּׁי׃

יָת בֶּצֶר בְּמַדְבְּרָא בְּאַרְעָא מֵישָׁרָא לְשֵׁיבֶט רְאוּבֵן וְיָת רָאמוֹת בַּגִּלְעָד לְשֵׁיבֶט גָּד וְיָת גּוֹלָן בְּמַתְנָן לְשִׁבְטָא דְּמְנַשֶּׁה׃

43 Bezer in the wilderness, in the table-land, for the Reubenites; and Ramoth in Gilead, for the Gadites; and Golan in Bashan, for the Manassites.

44 וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

וְדָא אוֹרָיְתָא דְּסִדַּר מֹשֶׁה קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

44 And this is the law which Moses set before the children of Israel;

45 אֵלֶּה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם׃

אִלֵּין סָהֲדְוָתָא וּקְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דְּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִפַּקְהוֹן מִמִּצְרָיִם׃

45 these are the testimonies, and the statutes, and the ordinances, which Moses spoke unto the children of Israel, when they came forth out of Egypt;

(34) הנסה אלהים. הֲכִי עשה נסים שום אלוה לבא לקחת לו גוי וגו׳, כל הסי״ן הללו תמיהות הן, לכך נקודות הן בחט״ף פת״ח, הנהיה, הנשמע, הַנִּשָּׁמַע: במסות. על ידי נסיונות הודיעם גבורותיו, כגון הִפָּקֵד עָלַי (שמות ח, ה), אם אוכל לעשות כן הרי זה נסיון: באותות. בסימנין, להאמין שהוא שלוחו של מקום, כגון מַה זֶּה בְיָדֶךָ (שם ד, ב): ובמופתים. הם נפלאות, שהביא עליהם מכות מופלאות: ובמלחמה. ביס, שנאמר כִּי ה׳ נִלְחָם לָהֶם (שם יד, כה):

(35) הראת. כתרגומו אִתְחֲזֵיתָא, כשנתן הקב״ה את התורה פתח להם שבעה רקיעים, וכשם שקרע את העליונים, כך קרע את התחתונים ורצו שהוא יחידי, לכך נאמר אתה הראת לדעת:

(37) ותחת כי אהב. כל זה תחת אשר אהב: ויוצאך בפניו. כאדם המנהיג בנו לפניו, שנאמר וַיַּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ וגו׳ וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם (שם יד, יט), דבר אחר ויוליאך בפניו, בפני אבותיו, כמו שנאמר נֶגֶד אֲבוֹתָם עָשָׂה פֶלֶא (תהלים עח, יב), ואל תתמה על שהזכירם בלשון יחיד, שהרי כתבם בלשון יחיד, ויבחר בזרעו אחריו:

(38) ממך מפניך. סרסהו ודרשהו, להורים מפניך, גויס גדולים ועצומים ממך: כיום הזה. כאשר אתה רואה היום:

(41) אז יבדיל. נתן לב להיות חרד לַדָּבָר שיבדילם, ואף על פי שאינן קולטות עד שיבדלו אותן שבארץ כנען, אמר משה, מצוה שאפשר לקיימה, אקיימנה (מכות י.):

בעבר הירדן מזרחה שמש. באותו עבר שבמזרחו של ירדן: מזרחה שמש. לפי שהוא דבוק נקודה רי״ש בחטף, מזרח של שמש, מקום זריחת השמש:

(44) וזאת התורה. זו שהוא עתיד לסדר אחר פרשה זו:

46 בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּגַּיְא מָוּל בֵּית פְּעוֹר בְּאֶרֶץ סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן אֲשֶׁר הִכֻּה מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם:

בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא בְּחֵלְתָא לְקָבֵיל בֵּית פְּעוֹר בְּאַרַע סִיחוֹן מַלְכָּא אֱמוֹרָאָה דְּיָתִיב בְּחֶשְׁבּוֹן דְּמְחָא מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִפַּקְהוֹן מִמִּצְרָיִם:

beyond the Jordan, in the valley over against Beth-peor, in the land of Sihon king of the Amorites, who dwelt at Heshbon, whom Moses and the children of Israel smote, when they came forth out of Egypt; 46

47 וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ וְאֶת־אֶרֶץ עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרַח שָׁמֶשׁ:

וִירִיתוּ יָת אַרְעֵיהּ וְיָת אַרַע עוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנַן תְּרֵין מַלְכֵי אֱמוֹרָאָה דִּבְעִבְרָא דְיַרְדְּנָא מַדְנַח שִׁמְשָׁא:

and they took his land in possession, and the land of Og king of Bashan, the two kings of the Amorites, who were beyond the Jordan toward the sunrising; 47

48 מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנֹן וְעַד־הַר שִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן:

מֵעֲרוֹעֵר דְּעַל כֵּיף נַחְלָא דְּאַרְנוֹן וְעַד טוּרָא דְּשִׂיאוֹן הוּא חֶרְמוֹן:

from Aroer, which is on the edge of the valley of Arnon, even unto mount Sion—the same is Hermon— 48

49 וְכָל־הָעֲרָבָה עֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה וְעַד יַם הָעֲרָבָה תַּחַת אַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה: (פ)

וְכָל מֵישָׁרָא עִבְרָא דְיַרְדְּנָא מַדְנְחָא וְעַד יַמָּא דְּמֵישָׁרָא תְּחוֹת מַשְׁפַּךְ מֵירָמְתָא:

and all the Arabah beyond the Jordan eastward, even unto the sea of the Arabah, under the slopes of Pisgah. 49

רביעי V וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹּבֵר בְּאָזְנֵיכֶם הַיּוֹם וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשֹׂתָם:

וּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יָת קְיָמַיָּא וְיָת דִּינַיָּא דַּאֲנָא מְמַלֵּיל קֳדָמֵיכוֹן יוֹמָא דֵין וְתֵילְפּוּן יָתְהוֹן וְתִטְּרוּן לְמֶעֱבַדְהוֹן:

And Moses called unto all Israel, and said unto them: Hear, O Israel, the statutes and the ordinances which I speak in your ears this day, that ye may learn them, and observe to do them. V

2 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כָּרַת עִמָּנוּ בְּרִית בְּחֹרֵב:

יְיָ אֱלָהָנָא גְּזַר עִמָּנָא קְיָם בְּחוֹרֵב:

The Lord our God made a covenant with us in Horeb. 2

3 לֹא אֶת־אֲבֹתֵינוּ כָּרַת יְהוָה אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי אִתָּנוּ אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֹּה הַיּוֹם כֻּלָּנוּ חַיִּים:

לָא עִם אֲבָהָתָנָא גְּזַר יְיָ יָת קְיָמָא הָדֵין אֶלָּהֵין עִמָּנָא אֲנַחְנָא אִלֵּין כָּא יוֹמָא דֵין כּוּלָּנָא קַיָּימִין:

The Lord made not this covenant with our fathers, but with us, even us, who are all of us here alive this day. 3

4 פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:

מַמְלַל עִם מַמְלַל מַלֵּיל יְיָ עִמְּכוֹן בְּטוּרָא מִגּוֹ אִישָׁתָא:

The Lord spoke with you face to face in the mount out of the midst of the fire— 4

5 אָנֹכִי עֹמֵד בֵּין־יְהוָה וּבֵינֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לְהַגִּיד לָכֶם אֶת־דְּבַר יְהוָה כִּי יְרֵאתֶם מִפְּנֵי הָאֵשׁ וְלֹא־עֲלִיתֶם בָּהָר לֵאמֹר: (ס)

אֲנָא הֲוֵיתִי קָאֵים בֵּין מֵימְרָא דַיְיָ וּבֵינֵיכוֹן בְּעִדָּנָא הַהוּא לְחַוָּאָה לְכוֹן יָת פִּתְגָמָא דַיְיָ אֲרֵי דְּחֵילְתּוּן מִן קֳדָם אִישָׁתָא וְלָא סְלֵיקְתּוּן בְּטוּרָא לְמֵימַר:

I stood between the Lord and you at that time, to declare unto you the word of the Lord; for ye were afraid because of the fire, and went not up into the mount—saying: . 5

The Ten Commandments are presented here in Ta'am Tahton. For the Ten Commandments in Ta'am Elyon, see page 675.

6 אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דְּאַפֵּיקְתָּךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא:

I am the Lord thy God, who brought thee out of the land of Egypt, out of the house of bondage. 6

7 לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי:

לָא יִהְוֵי לָךְ אֱלָהִין אָחֳרָן בָּר מִנִּי:

Thou shalt have no other gods before Me. 7

8 לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל כָּל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ:

לָא תַעֲבִיד לָךְ צֵילַם כָּל דְּמוּ דְּבִשְׁמַיָּא מִלְּעֵילָא וְדִבְאַרְעָא מִלְּרַע וְדִבְמַיָּא מִלְּרַע לְאַרְעָא:

Thou shalt not make unto thee a graven image, even any manner of likeness, of any thing that is in heaven above, or that is in the earth beneath, or that is in the water under the earth. 8

9 לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי:

לָא תִסְגּוּד לְהוֹן וְלָא תִפְלְחִנִּין אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ אֵל קַנָּא מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין מָרְדִין וְעַל דָּר תְּלִיתָאי וְעַל דָּר רְבִיעַאי לְשָׂנְאָי כַּד מַשְׁלְמִין בְּנָיָא לְמִחְטֵי בָּתַר אֲבָהָתְהוֹן:

Thou shalt not bow down unto them, nor serve them; for I the Lord thy God am a jealous God, visiting the iniquity of the fathers upon the children, and upon the third and upon the fourth generation of them that hate Me, 9

(45) אלה העדות וגו׳ אשר דבר. סם סם אשר דבר בגאתם ממצרים, מזר ושגאה להם בערבות מואב:
(47) אשר בעבר הירדן. שהוא במזרח, שהעבר השני היה במערב:
(3) לא את אבותינו. בלבד כרת ה׳ וגו׳, כי אתנו:
(4) פנים בפנים. אמר רבי ברכיה, כך אמר משה, אל תאמרו אני מטעה אתכם על לא דבר, כדרך שהסרסור עושה בין המוכר ללוקח, הרי המוכר עצמו מדבר עמכם:
(5) לאמר. מוסב על דבר ה׳ עמכם בהר מתוך האש לאמר אנכי ה׳ וגו׳ ואנכי עומד בין ה׳ וביניכם:
(7) על פני. בכל מקום אשר אני שם, וזהו כל העולם. דבר אחר, כל זמן שאני קיים. עשרת הדברות כבר פרשתים:

10 וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי (כ׳ מצותו)[ק׳ מִצְוֹתָי]׃(ס)

וְעָבֵיד טֵיבוּ לְאַלְפֵי דָרִין לְרָחֲמַי וּלְנָטְרֵי פִּקּוּדָי׃

10 and showing mercy unto the thousandth generation of them that love Me and keep My commandments.

11 לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא׃(ס)

לָא תִימֵי בִּשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְמַגְּנָא אֲרֵי לָא יְזַכֵּי יְיָ יָת דְּיֵימֵי בִשְׁמֵיהּ לְשַׁקְּרָא׃

11 Thou shalt not take the name of the Lord thy God in vain; for the Lord will not hold him guiltless that taketh His name in vain.

12 שָׁמוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

טַר יָת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא לְקַדָּשׁוּתֵיהּ כְּמָא דְפַקְּדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ׃

12 Observe the sabbath day, to keep it holy, as the Lord thy God commanded thee.

13 שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃

שִׁתָּא יוֹמִין תִּפְלַח וְתַעֲבֵיד כָּל עֲבִידְתָּךְ׃

13 Six days shalt thou labour, and do all thy work;

14 וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ־וַאֲמָתְךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל־בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ׃

וְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבְּתָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תַעֲבֵיד כָּל עֲבִידָא אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרַתָּךְ וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ וְתוֹרָךְ וּחְמָרָךְ וְכָל בְּעִירָךְ וְגִיּוֹרָךְ דִּבְקִרְוָךְ בְּדִיל דִּינוּחַ עַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ כְּוָתָךְ׃

14 but the seventh day is a sabbath unto the Lord thy God, in it thou shalt not do any manner of work, thou, nor thy son, nor thy daughter, nor thy man-servant, nor thy maid-servant, nor thine ox, nor thine ass, nor any of thy cattle, nor thy stranger that is within thy gates; that thy man-servant and thy maid-servant may rest as well as thou.

15 וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה עַל־כֵּן צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת׃(ס)

וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְאַפְּקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ מִתַּמָּן בְּיַד תַּקִּיפָא וּבִדְרָע מְרָמַם עַל כֵּן פַּקְּדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְמֶעֱבַד יָת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא׃

15 And thou shalt remember that thou was a servant in the land of Egypt, and the Lord thy God brought thee out thence by a mighty hand and by an outstretched arm; therefore the Lord thy God commanded thee to keep the sabbath day.

16 כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לְךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃(ס)

יַקַּר יָת אֲבוּךְ וְיָת אִמָּךְ כְּמָא דְפַקְּדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּדִיל דְּיֵירְכוּן יוֹמָךְ וּבְדִיל דְּיֵיטַב לָךְ עַל אַרְעָא דַיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ׃

16 Honour thy father and thy mother, as the Lord thy God commanded thee; that thy days may be long, and that it may go well with thee, upon the land which the Lord thy God giveth thee.

17 לֹא תִרְצָח (ס) וְלֹא תִנְאָף (ס) וְלֹא תִגְנֹב (ס) וְלֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁוְא׃(ס)

לָא תִקְטוּל נְפַשׁ וְלָא תִגּוּף וְלָא תִגְנוּב וְלָא תַסְהֵיד בְּחַבְרָךְ סָהֲדוּתָא דְשַׁקְּרָא׃

17 Thou shalt not murder. Neither shalt thou commit adultery. Neither shalt thou steal. Neither shalt thou bear false witness against thy neighbour.

18 וְלֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ שָׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ שׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ׃(ס)

וְלָא תַחְמֵיד אִתַּת חַבְרָךְ וְלָא תִרְוֹג בֵּית חַבְרָךְ חַקְלֵיהּ וְעַבְדֵיהּ וְאַמְתֵּיהּ תּוֹרֵיהּ וּחְמָרֵיהּ וְכֹל דִּלְחַבְרָךְ׃

18 Neither shalt thou covet thy neighbour's wife; neither shalt thou desire thy neighbour's house, his field, or his man-servant, or his maid-servant, his ox, or his ass, or any thing that is thy neighbour's.

חמישי

19 אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְהוָה אֶל־כָּל־קְהַלְכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הֶעָנָן וְהָעֲרָפֶל קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף וַיִּכְתְּבֵם עַל־שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים וַיִּתְּנֵם אֵלָי׃

יָת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין מַלֵּיל יְיָ עִם כָּל קְהָלְכוֹן בְּטוּרָא מִגּוֹ אִישָׁתָא עֲנָנָא וַאֲמַטְתָּא קָל רַב וְלָא פָסִיק וּכְתַבְנוּן עַל תְּרֵין לוּחֵי אַבְנָיָא וִיהַבְנוּן לִי׃

19 These words the Lord spoke unto all your assembly in the mount out of the midst of the fire, of the cloud, and of the thick darkness, with a great voice, and it went on no more. And He wrote them upon two tables of stone, and gave them unto me.

20 וַיְהִי כִּשְׁמְעֲכֶם אֶת־הַקּוֹל מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּל־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם וְזִקְנֵיכֶם׃

וַהֲוָה כְּמִשְׁמַעְכוֹן יָת קָלָא מִגּוֹ חֲשׁוֹכָא וְטוּרָא בָּעֵר בְּאִישָׁתָא וּקְרֵיבְתּוּן לְוָתִי כָּל רֵישֵׁי שִׁבְטֵיכוֹן וְסָבֵיכוֹן׃

20 And it came to pass, when ye heard the voice out of the midst of the darkness, while the mountain did burn with fire, that ye came near unto me, even all the heads of your tribes, and your elders;

(12) שמור. וברא"שונות הוא אומר זכור, שניהם נדבור אחד ונתיבה אחת נאמרו, ונשמיעה אחת נשמעו (מכילתא בחדש פ"ז): כאשר צוך. קודם מתן תורה נמרה (שבת פז:):

(15) וזכרת כי עבד היית וגו׳. על מנת כן פדאך, שתהיה לו עבד ותשמור מצותיו:

(16) כאשר צוך. אף על כיבוד אב ואם נצטוו במרה (סנהדרין נו:), שנאמר שָׂם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט (שמות טו, כה):

(17) ולא תנאף. אין לשון ניאוף אלא באשת איש:

(18) ולא תתאוה. לא תֵּילוֹג, אף הוא לשון חמדה, כמו נְחֶמֶד לְמַרְאֶה (בראשית ג, ט), דמתרגמינן דְּמִרַגֵּג לְמֶחֱזֵי:

(19) ולא יסף. מתרגמינן ולא פסק, [לפי שמדת בשר ודם אינו יכול לדבר כל דבריו בנשימה אחת, וצריך להפסיק, ומדת הקב"ה אינו כן, לא היה פוסק, ומשלא היה פוסק לא היה מוסיף, כי קולו חזק וקייס לעולם. דבר אחר ולא יסף, ולא הוסיף לְהַרְאוֹת באותו פומבי:

21 וַתֹּאמְרוּ הֵן הֶרְאָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־
כְּבֹדוֹ וְאֶת־גָּדְלוֹ וְאֶת־קֹלוֹ שָׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ
הָאֵשׁ הַיּוֹם הַזֶּה רָאִינוּ כִּי־יְדַבֵּר אֱלֹהִים
אֶת־הָאָדָם וָחָי׃

וַאֲמַרְתּוּן הָא אַחְזִינָא יְיָ אֱלָהַנָא יָת
יְקָרֵיהּ וְיָת רְבוּתֵיהּ וְיָת קָל מֵימְרֵיהּ
שְׁמַעְנָא מִגּוֹ אִישָׁתָא יוֹמָא הָדֵין חֲזִינָא
אֲרֵי מְמַלֵּיל יְיָ עִם אֱנָשָׁא וּמִתְקַיֵּים׃

21 and ye said: ‘Behold, the Lord our God hath shown us His glory and His greatness, and we have heard His voice out of the midst of the fire; we have seen this day that God doth speak with man, and he liveth.

22 וְעַתָּה לָמָּה נָמוּת כִּי תֹאכְלֵנוּ הָאֵשׁ
הַגְּדֹלָה הַזֹּאת אִם־יֹסְפִים אֲנַחְנוּ לִשְׁמֹעַ
אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עוֹד וָמָתְנוּ׃

וּכְעַן לְמָא נְמוּת כְּדִי תֵּיכְלִנָּא אִישָׁתָא
רַבְּתָא הָדָא אִם מוֹסְפִין אֲנַחְנָא לְמִשְׁמַע
יָת קָל מֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהַנָא עוֹד מָיְתִין
אֲנַחְנָא׃

22 Now therefore why should we die? for this great fire will consume us; if we hear the voice of the Lord our God any more, then we shall die.

23 כִּי מִי כָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים
חַיִּים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כָּמֹנוּ וַיֶּחִי׃

אֲרֵי מַן כָּל בִּשְׂרָא דִּשְׁמַע קָל מֵימְרָא
דַיְיָ קַיָּמָא מְמַלֵּיל מִגּוֹ אִישָׁתָא כְּוָתָנָא
וְאִתְקַיֵּים׃

23 For who is there of all flesh, that hath heard the voice of the living God speaking out of the midst of the fire, as we have, and lived?

24 קְרַב אַתָּה וּשְׁמָע אֵת כָּל־אֲשֶׁר יֹאמַר
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֵת כָּל־
אֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וְשָׁמַעְנוּ
וְעָשִׂינוּ׃

קְרַב אַתְּ וּשְׁמַע יָת כָּל דְּיֵימַר יְיָ אֱלָהַנָא
וְאַתְּ תְּמַלֵּיל עִמַּנָא יָת כָּל דִּימַלֵּיל יְיָ
אֱלָהַנָא עִמָּךְ וּנְקַבֵּיל וְנַעֲבֵיד׃

24 Go thou near, and hear all that the Lord our God may say; and thou shalt speak unto us all that the Lord our God may speak unto thee; and we will hear it and do it.’

25 וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דִּבְרֵיכֶם בְּדַבֶּרְכֶם
אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי שָׁמַעְתִּי אֶת־קוֹל
דִּבְרֵי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלֶיךָ
הֵיטִיבוּ כָּל־אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ׃

וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קָל פִּתְגָמֵיכוֹן
בְּמַלָּלוּתְכוֹן עִמִּי וַאֲמַר יְיָ לִי שְׁמִיעַ
קֳדָמַי יָת קָל פִּתְגָמֵי עַמָּא הָדֵין דְּמַלִּילוּ
עִמָּךְ אַתְקִינוּ כָּל דְּמַלִּילוּ׃

25 And the Lord heard the voice of your words, when ye spoke unto me; and the Lord said unto me: ‘I have heard the voice of the words of this people, which they have spoken unto thee; they have well said all that they have spoken.

26 מִי־יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם לְיִרְאָה אֹתִי
וְלִשְׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי כָּל־הַיָּמִים לְמַעַן
יִיטַב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם׃

לֵוֵי דִּיהֵי לִבָּא הָדֵין לְהוֹן לְמִדְחַל
קֳדָמַי וּלְמִטַּר יָת כָּל פִּקּוֹדַי כָּל יוֹמַיָּא
בְּדִיל דְּיִיטַב לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן לְעָלַם׃

26 Oh that they had such a heart as this alway, to fear Me, and keep all My commandments, that it might be well with them, and with their children for ever!

27 לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם׃

אֵיזֵיל אֵימַר לְהוֹן תּוּבוּ לְכוֹן
לְמַשְׁכְּנֵיכוֹן׃

27 Go say to them: Return ye to your tents.

28 וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי וַאֲדַבְּרָה אֵלֶיךָ אֵת
כָּל־הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
תְּלַמְּדֵם וְעָשׂוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם
לִרְשְׁתָּהּ׃

וְאַתְּ הָכָא קוּם קֳדָמַי וַאֲמַלֵּיל עִמָּךְ יָת
כָּל תַּפְקִידְתָּא וּקְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דְּתַלִּיפִנּוּן
וְיַעְבְּדוּן בְּאַרְעָא דַּאֲנָא יָהִיב לְהוֹן
לְמֵירְתַהּ׃

28 But as for thee, stand thou here by Me, and I will speak unto thee all the commandment, and the statutes, and the ordinances, which thou shalt teach them, that they may do them in the land which I give them to possess it.’

29 וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לֹא תָסֻרוּ יָמִין וּשְׂמֹאל׃

וְתִטְּרוּן לְמֶעֱבַד כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ אֱלָהֲכוֹן
יָתְכוֹן לָא תִסְטוֹן לִימִינָא וְלִשְׂמָאלָא׃

29 Ye shall observe to do therefore as the Lord your God hath commanded you; ye shall not turn aside to the right hand or to the left.

30 בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֶתְכֶם תֵּלֵכוּ לְמַעַן תִּחְיוּן וְטוֹב לָכֶם
וְהַאֲרַכְתֶּם יָמִים בָּאָרֶץ אֲשֶׁר תִּירָשׁוּן׃

בְּכָל אוֹרְחָא דְּפַקֵּיד יְיָ אֱלָהֲכוֹן יָתְכוֹן
תְּהָכְּוּן בְּדִיל דְּתֵיחוֹן וְיֵיטַב לְכוֹן
וְתֵירְכוּן יוֹמִין בְּאַרְעָא דְּתֵירְתּוּן׃

30 Ye shall walk in all the way which the Lord your God hath commanded you, that ye may live, and that it may be well with you, and that ye may prolong your days in the land which ye shall possess.

VI וְזֹאת הַמִּצְוָה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת
בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃

וְדָא תַּפְקִידְתָּא קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דְּפַקֵּיד יְיָ
אֱלָהֲכוֹן לְאַלָּפָא יָתְכוֹן לְמֶעֱבַד בְּאַרְעָא
דְּאַתּוּן עָבְרִין לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ׃

VI Now this is the commandment, the statutes, and the ordinances, which the Lord your God commanded to teach you, that ye might do them in the land whither ye go over to possess it—

2 לְמַעַן תִּירָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר
אֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וּמִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ
אַתָּה וּבִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וּלְמַעַן
יַאֲרִכֻן יָמֶיךָ׃

בְּדִיל דְּתִדְחַל קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לְמִטַּר
יָת כָּל קְיָמוֹהִי וּפִקּוֹדוֹהִי דַּאֲנָא מְפַקֵּיד
לָךְ אַתְּ וּבְרָךְ וּבַר בְּרָךְ כֹּל יוֹמֵי חַיָּיךְ
וּבְדִיל דְּיֵירְכוּן יוֹמָךְ׃

2 that thou mightest fear the Lord thy God, to keep all His statutes and His commandments, which I command thee, thou, and thy son, and thy son’s son, all the days of thy life; and that thy days may be prolonged.

(24) ואת תדבר אלינו. הִפְּשֵׁקְס אֶת כחי כנקבה, שנטערתי עליכם ורפיתם אֶת ידי, כי ראיתי שאינכם חרדים להתקרב אליו מאהבה, וכי לא היה יפה לכם ללמוד מפי הגבורה, ולא ללמוד ממני:

3 וְשָׁמַעְתָּ יִשְׂרָאֵל׳ וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר׳ יִיטַב לְךָ׳ וַאֲשֶׁר תִּרְבּוּן מְאֹד כַּאֲשֶׁר׳ דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ׳ לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ (פ)

וּתְקַבִּיל יִשְׂרָאֵל וְתִטַּר לְמֶעֱבַד דְּיִיטַב לָךְ וּדְתִסְגּוֹן לַחְדָּא כְּמָא דְּמַלִּיל יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתָךְ לָךְ אֲרַע עָבְדָא חֶלְבָּ וּדְבַשׁ׃

3 Hear therefore, O Israel, and observe to do it; that it may be well with thee, and that ye may increase mightily, as the Lord, the God of thy fathers, hath promised unto thee—a land flowing with milk and honey.

4 שְׁמַע יִשְׂרָאֵל׳ יְהוָה׳ אֱלֹהֵינוּ׳ יְהוָה׳ אֶחָד׃

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלָהַנָא יְיָ חַד׃

4 Hear, O Israel: The Lord our God, the Lord is One.

5 וְאָהַבְתָּ׳ אֵת יְהוָה׳ אֱלֹהֶיךָ׳ בְּכָל־לְבָבְךָ׳ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ׳ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ׃

וְתִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ וּבְכָל נִכְסָךְ׃

5 And thou shalt love the Lord thy God with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might.

6 וְהָיוּ׳ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ׃

וְיִהוֹן פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין דַּאֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא דֵין עַל לִבָּךְ׃

6 And these words, which I command thee this day, shall be upon thy heart;

7 וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ׃ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ׳ בְּבֵיתֶךָ׳ וּבְלֶכְתְּךָ׳ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ׳ וּבְקוּמֶךָ׃

וּתְתַנְּיְנוּן לְבָנָךְ וּתְמַלִּיל בְּהוֹן בְּמִתְּבָךְ בְּבֵיתָךְ וּבְמִהְלָכְךָ בְּאוֹרְחָא וּבְמִשְׁכְּבָךְ וּבְמִקְיָמָךְ׃

7 and thou shalt teach them diligently unto thy children, and shalt talk of them when thou sittest in thy house, and when thou walkest by the way, and when thou liest down, and when thou risest up.

8 וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ׃ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ׃

וְתִקְטְרִנּוּן לְאָת עַל יְדָךְ וִיהוֹן לִתְפִלִּין בֵּין עֵינָךְ׃

8 And thou shalt bind them for a sign upon thy hand, and they shall be for frontlets between thine eyes.

9 וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ׃ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃ (ס)

וְתִכְתּוֹבְנוּן עַל מְזוּזָן וְתִקְבְּעִנּוּן בְּסִפֵּי בֵיתָךְ וּבְתַרְעָךְ׃

9 And thou shalt write them upon the door-posts of thy house, and upon thy gates.

10 וְהָיָה׳ כִּי יְבִיאֲךָ׃ יְהוָה׳ אֱלֹהֶיךָ׃ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ׃ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לָתֶת לָךְ עָרִים גְּדֹלֹת וְטֹבֹת אֲשֶׁר לֹא־בָנִיתָ׃

וִיהֵי אֲרֵי יַעֵילְנָךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְאַרְעָא דְּקַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמִתַּן לָךְ קִרְוִין רַבְרְבָן וְטָבָן דְּלָא בְנֵיתָא׃

10 And it shall be, when the Lord thy God shall bring thee into the land which He swore unto thy fathers, to Abraham, to Isaac, and to Jacob, to give thee—great and goodly cities, which thou didst not build,

11 וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל־טוּב׳ אֲשֶׁר לֹא־מִלֵּאתָ׃ וּבֹרֹת חֲצוּבִים׳ אֲשֶׁר לֹא־חָצַבְתָּ׃ כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא־נָטָעְתָּ׃ וְאָכַלְתָּ׃ וְשָׂבָעְתָּ׃

וּבָתִּין מְלַן כָּל טוּב דְּלָא מְלֵיתָא וְגוּבִין פְּסִילָן דְּלָא פְסַלְתָּא כַּרְמִין וְזֵיתִין דְּלָא נְצַבְתָּא וְתֵיכוֹל וְתִשְׂבַּע׃

11 and houses full of all good things, which thou didst not fill, and cisterns hewn out, which thou the didst not hew, vineyards and olive-trees, which thou didst not plant, and thou shalt eat and be satisfied—

12 הִשָּׁמֶר לְךָ׃ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה׳ אֲשֶׁר הוֹצִיאֲךָ׃ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃

אִסְתְּמַר לְךָ דִּלְמָא תִּתְנְשֵׁי יָת דַּחְלְתָא דַיְיָ דְּאַפְּקָךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא׃

12 then beware lest thou forget the Lord, who brought thee forth out of the land of Egypt, out of the house of bondage.

13 אֶת־יְהוָה׳ אֱלֹהֶיךָ׃ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד׃ וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ׃

יָת יְיָ אֱלָהָךְ תִּדְחַל וּקְדָמוֹהִי תִּפְלַח וּבִשְׁמֵיהּ תְּקַיֵּים׃

13 Thou shalt fear the Lord thy God; and Him shalt thou serve, and by His name shalt thou swear.

(4) ה׳ אלהינו ה׳ אחד. ה׳ שהוא אלהינו עתה, ולא אלהי האומות עובדי אלילים, הוא עתיד להיות ה׳ אחד, שנאמר כִּי אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם ה׳ (צפניה ג, ט), ונאמר בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה׳ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד (זכריה יד, ט):

(5) ואהבת. עֲשֵׂה דבריו מאהבה, אינו דומה עושה מאהבה לעושה מיראה, העושה אצל רבו מיראה, כשהוא מטריח עליו, מניחו והולך לו (ספרי לג): בכל לבבך. בשני יצריך. דבר אחר בכל לבבך, שלא יהיה לבך חלוק על המקום (ספרי שם): ובכל נפשך. אפילו הוא נוטל את נפשך: ובכל מאודך. בכל ממונך, יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו, לכך נאמר ובכל מאדך (ברכות סא:). דבר אחר ובכל מאדך, בכל מדה ומדה שמודד לך, בין במדה טובה בין במדת פורענות, וכן בדוד הוא אומר, כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם ה׳ אֶקְרָא׳ (תהלים קטז, יג) צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא וגו׳ (שם ג):

(6) והיו הדברים. ומהו האהבה, והיו הדברים האלה, שמתוך כך אתה מכיר בהקב"ה ומדבק בדרכיו (ספרי לג): אשר אנכי מצוך היום. לא יהיו בעיניך כְּדָיוֹטְגְמָא ישנה שאין אדם סוֹפְרָהּ, אלא כחדשה שהכל רצין לקרותה (ספרי שם). דְּיוֹטְגְמָא מלות המלך הבאה במכתב:

(7) ושננתם. לשון חדוד הוא, שיהיו מחודדים בפיך, שאם ישאלך אדם דבר, לא תהא צריך לגמגם בו, אלא אמור לו מיד (ספרי לד. קידושין ל.): לבניך. אלו התלמידים, מלינו בכל מקום שהתלמידים קרויים בנים, שנאמר בָּנִים אַתֶּם לַה׳ אֱלֹהֵיכֶם (לקמן יד, א), ואומר בְּנֵי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בֵּית אֵל (מלכים־ב ב, יג), וכן בחזקיהו שלמד תורה לכל ישראל וקראם בניס, שנאמר בָּנַי עַתָּה אַל תִּשָּׁלוּ (דברי הימים־ב כט, יא), וכשם שהתלמידים קרויס בניס, שנאמר בניס אתם לה׳ אלהיכם, כך הרב קרוי אב, שנאמר אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וגו׳ (מלכים־ב ב, יב): ודברת בם. שלא יהא עיקר דברך אלא בס, עֲשֵׂה עיקר ואל תַּעֲשֵׂה טפל (ספרי לד): ובשכבך. יכול אפילו שכב בחלי היום, תלמוד לומר ובקומך, יכול אפילו עמד בחלי הלילה, תלמוד לומר בשבתך בביתך ובלכתך בדרך, דרך ארץ דברה תורה (ספרי שם), זמן שכיבה וזמן קימה:

(8) וקשרתם לאות על ידך. אלו תפילין שבזרוע: והיו לטטפת בין עיניך. אלו תפילין שבראש, ועל שם מנין פרשיותיהם נקראו טטפת, טט בכתפי שתים, פת באפריקי שתים (סנהדרין ד:):

(9) מזזות ביתך. מזזת כתיב, שאין צריך אלא אחת: ובשעריך. לרבות שערי חצרות ושערי מדינות ושערי עיירות (יומא יא.):

(11) חצובים. לפי שהיו מקום טרשין וסלעים, נופל בו לשון חציבה:

(12) מבית עבדים. כתרגומו מבית עבדותא, ממקום שהייתם שם עבדים:

14 לֹא תֵלְכוּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם׃

לָא תְהָכוּן בָּתַר טָעֲוָת עַמְמַיָּא מִטָּעֲוָת עַמְמַיָּא דִּבְסַחְרָנֵיכוֹן׃

14 Ye shall not go after other gods, of the gods of the peoples that are round about you;

15 כִּי אֵל קַנָּא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ פֶּן־יֶחֱרֶה אַף־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּךְ וְהִשְׁמִידְךָ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ (ס)

אֲרֵי אֵל קַנָּא יְיָ אֱלָהָךְ שְׁכִינְתֵּיהּ בֵּינָךְ דִּלְמָא יִתְקַף רוּגְזָא דַיְיָ אֱלָהָךְ בָּךְ וְיִשֵּׁיצִינָךְ מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא׃

15 for a jealous God, even the Lord thy God, is in the midst of thee; lest the anger of the Lord thy God be kindled against thee, and He destroy thee from off the face of the earth.

16 לֹא תְנַסּוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בַּמַּסָּה׃

לָא תְנַסּוֹן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן כְּמָא דְּנַסֵּיתוֹן בְּנִסֵּיתָא׃

16 Ye shall not try the Lord your God, as ye tried Him in Massah.

17 שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְעֵדֹתָיו וְחֻקָּיו אֲשֶׁר צִוָּךָ׃

מִטַּר תִּטְרוּן יָת פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן וְסָהֲדְוָתֵיהּ וּקְיָמוֹהִי דְּפַקֵּדָךְ׃

17 Ye shall diligently keep the commandments of the Lord your God, and His testimonies, and His statutes, which He hath commanded thee.

18 וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְמַעַן יִיטַב לָךְ וּבָאתָ וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ׃

וְתַעֲבִיד דְּכָשַׁר וּדְתָקֵין קֳדָם יְיָ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ וְתֵיעוֹל וְתֵירַת יָת אַרְעָא טָבְתָא דְּקַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתָךְ׃

18 And thou shalt do that which is right and good in the sight of the Lord; that it may be well with thee, and that thou mayest go in and possess the good land which the Lord swore unto thy fathers,

19 לַהֲדֹף אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ (ס)

לְמִתְבַּר יָת כָּל בַּעֲלֵי דְּבָבָךְ מִן קֳדָמָךְ כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ׃

19 to thrust out all thine enemies from before thee, as the Lord hath spoken.

20 כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם׃

אֲרֵי יִשְׁאֲלִנָּךְ בְּרָךְ מְחָר לְמֵימַר מָא סָהֲדְוָתָא וּקְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דְּפַקֵּיד יְיָ אֱלָהֲנָא יָתְכוֹן׃

20 When thy son asketh thee in time to come, saying: 'What mean the testimonies, and the statutes, and the ordinances, which the Lord our God hath commanded you?

21 וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם וַיֹּצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה׃

וְתֵימַר לְבָרָךְ עַבְדִּין הֲוֵינָא לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם וְאַפְּקָנָא יְיָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד תַּקִּיפָא׃

21 then thou shalt say unto thy son: 'We were Pharaoh's bondmen in Egypt; and the Lord brought us out of Egypt with a mighty hand.

22 וַיִּתֵּן יְהוָה אֹתֹת וּמֹפְתִים גְּדֹלִים וְרָעִים בְּמִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ׃

וְיַהַב יְיָ אָתִין וּמוֹפְתִין רַבְרְבִין וּבִישִׁין בְּמִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ לְעֵינָנָא׃

22 And the Lord showed signs and wonders, great and sore, upon Egypt, upon Pharaoh, and upon all his house, before our eyes.

23 וְאֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ לָתֶת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵינוּ׃

וְיָתְנָא אַפֵּיק מִתַּמָּן בְּדִיל לְאַעָלָא יָתָנָא לְמִתַּן לָנָא יָת אַרְעָא דְּקַיֵּים לַאֲבָהָתָנָא׃

23 And He brought us out from thence, that He might bring us in, to give us the land which He swore unto our fathers.

24 וַיְצַוֵּנוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל־הַיָּמִים לְחַיֹּתֵנוּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה׃

וּפַקִּדָנָא יְיָ לְמֶעֱבַד יָת כָּל קְיָמַיָּא הָאִלֵּין לְמִדְחַל קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא דְּיֵיטַב לָנָא כָּל יוֹמַיָּא לְקַיָּמוּתָנָא כְּיוֹמָא הָדֵין׃

24 And the Lord commanded us to do all these statutes, to fear the Lord our God, for our good always, that He might preserve us alive, as it is at this day.

25 וּצְדָקָה תִּהְיֶה־לָּנוּ כִּי־נִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ׃ (ס)

וְזָכוּתָא תְּהֵי לָנָא אֲרֵי נִטַּר לְמֶעֱבַד יָת כָּל תַּפְקִידְתָּא הָדָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא כְּמָא דְּפַקִּדָנָא׃

25 And it shall be righteousness unto us, if we observe to do all this commandment before the Lord our God, as He hath commanded us.'

VII שביעי כִּי יְבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָשַׁל גּוֹיִם־רַבִּים מִפָּנֶיךָ הַחִתִּי וְהַגִּרְגָּשִׁי וְהָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי שִׁבְעָה גוֹיִם רַבִּים וַעֲצוּמִים מִמֶּךָּ׃

אֲרֵי יַעֵילִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְאַרְעָא דְּאַתְּ עָלַיִל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ וְיִתְרֵיךְ עַמְמִין סַגִּיאִין מִן קֳדָמָךְ חִתָּאֵי וְגַרְגִּישָׁאֵי וַאֲמוֹרָאֵי וּכְנַעֲנָאֵי וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וְיִבּוּסָאֵי שִׁבְעָא עַמְמִין סַגִּיאִין וְתַקִּיפִין מִנָּךְ׃

VII When the Lord thy God shall bring thee into the land whither thou goest to possess it, and shall cast out many nations before thee, the Hittite, and the Girgashite, and the Amorite, and the Canaanite, and the Perizzite, and the Hivite, and the Jebusite, seven nations greater and mightier than thou;

(13) ובשמו תשבע. אם יש בך כל המדות הללו, שאתה ירא את שמו ועובד אותו, אז בשמו תשבע, שמתוך שאתה ירא את שמו תהא זהיר בשבועתך, ואם לאו לא תשבע:
(14) מאלהי העמים אשר סביבותיכם. והוא הדין לרחוקים, אלא לפי שאתה רואה את סביבותיך תועים אחריהם, הולך להזהיר עליהם ביותר:
(16) במסה. כשיצאו ממצרים שנסוהו במים, שנאמר בְּיַם סוּף: (שמות יז, ז):
(18) הישר והטוב. זו פשרה לפנים משורת הדין:
(19) כאשר דבר. והיכן דבר, וְסַמֹּתִי אֶת כָּל הָעָם וגו' (שמות כג, כז):
(20) כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהוא אחר זמן:
(1) ונשל. לשון השלכה והתזה, וכן וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל (לקמן יט, ה):

2 וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהִכִּיתָם הַחֲרֵם תַּחֲרִים אֹתָם לֹא־תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תְחָנֵּם׃

וְיִמְסְרִנּוּן יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמָךְ וְתִמְחֵינּוּן גַּמָּרָא תְּגַמַּר יָתְהוֹן לָא תִגְזַר לְהוֹן קְיָם וְלָא תְרַחֵים עֲלֵיהוֹן׃

2 and when the Lord thy God shall deliver them up before thee, and thou shalt smite them; then thou shalt utterly destroy them; thou shalt make no covenant with them, nor show mercy unto them;

3 וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בִּתְּךָ לֹא־תִתֵּן לִבְנוֹ וּבִתּוֹ לֹא־תִקַּח לִבְנֶךָ׃

וְלָא תִתְחַתַּן בְּהוֹן בְּרַתָּךְ לָא תִתֵּין לִבְרֵיהּ וּבְרַתֵּיהּ לָא תִסַּב לִבְרָךְ׃

neither shalt thou make marriages with them: thy daughter thou shalt not give unto his son, nor his daughter shalt thou take unto thy son.

4 כִּי־יָסִיר אֶת־בִּנְךָ מֵאַחֲרַי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְהִשְׁמִידְךָ מַהֵר׃

אֲרֵי יַטְעֵין יָת בְּרָךְ מִבָּתַר פּוּלְחָנִי וְיִפְּלְחוּן לְטָעָוָת עַמְמַיָּא וְיִתְקַף רוּגְזָא דַיְיָ בְּכוֹן וְיִשֵּׁיצִינָךְ בִּפְרִיעַ׃

For he will turn away thy son from following Me, that they may serve other gods; so will the anger of the Lord be kindled against you, and He will destroy thee quickly.

5 כִּי־אִם־כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתֹּצוּ וּמַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּ וַאֲשֵׁירֵהֶם תְּגַדֵּעוּן וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ׃

אֲרֵי אִם כְּדֵין תַּעְבְּדוּן לְהוֹן מַזְבְּחָתֵיהֶם תְּתָרְעוּן וְקָמָתְהוֹן תְּתַבְּרוּן וַאֲשֵׁירֵיהוֹן תְּקַצְּצוּן וְצַלְמֵיהוֹן תֵּיקְדוּן בְּנוּרָא׃

But thus shall ye deal with them: ye shall break down their altars, and dash in pieces their pillars, and hew down their Asherim, and burn their graven images with fire.

6 כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ׳ בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃

אֲרֵי עַם קַדִּישׁ אַתְּ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בָּךְ אִתְרְעִי יְיָ אֱלָהָךְ לְמִהְוֵי לֵיהּ לְעַם חַבִּיב מִכֹּל עַמְמַיָּא דְּעַל אַפֵּי אַרְעָא׃

For thou art a holy people unto the Lord thy God: the Lord thy God hath chosen thee to be His own treasure, out of all peoples that are upon the face of the earth.

7 לֹא מֵרֻבְּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים חָשַׁק יְהוָה בָּכֶם וַיִּבְחַר בָּכֶם כִּי־אַתֶּם הַמְּעַט מִכָּל־הָעַמִּים׃

לָא מֵדְּסַגִּיאִין אַתּוּן מִכָּל עַמְמַיָּא צָבֵי יְיָ בְּכוֹן וְאִתְרְעִי בְּכוֹן אֲרֵי אַתּוּן זְעֵירִין מִכָּל עַמְמַיָּא׃

The Lord did not set His love upon you, nor choose you, because ye were more in number than any people—for ye were the fewest of all peoples—

8 כִּי מֵאַהֲבַת יְהוָה אֶתְכֶם וּמִשָּׁמְרוֹ אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵיכֶם הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם בְּיָד חֲזָקָה וַיִּפְדְּךָ מִבֵּית עֲבָדִים מִיַּד פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם׃

אֲרֵי מִדְּרָחֵים יְיָ יָתְכוֹן וּמִדְּנָטַר יָת קְיָמָא דְּקַיֵּים לַאֲבָהָתְכוֹן אַפֵּיק יְיָ יָתְכוֹן בְּיַד תַּקִּיפָא וּפְרָקָךְ מִבֵּית עַבְדּוּתָא מִידָּא דְּפַרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרָיִם׃

9 וְיָדַעְתָּ כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל הַנֶּאֱמָן שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר׃ מפטיר

וְתִדַּע אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ הוּא אֱלָהִים מְהֵימְנָא נָטַר קְיָמָא וְחִסְדָּא לְרָחֲמוֹהִי וּלְנָטְרֵי פִּקּוּדוֹהִי לְאֶלֶף דָּרִין׃

Know therefore that the Lord thy God, He is God; the faithful God, who keepeth covenant and mercy with them that love Him and keep His commandments to a thousand generations;

10 וּמְשַׁלֵּם לְשֹׂנְאָיו אֶל־פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ לֹא יְאַחֵר לְשֹׂנְאוֹ אֶל־פָּנָיו יְשַׁלֶּם־לוֹ׃

וּמְשַׁלֵּם לְשָׂנְאוֹהִי טָבְנָן דְּאִנּוּן עָבְדִין קֳדָמוֹהִי בְּחַיֵּיהוֹן לְאוֹבוֹדֵיהוֹן לָא מְאַחַר עוֹבָד טָב לְשָׂנְאוֹהִי טָבְנָן דְּאִנּוּן עָבְדִין קֳדָמוֹהִי בְּחַיֵּיהוֹן מְשַׁלֵּים לְהוֹן׃

and repayeth them that hate Him to their face, to destroy them; He will not be slack to him that hateth Him, He will repay him to his face.

11 וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם׃ (פ) קכב פסוקים

וְתִטַּר יָת תַּפְקִידְתָּא וְיָת קְיָמָא וְיָת דִּינָיָא דַּאֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא דֵין לְמֶעֱבַדְהוֹן׃

Thou shalt therefore keep the commandment, and the statutes, and the ordinances, which I command thee this day, to do them.

The Haftara is Isaiah 40:1 – 40:26 on page 751.

(2) ולא תחנם. לא תתן להם חן, אסור לו לאדם לומר כמה נאה כותי זה. דבר אחר, לא תתן להם חנייה בארץ (עבודה זרה כ.):
(4) כי יסיר את בנך מאחרי. בנו של כותי כשישא את בתך, יסיר את בנך אשר תלד לו בתך מאחרי, למדנו שבן בתך הבא מן הכותי קרוי בנך, אבל בן בנך הבא מן הכותית, אינו קרוי בנך אלא בנה, שהרי לא נאמר על בתו, לא תקח כי תסיר את בנך מאחרי, אלא כי יסיר את בנך וגו' (קידושין סח:):
(5) מזבחתיהם. של בנין: ומצבותם. אבן אחת: ואשיריהם. אילנות שעובדין אותן (עבודה זרה מח.): ופסיליהם. צלמיס:
(7) לא מרבכם. כפשוטו. ומדרשו, לפי שאין אתם מגדילים עצמכם כשאני משפיע לכם טובה, לפיכך השקתי בכם (חולין פט.): כי אתם המעט. הממעטין עצמכם, כגון אברהם שאמר וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר (בראשית יח, כז), וכגון משה ואהרן שאמרו וְנַחְנוּ מָה (שמות טז, ז), לא כנבוכדנצר שאמר אֶדַּמֶּה לְעֶלְיוֹן (ישעיה יד, יד), וסנחריב שאמר מִי בְּכָל אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת (שם לו, כ), וחירם שאמר אֵלִי מוֹשַׁב אֱלֹהִים יָשַׁבְתִּי (יחזקאל כח, ב): כי אתם המעט. הרי כי משמש בלשון דהא:
(8) כי מאהבת ה׳. הרי כי משמש בלשון אלא, לא מרובכם השק ה׳ בכם אלא מאהבת ה׳ אתכם: ומשמרו את השבועה. מתמת שמרו את השבועה:
(9) לאלף דור. ולהלן הוא אומר לַאֲלָפִים (לעיל ה, י), כאן שהוא סמוך אצל לשומרי מצותיו העושין מירתה, הוא אומר לאלף, ולהלן שהוא סמוך אצל לאוהביו העושין מאהבה, שהכרס יותר גדול, הוא אומר לאלפים (סוטה לא.): לאוהביו. אלו העושין מאהבה: ולשומרי מצותיו. אלו העושין מירתה:
(10) ומשלם לשנאיו אל פניו. בחייו משלם לו גמולו הטוב, כדי להאבידו מן העולם הבא:
(11) היום לעשותם. ולמחר לעולם הבא ליטול שכרם:

עקב
ז

12 וְהָיָה֩ עֵ֨קֶב תִּשְׁמְעוּן֜ אֵ֣ת הַמִּשְׁפָּטִ֗ים הָאֵ֤לֶּה וּשְׁמַרְתֶּם֙ וַעֲשִׂיתֶ֣ם אֹתָ֔ם וְשָׁמַ֨ר יְהוָ֜ה אֱלֹהֶ֗יךָ לְךָ֤ אֶת־הַבְּרִית֙ וְאֶת־הַחֶ֔סֶד אֲשֶׁ֥ר נִשְׁבַּ֖ע לַאֲבֹתֶֽיךָ׃

And it shall come to pass, because ye hearken to these ordinances, and keep, and do them, that the Lord thy God shall keep with thee the covenant and the mercy which He swore unto thy fathers,

13 וַאֲהֵבְךָ֤ וּבֵרַכְךָ֙ וְהִרְבֶּ֔ךָ וּבֵרַ֗ךְ פְּרִי־בִטְנְךָ֤ וּפְרִי־אַדְמָתֶ֙ךָ֙ דְּגָנְךָ֔ וְתִירֹשְׁךָ֖ וְיִצְהָרֶ֑ךָ שְׁגַר־אֲלָפֶ֙יךָ֙ וְעַשְׁתְּרֹ֣ת צֹאנֶ֔ךָ עַ֚ל הָאֲדָמָ֔ה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּ֖ע לַאֲבֹתֶ֑יךָ לָתֶ֥ת לָֽךְ׃

and He will love thee, and bless thee, and multiply thee; He will also bless the fruit of thy body and the fruit of thy land, thy corn and thy wine and thine oil, the increase of thy kine and the young of thy flock, in the land which He swore unto thy fathers to give thee.

14 בָּר֣וּךְ תִּהְיֶ֔ה מִכָּל־הָעַמִּ֖ים לֹא־יִהְיֶ֣ה בְךָ֔ עָקָ֥ר וַעֲקָרָ֖ה וּבִבְהֶמְתֶּֽךָ׃

Thou shalt be blessed above all peoples; there shall not be male or female barren among you, or among your cattle.

15 וְהֵסִ֤יר יְהוָה֙ מִמְּךָ֔ כָּל־חֳלִ֖י וְכָל־מַדְוֵ֣י מִצְרַ֑יִם הָרָעִ֔ים אֲשֶׁ֥ר יָדַ֖עְתָּ לֹ֣א יְשִׂימָ֑ם בָּ֗ךְ וּנְתָנָ֛ם בְּכָל־שֹׂנְאֶֽיךָ׃

And the Lord will take away from thee all sickness; and He will put none of the evil diseases of Egypt, which thou knowest, upon thee, but will lay them upon all them that hate thee.

16 וְאָכַלְתָּ֣ אֶת־כָּל־הָעַמִּ֗ים אֲשֶׁ֤ר יְהוָה֙ אֱלֹהֶ֔יךָ נֹתֵ֥ן לָ֖ךְ לֹא־תָח֣וֹס עֵינְךָ֑ עֲלֵיהֶ֗ם וְלֹ֤א תַעֲבֹד֙ אֶת־אֱלֹהֵיהֶ֔ם כִּי־מוֹקֵ֥שׁ הִ֖וא לָֽךְ׃ (ס)

And thou shalt consume all the peoples that the Lord thy God shall deliver unto thee; thine eye shall not pity them; neither shalt thou serve their gods; for that will be a snare unto thee.

17 כִּ֣י תֹאמַ֔ר בִּלְבָבְךָ֖ רַבִּ֣ים הַגּוֹיִ֑ם הָאֵ֖לֶּה מִמֶּ֣נִּי אֵיכָ֔ה אוּכַ֥ל לְהוֹרִישָֽׁם׃

If thou shalt say in thy heart: 'These nations are more than I; how can I dispossess them?'

18 לֹ֣א תִירָ֔א מֵהֶ֖ם זָכֹ֣ר תִּזְכֹּ֑ר אֵ֤ת אֲשֶׁר־עָשָׂה֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ לְפַרְעֹ֖ה וּלְכָל־מִצְרָֽיִם׃

thou shalt not be afraid of them; thou shalt well remember what the Lord thy God did unto Pharaoh, and unto all Egypt:

19 הַמַּסֹּ֣ת הַגְּדֹלֹ֔ת אֲשֶׁ֥ר רָא֖וּ עֵינֶ֑יךָ וְהָאֹתֹ֥ת וְהַמֹּפְתִ֖ים וְהַיָּ֣ד הַחֲזָקָ֑ה וְהַזְּרֹ֣עַ הַנְּטוּיָ֔ה אֲשֶׁ֥ר הוֹצִֽאֲךָ֖ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֑יךָ כֵּ֣ן יַעֲשֶׂ֗ה יְהוָה֙ אֱלֹהֶ֔יךָ לְכָל־הָעַמִּ֥ים אֲשֶׁר־אַתָּ֖ה יָרֵ֥א מִפְּנֵיהֶֽם׃

the great trials which thine eyes saw, and the signs, and the wonders, and the mighty hand, and the outstretched arm, whereby the Lord thy God brought thee out; so shall the Lord thy God do unto all the peoples of whom thou art afraid.

20 וְגַם֩ אֶת־הַצִּרְעָ֨ה יְשַׁלַּ֜ח יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֗יךָ בָּם֙ עַד־אֲבֹ֣ד הַנִּשְׁאָרִ֔ים וְהַנִּסְתָּרִ֥ים מִפָּנֶֽיךָ׃

Moreover the Lord thy God will send the hornet among them, until they that are left, and they that hide themselves, perish from before thee.

21 לֹ֣א תַעֲרֹ֔ץ מִפְּנֵיהֶ֖ם כִּי־יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֑יךָ בְּקִרְבֶּ֖ךָ אֵ֥ל גָּד֖וֹל וְנוֹרָֽא׃

Thou shalt not be affrighted at them; for the Lord thy God is in the midst of thee, a God great and awful.

22 וְנָשַׁל֩ יְהוָ֨ה אֱלֹהֶ֜יךָ אֶת־הַגּוֹיִ֗ם הָאֵל֙ מִפָּנֶ֔יךָ מְעַ֥ט מְעָ֖ט לֹ֣א תוּכַ֑ל כַּלֹּתָ֣ם מַהֵ֔ר פֶּן־תִּרְבֶּ֥ה עָלֶ֖יךָ חַיַּ֥ת הַשָּֽׂדֶה׃

And the Lord thy God will cast out those nations before thee by little and little; thou mayest not consume them quickly, lest the beasts of the field increase upon thee.

(12) והיה עקב תשמעון. אם המצות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון: ושמר ה׳ וגו׳. ישמור לך הבטחתו:
(13) שגר אלפיך. ולדי בקרך, שהנקבה משגרת ממעיה: ועשתרות צאנך. מנחס פירש אַפִּילֵי בָּשָׁן (תהלים כב, יג), מבחר הצאן, כמו עֶשְׁקֶלֹת קַרְנַיִם (בראשית יד, ה) לשון חוזק, ואונקלוס תרגם וְעֶדְרֵי עָנָךְ ורבותינו אמרו (חולין פד:) למה נקרא שמם עשתרות, שמעשרות את בעליהן:
(14) עקר. שאינו מוליד:
(17) כי תאמר בלבבך. על כרחך לשון דלמא הוא, שמא תאמר בלבבך, מפני שהם רבים לא אוכל להורישם, אל תאמר כן, לא תירא מהם, ולא יתכן לפרשו באחת משאר לשונות של כי, שיפול עליו שוב לא תירא מהם:
(19) המסות. נסיונות: והאותות. כגון וַיְהִי לְנֶסֶךְ (שמות ד, ג), וְהָיוּ לְנֶסֶךְ בַּיַּבָּשֶׁת (שם ט): והמפותים. המכות המופלאות: והיד החזקה. זה הַדֶּבֶר: והזרוע הנטויה. זו הסרב של מכת בכורות:
(20) הצרעה. מין שרץ העוף, שהיתה זורקת בהם מרה ומסרסתן ומְסַמֶּאָה את עיניהם, בכל מקום שהיו נסתרים שם (סוטה לו.):
(22) פן תרבה עליך חית השדה. והלא אם עושין רצונו של מקום אין מתיראין מן החיה, שנאמר וַחַיַּת הַשָּׂדֶה תָּשְׁלַמָה לָךְ (איוב ה, כג), אלא גלוי היה לפניו שעתידין לחטוא:

23 וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מְהוּמָה
גְּדֹלָה עַד הִשָּׁמְדָם׃

But the Lord thy God shall deliver them up
23 before thee, and shall discomfit them with a
great discomfiture, until they be destroyed.

24 וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדֶךָ וְהַאֲבַדְתָּ אֶת־שְׁמָם
מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ
עַד הִשְׁמִדְךָ אֹתָם׃

And He shall deliver their kings into thy hand,
24 and thou shalt make their name to perish from
under heaven; there shall no man be able to
stand against thee, until thou have destroyed
them.

25 פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא־
תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לְּךָ פֶּן
תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֵבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא׃

The graven images of their gods shall ye burn
25 with fire; thou shalt not covet the silver or the
gold that is on them, nor take it unto thee, lest
thou be snared therein; for it is an abomination
to the Lord thy God.

26 וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם
כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ ׀ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב ׀ תְּתַעֲבֶנּוּ
כִּי־חֵרֶם הוּא׃ (פ)

And thou shalt not bring an abomination into
26 thy house, and be accursed like unto it; thou
shalt utterly detest it, and thou shalt utterly
abhor it; for it is a devoted thing.

VIII כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם
תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם
וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע
יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם׃

All the commandment which I command thee
VIII this day shall ye observe to do, that ye may live,
and multiply, and go in and possess the land
which the Lord swore unto your fathers.

2 וְזָכַרְתָּ אֶת־כָּל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר
לְמַעַן עַנֹּתְךָ לְנַסֹּתְךָ לָדַעַת אֶת־אֲשֶׁר
בְּלְבָבְךָ הֲתִשְׁמֹר מִצְוֹתָו אִם־לֹא׃

And thou shalt remember all the way which the
2 Lord thy God hath led thee these forty years in
the wilderness, that He might afflict thee, to
prove thee, to know what was in thy heart,
whether thou wouldest keep His
commandments, or no.

3 וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת־הַמָּן אֲשֶׁר
לֹא־יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן
הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה
הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצָא פִי־יְהוָה יִחְיֶה
הָאָדָם׃

And He afflicted thee, and suffered thee to
3 hunger, and fed thee with manna, which thou
knewest not, neither did thy fathers know; that
He might make thee know that man doth not
live by bread only, but by every thing that
proceedeth out of the mouth of the Lord doth
man live.

ישראל שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ וְרַגְלְךָ לֹא
בָצֵקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה׃

Thy raiment waxed not old upon thee, neither
4 did thy foot swell, these forty years.

5 וְיָדַעְתָּ עִם־לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יִסַּר אִישׁ
אֶת־בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ׃

And thou shalt consider in thy heart, that, as a
5 man chasteneth his son, so the Lord thy God
chasteneth thee.

6 וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת
בִּדְרָכָיו וּלְיִרְאָה אֹתוֹ׃

And thou shalt keep the commandments of the
6 Lord thy God, to walk in His ways, and to fear
Him.

7 כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה
אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם עֲיָנֹת וּתְהֹמֹת יֹצְאִים
בַּבִּקְעָה וּבָהָר׃

For the Lord thy God bringeth thee into a good
7 land, a land of brooks of water, of fountains and
depths, springing forth in valleys and hills;

8 אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמֹּון
אֶרֶץ־זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ׃

a land of wheat and barley, and vines and
8 fig-trees and pomegranates; a land of olive-trees
and honey;

(23) והמם. נקוד קמ"ץ כולו, לפי שאין מ"ס אחרונה מן היסוד, והרי הוא כמו והס אותם, אבל וְהָמַם גִּלְגַּל עֶגְלָתוֹ (ישעיה כח, כח), כולו יסוד, לפיכך אינו קמ"ץ ואינו פת"ח, כשאר פעל של שלש אותיות:
(1) כל המצוה. כפשוטו. ומדרש אגדה (תנחומא עקב ו), אם התחלת במצוה גמור אותה, שאינה נקראת המצוה אלא על שם הגומרה, שנאמר וְאֶת עֲנָמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם (יהושע כד, לב), והלא משה לבדו נתעסק בהם להעלותם, אלא לפי שלא הספיק לגומרה וגמרוה ישראל, נקראת על שמם:
(2) התשמור מצותיו. שלא תנסהו ולא תהרהר אחריו:
(4) שמלתך לא בלתה. ענני כבוד היו שפין בכסותם ומגהצים אותם כמין כלים מגוהצים, ואף קטניהם כמו שהיו גדלים היה גדל לבושן עמהם, כלבוש הזה של חומטו שגדל עמו: לא בצקה. לא נפחה כבצק, כדרך הולכי יחף שרגליהם נפוחות:
(8) זית שמן. זיתים העושים שמן:

9 אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל־בָּהּ לֶחֶם
לֹא־תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ
בַרְזֶל וּמֵהָרֶרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת׃

אַרְעָא דְּלָא בְּמִסְכֵּינוּ תֵּיכוֹל בַּהּ לַחְמָא
לָא תֶחְסַר כָּל מִדָּעֵם בַּהּ אַרְעָא
דְּאַבְנָהָא בַרְזְלָא וּמִטּוּרַהָא תִּפְסוֹל
נְחָשָׁא׃

a land wherein thou shalt eat bread without scarceness, thou shalt not lack any thing in it; a land whose stones are iron, and out of whose hills thou mayest dig brass. 9

10 וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ׃

וְתֵיכוֹל וְתִשְׂבַּע וּתְבָרֵיךְ יָת יְיָ אֱלָהָךְ עַל
אַרְעָא טָבְתָא דִּיהַב לָךְ׃

And thou shalt eat and be satisfied, and bless the Lord thy God for the good land which He hath given thee. 10

11 הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְבִלְתִּי שְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם׃ ס״י

אִסְתְּמַר לָךְ דִּלְמָא תִּתְנְשֵׁי יָת דַּחְלָתָא
דַּיְיָ אֱלָהָךְ בְּדִיל דְּלָא לְמִטַּר פִּקּוּדוֹהִי
וְדִינוֹהִי וּקְיָמוֹהִי דַּאֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא
דֵּין׃

Beware lest thou forget the Lord thy God, in not keeping His commandments, and His ordinances, and His statutes, which I command thee this day; 11

12 פֶּן־תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ וּבָתִּים טֹבִים תִּבְנֶה
וְיָשָׁבְתָּ׃

דִּלְמָא תֵּיכוֹל וְתִשְׂבַּע וּבָתִּין שַׁפִּירִין
תִּבְנֵי וְתֵתֵּיב׃

lest when thou hast eaten and art satisfied, and hast built goodly houses, and dwelt therein; 12

13 וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה־
לָּךְ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ יִרְבֶּה׃

וְתוֹרָךְ וְעָנָךְ יִסְגּוּן וְכַסְפָּא וְדַהְבָּא יִסְגֵּי
לָךְ וְכֹל דְּלָךְ יִסְגֵּי׃

and when thy herds and thy flocks multiply, and thy silver and thy gold is multiplied, and all that thou hast is multiplied; 13

14 וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃

וְיִרַם לִבָּךְ וְתִתְנְשֵׁי יָת דַּחְלָתָא דַּיְיָ
אֱלָהָךְ דְּאַפְּקָךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבֵּית
עַבְדּוּתָא׃

then thy heart be lifted up, and thou forget the Lord thy God, who brought thee forth out of the land of Egypt, out of the house of bondage; 14

15 הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נָחָשׁ
שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמָּאוֹן אֲשֶׁר אֵין־מָיִם
הַמּוֹצִיא לְךָ מַיִם מִצּוּר הַחַלָּמִישׁ׃

דְּדַבְּרָךְ בְּמַדְבְּרָא רַבָּא וּדְחִילָא אֲתַר
דְּחִינָּנָן קָלָן וְעַקְרַבִּין וּבֵית צַהְוָנָא אֲתַר
דְּלֵית מַיָּא דְּאַפֵּיק לָךְ מַיָּא מִטְּנָרָא
תַּקִּיפָא׃

who led thee through the great and dreadful wilderness, wherein were serpents, fiery serpents, and scorpions, and thirsty ground where was no water; who brought thee forth water out of the rock of flint; 15

16 הַמַּאֲכִלְךָ מָן בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּן
אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן עַנֹּתְךָ וּלְמַעַן נַסֹּתֶךָ
לְהֵיטִבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ׃

דְּאוֹכְלָךְ מָנָא בְּמַדְבְּרָא דְּלָא יְדָעוּ
אֲבָהָתָךְ בְּדִיל לְעַנָּיוּתָךְ וּבְדִיל
לְנַסָּיוּתָךְ לְאוֹטָבָא לָךְ בְּסוֹפָךְ׃

who fed thee in the wilderness with manna, which thy fathers knew not, that He might afflict thee, and that He might prove thee, to do thee good at thy latter end; 16

17 וְאָמַרְתָּ בִּלְבָבֶךָ כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי
אֶת־הַחַיִל הַזֶּה׃

וְתֵימַר בְּלִבָּךְ חֵילִי וּתְקוֹף יְדִי קְנָא לִי
יָת נְכְסַיָּא הָאִלֵּין׃

and thou say in thy heart: 'My power and the might of my hand hath gotten me this wealth.' 17

18 וְזָכַרְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הַנֹּתֵן
לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל לְמַעַן הָקִים
אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ כַּיּוֹם
הַזֶּה׃ (פ)

וְתִדְכַּר יָת יְיָ אֱלָהָךְ אֲרֵי הוּא יָהֵיב לָךְ
עִיצָא לְמִקְנֵי נְכְסִין בְּדִיל לְקַיָּמָא יָת
קְיָמֵיהּ דְּקַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ כְּיוֹמָא הָדֵין׃

But thou shalt remember the Lord thy God, for it is He that giveth thee power to get wealth, that He may establish His covenant which He swore unto thy fathers, as it is this day. 18

19 וְהָיָה אִם־שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְהָלַכְתָּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם
וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם הֵעַדְתִּי בָכֶם הַיּוֹם כִּי
אָבֹד תֹּאבֵדוּן׃

וִיהֵי אִם אִתְנַשָּׁאָה תִתְנְשֵׁי יָת דַּחְלָתָא
דַּיְיָ אֱלָהָךְ וּתְהָךְ בָּתַר טָעֲוָת עַמְמַיָּא
וְתִפְלְחִנַּין וְתִסְגּוּד לְהוֹן אַסְהֵידִית בְּכוֹן
יוֹמָא דֵּין אֲרֵי מֵיבַד תֵּיבְדּוּן׃

And it shall be, if thou shalt forget the Lord thy God, and walk after other gods, and serve them, and worship them, I forewarn you this day that ye shall surely perish. 19

20 כַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה מַאֲבִיד מִפְּנֵיכֶם כֵּן
תֹּאבֵדוּן עֵקֶב לֹא תִשְׁמְעוּן בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם׃ (פ)

כְּעַמְמַיָּא דַּיְיָ מוֹבִיד מִן קֳדָמֵיכוֹן כֵּן
תֵּיבְדּוּן חֲלָף דְּלָא קַבִּילְתּוּן לְמֵימְרָא
דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

As the nations that the Lord maketh to perish before you, so shall ye perish; because ye would not hearken unto the voice of the Lord your God. 20

IX ח שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־הַיַּרְדֵּן
לָבֹא לָרֶשֶׁת גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמֶּךָּ
עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בַּשָּׁמָיִם׃

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתְּ עָבֵר יוֹמָא דֵּין יָת
יַרְדְּנָא לְמֵיעַל לְמֵירַת עַמְמִין רַבְּרְבִין
וְתַקִּיפִין מִנָּךְ קִרְוִין רַבְּרְבָן וּכְרִיכָן עַד
צֵית שְׁמַיָּא׃

Hear, O Israel: thou art to pass over the Jordan this day, to go in to dispossess nations greater and mightier than thyself, cities great and fortified up to heaven,

(1) גדולים ועצומים ממך. אתה עבוס, וכסס עצומיס ממך:

2 עַם־גָּדוֹל וָרָם בְּנֵי עֲנָקִים אֲשֶׁר אַתָּה
יָדַעְתָּ וְאַתָּה שָׁמַעְתָּ מִי יִתְיַצֵּב לִפְנֵי בְּנֵי
עֲנָק׃

2 עם רב ותקיף בְּנֵי גִּבָּרַיָּא דְּאַתְּ יְדִעְתָּא
וְאַתְּ שְׁמַעְתָּא מַן יְכוֹל לְמִקְּם קֳדָם בְּנֵי
גִּבָּרָא׃

3 וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא־הָעֹבֵר
לְפָנֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא יַשְׁמִידֵם וְהוּא
יַכְנִיעֵם לְפָנֶיךָ וְהוֹרַשְׁתָּם וְהַאֲבַדְתָּם
מַהֵר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה לָךְ׃

3 וְתִדַּע יוֹמָא דֵין אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ הוּא
עָבַר קֳדָמָךְ מֵימְרֵיהּ אֵישָׁא אָכְלָא
הוּא יְשֵׁיצִינּוּן וְהוּא יְתַבְּרִנּוּן קֳדָמָךְ
וּתְתָרֵיכִנּוּן וְתוֹבִידִנּוּן בִּפְרִיעַ כְּמָא
דְּמַלֵּיל יְיָ לָךְ׃

4 אַל־תֹּאמַר בִּלְבָבְךָ בַּהֲדָף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֹתָם ׀ מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר בְּצִדְקָתִי הֱבִיאַנִי
יְהוָה לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת
הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ׃

שלישי

4 לָא תֵימַר בְּלִבָּךְ בְּדִיתְבַּר יְיָ אֱלָהָךְ
יָתְהוֹן מִן קֳדָמָךְ לְמֵימַר בְּזָכוּתִי אַעֲלַנִי
יְיָ לְמֵירַת יָת אַרְעָא הָדָא וּבְחוֹבֵי
עַמְמַיָּא הָאִלֵּין יְיָ מְתָרֵיךְ לְהוֹן מִן
קֳדָמָךְ׃

5 לֹא בְצִדְקָתְךָ וּבְיֹשֶׁר לְבָבְךָ אַתָּה
בָא לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצָם כִּי בְּרִשְׁעַת
הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם
מִפָּנֶיךָ וּלְמַעַן הָקִים אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וְלְיַעֲקֹב׃

5 לָא בְזָכוּתָךְ וּבְקַשִּׁיטוּת לִבָּךְ אַתְּ עָלִיל
לְמֵירַת יָת אַרְעָהוֹן אֲרֵי בְּחוֹבֵי עַמְמַיָּא
הָאִלֵּין יְיָ אֱלָהָךְ מְתָרֵיךְ לְהוֹן מִן קֳדָמָךְ
וּבְדִיל לְקַיָּמָא יָת פִּתְגָמָא דְּקַיֵּים יְיָ
לַאֲבָהָתָךְ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃

6 וְיָדַעְתָּ כִּי לֹא בְצִדְקָתְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי
עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אָתָּה׃

6 וְתִדַּע אֲרֵי לָא בְזָכוּתָךְ יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב
לָךְ יָת אַרְעָא טָבְתָא הָדָא לְמֵירְתַהּ אֲרֵי
עַם קְשֵׁי קְדָל אַתְּ׃

7 זְכֹר אַל־תִּשְׁכַּח אֵת אֲשֶׁר־הִקְצַפְתָּ אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־
יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־
הַמָּקוֹם הַזֶּה מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה׃

7 הֱוֵי דְּכִיר לָא תִתְנְשֵׁי יָת דְּאַרְגֵּיזְתָּא קֳדָם
יְיָ אֱלָהָךְ בְּמַדְבְּרָא לְמִן יוֹמָא דְּנַפְקְתָּא
מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַד מֵיתֵיכוֹן עַד אַתְרָא
הָדֵין מְסָרְבִין הֲוֵיתוּן קֳדָם יְיָ׃

8 וּבְחֹרֵב הִקְצַפְתֶּם אֶת־יְהוָה וַיִּתְאַנַּף
יְהוָה בָּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם׃

8 וּבְחוֹרֵב אַרְגֵּיזְתּוּן קֳדָם יְיָ וּתְקֵיף רוּגְזָא
דַיְיָ בְּכוֹן לְשֵׁיצָאָה יָתְכוֹן׃

9 בַּעֲלֹתִי הָהָרָה לָקַחַת לוּחֹת הָאֲבָנִים
לוּחֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם
וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה
לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי׃

9 בְּמִסְּקִי לְטוּרָא לְמִסַּב לוּחֵי אַבְנָיָא לוּחֵי
קְיָמָא דִּגְזַר יְיָ עִמְּכוֹן וִיתֵיבִית בְּטוּרָא
אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן לַחְמָא
לָא אֲכַלִית וּמַיָּא לָא שְׁתִיתִי׃

10 וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לוּחֹת הָאֲבָנִים
כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וַעֲלֵיהֶם כְּכָל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהָר
מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל׃

10 וִיהַב יְיָ לִי יָת תְּרֵין לוּחֵי אַבְנָיָא כְּתִיבִין
בְּאֶצְבְּעָא דַיְיָ וַעֲלֵיהוֹן כְּכֹל פִּתְגָמַיָּא
דְּמַלֵּיל יְיָ עִמְּכוֹן בְּטוּרָא מִגּוֹ אִישָׁתָא
בְּיוֹמָא דִּקְהָלָא׃

11 וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה
נָתַן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לֻחֹת הָאֲבָנִים
לֻחוֹת הַבְּרִית׃

11 וַהֲוָה מִסּוֹף אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין
לֵילְוָן יְהַב יְיָ לִי יָת תְּרֵין לוּחֵי אַבְנָיָא
לוּחֵי קְיָמָא׃

2 a people great and tall, the sons of the Anakim, whom thou knowest, and of whom thou hast heard say: 'Who can stand before the sons of Anak?'

3 Know therefore this day, that the Lord thy God is He who goeth over before thee as a devouring fire; He will destroy them, and He will bring them down before thee; so shalt thou drive them out, and make them to perish quickly, as the Lord hath spoken unto thee.

4 Speak not thou in thy heart, after that the Lord thy God hath thrust them out from before thee, saying: 'For my righteousness the Lord hath brought me in to possess this land'; whereas for the wickedness of these nations the Lord doth drive them out from before thee.

5 Not for thy righteousness, or for the uprightness of thy heart, dost thou go in to possess their land; but for the wickedness of these nations the Lord thy God doth drive them out from before thee, and that He may establish the word which the Lord swore unto thy fathers, to Abraham, to Isaac, and to Jacob.

6 Know therefore that it is not for thy righteousness that the Lord thy God giveth thee this good land to possess it; for thou art a stiffnecked people.

7 Remember, forget thou not, how thou didst make the Lord thy God wroth in the wilderness; from the day that thou didst go forth out of the land of Egypt, until ye came unto this place, ye have been rebellious against the Lord.

8 Also in Horeb ye made the Lord wroth, and the Lord was angered with you to have destroyed you.

9 When I was gone up into the mount to receive the tables of stone, even the tables of the covenant which the Lord made with you, then I abode in the mount forty days and forty nights; I did neither eat bread nor drink water.

10 And the Lord delivered unto me the two tables of stone written with the finger of God; and on them was written according to all the words, which the Lord spoke with you in the mount out of the midst of the fire in the day of the assembly.

11 And it came to pass at the end of forty days and forty nights, that the Lord gave me the two tables of stone, even the tables of the covenant.

(4) אל תאמר בלבבך. לדקתי ורשעת הגויס גרמו:
(5) לא בצדקתך וגו׳ אתה בא לרשת וגו׳ כי ברשעת הגוים. הרי כי משמש בלשון אלא:
(9) ואשב בהר. אין ישיבה אלא לשון עכבה (מגילה כא.):
(10) לוחת. לאת כתיב, ששתיהן שוות:

12 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם רֵד מַהֵר מִזֶּה כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרָיִם סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה׃

וַאֲמַר יְיָ לִי קוּם חוֹת בִּפְרִיעַ מִכָּא אֲרֵי חַבִּיל עַמָּךְ דְּאַפֵּיקְתָּא מִמִּצְרָיִם סְטוֹ בִּפְרִיעַ מִן אוֹרְחָא דְּפַקֵּידְתִּנּוּן עֲבַדוּ לְהוֹן מַתְּכָא׃

12 And the Lord said unto me: 'Arise, get thee down quickly from hence; for thy people that thou hast brought forth out of Egypt have dealt corruptly; they are quickly turned aside out of the way which I commanded them; they have made them a molten image.'

13 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא׃

וַאֲמַר יְיָ לִי לְמֵימַר גְּלֵי קֳדָמַי עַמָּא הָדֵין וְהָא עַם קְשֵׁי קְדָל הוּא׃

13 Furthermore the Lord spoke unto me, saying: 'I have seen this people, and, behold, it is a stiffnecked people;

14 הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאֶמְחֶה אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־עָצוּם וָרָב מִמֶּנּוּ׃

אָנַח בְּעוּתָךְ מִן קֳדָמַי וַאֲשֵׁיצִינּוּן וְאֶמְחֵי יָת שׁוּמְהוֹן מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא וְאַעֲבֵיד יָתָךְ לְעַם תַּקִּיף וְסַגִּי מִנְּהוֹן׃

14 let Me alone, that I may destroy them, and blot out their name from under heaven; and I will make of thee a nation mightier and greater than they.'

15 וָאֵפֶן וָאֵרֵד מִן־הָהָר וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ וּשְׁנֵי לוּחֹת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדָי׃

וְאִתְפְּנִיתִי וּנְחַתִּית מִן טוּרָא וְטוּרָא בָּעֵר בְּאִישָׁתָא וּתְרֵין לוּחֵי קְיָמָא עַל תַּרְתֵּין יְדָי׃

15 So I turned and came down from the mount, and the mount burned with fire; and the two tables of the covenant were in my two hands.

16 וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֵגֶל מַסֵּכָה סַרְתֶּם מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶתְכֶם׃

וַחֲזֵית וְהָא חַבְתּוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן עֲבַדְתּוּן לְכוֹן עֵיגֶל מַתְּכָא סְטֵיתוּן בִּפְרִיעַ מִן אוֹרְחָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָתְכוֹן׃

16 And I looked, and, behold, ye had sinned against the Lord your God; ye had made you a molten calf; ye had turned aside quickly out of the way which the Lord had commanded you.

17 וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי הַלֻּחֹת וָאַשְׁלִכֵם מֵעַל שְׁתֵּי יָדָי וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם׃

וַאֲחַדִית בִּתְרֵין לוּחַיָּא וּרְמֵיתִנּוּן מֵעַל תַּרְתֵּין יְדָי וְתַבַּרְתִּנּוּן לְעֵינֵיכוֹן׃

17 And I took hold of the two tables, and cast them out of my two hands, and broke them before your eyes.

18 וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי יְהוָה כָּרִאשֹׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי עַל כָּל־חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר חֲטָאתֶם לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ׃

וְאִשְׁתַּטַּחִית קֳדָם יְיָ כַּד בְּקַדְמֵיתָא אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילָן לַחְמָא לָא אֲכַלִית וּמַיָּא לָא שְׁתִיתִי עַל כָּל חוֹבַתְכוֹן דְּחַבְתּוּן לְמֶעֱבַד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ לְאַרְגָּזָא קֳדָמוֹהִי׃

18 And I fell down before the Lord, as at the first, forty days and forty nights; I did neither eat bread nor drink water; because of all your sin which ye sinned, in doing that which was evil in the sight of the Lord, to provoke Him.

19 כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה אֲשֶׁר קָצַף יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא׃

אֲרֵי דְּחֵילִית מִן קֳדָם רוּגְזָא וְחֵמְתָא דְּרַגַז יְיָ עֲלֵיכוֹן לְשֵׁיצָאָה יָתְכוֹן וְקַבֵּיל יְיָ צְלוֹתִי אַף בְּזִמְנָא הַהוּא׃

19 For I was in dread of the anger and hot displeasure, wherewith the Lord was wroth against you to destroy you. But the Lord hearkened unto me that time also.

20 וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף יְהוָה מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ וָאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בָּעֵת הַהִוא׃

וְעַל אַהֲרוֹן הֲוָה רְגַז מִן קֳדָם יְיָ לַחְדָּא לְשֵׁיצָיוּתֵיהּ וְצַלִּיתִי אַף עַל אַהֲרוֹן בְּעִדָּנָא הַהוּא׃

20 Moreover the Lord was very angry with Aaron to have destroyed him; and I prayed for Aaron also the same time.

21 וְאֶת־חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר־עֲשִׂיתֶם אֶת־הָעֵגֶל לָקַחְתִּי וָאֶשְׂרֹף אֹתוֹ ׀ בָּאֵשׁ וָאֶכֹּת אֹתוֹ טָחוֹן הֵיטֵב עַד אֲשֶׁר־דַּק לְעָפָר וָאַשְׁלֵךְ אֶת־עֲפָרוֹ אֶל־הַנַּחַל הַיֹּרֵד מִן־הָהָר׃

וְיָת חוֹבַתְכוֹן דַּעֲבַדְתּוּן יָת עִגְלָא נְסֵיבִית וְאוֹקִידִית יָתֵיהּ בְּנוּרָא וְשַׁפִּית יָתֵיהּ בְּשׁוּפִינָא יָאוּת עַד דַּהֲוָה דַקִּיק לְעַפְרָא וּרְמֵית יָת עַפְרֵיהּ לְנַחְלָא דְּנָחֵית מִן טוּרָא׃

21 And I took your sin, the calf which ye had made, and burnt it with fire, and beat it in pieces, grinding it very small, until it was as fine as dust; and I cast the dust thereof into the brook that descended out of the mount.—

22 וּבְתַבְעֵרָה וּבְמַסָּה וּבְקִבְרֹת הַתַּאֲוָה מַקְצִפִים הָיִיתֶם אֶת־יְהוָה׃

וּבְדַלִּיקְתָּא וּבְנִסְיָתָא וּבְקִבְרֵי דִּמְשַׁאֲלֵי מַרְגְּזִין הֲוַיְתּוּן קֳדָם יְיָ׃

22 And at Taberah, and at Massah, and at Kibroth-hattaavah, ye made the Lord wroth.

23 וּבִשְׁלֹחַ יְהוָה אֶתְכֶם מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לֵאמֹר עֲלוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא הֶאֱמַנְתֶּם לוֹ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ׃

וְכַד שְׁלַח יְיָ יָתְכוֹן מֵרְקַם גֵּיאָה לְמֵימַר סַקוּ וְאַחְסִינוּ יָת אַרְעָא דִּיהַבִית לְכוֹן וְסָרֵיבְתּוּן עַל מֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן וְלָא הֵימַנְתּוּן לֵיהּ וְלָא קַבֵּילְתּוּן לְמֵימְרֵיהּ׃

23 And when the Lord sent you from Kadesh-barnea, saying: 'Go up and possess the land which I have given you'; then ye rebelled against the commandment of the Lord your God, and ye believed Him not, nor hearkened to His voice.

(18) ואתנפל לפני ה׳ כראשונה ארבעים יום. שנאמר ועתה אֶעֱלֶה אֶל ה׳ אולי אֲכַפְּרָה (שמות לב, ל), באותה עלייה נתעכבתי ארבעים יום, נמצאו כָּלִים בכ״ט באב, שהוא עלה בשמונה עשר בתמוז, גו ביום נתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל ואמר לו למשה פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לֻחֹת (שם לד, א), עשה עוד מ׳ יום, נמצאו כָּלִים ביום הכפורים, גו ביום נתרצה הקב״ה לישראל בשמחה ואמר לו למשה סְלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ (במדבר יד, כ), לכך הוקבע למחילה ולסליחה, ומיון שנתרצה ברצון שלם, שנאמר בארבעים של לוחות אחרונות וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים (לקמן י, י), מה הראשונים ברצון אף אחרונים ברצון, אמור מעתה, אמצעיים היו בכעס:

(20) ובאהרן התאנף ה׳. לפי ששמע לכם: להשמידו. זה כְּנוּי בניס, וכן הוא אומר וַאֲשָׁמִיד פְּרִיוֹ מִמַּעַל (עמוס ב, ט): ואתפלל גם בעד אהרן. והועילה תפלתי לכפר מחלה, ומתו שניס ונשארו השניס:

(21) טחון. לשון הווה, כמו הָלוֹךְ (בראשית יב, ט) וְקָלוֹת (דברים כח, לב). מולאנ״ט בלע״ז:

24 מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה מִיּוֹם דַּעְתִּי אֶתְכֶם׃

24 Ye have been rebellious against the Lord from the day that I knew you.—

מְסָרְבִין הֲוֵיתוּן קֳדָם יְיָ מִיּוֹמָא דִּידַעְתִּי יָתְכוֹן׃

25 וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי יְהוָה אֵת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת־אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפָּלְתִּי כִּי־אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם׃

25 So I fell down before the Lord the forty days and forty nights that I fell down; because the Lord had said He would destroy you.

וְאִשְׁתַּטַּחִית קֳדָם יְיָ יָת אַרְבְּעִין יְמָמִין וְיָת אַרְבְּעִין לֵילְיָן דְּאִשְׁתַּטַּחִית אֲרֵי אֲמַר יְיָ לְשֵׁיצָאָה יָתְכוֹן׃

26 וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וָאֹמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אַל־תַּשְׁחֵת עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגָדְלֶךָ אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה׃

26 And I prayed unto the Lord, and said: 'O Lord God, destroy not Thy people and Thine inheritance, that Thou hast redeemed through Thy greatness, that Thou hast brought forth out of Egypt with a mighty hand.

וְצַלִּיתִי קֳדָם יְיָ וַאֲמַרִית יְיָ אֱלֹהִים לָא תְחַבֵּיל עַמָּךְ וְאַחְסָנְתָּךְ דְּפַרַקְתָּא בְּתוּקְפָּךְ דְּאַפֵּיקְתָּא מִמִּצְרַיִם בְּיַד תַּקִּיפָא׃

27 זְכֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב אַל־תֵּפֶן אֶל־קְשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ׃

27 Remember Thy servants, Abraham, Isaac, and Jacob; look not unto the stubbornness of this people, nor to their wickedness, nor to their sin;

אִדְּכַר לְעַבְדָּךְ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָא תְּתְפְּנֵי לְקַשְׁיוּת עַמָּא הָדֵין וּלְחוֹבֵיהוֹן וּלְחַטָּאֵיהוֹן׃

28 פֶּן־יֹאמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם מִבְּלִי יְכֹלֶת יְהוָה לַהֲבִיאָם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם וּמִשִּׂנְאָתוֹ אוֹתָם הוֹצִיאָם לַהֲמִתָם בַּמִּדְבָּר׃

28 lest the land whence Thou broughtest us out say: Because the Lord was not able to bring them into the land which He promised unto them, and because He hated them, He hath brought them out to slay them in the wilderness.

דִּלְמָא יֵימְרוּן דָּיְרֵי אַרְעָא דְּאַפֵּיקְתָּנָא מִתַּמָּן מִדְּלֵית יוּכְלָא קֳדָם יְיָ לְאַעָלוּתְהוֹן לְאַרְעָא דְּמַלִּיל לְהוֹן וּמִדְּשָׂנֵי יָתְהוֹן אַפֵּיקְנוּן לְקַטָּלוּתְהוֹן בְּמַדְבְּרָא׃

29 וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתֶךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכֹחֲךָ הַגָּדֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה׃ (פ)

29 Yet they are Thy people and Thine inheritance, that Thou didst bring out by Thy great power and by Thy outstretched arm.'

וְאִנּוּן עַמָּךְ וְאַחְסָנְתָּךְ דְּאַפֵּיקְתָּא בְּחֵילָךְ רַבָּא וּבִדְרָעָךְ מְרָמְמָא׃

רביעי ט בָּעֵת הַהִוא אָמַר יְהוָה אֵלַי פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לוּחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַעֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ׃

X At that time the Lord said unto me: 'Hew thee two tables of stone like unto the first, and come up unto Me into the mount; and make thee an ark of wood.

בְּעִדָּנָא הַהִוא אֲמַר יְיָ לִי פְּסָל לָךְ תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּקַדְמָאֵי וְסַק לְקָדָמַי לְטוּרָא וְתַעֲבִיד לָךְ אֲרוֹנָא דְּאָעָא׃

2 וְאֶכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן׃

2 And I will write on the tables the words that were on the first tables which thou didst break, and thou shalt put them in the ark.'

וְאֶכְתּוֹב עַל לוּחַיָּא יָת פִּתְגָמַיָּא דַּהֲווֹ עַל לוּחַיָּא קַדְמָאֵי דְּתַבַּרְתָּא וּתְשַׁוֵּינוּן בַּאֲרוֹנָא׃

3 וָאַעַשׂ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים וָאֶפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וָאַעַל הָהָרָה וּשְׁנֵי הַלֻּחֹת בְּיָדִי׃

3 So I made an ark of acacia-wood, and hewed two tables of stone like unto the first, and went up into the mount, having the two tables in my hand.

וַעֲבַדִית אֲרוֹנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין וּפְסֵלִית תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּקַדְמָאֵי וּסְלֵיקִית לְטוּרָא וּתְרֵין לוּחַיָּא בִּידִי׃

4 וַיִּכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת כַּמִּכְתָּב הָרִאשׁוֹן אֶת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל וַיִּתְּנֵם יְהוָה אֵלָי׃

4 And He wrote on the tables according to the first writing, the ten words, which the Lord spoke unto you in the mount out of the midst of the fire in the day of the assembly; and the Lord gave them unto me.

וּכְתַב עַל לוּחַיָּא כִּכְתָבָא קַדְמָאָה יָת עֲשָׂרָא פִּתְגָמִין דְּמַלִּיל יְיָ עִמְּכוֹן בְּטוּרָא מִגּוֹ אִישָׁתָא בְּיוֹמָא דִּקְהָלָא וִיהַבִנּוּן יְיָ לִי׃

5 וָאֶפֶן וָאֵרֵד מִן־הָהָר וָאָשִׂם אֶת־הַלֻּחֹת בָּאָרוֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיִּהְיוּ שָׁם כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה׃

5 And I turned and came down from the mount, and put the tables in the ark which I had made; and there they are, as the Lord commanded me.—

וְאִתְפְּנִיתִי וּנְחַתִית מִן טוּרָא וְשַׁוִּיתִי יָת לוּחַיָּא בַּאֲרוֹנָא דַּעֲבַדִית וַהֲווֹ תַמָּן כְּמָא דְּפַקְּדַנִי יְיָ׃

6 וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה שָׁם מֵת אַהֲרֹן וַיִּקָּבֵר שָׁם וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃

6 And the children of Israel journeyed from Beeroth-benejaakan to Moserah; there Aaron died, and there he was buried; and Eleazar his son ministered in the priest's office in his stead.

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְטַלוּ מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי יַעֲקָן לְמוֹסֵרָה תַּמָּן מִית אַהֲרֹן וְאִתְקְבַר תַּמָּן וְשַׁמֵּישׁ אֶלְעָזָר בְּרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי׃

(25) ואתנפל וגו׳. אלו הן עצמם האמוריים למעלה, וכפלן כאן, לפי שכתוב כאן סדר תפלתו, שנאמר ה׳ אלהים אל תשחת עמך וגו׳:

(1) בעת ההיא. לסוף מ׳ יום נתרצה לי, ואמר לי פסל לך ואח״כ ועשית ארון, ואני עשיתי ארון תחלה, שכשאצא והלוחות בידי היכן אתנם, ולא זה הוא הארון שעשה בצלאל, שהרי משכן לא נתעסקו בו עד לאחר יום הכפורים, כי ברדתו מן ההר צוה להם על מלאכת המשכן, ובצלאל עשה משכן תחלה ואחר כך ארון וכלים, נמצא זה ארון אחר היה, וזהו שהיה יולא עמהם למלחמה, ואותו שעשה בצלאל לא יצא למלחמה אלא בימי עלי, ונענשו עליו וְנִגְּפָה:

(6) ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה. מה ענין זה לכאן, ועוד וכי מבארות בני יעקן נסעו למוסרה, והלא ממוסרות באו לבני יעקן, שנאמר וַיִּסְעוּ

7 מִשָּׁם נָסְעוּ הַגִּדְגֹּדָה וּמִן־הַגִּדְגֹּדָה יָטְבָתָה
אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם׃

מִתַּמָּן נְטַלוּ לְגֻדְגּוֹד וּמִן גֻּדְגּוֹד לְיָטְבָּת
אַרַע נַגְדָא נַחְלִין דְּמַיִין׃

7 From thence they journeyed unto Gudgod; and from Gudgod to Jotbah, a land of brooks of water.—

8 בָּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל יְהוָה אֶת־שֵׁבֶט הַלֵּוִי
לָשֵׂאת אֶת־אֲרֹון בְּרִית־יְהוָה לַעֲמֹד לִפְנֵי
יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמֹו עַד הַיֹּום
הַזֶּה׃

בְּעִדָנָא הַהוּא אַפְרֵישׁ יְיָ יָת שִׁבְטָא דְּלֵוִי
לְמִטַּל יָת אֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ לְמִקָּם קֳדָם יְיָ
לְשַׁמָּשׁוּתֵיהּ וּלְבָרְכָא בִּשְׁמֵיהּ עַד יוֹמָא
הָדֵין׃

8 At that time the Lord separated the tribe of Levi, to bear the ark of the covenant of the Lord, to stand before the Lord to minister unto Him, and to bless in His name, unto this day.

9 עַל־כֵּן לֹא־הָיָה לְלֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־
אֶחָיו יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לוֹ׃

עַל כֵּן לָא הֲוָה לְלֵוִי חוּלָק וְאַחְסָנָא עִם
אֲחוֹהִי מַתְּנָן דַּיְהַב לֵיהּ יְיָ אִנּוּן אַחְסָנְתֵּיהּ
כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ אֱלָהָךְ לֵיהּ׃

9 Wherefore Levi hath no portion nor inheritance with his brethren; the Lord is his inheritance, according as the Lord thy God spoke unto him.—

10 וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים
אַרְבָּעִים יֹום וְאַרְבָּעִים לָיְלָה וַיִּשְׁמַע
יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא לֹא־אָבָה יְהוָה
הַשְׁחִיתֶךָ׃

וַאֲנָא הֲוֵיתִי קָאֵים בְּטוּרָא כְּיוֹמַיָּא
קַדְמָאֵי אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן
וְקַבֵּיל יְיָ צְלוֹתִי אַף בְּזִמְנָא הַהוּא לָא
אָבָא יְיָ לְחַבָּלוּתָךְ׃

10 Now I stayed in the mount, as at the first time, forty days and forty nights; and the Lord hearkened unto me that time also; the Lord would not destroy thee.

11 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לֶךְ לְמַסַּע לִפְנֵי
הָעָם וְיָבֹאוּ וְיִירְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם׃ (פ)

וַאֲמַר יְיָ לִי קוּם אֵיזֵיל לְמַטּוּל קֳדָם
עַמָּא וְיֵיעֲלוּן וְיֵירְתּוּן יָת אַרְעָא דְּקַיֵּימִית
לַאֲבָהָתְהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן׃

11 And the Lord said unto me: 'Arise, go before the people, causing them to set forward, that they may go in and possess the land, which I swore unto their fathers to give unto them.'

חמישי 12 וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל
מֵעִמָּךְ כִּי אִם־לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ
וְלַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ
וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃

וּכְעַן יִשְׂרָאֵל מָא יְיָ אֱלָהָךְ תָּבַע מִנָּךְ
אֱלָהִין לְמִדְחַל קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לְמִהְךָ
בְּכָל אוֹרְחָן דְּתָקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְמִרְחַם
יָתֵיהּ וּלְמִפְלַח קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל לִבָּךְ
וּבְכָל נַפְשָׁךְ׃

12 And now, Israel, what doth the Lord thy God require of thee, but to fear the Lord thy God, to walk in all His ways, and to love Him, and to serve the Lord thy God with all thy heart and with all thy soul;

13 לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת־חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיֹּום לְטֹוב לָךְ׃

לְמִטַּר יָת פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ וְיָת קְיָמוֹהִי דַּאֲנָא
מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא דֵין דְּיֵיטַב לָךְ׃

13 to keep for thy good the commandments of the Lord, and His statutes, which I command thee this day?

14 הֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם
הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ׃

הָא דַיְיָ אֱלָהָךְ שְׁמַיָּא וּשְׁמֵי שְׁמַיָּא אַרְעָא
וְכָל דְּבַהּ׃

14 Behold, unto the Lord thy God belongeth the heaven, and the heaven of heavens, the earth, with all that therein is.

15 רַק בַּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם
וַיִּבְחַר בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל־
הָעַמִּים כַּיֹּום הַזֶּה׃

לְחוֹד בַּאֲבָהָתָךְ צְבִי יְיָ לְמִרְחַם יָתְהוֹן
וְאִתְרְעֵי בִּבְנֵיהוֹן בָּתְרֵיהוֹן בְּכוֹן מִכָּל
עַמְמַיָּא כְּיוֹמָא הָדֵין׃

15 Only the Lord had a delight in thy fathers to love them, and He chose their seed after them, even you, above all peoples, as it is this day.

16 וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא
תַקְשׁוּ עוֹד׃

וְתַעְדּוּן יָת טַפְשׁוּת לִבְּכוֹן וּקְדָלְכוֹן לָא
תַקְשׁוּן עוֹד׃

16 Circumcise therefore the foreskin of your heart, and be no more stiffnecked.

ממסרות וגו' (במדבר לג, לח), ועוד שם מת אהרן, והלא בהר ההר מת, לא ואשוב ותמצא שמונה מסעות ממוסרות להר ההר, אלא אף זו מן התוכחה, ועוד עשיתם זאת, כשמת אהרן בהר ההר לסוף ארבעים שנה ונסתלקו ענני כבוד, יָצָאתָם לכם ממלחמת מלך ערד, וּנְסַעְתֶּם ראש לחזור למצריים, וחזרתם לאחוריכם שמונה מסעות עד בני יעקן ומשם למוסרה, שם נלחמו לכם בני לוי והרגו מכם ואתם מהם, עד שהחזירו אתכם בדרך חזרתכם, ומשם חזרתם הגדגדה הוא חר הגדגד:

(7) ומן הגדגדה וגו'. ובמוסרה עָשִׂיתָם חֶבֶל כבד על מיתתו של אהרן שגרמה לכם זאת, ונדמה לכם כאילו מת שם, וסמך משה תוכחה זו לשבירת הלוחות, לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה כיום שנשתברו בו הלוחות, ולהודיעך שהוקשה לו מה שאמרו נתנה ראש לפרוש ממנו, כיום שעשו בו את העגל:

(8) בעת ההוא הבדיל ה' וגו'. מוסב לענין הראשון: בעת ההוא. בשנה הראשונה לצאתכם ממצריים, וטעיתם בעגל, ובני לוי לא טעו הבדילם המקום מכם. וסמך מקרא זה לחזרת בני יעקן לומר שאף בזה לא טעו בה בני לוי, אלא עמדו באמונתם: לשאת את ארון. הלויים: לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו. הכהנים, והוא נשיאת כפיים:

(9) על כן לא היה ללוי חלק. לפי שהובדלו לעבודת מזבח ואינן פנויין לחרוש ולזרוע: ה' הוא נחלתו. נוטל פרס מזומן מבית המלך:

(10) ואנכי עמדתי בהר. לקבל הלוחות האחרונות, ולפי שלא פירש למעלה כמה עמד בהר בעליה אחרונה זו, חזר והתחיל בה: כימים הראשונים. של לוחות הראשונות, מה הם ברצון אף אלו ברצון, אבל האמצעיים שעמדתי שם להתפלל עליכם, היו בכעס:

(11) ויאמר ה' אלי וגו'. אע"פ שסרתם מאחריו וטעיתם בעגל, אמר לי לֶךְ נְחֵה אֶת הָעָם וגו' (שמות לב, לד):

(12) ועתה ישראל. אע"פ שעשיתם כל זאת, עודנו רחמיו וחבתו עליכם, ומכל מה שחטאתם לפניו אינו שואל מכם כי אם ליראה וגו': כי אם ליראה וגו'. רבותינו דרשו מכאן, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג:):

(13) לשמור את מצות ה'. ואף היא לא נתנה, אלא לטוב לך שתקבלו שכר:

(14) הן לה' אלהיך. הכל, ואעפ"כ רק באבותיך חשק ה' מן הכל:

(15) בכם. כמו שאתם (רואים אתכם) חשוקים מכל העמים היום הזה:

(16) ערלת לבבכם. אוטם לבבכם וכיסויו:

17 כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים
וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא
אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד׃

אֲרֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן הוּא אֱלָהּ דֵּיָנִין וּמָרֵי
מַלְכִין אֱלָהָא רַבָּא גִּבָּרָא וּדְחִילָא דְּלֵית
קֳדָמוֹהִי מִסַּב אַפִּין וְאַף לָא לְקַבָּלָא
שׁוּחְדָּא׃

17 For the Lord your God, He is God of gods, and Lord of lords, the great God, the mighty, and the awful, who regardeth not persons, nor taketh reward.

18 עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת
לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה׃

עָבֵיד דִּין יְתֵם וְאַרְמְלָא וְרָחֵים גִּיּוֹרָא
לְמִתַּן לֵיהּ מָזוֹן וּכְסוּי׃

18 He doth execute justice for the fatherless and widow, and loveth the stranger, in giving him food and raiment.

19 וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם
בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וְתִרְחֲמוּן יָת גִּיּוֹרָא אֲרֵי דַיָּרִין הֲוֵיתוֹן
בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

19 Love ye therefore the stranger; for ye were strangers in the land of Egypt.

20 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וּבוֹ
תִּדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ׃

יָת יְיָ אֱלָהָךְ תִּדְחַל וּקְדָמוֹהִי תִּפְלַח
וּלְדַחְלָתֵיהּ תִּתְקָרַב וּבִשְׁמֵיהּ תְּקַיֵּים׃

20 Thou shalt fear the Lord thy God; Him shalt thou serve; and to Him shalt thou cleave, and by His name shalt thou swear.

21 הוּא תְהִלָּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר־עָשָׂה
אִתְּךָ אֶת־הַגְּדֹלֹת וְאֶת־הַנֹּרָאֹת הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ׃

הוּא תּוּשְׁבַּחְתָּךְ וְהוּא אֱלָהָךְ דַּעֲבַד
עִמָּךְ יָת רַבְרְבָתָא וְיָת חַסִינָתָא הָאִלֵּין
דַּחֲזָאָה עֵינָךְ׃

21 He is thy glory, and He is thy God, that hath done for thee these great and tremendous things, which thine eyes have seen.

22 בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרָיְמָה
וְעַתָּה שָׂמְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי
הַשָּׁמַיִם לָרֹב׃

בְּשִׁבְעִין נַפְשָׁן נְחַתוּ אֲבָהָתָךְ לְמִצְרָיִם
וּכְעַן שַׁוְיָךְ יְיָ אֱלָהָךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא
לְסַגִּי׃

22 Thy fathers went down into Egypt with threescore and ten persons; and now the Lord thy God hath made thee as the stars of heaven for multitude.

XI וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ
מִשְׁמַרְתּוֹ וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־
הַיָּמִים׃

וְתִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ וְתִטַּר מַטְּרַת
מֵימְרֵיהּ וּקְיָמוֹהִי וְדִינוֹהִי וּפִקּוּדוֹהִי כָּל
יוֹמַיָּא׃

XI Therefore thou shalt love the Lord thy God, and keep His charge, and His statutes, and His ordinances, and His commandments, alway.

2 וְיָדַעְתֶּם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר
לֹא־יָדְעוּ וַאֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֶת־מוּסַר יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גָּדְלוֹ אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה
וּזְרֹעוֹ הַנְּטוּיָה׃

וְתִדְּעוּן יוֹמָא דֵין אֲרֵי לָא יָת בְּנֵיכוֹן
דְּלָא יְדָעוּ וּדְלָא חֲזוֹ יָת אוּלְפָנָא דַיְיָ
אֱלָהֲכוֹן יָת רְבוּתֵיהּ יָת יְדֵיהּ תַּקִּיפְתָּא
וּדְרָעֵיהּ מְרָמְמָא׃

2 And know ye this day; for I speak not with your children that have not known, and that have not seen the chastisement of the Lord your God, His greatness, His mighty hand, and His outstretched arm,

3 וְאֶת־אֹתֹתָיו וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ
מִצְרַיִם לְפַרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וּלְכָל־
אַרְצוֹ׃

וְיָת אָתְוָתֵיהּ וְיָת עוֹבָדוֹהִי דַּעֲבַד בְּגוֹ
מִצְרָיִם לְפַרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וּלְכָל
אַרְעֵיהּ׃

3 and His signs, and His works, which He did in the midst of Egypt unto Pharaoh the king of Egypt, and unto all his land;

4 וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם לְסוּסָיו
וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר הֵצִיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־
פְּנֵיהֶם בְּרָדְפָם אַחֲרֵיכֶם וַיְאַבְּדֵם יְהוָה
עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

וְדַעֲבַד לְמַשְׁרִית מִצְרָאֵי לְסוּסָוָתְהוֹן
וְלִרְתֵכֵיהוֹן דְּאַטֵּיף יָת מֵי יַמָּא דְּסוּף עַל
אַפֵּיהוֹן בְּמִרְדַּפְהוֹן בָּתְרֵיכוֹן וְאַבֵּידְנוּן
יְיָ עַד יוֹמָא הָדֵין׃

4 and what He did unto the army of Egypt, unto their horses, and to their chariots; how He made the water of the Red Sea to overflow them as they pursued after you, and how the Lord hath destroyed them unto this day;

5 וַאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בַּמִּדְבָּר עַד־בֹּאֲכֶם
עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃

וְדַעֲבַד לְכוֹן בְּמִדְבְּרָא עַד מֵיתֵיכוֹן עַד
אַתְרָא הָדֵין׃

5 and what He did unto you in the wilderness, until ye came unto this place;

6 וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב
בֶּן־רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ
וַתִּבְלַעֵם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֶת
כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל־
יִשְׂרָאֵל׃

וְדַעֲבַד לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב
בַּר רְאוּבֵן דִּפְתַחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ
וּבְלַעַתְנוּן וְיָת אֱנָשׁ בָּתֵּיהוֹן וְיָת
מַשְׁכְּנֵיהוֹן וְיָת כָּל יְקוּמָא דְּעִמְּהוֹן בְּגוֹ
כָּל יִשְׂרָאֵל׃

6 and what He did unto Dathan and Abiram, the sons of Eliab, the son of Reuben; how the earth opened her mouth, and swallowed them up, and their households, and their tents, and every living substance that followed them, in the midst of all Israel;

(17) ואדוני האדונים. לא יוכל שום אדון להציל אתכם מידו: לא ישא פנים. אם תפרקו עולו: ולא יקח שחד. לפייסו בממון:
(18) עשה משפט יתום ואלמנה. הרי גבורה, אגל גבורתו אתה מוצא עצותותו (מגילה לא.): ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה. ודבר משוב הוא זה, שכל עצמו של יעקב אבינו על זה התפלל, וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ (בראשית כח, כ):
(19) כי גרים הייתם. מוס שבך אל תאמר לחברך:
(20) את ה׳ אלהיך תירא. ותעבוד לו ותדבק בו, ולאחר שיהיו בך כל המדות הללו, אז בשמו תשבע:
(2) וידעתם היום. תנו לב לדעת ולהבין ולקבל תוכחתי: כי לא את בניכם. אני מדבר עכשיו, שיוכלו לומר אנו לא ידענו ולא ראינו בכל זה:
(6) בקרב כל ישראל. כל מקום שהיה אחד מהם בורח, האדמה נבקעת מתחתיו ובולעתו, אלו דברי רבי יהודה, אמר לו רבי נחמיה, והלא כבר נאמר וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ (במדבר טז, לב), ולא פיותיה, אמר לו ומה אני מקיים בקרב כל ישראל, אמר לו שנעשית האדמה מדרון כמשפך, וכל מקום שהיה אחד מהם, היה מתגלגל ובא עד

7 כִּי עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה׃

אֲרֵי עֵינֵיכוֹן חֲזָאָה יָת כָּל עוּבָדָא דַיְיָ רַבָּא דַּעֲבַד׃

7 but your eyes have seen all the great work of the Lord which He did.

8 וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְמַעַן תֶּחֱזְקוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃

וְתִטְּרוּן יָת כָּל תַּפְקִידְתָּא דַּאֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא דֵין בְּדִיל דְּתִתַּקְּפוּן וְתֵיעֲלוּן וְתֵירְתּוּן יָת אַרְעָא דְּאַתּוּן עָבְרִין לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ׃

8 Therefore shall ye keep all the commandment which I command thee this day, that ye may be strong, and go in and possess the land, whither ye go over to possess it;

9 וּלְמַעַן תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ (ס)

וּבְדִיל דְּתֵירְכוּן יוֹמִין עַל אַרְעָא דְּקַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְכוֹן לְמִתַּן לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן אֲרַע עְבָדָא חֲלָב וּדְבַשׁ׃

9 and that ye may prolong your days upon the land, which the Lord swore unto your fathers to give unto them and to their seed, a land flowing with milk and honey.

שביעי 10 כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת־זַרְעֲךָ וְהִשְׁקִיתָ בְרַגְלְךָ כְּגַן הַיָּרָק׃

אֲרֵי אַרְעָא דְּאַתְּ עָלִיל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ לָא כְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם הִיא דְּנְפַקְתּוּן מִתַּמָּן דְּתִזְרַע יָת זַרְעָךְ וּמַשְׁקִית לֵיהּ בְּרַגְלָךְ כְּגִנַּת יַרְקָא׃

10 For the land, whither thou goest in to possess it, is not as the land of Egypt, from whence ye came out, where thou didst sow thy seed, and didst water it with thy foot, as a garden of herbs;

11 וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה־מָּיִם׃

וְאַרְעָא דְּאַתּוּן עָבְרִין לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ אֲרַע טוּרִין וּבִקְעָן לִמְטַר שְׁמַיָּא שָׁתְיָא מַיָּא׃

11 but the land, whither ye go over to possess it, is a land of hills and valleys, and drinketh water as the rain of heaven cometh down;

12 אֶרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה׃ (ס)

אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ תָּבַע יָתַהּ תְּדִירָא עֵינֵי יְיָ אֱלָהָךְ בַּהּ מֵרֵישַׁהּ דְּשַׁתָּא וְעַד סוֹפַהּ דְּשַׁתָּא׃

12 a land which the Lord thy God careth for; the eyes of the Lord thy God are always upon it, from the beginning of the year even unto the end of the year.

13 וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם׃

וִיהֵי אִם קַבָּלָא תְּקַבְּלוּן לְפִקּוֹדַי דַּאֲנָא מְפַקֵּיד יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהֲכוֹן וּלְמִפְּלַח קֳדָמוֹהִי בְּכָל לִבְּכוֹן וּבְכָל נַפְשְׁכוֹן׃

13 And it shall come to pass, if ye shall hearken diligently unto My commandments which I command you this day, to love the Lord your God, and to serve Him with all your heart and with all your soul,

14 וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ׃

וְאֶתֵּין מְטַר אַרְעְכוֹן בְּעִדָּנֵיהּ בַּכִּיר וְלַקִּישׁ וְתִכְנוֹשׁ עֲבוּרָךְ וְחַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ׃

14 that I will give the rain of your land in its season, the former rain and the latter rain, that thou mayest gather in thy corn, and thy wine, and thine oil.

מקום הנקיעה: ואת כל היקום אשר ברגליהם. זה ממונו של אדם, שמעמידו על רגליו (פסחים קיט.):

(7) כי עיניכם הרואות. מוסב על המקרא האמור למעלה, כי לא את ביניכם אשר לא ידעו וגו', כי אם עמכם, אשר עייניכם הרואות וגו':

(10) לא כארץ מצרים היא. אלא טובה הימנה, ונאמרה הבטחה זו לישראל ביציאתם ממצרים, שהיו אומרים שמא לא נבוא אל ארץ טובה ויפה כזו, יכול בגנותה הכתוב מדבר, וכך אמר להם לא כארץ מצרים היא אלא רעה הימנה, תלמוד לומר וְהָבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן וגו' (במדבר יג, כב), אדם אחד בנאן, וחם בנה צוען למצרים בנו וחברון לכנען, דרך ארץ אדם בונה את הנאה ואחר כך בונה את הפעור (ס"א הגרוע), שפסולתו של ראשון הוא נותן בשני, ובכל מקום החביב קודם, הא למדת שחברון יפה מצוען, ומצרים משובחת מכל הארצות, שנאמר כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם (בראשית יג, י), וצוען שבח מצרים היא, שהיתה מקום מלכות, שכן הוא אומר כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו (ישעיה ל, ד), וחברון פסולתה של ארץ ישראל, לכך הקָּנוּהָ לקבורת מתים, ואע"פ כן היא יפה מצוען (ספרי לז). ובכתובות (דף קיב.) דרשו בענין אחר, אפשר אדם בונה בית לבנו הקטן ואח"כ לבנו הגדול, אלא שֶׁמְּדוּנָה על אחד משבעה בצוען: אשר יצאתם משם. אפילו ארץ רעמסס אשר ישבתם בה, והיא במיטב ארץ מצרים, שנאמר בְּמֵיטַב הָאָרֶץ וגו' (בראשית מז, יא), אף היא אינה כארץ ישראל: והשקית ברגלך. ארץ מצרים היית צריך להביא מים מנילוס ברגליך, ולהשקותה צריך אתה לנדד מִשְּׁנָתְךָ ולעמול, והנמוך שותה ולא הגבוה, ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבוה, אבל זו למטר השמים תשתה מים, אתה יש על מטתך והקב"ה משקה נמוך וגבוה, גלוי ושאינו גלוי, כאחת: כגן הירק. שאין די לו בגשמים ומשקין אותו ברגל ובכתף:

(11) ארץ הרים ובקעות. משובח ההר מן המישור, שהמישור בנית בור אתה זורע בור, אבל ההר, בית כור ממנו חמשת כורין, ארבע מארבע שפועיו ואחד בראשו: ובקעות. הן מישור:

(12) אשר ה' אלהיך דורש אותה. והלא כל הארצות הוא דורש, שנאמר לְהַמְטִיר עַל אֶרֶץ לֹא אִישׁ (איוב לח, כו), אלא כביכול אינו דורש אלא אותה, וע"י אותה דרישה שדורשה, דורש את כל הארצות עמה: תמיד עיני ה' אלהיך בה. לראות מה היא צריכה ולהדש בה גזרות, עתים לטובה ועתים לרעה כו', כדאיתא בר"ה (דף יז.): מרשית השנה. מר"ה נדון מה יהא בסופה (ר"ה ח.):

(13) והיה אם שמוע. והיה, מוסב על האמור למעלה למטר השמים תשתה מים: והיה אם שמוע תשמעו. אם תשמע כישן תשמע בחדש (סוכה מו:), וכן אִם שָׁכֹב תִּשְׁכַּב (דברים ח, יט), אם התחלת לשכוח, סופך שתשכח כולה, שכן כתיב במגלה אם תעזבני יום יומים לעזבך: מצוה אתכם היום. שיהיו עליכם חדשים כאילו שמעתם בו ביום (ספרי ראה נח): לאהבה את ה'. אלא תאמר הרי אני לומד בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקבל רב, בשביל שאקבל שכר, אלא כל מה שתעשו עֲשׂוּ מאהבה, וסוף הכבוד לבא (נדרים סב.): ולעבדו בכל לבבכם. עבודה שהיא בלב, וזו היא תפלה, שהתפלה קרויה עבודה, שנאמר אֶלְהָךְ די אַנְתְּ פָלַח לֵהּ בְּתְדִירָא (דניאל ו, יז), וכי יש פולחן בבבל, אלא על שהיה מתפלל, שנאמר וְגַיִן פְּתִיחָן לֵהּ וגו' (שם יח), וכן בדוד הוא אומר, תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ (תהלים קמא, ב): בכל לבבכם ובכל נפשכם. והלא כבר הזהיר בכל לבבך ובכל נפשך, אלא אזהרה ליחיד אזהרה לציבור:

15 וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ׃
וְאֶתֵּין עִשְׂבָּא בְּחַקְלָךְ לִבְעִירָךְ וְתֵיכוֹל וְתִשְׂבַּע׃
15 And I will give grass in thy fields for thy cattle, and thou shalt eat and be satisfied.

16 הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם׃
אִסְתְּמַרוּ לְכוֹן דִּלְמָא יִטְעֵי לִבְּכוֹן וְתִסְטוֹן וְתִפְּלְחוּן לְטָעֲוָת עַמְמַיָּא וְתִסְגְּדוּן לְהוֹן׃
16 Take heed to yourselves, lest your heart be deceived, and ye turn aside, and serve other gods, and worship them;

17 וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם׃
וְיִתְקַף רוּגְזָא דַיְיָ בְּכוֹן וְיֵיחוֹד יָת שְׁמַיָּא וְלָא יְהֵי מִטְרָא וְאַרְעָא לָא תִתֵּין יָת עֲלַלְתַּהּ וְתֵיבְדוּן בִּפְרִיעַ מֵעַל אַרְעָא טָבְתָא דַיְיָ יָהֵיב לְכוֹן׃
17 and the anger of the Lord be kindled against you, and He shut up the heaven, so that there shall be no rain, and the ground shall not yield her fruit; and ye perish quickly from off the good land which the Lord giveth you.

18 וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם׃
וּתְשַׁוּוּן יָת פִּתְגָמַי אִלֵּין עַל לִבְּכוֹן וְעַל נַפְשְׁכוֹן וְתִקְטְרוּן יָתְהוֹן לְאָת עַל יַדְכוֹן וִיהוֹן לִתְפִלִּין בֵּין עֵינֵיכוֹן׃
18 Therefore shall ye lay up these My words in your heart and in your soul; and ye shall bind them for a sign upon your hand, and they shall be for frontlets between your eyes.

19 וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃
וְתַלְפוּן יָתְהוֹן יָת בְּנֵיכוֹן לְמַלָּלָא בְהוֹן בְּמִתְּבָךְ בְּבֵיתָךְ וּבְמִהְכָּךְ בְּאוֹרְחָא וּבְמִשְׁכְּבָךְ וּבְמִקְיָמָךְ׃
19 And ye shall teach them your children, talking of them, when thou sittest in thy house, and when thou walkest by the way, and when thou liest down, and when thou risest up.

20 וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃
וְתִכְתּוֹבְנוּן עַל מְזוּזָן וְתִקְבְּעֻנוּן בְּסִפֵּי בֵיתָךְ וּבְתַרְעָךְ׃
20 And thou shalt write them upon the door-posts of thy house, and upon thy gates;

21 לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ׃ (בספרי תימן הָאָרֶץ׃ **בצד״י גדולה**) (ס)
בְּדִיל דְּיִסְגּוּן יוֹמֵיכוֹן וְיוֹמֵי בְנֵיכוֹן עַל אַרְעָא דְּקַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְכוֹן לְמִתַּן לְהוֹן כְּיוֹמֵי שְׁמַיָּא עַל אַרְעָא׃
21 that your days may be multiplied, and the days of your children, upon the land which the Lord swore unto your fathers to give them, as the days of the heavens above the earth.

שביעי
22 כִּי אִם־שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדָבְקָה־בוֹ׃
אֲרֵי אִם מִטָּר תִּטְּרוּן יָת כָּל תַּפְקִידְתָּא הָדָא דַּאֲנָא מְפַקֵּיד יָתְכוֹן לְמַעְבְּדָהּ לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהֲכוֹן לְמִהְךָ בְּכָל אוֹרְחָן דְּתָקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְאִתְקָרְבָא לְדַחְלְתֵיהּ׃
22 For if ye shall diligently keep all this commandment which I command you, to do it, to love the Lord your God, to walk in all His ways, and to cleave unto Him,

(14) ונתתי מטר ארצכם. עשיתם מה שעליכם, אף אני אעשה מה שעלי (ספרי מא): בעתו. בגילות, שלא יטריחו אתכם. דבר אחר בעתו, בגילי שבתות (ספרי מב), שהכל מצויין בשבתיהם: יורה. היא רביעה הנופלת לאחר הזריעה, שֶׁמֵּרָיָה אֶת הָאָרֶץ וְאֶת הַזְּרָעִים (תענית ו.): ומלקוש. רביעה היורדת סמוך לקציר, למלאות התבואה בקשיה (שם), ולשון מלקוש דבר המאוחר, כדמתרגמינן וְהָיָה הָעֲטָפִים לְעָנָן (בראשית ל, מב), לְקַשַּׁיָּא. דבר אחר, לכך נקראת מלקוש, שיורדת על המלילות ועל הקשין (שם): ואספת דגנך. אתה תאספנו אל הבית ולא אויביך, כענין שנאמר אִם אֶתֵּן אֶת דְּגָנֵךְ וגו׳ כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלֻהוּ (ישעיה סב, ח־ט), ולא כענין שנאמר וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל וגו׳ (שופטים ו, ג):

(15) ונתתי עשב בשדך. שלא תצטרך להוליכה למדבריות. דבר אחר, שתהיה גוזז תבואתך כל ימות הגשמים, ומשליך לפני בהמתך, ואתה מונע ידך ממנה שלשים יום קודם לקציר, ואינה פוחתת מִדָּגָנֵךָ (ספרי מג): ואכלת ושבעת. הרי זו ברכה אחרת, שתהא ברכה מגויה בפת בתוך המעיים, ואכלת ושבעת:

(16) השמרו לכם. כיון שתהיו אוכלים ושבעים, השמרו לכם שלא תבעטו, שאין אדם מורד בהקב״ה אלא מתוך שביעה, שנאמר פֶּן תֹּאכַל וָשָׂבָעְתָּ (דברים ח, יב), וּבָקַרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבֶּיָן (שם יג), מה הוא אומר אחריו, וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ (שם יד): וסרתם. לפרוש מן התורה, ומתוך כך ועבדתם אלהים אחרים, שכיון שאדם פורש מן התורה הולך ומדבק בעבודת אלילים, וכן דוד הוא אומר, כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסָּפְחִי בְּנַחֲלַת ה׳ לֵאמֹר לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וגו׳ (שמואל־א כו, יט), ומי אמר לו כן, אלא כיון שאני מגורש מלעסוק בתורה, הריני קרוב לעבוד אלהים אחרים: אלהים אחרים. שהם אחרים לעובדיהם, לועק אליו ואינו עונהו (ספרי מג), נמצא עשוי לו כנכרי:

(17) את יבולה. אף מה שאתה מוציל לה, כענין שנאמר זַרְעֶם תִּזְרָע וְקָצָר (חגי ב, ו): ואבדתם מהרה. על כל שאר היסורין אגלה אתכם מן האדמה שגרמה לכם לחטוא, משל למי ששלח בנו לבית המשתה, והיה יושב ומפקידו אל תאכל יותר מצרכך שתבא נקי לביתך, ולא השגיח הבן ההוא, אכל ושתה יותר מצרכו והקיא וטנף את כל בני המסיבה, נטלוהו בידיו וברגליו וזרקוהו אחורי פלטרין (ספרי שם): מהרה. איני נותן לכם אָרְכָּא, ואם תאמרו והלא נתנה אָרְכָּא לדור המבול, שנאמר וַיְהִי יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה (בראשית ו, ג), דור המבול לא היה להם ממי ללמוד, ואתם יש לכם ממי ללמוד (ספרי שם):

(18) ושמתם את דברי. אף לאחר שתגלו היו מצויינים במצות, הניחו תפילין, עֲשׂוּ מזוזות, כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו, וכן הוא אומר הַגִּידִי לָךְ לְיָמִים (ירמיה לא, כ ספרי שם):

(19) לדבר בם. משעה שהבן יודע לדבר למדהו תורה צוה לנו משה, שיהא זה למוד דבורו, מכאן אמרו, כשהתינוק מתחיל לדבר, אביו מסיח עמו בלשון הקדש ומלמדו תורה (ספרי מו), ואם לא עשה כן, הרי הוא כאלו קוברו, שנאמר ולמדתם אותם את בניכם דבר בם וגו׳:

(21) למען ירבו ימיכם וימי בניכם. אם עשיתם כן ירבו, ואם לאו לא ירבו, שדברי תורה נדרשין מכלל לאו הן ומכלל הן לאו: לתת להם. נתת לכם אין כתיב כאן, אלא לתת להם, מכאן מצינו למדים תחיית המתים מן התורה (ספרי מז):

(22) שמר תשמרון. אזהרת שמירות הרבה, להזהר בתלמודו שלא ישתכח: ללכת בכל דרכיו. הוא רחום ואתה תהא רחום, הוא גומל חסדים ואתה גומל

23 וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלִּפְנֵיכֶם וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִכֶּם׃

וְיִתְרֵיךְ יְיָ יָת כָּל עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִן קֳדָמֵיכוֹן וְתֵירְתּוּן עַמְמִין רַבְּרְבִין וְתַקִּיפִין מִנְּכוֹן׃

23 then will the Lord drive out all these nations from before you, and ye shall dispossess nations greater and mightier than yourselves.

24 כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן מִן־הַנָּהָר נְהַר־פְּרָת וְעַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן יִהְיֶה גְּבֻלְכֶם׃

כָּל אַתְרָא דְּתִדְרוֹךְ פַּרְסַת רַגְלְכוֹן בֵּיהּ דִּילְכוֹן יְהֵי מִן מַדְבְּרָא וְלִבְנָן מִן נַהְרָא נַהְרָא פְּרָת וְעַד יַמָּא מַעֲרְבָאָה יְהֵי תְּחוּמְכוֹן׃

24 Every place whereon the sole of your foot shall tread shall be yours: from the wilderness, and Lebanon, from the river, the river Euphrates, even unto the hinder sea shall be your border.

25 לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בִּפְנֵיכֶם פַּחְדְּכֶם וּמוֹרָאֲכֶם יִתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ־בָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם׃ (ס)

קיצ פסוקים

לָא יִתְעַתַּד אֱנָשׁ קֳדָמֵיכוֹן דַּחְלַתְכוֹן וְאֵימַתְכוֹן יִתֵּין יְיָ אֱלָהֲכוֹן עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא דְּתִדְרְכוּן בַּהּ כְּמָא דְּמַלֵּיל לְכוֹן׃

25 There shall no man be able to stand against you: the Lord your God shall lay the fear of you and the dread of you upon all the land that ye shall tread upon, as He hath spoken unto you.

The Haftara is Isaiah 49:14 – 51:3 on page 753.

26 רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה׃

חֲזוֹ דַּאֲנָא יָהֵיב קֳדָמֵיכוֹן יוֹמָא דֵין בִּרְכָן וּלְוָטִין׃

26 Behold, I set before you this day a blessing and a curse:

27 אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם׃

יָת בִּרְכָן אִם תְּקַבְּלוּן לְפִקּוֹדַיָּא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן דַּאֲנָא מְפַקֵּיד יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין׃

27 the blessing, if ye shall hearken unto the commandments of the Lord your God, which I command you this day;

28 וְהַקְּלָלָה אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם׃ (ס)

וּלְוָטִין אִם לָא תְקַבְּלוּן לְפִקּוֹדַיָּא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן וְתִסְטוּן מִן אוֹרְחָא דַּאֲנָא מְפַקֵּיד יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין לְמִהָךְ בָּתַר טָעֲוָת עַמְמַיָּא דְּלָא יְדַעְתּוּן׃

28 And the curse, if ye shall not hearken unto the commandments of the Lord your God, but turn aside out of the way which I command you this day, to go after other gods, which ye have not known.

29 וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה עַל־הַר גְּרִזִּים וְאֶת־הַקְּלָלָה עַל־הַר עֵיבָל׃

וִיהֵי אֲרֵי יַעֵילְנָךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְאַרְעָא דְּאַתְּ עָלֵיל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ וְתִתֵּין יָת מְבָרְכַיָּא עַל טוּרָא דְּגְרִיזִין וְיָת מְלָטְטַיָּא עַל טוּרָא דְּעֵיבָל׃

29 And it shall come to pass, when the Lord thy God shall bring thee into the land whither thou goest to possess it, that thou shalt set the blessing upon mount Gerizim, and the curse upon mount Ebal.

30 הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶّמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה מוּל הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה׃

הֲלָא אִנּוּן בְּעִבְרָא דְּיַרְדְּנָא אֲחוֹרֵי אוֹרַח מַעֲלֵי שִׁמְשָׁא בְּאַרְעָא כְּנַעֲנָאָה דְּיָתִיב בְּמֵישְׁרָא לְקֳבֵיל גִּלְגָּלָא בִּסְטַר מֵישְׁרֵי מוֹרֶה׃

30 Are they not beyond the Jordan, behind the way of the going down of the sun, in the land of the Canaanites that dwell in the Arabah, over against Gilgal, beside the terebinths of Moreh?

חסדים: ולדבקה בו. אפשר לומר כן, והלא אש אוכלה הוא, אלא הדבק בתלמידים ובחכמים, ומעלה אני עליך כאילו נדבקת בו:

(23) והוריש ה׳. עשיתם מה שעליכם, אף אני אעשה מה שעלי: ועצמים מכם. אתם גבורים והם גבורים מכם, שאם לא שישראל גבורים, מה השבח ההוא שמשבח את האמוריים לומר ועצומים מכם, אלא אתם גבורים משאר האומות, והם גבורים מכם:

(25) לא יתיצב איש וגו׳. אין לי אלא איש, אומה ומשפחה ואשה בכשפיה מנין, תלמוד לומר לא ימיצ מכל מקום, א״כ מה תלמוד לומר איש, אפילו כעוג מלך הבשן (ספרי נב): פחדכם ומוראכם. והלא פחד הוא מורא, אלא פחדכם על הקרובים, ומוראכם על הרחוקים: פחד. לשון בעיתת פתאום: מורא. לשון דאגה מימים רבים: כאשר דבר לכם. והיכן דבר, אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלֵּחַ לְפָנֶיךָ וגו׳ (שמות כג, כז):

(26) ראה אנכי נותן. ברכה וקללה. האמורות בהר גריזים ובהר עיבל:

(27) את הברכה. על מנת אשר תשמעו:

(28) מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום ללכת וגו׳. הא למדת, שכל העובד עבודת אלילים, הרי הוא סר מכל הדרך שנצטוו ישראל, מכאן אמרו, כל המודה בעבודת אלילים ככופר בכל התורה כולה (ספרי נד):

(29) ונתתה את הברכה. כתרגומו, ית מברכיא, את המברכים: על הר גרזים. כלפי הר גרזים. הופכים פניהם, ופתחו בברכה ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו׳. כל האורים שבפרשה אמרו מתלה בלשון ברוך, ואח״כ הפכו פניהם כלפי הר עיבל, ופתחו בקללה (סוטה לב.):

(30) הלא המה. נתן בהם סימן: אחרי. אחרי העברת הירדן הרבה והלאה למרחוק, וזהו לשון אחרי, כל מקום שנאמר אחרי, מופלג הוא: דרך מבוא השמש. להלן מן הירדן לצד מערב, וטעם המקרא מוכיח שהם שני דברים, שנקדו בשני טעמים, אחרי נקוד בפשטא, ודרך נקוד במשפל והוא דגוש, ואם היה אחרי דרך דבור אחד, היה נקוד אחרי בְּמֻשָּׁרָת בשופר הפוך, ודרך בפשטא ורפה: מול הגלגל. רחוק מן הגלגל (סוטה לג.): אלוני מורה. הוא שכם, שנאמר עַד מְקוֹם שֶׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה (בראשית יב, ו):

31 כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם־בָּהּ׃

31 אֲרֵי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא לְמֵיעַל לְמֵירַת יָת אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן יָהֵיב לְכוֹן וְתֵירְתּוּן יָתַהּ וְתִתְּבוּן בַּהּ׃

For ye are to pass over the Jordan to go in to possess the land which the Lord your God giveth you, and ye shall possess it, and dwell therein.

לוי 32 וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם׃

32 וְתִטְּרוּן לְמֶעֱבַד יָת כָּל קְיָמַיָּא וְיָת דִּינַיָּא דַּאֲנָא יָהֵיב קֳדָמֵיכוֹן יוֹמָא דֵין׃

And ye shall observe to do all the statutes and the ordinances which I set before you this day.

XII אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה׃

XII אִלֵּין קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דְּתִטְּרוּן לְמֶעֱבַד בְּאַרְעָא דִּיהַב יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתָךְ לָךְ לְמֵירְתַהּ כָּל יוֹמַיָּא דְּאַתּוּן קַיְּימִין עַל אַרְעָא׃

These are the statutes and the ordinances, which ye shall observe to do in the land which the Lord, the God of thy fathers, hath given thee to possess it, all the days that ye live upon the earth.

2 אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל־הַמְּקֹמֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ־שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל־הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן׃

2 אֲבֵדָא תְּאַבְּדוּן יָת כָּל אַתְרַיָּא דְּפָלְחוּ תַמָּן עַמְמַיָּא דְּאַתּוּן יָרְתִין יָתְהוֹן יָת טָעֲוָתְהוֹן עַל טוּרַיָּא רָמַיָּא וְעַל רָמָתָא וּתְחוֹת כָּל אִילָן עַבּוֹף׃

Ye shall surely destroy all the places, wherein the nations that ye are to dispossess served their gods, upon the high mountains, and upon the hills, and under every leafy tree.

3 וְנִתַּצְתֶּם אֶת־מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת־מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרִיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדְּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת־שְׁמָם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא׃

3 וּתְתָרְעוּן יָת אֵיגוֹרֵיהוֹן וּתְתַבְּרוּן יָת קָמָתְהוֹן וַאֲשֵׁרֵיהוֹן תֵּיקְדוּן בְּנוּרָא וְצַלְמֵי טָעֲוָתְהוֹן תְּקַצְּצוּן וְתַבְּדוּן יָת שׁוּמְהוֹן מִן אַתְרָא הַהוּא׃

And ye shall break down their altars, and dash in pieces their pillars, and burn their Asherim with fire; and ye shall hew down the graven images of their gods; and ye shall destroy their name out of that place.

4 לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

4 לָא תַעְבְּדוּן כֵּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

Ye shall not do so unto the Lord your God.

5 כִּי אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־שִׁבְטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת־שְׁמוֹ שָׁם לִשְׁכְּנוֹ תִּדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָּׁמָּה׃

5 אֶלָּהֵין לְאַתְרָא דִּיתְרְעֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן מִכָּל שִׁבְטֵיכוֹן לְאַשְׁרָאָה שְׁכִינְתֵּיהּ תַּמָּן לְבֵית שְׁכִינְתֵּיהּ תִּתְבְּעוּן וְתֵיתוֹן לְתַמָּן׃

But unto the place which the Lord your God shall choose out of all your tribes to put His name there, even unto His habitation shall ye seek, and thither thou shalt come;

ישראל 6 וְהֲבֵאתֶם שָּׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יֶדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם וּבְכֹרֹת בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם׃

6 וְתֵיתוֹן לְתַמָּן עֲלָוָתְכוֹן וְנִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן וְיָת מַעְשְׂרֵיכוֹן וְיָת אַפְרָשׁוּת יַדְכוֹן וְנִדְרֵיכוֹן וְנִדְבָתְכוֹן וּבְכוֹרֵי תּוֹרֵיכוֹן וְעָנְכוֹן׃

and thither ye shall bring your burnt-offerings, and your sacrifices, and your tithes, and the offering of your hand, and your vows, and your freewill-offerings, and the firstlings of your herd and of your flock;

7 וַאֲכַלְתֶּם־שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם בְּכֹל מִשְׁלַח יֶדְכֶם אַתֶּם וּבָתֵּיכֶם אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

7 וְתֵיכְלוּן תַּמָּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְתִחְדּוֹן בְּכֹל אוֹשָׁטוּת יַדְכוֹן אַתּוּן וֶאֱנָשׁ בָּתֵּיכוֹן דְּבָרְכָךְ יְיָ אֱלָהָךְ׃

and there ye shall eat before the Lord your God, and ye shall rejoice in all that ye put your hand unto, ye and your households, wherein the Lord thy God hath blessed thee.

8 לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל־הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו׃

8 לָא תַעְבְּדוּן כְּכֹל דַּאֲנַחְנָא עָבְדִין כָּא יוֹמָא דֵין גְּבַר כָּל דְּכָשַׁר בְּעֵינוֹהִי׃

Ye shall not do after all that we do here this day, every man whatsoever is right in his own eyes;

9 כִּי לֹא־בָאתֶם עַד־עָתָּה אֶל־הַמְּנוּחָה וְאֶל־הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃

9 אֲרֵי לָא אֲתֵיתוּן עַד כְּעַן לְבֵית נְיָחָא וּלְאַחְסָנְתָּא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ׃

for ye are not as yet come to the rest and to the inheritance, which the Lord your God giveth thee.

(31) כי אתם עוברים את הירדן וגו׳. נסיס של ירדן יהיו סימן בידכם שתבואו ותירשו את הארץ:

(2) אבד תאבדון. אבד, ואח״כ תאבדון, מכאן לעוקר עבודת גלולים שאריך לשרש אחריה (עבודה זרה מה:): את כל המקומות אשר עבדו שם וגו׳. ומה תאבדון מהם, את אלהיהם אשר על ההריס:

(3) מזבח. של אבנים הרבה: מצבה. של אבן אחת, והיא בימות שעניה במשנה (שם מז:), אבן שחצבה מתחלתה לבימוס: אשרה. אילן הנעבד (שם מח.): ואבדתם את שמם. לכנות להם שם לגנאי, בית גליא קורין לה בית כריא, עין כל עין קוץ (שם מו.):

(4) לא תעשון כן. להקטיר לשמים בכל מקום, כי אם במקום אשר יבחר. דבר אחר ומתאם את מזבחותם ואבדתם את שמם לא תעשון כן, אזהרה למוחק את השם ולנותץ אבן מן המזבח או מן העזרה, אמר רבי ישמעאל, וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין את המזבחות, אלא שלא תעשו כמעשיהם, ויגרמו עונותיכם למקדש אבותיכם שיחרב (ספרי סא):

(5) לשכנו תדרשו. זה משכן שילה (ספרי סב):

(6) זבחיכם. למים של חובה: מעשרותיכם. מעשר בהמה ומעשר שני לאכול לפנים מן החומה: תרומת ידכם. אלו הבכורים, שנאמר בהם וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ (לקמן כו, ד): ובכרת בקרכם. לתתם לכהן ויקריבום שם:

(7) אשר ברכך ה׳. לפי הברכה הָבֵא (ספרי סד):

(8) לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים וגו׳. מוסב למעלה על כי אתם עוברים את הירדן וגו׳, כשתעברו את הירדן, מיד מותרים אתם להקריב בבמה כל י״ד שנה של כבוש וחלוק, ובבמה לא תקריבו כל מה שאתם מקריבים פה היום במשכן, שהוא עמכם ומשם, והוא כשר להקריב בו חטאות ואשמות נדרים ונדבות, אבל בבמה אין קרב אלא הנידר והנידב, וזהו איש כל הישר בעיניו, נדרים ונדבות שאתם מתנדבים על ידי שישר בעיניכם להביאם, ולא ע״י חובה, אותם תקריבו בבמה (זבחים קיז:):

10 וַעֲבַרְתֶּם֙ אֶת־הַיַּרְדֵּ֔ן וֵֽישַׁבְתֶּ֖ם בָּאָ֑רֶץ
אֲשֶׁר־יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶ֖ם מַנְחִ֣יל אֶתְכֶ֑ם וְהֵנִ֤יחַ
לָכֶם֙ מִכָּל־אֹיְבֵיכֶ֣ם מִסָּבִ֔יב וִֽישַׁבְתֶּ֖ם
בֶּֽטַח׃

וְתִעְבְּרוּן יָת יַרְדְּנָא וְתִתְּבוּן בְּאַרְעָא דַּיְיָ
אֱלָהֲכוֹן מַחְסִין יָתְכוֹן וִינִיחַ לְכוֹן מִכָּל
בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן מִסְּחוֹר סְחוֹר וְתִתְּבוּן
לְרוּחְצָן׃

10 But when ye go over the Jordan, and dwell in the land which the Lord your God causeth you to inherit, and He giveth you rest from all your enemies round about, so that ye dwell in safety;

11 וְהָיָה֮ הַמָּקוֹם֒ אֲשֶׁר־יִבְחַר֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֵיכֶ֔ם
בּוֹ֙ לְשַׁכֵּ֣ן שְׁמ֔וֹ שָׁ֣ם תָּבִ֔יאוּ אֵ֥ת
כָּל־אֲשֶׁר־אָנֹכִ֖י מְצַוֶּ֑ה אֶתְכֶ֗ם עֹלֹתֵיכֶ֤ם
וְזִבְחֵיכֶם֙ מַעְשְׂרֹתֵיכֶ֔ם וּתְרֻמַ֥ת יֶדְכֶ֖ם וְכֹ֣ל
מִבְחַ֣ר נִדְרֵיכֶ֑ם אֲשֶׁ֥ר תִּדְּרוּ֖ לַיהוָֽה׃

וַיְהִי אַתְרָא דְּיִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן בֵּיהּ
לְאַשְׁרָאָה שְׁכִינְתֵּיהּ תַּמָּן לְתַמָּן תַּיְתוֹן יָת
כָּל דַּאֲנָא מְפַקֵּיד יָתְכוֹן עֲלָוָתְכוֹן וְנִכְסַת
קוּדְשֵׁיכוֹן מַעְשְׂרֵיכוֹן וְאַפְרָשׁוּת יְדֵכוֹן
וְכֹל שְׁפַר נִדְרֵיכוֹן דְּתִדְּרוּן קֳדָם יְיָ׃

11 then it shall come to pass that the place which the Lord your God shall choose to cause His name to dwell there, thither shall ye bring all that I command you: your burnt-offerings, and your sacrifices, your tithes, and the offering of your hand, and all your choice vows which ye vow unto the Lord.

12 וּשְׂמַחְתֶּ֣ם לִפְנֵ֔י יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶ֖ם אַתֶּ֑ם
וּבְנֵיכֶ֣ם וּבְנֹתֵיכֶ֗ם וַעֲבָדֵיכֶם֙ וְאַמְהֹתֵיכֶ֔ם
וְהַלֵּוִ֖י אֲשֶׁ֣ר בְּשַׁעֲרֵיכֶ֑ם כִּ֤י אֵין־לוֹ֙ חֵ֣לֶק
וְנַחֲלָ֔ה אִתְּכֶֽם׃

וְתִחְדּוֹן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן אַתּוּן וּבְנֵיכוֹן
וּבְנָתְכוֹן וְעַבְדֵיכוֹן וְאַמְהָתְכוֹן וְלֵיוָאָה
דִּבְקִרְוֵיכוֹן אֲרֵי לֵית לֵיהּ חוּלָק וְאַחְסָנָא
עִמְּכוֹן׃

12 And ye shall rejoice before the Lord your God, ye, and your sons, and your daughters, and your men-servants, and your maid-servants, and the Levite that is within your gates, forasmuch as he hath no portion nor inheritance with you.

13 הִשָּׁמֶר֙ לְךָ֔ פֶּן־תַּעֲלֶ֥ה עֹלֹתֶ֖יךָ בְּכָל־
מָקוֹם֙ אֲשֶׁ֣ר תִּרְאֶֽה׃

אִסְתְּמַר לָךְ דִּלְמָא תַּסִּיק עֲלָוָתָךְ בְּכָל
אַתְרָא דְּתִחְזֵי׃

13 Take heed to thyself that thou offer not thy burnt-offerings in every place that thou seest;

14 כִּֽי־אִם֙ בַּמָּק֔וֹם אֲשֶׁר־יִבְחַ֥ר יְהוָ֖ה בְּאַחַ֣ד
שְׁבָטֶ֑יךָ שָׁ֣ם תַּעֲלֶ֔ה עֹלֹתֶ֖יךָ וְשָׁ֣ם תַּעֲשֶׂ֑ה
כָּל־אֲשֶׁ֥ר אָנֹכִ֖י מְצַוֶּֽךָּ׃

אֶלָּהֵין בְּאַתְרָא דְּיִתְרְעֵי יְיָ בַּחֲדָא מִן
שִׁבְטָךְ תַּמָּן תַּסִּיק עֲלָוָתָךְ וְתַמָּן תַּעֲבֵיד
כֹּל דַּאֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ׃

14 but in the place which the Lord shall choose in one of thy tribes, there thou shalt offer thy burnt-offerings, and there thou shalt do all that I command thee.

15 רַ֚ק בְּכָל־אַוַּ֣ת נַפְשְׁךָ֔ תִּזְבַּ֖ח וְאָכַלְתָּ֣ בָשָׂ֑ר
כְּבִרְכַּ֥ת יְהוָ֖ה אֱלֹהֶ֣יךָ אֲשֶׁ֣ר נָתַ֔ן־לְךָ֖
בְּכָל־שְׁעָרֶ֑יךָ הַטָּמֵא֙ וְהַטָּה֔וֹר יֹאכְלֻ֖נּוּ
כַּצְּבִ֥י וְכָאַיָּֽל׃

לְחוֹד בְּכָל רְעוּת נַפְשָׁךְ תִּכּוֹס וְתֵיכוֹל
בִּשְׂרָא כְּבִרְכְּתָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ דִּיהַב לָךְ
בְּכָל קִרְוָךְ מְסָאֲבָא וְדָכְיָא יֵיכְלוּנֵיהּ
כִּבְשַׂר טַבְיָא וְאַיָּלָא׃

15 Notwithstanding thou mayest kill and eat flesh within all thy gates, after all the desire of thy soul, according to the blessing of the Lord thy God which He hath given thee; the unclean and the clean may eat thereof, as of the gazelle, and as of the hart.

16 רַ֖ק הַדָּ֑ם לֹ֣א תֹאכֵ֔לוּ עַל־הָאָ֖רֶץ תִּשְׁפְּכֶ֥נּוּ
כַּמָּֽיִם׃

לְחוֹד דְּמָא לָא תֵיכְלוּן עַל אַרְעָא
תֵּישְׁדְּנֵיהּ כְּמַיָּא׃

16 Only ye shall not eat the blood; thou shalt pour it out upon the earth as water.

17 לֹא־תוּכַ֣ל לֶאֱכֹ֗ל בִּשְׁעָרֶ֔יךָ מַעְשַׂ֥ר
דְּגָנְךָ֖ וְתִירֹשְׁךָ֑ וְיִצְהָרֶ֗ךָ וּבְכֹרֹ֤ת בְּקָרְךָ֙
וְצֹאנֶ֔ךָ וְכָל־נְדָרֶ֖יךָ אֲשֶׁ֣ר תִּדֹּ֑ר וְנִדְבֹתֶ֖יךָ
וּתְרוּמַ֥ת יָדֶֽךָ׃

לֵית לָךְ רְשׁוּ לְמֵיכַל בְּקִרְוָךְ מַעְשַׂר
עֲבוּרָךְ וְחַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ וּבְכוֹרֵי תּוֹרָךְ
וְעָאנָךְ וְכָל נִדְרָךְ דְּתִדַּר וְנִדְבָתָךְ
וְאַפְרָשׁוּת יְדָךְ׃

17 Thou mayest not eat within thy gates the tithe of thy corn, or of thy wine, or of thine oil, or the firstlings of thy herd or of thy flock, nor any of thy vows which thou vowest, nor thy freewill-offerings, nor the offering of thy hand;

(9) כי לא באתם. כל אותן י"ד שנה: עד עתה. כמו עדיין: אל המנוחה. זו שילה (שם קיט.): הנחלה. זו ירושלים:
(10) ועברתם את הירדן וישבתם בארץ. שתחלקוה, ויהא כל אחד מכיר את חלקו ואת שבטו: והניח לכם. לאחר כבוש וחלוק ומנוחה הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִנִּיחַ ה' לְנַסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל (שופטים ג, א), ואין זו אלא בימי דוד. אז:
(11) והיה המקום וגו'. בנו לכם בית הבחירה בירושלים, וכן הוא אומר בדוד, וַיְהִי כִּי יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וַה' הֵנִיחַ לוֹ מִסָּבִיב מִכָּל אֹיְבָיו, וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל נָתָן הַנָּבִיא רְאֵה נָא אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים יֹשֵׁב בְּתוֹךְ הַיְרִיעָה (שמואל־ב ז, א–ב): שמה תביאו וגו'. למעלה אמור לענין שילה וכאן אמור לענין ירושלים, ולכך חלקם הכתוב, ליתן היתר בין זו לזו, משהרבה שילה ובאו לגוב והרבה גוב ובאו לגבעון, היו הבמות מותרות, עד שבאו לירושלים (שם): מבחר נדריכם. מלמד שיביאו מן המובחר:
(13) השמר לך. ליתן לא תעשה על הדבר (ספרי ע): בכל מקום אשר תראה. אשר יעלה בלבך, אבל אתה מקריב ע"פ נביא, כגון אליהו בהר הכרמל:
(14) באחד שבטיך. בחלקו של בנימין, ולמעלה (פסוק ה) הוא אומר מֵכָּל שִׁבְטֵיכֶם, הא כילד, כשקנה דוד את הגורן מֵאֲרַוְנָה היבוסי, גבה הזהב מכל השבטים, ומכל מקום הגורן בחלקו של בנימין היה:
(15) רק בכל אות נפשך. במה הכתוב מדבר, אם בבשר תאוה, להתירה להם בלא הקרבת אימורים, הרי אמור במקום אחר, כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ וגו' וְאָמַרְתָּ אֹכְלָה בָּשָׂר וגו' (פסוק כ), במה זה מדבר, בקדשים שנפל בהם מום, שיפדו ויאכלו בכל מקום (ספרי עא), יכול יפדו על מום עובר, תלמוד לומר רק: תזבח ואכלת. אין לך בהם היתר גיזה וְחָלָב, אלא אכילה על ידי זביחה (בכורות טו.): הטמא והטהור. לפי שבאו מכח קדשים שנאמר בהם וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל (ויקרא ז, יט), הוצרך להתיר בו שטמא וטהור אוכלין בקערה אחת (יבמות עג.): כצבי וכאיל. שאין קרבן בא מהם: כצבי וכאיל. לפוטרן מן הזרוע והלחיים והקיבה:
(16) רק הדם לא תאכלו. אע"פ שאמרתי שאין לך בו זריקת דם במזבח, לא תאכלנו: תשפכנו כמים. לומר לך שאין צריך כסוי (חולין פד.). דבר אחר, הרי הוא כמים להכשיר את הזרעים (ספרי עא):
(17) לא תוכל. בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר: לא תוכל. רבי יהושע בן קרחה אומר, יכול אתה, אבל אינך רשאי. כיוצא בו, וְאֶת הַיְבוּסִי יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם לֹא יָכְלוּ בְנֵי יְהוּדָה לְהוֹרִישָׁם (יהושע טו, סג), יכולים היו, אלא שאינן רשאין, לפי שכרת להם אברהם ברית כשלקח מהם מערת המכפלה, ולא יבוסים היו אלא אתיים היו, אלא על שם העיר ששמה יבוס, כך מפורש בפרקי דר' אליעזר (פרק לו), והוא שנאמר כִּי אִם הֲסִירְךָ הָעִוְרִים וְהַפִּסְחִים (שמואל־ב ה, ו), נלמיס שכתבו עליהם את השבועה: ובכרת בקרך. אזהרה להנים: ותרומת ידך. אלו הבכורים:

18 כִּי אִם־לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אַתָּה
וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר
בִּשְׁעָרֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ׃

אֶלָהִין קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ תֵּיכְלִנֵּיהּ בְּאַתְרָא
דְּיִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּיהּ אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרַתָּךְ
וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ וְלֵיוָאָה דִּבְקִרְוָנָךְ וְתִחְדֵּי
קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל אוֹשָׁטוּת יְדָךְ׃

18 but thou shalt eat them before the Lord thy God in the place which the Lord thy God shall choose, thou, and thy son, and thy daughter, and thy man-servant, and thy maid-servant, and the Levite that is within thy gates; and thou shalt rejoice before the Lord thy God in all that thou puttest thy hand unto.

19 הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲזֹב אֶת־הַלֵּוִי כָּל־יָמֶיךָ
עַל־אַדְמָתֶךָ׃ (ס)

אִסְתְּמַר לָךְ דִּלְמָא תְּרַחֵיק יָת לֵיוָאָה
כָּל יוֹמָךְ עַל אַרְעָךְ׃

19 Take heed to thyself that thou forsake not the Levite as long as thou livest upon thy land.

יא 20 כִּי־יַרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְאָמַרְתָּ אֹכְלָה בָשָׂר
כִּי־תְאַוֶּה נַפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּכָל־אַוַּת
נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂר׃

אֲרֵי יַפְתֵּי יְיָ אֱלָהָךְ יָת תְּחוּמָךְ כְּמָא
דְּמַלֵּיל לָךְ וְתֵימַר אֵיכוֹל בְּשְׂרָא אֲרֵי
תִּתְרְעֵי נַפְשָׁךְ לְמֵיכַל בִּשְׂרָא בְּכָל רְעוּת
נַפְשָׁךְ תֵּיכוֹל בִּשְׂרָא׃

20 When the Lord thy God shall enlarge thy border, as He hath promised thee, and thou shalt say: 'I will eat flesh', because thy soul desireth to eat flesh; thou mayest eat flesh, after all the desire of thy soul.

21 כִּי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לָשִׂוּם שְׁמוֹ שָׁם וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ
וּמִצֹּאנְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לְךָ כַּאֲשֶׁר
צִוִּיתֶךָ וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ בְּכֹל אַוַּת נַפְשֶׁךָ׃

אֲרֵי יִתְרַחַק מִנָּךְ אַתְרָא דְּיִתְרְעֵי יְיָ
אֱלָהָךְ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִינְתֵּיהּ תַּמָּן וְתִכּוֹס
מִתּוֹרָךְ וּמֵעָנָךְ דִּיהַב יְיָ לָךְ כְּמָא
דְּפַקֵּידְתָּךְ וְתֵיכוֹל בְּקִרְוָנָךְ בְּכֹל רְעוּת
נַפְשָׁךְ׃

21 If the place which the Lord thy God shall choose to put His name there be too far from thee, then thou shalt kill of thy herd and of thy flock, which the Lord hath given thee, as I have commanded thee, and thou shalt eat within thy gates, after all the desire of thy soul.

22 אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת־הַצְּבִי וְאֶת־הָאַיָּל
כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו
יֹאכְלֶנּוּ׃

בְּרַם כְּמָא דְּמִתְאֲכִיל בְּשַׂר טַבְיָא וְאֵילָא
כֵּן תֵּיכְלִנֵּיהּ מְסָאֲבָא וְדָכְיָא כַּחְדָּא
יֵיכְלִנֵּיהּ׃

22 Howbeit as the gazelle and as the hart is eaten, so thou shalt eat thereof; the unclean and the clean may eat thereof alike.

23 רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא
הַנָּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר׃

לְחוֹד תְּקַף בְּדִיל דְּלָא לְמֵיכַל דְּמָא
אֲרֵי דְּמָא הוּא נַפְשָׁא וְלָא תֵּיכוֹל נַפְשָׁא
עִם בִּשְׂרָא׃

23 Only be stedfast in not eating the blood; for the blood is the life; and thou shalt not eat the life with the flesh.

24 לֹא תֹאכְלֶנּוּ עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם׃

לָא תֵּיכְלִנֵּיהּ עַל אַרְעָא תֵּישְׁדִנֵּיהּ כְּמַיָּא׃

24 Thou shalt not eat it; thou shalt pour it out upon the earth as water.

25 לֹא תֹאכְלֶנּוּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ
אַחֲרֶיךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה׃

לָא תֵּיכְלִנֵּיהּ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ וְלִבְנָךְ
בָּתְרָךְ אֲרֵי תַּעֲבִיד דְּכָשַׁר קֳדָם יְיָ׃

25 Thou shalt not eat it; that it may go well with thee, and with thy children after thee, when thou shalt do that which is right in the eyes of the Lord.

26 רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר־יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא
וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה׃

לְחוֹד קוּדְשָׁךְ דִּיהוֹן לָךְ וְנִדְרָךְ תִּטּוֹל
וְתֵיתֵי לְאַתְרָא דְּיִתְרְעֵי יְיָ׃

26 Only thy holy things which thou hast, and thy vows, thou shalt take, and go unto the place which the Lord shall choose;

27 וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל־מִזְבַּח
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְדַם־זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל־
מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל׃

וְתַעֲבִיד עֲלָוָתָךְ בִּשְׂרָא וּדְמָא עַל
מַדְבְּחָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ וְדַם נִכְסַת קוּדְשָׁךְ
יִשְׁתְּפֵיךְ עַל מַדְבְּחָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ וּבִשְׂרָא
תֵּיכוֹל׃

27 and thou shalt offer thy burnt-offerings, the flesh and the blood, upon the altar of the Lord thy God; and the blood of thy sacrifices shall be poured out against the altar of the Lord thy God, and thou shalt eat the flesh.

(18) לפני ה׳. לפניס מן החומה: והלוי אשר בשעריך. אס אין לך לתת לו מחלקו, כגון מעשר ראשון, תן לו מעשר עני, אין לך מעשר עני, הזמינהו על שלמיך:
(19) השמר לך. ליתן לא תעשה על הדבר: על אדמתך. אבל בגולה איכך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל:
(20) כי ירחיב וגו׳. למדה תורה דרך ארץ, שלא יתאוה אדם לאכול בשר, אלא מתוך רחבת ידיס ועושר (חולין פד.): בכל אות נפשך וגו׳. אבל במדבר נאסר להס בשר חולין, אלא אס כן מקדישה ומקריבה שלמיס:
(21) כי ירחק ממך המקום. ולא תוכל לבא ולעשות שלמיס בכל יוס, כמו עכשיו שהמשכן הולך עמכס: וזבחת וגו׳ כאשר צויתך. למדנו שיס צווי בזביחה היאך יעשוט, והן הלכות שחיטה שנאמרו למשה מסיני (חולין כח.):
(22) אך כאשר יאכל את הצבי וגו׳. איכך מוזהר לאכלן בטהרה, אי מה צבי ואיל אבלבן מותר אף חולין אבלבן מותר, תלמוד לומר אך:
(23) רק חזק לבלתי אכל הדם. ממה שנאמר חזק, אתה למד שהיו שטופיס בדס לאכלו, לפיכך הוצרך לומר חזק, דברי רבי יהודה, רבי שמעון בן עזאי אומר, לא בא הכתוב, אלא להזהירך וללמדך, עד כמה אתה צריך להתחזק במצות, אס הדס שהוא קל להשמר ממנו, שאין אדס מתאוה לו, הוצרך לחזקך באזהרתו, ק״ו לשאר מצות (ספרי עו): ולא תאכל הנפש עם הבשר. אזהרה לאבר מן החי (חולין קב.):
(24) לא תאכלנו. אזהרה לדס התמצית:
(25) לא תאכלנו. אזהרה לדס האיברים: למען ייטב לך וגו׳. בא ולמד מתן שכרן של מצות, אס הדס שנפשו של אדס קצה ממנו, הפורש ממנו זוכה לו ולבניו אחריו, ק״ו לגזל ועריות שנפשו של אדס מתאוה להס (מכות כג.):
(26) רק קדשיך. אע״פ שאתה מותר לשחוט חולין, לא התרתי לך לשחוט את הקדשיס ולאכלן בשעריך בלא הקרבה, אלא הביאס לבית הבחירה:
(27) ועשית עלתיך. אס עולות הס, תן הבשר והדס על גבי המזבח, ואס זבחי שלמיס הס, דס זבחיך ישפך על המזבח תחלה, ואח״כ והבשר תאכל. ועוד דרשו (ספרי עז) רק קדשיך, שבא ללמד על הקדשיס שבחולה לארץ, וללמד על התמורות ועל ולדות קדשיס שיקריבו (בכורות יד.):

28 שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ
אַחֲרֶיךָ עַד־עוֹלָם כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב
וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ (ס)

28 טַר וּתְקַבֵּיל יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין
דַּאֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ
וְלִבְנָךְ בָּתְרָךְ עַד עָלְמָא אֲרֵי תַעֲבֵיד
דְּתַקִּין וּדְכַשַּׁר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ׃

שלישי
29 כִּי־יַכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
אַתָּה בָא־שָׁמָּה לָרֶשֶׁת אוֹתָם מִפָּנֶיךָ
וְיָרַשְׁתָּ אֹתָם וְיָשַׁבְתָּ בְּאַרְצָם׃

29 אֲרֵי יְשֵׁיצֵי יְיָ אֱלָהָךְ יָת עַמְמַיָּא דְּאַתְּ
עָלִיל לְתַמָּן לְמֵירַת יָתְהוֹן מִן קֳדָמָךְ
וְתֵירַת יָתְהוֹן וְתֵתֵיב בַּאֲרַעְהוֹן׃

30 הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי
הִשָּׁמְדָם מִפָּנֶיךָ וּפֶן־תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם
לֵאמֹר אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־
אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה־כֵּן גַּם־אֲנִי׃

30 אִסְתְּמַר לָךְ דִּלְמָא תִתְקַיֵּל בָּתְרֵיהוֹן
בְּתַר דְּיִשְׁתֵּיצוֹן מִן קֳדָמָךְ וְדִלְמָא
תִתְבַּע לְטָעֲוָתְהוֹן לְמֵימַר אֵיכְדֵין
פָּלְחִין עַמְמַיָּא הָאִלֵּין יָת טָעֲוָתְהוֹן
וְאַעֲבֵיד כֵּן אַף אֲנָא׃

31 לֹא־תַעֲשֶׂה כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָל־
תּוֹעֵבַת יְהוָה אֲשֶׁר שָׂנֵא עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם
כִּי גַם אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ
בָאֵשׁ לֵאלֹהֵיהֶם׃

31 לָא תַעֲבֵיד כֵּן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אֲרֵי כָל
דְּמְרַחֵק קֳדָם יְיָ דְּשָׂנֵי עָבְדִין לְטָעֲוָתְהוֹן
אֲרֵי אַף יָת בְּנֵיהוֹן וְיָת בְּנָתְהוֹן מוֹקְדִין
בְּנוּרָא לְטָעֲוָתְהוֹן׃

XIII
XIII אֵת כָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם
אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא־תֹסֵף עָלָיו וְלֹא
תִגְרַע מִמֶּנּוּ׃ (פ)

XIII יָת כָּל פִּתְגָמָא דַּאֲנָא מְפַקֵּיד יָתְכוֹן יָתֵיהּ
תִּטְּרוּן לְמֶעֱבַד לָא תֵיסְפּוּן עֲלוֹהִי וְלָא
תִמְנְעוּן מִנֵּיהּ׃

יא* כִּי־יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא אוֹ חֹלֵם חֲלוֹם
וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֵת׃

2 אֲרֵי יְקוּם בֵּינָךְ נְבִיָּא אוֹ חָלֵים חֶלְמָא
וְיִתֵּין לָךְ אָת אוֹ מוֹפָת׃

3 וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיךָ
לֵאמֹר נֵלְכָה אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר
לֹא־יְדַעְתָּם וְנָעָבְדֵם׃

3 וַיֵּיתֵי אָתָא וּמוֹפְתָא דְּמַלֵּיל עִמָּךְ לְמֵימַר
נְהָךְ בָּתַר טָעֲוָת עַמְמַיָּא דְּלָא יְדַעְתָּנּוּן
וְנִפְלְחִנּוּן׃

4 לֹא תִשְׁמַע אֶל־דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא אוֹ
אֶל־חוֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא כִּי מְנַסֶּה יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לָדַעַת הֲיִשְׁכֶם אֹהֲבִים
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־
נַפְשְׁכֶם׃

4 לָא תְקַבֵּיל לְפִתְגָמֵי נְבִיָּא הַהוּא אוֹ מִן
חָלֵים חֶלְמָא הַהוּא אֲרֵי מְנַסֵּי יְיָ אֱלָהֲכוֹן
יָתְכוֹן לְמִדַּע הַאִיתֵיכוֹן רָחְמִין יָת יְיָ
אֱלָהֲכוֹן בְּכָל לִבְּכוֹן וּבְכָל נַפְשְׁכוֹן׃

5 אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ וְאֹתוֹ תִירָאוּ
וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ וּבְקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ וְאֹתוֹ
תַעֲבֹדוּ וּבוֹ תִדְבָּקוּן׃

5 בָּתַר פּוּלְחָנָא דֵּיי אֱלָהֲכוֹן תְּהָכוּן וְיָתֵיהּ
תִּדְחַלוּן וְיָת פִּקּוּדוֹהִי תִּטְּרוּן וּלְמֵימְרֵיהּ
תְּקַבְּלוּן וּקְדָמוֹהִי תִּפְּלְחוּן וּלְדַחְלְתֵיהּ
תִּתְקָרְבוּן׃

28 Observe and hear all these words which I command thee, that it may go well with thee, and with thy children after thee for ever, when thou doest that which is good and right in the eyes of the Lord thy God.

29 When the Lord thy God shall cut off the nations from before thee, whither thou goest in to dispossess them, and thou dispossessest them, and dwellest in their land;

30 take heed to thyself that thou be not ensnared to follow them, after that they are destroyed from before thee; and that thou inquire not after their gods, saying: 'How used these nations to serve their gods? even so will I do likewise.'

31 Thou shalt not do so unto the Lord thy God; for every abomination to the Lord, which He hateth, have they done unto their gods; for even their sons and their daughters do they burn in the fire to their gods.

XIII All this word which I command you, that shall ye observe to do; thou shalt not add thereto, nor diminish from it.

2 If there arise in the midst of thee a prophet, or a dreamer of dreams—and he give thee a sign or a wonder,

3 and the sign or the wonder come to pass, whereof he spoke unto thee—saying: 'Let us go after other gods, which thou hast not known, and let us serve them';

4 thou shalt not hearken unto the words of that prophet, or unto that dreamer of dreams; for the Lord your God putteth you to proof, to know whether ye do love the Lord your God with all your heart and with all your soul.

5 After the Lord your God shall ye walk, and Him shall ye fear, and His commandments shall ye keep, and unto His voice shall ye hearken, and Him shall ye serve, and unto Him shall ye cleave.

(28) שמור. זו משנה, שאתה צריך לשמרה בבטנך שלא תשכח, כענין שנאמר, כִּי נָעִים כִּי תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ (משלי כב, יח), ואם שָׁנִיתָ, אפשר שתשמע ותקייס, הא כל שאינו בכלל משנה, אינו בכלל מעשה (ספרי עט): את כל הדברים. שתהא חביבה עליך מצוה קלה כמצוה חמורה (ספרי שם): הטוב. עיני השמים: והישר. בעיני אדם:

(30) פן תנקש. אונקלוס תרגם לשון מוקש, ואני אומר שלא הם לבדקם בלשון, שלא מצינו בו"ן בלשון יוקש, ואפילו ליסוד הנופל ממנו, אבל בלשון טירוף וקשקוש מצינו בו"ן, וַיַּרְבֶּנָּה בָּהּ לְבָהּ נָקָשָׁן (דניאל ה, ו), ואף זה אני אומר, פן תנקש אחריהם, פן תטרף אחריהם, להיות כרוך אחר מעשיהם, וכן יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה לְכָל אֲשֶׁר לוֹ (תהלים קט, יא), מקלל את הרשע להיות עליו נושים רבים, ויהיו מחזירין ומתנקשין אחר ממונו: אחרי השמדם מפניך. אחר שתראה שאשמידם מפניך, יש לך לתת לב מפני מה נשמדו אלו, מפני מעשים מקולקלים שבידיהם, אף אתה לא תעשה כן, שלא יבואו אחריך וישמידוך: איכה יעבדו. לפי שלא ענש על עבודת אלילים, אלא על זבוח וקטור ונסוך והשתחואה, כמו שכתוב בְּלָתִי לַה' לְבַדּוֹ (שמות כב, יט), דברים הנעשים לגבוה, בא ולמדך כאן, שאם דרכה של עבודת אלילים לעבדה בדבר אחר, כגון פוער לפעור וזורק אבן למרקוליס, זו היא עבודתה וחייב, אבל זבוח וקטור ונסוך והשתחואה, אפילו שלא כדרכה חייב:

(31) כי גם את בניהם. גם, לרבות את אבותיהם ואמותיהם. א"ר עקיבא, אני ראיתי נכרי שכפתו לאביו לפני כלבו, ואכלו:

(1) את כל הדבר. קלה כחמורה: תשמרו לעשות. ליתן לא תעשה על עשה האמורים בפרשה, שכל השמר לשון לא תעשה הוא (מכות יג:), אלא שאין לוקין על השמר של עשה: לא תסף עליו. ממשה טוטפות בתפלין, ממשה מיצין בלולב, ארבע ברכות בברכת כהנים (ספרי פב):

(2) ונתן אליך אות. בשמים, כענין שנאמר בגדעון וְעָשִׂיתָ לִּי אוֹת (שופטים ו, יז), ואומר יְהִי נָא אֹרֶב אֶל הַגָּזָה וגו' (שם לט): או מופת. בארץ, דכתיב אִם עַל יְהֹוָה עַל הַגָּזָה וְעַל כָּל הָאָרֶץ אֹרֶב) אע"פ כן לא תשמע לו. ואם תאמר מפני מה נותן לו הקב"ה ממשלה לעשות אות, כי מנסה ה' אלהיכם אתכם:

6 וְהַנָּבִיא הַהֽוּא אֹו חֹלֵם הַחֲלוֹם הַהֽוּא
יוּמָת כִּי דִבֶּר־סָרָה עַל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם׀ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפֹּדְךָ
מִבֵּית עֲבָדִים לְהַדִּיחֲךָ׀ מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בָּהּ וּבִעַרְתָּ
הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ (ס)

6 וּנְבִיָּא הַהוּא אוֹ חָלֵים חֶלְמָא הַהוּא
יִתְקְטִיל אֲרֵי מַלִּיל סָטְיָא עַל יְיָ
אֱלָהֲכוֹן דְּאַפֵּיק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
וּדְפַרְקָךְ מִבֵּית עַבְדּוּתָא לְאַטְעָיוּתָךְ מִן
אוֹרְחָא דְּפַקְדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְמְהָךְ בַּהּ
וּתְפַלֵּי עֲבִיד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ׃

7 כִּי יְסִיתְךָ׀ אָחִיךָ בֶּן־אִמֶּךָ אֹו־בִנְךָ אֹו־
בִתְּךָ אֹו אֵשֶׁת חֵיקֶךָ אֹו רֵעֲךָ אֲשֶׁר
כְּנַפְשְׁךָ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה׀
אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר׀ לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה
וַאֲבֹתֶיךָ׃

7 אֲרֵי יְמַלְכִנָּךְ אֲחוּךְ בַּר אִמָּךְ אוֹ
בְרָךְ אוֹ בְרַתָּךְ אוֹ אִתַּת קֵרְמָךְ אוֹ
חַבְרָךְ דְּכְנַפְשָׁךְ בְּסִתְרָא לְמֵימַר נְהָךְ
וְנִפְלַח לְטָעֲוָת עַמְמַיָּא דְּלָא יְדַעְתָּא אַתְּ
וַאֲבָהָתָךְ׃

8 מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר׀ סְבִיבֹתֵיכֶם
הַקְּרֹבִים אֵלֶיךָ אוֹ הָרְחֹקִים מִמֶּךָּ מִקְּצֵה
הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ׃

8 מִטָּעֲוָת עַמְמַיָּא דִּבְסַחְרָנֵיכוֹן דְּקָרִיבִין
לָךְ אוֹ דְּרַחִיקִין מִנָּךְ מִסְּיָפֵי אַרְעָא וְעַד
סְיָפֵי אַרְעָא׃

9 לֹא־תֹאבֶה לּוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא־
תָחֹוס עֵינְךָ׀ עָלָיו וְלֹא־תַחְמֹל וְלֹא־תְכַסֶּה
עָלָיו׃

9 לָא תִיבֵי לֵיהּ וְלָא תְקַבֵּיל מִנֵּיהּ וְלָא
תְחוּס עֵינָךְ עֲלוֹהִי וְלָא תְרַחֵים וְלָא
תְכַסֵּי עֲלוֹהִי׃

10 כִּי הָרֹג׀ תַּהַרְגֶּנּוּ יָדְךָ תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה
לַהֲמִיתֹו וְיַד כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה׃

10 אֲרֵי מִקְטָל תִּקְטְלִנֵּיהּ יְדָךְ תְּהֵי בֵּיהּ
בְּקַדְמֵיתָא לְמִקְטְלֵיהּ וִידָא דְּכָל עַמָּא
בְּבָתְרֵיתָא׃

11 וּסְקַלְתּוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת כִּי בִקֵּשׁ לְהַדִּיחֲךָ׀
מֵעַל׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמֹּוצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃

11 וְתִרְגְּמִנֵּיהּ בְּאַבְנַיָּא וִימוּת אֲרֵי בְעָא
לְאַטְעָיוּתָךְ מִדַּחְלְתָא דַיְיָ אֱלָהָךְ
דְּאַפְּקָךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבֵּית
עַבְדּוּתָא׃

12 וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּן וְלֹא־יוֹסִפוּ
לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ׃ (ס)

12 וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּן וְיִדְחֲלוּן וְלָא
יֵיסְפוּן לְמֶעֱבַד כְּפִתְגָּמָא בִישָׁא הָדֵין
בֵּינָךְ׃

13 כִּי־תִשְׁמַע בְּאַחַת עָרֶיךָ אֲשֶׁר׀ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לָשֶׁבֶת שָׁם לֵאמֹר׃

13 אֲרֵי תִשְׁמַע בַּחֲדָא מִן קִרְוָךְ דִּיְיָ אֱלָהָךְ
יָהֵיב לָךְ לְמִתַּב תַּמָּן לְמֵימַר׃

14 יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיַּעַל׀ מִקִּרְבֶּךָ וַיַּדִּיחוּ
אֶת־יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה
אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם׃

14 נְפָקוּ גּוּבְרִין בְּנֵי רְשָׁעָא מִבֵּינָךְ וְאַטְעִיאוּ
יָת יָתְבֵי קַרְתְּהוֹן לְמֵימַר נְהָךְ וְנִפְלַח
לְטָעֲוָת עַמְמַיָּא דְּלָא יְדַעְתּוּן׃

5 And that prophet, or that dreamer of dreams, shall be put to death; because he hath spoken
6 perversion against the Lord your God, who brought you out of the land of Egypt, and redeemed thee out of the house of bondage, to draw thee aside out of the way which the Lord thy God commanded thee to walk in. So shalt thou put away the evil from the midst of thee.

7 If thy brother, the son of thy mother, or thy son, or thy daughter, or the wife of thy bosom, or thy friend, that is as thine own soul, entice thee secretly, saying: 'Let us go and serve other gods,' which thou hast not known, thou, nor thy fathers;

8 of the gods of the peoples that are round about you, nigh unto thee, or far off from thee, from the one end of the earth even unto the other end of the earth;

9 thou shalt not consent unto him, nor hearken unto him; neither shall thine eye pity him, neither shalt thou spare, neither shalt thou conceal him;

10 but thou shalt surely kill him; thy hand shall be first upon him to put him to death, and afterwards the hand of all the people.

11 And thou shalt stone him with stones, that he die; because he hath sought to draw thee away from the Lord thy God, who brought thee out of the land of Egypt, out of the house of bondage.

12 And all Israel shall hear, and fear, and shall do no more any such wickedness as this is in the midst of thee.

13 If thou shalt hear tell concerning one of thy cities, which the Lord thy God giveth thee to dwell there, saying:

14 'Certain base fellows are gone out from the midst of thee, and have drawn away the inhabitants of their city, saying: Let us go and serve other gods, which ye have not known';

(5) ואת מצותיו תשמורו. תורת משה: ובקולו תשמעו. בקול הנביאים (ספרי פה): ואותו תעבודו. במקדשו: ובו תדבקון. הדבק בדרכיו, גמול חסדים, קבור מתים, בקר חולים, כמו שעשה הקב"ה (סוטה יד.):
(6) סרה. דבר המוסר מן העולם, שלא היה ולא נברא ולא לויתיו לדבר כן, דישטודר"א בלע"ז: והפדך מבית עבדים. אפילו אין לו עליך אלא שפדאך, דיו (ספרי פו):
(7) כי יסיתך. אין הסתה אלא גרוי, שנאמר אם ה' הֵסִיתְךָ בִי (שמואל־א כו, יט), אמיטר"א בלע"ז שמשיאו לעשות כן: אחיך. מאב: או בן אמך. מאם: חיקך. השוכבת בחיקך ומחבקה בך, אפקייט"א בלע"ז וכן וּמֵחִיק הָאֶלֶף (יחזקאל מג, יד), מיסוד התקוע באדרן: אשר כנפשך. זה אביך, פירש לך הכתוב את האביבין לך, ק"ו לאחרים: בסתר. דבר הכתוב בהווה, שאין דברי מסית אלא בסתר, וכן הוא אומר, בְּגָפֶף בְּעֶרֶב יוֹם בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַתֶּפָלָה (משלי ז, ט): אשר לא ידעת אתה ואבתיך. דבר זה גנאי גדול הוא לך, שאף האומות אין מניחין מה שמסרו להם אבותיהם, וזה אומר לך עזוב מה שמסרו לך אבותיך:
(8) הקרבים אליך או הרחקים. למה פרט קרובים ורחוקים, אלא כך אמר הכתוב, מטיבן של קרובים אתה למד טיבן של רחוקים, כשם שאין ממש בקרובים כך אין ממש ברחוקים: מקצה הארץ. זו ממה ולבנה ולבנה השמים, שהן מהלכין מסוף העולם ועד סופו:
(9) לא תאבה לו. לא תהא תאב לו, לא תאהבנו, לפי שנאמר וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ (ויקרא יט, יח), אם זה לא תאהב: ולא תשמע אליו. בהתחננו על נפשו למחול לו, לפי שנאמר עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ (שמות כג, ה), לזה לא תעזוב: ולא תחוס עינך עליו. לפי שנאמר לא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ (ויקרא יט, טז), על זה לא תחוס: ולא תחמול. לא תהפך בזכותו: ולא תכסה עליו. אם אתה יודע לו חובה, איך רשאי לשתוק:
(10) כי הרג תהרגנו. (אם יצא מב"ד זכאי החזירהו לחובה) יצא מב"ד חייב, אל תחזירהו לזכות (ספרי פט): ידך תהיה בו בראשונה. מצוה ביד הניסת להמיתו, לא מת בידו, ימות ביד אחרים, שנאמר ויד כל העם וגו':
(13) לשבת שם. פרט לירושלים אלא נתנה לדירה (ספרי נב): כי תשמע וגו' לאמר. אומרים כן יצאו וגו':
(14) בני בליעל. בלי עול, שפרקו עולו של מקום (ספרי לג): אנשים. ולא נשים ישבי עירם. ולא יושבי עיר אחרת, מכאן אמרו, אין נעשית עיר הנדחת עד שידחוה אנשים, ועד שיהיו מדיחיה מתוכה (סנהדרין קיא.):

15 וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֱשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּקִרְבֶּךָ׃

וְתִתְבַּע וְתִבְדּוֹק וְתִשְׁאַל יָאוּת וְהָא קוּשְׁטָא כֵּין פִּתְגָמָא אִתְעֲבִידַת תּוֹעֵיבְתָּא הָדָא בֵּינָךְ׃

15 then shalt thou inquire, and make search, and ask diligently; and, behold, if it be truth, and the thing certain, that such abomination is wrought in the midst of thee;

16 הַכֵּה תַכֶּה אֶת־יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִוא לְפִי־חָרֶב הַחֲרֵם אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּהּ וְאֶת־בְּהֶמְתָּהּ לְפִי־חָרֶב׃

מִמְּחָא תִּמְחֵי יָת יָתְבֵי קַרְתָּא הַהִיא לְפִתְגָם דְּחָרֶב גַּמַּר יָתַהּ וְיָת כָּל דְּבַהּ וְיָת בְּעִירַהּ לְפִתְגָם דְּחָרֶב׃

16 thou shalt surely smite the inhabitants of that city with the edge of the sword, destroying it utterly, and all that is therein and the cattle thereof, with the edge of the sword.

17 וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל־תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת־הָעִיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד׃

וְיָת כָּל עֲדָאַהּ תִּכְנוֹשׁ לְגוֹ פְּתָאַהּ וְתוֹקִיד בְּנוּרָא יָת קַרְתָּא וְיָת כָּל עֲדָאַהּ גְּמִיר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ וּתְהֵי תֵּל חָרוּב לְעָלַם לָא תִתְבְּנֵי עוֹד׃

17 And thou shalt gather all the spoil of it into the midst of the broad place thereof, and shall burn with fire the city, and all the spoil thereof every whit, unto the Lord thy God; and it shall be a heap for ever; it shall not be built again.

18 וְלֹא־יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן־הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְהוָה מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן־לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ׃

וְלָא יִדְבַּק בִּידָךְ מִדְּעַם מִן חֲרָמָא בְּדִיל דִּיתוּב יְיָ מִתְּקוֹף רוּגְזֵיהּ וְיִתֵּין לָךְ רַחֲמִין וּיְרַחֵים עֲלָךְ וַיְסַגִּינָךְ כְּמָא דְקַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ׃

18 And there shall cleave nought of the devoted thing to thy hand, that the Lord may turn from the fierceness of His anger, and show thee mercy, and have compassion upon thee, and multiply thee, as He hath sworn unto thy fathers;

19 כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ (ס)

אֲרֵי תְּקַבֵּיל לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְמִטַּר יָת כָּל פִּקּוּדוֹהִי דַּאֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא דֵין לְמֶעֱבַד דְּכְשַׁר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ׃

19 when thou shalt hearken to the voice of the Lord thy God, to keep all His commandments which I command thee this day, to do that which is right in the eyes of the Lord thy God.

רביעי יב XIV בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא־תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת׃

בְּנִין אַתּוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן לָא תִתְהַמְּמוּן וְלָא תְּשַׁוּוּן מְרַט בֵּין עֵינֵיכוֹן עַל מֵית׃

Ye are the children of the Lord your God: ye shall not cut yourselves, nor make any baldness between your eyes for the dead.

2 כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְךָ בָּחַר יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ (ס)

אֲרֵי עַם קַדִּישׁ אַתְּ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ וּבָךְ אִתְרְעִי יְיָ לְמִהְוֵי לֵיהּ לְעַם חַבִּיב מִכֹּל עַמְמַיָּא דְּעַל אַפֵּי אַרְעָא׃

2 For thou art a holy people unto the Lord thy God, and the Lord hath chosen thee to be His own treasure out of all peoples that are upon the face of the earth.

3 לֹא תֹאכַל כָּל־תּוֹעֵבָה׃

לָא תֵיכוֹל כָּל דְּמְרַחַק׃

3 Thou shalt not eat any abominable thing.

4 זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכֵלוּ שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים׃

דֵּין בְּעִירָא דְּתֵיכְלוּן תּוֹרִין אִמְּרִין דְּרַחְלִין וּגְדִין דְּעִזִּין׃

4 These are the beasts which ye may eat: the ox, the sheep, and the goat,

5 אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר וְאַקּוֹ וְדִישֹׁן וּתְאוֹ וָזֶמֶר׃

אַיָּלָא וְטַבְיָא וַיַּחְמוּרָא וְיַעְלָא וְרֵימָא וְתוּרְבְּלָא וְדֵיצָא׃

5 the hart, and the gazelle, and the roebuck, and the wild goat, and the pygarg, and the antelope, and the mountain-sheep.

6 וְכָל־בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ׃

וְכָל בְּעִירָא דִּסְדִיקָא פַּרְסָתַהּ וּמַטְלְפָן טַלְפִּין תַּרְתֵּין פְּרָסָתַהּ מַסְקָא פִּשְׁרָא בִּבְעִירָא יָתַהּ תֵּיכְלוּן׃

6 And every beast that parteth the hoof, and hath the hoof wholly cloven in two, and cheweth the cud, among the beasts, that ye may eat.

(15) ודרשת וחקרת ושאלת היטב. מכאן למדו (סס מ.) שבע חקירות, מריבוי המקרא, כאן יש ג׳, דרישה וחקירה והיטב, ושאלה אינו מן המנין וממנו למדו בדיקות, ובמקום אחר הוא אומר וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב (דברים יט, יח), ועוד במקום אחר הוא אומר וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב (שם יז, ד), ולמדו היטב היטב לגזירה שוה, ליתן האמור של זה בזה:

(16) הכה תכה. אם אינך יכול להמיתם במיתה הכתובה בהם, המיתם באחרת (בבא מציעא לא.):

(17) לה׳ אלהיך. לשמו ובשבילו:

(18) למען ישוב ה׳ מחרון אפו. שכל זמן שעבודת אלילים בעולם, חרון אף בעולם:

(1) לא תתגדדו. לא תתנו גדידה ושרט בבשרכם על מת, כדרך שהאמוריים עושין, לפי שאתם בניו של מקום, ואתם ראויין להיות נאים, ולא גדודים ומקורחים: בין עיניכם. אצל הפדחת, ובמקום אחר הוא אומר, לא יַקְרְחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם (ויקרא כא, ה), לעשות כל הראש כבין העיניים:

(2) כי עם קדוש אתה. קדושת עצמך מאבותיך, ועוד וכך בחר ה׳:

(3) כל תועבה. כל שתעבתי לך, כגון צָפָס אוזן בכור כדי לשוחטו במדינה, הרי דבר שתעבתי לך כל מוס לא יהיה בו, ובא ולמד כאן שלא ישחט ויאכל על אותו המוס, בשל בשר בחלב הרי דבר שתעבתי לך, הזהיר כאן על אכילתו (חולין קיד:):

(4) זאת הבהמה וגו׳ איל וצבי ויחמור. למדנו שהחיה בכלל בהמה (שם עא.), ולמדנו שהבהמה וחיה טמאה מרובה מן הטהורה, שבכל מקום פורט את המועט (שם סג:):

(5) ואקו. מתורגם יַעְלָא, יַעֲלֵי סָלַע (איוב לט, א), הוא אשטינבו"ק: ותאו. תורבל"א, תור היער, בשל"א יער בלשון ארמי:

(6) מפרסת. סדוקה בתרגומו: פרסה. פלאנט"ה: ושסעת. חלוקה בשתי לפרנים, שיש סדוקה ואינה חלוקה בלפרנים, והיא טמאה: בבהמה. משמע מה שנמצא בבהמה אכול, מכאן אמרו (חולין סט.) שהשליל ניתר בשחיטת אמו:

7 אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה
וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הַשְּׁסוּעָה אֶת־הַגָּמָל
וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה
הֵמָּה וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסוּ טְמֵאִים הֵם
לָכֶם:

8 וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא וְלֹא
גֵרָה טָמֵא הוּא לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ
וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ: (ס)

9 אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל
אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת תֹּאכֵלוּ:

10 וְכֹל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת לֹא
תֹאכֵלוּ טָמֵא הוּא לָכֶם: (ס)

11 כָּל־צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ:

12 וְזֶה אֲשֶׁר לֹא־תֹאכְלוּ מֵהֶם הַנֶּשֶׁר וְהַפֶּרֶס
וְהָעָזְנִיָּה:

13 וְהָרָאָה וְאֶת־הָאַיָּה וְהַדַּיָּה לְמִינָהּ:

14 וְאֵת כָּל־עֹרֵב לְמִינוֹ:

15 וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה וְאֶת־הַתַּחְמָס וְאֶת־הַשָּׁחַף
וְאֶת־הַנֵּץ לְמִינֵהוּ:

16 אֶת־הַכּוֹס וְאֶת־הַיַּנְשׁוּף וְהַתִּנְשֶׁמֶת:

17 וְהַקָּאַת וְאֶת־הָרָחָמָה וְאֶת־הַשָּׁלָךְ:

18 וְהַחֲסִידָה וְהָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְהַדּוּכִיפַת
וְהָעֲטַלֵּף:

19 וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא
יֵאָכֵלוּ:

20 כָּל־עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ:

21 לֹא תֹאכְלוּ כָּל־נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר־
בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי
כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־
תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ: (פ)

בְּרַם יָת דֵּין לָא תֵיכְלוּן מִמַּסְקֵי פִּשְׁרָא
וּמִסְדִּיקֵי פַּרְסְתָּא מַטְלְפֵי טִלְפַּיָּא יָת
גַּמְלָא וְיָת אַרְנְבָא וְיָת טַבְזָא אֲרֵי מַסְקֵי
פִּשְׁרָא אִנּוּן וּפַרְסַתְהוֹן לָא סְדִיקָא
מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן:

וְיָת חֲזִירָא אֲרֵי סְדִיק פַּרְסְתָּא הוּא וְלָא
פְּשַׁר מְסָאֵב הוּא לְכוֹן מִבִּשְׂרְהוֹן לָא
תֵיכְלוּן וּבְנִבֵלְתְּהוֹן לָא תִקְרְבוּן:

יָת דֵּין תֵּיכְלוּן מִכֹּל דִּבְמַיָּא כֹּל דְּלֵיהּ
צִיצִין וְקַלְפִּין תֵּיכְלוּן:

וְכֹל דְּלֵית לֵיהּ צִיצִין וְקַלְפִּין לָא
תֵיכְלוּן מְסָאֵב הוּא לְכוֹן:

כָּל צִפַּר דְּכֵי תֵּיכְלוּן:

וְדֵין דְּלָא תֵיכְלוּן מִנְּהוֹן נִשְׁרָא וְעָר
וְעָזְיָא:

וּבַת כַּנְפָא וְטָרְפִיתָא וְדַיְתָא לִזְנָהּ:

וְיָת כָּל עוֹרְבָא לִזְנֵיהּ:

וְיָת בַּת נַעֲמִיתָא וְצִיצָא וְצִפַּר שַׁחְפָּא
וְנַצָּא לִזְנוֹהִי:

וְקָדְיָא וְקִפּוּפָא וּבָוְתָא:

וְקָתָא וּיַרְקְרֵיקָא וְשָׁלֵינוּנָא:

וְחָוָרִיתָא וְאִבּוֹ לִזְנַהּ וְנַגָּר טוּרָא
וַעֲטַלֵּיפָא:

וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף דְּעוֹפָא מְסָאֵב הוּא לְכוֹן לָא
יִתְאֲכְלוּן:

כָּל עוֹף דְּכֵי תֵּיכְלוּן:

לָא תֵיכְלוּן כָּל נְבֵלָה לְתוֹתֵב עֲרַל
דִּבְקִרְנָךְ תִּתְּנִנַּהּ וְיֵיכְלִנַּהּ אוֹ תְזַבְּנִנַּהּ
לְבַר עַמְּמִין אֲרֵי עַם קַדִּישׁ אַתְּ קֳדָם יְיָ
אֱלָהָךְ לָא תֵיכְלוּן בְּשַׂר בַּחֲלַב:

7 Nevertheless these ye shall not eat of them that only chew the cud, or of them that only have the hoof cloven: the camel, and the hare, and the rock-badger, because they chew the cud but part not the hoof, they are unclean unto you;

8 and the swine, because he parteth the hoof but cheweth not the cud, he is unclean unto you; of their flesh ye shall not eat, and their carcasses ye shall not touch.

9 These ye may eat of all that are in the waters: whatsoever hath fins and scales may ye eat;

10 and whatsoever hath not fins and scales ye shall not eat; it is unclean unto you.

11 Of all clean birds ye may eat.

12 But these are they of which ye shall not eat: the great vulture, and the bearded vulture, and the ospray;

13 and the glede, and the falcon, and the kite after its kinds;

14 and every raven after its kinds;

15 and the ostrich, and the night-hawk, and the sea-mew, and the hawk after its kinds;

16 the little owl, and the great owl, and the horned owl;

17 and the pelican, and the carrion-vulture, and the cormorant;

18 and the stork, and the heron after its kinds, and the hoopoe, and the bat.

19 And all winged swarming things are unclean unto you; they shall not be eaten.

20 Of all clean winged things ye may eat.

21 Ye shall not eat of any thing that dieth of itself; thou mayest give it unto the stranger that is within thy gates, that he may eat it; or thou mayest sell it unto a foreigner; for thou art a holy people unto the Lord thy God. Thou shalt not seethe a kid in its mother's milk.

(7) השסועה. גריה היא שיש לה שני גבין ושני שדרלות (נדה כד.), אמרו רבותיו, למה נשנו בבהמות מפני השסועה, ובעופות מפני הראה (חולין סג:), שלא נאמרו בת"כ:

(8) ובנבלתם לא תגעו. רבותינו פירשו (תו"כ שמיני) ברגל, שאדם חייב לטהר את עצמו ברגל, יכול יהיו מוזהרים בכל השנה, תלמוד לומר אֶמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים וגו' (ויקרא כא, א), ומה טומאת המת חמורה כהניס מוזהריס ואין ישראל מוזהריס, טומאת נבלה קלה לא כל שכן (ר"ה טז:):

(11) כל צפור טהורה תאכלו. להתיר משולחת שבמצורע (קידושין נז.):

(12) וזה אשר לא תאכלו מהם. לאסור את השאטה:

(13) והראה ואת האיה וגו'. היא ראה, היא איה, היא דיה, ולמה נקרא שמה ראה, שרואה ביותר, ולמה הזהירך בכל שמותיה, שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק, שלא יהא האוסרה קורא אותה ראה, והבא להתיר אומר, זו דיה שמה או איה שמה, וזו לא אסר הכתוב. ובעופות פרט לך הטמאים, ללמד שהעופות טהורים מרובים על הטמאים, לפיכך פרט את המועט (חולין סג:):

(16) התנשמת. קלב"א שורי"ץ:

(17) שלך. השולה דגים מן היס (עס):

(18) דוכיפת. הוא תרנגול הבר, ובלע"ז הרופ"א, וכרבלתו כפולה:

(19) שרץ העוף. הס הנמוכים הרוחשים על האדץ, כגון זבובים ולרעים ומגבים טמאים, הס קרויים שרץ:

(20) כל עוף טהור תאכלו. ולא את הטמא, בא ליתן עשה על לא תעשה, וכן בבהמה אותה תאכלו ולא בהמה טמאה, לאו הבא מכלל עשה עשה, לעבור עליהס בעשה ולא תעשה:

חמישי עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל־תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה׃
22 Thou shalt surely tithe all the increase of thy seed, that which is brought forth in the field year by year.

עַשְׂרָא תְּעַשַּׂר יָת כָּל עֲלַלַת זַרְעָךְ דְּיַפֵּיק חַקְלָא שְׁנָא שְׁנָא׃

23 וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־הַיָּמִים׃
And thou shalt eat before the Lord thy God, in the place which He shall choose to cause His name to dwell there, the tithe of thy corn, of thy wine, and of thine oil, and the firstlings of thy herd and of thy flock; that thou mayest learn to fear the Lord thy God always.

וְתֵיכוֹל קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּאַתְרָא דְּיִתְרְעֵי לְאַשְׁרָאָה שְׁכִינְתֵּיהּ תַּמָּן מַעְשַׂר עֲבוּרָךְ חַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ וּבְכוֹרֵי תּוֹרָךְ וְעָנָךְ בְּדִיל דְּתֵילַף לְמִדְחַל קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ כָּל יוֹמַיָּא׃

24 וְכִי־יִרְבֶּה מִמְּךָ הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ כִּי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם כִּי יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
And if the way be too long for thee, so that thou art not able to carry it, because the place is too far from thee, which the Lord thy God shall choose to set His name there, when the Lord thy God shall bless thee;

וַאֲרֵי יִסְגֵּי מִנָּךְ אוֹרְחָא אֲרֵי לָא תִּכּוֹל לְמִטְּלֵיהּ אֲרֵי יִתְרַחֵק מִנָּךְ אַתְרָא דְּיִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִינְתֵּיהּ תַּמָּן אֲרֵי יְבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ׃

25 וְנָתַתָּה בַכֶּסֶף וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ׃
then shalt thou turn it into money, and bind up the money in thy hand, and shalt go unto the place which the Lord thy God shall choose.

וְתִתֵּין בְּכַסְפָּא וּתְצוּר כַּסְפָּא בִּידָךְ וּתְהָךְ לְאַתְרָא דְּיִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּיהּ׃

26 וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר־תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָּׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ׃
And thou shalt bestow the money for whatsoever thy soul desireth, for oxen, or for sheep, or for wine, or for strong drink, or for whatsoever thy soul asketh of thee; and thou shalt eat there before the Lord thy God, and thou shalt rejoice, thou and thy household.

וְתִתֵּין כַּסְפָּא בְּכֹל דְּתִתְרְעֵי נַפְשָׁךְ בְּתוֹרֵי וּבְעָנָא וּבַחֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק וּבְכֹל דְּתִתְשְׁאֲלִנָּךְ נַפְשָׁךְ וְתֵיכוֹל תַּמָּן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ וְתִתְחְדֵי אַתְּ וְאֶנְשׁ בֵּיתָךְ׃

27 וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ לֹא תַעַזְבֶנּוּ כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ׃ (ס)
And the Levite that is within thy gates, thou shalt not forsake him; for he hath no portion nor inheritance with thee.

וְלֵיוָאָה דְּבִקְרְוָךְ לָא תְּרַחֲקִנֵּיהּ אֲרֵי לֵית לֵיהּ חוּלָק וְאַחְסָנָא עִמָּךְ׃

28 מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת־כָּל־מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָّנָה הַהִוא וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ׃
At the end of every three years, even in the same year, thou shalt bring forth all the tithe of thine increase, and shall lay it up within thy gates.

מִסּוֹף תְּלָת שְׁנִין תַּפֵּיק יָת כָּל מַעְסַר עֲלַלְתָּךְ בְּשַׁתָּא הַהִיא וְתַצְנַע בְּקִרְוָךְ׃

29 וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין־לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבֵעוּ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה׃ (ס)
And the Levite, because he hath no portion nor inheritance with thee, and the stranger, and the fatherless, and the widow, that are within thy gates, shall come, and shall eat and be satisfied; that the Lord thy God may bless thee in all the work of thy hand which thou doest.

וַיְיתֵי לֵיוָאָה אֲרֵי לֵית לֵיהּ חוּלָק וְאַחְסָנָא עִמָּךְ וְגִיּוֹרָא וְיַתְמָא וְאַרְמַלְתָּא דְּבִקְרְוָךְ וְיֵיכְלוּן וְיִשְׂבְּעוּן בְּדִיל דִּיבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל עוּבְדֵי יְדָךְ דְּתַעְבִּיד׃

ששי מִקֵּץ שֶׁבַע־שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה׃
XV At the end of every seven years thou shalt make a release.

מִסּוֹף שְׁבַע שְׁנִין תַּעְבִּיד שְׁמִטְּתָא׃

(21) לגר אשר בשעריך. גר תושב שקבל עליו שלא לעבוד עבודת אלילים ואוכל נבלות: כי עם קדוש אתה לה׳. קדש את עצמך במותר לך (ספרי קד), דבריס המותרים ואחרים נוהגים בהם איסור, אל תתירם בפניהם: לא תבשל גדי. שלש פעמים, פרט לחיה ולעופות ולבהמה טמאה (חולין קיג.):
(22) לא תבשל גדי וגו׳ עשר תעשר. מה ענין זה אצל זה, אמר להם הקב״ה לישראל, אל תגרמו לי לבשל גדיים של תבואה עד שהן במעי אמותיהן, שאם אין אתם מעשרים מעשרות כראוי, כשהוא סמוך להתבשל אני מוציא רוח קדים והיא משדפתן, שנאמר וּשְׁדֵפָה לִפְנֵי קָמָה (מלכים־ב יט, כו), וכן לענין בכורים: שנה שנה. מכאן שאין מעשרין מן החדש על הישן (ספרי קה):
(23) ואכלת וגו׳. זה מעשר שני, שכבר למדנו ליתן מעשר ראשון לגויס, שנאמר כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו׳ (במדבר יח, כו), ונתן להם רשות לאכלו בכל מקום, שנאמר וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם (שם לא), על כרחך זה מעשר אחר הוא:
(24) כי יברכך. שתהא התבואה מרובה לשאת:
(26) בכל אשר תאוה נפשך. כלל: בבקר ובצאן וביין ובשכר. פרט: ובכל אשר תשאלך נפשך. חזר וכלל, מה הפרט מפורש ולד, ולדות הארץ, וראוי למאכל אדם וכו׳ (עירובין כז:):
(27) והלוי וגו׳ לא תעזבנו. מליתן לו מעשר ראשון: כי אין לו חלק ונחלה עמך. יצאו לקט שכחה ופאה והפקר, שאף הוא יש לו חלק עמך בהן כמוך, ואינן חייבין במעשר:
(28) מקצה שלש שנים. בא ולמד, שאם השהה מעשרותיו של שנה ראשונה ושניה לשמטה, שיבערם מן הבית בשלישית:
(29) ובא הלוי. ויטול מעשר ראשון: והגר והיתום. ויטלו מעשר שני שהוא של עני של שנה זו, ולא תאכלנו אתה בירושלים כדרך שנזקקת לאכול מעשר שני של שתי שנים: ואכלו ושבעו. מן להם כדי שבעם, מכאן אמרו אין פוחתין לעני בגורן וכו׳, ואתה מוליך לירושלים מעשר של שנה ראשונה ושנייה שֶׁהֶאֱכַלְתָּ, וּמִתְּוֶךָ בַּעֲרִתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת (דברים כו, יג), כמו שמפורש בכי תבלה לעשר (שם יב):
(1) מקץ שבע שנים. יכול שבע שנים לכל מלוה ומלוה, תלמוד לומר קרבה שנת השבע (לקמן פסוק ט), ואם אתה אומר ז׳ שנים לכל מלוה ומלוה, להלואת כל אחד ואחד, היאך היא קרבה, הא למדת ז׳ שנים למנין השמיטות:

2 וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשֶּׁה
יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ לֹא־יִגֹּשׁ אֶת־רֵעֵהוּ
וְאֶת־אָחִיו כִּי־קָרָא שְׁמִטָּה לַיהוָה׃

וְדֵין פִּתְגָם שְׁמִטְּתָא דְּיַשְׁמִיט כָּל גְּבַר
מָרֵי רְשׁוּ דְּיִרְשֵׁי בְּחַבְרֵיהּ לָא יִתְבַּע מִן
חַבְרֵיהּ וּמִן אֲחוּהִי אֲרֵי קְרָא שְׁמִטְּתָא
קֳדָם יְיָ׃

And this is the manner of the release: every creditor shall release that which he hath lent unto his neighbour; he shall not exact it of his neighbour and his brother; because the Lord's release hath been proclaimed.

3 אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־
אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ׃

מִן בַּר עַמְמִין תִּתְבַּע וְדִיהֵי לָךְ עִם
אֲחוּךְ תַּשְׁמִיט יְדָךְ׃

Of a foreigner thou mayest exact it; but whatsoever of thine is with thy brother thy hand shall release.

4 אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה־בְּךָ אֶבְיוֹן כִּי־בָרֵךְ
יְבָרֶכְךָ יְהוָה בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
נֹתֵן־לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ׃

לְחוֹד אֲרֵי לָא יְהֵי בָךְ מִסְכִּינָא אֲרֵי
בָּרְכָא יְבָרְכִנָּךְ יְיָ בְּאַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ
יָהֵיב לָךְ אַחְסָנָא לְמֵירְתַהּ׃

Howbeit there shall be no needy among you—for the Lord will surely bless thee in the land which the Lord thy God giveth thee for an inheritance to possess it—

5 רַק אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם׃

לְחוֹד אִם קַבָּלָא תְּקַבִּיל לְמֵימְרָא דַּיְיָ
אֱלָהָךְ לְמִטַּר לְמֶעֱבַד יָת כָּל תַּפְקִידְתָּא
הָדָא דַּאֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא דֵין׃

if only thou diligently hearken unto the voice of the Lord thy God, to observe to do all this commandment which I command thee this day.

6 כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־
לָךְ וְהַעֲבַטְתָּ גוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא
תַעֲבֹט וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא
יִמְשֹׁלוּ׃ (ס)

אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּרְכָךְ כְּמָא דְּמַלִּיל
לָךְ וְתוֹזֵיף לְעַמְמִין סַגִּיאִין וְאַתְּ לָא
תִּזִּיף וְתִשְׁלוֹט בְּעַמְמִין סַגִּיאִין וּבָךְ לָא
יִשְׁלְטוּן׃

For the Lord thy God will bless thee, as He promised thee; and thou shalt lend unto many nations, but thou shalt not borrow; and thou shalt rule over many nations, but they shall not rule over thee.

ז כִּי־יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן מֵאַחַד אַחֶיךָ בְּאַחַד
שְׁעָרֶיךָ בְּאַרְצְךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לָךְ לֹא תְאַמֵּץ אֶת־לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ
אֶת־יָדְךָ מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן׃

אֲרֵי יְהֵי בָךְ מִסְכִּינָא חַד מֵאַחָךְ בְּחֵדָא
מִקֹּרְנָךְ בְּאַרְעָךְ דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ לָא
תְתַקֵּיף יָת לִבָּךְ וְלָא תִקְפּוֹץ יָת יְדָךְ
מֵאֲחוּךְ מִסְכִּינָא׃

If there be among you a needy man, one of thy brethren, within any of thy gates, in thy land which the Lord thy God giveth thee, thou shalt not harden thy heart, nor shut thy hand from thy needy brother;

8 כִּי־פָתֹחַ תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ לוֹ וְהַעֲבֵט
תַּעֲבִיטֶנּוּ דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ׃

אֲרֵי מִפְּתָּח תִּפְתַּח יָת יְדָךְ לֵיהּ וְאוֹזְפָא
תּוֹזְפִנֵּיהּ כְּמִסַּת חוּסְרָנֵיהּ דְּחַסִּיר לֵיהּ׃

but thou shalt surely open thy hand unto him, and shalt surely lend him sufficient for his need in that which he wanteth.

9 הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־יִהְיֶה דָבָר עִם־לְבָבְךָ
בְּלִיַּעַל לֵאמֹר קָרְבָה שְׁנַת־הַשֶּׁבַע שְׁנַת
הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא
תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ
חֵטְא׃

אִסְתְּמַר לָךְ דִּלְמָא יְהֵי פִּתְגָם עִם לִבָּךְ
בִּרְשַׁע לְמֵימַר קָרִיבַת שַׁתָּא דְּשִׁבִיעֵיתָא
שַׁתָּא דְּשִׁמְטְּתָא וְתִבְאַשׁ עֵינָךְ בַּאֲחוּךְ
מִסְכִּינָא וְלָא תִתֵּין לֵיהּ וְיִקְרֵי עֲלָךְ קֳדָם
יְיָ וִיהֵי בָךְ חוֹבָא׃

Beware that there be not a base thought in thy heart, saying: 'The seventh year, the year of release, is at hand'; and thine eye be evil against thy needy brother, and thou give him nought; and he cry unto the Lord against thee, and it be sin in thee.

10 נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא־יֵרַע לְבָבְךָ בְּתִתְּךָ
לוֹ כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרֶכְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ׃

מִתָּן תִּתֵּין לֵיהּ וְלָא יִבְאַשׁ לִבָּךְ בְּמִתְּנָךְ
לֵיהּ אֲרֵי בְּדִיל פִּתְגָמָא הָדֵין יְבָרְכִנָּךְ יְיָ
אֱלָהָךְ בְּכָל עוּבָדָךְ וּבְכֹל אוֹשָׁטוּת יְדָךְ׃

Thou shalt surely give him, and thy heart shall not be grieved when thou givest unto him; because that for this thing the Lord thy God will bless thee in all thy work, and in all that thou puttest thy hand unto.

(2) שמוט כל בעל משה ידו. שמוט את ידו של כל בעל משה:
(3) את הנכרי תגש. זו מצות עשה (ספרי קיג):)
(4) אפס כי לא יהיה בך אביון. ולהלן הוא אומר כי לא יחדל אביון, אלא בזמן שאתם עושים רצונו של מקום אביונים באחריס ולא בכם, וכשאין אתם עושים רצונו של מקום אביונים בכם: אביון. דל מעני, ולשון אביון שהוא תואב לכל דבר:
(5) רק אם שמוע תשמע. אז לא יהיה בך אביון: שמוע תשמע. שמע קמעא, משמיעין אותו הרבה:
(6) כאשר דבר לך. והיכן דבר, בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר (לקמן כח, ג): והעבטת. כל לשון הלואה כשנופל על המלוה נופל בלשון מפעיל, כגון והלוית, והעבטת, ואם היה אומר ועבטת, היה נופל על הלוה, כמו ולוית: והעבטת גוים. יכול שתהא לוה מזה ומלוה לזה, תלמוד לומר ואתה לא תעבוט: ומשלת בגוים רבים. יכול גוייס אחרים מושלים עליך, תלמוד לומר וכך לא ימשלו:
(7) כי יהיה בך אביון. התאב תאב קודם: מאחד אחיך. אחיך מאביך קודם לאחיך מאמך: שעריך. עניי עירך קודמין לעניי עיר אחרת: לא תאמץ. יש לך אדם שמלטער אם יתן אם לא יתן, לכך נאמר לא תאמץ, יש לך אדם שפושט את ידו וקופצה, לכך נאמר ולא תקפוץ: מאחיך האביון. אם לא תתן לו, סופך להיות אחיו של אביון:
(8) פתח תפתח. אפילו כמה פעמים: כי פתח תפתח. הרי כי משמש בלשון אלא: והעבט תעביטנו. אם לא רצה במתנה תן לו בהלואה: די מחסורו. ואי אתה מצווה להעשירו (כתובות סז:): אשר יחסר לו. אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו (שם): לו. זו אשה, וכן הוא אומר אֶעֱשֶׂה לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ (בראשית ב, יח) שם)
(9) וקרא עליך. יכול מצוה, תלמוד לומר וְלֹא יִקְרָא (לקמן כד, טו ספרי קיז): והיה בך חטא. מכל מקום, אפילו לא יקרא, א"כ למה נאמר וקרא עליך, ממהר אני ליפרע על ידי הקורא יותר ממי שאינו קורא:
(10) נתון תתן לו. אפילו מאה פעמים: לו. בינו ובינך: כי בגלל הדבר. אפילו אמרת ליתן, אתה נוטל שכר האמירה עם שכר המעשה:

11 כִּי לֹא־יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ עַל־כֵּן
אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ
לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ וּלְאֶבְיֹנְךָ בְּאַרְצֶךָ׃ (ס)

אֲרֵי לָא יִפְסוּק מִסְכֵּינָא מִגּוֹ אַרְעָא
עַל כֵּן אֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ לְמֵימַר
מִפְתָּח תִּפְתַּח יָת יָדָךְ לַאֲחוּךָ לְעַנְיָךְ
וּלְמִסְכֵּינָךְ בְּאַרְעָךְ׃

11 For the poor shall never cease out of the land;
therefore I command thee, saying: 'Thou shalt
surely open thy hand unto thy poor and needy
brother, in thy land.'

12 כִּי־יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה
וַעֲבָדֶךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת
תְּשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ׃

אֲרֵי יִזְדַּבֵּן לָךְ אֲחוּךָ בַּר יִשְׂרָאֵל אוֹ
בַּת יִשְׂרָאֵל וְיִפְלְחִנָּךְ שֵׁית שְׁנִין וּבְשַׁתָּא
שְׁבִיעֵיתָא תִּפְטְרִנֵּיהּ בַּר חוֹרִין מִעִמָּךְ׃

12 If thy brother, a Hebrew man, or a Hebrew
woman, be sold unto thee, he shall serve thee six
years; and in the seventh year thou shalt let him
go free from thee.

13 וְכִי־תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ
רֵיקָם׃

וַאֲרֵי תִּפְטְרִנֵּיהּ בַּר חוֹרִין מִעִמָּךְ לָא
תִּפְטְרִנֵּיהּ רֵיקָן׃

13 And when thou lettest him go free from thee,
thou shalt not let him go empty;

14 הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיקֶבֶךָ
אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּתֶּן־לוֹ׃

אַפְרָשָׁא תַּפְרִישׁ לֵיהּ מִעָנָךְ וּמֵאִדְרָךְ
וּמִמַּעֲצַרְתָּךְ דְּבָרְכָךְ יְיָ אֱלָהָךְ תִּתֵּין
לֵיהּ׃

14 thou shalt furnish him liberally out of thy flock,
and out of thy threshing-floor, and out of thy
winepress; of that wherewith the Lord thy God
hath blessed thee thou shalt give unto him.

15 וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה הַיּוֹם׃

וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוַיְתָא בְּאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם וּפְרָקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ עַל כֵּן אֲנָא
מְפַקֵּיד לָךְ יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין יוֹמָא דֵין׃

15 And thou shalt remember that thou wast a
bondman in the land of Egypt, and the Lord
thy God redeemed thee; therefore I command
thee this thing to-day.

16 וְהָיָה כִּי־יֹאמַר אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי
אֲהַבְךָ וְאֶת־בֵּיתֶךָ כִּי־טוֹב לוֹ עִמָּךְ׃

וִיהֵי אֲרֵי יֵימַר לָךְ לָא אֶפּוֹק מֵעִמָּךְ אֲרֵי
רִיחֲמָךְ וְלֶאֱנָשׁ בֵּיתָךְ אֲרֵי טָב לֵיהּ עִמָּךְ׃

16 And it shall be, if he say unto thee: 'I will not go
out from thee'; because he loveth thee and thy
house, because he fareth well with thee;

17 וְלָקַחְתָּ אֶת־הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה בְאָזְנוֹ
וּבַדֶּלֶת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאַף
לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה־כֵּן׃

וְתִסַּב יָת מַרְצְעָא וְתִתֵּין בְּאוּדְנֵיהּ
וּבְדַשָּׁא וִיהֵי לָךְ עֶבֶד פְּלַח לְעָלַם וְאַף
לְאַמְתָּךְ תַּעֲבֵיד כֵּן׃

17 then thou shalt take an awl, and thrust it
through his ear and into the door, and he shall
be thy bondman for ever. And also unto thy
bondwoman thou shalt do likewise.

18 לֹא־יִקְשֶׁה בְעֵינְךָ בְּשַׁלֲּחֲךָ אֹתוֹ חָפְשִׁי
מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר עֲבָדְךָ שֵׁשׁ
שָׁנִים וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה׃ (פ)

לָא יִקְשֵׁי בְעֵינָךְ בְּשַׁלְחָךְ אִתָּהּ חָפְשִׁי
מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֵה שְׂכַר שָׂכִיר עֲבָדְךָ שֵׁשׁ
שְׁנִין וּיבָרְכָךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל דְּתַעֲבִיד׃

18 It shall not seem hard unto thee, when thou
lettest him go free from thee; for to the double
of the hire of a hireling hath he served thee six
years; and the Lord thy God will bless thee in
all that thou doest.

שביעי

19 כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ
הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד
בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ׃

כָּל בּוּכְרָא דְּיִתְיְלִיד בְּתוֹרָךְ וּבְעָנָךְ
דִּכְרִין תַּקְדִּישׁ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תִּפְלַח
בְּבוּכְרָא דְּתוֹרָךְ וְלָא תִגּוֹז בּוּכְרָא
דְּעָנָךְ׃

19 All the firstling males that are born of thy herd
and of thy flock thou shalt sanctify unto the
Lord thy God; thou shalt do no work with the
firstling of thine ox, nor shear the firstling of thy
flock.

20 לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אַתָּה וּבֵיתֶךָ׃

קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ תֵּיכְלִנֵּיהּ שְׁנָא בְשְׁנָא
בְּאַתְרָא דְּיִתְרְעֵי יְיָ אַתְּ וְאַנְשׁ בֵּיתָךְ׃

20 Thou shalt eat it before the Lord thy God year
by year in the place which the Lord shall
choose, thou and thy household.

(11) על כן. מפני כן: לאמר. (ספרי) עלה לטובתך אני מַשְׁיֵּךָ (ספרי קיח): לאחיך לעניך. לאיזה מה, לעני: לעניך. ביו"ד לאחד לשון עני לאחד הוא, אבל עניין בשני יודי"ן שני עניים:

(12) כי ימכר לך. על ידי אחריס, במכרוהו בית דין בגנבתו הכתוב מדבר (קידושין יד:), והרי כבר נאמר כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי (שמות כא, ב) ובמכרוהו בית דין הכתוב מדבר. אלא מפני שני דברים שנתחדשו כאן, אחד שכתוב או העבריה אף היא תצא בשש, ולא שמכרוה בית דין שאין הָאָמָה נמכרת בגנבתה, שנאמר בגנבתה (סוטה כג:), אלא בקטנה שמכרה אביה, ולמד כאן שאם שש שנים קודם שתביא סימנין, תצא, ועוד הידש כאן הענין תעניק:

(14) הענק תעניק. לשון עֲדִי, בגודה ובמרגלית העין, דבר שיהא ניכר שהטיבות לו. ויש מפרשים לשון הטענה על צוארו: מצאנך מגרנך ומיקבך. יכול אין לי אלא אלו בלבד, תלמוד לומר אשר ברכך מכל מה שברכך בורא. ולמה נאמרו אלו, מה אלו מיוחדים שהם בכלל ברכה, אף כל שהוא בכלל ברכה, יצאו פרדות. ולמדו רבותינו במסכת קידושין (יז) בגזירה שוה, כמה נותן לו מכל מין ומין:

(15) וזכרת כי עבד היית. והענקתי ושניתי לך מביזת מצרים וביזת הים, אף אתה הענק ושָׁנֵה לו:

(17) עבד עולם. יכול כמשמעו, תלמוד לומר וְשַׁבָּתָם אִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחַת אֲבֹתָיו (ויקרא כה, י), הא למדת שאין זה אלא עולמו של יובל (מכילתא משפטים פב): ואף לאמתך תעשה כן. הענק לה, יכול אף לרציעה השוה הכתוב אותה, תלמוד לומר וְאִם אָמוֹר יֹאמַר הָעֶבֶד (שמות כא, ה), עבד נרצע ואין אָמָה נרצעת:

(18) כי משנה שכר שכיר. מכאן אמרו, עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה, וזהו כפלים שבעבודת שכירי יום, ומהו עבודתו בלילה, רבו מוסר לו שפחה כנענית והולדות לאדון (קידושין טו.):

(19) כל הבכור וגו' תקדיש. ובמקום אחר הוא אומר לא יקדיש, שנאמר אַךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבָּכֵר לַה' וגו' (ויקרא כז, כו), הא כיצד, אינו מקדישו לקרבן אחר וכאן למד שמצוה לומר הרי אתה קדוש לגבורה. דבר אחר, א"א לומר תקדיש שכבר נאמר לא יקדיש, וא"א לומר לא יקדיש שהרי כבר נאמר תקדיש, הא כיצד, מקדישו אתה הקדש עצוי, ונותן להקדש כפי טובת הנאה שבו (ערכין כט.): לא תעבוד בבכור שורך ולא תגוז וגו'. אף החילוף למדו רבותינו שאסור (חולין קנז.), אלא שדבר הכתוב בהווה:

(20) לפני ה' אלהיך תאכלנו. לכהן הוא אומר, שכבר מצינו שהוא ממתנות כהונה אחד תס ואחד בעל מום, שנאמר וּבָשָׂרָם יִהְיֶה לָּךְ וגו' (במדבר יח, יח בכורות כח.): שנה בשנה. מכאן שאין משהין אותו יותר על שנתו, יכול יהא פסול משעברה שנתו, כבר הוקש למעשר, שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך

21 וְכִי־יִהְיֶה בּוֹ מוּם פִּסֵּחַ אֹו עִוֵּר כֹּל מָום רָע לֹא תִזְבָּחֻנּוּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

21 וַאֲרֵי יְהֵי בֵּיהּ מוּמָא חֲגִיר אוֹ עֲוִיר כֹּל מוּם בִּישׁ לָא תִכְּסִנֵּיהּ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ׃

And if there be any blemish therein, lameness, or blindness, any ill blemish whatsoever, thou shalt not sacrifice it unto the Lord thy God.

22 בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו כַּצְּבִי וְכָאַיָּל׃

22 בְּקִרְוָךְ תֵּיכְלִנֵּיהּ מְסָאֲבָא וְדָכְיָא כַּחְדָּא כִּבְשַׂר טַבְיָא וְאַיְלָא׃

Thou shalt eat it within thy gates; the unclean and the clean may eat it alike, as the gazelle, and as the hart.

23 רַק אֶת־דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם׃ (פ)

23 לְחוֹד יָת דְּמֵיהּ לָא תֵיכוֹל עַל אַרְעָא תֵּישְׁדִנֵּיהּ כְּמַיָּא׃

Only thou shalt not eat the blood thereof; thou shalt pour it out upon the ground as water.

XVI שָׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה׃

XVI טַר יָת יַרְחָא דַּאֲבִיבָא וְתַעֲבֵיד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אֲרֵי בְּיַרְחָא דַּאֲבִיבָא אַפְּקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ מִמִּצְרַיִם וַעֲבַד לָךְ נִסִּין בְּלֵילְיָא׃

Observe the month of Abib, and keep the passover unto the Lord thy God; for in the month of Abib the Lord brought thee forth out of Egypt by night.

2 וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם׃

2 וְתִכּוֹס פִּסְחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ מִן בְּנֵי עָנָא וְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא מִן תּוֹרֵי בְּאַתְרָא דִּיתְרְעֵי יְיָ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִינְתֵּיהּ תַּמָּן׃

And thou shalt sacrifice the passover-offering unto the Lord thy God, of the flock and the herd, in the place which the Lord shall choose to cause His name to dwell there.

3 לֹא־תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל־עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזֹון יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת־יֹום צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ׃

3 לָא תֵיכוֹל עֲלוֹהִי חֲמִיעַ שִׁבְעָא יוֹמִין תֵּיכוֹל עֲלוֹהִי פַּטִּירָא לְחֵים עֲנִיֵּי אֲרֵי בְּבְהִילוּ נְפַקְתָּא מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּדִיל דְּתִדְכַּר יָת יוֹם מִפְּקָךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם כֹּל יוֹמֵי חַיָּיךְ׃

Thou shalt eat no leavened bread with it; seven days shalt thou eat unleavened bread therewith, even the bread of affliction; for in haste didst thou come forth out of the land of Egypt; that thou mayest remember the day when thou camest forth out of the land of Egypt all the days of thy life.

4 וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלְךָ שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא־יָלִין מִן־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיֹּום הָרִאשֹׁון לַבֹּקֶר׃

4 וְלָא יִתַּחֲזֵי לָךְ חֲמִיר בְּכָל תְּחוּמָךְ שִׁבְעָא יוֹמִין וְלָא יְבִית מִן בִּשְׂרָא דְּתִכּוֹס בְּרַמְשָׁא בְּיוֹמָא קַדְמָאָה לְצַפְרָא׃

And there shall be no leaven seen with thee in all thy borders seven days; neither shall any of the flesh, which thou sacrificest the first day at even, remain all night until the morning.

5 לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת־הַפֶּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃

5 לֵית לָךְ רְשׁוּ לְמִכַּס יָת פִּסְחָא בַּחֲדָא מִן קִרְוָךְ דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ׃

Thou mayest not sacrifice the passover-offering within any of thy gates, which the Lord thy God giveth thee;

6 כִּי אִם־אֶל־הַמָּקֹום אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם תִּזְבַּח אֶת־הַפֶּסַח בָּעֶרֶב כְּבֹוא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם׃

6 אֶלָּהֵין בְּאַתְרָא דִּיתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִינְתֵּיהּ תַּמָּן תִּכּוֹס יָת פִּסְחָא בְּרַמְשָׁא כְּמֵיעַל שִׁמְשָׁא זְמַן מִפְּקָךְ מִמִּצְרָיִם׃

but at the place which the Lord thy God shall choose to cause His name to dwell in, there thou shalt sacrifice the passover-offering at even, at the going down of the sun, at the season that thou camest forth out of Egypt.

7 וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ בַּמָּקֹום אֲשֶׁר יִבְחָר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ׃

7 וּתְבַשֵּׁיל וְתֵיכוֹל בְּאַתְרָא דִּיתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּיהּ וְתִתְפְּנֵי בְּצַפְרָא וּתְהָךְ לְקִרְוָךְ׃

And thou shalt roast and eat it in the place which the Lord thy God shall choose; and thou shalt turn in the morning, and go unto thy tents.

וילהרך ובכורות בקרך וצאנך (לעיל יד, כג), מה מעשר שני אינו נפסל מֵשֶׁנָּה לחברתה, אף בכור אינו נפסל, אלא שמצוה תוך שנתו: שנה בשנה. אם שחטו בסוף שנתו, אוכלו אותו היום ויום אחד משנה אחרת, למד שנאכל לשני ימים ולילה אחד (שם כז: ספרי קכה):

(21) מום. כללו: פסח או עור. פרט: כל מום רע. חזר וכללו, מה הפרט מפורש מום הגלוי ואינו חוזר, אף כל מום שבגלוי ואינו חוזר:

(23) רק את דמו לא תאכל. אלא תאמר הואיל וכולו היתר הבא מכלל איסור הוא, שהרי קדוש, ונשחט בחוץ בלא פדיון ונאכל, יכול יהא אף הדם מותר, תלמוד לומר רק את דמו לא תאכל:

(1) שמור את חדש האביב. מקודש בזאת שמור שיהא ראוי לאביב, להקריב בו את מנחת העומר, ואם לאו עַבֵּר את השנה: ממצרים לילה. והלא ביום יצאו, שנאמר מִמְּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו' (במדבר לג, ג), אלא לפי שבלילה נתן להם פרעה רשות ללאת, שנאמר וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וגו' (שמות יב, לא):

(2) וזבחת פסח לה' אלהיך צאן. שנאמר מן הכבשים ומן העזים תקחו (שמות יב, ה): ובקר. תזבח לחגיגה (ספרי קכט), שאם נמנו על הפסח חבורה מרובה, מביאים עמו חגיגה כדי שיהא נאכל על השובע (פסחים ע.). ועוד למדו רבותינו דברים הרבה מפסוק זה:

(3) לחם עני. לחם שמזכיר את העוני שנתענו במצרים: כי בחפזון יצאת. ולא הספיק בצק להחמיץ, וזה יהיה לך לזכרון, וחפזון לא שלך היה, אלא של מצרים, שכן הוא אומר וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל הָעָם וגו' (שמות יב, לג): למען תזכר. על ידי אכילת הפסח והמצה, את יום צאתך:

(4) ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר. אזהרה למותיר בפסח דורות, לפי שלא נאמר אלא בפסח מצרים, ויום ראשון האמור כאן הוא י"ד בניסן, כמה דאת אמר לַדַּ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם (שמות יב, טו), ולפי שנסתלק הכתוב מענינו של פסח והתחיל לדבר בחקות שבעת ימים כגון שבעת ימים תאכל עליו מצות ולא ירואה לך שאור בכל גבולך, הוצרך לפרש באיזו זביחה הוא מזהיר, שאם כתב ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב לבקר, הייתי אומר שלמים הנשחטים כל שבעה, כולן בבל תותירו ואינן נאכלין אלא ליום ולילה, לכך כתב בערב ביום הראשון. דבר אחר, בחגיגת י"ד הכתוב מדבר, ולמד עליה שנאכלת לשני ימים, והראשון האמור כאן, ביו"ט הראשון הכתוב מדבר, וכן משמעות המקרא, בשר חגיגה אשר תזבח בערב, לא ילין ביו"ט הראשון עד בקרו של שני, אבל נאכלת היא בארבעה עשר ובט"ו, וכך היא שנויה במסכת פסחים (עא:):

(6) בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים. הרי שלשה זמנים חלוקים, בערב משש שעות ולמעלה זבחהו, וכבוא השמש תאכלהו, ומועד לאתך אתה שורפהו, כלומר נעשה נותר ויצא לבית השריפה (ספרי קלג):

8 שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה׃ (ס)

שִׁתָּא יוֹמִין תֵּיכוֹל פַּטִּירָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה כְּנִישׁ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תַעֲבִיד עֲבִידָא׃

8 Six days thou shalt eat unleavened bread; and on the seventh day shall be a solemn assembly to the Lord thy God; thou shalt do no work therein.

9 שִׁבְעָה שָׁבֻעֹת תִּסְפָּר־לָךְ מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה תָּחֵל לִסְפֹּר שִׁבְעָה שָׁבֻעוֹת׃

שִׁבְעָא שָׁבוּעִין תִּמְנֵי לָךְ מִשֵּׁירָיוּת מַגְלָא בַּחֲצַד עִמְרָא דַּאֲרָמוּתָא תְּשָׁרֵי לְמִמְנֵי שִׁבְעָא שָׁבוּעִין׃

9 Seven weeks shalt thou number unto thee; from the time the sickle is first put to the standing corn shalt thou begin to number seven weeks.

10 וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבֻעוֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן כַּאֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

וְתַעֲבִיד חַגָּא דְּשָׁבוּעַיָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ מִסַּת נִדְבַת יְדָךְ דְּתִתֵּין כְּמָא דִּיבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ׃

10 And thou shalt keep the feast of weeks unto the Lord thy God after the measure of the freewill-offering of thy hand, which thou shalt give, according as the Lord thy God blesseth thee.

11 וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם׃

וְתִתְחַדֵּי קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרַתָּךְ וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ וְלֵיוָאָה דִּבְקִרְנָךְ וְגִיּוֹרָא וְיַתְמָא וְאַרְמַלְתָּא דִּבֵינָךְ בְּאַתְרָא דִּיִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִינְתֵּיהּ תַּמָּן׃

11 And thou shalt rejoice before the Lord thy God, thou, and thy son, and thy daughter, and thy man-servant, and thy maid-servant, and the Levite that is within they gates, and the stranger, and the fatherless, and the widow, that are in the midst of thee, in the place which the Lord thy God shall choose to cause His name to dwell there.

12 וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרָיִם וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה׃ (פ)

וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּמִצְרָיִם וְתִטַּר וְתַעֲבִיד יָת קְיָמַיָּא הָאִלֵּין׃

12 And thou shalt remember that thou wast a bondman in Egypt; and thou shalt observe and do these statutes.

מפטיר 13 חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ׃

חַגָּא דְּמִטַּלְיָא תַּעֲבִיד לָךְ שִׁבְעָא יוֹמִין בְּמִכְנְשָׁךְ מֵאִדְרָךְ וּמִמַּעֲצַרְתָּךְ׃

13 Thou shalt keep the feast of tabernacles seven days, after that thou hast gathered in from thy threshing-floor and from thy winepress.

14 וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃

וְתִתְחַדֵּי בְּחַגָּךְ אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרַתָּךְ וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ וְלֵיוָאָה וְגִיּוֹרָא וְיַתְמָא וְאַרְמַלְתָּא דִּבְקִרְנָךְ׃

14 And thou shalt rejoice in thy feast, thou, and thy son, and thy daughter, and thy man-servant, and thy maid-servant, and the Levite, and the stranger, and the fatherless, and the widow, that are within thy gates.

15 שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחָר יְהוָה כִּי יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ׃

שִׁבְעָא יוֹמִין תֵּיחוֹג קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּאַתְרָא דִּיִתְרְעֵי יְיָ אֲרֵי יְבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל עֲלַלְתָּךְ וּבְכֹל עוּבְדֵי יְדָךְ וּתְהֵי בְּרַם חָדֵי׃

15 Seven days shalt thou keep a feast unto the Lord thy God in the place which the Lord shall choose; because the Lord thy God shall bless thee in all thine increase, and in all the work of thy hands, and thou shalt be altogether joyful.

16 שָׁלֹשׁ פְּעָמִים ׀ בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת־פְּנֵי יְהוָה רֵיקָם׃

תְּלָת זִמְנִין בְּשַׁתָּא יִתְחֲזוֹן כָּל דְּכוּרָךְ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּאַתְרָא דִּיִתְרְעֵי בְּחַגָּא דְּפַטִּירַיָּא וּבְחַגָּא דְּשָׁבוּעַיָּא וּבְחַגָּא דִּמְטַלְיָא וְלָא יִתְחֲזוֹן קֳדָם יְיָ רֵיקָנִין׃

16 Three times in a year shall all thy males appear before the Lord thy God in the place which He shall choose; on the feast of unleavened bread, and on the feast of weeks, and on the feast of tabernacles; and they shall not appear before the Lord empty;

17 איש כמתנת ידו כברכת יהוה אלהיך אשר נתן־לך׃ (ס) פסוקים

גְּבַר כְּמַתְּנַת יְדֵיהּ כְּבִרְכַּתָּא דַּיְיָ אֱלָהָךְ דִּיהַב לָךְ׃

17 every man shall give as he is able, according to the blessing of the Lord thy God which He hath given thee.

The Haftara is Isaiah 54:11 – 55:5 on page 755. On Rosh Ḥodesh, read the Maftir on page 526. Most read the Haftara for Rosh Ḥodesh when that occurs (and combine this Haftara with Ki Tetze), but the special Haftara for Erev Rosh Ḥodesh is not read when this week is Erev Rosh Ḥodesh.

(7) ובשלת. זהו גלי אם, שאף הוא קרוי בישול: ופנית בבקר. לנקרו של שני, מלמד שטעון לינה ליל של מוצאי יו"ט (ספרי קלד מגיגה יז.):
(8) ששת ימים תאכל מצות. ובמקום אחר הוא אומר שֶׁבַעַת יָמִים (שמות יב, טו), שבעה מן הישן ושמה מן החדש. דבר אחר, למד על אכילת מצה בשביעי שאינה חובה, ומכאן אתה למד לששת ימים, שהרי שביעי בכלל היה, ויצא מן הכלל ללמד שאין אכילת מצה בו חובה אלא רשות, ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, מה שביעי רשות אף כולם רשות, חוץ מלילה הראשון שהכתוב קבעו חובה, שנאמר בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת (שם יח פסחים קכ.): עצרת לה׳ אלהיך. עצור עצמך מן המלאכה. דבר אחר, כְּנוּפְיָא של מאכל ומשתה, לשון נַעֲלָה גָּא אוֹתָךְ (שופטים יג, טו):
(9) מהחל חרמש בקמה. משנקצר העומר, שהוא ראשית הקציר (ספרי קלו:):
(10) מסת נדבת ידך. די נדבת ידך, הכל לפי הברכה, הבא שלמי שמחה, וְקַדֵּשׁ קרואים לאכול:
(11) והלוי והגר והיתום והאלמנה. ארבעה שלי כנגד ארבעה שלך, בנך ובתך ועבדך ואמתך, אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך:
(12) וזכרת כי עבד היית וגו׳. על מנת כן פדיתיך שתשמור ותעשה את החקים האלה:
(13) באספך. בזמן האסיף שאתה מכניס לבית פירות הקיץ. דבר אחר באספך מגרנך ומיקבך, למד שמסככין את הסוכה בפסולת גורן ויקב (סוכה יב.):
(15) והיית אך שמח. לפי פשוטו אין זה לשון צווי אלא לשון הבטחה, ולפי תלמודו (שם מח.) למדו מכאן, לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה:
(16) ולא יראה את פני ה׳ ריקם. אלא הבא עולות ראייה ושלמי חגיגה:
(17) איש כמתנת ידו. מי שיש לו אוכלין הרבה ומכסים מרובים, יביא עולות מרובות ושלמים מרובים (חגיגה ח:):

שופטים יד
שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם מִשְׁפַּט־צֶדֶק׃
דַּיָּנִין וּפוּרְעָנִין תְּמַנֵּי לָךְ בְּכָל קִרְוָךְ דַּיָּן אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ לְשִׁבְטָךְ וִידִינוּן יָת עַמָּא דִּין דְּקִשׁוֹט׃
18 Judges and officers shalt thou make thee in all thy gates, which the Lord thy God giveth thee, tribe by tribe; and they shall judge the people with righteous judgment.

19 לֹא־תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תַכִּיר פָּנִים וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים וְיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם׃
לָא תַצְלֵי דִּין לָא תִשְׁתְּמוֹדַע אַפִּין וְלָא תְקַבֵּיל שׁוּחְדָּא אֲרֵי שׁוּחְדָּא מְעַוַּר עֵינֵי חַכִּימִין וּמְקַלְקֵיל פִּתְגָמִין תְּרִיצִין׃
19 Thou shalt not wrest judgment; thou shalt not respect persons; neither shalt thou take a gift; for a gift doth blind the eyes of the wise, and pervert the words of the righteous.

20 צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ (ס)
קוּשְׁטָא קוּשְׁטָא תִּרְדּוֹף בְּדִיל דְּתֵיחֵי וְתֵירַת יָת אַרְעָא דַּיָּן אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ׃
20 Justice, justice shalt thou follow, that thou mayest live, and inherit the land which the Lord thy God giveth thee.

לוי
לֹא־תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל־עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לָּךְ׃
לָא תִצּוּב לָךְ אֲשֵׁירַת כָּל אִילָן בְּסִטַר מַדְבְּחָא דַּיָּן אֱלָהָךְ דְּתַעֲבִיד לָךְ׃
21 Thou shalt not plant thee an Asherah of any kind of tree beside the altar of the Lord thy God, which thou shalt make thee.

22 וְלֹא־תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂנֵא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ (ס)
וְלָא תְקִים לָךְ קָמָא דְּרַחֵיק יְיָ אֱלָהָךְ׃
22 Neither shalt thou set thee up a pillar, which the Lord thy God hateth.

XVII
לֹא־תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם כֹּל דָּבָר רָע כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא׃ (ס)
לָא תִכּוֹס קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ תּוֹר וְאִמַּר דִּיהֵי בֵיהּ מוּמָא כֹּל מִדְּעַם בִּישׁ אֲרֵי מְרַחַק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ הוּא׃
XVII Thou shalt not sacrifice unto the Lord thy God an ox, or a sheep, wherein is a blemish, even any evil thing; for that is an abomination unto the Lord thy God.

2 כִּי־יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ׃
אֲרֵי יִשְׁתְּכַח בֵּינָךְ בַּחֲדָא מִן קִרְוָךְ דַּיָּן אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ גְּבַר אוֹ אִתָּא דְּיַעֲבִיד יָת דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לְמִעְבַּר עַל קְיָמֵיהּ׃
2 If there be found in the midst of thee, within any of thy gates which the Lord thy God giveth thee, man or woman, that doeth that which is evil in the sight of the Lord thy God, in transgressing His covenant,

3 וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי׃
וַאֲזַל וּפְלַח לְטָעָוָת עַמְמַיָּא וּסְגִיד לְהוֹן וּלְשַׁמְשָׁא אוֹ לְסִיהֲרָא אוֹ לְכָל חֵילֵי שְׁמַיָּא דְּלָא פַקִּידִית׃
3 and hath gone and served other gods, and worshipped them, or the sun, or the moon, or any of the host of heaven, which I have commanded not;

4 וְהֻגַּד־לְךָ וְשָׁמָעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֱשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל׃
וְיִתְחַוֵּא לָךְ וְתִשְׁמַע וְתִתְבַּע יָאוּת וְהָא קוּשְׁטָא כֵּינָן פִּתְגָמָא אִתְעֲבִידַת תּוֹעֵיבְתָּא הָדָא בְּיִשְׂרָאֵל׃
4 and it be told thee, and thou hear it, then shalt thou inquire diligently, and, behold, if it be true, and the thing certain, that such abomination is wrought in Israel;

5 וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה הַהִוא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אֶל־שְׁעָרֶיךָ אֶת־הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה וּסְקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ׃
וְתַפֵּיק יָת גּוּבְרָא הַהוּא אוֹ יָת אִתְּתָא הַהִיא דַּעֲבַדוּ יָת פִּתְגָמָא בִּישָׁא הָדֵין לְתָרַע בֵּית דִּינָךְ יָת גּוּבְרָא אוֹ יָת אִתְּתָא וְתִרְגְּמִנּוּן בְּאַבְנַיָּא וִימוּתוּן׃
5 then shalt thou bring forth that man or that woman, who have done this evil thing, unto thy gates, even the man or the woman; and thou shalt stone them with stones, that they die.

(18) שופטים ושוטרים. שופטים, דיינין הפוסקים את הדין: ושוטרים. הרודין את העם אחר מצותן, שמכין וכופתין במקל ובחלוצה עד שיקבל עליו את דין השופט: בכל שעריך. בכל עיר ועיר (סנהדרין טז:): לשבטיך. שופטים ושוטרים תתן לך לשבטיך בכל שעריך אשר ה' אלהיך נתן לך: לשבטיך. מלמד, שמושיבין דיינין לכל שבט ושבט ובכל עיר ועיר: ושפטו את העם וגו'. מגיד דיינין מומחים ולדיקים לשפוט לצדק:
(19) לא תטה משפט. כמשמעו: לא תכיר פנים. אף בשעת הטענות, אזהרה לדיין שלא יהא רך לזה וקשה לזה, אחד עומד ואחד יושב, לפי שבחרוה שהדיין מכבד את חבירו, משתמין טענותיו: ולא תקח שחד. אפילו לשפוט לצדק (ספרי קמד): כי השחד יעור. משקבל שוחד ממנו, אי אפשר שלא יטה את לבבו אצלו להפך בזכותו (כתובות קה:): דברי צדיקים. דברים המלודקים, משפטי אמת:
(20) צדק צדק תרדף. הלך אחר בית דין יפה (ספרי קמד סנהדרין לב:): למען תחיה וירשת. כדאי הוא מנוי הדיינין הבשרים, להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן (שם):
(21) לא תטע לך אשרה. להייבו עליה משעת נטיעתה, ואפילו לא עבדה, עובר בלא תעשה על נטיעתה: לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך. אזהרה לנוטע אילן ולבונה בית בהר הבית:
(22) ולא תקים לך מצבה. מצבת אבן אחת, להקריב עליה אפילו לשמים: אשר שנא. מזבח אבנים ומזבח אדמה צוה לעשות, ואת זו שנא, כי חק היתה לכנעניים, ואע"פ שהיתה אהובה לו בימי האבות, עכשיו שנאה, מאחר שעשאוה אלו חק לעבודת אלילים:
(1) לא תזבח וגו' כל דבר רע. אזהרה למפגל בקדשים ע"י דבור רע (ספרי קמז). ועוד נדרשו בו שאר דרשות בשחיטת קדשים (זבחים לו.):
(2) לעבר בריתי. אשר כרת ה' אתכם שלא לעבוד אלילים:
(3) אשר לא צויתי. לעבדם (מגילה ט:):
(4) נכון. מכוון העדות:
(5) והוצאת את האיש ההוא וגו' אל שעריך וגו'. המתרגם אל שעריך, לתרע בית דינך, טועה, שכן שנינו אל שעריך זה שער שעבד בו, או אינו אלא שער שנדון

6 עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אֹו שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל־פִּי עֵד אֶחָד׃

עַל מֵימַר תְּרֵין סָהֲדִין אוֹ תְּלָתָא סָהֲדִין יִתְקְטֵיל דְּחַיָּיב קַטְלָא לָא יִתְקְטֵיל עַל מֵימַר סָהִיד חַד׃

6 At the mouth of two witnesses, or three witnesses, shall he that is to die be put to death; at the mouth of one witness he shall not be put to death.

7 יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ (פ)

יְדָא דְּסָהֲדַיָּא תְּהֵי בֵּיהּ בְּקַדְמֵיתָא לְמִקְטְלֵיהּ וִידָא דְּכֹל עַמָּא בְּבָתְרֵיתָא וּתְפַלֵּי עָבֵיד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ׃

7 The hand of the witnesses shall be first upon him to put him to death, and afterward the hand of all the people. So thou shalt put away the evil from the midst of thee.

8 כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין־דָּם ׀ לְדָם בֵּין־דִּין לְדִין וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ׃

אֲרֵי יִתְפְּרַשׁ מִנָּךְ פִּתְגָּמָא דְּדִינָא בֵּין דַּם לְדַם בֵּין דִּין לְדִין וּבֵין מַכְתָּשׁ סְגִירוּ לְמַכְתָּשׁ סְגִירוּ פִּתְגָּמֵי פְּלוּגַת דִּינָא בְּקִרְוָךְ וּתְקוּם וְתִסַּק לְאַתְרָא דְּיִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּיהּ׃

8 If there arise a matter too hard for thee in judgment, between blood and blood, between plea and plea, and between stroke and stroke, even matters of controversy within thy gates; then shalt thou arise, and get thee up unto the place which the Lord thy God shall choose.

9 וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט׃

וְתֵיתֵי לְוָת כָּהֲנַיָּא לֵיוָאֵי וּלְוָת דַּיָּינָא דִּיהֵי בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן וְתִתְבַּע וְיַחֲוּוֹן לָךְ יָת פִּתְגָּמָא דְּדִינָא׃

9 And thou shalt come unto the priests the Levites, and unto the judge that shall be in those days; and thou shalt inquire; and they shall declare unto thee the sentence of judgment.

10 וְעָשִׂיתָ עַל־פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּךָ׃

וְתַעְבֵּיד עַל מֵימַר פִּתְגָּמָא דְּיַחֲוּוֹן לָךְ מִן־אַתְרָא הַהוּא דְּיִתְרְעֵי יְיָ וְתִטַּר לְמֶעֱבַד כְּכֹל דְּיַלְפּוּנָךְ׃

10 And thou shalt do according to the tenor of the sentence, which they shall declare unto thee from that place which the Lord shall choose; and thou shalt observe to do according to all that they shall teach thee.

ישראל 11 עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל׃

עַל מֵימַר אוֹרָיְתָא דְּיַלְפּוּנָךְ וְעַל דִּינָא דְּיֵימְרוּן לָךְ תַּעֲבֵיד לָא תְסְטֵי מִן־פִּתְגָּמָא דְּיַחֲוּוֹן לָךְ לְיַמִּינָא וְלִשְׂמָאלָא׃

11 According to the law which they shall teach thee, and according to the judgment which they shall tell thee, thou shalt do; thou shalt not turn aside from the sentence which they shall declare unto thee, to the right hand, nor to the left.

12 וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֶל־הַכֹּהֵן הָעֹמֵד לְשָׁרֵת שָׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל׃

וְגוּבְרָא דְּיַעֲבֵיד בִּרְשַׁע בְּדִיל דְּלָא לְקַבָּלָא מִן כָּהֲנָא דְּקָאֵים לְשַׁמָּשָׁא תַּמָּן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אוֹ מִן דַּיָּינָא וְיִתְקְטֵיל גּוּבְרָא הַהוּא וּתְפַלֵּי עָבֵיד דְּבִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל׃

12 And the man that doeth presumptuously, in not hearkening unto the priest that standeth to minister there before the Lord thy God, or unto the judge, even that man shall die; and thou shalt exterminate the evil from Israel.

13 וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד׃ (ס)

וְכָל עַמָּא יִשְׁמְעוּן וְיִדְחֲלוּן וְלָא יַרְשְׁעוּן עוֹד׃

13 And all the people shall hear, and fear, and do no more presumptuously.

שני טו 14 כִּי־תָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּה בָּהּ וְאָמַרְתָּ אָשִׂימָה עָלַי מֶלֶךְ כְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתָי׃

אֲרֵי תֵּיעוֹל לְאַרְעָא דְּיָיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ וְתֵירְתַהּ וְתִתֵּיב בַּהּ וְתֵימַר אֲמַנֵּי עֲלַי מַלְכָּא כְּכָל עַמְמַיָּא דִּבְסַחְרָנִי׃

14 When thou art come unto the land which the Lord thy God giveth thee, and shalt possess it, and shalt dwell therein; and shalt say: 'I will set a king over me, like all the nations that are round about me';

15 שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחָר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֶת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אָחִיךָ הוּא׃

מַנָּאָה תְּמַנֵּי עֲלָךְ מַלְכָּא דְּיִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּיהּ מִגּוֹ אֲחָךְ תְּמַנֵּי עֲלָךְ מַלְכָּא לֵית לָךְ רְשׁוּ לְמַנָּאָה עֲלָךְ גְּבַר נוּכְרָאי דְּלָא אֲחוּךְ הוּא׃

15 thou shalt in any wise set him king over thee, whom the Lord thy God shall choose; one from among thy brethren shalt thou set king over thee; thou mayest not put a foreigner over thee, who is not thy brother.

בו. נאמר שעריך למטה ונאמר שעריך למעלה, מה שעריך האמור למעלה שער שעבד בו, אף שעריך האמור למטה שער שעבד בו, ותרגומו לְקָרְוָיךְ:

(6) שנים עדים או שלשה. אם מתקיימת עדות בשניים למה פרט לך שלשה, להקיש שלשה לשניים, מה שניים עדות אחת אף שלשה עדות אחת, ואין נעשין זוממין עד שיזומו כולם (מכות ה:):

(8) כי יפלא. כל הפלאה לשון הבדלה ופרישה, שהדבר נבדל ומכוסה ממך: בין דם לדם. בין דם טמא לדם טהור (נדה יט ספרי קנב): בין דין לדין. בין דין זכאי לדין חייב: ובין נגע לנגע. בין נגע טמא לנגע טהור: דברי ריבות. שיהיו חכמי העיר חולקים בדבר, זה מטמא וזה מטהר, זה מחייב וזה מזכה: וקמת ועלית. מלמד, שבית המקדש גבוה מכל המקומות (סנהדרין פז.):

(9) הכהנים הלוים. הכהנים שיצאו משבט לוי: ואל השופט אשר יהיה בימים ההם. ואפילו אינו כשאר שופטים שהיו לפניו, אתה צריך לשמוע לו (ספרי קנג), אין לך אלא שופט שבימיך (ר"ה כה.):

(11) ימין ושמאל. אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין (ספרי קנד), וכל שכן כשאומר לך על ימין ימין, ועל שמאל שמאל:

(13) וכל העם ישמעו. מכאן, שממתינין לו עד הרגל, וממיתין אותו ברגל (סנהדרין פט.):

16 רַק֒ לֹא־יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים֮ וְלֹא־יָשִׁיב אֶת־
הָעָם֒ מִצְרַיְמָה לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס וַיהוָה֒
אָמַר לָכֶם לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה
עוֹד׃

לְחוֹד לָא יַסְגֵּי לֵיהּ סוּסָן וְלָא יָתִיב יָת
עַמָּא לְמִצְרַיִם בְּדִיל לְאַסְגָּאָה סוּסָן וַיְיָ
אֲמַר לְכוֹן לָא תֵיסְפּוּן לְמִתָּב בְּאוֹרְחָא
הָדָא עוֹד׃

16 Only he shall not multiply horses to himself, nor cause the people to return to Egypt, to the end that he should multiply horses; forasmuch as the Lord hath said unto you: 'Ye shall henceforth return no more that way.'

17 וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ
וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד׃

וְלָא יַסְגֵּי לֵיהּ נְשִׁין וְלָא יִטְעֵי לִבֵּיהּ
וְכַסְפָּא וְדַהְבָּא לָא יַסְגֵּי לֵיהּ לַחְדָּא׃

17 Neither shall he multiply wives to himself, that his heart turn not away; neither shall he greatly multiply to himself silver and gold.

18 וְהָיָה כְשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב
לוֹ אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת֒ עַל־סֵפֶר
מִלִּפְנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם׃

וִיהֵי כְּמִתְּבֵיהּ עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתֵיהּ
וְיִכְתּוֹב לֵיהּ יָת פִּרְשֶׁגֶן אוֹרָיְתָא הָדָא עַל
סִפְרָא מִן קֳדָם כָּהֲנַיָּא לֵיוָאֵי׃

18 And it shall be, when he sitteth upon the throne of his kingdom, that he shall write him a copy of this law in a book, out of that which is before the priests the Levites.

19 וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל־יְמֵי חַיָּיו
לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה֒ אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיו
לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת
וְאֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשֹׂתָם׃

וּתְהֵי עִמֵּיהּ וִיהֵי קָרֵי בֵּיהּ כָּל יוֹמֵי חַיּוֹהִי
בְּדִיל דְּיֵילַף לְמִדְחַל קֳדָם יְיָ אֱלָהֵיהּ
לְמִטַּר יָת כָּל פִּתְגָמֵי אוֹרָיְתָא הָדָא וְיָת
קְיָמַיָּא הָאִלֵּין לְמֶעֱבַדְהוֹן׃

19 And it shall be with him, and he shall read therein all the days of his life; that he may learn to fear the Lord his God, to keep all the words of this law and these statutes, to do them;

20 לְבִלְתִּי רוּם־לְבָבוֹ מֵאֶחָיו וּלְבִלְתִּי סוּר
מִן־הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן יַאֲרִיךְ
יָמִים עַל־מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב
יִשְׂרָאֵל׃ (ס)

בְּדִיל דְּלָא יֵירַם לִבֵּיהּ מֵאֲחוֹהִי וּבְדִיל
דְּלָא יִסְטֵי מִן תַּפְקִידְתָּא לִימִינָא
וְלִשְׂמָאלָא בְּדִיל דְּיוֹרֵיךְ יוֹמִין עַל
מַלְכוּתֵיהּ הוּא וּבְנוֹהִי בְּגוֹ יִשְׂרָאֵל׃

20 that his heart be not lifted up above his brethren, and that he turn not aside from the commandment, to the right hand, or to the left; to the end that he may prolong his days in his kingdom, he and his children, in the midst of Israel.

שלישי לֹא־יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל־שֵׁבֶט לֵוִי
חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־יִשְׂרָאֵל אִשֵּׁי יְהוָה
וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּן׃

לָא יְהֵי לְכָהֲנַיָּא לֵיוָאֵי כָּל שִׁבְטָא דְּלֵוִי
חוּלָק וְאַחְסָנָא עִם יִשְׂרָאֵל קוּרְבָּנַיָּא דַיְיָ
וְאַחְסָנְתֵּיהּ יֵיכְלוּן׃

XVIII The priests the Levites, even all the tribe of Levi, shall have no portion nor inheritance with Israel; they shall eat the offerings of the Lord made by fire, and His inheritance.

2 וְנַחֲלָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ בְּקֶרֶב אֶחָיו יְהוָה֒
הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ׃ (ס)

וְאַחְסָנָא לָא יְהֵי לֵיהּ בְּגוֹ אֲחוֹהִי מַתְּנָן
דִּיהַב לֵיהּ יְיָ אֲגִין אַחְסָנְתֵּיהּ כְּמָא
דְּמַלֵּיל לֵיהּ׃

2 And they shall have no inheritance among their brethren; the Lord is their inheritance, as He hath spoken unto them.

3 וְזֶה יִהְיֶה֒ מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת
זֹבְחֵי הַזֶּבַח אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה וְנָתַן֒ לַכֹּהֵן
הַזְּרֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה׃

וְדֵין יְהֵי דְּחָזֵי לְכָהֲנַיָּא מִן עַמָּא מִן נָכְסֵי
נִכְסָתָא אִם תּוֹר אִם־שֵׂה יִתֵּין לְכָהֲנָא
דְּרָעָא וּלוּעָא וְקֵיבְתָא׃

3 And this shall be the priests' due from the people, from them that offer a sacrifice, whether it be ox or sheep, that they shall give unto the priest the shoulder, and the two cheeks, and the maw.

(16) לא ירבה לו סוסים. אלא כדי מרכבתו, שלא ישיב את העם מצרימה, שהסוסים באים משם, כמו שנאמר בשלמה, וַתַּעֲלֶה וַתֵּצֵא מֶרְכָּבָה מִמִּצְרַיִם בֶּשֶׁשׁ מְאוֹת כֶּסֶף וְסוּס בַּחֲמִשִּׁים וּמֵאָה (מלכים־א י, כט סנהדרין כא:):
(17) ולא ירבה לו נשים. אלא שמונה עשרה, שמצינו שהיו לו לדוד שש נשים, ונאמר לו, וְאֵס מְעָט וְאֹסִפָה לְךָ כָּהֵנָּה וְכָהֵנָּה (שמואל־ב יב, ח): וכסף וזהב לא ירבה לו מאד. אלא כדי ליתן לאכסניא (ס"א לאפסניא) (סנהדרין שם):
(18) והיה כשבתו. אם עשה כן, כדאי הוא שתתקיים מלכותו: את משנה התורה. שתי ספרי תורות, אחת שהיא מונחת בבית גנזיו, ואחת שנכנסת ויוצאת עמו (סנהדרין שם), ואונקלוס תרגם פִּתְשֶׁגֶן, פָּתַר מִשְׁנָה לָשׁוֹן שִׁנּוּן וְדִבּוּר:
(19) דברי התורה. כמשמעו:
(20) ולבלתי סור מן המצוה. אפילו מצוה קלה של נביא: למען יאריך ימים. מכלל הן אתה שומע לאו, וכן מצינו בשאול, שאמר לו שמואל שִׁבְעַת יָמִים תּוֹחֵל עַד בּוֹאִי אֵלֶיךָ (שמואל־א י, ח), לְהַעֲלוֹת עֹלוֹת וגו', וכתיב וַיּוֹחֶל שִׁבְעַת יָמִים (שם יג, ח), ולא שמר הבטחתו לשמור כל היום, ולא הספיק להעלות העולה, עד שבא שמואל ואמר לו נִסְכָּלְתָּ לֹא שָׁמַרְתָּ וגו' (שם יג) ועתה ממלכתך לא תקום (שם יד), הא למדת, שבשביל מצוה קלה של נביא, נענש: הוא ובניו. מגיד שאם בנו הגון למלכות, הוא קודם לכל אדם (הוריות יא:):
(1) כל שבט לוי. בין תמימין בין בעלי מומין: חלק. בגיזה: ונחלה. באדמה: אשי ה׳. קדשי המקדש (ס"א קדשי הקדשים): ונחלתו. אלו קדשי הגבול, תרומות ומעשרות, אבל נחלה גמורה, לא יהיה לו בקרב אחיו. ובספרי דרשו (קסד), ונחלה לא יהיה לו. זו נחלת שאר. בקרב אחיו, זו נחלת (גירסת הרמב"ן: שבעה) ממשה, ואיני יודע מה היא, ורואה לי, שארץ כנען שמעבר הירדן ואילך נקראת ארץ ממשה עממיים, ושל סיחון ועוג שני עממיים, אמורי וכנעני, ונחלת שאר לרבות קיני וקנזי וקדמוני, וכן דורש בפרשת מתנות שנאמרו לאהרן על כן לא היה ללוי וגו', להזהיר על קיני וקנזי וקדמוני (ספרי קרח קיט). שוב נמצא בדברי רבי קלונימוס, הכי גרסינן בספרי. ונחלה לא יהיה לו, אלו נחלת ממשה. בקרב אחיו. אלו נחלת שבעה, נחלת ממשה שבטים ונחלת שבעה שבטים, ומתוך שמשה ויהושע לא חלקו נחלה אלא לחמשה שבטים בלבד, שכן משה הנחיל לראובן וגד וחצי שבט מנשה, ויהושע הנחיל ליהודה ואפרים ולחצי שבט מנשה, ושבעה האחרים נטלו מאליהן אחרי מות יהושע, ומתוך כך הזכיר ממשה לבד ושבעה לבד:
(2) כאשר דבר לו. בְּאֹרְשָׁם לא תִנְחָל וגו' אֲנִי חֶלְקְךָ (במדבר יח, כ):
(3) מאת העם. ולא מאת הכהנים: אם שור אם שה. פרט לחיה: הזרוע. מן הפרק של ארכובה עד כף של יד שקורין אשפלדו"ן: והלחיים. עם הלשון. דורשי רשומות היו אומרים זרוע תחת יד, שנאמר וַיִּקַּח לֹמַח בְּיָדוֹ (במדבר כה, ז). לחייס, תחת תפלה, שנאמר וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל (תהלים קו, ל). והקבה, תחת הָאִשָּׁה אֶל קֻבָּתָהּ (במדבר כה, ח חולין קלד:):

4 רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית
גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לוֹ׃

4 The first-fruits of thy corn, of thy wine, and of
thine oil, and the first of the fleece of thy sheep,
shalt thou give him.

5 כִּי בוֹ בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִכָּל־שְׁבָטֶיךָ
לַעֲמֹד לְשָׁרֵת בְּשֵׁם־יְהוָה הוּא וּבָנָיו כָּל־
הַיָּמִים׃ (ס)

5 For the Lord thy God hath chosen him out of
all thy tribes, to stand to minister in the name of
the Lord, him and his sons for ever.

רביעי 6 וְכִי־יָבֹא הַלֵּוִי מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל־
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הוּא גָּר שָׁם וּבָא בְּכָל־אַוַּת
נַפְשׁוֹ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחָר יְהוָה׃

6 And if a Levite come from any of thy gates out
of all Israel, where he sojourneth, and come with
all the desire of his soul unto the place which the
Lord shall choose;

7 וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָיו כְּכָל־אֶחָיו
הַלְוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי יְהוָה׃

7 then he shall minister in the name of the Lord
his God, as all his brethren the Levites do, who
stand there before the Lord.

8 חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ לְבַד מִמְּכָרָיו עַל־
הָאָבוֹת׃ (ס)

8 They shall have like portions to eat, beside that
which is his due according to the fathers' houses.

9 כִּי אַתָּה בָּא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תִלְמַד לַעֲשׂוֹת
כְּתוֹעֲבֹת הַגּוֹיִם הָהֵם׃

9 When thou art come into the land which the
Lord thy God giveth thee, thou shalt not learn
to do after the abominations of those nations.

10 לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ
קֹסֵם קְסָמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף׃

10 There shall not be found among you any one
that maketh his son or his daughter to pass
through the fire, one that useth divination, a
soothsayer, or an enchanter, or a sorcerer,

11 וְחֹבֵר חָבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב וְיִדְּעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל־
הַמֵּתִים׃

11 or a charmer, or one that consulteth a ghost or a
familiar spirit, or a necromancer.

12 כִּי־תוֹעֲבַת יְהוָה כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה וּבִגְלַל
הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ
אוֹתָם מִפָּנֶיךָ׃

12 For whosoever doeth these things is an
abomination unto the Lord; and because of
these abominations the Lord thy God is
driving them out from before thee.

13 תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

13 Thou shalt be whole-hearted with the Lord thy
God.

חמישי טו* 14 כִּי גוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם
אֶל־מְעֹנְנִים וְאֶל־קֹסְמִים יִשְׁמָעוּ וְאַתָּה
לֹא כֵן נָתַן לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

14 For these nations, that thou art to dispossess,
hearken unto soothsayers, and unto diviners;
but as for thee, the Lord thy God hath not
suffered thee so to do.

(4) ראשית דגנך. זו תרומה, ולא פירש בה שיעור, אבל רבותינו נתנו בה שיעור (תרומות פ"ד מ"ג), עין יפה אחד מארבעים, עין רעה אחד מששים, בינונית אחד מחמשים, וסמכו על המקרא שלא לפחות מאחד מששים, שנאמר וְשִׁשִּׁיתֶם הָעֵיפָה מֶחֱמֶר הַשְּׂעֹרִים (יחזקאל מה, יג). ששית האיפה הני סאה, כשאתה נותן הני סאה לכור הרי ג' מששים, שהכור שלשים סאין: וראשית גז צאנך. כשאתה גוזז לאיך בכל שנה, תן ממנה ראשית לכהן, ולא פירש בה שיעור, ורבותינו (חולין קלז:) נתנו בה שיעור ג' מששים. וכמה לאן מיינות בראשית הגז, חמש רחלות, שנאמר וְחָמֵשׁ לְאֹן עֲשׂוּיוֹת (שמואל־א כה, יח), רבי עקיבא אומר, ראשית גז שתים, לאיך ארבע, תתן לו הרי חמש:

(5) לעמוד לשרת. מכאן, שאין שירות אלא מעומד:

(6) וכי יבא הלוי. יכול בנו לוי ודאי הכתוב מדבר, תלמוד לומר ושרת, יצאו לויים שאין ראוין לשירות (ספרי קסח): ובא בכל אות נפשו וגו' ושרת. למד על הכהן, שבא ומקריב קרבנות נדבתו או חובתו ואפילו במשמר שאינו שלו. דבר אחר, עוד למד על הכהנים הבאים לרגל, שמקריבין במשמר ועובדין בקרבנות הבאות מחמת הרגל, כגון מוספי הרגל, ואע"פ שאין המשמר שלהם:

(8) חלק כחלק יאכלו. מלמד, שחולקין בעורות ובבשר שעירי חטאות, יכול אף בדברים הבאים שלא מחמת הרגל, כגון תמידים ומוספי שבת ונדרים ונדבות, תלמוד לומר לבד ממכריו על האבות, חוץ ממה שמכרו האבות בימי דוד ושמואל, שנקבעו המשמרות, ומכרו זה לזה טול אתה שֶׁבַּפֶּךָ ואני אטול שבתי:

(9) לא תלמד לעשות. אבל אתה למד להבין ולהורות (סנהדרין סח.), כלומר להבין מעשיהם כמה הם מקולקלין, ולהורות לבניך לא תעשה כך וכך שזה הוא חוק העובדי כוכבים:

(10) מעביר בנו ובתו באש. היא עבודת המולך, עושה מדורות אש מבאן ומבאן, ומעבירו בין שתיהם (סנהדרין סד:): קסם קסמים. איזהו קוסם, האומז את מקלו ואומר אם אלך אם לא אלך, וכן הוא אומר עַמִּי בְּעֵצוֹ יִשְׁאָל וּמַקְלוֹ יַגִּיד לוֹ (הושע ד, יב): מעונן. רבי עקיבא אומר, אלו ותני עוֹנוֹת, שאומרים עונה פלונית יפה להתחיל, וחכמים אומרים אלו אותזי העינים (סנהדרין סה:): מנחש. פתו נפלה מפיו, לבי הפסיקו בדרך, מקלו נפל מידו (סנהדרין סז):

(11) וחבר חבר. שמלרף נחשים או עקרבים או שאר חיות למקום אחד (ספרי קעג): ושואל אוב. זה מכשפות ששמו פיתום, ומדבר מִשֶּׁחִיו ומעלה את המת בגוף השחי שלו: וידעוני. מכניס עצם היה ששמה ידוע לתוך פיו, ומדבר העצם ע"י מכשפות: ודרש אל המתים. כגון המעלה בזכרותו, והנשאל בגלגולת:

(12) כל עושה אלה. עושה כל אלה לא נאמר, אלא כל עושה אלה, אפילו אחת מהן (ספרי קעג):

(13) תמים תהיה עם ה' אלהיך. התהלך עמו בתמימות ותצפה לו, ולא תחקור אחר העתידות, אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות, ואז תהיה עמו ולחלקו:

(14) לא כן נתן לך ה' אלהיך. לשמוע אל מעוננים ואל קוסמים, שהרי השרה שכינה על הנביאים ואורים ותומים:

15 נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי יָקִים לְךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן׃

15 נְבִיָא מִבֵּינָךְ מֵאֲחָךְ דְּכְוָתִי יְקִים לָךְ יְיָ
אֱלָהָךְ מִנֵּיהּ תְּקַבְּלוּן׃

16 כְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁאַלְתָּ מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּחֹרֵב בְּיוֹם הַקָּהָל לֵאמֹר לֹא אֹסִף
לִשְׁמֹעַ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהָי וְאֶת־הָאֵשׁ
הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא־אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא
אָמוּת׃

16 כְּכֹל דִּשְׁאֵילְתָּא מִן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
בְּחוֹרֵב בְּיוֹמָא דִּקְהָלָא לְמֵימַר לָא
אוֹסִיף לְמִשְׁמַע יָת קָל מֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהִי
וְיָת אִישָׁתָא רַבְּתָא הָדָא לָא אֶחְזֵי עוֹד
וְלָא אֶמּוּת׃

17 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הֵיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ׃

17 וַאֲמַר יְיָ לִי אַתְקִינוּ דְּמַלִּילוּ׃

18 נָבִיא אָקִים לָהֶם מִקֶּרֶב אֲחֵיהֶם כָּמוֹךָ
וְנָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיו וְדִבֶּר אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־
אֲשֶׁר אֲצַוֶּנּוּ׃

18 נְבִיָא אֲקִים לְהוֹן מִגּוֹ אֲחֵיהוֹן כְּוָתָךְ
וְאֶתֵּין פִּתְגָמַי נְבוּאָתִי בְּפוּמֵיהּ וִימַלֵּיל
עִמְּהוֹן יָת כָּל דַּאֲפַקְּדִנֵּיהּ׃

19 וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרַי
אֲשֶׁר יְדַבֵּר בִּשְׁמִי אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ׃

19 וִיהֵי גּוּבְרָא דְּלָא יְקַבֵּיל לְפִתְגָמַי
דִּימַלֵּיל בִּשְׁמִי מֵימְרִי יִתְבַּע מִנֵּיהּ׃

20 אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי
אֶת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר
בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא׃

20 בְּרַם נְבִיָא דְּיַרְשַׁע לְמַלָּלָא פִּתְגָמָא
בִּשְׁמִי יָת דְּלָא פַּקֵּידְתֵּיהּ לְמַלָּלָא
וְדִימַלֵּיל בְּשׁוּם טָעֲוָת עַמְמַיָּא וְיִתְקְטֵיל
נְבִיָא הַהוּא׃

21 וְכִי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ אֵיכָה נֵדַע אֶת־הַדָּבָר
אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוֹ יְהוָה׃

21 וַאֲרֵי תֵימַר בְּלִבָּךְ אֵיכְדֵין נְדַע יָת
פִּתְגָמָא דְּלָא מַלִּילֵיהּ יְיָ׃

22 אֲשֶׁר יְדַבֵּר הַנָּבִיא בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה
הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא־
דִבְּרוֹ יְהוָה בְּזָדוֹן דִּבְּרוֹ הַנָּבִיא לֹא תָגוּר
מִמֶּנּוּ׃ (ס)

22 דִּימַלֵּיל נְבִיָא בִּשְׁמָא דַיְיָ וְלָא יְהֵי
פִּתְגָמָא וְלָא יִתְקַיֵּים הוּא פִּתְגָמָא דְּלָא
מַלִּילֵיהּ יְיָ בְּרִשְׁעָא מַלִּילֵיהּ נְבִיָא לָא
תִּדְחֲלוּן מִנֵּיהּ׃

XIX כִּי־יַכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶת־אַרְצָם וִירִשְׁתָּם
וְיָשַׁבְתָּ בְּעָרֵיהֶם וּבְבָתֵּיהֶם׃

XIX אֲרֵי יְשֵׁיצֵי יְיָ אֱלָהָךְ יָת עַמְמַיָּא דַיְיָ
אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ יָת אַרְעְהוֹן וְתֵירְתִּנּוּן
וְתִתֵּיב בְּקִרְוֵיהוֹן וּבְבָתֵּיהוֹן׃

2 שְׁלֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ בְּתוֹךְ אַרְצְךָ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ׃

2 תְּלָת קִרְוִין תַּפְרִישׁ לָךְ בְּגוֹ אַרְעָךְ דַּיְיָ
אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ לְמֵירְתַהּ׃

3 תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשַׁלַּשְׁתָּ אֶת־גְּבוּל אַרְצְךָ
אֲשֶׁר יַנְחִילְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוּס
שָׁמָּה כָּל־רֹצֵחַ׃

3 תִּתְקַן לָךְ אוֹרְחָא וּתְתַלִּית יָת תְּחוּם
אַרְעָךְ דְּיַחְסְנִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ וִיהֵי לְמִעְרַק
לְתַמָּן כָּל קָטוֹל׃

15 A prophet will the Lord thy God raise up unto thee, from the midst of thee, of thy brethren, like unto me; unto him ye shall hearken;

16 according to all that thou didst desire of the Lord thy God in Horeb in the day of the assembly, saying: 'Let me not hear again the voice of the Lord my God, neither let me see this great fire any more, that I die not.'

17 And the Lord said unto me: 'They have well said that which they have spoken.

18 I will raise them up a prophet from among their brethren, like unto thee; and I will put My words in his mouth, and he shall speak unto them all that I shall command him.

19 And it shall come to pass, that whosoever will not hearken unto My words which he shall speak in My name, I will require it of him.

20 But the prophet, that shall speak a word presumptuously in My name, which I have not commanded him to speak, or that shall speak in the name of other gods, that same prophet shall die.'

21 And if thou say in thy heart: 'How shall we know the word which the Lord hath not spoken?'

22 When a prophet speaketh in the name of the Lord, if the thing follow not, nor come to pass, that is the thing which the Lord hath not spoken; the prophet hath spoken it presumptuously, thou shalt not be afraid of him.

XIX When the Lord thy God shall cut off the nations, whose land the Lord thy God giveth thee, and thou dost succeed them, and dwell in their cities, and in their houses;

2 thou shalt separate three cities for thee in the midst of thy land, which the Lord thy God giveth thee to possess it.

3 Thou shalt prepare thee the way, and divide the borders of thy land, which the Lord thy God causeth thee to inherit, into three parts, that every manslayer may flee thither.

(15) מקרבך מאחיך כמוני. כמו שאני מקרבך מאחיך, יקוס לך תחתי, וכן מנביא לנביא:
(20) אשר לא צויתיו לדבר. אבל צויתי לחבירו (סנהדרין פט.): ואשר ידבר בשם אלהים אחרים. אפילו כוון את ההלכה, לאסור את האסור ולהתיר את המותר: ומת. בחנק, שלשה מיתתן בידי אדם, המתנבא מה שלא שמע, ומה שלא נאמר לו ונאמר לחבירו, והמתנבא בשם עבודת אלילים.אבל הכובש את נבואתו, והעובר על דברי נביא, והעובר על דברי עצמו, מיתתן בידי שמים, שנאמר אנכי אדרוש מעמו (סנהדרין פט. ספרי קעג):
(21) וכי תאמר בלבבך. עתידין אתם לומר, כשיבא חנניה בן עזור ומתנבא, הִנֵּה כְלֵי בֵּית ה׳ מוּשָׁבִים מִבָּבֶלָה עַתָּה מְהֵרָה (ירמיה כז, טז), וירמיהו עומד ונוזף אֶל הָעַמִּדִים וְעַל הַיָּם, וְעַל יֶתֶר הַכֵּלִים (שם יט) שלא גלו עם יכניה, בָּבֶלָה יוּבָאוּ (שם כב) עם גלות צדקיהו:
(22) אשר ידבר הנביא. ויאמר דבר זה עתיד לבא עליכם (ספרי קעח), ותראו שלא יבא. הוא הדבר אשר לא דברו ה׳. והרוג אותו. ואם תאמר, זו במתנבא על העתידות, הרי שבא ואמר עשו כך וכך ומפי הקב״ה אני אומר, כבר נצטוו, שאם בא להדיחך מאחת מכל המצות לא תשמע לו (לעיל פרשה יג), אע״כ מומתה הוא לך שהוא צדיק גמור, כגון אליהו בהר הכרמל, שהקריב בבמה בשעת איסור הבמות כדי לגדור את ישראל, הכל לפי צורך שעה וסייג הפרצה. לכך נאמר אליו תשמעון: לא תגור ממנו. לא תמנע עצמך מללמד עליו חובה (ספרי שם), ולא תירא ליענש עליו:
(3) תכין לך הדרך. מקלט, מקלט, היה כתוב על פרשת דרכים (מכות יג): ושלשת את גבול ארצך. שיהא מתחלת הגבול, עד העיר הראשונה של עיר מקלט, כשיעור מהלך שיש ממנה עד השנייה, וכן משנייה לשלישית, וכן מן השלישית עד הגבול השני של ארץ ישראל:

4 וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר־יָנוּס שָׁמָּה וָחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת־רֵעֵהוּ בִּבְלִי־דַעַת וְהוּא לֹא־שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם׃

וְדֵין פִּתְגָם קְטוֹלָא דְּיִעְרוֹק לְתַמָּן וְיִתְקַיַּם דְּיִקְטוֹל יָת חַבְרֵיהּ בְּלָא מַדְּעֵיהּ וְהוּא לָא שָׂנֵי לֵיהּ מֵאֶתְמָלִי וּמִדְּקַמּוֹהִי׃

4 And this is the case of the manslayer, that shall flee thither and live: whoso killeth his neighbour unawares, and hated him not in time past;

5 וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת־רֵעֵהוּ בַיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן־הָעֵץ וּמָצָא אֶת־רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל־אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי׃

וּדְיֵיעוֹל עִם חַבְרֵיהּ בְּחוּרְשָׁא לְמִקַּץ אָעִין וְתִתְמְרֵיג יְדֵיהּ בְּבַרְזְלָא לְמִקְצֵיהּ אָעָא וְיִשְׁתְּלִיף בַּרְזְלָא מִן אָעָא וְיַשְׁכַּח יָת חַבְרֵיהּ וִימוּת הוּא יִעְרוֹק לַחֲדָא מִן קִרְוַיָּא הָאִלֵּין וְיִתְקַיַּם׃

5 as when a man goeth into the forest with his neighbour to hew wood, and his hand fetcheth a stroke with the axe to cut down the tree, and the head slippeth from the helve, and lighteth upon his neighbour, that he die; he shall flee unto one of these cities and live;

6 פֶּן־יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הָרֹצֵחַ כִּי־יֵחַם לְבָבוֹ וְהִשִּׂיגוֹ כִּי־יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט־מָוֶת כִּי לֹא שֹׂנֵא הוּא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁום׃

דִּלְמָא יִרְדּוֹף גְּאֵיל דְּמָא בָּתַר קָטוֹלָא אֲרֵי יִיחַם לִבֵּיהּ וְיִדְבְּקִנֵּיהּ אֲרֵי יִסְגֵּי אוֹרְחָא וְיִקְטְלִנֵּיהּ נְפַשׁ וְלֵיהּ לֵית חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל אֲרֵי לָא שָׂנֵי הוּא לֵיהּ מֵאֶתְמָלִי וּמִדְּקַמּוֹהִי׃

6 lest the avenger of blood pursue the manslayer, while his heart is hot, and overtake him, because the way is long, and smite him mortally; whereas he was not deserving of death, inasmuch as he hated him not in time past.

7 עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר שָׁלֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ׃

עַל כֵּן אֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ לְמֵימַר תְּלָת קִרְוִין תַּפְרִישׁ לָךְ׃

7 Wherefore I command thee, saying: 'Thou shalt separate three cities for thee.'

8 וְאִם־יַרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ וְנָתַן לְךָ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר לָתֵת לַאֲבֹתֶיךָ׃

וְאִם יַפְתֵּי יְיָ אֱלָהָךְ יָת תְּחוּמָךְ כְּמָא דְּקַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ וְיִתֵּין לָךְ יָת כָּל אַרְעָא דְּמַלִּיל לְמִתַּן לַאֲבָהָתָךְ׃

8 And if the Lord thy God enlarge thy border, as He hath sworn unto thy fathers, and give thee all the land which He promised to give unto thy fathers—

9 כִּי־תִשְׁמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשֹׂתָהּ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו כָּל־הַיָּמִים וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה׃

אֲרֵי תִטַּר יָת כָּל תַּפְקִידְתָּא הָדָא לְמֶעְבְּדָהּ דַּאֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא דֵין לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ וְלִמְהָךְ בְּאוֹרְחָן דִּתְקָנָן קֳדָמוֹהִי כָּל יוֹמַיָּא וְתוֹסִיף לָךְ עוֹד תְּלָת קִרְוִין עַל תְּלָת אִלֵּין׃

9 if thou shalt keep all this commandment to do it, which I command thee this day, to love the Lord thy God, and to walk ever in His ways—then shalt thou add three cities more for thee, beside these three;

10 וְלֹא יִשָּׁפֵךְ דָּם נָקִי בְּקֶרֶב אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וְהָיָה עָלֶיךָ דָּמִים׃ (פ)

וְלָא יִשְׁתְּפֵךְ דַּם נָקֵי בְּגַוֵּי אַרְעָךְ דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ אַחְסָנָא וִיהֵי עֲלָךְ חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל׃

10 that innocent blood be not shed in the midst of thy land, which the Lord thy God giveth thee for an inheritance, and so blood be upon thee.

11 וְכִי־יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וָמֵת וְנָס אֶל־אַחַת הֶעָרִים הָאֵל׃

וַאֲרֵי יְהֵי גְּבַר שָׂנֵי לְחַבְרֵיהּ וְיִכְמֹוֹן לֵיהּ וִיקוּם עֲלוֹהִי וְיִקְטְלִנֵּיהּ נְפַשׁ וִימוּת וְיִעְרוֹק לַחֲדָא מִן קִרְוַיָּא הָאִלֵּין׃

11 But if any man hate his neighbour, and lie in wait for him, and rise up against him, and smite him mortally that he die; and he flee into one of these cities;

12 וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם וָמֵת׃

וְיִשְׁלְחוּן סָבֵי קַרְתֵּיהּ וְיִדְבְּרוּן יָתֵיהּ מִתַּמָּן וְיִמְסְרוּן יָתֵיהּ בְּיַד גְּאֵיל דְּמָא וִימוּת׃

12 then the elders of his city shall send and fetch him thence, and deliver him into the hand of the avenger of blood, that he may die.

13 לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וּבִעַרְתָּ דַם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל וְטוֹב לָךְ׃ (ס)

לָא תְחוּס עֵינָךְ עֲלוֹהִי וּתְפַלֵּי אָשְׁדֵי דַם זַכָּאי מִיִּשְׂרָאֵל וְיֵיטַב לָךְ׃

13 Thine eye shall not pity him, but thou shalt put away the blood of the innocent from Israel, that it may go well with thee.

ששי 14 לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ׃ (ס)

לָא תְשַׁנֵּי תְּחוּמָא דְּחַבְרָךְ דְּתַחִימוּ קַדְמָאֵי בְּאַחְסָנָתָךְ דְּתַחְסֵין בְּאַרְעָא דַיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ לְמֵירְתַהּ׃

14 Thou shalt not remove thy neighbour's landmark, which they of old time have set, in thine inheritance which thou shalt inherit, in the land that the Lord thy God giveth thee to possess it.

(5) ונדחה ידו. כשנא להפיל הגרזן על העץ, ותרגומו וְתִתְמְרֵיג ידיה, לשון ונשמטה ידו להפיל מכת הגרזן על העץ, כִּי שָׁמְטוּ הַדָּקָר (שמואל־ב ו, ו) תרגם יונתן מַרֵי מְרַגּוֹתֵי תּוֹרָיָא: ונשל הברזל מן העץ. יש מרבותינו אומרים נשמט הברזל מִקַּפּוֹ, ויש מהם אומרים שישל הברזל לאחיכה מן העץ המתבקע, והיא נתזה והרגה (מכות ז):

(6) פן ירדף גאל הדם. לכך אני אומר להכין לך הדרך וערי מקלט רבים:

(8) ואם ירחיב. כאשר נשבע לתת לך ארץ קני וקנזי וקדמוני:

(9) ויספת לך עוד שלש. הרי תשע, ג׳ שבעבר הירדן, וג׳ שבארץ כנען, וג׳ לעתיד לבא:

(11) וכי יהיה איש שנא לרעהו. ע״י שנאתו הוא בא לידי ארב לו, מכאן אמרו, עבר אדם על מצוה קלה סופו לעבור על מצוה חמורה, לפי שעבר על לא תִשְׂנָא (ויקרא יט, ז), סופו לבא לידי שפיכות דמים, לכך נאמר וכי יהיה איש שונא לרעהו וגו׳, שהיה לו לכתוב וכי יקום איש וארב לרעהו והכהו נפש:

(13) לא תחוס עינך עליו. שלא תאמר, הראשון כבר נהרג, למה אנו הורגים את זה ונמצאו שני ישראלים הרוגים (ספרי קפז):

15 לֹא־יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל־עָוֹן
וּלְכָל־חַטָּאת בְּכָל־חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל־
פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל־פִּי שְׁלֹשָׁה־עֵדִים
יָקוּם דָּבָר׃

לָא יְקוּם סָהִיד חַד בִּגְבַר לְכָל עֲוָיָן
וּלְכָל חוֹבִין בְּכָל חֵטְא דְּיִחְטֵי עַל מֵימַר
תְּרֵין סָהֲדִין אוֹ עַל מֵימַר תְּלָתָא סָהֲדִין
יִתְקַיַּם פִּתְגָמָא׃

15 One witness shall not rise up against a man for any iniquity, or for any sin, in any sin that he sinneth; at the mouth of two witnesses, or at the mouth of three witnesses, shall a matter be establishment

16 כִּי־יָקוּם עֵד־חָמָס בְּאִישׁ לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה׃

אֲרֵי יְקוּם סָהִיד שְׁקַר בִּגְבַר לְאַסְהָדָא
בֵּיהּ סָטְיָא׃

16 If an unrighteous witness rise up against any man to bear perverted witness against him;

17 וְעָמְדוּ שְׁנֵי־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־לָהֶם הָרִיב
לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר
יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם׃

וְיִקוּמוּן תְּרֵין גּוּבְרַיָּא דִּילְהוֹן דִּינָא קֳדָם
יְיָ קֳדָם כָּהֲנַיָּא וְדַיָּנַיָּא דִּיהוֹן בְּיוֹמַיָּא
הָאִנּוּן׃

17 then both the men, between whom the controversy is, shall stand before the Lord, before the priests and the judges that shall be in those days.

18 וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב וְהִנֵּה עֵד־שֶׁקֶר
הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְּאָחִיו׃

וְיִתְבְּעוּן דַּיָּנַיָּא יָאוּת וְהָא סָהִיד שִׁקְרָא
סְהֲדָא שִׁקְרָא אַסְהֵיד בַּאֲחוּהִי׃

18 And the judges shall inquire diligently; and, behold, if the witness be a false witness, and hath testified falsely against his brother;

19 וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו
וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃

וְתַעְבְּדוּן לֵיהּ כְּמָא דְּחַשִּׁיב לְמֶעֱבַד
לַאֲחוּהִי וּתְפַלֵּי עֲבִיד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ׃

19 then shall ye do unto him, as he had purposed to do unto his brother; so shalt thou put away the evil from the midst of thee.

20 וְהַנִּשְׁאָרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא־יֹסִפוּ
לַעֲשׂוֹת עוֹד כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ׃

וּדְיִשְׁתָּאֲרוּן יִשְׁמְעוּן וְיִדְחָלוּן וְלָא יֵיסְפוּן
לְמֶעֱבַד עוֹד כְּפִתְגָמָא בִּישָׁא הָדֵין בֵּינָךְ׃

20 And those that remain shall hear, and fear, and shall henceforth commit no more any such evil in the midst of thee.

21 וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן
בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרָגֶל׃ (ס)

וְלָא תְחוּס עֵינָךְ נַפְשָׁא חֲלָף נַפְשָׁא עֵינָא
חֲלָף עֵינָא שִׁנָּא חֲלָף שִׁנָּא יְדָא חֲלָף יְדָא
רִגְלָא חֲלָף רִגְלָא׃

21 And thine eye shall not pity: life for life, eye for eye, tooth for tooth, hand for hand, foot for foot.

XX כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶךָ וְרָאִיתָ סוּס
וָרֶכֶב עַם רַב מִמְּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם
כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעֲלֶךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃

אֲרֵי תִפּוֹק לְאַגָּחָא קְרָבָא עַל בַּעֲלֵי
דְּבָבָךְ וְתִחְזֵי סוּסָן וּרְתִכִּין עַם סַגִּי מִנָּךְ
לָא תִדְחַל מִנְּהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ מֵימְרֵיהּ
בְּסַעֲדָךְ דְּאַסְקָךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

XX When thou goest forth to battle against thine enemies, and seest horses, and chariots, and a people more than thou, thou shalt not be afraid of them; for the Lord thy God is with thee, who brought thee up out of the land of Egypt.

2 וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל־הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ
הַכֹּהֵן וְדִבֶּר אֶל־הָעָם׃

וִיהֵי כְּמִקְרַבְכוֹן לְאַגָּחָא קְרָבָא וְיִתְקָרַב
כָּהֲנָא וִימַלֵּיל עִם עַמָּא׃

2 And it shall be, when ye draw nigh unto the battle, that the priest shall approach and speak unto the people,

(14) לא תסיג גבול. לשון נָסוּג אָחוֹר (ישעיה מב, יז), שמחזיר סימן חלוקת הקרקע לאחור, לתוך שדה חבירו, למען הרחיב את שלו, והלא כבר נאמר לא תגזול, מה תלמוד לומר לא תסיג, למד על העוקר תחום חבירו שעובר בשני לאוין, יכול אף בחוץ לארץ, תלמוד לומר בנחלתך אשר תנחל וגו׳, בארץ ישראל עובר בשני לאוין, בחוץ לארץ אינו עובר אלא משום לא תגזול:

(15) עד אחד. זה בנה אב, כל עד שבתורה שניים, אלא אם כן פרט לך בו אחד (סוטה ב:): לכל עון ולכל חטאת. להיות חבירו נענש על עדותו, לא עונש גוף ולא עונש ממון, אבל קם הוא לשבועה (ספרי קפח), אמר לחבירו תן לי מנה שהלויתיך, א״ל אין לך בידי כלום, ועד אחד מעידו שיש לו, חייב להשבע לו: על פי שני עדים. ולא שיכתבו עדותם בחגרת וישלחו לב״ד, ולא שיעמוד תורגמן בין העדים ובין הדייניס (שם):

(16) לענות בו סרה. דבר שאינו, שהוסר העד הזה מכל העדות הזאת, כילד, שאמרו לחם והלא עמנו הייתם באותו היום במקום פלוני (מכות ה. ספרי קפט):

(17) ועמדו שני האנשים. בעדים הכתוב מדבר, ולמד שאין עדות בנשים, ולמד שצריכין להעיד עדותן מעומד (שבועות ל.): אשר להם הריב. אלו בעלי הדין: לפני ה׳. יהיה דומה להם כאלו עומדין לפני המקום, שנאמר בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט (תהלים פב, א): אשר יהיו בימים ההם. יפתח בדורו כשמואל בדורו (ראש השנה כה:), לריך אתה לנהוג בו כבוד:

(18) ודרשו השופטים היטב. על פי המזימין אותם, שבודקים ומוקרים את הבאים להזימם בדרישה ובחקירה: והנה עד שקר. כל מקום שנאמר עד, בשנים הכתוב מדבר:

(19) כאשר זמם. ולא כאשר עשה, מכאן אמרו, הרגו אין נהרגין (מכות ה:): לעשות לאחיו. מה תלמוד לומר לאחיו, למד על זוממי בת כהן נשואה שאינם בשריפה, אלא בְּמִיתַת הבועל שהוא בחנק, שנאמר בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף (ויקרא כא, ט), היא ולא בועלה, לכך נאמר כאן לאחיו, כאשר זמם לעשות לאחיו, ולא כאשר זמם לעשות לאמותו, אבל בכל שאר מיתות השוה הכתוב אשה לאיש, וזוממי אשה נהרגין כזוממי איש, כגון שהעידוה שהרגה את הנפש, שחללה את השבת, נהרגין במיתתה, שלא מיעט כאן אחותו אלא במקום שיש לקייס בהן הזמה כמיתת הבועל:

(20) ישמעו ויראו. מכאן שצריכין הכרזה, איש פלוני ופלוני נהרגין על שהוזמו בב״ד:

(21) עין בעין. ממון, וכן שן בשן וגו׳:

(1) כי תצא למלחמה. סמך הכתוב ילילת מלחמה לכאן, לומר לך, שאין מחוסר אבר יולא למלחמה. דבר אחר, לומר לך, אם עשית משפט לדק, אתה מובטח שאם תלא למלחמה אתה נולא, וכן דוד הוא אומר, עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק בַּל תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי (תהלים קיט, קכא): על אויבך. יהיו בעיניך כאויביס, אל תרחם עליהם כי לא ירחמו עליך: סוס ורכב. בעיני כולם כסוס אחד, וכן הוא אומר וְהִכִּיתָם אֶת מִדְיָן כְּאִישׁ אֶחָד (שופטים ו, טז), וכן הוא אומר כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה (שמות טו, יט): עם רב ממך. בעיניך הוא רב, אבל בעיני אינו רב:

(2) כקרבכם אל המלחמה. סמוך לנאתכם מן הספר מגבול ארלכם: ונגש הכהן. המשוח לכך, והוא הנקרא משוח מלחמה (סוטה מב.): ודבר אל העם. בלשון הקודש (שם):

3 וְאָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֵיכֶם אַל־יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּחְפְּזוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם׃

וְיֵימַר לְהוֹן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתּוּן מִתְקָרְבִין יוֹמָא דֵין לְאָגְחָא קְרָבָא עַל בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן לָא יְזוּעַ לִבְּכוֹן לָא תִדְחַלוּן וְלָא תִתְבַּעְתּוּן וְלָא תִתַּבְּרוּן מִן קֳדָמֵיהוֹן׃

3 and shall say unto them: 'Hear, O Israel, ye draw nigh this day unto battle against your enemies; let not your heart faint; fear not, nor be alarmed, neither be ye affrighted at them;

4 כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם׃

אֲרֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּמְדַבַּר קֳדָמֵיכוֹן לְאָגְחָא לְכוֹן קְרָב עִם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן לְמִפְרַק יָתְכוֹן׃

4 for the Lord your God is He that goeth with you, to fight for you against your enemies, to save you.'

5 וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים אֶל־הָעָם לֵאמֹר מִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַיִת־חָדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יַחְנְכֶנּוּ׃

וִימַלְּלוּן סָרְכַיָּא עִם עַמָּא לְמֵימַר מַן גּוּבְרָא דִּבְנָא בֵיתָא חֲדַתָּא וְלָא חֲנָכֵיהּ יְהָךְ וְיתוּב לְבֵיתֵיהּ דִּלְמָא יִתְקְטֵיל בִּקְרָבָא וּגְבַר אָחֳרָן יַחְנְכִנֵּיהּ׃

5 And the officers shall speak unto the people, saying: 'What man is there that hath built a new house, and hath not dedicated it? let him go and return to his house, lest he die in the battle, and another man dedicate it.

6 וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר־נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יְחַלְּלֶנּוּ׃

וּמַן גּוּבְרָא דִּנְצַב כַּרְמָא וְלָא אַחֲלֵיהּ יְהָךְ וְיתוּב לְבֵיתֵיהּ דִּלְמָא יִתְקְטֵיל בִּקְרָבָא וּגְבַר אָחֳרָן יַחֲלִנֵּיהּ׃

6 And what man is there that hath planted a vineyard, and hath not used the fruit thereof? let him go and return unto his house, lest he die in the battle, and another man use the fruit thereof.

7 וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקָּחֶנָּה׃

וּמַן גּוּבְרָא דַּאֲרַשׂ אִתְּתָא וְלָא נְסָבַהּ יְהָךְ וְיתוּב לְבֵיתֵיהּ דִּלְמָא יִתְקְטֵיל בִּקְרָבָא וּגְבַר אָחֳרָן יִסְבְּנַהּ׃

7 And what man is there that hath betrothed a wife, and hath not taken her? let him go and return unto his house, lest he die in the battle, and another man take her.'

8 וְיָסְפוּ הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וְאָמְרוּ מִי־הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמַּס אֶת־לְבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ׃

וְיֵסְפּוּן סָרְכַיָּא לְמַלָּלָא עִם עַמָּא וְיֵימְרוּן מַן גּוּבְרָא דְּדָחוּל וּתְבִיר לִבָּא יְהָךְ וְיתוּב לְבֵיתֵיהּ וְלָא יִתְבַּר יָת לִבָּא דַּאֲחוֹהִי כְּלִבֵּיהּ׃

8 And the officers shall speak further unto the people, and they shall say: 'What man is there that is fearful and faint-hearted? let him go and return unto his house, lest his brethren's heart melt as his heart.'

9 וְהָיָה כְּכַלּוֹת הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וּפָקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם׃ (ס)

וִיהֵי כַּד יְשֵׁיצוּן סָרְכַיָּא לְמַלָּלָא עִם עַמָּא וִימַנּוּן רַבְּנֵי חֵילָא בְּרֵישׁ עַמָּא׃

9 And it shall be, when the officers have made an end of speaking unto the people, that captains of hosts shall be appointed at the head of the people.

שביעי טז 10 כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם׃

אֲרֵי תִקְרַב לְקַרְתָּא לְאָגְחָא קְרָבָא עֲלַהּ וְתִקְרֵי לַהּ מִלִּין דִּשְׁלָם׃

10 When thou drawest nigh unto a city to fight against it, then proclaim peace unto it.

11 וְהָיָה אִם־שָׁלוֹם תַּעֲנְךָ וּפָתְחָה לָךְ וְהָיָה כָּל־הָעָם הַנִּמְצָא־בָהּ יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ׃

וִיהֵי אִם שְׁלָם תַּעֲנִינָךְ וְתִפְתַּח לָךְ וִיהֵי כָּל עַמָּא דְּיִשְׁתְּכַח בַּהּ יְהוֹן לָךְ מַסְקֵי מִסִּין וְיִפְלְחוּנָךְ׃

11 And it shall be, if it make thee answer of peace, and open unto thee, then it shall be, that all the people that are found therein shall become tributary unto thee, and shall serve thee.

(3) שמע ישראל. (שם) אפילו אין בכם זכות אלא קריאת שמע בלבד, כדאי אתם שיושיע אתכם (שם): על אויביכם. אין אלו אחיכם, שאם תפלו בידם אינם מרחמים עליכם, אין זו כמלחמת יהודה עם ישראל, שנאמר וַיָּקֻמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְשֵׁמוֹת וַיַּחֲזִיקוּ כָּל מַעֲרֻמֵּיהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן הַשָּׁלָל וַיַּלְבִּשׁוּם וַיַּעֲלוּם וַיַּסְּכוּם וַיְנַהֲלוּם בַּחֲמֹרִים לְכָל כּוֹשֵׁל וַיְבִיאוּם יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים אֶצֶל אֲחֵיהֶם וַיָּשׁוּבוּ שֹׁמְרוֹן (דברי הימים־ב כח, טו), אלא על אויביכם אתם הולכים, לפיכך התחזקו למלחמה: אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו. ארבע אזהרות, כנגד ארבעה דברים שמלכי האומות עושים, מגיפים בתריסיהם כדי להקישן זה לזה, כדי להשמיע קול שיחפזו אלו שכנגדם וינוסו, ורומסים בסוסיהם ומהלילין אותם, להשמיע קול שעטת פרסות סוסיהם, ולווחין בקולם ותוקעין בשופרות ומיני משמיעי קול (סוטה שם): אל ירך לבבכם. מלחמת סוסים: אל תיראו. מהגפת התריסין: ואל תחפזו. קול הקרנות: ואל תערצו. מקול הלווחה:

(4) כי ה׳ אלהיכם וגו׳. הם באים בגלחונו של בשר ודם ואתם באים בגלחונו של מקום, פלשתים באו בגלחונו של גלית, מה היה סופו, נפל ונפלו עמו (סוטה מב.): ההולך עמכם. זה מחנה הארון:

(5) ולא חנכו. לא דר בו, חנוך לשון התחלה: ואיש אחר יחנכנו. ודבר של עגמת נפש הוא זה:

(6) ולא חללו. לא פדאו בשנה הרביעית, שהפירות טעונין לאכלן בירושלים, או לחללן בדמים ולאכול הדמים בירושלים:

(7) פן ימות במלחמה. ישוב פן ימות, שאם לא ישמע לדברי הכהן, כדאי הוא שימות:

(8) ויספו השוטרים. למה נאמר כאן ויספו, מוסיפין זה על דברי הכהן, שהכהן מדבר ומשמיע מן שמע ישראל עד להושיע אתכם, ומי האיש ושני ושלישי כהן מדבר ושוטר משמיע, וזה שוטר מדבר ושוטר משמיע (סוטה מג.): הירא ורך הלבב. רבי עקיבא אומר, כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה, רבי יוסי הגלילי אומר, הירא מעבירות שבידו, ולכך תלתה לו תורה לחזור על בית וכרם ואשה, לכסות על החוזרים בשביל עבירות שבידם, שלא יבינו שהם בעלי עבירה, והרואהו חוזר אומר, שמא בנה בית או נטע כרם או ארס אשה (סוטה מד.):

(9) שרי צבאות. שמעמידין זקפין מלפניהם ומאחריהם וכשילים של ברזל בידיהם, וכל מי שרואה לחזור, הרשות בידו לקפח את שוקיו. זקפין, בני אדם עומדים בקצה המערכה לזקוף את הנופלים ולחזקם בדברים, שובו אל המלחמה ולא תנוסו, שתחלת נפילה ניסה (שם):

(10) כי תקרב אל עיר. במלחמת הרשות הכתוב מדבר, כמו שמפורש בענין, כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל הֶעָרִים הָרְחֹקֹת וגו׳:

(11) כל העם הנמצא בה. אפילו אתה מוצא בה משבעה אומות שנצטוית להחרימם, אתה רשאי לקיימם (ספרי ר): למס ועבדוך. עד שיקבלו עליהם מסים ושעבוד (שם):

12 וְאִם־לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ וְעָשְׂתָה עִמְּךָ מִלְחָמָה וְצַרְתָּ עָלֶיהָ׃
12 And if it will make no peace with thee, but will make war against thee, then thou shalt besiege it.

13 וּנְתָנָהּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְהִכִּיתָ אֶת־כָּל־זְכוּרָהּ לְפִי־חָרֶב׃
13 And when the Lord thy God delivereth it into thy hand, thou shalt smite every male thereof with the edge of the sword;

14 רַק הַנָּשִׁים וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה בָעִיר כָּל־שְׁלָלָהּ תָּבֹז לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־שְׁלַל אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ׃
14 but the women, and the little ones, and the cattle, and all that is in the city, even all the spoil thereof, shalt thou take for a prey unto thyself; and thou shalt eat the spoil of thine enemies, which the Lord thy God hath given thee.

15 כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל־הֶעָרִים הָרְחֹקֹת מִמְּךָ מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־מֵעָרֵי הַגּוֹיִם־הָאֵלֶּה הֵנָּה׃
15 Thus shalt thou do unto all the cities which are very far off from thee, which are not of the cities of these nations.

16 רַק מֵעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה׃
16 Howbeit of the cities of these peoples, that the Lord thy God giveth thee for an inheritance, thou shalt save alive nothing that breatheth,

17 כִּי־הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
17 but thou shalt utterly destroy them: the Hittite, and the Amorite, and the Canaanite, and the Perizzite, the Hivite, and the Jebusite; as the Lord thy God hath commanded thee;

18 לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל תּוֹעֲבֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם וַחֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ (ס)
18 that they teach you not to do after all their abominations, which they have done unto their gods, and so ye sin against the Lord your God.

19 כִּי־תָצוּר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא־תַשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר׃
19 When thou shalt besiege a city a long time, in making war against it to take it, thou shalt not destroy the trees thereof by wielding an axe against them; for thou mayest eat of them, but thou shalt not cut them down; for is the tree of the field man, that it should be besieged of thee?

20 רַק עֵץ אֲשֶׁר־תֵּדַע כִּי־לֹא־עֵץ מַאֲכָל הוּא אֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרָתָּ וּבָנִיתָ מָצוֹר עַל־הָעִיר אֲשֶׁר־הִוא עֹשָׂה עִמְּךָ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ׃ (פ)
20 Only the trees of which thou knowest that they are not trees for food, them thou mayest destroy and cut down, that thou mayest build bulwarks against the city that maketh war with thee, until it fall.

XXI כִּי־יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נֹפֵל בַּשָּׂדֶה לֹא נוֹדַע מִי הִכֶּהוּ׃
XXI If one be found slain in the land which the Lord thy God giveth thee to possess it, lying in the field, and it be not known who hath smitten him;

2 וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ וּמָדְדוּ אֶל־הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הֶחָלָל׃
2 then thy elders and thy judges shall come forth, and they shall measure unto the cities which are round about him that is slain.

(12) ואם לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה. הכתוב מבשרך, שאם לא תשלים עמך, סופה להלחם בך אם תניחנה ותלך: וצרת עליה. אף להרעיבה ולהצמיאה ולהמיתה מיתת תחלואים:
(13) ונתנה ה׳ אלהיך בידך. אם עשית כל האמור בענין, סוף שה׳ נותנה בידך:
(14) והטף. אף טף של זכרים, ומה אני מקיים והכית את כל זכורה, בגדולים:
(17) כאשר צוך. לרבות את הגרגשי:
(18) למען אשר לא ילמדו. הא אם עשו תשובה והתגיירו, אתה רשאי לקבלם:
(19) ימים. רבים. שלשה, מכאן אמרו, אין צרין על עיירות של נכריס פחות משלשה ימיס קודם לשבת (ספרי רג). ולמד, שפותח בשלוש שניס או ג׳ ימיס, וכן הוא אומר, וַיֵּשֶׁב דָּוִד בְּצִקְלָג יָמִים שְׁנָיִם (שמואל־ב א, ה), ובמלחמות הרשות הכתוב מדבר (ספרי שם): כי האדם עץ השדה. הרי כי משמש בלשון דלמא, שמא האדם עץ השדה להכנס בתוך המצור מפניך להתייסר ביסורי רעב ומצא כאנשי העיר, למה תשחיתנו:
(20) עד רדתה. לשון רדוי, שתהא כפופה לך:
(2) ויצאו זקניך. מיוחדים שבזקניך (סוטה מד:), אלו סנהדרי גדולה: ומדדו. ממקום שהחלל שוכב: אל הערים אשר סביבות החלל. לכל צד, לידע איזו קרובה:

3 וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל־הֶחָלָל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא־עָבַד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא־מָשְׁכָה בְּעֹל׃

3 And it shall be, that the city which is nearest unto the slain man, even the elders of that city shall take a heifer of the herd, which hath not been wrought with, and which hath not drawn in the yoke.

4 וְהוֹרִדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת־הָעֶגְלָה אֶל־נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא־יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ וְעָרְפוּ־שָׁם אֶת־הָעֶגְלָה בַּנָּחַל׃

4 And the elders of that city shall bring down the heifer unto a rough valley, which may neither be plowed nor sown, and shall break the heifer's neck there in the valley.

5 וְנִגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי בָם בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל־רִיב וְכָל־נָגַע׃

5 And the priests the sons of Levi shall come near—for them the Lord thy God hath chosen to minister unto Him, and to bless in the name of the Lord; and according to their word shall every controversy and every stroke be.

6 וְכֹל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא הַקְּרֹבִים אֶל־הֶחָלָל יִרְחֲצוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הָעֶגְלָה הָעֲרוּפָה בַּנָּחַל׃

6 And all the elders of that city, who are nearest unto the slain man, shall wash their hands over the heifer whose neck was broken in the valley.

מפטיר 7 וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא (כ׳ שפכה)[ק׳ שָׁפְכוּ] אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ׃

7 And they shall speak and say: 'Our hands have not shed this blood, neither have our eyes seen it.

8 כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאַל־תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם׃

8 Forgive, O Lord, Thy people Israel, whom Thou hast redeemed, and suffer not innocent blood to remain in the midst of Thy people Israel.' And the blood shall be forgiven them.

9 פסוקים וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבֶּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה׃ (ס)

9 So shalt thou put away the innocent blood from the midst of thee, when thou shalt do that which is right in the eyes of the Lord.

The Haftara is Isaiah 51:12 – 52:12 on page 756.

10 כי תצא טז* כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ׃

10 When thou goest forth to battle against thine enemies, and the Lord thy God delivereth them into thy hands, and thou carriest them away captive,

11 וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה׃

11 and seest among the captives a woman of goodly form, and thou hast a desire unto her, and wouldest take her to thee to wife;

12 וַהֲבֵאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ׃

12 then thou shalt bring her home to thy house; and she shall shave her head, and pare her nails;

13 וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יָרֵח יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה׃

13 and she shall put the raiment of her captivity from off her, and shall remain in thy house, and bewail her father and her mother a full month; and after that thou mayest go in unto her, and be her husband, and she shall be thy wife.

(4) אל נחל איתן. קשה, שלא נעבד (סוטה מה.): וערפו. קונן ערפה בקופין, אמר הקב"ה תבא עגלה בת שנתה שלא עשתה פירות, ותערף במקום שאינו עושה פירות, לכפר על הריגתו של זה, שלא הניחוהו לעשות פירות (שם מו.):

(7) ידינו לא שפכו. וכי עלתה על לב שזקני בית דין שופכי דמים הם, אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לויה (שם מה:). והכהנים אומרים כפר לעמך ישראל:

(8) ונכפר להם הדם. הכתוב מבשרם, שמשעשו כן יכופר להם העון (שם מו.):

(9) ואתה תבער. מגיד, שאם נמלא ההורג אחר שנתערפה העגלה, הרי זה יהרג (כתובות לז:), והוא היסר בעיני ה׳:

(10) כי תצא למלחמה. במלחמת הרשות הכתוב מדבר, שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר ושבית שביו, שהרי כבר נאמר לא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה (לעיל כ, טז): ושבית שביו. לרבות כנעניים שבתוכה, ואע"פ שהן משבעה אומות:

(11) ולקחת לך לאשה. לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, שאם אין הקדוש ברוך הוא מתירה, יש אנה באיסור, אבל אם נשאה, סופו להיות שונאה, שנאמר אחריו כי תהיין לאיש וגו׳, וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה, לכך נסמכו פרשיות הללו: אשת. אפילו אשת איש (קידושין כא:):

(12) ועשתה את צפרניה. תגדלם כדי שתתנול:

(13) והסירה את שמלת שביה. לפי שהם נאים, שהנכריס בנותיהם מתקשטות במלחמה, בשביל להזנות אחריס עמהם: וישבה בביתך. בבית שמשתמש בו,

14 וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ׃ (ס)

14 And it shall be, if thou have no delight in her, then thou shalt let her go whither she will; but thou shalt not sell her at all for money, thou shalt not deal with her as a slave, because thou hast humbled her.

לוי כִּי־תִהְיֶין לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנִיאָה׃

15 If a man have two wives, the one beloved, and the other hated, and they have borne him children, both the beloved and the hated; and if the first-born son be hers that was hated;

16 וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר׃

16 then it shall be, in the day that he causeth his sons to inherit that which he hath, that he may not make the son of the beloved the first-born before the son of the hated, who is the first-born;

17 כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה׃ (ס)

17 but he shall acknowledge the first-born, the son of the hated, by giving him a double portion of all that he hath; for he is the first-fruits of his strength, the right of the first-born is his.

ישראל כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם׃

18 If a man have a stubborn and rebellious son, that will not hearken to the voice of his father, or the voice of his mother, and though they chasten him, will not hearken unto them;

19 וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מְקֹמוֹ׃

19 then shall his father and his mother lay hold on him, and bring him out unto the elders of his city, and unto the gate of his place;

20 וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא׃

20 and they shall say unto the elders of his city: 'This our son is stubborn and rebellious, he doth not hearken to our voice; he is a glutton, and a drunkard.'

21 וּרְגָמֻהוּ כָל־אַנְשֵׁי עִירוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ׃ (ס)

21 And all the men of his city shall stone him with stones, that he die; so shalt thou put away the evil from the midst of thee; and all Israel shall hear, and fear.

שני וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט־מָוֶת וְהוּמָת וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ׃

22 And if a man have committed a sin worthy of death, and he be put to death, and thou hang him on a tree;

23 לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃ (ס)

23 his body shall not remain all night upon the tree, but thou shalt surely bury him the same day; for he that is hanged is a reproach unto God; that thou defile not thy land which the Lord thy God giveth thee for an inheritance.

נכנס ונתקל בה, יולא ונתקל בה, רואה בנכייתה, רואה בנוולה, כדי שתתגנה עליו: ובכתה את אביה. כל כך למה, כדי שתהא בת ישראל שמחה וזו עצבה, בת ישראל מתקשטת וזו מתנוולת:

(14) והיה אם לא חפצת בה. הכתוב מְצַשֶּׂרְךָ שסופך לשנאותה: לא תתעמר בה. לא תשתמש בה, בלשון פרסי קורין לעבדות ושימוש, עימראה, מיסודו של רבי משה הדרשן למדתי כן:

(17) פי שנים. כנגד שני אחים (בבא בתרא קכב:): בכל אשר ימצא לו. מכאן שאין הבכור בוטל פי שניים, בראוי לבא לאחר מיתת האב, כבמוחזק:

(18) סורר. סר מן הדרך: ומורה. מסרב בדברי אביו, לשון ממרים: ויסרו אותו. מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו (סנהדרין עא.). בן סורר ומורה אינו חייב עד שיגנוב ויאכל תרטימר בשר וישתה חצי לוג יין, שנאמר זולל וסובא, ונאמר אַל תְּהִי בְסֹבְאֵי יָיִן בְּזֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ (משלי כג, כ), ובן סורר ומורה נהרג על שם סופו (סנהדרין עב.), הגיעה תורה לסוף דעתו, סוף שמכלה ממון אביו ומבקש לימודו ואינו מולא, ועומד בְּפָרָשַׁת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב:

(21) וכל ישראל ישמעו ויראו. מכאן שצריך הכרזה בב"ד, פלוני נסקל על שהיה בן סורר ומורה (עיין סנהדרין סט.):

(22) וכי יהיה באיש חטא משפט מות. סמיכות הפרשיות מגיד, שאם חסים עליו אביו ואמו, סוף שילא לתרבות רעה ויעבור עבירות ויתחייב מיתה בבית דין: ותלית אותו על עץ. רבותינו אמרו (סנהדרין מה:) כל הנסקלין נתלין, שנאמר כי קללת אלהים תלוי, והמברך ה' בסקילה:

(23) כי קללת אלהים תלוי. זלזולו של מלך הוא, שאדם עשוי בדמות דיוקנו, וישראל הם בניו, משל לשני אחים תאומים, שהיו דומין זה לזה, אחד נעשה מלך ואחד נתפס ללסטיות ונתלה, כל הרואה אותו אומר המלך תלוי. כל קללה שבמקרא לשון הקל וזלזול, כמו וְהוּא קְלָלָה נִמְרָצָת (מלכים־ג ב, ח):

XXII	לֹא־תִרְאֶה֙ אֶת־שׁ֣וֹר אָחִ֔יךָ אֹ֥ו אֶת־שֵׂיו֖ נִדָּחִ֑ים וְהִתְעַלַּמְתָּ֥ מֵהֶ֖ם הָשֵׁ֣ב תְּשִׁיבֵ֑ם לְאָחִֽיךָ׃	לָא תֶחְזֵי יָת תּוֹרָא דַּאֲחוּךְ אוֹ יָת אִמַּרֵיהּ דְּטָעָן וְתִכְבּוֹשׁ מִנְּהוֹן אָתָבָא תָּתִיבִנּוּן לַאֲחוּךְ׃	XXII Thou shalt not see thy brother's ox or his sheep driven away, and hide thyself from them; thou shalt surely bring them back unto thy brother.
2	וְאִם־לֹ֣א קָר֗וֹב אָחִיךָ֙ אֵלֶ֔יךָ וְלֹ֣א יְדַעְתּ֔וֹ וַאֲסַפְתּ֥וֹ אֶל־תּ֖וֹךְ בֵּיתֶ֑ךָ וְהָיָ֤ה עִמְּךָ֙ עַ֣ד דְּרָ֣שׁ אָחִ֔יךָ אֹתֹ֖ו וַהֲשֵׁבֹתָ֥ו לֹֽו׃	וְאִם לָא קָרִיב אֲחוּךְ לְוָתָךְ וְלָא יְדַעְתֵּ֫ לֵיהּ וְתִכְנְשִׁנֵּיהּ לְגוֹ בֵיתָךְ וִיהֵי עִמָּךְ עַד דְּיִתְבַּע אֲחוּךְ יָתֵיהּ וְתָתִיבִנֵּיהּ לֵיהּ׃	2 And if thy brother be not nigh unto thee, and thou know him not, then thou shalt bring it home to thy house, and it shall be with thee until thy brother require it, and thou shalt restore it to him.
3	וְכֵ֣ן תַּעֲשֶׂ֗ה לַחֲמֹרֹ֙ וְכֵ֣ן תַּעֲשֶׂ֔ה לְשִׂמְלָתֹ֖ו וְכֵ֣ן תַּעֲשֶׂ֑ה לְכָל־אֲבֵדַ֥ת אָחִֽיךָ֙ אֲשֶׁר־תֹּאבַ֣ד מִמֶּ֔נּוּ וּמְצָאתָ֖הּ לֹֽא תוּכַ֣ל לְהִתְעַלֵּ֑ם׃ (ס)	וְכֵן תַּעֲבִיד לְחַמְרֵיהּ וְכֵן תַּעֲבִיד לְכִסּוּתֵיהּ וְכֵן תַּעֲבִיד לְכָל אֲבִידְתָּא דַּאֲחוּךְ דְּתֵיבַד מִנֵּיהּ וְתַשְׁכְּחִנַּהּ לֵית לָךְ רְשׁוּ לְכַסָּיוּתַהּ׃	3 And so shalt thou do with his ass; and so shalt thou do with his garment; and so shalt thou do with every lost thing of thy brother's, which he hath lost, and thou hast found; thou mayest not hide thyself.
4	לֹֽא־תִרְאֶה֙ אֶת־חֲמֹ֣ור אָחִ֔יךָ אֹ֥ו שֹׁורֹ֖ו נֹפְלִ֑ים בַּדֶּ֣רֶךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ֥ מֵהֶ֖ם הָקֵ֣ם תָּקִ֑ים עִמֹּֽו׃ (ס)	לָא תֶחְזֵי יָת חֲמָרָא דַּאֲחוּךְ אוֹ תּוֹרֵיהּ רְמַן בְּאוֹרְחָא וְתִכְבּוֹשׁ מִנְּהוֹן אָקְמָא תָּקִים עִמֵּיהּ׃	4 Thou shalt not see thy brother's ass or his ox fallen down by the way, and hide thyself from them; thou shalt surely help him to lift them up again.
5	לֹֽא־יִהְיֶ֣ה כְלִי־גֶ֗בֶר עַל־אִשָּׁ֔ה וְלֹא־יִלְבַּ֥שׁ גֶּ֖בֶר שִׂמְלַ֣ת אִשָּׁ֑ה כִּ֚י תֹּועֲבַ֣ת יְהוָ֔ה אֱלֹהֶ֖יךָ כָּל־עֹשֵׂ֥ה אֵֽלֶּה׃ (פ)	לָא יְהֵי תִּקּוּן זַיִן דִּגְבַר עַל אִתָּא וְלָא יִתַּקַּן גְּבַר בְּתִקּוּנֵי אִתָּא אֲרֵי מְרַחַק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ כָּל עָבִיד אִלֵּין׃	5 A woman shall not wear that which pertaineth unto a man, neither shall a man put on a woman's garment; for whosoever doeth these things is an abomination unto the Lord thy God.
יז	כִּ֣י יִקָּרֵ֣א (בספרי תימן קַן בקו״ף גדולה) קַן־צִפֹּ֗ור ׀ לְפָנֶ֜יךָ בַּדֶּ֣רֶךְ בְּכֹ֣ל־עֵ֗ץ ׀ אֹ֣ו עַל־הָאָ֔רֶץ אֶפְרֹחִ֥ים אֹ֖ו בֵיצִ֑ים וְהָאֵ֣ם רֹבֶ֔צֶת עַל־הָאֶפְרֹחִ֥ים אֹ֖ו עַל־הַבֵּיצִ֑ים לֹֽא־תִקַּ֥ח הָאֵ֖ם עַל־הַבָּנִֽים׃	אֲרֵי יִתְעָרַע קִנָּא דְּצִפָּרָא קֳדָמָךְ בְּאוֹרְחָא בְּכָל אִילָן אוֹ עַל אַרְעָא אֶפְרוֹחִין אוֹ בֵיעִין וְאִמָּא רְבִיעָא עַל אֶפְרוֹחִין אוֹ עַל בֵּיעִין לָא תִּסַּב אִמָּא עַל בְּנָיָא׃	6 If a bird's nest chance to be before thee in the way, in any tree or on the ground, with young ones or eggs, and the dam sitting upon the young, or upon the eggs, thou shalt not take the dam with the young;
7	שַׁלֵּ֣חַ תְּשַׁלַּ֗ח אֶת־הָאֵם֙ וְאֶת־הַבָּנִ֔ים תִּקַּ֖ח־לְךָ֑ לְמַ֣עַן יִיטַ֔ב לָ֖ךְ וְהַאֲרַכְתָּ֥ יָמִֽים׃ (ס)	שַׁלָּחָא תְּשַׁלַּח יָת אִמָּא וְיָת בְּנָיָא תִּסַּב לָךְ בְּדִיל דְּיִיטַב לָךְ וְתוֹרִיךְ יוֹמִין׃	7 thou shalt in any wise let the dam go, but the young thou mayest take unto thyself; that it may be well with thee, and that thou mayest prolong thy days.
שלישי	כִּ֣י תִבְנֶ֗ה בַּ֤יִת חָדָשׁ֙ וְעָשִׂ֣יתָ מַעֲקֶ֔ה לְגַגֶּ֖ךָ וְלֹא־תָשִׂ֣ים דָּמִ֑ים בְּבֵיתֶ֔ךָ כִּ֥י־יִפֹּ֖ל הַנֹּפֵ֥ל מִמֶּֽנּוּ׃	אֲרֵי תִּבְנֵי בֵּיתָא חֲדַתָּא וְתַעֲבִיד תִּיקָא לְאִגָּרָךְ וְלָא תְּשַׁוֵּי חוֹבַת קְטוֹל בְּבֵיתָךְ אֲרֵי יִפּוֹל דְּנָפֵיל מִנֵּיהּ׃	8 When thou buildest a new house, then thou shalt make a parapet for thy roof, that thou bring not blood upon thy house, if any man fall from thence.
9	לֹֽא־תִזְרַ֣ע כַּרְמְךָ֗ כִּלְאָיִם֙ פֶּן־תִּקְדַּ֔שׁ הַמְּלֵאָ֥ה הַזֶּ֖רַע אֲשֶׁ֣ר תִּזְרָ֑ע וּתְבוּאַ֥ת הַכֶּֽרֶם׃ (ס)	לָא תִזְרַע כַּרְמָךְ עֵירוּבִין דִּלְמָא תִסְתָּאַב דִּמְעַת זַרְעָא דְּתִזְרַע וְעַלַּלַת כַּרְמָא׃	9 Thou shalt not sow thy vineyard with two kinds of seed; lest the fulness of the seed which thou hast sown be forfeited together with the increase of the vineyard.
10	לֹֽא־תַחֲרֹ֥שׁ בְּשֹׁור־וּבַחֲמֹ֖ר יַחְדָּֽו׃	לָא תִרְדֵּי בְּתוֹרָא וּבְחַמְרָא כַּחְדָּא׃	10 Thou shalt not plow with an ox and an ass together.

(1) והתעלמת. כובש עין כאילו אינו רואהו: לא תראה והתעלמת. לא תראה אותו שתתעלם ממנו, זהו פשוטו. ורבותינו אמרו, (בבא מציעא ל.) פעמים שאתה מתעלם וכו׳:

(2) עד דרש אחיך. וכי תעלה בלבבך שיתנהו לו קודם שידרשהו, אלא דרשהו שלא יהא רמאי (שם כח.): והשבותו לו. שתהא בו השגה, שלא יאכל בביתך כדי דמיו ותתבעם ממנו, מכאן אמרו כל דבר שעושה ואוכל יעשה ויאכל, ושאינו עושה ואוכל ימכר (שם:):

(3) לא תוכל להתעלם. לכבוש עינך כאילו אינך רואה אותו:

(4) הקם תקים. זו טעינה (בבא מציעא לב.), להטעין משאוי שנפל מעליו: עמו. עם בעליו, אבל אם הלך וישב לו, ואמר לו הואיל ועליך מצוה, אם רצית לטעון, טעון, פטור (בבא מציעא שם):

(5) לא יהיה כלי גבר על אשה. שתהא דומה לאיש כדי שתלך בין האנשים (ספרי רכו נזיר נט.), שאין זו אלא לשם ניאוף: ולא ילבש גבר שמלת אשה. לילך לישב בין הנשים. דבר אחר, שלא יסיר שער הערוה ושער של בית השחי: כי תועבת. לא אסרה תורה אלא לבוש המביא לידי תועבה:

(6) כי יקרא. פרט למזומן: לא תקח האם. בעודה על ביצה (חולין קמ:):

(7) למען ייטב לך וגו׳. אם מצוה קלה שאין בה חסרון כיס, אמרה תורה למען ייטב לך והאריכת ימים, קל וחומר למתן שכרן של מצות חמורות (חולין קמב.):

(8) כי תבנה בית חדש. אם קיימת מצות שלוח הקן, סופך לבנות בית חדש ותקייס מצות מעקה, שמצוה גוררת מצוה, ותגיע לכרס ושדה ולבגדים נאים, לכך נסמכו פרשיות הללו: מעקה. גדר סביב לגג, ואונקלוס תרגם פְּיָקָא, כגון תיק שמשמר מה שבתוכו: כי יפול הנופל. ראוי זה ליפול, ואף עפ״כ לא תתגלגל מיתתו על ידך, שמגלגלין זכות ע״י זכאי וחובה ע״י חייב:

(9) כלאים. חטה ושעורה וחרצן במפולת יד (קידושין נט. חולין פב:): פן תקדש. כתרגומו תסתאב, כל דבר הנתעב על האדם, בין לשבח כגון הקדש בין לגנאי כגון איסור, נופל בו לשון קדש, כמו אַל תִּגַּשׁ כִּי קָדַשְׁתִּיךָ (ישעיה סה, ה): המלאה. זה מילוי ותוספת שהזרע מוסיף:

11 לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו׃ (ס)
לָא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵיזָא עַמַּר וְכִתָּן מְחוּבַּר כַּחְדָּא׃
11 Thou shalt not wear a mingled stuff, wool and linen together.

12 גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה־בָּהּ׃ (ס)
כְּרוֹסְפְּדִין תַּעֲבִיד לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפֵי כְּסוּתָךְ דְּתִתְכַּסֵּי בַּהּ׃
12 Thou shalt make thee twisted cords upon the four corners of thy covering, wherewith thou coverest thyself.

13 כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ׃
אֲרֵי יִסַּב גְּבַר אִתְּתָא וְיֵיעוֹל לְוָתַהּ וְיִשְׂנְיָנַהּ׃
13 If any man take a wife, and go in unto her, and hate her,

14 וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים׃
וְיִשַׁוֵּי לַהּ תַּסְקוּפֵי מִלִּין וְיַפֵּיק עֲלַהּ שׁוּם בִּישׁ וְיֵימַר יָת אִתְּתָא הָדָא נְסִיבִית וְעַלִית לְוָתַהּ וְלָא אַשְׁכַּחִית לַהּ בְּתוּלִין׃
14 and lay wanton charges against her, and bring up an evil name upon her, and say: 'I took this woman, and when I came nigh to her, I found not in her the tokens of virginity';

15 וְלָקַח אֲבִי הַנַּעֲרָ וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלֵי הַנַּעֲרָ אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשָּׁעְרָה׃
וְיִסַּב אֲבוּהָא דְּעוּלִימְתָּא וְאִמַּהּ וַיַּפְּקוּן יָת בְּתוּלֵי עוּלִימְתָּא לְקָדָם סָבֵי קַרְתָּא וְלִתְרַע בֵּית דִּין אַתְרָא׃
15 then shall the father of the damsel, and her mother, take and bring forth the tokens of the damsel's virginity unto the elders of the city in the gate.

16 וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָ אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׂנָאֶהָ׃
וְיֵימַר אֲבוּהָא דְּעוּלִימְתָּא לְסָבַיָּא יָת בְּרַתִּי יְהַבִית לְגוּבְרָא הָדֵין לְאִתּוּ וּשְׂנָאַהּ׃
16 And the damsel's father shall say unto the elders: 'I gave my daughter unto this man to wife, and he hateth her;

17 וְהִנֵּה־הוּא שָׂם עֲלִילֹת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מָצָאתִי לְבִתְּךָ בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר׃
וְהָא הוּא שַׁוֵּי תַּסְקוּפֵי מִלִּין לְמֵימַר לָא אַשְׁכַּחִית לִבְרַתְּךָ בְּתוּלִין וְאִלֵּין בְּתוּלֵי בְרַתִּי וְיִפְרְסוּן שׁוּשִׁפָּא קֳדָם סָבֵי קַרְתָּא׃
17 and, lo, he hath laid wanton charges, saying: I found not in thy daughter the tokens of virginity; and yet these are the tokens of my daughter's virginity.' And they shall spread the garment before the elders of the city.

18 וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהִוא אֶת־הָאִישׁ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ׃
וְיִדְבְּרוּן סָבֵי קַרְתָּא הַהִיא יָת גּוּבְרָא וְיַלְקוּן יָתֵיהּ׃
18 And the elders of that city shall take the man and chastise him.

19 וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו׃ (ס)
וְיִגְּבוֹן מִנַּיהּ מְאָה סְלְעִין דְּכְסַף וְיִתְּנוּן לַאֲבוּהָא דְּעוּלִימְתָּא אֲרֵי אַפֵּיק שׁוּם בִּישׁ עַל בְּתוּלְתָּא בַּת יִשְׂרָאֵל וְלֵיהּ תְּהֵי לְאִתּוּ לֵית לֵיהּ רְשׁוּ לְמִפְטְרַהּ כָּל יוֹמוֹהִי׃
19 And they shall fine him a hundred shekels of silver, and give them unto the father of the damsel, because he hath brought up an evil name upon a virgin of Israel; and she shall be his wife; he may not put her away all his days.

20 וְאִם־אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְתוּלִים לַנַּעֲרָ׃
וְאִם קוּשְׁטָא הֲוָה פִּתְגָּמָא הָדֵין לָא אִשְׁתְּכַחוּ בְּתוּלִין לְעוּלִימְתָּא׃
20 But if this thing be true, that the tokens of virginity were not found in the damsel;

21 וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנַּעֲרָ אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמֵתָה כִּי־עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ (ס)
וַיַּפְּקוּן יָת עוּלִימְתָּא לִתְרַע בֵּית אֲבוּהָא וְיִרְגְּמוּנַהּ אֱנָשֵׁי קַרְתַּהּ בְּאַבְנָיָא וּתְמוּת אֲרֵי עֲבַדַת קְלָנָא בְּיִשְׂרָאֵל לְזַנָּאָה בֵּית אֲבוּהָא וּתְפַלֵּי עָבֵיד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ׃
21 then they shall bring out the damsel to the door of her father's house, and the men of her city shall stone her with stones that she die; because she hath wrought a wanton deed in Israel, to play the harlot in her father's house; so shalt thou put away the evil from the midst of thee.

22 כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ שֹׁכֵב עִם־אִשָּׁה בְּעֻלַת־בַּעַל וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל׃ (ס)
אֲרֵי יִשְׁתְּכַח גְּבַר שָׁכִיב עִם אִתְּתָא אִתַּת גְּבַר וְיִתְקַטְּלוּן אַף תַּרְוֵיהוֹן גּוּבְרָא דְּשָׁכִיב עִם אִתְּתָא וְאִתְּתָא וּתְפַלֵּי עָבֵיד דְּבִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל׃
22 If a man be found lying with a woman married to a husband, then they shall both of them die, the man that lay with the woman, and the woman; so shalt thou put away the evil from Israel.

(10) לא תחרוש בשור ובחמור. הוא הדין לכל שני מיניס שנעולס, (בבא קמא נד:) והוא הדין להנהיגס יחד קשורים זוגיס בהולכת שוס משא:
(11) שעטנז. לשון עירוב, ולבושיו פירשו שוע טווי ונוז:
(12) גדילים תעשה לך. אף מן הכלאיס, לכך סמכן הכתוב (יבמות ד. ספרי רלג.:
(13) ובא אליה ושנאה. סופו:
(14) ושם לה עלילת דברים. עבירה גוררת עבירה, עבר על לא תִּשְׁנָא (ויקרא יט, יז) סופו לבא לידי לשון הרע: את האשה הזאת. מכאן שאין אומר דבר אלא בפני בעל דין (ספרי רלז):
(15) אבי הנערה ואמה. מי שגדלו גְּדוּלִים הרעים, יתבזו עליה (שם רלה):
(16) ואמר אבי הנערה. מלמד שאין רשות לאשה לדבר בפני האיש (שם):
(17) ופרשו השמלה. הרי זה משל, מחווירין הדברים כשמלה (שם רלז):
(18) ויסרו אותו. מלקות:
(20) ואם אמת היה הדבר. בעדים והתראה, שזנתה לאחר אירוסין (כתובות מד:):
(21) אל פתח בית אביה. ראו גידולים שגדלתם (שם מה.): וסקלוה אנשי עירה. במעמד כל אנשי עירה (ספרי רמ): לזנות בית אביה. כמו בבית אביה:
(22) ומתו גם שניהם. להוציא מעשה חדודים (ספרי רמא) שאין האשה נהנית מהם: גם. לרבות הבאים אחריהם (ס"א מאחוריהם). דבר אחר גם שניהם, לרבות את הולד, שאם היתה מעוברת אין ממתינין לה עד שתלד (ערכין ז.)

23 כִּי יִהְיֶה נַעֲרָ בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ
וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּהּ׃

23 If there be a damsel that is a virgin betrothed unto a man, and a man find her in the city, and lie with her;

אֲרֵי תְהֵי עוּלֵימְתָא בְּתוּלְתָא דִּמְאָרְסָא
לְגֻבַר וַיַּשְׁכְּחִנַהּ גּוּבְרָא בְּקַרְתָּא וְיִשְׁכּוֹב
עִמַּהּ׃

24 וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר הָעִיר
הַהִוא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ אֶת־
הַנַּעֲרָ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צָעֲקָה בָעִיר
וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר־עִנָּה אֶת־אֵשֶׁת
רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ (ס)

24 then ye shall bring them both out unto the gate of that city, and ye shall stone them with stones that they die: the damsel, because she cried not, being in the city; and the man, because he hath humbled his neighbour's wife; so thou shalt put away the evil from the midst of thee.

וְתַפְּקוּן יָת תַּרְוֵיהוֹן לִתְרַע קַרְתָּא הַהִיא
וְתִרְגְּמוּן יָתְהוֹן בְּאַבְנַיָּא וִימוּתוּן יָת
עוּלֵימְתָא עַל עֵיסַק דְּלָא צְוַחַת בְּקַרְתָּא
וְיָת גּוּבְרָא עַל עֵיסַק דְּעַנִּי יָת אִתַּת
חַבְרֵיהּ וּתְפַלֵּי עָבֵיד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ׃

25 וְאִם־בַּשָּׂדֶה יִמְצָא הָאִישׁ אֶת־הַנַּעֲרָ
הַמְאֹרָשָׂה וְהֶחֱזִיק־בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּהּ
וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ׃

25 But if the man find the damsel that is betrothed in the field, and the man take hold of her, and lie with her; then the man only that lay with her shall die.

וְאִם בְּחַקְלָא יַשְׁכַּח גּוּבְרָא יָת עוּלֵימְתָא
דִּמְאָרְסָא וַיַּתְקֵיף בַּהּ גּוּבְרָא וְיִשְׁכּוֹב
עִמַּהּ וְיִתְקְטֵיל גּוּבְרָא דִּשְׁכֵיב עִמַּהּ
בִּלְחוֹדוֹהִי׃

26 וְלַנַּעֲרָ לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲרָ חֵטְא
מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ
וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה׃

26 But unto the damsel thou shalt do nothing; there is in the damsel no sin worthy of death; for as when a man riseth against his neighbour, and slayeth him, even so is this matter.

וּלְעוּלֵימְתָא לָא תַעֲבֵיד מִדְּעַם לֵית
לְעוּלֵימְתָא חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל אֲרֵי כְּמָא
דִּיקוּם גּוּבְרָא עַל חַבְרֵיהּ וְיִקְטְלֵנֵיהּ
נְפַשׁ כֵּן פִּתְגָמָא הָדֵין׃

27 כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ צָעֲקָה הַנַּעֲרָ הַמְאֹרָשָׂה
וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ׃ (ס)

27 For he found her in the field; the betrothed damsel cried, and there was none to save her.

אֲרֵי בְחַקְלָא אַשְׁכְּחַהּ צְוַחַת עוּלֵימְתָא
דִּמְאָרְסָא וְלֵית דְּפָרִיק לַהּ׃

28 כִּי־יִמְצָא אִישׁ נַעֲרָ בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־
אֹרָשָׂה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְנִמְצָאוּ׃

28 If a man find a damsel that is a virgin, that is not betrothed, and lay hold on her, and lie with her, and they be found;

אֲרֵי יַשְׁכַּח גְּבַר עוּלֵימְתָא בְּתוּלְתָא
דְּלָא מְאָרְסָא וְיַחֲדִנַהּ וְיִשְׁכּוֹב עִמַּהּ
וְיִשְׁתַּכְּחוּן׃

29 וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָ
חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת
אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל־
יָמָיו׃ (ס)

29 then the man that lay with her shall give unto the damsel's father fifty shekels of silver, and she shall be his wife, because he hath humbled her; he may not put her away all his days.

וְיִתֵּן גּוּבְרָא דִּשְׁכֵיב עִמַּהּ לַאֲבוּהָא
דְּעוּלֵימְתָא חַמְשִׁין סִלְעִין דִּכְסַף וְלֵיהּ
תְּהֵי לְאִתּוּ חֻלָּף דְּעַנְיֵיהּ לֵית לֵיהּ רְשׁוּ
לְמִפְטְרַהּ כָּל יוֹמוֹהִי׃

XXIII לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה
כְּנַף אָבִיו׃ (ס)

XXIII A man shall not take his father's wife, and shall not uncover his father's skirt.

לָא יִסַּב גְּבַר יָת אִתַּת אֲבוּהִי וְלָא יְגַלֵּי
כַּנְפָא דַּאֲבוּהִי׃

2 לֹא־יָבֹא פְצוּעַ־דַּכָּא (ברוב ספרי אשכנז
דַּכָּה) וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל יְהוָה׃ (ס)

2 He that is crushed or maimed in his privy parts shall not enter into the assembly of the Lord.

לָא יִדְכֵּי דִּפְסִיק וְדִמְחַבַּל לְמֵיעַל
בִּקְהָלָא דַיְיָ׃

3 לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר
עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לוֹ בִּקְהַל יְהוָה׃ (ס)

3 A bastard shall not enter into the assembly of the Lord; even to the tenth generation shall none of his enter into the assembly of the Lord.

לָא יִדְכֵּי מַמְזֵרָא לְמֵיעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ
אַף דָּרָא עֲשִׂירָאָה לָא יִדְכֵּי לֵיהּ לְמֵיעַל
בִּקְהָלָא דַיְיָ׃

4 לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְהוָה גַּם
דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה
עַד־עוֹלָם׃

4 An Ammonite or a Moabite shall not enter into the assembly of the Lord; even to the tenth generation shall none of them enter into the assembly of the Lord for ever;

לָא יִדְכּוֹן עַמּוֹנָאֵי וּמוֹאָבָאֵי לְמֵיעַל
בִּקְהָלָא דַיְיָ אַף דָּרָא עֲשִׂירָאָה לָא יִדְכֵּי
לְהוֹן לְמֵיעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ עַד עָלְמָא׃

(23) ומצאה איש בעיר. לפיכך שכב עמה, פרלה קורלאה לגנב, הא אלו ישבה בביתה לא אירע לה (ספרי רמב):
(26) כי כאשר יקום וגו׳. לפי פשוטו זהו משמעו, כי אנוסה היא ובחזקה עמד עליה, כאדם העומד על חבירו להרגו. ורבותינו דרשו בו, (סנהדרין עג. פסחים כה:) הרי זה בא ללמד ונמצא למד וכו׳:
(1) לא יקח. אין לו בה לקוחין ואין קדושין תופסין בה (קידושין סז:): ולא יגלה כנף אביו. שומרת יבם של אביו הראויה לאביו, והרי כבר מוזהר עליה משום ערות אחי אביך (ויקרא יח, יד), אלא לעבור על זו בשני לאוין, ולסמוך לה לא יבא ממזר, ללמד שאין ממזר אלא מחייבי כריתות, וק״ו מחייבי מיתות ב״ד, שאין בעריות מיתת ב״ד שאין בה כרת:
(2) פצוע דכה. שנפצעו או נדכאו ביציים שלו (יבמות עה.): וכרות שפכה. שנכרת הגיד, ושוב אינו יורה קילוח זרע, אלא שופך ושותת (שם:) ואינו מוליד:
(3) לא יבא ממזר בקהל ה׳. לא ישא ישראלית:
(4) לא יבא עמוני. לא ישא ישראלית:

5 עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם
וּבַמַּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר
שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר
אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָּ׃

6 וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל־
בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־
הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ׃

7 לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם כָּל־יָמֶיךָ
לְעוֹלָם׃ (ס)

רביעי לֹא־תְתַעֵב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא־
תְתַעֵב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ׃

9 בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא
לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה׃ (ס)

יח כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל
דָּבָר רָע׃

11 כִּי־יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר
מִקְרֵה־לָיְלָה וְיָצָא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא
יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃

12 וְהָיָה לִפְנוֹת־עֶרֶב יִרְחַץ בַּמָּיִם וּכְבֹא
הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃

13 וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַّחֲנֶה וְיָצָאתָ שָּׁמָּה
חוּץ׃

14 וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל־אֲזֶנֶךָ וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ
חוּץ וְחָפַרְתָּה בָהּ וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת־
צֵאָתֶךָ׃

15 כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ
לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה
מַחֲנֶיךָ קָדֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר
וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ׃ (ס)

16 לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו אֲשֶׁר־יִנָּצֵל
אֵלֶיךָ מֵעִם אֲדֹנָיו׃

5 because they met you not with bread and with water in the way, when ye came forth out of Egypt; and because they hired against thee Balaam the son of Beor from Pethor of Aram-naharaim, to curse thee.

6 Nevertheless the Lord thy God would not hearken unto Balaam; but the Lord thy God turned the curse into a blessing unto thee, because the Lord thy God loved thee.

7 Thou shalt not seek their peace nor their prosperity all thy days for ever.

8 Thou shalt not abhor an Edomite, for he is thy brother; thou shalt not abhor an Egyptian, because thou wast a stranger in his land.

9 The children of the third generation that are born unto them may enter into the assembly of the Lord.

10 When thou goest forth in camp against thine enemies, then thou shalt keep thee from every evil thing.

11 If there be among you any man, that is not clean by reason of that which chanceth him by night, then shall he go abroad out of the camp, he shall not come within the camp.

12 But it shall be, when evening cometh on, he shall bathe himself in water; and when the sun is down, he may come within the camp.

13 Thou shalt have a place also without the camp, whither thou shalt go forth abroad.

14 And thou shalt have a paddle among thy weapons; and it shall be, when thou sittest down abroad, thou shalt dig therewith, and shalt turn back and cover that which cometh from thee.

15 For the Lord thy God walketh in the midst of thy camp, to deliver thee, and to give up thine enemies before thee; therefore shall thy camp be holy; that He see no unseemly thing in thee, and turn away from thee.

16 Thou shalt not deliver unto his master a bondman that is escaped from his master unto thee;

עַל עִיסַק דְּלָא עָרְעוּ יָתְכוֹן בְּלַחְמָא
וּבְמַיָּא בְּאוֹרְחָא בְּמִפַּקְכוֹן מִמִּצְרָיִם
וְדַאֲגַר עֲלָךְ יָת בִּלְעָם בַּר בְּעוֹר מִפְּתוֹר
אֲרַם דְּעַל פְּרָת לְלָטָטוּתָךְ׃

וְלָא אֲבָא יְיָ אֱלָהָךְ לְקַבָּלָא מִן בִּלְעָם
וַהֲפַךְ יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ יָת לְוָטִין לְבִרְכָן
אֲרֵי רִיחֲמָךְ יְיָ אֱלָהָךְ׃

לָא תִתְבַּע שְׁלָמְהוֹן וְטָבָתְהוֹן כָּל יוֹמָךְ
לְעָלַם׃

לָא תְרַחֵיק אֱדוֹמָאָה אֲרֵי אֲחוּךְ הוּא
לָא תְרַחֵיק מִצְרָאָה אֲרֵי דַיָּיר הֲוֵיתָא
בְּאַרְעֵיהּ׃

בְּנִין דְּיִתְיְלִדוּן לְהוֹן דָּרָא תְּלִיתָאָה
יִדְכֵּי לְהוֹן לְמֵיעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ׃

אֲרֵי תִּפּוֹק מַשְׁרִיתָא עַל בַּעֲלֵי דְּבָבָךְ
וְתִסְתְּמַר מִכֹּל מִדְּעַם בִּישׁ׃

אֲרֵי יְהֵי בָךְ גְּבַר דְּלָא יְהֵי דְּכֵי מִקְּרֵי
לֵילְיָא וְיִפּוֹק לְמִבַּרָא לְמַשְׁרִיתָא לָא
יֵיעוֹל לְגוֹ מַשְׁרִיתָא׃

וִיהֵי לְמִפְּנֵי רַמְשָׁא יַסְחֵי בְּמַיָּא וּכְמֵיעַל
שִׁמְשָׁא יֵיעוֹל לְגוֹ מַשְׁרִיתָא׃

וַאֲתַר מְתוּקַן יְהֵי לָךְ מִבַּרָא לְמַשְׁרִיתָא
וְתִפּוֹק תַּמָּן לְבָרָא׃

וְסַכְּתָא תְּהֵי לָךְ עַל זֵינָךְ וִיהֵי בְּמִתְּבָךְ
בְּבָרָא וְתַחְפַּר בַּהּ וּתְתוּב וּתְכַסֵּי יָת
מַפַּקְתָּךְ׃

אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ שְׁכִינְתֵּיהּ מְהַלֵּךְ בְּגוֹ
מַשְׁרִיתָךְ לְשֵׁיזָבוּתָךְ וּלְמִמְסַר שְׂנָאָךְ
קֳדָמָךְ וּתְהֵי מַשְׁרִיתָךְ קַדִּישָׁא וְלָא
יִתַּחְזֵי בָךְ עֲבִירַת פִּתְגָם וְיִתּוּב מֵימְרֵיהּ
מִלְּאֵישְׁבָא לָךְ׃

לָא תִמְסַר עֶבֶד עַמְמִין לְיַד רִבּוֹנֵיהּ
דְּיִשְׁתֵּיזַב לְוָתָךְ מִן קֳדָם רִבּוֹנֵיהּ׃

(5) על דבר. על העלה (ספרי רנ) שיעלו אתכם להטיאכם: בדרך. כשהייתם בטירוף:
(7) לא תדרש שלמם. מכלל שנאמר עמך יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ (פסוק יז), יכול אף זה כן, תלמוד לומר לא תדרוש שלומם (שם רנא):
(8) לא תתעב אדמי. לגמרי, אע"פ שראוי לך לתעבו שיצא בחרב לקראתך: לא תתעב מצרי. מכל וכל, אע"פ שזרקו זכוריכם ליאור, מה טעם, שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק. לפיכך:
(9) בנים אשר יולדו להם דור שלישי וגו'. ושאר האומות מותרין מיד, הא למדת, שהמחטיא לאדם קשה לו מן ההורגו, שההורגו הורגו בעולם הזה, והמחטיאו מוציאו מן העולם הזה ומן העולם הבא, לפיכך אדום שקדמם בחרב לא נתעב, וכן מצריים שטבעום, ואלו שהחטיאום נתעבו:
(10) כי תצא וגו' ונשמרת. שהשטן מקטרג בשעת הסכנה:
(11) מקרה לילה. דיבר הכתוב בהווה: ויצא אל מחוץ למחנה. זו מצות עשה: לא יבא אל תוך המחנה. זו מצות לא תעשה, ואסור להכנס למחנה לויה וכל שכן למחנה שכינה (פסחים סח.):
(12) והיה לפנות ערב. סמוך להערב שמשו יטבול, שאינו טהור בלא הערב השמש:
(13) ויד תהיה לך. כתרגומו, כמו אִישׁ עַל יָדוֹ (במדבר ב, יז): מחוץ למחנה. חוץ לעזן:
(14) על אזנך. לצד משאר כלי תשמישך: אזנך. כמו כלי זייניך:
(15) ולא יראה בך. הקב"ה, ערות דבר:

17	עִמְּךָ֖ יֵשֵׁ֑ב בְּקִרְבְּךָ֗ בַּמָּק֤וֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר֙ בְּאַחַ֣ד שְׁעָרֶ֔יךָ בַּטּ֥וֹב לוֹ֖ לֹ֣א תוֹנֶ֑נּוּ׃ (ס)	עִמָּךְ יַתִּיב בֵּינָךְ בְּאַתְרָא דְּיִתְרְעֵי בְּחַדָּא מִן קְרָוָךְ בִּדְיִיטַב לֵיהּ לָא תוֹנִינֵיהּ׃	17 he shall dwell with thee, in the midst of thee, in the place which he shall choose within one of thy gates, where it liketh him best; thou shalt not wrong him.
18	לֹא־תִהְיֶ֥ה קְדֵשָׁ֖ה מִבְּנ֣וֹת יִשְׂרָאֵ֑ל וְלֹא־יִהְיֶ֥ה קָדֵ֖שׁ מִבְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃	לָא תְּהֵי אִתְּתָא מִבְּנָת יִשְׂרָאֵל לְגֻבַר עֶבֶד וְלָא יִסַּב גּוּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתָּא אָמָא׃	18 There shall be no harlot of the daughters of Israel, neither shall there be a sodomite of the sons of Israel.
19	לֹא־תָבִיא֩ אֶתְנַ֨ן זוֹנָ֜ה וּמְחִיר֗ כֶּ֤לֶב בֵּית֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ לְכָל־נֶ֖דֶר כִּ֣י תוֹעֲבַ֥ת יְהוָ֖ה אֱלֹהֶ֑יךָ גַּם־שְׁנֵיהֶֽם׃ (ס)	לָא תַעֵיל אֲגַר זָנְיָתָא וְחוּלְפַּן כַּלְבָּא לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְכָל נְדַר אֲרֵי מְרַחַק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אַף תַּרְוֵיהוֹן׃	19 Thou shalt not bring the hire of a harlot, or the price of a dog, into the house of the Lord thy God for any vow; for even both these are an abomination unto the Lord thy God.
20	לֹא־תַשִּׁ֣יךְ לְאָחִיךָ֗ נֶ֚שֶׁךְ כֶּ֣סֶף נֶ֔שֶׁךְ אֹ֖כֶל נֶ֑שֶׁךְ כָּל־דָּבָ֕ר אֲשֶׁ֥ר יִשָּֽׁךְ׃	לָא תְּרַבֵּי לַאֲחוּךְ רִבִּית כְּסַף רִבִּית עֲבוּר רִבִּית כָּל מִדְּעַם דְּמִתְרַבֵּי׃	20 Thou shalt not lend upon interest to thy brother: interest of money, interest of victuals, interest of any thing that is lent upon interest.
21	לַנָּכְרִ֖י תַּשִּׁ֑יךְ וּלְאָחִיךָ֥ לֹֽא־תַשִּׁ֖יךְ לְמַ֣עַן יְבָרֶכְךָ֗ יְהוָ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙ בְּכֹ֣ל מִשְׁלַ֣ח יָדֶ֔ךָ עַל־הָאָ֖רֶץ אֲשֶׁר־אַתָּ֥ה בָא־שָׁ֖מָּה לְרִשְׁתָּֽהּ׃ (ס)	לְבַר עַמְּמִין תְּרַבֵּי וּלְאָחוּךְ לָא תְּרַבֵּי בְּדִיל דִּיבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל אוֹשָׁטוּת יְדָךְ עַל אַרְעָא דְּאַתְּ עָלֵיל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ׃	21 Unto a foreigner thou mayest lend upon interest; but unto thy brother thou shalt not lend upon interest; that the Lord thy God may bless thee in all that thou puttest thy hand unto, in the land whither thou goest in to possess it.
יט	כִּֽי־תִדֹּ֥ר נֶ֖דֶר לַיהוָ֣ה אֱלֹהֶ֑יךָ לֹ֣א תְאַחֵ֗ר לְשַׁלְּמוֹ֙ כִּֽי־דָר֣וֹשׁ יִדְרְשֶׁ֔נּוּ יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ מֵעִמָּ֑ךְ וְהָיָ֥ה בְךָ֖ חֵֽטְא׃	אֲרֵי תִדַּר נְדַר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תְּאַחַר לְשַׁלָּמוּתֵיהּ אֲרֵי מִתְבָּע יִתְבְּעִנֵּיהּ יְיָ אֱלָהָךְ מִנָּךְ וִיהֵי בָךְ חוֹבָא׃	22 When thou shalt vow a vow unto the Lord thy God, thou shalt not be slack to pay it; for the Lord thy God will surely require it of thee; and it will be sin in thee.
23	וְכִ֣י תֶחְדַּ֔ל לִנְדֹּ֖ר לֹא־יִהְיֶ֥ה בְךָ֖ חֵֽטְא׃	וַאֲרֵי תִתְמְנַע מִלְּמִדַּר לָא יְהֵי בָךְ חוֹבָא׃	23 But if thou shalt forbear to vow, it shall be no sin in thee.
24	מוֹצָ֣א שְׂפָתֶ֗יךָ תִּשְׁמֹ֤ר וְעָשִׂיתָ֙ כַּאֲשֶׁ֣ר נָדַ֔רְתָּ לַיהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ נְדָבָ֑ה אֲשֶׁ֥ר דִּבַּ֖רְתָּ בְּפִֽיךָ׃ (ס)	אַפְּקוּת שִׂפְוָתָךְ תִּטַּר וְתַעֲבִיד כְּמָא דִּנְדַרְתָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ נְדָבְתָא דְּמַלֵּילְתָּא בְּפוּמָךְ׃	24 That which is gone out of thy lips thou shalt observe and do; according as thou hast vowed freely unto the Lord thy God, even that which thou hast promised with thy mouth.
חמישי	כִּֽי־תָבֹא֙ בְּכֶ֣רֶם רֵעֶ֔ךָ וְאָכַלְתָּ֥ עֲנָבִ֖ים כְּנַפְשְׁךָ֣ שָׂבֵעֲךָ֑ וְאֶל־כֶּלְיְךָ֖ לֹ֥א תִתֵּֽן׃ (ס)	אֲרֵי תֵתֵּי בְּכַרְמָא דְּחַבְרָךְ וְתֵיכוֹל עִנְבִין כְּנַפְשָׁךְ שִׂבְעָךְ וּלְמָנָךְ לָא תִתֵּן׃	25 When thou comest into thy neighbour's vineyard, then thou mayest eat grapes until thou have enough at thine own pleasure; but thou shalt not put any in thy vessel.
26	כִּֽי־תָבֹא֙ בְּקָמַ֣ת רֵעֶ֔ךָ וְקָטַפְתָּ֥ מְלִילֹ֖ת בְּיָדֶ֑ךָ וְחֶרְמֵ֛שׁ לֹ֥א תָנִ֖יף עַ֥ל קָמַ֥ת רֵעֶֽךָ׃ (ס)	אֲרֵי תֵתֵּי בְּקָמְתָא דְּחַבְרָךְ וְתִקְטוֹף דְּמַלִּין בִּידָךְ וּמַגְלָא לָא תְרִים עַל קָמְתָא דְּחַבְרָךְ׃	26 When thou comest into thy neighbour's standing corn, then thou mayest pluck ears with thy hand; but thou shalt not move a sickle unto thy neighbour's standing corn.
XXIV	כִּֽי־יִקַּ֥ח אִ֖ישׁ אִשָּׁ֑ה וּבְעָלָ֗הּ וְהָיָ֤ה אִם־לֹֽא־תִמְצָא־חֵן֙ בְּעֵינָ֔יו כִּֽי־מָצָ֥א בָ֖הּ עֶרְוַ֣ת דָּבָ֑ר וְכָתַ֨ב לָ֜הּ סֵ֣פֶר כְּרִיתֻ֗ת וְנָתַ֤ן בְּיָדָהּ֙ וְשִׁלְּחָ֔הּ מִבֵּיתֹֽו׃	אֲרֵי יִסַּב גְּבַר אִתְּתָא וְיִבְעֻלַנַּהּ וִיהֵי אִם לָא תִשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינוֹהִי אֲרֵי אַשְׁכַּח בַּהּ עֲבִירַת פִּתְגָם וְיִכְתּוֹב לַהּ גֶּט פִּטּוּרִין וְיִתֵּין בִּידַהּ וְיִפְטְרִנַּהּ מִבֵּיתֵיהּ׃	XXIV When a man taketh a wife, and marrieth her, then it cometh to pass, if she find no favour in his eyes, because he hath found some unseemly thing in her, that he writeth her a bill of divorcement, and giveth it in her hand, and sendeth her out of his house,
2	וְיָצְאָ֥ה מִבֵּיתֹ֖ו וְהָלְכָ֑ה וְהָיְתָ֥ה לְאִֽישׁ־אַֽחֵֽר׃	וְתִפּוֹק מִבֵּיתֵיהּ וּתְהָךְ וּתְהֵי לְגֻבַר אָחֳרָן׃	2 and she departeth out of his house, and goeth and becometh another man's wife,

(16) לא תסגיר עבד. כתרגומו. דבר אחר, אפילו עבד כנעני של ישראל שברח מחולה לארץ לארץ ישראל (גיטין מה.):
(18) לא תהיה קדשה. מופקרת, מקודשת ומזומנת לזנות: ולא יהיה קדש. מזומן למשכב זכור (סנהדרין נד:), ואונקלוס תרגם לא תהא אתתא מבנת ישראל לגבר עבדא, שאף זו מופקרת לבעילת זנות היא, מאחר שאין קדושין תופסין לו בה, שהרי הוקשו לחמור, שנאמר שָׁם פֹּה עִם הַחֲמוֹר (בראשית כב, ה), עם הדומה לחמור. ולא יסב גברא מבני ישראל אתתא אמא, שאף הוא נעשה קָדֵשׁ על ידה, שכל בעילותיו בעילות זנות, שאין קדושין תופסין לו בה:
(19) אתנן זונה. נתן לה טלה באתנה פסול להקרבה: ומחיר כלב. החליף שה בכלב: גם שניהם. לרבות שנוייהם (בבא קמא סה:), כגון חטים ועשאן שלת:
(20) לא תשיך. אזהרה לוה שלא יתן רבית למלוה (בבא מציעא עה:), ואח"כ אזהרה למלוה, אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ (ויקרא כה, לז ספרי רסב):
(21) לנכרי תשיך. ולא לאחיך (בבא מציעא ע:), לאו הבא מכלל עשה, עשה, לעבור עליו בשני לאוין ועשה:
(22) לא תאחר לשלמו. שלשה רגלים, ולמדוהו רבותינו מן המקרא (ראש השנה ד:):
(24) מוצא שפתיך תשמור. ליתן עשה על לא תעשה (שם ו.):
(25) כי תבא בכרם רעך. כפועל הכתוב מדבר (בבא מציעא פז:): כנפשך. כמה שתרצה: שבעך. ולא אכילה גסה (שם): ואל כליך לא תתן. מכאן שלא דברה תורה אלא בשעת הבציר, בזמן שאתה נותן לכליו של בעל הבית (שם), אבל אם בא לעדור ולקשקש, אינו אוכל (שם פט:):
(26) כי תבא בקמת רעך. אף זו כפועל הכתוב מדבר (ב"מ פז:):
(1) כי מצא בה ערות דבר. מצוה עליו לגרשה, שלא תמצא חן בעיניו (ס"א מצוה שלא תמצא חן בעיניו):

3 וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר
כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ
כִּי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ
לְאִשָּׁה:

3 וְיִשְׂנֵינַהּ גּוּבְרָא בָּתְרָאָה וְיִכְתּוֹב לַהּ גֵּט
פְּטוּרִין וְיִתֵּן בִּידָהּ וְיִפְטְרִנַּהּ מִבֵּיתֵיהּ
אוֹ אֲרֵי יְמוּת גּוּבְרָא בָּתְרָאָה דְּנַסְבַּהּ
לֵיהּ לְאִתּוּ:

and the latter husband hateth her, and writeth her a bill of divorcement, and giveth it in her hand, and sendeth her out of his house; or if the latter husband die, who took her to be his wife;

4 לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ
לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי
אֲשֶׁר הֻטַּמְּאָה כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי
יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: (ס)

4 לֵית לֵיהּ רְשׁוּ לְבַעְלַהּ קַדְמָאָה דְּפַטְרַהּ
לְמִתָּב לְמִסְבַּהּ לְמִהְוֵי לֵיהּ לְאִתּוּ בָּתַר
דְּאִסְתְּאַבַת אֲרֵי מְרַחֲקָא הִיא קֳדָם יְיָ
וְלָא תְחַיֵּיב יָת אַרְעָךְ דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב
לָךְ אַחְסָנָא:

her former husband, who sent her away, may not take her again to be his wife, after that she is defiled; for that is abomination before the Lord; and thou shalt not cause the land to sin, which the Lord thy God giveth thee for an inheritance.

5 כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא
ס״ש וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר נָקִי יִהְיֶה
לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־
לָקָח:

5 אֲרֵי יִסַּב גְּבַר אִתְּתָא חֲדַתָא לָא יִפּוֹק
בְּחֵילָא וְלָא יִעְבַּר עֲלוֹהִי לְכָל פִּתְגָם פְּנִי
יְהֵי לְבֵיתֵיהּ שַׁתָּא חֲדָא וִיחַדֵּי יָת אִתְּתֵיהּ
דְּנָסִיב:

When a man taketh a new wife, he shall not go out in the host, neither shall he be charged with any business; he shall be free for his house one year, and shall cheer his wife whom he hath taken.

6 לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב כִּי־נֶפֶשׁ הִוא
חֹבֵל: (ס)

6 לָא תִּסַּב מִשְׁכּוֹנָא רִחְיָא וְרָכְבֵיהּ אֲרֵי
בְּהוֹן מִתְעֲבֵיד מָזוֹן לְכָל נְפַשׁ:

No man shall take the mill or the upper millstone to pledge; for he taketh a man's life to pledge.

7 כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמֶּר־בּוֹ וּמְכָרוֹ וּמֵת הַגַּנָּב
הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: (ס)

7 אֲרֵי יִשְׁתְּכַח גְּבַר גָּנֵיב נַפְשָׁא מֵאַחוֹהִי
מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְגַּר בֵּיהּ וִיזַבְּנִנֵּיהּ
וְיִתְקְטִיל גַּנָּבָא הַהוּא וּתְפַלֵּי עְבִיד
דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ:

If a man be found stealing any of his brethren of the children of Israel, and he deal with him as a slave, and sell him; then that thief shall die; so shalt thou put away the evil from the midst of thee.

8 הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד
וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים
הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת:

8 אִסְתְּמַר בְּמַכְתְּשׁ סְגִירוּ לְמִטַּר לַחְדָּא
וּלְמֶעֱבַד כְּכֹל דִּילְפוּן יָתְכוֹן כָּהֲנַיָּא
לֵיוָאֵי כְּמָא דְּפַקֵּידְתִּנּוּן תִּטְּרוּן לְמֶעֱבַד:

Take heed in the plague of leprosy, that thou observe diligently, and do according to all that the priests the Levites shall teach you, as I commanded them, so ye shall observe to do.

9 זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: (ס)

9 הֲוֵי דְּכִיר יָת דַּעֲבַד יְיָ אֱלָהָךְ לְמִרְיָם
בְּאוֹרְחָא בְּמִפַּקְּכוֹן מִמִּצְרָיִם:

Remember what the Lord thy God did unto Miriam, by the way as ye came forth out of Egypt.

10 כִּי־תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה לֹא־תָבֹא
אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ:

10 אֲרֵי תְרַשֵּׁי בְּחַבְרָךְ רְשׁוּת מִדְּעַם לָא
תֵּיעוֹל לְבֵיתֵיהּ לְמִסַּב מִשְׁכּוֹנֵיהּ:

When thou dost lend thy neighbour any manner of loan, thou shalt not go into his house to fetch his pledge.

11 בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ
יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הַעֲבוֹט הַחוּצָה:

11 בְּבָרָא תְּקוּם וְגוּבְרָא דְּאַתְּ רָשֵׁי בֵּיהּ
יַפֵּיק לָךְ יָת מִשְׁכּוֹנָא לְבָרָא:

Thou shalt stand without, and the man to whom thou dost lend shall bring forth the pledge without unto thee.

12 וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ:

12 וְאִם גְּבַר מִסְכֵּין הוּא לָא תִשְׁכּוֹב
בְּמִשְׁכּוֹנֵיהּ:

And if he be a poor man, thou shalt not sleep with his pledge;

13 הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הַעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ
וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרְכֶךָּ וּלְךָ תִּהְיֶה
צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: (ס)

13 אָתָבָא תָּתִיב לֵיהּ יָת מִשְׁכּוֹנָא כְּמֵיעַל
שִׁמְשָׁא וְיִשְׁכּוֹב בִּכְסוּתֵיהּ וִיבָרְכִנָּךְ וְלָךְ
תְּהֵי זָכוּ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ:

thou shalt surely restore to him the pledge when the sun goeth down, that he may sleep in his garment, and bless thee; and it shall be righteousness unto thee before the Lord thy God.

(2) לאיש אחר. אין זה כן זוגו של ראשון, הוא הוציא רשעה מתוך ביתו, וזה הכניסה (גיטין כ:):
(3) ושנאה האיש האחרון. הכתוב מבשרו שסופו לשנאותה, ואם לאו, קוברתו, שנאמר או כי ימות:
(4) אחרי אשר הטמאה. לרבות סוטה שנסתרה (יבמות יא:):
(5) אשה חדשה. שהיא חדשה לו, ואפילו אלמנה, פרט למחזיר גרושתו (סוטה מד.): ולא יעבור עליו. דבר הצבא: לכל דבר. הוא צורך הצבא, לא לספק מים ומזון ולא לתקן דרכים, אבל החוזרים המלחמה מעורכי המלחמה ע״פ כהן, כגון בנה בית ולא חנכו, או נרש אשה ולא לקחה, מספיקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים (ספרי רעא סוטה מד.): יהיה לביתו. אף בשביל ביתו, אם בנה בית וחנכו, ואם נטע כרם וחללו, אינו חייב בשביל צרכי המלחמה: לביתו. זה ביתו (ספרי שם): יהיה. לרבות את כרמו: ושמח. ישמח את אשתו, ותרגומו ויחדי יָת אִתְּתֵיהּ, והמתרגם ויקדי עם אתתיה, טועה הוא, שאין זה תרגום של וְשִׂמַּח אלא של וְשָׂמַח:
(6) לא יחבול. אם בא למשכנו על חובו בג״ד, לא ימשכנו בדברים שעושים בהן אוכל נפש (בבא מציעא קיג:): רחים. היא התחתונה: ורכב. היא העליונה:
(7) כי ימצא. בעדים (ספרי רעג) והתראה, וכן כל ימצא שבתורה: והתעמר בו. אינו חייב עד שיתעמר בו:
(8) השמר בנגע הצרעת. שלא תתלוש סימני טומאה ולא תקון את הבהרת (מכות כב.): ככל אשר יורו אתכם. אם להסגיר, אם להחליט, אם לטהר:
(9) זכור את אשר עשה ה׳ אלהיך למרים. אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת, אל תספר לשון הרע, זכור העשוי למריס שדברה באחיה ולקתה בנגעים (ספרי רעה):
(10) כי תשה ברעך. תחוב בחבירך: משאת מאומה. חוב של כלום:
(12) לא תשכב בעבטו. לא תשכב ועבוטו אצלך:
(13) כבוא השמש. אם בסות לילה הוא, ואם בסות יום החזירהו בנקר, וכבר כתוב בואלה המשפטים עד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ (שמות כב, כה), כל היום תשיבנו לו,

שביעי לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאַחֶיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ׃
לָא תַעְשׁוֹק אַגִּירָא עַנְיָא וּמִסְכֵּינָא מֵאַחָךְ אוֹ מִגִּיּוֹרָךְ דִּבְאַרְעָךְ בְּקִרְוָךְ׃
14 Thou shalt not oppress a hired servant that is poor and needy, whether he be of thy brethren, or of thy strangers that are in thy land within thy gates.

15 בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ חֵטְא׃ (ס)
בְּיוֹמֵיהּ תִּתֵּין אַגְרֵיהּ וְלָא תֵיעוֹל עֲלוֹהִי שִׁמְשָׁא אֲרֵי עַנְיָא הוּא וְלֵיהּ הוּא מָסַר יָת נַפְשֵׁיהּ וְלָא יִקְרֵי עֲלָךְ קֳדָם יְיָ וִיהֵי בָךְ חוֹבָא׃
15 In the same day thou shalt give him his hire, neither shall the sun go down upon it; for he is poor, and setteth his heart upon it: lest he cry against thee unto the Lord and it be sin in thee.

16 לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ׃ (ס)
לָא יְמוּתוּן אֲבָהָן עַל פּוֹם בְּנִין וּבְנִין לָא יְמוּתוּן עַל פּוֹם אֲבָהָן אֱנָשׁ בְּחוֹבֵיהּ יְמוּתוּן׃
16 The fathers shall not be put to death for the children, neither shall the children be put to death for the fathers; every man shall be put to death for his own sin.

17 לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה׃
לָא תַצְלֵי דִּין גִּיּוֹר יְתֵם וְלָא תִסַּב מִשְׁכּוֹנָא כְּסוּת אַרְמְלָא׃
17 Thou shalt not pervert the justice due to the stranger, or to the fatherless; nor take the widow's raiment to pledge.

18 וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ (ס)
וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּמִצְרַיִם וּפַרְקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ מִתַּמָּן עַל כֵּן אֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ לְמֶעֱבַד יָת פִּתְגָמָא הָדֵין׃
18 But thou shalt remember that thou wast a bondman in Egypt, and the Lord thy God redeemed thee thence; therefore I command thee to do this thing.

כ כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ׃ (ס)
אֲרֵי תִחְצוּד חֲצָדָךְ בְּחַקְלָךְ וְתִתְנְשֵׁי עוֹמְרָא בְּחַקְלָא לָא תְתוּב לְמִסְבֵּיהּ לְגִיּוֹרָא לְיַתְמָא וּלְאַרְמַלְתָּא יְהֵי בְּדִיל דִּיבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל עוּבְדֵי יָדָךְ׃
19 When thou reapest thy harvest in thy field, and hast forgot a sheaf in the field, thou shalt not go back to fetch it; it shall be for the stranger, for the fatherless, and for the widow; that the Lord thy God may bless thee in all the work of thy hands.

20 כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה׃
אֲרֵי תַחְבּוֹט זֵיתָךְ לָא תְפַלֵּי בָתְרָךְ לְגִיּוֹרָא לְיַתְמָא וּלְאַרְמַלְתָּא יְהֵי׃
20 When thou beatest thine olive-tree, thou shalt not go over the boughs again; it shall be for the stranger, for the fatherless, and for the widow.

21 כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה׃
אֲרֵי תִקְטוֹף כַּרְמָךְ לָא תְעַלֵּיל בָּתְרָךְ לְגִיּוֹרָא לְיַתְמָא וּלְאַרְמַלְתָּא יְהֵי׃
21 When thou gatherest the grapes of thy vineyard, thou shalt not glean it after thee; it shall be for the stranger, for the fatherless, and for the widow.

22 וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ (ס)
וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם עַל כֵּן אֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ לְמֶעֱבַד יָת פִּתְגָמָא הָדֵין׃
22 And thou shalt remember that thou wast a bondman in the land of Egypt; therefore I command thee to do this thing.

XXV כִּי־יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם וְהִצְדִּיקוּ אֶת־הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע׃
אֲרֵי יְהֵי דִין בֵּין גּוּבְרַיָּא וְיִתְקָרְבוּן לְדִינָא וְיִדִינוּנוּן וְיַזְכּוֹן יָת זַכָּאָה וְיַחַיְיבוּן יָת חַיָּיבָא׃
XXV If there be a controversy between men, and they come unto judgment, and the judges judge them, by justifying the righteous, and condemning the wicked,

וכנגד השמש תקחנו (בנגד מליעת קיד:): וברכך. ואם אינו מברכך, מכל מקום ולך תהיה צדקה:
(14) לא תעשוק שכיר. והלא כבר כתוב, אלא לעבור על האביון בשני לאוין, לא תעשוק שכר שכיר שהוא עני ואביון, ועל העשיר כבר הוזהר לא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ (ויקרא יט, יג): אביון. התאב לכל דבר (ויקרא רבה לד, ו): מגרך. זה גר צדק: בשעריך. זה גר תושב האוכל נבילות: אשר בארצך. לרבות שכר בהמה וכלים:
(15) ואליו הוא נושא את נפשו. אל השכר הזה הוא נושא את נפשו למות, עלה בכבש ומתלה באילן (בנגד מליעת קיב.): והיה בך חטא. מכל מקום, אלא שממהרין ליפרע ע"י הקורא (ספרי רעט):
(16) לא יומתו אבות על בנים. עדות בניס, ואם תאמר בעון בניס, כבר נאמר איש בחטאו יומתו, אבל מי שאינו איש, מת בעון אביו, והקטניס מתיס בעון אבותס בידי שמיס:
(17) לא תטה משפט גר יתום. ועל העשיר כבר הוזהר, לא תטה משפט (לעיל טז, יט), ושנה בעני לעבור עליו בשני לאוין, לפי שנקל להטות משפט עני יותר משל עשיר, לכך הזהיר ושנה עליו: ולא תחבול. שלא בשעת הלואה:
(18) וזכרת. על מנת כן פדיתיך, לשמור מזקותי אפילו יש חסרון כיס בדבר:
(19) ושכחת עומר. ולא גדיש, מכאן אמרו (פאה פ"ו מ"ו), עומר שיש בו סאתים ושכחו, אינו שכחה: בשדה. לרבות שכחת קמה, ששכח מקצתה מלקצור: לא תשוב לקחתו. מכאן אמרו, (שם פ"ו מ"ד) שלאחריו שכחה, שלפניו אינו שכחה, שאינו בגל תשוב: למען יברכך. ואע"פ שבאת לידו שלא במתכוין, ק"ו לעושה במתכוין, אמור מעתה, נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה, הרי הוא מתברך עליה (ספרי רפג):
(20) לא תפאר. לא תטול תפארתו ממנו (חולין קלא:), מכאן שמניחין פאה לאילן: אחריך. זו שכחה (שם):
(21) לא תעולל. אם מצאת בו עוללות לא תקחנה. ואיזו היא עוללות, כל שאין לה לא כתף ולא נטף, יש לה אחד מהם, הרי הוא לבעל הבית (פאה פ"ז מ"ד). ורבותי בגמרא ירושלמית (פאה פ"ז ה"ג), איזו היא כתף, פסיגין זה על גב זה, נטף, אלו התלויות בשדרה ויורדות:
(1) כי יהיה ריב. סופס להיות נגשים אל המשפט, אמור מעתה, אין אלוס יולא ממוך מריבה, מי גרס לנוטו לפרוס מן הצדיק, הוי אומר זו מריבה (ספרי רפו): והרשיעו את הרשע. יכול כל המתחייבין בדין לוקין, תלמוד לומר והיה אם בן הכות הרשע, פעמים לוקה פעמים אינו לוקה, ומי הוא הלוקה, למוד מן הענין, לא תחסוס שור בדישו, לאו שלא נתק לעשה (מכות יג:):

2 וְהָיָה אִם־בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט
וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר׃

2 then it shall be, if the wicked man deserve to be beaten, that the judge shall cause him to lie down, and to be beaten before his face, according to the measure of his wickedness, by number.

3 אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן־יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ
עַל־אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ
לְעֵינֶיךָ׃

3 Forty stripes he may give him, he shall not exceed; lest, if he should exceed, and beat him above these with many stripes, then thy brother should be dishonoured before thine eyes.

4 לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ׃ (ס)

4 Thou shalt not muzzle the ox when he treadeth out the corn.

5 כִּי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם
וּבֵן אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אֵשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה
לְאִישׁ זָר יִבְמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ
לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ׃

5 If brethren dwell together, and one of them die, and have no child, the wife of the dead shall not be married abroad unto one not of his kin; her husband's brother shall go in unto her, and take her to him to wife, and perform the duty of a husband's brother unto her.

6 וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם
אָחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל׃

6 And it shall be, that the first-born that she beareth shall succeed in the name of his brother that is dead, that his name be not blotted out of Israel.

7 וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יְבִמְתּוֹ
וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעֲרָה אֶל־הַזְּקֵנִים
וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם
בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי׃

7 And if the man like not to take his brother's wife, then his brother's wife shall go up to the gate unto the elders, and say: 'My husband's brother refuseth to raise up unto his brother a name in Israel; he will not perform the duty of a husband's brother unto me.'

8 וְקָרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד
וְאָמַר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ׃

8 Then the elders of his city shall call him, and speak unto him; and if he stand, and say: 'I like not to take her';

9 וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה
נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה
וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה
אֶת־בֵּית אָחִיו׃

9 then shall his brother's wife draw nigh unto him in the presence of the elders, and loose his shoe from off his foot, and spit in his face; and she shall answer and say: 'So shall it be done unto the man that doth not build up his brother's house.'

10 וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ
הַנָּעַל׃ (ס)

10 And his name shall be called in Israel The house of him that had his shoe loosed.

11 כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה
אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ מִיַּד
מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בְּמְבֻשָׁיו׃

11 When men strive together one with another, and the wife of the one draweth near to deliver her husband out of the hand of him that smiteth him, and putteth forth her hand, and taketh him by the secrets;

12 וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ׃ (ס)

12 then thou shalt cut off her hand, thine eye shall have no pity.

(2) והפילו השופט. מלמד, שאין מלקין אותו לא עומד ולא יושב, אלא מוטה (מכות כב:): לפניו כדי רשעתו. ולאחריו כדי שתיס, מכאן אמרו, מלקין אותו שתי ידות מלאחריו ושלש מלפניו (שם): במספר. ואינו נקוד בַּמִּסְפָּר, למד שהוא דבוק לומר במספר ארבעים, ולא ארבעים שלמים (שם), אלא מנין שהוא סוכם ומשלים לארבעים, והן ארבעים חסר אחת:

(3) לא יוסיף. מכאן אזהרה למכה את חבירו (סנהדרין פה.): ונקלה אחיך. כל היום קורא רשע, ומשלקה קראו אחיך:

(4) לא תחסום שור בדישו. דבר הכתוב בהווה, והוא הדין לכל בהמה היה ועוף העושים במלאכה שהיא בדבר מאכל (בבא מציעא פט.), א"כ למה נאמר שור, להוציא את האדם: בדישו. יכול יחסמנו מבחוץ, תלמוד לומר לא תחסום שור מכל מקום (עיין שם ג:), ולמה נאמר דיש, לומר לך, מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו (למעשר ולחלה), וגדולו מן הארץ, אף כל כיוצא בו, יצא החולב והמגבן והמחבץ, שאין גדולו מן הארץ, יצא הלש והמקטף, שנגמרה מלאכתו לחלה, יצא הבורל בתמרים ובגרוגרות, שנגמרה מלאכתן למעשר (שם פט.):

(5) כי ישבו אחים יחדו. שהיתה להם ישיבה אחת בעולם, פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו (יבמות יז:): יחדו. המיוחדים בנחלה, פרט לאחיו מן האם (שם): ובן אין לו. עיין עליו (בבא מציעא כב:), בן או בת, או בן הבן, או בת הבן, (או בן הבת), או בת הבת:

(6) והיה הבכור. גדול האחים הוא מייבם אותה: אשר תלד. פרט לאילונית שאינה יולדת (בבא מציעא כד.): יקום על שם אחיו. זה שייבם את אשתו, יטול נחלת המת בנכסי אביו: ולא ימחה שמו. פרט לאשת סריס, ששמו מחוי (שם):

(7) השערה. כתרגומו לְתָרַע בֵּית דִּינָא:

(8) ועמד. בעמידה: ואמר. בלשון הקודש, ואף היא דבריה בלשון הקודש (שם קל:):

(9) וירקה בפניו. על גבי קרקע (שם): אשר לא יבנה. מכאן למי שהלך שלא יחזור וייבם, דלא כתיב אשר לא בנה אלא אשר לא יבנה, כיון שלא בנה עוד לא יבנה (שם י:):

(10) ונקרא שמו וגו'. מלוה על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל (שם קו:):

(11) כי ינצו אנשים. סופן לבא לידי מכות, כמו שנאמר מיד מכהו, אין שלוש יוצא מתוך ידי מלות (ספרי רלב):

13 לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאֶבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃

לָא יְהֵי לָךְ בְּכִיסָךְ מִתְקַל וּמִתְקַל רַב וּזְעֵיר׃

13 Thou shalt not have in thy bag diverse weights, a great and a small.

14 לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃

לָא יְהֵי לָךְ בְּבֵיתָךְ מְכִילָא וּמְכִילָא רַבְּתָא וּזְעֵירְתָּא׃

14 Thou shalt not have in thy house diverse measures, a great and a small.

15 אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ לְמַעַן יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃

מַתְקְלִין שַׁלְמָן דִּקְשׁוֹט יְהוֹן לָךְ מְכִילָן שַׁלְמָן דִּקְשׁוֹט יְהוֹן לָךְ בְּדִיל דְּיֵירְכוּן יוֹמָךְ עַל אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ׃

15 A perfect and just weight shalt thou have; a perfect and just measure shalt thou have; that thy days may be long upon the land which the Lord thy God giveth thee.

16 כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל׃ (פ)

אֲרֵי מְרַחַק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ כָּל עָבֵיד אִלֵּין כֹּל עָבֵיד שְׁקַר׃

16 For all that do such things, even all that do unrighteously, are an abomination unto the Lord thy God.

מפטיר זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם׃

הֱוֵי דְּכִיר יָת דַּעֲבַד לָךְ עֲמָלֵק בְּאוֹרְחָא בְּמִפַּקְכוֹן מִמִּצְרָיִם׃

17 Remember what Amalek did unto thee by the way as ye came forth out of Egypt;

18 אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אֲחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים׃

דְּעָרְעָךְ בְּאוֹרְחָא וְקַטֵּיל בָּךְ כָּל דַּהֲווֹ מִתְאַחֲרִין בָּתְרָךְ וְאַתְּ מְשַׁלְהֵי וְלֵאי וְלָא דָּחֵיל מִן קֳדָם יְיָ׃

18 how he met thee by the way, and smote the hindmost of thee, all that were enfeebled in thy rear, when thou wast faint and weary; and he feared not God.

פסוקים קי 19 וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ ׀ לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח׃ (פ)

וִיהֵי כַּד יְנִיחַ יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ מִכָּל בַּעֲלֵי דְּבָבָךְ מִסְּחוֹר סְחוֹר בְּאַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ אַחְסָנָא לְמֵירְתַהּ תִּמְחֵי יָת דּוּכְרָנֵיהּ דַּעֲמָלֵק מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא לָא תִתְנְשֵׁי׃

19 Therefore it shall be, when the Lord thy God hath given thee rest from all thine enemies round about, in the land which the Lord thy God giveth thee for an inheritance to possess it, that thou shalt blot out the remembrance of Amalek from under heaven; thou shalt not forget.

The Haftara is Isaiah 54:1 – 54:10 on page 757. If the Haftara from Re'eh was not read because it fell on Rosh Ḥodesh, combine it with this Haftara. It is on page 755.

כי תבוא כא XXVI וְהָיָה כִּי־תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ׃

וִיהֵי אֲרֵי תֵיעוֹל לְאַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ אַחְסָנָא וְתֵירְתַהּ וְתִתֵּיב בַּהּ׃

And it shall be, when thou art come in unto the land which the Lord thy God giveth thee for an inheritance, and dost possess it, and dwell therein;

2 וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל־פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם׃

וְתִסַּב מֵרֵישׁ כָּל אִבָּא דְּאַרְעָא דְּתַעֵיל מֵאַרְעָךְ דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ וּתְשַׁוֵּי בְּסַלָּא וּתְהָךְ לְאַתְרָא דְּיִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִינְתֵּיהּ תַּמָּן׃

2 that thou shalt take of the first of all the fruit of the ground, which thou shalt bring in from thy land that the Lord thy God giveth thee; and thou shalt put it in a basket and shalt go unto the place which the Lord thy God shall choose to cause His name to dwell there.

(12) וקצתה את כפה. ממון דמי בשמו, הכל לפי המביים והמתביים, או אינו אלא ידה ממש, נאמר כאן לא תחוס ונאמר להלן בעדים זוממין לא תחוס (לעיל יט, יג), מה להלן ממון אף כאן ממון:

(13) אבן ואבן. משקלות: גדולה וקטנה. גדולה כשמכהשת את הקטנה, שלא יהא נוטל בגדולה ומחזיר בקטנה (ספרי רלד):

(14) לא יהיה לך. אם עשית כן, לא יהיה לך כלום:

(15) אבן שלמה וצדק יהיה לך. אם עשית כן, יהיה לך הרבה:

(17) זכור את אשר עשה לך. אם שקרת במדות ובמשקלות, הוי דואג מגרוי האויב, שנאמר מוֹזְגֵי מִרְמָה תּוֹעֲבַת ה׳ (משלי יא, א), וכתיב בתריה בָּא זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן (שם ב):

(18) אשר קרך בדרך. לשון מקרה. דבר אחר, לשון קרי וטומאה, שהיה מטמאן במשכב זכור. דבר אחר, לשון קור וחום, לענך והפשירך מרתיחתך, שהיו האומות יראים להלחם בכם, ובא זה והתחיל והרגה מקום לאחריס, משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה, אף על פי שנכוה, הקרה אותה בפני אחריס: ויזנב בך. מכת זנב, חותך מילות וזורק כלפי מעלה: כל הנחשלים אחריך. חסרי כח מחמת חטאם, שהיה הענן פולטן: ואתה עיף ויגע. עיף בגלמא, דכתיב וַיִּלְמָא שֶׁם הָעָם (שמות יז, ג), וכתיב אחריו, וַיָּבֹא עֲמָלֵק (שם ח): ויגע. בדרך: ולא ירא. עמלק אלהים, מלהרע לך:

(19) תמחה את זכר עמלק. מֵאִישׁ עַד אִשָּׁה מֵעוֹלֵל וְעַד יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה (שמואל־א טו, ג) שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה, לומר בהמה זו משל עמלק היתה:

(1) והיה כי תבוא. וירשתה וישבת בה. מגיד שלא נתחייבו בביכורים, עד שכבשו את הארץ וחלקוה (קידושין לז:):

(2) מראשית. ולא כל ראשית, שאין כל הפירות חייבין בביכורים אלא שבעת המינין בלבד, נאמר כאן ארץ ונאמר להלן אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וגו׳ (לעיל ח, ח), מה להלן משבעת המינין שנשתבחה בהם ארץ ישראל, אף כאן שבח ארץ ישראל, שהן שבעה מינין (מנחות פד:): זית שמן. זית לגורי, ששמנו לגור בתוכו (ברכות לט.):

ודבש. הוא דבש תמרים: מראשית. אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה, כורך עליה גמי לסימן, ואומר הרי אלו ביכורים (בכורים פ״ג מ״א):

3 וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
כִּי־בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתֵינוּ לָתֶת לָנוּ׃

3 וְתֵיתֵי לְוָת כָּהֲנָא דִּיהֵי בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן
וְתֵימַר לֵיהּ חַוִּיתִי יוֹמָא דֵין קֳדָם יְיָ
אֱלָהָךְ אֲרֵי עַלִית לְאַרְעָא דְּקַיֵּים יְיָ
לַאֲבָהָתַנָא לְמִתַּן לַנָא׃

3 And thou shalt come unto the priest that shall be in those days, and say unto him: 'I profess this day unto the Lord thy God, that I am come unto the land which the Lord swore unto our fathers to give us.'

לוי וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי
מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

4 וְיִסַּב כָּהֲנָא סַלָּא מִן יְדָךְ וְיַחֲתִנֵיהּ קֳדָם
מַדְבְּחָא דַיְיָ אֱלָהָךְ׃

4 And the priest shall take the basket out of thy hand, and set it down before the altar of the Lord thy God.

5 וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי
אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי
מְעָט וַיְהִי־שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וָרָב׃

5 וְתָתִיב וְתֵימַר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָבָן
אֲרַמָּאָה בְּעָא לְאַבָּדָא יָת אַבָּא וּנְחַת
לְמִצְרַיִם וְדָר תַּמָּן בְּעַם זְעֵיר וַהֲוָה תַּמָּן
לְעַם רַב תַּקִּיף וְסַגִּי׃

5 And thou shalt speak and say before the Lord thy God: 'A wandering Aramean was my father, and he went down into Egypt, and sojourned there, few in number; and he became there a nation, great, mighty, and populous.

6 וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ
עֲבֹדָה קָשָׁה׃

6 וְאַבְאִישׁוּ לַנָא מִצְרָאֵי וְעַנְיוּנָא וְיַהַבוּ
עֲלַנָא פּוּלְחָנָא קַשְׁיָא׃

6 And the Egyptians dealt ill with us, and afflicted us, and laid upon us hard bondage.

7 וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע
יְהוָה אֶת־קֹלֵנוּ וַיַּרְא אֶת־עָנְיֵנוּ וְאֶת־
עֲמָלֵנוּ וְאֶת־לַחֲצֵנוּ׃

7 וְצַלִּינָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתַנָא
וְקַבֵּיל יְיָ צְלוֹתַנָא וּגְלֵי קֳדָמוֹהִי עַמְלַנָא
וְלֵיאוּתַנָא וְדוּחְקַנָא׃

7 And we cried unto the Lord, the God of our fathers, and the Lord heard our voice, and saw our affliction, and our toil, and our oppression.

8 וַיּוֹצִאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ
נְטוּיָה וּבְמֹרָא גָּדֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמֹפְתִים׃

8 וְאַפֵּקָנָא יְיָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד תַּקִּיפָא וּבִדְרָע
מְרָמַם וּבְחֶזְוָנָא רַבָּא וּבְאָתִין וּבְמוֹפְתִין׃

8 And the Lord brought us forth out of Egypt with a mighty hand, and with an outstretched arm, and with great terribleness, and with signs, and with wonders.

9 וַיְבִאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֶּן־לָנוּ אֶת־
הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃

9 וְאַיְתְיָנָא לְאַתְרָא הָדֵין וְיַהַב לַנָא יָת
אַרְעָא הָדָא אֲרַע עָבְדָא חֲלָב וּדְבַשׁ׃

9 And He hath brought us into this place, and hath given us this land, a land flowing with milk and honey.

10 וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרִי
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהִנַּחְתּוֹ
לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ׃

10 וּכְעַן הָא אֵיתֵיתִי יָת רֵישׁ אִבָּא דְּאַרְעָא
דִּיהַבְתְּ לִי יְיָ וְתַחֲתִנֵיהּ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
וְתִסְגּוֹד קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ׃

10 And now, behold, I have brought the first of the fruit of the land, which Thou, O Lord, hast given me.' And thou shalt set it down before the Lord thy God, and worship before the Lord thy God.

11 וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ אַתָּה וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר
בְּקִרְבֶּךָ׃ (ס)

11 וְתִתְחַדֵּי בְּכָל טָבְתָא דִּיהַב לָךְ יְיָ אֱלָהָךְ
וְלֵאנָשׁ בֵּיתָךְ אַתְּ וְלֵיוָאָה וְגִיּוֹרָא דְּבֵינָךְ׃

11 And thou shalt rejoice in all the good which the Lord thy God hath given unto thee, and unto thy house, thou, and the Levite, and the stranger that is in the midst of thee.

שני כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר אֶת־כָּל־מַעְשַׂר
תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר
וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה
וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ׃

12 אֲרֵי תְשֵׁיצֵי לְעַשָּׂרָא יָת כָּל מַעְשַׂר
עֲלַלְתָּךְ בְּשַׁתָּא תְּלִיתָיְתָא שְׁנַת מַעְשָׂרָא
וְתִתֵּין לְלֵיוָאָה לְגִיּוֹרָא לְיַתְמָא
וּלְאַרְמַלְתָּא וְיֵיכְלוּן בְּקִרְוָךְ וְיִשְׂבְּעוּן׃

12 When thou hast made an end of tithing all the tithe of thine increase in the third year, which is the year of tithing, and hast given it unto the Levite, to the stranger, to the fatherless, and to the widow, that they may eat within thy gates, and be satisfied,

(3) אשר יהיה בימים ההם. אין לך אלא כהן שבימיך כמו שהוא: ואמרת אליו. שאינך כפוי טובה (ספרי רלט): הגדתי היום. פעם אחת בשנה ולא שתי פעמים (שם):

(4) ולקח הכהן הטנא מידך. להניף אותו (ספרי ש), כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף (סוכה מז:):

(5) ועניתי. לשון הרמת קול: ארמי אובד אבי. מזכיר חסדי המקום, ארמי אובד אבי, לבן בקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב, ובשביל שחשב לעשות, חשב לו המקום כאילו עשה, שאומות העולם עובדי אלילים חושב להם הקב"ה מחשבה כמעשה: וירד מצרימה. ועוד אחריס באו עלינו לכלותנו, שאחרי זאת ירד יעקב למצריים: במתי מעט. שבעים נפש:

(9) אל המקום הזה. זה בית המקדש: ויתן לנו את הארץ. כמשמעו:

(10) והנחתו. מגיד שנוטלו אחר הנפת (פ"א הנחת) הכהן, ואותזו בידו כשהוא קורא, ומוזר ומניף (ספרי שא):

(11) ושמחת בכל הטוב. מכאן אמרו, אין קורין מקרא בבכורים אלא בזמן שמחה, מעצרת ועד החג, שאדם מלקט תבואתו ופירותיו ויינו ושמנו, אבל מהחג ואילך, מביא ואינו קורא (בכורים פ"א מ"ו): אתה והלוי. אף הלוי חייב בביכורים אם נטעו בתוך עריסה: והגר אשר בקרבך. מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר לאבותינו (שם מ"ד):

(12) כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית. כשתגמור להפרישם מעשרות של שנה השלישית, קבע זמן הביעור והוידוי בערב הפסח של שנה הרביעית, שנאמר מקצה שלש שנים תוציא וגו' (לעיל יד, כח), נאמר כאן מקץ, ונאמר להלן מקץ שבע שנים (שם לא, י) לענין הקהל, מה להלן רגל אף כאן רגל, אי מה להלן חג הסוכות אף כאן חג הסוכות, תלמוד לומר כי תכלה לעשר, מעשרות של שנה השלישית רגל שהמעשרות כלין בו, וזהו פסח, שהרבה אילנות יש שנלקטין אחר הסוכות, נמצאו מעשרות של שלישית כלין בפסח של רביעית, וכל מי ששהה מעשרותיו, הגריכו הכתוב לבערו מן הבית: שנת המעשר. שנה שאין נוהג בה אלא מעשר אחד (רא"ש השנה יב:) משני מעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה, ששנה ראשונה ושניה של שמטה נוהג בהן מעשר ראשון, כמו שנאמר כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר

13 וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה כְּכָל־מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא־עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכֶחְתִּי׃

וְתֵימַר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ פַּלֵּיתִי קוּדֶשׁ מַעְשְׂרָא מִן בֵּיתָא וְאַף יְהַבְתֵּיהּ לְלֵיוָאָה וּלְגִיּוֹרָא לְיַתְמָא וּלְאַרְמַלְתָּא כְּכָל תַּפְקִידְתָּךְ דְּפַקִּידְתָּנִי לָא עֲבַרִית מִפִּקּוּדָךְ וְלָא אִתְנְשִׁיתִי׃

13 then thou shalt say before the Lord thy God: 'I have put away the hallowed things out of my house, and also have given them unto the Levite, and unto the stranger, to the fatherless, and to the widow, according to all Thy commandment which Thou hast commanded me; I have not transgressed any of Thy commandments, neither have I forgotten them.

14 לֹא־אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא־בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמֵּא וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָי עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי׃

לָא אֲכַלִית בְּאֶבְלִי מִנֵּיהּ וְלָא חַלִּיפִית מִנֵּיהּ בִּמְסָאֵב וְלָא יְהַבִית מִנֵּיהּ לְמִית קַבִּילִית לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהִי עֲבַדִית כְּכֹל דְּפַקִּידְתָּנִי׃

15 הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָּנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ (ס)

ע"כ במול

אִסְתַּכִּי מִמְּדוֹר קוּדְשָׁךְ מִן שְׁמַיָּא וּבָרֵיךְ יָת עַמָּךְ יָת יִשְׂרָאֵל וְיָת אַרְעָא דִיהַבְתְּ לָנָא כְּמָא דְקַיֵּימְתָּא לַאֲבָהָתָנָא אֶרַע עָבְדָא חֲלָב וּדְבַשׁ׃

15 Look forth from Thy holy habitation, from heaven, and bless Thy people Israel, and the land which Thou hast given us, as Thou didst swear unto our fathers, a land flowing with milk and honey.'

16 הַיּוֹם הַזֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ אוֹתָם בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃

שליש

יוֹמָא הָדֵין יְיָ אֱלָהָךְ מְפַקְּדָךְ לְמֶעֱבַד יָת קְיָמַיָּא הָאִלֵּין וְיָת דִּינַיָּא וְתִטַּר וְתַעֲבִיד יָתְהוֹן בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ׃

16 This day the Lord thy God commandeth thee to do these statutes and ordinances; thou shalt therefore observe and do them with all thy heart, and with all thy soul.

17 אֶת־יְהוָה הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר חֻקָּיו וּמִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְלִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ׃

יָת יְיָ חֲטַבְתְּ יוֹמָא דֵין לְמִהְוֵי לָךְ לֶאֱלָהּ וְלִמְהָךְ בְּאוֹרְחָן דְּתָקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְמִטַּר קְיָמוֹהִי וּפִקּוּדוֹהִי וְדִינוֹהִי וּלְקַבָּלָא לְמֵימְרֵיהּ׃

17 Thou hast avouched the Lord this day to be thy God, and that thou wouldest walk in His ways, and keep His statutes, and His commandments, and His ordinances, and hearken unto His voice.

18 וַיהוָה הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְלִשְׁמֹר כָּל־מִצְוֹתָיו׃

וַיְיָ חַטְבָךְ יוֹמָא דֵין לְמִהְוֵי לֵיהּ לְעַם חַבִּיב כְּמָא דְמַלֵּיל לָךְ וּלְמִטַּר כָּל פִּקּוּדוֹהִי׃

18 And the Lord hath avouched thee this day to be His own treasure, as He hath promised thee, and that thou shouldest keep all His commandments;

19 וְלִתְּתְךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה לִתְהִלָּה וּלְשֵׁם וּלְתִפְאָרֶת וְלִהְיֹתְךָ עַם־קָדֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר׃ (פ)

וּלְמִתְּנָךְ עִלַּאי עַל כָּל עַמְמַיָּא דַּעֲבַד לְתוּשְׁבְּחָא וּלְשׁוּם וּלְרִבּוּ וּלְמֶהְוָךְ עַם־קַדִּישׁ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ כְּמָא דְמַלֵּיל׃

19 and to make thee high above all nations that He hath made, in praise, and in name, and in glory; and that thou mayest be a holy people unto the Lord thy God, as He hath spoken.

(במדבר יח, כו), ומעשר שני, שנאמר וְאֲכַלְתָּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ (לעיל יד, כג), הרי שתי מעשרות, ובא ולמדך כאן בשנה השלישית, שאין נוהג מאותן שתי מעשרות אלא האחד, ואיזה, זה מעשר ראשון, ותחת מעשר שני יתן מעשר עני, שנאמר כאן. ונתתה ללוי. את אשר לו הרי מעשר ראשון. לגר ליתום ולאלמנה. זה מעשר עני: ואכלו בשעריך ושבעו. תן להם כדי שבענן, מכאן אמרו אין פוחתין לעני בגורן פחות מחצי קב חטים וכו' (פאה פ"ח מ"ה ספרי שג):

(13) ואמרת לפני ה' אלהיך. הִתְוַדֶּה שנתת מעשרותיך: בערתי הקדש מן הבית. זה מעשר שני ונטע רבעי (ספרי שג), ולמדך, שאם שהה מעשרותיו של שתי שניס ולא העלם לירושלים, שצריך להעלותם עכשיו: וגם נתתיו ללוי. זה מעשר ראשון. וגם, לרבות תרומה (מעשר שני פ"ה מ"י) וביכורים: ולגר ליתום ולאלמנה. זה מעשר עני: ככל מצותך. נתתים כסדרן, לא הקדמתי תרומה לבכוריס, ולא מעשר לתרומה ולא שני לראשון, שהתרומה קרויה ראשית, שהיא ראשונה משנעשה דגן, וכתיב מֵלֶאתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר (שמות כב, כח), לא תשנה את הסדר: לא עברתי ממצותיך. לא הפרשתי ממין על שאינו מינו, ומן החדש על הישן (ולא מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש): ולא שכחתי. מלברכך על הפרשת מעשרות:

(14) לא אכלתי באני ממנו. מכאן שאסור לאונן: ולא בערתי ממנו בטמא. בין שאני טמא והוא טהור, בין שאני טהור והוא טמא, והיכן הוזהר על כך, לא תוּכַל לָאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ (דברים יב, יז) זו אכילת טומאה, כמ"ש בפסולי המוקדשים בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר וגו' (שם טו, כב), אבל זה לא תוכל לאכול דרך אכילת שעריך האמור במקום אחר (יבמות עג: מכות יט:): ולא נתתי ממנו למת. לעשות לו ארון ותכריכין (מעשר שני פ"ה מי"ב): שמעתי בקול ה' אלהי. הביאותיו לבית הבחירה (שם): עשיתי ככל אשר צויתני. שָׁמַחְתִּי וְשִׂמַּחְתִּי בו (שם):

(15) השקיפה ממעון קדשך. עשינו מה שגזרת עלינו, עֲשֵׂה אתה מה שעליך לעשות (שם מי"ג), שאמרת אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וגו' וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם (ויקרא כו, ג-ד): אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבותינו. לתת לנו, וקיימת ארץ זבת חלב ודבש:

(16) היום הזה ה' אלהיך מצוך. בכל יום יהיו בעיניך חדשים, כאילו בו ביום נצטוית עליהם: ושמרת ועשית אותם. בא קול מברכתו, הבאת בכורים היום תִּשָּׁנֶה לשנה הבאה:

(17) האמרת האמירך. אין להם עד מוכיח במקרא, ולי נראה שהוא לשון הפרשה והבדלה, הבדלתיו לך מאלהי הנכר להיות לך לאלהים, והוא הפרישך אליו מעמי הארץ להיות לו לעם סגולה, ומצאתי להם עֵד, והוא לשון תפארת, כמו יִתְאַמְּרוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן (תהלים צד, ד):

(18) כאשר דבר לך. וְהָיִיתָ לִי סְגֻלָּה (שמות יט, ה):

(19) ולהיותך עם קדוש כאשר דבר. וְהָיִיתָ לִי קְדֹשִׁים (ויקרא כ, כו):

XXVII	And Moses and the elders of Israel commanded the people, saying: 'Keep all the commandment which I command you this day.	וּפַקֵּיד מֹשֶׁה וְסָבֵי יִשְׂרָאֵל יָת עַמָּא לְמֵימַר טַרוּ יָת כָּל תַּפְקִידְתָּא דַּאֲנָא מְפַקֵּיד יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין׃	רביעי וַיְצַו מֹשֶׁה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הָעָם לֵאמֹר שָׁמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם׃
2	And it shall be on the day when ye shall pass over the Jordan unto the land which the Lord thy God giveth thee, that thou shalt set thee up great stones, and plaster them with plaster.	וִיהֵי בְּיוֹמָא דְּתִעְבְּרוּן יָת יַרְדְּנָא לְאַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ וּתְקִים לָךְ אַבְנִין רַבְרְבָן וּתְסוּד יָתְהוֹן בְּסִידָא׃	2 וְהָיָה בַּיּוֹם אֲשֶׁר תַּעַבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וַהֲקֵמֹתָ לְךָ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וְשַׂדְתָּ אֹתָם בַּשִּׂיד׃
3	And thou shalt write upon them all the words of this law, when thou art passed over; that thou mayest go in unto the land which the Lord thy God giveth thee, a land flowing with milk and honey, as the Lord, the God of thy fathers, hath promised thee.	וְתִכְתּוֹב עֲלֵיהוֹן יָת כָּל פִּתְגָמֵי אוֹרָיְתָא הָדָא בְּמִעְבְּרָךְ בְּדִיל דְּתֵיעוֹל לְאַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ אֶרַע עָבְדָא חֶלֶב וּדְבַשׁ כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתָךְ לָךְ׃	3 וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּעָבְרֶךָ לְמַעַן אֲשֶׁר תָּבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי־אֲבֹתֶיךָ לָךְ׃
4	And it shall be when ye are passed over the Jordan, that ye shall set up these stones, which I command you this day, in mount Ebal, and thou shalt plaster them with plaster.	וִיהֵי בְּמִעְבַּרְכוֹן יָת יַרְדְּנָא תְּקִימוּן יָת אַבְנַיָּא הָאִלֵּין דַּאֲנָא מְפַקֵּיד יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין בְּטוּרָא דְּעֵיבָל וּתְסוּד יָתְהוֹן בְּסִידָא׃	4 וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן תָּקִימוּ אֶת־הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם בְּהַר עֵיבָל וְשַׂדְתָּ אוֹתָם בַּשִּׂיד׃
5	And there shalt thou build an altar unto the Lord thy God, an altar of stones; thou shalt lift up no iron tool upon them.	וּתְבְנֵי תַּמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ מַדְבַּח אַבְנִין לָא תְרִים עֲלֵיהוֹן בַּרְזְלָא׃	5 וּבָנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִזְבַּח אֲבָנִים לֹא־תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל׃
6	Thou shalt build the altar of the Lord thy God of unhewn stones; and thou shalt offer burnt-offerings thereon unto the Lord thy God.	אַבְנִין שַׁלְמָן תִּבְנֵי יָת מַדְבְּחָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ וְתַסֵּיק עֲלוֹהִי עֲלָוָן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ׃	6 אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
7	And thou shalt sacrifice peace-offerings, and shalt eat there; and thou shalt rejoice before the Lord thy God.	וְתִכּוֹס נִכְסַת קוּדְשִׁין וְתֵיכוֹל תַּמָּן וְתִחְדֵּי קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ׃	7 וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
8	And thou shalt write upon the stones all the words of this law very plainly.'	וְתִכְתּוֹב עַל אַבְנַיָּא יָת כָּל פִּתְגָמֵי אוֹרָיְתָא הָדָא פְּרִישׁ יָאוּת׃	8 וְכָתַבְתָּ עַל־הָאֲבָנִים אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בַּאֵר הֵיטֵב׃ (ס)
9	And Moses and the priests the Levites spoke unto all Israel, saying: 'Keep silence, and hear, O Israel; this day thou art become a people unto the Lord thy God.	וּמַלֵּיל מֹשֶׁה וְכָהֲנַיָּא לֵיוָאֵי עִם כָּל יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אַצֵּית וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל יוֹמָא הָדֵין הֲוֵיתָא לְעַם קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ׃	9 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל כָּל־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַסְכֵּת	וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיֵיתָ לְעָם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
10	Thou shalt therefore hearken to the voice of the Lord thy God, and do His commandments and His statutes, which I command thee this day.'	וּתְקַבֵּיל לְמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ וְתַעֲבֵיד יָת פִּקּוּדוֹהִי וְיָת קְיָמוֹהִי דַּאֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא דֵין׃	10 וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְעָשִׂיתָ אֶת־מִצְוֹתָו וְאֶת־חֻקָּיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם׃ (ס)
11	And Moses charged the people the same day, saying:	וּפַקֵּיד מֹשֶׁה יָת עַמָּא בְּיוֹמָא הַהוּא לְמֵימַר׃	חמישי וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר׃
12	'These shall stand upon mount Gerizim to bless the people, when ye are passed over the Jordan: Simeon, and Levi, and Judah, and Issachar, and Joseph, and Benjamin;	אִלֵּין יְקוּמוּן לְבָרְכָא יָת עַמָּא עַל טוּרָא דְּגְרִיזִין בְּמִעְבַּרְכוֹן יָת יַרְדְּנָא שִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשְׁכָר וְיוֹסֵף וּבִנְיָמִין׃	12 אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת־הָעָם עַל־הַר גְּרִזִּים בְּעָבְרְכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וְיוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃

(1) שמור את כל המצוה. לשון הווה, גרדנ"ט בלע"ז:

(2) והקמות לך. בירדן, ואחר כך תוליאו משם אחרות ותבנו מהן מזבח בהר עיבל, נמצאת אתה אומר שלשה מיני אבנים היו, שנים עשר בירדן, וכנגדן בגלגל, וכנגדן בהר עיבל, כדאיתא במסכת סוטה (דף לה:):

(8) באר היטב. בשבעים לשון (שם לב.):

(9) הסכת. כתרגומו: היום הזה נהיית לעם. בכל יום יהיו בעיניך כאילו היום באת עמו בברית:

(12) לברך את העם. כדאיתא במסכת סוטה (דף לב.), ששה שבטים עלו לראש הר גרזים ושנים לראש הר עיבל, והכהנים והלוים והארון למטה באמצע, הפכו לויים פניהם כלפי הר גרזים ופתחו בברכה, ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו', ואלו ואלו עונין אמן, חזרו והפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה, ואומרים ארור האיש אשר יעשה פסל וגו', וכן כולם עד ארור אשר לא יקיים:

13 וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל־הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל
רְאוּבֵן גָּד וְאָשֵׁר וּזְבוּלֻן דָּן וְנַפְתָּלִי׃

13 and these shall stand upon mount Ebal for the curse: Reuben, Gad, and Asher, and Zebulun, Dan, and Naphtali.

14 וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל־כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל
קוֹל רָם׃ (ס)

14 And the Levites shall speak, and say unto all the men of Israel with a loud voice:

15 אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה
תּוֹעֲבַת יְהוָה מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשָׂם
בַּסָּתֶר וְעָנוּ כָל־הָעָם וְאָמְרוּ אָמֵן׃ (ס)

15 Cursed be the man that maketh a graven or molten image, an abomination unto the Lord, the work of the hands of the craftsman, and setteth it up in secret. And all the people shall answer and say: Amen.

16 אָרוּר מַקְלֶה אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם
אָמֵן׃ (ס)

16 Cursed be he that dishonoureth his father or his mother. And all the people shall say: Amen.

17 אָרוּר מַסִּיג גְּבוּל רֵעֵהוּ וְאָמַר כָּל־הָעָם
אָמֵן׃ (ס)

17 Cursed be he that removeth his neighbour's landmark. And all the people shall say: Amen.

18 אָרוּר מַשְׁגֶּה עִוֵּר בַּדָּרֶךְ וְאָמַר כָּל־הָעָם
אָמֵן׃ (ס)

18 Cursed be he that maketh the blind to go astray in the way. And all the people shall say: Amen.

19 אָרוּר מַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר־יָתוֹם וְאַלְמָנָה
וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ (ספק פרשה סתומה בכתר ארם צובה)

19 Cursed be he that perverteth the justice due to the stranger, fatherless, and widow. And all the people shall say: Amen.

20 אָרוּר שֹׁכֵב עִם־אֵשֶׁת אָבִיו כִּי גִלָּה כְּנַף
אָבִיו וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ (ס)

20 Cursed be he that lieth with his father's wife; because he hath uncovered his father's skirt. And all the people shall say: Amen.

21 אָרוּר שֹׁכֵב עִם־כָּל־בְּהֵמָה וְאָמַר כָּל־
הָעָם אָמֵן׃ (ס)

21 Cursed be he that lieth with any manner of beast. And all the people shall say: Amen.

22 אָרוּר שֹׁכֵב עִם־אֲחֹתוֹ בַּת־אָבִיו אַו בַּת־
אִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ (ס)

22 Cursed be he that lieth with his sister, the daughter of his father, or the daughter of his mother. And all the people shall say: Amen.

23 אָרוּר שֹׁכֵב עִם־חֹתַנְתּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם
אָמֵן׃ (ס)

23 Cursed be he that lieth with his mother-in-law. And all the people shall say: Amen.

24 אָרוּר מַכֵּה רֵעֵהוּ בַּסָּתֶר וְאָמַר כָּל־הָעָם
אָמֵן׃ (ס)

24 Cursed be he that smiteth his neighbour in secret. And all the people shall say: Amen.

25 אָרוּר לֹקֵחַ שֹׁחַד לְהַכּוֹת נֶפֶשׁ דָּם נָקִי
וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ (ס)

25 Cursed be he that taketh a bribe to slay an innocent person. And all the people shall say: Amen.

26 אָרוּר אֲשֶׁר לֹא־יָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־
הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם וְאָמַר כָּל־הָעָם
אָמֵן׃ (פ)

26 Cursed be he that confirmeth not the words of this law to do them. And all the people shall say: Amen.'

XXVIII כב וְהָיָה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וּנְתָנְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל־גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃

XXVIII And it shall come to pass, if thou shalt hearken diligently unto the voice of the Lord thy God, to observe to do all His commandments which I command thee this day, that the Lord thy God will set thee on high above all the nations of the earth.

(16) מקלה אביו. מזלזל, לשון וְנִקְלָה אָחִיךָ (לעיל כה, ג):
(17) מסיג גבול. ממזיזו לאחוריו וגונב את הקרקע, לשון וַאֲסַגֵּג אָחוֹר (ישעיה נט, יד):
(18) משגה עור. סקומא בְּדָרֶךְ, ומטילו עלה רעה:
(24) מכה רעהו בסתר. על לשון הרע הוא אומר. ראיתי ביאורו של רבי משה הדרשן, י"ג אחריות יש כאן כנגד י"ג שבטים, וכנגד שמעון לא כתב אחור, לפי שלא היה בלבו לברכו לפני מותו כשברך שאר השבטים, לכך לא רצה לקללו:
(26) אשר לא יקים. אין כולל את כל התורה כולה, וקבלוה עליהם באלה ובשבועה:

2 וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה וְהִשִּׂיגֻךָ
כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

וְיֵיתוֹן עָלָךְ כָּל בִּרְכָתָא הָאִלֵּין
וְיִדְבְּקוּנָךְ אֲרֵי תְקַבֵּיל לְמֵימְרָא דַיְיָ
אֱלָהָךְ׃

2 And all these blessings shall come upon thee, and overtake thee, if thou shalt hearken unto the voice of the Lord thy God.

3 בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבָרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה׃

בְּרִיךְ אַתְּ בְּקַרְתָּא וּבְרִיךְ אַתְּ בְּחַקְלָא׃

3 Blessed shalt thou be in the city, and blessed shalt thou be in the field.

4 בָּרוּךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתְךָ וּפְרִי
בְהֶמְתֶּךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ׃

בְּרִיךְ יַלְדָא דִמְעָךְ וְאִבְּא דְאַרְעָךְ
וְוַלְדָא דִבְעִירָךְ בַּקְרֵי תּוֹרָךְ וְעִדְרֵי
עָנָךְ׃

4 Blessed shall be the fruit of thy body, and the fruit of thy land, and the fruit of thy cattle, the increase of thy kine, and the young of thy flock.

5 בָּרוּךְ טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ׃

בְּרִיךְ סַלָּךְ וְאָצוּתָךְ׃

5 Blessed shall be thy basket and thy kneading-trough.

6 בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ׃

בְּרִיךְ אַתְּ בְּמֵיעֲלָךְ וּבְרִיךְ אַתְּ בְּמִפְּקָךְ׃

6 Blessed shalt thou be when thou comest in, and blessed shalt thou be when thou goest out.

פסי 7 יִתֵּן יְהוָה אֶת־אֹיְבֶיךָ הַקָּמִים עָלֶיךָ נִגָּפִים
לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבְשִׁבְעָה
דְרָכִים יָנוּסוּ לְפָנֶיךָ׃

יִתֵּין יְיָ יָת בַּעֲלֵי דְבָבָךְ דְּקָיְמִין עָלָךְ
תְּבִירִין קֳדָמָךְ בְּאוֹרְחָא חָדָא יִפְּקוּן
לְוָתָךְ וּבְשִׁבְעָא אוֹרְחָן יִעְרְקוּן מִן קֳדָמָךְ׃

7 The Lord will cause thine enemies that rise up against thee to be smitten before thee; they shall come out against thee one way, and shall flee before thee seven ways.

8 יְצַו יְהוָה אִתְּךָ אֶת־הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ
וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ וּבֵרַכְךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃

יְפַקֵּיד יְיָ לָךְ יָת בִּרְכָן בְּאוֹצְרָךְ וּבְכֹל
אוֹשָׁטוּת יָדָךְ וִיבָרְכִנָּךְ בְּאַרְעָא דַיְיָ
אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ׃

8 The Lord will command the blessing with thee in thy barns, and in all that thou puttest thy hand unto; and He will bless thee in the land which the Lord thy God giveth thee.

9 יְקִימְךָ יְהוָה לוֹ לְעַם קָדוֹשׁ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־
לָךְ כִּי תִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו׃

יְקִימִנָּךְ יְיָ קֳדָמוֹהִי לְעַם קַדִּישׁ כְּמָא
דְקַיֵּים לָךְ אֲרֵי תִטַּר יָת פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ
אֱלָהָךְ וּתְהָךְ בְּאוֹרְחָן דְּתָקְנָן קֳדָמוֹהִי׃

9 The Lord will establish thee for a holy people unto Himself, as He hath sworn unto thee; if thou shalt keep the commandments of the Lord thy God, and walk in His ways.

10 וְרָאוּ כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְהוָה נִקְרָא
עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ׃

וְיִחְזּוֹן כָּל עַמְמֵי אַרְעָא אֲרֵי שְׁמָא דַיְיָ
אִתְקְרֵי עֲלָךְ וְיִדְחֲלוּן מִנָּךְ׃

10 And all the peoples of the earth shall see that the name of the Lord is called upon thee; and they shall be afraid of thee.

11 וְהוֹתִרְךָ יְהוָה לְטוֹבָה בִּפְרִי בִטְנְךָ
וּבִפְרִי בְהֶמְתְּךָ וּבִפְרִי אַדְמָתֶךָ עַל
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת
לָךְ׃

וְיוֹתְרִנָּךְ יְיָ לְטָבָא בְּוַלְדָא דִמְעָךְ
וּבְוַלְדָא דִבְעִירָךְ וּבְאִבְּא דְאַרְעָךְ עַל
אַרְעָא דְקַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתָךְ לְמִתַּן לָךְ׃

11 And the Lord will make thee over-abundant for good, in the fruit of thy body, and in the fruit of thy cattle, and in the fruit of thy land, in the land which the Lord swore unto thy fathers to give thee.

12 יִפְתַּח יְהוָה ׀ לְךָ֣ אֶת־אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת־
הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר־אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ
אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ גּוֹיִם רַבִּים
וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה׃

יִפְתַּח יְיָ לָךְ יָת אוֹצְרֵיהּ טָבָא יָת שְׁמַיָּא
לְמִתַּן מְטַר אַרְעָךְ בְּעִדָּנֵיהּ וּלְבָרְכָא יָת
כָּל עוּבְדֵי יְדָךְ וְתוֹזִיף לְעַמְמִין סַגִּיאִין
וְאַתְּ לָא תְזִיף׃

12 The Lord will open unto thee His good treasure the heaven to give the rain of thy land in its season, and to bless all the work of thy hand; and thou shalt lend unto many nations, but thou shalt not borrow.

13 וּנְתָנְךָ יְהוָה לְרֹאשׁ וְלֹא לְזָנָב וְהָיִיתָ
רַק לְמַעְלָה וְלֹא תִהְיֶה לְמָטָּה כִּי־
תִשְׁמַע אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת׃

וְיִתְּנִנָּךְ יְיָ תַּקִּיף וְלָא חַלָּשׁ וּתְהֵי בְּרַם
לְעֵילָא וְלָא תְהֵי לְתַחְתָּא אֲרֵי תְקַבֵּיל
לְפִקּוּדַיָּא דַיְיָ אֱלָהָךְ דַּאֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ
יוֹמָא דֵין לְמִטַּר וּלְמֶעֱבַד׃

13 And the Lord will make thee the head, and not the tail; and thou shalt be above only, and thou shalt not be beneath; if thou shalt hearken unto the commandments of the Lord thy God, which I command thee this day, to observe and to do them;

14 וְלֹא תָסוּר מִכָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם יָמִין וּשְׂמֹאול לָלֶכֶת
אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לְעָבְדָם׃ (פ)

וְלָא תִסְטוֹן מִכָּל פִּתְגָמַיָּא דַּאֲנָא מְפַקֵּיד
יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין לְיַמִּינָא וּלְשְׂמָאלָא
לְמֵהָךְ בָּתַר טָעֲוָת עַמְמַיָּא לְמִפְלַחְהוֹן׃

14 and shalt not turn aside from any of the words which I command you this day, to the right hand, or to the left, to go after other gods to serve them.

(4) שגר אלפיך. ולדות בקרך, שהבהמה משגרת ממעיה: ועשתרות צאנך. כתרגומו, ורבותיהו אמרו (חולין פד:) למה נקרא שמם עשתרות, שמעשירות את בעליהן ומחזיקות אותם, כעשתרות הללו שהן סלעים חזקים:
(5) ברוך טנאך. פירותיך. דבר אחר טנאך, דבר לח שאתה מסנן בסלים: ומשארתך. דבר יבש, שנשאר בכלי ואינו זב:
(6) ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך. שתהא יציאתך מן העולם בלא חטא כביאתך לעולם (בבא מציעא קז.):
(7) ובשבעה דרכים ינוסו לפניך. כן דרך הנבהלים לברוח, להיות מתפזרין לכל צד:

15 וְהָיָה אִם־לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהִשִּׂיגוּךָ׃

15 ויהי אם לא תקביל למימרא די יי אלהך למטר למעבד ית כל פקודוהי וקימוהי דאנא מפקיד לך יומא דין וייתון עלך כל לוטיא האלין וידבקונך׃

But it shall come to pass, if thou wilt not hearken unto the voice of the Lord thy God, to observe to do all His commandments and His statutes which I command thee this day; that all these curses shall come upon thee, and overtake thee.

16 אָרוּר אַתָּה בָּעִיר וְאָרוּר אַתָּה בַּשָּׂדֶה׃

16 ליט אתּ בקרתא וליט אתּ בחקלא׃

Cursed shalt thou be in the city, and cursed shalt thou be in the field.

17 אָרוּר טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ׃

17 ליט סלך ואצותך׃

Cursed shall be thy basket and thy kneading-trough.

18 אָרוּר פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ׃

18 ליט ולדא דמעך ואבא דארעך בקרי תורך ועדרי ענך׃

Cursed shall be the fruit of thy body, and the fruit of thy land, the increase of thy kine, and the young of thy flock.

19 אָרוּר אַתָּה בְּבֹאֶךָ וְאָרוּר אַתָּה בְּצֵאתֶךָ׃

19 ליט אתּ במיעלך וליט אתּ במפקך׃

Cursed shalt thou be when thou comest in, and cursed shalt thou be when thou goest out.

20 יְשַׁלַּח יְהוָה ׀ בְּךָ אֶת־הַמְּאֵרָה אֶת־הַמְּהוּמָה וְאֶת־הַמִּגְעָרֶת בְּכָל־מִשְׁלַח יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַד הִשָּׁמְדְךָ וְעַד־אֲבָדְךָ מַהֵר מִפְּנֵי רֹעַ מַעַלְלֶיךָ אֲשֶׁר עֲזַבְתָּנִי׃

20 ישלח יי בך ית מאירתא ית שגושיא וית מזופיתא בכל אושטות ידך דתעביד עד דתשתיצי ועד דתיבד בפריע מן קדם בישות עובדך דשבקתא דחלתי׃

The Lord will send upon thee cursing, discomfiture, and rebuke, in all that thou puttest thy hand unto to do, until thou be destroyed, and until thou perish quickly; because of the evil of thy doings, whereby thou hast forsaken Me.

21 יַדְבֵּק יְהוָה בְּךָ אֶת־הַדֶּבֶר עַד כַּלֹּתוֹ אֹתְךָ מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃

21 ידביק יי בך ית מותא עד דישיצי יתך מעל ארעא דאתּ עליל לתמן למירתהּ׃

The Lord will make the pestilence cleave unto thee, until He have consumed thee from off the land, whither thou goest in to possess it.

22 יַכֶּכָּה יְהוָה בַּשַּׁחֶפֶת וּבַקַּדַּחַת וּבַדַּלֶּקֶת וּבַחַרְחֻר וּבַחֶרֶב וּבַשִּׁדָּפוֹן וּבְיֵרָקוֹן וּרְדָפוּךָ עַד אָבְדֶךָ׃

22 ימחינך יי בשחפתא ובקדחתא ובדליקתא ובחרחורא ובחרבא ובשדפנא ובירקנא וירדפונך עד דתיבד׃

The Lord will smite thee with consumption, and with fever, and with inflammation, and with fiery heat, and with drought, and with blasting, and with mildew; and they shall pursue thee until thou perish.

23 וְהָיוּ שָׁמֶיךָ אֲשֶׁר עַל־רֹאשְׁךָ נְחֹשֶׁת וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר־תַּחְתֶּיךָ בַּרְזֶל׃

23 ויהון שמיא דעלוי רישך חסינין כנחשא מלאחתא מטרא וארעא דתתחותך תקיפא כברזלא מלמעבד פירין׃

And thy heaven that is over thy head shall be brass, and the earth that is under thee shall be iron.

24 יִתֵּן יְהוָה אֶת־מְטַר אַרְצְךָ אָבָק וְעָפָר מִן־הַשָּׁמַיִם יֵרֵד עָלֶיךָ עַד הִשָּׁמְדֶךָ׃

24 יתין יי ית מטר ארעך אבקא ועפרא מן שמיא ייחות עלך עד דתשתיצי׃

The Lord will make the rain of thy land powder and dust; from heaven shall it come down upon thee, until thou be destroyed.

25 יִתֶּנְךָ יְהוָה ׀ נִגָּף לִפְנֵי אֹיְבֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד תֵּצֵא אֵלָיו וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים תָּנוּס לְפָנָיו וְהָיִיתָ לְזַעֲוָה לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ׃

25 יתנך יי תבור קדם שנאך בארחא חדא תפוק לותיה ובשבע אורחן תערוק מן קדמוהי ותהי לזיע לכל מלכות ארעא׃

The Lord will cause thee to be smitten before thine enemies; thou shalt go out one way against them, and shalt flee seven ways before them; and thou shalt be a horror unto all the kingdoms of the earth.

26 וְהָיְתָה נִבְלָתְךָ לְמַאֲכָל לְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ וְאֵין מַחֲרִיד׃

26 ותהי נבילתך משוגרא למיכל לכל עופא דשמיא ולבעירא דארעא ולית דמניד׃

And thy carcasses shall be food unto all fowls of the air, and unto the beasts of the earth, and there shall be none to frighten them away.

(20) המארה. מסרון, כמו ארעת ממארת (ויקרא יג, נא): המהומה. שגוש, קול בהלות:

(22) בשחפת. שבשרו נשחף ונפוח: ובקדחת. לשון כי אש קדחה באפי (דברים לב, כב), והוא אש של חולי מלוו"י בלע"ז שהיא חמה מאוד: ובדלקת. חמה יותר מקדחת, ומיני חלאים הם: ובחרחר. חולי המחממו תוך הגוף ונמצא תמיד למיס, ובלע"ז אשרינמנ"ט, לשון ואצמי חרה מני חרב (איוב ל, ל), נחר מפח מאש (ירמיה ו, כט): ובחרב. יביא עליך גייסות: ובשדפון וביקון. מכות תבואה שבשדות. שדפון. רוח קדים אשילד"ה בלע"ז. ירקון. יובש, ופני התבואה מכסיפין ונהפכין לירקון, קמ"א בלע"ז: עד אבדך. תרגום עד דתיבד, כלומר עד אבוד אותך, שתכלה מאליך:

(23) והיו שמיך אשר על ראשך נחשת. קללות הללו משה מפי עצמו אמרן, ושבהר סיני מפי הקב"ה אמרן כמשמעו, וכן נאמר ואם לא תשמעו לי (ויקרא כו, יד), ואם תלכו עמי קרי (שם כא), וכאן הוא אומר לקול ה' אלהיך, ידבק ה' בך, יכבה ה'. הקל משה בקללותיו לאמרן בלשון יחיד, וגם כן בקללה זו הקל, שברא אשונות הוא אומר את שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחשה (שם יט), שלא יהיו השמים מזיעין כדרך שאין הברזל מזיע, ומתוך כך יהא חורב בעולם, והארץ תהא מזיעה כדרך שהנחשת מזיע והיא מרקבת פירותיה, וכאן הוא אומר שמיך נחשת וארצך ברזל, שיהיו שמים מזיעין, אע"פ שלא יריקו מטר, מכל מקום לא יהיה חורב של אבדון בעולם, והארץ לא תהיה מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע, ואין הפירות מרקיבין, ומכל מקום קללה היא, כין שהיא כנחושת כין שהיא כברזל לא תוציא פירות, וכן השמים לא יריקו מטר:

(24) מטר ארצך אבק ועפר. זיקא דנחתי מטרא (תענית ג:), מטר יורד ולא כל ארכו ואין בו כדי להרטיב את העפר, והרוח באה ומעלה את האבק, ומכסה את עשב הזרעים שהן לחים מן המיס, ונדבק בהם ונעשה טיט, ומתייבש ומרקיבין:

(25) לזעוה. לאימה ולזיע, שיזועו כל שומעי מכותיך ממך, ויאמרו אוי לנו שלא יבא עלינו כדרך שבא אלו:

27 יַכְּכָה יְהוָה בִּשְׁחִין מִצְרַיִם (כ׳ ובעפלים)[ק׳ ובַטְּחֹרִים] וּבַגָּרָב וּבֶחָרֶס אֲשֶׁר לֹא־תוּכַל לְהֵרָפֵא׃

יִמְחֵינָךְ יְיָ בְּשִׁחְנָא דְּמִצְרַיִם וּבְטְחוֹרִין וּבְגַרְבָּא וּבְחַרַס יַבִּישׁ דְּלָא תִכּוֹל לְאִתַּסָּאָה׃

27 The Lord will smite thee with the boil of Egypt, and with the emerods, and with the scab, and with the itch, whereof thou canst not be healed.

28 יַכְּכָה יְהוָה בְּשִׁגָּעוֹן וּבְעִוָּרוֹן וּבְתִמְהוֹן לֵבָב׃

יִמְחֵינָךְ יְיָ בְּטַפְשׁוּתָא וּבְסַמְיוּתָא וּבְשַׁעְמְמוּת לִבָּא׃

28 The Lord will smite thee with madness, and with blindness, and with astonishment of heart.

29 וְהָיִיתָ מְמַשֵּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם כַּאֲשֶׁר יְמַשֵּׁשׁ הָעִוֵּר בָּאֲפֵלָה וְלֹא תַצְלִיחַ אֶת־דְּרָכֶיךָ וְהָיִיתָ אַךְ עָשׁוּק וְגָזוּל כָּל־הַיָּמִים וְאֵין מוֹשִׁיעַ׃

וּתְהֵי מְמַשֵּׁשׁ בְּטֵיהֲרָא כְּמָא דִּימַשֵּׁשׁ עִוֵּרָא בְּקַבְלָא וְלָא תַצְלַח יָת אוֹרְחָתָךְ וּתְהֵי בְּרַם עֲשִׁיק וַאֲנִיס כָּל יוֹמָיָא וְלֵית דְּפָרִיק׃

29 And thou shalt grope at noonday, as the blind gropeth in darkness, and thou shalt not make thy ways prosperous; and thou shalt be only oppressed and robbed alway, and there shall be none to save thee.

30 אִשָּׁה תְאָרֵשׂ וְאִישׁ אַחֵר (כ׳ ישגלנה)[ק׳ יִשְׁכָּבֶנָּה] בַּיִת תִּבְנֶה וְלֹא־תֵשֵׁב בּוֹ כֶּרֶם תִּטַּע וְלֹא תְחַלְּלֶנּוּ׃

אִתְּתָא תֵּירוֹס וּגְבַר אָחֳרָן יִשְׁכְּבִנַּהּ בֵּיתָא תִּבְנֵי וְלָא תֵתֵּיב בֵּיהּ כַּרְמָא תִצּוּב וְלָא תַחֲלִנֵּיהּ׃

30 Thou shalt betroth a wife, and another man shall lie with her; thou shalt build a house, and thou shalt not dwell therein; thou shalt plant a vineyard, and shalt not use the fruit thereof.

31 שׁוֹרְךָ טָבוּחַ לְעֵינֶיךָ וְלֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ חֲמֹרְךָ גָּזוּל מִלִּפְנֶיךָ וְלֹא יָשׁוּב לָךְ צֹאנְךָ נְתֻנוֹת לְאֹיְבֶיךָ וְאֵין לְךָ מוֹשִׁיעַ׃

תּוֹרָךְ יְהֵי נְכִיס לְעֵינָךְ וְלָא תֵיכוֹל מִנֵּיהּ חֲמָרָךְ יְהֵי אֲנִיס מִן קֳדָמָךְ וְלָא יְתוּב לָךְ עָנָךְ מְסִירָן לְבַעֲלֵי דְּבָבָךְ וְלֵית לָךְ פָּרִיק׃

31 Thine ox shall be slain before thine eyes, and thou shalt not eat thereof; thine ass shall be violently taken away from before thy face, and shall not be restored to thee; thy sheep shall be given unto thine enemies; and thou shalt have none to save thee.

32 בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נְתֻנִים לְעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רֹאוֹת וְכָלוֹת אֲלֵיהֶם כָּל־הַיּוֹם וְאֵין לְאֵל יָדֶךָ׃

בְּנָךְ וּבְנָתָךְ מְסִירִין לְעַם אָחֳרָן וְעֵינָךְ חָזְיָן וִיסוֹפָן בִּגְלַלְהוֹן כָּל יוֹמָא וְלֵית חֵילָא בִּידָךְ׃

32 Thy sons and thy daughters shall be given unto another people, and thine eyes shall look, and fail with longing for them all the day; and there shall be nought in the power of thy hand.

33 פְּרִי אַדְמָתְךָ וְכָל־יְגִיעֲךָ יֹאכַל עַם אֲשֶׁר לֹא־יָדָעְתָּ וְהָיִיתָ רַק עָשׁוּק וְרָצוּץ כָּל־הַיָּמִים׃

אִבָּא דְּאַרְעָךְ וְכָל לֵיאוּתָךְ יֵיכוֹל עַם דְּלָא יְדַעְתָּא וּתְהֵי בְּרַם עֲשִׁיק וּרְעִיעַ כָּל יוֹמָיָא׃

33 The fruit of thy land, and all thy labours, shall a nation which thou knowest not eat up; and thou shalt be only oppressed and crushed away:

34 וְהָיִיתָ מְשֻׁגָּע מִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃

וּתְהֵי מִשְׁתַּטֵּי מֵחֵיזוּ עֵינָךְ דִּתְחֵי חָזֵי׃

34 so that thou shalt be mad for the sight of thine eyes which thou shalt see.

35 יַכְּכָה יְהוָה בַּשְּׁחִין רָע עַל־הַבִּרְכַּיִם וְעַל־הַשֹּׁקַיִם אֲשֶׁר לֹא־תוּכַל לְהֵרָפֵא מִכַּף רַגְלְךָ וְעַד קָדְקֳדֶךָ׃

יִמְחֵינָךְ יְיָ בְּשִׁחְנָא בִּישָׁא עַל רְכוּבִין וְעַל שָׁקָן דְּלָא תִכּוֹל לְאִתַּסָּאָה מִפַּרְסַת רַגְלָךְ וְעַד מוֹחָךְ׃

35 The Lord will smite thee in the knees, and in the legs, with a sore boil, whereof thou canst not be healed, from the sole of thy foot unto the crown of thy head.

36 יוֹלֵךְ יְהוָה אֹתְךָ וְאֶת־מַלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים עָלֶיךָ אֶל־גּוֹי אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ וְעָבַדְתָּ שָׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים עֵץ וָאָבֶן׃

יַגְלֵי יְיָ יָתָךְ וְיָת מַלְכָּךְ דִּתְקִים עֲלָךְ לְעַם דְּלָא יְדַעְתָּא אַתְּ וַאֲבָהָתָךְ וְתִפְלַח תַּמָּן לְעַמְמַיָּא פָּלְחֵי טָעֲוָתָא אָעָא וְאַבְנָא׃

36 The Lord will bring thee, and thy king whom thou shalt set over thee, unto a nation that thou hast not known, thou nor thy fathers; and there shalt thou serve other gods, wood and stone.

37 וְהָיִיתָ לְשַׁמָּה לְמָשָׁל וְלִשְׁנִינָה בְּכֹל הָעַמִּים אֲשֶׁר־יְנַהֲגֶךָ יְהוָה שָׁמָּה׃

וּתְהֵי לְצָדוּ לְמָתָל וּלְשׁוֹעִי בְּכֹל עַמְמַיָּא דִּידַבְּרִנָּךְ יְיָ לְתַמָּן׃

37 And thou shalt become an astonishment, a proverb, and a byword, among all the peoples whither the Lord shall lead thee away.

38 זֶרַע רַב תּוֹצִיא הַשָّדֶה וּמְעַט תֶּאֱסֹף כִּי יַחְסְלֶנּוּ הָאַרְבֶּה׃

בַּר זְרַע סַגִּי תַּפִּיק לְחַקְלָא וּזְעֵיר תִּכְנוֹשׁ אֲרֵי יַחְסְלִנֵּיהּ גּוֹבָא׃

38 Thou shalt carry much seed out into the field, and shalt gather little in; for the locust shall consume it.

39 כְּרָמִים תִּטַּע וְעָבָדְתָּ וְיַיִן לֹא־תִשְׁתֶּה וְלֹא תֶאֱגֹר כִּי תֹאכְלֶנּוּ הַתֹּלָעַת׃

כַּרְמִין תִּצּוּב וְתִפְלַח וַחֲמַר לָא תִשְׁתֵּי וְלָא תִכְנוֹשׁ אֲרֵי תֵיכְלִנֵּיהּ תּוֹלַעְתָּא׃

39 Thou shalt plant vineyards and dress them, but thou shalt neither drink of the wine, nor gather the grapes; for the worm shall eat them.

(27) בשחין מצרים. רע היה מאד, לא מצפניים ויצא מבחוץ, כדאיתא בבכורות (מא.): גרב. שחין לח: חרס. שחין יבש כחרס:
(28) ובתמהון לבב. אוטם הלב, אשטורדישו"ן בלע"ז:
(29) עשוק. בכל מעשיך יהיה ערעור:
(30) ישגלנה. לשון שגל, פילגש, והכתוב כיונהו לשבח ישכבנה, (מגילה כה:) ותקון סופרים הוא זה: תחללנו. בשנה הרביעית לאכול פריו:
(32) וכלות אליהם. מצפות אליהם שישובו ואינם שבים, כל תוחלת שאינה באה קרויה כליון עיניים:
(37) לשמה. אש"ו אשטורדישו"ן כל הרואה אותך ישוש עליך: למשל. כשתבא מכה רעה על אדם, יאמרו זו דומה למכת פלוני: ולשנינה. לשון ושַׁנַּנְתָּם (דברים ו, ז), ידברו בך, וכן תרגומו וּלְשׁוֹעִי, לשון ספור, ואשתעי:
(38) יחסלנו. יכלנו, ועל שם כך נקרא חסיל, שמכלה את הכל (ירושלמי תענית פ"ג ה"ו):

40 זֵיתִים יִהְיוּ לְךָ בְּכָל־גְּבוּלֶךָ וְשֶׁמֶן לֹא
תָסוּךְ כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ׃

40 זַיתִין יְהוֹן לָךְ בְּכָל תְּחוּמָךְ וּמִשְׁחָא לָא
תְסוּךְ אֲרֵי יִתְּרָן זֵיתָךְ׃

40 Thou shalt have olive-trees throughout all thy borders, but thou shalt not anoint thyself with the oil; for thine olives shall drop off.

41 בָּנִים וּבָנוֹת תּוֹלִיד וְלֹא־יִהְיוּ לָךְ כִּי יֵלְכוּ
בַּשֶּׁבִי׃

41 בְּנִין וּבְנָן תְּלִיד וְלָא יְהוֹן לָךְ אֲרֵי יְהָכוּן
בְּשִׁבְיָא׃

41 Thou shalt beget sons and daughters, but they shall not be thine; for they shall go into captivity.

42 כָּל־עֵצְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ יְיָרֵשׁ הַצְּלָצַל׃

42 כָּל אִילָנָךְ וְאִבָּא דְּאַרְעָךְ יַחְסְנִנֵּיהּ
סַקְּאָה׃

42 All thy trees and the fruit of thy land shall the locust possess.

43 הַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ יַעֲלֶה עָלֶיךָ מַּעְלָה
מָּעְלָה וְאַתָּה תֵּרֵד מַּטָּה מָּטָּה׃

43 תּוֹתַב עֲרַל דְּבֵינָךְ יְהֵי סָלִיק עֵיל מִנָּךְ
לְעֵילָא לְעֵילָא וְאַתְּ תְּהֵי נָחֵית לְתַחְתָּא
לְתַחְתָּא׃

43 The stranger that is in the midst of thee shall mount up above thee higher and higher; and thou shalt come down lower and lower.

44 הוּא יַלְוְךָ וְאַתָּה לֹא תַלְוֶנּוּ הוּא יִהְיֶה
לְרֹאשׁ וְאַתָּה תִּהְיֶה לְזָנָב׃

44 הוּא יוֹזְפָנָךְ וְאַתְּ לָא תוֹזְפִנֵּיהּ הוּא יְהֵי
תַקִּיף וְאַתְּ תְּהֵי חַלָּשׁ׃

44 He shall lend to thee, and thou shalt not lend to him; he shall be the head, and thou shalt be the tail.

45 וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וּרְדָפוּךָ
וְהִשִּׂיגוּךָ עַד הִשָּׁמְדֶךָ כִּי־לֹא שָׁמַעְתָּ
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו
וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר צִוָּךְ׃

45 וְיֵיתוֹן עֲלָךְ כָּל לְוָטַיָּא הָאִלֵּין וְיִרְדְּפוּנָךְ
וְיִדְבְּקוּנָךְ עַד דְּתִשְׁתֵּיצֵי אֲרֵי לָא
קַבֵּילְתָּא לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְמִטַּר
פִּקּוֹדוֹהִי וּקְיָמוֹהִי דְּפַקֵּדָךְ׃

45 And all these curses shall come upon thee, and shall pursue thee, and overtake thee, till thou be destroyed; because thou didst not hearken unto the voice of the Lord thy God, to keep His commandments and His statutes which He commanded thee.

46 וְהָיוּ בְךָ לְאוֹת וּלְמוֹפֵת וּבְזַרְעֲךָ עַד־
עוֹלָם׃

46 וִיהוֹן בָּךְ לְאָת וּלְמוֹפֵת וּבִבְנָךְ עַד־
עָלְמָא׃

46 And they shall be upon thee for a sign and for a wonder, and upon thy seed for ever;

47 תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־עָבַדְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב כֹּל׃

47 חֲלָף דְּלָא פְּלַחְתָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
בְּחֶדְוָא וּבְשַׁפִּירוּת לִבָּא מִסְּגִי כּוֹלָא׃

47 because thou didst not serve the Lord thy God with joyfulness, and with gladness of heart, by reason of the abundance of all things;

48 וְעָבַדְתָּ אֶת־אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר יְשַׁלְּחֶנּוּ יְהוָה
בָּךְ בְּרָעָב וּבְצָמָא וּבְעֵירֹם וּבְחֹסֶר כֹּל
וְנָתַן עֹל בַּרְזֶל עַל־צַוָּארֶךָ עַד הִשְׁמִידוֹ
אֹתָךְ׃

48 וְתִפְלַח יָת בַּעֲלֵי דְּבָבָךְ דִּיגְרֵנּוּן יְיָ
בָּךְ בְּכַפְנָא וּבְצָחוּתָא וּבְעֵרְטִלָּיוּתָא
וּבְחַסִּירוּת כּוֹלָא וְיִתֵּין נִיר דְּבַרְזֶל עַל
צַוְּרָךְ עַד דְּיִשֵּׁצֵי יָתָךְ׃

48 therefore shalt thou serve thine enemy whom the Lord shall send against thee, in hunger, and in thirst, and in nakedness, and in want of all things; and he shall put a yoke of iron upon thy neck, until he have destroyed thee.

49 יִשָּׂא יְהוָה עָלֶיךָ גּוֹי מֵרָחוֹק מִקְּצֵה הָאָרֶץ
כַּאֲשֶׁר יִדְאֶה הַנָּשֶׁר גּוֹי אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע
לְשֹׁנוֹ׃

49 יַיְתֵי יְיָ עֲלָךְ עַם מֵרַחִיק מִסְּיָפֵי אַרְעָא
כְּמָא דְּמִשְׁתְּדֵי נִשְׁרָא עַמָּא דְּלָא תִשְׁמַע
לִישָׁנֵיהּ׃

49 The Lord will bring a nation against thee from far, from the end of the earth, as the vulture swoopeth down; a nation whose tongue thou shalt not understand;

50 גּוֹי עַז פָּנִים אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים לְזָקֵן
וְנַעַר לֹא יָחֹן׃

50 עַם תַּקִּיף אַפִּין דְּלָא נָסִיב אַפֵּי סָבָא וְעַל
יְנִקָא לָא מְרַחֵים׃

50 a nation of fierce countenance, that shall not regard the person of the old, nor show favour to the young.

51 וְאָכַל פְּרִי בְהֶמְתְּךָ וּפְרִי־אַדְמָתְךָ עַד
הִשָּׁמְדֶךָ אֲשֶׁר לֹא־יַשְׁאִיר לְךָ דָּגָן תִּירֹשׁ
וְיִצְהָר שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַד
הַאֲבִידוֹ אֹתָךְ׃

51 וְיֵיכוֹל וְלָדָא דִּבְעִירָךְ וְאִבָּא דְּאַרְעָךְ
עַד דְּתִשְׁתֵּיצֵי דְּלָא יַשְׁאַר לָךְ עֲבוּרָא
חַמְרָא וּמִשְׁחָא בַּקְרֵי תּוֹרָךְ וְעֶדְרֵי עָאנָךְ
עַד דְּיוֹבֵיד יָתָךְ׃

51 And he shall eat the fruit of thy cattle, and the fruit of thy ground, until thou be destroyed; that also shall not leave thee corn, wine, or oil, the increase of thy kine, or the young of thy flock, until he have caused thee to perish.

52 וְהֵצַר לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ עַד רֶדֶת חֹמֹתֶיךָ
הַגְּבֹהֹת וְהַבְּצֻרוֹת אֲשֶׁר אַתָּה בֹטֵחַ בָּהֶן
בְּכָל־אַרְצֶךָ וְהֵצַר לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ
בְּכָל־אַרְצְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ׃

52 וִיעִיק לָךְ בְּכָל קִרְנָךְ עַד דְּיִכְבֵּיש שׁוּרָךְ
רָמָיָא וּכְרִיכַיָּא דְּאַתְּ רְחִיץ לְאִשְׁתֵּיזָבָא
בְּהוֹן בְּכָל אַרְעָךְ וִיעִיק לָךְ בְּכָל קִרְנָךְ
בְּכָל אַרְעָךְ דִּיהַב יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ׃

52 And he shall besiege thee in all thy gates, until thy high and fortified walls come down, wherein thou didst trust, throughout all thy land; and he shall besiege thee in all thy gates throughout all thy land, which the Lord thy God hath given thee.

(40) כי ישל. יסיר פירותיו, לשון וְנָשַׁל הַדֶּרֶךְ (שם יט, ה):
(42) יירש הצלצל. יַעֲשֶׂנּוּ הַחֲרָבָה רֹשׁ מִן הַפְּרִי: יירש. יעני: הצלצל. מין חרגב. ומי אפשר לפרש יירש לשון ירושה, שא"כ היה לו לכתוב יִירַשׁ, ולא לשון הוֹרָשָׁה וגרושין, שא"כ היה לו לכתוב יורש:
(47) מרוב כל. בעוד שהיה לך כל טוב:
(49) כאשר ידאה הנשר. פתאום, ודרך מלחמה ויקלו סוסיו: לא תשמע לשונו. לא תכיר לשונו, וכן תִּשְׁמַע אֲלוּס לְפִקֹּר אֹתוֹ (בראשית מא, טו), וכן כִּי שָׁמֵעַ יוֹסֵף (שם מב, כג), איינטינדר"י בלע"ז:
(52) עד רדת חמתיך. לשון רדוי וכבוש:

53 וְאָכַלְתָּ פְּרִי־בִטְנְךָ בְּשַׂר בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ
אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמָצוֹר
וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר־יָצִיק לְךָ אֹיְבֶךָ׃

53 And thou shalt eat the fruit of thine own body,
the flesh of thy sons and of thy daughters whom
the Lord thy God hath given thee; in the siege
and in the straitness, wherewith thine enemies
shall straiten thee.

54 הָאִישׁ הָרַךְ בְּךָ וְהֶעָנֹג מְאֹד תֵּרַע עֵינוֹ
בְּאָחִיו וּבְאֵשֶׁת חֵיקוֹ וּבְיֶתֶר בָּנָיו אֲשֶׁר
יוֹתִיר׃

54 The man that is tender among you, and very
delicate, his eye shall be evil against his brother,
and against the wife of his bosom, and against
the remnant of his children whom he hath
remaining;

55 מִתֵּת־לְאַחַד מֵהֶם מִבְּשַׂר בָּנָיו אֲשֶׁר
יֹאכֵל מִבְּלִי הִשְׁאִיר־לוֹ כֹּל בְּמָצוֹר
וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ אֹיְבֶךָ בְּכָל־
שְׁעָרֶיךָ׃

55 so that he will not give to any of them of the
flesh of his children whom he shall eat, because
he hath nothing left him; in the siege and in the
straitness, wherewith thine enemy shall straiten
thee in all thy gates.

56 הָרַכָּה בְךָ וְהָעֲנֻגָּה אֲשֶׁר לֹא־נִסְּתָה כַף־
רַגְלָהּ הַצֵּג עַל־הָאָרֶץ מֵהִתְעַנֵּג וּמֵרֹךְ
תֵּרַע עֵינָהּ בְּאִישׁ חֵיקָהּ וּבִבְנָהּ וּבִבְתָּהּ׃

56 The tender and delicate woman among you,
who would not adventure to set the sole of her
foot upon the ground for delicateness and
tenderness, her eye shall be evil against the
husband of her bosom, and against her son, and
against her daughter;

57 וּבְשִׁלְיָתָהּ הַיּוֹצֵאת מִבֵּין רַגְלֶיהָ וּבְבָנֶיהָ
אֲשֶׁר תֵּלֵד כִּי־תֹאכְלֵם בְּחֹסֶר־כֹּל בַּסֵּתֶר
בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ אֹיְבֶךָ
בִּשְׁעָרֶיךָ׃

57 and against her afterbirth that cometh out from
between her feet, and against her children
whom she shall bear; for she shall eat them for
want of all things secretly; in the siege and in the
straitness, wherewith thine enemy shall straiten
thee in thy gates.

58 אִם־לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַכְּתֻבִים בַּסֵּפֶר הַזֶּה
לְיִרְאָה אֶת־הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה
אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

58 If thou wilt not observe to do all the words of
this law that are written in this book, that thou
mayest fear this glorious and awful Name, the
Lord thy God;

59 וְהִפְלָא יְהוָה אֶת־מַכֹּתְךָ וְאֶת מַכּוֹת
זַרְעֶךָ מַכּוֹת גְּדֹלֹת וְנֶאֱמָנוֹת וָחֳלָיִם רָעִים
וְנֶאֱמָנִים׃

59 then the Lord will make thy plagues wonderful,
and the plagues of thy seed, even great plagues,
and of long continuance, and sore sicknesses,
and of long continuance.

60 וְהֵשִׁיב בְּךָ אֵת כָּל־מַדְוֵה מִצְרַיִם אֲשֶׁר
יָגֹרְתָּ מִפְּנֵיהֶם וְדָבְקוּ בָּךְ׃

60 And He will bring back upon thee all the
diseases of Egypt, which thou wast in dread of;
and they shall cleave unto thee.

61 גַּם כָּל־חֳלִי וְכָל־מַכָּה אֲשֶׁר לֹא כָתוּב
בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת יַעֲלֵם יְהוָה עָלֶיךָ
עַד הִשָּׁמְדֶךָ׃

61 Also every sickness, and every plague, which is
not written in the book of this law, them will
the Lord bring upon thee, until thou be
destroyed.

62 וְנִשְׁאַרְתֶּם בִּמְתֵי מְעָט תַּחַת אֲשֶׁר הֱיִיתֶם
כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב כִּי־לֹא שָׁמַעְתָּ
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

62 And ye shall be left few in number, whereas ye
were as the stars of heaven for multitude;
because thou didst not hearken unto the voice
of the Lord thy God.

(53) ואכלת פרי בטנך בשר בניך וגו׳ במצור. מחמת שיהיו צריס על העיר, ויהיה שס מצוק עָקָת רעבון:
(54) הרך בך והענוג. הוא הרך הוא הענוג, לשון פיוט, ומהתענג ומרך מוכיח עליהס ששניהס אחד, אע"פ שהוא מפונק ודעתו קלה בדבר מאוס, ימתק לו לרעבונו בשר בניו ובנותיו, עד כי תרע עינו בבניו הנותריס מתת לאחד מהס מבשר בניו, אחיהס אשר יאכל. דבר אחר הרך בך, הרחמני ורך הלבב, מרוב רעבתנות ימאסו, ולא יתנו מבשר בניהס השחוטיס לבניהס הנותריס:
(56) תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה. הגדוליס:
(57) ובשליתה. בניה הקטניס, בכולן תהא עינה צרה כשתאכל את האחד, מליתן לאשר אצלה מן הבשר:
(59) והפלא ה׳ את מכתך. מופלאות ומובדלות משאר מכות: ונאמנות. ליסרך לקייס שליחותן:
(60) אשר יגרת מפניהם. מפני המכות, כשהיו ישראל רואיס מכות משונות הבאות על מצריס, היו יראיס מהס שלא יבואו גס עליהס, תדע, שכן כתיב וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע וגו׳ כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ (שמות טו, כו), אין מְיָרְאִין את האדס אלא בדבר שהוא יגור ממנו:
(61) יעלם. לשון עלייה:
(62) ונשארתם במתי מעט תחת וגו׳. מועטין חלוף מרובין:

63 וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־שָׂשׂ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהֵיטִיב
63 אֶתְכֶם וּלְהַרְבּוֹת אֶתְכֶם כֵּן יָשִׂישׂ יְהוָה
עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם
וְנִסַּחְתֶּם מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־
שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃

וְיִהֵי כְּמָא דַּחְדֵי יְיָ עֲלֵיכוֹן לְאֵיטָבָא
לְכוֹן וּלְאַסְגָּאָה יָתְכוֹן כֵּן יְחַדֵּי יְיָ
עֲלֵיכוֹן לְאוֹבָדָא יָתְכוֹן וּלְשֵׁיצָאָה יָתְכוֹן
וְתִתַּלְטְלוּן מֵעַל אַרְעָא דְּאַתְּ עָלַיִל
לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ׃

And it shall come to pass, that as the Lord rejoiced over you to do you good, and to multiply you; so the Lord will rejoice over you to cause you to perish, and to destroy you; and ye shall be plucked from off the land whither thou goest in to possess it. 63

64 וֶהֱפִיצְךָ יְהוָה בְּכָל־הָעַמִּים מִקְצֵה
64 הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ וְעָבַדְתָּ שָׁם
אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ אַתָּה
וַאֲבֹתֶיךָ עֵץ וָאָבֶן׃

וִיבַדְרִנָּךְ יְיָ בְּכָל עַמְמַיָּא מִסְיָפֵי אַרְעָא
וְעַד סְיָפֵי אַרְעָא וְתִפְלַח תַּמָּן לְעַמְמַיָּא
פָּלְחֵי טָעֲוָתָא דְּלָא יְדַעְתָּא אַתְּ וַאֲבָהָתָךְ
אָעָא וְאַבְנָא׃

And the Lord shall scatter thee among all peoples, from the one end of the earth even unto the other end of the earth; and there thou shalt serve other gods, which thou hast not known, thou nor thy fathers, even wood and stone. 64

65 וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא תַרְגִּיעַ וְלֹא־יִהְיֶה מָנוֹחַ
65 לְכַף־רַגְלֶךָ וְנָתַן יְהוָה לְךָ שָׁם לֵב רַגָּז
וְכִלְיוֹן עֵינַיִם וְדַאֲבוֹן נָפֶשׁ׃

וּבְעַמְמַיָּא הָאִנּוּן לָא תְנוּחַ וְלָא יְהֵי מְנָח
לְכַפְרֵסַת רַגְלָךְ וְיִתֵּין יְיָ לָךְ תַּמָּן לֵב
דָּחוּל וְחַשְׁכוּת עֵינִין וּמַפְחָן נְפַשׁ׃

And among these nations shalt thou have no repose, and there shall be no rest for the sole of thy foot; but the Lord shall give thee there a trembling heart, and failing of eyes, and languishing of soul. 65

66 וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלֻאִים לְךָ מִנֶּגֶד וּפָחַדְתָּ
66 לַיְלָה וְיוֹמָם וְלֹא תַאֲמִין בְּחַיֶּיךָ׃

וִיהוֹן חַיָּיךְ תְּלָן לָךְ מְקָבֵיל וּתְהֵי תָּוֹהּ
בְּלֵילְיָא וּבִימְמָא וְלָא תְהֵימִין בְּחַיָּיךְ׃

And thy life shall hang in doubt before thee; and thou shalt fear night and day, and shalt have no assurance of thy life. 66

67 בַּבֹּקֶר תֹּאמַר מִי־יִתֵּן עֶרֶב וּבָעֶרֶב תֹּאמַר
67 מִי־יִתֵּן בֹּקֶר מִפַּחַד לְבָבְךָ אֲשֶׁר תִּפְחָד
וּמִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃

בְּצַפְרָא תֵּימַר מַן יִתֵּין רַמְשָׁא וּבְרַמְשָׁא
תֵּימַר מַן יִתֵּין צַפְרָא מִתְּוֹהַת לִבָּךְ דִּתְהֵי
תָּוֹהּ וּמֵחֵיזוּ עֵינָךְ דִּתְהֵי חָזֵי׃

In the morning thou shalt say: 'Would it were even!' and at even thou shalt say: 'Would it were morning!' for the fear of thy heart which thou shalt fear, and for the sight of thine eyes which thou shalt see. 67

68 וְהֶשִׁיבְךָ יְהוָה ׀ מִצְרַיִם בָּאֳנִיּוֹת בַּדֶּרֶךְ
68 אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא־תֹסִיף עוֹד לִרְאֹתָהּ
וְהִתְמַכַּרְתֶּם שָׁם לְאֹיְבֶיךָ לַעֲבָדִים
וְלִשְׁפָחוֹת וְאֵין קֹנֶה׃ (ס)

וְיָתִיבִנָּךְ יְיָ לְמִצְרַיִם בִּסְפִינָן בְּאוֹרְחָא
דַּאֲמַרִית לָךְ לָא תּוֹסִיף עוֹד לְמִחְזֵהּ
וְתִזְדַּבְּנוּן תַּמָּן לְבַעֲלֵי דְּבָבֵיכוֹן לְעַבְדִין
וּלְאַמְהָן וְלֵית דְּקָנֵי׃

And the Lord shall bring thee back into Egypt in ships, by the way whereof I said unto thee: 'Thou shalt see it no more again'; and there ye shall sell yourselves unto your enemies for bondmen and for bondwoman, and no man shall buy you. 68

69 אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
69 אֶת־מֹשֶׁה לִכְרֹת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ
מוֹאָב מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת אִתָּם
בְּחֹרֵב׃ (פ)

אִלֵּין פִּתְגָמֵי קְיָמָא דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה
לְמִגְזַר עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא דְּמוֹאָב
בָּר מִקְיָמָא דְּגְזַר עִמְּהוֹן בְּחוֹרֵב׃

These are the words of the covenant which the Lord commanded Moses to make with the children of Israel in the land of Moab, beside the covenant which He made with them in Horeb. 69

XXIX שביעי וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם אַתֶּם רְאִיתֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה
יְהוָה לְעֵינֵיכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפַרְעֹה
וּלְכָל־עֲבָדָיו וּלְכָל־אַרְצוֹ׃

וּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן
אַתּוּן חֲזֵיתוּן יָת כָּל דַּעֲבַד יְיָ לְעֵינֵיכוֹן
בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל
עַבְדּוֹהִי וּלְכָל אַרְעֵיהּ׃

And Moses called unto all Israel, and said unto them: Ye have seen all that the Lord did before your eyes in the land of Egypt unto Pharaoh, and unto all his servants, and unto all his land; XXIX

2 הַמַּסֹּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ הָאֹתֹת
2 וְהַמֹּפְתִים הַגְּדֹלִים הָהֵם׃

נִסִּין רַבְרְבָן דַּחֲזָאָה עֵינָךְ אָתַיָּא
וּמוֹפְתַיָּא רַבְרְבַיָּא הָאִנּוּן׃

the great trials which thine eyes saw, the signs and those great wonders; 2

3 וְלֹא־נָתַן יְהוָה לָכֶם לֵב לָדַעַת וְעֵינַיִם
3 לִרְאוֹת וְאָזְנַיִם לִשְׁמֹעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

וְלָא יְהַב יְיָ לְכוֹן לִבָּא לְמִדַּע וְעֵינִין
לְמִחְזֵי וְאוּדְנִין לְמִשְׁמַע עַד יוֹמָא הָדֵין׃

but the Lord hath not given you a heart to know, and eyes to see, and ears to hear, unto this day. 3

(63) כן ישיש ה׳. את אויביכם (מגילה י:) עליכם להאביד וגו׳: ונסחתם. לשון עקירה, וכן בֵּית גֶּפֶשׁ יִסָּח ה׳ (משלי טו, כה):
(64) ועבדת שם אלהים אחרים. כתרגומו, לא עבודת אלהות ממש, אלא מעלים מס וגולגליות לכומרי עבודת אלילים:
(65) לא תרגיע. לָא תְנוּחַ, כמו וְזֹאת הַמְּרְגֵּעָה (ישעיה כח, יב): לב רגז. לב חרד, כתרגומו דָּחֵיל, כמו שָׁאוֹל מִפַּחַת רָגְזָה לָךְ (שם יד, ט), שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן (שמות טו, יד), מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ (שמואל־ב כב, ח): וכליון עינים. מלפה ליאושה ולא תבא:
(66) חייך תלואים לך. על הספק. כל ספק קרוי תלוי, שמא לאמת היום בחרב הבאה עליו. ורבותינו דרשו, (מנחות קג:) זה הלוקח תבואה מן השוק: ולא תאמין בחייך. זה הסומך על הפלטר (שם):
(67) בבוקר תאמר מי יתן ערב. ויהיה הערב של אמש (סוטה מט.): ובערב תאמר מי יתן בוקר. של שחרית, שהלבות מתחזקות תמיד, וכל שעה מרובה קללתה משלפניה (שם):
(68) באניות. בספינות בשביה: והתמכרתם שם לאויביך. אתם מבקשים להיות נמכרים להם לעבדים ולשפחות: ואין קנה. כי יגזרו עליך הרג וכליון: והתמכרתם. בלע"ז אינפורווינדרי"ן ווי"ש. ולא יתכן לפרש והתמכרתם בלשון ונמכרתם ע"י מוכרים אחרים, מפני שנאמר אחריו ואין קונה:
(69) לכרות את בני ישראל. שיקבלו עליהם את התורה באלה ובשבועה: מלבד הברית. קללות שבתורת כהנים שנאמרו בסיני:
(3) ולא נתן ה׳ לכם לב לדעת. להכיר את חסדי הקב"ה ולהדבק בו: עד היום הזה. שמעתי שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי, כמ"ש וַיִּתְּנָהּ אֶל

4 וְאוֹלֵךְ אֶתְכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לֹא־
בָלוּ שַׂלְמֹתֵיכֶם מֵעֲלֵיכֶם וְנַעַלְךָ לֹא־
בָלְתָה מֵעַל רַגְלֶךָ׃

וְדַבְּרִית יָתְכוֹן אַרְבְּעִין שְׁנִין בְּמַדְבְּרָא
לָא בְלִיאַת כְּסוּתְכוֹן מִנְּכוֹן וּמְסָנָךְ לָא
עֲדוֹ מֵעַל רַגְלָךְ׃

And I have led you forty years in the wilderness;
4 your clothes are not waxen old upon you, and
thy shoe is not waxen old upon thy foot.

5 לֶחֶם לֹא אֲכַלְתֶּם וְיַיִן וְשֵׁכָר לֹא שְׁתִיתֶם
לְמַעַן תֵּדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

לַחְמָא לָא אֲכַלְתּוּן וַחֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק
לָא שְׁתִיתוּן בְּדִיל דְּתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ
אֱלָהֲכוֹן׃

Ye have not eaten bread, neither have ye drunk
5 wine or strong drink; that ye might know that I
am the Lord your God.

מפטיר 6 וַתָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיֵּצֵא סִיחֹן
מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן וְעוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתֵנוּ
לַמִּלְחָמָה וַנַּכֵּם׃

וַאֲתֵיתוּן לְאַתְרָא הָדֵין וּנְפַק סִיחוֹן
מַלְכָּא דְּחֶשְׁבּוֹן וְעוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנַן
לְסַדָּמוּתַנָא לְאָגְחָא קְרָבָא וּמְחֵינָנוּן׃

And when ye came unto this place, Sihon the
6 king of Heshbon, and Og the king of Bashan,
came out against us unto battle, and we smote
them.

7 וַנִּקַּח אֶת־אַרְצָם וַנִּתְּנָהּ לְנַחֲלָה לָרְאוּבֵנִי
וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשִּׁי׃

וּנְסִיבְנָא יָת אַרְעְהוֹן וִיהַבְנָהּ לְאַחְסָנָא
לְשֵׁיבֶט רְאוּבֵן וּלְשֵׁיבֶט גָּד וּלְפַלְגוּת
שִׁבְטָא דְּמְנַשֶּׁה׃

And we took their land, and gave it for an
7 inheritance unto the Reubenites, and to the
Gadites, and to the half-tribe of the Manassites.

קכג פסוקים 8 וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן תַּשְׂכִּילוּ אֵת כָּל־
אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃ (פ)

וְתִטְּרוּן יָת פִּתְגָמֵי קְיָמָא הָדֵין וְתַעְבְּדוּן
יָתְהוֹן בְּדִיל דְּתַצְלְחוּן יָת כָּל
דְּתַעְבְּדוּן׃

And observe therefore the words of this covenant,
8 and do them, that ye may make all that ye do to
prosper.

The Haftara is Isaiah 60:1 – 60:22 on page 758.

נצבים כג 9 אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם זִקְנֵיכֶם
וְשֹׁטְרֵיכֶם כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל׃

אַתּוּן קָיְמִין יוֹמָא דֵין כּוּלְּכוֹן קֳדָם
יְיָ אֱלָהְכוֹן רֵישֵׁיכוֹן שִׁבְטֵיכוֹן סָבֵיכוֹן
וְסָרְכֵיכוֹן כֹּל אֱנָשׁ יִשְׂרָאֵל׃

Ye are standing this day all of you before the
9 Lord your God: your heads, your tribes, your
elders, and your officers, even all the men of
Israel,

10 טַפְּכֶם נְשֵׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ
מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ׃

טַפְּלְכוֹן נְשֵׁיכוֹן וְגִיּוֹרָךְ דִּבְגוֹ מַשְׁרִיתָךְ
מִלְּקֵיט אָעָךְ עַד מָלֵי מַיָּךְ׃

10 your little ones, your wives, and thy stranger
that is in the midst of thy camp, from the hewer
of thy wood unto the drawer of thy water;

11 לְעָבְרְךָ בִּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאָלָתוֹ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֹּרֵת עִמְּךָ הַיּוֹם׃

לְאַעְלוּתָךְ בִּקְיָמָא דַיְיָ אֱלָהָךְ וּבְמוֹמָתֵיהּ
דַּיְיָ אֱלָהָךְ גָּזַר עִמָּךְ יוֹמָא דֵין׃

11 that thou shouldest enter into the covenant of
the Lord thy God—and into His oath—which
the Lord thy God maketh with thee this day;

שני 12 לְמַעַן הָקִים־אֹתְךָ הַיּוֹם ׀ לוֹ לְעָם
וְהוּא יִהְיֶה־לְּךָ לֵאלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־
לָךְ וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב׃

בְּדִיל לְקַיָּמָא יָתָךְ יוֹמָא דֵין קֳדָמוֹהִי
לְעַם וְהוּא יִהְוֵי לָךְ לֶאֱלָהּ כְּמָא דְּמַלֵּיל
לָךְ וּכְמָא דְּקַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃

12 That He may establish thee this day unto
Himself for a people, and that He may be unto
thee a God, as He spoke unto thee, and as He
swore unto thy fathers, to Abraham, to Isaac,
and to Jacob.

הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי (לקמן לא, ט), כאן כל ישראל לפני משה ואמרו לו, משה רבינו, אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו את התורה ונתנה לנו, ומה אתה משליט את בני שבטך עליה, ויאמרו לנו יום מחר, לא לכם נתנה, לנו נתנה, ושמח משה על הדבר, ועל זאת אמר להם, הַיּוֹם הַזֶּה הִנֵּתִי נִהְיֵיתָ לְעָם וגו' (לעיל כז, ט), היום הזה הנתי שאתם דבקים ואפילו במקום:

(6) ותבאו אל המקום הזה. עתה אתם רואים עצמכם בגדולה וכבוד, אל תבעטו במקום ואל ירוש לבבכם, ושמרתם את דברי הברית הזאת. דבר אחר ולא נתן ה' לכם לב לדעת, שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו והחכמת משנתו עד ארבעים שנה (עבודה זרה ה:), ולפיכך לא הקפיד עליכם המקום עד היום הזה, אבל מכאן ואילך יקפיד, ולפיכך: ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו':

(9) אתם נצבים. מלמד, שקיימם משה לפני הקב"ה ביום מותו להכניסם בברית: ראשיכם שבטיכם. ראשיכם לשבטיכם: זקניכם ושטריכם. המשוב משוב קודם, ואחר כך כל איש ישראל:

(10) מחוטב עציך. מלמד שבאו כנענים להתגייר בימי משה כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע, וזהו האמור בגבעונים, וַיַּעֲשׂוּ גַּם הֵמָּה בְּעָרְמָה (יהושע ט, ד), ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים (תנחומא נצבים פ"ב, יבמות עט):

(11) לעברך. להיות עובר בברית. ולא יתכן לפרשו כמו להעבירך, אלא כמו לְעַשְׂתְּכָם אֹתָם (דברים ד, יד): לעברך בברית. דרך העברה, כך היו כורתי בריתות עושין, מחילה מכאן ומחילה מכאן ועוברים בגתיים, כמו שנאמר הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְשָׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו (ירמיה לד, יח):

(12) למען הקים אותך היום לו לעם. כל כך הוא נכנס לערות, למען קיים אותך לפניו לעם: והוא יהיה לך לאלהים. לפי שדבר לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף את זרעם באומה אחרת, לכך הוא אוסר אתכם בשבועות הללו, שלא תקניטוהו, אחר שהוא אינו יכול להגדל מכם, עד כאן פירשתי לפי פשוטו של פרשה. ומדרש אגדה (תנחומא נצבים פ"ג), למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות, לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתים חוץ ממ"ט שבתורת כהנים, הוריקו פניהם, ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם, אתם נצבים היום, הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כלייה, והרי אתם קיימין לפניו: היום. כיום הזה שהוא קיים והוא מאפיל ומאיר, כך האיר לכם וכך עתיד להאיר לכם, והקללות והיסורין מקיימין אתכם ומציגין אתכם לפניו, ואף הפרשה שלמעלה מזו פיוסין הם, אתם ראיתם את כל וגו'. דבר אחר אתם נצבים, לפי שהיו ישראל יוצאין מפרנס לפרנס, ממשה ליהושע, לפיכך עשה אותם מצבה כדי לזרזם. וכן עשה יהושע, וכן שמואל הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם (שמואל־א יב, ז), כשיצאו מידו ונכנסו לידו של שאול:

13 וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם אָנֹכִי כֹרֵת אֶת־
הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת־הָאָלָה הַזֹּאת׃

13 Neither with you only do I make this covenant
and this oath;

14 כִּי אֶת־אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה עִמָּנוּ עֹמֵד הַיּוֹם
לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה
עִמָּנוּ הַיּוֹם׃

14 but with him that standeth here with us this day
before the Lord our God, and also with him
that is not here with us this day—

שלישי
15 כִּי־אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֵת אֲשֶׁר־יָשַׁבְנוּ בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם וְאֵת אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם׃

15 for ye know how we dwelt in the land of Egypt;
and how we came through the midst of the
nations through which ye passed;

16 וַתִּרְאוּ אֶת־שִׁקּוּצֵיהֶם וְאֶת גִּלֻּלֵיהֶם עֵץ
וָאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם׃

16 and ye have seen their detestable things, and
their idols, wood and stone, silver and gold,
which were with them—

17 פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה
אוֹ־שֵׁבֶט אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם מֵעִם
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי
הַגּוֹיִם הָהֵם פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם שֹׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ
וְלַעֲנָה׃

17 lest there should be among you man, or woman,
or family, or tribe, whose heart turneth away
this day from the Lord our God, to go to serve
the gods of those nations; lest there should be
among you a root that beareth gall and
wormwood;

18 וְהָיָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי הָאָלָה הַזֹּאת
וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ לֵאמֹר שָׁלוֹם יִהְיֶה־לִּי
כִּי בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה
אֶת־הַצְּמֵאָה׃

18 and it come to pass, when he heareth the words
of this curse, that he bless himself in his heart,
saying: 'I shall have peace, though I walk in the
stubbornness of my heart—that the watered be
swept away with the dry';

19 לֹא־יֹאבֶה יְהוָה סְלֹחַ לוֹ כִּי אָז יֶעְשַׁן אַף־
יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בָּאִישׁ הַהוּא וְרָבְצָה בּוֹ כָּל־
הָאָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה וּמָחָה יְהוָה
אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם׃

19 the Lord will not be willing to pardon him, but
then the anger of the Lord and His jealousy
shall be kindled against that man, and all the
curse that is written in this book shall lie upon
him, and the Lord shall blot out his name from
under heaven;

20 וְהִבְדִּילוֹ יְהוָה לְרָעָה מִכֹּל שִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אָלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה
בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה׃

20 and the Lord shall separate him unto evil out
of all the tribes of Israel, according to all the
curses of the covenant that is written in this
book of the law.

21 וְאָמַר הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ
מֵאַחֲרֵיכֶם וְהַנֵּכְרִי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ
רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִוא
וְאֶת־תַּחֲלֻאֶיהָ אֲשֶׁר־חִלָּה יְהוָה בָּהּ׃

21 And the generation to come, your children that
shall rise up after you, and the foreigner that
shall come from a far land, shall say, when they
see the plagues of that land, and the sicknesses
wherewith the Lord hath made it sick;

וְלֹא עִמָּכֶם בִּלְחוֹדֵיכוֹן אֲנָא גָּזַר יָת
קְיָמָא הָדֵין וְיָת מוֹמָתָא הָדָא׃

אֲרֵי יָת מַן דְּאִיתוֹהִי הָכָא עִמַּנָא קָאֵים
יוֹמָא דֵין קֳדָם יְיָ אֱלָהַנָא וְיָת מַן דְּלָא
אִיתוֹהִי הָכָא עִמַּנָא יוֹמָא דֵין׃

אֲרֵי אַתּוּן יְדַעְתּוּן יָת דִּיתֵיבְנָא בְּאַרְעָא
דְּמִצְרָיִם וְיָת דַּעֲבַרְנָא בֵּינֵי עַמְמַיָּא
דַּעֲבַרְתּוּן׃

וַחֲזֵיתוּן יָת שִׁקּוּצֵיהוֹן וְיָת טָעֲוָתְהוֹן אָעָא
וְאַבְנָא כַּסְפָּא וְדַהְבָּא דְּעִמְּהוֹן׃

דִּלְמָא אִית בְּכוֹן גֻּבַר אוֹ אִתָּא אוֹ
זַרְעִי אוֹ שִׁבְטָא דְּלִבֵּיהּ פְּנִי יוֹמָא דֵין
מִדַּחְלְתָא דַיְיָ אֱלָהַנָא לְמֶהָךְ לְמִפְלַח
יָת טָעֲוָת עַמְמַיָּא הָאִנּוּן דִּלְמָא אִית בְּכוֹן
גֻּבַר מְהַרְהֵיר חֵטִין אוֹ זְדוֹן׃

וִיהֵי בְּמִשְׁמְעֵיהּ יָת פִּתְגָמֵי מוֹמָתָא
הָדָא וְיִחַשֵּׁיב בְּלִבֵּיהּ לְמֵימַר שְׁלָמָא
יְהֵי לִי אֲרֵי בְּהַרְהוּר לִבִּי אֲנָא אָזֵיל
בְּדִיל לְאוֹסָפָא לֵיהּ חֲטָאֵי שָׁלוּתָא עַל
זֵידָנוּתָא׃

לָא יֵיבֵי יְיָ לְמִשְׁבַּק לֵיהּ אֲרֵי בְכֵן
יִתְקַף רֻגְזָא דַיְיָ וְחֵמְתֵּיהּ בְּגוּבְרָא הַהוּא
וְיִדְבְּקוּן בֵּיהּ כָּל לְוָטַיָּא דִּכְתִיבִין
בְּסִפְרָא הָדֵין וְיִמְחֵי יְיָ יָת שְׁמֵיהּ מִתְּחוֹת
שְׁמַיָּא׃

וְיַפְרְשִׁנֵּיהּ יְיָ לְבִישָׁא מִכֹּל שִׁבְטֵי
דְּיִשְׂרָאֵל כְּכֹל לְוָטֵי קְיָמָא דִּכְתִיבִין
בְּסִפַר אוֹרָיְתָא הָדֵין׃

וְיֵימַר דָּרָא בָּתְרָאָה בְּנֵיכוֹן דִּיקוּמוּן
מִבָּתְרֵיכוֹן וּבַר עַמְמִין דְּיֵיתֵי מֵאַרַע
רַחִיקָא וְיִחְזּוֹן יָת מַחָתַהּ דְּאַרְעָא הַהִיא
וְיָת מַרְעַהָא דְּאַמְרַע יְיָ בַּהּ׃

(14) ואת אשר איננו פה. ואף עם דורות העתידים להיות:
(15) כי אתם ידעתם וגו׳ ותראו את שקוציהם. לפי שראיתם האומות עובדי אלילים, ושמא השיא לב אחד מכם אותו ללכת אחריהם:
(16) ותראו את שקוציהם. על שם שהם מאוסים כשקציס: גלוליהם. שמוסרחים ומאוסין כגלל: עץ ואבן. אותן של עליס ושל אבנים ראיתם בגלוי, לפי שאין העובדי אלילים יראים שמא יגנבו, אבל של כסף וזהב עמהם במחדרי משכיתם הם, לפי שהם יראים שמא יגנבו:
(17) פן יש בכם וגו׳. לפיכך אני צריך להשביעכם: פן יש בכם. שמא יש בכם, אשר לבבו פנה היום מלקבל עליו הברית: שרש פרה ראש ולענה. שרש מְגַדֵּל עשב מר כגידין שהם מָרִיס, כלומר מפרה ומרבה רשע בקרבכם:
(18) והתברך בלבבו. לשון ברכה, יחשוב בלבו ברכת שלום לעצמו לאמר, לא יבואוני קללות הללו, אך שלום יהיה לי: והתברך. בגדיר"א שוי"א בלע"ז כמו וְסִתְגַּלָּל, וְסִתְפַּלָּל: בשרירות לבי אלך. במראות לבי, כמו שֶׁשּׁוֹרְרוּ וְלֹא קָרוֹב (במדבר כד, יז), כלומר מה שלבי רואה לעשות: למען ספות הרוה. לפי שאוסיף לו פורענות על מה שעשה עד הנה בשוגג, והייתי מעביר עליהם, וגורם עתה שאצרפם עם המזיד ואפרע ממנו הכל, וכן תרגם אונקלוס בְּדִיל לְאוֹסָפָא לֵיהּ חֲטָאֵי שָׁלוּתָא עַל זֵידָנוּתָא, שאוסיף לו אני השגגות על הזדונות: הרוה. שוגג, שהוא עושה כאדם שִׁכּוֹר, שעושה שלא מדעת: הצמאה. שהוא עושה מדעת ובמתאוה:
(19) יעשן אף ה׳. ע"י כעס הגוף מתחמם, והעשן יוצא מן האף, וכן עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ (שמואל־ב כב, ט), ואע"פ שאין זו לפני המקום, הכתוב משמיע את האוזן כדרך שהיא רגילה ויכולה לשמוע כפי דרך הארץ: וקנאתו. לשון חֵמָה אנפרטמנ"ט אחיזת לביאת נקמה, ואינו מעביר על המדה:
(20) הכתובה בספר התורה הזה. ולמעלה הוא אומר בספר התורה הזאת, גַּם כָּל חֳלִי וְכָל מַכָּה וגו׳ (לעיל כח, סא), הזאת לשון נקבה מוסב על התורה, הזה לשון זכר מוסב על הספר, וע"י פיסוק הטעמים הן נחלקין לשתי לשונות, בפרשת הקללות הטפחא נתונה תחת בספר, והתורה הזאת דבוקים זה לזה, לכך אמר הזאת, וכאן הטפחא נתונה תחת התורה, נמצא ספר התורה דבוקים זה לזה, לפיכך לשון זכר נופל אחריו, שהלשון נופל על הספר:

22 גְּפְרִית וָמֶלַח שְׂרֵפָה כָל־אַרְצָהּ לֹא
תִזָּרַע וְלֹא תַצְמִחַ וְלֹא־יַעֲלֶה בָהּ כָּל־
עֵשֶׂב כְּמַהְפֵּכַת סְדֹם וַעֲמֹרָה אַדְמָה
וּצְבוֹיִם אֲשֶׁר הָפַךְ יְהוָה בְּאַפּוֹ וּבַחֲמָתוֹ׃

גופְרֵיתָא וּמִלְחָא תְּהֵי יָקְדָא כָּל אַרְעָהּ
לָא תִזְדְּרַע וְלָא תְצַמַּח וְלָא יִסַּק בַּהּ כָּל
עֵשֶׂב כַּהֲפֵיכְתָא דִּסְדוֹם וַעֲמוֹרָה אַדְמָה
וּצְבוֹיִם דַּהֲפַךְ יְיָ בְּרוּגְזֵיהּ וּבְחֵמְתֵיהּ׃

22 and that the whole land thereof is brimstone, and salt, and a burning, that it is not sown, nor beareth, nor any grass groweth therein, like the overthrow of Sodom and Gomorrah, Admah and Zeboiim, which the Lord overthrew in His anger, and in His wrath;

23 וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מָה עָשָׂה יְהוָה
כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת מֶה חֲרִי הָאַף הַגָּדוֹל
הַזֶּה׃

וְיֵימְרוּן כָּל עַמְמַיָּא עַל מָא עֲבַד יְיָ
כְּדֵין לְאַרְעָא הָדָא מָא תְּקוֹף רוּגְזָא רַבָּא
הָדֵין׃

23 even all the nations shall say ‘Wherefore hath the Lord done thus unto this land? what meaneth the heat of this great anger?’

24 וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאוֹ
אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וְיֵימְרוּן עַל דִּשְׁבָקוּ יָת קְיָמָא דַּיְיָ אֱלָהָא
דַּאֲבָהָתְהוֹן דִּגְזַר עִמְּהוֹן בְּאַפְּקוּתֵיהּ
יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

24 then men shall say: ‘Because they forsook the covenant of the Lord, the God of their fathers, which He made with them when He brought them forth out of the land of Egypt;

25 וַיֵּלְכוּ וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ
לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּם וְלֹא חָלַק
לָהֶם׃

וַאֲזַלוּ וּפְלַחוּ לְטָעֲוָת עַמְמַיָּא וּסְגִידוּ
לְהוֹן דַּחְלָן דְּלָא יְדַעוּנִין וְלָא אוֹטִיבָא
לְהוֹן׃

25 and went and served other gods, and worshipped them, gods that they knew not, and that He had not allotted unto them;

26 וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּאָרֶץ הַהִוא לְהָבִיא
עָלֶיהָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר
הַזֶּה׃

וּתְקִיף רוּגְזָא דַיְיָ בְּאַרְעָא הַהִיא לְאַיְתָאָה
עֲלַהּ יָת כָּל לְוָטָיָא דִּכְתִיבִין בְּסִפְרָא
הָדֵין׃

26 therefore the anger of the Lord was kindled against this land, to bring upon it all the curse that is written in this book;

27 וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אַדְמָתָם בְּאַף וּבְחֵמָה
וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיַּשְׁלִכֵם אֶל־אֶרֶץ
אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה׃

וְטַלְטֵילִנּוּן יְיָ מֵעַל אַרְעְהוֹן בְּרֹגֶז
וּבְחֵמָא וּבְתִקוּף רַב וְאַגְלִינּוּן לַאֲרַע
אוּחְרִי כְּיוֹמָא הָדֵין׃

27 and the Lord rooted them out of their land in anger, and in wrath, and in great indignation, and cast them into another land, as it is this day’.—

28 הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ
וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃ (ס)

ע"כ נסול

דְּמִטַּמְרָן קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא וּדְגַלְיָן לָנָא
וְלִבְנָנָא עַד עָלְמָא לְמֶעֱבַד יָת כָּל פִּתְגָמֵי
אוֹרָיְתָא הָדָא׃

28 The secret things belong unto the Lord our God; but the things that are revealed belong unto us and to our children for ever, that we may do all the words of this law.

XXX

רביעי (סגי)

וְהָיָה כִי־יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי
לְפָנֶיךָ וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ בְּכָל־הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר הִדִּיחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה׃

וִיהֵי אֲרֵי יֵיתוֹן עֲלָךְ כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין
בִּרְכָן וּלְוָטִין דִּיהַבִית קֳדָמָךְ וְתָתִיב
לְלִבָּךְ בְּכָל עַמְמַיָּא דְּאַגְלִיךְ יְיָ אֱלָהָךְ
לְתַמָּן׃

And it shall come to pass, when all these things are come upon thee, the blessing and the curse, which I have set before thee, and thou shalt bethink thyself among all the nations, whither the Lord thy God hath driven thee,

2 וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְקֹלוֹ
כְּכֹל אֲשֶׁר־אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אַתָּה וּבָנֶיךָ
בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃

וּתְתוּב לְדַחְלָתָא דַיְיָ אֱלָהָךְ וּתְקַבֵּיל
לְמֵימְרֵיהּ כְּכֹל דַּאֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא
דֵּין אַתְּ וּבְנָךְ בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ׃

2 and shalt return unto the Lord thy God, and hearken to His voice according to all that I command thee this day, thou and thy children, with all thy heart, and with all thy soul;

3 וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ
וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה׃

וְיָתִיב יְיָ אֱלָהָךְ יָת גָּלוּתָךְ וְיִרְחַם עֲלָךְ
וְיִתוּב וְיִכְנְשִׁנָּךְ מִכָּל עַמְמַיָּא דְּבִדְרָךְ יְיָ
אֱלָהָךְ לְתַמָּן׃

3 that then the Lord thy God will turn thy captivity, and have compassion upon thee, and will return and gather thee from all the peoples, whither the Lord thy God hath scattered thee.

4 אִם־יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם מִשָּׁם
יְקַבֶּצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ׃

אִם יְהֵוֵין גָּלוּתָךְ בִּסְיָפֵי שְׁמַיָּא מִתַּמָּן
יִכְנְשִׁנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ וּמִתַּמָּן יְקָרְבִנָּךְ׃

4 If any of thine that are dispersed be in the uttermost parts of heaven, from thence will the Lord thy God gather thee, and from thence will He fetch thee.

(25) לא ידעום. לא ידעו כהם גבורת אלהות: ולא חלק להם. לא נתנם לאלקם. ואונקלוס תרגם ולא אוטיבא להון, לא הטיבו להם שום טובה, ולשון לא חלק, אומו אלוה שבחרו להם, לא חלק להם שום נחלה ושום חלק:

(27) ויתשם ה׳. כתרגומו וטלטלינון, וכן הנני נתשם מעל אדמתם (ירמיה יב, יד):

(28) הנסתרות לה׳ אלהינו. ואם תאמרו מה בידינו לעשות, אתה מעניש את הרבים על הרהורי היחיד, שנאמר (לעיל כח) פן יש בכם איש וגו׳ ואח"כ ורואו את מכות הארץ ההיא, והלא אין אדם יודע מטמוניותיו של חבירו, אין אני מעניש אתכם על הנסתרות, שהן לה׳ אלהינו והוא יפרע מאותו יחיד, אבל הנגלות לנו ולבנינו, לבער הרע מקרבנו, ואם לא נעשה דין בהם, יענוש את הרבים. נקוד על לנו ולבנינו, לדרוש שאף על עונם את הרבים עד שעברו את הירדן (סנהדרין מג:), משקבלו עליהם את השבועה בהר גרזים ובהר עיבל, ונעשו ערבים זה לזה:

(3) ושב ה׳ אלהיך את שבותך. היה לו לכתוב והשיב את שבותך, רבותינו למדו מכאן (מגילה כט.), כביכול שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם, וכשנגאלין הכבוד גאולה לעצמו שהוא ישוב עמהם. ועוד י"ל שגדול יום קבוץ גליות, ובקושי, כאילו הוא עצמו צריך להיות אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו, כענין שנאמר וַלָּקֵטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ישעיה כז, יב), ואף בגליות שאר האומות מצינו כן, וַשַּׁבְּתִי אֶת שְׁבוּת מִצְרַיִם (יחזקאל כט, יד):

5 וְהֵבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ וְהֵיטִבְךָ וְהִרְבְּךָ
מֵאֲבֹתֶיךָ׃

וְיַעֵילִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְאַרְעָא דִירִיתוּ
אֲבָהָתָךְ וְתֵירְתַהּ וְיוֹטִיב לָךְ וְיַסְגִּינָךְ
מֵאֲבָהָתָךְ׃

And the Lord thy God will bring thee into the land which thy fathers possessed, and thou shalt possess it; and He will do thee good, and multiply thee above thy fathers. 5

6 וּמָל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־לְבָבְךָ וְאֶת־לְבַב
זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־
לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ׃

וְיִעְדֵי יְיָ אֱלָהָךְ יָת טַפְשׁוּת לִבָּךְ וְיָת
טַפְשׁוּת לִבָּא דִבְנָךְ לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ
בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ בְּדִיל חַיָּיךְ׃

And the Lord thy God will circumcise thy heart, and the heart of thy seed, to love the Lord thy God with all thy heart, and with all thy soul, that thou mayest live. 6

7 וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵת כָּל־הָאָלוֹת הָאֵלֶּה
עַל־אֹיְבֶיךָ וְעַל־שֹׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר רְדָפוּךָ׃ (שביעי)

וְיִתֵּין יְיָ אֱלָהָךְ יָת כָּל לְוָטַיָּא הָאִלֵּין עַל
בַּעֲלֵי דְבָבָךְ וְעַל שָׂנְאָךְ דְּרַדְפּוּךְ׃

And the Lord thy God will put all these curses upon thine enemies, and on them that hate thee, that persecuted thee. 7

8 וְאַתָּה תָשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וְעָשִׂיתָ
אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם׃

וְאַתְּ תְּתוּב וּתְקַבֵּיל לְמֵימְרָא דַיְיָ
וְתַעֲבֵיד יָת כָּל פִּקּוּדוֹהִי דַּאֲנָא מְפַקֵּיד
לָךְ יוֹמָא דֵין׃

And thou shalt return and hearken to the voice of the Lord, and do all His commandments which I command thee this day. 8

9 וְהוֹתִירְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה
יָדֶךָ בִּפְרִי בִטְנְךָ וּבִפְרִי בְהֶמְתְּךָ וּבִפְרִי
אַדְמָתְךָ לְטוֹבָה כִּי יָשׁוּב יְהוָה לָשׂוּשׂ
עָלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר־שָׂשׂ עַל־אֲבֹתֶיךָ׃

וְיוֹתְרִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל עוּבְדֵי יְדָךְ
בְּוַלְדָּא דִמְעָךְ וּבְוַלְדָּא דִבְעִירָךְ וּבְאִבָּא
דְאַרְעָךְ לְטָבָא אֲרֵי יְתוּב יְיָ לְמִחְדֵּי
עֲלָךְ לְטָב כְּמָא דַחְדֵי עַל אֲבָהָתָךְ׃

And the Lord thy God will make thee over-abundant in all the work of thy hand, in the fruit of thy body, and in the fruit of thy cattle, and in the fruit of thy land, for good; for the Lord will again rejoice over thee for good, as He rejoiced over thy fathers; 9

10 כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר
מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה
הַזֶּה כִּי תָשׁוּב אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־
לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃ (ס)

אֲרֵי תְקַבֵּיל לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְמִטַּר
פִּקּוּדוֹהִי וּקְיָמוֹהִי דִּכְתִיבִין בְּסִפְרָ
אוֹרָיְתָא הָדֵין אֲרֵי תְתוּב לְדַחְלְתָא דַיְיָ
אֱלָהָךְ בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ׃

if thou shalt hearken to the voice of the Lord thy God, to keep His commandments and His statutes which are written in this book of the law; if thou turn unto the Lord thy God with all thy heart, and with all thy soul. 10

11 כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם
לֹא־נִפְלֵאת הִוא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הֵוא׃ שני כד

אֲרֵי תַּפְקִידְתָּא הָדָא דַּאֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ
יוֹמָא דֵין לָא מִפְּרִשָׁא הִיא מִנָּךְ וְלָא
רַחִיקָא הִיא׃

For this commandment which I command thee this day, it is not too hard for thee, neither is it far off. 11

12 לֹא בַשָּׁמַיִם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה־
לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ
וְנַעֲשֶׂנָּה׃

לָא בִשְׁמַיָּא הִיא לְמֵימַר מַן יִסַּק לַנָא
לִשְׁמַיָּא וְיִסְבַּהּ לַנָא וְיַשְׁמְעִנָּנָא יָתַהּ
וְנַעְבְּדִנַּהּ׃

It is not in heaven, that thou shouldest say: 'Who shall go up for us to heaven, and bring it unto us, and make us to hear it, that we may do it?' 12

13 וְלֹא־מֵעֵבֶר לַיָּם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲבָר־
לָּנוּ אֶל־עֵבֶר הַיָּם וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ
אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה׃

וְלָא מֵעִבְרָא לְיַמָּא הִיא לְמֵימַר מַן יִעְבַּר
לַנָא לְעֵיבֶר יַמָּא וְיִסְבַּהּ לַנָא וְיַשְׁמְעִנָּנָא
יָתַהּ וְנַעְבְּדִנַּהּ׃

Neither is it beyond the sea, that thou shouldest say: 'Who shall go over the sea for us, and bring it unto us, and make us to hear it, that we may do it?' 13

14 כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ
וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ׃ (ס)

אֲרֵי קָרִיב לָךְ פִּתְגָמָא לַחְדָא בְּפוּמָךְ
וּבְלִבָּךְ לְמִעְבְּדֵיהּ׃

But the word is very nigh unto thee, in thy mouth, and in thy heart, that thou mayest do it. 14

15 רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־
הַטּוֹב וְאֶת־הַמָּוֶת וְאֶת־הָרָע׃ שביעי (רביעי)

חֲזִי דִיהַבִית קֳדָמָךְ יוֹמָא דֵין יָת חַיֵּי וְיָת
טָבְתָא וְיָת מוֹתָא וְיָת בִּשְׁתָּא׃

See, I have set before thee this day life and good, and death and evil, 15

16 אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו
וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ וּבֵרַכְךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה
לְרִשְׁתָּהּ׃

דַּאֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא דֵין לְמִרְחַם
יָת יְיָ אֱלָהָךְ לְמִהָךְ בְּאוֹרְחָן דְּיָתְקְנָן
קֳדָמוֹהִי וּלְמִטַּר פִּקּוּדוֹהִי וּקְיָמוֹהִי
וְדִינוֹהִי וְתֵיחֵי וְתִסְגֵּי וְיִבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ
בְּאַרְעָא דְּאַתְּ עָלִיל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ׃

in that I command thee this day to love the Lord thy God, to walk in His ways, and to keep His commandments and His statutes and His ordinances; then thou shalt live and multiply, and the Lord thy God shall bless thee in the land whither thou goest in to possess it. 16

17 וְאִם־יִפְנֶה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע וְנִדַּחְתָּ
וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם׃

וְאִם יִתְפְּנֵי לִבָּךְ וְלָא תְקַבֵּיל וְתִטְעֵי
וְתִסְגּוֹד לְטָעֲוָת עַמְמַיָּא וְתִפְלְחִנּוּן׃

But if thy heart turn away, and thou wilt not hear, but shalt be drawn away, and worship other gods, and serve them; 17

(11) לא נפלאת היא ממך. לא מכוסה היא ממך, כמו שנאמר כִּי יִפָּלֵא (דברים יז, ח), אֲרֵי יִתְכַּסֵּי, וְתֵרֶד פְּלָאִים (איכה א, ט), ותרד במטמוניות, מכוסה, חבוסה בטמון:
(12) לא בשמים היא. שאלו היתה בשמים היית צריך לעלות אחריה ולגמדה (עירובין נה.):
(14) כי קרוב אליך. התורה נתנה לכם בכתב ובעל פה:
(15) את החיים ואת הטוב. זה תלוי בזה, אם תעשה טוב הרי לך חיים ואם תעשה רע הרי לך המות, והכתוב מפרש והולך היאך:
(16) אשר אנכי מצוך היום לאהבה. הרי הטוב וגו תלוי: וחיית ורבית. הרי החיים:

18 הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן לֹא־
תַאֲרִיכֻן יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה
עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃

חַוִּיתִי לְכוֹן יוֹמָא דֵין אֲרֵי מֵיבַד תֵּיבְדוּן
לָא תֵירְכוּן יוֹמִין עַל אַרְעָא דְּאַתְּ עָבַר
יָת יַרְדְּנָא לְמֵיעַל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ׃

18 I declare unto you this day, that ye shall surely perish; ye shall not prolong your days upon the land, whither thou passest over the Jordan to go in to possess it.

19 הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ
הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן
תִּחְיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ׃

אַסְהֵידִית בְּכוֹן יוֹמָא דֵין יָת שְׁמַיָּא וְיָת
אַרְעָא חַיֵּי וּמוֹתָא יְהַבִית קֳדָמָךְ בִּרְכָן
וּלְוָטִין וְתִתְרְעֵי בְּחַיֵּי בְּדִיל דְּתֵיחֵי אַתְּ
וּבְנָךְ׃

19 I call heaven and earth to witness against you this day, that I have set before thee life and death, the blessing and the curse; therefore choose life, that thou mayest live, thou and the seed;

20 לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ
וּלְדָבְקָה־בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ
לָשֶׁבֶת עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לָתֵת
לָהֶם׃ (פ)

פסוקים ל

לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ לְקַבָּלָא לְמֵימְרֵיהּ
וּלְאִתְקָרָבָא לְדַחְלָתֵיהּ אֲרֵי הוּא חַיָּיךְ
וְאוֹרְכוּת יוֹמָךְ לְמִתַּב עַל אַרְעָא דְּקַיֵּים
יְיָ לַאֲבָהָתָךְ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
לְמִתַּן לְהוֹן׃

20 to love the Lord thy God, to hearken to His voice, and to cleave unto Him; for that is thy life, and the length of thy days; that thou mayest dwell in the land which the Lord swore unto thy fathers, to Abraham, to Isaac, and to Jacob, to give them.

The Haftara is Isaiah 61:10 – 63:9 on page 760. This Haftara is read on the Shabbat before Rosh HaShana.

XXXI וילך וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

וַאֲזַל מֹשֶׁה וּמַלִּיל יָת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין עִם
כָּל יִשְׂרָאֵל׃

And Moses went and spoke these words unto all Israel.

2 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא
וַיהוָה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן
הַזֶּה׃

וַאֲמַר לְהוֹן בַּר מְאָה וְעֶשְׂרִין שְׁנִין אֲנָא
יוֹמָא דֵין לֵית אֲנָא יָכִיל עוֹד לְמִפַּק
וּלְמֵיעַל וַיְיָ אֲמַר לִי לָא תִעְבַּר יָת יַרְדְּנָא
הָדֵין׃

2 And he said unto them: 'I am a hundred and twenty years old this day; I can no more go out and come in; and the Lord hath said unto me: Thou shalt not go over this Jordan.

3 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא־
יַשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ
וִירִשְׁתָּם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה׃

יְיָ אֱלָהָךְ הוּא עָבַר קֳדָמָךְ הוּא יְשֵׁיצֵי
יָת עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִן קֳדָמָךְ וְתֵירְתִּנּוּן
יְהוֹשׁוּעַ הוּא עָבַר קֳדָמָךְ כְּמָא דְּמַלִּיל
יְיָ׃

3 The Lord thy God, He will go over before thee; He will destroy these nations from before thee, and thou shalt dispossess them; and Joshua, he shall go over before thee, as the Lord hath spoken.

שני וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחֹן
וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר
הִשְׁמִיד אֹתָם׃

וְיַעֲבִיד יְיָ לְהוֹן כְּמָא דַּעֲבַד לְסִיחוֹן
וּלְעוֹג מַלְכֵי אֱמוֹרָאָה וּלְאַרְעְהוֹן דְּשֵׁיצֵי
יָתְהוֹן׃

4 And the Lord will do unto them as He did to Sihon and to Og, the kings of the Amorites, and unto their land; whom He destroyed.

5 וּנְתָנָם יְהוָה לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־
הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם׃

וְיִמְסְרִנּוּן יְיָ קֳדָמֵיכוֹן וְתַעְבְּדוּן לְהוֹן
כְּכָל תַּפְקִידְתָּא דְּפַקִּידִית יָתְכוֹן׃

5 And the Lord will deliver them up before you, and ye shall do unto them according unto all the commandment which I have commanded you.

6 חִזְקוּ וְאִמְּצוּ אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ
מִפְּנֵיהֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ
עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ׃ (ס)

תְּקַפּוּ וְעֵילְמוּ לָא תִדְחֲלוּן וְלָא תִתְבְּרוּן
מִן קֳדָמֵיהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ מֵימְרֵיהּ
מְדַבַּר קֳדָמָךְ לָא יִשְׁבְּקִנָּךְ וְלָא
יְרַחֲקִנָּךְ׃

6 Be strong and of good courage, fear not, nor be affrighted at them; for the Lord thy God, He it is that doth go with thee; He will not fail thee, nor forsake thee.'

(17) ואם יפנה לבבך. הרי הרע:
(18) כי אבד תאבדון. הרי המות:
(19) העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ. שהם קיימים לעולם, וכאשר תקרה אתכם הרעה, יהיו עדים שאני התריתי בכם בכל זאת. דבר אחר העידותי בכם היום את השמים וגו׳, אמר להם הקב״ה לישראל, הסתכלו בשמים שברא׳תי לשמש אתכם, שמש שנו את מדתם, שמש לא עלה גלגל חמה מן המזרח והאיר לכל העולם, כענין שנאמר וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ (קהלת א, ה), הסתכלו בארץ שברא׳תי לשמש אתכם, שמש שנתה מדתה, שמש זרעתם אותה ולא נמתה, או שמש זרעתם חטים והעלתה שעורים, ומה אלו שנעשו לא נשכר ולא להפסד, אם זוכין אין מקבלין שכר ואם חוטאין אין מקבלין פורענות, לא שנו את מדתם, אתם, שאם זכיתם תקבלו שכר ואם חטאתם תקבלו פורענות, על אחת כמה וכמה: ובחרת בחיים. אני מורה לכם שתבחרו בחלק החיים, כאדם האומר לבנו בחר לך חלק יפה בנחלתי, ומעמידו על חלק היפה, ואומר לו את זה ברור לך, ועל זה נאמר ה׳ מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי (תהלים טז, ה), הנחת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך:
(2) וילך משה וגו׳ אנכי היום. היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי וביום זה אמות (סוטה יג:): וה׳ אמר אלי. זהו פירוש לא אוכל עוד לצאת ולבוא לפי שה׳ אמר אלי: לא אוכל עוד לצאת ולבוא. יכול שתשש כחו, תלמוד לומר לא כָהָתָה עֵינוֹ וְלֵחֹה לָא נָס (דברים לד, ז), אלא מהו לא אוכל, איני רשאי, שנטלה ממני הרשות ונתנה ליהושע. דבר אחר, לצאת ולבוא בדברי תורה, מלמד שנשתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה (שס):
(6) לא ירפך. לא יתן לך רפיון להיות נעזב ממנו:

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי
שלישי (חמישי) כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא
אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תַּנְחִילֶנָּה
אוֹתָם׃

7 And Moses called unto Joshua, and said unto him in the sight of all Israel: 'Be strong and of good courage; for thou shalt go with this people into the land which the Lord hath sworn unto their fathers to give them; and thou shalt cause them to inherit it.

8 וַיהוָה הוּא הַהֹלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יִהְיֶה עִמָּךְ
לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ לֹא תִירָא וְלֹא
תֵחָת׃

8 And the Lord, He it is that doth go before thee; He will be with thee, He will not fail thee, neither forsake thee; fear not, neither be dismayed.'

9 וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ
אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנֹּשְׂאִים אֶת־אֲרוֹן
בְּרִית יְהוָה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

9 And Moses wrote this law, and delivered it unto the priests the sons of Levi, that bore the ark of the covenant of the Lord, and unto all the elders of Israel.

רביעי וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים
בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת׃

10 And Moses commanded them, saying: 'At the end of every seven years, in the set time of the year of release, in the feast of tabernacles,

11 בְּבוֹא כָל־יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר תִּקְרָא אֶת־
הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם׃

11 when all Israel is come to appear before the Lord thy God in the place which He shall choose, thou shalt read this law before all Israel in their hearing.

12 הַקְהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף
וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן
יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ
לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃

12 Assemble the people, the men and the women and the little ones, and thy stranger that is within thy gates, that they may hear, and that they may learn, and fear the Lord your God, and observe to do all the words of this law;

13 וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ
ע"כ נחול לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־הַיָּמִים
אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם
עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ (פ)

13 and that their children, who have not known, may hear, and learn to fear the Lord your God, as long as ye live in the land whither ye go over the Jordan to possess it.'

14 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ
חמישי (שש"י) לָמוּת קְרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל
כה מוֹעֵד וַאֲצַוֶּנּוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ
בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃

14 And the Lord said unto Moses: 'Behold, thy days approach that thou must die; call Joshua, and present yourselves in the tent of meeting, that I may give him a charge.' And Moses and Joshua went, and presented themselves in the tent of meeting.

15 וַיֵּרָא יְהוָה בָּאֹהֶל בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד
עַמּוּד הֶעָנָן עַל־פֶּתַח הָאֹהֶל׃

15 And the Lord appeared in the Tent in a pillar of cloud; and the pillar of cloud stood over the door of the Tent.

16 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם־
אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי
נֵכַר־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָא־שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ
וַעֲזָבַנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי
אִתּוֹ׃

16 And the Lord said unto Moses: 'Behold, thou art about to sleep with thy fathers; and this people will rise up, and go astray after the foreign gods of the land, whither they go to be among them, and will forsake Me, and break My covenant which I have made with them.

(7) כי אתה תבוא את העם הזה. אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּה אֶת הָעָם, מֹשֶׁה אֹמֵר לִיהוֹשֻׁעַ, זְקֵנִים שֶׁבַּדּוֹר יִהְיוּ עִמָּךְ, הַכֹּל לְפִי דַעְתְּךָ וְעַצְּתָךְ, אֲבָל הַקָּב"ה אֹמֵר לִיהוֹשֻׁעַ כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם (לקמן פסוק כג), תְּבִיא עַל כָּרְחָם, הַכֹּל תְּלוּי בְּךָ, טוּל מַקֵּל וְהַךְ עַל קַרְקַע, דַּבֵּר אֶחָד לְדוֹר וְלֹא שְׁנֵי דַּבְּרֵיס לְדוֹר (סנהדרין ח.):

(9) ויכתוב משה וגו' ויתנה. כְּשֶׁנִּגְמְרָה כּוּלָּהּ נְתָנָהּ לִבְנֵי שִׁבְטוֹ:

(10) מקץ שבע שנים. בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל שְׁמִטָּה שֶׁהִיא שָׁנָה שְׁמִינִית, וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, שֶׁעֲדַיִן שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהּ, בְּקִצִּיר שֶׁל שְׁבִיעִית הִיוּ לוֹקְטִין לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית (רש"ש הַשָּׁנָה יב:):

(11) תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת. הַמֶּלֶךְ הָיָה קוֹרֵא מַתְחִלַּת אֵלֶּה הַדְּבָרִים, כְּדַאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (דף מז.), עַל דִּימָה שֶׁל עֵץ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בַּעֲזָרָה:

(12) האנשים. לִלְמוֹד: והנשים. לִשְׁמוֹעַ: והטף. לְמָה בָּאוּ, לִתֵּן שָׂכָר לְמַגִּיאֵיהֶם (מגיגה ג.):

(14) ואצונו. וְאַזְהִירֵנוּ:

17 וְחָרָה אַפִּי בוֹ בַיּוֹם־הַהוּא וַעֲזַבְתִּים
וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לֶאֱכֹל וּמְצָאֻהוּ
רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא
הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי מְצָאוּנִי
הָרָעוֹת הָאֵלֶּה׃

וְיִתְקַף רוּגְזִי בְּהוֹן בְּעִדָּנָא הַהוּא
וַאֲרַחֵיקִנּוּן וַאֲסַלֵּיק שְׁכִינָתִי מִנְּהוֹן
וִיהוֹן לְמִבַּז וּיעָרְעָן יָתְהוֹן בִּישִׁן סַגִּיאָן
וְעָקָן וְיֵימַר בְּעִדָּנָא הַהוּא הֲלָא מִדְּלֵית
שְׁכִינַת אֱלָהִי בֵּינַי עָרְעַנִי בִּישָׁתָא
הָאִלֵּין׃

Then My anger shall be kindled against them in that day, and I will forsake them, and I will hide My face from them, and they shall be devoured, and many evils and troubles shall come upon them; so that they will say in that day: Are not these evils come upon us because our God is not among us?

18 וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא
עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל־
אֱלֹהִים אֲחֵרִים׃

וַאֲנָא סַלְקָא אֲסַלֵּיק שְׁכִינָתִי מִנְּהוֹן
בְּעִדָּנָא הַהוּא עַל כָּל בִּשְׁתָּא דַּעֲבַדוּ אֲרֵי
אִתְפְּנִיאוּ בָּתַר טָעֲוָת עַמְמַיָּא׃

And I will surely hide My face in that day for all the evil which they shall have wrought, in that they are turned unto other gods.

19 וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת
וְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׂימָהּ בְּפִיהֶם
לְמַעַן תִּהְיֶה־לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בִּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל׃

וּכְעַן כְּתוּבוּ לְכוֹן יָת תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא
וְאַלְפַהּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שַׁוְיַהּ בְּפוּמְּהוֹן
בְּדִיל דִּתְהֵי קֳדָמַי תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא
לְסָהִיד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

Now therefore write ye this song for you, and teach thou it the children of Israel; put it in their mouths, that this song may be a witness for Me against the children of Israel.

20 כִּי־אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי
לַאֲבֹתָיו זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע
וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבָדוּם
וְנִאֲצוּנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי׃

אֲרֵי אַעֵילִנּוּן לְאַרְעָא דְקַיֵּימִית
לַאֲבָהָתְהוֹן עָבְדָא חֲלָב וּדְבַשׁ וְיֵיכְלוּן
וְיִסְבְּעוּן וְיִתְפַּנְּקוּן וְיִתְפְּנוֹן בָּתַר טָעֲוָת
עַמְמַיָּא וְיִפְלְחוּן לְהוֹן וְיַרְגְּזוּן קֳדָמַי
וִישַׁנּוֹן יָת קְיָמִי׃

For when I shall have brought them into the land which I swore unto their fathers, flowing with milk and honey; and they shall have eaten their fill, and waxen fat; and turned unto other gods, and served them, and despised Me, and broken My covenant;

21 וְהָיָה כִּי־תִמְצֶאן אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת
וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא
תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ כִּי יָדַעְתִּי אֶת־יִצְרוֹ
אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטֶרֶם אֲבִיאֶנּוּ אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי׃

וִיהֵי אֲרֵי יְעָרְעָן יָתְהוֹן בִּישִׁן סַגִּיאָן וְעָקָן
וְתָתִיב תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קֳדָמוֹהִי לְסָהִיד
אֲרֵי לָא תִתְנְשֵׁי מִפֻּם בְּנֵיהוֹן אֲרֵי גְּלֵי
קֳדָמַי יַצְרְהוֹן דְּאִנּוּן עָבְדִין יוֹמָא דֵין עַד
לָא אַעֵילִנּוּן לְאַרְעָא דְקַיֵּימִית׃

22 וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם
הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

וּכְתַב מֹשֶׁה יָת תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא בְּיוֹמָא
הַהוּא וְאַלְפַהּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

So Moses wrote this song the same day, and taught it the children of Israel.

23 וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיֹּאמֶר חֲזַק וֶאֱמָץ
כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה
עִמָּךְ׃

וּפַקֵּיד יָת יְהוֹשׁוּעַ בַּר נוּן וַאֲמַר תְּקַף
וְעֵילַם אֲרֵי אַתְּ תַּעֵיל יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְאַרְעָא דְקַיֵּימִית לְהוֹן וּמֵימְרִי יְהֵי
בְּסַעְדָּךְ׃

And he gave Joshua the son of Nun a charge, and said: 'Be strong and of good courage; for thou shalt bring the children of Israel into the land which I swore unto them; and I will be with thee.'

24 וַיְהִי כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־דִּבְרֵי
הַתּוֹרָה־הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תֻּמָּם׃

וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִי מֹשֶׁה לְמִכְתַּב יָת פִּתְגָמֵי
אוֹרָיְתָא הָדָא עַל סִפְרָא עַד דִּשְׁלִימוּ׃

And it came to pass, when Moses had made an end of writing the words of this law in a book, until they were finished,

שביעי 25 וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־
יְהוָה לֵאמֹר׃

וּפַקֵּיד מֹשֶׁה יָת לֵיוָאֵי נָטְלֵי אֲרוֹן קְיָמָא
דַיְיָ לְמֵימַר׃

that Moses commanded the Levites, that bore the ark of the covenant of the Lord, saying:

26 לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ
מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה־
שָׁם בְּךָ לְעֵד׃

סַבוּ יָת סִפְרָא דְאוֹרָיְתָא הָדֵין וּתְשַׁוּוּן
יָתֵיהּ מִסְטַר אֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן
וִיהֵי תַּמָּן בָּךְ לְסָהִיד׃

'Take this book of the law, and put it by the side of the ark of the covenant of the Lord your God, that it may be there for a witness against thee.

(16) נכר הארץ. גויי הארץ:
(17) והסתרתי פני. כמו שאיני רואה בצרתם:
(19) את השירה הזאת. הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם (לקמן לב, ז), עד וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ (שם מג):
(20) ונאצוני. והכעיסוני, וכן כל נאוץ לשון כעס:
(21) וענתה השירה הזאת לפניו לעד. שהתריתי בו בתוכה על כל המוצאות אותו: כי לא תשכח מפי זרעו. הרי זו הבטחה לישראל שאין תורה משתכחת מזרעם לגמרי (שבת קלח:):
(23) ויצו את יהושע בן נון. מוסב למעלה בלפי שכינה, כמו שמפורש אל הארץ אשר נשבעתי להם:
(26) לקוח. כמו זכור, שמור, הלוך: מצד ארון ברית ה׳. נחלקו בו חכמי ישראל בגמרא בתרא (יד:), יש מהם אומרים דף היה בולט מן הארון מבחוץ ושם היה מונח, ויש אומרים מצד הלוחות היה מונח בתוך הארון:

27 כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת־מֶרְיְךָ וְאֶת־עָרְפְּךָ הַקָּשֶׁה הֵן בְּעוֹדֶנִּי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה וְאַף כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי:

אֲרֵי אֲנָא יְדַעְנָא יָת סָרְבָנוּתָךְ וְיָת קְדָלָךְ קַשְׁיָא הָא עַד דַּאֲנָא קַיָּים עִמְּכוֹן יוֹמָא דֵין מְסָרְבִין הֲוֵיתוּן קֳדָם יְיָ וְאַף בָּתַר דַּאֲמוּת:

27 For I know thy rebellion, and thy stiff neck; behold, while I am yet alive with you this day, ye have been rebellious against the Lord; and how much more after my death?

מפטיר 28 הַקְהֵילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם וַאֲדַבְּרָה בְאָזְנֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָעִידָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ:

כְּנוּשׁוּ לְוָתִי יָת כָּל סָבֵי שִׁבְטֵיכוֹן וְסָרְכֵיכוֹן וַאֲמַלֵּיל קֳדָמֵיהוֹן יָת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וְאַסְהֵיד בְּהוֹן יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא:

28 Assemble unto me all the elders of your tribes, and your officers, that I may speak these words in their ears, and call heaven and earth to witness against them.

29 כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתُון וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקִרְאַת אֶתְכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם:

אֲרֵי יְדַעְנָא בָּתַר דַּאֲמוּת אֲרֵי חַבָּלָא תְּחַבְּלוּן וְתִסְטוֹן מִן אוֹרְחָא דְּפַקֵּידִית יָתְכוֹן וּתְעָרַע יָתְכוֹן בִּשְׁתָא בְּסוֹף יוֹמַיָּא אֲרֵי תַּעְבְּדוּן יָת דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ לְאַרְגָּזָא קֳדָמוֹהִי בְּעוּבְדֵי יְדֵיכוֹן:

29 For I know that after my death ye will in any wise deal corruptly, and turn aside from the way which I have commanded you; and evil will befall you in the end of days; because ye will do that which is evil in the sight of the Lord, to provoke Him through the work of your hands.'

קינ פסוקים 30 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תֻּמָּם: (פ)

וּמַלֵּיל מֹשֶׁה קֳדָם כָּל קְהָלָא דְּיִשְׂרָאֵל יָת פִּתְגָמֵי תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא עַד דְּשַׁלִּימוּ:

30 And Moses spoke in the ears of all the assembly of Israel the words of this song, until they were finished:

The Haftara is Isaiah 55:6 – 56:8 on page 761. This Haftara is read on Shabbat Shuva. On the Shabbat before Rosh HaShana, read the Haftara for Nitzavim on page 760.

For brevity, the layout of the Song of Moses is not noted here. For the proper formatting for this passage, see page ??.

XXXII האזינו כו הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי:

אַצִּיתוּ שְׁמַיָּא וַאֲמַלֵּיל וְתִשְׁמַע אַרְעָא מֵימְרֵי פּוּמִי:

Give ear, ye heavens, and I will speak; And let the earth hear the words of my mouth.

2 יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב:

יִבְסַם כְּמִטְרָא אוּלְפָּנִי יִתְקַבַּל כְּטַלָּא מֵימְרִי כִּרְוִחֵי מִטְרָא דְּנָשְׁבִין עַל דִּתְאָה וְכִרְסִיסֵי מַלְקוֹשָׁא דְּעַל עִשְׂבָּא:

2 My doctrine shall drop as the rain, My speech shall distil as the dew; As the small rain upon the tender grass, And as the showers upon the herb.

3 כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:

אֲרֵי בִּשְׁמָא דַיְיָ אֲנָא מְצַלֵּי הַבוּ רְבוּתָא קֳדָם אֱלָהַנָא:

3 For I will proclaim the name of the Lord; Ascribe ye greatness unto our God.

4 הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא:

תַּקִּיפָא דְּשָׁלְמִין עוֹבָדוֹהִי אֲרֵי כָּל אוֹרְחָתֵיהּ דִּינָא אֱלָהָא מְהֵימְנָא דְּמִן קֳדָמוֹהִי עַוְלָא לָא נָפֵיק מִן קֳדָם דְּזַכַּאי וְקַשִּׁיט הוּא:

4 The Rock, His work is perfect; For all His ways are justice; A God of faithfulness and without iniquity, Just and right is He.

(28) הקהילו אלי. ולא תקעו אותו היום בחצוצרות להקהיל את הקהל, לפי שנאמר עֲשֵׂה לְךָ (במדבר י, ג), ולא השליט יהושע עליהם, ואף בחייו נגנזו קודם יום מותו (ס"א ביום מותו), לקיים מה שנאמר, וְאֵין שָׁלְטוֹן בְּיוֹם מַעֲוֶת (קהלת ח, ח): ואעידה בם את השמים ואת הארץ. ואם תאמר הרי כבר העיד למעלה הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם וגו' (לעיל ל, יט), התם לישראל אמר, אבל לשמים ולארץ לא אמר, ועכשיו בא לומר האזינו השמים וגו':

(29) אחרי מותי כי השחת תשחיתון. והרי כל ימות יהושע לא השחיתו, שנאמר וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל אֶת ה' כֹּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ (יהושע כד, לא), מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו, כל זמן שיהושע חי, היה נראה למשה כאילו הוא חי:

(1) האזינו השמים. שאני מתרה בהם בישראל, ותהיו אתם עדים בדבר שכך אמרתי להם שאתם תהיו עדים, וכן ותשמע הארץ. ולמה העיד בהם שמים וארץ, אמר משה, אני בשר ודם למחר אני מת, אם יאמרו ישראל לא קבלנו עליהם הברית מי בא ומכחישם, לפיכך העיד בהם שמים וארץ, עדים שהם קיימים לעולם, ועוד שאם יזכו יבואו העדים ויתנו שכרם, הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם (זכריה ח, יב), ואם יתחייבו, תהיה בהם יד העדים תחלה, וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ (דברים יא, יז), ואמ"כ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה (שם) על ידי האומות:

(2) יערוף כמטר לקחי. זו היא העדות, שתעידו שאני אומר בפניכם תורה שנתתי לישראל שהיא חיים לעולם, כמטר הזה שהוא חיים לעולם (ספרי שו) כאשר יערפו השמים טל ומטר: יערוף. לשון יטיף, וכן יִרְעֲפוּן דֶּשֶׁן (תהלים סה, יב), יַעַרְפוּ טָל (לקמן לג, כח): תזל כטל. שהכל שמחים בו, לפי שהמטר יש בו עצים לברות (ס"א יש עצים בו), כגון הולכי דרכים ומי שהיה בורו מלא יין (ספרי שו): כשעירים. לשון רוח סערה, כתרגומו קְרוּחֵי מִטְרָא, מה הרוחות הללו מחזיקין את העשבים ומגדלין אותם, אף דברי תורה מגדלין את לומדיהן: וכרביבים. טיפי מטר, וראה לי על אם שיורה כחץ נקרא רביב, כמה דאת אמר לִבָּה קָשָׁת (בראשית כא, כ): דשא. אדברי"ך. עטיפת הארץ מכוסה בירק: עשב. קלח אחד קרוי עשב, וכל מין ומין לעצמו קרוי עשב:

(3) כי שם ה' אקרא. הרי כי משמש בלשון כאשר, כמו כִּי אֶבְטַח אֶל אָדָם (ויקרא כג, י), כשאקרא ואזכיר שם ה', אתם הבו גודל לאלהינו וברכו שמו (יומא לז.), מכאן אמרו, שעונין ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבמקדש (תענית טז.):

(4) הצור תמים פעלו. אע"פ שהוא חזק, כשמביא פורענות על עוברי רצונו, לא בשטף הוא מביא, כי אם בדין, כי תמים פעלו: אל אמונה. לשלם לצדיקים צדקתם לעולם הבא, ואע"פ שמאחר את תגמולם, סופו לאמן את דבריו: ואין עול. אף לרשעים משלם שכר צדקתם בעולם הזה: צדיק וישר הוא. הכל מצדיקים

5 שִׁחֵת לוֹ לֹא בָנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֵּשׁ
וּפִתַלְתֹּל׃

חַבִּילוּ לְהוֹן לָא לֵיהּ בְּנָיָא דִּפְלַחוּ
לְטָעֲוָתָא דָּרָא דְּאַשְׁנִי עוֹבָדוֹהִי
וְאִשְׁתַּנְיוּ׃

5 Is corruption His? No; His children's is the blemish; A generation crooked and perverse.

6 הַ לַיהוָה (בספרי תימן הַלְיהוָה)
בתיבה אחת) תִּגְמְלוּ־זֹאת עַם
נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ
קָנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכוֹנְנֶךָ׃

הָא קֳדָם יְיָ אַתּוּן גָּמְלִין דָּא עַמָּא דְּסַבִּילוּ
אוֹרָיְתָא וְלָא חֲכִימוּ הֲלָא הוּא אֲבוּךְ אַתְּ
דִּילֵיהּ הוּא עָבְדָךְ וְאַתְקְנָךְ׃

6 Do ye thus requite the Lord, O foolish people and unwise? Is not He thy father that hath gotten thee? Hath He not made thee, and established thee?

שני 7 זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר שְׁאַל
אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ׃

אִדְּכַר יוֹמִין דְּמִן עָלְמָא אִסְתַּכַּל בִּשְׁנֵי
דָּר וְדָר שְׁאַל אֲבוּךְ וִיחַוֵּי לָךְ סָבָךְ
וְיֵימְרוּן לָךְ׃

7 Remember the days of old, Consider the years of many generations; Ask thy father, and he will declare unto thee, Thine elders, and they will tell thee.

8 בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם
יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

בְּאַחְסָנָא עִלָּאָה עַמְמַיָּא בְּפָרְשׁוּתֵיהּ בְּנֵי
אֲנָשָׁא קַיֵּים תְּחוּמֵי עַמְמַיָּא לְמִנְיַן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃

8 When the Most High gave to the nations their inheritance, when He separated the children of men, He set the borders of the peoples according to the number of the children of Israel.

9 כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ׃

אֲרֵי חוּלְקָא דַיְיָ עַמֵּיהּ יַעֲקֹב עֲדַב
אַחְסָנָתֵיהּ׃

9 For the portion of the Lord is His people, Jacob the lot of His inheritance.

10 יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן
יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ׃

סוֹפֵיק צְרְכֵיהוֹן בַּאֲרַע מַדְבְּרָא וּבֵית
צַהֲוָנָא אֲתַר דְּלֵית מַיָּא אַשְׁרִינוּן סְחוֹר
סְחוֹר לִשְׁכִינְתֵּיהּ אַלִּיפִנּוּן פִּתְגָמֵי
אוֹרָיְתֵיהּ נְטַרִנּוּן כְּבָבַת עֵינְהוֹן׃

10 He found him in a desert land, and in the waste, a howling wilderness; He compassed him about, He cared for him, He kept him as the apple of His eye.

11 כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף יִפְרֹשׂ
כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ עַל־אֶבְרָתוֹ׃

כְּנִשְׁרָא דְּמִחְיַשׁ לְקַנֵּיהּ עַל בְּנוֹהִי
מִתְחָפַף פְּרֵיס גַּדְפּוֹהִי מְקַבֵּילְהוֹן
מְנַטֵּילְהוֹן עַל תְּקוֹף אֶבְרוֹהִי׃

11 As an eagle that stirreth up her nest, Hovereth over her young, Spreadeth abroad her wings, taketh them, Beareth them on her pinions—

עליהם את דינו, וכך רשוי וישר להם, לדיק מפי הבריות, וישר הוא ורשוי להלדיקו:

(5) שחת לו וגו׳. כתרגומו חַבִּילוּ לְהוֹן לָא לֵיהּ: בניו מומם. בניו היו, והשחתה שהשחיתו היא מומם: בניו מומם. מומם של בניו היה, ולא מומו: דור עקש. עקוש ומעוקל, כמו וְחֶת כָּל הַיְשָׁרָה יְעַקֵּשוּ (מיכה ג, ט), ובלשון משנה, חולדה ששייניה עקומות ועקושות: ופתלתל. אנטורטי״ליים כפתיל הזה שגודלין אותו ומקיפין אותו סביבות הגדיל. פתלתל, מן התיבות הכפולות, כמו ירקרק, אדמדם, סחרחר, סגלגל:

(6) ה לה׳ תגמלו זאת. לשון תימה, וכי לפניו אתם מעליצין, שיש בידו להפרע מכם ושהיטיב לכם בכל הטובות: עם נבל. ששכחו את העשוי להם: ולא חכם. להבין את הטובות שיש בידו להיטיב ולהרע: הלא הוא אביך קנך. שקנאך, שקנאך בקן הסלעים ובארץ חזקה, שתקנך בכל מיני תקנה: הוא עשך. אומה באומות: ויכוננך. אחרי כן בכל מיני נסים ופן. מכם כהנים, מכם נביאים, ומכם מלכים, כדי שהכל תלוי בו:

(7) זכור ימות עולם. מה עשה בראשונים שהכעיסו לפניו: בינו שנות דור ודור. דור אנוש שהניף עליהם מי אוקיינוס, ודור המבול ששטפם. דבר אחר, לא נתתם לבבכם על שעבר, בינו שנות דור ודור, להכיר להבא, שיש בידו להיטיב לכם ולהנחיל לכם ימות המשיח והעולם הבא: שאל אביך. אלו הנביאים שנקראים אבות, כמו שנאמר באליהו אבי אבי רכב ישראל (מלכים־ב ב, יב): זקניך. אלו החכמים: ויאמרו לך. הראשונות:

(8) בהנחל עליון גוים. כשהנחיל הקב״ה למכעיסיו את חלק נחלתם, הניפם ושטפם: בהפרידו בני אדם. כשהפיץ דור הפלגה היה בידו להעבירם מן העולם, ולא עשה כן, אלא יצר גבולות עמים, קיימם ולא אבדם: למספר בני ישראל. בשביל מספר בני ישראל שעתידין לצאת מבני שם, ולמספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים, הציב גבולות עמים. שבעים לשון:

(9) כי חלק ה׳ עמו. למה כל זאת, לפי שהיה חלקו כבוש ביניהם, ועתיד לצאת, ומי הוא חלקו, עמו, ומי הוא עמו. יעקב חבל נחלתו. והוא השלישי באבות, המשולש בשלש זכויות, זכות אבי אביו וזכות אביו וזכותו, הרי ג׳, כחבל הזה שהוא עשוי בג׳ גדילים, והוא ובניו היו לו לנחלה, ולא ישמעאל בן אברהם ולא עשו בנו של יצחק:

(10) ימצאהו בארץ מדבר. אותם מצא לו נאמנים בארץ המדבר, שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועולו, מה שלא עשו ישמעאל ועשו, שנאמר וְזֶרַח מִשֵּׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן (לקמן לג, ב): ובתהו ילל ישמן. ארץ ציה ושממה, מקום יללת תנייים ובנות יענה, אף שם נמשכו אחר האמונה, ולא אמרו למשה היאך נצא למדבר ומקום ציה ושממון, כעין שנאמר לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר (ירמיה ב, ב): יסובבנהו. שם סבבם והקיפם בענני, וסבבם בדגלים לארבע רוחות, וסבבם בתחתית ההר שכפהו עליהם כגיגית: יבוננהו. שם בתורה ובינה: יצרנהו. מנחם ארף ועקרב ומן האומות: כאישון עינו. הוא השחור שבעין שהמאור יוצא הימנו, ואונקלוס תרגם ימצאהו, יספיקהו כל צרכו במדבר, כמו וּמְצָא לָהֶם (במדבר יא, כב), לֹא יִמְצָא לָנוּ הָרָר (יהושע יז, טז). יְסֹבְבֶנְהוּ. שֶׁהָרוּחַ סָחוֹר לִשְׁכִינָתֵהּ, אוהל מועד באמצע וארבעה דגלים לארבע רוחות:

(11) כנשר יעיר קנו. נהגם ברחמים ובחמלה, כנשר הזה, רחמני על בניו ואינו נכנס לקנו פתאום, עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן, בין שוכה לחברתה, כדי שֶׁיַּעוֹרוּ בניו ויהא בהם כח לקבלו: יעיר קנו. יעורר בניו: על גוזליו ירחף. אינו מכביד עצמו עליהם, אלא מחופף, נוגע ואינו נוגע, אף הקב״ה שֶׁבְּדֵי לֹא מֶלֶאכָתוֹ שֶׁגִּיא כֹּחַ (איוב לז, כג), כשבא ליתן תורה לא נגלה עליהם מרוח אחת אלא מארבע רוחות, שנאמר ה׳ מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ (לקמן לג, ב), אֱלוֹהַּ מִתֵּימָן יָבוֹא (חבקוק ג, ג) זו רוח רביעית: יפרוש כנפיו יקחהו. כשבא ליטלן ממקום למקום, אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות, לפי ששאר עופות ירחיק מן הנשר, שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם, לפיכך נושאן ברגליו מפני הנשר, אבל הנשר אינו ירא אלא מן האדם, לפיכך נושאן על כנפיו, אומר, מוטב שיכנס האדם בי ולא יכנס בבני, אף הקב״ה, וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים (שמות יט, ד), כשנסעו מצרים אחריהם והשיגום (חוניס) על הים, היו זורקים בהם חצים ואבני בליסטראות, מיד וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים וגו׳ וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וגו׳ (שם יד, יט־כ):

ע"כ בתול	יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר׃	יְיָ בִּלְחוֹדֵיהוֹן עֲתִיד לְאַשְׁרָיוּתְהוֹן בְּעָלְמָא דְּהוּא עֲתִיד לְחַדָּתָא וְלָא יִתְקַיֵּים קֳדָמוֹהִי פּוּלְחַן טָעֲוָן׃	12 The Lord alone did lead him, And there was no strange god with Him.
שלישי	יַרְכִּבֵהוּ עַל־(כ׳ במותי)[ק׳ בָּמֳתֵי] אָרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צּוּר׃	אַשְׁרִינוּן עַל תּוּקְפֵי אַרְעָא אוֹכֵילְנוּן בִּזַּת שָׂנְאֵיהוֹן יְהַב לְהוֹן בִּזַּת שַׁלִּיטֵי קִרְוִין וְנִכְסֵי יָתְבֵי כַּרְכִּין תַּקִּיפִין׃	13 He made him ride on the high places of the earth, And he did eat the fruitage of the field; And He made him to suck honey out of the crag, And oil out of the flinty rock;
14	חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן עִם־חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים בְּנֵי־בָשָׁן וְעַתּוּדִים עִם־חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה וְדַם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה־חָמֶר׃	יְהַב לְהוֹן בִּזַּת מַלְכֵיהוֹן וְשַׁלִּיטֵיהוֹן עִם עוֹתֶר רַבְרְבֵיהוֹן וְתַקִּיפֵיהוֹן עַמָּא דַּאֲרַעְדְּהוֹן אַחְסָנַתְהוֹן עִם בִּזַּת חֵילֵיהוֹן וּמַשְׁרְיָתְהוֹן וְדַם גֻּבְרֵיהוֹן אִתְאֲשַׁד כְּמַיָּא׃	14 Curd of kine, and milk of sheep, With fat of lambs, And rams of the breed of Bashan, and he-goats, With the kidney-fat of wheat; And of the blood of the grape thou drankest foaming wine.
15	וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ וַיִּטֹּשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ וַיְנַבֵּל צּוּר יִשְׁעָתוֹ׃	עֲתַר יִשְׂרָאֵל וּבְעַט אַצְלַח תְּקוֹף קְנָא נְכְסִין שְׁבַק פּוּלְחַן אֱלָהָא דְּעָבְדֵיהּ אַרְגִּיז קֳדָם תַּקִּיפָא פָּרְקֵיהּ׃	15 But Jeshurun waxed fat, and kicked— Thou didst wax fat, thou didst grow thick, thou didst become gross— And he forsook God who made him, And contemned the Rock of his salvation.
16	יַקְנִאֻהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבֹת יַכְעִיסֻהוּ׃	אַקְנִיאוּ קֳדָמוֹהִי בְּפוּלְחַן טָעֲוָן בְּתוֹעֵיבָתָא אַרְגִּיזוּ קֳדָמוֹהִי׃	16 They roused Him to jealousy with strange gods, With abominations did they provoke Him.
17	יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהַּ אֱלֹהִים לֹא יְדָעוּם חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ לֹא שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם׃	דַּבְּחוּ לְשֵׁידִין דְּלֵית בְּהוֹן צְרוֹךְ דַּחְלָן דְּלָא יְדַעוּנִין חֲדַתָּן דְּמִקָּרִיב אִתְעֲבִידָא דְּלָא אִתְעַסָּקוּ בְּהוֹן אֲבָהָתְכוֹן׃	17 They sacrificed unto demons, no-gods, Gods that they knew not, New gods that came up of late, Which your fathers dreaded not.
18	צּוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ׃	דַּחְלַת תַּקִּיפָא דִּי בְרָאָךְ אִתְנְשֵׁיתָא שְׁבַקְתָּא פּוּלְחַן אֱלָהָא דְּעָבְדָךְ׃	18 Of the Rock that begot thee thou wast unmindful, And didst forget God that bore thee.
רביעי	וַיַּרְא יְהוָה וַיִּנְאָץ מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנֹתָיו׃	וּגְלֵי קֳדָם יְיָ וּתְקִיף רוּגְזֵיהּ מִדְּאַרְגִּיזוּ קֳדָמוֹהִי בְּנִין וּבְנָן׃	19 And the Lord saw, and spurned, Because of the provoking of His sons and His daughters.
20	וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם אֶרְאֶה מָּה אַחֲרִיתָם כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה בָּנִים לֹא־אֵמֶן בָּם׃	וַאֲמַר אֶסְלִיק שְׁכִינָתִי מִנְּהוֹן גְּלֵי קֳדָמַי מָא יְהֵי בְּסוֹפְהוֹן אֲרֵי דָּרָא דְּאַשְׁנֵי אִנּוּן בְּנָיָא דְּלֵית בְּהוֹן הֵימְנוּ׃	20 And He said: 'I will hide My face from them, I will see what their end shall be; For they are a very froward generation, Children in whom is no faithfulness.

(12) ה׳ בדד. ה׳ בדד וָבָטַח נהגם במדבר: ואין עמו אל נכר. לא היה כח באחד מכל אלהי הגויים להרגות כחו ולהלחם עמהם. ורבותינו דרשוהו על העתיד (ספרי שם"ו), וכן תרגם אונקלוס. ואני אומר דברי תוכחה הם, להעיד השמים והארץ, ותהא השירה להם לעד, שסופן לבגוד ולא יזכרו הראשונות שעשה להם ולא הגולדות שהוא עתיד לעשות להם. לפיכך צריך לישב הדבר לכאן ולכאן, וכל הענין מוסב על זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור, כן עשה להם וכן עתיד לעשות, כל זה היה להם לזכור:

(13) ירכבהו על במותי ארץ. כל המקרא כתרגומו: ירכבהו וגו׳. על שם שארץ ישראל גבוה מכל הארצות (ספרי שם"ז): ויאכל תנובת שדי. אלו פירות ארץ ישראל, שֶׁקַּיָּיִם לָגוּב ולהתבשל מכל פירות הארצות: וינקהו דבש מסלע. מעשה באחד שאמר לבנו בסיני, הבא לי קליעות מן האבית, הלך ומצא הדבש נף על פיה, אמר לו זו של דבש הוא, אמר לו השקע ידך לתוכה ואתה מעלה קליעות מתוכה (ספרי שם"ז): במותי ארץ. לשון גובה: שדי. לשון שדה: חלמיש צור. תקפו וחזקו של סלע. כשאינו דבוק לתיבה שלאחריו נקוד חֲלָמִיש, וכשהוא דבוק נקוד סַלָּמִיש: ושמן מחלמיש צור. אלו זיתים של גוש חלב:

(14) חמאת בקר וחלב צאן. זה היה בימי שלמה, שנאמר עֲשָׂרָה בָקָר רְעִי וּמֵאָה צֹאן (מלכים־א ה, ג): עם חלב כרים. זה היה בימי עשרת השבטים, שנאמר וְאֹכְלִים כָּרִים מִצֹּאן (עמוס ו, ד): חלב כליות חטה. זה היה בימי שלמה, שנאמר וַיְהִי לָחֶם שְׁלֹמֹה וגו׳ (מלכים־א ה, ב): ודם ענב תשתה חמר. בימי עשרת השבטים הַשִּׁתִּים בְּמִזְרְקֵי יַיִן (עמוס ו, ו): חמאת בקר. הוא שומן הנקלט מעל גבי הַחָלָב: וחלב צאן. חָלָב של צאן, וכשהוא דבוק נקוד חֲלַב, כמו בַּחֲלַב שְׁמֹו: כרים. כבשים: ואילים. כמשמעו: בני בשן. שמנים היו: כליות חטה. מטים שמנים כחלב כליות וגפין ככולית: ודם ענב. היה שותה יין טוב, וטעם יין חשוב: חמר. יין בלשון ארמי: חמר. אין זה שם דבר, אלא לשון משובח בטעם, ויינ"ש בלע"ז, ועוד יש לפרש שני מקראות הללו אחר תרגום של אונקלוס, סַלְרִיוּן עַל פֶּקֶפֵי סַרְעָא וגו׳:

(15) עבית. לשון עודי: כשית. כמו כָּסִיתָ, לשון כִּי כִסָּה פָנָיו בְּחֶלְבּוֹ (איוב טו, כז), כאדם ששמן מכסיס וכסליו נכפלים מבחוץ, וכן הוא אומר וַיַּעַשׂ פִּימָה עֲלֵי כָסֶל (שם): כשית. יש לשון קל בלשון כסוי, כמו וְלֹכֶה קָלוֹן עָרוּם (משלי יב, טז), ואם כתב כִּשִּׁיתָ דגוש היה נשמע כִּסִּיתָ את אחריס, כמו כִּי כִסָּה פָנָיו (איוב טו, כז): וינבל צור ישועתו. גנהו וגזהו, כמו שנאמר אֲחֹרֵיכֶם אֶל הֵיכַל ה׳ וגו׳ (יחזקאל ח, טז), אין נבול גדול מזה:

(16) יקנאהו. הכעיסו חמתו וקנאתו: בתועבות. במעשים תעובים, כגון משכב זכור וכשפים שנאמר בהם תועבה:

(17) לא אלה. כתרגומו דלית בהון צְרוֹךְ, אילו היה בהם צְרוֹךְ לא היתה קנאה כפולה כמו עכשיו: חדשים מקרוב באו. אפילו האומות לא היו רגילים בהם (ספרי שם), נכרי שהיה רואה אותם היה אומר, זה אלם יהודי: לא שערום אבתיכם. לא יראו מהם, לא עמדה שַׁעֲרָתָם מפניהם, דרך שערות האדם לעמוד מחמת ירא, כך נדרש בספרי (שם). ויש לפרש עוד, שערום, לשון וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם (ישעיה יג, כא). שעירים הם שדים, לא עשו אבותיכם שעירים הללו:

(18) תשי. תשכח. ורבותינו דרשו, כשבא להיטיב לכם, אתם מכעיסין לפניו ומתישים כחו מלהיטיב לכם (ספרי שי"ט): אל מחוללך. מוליאך מרחם, לשון יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת (תהלים כט, ט), חִיל כַּיּוֹלֵדָה (שם מח, ז):

(20) מה אחריתם. מה תעלה בהם בסופם: כי דור תהפוכות המה. מהפכין רצוני לכעס: לא אמון בם. אין גְּדוּלֵי נְכָרִים בהם, כי הוריתים דרך טובה וסרו ממנה: אמון. לשון וַיְהִי אֹמֵן (אסתר ב, ז), נודריטור"ה בלע"ז. דבר אחר אמון, לשון אמונה כתרגומו, אמרו בסיני נעשה ונשמע, ובשעה קלה בטלו הבטחתם

21 הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא־אֵל כִּעֲסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם
וַאֲנִי אַקְנִיאֵם בְּלֹא־עָם בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם:

אִנּוּן אַקְנִיאוּ קֳדָמַי בְּלָא דַּחְלָא אַרְגִּיזוּ
קֳדָמַי בְּטָעֲוָתְהוֹן וַאֲנָא אַקְנֵינּוּן בְּלָא עַם
בְּעַמָּא טַפְשָׁא אַרְגִּיזְנּוּן:

They have roused Me to jealousy with a no-god;
21 They have provoked Me with their vanities; And
I will rouse them to jealousy with a no-people; I
will provoke them with a vile nation.

22 כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי וַתִּיקַד עַד־שְׁאוֹל
תַּחְתִּית וַתֹּאכַל אֶרֶץ וְיִבְלָהּ וַתְּלַהֵט
מוֹסְדֵי הָרִים:

אֲרֵי קִדּוּם תַּקִּיף כְּאִישָׁא נְפַק מִן קֳדָמַי
בִּרְגַז שֵׁיצִי עַד שְׁאוֹל אַרְעָיְתָא אָסִיף
אַרְעָא וַעֲלַלְתַּהּ שֵׁיצִי עַד סְיָפֵי טוּרַיָּא:

For a fire is kindled in My nostril, And burneth
22 unto the depths of the nether-world, And
devoureth the earth with her produce, And
setteth ablaze the foundations of the mountains.

23 אַסְפֵּה עָלֵימוֹ רָעוֹת חִצַּי אֲכַלֶּה־בָּם:

אָסִיף עֲלֵיהוֹן בִּישָׁן מַכְתָּשַׁי אֲשֵׁיצֵי
בְּהוֹן:

I will heap evils upon them; I will spend Mine
23 arrows upon them;

24 מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף וְקֶטֶב מְרִירִי
וְשֶׁן־בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח־בָּם עִם־חֲמַת זֹחֲלֵי
עָפָר:

נְפִיחֵי כְּפָן וַאֲכִילֵי עוּף וּכְתִישֵׁי רוּחִין
בִּישִׁין וְשֶׁן חַיַּת בָּרָא אֲגָרֵי בְּהוֹן עִם חֲמַת
תַּנִּינַיָּא דְּזָחֲלִין בְּעַפְרָא:

The wasting of hunger, and the devouring of the
24 fiery bolt, And bitter destruction; And the teeth
of beasts will I send upon them, With the
venom of crawling things of the dust.

25 מִחוּץ תְּשַׁכֵּל־חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה
גַּם־בָּחוּר גַּם־בְּתוּלָה יוֹנֵק עִם־אִישׁ
שֵׂיבָה:

מִבַּרָּא תַּתְכֵּיל חַרְבָּא וּמִתַּנְיָנַיָּא חַרְגַּת
מוֹתָא אַף עוּלֵימַיהוֹן אַף עוּלֵימָתְהוֹן
יָנְקֵיהוֹן עִם סָבֵיהוֹן:

Without shall the sword bereave, And in the
25 chambers terror; Slaying both young man and
virgin, The suckling with the man of gray hairs.

26 אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ
זִכְרָם:

אֲמַרִית יְחוּל רוּגְזִי עֲלֵיהוֹן וַאֲשֵׁיצִינּוּן
אֲבַטֵּיל מִן בְּנֵי אֲנָשָׁא דּוּכְרָנְהוֹן:

I thought I would make an end of them, I would
26 make their memory cease from among men;

27 לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר פֶּן־יְנַכְּרוּ צָרֵימוֹ
פֶּן־יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה וְלֹא יְהוָה פָּעַל כָּל־
זֹאת:

אִלּוּ לָא פּוּן רוּגְזָא דְּשָׂנְאָה כְּנִישׁ דִּלְמָא
יִתְרָרַב בְּעֵיל דְּבָבָא דִּלְמָא יֵימְרוּן יְדָנָא
תְּקִיפַת לַנָא וְלָא מִן קֳדָם יְיָ הֲוָת כָּל דָּא:

Were it not that I dreaded the enemy's
27 provocation, Lest their adversaries should
misdeem, Lest they should say: Our hand is
exalted, And not the Lord hath wrought all
this.'

28 כִּי־גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה וְאֵין בָּהֶם
תְּבוּנָה:

אֲרֵי עַם מְאַבְּדֵי עֵיצָה אִנּוּן וְלֵית בְּהוֹן
סוּכְלְתָנוּ:

For they are a nation void of counsel, And there
28 is no understanding in them.

חמישי לוּ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת יָבִינוּ
לְאַחֲרִיתָם:

אִלּוּ חֲכִימוּ אִסְתַּכְּלוּ בְּדָא סַבְּרוּ מָא יְהֵי
בְּסוֹפְהוֹן:

If they were wise, they would understand this,
29 They would discern their latter end.

30 אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ
רְבָבָה אִם־לֹא כִּי־צוּרָם מְכָרָם וַיהוָה
הִסְגִּירָם:

אֵיכְדֵין יִרְדּוֹף חַד לְאַלְפָא וּתְרֵין
יְעָרְקוּן לְרִבּוֹתָא אֱלָהֵין תַּקִּיפְהוֹן
מְסַרְנוּן וַיְיָ אַשְׁלֵימַנּוּן:

How should one chase a thousand, And two put
30 ten thousand to flight, Except their Rock had
given them over And the Lord had delivered
them up?

ועשו העגל:

(21) קנאוני. הגעירו חמתי: בלא אל. בדבר שאינו אלוה: בלא עם. בחומה שאין לה שם, שנאמר הן אֶרֶץ כַּשְׂדִּים זֶה הָעָם לֹא הָיָה (ישעיה כג, יג), ובעשו הוא אומר בָּזוּי אַתָּה מְאֹד (עובדיה א, ב): בגוי נבל אכעיסם. אלו הכופרים, וכן הוא אומר אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים (תהלים יד, א):

(22) קדחה. בערה: ותיקד. נכס עד היסוד: ותאכל ארץ ויבולה. אלכס ויבולה: ותלהט. ירושלים המיוסדת על ההרים, שנאמר יְרוּשָׁלַם הָרִים סָבִיב לָהּ (שם קכה, ב):

(23) אספה עלימו רעות. אחביר רעה על רעה, לשון אָסְפוּ עָנָה עַל עָנָה (ישעיה כח, א), אָסְפוּת הָרָעָה (לעיל כט, יח), עוֹלוּתֵיכֶם אָסְפוּ עַל זִבְחֵיכֶם (ירמיה ז, כא). דבר אחר, אספה, אחלה, כמו פֶּן תִּאָסֶף (בראשית יט, טו): חצי אכלה בם. כל חצי אשלים בהם, וקללה זו לפי הפורענות לברכה היא, חצי כָּלִים והם אינם כָּלִים:

(24) מזי רעב. אונקלוס תרגם זְפִיחֵי כָפָן, ואין לי עד מוכיח עליו, ומשמו של רבי משה הדרשן מטולושא שמעתי, שעירי רעב, אדם כחוש מגדל שער על בשרו: מזי. לשון ארמי שער מַזְיָא, דהוה מהפך בְּמִזְיָא (מגילה יח.): ולחומי רשף. השדים נלחמו בהם, שנאמר וּבְנֵי רֶשֶׁף יִגְבִּיהוּ עוּף (איוב ה, ז), והם שדים: וקטב מרירי. וכריתות שד ששמו מרירי (פסחים קיז:): קטב. כריתה, כמו אֲהֵי קָטָבְךָ שְׁאוֹל (הושע יג, יד): ושן בהמות. מעשה היה, והיו הרחלים נושכין וממיתין (ספרי שכא): חמת זוחלי עפר. ארס נחשים, המהלכים על גחונם על העפר כמיס הזוחלים על הארץ. זחילה, לשון מרוצת המיס על העפר, וכן כל מרוצת דבר המשפשף על העפר והולך:

(25) מחוץ תשכל חרב. מחוץ לעיר תשכלם חרב גייסות: ומחדרים אימה. כשבורח ונמלט מן החרב, חדרי לבו נוקפים עליו מחמת אימה, והוא מת והולך בה. דבר אחר, ומחדרים אימה, שבבית תהיה אימת דֶּבֶר, כמו שנאמר כִּי עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ (ירמיה ט, כ), וכן תרגם אונקלוס. דבר אחר מחוץ תשכל חרב, על מה שעשו בחוצות, שנאמר וּמִסְפַּד חֲלוֹת יְרוּשָׁלָם שַׁמֶּשֶׁם מִזְבְּחוֹת לַבֹּשֶׁת (שם יח, יג ספרי שם): ומחדרים אימה. על מה שעשו בחדרי חדרים, שנאמר אֲשֶׁר זְקֵנֵי בֵית יִשְׂרָאֵל עֹשִׂים בַּחֹשֶׁךְ אִישׁ בְּחַדְרֵי מַשְׂכִּיתוֹ (יחזקאל ח, יב):

(26) אמרתי אפאיהם. אמרתי בלבי אפאה אותם, ויש לפרש אפאיהם אשיתם פאה, להשליכם מעלי הפקר, ודוגמתו מצינו בעזרא, וַתִּפֶּן לָהֶם מֵמֶלְכוֹת וְעָמָמִים וַתַּחֲלֻקֵם לְפֵאָה (נחמיה ט, כב), להפקר, וכן חברו מנחם. ויש פותרים אותו כתרגומו, יֵחוֹל רוּגְזִי עֲלֵיהוֹן, ולא יתכן, שאם כן היה לו לכתוב אאפאיהם, אחת לשמוש ואחת ליסוד, כמו אֲאַזֶּרְךָ (ישעיה מה, ה), אֲאַמְּצֶכָּם בְּמוֹ פִי (איוב טז, ה), והאל"ף התיכונה אינה ראויה בו כלל, ואונקלוס תרגם אחר לשון הברייתא השנויה בספרי (שכב), החולקת תיבה זו לשלשה תיבות, אמרתי אף אי הם, אמרתי בחפי אֶפְגֵם כאילו אינם, שיאמרו רואיהם עליהם אין הם:

(27) לולי כעס אויב אגור. אם לא שכעס אויב כנוס עליהם להשחית, ואם יוכל להם וישחיתם, יתלה הַגְּדֻלָּה בו ובאלהיו ולא יתלה הַגְּדֻלָּה בי, וזהו שנאמר פן ינכרו צרימו. ינכרו הדבר לתלות גבורתם בנכרי שאין הגדולה שלו.

(28) פן יאמרו ידנו רמה וגו׳. כי אותו גוי אובד עצות המה. ואין בהם תבונה. שאלו היו חכמים, ישכילו זאת איכה ירדוף וגו׳:

(29) יבינו לאחריתם. יתנו לב להתבונן לסוף פורענותם של ישראל:

31 כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים׃
אֲרֵי לָא כְתוּקְפַּנָא תוּקְפְּהוֹן וּבַעֲלֵי דְּבָבְנָא הֲווֹ דַיָּינַנָא׃
31 For their rock is not as our Rock, Even our enemies themselves being judges.

32 כִּי־מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם וּמִשַּׁדְמֹת עֲמֹרָה עֲנָבֵמוֹ עִנְּבֵי־רֹאשׁ אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ׃
אֲרֵי כְּפוּרְעָנוּת עַמָּא דִּסְדוֹם כָּס פּוּרְעָנוּתְהוֹן וְלִקוּתְהוֹן כְּעַם עֲמוֹרָה מַחְתְּהוֹן בִּישָׁן כְּרִישֵׁי חִוִּין וְתוּשְׁלַמַּת עוֹבָדֵיהוֹן כְּמָרָרוּתְהוֹן׃
32 For their vine is of the vine of Sodom, And of the fields of Gomorrah; Their grapes are grapes of gall, Their clusters are bitter;

33 חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם וְרֹאשׁ פְּתָנִים אַכְזָר׃
הָא כְּמַרַת תַּנִּינֵא כָּס פּוּרְעָנוּתְהוֹן וּכְרֵישׁ פִּתְנֵי חִוִּין אַכְזָרָאִין׃
33 Their wine is the venom of serpents, And the cruel poison of asps.

34 הֲלֹא־הִוא כָּמֻס עִמָּדִי חָתוּם בְּאוֹצְרֹתָי׃
הֲלָא כָל עוֹבָדֵיהוֹן גְּלַן קֳדָמַי גְּנִיזִין לְיוֹם דִּינָא בְּאוֹצְרָי׃
34 'Is not this laid up in store with Me, Sealed up in My treasuries?

35 לִי נָקָם וְשִׁלֵּם לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ׃
קֳדָמַי פּוּרְעָנוּתָא וַאֲנָא אֲשַׁלֵּים לְעִדָּן דִּיגְלוֹן מֵאֲרַעְהוֹן אֲרֵי קָרִיב יוֹם תְּבָרְהוֹן וּמַבָּע דַּעֲתִיד לְהוֹן׃
35 Vengeance is Mine, and recompense, Against the time when their foot shall slip; For the day of their calamity is at hand, And the things that are to come upon them shall make haste.

36 כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנָחָם כִּי יִרְאֶה כִּי־אָזְלַת יָד וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב׃
אֲרֵי יְדִין יְיָ דְּעַמֵּיהּ וּפוּרְעָנוּת עַבְדּוֹהִי צַדִּיקַיָּא יִתְפְּרַע אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמוֹהִי דִּבְעִדָּן דְּתִתְּקַף עֲלֵיהוֹן מַחַת שָׁנְאָה יְהוֹן מְטוּלְטָלִין וּשְׁבִיקִין׃
36 For the Lord will judge His people, And repent Himself for His servants; When He seeth that their stay is gone, And there is none remaining, shut up or left at large.

37 וְאָמַר אַי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חָסָיוּ בוֹ׃
וַיֵּימַר אָן דַּחְלַתְהוֹן תַּקִּיפָא דַּהֲווֹ רְחִיצִין בֵּיהּ׃
37 And it is said: Where are their gods, The rock in whom they trusted;

38 אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ יִשְׁתּוּ יֵין נִסְכָּם יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה׃
דִּתְרַב נִכְסַתְהוֹן הֲווֹ אָכְלִין שָׁתַן חֲמַר נִסְכֵּיהוֹן יְקוּמוּן כְּעַן וִיסַעֲדוּנְכוֹן יְהוֹן עֲלֵיכוֹן לְמַגִּין׃
38 Who did eat the fat of their sacrifices, and drank the wine of their drink-offering? Let him rise up and help you, Let him be your protection.

39 רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל׃
חֲזוֹ כְעַן דַּאֲנָא אֲנָא הוּא וְלֵית אֱלָהּ בָּר מִנִּי אֲנָא מְמִית וּמַחֵי מְחֵינָא וְאַף מַסְיָנָא וְלֵית מִן יְדִי מְשֵׁיזֵיב׃
39 See now that I, even I, am He, And there is no god with Me; I kill, and I make alive; I have wounded, and I heal; And there is none that can deliver out of My hand.

ששי 40 כִּי־אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעֹלָם׃
אֲרֵי אַתְקֵינִית בִּשְׁמַיָּא בֵּית שְׁכִינְתִּי וַאֲמַרִית קַיָּם אֲנָא לְעָלְמִין׃
40 For I lift up My hand to heaven, And say: As I live for ever,

(30) איכה ירדוף אחד. ממנו אלף מישראל: אם לא כי צורם מכרם וה׳ הסגירם. מכרם ומסרם בידנו דילבר"ר בלע"ז:
(31) כי לא כצורנו צורם. כל זה היה להם לאויביה להבין, שהשם הסגירם ולא להם ולאלהיהם הנלמון, שהרי עד הנה לא יכלו כלום אלהיהם כנגד צורנו, כי לא כְּסֶלְעֵנוּ סֶלְעָם, כל צור שבמקרא לשון סלע: ואויבינו פלילים. ועכשיו אויבינו שופטים אותנו, שהרי צורנו מכרנו להם. (ס"א הרי שצורנו מכרנו להם):
(32) כי מגפן סדום גפנם. מוסב למעלה, אמרתי בלבי אפאיהם ואשביח זכרם, לפי שמעשיהם מעשה סדום ועמורה: שדמות. שדה תבואה, כמו וּשְׁדֵמוֹת לֹא עָשָׂה אֹכֶל (חבקוק ג, יז), בְּשַׁדְמוֹת קְדָרוֹן (מלכים־ב כג, ד): ענבי רוש. עשב מר: אשכלות מרורות למו. משקה מר ראוי להם, לפי מעשיהם פורענותם, וכן תרגם אונקלוס וְאֶשְׁלָמַת עוֹבָדֵיהוֹן כְּמָרָרוּתְהוֹן:
(33) חמת תנינם יינם. כתרגומו הא כְּמָרַת תַּנִּינֵא כס פורענותהון, הנה כמרירות נחשים כוס משתה פורענותם: וראש פתנים. כוסס, שהוא אכזר לנשוך, אויב אכזרי יבא ויפרע מהם:
(34) הלא הוא כמוס עמדי. כתרגומו, כשבורים הם ששכחתי מעשיהם, כולם גנוזים ושמורים לפני: הלא הוא. פרי גפנם ותבואת שדמותם כמוס עמדי:
(35) לי נקם ושלם. עמי נכון ומזומן פורענות נקם, וישלם להם כמעשיהם, הנקם ישלם להם גמולם. יש מפרשים ושלם, שם דבר, כמו וְשָׁלוּם, והוא מגזרת וְהַדְּבָר אֵין בָּהֶם (ירמיה ה, יג), כמו וְהַדִּבּוּר. ואימתי אשלם להם: לעת תמוט רגלם. כְּשֶׁתִּפֹּס זכות אבותם שהם סמוכין עליו: כי קרוב יום אידם. כשארצה להביא עליהם יום אידם, קרוב ומזומן לפני להביא על ידי שלוחים הרבה: וחש עתדות למו. ומהר יבאו העתידות להם: וחש. כמו יְמַהֵר יָחִישָׁה (ישעיה ה, יט). עד כאן העיד עליהם משה דברי תוכחה, להיות השירה הזאת לעד, כשתבא עליהם הפורענות ידעו שאני הודעתים מראש, מכאן ואילך העיד עליהם דברי תנחומין שיבאו עליהם בכלות הפורענות, ככל אשר אמר למעלה, וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וגו' (לעיל ל, א) וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וגו' (שם ג):
(36) כי ידין ה' עמו. כשישפוט אותם ביסורין הללו האמורים עליהם, כמו כִּי כָּם יָדִין עַמִּים (איוב לו, לא), כי זה אינו משמש בלשון הרא, לתת טעם לדברים של מעלה, אלא לשון תחלת דבור, כמו כִּי הָאֹלֵךְ (ויקרא כה, ג), כשיבאו עליהם משפטים הללו, ויתנחם הקב"ה על עבדיו לשוב ולרחם עליהם: יתנחם. לשון הפך מחשבה, להיטיב או להרע: כי יראה כי אזלת יד. כשיראה כי יד האויב הולכת וחוזקת מאד עליהם, ואפס בהם עצור ועזוב: עצור. נושע ע"י עוצר ומושל שיעצור בהם: עזוב. ע"י עוזב. עוצר, הוא המושל העוצר בעם שלא ילכו מפוזרים בגאתם לגבא על האויב, בלשון לע"ז מיינטינדו"ר. עצור, הוא הנושע במעצור המושל. עזוב, מְחוּזָק, כמו וַיַּעַזְבוּ יְרוּשָׁלַם עַד הַחוֹמָה (נחמיה ג, ח), אֵיךְ לֹא עֻזָּבָה עִיר תְּהִלָּה (ירמיה מט, כה). עצור, מייטוגדי"ר. עזוב, אינפורלי"ד:
(37) ואמר. הקב"ה עליהם: אי אלהימו. עבודת אלילים שעבדו: צור חסיו בו. הסלע שהיו מתכסין בו מפני החמה והצנה, כלומר שהיו בטוחין בו להגן עליהם מן הרעה:
(38) אשר חלב זבחימו. היו אותן אלהות אוכלים, שהיו מקריבין לפניהם ושותין יין נסיכם: יהי עליכם סתרה. אותו הצור יהיה לכם מחסה ומסתור:
(39) ראו עתה. הבינו מן הפורענות שהבאתי עליכם ואין לכם מושיע, ומן התשועה שאושיעכם ואין מוחה בידי: אני אני הוא. אני להשפיל ואני להריס: ואין אלהים עמדי. עומד כנגדי למחות: עמדי. דוגמתי וכמוני: ואין מידי מציל. הפושעים בי:
(40) כי אשא אל שמים ידי. כי בחרון אפי אשא ידי אל עצמי בשבועה: ואמרתי חי אנכי. לשון שבועה הוא, [כמו חַי יָקָר ה' אִם לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּם בְּאָזְנָי

41 אִם־שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם׃

אם על חד תְּרֵין כְּחֵיזוּ בַרְקָא מִסּוֹף שְׁמַיָּא וְעַד סוֹף שְׁמַיָּא תִּתְגְּלֵי חַרְבִּי וְתִתַּקַּף בְּדִינָא יְדִי אֵתִיב פּוּרְעָנוּתָא לְשָׂנְאַי וּלְבַעֲלֵי דְּבָבֵי אֲשַׁלֵּים׃

41 If I whet My glittering sword, And My hand take hold on judgment; I will render vengeance to Mine adversaries, And will recompense them that hate Me.

42 אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב׃

אֲרַוֵּי גְרָרַי מִדְּמָא וְחַרְבִּי תְּקַטֵּיל בְּעַמְמַיָּא מִדַּם קְטִילִין וּשְׁבָן לְאַעְדָּאָה כִּתְרִין מֵרֵישׁ שָׂנְאָה וּבְעֵיל דְּבָבָא׃

42 I will make Mine arrows drunk with blood, And My sword shall devour flesh; With the blood of the slain and the captives, From the long-haired heads of the enemy.'

43 הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ׃ (פ)

שַׁבְּחוּ עַמְמַיָּא עַמֵּיהּ אֲרֵי פּוּרְעָנוּת עַבְדּוֹהִי צַדִּיקַיָּא יְתָפְּרַע וּפוּרְעָנוּתָא יָתִיב לְשָׂנְאוֹהִי וִיכַפֵּר עַל אַרְעֵיהּ וְעַל עַמֵּיהּ׃

43 Sing aloud, O ye nations, of His people; For He doth avenge the blood of His servants, And doth render vengeance to His adversaries, And doth make expiation for the land of His people.

שביעי וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה־הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן׃

וַאֲתָא מֹשֶׁה וּמַלִּיל יָת כָּל פִּתְגָמֵי תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קֳדָם עַמָּא הוּא וְהוֹשֵׁעַ בַּר נוּן׃

44 And Moses came and spoke all the words of this song in the ears of the people, he, and Hoshea the son of Nun.

45 וַיְכַל מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

וְשֵׁיצִי מֹשֶׁה לְמַלְּלָא יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין עִם כָּל יִשְׂרָאֵל׃

45 And when Moses made an end of speaking all these words to all Israel,

46 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שִׂימוּ לְבַבְכֶם לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵעִיד בָּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תְּצַוֻּם אֶת־בְּנֵיכֶם לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃

וַאֲמַר לְהוֹן שַׁוּוֹ לִבְּכוֹן לְכָל פִּתְגָמַיָּא דַּאֲנָא מַסְהֵיד בְּכוֹן יוֹמָא דֵין דִּתְפַקְּדוּנוּן יָת בְּנֵיכוֹן לְמִטַּר לְמֶעֱבַד יָת כָּל פִּתְגָמֵי אוֹרָיְתָא הָדָא׃

46 he said unto them: 'Set your heart unto all the words wherewith I testify against you this day; that ye may charge your children therewith to observe to do all the words of this law.

(במדבר יד, כח), אף כאן] אני נשבע חי אנכי:

(41) אם שנותי ברק חרבי. אם אשנן את להב חרבי, כמו אָמְשָׁן הֱיֵה אָפֶה בָּרָק (יחזקאל כא, טו) פלגדו"ר: ותאחז במשפט ידי. להניח מדת רחמים באויבי שהרעו לכם, אֲשֶׁר אֲנִי קָצַפְתִּי מְעָט וְהֵמָּה עָזְרוּ לְרָעָה (זכריה א, טו). ד"א, ותאחז ידי את מדת המשפט, להחזיק בה ולנקום נקם: אשיב נקם וגו'. למדו רבותינו באגדה מתוך לשון המקרא שאמר ותאחז במשפט ידי, לא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה, מדת בשר ודם זורק חץ ואינו יכול להשיבו, והקב"ה זורק חציו ויש בידו להשיבן כאילו אוחזן בידו, שהרי ברק הוא חצו, שנאמר כאן ברק חרבי ותאחז במשפט ידי, והמשפט הזה לשון פורענות הוא בלע"ז יוסטיצי"ה:

(42) אשכיר חצי מדם. באויב: וחרבי תאכל בשר. בשרם: מדם חלל ושביה. זאת תהיה להם מעון דם חללי (ס"א חללי דם) ישראל ושביה ששבו מהם: מראש פרעות אויב. מפשע תחלת פרלות האויב, כי כשהקב"ה נפרע מן האומות, פוקד עליהם עונם ועונות אבותיהם, מראשית פרלה שפרלו בישראל:

(43) הרנינו גוים עמו. לאותו הזמן ישמחו האומות את ישראל, ראו מה שבאה של אומה זו, שדבקו בהקב"ה בכל התלאות שעברו עליהם ולא עזבוהו, יודעים היו בטובו ובשבחו: כי דם עבדיו יקום. שפיכות דמיהם כמשמעו: ונקם ישיב לצריו. על הגזל ועל החמס, כענין שנאמר מְקַרֵּיס לְשָׁמָמָה תִּהְיֶה וֶאֱדוֹם לְמִדְבַּר שְׁמָמָה תִּהְיֶה מֵחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה (יואל ד, יט), ואומר מְחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב וגו' (עובדיה א, י): וכפר אדמתו עמו. ויפייס אדמתו ועמו על הצרות שעברו עליהם ושעשה להם האויב: וכפר. לשון רצוי ופיוס, כמו אֲכַפְּרָה פָנָיו (בראשית לב, כא), אַנְחִיגֵיהּ לְרוּגְזֵיהּ: וכפר אדמתו. ומה היא אדמתו, עמו, כשעמו מתנחמים ארצו מתנחמת, וכן הוא אומר רָנִּי ה' אַרְנֶךָ (תהלים פה, ג), במה רנית אתה אלך, שֶׁבֶּשֶׁ בְּנֵית יַעֲקֹב (שם). בפנים אחרים היא נדרשת בספרי (שכז), ונחלקו בה רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה דורש כולה כנגד ישראל ורבי נחמיה דורש כולה כנגד האומות, רבי יהודה דורשה כלפי ישראל, אמרתי אפאיהם כמו שפירשתי עד ולא ה' פעל כל זאת. כי גוי אובד עצות המה, אבדו תורתי שהיא להם עצה נכונה. ואין בהם תבונה, להתבונן איכה ירדוף אחד מן האומות אלף מהם, אם לא כי צורם מכרם. כי לא כצורנו צורם, הכל כמו שפירשתי עד תכליתו. ורבי נחמיה דורשה כלפי האומות עובדי אלילים, כי גוי אובד עצות המה, כמו שפירשתי תחלה עד ואויביו פלילים: כי מגפן סדום גפנם. של אומות עובדי אלילים: ומשדמות עמורה וגו'. ולא ישימו לבם לתלות הגדולה בי: ענבמו ענבי רוש. הוא שאמר לולי כעס אויב אגור על ישראל, להרעילם ולהמרירם, לפיכך אשכלות מרורות למו, להלעיט אותם על מה שעשו לָבָנִי: חמת תנינים יינם. מוכן להשקותם על מה שעושין להם: כמוס עמדי. אותו הכוס שנאמר כִּי כוֹס בְּיַד ה' וגו' (תהלים עה, ט): לעת תמוט רגלם. כענין שנאמר תִּרְמְסֶנָּה רָגֶל (ישעיה כו, ו): כי ידין ה' עמו. בלשון זה משמש כי ידין בלשון דהא, ואין ידין לשון יסורין, אלא כמו כי יריב את ריבם מיד עושקיהם, כי יראה כי אזלת יד וגו': ואמר אי אלהימו. האויב יאמר אי אלהימו של ישראל, כמו שאמר טיטוס הרשע כשגידר את הפרוכת (גיטין נו:), כענין שנאמר אֲיַבְּתִי וְתֵרֶא אֹיַבְתִּי וּתְכַסֶּהָ בּוּשָׁה הָאֹמְרָה אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ ה' אֱלֹהֶיךָ (מיכה ז, י): ראו עתה כי אני וגו'. אז יגלה הקב"ה ישועתו ויאמר, ראו עתה כי אני אני הוא, מאתי באת עליהם הרעה, ומאתי תבא עליהם הטובה: ואין מידי מציל. מי שיגיל אתכם מן הרעה אשר אביא עליכם: כי אשא אל שמים ידי. כמו כי נשאתי, תמיד אני משרה מקום שכינתי בשמים, כתרגומו, אפילו אלא למעלה וגבור למטה, אימת העליון על התחתון, וכל שכן שגבור מלמעלה וחלש מלמטה: ידי. מקום שכינתי, כמו אִם אָשִׁיב עַל יָדוֹ (במדבר ב, יז), והיה בידי להפרע מכם, אבל אמרתי שחי אנכי לעולם, איני ממהר לפרוע לפי שיש לי שהות בדבר, כי אני חי לעולם, ובדורות אחרונים אני נפרע מהם, והיכולת בידי להפרע מן המתים ומן החיים, אלך בשר ודם שהוא הולך למות ממהר נקמתו להפרע בחייו, כי שמא ימות הוא או אויבו, ונמצא שלא רצה נקמתו ממנו, אבל אני חי לעולם, ואם ימותו הם ואיני נפרע בחייהם, אפרע במותם: אם שנותי ברק חרבי. הרבה אם יש שאינם תלויין, כשאשנן ברק חרבי ותאחז במשפט ידי וכו', כמו שפירשתי למעלה:

(44) הוא והושע בן נון. שבת של דְּיוּזְגֵי היתה, נטלה רשות מזה ונתנה לזה (סוטה יג:), העמיד לו משה מתורגמן ליהושע שיהא דורש בחייו, כדי שלא יאמרו ישראל בחיי רבך לא היה לך להריס ראש, ולמה קורא כאן הושע, לומר שלא זחה דעתו עליו, שאע"פ שניתנה לו גְּדֻלָּה, השפיל עצמו כאשר מתחלתו (ספרי שלח):

(46) שימו לבבכם. צריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוונים לדברי תורה, וכן הוא אומר פֶּן יָסוּרוּ מֵעֵינֶיךָ וּיִצְּרֵם בְּתוֹךְ לְבָבֶךָ (משלי ד, כא), הרי דברים קל וחומר, ומה תבנית הבית שהוא נראה לעינים וממדד בקנה, צריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוונים להבין, דברי תורה שהן כהררין התלוין בשערה על אחת כמה וכמה:

47 כִּי לֹא־דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם כִּי־הוּא חַיֵּיכֶם וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ (פ)

אֲרֵי לָא פִּתְגָם רֵיקָן הוּא מִנְּכוֹן אֲרֵי הוּא חַיֵּיכוֹן וּבְפִתְגָמָא הָדֵין תֵּירְכוּן יוֹמִין עַל אַרְעָא דְּאַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ׃

47 For it is no vain thing for you; because it is your life, and through this thing ye shall prolong your days upon the land, whither ye go over the Jordan to possess it.'

מפטיר 48 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר׃

וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּכַרְן יוֹמָא הָדֵין לְמֵימַר׃

48 And the Lord spoke unto Moses that selfsame day, saying:

49 עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר־נְבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרִיחוֹ וּרְאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲחֻזָּה׃

סַק לְטוּרָא דְּעִבְרָאֵי הָדֵין לְטוּרָא דִּנְבוֹ דִּבְאַרְעָא דְּמוֹאָב דְּעַל אַפֵּי יְרֵיחוֹ וַחֲזִי יָת אַרְעָא דִּכְנַעַן דַּאֲנָא יָהֵיב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחְסָנָא׃

49 'Get thee up into this mountain of Abarim, unto mount Nebo, which is in the land of Moab, that is over against Jericho; and behold the land of Canaan, which I give unto the children of Israel for a possession;

50 וּמֻת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה שָׁמָּה וְהֵאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ בְּהֹר הָהָר וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃

וּמוּת בְּטוּרָא דְּאַתְּ סָלִיק לְתַמָּן וְאִתְכְּנֵישׁ לְעַמָּךְ כְּמָא דְּמֵית אַהֲרוֹן אֲחוּךְ בְּהוֹר טוּרָא וְאִתְכְּנֵישׁ לְעַמֵּיהּ׃

50 and die in the mount whither thou goest up, and be gathered unto thy people; as Aaron thy brother died in mount Hor, and was gathered unto his people.

51 עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי־מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

עַל דְּשַׁקַּרְתּוּן בְּמֵימְרִי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי מַצּוּת רְקַם מַדְבְּרָא דְּצִין עַל דְּלָא קַדִּישְׁתּוּן יָתִי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

51 Because ye trespassed against Me in the midst of the children of Israel at the waters of Meribath-kadesh, in the wilderness of Zin; because ye sanctified Me not in the midst of the children of Israel.

52 כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (פ)

נג פסוקים

אֲרֵי מִקֳּבֵיל תִּחְזֵי יָת אַרְעָא וּלְתַמָּן לָא תֵיעוֹל לְאַרְעָא דַּאֲנָא יָהֵיב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

52 For thou shalt see the land afar off; but thou shalt not go thither into the land which I give the children of Israel.'

The Haftara is II Samuel 22:1 – 22:51 on page 763. This Haftara is read on the Shabbat between Yom Kippur and Sukkot, if there is one. If it is the Shabbat between Rosh HaShana and Yom Kippur, read the Haftara on page 761.

וזאת הברכה כז וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ׃

וְדָא בִּרְכְתָא דְּבָרִיךְ מֹשֶׁה נְבִיָּא דַיְיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם מוֹתֵיהּ׃

XXXIII And this is the blessing wherewith Moses the man of God blessed the children of Israel before his death.

2 וַיֹּאמַר יְהוָה מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ (כ׳ אשדת)[ק׳ אֵשׁ דָּת] לָמוֹ׃

וַאֲמַר יְיָ מִסִּינַי אִתְגְּלִי וְזִיהוֹר יְקָרֵיהּ מִשֵּׂעִיר אִתְחְזִי לָנָא אִתְגְּלִי בִּגְבוּרְתֵיהּ עַל טוּרָא דְּפָארָן וְעִמֵּיהּ רִבְבָוָת קַדִּישִׁין כְּתָב יַמִּינֵיהּ מִגּוֹ אִישָׁתָא אוֹרָיְתָא יְהַב לָנָא׃

2 And he said: The Lord came from Sinai, And rose from Seir unto them; He shined forth from mount Paran, And He came from the myriads holy, At His right hand was a fiery law unto them.

(47) כי לא דבר רק הוא מכם. לא לחנם אתם יגעים בה, כי הרבה שכר תלוי בה, כי היא חייכם. דבר אחר, אין לך דבר ריקן בתורה שאם תדרשנו שאין בו מתן שכר, תדע לך שכן אמרו וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע הָיְתָה פִילֶגֶשׁ וגו׳ (שם יב), לפי שאמרה איני כדאי להיות לו לאשה, הלואי והיה פילגשו, וכל כך למה, להודיע שבאו של אברהם שהיו שלטונים ומלכים מתאוים לידבק בזרעו:

(48) וידבר ה׳ אל משה בעצם היום הזה. בשלושה מקומות נאמר בעצם היום הזה, נאמר בנח בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וגו׳ (שם ז, יג), במרגלית אורו של יוסף, לפי שהיו בני דורו אומרים, בכך וכך אם אנו מרגישין בו אין אנו מניחין אותו ליכנס בתיבה, ולא עוד, אלא אנו נוטלין כשילין וקרדומות ומבקעין את התיבה, אמר הקב״ה, הריני מכניסו בחצי היום וכל מי שיש בידו כח למחות יבא וימחה, במצרים נאמר בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה׳ (שמות יב, נא), לפי שהיו מצרים אומרים, בכך וכך אם אנו מרגישין בהם אין אנו מניחין אותן לצאת, ולא עוד, אלא אנו נוטלין סייפות וכלי זיין והורגין בהם, אמר הקב״ה, הריני מוציאן בחצי היום, וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה, אף כאן במיתתו של משה נאמר בעצם היום הזה, לפי שהיו ישראל אומרים, בכך וכך אם אנו מרגישין בו אין אנו מניחין אותו, אדם שהוציאנו ממצרים, וקרע לנו את הים, והוריד לנו את המן, והגיז לנו את השליו, והעלה לנו את הבאר, ונתן לנו את התורה, אין אנו מניחין אותו, אמר הקב״ה, הריני מכניסו בחצי היום וכו׳:

(50) כאשר מת אהרן אחיך. באותה מיתה שרצית ואמדת אותה, שהפשיט משה את אהרן בגד ראשון והלביש לאלעזר וכן שני וכן שלישי, ורצה בנו בכבודו, א״ל משה, אהרן אחי, עֲלֵה למטה, ועלה, פשוט ידיך, ופשט, פשוט רגליך, ופשט, עשה עיניך, ועצם, קמוץ פיך, וקמץ והלך לו, אמר משה אשרי מי שמתה במיתה זו:

(51) על אשר מעלתם בי. גרמתם למעול בי: על אשר לא קדשתם אותי. גרמתם לי שלא אתקדש, אמרתי לכם וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע (במדבר כ, ח), והם הכוהו, והוצרכו להכותו פעמים, ואלו דברו עמו ונתן מימיו בלא הכאה, היה מתקדש שם שמים, שהיו ישראל אומרים, ומה הסלע הזה שאינו משכר ולא לפורענות, אם זכה אין לו מתן שכר, ואם חטא אינו נוקה, כך מקייש מצות בורא, אנו לא כל שכן:

(52) כי מנגד. מרחוק: תראה וגו׳. כי אם לא תראנה עכשיו לא תראנה עוד בחייך: ושמה לא תבוא. וידעתי כי חביבה היא לך, על כן אני אומר לך עלה וראה:

(1) וזאת הברכה. לפני מותו. סמוך למיתתו (ספרי שמב), שאם לא עכשיו אימתי:

(2) ויאמר ה׳ מסיני בא. פָּתַח תחלה בשבחו של מקום ואחר כך פתח בצרכיהם של ישראל (ספרי שמג) ובשבח שפתח בו יש בו הזכרת זכות לישראל, וכל זה דרך רצוי הוא, כלומר, כדאי הם אלו שתחול עליהם ברכה: מסיני בא. יצא לקראתם כשבאו להתיצב בתחתית ההר, כתתן היוצא להקביל פני כלה, שנאמר לִקְרַאת הָאֱלֹהִים

3 אַף חֹבֵב עַמִּים כָּל־קְדֹשָׁיו בְּיָדֶךָ וְהֵם׃ תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ׃

אַף חַבִּיבְנוּן לְשִׁבְטַיָּא כָּל קַדִּישׁוֹהִי בְּיַת יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָא אַפֵּיק מִמִּצְרָיִם וְאִנּוּן מִדַּבְּרִין תְּחוֹת עֲנָנָךְ נָטְלִין עַל מֵימְרָךְ׃

3 Yea, He loveth the peoples, All His holy ones—they are in Thy hand; And they sit down at Thy feet, Receiving of Thy words.

4 תּוֹרָה צִוָּה־לָּנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב׃

אוֹרָיְתָא יְהַב לַנָא מֹשֶׁה מַסְרַהּ יְרוּתָא לְכְנִשְׁת יַעֲקֹב׃

4 Moses commanded us a law, An inheritance of the congregation of Jacob.

5 וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃

וַהֲוָה בְיִשְׂרָאֵל מַלְכָּא בְּאִתְכַּנְּשׁוּת רֵישֵׁי עַמָּא כַּחֲדָא שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל׃

5 And there was a king in Jeshurun, When the heads of the people were gathered, All the tribes of Israel together.

6 יְחִי רְאוּבֵן וְאַל־יָמֻת וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר׃ (ס)

יֵיחֵי רְאוּבֵן בְּחַיֵּי עָלְמָא וּמוֹתָא תִּנְיָנָא לָא יְמוּת וְיִקְבְּלוּן בְּנוֹהִי אַחְסָנַתְהוֹן בְּמִנְיָנְהוֹן׃

6 Let Reuben live, and not die In that his men become few.

7 וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע יְהוָה קוֹל יְהוּדָה וְאֶל־עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רָב לוֹ וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה׃ (פ)

וְדָא לִיהוּדָה וַאֲמַר קַבֵּיל יְיָ צְלוֹתֵיהּ דִיהוּדָה בְּמִפְּקֵיהּ לִקְרָבָא וּלְעַמֵּיהּ תְּתֵיבְנֵיהּ בְּשֻׁלְם יְדוֹהִי יַעְבְּדָן לֵיהּ פּוּרְעָנוּתָא מִשְׂנָאוֹהִי וְסָעֵיד מִבְּעֵיל דְּבָבָא הֲוֵי לֵיהּ׃

7 And this for Judah, and he said: Hear, Lord, the voice of Judah, And bring him unto his people; His hands shall contend for him, And Thou shalt be a help against his adversaries.

שני 8 וּלְלֵוִי אָמַר תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה תְּרִיבֵהוּ עַל־מֵי מְרִיבָה׃

וּלְלֵוִי אֲמַר תּוּמַיָּא וְאוּרַיָּא אַלְבִּישְׁתָּא לְגֻבַר דְּאִשְׁתְּכַח חַסִיד קֳדָמָךְ דְּנַסְיְתָהִי בְּנִסְיָתָא וַהֲוָה שְׁלִים בְּחַנְתָּהִי עַל מֵי מַצּוּתָא וְאִשְׁתְּכַח מְהֵימָן׃

8 And of Levi he said: Thy Thummim and Thy Urim be with Thy holy one, Whom Thou didst prove at Massah, With whom Thou didst strive at the waters of Meribah;

9 הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו וְאֶת־אֶחָיו לֹא הִכִּיר וְאֶת־בָּנָיו לֹא יָדָע כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ׃

דְּעַל אֲבוּהִי וְעַל אִמֵּיהּ לָא רְחִים כַּד חָבוּ מִן דִּינָא וְאַפֵּי אַחוֹהִי וּבְנוֹהִי לָא נְסִיב אֲרֵי נְטָרוּ מַטְרַת מֵימְרָךְ וּקְיָמָךְ לָא אַשְׁנִיאוּ׃

9 Who said of his father, and of his mother: 'I have not seen him'; Neither did he acknowledge his brethren, Nor knew he his own children; For they have observed Thy word, And keep Thy covenant.

(שמות יט, יז) למדנו שילא כנגדם: וזרח משעיר למו. שפתח לבני עשו שיקבלו את התורה ולא רצו (ספרי שמג): הופיע. להם: מהר פארן. שהלך עם ופתח לבני ישמעאל שיקבלוה ולא רצו (עס): ואתה. לישראל: מרבבות קדש. ועמו מקלת רבבות מלאכי קדש, ולא כולם ולא רובם, ולא כדרך בשר ודם שמראה כל כבוד עשרו ותפארתו ביום חופתו: אש דת. שהיתה כתובה מאז לפניו באש שחורה על גבי אש לבנה, נתן להם בלוחות כתב יד ימינו. דבר אחר, אש דת, כתרגומו, שנתנה להם מתוך האש:

(3) אף חובב עמים. גם חבה יתירה חבב את השבטים, כל אחד ואחד קרוי עם, שהרי בנימין לבדו היה עתיד להוולד כשאמר הקב"ה ליעקב גוי וקהל גוים יהיה ממך (בראשית לה, יא): כל קדשיו בידך. נפשות הצדיקים גנוזות אתו, כענין שנאמר, וקיימה עשם צדקי קרוה בגלור סתיים את ה' אלהיך (שמואל־א כה, כט): והם תכו לרגלך. והם רואים לכך, שהרי תכו עצמן לתוך תחתית ההר לרגלך בסיני, תכו לשון פועלו, הותווה לתוך מרגלותיך: ישא מדברתיך. נשאו עליהם עול תורתך: מדברתיך. המ"ס בו קרוב ליעוד, כמו ויישמע את הקול מדבר אליו (במדבר ז, פט), ואשמעה את מדבר אלי (יחזקאל ב, ב), כמו מתדבר אלי, אף זה מדברותיך, מה שהיית מדבר להשמיעני לאמר להם טיספורפליטורי"ש בלע"ז, ואונקלוס תרגם שהיו נוסעים על פי דבריך, והמ"ס בו שמוש משמשת לשון מן. דבר אחר, אף חבב עמיס, אף בשעת חבתן של אומות העולם, שהראית להם פניס שוחקות ומסרת את ישראל בידם: כל קדושיו בידך. כל צדיקיהם וטוביהם דבקו בך ולא משו מאחריך, ואתה שומרם: והם תכו לרגלך. והם מתמלעים ומתכנסים לתחת צלך: ישא מדברותיך. מקבלין גזרותיך ודתותיך בשמחה. ואלה דבריהם:

(4) תורה. אשר צוה לנו משה, מורשה היא לקהלת יעקב, אחזוה ולא נעזבנה:

(5) ויהי. הקב"ה: בישרון מלך. תמיד עול מלכותו עליהם: בהתאסף. בכל התאסף ראשי חשבון אסיפתם: ראשי. כמו כי תשא את ראש (שמות ל, יב), ראוין אלו שאברכם. דבר אחר, בהתאסף. בהתאספם יחד באגודה אחת ושלוש ביניהם, הוא מלכם, ולא כשים מחלוקת ביניהם:

(6) יחי ראובן. בעולם הזה: ואל ימות. לעולם הבא. שלא יזכר לו מעשה בלהה: ויהי מתיו מספר. נמנין במנין שאר אחיו, דוגמא היא זו, כענין שנאמר ויישכב את בלהה, ויהיו בני יעקב שנים עשר (בראשית לה, כב), שלא יצא מן המנין:

(7) וזאת ליהודה. סמך יהודה לראובן, מפני ששניהם הודו על קלקול שבידם שנאמר אשר חטאנו וגו' (איוב טו, יח) אם כסה כאדם וגו' ולא עבר זר בתוכם (שם יט) ועוד פירשו רבותיו, (מכות יא: בבא קמא נב) שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמות יהודה מתגלגלין בארון, מפני נדוי שקבל עליו, שנאמר וחטאתי לאדני כל הימים (בראשית מד, לב), אמר משה, מי גרם לראובן שיודה, יהודה וכו': שמע ה' קול יהודה. תפלת דוד ושלמה ואסא מפני הכושים, ויהושפט מפני העמונים וחזקיה מפני סנחריב: ואל עמו תביאנו. לשלום מפני המלחמה (ס"א מן המלחמה): ידיו רב לו. ילחמו ריבו וינקמו נקמתו: ועזר מצריו תהיה. על יהושפט התפלל, על מלחמת רמות גלעד ויעזרו עליו ויסיתם אלהים מאתו (דברי הימים־ב יח, לא). דבר אחר, שמע ה' קול יהודה, כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה (ספרי שמא), ואף כשהלקו ארץ ישראל נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה, שנאמר ויגל בני יהודה נחלת בני שמעון (יהושע יט, ט) (ומפני מה לא ייחד לו ברכה בפני עצמו, שהיה בלבו עליו על מה שעשה בשטים, כ"כ בגדת תהלים (מדרש תהלים ל, ג)):

(8) וללוי אמר. ועל לוי אמר: תומיך ואוריך. כלפי שכינה הוא מדבר: אשר נסיתו במסה. שלא נתלונן עם שאר המלינים: תריבהו וגו'. כתרגומו. דבר אחר תריבהו על מי מריבה, נסתכסך לו לבוא בעלילה, אם משה אמר שמעו נא המורים (במדבר כ, י) אהרן ומרים מה עשו:

(9) האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו. כשהטאו בעגל ואמרתי מי לה' אלי (שמות לב, כו), נאספו אלי כל בני לוי, וצויתים להרוג את אבי אמו והוא מישראל, או את אחיו מאמו או בן בתו וכן עשו, ואי אפשר לפרש אביו ממש ואחיו מאביו וכן בניו ממש, שהרי לויים הם, ומשבט לוי לא חטא אחד מהם, שנאמר כל בני לוי (שם): כי שמרו אמרתך. לא יהיה לך אלהים אחרים: וברית תך ינצורו. ברית מילה, שאותם שנולדו במדבר, של ישראל לא מלו את בניהם, והם היו מולין ומלין את בניהם, (ס"א אותם שנולדו במדבר, שישראל לא מלו את בניהם והם היו מולין):

10 יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל
יָשִׂימוּ קְטֹרָה בְּאַפֶּךָ וְכָלִיל עַל־מִזְבְּחֶךָ׃

כְּשָׁרִין אִלֵּין דְּיַלְפּוּן דִּינָךְ לְיַעֲקֹב
וְאוֹרַיְתָךְ לְיִשְׂרָאֵל יְשַׁוּוֹן קְטֹרֶת בּוּסְמִין
קֳדָמָךְ וּגְמִיר לְרַעֲוָא עַל מַדְבְּחָךְ׃

10 They shall teach Jacob Thine ordinances, And Israel Thy law; They shall put incense before Thee, And whole burnt-offering upon Thine altar.

11 בָּרֵךְ יְהוָה חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ
מָתְנַיִם קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִן־יְקוּמוּן׃ (ס)

בָּרֵיךְ יְיָ נִכְסוֹהִי וְקוּרְבָּן יְדוֹהִי קַבֵּיל
בְּרַעֲוָא תַּבֵּר חַרְצָא דְשַׂנְאוֹהִי וּדְבַעֲלֵי
דְּבָבוֹהִי דְּלָא יְקוּמוּן׃

11 Bless, Lord, his substance, And accept the work of his hands; Smite through the loins of them that rise up against him, And of them that hate him, that they rise not again.

12 לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְהוָה יִשְׁכֹּן לָבֶטַח
עָלָיו חֹפֵף עָלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתֵפָיו
שָׁכֵן׃ (ס)

לְבִנְיָמִין אֲמַר רְחִימָא דַיְיָ יִשְׁרֵי לְרוּחְצָן
עֲלוֹהִי יְהֵי מַגֵּין עֲלוֹהִי כָּל יוֹמָא
וּבְאַרְעֵיהּ תִּשְׁרֵי שְׁכִינְתָּא׃

12 Of Benjamin he said: The beloved of the Lord shall dwell in safety by Him; He covereth him all the day, And He dwelleth between his shoulders.

שלישי 13 וּלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרֶכֶת יְהוָה אַרְצוֹ מִמֶּגֶד
שָׁמַיִם מִטָּל וּמִתְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת׃

וּלְיוֹסֵף אֲמַר מְבָרְכָא מִן קֳדָם יְיָ
אַרְעֵיהּ עֶבְדָא מִגְּדָנִין מִטַּלָּא דִּשְׁמַיָּא
מִלְּעֵילָא וּמִמַּבּוּעֵי עֵינָוָן וּתְהוֹמִין
דְּנָגְדִין מִמַּעֲמַקֵּי אַרְעָא מִלְּרַע׃

13 And of Joseph he said: Blessed of the Lord be his land; For the precious things of heaven, for the dew, And for the deep that coucheth beneath,

14 וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרָחִים׃

עֶבְדָא מִגְּדָנִין וְעַלְלָן מִיְּבוּל שִׁמְשָׁא
עֶבְדָא מִגְּדָנִין מֵרֵישׁ יְרַח בִּירַח׃

14 And for the precious things of the fruits of the sun, And for the precious things of the yield of the moons,

15 וּמֵרֹאשׁ הַרְרֵי־קֶדֶם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת
עוֹלָם׃

וּמֵרֵישׁ טוּרַיָּא בַּכִּירַיָּא וּמִטּוּב רָמָן דְּלָא
פְּסִקָן׃

15 And for the tops of the ancient mountains, And for the precious things of the everlasting hills,

16 וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה
תָּבוֹאתָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר
אֶחָיו׃

וּמִטּוּב אַרְעָא וּמְלֹאָהּ רְעֵי לֵיהּ
דִּשְׁכִינְתֵּיהּ בִּשְׁמַיָּא וְעַל מֹשֶׁה אִתְגְּלִי
בַּאֲסַנְּא יֵיתֵין כָּל אִלֵּין לְרֵישָׁא דְיוֹסֵף
גּוּבְרָא פְּרִישָׁא דַּאֲחוֹהִי׃

16 And for the precious things of the earth and the fulness thereof, And the good will of Him that dwelt in the bush; Let the blessing come upon the head of Joseph, And upon the crown of the head of him that is prince among his brethren.

ע"כ נחול 17 בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו
בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי־אָרֶץ וְהֵם
רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה׃ (ס)

רַבָּא דִּבְנוֹהִי זִינָא לֵיהּ וּגְבוּרָן אִתְעֲבִידָא
לֵיהּ מִן קֳדָם דְּתוּקְפָא וְרוּמָא דִּילֵיהּ
בִּגְבוּרְתֵּיהּ עַמְמַיָּא יְקַטֵּיל כַּחֲדָא עַד
סְיָפֵי אַרְעָא וְאִנּוּן רִבְוָתָא דְּבֵית אֶפְרַיִם
וְאִנּוּן אַלְפַיָּא דְּבֵית מְנַשֶּׁה׃

17 His firstling bullock, majesty is his; And his horns are the horns of the wild-ox; With them he shall gore the peoples all of them, even the ends of the earth; And they are the ten thousands of Ephraim, And they are the thousands of Manasseh.

רביעי 18 וְלִזְבוּלֻן אָמַר שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ
וְיִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ׃

וְלִזְבוּלוּן אֲמַר חֲדִי זְבוּלוּן בְּמִפְּקָךְ
לְאָגְחָא קְרָבָא עַל בַּעֲלֵי דְּבָבָךְ
וְיִשָּׂשְׂכָר בִּמְהָכָךְ לְמֶעֱבַד זִמְנֵי מוֹעֲדַיָּא
בִּירוּשְׁלֶם׃

18 And of Zebulun he said: Rejoice, Zebulun, in thy going out, And, Issachar, in thy tents.

(10) יורו משפטיך. ראוין אלו לכך: וכליל. עולה (יומא כו.):
(11) מחץ מתנים קמיו. מחץ קמיו מכת מתניס, כענין שנאמר ומקניסם פמיד המעד (תהלים סט, כד), ועל המעוררין על הכהונה אמר כן. דבר אחר, ראה שעתידין משמונאי ובניו להלחם עם היוניס, והתפלל עליהם לפי שהיו מועטיס, י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות, לכך נאמר ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה: ומשנאיו מן יקומון. מחץ קמיו ומשנאיו מהיות להם תקומה:
(12) לבנימן אמר. לפי שברכת לוי בעבודת הקרבנות, ושל בנימין בבנין בית המקדש בחלקו, סמכן זה לזה, וסמך יוסף אחריו, שאף הוא משכן שילה היה בנוי בחלקו, שנאמר ויאמאס באהל יוסף וגו' (שם עח, סז), ולפי שבית עולמים חביב משילה, לכך הקדים בנימין ליוסף: חופף עליו. מכסה אותו ומגין עליו: כל היום. לעולם, משנחרב ירושלים לא שרתה שכינה במקום אחר: ובין כתפיו שכן. בגובה ארלו היה בית המקדש בנוי, אלא שנמוך עשרים ושלש אמה מעין עיטם (יומא לא.), ושם היה דעתו של דוד לבנותו, כדאיתא בשחיטת קדשים (זבחים נד:), אמרי נחתי ביה פורתא משום דכתיב ובין כתפיו שכן, אין לך נאה בשור יותר מכתפיו:
(13) מברכת ה' ארצו. אלא היתה בגאלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארלו של יוסף: ממגד. לשון עדנים ומתקים: ומתהום. שהתהום עולה ומלאה אותה מלמטה. אתה מוצא בכל השבטים ברכתו של משה מעין ברכתו של יעקב:
(14) וממגד תבואות שמש. שהיתה ארלו פתוחה לחמה וממתקת הפירות: גרש ירחים. יש פירות שהלבנה מבשלתן, ואלו הן קשואין ודלועין. דבר אחר, גרש ירחים, שהארץ מגרשת ומוציאה מחודש לחודש:
(15) ומראש הררי קדם. ומברכת מראשית בישול הפירות, שהרריה מקדימין לבכר בישול פירותיהם. דבר אחר, מגיד שקדמה בריאתן לשאר הריס: גבעות עולם. גבעות העושות פירות לעולם ואינן פוסקות מעולר הגשמים:
(16) ורצון שוכני סנה. כמו שוכן סנה, ותהא ארלו מבורכת מרלונו ונחת רוחו של הקב"ה, הנגלה עלי תחלה בסנה: רצון. נחת רוח ופיוס, וכן כל רצון שבמקרא: תבואתה. ברכה זו לראש יוסף: נזיר אחיו. שהופרש מאחיו במכירתו:
(17) בכור שורו. יש בכור שהוא לשון גדולה ומלכות, שנאמר אף אני בכור אתנהו (תהלים פט, כח), וכן בני בכרי ישראל (שמות ד, כב): בכור. מלך היונא ממנו, והוא יהושע: שורו. שכחו קשה כשור לכבוש כמה מלכים: הדר לו. נתון לו, שנאמר ואתה תדרך עליו (במדבר כז, כ): וקרני ראם קרניו. שור כחו קשה ואין קרניו נאות, אבל לראש קרניו נאות ואין כחו קשה, נתן ליהושע כחו של שור ויופי קרני ראם: אפסי ארץ. אלשים ואחד מלכים, אפשר שכולם מארץ ישראל היו, אלא אין לך כל מלך ושלטון שלא קנה לו פלטרין ואחוזה בארץ ישראל, שהשובה לכולם היא, שנאמר נתלת לבי גאות ויגיס (ירמיה ג, יט): והם רבבות אפרים. אותם המנוגחים הם הרבבות שהרג יהושע שבא מאפריס: והם אלפי מנשה. הם האלפים שהרג גדעון במדין, שנאמר ויבא ויכם כאיש אחד (שופטים ח, י):

19 עַמִּים הַר־יִקְרָאוּ שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי־
צֶדֶק כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ וּשְׂפֻנֵי טְמוּנֵי
חוֹל׃ (ס)

19 They shall call peoples unto the mountain;
There shall they offer sacrifices of righteousness;
For they shall suck the abundance of the seas,
And the hidden treasures of the sand.

20 וּלְגָד אָמַר בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד כְּלָבִיא שָׁכֵן
וְטָרַף זְרוֹעַ אַף־קָדְקֹד׃

20 And of Gad he said: Blessed be He that
enlargeth Gad; He dwelleth as a lioness, And
teareth the arm, yea, the crown of the head.

21 וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ כִּי־שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק
סָפוּן וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עָם צִדְקַת יְהוָה עָשָׂה
וּמִשְׁפָּטָיו עִם־יִשְׂרָאֵל׃ (ס)

21 And he chose a first part for himself, For there a
portion of a ruler was reserved; And there came
the heads of the people, He executed the
righteousness of the Lord, And His ordinances
with Israel.

חמישי וּלְדָן אָמַר דָּן גּוּר אַרְיֵה יְזַנֵּק מִן־הַבָּשָׁן׃

22 And of Dan he said: Dan is a lion's whelp, That
leapeth forth from Bashan.

23 וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רָצוֹן וּמָלֵא
בְּרָכָת יְהוָה יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה׃ (ס)

23 And of Naphtali he said: O Naphtali, satisfied
with favour, And full with the blessing of the
Lord: Possess thou the sea and the south.

24 וּלְאָשֵׁר אָמַר בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר יְהִי רְצוּי
אֶחָיו וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ׃

24 And of Asher he said: Blessed be Asher above
sons; Let him be the favoured of his brethren,
And let him dip his foot in oil.

25 בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ׃

25 Iron and brass shall be thy bars; And as thy days,
so shall thy strength be.

שִׁבְטַיָּא דְּיִשְׂרָאֵל לְטוּר בֵּית מַקְדְּשָׁא
יִתְכַּנְּשׁוּן תַּמָּן יִכְּסוּן נִכְסַת קוּדְשִׁין
לְרַעֲוָא אֲרֵי נִכְסֵי עַמְמַיָּא יֵיכְלוּן וְסִימָן
דְּמִטַּמְרָן בְּחָלָא מִתְגַּלְיָן לְהוֹן׃

וּלְגָד אֲמַר בְּרִיךְ דְּאַפְּתֵי לְגָד כְּלֵיתָא
שְׁרֵי וִיקַטֵּיל שִׁלְטוֹנִין עִם מַלְכִין׃

וְאִתְקַבַּל בְּקַדְמֵיתָא דִּילֵיהּ אֲרֵי תַּמָּן
בְּאַחְסָנָתֵיהּ מֹשֶׁה סָפְרָא רַבָּא דְּיִשְׂרָאֵל
קְבִיר הוּא נְפַק וְעָאל בְּרֵישׁ עַמָּא זָכְוָן
קֳדָם יְיָ עֲבַד וְדִינוֹהִי עִם יִשְׂרָאֵל׃

וּלְדָן אֲמַר דָּן תַּקִּיף כְּגוּר אַרְיָוָן אַרְעֵיהּ
שָׁתְיָא מִן נַחֲלָיָא דְּנָגְדִּין מִן מַתְנָן׃

וּלְנַפְתָּלִי אֲמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רַעֲוָא וּמְלֵי
בִּרְכָן מִן קֳדָם יְיָ מַעְרַב יָם גְּנִיסַר
וְדָרוֹמוֹהִי יֵירַת׃

וּלְאָשֵׁר אֲמַר בְּרִיךְ מִבְּרִכַת בְּנָיָא אָשֵׁר
יְהֵי רַעֲוָא לְאַחוֹהִי וְיִתְרַבֵּא בְּתַפְּנוּגֵי
מַלְכִין׃

תַּקִּיף כְּבַרְזְלָא וְכִנְחָשָׁא בֵּית מוֹתְבָךְ
וּכְיוֹמֵי עוֹלֵימוּתָךְ תּוּקְפָּךְ׃

(18) ולזבולן אמר. אלו ממשה שבטים שברך באחרונה, זבולון גד דן נפתלי ואשר, כפל שמותיהם לחזקם ולהגבירם, לפי שהיו חלשים שבכל השבטים, הם הם שהוליך יוסף לפני פרעה, שנאמר ומקצה אליו לקח חמשה אנשים (בראשית מז, ב), לפי שנראים חלשים ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו: שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך. זבולן ויששכר עשו שותפות, זבולן לחוף ימים ישכון ויוצא לפרקמטיא בספינות, ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה, לפיכך הקדים זבולן ליששכר, שתורתו של יששכר על ידי זבולן היתה: שמח זבולן בצאתך. הללה בצאתך לסחורה: וישששכר. הללה בישיבת אהליך לתורה ליישב ולעבר שניים ולקבוע חדשים כמו שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה ישראל (דברי הימים־א יב, לג), ראשי סנהדראות היו עושקים בכך. ועל פי קביעות עתיהם ועבוריהם:

(19) עמים. של שבטי ישראל: הר יקראו. להר המוריה יאספו, כל אסיפה ע"י קריאה היא, ושם יזבחו בֶּרֶגֶלִים זבחי צדק: כי שפע ימים יינקו. יששכר וזבולן, ויהא להם פנאי לעסוק בתורה: ושפני טמוני חול. כסויי טמוני חול, טָרִית וחלזון וזכוכית לצבוע היופאים מן הים ומן החול, ובחלקו של יששכר וזבולן היה, כמ"ש במסכת מגילה (ו), זְבֻלוּן עַם חֵרֶף נַפְשׁוֹ לָמוּת (שופטים ה, יח), משום דנפקְדוּ עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה (שם), שהיה מתרעם זבולן על חלקו, לאחי נתת שדות וכרמים וכו': ושפני. לשון כסוי, כמו שנאמר וַיִּסְפֹּן אֶת הַצֵּאן (מלכים־ב ו, ט), וְסָפָן בָּאֶרֶץ (שם ז, ג), ותרגומו ומטלל בכיורי (ס"א בכסוי) ארזא. דבר אחר, עמים הר יקראו, ע"י פרקמטיא של זבולון, תגרי אומות העולם באים אל ארצו, והוא עומד על הַסֶּפֶר, והם אומרים, הואיל ונלטערנו עד כאן, נלך עד ירושלים ונראה מה ירחתה של אומה זו ומה מעשיה, והם רואים כל ישראל עובדים לאלוה אחד ואוכלים מאכל אחד, לפי שהעכו"ם אלוהות של זה לא לאלוהות של זה, ומאכלו של זה לא כמאכלו של זה, והם אומרים, אין אומה כשרה כזו ומתגיירין שם, שנאמר שם יזבחו זבחי צדק: כי שפע ימים יינקו. זבולן ויששכר, היה נותן להם ממון בשפע:

(20) ברוך מרחיב גד. מלמד, שהיה תחומו של גד מרחיב והולך כלפי מזרח: כלביא שכן. לפי שהיה סמוך לַסֶּפֶר, לפיכך נמשל כאריות, שכל הסמוכים לַסֶּפֶר נריכים להיות גבורים: וטרף זרוע אף קדקד. הרוגיהם היו ניכרין, מותכים הראש עם הזרוע במכה אחת:

(21) וירא ראשית לו. ראה ליטול לו חלק בארץ סיחון ועוג, שהיא ראשית כבוש הארץ: כי שם חלקת מחקק. כי ידע אשר שם בנחלתו חלקת שדה קבורת מחוקק, והוא משה: ספון. אותה חלקה, ספונה וטמונה מכל בריה, שנאמר ולא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ (לקמן לד, ו): ויתא. גד: ראשי עם. הם היו הולכים לפני החלוץ בכבוש הארץ לפי שהיו גבורים, וכן הוא אומר וַאֲסַף תַּעֲבֹרוּ חֲלוּצִים לִפְנֵי אֲחֵיכֶם וגו' (לעיל ג, יח): צדקת ה' עשה. שהאמינו דבריהם, ושמרו הבטחתם לעבור את הירדן עד שכבשו וחלקו. דבר אחר, ויתא משה, ראשי עם. לדקת ה' עשה. על משה אומר:

(22) דן גור אריה. אף הוא היה סמוך לַסֶּפֶר, לפיכך מושלו כאריות: יזנק מן הבשן. כתרגומו, שהיה הירדן יוצא מחלקו ממערת פמייאס והיא לֶשֶׁם, שהיא בחלקו של דן, שנאמר וַיִּקְרְאוּ לְלֶשֶׁם דָּן (יהושע יט, מז), וזיעוקו וקילוחו מן הבשן. דבר אחר, מה זיעוק זה יוצא ממקום אחד ונחלק לשני מקומות, כך שבטו של דן נטלו חלק בשני מקומות, תחלה נטלו בצפונית מערבית עקרון וסביבותיה, ולא ספקו להם, ובאו ונלחמו עם לשם שהיא פמייאס, והיא בצפונית מזרחית, שהרי הירדן יוצא ממערת פמייאס, והוא במזרחה של ארץ ישראל, ובא מהצפון לדרום וְכָלָה בקצה יַם המלח, שהוא במזרח יהודה שנטל בדרומה של ארץ ישראל, כמו שמפורש בספר יהושע, והוא שנאמר וַיֵּצֵא גְבוּל בְּנֵי דָן מֵהֶם וַיַּעֲלוּ בְנֵי דָן וַיִּלָּחֲמוּ עִם לֶשֶׁם וגו' (שם), יצא גבולם מכל אותו הרוח שהתחילו לנחול בו:

(23) שבע רצון. שהיתה תרלו שבעה כל רצון יושביה: ים ודרום ירשה. יש כונת נפלה בחלקו, ונטל מלא חבל חֶרֶס בדרומה (ב"ק פא:) לפרוש חרמים ומכמורות: ירשה. לשון נווי, כמו עלה רש (לעיל ח, כא), והטעם שלמעלה ברי"ש מוכיח, כמו יְרַשׁ, יָדַע, לָקַח, שָׁמַע, כשמוסיף בו ה"א יהיה הטעם למעלה, שָׁמְעָה, יְדָעָה, הָלָקָה, לָקָחָה, אף כאן ירשה לשון נווי, ובמסורת הגדולה מצינו בחלפא ביתא לשון נווי דטעמיהון מלעיל:

(24) ברוך מבנים אשר. ראיתי בספרי (שנה) אין לך בכל השבטים שנתברך בבנים כאשר, ואיני יודע כיצד: יהי רצוי אחיו. שהיה מתרצה לאחיו בשמן הַנְּפִיקִינוּן וּבְקַפְּלָאוֹת, והם מרצין לו בתבואה. דבר אחר, יהי רצוי אחיו, שהיו בנותיו נאות, והוא שנאמר בדברי הימים (א"ד ז, לא) הוּא הָיָה בְּנוֹתָיו נְשׁוּאוֹת לְהַנִּים גדולים הנמשחים בשמן זית: וטובל בשמן רגלו. שהיתה תרלו מושכת שמן כמעין, ומעשה שנעטרכו אנשי לודקיא לשמן, מִנּוּ להם פּוּלְמוּסְטוּס אחד וכו' (ספרי שנה), כדאיתא במנחות (פה:):

(25) ברזל ונחשת מנעלך. עכשיו הוא מדבר נגד כל ישראל, שהיו גבוריהם יושבים בערי הספר, ונועלים אותה שלא יוכלו האויבים ליכנס בה כאלו היא סגורה במנעולים ובריחים של ברזל ונחשת. דבר אחר, ברזל ונחשת מנעלך, תרלכם נעולה בהרים שמוצנין מהם ברזל ונחשת, ותרלו של אשר היתה מנעולה של ארץ ישראל: וכימיך דבאך. וכימיך שהם טובים לך, שהן ימי תחלתך ימי נעוריך, כך יהיו ימי זקנתך, שהם דומים זביס ומתמוטטים. דבר אחר, וכימיך דבאך, וכימיך שהם טובים

26 אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ
וּבְגַאֲוָתוֹ שְׁחָקִים׃

26 There is none like unto God, O Jeshurun, Who rideth upon the heaven as thy help, And in His excellency on the skies.

לֵית אֱלָהּ אֵלָא אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל
דְּשַׁכִּינְתֵּיהּ בִּשְׁמַיָּא בְּסַעֲדָךְ וְתוּקְפֵּיהּ
בִּשְׁמֵי שְׁמַיָּא׃

27 מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם
וַיְגָרֶשׁ מִפָּנֶיךָ אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְׁמֵד׃

27 The eternal God is a dwelling-place, And underneath are the everlasting arms; And He thrust out the enemy from before thee, And said: 'Destroy.'

מְדוֹר אֱלָהָא דְּמִלְּקַדְמִין דִּבְמֵימְרֵיהּ
אִתְעֲבִיד עָלְמָא וְתָרֵיךְ מִן קֳדָמָךְ שָׂנְאָה
וַאֲמַר שֵׁיצִי׃

28 וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בֶּטַח בָּדָד עֵין יַעֲקֹב אֶל־
אֶרֶץ דָּגָן וְתִירֹוש אַף־שָׁמָיו יַעֲרְפוּ טָל׃

28 And Israel dwelleth in safety, The fountain of Jacob alone, In a land of corn and wine; Yea, his heavens drop down dew.

וּשְׁרָא יִשְׂרָאֵל לְרוּחְצָן בְּלְחוֹדֵיהוֹן כְּעֵין
בִּרְכְתָא דְּבָרֵיכְנוּן יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן בְּאַרַע
עִבְדָא עֲבוּר וַחֲמַר אַף שְׁמַיָּא דְּעִלְוֵיהוֹן
יְשַׁמְשׁוּנוּנוּן בְּטַלָּא׃

29 אַשְׁרֶיךָ (בספרי תימן אַשְׁרֶיךָ באל״ף גדולה) יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע
בַּיהוָה מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר־חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ
וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל־בָּמוֹתֵימוֹ
תִּדְרֹךְ׃ (ס)

29 Happy art thou, O Israel, who is like unto thee? A people saved by the Lord, The shield of thy help, And that is the sword of thy excellency! And thine enemies shall dwindle away before thee; And thou shalt tread upon their high places.

טוּבָךְ יִשְׂרָאֵל לֵית דְּכְוָתָךְ עַמָּא
דְּפוּרְקָנֵיהּ מִן קֳדָם יְיָ תְּקוֹף בְּסַעֲדָךְ
וּדְמִן קֳדָמוֹהִי נִצְּחָן גְּבָרְוָתָךְ וְיִתְכַּדְּבוּן
סָנְאָךְ לָךְ וְאַתְּ עַל פִּרְקַת צַוְרֵי מַלְכֵיהוֹן
תִּדְרוֹךְ׃

XXXIV שביעי וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל־הַר נְבוֹ
רֹאש הַפִּסְגָּה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיַּרְאֵהוּ
יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֶת־הַגִּלְעָד עַד־
דָּן׃

XXXIV And Moses went up from the plains of Moab unto mount Nebo, to the top of Pisgah, that is over against Jericho. And the Lord showed him all the land, even Gilead as far as Dan;

וּסְלִיק מֹשֶׁה מִמִּישְׁרַיָּא דְּמוֹאָב לְטוּרָא
דִּנְבוֹ רֵישׁ רָמְתָא דְּעַל אַפֵּי יְרֵיחוֹ
וַאַחְזֵיהּ יְיָ יָת כָּל אַרְעָא יָת גִּלְעָד עַד
דָּן׃

2 וְאֵת כָּל־נַפְתָּלִי וְאֶת־אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה
וְאֵת כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן׃

2 and all Naphtali, and the land of Ephraim and Manasseh, and all the land of Judah as far as the hinder sea;

וְיָת כָּל נַפְתָּלִי וְיָת אַרַע אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה
וְיָת כָּל אַרַע יְהוּדָה עַד יַמָּא מַעְרְבָאָה׃

3 וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַכִּכָּר בִּקְעַת יְרֵחוֹ עִיר
הַתְּמָרִים עַד־צֹעַר׃

3 and the South, and the Plain, even the valley of Jericho the city of palm-trees, as far as Zoar.

וְיָת דָּרוֹמָא וְיָת מֵישָׁרָא בִּקְעַת יְרֵיחוֹ
קִרְיַת דִּקְלַיָּא עַד צוֹעַר׃

4 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב
לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה הֶרְאִיתִיךָ בְעֵינֶיךָ
וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר׃

4 And the Lord said unto him: 'This is the land which I swore unto Abraham, unto Isaac, and unto Jacob, saying: I will give it unto thy seed; I have caused thee to see it with thine eyes, but thou shalt not go over thither.'

וַאֲמַר יְיָ לֵיהּ דָּא אַרְעָא דְּקַיֵּימִית
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמֵימַר לִבְנָךְ
אֶתְּנִנַּהּ אַחְזֵיתָךְ בְּעֵינָךְ וּלְתַמָּן לָא
תֶעְבַּר׃

לך כמנין ימיך, כל הימים אשר אתם עושים רצונו של מקום יהיו דבאך, שכל הארצות דובאות כסף וזהב לארץ ישראל, שתהא מבורכת בפירות וכל הארצות מתפרנסות הימנה וממשיכות לה כספם וזהבם, משקולנ״ט, הכסף והזהב פָּלָה מהם שהם מזיבות אותם לארצכם:

(26) אין כאל ישורון. דע לך ישורון, שאין כאל בכל אלהי העמים, ולא כצורך צורם: רוכב שמים. הוא אותו אלוה שבעזרך, ובגאותו הוא רוכב שחקים:

(27) מעונה אלהי קדם. למעון הם השחקים לאלהי קדם, שקדם לכל אלהים, ובירר לו שחקים לשבתו ומעונתו, ומתחת מעונתו כל בעלי זרוע שוכניה: זרעת עולם. סימון ועוג ומלכי כנען שהיו תקפו וגבורתו של עולם, לפיכך על כרחם יחרדו ויזועו וכחם חלש מפניו, לעולם אימת הגבורה על הנמוך, והוא שהכה והגבורה שלו בעזרך: ויגרש מפניך אויב. ויאמר לך השמד אותם: מענה. כל תיבה שצריכה למ״ד בתחלתה הטיל לה ה״א בסופה (יבמות יג:):

(28) בטח בדד. כל יחיד ויחיד, איש תחת גפנו ותחת תאנתו מפוזרין, ואין צריכין להתאסף ולישב יחד מפני האויב: עין יעקב. כמו וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח (במדבר יא, ז), כעין הברכה שברכם יעקב, לא כבדד שאמר ירמיה בָּדָד יָשַׁבְתִּי (ירמיה טו, יז), אלא כעין הבטחה שהבטיחם יעקב, וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם (בראשית מח, כא): יערפו. יטיפו: אף שמיו יערפו טל. אף ברכתו של יצחק נוספת על ברכתו של יעקב, וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וגו׳ (שם כז, כח):

(29) אשריך ישראל. לאחר שפרט להם הברכות, אמר להם מה לי לפרוט לכם, כְּלָל דבר הכל אלכם: אשריך ישראל מי כמוך. תשועתך בה׳ אשר הוא מגן עזרך (ואשר הוא) חרב גאותך: ויכחשו איביך לך. כגון הגבעונים שאמרו מֵאֹד מְאֹד בָּאוּ עֲבָדֶיךָ וגו׳ (יהושע ט, ט): ואתה על במותימו תדרוך. כענין שנאמר שִׂימוּ אֶת רַגְלֵיכֶם עַל צַוְּארֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה (שם י, כד):

(1) מערבות מואב אל הר נבו. כמה מעלות היו, ופסקן משה בפסיעה אחת (סוטה יג:): את כל הארץ. הראהו את כל ארץ ישראל בְּשַׁלְוָתָהּ, והמליכין העתידים להיות מליכין לה: עד דן. הראהו בני דן עובדים עבודה זרה שנאמר ויקימו להם בני דן את הפסל (שופטים יח, ל), והראהו שמשון שעתיד לצאת ממנו למושיע:

(2) ואת כל נפתלי. הראהו ארצו בשלותה ובורבנה, והראהו דבורה וברק מֶקֶדֶשׁ נפתלי, נלחמים עם סיסרא ומיילותיו: ואת ארץ אפרים ומנשה. הראהו ארצם בשלותה ובמורבנה, והראהו יהושע נלחם עם מלכי כנען שבא מאפרים, וגדעון שבא ממנשה נלחם עם מדין ועמלק: ואת כל ארץ יהודה. בשלותה ובמורבנה, והראהו מלכות בית דוד ונצחונם: עד הים האחרון. ארץ המערב בשלותה ובמורבנה. דבר אחר אל תקרי היס האחרון אלא היוס האחרון הראהו הקב״ה כל המאורעות שעתידין ליארע לישראל עד שיהיו המתים:

(3) ואת הנגב. ארץ הדרום. דבר אחר, מערת המכפלה, שנאמר וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן (במדבר יג, כב): ואת הככר. הראהו שלמה יונק כלי בית המקדש, שנאמר בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה (מלכים־א ז, מו):

(4) לאמר לזרעך אתננה הראיתיך. כדי שתלך ותאמר לאברהם ליצחק וליעקב, שבועה שנשבע לכם הקב״ה קיימה, וזהו לאמר, לכך הראיתיה לך, אבל גזרה היא

5 וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי יְהוָה׃
וּמִית תַּמָּן מֹשֶׁה עַבְדָּא דַיְיָ בְּאַרְעָא דְּמוֹאָב עַל מֵימְרָא דַיְיָ׃
5 So Moses the servant of the Lord died there in the land of Moab, according to the word of the Lord.

6 וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּיְא בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִמּוּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא־יָדַע אִישׁ אֶת־קִבְרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃
וּקְבַר יָתֵיהּ בְּחַלְתָּא בְּאַרְעָא דְּמוֹאָב לְקָבֵיל בֵּית פְּעוֹר וְלָא יְדַע אֱנָשׁ יָת קְבוּרְתֵיהּ עַד יוֹמָא הָדֵין׃
6 And he was buried in the valley in the land of Moab over against Beth-peor; and no man knoweth of his sepulchre unto this day.

7 וּמֹשֶׁה בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמֹתוֹ לֹא־כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא־נָס לֵחֹה׃
וּמֹשֶׁה בַּר מְאָה וְעֶשְׂרִין שְׁנִין כַּד מִית לָא כְהָת עֵינֵיהּ וְלָא שְׁנָא זִיו יְקָרָא דְּאַפּוֹהִי׃
7 And Moses was a hundred and twenty years old when he died: his eye was not dim, nor his natural force abated.

8 וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְכִי אֵבֶל מֹשֶׁה׃
וּבְכוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מֹשֶׁה בְּמֵישְׁרֵיָא דְּמוֹאָב תְּלָתִין יוֹמִין וּשְׁלִימוּ יוֹמֵי בְכִיתָא אֶבְלָא דְּמֹשֶׁה׃
8 And the children of Israel wept for Moses in the plains of Moab thirty days; so the days of weeping in the mourning for Moses were ended.

9 וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה כִּי־סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃
וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן אִתְמְלִי רוּחַ חָכְמָה כְּדִי סְמַךְ מֹשֶׁה יָת יְדוֹהִי עֲלוֹהִי וְקַבִּילוּ מִנֵּיהּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲבַדוּ כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃
9 And Joshua the son of Nun was full of the spirit of wisdom; for Moses had laid his hands upon him; and the children of Israel hearkened unto him, and did as the Lord commanded Moses.

10 וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יְדָעוֹ יְהוָה פָּנִים אֶל־פָּנִים׃
וְלָא קָם נְבִיָא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה דְּאִתְגְּלִי לֵיהּ יְיָ אַפִּין בְּאַפִּין׃
10 And there hath not arisen a prophet since in Israel like unto Moses, whom the Lord knew face to face;

11 לְכָל־הָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל־עֲבָדָיו וּלְכָל־אַרְצוֹ׃
לְכָל אָתַיָא וּמוֹפְתַיָא דְּשַׁלְּחֵיהּ יְיָ לְמֶעֱבַד בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל עַבְדּוֹהִי וּלְכָל אַרְעֵיהּ׃
11 in all the signs and the wonders, which the Lord sent him to do in the land of Egypt, to Pharaoh, and to all his servants, and to all his land;

מצ פסוקיס 12 וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל׃
וּלְכָל יְדָא תַּקִּיפְתָּא וּלְכָל חֲזָנָא רַבָּא דַּעֲבַד מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל׃
12 and in all the mighty hand, and in all the great terror, which Moses wrought in the sight of all Israel.

The Haftara is Joshua 1:1 – 1:18 on page 765. Sepharadim read Joshua 1:1 – 1:9.

חזק חזק ונתחזק

מלפני ששמה לא תעבור, שאלולי כך, הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בה, ותלך ותגיד להם:

(5) וימת שם משה. אפשר משה מת וכתב וימת שם משה, אלא עד כאן כתב משה מכאן ואילך כתב יהושע. רבי מאיר אומר אפשר ספר התורה חסר כלום, והוא אומר לקוח את ספר התורה הזה (לעיל לא, כו), אלא הקב"ה אומר, ומשה כותב בְּדָמְע (בבא בתרא טו.): על פי ה׳. בנשיקה (שם יז.):

(6) ויקבור אותו. הקב"ה בכבודו (סוטה יד.). רבי שמעאל אומר הוא קבר את עצמו, וזה הוא אחד משלשה אתין שהיה רבי ישמעאל דורש כן, וכיוצא בו בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא אוֹתוֹ (במדבר ו, יג), הוא מביא את עצמו, כיוצא בו וְהִשְׁלִיכוּ אוֹסָם עָוֹן אַשְׁמָה (ויקרא כב, טז), וכי אחרים משליכים אותם, אלא הם משליכים את עצמם: מול בית פעור. קברו היה מוכן שם מששת ימי בראשית לכפר על מעשה פעור (שם), וזה אחד מן הדברים שנברא בערב שבת בין השמשות (אבות פ"ה מ"ו):

(7) לא כהתה עינו. אף משמת: ולא נס לחה. למלוחית שבו, לא שלט בו רקבון ולא נהפך תואר פניו:

(8) בני ישראל. הזכריס, אבל בתהרן, מתוך שהיה רודף שלום ורותן שלום בין איש לרעהו ובין אשה לבעלה, נאמר כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל (במדבר כ, כט), זכריס ונקבות:

(10) אשר ידעו ה׳ פנים אל פנים. שהיה לבו גס בו ומדבר אליו בכל עת שרוצה, כענין שנאמר וְעַתָּה אֶלֶּה אֶל ה׳ (שמות לב, ל), עִמְּדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה יְצַוֶּה ה׳ לָכֶם (במדבר ט, ח):

(12) ולכל היד החזקה. שקבל את התורה בלוחות בידיו: ולכל המורא הגדול. נסים וגבורות שבמדבר הגדול והנורא: לעיני כל ישראל. שנאמו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם (דברים ט, יז), והסכימה דעת הקב"ה לדעתו, שנאמר אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ (שמות לד, א), יישר כחך ששברת (שבת פז):

שירת הים ועשרת הדברות

שירת הים

אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ
לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס
וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי
לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי
אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה
שְׁמוֹ: מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר
שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף: תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־
אָבֶן: יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַכֹּחַ יְמִינְךָ
יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב: וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס
קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ: וּבְרוּחַ
אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד
נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם: אָמַר
אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ
נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: נָשַׁפְתָּ
בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם
אַדִּירִים: מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי
כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה
פֶלֶא: נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ: נָחִיתָ
בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעֻזְּךָ אֶל־נְוֵה
קָדְשֶׁךָ: שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל
אָחַז יֹשְׁבֵי פְלֶשֶׁת: אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי
אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יְאֲחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ
כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן: תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה
וָפַחַד בִּגֹדֶל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָאֶבֶן עַד־
יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ
קָנִיתָ: תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן
לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ
יָדֶיךָ: יְהוָה ׀ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: כִּי
בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם
אֶת־מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם:

עשרת הדברות בטעם עליון

אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ לֹא יִהְיֶה־לְּךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי לֹא תַעֲשֶׂה־לְּךָ
פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ׃ לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם
כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי׃ וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי
וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי׃ (ס) לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא׃ (פ)
זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃ וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה
כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃ כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם
וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ׃(ס) כַּבֵּד
אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכֻיוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ (ס) לֹא תִּרְצָח׃ (ס) לֹא תִּנְאָף׃
(ס) לֹא תִּגְנֹב׃ (ס) לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר׃ (ס) לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ לֹא־תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ
וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ׃ (פ)

הפטרות

הפטרת בראשית

The Haftara is Isaiah 42:5 – 43:10. On Erev Rosh Ḥodesh, some read the Haftara on page 768, while some read the Parsha's Haftara even on Erev Rosh Ḥodesh.

כֹּה־אָמַר הָאֵל ׀ יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם רֹקַע הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ׃	XLII:5	Thus saith God the Lord, He that created the heavens, and stretched them forth, He that spread forth the earth and that which cometh out of it, He that giveth breath unto the people upon it, And spirit to them that walk therein:
אֲנִי יְהוָה קְרָאתִיךָ בְצֶדֶק וְאַחֲזִיק בְּיָדֶךָ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְאוֹר גּוֹיִם׃	6	I the Lord have called thee in righteousness, And have taken hold of thy hand, And kept thee, and set thee for a covenant of the people, For a light of the nations;
לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר מִבֵּית כֶּלֶא יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ׃	7	To open the blind eyes, To bring out the prisoners from the dungeon, And them that sit in darkness out of the prison-house.
אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים׃	8	I am the Lord, that is My name; And My glory will I not give to another, Neither My praise to graven images.
הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה־בָּאוּ וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם׃ (פ)	9	Behold, the former things are come to pass, And new things do I declare; Before they spring forth I tell you of them.
שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ אִיִּים וְיֹשְׁבֵיהֶם׃	10	Sing unto the Lord a new song, And His praise from the end of the earth; Ye that go down to the sea, and all that is therein, The isles, and the inhabitants thereof.
יִשְּׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ׃	11	Let the wilderness and the cities thereof lift up their voice, The villages that Kedar doth inhabit; Let the inhabitants of Sela exult, Let them shout from the top of the mountains.
יָשִׂימוּ לַיהוָה כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִיִּים יַגִּידוּ׃	12	Let them give glory unto the Lord, And declare His praise in the islands.
יְהוָה כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף־יַצְרִיחַ עַל־אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר׃ (ס)	13	The Lord will go forth as a mighty man, He will stir up jealousy like a man of war; He will cry, yea, He will shout aloud, He will prove Himself mighty against His enemies.
הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפָּק כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד׃	14	I have long time held My peace, I have been still, and refrained Myself; Now will I cry like a travailing woman, Gasping and panting at once.
אַחֲרִיב הָרִים וּגְבָעוֹת וְכָל־עֶשְׂבָּם אוֹבִישׁ וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ׃	15	I will make waste mountains and hills, And dry up all their herbs; And I will make the rivers islands, And will dry up the pools.
וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדָעוּ בִּנְתִיבוֹת לֹא־יָדְעוּ אַדְרִיכֵם אָשִׂים מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִם וְלֹא עֲזַבְתִּים׃	16	And I will bring the blind by a way that they knew not, In paths that they knew not will I lead them; I will make darkness light before them, and rugged places plain. These things will I do, And I will not leave them undone.
נָסֹגוּ אָחוֹר יֵבֹשׁוּ בֹשֶׁת הַבֹּטְחִים בַּפֶּסֶל הָאֹמְרִים לְמַסֵּכָה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ׃ (פ)	17	They shall be turned back, greatly ashamed, That trust in graven images, That say unto molten images: 'Ye are our gods.'
הַחֵרְשִׁים שְׁמָעוּ וְהַעִוְרִים הַבִּיטוּ לִרְאוֹת׃	18	Hear, ye deaf, And look, ye blind, that ye may see.
מִי עִוֵּר כִּי אִם־עַבְדִּי וְחֵרֵשׁ כְּמַלְאָכִי אֶשְׁלָח מִי עִוֵּר כִּמְשֻׁלָּם וְעִוֵּר כְּעֶבֶד יְהוָה׃	19	Who is blind, but My servant? Or deaf, as My messenger that I send? Who is blind as he that is wholehearted, And blind as the Lord's servant?
(כ׳ ראית)[ק׳ רָאוֹת] רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמֹר פָּקוֹחַ אָזְנַיִם וְלֹא יִשְׁמָע׃	20	Seeing many things, thou observest not; Opening the ears, he heareth not.
יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיַּאְדִּיר׃	21	The Lord was pleased, for His righteousness' sake, To make the teaching great and glorious.

22 וְהוּא֙ עַם־בָּזֻ֔ז וְשָׁסוּ֖י הָפֵ֣חַ בַּחוּרִ֑ים כֻּלָּ֗ם וּבְבָתֵּ֤י כְלָאִים֙ הָחְבָּ֔אוּ הָי֥וּ לָבַ֖ז וְאֵ֣ין מַצִּ֑יל מְשִׁסָּ֤ה וְאֵין־אֹמֵ֙ר֙ הָשֵׁ֔ב׃

23 מִי־בָכֶ֥ם יַאֲזִ֖ין זֹ֑את יַקְשֵׁ֥ב וְיִשְׁמַ֖ע לְאָחֹֽר׃

24 מִי־נָתַ֥ן (כ׳ למשוסה)[ק׳ לִמְשִׁסָּ֖ה] יַעֲקֹ֑ב וְיִשְׂרָאֵל֙ לְבֹזְזִ֔ים הֲלֹ֥א יְהוָ֖ה זֶ֣ו חָטָ֑אנוּ לוֹ֙ וְלֹ֣א אָבָ֔וּ בִּדְרָכָ֖יו הָלֹ֑וךְ וְלֹ֥א שָׁמְע֖וּ בְּתוֹרָתֽוֹ׃

25 וַיִּשְׁפֹּךְ֩ עָלָ֨יו חֲמָ֜ה אַפּ֗וֹ וַעֲזוּז֙ מִלְחָמָ֔ה וַתְּלַהֲטֵ֖הוּ מִסָּבִ֑יב וְלֹ֣א יָדָ֔ע וַתִּבְעַר־בּ֖וֹ וְלֹא־יָשִׂ֥ים עַל־לֵֽב׃

XLIII:1 וְעַתָּ֣ה כֹֽה־אָמַ֤ר יְהוָה֙ בֹּרַאֲךָ֣ יַעֲקֹ֔ב וְיֹצֶרְךָ֖ יִשְׂרָאֵ֑ל אַל־תִּירָא֙ כִּֽי־גְאַלְתִּ֣יךָ קָרָ֔אתִי בְּשִׁמְךָ֖ לִי־אָֽתָּה׃

2 כִּֽי־תַעֲבֹ֣ר בַּמַּ֔יִם אִתְּךָ֖־אָנִ֑י וּבַנְּהָרוֹת֙ לֹ֣א יִשְׁטְפ֔וּךָ כִּֽי־תֵלֵ֣ךְ בְּמוֹ־אֵ֔שׁ לֹ֥א תִכָּוֶ֖ה וְלֶהָבָ֑ה לֹ֥א תִבְעַר־בָּֽךְ׃

3 כִּ֣י אֲנִ֔י יְהוָ֖ה אֱלֹהֶ֑יךָ קְדוֹשׁ֙ יִשְׂרָאֵ֔ל מוֹשִׁיעֶ֖ךָ נָתַ֣תִּי כָפְרְךָ֑ מִצְרַ֤יִם כּוּשׁ֙ וּסְבָ֔א תַּחְתֶּֽיךָ׃

4 מֵאֲשֶׁ֥ר יָקַרְתָּ֖ בְּעֵינַ֑י נִכְבַּדְתָּ֤ וַאֲנִי֙ אֲהַבְתִּ֔יךָ וְאֶתֵּ֥ן אָדָ֖ם תַּחְתֶּֽיךָ וּלְאֻמִּ֥ים תַּ֖חַת נַפְשֶֽׁךָ׃

5 אַל־תִּירָ֣א כִּֽי־אִתְּךָ֔־אָנִ֑י מִמִּזְרָ֤ח אָבִיא֙ זַרְעֶ֔ךָ וּמִמַּעֲרָ֖ב אֲקַבְּצֶֽךָּ׃

6 אֹמַ֣ר לַצָּפוֹן֮ תֵּ֣נִי וּלְתֵימָן֒ אַל־תִּכְלָ֔אִי הָבִ֖יאִי בָנַ֑י מֵרָח֙וֹק וּבְנוֹתַ֔י מִקְצֵ֥ה הָאָֽרֶץ׃

7 כֹּ֚ל הַנִּקְרָ֣א בִשְׁמִ֔י וְלִכְבוֹדִ֖י בְּרָאתִ֑יו יְצַרְתִּ֥יו אַף־עֲשִׂיתִֽיו׃

8 הוֹצִ֣יא עַם־עִ֔וֵּר וְעֵינַ֖יִם יֵ֑שׁ וְחֵרְשִׁ֥ים וְאָזְנַ֖יִם לָֽמוֹ׃

9 כָּל־הַגּוֹיִ֥ם נִקְבְּצ֖וּ יַחְדָּ֑ו וְיֵאָסְפ֣וּ לְאֻמִּ֔ים מִֽי בָהֶ֖ם יַגִּ֣יד זֹ֑את וְרִאשֹׁנ֣וֹת יַשְׁמִיעֻ֔נוּ יִתְּנ֥וּ עֵדֵיהֶ֖ם וְיִצְדָּ֑קוּ וְיִשְׁמְע֖וּ וְיֹאמְר֥וּ אֱֽמֶת׃

10 אַתֶּ֤ם עֵדַ֙י֙ נְאֻם־יְהוָ֔ה וְעַבְדִּ֖י אֲשֶׁ֣ר בָּחָ֑רְתִּי לְמַ֣עַן תֵּדְע֗וּ וְתַאֲמִינוּ֙ לִ֔י וְתָבִ֖ינוּ כִּֽי־אֲנִ֣י הוּא֔ לְפָנַ֥י לֹא־נוֹצַ֖ר אֵ֑ל וְאַחֲרַ֖י לֹ֥א יִהְיֶֽה׃ (ס)

But this is a people robbed and spoiled, They are all of them snared in holes, And they are hid in prison-houses; They are for a prey, and none delivereth, For a spoil, and none saith: 'Restore.'

Who among you will give ear to this? Who will hearken and hear for the time to come?

Who gave Jacob for a spoil, and Israel to the robbers? Did not the Lord? He against whom we have sinned, And in whose ways they would not walk, Neither were they obedient unto His law.

Therefore He poured upon him the fury of His anger, And the strength of battle; And it set him on fire round about, yet he knew not, And it burned him, yet he laid it not to heart.

But now thus saith the Lord that created thee, O Jacob, And He that formed thee, O Israel: Fear not, for I have redeemed thee, I have called thee by thy name, thou art Mine.

When thou passest through the waters, I will be with thee, And through the rivers, they shall not overflow thee; When thou walkest through the fire, thou shalt not be burned, Neither shall the flame kindle upon thee.

For I am the Lord thy God, The Holy One of Israel, thy Saviour; I have given Egypt as thy ransom, Ethiopia and Seba for thee.

Since thou art precious in My sight, and honourable, and I have loved thee; Therefore will I give men for thee, And peoples for thy life.

Fear not, for I am with thee; I will bring thy seed from the east, And gather thee from the west;

I will say to the north: 'Give up', And to the south: 'Keep not back, bring My sons from far, and My daughters from the end of the earth;

Every one that is called by My name, and whom I have created for My glory, I have formed him, yea, I have made him.'

The blind people that have eyes shall be brought forth, and the deaf that have ears.

All the nations are gathered together, and the peoples are assembled; who among them can declare this, And announce to us former things? Let them bring their witnesses, that they may be justified; And let them hear, and say: 'It is truth.'

Ye are My witnesses, saith the Lord, and My servant whom I have chosen; that ye may know and believe Me, and understand That I am He; before Me there was no God formed, neither shall any be after Me.

הפטרת נח

The Haftara is Isaiah 54:1 – 55:5. On Rosh Ḥodesh, read the Maftir and Haftara on page 526.

LIV:1 רָנִּי֙ עֲקָרָ֔ה לֹ֥א יָלָ֖דָה פִּצְחִ֣י רִנָּ֑ה וְצַהֲלִ֗י לֹא־חָ֤לָה כִּֽי־רַבִּים֙ בְּנֵי־שוֹמֵמָ֔ה מִבְּנֵ֥י בְעוּלָ֖ה אָמַ֥ר יְהוָֽה׃

2 הַרְחִיבִ֞י מְק֣וֹם אָהֳלֶ֗ךָ וִֽירִיעֹ֤ת מִשְׁכְּנוֹתַ֙יִךְ֙ יַטּ֔וּ אַל־תַּחְשֹׂ֖כִי הַאֲרִ֑יכִי מֵיתָרַ֖יִךְ וִיתֵדֹתַ֥יִךְ חַזֵּֽקִי׃

Sing, O barren, thou that didst not bear, Break forth into singing, and cry aloud, thou that didst not travail; For more are the children of the desolate Than the children of the married wife, saith the Lord.

Enlarge the place of thy tent, And let them stretch forth the curtains of thy habitations, spare not; Lengthen thy cords, and strengthen thy stakes.

3 כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאוֹל תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ׃

For thou shalt spread abroad on the right hand and on the left; And thy seed shall possess the nations, And make the desolate cities to be inhabited.

4 אַל־תִּירְאִי כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד׃

Fear not, for thou shalt not be ashamed. Neither be thou confounded, for thou shalt not be put to shame; For thou shalt forget the shame of thy youth, And the reproach of thy widowhood shalt thou remember no more.

5 כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא׃

For thy Maker is thy husband, The LORD of hosts is His name; And the Holy One of Israel is thy Redeemer, The God of the whole earth shall He be called.

6 כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ׃

For the LORD hath called thee As a wife forsaken and grieved in spirit; And a wife of youth, can she be rejected? Saith thy God.

7 בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ׃

For a small moment have I forsaken thee; But with great compassion will I gather thee.

8 בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה׃ (ס)

In a little wrath I hid My face from thee for a moment; But with everlasting kindness will I have compassion on thee, Saith the LORD thy Redeemer.

9 כִּי־מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר־בָּךְ׃

For this is as the waters of Noah unto Me; for as I have sworn that the waters of Noah should no more go over the earth, so have I sworn that I would not be wroth with thee, nor rebuke thee.

10 כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמּוֹטֶנָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה׃ (ס)

For the mountains may depart, and the hills be removed; but My kindness shall not depart from thee, neither shall My covenant of peace be removed, saith the LORD that hath compassion on thee.

11 עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים׃

O thou afflicted, tossed with tempest, and not comforted, behold, I will set thy stones in fair colours, And lay thy foundations with sapphires.

12 וְשַׂמְתִּי כִּדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל־גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי־חֵפֶץ׃

And I will make thy pinnacles of rubies, and thy gates of carbuncles, and all thy border of precious stones.

13 וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ׃

And all thy children shall be taught of the LORD; and great shall be the peace of thy children.

14 בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמְּחִתָּה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ׃

In righteousness shalt thou be established; be thou far from oppression, for thou shalt not fear, And from ruin, for it shall not come near thee.

15 הֵן גּוֹר יָגוּר אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי־גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל׃

Behold, they may gather together, but not by Me; Whosoever shall gather together against thee shall fall because of thee.

16 (כ׳ הן)[ק׳ הִנֵּה] אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל׃

Behold, I have created the smith That bloweth the fire of coals, And bringeth forth a weapon for his work; And I have created the waster to destroy.

17 כָּל־כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה׃ (ס)

No weapon that is formed against thee shall prosper; And every tongue that shall rise against thee in judgment thou shalt condemn. This is the heritage of the servants of the LORD, And their due reward from Me, saith the LORD.

LV:1 הוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כָּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב׃

Ho, every one that thirsteth, come ye for water, And he that hath no money; Come ye, buy, and eat; Yea, come, buy wine and milk Without money and without price.

2 לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם וִיגִיעֲכֶם בְּלוֹא לְשָׂבְעָה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם׃

Wherefore do ye spend money for that which is not bread? And your gain for that which satisfieth not? Hearken diligently unto Me, and eat ye that which is good, And let your soul delight itself in fatness.

3 הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים׃

Incline your ear, and come unto Me; Hear, and your soul shall live; And I will make an everlasting covenant with you, Even the sure mercies of David.

4 הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים׃

Behold, I have given him for a witness to the peoples, A prince and commander to the peoples.

הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא־יְדָעוּךָ אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרֶךָ׃ (ס)	5	Behold, thou shalt call a nation that thou knowest not, And a nation that knew not thee shall run unto thee; Because of the LORD thy God, And for the Holy One of Israel, for He hath glorified thee.

הפטרת לך לך

The Haftara is Isaiah 40:27 – 41:16.

לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתְּרָה דַרְכִּי מֵיהוָה וּמֵאֱלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר׃	XL:27	Why sayest thou, O Jacob, and speakest, O Israel: 'My way is hid from the LORD, and my right is passed over from my God'?
הֲלֹוא יָדַעְתָּ אִם־לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם ׀ יְהוָה בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ׃	28	Hast thou not known? hast thou not heard That the everlasting God, the LORD, The Creator of the ends of the earth, Fainteth not, neither is weary? His discernment is past searching out.
נֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ וּלְאֵין אוֹנִים עָצְמָה יַרְבֶּה׃	29	He giveth power to the faint; And to him that hath no might He increaseth strength.
וְיִעֲפוּ נְעָרִים וְיִגָּעוּ וּבַחוּרִים כָּשׁוֹל יִכָּשֵׁלוּ׃	30	Even the youths shall faint and be weary, And the young men shall utterly fall;
וְקוֵי יְהוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ׃ (ס)	31	But they that wait for the LORD shall renew their strength; They shall mount up with wings as eagles; They shall run, and not be weary; They shall walk, and not faint.
הַחֲרִישוּ אֵלַי אִיִּים וּלְאֻמִּים יַחֲלִיפוּ כֹחַ יִגְּשׁוּ אָז יְדַבֵּרוּ יַחְדָּו לַמִּשְׁפָּט נִקְרָבָה׃	XLI:1	Keep silence before Me, O islands, And let the peoples renew their strength; Let them draw near, then let them speak; Let us come near together to judgment.
מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו גוֹיִם וּמְלָכִים יֹרִיד יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ כְּקַשׁ נִדָּף קַשְׁתּוֹ׃	2	Who hath raised up one from the east, At whose steps victory attendeth? He giveth nations before him, And maketh him rule over kings; His sword maketh them as the dust, His bow as the driven stubble.
יִרְדְּפֵם יַעֲבוֹר שָׁלוֹם אֹרַח בְּרַגְלָיו לֹא יָבוֹא׃	3	He pursueth them, and passeth on safely; The way with his feet he treadeth not.
מִי־פָעַל וְעָשָׂה קֹרֵא הַדֹּרוֹת מֵרֹאשׁ אֲנִי יְהוָה רִאשׁוֹן וְאֶת־אַחֲרֹנִים אֲנִי־הוּא׃	4	Who hath wrought and done it? He that called the generations from the beginning. I, the LORD, who am the first, And with the last am the same.
רָאוּ אִיִּים וְיִרָּאוּ קְצוֹת הָאָרֶץ יֶחֱרָדוּ קָרְבוּ וַיֶּאֱתָיוּן׃	5	The isles saw, and feared; The ends of the earth trembled; They drew near, and came.
אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעְזֹרוּ וּלְאָחִיו יֹאמַר חֲזָק׃	6	They helped every one his neighbour; And every one said to his brother: 'Be of good courage.'
וַיְחַזֵּק חָרָשׁ אֶת־צֹרֵף מַחֲלִיק פַּטִּישׁ אֶת־הַוֹּלֵם פָּעַם אֹמֵר לַדֶּבֶק טוֹב הוּא וַיְחַזְּקֵהוּ בְמַסְמְרִים לֹא יִמּוֹט׃ (ס)	7	So the carpenter encouraged the goldsmith, And he that smooteth with the hammer him that smiteth the anvil, Saying of the soldering: 'It is good'; And he fastened it with nails, that it should not be moved.
וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי׃	8	But thou, Israel, My servant, Jacob whom I have chosen, The seed of Abraham My friend;
אֲשֶׁר הֶחֱזַקְתִּיךָ מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיהָ קְרָאתִיךָ וָאֹמַר לְךָ עַבְדִּי־אַתָּה בְּחַרְתִּיךָ וְלֹא מְאַסְתִּיךָ׃	9	Thou whom I have taken hold of from the ends of the earth, And called thee from the uttermost parts thereof, And said unto thee: 'Thou art My servant, I have chosen thee and not cast thee away';
אַל־תִּירָא כִּי עִמְּךָ־אָנִי אַל־תִּשְׁתָּע כִּי־אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אִמַּצְתִּיךָ אַף־עֲזַרְתִּיךָ אַף־תְּמַכְתִּיךָ בִּימִין צִדְקִי׃	10	Fear thou not, for I am with thee, Be not dismayed, for I am thy God; I strengthen thee, yea, I help thee; Yea, I uphold thee with My victorious right hand.
הֵן יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ כֹּל הַנֶּחֱרִים בָּךְ יִהְיוּ כְאַיִן וְיֹאבְדוּ אַנְשֵׁי רִיבֶךָ׃	11	Behold, all they that were incensed against thee Shall be ashamed and confounded; They that strove with thee Shall be as nothing, and shall perish.
תְּבַקְשֵׁם וְלֹא תִמְצָאֵם אַנְשֵׁי מַצֻּתֶךָ יִהְיוּ כְאַיִן וּכְאֶפֶס אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֶּךָ׃	12	Thou shalt seek them, and shalt not find them, Even them that contended with thee; They that warred against thee Shall be as nothing, and as a thing of nought.

13 כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מַחֲזִיק יְמִינֶךָ הָאֹמֵר לְךָ אַל־
תִּירָא אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ׃ (ס)

14 For I the Lord thy God Hold thy right hand, Who say unto thee: 'Fear not, I help thee.'

14 אַל־תִּירְאִי תוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזַרְתִּיךְ
נְאֻם־יְהוָה וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃

14 Fear not, thou worm Jacob, And ye men of Israel; I help thee, saith the Lord, And thy Redeemer, the Holy One of Israel.

15 הִנֵּה שַׂמְתִּיךְ לְמוֹרַג חָרוּץ חָדָשׁ בַּעַל פִּיפִיּוֹת תָּדוּשׁ
הָרִים וְתָדֹק וּגְבָעוֹת כַּמֹּץ תָּשִׂים׃

15 Behold, I make thee a new threshing-sledge Having sharp teeth; Thou shalt thresh the mountains, and beat them small, And shalt make the hills as chaff.

16 תִּזְרֵם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם וּסְעָרָה תָּפִיץ אוֹתָם וְאַתָּה תָּגִיל
בַּיהוָה בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל׃ (ס)

16 Thou shalt fan them, and the wind shall carry them away, And the whirlwind shall scatter them; And thou shalt rejoice in the Lord, Thou shalt glory in the Holy One of Israel.

הפטרת וירא

The Haftara is II Kings 4:1 – 4:37.

IV:1 וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי־הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל־אֱלִישָׁע
לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה
יָרֵא אֶת־יְהוָה וְהַנֹּשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת־שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ
לַעֲבָדִים׃

IV:1 Now there cried a certain woman of the wives of the sons of the prophets unto Elisha, saying: 'Thy servant my husband is dead; and thou knowest that thy servant did fear the Lord; and the creditor is come to take unto him my two children to be bondmen.'

2 וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ הַגִּידִי לִי מַה־
יֶּשׁ־(כ׳ לכי)[ק׳ לָךְ] בַּבָּיִת וַתֹּאמֶר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֹּל
בַּבַּיִת כִּי אִם־אָסוּךְ שָׁמֶן׃

2 And Elisha said unto her: 'What shall I do for thee? tell me; what hast thou in the house?' And she said: 'Thy handmaid hath not any thing in the house, save a pot of oil.'

3 וַיֹּאמֶר לְכִי שַׁאֲלִי־לָךְ כֵּלִים מִן־הַחוּץ מֵאֵת כָּל־(כ׳
שכנכי)[ק׳ שְׁכֵנָיִךְ] כֵּלִים רֵקִים אַל־תַּמְעִיטִי׃

3 Then he said: 'Go, borrow thee vessels abroad of all thy neighbours, even empty vessels; borrow not a few.

4 וּבָאת וְסָגַרְתְּ הַדֶּלֶת בַּעֲדֵךְ וּבְעַד־בָּנַיִךְ וְיָצַקְתְּ עַל
כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא תַּסִּיעִי׃

4 And thou shalt go in, and shut the door upon thee and upon thy sons, and pour out into all those vessels; and thou shalt set aside that which is full.'

5 וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲדָהּ וּבְעַד בָּנֶיהָ הֵם
מַגִּישִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא (כ׳ מיצקת)[ק׳ מוֹצֶקֶת]׃

5 So she went from him, and shut the door upon her and upon her sons; they brought the vessels to her, and she poured out.

6 וַיְהִי כִּמְלֹאת הַכֵּלִים וַתֹּאמֶר אֶל־בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי
עוֹד כֶּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כֶּלִי וַיַּעֲמֹד הַשָּׁמֶן׃

6 And it came to pass, when the vessels were full, that she said unto her son: 'Bring me yet a vessel.' And he said unto her: 'There is not a vessel more.' And the oil stayed.

7 וַתָּבֹא וַתַּגֵּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְרִי אֶת־
הַשָּׁמֶן וְשַׁלְּמִי אֶת־(כ׳ נשיכי)[ק׳ נִשְׁיֵךְ] וְאַתְּ (כ׳
בניכי)[ק׳ וּבָנַיִךְ] תִּחְיִי בַּנּוֹתָר׃ (פ)

7 Then she came and told the man of God. And he said: 'Go, sell the oil, and pay thy debt, and live thou and thy sons of the rest.'

8 וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל־שׁוּנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה
וַתַּחֲזֵק־בּוֹ לֶאֱכָל־לָחֶם וַיְהִי מִדֵּי עָבְרוֹ יָסֹר שָׁמָּה
לֶאֱכָל־לָחֶם׃

8 And it fell on a day, that Elisha passed to Shunem, where was a great woman; and she constrained him to eat bread. And so it was, that as oft as he passed by, he turned in thither to eat bread.

9 וַתֹּאמֶר אֶל־אִישָׁהּ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים
קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד׃

9 And she said unto her husband: 'Behold now, I perceive that this is a holy man of God, that passeth by us continually.

10 נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלִיַּת־קִיר קְטַנָּה וְנָשִׂים לוֹ שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן
וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה׃

10 Let us make, I pray thee, a little chamber on the roof; and let us set for him there a bed, and a table, and a stool, and a candlestick; and it shall be, when he cometh to us, that he shall turn in thither.'

11 וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה וַיָּסַר אֶל־הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב־שָׁמָּה׃

11 And it fell on a day, that he came thither, and he turned into the upper chamber and lay there.

12 וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוּנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָא־לָהּ וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו׃

13 וַיֹּאמֶר לוֹ אֱמָר־נָא אֵלֶיהָ הִנֵּה חָרַדְתְּ ׀ אֵלֵינוּ אֶת־כָּל־הַחֲרָדָה הַזֹּאת מֶה לַעֲשׂוֹת לָךְ הֲיֵשׁ לְדַבֵּר־לָךְ אֶל־הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל־שַׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אָנֹכִי יֹשֶׁבֶת׃

14 וַיֹּאמֶר וּמֶה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי אֲבָל בֵּן אֵין־לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן׃

15 וַיֹּאמֶר קְרָא־לָהּ וַיִּקְרָא־לָהּ וַתַּעֲמֹד בַּפֶּתַח׃

16 וַיֹּאמֶר לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה (כ׳ אתי)[ק׳ אַתְּ] חֹבֶקֶת בֵּן וַתֹּאמֶר אַל־אֲדֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל־תְּכַזֵּב בִּשְׁפִחָתֶךָ׃

17 וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע׃

18 וַיִּגְדַּל הַיָּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל־אָבִיו אֶל־הַקֹּצְרִים׃

19 וַיֹּאמֶר אֶל־אָבִיו רֹאשִׁי רֹאשִׁי ׀ וַיֹּאמֶר אֶל־הַנַּעַר שָׂאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ׃

20 וַיִּשָּׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עַל־בִּרְכֶּיהָ עַד־הַצָּהֳרַיִם וַיָּמֹת׃

21 וַתַּעַל וַתַּשְׁכִּבֵהוּ עַל־מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא׃

22 וַתִּקְרָא אֶל־אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שִׁלְחָה נָא לִי אֶחָד מִן־הַנְּעָרִים וְאַתֹּן הָאֲתֹנוֹת וְאָרוּצָה עַד־אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה׃

23 וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ (כ׳ אתי)[ק׳ אַתְּ] (כ׳ הלכתי)[ק׳ הֹלֶכֶת] אֵלָיו הַיּוֹם לֹא־חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם׃

24 וַתַּחֲבֹשׁ הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר אֶל־נַעֲרָהּ נְהַג וָלֵךְ אַל־תַּעֲצָר־לִי לִרְכֹּב כִּי אִם־אָמַרְתִּי לָךְ׃

25 וַתֵּלֶךְ וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי כִּרְאוֹת אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֹתָהּ מִנֶּגֶד וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ הִנֵּה הַשּׁוּנַמִּית הַלָּז׃

26 עַתָּה רוּץ־נָא לִקְרָאתָהּ וֱאֱמָר־לָהּ הֲשָׁלוֹם לָךְ הֲשָׁלוֹם לְאִישֵׁךְ הֲשָׁלוֹם לַיָּלֶד וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם׃

27 וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הָהָר וַתַּחֲזֵק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גֵּיחֲזִי לְהָדְפָהּ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְפֵּה־לָהּ כִּי־נַפְשָׁהּ מָרָה־לָּהּ וַיהוָה הֶעְלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי׃

28 וַתֹּאמֶר הֲשָׁאַלְתִּי בֵן מֵאֵת אֲדֹנִי הֲלֹא אָמַרְתִּי לֹא תַשְׁלֶה אֹתִי׃

12 And he said to Gehazi his servant: ‘Call this Shunammite.’ And when he had called her, she stood before him.

13 And he said unto him: ‘Say now unto her: Behold, thou hast been careful for us with all this care; what is to be done for thee? wouldest thou be spoken for to the king, or to the captain of the host?’ And she answered: ‘I dwell among mine own people.’

14 And he said: ‘What then is to be done for her?’ And Gehazi answered: ‘Verily she hath no son, and her husband is old.’

15 And he said: ‘Call her.’ And when he had called her, she stood in the door.

16 And he said: ‘At this season, when the time cometh round, thou shalt embrace a son.’ And she said: ‘Nay, my lord, thou man of God, do not lie unto thy handmaid.’

17 And the woman conceived, and bore a son at that season, when the time came round, as Elisha had said unto her.

18 And when the child was grown, it fell on a day, that he went out to his father to the reapers.

19 And he said unto his father: ‘My head, my head.’ And he said to his servant: ‘Carry him to his mother.’

20 And when he had taken him, and brought him to his mother, he sat on her knees till noon, and then died.

21 And she went up, and laid him on the bed of the man of God, and shut the door upon him, and went out.

22 And she called unto her husband, and said: ‘Send me, I pray thee, one of the servants, and one of the asses, that I may run to the man of God, and come back.’

23 And he said: Wherefore wilt thou go to him today? it is neither new moon nor sabbath.’ And she said: ‘It shall be well.’

24 Then she saddled an ass, and said to her servant: ‘Drive, and go forward; slacken me not the riding, except I bid thee.’

25 So she went, and came unto the man of God to mount Carmel. And it came to pass, when the man of God saw her afar off, that he said to Gehazi his servant: ‘Behold, yonder is that Shunammite.

26 Run, I pray thee, now to meet her, and say unto her: Is it well with thee? is it well with thy husband? is it well with the child?’ And she answered: ‘It is well.’

27 And when she came to the man of God to the hill, she caught hold of his feet. And Gehazi came near to thrust her away; but the man of God said: ‘Let her alone; for her soul is bitter within her; and the Lord hath hid it from me, and hath not told Me.’

28 Then she said: ‘Did I desire a son of my lord? did I not say: Do not deceive me?’

29 וַיֹּאמֶר לְגֵיחֲזִי חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי בְיָדְךָ וָלֵךְ׃
כִּי־תִמְצָא אִישׁ לֹא תְבָרְכֶנּוּ וְכִי־יְבָרֶכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ
וְשַׂמְתָּ מִשְׁעַנְתִּי עַל־פְּנֵי הַנָּעַר׃

Then he said to Gehazi: 'Gird up thy loins, and take my staff in thy hand, and go thy way; if thou meet any man, salute him not; and if any salute thee, answer him not; and lay my staff upon the face of the child.'

30 וַתֹּאמֶר אֵם הַנַּעַר חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשְׁךָ אִם־אֶעֱזָבֶךָ
וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ׃

And the mother of the child said: 'As the Lord liveth, and as thy soul liveth, I will not leave thee.' And he arose, and followed her.

31 וְגֵחֲזִי עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּשְׁעֶנֶת עַל־פְּנֵי הַנַּעַר
וְאֵין קוֹל וְאַיִן קָשֶׁב וַיָּשָׁב לִקְרָאתוֹ וַיַּגֶּד־לוֹ לֵאמֹר לֹא
הֵקִיץ הַנָּעַר׃

And Gehazi passed on before them, and laid the staff upon the face of the child; but there was neither voice, nor hearing. Wherefore he returned to meet him, and told him, saying: 'The child is not awaked.'

32 וַיָּבֹא אֱלִישָׁע הַבָּיְתָה וְהִנֵּה הַנַּעַר מֵת מֻשְׁכָּב עַל־
מִטָּתוֹ׃

And when Elisha was come into the house, behold, the child was dead, and laid upon his bed.

33 וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה׃

He went in therefore, and shut the door upon them twain, and prayed unto the Lord.

34 וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיָּשֶׂם פִּיו עַל־פִּיו וְעֵינָיו עַל־
עֵינָיו וְכַפָּיו עַל־כַּפָּיו וַיִּגְהַר עָלָיו וַיֵּחַם בְּשַׂר הַיָּלֶד׃

And he went up, and lay upon the child, and put his mouth upon his mouth, and his eyes upon his eyes, and his hands upon his hands; and he stretched himself upon him; and the flesh of the child waxed warm.

35 וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר
עָלָיו וַיְזוֹרֵר הַנַּעַר עַד־שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנַּעַר אֶת־
עֵינָיו׃

Then he returned, and walked in the house once to and fro; and went up, and stretched himself upon him; and the child sneezed seven times, and the child opened his eyes.

36 וַיִּקְרָא אֶל־גֵּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל־הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת
וַיִּקְרָאֶהָ וַתָּבֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְנֵךְ׃

And he called Gehazi, and said: 'Call this Shunammite.' So he called her. And when she was come in unto him, he said: 'Take up thy son.'

37 וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ
וַתֵּצֵא׃ (פ)

Then she went in, and fell at his feet, and bowed down to the ground; and she took up her son, and went out.

הפטרת חיי שרה

The Haftara is I Kings 1:1 – 1:31.

I:1 וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יִחַם
לוֹ׃

Now King David was old and stricken in years; and they covered him with clothes, but he could get no heat.

2 וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְשׁוּ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה
וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי־לוֹ סֹכֶנֶת וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ
וְחַם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ׃

Wherefore his servants said unto him: 'Let there be sought for my lord the king a young virgin; and let her stand before the king, and be a companion unto him; and let her lie in thy bosom, that my lord the king may get heat.'

3 וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת־
אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ׃

So they sought for a fair damsel throughout all the borders of Israel, and found Abishag the Shunammite, and brought her to the king.

4 וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד־מְאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת וַתְּשָׁרְתֵהוּ
וְהַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעָהּ׃

And the damsel was very fair; and she became a companion unto the king, and ministered to him; but the king knew her not.

5 וַאֲדֹנִיָּה בֶן־חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ
רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו׃

Now Adonijah the son of Haggith exalted himself, saying: 'I will be king'; and he prepared him chariots and horsemen, and fifty men to run before him.

6 וְלֹא־עֲצָבוֹ אָבִיו מִיָּמָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ וְגַם־
הוּא טוֹב־תֹּאַר מְאֹד וְאֹתוֹ יָלְדָה אַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם׃

And his father had not grieved him all his life in saying: 'Why hast thou done so?' and he was also a very goodly man; and he was born after Absalom.

7 וַיִּהְיוּ דְבָרָיו עִם יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וְעִם אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן
וַיַּעְזְרוּ אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה׃

And he conferred with Joab the son of Zeruiah, and with Abiathar the priest; and they following Adonijah helped him.

8 וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְנָתָן הַנָּבִיא וְשִׁמְעִי
וְרֵעִי וְהַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד לֹא הָיוּ עִם־אֲדֹנִיָּהוּ׃

9 וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא עִם אֶבֶן הַזֹּחֶלֶת
אֲשֶׁר־אֵצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־אֶחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ
וּלְכָל־אַנְשֵׁי יְהוּדָה עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ׃

10 וְאֶת־נָתָן הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ וְאֶת־הַגִּבּוֹרִים וְאֶת־שְׁלֹמֹה
אָחִיו לֹא קָרָא׃

11 וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־בַּת־שֶׁבַע אֵם־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר הֲלוֹא
שָׁמַעַתְּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן־חַגִּית וַאֲדֹנֵינוּ דָוִד לֹא יָדָע׃

12 וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֵךְ נָא עֵצָה וּמַלְטִי אֶת־נַפְשֵׁךְ וְאֶת־נֶפֶשׁ
בְּנֵךְ שְׁלֹמֹה׃

13 לְכִי וּבֹאִי אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו הֲלֹא־אַתָּה
אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲמָתְךָ לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ
יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי וּמַדּוּעַ מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ׃

14 הִנֵּה עוֹדֶךָּ מְדַבֶּרֶת שָׁם עִם־הַמֶּלֶךְ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרַיִךְ
וּמִלֵּאתִי אֶת־דְּבָרָיִךְ׃

15 וַתָּבֹא בַת־שֶׁבַע אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחֲדָרָה וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד
וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית מְשָׁרֵת אֶת־הַמֶּלֶךְ׃

16 וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־
לָּךְ׃

17 וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה אֱלֹהֶיךָ לַאֲמָתֶךָ
כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי׃

18 וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנִיָּה מָלָךְ וְעַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לֹא יָדַעְתָּ׃

19 וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב (פ) וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי
הַמֶּלֶךְ וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וּלְיוֹאָב שַׂר הַצָּבָא וְלִשְׁלֹמֹה
עַבְדְּךָ לֹא קָרָא׃

20 וְאַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ לְהַגִּיד לָהֶם
מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו׃

21 וְהָיָה כִּשְׁכַב אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנִי
שְׁלֹמֹה חַטָּאִים׃

22 וְהִנֵּה עוֹדֶנָּה מְדַבֶּרֶת עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא בָּא׃

23 וַיַּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ
וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־אַפָּיו אָרְצָה׃

24 וַיֹּאמֶר נָתָן אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַתָּה אָמַרְתָּ אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלֹךְ
אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי׃

25 כִּי יָרַד הַיּוֹם וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא
לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וְהִנָּם
אֹכְלִים וְשֹׁתִים לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ׃

8 But Zadok the priest, and Benaiah the son of Jehoiada, and Nathan the prophet, and Shimei, and Rei, and the mighty men that belonged to David, were not with Adonijah.

9 And Adonijah slew sheep and oxen and fatlings by the stone of Zoheleth, which is beside En-rogel; and he called all his brethren the king's sons, and all the men of Judah the king's servants;

10 but Nathan the prophet, and Benaiah, and the mighty men, and Solomon his brother, he called not.

11 Then Nathan spoke unto Bath-sheba the mother of Solomon, saying: 'Hast thou not heard that Adonijah the son of Haggith doth reign, and David our lord knoweth it not?

12 Now therefore come, let me, I pray thee, give thee counsel, that thou mayest save thine own life, and the life of thy son Solomon.

13 Go and get thee in unto king David, and say unto him: Didst not thou, my lord, O king, swear unto thy handmaid, saying: Assuredly Solomon thy son shall reign after me, and he shall sit upon my throne? why then doth Adonijah reign?

14 Behold, while thou yet talkest there with the king, I also will come in after thee, and confirm thy words.'

15 And Bath-sheba went in unto the king into the chamber.—Now the king was very old; and Abishag the Shunammite ministered unto the king.—

16 And Bath-sheba bowed, and prostrated herself unto the king. And the king said: 'What wouldest thou?'

17 And she said unto him: 'My lord, thou didst swear by the Lord thy God unto thy handmaid: Assuredly Solomon thy son shall reign after me, and he shall sit upon my throne.

18 And now, behold, Adonijah reigneth; and thou, my lord the king, knowest it not.

19 And he hath slain oxen and fatlings and sheep in abundance, and hath called all the sons of the king, and Abiathar, the priest, and Joab the captain of the host; but Solomon thy servant hath he not called.

20 And thou, my lord the king, the eyes of all Israel are upon thee, that thou shouldest tell them who shall sit on the throne of my lord the king after him.

21 Otherwise it will come to pass, when my lord the king shall sleep with his fathers, that I and my son Solomon shall be counted offenders.'

22 And, lo, while she yet talked with the king, Nathan the prophet came in.

23 And they told the king, saying: 'Behold Nathan the prophet.' And when he was come in before the king, he bowed down before the king with his face to the ground.

24 And Nathan said: 'My lord, O king, hast thou said: Adonijah shall reign after me, and he shall sit upon my throne?

25 For he is gone down this day, and hath slain oxen and fatlings and sheep in abundance, and hath called all the king's sons, and the captains of the host, and Abiathar the priest; and, behold, they eat and drink before him, and say: Long live king Adonijah.

26 וְלִי אֲנִי־עַבְדֶּךָ וּלְצָדֹק הַכֹּהֵן וְלִבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא׃

But me, even me thy servant, and Zadok the priest, and Benaiah the son of Jehoiada, and thy servant Solomon hath he not called.

27 אִם מֵאֵת אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ אֶת־(כ׳ עבדיך)[ק׳ עַבְדְּךָ] מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו׃ (ס)

Is this thing done by my lord the king, and thou hast not declared unto thy servant who should sit on the throne of my lord the king after him?'

28 וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמַר קְרָאוּ־לִי לְבַת־שָׁבַע וַתָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃

Then king David answered and said: 'Call me Bath-sheba.' And she came into the king's presence, and stood before the king.

29 וַיִּשְׁבַּע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמַר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־פָּדָה אֶת־נַפְשִׁי מִכָּל־צָרָה׃

And the king swore and said: 'As the Lord liveth, who hath redeemed my soul out of all adversity,

30 כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי תַּחְתָּי כֵּי כֵן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה׃

verily as I swore unto thee by the Lord, the God of Israel, saying: Assuredly Solomon thy son shall reign after me, and he shall sit upon my throne in my stead; verily so will I do this day.'

31 וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע אַפַּיִם אָרֶץ וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם׃ (פ)

Then Bath-sheba bowed with her face to the earth, and prostrated herself to the king, and said: 'Let my lord king David live for ever.'

הפטרת תולדות

The Haftara is Malachi 1:1 – 2:7. On Erev Rosh Ḥodesh, read the Haftara on page 768.

I:1 מַשָּׂא דְבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי׃

The burden of the word of the Lord to Israel by Malachi.

2 אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה אֲהַבְתָּנוּ הֲלוֹא־אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה וָאֹהַב אֶת־יַעֲקֹב׃

I have loved you, saith the Lord. Yet ye say: 'Wherein hast Thou loved us?' Was not Esau Jacob's brother? Saith the Lord; Yet I loved Jacob;

3 וְאֶת־עֵשָׂו שָׂנֵאתִי וָאָשִׂים אֶת־הָרָיו שְׁמָמָה וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְבָּר׃

But Esau I hated, And made his mountains a desolation, And gave his heritage to the jackals of the wilderness.

4 כִּי־תֹאמַר אֱדוֹם רֻשַּׁשְׁנוּ וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה חֳרָבוֹת כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ וַאֲנִי אֶהֱרוֹס וְקָרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רִשְׁעָה וְהָעָם אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה עַד־עוֹלָם׃

Whereas Edom saith: 'We are beaten down, But we will return and build the waste places'; Thus saith the Lord of hosts: They shall build, but I will throw down; And they shall be called The border of wickedness, And The people whom the Lord execrateth for ever.

5 וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדַּל יְהוָה מֵעַל לִגְבוּל יִשְׂרָאֵל׃

And your eyes shall see, And ye shall say: 'The Lord is great beyond the border of Israel.'

6 בֵּן יְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם־אָב אָנִי אַיֵּה כְבוֹדִי וְאִם־אֲדוֹנִים אָנִי אַיֵּה מוֹרָאִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה בָזִינוּ אֶת־שְׁמֶךָ׃

A son honoureth his father, And a servant his master; If then I be a father, Where is My honour? And if I be a master, Where is My fear? Saith the Lord of hosts Unto you, O priests, that despise My name. And ye say: 'Wherein have we despised Thy name?'

7 מַגִּישִׁים עַל־מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגֹאָל וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה גֵּאַלְנוּךָ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן יְהוָה נִבְזֶה הוּא׃

Ye offer polluted bread upon Mine altar. And ye say: 'Wherein have we polluted thee?' In that ye say: 'The table of the Lord is contemptible.'

8 וְכִי־תַגִּישׁוּן עִוֵּר לִזְבֹּחַ אֵין רָע וְכִי תַגִּישׁוּ פִּסֵּחַ וְחֹלֶה אֵין רָע הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ הֲיִרְצְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃

And when ye offer the blind for sacrifice, is it no evil! And when ye offer the lame and sick, is it no evil! Present it now unto thy governor; will he be pleased with thee? Or will he accept thy person? Saith the Lord of hosts.

9 וְעַתָּה חַלּוּ־נָא פְּנֵי־אֵל וְיָחֳנֵנוּ מִיֶּדְכֶם הָיְתָה זֹאת הֲיִשָּׂא מִכֶּם פָּנִים אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃

And now, I pray you, entreat the favour of God That He may be gracious unto us!— This hath been of your doing.— Will He accept any of your persons? Saith the Lord of hosts.

10 מִי גַם־בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם וְלֹא־תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם אֵין־לִי חֵפֶץ בָּכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא־אֶרְצֶה מִיֶּדְכֶם׃

Oh that there were even one among you that would shut the doors, That ye might not kindle fire on Mine altar in vain! I have no pleasure in you, Saith the Lord of hosts, Neither will I accept an offering at your hand.

11 כִּי מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וְעַד־מְבוֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם וּבְכָל־מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי וּמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי־גָדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃

For from the rising of the sun even unto the going down of the same My name is great among the nations; And in every place offerings are presented unto My name, Even pure oblations; For My name is great among the nations, Saith the Lord of hosts.

12 וְאַתֶּם מְחַלְּלִים אוֹתוֹ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן אֲדֹנָי מְגֹאָל הُוא וְנִיבוֹ נִבְזֶה אָכְלוֹ׃

But ye profane it, In that ye say: 'The table of the Lord is polluted, And the fruit thereof, even the food thereof, is contemptible.'

13 וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת־הַפִּסֵּחַ וְאֶת־הַחוֹלָה וַהֲבֵאתֶם אֶת־הַמִּנְחָה הַאֶרְצֶה אוֹתָהּ מִיֶּדְכֶם אָמַר יְהוָה׃ (ס)

Ye say also: 'Behold, what a weariness is it!' And ye have snuffed at it, Saith the Lord of hosts; And ye have brought that which was taken by violence, And the lame, and the sick; Thus ye bring the offering; Should I accept this of your hand? Saith the Lord.

14 וְאָרוּר נוֹכֵל וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנֹדֵר וְזֹבֵחַ מָשְׁחָת לַאדֹנָי כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אָנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּשְׁמִי נוֹרָא בַגּוֹיִם׃

But cursed be he that dealeth craftily, Whereas he hath in his flock a male, And voweth, and sacrificeth unto the Lord a blemished thing; For I am a great King, Saith the Lord of hosts, And My name is feared among the nations.

II:1 וְעַתָּה אֲלֵיכֶם הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים׃

And now, this commandment Is for you, O ye priests.

2 אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ וְאִם־לֹא תָשִׂימוּ עַל־לֵב לָתֵת כָּבוֹד לִשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם אֶת־הַמְּאֵרָה וְאָרוֹתִי אֶת־בִּרְכוֹתֵיכֶם וְגַם אָרוֹתִיהָ כִּי אֵינְכֶם שָׂמִים עַל־לֵב׃

If ye will not hearken, and if ye will not lay it to heart, To give glory unto My name, Saith the Lord of hosts, Then will I send the curse upon you, And I will curse your blessings; Yea, I curse them, Because ye do not lay it to heart.

3 הִנְנִי גֹעֵר לָכֶם אֶת־הַזֶּרַע וְזֵרִיתִי פֶרֶשׁ עַל־פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו׃

Behold, I will rebuke the seed for your hurt, And will spread dung upon your faces, Even the dung of your sacrifices; And ye shall be taken away unto it.

4 וִידַעְתֶּם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֵת הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת־לֵוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃

Know then that I have sent This commandment unto you, That My covenant might be with Levi, Saith the Lord of hosts.

5 בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָّלוֹם וָאֶתְּנֵם־לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת הُוא׃

My covenant was with him Of life and peace, and I gave them to him, And of fear, and he feared Me, And was afraid of My name.

6 תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא־נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן׃

The law of truth was in his mouth, And unrighteousness was not found in his lips; He walked with Me in peace and uprightness, And did turn many away from iniquity.

7 כִּי־שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְּשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ יְהוָה־צְבָאוֹת הُוא׃

For the priest's lips should keep knowledge, And they should seek the law at his mouth; For he is the messenger of the Lord of hosts.

הפטרת ויצא

The Haftara is Hosea 12:13 – 14:10.

XII:13 וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שְׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמָר׃

And Jacob fled into the field of Aram, And Israel served for a wife, And for a wife he kept sheep.

14 וּבְנָבִיא הֶעֱלָה יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם וּבְנָבִיא נִשְׁמָר׃

And by a prophet the Lord brought Israel up out of Egypt, And by a prophet was he kept.

15 הִכְעִיס אֶפְרַיִם תַּמְרוּרִים וְדָמָיו עָלָיו יִטּוֹשׁ וְחֶרְפָּתוֹ יָשִׁיב לוֹ אֲדֹנָיו׃

Ephraim hath provoked most bitterly; Therefore shall his blood be cast upon him, And his reproach shall his Lord return unto him.

כְּדַבֵּר אֶפְרַ֗יִם רְתֵּת נָשָׂא הוּא בְּיִשְׂרָאֵל וַיֶּאְשַׁם בַּבַּעַל וַיָּמֹת׃	XIII:1	When Ephraim spoke, there was trembling, He exalted himself in Israel; But when he became guilty through Baal, he died.
וְעַתָּה֙ יוֹסִ֣פוּ לַחֲטֹ֔א וַיַּעֲשׂ֥וּ לָהֶ֖ם מַסֵּכָ֑ה מִכַּסְפָּ֗ם כִּתְבוּנָם֙ עֲצַבִּ֣ים מַעֲשֵׂ֔ה חָרָשִׁ֖ים כֻּלָּ֑ה לָהֶ֗ם הֵ֚ם אֹמְרִ֔ים זֹבְחֵ֥י אָדָ֖ם עֵגְלִ֥ים יִשָּׁקוּן׃	2	And now they sin more and more, And have made them molten images of their silver, According to their own understanding, even idols, All of them the work of the craftsmen; Of them they say: 'They that sacrifice men kiss calves.'
לָכֵ֕ן יִהְי֥וּ כַֽעֲנַן־בֹּ֖קֶר וְכַטַּ֣ל מַשְׁכִּ֑ים הֹלֵ֣ךְ כְּמֹ֗ץ יְסֹעֵ֤ר מִגֹּ֙רֶן֙ וּכְעָשָׁ֔ן מֵאֲרֻבָּֽה׃	3	Therefore they shall be as the morning cloud, And as the dew that early passeth away, As the chaff that is driven with the wind out of the threshing-floor, And as the smoke out of the window.
וְאָנֹכִ֥י יְהוָ֖ה אֱלֹהֶ֑יךָ מֵאֶ֣רֶץ מִצְרָ֔יִם וֵאלֹהִ֥ים זוּלָתִ֖י לֹ֣א תֵדָ֑ע וּמוֹשִׁ֥יעַ אַ֖ין בִּלְתִּֽי׃	4	Yet I am the Lord thy God From the land of Egypt; And thou knowest no God but Me, And beside Me there is no saviour.
אֲנִ֥י יְדַעְתִּ֖יךָ בַּמִּדְבָּ֑ר בְּאֶ֥רֶץ תַּלְאֻבוֹֽת׃	5	I did know thee in the wilderness, In the land of great drought.
כְּמַרְעִיתָ֣ם וַיִּשְׂבָּ֔עוּ שָׂבְע֖וּ וַיָּ֣רָם לִבָּ֑ם עַל־כֵּ֥ן שְׁכֵחוּנִֽי׃	6	When they were fed, they became full, They were filled, and their heart was exalted; Therefore have they forgotten Me.
וָאֶֽהִי־לָהֶ֖ם כְּמוֹ־שָׁ֑חַל כְּנָמֵ֥ר עַל־דֶּֽרֶךְ אָשּֽׁוּר׃	7	Therefore am I become unto them as a lion; As a leopard will I watch by the way;
אֶפְגְּשֵׁ֣ם כְּדֹ֔ב שַׁכּ֖וּל וְאֶקְרַ֣ע סְגֹ֑ר לִבָּ֗ם וְאֹכְלֵ֤ם שָׁם֙ כְּלָבִ֔יא חַיַּ֥ת הַשָּׂדֶ֖ה תְּבַקְּעֵֽם׃	8	I will meet them as a bear that is bereaved of her whelps, And will rend the enclosure of their heart; And there will I devour them like a lioness; The wild beast shall tear them.
שִׁחֶתְךָ֥ יִשְׂרָאֵ֖ל כִּי־בִ֥י בְעֶזְרֶֽךָ׃	9	It is thy destruction, O Israel, That thou art against Me, against thy help.
אֱהִי֙ מַלְכְּךָ֔ אֵפּ֖וֹא וְיוֹשִׁיעֲךָ֑ בְּכָל־עָרֶ֗יךָ וְשֹׁפְטֶ֙יךָ֙ אֲשֶׁ֣ר אָמַ֔רְתָּ תְּנָה־לִּ֥י מֶ֖לֶךְ וְשָׂרִֽים׃	10	Ho, now, thy king, That he may save thee in all thy cities! And thy judges, of whom thou saidst: 'Give me a king and princes!'
אֶתֶּן־לְךָ֥ מֶ֖לֶךְ בְּאַפִּ֑י וְאֶקַּ֥ח בְּעֶבְרָתִֽי׃ (פ)	11	I give thee a king in Mine anger, And take him away in My wrath.
צָר֥וּר עֲוֹן־אֶפְרָ֖יִם צְפוּנָ֑ה חַטָּאתֹֽו׃	12	The iniquity of Ephraim is bound up; His sin is laid up in store.
חֶבְלֵ֣י יוֹלֵדָ֔ה יָבֹ֥אוּ לֹ֖ו הוּא־בֵ֣ן לֹ֑א חָכָ֗ם כִּי־עֵ֤ת לֹא־יַעֲמֹ֙ד֙ בְּמִשְׁבַּ֣ר בָּנִֽים׃	13	The throes of a travailing woman shall come upon him; He is an unwise son; For it is time he should not tarry In the place of the breaking forth of children.
מִיַּ֣ד שְׁא֔וֹל אֶפְדֵּ֖ם מִמָּ֑וֶת אֶגְאָלֵ֗ם אֱהִ֤י דְבָרֶ֙יךָ֙ מָ֔וֶת אֱהִ֥י קָטָבְךָ֖ שְׁא֑וֹל נֹחַ֥ם יִסָּתֵ֖ר מֵעֵינָֽי׃	14	Shall I ransom them from the power of the nether-world? Shall I redeem them from death? Ho, thy plagues, O death! Ho, thy destruction, O netherworld! Repentance be hid from Mine eyes!
כִּֽי־הוּא֙ בֵּ֣ין אַחִ֔ים יַפְרִ֖יא יָבֹ֣א קָדִים֮ רוּחַ֣ יְהוָה֒ מִמִּדְבָּ֗ר עֹלֶה֙ וְיֵבֹ֣ישׁ מְק֔וֹרוֹ וְיֶחֱרַ֖ב מַעְיָנ֑וֹ הֽוּא־יִשְׁסֶ֗ה אוֹצַ֛ר כָּל־כְּלִי־חֶמְדָּֽה׃	15	For though he be fruitful among the reed-plants, An east wind shall come, the wind of the Lord coming up from the wilderness, And his spring shall become dry, and his fountain shall be dried up; He shall spoil the treasure of all precious vessels.
תֶּאְשַׁ֣ם שֹׁמְרוֹן֮ כִּֽי־מָרְתָה֒ בֵּאלֹהֶ֔יהָ בַּחֶ֖רֶב יִפֹּ֑לוּ עֹלְלֵיהֶ֣ם יְרֻטָּ֔שׁוּ וְהָרִיּוֹתָ֖יו יְבֻקָּֽעוּ׃ (פ)	XIV:1	Samaria shall bear her guilt, For she hath rebelled against her God; They shall fall by the sword; Their infants shall be dashed in pieces, And their women with child shall be ripped up.
שׁוּבָ֣ה יִשְׂרָאֵ֗ל עַ֚ד יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ כִּֽי־כָשַׁ֥לְתָּ בַעֲוֹנֶֽךָ׃	2	Return, O Israel, unto the Lord thy God; For thou hast stumbled in thine iniquity.
קְח֣וּ עִמָּכֶם֮ דְּבָרִים֒ וְשׁוּבוּ֙ אֶל־יְהוָ֔ה אִמְרוּ־אֵלָ֖יו כָּל־תִּשָּׂ֣א עָו֑ן וְקַח־טוֹב֙ וּנְשַׁלְּמָ֣ה פָרִ֔ים שְׂפָתֵֽינוּ׃	3	Take with you words, And return unto the Lord; Say unto Him: 'Forgive all iniquity, And accept that which is good; So will we render for bullocks the offering of our lips.
אַשּׁ֣וּר לֹ֣א יוֹשִׁיעֵ֔נוּ עַל־סוּס֖ לֹ֣א נִרְכָּ֑ב וְלֹא־נֹאמַ֤ר עוֹד֙ אֱלֹהֵ֣ינוּ לְמַעֲשֵׂ֣ה יָדֵ֔ינוּ אֲשֶׁר־בְּךָ֖ יְרֻחַם יָתֹֽום׃	4	Asshur shall not save us; We will not ride upon horses; Neither will we call any more the work of our hands our gods; For in Thee the fatherless findeth mercy.'
אֶרְפָּא֙ מְשׁוּבָתָ֔ם אֹהֲבֵ֖ם נְדָבָ֑ה כִּֽי־שָׁ֥ב אַפִּ֖י מִמֶּֽנּוּ׃	5	I will heal their backsliding, I will love them freely; For Mine anger is turned away from him.
אֶֽהְיֶה֙ כַּטַּ֣ל לְיִשְׂרָאֵ֔ל יִפְרַ֖ח כַּשּׁוֹשַׁנָּ֑ה וְיַךְ֙ שָׁרָשָׁ֔יו כַּלְּבָנֽוֹן׃	6	I will be as the dew unto Israel; He shall blossom as the lily, And cast forth his roots as Lebanon.

יֵלְכוּ יְנִקוֹתָיו וִיהִי כַזַּיִת הוֹדוֹ וְרֵיחַ לוֹ כַּלְּבָנוֹן׃	7	His branches shall spread, And his beauty shall be as the olive-tree, And his fragrance as Lebanon.
יָשֻׁבוּ יֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ יְחַיּוּ דָגָן וְיִפְרְחוּ כַגָּפֶן זִכְרוֹ כְּיֵין לְבָנוֹן׃	8	They that dwell under his shadow shall again Make corn to grow, And shall blossom as the vine; The scent thereof shall be as the wine of Lebanon.
אֶפְרַיִם מַה־לִּי עוֹד לָעֲצַבִּים אֲנִי עָנִיתִי וַאֲשׁוּרֶנּוּ אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן מִמֶּנִּי פִּרְיְךָ נִמְצָא׃	9	Ephraim [shall say]: 'What have I to do any more with idols?' As for Me, I respond and look on him; I am like a leafy cypress-tree; From Me is thy fruit found.
מִי חָכָם וְיָבֵן אֵלֶּה נָבוֹן וְיֵדָעֵם כִּי־יְשָׁרִים דַּרְכֵי יְהוָה וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם׃	10	Whoso is wise, let him understand these things, Whoso is prudent, let him know them. For the ways of the Lord are right, And the just do walk in them; But transgressors do stumble therein.

הפטרת וישלח

The Haftara is Obadiah 1:1 – 1:21.

חֲזוֹן עֹבַדְיָה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לֶאֱדוֹם שְׁמוּעָה שָׁמַעְנוּ מֵאֵת יְהוָה וְצִיר בַּגּוֹיִם שֻׁלָּח קוּמוּ וְנָקוּמָה עָלֶיהָ לַמִּלְחָמָה׃	I:1	The vision of Obadiah. Thus saith the Lord God concerning Edom: We have heard a message from the Lord, And an ambassador is sent among the nations: 'Arise ye, and let us rise up against her in battle.'
הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךְ בַּגּוֹיִם בָּזוּי אַתָּה מְאֹד׃	2	Behold, I make thee small among the nations; Thou art greatly despised.
זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ שֹׁכְנִי בְּחַגְוֵי־סֶלַע מְרוֹם שִׁבְתּוֹ אֹמֵר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרִדֵנִי אָרֶץ׃	3	The pride of thy heart hath beguiled thee, O thou that dwellest in the clefts of the rock, Thy habitation on high; That sayest in thy heart: 'Who shall bring me down to the ground?'
אִם־תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְאִם־בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם־יְהוָה׃	4	Though thou make thy nest as high as the eagle, And though thou set it among the stars, I will bring thee down from thence, saith the Lord.
אִם־גַּנָּבִים בָּאוּ־לְךָ אִם־שֹׁדְדֵי לַיְלָה אֵיךְ נִדְמֵיתָה הֲלֹוא יִגְנְבוּ דַיָּם אִם־בֹּצְרִים בָּאוּ לָךְ הֲלוֹא יַשְׁאִירוּ עֹלְלוֹת׃	5	If thieves came to thee, if robbers by night— How art thou cut off!— Would they not steal till they had enough? If grape-gatherers came to thee, Would they not leave some gleaning grapes?
אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו׃	6	How is Esau searched out! How are his hidden places sought out!
עַד־הַגְּבוּל שִׁלְּחוּךָ כָּל אַנְשֵׁי בְרִיתֶךָ הִשִּׁיאוּךָ יָכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלֹמֶךָ לַחְמְךָ יָשִׂימוּ מָזוֹר תַּחְתֶּיךָ אֵין תְּבוּנָה בּוֹ׃	7	All the men of thy confederacy Have conducted thee to the border; The men that were at peace with thee Have beguiled thee, and prevailed against thee; They that eat thy bread lay a snare under thee, In whom there is no discernment.
הֲלוֹא בַיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהוָה וְהַאֲבַדְתִּי חֲכָמִים מֵאֱדוֹם וּתְבוּנָה מֵהַר עֵשָׂו׃	8	Shall I not in that day, saith the Lord, Destroy the wise men out of Edom, And discernment out of the mount of Esau?
וְחַתּוּ גִבּוֹרֶיךָ תֵּימָן לְמַעַן יִכָּרֵת־אִישׁ מֵהַר עֵשָׂו מִקָּטֶל׃	9	And thy mighty men, O Teman, shall be dismayed, To the end that every one may be cut off from the mount of Esau by slaughter.
מֵחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב תְּכַסְּךָ בוּשָׁה וְנִכְרַתָּ לְעוֹלָם׃	10	For the violence done to thy brother Jacob shame shall cover thee, And thou shalt be cut off for ever.
בְּיוֹם עֲמָדְךָ מִנֶּגֶד בְּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים חֵילוֹ וְנָכְרִים בָּאוּ שְׁעָרָו וְעַל־יְרוּשָׁלַם יַדּוּ גוֹרָל גַּם־אַתָּה כְּאַחַד מֵהֶם׃	11	In the day that thou didst stand aloof, In the day that strangers carried away his substance, And foreigners entered into his gates, And cast lots upon Jerusalem, Even thou wast as one of them.
וְאַל־תֵּרֶא בְיוֹם־אָחִיךָ בְּיוֹם נָכְרוֹ וְאַל־תִּשְׂמַח לִבְנֵי־יְהוּדָה בְּיוֹם אָבְדָם וְאַל־תַּגְדֵּל פִּיךָ בְּיוֹם צָרָה׃	12	But thou shouldest not have gazed on the day of thy brother In the day of his disaster, Neither shouldest thou have rejoiced over the children of Judah In the day of their destruction; Neither shouldest thou have spoken proudly In the day of distress.
אַל־תָּבוֹא בְשַׁעַר־עַמִּי בְּיוֹם אֵידָם אַל־תֵּרֶא גַם־אַתָּה בְּרָעָתוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ וְאַל־תִּשְׁלַחְנָה בְחֵילוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ׃	13	Thou shouldest not have entered into the gate of My people In the day of their calamity; Yea, thou shouldest not have gazed on their affliction In the day of their calamity, Nor have laid hands on their substance In the day of their calamity.

14 וְאַל־תַּעֲמֹד׃ עַל־הַפֶּרֶק לְהַכְרִית אֶת־פְּלִיטָיו וְאַל־
תַּסְגֵּר שְׂרִידָיו בְּיוֹם צָרָה׃

15 כִּי־קָרוֹב יוֹם־יְהוָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יֵעָשֶׂה
לָּךְ גְּמֻלְךָ יָשׁוּב בְּרֹאשֶׁךָ׃

16 כִּי כַּאֲשֶׁר שְׁתִיתֶם׃ עַל־הַר קָדְשִׁי יִשְׁתּוּ כָּל־הַגּוֹיִם
תָּמִיד וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלוֹא הָיוּ׃

17 וּבְהַר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְלֵיטָה וְהָיָה קֹדֶשׁ וְיָרְשׁוּ׃ בֵּית יַעֲקֹב
אֶת מוֹרָשֵׁיהֶם׃

18 וְהָיָה׃ בֵית־יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו׃ לְקַשׁ
וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם וְלֹא־יִהְיֶה שָׂרִיד׃ לְבֵית עֵשָׂו כִּי
יְהוָה דִּבֵּר׃

19 וְיָרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת־הַר עֵשָׂו וְהַשְּׁפֵלָה׃ אֶת־פְּלִשְׁתִּים וְיָרְשׁוּ
אֶת־שְׂדֵה אֶפְרַיִם וְאֵת שְׂדֵה שֹׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת־
הַגִּלְעָד׃

20 וְגָלֻת הַחֵל־הַזֶּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־כְּנַעֲנִים׃ עַד־
צָרְפַת וְגָלֻת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּסְפָרַד יִרְשׁוּ אֵת עָרֵי
הַנֶּגֶב׃

21 וְעָלוּ מוֹשִׁעִים׃ בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת־הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה
לַיהוָה הַמְּלוּכָה׃

Neither shouldest thou have stood in the crossway, To cut off those of his that escape; Neither shouldest thou have delivered up those of his That did remain in the day of distress.

For the day of the Lord is near upon all the nations; As thou hast done, it shall be done unto thee; Thy dealing shall return upon thine own head.

For as ye have drunk upon My holy mountain, So shall all the nations drink continually, Yea, they shall drink, and swallow down, And shall be as though they had not been.

But in mount Zion there shall be those that escape, And it shall be holy; And the house of Jacob shall possess their possessions.

And the house of Jacob shall be a fire, And the house of Joseph a flame, And the house of Esau for stubble, And they shall kindle in them, and devour them; And there shall not be any remaining of the house of Esau; For the Lord hath spoken.

And they of the South shall possess the mount of Esau, And they of the Lowland the Philistines; And they shall possess the field of Ephraim, And the field of Samaria; And Benjamin shall possess Gilead.

And the captivity of this host of the children of Israel, That are among the Canaanites, even unto Zarephath, And the captivity of Jerusalem, that is in Sepharad, Shall possess the cities of the South.

And saviours shall come up on mount Zion To judge the mount of Esau; And the kingdom shall be the Lord's.

הפטרת וישב

The Haftara is Amos 2:6 – 3:8. On Ḥanukka, read the Maftir on page ??. *See there for notes on which Maftir to read. The Haftara is on page* ??.

II:6 כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה׃ פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־אַרְבָּעָה
לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־מִכְרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר
נַעֲלָיִם׃

7 הַשֹּׁאֲפִים עַל־עֲפַר־אֶרֶץ׃ בְּרֹאשׁ דַּלִּים וְדֶרֶךְ עֲנָוִים
יַטּוּ וְאִישׁ וְאָבִיו יֵלְכוּ׃ אֶל־הַנַּעֲרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת־שֵׁם
קָדְשִׁי׃

8 וְעַל־בְּגָדִים חֲבֻלִים׃ יַטּוּ אֵצֶל כָּל־מִזְבֵּחַ וְיֵין עֲנוּשִׁים׃
יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם׃

9 וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת־הָאֱמֹרִי׃ מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ
אֲרָזִים׃ גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאַלּוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ׃ מִמַּעַל
וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת׃

10 וְאָנֹכִי הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם
בַּמִּדְבָּר׃ אַרְבָּעִים שָׁנָה לָרֶשֶׁת אֶת־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי׃

11 וָאָקִים מִבְּנֵיכֶם׃ לִנְבִיאִים וּמִבַּחוּרֵיכֶם לִנְזִרִים הַאַף
אֵין־זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה׃

12 וַתַּשְׁקוּ אֶת־הַנְּזִרִים יָיִן וְעַל־הַנְּבִיאִים׃ צִוִּיתֶם לֵאמֹר
לֹא תִנְבְּאוּ׃

Thus saith the Lord: For three transgressions of Israel, Yea, for four, I will not reverse it: Because they sell the righteous for silver, And the needy for a pair of shoes;

That pant after the dust of the earth on the head of the poor, And turn aside the way of the humble; And a man and his father go unto the same maid, To profane My holy name;

And they lay themselves down beside every altar Upon clothes taken in pledge, And in the house of their God they drink The wine of them that have been fined.

Yet destroyed I the Amorite before them, Whose height was like the height of the cedars, And he was strong as the oaks; Yet I destroyed his fruit from above, And his roots from beneath.

Also I brought you up out of the land of Egypt, And led you forty years in the wilderness, To possess the land of the Amorites.

And I raised up of your sons for prophets, And of your young men for Nazirites. Is it not even thus, O ye children of Israel? Saith the Lord.

But ye gave the Nazirites wine to drink; And commanded the prophets, saying: 'Prophesy not.'

13 הִנֵּה אָנֹכִי מֵעִיק תַּחְתֵּיכֶם כַּאֲשֶׁר תָּעִיק הָעֲגָלָה הַמְּלֵאָה לָהּ עָמִיר׃

Behold, I will make it creak under you, As a cart creaketh that is full of sheaves.

14 וְאָבֵד מָנוֹס מִקָּל וְחָזָק לֹא־יְאַמֵּץ כֹּחוֹ וְגִבּוֹר לֹא־יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ׃

And flight shall fail the swift, And the strong shall not exert his strength, Neither shall the mighty deliver himself;

15 וְתֹפֵשׂ הַקֶּשֶׁת לֹא יַעֲמֹד וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא יְמַלֵּט וְרֹכֵב הַסּוּס לֹא יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ׃

Neither shall he stand that handleth the bow; And he that is swift of foot shall not deliver himself; Neither shall he that rideth the horse deliver himself;

16 וְאַמִּיץ לִבּוֹ בַּגִּבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּס בַּיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה׃ (פ)

And he that is courageous among the mighty Shall flee away naked in that day, Saith the Lord.

III:1 שִׁמְעוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃

Hear this word that the Lord hath spoken against you, O children of Israel, against the whole family which I brought up out of the land of Egypt, saying:

2 רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה עַל־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֵת כָּל־עֲוֹנֹתֵיכֶם׃

You only have I known of all the families of the earth; Therefore I will visit upon you all your iniquities.

3 הֲיֵלְכוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו בִּלְתִּי אִם־נוֹעָדוּ׃

Will two walk together, Except they have agreed?

4 הֲיִשְׁאַג אַרְיֵה בַּיַּעַר וְטֶרֶף אַיִן לוֹ הֲיִתֵּן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמְּעֹנָתוֹ בִּלְתִּי אִם־לָכֶד׃

Will a lion roar in the forest, When he hath no prey? Will a young lion give forth his voice out of his den, If he have taken nothing?

5 הֲתִפֹּל צִפּוֹר עַל־פַּח הָאָרֶץ וּמוֹקֵשׁ אַיִן לָהּ הֲיַעֲלֶה־פַּח מִן־הָאֲדָמָה וְלָכוֹד לֹא יִלְכּוֹד׃

Will a bird fall in a snare upon the earth, Where there is no lure for it? Will a snare spring up from the ground, And have taken nothing at all?

6 אִם־יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ אִם־תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר וַיהוָה לֹא עָשָׂה׃

Shall the horn be blown in a city, And the people not tremble? Shall evil befall a city, And the Lord hath not done it?

7 כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי יֱהוִה דָּבָר כִּי אִם־גָּלָה סודוֹ אֶל־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים׃

For the Lord God will do nothing, But He revealeth His counsel unto His servants the prophets.

8 אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנָי יֱהוִה דִּבֶּר מִי לֹא יִנָּבֵא׃

The lion hath roared, Who will not fear? The Lord God hath spoken, Who can but prophesy?

הפטרת מקץ

The Haftara is I Kings 3:15 – 4:1. On Ḥanukka, read the Maftir on page ??. See there for notes on which Maftir to read. The Haftara for the first Shabbat on Ḥanukka is on page ??, and for the second Shabbat on page ??. If Shabbat and Ḥanukka coincides with Rosh Ḥodesh, combine the 6th and 7th aliyot of the parsha, read the Maftir for Rosh Ḥodesh as the 7th aliya on page 526, and read the Maftir and Haftara for Shabbat Ḥanukka.

III:15 וַיִּקַץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חָלוֹם וַיָּבוֹא יְרוּשָׁלִַם וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית־אֲדֹנָי וַיַּעַל עֹלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו׃ (פ)

And Solomon awoke, and, behold, it was a dream; and he came to Jerusalem, and stood before the ark of the covenant of the Lord, and offered up burnt-offerings, and offered peace-offerings, and made a feast to all his servants.

16 אָז תָּבֹאנָה שְׁתַּיִם נָשִׁים זֹנוֹת אֶל־הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹדְנָה לְפָנָיו׃

Then came there two women, that were harlots, unto the king, and stood before him.

17 וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחַת בִּי אֲדֹנִי אֲנִי וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת יֹשֶׁבֶת בְּבַיִת אֶחָד וָאֵלֵד עִמָּהּ בַּבָּיִת׃

And the one woman said: ‘Oh, my lord, I and this woman dwell in one house; and I was delivered of a child with her in the house.

18 וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְלִדְתִּי וַתֵּלֶד גַּם־הָאִשָּׁה הַזֹּאת וַאֲנַחְנוּ יַחְדָּו אֵין־זָר אִתָּנוּ בַּבַּיִת זוּלָתִי שְׁתַּיִם־אֲנַחְנוּ בַּבָּיִת׃

And it came to pass the third day after I was delivered, that this woman was delivered also; and we were together; there was no stranger with us in the house, save we two in the house.

וַיָּמָת בֶּן־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָיְלָה אֲשֶׁר שָׁכְבָה עָלָיו׃	19	And this woman's child died in the night; because she overlay it.
וַתָּקָם בְּתוֹךְ הַלַּיְלָה וַתִּקַּח אֶת־בְּנִי מֵאֶצְלִי וַאֲמָתְךָ יְשֵׁנָה וַתַּשְׁכִּיבֵהוּ בְּחֵיקָהּ וְאֶת־בְּנָהּ הַמֵּת הִשְׁכִּיבָה בְּחֵיקִי׃	20	And she arose at midnight, and took my son from beside me, while thy handmaid slept, and laid it in her bosom, and laid her dead child in my bosom.
וָאָקָם בַּבֹּקֶר לְהֵינִיק אֶת־בְּנִי וְהִנֵּה־מֵת וָאֶתְבּוֹנֵן אֵלָיו בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה לֹא־הָיָה בְנִי אֲשֶׁר יָלַדְתִּי׃	21	And when I rose in the morning to give my child suck, behold, it was dead; but when I had looked well at it in the morning, behold, it was not my son, whom I did bear.'
וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחֶרֶת לֹא כִּי בְּנִי הַחַי וּבִנֵּךְ הַמֵּת וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא כִּי בִּנֵּךְ הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי וַתְּדַבֵּרְנָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃	22	And the other woman said: 'Nay; but the living is my son, and the dead is thy son.' And this said: 'No; but the dead is thy son, and the living is my son.' Thus they spoke before the king.
וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אֹמֶרֶת זֶה־בְּנִי הַחַי וּבִנֵּךְ הַמֵּת וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא כִּי בִּנֵּךְ הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי׃ (פ)	23	Then said the king: 'The one saith: This is my son that liveth, and thy son is the dead; and the other saith: Nay; but thy son is the dead, and my son is the living.'
וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קְחוּ לִי־חָרֶב וַיָּבִאוּ הַחֶרֶב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃	24	And the king said: 'Fetch me a sword.' And they brought a sword before the king.
וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גִּזְרוּ אֶת־הַיֶּלֶד הַחַי לִשְׁנָיִם וּתְנוּ אֶת־הַחֲצִי לְאַחַת וְאֶת־הַחֲצִי לְאֶחָת׃	25	And the king said: 'Divide the living child in two, and give half to the one, and half to the other.'
וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־בְּנָהּ הַחַי אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל־בְּנָהּ וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי תְּנוּ־לָהּ אֶת־הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת אַל־תְּמִיתֻהוּ וְזֹאת אֹמֶרֶת גַּם־לִי גַּם־לָךְ לֹא יִהְיֶה גְּזָרוּ׃	26	Then spoke the woman whose the living child was unto the king, for her heart yearned upon her son, and she said: 'Oh, my lord, give her the living child, and in no wise slay it.' But the other said: 'It shall be neither mine nor thine; divide it.'
וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תְּנוּ־לָהּ אֶת־הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת לֹא תְמִיתֻהוּ הִיא אִמּוֹ׃ (ס)	27	Then the king answered and said: 'Give her the living child, and in no wise slay it: she is the mother thereof.'
וַיִּשְׁמְעוּ כָל־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיִּרְאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי רָאוּ כִּי־חָכְמַת אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט׃ (ס)	28	And all Israel heard of the judgment which the king had judged; and they feared the king; for they saw that the wisdom of God was in him, to do justice.
וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ (ס)	IV:1	And king Solomon was king over all Israel.

הפטרת ויגש

The Haftara is Ezekiel 37:15 – 37:28.

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃	XXXVII:15	And the word of the LORD came unto me, saying:
וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו׃	16	'And thou, son of man, take thee one stick, and write upon it: For Judah, and for the children of Israel his companions; then take another stick, and write upon it: For Joseph, the stick of Ephraim, and of all the house of Israel his companions;
וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ׃	17	and join them for thee one to another into one stick, that they may become one in thy hand.
וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָךְ׃	18	And when the children of thy people shall speak unto thee, saying: Wilt thou not tell us what thou meanest by these?

19 דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־
עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו
וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד
וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי׃

say into them: Thus saith the Lord God: Behold, I will take the stick of Joseph, which is in the hand of Ephraim, and the tribes of Israel his companions; and I will put them unto him together with the stick of Judah, and make them one stick, and they shall be one in My hand.

20 וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם׃

And the sticks whereon thou writest shall be in thy hand before their eyes.

21 וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ־שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם
מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל־אַדְמָתָם׃

And say unto them: Thus saith the Lord God: Behold, I will take the children of Israel from among the nations, whither they are gone, and will gather them on every side, and bring them into their own land;

22 וְעָשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ
אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא (כ׳ יהיה)[ק׳ יִהְיוּ־]
לִשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד׃

and I will make them one nation in the land, upon the mountains of Israel, and one king shall be king to them all; and they shall be no more two nations, neither shall they be divided into two kingdoms any more at all;

23 וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל
פִּשְׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ
בָהֶם וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם
לֵאלֹהִים׃

neither shall they defile themselves any more with their idols, nor with their detestable things, nor with any of their transgressions; but I will save them out of all their dwelling-places, wherein they have sinned, and will cleanse them; so shall they be My people, and I will be their God.

24 וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם
וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקּוֹתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם׃

And My servant David shall be king over them, and they all shall have one shepherd; they shall also walk in Mine ordinances, and observe My statutes, and do them.

25 וְיָשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר
יָשְׁבוּ־בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי
בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם׃

And they shall dwell in the land that I have given unto Jacob My servant, wherein your fathers dwelt; and they shall dwell therein, they, and their children, and their children's children, for ever; and David My servant shall be their prince for ever.

26 וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם
וּנְתַתִּים וְהִרְבִּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם
לְעוֹלָם׃

Moreover I will make a covenant of peace with them—it shall be an everlasting covenant with them; and I will establish them, and multiply them, and will set My sanctuary in the midst of them for ever.

27 וְהָיָה מִשְׁכָּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה
יִהְיוּ־לִי לְעָם׃

My dwelling-place also shall be over them; and I will be their God, and they shall be My people.

28 וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹת
מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם׃ (פ)

And the nations shall know that I am the Lord that sanctify Israel, when My sanctuary shall be in the midst of them for ever.'

הפטרת ויחי

The Haftara is I Kings 2:1 – 2:12.

II:1 וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דָוִד לָמוּת וַיְצַו אֶת־שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר׃

Now the days of David drew nigh that he should die; and he charged Solomon his son, saying:

2 אָנֹכִי הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ׃

'I go the way of all the earth; be thou strong therefore, and show thyself a man;

3 וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו
לִשְׁמֹר חֻקֹּתָיו מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֵדְוֹתָיו כַּכָּתוּב
בְּתוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן תַּשְׂכִּיל אֵת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת
כָּל־אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם׃

and keep the charge of the Lord thy God, to walk in His ways, to keep His statutes, and His commandments, and His ordinances, and His testimonies, according to that which is written in the law of Moses, that thou mayest prosper in all that thou doest, and whithersoever thou turnest thyself;

לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ אֶת־דַּרְכָּם לָלֶכֶת לְפָנַי בֶּאֱמֶת בְּכָל־לְבָבָם וּבְכָל־נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל׃

4 that the LORD may establish His word which He spoke concerning me, saying: If thy children take heed to their way, to walk before Me in truth with all their heart and with all their soul, there shall not fail thee, said He, a man on the throne of Israel.

וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לִשְׁנֵי־שָׂרֵי צִבְאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר וְלַעֲמָשָׂא בֶן־יֶתֶר וַיַּהַרְגֵם וַיָּשֶׂם דְּמֵי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם וַיִּתֵּן דְּמֵי מִלְחָמָה בַּחֲגֹרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמָתְנָיו וּבְנַעֲלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו׃

5 Moreover thou knowest also what Joab the son of Zeruiah did unto me, even what he did to the two captains of the hosts of Israel, unto Abner the son of Ner and unto Amasa the son of Jether, whom he slew, and shed the blood of war in peace, and put the blood of war upon his girdle that was about his loins, and in his shoes that were on his feet.

וְעָשִׂיתָ כְּחָכְמָתֶךָ וְלֹא־תוֹרֵד שֵׂיבָתוֹ בְּשָׁלֹם שְׁאֹל׃

6 Do therefore according to thy wisdom, and let not his hoar head go down to the grave in peace.

וְלִבְנֵי בַרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי תַּעֲשֶׂה־חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שֻׁלְחָנֶךָ כִּי־כֵן קָרְבוּ אֵלַי בְּבָרְחִי מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם אָחִיךָ׃

7 But show kindness unto the sons of Barzillai the Gileadite, and let them be of those that eat at thy table; for so they drew nigh unto me when I fled from Absalom thy brother.

וְהִנֵּה עִמְּךָ שִׁמְעִי בֶן־גֵּרָא בֶן־הַיְמִינִי מִבַּחֻרִים וְהוּא קִלְלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת בְּיוֹם לֶכְתִּי מַחֲנָיִם וְהוּא־יָרַד לִקְרָאתִי הַיַּרְדֵּן וָאֶשָּׁבַע לוֹ בַיהוָה לֵאמֹר אִם־אֲמִיתְךָ בֶּחָרֶב׃

8 And, behold, there is with thee Shimei the son of Gera, the Benjamite, of Bahurim, who cursed me with a grievous curse in the day when I went to Mahanaim; but he came down to meet me at the Jordan, and I swore to him by the LORD, saying: I will not put thee to death with the sword.

וְעַתָּה אַל־תְּנַקֶּהוּ כִּי אִישׁ חָכָם אָתָּה וְיָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לּוֹ וְהוֹרַדְתָּ אֶת־שֵׂיבָתוֹ בְּדָם שְׁאוֹל׃

9 Now therefore hold him not guiltless, for thou art a wise man; and thou wilt know what thou oughtest to do unto him, and thou shalt bring his hoar head down to the grave with blood.'

וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּעִיר דָּוִד׃ (פ)

10 And David slept with his fathers, and was buried in the city of David.

וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שֶׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים׃

11 And the days that David reigned over Israel were forty years: seven years reigned he in Hebron, and thirty and three years reigned he in Jerusalem.

וּשְׁלֹמֹה יָשַׁב עַל־כִּסֵּא דָוִד אָבִיו וַתִּכֹּן מַלְכֻתוֹ מְאֹד׃ (ס)

12 And Solomon sat upon the throne of David his father; and his kingdom was established firmly.

הפטרות

הפטרת שמות

The Haftara is Isaiah 27:6 – 28:13 & 29:22 – 29:23.

הַבָּאִים׃ יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְנֵי־תֵבֵל תְּנוּבָה׃ (פ)	XXVII:6	In days to come shall Jacob take root, Israel shall blossom and bud; And the face of the world shall be filled with fruitage.
הַכְּמַכַּת מַכֵּהוּ הִכָּהוּ אִם־כְּהֶרֶג הֲרֻגָיו הֹרָג׃	7	Hath He smitten him as He smote those that smote him? Or is he slain according to the slaughter of them that were slain by Him?
בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים׃	8	In full measure, when Thou sendest her away, Thou dost contend with her; He hath removed her with His rough blast in the day of the east wind.
לָכֵן בְּזֹאת יְכֻפַּר עֲוֹן־יַעֲקֹב וְזֶה כָּל־פְּרִי הָסֵר חַטָּאתוֹ בְּשׂוּמוֹ כָּל־אַבְנֵי מִזְבֵּחַ כְּאַבְנֵי־גִר מְנֻפָּצוֹת לֹא־יָקֻמוּ אֲשֵׁרִים וְחַמָּנִים׃	9	Therefore by this shall the iniquity of Jacob be expiated, And this is all the fruit of taking away his sin: When he maketh all the stones of the altar as chalkstones that are beaten in pieces, So that the Asherim and the sun-images shall rise no more.
כִּי עִיר בְּצוּרָה בָּדָד נָוֶה מְשֻׁלָּח וְנֶעֱזָב כַּמִּדְבָּר שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל וְשָׁם יִרְבָּץ וְכִלָּה סְעִפֶּיהָ׃	10	For the fortified city is solitary, A habitation abandoned and forsaken, like the wilderness; There shall the calf feed, and there shall he lie down, And consume the branches thereof.
בִּיבָשׁ קְצִירָהּ תִּשָּׁבַרְנָה נָשִׁים בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עַם־בִּינוֹת הוּא עַל־כֵּן לֹא־יְרַחֲמֶנּוּ עֹשֵׂהוּ וְיֹצְרוֹ לֹא יְחָנֶּנּוּ׃ (פ)	11	When the boughs thereof are withered, They shall be broken off; The women shall come, and set them on fire; For it is a people of no understanding; Therefore He that made them will not have compassion upon them, And He that formed them will not be gracious unto them.
וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יַחְבֹּט יְהוָה מִשִּׁבֹּלֶת הַנָּהָר עַד־נַחַל מִצְרָיִם וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (פ)	12	And it shall come to pass in that day, That the Lord will beat off [His fruit] From the flood of the River unto the Brook of Egypt, And ye shall be gathered one by one, O ye children of Israel.
וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְהִשְׁתַּחֲוּ לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלִָם׃ (פ)	13	And it shall come to pass in that day, That a great horn shall be blown; And they shall come that were lost in the land of Assyria, And they that were dispersed in the land of Egypt; And they shall worship the Lord in the holy mountain at Jerusalem.
הוֹי עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרַיִם וְצִיץ נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא־שְׁמָנִים הֲלוּמֵי יָיִן׃	XXVIII:1	Woe to the crown of pride of the drunkards of Ephraim, And to the fading flower of his glorious beauty, Which is on the head of the fat valley of them that are smitten down with wine!
הִנֵּה חָזָק וְאַמִּץ לַאדֹנָי כְּזֶרֶם בָּרָד שַׂעַר קָטֶב כְּזֶרֶם מַיִם כַּבִּירִים שֹׁטְפִים הִנִּיחַ לָאָרֶץ בְּיָד׃	2	Behold, the Lord hath a mighty and strong one, As a storm of hail, a tempest of destruction, As a storm of mighty waters overflowing, That casteth down to the earth with violence.
בְּרַגְלַיִם תִּרָּמַסְנָה עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרָיִם׃	3	The crown of pride of the drunkards of Ephraim Shall be trodden under foot;
וְהָיְתָה צִיצַת נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים כְּבִכּוּרָה בְּטֶרֶם קַיִץ אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ יִבְלָעֶנָּה׃ (ס)	4	And the fading flower of his glorious beauty, Which is on the head of the fat valley, Shall be as the first-ripe fig before the summer, Which when one looketh upon it, While it is yet in his hand he eateth it up.
בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת לַעֲטֶרֶת צְבִי וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה לִשְׁאָר עַמּוֹ׃	5	In that day shall the Lord of hosts be For a crown of glory, and for a diadem of beauty, Unto the residue of His people;
וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט וְלִגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שָׁעְרָה׃ (ס)	6	And for a spirit of judgment to him that sitteth in judgment, And for strength to them that turn back the battle at the gate.
וְגַם־אֵלֶּה בַּיַּיִן שָׁגוּ וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ כֹּהֵן וְנָבִיא שָׁגוּ בַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ מִן־הַיַּיִן תָּעוּ מִן־הַשֵּׁכָר שָׁגוּ בְּרֹאֶה פָּקוּ פְּלִילִיָּה׃	7	But these also reel through wine, And stagger through strong drink; The priest and the prophet reel through strong drink, They are confused because of wine, They stagger because of strong drink; They reel in vision, they totter in judgment.

כִּי כָל־שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם׃ (פ)	8	For all tables are full of filthy vomit, and no place is clean.
אֶת־מִי יוֹרֶה דֵעָה וְאֶת־מִי יָבִין שְׁמוּעָה גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם׃	9	Whom shall one teach knowledge? And whom shall one make to understand the message? Them that are weaned from the milk, Them that are drawn from the breasts?
כִּי צַו לָצָו׳ צַו לָצָו׳ קַו לָקָו׳ קַו לָקָו׳ זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם׃	10	For it is precept by precept, precept by precept, Line by line, line by line; Here a little, there a little.
כִּי בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת יְדַבֵּר אֶל־הָעָם הַזֶּה׃	11	For with stammering lips and with a strange tongue Shall it be spoken to this people;
אֲשֶׁר־אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה׳ הָנִיחוּ לֶעָיֵף וְזֹאת הַמַּרְגֵּעָה וְלֹא אָבוּא שְׁמוֹעַ׃	12	To whom it was said: 'This is the rest, Give ye rest to the weary; And this is the refreshing'; Yet they would not hear.
וְהָיָה לָהֶם דְּבַר־יְהוָה צַו לָצָו׳ צַו לָצָו׳ קַו לָקָו׳ קַו לָקָו׳ זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם לְמַעַן יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר׳ וְנִשְׁבָּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ׃ (פ)	13	And so the word of the Lord is unto them Precept by precept, precept by precept, Line by line, line by line; Here a little, there a little; That they may go, and fall backward, and be broken, And snared, and taken.
לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה׳ אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ׳ יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ׃	XXIX:22	Therefore thus saith the Lord, who redeemed Abraham, concerning the house of Jacob: Jacob shall not now be ashamed, Neither shall his face now wax pale;
כִּי בְּרֹאתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ׳ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ׃	23	When he seeth his children, the work of My hands, in the midst of him, That they sanctify My name; yea, they shall sanctify the Holy One of Jacob, And shall stand in awe of the God of Israel.

הפטרת וארא

The Haftara is Ezekiel 28:25 – 29:21. On Rosh Ḥodesh, read the Maftir and Haftara on page 526.

כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה׳ בְּקַבְּצִי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל׳ מִן־הָעַמִּים׳ אֲשֶׁר נָפֹצוּ בָם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וְיָשְׁבוּ׳ עַל־אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב׃	XXVIII:25	Thus saith the Lord God: When I shall have gathered the house of Israel from the peoples among whom they are scattered, and shall be sanctified in them in the sight of the nations, then shall they dwell in their own land which I gave to My servant Jacob.
וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ לָבֶטַח׃ וּבָנוּ בָתִּים׳ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח בַּעֲשׂוֹתִי שְׁפָטִים בְּכֹל הַשָּׁאטִים אֹתָם׳ מִסְּבִיבוֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ (פ)	26	And they shall dwell safely therein, and shall build houses, and plant vineyards; yea, they shall dwell safely; when I have executed judgments upon all those that have them in disdain round about them; and they shall know that I am the Lord their God.'
בַּשָּׁנָה׳ הָעֲשִׂרִית בְּעֲשִׂרִי׳ בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃	XXIX:1	In the tenth year, in the tenth month, in the twelfth day of the month, the word of the Lord came unto me, saying:
בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ עַל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כֻּלָּהּ׃	2	'Son of man, set thy face against Pharaoh king of Egypt, and prophesy against him, and against all Egypt;
דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי עָלֶיךָ פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם הַתַּנִּים׳ הַגָּדוֹל הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי׃	3	speak, and say: Thus saith the Lord God: Behold, I am against thee, Pharaoh King of Egypt, The great dragon that lieth In the midst of his rivers, That hath said: My river is mine own, And I have made it for myself.
וְנָתַתִּי (כ׳ חחיים)[ק׳ חַחִים׳] בִּלְחָיֶיךָ וְהִדְבַּקְתִּי דְגַת־יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקֶשֹׂתֶיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ׳ מִתּוֹךְ יְאֹרֶיךָ וְאֵת׳ כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקֶשֹׂתֶיךָ תִּדְבָּק׃	4	And I will put hooks in thy jaws, and I will cause the fish of thy rivers to stick unto thy scales; and I will bring thee up out of the midst of thy rivers, and all the fish of thy rivers shall stick unto thy scales.
וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה אוֹתְךָ׳ וְאֵת׳ כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה׳ תִּפּוֹל לֹא תֵאָסֵף וְלֹא תִקָּבֵץ לְחַיַּת הָאָרֶץ׳ וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם נְתַתִּיךָ לְאָכְלָה׃	5	And I will cast thee into the wilderness, Thee and all the fish of thy rivers; Thou shalt fall upon the open field; Thou shalt not be brought together, nor gathered; To the beasts of the earth and to the fowls of the heaven Have I given thee for food.

6 וְיָדְעוּ֙ כָּל־יֹשְׁבֵ֣י מִצְרַ֔יִם כִּ֥י אֲנִ֖י יְהוָ֑ה יַ֗עַן הֱי֤וֹתָם֙
מִשְׁעֶ֣נֶת קָנֶ֔ה לְבֵ֥ית יִשְׂרָאֵֽל׃

7 בְּתָפְשָׂ֣ם בְּךָ֔ (כ׳ בכפך)[ק׳ בַּכַּף] תֵּרוֹץ֙ וּבָקַעְתָּ֣ לָהֶ֔ם
כָּל־כָּתֵ֖ף וּבְהִשָּׁעֲנָ֣ם עָלֶ֑יךָ תִּשָּׁבֵ֣ר וְהַעֲמַדְתָּ֔ לָהֶ֖ם כָּל־
מָתְנָֽיִם׃ (ס)

8 לָכֵ֕ן כֹּ֥ה אָמַ֖ר אֲדֹנָ֣י יְהוִ֑ה הִנְנִ֤י מֵבִיא֙ עָלַ֣יִךְ חָ֔רֶב
וְהִכְרַתִּ֥י מִמֵּ֖ךְ אָדָ֥ם וּבְהֵמָֽה׃

9 וְהָיְתָ֤ה אֶרֶץ־מִצְרַיִם֙ לִשְׁמָמָ֣ה וְחָרְבָּ֔ה וְיָדְע֥וּ כִֽי־אֲנִ֖י
יְהוָ֑ה יַ֗עַן אָמַ֤ר יְאֹר֙ לִ֔י וַאֲנִ֖י עָשִֽׂיתִי׃

10 לָכֵ֕ן הִנְנִ֥י אֵלֶ֖יךָ וְאֶל־יְאֹרֶ֑יךָ וְנָתַתִּ֤י אֶת־אֶרֶץ־מִצְרַיִם֙
לְחָרְבוֹת֙ חָ֔רֶב שְׁמָמָ֥ה מִמִּגְדֹּ֖ל סְוֵנֵ֑ה וְעַד־גְּבוּל֙ כּ֔וּשׁ׃

11 לֹֽא־תַעֲבָ֥ר־בָּ֖הּ רֶ֣גֶל אָ֑דָם וְרֶ֣גֶל בְּהֵמָ֔ה לֹ֥א תַעֲבָ֖ר־בָּ֑הּ
וְלֹ֥א תֵשֵׁ֖ב אַרְבָּעִ֥ים שָׁנָֽה׃

12 וְנָתַתִּ֤י אֶת־אֶרֶץ֙ מִצְרַ֔יִם שְׁמָמָ֖ה בְּת֣וֹךְ אֲרָצ֑וֹת
נְשַׁמּ֗וֹת וְעָרֶ֤יהָ בְּת֙וֹךְ עָרִ֔ים מֻחֳרָבוֹת֙ תִּהְיֶ֣ינָה שְׁמָמָ֔ה
אַרְבָּעִ֥ים שָׁנָ֖ה וַהֲפִצֹתִ֣י אֶת־מִצְרַ֔יִם בַּגּוֹיִ֖ם וְזֵרִיתִ֑ים
בָּאֲרָצֽוֹת׃ (ס)

13 כִּֽי־כֹ֥ה אָמַ֖ר אֲדֹנָ֣י יְהוִ֑ה מִקֵּ֣ץ אַרְבָּעִ֔ים שָׁנָ֖ה אֲקַבֶּ֣ץ אֶת־
מִצְרַ֔יִם מִן־הָעַמִּ֖ים אֲשֶׁר־נָפֹ֥צוּ שָֽׁמָּה׃

14 וְשַׁבְתִּ֤י אֶת־שְׁבוּת֙ מִצְרַ֔יִם וַהֲשִׁבֹתִ֥י אֹתָ֖ם אֶ֣רֶץ פַּתְרוֹ֑ס
עַל־אֶ֣רֶץ מְכוּרָתָ֔ם וְהָי֥וּ שָׁ֖ם מַמְלָכָ֥ה שְׁפָלָֽה׃

15 מִן־הַמַּמְלָכוֹת֙ תִּהְיֶ֣ה שְׁפָלָ֔ה וְלֹֽא־תִתְנַשֵּׂ֥א עוֹד֙ עַל־
הַגּוֹיִ֔ם וְהִמְעַטְתִּ֖ים לְבִלְתִּ֣י רְד֑וֹת בַּגּוֹיִֽם׃

16 וְלֹֽא־יִהְיֶה־עוֹד֙ לְבֵ֣ית יִשְׂרָאֵ֔ל לְמִבְטָ֖ח מַזְכִּ֣יר עָ֑וֹן
בִּפְנוֹתָ֖ם אַחֲרֵיהֶ֑ם וְיָדְע֥וּ כִֽי־אֲנִ֖י אֲדֹנָ֥י יְהוִֽה׃ (פ)

17 וַיְהִ֤י בְעֶשְׂרִים֙ וָשֶׁ֣בַע שָׁנָ֔ה בָּרִאשׁ֖וֹן בְּאֶחָ֣ד לַחֹ֑דֶשׁ הָיָ֥ה
דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

18 בֶּן־אָדָ֗ם נְבוּכַדְרֶאצַּ֤ר מֶֽלֶךְ־בָּבֶל֙ הֶעֱבִ֣יד אֶת־חֵילוֹ֔
עֲבֹדָ֥ה גְדוֹלָ֖ה אֶל־צֹ֑ר כָּל־רֹ֤אשׁ מְקֹרָ֙ח֙ וְכָל־כָּתֵ֣ף
מְרוּטָ֔ה וְשָׂכָ֥ר לֹֽא־הָיָ֖ה לוֹ֣ וּלְחֵילוֹ֑ מִצֹּ֗ר עַל־הָעֲבֹדָ֤ה
אֲשֶׁר־עָבַ֙ד עָלֶ֔יהָ׃ (ס)

19 לָכֵ֕ן כֹּ֥ה אָמַ֖ר אֲדֹנָ֣י יְהוִ֑ה הִנְנִ֤י נֹתֵן֙ לְנְבוּכַדְרֶאצַּ֣ר
מֶ֔לֶךְ־בָּבֶ֖ל אֶת־אֶ֣רֶץ מִצְרָ֑יִם וְנָשָׂ֤א הֲמֹנָהּ֙ וְשָׁלַ֣ל שְׁלָלָ֔הּ
וּבָ֖זַז בִּזָּ֑הּ וְהָיְתָ֥ה שָׂכָ֖ר לְחֵילוֹ׃

20 פְּעֻלָּתוֹ֙ אֲשֶׁר־עָבַ֣ד בָּ֔הּ נָתַ֥תִּי לוֹ֖ אֶת־אֶ֣רֶץ מִצְרָ֑יִם אֲשֶׁר֙
עָשׂ֣וּ לִ֔י נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יְהוִֽה׃

21 בַּיּ֣וֹם הַהֽוּא֮ אַצְמִ֣יחַ קֶ֣רֶן לְבֵ֣ית יִשְׂרָאֵ֔ל וּלְךָ֖ אֶתֵּ֣ן
פִּתְחוֹן־פֶּ֑ה בְּתוֹכָ֗ם וְיָדְע֤וּ כִֽי־אֲנִי֙ יְהוָ֔ה׃ (פ)

6 And all the inhabitants of Egypt shall know That I am the Lord,
Because they have been a staff of reed To the house of Israel.

7 When they take hold of thee with the hand, thou dost break, And rend
all their shoulders; And when they lean upon thee, thou breakest, And
makest all their loins to be at a stand.

8 Therefore thus saith the Lord God: Behold, I will bring a sword upon
thee, and will cut off from thee man and beast.

9 And the land of Egypt shall be desolate and waste, and they shall know
that I am the Lord; because he hath said: The river is mine, and I have
made it.

10 Therefore, behold, I am against thee, and against thy rivers, and I will
make the land of Egypt utterly waste and desolate, from Migdol to Syene
even unto the border of Ethiopia.

11 No foot of man shall pass through it, nor foot of beast shall pass through
it, neither shall it be inhabited forty years.

12 And I will make the land of Egypt desolate in the midst of the countries
that are desolate, and her cities among the cities that are laid waste shall
be desolate forty years; and I will scatter the Egyptians among the
nations, and will disperse them through the countries.

13 For thus saith the Lord God: At the end of forty years will I gather the
Egyptians from the peoples whither they were scattered;

14 and I will turn the captivity of Egypt, and will cause them to return into
the land of Pathros, into the land of their origin; and they shall be there a
lowly kingdom.

15 It shall be the lowliest of the kingdoms, neither shall it any more lift itself
up above the nations; and I will diminish them, that they shall no more
rule over the nations.

16 And it shall be no more the confidence of the house of Israel, bringing
iniquity to remembrance, when they turn after them; and they shall
know that I am the Lord God.'

17 And it came to pass in the seven and twentieth year, in the first month, in
the first day of the month, the word of the Lord came unto me, saying:

18 'Son of man, Nebuchadrezzar king of Babylon caused his army to serve a
great service against Tyre; every head was made bald, and every shoulder
was peeled; yet had he no wages, nor his army, from Tyre, for the service
that he had served against it;

19 Therefore thus saith the Lord God: Behold, I will give the land of Egypt
unto Nebuchadrezzar king of Babylon; and he shall carry off her
abundance, and take her spoil, and take her prey; and it shall be the
wages for his army.

20 I have given him the land of Egypt as his hire for which he served,
because they wrought for Me, saith the Lord God.

21 In that day will I cause a horn to shoot up unto the house of Israel, and I
will give thee the opening of the mouth in the midst of them; and they
shall know that I am the Lord.'

הפטרת בא

The Haftara is Jeremiah 46:13 – 46:28.

הַדָּבָר֙ אֲשֶׁר־דִּבֶּ֣ר יְהוָ֔ה אֶל־יִרְמְיָ֖הוּ הַנָּבִ֑יא לָבֹ֗וא נְבוּכַדְרֶאצַּ֤ר מֶֽלֶךְ־בָּבֶל֙ לְהַכּ֣וֹת אֶת־אֶ֔רֶץ מִצְרָ֖יִם׃	XLVI:13	The word that the LORD spoke to Jeremiah the prophet, how that Nebuchadrezzar king of Babylon should come and smite the land of Egypt.
הַגִּ֣ידוּ בְמִצְרַ֗יִם וְהַשְׁמִיעוּ֙ בְּמִגְדֹּ֔ול וְהַשְׁמִ֖יעוּ בְּנֹ֑ף וּבְתַחְפַּנְחֵ֣ס אִמְרוּ֔ הִתְיַצֵּ֖ב וְהָכֵ֑ן כִּ֣י אָכְלָ֔ה חֶ֖רֶב סְבִיבֶֽיךָ׃	14	Declare ye in Egypt, and announce in Migdol, And announce in Noph and in Tahpanhes; Say ye: 'Stand forth, and prepare thee, For the sword hath devoured round about thee.'
מַדּ֣וּעַ נִסְחַ֣ף אַבִּירֶ֗יךָ לֹ֤א עָמַד֙ כִּ֣י יְהוָ֔ה הֲדָפֹֽו׃	15	Why is thy strong one overthrown? He stood not, because the LORD did thrust him down.
הִרְבֶּ֣ה כּוֹשֵׁ֗ל גַּם־נָפַ֤ל אִישׁ֙ אֶל־רֵעֵ֔הוּ וַיֹּאמְרוּ֙ קוּמָ֣הוּ וְנָשֻׁ֔בָה אֶל־עַמֵּ֖נוּ וְאֶל־אֶ֣רֶץ מֹולַדְתֵּ֑נוּ מִפְּנֵ֥י חֶ֖רֶב הַיֹּונָֽה׃	16	He made many to stumble; Yea, they fell one upon another, And said: 'Arise, and let us return to our own people, And to the land of our birth, From the oppressing sword.'
קָרְא֣וּ שָׁ֔ם פַּרְעֹ֥ה מֶֽלֶךְ־מִצְרַ֖יִם שָׁא֑ון הֶעֱבִ֥יר הַמּוֹעֵֽד׃	17	They cried there: 'Pharaoh king of Egypt is but a noise; He hath let the appointed time pass by.'
חַי־אָנִ֨י נְאֻם־הַמֶּ֜לֶךְ יְהוָ֣ה צְבָאֹ֗ות שְׁמֹ֔ו כִּ֥י כְתָבֹ֖ור בֶּהָרִ֑ים וּכְכַרְמֶ֥ל בַּיָּ֖ם יָבֹֽוא׃	18	As I live, saith the King, Whose name is the LORD of hosts, Surely like Tabor among the mountains, And like Carmel by the sea, so shall he come.
כְּלִי־גֹולָ֣ה עֲשִׂי־לָ֗ךְ יֹושֶׁ֤בֶת בַּת־מִצְרָ֙יִם֙ כִּי־נֹ֣ף לְשַׁמָּ֔ה תִּֽהְיֶ֖ה וְנִצָּתָ֑ה מֵאֵ֥ין יֹושֵֽב׃ (ס)	19	O thou daughter that dwellest in Egypt, Furnish thyself to go into captivity; For Noph shall become a desolation, And shall be laid waste, without inhabitant.
עֶגְלָ֤ה יְפֵה־פִיָּה֙ מִצְרָ֔יִם קֶ֖רֶץ מִצָּפֹ֑ון בָּ֥א בָֽא׃	20	Egypt is a very fair heifer; But the gadfly out of the north is come, it is come.
גַּם־שְׂכִרֶ֣יהָ בְקִרְבָּ֗הּ כְּעֶגְלֵי֙ מַרְבֵּ֔ק כִּי־גַם־הֵ֣מָּה הִפְנ֔וּ נָ֖סוּ יַחְדָּ֑יו לֹ֣א עָמָ֔דוּ כִּ֤י יֹום־אֵידָם֙ בָּ֣א עֲלֵיהֶ֔ם עֵ֥ת פְּקֻדָּתָֽם׃	21	Also her mercenaries in the midst of her Are like calves of the stall, For they also are turned back, they are fled away together, They did not stand; For the day of their calamity is come upon them, The time of their visitation.
קוֹלָ֣הּ כַּנָּחָ֔שׁ יֵלֵ֖ךְ כִּי־בְחַ֑יִל יֵלֵ֗כוּ וּבְקַרְדֻּמֹ֤ות בָּא֙וּ לָ֔הּ כְּחֹטְבֵ֖י עֵצִֽים׃	22	The sound thereof shall go like the serpent's; For they march with an army, And come against her with axes, As hewers of wood.
כָּרְתָ֤ו יַעְרָהּ֙ נְאֻם־יְהוָ֔ה כִּ֥י לֹ֖א יֵחָקֵ֑ר כִּ֤י רַבּוּ֙ מֵאַרְבֶּ֔ה וְאֵ֥ין לָהֶ֖ם מִסְפָּֽר׃	23	They cut down her forest, saith the LORD, Though it cannot be searched; Because they are more than the locusts, And are innumerable.
הֹבִ֥ישָׁה בַת־מִצְרָ֖יִם נִתְּנָ֑ה בְּיַ֥ד עַם־צָפֹֽון׃	24	The daughter of Egypt is put to shame; She is delivered into the hand of the people of the north.
אָמַר֙ יְהוָ֣ה צְבָאֹ֔ות אֱלֹהֵ֥י יִשְׂרָאֵ֖ל הִנְנִ֣י פֹקֵ֑ד אֶל־אָמֹ֣ון מִנֹּ֔א וְעַל־פַּרְעֹ֖ה וְעַל־מִצְרַ֑יִם וְעַל־אֱלֹהֶ֖יהָ וְעַל־מְלָכֶ֣יהָ וְעַל־פַּרְעֹ֔ה וְעַ֖ל הַבֹּטְחִ֥ים בֹֽו׃	25	The LORD of hosts, the God of Israel, saith: Behold, I will punish Amon of No, and Pharaoh, and Egypt, with her gods, and her kings; even Pharaoh, and them that trust in him;
וּנְתַתִּ֥ים בְּיַד֙ מְבַקְשֵׁ֣י נַפְשָׁ֔ם וּבְיַ֣ד נְבוּכַדְרֶאצַּ֔ר מֶֽלֶךְ־בָּבֶ֖ל וּבְיַ֣ד עֲבָדָ֑יו וְאַחֲרֵי־כֵ֣ן תִּשְׁכֹּ֔ן כִּימֵי־קֶ֖דֶם נְאֻם־יְהוָֽה׃ (פ)	26	and I will deliver them into the hand of those that seek their lives, and into the hand of Nebuchadrezzar king of Babylon, and into the hand of his servants; and afterwards it shall be inhabited, as in the days of old, saith the LORD.
וְאַתָּ֣ה אַל־תִּירָ֗א עַבְדִּי֙ יַעֲקֹ֔ב וְאַל־תֵּחַ֖ת יִשְׂרָאֵ֑ל כִּ֣י הִנְנִ֤י מוֹשִׁעֲךָ֙ מֵרָח֔וֹק וְאֶת־זַרְעֲךָ֖ מֵאֶ֣רֶץ שִׁבְיָ֑ם וְשָׁ֣ב יַעֲקֹ֔וב וְשָׁקַ֥ט וְשַׁאֲנָ֖ן וְאֵ֥ין מַחֲרִֽיד׃	27	But fear not thou, O Jacob My servant, Neither be dismayed, O Israel; For, lo, I will save thee from afar, And thy seed from the land of their captivity; And Jacob shall again be quiet and at ease, And none shall make him afraid.
אַתָּ֣ה אַל־תִּירָ֗א עַבְדִּי֙ יַעֲקֹ֔ב נְאֻם־יְהוָ֖ה כִּ֣י אִתְּךָ֑ אֲנִי֙ כִּ֣י אֶעֱשֶׂ֣ה כָלָ֔ה בְּכָל־הַגֹּויִ֥ם אֲשֶׁר־הִדַּחְתִּֽיךָ שָׁ֖מָּה וְאֹתְךָ֥ לֹא־אֶעֱשֶׂ֣ה כָלָ֔ה וְיִסַּרְתִּ֥יךָ לַמִּשְׁפָּ֖ט וְנַקֵּ֑ה לֹ֥א אֲנַקֶּֽךָּ׃ (פ)	28	Fear not thou, O Jacob My servant, saith the LORD, For I am with thee; For I will make a full end of all the nations whither I have driven thee, But I will not make a full end of thee; And I will correct thee in measure, But will not utterly destroy thee.

הפטרת בשלח

The Haftara is Judges 4:4 – 5:31.

IV:4 וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת הִיא שֹׁפְטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא׃

Now Deborah, a prophetess, the wife of Lappidoth, she judged Israel at that time.

5 וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תֹּמֶר דְּבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרָיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַמִּשְׁפָּט׃

And she sat under the palm-tree of Deborah between Ramah and Beth-el in the hill-country of Ephraim; and the children of Israel came up to her for judgment.

6 וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לֵךְ וּמָשַׁכְתָּ בְּהַר תָּבוֹר וְלָקַחְתָּ עִמְּךָ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבֻלוּן׃

And she sent and called Barak the son of Abinoam out of Kedesh-naphtali, and said unto him: 'Hath not the Lord, the God of Israel, commanded, saying: Go and draw toward mount Tabor, and take with thee ten thousand men of the children of Naphtali and of the children of Zebulun?

7 וּמָשַׁכְתִּי אֵלֶיךָ אֶל־נַחַל קִישׁוֹן אֶת־סִיסְרָא שַׂר־צְבָא יָבִין וְאֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־הֲמוֹנוֹ וּנְתַתִּיהוּ בְיָדֶךָ׃

And I will draw unto thee to the brook Kishon Sisera, the captain of Jabin's army, with his chariots and his multitude; and I will deliver him into thy hand.

8 וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרָק אִם־תֵּלְכִי עִמִּי וְהָלָכְתִּי וְאִם־לֹא תֵלְכִי עִמִּי לֹא אֵלֵךְ׃

And Barak said unto her: 'If thou wilt go with me, then I will go; but if thou wilt not go with me, I will not go.'

9 וַתֹּאמֶר הָלֹךְ אֵלֵךְ עִמָּךְ אֶפֶס כִּי לֹא תִהְיֶה תִּפְאַרְתְּךָ עַל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אַתָּה הוֹלֵךְ כִּי בְּיַד־אִשָּׁה יִמְכֹּר יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וַתָּקָם דְּבוֹרָה וַתֵּלֶךְ עִם־בָּרָק קֶדְשָׁה׃

And she said: 'I will surely go with thee; notwithstanding the journey that thou takest shall not be for thy honour; for the Lord will give Sisera over into the hand of a woman.' And Deborah arose, and went with Barak to Kedesh.

10 וַיִּזְעַק בָּרָק אֶת־זְבוּלֻן וְאֶת־נַפְתָּלִי קֶדְשָׁה וַיַּעַל בְּרַגְלָיו עֲשֶׂרֶת אַלְפֵי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוֹרָה׃

And Barak called Zebulun and Naphtali together to Kedesh; and there went up ten thousand men at his feet; and Deborah went up with him.

11 וְחֶבֶר הַקֵּינִי נִפְרָד מִקַּיִן מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה וַיֵּט אָהֳלֹו עַד־אֵילוֹן (כ׳ בצענים)[ק׳ בְּצַעֲנַנִּים] אֲשֶׁר אֶת־קֶדֶשׁ׃

Now Heber the Kenite had severed himself from the Kenites, even from the children of Hobab the father-in-law of Moses, and had pitched his tent as far as Elon-bezaanannim, which is by Kedesh.

12 וַיַּגִּדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם הַר־תָּבוֹר׃

And they told Sisera that Barak the son of Abinoam was gone up to mount Tabor.

13 וַיִּזְעַק סִיסְרָא אֶת־כָּל־רִכְבּוֹ תְּשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל וְאֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מֵחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישׁוֹן׃

And Sisera gathered together all his chariots, even nine hundred chariots of iron, and all the people that were with him, from Harosheth-goiim, unto the brook Kishon.

14 וַתֹּאמֶר דְּבֹרָה אֶל־בָּרָק קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת־סִיסְרָא בְּיָדֶךָ הֲלֹא יְהוָה יָצָא לְפָנֶיךָ וַיֵּרֶד בָּרָק מֵהַר תָּבוֹר וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו׃

And Deborah said unto Barak: 'Up; for this is the day in which the Lord hath delivered Sisera into thy hand; is not the Lord gone out before thee?' So Barak went down from mount Tabor, and ten thousand men after him.

15 וַיַּהֲם יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וְאֶת־כָּל־הָרֶכֶב וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה לְפִי־חָרֶב לִפְנֵי בָרָק וַיֵּרֶד סִיסְרָא מֵעַל הַמֶּרְכָּבָה וַיָּנָס בְּרַגְלָיו׃

And the Lord discomfited Sisera, and all his chariots, and all his host, with the edge of the sword before Barak; and Sisera alighted from his chariot, and fled away on his feet.

16 וּבָרָק רָדַף אַחֲרֵי הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל־מַחֲנֵה סִיסְרָא לְפִי־חָרֶב לֹא נִשְׁאַר עַד־אֶחָד׃

But Barak pursued after the chariots, and after the host, unto Harosheth-goiim; and all the host of Sisera fell by the edge of the sword; there was not a man left.

17 וְסִיסְרָא נָס בְּרַגְלָיו אֶל־אֹהֶל יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יָבִין מֶלֶךְ־חָצוֹר וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקֵּינִי׃

Howbeit Sisera fled away on his feet to the tent of Jael the wife of Heber the Kenite; for there was peace between Jabin the king of Hazor and the house of Heber the Kenite.

18 וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרַאת סִיסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי אַל־תִּירָא וַיָּסַר אֵלֶיהָ הָאֹהֱלָה וַתְּכַסֵּהוּ בַּשְּׂמִיכָה׃

And Jael went out to meet Sisera, and said unto him: 'Turn in, my lord, turn in to me; fear not.' And he turned in unto her into the tent, and she covered him with a rug.

19 וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם כִּי צָמֵאתִי וַתִּפְתַּח אֶת־נֹאוד הֶחָלָב וַתַּשְׁקֵהוּ וַתְּכַסֵּהוּ׃

And he said unto her: 'Give me, I pray thee, a little water to drink; for I am thirsty.' And she opened a bottle of milk, and gave him drink, and covered him.

20 וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וְהָיָה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׁאֵלֵךְ וְאָמַר הֲיֵשׁ־פֹּה אִישׁ וְאָמַרְתְּ אָיִן׃

And he said unto her: 'Stand in the door of the tent, and it shall be, when any man doth come and inquire of thee, and say: Is there any man here? that thou shalt say: No.'

21 וַתִּקַּח יָעֵל אֵשֶׁת־חֶבֶר אֶת־יְתַד הָאֹהֶל וַתָּשֶׂם אֶת־הַמַּקֶּבֶת בְּיָדָהּ וַתָּבֹא אֵלָיו בַּלָּאט וַתִּתְקַע אֶת־הַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ וַתִּצְנַח בָּאָרֶץ וְהוּא־נִרְדָּם וַיָּעַף וַיָּמֹת׃

Then Jael Heber's wife took a tent-pin, and took a hammer in her hand, and went softly unto him, and smote the pin into his temples, and it pierced through into the ground; for he was in a deep sleep; so he swooned and died.

22 וְהִנֵּה בָרָק רֹדֵף אֶת־סִיסְרָא וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לֵךְ וְאַרְאֶךָּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מְבַקֵּשׁ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וְהִנֵּה סִיסְרָא נֹפֵל מֵת וְהַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ׃

And, behold, as Barak pursued Sisera, Jael came out to meet him, and said unto him: 'Come, and I will show thee the man whom thou seekest.' And he came unto her; and, behold, Sisera lay dead, and the tent-pin was in his temples.

23 וַיַּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֵת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

So God subdued on that day Jabin the king of Canaan before the children of Israel.

24 וַתֵּלֶךְ יַד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְקָשָׁה עַל יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֵת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן׃ (פ)

And the hand of the children of Israel prevailed more and more against Jabin the king of Canaan, until they had destroyed Jabin king of Canaan.

V:1 וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר׃

Then sang Deborah and Barak the son of Abinoam on that day, saying:

2 בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ יְהוָה׃

When men let grow their hair in Israel, When the people offer themselves willingly, Bless ye the Lord.

3 שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ רֹזְנִים אָנֹכִי לַיהוָה אָנֹכִי אָשִׁירָה אֲזַמֵּר לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

Hear, O ye kings; give ear, O ye princes; I, unto the Lord will I sing; I will sing praise to the Lord, the God of Israel.

4 יְהוָה בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר בְּצַעְדְּךָ מִשְּׂדֵה אֱדוֹם אֶרֶץ רָעָשָׁה גַּם־שָׁמַיִם נָטָפוּ גַּם־עָבִים נָטְפוּ מָיִם׃

Lord, when Thou didst go forth out of Seir, When Thou didst march out of the field of Edom, The earth trembled, the heavens also dropped, Yea, the clouds dropped water.

5 הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה זֶה סִינַי מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

The mountains quaked at the presence of the Lord, Even yon Sinai at the presence of the Lord, the God of Israel.

6 בִּימֵי שַׁמְגַּר בֶּן־עֲנָת בִּימֵי יָעֵל חָדְלוּ אֳרָחוֹת וְהֹלְכֵי נְתִיבוֹת יֵלְכוּ אֳרָחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת׃

In the days of Shamgar the son of Anath, In the days of Jael, the highways ceased, And the travellers walked through byways.

7 חָדְלוּ פְרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חָדֵלוּ עַד שַׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה שַׁקַּמְתִּי אֵם בְּיִשְׂרָאֵל׃

The rulers ceased in Israel, they ceased, Until that thou didst arise, Deborah, That thou didst arise a mother in Israel.

8 יִבְחַר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אָז לָחֶם שְׁעָרִים מָגֵן אִם־יֵרָאֶה וָרֹמַח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל׃

They chose new gods; Then was war in the gates; Was there a shield or spear seen Among forty thousand in Israel?

9 לִבִּי לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְנַדְּבִים בָּעָם בָּרְכוּ יְהוָה׃

My heart is toward the governors of Israel, That offered themselves willingly among the people. Bless ye the Lord.

10 רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת יֹשְׁבֵי עַל־מִדְיָן וְהֹלְכֵי עַל־דֶּרֶךְ שִׂיחוּ׃

Ye that ride on white asses, Ye that sit on rich cloths, And ye that walk by the way, tell of it;

11 מִקּוֹל מְחַצְּצִים בֵּין מַשְׁאֲבִים שָׁם יִתְּנוּ צִדְקוֹת יְהוָה
צִדְקַת פְּרָזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים עַם־
יְהוָה׃

12 עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה עוּרִי עוּרִי דַּבְּרִי־שִׁיר קוּם בָּרָק
וּשְׁבֵה שִׁבְיְךָ בֶּן־אֲבִינֹעַם׃

13 אָז יָרַד שָׂרִיד לְאַדִּירִים עָם יְהוָה יָרַד־לִי
בַּגִּבּוֹרִים׃

14 מִנִּי אֶפְרַיִם שָׁרְשָׁם בַּעֲמָלֵק אַחֲרֶיךָ בִנְיָמִין בַּעֲמָמֶיךָ
מִנִּי מָכִיר יָרְדוּ מְחֹקְקִים וּמִזְּבוּלֻן מֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט
סֹפֵר׃

15 וְשָׂרֵי בִיׂשָּׂשכָר עִם־דְּבֹרָה וְיִשָּׂשכָר כֵּן בָּרָק
בָּעֵמֶק שֻׁלַּח בְּרַגְלָיו בִּפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדֹלִים חִקְּקֵי־
לֵב׃

16 לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין הַמִּשְׁפְּתַיִם לִשְׁמֹעַ שְׁרֹקוֹת עֲדָרִים
לִפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדוֹלִים חִקְרֵי־לֵב׃

17 גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יָגוּר אֳנִיּוֹת אָשֵׁר
יָשַׁב לְחוֹף יַמִּים וְעַל מִפְרָצָיו יִשְׁכּוֹן׃

18 זְבֻלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת וְנַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי
שָׂדֶה׃

19 בָּאוּ מְלָכִים נִלְחָמוּ אָז נִלְחֲמוּ מַלְכֵי כְנַעַן בְּתַעְנַךְ עַל־
מֵי מְגִדּוֹ בֶּצַע כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ׃

20 מִן־שָׁמַיִם נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְّסִלּוֹתָם נִלְחֲמוּ עִם־
סִיסְרָא׃

21 נַחַל קִישׁוֹן גָּרְפָם נַחַל קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן תִּדְרְכִי
נַפְשִׁי עֹז׃

22 אָז הָלְמוּ עִקְּבֵי־סוּס מֶדַּהֲרוֹת דַּהֲרוֹת אַבִּירָיו׃

23 אֹרוּ מֵרוֹז אָמַר מַלְאַךְ יְהוָה אֹרוּ אָרוֹר יֹשְׁבֶיהָ כִּי
לֹא־בָאוּ לְעֶזְרַת יְהוָה לְעֶזְרַת יְהוָה בַּגִּבּוֹרִים׃

24 תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל
תְּבֹרָךְ׃

25 מַיִם שָׁאַל חָלָב נָתָנָה בְּסֵפֶל אַדִּירִים הִקְרִיבָה
חֶמְאָה׃

26 יָדָהּ לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה וִימִינָהּ לְהַלְמוּת עֲמֵלִים וְהָלְמָה
סִיסְרָא מָחֲקָה רֹאשׁוֹ וּמָחֲצָה וְחָלְפָה רַקָּתוֹ׃

27 בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל שָׁכָב בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל בַּאֲשֶׁר
כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד׃

28 בְּעַד הַחַלּוֹן נִשְׁקְפָה וַתְּיַבֶּב אֵם סִיסְרָא בְּעַד
הָאֶשְׁנָב מַדּוּעַ בֹּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ לָבוֹא מַדּוּעַ אֲחֲרוּ פַּעֲמֵי
מַרְכְּבוֹתָיו׃

11 Louder than the voice of archers, by the watering-troughs! There shall they rehearse the righteous acts of the Lord, Even the righteous acts of His rulers in Israel. Then the people of the Lord went down to the gates.

12 Awake, awake, Deborah; Awake, awake, utter a song; Arise, Barak, and lead thy captivity captive, thou son of Abinoam.

13 Then made He a remnant to have dominion over the nobles and the people; The Lord made me have dominion over the mighty.

14 Out of Ephraim came they whose root is in Amalek; After thee, Benjamin, among thy peoples; Out of Machir came down governors, And out of Zebulun they that handle the marshal's staff.

15 And the princes of Issachar were with Deborah; As was Issachar, so was Barak; Into the valley they rushed forth at his feet. Among the divisions of Reuben There were great resolves of heart.

16 Why sattest thou among the sheep-folds, To hear the pipings for the flocks? At the divisions of Reuben There were great searchings of heart.

17 Gilead abode beyond the Jordan; And Dan, why doth he sojourn by the ships? Asher dwelt at the shore of the sea, And abideth by its bays.

18 Zebulun is a people that jeoparded their lives unto the death, And Naphtali, upon the high places of the field.

19 The kings came, they fought; Then fought the kings of Canaan, In Taanach by the waters of Megiddo; They took no gain of money.

20 They fought from heaven, The stars in their courses fought against Sisera.

21 The brook Kishon swept them away, That ancient brook, the brook Kishon. O my soul, tread them down with strength.

22 Then did the horsehoofs stamp By reason of the prancings, the prancings of their mighty ones.

23 'Curse ye Meroz', said the angel of the Lord, 'Curse ye bitterly the inhabitants thereof, Because they came not to the help of the Lord, To the help of the Lord against the mighty.'

24 Blessed above women shall Jael be, The wife of Heber the Kenite, Above women in the tent shall she be blessed.

25 Water he asked, milk she gave him; In a lordly bowl she brought him curd.

26 Her hand she put to the tent-pin, And her right hand to the workmen's hammer; And with the hammer she smote Sisera, she smote through his head, Yea, she pierced and struck through his temples.

27 At her feet he sunk, he fell, he lay; At her feet he sunk, he fell; Where he sunk, there he fell down dead.

28 Through the window she looked forth, and peered, The mother of Sisera, through the lattice: 'Why is his chariot so long in coming? Why tarry the wheels of his chariots?

29 חַכְמֹ֣ות שָׂרוֹתֶ֗יהָ תַּעֲנֶ֤ינָה אַף־הִ֙יא֙ תָּשִׁ֣יב אֲמָרֶ֔יהָ
לָּֽהּ׃

30 הֲלֹ֣א יִמְצְא֗וּ יְחַלְּקוּ֙ שָׁ֔לָל רֶ֥חֶם רַחֲמָתַ֖יִם לְרֹ֑אשׁ גֶּ֣בֶר
שְׁלַל־צְבָעִ֗ים לְסִיסְרָא֙ שְׁלַל־צְבָעִ֣ים רִקְמָ֔ה צֶ֥בַע
רִקְמָתַ֖יִם לְצַוְּארֵ֥י שָׁלָֽל׃

31 כֵּ֣ן יֹאבְד֗וּ כָּל־אוֹיְבֶ֤יךָ יְהוָה֙ וְאֹהֲבָ֔יו כְּצֵ֥את הַשֶּׁ֖מֶשׁ
בִּגְבֻרָתֹ֑ו וַתִּשְׁקֹ֥ט הָאָ֖רֶץ אַרְבָּעִ֥ים שָׁנָֽה׃ (פ)

29 The wisest of her princesses answer her, Yea, she returneth answer to herself:

30 'Are they not finding, are they not dividing the spoil? A damsel, two damsels to every man; To Sisera a spoil of dyed garments, A spoil of dyed garments of embroidery, Two dyed garments of broidery for the neck of every spoiler?'

31 So perish all Thine enemies, O Lord; But they that love Him be as the sun when he goeth forth in his might. And the land had rest forty years.

הפטרת יתרו

The Haftara is Isaiah 6:1 – 7:6 & 9:5 – 9:6.

VI:1 בִּשְׁנַ֥ת־מֹות֖ הַמֶּ֑לֶךְ עֻזִּיָּ֣הוּ וָאֶרְאֶ֞ה אֶת־אֲדֹנָ֤י יֹשֵׁב֙ עַל־
כִּסֵּ֣א רָ֔ם וְנִשְׂא֖ וְשׁוּלָ֑יו מְלֵאִ֥ים אֶת־הַהֵיכָֽל׃

2 שְׂרָפִ֥ים עֹמְדִ֖ים מִמַּ֑עַל לֹ֣ו שֵׁ֣שׁ כְּנָפַ֗יִם שֵׁ֣שׁ כְּנָפַ֤יִם
לְאֶחָד֙ בִּשְׁתַּ֣יִם יְכַסֶּ֔ה פָּנָ֖יו וּבִשְׁתַּ֣יִם יְכַסֶּ֑ה רַגְלָ֖יו
וּבִשְׁתַּ֥יִם יָעוֹפֵֽף׃

3 וְקָרָ֤א זֶה֙ אֶל־זֶ֔ה וְאָמַ֖ר קָד֣וֹשׁ׀ קָד֣וֹשׁ קָד֑וֹשׁ יְהוָ֥ה
צְבָאֹ֖ות מְלֹ֥א כָל־הָאָ֖רֶץ כְּבֹודֹֽו׃

4 וַיָּנֻ֣עוּ אַמּ֤וֹת הַסִּפִּים֙ מִקּ֣וֹל הַקּוֹרֵ֔א וְהַבַּ֖יִת יִמָּלֵ֥א עָשָֽן׃

5 וָאֹמַ֕ר אֹו֥י־לִ֖י כִּי־נִדְמֵ֑יתִי כִּ֣י אִ֤ישׁ טְמֵא־שְׂפָתַ֙יִם֙ אָנֹ֔כִי
וּבְתֹ֥וךְ עַם־טְמֵא־שְׂפָתַ֖יִם אָנֹ֑כִי יֹשֵׁ֕ב כִּ֥י אֶת־הַמֶּ֖לֶךְ
יְהוָ֥ה צְבָאֹ֖ות רָאֹ֥וּ עֵינָֽי׃

6 וַיָּ֣עָף אֵלַ֔י אֶחָ֖ד מִן־הַשְּׂרָפִ֑ים וּבְיָדֹ֗ו רִצְפָּ֤ה בְּמֶלְקַחַ֙יִם֙
לָקַ֣ח מֵעַ֔ל הַמִּזְבֵּֽחַ׃

7 וַיַּגַּ֥ע עַל־פִּ֖י וַיֹּ֣אמֶר הִנֵּ֣ה נָגַ֔ע זֶ֖ה עַל־שְׂפָתֶ֑יךָ וְסָ֣ר עֲוֹנֶ֔ךָ
וְחַטָּאתְךָ֖ תְּכֻפָּֽר׃

8 וָאֶשְׁמַ֣ע אֶת־קֹ֣ול אֲדֹנָ֗י אֹמֵ֤ר אֶת־מִי֙ אֶשְׁלָ֔ח וּמִי֙ יֵלֵ֣ךְ־
לָ֔נוּ וָאֹמַ֖ר הִנֵּנִ֑י שְׁלָחֵֽנִי׃

9 וַיֹּ֣אמֶר לֵ֗ךְ וְאָמַרְתָּ֙ לָעָ֣ם הַזֶּ֔ה שִׁמְע֥וּ שָׁמוֹעַ֙ וְאַל־תָּבִ֣ינוּ
וּרְא֥וּ רָאֹ֖ו וְאַל־תֵּדָֽעוּ׃

10 הַשְׁמֵ֣ן לֵב־הָעָ֣ם הַזֶּ֔ה וְאָזְנָ֥יו הַכְבֵּ֖ד וְעֵינָ֑יו הָשַׁ֣ע פֶּן־
יִרְאֶ֤ה בְעֵינָיו֙ וּבְאָזְנָ֣יו יִשְׁמָ֔ע וּלְבָבֹ֖ו יָבִ֑ין וָשָׁ֥ב וְרָפָֽא
לֹֽו׃

11 וָאֹמַ֕ר עַד־מָתַ֖י אֲדֹנָ֑י וַיֹּ֣אמֶר עַֽד־אֲשֶׁר֙ אִם־שָׁ֣אוּ עָרִ֔ים
מֵאֵ֥ין יֹשֵׁ֖ב וּבָתִּ֑ים מֵאֵ֥ין אָדָ֖ם וְהָאֲדָמָ֥ה תִּשָּׁאֵ֖ה שְׁמָמָֽה׃

12 וְרִחַ֥ק יְהוָ֖ה אֶת־הָאָדָ֑ם וְרַבָּ֕ה הָעֲזוּבָ֖ה בְּקֶ֥רֶב הָאָֽרֶץ׃

13 וְעֹ֥וד בָּהּ֖ עֲשִׂרִ֑יָּה וְשָׁבָ֤ה וְהָיְתָה֙ לְבָעֵ֔ר כָּאֵלָ֥ה וְכָאַלֹּ֖ון
אֲשֶׁ֣ר בְּשַׁלֶּ֑כֶת מַצֶּ֥בֶת בָּ֖הּ זֶ֣רַע קֹ֑דֶשׁ מַצַּבְתָּֽהּ׃ (פ)

וַיְהִי בִּימֵי אָחָז בֶּן־יוֹתָם בֶּן־עֻזִּיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עָלָה רְצִין מֶלֶךְ־אֲרָם וּפֶקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם לַמִּלְחָמָה עָלֶיהָ וְלֹא יָכֹל לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ׃	VII:1	And it came to pass in the days of Ahaz the son of Jotham, the son of Uzziah, king of Judah, that Rezin the king of Aram, and Pekah the son of Remaliah, king of Israel, went up to Jerusalem to war against it; but could not prevail against it.
וַיֻּגַּד לְבֵית דָּוִד לֵאמֹר נָחָה אֲרָם עַל־אֶפְרָיִם וַיָּנַע לְבָבוֹ וּלְבַב עַמּוֹ כְּנוֹעַ עֲצֵי־יַעַר מִפְּנֵי־רוּחַ׃ (ס)	2	And it was told the house of David, saying: 'Aram is confederate with Ephraim.' And his heart was moved, and the heart of his people, as the trees of the forest are moved with the wind.
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְשַׁעְיָהוּ צֵא־נָא לִקְרַאת אָחָז אַתָּה וּשְׁאָר יָשׁוּב בְּנֶךָ אֶל־קְצֵה תְּעָלַת הַבְּרֵכָה הָעֶלְיוֹנָה אֶל־מְסִלַּת שְׂדֵה כוֹבֵס׃	3	Then said the LORD unto Isaiah: 'Go forth now to meet Ahaz, thou, and Shear-jashub thy son, at the end of the conduit of the upper pool, in the highway of the fullers' field;
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִשָּׁמֶר וְהַשְׁקֵט אַל־תִּירָא וּלְבָבְךָ אַל־יֵרַךְ מִשְּׁנֵי זַנְבוֹת הָאוּדִים הָעֲשֵׁנִים הָאֵלֶּה בָּחֲרִי־אַף רְצִין וַאֲרָם וּבֶן־רְמַלְיָהוּ׃	4	and say unto him: Keep calm, and be quiet; fear not, neither let thy heart be faint, because of these two tails of smoking firebrands, for the fierce anger of Rezin and Aram, and of the son of Remaliah.
יַעַן כִּי־יָעַץ עָלֶיךָ אֲרָם רָעָה אֶפְרַיִם וּבֶן־רְמַלְיָהוּ לֵאמֹר׃	5	Because Aram hath counselled evil against thee, Ephraim also, and the son of Remaliah, saying:
נַעֲלֶה בִיהוּדָה וּנְקִיצֻנָהּ וְנַבְקִעֶנָּהּ אֵלֵינוּ וְנַמְלִיךְ מֶלֶךְ בְּתוֹכָהּ אֵת בֶּן־טָבְאֵל׃ (פ)	6	Let us go up against Judah, and vex it, and let us make a breach therein for us, and set up a king in the midst of it, even the son of Tabeel;
כִּי־יֶלֶד יֻלַּד־לָנוּ בֵּן נִתַּן־לָנוּ וַתְּהִי הַמִּשְׂרָה עַל־שִׁכְמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר אֲבִי־עַד שַׂר־שָׁלוֹם׃	IX:5	For a child is born unto us, a son is given unto us; and the government is upon his shoulder; and his name is called Pele-joez-el-gibbor Abi-ad-sar-shalom;
(כ׳ לם רבה)[ק׳ לְמַרְבֵּה] הַמִּשְׂרָה וּלְשָׁלוֹם אֵין־קֵץ עַל־כִּסֵּא דָוִד וְעַל־מַמְלַכְתּוֹ לְהָכִין אֹתָהּ וּלְסַעֲדָהּ בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם קִנְאַת יְהוָה צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה־זֹּאת׃ (פ)	6	That the government may be increased, and of peace there be no end, upon the throne of David, and upon his kingdom, to establish it, and to uphold it through justice and through righteousness From henceforth even for ever. The zeal of the LORD of hosts doth perform this.

הפטרת משפטים

The Haftara is Jeremiah 34:8 – 34:22 & 33:25 – 33:26. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 281, and the Haftara is the special Haftara on page 770. When Shabbat Shekalim is Rosh Ḥodesh, read as before but combine the 6th and 7th aliyot from the parsha, and read the 7th aliya for Shabbat Rosh Ḥodesh on page 526. On Rosh Ḥodesh that is not Shabbat Shekalim, the Maftir and Haftara are on page 526. On Erev Rosh Ḥodesh that is not Shabbat Shekalim, read the Haftara on page 768

הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרֵי כְּרֹת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם לִקְרֹא לָהֶם דְּרוֹר׃	XXXIV:8	The word that came unto Jeremiah from the LORD, after that the king Zedekiah had made a covenant with all the people that were at Jerusalem, to proclaim liberty unto them;
לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם בִּיהוּדִי אָחִיהוּ אִישׁ׃	9	that every man should let his manservant, and every man his maidservant, being a Hebrew man or a Hebrew woman, go free; that none should make bondmen of them, even of a Jew his brother;
וַיִּשְׁמְעוּ כָּל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בַּבְּרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלֵּחוּ׃	10	and all the princes and all the people hearkened, that had entered into the covenant to let every one his man-servant, and every one his maid-servant, go free, and not to make bondmen of them any more; they hearkened, and let them go;
וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן וַיָּשִׁבוּ אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־הַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר שִׁלְּחוּ חָפְשִׁים (כ׳ ויכבישום)[ק׳ וַיַּכְבִּשׁוּם] לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת׃ (פ)	11	but afterwards they turned, and caused the servants and the handmaids, whom they had let go free, to return, and brought them into subjection for servants and for handmaids;
וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃	12	therefore the word of the LORD came to Jeremiah from the LORD, saying:

13 כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי כָּרַתִּי בְרִית֙ אֶת־אֲבֹותֵיכֶם בְּיֹום הֹוצִאִי אֹותָם֙ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר׃

Thus saith the LORD, the God of Israel: I made a covenant with your fathers in the day that I brought them forth out of the land of Egypt, out of the house of bondage, saying:

14 מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ אִישׁ֙ אֶת־אָחִיו הָעִבְרִי אֲשֶׁר־יִמָּכֵר לְךָ֔ וַעֲבָדְךָ֖ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשִׁלַּחְתֹּו חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ וְלֹא־שָׁמְעוּ אֲבֹותֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם׃

'At the end of seven years ye shall let go every man his brother that is a Hebrew, that hath been sold unto thee, and hath served thee six years, thou shalt let him go free from thee'; but your fathers hearkened not unto Me, neither inclined their ear.

15 וַתָּשֻׁבוּ אַתֶּם הַיֹּום וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיָּשָׁר֙ בְּעֵינַי לִקְרֹא דְרֹור אִישׁ לְרֵעֵהוּ וַתִּכְרְתוּ בְרִית֙ לְפָנַי בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו׃

And ye were now turned, and had done that which is right in Mine eyes, in proclaiming liberty every man to his neighbour; and ye had made a covenant before Me in the house whereon My name is called;

16 וַתָּשֻׁבוּ֙ וַתְּחַלְּלוּ אֶת־שְׁמִי וַתָּשִׁבוּ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ֙ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתֹו֙ אֲשֶׁר־שִׁלַּחְתֶּם חָפְשִׁים לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׁוּ אֹתָם֙ לִֽהְיֹות לָכֶם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחֹות׃ (ס)

but ye turned and profaned My name, and caused every man his servant, and every man his handmaid, whom ye had let go free at their pleasure, to return; and ye brought them into subjection, to be unto you for servants and for handmaids.

17 לָכֵן֙ כֹּה־אָמַר יְהוָה֔ אַתֶּם֙ לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא דְרֹור אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ הִנְנִי קֹרֵא֙ לָכֶם דְּרֹור נְאֻם־יְהוָה אֶל־הַחֶרֶב֙ אֶל־הַדֶּבֶר וְאֶל־הָרָעָב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם֙ (כ׳ לזועה)[ק׳ לְזַעֲוָה] לְכֹל מַמְלְכֹות הָאָרֶץ׃

Therefore thus saith the LORD: Ye have not hearkened unto Me, to proclaim liberty, every man to his brother, and every man to his neighbour; behold, I proclaim for you a liberty, saith the LORD, unto the sword, unto the pestilence, and unto the famine; and I will make you a horror unto all the kingdoms of the earth.

18 וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים֙ אֶת־בְּרִתִּי אֲשֶׁר לֹא־הֵקִימוּ֙ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית֔ אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְפָנַי הָעֵגֶל֙ אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין בִּתְרָיו׃

And I will give the men that have transgressed My covenant, that have not performed the words of the covenant which they made before Me, when they cut the calf in twain and passed between the parts thereof;

19 שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלִַם הַסָּרִיסִים֙ וְהַכֹּהֲנִים וְכֹל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין בִּתְרֵי הָעֵגֶל׃

the princes of Judah, and the princes of Jerusalem, the officers, and the priests, and all the people of the land, that passed between the parts of the calf;

20 וְנָתַתִּי אֹותָם֙ בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהָיְתָה נִבְלָתָם֙ לְמַאֲכָל לְעֹוף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ׃

I will even give them into the hand of their enemies, and into the hand of them that seek their life; and their dead bodies shall be for food unto the fowls of the heaven, and to the beasts of the earth.

21 וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן֙ בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד֙ חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֹלִים מֵעֲלֵיכֶם׃

And Zedekiah king of Judah and his princes will I give into the hand of their enemies, and into the hand of them that seek their life, and into the hand of the king of Babylon's army, that are gone up from you.

22 הִנְנִי מְצַוֶּה נְאֻם־יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחֲמוּ עָלֶיהָ וּלְכָדוּהָ וּשְׂרָפֻהָ בָאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מֵאֵין יֹשֵׁב׃ (פ)

Behold, I will command, saith the LORD, and cause them to return to this city; and they shall fight against it, and take it, and burn it with fire; and I will make the cities of Judah a desolation, without inhabitant.

XXXIII:25 כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־לֹא בְרִיתִי יֹומָם וָלַיְלָה חֻקֹּות שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שָׂמְתִּי׃

Thus saith the LORD: If My covenant be not with day and night, if I have not appointed the ordinances of heaven and earth;

26 גַּם־זֶרַע יַעֲקֹוב֙ וְדָוִד עַבְדִּי אֶמְאַס מִקַּחַת מִזַּרְעֹו֙ מֹשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׂחָק וְיַעֲקֹב כִּי־(כ׳ אשוב)[ק׳ אָשִׁיב] אֶת־שְׁבוּתָם וְרִחַמְתִּים׃ (פ)

then will I also cast away the seed of Jacob, and of David My servant, so that I will not take of his seed to be rulers over the seed of Abraham, Isaac, and Jacob; for I will cause their captivity to return, and will have compassion on them.'

הפטרת תרומה

The Haftara is I Kings 5:26 – 6:13. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 281, and the Haftara is the special Haftara on page 770. When Shabbat Shekalim is Rosh Ḥodesh, read as before but combine the 6th and 7th aliyot from the parsha, and read the 7th aliya for Shabbat Rosh Ḥodesh on page 526. For Shabbat Zachor the maftir and Haftara are on page 636. On Rosh Ḥodesh that is not Shabbat Shekalim, the Maftir and Haftara are on page 526.

וַיהוָה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ וַיְהִי שָׁלוֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם׃	V:26	And the LORD gave Solomon wisdom, as He promised him; and there was peace between Hiram and Solomon; and they two made a league together.
וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַס מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמַּס שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ׃	27	And king Solomon raised a levy out of all Israel; and the levy was thirty thousand men.
וַיִּשְׁלָחֵם לְבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וַאֲדֹנִירָם עַל־הַמַּס׃ (ס)	28	And he sent them to Lebanon, ten thousand a month by courses: a month they were in Lebanon, and two months at home; and Adoniram was over the levy.
וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סַבָּל וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר׃	29	And Solomon had threescore and ten thousand that bore burdens, and fourscore thousand that were hewers in the mountains;
לְבַד מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים לִשְׁלֹמֹה אֲשֶׁר עַל־הַמְּלָאכָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרֹדִים בָּעָם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה׃ (ס)	30	besides Solomon's chief officers that were over the work, three thousand and three hundred, who bore rule over the people that wrought in the work.
וַיְצַו הַמֶּלֶךְ וַיַּסִּעוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לְיַסֵּד הַבָּיִת אַבְנֵי גָזִית׃	31	And the king commanded, and they quarried great stones, costly stones, to lay the foundation of the house with hewn stone.
וַיִּפְסְלוּ בֹנֵי שְׁלֹמֹה וּבֹנֵי חִירוֹם וְהַגִּבְלִים וַיָּכִינוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבָּיִת׃ (פ)	32	And Solomon's builders and Hiram's builders and the Gebalites did fashion them, and prepared the timber and the stones to build the house.
וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן הַבַּיִת לַיהוָה׃	VI:1	And it came to pass in the four hundred and eightieth year after the children of Israel were come out of the land of Egypt, in the fourth year of Solomon's reign over Israel, in the month Ziv, which is the second month, that he began to build the house of the LORD.
וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שִׁשִּׁים־אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ׃	2	And the house which king Solomon built for the LORD, the length thereof was threescore cubits, and the breadth thereof twenty cubits, and the height thereof thirty cubits.
וְהָאוּלָם עַל־פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְכּוֹ עַל־פְּנֵי רֹחַב הַבָּיִת עֶשֶׂר בָּאַמָּה רָחְבּוֹ עַל־פְּנֵי הַבָּיִת׃	3	And the porch before the atemple of the house, twenty cubits was the length thereof, according to the breadth of the house; and ten cubits was the breadth thereof before the house.
וַיַּעַשׂ לַבָּיִת חַלּוֹנֵי שְׁקֻפִים אֲטוּמִים׃	4	And for the house he made windows broad within, and narrow without.
וַיִּבֶן עַל־קִיר הַבַּיִת (כ׳ יצוע)[ק׳ יָצִיעַ] סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב׃	5	And against the wall of the house he built a side-structure round about, against the walls of the house round about, both of the temple and of bthe sanctuary; and he made side-chambers round about;
(כ׳ היצוע)[ק׳ הַיָּצִיעַ] הַתַּחְתֹּנָה חָמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַתִּיכֹנָה שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ כִּי מִגְּרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת־הַבָּיִת׃	6	the nethermost story of the side-structure was five cubits broad, and the middle was six cubits broad, and the third was seven cubits broad; for on the outside he made rebatements in the wall of the house round about, that the beams should not have hold in the walls of the house.—
וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ אֶבֶן־שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה וּמַקָּבוֹת וְהַגַּרְזֶן כָּל־כְּלִי בַרְזֶל לֹא־נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנוֹתוֹ׃	7	For the house, when it was in building, was built of stone made ready at the quarry; and there was neither hammer nor axe nor any tool of iron heard in the house, while it was in building.—
פֶּתַח הַצֵּלָע הַתִּיכֹנָה אֶל־כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית וּבְלוּלִים יַעֲלוּ עַל־הַתִּיכֹנָה וּמִן־הַתִּיכֹנָה אֶל־הַשְּׁלִשִׁים׃	8	The door for the clowest row of chambers was in the right side of the house and they went up by winding stairs into the middle row, and out of the middle into the third.
וַיִּבֶן אֶת־הַבַּיִת וַיְכַלֵּהוּ וַיִּסְפֵּן אֶת־הַבַּיִת גֹּבֵים וּשְׂדֵרֹת בָּאֲרָזִים׃	9	So he built the house, and finished it; and he covered in the house with planks of cedar over beams.

10 וַיִּבֶן אֶת־(כ׳ היצוע)[ק׳ הַיְצִיעַ] עַל־כָּל־הַבַּיִת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ וַיֵּאָחֹז אֶת־הַבַּיִת בַּעֲצֵי אֲרָזִים׃ (פ)

And he built the stories of the side-structure against all the house, each five cubits high; and they rested on the house with timber of cedar.

11 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר׃

And the word of the LORD came to Solomon, saying:

12 הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־אַתָּה בֹנֶה אִם־תֵּלֵךְ בְּחֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה וְשָׁמַרְתָּ אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לָלֶכֶת בָּהֶם וַהֲקִמֹתִי אֶת־דְּבָרִי אִתָּךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ׃

'As for this house which thou art building, if thou wilt walk in My statutes, and execute Mine ordinances, and keep all My commandments to walk in them; then will I establish My word with thee, which I spoke unto David thy father;

13 וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃ (פ)

in that I will dwell therein among the children of Israel, and will not forsake My people Israel.'

הפטרת תצוה

The Haftara is Ezekiel 43:10 – 43:27. On Shabbat Zachor, Maftir and Haftara are on page 636.

XLIII:10 אַתָּה בֶן־אָדָם הַגֵּד אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת וְיִכְּלְמוּ מֵעֲוֹנֹתֵיהֶם וּמָדְדוּ אֶת־תָּכְנִית׃

Thou, son of man, show the house to the house of Israel, that they may be ashamed of their iniquities; and let them measure accurately.

11 וְאִם־נִכְלְמוּ מִכֹּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ צוּרַת הַבַּיִת וּתְכוּנָתוֹ וּמוֹצָאָיו וּמוֹבָאָיו וְכָל־צוּרֹתָו וְאֵת כָּל־חֻקֹּתָיו וְכָל־צוּרֹתָו וְכָל־תּוֹרֹתָו הוֹדַע אוֹתָם וּכְתֹב לְעֵינֵיהֶם וְיִשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־צוּרָתוֹ וְאֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וְעָשׂוּ אוֹתָם׃

And if they be ashamed of all that they have done, make known unto them the form of the house, and the fashion thereof, and the goings out thereof, and the comings in thereof, and all the forms thereof, and all the ordinances thereof, and all the forms thereof, and all the laws thereof, and write it in their sight; that they may keep the whole form thereof, and all the ordinances thereof, and do them.

12 זֹאת תּוֹרַת הַבַּיִת עַל־רֹאשׁ הָהָר כָּל־גְּבֻלּוֹ סָבִיב׀ סָבִיב קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִנֵּה־זֹאת תּוֹרַת הַבָּיִת׃

This is the law of the house: upon the top of the mountain the whole limit thereof round about shall be most holy. Behold, this is the law of the house.

13 וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בָּאַמּוֹת אַמָּה אַמָּה וָטֹפַח וְחֵיק הָאַמָּה וְאַמָּה־רֹחַב וּגְבוּלָהּ אֶל־שְׂפָתָהּ סָבִיב׀ זֶרֶת הָאֶחָד וְזֶה גַּב הַמִּזְבֵּחַ׃

And these are the measures of the altar by cubits—the cubit is a cubit and a handbreadth: the bottom shall be a cubit, and the breadth a cubit, and the border thereof by the edge thereof round about a span; and this shall be the base of the altar.

14 וּמֵחֵיק הָאָרֶץ עַד־הָעַזָּרָה הַתַּחְתּוֹנָה שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְרֹחַב אַמָּה אֶחָת וּמֵהָעַזָּרָה הַקְּטַנָּה עַד־הָעַזָּרָה הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע אַמּוֹת וְרֹחַב הָאַמָּה׃

And from the bottom upon the ground to the lower settle shall be two cubits, and the breadth one cubit; and from the lesser settle to the greater settle shall be four cubits, and the breadth a cubit.

15 וְהַהַרְאֵל אַרְבַּע אַמּוֹת (כ׳ ומהאריאל)[ק׳ וּמֵהָאֲרִיאֵל] וּלְמַעְלָה הַקְּרָנוֹת אַרְבָּע׃

And the hearth shall be four cubits; and from the hearth and upward there shall be four horns.

16 (כ׳ והאריאל)[ק׳ וְהָאֲרִיאֵל] שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה רֹחַב רָבוּעַ אֶל אַרְבַּעַת רִבְעֵיהוּ׃

And the hearth shall be twelve cubits long by twelve broad, square in the four sides thereof.

17 וְהָעַזָּרָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה רֹחַב אֶל אַרְבַּעַת רִבְעֶיהָ וְהַגְּבוּל סָבִיב אוֹתָהּ חֲצִי הָאַמָּה וְהַחֵיק־לָהּ אַמָּה סָבִיב וּמַעֲלֹתֵהוּ פְּנוֹת קָדִים׃

And the settle shall be fourteen cubits long by fourteen broad in the four sides thereof; and the border about it shall be half a cubit; and the bottom thereof shall be a cubit about; and the steps thereof shall look toward the east.'

18 וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אֵלֶּה חֻקּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הֵעָשׂוֹתוֹ לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם׃

And He said unto me: 'Son of man, thus saith the Lord GOD: These are the ordinances of the altar in the day when they shall make it, to offer burnt-offerings thereon, and to dash blood against it.

19 וְנָתַתָּה אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מִזֶּרַע צָדוֹק הַקְּרֹבִים אֵלַי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה לְשָׁרְתֵנִי פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת׃

Thou shalt give to the priests the Levites that are of the seed of Zadok, who are near unto Me, to minister unto Me, saith the Lord GOD, a young bullock for a sin-offering.

20 וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־אַרְבַּע קַרְנֹתָיו וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה וְאֶל־הַגְּבוּל סָבִיב וְחִטֵּאתָ אוֹתוֹ וְכִפַּרְתָּהוּ׃

And thou shalt take of the blood thereof, and put it on the four horns of it, and on the four corners of the settle, and upon the border round about; thus shalt thou purify it and make atonement for it.

21 וְלָקַחְתָּ אֵת הַפָּר הַחַטָּאת וּשְׂרַפוֹ בְּמִפְקַד הַבַּיִת מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ׃

Thou shalt also take the bullock of the sin-offering, and it shall be burnt in the appointed place of the house, without the sanctuary.

22 וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי תַּקְרִיב שְׂעִיר־עִזִּים תָּמִים לְחַטָּאת וְחִטְּאוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר חִטְּאוּ בַּפָּר׃

And on the second day thou shalt offer a he-goat without blemish for a sin-offering; and they shall purify the altar, as they did purify it with the bullock.

23 בְּכַלּוֹתְךָ מְחַטֵּא תַּקְרִיב פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְאַיִל מִן־הַצֹּאן תָּמִים׃

When thou hast made an end of purifying it, thou shalt offer a young bullock without blemish, and a ram out of the flock without blemish.

24 וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי יְהוָה וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים עֲלֵיהֶם מֶלַח וְהֶעֱלוּ אוֹתָם עֹלָה לַיהוָה׃

And thou shalt present them before the Lord, and the priests shall cast salt upon them, and they shall offer them up for a burnt-offering unto the Lord.

25 שִׁבְעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה שְׂעִיר־חַטָּאת לַיּוֹם וּפַר בֶּן־בָּקָר וְאַיִל מִן־הַצֹּאן תְּמִימִים יַעֲשׂוּ׃

Seven days shalt thou prepare every day a goat for a sin-offering; they shall also prepare a young bullock, and a ram out of the flock, without blemish.

26 שִׁבְעַת יָמִים יְכַפְּרוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְטִהַרוּ אֹתוֹ וּמִלְּאוּ יָדוֹ׃

Seven days shall they make atonement for the altar and cleanse it; so shall they consecrate it.

27 וְיָכְלוּ אֶת־הַיָּמִים (ס) וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־עוֹלֹתֵיכֶם וְאֶת־שַׁלְמֵיכֶם וְרָצִאתִי אֶתְכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ (ס)

And when they have accomplished the days, it shall be that upon the eighth day, and forward, the priests shall make your burnt-offerings upon the altar, and your peace-offerings; and I will accept you, saith the Lord God.'

הפטרת כי תשא

The Haftara is I Kings 18:1 – 18:39. On Shabbat Parah, Maftir and Haftara are on page 492.

XVIII:1 וַיְהִי יָמִים רַבִּים וּדְבַר־יְהוָה הָיָה אֶל־אֵלִיָּהוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לֵאמֹר לֵךְ הֵרָאֵה אֶל־אַחְאָב וְאֶתְּנָה מָטָר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃

And it came to pass after many days, that the word of the Lord came to Elijah, in the third year, saying: 'Go, show thyself unto Ahab, and I will send rain upon the land.'

2 וַיֵּלֶךְ אֵלִיָּהוּ לְהֵרָאוֹת אֶל־אַחְאָב וְהָרָעָב חָזָק בְּשֹׁמְרוֹן׃

And Elijah went to show himself unto Ahab. And the famine was sore in Samaria.

3 וַיִּקְרָא אַחְאָב אֶל־עֹבַדְיָהוּ אֲשֶׁר עַל־הַבָּיִת וְעֹבַדְיָהוּ הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה מְאֹד׃

And Ahab called Obadiah, who was over the household.—Now Obadiah feared the Lord greatly;

4 וַיְהִי בְּהַכְרֵת אִיזֶבֶל אֵת נְבִיאֵי יְהוָה וַיִּקַּח עֹבַדְיָהוּ מֵאָה נְבִיאִים וַיַּחְבִּיאֵם חֲמִשִּׁים אִישׁ בַּמְּעָרָה וְכִלְכְּלָם לֶחֶם וָמָיִם׃

for it was so, when Jezebel cut off the prophets of the Lord, that Obadiah took a hundred prophets, and hid them fifty in a cave, and fed them with bread and water.—

5 וַיֹּאמֶר אַחְאָב אֶל־עֹבַדְיָהוּ לֵךְ בָּאָרֶץ אֶל־כָּל־מַעְיְנֵי הַמַּיִם וְאֶל כָּל־הַנְּחָלִים אוּלַי נִמְצָא חָצִיר וּנְחַיֵּה סוּס וָפֶרֶד וְלֹא נַכְרִית מֵהַבְּהֵמָה׃

And Ahab said unto Obadiah: 'Go through the land, unto all the springs of water, and unto all the brooks; peradventure we may find grass and save the horses and mules alive, that we lose not all the beasts.'

6 וַיַּחַלְקוּ לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ לַעֲבָר־בָּהּ אַחְאָב הָלַךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד לְבַדּוֹ וְעֹבַדְיָהוּ הָלַךְ בְּדֶרֶךְ־אֶחָד לְבַדּוֹ׃

So they divided the land between them to pass throughout it: Ahab went one way by himself, and Obadiah went another way by himself.

7 וַיְהִי עֹבַדְיָהוּ בַּדֶּרֶךְ וְהִנֵּה אֵלִיָּהוּ לִקְרָאתוֹ וַיַּכִּרֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו וַיֹּאמֶר הַאַתָּה זֶה אֲדֹנִי אֵלִיָּהוּ׃

And as Obadiah was in the way, behold, Elijah met him; and he knew him, and fell on his face, and said: 'Is it thou, my lord Elijah?'

8 וַיֹּאמֶר לוֹ אָנִי לֵךְ אֱמֹר לַאדֹנֶיךָ הִנֵּה אֵלִיָּהוּ׃

9 And he answered him: 'It is I; go, tell thy lord: Behold, Elijah is here.'

9 וַיֹּאמֶר מֶה חָטָאתִי כִּי־אַתָּה נֹתֵן אֶת־עַבְדְּךָ בְּיַד־אַחְאָב לַהֲמִיתֵנִי׃

And he said: 'Wherein have I sinned, that thou wouldest deliver thy servant into the hand of Ahab, to slay me?

10 חַי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אִם־יֵשׁ־גּוֹי וּמַמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־שָׁלַח אֲדֹנִי שָׁם לְבַקֶּשְׁךָ וְאָמְרוּ אָיִן וְהִשְׁבִּיעַ אֶת־הַמַּמְלָכָה וְאֶת־הַגּוֹי כִּי לֹא יִמְצָאֶכָּה׃

As the Lord thy God liveth, there is no nation or kingdom, whither my lord hath not sent to seek thee; and when they said: He is not here, he took an oath of the kingdom and nation, that they found thee not.

11 וְעַתָּה אַתָּה אֹמֵר לֵךְ אֱמֹר לַאדֹנֶיךָ הִנֵּה אֵלִיָּהוּ׃

And now thou sayest: Go, tell thy lord: Behold, Elijah is here.

12 וְהָיָה אֲנִי אֵלֵךְ מֵאִתָּךְ וְרוּחַ יְהוָה יִשָּׂאֲךָ עַל אֲשֶׁר לֹא־אֵדָע וּבָאתִי לְהַגִּיד לְאַחְאָב וְלֹא יִמְצָאֲךָ וַהֲרָגָנִי וְעַבְדְּךָ יָרֵא אֶת־יְהוָה מִנְּעֻרָי׃

And it will come to pass, as soon as I am gone from thee, that the spirit of the Lord will carry thee whither I know not; and so when I come and tell Ahab, and he cannot find thee, he will slay me; but I thy servant fear the Lord from my youth.

13 הֲלֹא־הֻגַּד לַאדֹנִי אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בַּהֲרֹג אִיזֶבֶל אֵת נְבִיאֵי יְהוָה וָאַחְבִּא מִנְּבִיאֵי יְהוָה מֵאָה אִישׁ חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים אִישׁ בַּמְּעָרָה וָאֲכַלְכְּלֵם לֶחֶם וָמָיִם׃

Was it not told my lord what I did when Jezebel slew the prophets of the Lord, how I hid a hundred men of the Lord's prophets by fifty in a cave, and fed them with bread and water?

14 וְעַתָּה אַתָּה אֹמֵר לֵךְ אֱמֹר לַאדֹנֶיךָ הִנֵּה אֵלִיָּהוּ וַהֲרָגָנִי׃ (ס)

And now thou sayest: Go, tell thy lord: Behold, Elijah is here; and he will slay me.'

15 וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ חַי יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו כִּי הַיּוֹם אֵרָאֶה אֵלָיו׃

And Elijah said: 'As the Lord of hosts liveth, before whom I stand, I will surely show myself unto him to-day.'

16 וַיֵּלֶךְ עֹבַדְיָהוּ לִקְרַאת אַחְאָב וַיַּגֶּד־לוֹ וַיֵּלֶךְ אַחְאָב לִקְרַאת אֵלִיָּהוּ׃

So Obadiah went to meet Ahab, and told him; and Ahab went to meet Elijah.

17 וַיְהִי כִּרְאוֹת אַחְאָב אֶת־אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר אַחְאָב אֵלָיו הַאַתָּה זֶה עֹכֵר יִשְׂרָאֵל׃

And it came to pass, when Ahab saw Elijah, that Ahab said unto him: 'Is it thou, thou troubler of Israel?'

18 וַיֹּאמֶר לֹא עָכַרְתִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל כִּי אִם־אַתָּה וּבֵית אָבִיךָ בַּעֲזָבְכֶם אֶת־מִצְוֹת יְהוָה וַתֵּלֶךְ אַחֲרֵי הַבְּעָלִים׃

And be answered: 'I have not troubled Israel; but thou, and thy father's house, in that ye have forsaken the commandments of the Lord, and thou hast followed the Baalim.

19 וְעַתָּה שְׁלַח קְבֹץ אֵלַי אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וְאֶת־נְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וּנְבִיאֵי הָאֲשֵׁרָה אַרְבַּע מֵאוֹת אֹכְלֵי שֻׁלְחַן אִיזֶבֶל׃

Now therefore send, and gather to me all Israel unto mount Carmel, and the prophets of Baal four hundred and fifty, and the prophets of the Asherah four hundred, that eat at Jezebel's table.'

20 וַיִּשְׁלַח אַחְאָב בְּכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבֹּץ אֶת־הַנְּבִיאִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל׃

And Ahab sent unto all the children of Israel, and gathered the prophets together unto mount Carmel.

21 וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ אֶל־כָּל־הָעָם וַיֹּאמֶר עַד־מָתַי אַתֶּם פֹּסְחִים עַל־שְׁתֵּי הַסְּעִפִּים אִם־יְהוָה הָאֱלֹהִים לְכוּ אַחֲרָיו וְאִם־הַבַּעַל לְכוּ אַחֲרָיו וְלֹא־עָנוּ הָעָם אֹתוֹ דָּבָר׃

And Elijah came near unto all the people, and said: 'How long halt ye between two opinions? if the Lord be God, follow Him; but if Baal, follow him.' And the people answered him not a word.

22 וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ אֶל־הָעָם אֲנִי נוֹתַרְתִּי נָבִיא לַיהוָה לְבַדִּי וּנְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים אִישׁ׃

Then said Elijah unto the people: 'I, even I only, am left a prophet of the Lord; but Baal's prophets are four hundred and fifty men.

23 וְיִתְּנוּ־לָנוּ שְׁנַיִם פָּרִים וְיִבְחֲרוּ לָהֶם הַפָּר הָאֶחָד וִינַתְּחֻהוּ וְיָשִׂימוּ עַל־הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא יָשִׂימוּ וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת־הַפָּר הָאֶחָד וְנָתַתִּי עַל־הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא אָשִׂים׃

Let them therefore give us two bullocks; and let them choose one bullock for themselves, and cut it in pieces, and lay it on the wood, and put no fire under; and I will dress the other bullock, and lay it on the wood, and put no fire under.

24 וּקְרָאתֶם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וַאֲנִי אֶקְרָא בְשֵׁם־יְהוָה וְהָיָה
הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־יַעֲנֶה בָאֵשׁ הֻוא הָאֱלֹהִים וַיַּעַן כָּל־
הָעָם וַיֹּאמְרוּ טוֹב הַדָּבָר׃

And call ye on the name of your god, and I will call on the name of the Lord; and the God that answereth by fire, let him be God.' And all the people answered and said: 'It is well spoken.'

25 וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לִנְבִיאֵי הַבַּעַל בַּחֲרוּ לָכֶם הַפָּר הָאֶחָד
וַעֲשׂוּ רִאשֹׁנָה כִּי אַתֶּם הָרַבִּים וְקִרְאוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם
וְאֵשׁ לֹא תָשִׂימוּ׃

And Elijah said unto the prophets of Baal: 'Choose you one bullock for yourselves, and dress it first; for ye are many; and call on the name of your god, but put no fire under.'

26 וַיִּקְחוּ אֶת־הַפָּר אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם וַיַּעֲשׂוּ וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁם־
הַבַּעַל מֵהַבֹּקֶר וְעַד־הַצָּהֳרַיִם לֵאמֹר הַבַּעַל עֲנֵנוּ וְאֵין
קוֹל וְאֵין עֹנֶה וַיְפַסְּחוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה׃

And they took the bullock which was given them, and they dressed it, and called on the name of Baal from morning even until noon, saying: 'O Baal, answer us.' But there was no voice, nor any that answered. And they danced in halting wise about the altar which was made.

27 וַיְהִי בַצָּהֳרַיִם וַיְהַתֵּל בָּהֶם אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר קִרְאוּ בְקוֹל־
גָּדוֹל כִּי־אֱלֹהִים הֻוא כִּי שִׂיחַ וְכִי־שִׂיג לוֹ וְכִי־דֶרֶךְ לוֹ
אוּלַי יָשֵׁן הֻוא וְיֵקָץ׃

And it came to pass at noon, that Elijah mocked them, and said: 'Cry aloud; for he is a god; either he is musing, or he is gone aside, or he is in a journey, or peradventure he sleepeth, and must be awaked.'

28 וַיִּקְרְאוּ בְקוֹל גָּדוֹל וַיִּתְגֹּדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם בַּחֲרָבוֹת
וּבְרֻמָחִים עַד־שְׁפָךְ־דָּם עֲלֵיהֶם׃

And they cried aloud, and cut themselves after their manner with swords and lances, till the blood gushed out upon them.

29 וַיְהִי כַּעֲבֹר הַצָּהֳרַיִם וַיִּתְנַבְּאוּ עַד לַעֲלוֹת הַמִּנְחָה
וְאֵין־קוֹל וְאֵין־עֹנֶה וְאֵין קָשֶׁב׃

And it was so, when midday was past, that they prophesied until the time of the offering of the evening offering; but their was neither voice, nor any to answer, nor any that regarded.

30 וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לְכָל־הָעָם גְּשׁוּ אֵלַי וַיִּגְּשׁוּ כָל־הָעָם אֵלָיו
וַיְרַפֵּא אֶת־מִזְבַּח יְהוָה הֲהָרוּס׃

And Elijah said unto all the people: 'Come near unto me'; and all the people came near unto him. And he repaired the altar of the Lord that was thrown down.

31 וַיִּקַּח אֵלִיָּהוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים כְּמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי־
יַעֲקֹב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה
שְׁמֶךָ׃

And Elijah took twelve stones, according to the number of the tribes of the sons of Jacob, unto whom the word of the Lord came, saying: 'Israel shall be thy name.'

32 וַיִּבְנֶה אֶת־הָאֲבָנִים מִזְבֵּחַ בְּשֵׁם יְהוָה וַיַּעַשׂ תְּעָלָה
כְּבֵית סָאתַיִם זָרַע סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ׃

And with the stones he built an altar in the name of the Lord; and he made a trench about the altar, as great as would contain two measures of seed.

33 וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיְנַתַּחַ אֶת־הַפָּר וַיָּשֶׂם עַל־הָעֵצִים׃

And he put the wood in order, and cut the bullock in pieces, and laid it on the wood.

34 וַיֹּאמֶר מִלְאוּ אַרְבָּעָה כַדִּים מַיִם וְיִצְקוּ עַל־הָעֹלָה
וְעַל־הָעֵצִים וַיֹּאמֶר שְׁנוּ וַיִּשְׁנוּ וַיֹּאמֶר שַׁלֵּשׁוּ וַיְשַׁלֵּשׁוּ׃

And he said: 'Fill four jars with water, and pour it on the burnt-offering, and on the wood.' And he said: 'Do it the second time'; and they did it the second time. And he said: 'Do it the third time'; and they did it the third time.

35 וַיֵּלְכוּ הַמַּיִם סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ וְגַם אֶת־הַתְּעָלָה מִלֵּא־
מָיִם׃

And the water ran round about the altar; and he filled the trench also with water.

36 וַיְהִי בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וַיֹּאמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם יִוָּדַע כִּי־
אַתָּה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל וַאֲנִי עַבְדֶּךָ (כ׳ ובדבריך)[ק׳
וּבִדְבָרְךָ] עָשִׂיתִי אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃

And it came to pass at the time of the offering of the evening offering, that Elijah the prophet came near, and said: 'O Lord, the God of Abraham, of Isaac, and of Israel, let it be known this day that Thou art God in Israel, and that I am Thy servant, and that I have done all these things at Thy word.

37 עֲנֵנִי יְהוָה עֲנֵנִי וְיֵדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי־אַתָּה יְהוָה
הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הֲסִבֹּתָ אֶת־לִבָּם אֲחֹרַנִּית׃

Hear me, O Lord, hear me, that this people may know that Thou, Lord, art God, for Thou didst turn their heart backward.'

38 וַתִּפֹּל אֵשׁ־יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הָעֵצִים וְאֶת־
הָאֲבָנִים וְאֶת־הֶעָפָר וְאֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּתְּעָלָה לִחֵכָה׃

Then the fire of the Lord fell, and consumed the burnt-offering, and the wood, and the stones, and the dust, and licked up the water that was in the trench.

39 וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהוָה הֻוא
הָאֱלֹהִים יְהוָה הֻוא הָאֱלֹהִים׃

And when all the people saw it, they fell on their faces; and they said: 'The Lord, He is God; the Lord, He is God.'

הפטרת ויקהל

The Haftara is I Kings 7:40 – 7:50. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 281, and the Haftara is the special Haftara on page 770. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 492. On Shabbat HaḤodesh, Maftir is Exodus 12:1 – 20 on page 205, and the Haftara is on page 776.

VII:40 וַיַּעַשׂ חִירוֹם אֶת־הַכִּיֹּרוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת
וַיְכַל חִירָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה
לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה׃

And Hiram made the pots, and the shovels, and the basins. So Hiram made an end of doing all the work that he wrought for king Solomon in the house of the Lord:

41 עַמֻּדִים שְׁנַיִם וְגֻלֹּת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר־עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים
שְׁתָּיִם וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתַּיִם לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלּוֹת הַכֹּתָרֹת
אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים׃

the two pillars, and the two bowls of the capitals that were on the top of the pillars; and the two networks to cover the two bowls of the capitals that were on the top of the pillars;

42 וְאֶת־הָרִמֹּנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לִשְׁתֵּי הַשְּׂבָכוֹת שְׁנֵי־טוּרִים
רִמֹּנִים לַשְּׂבָכָה הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלּוֹת הַכֹּתָרֹת
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָעַמּוּדִים׃

and the four hundred pomegranates for the two networks, two rows of pomegranates for each network, to cover the two bowls of the capitals that were upon the top of the pillars;

43 וְאֶת־הַמְּכֹנוֹת עָשָׂר וְאֶת־הַכִּיֹּרֹת עֲשָׂרֵה עַל־הַמְּכֹנוֹת׃

and the ten bases, and the ten lavers on the bases;

44 וְאֶת־הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנֵים־עָשָׂר תַּחַת הַיָּם׃

and the one sea, and the twelve oxen under the sea;

45 וְאֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וְאֵת כָּל־
הַכֵּלִים (כ׳ האהל)[ק׳ הָאֵלֶּה] אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֹשֶׁת מְמֹרָט׃

and the pots, and the shovels, and the basins; even all these vessels, which Hiram made for king Solomon, in the house of the Lord, were of burnished brass.

46 בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה בֵּין סֻכּוֹת
וּבֵין צָרְתָן׃

In the plain of the Jordan did the king cast them, in the clay ground between Succoth and Zarethan.

47 וַיַּנַּח שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־הַכֵּלִים מֵרֹב מְאֹד לֹא נֶחְקַר
מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת׃

And Solomon left all the vessels unweighed, because they were exceeding many; the weight of the brass could not be found out.

48 וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֶת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֵת מִזְבַּח
הַזָּהָב וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב׃

And Solomon made all the vessels that were in the house of the Lord: the golden altar, and the table whereupon the showbread was, of gold;

49 וְאֶת־הַמְּנֹרוֹת חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאול לִפְנֵי
הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר וְהַפֶּרַח וְהַנֵּרֹת וְהַמֶּלְקָחַיִם זָהָב׃

and the candlesticks, five on the right side, and five on the left, before the Sanctuary, of pure gold; and the flowers, and the lamps, and the tongs, of gold;

50 וְהַסִּפּוֹת וְהַמְזַמְּרוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת וְהַכַּפּוֹת וְהַמַּחְתּוֹת
זָהָב סָגוּר וְהַפֹּתֹת לְדַלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ
הַקָּדָשִׁים לְדַלְתֵי הַבַּיִת לַהֵיכָל זָהָב׃ (פ)

and the cups, and the snuffers, and the basins, and the pans, and the fire-pans, of pure gold; and the hinges, both for the doors of the inner house, the most holy place, and for the doors of the house, that is, of the temple, of gold.

הפטרת פקודי

The Haftara is I Kings 7:51 – 8:21. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 281, and the Haftara is the special Haftara on page 770. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 492. On Shabbat HaḤodesh, Maftir is Exodus 12:1 – 20 on page 205, and the Haftara is on page 776.

VII:51 וַתִּשְׁלַם כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית
יְהוָה וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה אֶת־קָדְשֵׁי דָוִד אָבִיו אֶת־הַכֶּסֶף
וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֵּלִים נָתַן בְּאֹצְרוֹת בֵּית יְהוָה׃ (פ)

Thus all the work that king Solomon wrought in the house of the Lord was finished. And Solomon brought in the things which David his father had dedicated, the silver, and the gold, and the vessels, and put them in the treasuries of the house of the Lord.

VIII:1 אָז יַקְהֵל שְׁלֹמֹה אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־כָּל־רָאשֵׁי
הַמַּטּוֹת נְשִׂיאֵי הָאָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
יְרוּשָׁלִַם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה מֵעִיר דָּוִד
הִיא צִיּוֹן׃

Then Solomon assembled the elders of Israel, and all the heads of the tribes, the princes of the fathers' houses of the children of Israel, unto king Solomon in Jerusalem, to bring up the ark of the covenant of the Lord out of the city of David, which is Zion.

2 וַיִּקָּהֲלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּיֶרַח הָאֵתָנִים בֶּחָג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי׃

And all the men of Israel assembled themselves unto king Solomon at the feast, in the month Ethanim, which is the seventh month.

3 וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאָרוֹן׃

And all the elders of Israel came, and the priests took up the ark.

4 וַיַּעֲלוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם׃

And they brought up the ark of the Lord, and the tent of meeting, and all the holy vessels that were in the Tent; even these did the priests and the Levites bring up.

5 וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל הַנּוֹעָדִים עָלָיו אִתּוֹ לִפְנֵי הָאָרוֹן מְזַבְּחִים צֹאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפְרוּ וְלֹא יִמָּנוּ מֵרֹב׃

And king Solomon and all the congregation of Israel, that were assembled unto him, were with him before the ark, sacrificing sheep and oxen, that could not be told nor numbered for multitude.

6 וַיָּבִאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים אֶל־תַּחַת כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים׃

And the priests brought in the ark of the covenant of the Lord unto its place, into the Sanctuary of the house, to the most holy place, even under the wings of the cherubim.

7 כִּי הַכְּרוּבִים פֹּרְשִׂים כְּנָפַיִם אֶל־מְקוֹם הָאָרוֹן וַיָּסֻכּוּ הַכְּרֻבִים עַל־הָאָרוֹן וְעַל־בַּדָּיו מִלְּמָעְלָה׃

For the cherubim spread forth their wings over the place of the ark, and the cherubim covered the ark and the staves thereof above.

8 וַיֶּאֱרְכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיַּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

And the staves were so long that the ends of the staves were seen from the holy place, even before the Sanctuary; but they could not be seen without; and there they are unto this day.

9 אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לֻחוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנִּחַ שָׁם מֹשֶׁה בְּחֹרֵב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

There was nothing in the ark save the two tables of stone which Moses put there at Horeb, when the Lord made a covenant with the children of Israel when they came out of the land of Egypt.

10 וַיְהִי בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ וְהֶעָנָן מָלֵא אֶת־בֵּית יְהוָה׃

And it came to pass, when the priests were come out of the holy place, that the cloud filled the house of the Lord,

11 וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשָׁרֵת מִפְּנֵי הֶעָנָן כִּי־מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית יְהוָה׃ (פ)

so that the priests could not stand to minister by reason of the cloud; for the glory of the Lord filled the house of the Lord.

12 אָז אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל׃

Then spoke Solomon: The Lord hath said that He would dwell in the thick darkness.

13 בָּנֹה בָנִיתִי בֵית זְבֶל לָךְ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים׃

I have surely built Thee a house of habitation, A place for Thee to dwell in for ever.

14 וַיַּסֵּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל עֹמֵד׃

And the king turned his face about, and blessed all the congregation of Israel; and all the congregation of Israel stood.

15 וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו אֵת דָּוִד אָבִי וּבְיָדוֹ מִלֵּא לֵאמֹר׃

And he said: 'Blessed be the Lord, the God of Israel, who spoke with His mouth unto David my father, and hath with His hand fulfilled it, saying:

16 מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא־בָחַרְתִּי בְעִיר מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת לִהְיוֹת שְׁמִי שָׁם וָאֶבְחַר בְּדָוִד לִהְיוֹת עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃

Since the day that I brought forth My people Israel out of Egypt, I chose no city out of all the tribes of Israel to build a house, that My name might be there; but I chose David to be over My people Israel.

17 וַיְהִי עִם־לְבַב דָּוִד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

Now it was in the heart of David my father to build a house for the name of the Lord, the God of Israel.

18 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת לִשְׁמִי הֵטִיבֹתָ כִּי הָיָה עִם־לְבָבֶךָ׃

But the Lord said unto David my father: Whereas it was in thy heart to build a house for My name, thou didst well that it was in thy heart;

19 רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם־בִּנְךָ הַיֹּצֵא מֵחֲלָצֶיךָ הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לִשְׁמִי׃

nevertheless thou shalt not build the house; but thy son that shall come forth out of thy loins, he shall build the house for My name.

20 וַיָּקֶם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֵּר וָאָקֻם תַּחַת דָּוִד
אָבִי וָאֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וָאֶבְנֶה
הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

21 וָאָשִׂם שָׁם מָקוֹם לָאָרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם בְּרִית יְהוָה אֲשֶׁר
כָּרַת עִם־אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (ס)

20 And the LORD hath established His word that He spoke; for I am risen
up in the room of David my father, and sit on the throne of Israel, as the
LORD promised, and have built the house for the name of the LORD, the
God of Israel.

21 And there have I set a place for the ark, wherein is the covenant of the
LORD, which He made with our fathers, when He brought them out of
the land of Egypt.'

הפטרות

הפטרת ויקרא

The Haftara is Isaiah 43:21 – 44:23. For Shabbat Zachor the maftir and Haftara are on page 636. On Shabbat HaḤodesh read the Maftir and Haftara on page 205.

עַם־זוּ יָצַרְתִּי לִּי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ׃ (ס)	XLIII:21	The people which I formed for Myself, That they might tell of My praise.
וְלֹא־אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב כִּי־יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל׃	22	Yet thou hast not called upon Me, O Jacob, Neither hast thou wearied thyself about Me, O Israel.
לֹא־הֵבֵיאתָ לִּי שֵׂה עֹלֹתֶיךָ וּזְבָחֶיךָ לֹא כִבַּדְתָּנִי לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ בְּמִנְחָה וְלֹא הוֹגַעְתִּיךָ בִּלְבוֹנָה׃	23	Thou hast not brought Me the small cattle of thy burnt-offerings; Neither hast thou honoured Me with thy sacrifices. I have not burdened thee with a meal-offering, Nor wearied thee with frankincense.
לֹא־קָנִיתָ לִּי בַכֶּסֶף קָנֶה וְחֵלֶב זְבָחֶיךָ לֹא הִרְוִיתָנִי אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי בְּחַטֹּאותֶיךָ הוֹגַעְתַּנִי בַּעֲוֹנֹתֶיךָ׃	24	Thou hast bought Me no sweet cane with money, Neither hast thou satisfied Me with the fat of thy sacrifices; But thou hast burdened Me with thy sins, Thou hast wearied Me with thine iniquities.
אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר׃	25	I, even I, am He that blotteth out thy transgressions for Mine own sake; And thy sins I will not remember.
הַזְכִּירֵנִי נִשְׁפְּטָה יָחַד סַפֵּר אַתָּה לְמַעַן תִּצְדָּק׃	26	Put Me in remembrance, let us plead together; Declare thou, that thou mayest be justified.
אָבִיךָ הָרִאשׁוֹן חָטָא וּמְלִיצֶיךָ פָּשְׁעוּ בִי׃	27	Thy first father sinned, And thine intercessors have transgressed against Me.
וַאֲחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ וְאֶתְּנָה לַחֵרֶם יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְגִדּוּפִים׃ (פ)	28	Therefore I have profaned the princes of the sanctuary, And I have given Jacob to condemnation, And Israel to reviling.
וְעַתָּה שְׁמַע יַעֲקֹב עַבְדִּי וְיִשְׂרָאֵל בָּחַרְתִּי בוֹ׃	XLIV:1	Yet now hear, O Jacob My servant, And Israel, whom I have chosen;
כֹּה־אָמַר יְהוָה עֹשֶׂךָ וְיֹצֶרְךָ מִבֶּטֶן יַעְזְרֶךָּ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וִישֻׁרוּן בָּחַרְתִּי בוֹ׃	2	Thus saith the Lord that made thee, And formed thee from the womb, who will help thee: Fear not, O Jacob My servant, And thou, Jeshurun, whom I have chosen.
כִּי אֶצֹּק־מַיִם עַל־צָמֵא וְנֹזְלִים עַל־יַבָּשָׁה אֶצֹּק רוּחִי עַל־זַרְעֶךָ וּבִרְכָתִי עַל־צֶאֱצָאֶיךָ׃	3	For I will pour water upon the thirsty land, And streams upon the dry ground; I will pour My spirit upon thy seed, And My blessing upon thine offspring;
וְצָמְחוּ בְּבֵין חָצִיר כַּעֲרָבִים עַל־יִבְלֵי־מָיִם׃	4	And they shall spring up among the grass, As willows by the watercourses.
זֶה יֹאמַר לַיהוָה אָנִי וְזֶה יִקְרָא בְשֵׁם־יַעֲקֹב וְזֶה יִכְתֹּב יָדוֹ לַיהוָה וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה׃ (פ)	5	One shall say: 'I am the Lord's'; And another shall call himself by the name of Jacob; And another shall subscribe with his hand unto the Lord, And surname himself by the name of Israel.
כֹּה־אָמַר יְהוָה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים׃	6	Thus saith the Lord, the King of Israel, And his Redeemer the Lord of hosts: I am the first, and I am the last, And beside Me there is no God.
וּמִי־כָמֹנִי יִקְרָא וְיַגִּידֶהָ וְיַעְרְכֶהָ לִּי מִשּׂוּמִי עַם־עוֹלָם וְאֹתִיּוֹת וַאֲשֶׁר תָּבֹאנָה יַגִּידוּ לָמוֹ׃	7	And who, as I, can proclaim— Let him declare it, and set it in order for Me— Since I appointed the ancient people? And the things that are coming, and that shall come to pass, let them declare.
אַל־תִּפְחֲדוּ וְאַל־תִּרְהוּ הֲלֹא מֵאָז הִשְׁמַעְתִּיךָ וְהִגַּדְתִּי וְאַתֶּם עֵדָי הֲיֵשׁ אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדָי וְאֵין צוּר בַּל־יָדָעְתִּי׃	8	Fear ye not, neither be afraid; Have I not announced unto thee of old, and declared it? And ye are My witnesses. Is there a God beside Me? Yea, there is no Rock; I know not any.
יֹצְרֵי־פֶסֶל כֻּלָּם תֹּהוּ וַחֲמוּדֵיהֶם בַּל־יוֹעִילוּ וְעֵדֵיהֶם הֵמָּה בַּל־יִרְאוּ וּבַל־יֵדְעוּ לְמַעַן יֵבֹשׁוּ׃	9	They that fashion a graven image are all of them vanity, And their delectable things shall not profit; And their own witnesses see not, nor know; That they may be ashamed.
מִי־יָצַר אֵל וּפֶסֶל נָסָךְ לְבִלְתִּי הוֹעִיל׃	10	Who hath fashioned a god, or molten an image That is profitable for nothing?
הֵן כָּל־חֲבֵרָיו יֵבֹשׁוּ וְחָרָשִׁים הֵמָּה מֵאָדָם יִתְקַבְּצוּ כֻלָּם יַעֲמֹדוּ יִפְחֲדוּ יֵבֹשׁוּ יָחַד׃	11	Behold, all the fellows thereof shall be ashamed; And the craftsmen skilled above men; Let them all be gathered together, let them stand up; They shall fear, they shall be ashamed together.

12 חָרַשׁ בַּרְזֶל֙ מַעֲצָ֔ד וּפָעַל֙ בַּפֶּ֔חָם וּבַמַּקָּבוֹת֖ יִצְּרֵ֑הוּ
וַיִּפְעָלֵ֕הוּ בִּזְר֥וֹעַ כֹּח֖וֹ גַּם־רָעֵ֑ב וְאַ֣יִן כֹּ֔חַ לֹֽא־שָׁתָ֖ה מַ֥יִם
וַיִּיעָֽף׃

13 חָרַשׁ עֵצִ֗ים נָטָה֙ קָ֔ו יְתָאֲרֵ֖הוּ בַּשֶּׁ֑רֶד יַעֲשֵׂ֣הוּ בַמַּקְצֻעוֹת֔
וּבַמְּחוּגָ֖ה יְתָאֲרֵ֑הוּ וַיַּעֲשֵׂ֣הוּ כְתַבְנִ֔ית אִ֖ישׁ כְּתִפְאֶ֣רֶת
אָדָ֑ם לָשֶׁ֥בֶת בָּֽיִת׃

14 לִכְרָת־לֹ֥ו אֲרָזִ֖ים וַיִּקַּ֣ח תִּרְזָ֑ה וְאַלֹּ֔ון וַיְאַמֵּ֥ץ־לֹ֖ו בַּעֲצֵי־
יָ֑עַר נָטַ֥ע אֹ֛רֶן וְגֶ֥שֶׁם יְגַדֵּֽל׃

15 וְהָיָ֥ה לְאָדָ֖ם לְבָעֵ֑ר וַיִּקַּ֣ח מֵהֶ֔ם וַיֶּ֥חָם אַף־יַשִּׁ֖יק וְאַ֣פָּה
לָ֑חֶם אַף־יִפְעַל־אֵ֛ל וַיִּשְׁתָּחוּ֥ עָשָׂ֖הוּ פֶּ֥סֶל וַיִּסְגָּד־לָֽמוֹ׃

16 חֶצְיוֹ֙ שָׂרַ֣ף בְּמוֹ־אֵ֔שׁ עַל־חֶצְיוֹ֖ בָּשָׂ֣ר יֹאכֵ֑ל יִצְלֶ֥ה צָלִ֛י
וְיִשְׂבָּ֖ע אַף־יָחֹ֑ם וְיֹאמַ֣ר הֶאָ֔ח חַמּ֖וֹתִי רָאִ֥יתִי אֽוּר׃

17 וּשְׁאָרִיתֹ֥ו לְאֵ֖ל עָשָׂ֑ה לְפִסְלֹ֔ו (כ׳ יסגוד)[ק׳ יִסְגָּד־]
וְיִשְׁתַּחֲוֻ֥ וְיִתְפַּלֵּ֖ל אֵלָ֑יו וְיֹאמַ֣ר הַצִּילֵ֔נִי כִּ֥י אֵלִ֖י אָֽתָּה׃

18 לֹֽא יָדְעוּ֙ וְלֹ֣א יָבִ֔ינוּ כִּ֥י טָ֖ח מֵרְא֑וֹת עֵינֵיהֶ֗ם מֵהַשְׂכִּ֛יל
לִבֹּתָֽם׃

19 וְלֹא־יָשִׁ֥יב אֶל־לִבּ֖וֹ וְלֹא־דַ֣עַת וְלֹא־תְבוּנָ֑ה לֵאמֹ֗ר חֶצְיוֹ֙
שָׂרַ֣פְתִּי בְמוֹ־אֵ֔שׁ וְאַ֥ף אָפִ֖יתִי עַל־גֶּחָלָ֑יו לֶ֣חֶם אָצְלֶ֔ה
בָּשָׂ֖ר וְאֹכֵ֑ל וְיִתְרוֹ֙ לְתוֹעֵבָ֣ה אֶֽעֱשֶׂ֔ה לְבוּל־עֵ֖ץ אֶסְגּֽוֹד׃

20 רֹעֶ֣ה אֵ֔פֶר לֵ֥ב הוּתַ֖ל הִטֶּ֑הוּ וְלֹא־יַצִּ֥יל אֶת־נַפְשׁ֖וֹ וְלֹא
יֹאמַ֥ר הֲלֹ֖וא שֶׁ֥קֶר בִּימִינִֽי׃ (ס)

21 זְכָר־אֵ֣לֶּה יַעֲקֹ֔ב וְיִשְׂרָאֵ֖ל כִּ֣י עַבְדִּי־אָ֑תָּה יְצַרְתִּ֣יךָ
עֶ֔בֶד־לִ֖י אַ֑תָּה יִשְׂרָאֵ֖ל לֹ֥א תִנָּשֵֽנִי׃

22 מָחִ֥יתִי כָעָ֖ב פְּשָׁעֶ֑יךָ וְכֶעָנָ֖ן חַטֹּאתֶ֑יךָ שׁוּבָ֥ה אֵלַ֖י כִּֽי
גְאַלְתִּֽיךָ׃

23 רַנְּנ֣וּ שָׁמַ֗יִם כִּֽי־עָשָׂ֤ה יְהוָה֙ הָרִ֣יעוּ תַחְתִּיּ֔וֹת אָ֖רֶץ פִּצְחֻ֣
הָרִ֑ים יַ֣עַר וְכָל־עֵ֔ץ בּ֖וֹ כִּֽי־גָאַ֣ל יְהוָ֔ה יַעֲקֹ֖ב
וּבְיִשְׂרָאֵ֥ל יִתְפָּאָֽר׃ (ס)

12 The smith maketh an axe, And worketh in the coals, and fashioneth it with hammers, And worketh it with his strong arm; Yea, he is hungry, and his strength faileth; He drinketh no water, and is faint.

13 The carpenter stretcheth out a line; He marketh it out with a pencil; He fitteth it with planes, And he marketh it out with the compasses, And maketh it after the figure of a man, According to the beauty of a man, to dwell in the house.

14 He heweth him down cedars, And taketh the ilex and the oak, And strengtheneth for himself one among the trees of the forest; He planteth a bay-tree, and the rain doth nourish it.

15 Then a man useth it for fuel; And he taketh thereof, and warmeth himself; Yea, he kindleth it, and baketh bread; Yea, he maketh a god, and worshippeth it; He maketh it a graven image, and falleth down thereto.

16 He burneth the half thereof in the fire; With the half thereof he eateth flesh; He roasteth roast, and is satisfied; Yea, he warmeth himself, and saith: 'Aha, I am warm, I have seen the fire';

17 And the residue thereof he maketh a god, even his graven image; He falleth down unto it and worshippeth, and prayeth unto it, And saith: 'Deliver me, for thou art my god.'

18 They know not, neither do they understand; For their eyes are bedaubed, that they cannot see, And their hearts, that they cannot understand.

19 And none considereth in his heart, Neither is there knowledge nor understanding to say: 'I have burned the half of it in the fire; Yea, also I have baked bread upon the coals thereof; I have roasted flesh and eaten it; And shall I make the residue thereof an abomination? Shall I fall down to the stock of a tree?'

20 He striveth after ashes, A deceived heart hath turned him aside, That he cannot deliver his soul, nor say: 'Is there not a lie in my right hand?'

21 Remember these things, O Jacob, And Israel, for thou art My servant; I have formed thee, thou art Mine own servant; O Israel, thou shouldest not forget Me.

22 I have blotted out, as a thick cloud, thy transgressions, And, as a cloud, thy sins; Return unto Me, for I have redeemed thee.

23 Sing, O ye heavens, for the Lord hath done it; Shout, ye lowest parts of the earth; Break forth into singing, ye mountains, O forest, and every tree therein; For the Lord hath redeemed Jacob, And doth glorify Himself in Israel.

הפטרת צו

The Haftara is Jeremiah 7:21 – 8:3 & 9:22 – 9:23. For Shabbat Zachor the maftir and Haftara are on page 636. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 492. On the Shabbat before Pesah, read the Haftara on page ??.

VII:21 כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹלֹתֵיכֶם סִפּוּ
עַל־זִבְחֵיכֶם וְאִכְלוּ בָשָׂר׃

22 כִּי לֹא־דִבַּרְתִּי אֶת־אֲבֹתֵיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים בְּיוֹם (כ׳
הוציא)[ק׳ הוֹצִיאִי] אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־דִּבְרֵי
עוֹלָה וָזָבַח׃

VII:21 Thus saith the Lord of hosts, the God of Israel: Add your burnt-offerings unto your sacrifices, and eat ye flesh.

22 For I spoke not unto your fathers, nor commanded them in the day that I brought them out of the land of Egypt, concerning burnt-offerings or sacrifices;

23 כִּי אִם־אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי אוֹתָם לֵאמֹר שִׁמְעוּ בְקוֹלִי וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם וַהֲלַכְתֶּם בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֶתְכֶם לְמַעַן יִיטַב לָכֶם׃

but this thing I commanded them, saying: 'Hearken unto My voice, and I will be your God, and ye shall be My people; and walk ye in all the way that I command you, that it may be well with you.'

24 וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא־הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיֵּלְכוּ בְּמֹעֲצוֹת בִּשְׁרִרוּת לִבָּם הָרָע וַיִּהְיוּ לְאָחוֹר וְלֹא לְפָנִים׃

But they hearkened not, nor inclined their ear, but walked in their own counsels, even in the stubbornness of the evil heart, and went backward and not forward,

25 לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר יָצְאוּ אֲבֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדַי הַנְּבִיאִים יוֹם הַשְּׁכֵּם וְשָׁלֹחַ׃

even since the day that your fathers came forth out of the land of Egypt unto this day; and though I have sent unto you all My servants the prophets, sending them daily betimes and often,

26 וְלוֹא שָׁמְעוּ אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיַּקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם הֵרֵעוּ מֵאֲבוֹתָם׃

yet they hearkened not unto Me, nor inclined their ear, but made their neck stiff; they did worse than their fathers.

27 וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֵלֶיךָ וְקָרָאתָ אֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲנוּכָה׃

And thou shalt speak all these words unto them, but they will not hearken to thee; thou shalt also call unto them, but they will not answer thee.

28 וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר לוֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָיו וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר אֲבְדָה הָאֱמוּנָה וְנִכְרְתָה מִפִּיהֶם׃ (ס)

Therefore thou shalt say unto them: This is the nation that hath not hearkened To the voice of the LORD their God, Nor received correction; Faithfulness is perished, And is cut off from their mouth.

29 גְּזִי נִזְרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי וּשְׂאִי עַל־שְׁפָיִם קִינָה כִּי מָאַס יְהוָה וַיִּטֹּשׁ אֶת־דּוֹר עֶבְרָתוֹ׃

Cut off thy hair, and cast it away, And take up a lamentation on the high hills; For the LORD hath rejected and forsaken the generation of His wrath.

30 כִּי־עָשׂוּ בְנֵי־יְהוּדָה הָרַע בְּעֵינַי נְאֻם־יְהוָה שָׂמוּ שִׁקּוּצֵיהֶם בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא־שְׁמִי עָלָיו לְטַמְּאוֹ׃

For the children of Judah have done that which is evil in My sight, saith the LORD; they have set their detestable things in the house whereon My name is called, to defile it.

31 וּבָנוּ בָּמוֹת הַתֹּפֶת אֲשֶׁר בְּגֵיא בֶן־הִנֹּם לִשְׂרֹף אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיהֶם בָּאֵשׁ אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וְלֹא עָלְתָה עַל־לִבִּי׃ (פ)

And they have built the high places of Topheth, which is in the valley of the son of Hinnom, to burn their sons and their daughters in the fire; which I commanded not, neither came it into My mind.

32 לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־יֵאָמֵר עוֹד הַתֹּפֶת וְגֵיא בֶן־הִנֹּם כִּי אִם־גֵּיא הַהֲרֵגָה וְקָבְרוּ בְתֹפֶת מֵאֵין מָקוֹם׃

Therefore, behold, the days come, saith the LORD, that it shall no more be called Topheth, nor The valley of the son of Hinnom, but The valley of slaughter; for they shall bury in Topheth, for lack of room.

33 וְהָיְתָה נִבְלַת הָעָם הַזֶּה לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ וְאֵין מַחֲרִיד׃

And the carcasses of this people shall be food for the fowls of the heaven, and for the beasts of the earth; and none shall frighten them away.

34 וְהִשְׁבַּתִּי מֵעָרֵי יְהוּדָה וּמֵחֻצוֹת יְרוּשָׁלִַם קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה כִּי לְחָרְבָּה תִּהְיֶה הָאָרֶץ׃

Then will I cause to cease from the cities of Judah, and from the streets of Jerusalem, the voice of mirth and the voice of gladness, the voice of the bridegroom and the voice of the bride; for the land shall be desolate.

VIII:1 בָּעֵת הַהִיא נְאֻם־יְהוָה (כ׳ ויציאו)[ק׳ יוֹצִיאוּ] אֶת־עַצְמוֹת מַלְכֵי־יְהוּדָה וְאֶת־עַצְמוֹת־שָׂרָיו וְאֶת־עַצְמוֹת הַכֹּהֲנִים וְאֶת־עַצְמוֹת הַנְּבִיאִים וְאֶת עַצְמוֹת יוֹשְׁבֵי־יְרוּשָׁלִַם מִקִּבְרֵיהֶם׃

At that time, saith the LORD, they shall bring out the bones of the kings of Judah, and the bones of his princes, and the bones of the priests, and the bones of the prophets, and the bones of the inhabitants of Jerusalem, out of their graves;

2 וּשְׁטָחוּם לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וּלְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר אֲהֵבוּם וַאֲשֶׁר עֲבָדוּם וַאֲשֶׁר הָלְכוּ אַחֲרֵיהֶם וַאֲשֶׁר דָּרְשׁוּם וַאֲשֶׁר הִשְׁתַּחֲוּ לָהֶם לֹא יֵאָסְפוּ וְלֹא יִקָּבֵרוּ לְדֹמֶן עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה יִהְיוּ׃

and they shall spread them before the sun, and the moon, and all the host of heaven, whom they have loved, and whom they have served, and after whom they have walked, and whom they have sought, and whom they have worshipped; they shall not be gathered, nor be buried, they shall be for dung upon the face of the earth.

וְנִבְחַר מָוֶת֙ מֵחַיִּ֔ים לְכֹ֖ל הַשְּׁאֵרִ֑ית הַנִּשְׁאָרִ֗ים מִן־הַמִּשְׁפָּחָה֙ הָרָעָ֣ה הַזֹּ֔את בְּכָל־הַמְּקֹמוֹת֙ הַנִּשְׁאָרִ֔ים אֲשֶׁר הִדַּחְתִּ֖ים שָׁ֑ם נְאֻם־יְהוָ֥ה צְבָאֹֽות׃ (ס)	3	And death shall be chosen rather than life by all the residue that remain of this evil family, that remain in all the places whither I have driven them, saith the LORD of hosts.
כֹּה֩ אָמַ֨ר יְהוָ֜ה אַל־יִתְהַלֵּ֣ל חָכָ֗ם בְּחָכְמָתֹו֙ וְאַל־יִתְהַלֵּ֣ל הַגִּבֹּ֔ור בִּגְבֻרָתֹ֖ו אַל־יִתְהַלֵּ֣ל עָשִׁ֑יר בְּעָשְׁרֹֽו׃	IX:22	Thus saith the LORD: Let not the wise man glory in his wisdom, neither let the mighty man glory in his might, Let not the rich man glory in his riches;
כִּ֣י אִם־בְּזֹ֗את יִתְהַלֵּ֤ל הַמִּתְהַלֵּל֙ הַשְׂכֵּ֣ל וְיָדֹ֔עַ אֹותִ֖י כִּ֣י אֲנִ֣י יְהוָ֔ה עֹשֶׂ֥ה חֶ֖סֶד מִשְׁפָּ֣ט וּצְדָקָ֑ה בָּאָ֗רֶץ כִּי־בְאֵ֤לֶּה חָפַ֙צְתִּי֙ נְאֻם־יְהוָ֔ה׃ (ס)	23	But let him that glorieth glory in this, that he understandeth, and knoweth Me, That I am the LORD who exercise mercy, justice, and righteousness, in the earth; for in these things I delight, Saith the LORD.

הפטרת שמיני

The Haftara is II Samuel 6:1 – 7:17. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 492. For Shabbat HaḤodesh the Maftir and Haftara are on page 205. On Erev Rosh Ḥodesh, read the Haftara on page 768.

וַיֹּ֣סֶף עֹ֔וד דָּוִ֖ד אֶת־כָּל־בָּח֑וּר בְּיִשְׂרָאֵ֕ל שְׁלֹשִׁ֥ים אָֽלֶף׃	VI:1	And David again gathered together all the chosen men of Israel, thirty thousand.
וַיָּ֣קָם וַיֵּלֶךְ֩ דָּוִ֨ד וְכָל־הָעָ֜ם אֲשֶׁר־אִתֹּ֗ו מִבַּעֲלֵ֤י יְהוּדָה֙ לְהַעֲלֹ֣ות מִשָּׁ֔ם אֶת־אֲרֹ֥ון הָאֱלֹהִ֖ים אֲשֶׁר־נִקְרָא־שֵׁ֣ם שֵׁ֔ם יְהוָ֥ה צְבָאֹ֖ות יֹשֵׁ֥ב הַכְּרֻבִֽים׃ עָלָֽיו׃	2	And David arose, and went with all the people that were with him, from Baale-judah, to bring up from thence the ark of God, whereupon is called the Name, even the name of the LORD of hosts that sitteth upon the cherubim.
וַיַּרְכִּבוּ֙ אֶת־אֲרֹ֣ון הָאֱלֹהִ֔ים אֶל־עֲגָלָ֖ה חֲדָשָׁ֑ה וַיִּשָּׂאֻ֗הוּ מִבֵּ֤ית אֲבִינָדָב֙ אֲשֶׁ֣ר בַּגִּבְעָ֔ה וְעֻזָּ֥א וְאַחְיֹ֖ו בְּנֵ֣י אֲבִינָדָ֑ב נֹהֲגִ֕ים אֶת־הָעֲגָלָ֖ה חֲדָשָֽׁה׃	3	And they set the ark of God upon a new cart, and brought it out of the house of Abinadab that was in the hill; and Uzzah and Ahio, the sons of Abinadab, drove the new cart.
וַיִּשָּׂאֻ֗הוּ מִבֵּ֤ית אֲבִינָדָב֙ אֲשֶׁ֣ר בַּגִּבְעָ֔ה עִ֖ם אֲרֹ֣ון הָאֱלֹהִ֑ים וְאַחְיֹו֙ הֹלֵ֣ךְ לִפְנֵ֔י הָאָרֹֽון׃	4	And they brought it out of the house of Abinadab, which was in the hill, with the ark of God, and Ahio went before the ark.
וְדָוִ֣ד וְכָל־בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֗ל מְשַׂחֲקִים֙ לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה בְּכָל־עֲצֵ֥י בְרֹושִׁ֖ים וּבְכִנֹּרֹ֑ות וּבִנְבָלִ֕ים וּבְתֻפִּ֥ים וּבִמְנַעֲנְעִ֖ים וּבְצֶלְצְלִֽים׃	5	And David and all the house of Israel played before the LORD with all manner of instruments made of cypress-wood, and with harps, and with psalteries, and with timbrels, and with sistra, and with cymbals.
וַיָּבֹ֣אוּ עַד־גֹּ֔רֶן נָכֹ֖ון וַיִּשְׁלַ֣ח עֻזָּ֑ה אֶל־אֲרֹ֥ון הָאֱלֹהִ֖ים וַיֹּאחֶ֣ז בֹּ֑ו כִּ֥י שָׁמְטֹ֖ו הַבָּקָֽר׃	6	And when they came to the threshing-floor of Nacon, Uzzah put forth his hand to the ark of God, and took hold of it; for the oxen stumbled.
וַיִּחַר־אַ֣ף יְהוָה֮ בְּעֻזָּה֒ וַיַּכֵּ֣הוּ שָׁ֔ם הָאֱלֹהִ֖ים עַל־הַשָּׁ֑ל וַיָּ֥מָת שָׁ֖ם עִ֥ם אֲרֹ֥ון הָאֱלֹהִֽים׃	7	And the anger of the LORD was kindled against Uzzah; and God smote him there for his error; and there he died by the ark of God.
וַיֶּ֣חַר לְדָוִ֔ד עַל֙ אֲשֶׁ֣ר פָּרַ֔ץ יְהוָ֖ה פֶּ֣רֶץ בְּעֻזָּ֑ה וַיִּקְרָ֤א לַמָּקֹום֙ הַהֻ֔וא פֶּ֖רֶץ עֻזָּ֑ה עַ֖ד הַיֹּ֥ום הַזֶּֽה׃	8	And David was displeased, because the LORD had broken forth upon Uzzah; and that place was called Perez-uzzah, unto this day
וַיִּרָ֣א דָוִ֔ד אֶת־יְהוָ֖ה בַּיֹּ֑ום הַהֻ֗וא וַיֹּ֣אמֶר אֵ֔יךְ יָבֹ֥א אֵלַ֖י אֲרֹ֥ון יְהוָֽה׃	9	And David was afraid of the LORD that day; and he said: 'How shall the ark of the LORD come unto me?'
וְלֹֽא־אָבָ֣ה דָוִ֔ד לְהָסִ֥יר אֵלָ֖יו אֶת־אֲרֹ֣ון יְהוָ֑ה עַל־עִ֥יר דָּוִ֖ד וַיַּטֵּ֥הוּ דָוִ֛ד בֵּ֥ית עֹבֵד־אֱדֹ֖ם הַגִּתִּֽי׃	10	So David would not remove the ark of the LORD unto him into the city of David; but David carried it aside into the house of Obed-edom the Gittite.
וַיֵּ֣שֶׁב אֲרֹ֣ון יְהוָ֔ה בֵּ֥ית עֹבֵד֙ אֱדֹ֣ם הַגִּתִּ֔י שְׁלֹשָׁ֥ה חֳדָשִׁ֖ים וַיְבָרֶךְ֙ יְהוָ֔ה אֶת־עֹבֵ֥ד אֱדֹ֖ם וְאֶת־כָּל־בֵּיתֹֽו׃	11	And the ark of the LORD remained in the house of Obed-edom the Gittite three months; and the LORD blessed Obed-edom, and all his house.

12 וַיֻּגַּד לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־בֵּית עֹבֵד אֱדֹם
וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בַּעֲבוּר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֵּלֶךְ דָּוִד
וַיַּעַל אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים מִבֵּית עֹבֵד אֱדֹם עִיר דָּוִד
בְּשִׂמְחָה׃

And it was told king David, saying: 'The LORD hath blessed the house of Obed-edom, and all that pertaineth unto him, because of the ark of God.' And David went and brought up the ark of God from the house of Obed-edom into the city of David with joy.

13 וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נֹשְׂאֵי אֲרוֹן־יְהוָה שִׁשָּׁה צְעָדִים וַיִּזְבַּח
שׁוֹר וּמְרִיא׃

And it was so, that when they that bore the ark of the LORD had gone six paces, he sacrificed an ox and a fatling.

14 וְדָוִד מְכַרְכֵּר בְּכָל־עֹז לִפְנֵי יְהוָה וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד
בָּד׃

And David danced before the LORD with all his might; and David was girded with a linen ephod.

15 וְדָוִד וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת־אֲרוֹן יְהוָה
בִּתְרוּעָה וּבְקוֹל שוֹפָר׃

So David and all the house of Israel brought up the ark of the LORD with shouting, and with the sound of the horn.

16 וְהָיָה אֲרוֹן יְהוָה בָּא עִיר דָּוִד וּמִיכַל בַּת־שָׁאוּל
נִשְׁקְפָה בְּעַד הַחַלּוֹן וַתֵּרֶא אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז
וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי יְהוָה וַתֵּבֶז לוֹ בְּלִבָּהּ׃

And it was so, as the ark of the LORD came into the city of David, that Michal the daughter of Saul looked out at the window, and saw king David leaping and dancing before the LORD; and she despised him in her heart.

17 וַיָּבִאוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וַיַּצִּגוּ אֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ בְּתוֹךְ הָאֹהֶל
אֲשֶׁר נָטָה־לוֹ דָּוִד וַיַּעַל דָּוִד עֹלוֹת לִפְנֵי יְהוָה
וּשְׁלָמִים׃

And they brought in the ark of the LORD, and set it in its place, in the midst of the tent that David had pitched for it; and David offered burnt-offerings and peace-offerings before the LORD.

18 וַיְכַל דָּוִד מֵהַעֲלוֹת הָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים וַיְבָרֶךְ אֶת־הָעָם
בְּשֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת׃

And when David had made an end of offering the burnt-offering and the peace-offerings, he blessed the people in the name of the LORD of hosts.

19 וַיְחַלֵּק לְכָל־הָעָם לְכָל־הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל לְמֵאִישׁ וְעַד־
אִשָּׁה לְאִישׁ חַלַּת לֶחֶם אַחַת וְאֶשְׁפָּר אֶחָד וַאֲשִׁישָׁה
אֶחָת וַיֵּלֶךְ כָּל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ׃

And he dealt among all the people, even among the whole multitude of Israel, both to men and women, to every one a cake of bread, and a cake made in a pan, and a sweet cake. So all the people departed every one to his house.

20 וַיָּשָׁב דָּוִד לְבָרֵךְ אֶת־בֵּיתוֹ (ס) וַתֵּצֵא מִיכַל בַּת־
שָׁאוּל לִקְרַאת דָּוִד וַתֹּאמֶר מַה־נִּכְבַּד הַיּוֹם מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִגְלָה הַיּוֹם לְעֵינֵי אַמְהוֹת עֲבָדָיו כְּהִגָּלוֹת
נִגְלוֹת אַחַד הָרֵקִים׃

Then David returned to bless his household. And Michal the daughter of Saul came out to meet David, and said: 'How did the king of Israel get him honour to-day, who uncovered himself to-day in the eyes of the handmaids of his servants, as one of the vain fellows shamelessly uncovereth himself!'

21 וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־מִיכַל לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בָּחַר־בִּי
מֵאָבִיךְ וּמִכָּל־בֵּיתוֹ לְצַוֹּת אֹתִי נָגִיד עַל־עַם יְהוָה עַל־
יִשְׂרָאֵל וְשִׂחַקְתִּי לִפְנֵי יְהוָה׃

And David said unto Michal: 'Before the LORD, who chose me above thy father, and above all his house, to appoint me prince over the people of the LORD, over Israel, before the LORD will I make merry.

22 וּנְקַלֹּתִי עוֹד מִזֹּאת וְהָיִיתִי שָׁפֵל בְּעֵינָי וְעִם־הָאֲמָהוֹת
אֲשֶׁר אָמַרְתְּ עִמָּם אִכָּבֵדָה׃

And I will be yet more vile than thus, and will be base in mine own sight; and with the handmaids whom thou hast spoken of, with them will I get me honour.'

23 וּלְמִיכַל בַּת־שָׁאוּל לֹא־הָיָה לָהּ יָלֶד עַד יוֹם
מוֹתָהּ׃ (פ)

And Michal the daughter of Saul had no child unto the day of her death.

VII:1 וַיְהִי כִּי־יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וַיהוָה הֵנִיחַ־לוֹ מִסָּבִיב
מִכָּל־אֹיְבָיו׃

And it came to pass, when the king dwelt in his house, and the LORD had given him rest from all his enemies round about,

2 וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־נָתָן הַנָּבִיא רְאֵה נָא אָנֹכִי יוֹשֵׁב
בְּבֵית אֲרָזִים וַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים יֹשֵׁב בְּתוֹךְ הַיְרִיעָה׃

that the king said unto Nathan the prophet: 'See now, I dwell in a house of cedar, but the ark of God dwelleth within curtains.'

3 וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־הַמֶּלֶךְ כֹּל אֲשֶׁר בְּלְבָבְךָ לֵךְ עֲשֵׂה כִּי
יְהוָה עִמָּךְ׃

And Nathan said to the king: 'Go, do all that is in thy heart; for the LORD is with thee.'

4 וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא (ס) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־נָתָן
לֵאמֹר׃

And it came to pass the same night, that the word of the LORD came unto Nathan, saying:

5	לֵךְ וְאָמַרְתָּ אֶל־עַבְדִּי אֶל־דָּוִד (ס) כֹּה אָמַר יְהוָה הַאַתָּה תִּבְנֶה־לִּי בַיִת לְשִׁבְתִּי׃	'Go and tell My servant David: Thus saith the LORD: Shalt thou build Me a house for Me to dwell in?
6	כִּי לֹא יָשַׁבְתִּי בְבַיִת לְמִיּוֹם הַעֲלוֹתִי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה וָאֶהְיֶה מִתְהַלֵּךְ בְּאֹהֶל וּבְמִשְׁכָּן׃	for I have not dwelt in a house since the day that I brought up the children of Israel out of Egypt, even to this day, but have walked in a tent and in a tabernacle.
7	בְּכֹל אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי בְּכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲדָבָר דִּבַּרְתִּי אֶת־אַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוִּיתִי לִרְעוֹת אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר לָמָּה לֹא־בְנִיתֶם לִי בֵּית אֲרָזִים׃	In all places wherein I have walked among all the children of Israel, spoke I a word with any of the tribes of Israel, whom I commanded to feed My people Israel, saying: Why have ye not built Me a house of cedar?
8	וְעַתָּה כֹּה־תֹאמַר לְעַבְדִּי לְדָוִד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי לְקַחְתִּיךָ מִן־הַנָּוֶה מֵאַחַר הַצֹּאן לֶהְיוֹת נָגִיד עַל־עַמִּי עַל־יִשְׂרָאֵל׃	Now therefore thus shalt thou say unto My servant David: Thus saith the LORD of hosts: I took thee from the sheepcote, from following the sheep, that thou shouldest be prince over My people, over Israel.
9	וָאֶהְיֶה עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר הָלַכְתָּ וָאַכְרֵתָה אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ וְעָשִׂתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ׃	And I have been with thee whithersoever thou didst go, and have cut off all thine enemies from before thee; and I will make thee a great name, like unto the name of the great ones that are in the earth.
10	וְשַׂמְתִּי מָקוֹם לְעַמִּי לְיִשְׂרָאֵל וּנְטַעְתִּיו וְשָׁכַן תַּחְתָּיו וְלֹא יִרְגַּז עוֹד וְלֹא־יֹסִיפוּ בְנֵי־עַוְלָה לְעַנּוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר בָּרִאשֹׁנָה׃	And I will appoint a place for My people Israel, and will plant them, that they may dwell in their own place, and be disquieted no more; neither shall the children of wickedness afflict them any more, as at the first,
11	וּלְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוִּיתִי שֹׁפְטִים עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל וַהֲנִיחֹתִי לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ וְהִגִּיד לְךָ יְהוָה כִּי־בַיִת יַעֲשֶׂה־לְּךָ יְהוָה׃	even from the day that I commanded judges to be over My people Israel; and I will cause thee to rest from all thine enemies. Moreover the LORD telleth thee that the LORD will make thee a house.
12	כִּי יִמְלְאוּ יָמֶיךָ וְשָׁכַבְתָּ אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַהֲקִימֹתִי אֶת־זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ וַהֲכִינֹתִי אֶת־מַמְלַכְתּוֹ׃	When thy days are fulfilled, and thou shalt sleep with thy fathers, I will set up thy seed after thee, that shall proceed out of thy body, and I will establish his kingdom.
13	הוּא יִבְנֶה־בַּיִת לִשְׁמִי וְכֹנַנְתִּי אֶת־כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ עַד־עוֹלָם׃	He shall build a house for My name, and I will establish the throne of his kingdom for ever.
14	אֲנִי אֶהְיֶה־לּוֹ לְאָב וְהוּא יִהְיֶה־לִּי לְבֵן אֲשֶׁר בְּהַעֲוֹתוֹ וְהֹכַחְתִּיו בְּשֵׁבֶט אֲנָשִׁים וּבְנִגְעֵי בְּנֵי אָדָם׃	I will be to him for a father, and he shall be to Me for a son; if he commit iniquity, I will chasten him with the rod of men, and with the stripes of the children of men;
15	וְחַסְדִּי לֹא־יָסוּר מִמֶּנּוּ כַּאֲשֶׁר הֲסִרֹתִי מֵעִם שָׁאוּל אֲשֶׁר הֲסִרֹתִי מִלְּפָנֶיךָ׃	but My mercy shall not depart from him, as I took it from Saul, whom I put away before thee.
16	וְנֶאְמַן בֵּיתְךָ וּמַמְלַכְתְּךָ עַד־עוֹלָם לְפָנֶיךָ כִּסְאֲךָ יִהְיֶה נָכוֹן עַד־עוֹלָם׃	And thy house and thy kingdom shall be made sure for ever before thee; thy throne shall be established for ever.'
17	כְּכֹל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וּכְכֹל הַחִזָּיוֹן הַזֶּה כֵּן דִּבֶּר נָתָן אֶל־דָּוִד׃ (פ)	According to all these words, and according to all this vision, so did Nathan speak unto David.

הפטרת תזריע

The Haftara is II Kings 4:42 – 5:19. For Shabbat HaḤodesh the Maftir and Haftara are on page 205. When Shabbat HaḤodesh is Rosh Ḥodesh, read as before but combine the 6th and 7th aliyot from the parsha, and read the 7th aliya for Shabbat Rosh Ḥodesh on page 526.

IV:42 וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים־לֶחֶם שְׂעֹרִים וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ׃

And there came a man from Baal-shalishah, and brought the man of God bread of the first-fruits, twenty loaves of barley, and fresh ears of corn in his sack. And he said: 'Give unto the people, that they may eat.'

43 וַיֹּאמֶר מְשָׁרְתוֹ מָה אֶתֵּן זֶה לִפְנֵי מֵאָה אִישׁ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אָכֹל וְהוֹתֵר׃

And his servant said: 'How should I set this before a hundred men?' But he said: 'Give the people, that they may eat; for thus saith the LORD: They shall eat, and shall leave thereof.'

44 וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיּוֹתִרוּ כִּדְבַר יְהוָה׃ (פ)

So he set it before them, and they did eat, and left thereof, according to the word of the LORD.

V:1 וְנַעֲמָן שַׂר־צְבָא מֶלֶךְ־אֲרָם הָיָה אִישׁ גָּדוֹל לִפְנֵי אֲדֹנָיו וּנְשֵׂא פָנִים כִּי־בוֹ נָתַן־יְהוָה תְּשׁוּעָה לַאֲרָם וְהָאִישׁ הָיָה גִּבּוֹר חַיִל מְצֹרָע׃

Now Naaman, captain of the host of the king of Aram, was a great man with his master, and held in esteem, because by him the LORD had given victory unto Aram; he was also a mighty man of valour, but he was a leper.

2 וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה וַתְּהִי לִפְנֵי אֵשֶׁת נַעֲמָן׃

And the Arameans had gone out in bands, and had brought away captive out of the land of Israel a little maid; and she waited on Naaman's wife.

3 וַתֹּאמֶר אֶל־גְּבִרְתָּהּ אַחֲלֵי אֲדֹנִי לִפְנֵי הַנָּבִיא אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן אָז יֶאֱסֹף אֹתוֹ מִצָּרַעְתּוֹ׃

And she said unto her mistress: 'Would that my lord were with the prophet that is in Samaria! then would he recover him of his leprosy.'

4 וַיָּבֹא וַיַּגֵּד לַאדֹנָיו לֵאמֹר כָּזֹאת וְכָזֹאת דִּבְּרָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃

And he went in, and told his lord, saying: 'Thus and thus said the maid that is of the land of Israel.'

5 וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־אֲרָם לֵךְ־בֹּא וְאֶשְׁלְחָה סֵפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ עֶשֶׂר כִּכְּרֵי־כֶסֶף וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים זָהָב וְעֶשֶׂר חֲלִיפוֹת בְּגָדִים׃

And the king of Aram said: 'Go now, and I will send a letter unto the king of Israel.' And he departed, and took with him ten talents of silver, and six thousand pieces of gold, and ten changes of raiment.

6 וַיָּבֵא הַסֵּפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וְעַתָּה כְּבֹוא הַסֵּפֶר הַזֶּה אֵלֶיךָ הִנֵּה שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ אֶת־נַעֲמָן עַבְדִּי וַאֲסַפְתּוֹ מִצָּרַעְתּוֹ׃

And he brought the letter to the king of Israel, saying: 'And now when this letter is come unto thee, behold, I have sent Naaman my servant to thee, that thou mayest recover him of his leprosy.'

7 וַיְהִי כִּקְרֹא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַסֵּפֶר וַיִּקְרַע בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר הַאֱלֹהִים אָנִי לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת כִּי־זֶה שֹׁלֵחַ אֵלַי לֶאֱסֹף אִישׁ מִצָּרַעְתּוֹ כִּי אַךְ־דְּעוּ־נָא וּרְאוּ כִּי־מִתְאַנֶּה הוּא לִי׃

And it came to pass, when the king of Israel had read the letter, that he rent his clothes, and said: 'Am I God, to kill and to make alive, that this man doth send unto me to recover a man of his leprosy? but consider, I pray you, and see how he seeketh an occasion against me.'

8 וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ אֱלִישָׁע אִישׁ־הָאֱלֹהִים כִּי־קָרַע מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּגָדָיו וַיִּשְׁלַח אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר לָמָּה קָרַעְתָּ בְּגָדֶיךָ יָבֹא־נָא אֵלַי וְיֵדַע כִּי יֵשׁ נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל׃

And it was so, when Elisha the man of God heard that the king of Israel had rent his clothes, that he sent to the king, saying: 'Wherefore hast thou rent thy clothes? let him come now to me, and he shall know that there is a prophet in Israel.'

9 וַיָּבֹא נַעֲמָן בְּסוּסָו וּבְרִכְבּוֹ וַיַּעֲמֹד פֶּתַח־הַבַּיִת לֶאֱלִישָׁע׃

So Naaman came with his horses and with his chariots, and stood at the door of the house of Elisha.

10 וַיִּשְׁלַח אֵלָיו אֱלִישָׁע מַלְאָךְ לֵאמֹר הָלוֹךְ וְרָחַצְתָּ שֶׁבַע־פְּעָמִים בַּיַּרְדֵּן וְיָשֹׁב בְּשָׂרְךָ לְךָ וּטְהָר׃

And Elisha sent a messenger unto him, saying: 'Go and wash in the Jordan seven times, and thy flesh shall come back to thee, and thou shalt be clean.'

11 וַיִּקְצֹף נַעֲמָן וַיֵּלַךְ וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָמַרְתִּי אֵלַי יֵצֵא יָצוֹא וְעָמַד וְקָרָא בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהָיו וְהֵנִיף יָדוֹ אֶל־הַמָּקוֹם וְאָסַף הַמְּצֹרָע׃

But Naaman was wroth, and went away, and said: 'Behold, I thought: He will surely come out to me, and stand, and call on the name of the LORD his God, and wave his hand over the place, and recover the leper.

12 הֲלֹא טוֹב (כ׳ אבנה)[ק׳ אֲמָנָה] וּפַרְפַּר נַהֲרוֹת דַּמֶּשֶׂק מִכֹּל מֵימֵי יִשְׂרָאֵל הֲלֹא־אֶרְחַץ בָּהֶם וְטָהַרְתִּי וַיֵּפֶן וַיֵּלֶךְ בְּחֵמָה׃

Are not Amanah and Pharpar, the rivers of Damascus, better than all the waters of Israel? may I not wash in them, and be clean?' So he turned, and went away in a rage.

13 וַיִּגְּשׁוּ עֲבָדָיו וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ אָבִי דָּבָר גָּדוֹל הַנָּבִיא דִּבֶּר אֵלֶיךָ הֲלֹוא תַעֲשֶׂה וְאַף כִּי־אָמַר אֵלֶיךָ רְחַץ וּטְהָר׃

And his servants came near, and spoke unto him, and said: 'My father, if the prophet had bid thee do some great thing, wouldest thou not have done it? how much rather then, when he saith to thee: Wash, and be clean?'

14 וַיֵּרֶד וַיִּטְבֹּל בַּיַּרְדֵּן שֶׁבַע פְּעָמִים כִּדְבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיָּשָׁב בְּשָׂרוֹ כִּבְשַׂר נַעַר קָטֹן וַיִּטְהָר׃

Then went he down, and dipped himself seven times in the Jordan, according to the saying of the man of God; and his flesh came back like unto the flesh of a little child, and he was clean.

15 וַיָּשָׁב אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים הוּא וְכָל־מַחֲנֵהוּ וַיָּבֹא וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי אִם־בְּיִשְׂרָאֵל וְעַתָּה קַח־נָא בְרָכָה מֵאֵת עַבְדֶּךָ׃

And he returned to the man of God, he and all his company, and came, and stood before him; and he said: 'Behold now, I know that there is no God in all the earth, but in Israel; now therefore, I pray thee, take a present of thy servant.'

16 וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־עָמַדְתִּי לְפָנָיו אִם־אֶקָּח וַיִּפְצַר־בּוֹ לָקַחַת וַיְמָאֵן׃

But he said: 'As the Lord liveth, before whom I stand, I will receive none.' And he urged him to take it; but he refused.

17 וַיֹּאמֶר נַעֲמָן וָלֹא יִתַּן־נָא לְעַבְדְּךָ מַשָּׂא צֶמֶד־פְּרָדִים אֲדָמָה כִּי לֹוא־יַעֲשֶׂה עוֹד עַבְדְּךָ עֹלָה וָזֶבַח לֵאלֹהִים אֲחֵרִים כִּי אִם־לַיהוָה׃

And Naaman said: 'If not, yet I pray thee let there be given to thy servant two mules' burden of earth; for thy servant will henceforth offer neither burnt-offering nor sacrifice unto other gods, but unto the Lord.

18 לַדָּבָר הַזֶּה יִסְלַח יְהוָה לְעַבְדֶּךָ בְּבוֹא אֲדֹנִי בֵית־רִמּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת שָׁמָּה וְהוּא נִשְׁעָן עַל־יָדִי וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי בֵּית רִמֹּן בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתִי בֵּית רִמֹּן יִסְלַח־(כתיב ולא קרי נא) יְהוָה לְעַבְדְּךָ בַּדָּבָר הַזֶּה׃

In this thing the Lord pardon thy servant: when my master goeth into the house of Rimmon to worship there, and he leaneth on my hand, and I prostrate myself in the house of Rimmon, when I prostrate myself in the house of Rimmon, the Lord pardon thy servant in this thing.'

19 וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת־אָרֶץ׃ (ס)

And he said unto him: 'Go in peace.' So he departed from him some way.

הפטרת מצרע

The Haftara is II Kings 7:3 – 7:20. On the Shabbat before Pesaḥ, read the Haftara on page ??. On Rosh Ḥodesh, read the Maftir and Haftara on page 526. On Erev Rosh Ḥodesh, read the Haftara on page 768.

VII:3 וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים פֶּתַח הַשָּׁעַר וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים פֹּה עַד־מָתְנוּ׃

Now there were four leprous men at the entrance of the gate; and they said one to another: 'Why sit we here until we die?

4 אִם־אָמַרְנוּ נָבוֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר וָמַתְנוּ שָׁם וְאִם־יָשַׁבְנוּ פֹּה וָמָתְנוּ וְעַתָּה לְכוּ וְנִפְּלָה אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם אִם־יְחַיֵּנוּ נֶחְיֶה וְאִם־יְמִיתֻנוּ וָמֵתְנוּ׃

If we say: We will enter into the city, then the famine is in the city, and we shall die there; and if we sit still here, we die also. Now therefore come, and let us fall unto the host of the Arameans; if they save us alive, we shall live; and if they kill us, we shall but die.'

5 וַיָּקֻמוּ בַנֶּשֶׁף לָבוֹא אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם וַיָּבֹאוּ עַד־קְצֵה מַחֲנֵה אֲרָם וְהִנֵּה אֵין־שָׁם אִישׁ׃

And they rose up in the twilight, to go unto the camp of the Arameans; and when they were come to the outermost part of the camp of the Arameans, behold, there was no man there.

6 וַאדֹנָי הִשְׁמִיעַ אֶת־מַחֲנֵה אֲרָם קוֹל רֶכֶב קוֹל סוּס קוֹל חַיִל גָּדוֹל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה שָׂכַר־עָלֵינוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת־מַלְכֵי הַחִתִּים וְאֶת־מַלְכֵי מִצְרַיִם לָבוֹא עָלֵינוּ׃

For the Lord had made the host of the Arameans to hear a noise of chariots, and a noise of horses, even the noise of a great host; and they said one to another: 'Lo, the king of Israel hath hired against us the kings of the Hittites, and the kings of the Egyptians, to come upon us.'

7 וַיָּקוּמוּ וַיָּנוּסוּ בַנֶּשֶׁף וַיַּעַזְבוּ אֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֶת־סוּסֵיהֶם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר־הִיא וַיָּנֻסוּ אֶל־נַפְשָׁם׃

Wherefore they arose and fled in the twilight, and left their tents, and their horses, and their asses, even the camp as it was, and fled for their life.

8 וַיָּבֹאוּ הַמְּצֹרָעִים הָאֵלֶּה עַד־קְצֵה הַמַּחֲנֶה וַיָּבֹאוּ אֶל־אֹהֶל אֶחָד וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם כֶּסֶף וְזָהָב וּבְגָדִים וַיֵּלְכוּ וַיַּטְמֵנוּ וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־אֹהֶל אַחֵר וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם וַיֵּלְכוּ וַיַּטְמֵנוּ׃

And when these lepers came to the outermost part of the camp, they went into one tent, and did eat and drink, and carried thence silver, and gold, and raiment, and went and hid it; and they came back, and entered into another tent, and carried thence also, and went and hid it.

9 וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לֹא־כֵן אֲנַחְנוּ עֹשִׂים הַיּוֹם הַזֶּה יוֹם־בְּשֹׂרָה הוּא וַאֲנַחְנוּ מַחְשִׁים וְחִכִּינוּ עַד־אוֹר הַבֹּקֶר וּמְצָאָנוּ עָוֹן וְעַתָּה לְכוּ וְנָבֹאָה וְנַגִּידָה בֵּית הַמֶּלֶךְ׃

Then they said one to another: 'We do not well; this day is a day of good tidings, and we hold our peace; if we tarry till the morning light, punishment will overtake us; now therefore come, let us go and tell the king's household.'

10 וַיָּבֹאוּ וַיִּקְרְאוּ אֶל־שֹׁעֵר הָעִיר וַיַּגִּידוּ לָהֶם לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם וְהִנֵּה אֵין־שָׁם אִישׁ וְקוֹל אָדָם כִּי אִם־הַסּוּס אָסוּר וְהַחֲמוֹר אָסוּר וְאֹהָלִים כַּאֲשֶׁר־הֵמָּה׃

So they came and called unto the porters of the city; and they told them, saying. 'We came to the camp of the Arameans, and, behold, there was no man there, neither voice of man, but the horses tied, and the asses tied, and the tents as they were.'

11 וַיִּקְרָא הַשֹּׁעֲרִים וַיַּגִּידוּ בֵּית הַמֶּלֶךְ פְּנִימָה׃

And the porters called, and they told it to the king's household within.

12 וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ לַיְלָה וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו אַגִּידָה־נָּא לָכֶם אֵת אֲשֶׁר־עָשׂוּ לָנוּ אֲרָם יָדְעוּ כִּי־רְעֵבִים אֲנַחְנוּ וַיֵּצְאוּ מִן־הַמַּחֲנֶה לְהֵחָבֵא (כ׳ בהשדה)[ק׳ בַשָּׂדֶה] לֵאמֹר כִּי־יֵצְאוּ מִן־הָעִיר וְנִתְפְּשֵׂם חַיִּים וְאֶל־הָעִיר נָבֹא׃

And the king arose in the night, and said unto his servants: 'I will now tell you what the Arameans have done to us. They know that we are hungry; therefore are they gone out of the camp to hide themselves in the field, saying: When they come out of the city, we shall take them alive, and get into the city.'

13 וַיַּעַן אֶחָד מֵעֲבָדָיו וַיֹּאמֶר יִקְחוּ־נָא חֲמִשָּׁה מִן־הַסּוּסִים הַנִּשְׁאָרִים אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ־בָהּ הִנָּם כְּכָל־(כ׳ ההמון)[ק׳ הַמָּוֹן] יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ־בָהּ הִנָּם כְּכָל־הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־תָּמּוּ וְנִשְׁלְחָה וְנִרְאֶה׃

And one of his servants answered and said: 'Let some take, I pray thee, five of the horses that remain, which are left in the city— behold, they are as all the multitude of Israel that are left in it; behold, they are as all the multitude of Israel that are consumed—and let us send and see.'

14 וַיִּקְחוּ שְׁנֵי רֶכֶב סוּסִים וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחֲרֵי מַחֲנֵה־אֲרָם לֵאמֹר לְכוּ וּרְאוּ׃

They took therefore two chariots with horses; and the king sent after the host of the Arameans, saying: 'Go and see.'

15 וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵיהֶם עַד־הַיַּרְדֵּן וְהִנֵּה כָל־הַדֶּרֶךְ מְלֵאָה בְגָדִים וְכֵלִים אֲשֶׁר־הִשְׁלִיכוּ אֲרָם (כ׳ בהחפזם)[ק׳ בְּחָפְזָם] וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים וַיַּגִּדוּ לַמֶּלֶךְ׃

And they went after them unto the Jordan; and, lo, all the way was full of garments and vessels, which the Arameans had cast away in their haste. And the messengers returned, and told the king.

16 וַיֵּצֵא הָעָם וַיָּבֹזּוּ אֵת מַחֲנֵה אֲרָם וַיְהִי סְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל וְסָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל כִּדְבַר יְהוָה׃

And the people went out, and spoiled the camp of the Arameans. So a measure of fine flour was sold for a shekel, and two measures of barley for a shekel, according to the word of the Lord.

17 וְהַמֶּלֶךְ הִפְקִיד אֶת־הַשָּׁלִישׁ אֲשֶׁר־נִשְׁעָן עַל־יָדוֹ עַל־הַשַּׁעַר וַיִּרְמְסֻהוּ הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּרֶדֶת הַמֶּלֶךְ אֵלָיו׃

And the king appointed the captain on whose hand he leaned to have the charge of the gate; and the people trod upon him in the gate, and he died as the man of God had said, who spoke when the king came down to him.

18 וַיְהִי כְּדַבֵּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל וְסְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל יִהְיֶה כָּעֵת מָחָר בְּשַׁעַר שֹׁמְרוֹן׃

And it came to pass, as the man of God had spoken to the king, saying: 'Two measures of barley for a shekel, and a measure of fine flour for a shekel, shall be to-morrow about this time in the gate of Samaria';

19 וַיַּעַן הַשָּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמַר וְהִנֵּה יְהוָה עֹשֶׂה אֲרֻבּוֹת בַּשָּׁמַיִם הֲיִהְיֶה כַדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר הִנְּךָ רֹאֶה בְּעֵינֶיךָ וּמִשָּׁם לֹא תֹאכֵל׃

and that captain answered the man of God, and said: 'Now, behold, if the Lord should make windows in heaven, might such a thing be?' and he said: 'Behold, thou shalt see it with thine eyes, but shalt not eat thereof';

20 וַיְהִי־לוֹ כֵּן וַיִּרְמְסוּ אֹתוֹ הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת׃ (ס)

it came to pass even so unto him; for the people trod upon him in the gate, and he died.

הפטרת אחרי מות

The Haftara is Ezekiel 22:1 – 22:19. On the Shabbat before Pesaḥ, read the Haftara on page ??. On Erev Rosh Ḥodesh, read the Haftara on page 768.

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃	XXII:1	Moreover the word of the Lord came unto me, saying:
וְאַתָּה בֶן־אָדָם הֲתִשְׁפֹּט הֲתִשְׁפֹּט אֶת־עִיר הַדָּמִים וְהוֹדַעְתָּהּ אֵת כָּל־תּוֹעֵבוֹתֶיהָ׃	2	'Now, thou, son of man, wilt thou judge, wilt thou judge the bloody city? then cause her to know all her abominations.
וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה עִיר שֹׁפֶכֶת דָּם בְּתוֹכָהּ לָבוֹא עִתָּהּ וְעָשְׂתָה גִלּוּלִים עָלֶיהָ לְטָמְאָה׃	3	And thou shalt say: Thus saith the Lord God: O city that sheddest blood in the midst of thee, that thy time may come, and that makest idols unto thyself to defile thee;
בְּדָמֵךְ אֲשֶׁר־שָׁפַכְתְּ אָשַׁמְתְּ וּבְגִלּוּלַיִךְ אֲשֶׁר־עָשִׂית טָמֵאת וַתַּקְרִיבִי יָמַיִךְ וַתָּבוֹא עַד־שְׁנוֹתָיִךְ עַל־כֵּן נְתַתִּיךְ חֶרְפָּה לַגּוֹיִם וְקַלָּסָה לְכָל־הָאֲרָצוֹת׃	4	thou art become guilty in thy blood that thou hast shed, and art defiled in thine idols which thou hast made; and thou hast caused thy days to draw near, and art come even unto thy years; therefore have I made thee a reproach unto the nations, and a mocking to all the countries!
הַקְּרֹבוֹת וְהָרְחֹקוֹת מִמֵּךְ יִתְקַלְּסוּ־בָךְ טְמֵאַת הַשֵּׁם רַבַּת הַמְּהוּמָה׃	5	Those that are near, and those that are far from thee, shall mock thee, thou defiled of name and full of tumult.
הִנֵּה נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ לִזְרֹעוֹ הָיוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם׃	6	Behold, the princes of Israel, every one according to his might, have been in thee to shed blood.
אָב וָאֵם הֵקַלּוּ בָךְ לַגֵּר עָשׁוּ בַעֹשֶׁק בְּתוֹכֵךְ יָתוֹם וְאַלְמָנָה הוֹנוּ בָךְ׃	7	In thee have they made light of father and mother; in the midst of thee have they dealt by oppression with the stranger; in thee have they wronged the fatherless and the widow.
קָדָשַׁי בָּזִית וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלַּלְתָּ׃	8	Thou hast despised My holy things, and hast profaned My sabbaths.
אַנְשֵׁי רָכִיל הָיוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם וְאֶל־הֶהָרִים אָכְלוּ בָךְ זִמָּה עָשׂוּ בְתוֹכֵךְ׃	9	In thee have been talebearers to shed blood; and in thee they have eaten upon the mountains; in the midst of thee they have committed lewdness.
עֶרְוַת־אָב גִּלָּה־בָךְ טְמֵאַת הַנִּדָּה עִנּוּ־בָךְ׃	10	In thee have they uncovered their fathers' nakedness; in thee have they humbled her that was unclean in her impurity.
וְאִישׁ אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ עָשָׂה תוֹעֵבָה וְאִישׁ אֶת־כַּלָּתוֹ טִמֵּא בִּזְמָה וְאִישׁ אֶת־אֲחֹתוֹ בַּת־אָבִיו עִנָּה־בָךְ׃	11	And each hath committed abomination with his neighbour's wife; and each hath lewdly defiled his daughter-in-law; and each in thee hath humbled his sister, his father's daughter.
שֹׁחַד לָקְחוּ־בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לָקַחַתְּ וַתְּבַצְּעִי רֵעַיִךְ בַּעֹשֶׁק וְאֹתִי שָׁכַחַתְּ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃	12	In thee have they taken gifts to shed blood; thou hast taken interest and increase, and thou hast greedily gained of thy neighbours by oppression, and hast forgotten Me, saith the Lord God.
וְהִנֵּה הִכֵּיתִי כַפִּי אֶל־בִּצְעֵךְ אֲשֶׁר עָשִׂית וְעַל־דָּמֵךְ אֲשֶׁר הָיוּ בְּתוֹכֵךְ׃	13	Behold, therefore, I have smitten My hand at thy dishonest gain which thou hast made, and at thy blood which hath been in the midst of thee.
הֲיַעֲמֹד לִבֵּךְ אִם־תֶּחֱזַקְנָה יָדַיִךְ לַיָּמִים אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה אוֹתָךְ אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי׃	14	Can thy heart endure, or can thy hands be strong, in the days that I shall deal with thee? I the Lord have spoken it, and will do it.
וַהֲפִיצוֹתִי אוֹתָךְ בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִיךְ בָּאֲרָצוֹת וַהֲתַמֹּתִי טֻמְאָתֵךְ מִמֵּךְ׃	15	And I will scatter thee among the nations, and disperse thee through the countries; and I will consume thy filthiness out of thee.
וְנִחַלְתְּ בָּךְ לְעֵינֵי גוֹיִם וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ (פ)	16	And thou shalt be profaned in thyself, in the sight of the nations; and thou shalt know that I am the Lord.'
וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃	17	And the word of the Lord came unto me, saying:
בֶּן־אָדָם הָיוּ־לִי בֵית־יִשְׂרָאֵל (כ׳ לסוג)[ק׳ לְסִיג] כֻּלָּם נְחֹשֶׁת וּבְדִיל וּבַרְזֶל וְעוֹפֶרֶת בְּתוֹךְ כּוּר סִגִים כֶּסֶף הָיוּ׃ (ס)	18	'Son of man, the house of Israel is become dross unto Me; all of them are brass and tin and iron and lead, in the midst of the furnace; they are the dross of silver.
לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן הֱיוֹת כֻּלְּכֶם לְסִגִים לָכֵן הִנְנִי קֹבֵץ אֶתְכֶם אֶל־תּוֹךְ יְרוּשָׁלִָם׃	19	Therefore thus saith the Lord God: Because ye are all become dross, therefore, behold, I will gather you into the midst of Jerusalem.

הפטרת קדשים

The Haftara is Amos 9:7 – 9:15. When Aḥarei Mot and Kedoshim are combined, read the Haftara for Aḥarei Mot on page 725.

IX:7 הֲלֹוא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה הֲלֹוא אֶת־יִשְׂרָאֵל הֶעֱלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכַּפְתֹּור וַאֲרָם מִקִּיר׃

Are ye not as the children of the Ethiopians unto Me, O children of Israel? saith the Lord. Have not I brought up Israel out of the land of Egypt, And the Philistines from Caphtor, And Aram from Kir?

8 הִנֵּה עֵינֵי אֲדֹנָי יֱהוִה בַּמַּמְלָכָה הַחַטָּאָה וְהִשְׁמַדְתִּי אֹתָהּ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֶפֶס כִּי לֹא הַשְׁמֵיד אַשְׁמִיד אֶת־בֵּית יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה׃

Behold, the eyes of the Lord God Are upon the sinful kingdom, And I will destroy it from off the face of the earth; Saving that I will not utterly destroy the house of Jacob, Saith the Lord.

9 כִּי־הִנֵּה אָנֹכִי מְצַוֶּה וַהֲנַעְתִּי בְכָל־הַגּוֹיִם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יִנּוֹעַ בַּכְּבָרָה וְלֹא־יִפֹּול צְרֹור אָרֶץ׃

For, lo, I will command, and I will sift the house of Israel among all the nations, Like as corn is sifted in a sieve, Yet shall not the least grain fall upon the earth.

10 בַּחֶרֶב יָמֻותוּ כֹּל חַטָּאֵי עַמִּי הָאֹמְרִים לֹא־תַגִּישׁ וְתַקְדִּים בַּעֲדֵינוּ הָרָעָה׃

All the sinners of My people shall die by the sword, That say: 'The evil shall not overtake nor confront us.'

11 בַּיֹּום הַהוּא אָקִים אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת וְגָדַרְתִּי אֶת־פִּרְצֵיהֶן וַהֲרֻסֹתָיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ כִּימֵי עוֹלָם׃

In that day will I raise up The tabernacle of David that is fallen, And close up the breaches thereof, And I will raise up his ruins, And I will build it as in the days of old;

12 לְמַעַן יִירְשׁוּ אֶת־שְׁאֵרִית אֱדוֹם וְכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה עֹשֵׂה זֹאת׃ (פ)

That they may possess the remnant of Edom, And all the nations, upon whom My name is called, Saith the Lord that doeth this.

13 הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְנִגַּשׁ חֹרֵשׁ בַּקֹּצֵר וְדֹרֵךְ עֲנָבִים בְּמֹשֵׁךְ הַזָּרַע וְהִטִּיפוּ הֶהָרִים עָסִיס וְכָל־הַגְּבָעוֹת תִּתְמֹוגַגְנָה׃

Behold, the days come, saith the Lord, That the plowman shall overtake the reaper, And the treader of grapes him that soweth seed; And the mountains shall drop sweet wine, And all the hills shall melt.

14 וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּבָנוּ עָרִים נְשַׁמּוֹת וְיָשָׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְשָׁתוּ אֶת־יֵינָם וְעָשׂוּ גַּנּוֹת וְאָכְלוּ אֶת־פִּרְיהֶם׃

And I will turn the captivity of My people Israel, And they shall build the waste cities, and inhabit them; And they shall plant vineyards, and drink the wine thereof; They shall also make gardens, and eat the fruit of them.

15 וּנְטַעְתִּים עַל־אַדְמָתָם וְלֹא יִנָּתְשׁוּ עוֹד מֵעַל אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם אָמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

And I will plant them upon their land, And they shall no more be plucked up Out of their land which I have given them, Saith the Lord thy God.

הפטרת אמור

The Haftara is Ezekiel 44:15 – 44:31.

XLIV:15 וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת מִקְדָּשִׁי בִּתְעֹות בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵעָלַי הֵמָּה יִקְרְבוּ אֵלַי לְשָׁרְתֵנִי וְעָמְדוּ לְפָנַי לְהַקְרִיב לִי חֵלֶב וָדָם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃

But the priests the Levites, the sons of Zadok, that kept the charge of My sanctuary when the children of Israel went astray from Me, they shall come near to Me to minister unto Me; and they shall stand before Me to offer unto Me the fat and the blood, saith the Lord God;

16 הֵמָּה יָבֹאוּ אֶל־מִקְדָּשִׁי וְהֵמָּה יִקְרְבוּ אֶל־שֻׁלְחָנִי לְשָׁרְתֵנִי וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי׃

they shall enter into My sanctuary, and they shall come near to My table, to minister unto Me, and they shall keep My charge.

17 וְהָיָה בְּבֹואָם אֶל־שַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית בִּגְדֵי פִשְׁתִּים יִלְבָּשׁוּ וְלֹא־יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם צֶמֶר בְּשָׁרְתָם בְּשַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית וָבָיְתָה׃

And it shall be that when they enter in at the gates of the inner court, they shall be clothed with linen garments; and no wool shall come upon them, while they minister in the gates of the inner court, and within.

18 פַּאֲרֵי פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל־רֹאשָׁם וּמִכְנְסֵי פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל־מָתְנֵיהֶם לֹא יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע׃

They shall have linen tires upon their heads, and shall have linen breeches upon their loins; they shall not gird themselves with any thing that causeth sweat.

19 וּבְצֵאתָם֙ אֶל־הֶחָצֵ֔ר הַחִיצוֹנָ֖ה אֶל־חֲצַ֣ר הַחִיצוֹנָ֑ה
אֶל־הָעָ֗ם יִפְשְׁטוּ֙ אֶת־בִּגְדֵיהֶ֔ם אֲשֶׁר־הֵ֥מָּה מְשָׁרְתִ֖ם בָּ֑ם
וְהִנִּיחוּ֙ אוֹתָ֔ם בְּלִשְׁכֹּ֥ת הַקֹּ֖דֶשׁ וְלָבְשׁ֣וּ בְגָדִ֔ים אֲחֵרִ֖ים
וְלֹא־יְקַדְּשׁ֥וּ אֶת־הָעָ֖ם בְּבִגְדֵיהֶֽם׃

20 וְרֹאשָׁם֙ לֹ֣א יְגַלֵּ֔חוּ וּפֶ֖רַע לֹ֣א יְשַׁלֵּ֑חוּ כָּס֥וֹם יְכַסְּמ֖וּ אֶת־
רָאשֵׁיהֶֽם׃

21 וְיַ֣יִן לֹא־יִשְׁתּ֔וּ כָּל־כֹּהֵ֖ן בְּבוֹאָ֑ם אֶל־הֶחָצֵ֖ר הַפְּנִימִֽית׃

22 וְאַלְמָנָ֤ה וּגְרוּשָׁה֙ לֹא־יִקְח֣וּ לָהֶ֔ם לְנָשִׁ֖ים כִּ֣י אִם־בְּתוּלֹ֑ת
מִזֶּ֣רַע בֵּ֔ית יִשְׂרָאֵ֖ל וְהָאַלְמָנָ֣ה אֲשֶׁר־תִּהְיֶ֣ה אַלְמָנָ֔ה
מִכֹּהֵ֖ן יִקָּֽחוּ׃

23 וְאֶת־עַמִּ֥י יוֹר֖וּ בֵּ֣ין קֹ֑דֶשׁ לְחֹ֔ל וּבֵ֥ין־טָמֵ֖א לְטָה֑וֹר
יוֹדִיעֻֽם׃

24 וְעַל־רִ֥יב הֵ֖מָּה יַעַמְדוּ֙ (כ׳ לשפט)[ק׳ לְמִשְׁפָּ֔ט]
בְּמִשְׁפָּטַ֖י (כ׳ ושפטהו)[ק׳ יִשְׁפְּטֻ֑הוּ] וְאֶת־תּוֹרֹתַ֥י וְאֶת־
חֻקֹּתַ֖י בְּכָל־מוֹעֲדַ֣י יִשְׁמֹ֑רוּ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַ֖י יְקַדֵּֽשׁוּ׃

25 וְאֶל־מֵ֥ת אָדָ֖ם לֹ֣א יָבֹ֑וא לְטָמְאָ֕ה כִּ֣י אִם־לְאָ֔ב וּלְאֵ֖ם
וּלְבֵ֣ן וּלְבַ֔ת לְאָ֖ח וּלְאָח֑וֹת אֲשֶׁר־לֹא־הָ֥יְתָה לְאִ֖ישׁ
יִטַּמָּֽאוּ׃

26 וְאַחֲרֵ֣י טָהֳרָת֔וֹ שִׁבְעַ֥ת יָמִ֖ים יִסְפְּרוּ־לֹֽו׃

27 וּבְיוֹם֙ בֹּא֣וֹ אֶל־הַקֹּ֔דֶשׁ אֶל־הֶחָצֵ֖ר הַפְּנִימִ֑ית לְשָׁרֵ֥ת
בַּקֹּ֖דֶשׁ יַקְרִ֣יב חַטָּאת֗וֹ נְאֻ֥ם אֲדֹנָ֖י יֱהוִֽה׃

28 וְהָיְתָ֥ה לָהֶ֖ם לְנַחֲלָ֑ה אֲנִ֣י נַחֲלָתָ֗ם וַאֲחֻזָּ֤ה לֹא־תִתְּנוּ־לָהֶם֙
בְּיִשְׂרָאֵ֔ל אֲנִ֖י אֲחֻזָּתָֽם׃

29 הַמִּנְחָ֤ה וְהַחַטָּאת֙ וְהָאָשָׁ֔ם הֵ֖מָּה יֹאכֻ֑לוּם וְכָל־חֵ֥רֶם
בְּיִשְׂרָאֵ֖ל לָהֶ֥ם יִהְיֶֽה׃

30 וְרֵאשִׁ֣ית כָּל־בִּכּוּרֵ֣י כֹ֗ל וְכָל־תְּרוּמַ֤ת כֹּל֙ מִכֹּ֣ל
תְּרוּמֹתֵיכֶ֔ם לַכֹּהֲנִ֖ים יִהְיֶ֑ה וְרֵאשִׁ֣ית עֲרִסֹתֵיכֶ֗ם תִּתְּנוּ֙
לַכֹּהֵ֔ן לְהָנִ֥יחַ בְּרָכָ֖ה אֶל־בֵּיתֶֽךָ׃

31 כָּל־נְבֵלָ֤ה וּטְרֵפָה֙ מִן־הָעוֹף֙ וּמִן־הַבְּהֵמָ֔ה לֹא֥ יֹאכְלוּ
הַכֹּהֲנִֽים׃ (פ)

And when they go forth into the outer court, even into the outer court to the people, they shall put off their garments wherein they minister, and lay them in the holy chambers, and they shall put on other garments, that they sanctify not the people with their garments.

Neither shall they shave their heads, nor suffer their locks to grow long; they shall only poll their heads.

Neither shall any priest drink wine, when they enter into the inner court.

Neither shall they take for their wives a widow, nor her that is put away; but they shall take virgins of the seed of the house of Israel, or a widow that is the widow of a priest.

And they shall teach My people the difference between the holy and the common, and cause them to discern between the unclean and the clean.

And in a controversy they shall stand to judge; according to Mine ordinances shall they judge it; and they shall keep My laws and My statutes in all My appointed seasons, and they shall hallow My sabbaths.

And they shall come near no dead person to defile themselves; but for father, or for mother, or for son, or for daughter, for brother, or for sister that hath had no husband, they may defile themselves.

And after he is cleansed, they shall reckon unto him seven days.

And in the day that he goeth into the sanctuary, into the inner court, to minister in the sanctuary, he shall offer his sin-offering, saith the Lord God.

And it shall be unto them for an inheritance: I am their inheritance; and ye shall give them no possession in Israel: I am their possession.

The meal-offering, and the sin-offering, and the guilt-offering, they, even they, shall eat; and every devoted thing in Israel shall be theirs.

And the first of all the first-fruits of every thing, and every heave-offering of every thing, of all your offerings, shall be for the priests; ye shall also give unto the priest the first of your dough, to cause a blessing to rest on thy house.

The priests shall not eat of any thing that dieth of itself, or is torn, whether it be fowl or beast.

הפטרת בהר

The Haftara is Jeremiah 32:6 – 32:27.

XXXII:6 וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

7 הִנֵּה חֲנַמְאֵל בֶּן־שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא אֵלֶיךָ לֵאמֹר קְנֵה לְךָ
אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת׃

And Jeremiah said: 'The word of the Lord came unto me, saying:

Behold, Hanamel, the son of Shallum thine uncle, shall come unto thee, saying: Buy thee my field that is in Anathoth; for the right of redemption is thine to buy it.'

8 וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי כִּדְבַר יְהוָה אֶל־חֲצַר הַמַּטָּרָה וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה נָא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין כִּי־לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה קְנֵה־לָךְ וָאֵדַּע כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא׃

So Hanamel mine uncle's son came to me in the court of the guard according to the word of the Lord, and said unto me: 'Buy my field, I pray thee, that is in Anathoth, which is in the land of Benjamin; for the right of inheritance is thine, and the redemption is thine; buy it for thyself.' Then I knew that this was the word of the Lord.

9 וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת וָאֶשְׁקְלָה־לוֹ אֶת־הַכֶּסֶף שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף׃

And I bought the field that was in Anathoth of Hanamel mine uncle's son, and weighed him the money, even seventeen shekels of silver.

10 וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר וָאֶחְתֹּם וָאָעֵד עֵדִים וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף בְּמֹאזְנָיִם׃

And I subscribed the deed, and sealed it, and called witnesses, and weighed him the money in the balances.

11 וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶת־הֶחָתוּם הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְאֶת־הַגָּלוּי׃

So I took the deed of the purchase, both that which was sealed, containing the terms and conditions, and that which was open;

12 וָאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה בֶּן־מַחְסֵיָה לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי הָעֵדִים הַכֹּתְבִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה לְעֵינֵי כָל־הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה׃

and I delivered the deed of the purchase unto Baruch the son of Neriah, the son of Mahseiah, in the presence of Hanamel mine uncle['s son], and in the presence of the witnesses that subscribed the deed of the purchase, before all the Jews that sat in the court of the guard.

13 וָאֲצַוֶּה אֶת־בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר׃

And I charged Baruch before them, saying:

14 כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל קַח אֶת־הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֶת הֶחָתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם בִּכְלִי־חָרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים׃ (ס)

'Thus saith the Lord of hosts, the God of Israel: Take these deeds, this deed of the purchase, both that which is sealed, and this deed which is open, and put them in an earthen vessel; that they may continue many days.

15 כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקָּנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת׃ (פ)

For thus saith the Lord of hosts, the God of Israel: Houses and fields and vineyards shall yet again be bought in this land.'

16 וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אַחֲרֵי תִתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה לֵאמֹר׃

Now after I had delivered the deed of the purchase unto Baruch the son of Neriah, I prayed unto the Lord, saying:

17 אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה לֹא־יִפָּלֵא מִמְּךָ כָּל־דָּבָר׃

'Ah Lord God! behold, Thou hast made the heaven and the earth by Thy great power and by Thy outstretched arm; there is nothing too hard for Thee;

18 עֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃

who showest mercy unto thousands, and recompensest the iniquity of the fathers into the bosom of their children after them; the great, the mighty God, the Lord of hosts is His name;

19 גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ פְקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו׃

great in counsel, and mighty in work; whose eyes are open upon all the ways of the sons of men, to give every one according to his ways, and according to the fruit of his doings;

20 אֲשֶׁר־שַׂמְתָּ אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה וּבְיִשְׂרָאֵל וּבָאָדָם וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה׃

who didst set signs and wonders in the land of Egypt, even unto this day, and in Israel and among other men; and madest Thee a name, as at this day;

21 וַתֹּצֵא אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גָּדוֹל׃

and didst bring forth Thy people Israel out of the land of Egypt with signs, and with wonders, and with a strong hand, and with an outstretched arm, and with great terror;

22 וַתִּתֶּן לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃

and gavest them this land, which Thou didst swear to their fathers to give them, a land flowing with milk and honey;

23 וַיָּבֹאוּ וַיִּרְשׁוּ אֹתָהּ וְלֹא־שָׁמְעוּ בְקוֹלֶךָ (כ׳ ובתרותך)[ק׳ וּבְתוֹרָתְךָ] לֹא־הָלָכוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתָה לָהֶם לַעֲשׂוֹת לֹא עָשִׂוּ וַתַּקְרֵא אֹתָם אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת׃

and they came in, and possessed it; but they hearkened not to Thy voice, neither walked in Thy law; they have done nothing of all that Thou commandedst them to do; therefore Thou hast caused all this evil to befall them;

24 הִנֵּה הַסֹּלְלוֹת בָּאוּ הָעִיר׳ לִלְכְדָהּ׃ וְהָעִיר נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים׳ הַנִּלְחָמִים עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַחֶרֶב וְהָרָעָב וְהַדֶּבֶר וַאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ הָיָה וְהִנְּךָ רֹאֶה׃

behold the mounds, they are come unto the city to take it; and the city is given into the hand of the Chaldeans that fight against it, because of the sword, and of the famine, and of the pestilence; and what Thou hast spoken is come to pass; and, behold, Thou seest it.

25 וְאַתָּה אָמַרְתָּ אֵלַי׳ אֲדֹנָי יֱהוֹה קְנֵה־לְךָ הַשָּׂדֶה בַּכֶּסֶף וְהָעֵד עֵדִים וְהָעִיר נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים׃ (ס)

Yet Thou hast said unto me, O Lord God: Buy thee the field for money, and call witnesses; whereas the city is given into the hand of the Chaldeans.'

26 וַיְהִי׳ דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר׃

Then came the word of the Lord unto Jeremiah, saying:

27 הִנֵּה׳ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר הֲמִמֶּנִּי יִפָּלֵא כָל־דָּבָר׃

'Behold, I am the Lord, the God of all flesh; is there any thing too hard for Me?

הפטרת בחקתי

The Haftara is Jeremiah 16:19 – 17:14. On Erev Rosh Ḥodesh, read the Haftara on page 768.

XVI:19 יְהוָה עֻזִּי וּמָעוּזִּי וּמְנוּסִי בְּיוֹם צָרָה אֵלֶיךָ גּוֹיִם יָבֹאוּ מֵאַפְסֵי־אָרֶץ וְיֹאמְרוּ אַךְ־שֶׁקֶר׳ נָחֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ הֶבֶל וְאֵין־בָּם מוֹעִיל׃

O Lord, my strength, and my stronghold, And my refuge, in the day of affliction, Unto Thee shall the nations come From the ends of the earth, and shall say: 'Our fathers have inherited nought but lies, Vanity and things wherein there is no profit.'

20 הֲיַעֲשֶׂה־לּוֹ אָדָם אֱלֹהִים וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים׃

Shall a man make unto himself gods, And they are no gods?

21 לָכֵן׳ הִנְנִי מוֹדִיעָם בַּפַּעַם הַזֹּאת אוֹדִיעֵם אֶת־יָדִי וְאֶת־גְּבוּרָתִי וְיָדְעוּ כִּי־שְׁמִי יְהוָה׃ (ס)

Therefore, behold, I will cause them to know, This once will I cause them to know My hand and My might; And they shall know that My name is the Lord.

XVII:1 חַטַּאת יְהוּדָה כְּתוּבָה בְּעֵט בַּרְזֶל בְּצִפֹּרֶן שָׁמִיר חֲרוּשָׁה׳ עַל־לוּחַ לִבָּם וּלְקַרְנוֹת מִזְבְּחוֹתֵיכֶם׃

The sin of Judah is written With a pen of iron, and with the point of a diamond; It is graven upon the tablet of their heart, And upon the horns of your altars.

2 כִּזְכֹּר בְּנֵיהֶם׳ מִזְבְּחוֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל־עֵץ רַעֲנָן עַל גְּבָעוֹת הַגְּבֹהוֹת׃

Like the symbols of their sons are their altars, And their Asherim are by the leafy trees, Upon the high hills.

3 הַרְרִי׳ בַּשָּׂדֶה חֵילְךָ כָּל־אוֹצְרוֹתֶיךָ לָבַז אֶתֵּן בָּמֹתֶיךָ בְּחַטָּאת בְּכָל־גְּבוּלֶיךָ׃

O thou that sittest upon the mountain in the field, I will give thy substance and all thy treasures for a spoil, And thy high places, because of sin, throughout all thy borders.

4 וְשָׁמַטְתָּה וּבְךָ׳ מִנַּחֲלָתְךָ׳ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָּךְ וְהַעֲבַדְתִּיךָ׳ אֶת־אֹיְבֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יָדָעְתָּ כִּי־אֵשׁ קְדַחְתֶּם בְּאַפִּי עַד־עוֹלָם תּוּקָד׃ (ס)

And thou, even of thyself, shalt discontinue from thy heritage That I gave thee; And I will cause thee to serve thine enemies In the land which thou knowest not; For ye have kindled a fire in My nostril, Which shall burn for ever.

5 כֹּה׳ אָמַר יְהוָה אָרוּר הַגֶּבֶר׳ אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם וְשָׂם בָּשָׂר זְרֹעוֹ וּמִן־יְהוָה יָסוּר לִבּוֹ׃

Thus saith the Lord: Cursed is the man that trusteth in man, And maketh flesh his arm, And whose heart departeth from the Lord.

6 וְהָיָה׳ כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבוֹא טוֹב וְשָׁכַן חֲרֵרִים׳ בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב׃ (ס)

For he shall be like a tamarisk in the desert, And shall not see when good cometh; But shall inhabit the parched places in the wilderness, A salt land and not inhabited.

7 בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מִבְטַחוֹ׃

Blessed is the man that trusteth in the Lord, And whose trust the Lord is.

8 וְהָיָה כְּעֵץ׀ שָׁתוּל עַל־מַיִם וְעַל־יוּבַל׳ יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְלֹא (כ׳ ירא)[ק׳ יִרְאֶה׳] כִּי־יָבֹא חֹם וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת׳ לֹא יִדְאָג וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי׃

For he shall be as a tree planted by the waters, And that spreadeth out its roots by the river, And shall not see when heat cometh, But its foliage shall be luxuriant; And shall not be anxious in the year of drought, Neither shall cease from yielding fruit.

9 עָקֹב הַלֵּב מִכֹּל וְאָנֻשׁ הוּא מִי יֵדָעֶנּוּ׃

10 אֲנִי יְהוָה חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת וְלָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָו כִּפְרִי מַעֲלָלָיו׃ (ס)

11 קֹרֵא דָגַר וְלֹא יָלָד עֹשֶׂה עֹשֶׁר וְלֹא בְמִשְׁפָּט בַּחֲצִי יָמָו יַעַזְבֻנּוּ וּבְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה נָבָל׃

12 כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרֵאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ׃

13 מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל יְהוָה כָּל־עֹזְבֶיךָ יֵבֹשׁוּ (כ׳ יסורי)[ק׳ וְסוּרַי] בָּאָרֶץ יִכָּתֵבוּ כִּי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם־חַיִּים אֶת־יְהוָה׃ (פ)

14 רְפָאֵנִי יְהוָה וְאֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתִי אָתָּה׃

9 The heart is deceitful above all things, And it is exceeding weak—who can know it?

10 I the Lord search the heart, I try the reins, Even to give every man according to his ways, According to the fruit of his doings.

11 As the partridge that broodeth over young which she hath not brought forth, So is he that getteth riches, and not by right; In the midst of his days he shall leave them, And at his end he shall be a fool.

12 Thou throne of glory, on high from the beginning, Thou place of our sanctuary,

13 Thou hope of Israel, the Lord! All that forsake Thee shall be ashamed; They that depart from Thee shall be written in the earth, Because they have forsaken the Lord, The fountain of living waters.

14 Heal me, O Lord, and I shall be healed; Save me, and I shall be saved; For Thou art my praise.

הפטרות

הפטרת במדבר

The Haftara is Hosea 2:1 – 2:22. On Erev Rosh Ḥodesh, read the Haftara on page 768.

וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יֵאָמֵר לָהֶם לֹא־עַמִּי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל־חָי׃	II:1	Yet the number of the children of Israel shall be as the sand of the sea, which cannot be measured nor numbered; and it shall come to pass that, instead of that which was said unto them: 'Ye are not My people', it shall be said unto them: 'Ye are the children of the living God.'
וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי־יְהוּדָה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרְעֶאל׃	2	And the children of Judah and the children of Israel shall be gathered together, and they shall appoint themselves one head, and shall go up out of the land; for great shall be the day of Jezreel.
אִמְרוּ לַאֲחֵיכֶם עַמִּי וְלַאֲחוֹתֵיכֶם רֻחָמָה׃	3	Say ye unto your brethren: 'Ammi'; and to your sisters, 'Ruhamah.'
רִיבוּ בְּאִמְּכֶם רִיבוּ כִּי־הִיא לֹא אִשְׁתִּי וְאָנֹכִי לֹא אִישָׁהּ וְתָסֵר זְנוּנֶיהָ מִפָּנֶיהָ וְנַאֲפוּפֶיהָ מִבֵּין שָׁדֶיהָ׃	4	Plead with your mother, plead; For she is not My wife, neither am I her husband; And let her put away her harlotries from her face, And her adulteries from between her breasts;
פֶּן־אַפְשִׁיטֶנָּה עֲרֻמָּה וְהִצַּגְתִּיהָ כְּיוֹם הִוָּלְדָהּ וְשַׂמְתִּיהָ כַּמִּדְבָּר וְשַׁתִּהָוָ כְּאֶרֶץ צִיָּה וַהֲמִתִּיהָ בַּצָּמָא׃	5	Lest I strip her naked, And set her as in the day that she was born, And make her as a wilderness, And set her like a dry land, And slay her with thirst.
וְאֶת־בָּנֶיהָ לֹא אֲרַחֵם כִּי־בְנֵי זְנוּנִים הֵמָּה׃	6	And I will not have compassion upon her children; For they are children of harlotry.
כִּי זָנְתָה אִמָּם הֹבִישָׁה הוֹרָתָם כִּי אָמְרָה אֵלְכָה אַחֲרֵי מְאַהֲבַי נֹתְנֵי לַחְמִי וּמֵימַי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי שַׁמְנִי וְשִׁקּוּיָי׃	7	For their mother hath played the harlot, She that conceived them hath done shamefully; For she said: 'I will go after my lovers, That give me my bread and my water, My wool and my flax, mine oil and my drink.'
לָכֵן הִנְנִי־שֵׂךְ אֶת־דַּרְכֵּךְ בַּסִּירִים וְגָדַרְתִּי אֶת־גְּדֵרָהּ וּנְתִיבוֹתֶיהָ לֹא תִמְצָא׃	8	Therefore, behold, I will hedge up thy way with thorns, And I will make a wall against her, That she shall not find her paths.
וְרִדְפָה אֶת־מְאַהֲבֶיהָ וְלֹא־תַשִּׂיג אֹתָם וּבִקְשָׁתַם וְלֹא תִמְצָא וְאָמְרָה אֵלְכָה וְאָשׁוּבָה אֶל־אִישִׁי הָרִאשׁוֹן כִּי טוֹב לִי אָז מֵעָתָּה׃	9	And she shall run after her lovers, but she shall not overtake them, And she shall seek them, but shall not find them; Then shall she say: 'I will go and return to my first husband; For then was it better with me than now.'
וְהִיא לֹא יָדְעָה כִּי אָנֹכִי נָתַתִּי לָהּ הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וְכֶסֶף הִרְבֵּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לַבָּעַל׃	10	For she did not know that it was I that gave her The corn, and the wine, and the oil, And multiplied unto her silver and gold, Which they used for Baal.
לָכֵן אָשׁוּב וְלָקַחְתִּי דְגָנִי בְּעִתּוֹ וְתִירוֹשִׁי בְּמוֹעֲדוֹ וְהִצַּלְתִּי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי לְכַסּוֹת אֶת־עֶרְוָתָהּ׃	11	Therefore will I take back My corn in the time thereof, And My wine in the season thereof, And will snatch away My wool and My flax Given to cover her nakedness.
וְעַתָּה אֲגַלֶּה אֶת־נַבְלָתָהּ לְעֵינֵי מְאַהֲבֶיהָ וְאִישׁ לֹא־יַצִּילֶנָּה מִיָּדִי׃	12	And now will I uncover her shame in the sight of her lovers, And none shall deliver her out of My hand.
וְהִשְׁבַּתִּי כָּל־מְשׂוֹשָׂהּ חַגָּהּ חָדְשָׁהּ וְשַׁבַּתָּהּ וְכֹל מוֹעֲדָהּ׃	13	I will also cause all her mirth to cease, Her feasts, her new moons, and her sabbaths, And all her appointed seasons.
וַהֲשִׁמֹּתִי גַּפְנָהּ וּתְאֵנָתָהּ אֲשֶׁר אָמְרָה אֵתְּנָה הֵמָּה לִּי אֲשֶׁר נָתְנוּ־לִי מְאַהֲבָי וְשַׂמְתִּים לְיַעַר וַאֲכָלָתַם חַיַּת הַשָּׂדֶה׃	14	And I will lay waste her vines and her fig-trees, Whereof she hath said: 'These are my hire That my lovers have given me'; And I will make them a forest, And the beasts of the field shall eat them.
וּפָקַדְתִּי עָלֶיהָ אֶת־יְמֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר תַּקְטִיר לָהֶם וַתַּעַד נִזְמָהּ וְחֶלְיָתָהּ וַתֵּלֶךְ אַחֲרֵי מְאַהֲבֶיהָ וְאֹתִי שָׁכְחָה נְאֻם־יְהוָה׃ (ס)	15	And I will visit upon her the days of the Baalim, Wherein she offered unto them, And decked herself with her ear-rings and her jewels, And went after her lovers, And forgot Me, saith the Lord.
לָכֵן הִנֵּה אָנֹכִי מְפַתֶּיהָ וְהֹלַכְתִּיהָ הַמִּדְבָּר וְדִבַּרְתִּי עַל־לִבָּהּ׃	16	Therefore, behold, I will allure her, And bring her into the wilderness, And speak tenderly unto her.

17 וְנָתַתִּי לָהּ אֶת־כְּרָמֶיהָ מִשָּׁם וְאֶת־עֵמֶק עָכוֹר לְפֶתַח תִּקְוָה וְעָנְתָה שָׁמָּה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ וּכְיוֹם עֲלוֹתָהּ מֵאֶרֶץ־מִצְרָיִם׃

17 And I will give her her vineyards from thence, And the valley of Achor for a door of hope; And she shall respond there, as in the days of her youth, And as in the day when she came up out of the land of Egypt.

18 וְהָיָה בַיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה תִּקְרְאִי אִישִׁי וְלֹא־תִקְרְאִי־לִי עוֹד בַּעְלִי׃

18 And it shall be at that day, saith the Lord, That thou shalt call Me Ishi, And shalt call Me no more Baali.

19 וַהֲסִרֹתִי אֶת־שְׁמוֹת הַבְּעָלִים מִפִּיהָ וְלֹא־יִזָּכְרוּ עוֹד בִּשְׁמָם׃

19 For I will take away the names of the Baalim out of her mouth, And they shall no more be mentioned by their name.

20 וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית בַּיּוֹם הַהוּא עִם־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְעִם־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְרֶמֶשׂ הָאֲדָמָה וְקֶשֶׁת וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה אֶשְׁבֹּר מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁכַּבְתִּים לָבֶטַח׃

20 And in that day will I make a covenant for them With the beasts of the field, and with the fowls of heaven, And with the creeping things of the ground; And I will break the bow and the sword and the battle out of the land, And will make them to lie down safely.

21 וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי לְעוֹלָם וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים׃

21 And I will betroth thee unto Me for ever; Yea, I will betroth thee unto Me in righteousness, and in justice, And in lovingkindness, and in compassion.

22 וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְיָדַעַתְּ אֶת־יְהוָה׃ (פ)

22 And I will betroth thee unto Me in faithfulness; And thou shalt know the Lord.

הפטרת נשא

The Haftara is Judges 13:2 – 13:25.

XIII:2 וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצָּרְעָה מִמִּשְׁפַּחַת הַדָּנִי וּשְׁמוֹ מָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ עֲקָרָה וְלֹא יָלָדָה׃

XIII:2 And there was a certain man of Zorah, of the family of the Danites, whose name was Manoah; and his wife was barren, and bore not.

3 וַיֵּרָא מַלְאַךְ־יְהוָה אֶל־הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הִנֵּה־נָא אַתְּ־עֲקָרָה וְלֹא יָלַדְתְּ וְהָרִית וְיָלַדְתְּ בֵּן׃

3 And the angel of the Lord appeared unto the woman, and said unto her: 'Behold now, thou art barren, and hast not borne; but thou shalt conceive, and bear a son.

4 וְעַתָּה הִשָּׁמְרִי נָא וְאַל־תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל־תֹּאכְלִי כָּל־טֻמְאָה׃

4 Now therefore beware, I pray thee, and drink no wine nor strong drink, and eat not any unclean thing.

5 כִּי הִנָּךְ הָרָה וִילַדְתְּ בֵּן וּמוֹרָה לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ כִּי־נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִן־הַבָּטֶן וְהוּא יָחֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים׃

5 For, lo, thou shalt conceive, and bear a son; and no razor shall come upon his head; for the child shall be a Nazirite unto God from the womb; and he shall begin to save Israel out of the hand of the Philistines.'

6 וַתָּבֹא הָאִשָּׁה וַתֹּאמֶר לְאִישָׁהּ לֵאמֹר אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּא אֵלַי וּמַרְאֵהוּ כְּמַרְאֵה מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים נוֹרָא מְאֹד וְלֹא שְׁאִלְתִּיהוּ אֵי־מִזֶּה הוּא וְאֶת־שְׁמוֹ לֹא־הִגִּיד לִי׃

6 Then the woman came and told her husband, saying: 'A man of God came unto me, and his countenance was like the countenance of the angel of God, very terrible; and I asked him not whence he was, neither told he me his name;

7 וַיֹּאמֶר לִי הִנָּךְ הָרָה וִילַדְתְּ בֵּן וְעַתָּה אַל־תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל־תֹּאכְלִי כָּל־טֻמְאָה כִּי־נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִן־הַבֶּטֶן עַד־יוֹם מוֹתוֹ׃ (פ)

7 but he said unto me: Behold, thou shalt conceive, and bear a son; and now drink no wine nor strong drink, and eat not any unclean thing; for the child shall be a Nazirite unto God from the womb to the day of his death.'

8 וַיֶּעְתַּר מָנוֹחַ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר בִּי אֲדוֹנָי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ יָבוֹא־נָא עוֹד אֵלֵינוּ וְיוֹרֵנוּ מָה־נַּעֲשֶׂה לַנַּעַר הַיּוֹלָד׃

8 Then Manoah entreated the Lord, and said: 'Oh, Lord, I pray Thee, let the man of God whom Thou didst send come again unto us, and teach us what we shall do unto the child that shall be born.'

9 וַיִּשְׁמַע הָאֱלֹהִים בְּקוֹל מָנוֹחַ וַיָּבֹא מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים עוֹד אֶל־הָאִשָּׁה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בַּשָּׂדֶה וּמָנוֹחַ אִישָׁהּ אֵין עִמָּהּ׃

9 And God hearkened to the voice of Manoah; and the angel of God came again unto the woman as she sat in the field; but Manoah her husband was not with her.

10 וַתְּמַהֵר֙ הָאִשָּׁה֔ וַתָּרָץ֖ וַתַּגֵּ֣ד לְאִישָׁ֑הּ וַתֹּ֣אמֶר אֵלָ֗יו הִנֵּ֤ה נִרְאָה֙ אֵלַ֔י הָאִ֖ישׁ אֲשֶׁר־בָּ֣א בַיּ֑וֹם אֵלָֽי׃

And the woman made haste, and ran, and told her husband, and said unto him: 'Behold, the man hath appeared unto me, that came unto me that day.'

11 וַיָּ֣קָם מָנוֹחַ֔ וַיֵּ֖לֶךְ אַחֲרֵ֣י אִשְׁתּ֑וֹ וַיָּבֹא֙ אֶל־הָאִ֔ישׁ וַיֹּ֥אמֶר לּ֖וֹ הַאַתָּ֣ה הָאִ֑ישׁ אֲשֶׁר־דִּבַּ֥רְתָּ אֶל־הָאִשָּׁ֖ה וַיֹּ֣אמֶר אָנִֽי׃

And Manoah arose, and went after his wife, and came to the man, and said unto him: 'Art thou the man that spokest unto the woman?' And he said: 'I am.'

12 וַיֹּ֣אמֶר מָנוֹחַ֔ עַתָּ֖ה יָבֹ֣א דְבָרֶ֑יךָ מַה־יִּהְיֶ֥ה מִשְׁפַּט־הַנַּ֖עַר וּמַעֲשֵֽׂהוּ׃

And Manoah said: 'Now when thy word cometh to pass, what shall be the rule for the child, and what shall be done with him?'

13 וַיֹּ֣אמֶר מַלְאַ֣ךְ יְהוָ֔ה אֶל־מָנוֹחַ֖ מִכֹּ֣ל אֲשֶׁר־אָמַ֑רְתִּי אֶל־הָאִשָּׁ֖ה תִּשָּׁמֵֽר׃

And the angel of the Lord said unto Manoah: 'Of all that I said unto the woman let her beware.

14 מִכֹּ֣ל אֲשֶׁר־יֵצֵא֮ מִגֶּ֣פֶן הַיַּיִן֒ לֹ֣א תֹאכֵ֗ל וְיַ֤יִן וְשֵׁכָר֙ אַל־תֵּ֣שְׁתְּ וְכָל־טֻמְאָ֔ה אַל־תֹּאכֵ֖ל כֹּ֣ל אֲשֶׁר־צִוִּיתִ֑יהָ תִּשְׁמֹֽר׃ (ס)

She may not eat of any thing that cometh of the grapevine, neither let her drink wine or strong drink, nor eat any unclean thing; all that I commanded her let her observe.'

15 וַיֹּ֣אמֶר מָנוֹחַ֔ אֶל־מַלְאַ֖ךְ יְהוָ֑ה נַעְצְרָה־נָּ֣א אוֹתְךָ֔ וְנַעֲשֶׂ֥ה לְפָנֶ֖יךָ גְּדִ֥י עִזִּֽים׃

And Manoah said unto the angel of the Lord: 'I pray thee, let us detain thee, that we may make ready a kid for thee.'

16 וַיֹּ֣אמֶר מַלְאַ֣ךְ יְהוָ֔ה אֶל־מָנוֹחַ֖ אִם־תַּעְצְרֵ֑נִי לֹא־אֹכַ֣ל בְּלַחְמֶ֔ךָ וְאִם־תַּעֲשֶׂ֥ה עֹלָ֖ה לַיהוָ֣ה תַּעֲלֶ֑נָּה כִּ֤י לֹא־יָדַ֙ע מָנוֹחַ֙ כִּי־מַלְאַ֣ךְ יְהוָ֔ה הֽוּא׃

And the angel of the Lord said unto Manoah: 'Though thou detain me, I will not eat of thy bread; and if thou wilt make ready a burnt-offering, thou must offer it unto the Lord.' For Manoah knew not that he was the angel of the Lord.

17 וַיֹּ֣אמֶר מָנוֹחַ֔ אֶל־מַלְאַ֖ךְ יְהוָ֑ה מִי שְׁמֶ֗ךָ כִּֽי־יָבֹא֙ (כ׳ דבריך)[ק׳ דְּבָרְךָ֔] וְכִבַּדְנוּֽךָ׃

And Manoah said unto the angel of the Lord: 'What is thy name, that when thy words come to pass we may do thee honour?'

18 וַיֹּ֣אמֶר לוֹ֔ מַלְאַ֖ךְ יְהוָ֑ה לָ֣מָּה זֶּ֔ה תִּשְׁאַ֖ל לִשְׁמִ֑י וְהוּא־פֶֽלִאי׃ (פ)

And the angel of the Lord said unto him: 'Wherefore askest thou after my name, seeing it is hidden?'

19 וַיִּקַּ֣ח מָנוֹחַ֔ אֶת־גְּדִ֥י הָעִזִּ֖ים וְאֶת־הַמִּנְחָ֑ה וַיַּ֣עַל עַל־הַצּ֗וּר לַיהוָ֔ה וּמַפְלִ֖א לַעֲשׂ֑וֹת וּמָנוֹחַ֙ וְאִשְׁתּ֔וֹ רֹאִֽים׃

So Manoah took the kid with the meal-offering, and offered it upon the rock unto the Lord; and [the angel] did wondrously, and Manoah and his wife looked on.

20 וַיְהִי֙ בַּעֲל֣וֹת הַלַּהַ֔ב מֵעַ֖ל הַמִּזְבֵּ֑חַ הַשָּׁמַ֗יְמָה וַיַּ֤עַל מַלְאַךְ־יְהוָה֙ בְּלַהַ֣ב הַמִּזְבֵּ֔חַ וּמָנוֹחַ֖ וְאִשְׁתּ֑וֹ רֹאִ֣ים וַיִּפְּל֔וּ עַל־פְּנֵיהֶ֖ם אָרְצָֽה׃

For it came to pass, when the flame went up toward heaven from off the altar, that the angel of the Lord ascended in the flame of the altar; and Manoah and his wife looked on; and they fell on their faces to the ground.

21 וְלֹא־יָסַ֣ף עוֹד֮ מַלְאַ֣ךְ יְהוָה֒ לְהֵרָאֹ֤ה אֶל־מָנוֹחַ֙ וְאֶל־אִשְׁתּ֔וֹ אָ֣ז יָדַ֔ע מָנוֹחַ֖ כִּי־מַלְאַ֣ךְ יְהוָ֑ה הֽוּא׃

But the angel of the Lord did no more appear to Manoah or to his wife. Then Manoah knew that he was the angel of the Lord.

22 וַיֹּ֣אמֶר מָנוֹחַ֔ אֶל־אִשְׁתּ֖וֹ מוֹת֥ נָמ֖וּת כִּ֣י אֱלֹהִ֑ים רָאִֽינוּ׃

And Manoah said unto his wife: 'We shall surely die, because we have seen God.'

23 וַתֹּ֣אמֶר לּ֔וֹ אִשְׁתּ֖וֹ לוּ֣ חָפֵ֑ץ יְהוָ֗ה לַהֲמִיתֵ֤נוּ לֹא־לָקַ֙ח מִיָּדֵ֔נוּ עֹלָ֥ה וּמִנְחָ֖ה וְלֹא הֶרְאָ֣נוּ אֶת־כָּל־אֵ֑לֶּה וְכָעֵ֥ת לֹא הִשְׁמִיעָ֖נוּ כָּזֹֽאת׃

But his wife said unto him: 'If the Lord were pleased to kill us, He would not have received a burnt-offering and a meal-offering at our hand, neither would He have shown us all these things, nor would at this time have told such things as these.'

24 וַתֵּ֣לֶד הָאִשָּׁה֮ בֵּן֒ וַתִּקְרָ֣א אֶת־שְׁמ֔וֹ שִׁמְשׁ֖וֹן וַיִּגְדַּ֣ל הַנַּ֑עַר וַיְבָרְכֵ֥הוּ יְהוָֽה׃

And the woman bore a son, and called his name Samson; and the child grew, and the Lord blessed him.

25 וַתָּ֣חֶל רוּחַ־יְהוָ֔ה לְפַעֲמ֖וֹ בְּמַחֲנֵה־דָ֑ן בֵּ֥ין צָרְעָ֖ה וּבֵ֥ין אֶשְׁתָּֽאֹל׃ (פ)

And the spirit of the Lord began to move him in Mahaneh-dan, between Zorah and Eshtaol.

הפטרת בהעלתך

The Haftara is Zechariah 2:14 – 4:7.

II:14	רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם־יְהוָה׃	'Sing and rejoice, O daughter of Zion; for, lo, I come, and I will dwell in the midst of thee, saith the LORD.
15	וְנִלְוּוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ׃	And many nations shall join themselves to the LORD in that day, and shall be My people, and I will dwell in the midst of thee'; and thou shalt know that the LORD of hosts hath sent me unto thee.
16	וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלִָם׃	And the LORD shall inherit Judah as His portion in the holy land, and shall choose Jerusalem again.
17	הַס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ׃ (פ)	Be silent, all flesh, before the LORD; for He is aroused out of His holy habitation.
III:1	וַיַּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ יְהוָה וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ׃	And he showed me Joshua the high priest standing before the angel of the LORD, and Satan standing at his right hand to accuse him.
2	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִָם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ׃	And the LORD said unto Satan: 'The LORD rebuke thee, O Satan, yea, the LORD that hath chosen Jerusalem rebuke thee; is not this man a brand plucked out of the fire?'
3	וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ׃	Now Joshua was clothed with filthy garments, and stood before the angel.
4	וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת׃	And he answered and spoke unto those that stood before him, saying: 'Take the filthy garments from off him.' And unto him he said: 'Behold, I cause thine iniquity to pass from thee, and I will clothe thee with robes.'
5	וָאֹמַר יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד׃	And I said: 'Let them set a fair mitre upon his head.' So they set a fair mitre upon his head, and clothed him with garments; and the angel of the LORD stood by.
6	וַיָּעַד מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר׃	And the angel of the LORD forewarned Joshua, saying:
7	כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אַתָּה תָּדִין אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרַי וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה׃	'Thus saith the LORD of hosts: If thou wilt walk in My ways, and if thou wilt keep My charge, and wilt also judge My house, and wilt also keep My courts, then I will give thee free access among these that stand by.
8	שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי־הִנְנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צֶמַח׃	Hear now, O Joshua the high priest, thou and thy fellows that sit before thee; for they are men that are a sign; for, behold, I will bring forth My servant the Shoot.
9	כִּי הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי אֶת־עֲוֹן הָאָרֶץ־הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד׃	For behold the stone that I have laid before Joshua; upon one stone are seven facets; behold, I will engrave the graving thereof, saith the LORD of hosts: And I will remove the iniquity of that land in one day.
10	בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה׃	In that day, saith the LORD of hosts, shall ye call every man his neighbour under the vine and under the fig-tree.
IV:1	וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ׃	And the angel that spoke with me returned, and waked me, as a man that is wakened out of his sleep.
2	וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה (כ' ויאמר)[ק' וָאֹמַר] רָאִיתִי ׀ וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ׃	And he said unto me: 'What seest thou?' And I said: 'I have seen, and behold a candlestick all of gold, with a bowl upon the top of it, and its seven lamps thereon; there are seven pipes, yea, seven, to the lamps, which are upon the top thereof;
3	וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ׃	and two olive-trees by it, one upon the right side of the bowl, and the other upon the left side thereof.'

וָאַעַן׃ וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי׃	4	And I answered and spoke to the angel that spoke with me, saying: 'What are these, my lord?'
וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי׃	5	Then the angel that spoke with me answered and said unto me: 'Knowest thou not what these are?' And I said: 'No, my lord.'
וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃	6	Then he answered and spoke unto me, saying: 'This is the word of the LORD unto Zerubbabel, saying: Not by might, nor by power, but by My spirit, saith the LORD of hosts.
מִי־אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ׃ (פ)	7	Who art thou, O great mountain before Zerubbabel? thou shalt become a plain; and he shall bring forth the top stone with shoutings of Grace, grace, unto it.'

הפטרת שלח לך

The Haftara is Joshua 2:1 – 2:24.

וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ־בִּן־נוּן מִן־הַשִּׁטִּים שְׁנַיִם־אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית־אִשָּׁה זוֹנָה וּשְׁמָהּ רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה׃	II:1	And Joshua the son of Nun sent out of Shittim two spies secretly, saying: 'Go view the land, and Jericho.' And they went, and came into the house of a harlot whose name was Rahab, and lay there.
וַיֵּאָמַר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחְפֹּר אֶת־הָאָרֶץ׃	2	And it was told the king of Jericho, saying: 'Behold, there came men in hither to-night of the children of Israel to search out the land.'
וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחָב לֵאמֹר הוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלַיִךְ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתֵךְ כִּי לַחְפֹּר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ׃	3	And the king of Jericho sent unto Rahab, saying: 'Bring forth the men that are come to thee, that are entered into thy house; for they are come to search out all the land.'
וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנֵהוּ וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאַיִן הֵמָּה׃	4	And the woman took the two men, and hid them; and she said: 'Yea, the men came unto me, but I knew not whence they were;
וַיְהִי הַשַּׁעַר לִסְגּוֹר בַּחֹשֶׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצָאוּ לֹא יָדַעְתִּי אָנָה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מַהֵר אַחֲרֵיהֶם כִּי תַשִּׂיגוּם׃	5	and it came to pass about the time of the shutting of the gate, when it was dark, that the men went out; whither the men went I know not; pursue after them quickly; for ye shall overtake them.'
וְהִיא הֶעֱלָתַם הַגָּגָה וַתִּטְמְנֵם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ הָעֲרֻכוֹת לָהּ עַל־הַגָּג׃	6	But she had brought them up to the roof, and hid them with the stalks of flax, which she had spread out upon the roof.
וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבְּרוֹת וְהַשַּׁעַר סָגְרוּ אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם׃	7	And the men pursued after them the way to the Jordan unto the fords; and as soon as they that pursued after them were gone out, the gate was shut.
וְהֵמָּה טֶרֶם יִשְׁכָּבוּן וְהִיא עָלְתָה עֲלֵיהֶם עַל־הַגָּג׃	8	And before they were laid down, she came up unto them upon the roof;
וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נָפְלָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם׃	9	and she said unto the men: 'I know that the LORD hath given you the land, and that your terror is fallen upon us, and that all the inhabitants of the land melt away before you.
כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מֵי יַם־סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וּלְעוֹג אֲשֶׁר הֶחֱרַמְתֶּם אוֹתָם׃	10	For we have heard how the LORD dried up the water of the Red Sea before you, when ye came out of Egypt; and what ye did unto the two kings of the Amorites, that were beyond the Jordan, unto Sihon and to Og, whom ye utterly destroyed.

11 וַנִּשְׁמַע֙ וַיִּמַּ֣ס לְבָבֵ֔נוּ וְלֹא־קָ֥מָה עוֹד֖ רֽוּחַ בְּאִ֑ישׁ מִפְּנֵיכֶ֗ם
כִּ֤י יְהוָה֙ אֱלֹהֵ֣יכֶ֔ם הֽוּא־אֱלֹהִ֖ים בַּשָּׁמַ֣יִם מִמַּ֑עַל וְעַל־
הָאָ֖רֶץ מִתָּֽחַת׃

And as soon as we had heard it, our hearts did melt, neither did there remain any more spirit in any man, because of you; for the Lord your God, He is God in heaven above, and on earth beneath.

12 וְעַתָּ֗ה הִשָּׁבְעוּ־נָ֤א לִי֙ בַּיהוָ֔ה כִּ֥י־עָשִׂ֖יתִי עִמָּכֶ֑ם חָ֣סֶד
וַעֲשִׂיתֶ֣ם גַּם־אַתֶּ֔ם עִם־בֵּ֥ית אָבִ֖י חֶ֣סֶד וּנְתַתֶּ֣ם לִ֔י אוֹת
אֱמֶֽת׃

Now therefore, I pray you, swear unto me by the Lord, since I have dealt kindly with you, that ye also will deal kindly with my father's house—and give me a true token—

13 וְהַחֲיִתֶּ֣ם אֶת־אָבִ֔י וְאֶת־אִמִּ֖י וְאֶת־אַחַ֑י וְאֶת־(כ׳
אחותי)[ק׳ אַחְיוֹתַ֑י] וְאֵ֥ת כָּל־אֲשֶׁר־לָהֶ֖ם וְהִצַּלְתֶּ֣ם
אֶת־נַפְשֹׁתֵ֥ינוּ מִמָּֽוֶת׃

and save alive my father, and my mother, and my brethren, and my sisters, and all that they have, and deliver our lives from death.'

14 וַיֹּאמְרוּ֙ לָהּ֔ הָאֲנָשִׁ֖ים נַפְשֵׁ֣נוּ תַחְתֵּיכֶ֑ם לָמ֣וּת אָ֔ם לֹ֥א
תַגִּ֖ידוּ אֶת־דְּבָרֵ֣נוּ זֶ֔ה וְהָיָ֥ה בְּתֵת־יְהוָ֖ה לָ֣נוּ אֶת־הָאָ֑רֶץ
וְעָשִׂ֥ינוּ עִמָּ֖ךְ חֶ֥סֶד וֶֽאֱמֶֽת׃

And the men said unto her: 'Our life for yours, if ye tell not this our business; and it shall be, when the Lord giveth us the land, that we will deal kindly and truly with thee.'

15 וַתּוֹרִדֵ֥ם בַּח֖בֶל בְּעַ֣ד הַחַלּ֑וֹן כִּ֣י בֵיתָ֔הּ בְּקִ֥יר הַחוֹמָ֖ה
וּבְחוֹמָ֥ה הִ֖יא יוֹשֶֽׁבֶת׃

Then she let them down by a cord through the window; for her house was upon the side of the wall, and she dwelt upon the wall.

16 וַתֹּ֣אמֶר לָהֶ֔ם הָהָ֥רָה לֵּכ֖וּ פֶּן־יִפְגְּע֣וּ בָכֶ֔ם הָרֹדְפִ֑ים
וְנִחְבֵּתֶ֣ם שָׁ֔מָּה שְׁלֹ֥שֶׁת יָמִ֖ים עַ֣ד שׁ֑וֹב הָרֹדְפִ֗ים וְאַחַ֛ר
תֵּלְכ֥וּ לְדַרְכְּכֶֽם׃

And she said unto them: 'Get you to the mountain, lest the pursuers light upon you; and hide yourselves there three days, until the pursuers be returned; and afterward may ye go your way.'

17 וַיֹּאמְרוּ֙ אֵלֶ֣יהָ הָאֲנָשִׁ֔ים נְקִיִּ֥ם אֲנַ֖חְנוּ מִשְּׁבֻעָתֵ֑ךְ הַזֶּ֥ה
אֲשֶׁר־הִשְׁבַּעְתָּֽנוּ׃

And the men said unto her: 'We will be guiltless of this thine oath which thou hast made us to swear.

18 הִנֵּ֣ה אֲנַ֔חְנוּ בָּאִ֖ים בָּאָ֑רֶץ אֶת־תִּקְוַ֣ת חוּט֩ הַשָּׁנִ֨י הַזֶּ֜ה
תִּקְשְׁרִ֣י בְּחַלּ֗וֹן אֲשֶׁ֤ר הוֹרַדְתָּֽנוּ־בוֹ֙ וְאֶת־אָבִ֣יךְ וְאֶת־
אִמֵּ֔ךְ וְאֶת־אַחַ֖יִךְ וְאֵ֥ת כָּל־בֵּ֣ית אָבִ֑יךְ תַּאַסְפִ֖י אֵלַ֥יִךְ
הַבָּֽיְתָה׃

Behold, when we come into the land, thou shalt bind this line of scarlet thread in the window which thou didst let us down by; and thou shalt gather unto thee into the house thy father, and thy mother, and thy brethren, and all thy father's household.

19 וְהָיָ֣ה כֹ֔ל אֲשֶׁר־יֵצֵ֥א מִדַּלְתֵ֖י בֵיתֵ֣ךְ ׀ הַח֣וּצָה דָמ֗וֹ
בְּרֹאשׁ֤וֹ וַאֲנַ֙חְנוּ֙ נְקִיִּ֔ם וְכֹ֣ל אֲשֶׁר־יִהְיֶ֥ה אִתֵּ֖ךְ בַּבַּ֑יִת דָּמ֥וֹ
בְרֹאשֵׁ֖נוּ אִם־יָ֥ד תִּֽהְיֶה־בּֽוֹ׃

And it shall be, that whosoever shall go out of the doors of thy house into the street, his blood shall be upon his head, and we will be guiltless; and whosoever shall be with thee in the house, his blood shall be on our head, if any hand be upon him.

20 וְאִם־תַּגִּ֣ידִי אֶת־דְּבָרֵ֔נוּ זֶ֖ה וְהָיִ֣ינוּ נְקִיִּ֑ם מִשְּׁבֻעָתֵ֖ךְ אֲשֶׁר
הִשְׁבַּעְתָּֽנוּ׃

But if thou utter this our business, then we will be guiltless of thine oath which thou hast made us to swear.'

21 וַתֹּ֣אמֶר כִּדְבָרֵיכֶ֔ם כֵּ֥ן־הֽוּא וַתְּשַׁלְּחֵ֖ם וַיֵּלֵ֑כוּ וַתִּקְשֹׁ֥ר
אֶת־תִּקְוַ֖ת הַשָּׁנִ֥י בַּחַלּֽוֹן׃

And she said: 'According unto your words, so be it.' And she sent them away, and they departed; and she bound the scarlet line in the window.

22 וַיֵּלְכוּ֙ וַיָּבֹ֣אוּ הָהָ֔רָה וַיֵּשְׁבוּ־שָׁ֖ם שְׁלֹ֣שֶׁת יָמִ֑ים עַד־שָׁ֣בוּ
הָרֹדְפִ֗ים וַיְבַקְּשׁ֤וּ הָרֹדְפִּים֙ בְּכָל־הַדֶּ֔רֶךְ וְלֹ֥א מָצָ֖אוּ׃

And they went, and came unto the mountain, and abode there three days, until the pursuers were returned; and the pursuers sought them throughout all the way, but found them not.

23 וַיָּשֻׁ֣בוּ שְׁנֵֽי־הָאֲנָשִׁ֗ים וַיֵּרְדוּ֙ מֵהָהָ֔ר וַיַּעַבְרוּ֙ וַיָּבֹ֣אוּ אֶל־
יְהוֹשֻׁ֔עַ בִּן־נ֖וּן וַיְסַפְּרוּ־לוֹ֑ אֵ֥ת כָּל־הַמִּצְאוֹ֖ת אוֹתָֽם׃

Then the two men returned, and descended from the mountain, and passed over, and came to Joshua the son of Nun; and they told him all that had befallen them.

24 וַיֹּאמְרוּ֙ אֶל־יְהוֹשֻׁ֔עַ כִּי־נָתַ֥ן יְהוָ֖ה בְּיָדֵ֑נוּ אֶת־כָּל־הָאָ֣רֶץ
וְגַם־נָמֹ֗גוּ כָּל־יֹשְׁבֵ֤י הָאָ֙רֶץ֙ מִפָּנֵ֔ינוּ׃ (ס)

And they said unto Joshua: 'Truly the Lord hath delivered into our hands all the land; and moreover all the inhabitants of the land do melt away before us.'

הפטרת קורח

The Haftara is I Samuel 11:14 – 12:22. On Rosh Ḥodesh, Maftir is Numbers 28:9 – 15 on page 526 and Haftara on page 767.

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם לְכוּ וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְּלוּכָה׃	XI:14	Then said Samuel to the people: 'Come and let us go to Gilgal, and renew the kingdom there.'
וַיֵּלְכוּ כָל־הָעָם הַגִּלְגָּל וַיַּמְלִכוּ שָׁם אֶת־שָׁאוּל לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם זְבָחִים שְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׂמַח שָׁם שָׁאוּל וְכָל־אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד־מְאֹד׃ (פ)	15	And all the people went to Gilgal; and there they made Saul king before the LORD in Gilgal; and there they sacrificed sacrifices of peace-offerings before the LORD; and there Saul and all the men of Israel rejoiced greatly.
וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְקֹלְכֶם לְכֹל אֲשֶׁר־אֲמַרְתֶּם לִי וָאַמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ׃	XII:1	And Samuel said unto all Israel: 'Behold, I have hearkened unto your voice in all that ye said unto me, and have made a king over you.
וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם וַאֲנִי זָקַנְתִּי וָשֵׂבְתִּי וּבְנַי הִנָּם אִתְּכֶם וַאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מִנְּעָרַי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה׃	2	And now, behold, the king walketh before you; and I am old and grayheaded; and, behold, my sons are with you; and I have walked before you from my youth unto this day.
הִנְנִי עֲנוּ בִי נֶגֶד יְהוָה וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ אֶת־שׁוֹר מִי לָקַחְתִּי וַחֲמוֹר מִי לָקַחְתִּי וְאֶת־מִי עָשַׁקְתִּי אֶת־מִי רַצּוֹתִי וּמִיַּד־מִי לָקַחְתִּי כֹּפֶר וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ וְאָשִׁיב לָכֶם׃	3	Here I am; witness against me before the LORD, and before His anointed: whose ox have I taken? or whose ass have I taken? or whom have I defrauded? or whom have I oppressed? or of whose hand have I taken a ransom to blind mine eyes therewith? and I will restore it you.'
וַיֹּאמְרוּ לֹא עָשַׁקְתָּנוּ וְלֹא רַצּוֹתָנוּ וְלֹא־לָקַחְתָּ מִיַּד־אִישׁ מְאוּמָה׃	4	And they said: 'Thou hast not defrauded us, nor oppressed us, neither hast thou taken aught of any man's hand.'
וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד יְהוָה בָּכֶם וְעֵד מְשִׁיחוֹ הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא מְצָאתֶם בְּיָדִי מְאוּמָה וַיֹּאמֶר עֵד׃ (פ)	5	And he said unto them: 'The LORD is witness against you, and His anointed is witness this day, that ye have not found aught in my hand.' And they said: 'He is witness.'
וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־אֲבֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃	6	And Samuel said unto the people: 'It is the LORD that made Moses and Aaron, and that brought your fathers up out of the land of Egypt.
וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֵת כָּל־צִדְקוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת־אֲבוֹתֵיכֶם׃	7	Now therefore stand still, that I may plead with you before the LORD concerning all the righteous acts of the LORD, which He did to you and to your fathers.
כַּאֲשֶׁר־בָּא יַעֲקֹב מִצְרָיִם וַיִּזְעֲקוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אֲבֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיֹּשְׁבוּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה׃	8	When Jacob was come into Egypt, then your fathers cried unto the LORD, and the LORD sent Moses and Aaron, who brought forth your fathers out of Egypt, and they were made to dwell in this place.
וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכֹּר אֹתָם בְּיַד סִיסְרָא שַׂר־צְבָא חָצוֹר וּבְיַד־פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֲמוּ בָם׃	9	But they forgot the LORD their God, and He gave them over into the hand of Sisera, captain of the host of Hazor, and into the hand of the Philistines, and into the hand of the king of Moab, and they fought against them.
וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה (כ׳ ויאמר)[ק׳ וַיֹּאמְרוּ] חָטָאנוּ כִּי עָזַבְנוּ אֶת־יְהוָה וַנַּעֲבֹד אֶת־הַבְּעָלִים וְאֶת־הָעַשְׁתָּרוֹת וְעַתָּה הַצִּילֵנוּ מִיַּד אֹיְבֵינוּ וְנַעַבְדֶךָ׃	10	And they cried unto the LORD, and said: We have sinned, because we have forsaken the LORD, and have served the Baalim and the Ashtaroth; but now deliver us out of the hand of our enemies, and we will serve Thee.
וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יְרֻבַּעַל וְאֶת־בְּדָן וְאֶת־יִפְתָּח וְאֶת־שְׁמוּאֵל וַיַּצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וַתֵּשְׁבוּ בֶטַח׃	11	And the LORD sent Jerubbaal, and Bedan, and Jephthah, and Samuel, and delivered you out of the hand of your enemies on every side, and ye dwelt in safety.
וַתִּרְאוּ כִּי־נָחָשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן בָּא עֲלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא כִּי־מֶלֶךְ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ וַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם מַלְכְּכֶם׃	12	And when ye saw that Nahash the king of the children of Ammon came against you, ye said unto me: Nay, but a king shall reign over us; when the LORD your God was your king.
וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם אֲשֶׁר שְׁאֵלְתֶּם וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ׃	13	Now therefore behold the king whom ye have chosen, and whom ye have asked for; and, behold, the LORD hath set a king over you.

14 אִם־תִּירְאוּ אֶת־יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֹתוֹ וּשְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ
וְלֹא תַמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וְהְיִתֶם גַּם־אַתֶּם וְגַם־הַמֶּלֶךְ
אֲשֶׁר מָלַךְ עֲלֵיכֶם אַחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

If ye will fear the Lord, and serve Him, and hearken unto His voice, and not rebel against the commandment of the Lord, and both ye and also the king that reigneth over you be followers of the Lord your God—;

15 וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמְרִיתֶם אֶת־פִּי יְהוָה
וְהָיְתָה יַד־יְהוָה בָּכֶם וּבַאֲבֹתֵיכֶם׃

but if ye will not hearken unto the voice of the Lord, but rebel against the commandment of the Lord, then shall the hand of the Lord be against you, and against your fathers.

16 גַּם־עַתָּה הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר
יְהוָה עֹשֶׂה לְעֵינֵיכֶם׃

Now therefore stand still and see this great thing, which the Lord will do before your eyes.

17 הֲלֹוא קְצִיר־חִטִּים הַיּוֹם אֶקְרָא אֶל־יְהוָה וְיִתֵּן קֹלֹת
וּמָטָר וּדְעוּ וּרְאוּ כִּי־רָעַתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּעֵינֵי
יְהוָה לִשְׁאוֹל לָכֶם מֶלֶךְ׃ (ס)

Is it not wheat harvest to-day? I will call unto the Lord, that He may send thunder and rain; and ye shall know and see that your wickedness is great, which ye have done in the sight of the Lord, in asking you a king.'

18 וַיִּקְרָא שְׁמוּאֵל אֶל־יְהוָה וַיִּתֵּן יְהוָה קֹלֹת וּמָטָר בַּיּוֹם
הַהוּא וַיִּירָא כָל־הָעָם מְאֹד אֶת־יְהוָה וְאֶת־שְׁמוּאֵל׃

So Samuel called unto the Lord; and the Lord sent thunder and rain that day; and all the people greatly feared the Lord and Samuel.

19 וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אֶל־שְׁמוּאֵל הִתְפַּלֵּל בְּעַד־עֲבָדֶיךָ
אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאַל־נָמוּת כִּי־יָסַפְנוּ עַל־כָּל־
חַטֹּאתֵינוּ רָעָה לִשְׁאֹל לָנוּ מֶלֶךְ׃

And all the people said unto Samuel: 'Pray for thy servants unto the Lord thy God, that we die not; for we have added unto all our sins this evil, to ask us a king.'

20 וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ אַתֶּם עֲשִׂיתֶם
אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת אַךְ אַל־תָּסוּרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה
וַעֲבַדְתֶּם אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבַבְכֶם׃

And Samuel said unto the people: 'Fear not; ye have indeed done all this evil; yet turn not aside from following the Lord, but serve the Lord with all your heart;

21 וְלֹא תָסוּרוּ כִּי אַחֲרֵי הַתֹּהוּ אֲשֶׁר לֹא־יוֹעִילוּ וְלֹא
יַצִּילוּ כִּי־תֹהוּ הֵמָּה׃

and turn ye not aside; for then should ye go after vain things which cannot profit nor deliver, for they are vain.

22 כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָה אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי
הוֹאִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם׃

For the Lord will not forsake His people for His great name's sake; because it hath pleased the Lord to make you a people unto Himself.

הפטרת חקת

The Haftara is Judges 11:1 – 11:33. On Rosh Ḥodesh, Maftir is Numbers 28:9 – 15 on page 526 and Haftara on page 767.

XI:1 וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִּבּוֹר חַיִל וְהוּא בֶּן־אִשָּׁה זוֹנָה
וַיּוֹלֶד גִּלְעָד אֶת־יִפְתָּח׃

Now Jephthah the Gileadite was a mighty man of valour, and he was the son of a harlot; and Gilead begot Jephthah.

2 וַתֵּלֶד אֵשֶׁת־גִּלְעָד לוֹ בָנִים וַיִּגְדְּלוּ בְּנֵי־הָאִשָּׁה וַיְגָרְשׁוּ
אֶת־יִפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־אָבִינוּ כִּי בֶן־
אִשָּׁה אַחֶרֶת אָתָּה׃

And Gilead's wife bore him sons; and when his wife's sons grew up, they drove out Jephthah, and said unto him: 'Thou shalt not inherit in our father's house; for thou art the son of another woman.'

3 וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אֶחָיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְלַקְּטוּ
אֶל־יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ׃ (פ)

Then Jephthah fled from his brethren, and dwelt in the land of Tob; and there were gathered vain fellows to Jephthah, and they went out with him.

4 וַיְהִי מִיָּמִים וַיִּלָּחֲמוּ בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל׃

And it came to pass after a while, that the children of Ammon made war against Israel.

5 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־נִלְחֲמוּ בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי
גִלְעָד לָקַחַת אֶת־יִפְתָּח מֵאֶרֶץ טוֹב׃

And it was so, that when the children of Ammon made war against Israel, the elders of Gilead went to fetch Jephthah out of the land of Tob.

6 וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח לְכָה וְהָיִיתָה לָּנוּ לְקָצִין וְנִלָּחֲמָה בִּבְנֵי
עַמּוֹן׃

And they said unto Jephthah: 'Come and be our chief, that we may fight with the children of Ammon.'

7 וַיֹּאמֶר יִפְתָּח לִזְקְנֵי גִלְעָד הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וַתְּגָרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי עַתָּה כַּאֲשֶׁר צַר לָכֶם׃

And Jephthah said unto the elders of Gilead: 'Did not ye hate me, and drive me out of my father's house? and why are ye come unto me now when ye are in distress?'

8 וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח לָכֵן עַתָּה שַׁבְנוּ אֵלֶיךָ וְהָלַכְתָּ עִמָּנוּ וְנִלְחַמְתָּ בִּבְנֵי עַמּוֹן וְהָיִיתָ לָּנוּ לְרֹאשׁ לְכֹל יֹשְׁבֵי גִלְעָד׃

And the elders of Gilead said unto Jephthah: 'Therefore are we returned to thee now, that thou mayest go with us, and fight with the children of Ammon, and thou shalt be our head over all the inhabitants of Gilead.'

9 וַיֹּאמֶר יִפְתָּח אֶל־זִקְנֵי גִלְעָד אִם־מְשִׁיבִים אַתֶּם אוֹתִי לְהִלָּחֵם בִּבְנֵי עַמּוֹן וְנָתָן יְהוָה אוֹתָם לְפָנָי אָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לְרֹאשׁ׃

And Jephthah said unto the elders of Gilead: 'If ye bring me back home to fight with the children of Ammon, and the Lord deliver them before me, I will be your head.'

10 וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי־גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח יְהוָה יְהִיֶה שֹׁמֵעַ בֵּינוֹתֵינוּ אִם־לֹא כִּדְבָרְךָ כֵּן נַעֲשֶׂה׃

And the elders of Gilead said unto Jephthah: 'The Lord shall be witness between us; surely according to thy word so will we do.'

11 וַיֵּלֶךְ יִפְתָּח עִם־זִקְנֵי גִלְעָד וַיָּשִׂימוּ הָעָם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וּלְקָצִין וַיְדַבֵּר יִפְתָּח אֶת־כָּל־דְּבָרָיו לִפְנֵי יְהוָה בַּמִּצְפָּה׃ (פ)

Then Jephthah went with the elders of Gilead, and the people made him head and chief over them; and Jephthah spoke all his words before the Lord in Mizpah.

12 וַיִּשְׁלַח יִפְתָּח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן לֵאמֹר מַה־לִּי וָלָךְ כִּי־בָאתָ אֵלַי לְהִלָּחֵם בְּאַרְצִי׃

And Jephthah sent messengers unto the king of the children of Ammon, saying: 'What hast thou to do with me, that thou art come unto me to fight against my land?'

13 וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־מַלְאֲכֵי יִפְתָּח כִּי־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אַרְצִי בַּעֲלוֹתוֹ מִמִּצְרַיִם מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וְעַד־הַיַּרְדֵּן וְעַתָּה הָשִׁיבָה אֶתְהֶן בְּשָׁלוֹם׃

And the king of the children of Ammon answered unto the messengers of Jephthah: 'Because Israel took away my land, when he came up out of Egypt, from the Arnon even unto the Jabbok, and unto the Jordan; now therefore restore those cities peaceably.'

14 וַיֹּסֶף עוֹד יִפְתָּח וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן׃

And Jephthah sent messengers again unto the king of the children of Ammon;

15 וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר יִפְתָּח לֹא־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וְאֶת־אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן׃

and he said unto him: 'Thus saith Jephthah: Israel took not away the land of Moab, nor the land of the children of Ammon.

16 כִּי בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־יַם־סُוף וַיָּבֹא קָדֵשָׁה׃

But when they came up from Egypt, and Israel walked through the wilderness unto the Red Sea, and came to Kadesh;

17 וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים ׀ אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם ׀ לֵאמֹר אֶעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ אֱדוֹם וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלָח וְלֹא אָבָה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּקָדֵשׁ׃

then Israel sent messengers unto the king of Edom, saying: Let me, I pray thee, pass through thy land; but the king of Edom hearkened not. And in like manner he sent unto the king of Moab; but he would not; and Israel abode in Kadesh.

18 וַיֵּלֶךְ בַּמִּדְבָּר וַיָּסֹב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וְאֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב וַיַּחֲנוּ בְּעֵבֶר אַרְנֹן וְלֹא־בָאוּ בִּגְבוּל מוֹאָב כִּי אַרְנֹן גְּבוּל מוֹאָב׃

Then he walked through the wilderness, and compassed the land of Edom, and the land of Moab, and came by the east side of the land of Moab, and they pitched on the other side of the Arnon; but they came not within the border of Moab, for the Arnon was the border of Moab.

19 וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן וַיֹּאמֶר לוֹ יִשְׂרָאֵל נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצְךָ עַד־מְקוֹמִי׃

And Israel sent messengers unto Sihon king of the Amorites, the king of Heshbon; and Israel said unto him: Let us pass, we pray thee, through thy land unto my place.

20 וְלֹא־הֶאֱמִין סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלּוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחוֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיַּחֲנוּ בְּיָהְצָה וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל׃

But Sihon trusted not Israel to pass through his border; but Sihon gathered all his people together, and pitched in Jahaz, and fought against Israel.

21 וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־סִיחֹן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיַּכֻּם וַיִּירַשׁ יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַהִיא׃

And the Lord, the God of Israel, delivered Sihon and all his people into the hand of Israel, and they smote them; so Israel possessed all the land of the Amorites, the inhabitants of that country.

22 וַיִּירְשׁוּ אֶת כָּל־גְּבוּל הָאֱמֹרִי מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וּמִן־
הַמִּדְבָּר וְעַד־הַיַּרְדֵּן׃

23 וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹרִישׁ אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵי
עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה תִּירָשֶׁנּוּ׃

24 הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ אוֹתוֹ תִירָשׁ וְאֵת
כָּל־אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִפָּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירָשׁ׃

25 וְעַתָּה הֲטוֹב טוֹב אַתָּה מִבָּלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב
הֲרוֹב רָב עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־נִלְחֹם נִלְחַם בָּם׃

26 בְּשֶׁבֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֶשְׁבּוֹן וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְעַרְעוֹר
וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְכָל־הֶעָרִים אֲשֶׁר עַל־יְדֵי אַרְנוֹן
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמַדּוּעַ לֹא־הִצַּלְתֶּם בָּעֵת הַהִיא׃

27 וְאָנֹכִי לֹא־חָטָאתִי לָךְ וְאַתָּה עֹשֶׂה אִתִּי רָעָה לְהִלָּחֶם
בִּי יִשְׁפֹּט יְהוָה הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי
עַמּוֹן׃

28 וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־דִּבְרֵי יִפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח
אֵלָיו׃ (פ)

29 וַתְּהִי עַל־יִפְתָּח רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־
מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפֵּה גִלְעָד וּמִמִּצְפֵּה גִלְעָד עָבַר
בְּנֵי עַמּוֹן׃

30 וַיִּדַּר יִפְתָּח נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתוֹן תִּתֵּן אֶת־בְּנֵי
עַמּוֹן בְּיָדִי׃

31 וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתִי לִקְרָאתִי
בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה וְהַעֲלִיתִיהוּ
עֹלָה׃ (פ)

32 וַיַּעֲבֹר יִפְתָּח אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֶם בָּם וַיִּתְּנֵם יְהוָה
בְּיָדוֹ׃

33 וַיַּכֵּם מֵעֲרוֹעֵר וְעַד־בֹּאֲךָ מִנִּית עֶשְׂרִים עִיר וְעַד אָבֵל
כְּרָמִים מַכָּה גְּדוֹלָה מְאֹד וַיִּכָּנְעוּ בְּנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ (פ)

22 And they possessed all the border of the Amorites, from the Arnon even unto the Jabbok, and from the wilderness even unto the Jordan.

23 So now the Lord, the God of Israel, hath dispossessed the Amorites from before His people Israel, and shouldest thou possess them?

24 Wilt not thou possess that which Chemosh thy god giveth thee to possess? So whomsoever the Lord our God hath dispossessed from before us, them will we possess.

25 And now art thou any thing better than Balak the son of Zippor, king of Moab? did he ever strive against Israel, or did he ever fight against them?

26 While Israel dwelt in Heshbon and its towns, and in Aroer and its towns, and in all the cities that are along by the side of the Arnon, three hundred years; wherefore did ye not recover them within that time?

27 I therefore have not sinned against thee, but thou doest me wrong to war against me; the Lord, the Judge, be judge this day between the children of Israel and the children of Ammon.'

28 Howbeit the king of the children of Ammon hearkened not unto the words of Jephthah which he sent him.

29 Then the spirit of the Lord came upon Jephthah, and he passed over Gilead and Manasseh, and passed over Mizpeh of Gilead, and from Mizpeh of Gilead he passed over unto the children of Ammon.

30 And Jephthah vowed a vow unto the Lord, and said: 'If Thou wilt indeed deliver the children of Ammon into my hand,

31 then it shall be, that whatsoever cometh forth of the doors of my house to meet me, when I return in peace from the children of Ammon, it shall be the Lord's, and I will offer it up for a burnt-offering.'

32 So Jephthah passed over unto the children of Ammon to fight against them; and the Lord delivered them into his hand.

33 And he smote them from Aroer until thou come to Minnith, even twenty cities, and unto Abel-cheramim, with a very great slaughter. So the children of Ammon were subdued before the children of Israel.

הפטרת בלק

The Haftara is Micah 5:6 – 6:8.

V:6 וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים כְּטַל מֵאֵת
יְהוָה כִּרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב אֲשֶׁר לֹא־יְקַוֶּה לְאִישׁ וְלֹא
יְיַחֵל לִבְנֵי אָדָם׃ (פ)

7 וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בַּגּוֹיִם בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים כְּאַרְיֵה
בְּבַהֲמוֹת יַעַר כִּכְפִיר בְּעֶדְרֵי־צֹאן אֲשֶׁר אִם־עָבַר
וְרָמַס וְטָרַף וְאֵין מַצִּיל׃

8 תָּרֹם יָדְךָ עַל־צָרֶיךָ וְכָל־אֹיְבֶיךָ יִכָּרֵתוּ׃

And the remnant of Jacob shall be in the midst of many peoples, As dew from the Lord, as showers upon the grass, That are not looked for from man, Nor awaited at the hands of the sons of men.

And the remnant of Jacob shall be among the nations, in the midst of many peoples, As a lion among the beasts of the forest, As a young lion among the flocks of sheep, Who, if he go through, treadeth down and teareth in pieces, And there is none to deliver.

Let Thy hand be lifted up above Thine adversaries, And let all Thine enemies be cut off.

וְהָיָה בַיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה וְהִכְרַתִּי סוּסֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ וְהַאֲבַדְתִּי מַרְכְּבֹתֶיךָ׃	9	And it shall come to pass in that day, saith the Lord, That I will cut off thy horses out of the midst of thee, And will destroy thy chariots;
וְהִכְרַתִּי עָרֵי אַרְצֶךָ וְהָרַסְתִּי כָּל־מִבְצָרֶיךָ׃	10	And I will cut off the cities of thy land, And will throw down all thy strongholds;
וְהִכְרַתִּי כְשָׁפִים מִיָּדֶךָ וּמְעוֹנְנִים לֹא יִהְיוּ־לָךְ׃	11	And I will cut off witchcrafts out of thy hand; And thou shalt have no more soothsayers;
וְהִכְרַתִּי פְסִילֶיךָ וּמַצֵּבוֹתֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ וְלֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה עוֹד לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ׃	12	And I will cut off thy graven images and thy pillars out of the midst of thee; And thou shalt no more worship the work of thy hands.
וְנָתַשְׁתִּי אֲשֵׁירֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ וְהִשְׁמַדְתִּי עָרֶיךָ׃	13	And I will pluck up thy Asherim out of the midst of thee; And I will destroy thine enemies.
וְעָשִׂיתִי בְּאַף וּבְחֵמָה נָקָם אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא שָׁמֵעוּ׃ (פ)	14	And I will execute vengeance in anger and fury upon the nations, Because they hearkened not.
שִׁמְעוּ־נָא אֵת אֲשֶׁר־יְהוָה אֹמֵר קוּם רִיב אֶת־הֶהָרִים וְתִשְׁמַעְנָה הַגְּבָעוֹת קוֹלֶךָ׃	VI:1	Hear ye now what the Lord saith: Arise, contend thou before the mountains, And let the hills hear thy voice.
שִׁמְעוּ הָרִים אֶת־רִיב יְהוָה וְהָאֵתָנִים מֹוסְדֵי אָרֶץ כִּי רִיב לַיהוָה עִם־עַמּוֹ וְעִם־יִשְׂרָאֵל יִתְוַכָּח׃	2	Hear, O ye mountains, the Lord's controversy, And ye enduring rocks, the foundations of the earth; For the Lord hath a controversy with His people, And He will plead with Israel.
עַמִּי מֶה־עָשִׂיתִי לָךְ וּמָה הֲלְאֵתִיךָ עֲנֵה בִי׃	3	O My people, what have I done unto thee? And wherein have I wearied thee? Testify against Me.
כִּי הֶעֱלִתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתִיךָ וָאֶשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת־מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּמִרְיָם׃	4	For I brought thee up out of the land of Egypt, And redeemed thee out of the house of bondage, And I sent before thee Moses, Aaron, and Miriam.
עַמִּי זְכָר־נָא מַה־יָּעַץ בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב וּמֶה־עָנָה אֹתוֹ בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִן־הַשִּׁטִּים עַד־הַגִּלְגָּל לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת יְהוָה׃	5	O My people, remember now what Balak king of Moab devised, And what Balaam the son of Beor answered him; From Shittim unto Gilgal, That ye may know the righteous acts of the Lord.
בַּמֶּה אֲקַדֵּם יְהוָה אִכַּף לֵאלֹהֵי מָרוֹם הַאֲקַדְּמֶנּוּ בְעוֹלוֹת בַּעֲגָלִים בְּנֵי שָׁנָה׃	6	'Wherewith shall I come before the Lord, And bow myself before God on high? Shall I come before Him with burnt-offerings, With calves of a year old?
הֲיִרְצֶה יְהוָה בְּאַלְפֵי אֵילִים בְּרִבְבוֹת נַחֲלֵי־שָׁמֶן הַאֶתֵּן בְּכוֹרִי פִּשְׁעִי פְּרִי בִטְנִי חַטַּאת נַפְשִׁי׃	7	Will the Lord be pleased with thousands of rams, With ten thousands of rivers of oil? Shall I give my first-born for my transgression, The fruit of my body for the sin of my soul?'
הִגִּיד לְךָ אָדָם מַה־טּוֹב וּמָה־יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כִּי אִם־עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם־אֱלֹהֶיךָ׃ (ס)	8	It hath been told thee, O man, what is good, And what the Lord doth require of thee: Only to do justly, and to love mercy, and to walk humbly with thy God.

הפטרת פינחס

The Haftara is I Kings 18:46 – 19:21. If it is after the 17th of Tammuz, read the Haftara on page 746 instead.

וְיַד־יְהוָה הָיְתָה אֶל־אֵלִיָּהוּ וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו וַיָּרָץ לִפְנֵי אַחְאָב עַד־בֹּאֲכָה יִזְרְעֶאלָה׃	XVIII:46	And the hand of the Lord was on Elijah; and he girded up his loins, and ran before Ahab to the entrance of Jezreel.
וַיַּגֵּד אַחְאָב לְאִיזֶבֶל אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֵלִיָּהוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר הָרַג אֶת־כָּל־הַנְּבִיאִים בֶּחָרֶב׃	XIX:1	And Ahab told Jezebel all that Elijah had done, and withal how he had slain all the prophets with the sword.
וַתִּשְׁלַח אִיזֶבֶל מַלְאָךְ אֶל־אֵלִיָּהוּ לֵאמֹר כֹּה־יַעֲשׂוּן אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִפוּן כִּי־כָעֵת מָחָר אָשִׂים אֶת־נַפְשְׁךָ כְּנֶפֶשׁ אַחַד מֵהֶם׃	2	Then Jezebel sent a messenger unto Elijah, saying: 'So let the gods do [to me], and more also, if I make not thy life as the life of one of them by to-morrow about this time.'

3 וַיַּרְא וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־נַפְשׁוֹ וַיָּבֹא בְּאֵר שֶׁבַע אֲשֶׁר לִיהוּדָה וַיַּנַּח אֶת־נַעֲרוֹ שָׁם׃

And when he saw that, he arose, and went for his life, and came to Beer-sheba, which belongeth to Judah, and left his servant there.

4 וְהוּא־הָלַךְ בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יוֹם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב תַּחַת רֹתֶם (כ׳ אחת)[ק׳ אֶחָד] וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר רַב עַתָּה יְהוָה קַח נַפְשִׁי כִּי־לֹא־טוֹב אָנֹכִי מֵאֲבֹתָי׃

But he himself went a day's journey into the wilderness, and came and sat down under a broom-tree; and he requested for himself that he might die; and said: 'It is enough; now, O Lord, take away my life; for I am not better than my fathers.'

5 וַיִּשְׁכַּב וַיִּישַׁן תַּחַת רֹתֶם אֶחָד וְהִנֵּה־זֶה מַלְאָךְ נֹגֵעַ בּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ קוּם אֱכוֹל׃

And he lay down and slept under a broom-tree; and, behold, an angel touched him, and said unto him: 'Arise and eat.'

6 וַיַּבֵּט וְהִנֵּה מְרַאֲשֹׁתָיו עֻגַת רְצָפִים וְצַפַּחַת מָיִם וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּשָׁב וַיִּשְׁכָּב׃

And he looked, and, behold, there was at his head a cake baked on the hot stones, and a cruse of water. And he did eat and drink, and laid him down again.

7 וַיָּשֻׁב מַלְאַךְ יְהוָה ׀ שֵׁנִית וַיִּגַּע־בּוֹ וַיֹּאמֶר קוּם אֱכֹל כִּי רַב מִמְּךָ הַדָּרֶךְ׃

And the angel of the Lord came again the second time, and touched him, and said: 'Arise and eat; because the journey is too great for thee.'

8 וַיָּקָם וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתֶּה וַיֵּלֶךְ בְּכֹחַ הָאֲכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה עַד הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵב׃

And he arose, and did eat and drink, and went in the strength of that meal forty days and forty nights unto Horeb the mount of God.

9 וַיָּבֹא־שָׁם אֶל־הַמְּעָרָה וַיָּלֶן שָׁם וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לְּךָ פֹּה אֵלִיָּהוּ׃

And he came thither unto a cave, and lodged there; and, behold, the word of the Lord came to him, and He said unto him: 'What doest thou here, Elijah?'

10 וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי־עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ׃

And he said: 'I have been very jealous for the Lord, the God of hosts; for the children of Israel have forsaken Thy covenant, thrown down Thine altars, and slain Thy prophets with the sword; and I, even I only, am left; and they seek my life, to take it away.'

11 וַיֹּאמֶר צֵא וְעָמַדְתָּ בָהָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִנֵּה יְהוָה עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים לִפְנֵי יְהוָה לֹא בָרוּחַ יְהוָה וְאַחַר הָרוּחַ רַעַשׁ לֹא בָרַעַשׁ יְהוָה׃

And He said: 'Go forth, and stand upon the mount before the Lord.' And, behold, the Lord passed by, and a great and strong wind rent the mountains, and broke in pieces the rocks before the Lord; but the Lord was not in the wind; and after the wind an earthquake; but the Lord was not in the earthquake;

12 וְאַחַר הָרַעַשׁ אֵשׁ לֹא בָאֵשׁ יְהוָה וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַקָּה׃

and after the earthquake a fire; but the Lord was not in the fire; and after the fire a still small voice.

13 וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ אֵלִיָּהוּ וַיָּלֶט פָּנָיו בְּאַדַּרְתּוֹ וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הַמְּעָרָה וְהִנֵּה אֵלָיו קוֹל וַיֹּאמֶר מַה־לְּךָ פֹּה אֵלִיָּהוּ׃

And it was so, when Elijah heard it, that he wrapped his face in his mantle, and went out, and stood in the entrance of the cave. And, behold, there came a voice unto him, and said: 'What doest thou here, Elijah?'

14 וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי־עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ׃ (ס)

And he said: 'I have been very jealous for the Lord, the God of hosts; for the children of Israel have forsaken Thy covenant, thrown down Thine altars, and slain Thy prophets with the sword; and I, even I only, am left; and they seek my life, to take it away.'

15 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו לֵךְ שׁוּב לְדַרְכְּךָ מִדְבַּרָה דַמָּשֶׂק וּבָאתָ וּמָשַׁחְתָּ אֶת־חֲזָאֵל לְמֶלֶךְ עַל־אֲרָם׃

And the Lord said unto him: 'Go, return on thy way to the wilderness of Damascus; and when thou comest, thou shalt anoint Hazael to be king over Aram;

16 וְאֵת יֵהוּא בֶן־נִמְשִׁי תִּמְשַׁח לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְאֶת־אֱלִישָׁע בֶּן־שָׁפָט מֵאָבֵל מְחוֹלָה תִּמְשַׁח לְנָבִיא תַּחְתֶּיךָ׃

and Jehu the son of Nimshi shalt thou anoint to be king over Israel; and Elisha the son of Shaphat of Abel-meholah shalt thou anoint to be prophet in thy room.

17 וְהָיָה הַנִּמְלָט מֵחֶרֶב חֲזָאֵל יָמִית יֵהוּא וְהַנִּמְלָט מֵחֶרֶב יֵהוּא יָמִית אֱלִישָׁע׃

And it shall come to pass, that him that escapeth from the sword of Hazael shall Jehu slay; and him that escapeth from the sword of Jehu shall Elisha slay.

18 וְהִשְׁאַרְתִּי בְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת אֲלָפִים כָּל־הַבְּרֵכִים אֲשֶׁר
לֹא־כָרְעוּ לַבַּעַל וְכָל־הַפֶּה אֲשֶׁר לֹא־נָשַׁק לוֹ׃

Yet will I leave seven thousand in Israel, all the knees which have not bowed unto Baal, and every mouth which hath not kissed him.'

19 וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם וַיִּמְצָא אֶת־אֱלִישָׁע בֶּן־שָׁפָט וְהוּא חֹרֵשׁ
שְׁנֵים־עָשָׂר צְמָדִים לְפָנָיו וְהוּא בִּשְׁנֵים הֶעָשָׂר וַיַּעֲבֹר
אֵלִיָּהוּ אֵלָיו וַיַּשְׁלֵךְ אַדַּרְתּוֹ אֵלָיו׃

So he departed thence, and found Elisha the son of Shaphat, who was plowing, with twelve yoke of oxen before him, and he with the twelfth; and Elijah passed over unto him, and cast his mantle upon him.

20 וַיַּעֲזֹב אֶת־הַבָּקָר וַיָּרָץ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר אֶשְּׁקָה־נָּא
לְאָבִי וּלְאִמִּי וְאֵלְכָה אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ שׁוּב כִּי
מֶה־עָשִׂיתִי לָךְ׃

And he left the oxen, and ran after Elijah, and said: 'Let me, I pray thee, kiss my father and my mother, and then I will follow thee.' And he said unto him: 'Go back; for what have I done to thee?'

21 וַיָּשָׁב מֵאַחֲרָיו וַיִּקַּח אֶת־צֶמֶד הַבָּקָר וַיִּזְבָּחֵהוּ וּבִכְלִי
הַבָּקָר בִּשְּׁלָם הַבָּשָׂר וַיִּתֵּן לָעָם וַיֹּאכֵלוּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ
אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ וַיְשָׁרְתֵהוּ׃ (פ)

And he returned from following him, and took the yoke of oxen, and slew them, and boiled their flesh with the instruments of the oxen, and gave unto the people, and they did eat. Then he arose, and went after Elijah, and ministered unto him.

הפטרת מטות

The Haftara is Jeremiah 1:1 – 2:3. This Haftara is always read the first Shabbat after the 17th of Tammuz.

I:1 דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶן־חִלְקִיָּהוּ מִן־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת
בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן׃

THE WORDS of Jeremiah the son of Hilkiah, of the priests that were in Anathoth in the land of Benjamin,

2 אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אָמוֹן
מֶלֶךְ יְהוּדָה בִּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ׃

to whom the word of the Lord came in the days of Josiah the son of Amon, king of Judah, in the thirteenth year of his reign.

3 וַיְהִי בִּימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־תֹּם
עַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ בֶן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
עַד־גְּלוֹת יְרוּשָׁלִַם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי׃ (פ)

It came also in the days of Jehoiakim the son of Josiah, king of Judah, unto the end of the eleventh year of Zedekiah the son of Josiah, king of Judah, unto the carrying away of Jerusalem captive in the fifth month.

4 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

And the word of the Lord came unto me, saying:

5 בְּטֶרֶם (כ׳ אצורך)[ק׳ אֶצָּרְךָ] בַבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ וּבְטֶרֶם
תֵּצֵא מֵרֶחֶם הִקְדַּשְׁתִּיךָ נָבִיא לַגּוֹיִם נְתַתִּיךָ׃

Before I formed thee in the belly I knew thee, And before thou camest forth out of the womb I sanctified thee; I have appointed thee a prophet unto the nations.

6 וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה לֹא־יָדַעְתִּי דַבֵּר כִּי־נַעַר
אָנֹכִי׃ (ס)

Then said I: 'Ah, Lord God! behold, I cannot speak; for I am a child.'

7 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תֹּאמַר נַעַר אָנֹכִי כִּי עַל־כָּל־
אֲשֶׁר אֲשַׁלְּחֲךָ תֵּלֵךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוְּךָ תְּדַבֵּר׃

But the Lord said unto me: Say not: I am a child; For to whomsoever I shall send thee thou shalt go, And whatsoever I shall command thee thou shalt speak.

8 אַל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי־אִתְּךָ אֲנִי לְהַצִּלֶךָ נְאֻם־יְהוָה׃

Be not afraid of them; For I am with thee to deliver thee, Saith the Lord.

9 וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יָדוֹ וַיַּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
הִנֵּה נָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיךָ׃

Then the Lord put forth His hand, and touched my mouth; and the Lord said unto me: Behold, I have put My words in thy mouth;

10 רְאֵה הִפְקַדְתִּיךָ׀ הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־
הַמַּמְלָכוֹת לִנְתוֹשׁ וְלִנְתוֹץ וּלְהַאֲבִיד וְלַהֲרוֹס
לִבְנוֹת וְלִנְטוֹעַ׃ (פ)

See, I have this day set thee over the nations and over the kingdoms, To root out and to pull down, And to destroy and to overthrow; To build, and to plant.

11 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מָה־אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ
וָאֹמַר מַקֵּל שָׁקֵד אֲנִי רֹאֶה׃

Moreover the word of the Lord came unto me, saying: 'Jeremiah, what seest thou?' And I said: 'I see a rod of an almond-tree.'

12 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת כִּי־שֹׁקֵד אֲנִי עַל־
דְּבָרִי לַעֲשֹׂתוֹ׃ (ס)

Then said the LORD unto me: 'Thou hast well seen; for I watch over My word to perform it.'

13 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה ׀ אֵלַי שֵׁנִית לֵאמֹר מָה אַתָּה רֹאֶה
וָאֹמַר סִיר נָפוּחַ אֲנִי רֹאֶה וּפָנָיו מִפְּנֵי צָפוֹנָה׃

And the word of the LORD came unto me the second time, saying: 'What seest thou?' And I said: 'I see a seething pot; and the face thereof is from the north.'

14 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה עַל כָּל־יֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ׃

Then the LORD said unto me: 'Out of the north the evil shall break forth upon all the inhabitants of the land.

15 כִּי ׀ הִנְנִי קֹרֵא לְכָל־מִשְׁפְּחוֹת מַמְלְכוֹת צָפוֹנָה נְאֻם־
יְהוָה וּבָּאוּ וְנָתְנוּ אִישׁ כִּסְאוֹ פֶּתַח ׀ שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִַם וְעַל
כָּל־חוֹמֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה׃

For, lo, I will call all the families of the kingdoms of the north, saith the LORD; and they shall come, and they shall set every one his throne at the entrance of the gates of Jerusalem, and against all the walls thereof round about, and against all the cities of Judah.

16 וְדִבַּרְתִּי מִשְׁפָּטַי אוֹתָם עַל כָּל־רָעָתָם אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי
וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם׃

And I will utter My judgments against them touching all their wickedness; in that they have forsaken me, and have offered unto other gods, and worshipped the work of their own hands.

17 וְאַתָּה תֶּאְזֹר מָתְנֶיךָ וְקַמְתָּ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֵת
כָּל־אֲשֶׁר אָנֹכִי אֲצַוֶּךָּ אַל־תֵּחַת מִפְּנֵיהֶם פֶּן־אַחִתְּךָ
לִפְנֵיהֶם׃

Thou therefore gird up thy loins, and arise, and speak unto them all that I command thee; be not dismayed at them, lest I dismay thee before them.

18 וַאֲנִי הִנֵּה נְתַתִּיךָ הַיּוֹם לְעִיר מִבְצָר וּלְעַמּוּד בַּרְזֶל
וּלְחֹמֹות נְחֹשֶׁת עַל־כָּל־הָאָרֶץ לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרֶיהָ
לְכֹהֲנֶיהָ וּלְעַם הָאָרֶץ׃

For, behold, I have made thee this day a fortified city, and an iron pillar, and brazen walls, against the whole land, against the kings of Judah, against the princes thereof, against the priests thereof, and against the people of the land.

19 וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא־יוּכְלוּ לָךְ כִּי־אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם־יְהוָה
לְהַצִּילֶךָ׃ (פ)

And they shall fight against thee; but they shall not prevail against thee; For I am with thee, saith the LORD, to deliver thee.'

II:1 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

And the word of the LORD came to me, saying:

2 הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלִַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה
זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ
אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה׃

Go, and cry in the ears of Jerusalem, saying: Thus saith the LORD: I remember for thee the affection of thy youth, the love of thine espousals; how thou wentest after Me in the wilderness, in a land that was not sown.

3 קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַיהוָה רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ כָּל־אֹכְלָיו
יֶאְשָׁמוּ רָעָה תָּבֹא אֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה׃ (פ)

Israel is the LORD's hallowed portion, His first-fruits of the increase; all that devour him shall be held guilty, evil shall come upon them, saith the LORD.

הפטרת מסעי

The Haftara is Jeremiah 2:4 – 2:28 & 3:4 – 3:4. Read this Haftara even on Rosh Ḥodesh. The Rosh Ḥodesh Maftir, Numbers 28:9 – 15 is still read, on page 526.

II:4 שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב וְכָל־מִשְׁפְּחוֹת בֵּית
יִשְׂרָאֵל׃

Hear ye the word of the LORD, O house of Jacob, and all the families of the house of Israel;

5 כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה מַה־מָּצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עָוֶל כִּי רָחֲקוּ
מֵעָלָי וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיֶּהְבָּלוּ׃

Thus saith the LORD: What unrighteousness have your fathers found in Me, that they are gone far from Me, and have walked after things of nought, and are become nought?

6 וְלֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
הַמּוֹלִיךְ אֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשִׁיחָה בְּאֶרֶץ
צִיָּה וְצַלְמָוֶת בְּאֶרֶץ לֹא־עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא־יָשַׁב אָדָם
שָׁם׃

Neither said they: 'Where is the LORD that brought us up Out of the land of Egypt; that led us through the wilderness, through a land of deserts and of pits, through a land of drought and of the shadow of death, through a land that no man passed through, and where no man dwelt?'

7 וָאָבִיא אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ הַכַּרְמֶל לֶאֱכֹל פִּרְיָהּ וְטוּבָהּ
וַתָּבֹאוּ וַתְּטַמְּאוּ אֶת־אַרְצִי וְנַחֲלָתִי שַׂמְתֶּם לְתוֹעֵבָה׃

And I brought you into a land of fruitful fields, to eat the fruit thereof and the good thereof; but when ye entered, ye defiled My land, and made My heritage an abomination.

8 הַכֹּהֲנִים לֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה וְתֹפְשֵׂי הַתּוֹרָה לֹא יְדָעוּנִי
וְהָרֹעִים פָּשְׁעוּ בִי וְהַנְּבִאִים נִבְּאוּ בַבַּעַל וְאַחֲרֵי לֹא־
יוֹעִלוּ הָלָכוּ׃

9 לָכֵן עֹד אָרִיב אִתְּכֶם נְאֻם־יְהוָה וְאֶת־בְּנֵי בְנֵיכֶם
אָרִיב׃

10 כִּי עִבְרוּ אִיֵּי כִתִּיִּים וּרְאוּ וְקֵדָר שִׁלְחוּ וְהִתְבּוֹנָנוּ מְאֹד
וּרְאוּ הֵן הָיְתָה כָּזֹאת׃

11 הַהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים וְעַמִּי הֵמִיר
כְּבוֹדוֹ בְּלוֹא יוֹעִיל׃

12 שֹׁמּוּ שָׁמַיִם עַל־זֹאת וְשַׂעֲרוּ חָרְבוּ מְאֹד נְאֻם־יְהוָה׃

13 כִּי־שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים
לַחְצֹב לָהֶם בֹּארוֹת בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא־יָכִלוּ
הַמָּיִם׃

14 הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל אִם־יְלִיד בַּיִת הוּא מַדּוּעַ הָיָה לָבֵז׃

15 עָלָיו יִשְׁאֲגוּ כְּפִרִים נָתְנוּ קוֹלָם וַיָּשִׁיתוּ אַרְצוֹ לְשַׁמָּה
עָרָיו (כ׳ נצתה)[ק׳ נִצַּתוּ] מִבְּלִי יֹשֵׁב׃

16 גַּם־בְּנֵי־נֹף (כ׳ ותחפנס)[ק׳ וְתַחְפַּנְחֵס] יִרְעוּךְ קָדְקֹד׃

17 הֲלוֹא־זֹאת תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עָזְבֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהַיִךְ בְּעֵת
מוֹלִכֵךְ בַּדָּרֶךְ׃

18 וְעַתָּה מַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מֵי שִׁחוֹר וּמַה־
לָּךְ לְדֶרֶךְ אַשּׁוּר לִשְׁתּוֹת מֵי נָהָר׃

19 תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ וּמְשֻׁבוֹתַיִךְ תּוֹכִחֻךְ וּדְעִי וּרְאִי כִּי־רַע
וָמָר עָזְבֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיִךְ וְלֹא פַחְדָּתִי אֵלַיִךְ נְאֻם־
אֲדֹנָי יֱהוִה צְבָאוֹת׃

20 כִּי מֵעוֹלָם שָׁבַרְתִּי עֻלֵּךְ נִתַּקְתִּי מוֹסְרוֹתַיִךְ וַתֹּאמְרִי
לֹא (כ׳ אעבוד)[ק׳ אֶעֱבֹר] כִּי עַל־כָּל־גִּבְעָה גְּבֹהָה
וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן אַתְּ צֹעָה זֹנָה׃

21 וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךְ שׂוֹרֵק כֻּלֹּה זֶרַע אֱמֶת וְאֵיךְ נֶהְפַּכְתְּ לִי
סוּרֵי הַגֶּפֶן נָכְרִיָּה׃

22 כִּי אִם־תִּכְבְּסִי בֹּרִית וְתַרְבִּי־לָךְ בֹּרִית נִכְתָּם עֲוֹנֵךְ
לְפָנַי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃

23 אֵיךְ תֹּאמְרִי לֹא נִטְמֵאתִי אַחֲרֵי הַבְּעָלִים לֹא הָלַכְתִּי
רְאִי דַרְכֵּךְ בַּגַּיְא דְּעִי מֶה עָשִׂית בִּכְרָה קַלָּה מְשָׁרֶכֶת
דְּרָכֶיהָ׃

24 פֶּרֶה לִמֻּד מִדְבָּר בְּאַוַּת (כ׳ נפשו)[ק׳ נַפְשָׁהּ] שָׁאֲפָה
רוּחַ תַּאֲנָתָהּ מִי יְשִׁיבֶנָּה כָּל־מְבַקְשֶׁיהָ לֹא יִיעָפוּ
בְּחָדְשָׁהּ יִמְצָאוּנָהּ׃

25 מִנְּעִי רַגְלֵךְ מִיָّחֵף (כ׳ וגורנך)[ק׳ וּגְרוֹנֵךְ] מִצִּמְאָה
וַתֹּאמְרִי נוֹאָשׁ לֹוא כִּי־אָהַבְתִּי זָרִים וְאַחֲרֵיהֶם אֵלֵךְ׃

8 The priests said not: 'Where is the Lord?' And they that handle the law
knew Me not, and the rulers transgressed against Me; the prophets also
prophesied by Baal, and walked after things that do not profit.

9 Wherefore I will yet plead with you, saith the Lord, and with your
children's children will I plead.

10 For pass over to the isles of the Kittites, and see, and send unto Kedar,
and consider diligently, and see if there hath been such a thing.

11 Hath a nation changed its gods, which yet are no gods? But My people
hath changed its glory For that which doth not profit.

12 Be astonished, O ye heavens, at this, and be horribly afraid, be ye
exceeding amazed, saith the Lord.

13 For My people have committed two evils: They have forsaken Me, the
fountain of living waters, and hewed them out cisterns, broken cisterns,
That can hold no water.

14 Is Israel a servant? Is he a home-born slave? Why is he become a prey?

15 The young lions have roared upon him, and let their voice resound; and
they have made his land desolate, his cities are laid waste, without
inhabitant.

16 The children also of Noph and Tahpanhes feed upon the crown of thy
head.

17 Is it not this that doth cause it unto thee, that thou hast forsaken the
Lord thy God, when He led thee by the way?

18 And now what hast thou to do in the way to Egypt, to drink the waters
of Shihor? Or what hast thou to do in the way to Assyria, to drink the
waters of the River?

19 Thine own wickedness shall correct thee, and thy backslidings shall
reprove thee: Know therefore and see that it is an evil and a bitter thing,
that thou hast forsaken the Lord thy God, neither is My fear in thee,
Saith the Lord God of hosts.

20 For of old time I have broken thy yoke, and burst thy bands, and thou
saidst: 'I will not transgress' ; upon every high hill And under every leafy
tree Thou didst recline, playing the harlot.

21 Yet I had planted thee a noble vine, Wholly a right seed; How then art
thou turned into the degenerate plant Of a strange vine unto Me?

22 For though thou wash thee with nitre, and take thee much soap, yet
thine iniquity is marked before Me, saith the Lord God.

23 How canst thou say: 'I am not defiled, I have not gone after the Baalim'?
See thy way in the valley, know what thou hast done; thou art a swift
young camel traversing her ways;

24 A wild ass used to the wilderness, that snuffeth up the wind in her desire;
her lust, who can hinder it? All they that seek her will not weary
themselves; in her month they shall find her.

25 Withhold thy foot from being unshod, and thy throat from thirst; but
thou saidst: 'There is no hope; No, for I have loved strangers, and after
them will I go.'

26 כְּבֹשֶׁת גַּנָּב כִּי יִמָּצֵא כֵּן הֹבִישׁוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה מַלְכֵיהֶם שָׂרֵיהֶם וְכֹהֲנֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם׃

As the thief is ashamed when he is found, so is the house of Israel ashamed; they, their kings, their princes, and their priests, and their prophets;

27 אֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אַתָּה וְלָאֶבֶן אַתְּ (כ׳ ילדתני)[ק׳ יִלַּדְתֻּנוּ] כִּי־פָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים וּבְעֵת רָעָתָם יֹאמְרוּ קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ׃

Who say to a stock: 'Thou art my father', and to a stone: 'Thou hast brought us forth', for they have turned their back unto Me, and not their face; but in the time of their trouble they will say: 'Arise, and save us.'

28 וְאַיֵּה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לָּךְ יָקוּמוּ אִם־יוֹשִׁיעוּךָ בְּעֵת רָעָתֶךָ כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה׃ (ס)

But where are thy gods that thou hast made thee? Let them arise, if they can save thee in the time of thy trouble; for according to the number of thy cities Are thy gods, O Judah.

III:4 הֲלוֹא מֵעַתָּה (כ׳ קראתי)[ק׳ קָרָאת] לִי אָבִי אַלּוּף נְעֻרַי אָתָּה׃

Didst thou not just now cry unto Me: 'My father, Thou art the friend of my youth.

הפטרות

הפטרת דברים

The Haftara is Isaiah 1:1 – 1:27.

I:1	חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה׃	The Vision of Isaiah the son of Amoz, which he saw concerning Judah and Jerusalem, in the days of Uzziah, Jotham, Ahaz, and Hezekiah, kings of Judah.
2	שִׁמְעוּ שָׁמַיִם׃ וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֵּר בָּנִים׃ גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי׃	Hear, O heavens, and give ear, O earth, For the Lord hath spoken: Children I have reared, and brought up, And they have rebelled against Me.
3	יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל׃ לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן׃	The ox knoweth his owner, And the ass his master's crib; But Israel doth not know, My people doth not consider.
4	הַוֹי גּוֹי חֹטֵא עַם כֶּבֶד עָוֹן זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים עָזְבוּ אֶת־יְהוָה נִאֲצוּ אֶת־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזֹרוּ אָחוֹר׃	Ah sinful nation, A people laden with iniquity, A seed of evil-doers, Children that deal corruptly; They have forsaken the Lord, They have contemned the Holy One of Israel, They are turned away backward.
5	עַל מֶה תֻּכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה כָּל־רֹאשׁ לָחֳלִי וְכָל־לֵבָב דַּוָּי׃	On what part will ye yet be stricken, Seeing ye stray away more and more? The whole head is sick, And the whole heart faint;
6	מִכַּף־רֶגֶל וְעַד־רֹאשׁ אֵין־בּוֹ מְתֹם פֶּצַע וְחַבּוּרָה וּמַכָּה טְרִיָּה לֹא־זֹרוּ וְלֹא חֻבָּשׁוּ וְלֹא רֻכְּכָה בַשָּׁמֶן׃	From the sole of the foot even unto the head There is no soundness in it; But wounds, and bruises, and festering sores: They have not been pressed, neither bound up, Neither mollified with oil.
7	אַרְצְכֶם שְׁמָמָה עָרֵיכֶם שְׂרֻפוֹת אֵשׁ אַדְמַתְכֶם לְנֶגְדְּכֶם זָרִים אֹכְלִים אֹתָהּ וּשְׁמָמָה כִּמַהְפֵּכַת זָרִים׃	Your country is desolate; Your cities are burned with fire; Your land, strangers devour it in your presence, And it is desolate, as overthrown by floods.
8	וְנוֹתְרָה בַת־צִיּוֹן כְּסֻכָּה בְכָרֶם כִּמְלוּנָה בְמִקְשָׁה כְּעִיר נְצוּרָה׃	And the daughter of Zion is left As a booth in a vineyard, As a lodge in a garden of cucumbers, As a besieged city.
9	לוּלֵי יְהוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעָט כְּסְדֹם הָיִינוּ לַעֲמֹרָה דָּמִינוּ׃ (פ)	Except the Lord of hosts Had left unto us a very small remnant, We should have been as Sodom, We should have been like unto Gomorrah.
10	שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה קְצִינֵי סְדֹם הַאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עַם עֲמֹרָה׃	Hear the word of the Lord, Ye rulers of Sodom; Give ear unto the law of our God, Ye people of Gomorrah.
11	לָמָּה־לִּי רֹב־זִבְחֵיכֶם יֹאמַר יְהוָה שָׂבַעְתִּי עֹלוֹת אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים וְדַם פָּרִים וּכְבָשִׂים וְעַתּוּדִים לֹא חָפָצְתִּי׃	To what purpose is the multitude of your sacrifices unto Me? Saith the Lord; I am full of the burnt-offerings of rams, And the fat of fed beasts; And I delight not in the blood Of bullocks, or of lambs, or of he-goats.
12	כִּי תָבֹאוּ לֵרָאוֹת פָּנָי מִי־בִקֵּשׁ זֹאת מִיֶּדְכֶם רְמֹס חֲצֵרָי׃	When ye come to appear before Me, Who hath required this at your hand, To trample My courts?
13	לֹא תוֹסִיפוּ הָבִיא מִנְחַת־שָׁוְא קְטֹרֶת תּוֹעֵבָה הִיא לִי חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קְרֹא מִקְרָא לֹא־אוּכַל אָוֶן וַעֲצָרָה׃	Bring no more vain oblations; It is an offering of abomination unto Me; New moon and sabbath, the holding of convocations— I cannot endure iniquity along with the solemn assembly.
14	חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָטֹרַח נִלְאֵיתִי נְשֹׂא׃	Your new moons and your appointed seasons My soul hateth; They are a burden unto Me; I am weary to bear them.
15	וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי־תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ׃	And when ye spread forth your hands, I will hide Mine eyes from you; Yea, when ye make many prayers, I will not hear; Your hands are full of blood.
16	רַחֲצוּ הִזַּכּוּ הָסִירוּ רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם מִנֶּגֶד עֵינָי חִדְלוּ הָרֵעַ׃	Wash you, make you clean, Put away the evil of your doings From before Mine eyes, Cease to do evil;
17	לִמְדוּ הֵיטֵב דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אַשְּׁרוּ חָמוֹץ שִׁפְטוּ יָתוֹם רִיבוּ אַלְמָנָה׃ (ס)	Learn to do well; Seek justice, relieve the oppressed, Judge the fatherless, plead for the widow.

18 לְכוּ־נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר יְהוָה אִם־יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ אִם־יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ׃

Come now, and let us reason together, Saith the LORD; Though your sins be as scarlet, They shall be as white as snow; Though they be red like crimson, They shall be as wool.

19 אִם־תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם טוּב הָאָרֶץ תֹּאכֵלוּ׃

If ye be willing and obedient, Ye shall eat the good of the land;

20 וְאִם־תְּמָאֲנוּ וּמְרִיתֶם חֶרֶב תְּאֻכְּלוּ כִּי פִי יְהוָה דִּבֵּר׃ (פ)

But if ye refuse and rebel, Ye shall be devoured with the sword; For the mouth of the LORD hath spoken.

21 אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה מְלֵאתִי מִשְׁפָּט צֶדֶק יָלִין בָּהּ וְעַתָּה מְרַצְּחִים׃

How is the faithful city Become a harlot! She that was full of justice, Righteousness lodged in her, But now murderers.

22 כַּסְפֵּךְ הָיָה לְסִיגִים סָבְאֵךְ מָהוּל בַּמָּיִם׃

Thy silver is become dross, Thy wine mixed with water.

23 שָׂרַיִךְ סוֹרְרִים וְחַבְרֵי גַנָּבִים כֻּלּוֹ אֹהֵב שֹׁחַד וְרֹדֵף שַׁלְמֹנִים יָתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ וְרִיב אַלְמָנָה לֹא־יָבוֹא אֲלֵיהֶם׃ (ס)

Thy princes are rebellious, And companions of thieves; Every one loveth bribes, And followeth after rewards; They judge not the fatherless, Neither doth the cause of the widow come unto them.

24 לָכֵן נְאֻם הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הוֹי אֶנָּחֵם מִצָּרַי וְאִנָּקְמָה מֵאוֹיְבָי׃

Therefore saith the Lord, the LORD of hosts, The Mighty One of Israel: Ah, I will ease Me of Mine adversaries, And avenge Me of Mine enemies;

25 וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ וְאֶצְרֹף כַּבֹּר סִיגָיִךְ וְאָסִירָה כָּל־בְּדִילָיִךְ׃

And I will turn My hand upon thee, And purge away thy dross as with lye, And will take away all thine alloy;

26 וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשֹׁנָה וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה אַחֲרֵי־כֵן יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נֶאֱמָנָה׃

And I will restore thy judges as at the first, And thy counsellors as at the beginning; Afterward thou shalt be called The city of righteousness, The faithful city.

27 צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה׃

Zion shall be redeemed with justice, And they that return of her with righteousness.

הפטרת ואתחנן

The Haftara is Isaiah 40:1 – 40:26.

XL:1 נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם׃

Comfort ye, comfort ye My people, saith your God.

2 דַּבְּרוּ עַל־לֵב יְרוּשָׁלִַם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מָלְאָה צְבָאָהּ כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ כִּי לָקְחָה מִיַּד יְהוָה כִּפְלַיִם בְּכָל־חַטֹּאתֶיהָ׃ (ס)

Bid Jerusalem take heart, and proclaim unto her, that her time of service is accomplished, that her guilt is paid off; that she hath received of the LORD's hand double for all her sins.

3 קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר פַּנּוּ דֶּרֶךְ יְהוָה יַשְּׁרוּ בָּעֲרָבָה מְסִלָּה לֵאלֹהֵינוּ׃

Hark! one calleth: 'Clear ye in the wilderness the way of the LORD, make plain in the desert a highway for our God.

4 כָּל־גַּיְא יִנָּשֵׂא וְכָל־הַר וְגִבְעָה יִשְׁפָּלוּ וְהָיָה הֶעָקֹב לְמִישׁוֹר וְהָרְכָסִים לְבִקְעָה׃

Every valley shall be lifted up, and every mountain and hill shall be made low; and the rugged shall be made level, and the rough places a plain;

5 וְנִגְלָה כְּבוֹד יְהוָה וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי יְהוָה דִּבֵּר׃ (פ)

And the glory of the LORD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the LORD hath spoken it.'

6 קוֹל אֹמֵר קְרָא וְאָמַר מָה אֶקְרָא כָּל־הַבָּשָׂר חָצִיר וְכָל־חַסְדּוֹ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה׃

Hark! one saith: 'Proclaim!' And he saith: 'What shall I proclaim?' 'All flesh is grass, And all the goodliness thereof is as the flower of the field;

7 יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ כִּי רוּחַ יְהוָה נָשְׁבָה בּוֹ אָכֵן חָצִיר הָעָם׃

The grass withereth, the flower fadeth; Because the breath of the LORD bloweth upon it— Surely the people is grass.

8 יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ וּדְבַר־אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם׃ (ס)

9 עַל הַר־גָּבֹהַ עֲלִי־לָךְ מְבַשֶּׂרֶת צִיּוֹן הָרִימִי בַכֹּחַ קוֹלֵךְ מְבַשֶּׂרֶת יְרוּשָׁלִָם הָרִימִי אַל־תִּירָאִי אִמְרִי לְעָרֵי יְהוּדָה הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם׃

10 הִנֵּה אֲדֹנָי יֱהוִה בְּחָזָק יָבוֹא וּזְרֹעוֹ מַשְׁלָה לוֹ הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו׃

11 כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ יִרְעֶה בִּזְרֹעוֹ יְקַבֵּץ טְלָאִים וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא עָלוֹת יְנַהֵל׃ (ס)

12 מִי־מָדַד בְּשָׁעֳלוֹ מַיִם וְשָׁמַיִם בַּזֶּרֶת תִּכֵּן וְכָל בַּשְּׁלִשׁ עֲפַר הָאָרֶץ וְשָׁקַל בַּפֶּלֶס הָרִים וּגְבָעוֹת בְּמֹאזְנָיִם׃

13 מִי־תִכֵּן אֶת־רוּחַ יְהוָה וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדִיעֶנּוּ׃

14 אֶת־מִי נוֹעָץ וַיְבִינֵהוּ וַיְלַמְּדֵהוּ בְּאֹרַח מִשְׁפָּט וַיְלַמְּדֵהוּ דַּעַת וְדֶרֶךְ תְּבוּנוֹת יוֹדִיעֶנּוּ׃

15 הֵן גּוֹיִם כְּמַר מִדְּלִי וּכְשַׁחַק מֹאזְנַיִם נֶחְשָׁבוּ הֵן אִיִּים כַּדַּק יִטּוֹל׃

16 וּלְבָנוֹן אֵין דֵּי בָעֵר וְחַיָּתוֹ אֵין דֵּי עוֹלָה׃ (פ)

17 כָּל־הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ מֵאָפֶס וָתֹהוּ נֶחְשְׁבוּ־לוֹ׃

18 וְאֶל־מִי תְּדַמְּיוּן אֵל וּמַה־דְּמוּת תַּעַרְכוּ לוֹ׃

19 הַפֶּסֶל נָסַךְ חָרָשׁ וְצוֹרֵף בַּזָּהָב יְרַקְּעֶנּוּ וּרְתֻקוֹת כֶּסֶף צוֹרֵף׃

20 הַמְסֻכָּן תְּרוּמָה עֵץ לֹא־יִרְקַב יִבְחַר חָרָשׁ חָכָם יְבַקֶּשׁ־לוֹ לְהָכִין פֶּסֶל לֹא יִמּוֹט׃ (ס)

21 הֲלוֹא תֵדְעוּ הֲלוֹא תִשְׁמָעוּ הֲלוֹא הֻגַּד מֵרֹאשׁ לָכֶם הֲלוֹא הֲבִינוֹתֶם מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ׃

22 הַיֹּשֵׁב עַל־חוּג הָאָרֶץ וְיֹשְׁבֶיהָ כַּחֲגָבִים הַנּוֹטֶה כַדֹּק שָׁמַיִם וַיִּמְתָּחֵם כָּאֹהֶל לָשָׁבֶת׃

23 הַנּוֹתֵן רוֹזְנִים לְאָיִן שֹׁפְטֵי אֶרֶץ כַּתֹּהוּ עָשָׂה׃

24 אַף בַּל־נִטָּעוּ אַף בַּל־זֹרְעוּ אַף בַּל־שֹׁרֶשׁ בָּאָרֶץ גִּזְעָם וְגַם־נָשַׁף בָּהֶם וַיִּבָשׁוּ וּסְעָרָה כַּקַּשׁ תִּשָּׂאֵם׃ (ס)

25 וְאֶל־מִי תְדַמְּיוּנִי וְאֶשְׁוֶה יֹאמַר קָדוֹשׁ׃

26 שְׂאוּ־מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי־בָרָא אֵלֶּה הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא מֵרֹב אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ אִישׁ לֹא נֶעְדָּר׃ (ס)

The grass withereth, the flower fadeth; But the word of our God shall stand for ever.'

O thou that tellest good tidings to Zion, Get thee up into the high mountain; O thou that tellest good tidings to Jerusalem, Lift up thy voice with strength; Lift it up, be not afraid; Say unto the cities of Judah: 'Behold your God!'

Behold, the Lord God will come as a Mighty One, And His arm will rule for Him; Behold, His reward is with Him, And His recompense before Him.

Even as a shepherd that feedeth his flock, That gathereth the lambs in his arm, And carrieth them in his bosom, And gently leadeth those that give suck.

Who hath measured the waters in the hollow of his hand, And meted out heaven with the span, And comprehended the dust of the earth in a measure, And weighed the mountains in scales, And the hills in a balance?

Who hath meted out the spirit of the Lord? Or who was His counsellor that he might instruct Him?

With whom took He counsel, and who instructed Him, And taught Him in the path of right, And taught Him knowledge, And made Him to know the way of discernment?

Behold, the nations are as a drop of a bucket, And are counted as the small dust of the balance; Behold the isles are as a mote in weight.

And Lebanon is not sufficient fuel, Nor the beasts thereof sufficient for burnt-offerings.

All the nations are as nothing before Him; They are accounted by Him as things of nought, and vanity.

To whom then will ye liken God? Or what likeness will ye compare unto Him?

The image perchance, which the craftsman hath melted, And the goldsmith spread over with gold, The silversmith casting silver chains?

A holm-oak is set apart, He chooseth a tree that will not rot; He seeketh unto him a cunning craftsman To set up an image, that shall not be moved.

Know ye not? hear ye not? Hath it not been told you from the beginning? Have ye not understood the foundations of the earth?

It is He that sitteth above the circle of the earth, And the inhabitants thereof are as grasshoppers; That stretcheth out the heavens as a curtain, And spreadeth them out as a tent to dwell in;

That bringeth princes to nothing; He maketh the judges of the earth as a thing of nought.

Scarce are they planted, Scarce are they sown, Scarce hath their stock taken root in the earth; When He bloweth upon them, they wither, And the whirlwind taketh them away as stubble.

To whom then will ye liken Me, that I should be equal? Saith the Holy One.

Lift up your eyes on high, And see: who hath created these? He that bringeth out their host by number, He calleth them all by name; By the greatness of His might, and for that He is strong in power, Not one faileth.

הפטרת עקב

The Haftara is Isaiah 49:14 – 51:3.

וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי יְהוָה וַאדֹנָי שְׁכֵחָנִי׃	XLIX:14	But Zion said: 'The Lord hath forsaken me, And the Lord hath forgotten me.'
הֲתִשְׁכַּח אִשָּׁה עוּלָּהּ מֵרַחֵם בֶּן־בִּטְנָהּ גַּם־אֵלֶּה תִּשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ׃	15	Can a woman forget her sucking child, That she should not have compassion on the son of her womb? Yea, these may forget, Yet will not I forget thee.
הֵן עַל־כַּפַּיִם חַקֹּתִיךְ חוֹמֹתַיִךְ נֶגְדִּי תָּמִיד׃	16	Behold, I have graven thee upon the palms of My hands; Thy walls are continually before Me.
מִהֲרוּ בָנָיִךְ מְהָרְסַיִךְ וּמַחֲרִיבַיִךְ מִמֵּךְ יֵצֵאוּ׃	17	Thy children make haste; Thy destroyers and they that made thee waste shall go forth from thee.
שְׂאִי־סָבִיב עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָּאוּ־לָךְ חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה כִּי כֻלָּם כָּעֲדִי תִלְבָּשִׁי וּתְקַשְּׁרִים כַּכַּלָּה׃	18	Lift up thine eyes round about, and behold: All these gather themselves together, and come to thee. As I live, saith the Lord, Thou shalt surely clothe thee with them all as with an ornament, And gird thyself with them, like a bride.
כִּי חָרְבֹתַיִךְ וְשִׁמְמֹתַיִךְ וְאֶרֶץ הֲרִסָתֵךְ כִּי עַתָּה תֵּצְרִי מִיּוֹשֵׁב וְרָחֲקוּ מְבַלְּעֵיךְ׃	19	For thy waste and thy desolate places And thy land that hath been destroyed— Surely now shalt thou be too strait for the inhabitants, And they that swallowed thee up shall be far away.
עוֹד יֹאמְרוּ בְאָזְנַיִךְ בְּנֵי שִׁכְלָיִךְ צַר־לִי הַמָּקוֹם גְּשָׁה־לִּי וְאֵשֵׁבָה׃	20	The children of thy bereavement Shall yet say in thine ears: 'The place is too strait for me; Give place to me that I may dwell.'
וְאָמַרְתְּ בִּלְבָבֵךְ מִי יָלַד־לִי אֶת־אֵלֶּה וַאֲנִי שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה גֹּלָה וְסוּרָה וְאֵלֶּה מִי גִדֵּל הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי אֵלֶּה אַיֵּפֹה הֵם׃ (פ)	21	Then shalt thou say in thy heart: 'Who hath begotten me these, Seeing I have been bereaved of my children, and am solitary, An exile, and wandering to and fro? And who hath brought up these? Behold, I was left alone; These, where were they?'
כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֶשָּׂא אֶל־גּוֹיִם יָדִי וְאֶל־עַמִּים אָרִים נִסִּי וְהֵבִיאוּ בָנַיִךְ בְּחֹצֶן וּבְנֹתַיִךְ עַל־כָּתֵף תִּנָּשֶׂאנָה׃	22	Thus saith the Lord God: Behold, I will lift up My hand to the nations, And set up Mine ensign to the peoples, And they shall bring thy sons in their bosom, And thy daughters shall be carried upon their shoulders.
וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנַיִךְ וְשָׂרוֹתֵיהֶם מֵינִיקֹתַיִךְ אַפַּיִם אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲווּ לָךְ וַעֲפַר רַגְלַיִךְ יְלַחֵכוּ וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־יֵבֹשׁוּ קֹוָי׃ (ס)	23	And kings shall be thy foster-fathers, And their queens thy nursing mothers; They shall bow down to thee with their face to the earth, And lick the dust of thy feet; And thou shalt know that I am the Lord, For they shall not be ashamed that wait for Me.
הֲיֻקַּח מִגִּבּוֹר מַלְקוֹחַ וְאִם־שְׁבִי צַדִּיק יִמָּלֵט׃ (ס)	24	Shall the prey be taken from the mighty, Or the captives of the victorious be delivered?
כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה גַּם־שְׁבִי גִבּוֹר יֻקָּח וּמַלְקוֹחַ עָרִיץ יִמָּלֵט וְאֶת־יְרִיבֵךְ אָנֹכִי אָרִיב וְאֶת־בָּנַיִךְ אָנֹכִי אוֹשִׁיעַ׃	25	But thus saith the Lord: Even the captives of the mighty shall be taken away, And the prey of the terrible shall be delivered; And I will contend with him that contendeth with thee, And I will save thy children.
וְהַאֲכַלְתִּי אֶת־מוֹנַיִךְ אֶת־בְּשָׂרָם וְכֶעָסִיס דָּמָם יִשְׁכָּרוּן וְיָדְעוּ כָל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֵךְ וְגֹאַלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב׃ (ס)	26	And I will feed them that oppress thee with their own flesh; And they shall be drunken with their own blood, as with sweet wine; And all flesh shall know that I the Lord am thy Saviour, And thy Redeemer, the Mighty One of Jacob.
כֹּה אָמַר יְהוָה אַי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוּת אִמְּכֶם אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיהָ אוֹ מִי מִנּוֹשֵׁי אֲשֶׁר־מָכַרְתִּי אֶתְכֶם לוֹ הֵן בַּעֲוֹנֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבְפִשְׁעֵיכֶם שֻׁלְּחָה אִמְּכֶם׃	L:1	Thus saith the Lord: Where is the bill of your mother's divorcement, Wherewith I have put her away? Or which of My creditors is it To whom I have sold you? Behold, for your iniquities were ye sold, And for your transgressions was your mother put away.
מַדּוּעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה הֲקָצוֹר קָצְרָה יָדִי מִפְּדוּת וְאִם־אֵין־בִּי כֹחַ לְהַצִּיל הֵן בְּגַעֲרָתִי אַחֲרִיב יָם אָשִׂים נְהָרוֹת מִדְבָּר תִּבְאַשׁ דְּגָתָם מֵאֵין מַיִם וְתָמֹת בַּצָּמָא׃	2	Wherefore, when I came, was there no man? When I called, was there none to answer? Is My hand shortened at all, that it cannot redeem? Or have I no power to deliver? Behold, at My rebuke I dry up the sea, I make the rivers a wilderness; Their fish become foul, because there is no water, And die for thirst.
אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת וְשַׂק אָשִׂים כְּסוּתָם׃ (פ)	3	I clothe the heavens with blackness, And I make sackcloth their covering.

4 אֲדֹנָי יֱהוִה נָתַן לִי לְשׁוֹן לִמּוּדִים לָדַעַת לָעוּת אֶת־
יָעֵף דָּבָר יָעִירוּ בַבֹּקֶר בַּבֹּקֶר יָעִיר לִי אֹזֶן לִשְׁמֹעַ
כַּלִּמּוּדִים׃

The Lord God hath given me The tongue of them that are taught, That I should know how to sustain with words him that is weary; He wakeneth morning by morning, He wakeneth mine ear To hear as they that are taught.

5 אֲדֹנָי יֱהוִה פָּתַח־לִי אֹזֶן וְאָנֹכִי לֹא מָרִיתִי אָחוֹר לֹא
נָסוֹגְתִּי׃

The Lord God hath opened mine ear, And I was not rebellious, Neither turned away backward.

6 גֵּוִי נָתַתִּי לְמַכִּים וּלְחָיַי לְמֹרְטִים פָּנַי לֹא הִסְתַּרְתִּי
מִכְּלִמּוֹת וָרֹק׃

I gave my back to the smiters, And my checks to them that plucked off the hair; I hid not my face from shame and spitting.

7 וַאדֹנָי יֱהוִה יַעֲזָר־לִי עַל־כֵּן לֹא נִכְלָמְתִּי עַל־כֵּן שַׂמְתִּי
פָנַי כַּחַלָּמִישׁ וָאֵדַע כִּי־לֹא אֵבוֹשׁ׃

For the Lord God will help me; Therefore have I not been confounded; Therefore have I set my face like a flint, And I know that I shall not be ashamed.

8 קָרוֹב מַצְדִּיקִי מִי־יָרִיב אִתִּי נַעַמְדָה יָחַד מִי־בַעַל
מִשְׁפָּטִי יִגַּשׁ אֵלָי׃

He is near that justifieth me; Who will contend with me? let us stand up together; Who is mine adversary? let him come near to me.

9 הֵן אֲדֹנָי יֱהוִה יַעֲזָר־לִי מִי־הוּא יַרְשִׁיעֵנִי הֵן כֻּלָּם
כַּבֶּגֶד יִבְלוּ עָשׁ יֹאכְלֵם׃ (ס)

Behold, the Lord God will help me; Who is he that shall condemn me? Behold, they all shall wax old as a garment, The moth shall eat them up.

10 מִי בָכֶם יְרֵא יְהוָה שֹׁמֵעַ בְּקוֹל עַבְדּוֹ אֲשֶׁר הָלַךְ
חֲשֵׁכִים וְאֵין נֹגַהּ לוֹ יִבְטַח בְּשֵׁם יְהוָה וְיִשָּׁעֵן
בֵּאלֹהָיו׃ (ס)

Who is among you that feareth the Lord, That obeyeth the voice of His servant? Though he walketh in darkness, And hath no light, Let him trust in the name of the Lord, And stay upon his God.

11 הֵן כֻּלְּכֶם קֹדְחֵי אֵשׁ מְאַזְּרֵי זִיקוֹת לְכוּ בְּאוּר אֶשְׁכֶם
וּבְזִיקוֹת בְּעַרְתֶּם מִיָּדִי הָיְתָה־זֹּאת לָכֶם לְמַעֲצֵבָה
תִּשְׁכָּבוּן׃ (ס)

Behold, all ye that kindle a fire, That gird yourselves with firebrands, Begone in the flame of your fire, And among the brands that ye have kindled. This shall ye have of My hand; Ye shall lie down in sorrow.

LI:1 שִׁמְעוּ אֵלַי רֹדְפֵי צֶדֶק מְבַקְשֵׁי יְהוָה הַבִּיטוּ אֶל־צּוּר
חֻצַּבְתֶּם וְאֶל־מַקֶּבֶת בּוֹר נֻקַּרְתֶּם׃

Hearken to Me, ye that follow after righteousness, Ye that seek the Lord; Look unto the rock whence ye were hewn, And to the hole of the pit whence ye were digged.

2 הַבִּיטוּ אֶל־אַבְרָהָם אֲבִיכֶם וְאֶל־שָׂרָה תְּחוֹלְלְכֶם כִּי־
אֶחָד קְרָאתִיו וַאֲבָרְכֵהוּ וְאַרְבֵּהוּ׃

Look unto Abraham your father, And unto Sarah that bore you; For when he was but one I called him, And I blessed him, and made him many.

3 כִּי־נִחַם יְהוָה צִיּוֹן נִחַם כָּל־חָרְבֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ
כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן־יְהוָה שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ
תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה׃ (ס)

For the Lord hath comforted Zion; He hath comforted all her waste places, And hath made her wilderness like Eden, And her desert like the garden of the Lord; Joy and gladness shall be found therein, Thanksgiving, and the voice of melody.

הפטרת ראה

The Haftara is Isaiah 54:11 – 55:5. On Rosh Ḥodesh, read the Maftir on page 526. Most read the Haftara for Rosh Ḥodesh when that occurs (and combine this Haftara with Ki Tetze), but the special Haftara for Erev Rosh Ḥodesh is not read when this week is Erev Rosh Ḥodesh.

LIV:11 עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ
וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים׃

O thou afflicted, tossed with tempest, and not comforted, behold, I will set thy stones in fair colours, And lay thy foundations with sapphires.

12 וְשַׂמְתִּי כַדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל־
גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי־חֵפֶץ׃

And I will make thy pinnacles of rubies, and thy gates of carbuncles, and all thy border of precious stones.

13 וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ׃

And all thy children shall be taught of the Lord; and great shall be the peace of thy children.

14 בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמְּחִתָּה
כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ׃

In righteousness shalt thou be established; be thou far from oppression, for thou shalt not fear, And from ruin, for it shall not come near thee.

15 הֵן גּוֹר יָגוּר אֵפֶס מֵאוֹתִי מִי־גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל׃

Behold, they may gather together, but not by Me; Whosoever shall gather together against thee shall fall because of thee.

(כ׳ הן)[ק׳ הִנֵּה] אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם
וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל׃ 16 Behold, I have created the smith That bloweth the fire of coals, And bringeth forth a weapon for his work; And I have created the waster to destroy.

כָּל־כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ
לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם
מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה׃ (ס) 17 No weapon that is formed against thee shall prosper; And every tongue that shall rise against thee in judgment thou shalt condemn. This is the heritage of the servants of the Lord, And their due reward from Me, saith the Lord.

הוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ
וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב׃ LV:1 Ho, every one that thirsteth, come ye for water, And he that hath no money; Come ye, buy, and eat; Yea, come, buy wine and milk Without money and without price.

לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם וִיגִיעֲכֶם בְּלוֹא לְשָׂבְעָה
שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם׃ 2 Wherefore do ye spend money for that which is not bread? And your gain for that which satisfieth not? Hearken diligently unto Me, and eat ye that which is good, And let your soul delight itself in fatness.

הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה
לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים׃ 3 Incline your ear, and come unto Me; Hear, and your soul shall live; And I will make an everlasting covenant with you, Even the sure mercies of David.

הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים׃ 4 Behold, I have given him for a witness to the peoples, A prince and commander to the peoples.

הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא־יְדָעוּךָ אֵלֶיךָ יָרוּצוּ
לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרֶךָ׃ (ס) 5 Behold, thou shalt call a nation that thou knowest not, And a nation that knew not thee shall run unto thee; Because of the Lord thy God, And for the Holy One of Israel, for He hath glorified thee.

הפטרת שופטים

The Haftara is Isaiah 51:12 – 52:12.

אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם מִי־אַתְּ וַתִּירְאִי מֵאֱנוֹשׁ יָמוּת LI:12 I, even I, am He that comforteth you: Who art thou, that thou art afraid of man that shall die, And of the son of man that shall be made as grass;
וּמִבֶּן־אָדָם חָצִיר יִנָּתֵן׃

וַתִּשְׁכַּח יְהוָה עֹשֶׂךָ נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ וַתְּפַחֵד 13 And hast forgotten the Lord thy Maker, That stretched forth the heavens, And laid the foundations of the earth; And fearest continually all the day Because of the fury of the oppressor, As he maketh ready to destroy? And where is the fury of the oppressor?
תָּמִיד כָּל־הַיּוֹם מִפְּנֵי חֲמַת הַמֵּצִיק כַּאֲשֶׁר כּוֹנֵן
לְהַשְׁחִית וְאַיֵּה חֲמַת הַמֵּצִיק׃

מְהֵר צֹעֶה לְהִפָּתֵחַ וְלֹא־יָמוּת לַשַּׁחַת וְלֹא יֶחְסַר 14 He that is bent down shall speedily be loosed; And he shall not go down dying into the pit, Neither shall his bread fail.
לַחְמוֹ׃

וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַלָּיו יְהוָה צְבָאוֹת 15 For I am the Lord thy God, Who stirreth up the sea, that the waves thereof roar; The Lord of hosts is His name.
שְׁמוֹ׃

וָאָשִׂם דְּבָרַי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ לִנְטֹעַ שָׁמַיִם 16 And I have put My words in thy mouth, And have covered thee in the shadow of My hand, That I may plant the heavens, And lay the foundations of the earth, And say unto Zion: 'Thou art My people.'
וְלִיסֹד אָרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי־אָתָּה׃ (ס)

הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי קוּמִי יְרוּשָׁלִַם אֲשֶׁר שָׁתִית מִיַּד 17 Awake, awake, Stand up, O Jerusalem, That hast drunk at the hand of the Lord The cup of His fury; Thou hast drunken the beaker, even the cup of staggering, And drained it.
יְהוָה אֶת־כּוֹס חֲמָתוֹ אֶת־קֻבַּעַת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה שָׁתִית
מָצִית׃

אֵין־מְנַהֵל לָהּ מִכָּל־בָּנִים יָלָדָה וְאֵין מַחֲזִיק בְּיָדָהּ 18 There is none to guide her Among all the sons whom she hath brought forth; Neither is there any that taketh her by the hand Of all the sons that she hath brought up.
מִכָּל־בָּנִים גִּדֵּלָה׃

שְׁתַּיִם הֵנָּה קֹרָאתַיִךְ מִי יָנוּד לָךְ הַשֹּׁד וְהַשֶּׁבֶר וְהָרָעָב 19 These two things are befallen thee; Who shall bemoan thee? Desolation and destruction, And the famine and the sword; How shall I comfort thee?
וְהַחֶרֶב מִי אֲנַחֲמֵךְ׃

בָּנַיִךְ עֻלְּפוּ שָׁכְבוּ בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת כְּתוֹא מִכְמָר 20 Thy sons have fainted, they lie at the head of all the streets, As an antelope in a net; They are full of the fury of the Lord, The rebuke of thy God.
הַמְלֵאִים חֲמַת־יְהוָה גַּעֲרַת אֱלֹהָיִךְ׃

לָכֵן שִׁמְעִי־נָא זֹאת עֲנִיָּה וּשְׁכֻרַת וְלֹא מִיָּיִן׃ (פ) 21 Therefore hear now this, thou afflicted, And drunken, but not with wine;

כֹּה־אָמַר אֲדֹנַיִךְ יְהוָה וֵאלֹהַיִךְ יָרִיב עַמּוֹ הִנֵּה לָקַחְתִּי מִיָּדֵךְ אֶת־כּוֹס הַתַּרְעֵלָה אֶת־קֻבַּעַת כּוֹס חֲמָתִי לֹא־תוֹסִיפִי לִשְׁתּוֹתָהּ עוֹד׃ 22 Thus saith thy Lord the Lord, And thy God that pleadeth the cause of His people: Behold, I have taken out of thy hand The cup of staggering; The beaker, even the cup of My fury, Thou shalt no more drink it again;

וְשַׂמְתִּיהָ בְּיַד־מוֹגַיִךְ אֲשֶׁר־אָמְרוּ לְנַפְשֵׁךְ שְׁחִי וְנַעֲבֹרָה וַתָּשִׁימִי כָאָרֶץ גֵּוֵךְ וְכַחוּץ לַעֹבְרִים׃ (פ) 23 And I will put it into the hand of them that afflict thee; That have said to thy soul: 'Bow down, that we may go over'; And thou hast laid thy back as the ground, And as the street, to them that go over.

עוּרִי עוּרִי לִבְשִׁי עֻזֵּךְ צִיּוֹן לִבְשִׁי בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ כִּי לֹא יוֹסִיף יָבֹא־בָךְ עוֹד עָרֵל וְטָמֵא׃ LII:1 Awake, awake, Put on thy strength, O Zion; Put on thy beautiful garments, O Jerusalem, the holy city; For henceforth there shall no more come into thee The uncircumcised and the unclean.

הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלִָם (כ' התפתחו)[ק' הֻתְּפַּתְּחִי] מוֹסְרֵי צַוָּארֵךְ שְׁבִיָּה בַּת־צִיּוֹן׃ (ס) 2 Shake thyself from the dust; Arise, and sit down, O Jerusalem; Loose thyself from the bands of thy neck, O captive daughter of Zion.

כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם וְלֹא בְכֶסֶף תִּגָּאֲלוּ׃ (ס) 3 For thus saith the Lord: Ye were sold for nought; And ye shall be redeemed without money.

כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה מִצְרַיִם יָרַד־עַמִּי בָרִאשֹׁנָה לָגוּר שָׁם וְאַשּׁוּר בְּאֶפֶס עֲשָׁקוֹ׃ 4 For thus saith the Lord God: My people went down aforetime into Egypt to sojourn there; And the Assyrian oppressed them without cause.

וְעַתָּה מַה־לִּי־פֹה נְאֻם־יְהוָה כִּי־לֻקַּח עַמִּי חִנָּם מֹשְׁלָיו יְהֵילִלוּ נְאֻם־יְהוָה וְתָמִיד כָּל־הַיּוֹם שְׁמִי מְנֹאָץ׃ 5 Now therefore, what do I here, saith the Lord, Seeing that My people is taken away for nought? They that rule over them do howl, saith the Lord, And My name continually all the day is blasphemed.

לָכֵן יֵדַע עַמִּי שְׁמִי לָכֵן בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־אֲנִי־הוּא הַמְדַבֵּר הִנֵּנִי׃ (ס) 6 Therefore My people shall know My name; Therefore they shall know in that day That I, even He that spoke, behold, here I am.

מַה־נָּאוּ עַל־הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם מְבַשֵּׂר טוֹב מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ׃ 7 How beautiful upon the mountains Are the feet of the messenger of good tidings, That announceth peace, the harbinger of good tidings, That announceth salvation; That saith unto Zion: 'Thy God reigneth!'

קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל יַחְדָּו יְרַנֵּנוּ כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יְהוָה צִיּוֹן׃ 8 Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The Lord returning to Zion.

פִּצְחוּ רַנְּנוּ יַחְדָּו חָרְבוֹת יְרוּשָׁלִָם כִּי־נִחַם יְהוָה עַמּוֹ גָּאַל יְרוּשָׁלִָם׃ 9 Break forth into joy, sing together, Ye waste places of Jerusalem; For the Lord hath comforted His people, He hath redeemed Jerusalem.

חָשַׂף יְהוָה אֶת־זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָל־הַגּוֹיִם וְרָאוּ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ׃ (ס) 10 The Lord hath made bare His holy arm In the eyes of all the nations; And all the ends of the earth shall see The salvation of our God.

סוּרוּ סוּרוּ צְאוּ מִשָּׁם טָמֵא אַל־תִּגָּעוּ צְאוּ מִתּוֹכָהּ הִבָּרוּ נֹשְׂאֵי כְּלֵי יְהוָה׃ 11 Depart ye, depart ye, go ye out from thence, Touch no unclean thing; Go ye out of the midst of her; be ye clean, Ye that bear the vessels of the Lord.

כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ וּבִמְנוּסָה לֹא תֵלֵכוּן כִּי־הֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם יְהוָה וּמְאַסִּפְכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ (ס) 12 For ye shall not go out in haste, Neither shall ye go by flight; For the Lord will go before you, And the God of Israel will be your rearward.

הפטרת כי תצא

The Haftara is Isaiah 54:1 – 54:10. If the Haftara from Re'eh was not read because it fell on Rosh Ḥodesh, combine it with this Haftara. It is on page 755.

רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָה׃ LIV:1 Sing, O barren, thou that didst not bear, Break forth into singing, and cry aloud, thou that didst not travail; For more are the children of the desolate Than the children of the married wife, saith the Lord.

2 הַרְחֵיבִי מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־
תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי׃

3 כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים
נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ׃

4 אַל־תִּירְאִי כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי לֹא תַחְפִּירִי
כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא
תִזְכְּרִי־עוֹד׃

5 כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא׃

6 כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת
נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ׃

7 בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ׃

8 בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם
רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאַלֵךְ יְהוָה׃ (ס)

9 כִּי־מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־
הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר־בָּךְ׃

10 כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמּוֹטֶנָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ
לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ
יְהוָה׃ (ס)

2 Enlarge the place of thy tent, And let them stretch forth the curtains of thy habitations, spare not; Lengthen thy cords, and strengthen thy stakes.

3 For thou shalt spread abroad on the right hand and on the left; And thy seed shall possess the nations, And make the desolate cities to be inhabited.

4 Fear not, for thou shalt not be ashamed. Neither be thou confounded, for thou shalt not be put to shame; For thou shalt forget the shame of thy youth, And the reproach of thy widowhood shalt thou remember no more.

5 For thy Maker is thy husband, The Lord of hosts is His name; And the Holy One of Israel is thy Redeemer, The God of the whole earth shall He be called.

6 For the Lord hath called thee As a wife forsaken and grieved in spirit; And a wife of youth, can she be rejected? Saith thy God.

7 For a small moment have I forsaken thee; But with great compassion will I gather thee.

8 In a little wrath I hid My face from thee for a moment; But with everlasting kindness will I have compassion on thee, Saith the Lord thy Redeemer.

9 For this is as the waters of Noah unto Me; for as I have sworn that the waters of Noah should no more go over the earth, so have I sworn that I would not be wroth with thee, nor rebuke thee.

10 For the mountains may depart, and the hills be removed; but My kindness shall not depart from thee, neither shall My covenant of peace be removed, saith the Lord that hath compassion on thee.

הפטרת כי תבוא

The Haftara is Isaiah 60:1 – 60:22.

LX:1 קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ וּכְבוֹד יְהוָה עָלַיִךְ זָרָח׃

2 כִּי־הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה־אֶרֶץ וַעֲרָפֶל לְאֻמִּים וְעָלַיִךְ
יִזְרַח יְהוָה וּכְבודוֹ עָלַיִךְ יֵרָאֶה׃

3 וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֵךְ וּמְלָכִים לְנֹגַהּ זַרְחֵךְ׃

4 שְׂאִי־סָבִיב עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָּאוּ־לָךְ בָּנַיִךְ
מֵרָחוֹק יָבֹאוּ וּבְנוֹתַיִךְ עַל־צַד תֵּאָמַנָה׃

5 אָז תִּרְאִי וְנָהַרְתְּ וּפָחַד וְרָחַב לְבָבֵךְ כִּי־יֵהָפֵךְ עָלַיִךְ
הֲמון יָם חֵיל גוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ׃

6 שֶׁפַע גְּמַלִּים תְּכַסֵּךְ בִּכְרֵי מִדְיָן וְעֵיפָה כֻּלָּם מִשְּׁבָא
יָבֹאוּ זָהָב וּלְבונָה יִשָּׂאוּ וּתְהִלֹּת יְהוָה יְבַשֵּׂרוּ׃

7 כָּל־צֹאן קֵדָר יִקָּבְצוּ לָךְ אֵילֵי נְבָיוֹת יְשָׁרְתוּנֵךְ יַעֲלוּ
עַל־רָצוֹן מִזְבְּחִי וּבֵית תִּפְאַרְתִּי אֲפָאֵר׃

8 מִי־אֵלֶּה כָּעָב תְּעוּפֶינָה וְכַיּוֹנִים אֶל־אֲרֻבֹּתֵיהֶם׃

2 For, behold, darkness shall cover the earth, And gross darkness the peoples; But upon thee the Lord will arise, And His glory shall be seen upon thee.

3 And nations shall walk at thy light, And kings at the brightness of thy rising.

4 Lift Up thine eyes round about, and see: They all are gathered together, and come to thee; Thy sons come from far, And thy daughters are borne on the side.

5 Then thou shalt see and be radiant, And thy heart shall throb and be enlarged; Because the abundance of the sea shall be turned unto thee, The wealth of the nations shall come unto thee.

6 The caravan of camels shall cover thee, And of the young camels of Midian and Ephah, All coming from Sheba; They shall bring gold and incense, And shall proclaim the praises of the Lord.

7 All the flocks of Kedar shall be gathered together unto thee, The rams of Nebaioth shall minister unto thee; They shall come up with acceptance on Mine altar, And I will glorify My glorious house.

8 Who are these that fly as a cloud, And as the doves to their cotes?

9 כִּי־לִי אִיִּים יְקַוּוּ וָאֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ בָּרֹאשֹׁנָה לְהָבִיא בָנַיִךְ מֵרָחוֹק כַּסְפָּם וּזְהָבָם אִתָּם לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהַיִךְ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרֶךָ׃

10 וּבְנוּ בְנֵי־נֵכָר חֹמֹתַיִךְ וּמַלְכֵיהֶם יְשָׁרְתוּנֵךְ כִּי בְקִצְפִּי הִכִּיתִיךְ וּבִרְצוֹנִי רִחַמְתִּיךְ׃

11 וּפִתְחוּ שְׁעָרַיִךְ תָּמִיד יוֹמָם וָלַיְלָה לֹא יִסָּגֵרוּ לְהָבִיא אֵלַיִךְ חֵיל גּוֹיִם וּמַלְכֵיהֶם נְהוּגִים׃

12 כִּי־הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־יַעַבְדוּךְ יֹאבֵדוּ וְהַגּוֹיִם חָרֹב יֶחֱרָבוּ׃

13 כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן אֵלַיִךְ יָבוֹא בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדָּשִׁי וּמְקוֹם רַגְלַי אֲכַבֵּד׃

14 וְהָלְכוּ אֵלַיִךְ שְׁחוּחַי בְּנֵי מְעַנַּיִךְ וְהִשְׁתַּחֲוֻ עַל־כַּפּוֹת רַגְלַיִךְ כָּל־מְנַאֲצַיִךְ וְקָרְאוּ לָךְ עִיר יְהוָה צִיּוֹן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃

15 תַּחַת הֱיוֹתֵךְ עֲזוּבָה וּשְׂנוּאָה וְאֵין עוֹבֵר וְשַׂמְתִּיךְ לִגְאוֹן עוֹלָם מְשׂוֹשׂ דּוֹר וָדוֹר׃

16 וְיָנַקְתְּ חֲלֶב גּוֹיִם וְשֹׁד מְלָכִים תִּינָקִי וְיָדַעַתְּ כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֵךְ וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב׃

17 תַּחַת הַנְּחֹשֶׁת אָבִיא זָהָב וְתַחַת הַבַּרְזֶל אָבִיא כֶסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נְחֹשֶׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים בַּרְזֶל וְשַׂמְתִּי פְקֻדָּתֵךְ שָׁלוֹם וְנֹגְשַׂיִךְ צְדָקָה׃

18 לֹא־יִשָּׁמַע עוֹד חָמָס בְּאַרְצֵךְ שֹׁד וָשֶׁבֶר בִּגְבוּלָיִךְ וְקָרָאת יְשׁוּעָה חוֹמֹתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ תְּהִלָּה׃

19 לֹא־יִהְיֶה־לָּךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְנֹגַהּ הַיָּרֵחַ לֹא־יָאִיר לָךְ וְהָיָה־לָּךְ יְהוָה לְאוֹר עוֹלָם וֵאלֹהַיִךְ לְתִפְאַרְתֵּךְ׃

20 לֹא־יָבוֹא עוֹד שִׁמְשֵׁךְ וִירֵחֵךְ לֹא יֵאָסֵף כִּי יְהוָה יִהְיֶה־לָּךְ לְאוֹר עוֹלָם וְשָׁלְמוּ יְמֵי אֶבְלֵךְ׃

21 וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר (כ׳ מטעו)[ק׳ מַטָּעַי] מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר׃

22 הַקָּטֹן יִהְיֶה לָאֶלֶף וְהַצָּעִיר לְגוֹי עָצוּם אֲנִי יְהוָה בְּעִתָּהּ אָחִישֶׁנָּה׃ (ס)

Surely the isles shall wait for Me, And the ships of Tarshish first, To bring thy sons from far, Their silver and their gold with them, For the name of the Lord thy God, And for the Holy One of Israel, because He hath glorified thee.

And aliens shall build up thy walls, And their kings shall minister unto thee; For in My wrath I smote thee, But in My favour have I had compassion on thee.

Thy gates also shall be open continually, Day and night, they shall not be shut; That men may bring unto thee the wealth of the nations, And their kings in procession.

For that nation and kingdom that will not serve thee shall perish; Yea, those nations shall be utterly wasted.

The glory of Lebanon shall come unto thee, The cypress, the plane-tree and the larch together; To beautify the place of My sanctuary, And I will make the place of My feet glorious.

And the sons of them that afflicted thee Shall come bending unto thee, And all they that despised thee shall bow down At the soles of thy feet; And they shall call thee The city of the Lord, The Zion of the Holy One of Israel.

Whereas thou hast been forsaken and hated, So that no man passed through thee, I will make thee an eternal excellency, A joy of many generations.

Thou shalt also suck the milk of the nations, And shalt suck the breast of kings; And thou shalt know that I the Lord am thy Saviour, And I, the Mighty One of Jacob, thy Redeemer.

For brass I will bring gold, And for iron I will bring silver, And for wood brass, And for stones iron; I will also make thy officers peace, And righteousness thy magistrates.

Violence shall no more be heard in thy land, Desolation nor destruction within thy borders; But thou shalt call thy walls Salvation, And thy gates Praise.

The sun shall be no more thy light by day, Neither for brightness shall the moon give light unto thee; But the Lord shall be unto thee an everlasting light, And thy God thy glory.

Thy sun shall no more go down, Neither shall thy moon withdraw itself; For the Lord shall be thine everlasting light, And the days of thy mourning shall be ended.

Thy people also shall be all righteous, They shall inherit the land for ever; The branch of My planting, the work of My hands, Wherein I glory.

The smallest shall become a thousand, And the least a mighty nation; I the Lord will hasten it in its time.

הפטרת נצבים

The Haftara is Isaiah 61:10 – 63:9. This Haftara is read on the Shabbat before Rosh HaShana.

LXI:10 שָׂשׂ אָשִׂישׂ בַּיהוָה תָּגֵל נַפְשִׁי בֵּאלֹהַי כִּי הִלְבִּישַׁנִי בִּגְדֵי־יֶשַׁע מְעִיל צְדָקָה יְעָטָנִי כֶּחָתָן יְכַהֵן פְּאֵר וְכַכַּלָּה תַּעְדֶּה כֵלֶיהָ׃

I will greatly rejoice in the Lord, My soul shall be joyful in my God; For He hath clothed me with the garments of salvation, He hath covered me with the robe of victory, As a bridegroom putteth on a priestly diadem, And as a bride adorneth herself with her jewels.

כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וּכְגַנָּה זְרוּעֶיהָ תַּצְמִיחַ כֵּן׀ אֲדֹנָי יֱהוִֹה יַצְמִיחַ צְדָקָה וּתְהִלָּה נֶגֶד כָּל־הַגּוֹיִם׃	11	For as the earth bringeth forth her growth, And as the garden causeth the things that are sown in it to spring forth; So the Lord God will cause victory and glory To spring forth before all the nations.
לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחֱשֶׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלִַם לֹא אֶשְׁקוֹט עַד־ יֵצֵא כַנֹּגַהּ צִדְקָהּ וִישׁוּעָתָהּ כְּלַפִּיד יִבְעָר׃	LXII:1	For Zion's sake will I not hold My peace, And for Jerusalem's sake I will not rest, Until her triumph go forth as brightness, And her salvation as a torch that burneth.
וְרָאוּ גוֹיִם צִדְקֵךְ וְכָל־מְלָכִים כְּבוֹדֵךְ וְקֹרָא לָךְ׀ שֵׁם חָדָשׁ אֲשֶׁר פִּי יְהוָֹה יִקְּבֶנּוּ׃	2	And the nations shall see thy triumph, And all kings thy glory; And thou shalt be called by a new name, Which the mouth of the Lord shall mark out.
וְהָיִית עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּיַד־יְהוָֹה (כ׳ וצנוף)[ק׳ וּצְנִיף] מְלוּכָה בְּכַף־אֱלֹהָיִךְ׃	3	Thou shalt also be a crown of beauty in the hand of the Lord, And a royal diadem in the open hand of thy God.
לֹא־יֵאָמֵר לָךְ׀ עוֹד עֲזוּבָה וּלְאַרְצֵךְ׀ לֹא־יֵאָמֵר עוֹד׀ שְׁמָמָה כִּי לָךְ יִקְרֵא חֶפְצִי־בָהּ וּלְאַרְצֵךְ בְּעוּלָה כִּי־ חָפֵץ יְהוָֹה׀ בָּךְ וְאַרְצֵךְ תִּבָּעֵל׃	4	Thou shalt no more be termed Forsaken, Neither shall thy land any more be termed Desolate; But thou shalt be called, My delight is in her, And thy land, Espoused; For the Lord delighteth in thee, And thy land shall be espoused.
כִּי־יִבְעַל בָּחוּר׀ בְּתוּלָה יִבְעָלוּךְ בָּנָיִךְ וּמְשׂוֹשׂ חָתָן׀ עַל־כַּלָּה יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ׃	5	For as a young man espouseth a virgin, So shall thy sons espouse thee; And as the bridegroom rejoiceth over the bride, So shall thy God rejoice over thee.
עַל־חֹמֹתַיִךְ יְרוּשָׁלִַם הִפְקַדְתִּי׀ שֹׁמְרִים כָּל־הַיּוֹם וְכָל־הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יֶחֱשׁוּ הַמַּזְכִּרִים׀ אֶת־יְהוָֹה אַל־ דֳּמִי לָכֶם׃	6	I have set watchmen Upon thy walls, O Jerusalem, They shall never hold their peace Day nor night: 'Ye that are the Lord's remembrancers, Take ye no rest,
וְאַל־תִּתְּנוּ דֳמִי לוֹ עַד־יְכוֹנֵן׀ וְעַד־יָשִׂים אֶת־יְרוּשָׁלִַם תְּהִלָּה בָּאָרֶץ׃	7	And give Him no rest, Till He establish, And till He make Jerusalem A praise in the earth.'
נִשְׁבַּע יְהוָֹה בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ אִם־אֶתֵּן׀ אֶת־דְּגָנֵךְ עוֹד מַאֲכָל׀ לְאֹיְבַיִךְ וְאִם־יִשְׁתּוּ בְנֵי־נֵכָר׀ תִּירוֹשֵׁךְ אֲשֶׁר יָגַעַתְּ בּוֹ׃	8	The Lord hath sworn by His right hand, And by the arm of His strength: Surely I will no more give thy corn To be food for thine enemies; And strangers shall not drink thy wine, For which thou hast laboured;
כִּי מְאַסְפָיו׀ יֹאכְלֻהוּ וְהַלְלוּ אֶת־יְהוָֹה וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתֻּהוּ בְּחַצְרוֹת קָדְשִׁי׃ (ס)	9	But they that have garnered it shall eat it, And praise the Lord, And they that have gathered it shall drink it In the courts of My sanctuary.
עִבְרָי עִבְרוּ׀ בַּשְּׁעָרִים פַּנּוּ דֶּרֶךְ הָעָם סַלּוּ סָלוּ׀ הַמְּסִלָּה׀ סַקְּלוּ מֵאֶבֶן הָרִימוּ נֵס עַל־הָעַמִּים׃	10	Go through, go through the gates, Clear ye the way of the people; Cast up, cast up the highway, Gather out the stones; Lift up an ensign over the peoples.
הִנֵּה יְהוָֹה הִשְׁמִיעַ׀ אֶל־קְצֵה הָאָרֶץ אִמְרוּ׀ לְבַת־צִיּוֹן הִנֵּה יֶשְׁעֵךְ בָּא הִנֵּה שְׂכָרוֹ׀ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ׀ לְפָנָיו׃	11	Behold, the Lord hath proclaimed Unto the end of the earth: Say ye to the daughter of Zion: 'Behold, thy salvation cometh; Behold, His reward is with Him, And His recompense before Him.'
וְקָרְאוּ לָהֶם עַם־הַקֹּדֶשׁ גְּאוּלֵי יְהוָֹה וְלָךְ׀ יִקָּרֵא דְרוּשָׁה עִיר לֹא נֶעֱזָבָה׃ (ס)	12	And they shall call them The holy people, The redeemed of the Lord; And thou shalt be called Sought out, A city not forsaken.
מִי־זֶה׀ בָּא מֵאֱדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים׀ מִבָּצְרָה זֶה הָדָר׀ בִּלְבוּשׁוֹ צֹעֶה בְּרֹב כֹּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בִּצְדָקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃	LXIII:1	'Who is this that cometh from Edom, with crimsoned garments from Bozrah? This that is glorious in his apparel, stately in the greatness of his strength?'— 'I that speak in victory, mighty to save.'—
מַדּוּעַ אָדֹם לִלְבוּשֶׁךָ׀ וּבְגָדֶיךָ כְּדֹרֵךְ בְּגַת׃	2	'Wherefore is Thine apparel red, and Thy garments like his that treadeth in the winevat?'—
פּוּרָה׀ דָּרַכְתִּי לְבַדִּי׀ וּמֵעַמִּים׀ אֵין־אִישׁ אִתִּי׀ וָאֶדְרְכֵם בְּאַפִּי׀ וְאֶרְמְסֵם בַּחֲמָתִי׀ וְיֵז נִצְחָם׀ עַל־בְּגָדַי׀ וְכָל־ מַלְבּוּשַׁי׀ אֶגְאָלְתִּי׃	3	'I have trodden the winepress alone, and of the peoples there was no man with Me; yea, I trod them in Mine anger, and trampled them in My fury; and their lifeblood is dashed against My garments, and I have stained all My raiment.
כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי׀ וּשְׁנַת גְּאוּלַי׀ בָּאָה׃	4	For the day of vengeance that was in My heart, and My year of redemption are come.

וְאַבִּיט֙ וְאֵ֣ין עֹזֵ֔ר וְאֶשְׁתּוֹמֵ֖ם וְאֵ֣ין סוֹמֵ֑ךְ וַתּ֣וֹשַׁע לִ֔י זְרֹעִ֖י וַחֲמָתִ֑י הִ֥יא סְמָכָ֖תְנִי׃	5	And I looked, and there was none to help, and I beheld in astonishment, and there was none to uphold; therefore Mine own arm brought salvation unto Me, And My fury, it upheld Me.
וְאָבוּס֙ עַמִּ֔ים בְּאַפִּ֖י וַאֲשַׁכְּרֵ֑م בַּחֲמָתִ֖י וְאוֹרִ֥יד לָאָ֛רֶץ נִצְחָֽם׃ (ס)	6	And I trod down the peoples in Mine anger, and made them drunk with My fury, and I poured out their lifeblood on the earth.'
חַסְדֵ֣י יְהוָ֔ה ׀ אַזְכִּ֥יר תְּהִלַּ֖ת יְהוָ֑ה כְּ֣עַל כֹּ֗ל אֲשֶׁר־גְּמָלָ֤נוּ יְהוָה֙ וְרַב־טוּב֙ לְבֵ֣ית יִשְׂרָאֵ֔ל אֲשֶׁר־גְּמָלָ֥م כְּרַחֲמָ֖יו וּכְרֹ֥ב חֲסָדָֽיו׃	7	I will make mention of the mercies of the Lord, and the praises of the Lord, according to all that the Lord hath bestowed on us; and the great goodness toward the house of Israel, which He hath bestowed on them according to His compassions, and according to the multitude of His mercies.
וַיֹּ֣אמֶר֮ אַךְ־עַמִּ֣י הֵ֣מָּה בָנִ֗ים לֹ֤א יְשַׁקֵּרוּ֙ וַיְהִי֙ לָהֶ֔م לְמוֹשִׁיעַ׃	8	For He said: 'Surely, they are My people, children that will not deal falsely'; so He was their Saviour.
בְּכָל־צָרָתָ֥م ׀ (כ׳ לא)[ק׳ לוֹ] צָ֖ר וּמַלְאַ֣ךְ פָּנָ֑יו הוֹשִׁיעָ֗م בְּאַהֲבָתוֹ֙ וּבְחֶמְלָת֔וֹ הֽוּא־גְאָלָ֥م וַיְנַשְּׂאֵ֖م כָּל־יְמֵ֥י עוֹלָֽם׃	9	In all their affliction He was afflicted, and the angel of His presence saved them; in His love and in His pity He redeemed them; And He bore them, and carried them all the days of old.

הפטרת וילך

The Haftara is Isaiah 55:6 – 56:8. This Haftara is read on Shabbat Shuva. On the Shabbat before Rosh HaShana, read the Haftara for Nitzavim on page 760.

דִּרְשׁ֥וּ יְהוָ֖ה בְּהִמָּצְאֹ֑ו קְרָאֻ֥הוּ בְּהְיוֹתֹ֖ו קָרֹֽוב׃	LV:6	Seek ye the Lord while He may be found, Call ye upon Him while He is near;
יַעֲזֹ֣ב רָשָׁ֔ע דַּרְכּ֖ו וְאִ֣יש אָ֑וֶן מַחְשְׁבֹתָ֖יו וְיָשָׁ֣ב אֶל־יְהוָ֔ה וִֽירַחֲמֵ֖הו וְאֶל־אֱלֹהֵ֑ינו כִּ֥י־יַרְבֶּ֖ה לִסְלֹֽוחַ׃	7	Let the wicked forsake his way, And the man of iniquity his thoughts; And let him return unto the Lord, and He will have compassion upon him, And to our God, for He will abundantly pardon
כִּ֣י לֹ֤א מַחְשְׁבֹתַי֙ מַחְשְׁבֹתֵיכֶ֔م וְלֹ֥א דַרְכֵיכֶ֖م דְּרָכָ֑י נְאֻ֥م יְהוָֽה׃	8	For My thoughts are not your thoughts, Neither are your ways My ways, saith the Lord.
כִּ֣י־גָבְהוּ֙ שָׁמַ֣יִם מֵאָ֔רֶץ כֵּ֣ן גָּבְה֔וּ דְּרָכַ֥י מִדַּרְכֵיכֶ֖م וּמַחְשְׁבֹתַ֑י מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶֽם׃	9	For as the heavens are higher than the earth, So are My ways higher than your ways, And My thoughts than your thoughts.
כִּ֤י כַאֲשֶׁר֙ יֵרֵ֣ד הַגֶּ֔שֶׁם וְהַשֶּׁ֖לֶג מִן־הַשָּׁמַ֑יִם וְשָׁ֣מָּה לֹ֔א יָשׁ֖וּב כִּֽי־אִם־הִרְוָ֥ה אֶת־הָאָ֖רֶץ וְהֹולִידָ֣ה וְהִצְמִיחָ֑ה וְנָתַ֥ן זֶ֛רַע לַזֹּרֵ֖ע וְלֶ֥חֶם לָאֹֽכֵל׃	10	For as the rain cometh down and the snow from heaven, And returneth not thither, Except it water the earth, And make it bring forth and bud, And give seed to the sower and bread to the eater;
כֵּ֣ן יִהְיֶ֔ה דְּבָרִ֖י אֲשֶׁ֣ר יֵצֵ֑א מִפִּ֗י לֹֽא־יָשׁ֤וּב אֵלַי֙ רֵיקָ֔م כִּֽי־אִם־עָשָׂ֥ה אֶת־אֲשֶׁר־חָפַ֖צְתִּי וְהִצְלִ֑יחַ אֲשֶׁ֥ר שְׁלַחְתִּֽיו׃	11	So shall My word be that goeth forth out of My mouth: It shall not return unto Me void, Except it accomplish that which I please, And make the thing whereto I sent it prosper.
כִּֽי־בְשִׂמְחָ֤ה תֵצֵ֙אוּ֙ וּבְשָׁלֹ֔ום תּוּבָלֻ֖ון הֶהָרִ֣ים וְהַגְּבָעֹ֑ות יִפְצְח֤וּ לִפְנֵיכֶם֙ רִנָּ֔ה וְכָל־עֲצֵ֥י הַשָּׂדֶ֖ה יִמְחֲא֥וּ־כָֽף׃	12	For ye shall go out with joy, And be led forth with peace; The mountains and the hills shall break forth before you into singing, And all the trees of the field shall clap their hands.
תַּ֣חַת הַנַּעֲצוּץ֮ יַעֲלֶ֣ה בְרוֹשׁ֒ (כ׳ תחת)[ק׳ וְתַחַת] הַסִּרְפָּ֣ד יַעֲלֶ֣ה הַדֶּ֗س וְהָיָ֤ה לַיהוָה֙ לְשֵׁ֔م לְאֹ֥ות עוֹלָ֖م לֹ֥א יִכָּרֵֽת׃ (פ)	13	Instead of the thorn shall come up the cypress, And instead of the brier shall come up the myrtle; And it shall be to the Lord for a memorial, For an everlasting sign that shall not be cut off.
כֹּ֣ה אָמַ֔ר יְהוָ֖ה שִׁמְרֻ֣ו מִשְׁפָּ֑ט וַעֲשׂ֣וּ צְדָקָ֔ה כִּֽי־קְרוֹבָ֥ה יְשׁוּעָתִ֖י לָבֹ֑וא וְצִדְקָתִ֖י לְהִגָּלֹֽות׃	LVI:1	Thus saith the Lord: Keep ye justice, and do righteousness; For My salvation is near to come, And My favour to be revealed.
אַשְׁרֵי֙ אֱנוֹשׁ֔ יַעֲשֶׂה־זֹּ֖את וּבֶן־אָדָ֑م יַחֲזִ֣יק בָּ֔הּ שֹׁמֵ֥ר שַׁבָּ֖ת מֵחַלְּלֹ֑ו וְשֹׁמֵ֥ר יָדֹ֖ו מֵעֲשֹׂ֥ות כָּל־רָֽע׃ (ס)	2	Happy is the man that doeth this, And the son of man that holdeth fast by it: That keepeth the sabbath from profaning it, And keepeth his hand from doing any evil.

3 וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ׃ (פ)

Neither let the alien, That hath joined himself to the Lord, speak, saying: 'The Lord will surely separate me from His people'; Neither let the eunuch say: 'Behold, I am a dry tree.'

4 כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי׃

For thus saith the Lord Concerning the eunuchs that keep My sabbaths, And choose the things that please Me, And hold fast by My covenant:

5 וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֵּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת׃ (ס)

Even unto them will I give in My house And within My walls a monument and a memorial Better than sons and daughters; I will give them an everlasting memorial, That shall not be cut off.

6 וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי׃

Also the aliens, that join themselves to the Lord, to minister unto Him, And to love the name of the Lord, To be His servants, Every one that keepeth the sabbath from profaning it, And holdeth fast by My covenant:

7 וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים׃

Even them will I bring to My holy mountain, And make them joyful in My house of prayer; Their burnt-offerings and their sacrifices Shall be acceptable upon Mine altar; For My house shall be called A house of prayer for all peoples.

8 נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוֹה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו׃

Saith the Lord God who gathereth the dispersed of Israel: Yet I will gather others to him, beside those of him that are gathered.

הפטרת האזינו

The Haftara is II Samuel 22:1 – 22:51. This Haftara is read on the Shabbat between Yom Kippur and Sukkot, if there is one. If it is the Shabbat between Rosh HaShana and Yom Kippur, read the Haftara on page 761.

XXII:1 וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל יְהוָה אֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל׃

And David spoke unto the Lord the words of this song in the day that the Lord delivered him out of the hand of all his enemies, and out of the hand of Saul;

2 וַיֹּאמַר יְהוָה סַלְעִי וּמְצָדָתִי וּמְפַלְטִי־לִי׃

and he said: The Lord is my rock, and my fortress, and my deliverer;

3 אֱלֹהַּי צוּרִי אֶחֱסֶה־בּוֹ מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי וּמְנוּסִי מֹשִׁיעִי מֵחָמָס תּוֹשִׁיעֵנִי׃

The God who is my rock, in Him I take refuge; My shield, and my horn of salvation, my high tower, and my refuge; My saviour, Thou savest me from violence.

4 מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ׃

Praised, I cry, is the Lord, and I am saved from mine enemies.

5 כִּי אֲפָפֻנִי מִשְׁבְּרֵי־מָוֶת נַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתֻנִי׃

For the waves of Death compassed me. The floods of Belial assailed me.

6 חֶבְלֵי שְׁאוֹל סַבֻּנִי קִדְּמֻנִי מֹקְשֵׁי מָוֶת׃

The cords of Sheol surrounded me; the snares of Death confronted me.

7 בַּצַּר־לִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהַי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי בְּאָזְנָיו׃

In my distress I called upon the Lord, yea, I called unto my God; and out of His temple He heard my voice, and my cry did enter into His ears.

8 (כ׳ ותגעש)[ק׳ וַיִּתְגָּעַשׁ] וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי־חָרָה לוֹ׃

Then the earth did shake and quake, the foundations of heaven did tremble; they were shaken, because He was wroth.

9 עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ׃

Smoke arose up in His nostrils, and fire out of His mouth did devour; coals flamed forth from Him.

10 וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו׃

He bowed the heavens also, and came down; and thick darkness was under His feet.

11 וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב וַיָּעָף וַיֵּרָא עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ׃

And He rode upon a cherub, and did fly; Yea, He was seen upon the wings of the wind.

12 וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סֻכּוֹת חֲשַׁרַת־מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים׃

And He made darkness pavilions round about Him, gathering of waters, thick clouds of the skies.

13 מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי־אֵשׁ׃

At the brightness before Him coals of fire flamed forth.

14	The LORD thundered from heaven, and the Most High gave forth His voice.	יַרְעֵם מִן־שָׁמַיִם יְהוָה וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ׃
15	And He sent out arrows, and scattered them; lightning, and discomfited them.	וַיִּשְׁלַח חִצִּים וַיְפִיצֵם בָּרָק (כ׳ ויהמם)[ק׳ וַיָּהֹם]׃
16	And the channels of the sea appeared, the foundations of the world were laid bare by the rebuke of the LORD, at the blast of the breath of His nostrils.	וַיֵּרָאוּ אֲפִיקֵי יָם יִגָּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל בִּגְעָרַת יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפּוֹ׃
17	He sent from on high, He took me; He drew me out of many waters;	יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים׃
18	He delivered me from mine enemy most strong, from them that hated me, for they were too mighty for me.	יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז מִשֹּׂנְאַי כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי׃
19	They confronted me in the day of my calamity; but the LORD was a stay unto me.	יְקַדְּמֻנִי בְּיוֹם אֵידִי וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעָן לִי׃
20	He brought me forth also into a large place; He delivered me, because He delighted in me.	וַיֹּצֵא לַמֶּרְחָב אֹתִי יְחַלְּצֵנִי כִּי־חָפֵץ בִּי׃
21	The LORD rewarded me according to my righteousness; According to the cleanness of my hands hath He recompensed me.	יִגְמְלֵנִי יְהוָה כְּצִדְקָתִי כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב לִי׃
22	For I have kept the ways of the LORD, And have not wickedly departed from my God.	כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי׃
23	For all His ordinances were before me; And as for His statutes, I did not depart from them.	כִּי כָל־מִשְׁפָּטָו לְנֶגְדִּי וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסִיר מִמֶּנָּה׃
24	And I was single-hearted toward Him, And I kept myself from mine iniquity.	וָאֶהְיֶה תָמִים לוֹ וָאֶשְׁתַּמְּרָה מֵעֲוֹנִי׃
25	Therefore hath the LORD recompensed me according to my righteousness, According to my cleanness in His eyes.	וַיָּשֶׁב יְהוָה לִי כְּצִדְקָתִי כְּבֹרִי לְנֶגֶד עֵינָיו׃
26	With the merciful Thou dost show Thyself merciful, With the upright man Thou dost show Thyself upright,	עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גִּבּוֹר תָּמִים תִּתַּמָּם׃
27	With the pure Thou dost show Thyself pure; And with the crooked Thou dost show Thyself subtle.	עִם־נָבָר תִּתָּבָר וְעִם־עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל׃
28	And the afflicted people Thou dost save; But Thine eyes are upon the haughty, that Thou mayest humble them.	וְאֶת־עַם עָנִי תּוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ עַל־רָמִים תַּשְׁפִּיל׃
29	For Thou art my lamp, O LORD; And the LORD doth lighten my darkness.	כִּי־אַתָּה נִירִי יְהוָה וַיהוָה יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי׃
30	For by Thee I run upon a troop; By my God do I scale a wall.	כִּי בְכָה אָרוּץ גְּדוּד בֵּאלֹהַי אֲדַלֶּג־שׁוּר׃
31	As for God, His way is perfect; The word of the LORD is tried; He is a shield unto all them that take refuge in Him.	הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ׃
32	For who is God, save the LORD? And who is a Rock, save our God?	כִּי מִי־אֵל מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וּמִי צוּר מְבַלְעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ׃
33	The God who is my strong fortress, And who letteth my way go forth straight;	הָאֵל מָעוּזִּי חָיִל וַיַּתֵּר תָּמִים (כ׳ דרכו)[ק׳ דַּרְכִּי]׃
34	Who maketh my feet like hinds' , And setteth me upon my high places;	מְשַׁוֶּה (כ׳ רגליו)[ק׳ רַגְלַי] כָּאַיָּלוֹת וְעַל בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי׃
35	Who traineth my hands for war, So that mine arms do bend a bow of brass.	מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה וְנִחַת קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי׃
36	Thou hast also given me Thy shield of salvation; And Thy condescension hath made me great.	וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וַעֲנָוָתְךָ תַּרְבֵּנִי׃
37	Thou hast enlarged my steps under me, And my feet have not slipped.	תַּרְחִיב צַעֲדִי תַּחְתֵּנִי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי׃
38	I have pursued mine enemies, and destroyed them; Neither did I turn back till they were consumed.	אֶרְדְּפָה אֹיְבַי וָאַשְׁמִידֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם׃
39	And I have consumed them, and smitten them through, that they cannot arise; Yea, they are fallen under my feet.	וָאֲכַלֵּם וָאֶמְחָצֵם וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי׃
40	For Thou hast girded me with strength unto the battle; Thou hast subdued under me those that rose up against me.	וַתַּזְּרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתֵּנִי׃

41 וְאֹיְבַי תַּתָּה לִּי עֹרֶף מְשַׂנְאַי וָאַצְמִיתֵם׃

42 יִשְׁעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ אֶל־יְהוָה וְלֹא עָנָם׃

43 וְאֶשְׁחָקֵם כַּעֲפַר־אָרֶץ כְּטִיט־חוּצוֹת אֲדַקֵּם אֶרְקָעֵם׃

44 וַתְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עַמִּי תִּשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא־יָדַעְתִּי יַעַבְדֻנִי׃

45 בְּנֵי נֵכָר יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי לִשְׁמוֹעַ אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי׃

46 בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ וְיַחְגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם׃

47 חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרֹם אֱלוֹהֵי צוּר יִשְׁעִי׃

48 הָאֵל הַנֹּתֵן נְקָמוֹת לִי וּמֹרִיד עַמִּים תַּחְתָּנִי׃

49 וּמוֹצִיאִי מֵאֹיְבָי וּמִקָּמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי׃

50 עַל־כֵּן אוֹדְךָ יְהוָה בַּגּוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר׃

51 (כ׳ מגדיל)[ק׳ מִגְדּוֹל] יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה־חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם׃ (פ)

Thou hast also made mine enemies turn their backs unto me; Yea, them that hate me, that I might cut them off.

They looked, but there was none to save; Even unto the LORD, but He answered them not.

Then did I beat them small as the dust of the earth, I did stamp them as the mire of the streets, and did tread them down.

Thou also hast delivered me from the contentions of my people; Thou hast kept me to be the head of the nations; A people whom I have not known serve me.

The sons of the stranger dwindle away before me; As soon as they hear of me, they obey me.

The sons of the stranger fade away, And come halting out of their close places.

The LORD liveth, and blessed be my Rock; And exalted be the God, my Rock of salvation;

Even the God that executeth vengeance for me, And bringeth down peoples under me,

And that bringeth me forth from mine enemies; Yea, Thou liftest me up above them that rise up against me; Thou deliverest me from the violent man.

Therefore I will give thanks unto Thee, O LORD, among the nations, And will sing praises unto Thy name.

A tower of salvation is He to His king; And showeth mercy to His anointed, To David and to his seed, for evermore.

הפטרת וזאת הברכה

The Haftara is Joshua 1:1 – 1:18.

I:1 וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה לֵאמֹר׃

2 מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אַתָּה וְכָל־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

3 כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם נְתַתִּיו כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־מֹשֶׁה׃

4 מִהַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן הַזֶּה וְעַד־הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר־פְּרָת כֹּל אֶרֶץ הַחִתִּים וְעַד־הַיָּם הַגָּדוֹל מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ יִהְיֶה גְּבוּלְכֶם׃

5 לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ לְפָנֶיךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ לֹא אַרְפְּךָ וְלֹא אֶעֶזְבֶךָּ׃

6 חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תַּנְחִיל אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם׃

7 רַק חֲזַק וֶאֱמַץ מְאֹד לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוְּךָ מֹשֶׁה עַבְדִּי אַל־תָּסוּר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן תַּשְׂכִּיל בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ׃

Now it came to pass after the death of Moses the servant of the LORD, that the LORD spoke unto Joshua the son of Nun, Moses' minister, saying:

'Moses My servant is dead; now therefore arise, go over this Jordan, thou, and all this people, unto the land which I do give to them, even to the children of Israel.

Every place that the sole of your foot shall tread upon, to you have I given it, as I spoke unto Moses.

From the wilderness, and this Lebanon, even unto the great river, the river Euphrates, all the land of the Hittites, and unto the Great Sea toward the going down of the sun, shall be your border.

There shall not any man be able to stand before thee all the days of thy life; as I was with Moses, so I will be with thee; I will not fail thee, nor forsake thee.

Be strong and of good courage; for thou shalt cause this people to inherit the land which I swore unto their fathers to give them.

Only be strong and very courageous, to observe to do according to all the law, which Moses My servant commanded thee; turn not from it to the right hand or to the left, that thou mayest have good success whithersoever thou goest.

8 לֹא־יָמ֣וּשׁ סֵ֖פֶר הַתּוֹרָ֣ה הַזֶּ֑ה מִפִּ֣יךָ וְהָגִ֤יתָ בּוֹ֙ יוֹמָ֣ם
וָלַ֔יְלָה לְמַעַ֣ן תִּשְׁמֹ֔ר לַעֲשׂ֥וֹת כְּכָל־הַכָּת֖וּב בּ֑וֹ כִּי־אָ֣ז
תַּצְלִ֔יחַ אֶת־דְּרָכֶ֖ךָ וְאָ֥ז תַּשְׂכִּֽיל׃

This book of the law shall not depart out of thy mouth, but thou shalt meditate therein day and night, that thou mayest observe to do according to all that is written therein; for then thou shalt make thy ways prosperous, and then thou shalt have good success.

9 הֲלֹ֥א צִוִּיתִ֖יךָ חֲזַ֣ק וֶאֱמָ֑ץ אַל־תַּעֲרֹ֥ץ וְאַל־תֵּחָ֖ת כִּ֣י עִמְּךָ֔
יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ בְּכֹ֥ל אֲשֶׁר־תֵּלֵֽךְ׃ (פ)

Have not I commanded thee? Be strong and of good courage; be not affrighted, neither be thou dismayed: for the Lord thy God is with thee whithersoever thou goest.'

10 וַיְצַ֣ו יְהוֹשֻׁ֗עַ אֶת־שֹׁטְרֵ֤י הָעָם֙ לֵאמֹ֔ר׃

Then Joshua commanded the officers of the people, saying:

11 עִבְרוּ֙ בְּקֶ֣רֶב הַמַּחֲנֶ֔ה וְצַוּ֥וּ אֶת־הָעָ֖ם לֵאמֹ֑ר הָכִ֣ינוּ לָכֶ֗ם
צֵידָ֤ה כִּֽי־בְע֣וֹד ׀ שְׁלֹשֶׁת֩ יָמִ֨ים אַתֶּ֜ם עֹבְרִ֗ים אֶת־הַיַּרְדֵּ֤ן
הַזֶּה֙ לָבוֹא֙ לָרֶ֣שֶׁת אֶת־הָאָ֔רֶץ אֲשֶׁר֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֵ֔יכֶם נֹתֵ֥ן
לָכֶ֖ם לִרְשְׁתָּֽהּ׃ (פ)

'Pass through the midst of the camp, and command the people, saying: Prepare you victuals; for within three days ye are to pass over this Jordan, to go in to possess the land, which the Lord your God giveth you to possess it.'

12 וְלָרְאוּבֵנִ֤י וְלַגָּדִֽי֙ וְלַחֲצִ֣י שֵׁ֔בֶט הַמְנַשֶּׁ֖ה אָמַ֣ר יְהוֹשֻׁ֑עַ
לֵאמֹֽר׃

And to the Reubenites, and to the Gadites, and to the half-tribe of Manasseh, spoke Joshua, saying:

13 זְכוֹר֙ אֶת־הַדָּבָ֔ר אֲשֶׁ֥ר צִוָּ֖ה אֶתְכֶ֣ם מֹשֶׁ֑ה עֶבֶד־יְהוָ֣ה
לֵאמֹ֔ר יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶ֖ם מֵנִ֣יחַ לָכֶ֑ם וְנָתַ֥ן לָכֶ֖ם אֶת־הָאָ֥רֶץ
הַזֹּֽאת׃

'Remember the word which Moses the servant of the Lord commanded, you, saying: The Lord your God giveth you rest, and will give you this land.

14 נְשֵׁיכֶ֣ם טַפְּכֶ֗ם וּמִקְנֵיכֶם֙ יֵשְׁב֣וּ בָאָ֔רֶץ אֲשֶׁ֥ר נָתַ֖ן לָכֶ֣ם
מֹשֶׁ֑ה בְּעֵ֣בֶר הַיַּרְדֵּ֔ן וְאַתֶּ֖ם תַּעַבְרוּ֣ חֲמֻשִׁ֑ים לִפְנֵ֣י
אֲחֵיכֶ֔ם כָּל־גִּבּוֹרֵ֣י הַחַ֔יִל וַעֲזַרְתֶּ֥ם אוֹתָֽם׃

Your wives, your little ones, and your cattle, shall abide in the land which Moses gave you beyond the Jordan; but ye shall pass over before your brethren armed, all the mighty men of valour, and shall help them;

15 עַ֣ד אֲשֶׁר־יָנִ֤יחַ יְהוָה֙ ׀ לַאֲחֵיכֶ֔ם כָּכֶ֖ם וְיָרְשׁ֣וּ גַם־הֵ֑מָּה
אֶת־הָאָ֣רֶץ אֲשֶׁר־יְהוָ֣ה אֱלֹהֵיכֶ֗ם נֹתֵ֤ן לָהֶם֙ וְשַׁבְתֶּ֣ם
לְאֶ֔רֶץ יְרֻשַׁתְכֶ֖ם וִירִשְׁתֶּ֣ם אוֹתָ֑הּ אֲשֶׁר֙ ׀ נָתַ֣ן לָכֶ֔ם מֹשֶׁ֥ה
עֶבֶד־יְהוָ֖ה בְּעֵ֣בֶר הַיַּרְדֵּ֑ן מִזְרַ֥ח הַשָּֽׁמֶשׁ׃

until the Lord have given your brethren rest, as unto you, and they also have possessed the land which the Lord your God giveth them; then ye shall return unto the land of your possession, and possess it, which Moses the servant of the Lord gave you beyond the Jordan toward the sunrising.'

16 וַיַּעֲנ֣וּ אֶת־יְהוֹשֻׁ֗עַ לֵאמֹ֔ר כֹּ֣ל אֲשֶׁר־צִוִּיתָנוּ֙ נַעֲשֶׂ֔ה וְאֶל־
כָּל־אֲשֶׁ֥ר תִּשְׁלָחֵ֖נוּ נֵלֵֽךְ׃

And they answered Joshua, saying: 'All that thou hast commanded us we will do, and whithersoever thou sendest us we will go.

17 כְּכֹ֣ל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ֮ אֶל־מֹשֶׁ֒ה כֵּ֣ן נִשְׁמַ֔ע אֵלֶ֖יךָ רַ֑ק יֶ֣הִי
יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ עִמָּ֖ךְ כַּאֲשֶׁ֥ר הָיָ֖ה עִם־מֹשֶֽׁה׃

According as we hearkened unto Moses in all things, so will we hearken unto thee; only the Lord thy God be with thee, as He was with Moses.

18 כָּל־אִ֣ישׁ אֲשֶׁר־יַמְרֶ֣ה אֶת־פִּ֗יךָ וְלֹא־יִשְׁמַ֤ע אֶת־דְּבָרֶ֙יךָ֙
לְכֹ֣ל אֲשֶׁר־תְּצַוֶּ֔נּוּ יוּמָ֖ת רַ֣ק חֲזַ֑ק וֶאֱמָֽץ׃ (פ)

Whosoever he be that shall rebel against thy commandment, and shall not hearken unto thy words in all that thou commandest him, he shall be put to death; only be strong and of good courage.'

הפטרת שבת ראש חודש

The Haftarah for Shabbat Rosh Ḥodesh is Isaiah 66:1 – 24.

LXVI:1 כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי׃

Thus saith the Lord: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place?

2 וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה יָדִי עָשָׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי׃

For all these things hath My hand made, and so all these things came to be, saith the Lord; but on this man will I look, even on him that is poor and of a contrite spirit, and trembleth at My word.

3 שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ בִּדְרָכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפֵצָה׃

He that killeth an ox is as if he slew a man; he that sacrificeth a lamb, as if he broke a dog's neck; He that offereth a meal-offering, as if he offered swine's blood; he that maketh a memorial-offering of frankincense, as if he blessed an idol; according as they have chosen their own ways, and their soul delighteth in their abominations;

4 גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם וּמְגוּרֹתָם אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאַיִן עוֹנֶה דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרוּ׃ (ס)

Even so I will choose their mockings, And will bring their fears upon them; Because when I called, none did answer; When I spoke, they did not hear, But they did that which was evil in Mine eyes, And chose that in which I delighted not.

5 שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה הַחֲרֵדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שֹׂנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָה וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ׃

Hear the word of the Lord, Ye that tremble at His word: Your brethren that hate you, that cast you out for My name's sake, have said: 'Let the Lord be glorified, That we may gaze upon your joy', But they shall be ashamed.

6 קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו׃

Hark! an uproar from the city, Hark! it cometh from the temple, Hark! the Lord rendereth recompense to His enemies.

7 בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלָדָה בְּטֶרֶם יָבוֹא חֶבֶל לָהּ וְהִמְלִיטָה זָכָר׃

Before she travailed, she brought forth; Before her pain came, She was delivered of a man-child.

8 מִי־שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה כְּאֵלֶּה הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה גַם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ׃

Who hath heard such a thing? Who hath seen such things? Is a land born in one day? Is a nation brought forth at once? For as soon as Zion travailed, She brought forth her children.

9 הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהָיִךְ׃ (ס)

Shall I bring to the birth, and not cause to bring forth? Saith the Lord; Shall I that cause to bring forth shut the womb? Saith thy God.

10 שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ׃

Rejoice ye with Jerusalem, And be glad with her, all ye that love her; Rejoice for joy with her, All ye that mourn for her;

11 לְמַעַן תֵּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֻצוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ׃ (ס)

That ye may suck, and be satisfied With the breast of her consolations; That ye may drink deeply with delight Of the abundance of her glory.

12 כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשָׁעֲשָׁעוּ׃

For thus saith the Lord: Behold, I will extend peace to her like a river. And the wealth of the nations like an overflowing stream, and ye shall suck thereof: Ye shall be borne upon the side, and shall be dandled upon the knees.

13 כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלִַם תֻּנָּחֲמוּ׃

As one whom his mother comforteth, So will I comfort you; and ye shall be comforted in Jerusalem.

14 וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִּפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו׃ (ס)

And when ye see this, your heart shall rejoice, and your bones shall flourish like young grass; and the hand of the Lord shall be known toward His servants, and He will have indignation against His enemies.

15 כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ׃

For, behold, the Lord will come in fire, And His chariots shall be like the whirlwind; to render His anger with fury, And His rebuke with flames of fire.

16 כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה׃

For by fire will the LORD contend, And by His sword with all flesh; And the slain of the LORD shall be many.

17 הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמְּטַהֲרִים אֶל־הַגַּנּוֹת אַחֲר (כ׳ אחד)[ק׳ אַחַת] בַּתָּוֶךְ אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו יָסֻפוּ נְאֻם־יְהוָה׃

They that sanctify themselves and purify themselves to go unto the gardens, behind one in the midst, Eating swine's flesh, and the detestable thing, and the mouse, Shall be consumed together, saith the LORD.

18 וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי׃

For I [know] their works and their thoughts; [the time] cometh, that I will gather all nations and tongues; and they shall come, and shall see My glory.

19 וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם ׀ פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תֻּבַל וְיָוָן הָאִיִּים הָרְחוֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם׃

And I will work a sign among them, and I will send such as escape of them unto the nations, to Tarshish, Pul and Lud, that draw the bow, to Tubal and Javan, to the isles afar off, that have not heard My fame, neither have seen My glory; and they shall declare My glory among the nations.

20 וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אַחֵיכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם ׀ מִנְחָה ׀ לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים וּבַכִּרְכָּרוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלִַם אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית יְהוָה׃

And they shall bring all your brethren out of all the nations for an offering unto the LORD, upon horses, and in chariots, and in fitters, and upon mules, and upon swift beasts, to My holy mountain Jerusalem, saith the LORD, as the children of Israel bring their offering in a clean vessel into the house of the LORD.

21 וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה׃

And of them also will I take for the priests and for the Levites, saith the LORD.

22 כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם׃

For as the new heavens and the new earth, which I will make, shall remain before Me, saith the LORD, so shall your seed and your name remain.

23 וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה׃

And it shall come to pass, that from one new moon to another, and from one sabbath to another, shall all flesh come to worship before Me, Saith the LORD.

24 וְיָצְאוּ וְרָאוּ בִּפְגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר׃ והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה

And they shall go forth, and look Upon the carcasses of the men that have rebelled against Me; For their worm shall not die, Neither shall their fire be quenched; And they shall be an abhorring unto all flesh.

הפטרת שבת מחר חודש

The Haftarah for Shabbat Maḥar Ḥodesh is I Samuel 20:18 – 42.

XX:18 וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ׃

And Jonathan said unto him: 'To-morrow is the new moon; and thou wilt be missed, thy seat will be empty.

19 וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאֵזֶל׃

And in the third day thou shalt hide thyself well, and come to the place where thou didst hide thyself in the day of work, and shalt remain by the stone Ezel.

20 וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה׃

And I will shoot three arrows to the side-ward, as though I shot at a mark.

21 וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים אִם־אָמֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים ׀ מִמְּךָ וָהֵנָּה קָחֶנּוּ וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר חַי־יְהוָה׃

And, behold, I will send the lad: Go, find the arrows. If I say unto the lad: Behold, the arrows are on this side of thee; take them, and come; for there is peace to thee and no hurt, as the LORD liveth.

22 וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהָלְאָה לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה׃

But if I say thus unto the boy: Behold, the arrows are beyond thee; go thy way; for the LORD hath sent thee away.

23 וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאָתָּה הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ
עַד־עוֹלָם׃ (ס)

24 וַיִּסָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ (כ׳
על)[ק׳ אֶל־] לֶאֱכוֹל׃

25 וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם[ו] בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב
הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד
מְקוֹם דָּוִד׃

26 וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה
הוּא בִּלְתִּי טָהֳוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר׃ (ס)

27 וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד (פ)
וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי
גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם׃

28 וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי
עַד־בֵּית לָחֶם׃

29 וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא
צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה
נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ׃
(ס)

30 וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת
הֲלֹוא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת
עֶרְוַת אִמֶּךָ׃

31 כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן
אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת
הוּא׃ (ס)

32 וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת
מֶה עָשָׂה׃

33 וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן
כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד׃ (ס)

34 וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בְּחָרִי־אָף וְלֹא־אָכַל
בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ
אָבִיו׃ (ס)

35 וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן
עִמּוֹ׃

36 וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֶץ מְצָא נָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אָנֹכִי
מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ׃

37 וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא
יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלֹוא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה׃

38 וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד
וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־(כ׳ החצי)[ק׳ הַחִצִּים] וַיָּבֹא
אֶל־אֲדֹנָיו׃

And as touching the matter which I and thou have spoken of, behold, the LORD is between me and thee for ever.'

So David hid himself in the field; and when the new moon was come, the king sat him down to the meal to eat.

And the king sat upon his seat, as at other times, even upon the seat by the wall; and Jonathan stood up, and Abner sat by Saul's side; but David's place was empty.

Nevertheless Saul spoke not any thing that day; for he thought: 'Something hath befallen him, he is unclean; surely he is not clean.'

And it came to pass on the morrow after the new moon, which was the second day, that David's place was empty; and Saul said unto Jonathan his son: 'Wherefore cometh not the son of Jesse to the meal, neither yesterday, nor to-day?'

And Jonathan answered Saul: 'David earnestly asked leave of me to go to Beth-lehem;

and he said: Let me go, I pray thee; for our family hath a sacrifice in the city; and my brother, he hath commanded me; and now, if I have found favour in thine eyes, let me get away, I pray thee, and see my brethren. Therefore he is not come unto the king's table.'

Then Saul's anger was kindled against Jonathan, and he said unto him: 'Thou son of perverse rebellion, do not I know that thou hast chosen the son of Jesse to thine own shame, and unto the shame of thy mother's nakedness?

For as long as the son of Jesse liveth upon the earth, thou shalt not be established, nor thy kingdom. Wherefore now send and fetch him unto me, for he deserveth to die.'

And Jonathan answered Saul his father, and said unto him: 'Wherefore should he be put to death? what hath he done?'

And Saul cast his spear at him to smite him; whereby Jonathan knew that it was determined of his father to put David to death.

So Jonathan arose from the table in fierce anger, and did eat no food the second day of the month; for he was grieved for David, and because his father had put him to shame.

And it came to pass in the morning, that Jonathan went out into the field at the time appointed with David, and a little lad with him.

And he said unto his lad: 'Run, find now the arrows which I shoot.' And as the lad ran, he shot an arrow beyond him.

And when the lad was come to the place of the arrow which Jonathan had shot, Jonathan cried after the lad, and said: 'Is not the arrow beyond thee?'

And Jonathan cried after the lad: 'Make speed, hasten, stay not.' And Jonathan's lad gathered up the arrows, and came to his master.

39 וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ
אֶת־הַדָּבָר׃ (ס)

But the lad knew not any thing; only Jonathan and David knew the matter.

40 וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ
לֵךְ הָבֵיא הָעִיר׃

And Jonathan gave his weapons unto his lad, and said unto him: 'Go, carry them to the city.'

41 הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה
וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ
אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל׃

And as soon as the lad was gone, David arose out of a place toward the South, and fell on his face to the ground, and bowed down three times; and they kissed one another, and wept one with another, until David exceeded.

42 וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ
אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה׀ בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין
זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃ (פ)

And Jonathan said to David: 'Go in peace, forasmuch as we have sworn both of us in the name of the Lord, saying: The Lord shall be between me and thee, and Between my seed and thy seed, for ever.'

הפטרת פרשת שקלים

The Maftir on Shabbat Shekalim is Exodus 30:11 – 16. The Haftarah is II Kings 12:1 – 17.

XII:1 בֶּן־שֶׁבַע שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמָלְכוֹ׃ (פ)

Jehoash was seven years old when he began to reign.

2 בִּשְׁנַת־שֶׁבַע לְיֵהוּא מָלַךְ יְהוֹאָשׁ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מָלַךְ
בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ צִבְיָה מִבְּאֵר שָׁבַע׃

In the seventh year of Jehu began Jehoash to reign; and he reigned forty years in Jerusalem; and his mother's name was Zibiah of Beer-sheba.

3 וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כָּל־יָמָיו אֲשֶׁר הוֹרָהוּ
יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן׃

And Jehoash did that which was right in the eyes of the Lord all his days wherein Jehoiada the priest instructed him.

4 רַק הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים
בַּבָּמוֹת׃

Howbeit the high places were not taken away; the people still sacrificed and offered in the high places.

5 וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל־הַכֹּהֲנִים כֹּל כֶּסֶף הַקֳּדָשִׁים
אֲשֶׁר־יוּבָא בֵית־יְהוָה כֶּסֶף עוֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף נַפְשׁוֹת
עֶרְכּוֹ כָּל־כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לֵב־אִישׁ לְהָבִיא בֵּית
יְהוָה׃

And Jehoash said to the priests: 'All the money of the hallowed things that is brought into the house of the Lord, in current money, the money of the persons for whom each man is rated, all the money that cometh into any man's heart to bring into the house of the Lord,

6 יִקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים אִישׁ מֵאֵת מַכָּרוֹ וְהֵם יְחַזְּקוּ
אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת לְכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא שָׁם בֶּדֶק׃ (פ)

let the priests take it to them, every man from him that bestoweth it upon him; and they shall repair the breaches of the house, wheresoever any breach shall be found.'

7 וַיְהִי בִשְׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לֹא־חִזְּקוּ
הַכֹּהֲנִים אֶת־בֶּדֶק הַבָּיִת׃

But it was so, that in the three and twentieth year of king Jehoash the priests had not repaired the breaches of the house.

8 וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לִיהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וְלַכֹּהֲנִים
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מַדּוּעַ אֵינְכֶם מְחַזְּקִים אֶת־בֶּדֶק הַבָּיִת
וְעַתָּה אַל־תִּקְחוּ־כֶסֶף מֵאֵת מַכָּרֵיכֶם כִּי־לְבֶדֶק הַבַּיִת
תִּתְּנֻהוּ׃

Then king Jehoash called for Jehoiada the priest, and for the other priests, and said unto them: 'Why repair ye not the breaches of the house? now therefore take no longer money from them that bestow it upon you, but deliver it for the breaches of the house.'

9 וַיֵּאֹתוּ הַכֹּהֲנִים לְבִלְתִּי קְחַת־כֶּסֶף מֵאֵת הָעָם וּלְבִלְתִּי
חַזֵּק אֶת־בֶּדֶק הַבָּיִת׃

And the priests consented that they should take no longer money from the people, neither repair the breaches of the house.

10 וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֲרוֹן אֶחָד וַיִּקֹּב חֹר בְּדַלְתּוֹ וַיִּתֵּן
אֹתוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ (כ׳ בימין)[ק׳ מִיָּמִין] בְּבוֹא־אִישׁ בֵּית
יְהוָה וְנָתְנוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי הַסַּף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף
הַמּוּבָא בֵית־יְהוָה׃

And Jehoiada the priest took a chest, and bored a hole in the lid of it, and set it beside the altar, on the right side as one cometh into the house of the Lord; and the priests that kept the threshold put therein all the money that was brought into the house of the Lord.

11 וַיְהִי כִּרְאוֹתָם כִּי־רַב הַכֶּסֶף בָּאָרוֹן וַיַּעַל סֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וַיָּצֹרוּ וַיִּמְנוּ אֶת־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵּית־יְהוָה׃

And it was so, when they saw that there was much money in the chest, that the king's scribe and the high priest came up, and they put up in bags and counted the money that was found in the house of the Lord.

12 וְנָתְנוּ אֶת־הַכֶּסֶף הַמְתֻכָּן עַל־(כ׳ יד)[ק׳ יְדֵי] עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה (כ׳ הפקדים)[ק׳ הַמְּפֻקָּדִים] בֵּית יְהוָה וַיּוֹצִיאֻהוּ לְחָרְשֵׁי הָעֵץ וְלַבֹּנִים הָעֹשִׂים בֵּית יְהוָה׃

And they gave the money that was weighed out into the hands of them that did the work, that had the oversight of the house of the Lord; and they paid it out to the carpenters and the builders, that wrought upon the house of the Lord,

13 וְלַגֹּדְרִים וּלְחֹצְבֵי הָאֶבֶן וְלִקְנוֹת עֵצִים וְאַבְנֵי מַחְצֵב לְחַזֵּק אֶת־בֶּדֶק בֵּית־יְהוָה וּלְכֹל אֲשֶׁר־יֵצֵא עַל־הַבַּיִת לְחָזְקָה׃

and to the masons and the hewers of stone, and for buying timber and hewn stone to repair the breaches of the house of the Lord, and for all that was laid out for the house to repair it.

14 אַךְ לֹא יֵעָשֶׂה בֵּית יְהוָה סִפּוֹת כֶּסֶף מִזְמְרוֹת מִזְרָקוֹת חֲצֹצְרוֹת כָּל־כְּלִי זָהָב וּכְלִי־כֶסֶף מִן־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵּית־יְהוָה׃

But there were not made for the house of the Lord cups of silver, snuffers, basins, trumpets, any vessels of gold, or vessels of silver, of the money that was brought into the house of the Lord;

15 כִּי־לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה יִתְּנֻהוּ וְחִזְּקוּ־בוֹ אֶת־בֵּית יְהוָה׃

for they gave that to them that did the work, and repaired therewith the house of the Lord.

16 וְלֹא יְחַשְּׁבוּ אֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יָדָם לָתֵת לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה כִּי בֶאֱמֻנָה הֵם עֹשִׂים׃

Moreover they reckoned not with the men, into whose hand they delivered the money to give to them that did the work; for they dealt faithfully.

17 כֶּסֶף אָשָׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת לֹא יוּבָא בֵּית יְהוָה לַכֹּהֲנִים יִהְיוּ׃ (פ)

The forfeit money, and the sin money, was not brought into the house of the Lord; it was the priests.

הפטרת פרשת זכור

The Haftarah for Shabbat Zakhor is I Samuel 15:2 – 34.

XV:2 כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ בַּדֶּרֶךְ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם׃

Thus saith the Lord of hosts: I remember that which Amalek did to Israel, how he set himself against him in the way, when he came up out of Egypt.

3 עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת־עֲמָלֵק וְהַחֲרַמְתֶּם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחְמֹל עָלָיו וְהֵמַתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעֹלֵל וְעַד־יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד־שֶׂה מִגָּמָל וְעַד־חֲמוֹר׃ (ס)

Now go and smite Amalek, and utterly destroy all that they have, and spare them not; but slay both man and woman, infant and suckling, ox and sheep, camel and ass.' .

4 וַיְשַׁמַּע שָׁאוּל אֶת־הָעָם וַיְפָקְדֵם בַּטְּלָאִים מָאתַיִם אֶלֶף רַגְלִי וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אֶת־אִישׁ יְהוּדָה׃

And Saul summoned the people, and numbered them in Telaim, two hundred thousand footmen, and ten thousand men of Judah.

5 וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־עִיר עֲמָלֵק וַיָּרֶב בַּנָּחַל׃

And Saul came to the city of Amalek, and lay in wait in the valley.

6 וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ סוּרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן־אֹסִפְךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיָּסַר קֵינִי מִתּוֹךְ עֲמָלֵק׃

And Saul said unto the Kenites: 'Go, depart, get you down from among the Amalekites, lest I destroy you with them; for ye showed kindness to all the children of Israel, when they came up out of Egypt.' So the Kenites departed from among the Amalekites.

7 וַיַּךְ שָׁאוּל אֶת־עֲמָלֵק מֵחֲוִילָה בּוֹאֲךָ שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרָיִם׃

And Saul smote the Amalekites, from Havilah as thou goest to Shur, that is in front of Egypt.

8 וַיִּתְפֹּשׂ אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ־עֲמָלֵק חָי וְאֶת־כָּל־הָעָם הֶחֱרִים לְפִי־חָרֶב׃

And he took Agag the king of the Amalekites alive, and utterly destroyed all the people with the edge of the sword.

9 וַיַּחְמֹל שָׁאוּל וְהָעָם עַל־אֲגַג וְעַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר
וְהַמִּשְׁנִים וְעַל־הַכָּרִים וְעַל־כָּל־הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ
הַחֲרִימָם וְכָל־הַמְּלָאכָה נְמִבְזָה וְנָמֵס אֹתָהּ הֶחֱרִימוּ׃
(פ)

10 וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל לֵאמֹר׃

11 נִחַמְתִּי כִּי־הִמְלַכְתִּי אֶת־שָׁאוּל לְמֶלֶךְ כִּי־שָׁב מֵאַחֲרַי
וְאֶת־דְּבָרַי לֹא הֵקִים וַיִּחַר לִשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל־יְהוָה
כָּל־הַלָּיְלָה׃

12 וַיַּשְׁכֵּם שְׁמוּאֵל לִקְרַאת שָׁאוּל בַּבֹּקֶר וַיֻּגַּד לִשְׁמוּאֵל
לֵאמֹר בָּא־שָׁאוּל הַכַּרְמֶלָה וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד וַיִּסֹּב
וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד הַגִּלְגָּל׃

13 וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁאוּל בָּרוּךְ אַתָּה
לַיהוָה הֲקִימֹתִי אֶת־דְּבַר יְהוָה׃

14 וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וּמֶה קוֹל־הַצֹּאן הַזֶּה בְּאָזְנָי וְקוֹל הַבָּקָר
אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ׃

15 וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מֵעֲמָלֵקִי הֱבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם
עַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן זְבֹחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְאֶת־הַיּוֹתֵר הֶחֱרַמְנוּ׃ (פ)

16 וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל הֶרֶף וְאַגִּידָה לְךָ אֵת אֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלָּיְלָה (כ׳ ויאמרו)[ק׳ וַיֹּאמֶר] לוֹ
דַּבֵּר׃ (ס)

17 וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא אִם־קָטֹן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ רֹאשׁ
שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָתָּה וַיִּמְשָׁחֲךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל׃

18 וַיִּשְׁלָחֲךָ יְהוָה בְּדָרֶךְ וַיֹּאמֶר לֵךְ וְהַחֲרַמְתָּה
אֶת־הַחַטָּאִים אֶת־עֲמָלֵק וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד כַּלּוֹתָם
אֹתָם׃

19 וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַט אֶל־הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ
הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה׃ (ס)

20 וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה
וָאֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי יְהוָה וָאָבִיא אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ
עֲמָלֵק וְאֶת־עֲמָלֵק הֶחֱרַמְתִּי׃

21 וַיִּקַּח הָעָם מַהַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר רֵאשִׁית הַחֵרֶם לִזְבֹּחַ
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּגִּלְגָּל׃ (ס)

22 וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֵפֶץ לַיהוָה בְּעֹלוֹת וּזְבָחִים כִּשְׁמֹעַ
בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב לְהַקְשִׁיב מֵחֵלֶב
אֵילִים׃

23 כִּי חַטַּאת־קֶסֶם מֶרִי וְאָוֶן וּתְרָפִים הַפְצַר יַעַן מָאַסְתָּ
אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ מִמֶּלֶךְ׃ (ס)

9 But Saul and the people spared Agag, and the best of the sheep, and of the oxen, even the young of the second birth, and the lambs, and all that was good, and would not utterly destroy them; but every thing that was of no account and feeble, that they destroyed utterly.

10 Then came the word of the Lord unto Samuel, saying:

11 'It repenteth Me that I have set up Saul to be king; for he is turned back from following Me, and hath not performed My commandments.' And it grieved Samuel; and he cried unto the Lord all night.

12 And Samuel rose early to meet Saul in the morning; and it was told Samuel, saying: 'Saul came to Carmel, and, behold, he is setting him up a monument, and is gone about, and passed on, and gone down to Gilgal.'

13 And Samuel came to Saul; and Saul said unto him: 'Blessed be thou of the Lord; I have performed the commandment of the Lord.'

14 And Samuel said: 'What meaneth then this bleating of the sheep in mine ears, and the lowing of the oxen which I hear?'

15 And Saul said: 'They have brought them from the Amalekites; for the people spared the best of the sheep and of the oxen, to sacrifice unto the Lord thy God; and the rest we have utterly destroyed.'

16 Then Samuel said unto Saul: 'Stay, and I will tell thee what the Lord hath said to me this night.' And he said unto him: 'Say on.'

17 And Samuel said: 'Though thou be little in thine own sight, art thou not head of the tribes of Israel? And the Lord anointed thee king over Israel;

18 and the Lord sent thee on a journey, and said: Go and utterly destroy the sinners the Amalekites, and fight against them until they be consumed.

19 Wherefore then didst thou not hearken to the voice of the Lord, but didst fly upon the spoil, and didst that which was evil in the sight of the Lord?'

20 And Saul said unto Samuel: 'Yea, I have hearkened to the voice of the Lord, and have gone the way which the Lord sent me, and have brought Agag the king of Amalek, and have utterly destroyed the Amalekites.

21 But the people took of the spoil, sheep and oxen, the chief of the devoted things, to sacrifice unto the Lord thy God in Gilgal.'

22 And Samuel said: 'Hath the Lord as great delight in burnt-offerings and sacrifices, As in hearkening to the voice of the Lord? Behold, to obey is better than sacrifice, And to hearken than the fat of rams.

23 For rebellion is as the sin of witchcraft, And stubbornness is as idolatry and teraphim. Because thou hast rejected the word of the Lord, He hath also rejected thee from being king.'

24 וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל חָטָאתִי כִּי־עָבַרְתִּי אֶת־פִּי־יְהוָה וְאֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי יָרֵאתִי אֶת־הָעָם וָאֶשְׁמַע בְּקוֹלָם׃

And Saul said unto Samuel: 'I have sinned; for I have transgressed the commandment of the Lord, and thy words; because I feared the people, and hearkened to their voice.

25 וְעַתָּה שָׂא נָא אֶת־חַטָּאתִי וְשׁוּב עִמִּי וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה׃

Now therefore, I pray thee, pardon my sin, and return with me, that I may worship the Lord.'

26 וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ כִּי מָאַסְתָּה אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ יְהוָה מֵהְיוֹת מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל׃ (ס)

And Samuel said unto Saul: 'I will not return with thee; for thou hast rejected the word of the Lord, and the Lord hath rejected thee from being king over Israel.'

27 וַיִּסֹּב שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת וַיַּחֲזֵק בִּכְנַף־מְעִילוֹ וַיִּקָּרַע׃ (ס)

And as Samuel turned about to go away, he laid hold upon the skirt of his robe, and it rent.

28 וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל קָרַע יְהוָה אֶת־מַמְלְכוּת יִשְׂרָאֵל מֵעָלֶיךָ הַיּוֹם וּנְתָנָהּ לְרֵעֲךָ הַטּוֹב מִמֶּךָּ׃ (ס)

And Samuel said unto him: 'The Lord hath rent the kingdom of Israel from thee this day, and hath given it to a neighbour of thine, that is better than thou.

29 וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם׃

And also the Glory of Israel will not lie nor repent; for He is not a man, that He should repent.'

30 וַיֹּאמֶר חָטָאתִי עַתָּה כַּבְּדֵנִי נָא נֶגֶד זִקְנֵי־עַמִּי וְנֶגֶד יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמִּי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

Then he said: 'I have sinned; yet honour me now, I pray thee, before the elders of my people, and before Israel, and return with me, that I may worship the Lord thy God.'

31 וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי שָׁאוּל וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁאוּל לַיהוָה׃ (ס)

So Samuel returned after Saul; and Saul worshipped the Lord.

32 וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַגִּישׁוּ אֵלַי אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אֲגַג מַעֲדַנֹּת וַיֹּאמֶר אֲגַג אָכֵן סָר מַר־הַמָּוֶת׃ (ס)

Then said Samuel: 'Bring ye hither to me Agag the king of the Amalekites.' And Agag came unto him in chains. And Agag said: 'Surely the bitterness of death is at hand.'

33 וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים חַרְבֶּךָ כֵּן־תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמֶּךָ וַיְשַׁסֵּף שְׁמוּאֵל אֶת־אֲגַג לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל׃ (ס)

And Samuel said: As thy sword hath made women childless, So shall thy mother be childless among women. And Samuel hewed Agag in pieces before the Lord in Gilgal.

34 וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הָרָמָתָה וְשָׁאוּל עָלָה אֶל־בֵּיתוֹ גִּבְעַת שָׁאוּל׃

Then Samuel went to Ramah; and Saul went up to his house to Gibeath-shaul.

הפטרת פרשת פרה

The Haftarah for Shabbat Parah is Ezekiel 36:16 – 38.

XXXVI:16 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

Moreover the word of the Lord came unto me, saying:

17 בֶּן־אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל־אַדְמָתָם וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה הָיְתָה דַרְכָּם לְפָנָי׃

'Son of man, when the house of Israel dwelt in their own land, they defiled it by their way and by their doings; their way before Me was as the uncleanness of a woman in her impurity.

18 וָאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל־הַדָּם אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ עַל־הָאָרֶץ וּבְגִלּוּלֵיהֶם טִמְּאוּהָ׃

Wherefore I poured out My fury upon them for the blood which they had shed upon the land, and because they had defiled it with their idols;

19 וָאָפִיץ אֹתָם בַּגּוֹיִם וַיִּזָּרוּ בָּאֲרָצוֹת כְּדַרְכָּם וְכַעֲלִילוֹתָם שְׁפַטְתִּים׃

and I scattered them among the nations, and they were dispersed through the countries; according to their way and according to their doings I judged them.

20 וַיָּבוֹא אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי בֶּאֱמֹר לָהֶם עַם־יְהוָה אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ׃

And when they came unto the nations, whither they came, they profaned My holy name; in that men said of them: These are the people of the Lord, and are gone forth out of His land.

21 וָאֶחְמֹל עַל־שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלְּלוּהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁמָּה׃ (פ)

But I had pity for My holy name, which the house of Israel had profaned among the nations, whither they came.

22 לָכֵן אֱמֹר לְבֵית־יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַרְ אֲדֹנָי יֱהוִֹה לֹא
לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם־לְשֵׁם־קָדְשִׁי
אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאתֶם שָׁם׃

23 וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְחֻלָּלְ בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם
בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהוָֹה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה
בְּהִקָּדְשִׁי בָכֶם לְעֵינֵיהֶם׃

24 וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן־הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם
מִכָּל־הָאֲרָצוֹת וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַתְכֶם׃

25 וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכָּל
טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם׃

26 וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם
וַהֲסִרֹתִי אֶת־לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב
בָּשָׂר׃

27 וְאֶת־רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר־בְּחֻקַּיְ
תֵּלֵכוּ וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם׃

28 וישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבֹתֵיכֶם וִהְיִיתֶם לִי לְעָם
וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים׃

29 וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וְקָרָאתִי אֶל־הַדָּגָן
וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן עֲלֵיכֶם רָעָב׃

30 וְהִרְבֵּיתִיְ אֶת־פְּרִי הָעֵץ וּתְנוּבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא
תִקְחוּ עוֹד חֶרְפַּת רָעָב בַּגּוֹיִם׃

31 וּזְכַרְתֶּם אֶת־דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר
לֹא־טוֹבִים וּנְקֹטַתֶּם בִּפְנֵיכֶם עַל עֲוֹנֹתֵיכֶם וְעַל
תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם׃

32 לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה יִוָּדַע לָכֶם בֹּוּשׁוּ
וְהִכָּלְמוּ מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ (ס)

33 כֹּה אָמַרְ אֲדֹנָי יֱהוִֹה בְּיוֹם טַהֲרִי אֶתְכֶם מִכֹּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם
וְהוֹשַׁבְתִּיְ אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ הֶחֳרָבוֹת׃

34 וְהָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֶד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי
כָּל־עוֹבֵר׃

35 וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלָּזוּ הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן־עֵדֶן וְהֶעָרִים
הֶחֳרֵבוֹת וְהַנְּשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת בְּצוּרוֹת יָשֶׁבוּ׃

36 וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי אֲנִי יְהוָֹה
בָּנִיתִיְ הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי הַנִּשַׁמָּה אֲנִי יְהוָֹה דִּבַּרְתִּי
וְעָשִׂיתִי׃ (ס)

37 כֹּה אָמַרְ אֲדֹנָי יֱהוִֹה עוֹד זֹאת אִדָּרֵשׁ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל
לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן אָדָם׃

22 Therefore say unto the house of Israel: Thus saith the Lord God: I do not this for your sake, O house of Israel, but for My holy name, which ye have profaned among the nations, whither ye came.

23 And I will sanctify My great name, which hath been profaned among the nations, which ye have profaned in the midst of them; and the nations shall know that I am the Lord, saith the Lord God, when I shall be sanctified in you before their eyes.

24 For I will take you from among the nations, and gather you out of all the countries, and will bring you into your own land.

25 And I will sprinkle clean water upon you, and ye shall be clean; from all your uncleannesses, and from all your idols, will I cleanse you.

26 A new heart also will I give you, and a new spirit will I put within you; and I will take away the stony heart out of your flesh, and I will give you a heart of flesh.

27 And I will put My spirit within you, and cause you to walk in My statutes, and ye shall keep Mine ordinances, and do them.

28 And ye shall dwell in the land that I gave to your fathers; and ye shall be My people, and I will be your God.

29 And I will save you from all your uncleannesses; and I will call for the corn, and will increase it, and lay no famine upon you.

30 And I will multiply the fruit of the tree, and the increase of the field, that ye may receive no more the reproach of famine among the nations.

31 Then shall ye remember your evil ways, and your doings that were not good; and ye shall loathe yourselves in your own sight for your iniquities and for your abominations.

32 Not for your sake do I this, saith the Lord God, be it known unto you; be ashamed and confounded for your ways, O house of Israel.

33 Thus saith the Lord God: In the day that I cleanse you from all your iniquities, I will cause the cities to be inhabited, and the waste places shall be builded.

34 And the land that was desolate shall be tilled, whereas it was a desolation in the sight of all that passed by.

35 And they shall say: This land that was desolate is become like the garden of Eden; and the waste and desolate and ruined cities are fortified and inhabited.

36 Then the nations that are left round about you shall know that I the Lord have builded the ruined places, and planted that which was desolate; I the Lord have spoken it, and I will do it.

37 Thus saith the Lord God: I will yet for this be inquired of by the house of Israel, to do it for them; I will increase them with men like a flock.

38 כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלַ֣ם בְּמֹוֹעֲדֶ֗יהָ כֵּ֤ן תִּֽהְיֶ֙ינָה֙ הֶעָרִ֣ים הֶחֳרֵבֹ֔ות מְלֵאֹ֖ות צֹ֑אן אָדָ֖ם וְיָדְעוּ֥ כִֽי־אֲנִ֖י יְהוָֽה׃ (פ)

As the flock for sacrifice, as the flock of Jerusalem in her appointed seasons, so shall the waste cities be filled with flocks of men; and they shall know that I am the Lord.'

הפטרת פרשת החודש

The Maftir for Shabbat HaḤodesh is Exodus 12:1 – 20. The Haftarah is Ezekiel 45:16 – 46:18.

XLV:16 כָּל־הָעָ֖ם הָאָ֑רֶץ יִהְיֶ֥ה אֶל־הַתְּרוּמָ֖ה הַזֹּ֥את לַנָּשִׂ֖יא בְּיִשְׂרָאֵֽל׃

All the people of the land shall give this offering for the prince in Israel.

17 וְעַל־הַנָּשִׂ֣יא יִהְיֶ֗ה הָעֹולֹ֤ות וְהַמִּנְחָה֙ וְהַנֶּ֔סֶךְ בַּחַגִּ֖ים וּבֶחָדָשִׁ֑ים וּבַשַּׁבָּתֹ֖ות בְּכָל־מֹועֲדֵ֣י בֵֽית־יִשְׂרָאֵ֗ל הֽוּא־יַעֲשֶׂ֤ה אֶת־הַחַטָּאת֙ וְאֶת־הַמִּנְחָ֔ה וְאֶת־הָעֹולָ֖ה וְאֶת־הַשְּׁלָמִ֑ים לְכַפֵּ֥ר בְּעַ֖ד בֵּ֥ית־יִשְׂרָאֵֽל׃ (ס)

And it shall be the prince's part to give the burnt-offerings, and the meal-offerings, and the drink-offerings, in the feasts, and in the new moons, and in the sabbaths, in all the appointed seasons of the house of Israel; he shall prepare the sin-offering, and the meal-offering, and the burnt-offering, and the peace-offerings, to make atonement for the house of Israel.

18 כֹּה־אָמַ֣ר אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה בָּרִאשֹׁ֖ון בְּאֶחָ֑ד לַחֹ֣דֶשׁ תִּקַּ֔ח פַּר־בֶּ֥ן־בָּקָ֖ר תָּמִ֑ים וְחִטֵּאתָ֖ אֶת־הַמִּקְדָּֽשׁ׃

Thus saith the Lord God: In the first month, in the first day of the month, thou shalt take a young bullock without blemish; and thou shalt purify the sanctuary.

19 וְלָקַ֣ח הַכֹּהֵ֗ן מִדַּ֤ם הַחַטָּאת֙ וְנָתַ֔ן אֶל־מְזוּזַ֖ת הַבָּ֑יִת וְאֶל־אַרְבַּ֥ע פִּנֹּ֖ות הָעֲזָרָ֣ה לַמִּזְבֵּ֑חַ וְעַל־מְזוּזֹ֥ת שַׁ֖עַר הֶחָצֵ֥ר הַפְּנִימִֽית׃

And the priest shall take of the blood of the sin-offering, and put it upon the door-posts of the house, and upon the four corners of the settle of the altar, and upon the posts of the gate of the inner court.

20 וְכֵ֣ן תַּעֲשֶׂ֗ה בְּשִׁבְעָה֙ לַחֹ֣דֶשׁ מֵאִ֔יש שֹׁגֶ֖ה וּמִפֶּ֑תִי וְכִפַּרְתֶּ֖ם אֶת־הַבָּֽיִת׃

And so thou shalt do on the seventh day of the month for every one that erreth, and for him that is simple; so shall ye make atonement for the house.

21 בָּרִאשֹׁ֗ון בְּאַרְבָּעָה֙ עָשָׂ֣ר יֹ֔ום לַחֹ֖דֶשׁ יִהְיֶ֣ה לָכֶ֑ם הַפֶּ֖סַח חַ֣ג שְׁבֻעֹ֔ות יָמִ֥ים מַצֹּ֖ות יֵאָֽכֵל׃

In the first month, in the fourteenth day of the month, ye shall have the passover; a feast of seven days; unleavened bread shall be eaten.

22 וְעָשָׂ֣ה הַנָּשִׂ֗יא בַּיֹּ֤ום הַהֽוּא֙ בַּעֲדֹ֔ו וּבְעַ֖ד כָּל־עַ֣ם הָאָ֑רֶץ פַּ֥ר חַטָּֽאת׃

And upon that day shall the prince prepare for himself and for all the people of the land a bullock for a sin-offering.

23 וְשִׁבְעַ֤ת יְמֵי־הֶחָג֙ יַעֲשֶׂ֣ה עֹולָ֔ה לַיהוָ֖ה שִׁבְעַ֣ת פָּרִ֑ים וְשִׁבְעַ֤ת אֵילִים֙ תְּמִימִ֔ם לַיֹּ֖ום שִׁבְעַ֣ת הַיָּמִ֑ים וְחַטָּ֥את שְׂעִיר־עִזִּ֖ים לַיֹּֽום׃

And the seven days of the feast he shall prepare a burnt-offering to the Lord, seven bullocks and seven rams without blemish daily the seven days; and a he-goat daily for a sin-offering.

24 וּמִנְחָ֣ה אֵיפָ֗ה לַפָּ֤ר וְאֵיפָה֙ לָאַ֔יִל יַעֲשֶׂ֖ה וְשֶׁ֣מֶן הִ֑ין לָאֵיפָֽה׃

And he shall prepare a meal-offering, an ephah for a bullock, and an ephah for a ram, and a hin of oil to an ephah.

25 בַּשְּׁבִיעִ֗י בַּחֲמִשָּׁה֙ עָשָׂ֣ר יֹ֔ום לַחֹ֖דֶשׁ בֶּחָ֑ג יַעֲשֶׂ֣ה כָאֵ֔לֶּה שִׁבְעַ֤ת הַיָּמִים֙ כַּחַטָּאת֙ כָּעֹלָ֔ה וְכַמִּנְחָ֖ה וְכַשָּֽׁמֶן׃ (ס)

In the seventh month, in the fifteenth day of the month, in the feast, shall he do the like the seven days; to the sin-offering as well as the burnt-offering, and the meal-offering as well as the oil.

XLVI:1 כֹּה־אָמַ֣ר אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה שַׁ֣עַר הֶחָצֵ֔ר הַפְּנִימִית֙ הַפֹּנֶ֣ה קָדִ֔ים יִהְיֶ֖ה סָגُ֑ור שֵׁ֣שֶׁת יְמֵי֙ הַמַּעֲשֶׂ֔ה וּבְיֹ֥ום הַשַּׁבָּ֖ת יִפָּתֵ֑חַ וּבְיֹ֥ום הַחֹ֖דֶשׁ יִפָּתֵֽחַ׃

Thus saith the Lord God: The gate of the inner court that looketh toward the east shall be shut the six working days; but on the sabbath day it shall be opened, and in the day of the new moon it shall be opened.

2 וּבָ֣א הַנָּשִׂ֗יא דֶּ֤רֶךְ אוּלָם֙ הַשַּׁ֔עַר מִחֹ֑וץ וְעָמַ֖ד עַל־מְזוּזַ֣ת הַשַּׁ֔עַר וְעָשׂ֥וּ הַכֹּהֲנִ֖ים אֶת־עֹולָתֹ֑ו וְאֶת־שְׁלָמָ֗יו וְהִשְׁתַּחֲוָ֤ה עַל־מִפְתַּן֙ הַשַּׁ֔עַר וְיָצָ֖א וְהַשַּׁ֑עַר לֹא־יִסָּ֖גֶר עַד־הָעָֽרֶב׃

And the prince shall enter by the way of the porch of the gate without, and shall stand by the post of the gate, and the priests shall prepare his burnt-offering and his peace-offerings, and he shall worship at the threshold of the gate; then he shall go forth; but the gate shall not be shut until the evening.

3 וְהִשְׁתַּחֲוּ֣וּ עַם־הָאָ֗רֶץ פֶּ֤תַח הַשַּׁ֙עַר֙ הַהֽוּא֙ בַּשַּׁבָּתֹ֔ות וּבֶחָדָשִׁ֖ים לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃

Likewise the people of the land shall worship at the door of that gate before the Lord in the sabbaths and in the new moons.

4 וְהָעֹלָה אֲשֶׁר־יַקְרֵב הַנָּשִׂיא לַיהוָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שֵׁשָׁה כְבָשִׂים תְּמִימִם וְאַיִל תָּמִים׃

And the burnt-offering that the prince shall offer unto the Lord shall be in the sabbath day six lambs without blemish and a ram without blemish;

5 וּמִנְחָה אֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מִנְחָה מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ (ס)

and the meal-offering shall be an ephah for the ram, and the meal-offering for the lambs as he is able to give, and a hin of oil to an ephah.

6 וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ פַּר בֶּן־בָּקָר תְּמִימִם וְשֵׁשֶׁת כְּבָשִׂים וָאַיִל תְּמִימִם יִהְיוּ׃

And in the day of the new moon it shall be a young bullock without blemish; and six lambs, and a ram; they shall be without blemish;

7 וְאֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה מִנְחָה וְלַכְּבָשִׂים כַּאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃

and he shall prepare a meal-offering, an ephah for the bullock, and an ephah for the ram, and for the lambs according as his means suffice, and a hin of oil to an ephah.

8 וּבְבוֹא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר יָבוֹא וּבְדַרְכּוֹ יֵצֵא׃

And when the prince shall enter, he shall go in by the way of the porch of the gate, and he shall go forth by the way thereof.

9 וּבְבוֹא עַם־הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה בַּמּוֹעֲדִים הַבָּא דֶרֶךְ־שַׁעַר צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב וְהַבָּא דֶרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא דֶרֶךְ־שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר־בָּא בּוֹ כִּי נִכְחוֹ (כ׳ יצאו)[ק׳ יֵצֵא]׃

But when the people of the land shall come before the Lord in the appointed seasons, he that entereth by the way of the north gate to worship shall go forth by the way of the south gate; and he that entereth by the way of the south gate shall go forth by the way of the north gate; he shall not return by the way of the gate whereby he came in, but shall go forth straight before him.

10 וְהַנָּשִׂיא בְּתוֹכָם בְּבוֹאָם יָבוֹא וּבְצֵאתָם יֵצֵאוּ׃

And the prince, when they go in, shall go in in the midst of them; and when they go forth, they shall go forth together.

11 וּבַחַגִּים וּבַמּוֹעֲדִים תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ (פ)

And in the feasts and in the appointed seasons the meal-offering shall be an ephah for a bullock, and an ephah for a ram, and for the lambs as he is able to give, and a hin of oil to an ephah.

12 וְכִי־יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא נְדָבָה עוֹלָה אוֹ־שְׁלָמִים נְדָבָה לַיהוָה וּפָתַח לוֹ אֶת־הַשַּׁעַר הַפֹּנֶה קָדִים וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְיָצָא וְסָגַר אֶת־הַשַּׁעַר אַחֲרֵי צֵאתוֹ׃

And when the prince shall prepare a freewill-offering, a burnt-offering or peace-offerings as a freewill-offering unto the Lord, one shall open for him the gate that looketh toward the east, and he shall prepare his burnt-offering and his peace-offerings, as he doth on the sabbath day; then he shall go forth; and after his going forth one shall shut the gate.

13 וְכֶבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תָּמִים תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיּוֹם לַיהוָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃

And thou shalt prepare a lamb of the first year without blemish for a burnt-offering unto the Lord daily; morning by morning shalt thou prepare it.

14 וּמִנְחָה תַּעֲשֶׂה עָלָיו בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר שִׁשִּׁית הָאֵיפָה וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהִין לָרַךְ אֶת־הַסֹּלֶת מִנְחָה לַיהוָה חֻקּוֹת עוֹלָם תָּמִיד׃

And thou shalt prepare a meal-offering with it morning by morning, the sixth part of an ephah, and the third part of a hin of oil, to moisten the fine flour: a meal-offering unto the Lord continually by a perpetual ordinance.

15 (כ׳ ועשו)[ק׳ יַעֲשׂוּ] אֶת־הַכֶּבֶשׂ וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הַשֶּׁמֶן בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר עוֹלַת תָּמִיד׃ (ס)

Thus shall they prepare the lamb, and the meal-offering, and the oil, morning by morning, for a continual burnt-offering.

16 כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה כִּי־יִתֵּן הַנָּשִׂיא מַתָּנָה לְאִישׁ מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ הִיא לְבָנָיו תִּהְיֶה אֲחֻזָּתָם הִיא בְּנַחֲלָה׃ (ס)

Thus saith the Lord God: If the prince give a gift unto any of his sons, it is his inheritance, it shall belong to his sons; it is their possession by inheritance.

17 וְכִי־יִתֵּן מַתָּנָה מִנַּחֲלָתוֹ לְאַחַד מֵעֲבָדָיו וְהָיְתָה לוֹ עַד־שְׁנַת הַדְּרוֹר וְשָׁבָת לַנָּשִׂיא אַךְ נַחֲלָתוֹ בָּנָיו לָהֶם תִּהְיֶה׃

But if he give of his inheritance a gift to one of his servants, it shall be his to the year of liberty; then it shall return to the prince; but as for his inheritance, it shall be for his sons.

18 וְלֹא־יִקַּח הַנָּשִׂיא מִנַּחֲלַת הָעָם לְהֹנֹתָם מֵאֲחֻזָּתָם מֵאֲחֻזָּתוֹ יַנְחִיל אֶת־בָּנָיו לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יָפֻצוּ עַמִּי אִישׁ מֵאֲחֻזָּתוֹ׃

Moreover the prince shall not take of the people's inheritance, to thrust them wrongfully out of their possession; he shall give inheritance to his sons out of his own possession; that My people be not scattered every man from his possession.'